قاموس عثمانی

ترکجه ده قوللانیلان عربی ، فارسی ، اجنبی کافه لغاتی حاویدر

قسم ثالث

محرری

محمد صلاحی

صاحب وناشری :

احمد مظفرالدین

معارف نظارت جلیله‌سنك ٥٩ نومرو و فی ١ نیسان سنه ٣١٢
تاریخلو رخصتیله طبع اولونمشدر

مهرسز اولانلر ساخته‌در

استانبول

(محمود بك) مطبعه‌سی — باب عالی جوارنده ابوالسعود جاده‌سنده
نومرو ٧٢

١٣١٣

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿ تَ ﴾

تَ [حرف] الفبای عربیده اوچنجی والفبای عثمانیده دردنجی حرفدرکه ابجد حسابنده [٤٠٠] عددینه معادل اشارت رقمیه‌در . وبو حرفك اسمنه « تاء » دینیر : [مصدر تائی ، قصیدهٔ تائیه ، کسر تا ایله]

تَ [ع] ادات قسم . لفظهٔ جلاله التصاقاً استعمال اولونور : (تالله)

تا [ف] ادات انتهادر . لسانمزده‌کی « دك » و « دکین » و « قدر » اداتلری کبیدر . بعضاً الفسز اوله‌رق‌ده استعمال اولنور . مثلا [سرتسر] کبی . : [تابصباح] = صباحه‌دك . [تابغروب] = کونش کورنمز اولونجه‌یه دکین . [تابکلو] = انسانك بوغازینه قدر . [تابسحر] = سحر وقتنه دك . [تابمحشر] = یوم قیامته دکین . [تابکی] = نه وقته قدر کبی برمعنایی افاده ایدر . (تا) ادات انتهادر . (کی) قچن دیمکدر . بوتعبیر الیوم متروکدر . بومثللو تعبیراتدن بعضاً (ب) ادات الصاقنك حذف وطی ایدلمه‌سی شیوهٔ لسانه وذوق سلیمه عائد بر کیفیتدر . مثلا [سرتاپا] ایله (سرتاپا) و [تاباَبد] ایله (تاابد) تعبیرلرنده معناجه اصلا فرق یوقدر . لکن شیوهٔ لسانه کوره برینك یرنده دیکری قوللانیله‌مازمه بعضاً اشبو ادات تأکید ایچون قوللانیلیر : مثلا (تا بوغازك خارجنه قدر تعقیب ایده‌جکدر) کبی § ادات توقیت اولور وبوصورتله بالخاصه نظمده استعمال اولونور وبعضاً (که) علاوه قیلنور . مع مافیه بوصورت استعمالیله برنجی معنی آره‌سنده فرق یوق کبیدر : § ادات تعلیل اوله‌رق استعمال قیلندیغی تقدیرده بعضاً اینه (که) علاوه ایدیلیر :

« سنسك اول خورشید اوج آرای شوکت کیم سنك »
« طوتدی دهری نور عدلك قیروان تاقیروان »
(حقی)

« تا که کوریلوب حریم اقصی »
« عبدیتك اولدی سری پیدا »
(حسن وعشق — غالب)

« کوسترر هر نکهمده بکا برنقش دکر »
« کدومدن الم وحزن ایله شب تا بسحر »
(واصف)

« اول کیجه واقعه ده کوردی رسول »
« تا سرا پرده سنه ایتدی نزول »
(خاقانی)

« تابکی زمزمه پیرای تغزل کاظم »
« ایله اوصافنه اول شاه انامك آهنك »
(کاظم پاشا)

« حکمی کردونده مرام ایتسه یدی سعد برقرار »
« ایلمزدی تا ابد برجیسه کیوان اقتران »
(حق)

« منصور ایده هر یرده خدا رایت بختن »
« تا خسرو سیاره فلکده سفر ایلر »
(نفعی)

« تا کهان جوشه کاوب لجهٔ عون ازلی »
« ایلدی بنده لرین تابکلو غرقهٔ کام »
(نابی)

« مهتابه اولوردی سایه کستر »
« تا اولمیه نوری بار دلبر »
(غالب)

« فضل حق وهمت جند رجال الله ایله »
« اهل کفری سرتسر قهر ایله مکدر نیتم »
(حضرت فاتح)

تا { [ف] قات ، بوکلم . یالکنز قوللانیلماز . مطلقا ترکیب ایله استعمال اولونور : (یکتا) = برقات ، برنجی ، اشی یوق . (دوتا) = ایکی قات ، ایکی بوکلم : (قد دوتا) = ایکی بوکلم اولمش بوی ، بلی بوکك ، اختیار .

تائب { [ع] توبه ایدیجی ، توبه ایدن ، ارتکاب نواهی ایتدیکنه اظهار ندامتله توبه کار اولان . (اولق) ماده سیله قوللانیلیر : « تائب ومستغفر اولدی »

« هله بن تائب اولدم هجوایله هم انتقام ایتدم »
« اکرویسی اوخرلکده قالورسه ینه ارزانی »
(نفعی)

تاب { [ف] معانیٔ متعدده یی افاده ایدر . (۱) طاقت ، توان ، انسانك معناً ومادةً طایانیشی : [تاب آور] = طاقت کتیریجی ، طایانیجی ، اقتدارلی . [تاب آور مقاومت] = قارشی طورمغه مقتدر . اشبو لفظك ابتداسنه ادات نفی اولان (بی) کتیریله رك ترکیب ایله ده استعمال اولونور : (بی تاب) = طاقتسز ، درمانسز ، طایانیقسز . (بی تابی) = طاقتسزلك ، زبونلك ، طایانیقسزلق ، درمانسزلق . [بی تابانه] = درمانسز اولانه یاقیشه جق طرزده ، طاقتسزجه سنه : [مرد بی تاب ، مریض بی تاب ، حال بی تابی ، اطوار بی تابانه] (تابها) = قوتی تجربه آلتی .

« قالمدی صبر ایله مکه دلده تاب »
(معلم ناجی)

« اول روز حشری سیر ایدن اولماز جهانده کیم »
« دیدار کوردی هر کس بی تاب انتظار »
(نوعی)

« عرصهٔ مدح وثنانك حدی یوق بایانی یوق »
« پیك اندیشه عجبمی اولسه بی تاب وتوان »
(نفعی)

« صرف ایله‌یوب آکا جمله تابی »
« بك شیوه‌لی یازمش اول کتابی »
(مقدمه)

« اول صفدر یگانه که تاب مهابتی »
« جوشن گداز تهمتن وقهرمان اولور »
(نفعی)

« نجم شعرا نوررأیکدن آلور فیض فروغ »
« برج جوزا قرب بختندن بولور تاب وتوان »
(حقی)

« تاب دیدار خدا ایله رسول »
« بر هلال اولدیغنه دال ایدی اول »
(خاقانی)

« اول که تاب آور تمکین احاطه اوله‌ماز »
(منیف قدیم)

§ (۲) قیوریم، بوکلم، بوروشیق: (تاب گیسو ، تاب زلف) .

« باغلانوب زلف هزاران تابنه »
« عبرت اولدم آه عشق اربابنه »
(معلم ناجی)

§ (۳) حرارت ، ضیا ؛ صیجاقلق ، پارلاقلق : [تاب می ، تابِ خورشید ، تابِ سموم]

« تاب رخك اولدقجه فزون شعلهٔ میدن »
« برلمه‌سی دنیایی یاقار برق بلاسك »
(نائلی قدیم)

« کاکلك رخ پرتابگی گوستر جانا »
« بیله‌لم بزده جهانده گیجه‌مز گوندزمز »
(منیف)

« تاب غمدن شعلهٔ سوزان اولور آغزمده دل »
« اولسه مدحکله گر سوسن کبی رطب اللسان »
(نفعی)

« ساقی ویر اول پیالهٔ الماسه فروتاب »
« الماس ایچنده موج اوره اما که لعل ناب »
(شیخ غالب)

« تاب خورشید ستم سوزان ایدردی عالمی »
« گر سحاب عدل ودادك اولمه‌سه یدی سایبان »
(نفعی)

§ (٤) حرارت وضیا ویریجی معناسنده . وصف ترکیبی طرزنده استعمال اولونور : (خورشید جهانتاب ، مهر عالمتاب کبی .

§ (٥) رنج واضطراب معناسنه‌در: (تب وتاب) .

§ (تابیدن) مصدرندن اسم فاعل مرخم اولور ، ترکیب ایله قیوریجی ، بوکیجی معناسنده قوللانیلیر: (رسنتاب ، موتاب) کبی. فارسیده اشبو معنالردن ماعدا غضب ، اوفکه وقیزغین تیمور ودرد ومحنت معنالرینی‌ده افاده ایدر.

« جرعه که ویرمزدی جان هر عاشق افسرده‌دل »
« اولماسه‌ك تاب افکن هرخاطر بی‌تاب وتنك »
(نفعی)

تابان [ف] ضیادار، پارلاق : (ماه تابان ، نجم تابان ، وجه تابان)

« آی وگوندر دور حسنکده جمالك عاجزی »
« گویا آنانك مه تاباندر آتانك آفتاب »
(فضولی)

« نجم امیدمی یارب تابان ایله »

تابخانه [ف] جامکان (جامه کن)، چیچك صوباسی ، حمام

صوغوقلغی کبی صیجاق محل دیمکدر . اکثریا عمارتکاهلرده غربانك ، فقرانك طعام وآرام ایتدکلری محللره اطلاق اولونور . ترکجه مشهوری (تاوخانه) درکه باشقه معنالریده افاده ایدر . (تاوخانه) یه ده باقکز . فارسیده ضیادار یازلق اوطه ، کوشك معناسنده دخی قوللانیلیر .

تابدار { [ف] ضیالی ، پارلاق ، پارلتیلی : (دیدار تابدار ، رخسار تابدار ، وجه تابدار) موقع استعمالنه کوره شعله ، ضیا معناسیده اراده اولونور . § بوکلی ، قیوریملی معناسنی افاده ایدر : (زلف تابدار ، کاکل تابدار) [تابداری] = هرایکی معناسنه کوره تابدارلق .

« بیك شمس تابدار وهزاران مه منیر »
« یوزبیك ثوابت ونجه سیارهٔ عیان »
(لا)

تابده { [ف] لفظ مرکبدر . ایکی معنایی افاده ایدر . برنجیدی ضیا ویریجی دیمکدر : [تابدهٔ قلوب فقرا اولان مهر نوّار شفقت همایون] § ایکنجیسی ایبلك بوکیجی دیمکدر . بومعنا اعتباریله ایبك بوجکنه اطلاق اولونور .

تابستان { [ف] یاز موسمی : (فصل تابستان) « تاب » حرارت و « ستان » اسم زمان اولوب بالترکیب [تابستان] حرارت زمانی دیمکدر . (تابستانی) = یازه منسوب ، یازلق .

تابش { [ف] « تابیدن » لفظندن حاصل مصدردر . پارلایش ، پارلدایش ، ایشلدایش دیمکدر : (تابش جمال ، تابش رخسار)

[اوطه‌نك مبهمیت مناظریله باغچه‌نك تابش مشمسی آراسنده ، ایشته شوراجقده ، پنجره‌نك شوکنار آسوده سنده اوقومق — مائی وسیاه — خالد ضیا]

تابع { [ع] برینك حکم وامری آلتنده بولونان ، برینك حکم ومسلکنه اویجی ، تحت نفوذ واطاعتنده بولونیجی ؛ برینك اثرینه ، یولنه کیدیجی دیمکدر : [امت محمدیه شریعت مطهره‌یه تابعدر ، اکثر اعاظم علما نحوده امام سیبویهه تابع اولمشدر ، بلغارستان امارتی سلطنت سنیه‌یه تابعدر] ، [دکان تابعی] دکانك چراغی دیمکدر . جمعی (توابع) در :

« سحاب آسا یوورلر یرده جامدکوردیکك طاغلو »
« بتون ذرّات برقانون استمراره تابعدر »
(لا)

« هر شمس ایدر توابع مخصوصه سیله سیر »
« هر تابعه توابع اخری ایدر قران »
« لا »

« سرینه تابع ایدردی جسدی »
« بونی ترك ایتمشدی ابدی »
(خاقانی)

تابعیت [ع] تابعلك ، برینه او یعقلق § بر دولتك تبعه‌سندن بولونمقلق : (تحت تابعیت عثمانیه‌ده بولونان اقوام مختلفه‌نك سلامت وسعادتحالنه دلیل قوی اوله‌رق ...) ، (تابعیت نظامنامه‌سی) = اصول وشرائط معینهٔ تابعیتی متضمن قانون . (تابعیت قامی) = ممالك عثمانیه‌ده متمکن تبعه‌سندن تابعیت اجنبیه‌ده بولوندیغی ادعا قلنان افراد حقنده نظامنامهٔ مخصوصی احکامنه توفیقاً اجرای تدقیقات واکمال معاملاته مأمور اولان هیئت رسمیه .

تابعین [ع] « تابع »ك جمیدر . لسان شریعتده نبی محترم صلی الله علیه‌وسلّم افندیمز حضرتلرینك اصحاب کرامنك مجالس مقدسهٔ هدایت آموزلرینه داخل اولوب احادیث شریفه نقل وروایت ایدن ذوات محترمه‌یه اطلاق اولونور : (اویس القرانی) کبار تابعیندن ایدی . [تبع تابعین] = کذلك اصطلاح شریعتده تابعینك زمانلرینی ادراك ایدوب آنلردن نقل وروایت احوال واقوال ایدن اشخاص معتبره دیمکدر .

تابل [ع] تلذیذ ایچون طعامه قونیلن نانه (نعنع) ، بوبر ، دارچین ، قرنفیل کبی شیلر دیمکدر . بونلره (ابزار) ده دیرلر . جمعی (توابل) در .

تابناك [ف] ضیالی ، پارلاق ، ایشیقلی : [روی تابناك ، رخ تابناك ، وجه تابناك] .

تابنده [ف] کذلك ضیادار ، پارلاق دیمکدر :

« عاشق اولدم عارض تابنده‌که »
« رحم ایدوب بر بوسه‌ویرکل بنده‌که »
« ظلمته اصحاب عمی بنده‌در »
« نورایسه بینالره تابنده‌در »
(معلم ناجی)

« ذره‌سی مهر جلی شعشعهٔ اوج ابد »
« قطره‌سی جوهر تابندهٔ دریای زل »
(کاظم پاشا)

تابوت [ع] میتلرك ، اولولرك قبرستانه نقللریچون قوللانیلان اوستی قاپاقلی معروف اوزون صندوق . (تابوت) اکثریا تخته‌دن وبعضاً الواح معدنیه‌دن دخی اعمال اولنور :

«سایه‌سن درویش بی برك ونوادن دور ایدن»
«صاقلاسون آرایش تابوته نخل قامتن»
« منطقی »

«عاشق افنای وجود ایله‌مه‌دن قصدی بودر»
«ایسته‌مز کیمسه‌یه بار اولدیغنی تابوتك»
(نابی)

« فیله ناچار مکر یوکلده‌لر تابوتك »
(نفعی)

تابه [ف] مطبخ آلاتندن ترجه‌ده (تاوه) دینیلن آلتدرکه آشجیلر ایچنده ات وبالق وسائره

قیزارتیرلر . معناسی قیزدیره جق دیمکدر . [تابۀ زر] = کونشدن کنایه‌در .

تات / **تاجیك** { [ارمنیجه‌دن] سفیل ، ذلیل ، یبانجی معناسنه‌در . وقتیله ترك اداره‌سنه کیرمش اولان ایالتلرك کردو عجم کبی جنسی باشقه اولان نفوسی .

قوم عربك آسیای وسطی‌یی استیلالری هنکامندن صوکره اهل اسلامك آره‌سنه کیرن زمرۀ اعجامه (تاجیك) اطلاق بوندن نشئت ایتمشدرکه یبانجی ، سفیل دیمکدر . بو لفظك معربی (تازی) در . اوائل اسلامده زمرۀ اعجامدن اهتدا ایله مسلمانلر آره‌سنه داخل اولانلره (تاجیك) دینلدیکی کبی مؤخراً ظهور ایدن اتراك دولتنده حکومته قاریشه‌میان عوام ناسه ویرلمش براسمدر . الیوم ارمنیلر کندیلرندن غیری ناسه (تاجیك) دیرلر .

تاتار { [اسم مشترك] طائفۀ مغولدن بر کوچوك عشیرت ایکن زمام حکومتی اللرینه کچیروب زیر اداره‌لرنده بولونان سائر طوائف اتراکك جمله‌سنه (تاتار) عنوان عمومیسنی قبول ایتدیرمشلردر . الیوم (تاتار) عشیرتی قالمامش کبیدر . یالکز (اوزبکلر) تاتارلردن برشعبه‌در . (تاتار عشیرتی) = ایچ ایلده ارمناك قضاسنه تابع براویماقدر . (تاتارجق) = موذیاتدن براوفاق سینکدرکه صوقدیغی یری یاقار ، قاشیندیرر . (تاتار قالپاغی) = شوباره ، قیویرجیق تویلو برنوع سرپوش ، باشلق . (تاتاری) = یاری پیشمش یاری چی ات ، کباب . (تاتارستان) = آسیاده مانچور ومغول و چونغار ولایتلرینی حاوی بر خطۀ جسیمه‌درکه الیوم روسیه دولت فخیمه‌سنك زیر اداره‌سنده‌در . (مشك تاتاری) = طائفۀ تاتارك ساکن اولدقلری مملکتده حاصل اولان اك اعلی مسك . (نافۀ تاتار) دخی دیرلر . § (تاتار) = سورەك ، اولاق ، برید ، ساعی ، پوسته‌جی . (تاتار آغاسی) = پوسته چانطه‌لرینی کوتوروب ، کتیرمکه مأمور اولان طائفه‌نك آمری ، بیوکی :

« کتورك اکل ایده‌لم ما حضری »
« پخته اولمازسه‌ده اولسون تاتری »
(نابی)

« لشکر ابرچین ملکنده آقین صالدی »
« طورمه یاغماده ینه نته که باغی تاتار »
(باقی)

« بو لطف ایله کیم قیلدی چمن صحننی چینی »
« طعن ایتسه نوله نافۀ تاتاره بنفشه »
(نجاتی)

« همان خطاب ایدوب ای آفتاب نازدیدم »
« که ای فدا اوسیه زلفه نافۀ تاتار »
(ندیم)

« ای نسیمی درکهك عطر دماغ هردیار »
« خاك کویك نفخه‌ریز نافۀ مشك تتار »
(نظیم)

تاج { [ع] ایکلیل، افسر؛ مطلقا باشه مخصوص عمامه‌لی کسوه دیمکدر. اصطلاحده سلاطین قدیمه ایله الیوم اوروپا حکمدارلرینك باشلرینه کیدکاری مرصع وسرغوجلی کسوه‌یه اطلاق اولونور. § بعض مشایخ و درویشانك کذلك باشلرینه کیدکاری اشکال مختلفه‌ده‌کی کلاهلره‌ده (تاج) دینیلیر. جمعی (تیجان) در. (تاج کیمك) = رسم تتویج، حکمدارانك بعدالجلوس مراسم مطنطنه ایله اکتسای تاج ایتمه‌لریدر. (تاج سر) = باش تاجی. [تاج بخش] = حکمدار نصب ایدن، تاج ویرن دیمکدر.

« خاك اول که خدا مرتبه کی ایله یه عالی »
« تاج سر عالمدر اوکیم خاك قدمدر »
« کمتر احسانی سعادت تاجی »
« تاجداران جهان محتاجی »
(توحیدباری — خاقانی)

تاجدار { [ف] تاج طوتن، تاج صاحبی، حکمدار. [تاجدارانه] = تاج صاحبی اولانه، حکمداره یاقیشه‌جق صورتده. [تاجداری] = حکمدارلق، حکمداره منسوب دیمکدر. (تاجور) دخی پادشاه، حکمدار معناسنه لغتدر:

« شهریار شهریاران جهان »
« تاجدار تاجداران زمان »
(مرصع قصیده)

تاجر { [ع] آلیم صاتیم ایله مشغول اولان، تجارت ایدن آدم دیمکدر. قانوناً تجارتی صنعت ومشغولیت دائمه اتخاذ ایدوب سندلی، سندسز عقد مقاوله‌یه مقتدر وسربست بولونان شخصه (تاجر) اطلاق اولونور. جمعی (تجار) در:

تاجیك { [اسم مشترك] یوقاروده عرض ایدلدیکی وجه ایله تازیك، تاژیك کبی. ترك حکومت قدیمه‌سنده صنف عوامه اطلاق اولونوردی. اوائل اسلامده اعجامدن اهتدا صورتیله عربه قاریشان افراده بو اسم تخصیص ایدلدی که بیانجی معناسنی افاده ایدردی. مؤخراً اعجام ایچنده یتیشن اولاد عربه اطلاق ایدلدی. ارمنیلر کندیلرینه (هایك) و همجنسلرندن غیری یه (تاجیك) دیرلر.

تاخت { [ف] یاغما، چاپول، صویغون. (تاخته) = یاغما، غارت ایدلمش دیمکدر.

تار { [ف] فارسیده معانی متعدده‌یی افاده ایدرسه‌ده ترکجه‌ده یالکز اوچ معناده قوللانیلیر. (۱) « تاریك » لفظندن مرخم اوله‌رق مظلم، قاراکلق، قارارمش معناسنده استعمال اولونور. (تاران) ده بو معنایه لغتدر: [شب تاریك]

دینیلدیکی کبی (شب تار) ده دینیلیر.
(بخت تاریك) ایله (بخت تار) ده بویله در.
§ (۲) تل معناسنه کلیر. ابریشم ،
ساز تلنه اطلاق اولوندیغی مثللو صاچ
تلنه ده دینیلیر . مثلا [تار زلف ، تار
کاکل ، تار کیسو] دینیلدیکی کبی [تار
عود ، تار کمان] ده اطلاق اولونور .
(تار عنکبوت) = اوروجکك آغی
دیمکدر : [کیسوی زرتار] = آلتون
تللی صاچ . (تارتار) = پاره پاره
، تل تل دیمکدر . § (۳) آرش
دیمکدر . آرغاجك مقابلی . بو معناده
اکثریا آرغاج معناسنه اولان (پود)
ایله برلکده استعمال اولونور : (تار و پود)

« آکنجه بوی خلقکی درد کله لاله وش »
« اولسون درون نافهٔ مشك تتار تار »
(باقی)

« کیدلدن سوزن مژکان و تار کاکلك الدن »
« رفوی عافیت چاك کریبانمله دشمندر »
(نابی)

« تیر مژکانی سیاه ایدی انك »
« تار کیسوسی کبی حوزانك »
(خاقانی)

تاراج { [ف] یاغما ، چاپول ، یاغما ایتمه : (تاراجکر)
= یاغماجی ، یاغما ایدیجی . (تاراجکرده)
= یاغمالانمش ، یاغما ایدلش دیمکدر .
[تارات] ده بو معنایه لغتدر .

تارك { [ف] تپه ، باش تپه سی . (تار) على الاطلاق تپه
دیمکدر. آخرینه ادات تصغیر علاوه سیله
(تارك)دینلمشدر که تپه جك دیمکدر.
بو حالده دخی هر شیئك اوجی و خصوصاً
انسان تپه سی اراده ایدلمش اولور .
مثلا (تارك سنان) ، [تیغ تارك شکاف]

تارك { [ع] ترك ایدیجی ، براقیجی ، وازکچیجی دیمکدر :
(تارك دنیا) = امور معاشدن فراغت
و اختیار کوشهٔ عزلت ایدن دیمکدر که
مجوسیلرله خرستیانلرك بر صنف پاپاسلرینه
اطلاق اولونور . اصطلاح صوفیانه ده
ترك ماسوا مقصوددر . خرستیانلرك
نسواندن مرکب اولان و عمرلرینی کلیسانك
عبادتنه و اعمال خیریه سنه وقف ایدن بر
صنف راهبه لرینه ده (تارکهٔ دنیا)
اطلاق ایدلدیکی کورلمشدر [تارك صلاة]
= نمازی ترك ایدن ، نماز قیلمایان .

« تارك این و آن دهر اوله لم »
(معلم ناجی)

تارمار { [ف] طاغنیق ، پریشان ، قاریشیق معناسنه در .
مادیاتده استعمال اولونور . (تار)
ذاتاً پاره پاره ، ریزه ریزه معناسنی افاده
ایدر . (مار) اتباع قبیلندندر . جغتایجه ده
(آلاقاق) = بو معنایی افاده ایدر .
الیوم لسانمزده طارمه طاغین ، قارمه
قاریش معناسنده (آلاق بولاق)

تعبیری استعمال اولونور: (زلف تارمار ، کاکل تارمار)

« دیده مخمور و گریبان چاك و کاکل تارمار »
« حیرت افزادر قیامك جامه خوابکدن سنك »
(ندیم)

تاره
تارة } [ع] کره، دفعه معناسنه بر ادات عربیدرکه جمعی (تارات) در . نادراً (تارةً بعد اخری)=طرزنده استعمال اولونور و قاچ کره ، چوق دفعه معناسنی افاده ایدر .

تاریخ } [ع] دنیاده بزدن اول یاشامش اولان ابنای بشرك احوال عمومیه سندن وظهور ایدن وقایع مختلفه دن بحث ایدن بر فندر . « تاریخ » فن اولمق اعتباریله بوصورتله تعریف اولندیغی کبی (هر شیئك احوال سابقه سندن وبالتدریج پیدا ایتدیکی تکملات وترقیات ویاخود تدنیاتندن باحثدر) طرزنده ده تعریف ایدیله بیلیر : [تاریخ عمومی ، تاریخ طب ، تاریخ عثمانی ، تاریخ طبیعی] § بر شیئك زمان وقوعندن اعتباراً طوتیلان کون ، آی ، ییل حسابی : [تاریخ هجرت ، تاریخ میلاد ، تاریخ جلالی ، تاریخ رومی] § اوراق ومحررات ومکاتیب اوزرینه وضع اولونان وزمان معینی بیلدیرن اشارت : مثلا [١٦ کانون ثانی سنه ٣١٢ تاریخلی کرمنامهٔ والالری] § ابجد حسابیله بر زمان معینی ارائه ایدن منظوم ومنثور عبارهٔ ویاخود اوصورتله سویله نمش بر مصراع ویابیتی حاوی منظومه یه اطلاق اولونور : [چشمه تاریخی ، ولادت تاریخی ، وزاوت تاریخی] « تاریخ » ك جمعی اولان [تواریخ] لفظی معانی مسروده نك جمله سنده استعمال اولونور .

«هر حالمك سنین و تواریخی مختلف»
«هر بر زمینده باشقه حساب اوزره در زمان»
(لا)

« نظم قدما وفن تاریخ »
« کل نخل فصاحته بن وبیخ »
(مقدمه)

« ایکیدر تاریخ تامم وارایسه مثلی صلا »
« قیلدی عزم ارباب دین آلدی عریشی اولا »
(سروری)

« تاریخ تماشا که ارباب نظردر »
« هر صفحه سی آینهٔ اطوار بشردر »
(معلم ناجی)

تاریك } [ف] قاراكلق : [شب تاریك] ، [تاریك بخت] = قاراكلق بختلی . [تاریکی] = ظلمت ، قاراكلق اولش : [تاریکی شب]

« برشب تاریکدر کویا سواد کائنات »
« تاب نور کوکب اقبالی بختك ماهتاب »
(نفعی)

تاز } [ف] قوشمه ، قوشش معناسنه در . لسانمزده سکرتمه ، سکرتش معناسنه اولان [تك] لفظی ایله برلکده استعمال

اولونور . « تاز » فارسیده معانیٔ سائره‌یی دخی افاده ایدر . مثلا ادبیات فارسیه‌ده کوریلن (تاز تاز) تعبیرینی بز قوللانمه‌یز . چونکه بو لفظك اومعناسی ادبیات عثمانیه‌ده معتبر ومستعمل دکلدر : [تك وتاز]

تازگی { [ف] تازه‌لك ، کورپه‌لك ، طراوت ، یکیلك .

تازنده { [ف] قوشمق معناسنه اولان «تازیدن» مصدرندن اسم فاعلدر . قوشیجی ، سکردیجی معناسنی افاده ایدر . آز قوللانیلیر : [اسب تازنده ، غزال تازنده]

تازه { [ف] یکی ، نوظهور . « کهنه » نك ضدی : (طرز تازه ، فکر تازه ، ادای تازه ، ناز تازه ، اسلوب تازه) § کنج ، کورپه ، صولو ، یاش معناسنی افاده ایدر . بومعناده (خشك) مقابلیدر . یعنی قورو دکل دیمکدر . مثلا « تازه جوان » تعبیریله هنوز بییق وصاقالی ظهور ایتمه‌مش کنج اراده اولونور . « تازه فصولیه ، تازه اوزوم ، تازه بامیه » تعبیرلرندن دخی قورو اولمدقلری آکلاشیلور . بعضاً بومعناده طراوت ورطوبتی مبالغه ایله افاده ایچون « یاش ، صولو ، لطیف » معناسنی افاده ایدن [تر] لفظی ایله برلکده ایراد و استعمال اولونور . مثلا (تر وتازه بردختر) = غایتله لطیف ، کوزل ، کورپه بر قیز . (تر و تازه میوه) = هنوز اغاجندن قوپارلمش ، صولو ، دومانی اوستنده میوه دیمکدر . بوصورتله بعضاً ده (پك یکی) معناسنده قوللانیلیر : [آل سکا بر تر و تازه حوادث ، بوروایت تروتازه] § بایات اولمه‌یان ، بایاتك ضدی اولان : [تازه پینیر ، تازه اتمك ، تازه یومورطه] .

« کل کبی عهدی تازه غزللر ایدر می طرح »
« اول عندلیب کلشن عرفان نه دمده‌در »
(روحی)

« وادیٔ عشقه دوشوب تازه جوان سودی مکر »
« بوکدی قدین نته‌کیم پیر معمر خاتم »
(باقی)

« نوله فیض بهاری ایسته مزسه شمدی استعداد »
« یانده سنك خارا ایله نخل تازه یکساندر »
(ریاضی)

« اینجمه جورینه دها اول ماه تازه‌در »
« بیلمز نوازش دلی بالله تازه‌در »
« بیکانه‌لرله جنبشن اول نخل نورسك »
« آهه حواله ایلر ایدم آه تازه‌در »
(آگاه)

« تازه کل کبی معطرا ایدی هپ »
« بدن پاکی مصفا ایدی هپ »
« خاقانی »

تازی { [ف] عربی دیمکدر : مثلا [اسب تازی] دینیلیرکه صوی آت ، جنس عرب آتی معناسنی افاده ایدر . (زبان تازی) = عرب لسانی دیمکدر . قوشیجی ، سکردیجی معناسنه اولان [تازیدن] =

مصدرندن حاصل مصدر وصفت اولەرق: «استعمال اولونور .» اوتقدیرده معلوم الجنس آوکوپکنه و آته بالکز « تازی » دینیلرکه زیاده قوشان ، بك سکرتن معناسنی افاده ایدر .

[تازی کارد] = برنوع عرب بچاغنه اطلاق اولنور . [تازیان] = جمع اولەرق عربان ، عربلر دیمکدر :

« اسب تازی اکر ضعیف بود »
« همچنان از طویلهٔ خر به »
(شیخ سعدی)

تازیانه { [ف] قرباج ، قامچی . کتابت قدیمەده (تازیانهٔ تشویق ، تازیانهٔ ترغیب) = تعبیرلری برنوع مکافاة معناسنده قوللانلمش ایسەده بك خایده اولدیغندن لسان جدی یه آلغه شایان دکلدر . (تازنه) = عین معنایه لغتدر . فارسیده هر ایکیسی استعمال اولنور . لکن طنبور ، لاوطه وامثالی الات موسیقیه مضرابی معناسنی افاده ایتمز . آنك طوغریسی (تارزنه) در .

تاسع { [ع] طوقوزنجی دیمکدر : [جزء تاسع ، جلد تاسع ، فصل تاسع ، رسالهٔ تاسعه ، مقالهٔ تاسعه]

تاسعاً { [ع] طوقوزنجی مرتبەده ، طوقوزنجی اولەرق دیمکدر : [سادساً ، سابعاً ، ثامناً ، تاسعاً]

تاسه { [ف] غم ، غصه ، کدر ، ایچ صیقنتیسی ، قایغو :

[تاسەلو] = مکدر ، غملی . [تاسەسز] = قیدسز ، قایغوسز ، یورکی بول آدم . [تاسه چکمك] = غملنمق ، مضطرب ، متأسف اولمق . [تاسەسنی چکمك] = باشقەسنك درد وغمیله بی قرار اولمق . [تاسەلانمق] = محزون ، مکدر اولمق ، آجینمق .

تاش { [ف] ادات شرکت . فارسیده اوچ معناده قوللانیلیر . لسانمزده سلیقهٔ ترکیه اوزره (تا) (داله) تبدیل اولنەرق یالکز ادات شرکت طرزنده استعمال ایدیلیر : [دینداش ، وطنداش ، اداش] کبی اوچنجی مثالده دال حرفی تکرر ایتدیکندن بونك بری حذف اولونوب « آداش » طرزنده استعمال شایعدر .

تافته { [ف] بوکلمش ایکدن ، ابریشمدن اینجه طوقونمش ظریف برنوع قماش . (جانفس) وامثالی اقمشهٔ حریریه دیمکدر . لسانمزده معانئ سائرەسی مستعمل دکلدر .

تاك { [ف] اوزوم چوبوغی ، باغ کوتوکی ، آصمه .

[تاکدانه] = اوزوم چکردکی .

« جانویرر رایحهٔ تربت پاکك ای تاك »
(فضولی)
« تقاطر ایلەمدکجه سرشك دیدهٔ تاك »
(نابی)

تاکی { [ف] نه وقته قدر معناسنه [تابکی] لفظنك مخففیدر :

«می کبی نی کبی هی هی کبی شیلر تا کی»
«هی کیدی صنعت تکرار مکرر دیدیکك»
(صفا)

تال { [ف] کوموش وباقیردن معمول اینجه تپسی § برنجدن یاپلمش زیل ، چارپاره دیمکدر .

تالاج { [ف] صدا ، سس ، چاغرشمه § مشمله معناسنه‌در .

تالار { [ف] بیوك اوطه ، دیوانخانه ، صالون .

تالاز { [روجه‌دن] تلاطم، تموج کبی طالغه‌لانمه . [تالازلانمق] = طالغه‌لانوب قاریشمق دیمکدرکه اکثریا ایپك ، ابریشم کبی شیلرك طولاشوب قاریشمه سنده استعمال اولنور .

تالان { [ف] یاغمـا ، چاپول . [تالیدن] = یاغمالامق [تالانگر] = یاغماجی ، چاپولجی .

تالانه { [ف] تویسز رنکلی شفتالو ، اریکه مشابه شفتالو .

تالد { [ع] انسانك خانه‌سنده بولنان کوله ، جاریه ، دواب ، مواشی کبی اموال قدیمه دیمکدر . (طارف وطریف) = مقابلیدر . [تلد ، تلاد ، تلید ، اتلاد ، متلد] ده عین معنایه لغتدر .

تالی { [ع] آردی صره کیدیجی ، کیدن : [بند تالی ، مقاله تالیه] . § عساکر ردیفه‌نك ایکنجی قسمی . افراد ردیفه ایکی قسمدن مرکبدر . برنجی قسمه [صنف مقدم]، ایکنجی قسمه [صنف تالی] اطلاق اولنور . ع تلاوت ایدیجی، اوقویجی، صوك معناده آز قوللانیلیر .

تام { [ع] بتون ، اکسیکسز ، نقصان اولمه‌یان : وقوف تام ، اطلاع تام ، معلومات تامه ، تحقیقات تامه . (تام الشعور) = عقلی یرنده . (تام الوزن) = طارطیسی نقصانسز . (تام الاعضا) = هرعضوی بتون دیمکدر .

« سوز تمام اولدی خلوص تام ایله کل ای نظیم »
« ال آچوب باشله نیازه وقتیدر شمدنکری »
(نظیم)

تاو ـ طاو { [محرف] اصلی فارسی (تاب) در . بو لفظك معانیء کثیره سندن [تیزمق ، قیزدیرمق ، بوکمك] معناسنده اولان (تابیدن) مصدرینك اسم فاعل وحاصل مصدر اولدیغی تقدیرده‌کی معناسنه کوره استعمال اولندیغی والیوم لسانمزده نصاب ، چاغ ، تیمار ، بسی معناسنده قوللانیلدیغی معلومدر: [تیمور تاونده ایش چاغنده کرك ــ مثل] (تاوخانه) = فقرا وغربایه مخصوص تیمارمحلی . « تاوخانه » کبی آلت واوست = قارمه قاریشیق . (تابخانه) =

جامه کن کبی آنشلی ، صیچاق محل .
[تاولو] = بسلو ، حاضرلانمش : مثلا (تاولو قوزی ، تاولو قاز ، تاولو هندی . [تاولو تیمور] = قیزغین ، قیزدیرلمش . [تاولو چوقه] = پارلاق ، [تاولو توتون] = نملی ، صوسرپلمش .
[تاو ویرمك] = اوتو ایچون صو پوسکوروب چاغنه کتیرمك . [تاولانمق] = سمیرمك ، بسیلنمك [تاوصاومق] = تاوی ، رواجی ، چاغی بچمك دیمکدر .

تاوَه { [محرّف] طوغریسی فارسی (تابه) درکه مطبخ آلاتندن صابلو معروف قابدر . بوقابك ایچنده یاغ اریدوب ات ، بالیق ، یوره‌ك وسائره قیزارتیلیر : (یومورطه تاوه‌سی) = درونی مدوّر وچوقوزجه یومورطه قیرمغه مخصوص یرلری حاوی برنوع قابدرکه بو قابده اویله قاچ چوقورجه‌یر وار ایسه اول قدر یومورطه قیریلوب پیشیریلور . [تابه] = لفظنه‌ده مراجعت ایتمه‌لیدر .

تا — همزه ایله

تَأَبُّد { [ع] توحش کبی وحشتلنمك ، اورکوب چکنمك § ارکن طورمق ، تأهل ایتمه‌مك .

تَأَبُّه { [ع] تکبّر کبی کبرلنمك § علو جناب کوسترمك ، برشیدن عالیجنابانه برصورتده اعراض ایتمك .

تَأَبُّی { [ع] ایزه اویمق ، برینك کیتدیکی جهته کیتمك .

تَأْبِید { [ع] باقی ، دائم ، مؤبّد قیلمق ، قیلنمق § ابدیلشدیرمك .

تَأَبِّی { [ع] برکیمسه‌یی باباایدنمك ، بابا عد ایتمك .

تَأْبِیر { [ع] ایکنه صوقمق صورتیله علاج ایتمك ، آشیلامق . خرما اغاجنی ارکك تخمیله بویله تلقیح ایدرلر .

تَأْبِیس { [ع] حقارت ایتمك ، خوارلامق .

تَأْبِین { [ع] برکیمسه‌یی یوزینه قارشی عیبلامق ، وفات ایتمش بر آدمك محاسن اوصافنی یاد ایدرك مدح وثنا ایتمك . عربیده بولفظ انسانك حال حیات ومماتنده تناقض وتضاد صورتیله استعمال اولنوردیمکدر .

تَأَثُّر { [ع] حزن وانفعال طرزنده حسلنمك ، محزونیتله ایچلنمك ، بو صورتله طریغولانمق ، تاسه‌لانمق

§ بر مؤثرك تأثیری آلتنده بولنمق: (فرط تأثر ، كمال تأثر ، شدت تأثر) « تأثر بخش ، تأثر بخشا » = تأثر ویریجی ، تاسه‌یه دوشوریجی .

[سریع التأثر] = چابك محزون ومتأثر اولان ، سرعتله ایجله‌نن .

جمعی (تأثرات) در .

« تأثر بخش دلدر صوت بلبل »
« معلم ناجی »

« بیهوده دكل تأثراتی »
« لكن كیمه آكلادیرسك ایواه »
(وله)

تَأَثُّم { [ع] كناهدن صاقنمق ، كناهدن توبه واجتناب ایتمك .

تَأْثیر { [ع] اثر ایتمك ، ایشله‌مك ، نشانه‌پیدا ایله‌مك . مادیات ومعنویاتده استعمال اولنور : (طوغری سوز آجی علاج كیبدر السانه تأثیر ایدر .) (قورشون تخته‌یه تأثیر ایتمدی) « صاعقه تأثیر » = ییلدیرم كبی شدتله تأثیر ایدیجی . [تأثیر بلیغ] = فوق الحد ، زیاده تأثیر . [پرتأثیر]= چوق تأثیرلی . [بی تأثیر] = تأثیرسز . (سریع التأثیر= چابك ، تیزتأثیرایدن:

«چشم شوخكدر دل عاشقده تأثیر ایله‌ین»
«سودیكم مهر سلیمانك جهانده آدی وار»
(ندیم)

« نظرهٔ صاعقه تأثیر سلیم اول »
« نیجه آهندل بدخواهی مذاب ایتمشدر »
(معلم ناجی)

جمعی (تأثیرات) در : « تأثیرات كلیه ، تأثیرات جزئیه ، تأثیرات بلیغه . »

تَأْثیم { [ع] بر كیمسه‌یه كنهكار اولدك دیمك ، بر آدمی كناهه نسبت ایتمك : [آلوده چرك معاصی اولانی هركس تأثیم ایدر] .

تَأَجُّج { [ع] آتش آلمق ، طوتیشوب آلولنمك .

تَأَجُّل { [ع] وقت معینه قدر مهلت ایسته‌مك .

تَأَجُّم { [ع] اوفكه لنمك ، غضبلانمق ، طارلمق .

تَأْجیج { [ع] طوتشدیروب آلولندیرمك ، طوتشدیریلوب آلولندیرلمك .

تَأْجیل { [ع] صوكره‌یه براقمق معین برزمان ویرمك . اصطلاحات شرعیه‌دندر . اداء دینی تأخیر ، بو یولده مهلت تعیین ایتمك دیمكدر . مهر معجل ، مهر مؤجل ، (تعجیل)ك مقابلی . جمعی [تأجیلات]در

تَأَخُّر { [ع] صوكره‌یه ، كری‌یه قالمق ، كجیكمك : [تأخر مواصلت ، تأخر عودت ، تأخرعزیمت] بولفظ « ایتمك » ماده‌سیله قوللانیلیر . جمعی [تأخرات] در : (تأخرات واقعه)

تأخیر { [ع] صوکره‌یه، گری‌یه براقمق ؛ گجیکدیرمك ، گجیکدیرلمك : (تأخیر سوقیات، تأخیر نقلیات) جمعی (تأخیرات) در. [حلول موسم زمستان بنه مانع بناء تعمیر واتمام مبانی قدوم نوبهاره باعث تأخیر اولدی — چلبی‌زاده تاریخی — صحیفه ٢٧١]

« یاره تأثیرده تأخیر ایدرسین ای آه »
« همدم اولسون سنی ده ترك ایده‌یم ناله کبی »
(رئیس الکتاب واصف)

تآخی { [ع] برینی قارداش ایدینمك ، برکیمسه ایله قارداش اولمق .

تأدب { [ع] ادبلنمك ، ادبی طاقنمق ، اوتانغه دلالت ایده‌جك صورتده ادبلو طاورانمق : (اویله برادیب کاملك حضورنده شق‌شفه ایتمکه تأدب ایدرم) « تأدباً » = تأدب صورتیله ، دیکرینه حرمةً ادبلی طاورانه‌رق : [تأدباً سکوت ایتدم] ، (طالعلرندن منفعل ومستغرق انواع غوائل اولانلرك ایفای وظائفده امساك همت ایتملری طبیعی بولندیغی حال آشنای فتور اولان وجدان منصفانه‌لری حضورنده اثباته قالقشمقدن تأدب ایدرم)

« اسماعیل صفا »

« سرکده نشوهٔ صهباعطاسیدر خاکك »
« تأدب ایله رخ خاکه جرعه پاش اولمه »
(نابی)

تأدیب { [ع] ادبلندیرمك ، ادبلندیرلمك ؛ حد تأدیب = بر آدمی اقوال وافعال قبیحه‌سندن طولایی کندیسنجه موجب انتباه وامثالنجه مدار عبرت اوله‌جق صورتده مؤاخذه، تعزیر، ضرب ایتمك : [یاراماز چوجق تأدیبه مستحقدر] جمعی [تأدیبات] در .

« نشئه بولسه گیشی گر گیفه اوبوب بوتقریب »
« شحنهٔ رنج خمار ایلر اوساعت تأدیب »
(واصف)

تأدیه { [ع] ادا ایتمك ، ایدلمك ؛ اوده‌مك ، اوده‌نلمك . تشدید ایله غلطدر . (تأدیهٔ دین) = بورج اوده‌مك . (ادا) ایله موقع استعمالجه فرقلیدر . بونك قوللانلدیغی یرده (ادا) ده استعمال اولنه بیلیر . فقط (ادا) نك هر قوللانلدیغی یرده (تأدیه) استعمال اولنه‌ماز : (دیون اجنبیه‌نك تأدیه‌سی) جمعی (تأدیات) در .

تأذی { [ع] اینجنمك ، اذا گورمك ، زنجیده اولمق :

تأذین { [ع] اذان اوقومق ، بیلدیرمك . عربیده برکیمسه‌نك قولاغنی بورمق ، برشیئه قولاق طاقمق معنالرنده قوللانیلیر : [قسطنطینیه‌نك یوم فتحنده طوغریجه ایاصوفیه‌یه داخل اولان حضرت فاتح تأذین وتکبیر ایله سجده بر شکران اولمشیدی]

تأرب { برکیمسه‌یی کیجه اویقوسز براقمق ، براقلمق . یعنی اویوتمامق، اویودلمامق : [سودیکمك.

آقشامدن اول طلب ایتدیکی برنشیده‌یی، یاخود قصیده‌یی صباحلین خاك پای معشوقانه‌سنه عرض وتقدیم ایتمك شوق و هوسی بنی بر چوق کیجه‌لر تأریق ایتمشدر]، « اطفالك تأریق قاعدهٔ حفظ الصحه‌یه کلیاً منافیدر ».

تَأَزُّر { [ع] بورنمك، اورتنمك، جارلانمق. [اِزار] = فوطه، اورتو دیمکدر.

تَأْزِیر { [ع] بوریمك، صارمق § قوتلندرمك.

تَأَسُّر { [ع] اویالاندرمق، اویالاندیرلمق؛ بر کیمسه‌یی بهانه ایله مقصدندن آلیقویمق.

تَأَسُّس { [ع] اساسلانمق، یرلشمك، تمللنمك، یر طوتوب قوتلنمك: (رژی اداره‌سنك بدایت تأسسندن بری).

تَأَسُّف { [ع] اسفلنمك، کدرلنمك، آجی طویغو ایله تاسه‌لانمق، قلباً راحتسز اولمق. (اولنمق) و(ایدلمك) ماده‌لریله استعمال اولنور.

جمعی (تَأَسُّفات) در: [فلانك سفالت حالنه تأسف اولنور، تأسفات عظیمه]:

« دوکونسه مشت تأسفله نوله سینهٔ عمر »
« که ضایع اولمه‌در یوق یره خزینهٔ عمر »
(نابی)

تَأْسِیَه / تَأَسِّی { [ع] ایکنجی کلمه برنجینك مطاوعیدر. مغموم ومکدر اولان آدمه کوکل آووته‌جق طرزده تسلیت ویرمك، تسلی کونه سوزلرله صبره میل ایتدیرمك.

تَأْسِیس { [ع] وضع اساس، تمل آتمق، تمل قورمق؛ محکم بر طرزده وجوده کتیرمك. مادیات ومعنویاتده استعمال اولنور: (تأسیس مکاتب، تأسیس مدارس، تأسیس قوانین، تأسیس نظامات، تأسیس محاکم جدیده) بونك جمعی اولان [تأسیسات] = ابنیهٔ نافعه وآثار خیریه مقامنده‌ده قوللانیلیر: (تأسیسات علمیه، تأسیسات طبیه، تأسیسات عسکریه).

تَأَفُّف / تَأْفِیف { [ع] اوف اوف دیه اظهار اضطراب ایتمك.

تَأْفِیك { [ع] یالان سویله‌مك. جمعی (تَأْفِیکات) در.

تَأَکُّد { [ع] محکم اولمق، قوت بولمق، قویلشمك. معنویاتده قوللانیلیر: [اصول قدیمهٔ موضوعه اواصر جدیده ایله تأکد ایتدی].

تَأَکُّل { [ع] یتمك، اکل اولنمق. اصطلاحات طبیه‌دندر. یاره‌نك استعدادی نسبتنده ینیك کبی اویوله‌سنه وآچیلوب بیومه‌سنه اطلاق اولنور.

تَأْکِید { [ع] قویلشدیرمك، محکم قیلمق؛ قوتلندیر.

مك ، قوتلندیرلمك . بوده معنویاتده استعمال اولنور . (تأكیداً) = قوتلندیرمك صورتیله . [تأكیدنامه] = بر ماده حقنده اولجه ویریلن امری محكم قیلمق ایچون صوكره یازیلان مكتوب . (تأكید لفظی) = اصطلاحده اول قوللانیلان بر لفظك تكرار اولنمسنه اطلاق اولنور . جمعی [تأكیدات] در : (شمدی یه قدر جواب وارد اولمیشنه كوره بوماده نك تأكیداً اشعار ایدلمسی لازم كلیر . جواب اخیر اخبارات سابقه یی تأكید ایتدی) .

تأكیل { [ع] یدیرمك ، یدیرلمك : بر كیمسه یی اطعام ایتمك .

تألف { [ع] الفت پیدا ایتمك ، آلیشمق ، خوش كچنمك .

تألم { [ع] الملنمك ، تاسه لانمق ، كدرلنمك :

« یار ایتدكجه تألم حزن دل افزونلنیر »

تألیف { [ع] الفت ، امتزاج ایتدیرمك ، ایتدیرلمك :

(امریقا واسپانیا مرخصلری لزه سنده « فیلیپین » ماده سندن طولایی تألیف افكار اولنه میه جنی) ، (بونلرك بینلرینك تألیفی ممكن ایسه) . [تألیف بین] = آره بولمق ، باریشدیرمق . [تألیف قلوب] = كوكللری امتزاج ایتدیرمه ، باریشدیروب خشنود ایتمه . § كتاب

یازمق ، یازلمق : [« سانحات العرب » ی مرحوم ناجی افندی تألیف ایتدی . « المشذب » ك تألیفندن ارباب تحصیل مستفید اولدی] § مؤلف یعنی كتاب معناسنده ده قوللانیلیر [تألیفكرده] = تعبیری ده عین معناده وجمعی اولان (تألیفات) دخی اكثریا مؤلفات یعنی كتابلر مقامنده استعمال اولنور .

تأمر { [ع] آمرلنمك ، آمرلك طاسلامق ، تغلب طورنده بولنمق .

تأمل { [ع] اینجه دوشونمك ، دقتله دوشونوب طاشینمق ، حقیقت ماده یی آكلامق ایچون كركی كبی دوشونمك . جمعی [تأملات] در .

(بلا تأمل) = دوشونمكسزین . دوشونمه دن : [تأملسز سوز سویله ین اكثریا نادم اولور] :

« تأمل ایتمه لیدر بو جهانه بركلیشی »
« كیدرمه لی كدری باقه لی صفایه كیشی »
(محمود ندیم)

تأمم { [ع] آنا ایدینمك ، بر خاتونی آنالق ایتمك .

تأمی { بر آدم جاریه ایدینمك معناسنه در .

تأمیت { [ع] بر شیئك ذهناً مقدارینی تخمین : بر نسنه نك مقدارینی اولچی ، اولچك قوللانمقسزین تقدیر ایتمك .

تَأْمين [ع] امين ايتمك، ايدلك؛ امنيت ويرمك، ويرلك؛ صاغلاملامق : [اقصای شرقده صلح وآسایشك تأمینی] بونك جمعی اولان [تَأْمينات] = وعد قوی ، تعهد ، آقچه ایله کفالت کبی معنالرده ومفردینك خلافنه اوله‌رق (ویرمك)و(آلمق) ماده‌لریله استعمال اولنور .

« ایلر اثر حیاتی تأمین »
« ارواح اداره‌درقوانین»
(آلای بکی زاده ناجی)

تَأَنّی [ع] برایشده عجله وخفت کوسترمه‌یوب تمکینلی طاورانمق ، ملاحظه ووقارلی بولنمق، آغر طورمق : (تأنی‌ایدن آلدانماز) جمعی [تَأَنِّيات] در .

تَأْنيث [ع] مؤنث قیلمق ، قیلنمق . قادینلره عائد طرز وشکله قویمق : [صفات‌عربیه‌ده اکثر یا تأنیثه رعایت اولنور] . قادینلاشمق معناسنی افاده ایدن (تَأَنُّث) لفظی مأنوس دکلدر ،

تَأْنيس [ع]مونس قیلق، قیلنمق؛ وحشی‌ازاله‌ایدوب‌انسانه صوقولمغه آلیشدیرمق ، آلیشدیرلمق: [قوشجی بر وحشی غزالی تأنیس ایتدی ، بیر دینیلن جانوارك تأنیسی مشکلدر]

تَأَوُّد [ع] اکریلمك ، ایکی قات اولمق . بر نسنه‌یی انسانه ویرمك معناسنی ده افاده ایدر . [تَأْوِيد] = بر نسنه‌یی اکوب ایکی قات ایله‌مك ، اکریلتمك و اکویدلمك معناسنه‌در .

تَأَوُّل [ع] مؤول اولمق، باشقه معنایه کلمك .

تَأَوُّه [ع] آه و انین ایتمك ، آه وفغان ایله مك . جمعی (تَأَوُّهات) در .

تَأَوّی [ع] اوطوره‌جق بر ایدینمك ، مسکن پیدا ایتمك ؛ یورت طوتمق .

تَأْويل [ع] بر قولك معنای ظاهریسنی‌ترك ایله دیکر معنایه حمل ایتمك ، بر لفظ معنای موضوعندن‌چیقاریلوب ملایم ومتقارب اولان باشقه معنایه صرف ایدلك : (زروه تأویل کوتورمز — مثل) جمعی اولان (تَأْويلات) = الفاظك قبول ایتمدیکی معانیٔ بعیده وممتنعه معناسنده قوللانیلیر . [تَأْويلِ عقد] و[تَأْويلِ مُلك] تعبیرلری اصطلاحات فقهیه‌دندر .

تَأَهُّل [ع] اهل ایدینمك معناسنه‌در که زوجه آلمق، اولنمك دیمکدر .

تَأْهِيلْ { [ع] مسافری كلمات خاطر نوازانه ایله تلطیف ایتمك معناسنه‌در: (رسم تأهیل) § بر آدمی بر شیئه اهلیتلی ومستحق كورمك ، بر آدم بر لسنه‌یه مستحق كورلمك . « استئهال » دها قوتلیدر و زیاده قوللانیلیر . § اهل قیلق ، اهلیتلی قیلمق . بو معنا جهت طبیعه‌جه اولان طرز استعماله كوره‌در .

تَأَيُّدْ { [ع] قوتلنمك ، قوت بولمق . مادیات ومعنویاتده استعمال اولنور: [فرانسه قابنه‌سنك استعفاسی خبری بو اقشامكی تلغراف ایله تأیید ایتدی]

تَأْيِيدْ { [ع] قوتلندیرمك ، قوتلندیرلمك . اكثریا معنویاتده قوللانیلیر . جمعی [تأییدات] در : [بوكونكی خبر دونكی روایتی تأیید ایتدی ، بوادعانك تأییدی براهین قویه‌یه محتاجدر] ، « تأییدات آلهیه »

« نه تأیید الهیدركه بو هر جهت دشوار »
« نه‌دكلو اولسه دشوار اول‌قدر ذاتنجه آساندر »
(لا)

« سینه‌م آیینه اولوب شاهد فیض عشقه »
« ایلسون طبعمی الهام آلهی تأیید »
(ك)

تَأْيِيسْ { [ع] یأسه دوشورمك ؛ مأیوس ایتمك ، ایدلمك : [منتظر لطف اولانی تأییس ایتمك شان انسانیته یاقشماز]

﴿ تَ ﴾

تَبْ { [ع] صیتمه ، حمی . [تب‌زده] = حمایه ، صیتمه‌یه طوتلمش .

(تَبْ لَرْزَه) = صیتمه تتره‌مه‌سی .

« اولمه‌سنه درد تب عشقكله كر بیمار شمع »
« بویله یانوب یاقیلوب اولمازدی زرد و زار شمع »
(ریاضی)

تَبّ / **تَبَابْ** { [ع] زیان ، خسار ، هلاك .

تَبَابِعَه { [ع] زمان قدیمده ملوك یمنك عنوان مخصوصلری ایدی . (تبّع)‌ك جمعیدر . بولفظك ایكی معناسی وار . بری شمسه تابع اولمق قرینه‌سیله « كولكه »‌یه اطلاق اولنور ؛ دیكری آری قوغانك بكی دیمكدر . ابتدا (تبّع) عنوانیله یاد اولنان ملك (سعد ابوكرب) ایدی . ملك مذكور حكومتده سلفنه تابع اولدیغی ایچون اشبو عنوان ایله تلقیب اولنمشیدی . بعده (كسری) و (قیصر) كبی علم مخصوص اولدی . كعبهٔ مكرمه‌یی برنجی دفعه اكسا ایدن بوذاتدر . ملك موما

الیه ایله اخلافنه تاریخجه (تبابعهٔ یمن) اطلاق اولنور . (دارالتبابعه) = مکهٔ مکرمه‌ده بر خانه‌درکه فخر عالم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز حضرتلری اوراده تولد ایتدیلر .

تَبادُر [ع] آنسزین ، بردن بره ذهنه کلمك :

تَبادُل [ع] بربرینه بدل اولمق ، بربرینك یرینه کچمك ، دکیشلمك : [حرفلرك بو تبادلندن اکثریسنه آیری آیری آدلر ویرلمك ایجاب ایدر — اقدام ۱۷۱٦ — مصاحبه]

تَباذُل [ع] صاقینمه‌یوب بربرینه بخش ایتمك ، ویرمك .

تَبار [ع] هلاك معناسنه‌در . فرقان کریمده وارد اولان الفاظدندر .

تَبار [ف] اصل ، نسل ، صوی : [عالی تبار ، والاتبار] = نسلی یوجه ، صویی ایی دیمکدر .

« حکمدار عالی تبار »
« افتخار ایلر کمالکله کمالات جهان »
« بیك یاشا عالمده ای علامهٔ عالی تبار »
(شیخ وصفی)

تَبارُز [ع] جنك ایتمك ایچون ایکی خصم بری برینه قارشی میدانه چیقمق : (اقوام قدیمه‌ده تبارز قاعده‌سی جاری ایدی)

تَبارَكَ الله [ع] استحسان بلیغ مقامنده وبرنوع دعا حکمنده ایراد اولنور . [تَبارَكَ] فعلی افعال وصفات الٰهیه‌یه مخصوصدر .
جمیع خیرات وبرکات ازلی وابدی اوله‌رق ذات اجلّ واعلاسنه مخصوص اولمغله اشبو فعل اشیای سائره‌ده ومخلوقاتده استعمال اولنماز :

« ای طائر غیب صانك الله »
« پرواز یکه بیك تبارك الله »
(معلم ناجی)

تَباشیر [ع] مژده وهر شیئك اوّلی معناسنه بنیهٔ جمع اوزره وارد اولان کلماتدندر . معناسنده مبالغه موجوددر . [تَباشیرِ فَجر] ، [تَباشیرِ صُبح] = وقت صباحك اوائلی ، ایلك آیدینلغی ، طاڭ یرینك آغیرمسی که « فجر کاذب » دیمکدر .

« تا که آثار تباشیر فروغ نصرت »
« اوج چرخی طوته چون شعشعهٔ صبح اخیر »
(حقی)

تَباشیر [ف] ترکجه‌ده تحریف ایله (تَبه شیر) دینیلن طبیعتی بارد وجنسی کوشه‌ك وبیاض برنوع معدن . اشبو معدنی طوپراق مصنوعات معدنیه‌نك جلالندیرلمه‌سنده قوللانیلیر . بیت آتی مرحوم معلم ناجی طرفندن « مسرور » نامنده بر زنجی خدمتجی‌یه خطاباً سویلنمشیدی :

« تبیضه تباشیر ایله اولسون چالیشیردم »
« مسرور ! بنم بخت سیاهم سن اولیدك »

تَباعُد [ع] اوزاقلاشمق ، ایراقلاشمق :

« کوزلرك بر لحظه کوکلدن تباعد ایلەمز »
« کوز کوزاچمەدردل سودابنامی کوزلرك »
(معلم ناجی)

تَبَاعُلْ { [ع] زوج زوجه سیله اویناشمق ، ملاطفه ایتمك معناسنه‌در .

تَبَاغُضْ { [ع] بغض ایدیشمك ، سویشمه‌مك .

تَبَاكِی { [ع] آغلار کبی کورنمك ، صنعتله آغلامق : (تباکئ واعظ ، تباکئ سائل) .

تَبَانْجَه { [ف] سیلی ، طوقات معناسنه‌در .

تَبَاهْ { [ف] فنا ، بوزوق ، چوروك ، برباد ، خراب ، محواولمش ، ایی بر حالدن فنا حاله دونمش . [تَبَاهْكَارْ] = فنا ایدن ، خراب ایدیجی . (تَبَاهْكَارِى) = فنا ایدیجیلك ، تباه ایدیجیلك :

« کرچه بن کندیمی تباه ایدرم »
« باری ابقای نام ایدر کیدرم »
(معلم ناجی)

« ایتمز بزه اول شوخ ستم پیشه نکاه »
« حال دلمز اولمه‌ده کیتدکجه تباه »
(کبوتری)

« تباهکاری عشقه خرد دکل حائل »
(سید وهبی)

تَبَاهِی { [ع] تفاخر یعنی او کنمکلك معناسنه‌در .

تَبَايُنْ { [ع] آیریلاشمق ، ایکی شیئك بربرینه ضد اولیشی : (تباین ظنون ، تباین افکار ، تباین عقائد) .

تَبَتُّلْ { [ع] کسیلك ، ماسوادن کسیلوب اخلاص تام ایله جناب حقه توجه وعبودیت ایتمك ؛ قول دیکره کوره تزوجی ترك ایله اختیار زهادت وعبادت ایله‌مك معناسنه‌در . (تَبْتِيلْ) ده بو معناده اقتدر . بونلر فرقان کریمده وارد اولمشدر .

تَبَثُّرْ { [ع] انسانك دریسنده سیوبلجه‌لر پیدا اولمق ، آدمك بدنی سیوبلجه‌لنمك : (تبثر وجه)

تَبْجِيلْ { [ع] تعظیم کبی بیوك طوتمق ، بیوك صایمق معناسنه‌در . (اِبْجَالْ)دن دها قوتلیدر . جمعی [تَبْجِيلَاتْ] در :

« آیت نور رخك اولدم كه ترتیل ایلرم »
« روح داودی مناقبخوان تبجیل ایلرم »
(علی روحی)

« تبجیل ایدیلور نوشروان ایله سلیمان »
(لا)

تَبَحُّرْ { [ع] دریالاشمق ، دکزلشمك . عربیده‌ایکی صورتله استعمال اولنور . کثرت ووسعتده دکز کبی بیکران اولمق علاقه‌سیله مال قارونه مالك اولان آدمه « تبحر فی المال » وعلم وفضیلتده توسع وتعمق ایدن ذاته‌ده « تبحر فی العلم » دیرلر . لسان عثمانیده اکثریا وسعت علم ودانشده قوللانیلیر .

تبخال
تبخاله { [ف] حرارتدن دوداقلرده ، آغیزك اطرافنده پیدا اولان قابارجق ، اوچوق .

تبختر { [ع] كوزل یوریمك ، صالنه‌رق ناز ایله یوریمك : (تبختر نوجوانانه)

تبخر { [ع] بخاره نقلاب ایتمك ، بوغو حالنه كلمك . بومعنایه كوره اصطلاحات طبیه‌دندر : (صو قاینایه‌قاینایه تبخر ایتدی) § توتسولنمك ، بخور یاقیله‌رق قوقولاتمق . جمعی اولان (تبخرات) هر ایكی معناده استعمال اولنور .

تبخیر { [ع] بوغو حالنه كتیرمك ، بخاره قلب ایدلمك : (صویك تبخیری سانتغراد اعتباریله یوز درجه حرارتده متوقفدر) ، (تبخیر ماء ممكندر) § توتسوله‌مك ، توتسولنمك . جمعی اولان « تبخیرات » اكثریا معنای ثانیده استعمال اولنور . هر ایكی معنا اعتباریله كیمیای طبی یه عائد اصطلاحات فنیه‌دندر : (بحر سیاهدن كله‌جك بالجمله یولجیلره قواق تحفظخانه‌سنده تبخیرات مكمله اجراسی مقرردر) لسانمزده بومثللو كلمات ، اصطلاحات موجود ایكن « دەزنفكته » « دەزنفكسیون » كبی الفاظ اجنبیه‌یی قوللانمق یالكز عبث دكل عیبدر ، كناهدر .

تبخیل { [ع] برآدمی بخله نسبت ایتمك ، ایدلمك ؛ برآدمه بخیلسین دیمك ، دینلمك : (تبخیل نامرد) .

تبدع { [ع] اهل سنتدن آیریلوب ارباب بدعته التحاق ایتمك .

تبدیع { [ع] بدعته نسبت ایتمك ؛ اهل بدعتسین دیمك ، دینلمك :

تبدل { [ع] دكیشمك ، باشقه بر حاله كیرمك ، (تبدل هوا) جمعی (تبدلات) : (تبدلات هوائیه)

« اولمش بو تبدل لسانه »
« باعث ایكی خسرو یكانه »
(مقدمه)

تبدیل { [ع] دكشدیرمك ، دكشدیرلمك ؛ باشقه حاله كتیرمك ، كتیرلمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : (تبدیل مسلك ایتمدكجه فلاح بولەماز ، تبدیل لسان ، تبدیل قیافت) ، [تبدیل هوا] = هوا دكشدیرمك ، وجودجه و صحتجه استفاده مقصدیله هواسی كوزل باشقه برمحله كیتمك دیمكدر . (تبدیلاً) = دكیشدیرمك صورتیله . (تبدیل) = اولری قیافتی دكیشدیرلمش مفتش ، خفی مأمور مقامنده وضابطه خدمتنده استعمال اولنوردی . جمعی (تبدیلات) در

تبذیر { [ع] تخمی صاچوب طاغتمق § مالی اسراف صورتیله محو و پراكنده ایتمك ، مال

و تقدی لزومسز اولەرق طاغتمق ، طاغیداق : (تبذیر اموال ، تبذیر نقود) جمی (تبذیرات) .

تَبَر [ف] بالطه مناسنه در § بعض درویشانك و سیاحین شرقیه نك ایادیٔ سائلانه لرنده بولندیردقلری كوندره مربوط آی شكلنده كی بالطه. (تبردار) = بالطه جی (تبرداران) = زمان سابقده حرم همایونك اللری بالطه لی خدمه سی دیمكدر . مثلا « تبردار محمد پاشا ، تبردار مصطفی افندی » ذوات تاریخیه دندر. (تبرداران خاصه) = زمان قدیمده ركاب همایونه مأمور پیكلره ، صولاقلره اطلاق اولنوردی. [تبرداران اوجاغی] = الیوم سرای همایونده موجود در . بالطه جیلرك سلك مخصوصی دیمكدر . (سنبل تبر) = زنبق فصیله سندن قوقوسی لطیف، رنكی بیاض بر چیچك.

تَبْرِئَه [ع] بری قیلمق ، بری قیلنمق؛ بر آدمك معصومیتی تحقق ایتمك ، ایتدیرلمك . (وزنه دار افندی درجات ثلثهٔ قانونیه جه اجرا قلنان محاكه نتیجه سنده تبرئهٔ ذمت ایتدی) :

« كورسه بو هرزه لری تبرئهٔ ذمت ایله »
« یقاسن سیلكر ایدی اهل تبرای سخن »
(وهبی)

تَبَرّا [ع] بری اولمق § سومه یوب یوز چویرمك . اصلی [تبرّی] در :

« تبرا ایلشدر الفت ارباب غفلتدن »
« انیس سافلین اولماز دل بیدار عالیدن »
(معلم ناجی)

تَبَرْخُون [ف] محرفی [طَبَرْخُون] در . بر قاچ معناسی واردر. (۱) عناب دینیلن میوه .(۲) قزیل آغاج ، قزیل سكود دینیلن آغاج كه بقم آغاجی دیه معروفدر . بوكا بو یا آغاجی ده دیرلر . (۳) طرخون تعبیر اولنان سبزه در. لسانمزده ایكنجی معناده مستعملدر .

تَبَرُّد [ع] صوغومق، صوغوق اولمق : (تبرد ماه ، تبرد هوا) .

تَبَرُّر [ع] اللهه انقیاد وطاعت ایله مك ، رضاء الٰهی یی تحصیله چالیشمق : « الله جمله یه تبرر صفتیله اتصافی نصیب ایلیه »

تَبَرُّز [ع] میدانه چیقمق معناسنه در : (تبرّز قهرمان، تبرز صیّاد) .

تَبَرْطُم [ع] بر سبیله طارلمق ؛ طارغینلق ایله صومورداتمق ، غضبلانمق ، آوورت طوتمق، ساخته عظمت كوسترمك معنالرینی افاده ایدر : [تبرطم فرومایه ، تبرطم جاهل]

تَبَرُّع [ع] عهده نسنه واجب اولمایان عطیه یی، هدیه یی ویرمك . (تبرعاً) = بلا مجبوریت ویرلمك صورتیله دیمكدر . جمی (تبرّعات) در .

تَبَرْقُع { [ع] نقاب طوتمق ، پچه لنمك ، يوزى اورتمك :
[تبرقع نسوان] .

تَبَرُّك { [ع] مبارك عد ايتمك ، بر شىء كندى حقنده يمنلى ومسعود صايمق . (تَبَرُّكاً) = مبارك و متيمن عد ايدلمك صورتيله . جمعى اولان (تَبَرُّكات) = هدايای عزيزه و اشيای مقدسه مقامنده استعمال اولنور .

تَبَرّى { [ع] اصلى (تَبَرُّؤ) در . برى اولمق ، سومه يوب يوز چويرمك ، اوزاقلاشمق : (تبرى آثام) .

تَبْريد { [ع] صوغوتمق ، صوغوتلمق ، ماديات ومعنوياتده استعمال اولنور : (قاربوزى تبريد ايچون نه يابمليدر ، صويك تبريدى ايچون قارلق لازمدر) :

« عدو بندن سنى تبريده اولسه اتفاق اوزره »
« نه باكم وار خلوص البته غالبدر نفاق اوزره »
(نابى)

« كرهٔ نارى ياقار بلكه كمينه شررى »
« ايله مزسه صوسپوب لجهٔ لطفك تبريد »
(لك)

تَبْريك { [ع] مباركله مك ، مباركله نمك . مبارك اوله ديمك ، تهنيت ايتمك ، ايدلمك : (تبريك عيد سعيد) ، (تبريك ليلهٔ رغائب) جمعى (تَبْريكات) = تهنيه لر ، مباركله يشلر :

« بيلدى زارى رتبهٔ بالاى عشقه مظهرم »
« كلدى احباب ايلدى تبريك تبريك اوستنه »
(اندرونى زارى)

تَبَزُّق { [ع] توكورمك معناسنه در .

تَبَزُّل { [ع] يارلمق ، بر شيئك قابى شق اولمق . (تَبْزيل) = يارمق ، شق ايتمك ، دلمك معنالرينى افاده ايدر .

تَبَسُّل { [ع] غضب ويا شجاعتدن صورتمق ، اكشى يوزلو طورمق .

تَبَسُّم { [ع] كولمسه مك ، (اِبْتِسام) ده بو معنايى افاده ايدر . فقط (ابتسام ايتمك) تعبيرى يرنده (تبسم ايتمك) ماده سى قوللانلميدر . زيرا سليقه مزه بو دها موافقدر :

« كوكلمجه تبسّم اولدى معتاد »
« چشممده جهان تبسّم آباد »
(معلم ناجى)

« آچلور كوكلم كمى كيم كريهٔ تلخم كوروب »
« آچار اول كلرخ تبسم برله لعل نوشخند »
(فضولى)

« او شيوه لرله تبسم او نازلرله عتاب »
(سيرتى)

تَبَشْبُش { [ع] بر كيمسه يه كولر يوز كوستروب التفات ايتمك . حديث شريفده وارد اولمشدر .

تَبْشير { [ع] مژده لمك ، مژده له نمك ، سوينيله جك بر

خبری بیلدیرمك ، اویله بر خبر مژده ایدلمك . جمعی [تبشیرات] :

« طوندی کلبانك ظفر عرش عظیمی اویله »
« ایتدی جبریل امین روح اویسی تبشیر »
(حق)

تَبَصْبُص [ع] یالتاقلانمق ؛ محقورانه و مسکینانه اوضاع ایله عرض اخلاص و اختصاص ایتمك . زمانه‌ندر . جمعی [تبصبصات] : (تبصبص کاذب ، تبصبص کلبانه ، تبصبصات کلبیه) .

تَبَصُّر [ع] کوز آچیقلغی ، دقتله ایلری‌یی کورش ، دقتله کوزه‌تش : (ارباب تبصّر) .

تَبْصِرَه [ع] نظر دقتی جلب ایده‌جك ، انسانك کوزینی آچه‌جق و فکره انتباه ویره‌جك خصوص ؛ عبرت بخش کیفیت دیمکدر : [تبصرهٔ عاکف پاشا] = منشئ مشهور عاکف پاشانك حائز اهمیت و موجب عبرت بر رسالهٔ سیاسیه‌سیدر .

تَبْصِیر [ع] کوزی آچه‌جق و انتباه ویره‌جك صورتده تعریف و ایضاح ایتمك ، بیلدیرمك معناسنه‌در .

تَبْطِئَه [ع] آغرلشمه ، یاواشلانمه ، بطی اوله دیمکدر .

تَبَعاً [ع] اتباع ایله ، اویه‌رق ، اویمق صورتیله . بومقامده (بِالاِتِّباع) و (بِالتَّبَعِیَّه) تعبیرلری‌ده استعمال اولنور .

تَبَعُّض [ع] جزء جزء ، پاره پاره اولمق .

تَبَعَه [ع] « تابع »ك جمعی . موقع استعمالنه کوره هم مفرد هم جمع حکمنده و بر دولتك ، بر حکومتك زیر تابعیتنده بولنان اهالی و اشخاص معناسنده قوللانیلیر . مفردی بو معناده قوللانیلماز : (تبعهٔ ایرانیه ، تبعهٔ یونانیه) (« هر صنف تبعهٔ شاهانه‌نك قلبلرنده پیدا اولان حسیات صداقتکاری وشکرگذاری حد معروفك قات اندر قات فوقنده بولنمغله — افکار رساله‌سی — صحیفه ۲۱)

تَبَعِیَّت [ع] تابع اولمق ، اویمق ؛ بر حکومته ، طاوعت ایتمکه اوزره مربوط اولمق . [تَبَعِیَّةً] = اویمق صورتیله : [ترك تبعیت] = بر حکومته اولان مربوطیتی کسوب براقمق : (فلان تبعیّت ایرانیه‌یی قبول ایتمش .)

تَبْعِید [ع] اوزاقلاشدیرمق ، اوزاقلاشدیرلمق ؛ ایراقلاندیرمق ، ایراقلاندیرلمق . (طرد وتبعید) = قوغوب اوزاقلاشدیرمق دیمکدر : (وقوعات مکرره اصحابندن اولوب اخیراً ینه ارتکاب جرائم ایده‌رك ضابطه‌جه دردست و حبس ایدلمش

اولان اشراّدن بعضلری عکایه طرد وتبعید اولنمشلردر .)

تَبَعُّض [ع] جزء جزء ایتمك ، پاره پاره ایدلمك .

تَبَغُّض [ع] بغض کوسترمك ، برآدمه قارشی کندیسنی سومدیکنی حال وطوریله بیلدیرمك .

تَبَکُّم [ع] سوز سویلر ایکن طوتیلوب قالمق ، دیلی طوتلمق .

تَبْکیت [ع] برآدمی ذم ودشنام وياخود سرزنش تام ایله مغبر ونجیده ایتمك معناسنه درکه ترکجه‌ده باشه اورمق ، باشه قاقق دنیلیر . § ایراد برهان ودلیل ایله مخاطبی افحام واسکات ایتمك معناسنده دخی قوللانیلیر .

تَبْکِیَه [ع] بکا ایتدیرمك ، ایتدیرلمك؛ مرثیه اوقوتوب آغلاتمق، آغلاتدیرلمق : (تبکیهٔ نسوان ، تبکیهٔ نوحه‌کران)

تَبَلْبُل [ع] لسانلر مختلف ومختلط اولمق ودیلدن چیقان سوزلر قاریشوب بربرینه مخالف بولنمق: (تبلبل السن) [اصطلاحاتده بویله بر تبلبل عظما هیچ خاطره کله بیلوردی ایدی — عبدالرحمن ثریا — مقاله]

تَبَلُّر [ع] مولدلاتدن واصطلاحات کیمیویه‌دندر . بلورلانمق، اجسامك بلور کبی طونشی. فرانسزجه‌سی (Cristallisation) قریستالیزاسیون و (Cristalliser) قریستالیزه‌در .

تَبَلُّغ [ع] یتشمك ، ایریشمك ، آکلایوب آلمق . جمعی (تبلّغات) :

« البته اولور نبیّ بالحق »
« تبلیغ و تبلّغاته الیق »
(الای بکی‌زاده — ناجی)

تَبَلُّل [ع] ایصلانمق، نملی اولمق . (تبلیل) = ایصلاتمق ، ایصلادلمق ؛ صویه قویمق ، صویی یوسکوروب تاولامق : (تبلیل کاغذ)

تَبَلُّه [ع] احمق اولمق ، ابلهلك کوسترمك ، احمق کبی کورنمك . معانیٔ سائره‌سی قوللانیلماز .

تَبْلیغ [ع] یتشدیرمك؛ ایریشدیرمك، ایریشدیرلمك . اکثریا معنویاتده قوللانیلیر. جمعی (تبلیغات) = اکثریا رسماً ویریلان امرلو معناسنی افاده ایدر . مع مافیه شخصیاتده دخی بیلدیریلن شیلر حکمنده استعمال اولنور: (قرار اخیری کندیسنه تبلیغ ایتدم، قرار مذکورك تبلیغی، تبلیغات رسمیه)

« شویله تبلیغ حقیقت ایله‌یوردی کوشمه »
« ای زواللی مرد غافل ایله‌مه ریب وکمان »

تَبَنّی [ع] اولاد ایدینمك، برینی کندینه اوغل دیه آلمق .

تبوّل [ع] بول ایتمك ، قاشانمق ، سیدیکی آقیدوب دفع ایلەمك .

تبویب [ع] باب باب ترتیب ایتمك ، قسم قسم آییرمق معنا سنەدر : (تبویب کتاب)

تبه [ف] بوزوق ، خراب ، برباد معناسنە اولان (تباه) ك مخففیدر . [تبهکار ، تبهکاری] دە دینیلیر .

تبهیج [ع] کوزللشدیرمك ، کوزللشدیرلمك : [چرکین برعروسی آلسکونە ایلە تبهیج ایدییورلر]

تبیع [ع] بر آدمك یاوری و یاردیمجیسی ، یارداق دیمکدر § مال و صیغیر یاوروسی معناسنی دە افادە ایدر . قرآن کریمدە وارد اولان الفاظدندر .

تبیّن [ع] عیان و آشکار اولمق ، آچیغە چیقمق ، وضوح ایلە آکلاشلمق : [فلانك معصومیتی بالتحقیق تبین ایتدی] معنویاتدە استعمال اولنور :

« بلایە قارشی ثباتم تبین ایتمدی می ؟ »

تبییض [ع] آق ایتمك ، آغارتمق ، آغاردلمق § اقلام رسمیە اصطلاحاتنجە مسودە طرزندە یازلمش برشیئی بیاض کاغدە چکمك ، یکیدن و دوز کون یازمق دیمکدر کە بیاضە چکمك ، بیاض ایتمك تعبیر اولنور :

[مضبطەنك سرعتلە تبییضی قلم مدیرینە تنبیە ایدلمشیدی] .

تبیین [ع] عیان ایتمك ، بیان ایدلمك ، آچیغە چیقارمق ، چیغارلق . معنویاتدە قوللانیلیر .

تتابع / **تتالی** [ع] بی در بی اولمق ، بربری آردی صرە کیتمك ، بربرینی ولی ایتمك ، بری دیکرینك آردنجە کلمك :

(تتالیٔ سنین و اعوام) ، (تتابع اضافات) = تلفظی لسانە و استماعی سماخە خوش کلەیی برقاچ لفظك مسلسلاً یکدیکرە ربط ایدیلیشی :

« اوزاندە تحرز زحافات »
« تکثیر تتابع اضافات »
(مقدمە)

« نظر اولنمە تتالیٔ نوع وجنسە اکر »
« دکل طبیعت اشیادە دور و استکرار »
(لا)

تتبّع [ع] آردینە دوشوب آراشدیرمق ، کرکی کبی یوقلامق ، دقتلە باقمق . استعمالی معنویاتە محصوردر : (شو رسالەیی کوزلجە تتبع ایت) جمعی اولان (تتبعات) = کرکی کبی آراشدیرمق معناسنی افادە ایتدیکی کبی دقتلە ، آردینی براقمقسزین اوقومق معناسنی دە افادە ایدر . مثلا [تتبعات قیدیە ، تتبعات قیودیە ، تتبعات فنیە ، تتبعات علمیە] .

تتمّە [ع] بر نسنەنك اکسیکی کندیسیلە مکمل اولان ،

نقصانلی بر نسنه‌نك اتمامی ایچون علاوه
ایدیلن شی دیمکدر. (تَتِمَّه) طرزنده
ایکنجی تانك ضمیله تلفظی غلطدر،
یا کلشدر. جمعی اولان [تَتِمّات] =
هم اکسیك شیلر معناسنده وهم لوازم،
طاقم مقامنده استعمال اولنور: (تتمۀ
کلام، تتمۀ مقال) و (تتمه مدرسه‌لری)
و (جمعیتك اکمال تماتی البته نظر دقته
آلنه‌جقدر)

تَتْمیم } [ع] تماملامق؛ تمام ایتمك، ایدلمك. (اِتمام) دن
معناجه زیاده قوتلیدر: (انسان باشلا-
دیغی ایشی تتمیم ایتمه‌لیدر، کتابك تتمیمی)

تَتَوُّج } [ع] تاجلانمق، تاج کیمك: (رسم تتوّج) =
حکمدارانك تاج کیمك عادت مرعیه‌سی.

تَتْویج } [ع] تاج کیدرمك، کیدیرلمك.

تَثاؤُب } [ع] اسنه‌مك. غفلتده بولنمق معناسنی‌ده افاده
ایدر.

تَثابُر } [ع] ملازمت ایتمك، بر شیئه دوام اوزره بولنمق.

تَثاقُل } [ع] آغرلانمق، اوشنوب آغرلاشمق § جنکه
لیتمکه تشویق ایدلمش ایکن اویالانوب
کری قالمق.

تَثَبُّت } [ع] ثابت اولمق، ثبات کوسترمك، صبر ایله
طورمق: (میدان شهادتده تثبت ایدن
جنود اسلامیه‌نك صولت شیرانه‌لرینه
قارشی)

تَثْبیت } [ع] ثابت، پایدار قیلمق، قیلنمق: [جناب حق
فرقان کریمی ایله دین اسلامی یوم حشره
قدر تثبیت بیوردی، بو دین مبینك
روز رستخیزه‌قدر تثبیتی موعود الهیدر]

تَثْریب } [ع] عیبلامق، طارلمق، باشه قاقمق معنالرینی
افاده ایدر.

تَثَقُّب } [ع] دلیکلنمك، دلیك دلنمك: (تثقب عقیق)

تَثْقیب } [ع] دلمك، دلیك آچمق؛ دلنمك: (تثقیب لؤلؤ،
تیمورك تثقیبی)

تَثْقیل } [ع] آغرلاشدرمق، آغرلاشدیرلمق؛ آغرلغی
آرتیرمق، آغرلق آرتیرلمق: [بر
دنك‌دها قوینجه هکبه‌نك اوته‌کی کوزینی
تثقیل ایتدی. هکبه آشاغی‌یه یووار-
لاندی، کفۀ میزانك تثقیلی]

تَثْلیث } [ع] اوچله‌مك، اوچه بولمك؛ اوچه ابلاغ
ایتمك § اقانیم ثلثه‌یه قناعت واعتقاد
معناسنه‌در. [ارباب تثلیث] = اقانیم
ثلثه‌یه معتقد اولانلر، موحد اولمایانلر،
خرستیانلر دیمکدر.

تَثْمیر } [ع] آغاجلرك چیچکلرینی دوکوب یمش باغلامه‌سی § بر
آدمك مالنی برکتلندیروب نشو ونما ایله
چوغالتمه‌سی دیمکدر.

تَثْمِين | [ع] سکزه ابلاغ ایتمک § سکزه بولمک .

تَثْنِيَه | [ع] معنای لغویسی بر آدمی مدح ویاخود ذم و بالخاصه مدح جهتیله ذکر وبیان ایتمک § معنای اصطلاحیسی قاعدهٔ عربیه‌یه تطبیقاً ایکیله‌نن ، ایکی‌یه دلالت ایدن کلمه دیمکدر .

تَثْوِيب | [ع] ثوابلانمق ، فرض اولان نمازدن صوکره نافله نمازقیلوب ثواب قازانمق معناسنه‌در .

تَجارِب | [ع] دنه‌مه‌لر ، صنایشلر دیمکدر . (تَجْرِبَه) نك جمیدر . (تَجارُب) طرزنده رائك ضمیله استعمالی غلطدر . [تَجارِيب] صورتنده‌ده استعمال اولنور: [تجارب فنیه ، تجارب کیمویه] .

تَجارُز | [ع] شتم ایدیشمک ، سوکشمک ؛ ایکی کشی بربرینه اطالهٔ لسانده بولنمق .

تَجاسُر | [ع] جسارتله قفا طوته‌رق آتلمق ، جسارتلنوب غیرت وجرأت کوسترمك .

تَجانُب | [ع] صاقنمق، چکینمك. [اِجْتِناب]بوندن اقوادر.

تَجانُس | [ع] جنسلشمك ، جنسی اویغون اولمق، برجنسدن اولمق : (تجانس حرفین)

تَجاوُز | [ع] لغتده بر آدمك جنحه وفضیحه‌سیله مؤاخذه ایتمه‌یوب کناهنی اغماض ایله عفو ایتمك § اصطلاحده برشیده حد اعتدالی کچمك معناسنه‌در . لسانمزده معنای لغویسی معتبر ومستعمل دکلدر . ایکی معناده قوللانیلیر (۱) کچمك ، اوته‌یه کچمك . بو طرز استعمالی یکدیکرندن فرقسز کیبدر . مثلا (سنی طقسانی تجاوز ایتمشیکن) دینیلدیکی کبی (مسافهٔ معینه‌دن آتیلان مرمیلرك جله‌سی هدفی تجاوز ایتدی) ده دینیلیر. (۲) حد معروفی کچمك ، آزتمق ، طاشقینلق ، صارقندیلق ایتمك معنالرینی افاده ایدر. [تَجاوُزْكار] = تجاوز ایدن ، غدار [تَجاوُزْكارانَه] = غدّاره یاقیشه‌جق طرزده [تجاوزکاری] = غدّارلق ، تجاوزکارلق. (تجاوزی)و[تجاوزیه] = تجاوزه منسوب ، ایلری‌یه صارقیندیلق ایتمك یوللو، هجوملو: (جنك تجاوزی ، حرب تجاوزی ، هجوم تجاوزی ، حرکات تجاوزیه) جمعی (تجاوزات) در .

« حد لی تجاوز ایدن راز (نابیا) »
« برکونده کردش ایله‌مدك انجمن‌می‌قور»
(نابی)

تَجاهُل | [ع] بیلمزلکدن کلمك، بیلمز کبی کورنمك ، بیلمزلنمك : [تجاهلِ عارف] = برنکتهٔ مخصوصه‌یه مبنی معلومی مجهول طرزنده سوق وایراد ایله‌مك ، بر سوزی برنکته‌یه مبنی حقیقت ماده

مجهول ایمش کبی سویله‌مك دیمکدر .
بوکا [تجاهل عارفانه] ده دینیلیر .
(تجاهلکاری) = بیلمزکبی کورینمیجیلك .
(تجاهلکارانه) بیلمزلنیرجه‌سنه . جمعی
[تجاهلات] در .

« کل عارف اول که معرفت اولسون تجاهلك »
(شیخ غالب)

تَجَبُّرْ [ع] کبرلنمك ، کندینی حد ذاتنده هرنه ایسه آنك
فوقنده کوروب بیرلنمك ، زورکوسترمك
معناسنه‌در : جمعی (تجبّرات) :
« تجبّرات نمرودانه »
« قنده قالدی بوندن اولکی تجبر ، اعتلا »
« ایکی تاریخم ایدر کفاری درده مبتلا »
(سروری)

تَجْبِيرْ [ع] اصطلاحات طبیه دندر . قیریق کمیکی اصولنه توفیقاً
صاروب ابی ایتمك ، ایلتمك ؛ قیریق
کمیك صاریلوب ابی ایدلمك : (تجبیر
عَظم ، تجبیر عِظام)

تَجْبِينْ [ع] قورقاق عد ایتمك ، قورقاقلغه نسبت ایدلمك :
(سدانده جسیم بر اردو ایله آلمانلره
تسلیم سلاح ایدن ناپولیونی بتون جهان
تجبین ایتدی)

تَجَدُّدْ [ع] تازه‌لنمك ، یکیلنمك ، یکی اولمق . جمعی
(تَجَدُّدات) : « تجدّدات یومیه » ،
« تجدّدات ادبیه »

« اسکیوب کرچه خانه کیتمه‌ده‌در »
« فکرم اما تجدّد ایتمه‌ده‌در »
(معلم ناجی)

تَجْدِيدْ [ع] یکیله‌مك ، یکیله‌نمك . مادیات ومعنویاتده
مستعملدر . جمعی (تجدیدات) : (تجدید
لباس ، تجدید اثواب ، تجدید کیف) .

« فیض تجدیدمله ملت جانلی دولت شانلیدر »
(فاتح لسانندن ـ معلم ناجی)
« صکره ایدیلوب بوشیوه تجدید »
« آثار عجم اولندی تقلید »
(مقدمه)

تَجْدِيرْ [ع] چوجق جیجك چیقارمق معناسنه‌در .

تَجْذِيعْ [ع] چوجغی اغذیهٔ مضره ایله بسله‌مك §
بر کیمسه‌یه هرشیٔ نشوونما بوله‌سون
ومحروم فیض اولسون دیه بد دعا ایتمك
معنالرینی افاده ایدر . [تَجَذُّع] =
اصطلاحات طبیه دندر . تغذینك فنالغندن
ونشوونمانك انقطاعندن طبقهٔ مشیمهٔ
عینیه‌نك آرقه‌دن انشقاق دیمکدر .

تَجْدِيلْ [ع] یره چالمق ، یره ییقمق .

تَجْذِيرْ [ع] بر عددك جذرینی چیقارمق ، جذری
چیقارلمق . اصطلاحات فنیه دندر .

تَجْذِيمْ [ع] کسمك معناسنه‌در . لسانمزده (قَطع ، اِنقِطاع)
زیاده قوللانیلیر .

تَجْرِبَه | [ع] دنه‌مك ، صنامق ؛ دنه‌مه ، صنامه . (را) نك ضميله (تَجْرُبَه) ديلمسى غلطدر ، يا كلمشدر : (تجربهٔ طالع ، تجربهٔ قلم ، تجربهٔ اقتدار ، براى تجربه ، برعلاجك تجربه‌سى)

«دوشدى جدا نعيم صفادن ابو البشر»
«اولدى حليله تجربه‌گه كردن پسر»
(لا)

« مزآته باقه برايكى كون ايله تجربه »
« صبر ايله‌مك فراقكه مشكل دكليدر »
(تخيق)

تَجَرُّد | [ع] صويلمق ، چيپلاق اولمق § بيكار قالمق ، اولنمه‌مك حالى § اصطلاحات صوفيه‌جه ماسوادن كلياً انقطاع نفس ايله جناب حقه متوجه اولمق حالى . اكثريا معنو يانده قوللانيلير : (هر درلو معانيدن تجرد ايتمش برمقدمهٔ مغلقه ، عالم تجردك اذواق فانيه‌سنه ، ظاهراً خرقهٔ تجرده بوروغش اولان) ، [تَجَرُّدِ اَوْراق] = ياپراقلرك دوكلمه‌سى .

« آكتساى نوب وصلتدر تجرد دن مرام »
« صانمه كيم بيهوده قيلدى قيس نالان انسلاخ »
(ممدوح پاشا)

تَجَرُّع | [ع] جرعه ايله ايچمك ؛ يودوم يودوم ايچمك ؛ تكلفله و سوزه سوزه ايچلمك : (تَجَرُّعِ غصه) = غم يمك .

تَجْرِيد | [ع] صويمق ، صويلو § ماسوادن قطع نفس ايله جناب الهه متوجه بولنمق حالى : (اهل تجريد) = دنيادن فراغت ايدن درويشان ديمكدر .

« مسلك تجريد در فراغت‌اوى »
« ترك مال ايله خانماندن كچ »
(فضولى)

تَجْرِيع | [ع] يودوم يودوم ايچيرمك ، تكلفله ايچيرلمك : (تجريع دوا ، هند ياغنك تجريعى)

تَجْرِيم | [ع] معناى لغويسى برندن جريمه آلمق ، آلنمقدر § معناى اصطلاحيسى بر شخصى كرك مالاً وكرك بدناً جزايه چارپمق ، جريمه صورتيله جزالنديرمق . جمعى [تَجْرِيمات]

تَجْزِئَه | [ع] جزء جزء ايتمك ، ايدلمك : بتون شيئى اوفاق اوفاق پارچه‌لره آييرمق ، آييرلمق : (تجزئهٔ فرقان كريم ، مصحف شريفك تجزئه‌سى) . (تَجْزِىء) ده بو معنايى افاده ايدرسه‌ده سليقه‌مزه موافق كلمديكندن قوللانيلمه‌مسى اولادر .

تَجَزِّى | [ع] جزء جزء اولمق ، بتون برشى اوفاقلانمق . اصلى (تَجَزُّؤ) در .

تَجَسُّد | [ع] جسدلنمك ، جسد پيدا ايله‌مك : [تجسد جنين]

تَجَسُّس [ع] دقتله آراشديرمق، كيزلى آراشديرلق : — جمعى « تجسسات » .

تَجَسُّم [ع] جسملنمك ، قاباروب جسم پيدا ايتمك ، جسملى كورنمك : (تجسّم خيال)

تَجْسيم [ع] جسملنـدرمك ، جسملنديرلك ؛ جسملنمش كوسترمك ، كوسترلمك : (روسـيه اركان حربيه هيئتى طرفندن ياپيلان بر بيوك خريطـه‌ده قافقاسيا قطعه‌سنك عوارض طوپوغرافيه‌سى كاملاً تجسيم ايدلمشيدى)

تَجَعُّد [ع] صاچ قيويرجق اولمق، بوكلم بوكلم اولمق : (تجعّد زلف) (تَجْعيد) = صاچى قيويرجق ياپمق، صاچ بوكلم بوكلم ياپلق: (تجعيد كاكل)

تَجَفُّف [ع] ياش ايكن قورومق، قوروبوب قاتى اولمق : (تَجَفُّفِ جلود) . [تَجْفيف] = قورتمق ، قوريدلمق : (تجفيف جلود، تجفيف اثواب)

تَجَلا **تَجَلّى** [م] آچيلـوب عيـان اولمق، روشن كورنمك. § جناب حقك قابليّـات مختلفـه‌يه كوره اشياده بروز آثار قدرتى. [تَجَلّيگاه ، تَجَلّيگه] = تجـلّى يرى . (تجلى زار) = قدرة اللّهك بروز آثاريله مملو محـل ديمكدر. § مظهريت ، طالع ، قدر : (هركسك تجلّيسى براولماز ، اوزواللى اوكسوز تجلّيسنه كوسسون) ج آثار فيض الٓهينك قلوب مؤمنينده ظهورى. جمعى اولان (تَجَلّيات) ده‌كى (يا) نك تشديد ايله تلفظى ياڭلشدر :

« تجلى برق اوردو برير سواد داغ جانمدن »
(غالب)

« كلامم سرتسر شرح مزاياى تجلادر »
(نفعى)

« برصبحدم ايتدى فيض مولا »
« دل بيتنى مطلع تجـلا »
الاى بكى زاده ـ ناجى

« بر تجلى ايله كيم زير نقاب طره‌دن »
(حكمت)

« هركسك حالنجه واردر برتجليگاه عشق »
« بيستون فرهاده كوه طور شكلن كوسترر »
(اسعد مخلص پاشا)

« تجلّيدن نه‌در مقصودى يارك بن‌ده حيرانم »
« تجلى ديده سر كردان تجلى زار حيرتده »
(معلم ناجى)

« انواع تجلّيـات يزدان »
« اول حالده نصل اولور نمايان »
(الاى بكى زاده ـ ناجى)

« كيمسين بيلنمدك شوقدروار كه ايلدك »
« شـمع تجليـاتكه پروانه عالمى »
(معلم ناجى)

تَجَلُّد [م] تكلفـله جـلادت كوسترمك ، حد ذاتنده

جلادت بوغیکن او صورتله کورنمکه
چالیشمق ؛ عناد سرکشانه وجرأت
خود پسندانه‌ده بولنمق . بونك اسم
فاعلی اولان « متجلّد » زیاده قوللانیلیر:
(اطوار متجلّدانه‌سی حد معروفی تجاوز
ایتدیکندن . . .)

تَجْلِيد | [ع] لغتده معناسی بوغازلانمش حیوانك
دریسنی یوزوب چیقارمق دیمکدر .
لسانمزده بو معنی معتبر دکلدر .
§ معنای اصطلاحیسی جلدلمك ،
جلدلنمك دیمکدرکه بوندن مقصد کتابه
یاخود کتاب کبی اوراق مجموعه‌یه قاب
یاپمقدر . (ایتمك ، ایتدیرمك)
ماده‌لریله قوللانیلیر : (تجلید کتب ،
تجلید رسائل ، مصاحفك تجلیدی ،
کتابك تجلیدی) ، (مجلد حاجی
« صحیح البخاری »ی کوزل تجلیدایتدی ،
«قاموس» ی الافرانغه تجلیدایتدیردم)

تَجْلِيل | [ع] چوللامق ، چوللانمق ؛ چول اورتمك ،
اورتمك : (تجلیلِ افراس)

تَجْلِيَه | [ع] جلاویرمك ، پارلاتمق ، پارلادلق . (یا) نك
تشدیدی یاکلشدر : (تجلیهٔ سیوف ،
تجلیهٔ مرآت)

تَجَمُّع | [ع] طوپلانمق ، بربره کلمك ،
بربکمك : (اوق میداننده
تجمع ایدن عساکر شاهانه طرفندن غایتله
منتظم بر کچید رسمی اجرا ایدیلوب . .)
جمعی (تجمّعات) در .

تَجَمُّل | [ع] سوسلنمك ، سوس مقوله سیله کوزللنمك :
(تجمّل عروس ، تجمّل عجوز) جمعی
اولان (تجمّلات) بومعناده قوللانیلماز .
« ایلمش مولی تجمّلدن جمالن بی‌نیاز »
(معلم ناجی)
« کیم شرعنه ایلسه توسّل »
« انسانلق ایله ایدر تجمّل »
(مقدمه)

تَجَمُّلَات | [ع] بالاده کوستردیکی وجه ایله (تجمّل) ك
جمعی ایسه‌ده اصطلاحمزده لوازم ،
تمات ، ادوات ؛ خصوصیله اشیا ،
آلات معنالرنده قوللانیلیر : (تجمّلات
بیتیه)

تَجْمِيل | [ع] سوسله‌مك ، سوس مقوله‌سیله کوزللندرمك .
جمعی [تجمیلات] : (تجمیل عروس)

تَجَنُّب | [ع] صاقنمق ، چکنمك ، قاچنمق . (تجانُب) کبی
استعمالی نادردر . بومعناده (اجتناب)
زیاده قوللانیلیر .

تَجْمِيد | [ع] طوکدیرمق ، طوکدیرلمق : (تجمید لبن)

تَجَنُّن | [ع] دایرمك ، دلی اولمق :

تَجَنّی { [ع] میوه طوپلامق ، میوه دوشیرلمك. بومعناده (اِجتِناء) زیاده مستعملدر § برآدمه جنایت اسناد ایتمك ، صوچ آتمق .

تَجْنِیس { [ع] ایکی شیئی بربرینه مشاکل قیلمق ، جناس یاپمق که مختلف معنالری افاده ایدن ایکی لفظك بربرینه مشابهتی حسبیله مقام مناسبتده ایراد ایدلمسی دیمکدر . (تَجنیس) (جِناس) مقامنده‌ده قوللانیلیر. (جِناس) = انواع عدیده‌یی حاوی برصنعت ادبیه‌در .

تَجَوُّز { [ع] جائز اولمیان شیئی جائز کورمك § سوزی مجاز صورتیله سویلەمك. (تجوّزات) جمعیدر .

تَجَوُّف { [ع] برشیئك ایچی بوش ویاخود قوووق اولمق ، ایچی بوشالمق § ایچنه نفوذ وتأثیرایتمك معنالرینی افاده ایدر .

تَجْوِید { [ع] معنای اصلیسی بر نسنه‌یی کوزل ایتمك و خوشجه یاپمق معناسنه‌در § اصطلاحزده قرآن عظیم‌الشانك حسن تلاوتی تعلیم ایدن علم مخصوص دیمکدر . [تجوید حروف] = حرفلرك هر برینی مخرجلرندن صفتلریله وحقیله ادا ایله‌مکدن عبارتدرکه بومناسبتله علم مذکوره عنوان اولمشدر : [اوائل حالنده شیخ‌القرا شهاب‌الدین احمد حنبلیدن قرائت سبعه ایله حفظ قرآن عظیم وشمس‌الدین اسکندریدن احکام مبانیٔ تجوید نظم کریم ایلیوب ـ ذیل عطائی جلد ثانی ــ صحیفه ۲۹۸]

تَجْوِیر { [ع] برآدمی جوره نسبت ایتمك ، بر آدم جوره نسبت ایدلمك : (تجویر زنان، خوبانك تجویری)

تَجْوِیز { [ع] روا وجائز کورمك، کورلمك ؛ برشیئك حد ذاتنده بأس کورمه‌یوب وقوعنه مساعده کوسترمك، کوسترلمك : (تجویز تراخی)

تَجْوِیع { [ع] آجیقدیرمق ، آجیقدیرلمق. [اِجاعه] ده بومعناده مستعملدر : [تجویع کلب]

تَجْوِیف { [ع] بر شیئك ایچنی اویمق، وقوووق یاپمق؛ ایچی قوووق ایدلمك : [تجویف شجر، اشجارك تجویفی]

تَجَهُّز { [ع] جهازلانمق، لوازمی موجود ومنتظم اولمق ، حاضر بولنمق : (تجهز سفائن ، تجهز جنود ، تجهز عروس)

تَجْهِیز { [ع] جهازله‌مق؛ لوازمی ترتیب واحضار ایتمك ، لوازمی تنظیم واحضارایدلمك : (تجهیز جنود ، افراد ردیفه‌نك جمع وتجهیزی ، تجهیز سفائن، سفائن حربیه‌نك تجهیزی، آمریقا اغنیاسندن‌مشهور «واندر بیلد»

کریمه سنك تجهیزی ایچون بر ملیون دولار صرف ایتمشیدی). جمعی (تَجْهِیزات) : (تجهیزات عسکریه) ،

[تجهیز میت] = کفن ، یاموق وسائره کبی اشیانی تدارك دیمکدر . بو مقامده اکثریا (تجهیز وتکفین) طرزنده قوللانیلیر : [غرائب اعتباریه‌دندرکه اول شاه ملازمت فن تجهیزینه کفن لازم اولدقده — ذیل شقایق جلد اول — صحیفه ٣٨٢] .

تَجْهِیل [ع] جهالته نسبت ایتمك ، ایدلك ؛ بر آدمك بیلمه‌یکنی یعنی بیلمکیسی اولمدیغنی میدانه قویمق ، یوزینه اورمق وجاهلسین دینلمك : [هر سازدن سوز آچانی اربابی تجهیل ایدر ، بداهت فنیه‌یه قارشی سوز سویله‌ینك تجهیلی طبیعیدر]

تَجْیِیف [ع] زیاده قورقق § اورمق صورتیله قورقوتمق .

تَحابّ [ع] سو یشمك ، بربریله دوستلق ایتمك . (تفاعل) بابندندر . اصلی [تَحابُب] ایدی . بونك اسم مفعولی اولان (مُتَحابّه) صفت اوله‌رق قوللانیلیر : (دول متحابّه)

تَحادُب [ع] قانبور اولمق ، قانبورلاشمق : (برشخص سوء استعمالات نفسانیه‌یه انهماك ایدر ایسه تحادب ایلر) « تَحَدُّب » بومعنایی افاده ایدرسه‌ده آنده برکیمسه‌یه ویا برنسنه‌یه ارتباط وتعلق حاصل ایتمك ، برکیمسه‌یه قانبورلق کبی یاپیشوب تعلق ایله‌مك دقیقه‌سی ده محتویدر .

تَحاسُد [ع] حسدلشمك ، ایکی آدمك بربرینی مظهر اولدقلری نعمتدن محروم کورمك املندن منبعث حالت مذمومه . نظمده (محاسده) مقامنده قوللانیله‌بیلیر .

تَحاشا / **تَحاشی** [ع] قورقوایله چکنمك ، برشیدن اورکوب صاقنمق . برنجیسی نظمده ، ایکنجیسی نظم ونثرده استعمال اولنور . [بی تَحاشی] = کوزی پك ، قورقوسز ، چکنمز ، چکنمه‌یه‌رك دیمکدر : [کورینور قضادن تحاشی ایتمه‌لیدر]

« دریا نبی ایله بر تماشا »
« سندن ایده جکمی یم تحاشا »
(معلم ناجی)

تَحامُق [ع] احمقلغه اورمق ، کندینی احمق کبی کوسترمك .

تَحالُف [ع] اصطلاحات فقهیه‌دندر . حاکم الشرعك خصمیندن هرایکیسنه یمین ویرمه‌سی ، یمین ایتدیرمه‌سی دیمکدر .

تَحامی [ع] نفسنی حمایه ایتمك ، صاقنمق :

« قبایحدن تحامی باعث نیل فضائلدر »
(معلم ناجی)

تحاوُر { [ع] سویلشمك ، جوابلاشمق. نظمده (محاوره) مقامنده استعمالی جائزدر .

تحایا { [ع] جمعدر، خیر دعالر ، سلاملر دیمکدر . مفردی (تحیّه) در . (تحیّات) ده بونك جمع دیکریدر :

« اهدای تحایا ایده‌لم روح رسوله »

تحبُّس { [ع] حبس نفس ایتمك ، کندی کندینی بر یره قاپامق دیمکدر .

تحبیذ { [ع] نه کوزل ، نه ظریف ، نه سویملی کبی برمعنایه دلالت ایدن (حبّذا) ادات تحسینی ذکر ایتمك : (تحبیذ شاعر)

تحت { [ع] آلت ، آشاغی معناسنه. مادیات ومعنویاتده استعمال اولنور. (فوق) مقابلیدرکه بونك ترکجه‌سی (یوغ) در . فارسیده مقابلی (زیر) لفظیدر : (تحتِ قدم، تحت تأمین ، تحت اعتراف) . قاعدهٔ عربیه‌یه توفیقاً اضافتله قوللانیلدیغی تقدیرده نصب ایله اوقونور وظرفیت معناسنی افاده ایدر : [تحتَ الارض ، تحتَ الجلد ، تحتَ القلعه ، تحتَ البحر] . بعضاً حال موقعنده استعمال اولنان تعبیرات واردر. ازجمله [تحتَ الحفظ]= تعبیری محافظه آلتنده اوله‌رق دیمکدر:

« اوله‌لر تحت الثراده کاو وماهی مضطرب »
« اولسه‌کر فوق العلاده سایه انداز وقار »
(نعت — نظیم)

تحتانی { [ع] آلتنده بولنان ، آلتده‌کی ، آشاغیده‌کی معناسنه‌در. « فوقانی » مقابلیدر: (فوقانی وتحتانی ایکی جسیم صالونی]

تحتُّم { [ع] شدتله لازم ، واجب اولمق ؛ مرتبهٔ وجوبده بولنمق . بوندن مشتق اولان (مُتحتِّم) زیاده استعمال اولنور .

تخثُّر { [ع] قویولانمق ، پختیلانمق. اصطلاحات طبیه‌دندر : (تخثّر دم)

تحجُّر { [ع] طاش کسلمك ، طاش اولمق : (بعضاً زیر ترابده تحجر ایتمش اجسام مختلفه‌یه تصادف اولنیور) بعض کره کنایه طریقیله‌ده قوللانیلیر .

تحجُّم { [ع] حجملنمك ، جثه‌جه بیوکلنمك ، وجود ایریلشمك : (تحجّم صبی)

تحجیر { [ع] لغتده آی آغیلالنمق یعنی آیك اطرافی اینجه بولوط ایله هاله شکلی پیدا ایتمك ، دونك کوزلرینك چوره‌سی داغلانمق معناسنه‌در § اصطلاحده بر کیسه‌نك وضع ایدیٔ تعرض ایتمه‌سی ایچون اراضینك اطرافنه طاش دیکمك ، طاش ییغمق صورتیله موانع پیدا ایدلمکه اطلاق اولنور .

تَحْجِيل { [ع] كلينى ويا كويكى‌يى زفافخانه‌يه قويمق ، قوناق : [تحجيل عروس ، دامادك تحجيلى] § آتك آياقلرنده ديزلرينى تجاوز ايتمه‌مك اوزره بياض سكيل بولنمسنه اطلاق اولنور . بويله آته « محجل » دينور. زمان جاهليه‌ده فرس ارجل ايله تشأم واحجل ايله تفأل ايدرلردى. رسول اكرم صلى الله عليه وسلم فرس محجلى ميمون ومبارك عد ايتديلر .

تَحَدُّب { [ع] برنسنه‌يه قانبورلق كبى تعلق حاصل ايتمك ، قانبورلاشمق ، قابارمق ؛ طيشارى‌يه طوغرى چيقنتى پيدا ايتمك : [تحدّب خشب]

تَحَدُّث { [ع] يوق ايكن وجوده كلمك ، حادث اولمق ؛ صكره‌دن ظهور ايتمك . استعمالى معنوياته منحصردر : [پاريسده منعقد صلح قوميسيوننده امريقالى مرخصلرله اسپانيا مرخصلرى بيننده تحدث ايدن اختلاف] ، (تحدث دعوى ، تحدث نزاع)

تَحَدُّر { [ع] سرعتله نزول ، يوقوش آشاغى ايتمك ، اينشه طوغرى آقوب كيتمك : [تحدّر سيل ، تحدّر مياه]

تَحَدِّى { [ع] قصد ايله برشى يابمق ، مغالبه فكريله تغلب قصديله منازعه ومعارضه ايتمك . جمعى [تحدّيات] در .

تَحْدِيب { [ع] قانبورلاشديرمق ، قانبورلاشديرلمق ، قبه‌لندرمك ، قبه‌لنديرلمك .

تَحْدِيث { [ع] معناى اصليسى خبرويرمك ، ويرلمكدر . اصطلاحمزده لسان شكران ايله بيان ايتمك ، ايدلمك معناسنه‌در : [تحديث نعمت ، نعم الهيه‌نك تحديثى] § نقل وروايت معناسنى‌ده افاده ايدر . جمعى (تحديثات) در .

تَحْدِيد { [ع] حد تعيين ايتمك ، ايدلمك ؛ صينير كسمك ، كسلمك . ماديات ومعنوياتده مستعملدر : [تحديد خط فاصل ، تحديد اراضى ، تحديد حركت ، تحديد اقتدار]

تَحْدِيق { [ع] دقتله باقمق ، كوز ببكنى اويناتميوب برشيئه حصر نظر ايتمك . آز قوللانيلير .

تَحَذُّر { [ع] قورونه‌رق حركت ايتمك ، صاقنمق . اكثريا معنوياتده استعمال اولنور : [اهل ايمان عقوبت الهيه‌دن تحذّر ايدر]

«ايلدى تقدير صندوق تحذرده نهان»
«موسم ايام عيده صاقلانان كالا كبى»
(نابى)

تَحْذِير { [ع] حذر ايتديرمك ، ايتديرلمك ؛ صاقندرمق ؛ صاقنديرلمق : سوء اخلاقدن اطفالى

تحذیر ، اطفالك اخلاق ذمیمه‌دن تحذیری]

«فتنه باش قالدیره‌مازحشره‌دکین تااوقدر»

«ایتدی قهر ایله قضا اهل شقاپی تحذیر»

(حق)

تَحَرُّز : [ع] چکنمك ، صاقنمق ، قورنمق . استعمالی مادیاته منحصردر . [احتراز] زیاده قوللانیلیر :

« اوزانده تحرز زحافات »

« تکثیر تتابع اضافات »

(مقدمه)

تَحَرُّس : [ع] کذلك صاقنمق ، قورنمق . بوده مادیاتده فقط آز قوللانیلیر .

تَحَرُّك : [ع] حرکت ایتمك ، قیملدانمق : (تحرك اوراق اشجار)

§ حرکه‌لنمك ، سکونك ضدینی پیدا ایتمك : [تحرك حروف ساکنه]

تَحَرُّم : [ع] حرامدن چکنمك ، عزت نفس سائقه‌سیله فنا شیلردن قورنمق : (ارباب تحرم)

تَحَرِّی : [ع] معنای لغویسی هرشیئك اك مناسبنی آییروب ایسته‌مك . برشیئه صمیمی قصد وعزم ایتمك . بریرده اوطورمق ایسه‌ده لسانمزده بو معنالری معتبر دکلدر .

ترکجه‌ده آراشدیرمق ، آراشدیرلق معناسنده‌ومادیات ومعنویاتده‌قوللانیلیر : (تحرئ نفوس مکتومه ، تحرئ معادن ، تحرئ احبا ، تحرئ مسئله) جمعی (تحریات)در: [مدرسه‌لرده — تحرئ حقیقت ایچون — تحصیل ایله زیاده مشغول اولدم — امیر حسینی — فیض آباد]

تَحْرِیر : [ع] یازمق ، یازلمق : [برمقالهٔ سیاسیه تحریری ، بر بندك تحریری ، بر فقرهٔ مضحکه‌یی تحریر] . (تَحْرِیرِی) = یازمق ایله ، یازی ایله ، تحریره منسوب : [امتحان تحریری] . [تَحْرِیراً] = یازمق صورتیله ، یازیله‌رق : (تحریراً عرض کیفیت) .

«بنده‌بیك شوق ونشاط ایله اودمده ایتدم»

« مدحت ذات همایونکی بویله تحریر »

(حق)

تَحْرِیرَات : [ع] بالاده‌کی (تحریر) ك جمعیدر .

فقط اصطلاحمزده ، و مفرد مقامنده رسمی وغیر رسمی یازلمش کاغد معناسنی افاده ایدر . عادتا «مکتوب» دیمکدر . توصیفنده قاعدهٔ اصلیه‌سنه توفیقاً شرط تأنیثه رعایت اولنمیدر : [تحریرات سامیه ، تحریرات رسمیه ، تحریرات بهیه ، تحریرات والالری] . دوائر وادارات رسمیه‌ده محررات رسمیه‌یی یازمق وظیفه‌سیله مکلف اولان اقلامه مکتوبجی بولنمایان محللرده (تحریرات قلمی) دینیر . مثلا درسعادتده نظارتلرله ولایاتده بو وظیفه‌یی ایفا ایدن اقلامه (مکتوبی قلمی) و اشبو قلمك آمرینه (مکتوبجی) و شعبات اداره ایله

الویه‌ده کیلره (تحریرات قلمی) و آمرلرینه « تحریرات مدیری » اطلاق اولنور وقضالرده قلم مخصوص بولنمیوب بالکز (تحریرات کاتبی) موجوددر . [تحریرات یازمق] = تعبیری وهلهٔ یاکلش کورینورسه‌ده « تحریرات » لفظی یازیلان کاغده علم اولمق اعتباریله طوغریدر. نصل که [مکتوب یازمق] = تعبیری ده عین اعتبار ایله یاکلش عد اولنمیور .

تَحْرِیص { [ع] حرصه‌دوشورمك ، دوشورلمك :

حرصلاندرمق ، حرصلاندیرلمق : بر آدمی برشیئه حریص ایتمك ، بر آدم بر نسنه‌یه حریص ایدلمك . اکثریا مذموماتده استعمال اولنور: [تحریص محتکر ، اهل احتکارك تحریصی قولایدر]. جمعی [تَحْرِیصَاتْ] در .

تَحْرِیض { [ع] بر کیمسه‌یی بر شیئه تشویق ایله

قاندرمق ، بر آدم بر نسنه ایچون شوقلندیریلوب قاندیرلمق . اکثریا ممدوحاتده قوللانیلیر . (تشویق) دن اقوادر . جمعی [تَحْرِیضَاتْ] :

[جنتمکان یاووز سلطان سلیم خان حضرتلری اکثریا بیوك محاربه‌لرك وقوعندن اول ایراد ایتدیکی خطبهٔ قهرمانانه ایله جنود مسلمینی جنکه تحریض ایدردی ، قحطزدکانه معاونت ایچون اهالینك تحریضی ، تحریضات حربیه] .

تَحْرِیف { [ع] بر طرفه میل ایتدیرمك ، دوندرمك :

تبدیل و تغییر ایتمك § یازلمش شیئی بوزمق صورتیله تغییر ، یازلمش شیئك او صورتله تغییری : [انجیلی تحریف ، توراتك تحریفی] § معنایه ایلشمکسزین یالکز الفاظی تغییر ایتمکده‌ده اطلاق اولنور: [جامه‌شور]ی [جاماشیر] و [صَمْرِنْج] ی [صَارِنْج] شکلنه قویمق کبی .

تَحْرِیق { [ع] زیاده یاقمق ، چوق یاقلمق § صو

ویرمه‌یوب زیاده صوصاتمق ، صوصادلمق .

تَحْرِیك { [ع] حرکت ایتدیرمك ، ایتدیرلمك ، قیملداتمق ،

قیملدادلمق . مادیات و معنویاتده قوللانیلیر: [تحریك دولاب ، دولابك تحریکی ، تحریك مهد ، کهواره‌نك تحریکی ، تحریك حدت ، تحریك غضب] « تحریك غضبدنمی رجادنمی کلیرسین » (نابی)

§ بارماقلامق ، آزدیرمق ، فنالغه آیارتمق . بومعناده جمعی ده استعمال اولنور : (کوبا آطه‌سنده سنه‌لرجه دوام ایدن اغتشاشاتك اجنبیلرك اثر تحریکی اولدیغی ذاتاً معلوم ایدی ، کوبالیلرك تحریکات اجنبیه‌یه قاپیلوب...) § ساکن بر حرفی حرکه‌لی قیلمق ، قیلنمق : (تحریك حروف ، حرف

ساكنك تحريكي) . جمعی [تحريكات] در .

«وصف پاك داوده ايلردى تحريك زبان»
«بولمش اولسه يدى اكر كيم قدرت كفتار شمع»
(رياضى)

تَحْرِيم { [ع] حرام قيلق ، قيلمق: (تحريم مسكرات ، تحريم خمر ، قمارك تحريمى) . « كراهتِ تحريميه) = حرام مرتبه سنده كى مكروهيت شديده . (تحريمه) = نمازده ايلك تكبير . (تحريمى) = تحريمه منسوب ومتعلق اولان .

تَحَزُّب { [ع] طائفه ، انسان كروهى ديمك اولان (حزب) دندر . كروه كروه ، طاقم طاقم انسانلر طوپلانمق ، جمع اولمق ديمكدر : (تحزّب حجّاج)

تَحَزُّن { [ع] حزنلنمك ، محزون اولمق : « تحزّن دوست»
« نه‌دن جملى ايمش تحزن يار »
« صوصه‌يم بارى كولمسون اغيار »
(معلم ناجى)

تَحْزِيب { [ع] كروه كروه ، طاقم طاقم جمع ايتمك ، ايدلمك : [تحزيب غزات ، تحزيب جنود]

تَحْزِين { [ع] حزنلندرمك ، محزون ايتمك، ايدلمك : [تحزين دوست ، تحزين بدر لايق دكلدر ، تحزين قلب ، برقلب مأيوسك تحزينى] § رقت صوت ايله حزين حزين اوقومق : (تلاوت قرآن كريمده اوقدر التزام شيوهٔ تحزين ايديوردى كه استماع ايدنلرك بر شوق روحانى ايله كوزلرندن طاتلى ياشلر آقيتمه ملرى محال ايدى .]

تَحَسُّر { [ع] حسرتلنمك، حسرت چكمك ؛ الده اولميان ويا الدن ايدلمى آرزو اولنان شيئى دوشونوب اضطراب چكمك. «ايتمك، چكمك» ماده‌لريله استعمال اولنمامليدر. جمعى [تحسّرات] : « محسّر اولاد ، تحسّر يار »

«اول ذاته تحسّردن صاندم كه زمان آغلر»
(اكرم)

تَحَسُّس { [ع] حوادث واخبار خيريه‌نامى آراشديروب آكلامق§ حسلنمك ، طويمق معناسنده و [احتساس] مقامنده‌ده قوللانيلير. [تحسسات] جمعيدر .

تَحْسِين { [ع] عربيده اولديغى كبى حسنلنديرمك ، كوزل قيلق معناسى لسانمزده معتبر ومستعمل دكلدر . بو لفظ لسانمزده ايكى معناده قوللانيلير . (١) برشيئى كوزل كوروب بكنمك ، او صورتله بكه‌نلمك : [ابراز ايتديكى فرط حميتى تحسين ايتمه‌مك محالدر ، ابذال ايتديكى نقدينهٔ حميتك تحسينى طبيعيدر]

(۲) آفرین، بکنمه آلقشی. [تحسین خوان] = بکنوب آلقشلایان، آفرین دیجی. [تحسین خوانی] آفرین دیجیلك، بکنوب آلقشلایجیلك. جمعی (تحسینات).

« تحسین سکا که کوکلم اوین تیره قوبه‌دك »
« هر زخم ناوکك بکا برروزن ایلدك »
(فضولی)

« حسن خط عزتی کیم کورسه تحسین خوان اولور »
(معلم ناجی)

تَحَشُّد [ع] بیریکمك، طوپلانمق. انسانه مخصوص اولان بو کلمه اکثریا عسکر حقنده استعمال اولنور. جمعی [تحشدات] : (ایکنجی اوردونك ایکنجی زدیف فرقه‌سی طابورلری باندرمه‌ده تحشد ایده‌جکندن)، « تحشدات عسکریه »

تَحْشید [ع] بیریکدرمك؛ بریره جمع ایتمك، ایدلمك. بوقاروده‌کی لفظ کبی بوده انسانه مخصوص واکثریا عسکر حقنده مستعملدر جمعی «تحشیدات» : (افراداحتیاطیه‌نك سرعت ممکنه ایله تحشیدی).

تَحْشِیَه [ع] حاشیه یازمق، یازلمق؛ کنار یازمق، دوکنار ایتمك، ایدلمك. تشدید (یا) ایله اوقومق غلطدر : [طاشکوپریلی مرحوم اوقودیغی هر کتابی تحشیه ایدرمش، او فقره‌نك تحشیه‌سی لازمدر]

تَحَصُّل [ع] حاصل اولمق، حصوله کلمك، وجود بولمق، معنویاتده مستعملدر: (بو سیله تحصل ایدن مسرت عمومیه).

تَحَصُّن [ع] مستحکم بر یره صیغنمق، محافظه‌لی بر برمحله قاپانمق: [بز رعایا مقوله‌سندن اولوب بومحله اهل وعیاللریمز ایله تحصن ایتمشیدك دیو جویشده عفو وامان اولنلریله — چلبی زاده تاریخی — صحیفه ۲۸۳]

تَحْصیل [ع] حاصل ایتمك، ایدلمك؛ اله کتیرمك، کتیرلمك. مادیات ومعنویاتده استعمال اولنان بولفظ علی الاطلاق ایراد اولنورسه «تحصیل علم» اراده ایدلمش اولور: مثلا [فلانك تحصیلی مکملدر، فلان تحصیله جداً غیرت ایدییور، چوجغك تحصیله هوسی یوق] کبی. (تحصیل هنرقوللای دکلدر، ویرکونك تحصیلی، اغنام رسومنك تحصیلی ایچون).
[تَحْصیلدار] = میری یه عائد آقچه‌یی طوپلامغه مأمور اولان. [تحصیلداران] = رسوم دولتی طوپلایان مأمورلر. جمعی اولان [تَحْصیلات] = یالکز تکالیف، ویرکو، رسوم کبی میری یه عائداقچه‌لرك طوپلانمه‌سی مقامنده قوللانیلیر: مثلا « تحصیلات قومیسیونی » کبی. بولفظك بعض معانیده بعضلرجه مترادف ظن اولنمسی صواب اولمسه کرکدر. مثلا [استحصال مأموریت] مقامنده (تحصیل مأموریت) دیمك مناسب وملایم دکلدر.

زیرا «استحصال» لفظی طلب معناسنی ده
متضمن اولدیغندن بو موقعده استعمالی
دیگرندن انسبدر .

«تحصیل کمالات کم آلات ایله اولماز»
(لاادری)

«زنبور کیمدن ایلدی تحصیل هندسه»
(لا)

«تحصیل کامه صانمه دکلدر امک کرك»
«دیرلر امکسز آدمه اولماز یمك کرك»
(اسعد پاشا)

تَحْصِین { [ع] استحکام وقلعه کبی طیانقلی وصاغلام قیلمق ، قیلنمق : [تحصین مواقع عسکریه ، مواقع عسکریه نك تحصینی] بو کلمه [احصان] ایله مترادف اولوب معناجه آندن اقوادر .

تَحْضِیض { [ع] رغبت ایتدیرمك ، شوقلندرمك : [تحضیض ایچون اولان شرطیهٔ بسیطه نك نهایتنه وجوباً حرف ندا الحاق اولنور — میزان البلاغه ۱۱۲ ص]

تَحَفُّظ { [ع] حفظ ایتمك ، صاقنمق ، قورنمق : [تأثیر برودتدن ممکن مرتبه تحفظ لازمدر] . «تَحَفُّظی» = تحفظه منسوب دیمکدر که مقصد باشقه سنه هجوم ایتمه یوب کندینی قورو- مقدر : (حرب تحفظی ، جنك تحفظی) اصطلاحات عسکریه جه «تجاوزی» و «تدافعی» تعبیراتی قوللانیلدیغی کبی [تحفظی] ده دینیلیر . [تحفظخانه] = ادارهٔ صحیه جه بولاشیق عد اولنه رق قرانتنه آلتنده بولاندیریله جق اولان یولجیلرك مدت معینه یی امرار ایچون اقامتلرینه تخصیص ایدیلن محلاره اطلاق اولنور : مثلا [طوزله تحفظخانه سی ، قلازومن تحفظخانه سی] .

تَحَقُّد { [ع] کینلنمك ، کین طوتمق : «اهل تحقد منفور عالمدر» .

تَحَقُّق { [ع] حقیقت اوله رق میدانه چیقمق ، برشیئك طوغری وکرچك اولدیغی آکلاشلمق : (روایت سابقه تحقق ایتدی ، مسئله نك حکمسزلکی تحقق ایتدی) .

تَحْقِیر { [ع] خوارلامق ، خوارلانمق ؛ حقیر طوتمق ، طوتلمق ؛ سوء معامله ایدوب آلچاقلامق آلچاقلانمق : (فقیری تحقیر شان انسانیته یاقیشماز ، فقیرك تحقیری عیبدر] [تحقیر آمیز] = تحقیرلی ، حقارت ایله قاریشیق . معناجه (احتقار ، استحقار) ایله مترادف ایسه ده آنلردن اقوادر . جمعی [تحقیرات] .

تَحْقِیق { [ع] برشیئك حقیقتنی ، اصلنی آرایوب میدانه چیقارمق ؛ حقیقتی ، طوغریسی آرانیلوب ظاهره چیقارلمق : (تحقیق کیفیت ، تحقیق ماده ، کیفیتك تحقیقی ، بوایشك تحقیقی) . جمعی «تَحْقِیقات» در

[تحقيقات اوايه]. (عَلَى التَّحقيقِ) = حقيقت اوزره ، طوغرو اوله‌رق مقامنده مستعمل بر تعبير قديمدر :

« حقلى بى حقسزى امعان ايله تفريق ايده‌لم »
« طور تلاش ايتمه ، افندى ! ايشى تحقيق ايده‌لم »
(معلم ناجى)

تَحَكُّم | [ع] فضول و بغير حق احاكملك طاسلامق ، كبر وجبر ايله حكم ايتمكه قالقشمق ، جمعى اولان [تَحَكُّمات] ده قوللانيلير .

تَحْكيم | [ع] متين ، محكم قيلمق قيلمق؛ قويلشدرمك ، قويلشديرلمك : [ريختمك اساسنى تحكيم ايچون اوستده‌كى طاشلرى قالديريورلر اوسكى بنانك تحكيمى لازم كلير .] ماديّاتده استعمالى غالبدر. [اِحكام] ده بومعنايى افاده ايدر. فقط بينلرنده فرق واردر. او اكثرياً معنوياتده قوللانيلير. واقعا عربيده (تَحْكيم) برآدمى بر ماده‌نك حل وفصلى ايچون حَكَم نصب ايتمك معناسنى افاده ايدرسه‌ده لسانمزده بو معناده قوللانيلماز . بومعنى لسان شريعته مختصدر .

هر لسانده جارى اولديغى كبى لسان عثمانى دخى السنهٔ سائره‌دن وخصوصيله عربيدن اقتباس ايتديكى بر طاقم كلماتى معانىٔ اصليه‌لرنده دكل احتياجاته كوره معانىٔ ملايمهٔ سائره‌ده استعمال ايله بر تصرف خصوصيده بولنمشدر. « تحكيم »ى « اِحكام » مقامنده قوللانديغمزه اعتراض ايدنلر لسان عثمانيده و قوفسزلقلرينى كوسترمكدن ماعدا برهنر اثبات ايتمش اولمازلر. عربجه‌نك [تحكيم] ى باشقه لسان عثمانيده‌كى [تحكيم] ينه باشقه‌در آنلر ، شايد توركجه يازدقلرى زمان (تحكيم) مقـامنده (اِحكام) لفظنى استعمال ايدرلرسه عثمانلى ارباب قلمى ايچون براضحوكهٔ نوين ابداع ايتمش اولورلر.

تَحَلُّب | [ع] لغتده معناسى تروصو مقوله‌سى صيزمق ديمكدر § اصطلاح طبده سوت پيدا ايتمك معناسنه‌در .

تَحَلُّل | [ع] حل اولمق ، بوشيتك اجزاسى طاغيلوب آيرلمق اصطلاحات كيميويه‌دندر: [تحلّل اجسام]. جمعى (تحلّلات) .

تَحِلَّه | [ع] يمينه حانث اولمامق ، يمينك حكمندن چيقمق ايچون ويريلن كفّارت؛ اوصورتله حكم يميندن چيقمق .

تَحَلّى | [ع] زينتلنمك ، طوناتمق ، كوزل شيله بزنمك، [تحلّىٔ نسوان ، سجاياى حميده ايله تحلّىٔ نفس ايتمش] جمعى (تَحَلّيات) در . تشديد (يا) ايله اوقومه‌مليدر.

تَحْليف [ع] يمين ايتديرمك ، ايتديرملك كه تركجه‌ده (آند ايچيرمك) تعبير اولنور : (رسم تحليف ، تحليف شهود ، مأمورينك تحليفى) . [بعدالتحليف] = يمين ايتديردكدن صوكره . جمعى (تحليفات) در .

تَحْليق [ع] تراش ايتمك ، ايدلمك ؛ قازيمق ، قازيمق : (تحليق رأس ، تحليق لحيه) .

تَحْليل [ع] عربيده بر چوق معنالرى افاده ايدر . لسانمزده ايسه بوسبتون باشقه معناده ، تعبير اخرى ايله يالكز اصطلاحات كيميويه‌دن اواوب حل ايتمك ، جزء جزء ايلمك ، اجزاسنى آييرمق ، اجزاسى آييرلمق معناسنده قوللانيلير . جمعى [تحليلات] در : [تحليل مركبات ، مركبك تحليلى ، تحليلات كيمويه] :

« اولديغى آنكلار بوعالم برمعماى غريب »
« فهم ايدن استادينك تركيب وتحليل ايتديكن »
(نابى)

تَحْليَه [ع] تزيين ايتمك ، ايدلمك ؛ طوناتمق ، طونادلمق . معنويانده استعمالى غالبدر : [اهل دنيا ظاهرى ، اهل تقوى باطنى تحليه‌يه چاليشير] .

تَحَمُّص [ع] بوزلمك ، بوزيلوب بوروشمق ؛ ات قوريمقله چكيلوب بوروشمق معناسنه‌در .

تَحَمُّض [ع] اصطلاحات كيمويه‌دندر . اكشيلك پيدا ايتمك ، اكشيمك .

تَحَمُّل [ع] مادى ومعنوى يوكلنمك ، يوك آلتنده بولنمغه قاتلانمق .

[تَحَمُّل فرسا] = تحمل آزالديجى ، تحمل كيدريجى . (تَحَمُّل سوز) = تحمل ياقيجى ، تحمل محو ايديجى . [تحمل كداز] = تحمل اريديجى ، تحمل بتيريجى . جمعى (تَحَمُّلات) :

« بن دكل مفتون حسنك مبتلا عالم سكا »
« بر پرى روسين تحمل ايده‌مز آدم سكا »
(لا)

تَحَمِّى [ع] كنديني حمايه ايتمك ، قورنمق : (آنامدن تحمى)

تَحْميد [ع] حمد ايتمك ، الحمدلله ديمك . جمعى (تحميدات) .

تَحْميس [ع] دوامقوله‌سى شيلرى آتش اوزرنده قيزديروب طاولامق معناسنه‌در . مقارنت معنى ايله لسانمزده قهوه‌يى قاوورمغه ومؤخراً كثرت استعمال سببيله قهوه قاووريلوب صاتيلان محله (تحميس) طلاق اولنمشدر .

(تحميص) لغتده نصف نهار وقتنده آهو صيد ايتمك معناسنه تخصيص اولنمشدر . واقعا (محمص) قاورلمش دانه معناسنى افاده ايدرسه‌ده « تحميص » ك معناى موضوعنه

كليأً مخالف اولان قهوه قاوورمق معناسنده استعمالی صواب اولمسه كركدر . بناءً عليه « لهجهٔ عثمانی » و « لغت ناجی » ایله سائر بعض لغات كتابلرنده (تحميص) ك بو معناده كی تعريفنی تصویب ایدیله من .

تَحْميق | [ع] بر آدمی حماقته نسبت ایتمك ، ایدلمك ؛ برشخصه احمقسین دیمك ، دینلمك . جمعی (تَحْميقات) :

« نیجه بیك مسئله تحقیق ایتمش »
« نیجه فهامه‌یی تحمیق ایتمش »
(كافی)

تَحْميل | [ع] یوكلتمك ، یوكلدلمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : (اشیایی آرابه‌یه تحمیل ، بو قوجینك حماله تحمیلی ، بوایشی براهلنه تحمیل ایتملی) ، [تحميل منت] = منت آلتنه آلمق ، منتدار ایتمك . جمعی اولان [تَحْميلات] اكثريا مادیاتده قوللانیلیر .

« نقطه‌یی ادراك ایدر حرف اوزره تحمیل ایتدیكن »
« كاتب صنعك بیلن اجمالی تفصیل ایتدیكن »
(نابی)

تَحَنُّن | [ع] آجینه‌رق كمال اشتیاق كوسترمك ، شدتله آرزومند اولمق . انسان وحیوان حقنده استعمالی جائزدر : (زواللی قادین چوجغندن آیریله‌لی تحنن ایدییور) .

« آیرلدی قوزی اولوب مكدر »
« اظهار تحنن ایتدی مادر »
(معلم ناجی)

تَحَنّی | [ع] اكلمك ، اكرلمك . ینه بو معناده [انحناء] زیاده قوللانیلیر .

تَحْنیط | [ع] كفن میتی (حَنوط) دینیلن خوشبو شیلردن مركب طیب ایله قوقولامق . [حَنوط] = كافوری ، صندل ، ومثل دینیلن اجزا واوتلردن مركبدر . (تَحَنُّط) ده كفن میت حنوط ایله تعطیر اولنمق ، طیبلنمق معناسنده‌در . اصطلاحات طبیه‌جه جسد میتی تفسخدن منع ایچون داخلاً تطهیر ایدوب قوقولو اجزا ایله طولدیرمق دیمكدر : (تحنیط میت) .

تَحَوُّل | [ع] باشقه دراو اولمق ، بر حالدن باشقه حاله كیرمك ، دكشمك معناسنده‌در : (تحوّل ادوار ، تحول احوال) جمعی [تَحَوُّلات]در : (تحوّلات هوائیه) :

« كوسترمك ایچون نكات نظمی »
« ازمان تحوّلات نظمی »
(مقدمه)

تَحْویط | [ع] دیوار چكمك ، چكلمك . دیوار معناسنه اولان « حائط » چكمك دیمكدر . استعمالی اندردر .

تَحْویل | [ع] دكشدیرمك ، دكشدیرلمك ؛ باشقه دراو ایتمك ، ایدلمك : [متالیكك مجیدیه‌یه تحویلی ،

فلان اسم قدیمی یترویه تحویل ایتدی]
§ مالی برندن دیکرینه نقل ایتدیرمکه
سبب، واسطه اولدیغی ایچون بورج
اوله‌رق آلنسان پاره‌یه مقابل ویریلن
سنده اطلاق اولنور: (خزینه تحویلی)
جمعی اولان [تحویلات] ده بو معناده
مستعملدر : (روم ایلی تیمور یولی
تحویلاتی، قاصه‌ده ظهور ایدن تحویلاتك
اصولاً معاینه‌سی اجرا)

تَحِیّات [ع] آشاغیده کوستریلن «تحیه» نك جمعیدر .
سلاملر ، خیر دعالر دیمکدر :
«نماز شام غمك قعدهٔ اخیره‌سیدر»
«کوکل قاپوسنه تحیات یأسه ایتدی قعود»
(ثابت)

تَحَیُّر [ع] شاشیرمق ، حیران اولمق ، حیرته دوشمك ،
شاشه قالمق . جمعی [تَحَیُّرات] در :
« دلخسته ایدم تأثرمدن »
« دمبسته ایدم تحیرمدن »
(معلم ناجی)
« قیل صنعت استادی تحیرله تماشا »
« دم اورمه اکر عارف ایسه‌ك چون و چرادن »
(لا)

تَحَیُّز [ع] لغتده قیوریلمق ، بر مکاندن چکیلوب آلارغه
اولمق معناسنه‌در . مؤخراً بو معنا
توسیع ایدیلوب حکمت طبیعیه
اصطلاحاتنجه بر طوتمق ، یر ضبط ایتمك
طرزنده استعمال اولنمشدر : (تحیّز
اجسام) § اصطلاح حزده موقع مخصوص
اعتبار طوتمق ، شرف واهمیت کسب
ایتمك معناسنده قوللانیلیر: (بین الاقران
تحیّز ایتدی ، اصحاب تحیّزدندر ، قلمجه
تحیّز ایدن خلفادندر) .

تَحِیَّه [ع] سلام ویرمك ، خیر دعا ایتمك § ملك ، مالکیت ،
بقا معناسنه‌در : (بعد السلام و التحیّه ،
التحیّة لله) « تحیّة المسجد » = بر مسجده
کیرنجه اوطورمه‌دن قیلنان ایکی رکعت
نافله نماز دیمکدر . [تَحِیَّت] طرزنده‌ده
قوللانیلیر . دیکر جمعی (تَحَایَا) در .

تَخَادُع [ع] آلدانمامش ایکن آلدانمش کبی کورنمك :
[تخادع رقیب] .

تَخَارُج [ع] چیقشمق معناسنه‌در . لسان شریعتده شرکانك
بعضیسی خانه وبعضیسی اراضی وکذلك
ورثه‌دن بعضیسی نقود و بعضیسی عروض
اوزره عقد صلح وقبض ایله‌مسی دیمکدر .

تَخَارُش [ع] خیرلداشوب طالاشمق (تخارش کلاب)

تَخَاصُم [ع] خصومت اوزره بولنمق ، دشمنلك ایدیشمك .
بو معناده (مُخَاصَمَه) زیاده قوللانیلیر .

تَخَالُف [ع] خلافلاشمق ، بربرینه اویغون اولمامق ، عکسی
حالده بولنمق :

« بو تخالفده محض حكمتدر »
« بر لسان بديع قدرتدر »
(نشيده — ناجى)

تَخْت { [ف] سرير حكمدارى ، پادشاه صندالیه‌سى ، حضرت پادشاهك ايام معتاده‌ده اوزرينه قعود ايدوب اجراى رسم كزين ايتديكى مزيّن سدير . [تخت نشين] = سريرده اوطوران ، حكمدار ديمكدر . [تختگاه ، تختگه] = دارالسلطنه ، تخت محلى ، پادشاهك اوطورديغى شهر . بونلر « تخت » مقامنده دخى استعمال اولنه‌بيلير . اصلى [گاه تخت] ايدى كه بالاده بيان ايدلديكى وجه ايله تخت محلى ، يرى ديمكدر . علميّت اعتباريله مضاف اليه تقديم اولنمشدر . [تخت روان] = اوائلده بر نوع محفه ، تكرلكسز بر درلو آرابه ايدى كه سلاطين وكبرا راكب اولورلردى . زمانمزده يالكز صرهٔ همايون الايلرنده صره امينى بولنان ذاتك حج يولنده وكوبنه مخصوصاً اعمال ايتديرديكى « تخت روان » يادكار قديم اوله‌رق سنه‌ده بركره منظور جهان اوليور . (تخت فيروزه‌فام) = آسمان ، كوك ديمكدر .

تَخْتَه { [ف] يونيلوب بيچلمش ، بيچقى ايله دوز كسيلمش آغاج . لسانمزده « تخته » معروف اولديغى كبى (بيچمه) ده تعبير اولنور : (ساج تخته‌سى ، مېشه تخته‌سى ، چام تخته‌سى ، قلاص تخته‌سى) ، (سمرن بيچمه‌سى) = دوشه‌مه‌لك اكثر تخته ديمكدر . (كُوُنك تخته‌سى) = ياديم طولوم . [تخته بنا] = اخشابدن ياپيلان ، كاركير اولميان خانه وسائره ديمكدر . § لوح ، لوحه يعنى اطرافنه پروازچويرلمش صفحه حالنده ، ياصسى اولان شى ديمكدر : (رسم تخته‌سى ، مشق تخته‌سى ، حساب تخته‌سى ، شطرنج تخته‌سى ، دامه تخته‌سى ، يازى تخته‌سى ، آقچه تخته‌سى) ، (ارتفاع تخته‌سى) = ربع دائره . [تخته پرده] = آچيق بريرك اطرافنى ستر ايچون ديوار كبى آغاج وبيچمه دن ياپيلان شى . بوكا بعضاً « تخته حواله » ده دينيلير . [تخته پوش] = خانه‌لرك اوستنده تخته دوشه‌مه‌لى وكنارى پارمقلقلى اوستى آچيق محل .

« بزده ايلر امتحان چشمانى هپ سحرين (نديم) »
« تختهٔ مشق فسونز شمدى بز جادولره »

تَخَتُّم { [ع] پارمغه خاتم ، يوزوك طاقنمق . معانئ سائره‌سى لسانمزده معتبر دكلدر : (تختم نسوان) .

تَخْتِيم { [ع] مهر باصمق ، مهرلەمك معناسنده استعمال اولنيور .

ترجمهٔ قاموسده « تَخَتُّم » كوسترلمش ايسه‌ده « تَخْتِيم » وارد اولمامشدر . يالكز (اختى) بولفظى عين معناده

ذکر و ایراد ایله‌مشدر . بو معناده
(تمهیر) لفظنك استعمالی غلطدر .
آنك معناسی آشاغیده کوستریله‌جکدر .

تَخْجیل [ع] اوتاندیرمق ، اوتاندیرلمق : (بر معصومی
علناً تخجیل ایتمك روامیدر ؟ ، زواللی
چوجغك تخجیلنه وجدانم راضی اولمیور) .
جمعی اولان (تَخْجیلات) آز قوللانیلیر .

تَخَدُّر [ع] اورتولنمك ، پرده طوتنمق . بو معناده اصلی
(خَدر) در : (تخدّر ابکار) § اویوشمق ،
اویوشدیرمق معناسی مطلوب اولنجه
اصلی (خَدَر) درکه آنك ایچون افعال
بابندن اولان الفاظه باقیلیدر . مثلا
آنك اسم فاعلی اویوشدیریجی معناسنه
(مُخدر) در .

تَخَدُّع [ع] برمقصده مبنی بیله‌رك خدعه‌یه دوشمك ، آلدانمق :
[بو انخداع دکلدر بکم تخدّعدر ـ لا] .

تَخْدیر [ع] اورتولندرمك ؛ پرده طوتندیرمق ،
طوتندیرلمق : (تخدیر دوشیزکان ،
قیزلرك تخدیری وظائف مادریه‌دندر) .

تَخْدیش [ع] طیرمالایوب راحتسز ایتمك ، طیرمالانوب راحتسز ایدلمك ؛ طیرناق ایله
قاشیمق . مادیات و معنویاتده استعمال
اولنور : (تخدیش رأس ، تخدیش
بشره) . جمعی (تَخْدیشات) در .

« کاه اندیشهٔ سرمایهٔ سامان معاش »
« کاه تخدیش سرناخن ایفای دیون »
(منیف)

تَخْذیع [ع] پاره پاره کسمك ، برعضوی بدندن آییر .
میه‌جق صورتده بچاق اورمق .

تَخْذیل [ع] خذلانه دوشورمك ، ذلت ایچنده براقمق ،
امدادسزلق وچاره‌سزلك حالنده براقلمق :
(نانکوری تخذیل ، کفران نعمت
ایدنك تخذیلی) .

تَخَرُّش [ع] اصطلاحات موضوعهٔ طبیه‌دندر . طیرمالانمق ،
طیرمیق یمش کبی کیدیشمك معناسنه‌در :
(تخرّش جلد) .

تَخَرُّق [ع] ییرتلمق ، قوپارلمق معناسنه‌در : (تخرّق
اثواب) § یالان اویدورلمق معناسنی‌ده
افاده ایدرسه‌ده بومقامده [اِخْتلاق]
زیاده قوللانیلیر .

تَخْریب [ع] خراب ایتمك ، ایدلمك ؛ بوزوب بیقمق ،
بوزیلوب بیقلمق : [هلاکو خان
معیتنده‌کی مغول خشراتیله معمورهٔ
عراق تخریب ایتمشیدی ، آثارقدیمه‌نك
تخریبنی کیمسه تجویز ایتمز] جمعی
(تَخْریبات) در :

« دیوار ودرسینه‌یی تخریب ایدییوردل »
(معلم ناجی)

تخریش { [ع] طیرمالامق، طیرمالانمق : (تخریش بشره ، چهره‌نك تخریشی) .

تخریق { [ع] قوپارمق، ییرتمق، ییرتلمق : (تخریق لباس ، البسه‌نك تخریقی) .

تخسیر { [ع] خساره اوغراتمق، اوغرادلمق، ضرره دوچار ایتمك ، ایدلمك . معناجه (اضرار) دن قوتلیدر : (تخسیر شریك ، شركانك تخسیری) .

تخشع { [ع] خشوع كوسترمك، خشوعلانمق ؛ كندینی آلچق طوتوب ادب و حیالی طورانمق: (اهل تقوی تخشعی سور) .

تخشن { [ع] خشونتلنمك ؛ سردلك پیدا ایتمك ، قابالاشمق. اشخاص و اشیاده استعمال اولنور : [فلانك اختیارلادقجه رقت قلبی آرته جغنه بالعكس طبیعتی تخشن ایدییور، تخشن بلوری] .

تخشی { [ع] خشیتلنمك ، تعظیم ایله ممتزج خوف معناسنه‌در. مثلا (ناسك حكمداره، اولادك ابوینه قارشی اولان طوری) كبی. [تخشیه] = خوفه دوشورمك ، دوشورلمك ؛ قورقوتمق ، قورقوتلمق : (تخشیهٔ قلوب) .

تخصص { [ع] بر شیئه خاصهٔ منتسب وبرینه قوتله مربوط اولمق . بو معناده [اختصاص] دها زیاده قوللانیلیر .

تخصیص { [ع] خاص قیلمق ، قیلنمق ؛ بر شیئی یالكز بر شیئه حصر وتعیین ایتمك ، برشی سائر نسنه‌لردن آیریلوب منفرداً تعیین ایدلمك . (تعمیم) كلمه‌سنك ضدیدر : (معارف مدیرینه اوچ بیك غروش معاش تخصیص ایدلمش ایدی) . [بتخصیص] = علی الخصوص ، خصوصاً ، (بالتخصیص) = تخصیص ایله ، تخصیص ایده‌رك ، ایدیله‌رك ، [تخصیصاً] = تخصیص صورتیله دیمكدر . بونك جمعی اولان [تخصیصات] = مفرد مقامنده و «مخصصات» معناسنده استعمال اولنور كه بر دائره‌نك مصارفات مختلفه‌سنه وبر مأمورك خدمتنه مقابل خزینهٔ دولتدن معین صورتده ویریلن آقچه دیمكدر .

« براق عزت وجاهی ایدوب پابستهٔ تخصیص »
« سمند رحمت عامك عنانی ایله مش ارخا »
(نابی)

تخضع { [ع] خضوع كوسترمك، نفسی تكبردن منع ایتمك.

تخضیب { [ع] بویامق، بویانمق. (اختضاب) ده بو معنایه‌در : (تخضیب لحیه ، تخضیب كاكل، كیسولرك تخضیبی)

تَخَضُّر { [ع] یشیللنمك ، یشیللك پیدا ایتمك . بو معناده (اِخضِرار) زیاده قوللانیلیر .

تَخضیر { [ع] یشیللندرمك ؛ یشیل رنك ویرمك ، ویرلمك . نادراً قوللانیلیر .

تَخطِئه { [ع] برشیئی خطایه نسبت ایتمك ، ایدلمك ؛ برشیئك یا کلشی بولوب میدانه چیقارمق ، بر نسنه‌نك یا کلشی بولنوب میدانه چیقارلمق ؛ بریسی حقنده خطا ایتدی دیمك ، دینلمك . ناجی مرحوم کتابنده بو کلمه‌یه مثال اوله‌رق شو جملهٔ لطیفه‌یی یازییور: (بنی تخطئه‌یه شتاب ایتمه . احتمال که خطا ایدن سنك دایيكك همشیره زاده‌سیدر — زینی زاده)

تَخَطُّر { [ع] درخاطر ایتمك ؛ خاطرلامق ؛ خاطره ینه کتیرمك وکتیرلمك دیمکدر . جمعی (تَخَطُّرات) = ذاتاً بیلندکلری حالده مؤخراً اونودیلوب صوکره عقله کلن وایام ماضیه‌یه عائد اولان اولان شیلر دیمکدر : (تخطّر ماضی ، تخطّر ایام شباب ، تخطّر احباب ، متوفی پرنس « بسمارق » ك تخطّرات سیاسیه‌سی).

« خلل ویررسه کاه‌کاه سکون لیله پرنوا »

« برنجی اشترافی تخطّر ایت ترنم ایت »

(مصطفی رشید)

تَخَطّی { [ع] بر نسنه‌یی آتلایوب کچمك ، برنسنه آتلایوب کچلمك که لسانمزده موقع استعماله کوره « تجاوز » معناسنی افاده ایدر : (سرحدی تخطّی ، حدودی تخطّی ، حدودك تخطّیسی) جمعی اولان (تَخَطّیات) تخفیف یا ایله اوقونملیدر : [تخطّیات دشمن دوام ایتدکجه قوهٔ عسکریه‌نك حدوده طوغری تحریکی حکم ضرورت کسب ایده‌جکی) بعض لغت کتابلرنده بولفظك (خطا ایشله‌مك) صورتنده تعریفی خطای فاحشدر .

تَخطیط { [ع] معنای اصطلاحیسی چیزکی چکمك ، چیزکی چکلمك ؛ چیزکی ایله خریطه ورسم یاپمق ، یاپلمق دیمکدر . فن هندسه‌یه عائد تعبیرات مخصوصه‌دندر : (تخطیط اراضی ، اراضینك تخطیطی ، حریق محلنك تخطیطی ، عرصه‌یی تخطیط)

تَخَفُّف { [ع] خفیفلنمك ، خفیف اولمق . آغیرلاشمه‌نك ضدی . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر: (تخفف حموله ، تخفف بار ، تخفف اضطراب ، تخفف اشتیاق ، تخفف محبت) § قونجلی آیاق قابی کیمك معناسی لسانمزده معتبرومستعمل دکلدر.

تَخفیف { [ع] خفیفلتمك ، خفیفلدلمك ؛ خفیف قیلمق ، قیلنمق . مادیات ومعنویاتده مستعملدر: (تخفیف جزا ، تخفیف اضطراب ، تخفیف حموله ، حالك یوکنی تخفیف ، حموله‌نك تخفیفی) § بوکلمه بعضاً مخاطبی

خفیف کوروب ملایمتله وضمناً تزییف
وتحقیر ایتمك كبی برمقامده‌ده قوللانیلیر.
فقط بوصورتله استعمالی برنکتهٔ ظریفه
وبرکنایهٔ لطیفه ایله ممزوجاً واقع اولمقله
مشروطدر . صورت صریحه‌ده وارد
اولورسه بالعکس معیوبدر .

تَخَلُّدْ [ع] دائمی اولمق، بریرده دائمی صورتده قالمق :
(جهنمده تخلّد مشرکینه مخصوص بر
جزادر) . (تَخْلِیدْ) = دائمی صورتده
براقمق ، براقلمق : (تخلید مشرکین)

تَخَلْخُلْ [ع] معنای لغویسی آیاغه خلخال طاقمق دیمکدر .
§ معنای اصطلاحیسی شیشوب قابارمق،
انبساط بولوب زیاده یر قاپلامقدر .
حکمت طبیعیه اصطلاحاتندر .

تَخَلُّصْ [ع] قورتلمق ، خلاص اولمق : [تخلّص جزا ،
درددن تخلّص] § بعض اسباب اوزرینه
اسم معروفدن باشقه اسم ثانی طاقنمق ،
مخلص ایدینمك : مثلا جنتمکان فاتح
سلطان محمد خان حضرتلری (عونی)
وخلداشیان سلطان محمود ثانی حضرتلری
(عدلی) تخلص بیوررلردی .

تَخَلُّطْ [ع] قارشمق ، قاریشیق اولمق ؛ ایکی شیئی بربرینه
قارشدیروب ییدیرمك . دائما اشیا
حقنده قوللانیلیر . (اِخْتِلاطْ) بونك
مقامنده استعمال اولنه‌ماز : (سوتك
کیرج صویله تخالطی عملی مانمدر) .

تَخَلُّفْ [ع] خلاف اوزره بولنمق، اویمون اولمامق ، باشقه‌
لشوب اویمامق . اکثریا اشیاده استعمال
اولنور : (بودوای مؤثر تخلف ایتمز،
بوساعت دائما تخلف ایدر ، موقتخانه‌
لرك ساعتلری تخلف ایدییور)

« احکام قدره تخلف ایتمز »
« بوحالی بیان تکلف ایتمز »
(لا)
« بو بیتم یادکار اولسون جهانه »
« تخلفله درونم غمله طولدی »
« اسعد »

تَخَلُّقْ [ع] طبیعت ایدینمك ، خوی ایتمك ، خویلانمق :
(اخلاق حمیده ایله تخلق ایدنلر دائما
ممدوح اولورلر)

« لیك هرشخصه تملق ایتمه »
« طور ذلتله تخلق ایتمه »
(وهبی)

تَخَلُّلْ [ع] خلل بولمق ، خلل پذیر اولمق : (معاملاتك
تخلل ایتمه‌مسی مقصدیله تدابیر عاجله
اتخاذ ایدلدی) § آکشیمك ، سرکه
کسیلمك § آره‌لغه صوقولمق ، آره‌یه
کیرمك .

تَخَلِّی [ع] بوشالمق ، بوش قالمق، خالی اولمق : (تخلّی ابریق)

تَخْلِیصْ [ع] قورتارمق ، قور- تارلمق : (دکزه‌دوشن

آدمی کیم تخلیص ایدرسه طرف حکومتدن برمدالیه آلمغه مستحق اولور ، دڭزده دوشنك تخلیصی وجیبهٔ انسانیتدر) . [تخلیص مدالیه سی]=دڭزده دوشنلری قورتارمق ایچون حیاتنی تهلکه یه آتمق صورتیله ابراز انسانیت ایدنلره طرف دولتدن احسان بیوریلان بر نشانهٔ افتخاردر ، (تخلیصیه صندالی) = بحر سیاه بوغازینك خارجنده ایکی ساحلده مؤسس بولنان وفورطنه اثناسنده قضازده اوله جق سفائن ایله طائفه لرینی قورتارمق وظیفهٔ انسانیتپرورانه سیله مکلف اولان هیئت مخصوصه نك اثنای عملیاتده قوللاندقلری مانطارلی بر نوع صندال . [تخلیص گریبان] = یاقه یی قورتارمق .

تَخْلِيط { [ع] قارشدرمق ، قارشدیرلمق. اشیاحقنده قوللانیلدیغی کبی بعضا کلام ایچون استعمال اولنور : (بعض طمعکار تاجرلرك روسیه دن جلب ایتدکلری خالص سیر یاغنی بوراده کی مغازه لرنده ایچ یاغی ایله تخلیط ایتدکلری ، زیتون یاغنك پاموق یاغی ایله تخلیطی ، تخلیط مقال ، مقاله نك تخلیطی) جمعی (تَخْلِيطات) در .

تَخْلِيل { [ع] خلاللامق ، خلاللانلمق؛ صاقالك وپارماقلرك آره لرینی ایصلادوب تمیزله مك : (تخلیل اسنان ، تخلیل لحیه ، لحیه نك تخلیلی) § اکشیمك ، سرکه اینمك .

تَخْلِيَه { [ع] بوشالتمق، بوشالدلمق؛ بوش براقق ، بوش برا- قلمق: (مغازه یی تخلیه ، دبویك تخلیه سی) « تَخْلِيَهٔ سَبِيل » = محبوس وموقوفی صالیویرمك. یانك تشدیدی جائز دکلدر.

« سنسین اول کوهر نایاب که مثلك بولمماز »
« اینسنه غواص قدر تخلیهٔ کیسهٔ یم »
(نابی)

تَخَمُّر { [ع] اصطلاحات کیمیویه- دندر . شراب اوله جق مایع قاینایوب قباروب کالنی بولمق . اسپرطو حاصل ایتمك دیمکدر. § اورتو اورتنمك ، یاشماقلانمق ؛ مایه لنمك ، اوزلنمك معنالرینی ده افاده ایدر.

تَخْمِير { [ع] یوغورمق ، مایه لند- یرمك ، مایه لندیرلمك :

« تخمیر اولنوب وجود آدم »
« نفخ ایلدی روح ذات ارحم »
(نشیده — الای بکی ناجی)

« تخمیر ایدنجه طینتك استاد لم یزل »
« ایتمش فروغ نور ایله پرورده کردنك »
(شیخ الاسلام اسحق)

تَخْمِيس { [ع] بشه تقسیم ، بشه بولمك ؛ بر شیئی بش ایتمك : (شرکتك بش حصه داردن مرکب بولنمسی حسیله برسنه لك معاملات عمومیه سی یکونندن سرمایه ومصارفات تنزیل ایدلدکدن صوکره صرف تمتع

اوله‌رق قاله‌جق آقچه‌نك تخميس اولنمسی ايجاب ايدر) § اصطلاحات ادبيه‌جه بر منظومه‌نك هربيتنه اوچر مصراع علاوه‌سيله بيتلرك بشر مصراعه ابلاغی؛ ابياتی بشر مصراعه ابلاغ ايدلمش منظومه‌نك هيئت مجموعه‌سی ديمكدر. بومثللو منظومه‌لره «مُخَمَّس» ده اطلاق اولنور. جمعی اولان (تخميسات) اكثريا بو معناده قوللانيلير . مثلا آتيده‌كی منظومه‌نك ايلك اوچ مصراعی (نابی) نك وصوك ايكی مصراعی‌ده (فضولی) نك بر غزل عاشقانه‌سنك مطلع بيتيدر كه (نابی) طرفندن — بالاده عرض اولنديغی وجه ايله — تخميس ايدلمشدر

« ايدوب ميل ستم اشك ايله آه‌ كه كدالردن»
« صاقين ای نو نهال تامزا آب هوالردن »
« يازيقدر دور طوتمه جام لطفك مبتلالردن »
« كرم قيل كسمه ساقی التفاتك بی‌نوالردن »
« السكدن كلديكی خيری دريغ ايتمه گدالردن»

تَخْمين { [ع] ظن ايله بيان رأی، دليل‌وظن ضعيفله حساب ايتمك كه تركجه‌ده (اوورانلامق) تعبير اولنور . تركجه ده (اووران) طرز ، طور متناسب ؛ اولچی ، ظن ، بيچيم ، كشف معنالرينی افاده ايدر . (اوورانلامق) = ظن ايله اولچيله‌مك، عقلاً اولچوب بيچيمنی كشف ايله‌مك ديمكدر. ماديات ومعنوياتده استعمال اولنور : (تخمين طول مسافه ، تخمين ايله حركت ، تخمين ارتفاع) (تَخْميناً)= حكم ظنی اوله‌رق : [تخميناً سفينه‌نك طولی يوز يكرمی سكز قدمدر] ، (تَخْمينی) = تخمينه منسوب ، تخمين ايله : (حساب تخمينی ايله بش بيك فروش صرفی اقتضا ايدر) ، (تخمين كَرْده) = تخمين ايدلمش ديمكدر . جمعی (تَخْمينات) در.

« چيقمدی بر نيمتن قد بلند شمته »
«اطلس كردونی برقاچ كره تخمين ايتديلر»
(نورس قديم)

تَخَنُّق { [ع] بوغمق. ينه‌بومعناده (اِخْتِناق) زياده قوللانيلير .

تَخَوُّف { [ع] قورقولانمق ، قورقويه دوشمك .

تَخْويف { [ع] قورقوتمق، قورقودلمق : (اشرايی تخويف ، ارباب شقاوتك تخويفی) . [تَخْويفاً] = قورقوته‌رق، قورقوتمق صورتيله ، قورقوتمق ايچون ديمكدر. جمعی (تَخْويفات) .

« جاهل بزی تخويف ايله تشويشه دوشورمه»
« سن محكمهٔ روز جزادن‌می كلورسين»
(نابی)

تَخْوين { [ع] بر آدمی خيانته نسبت ايتمك ؛ برشخصه خائن ديمك ، ديتلمك .

تَخَيُّل { [ع] خياله آلمق ، آلنمق؛ بر شيئی ذهناً دوشونوب

قورمق و موجود کبی وهم و خیال ایتمك ، ایدلمك : (جنتك تخیّلی محالدر) جمعی (تخیّلات) = ذهنده وجود پذیر اولان قوروئتیلر ، خیاللر دیمکدر.

« وار ایله اوکلشنی تخیّل »
« پروانه‌سی کل چراغی بلبل »
(غالب)

« تخیل ایله‌سه دل روی عالیٔ خاکن »
« مشام جانه ویرر دود آه نکهت عود »
(سامی)

تخییب { [ع] محروم ، امیدسز قیلمق ، قیلنمق : (امید ایله یاشایان بر عاجزی تخییب ، بر عاجزه‌نك تخییبی انسانیت شانه یاقشماز).

تخییر { [ع] ایکی شی بیننده ، ایکی شقدن برینی قبولده مخیر قیلمق ، قیلنمق ؛ برآدمی ایکی دولو حرکتدن برینی ترجیح وقبول خصوصنده مختار براقمق ، براقلمق : [فلانی بو مأموریتی قبول و رد ایتمکده تخییر ایتدم ، مکتبه کیدوب کیتمه‌مکده چوجغك تخییری اصلا جائز دکلدر]:

« ایتدی قیصر قصور خدمتنده »
« قالدی مختسرای ذلتده »
« اوله‌دی کامور حقیقتنده »
« قیلدی تخییر آنی سعادتده »
« فخر عالم محمّد عربی »
(نشیده — ناجی)

تخییل { [ع] ذهنده خیاله صورت ویرمك ، ویرلمك . جمعی (تخییلات) . (تخیّل) دن اقوی عد اولنور :

« جوش حیرتدن تجلّی خانهٔ تخییلده »
« لال اولور دل بینات حسنکی ترتیلده »
(معلم ناجی)

تدابیر { [ع] « تدبیر » ك جمعیدر. اورایه مراجعت اولنه : (تدابیر عاقلانه ، تدابیر حکیمانه ، تدابیر احتیاطکارانه) .

تداخل { [ع] بربرینه کیریشمك ، ایکی شیدن هر بری دیکرینه داخل اولمق . § لسانمزده اکثریا (تأخّر) معناسنده و تقاسیط دیون وسائره حقنده استعمال اولنور : [تداخله بتمك] = وقتندن صوکره‌یه قالوب چوغالمق ، وقتی کچوب بیریکمك دیمکدر .

تدارك { [ع] معنای لغویسی (وصول ، لحوق) در. یعنی برجاعتك صوكٔ قسمی اوك قسمنه ایریشوب یتشمك دیمکدر . لسان عثمانیده معنای اصلیسنه بوس بتون مغایر بر معناده استعمال و تصرف اولنمش و (ر) حرفنك کسریله شایع اولمشدر . بوکلمه لسانمزده حاضرلانمه ، حاضرلامه ، اکسیکلری وجوده کتیروب حاضر ایتمه ، حاضرلق معنالرنده مستعملدر :

« بیدردم ای فلك بكا برغم تدارك ایت »
« براوزکه ذوق باشقه برعالم تدارك ایت »
(نوروس قدیم)

جمعی اولان [تَدارُکات] ده بو معنالرده قوللانیلیر : [وقت مساعد ایکن تدارکده قصور ایتمه‌ملیدر ؛ ولیمه جمعیتی ایچون اقتضا ایدن مالزمه‌نك کافه‌سی تدارك ایدلمشدر ؛ نیچون وقتیله تدارکنه باقمامش دیرلرسه نه جواب ویررسکز ؛ تاتار کبی، سیار کبی وقتلی، وقتسز اجرای سیروسفره مجبور اولان پوسته مأمورلری دائما تدارکلی بولنملیدر]
(تَدارُکلی) = حاضرلقلی ، مهیا ،
(ثم التدارُك) = وقتندن صوکره ، درحال بولنمش ؛ درمه چاتمه .
(تَدارُکاتِ سَفَریّه) = یول حاضرلقلری
(تَدارُکاتِ حربیّه) = غوغا حاضرلقلری دیمکدر .

تَدافُع { [ع] بربرینی دفع ایده‌رك ایتشمك ، قاقشمق ؛ ایکی قوهٔ متقابله‌نك بربرنده تأثیر کوسترمه‌سی § دفع دشمن ، ایلرو کلنی کری یوسکورتمه . (تَدافُعی) = دفع دشمنه متعلق ، یرنده طوروب ایلرو کلن دشمنی دفع ایتمك صورتنده دیمکدر . (حربِ تَدافُعی) = (تَعرّضی) و (تجاوزی) نك ضدی .

تَداوُل { [ع] الدن اله کزمك ، الدن اله سورولوب دور ایتمك ، الده طولاشمق : (ایادیٔ ناسده تداول ایدن بانقنوتلرك بعضلری پك فرسوده) . بو کلمه‌نك اصلی (متعدی) اولدیغی حالده (لازم) اوله‌رق استعمال ایدیلیر . § بعضاً دیلده کزمك ، دیلده طولاشمق ، معناسنده ده قوللانیلیر : [السنهٔ انامده تداول ایدن کونا کون شایعاتك صدق وکذبه احتمالی اولدیغنی اونوتماملیدر] .

تَداوی { [ع] دوا ایتمك ، ایدلمك : (برای تداوی) = علاج یاپمق ، دوا ایتمك ایچون . [برمریضك تداویسی ، مریضی تداوی ؛ خسته‌یی تداوی] . جمعی تخفیف یا ایله [تَداویات] دور : [علتك شدتی تداویات واقعه ایله رفع ایدیله‌مدی] .
(تَداوی بالماء) = اصطلاحات طبیه‌دندر . خسته‌یی بعض تدابیر مخصوصه ایله ایچه ترلدوب متعاقباً صوغوق صو ایله ییقامقدر . (تَداوی بالعنب) = کذلك اصطلاحات مذکوره‌دندر . اوزوم ایله دوا ایتمکدر :
« لیمدر ویرن علیله تداوی‌یه احتیاج »
« کیمدر قویان مزیت اصلاحی مرهمه »
(لا)

تَدَبُّر { [ع] عاقبتی ، حقیقتی کوز اوکنه کتیروب حاله کوره

چاره‌دوشونمك؛ حاله اويغون طاورانمق : (امور سياسيه ده تدبر شرط اول حكمنده‌در) . جمعی [تدبرات] در .

تَدْبِيرْ { [ع] امور خيريه وشريه يه متعلق هر دراو ماده‌نك انجامنی تفكر وعاقبتنه حصر نظر ايده‌رك حصولی چاره‌لرينی تهيئه واسبابنی ترتيب ايله‌مكدر . بو كلمه‌نك احتوا ايتديكی معنالك خير وشره شمولی [حسن تدبير ، سوء تدبير] تعبيرلريله ثابتدر : [اتخاذ تدبير ، تدبير امور] . (تدبير منزل) = Économie domestique (ئه . قونومی دومستيق) كه اداره‌ء بيتيه‌يه متعلق خصوصاتك قواعدی :

« نه ايتدی ايتديكی تدبير ضبطی اسكندر »
« نه كوردی كورديكی دارات شوكتی دارا »
(نفعی)

تَدْخِينْ { [ع] بخورلامق ، دومان چيقارمق ، توتسوله‌مك : (تدخين حمام) .

تَدَرُّجْ { [ع] درجه درجه حركت ايتمك ، آديم آديم ايلرو-له‌مك .

تَدَرُّسْ { [ع] درس آلمق ، درسه چاليشمق : (او يله نادر بر خواجه‌دن تدرس ايتمك نه بيوك سعادتدر) جمعی (تَدَرُّسات) .

تَدَرُّعْ { [ع] زرهلنمق ، زره كيمك : (تدرع مبارز)

(تَدْرِيعْ) = زره كيديرمك ، كيد-يرلمك معناسنه‌در .

تَدْرِيجْ { [ع] درجه درجه حركت ، آهسته آهسته وارمه : [تدريج ايله مناصب عاليه‌يه مظهر اولدی] . (بالتدريج ، تدريجاً) = درجه درجه حركت ايله ، تدريج ايله . [عَلَى التدريج] = تدريج اوزره . (تَدْرِيجى ، تَدْرِيجِيّه) = تدريجه منسوب ، تدريجلی : [ادمان تدريجی ، حركات تدريجيه] . جمعی [تَدْرِيجات]

تَدْرِيسْ { [ع] درس ويرمك ، ويرلمك ؛ درس صورتيله اوقوتمق ، اوقودلمق : (كلستانی تدريس ، كلستانك تدريسی)

تَدْسِيمْ { [ع] اصابت عينی دفع ايچون كوچك چوجغك چكه چقورينی سياه ايله بنكله‌مك ، سياه اشارت قومق .

تَدْفِينْ { [ع] « دَفْن » مقامنده يعنی يره كومك ، يره كوملك معناسنده استعمال اولنور :

تَدْقِيقْ { [ع] دقتله وانجه‌دن انجه يه آراشديرمق ، آراشديرلمق : (تدقيق امور ، مسائل ماليه‌نك تدقيقی) . جمعی (تَدْقِيقات) دو :

(تَدْقِيقاتِ شَرْعِيّه) = امور ومصالح شرعيه يه متعلق احكامك مرجع استينافی

اولان مجلسك عنوان رسميسيدر .
(تحقيق) ايله بينلرنده فرق واردر .

تَدَلُّك { [ع] سورتمك ، اوغو . شدبرلق .

تَدَلّى { [ع] شيوه واداايله نازلانمق . جمعى تخفيف يا ايله (تدليات) در .

تَدْلِيس { [ع] حين بيعده عيب متاعى مشتريدن ستر ايچون بايع طرفدن حيله ايدلمك .

تَدَمُّع { [ع] كوز ياشارمق ، كوزيكارى علتى ديمكدر .

تَدَمُّل { [ع] ترلابى كوبرەلەمك ، تارلايه كوبره دوكمك .

تَدْمِيخ { [ع] بر نسنه‌بى ديكر برشيئك ايچنه كركى كبى برلشدبرمك .

تَدْمِير { [ع] محو ، هلاك ايتمك ، ايدالك : [تدمير اشقياء اشقيانك تدميرى] . جمعى (تَدْمِيرات)

« ايلدك حكمكه‌سكانى منقاد ومطيع »
« خارجينك ايدوب اعيان عصاتى تدمير »
(حق)

تَدَنُّس { [ع] كيرلنمك ، پيس اولمق ، پاسلانمق : (تدنس اثواب) .

تَدَنّى { [ع] آشاغيلامق ، كريلەمك . « ترقى » نك ضدى : (تدنّى قدر ومنزلت) . بعضاً اوجوزلامق معناسنده قوللانيلير : (تدنّى فيئات اسعار) . جمعى تخفيف يا ايله (تَدَنّيات) در .

« بى‌ارتياب هرنه‌دن اعراض ايدرسه خلق »
« بالطبع رفته رفته تدنى نمون اولور »
(معلم ناجى)

تَدْنِيس { [ع] كيرلتمك ، كيرله‌دلمك : (تدنيس لباس ، جامه‌نك تدنيسى) جمعى (تَدْنِيسات) .

تَدْوِير { [ع] دوندرمك ، دوندبرلك ، چويرمك ، چويرلمك : (تدوير چرخ ، دولابى تدوير ، چرخك تدويرى) § برشئ يووارلاق قيلمق ، برشى الدن اله كچه‌رك دور قيلنمق : (تدويرشكل بيضى) [تدوير عواطف ولى‌نعميلر يله بخت خوابيده‌سى بيدار واختر مطلبى نمودار اولمق — سراطبابه تذكره — عاكف پاشا]

تَدْوِين { [ع] ديوان شكلنه قويمق ، برعلم وفنه عائد مسائلى بربره جمع وترتيب ايله كتاب طرزينه افراغ ايتمك : [علم فقهى تدوين ، علم منطقك تدوينى) « تدوين آثار » = مقالات ادبيهٔ مختلفه‌بى جمع ايله جلد تشكيل ايتمك معناسنده مستعملدر . جمعى (تَدْوِينات) در .

تَدَهُّن { [ع] یاغلانمق ، یاغ سورنمك. (اِدِّهان)ده بومعناده لغتدر .

تَدَهّی { [ع] داهیه‌لشمك ، اصحاب دهایه یاقیشه‌جق حرکتده بولنمق .

تَدْهیش { [ع] دهشت ویرمك ، دهشته دوشورمك ؛ زیاده قورقوتوب دترتمك : (حریق ظهورنده اثر تلاش کوستروب نسوان و صبیانی تدهیش ایتمه‌ملی) جمعی (تَدْهیشات) در .

تَدْهین { [ع] یاغ سورمك ، یاغلامق. یاغك قوقوسی مشروط ومعتبردکلدر: (تدهین کاکل ، خورجلرك تدهینی)

تَدَیُّن { [ع] دین طوتمق ، بردینك احکامنی قبول و اجرا ایتمك § بورجلانمق ، بورج ایدینمك : (بو ایش ایچون برخیلی مقدار تدین ایتدم)

تَذاکِر { [ع] « تَذْکِرَه » نك جمعی : (تذاکر وارده ، تذاکر رسمیه) اورایه باقلمز .

تَذَبْذُب { [ع] نظامسزلق ، انتظامسزلق ، قاریشقلق ، قرارسزلق ایله سورنجمه‌ده و تردد ده قالمق : (تذبذب امور ، تذبذب معاملات ، حال تذبذب) جمعی (تَذَبْذُبات) : (تذبذبات معاملات)

تَذَرْو { [ف] سوکلون دینیلن معروف قوش . بعض دیارده بو قوشه « قبل قویروق » و « صونه » دیدکلرینی « برهان » روایت ایدییور. [تَذَرْوِ زَرّین پَرْ] = کونشدن کنایه‌در :

« کیمدر دوشورن هوایه سروی؟ »
« آلماز قاناد آلتنه تذروی »
(غالب)

« ایلر تذروی پنجهٔ غدرنده بازخوار »
(ترجیع)

تَذْکار { [ع] یاد ایتمك ، ایدلمك ؛ آکمق ، آکلمق : (تذکار مجالس لطیفه ، تذکار عنایت سابقه ، آرتق ماجرای قدیمك تذکاری اوصانج ویردیکندن) لسانمزده غلط اوله‌رق کسر تا ایله معروف و مستعملدر :

« بلبل کویا سنك تذکاری چون وردملك »
« صبحدم اوصاف شاهنشاه قدسی آستان »
(حقی)

تَذَکُّر { [ع] خاطره کتوروب ذکر ایتمك ، درخاطر ایدلمك : (تذکّر شبابت ، ماضینك تذکری) § برماده‌یه ، بر ایشه دائر استشاره ایتمك ، سویلشمك وسویلشلمك. بو معناده اکثریا رسمیاتده قوللانیلیر : (انجمن خاص وکلاده موقع تذکره

وضع اولنديغى غزته يازيور ، مجلس اداره‌جه تذكر اولنديقده) جمعى اولان (تذكرات) بومعناده استعمال اولنور : [شوراى دولتجه تذكرات عميقه‌يى ايجاب ايدن رژى ماده‌سنه هنوز برقرار ويريله‌مدى]

تَذْكِرَه { [ع] يادايتمكه ، آكمغه سبب اولان شى ، وسيلهٔ تذكر : « تذكرة الاوليا ، تذكرة الشعرا ، تذكرة الحكما » § برمملكت داخلنده بولنان دوائر رسميه‌دن يكديكره كونديريلن كاغده ، كذا برشهر درونده متمكن اشخاص آره‌سنده تعاطى قلنان ورقپاره‌يه (تذكره) اطلاق اولنور : [تذكرهٔ رسميه ، تذكرهٔ عليه ، تذكرهٔ خصوصيه] ، (تذكرهٔ ساميه) = مقام جليل صدارت عظمادن تسطير بيوريلان شقه . § اصنافه وخصوصات سائره‌ده افراده ويريلن ورقهٔ رسميه‌يه اطلاق اولنور : (مرور تذكره‌سى) = مملكتندن خارجه كيده‌جكلره ويريلن رخصتنامه ، (نفوس تذكره‌سى) = برشخصك هويتنى مبين اولان تابعيت ورقپاره‌سى . (كومروك تذكره‌سى ، رديف تذكره‌سى ، استبدال تذكره‌سى) اشبو لفظ محاورتده فتح كاف ايله معروف ومستعملدر .

« يادايت بنى كاهى ديه برتذكره يازدم »
« وضع ايلر ايكن ظرفه‌دوشوندم كوله يازدم »
(لا)

تَذْكِير { [ع] ياد ايتديرمك ، ايتديرلمك ، آكديرمق ، آكديرلمق : (تذكير ماضى ، تذكير وقعه ، حادثه‌نك تذكيرى) § مذكر قيلمق ، مذكر طرزينه قويمق ، قوتلق [تأنيث] ك ضدى : (تذكير كلمه) § وعظ ايتمك ، تنبيه ونصيحت ايله‌مك : (شيخ مبرورالانفاسك تذكير وفير التأثيرى) بومعناده جمعى (تَذْكِيرات) در .

تَذَلُّل { [ع] كنديني آلچاق طوتمق ، نفسنى ذليل كوسترمك ، اظهار ذلت ايتمك : جمعى [تذللات] . (اظهار تذلّل) دينيله‌مز .

تَذْلِيل { [ع] ذليل ايتمك ، ايدلمك ؛ آلچاقلامق ، حقير طوتمق ، طوتلمق : (نانكورى تذليل ، نعمت ناشناسك تذليلى) . جمعى (تَذْلِيلات) در :

« ضرب سكه ايله اولور زرنامدار اشتهار »
« مستعد عز ايدر استاد تذليل ايتديكن »
(نابى)

تَذْنِيب { [ع] قويروق طاقمق . § علاوه اوله‌رق ايراد ايله‌مك . جمعى (تَذْنِيبات) در .

تَذَوُّق { [ع] ذوق آلمق ، ذوقياب اولمق § طاتمق ، طادلمق : (تذوق خوشاب) جمعى (تَذَوُّقات) در .

تَذْوِيب { [ع] اريتمك ، اريدلمك . (اِذابه) كبى : (تذويب

اسرب). جمعی (تَذوِیبات). اصطلاحات طبیه‌دندر .

تَذوِیق [ع] ذوق آلدیرمق ، ذوقیاب ایتمك § طاتدیرمق ، طاندیرلمق .

تَذهِیب [ع] آلتون سورمك ، سورلمك ؛ یالدیزلامق ، یالدیزلانمق : (تذهیب جلد ، قابك تذهیبی) جمعی [تَذهِیبات] در .

« سروراسر لوحهٔ اوصافکی تذهیب ایچون »
« ایلدی دستنده بر آلتون ورق احضار شمع »
« ریاضی »

تَذیِیل [ع] ذیل اوله‌رق ایراد کلام ایتمك ، ایدلمك ؛ صوکنه علاوه صورتیله یازمق ، صوکه اتك کبی علاوه ایتمك : (بر مادهٔ ادبیه‌نك تذییلی ، اوفقره‌یی تذییل) :

« دیدم لایق دکلدرقاله بویله اول اثر ناقص »
« بورسم اوزره آنی تذییله قیلدم خامه جنبانی »
(رشید)

تَر [ف] ادات تفضیل ومبالغه‌در . صفات عربیه وفارسیه‌یه لاحق اولور : لاحق اولدیغی کلمه‌نك حکمنی تفضیل ایدر . کرك نقصان اولسون کرك زیاده . (مُشکِلتَر ، کَمتَر ، فزونتَر ، نازِکتَر). بعضاً بوکا (ین) علاوه‌سیله وبوتقدیرده اکثریا اضافت حالنده استعمال اولنورکه معنای مطلوب حکم الفاظده تفضیل ومبالغه‌در . [مشکلترین امور ، ابلهترین عوام ، نازکترین ابکار ، کمترین بندکان] § یاش ، یاشلی ؛ نملی ، رطوبتلی . ضدی (خُشك) در . (چشم تر ، دیدهٔ تر) § تازه ، طراوتلی ، لطیف : (میوهٔ تر ، کل تر ، مشك تر) « تروتازه » = پك لطیف ، پك کورپه . « تَرمِزاج » = الك عادی بهانه‌لرله کوجنمك ، طارغین اولمق ایسته‌ین . بولوطدن نم قاپان : (محب ترمزاج ایله الفت وامتزاج پك کوجدر)

تَرائِب [ع] کوکس معناسنه اولان (تَریبه) نك جمعی . کوکس تخته‌لری دیمکدر . مفردی قوللانیلماز .

تَراتُر [ع] لسانمزده معروف (تراطور) درکه فندق ، بادم ، جوز ایچلرینی ایجه دوکدکدن صکره اتمك ، سرکه ، صارمساق قاریشدیریلوب یاپیلان و بعض طعام ونبات اوزرینه دوکیلن برنوع صلاطه سالچه‌سی دیمکدر . عربیده (تراتر) صارصه صارصه دوکولن شی دیمکدر . « زلزله » وزننده (ترتره) = ایرغالامق ، صارصمق و(تَرتَر) ایرغالانمق ، صارصلمق معناسنه‌در . بونك اسمیله طرز اعمالی آره‌سنده مناسبت کامله واردر .

تَراجِم { [ع] براساني ديكر لسانه نقل وبيان معناسنه اولان (تَرْجَمَه) نك جمعيدر : تراجم احوال) جيمك ضميله غلطدر ، يا كلشدر .

تَراخي { [ع] رخاوت كوسترمك كرى طورمق ، تنبلله - شوب كيوشه‌مك ، كيوشك وآغير طاورانمق : (برمأمور وظائف رسميه سنك ايفاسى امرنده تجويز تراخى ايدرسه البته مسئول اولور ، دائما طور تراخى كوسترن آدمدن نه خدمت بكله نير)

تَرادُف { [ع] بكديكره اويوب تعقيب ايتمك ، بر برينك آردنجه كيتمك : (ترادف سفائن ؛ زلزله ، قحط ، حرب كبي مصائب ترادف ايتديكندن) § ايكي ويا بر قاچ الفاظ برمعنايه اولمق ، برمعنايه دلالت ايتمك : (مار) ييلان معناسنه اولديغى كبي (بَرْسان) دخى عين معنايه لغتدركه بينلرنده ترادف واردر . [تَزَلْزُل] ايله [تَتَرْتُر] دخى اوقبيلدندر .

تَراز { [ف] خام ايپلك تلى معناسنه در . لسانمزده دخى عين معناده وبرقاشك كسيك طرفلرنده كى ايپلكلرك آچيله‌سى مقامنده استعمال اولنور : [خرقه‌نك قولى ترازلاندى ، انتارينك اتكى ترازلاندى)

تَرازُو { [ف] هركسجه معلوم اولان طارتى آلتى : (مثل=ترازو ديلى كبي ايكى طرفه آقار) تعبير مجازى اولان (صو ترازوسى) نه ديمك اولديغى معلومدركه مرتفع صومقسمى ديمكدر . « ايشى ياخود سوزى ترازويه اورمق » = ملاحظه ايتمك ، دقتله دوشونمك ديمكدر .

« چارسوى قابليتده ترازو قالمامش »
(نابى)

« ترازوى عيار محنتم بازار عشق ايچره »
« كوزم هردم طولوب بيلك طاشه هرساعت دكرباشم »
(فضولى)

تَرّاس { [ع] قالقانجى ، قالقان استعمال ايدن . [تُراسَت] = قالقانجيلق ، [تُرس] = اوائلده سلاحشوران ايله ارباب مبارزه‌نك استعمال ايتديكلرى « قالقان » ديمكدر . جمعى (أَتْراس) در .

تَراسُل { [ع] خبرلشمك ، مكتوبلاشمق . بونك استعمالى نظمه مخصوصدر . بومعناده [مُراسَلَه] زياده قوللانيلير .

تَراصُف { [ع] طاش طاشه يامانوب محكم اولمق ، قالديرم طاشلرى كبي بربرينه بتيشوب صيقشمق . (تَرْصيف) = بوصورتله محكم ايتمك ، طاشى طاشنه باصديروب متين قيلمق ديمكدر .

تَراضي { [ع] بربرندن راضى اولمق كه ايكى كيمسه‌نك

بینلرنده کوکللری ایله اویوشمه‌لری دیمکدر. [علی التراضی] = بو صورتله حصوله کلن اویوشمه اوزرینه معناسنه در. (تراضیٔ طرفین) = ایکی طرفك کوکللریله اویوشمه‌لری [بالتراضی] = ایکی طرفك اویوشمه‌لریله دیمکدر.

ترافد { [ع] طرفین یاردیم ایدیشمك، بربریله یاردیملاشمق .

ترافع { [ع] فصل ورؤیت دعوی قصدیله حضور حاکمده « مرافعه » اولنمق ، دعوایه طورشمق معناسنه‌در . (مرافعه) حکمنده استعمال اولنور. (بالترافع، لدی الترافع) = مرافعه ایله، مرافعه حالنده دیمکدر.

تراقص { [ع] قارشی قارشی یه رقص ایتمك، اویناشمق. (مراقصه) معناسنه‌در .

تراك { [ف] چاتلاق ، یاریق § چاتیرتی ، کورولتی . « تراکیدن » مصدرندن اسمدر . برهانك روایتنه کوره (طراق، طراقه) بوندن معرّبدر .

تراکم { [ع] بیریکمك ، بربری اوستنه جمع اولمق . ذی روحك غیریده مستعملدر: (تراکم اوراق ، تراکم تقاسیط ، تراکم میاه)

تراکیب { [ع] بربرینه مرتبط برقاچ لفظ وعباره دیمك اولان (ترکیب) ك جمعی : (تراکیب فصیحه)

ترانه { [ف] آهنك ، نغمه ، مقاملی سس : (ترانه پرداز) = تغنی ایدیجی . (ترانه پردازی) = آهنك ایله اوقویجیلق § اقسام شعردن « رباعی » یه اطلاق اولنور :

« یانمده دلبر ایسترم »
« ترانه پرور ایسترم »
(معلم ناجی)

« اولورسین اودم ترانه پرداز »
« هر نغمه‌ك ایدر بیان صد راز »
(نركسی)

تراویح { [ع] « ترویحه » نك جمعی . مفردی قوللانیلماز. رمضان کیجه‌لرنده یاتسو وقتنده قیلنان یکرمی رکعت نمازه اطلاق اولنورکه سنت مؤکده‌در. [ترویحه] = لیالیٔ رمضانه مخصوص نمازك هر درت رکعتنه دینیلیر . « راحت » کلمه‌سندن مشتق اولوب (تفعیله وتسلیه) کبیدر . (تسلیمتین) آراسنده براز آرام و راحت اولنمسی سبب تسمیه اولمشدر .

تربص { [ع] طوروب بکله‌مك ، انتظار ایتمك. اصطلاحات

فقهیه‌دندر . وقف عرصه‌یه اذن متولی
لاحق اولمقسزین تغلباً بنا یاپان شخص
بنایه کیروب اوطورمقدن منع و منهدم
اولنجه‌یه قدر اجارهٔ لازمه‌سنی اعطایه
اجبار یولنده سوز سویله‌مکه اطلاق
اولنور .

تَرْبیع { [ع] دردە ابلاغ . درت
ایتمه § دردە تقسیم .
دردە بولمه . (تربیعاً) = مربع
اوله‌رق، درت کوشه‌لی اوله‌رق دیمکدر.
§ برمصراعه اوچ، بربیته ایکی مصراع
ضمیله دردە ابلاغنه وبوطرزده سویله‌
نلمش بر منظومه‌نك هیئت مجموعه‌سنه
(تَرْبیع) اطلاق اولنور . جمعی
[تَرْبیعات] در.

تَرْبِیَه { [ع] بسله‌یوب بیوتمك، یتشد
یروب کماله ایردیرمك :
(تربیهٔ نبات ، تربیهٔ ازهار ، تربیهٔ
اشجار)، (اوفاق برفدانی تربیه ایدرك
آز زمانده میوه یتشدیرمك ممکندر)
§ فضائل اخلاق تعلیم ایله روحانی
وجسمانی اصلاح احوال ایله‌مك. بومعناده
(ایتمك) ، (آلمق) ، (ویرمك)
ماده‌لریله قوللانیلور : (تربیهٔ اطفال ،
تربیهٔ اولاد ، تربیهٔ بنات) ، (البته
پدر اوغلنی تربیه ایتمکه چالیشیر ،
قیزینه تربیه ویرمك ایسته‌مه‌ین والده
مطلقا تربیه‌سزدر. اوچوجقده کوریلن
حسن اطوار ابوینندن آلدیغی تربیه‌نك
ثمره‌سیدر) ، [همشهر یلرینك اکمال
معرفتلرینه سعی ایدنلر اولادینی حسن
تربیه ایدن والده بکزر . تربیه‌نك
منافع مادیه‌سندن اولاد مستفید اولور
فقط شان معنویسی پدره عائددر .
— کمال] § تعلیم حسن حال وحرکت
ایله حاصل اولان صفت حسنه ، حالت
مستحسنه‌یه‌ده اطلاق اولنور ، طیاق
ایله اصلاح ایتمك‌ده بو معنایه داخلدر :
(تربیه‌لی چوجق ، تربیه‌لی اوشاق ،
تربیه‌لی حیوان) (تربیه‌لی مایمون کبی
طوریبور — مثل) بعضاً بوکلمه (تَرْبِیَت)
طرزنده‌ده استعمال اولنور : (تربیت
بنات) = دیکرلرندن دها مناسبدر .

« ماری تهدید عذاب غضبك مورقیلوب»
« پشه‌یی تربیتك عز ایله عنقا ایلر »
(فضولی)

تربیه ایدلمش دیمك اولان (تَرْبِیَه
کَرْدە) ، (تَرْبِیَت کَرْدە) تعبیرلری
یالکز انسان حقنده قوللانیلیر : مثلا
(سلیم پاشا صبحی پاشانك تربیت
کرده‌سیدر) دینیلیر . هر مقامده
(تَرْبِیَه) یه بدل (تَرْبِیَت) استعمال
اولنه‌ماز . بونلرك صورت ومقام
استعمالارینی سلیقه تعیین ایدر. بونلرك
تشدید ایله تلفظی غلط فاحشدر ،
یا کلشدر .

§ بعض اطعمه‌یه چاشنی ویرمك
ولذت بخش ایتمك ایچون علاوهٔ

قونیلان ویوموزطه ، لیمون ، خردل ، بهار کبی شیلردن ترکیب واعمال اولنان شیشه — که نام دیکری روایته کوره ایتالیانجه‌دن منقول (سالچه) در — مجازاً « تربیه » دینیلیر : (تربیه‌لی پاچه ، تربیه‌لی اشکمبه چورباسی ، تربیه‌لی کره‌ویز) بومعناده (قومق) ، (یاپمق) ماده‌لریله قوللانیلیر . مثلا (پاچه‌یه تربیه قوی ، چوربایی تربیه‌لی یاپ) دینیلیر § « تربیه » = قوشو آتلرینك دیزکینی دیمکدر : [بر مرشد حکم آموزك تحت تربیه‌سنده بولونه‌که انسان ایچون بلای جهالتدن بدتر بر آفت تصور اولنه‌ماز — نصیحت جامی — فیض آباد]

«عفو راجحه‌در برای تربیت تکدیردن»
(عاصم چلبی زاده)

« کورسه بردم نظر تربیت قهرینی کر »
« شیر چرخی ایده صدپاره غزال تصویر »
(حقی)

تَرَتُّب (ع) [ه] بر سبب ظهوریله تعلق ایتمك ، عائد اولمق : [عهده عبودیتمه ترتب ایدن وظیفه دعا خوانی‌یی ایفا ایتمك] § بر حالت ویاحرکتك نتیجه‌سی اوله‌رق حاصل اولمق : [نفوذ وصلاحیت مأموریتی سؤاستعمال ایدن شخصه مسئولیت ترتب ایتمزمی؟]

« اصلنه نسبتله ترتب ایدر اثبات قدم »
« طور فرعیت وصورتده‌در انشای حدوث »
(عارف حکمت)

تَرْتیب (ع) [ع] دیزمك ، دیزلمك ؛ هرشیئی یرلی یرینه قویمق ، قونلمق ؛ نظاملامق ، تنظیم ایدلمك : (ترتیب صفوف عسکریه ، ترتیب صنوف مأمورین ، ترتیب اصول جبایت ، ترتیب اشیا) « ترتیبلی » = منتظم ، یرلی یرنده ، دوزکون دیمکدر . § مرتب طاقم ، بولنه‌قونلمش شی : (ترتیب اول ، ترتیب ثانی ، ترتیب عتیق ، ترتیب مخصوص) جمعی (ترتیبات) در . § حاضرله‌مق ، تدارك ایتمك ، حاضرلق ، پروزه ، پلان : (ترتیب لوازم ، ترتیب مالزمه ، ترتیب ضیافت ، ترتیب بزم صفا) (ترتیب کرده) = احضار ایدلمش ، حاضرلانلمش . (ترتیب ساز) = تدارك ایدیجی ، حاضرلایان . (ترتیب سازی) = تدارك ایدیجیلك ، حاضرلایجیلق . (بر ترتیب علاج) = اجزا ومقادیر مختلفه‌دن مرکب ومعمول دوای مستحضر ، آنی حاوی رچته دیمکدر . (ضعیف ترتیب) = ترکجه‌ده بنیه‌سی ضعیف ، چلیز . § مطبعه ویاخود صنعت طباعت اصطلاحاتنجه (ترتیب) = عمله‌نك معدنی حروفی دیزه‌رك وجوده کتیردیکی صحائف مرتبه دیمکدر . ایکی طرفی مطبوع ورقه اطلاق اولنورکه مختلف الاعداد صحائفدن مرکب اولنور . علی الاکثر اون التی صحیفه برفورمه اعتبار اولنور

« ترتیب سهوی » = حروف هجاسی دیزلرك یا كلشی . « ترتیبیه » = حروف دیزمه اجرتی : (شو كتاب قاچ ترتیبدر ، بش ترتیب اون فورمه‌در)
« بزم عالمده بو وادیده قورلمش ترتیب »
« ذوق وغم ، شوق ومحن بربرین ایلر تعقیب »
(واصف)

ترتیل { [ع] آغیر آغیر واصول ، قاعده‌سنه توفیقا كوزل برطرزده اوقومق : (ترتیل قرآن ، ترتیل فرقان) .

« باقدم اولمش پر كواكب آسمان »
« خالق اجرامی تبجیل ایلدم »
« طولدی كوكلم نور ایله بی‌اختیار »
« سوره‌ء (والنجم) ی ترتیل ایلدم »
(معلم ناجی)

ترجمان { [ع] ایكی ویا دها زیاده لسانه آشنا اولوب بربرینك دیللرینی آكلامیان ایكی شخصك لاقیردیلرینی كندی لسانلریله كندیلرینه بیان و افهام ایدن دیمكدر : (ترجان فصیح البیان) (لهجهٔ عثمانی) ده تركجه‌سی « دیلماج » اولدیغی كوستریلیور .
[سفارت ترجمانی] = نزدنده مقیم اولدیغی دولتك لسان رسمیسنه واقف اجنبی مأموری .

« بیان مقصد ایچون یاره ترجمانم وار »
« بلایه باق كه آنی ترجمانه آكلاده‌مم »
(معلم ناجی)

« عمزك سؤاله باشلاسه عشاقه هرمژه‌ك »
« كویا لسان حاله بر ترجمان اولور »
(نفعی)

§ مجاز صورتیله ده استعمال اولنور : (ئالانك ترجمان وجدانی اولان اشعار وآثاری) ، « لسان حالی وجدانینك ترجمان فصیح المقالی ایدی » .

ترجمه { [ع] برلسانی دیكرلسان ایله بیان ایتمك ؛ بر لسانه عائد كلام ومقالی آخر لسانه نقل : (قاموسی عربجه‌دن تركجه‌یه ترجمه ایدن عاصم مرحومدر) ، (بوحكایه المانجه‌دن ترجمه‌در) ، [ترجمه اوطه‌سی] = امور خارجیه نظارت جلیله‌سی دائره‌سنده‌كی ، سفارات سنیه ایله سفارات اجنبیه طرفلرندن كوندریلن تقاریر ومقام عالی‌یه اجانب طرفندن ویریلن اوراق مندرجاتنی تركجه‌یه نقل ایتمك وظیفهٔ تحریریه‌سیله مكلف قلم . [ترجمهٔ حال] = برآدمك احوال خصوصیه‌سنی حاوی اولان مقاله ویاخود رساله‌یه اطلاق اولنور . جیمك ضمیله (ترجُمه) غلطدر .

ترجّی { رجا ایتمه ، یالوارمه ؛ نیاز ایله اوممق . آز قوللانیلیر .

ترجیح { [ع] بر شیئه زیاده اعتبار ایدوب دیكر شیئه تقدیم ایتمك ، برشیئی دیكرشیئه اوستون طوتمق ، طوتلق : [ارباب

حقیقت آزادیٔ حالی هر شیئه ترجیح ایدر ، مالی علمه ترجیح ایدن احمقدر ، اهل ناموس عندنده موتك ناموسسز. لغه ترجیحی طبیعی کبیدر] . (تَرجیح بِلا مُرَجّح) = سبیسز ، وجهسز بر صورتده ترجیح ایدش . جمعی (تَرجیحات) ، (تَرجیح بیّنات) = اصطلاحات فقهیه . دندر . ارباب مرافعه‌نك برماده حقنده اقامه ایده‌جکلری بینه‌لردن برینی استماع امرنده دیکرندن مقدم کورمك دیمکدر .

« ای طالبهٔ صفای معنی »
« امعان ایله باق شکوفه‌زاره »
« ازهار ادب شمیمی صولماز »
« ترجیح ایدر اهل دل بهاره »
(شیخ وصفی)

تَرجیع | [ع] بوغازدن چیقارلن سسی نغمه‌لندیروب اطرافه عکس ایده‌جك مرتبه‌ده یوکسلتمك : (ترجیع صوت) § شهادتیندن هر برینی آهسته اوقودقدن صوکره تکرار دیك سس ایله اوقومق : (ترجیع مؤذن) § رجعت ایتدیرمك ، تکرارلامق : (ترجیع بند) = مختلف قافیه‌لی متعدد اقسامدن مرکب اولان وهر قسمك صوکنده یالکز بر بیتی تکرار ایراد اولنان منظومه‌یه اطلاق اولنور . جمعی (ترجیعات) .

تَرَح | [ع] غم ، غصه ، تاسه . (فرح) ك ضدی :

[کیمدرکه روزکارك . شرفنی بی وبال ، قدومنی بی ارتحال ، فرحنی بی ترح وبلا ، منحتنی بی محنت وابتلا .. کورمش اوله ! . — تفرعات — سنان پاشا]

« ثباتی یوق بو عالمك آکا کیم اعتماد ایدر »
« فرح کلیر ترح کیدر ترح کلیر فرح کیدر »
(معلم ناجی)

« (باقی) یه ساقیا فرح ویرکه فنا بوله ترح »
(باقی)

تَرَحُّل | [ع] بر یردن باشقه بره کوچمك : (ترحل کاروان ، ترحل قافله) . « اِرتِحال » معناسنده قوللانیله‌ماز .

تَرَحُّم | [ع] مرحمت ایتمك ، آجیمق . (تَرَحُّماً) = ترحم صورتیله ، آجیمقدن طولایی ، آجیه‌رق دیمکدر . جمعی [ترحمات] :

« شیرین ترحم ایلدی فرهاد نوده‌سین »
(معلم ناجی)

« کوکلك آهمدن ترحم صورتن کوستردی لیك »
« موجدن صو نقشنه چوق ایتمك اولمز اعتماد »
(فضولی)

« شاید کوروب ترحم ایده‌خاکسارینی »
« عمرم کچنجه بکله‌یه‌یم رهکذارینی »
(باقی)

تَرحیب | [ع] مرحبا دیمك ، سلام ویرمك : (ایفای رسم ترحیب) . جمعی (ترحیبات) .

تَرحیل | [ع] بر یردن بر محله کوچورمك ، نقل ایتمك ،

ایدلمك : (ترحیل عائله ، عائله‌نك ترحیلی) .

ترحیم [ع] رحمتله یاد ایتمك ، الله رحمت ایتسون دیمك .

جمعی (ترحیمات) . [رحمة الله علیه رحمةً واسعة] ترکیبنك طوغری اولمدیغنی و [رحمه الله رحمةً واسعه] دینلك لازم کله‌جکنی مرحوم ناجی غزته ایله اعلان ایتمشیدی .

ترخانه [ف] « ترخینه » و « ترخرانه » ده دینیلیر .

لسانمزده یالکیز برنجیسی قوللانیلیر . یوغورت ، اون ، اتصوبی ایله یاپیلوب کونشه قارشی کوزلجه قوروتیلمقده وقیشین هر دفعه‌سنده کافی مقداری ایصلادیلوب چوربا پیشورلمکده اولان بر نوع اکشیمی ، چوربالق خمیر ایشی دانه‌لره اطلاق اولنور : [کاهی خانهٔ ویرانندن شکایت ایدوب احسانه بهانه ، کاهی ذخیره فقدانندن حکایت قیلوب رجای بهای ترخانه ایدردی — ذیل شقایق جلد ثانی — صحیفه ۲۹٦] .

ترخیص [ع] رخصت ویرمك ، ویرلمك ، مأذون ایتمك ، ایدلمك : (افراد احتیاطیه‌نك ترخیصی مقرر اولدیغی ، ترخیص مأمورینی ایچون مرعی الاجرا اولان قاعدهٔ متخذه‌یه توفیق معامله اولنمليدر) جمعی (ترخیصات) :

« ترخیص دخول ایچمك صاحب دیوان »
« بی فائده در وعدهٔ در بانه تشبث »
(عارف حکمت)

ترخیم [ع] حالت ندادهـ قاعدهٔ عربیه‌یه توفیقاً ـ اسمك صوك هجاسنی حذف ایتمك : (عبدل) ایله (عبدالله) کبی .

تردامن [ف] افعال غیر مشروعه‌ده بولنان قادین § آلودهٔ جرکاب خطا اولان :

« تردامن اولانلر بزی آلوده صانورلیك »
« بز مائل بوس لب جام وکف ودستز »
«روحی بغدادی»

تردد [ع] ایکی خصوصدن برینه ذهنده قرار ویره‌میوب دوشونتیده بولنمق ، ایکی نسنه آراسنی ذهناً کیدیب کلمك : (امور خیریه‌ده تردد جائز دکلدر) (بلا تردد) و (بی تردد) = تردد سز ، دوشونتیده قالمقسزین دیمکدر .

تردست [ف] الی چابك ، الی ایشه یاقیشان ؛ ماهر ، اوسته دیمکدر . (تردستی) = ال بجریکیلکی ، اك چابکلکی ، الی ایشه یاراشیق اولمق :

« قطره‌لر فیض اهلنك چشمنده عماندر بتون »
« نظره‌لر تردستیٔ فیاضه خیراندر بتون »
(لا)

تردید [ع] رد ایتمك ، کیرو لتمك ، رجعت ایتدیرمك § حکم قطعی ویرمیه‌رك احتمالی صورتده ادارهٔ لسان ایتمك : (بر قوماندانك معین ضابطانه ویره‌جکی امرلر تردید و تعقیددن

كلياً عاری اولمليدر) اصطلاحات فقهيه جه حاقدينيدن بری ديكرينی متعدد شيلردن برينك قبولنده مخيّر براقمق ديمكدر .

تَرْدِيف { [ع] آردی صره يوريتمك ، يوريدلمك § آردی صره ايراد ايتمك ، ايدلمك . (ارداف) ايله معناجه فرقسزدر . [تَرْديفاً] = آردی صره يوريتمك ، ايراد ايتمك صورتيله : (او يتيمه‌نك دخی اماتجی‌يه ترديفاً بوطرفه اعزامی ، دعای افزونتری عمر وشوكت جناب پادشاهی‌يه ترديفاً دوام ايّام اقبال جناب صدارتپناهيلری تمنيات خالصانه‌سی رفع اجابتكاه پروردكار قيلنمشدر)

تَرْدِيه { [ع] اورتو ايله قاپامق ، اورتمك [تردية تابوت]

تَرْذِيل { [ع] رذيل ايتمك، رسوا ايدلمك ؛ بر آدمك يوزينی قارارته‌جق فنالقلرينی بيان ايله نفسنی آلچاتمق : (خائنی ترذيل ايتمه‌ليدر ، ادبسزی ترذيل ممكن ميدر ، نانكورك ترذيلی) [تَرْذيليّات] = ترذيل ايچون سويله‌نيلن سوزلره اطلاق اولنور .

تَرْزَبان { [ف] مخاطب سريع الانتقال ، حاضر جواب كيمسه : (ترجمان ترزبان) ، [تَرْزَبانی] = حاضر جواب صاحبی اولمق :

« طبعمك بر ترجمان ترزبانيدر قلم »
« خامه‌مك بر همزبان نكته‌دانيدر سوزم »
(نعت — نفعی)
« ادعای ترزبانی باقلی رسوا ايدر »
« معلم ناجی »

تَرْس { [ف] قورقو . «ترسناك» = قورقمش ، قورقولی اولان . (ترس انگيز) = قورقو ويريجی ، قورقوتيجی : (غزال ترسناك ، خنزير ترس انگيز) .

تَرْسا { [ف] الف مبالغه ايله زياده قورقوجی ، قورقاق : § نصارا ، خرستيان ديمكدر . جمعی (تَرْسايان) ، (تَرْسابَچه) = خرستيان ياوروسی ؛ [تَرْسابَچگان]= خرستيان چوجقلری :

«بحق كردكار منم وبخشنده‌كيم لطفی»
«مربیٔ مسلمان و يهود وكبر وترسادر»
(الياس پاشا حقنده — نفعی)
« بوحسن ايله كرناره كيره اول بت ترسا »
« دوزخده اولان اهل هوابی كدر اولسون »
(وجدی)

تَرْسان { [ف] قورقوجی ، قورقاق . (تَرْسان تَرْسان) = قورقه قورقه :

« كوردی كيم طورمغه يوقدر امكان »
« عزم راه ايلدی ترسان ترسان »
(معلم ناجی)
«آه طورسون هله شمشيرزبان چكسه‌م اكر»
«نه‌چكر بن بيلورم هپ دل ترسان فلك»
(نفعی)

ترسانه { [ع] بولفظ محرّفدر . سفن حربیه وسفائن
سائره‌نك انشاسنه وآلات و لوازم
بحریه‌نك اعماله وعساکر بحریه‌نك
ترتیب وتعلیمنه والحاصل کافهٔ امور
بحریه‌نك رؤیت واجراسنه مخصوص
محل دیمکدر . بولفظك اصلی وصورت
تحریفی حقنده‌کی روایات مختلفه‌نك فذلکهٔ
تدقیقاتی اوله‌رق (مکتب فنون بحریه)
معلملرندن یوز باشی (محمد شکری)
افندینك [اسفار بحریهٔ عثمانیه] عنوانیله
تحریر ونشر ایتمش اولدیغی اثر نفیسك
١٤٨ نجی صحیفه‌سنده مندرج اولان
فقره‌نك عیناً بورایه نقل ودرجی
مناسب کورلمشدر . « السنهٔ اجنبیه‌دن
آلنوب‌ده خلقمز بیننده دخی استعمالی
شیوع بولمش اولان — ترسانه ،
آمیرال ، قپودان ، لوندکبی علم اوله‌رق
قوللانیلان لغتلرك هانکی لسانلردن
ونه وجه ایله آلنمش اولدقلری کیفیتی
محررین عثمانیه‌دن بعضیلری طرفندن
موقع بحث وتدقیقه چکلمش وهربریسی
بروجه ایله بیان مطالعه ایله‌مشدر .
ازجمله (رفعت افندی) « لغات تاریخیه
وجغرافیا » سنده (ترسانه) لفظی
(ترساخانه)دن محرف اولوب بعدالفتح
شمدیکی ترسانهٔ عامره‌نك موقعنده اسرای
حربیه‌نك توقیفلری ایچون «ترساخانه»
اسمیله انشا قلنمش بر محلك بولنمسندن
ایلری یه‌کلدیکی وبو تعبیرك «دارالصناعه»
لفظندن تحریف ایدلمه‌مش اولدیغی
وتقویهٔ دعوی ایچون عربلرده «صـى»
لغتی وار ایکن « دارالصناعه » تعبیرینی
قوللانمغه احتیاجلری اولمیه‌جغی بیان
ایدلمکده ایسه ده تحقیقات مخصوصهٔ
عاجزانه‌مزه نظراً (ترسانه) لفظی
« ترساخانه » دن محرف اولمیوب
اسپانیول لساننده اسلحه وادوات حربیه‌نك
اعمال ومحافظه‌سنه مخصوص بر دائرهٔ عمو
میه معناسنی متضمن اولان [دارسینا
d'arcinah] لفظندن محرف اولدیغی
شو ایکی صورتك هم معناً هم‌ده شکلاً
یکدیکرینه غایت مشابه اولملریله مثبتدر .
«دارسینا» لفظنك ایسه (دارالصناعه)
دن تحریف ایدلمش اولدیغی شبهه
ایدیله‌میه‌جك درجه‌لرده‌کی مشابهتلریله
ثابتدر . معمافیه لیمان بولنان محلده
ترسانه بولنه‌میه‌جغنه نظراً (صـى)
لغتنك دلالت ایتدیکی معنا ایله
(دارالصناعه) تعبیرینك مدلولی بولنان
معنانك هیچ بروجه ایله توفیق قبول
ایتمز درجه‌لرده فرقلی اولدیغی لغات
جغرافیا صاحبی طرفندن دخی تصدیق
ایدیلیر ظننده‌یز . تأیید مدعا ایچون
شونی دخی عرض ایده‌لم که علم الالسنه
علماسندن مدقق مشهور انکلیز
[وه‌بستر Webster] تألیف ایتمش
اولدیغی مختصر « دیکسیونر » ك
یکرمی طقوزنجی صحیفه‌سنك برنجی
ستونی نهایتلرنده « حاوس اوف ایندا
ستری » (House of industry)
یعنی (دار الصناعه) تعبیرینك عیناً

معناسنی مفید اولان (دارسینا) لغتنی
اسپانیوللرك عربلردن آلمش اولدقلرینی
افاده ایله‌مکده اولوب پورتکیز ،
ایتالیان ، فرانسز ، انکلیز کبی ترقیات
بحریه‌لریله تاریخجه مهم موقعلر قازانمش
اولان اوروپا ملل مشهوره‌سنك‌ده
تعبیر مذکوری — طوپخانه ، جبه‌خانه ،
سلاحخانه ، ترسانه — معنالرینی تضمن
ایتمك اوزره جزئی وكلی تحریفات ایله
لسانلرینه بالقبول استعمال ایله‌مکده
اولدقلرینی سویله‌مکده‌در . ازجمله
انکلیز و فرانسزلر « آرسینال »
(Arsenal) وایتالیانلر « آرسینالی »
(Arsinali) صورتلرنده تحریف
ایله قوللانمقده‌درلرکه بوقبیلدن اوله‌رق
عثمانلیلر دخی اسپانیوللرك ذاتاً محرف
اولان استعماللرینی برقات دها تحریف
ایله « ترسانه » صورتنده قوللانه
کلمشلردر . حاصل کلام تعبیر مذکورك
(دارالصناعه) دن غلط اولدیغی مرتبهٔ
وثوق وبداهتده‌در . »[ترسانهٔ عامره]
= غلط معروفدر .

« مجدد حوضلر ، انبارلر ، آلات یاپدردی »
« بتون ترسانه‌نك اكمال اولندی نه‌یسه نقصانی »
(ذیل راشد)

تَرَسُّب [ع] مایعك طورتیسی دیبنه چوکمك یعنی صولی
برشیئك ایچنده‌کی طورتی دیبنه بریکمك .

تَرْسِیب [ع] مایعك طورتیسنی دیبنه چوکلتمك ، مایع
درونده‌کی طورتی‌یی دیبنه بریکدرمك .
بونلر اصطلاحات فنیه‌دندر .

تَرْسِیل [ع] « تَرْتِیل » لفظیله مترادفدر . اورایه باق .

تَرْسِیم [ع] رسم ایتمك ؛ بر شیئك رسمنی یاپمق ،
رسمی یاپلمق : (صولی بویا ایله فنار
باغچه‌سنی ترسیم ایتمش ، بوقدر لطیف
برواديـنك نظر ربا برطرزده ترسیمی
بیوك بر مهارته متوقفدر] « ترسّم »
= رسملنمك معناسنده قوللانیله‌بیلور .

تَرَشُّح [ع] مایع صیزمق ، ترکبی طیشاری‌یه چیقمق :
[مصر معمولات ترابیه‌سندن برنوع
صوقابلری واردرکه دائما زیاده ترشح
ایدر] § مجازاً بللی اوله‌جق برشی
استخراج ، خارجه اورمق معناسنده
قوللانیلیر : مثلا (فلان کتم مرامه
چالیشیور سه‌ده طرز افاده‌سندن
مضمری ترشح ایدییور ، قونفرانسجه
مذاکراتك مکتوم طوتلمسی قطعیاً
مطلوب اولدیغی حالده اخیراً بعض
معلومات ترشح ایتدیکی غزته‌لرك مندر-
جاتندن‌اكلاشیلیور .) جمعی (تَرَشُّحات).

«تیغ مژگانی دکل قابل وصف ، ایتمیه‌جك»
«خون اندیشه ترشح جکر معنادن »
(لا)

تَرْشِیح [ع] بسله‌یوب تیمار وتربیه ایتمك . بومعناده
استعمالی اندردر § زینتله‌مك . معنای

اصطلاحیجه عبارەدە مشبه‌بهه ملایم برشی ایراد ایتمکدر . (ترشیحات) جمعیدر .

ترشیش [ع] سرپمك ، صاچمق ، مطلقا مایع حقنده استعمال اولنمیدر .

ترشف [ع] صویی امك . (ارتشاف) ایله مترادفدر . اورایه‌ده باق ،

ترصد [ع] برشیئه معطوف نظر ایدوب دقتله کوزتمك ، اول صورتله کوزه‌دلمك : (قلعه‌ده بولنان عسکرلرك دوشمانك حرکاتنی ترصد ، دشمن اردوسنك ترصدی) .

ترصیص [ع] ایکی شیء بربرینه یاناشدیروب یاپشدیرمق ، قورشونلامق § خاتونك یالکز کوزلری کورینه‌جك صورتده یوزینی کاملاً اورتمك . لسانمزده معنای اولیده قوللانیلیر .

ترصیع [ع] الماس ، جواهر اوطورتمق ، جواهر اوطورته‌رق تزیین ایتمك : (انفیه قوطیسنك قاپاغنی بر صورت بدیعه‌ده ترصیع ایتمش ، توتون طبقه‌سنك ترصیعی) § نظم ونثرده ایکی مصراعدن ویا ایکی فقره‌دن هربرینی تشکیل ایدن کلمات وزن وقافیه‌جه یکدیکره توافق تامندن عبارت بر صنعت ادبیه‌در . اشبو ترصیع قرآن کریمده دخی وارد اولمشدر . جمعی (ترصیعات) در معنای ثانی‌یه بیت آتی برمثالدر :

« منحصردر سوزلرم اوصافکه »
« منتظردر کوزلرم الطافکه »
(لا)

ترصیف [ع] بربرینه بتشدیروب متانت ویرمك ، طاشی طاشه بتشدیروب بنایی محکم قیلمق : (ترصیف جدار)

ترصین [ع] رصانت و متانت ویرمك ، ویرلمك ؛ کنتله‌یوب محکم قیلمق ، متین قیلمق : [بر قلعه‌نك ترصینی ، بر طابیه‌یی ترصین] . (ترصینات) جمعیدر : [عملرك ترصیناتنه فوق العاده اعتنا ودقت اولنیور .]

« عرش تمکین وقدر مقدرت ودهر ثبات »
« لوح ترصین وقضا تمثیت وبرق برنك »
(ك)

ترضیه [ع] « رضی الله عنه » دیه دعا ایتمك : [صحابهٔ کزین حضراتنك اسملرینی ذکرایتدکجه ترضیه ایتمك اهل سنتك معتادیدر] § مغبر الخاطر ورنجیده دل اولان طرفك عفو ورضاسنی تحصیل ایچون کوستریلان معامله ندامتکارانه‌یه اطلاق اولنور ، بومعناده [ویرمك ، آلمق ، ایسته‌مك] ماده‌لریله استعمال اولنور: (ترضیه ویرمك) = عذر و عفو دیله‌مك . [ترضیه آلمق] = عزت

نفسـنی تطمین ایده‌جك صورتده عفو دیلمك . [ترضیه ایسته‌مك] = فلانك شو معامله‌ء تجاوزكارانه‌سنی عفو ایتدیرمك ایچون شو صورتله اعتذار نادمانه‌ده بولنمسنی طلب ایتمك : [طبقهٔ اولی‌ده بولنان دولتلردن معدود ایكن حسن ادارهٔ حقیرانه‌مله پروسیا ایلچیسی طرفندن جزئی وكلی بر كونه ترضیه طلبنه دخی مبادرت اولنه‌مدیغی قضایای معلومه‌دندر — عاكف پاشا — بر مسوده] . [فقط عباس میرزا طرفندن توقیرلو بر ترضیهٔ رسمیه ایله قیانوب — عاكف پاشا — برمسوده] .

« ترضیهٔ خالص وجدانفروز »
« زمرهٔ اصحاب كرامه سزا »
(الای بكی‌زاده سـنانجی)

تَرْطیب [ع] رطوبت ویرمك ، ایصلادلمق : [توتونی خرمن ایتدكدن صوكره صویی پوسكوره‌رك ترطیب ایدرلر ، تنباكونك ترطیبی ایجاب ایتمز] § خوشـلاندرمق ، خوشـلاندیرلمق : [ترطیب لسان ، ترطیب دماغ] .

تَرْطیل [ع] « رطل » تعبیر اولنان اولچك ایله طارتمق § صاچی یاغلایوب قیوریجقلرینی آچمق . معناسی اولیده نادراً قوللانیلیر .

تَرَعُّد [ع] تتره‌مك . (ارتعاد) ایله مترادفدر .

تَرْعیب [ع] چوق قورقوتمق . (تخویف) دن اقوی عد اولنور .

تَرْعیش [ع] تترتمك ، تتره‌دلمك . (ارعاش) ایله مترادفدر .

تَرْغیب [ع] رغبت ایتدیرمك ، ایتدیرلمك : ایستك ویرمك ، ویرلمك : [اطفالی تحصیل علمه ترغیب ، اهالینك صنعت و تجارته ترغیبی] جمعی (ترغیبات) در : (بروسه وحوالیسی اهالیسنك قوزه‌جیلقده ابراز ایتدكلری آثار ترقی ذیون عمومیه اداره‌سنك ترغیباتی ثمره‌سیدر] .

تَرْغیم [ع] یره سورتمك ، سورتلمك . اكثریا انف ، انوف) لفظلریله (بورنی — یاخود — بورنلرینی یره سورتمك) معناسنده و شدت تحقیر مقامنده استعمال اولنور . (ارغام) ایله مترادفدر : [ترغیم انف متكبر ، ترغیم انوف خصما] .

تَرَفُّع [ع] یوقاری قالقمق ، یوكسلمك . مادیات ومعنویاتده استعمال اولنور : (ترفع ایوان ، ترفع قدر ومنزلت) .

تَرَفُّق [ع] رفق وملایمتله یعنی طاتلی دیل وكولر یوزایله معامله ایتمك : [عجزه‌یه قارشی التزام ترفق موافق شان مردیدر] .

تَرَفُّه { [ع] رفاه بولمق ، رفاهلانمق ؛ اصح معاشجه وسعته نائل اولمق : (بیچارکانك ترفه احوالنه چاره‌ساز اولمق عالیجنابلق شانیدر) .
« بو دمده گرچه بوگونه ترفه عالم »
« اولور وجوهله حیرتفزای عقل سلیم »
(نفعی)

تَرْفیع { [ع] یوقاری‌یه ، یوکسکه قالدیرمق ؛ یوکسلتمك ، یوکسلدلمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : (ترفیع بنیان ، ترفیع رتبه) . « تَرْفیعاً » = یوکسلتمك ، یوکسلدلمك صورتیله . جمعی (تَرْفیعات) . [الٰهی ! منشور لولاك ایله قدر والاسی کافهٔ مخلوقاته قارشی ترفیع اولنان پیغمبر آخرالزمان حقیچون (جامی) بی قلندران حقیقت مجلسنده بادهٔ عشقکله مدهوش ایله که حجاب هستیدن خلاص اولسون — فیض آباد] .

تَرْفیق { [ع] برینی برینك یانته قاتمق ، قاتلمق ؛ برینی برینه آرقداش ایتمك ، ایدلمك : (چوجغی قاطرجی‌یه ترفیق ایتمش ، اوشاغك سوریجی‌یه ترفیق) « ترفیقاً » = یانه قاتمق ویاقاتلمق صورتیله : (سواکنه مدیر نصب اولنان ذاتی یمن باش مدیرینه ترفیقاً اعزام ایتمك)

تَرْفیل { [ع] معنای لغویسی بیوتمك ، اوزاتمق § معنای اصطلاحیسی عروضده برسبب خفیف زیاده ایله‌مك مثلا (متفاعلن) جزئنك نونی الفه ابدال ایدلدکدن صوکره آخرینه (تن) علاوه ایتمك کبی .

تَرْفیه { [ع] رفاه ویرمك ؛ رفاهلاندیرمق ، رفاهلاندیرلمق . « اِرْفاه » ایله مترادفدر . فقط بوزیاده استعمال اولنور : (ترفیه تبعه ، رعایانك ترفیهی)

تَرَقُّب { [ع] بکله‌مك ، گوزتمك . (اِرْتِقاب) ایله مترادف ایسه‌ده بوزیاده قوللانیلیر و(انتظار)دن اقوی عد اولنور . معناجه اولان فرقه وخاییده لکنه نظراً (ترقب وانتظار) تعبیر قدیمی استعماله صالح گوریله‌من .

تَرَقُّص { [ع] صاللانوب اوینامق ، رقص ایتمك : [اوروپا نسوانجه ترقص برعادت مرغوبه‌در]

تَرْقُوَه { [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر ، گوکسك یوقاروسنده بوغازك اوکنده اولان کوپریجك کمیکنه اطلاق اولنور . لساننزده (بیون حلقه‌سی) و (یادس) کمیکی دینیر .

تَرَقّی { [ع] معنای لغویسی یوقاری چیقمق ، یوکسلمکدر . اصطلاحمزده ایسه مادیات ومعنویاتده ایلروله‌مك ، ایلری گیتمك ، حال حاضردن دها ایی حاله گلمك ، بر طرز مستحسن آلمق دیمکدر : [تَرَقّی پرور] = ترقی بسله‌یجی ، ایلروله‌مکی ایسته‌یجی .

[ترقی‌پرورانه] = ایلروله‌مك ایسته‌ینه یاقیشه‌جق صورتده. [ترقی جوی] = ترقی آرایجی ، [ترقی جویانه] = ترقی آرایانه یاقیشه‌جق طرزده . [ترقیدار] = فیض ترقی‌یه مظهریت، ایلروله‌مش . جمعی تخفیف (یا) ایله (ترقیات) در : [ترقی صحیح ایسه عالم انسانیتك ترقیات مکتسبه‌سنه وقوف ایله حصول بولور — س — نمونهٔ ادبیات عثمانیه]

« نوبهار رخی بولدقجه ترقی اوکلك »
« شرمله مهر جهانتاب اوزاقدن طولانیر »
(نابی)

ترقیش [ع] کوزل الفاظ ایله کلامی تزیین ایتمك ، زینتله‌مك . جمعی (ترقیشات) در .

ترقیص [ع] اویناتمق ؛ رقص ایتدیرمك، ایتدیرلمك: (بر رقاصی ترقیص، بر رقاصه ترقیصی)

ترقیع [ع] یامامق ، یاماتمق ، یامه قومق ، قوتلق : (پانطولونك ترقیعی ، ییرتیق خرقه‌یی ترقیع) .

ترقیق [ع] بر کیمسه‌یی قول وکوله وجاریه ایتمك § اینجالتمك، نزاکتله ممزوج اولان کلامك معناسنی کنایه‌دار ایتمك . ترقیق الکلام خلاف التغلیظدر :

« فکری ترقیق ایدر لسان عرب »
« ذهنی تدقیق ایدر لسان عرب »
(نشیده — ناجی)
« نظم ایتدیکی هر غزل کوزلدر »
« ترقیق سخنده بی بدلدر »
(معلم ناجی)

ترقیم [ع] رقم آتمق، آتلق : (مصاریف شهریه‌یی حاوی جدولك ترقیمی ، اغنام موجوده‌نك تعداد وترقیمی . جدول کرّاتك ترقیمی ، یکون حاصلاتك ترقیمی، عدد صحیحی ترقیم) § یازمق ، یازلمق : (ترقیم شقه ، امرنامه ترقیمی ، ورقه‌نك ترقیمی)

ترقین [ع] بوزمق ، بوزلمق ؛ ابطال و ازاله ایتمك ، ایدلمك : (جرم وجنایتله محکوم اولان بر مأمورك قیدی ترقین اولنور ، مطلوبات خزینه‌یه متعلق بر قیدك ترقینی بالاستیذان ارادهٔ سنیه استحصالنه متوقفدر)

ترك [ع] براقمق ، براقلمق ؛ واز کچمك ، واز کچلمك: (ترك دنیا) = اختیار انزوا . (ترك ادب) = رعایتسزلك ، حرمتسزلك .

« جمیع خلقدن قطع ایلمش سررشتهٔ الفت »
« اکر سن هم ترحم قیلمه‌سه‌ك ترك دیار ایلر »
(فضولی)
« خیلی مشکلدر کیشی ترك ایله‌مك معتادینی »
(خیالی)

تَرَكُّبْ [ع] برشی دیکر شی ایله قاریشوب برلشمك، مختلف جنسه‌لر برآرایه کتوریله‌رك قاریشوب امتزاج ایتمك كه بوصورتله حاصل اولان شیئه مرکّب اطلاق اولنور. ایشته بوقبیلدن اوله‌رق یازی ایچون قوللانیلان مایع سیاه برقاچ شیئك بر بریله قاریشدیریلوب امتزاج ایتدیرلمسی صورتیله وجوده کتیرلدیکندن یعنی ترکّب ایتدیکندن طولایی [مُرَكَّبْ] اسمیله یاد ایدلدیکی معلومدر. جمعی (تَرَكُّبات).

« بسائطه شرف محرمیت وحدت »
« مرکبانه قبول ترکّب اجزا »
(فضولی)

تَرْكَشْ [ف] اوق محفظه‌سی، اوق چانطه‌سی. اصلی (تیرکش) در. بو آنك مخففیدر:

« بوزم عشقمه بادی نکاهم اولمشدر »
« بنمه بو تیر بکا کندی ترکشمدندر »
(نابی)

تَرَكُّنْ [ع] رکنلشمك، ارکان صره‌سنه کچمك، معنی وقار وقوت بولمق: [فلان بومملکته مهاجر صفتیله کلدیکی حالده درایت ذاتیه‌سیله مدت جزئیه ظرفنده ترکّن ایلدی].

« بو بلده‌ده وار تمکن ایله »
« کسب شرف ایت ترکّن ایله »
(معلم ناجی)

تَرْكَنْد / **تَرْكَنْدَه** [ف] کذب، دروغ، یالان § مکر، حیله، تزویر معنالرنده استعمال اولنور.

تَرِكَه [ع] میتك مخلفاتی، برآدمك بعدالوفات ورثه‌سنه قالان اموالی. محاوراتده فتح را ایله مستعمل ایسه‌ده یاکلشدر، غلطدر. جمعی [تَرِكات] در.

تَرْكِيبْ [ع] برشیئی دیکر شی ایله قاریشدیرمق، مرکّب قیلمق: (ترکیب اجزاء، ترکیب بسائط) § بر بریله ربط ومزج ایدلمش ایکی ویاخود دها زیاده جمله، عباره. بومعناده (تَراكِيبْ) طرزنده‌ده جمعلنیر: (تراکیب لطیفه) § برقاچ درلو شیئك برلشدیرلمسیله وجوده کلن دوا، علاج. بومعناده « مرکّب » معناسنده قوللانیلیر. جمعی « تَرْكِيبات » در.

(ترکیب بند) = قافیه‌لری مختلف متعدد بندلردن عبارت منظومه‌لردرکه هربندك صوکنه باشقه باشقه قافیه‌لی وبندك محتویاتی متمم بر بیت ایراد اولنور. هر بندك صوکنده‌کی بیت دائما تکرر ایدرسه « ترجیع بند » دینیلیر:

« ترکیب عجیبز ایکی خاصیتمز وار »
(لا)

تَرْكِيكْ [ع] رکیك، ضعیف قیلمق؛ اسانی یاخود

عباره‌یی قصورلی، بوزوق ایتمك: (ترکیب جمله، ترکیب عباره، ترکیب فقره، ترکیب بیت).

ترمیم { [ع] خلل بولمش اولان برشیئی اصلاح ایله‌مك، یعنی اوکارمق معناسنه اولان (رمّت) لفظندن تعمیر ایتمك. دوزلدوب یکیله‌مك معناسنه تصرفات خصوصیه‌مزدندر. عربیده دیکر معناده اوله‌رق (ترمّم) وارد اولمش ایسه‌ده (ترمیم) یوقدر. لسانمزده معناجه (تعمیر) ایله فرقسزدر. جمعی (ترمیمات) در:

« خانهٔ قلبم ایله‌سون ترمیم »
« کعبهٔ یاپمق دیلرسه ابراهیم »
(باقی)

ترن { [ف] (نسرین) و (نسترن) دینیلن معروف کلك نام مخففیدر.

ترنجبین { [معرب] اصلی فارسی (ترنکبین) در. قدرت حلواسی قبیلندندر. عربیده بوکا (من) وترکیده (بال‌صره) و (بصره بالی) وبرنوعنه (ایلغین بالی) دینلدیکنی «برهان قاطع» بیان ایدییور. دوه دیکنی اوزرینه شبنم کبی کیجه‌لری نازل اولان طعمی حلاوتلی برشیدر.

ترنم { [ع] خوش، لطیف وپست، تیز آزکیلر ایله اجرای نغمه وآهنك ایتمك. (ترنم‌ساز) = او یولده آهنك ایدیجی. (ترنم سازی) = اوصورتله آهنك ایدیجیلك. جمعی (ترنمات) در:

« ترنم ایله بلبل مطربم چنکم ربابمسین »
(ندیم)
« مادام که تمبور حیاتم »
« ظن ایتمه بیتر ترنماتم »
(معلم ناجی)
« چون حمد خدا ایله ترنم »
« لازم ایده جمله‌یه تقدم »
(لا)

ترنیان { [ف] اینجه چیت ویا چبوقدن معمول میوه سپدی. (تریان) (ترینان) ده بومعناده لغتدر.

تروّح { [ع] برشیدن قوقو آلمق، رایحه‌لانمق: (تروح لباس).

ترویج { [ع] برشیئه رواج ویرمك ویرلمك، رواجلاندرمق، رواجلاندیرلمق: (ترویج سهام، مقصدك ترویجی) جمعی (ترویجات) در:

« ترویجه سعی ایدر کیشی البت متاعنی »
(معلم ناجی)

ترویح { [ع] رایحه ویرمك، ویرلمك؛ رایحه‌لاندرمق، رایحه‌لاندیرلمق: (بر اثوابی ترویح، برحرقه‌نك ترویحی) § راحتلاندرمق،

واحتلاندیرلمق : (ترویع زائر ، مسافرینك ترویعی)

تَرْوِیحَه [ع] رمضان کیجه‌لرینه مخصوص اولان تراویح نمازینك هر درت رکعتنه اطلاق اولنور. جمعی اولان (تَراوِیح) ه ده باقکز.

تَرْوِیق [ع] سوزوب صافی ایتمك ، طورولتمق ؛ سوزیلوب طورلدلمق : (ترویق ماء ، شروبك ترویق)

تَرْوِیَه [ه] کرکی کبی تفکر ، اینجه‌دن اینجه ، درین دوشونمه § صویه قاندرمق ، سیراب ایتمك . (یوم‌التّرویه ، یوم ترویه) = ذی‌الحجه‌نك سکزنجی ، یوم عرفه‌دن اول اولان کون . حجّاجك اوکون صوبی اولیان (منا) یه کیتدکلری کون اولوب عزیمتدن اول نفسلریله دابه‌لرینی سیراب ایتدکلری ویاخود ابراهیم علیه‌السلام رؤیای ذبحی اوکیجه کوروب کوندوز کرکی کبی ، درین تفکراتده بولندقلری ایچون بویله تسمیه اولنمشدر .

تَرَه [ف] فارسیده تازه سبزه‌نك انواعنه اطلاق اولنور . لسانمزده بر درلو آجیتراق اوتدرکه صلاطه قبیلندن ییلیر . روجه نام دیکری (روقه) در . (تره اوتی) = باشقه جنس برسبزه‌درکه بوده کرك صلاطه‌ده ، کرك بعض خمیر ایشلریله اطعمهٔ سائره‌ده قوللانیلیر . نام دیکری (تیرخون) و (جرجیر) در . بونك یبانیسی (ایهقان) دینیلندر . (فرنك تره‌سی) = لاتین چیچکی دیمکدر . [تره‌یاغی] = یاییقدن چیقمش تازه ساده روغن دیمکدر . ایکی نوعدر . سوزلمش . الك اعلی جنس یاغدر . سوزلمه‌مشی آیرانلی یاغ دیمکدر.

تَرْهِیب [ع] زیاده قورقوتمق ، قورقودلمق : (ترغیب وترهیب). [تَرْهِیباً] = قورقوته‌رق ، قورقوتمق صورتیله ، جمعی (تَرْهِیبات) در

[مجازات ترهیبیّه] = قتل ، مع‌التشهیر مؤبدا ویا موقتاً کورکه قونمق ، قلعه بند اولمق ، نفی ابد ، مؤبداً رتبه ومأموریتدن محرومیت ، حقوق‌مدنیه‌دن اسقاط ماده‌لریدر.

« بوترغیبات وترهیباتدن مقصود ربانی »
« بتون ابنای آدمده حصول استقامتدر »
(لا)

تَرِیکَه [ع] تزوجنه کیمسه طرفندن رغبت اولنمه‌یوب خانه‌ده قالمش اولان قیزه اطلاق اولنور .

تَزاحُف [ع] حین محاربه‌ده طرفین عسکری بربرینه چاتمق ، چاتشمق : [تزاحف صفین ، تزاحف افواج].

تَزاحُم [ع] غلبه‌لکدن ، بربرینك اوستنه کلمکدن صیقشمق : [تزاحم ناس ، تزاحم افکار ،

تزاحم غموم] . (اِزدِحام) ایله معناجه مترادفدر . فقط ازدحام اکثریا انسان حقنده و تزاحم معنویاتده قوللانیلیر . [تزاحمات] جمعیدر .

تَزاوُر [ع] بربرینی زیارت ایتمك، زیارتده بولنمق : (رسم تزاور، تزاور معتاد) جمعی (تزاورات) در .

تَزایُد [ع] چوغالمق، آرتمق . مادیات و معنویاتده قوللانیلیر : [تزاید عمر واقبال] . [آرزومك حصول پذیر اولمیه‌جغنی دوشوندکجه مأیوسیتم تزاید ایدییوردی . مأیوسیتم تزاید ایتدکجه بن ده اولانجه جرأتمی طوپلایوب عزممده ثبات ایدییوردم — شیخ نظامی — فیض آباد] .

تَزَبُّد [ع] کوپوکلنمك، کوپورمك : (تزبد فم) ، (تزبد دهن) § قایماقلانمق ، تره‌یاغی حاصل اولمق : [تزبد لبن] .

تَزبیب [ع] باش یمشی قوروتمق . (زَبیب) = قورو اوزوم . (تزبیب ارمود) .

تَزبیر [ع] یازمق ، یازلمق : (نتیجهٔ تحقیقاتك تزبیری، تزبیر کیفیت) اکثریا کتابت رسمیه‌ده قوللانیلیر . بونك خصوصیاتده ، هله جمعی اولان [تزبیرات] ك جدّیاتده قوللانلماسی اولادر .

تَزبیل [ع] کوبره ایله طوپراغی تیمار ایتمك، کوبره‌له‌مك: (تارلانی تزبیل ، باغچه‌نك تزبیلی) .

تَزفیت [ع] زفتله‌مك، زفتلنمك: (تزفیت سفائن، معونه‌نك تزفیتی) .

تَزَقُّم [ع] کلفتله، زحمتله یوتمق، یوتلق . معنای اصلیسی خرمایی قایمق ایله قاریشدیروب یمك دیمکدرکه اونوع طعامه (زقّوم) اطلاق اولنور . اکثریا ذمّ وتحقیر مقامنده استعمال اولنور : (او برقاچ بیك غروشی تزقّم ایدنجه قدر نه‌ورطه‌لر آشیردی ، تزقّم لقمه) .

تَزَکّی [ع] پاکلنمك، اهل صلاح اولمق: (تزکّی ایدن مظهر سعادت دارین اولور .)

تَزکِیَه [ع] صلاح حاله کتیرمك کتیرلمك : (تَزکیهٔ نفس) § برکیمسه‌نك اهل صلاحدن اولوب اولمدیغنی ارباب وقوفه صوروب آکلامق معاملهٔ شرعیه‌سی : (تزکیهٔ شهود ، تزکیهٔ میّت) . (تزکیه‌سی بوزوق) = حقنده کیمسه طرفندن حسن شهادت ایدلمه‌ین، مذموم شخص . (تزکیهٔ شهود) = شاهدلرك شهادتجه عادل ومقبول الشهاده اولوب اولمدقلرینی منسوب اولدقلری محله و دائره ویا جماعتدن صوروب آراشدیرمقده اصطلاح شرعیدر .

تَزَلْزُل [ع] ایرغالانمق ، صارصلمق، صالالنمق. مادیات ومعنویاتده استعمال اولنور : (تزلزل ارض ، تزلزل اقدام ، تزلزل افکار ، تزلزل بیوت).

« اشعاره کلور ایسه تنزل »
« البته لسان بولور تزلزل »

تَزَلُّق [ع] قایمق ، سورچمك : (تزلق اقدام) ...

تَزْلیق [ع] قایدیرمق، قایدیرلمق؛ سورچدرمك ، سورچدیرلمك .

تَزَمُّل [ع] بورونمك، صارنمق. (تَزْمیل) = صارمق ، صارلمق معناسنی افاده ایدر .

تَزْمیم [ع] یولارلامق ، یولار طاقمق. (تزمیم فرس)

تَزَنْبُر [ع] کبرلنمك ، روحی اصیقه جق طرزده قورولمق: (تزنبر متیشخ) .

تَزَنْدُق [ع] زندیق اولمق ، طریق حقدن چیقمق: (تزندق جهله) .

تَزَوُّج [ع] اولنمك، نکاح ایله زوجه ایدینمك، ایدینلمك: (تزوج باکره ، ثیبه تزوجی) .

تَزَوُّد [ع] یانه آزیق ، ییه‌جك آلمق ، یول ایچون طعام تدارك ایتمك . (تَزْویْد) = یول ایچون طعام و ذخیره تدارك ایتدیرمك .

تَزْویج [ع] قوجه‌یه ویرمك ، ویرلمك : (برباکرك تزویجی ، تزویج مخدرات) جمعی (تَزْویجات) در .

تَزْویر [ع] یالان سوزی حیله، خدعه ایله حسن صورته قویوب ترویج ایتمك ، یالانی زینتله‌یوب حقیقت دیه سورمکه چالیشمق . کذب مزین . (تَزْویراً) = یالان سوزه حسن و زینت ویرمك صورتیله . جمعی (تَزْویرات) در :

« یارب دیلی سهو وخطادن صاقله »
« اندیشه‌می تزویر وریادن صاقله »
(نفعی)

« ایکی اکری شاهد ایله کور نه تزویر ایله‌مش »
(احمد پاشا)

تَزَهُّد [ع] زاهد اولمق . زهد وعبادتی اختیار ایتمك :

« پك کنج ایکن ایله‌مش تزهد »
« اولمق دیله‌مش ولی معصوم »
(معلم ناجی)

تَزَهُّر [ع] اصطلاحات مولده طبیه‌دندر . چیچکلنمك : (تزهر اشجار) § پارلدامق ، طوز وکهرجله کبی معدنی اجسامك یردن فیشقیروب چیقمه‌سی که بونلرده برنوع پارلدایش موجود در . بو معناده اکثریا جمع طرزنده استعمال اولنور (تَزَهُّرات) جمعیدر .

تزين [ع] بزنمك ، سوسلنمك ، زينتلنمك. جمى (تزينات) در: (تزين نسوان) .

« زينتى بولور چيچكله دستك »
« دستكله چيچك تزيّن ايلر »
(معلم ناجى)

تزييد [ع] آرتيرمق ، آرتيرلمق؛ چوغالتمق ، چوغالدلمق . ماديات ومعنوياتده استعمال اولنور : (تزييد بضاعه ، تزييد معاش ، تزييد كتب ، تزييد آلام ، تزييد واردات) .

تزييف [ع] زيوفه چيقارمق كه لسانمزده‌كى تعبيرمعروفى قلبه (قالپ) چيقارمقدر . ذم ايدوب بوزمق ؛ قلب اوله‌رق كوسترمك ، كوسترلمك : (تزييف متكبر ، تزييف كتاب ، مؤلفك تزييفى) جمى (تزييفات) در .

تزيين [ع] زينتله‌مك ، سوسله‌مك ، طوناتوب بزه‌مك . ماديات ومعنوياتده قوللانيلور : [تزيين دائره ، تزيين كلام ، تزيين ذات ، تزيين خانه] .

«حجله كاه خسروى اول شب كه تزيين ايتديلر»
(نورس قديم)

تسأل [ع] ديلنمك ، ديلنجيلك ايتمك :

تسائل [ع] صورشديرمق ، بر برينه صوروشمق : (تسائل اخوان) .

تسابق [ع] ياريش ايتمك ، ايكى طرف بر برينى كچمكه چاليشمق :

تساقط [ع] بر برى آردنجه دوشمك ، دوششمك : (تساقط شاهدين) .

تسامح [ع] بر برينه صعوبت كوسترميوب سهولت ومساعده ايله معامله ايدشمك ، دقتسز وقيدسز حركت ايتمك : (برمأمور وظيفهٔ رسميه‌سنده اثر تسامح كوسترر ايسه البته معاتب ومسئول اولور) جمى (تسامحات) .

تساوى [ع] عين راده‌ده وعين حالده اولمق ، ايكى ويا زياده نسنه قدر وماهيتجه عين درجه‌ده بولنمق : (تساوىٔ ليل ونهار) = كيجه وكوندزك عين ساعت ، عين زماندن عبارت بولنمسى . (تساوىٔ قوى) = ايكى قوتك بر راده‌ده بولنشى .

تساهل [ع] خشونت كوستر- ميوب رفق وملايمت ايله معامله ايدشمكدن عبارتدر . جمى (تساهلات) در. معناجه تسامح ايله فرقسزدر.

تسبب [ع] سبب اولمق (تسببًا) = سبب اولمق صورتيله سبب اوله‌رق . [تسببًا جرح] = اصطلاحات فقهيه‌دندر . بر كيمسه‌نك

على العاده مجروح اولمسنه سبب اولان فعلی احداث ایتمکدر . مثلا بلااذن طریق عامه بر شخص طرفندن قازیلان قویویه دیگر بر شخصك دوشوب مجروح اولمسی کبی . [تسبیباً اتلاف]و[تسبیباً قتل] = کذلك بونلرده اصطلاحات فقهیه‌دندر .

تَسْبِیخ [ع] جناب حق تنزیه وتقدیس ایتمك، سبحان الله دیه دعا ایتمك . جمعی (تسبیحات) :
« ای موحدلر یك آهنك حریم شوق اولك »
« عرشی طوتسون نغمهٔ علیای تسبیحاتكز »
(معلم ناجی)

§ ابریشمله بوکه‌یه دیزلمش قیمتدار وقیمتسز درلو درلو خشب وحجر پاره‌لردن مصنوع وطقسان طقوز دانه‌دن مرکب اوراد واذکار ایچون قوللانیلان آلت . (چکمك)ماده‌سیله قوللانیلیر . (تسبیح بوجکی)= کندیسنه برشیٔ تماس ایدنجه بوزیلوب تسبیح دانه‌سی شکلنه کیرن اوسق بر برینه مربوط پارچه پارچه قابوقلی برنوع بوجك :
« کیرمش کمر وحدته آلمش اله تسبیح »
(روحی)
« داخلم سلکنه سرکشته دعاجیلرینك »
« بنی ترك ایلمه مانند نشان تسبیح »
(یسری)

تَسْبِیع [ع] یدی‌یه آییرمق ، یدی یه ابلاغ ایتمك ، یدیلمه‌مك (تَسْبِیعاً) = یدی‌یه آییره‌رق یدی‌یه بولمق صورتیله .

تَسْبِیك [ع] اریدوب قالبه دوکمك ، اریدیاوب قالبه دوکلمك : (تسبیك ذهب ، کهنه کوموش شمعدانلرك تسبیکی) .
« استخوانم جسمی کور کیم نه شکله کیردی آه »
« داغ فرقت ایلدی تسبیك تسبیك اوستنه »
(اندرونی زادی)

تَسْبِیل [ع] معنای اصلیسی بر شیٔ الله یولنه وقف ومباح قیلمقدر . § یوله قویمق یعنی یوللامق ، کوندرمك معناسنده‌ده قوللانیله‌بیلیر .

تَسَتُّر [ع] اورتمك، برنسنه‌نك ایچنده ویا آرقه سنده کیزلنمك . نسوان اسلامك نامحرمدن صاقینمق ایچون اجراسنه مجبور اولدقلری تقیدات مشروعه‌یه اطلاق اولنور . (اِسْتِتار) = معناجه مترادف ایسه‌ده بومقامده استعمال اولنه‌ماز : (قاعدهٔ تستر ، اصول تستر ، تستر نسوان). [تَسْتِیر] = اورتمك ، کیزله‌مك معناسنه‌دردر .

تَسَجُّد [ع] سجده ایتمك، باشنی یره قویوب جناب حق تقدیس ایتمك :
« اس ای صبا لطیف اولور چمنلرك تسجّدی »
« جناب حقه آنلرك عجب بومی تعبّدی »
(معلم ناجی)

تَسْجِيعْ { [ع] كلامده سجع كتيرمك ، سوزك
صوكلرندهكی لفظلری بربرینه مشابه قیلق، قیلنمق : (جملهلرك تسجیعی ، تسجیع عبارات) جمعی (تَسْجِيعاتْ).

تَسْجِيلْ { [ع] دفتره كچیرمك ، سجله قید ایتمك ، كوتوكه
یازمق ، یازلمق : (تسجیل اسامی ، مضابطك تسجیلی ، تسجیل دعاوی) جمعی (تَسْجِيلاتْ) .

تَسْجِينْ { [ع] ارباب جرایمی حبسه قویمق، قونلمق: (تسجین
جانی ، قاتلك تسجینی) .

تَسْحِيرْ { [ع] سحر ایتمك، ایدلمك؛ خدعه ایله آلداتمق ،
آلدادلمق: (تسحیر عیون ، تسحیر دل، قلوبك تسحیری) .

تَسَخُّرْ { [ع] مسخرهلنمك، ذوقلنوب استهزا ایتمك ، عالمه كولنج
اولمق : (تَسَخُّرْكار) = عالمه كولنج اولمغی، مسخرهلغی كندینه ایش ایدن آدم . (تَسَخُّرْكارانه) = اویله آدمه یاقیشهجق صورتده .

تَسَخُّنْ { [ع] ایصنمق ، قیزمق : (تسخّن حجره ، تسخّن
طاس) .

تَسْخِيرْ { [ع] اطاعت و انقیاد ایتدیرمك ؛ الده ایتمك ،
ایدلمك ، طرز حقیقی ومجازیده استعمال اولنور : (تسخیر قلوب ، تسخیر بلاد):

« سنی تسخیر ایچون ای مغبچهٔ عیسی دم »
« یاقارم دیر محبتده بخور صایم »
(لا)

« فتح خیبر اولهلی ایلهمه مشدر كیمسه »
« زور بازو ایله بربویله حصاری تسخیر »
(نفعی)

« تسخیر ایچون كیمیسی یازار نسخهٔ دعا »
(لا)

تَسْخِينْ { [ع] ایصتمق ، ایصیدلمق؛ قیزدیرمق ، قیزدیرلمق:
(تسخین طاس ، قابك تسخینی) .

تَسْدِيدْ { [ع] اوزونلغنه طوغرو- لتمق ، طوغرولدلمق :
(تسدید سیف، تسدید چوب، سنانك تسدیدی) .

تَسْدِيسْ { [ع] آلتی یه بولمك ، آلتی یه ابلاغ ایتمك .

§ بربیته درت بیت دها علاوهسیله التی بیتدن مركب اولان و قافیهلری بربرینه موافق اولان منظوماته اطلاق اولنور . جمعی (تَسْدِيساتْ) .

تَسَرُّعْ { [ع] قوشمق ، سرعتلی طاورانمق. شرور حقنده
مستعملدر .

تَسَرّى { [ع] اوطهلق ایدینمك ، جاریه آلمق :

« عقلا آنده تحری ایلر »
« اكثری میل تسری ایلر »
(سنبلزاده وهبی)

تَسْريب { [ع] كوندرمك ، كوندرلك . امور عاديه حقنده مستعملدر : [تسريب اشيا ، تسريب اغنام ، اشرآلك سوق وتسريبى] .

تَسْريج { [ع] حيوانى اكرلەمك ؛ اكر اورمق ، اورلمق : (تسريج فرس ، حمارك تسريجى) .

تَسْريح { [ع] آييرمق ، صالیويرمك ، بوشامق ، اكثريا (تطليق) مقامنده و صوك معناده قوللانيلير : (تسريح زوجه) .

تَسْرير { [ع] سويندرمك ، سويندیرلمك . بوكلمه عربيده مستعمل اوليوب تصرفات عثمانيه دندر . فقط لسانمزده استعمالنه شدتله احتياج بولنديغندن ترك ايدلمسى جائز دكلدر . جمعى [تَسْرِيرات] : (قدملى برمأمورك تسريرى ، تسرير فقير] .

تَسْريع { [ع] سرعتلندرمك ، چابوقلاندرمك ، سرعت ويرمك ، ويرلمك : [تسريع حركت ، تسريع سوقيات ، تسريع مصلحت ، امور مهمەنك تسريع جريانى] جمعى [تسريعات] . (تسريعاً) = سرعتلندرمك صورتيله ، تسريع ايچون .

تَسْرِيَه { [ع] غم وكدرى برطرف و زائل ايتمك ، ايدلمك : (تسرية احزان ، تسرية اتراح)

تَسْطيح { [ع] ياصيلاتمق ، دوز ايتمك : (تسطيح احقاف ، تسطيح كره) .

« كويا ايدوب طبيعت كوى زمينى تسطيح »
« تبت آشاغى دوشمش جين وختن بوقارى »
(نديم)

تَسْطير { [ع] سطرلامق ؛ سطر سطر يازمق ، يازلمق . اكثريا كتابت رسميه ده قوللانيلير : (تسطير امر عالى ، امرنامه تسطيرى ، تحريرات عليه نك تسطيرى)

تَسْعيد { [ع] تصرفات مخصوصه دندر . اوغورلو عدايتمك ، متيمن اولسون معناسنده و (تبريك) ايله برلكده استعمال اولنور .

تَسْعير { [ع] نرخ قويمق ، برشيئك صاتيشنه قيمت تعيين ايتمك § ياقوب آلولنديرمك : (تسعير ارزاق)

تَسْفيف { [ع] اصطلاحات طبيه دندر . قابى و بيوك دانه لى ويا يكپاره شيلرى ازەرك ، دووەرك توز حالنه كتيرمك ، كتيرلمك : (تسفيف اجزا ، تسفيف حبوب)

تَسْفيل { [ع] آشاغيلامق ؛ باياغى ايتمك ، ايدلمك ، ماديات ومعنوياتده مستعملدر : (تسفيل شخص ، برآدمك تسفيلى)

تَسْفيه { [ع] سفاهته نسبت ايتمك ، برآدمى سفيه عد ايتمك ؛ بر آدم سفيه عد ايدلمك : (تسفيه ميراثخوار ، ناموسسزك تسفيهى)

تَسْقيم { [ع] خسته ايتمك ، ايدلمك § سقامته نسبت ايتمك ؛

سقامتلی عد ایلەمك ، ایدلك . اکثریا معنای ثانیده استعمال اولنور: (تسقیم فکر ، شو رأیك تسقیمی)

تَسْقِیَه [ع] « اسقا » کبی صولامق، صولانلق. « یا »نك تشدیدیله غلط اوقونمه‌ملیدر : (تسقیهٔ اراضی)

تَسَکُّرْ [مولده] اصطلاحات طبیه‌دندر . شکرلنمك ، شکر لسیلك . شکر علتی . § سرخوش اولمق .

تَسَکُّنْ [ع] کسب سکون ایتمك ، یاتشمق: (تسکن نزاع ، تسکن شدت دریا)

تَسْکِیرْ [ع] سرخوش ایتمك . [اسکار] ایله معناجه مترادفدر . فقط بو آندن اقوی عد اولنور .

تَسْکِینْ [ع] راحت و ساکن قیلق، قیلمق؛ برشیئك شدتنی یاتشدیروب حال سکونه کتیرمك، کتیرلمك : (تسکین حدت ، تسکین حرارت ، اوجاعك تسکینی)

« تسکین جوشش دل ایدن اشك دیده‌در »
« باران اولنجه اولماز ایمش پایدار موج »
(عزت علی پاشا)

« کل آغلاتمه علاج ناپسند کله بو مسکینی »
« طبیبا خاك کوی یاردندر اشك تسکینی »
(فضولی)

« تسکین بو اولور جکرده حرارت سرشك آه »
« سوزدل ایله سینه‌ده راحت اولور فزون »
(وله)

تَسَلُّبْ [ع] صویمق § زوجی وفات ایدن خاتون ترك زینت ایده‌رك لباس ماتم کیمك .

تَسَلُّحْ [ع] سلاحلانمق ، سلاح قوشانمق: (تسلّح ابطال، تسلّح غزاة)

تَسَلْسُلْ [ع] سلسله‌لنمك، زنجیر کبی بربرینه اولاشوب کیتمك ، بربری آردنجه بر دوزی‌یه اولمق : [تسلسل وقایع ، تسلسل اعوام ، تسلسل جبال ، تسلسل روایات] جمعی (تَسَلْسُلاتْ)

« بلبللر ایدنجه فصله آغاز »
« وادیده ایدر تسلسل آواز »
(معلم ناجی)

« زلف ورخك مؤلف حکمت نویس صنع »
« کوستردی دور حاشیه‌سنده تسلسلك »
(لا)

تَسَلُّطْ [ع] صاتاشمق ، کندی امر واملنی انفاذ ایتدیرمك ایچون دیکرك حقوقنه تعرض ایدوب جبر وزور کوسترمك : [بلا سبب آخره تسلط ایدن تأدیبه مستحق اولور، قانون ایله اداره اولنان مملکتده تسلط نادراً واقع اولور] جمعی (تَسَلُّطاتْ) : (جنکیزك تسلّطات واقعه‌سی...)

تَسَلُّل { [ع] اصطلاحات طبيه دندر، ورم علتنه دوچار اولمق، ورملنمك .

تَسَلُّم { [ع] تسليم اولنان شيئ اخذ وقبض ايتمك، ويريلن نسنه‌يي آلمق : (خلف وسلف بيننده قاعدهٔ تسليم وتسلمك اجراسي حكم نظام اقتضاسندندر)

تَسَلِّي { [ع] غم، مصيبت، يأس كبي حالات ايله كوكلي قيريق اولان كيمسه‌اوصلي اوكودلر، سوينجلي خبرلر، طاتلي سوزلرله راحتلنمك، فرح بولمق ديمكدر. اسلوب فارسي‌يه تطبيقاً [تَسَلَّا] طرزنده‌دخي استعمال اولنور. فقط بو صورتده استعمالي نظمه مخصوص كبيدر. نثرده نادراً وارد اولور. بوكلمه لسانمزده [بولمق، ويرمك] ماده‌لريله مستعملدر. جمعي تخفيف يا ايله [تَسَلِّيات] در. [تسلي پذير] = تسلي قبول ايديجي، ايدن. [تسلي ناپذير] = تسلي قبول ايتمه‌ين. [تسلي ياب] = تسلي بوليجي، بولان. [تسلي بخش] = تسلي ويريجي :

« كوكلي آلدك تسلي ويردك‌اي دلبر بكا»
(لا)

« نه‌دردردك اي‌روح علوي مسير »
« نيچون اوليورسين تسلي پذير »
(معلم ناجي)

«ارسطو دانشا، حكمت شناسا نشوهٔ لطفك»
«مزاج كاشنانه كيف تركيب تسلادر»
(صبري شاكر)

تَسْلِيَت | تَسْلِيَه | [ع] تسلي ويرمك، ويرلمك؛ كدرلي آدمي فرحلي برصورتده آوو. تق. [ويرمك، ايتمك] = ماده‌لريله استعمال اولنور. [تَسْلِيَت بخش] = تسلي ويريجي. تشديد يا ايله غلطدر : [اولامه پاشايه تسليهٔ خاطر قيلنوب بركزيده وپسنديده منصب ايله بهره‌مند اولمسنه وعدكريملري صادر اولدي — پچوي جلد اول — صحيفه ١٧٥]

« تسليت بخش آراردي قلب حزين »
« بولدي برعاشق خرابه كزين »
(معلم ناجي)

«باري‌سن اي آه حسرت سطر مكتوب غم اول»
« تسليت وير اول كل خندانه الله عشقنه »
(شيخ غالب)

تَسْليح { [ع] سلاحلاندرمق، سلاحلانديرلمق: [تسليح جنود، عسكرك تسليحي].

تَسْليخ { [ع] دريسني يوزوب چيقارمق، دريسي يوزيلوب چيقارلمق : [تسليخ حيوان مذبوح، قربانك تسليخي]

تَسْلِيط { [ع] صاتاشدرمق، صاتاشديرلمق؛ اوستنه صالدرتمق، صالدردلمق : [تازي‌يي طاوشانه تسليط، آوكوپكنك خنزيره تسليطي].

تَسْلِيل { [ع] صييروب چكمك ، صيير يلوب چكلمك .
[سلّ] مقامنده استعمال اولنور : [تسليل سيوف] .

« صمصامه‌يى ايلدكجه تسليل »
« تسليم سيوف ايدردى اعدا »
« معلم ناجى »

تَسْلِيم { [ع] طاپشيرمق ، طاپشيرلمق ؛ برشيئى يرينه ويرمك ، برنسنه يرينه ويرلمك : [مرسلك امانتنى مرسل اليهه تسليم ، خرسزك ضابطه‌يه تسليمى] ، (تسليم روح) = جان ويرمك § ادعا اولنان بر ماده‌نك صحيح اولديغنى اعتراف ايتمك ، ايدلمك : [معجزات نبويه‌يى صناديد قريش بيله تسليم ايدردى] § امر ورأيه طوعاً انقياد ايتمك ، رضا كوسترمك ، بيون اكمك : (طريق تسليم وتوكّل) § سلام ويرمك ، سلامتله دعا ايتمك : (تصليه وتسليم) جمعى اولان [تَسْلِيمَات] اكثريا معناى اولايه عائد موادده يعنى ويرلمش اولان نقود وسائره مقامنده استعمال اولنور : [قاصه‌نك تحصيلاتيله تسليماتى موازنه اولندقده شوقدر فضله مأخوذاتى بولنديغى]

« بنده ايده‌رم بوقولى تسليم »
(مقدمه)
« (نابى) تنزل ايله‌مز اسباب خواهشه »
« تسليم ايله توكل ايله اتحاد ايدن »
(نابى)

تَسْلِيمِيَّت { [ع] امر ورأيه بلا اعتراض انقياد ايتمك ، ومطاوعت كوسترمك ، بيون اكوب ديكرينك حكمى آلتنه كيرمك معناسنده يرينه كوره دفع التباس ايچون قوللانلمغه مجبور اولديغمز بوكلمه عربيده يوقدر . واقعا (تسليم) ده بومعنايى افاده ايدر . فقط تصرفات مخصوصه‌مزدن اولان (تسليميت) يالكز برمعناده وديكرندن اقوى حكمنده قوللانلديغندن هيچ بر وقت ترك ايديله‌مز . لسانمزجه كوريلن احتياج بو تصرفى ايجاب ايتمشدر . [كوسترمك ، ايتمك] ماده‌لريله قوللانيليلر :

تَسَمُّم { [ع] زهرلنمك ، زهرلى مواد استعماليله متأثر اولمق .

تَسَمُّن { [ع] سمنلنمك ، سميرمك ، شيشمانلامق : [تسمن انعام] .

تَسْمِيع { [ع] ايشتديرمك ، ايشتديرلمك . معناجه (اِسْمَاع) دن اقوى عد اولنور . مساوى ومعايبي خلقه بيلديرمك خصوصنده استعمالى لازم كلير .

تَسْمِيم { [ع] زهرله‌مك ، زهرله‌نمك . [تَسْمِيماً] = زهرله‌مك ، زهرله نلك صورتيله ديمكدر .

تَسْمِين { [ع] سمیرتمك، سمیرلمك: [تسمین طبور ، حیوانی تسمین ، طاووغك تسمینی] .

تَسْمِيَه { [ع] اسم ویرمك ؛ آد قویمق ، قونلق: (فلانك بر اوغلی اولدی . « ظهیرالدین » تسمیه ایتدی ، جوجغه « مظفرالدین » تسمیه‌سی تاریخ ولادتی اولان ١٣١٥ سنه‌سنی کوستردیکندندر) § بسم الله دیمك : (بعدالتسمیه ذبح قربان) بو معناده استعمالی انْدردر . تشدید یا ایله غلط قوللانلمه‌ملیدر .

تَسْنِيم { [ع] جنت اعلاده بر ایرماغك اسمیدر .

§ اورکج شکلنه قویمق ، قونلق :

« جبرئیل آسمان چوقدن بری سیرابدر »
« قائدی تسنیم وحیه جبرئیل جان‌هنوز »
(معلم ناجی)

تَسَوِّی { [ع] دوزلتمك ، دوز ایتمك: (تسوی اراضی)

تَسْوِيد { [ع] سیاهلامق ، قارارتمق ، قارارلمق: [بیاض بزی تسوید ، تسوید بدن ، برووی سفیدك تسویدی] § مسوده اوله‌رق یازمق ، یازلمق : [حریر معمولاتی مسابقه‌سنه دائر خداوندکار ولایتنه بر جوابنامه تسویدی ، فلان ماده‌نی تسوید] § مسوده مقامنده قوللانیلیر : (فلان ماده‌یه دائر اولان تسوید کیکدر) بو ایکی معناده استعمالی کتابت رسمیه‌یه مخصوص کبیدر ، جمعی [تَسْوِيدَات] :

« دفتر نه فلکه صیفدیره‌مز فهرستن »
« ایتسه ملشیٔ قضا نسخهٔ وصفن تسوید »
(کاظم)

تَسْوِيف { [ع] صوکره‌یه براقمق ، یولسز سببسز تأخیراتمك ، لیت ولعل ایله کیکدرمك : [تسویف مصالح عباد مرضیٔ عالی‌یه مغایردر ، تسویف رؤیت امور ، تسویف نماز] جمعی (تَسْوِيفَات) . [محبوب پروردکار تسویفدن توقی ایدلمسی « هلك المسوفون — » حدیث شریفیله اخطار ایدییور — فیض آباد] .

تَسْوِيل { [ع] حدذاتنده چرکین ، کوتو اولان شیئی کوزل ، ایی کوستروب آلداتمق . اکثریا جمعی اولان (تَسْوِيلَات) قوللانیلیر : [تسویلات نفسانیه ، تسویلات شیطانیه .

تَسْوِيَه { [ع] دوزلتمك ، دوزلدلمك: (تسویهٔ طریق ، تسویهٔ آراضی ، تسویهٔ تراب ، جاده‌نك تسویه‌سی ، شمن دوفر کذرکاهنك تسویه‌سی) § یاپمق ، یاپلمق؛ بجرمك ، بجرلمك ؛ بیترمك ، بیترلمك: [تسویهٔ امور ، تسویهٔ دین ، شوایشك تسویه‌سی ، مصالحك تسویه‌سی] .

تَسْهِيل { [ع] قولایلاشدرمق ، قولایلاشدیرلمق: [تسهیل امور ، تسهیل مراسلات ، تسهیل سوقیات ، اصول تحصیلك تسهیلی ، مواردانك

تسهیلی] جمعی اولان (تسهیلات) اکثریا قولایلقلر معناسنده قوللانیلیر .

تَسْیارْ { [ع] سیر ایتدیرمك ، ایتدیرلمك ؛ کوندرمك ، کوندرلمك . غلط اوله‌رق زبانزدی (تسیار) در . اشیا حقنده استعمال اولنور : [تسیار مکاتیب ، تسیار محررات ، کتابك تسیاری ، پاکتك تسیاری] .

تَسَیُّبْ { قیدسزلق ، اهمالجیلك ، اوشنمکلك ، تنبللك : جمعی (تسیبات) .

تَسْییرْ { [ع] یورتمك ، یوریدلمك : (تسییر سفائن ، تسییر انعام ، حیواناتك تسییری) .

§ کوندرمك ، کوندرلمك : (تسییر هدایا ، مکتوبك تسییری) :

« قوپمش می نه‌در قیامت ایواه »
« تسییر ایدییور جبالی الله »
(معلم ناجی)

تَسْییلْ { [ع] سیل کبی آقتمق ، آقیدلمق . معناجه [اساله] دن اقوادر .

تَشابُهْ { [ع] بربرینه بکزه‌مك . موقع استعمالجه (مشابهت) ایله بینلرنده فرق واردر . بونلرك محل استعمالنی سلیقه تعیین ایدر : (تشابه اخوان ، تشابه اطوار) جمعی [تشابهات] : [ایمدی الفاظ متشابهه‌ده وجه تشابه یامادیدر « باش » لفظنك بحسب الوضع انسان باشنه ومن حیث التشابه لحنه‌یه ، صوغانه دلالتی کبی — میزان البلاغه]

تَشاتُمْ { [ع] سوکشمك . (مشاتمه) مقامنده استعمالی قابلدر : (تشاتم اشرا ، تشاتم اوباشان) .

تَشاجُرْ { [ع] آغاجلرك داللری کبی اشخاصك بربرینه کیریشوب نزاع وغوغا ایدیشمه‌سی دیمکدر که لسانمزده ینه بو معناده (مشاجره) زیاده قوللانیلیر .

تَشارُكْ { [ع] اورتاق اولمق ، اورتاقلق ایتمك . [مشارکت] مقامنده قوللانیلیر .

تَشاعُرْ { [ع] شاعر طوری طاقینمق ، شاعرلك طاسلامق :

«ارباب تشاعر چوغالوب شاعر آزالدی»
«یوق اویله دکل، شاعرك آنجق آدی قالدی»
(معلم ناجی)

تَشاکُلْ { [ع] « مشاکله » کبی بربرینه اویمق ، دیکرك شکلنه حالنه کیرمك . « مشاکله » زیاده مستعملدر .

تَشاکی { [ع] بربرینه شکایت ؛ ایتمك ایکی کشی یکدیکرینه یانوب یاقلمق ، دردلشمك . استعمالی اندردر .

تَشاؤُمْ { [ع] اوغورسز عد ایتمك ، شئامتلی کبی حس ایله‌مك :

[تشأم شرعاً ممنوعدر ، امر پيغمبرى تشأمى منع ايدر . امر نبوى وارايكن خسوف وكسوف كبى حالات طبيعيهٔ فلكيه ايله تشأم ايتمك جهله ، ضعف اعتقاده دلالت ايدر] .

تَشاوُرْ { [ع] بربريله دانيشمق ، مشورت ايتمك ، «مشاوره» مقامنده قوللانيلير .

تَشَبُّثْ { [ع] ايشه ياپيشمق ، عزم قوى ايله ايش طوتمق . جمعى [تشبثات] در : (حسن نيتله تشبث ايدن اكثريا موفق اولور) ، (تشبث جرم) = اصطلاحات قانونيه دندر .

« اوشامل الكرمك خيره در تشبثى هپ »
« موفق ايليه مولى تشبثاتنده »
(معلم ناجى)

« مرام ايدنجه مسبب بر آدمك كارين »
« يد تشبثنى جستجو ايدر اسباب »
(نابى)

تَشَبُّكْ { [ع] اجزاسى بالق آغى كبى بربرينه چوب صوقشمق ، شبكه شكلنى آلمق ، (تشبك اغصان اشجار)

تَشَبُّهْ { [ع] بكزه مك ، آكديرمق :

تَشْبيبْ { [ع] شاعرك سويله يه جكى نشيده يه سوديكنى وياخود بدايع طبيعتى توصيف يوللو برغزل ويا بعض ابيات ايله باشلامه سندن عبارت برصنعت ادبيه يه اطلاق اولنور : [اسكدارده واقع والده سلطان مدرسه سنده سلفنى تعقيب ومنشور اجلالى اول جاه بى مثال ايله تشبيب ايتمشيدى — ذيل شقايق جلد ثانى — صحيفه ٣٩١]

تَشْبيكْ { [ع] اجزاسنى بالق آغى كبى بربرينه كچيروب صوقشديرمق ؛ شبكه شكلنه قويمق ، قونلمق : [تشبيك اصابع ، پارمقلرك تشبيكى] .

تَشْبيهْ { [ع] بكزه تمك ، بكزه - دلمك : [برقهرمانى ارسلانه تشبيه ، برمعصومه نك ملكه تشبيهى] (لاتَشْبيهْ) = تشبيه سز ، بكزه تمكسزين . جمعى [تَشْبيهاتْ] .

« سكا اى نور مجسم نيجه تشبيه ايده يم »
« يوغيكن وجه شبه تازه نهال جنى »
(ابن كمال)

« غلط ايتدم نه روا جنته تشبيه ايتمك »
« باشقه در نعمت آسايش مأواى عدم »
(عاكف پاشا)

تَشَتُّتْ { [ع] طاغلمق ، طاغنيق اولمق . اكثريا معنوياتده قوللانيلير : (تشتت معاملات) .

تَشْتيتْ { [ع] طاغيتمق ، طاغيدلمق . كذلك اكثريا معنوياتده مستعملدر .

تَشْجيعْ { [ع] شجاعتلنديرمك ، شجاعتلنديرلمك ؛ يو -

رکلندیرمك، یورکلندیرلمك : (تشجیع مهاجمین، تشجیع جنود، غزاتك تشجیعی) جمعی (تشجیعات) .

تَشْحیذ { [ع] بیله مك ، بیلنمك، کسکینلتمك، کسکینله دلمك. مادیات ومعنویاتده استعمال اولنور : [تشحیذ اذهان ، سیوفك تشحیذی] جمعی (تَشْحیذات) .

تَشَخُّص { [ع] شخص حالنه کلمك، شکل وجسم پیدا ایتمك : (فضولی دیوانی اوقورکن صاحبی پیش نظرمده تشخص ایدییور) § برینك شخصنی خاطره کتیرمك ، برینك شخصی خاطره کتیرلمك : (بیقلی اوله‌رق آمریقایه کیتدی ، آره‌دن خیلی سنه‌لر کچدی . استانبوله عودتنده صاقاللی کورنجه تشخص ایده‌مدم ، او قدر ماهرانه تبدیل شکل و قیافت ایدرکه تشخصی ممکن اوله‌ماز) جمعی (تَشَخُّصات).

تَشْخیص { [ع] طانیمق ، سچوب بیلمك : (کندیسنی کورنجه تشخیص ایده مدم ، اوقدر غلبه‌لکده . بونجه سنه‌دنبری کورمدیکی برآدمی تشخیص ایتمك قولای دکلدر) § کشف امراض معناسنده اصطلاحات طبیه‌دندر : (تشخیص مرض) = خسته‌لغك نه‌دن عبارت اولدیغنی بولوب تعیین ایتمك دیمکدر. «تشخیص امراض» = طبك الك مهم قسمیدر . بر طبیبك حذاقتی بونکله ثابت اولور . جمعی (تَشْخیصات) .

« سازعشقك ایده‌مز کیمسه هواسن تشخیص »
« اول قدر وارکه همان ایشیدیلور برسسدر »
(روحی)

تَشَدُّد { [ع] شدتلنمك، شدت پیدا ایتمك ، ایدلمك : (تشدد امراض ، تشدد علت) (اِشْتِداد) ایله معناجه مترادفدر .

تَشْدید { [ع] شدتلندرمك ، شدتلندیرلمك ؛ شدت ویرمك ، ویرلمك : (تشدید غضب، تشدید مرض ، تشدیدمعامله ، جزانك تشدیدی) § شدّه‌لمك ، شدّه‌لنمك: (حرفك تشدیدی ، تشدید کلمه) § شدّه یعنی شو (ّ) اشارت .

تَشَذُّب { [ع] طاغلمق، طاغنیق اولمق . (تَشْذیب) = آغاجك قابوقلرینی صویمق ، فضله داللرینی کسوب بودامق معناسنی افاده ایدر .

تَشَرُّع { [ع] شریعته اویمق ، شرع شریفه اویغون اعمالده بولنمق : (ارباب تشرّع) .

تَشَرُّف { [ع] شرفلنمك ، کسب شرف ایتمك : (ملاقاتیله تشرف ایتدم ، قدومیله تشرف ایده‌رز) جمعی (تَشَرُّفات) .

تَشْریح { [ع] دیلم دیلم، پارچه پارچه یاروب کسمك،

كسيلك. اصطلاحات طبيه‌دندر : (فن تشريح ، تشريح نباتی ، جسدی تشريح ، جسمك تشريحی ، عمليات تشريحيه) § حل و تفسير ايله‌مك ؛ اطرافيله شرح ايتمك ، ايدلمك : (تشريح مسئله ، مقاله‌نك تشريحی ، تشريح بحث وضوء) جمعی (تَشْريحات) .

تَشْريع [ع] وضع قانون . حق تشريع ، وظيفهٔ تشريع .

تَشْريف [ع] شرفلندرمك ؛ شرف ويرمك : (خانهٔ فقيرانه‌مى تشريف ايتدی) § لباس فاخر ، خلعت فاخره . اليوم بو معناده استعمالی متروك حكمنده‌در :

« بی تعب شايستهٔ تشريف اولورمی دوشلر »
(راغب پاشا)
« بر كيجه تشريف ايدوب مخفيجه چاكر خانه‌مى »
(واصف)

تَشْريفات [ع] « تشريف » ك جمعيدر . اصطلاحات رسميه‌ده مراسم معتاده ، ارباب مناصب و مراتبك مقام و رتبه‌لرينه كوره معتبر و مرعی اولان اصول تقدم و تأخر ديمكدر : « اصول تشريفات ، تشريفات قلمی » ، (تشريفاتی) = تشريفاتجی ، مراسم معتاده مأموری .

تَشْريق [ع] ضيالانديروب پارلاتمق ، پارلادلمق : [تكبير تشريق] = « الله اكبر الله اكبر لا اله الا الله والله اكبر الله اكبر ولله الحمد » ديمك . [ايّام تشريق] = عيد اضحانك ايكنجی يعنی ذی الحجه‌نك اون برنجی ، اون ايكنجی ، اون اوچنجی كونلريدر . § شرق طرفنه توجه ايتمك ، ايتديرمك معناسنی‌ده افاده ايدر .

تَشْريك [ع] شريك يعنی اورتاق ايتمك ، ايدلمك : (فلانی تشريك ايتدی ، او آدمك بو ايشده تشريكی جائز دكلدر) § شرك قوشمق ، شركه قائل اولمق :

« تنزيه ايكن اقتضای عرفان »
« تشريكه صاپارمی اهل اذعان »
(آلای بكی زاده ناجی)

تَشَعُّب [ع] شعبه‌لنمك ، شعبه پيدا ايتمك ؛ آيريلوب قول قول ، طاقم طاقم اولمق : (تشعب قبائل ، تشعب سلاله ، تشعب مسائل ، تشعب انهار) جمعی « تَشَعُّبات » .

تَشَعُّر [ع] قيل پيدا ايتمك ، قيللانمق : (تشعر چهره) .

تَشَعْشُع [ع] شعشعه‌لانمق ، پارلاقلق حاصل ايتمك : [تشعشع سور] لسانمزده بوكله معنای اصليسيله برابر مكلفيت ، مكمليت ، دبدبه‌لی كبی معنالری اشراب ايدر . عربيده معانئ سائره‌يی افاده ايلر .

تَشْعيب [ع] شعبه‌لندرمك ، شعبه‌لنديرلمك : [تشعيب مسئله ، دعوانك تشعيبی] جمعی (تَشْعيبات) .

تَشَفّى [ع] شفا و راحت بولمق: « بوعلت قابل تشفى دكلدر » بومعناده [تَشْفِيَه] صورتيله‌ده قوللا- نيليور !. § حقنده غضب و غيظى اولان آدمدن انتقام آلمقله يورك صوغومق. [تَشَفّىِٔ صَدْر] = انتقام آلدقدن صوكره يوركك صوغومه‌سى.

تَشَقُّق [ع] شق اولمق، ياريلوب آيرلمق: (تشقق صخور).
[تَشْقِيق] = شق ايتمك ، ايدلمك ؛ پارچه پارچه يارمق ، يارلمق: [تشقيق جبل ، صخره‌نك تشقيق] .

تَشَكُّر [ع] شكر ايتمك؛ نعمته، احسانه ، ايليكه قارشى ثناودعاده بولنمق : (التفاتكزه تشكر ايدر) . بعضاً مقام تهكمده قوللانيلير: « تشكر اولنور كه او مقوله‌لرك مدح وثنالرندن برى يز » جمعى (تَشَكُّرات).

تَشَكُّك [ع[شكه دوشمك ، شكده قالمق ، شبهه لنمك.

تَشَكُّل [ع] شكله ، صورته كيرمك ؛ شكل آلمق ، شكللنمك : [تشكل بدن، تشكل وجود انسان ، دولت عثمانيه‌نك تاريخ تشكلى « ٦٩٧ » سنهٔ هجريه‌سيدر] جمعى (تَشَكُّلات) : « تشكلات دوليه »

تَشَكّى [ع] شكايت ايتمك ؛ بر فنالغى ، حقسزلغى يانوب ياقيله‌رق سويله‌مك :

تَشْكِيك [ع] شكه دوشورمك، دوشورلمك ؛ شبهه‌ده براقمق ، براقلمق : [اعتقادياتده جهلايى تشكيك ايده‌جك كلامى ايراداتمه‌مليدر، آنك تشكيكى] جمعى (تَشْكِيكات) .

« دفترعشاقده قيدم يوق ديو كيم دمبدم »
« ياره اغيار ايتدير رتشكيك تشكيك اوستنه »
(اندرونى زارى)

تَشْكِيل [ع] شكله ، صورته، هيئته قويمق وقونلمق؛ شكل ويرمك ، ويرلمك : (شوراى دولتك تشكيلى ، ديون عموميهٔ عثمانيه اداره‌سنك تشكيلى ، مجلس تشكيل ، قوميسيونى تشكيل) جمعى [تَشْكِيلات]= « تشكيلات جديده »

تَشَلْشُل [ع] آتيله‌رق آقمق، يوكسكدن كلن صو شارلتى ايله آشاغى‌يه دوكلمك كه تركجه‌ده بوصورتله آقان صولره (چاغلايان) تعبير اولنور : (تشلشل نهر، ايرماغك تشلشلى) § اصطلاح طبجه يوكسكدن آقيديلان صوغوق صو ايله دوش يابمق ديمكدر . جمعى [تَشَلْشُلات] : (آمريقاى شمالى‌ده كائن « نياغارا Niagara » شلاله‌سنك تشلشلات مدهشه‌سى) .

تَشَمُّس [ع] كونشلنمك ، كونش اورمق، كونشك تأثيريله مضطرب اولمق :

تَشَمُّع [ع] شمعلانمق ، موم باغلامق ، اریمش بال مومی سورلمك . [تَشَمُّعِ كَبِد] = اصطلاح طبیه قره جکرك طمر وانسجهٔ سازه سنك کوچولوب بوزلمه سی وبال مومی حالنی آلمه سی دیمکدر .

تَشَمُّم [ع] قوقلامق . «اِسْتِشْمام» ایله معناجه مترادفدر . فقط بو دیکرندن اقوی عد اولنور . معمافیه لسانمزده (استشمام) زیاده قوللانیلیر : (تشمم كاكل ، تشمم كل)

تَشْمیر [ع] صیغامق ، صیغانمق : (کوملکی تشمیر ، پاچه لرك تشمیری) لسانمزده برایشه کیریشمك معناسنده اکثریا « پاچه لری صیغامق » تعبیری قوللانیلدیغی کبی کذلك برایشه حاضرلانمق معناسنده ومجاز صورتیله (تشمیرساق ، تشمیرساعد) تعبیرلری ده استعمال اولنور .

تَشْمیع [ع] اریمش بال مومنه باتیرمق ، باتیرلمق : (آستارك تشمیعی ، بزی تشمیع) .

تَشْمیل [ع] « تفعل » بابندن علی خلاف القیاس مصدر ثانی اولوب احرامه بورنمك دیمکدر . « تَشَمُّل » بومعناده لغتدر . § کتابت رسمیه ده دیکره تعلق ودیکری احاطه کبی برمعناده مستعملدر : (بواصولك آنلرده تشمیلی اداره جه مناسب کورلدی).

تَشْمیم [ع] قوقلاتمق ، قوقلاتدلق : (تشمیم شکوفه ، فلیه نك تشمیمی ، سنبلك تشمیمی) .

تَشَنُّج [ع] بوروشمق ، بوروشوق اولمق § اصطلاح طبیه یاره نك کریلوب بوروشمه سی وآزمه سی ، عضلاتك وخصوصیله ال و آیاغك وجمناك اوله رق بوزیلوب ویاخود دتره یوب بوروشمسندن عبارت اولان عارضهٔ عصبیه دیمکدرکه بوکلمه بین العوام « تَشَنُش » طرزنده تحریف اولنمشدر . [تشنج جریحه ، جلدك تشنجی] جمعی (تَشَنُّجات) : (دفنه یاپراغنك ممالك جنوبیه اهالیسنجه اولان کثرت استعمالیده شدتلی اولان قوقوسیله هاضم ، مضاد تشنجات ، مسکر ، مطمث اولمسندن نشأت ایدر) [تَشَنُّجِ مِزْمار] = اصطلاحات طبیه دندر . مینی مینی چوجقلره عارض اولوب حواله دینیلن علت عصبیهٔ اختلاجیه دیمکدر .

تَشَنُّف [ع] کوپه طاقمق :

« پرلانته کوپه تشنف ایتمش »
« سوسلنمه ده پك تکلف ایتمش »
(معلم ناجی)

تَشْنَگان [ف] صو صامش معناسنده اولان «تشنه» نك جمعیدرکه صوصامشلر دیمکدر . بوکلمه نك کرك مفرد ، کرك جمعی پك هوسکار ، پك آرزوکش ، پك ایستکلی

کبی معنالری‌ده افاده ایدر . مثلا [تشنگان دشت کربلا] = جمله‌سی کربلا دینیلان اووه‌نك صوصامشلری معناسنی افاده ایتدیکی کبی (تحصیل علومه تشنه ایدی) جمله‌سی‌ده علملری اوکرنمکه پك ایستکلی ایدی معناسنی بیان ایدر .

تَشْنَگی { [ف] تشنه‌لك ، صوسزلق : (حال تشنکی ، دفع تشنکی)

تَشْنَه { [ف] صوصامش، صوسز ، [لَب تَشْنَه ، تَشْنَه‌لَب] = دوداغی قوریمش، پك صوصامش « لَب تَشْنَگان » طرزنده جملنیر. [تَشْنَه‌لَبی ، لَب تَشْنَگی] = دوداغی قوریمش ، زیاده صوصامش اولمه . [دِل تَشْنَه ، تَشْنَه دِل] = یورکی حرارتلی ، پك ایستکلی. [دِل تَشْنَگی ، تَشْنَه‌دِلی] = زیاده هوسکارلق ، پك ایستکلك :

« آدمك حالنی هم‌حالی بیلیر »
« تشنه‌نك حالنی بیلمز سیراب »
(معلم ناجی)

« یارب نه‌وادیدر بوکیم جان تشنه جانان تشنه‌در »
(باقی)

« تشنهٔ شهد وصالکدر فضولی ناتوان »
(فضولی)

« رشحهٔ فیضنه ارباب فصاحت تشنه »
« کوییا چشمهٔ الهام خدادر خامه‌م »
(بیوك رشید پاشا)

تَشْنیع { [ع] زیاده عیبلامق ؛ یرمك : « تشنیع لسان ادبه یاقشماز » جمعی [تَشْنیعات] در: « تشنیعات حسودانه »

« ینه سن ایله‌مه طعن و تشنیع »
« اهلنه راجع اولور فعل شنیع »
(وهبی)

تَشْنیف { [ع] کوپه طاقق ، طاقمق : (کوش عروسی تشنیف ، کوش عروسك تشنیفی) لسانمزده بوکلمه قولاغی تزیین ایتمك معناسنده استعمال اولنور .

[تشنیف ساز] = زینت ویریجی، سوسله‌یجی : (اوقات خمسه‌ده تشنیف ساز آذان امت اولان اذان محمدی)

« بودر امید اولنه کوش‌منیف »
« خبر عافیتکله تشنیف »
(منیف)

تَشَوُّش { [ع] قارمه قاریشیق اولمق : [تشوش امور، تشوش شعور] .

تَشَوُّق { [ع] زیاده رغبت وایستك کوسترمك ، شوقلنمك : (کمال تشوق، اوبورك طعامه تشوق)

تَشَوُّر { [ع] صاتیلق حیوانی بازاره چیقاروب کوسترش ایتمك § برآدمه عار وحیا ویره‌جك ، اوتاندیره‌جق برایش ایشله‌مك دیمکدر § استیعاب ، احتوا ، اخفا معنالرینی افاده ایدر .

« عشقدر اول نشوهٔ کامل کیم آنندر مدام »
« میده تشویر حرارت، نیده تأثیر صدا »
(فضولی)

تَشْوِیش [ع] قارمه قاریشیق ایتمك ، ایدابك : [تشویش امور ، تشویش شعور ، تشویش معاملات ، تشویش افکار] جمعی [تَشْوِیشَات] در : [امور جاریه‌ده کوریلن تشویشات] .

« بریدر چرك تشویشات وچرك خودنماییدن »
« ملامت اهلنی آزادهٔ زرق وریا بولدم »
(عارف حکمت)

« زوّار ! بوکفت وکو روامی »
« تشویش ایدیبورسکز صفامی »
(معلم ناجی)

« پارلاق کورینور اکرچه سامی »
« تشـویش ایدر اکثر کلامی »
(مقدمه)

تَشْوِیق [ع] شوقه کتیرمك وشوقلندرمك ، شوقلندیرلمك ؛ ایستك ویرمك ، ویرلمك : [اطفالی تحصیل علومه تشویق ، اطفالك اوصلی وناموسلی اوللرینه تشویقی] جمعی [تَشْوِیقَات] در : « تشویقات واقعه‌نك ثمرات نافعه‌سی »

تَشَهُّد [ع] قعده‌ده شهادتینی مشتمل اولان تحیاتی اوقومق . [تشهد مقداری] = آزوقت ، براز زمان دیمکدر : [جامعشریفده شیخ افندی ایله تشهد مقداری کوروشدك] .

تَشَهِّی [ع] اشتهالانمق . برشیئی میل وحرص ایله ایستمه‌مك .

تَشْهِیر [ع] شهرتلندرمك ، شهرتلندیرلمك : [هوس تشهیر ، مقصد تشهیر] § میدانه تویمق قوئلق ، خلقه بیلدرمك ، کوسترمك ، کوسترلمك : [تشهیر جانی ، قاتلك تشهیری ، اشیانك تشهیری ، اقمشه‌نك تشهیری] § چکوب صییرمق ، چکیلوب صییرلمق : [تشهیر سلاح ، سونکوبی تشهیر ، بچاغی تشهیر ، سلاحك تشهیری] . « ایتمك » ماده‌سیله قوللانیلیر . جمعی ، معانیٔ مختلفه‌ده [تَشْهِیرَات] در .

« بن تنزل ایله‌مش اولسه‌م رقیب حاسدی »
« رعد هجوم ایله بتون دنیایه تشهیر ایلرم »
(شیخ وصفی)

« حسنکی اشعار مشهوره مله تشهیر ایلدم »
(معلم ناجی)

تَشَیُّخ [ع] اختیار کبی کورنمك ، قوجالامـق ، اختیار طوری طاسلامق : [کنجلکده طور تشیخ یاقیشیق آلماز] § شیخ اولمدینی حالده شیخ ایمش کبی کورنمك ، شیخلق طاسلامق : [آداب طریقتی بیلمه‌ینلرك اوضاع تشیخکارانه‌لری باعث ابتسام انام اولور] .

تَشْیِید [ع] مرتفع ، محکم اولمق : [تشید بناء ، تشید برج] .

تَشَیْطُن [ع] شیطانلق ایتمك ، شیطنتکارانه حرکتده بولنمق ؛ شیطانلاشمق .

تَشَيُّع { [ع] شیعه‌دن اولمق ، شیعیلکه کیرمك ، شیعیلکی قبول ایتمك .

تَشْیید { [ع] یوکسك و محکم قیلمق ، قیلنمق : [اطراف بنایی تشیید ، باروی قلعه‌یی تشیید] § تقویه و تحکیم معناسنده معنویاتده‌دخی قوللا - نیلیر : [زیدك بو حرکتی عمروك ملاحظه‌سنی تشیید ایلدی] .

[قلعهٔ منیعهٔ استانبولك محتاج تعمیر اولان محللرینك فوق‌المأمول تشییدی حاصل اولدی — چلبی زاده تاریخی — صحیفه ۲۷۱]

تَشْییع { [ع] قارشیلامق معناسنه اولان (استقبال) ك مقابلیدر . معناسی = یوله کیدن بر آدمی آیریلق محلنه قدر کتوروب وداع ایتمك ، بریره کیدن آدم آیریلق یرندن کچیرلمك : [رسم تشییع ، مراسم تشییعیه ، سفیری تشییع ، فلانك تشییعی] .

تَصاحُب { [ع] صاحب چیقمق ، صحابت ؛ صیانت ایتمك ، ایدلمك . بومعناده (تَصَحُّب) ده‌قوللانیلیر . جمعی اولان (تَصاحُبات) ك مقام‌ذمده استعمالی اکثردر .

تَصادُف { [ع] راست کلمك ، آرامقسزین بولمق . جمعی (تَصادُفات) . تصادفاً ، بالتصادف = تصادف صورتیله ، تصادف ایله ، آرامقسزین . (تصادفی) = راست کله ، تصادفه منسوب دیمکدر .

تَصادُم { [ع] مصادمه معناسنه‌در . یعنی قاتی ایکی جسم بر برینه چاتمق ، اوروشمق دیمکدر : [تصادم سفائن]

تَصارُع { [ع] بر بریله کورش ایتمك .

تَصاریف { [ع] (تصریف) ك جمعی . اورایه مراجعت .

تَصاعُد { [ع] یوقاری چیقمق ، آغمق : [تصاعد ابخره ، بخارك تصاعدی ، بالونك تصاعدی ، دومانك تصاعدی] . جمعی (تَصاعُدات)

تَصاغُر { [ع] کوچوك کورونمك ، کوچولمك ، کندینی کوچوك کبی کوسترمك .

تَصالُب { [ع] اصطلاحات طبیه‌دن کلمهٔ مولده‌در = خاچوا - ری چاپراز اوله‌رق طمارلرك بر برینه قاووشمسنه و بینمه‌سنه اطلاق اولونور .

تَصانیف { [ع] (تَصنیف) ك جمعی . کتابلر ، اثرلر ، دیمکدر : [تصانیف معتبره] .

تَصاویر { [ع] (تَصویر) ك جمعی . رسملر ، صورتلر دیمکدر : [تصاویر نادره] .

تَصحیح { [ع] صحیح قیلمك ، قیلنمق : [تصحیح نسب ، تصحیح شایعه ، تصحیح روایت] § یا کلش

طوغرتمق ، طوغريدلمق : [تصحيح كتاب ، تصحيح عباره ، تصحيح ذهاب] . (عزته صحيفه‌سی تصحيح) = اصطلاح طباعتجه مرتبلرڭ ياكلشنی دوزلتمك ديمكدر . (تصحيح مزاج) = وجودڭ فنالغی دوزلتمك مقامنده استعمال اولونور . جمعی (تصحيحات) .

« مزاج عالی تصحيحه سعی ايدن هرگاه »
« كورر دواكبی چين‌جبين استكراه »
(سعيد سری)

تَصْحِيف { [ع] يازيده خطاءً تغيير ايتمك ، ايدلك مثلا : [معموری] ی [مغمور] و [سور] ی [شور] يازمق كبی . جمعی (تصحيفات) .

تَصَدُّر { [ع] الڭ باشه اوطورمق ، صدر مجلسه كچمك ، مجلسده الڭ اوستده اوطورمق : [كبر ونخوت جبلّه‌سی اقتضاسنجه هر يره ده بولونسه تصدر ايتمك ايستردی] .

تَصَدُّع { [ع] طاغلمق ، پراكنده اولمق ، آيرلمق ؛ ياريلوب چاتلامق : [تصدع ارض ، تصدع زمين] .

تَصَدُّق { [ع] صدقه ويرمك ، ويرلك : [فقرايه تصدق امر شرعيدر] جمعی (تصدقات) .

« متكبرلره كبر ايتمه تصدق صاييلير »
(ك)

تَصَدِّی { [ع] شروع ، مباشرت ، تشبث ؛ باشلامه :

« بيل‌علق قيل صوكره مداوانه تصدی »
« هر مرهمی هر يارەيه مرهم می صانيرسك »
(لا)

« جوابه ايتمه تصدی سؤالی آڭلامەدن »
(معلم ناجی)

تَصْدِير { [ع] منشی ومؤلف اثرينه وكتابنه ديباجه وضع ايتمك § اسطار ايتمك ، صدور ايتمك . برنجی معنا لسانمزده نادراً مستعملدر . معنای مشهوری ايكنجيسيدر . مثلا : [ديوان همايوندن تصدير بيوريلان فرمان عالی] تعبيری كبی . جمعی (تصديرات)

« ايليوب طی طوامير سخن ای حقی »
« يريدر ايلر ايسەڭ غيری دعايی تصدير »
(اسماعيل پاشا زاده)

تَصْدِيع { [ع] باشنی آغيرتمق ، باش آغرتمق ، باش آغريدلمق . جمعی (تصديعات) ؛ (تصديع سر) تعبيری خطای فاحش اولديغندن قوللانمه‌مليدر .

تَصْدِيق { [ع] بر آدمك كلامنه كرچكدر ديمك ، دينلمك ، صدقنه حكم ايتمك ، حكم ايدلمك : (تصديقاً) = تصديق صورتيله ، (بالتصديق) = تصديق ايله . جمعی (تصديقات) : [هر سوزی بلا تحقيق تصديق ايتمه‌مليدر ، بو ماده‌نك تصديقی جداً تدقيقه محتاجدر] .

تَصَرُّف { [ع] معانیٔ عدیده‌یی افاده ایدر . استعمال یعنی : قوللانمق معناسنه دلالت ایدر . مثلا : [تحکیم ، کلمه‌سنی محکم قیلمق معناسنده تصرف ایتمشزکه معناسی عربیسنه مخالفدر] § دیله‌دیکنی یاپمق صورتیله بالاقتدار اداره ، کائناتده تصرف الٓهی :

« اسرار خفیه وار بیلمز »
« اطوار تصرف خدادن »
(لا)

§ فاعل مختار اولمق صورتیله ضبط ایتمك ، ایدلمك : [برخانه‌یی تصرف ، تصرف املاك ، حق تصرف] . بو مقامده اصطلاحات فقهیه‌دن اولوب صور مختلفه‌ده استعمال قلنمشدر § اسرافسز اداره ایتمك ، اسرافدن صاقنمق : [قاعدهٔ تصرف ، تصرفه رعایت ایدر] § (اقونومی) مقابلی بولنان (اقتصاد) ه رعایت ایله آرتیرمق : [محمدبك آیده اون لیرا تصرف ایتمدکجه راحت ایده‌مز ، مصارف کشفیه‌دن بر خیلی آقچه تصرف ایتدی] § [بالتصرف] = تصرف صورتیله ، تصرف ایله . جمعی (تصرفات) § منکوحه ویا جاریه‌یه معاملهٔ زوجیه اجرا ایتمك :

« خلقه خوبلردن وصال راحت افزادر غرض »
« عاشقه آنجق تصرفسز تماشادر غرض »
(فضولی)

« الندن آلدی زمام تصرفی شمدی »
« ید مؤید بخت خدایکان کریم »
(نفعی)

تَصْرِيح { [ع] آچیغه اورمق ، آچیق سویله‌مك ، آچیق بیلدرمك ، بیلدیرلمك : [تصریح مرام = مرامك تصریحی]

« دل و یردیکمز یاره نکاه غضبندن »
« تصریحه مجال اولمدی ایما ایله چکدك »
(نائلی قدیم)

[تصریحاً] = تصریح صورتیله ، [بالتصریح] = تصریح ایله یعنی آچیقدن بیلدیریله‌رك . جمعی (تصریحات) .

تَصْرِيف { [ع] کیف مایشا قلب وتحویل معناسنه‌درکه حق آلهیده قوللانیلیر . (تصاریف) طرزنده اولان جمعی بو معنایه مخصوصدر : [تصاریف مبدع بی‌مثال] . [تصریف ریاح] = روزکاری برسمتدن دیکر جهته دوندرمکدرکه بونك متصرفی مقلب الاحوال اولان جناب رب الفلقدر . § علم صرف اصطلاحنجه برکلمه‌یی صیغه‌له‌مق ، صیغه‌لنمق دیمکدر . مثلا : (ضَرَبَ) ماده‌سندن [ضَرَبَ ، یَضْرِبُ ، ضَرْباً ، ضَارِبٌ] تصریفی کبی [فعلك تصریفی ، کلمه‌یی تصریف ، علم تصریف] بو معناده جمعی (تَصْرِیفات) در .

« قدیمی مانده پرورد آستانکدر »
« ولیك اولدی تصاریف دهرایله مهجور »
(نابی)

تَصَعُّبْ [ع] كوچ اولمق ، كوچلشمك : [تصعب امور ، تصعب تعلم] .

تَصَعُّدْ [ع] يوقارى چيقمق ، يوقارى آقمق ، يوقاريلەمق ، يوقاربلانمق . جمعى (تَصَعُّدات) اكثريا (ابخره) و (روايح) حقنده قوللانيلير : [تصعدات مرزغيه] = صو ايركيلوب قالان بتاقلق يرلرده هوايه چيقان قوقولر .

تَصْعِيبْ [ع] كوجلشديرمك ، كوجلشديرلمك : [تصعيب امور ، تصعيب مصلحت ، بر كيفيتك تصعيبى ، بو ايشك تصعيبى] جمعى (تَصْعِيبات) . بو لفظ (تَسْهِيل) مقابليدر .

تَصْعِيدْ [ع] يوقارى چيقارمق ، چيقارلمق ؛ آغدرمق ، آغديرلمق . § معدنياتى اريدوب بخار حالنده اوچورمق ، هوالنديرمق معناسنى ده افاده ايدر .

تَصْغِيرْ [ع] كوچولتمك ، كوچولدلمك . [اسم تصغير] = معناسى كوچوكلكه دلالت ايدن اسم . بو كبى اسملرك حرف اولى قاعدة مضموم اولور . مثلا (فُعَيل ، شُوَيعر ، عُبَيد) كبى : [تصغير صحيفه ، تصغير حروف ، تصغير ستون] جمعى (تَصْغِيرات) .

تَصَفِّى [ع] صافيلنمك ، صافيلك پيدا ايتمك : [تصفئ ماء ، تصفئ قلب] (تَصْفِيَه) كلمه سنه ده باقيكز .

تَصْفِيحْ [ع] ال چربمق ، ال ايچلرينى بربرينه اورمق . جمعى (تصفيحات) : [تصفيحات اوباشانه ، تصفيحات سرخوشانه] § برشيئى يابوان يابمق يعنى صفحه صفحه ايتمك معناسنى ده افاده ايدر .

تَصْفِيرْ [ع] ايصلق چالمق ، ايصلق چالار كبى سسلنمك : [تصفيرات پاسبانان] جمعى (تصفيرات)

تَصْفِيفْ [ع] صيره لامق ، صف صف ديزمك ، ديزلمك [تصفيف جنود ، شاكردانك تصفيفى] جمعى (تَصْفِيفات) : تصفيفات عسكريه .

تَصْفِيقْ [ع] قاناد چيربمق . جمعى (تَصْفِيقات) .

تَصْفِيَه [ع] صافى قيلمق ، تميزلمق ؛ صافيلتمك ، صافيلدلمك : [تصفيهٔ ماء ، تصفيهٔ قلب ، تصفيهٔ مشروبات ، تصفيهٔ ديون] تشديد «ياء» ايله غلط فاحشدر .

« ايده يم تصفيهٔ قلب ايله آغاز دعا »
« تا كه مرآت اجابتده اوله چهره نمود »
(منيف)

تَصْقِيلْ [ع] صيقل اورمق ، جلا ويرمك ، ويرلمك : [تصقيل حديد ، تصقيل مرآت ، مرايايى تصقيل] .

تَصَلُّبْ { [ع] قاتیلاشمق: [تصلب مایع] جمعی (تَصَلُّبَاتْ) § امور دینیه‌ده زیاده تعصب وغیرت کوسترمك معناسنده‌ده قوللانیلیر .

تَصَلُّفْ { [ع] اوکونمك ، حد واقتدارندن خارج نفسنده فضل وظرافت ادعاسنده بولنمقدرکه بو مثللولرك مسلکی باشقه‌لرینه تمدح ایله کندی ادعاسنی تصدیق ایتدیرمکدر . جمعی (تَصَلُّفَاتْ): (تصلفات نفعیانه) [بویله برامر خطیرده اصحاب تصلفك غرضی سینه‌سندن ارباب هنرك قوهٔ ممیزه‌سنه التجا ایدرم — تصویر افکار]

تَصْلِیبْ { [ع] قاتیلاشدرمق ، قاتیلاشدیرلمق: [تصلیب مایع ، لبنك تصلیبی] جمعی (تَصْلِیبَاتْ)

تَصْلِیَه { [ع] صلوات شریفه کتیرمك ، صلی الله علیه وسلم دیه دعا ایتمك : [تصلیه خوان= صلوات کتیریجی ، تصلیه ایدیجی دیمکدر. تشدید « یا » ایله غلطدر : [نام حضرت پیغمبری یاد اولندقجه تصلیه ایتمك لازمدر]

« نام نبوی منتقش لوحهٔ جاندر »
« دل پیش جلیلنده آنك تصلیه خواندر »
(معلم ناجی)

تَصْمِیمْ { [ع] برشیئه قطعیاً نکول ایتمه‌مك اوزره نیت ایتمك، عزم ایتمك ، صورت قطعیه‌ده نیت ایتمك : [تصمیم سور ، تصمیم کیفیت ، تصمیم ختان] جمعی (تَصْمِیمَاتْ) .

تَصَنُّعْ { [ع] صنعت وکلفت ایله بر شیئی ماهیتندن دها ایی ، دها زینتلی وقیمتلی کوسترمك ، اویله کورنمك : [تصنع عباره، تصنع متشیحانه] .

تَصْنِیعْ { [ع] صنعتجه غایتله استادانه بر طرز بدیعده یاپمق ، یاپلمق : [بر ساعتی تصنیع ، بر آلتك تصنیعی] § ساخته اوله‌رق یاپمق ، دوزمه اوله‌رق پیدا ایتمك : [بر حکایه‌یی تصنیع، تصنیع حوادث ، تصنیع اراجیف] جمعی اولان(تَصْنِیعَاتْ) دخی یالان ودوزمه شیلر معناسنده قوللانیلیر. (تَصْنِیعْ) = اصطلاحات طبیه‌جه برقطعه بدنك نقصان اولان قسمی دیکر اعضانك جلدندن بر شریحه آلنه‌رق اتمام ایدلمك دیمکدر .

تَصْنِیفْ { [ع] صنف صنف ایتمك، ایدلمك ؛ طاقم طاقم آییرمق ، آیرلمق: [تصنیف مسکوکات عتیقه ، تصنیف آثار قدیمه ، تصنیف آثار منظومه ، حبوبات مخلوطه‌یی تصنیف] § یاپمق ، یاپلمق : [بر کتابك تصلیفی ، بر کتابی تصنیف] بو معناده (تألیف) بوندن اقوادر . بومعنا اعتبار یله کتاب وجوده کتیرن ذاته (مُصَنِّفْ) دینیله بیلیر . جمعی

اولان (تصنيفات) وجوده كتيرلمش، يازلمش كتابلر ديمكدر.

تَصَوُّر { [ع] ذهنده صورت ويرمك، ويرلك؛ برشيئى ذهنده صورتلندرمك ، برشى ذهنده صورتلنديرلك . ماديات و معنوياتده قوللانيلان بولفظك جمعى (تَصَوُّرات) در: [كنديني عاقل تصور ايديور، زهى تصور باطل]، [تصوّرات وتصديقات = منطقك نظرى وعملى اقسامى]

(تَصَوُّرى، تَصَوُّرِيّه) = تصوردن عبارت اولان يعنى وجود خارجيسى اولميوب خيالى ، وهمى بولنان :[امر تصورى، امور تصوريه] ، [امور عسكريه و ضبطيه‌سنى ومجالسنى بولنه قويمق ايچون تصور بيورلمش اولان شيلر — فؤاد پاشا] .

« سحر ايدردم مدحكه كلدكجه امانيليم »
« ايله مش حق وصفكى قيد تصوّردن برى »
(نفعى)

« كيمدر ويرن تصوّر تفتيش آدمه »
(لا)

تَصَوُّف { [ع] شرعيّات واعتقاديات ايهاملى ، رموزلى بر صورتده بيان ايدن علم ومسلك كه بونك اربابى ظاهرى وباطنى آداب نبويه ايله تحليهٔ ذات واكتساب فيوضات ايتمش بولنانلردر. آنلره اهل تصوّف، متصوّفه، صوفيون دينيلير . اصطلاح عوامه كوره مغلق، كوج اكلاشيلان

.وزه — تصوّف — اطلاق اولنور. جمعى (تَصَوُّفات) .

« اوقوسه‌ك علم تصوف نه‌ضرر »
« پاك بيل تصفيهٔ باطن ايدر »
(وهبى)

تَصْوِيب { [ع] بر آدمك قول ويا فعلنه صوابدر ديمك ديلنمك؛ صوابه نسبت ايتمك، ايدلمك : [بورأيى تصويب ايدى، اوقول تصويب ايدلدى، برسوزى آكلامه‌دن تصويب ايتمك بدلالقدر] جمعى (تصويبات).

تَصْوِيت { [ع] سسلنمك ، سس چيقارمق : [تصويت مزمار ، تصويت ناى] .

تَصْوِير { [ع] صورت ويرمك، ويرلك ؛ صورتلندرمك صورتلنديرلك : [تصوير افكار ، تصوير وقايع ، مسئله‌نك تصويرى] بو معناده جمعى (تصويرات) در . § رسم ايتمك يعنى برشيئك صورتنى ، شكلنى يابمق : [تصوير سيما ، تصوير چهره] § (تصوير) رسم ايدلمش اولان صورت، شكل: [تصوير دلبر، تصوير جانان] بو ايكى معناده جمعى (تصاوير) در : [مجموعهٔ تصاوير، تصاوير نادره] .

« سوار اولدقجه تصويرنده عاجزدر مصورلر »
« نه‌دنكلو دقت ايلرسه اكر بهزاد اكرمانى »
(نفعى)

« كيوب برآل الكلك هاله‌دن ميدانه عزم ايتمش »
« سماده مولوى آيينى تصوير ايدر مهتاب »
(بليغ)

« تعالى الله زهى رخش همايون همسايه »
« كه تصوير دلارامى يتر اكلنجه دنيايه »
(نفعى)

تَضادّ [ع] بربرينه ضد اولمق :

« كسب صورت ايليوب جمع تضاد »
« آب وآتشده كورونمش اتحاد »
(ك)

§ بر عبارده معانئ متقابله‌يى جمع ايتمكدن عبارت اولان بر صنعت ادبيه‌در كه آكا صنعت (تضاد) اطلاق اولنور : مآلى آيت كريمه‌دن مقتبس اولان شومثال كبى [اى مالك الملك ديله‌ديكنى اعزاز ، ديله‌ديكنى اذلال ايدرسين] [وتضاد طبيعتدن باشقه غالبا بيثمزده هيچ مناسبت سماويه اولمديغندن — تصوير افعال — عاكف پاشا] .

تَضاعُف [ع] چوغالمق ، ايكى مثلى آرتمق ، ماديات ومعنوياتده استعمال اولنور . جمعى (تَضاعُفات) : [تضاعف عمر ، تضاعف درد ، تضاعف آلام ، تضاعف باران ، تضاعف سيل] [انسانلرك تحصيل معارفده‌كى تكاسللرينه باقوب ده سعيكه فتور كتيرمه . چالش ! زيرا عمرك تضاعفى ممكن دكلدر — ملاجامينك اوغلنه نصيحتى — فيض آباد] .

تَضَرُّر [ع] ضرره ، زيانه اوغرامق ، ضرر ديده اولمق : [تضرر ناس ، موجب تضرر]

تَضَرُّع [ع] ذليلانه يالوارمق ، نفسى آلچالتوب يالوارمق . جمعى (تَضَرُّعات) : [تضرعات كنهكارانه ، تضرعات ذليلانه] .

تَضْعيف [ع] برقات دها زياده‌لشديرمك ، زياده‌لشديرمك . ماديات ومعنوياتده استعمال اولنور : [مقدار معاشك تضعيفى ، اضطرار درونك تضعيفى ، تضعيف مبالغ ، تضعيف آلام] جمعى (تَضْعيفات)

§ ضعيفلنديرمك ، ضعيف قيلمق ، ضعيف عد ايتمك : [تضعيف غنم] .

تَضْليل [ع] طوغرى يولدن صاپتمق ، ضلالته دوشورمك . (اِضْلال) زياده قوللانيلير . فقط بو آندن اقوادر .

تَضَمُّن [ع] حاوى ، مشتمل اولمق ، ايچنه آلمق . [بومكتوبك تضمن ايتديكى معانئ لطيفه ، بوسوزك تضمن ايتديكى كنايه] .

تَضْميد [ع] يارەيى مرهملى باغ ايله باغلامق ، يارەيه لاپه اورمق معناسنه‌در .

تَضْمين [ع] سبب اولنان ضرر وزيانى اودەمك ، سبب اولنان ضرر وزيان اودتمك : [امانت ضايعه‌يى تضمين ، دين معلوم المقدارى تضمين ، اشياى ضايعه‌نك اثمانى تضمين ، تضمين دين] § بر نسنه‌يى ديكر بر نسنه‌يه ادخال ايتمك . بو معنا اعتباريله

باشقه‌سنك موزون ویامنثور برسوزینی كندی سوزی آراسنده ایراد ایتمكدن عبارت برصنعت ادبیه‌در .

« بو محلده عجب اوصافكه چسبان كورینور »
« نوله بو بیتنی باقینك ایدرسه‌م تضمین »
(نفعی)

« بحمدالله زماننده بقول صبری شاكر »
« كریبان فلك مهجور دست آه شكوادر »
(نفعی)

جمی اولان (تَضْمِینَاتْ) باشقه معناده قوللانیلیر . مطلقا برضرره مقابل ویریلان پاره دیمكدر : [تضمینات حربیه]

تَضْیِیعْ | [ع] ضایع ایتمك ، محو ایله‌مك ، تلف ایتمك : [تضییع اوقات ، تضییع عمر ، تضییع نفس]

« بر برده كه یوق نغمه كبی تقدیر ایده‌جك كوش »
« تضییع نفس ایله‌مه تبدیل مقام ایت »
(لا)

« ایله‌یم بیهده تضییع مداد وارقام »
(نابی)

تَضَیُّقْ | [ع] طارالمق ، صیقیشمق . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : [تضیق مكان ، تضیق معیشت] .

تَضْیِیقْ | [ع] طارالتمق ، طارالدلمق ، صیقیشدرمق ، صیقیشدیرلمق : [قورصه قزك جسم لطیفنی تضییق ایدیور ، حقیقتی اعتراف ایتدیرمك ایچون مظنونی تضییق] ، [موقفی تضییق ، برفكرك تضییقی ، بر قانی تضییق] جمی (تَضْیِیقَاتْ) در :

« تضییق عروض بر جهتدن »
« هم قافیه و ردیف رهزن »
(مقدمه)

« خیلی تضییق ایدلدی اهل حرم »
« ناكهان ایتدی رب كعبه كرم »
(معلم ناجی)

تَطَابُقْ | [ع] بربرینه اویمق ، یكدیكرینه اویغون دوشمك . مادیاتدن زیاده معنویاتده استعمال اولنور : [تطابق افكار ، تطابق معنی ، تطابق آرا] جمی (تَطَابُقَاتْ) .

تَطَاوُلْ | [ع] اوزامق ، اوزون اولمق : [تطاول ایام محاصره] . (اِسْتِطَالَه) دن زیاده قوللانیلیر § ال اوزاتمق ، ظلم وتعدی ایتمك : [تطاول اشره] جمی (تَطَاوُلَاتْ) اكثریا ایكنجی معنایه كوره قوللانلمشدر : [تطاولات حرامیان] كبی .

« مكر مقدمهٔ صحت و سلامت ایمش »
« زمانك تطاول علتله قالدیغی رنجور »
(نابی)

تَطَایُرْ | [ع] پراكنده ، پریشان ، طاغنق اولمق : [تطایر سحاب] .

تَطَبُّبْ | [ع] كندینه طبیب سوسی ویرمك ، علم طبه آشنا ومنسوب اولمدیغی حالده طبیب كبی كورونمك . مقام مؤاخذه و تزییفده قوللانیلیر .

تَطْبِيق [ع] اويدرمق، اويديرلمق. ماديات ومعنوياتده استعمال اولنور : [معاملاتك قانونه تطبيقى، مظروفك ظرفه تطبيقى ، قوليات وفعلياتك شرعياته تطبيق] § قارشيلاشديروب او يغون اولديغنه باقمق ، باقلمق . بو معناده « ايله » اداتيله قوللانيلير : [مضبطه‌يى مسوده ايله تطبيق ، حجتى سجل ايله تطبيق، ميزانى ژورنال ايله تطبيق، دفترك جدول ايله تطبيق] جمعى (تَطْبِيقَات) ، (تطبيق مهرى) = اصحاب معاشك دوائر رسميه‌ده صورتلرى اصولاً مسجل اولان خاتم شخصيلرينه اطلاق اولنور . (تَطْبِيقاً) = مطابق اوله‌رق اويدرمق وقارشيلاشديرمق صورتيله ديمكدر .

تَطْحِين [ع] اوكودمك ، اوكودلمك : [تطحين حنطه، شعيرك تطحينى] جمعى (تَطْحِينَات) .

تَطَرُّق [ع] يول بولمق ؛ حلول ايتمك : [تطرق خلل].

تَطْرِيب [ع] طربلندرمك، شوقه كتيرمك. كرك بو كلمه وكرك طربلنمك معناسنه اولان (تَطَرُّب) لفظى آز قوللانيلير .

تَطْلِيق [ع] زوجه‌يى بوشامق . (اِطلاق) ده بو معناده قوللانيله‌بيلير .

تَطْلِيَه [ع] طلا ايتمك ، ايدلمك ؛ سوروب صيوامق ، سوريلوب صيوانمق . تشديد ايله غلط قوللانلمه‌مليدر : [تطليهٔ جدار] .

تَطْمِين [ع] انسانك قلبنده ايناممق ايله حاصل اولان تلاشسزلق حالنه (اِطْمِينَان) دينير كه (تطمين) ده او حالت سكونى ويرمك پيدا ايديرمك ديمكدر : [تطمين قلب ، نفسك تطمينى] كبى جمعى (تَطْمِينَات) دركه = قلبى قورقوسزلق ايله سكونته كتيرن معامله‌لر ، سوزلر ديمكدر .

تَطَوُّع [ع] نافله نماز قيلمق . (تَطَوُّعاً)= نافله اوله‌رق ديمكدر .

تَطَوُّق [ع] بويونه كردنلك وسائره طاقمق. (تطويق) = بويونه كردنلك و سائره طاقمق ، طاقلمق معناسنه‌دركه هر ايكيسيده نادراً استعمال اولنور .

تَطْوِيل [ع] اوزاتمق ، اوزادلمق . اكثريا سوز حقنده قوللانيلير : [تطويل كلام ، تطويل مقال ، مقاله‌نك تطويلى ، بحثك تطويلى] جمعى (تَطْوِيلَات) = جان صيقيجى اوزون ولزومسز سوزلر ديمكدر :

« منتظر حسن اجابت ، مترقب توفيق »
« كلدى هنكام دعا ايله‌مه تطويل كلام »
(نابى)

تَطَهُّر { [ع] مادی و معنوی تمیزلنمك ، پاكلنمك : [تطهر بدن، تطهر قلب ، چرك مناهیدن تطهر] جمعی (تَطَهُّرات) .

تَطْهیر { [ع] مادی ومعنوی تمیزلەمك ، تمیزلنمك ؛ پاكلەمك ، پاكلنمك : [تطهیر لباس، تطهیر مجرا ، تطهیر قلب، قابك تطهیری، جنبدن تطهیر] جمعی (تَطْهیرات) .

«بغات وسركشانی هرطرفده پایمال ایتدی»
«اولندی همتیله دولتك تطهیر دامانی»
(ذیل فهرس عثمانی)

تَطَیُّب { [ع] كوزل قوقولی شی ایله قوقولانمق ، قوقو سوروتمك : [تطیب سنت سنیهٔ حضرت پیغمبریدندر] .

تَطَیُّر { [ع] [تَشَأُّم] ایله معناجه مترادفدر كه ، اوغورسز صایمق ، اوغورسزلغه سبب اولەجق كبی طویغولانمق : [حضرت فخر عالم صلی الله علیه وسلم تنبیه قطعی ایله امت مرحومه‌لرینی تطیردن منع بیورمشلردر] .

تَطْییب { [ع] خوش ایتمك ، ایی ایدلك : [تطییب خاطر، تطییب قلب] كثرت استعماله مبنی اكثریا موصوفسز اولەرق قوللانیلیر: [فلانی تطییب ، شوذاتك تطیینی] كبی جمعی (تَطْییبات) .

تَظاهُر { [ع] بربرینه كورونمك، طرفیندن ظهور ایتمك : [ایكی فرقه‌نك تظاهری ، سفائنك تظاهری] § بربرینه معاونت ایتمك : [ملونا كچیدنده حیدر پاشا فرقه‌سنك تظاهری اردوی همایونك مظفریتنی تأمین ایتدی] جمعی اولان (تَظاهُرات) اكثریا ایكنجی معناده قوللانیلیر. (تَظاهُر) ی (ظُهور) مقامنده قوللانمق عبثدر .

تَظَلُّل { [ع] كولكه‌لنمك، كولكه‌ده اوواق ، معناجه (اِستِظلال) ایله مترادفدر .

تَظَلُّم { [ع] ظلم وغدردن شكایت ایتمك كه تركجه‌ده دردینی یانمق، حالنی آغلانمق دیمكدر. (تظلم حال) = دردینی یانەرق بویون بوكمك، مرحمت دیلەمك. بوكلمه‌ده ذاتاً میدانه دوكمك، آشكار ایتمك معناسی موجود در. بناءً علیه [اظهار تظلم] دیمك طوغری دكلدر . جمعی : (تَظَلُّمات) .

تَعادُل { [ع] بربرینه عدیل اولمق، بربرینه دنك كلمك. اشخاص واشیاده استعمال اولنور : [ایكی حوله‌نك تعادلی ، تعادل مبارزین] جمعی (تَعادُلات)

تَعادی { [ع] دشمنلك ایتمك ، ایكی طرف بربرینه عداوت ، خصومت ایتمك. (مُعادات) كبی جمعی تخفیف ایله (تَعادِیات) در .

تَعارُضْ { [ع] حکم ، رأى ، فکرجه بر برینه ضد وعکس اولمق . جمعی (تعارضات) .

تَعارُفْ { [ع] برشیئی هرکس بیلمك ، بر شی جمله جه معلوم اولمق . مثلا : [تلغرافك فائده‌سی] ، [حضرت شیخ الاکبرك عالم اسلامیتجه تعارفی] .

تَعاسُرْ { [ع] بر شی کوجلشمك ، کوج اولمق . ینه بومعناده (تعسّر) زیاده قوللانیلیر .

تَعاضُدْ { [ع] قول قوله طوتمق ، بر برینه قول ویرمك . اکثریا (تَعاوُن) مقامنده قوللانیلیر .

تَعاطُفْ { [ع] بر برینه محبت ، شفقت ایتمك ؛ محبت ، شفقت کوسترمك : (تعاطف پدر و پسر) § معطوف ومعطوف علیه اولمق ، عطفلاشمق : (تعاطف کلمتین) جمعی [تعاطفات] .

تَعاطی { [ع] بر برینه ویرمك ، ویرشمك : [تعاطیٔ افکار ، تعاطیٔ اقداح ، تعاطیٔ مکاتیب]

تَعاظُمْ { [ع] نظرده بیوملك ، بیوك کورنمك : (تعاظم امواج) .

« کوکلم بیویور تعاظمکدن »
« پرجوش اولیور تلاطمکدن »
(دریایه خطاب — معلم ناجی)

تَعاقُبْ { [ع] بر برینك آردی صیره یوریمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : [تعاقب لیل ونهار ، تعاقب امواج ، تعاقب امور]

« ایتسون اسباب معالیسی تعاقب اولسون »
« خاطر نازکی خوش ، قلب لطیفی خرّم »
(نابی)

تَعاقُدْ { [ع] عقدلاشمك ، معاقده ایلمك . آز قوللانیلیر .

تَعالی { [ع] یوکسك اولمق ، یوکسلمك . اکثریا معنویاتده و (ایتمك) ، (ایلهمك) ماده‌لریله قوللانیلیر . معناجه (تَعَلّی)دن اقوادر .

[تعالی پرور] = یوکسلمکی التزام وترویج ایدن ، ایدیجی دیمکدر .

[تعالی‌الله] — الله یوکسلتسون مقامنده جملهٔ دعائیه‌درکه استعمالی نظمه مخصوص کبیدر : [انسان اودرکه قلبندن هیچ برزمان فکر تعالی‌یی چیقارماز . ترقی‌یی کندینه برمعشوقهٔ تعالی خواه اتخاذ ایده‌رك کوکلنی پیش نظرندن آییرماز — فیض آباد]

« اعداسنك آلچاقلغی ایتدکجه توالی »
« ایلر او ضیا کستر آفاق تعالی »
(شان حضرت پیغمبریده — معلم ناجی)

« تعالی پرورم نشرایتدیکم افکارعالیدر »
(وله)

« تعالی‌الله زهی دور دل آرای صفا آور »
(نفعی)

تَعامُلْ { [ع] بر یرده ، بر شیده اوته‌دنبری جاری اوله کلن وعمل و اعتبارجه اصول وعادت

مرتبه‌سنه واران معامله ، صورت اجرا دیمکدر . جمعی (تعاملات) : [تعامل قدیم ، حکم تعامل]

تَعامی [ع] کورمز کبی کورنمك، کورمزلنمك، کندینی کور کبی کوسترمك: [آثار فعلیه‌یه قارشی تعامی ایتمك جهل وغرضه حمل اولنور].

تَعانُق [ع] (مُعانقه) کبی بربرینك بویونه صارلمق معناسنه‌در .

تَعاوُن [ع] بربرینه یاردیم ایتمك، یاردیملاشمق: [جناب حق فرقان کریمنده تعاون ایله امر ایدییور]:

« بو نه انجامی یوق تغابندر »
« بشره شان ویرن تعاوندر »
(معلم ناجی)

« نه کشوراوسته‌رایت کش جهاداولسه‌ك »
« اواور تعاونه ارواح انبیا مأمور »
(نابی)

تَعاهُد [ع] (مُعاهده) کبی بربریله عهد ایتمك، عهد‌لشمك معناسنه‌در . جمعی (تعاهدات).

تَعَب [ع] زحمت ، مشقت ، یور‌غونلق :

« ایلره قارشومده ایدنلر تعب »
« کورمدیکم یرده نه‌ایلر عجب »
(یحیی)

تَعَبُّد [ع] عبادت ایتمك ، قوللق ایتمك : [جناب حقه تعبد فرضدر] § افراط خلوص وتملق کوسترن ریاکارانك معامله‌ٔ کاسه‌لیسا‌نه‌لرینی تعریف وکندیلرینی تحقیر وتزییف ایچون‌ده قوللانیلیر: [فلانك حضورنده تعبد ایدرجه‌سنه حرکت ایدییوردی].

« تعبد ایدوب ذاتنکه روز وشب »
« رضای آلهیکی قیلدی طلب »
(معلم ناجی)

« نه بر اهل دنیایه ایتدم تعبد »
« نه بر اهل تقوایه وار انتسابم »
(وله)

تَعَبُّس [ع] یوزینی اکشیتمك، اکشی یوز کوسترمك .

تَعْبیر [ع] مضمرات ومعانی‌یی لفظ وعباره ایله بیان ایلمك :
[حسن تعبیر ، سؤ تعبیر] :

« تعبیر ایده‌مم طینت پاکنده‌کی لطفی »
(نفعی)

« حسن تعبیر وبلاغتده بولنماز امثال »
« قصیده »

« آ کا تنها کوشه تعبیرایتمك ای کلك بسیم »
« حق بوکیم غایت خطانك زروهٔ علیاسیدر »
(ندیم)

§ لفظ و معنا : [تعبیر شنیع ، تعبیر بلیغ، تعبیر غریب، تعبیرلطیف]، [تعبیر مشهور] = معناسی ضرب مثل حکمنی آلمش و نزد عامه‌ده شهرت بولمش اولان سوزلر دیمکدر. ‌ع دوشی یورمق، یورلق: (تعبیر رؤیا، رؤیانك تعبیری). جمعی (تعبیرات): «تعبیرات لطیفه ، تعبیرات حسنه » .

تَعْبِیَه [ع] قویمق ، یرلشدیرمك معناسنه‌در . فقط اکثریا

مواقعده عسکری فن حربه توفیقاً نقاط منتخبه‌یه قویوب آماده ایتمك، اول صورتله عسکر یرلرینه قونیلوب آماده ایدلمك معناسنده استعمال اولنیور : (تعبیة الجیش) = اصطلاحات عسکریه‌دندر. عسکرك اقتضای حال و موقعه کوره یرلشدیرلمسی فنی . بولفظی تشدید ایله اوقومق غلط فاحشدر .

« چکیدهٔ قطراتندن آفرینشده »
« اولندی تعبیهٔ خلقت و حقیقت بود »
(سامی)

تَعَجُّب [ع] شاشمق : [شایان تعجب ، جالب تعجب] .

تَعَجُّل [ع] عجله ایتمك، عجله جیلك ایتمك . جمعی (تعجّلات).

تَعْجِیب [ع] شاشدرمق ؛ حیرته دوشورمك ، دوشورلمك . (اِعْجاب) دن اقوادر .

تَعْجِیز [ع] صیقنتی ویرمك ، ویرلمك ؛ جانی صیقمق ، جانی صیقلمق ؛ راحتسز ایتمك ، ایدلمك. جمعی (تعجیزات) : [تعجیزات واقعه]، [چوق تعجیز ایتدی ، بو قدر تعجیزك معناسی یوق] .

تَعْجِیل [ع] عجله ایتمك: [بوقدر تعجیله سبب نه‌در] § عجله ایتدیرمك ، ایتدیرلمك : [تعجیل امور، تعجیل انشاآت، تعجیل سوقیات] جمعی (تعجیلات) .

تَعْجِیم [ع] یازی‌یی نقطه‌لامق ، یازی نقطه‌لانلق : [تعجیم حروف ، تعجیم سطور] (اِعْجام) ایله مترادفدر .

تَعْجِین [ع] یوغورمق ، خمیر‌لشدیرمق : [دقیقی تعجین، دقیقك تعجینی] .

تَعْداد [ع] صایمق ، صایلمق : [تعداد نفوس ، تعداد حروف ، تعداد نقود ، ادواتك تعدادی ، تعداد وترقیم].

« خلقك اوستنده اولان حقی اولنماز تعداد »
(نابی)

تَعَدُّد [ع] عددلنمك ، بردن زیاده اولمق ، عددی چوغالمق : [تعدد زوجات].

تَعَدِّی [ع] ظلم ایتمك: [تیمورلنكك کزدیکی یرلرده اهالی‌یه اولان تعدیسی § تجاوز ایتمك [فعلك مفعوله تعدیسی] جمعی تخفیف « یا » ایله (تَعَدِّیات) درکه مظالم معناسنده قوللانیلیر . § اصطلاحات فقهیه‌جه عرف عادت وتعاهدك خلافی اولان حرکاته اطلاق اولنور.

تَعْدِیل [ع] معتدل قیلمق ، قیلنمق ؛ ایکی طرفنی بر ایتمك، ایکی طرفی برایدلمك : [تعدیل ترازو] § اعتدال حالنه کتیرمك ، کتیرلمك ، دکیشدیروب خفیفلتمك : [تعدیل حدت ، تعدیل شدت، تعدیل

قيمت ، مسوده‌نك تعديلى ، تعديل تعبيرات] جمعى (تعديلات) .

« ممكن ميدر حقيقت اشيايى وزن ودرك »
« ميزان عقله درهم تعديل ايكن ظنون »
(ترجيع)

تَعْدِيه { [ع] متعدى قيلق ، قيلمق : [برفعلى تعديه ، برفعلك تعديه‌سى] لسانمزده « در » ادات تعديه‌در . مثلا : « ياپمق » فعل لازمنى تعديه ايتمك ايستر ايسه‌ك « ياپدرمق » طرزينه افراغ ايدرز كه ايشته بوكا (تعديه) اطلاق اولنور .

تَعَذُّر { [ع] ممكن اولمه‌مق ، محال اولمق : [تعذر جمع اضداد] § كوجلشمك ، عذرلنمك : [وظائف خصوصيه‌يى ايفاده تعذر وقوعنده ...] .

تَعْذِيب { [ع] عذابه كرفتار ايتمك ، اشكنجه ايتمك ، ايدلمك : [تعذيب روح] = جانى صيقمق ، [تعذيب حيوان] = فائده‌سز نافله يورمق . جمعى (تعذيبات) .

تَعْذِير { [ع] عذر كاذب ايراد ايلمك ، ساخته عذر درميان ايتمك : [يالانجى‌نك تعذيراتنى كمسه نظر اعتباره آلماز] جمعى (تعذيرات)

تَعْذِيل { [ع] لوم وتعييب ايتمك . جمعى (تعذيلات) نادراً قوللانيلير .

تَعَرُّض { [ع] ايليشمك ، طاقيلمق ، صاتاشمق : [اهل ادب كمسه‌يه تعرض ايتمز] . (تَعَرُّضى) = اصطلاحات عسكريه‌دندر . (تدافعى) نك مقابليدر : [حرب تعرضى ، اتفاق تعرضى ، طور تعرضى ، حركات تعرضيه ، ترتيبات تعرضيه] . جمعى (تعرضات) .

« حمايت ايت كه سنك بريانار چراغكدر »
« تعرض ايله‌مسون روزكار بدكردار »
(نديم)

تَعَرُّف { [ع] برشيئى آراشديره‌رق بيلمك ، وقوف كسب ايتمك : [غوامض مثنويه‌يى تعرف دشواردر] بوكلمه‌يى « تعارف » مقامنده قوللانمق يا كلشدر .

تَعْرِفَه { [ع] بر ماده‌يه متعلق ايضاحاتى حاوى ورقه ، رساله ، تعريفنامه . مثلا (كمرك تعرفه‌سى) = امتعه واشيادن آلنان كمرك رسمنك درجات ومقاديرينى حاوى دفتر . (واپور تعرفه‌سى ، شمندوفر تعرفه‌سى) = واپورلرك وترنلرك اوقات حركاتنى وياخود موافقه كوره سير وسفر اجوراتنى مبين لوحه ، ورقه ديمكدر .

تَعَرُّق { [ع] ترلمك .

تَعَرِّى { [ع] صويمق چيپلاق اولمق . استعمالى ماديات ومعنوياته شاملدر : [ثوابدن تعرى ، رذائلدن تعرى ، قبايحدن تعرى]

تَعْرِيب { [ع] عربى حالنه قويمق، عربجه لا شدرمق ، عربجه لاشديرلمق : [براسمى تعريب ، بركلمه‌نك تعريبى] جمعى (تعريبات) .

تَعْرِيض { [ع] كنايه وتوريه صورتيله سوز سويله‌مك . معناى اصطلاحيسى بر اثره ، برماده‌يه ، بركيفيته صاتاشمق، ايليشمك ديمكدر. جمعى (تعريضات): [تعريضات واقعه نابجا ايدى] .

« بزه تعريض ايده‌نه بزدخى تعريض ايدرز »
(معلم ناجى)

«دشنام ايدرسه قصدى اوشوخك جفا دكل»
«تعريضدر رقيبه كوكل سوز سكا دكل»
« لا »

تَعْرِيف { [ع] برشيئى علامتلريله، اطرافيله آكلاتمق ، آكلادلمق ، برنسنه‌يى آكلاشيله‌جق صورتده بيلدرمك ، بيلديرلمك : [بر موقعك تعريفى ، بر ماده‌يى تعريف ، مسئله‌نك تعريفى] .

« كلى تعريفه نه حاجت نه چيكدر بيليرز »
(لا)

§ برشيئك ماهيتنى بيلديرن كلام، عباره : [شعرك تعريفى] § معرفه قيلمق، قيلنمق: [كلمه‌يى تعريف، كلمه‌نك تعريفى] جمعى (تعريفات) .

تَعْرِيق { [ع] ترلتمك، ترلدلمك [مريضى تعريق ، مريضك تعريقى] .

تَعْرِيَه { [ع] صويمق، صويلمق، چپلاق ايتمك ، ايدلمك . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير. شده‌ايله اوقومق غلطدر : [شنايعدن تعرية نفس ، خسته‌يى اثوابدن تعريه] .

تَعَزُّز { [ع] عزت كسب ايتمك ، شرف صاحبى اولمق § عزت صاحبى كورنمك، عزت‌صاحبلكى طاسلامق كه نفسنى غيرى يه ترجيح ايله‌مك ياخود نفسنى كوزتمك ديمكدر: [انسان كامل نفسنى تعززه دكل هم جنسنى اعزازه چاليشير] .

تَعْزِير { [ع] لوم ، توبيخ ايتمك؛ آزارلامق . اصطلاحات فقهيه‌دندركه بركيمسه‌نك جرمنه كوره حد شرعى اورلمق صورتيله تأديب ديمكدر. جمعى (تعزيرات) در . [طرف باهرالشرف آصف صائب تدبيردن مظهر كوشمال تعزير اولمش ايكن ينه متنبه اولميوب — چلبى‌زاده تاريخى — صحيفه ٢٦٨].

تَعْزِيز { [ع] عزتله‌مك، عزتلندرمك؛ شرفلى، قوتلى قيلمق. معناجه « اعزاز »دن اقوادر: [تعزيز اخيار] .

تَعْزِيَه { [ع] مصيبت زده اولان برآدمى صبر و تحمله دائر سوزلرله تسلى ايتمك . تركجه‌سى «باشكز صاغ اولسون » ديمك . طرز فارسيده يعنى « تعزيت » صورتنده دخى قوللانيلير. تشديدايله استعمالى غلط فاحشدر.

[تعزیتنامه] = مصیبت دیده بر آدمه یازیلان مکتوب دیمکدر :

« آلهی دکلدر سوزم افتخار »
« نسلی یه مادر ایچون برمدار »
« بو اسلوب ایله مقصدم تعزیت »
« او محزونه قلبنی تقویت »
(معلم ناجی)

تَعَسُّر { [ع] کوج اولمق ، کوچلشمك : [تعسر امور ، کشفیاتك تعسری] .

تَعْسیر { [ع] کوجلشدرمك ، کوجلشدیرلمك : [تعسیر امور] . بومقامده « تصعیب » زیاده قوللانیلیر .

تَعَشُّق { [ع] عاشق اولمق، کوکل ویرمك .

تَعْشیر { [ع] اونده برینی آلمق، اونده بری آلنمق : [تعشیر مزروعات، محصولاتك تعشیری] § اونه ابلاغ ، اونه تقسیم ایتمك. جمعی (تعشیرات)

تَعَصُّب { [ع] معنای لغویسی اقربا و متعلقاتی و منسوب اولدیغی قوم افرادی حقنده معاونت ومظاهرت قیدنده بولنمقدر . معنای اصطلاحیسی امور دینیه وعادات ، اخلاق ملیه وسائره‌ده لزومسز ایجابسز ثباتکارانه طرفدارلق وغیرتکشلك کوسترمك دیمکدر. « تعصب » نوعینی شاملدر. بری — خصوصات معقوله‌ده درجهٔ افراطه وارمامق شرطیله ممدوح، دیکری — شرعاً وعقلاً ممدوح اولمیان حالانده مذمومدر. بوکله هر صورتله سوء تفسیر واستعماله اوغرامش وهیچ بر وقت معنا واستعمالجه افراط وتفریطدن قورتلامشدر . [تعصبکارانه] = تعصب ایدیجی یه یاقیشه‌جق صورتده [تعصبکاری] تعصب ایدیجیلك : [بر آلای کندینی بیلمز نسناس مقوله‌سی مخلوقات تعصب جاهلانه ایله نظام جدید کبی برجند منتظمك محوینی التزام ایله دنیا وآخرتلرینی خراب ایلدیلر — قوجه سکبان باشی — لایحه]

« اولمش انسانه تعصب براوکلماز علت »
«حسن تدبیرك ایله قورتیلور آندن ملت»
(شناسی)

تَعْصیر { [ع] بر شیئی ایچنده‌کی مایعی یعنی صوینی ، یاغنی چیقارمق ایچون صیقمق : [تعصیر عنب ، زیتونك تعصیری] جمعی (تعصیرات) .

تَعَطُّر { [ع] عطرلانمق ، کوزل قوقولی شی سورونمك : [تعطر اثواب ، تعطر نسوان] .

تَعَطُّف { [ع] شفقت واحسان ایتمك. جمعی (تعطفات): [تعطفات سنیه] . جمعی زیاده قوللانیلیر.

تَعْطیل { [ع]بوشلامق، بوشلانمق: [تعطیل اشغال ، ایشك تعطیلی] § ایشدن ، کوجدن فارغ

ایتمك ، ایشلتمه‌مك ، ایشلدلمه‌مك : [ایام تعطیل ، زمان تعطیل ، تعطیل عمله ، تعطیل مکاتب] § طوردرمق ، طوردیرلمق : [تعطیل حرکت ، تعطیل تأدیات ، تعطیل چرخ ، ماکنه‌نك تعطیلی] جمعی (تعطیلات) .

تَعَظُّم { [ع] بیوکلك صاتمق ، بیوکلك طاسلامق ، قورولمق : [فلانك طور تعظّمی شایان نفرتدر] . اصطلاحات طبیه‌جه معناسی بشقه‌در .

تَعْظِيم { [ع] بیوکله‌مك ، اولولامق ؛ بیوك عد ایدوب حرمتلی طاوراتمق : [کتاب اللهه تعظیم ، علمایه تعظیم] .

« سنسك اول خاقان اعظم کیم ایدر تعظیم ایله »
« آستانکده خواقین جهان وضع جبین »
(نفعی)
« تعظیم ادبن بیلیر سرشکم »
« دامانته سر بیلیر سرشکم »
« معلم ناجی »

§ [تعظیماً] = اولولامق صورتیله ، بیوکله‌مك ایچون : [بغتةً صالونه کیرنجه حاضرونك جمله‌سی تعظیماً قیام ایتدیلر] جمعی (تعظیمات) .

تَعَفُّف { [ع] عفتلی اولمق ، عرض وناموسه طوقونه‌جق فنا شیلردن چکنمك .

تَعَفُّن { [ع] فنا قوقمق ، لاشه کبی چوروبوب قوقمق : [تعفن ایدن محلده اوطورمق طبا جائز دکلدر] جمعی (تعفنات) .

تَعَقُّد { [ع] دوکوملنمك ، باغلانمق ، مغلق یعنی آکلا شلماز طرزده اولمق : [تعقد کلام ، تعقد رشته] .

تَعَقُّل { [ع] صرف ذهن ایله برشیئی آکلامق ، عقل ایردیرمك .

تَعَقُّب { [ع] آردی صیره کیتمك ، آردی صیره کلمك § آردینه دوشمك ، دوشولمك : [تعقیب اشقیا ، تعقیب مصالح] جمعی (تعقیبات) .

« ذوق وغم ، شوق ومحن بربرین ایلر تعقیب »
(واصف)

تَعْقِيد { [ع] دوکومله‌مك ، دوکوملنمك : [تعقید رشته] § عباره‌یی مغلق ایتمك ، آکلاشیلماز طرزه صوقمق : [تعقید کلام ، کلامك تعقیدی] § عباره‌ده وضوحسزلق یعنی آکلاشیلیه‌جق طرزده اولمقلق که اصطلاحات ادبیه دندر . « تعقید » ایکی قسمدر . بری (تعقید لفظی) دیکری (تعقید معنوی) در جمعی (تعقیدات) .

« تعقید ورکیکه اوغراماز هیچ »
« ایلر اوقودقجه طبعی تهییج »
(مقدمه)

تعلّق { [ع] ایلیشک، رابطه‌سی، مناسبتی اولمق : [بوبله بر ماده مهمه‌یه تعلق ایلدیکی جهتله]، [بوایشك بكا تعلق یوقدر ، كندیسنه تعلق اولدیغندن] § اصل معناسی « آصیلمق » ایکن سومك ، محبت ایتمك مقامنده قوللانیلیر : [تعلق قلب ، قلبك تعلقی] جمعی اولان (تعلقات) متعلقات معناسنده‌ده قوللانیلیر :

« آزاده‌لره قید تعلق نه بلاذر »
(نفعی)

تعلّل { [ع] بر ایشك اجراسنی کیری براقمق ایچون ویاخود اجراسنی ایسته‌مکدن طولایی سبب وبهانه کوسترمك : [بو مأموریتی کوچوك کوردیکندن عزیمتده تعلل ایدییور] جمعی (تعللات) : [متعهدك تعللات واقعه‌سی نظر اعتباره آلنه‌ماز].

« تعلل ایتمه‌که دمدر امانت اوله ادا »
(فضولی)

تعلّم { [ع] علم حاصل ایتمك ، ایدلمك، اوکرنمك، اوکره‌نمك : [برفنی تعلم ، تعلم فنون، علم طبك تعلمی] .

تعلّی { [ع] یوکسلمك ، یوکسك اولمق . جمعی تخفیف « یا » ایله (تعلیات) در .

تعلیق { [ع] آصمق ، آصیلمق : [تعلیق قندیل ، تعلیق لوحه] § آصیلتیده براقمق ، آصقیده براقیلمق : [تأدیاتك آی باشنه تعلیقی، بوایشك فردایه تعلیقی] .

« بزدیوردقکه بوایشلرکوریلوربرکونده»
« ایشدی فردالره تعلیق بر آویختنی »
(معلم ناجی)

§ [خط تعلیق] = خطوط اسلامیه‌دن برنوع یازی‌یه اطلاق اولنور. جمعی اولان (تعلیقات) = اصطلاحجه بر کتابك مندرجاتنی تصحیح ویا ایضاح ایچون یازیلان ملاحظاته اطلاق اولنور.

تعلیل { [ع] سبب وعلت اولمق اوزره کوسترمك ، کوسترلمك: [شمدی‌یه قدر کیتمه‌مه‌سنی نه صورتله تعلیل ایدییور .] « حسن تعلیل » — صنایع ادبیه جمله‌سندندر، جمعی (تعلیلات) .

تعلیم { [ع] اوکرتمك ، اوکره‌تمك : [بر فنی تعلیم ، سلاح استعمالنی تعلیم ، فنونك تعلیمی ، تعلیم ادبیات]

« کاشانه بوذوق تعلیم ایت »
« رحمت حق خلقه تعلیم ایت »
(معلم ناجی)

« بلبللره کیم ایلدی تعلیم زمزمه»
(لا)

« ایله‌سه‌ك طوطی‌یه تعلیم ادای کلمات »
«سوزی انسان اولور اما اوزی انسان اولمز»
(فضولی)

§ اصطلاحات عسکریه‌جه فنه مستند انواع حرکات ، سکناتی مشق ایتدیرمك ، اوکرتمك دیمکدر : [پیاده تعلیمی

سواری تعلیمی ، طوبجی تعلیمی ، مچ تعلیمی ، سلاح تعلیمی] ، [بلوك ، طابور ، آلای ، فرقه تعلیمی] .
(تعلیمخانه) = برشی اوکرنمك ، مشق ایتمك ایچون مخصوصا یاپیلان محل . جمعی اولان (تعلیمات) اکثریا مفرد حکمنده برمأموره کرك تحریراً وکرك شفاهاً ویریلن اوامر وبو اوامری حاوی اولان ورقه ، مکتوب دیمکدر . [اولبابده‌کی تعلیماته توفیقاً اکمال معامله ایدلمسی] .

« اولاً ایلدی رجای ثبات »
« ثانیاً ویردی شوبله تعلیمات »
(معلم ناجی)

تعلیه { [ع] برنسنه‌یی یوکسلتمك ، برشیئك یوقاروسنه چیقمق . معناجه (اعلا) دن اقوادر . § سرنامه یازمق مقامنده‌ده قوللانیلیر : [تعلیهٔ نامه] = مکتوبه سرنامه یازلمسی . تشدید ایله غلطدر .

تعمد { [ع] برفعله عزم وقصد ذهنی ایله باشلامق .
(تعمداً) = ذهناً عزم ایتمك صورتیله بر فعله باشلامه . [تعمداً جرم] = اصطلاح فقهجه قصداً جرم ایشله‌مکدر ، بوتقدیرده اوچ شرط لازمدر . اولاً = قصدك موجودیتی . ثانیاً = عزم ذهنی‌یه مبتنی اولمسی . ثالثاً = فعلك وقوعیله عواقبنی دوشونه‌جك قدر زمان مروری .
[تعمداً قتل] = حقوق جزا اصطلاحنجه اولجه دوشونیله‌رك ایقاع ایدلمش اولان قتلدر . تعمداً قاتل اولدیغی تحقق ایدن آدمك قانوناً اعدامنه حکم اولنور .

تعمق { [ع] درینلشمك ، درینلتمك ، درینه کیتمك : (تعمق بحث ، تعمق بئر) جمعی (تعمقات) .

تعمم { [ع] عمومیلشمك ، عمومی اولمق ، جمله‌یه شامل اولمق : [تعمم معارف ، خدمت عسکریه‌نك تعممی ، تعمم نعمت الٓهیه]

تعمی { [ع] کور اولمق ، کوزلری کورمز حاله کلمك .

تعمیر { [ع] بوزوق شیئی دوزتمك ، بوزوق شی دوزلدلمك ؛ اوکارمق یعنی فنا شیئی ایی ایتمك : [بنایی تعمیر ، تعمیرخانه ، تعمیر خطاء ، کوشکك تعمیری] مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر . جمعی (تعمیرات) .

« ایله خاطرلری تعمیره شتاب »
« ایلمه عرش الٓهی‌یی خراب »
(نابی)

تعمیق { [ع] درینلشدیرمك ، درینلشدیرلمك ، مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : [تعمیق انهار ، نهرلرك تعمیقی ، تعمیق افکار ، تعمیق بحث] جمعی (تعمیقات) .

تعميم { [ع] عموميلشدیرمك ، عمو میلشدیرلمك ، جمله یه شامل قیلمق ، قیلنمق : (تعمیم معارف ، تعمیم اوامر ، عسکرلکك تعمیمی) . [تعمیماً] = عمومی اولمق صورتیله : (مقام جلیل صدارتعظمادن ولایاته تعمیماً یازیلان امرنامه‌ده) . جمعی (تعمیمات) .

تعمیه { [ع] معنای لغویسی ستر واخفا ایتمکدر . معنای اصطلاحیسی ابجد حسابیله سویله‌نیلن تاریخ منظومه‌ده ضمنی ویا تنزیلی لازم کلن عددی ایما واشارت صورتیله کوستر - مکدر . تشدید ایله غلط قوللانلمقده‌در .

تعنت { [ع] خطاجولق ایتمك ، هرکسك خطاسنی آرامق ، حالك قصورینی ویا یا کلشنی بولمغه چالیشمق . نادراً قوللانیلمشدر .

تعند { [ع] عناد ایتمك ، فکر وعزمندن دونمه‌مك . اخلاق ذمیمه‌دندر . جمعی [تعندات] .

تعنیف { [ع] شدتله تکدیر ایتمك ، آزارلامق ، طارلمق : (برمعصومه قارشی بوقدر تعنیف ایله معامله ناروادر) جمعی (تعنیفات) .

تعوج { [ع] اکری اولمق ، اکرلمك : (تعوج نهال تعوج قامت ، تعوج ساعد) . « ایتمك » ماده‌سیله‌ده قوللانیلیر .

تعوذ { [ع] صیغنمق ، اعوذبالله چکمك . ینه بو معناده (استعاذه) زیاده قوللانیلیر .

تعوض { [ع] عوض ، بدل آلمق ؛ عوض ، بدل اوله‌رق آلنمق : [برشیئی تعوض ، برشیئك تعوضی]

تعوق { [ع] اویالانوب اکلنمك ، کجیکمك : [تعوق ماده ، مصلحتك تعوقی ، فلانك اوراده تعوق ایدوب طورمه‌سی] .

تعوید { [ع] نظر دکمك کبی مضراتدن مصون اولمق ایچون چوجقلره وسائره‌یه طاقیلان نسخه‌یه دینیلیر : [تعلیق تعوید] .
«بن دخی غم‌می چکردم نظر اعدادن»
«بازوی وصلده تعویذم اوله‌یدی حامیم»
(نابی)

تعویض { [ع] بدل ویرمك ، بدل اوله‌رق ویرلمك : [آقچه‌نك تعویضی ، دوائر رسمیه‌ده تعویض معامله‌سی کلیاً ممنوعدر ، تعویض مبلغ] . « تعویضاً » = قارشولغی بولنمق صورتیله ویرمك . جمعی (تعویضات) .

تعویق { [ع] اویالاندیروب اکلندیرلمك ؛ کجیکدرمك ، کجیکدیرلمك : [کوندریله‌جك مأمورك تعویقی ، تعویق مصلحت]

تَعَهُّد [ع] اوزرينه آلمق ، بر ايشك اجراسى ايچون سوز ويرمك ، ويرلمك ؛ برايشى ياپمغى درعهده ايتمك ، ايش ياپمق درعهده ايدلمك : [بو سپارشك يوليله اجراسنى تعهدايتدى ، تعهدماده] جمعى [تَعَهُّدات]

تَعَيُّش [ع] ياشامق ، كچينمك : [مدار تعيش ، طرز تعيش ، تعيش كبارانه ، تعيش فقيرانه] ،
« هندلى وچينلولركبى صرف پرنج ايله تعيش ايدن اهاليده = نوسال عافيت »
« تعيشم كرم سفرهٔ عطادندر »
(نابى)

تَعَيُّن [ع] عيان اولمق ، آشكار اولمق ، ميدانه چيقمق : [تعيّن حقيقت ، تعيّن مقصد ، تعيّن حال ، تعيّن امنيه ، تعيّن ماده] § شهرتلنوب ميدانه چيقمق ، بللى باشلى آدم اولمق ، شهرتلى ومعروف آدملر صيره سنه كچمك : جمعى [تَعَيُّنات] . [حال بوكه تاريخسز برمكتوبك ، بروثيقه نك هويّتى اطرافيله زورتعين ايديبور — تحرّيات تاريخيه — على كمال]
« بولمه سون يارب تعيّن ناسزالردن برى »
(راغب)
« ابتدا حق تبين ايتمليدر »
« حقلى حقسز تعيّن ايتمليدر »
(معلم ناجى)

تَعْيِيب [ع] عيبلامق ، عيبلانمق : [تعييب سفها ، تعييب اراذل ، تعييب معامله ، ادبسزك تعيينى] . جمعى (تَعْيِيبات) .
« هب باشمزده در غم سوداى زلف يار »
« مجنون دشت محنتى تعييب ايدرمى يز »
(يسرى)
« كيمسه نك بركيمسه يى تعييبه يوقدر جرأتى »
« اولسه ديوانخانهٔ اسلامه آشوغ پاسبان »

تَعْيِير [ع] قباحتى يوزه اورەرق اوتاندرمق ، اوتانديرلمق : [تعيير مرتكب] .

تَعْيِين [ع] عيان وبللى ايتمك ، ايدلمك كه موقع استعماله كوره (نَصْب) معناسنى افاده ايدر : [فلانك مديريته تعيينى ، تعيين مقصد ، تعيين ماده] § اصطلاحمزده عسكره ويريلن ارزاق ومأكولاته اطلاق اولنور . جمعى اولان (تَعْيِينات) ده بومعناده قوللانيلير : [برنفر تعيينى ، قول آغاسى تعيينى ، عسكر تعيينى ، تعيين ايتمكى ، تعيينات لحيه ، تعيينات بدلى]
« كريه يى اول دم كه اهل عشقه آيين ايتديلر »
« ديدهٔ كريانمى سرچشمه تعيين ايتديلر »
(نورس)

تَغابُن [ع] بربرينى آلداتمق ، بربرينى آلدادش : [يوم التغابن ، يوم تغابن]= قيامت كونى ، روز محشر :

تغافل { [ع] غافل كورنمك ، غافل كبى طاورانمق ؛ قصداً غفلت كوسترمك ، كوسترلمك . جمعى [تغافلات] .

«كوزلرم ناجى نصل بيكانۀ خواب اولەسون»
«كوزلرندن كورديكم يارك تغافل خوابيدر»
(معلم ناجى)

«همان مرامى تغافلدر اول بتك يوقسه»
«زبانى بستۀ ناز ايسه چشمى لاليدر ؟»
(نديم)

تغاير { [ع] « مغايرت » كبى ضد اولمق ، باشقه اولمق . جمعى (تغايرات) : [تغاير مسالك ، تغاير مشارب ، تغاير مقاصد] .

تغدّى
تغذّى
} [ع] ايكيسى دە غدالانمق ، بسيلنمك معناسندە باشقە باشقە لفظلردر : (لحم ايلە تغدّى ، سوت ايلە تغدّى ، سبزە ايلە تغدّى) جملرى تخفيف (يا) ايلە (تغديات ، تغذيات) در : (تغذى نباتى ، تغذى حيوانى) .

تغذيه { [ع] غدالاندرمق ، غدالانديرلمق ؛ بسيلەمك ، بسيلنمك : (تغذيۀ اطفال) چوجقلرك تغذيەسى . بونكدە اصلى (تغذيه) در . تشديد « يا » ايلە غلط قوللانلمامليدر .

تغرد { [ع] قوشلرك كوزل اوتوشمەسنە اطلاق اولنور : (تغرد بلبل) جمعى (تغردات) : (تغردات طيور) .

تغريب { [ع] غربتە كوندرمك ، كوندرلمك ؛ مملكتندن جندا ايتمك ، ايدلمك . اكثريا (نفى وتغريب) طرزندە قوللانيلير .

تغرير { [ع] اخذ واعطادە بايع مشترى يى آلداتمق معناسنە اصطلاحات فقهيەدندر .

تغريم { [ع] اداسى لازم اولان شئ اودتمك ؛ لازم التأديه اولان شى اودەدلمك : (دينى تغريم ، دائنك تغريمى) .

تغزل { [ع] شاعر غزل سويلەمك ، غزل يازمق :
« تغزّل تنزّل دكلدر — اكرم »

تغسل { [ع] ييقانمق ، صو ايلە بدنى كاملاً تطهير ايتمك : (تغسّل شرعك وطبك ايجاب ايتديكى وظائف حفظ الصحە جملەسندندر)

تغشى { [ع] بورنمك ، اورتمك [تغشئ قبر] § غشى اولمق ، كنديندن كچمك ، بايلمق : [تغشئ ذاكران ، تغشئ عاشق] .

تغشيه { [ع] اورتمك ، اورتلمك § غشى حالنە كتيرمك ، غشى ايدلمك . تشديد ايلە غلط قوللانيلمامليدر .

تغشيش { [ع] صافى ، خالص اولميوب قاريشيق اولمق

معناسنی افاده ایدن (غشّ) ماده‌سندن مشتق‌اولان اشبوکلمه صافیت وخالصیتی کیده‌روب خلط ایتمك ، قاریشدیرمق معناسنه‌در. معانیٔ سائره‌سی لسانمزده معتبر ومستعمل دکلدر : [تغشیش مسکوکات] جمعی [تَغشیشات]: (اشبو غدانك استحضارنده تغشیشات یوق کبی ایسه‌ده — نوسال عافیت — ایتمك)

تَغَضُّب { [ع] غضبه کلمك ، غضبلانمق ، طارلمق .

تَغَفُّل { [ع] غفلت کوسترمك ، بیلمه‌مزلکدن کلمك . « تغافل » ایله مترادفدر.

تَغْفیل { [ع] غافل آولامق ، آولانمق : [تغفیل‌اشقیا]

تَغْطیه { [ع] اورتمك ، ستر ایتمك. اکثر معنویاتده قوللانیلیر ، تشدید ایله غلطدر.

تَغَلُّب { [ع] حقسز ونامشروع استیلا وتحکم‌معناسنه‌درکه ترکجه‌ده زور بالق تعبیر اولنور . جمعی (تَغَلُّبات) .

تَغَلُّط { [ع] غلطه دوشمك ، یاکلمق .

تَغَلُّف { [ع] غلافلانمق ، برشی قینینه کیرمك معناسنه‌در. اصطلاحات طبیه‌دن اولان [تَغَلُّفِ امعاء] = باغرساقلرك طوللرنجه‌طرف

معکوسه طوغری ایچ ایچنه کچمسنه اطلاق‌اولنورکه برمرض‌وخیم‌العاقبه‌در.

تَغَلّی { [ع] غالیه سورنمك ، قاپنامق . نادراً استعمال اولنمشدر.

تَغْلیه { [ع] قاینامق § بهایه چیقمق ، بهالانمق. ایکنجی معناده (اغلا) ایله مترادف ایسه‌ده آندن اقوادر. تشدید ایله غلطدر .

تَغْلیط { [غلطه نسبت ایتمك ، ایدلمك ؛ غلط ایتدی دیمك ، دینلمك § غلطه دوشورمك ، دوشورلمك ، یاکلتمق ، یاکلدلمق : [تغلیط اذهان ، صافدلانك تغلیطی] جمعی (تَغْلیطات) .

« غرض اخلاص ایکن ختم سوردن »
« ریا تغلیط ایدوب تبتده قالدم »
(پرتو پاشا)

تَغْلیظ { [ع] قابا وغلیظ یاپمق ، قابا سویلمك . اصطلاحات کیمیویه‌دندر.

تَغْلیف { [ع] غلافه قویمق ، قونلمق: (تغلیف‌سیوف، خنجرك تغلیفی] .

تَغْلیق { [ع] قپامق ، قاپانلق § مغلق یعنی‌قاپالی سویله‌مك. معناجه [اغلاق] ایله مترادف وآندن اقوادر. جمعی [تَغْلیقات].

تَغْمید { [ع] قینینه قویمق ، قونلمق: [تغمیدسیوف، تغمید خنجر] .

تعمیش [ع] بانیرمق ، طالدرمق .

تغنج [ع] نازلانمق، ناز کوسترمك. جمعی (تغنجات) .

تغنی [ع] نغمه ایتمك ، شرقی وغزل اوقومق معناسنه درکه ترکجه‌ده تعبیر قدیمی (ایرلامق) در . جمعی تخفیف یا ایله [تغنیات] در .

« اولماز ترنماته هردم فلك مساعد »
« ایت روز وشب تغنی هیچ ایتمه فوت فرصت »
(رشید)

تغنیه [ع] برآدمی زنکین ایتمك، غنیمت بخش ایتمك. معناجه مترادفی اولان (اغنا) دن اقوادر.

تغول [ع] غوللشمك ، رنکدن رنکه کیرمك .

تغویه [ع] آزدیروب یولدن چیقارمق ، صاپدرمق. معناجه (اغوا) دن اقوادر. تشدید ایله غلطدر .

تغیب [ع] غائب اولمق، کوزدن نهان اولمق .

تغیر [ع] باشقه‌لاشمق ، باشقه درلو اولمق؛ حالی دکشمك: (تغیر احوال، تغیر الوان، تغیر اطوار، تغیر افکار، تغیر ازمان) جمعی (تغیرات): (تغیرات اصول) .

« كلز تغیر اصلنه بردر حقیقی »
« دریاده کرچه ظاهر اولور صدهزار موج »
(راتب)

تغیظ [ع] غضبه كلمك، طارلمق.

تغیم [ع] بولوتلانمق: (تغیم سما)

تغییر [ع] باشقه‌لاشدیرمق ، باشقه درلو ایتمك، ایدلمك؛ دکشدیرمك ، دکشدیرلمك : (تغییر طرز قدیم ، تغییر موقع، تغییر احکام) جمعی (تغییرات) .

« کر قاره‌طاشی قزل قان ایله رنکین ایتسه‌ك »
« طبعه تغییر ویروب لعل بدخشان اولماز »
(فضولی)
« اعجاز دکلیدرکه باری »
« تغییردن آنی قیلدی عاری »
(مقدمه)

تغییظ [ع] حدته کتیرمك ، طارلتمق ، غضبلاندرمق معناجه (اغضاب) دن اقوادر .

تف [ف] حرارت ، صیجاق : (تف تموز) بعضاً مرادفی اولان (تاب) لفظیله برلکده قوللانیلیر : (شدت تف وتاب) .

« بری ایچیرك عاشقه کیم تاب وتفندن »
(عونی)

تفاخر [ع] برآدم متصف اولدیغی خصائل و فضائل ایله اوکونمك معناسنه درکه اخلاق و ادابجه

معيوب ومذمومدر. تورکجه‌ده (کیشی‌یی کندی دکل ایل اوغلی اوگملیدر) سوزی مشهوردر § بعضاً (مفاخره) معناسنه‌ده قوللانیلیرکه ایکی کیشی بربریله فخرلشمك دیمکدر. جمعی (تفاخرات).

« اب وجدیله تفاخر ایدن ابجد خوانك »
« اهل اولان رد وقبولینه ویرومی احکام »
(نفعی)

تفاریج { [ع] جمعدر. پیرتماجلر، آره لقلر دیمکدر ،
(تفاریج اثواب، تفاریج اصابع) مفردی اولان (تفرجه) قوللانلماز .

تفاریق { [ع] (تفریق) ویا (تفرقه) نك جمعی
اولوب طبعه خوش کورینان اوفاق تفك شیلر ، ظریف ومنتخب پارچه‌لر معناسنده اصطلاح اولمشدر . اکثریا حاجیلرك کتیردکاری هدیه‌لره اطلاق اولنور .

تفاسیر { [ع] تفسیرلر یعنی قرآن کریمك معانیٔ منیفه‌سنی
شرح و ایضاح ایچون یازلمش اولان کتابلر : (تفاسیر شریفه)

تفاصیل { [ع] (تفصیل) لك جمعی : (تفاصیل متون)

تفاضل { [ع] فضل و مزیت یاریشنه چیقمق، طرفین
فضل ومزیته مالکیت ادعاسنده بولنمق. § فضله‌ٔ مقدار. (حساب تفاضلی) = اصطلاحات ریاضیه‌دندر .

تفاوت { [ع] ایکی شی بربرندن فرقلی اولمق. ایکی شیئك
بربرینه مخالف وغیر متناسب اولمسی . اکثریا فرق معناسنده قوللانیلیر : (تفاوت مقادیر ، ساعتلرك تفاوتی)

« بو شعر تازه برابر دکلسه باقی‌یه »
« بودر تفاوتی وجدی اوکهنه بوتازه »
(وجدی)

« رونمادر نشئه‌سنده هپ تفاوت عالمك »
« ساقیٔ صنعك ولی جام جهان پیراسی بر »
(جلیمکرای)

تفاعیل { [ع] تفعله‌لرکه اصطلاحات عروضده مصراع و یا
بیتك اجزای وزننّدن عبارتدر : (بر سوز مجرد افاعیل وتفاعیله مطابق اولمغله شعردن معدود اوله‌میه‌جغی. — کمال).

تفأّل { [ع] فال آچمق ، فال طوتمق: (تفأّل بالخیر)
= خیر ایله تفأّل دیمك یعنی خیره یورمقدر . بومعناده (ایله) اداتیله قوللانیلیر . جمعی (تفأّلات).

تفئیل { [ع] فال آچدیرمق ، فاله باقدرمق .

تفتّت { [ع] ریزه ریزه اولمق ، اوفاق اوفاق پارچه‌لانمق:
[تفتّت زجاجه] .

تفته { [ف] قیزمش ، قیزغین ، حرارتلی : [آهن تفته].

تفتیت { [ع] ریزه ریزه ایتمك ، ایدلمك ، پارچه‌لامق :
(تفتیت زجاج).

تَفْتيخ [ع] معده‌يى آچمق يعنى ككرمك معناسنده قوللانيلير.

تَفْتير [ع] فتور ويرمك ، ويرلمك. جمعى (تفتيرات).

تَفْتيش [ع] كركى كبى صوروب آراشدرمق ، صوريلوب آراشديرلمق : [تفتيش احوال ، تفتيش امور] ، [تفتيش مأمورى] = بعض امورى صوروب آراشديرمق ايچون حكومت طرفندن نصب اولنان مأمور . جمعى (تَفْتيشات) : [اجراى تفتيشات] .

تَفْتيق [ع] يارمق ، يارلمق : [تفتيق خشبياره ، حطبك تفتيق] .

تَفْتيك [ع] ديتمك ، ديدلمك ، [تفتيك كتان] . لسانمزده تحريف اولنه‌رق كسر تا ايله (تِفتيك) طرزنده قوللانيلير .

تَفْتيل [ع] بوكمك ، بوكلمك : (تفتيل رسن).

تَفْتين [ع] فتنه‌يه دوشورمك ، دوشورلمك § مفتون ايتمك ، ايدلمك : [تفتين قلب شاعر].

تَفَجُّر [ع] طاش يرى آچيلوق : شفق سوكمك § زميندن صو قاينايوب آقمق . جمعى [تَفَجُّرات]. ايكنجى معنا اعتباريله اصطلاحات طبيه دندر كه ايسيلك كبى يرى اوزرنده

حاصل اولان قيرمزى قاباره‌جقلره ديكلدر .

تَفَجُّع [ع] برمصيبت وقوعيله دردناك اولمق . يوركدن آجيمق .

تَفْجير [ع] صو آقتمق ، آقيدلمق . استعمالى انددر .

تَفْجيع [ع] آجيتمق ، آجيدلمق ؛ آجيدوب آغرتمق : [تفجيع قلب ، بر عضوك تفجيعى] جمعى (تَفْجيعات).

تَفَحُّص [ع] برشيئك ، بر ماده‌نك ايچ يوزينى دقتله آراشديرمق ، برشيئك ايچ يوزى دقتله آراشديرلمق : (تفحص امور ، تفحص علت ، كيفيتك تفحصى) : جمعى (تَفَحُّصات).

تَفَخُّر [ع] اوكونمك . (افتخار) ايله معناجه مترادفدر . جمعى [تَفَخُّرات] : [تفخرات شاعرانه].

تَفْخيم [ع] تعظيم ، يوجه عد ايتمك ، اولامق § حرفى قابا ، قالين تلفظ ايتمك .

تَفْديَه [ع] نفسنى غيره فدا ايتمك ، جانم فدا اولسون ديمك . تشديد ايله اوقومامليدر .

تَفَرُّج [ع] كوكل فرحلاندرمق ايچون قيره چيقمق ،

سیره کیتمك . § فرحلانمق ، کزمکله دفع غم ایتمك . جمعی (تفرجات) . [تفرجگاه ، تفرجگه] = سیر یری ، اکلنجه محلی .

تفرّخ { [ع] فرحلانمق ، کسب فرح ایتمك : (تفرح قلب) .

تفرّد { [ع] تك اولمق ، اشی اقرانی اولمامق : [داعیهٔ تفرد] = اشی اقرانی اولمامق دعواسی ، املی .

تفرّس { [ع] سزمك صورتیله طوغری آکلامق : [کندیسی بر شی سویله‌مدیکی حالده طور و حرکتندن تفرس ایتدی] . جمعی (تفرسات) .

« کلمه‌دن سن تفرس ایتمش ایدم »
(معلم ناجی)

تفرّش { [ع] دوشنمك : (تفرش بساط ، تفرش قالیچه) .

تفرّع { [ع] اصل مسئله‌دن احکام عدیده منشعب اولمق ، فرعلنمك ، داللانمق . جمعی اولان [تفرعات] = « متفرعات » مقامنده قوللانیلیر : (تفرعات امور) .

تفرّغ { [ع] فارغ اولمق ، واز کچمك : [تفرغ امور ، تفرغ خدمت] .

تفرّق { [ع] بربرندن آیرلمق § طاغلمق . بو معناده (افتراق) ایله مترادفدر .

تفرقه { [ع] فکر آیریلغی ، فکرجه باشقه‌لق : (بو مسئله موجب تفرقه اولور) § بربرندن آیریلق ، اویغونسزلق : (بینلرینه تفرقه دوشدی) § طاغنیقلق ، آیری آیری اولمق که غزته‌لرده اقسام سیاسیه‌دن افقی بر چیزگی ایله آیریلان قسمه اطلاق اولنور . بو قسمده اکثریا مقالات ادبیه و فقرات مخصوصه مندرج بولنور .

تفریح { [ع] فرحلاندرمق ، فرحلاندیرلمق : [تفریح دل] .

تفریخ { [ع] کوکلدن قورتلمق : زائل اولمق ، نشوونما بولمق ، فلیزلنمك . [وقت تفریخ] = اصطلاحات طبیه‌جه چیچك علتی آشیسنك زمان اجراسندن آثاری ظهور ایدنجه‌یه قدر کچن ایامه اطلاق اولنور .

تفرید { [ع] علم دینده تبحر ایله امر و نهی الهی‌یی بروجه کمال یرینه کتیرمك ایچون اختیار عزلت] معناسنه‌در :

« مرکز دائرهٔ پیرای علو و عظمت »
« قطب دین کعبهٔ دنیا و جهان تفرید »
(کاظم)

تفریش { [ع] دوشه‌مك ، دوشنمك : [حجره‌یی

تفریش ، تفریش حجله گاه ، بر دا . ژه نك تفریشی] جمعی (تَفریشات) .

تَفْریط { [ع] تقصیر ایتمك ، نقصان ایشله مك . (افراط) ك ضدی : [افراط و تفریط نه معقول ونه مقبولدر] آنکیچون هرشیده حد اعتدال مقتضای مسلك اهل کمالدر .

تَفْریع { [ع] اصل ماده دن فرع پیدا ایتمك ، ایدلمك ؛ فرعلندرمك ، فرعلندیرلمك : (تفریع مسئله ، تفریع حکم) .

تَفْریق { [ع] آییرمق ، آییرلمق : (تفریق اوراق ، تفریق امور ، تفریق نیك وبد) .

« تفریق ایچون کیمیسی اوقور رقیهٔ فسون »
« تسخیر ایچون کیمیسی یازار نسخهٔ دعا »
(لا)

تَفْزیع { [ع] بلیگلتمك ، بلیگله دلك ؛ حیرتله باقدیرمق ، شاشقین شاشقین باقدیرلمق : (تفزیع نائم) .

تَفَسُّخ { [ع] چوروییوب دوکولمك ، بوزولمق . اصطلاحات طبیه جه بر جسمك اجزای مرکبه سی تعفن ایده رك چوروییوب طاغلمق دیمکدر .

تَفْسِره { [ع] خسته نك بولنه باقمق ، خسته نك معاینه اولنان بولی .

تَفْسیده { [ف] قیزغین ، آتشلی : [تفسیده دل] = یورکی یانیق ، (تفسیده لب] چوق صوصامش .

تَفْسیر { [ع] معنای لغوینی لفظ مشکلدن معنای مطلوبی بیان وایضاح ایتمك ، بوصورتله ایضاح ایدلمکدر : (تفسیر آیت ، تفسیر عباره ، بر آیتك تفسیری ، بر کلمه یی تفسیر) [حسن تفسیر] = برشیئه کوزل معنا ویرمك ، [سوء تفسیر] = برشیئی ، برعباره یی فنا صورتده ایضاح ایتمك § عرف مفسرینه کوره حسن تأویل مقامنده مستعملدر . قرآن کریمك معانیٔ منیفه سنی ایضاح ایچون یازیلان کتاب شریفه ده اطلاق اولنور .

« بن اول اسرار کوی نسخهٔ ام الکتابم کیم »
« چیقار تفسیر بسم الله هرحرف بیانمدر »
(غالب)

« قدرت صانعی ایدر تفسیر »
« اونه پارلاق کتابدر بیلیرم »
(صفا)

تَفْسیق { [ع] فسقه نسبت ایتمك ، ایدلمك .

تَفَصُّم { [ع] قیرلمق ، منکسر اولمق . [انفصام] ایله مترادفدر .

تَفْصیل { [ع] بر شیٔ اطرافیله ، اطرافلی اوله رق بیان ایتمك : [تفصیل کیفیت ، تفصیل حادثه ، وقعه نك تفصیلی] جمعی (تَفْصیلات) .

« او مجمل نقطه نك تفصیل آثارین تماشا ایت »
« اولور بر تخم کتردن درخت بارور پیدا »
(نابی)

تَفَضُّل { [ع] ادعای فضل ایتمك ، فضل وكمال صاتمق، فاضللق طاسلامق . جمعی (تفضلات) :

تَفْضیح { [ع] رسوا ایتمك ، ایدلمك ؛ بر آدمی عیبنی ، فضایحنی حاله اعلان ایله‌مك صورتیله بدنام ایتمك . (افضاح) دن اقوادر . جمعی (تَفضیحات) .

تَفْضیض { [ع] كوموشله‌مك ، كوموشلنمك، كوموشه قاپلامق ، قاپلانمق : (تفضیض قبضهٔ سیف) .

تَفْضیل { [ع] برینی چوق ، زیاده مزیتلی عد ایدرك امثالنه ترجیح ایتمك : (حضرت ابوبكرك حضرات خلفایه تفضیلی)

تَفَطُّر { [ع] یارلمق ، آیرلمق . (اِنفطار) كبی .

تَفَطُّن { [ع] ادراك ایلمك ، فرقنه وارمق، آكلامق.

تَفْطین { [ع] آكلاتمق ، ادراك ایتدیرمك ، فرقنه واردیرمق .

تَفْعِله { [ع] اصطلاحات عروضندندركه مصراعك حاوی اولدیغی اجزای وزنیه دن برجزء وزنیسی دیمكدر .

تَفَقُّد { [ع] آرایوب صورمق ، آرانوب صورلمق : (تفقد احوال ، تفقّد حال و خاطر) جمعی (تَفَقُّدات) .

تَفَقُّه { [ع] فقه تحصیل ایتمك ، فقیه اولمق. § آكلامق معناسنی‌ده افاده ایدر .

تَفْقیه { [ع] تعلیم ، تفهیم ایتمك § فقه اوكرتمك .

تَفَكُّر { [ع] دوشونمك، دوشونلمك: (احوال ماضیه‌یی تفكر ، عاقبت حالمی تفكر ایدییورم ، اصل مسئله‌نك تفكری) جمعی (تَفَكُّرات) .

« اولان مخاطب مضمون یا اولی الابصار »
« اولور تفكّر آلای حقده لیل ونهار »
(لا)

تَفَنُّن { [ع] فنونه واقف اولمق ، فنوندن بهره‌مند اولمق § سوزی درلو درلو سویله‌مك ، بر صیره‌ده مكرراً ایراد اولنان عین معنایی باشقه باشقه سوزلرله سویله‌مك ، مهارت كوسترمك .

تَفَوُّض { [ع] عهده‌یه آلمق ، آلنمق : (بوخدمتی كیم تفوّض ایده‌جك ، بویله مشكل بر مأموریتك تفوّضی) اصطلاحات فقهیه‌دندر .

تَفَوُّق { [ع] اوسته چیقمق، فائق اولمق ، اوستون اولمق: (داعیهٔ تَفَوُّق)= یوكسكلنمك، اوستده بولنمق دعواسی، املی. (فلانك اوغلی فضل و مزیت جهتیله اقراننه تفوّق

ابتدی) [زایچهٔ حال وقالندن احکام لیاقتی واقران وامثالنه تفوق ورجحانیتی ظاهر اولور — سراطبایه تذکره — حاکف پاشا] .

تفوه | [ع] آغیزه ، لسانه آلمق ، آلنمق. اکثریا فنا سوز سویله‌مکده استعمال اولنور: (اوملو الفاظ غلیظه‌یی اولسه اولسه بنه او مقوله اشرا تفوه ایدر) جمی (تفوهات): (تفوهات ابلهفریبانه) .

تفویض | [ع] برشیئی ویا برایشی برینه احاله وسپارش ایتمك ، ایدلمك : (تفویض وظیفهٔ خطابت ، بو وظیفهٔ مهمه‌نك آنك عهده‌ٔ درایتنه تفویضی) .

« کلور البته ظهوره نه‌ایسه حکم قدر »
« حقه تفویض امورایت نه‌المجك نه کدر »
(واصف)

تفهم | [ع] تکلفله آکلامق ، ادراك ایتمك ، ایدلمك : (مسئله‌یی تفهم ، ماده‌نك تفهمی)

تفهیم | [ع] آکلاتمق . معناجه (افهام) دن اقوادر : (کوج حال ایله مرامنی تفهیم ایده‌بیلدی) جمعی (تفهیمات) .

تفیض | [ع] فیض آلوب ایلرو لمك ، فیضلنمك ، فیض بولمق : (فلان بحق تفیض ایتدی) .

تقابل | [ع] قارشی قارشی‌یه قاروشمق ، قارشی قارشی‌یه کلمك ، قارشیلاشمق : (تقابل صفین ، تقابل فریقین ، تقابل سلب وایجاب) .

« ترازوی تقابل وضع ایدوب بازار امکانه »
(نابی)

تقاتل | [ع] بربرینی قتل ایتمك . (مقاتله) مقامنده استعمالی جائزدر .

تقادم | [ع] کچمش بولنمق : (تقادم زمان) = بر ماده اوزرینه مرور زمان واقع اولمق معناسنده اصطلاحات فقهیه‌دندر .

تقادیر | [ع] احکام الهیه ، مقدرات . (تقدیر) ك جمعی .

تقادیم | [ع] تقدمه‌لر ، عرض اولنان هدیه‌لر .

تقارب | [ع] بربرینه یقین کلمك ، یکدیکره یاقلاشمق : (تقارب کوکبین) .

تقارن | [ع] بربرینه قرین اولمق ، یکدیکرك یاننه کلمك : (تقارن خصمین) .

تقاریر | [ع] تقریرلر ، افاده‌لر ، انهالر : (تقاریر رسمیه ایله تبلیغ کیفیت ایدلمشدر) .

تقاسم | [ع] بیلنشمك ، آندلاشمق ، § بولشمك ، بولیشلمك : (تقاسم میراث ، تقاسم اموال) بو معناده (مقاسمه) ایله مترادف ایسه‌ده اوزیاده قوللانیلیر .

تَقاسيطْ { [ع] جزءلر ، تقسيطلر (تقاسيط معينه‌يی منتظماً ويرمك تزييد امنيتی موجب اوله‌جغندن)

تَقاصّ { [ع] اودشمك ، آله جغنی ويره‌جكنه قارشی طو . توب صايشمق .

تَقاصُرْ { [ع] برشيئی یاپمغه مقتدر اولديغی حالده چكينوب ياپمامق .

تَقاضی { [ع] مديوندن حقنی قبض ايتمك . مديونی صيقشديرمق . طلب دين ايتمك صورتيله سرزنشده بولنمق . اكثريا اسلوب فارسی‌يه توفيقاً (تقاضا) طرزنده قوللانيلير :

« قيامه ايتدی تقاضا دمائم هيئت »
« قعوده اولدی كربندكاركاه امور »
(نابی)

« ايرمه‌دن وقت مرامينه تقاضا قيلماز »
« هر محقق كه خبيرم ديو دعوی ايلر »
« فضولی »

تَقاطُرْ { [ع] قطره قطره دوكلمك ، طاملامق : (تقاطراشك فرقت ، تقاطر باران نيسان) .

« تقاطر ايله‌مدكجه سرشك ديده تاك »
« اولورمی باغ تمناده خوشهٔ انكور »
(نابی)

تَقاطُعْ { [ع] بر برينی كسمك ، كسشمك : اصطلاحات رياضيه‌دندركه خطينك يكديكريله بر نقطه‌ده بربرينی قطع ايدرجه‌سنه بر - لشمه‌لری ديمكدر .

تَقاعُدْ { [ع] مأموريتدن چكيلوب چراغ اولمق ، ايشدن فارغ اولوب اوطورمق . بعضاً (مُتَقاعِد) مقامنده‌ده استعمال اولنور . [تَقاعُدِيَه] = تقاعد معاشی . [تَقاعُدْ صَنْدوغی نَظارَتی] = تقاعد معاملاتی ، معاشاتی ايفايه مأمور دائره .

تَقالِيبْ { [ع] بر طوربه‌نك ، بر كيسه‌نك ايچنی طيشنه چويرشلر ، دوندرشلر . « تَقْليبْ » ك جمعيدر .

تَقامُرْ { [ع] قمار اوينامق . (مُقامَره) ايله مترادفدر . الفاظ مذكوره‌نك افاده ايتديكی فعل شرعاً و عقلاً ممنوع اولان افعال ذميمه‌دندر .

تَقاوِيمْ { [ع] تقويملر ، روزنامه‌لر . مفردی اولان (تَقْويم) ه مراجعت اولنه .

تَقَبُّضْ { [ع] بوزيلوب طوپلانمق ، قبض اولمق ؛ بر آدمك حظ ايتمديكی ياخود صيقلديغی برشيدن طولايی ازيلوب بوزلمه‌سی معناسنی ده افاده ايدر § اصطلاحات طبيه‌جه عضلاتك اجرای فعل ايچون مربوط اولديغی قسم عضو اعتباريله بوزيلوب طوپلانمه‌سی ديمكدر .

تَقَبُّل [ع] قبول ایتمك، ایدلمك: « تقبل دعا ، تقبل هدیه » اصطلاحات فقهیه دندر .

تَقْبیح [ع] قبحه نسبت ایتمك، ایدلمك ؛ بر نسنه‌یی یاخود برفعلی چركین كوروب اوصورتله بیان ایتمك : (حركات بی ادبانه‌سنی هركس تقبیح ایتدی) جمعی (تَقْبیحات) .

تَقْبیل [ع] اوپمك، او پلمك: [تقبیل خرقهٔ سعادت ، تقبیل مصحف شریف ، دست معلمی تقبیل، لحیهٔ شریفك تقبیلی] .

«بنده‌سیدر خان محمودك بتون خلق جهان»
«كیم ایدرلر سوبسو تقبیل خاك پاینی»
(لبیب)

تَقْتیل [ع] چوق اولدرمك ، اولدیرلمك : [تقتیل اشقیا تقتیل سباع] .

تَقَدُّس [ع] زیاده‌سیله پاك اولمق ، مقدس اولمق : (تقدس قرآن. تقدس نبی آخرزمان).

تَقَدُّم [ع] اوكه كچمك ، ایلری كچمك ، اوكده بولنمق: (فضل تقدم) = اوكده بولنمق ، ایلری كچمك مزیتی دیمكدر. [تشریفات رسمیه قاعده‌سنجه فریقان كرام رتبهٔ اولی صنف اولی رجالنه تقدم ایدر]

تَقْدِمَه [ع] برآدمك كندیندن بیوك ذواته تقدیم ایتدیكی بركذار ، هدیه دیمكدر .

تَقْدیر [ع] علم آلهینك هیچ بر شی خلق اولنمه‌دن اول هرشیئك نصل اوله جغنه تعلق ایتمسی ، جناب حقك قبل الایجاد هرشیئك نصل اوله جغنی لوح محفوظده ثبت ایلمسی : [تقدیرات الهیه]

« تقدیر خدا قوت بازو ایله دونمز »
(نابی)

§ قیمت بچمك ، دكرینی سویله‌مك: [قماشك بهاسنی تقدیر ایتدی] .

« تقدیر بها ایلیه‌من صیرفی دهر »
« برجوهره كیم خاك سیاه ایچره نهاندر»
(عونی)

§ بكنمك، بكنلمك؛ قدرینی بیلمك، قدری بیلنمك: (تقدیر خدمت، تقدیر لیاقت ، هنرك تقدیری ، بر نشیده‌نك تقدیری ، بر آرتیستك تقدیر مهارتی) (تقدیراً) = بكنلمك صورتیله ، بكنه‌رك دیمكدر : (صداقتنی تقدیراً بیوك مكافاته مظهرایتدی) § احتمال ، صورت، حال : [مجبوریت قویه‌اولدیغی تقدیرده ، بالفرض والتقدیر] ، [علی كلاالتقدیرین] = بوایكی احتماله، صورته كوره‌دیمكدر. جمعی(تقدیرات).

« نه‌بیلور قدریمی ارباب معانی وبیان »
« سوزمی عارف بالله ایدر انجق تقدیر »
(نفعی)

تَقْدیس [ع] پاك ، صاف ، منزه طوتمق ؛ شرك وعیوبدن ونقایصدن قطعیاً وكلیا بری

عد ایتمك : (تقدیس حضرت پیغمبر ، قرآن کریمك تقدیسی) جمعی (تَقْدِیسات) :

« مظهر اولمش التفات حضرت پیغمبره »
« منعطفدر دیدهٔ تقدیس امت کللره »
(شیخ وصفی)

تَقْدِیم [ع] اوکه کچیرمك ، ایلری کچیرمك ، کچیرلمك [بو ایشی کافهٔ اموره تقدیم ایتمه‌لیدر] § آیاق آلتنه قومق ، حضوره صونمق ، عرض ایتمك : [فلانی فلانه تقدیم ، فلانك تقدیمی ، شو اثری تقدیم] .

تَقَرُّب [ع] یاقلاشمق ، یاناشمق . (اقتراب) ایله مترادفدر . (رمضانك تقربی ، رأس سنه تقرب ایتدی ، آتشه تقرب ایتمه‌ملیدر)

« کمان مثال کج اول مقصدك تقرب ایسه »
« آتلمه اوق کبی یابانه استقامت ایله »
(نابی)

تَقَرُّح [ع] اصطلاحات طبیه‌دن اولوب قرحه لانمق ، چیبان یاخود یاره درینلشوب بیومك دیمکدر .

تَقَرُّر [ع] قرار بولمق ، قرارلشمق : (فلانك درسعادته جلبی تقرر ایتدی ، سور ختانك اجراسی تقرر ایتدی) .

تَقْرِیب [ع] یاقلاشدرمق ، یاقلاشدیرلمق : (صندالك ریختمه تقریبی ، قایغك اسکله‌یه تقریبی) § تخمین یعنی ظن ایله بیان رأی ایتمك معناسنده‌ده استعمال اولنور . مثلا (تقریباً ، تقریبی) کبی . § بولنی بولمق ، اویدورمق معناسنده‌ده قوللانیلیر . (بو ایشی بجرمك ایچون بردرلو تقریبنی بوله‌میورم ، او ورطه‌دن بر تقریب ایله قورتولدی) .

« نشئه بولسه کیشی کر کیفه اویوب بر تقریب »
« شحنهٔ رنج خمار ایلر او ساعت تأدیب »
(واصف)

تَقْرِیر [ع] برلشدرمك ، برلشدرلمك ، ثابت قیلمق : [هر کونکی درسی ذهنده تقریره چالیشمه‌لیدر] § شفاهی افاده ، بیان دیمکدر : (تقریر دعوی ، حکایه‌نك تقریری) ، (حسن تقریر) = سلاسته ، طاتلی وکوزل بر طرزده سویله‌مك دیمکدر . بومعناده جمعی (تَقْرِیرات) در . § بر ماده‌یه دائر یازیلان مقالهٔ رسمیه : (سفیرك کوندردیکی تقریر ، مدیر طرفندن ویریلان تقریر) بومعناده جمعی (تَقارِیر) در . (تقریرلك کاغد) = بیوك تذکره‌لك کاغدکه اقلام رسمیه‌ده قوللانیلیر .

« شیخه باق کتم عدمدن دیو تقریر ایلر »
« بیلماز اما که نه‌در معنیٔ اخفای عدم »
(عاکف پاشا)

« حال دلی اول آفته تقریره نه حاجت »
« بر واقعه کیم خیر اوله تعبیره نه حاجت »
(عارف)

تَقْرِيض { [ع] مدح ایتمك ، ایدلمك . اكثریا مؤلفات حقنده مستعملدر : (بوكتابك تقریضی ، كتابه تقریض) بو معنایه كوره جمعی (تَقْرِيضَات) در . § مؤلفاتی مدح طرزنده یازیلان منظوم ومنثور مقاله‌یه اطلاق اولنور : (او اثرده یكرمیدن زیاده تقریض واردر) بو معناده جمعی [تَقَارِيض] در .

« ابتدی تقریضنه صرف مكنت »
« چكه‌جی زاده محمد عزت »

تَقْرِيظ { [ع] برشیئك ایولكنی ، خطاسنی محاكه ایتمك . (تقریض) كبی مؤلفات حقنده قوللانیلیر .

تَقْرِيع { [ع] توبیخ ، تعنیف ، باشه قاقمه .

تَقْرِين { [ع] قرین ایتمك ، ایدلمك ، برلكده بولندرمق ، بولندیرلمق .

تَقْسِيط { [ع] اوقات معینه‌ده اودنمك اوزره پارچه پارچه ایدیلان بورجك هر برقسمی ، بولونمش جزءلری : [سهم تقسیطی ، دین تقسیطی ، برنجی تقسیط ، بشنجی تقسیط] .

تَقْسِيم { [ع] قسم قسم ایتمك ، ایدلمك ، بولمك ، بولنمك § فن حسابده اعمال اربعه‌دن برینه اطلاق اولنور : [اوتوزی اونه تقسیم ، تقسیم میراث ، اثمان مختلفاتك بین الورثه تقسیمی] § مقسم مقامنده صولرك ماصوره ماصوره بولوندیغی محل : (صو تقسیمی ، تقسیم صویی) § فن موسیقیده برمقامه عائد نغماتك بولونمه‌سی : (عشاق تقسیمی) جمعی اولان (تقسیمات) = اكثریا ابنیه‌نك داخلنده‌كی بولمه‌لر معناسنده قوللانیلیر .

تَقْشِير { [ع] قابوغنی صویمق ، قابوغی صویلمق : [بادامك تقشیری] .

تَقَشُّع { [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر . خسته‌نك بلغم چیقارمه‌سنه ، قیرمزیلی توكورمه‌سنه اطلاق اولنور .

تَقَصِّي { [ع] برشیئك نهایتنه وارمق ، اصلنی آراشدرمق . معناجه مترادفی اولان (استقصاء) زیاده قوللانیلیر .

تَقْصِير { [ع] برشیئی یاپمغه قدرتی وار ایكن چكینوب یاپمامق . (تقاصر) كبی § قصور ایتمك ، قباحت ایشلمك ، اكسیكلكده بولنمق : (تقصیر ایتدیكنی انكار ایده‌من) (پر تقصیر) = قصورلی ، قباحتلی دیمكدر . جمعی (تَقْصِيرَات) : (اغماض تقصیرات ایله اداره مصلحت ایدیيوردی) .

« بی مجالم ستم دهر ایله غایت عفو ایت »
« وصف پاککده کرایتدمسه ضروری تقصیر »
(حق)

تَقَطُّر { [ع] طاملامق ، طامله طامله آقمق ، (تقاطر) کبی .

تَقْطِیر { [ع] قطره قطره دوکمك دوکلمك ؛ طاملاتمق ، طاملادلمق :

« دُرّ ایله سایه‌کده تزیین ایلدم بالسکی »
« کوزلرمدن ایتدی تقطیر لآلی کوزلرك »
(معلم ناجی)

« خنده‌سی آواز قلقل کریه‌سی تقطیری »
« ماجرای مجلسه ساغر هم آغلر هم کولر »
(پرتو پاشا)

تَقْطِیع { [ع] پارچه پارچه کسمك ؛ کسلمك § کلام منظومك هر جزئی عائد اولدیغی بحرك افاعیل وتفاعیلندن برینه کوره پارچه‌لانمه‌سی: (تقطیع بیت) جمعی (تقطیعات) .

تَقْفِیل { [ع] کلیدله‌مك ، کلیدلنمك : (تقفیل ابواب) .

تَقْفِیَه { [ع] قافیه‌له‌مك ، قافیه‌لنمك ؛ قافیه‌لی قیلمق ، قیلنمق : (تَقْفِیَهٔ شعر) . تشدید ایله غلطدر .

تَقَلُّب { [ع] دونمك ، ده‌کشمك ، طرز دیکره کیرمك : (تقلب اصول ، تقلب عادات) جمعی (تَقَلُّبات) : (تقلبات دهور واعوام ایله) .

« اولماز اوکلامی محوه باعث »
« انبوه تقلّب حوادث »
(مقدمه)

« مستان خراباته صلادر نه طوررلر »
« زهاده تقلّب ایده‌جك دم بوزماندر »
(نفعی)

تَقَلُّد { [ع] طاقنمق ، طاقینلمق ؛ قوشانمق ، قوشانلمق : (تقلّد سیف ، سیفك تقلّدی) § درعهده ایتمك ، اوزرینه آلمق : (تقلد امور اداره ، امور حکومتك تقلّدی)

تَقَلُّص { [ع] چکیلوب ، طوپلانوب بوزشمك . اصطلاحات طبیه‌دندر : (تقلّص عضلات ، تقلّص اعصاب)

تَقَلُّل { [ع] آزالمق ، آز اولمق : (تقلّل ماء نیل ، تقلّل حبوبات) .

تَقْلِیب { [ع] ترسنه چویرمك ، چویرلمك ؛ بر یاندن بریانه دوندرمك ، دوندیرلمك : جمعی (تقلیبات) .

تَقْلِید { [ع] طاقمق ، طاقلمق ؛ قوشانمق ، قوشادلمق : (تقلید سیف ، حمائلك تقلیدی) § برشیئك اصلنه بکزتمه طرزنده قلبنی ، ساخته‌سنی یاپمق . لسانمزده بومعناده مفعول به ، مفعول الیه آلیر ، حین

استعمالده بونك تعيين ذوق سليقه‌يه قالمدر [اهل تقليد] = صورتا زهد و صلاح آثاری كوستروب حقيقتده منهيات ايله مشغول اولان رياكاران. § بكزتمه صورتيله ياپيلان ساخته شی : (تقليد اينجو ، تقليد ساعت ، پرلانته تقليدی) § اوته كينك بريكنك حال وقالنی بكزتمك صورتيله مزيفانه مسخره‌لق ايتمك كه تقليد ياپمق دينيلير . [تقليدجی] = او يله‌جه مسخره‌لق ايدن آدم .

« قوربغه ماندايی تقليد ايده‌مز »
« ياقيشيری دوه‌يه قزازلق »
(صفا)

« تقليد زاغ كبك خرامانی كولديرور »
(يحيی)

تَقَلُّع [ع] زياده قلع ايتمك ، يارمق ، يرندن قوپارمق.

تَقَلُّف [ع] قالافاتلامق ، قالافاتلانمق : (تقليف سفن ، صندالك تقليفی) .

تَقَلُّل [ع] آزالتمق ، آزالدلق: (تقليل مقدار ، مصارفك تقليلی) .

« برنوادن بر درخت بارور ايلر ظهور »
« خاك ايدر تكثير دور جرخ تقليل ايتديكن »
(نابی)

تَقَلُّم [ع] كسمك ، كسلمك . طرناق وقامش كبی شيلر حقنده قوللانيلير : (تقليم اظفار ، تقليم نای) .

تَقَوُّت [ع] بسلنمك ، كچنمك.

تَقَوُّس [ع] اكريلمك ، اوق يايی شكلنه كيرمك ، قوسلنمك : (تقوّس قامت ، تقوّس خط)

تَقْوَى [ع] جناب حقدن صاقنمه ، مخافة الله ايله مناهيدن اجتناب ايتمك : (اهل تقوی) = بوصورتله حركتی اختيار ايدنلر ديمكدر. اسلوب فارسی ايله (تقوی) طرزنده‌ده قوللانيلير .

« نه بر اهل دنيايه ايتدم تعبد »
« نه بر اهل تقوايه وار انتسابم »
(معلم ناجی)

« صائمه منشور خرد ياعفت و تقوی يورر »
« بزم جدر بونده حكم جام غمفرسا يورر »
(راغب پاشا)

تَقَوِّی [ع] قوت بولمق ، قوتلنمك (تقوّی مريض)

تَقْوِيب [ع] يری قازمق ، بر شيئی يرندن چكوب قوپارمق .

تَقْوِيد [ع] يدمك ، يدلك: (تقويد اعمی) .

تَقْوِيس [ع] مقوّس ايتمك ، ايدلك ؛ يای شكلنه قويمق ، قوتلق : (تقويس نهال ، جبوغك تقويسی) .

تَقْوِيل [ع] بركيمسه‌نك سويله‌مديكی سوزی كنديسنه

اسناد ایتمك، برسوزی شویله سویلدی دیه برینه عطف ایله‌مك كه ترجمه‌سی بركیمسه‌نك خبری اولمقسزین آكا اسناد ایله دیدی قودی ایتمكدر. جمعی (تقویلات) .

تَقْویم [ع] اكری بی طوغرلتمق، اكری طوغرلدلمق . (تقویم غصون ، نهالك تقویمی) § شهور ومواسمی واوقات شرعیه وسائره‌یی حاوی سنه‌ده بركره ترتیب ونشر اولنان اثر ، رساله‌جك. جمعی (تقاویم) .

« چیقاورلر سنه‌ده بر تقویم »
« اولمه‌سن طالب علم تنجیم »
(وهبی)

تَقْوِیَه [ع] قوت ویرمك ، ویرلمك ؛ قوتلندرمك ، قوتلندیرلمك . مادیات و معنویاتده [ایتمك] ماده‌سیله استعمال اولنور. اسلوب فارسی اوزره [تَقْوِیَتْ] صورتنده اولورایسه (بولمق، ویرمك) ماده‌لریله قوللانیلیر : (تقویهٔ حكم ، تقویهٔ بنا ، تقویهٔ جدار ، ایشه تقویت ویره‌جك یولده) .

« اولسه كر معدلتی تقویه بخش عجزه »
« بره آهویه كزند ایردیره‌مز صولت شیر »
(حقی)

« بونسل پاك ایله دین محمد تقویت بولدی »
« شرفبخش اولدی دهره بونلرك آیین وار كانی »
(شمدی)

تَقْهیر [ع] قهر ایتمك، ایدلمك ، جمعی (تقهیرات) : (تقهیر اعدا ، اشقیانك تقهیری) .

تَقِی [ع] تقوی صاحبی ، تقوی ایله متصف آدم .

تَقَیُّح [ع] ایرینلنمك . اصطلاحات طبیه‌دندر : (تقیح جریحه)

تَقَیُّد [ع] قیدلی بولنمق ، دقتلی طاورانمق ؛ مقید اولمق ، وظیفه ایدنمك : (ایشنده تقید ایتمز ، اجرای تقیدده قصوری یوقدر) (عدم تقید) = قیدسزلق، وظیفه ایدنمه‌مك، جمعی (تقیدات) .

تَقْیید [ع] مطلق براقیوب قید. لامق ، قیدلانمق . جمعی (تقییدات) :

« هرنه حكم ایلسه آزاده تقیید سؤال »
(جناب باری حقنده‌ـلا)

تَك [ف] قوشمه ، سكیرتمه ـ (بوـی) یاخود (تاز) ایله قوللانیلیر: (تك وپوه تك وتاز) .

تَكاپو [ف] تلاش ایله تحری ، تلاشله آردندن سكیرتمه :

« تكاپویه دكمز او سفلی مطالب »
« او سفلی مطالب تكاپویه دكمز »
(معلم ناجی)

« یكدیكره ایلیوب تكاپو »
« دیرلركه افندی بویله‌در بو »
(شیخ غالب)

« چوق تکاپو ایلدم پست و بلندین عالمك »
« بولمدم تاءیدن غیری طریق اسلمن »
(نابی)

تَکاثُرْ [ع] چوقالق. (تَکَثُّرْ) ایله مترادفدر .

تَکاثُفْ [ع] صیقلاشوب بربرینه کیره‌رك قالینلاشمق ، کثافت پیدا ایتمك ، کثیف اولمق : (تکاثف سحاب ، تکاثف بخار) .

تَکاسُلْ [ع] اوشنمك، تنبلجه‌سنه طاورانمق: (وظیفه‌سنجه تکاسلی کورلدی ؛ تکاسل ایدییور ، وظیفه‌سنده تکاسل ایتمز) جمعی (تکاسلات) .

« بن کویکه امید شهادتله کلمشم »
« اولدو تکاسل ایله‌مه قربانك اولدیغم »
(عونی)

تَکافُؤْ [ع] برابرلشمك، بربرینه کفو اولمق . استعمالی اندردر .

تَکالُبْ [ع] کوپك کبی بربرینك اوزرینه صیچرایوب آتلمق : (تکالب اوباشان) .

تَکالیفْ [ع] بریسنه بر ایش ایشله‌مکی امر ایتمك معناسنه اولان (تَکْلیفْ) ك جمعی . بوطرز جمعی اکثریا شریعتك، حکومتك امری معناسنده ، ویرکو مقامنده قوللانیلیر: (تکالیف شرعیه، تکالیف امیریه ، تکالیف رسمیه) .

تَکامُلْ [ع] « تَکَمُّلْ » ایله مترادفدر . اورایه مراجعت اولنه .

تَکاوَرْ [ف] قوشیجی ، سکیردیجی ، سریع الحرکه : (اسب تکاور) .

تَکایُدْ [ع] بربرینه حیله ایتمك، حیله ایدشمك : (تکاید ارباب طمع) جمعی (تَکایُداتْ) .

تَکَبُّدْ [مولده] قاتیلاشمق . اصطلاحات طبیه‌دندر .

(تَکَبُّدِ رِئَه) = جگر علق ، آق جگرك شیشوب وظیفه وشکلی خللپذیر اولمق .

تَکَبُّرْ [ع] کبرلنمك، بیوکلنمك، نفسنی بیوك کورمك :

« تکبّر اك منفور ، اك مذموم خصلتدر » .

« لازم دکل عنایتی اهل تکبّرك »
« بخش ایلدم عطاسنی وجه عبوسنه »
(نجاتی)

تَکْبیبْ [ع] کباب یاپمق، کباب ایتمك ، ایدلمك : (تکبیب شکار) .

تَکْبیرْ [ع] الله اکبر دیمك : صدای تکبیر ، افتتاح تکبیری) لسانمزده (کتسیرمك) و (آلمق) ماده‌لریله قوللانیلیر . جمعی (تکبیرات) .

« کوش جانمده‌در اول غلغل تکبیر هنوز »
(معلم ناجی)

« اولدی ارواح رسل غلغله سنج تکبیر »
(حق)

تَکَثُّر [ع] چوق اولمق ، چوغالمق : (تکثر اموال، تکثر نقود ، تکثر نفوس)

تَکْثیر [ع] چوغالتمق، چوغالدلمق : (تکثیر واردات ، تکثیر اشیا ، سرمایه‌نك تکثیری) .

تَکْثیف [ع] صیقلاشدیرمق؛ کثافت ویرمك ، ویرلك . اصطلاحات کیمیویه‌دندر .

تَکَحُّل [ع] کوزینه سورمه سورنمك. (اِکتحال) ایله مترادفدر .

تَکْحیل [ع] سورمه‌له‌مك ، سورمه‌لنمك: (تکحیل عیون ، چشمان عروسك تکحیلی) .

تَکَدُّر [ع] کدرلنمك : (سبب تکدّر ، تکدّر خاطر) § بولانمق (تکدّر ماء) .

تَکْدیر [ع] آزارلامق، آزارلانمق : (تربیه‌سزی تکدیر واجبدر ، اوشاغك تکدیری لازم کلدی .) § بولاندرمق ، بولاندیرلمق : (آب صافی تکدیر) جمعی (تَکْدیرات) .

« تکدیر ایله اوصلانمایانك حقی کوتکدر »
(ترکیب بند)

تَکْذیب [ع] کذبه نسبت ایتمك، ایدلمك ؛ یالانه چیقارمق، یالاندر دیمك : (شایعه‌نك تکذیبی ، تکذیب روایت) جمعی (تَکْذیبات) .

تَکْرار [ع] برشیئی ایکی ویا دها زیاده کره اجرا معناسنه‌در : (بر سوزی تکرار ، رجای واقعی تکرار، تکرار نیاز) . (تکرارعلی‌التکرار، تکرار بتکرار) = بر چوق دفعه دیمکدر . § مکرّر اوله‌رق :

« قوندی سربامه بارك‌الله »
« تکرار هوالانیرسه ایواه »
(معلم ناجی)

تَکَرُّر [ع] مکرر اولمق، بردن زیاده وقوع بولمق : (تکرّر عباره ، تکرّر وقوعات ؛ تکرّر معامله) جمعی (تکررات).

« ایکی دفعه تکرر ایتدی خطاب »
« ویرمه‌مشدی هنوز کیسه جواب »
(معلم ناجی)

تَگَرگ [ف] یاغان طولو : (باران وتکرك) .

« باران فرح تکرك آفات »
(غالب)

تَکَرُّم [ع] تعظیم وحرمت کوره‌مك ، کرمکار بولنمق :

« كريم ابر كفا، كامكار بحر دلا »
« ايا محيط جهان تكرم وتكريم »
(نفعى)

تَكَرُّه [ع] بر شيئى كَريه كوروب ايكرنمك ؟ بو معناده (اِستِكراه) زياده قوللانيلير.

تَكرير [ع] تكرارلامق ، تكرارلانمق : (تكرير رجا ، تكرير عباره) .

« حق انصاف بودر ڭى نظيركده سنك »
« حانث اولمام اكر ايتسه م دخى تكرير قسم »
(نابى)

تَكريم [ع] تعظيم و حرمت ايتمك ، علامت حرمت كوسترمك . اكثريا مفعول به ، بعضاً مفعول اليه آلير. مثلا (قرآن كريمى تكريم) دينيلديكى كبى (قرآن كريمه تكريم) ده دينيله بيلير. (تكريماً) = حرمت ايتمك صورتيله. جمعى (تَكريمات)

« ايا محيط جهان تكرم وتكريم »
(نفعى)

تَكريه [ع] كَريه كوستروب سودرمه مك ، سودير-له مك : (تكريه فضايح ، منهياتك تكريهى) جمعى (تَكريهات) .

تَكَسُّر [ع] قيرلمق ، پاره پاره اولمق ، پاره لنمك : (تكسّر قدح) . (اِنكِسار) ك برنجى معناسيله مترادفدر .

تَكسيب [ع] كسب ايتدرمك ، ايتدير لمك ، قازاندر-مق ، قازانديرلمق: (تكسيب اموال)

تَكسير [ع] زياده سيله قيرمق ، قيرلمق : (تكسير زجاج ، تكسير خاطر) .

تَكشيف [ع] زياده سيله آچمق ، آچلمق : (تكشيف اسرار ، تكشيف طرق) .

تَكَفُّل [ع] كفيل اولمق ، كفالت ايتمك :

« كيم اعتماد ايده جك مفلسك تكفّلنه »
(سيد وهبى)

تَكفير [ع] لسانمزده كفره نسبت ايتمك ، كافر اولدى ديمك صورتيله استعمال اولنوركه (اِكفار) ايله مترادفدر . فقط (اكفار) نادراً قوللانيلير: (تكفير مسلم موجب كفردر) .

تَكفيل [ع] كفيل ايتمك ، ايدلمك: (فلانى تكفيل، فلانك تكفيلى) .

تَكفين [ع] كفنه صارمق ، صارلمق ؛ كفنله مك . كفنلنمك : (تكفين ميت ، امواتك تكفينى) .

« بر عجب فيض مجردوار كه تيغ غمزه ده »
« ثقلت تكفيندن ايتمش شهيدان انسلاخ »
(ممدوح پاشا)

تَكَلُّس { [ع] كيرجلنمه ، كيرج حالنه منقلب اولمق ، بر شيئى كيرج حالنه قويمق، كيرجلندرمك معناسنه اولان (تَكْلِيس) كبى بوده اصطلاحات كيمويه‌دندر .

تَكَلُّف { [ع] كلفتلى ايش طوتمق، اختيار زحمت ايتمك :
« احباب آره‌سنده تكليف تكلّف اولماز » جمعى اولان (تَكَلُّفات) = مبالغه ، اقتصاده افراط معناسنه‌در.
[بى تكلّف] = كلفتسز اوله‌رق .

« پيرانه تكلّف ايتمش الحق »
« ويرمش هله كارده‌زده رونق »
(شيخ غالب)

« اضطراب نا بهنگام ايسته‌مز تحصيل كام »
« موقعنده بى تكلف كار كندين كوسترر »
(راغب)

تَكَلُّم { [ع] سويله‌مك ، سوز سويله‌مك :
« اوكرن لسان عصر ورسوم زمانه‌يى »
« باق طبع ناسه حاله مناسب تكلّم ايت »
(نورس قديم)
« اوخنده‌لرله تكلّم اوعشوه‌لرله خطاب »
(سيرقى)

تَكْلِيف { [ع] بريسنك بر ايش ايشله‌مسنى ايسته‌مك ، بر ايش ايشله‌مسى ايستنلمك : [شو خدمتى تكليف ايده‌لم، تكليف رياست، مديريتك تكليفى] [تكليف ما لا يُطاق]= طاقت كتيريله‌ميه‌جك شيئى تكليف § شريعتك ، حكومتك امرى . جمعى اولان (تَكالِيف) = اكثريا طرف حكومتدن اهالى يه طرح اولنان ويركولر معناسنده مستعملدر . برنجى معنايه كوره جمعى (تَكْلِيفات) در :
(تكليفات واقعه‌يى قبول ايتدى)
[تكليف خام — ياخود — خام تكليف] = شايان قبول اوليه‌جغى آشكار بولنان شيئى تكليف ديمكدر .
« آتشين آهمله ايلرسين بكا تكليف باغ »
« باغبان كلبرك خندانك كركزمى سكا »
(فضولى)

تَكَمُّل { [ع] كامللنمك ، كامل بولمق، كامل اولمق : (تحصيل علوم و فنون ايله تكمّل ايتمشدر) . جمعى (تكمّلات) .

تَكْمِلَه { [ع] علاوه ، ذيل كبى اكمال نقصان ايچون صوكره‌دن ياپيلان شى .

تَكَمُّن { [ع] كيزلنمك ، پوصويه كيرمك : (تكمّن اشقيا ، تكمّن سريه) .

تَكْمِيل { [ع] بيترمك ، بيترلمك ؛ تمام ايتمك ، ايدلمك :
(تَكْمِيل ثَلاثِين) = اوتوزى بتيرمه .
(تكميل انفاس) § بتوف ، تام :
(دوكون تداركاتى تكميل اولندى ،

تکمیل اسرا الابد، موجود ایدی ، باشلادیغی ایشی تکمیل ایدر) .

« سریر سلطنتده ایلدی اون دردی چون تکمیل »
« سکز یوز بشده آخر ایتدی ترک عالم فانی »
(همدمی)

تَکْنِیَه { [ع] کنیه وضع ایتمك، ایدلك ، کنیه‌لمك ، کنیه‌لنمك. تشدید ایله غلطدر: [الیوم عربلرده تکنیه جاریدر] .

تَکَوُّن { [ع] پیدا ، واراولمق، موجوداولمق. استعمالی معنویاته مخصوصدر: (تکوّن روایات، تکوّن مناقشه ، تکوّن اختلاف) .

تَکْوِین { [ع] اولدرمق، اولدیرلمق ، احداث وایجاد ایتمك. صفات آلهیه‌دندر: [تکوین اشیا ، تکوین عوالم] ، [عالم تکوین] = وجود وحدوث عالمی . (کتاب التکوین) = توراتك برنجی قسمی .

« نور وحدتدن اولوب شعله پذیرای حدوث »
« ویردی فر عالم تکوینه مرایای حدوث »
(عارف حکمت)

تَکَه { [ف] ارکك کچی .

تَکَهُّن { [ع] کاهنلك، فالجیلق باقیجیلق ایتمك .

تَکَیُّس { [ع] ظرافت صاتمق ، ذکا فروشلق ایتمك کیاستلی کورنمك .

تَکَیُّف { [ع] برکیفیتله متصف اولمق، کیفیتلنمك.

تَکْیَه { [ف] درویشلره مخصوص اقامتگاه ، عبادتگاه . [تَکْیَه گاه] و (تَکْیَه گَه) = تکیه محلی وتکیه مقامنده قوللانیلدیغی کبی طایانه‌جق بر معناسنده‌ده استعمال اولنور . (تَکْیَه‌زَن) = طایانیجی ، [تکیه نشین] = تکیه‌ده اوطوران، درویش دیمکدر : (مثل مشهور — تکیه‌یی بکله‌ین چوربانی ایچر).

تَلاحُظ { [ع] کوزاوجیله بربرینه باقمق ، کوز اوجیله باقشمق : (تلاحظ عارفان ، تلاحظ نیرنان) .

تَلاحُق { [ع] بربرینه قاتلمق ، ملحق اولمق ، قاتشمق : (تلاحق افکار ، تلاحق اجزا).

تَلّ { [ع] تپه ، کومه ، بیغین. اکثریا برنجی معناده استعمال اولنور. مثلا (تلّ صغیر) = کوچك تپه ، (تلّ رفیع) = یوکسك تپه (تلّ جبل) = طاغ تپه‌سی . جمعی [تلال] در : (تلال رفیعه ، تلال جبال) .

تَلاتِین { [اسم اجنبی] مسقو مشینی دیمکدر . زمان اوائلده بلغار تعبیر اولنان کوزل قوقولی دری‌یه اطلاق اولنورکه آنکله مطره وسلاحلق کبی شیلر اعمال ایدیلیر . دشت قبچاق بلغارلرینك ایجادی اولدیغی مرویدر .

تَلاشْ [ع] اضطراب ایله قاریشیق عجله ایتمك .

تَلاصُقْ [ع] بر برینه یاپشمق ، بیتشمك : (تلاصق خطین) .

تَلاطُفْ [ع] رفقله خوش معامله ایتمك ، نازکانه رفقله ایشله‌مك . جمعی (تَلاطُفات) .

تَلاطُمْ [ع] اورشمق ، چارپشمق ، اکثریا دکیزك طالغه‌لا- نوب بر بری اوستنه چارپشمه‌سنده ؛ زیاده طالغه‌لانمه‌سنده قوللانیلیر : (تلاطم دریا ، تلاطم امواج) .

« اولسکی وقار نرده قالدی »
« کیتدکجه تلاطمك چوغالدی »
(درپایه خطاب — معلم ناجی)

« ضمیری فکر سوی عشقدن ایدرمی تهی »
« تلاطم ایلسه دریا ینه کهر بولنور »
(عاکف پاشا)

تَلاعُبْ [ع] اوینامق ، اویناشمق (مُلاعَبه) کبی :
(تلاعب صبیان) .

تَلافی [ع] الدن کیدن شیئی صکره‌دن تدارك ایتمك ، ایدلمك : (تَلافیِ مافات) = فوت اولان شیئی الده ایتمك ، یرینه کتیرمك .
(ناقابل تلافی) = الده ایدلمسی ، یرینه کتیرلمسی ممکن اولمیان دیمکدر .

« نه داعیهٔ تدارك اوقات ایت »
« نه دغدغهٔ تلافیٔ مافات ایت »
(نابی)

تَلافیفْ [ع] ایچ ایچه قویمق کبی بر معنایی افاده ایدن [تَلفیف] ڭ جمعی اولان بو لفظ طاقم طاقم ، بر برینه صارماشمش نباتات کثیره معناسنده قوللانیلیر . مفردی بو معناده قوللانیلماز : (تلافیف صحرا ، تلافیف وادیٔ شط) § اصطلاح طبجه دماغك سطحنی تشکیل و ستر ایدن بوکونتیلره اطلاق اولنور .

تَلاقی [ع] بر برینه قارشی کلوب بولشمق ، بر بریله بولشمق ؛ بر برینه قاووشمق : (تلاقیٔ محبین ، تلاقیٔ اخوان) ، (موعد تلاقی) = rendez - vous تعبیری لسانمزده « رانده . وو » مقابلنده و تعیین موقع ملاقات معناسنده ترجمه و استعمال ایدلمش .
(یوم التلاق) = قیامت کونی .

« برکون او امید پرستك یری »
« صدر طربکاه تلاقی اولور »
(معلم ناجی)

تَلاکُمْ [ع] بر برینه یومروق اورمق ، یومروق اورشمق .

تَلاهی [ه] آلات لهو ایله اوغراشوب اوینامق .

تَلَأْلُؤْ [ع] پارلدامق . لمعان ایتمك .

تَلَبُّسْ [ع] لباسلانمق ؛ کیمك ، کیلمك : (تلبس جامه) جمعی (تلبّسات) . [دائما اطعمهٔ نفیسه اکلنی ، ثیاب فاخره تلبسنی

عادت ایدنمه — نصیحت جامی — فیض آباد] .

تَلْبِیس { [ع] بر شیئك عیبنی ستر ایتمك ، حق ستر ایتمك ، صورت حقدن کوربنه‌رك حیله ایدوب آلداتمق : (ابلیس پرُ تلبیس) جمعی (تَلْبِیسَات) : (تلبیسات ابلهفریبانه) . [محمود ابلیس پر تلبیس اولان آدمی ارواح مقدسه‌یه قارشی لطف مخصوصك ایله مکرم قیلدك — مناجات جامی — فیض آباد] .

« (ایتمه بویله) ندای قلبیسی »
« نه‌اولور بوزسه حکم تلبیسی »
(معلم ناجی)

تَلْبِیَه { [ع] لَبَّیْكَ جاغرمق ، لبیك دیمك ، [تلبیهٔ حجاج مسلمین] . تشدید ایله غلطدر .

تَلَثُّم { [ع] یاشماق طوتنمق ، یاشماقلانمق :

« چهره‌کده نه‌در بوحسن تابش »
« صاندم که قمر تلثم ایتمش »
(معلم ناجی)

تَلْثِیم { [ع] بریسنك آغزینی اوپمك ، آغزی او پلمك : (تلثیم دهان صبی) لسانمزده یالکز آغز اوپمك معناسنده دکل مطلقا اوپمك معناسنده قوللانیلیر . آنکچون (تلثیم دهان) تعبیری طوغرودر . مثلا (ذات والای ولایتپناهی دخی یکرمی اوتوز خطوه ایلرودن بالاستقبال راسمهٔ تعظیمکاری‌یی ایفایه مسارعت ومنشور عالی‌یی تلثیم ایله وضع سر مفخرت ایله‌مش] .

تَلَجْلُج { [ه] سوزی دیلی چیکنه‌یه‌رك سویلمك ، اکلاشیلیر آکلاشیلماز صورتده سویله‌مك : (تلجلج خائف ، تلجلج خائن)

تَلَحُّز { [ع] بریسی اکشی برشی یر ایکن دیکرینك آغزی صولانمق : (تلحز زورنازن) .

تَلْحِید { [ه] قبری لحدله‌مك ، قبر لحدلنمك : (تلحید قبر ، قبرك تلحیدی) § (تدفین) کبی دفن ایتمك ، کومك معناسنده‌ده قوللانیلیر : (تلحید شهید) .

تَلْحِین { [ع] قرائتده تغییر کلمه ایتمك § ازکی ایله ، نغمه ایله اوقومق § تخطئه معناسنده افاده ایدر . جمعی (تلحینات) .

تَلْخ { [ف] آجی دیمکدر : [تلخ وشیرین] ، (تلخاب ، تلخابه] = طعمی آجی ، ناخوش اولان ایچیله‌جك شی . (تلخابه) زیاده مستعملدر : (نوش تلخابهٔ آزار) . (آب تلخ) = آجی صو دیمك ایسه‌ده شرابدن کنایه اوله‌رق‌ده قوللانیلیر . [کفتارِ تلخ] = آجی سوز ، [تلخ کفتار] = آجی سوزلو . [تلخکام] = مأیوس ، نومید . کدرلی . [تلخکامی] = مأیوسیت ، امیدسزلك ، مکدر اولمق . [تلخی] =

آجيلق . [تلخكو] = بدزبان ، آجى سويله‌ين . (تلخ مزاج) = كوتو خويلى . (تلخى چشيده) = آجى طاتمش ، مشقت چكمش اولان .

« باده تلخ اولدقجه آرتار نشئه‌سى قوتلنور »
(قوجه راغب)

« تلخكام ايتمز سنك شيرين كلامك نورسى »
« سن همان ايله تكلم راضى‌يم دشنامه بن »
(نورس)

« تلخكاميدر نصيبى نوش صهبادن بيله »
(جورى)

« ناقص اولماز فيض ذاتى تلخئ ايامدن »
(قوجه راغب)

تَلْخيص [ع] خلاصه ايتمك ، ايدلك ، اوزون يازيلى شئ قيصالتمق ، قيصالدلمق : [تلخيص كتاب ، رساله‌نك تلخيصى]. [تلخيصاً] = خلاصه ايدلمك صورتيله . جمعى [تَلْخيصات] . § مصالح مهمهٔ دولته دائر باب عاليدن عتبهٔ علياى حضرت پادشاهى‌يه عرض اولنان خلاصه‌لرده [تَلْخيص] اطلاق اولنور . [تَلْخيصى] = باب عالينك تلخيصاتى سراى معلاى همايونه كوتوروب كتيرمكه مأمور اولان :

« بريسى پنجهٔ فرمان بريسى صح صحيح »
« بريسى صفحهٔ تلخيص برى نوك قلم »
(نابى)

تَلَذُّذ [ع] لذت بولمق ، آلمق . جمعى (تلذّذات) : (تلذذات روحانيه) .

تَلْذيذ [ع] لذتلندرمك ؛ لذت ويرمك ، ويرلمك : (تلذيذ دماغ ، تلذيذ طعام) .

تَلَزُّج [ع] لزوجتلى اولمق ، قويولاشوب ياپيشق حاله كلمك : (تلزّج مايع) .

تَلَسْقُوب [روجه‌دن] اوزاق كورن ، رصد دوربينى ديمكدر .

تَلَطُّف [ع] لطف ايله ، طاتليلقله معامله ايتمك . جمعى (تَلَطُّفات) .

تَلْطيف [ع] لطفلاندرمق يعنى لطفه نائل ايتمك ، برآدمى خوشنه كيده‌جك بر شى ايله ياخود خوشلانه‌جق طرزده اوخشامق : [بندكانى تلطيف ، مستحقينك تلطيفى]. (تَلْطيفاً) = تلطيف صورتيله ، تلطيف ايچون . جمعى (تَلْطيفات) .

تَلَعُّب [ع] اوينامق ، اويون ايله اشتغال ايتمك . (تلعب اطفال) .

تَلَعْثُم [ع] جواب ويريله‌جك يرده ويره‌ميوب اير كيلمك

§ صاچه صاپان ، ایرکیله‌رك جواب ویرمك . اکثریا (بلا) اداتیله معاً استعمال اولنور. مثلا (اثنای استنطاقده مظنون بلا تلعثم اعتراف جنایت ایتدی)

تَلْعِینْ { [ع] مبالغه ایله لعنت ایتمك، زیاده لعن ونفرت کوستر- مك : (ابلیسی تلعین) .

تَلْغْرافْ { [روجه‌دن] دُورنُویس معناسنه‌در . سیاله برقیه‌یی تل واسطه‌سیله مخابره‌ده استخدام . بو اصول ایله مخابره . لساننمزده (تلغراف) طرزنده تلفظی شایع اولمشدر. (تلغرافخانه) بو اصول ایله مخابره اجراسنه مخصوص محل . اکثریا (تلغراف چکمك ، تلغراف کشیده ایتمك) صورتنده قوللانیلیر . (تلغراف اورمق ، تل اورمق) تعبیرلری پك عامیانه عد اولنور .

[تلغرام] = تلغرافنامه دیمکدر . فقط لساننمزده استعمالی شایع اولمامشدر.

تَلَفْ { [ع] بوش یره ضایع ، هلاك ، یوق ایتمك. (ایتمك واولمق) ماده‌لریله قوللانیلیر. (ایتمك) = ماده‌سیله استعمالی تقدیرده (اتلاف) مقامنده قوللانیلمش اولور . فقط بو ماده علاوه اولنمقسزین ینه اومقامده قوللانیله‌ماز. یعنی بولفظ مجرد اولدیغی زمان (اتلاف) معناسنی افاده ایده‌مز. مثلا (قودوز برحیوانی اتلاف جائزدر) جمله‌سنده‌کی (اتلاف)ك یرنده (تلف) لفظی قوللانیله‌ماز. [اولمق] = ماده‌سیله قوللانیلدیغی زمان ضایع وتبـاه حکمنی تضمن ایدر . ایشته (تلف نفس ، تلف عمر) کبی تعبیرلرده (اتلاف) معناسی مقصود اولمیوب اصل معنـای مطلوب (نفسك تلف اولمسی ، عمرك تلف اولمسی) در. حاصلی مقام وصورت استعمالی دقته محتاجدر . جمعی اولان [تلفات] = تلف اولانلر یعنی اولمش اولانلر معناسنده قوللانیلیر .

« یازیق یازیق تلف ایتدم متاع جان ودلی »
« بو چارسوی محبتده کار اولور صاندم »
(عاصم)

تَلَفُّظْ { [ع] اصواتی آغیزدن لفظ حالنده چیقارمق دیمکدر: (برکلمه‌نك تلفظی ، بو حرفی تلفظ) .

عربیده (تلفظ) ایله (تکلّم) بیننده معناجه فرق اولمدیغی قاموسك مندرجاتنده کوستریلیورسه‌ده ترکجه‌ده بو ایکی کلمه‌نك معنالرنجه خیلی فرق بولندیغی اهل لسان عندنده مسلماتندر. مثلا (فلان فرانسزجه‌یی پك کوزل تکلم ایدر) دینیلیرده آنك یرنده (تلفظ) قوللانیله‌ماز. ترکجه‌ده تلفظ (سوزسویله‌مك) وتکلم (لاقیردی ایتمك) مقاملرنده استعمال اولندقلرندن هر تکلمده تلفظ واقعدر ، فقط هر تلفظده تکلّم واقع دکلدر. جمعی (تلفظات) .

تلفون [روجه‌دن] سسی اوزاغه نقل ایدن آلات مخصوصه، (ناقل الصوت) یاخود (دورشنو).

تلفیف [ع] صارمق، بورمك، اورتمك.

تلفیق [ع] بربرینه ضم ایتمك، ایدلمك: (اوکتاب جمع وتلفیق صورتیله وجوده کتیرلمشدر).

تلقب [ع] کندی ایچون لقب اتخاذ ایتمك، لقب طاقنمق، لقبلنمك: (جنتمکان سلطان محمود خان ثانی «عدلی» مخلصیله تلقب ایتمشیدی).

تلقم [ع] پاره‌لیوب لقمه لقمه یوتمق. [التقام] ایله مترادفدر.

تلقی [ع] قارشولامق، برنسنه‌یه قارشو تصادف ایدوب باقمق وباقلمق؛ برشی قبول ایتمك، ایدلمك. بوراده قبولك ادراکه، اعتقاده کوره قیدیله ذکری زائددر. چونکه بویله اولمسی ذاتاً طبیعیدر: (بو تبلیغاتك اوراجه نه‌یولده تلقی ایدیله‌جکی مجهولدر، اهالیلرینك محانجه حسن تلقی ایدیله‌جکی وارستهٔ اشتباهدر) جمعی تخفیف یا ایله (تلقیات) در.

تلقیب [ع] لقب وضع ایتمك، ایدلمك؛ لقبله‌مق، لقبلامق: (حضرت عمرك (فاروق) ایله تلقیبی اظهار حق واجرای عدالتده فوق العاده التزام دقت ایله‌مسنه مبنی ایدی). جمعی [تلقیبات].

تلقیح [ع] آشی اورمق، اورلمق؛ آشیلامق، آشیلانمق: (تلقیح اطفال، تلقیح اشجار). [تلقیح جدری] چیچك علتی آشیسی. جمعی [تلقیحات].

تلقیم [ع] لقمه ویرمك، ویرلمك؛ لقمه لقمه اوله‌رق یدرمك، یدیرلمك.

تلقین [ع] برسوزی سویله‌یوب مخاطبه ایچه آکلاتمق، آکلادلمق: (تلقین دین مبین، بو مادهٔ مهمه‌نك اوصاغره تلقینی قولای دکلدر) § بعد الدفن میته خطاباً قبرینك اوزرنده امام طرفندن ایراد ایدیلن اخطارات دینیه‌یه اطلاق اولنور: (تلقین میت) جمعی (تلقینات).

« برك کله عندلیب زادی تکفین ایتدیلر »
« بر کلستان بیتی اوستنده تلقین ایتدیلر »
(شرف)

تلمذ [ع] شاکردلك ایتمك، صورتیله تعلم ایله‌مك: (فن جراحی‌یی پارسده معلم مشهور (شارقو) دن تلمذ ایله‌مشدی.)

تلمع [ع] پارلامق. (التماع) ایله مترادفدر.

تلمیح [ع] قولاً ایما یعنی اثنای کلامده بر قصه‌یه ویا بر نکته‌یه ویاخود بر وقعه‌یه اشارت

اطلكدر . (فن بيان) ده صنايع
بديعه‌دن برصنعت ادبيه‌دركه مثال آتيده
وارد اولمشدر .

« ايله خاطرلرى تعمير شتاب »
« ايله‌مه عرش الهى بى خراب »
(نابى)

مصراع ثانيده‌كى عرش آلهى تعبيريله
[قلب المؤمن عرش الرحمن] حديث
شريفنه تلميح ايدلمشدر .

تَلْميع { [ع] لمعان ايتدرمك ، ايشلد.
برلمك ؛ پارل پارل پارلاتمق :
(تلميع سيف ، اسلحه‌نك تلميعى) §
(فن بيان) ده صنايع لفظيه‌دن شعرى
بر ايكى ويا اوچ لسانى مزج ايده‌رك
سويله‌مكدن عبارت برصنعت ادبيه‌در :

« خلف معتبر آدم وحوا سنسين »
« جعل الله فداءك امى وابى »

تَلَوُّنْ { [ع] رنكدن رنكه كيرمك :
[تلوّن سيما ، تلون
بوقلمون] § بر حالده طورميوب
دونكلك كوسترمك ، ثباتسز اولوب
حالدن حاله كچمك : (تلوّن مزاج ،
تلون افكار) جمعى [تلوّنات] .

« هزار احباب اولان اهل تلوّندن وفا كلمز »
(راغب)

« نيه منجر اوله حالم بو تلوّنله بنم »
« دل پشيمان كنه توبه‌يه وارماز دهنم »
(شيخ غالب)

تَلْويثْ { [ع] بولاشديروب پيس
ومردار ايتمك ، ايدلمك :

« خوشجه بركيف ايدى انفيه خبيث »
« ايتمه‌سه ريش و بورونى تلويث »
(وهبى)

(تَلَوُّثْ) = بولاشوب پيس اولمق
معناسنه‌در .

تَلْويحْ { [ع] واضح وعيان قيلمق .
جمعى (تلويحات) §
ادبياتده « كنايه » بحثنك اقسامندن
برقسمه (تلويح) اطلاق اولنوركه كنايه
وارده‌ده معناى مقصودى ادراك
ايچون لازم و ملزوم بيننده وسائط
كثيره بولنه .

تَلْويعْ { [ع] ياقوب دردناك
ايتمك ، ايدلمك : (تلويع
قلب ، تلويع دل عاشق) جمعى
(تلويعات) .

تَلْويمْ { [ع] آزارلامق ، لوم
وسرزنش ايتمك . جمعى
(تَلْويمات) .

تَلْوينْ { [ع] رنك ويرمك ، ويرلمك ؛
بويامق ، بويانلمق : [خانه‌يى
تلوين ، جامه‌يى تلوين ، كوشكك تلوينى ،
قماشك تلوينى] جمعى (تَلْوينات) .

تَلَهُّبْ { [ع] آلولنمك ، آلولنوب
يانمق .

تَلَهُّفْ { [ع] حزن وكدر ، يأس
وحسرتله يانوب ياقلمق ؛
چاغريشوب آغلامق . جمعى (تلهّفات).

تَلَهّى { [ع] اوینامق ، اویونله وقت کچیرمك. (تَلاهی). ایله مترادفدر .

تَلْهیب { [ع] آلولندیرمك ، آلولندیرلمك . جمعی [تَلْهیبات] : (تلهیب نار ، آتشك تلهیبی) .

تَلَیُّث { [ع] ارسلان روشلی ، ارسلان یورکلی اولمق : (تلیّث غزاة) .

تَلْمیذ { [ع] بلاد عجمده ، یعنی دیاراسلامیه‌نك غیریده تولد ایدوب کوچوك ایکن دار اسلامه کتورمکله ، داراسلامده بیومش اولان کیمسه‌یه دینور . بوراده عجمدن مقصد عربك غیری اقوام دیمکدر . علی الاطلاق قول جنسنی افاده ایدر . کوله اولورسه (تلید) جاریه اولورایسه (تلیده) دینیلیر .

تَلَیُّن { [ع] یوموشاق اولمق ، یوموشامق . (تَقَبُّض)ك ضدی : (تلیّن طبیعت) .

تَلْیین { [ع] یوموشاتمق ، یوموشادلق ؛ لینت ویرمك ، ویرلمك : (تلیین طبیعت) .

تَماثُل { [ع] بربرینه مماثل اولمق ، مساوی بولنمق . §حسابده بلاکسر تقسیم قبول ایتمك .

تَماثیل { [ع] تمثالار ، صورتلر ، نظیرلر دیمکدر :

« قونمش بوچارسوبه بر آینهٔ حیات »
« صورتور اولمش آنده تماثیل کائنات»
« لا »
«تحقیق اولنسه نقش تماثیل کائنات»
«یا خواب ویاخیال ویاخود فسانه‌در»
(ترجیع بند)

تَماجُد { [ع] مجدینی ، شرفنی یاد ایله افتخار ایتمك ؛ ایکی ویادها زیاده آدم مجدوشرف خصوصنده مفاخره‌ده بولنمق .

تَمادی { [ع] زیاده اوزامق، زیاده اوزون اولمق : (تمادیٔ ایام افتراق ، تمادیٔ عمر) .

[سن ایسه انفلاق صباح هرکس ایچون باعث انشراح ایکن ظلام لیلك تمادیسنه دعاخوان اولان اشرا کبی حرکات ریاکارانه کی وقایهٔ کیجه‌دن استفاده ایتمك ایسته‌یورسین — شیخ نظامی — فیض آباد] .

تَمارُض { [ع] خسته کبی کورنمك، یالاندن خسته اولمق : (خدمتدن قورتلق ایچون تمارض ایدییور)

تَماس { [ع] دکمك ، طوقنمق : (الی المه تماس ایتدی ، باستونك اوجی اتکنه تماس ایتدی) .

تَماشا { [ف] ذوق وحظ جهتیله ویاخود عبرت آلمق مقصدیله نظر ایتمك ، باقمق . ذاتاً معنای مصدری‌یی حاوی اولان بوکلمه معلوم ومجهول اوله‌رق قوللانیلیر: [براویونك

يقيندن تماشاسی ، دونمانك اوزاقدن تماشی] (شايان تماشا) ، (جالب تماشا) مقاملرنده قوللانيلديغی ده واقعدر ، مثلا: [تماشاگاه ، تماشاگه] = اطرافی سير ايده‌جك محل وسير يری ، [تماشا خانه] = كذلك اطرافی سير ايديله‌جك او ، [تماشاگر] = سير ايديجی ، سيرجی . [تماشاگری] = سير ايديجيلك .

« الله الله نه تماشادر بو »

(لا)

« درياده ايدن اول دريكتايی تماشا »

(طالب)

تَمالُكْ { [ع] نفسنه مغلوب اولمامق ، نفسنی ضبطه مقتدر اولمق ، كنديسنه مالك اولمق .

تَمامْ { [ع] بتون ، نقصانسز ، اكسيكسز : (بر ايش تمام اولمه‌دن ديكرينه باشلانماز) . § تام اولمق ، بتمك : [تمام تحصيل ، تمام حساب ، تمام عمر] (تماماً) = نقصانسز اوله‌رق . [بالتمام ، بتمامه]= تماميله ، نقصانسز (ناتمام) = اكسيكلی ، تمام ايدلمه‌مش .

« نيم صون پيمانه‌يی ساقی تمام ايتدكبنی »

(نديم)

«سويلدجه سن اواسبابی تماماً بن دخی»

«ايلرم فرط كدرله اشكمی سيل روان»

تَماميَّتْ { [ع] تماملق ، تاملق ، نقصانسزلق ، بوتونلك .

قاعدهٔ عربيه‌يه موافق اوليان بو كلمه تصرفات عثمانيه دندر . لسانمزده قوللانيلان معنالرينه كوره (تمام) ايله (تماميّت) بيننده چوق فرق بولنديغندن استعمالنه احتياج قوی واردر : [دولت عليهٔ عثمانيه‌نك تماميت ملكيه‌سنی تأمين ايدن دول معظمه‌نك دخی — رشيد پاشا]

تَمايُلْ { [ع] ميل ايتمك ، ميللنمك ، ماديات ومعنوياتده مستعملدر : (تمايل قلب ، نهالك تمايلی) جمعی (تمايلات) .

« اونهال باغ عشوه سكاده ايدر تمايل »

« آ كوكل نه آه ايدرسين بو كنا روزكاردير لر »

(سری)

تَمَتُّعْ { [ع] فائده‌لنمك ، كار ايتمك : (بوسنه سركيدن خيلی تمتع ايتمش) ، (تمتع ويركوسی = بلديه‌نك اصنافدن آلديغی ويركو) . § فائده ، كار : [اورتاقلرك حصه‌لری چيقدقدن صوكره كنديسنه اون بيك غروش صرف تمتع قالمش) . بولفظ معنوياتده قوللانيلماز . جمعی (تمتّعات) .

تَمْتيعْ { [ع] فائده‌لنديرمك ، فائده‌لنديرلك . كار ايتديرمك ايتديرلك . استعمالی اندردر .

تَمَثُّلْ { [ع] برشيئك صورتنه كيرمك : [شيطان انسان صورتنه تمثل ايدوب] § بر سوزی مثل اوله‌رق ايراد ايتمك ، بر سوز او صورتله ايراد ايدلمك : (شاعرك بيتيله تمثل ، اومصراعك تمثّلی) .

« مثلی یوق آیینه ده ایتسه تمثل فی المثل »
« یینه یوق شکلن عیان ایلر مثالك صورتی »
(نورس)

تَمْثِیل { [ع] مثال کتیرمك ، کتیرلمك ؛ مثال اوله‌رق ایراد ایتمك ، ایدلمك : (او وقعه‌یی تمثیل طریقیله بیان ایتدی ، برعباره‌نك تمثیلی) § برشیئك صورتی عیناً دیکر شیئه نقش ایتمك که بومعناده (طَبْع) ایله مترادفدر : (بوکتابك تمثیلی ، بر رساله تمثیلی ، تمثیل اوّل) . جمعی (تمثیلات) .

« کندی طورنده مکس ادنی دکل طاووسدن »
« آ که حقك (نابیا) قرآنده تمثیل ایتدیکن »
« ایله مش اهل حکم موج ایله بحری تمثیل »
« تاکه معلوم اوله ماهیت معنای حدوث »
(عارف حکمت)

تَمَجُّد { [ع] مجد صاحبی اولمق ، کسب مجد ایتمك : [آحاد ناسدن برینك تمجّدی] .

تَمْجِید { [ع] ثنا ایله تعظیم ، اولولامق : (تمجید رسول ، تمجید اهل بیت) § ثنا وتعظیم ایله صباحه قارشی مناره‌لرده اوقونان دعا . بو دعا اکثریا سحور وقتنده تلاوت اولندیغندن بین العوام (سحور) معناسنده قوللانیلیر ، تمجید وقتی دینیلیر : (تمجید پلاوی کبی ایصیدوب ایصیدوب یر — مثل مشهور) جمعی [تَمْجِیدات] .

تَمَدُّح { [ع] کندینی مدح ایتمك ، اوکونمك : (تمدّح معیوباتدندر) جمعی (تمدّحات) : (تمدّحات عجبانه) .

تَمَدُّن { [ع] کسب مدنیت ایتمك ، مدنی اولمق : (ژاپونیالیلرك امر تمدّنده کوستردکاری سرعت وغیرت جداً شایان حیرتدر) ، (مبنای تمدّن ماده تعاون اولاسیله — مسئله مقاله‌سی — شناسی) .

تَمْدِیح { [ع] مبالغه ایله مدح وثنا ایتمك . (مدح) دن اقوادر .

تَمْدِید { [ع] اوزاتمق ، اوزادلمق . مادیات و معنویاتده مستعملدر : (مدت مأذونیتی تمدید ، تمدید اقامت ، تلغراف خطنك تمدیدی ، تمدید مکالمه) .

تَمْر { [ع] « خرما » دینیلن میوه . [دمیر هندی] تعبیرینك طوغریسی (تمر هندی) در .

تَمَرُّد { [ع] عناد واستکبار ایتمك که ترکجه‌ده دیك باشلیاق ، دیك کلمك دینیلیر : (ارباب جهل قبول حقده تمرّد ایدر) .

تَمَرُّن { [ع] ادمان ایتمك ، ملازمت ایتمك ، آلیشمق ایچون دوام ایله چالیشمق : (فن جراحی یی تحصیلده تمرّن ایده ایده عاقبت بر استاذ مشهور اولدی) .

تمریر { [ع] آجی ایتمك، ایدلمك . مادیات ومعنویاتده قوللا- نیلیر : (تمریر ماء ، مایعك تمریری ، تمریر حیاة ، تمریر عمر ، تمریر دماغ) .

تمریض { [ع] ضعفه نسبت ایتمك ، ایدلمك ؛ ضعیف کو- سترمك ، کوسترلمك . اکثریا سوز حقنده قوللانیلیر : (مورخ بو قولی تمریض ایتمشدر ، بر قولك تمریضی براهینه محتاجدر) .

تمرین { [ع] ادمان ایتدرمك ، ایتدیرلمك ؛ بر شیئه آلیشدیرمق مقصدیله چالیشدیرمق : [طلبه‌یی درسلرینه تمرین ، شاکر- دانك درسلره تمرینی] جمعی [تمرینات] .

تمزق { [ع] ییرتیلق ، پاره‌لنمك : (تمزق اثواب) .

تمزیق { [ع] ییرتمق ، ییرتلق : (تمزیق اوراق ، تمزیق مکتوب ، تمزیق جرائد عتیقه) .

تمسح { [ع] برشیئه ال سورمك ، مسح ایتمك . § بر شیئه سورنمك .

تمسخر { [ع] مسخره‌لانمق ، مسخره‌لق ایتمك . § مسخره‌لق کوستروب استهزاده بولنمق . جمعی (تمسخرات) .

تمسك { [ع] اهتمام ایله طوتمق ، یاپشوب صیقی طوتمق : [شریعت غرایه تمسك ، برهان قاطعه تمسك] بو معناده اکثریا معنویاتده قوللانیلیر . § سند . بورج ایچون آلنوب ویریلان کاغد وحین استملاکده آلنان حجت دیمکدر : (یدنده تمسك وارمی ، تمسکنی چیقارسون) .

« باص مهری تمسکاره اصنافی طولاندر » (لا)

تمسکن { [ع] مسکین اولمق ، مسکینلشمك ، مسکینلك کوسترمك : (تمسکن نسوان ، تمسکن تنبروران) .

تمسیه { [ع] بریسنه « الله اقشامکی خیر ایتسون » دیه دعا ایتمك . تشدید ایله غلطدر :

« شیقدر هنرنما بکم اعلی لسان بیلیر »
« اجرای رسم تمسیه‌ده بون‌صو آر دیر »
(معلم ناجی)

تمشط { [ع] صاچنی ، صاقالنی طارامق ، طارانمق .

تمشق { مشق آلمق ، مشق اتخاذ ایتمك ؛ تعلم ایله‌مك . اکثریا حسن خطی اوکرنمکده قوللا- نیلیر : (کیمدن تمشق ایتدی ، فلاندن تمشق ایله‌دی) .

تمشی { [ع] یوریمك . معنویاتده مستعملدر : (تمشی امور ، تمشی مصالح) .

تمشیت { [ع] یورتمك ، یوریدلمك . کذلك مادیاتده قوللانیلماز : (تمشیت امور ، تمشیت مصالح) . بعضاً (ویرمك) ماده‌سیله

قوللانيلير . مثلا : [بو راجه ايشلره تمشيت ويرلمكده‌در .] دينيلير . (تمشيه) طرزنده قوللانيلديغى زمان (ايتمك) ماده‌سى الحاق اولنور . مثلا [مصالحى تمشيه ايتمك ايچون] تشديد ايله غلط اوقومامليدر .

« لوح ترصين وقضا تمشيت وبرق پرنك »
(كاظم)

تَمْشيط { [ع] طارامق ، طارانمق : (تمشيط كاكل ، كسولرك تمشيطى) .

تَمْغا { [ف] مهر كبى كاغد ، قماش مقوله‌سنه واشياى سائره‌يه اوريلان علامت ، نشان ، پول : (تمغا رسمى) = بعض امتعه واوراق تجاريه‌يه اوريلان نشانهٔ رسمى و پول ويركوسى ديمكدر .

« آقچه ايتمز قماشى تمغاسز »
« نه‌خطايى وار آنده نه‌خاره »
(نديم)

تَمَكُّن { [ع] مكانلانمق ، مكان طوتمق ، يرلشمك : [تساليادن مهاجرت ايتدكدن صوكره بر مدت سلانيكده توقف و مؤخراً اناطولى‌يه كچوب مغنيسا شهرنده تمكن ايتديلر] .

تَمْكين { [ع] وقار ، مكانت ، آغير باشليلق . خفت مزاجك ضدى . [اهل تمكين] = وقار نفس ، مكانت مزاج صاحبى . [پرتمكين] = زياده آغير باشلى ، چوق وقارلى : [رئيس پرتمكين] .

« اهل تمكينم بنى بكنزتمه اى كل بلبله »
(فضولى)
« آرانماز نشئهٔ تمكين رند لاابالى‌ده »
(واصف)

تَمَل { [روميجه‌دن] اصل ، اساس ، ركن ديمكدر . تركجه‌سنك (قويوق) لفظى اولديغنى مرحوم احمد وفيق پاشا اثرنده كوستريور : (تمل آتمق) = بنانك تمل طاشنى قومق ؛ بريرده يرلشوب قالمق . (تمل‌طوتمق) = تمللشمك ، بردوام وپايدار اولمق . (تمل ديركى) = اساس بنا اوزرينه قونيلان دورت ديركدن هر برى . (تملسز) = فانى ، واهى ، اصلسز ديمكدر .

« تركى سخنه تمل قومشلر »
« كرچه تملى كوزل قومشلر »
(مقدمه)

تَمَلُّق { [ع] يالطاقلانمق : [تملّق افعال مذمومه‌دندر] جمعى (تملّقات) : « تملقات مسكينانه »

« دل كيمسه‌يه ايلمز تملّق »
« اول خالق ايله ايتمه‌مش تخلّق »
(معلم ناجى)

تَمَلُّك { [ع] ملك ايديتمك ، ايدينمك ؛ بريرى صاتون آلوب مالك و صاحب اولمق ، بر يرى تحت تصرفه آلمق : [بر خانه‌يى تملك ، بر ترلايى

تملك ، بر عرصه‌نك تملکی ، دکانك تملکی] جمعی [تملکات] .

تَمَلُّخ { [ع] طوزلامق، طوزلانمق : (تملیح سمك ، سمکه‌نك تملیحی ، تملیح طعام) ؛ اثنای کلامده لطیف بر مضمون و یا دلنشین بر تعبیر ایراد ایتمکدن عبارت بر صنعت ادبیه‌در . جبان بر شخصه (قوجه اوسلان کل باقه‌لم) دیمك کبی .

تَمْلِيك { [ع] ملك ایتمك، ایدلمك؛ بر یری بر ینك عهده‌ٔ تصرفنه ویرمك، بر یر برینه ویرلمك: [شو باغچه‌نك فلانه تملیکی ، شو دکان فلانه تملیك ایدلدی] ، [تملیکاً] = کندی تصرفنه چکمك صورتیله: [شو قوناق تملیکاً فلانه ویرلدی] جمعی (تملیکات) .

تَمَنِّي { [ع] دیله‌مك ، آرزو ایتمك ، ایدلمك : (تمنیٔ موفقیت ، تمنیٔ اقبال ، تمنیٔ ترقی) . عین معناده اسلوب فارسی اوزره (تَمَنّا) طرزنده‌ده قوللانیلیر . § [تمنّا] = الی باشنه قالدیروب آشنالق ایتمك معناسنده وسلام اشارتی مقامنده‌ده مستعملدر : « قیصه تمنا ، قندیللی تمنا » . جمعی معنای اولایه کوره تخفیف یا ایله (تَمَنِّيات) .

« کوکل آشفته ، یار آلفته ، چشم بخت ایسه خفته »
« عجب عاشق ، عجب دلبر ، عجب اولماز تمنادر »
(نفعی)

« نیازمند وصال اول قوشرمی ای نابی »
« نه وار تمنیٔ وصلت خلاف عاده دکل »
(نابی)

« هر کسك ذکری همان ادعیهٔ عزّ وشکوه »
« هر طرفدن چیقیور بانك تمنای کرم »

تَمَوُّج { [ع] طالغه‌لانمق، طالغه‌لی اولمق : [تموج رایت ، تموج دریا ، تموج نباتات] جمعی (تموجات) .

« تموج ایتمه‌ده یر یر چمن لطیف لطیف »
(معلم ناجی)

تَمُّوز { [سریانیدن] یاز موسمنده‌کی معروف آی . (برهان قاطع) ده حرارت شدیده معناسنه اولدیغی کوستریلیور : (تاب تمّوز) نظمده میمك تخفیفیله‌ده قوللانیلیر .

« کر تاب تموز غضبی ایتسه سرایت »
« هر قطرهٔ بارانی هوا بر شرر ایلر »
(نفعی)

تَمَوُّل { [ع] مالّی اولمق؛ چوق مال صاحبی ، زنکین اولمق : (فلان تجارتله تموّل ایتدی) .

تَمْوِيل { [ع] مالدار ایتمك ، ایدلمك . استعمالی اندردر .

تَمْوِيه { [ع] سوزی یالدیزلامق صورتیله سویله‌مك، باطل سوزه حق سوسی ویرمك . غلط فاحش اوله‌رق (تَمَوِّيه) طرزنده تلفظ ایتمه‌ملیدر . جمعی اولان (تمویهات)

مفردندن زیاده قوللانیلیر: (تمویهات زندیقانه) .

تمهّد { [ع] یایلوب دوشنمك : (تمهّد بساط) .

تمهدی { [ع] مهدیلك دعواسنه قالقشمق ، مهدیلك دعواسنده بولنمق .

تمهّر { [ع] ماهر اولمق ، کسب مهارت ایتمك : (دباغتده تمهّر) .

تمهید { [ع] یایوب دوشه‌مك ، دوشنمك : (تمهید مقدمه بساطك تمهیدی) جمعی (تمهیدات) .

« سکا قالدی مدد ومرحمت ای صهر نبی »
« نه‌دوشرسه آنی قیل شانکه بسط وتمهید »
(کاظم)

تمهیل { [ع] بر آدمه بر ماده‌ده مهلت وزمان ویرمك ، صوکره‌یه براقمق: (ادای دینك تمهیلی) (امهال) ایله معناجه مترادف ایسه‌ده (امهال) اکثریا حق آلهیده قوللا- نیلیر. جمعی (تمهیلات) .

تمیّز { [ع] معنیٰ امثالندن آیریلوب سچلمك ، موقع مخصوص طوتمق: (اقرانی آره‌سنده بحق تمیز ایتدی) [مابه‌التمیّز] = کندیسیله تمیز ایدیلن شی. جمعی (تمیّزات) .

تمیّع { [ع] صیویق اولمق ، صیویقلاشمق ؛ مایع حالنه کلمك .

تمیمه { [ع] بدنظردن محافظه ایچون صبیانه وبعض حیواناته آصیلان نظر بونجغی ، نظرلق دیمکدر.

تمییز { [ع] دقتله آییرمق ، آییرلمق ؛ تدقیق ایدوب سچمك ، سچلمك ؛ فرق ایتمك ، ایدلمك : [تمییز نیك وبد ، تمییز خیر وشر ؛ تمییز خطا وصواب ، تمییز نفع وضرر ؛ شاب ایله شکرك تمییزی] [محکمهٔ تمییز] = محاکم حقوق وجزائیه‌دن صادر اولان حکملرك قانونه موافق اولوب اولمدیغنی تدقیقه مأمور اولان هیئت : (تمییز دعوی ، دعوایی تمییز ایتدی) . [تمییزاً] = هیئت مشار- الیها معرفتیله دیمکدر . § قوهٔ ممیزه، ایی کوتویی وفائده یاخود ضرری فرق ایتدیرن قوت : (اهل تمییز ، ارباب تمییز ، تمییزسز آدم] . § فارسیده اولدیغی کبی بولفظك نظمده مخففاً یعنی (تمیز) طرزنده استعمالی نادراً واقع ایسه‌ده مقبول طبع سلیم دکلدر . فقط محاوراتده بوطرز تلفظی عادتا ترکجه‌لشدیرلمش وصفت حکمی ویریله‌رك پاك ، نظیف ، طاهر، نفیس ، صاف کبی معنالرده زبانزد اولمشدر : [تمیز صراحی ، تمیز بارداق ، تمیز برکباب ، تمیز برقات اوربه ، تمیز برکوپه].

« نه‌در تصور تمییز حسن وقبح امور »
« نه‌در تقابل امتداد جملهٔ کردار »
(قصیده — لا)

« تمیزه یوقیدی اندامم »

(مقدمه)

تَن { [ف] وجود، بدن، کووده، (تنپرور) = وجودینی بسلەمکی دوشونن ، وجودینی بسلەمکه اعتنا ایدن آدم . (تنپرورانه) = وجودینی بسلەمکه مشغول اولان آدمه یاقیشەجق صورتده . [تنپروری] = وجود بسلەییجیلك . [تن دُرُست] = صحتی یرنده ، وجودی صاغلام اولان آدم . [تن دُرُستی] = صحت وجود، وجود صاغلاملغی . [آهن تن] = پك صاغلام وجودلی [نَرْم تَن] = یوموشاق وجودلی. [تن آور، تناوَر]= طولغون وجودلو ، اتلی جانلی . [تن آسان ، تن آسان] = راحت وجودینی آرایان ، کندی راحتنه باقان آدم .

« بختیاری جهانده صحتدر »

« تندرستی بیوك سعادتدر »

(صفا)

«ناتوانلق اوقدرایتدی سرایت تنه کیم»

«قالقه‌مازعارض خوبانه دوشونجه نکهم»

« نابی »

تَنادّ { [ع] بربرندن اورکمك ، جاغریشوب قاچشمق .

[یوم التناد ، یوم تناد] = روزمحشر، قیامت کونی .

تَنادُر { [ع] نادرلشمك ، بولنماز اولمق. استعمالی نادردر.

تَنادُم { [ع] بربریله مصاحبت ایتمك، قونشمق . (منادمه) مقامنده قوللانیله بیلیر .

تَنادی { [ع] بربرینه ندا ایتمك، ندا ایدشمك . معلم مرحومك لغت کتابنده ایضاح ایتدیکی وجه ایله بر قوله کوره قیامت کوننه (یوم التنادی) ده دینیله بیلیر .

تَنازُع { [ع] بربریله نزاع ایتمك، خصومت ایدشمك . (تنازُع بالأیدی) = اصطلاحات فقهیه دندرکه ایکی کشینك ذی الید اولدقلری عقار ایچون نزاع ایتملری دیمکدر .

تَناسُب { [ع] بربرینه مناسب واویغون اولمق، کوزل نسبتده بولنمق : (تناسب اندام ، تناسب اعضا ، تناسب الفاظ) § صنایع ادبیه‌دن (مراعات نظیر) دینیلن صنعت بدیعه‌نك نام دیکری § (تناسب عددی) = اصطلاحات ریاضیه‌دندر .

« نه‌دور مباینت آفرینش اشکال »

« نه‌درتناسب اندام وحسن نقش ونکار »

(لا)

تَناسُخ { [ع] بر طائفهٔ ضاله‌نك قولی اوزره روحك بر جسمدن آیریلیر آیریلماز دیکر بر جسمه تعلق ایتمسی : (تناسخ ارواح) . (تناسخی) = تناسخ مذهبنده بولنان آدم .

تناسُل { [ع] بربرندن طوغوب اوره‌مك ، توره‌مك ؛ نسل ينتشديرمك : (تناسل بنی آدم ، امر تناسل ، تناسل حيوانات) .

«طوت‌كه بونلر وارايمش اما فلك محو ايله‌مش»
«ايچلرندن بر تناسل ايتمش آدم يوق‌ميدر»
(نسيب)

تَناشُد { [ع] بربرينه شعر اوقومق . (مناشده) ايله مترادفدر .

تَناشير { [ع] چوجق يازيسی ، عجمی يازيسی . مفردی اولميان جمعدر .

تَناصُر { [ع] بربرينه نصرت ايتمك ، ياردملاشمق . (تعاون) ايله معناجه مترادفدر . فقط او اكثريا ماديات ومعنوياتده ، (تناصر) اكثريا يالكز ماديانده قوللانيلمق اوزره معروفدر : (تناصر ارباب قلم) .

تَناظُر { [ع] بربرينه باقمق ، باقشمق ، قارشولقلی باقمق : (تناظر خصمين) .

تَنافُر { [ع] بربرندن نفرت ايتمك ، اوركمك : (تنافر عالم وجاهل) (تنافر حروف) = كلمه‌نك اثنای تلفظده لسانه ثقلت وعسرت ويره‌جك حرفلردن مركب اولمسی . [تنافر كلمات] = كلمه‌لرك بر برلرينه عدم امتزاجندن طولايی حين تلفظده لسانه ثقلت واضطراب ويره‌جك برحالده بولنمسی ديمكدر .

«گاه التفات وگاه تنافر ايدر بيان»
«رمز بديع غمزه ايله هر نظاره‌دن»
(منيف)

«يوق ذره تنافر عبارات»
«مقدمه»

تَنافُس { [ع] حسد ايدشمك ، رقابت ايتمك . (منافسه) زياده قوللانيلير .

تَناقُص { [ع] آزالمق ، اكسيلمك : (تناقص دم ، تناقص عمر ، تناقص سرمايه) .

تَناقُض { [ع] بر ماده‌يه عائد ايكی سوز بربرينه مخالف واويماز اولمق ؛ ايكنجی سوز برنجی سوزه اويغون اولمامق : [فلان سوزنده تناقض ايتدی ، تناقض عباره] جمعی (تَناقُضات) .

تَناكُح { [ع] نكاحلاشمق ، بربريله مشروع زوج وزوجه اولمق .

تَناكُر { [ع] تجاهل ايتمك ، بيلمزلنمك .

تَناوُل { [ع] آلوب يمك ، آلنوب ينمك : (تناول طعام ، چيلككك تناولی ، اثنای تناولده) .

تَناوُم { [ع] اويور كبی كورنمك ، يالاندن اويومق : (تناوم كربه ، تناوم نگهبان) .

تَناهی { [ع] نهايت بولمق (بی‌تَناهی) = نهايتی اولميان ، صوكسز .

(انتهى) ایله بونلرنده کی فرقه دقت لازمدر . (انتها) نهایت مقامنده قوللانیلیر. اما بوقوللانیلماز:

« ای قدرتنه اولمیان آغاز ونهایی »
« ممکن دکل اوصافنکی ادراك کاهی »
(لا)

تنباکو | [ف] نارکیله ایله ایچیلن معروف نبات، نارکوله‌ده ایچیلن قییلمش معلوم نبات. تومبکی طرزنده زبانزد اولمشدر. اصلی (طباقو) در. بالتحریف فارسی‌یه بو طرزده مال ایدلمشدر.

تنبّت | [ع] یردن بتمك : (تنبت چمن) جمعی اولان (تنبّتات) اصطلاحات طبیه‌دندر : [تنبّتات لحمیه] = اثر مرض اوله‌رق بدنك برمحلنده توت ویا بکوردلن شکلنده ظهور ایدن ات چیقنتیسنه اطلاق اولنور.

تنبّل | [ع] اوشه نیجی، اوشنکن: (تنبله ایش بیور. سکا عقل اوکرتسون — مثل مشهور) بر لغت کتابنده بوکله‌نك اصلی (تنپرور) دینیلیورسه‌ده اویله دکلدر. فارسیده (تن پرور) باشقه و (تنبل ، تنبل ، تنهل) باشقه‌در . (تنبلخانه) = ایش کورله‌ین محل ، مسکینلر یری .

تنبلیت | [ف] حیوان یوکی ، کوچك یوك :

« مرکب اوزره بوکله دیرلر تنبلیت »
(سروری)

تنبّؤ | [ع] نبوت کاذبه ادعا ایتمك . یالان اوله‌رق پیغمبرلك دعواسنده بولنمق .

تنبّه | [ع] اویانمق ، عقلی باشه کلمك (انتباه) ایله مترادفدر.

تنبیه | [ع] فی الاصل اویاندرمق معناسنه‌در. فقط لسانمزده اویاندیره‌جق ، کوزلرینی آچدیره‌جق طرزده امر ایتمك ویاخود نهی ایله‌مك معناسنده مستعملدر: (کندیسی کافیجه قدر بکله‌مسنی تنبیه ایتدی ، بو ماده‌یی کوزلجه تنبیه ایتملی.) جمعی (تنبیهات) .

تنته | [ایتالیانجه‌دن] کونشه ، یاغموره قارشی سفائن وساژه‌نك اوزرینه چکیلن بز . بو کله‌نك فارسیده اوروجك آغی معناسنه اولمسنه ومعروف ایله مناسبتی بولنمسنه کوره عیناً فارسیدن آلنمش اولمسی ده وارد خاطر اولور :

« بلکه بسط ایتمش اولوردك سایهٔ اندیشه‌می »
« نوردن برتنته چکسه‌ك آسمانك فوقنه »
(معلم ناجی)

تنثّر | [ع] صاچلمق، یاییلمق ، سرپلمك .

تنثیر | [ع] صاچمق ، سرپمك ، یایمق: (تنثیرنقود)§ نثره تحویل ایتمك: (بربیتك تنثیری ، مصراعی تنثیر).

تنجیم | [ع] فی الاصل برنسنه‌یی وقت وقت ادا ایتمك معناسنه‌در . « اختری » ده بیان اولندیغنه کوره برنسنه‌یی کیجه کوکبه قارشی قویمق معناسنی ده افاده ایدیور.

لسانمزده کیجه کوا کبي ترصد ایتمك ، علم نجوم ایله اشتغال ایلمك معناسنده استعمال اولندیغی آثار اسلافده کوریلور :

« بونك حقیقتی ظاهر دکلمی دنیاده »
« قوسون تجاهلی ارباب حکمت و تنجیم »
(نفعی)

تَنْجِیَه | [ع] خلاص ، نجات ویرمك ، قورتارمق . تشدید ایله غلطدر .

تَنَحْنُح | [ع] بوغازینی مکرراً خیرلادوب سسلندرمك ؛ بوغازده حاصل اولان بلغمی دفع ایچون بالالتزام وقوعه کتیریلن خیرلتی : (تنحنح نارکوله کنس) جمعی [تنحنحات].

« کوسترمسون اوقحط سخن مجلسن خدا »
« کالوده تنحنح اوله لفظ نسته لر »
(نابي)

تَنَدُّم | [ع] ندامت کتیرمك ، پشیمان اولمق : (تندم کنهکار ، تندم قاتل) .

تَنْدِیَه | [ع] نمناك ایتمك ، ایدلمك : (تندیهٔ کاغد) شده‌سز اوقونملیدر .

تَنْذِیر | [ع] برخصوصك تبلیغیله قورقوتمق . (انذار) ایله مترادفدر . فقط بو آندن اقوادر .

تَنَزُّل | [ع] آشاغی اینمك ، آشاغیلامق : (تنزل قیمت ، تنزل فیئات ، پیاسه تنزل ایتدی) بو معناده (تدریج) حکمی موجوددر . § آلچاق کوکللی اولمق یاخود کوکل آلچاقلغی ایتمك ، قدر و وقار ذاتیدن آشاغی عد اولنه‌جق صورتده معامله‌ده بولنمق : (برفقیری زیارته تنزل ایتدی ، بخشش آلمغه تنزل ایتدی) . (تنزلاً) تنزل صورتیله .

« تنزل ایتمدی بوی وفا دماغمزه »
« سبب بو اولدی جهاندن بزم فراغمزه »
(سالم)

« دل تنزل ایلمز هر خوبه نام و ننکی وار »
(شیخ وصفی)

تَنَزُّه | [ع] کسب انشراح ایتمك ، کسب انشراح ایچون فرحلی یرلرده کزنمك . فی الاصل بو کلمه ایراقلاشمق و بری اولمق معناسنه اولدیغی حالده لسانمزده او معنی معتبر دکلدر . یالکز (تنزهت ذاته عن النقصان) کبي بعض عبارات عربیه‌ده او معنی قصد اولنور : (برای تنزه عالم طاغنه کیتدیلر ، جمعه کونی بوغاز ایچنده تنزه ایتدم) .

تَنْزِیل | [ع] تدریجله ایندیرمك معناسی اعتباریله قرآن کریمه اطلاق اولنور : (تنزیل مبین ، تنزیل جلیل) . (انزال) بو معناده قوللانیلماز § آشاغی ایندیرمك ، ایندیرلمك : (تنزیل قدر و منزلت ، تنزیل قیمت ، تنزیل فیئات ، تنزیل بها ، کشاف ضانبوطنك دریبه تنزیلی) § طرح ، آشاغی وارمق : (یکوندن

شوندرك تنزيل) جمعى (تنزيلات) (انزال) بومعنالرده قوللانيلەماز .

تَنْزيه { [ع] قبايحدن برى قيلمق، قيلنمق : (تنزيه نفس) . حق آلهيده استعمالى تقديرنده واجب‌الوجودك كافهٔ نقايصدن برى اولديغنى تصديق و اعتراف حكمى ملتزمدر. جمعى (تنزيهات) .

تَنْسُخ { [ف] غايتله نفيس، نادر، بى‌نظير معناسنەدر. معرّبى (تنسوق) در . اكثريا زنجيه جاريه‌لره اسم اولەرق قوللانيلير . بعض لغتلرده باشقه معنالرده كوسترلمسى ياكلشدر :

« اى كل ديەمم سكا قررخ »
« مهده اولەماز بو رنك تنسخ »
(معلم ناجى)

تَنَسُّم { [ع] روزكار استشمام ايتمك ، ايدلك ؛ روزكار آلمق ، آلنمق :

« حلول نوبهار ايله كوكل هوا پرست اولور »
« نسيم كوى دلبرك تنسميله مست اولور »
(معلم ناجى)

تَنْسيب { [ع] مناسب كورمك ، كورلمك ؛ اويغون بولمق، بولنمق : (بو مادەنك شوصورتله حل ايدلمسى تنسيب ايدلدى، فلانك مديريته نصبى تنسيب اولندى) . (ايتمك ، قيلمق ، اولنمق) مادەلريله قوللانيلير.

تَنْسيق { [ع] نظام اوزره ديزمك، دېزلك ؛ نظامنه قويمق، قونلمق ؛ تنظيم ايدوب دوزلتمك ، او صورتله دوزلدلمك : (تنسيق امور ، تنسيق معاشات ، اشيانك تنسيق) (تنسيق‌الصفات) = اوصاف عديدەيى بر برينى متعاقب ايراد ايتمكدن عبارت بر صنعت ادبيه . جمعى (تنسيقات) : (تنسيقات عسكريه) .

« بولدى كيمسه بوتنسيق اموره توفيق »
« دها برفردەنصيب اولمدى بوشان‌وبونام »
(نابى)

تَنَشُّر { [ع] آچيلوب ياتلمق . (انتشار) ايلەمترادفدر.

تَنَشُّط { [ع] نشاطلانمق ، فرحلانوب سوينمك : (تنشط شبّان) .

تَنَشُّف { [ع] صويى ، رطوبتى كندينه چكوب ايچمك : (تنشف تراب) .

تَنْشُوى { [ف] شوينده، بدن، بدن يبقايجى، بين‌العوام تحريف ايله (تنەشير) طرزنده ميّت غسل ايديلن تحتەيه اطلاق اولنور .

تَنْشير { [ع] آچوب ياىمق ، سرىمك . (نشر) ايله مترادف و آندن اقوادر .

تَنْشيط { [ع] نشاطلاندرمق ، نشاطلانديرلمق ؛ فرحلانديروب سويندىرمك ، فرح ايله

سویندیرلمك: (تنشیط قلوب، تنشیط مجلس ، تنشیط انام) .

تنشیف { [ع] صوپی ، رطوبتی ایچیرمك ، ایچیرلمك ؛ امدرمك ، امدیرلمك . استعمالی اندردر .

تنصّب { [ع] دیکیلوب طورمق، عقلی شی واحده صه کوز اولمق . برنجی معناده (اِنتِصاب) ایله مترادفدر .

تنصّح { [ع] نصیحت آلوب قبول ایتمك ، اوکوت آلمق : (تنصّح ایدن دائما کارلی چیقار) .

تنصّر { [ع] خرستیان اولمق ، خرستیانلغی قبول ایتمك : (میسیونرلرك تشویقیله ژاپونیالیلردن بعضلرك تنصّر ایتدکاری غزته لرده کورلمشدی) .

تنصیر { [ع] بریسنی خرستیان ایتمك ، بری خرستیان ایدلمك . استعمالی اندردر .

تنصیص { [ع] بعدالتدقیق قرار ویرمك ، ویرلمك : (تنصیص ماده ، برمسئله نك تنصیصی) .

تنصیف { [ع] ایکی یه بولمك ، بولنمك ؛ بری ایکی نصفه آییرمق ، آییرلمق : (سرمایه نك تنصیفی ، میوه یی تنصیف) .

تنضیر { [ع] تر وتازه قیلمق ، رونقدار قیلمق: (تنضیر حدیقه ، باغچه نك تنضیری) .

تنظّر { [ع] دوشونه رك دقتله باقمق ، دقتله باقه رق دوشونمك .

تنظّف { [ع] مادهٔ تمیزلنمك ، پاکلنمك .

تنظیر { [ع] نظیرینی یعنی اشنی یاپمق ، نظیری یاپلمق . اکثریا شعر حقنده قوللانیلیر : (فضولینك غزلنی تنظیر، بر منظومه نك تنظیری) . (تَنظیراً) = تنظیر صورتیله . جمعی (تنظیرات) .

« قونفره چوقدر بونو ابیاتمی تنظیر ایچون »
« شاعران یاپسونلر ایسترلر ایسه برقونفرانس »
(نظیف)
« غزلن ایتدی (سروری) ینه کندی تنظیر »

تنظیف { [ع] مادهٔ تمیزله مك ، تمیزلنمك : (تنظیف بدن ، تنظیف لباس ، تنظیف ازقه، یوللرك تنظیفی) جمعی (تنظیفات) : (تنظیفات آرابه سی ، تنظیفات رسمی) .

تنظیم { [ع] دیزمك ، دیزلمك : (تنظیم سبحه ، تنظیم لآلی) § یاپوب یاقشدیرمق، یاپیلوب یاقشدیرلمق : (تنظیم راپور ، لایحه تنظیمی ، مضبطه تنظیمی) § یولنه قویمق ، قونلمق : (اوطه نك تنظیمی، باغچه یی تنظیم ، کتبخانه نك تنظیمی) جمعی [تنظیمات] : [تنظیمات خیریه]= ۱۲۵٦ تاریخنده باخط همایون کلخانه ده نشر واعلان اولنان قانون اداریه

اطلاق اولنور . [تنظیمات دائره‌سی] = شورای دولتك مركب اولدیغی دوائردن بریدر . دولتجه تنظیم وتعدیل اولنه‌جق قوانین ونظامات دائرهٔ مشارالیهاجه ترتیب وتدقیق اولندیغی كبی اصول اداره‌جه قوانینه تعلق ایدن هر كونا مواد ومسائلك حل وروٴیتی اوراىه عائددر .

« مقدم شمدی ایله رشید ایتمش ایدی تنظیم »
« خلاصه وجهله تاریخ نسل آل عثمانی »
(ذیل ضیا)

تَنَعُّم [ع] نعمت ورفاه ایله راحت یاشامق . جمعی (تنعمات) :

« ارباب تنعم نه بیلیر محنت فقری »
« ممكن می اولوو تجربه‌سز فهم حقیقت »
(معلم ناجی)

تَنْعیم [ع] نعمتلندیرمك ، نعمتلندیرلمك ؛ نائل رفاه ایتمك . ایدلمك :

تَنَغُّم [ع] نغمه‌پردازلق ایتمك . مقام تزییفده استعمال اولنه بیلیر . جمعی (تنغمات) : (تنغمات سامعه خراشانه) .

تَنَفُّر [ع] نفرت ایتمك : (فضایحدن تنفر ، قبایحدن تنفر ، رذائلدن تنفر) .

« برق آهم كوكیوزین طوتمش سرشكم یریوزین »
« صحبتمدن هم وحوش ایلر تنفر هم طیور »
(فضولی)

« صحبتندن عالم ایتمشیدی تنفر ، مردارك »
« جسم ناپاكی آتیلدی زیر خاكه عاقبت »

تَنَفُّس [ع] صولوق آلمق ، نفسلنمك ، نفس آلوب ویرمك : (حیاتك ، وجودیتنه علامت تنفسدر ، براز تنفس ایده‌لم ، وقت تنفس) [تَنَفُّسخانه] = دوائر رسمیه‌ده ومكاتبده مأمورین ایله طلبه‌نك اشتغالدن فراغتله یورغونلغی دفع ایچون دینلنه جكاری محل . جمعی (تنفسات) .

« تنفسم نفس رحمت خداندر »
(نابی)

« كاهی تنفس ایلیجك اژدر زمین »
« كوه شررفشانلر ایدر ارضی لرزه‌ناك »
(ترجیع)

تَنْفیخ [ع] زیاده‌سیله اوفله‌مك ، اوفلنمك § اوفله‌یوب شیشیرمك ، اوفله‌نوب شیشیرلمك . جمعی (تنفیخات) .

تَنْفیذ [ع] برشیئی مرعی قیلمق ، نفوذلندیرمق ؛ حكمنی ویرمك ، حكمی اجرا ایدلمك . جمعی (تنفیذات) . (تنفیذ احكام قوانین ، تنفیذ فرمان همایون) .

تَنْفیر [ع] نفرت ایتدرمك ، ایتدیرلمك : (شو آدمی عشرتدن تنفیره بر چاره بولنسه) جمعی (تنفیرات) .

تَنْفیس [ع] نفسلندرمك ، نفسلندیرلمك .

تَنْفیش [ع] یاموق آتمق ، آتلمق ؛ یوك كبی دیتمك .

تَنَقُّل { [ع] بر یردن دیگر یره کوچمك : (تنقل مکان ، قوناقدن یالی‌یه تنقل) .

تَنْقِيح { [ع] زوائدی چیقاروب آزالتمق ؛ دوزلتمك ، دوزلدلمك : (تنقیح کلام ، تنقیح مصارف) . جمعی اولان (تنقیحات) = اکثریا ادارهٔ دولتجه مأمورین ویا معاشاتك آزالدلمسی ماده‌لرنده مستعملدر .

تَنْقِيد { [ع] ادبی ، فنی ، صناعی آثاری تدقیق ایله ایی وفنا جهتلرینی شخصیاته تعرض اولنمقسزین بالمحاکمه کوسترمك ، او صورتله ایی وفنا جهتلری کوسترلمك . تصرفات عثمانیه‌دندر . اکثریا آثارادبیه حقنده قوللانیلیر . (اِنْتِقاد) ، ترجیحاً بویولده استعمالی ارباب‌قلم نزدنده تعمم‌ایتمشدر . جمعی (تنقیدات) .

تَنْقِيش { [ع] نقش ایتمك ، ایدلمك ؛ نقشلامق ، نقشلانمق : (برصورتی دیواره تنقیش ، دیوارك تنقیشی ، تنقیش سقف) جمعی (تنقیشات) .

تَنْقِيص { [ع] اکسلتمك ، اکسلدلمك : (تنقیص مصارف ، تنقیص مقدار ، عمله‌نك تنقیصی) جمعی (تنقیصات) . [بعض کیمسه‌لر عندنده هرنه‌دنسه علی‌الاطلاق مالا یعنی عد اولنان شیلره رغبتی تنقیص حقنده ـــ سنوحات ـــ صفا] .

تَنْقِيط { [ع] نقطه‌لامق ، نقطه‌لانمق : (حروفی تنقیط ، کلمه‌نك تنقیطی) بو معناده (اِعْجام) ایله مترادفدر § بازی سهولتله وطبیعی برصورتده اوقونمق ایچون جمله‌لرك صوکلریله بعض کلمات آره‌لرینه نقطه واشارات معروفه قویمق : [اصول تنقیط] .

تَنْقِيَه { [ع] پاك ایتمك ، تمیزله‌مك . اصطلاحات طبیه‌جه مایع بر علاج ایله احتقان ایتمك ، ایچی تمیزله‌مك وبو صورتله مرتب علاج دیمکدر : [خسته‌یه تنقیه لازمدر ، کونده برکره تنقیه ایدلیلیدر] .

تَنْگ { [ف] طار ، صیق ، صیقی ، صیقنتیلی : (خانهٔ تنك ، قافیهٔ تنك ، دهن تنك) (دلِ تَنْك) = طار یورك . (تَنْك دل) = طار یورکلی ، قلبی مضطرب (تَنْگدَسْت) = الی طار ، زوکورد (تَنْگدَسْتِی) = زوکوردلك (تَنْگدِلِی ، دِلتَنْگِی) طار یورکلیلك ، اضطراب درون . (تنك چشم) = آج کوزلو (تنك چشمی) = آج کوزلولك (تنکنای) = طار یر ، صیقنتیلی محل (تنگی) = طارلق : تنگیٔ دل ، تنگیٔ معیشت) .

« تنكنای قلعه ده دشمن سموم صیقله »
« تره‌یوب قان ناله ایلردی صدای حیقله »
(سروری)

«قافیه‌تنك‌اولدی زیرا برقومیسیون‌ایسته‌یور»
(راشد)

« سویله‌باالله دهنك تا اوقدر تنكمیدر »
(لا)

تنگ { [ف] ترکجه‌ده تحریف ایله‌دنك: (یوك دنكی) = باغلانمش اشیا .

« دوشسه بیك‌تنك‌شكر بحره حلاوت‌كلمز »
(سید وهبی)

تنك { [ف] یوفقه ، اینجه ، نارین ، تحملسز : (تُنك روی) = یوزی طوتمه‌یان ، یوزی یوموشاق آدم (تُنك حوصله) = حوصله‌سی تحملسز آدم .

تنكّر { [ع] بیلنمیه‌جك، طانلیه‌جق قیافتـه کیرمـك : (صربستان قرالنك تنكراً سیاحته چیقه‌جغی) .

تنكیح { [ع] شرعاً نكاح ایتمك، ایدلمك : (بر خاتونك بر پیر ناتوانه تنكیحی ، قیزك فلان ذاته تنكیحی) جمعی (تنكیحات).

تنكیر { [ع] نكره قیلمق ، قیلنمـق : [بر اسمی تنكیر ، براسمك تنكیری) .

تنكیس { [ع] باش آشاغی ایتمـك ، ایدلـمك . (تنكّس) = باش آشاغی اولمق . استعمالی اندردر .

تنكیل { [ع] بریسنه ساٸرلره مدار خوف وعبرت اوله جق صـورتده معـامله ایتمك ، ایدلمك. جمعی (تنكیلات) : (تنكیل اشقیا ، حیدودلرك تنكیلی) .

« دائما اغیار بی‌اذعانی تنكیل ایلرم »
(شیخ وصفی)

تنمیق { [ع] یازمق ، یازلمق : (تنمیق نامـه ، شـقه‌نك تنمیقی) .

تنمیه { [ع] نمالاندرمق ، نمالاندیرلمق ؛ برکتلنـدیروب آرتیرمق ، برکتلندیریلوب آرتیرلمق : (تنمیهٔ نقود ، سرمایه‌نك تنمیه سی) تشدید ایله غلط اوقومالیدر .

تنوب { [ع] چام آغاجی ، چیره آغاجی، قطران آغاجی.

تنوّح { [ع] نوحه ایتمك ، میته فریاد ایدوب آغلامق . جمعی (تنوّحات) .

تنوّر { [ع] نورلانمق ، روشن اولمق ، آیدینلق اولمق : (تنوّر قلب ، تنوّر چشم) .

تنّور ° [ع] اتمك پيشيرمك ايچون طوپراقدن اعمال ايديلن فرون. تركجه‌ده تحريف ايله (طاندير) طرزنده زبانزد اولمشدر.

« درونك (نابيا) آيينهٔ رخسار رازايله »
« دلك تنور آتشخانهٔ سوز وكداز ايله »
(نابى)

تنّوره [ف] طريقت عليهٔ مولويه درويشلرينك آيين شريف اجراسى ايچون كيدكارى بل طرفى قيرمه‌لى كنيش اتكلك: (تنوره‌پوش)= اويله اتكلك كيين ، درويش .

تنوّع ° [ع] نوعلنمك ، نوع نوع يعنى دراو دراو اولمق : (تنوّع امور ، تنوّع مقاصد ، تنوع حروف، تنوّع نباتات) جمعى (تنوّعات)

« تصورات معانى تبدلات شئون »
« معاملات قضايا تنوع اسرار »
(قصيده — لا)

تنومند [ف] (تناور) ايله مترادفدر ؛ كووده‌لى، كوجلى قوتلى ، بويلى بوصلى اولان : (مرد تنومند) . (تنومندى) = كووده‌لى ، قوتلى اولمق .

تنوير ° [ع] نورلاندرمق، آيدينلانمق ؛ روشن ايتمك ، ايدلمك: (شهر شهيرك الكتريق ضياسيله تنويرى) جمعى (تنويرات) .

« اى كوكل مهر حقيقت هر برى تنوير ايدر »
« بيت معموره دكشمم كلبهٔ احزانمى »
(شيخ وصفى)

تنويع ° [ع] نوعلندرمك ، نوعلنديرلمك ؛ درلو درلو ايتمك ، ايدلمك. جمعى (تنويعات) :

« بونلردر ايدن لسانى توسيع »
« بونلردر ايدن بيانى تنويع »
(مقدمه)

تنويم ° [ع] اويوتمق، اويودلمق: (تنويم صبى ، چوجغك تنويمى) جمعى (تنويمات) .

تنوين ° [ع] ايكى اوستون ، ايكى اسره، ايكى اوتره . آخر كلماتده‌كى حرفلر اوزرينه قونيلان چفته حركه‌لرى نون كبى اوقومق . جمعى (تنوينات) .

« دهنك نسخهٔ رويكده چونون تنوين »
« سوزده پيدا وتكلمده نهاندر جانا »
« راغب پاشا »

تنه [ف] وجود ، بدن ، جثه. استعمالى اندردر :

«سوردجه خصمه‌يك تنه باقمازسلاح جوشنه»
« بر قالماز اصلا دشمنه الاّ بيابان عدم»
(نفعى)

تنها [ف] يالكز ، اصسز، خالى: (تنها آولامق) = يالكز ياقه‌لامق . (تنها محل) = اصسز ، صاحبسز بوش ير. (تنهارو) =يالكز كيدن (تنها نشين) = يالكزاوطوران (تنهايى) = يالكزلق ، خاليلك : (ليال تنهايى) .

«كوكل غم كونلرين تنها كچيرمه ايسته بر همدم»
« فضولى »

تَنِيدَه { [ف] منسوج، طوقونمش، طوقومه § اورمجك آغى.

تَنِيزَه { [ف] اوج، اتك : (تنيزهٔ كوه) = طاغ اتكى .

تَوّاب { [ع] قوللرينك توبه‌سنى قبول ايدن، جناب حق : (توّاب رحيم ، توّاب كريم) .

« ذنب ايله مغلوب يأس اولمه خدا توّابدر »
(معلم ناجى)

تَوابِع { [ع] (تابع)ك جمعيدر . بركيمسه‌نك خدمت مخصوصه‌سنده بولنانلر ديمكدر. معناجه (اَتْباع) ايله فرقليدر . (اتباع) اوشاق و خدمتكارلر ديمك اولديغى حالده (توابع) آنلردن ممتاز اولان معيت خلق معناسنى افاده ايدر : « توابعيله اردوكاهه كلوب التجا ودخالت ايتدى » § بر ذاتك مسلكنى طوتانلر، قولنه اويانلر:

« هر شمس ايدر توابع مخصوصه سيله سير »
« هر تابعه توابع اخرى ايدر قران »
(ترجيع)

« اولمقسه مرامكز او باشقه »
« عاشق عمرك توابعندن »
(معلم ناجى)

تَواتُر { [ع] كذب اوزرينه اتفاقلرى عقلاً جائز اولميان برجماعتك خبرى : (بو حديث تواترايله ثابتدر) § برماده، برخصوص افواه ناسه‌دوشوب شايع اولمق ، سويلنمك : (تواتره كوره، بويله بر تواتر وار) (تَواتُراً) = افواه ناسده دوران ايتمك صورتيله . جمعى (تَواتُرات) .

تَوارُث { [ع] برندن ديكرينه ميراث قالمق، ارثاً انتقال ايتمك : (توارث اموال واملاك ، فضيلت وعرفان توارث ايتمز ، امراض افرنجيه توارث ايدر) جمعى (تَوارُثات).

تَوارُد { [ع] كلمك. معناجه حكمى كثرته محولدر : (توارد مكاتيب ، توارداخبار ، توارد اوراق) § ايكى شاعرك برزمانده وياخود بربرندن خبردار اولقسزين باشقه زمان ومكانده مألّلرى وياخود معنا ولفظلرى يكديكرينك طبق اوله‌رق سويلدكارى شعره ده اصطلاح اولمشدر : (باقينك بو بيتى توارد قبيلندندر) .

«سلخ والمام وتوارددر بو صكره چاليشورز»
«عيبنى ستره نيجه دزد توانای سخن»
(وهبى)

تَوارِي { [ع] كيزلنمك: (كرهٔ قمر آره صيره سحائب مظلمه آرقه‌سنده توارى ايديبوردى) .

« خرمن دنيايى ايتدى چون صواعق تارمار »
« ايتدى ابرايچره توارى بيضهٔ بيضا كبى »
(نابى)

تَوارِيخ { [ع] (تاريخ) ك جمعى ؛ تاريخلر : (تواريخ مختلفه، تواريخ سلف ، تواريخ معتبره) .

تَوازُن { [ع] ايكى طرفك وزنى مساوى اولمق، براولمق: (بودجه‌ده توازن حصولى مصارفك

واراداتدن فضله وقوعبولەمسیله ممکن اوله‌جغنی بدیهیدر ، توازن اثقال ، (توازن کفتین) .

تَوَاصُلْ [ع] بربرینه واصل اولمق، اولاشمق: (تواصل خطین، مرمیلرك تواصلی) جمعی (تواصلات) «مواصلت» بو معناده قوللانیلماز .

تَوَاصِی [ع] بربرینه توصیه ایتمك. نادراً استعمال اولنور .

تَوَاضُعْ [ع] آلچاق کوکللولك ایتمك ، کوسترمك : [اهل تواضع] = الچاق کوکللولك ایدنلر . (تواضعکار) = متواضع، الچاق کوکللولك ایدن. (تواضعکاری) = تواضعکارلق . جمعی (تواضعات) .

« حق تواضع ایدنك قدرینی ترفیع ایلر »
(معلم ناجی)

«خمیده قد ایله چرخی کوروب آلدانمه‌ای نابی»
«منافقدر تواضع کوسترر احباب شکانده»
(نابی)

«عادتك اولسه تواضع اهل کبر ونخوتك»
«بزمنه وارسه‌ك اولورسین هر نظرده احقری»
(نظیم)

تَوَافُرْ [ع] چوقالمق، چوق اولمق: (توافر عز واقبال ، توافر عمر واجلال ، توافر شان وشرف ، توافر مال) جمعی (توافرات) .

تَوَافُقْ [ع] اویمق، اویغون کلمك : (توافق افکار، توافق مقاصد ، آنك رأیی بنم فکرمه توافق ایدییور .)

«توازوی تقابل وضع ایدوب بازار امکانه»
«نقیضینه توافقله تخالف ایلەمش القا»
(نابی)

تَوَاقِیعْ [ع] (توقیع) ك جمعی، فرمانلر .

تَوَاکُلْ [ع] بربرینی وکیل ایتمك، (تواکل ائمهٔ جوامع)

تَوَالُدْ [ع] طوغوب طوغورمق . «تناسل» کبی : (توالد حیوانات) .

تَوَالِی [ع] بربری آردنجه کیتمك، ولی ایدوب آردی کسلمه‌مك: (توالیٔ لیل ونهار ، توالیٔ شهور، توالیٔ دهور واعوام) (تتالی) ایله مترادف ایسه‌ده بوزیاده قوللانیلیر .
[عَلَی التَّوَالِی] = توالی اوزره ، آرقه‌سی کسلمه‌یەرك .

تَوَانِی [ع] کوشکلك ، کوشك طاورانمق؛ برایشده قصور وفتور کوسترمك. «تفاعل» بابندندر: (ضعف وتوانی ، عجز وتوانی) فارسی (تُوانْ) لفظندن قیاس ایله [تا] یی ضم ایله اوقومق خطای فاحشدر .

تَوْأَمْ [ع] ایکیز [تَوْأَمَانْ] = ایکیزلر، ایکیسی بردن اولانلر؛ ایکیز چوجقلر . [تَوْأَمِی ، تَوْأَمِیَتْ] = ایکیزلك . [تَوْأَمَه] = مؤنثیدر .

«مسیحا یکپینور اماخر دجّال ایله توأم»
(نفعی)

توبه [ع] گناهدن، قباحتدن رجوع ایله من بعد ایشلمه‌مکه قصد ایتمك. [توبهٔ نصوح] = صدق وعزم قوی ایله ایدلمش اولان توبه که ترکجه‌ده توبه‌لر توبه‌سی یاخود (نصوح یوسف) توبه‌سی دیرلر. بو اسمده بر ذاتك توبه‌سندن کنایه طریقیله زبانزد اولمشدر. [توبه‌کار] = توبه ایدیجی [توبه‌کاری] = توبه ایدیجیلك [توبهٔ شکسته] = بوزلمش توبه [توبه‌شکن] = توبه بوزیجی، بوزدیریجی.

«نه دیدم توبه‌لر اولسون بوده فعل شردر»
(شناسی)

«توبه‌نك بنیادینی خاطرده محکم بولمدم»
(نفعی)

توبیخ [ع] قبایح ومعایبنی تعداد ایله تکدیر ایتمك، سرزنش ایله، آزارلامق: (وظیفه سنده قصور ایدن مأمورك توبیخی لازم کلور، عارسز چوجق هروقت توبیخ اولنور). (توبیخاً) = توبیخ صورتیله، توبیخ ایچون. جمعی (توبیخات): [وجدانڭك توبیخات محققانه‌سنی هیچه صایدیغك حالده نامکی خلقك دشنامنه سبر ایتمه‌مك ایچون‌می کیجه یاریسی تصدیع ایدییورسین — شیخ نظامی — فیض آباد].

توتّر [ع] گرلمك، گرکین اولمق (توتّر اعصاب) اصطلاح طبیه‌دندر.

توثّق [ع] وثوق ایله طوتنمق، اعتماد ایله استناد ایتمك: (هیچ اویله وعده توثق اولنورمی؟) استعمالی معنویاته مخصوصدر.

توثیق [ع] محکم قیلمق، قیلنمق، قویلشدرمك، قویلشدیرلمك. بوده معنویاتده مستعملدر [توثیق عهد، توثیق پیمان، توثیق کفالت].

توجّد [ع] حاللنمك، وجده گلمك: (توجد قلب).

توجّع [ع] آغریمق، وجعلانمق، (بر عضوك توجّعی، توجّع بطن) § معنیً متأذی اولمق معناسنده‌ده قوللانیلیر: توجّع قلب، توجّع روح. جمعی (توجّعات).

توجّه [ع] یوزینی بر جهته دوندرمك. ترکجه‌ده (یوکلمق) = یونلمق دینیلیر. (محرابه توجّه. قبله‌یه توجّه، کعبه‌یه توجّه، قلباً اللهه توجّه)

«فکر حسنکله‌در تنزّه دل»
«سکادر دائما توجّه دل»
(معلم ناجی)

§ بر آدمك دیگر برشخص حقنده حاصل ایتدیکی حس ومیل قلبی، (حسن توجّه، سوء توجّه) اکثریا

بیوك ذواته اسناداً حسنیاتده قوللانیلیر: (توجهٔ عالی، توجهٔ سنیه) جمعی اولان (توجّهات)ده ایکنجی معنی اعتباریله مستعملدر : (توجهات سنیه، توجهات جلیله) .

« یاشاسون ایستهین ترقیمی »
« کوستروب ده توجهات بکا »
(صفا)

« توجه ایلهسه دانشوران دهره قضا »
« ویررافندی ضروری همان قضایه رضا »
(بلیغ)

توجیه { [ع] برشیئك یوزینی بر جهته چویرمك ، یوزی برطرفه دوندیرلمك : [توجیه خطاب، توجیه نظر] § بر سوزی ، بر فعلی باشقه بروجه ایله بیان ایتمك و یا باشقه برحکم ایله کوسترمك. بومعناده اکثریا (تأویل) ایله برابر قوللانیلیر : (بو معامله قابل توجیه دکلدر ، حرکات واقعهسی توجیه وتأویل قبول ایدر حالاتدن اولمدیغی) § اعطا ، احاله ایتمك ، رتبه ومأموریت ویرمك معنا . سنده قوللانیلیر : مثلا (توجیه رتبهٔ وزارت ، توجیه تولیت ، رتبهٔ بالا توجیهی ، فلان ولایتك فلان ذاته توجیهی ، جهت خطابتك فلانه توجیهی) § بر سوزی مختلف ایکی معنایه محتمل اولهرق ایراد ایتمکدن عبارت برصنعت ادبیهیه اطلاق اولنورکه فن بدیعه عائد صنایع معنویهدندر . جمعی اولان

(توجیهات) اوچنجی معنا اعتباریله قوللانیلیر :

« بویله لاف ایله کچر اوقاتی »
« کوزهدر لیلهٔ توجیهاتی »
(وهبی)

توحّش { [ع] اورکمك، وحشتلنمك. انسان و حیوان حقنده قوللانیلیر : (تربیه کورمهین حیوان البته انساندن توحش ایدر ، هیچ برشی کورمهمش کبی هرکسدن توحش ایدر).

« ایتندی کویا توحش ابن زیاد »
« متمارض اولوب دیدی فریاد »
(معلم ناجی)

توحید { [ع] برقیلق ، قیلمق ؛ برلشدرمك، برلشدیرلمك: (توحید افکار ، توحید امال، توحید دیون ، معاملاتك توحیدی) § جناب حق برلهمك ، جناب حق برلنمك : (توحید باری ، توحید حق ، خالق ذوالجلالك توحیدی) § توحید الٰهی‌یی متضمن ذکر: [اهل توحید] § توحید الٰهی‌یی شامل منظوم و منثور کلام . جمعی (توحیدات) :

« کیم ایلدی مصطفی مثالی »
« توحید جناب لا یزالی »
(مقدمه)

« سمعی پیمانهٔ انوار خطاب عزت »
« قلبی خمخانهٔ اسرار شراب توحید »
(لا)

« اویماز آ کا بك قصیده نظمی »
« توحیدیدر اڭ کزیده نظمی »
(مقدمه)

تَوَحُّش { [ع] وحشتلندرمك ، وحشتلندیرلمك ؛ اور- كونمك ، اوركودلمك : (بر طفل نورسیده‌یی توحیش ایتمه‌ملیدر ، نعره و نقاره ایله حیوانی توحیش ایتدی)

« بندن اول آهوی انس آموزی توحیش ایتدیلر »
(معلم ناجی)

تَوَدُّد { [ع] محبت ، دوستلق ایتمك ؛ سویشمك : [كمال تودّد ، اظهار تودّد ، آثار تودّد] .

تَوْدِیع { [ع] ودیعه اوله‌رق تسلیم ایتمك ، امانت طرزنده ویرمك : (اشیایی بر بولجی یه تودیع ، آقچه‌نك پوسته یه تودیعی ، تودیع خدمت ، تودیع امور) [تودیعاً] = امانت ، ودیعه اوله‌رق ویرمك صورتیله . جمعی (تودیعات) .

تَوْرات { [ع] حضرت موسایه نازل اولان كتاب سماوی :

« تورات اوله‌می یاخود اناجیل »
« هممنقبت كتاب تنزیل »
(مقدمه)

تَوَرُّث { [ع] وارث اولمق .

تَوَرُّع { [ع] پرهیزكار اولمق ، ورع صاحبی اولمق : (تورّع مشایخ ، تورّع صوفی ، تورّع درویش) .

تَوَرُّق { [ع] یاپراقلانمق : (تورّق اشجار) .

تَوَرُّم { [ع] ورم علتنه گرفتار اولمق . (ایتمك) ماده‌سیله مستعملدر . فی الاصل بر عضوك جلدی ویاخود كندیسی قباروب شیشمك معنا- سنه‌در . لسانمزده ایسه آق جكرده حاصل اولان علت وخیمه یه طوتلمق معناسنده شایع اولمشدر : (زواللی چوجق تورم ایتمش) .

تَوْرِیث { [ع] وارث قیلمق ، مالنی برینه براقمق . فی الاصل (ایراث) ایله مترادف ایسه‌ده لسا- نمزده (ایراث) ك طرز استعمالی بو معنایه مغایر اولدیغندن یكدیگرینك مقامنده قوللانیله‌ماز .

تَوْرِیخ { [ع] تاریخله‌مك ، تا- ریخلنمك ؛ تاریخ قویمق ، قونلمق : (نامه‌یی توریخ ، سندك تو- ریخی) § تاریخ سویله‌مك : (توریخ شاعر) جمعی (توریخات) .

تَوْرِیَه { [ع] بری قریب ، دیگری بعید اوله‌رق ایكی معنایه كلان بر كلمه‌یی ایرادایدوب معنای بعیدی قصد ایتمكدن عبارت اولان صنعت ادبیه‌یه اطلاق اولنور . تخفیف (یا) ایله‌در . او یولده‌كی كلامه (توریه‌لی سوز) دیرلر .

« شاعر نادره گویم نه‌دیسه‌م حصه جیقدر »
« دشمن و دوسته بی توریه و بی‌ایهام »
(نفعی)

تَوْزِیع { [ع] طاغتمق ، طاغیدلمق : (توزیع مكاتیب ، توزیع مكافات ، توزیع اوراق ، ارزاقك

توزیعی ، غزنه‌لرك توزیعی) جمعی (توزیعات) .

تَوَشُّح { [ع] کیره‌نوب یاسلانمق . (تَدَثُّر) ایله مترادفدر .

تَوَسُّد { [ع] یاصدیغه طایانمق : (بالین ترمینه توسد ایتمشیدی) .

تَوَسُّط { [ع] آره‌یه کیرمك ، وساطت ایتمك : (توسط ایتمکه کیمسه جرأت ایده‌میور ، فلانك توسطیله‌زیانسز دفع نزاع میسر اولدی)

تَوَسُّع { [ع] کنیشلنمك ، وسعتلنمك . مادیات و معنویاتده قوللانیلیر : (توسع معده ، توسع قلب ، توسع طرق ، توسع معلومات) جمعی (توسعات) .

تَوَسُّل { [ع] وسیله اتخاذیله معنیً طوتنمق ، صارلمق : (روحانیت حضرت پیغمبری‌یه توسل ایدوب) (تَوَسُّلاً) = توسل صورتیله ، توسل ایله .

تَوْسَن { [ف] سرکش ، سرد آت ، آزغین حیوان :

« کرد پای توسنی کورایتدی چشم دشمنی »
(معلم ناجی)

« نیلسون رایض اندیشه نیجه ضبط ایتسون »
« رخش طبعم کبی بر توسن چابك پایی »
(نفعی)

تَوْسِیخ { [ع] کیرلتمك ، مردار قیلمق . (تدنیس) ایله مترادفدر .

تَوْسِید { [ع] یاصدیغه طایاندرمق ، طایاندیرلق .

تَوْسِیط { [ع] واسطه ایتمك ، ایدلمك ؛ آرایه قومق ، قونلق : (اعادهٔ مناسبت ایچون کیمی توسیط ایتدیسه موفق اوله‌مدی ، فلانی توسیط ایده‌رك) جمعی (توسیطات) .

تَوْسِیع { [ع] واسع قیلق ، قیلنمق ؛ کنیشلتمك ، کنیشیله‌دلمك . مادیات ومعنویاتده مستعملدر : (توسیع طریق ، توسیع دائره ، توسیع معلومات ، جاده‌نك توسیعی) ، (توسیع انتقال) = املاك موقوفه‌نك حد وحق انتقالنك بیودلمه‌سی دیمکدر . جمعی (توسیعات) .

تَوْسِیم { [ع] علامتله‌مك ، علامتلنمك ؛ نشانلامق ، نشانلانمق : (حیوانی توسیم ، حیوانك توسیمی) لسانمزده اکثریا اسم قومق ، اسم طاقمق معناسنده قوللانیلیر : (چوجغی نه اسم ایله توسیم ایتدی .) جمعی (توسیمات) .

تَوَشُّح { [ع] فی الاصل خاتون وشاح دینیلان کردنلکی طاقنمق معناسنه‌در . ترکجه‌ده طاقوب طاقشدرمق ، قوشانوب بزنمك معناسنده قوللانیلیر .

تَوْشِیح { [ع] تزیین معناسنه قوللانیلیر . بونده‌ده طاقشدرمق ، قوشانوب بزنمك حکمی موجود در . جمعی (توشیحات)

تَوْشِيم [ع] بدنه ایکنه ایله شکل یاپمق ، یاپلمق : (قوانسه بر بالیق شکلی توشیم ایتمشیدی) جمعی (توشیمات) : [قدسه کیدن خرستیانلرك توشیماتی]

تَوَصُّل [ع] اولاشمق ، واصل اولمق ، قاووشمق : (خطینك توصلی ، بر غریبك کندی دیارینه توصلی ، اعاظم عصره توصل باعث وصول مطالبدر — فضولی) .

تَوْصِيف [ع] وصف ایتمك ، اوصافنی برر برر تعداد وبیان ایتمك ، بوبولده اوصافی بیان ایدلمك : (توصیف طلوع ، توصیف غروب ، توصیف فجر شمالی ، توصیف مهتاب ، نوبهارك توصیفی) جمعی (توصیفات) .

« زمانده ترق بولدی دولت بندهلایقدر »
« ایدرسم مطلع مخصوص ایله توصیف اوخاقانی »
(ذیل فهرست عثمانی)

تَوْصِيل [ع] اولاشدرمق ، اولاشدیرلمق ؛ واردرمق ، واردیرلمق : (محرراتی توصیل ، اشیای وارده‌نك محلنه توصیلی) . (ایصال) ایله مترادفدر .

تَوْصِيَه [ع] بر ایشی بریسنه سپارش ایتمك ، برایشك یاپلمه‌سی بریسنه سپارش ایدلمك : (او ماده‌یی فلانه توصیه ایتدم ، توصیه ایدیلن ایشی یولیله کوردی ، فلانی توصیه ایدیبور .) (توصیه نامه) = توصیه‌یی حاوی مکتوب ، تذکره . تشدید ایله غلط اوقومامليدر . (تَوْصِيَتْ) = طرزنده استعمالی نظمه عائددر : [بومجموعه‌ده مندرج ابیاتك اسلوب رنکیلندن آیرلیوب ترقیات ادبیه‌یی بو اسلوبك توسیع وتزییننده آرامکنزی ازجان ودل توصیه ایدرم — شکوفهٔ استغراق — تقریض] .

تَوَضُّح [ع] وضوح حاصل ایتمك ، واضح وعیان اولمق : (توضح مقصد ، توضح کلام ، توضح مسئله) .

تَوَضُّؤ [ع] آبدست آلمق : (توضؤ جماعت مسلمین) .

تَوْضِيح [ع] واضح وعیان قیلمق ، ایضاح ایتمك . معناجه (ایضاح) دن اقوادر : (توضیح مرام ، توضیح افکار ، توضیح مقصد) .

« قلبه قوت ویرر مقال صریح »
« ایله رأی سدیدیکی توضیح »
(معلم ناجی)

تَوْطِئَه [ع] ایلریده بیان اولنه‌جق مقصده موافق بعض کلماتك اول امرده ایرادی ، ایلریده بیان اولنه‌جق مقصدی ضمناً کوستره‌جك صورتده سرد مقدمه . فی‌الاصل ملایم قیلمق ، یول آچه‌رق دوزله‌یوب مانعدن آزاده ایتمك معناسنه‌در .

تَوَطُّنْ [ع] وطن طوتمق ، وطنلانمق : (مهاجرینك برقسمی فرات وادیسنده توطن ایتدی، قازاقلرك وولغا حوالیسنده توطنی) .

تَوْطِينْ [ع] وطن طوتدرمق ، طوتدیرلمق : (توطین مهاجرین ، توطین عجزه) .

تَوْظِيفْ [ع] وظیفه تعیین ایتمك، ایدلمك ؛ بدل معیشت ویرەرك وظیفەلندرمك ، وظیفەلندیرلمك : (توظیف ملازمین ، توظیف ائمه ، خدمەنك توظیفی) .

تَوْعِيدْ [ع] كلەجكده شویله اولەجق بویله اولەجق دیه تخویف ، وعید ایله تخویف ، قورقتمق .

تَوَغُّلْ [ع] زیادەسیله مشغول اولمق ، مشغول اولمقده ایلری كیتمك : (مسائل ریاضیه ایله توغل ، امور سیاسیه ایله توغل ، حكمت طبیعیەده توغلی یوقدر) جمعی (توغلات) .

« شعر عربه توسّل ایله »
« نحو و لغته توغل ایله »
(مقدمه)

تَوَفُّقْ [ع] موفق اولمق، توفیقه مظهر اولمق : (توفق امور خیریه) .

تَوْفِيرْ [ع] چوغالتمق، آرتیرمق. (تكثیر) ایله مترادفدر : (توفیر امور ، توفیر معاملات ، توفیر مال) .

تَوْفِيقْ [ع] اویدرمق، اویدیرلمق. معنویاتده مستعملدر: [اوامر سامیه‌یه توفیق حركتله ، دائما حركاتی شرعه توفیق ایدردی ، قانونه توفیق معامله الزمدر] . [توفیقاً] = اویدرمق صورتیله ، اویدیریلەرق : [حكم نظامه توفیقاً خانه‌نك انشاسی لازم كلدی] § عون الٓهی‌یه نائلیت ، یعنی ارادهٔ الٓهیه‌نك عبد خالص الفؤادك مقصدینه اویغون اولمسی؛ تعبیر دیكرله جناب حقك ارادهٔ ازلیه‌سنی قولنك املنه موافق قیلمسی ، ایشنی اویغون كتیرمەسی . جمعی (توفیقات) : « توفیقات الٓهیه » .

« جلوسندن بری اصلاح ملكه حصروقت ایتدی »
« كورلدی هر ایشنده فیض توفیقات ربانی »
(ذیل فهرست عثمانی)

« بزه ویرسونمی خدا آب حیات توفیق »
« خضری بولسه‌قره ظلمتده كلاهن قاپارز »
(عزت ملا)

« حق یول آرامق واجبه‌در عقل سلیمه »
« توفیقی ایسترسه خدا راهبر ایلر »
(شناسی)

تَوَقَّانْ [ع] زیاده حرصلی ، استكلی اولمق . واوك سكونیله غلطدر .

تَوَقُّدْ [ع] طوتیشوب یانمق . (توقد نار) .

تَوَقُّرْ [ع] وقارلانمق ، وقار پیدا ایتمك: (توقر پسپایه).

توقّع { [ع] امید ایتمك ، ایدلمك ؛ برشیئك وقوعنی اوممق ، وقوعی اوملق . لسانمزده رجا ونیاز ایله امید وار اولمق معناسی غالبدر : (امنیهٔ چاکرانه‌سنی توقع ایدییور ، توقع لطف) .

توقّف { [ع] اکلنمك ، طورمق : [براز توقف ایتسون ، خیلی زمان توقف ایتدی] § تعلق ایتمك ، اواولمدقجه دیکری اوله‌مامق : (یوللرك اعماری آقچه‌یه توقف ایدر ، لیلك حلولی شمسك افولنه توقف ایدر) .

« نه در مهام توقف نه‌در امید سفر »
(علی کمال)

توقّی { [ع] صاقنمق ، چکنمك :

« ایتمك بی جا تعرّضدن توقی سویلیك »
(معلم ناجی)

« ایتمش اوراده فنون ترقی »
« تحصیلدن ایله‌مه توقی »
(مقدمه)

توقیت { [ع] تعیین وقت ایتمك ، وقت کسمك .

توقید { [ع] طوتشدیروب یاقمق ، یاقلمق : (توقید نار ، توقید آتش فرقت) .

توقیر { [ع] آغیرلامق ، آغیرلاتمق ؛ وقارلی طوتوب حرمت ایتمك ، ایدلمك : (توقیر مسافرین ، توقیر زوار ، مهمانك توقیری) .

« شان وخشانکی تقدیر ایدرز »
« سکا حلیه‌ك کبی توقیر ایدرز »
(خاقانی‌یه خطاب ـــ معلم ناجی)

توقیع { [ع] اوامر سنیه‌یه کشیده بیوریلان نشانهٔ همایون :

« قاشلرك توقیع طغرای شهنشاهی میدر »
« یاسپهر وجهك اوزره غرهٔ غرامیدر »
(باقی)

[توقیعی] = دیوان همایونده‌کی طغرا کشلرك رئیسی .

توقیف { [ع] طوردرمق ، طوردیرلمق ؛ آلیقویمق ، آلیقونلمق : (جانی بی توقیف ، سارق توقیف ، اشبو اوراقك برمدت توقیفی) [توقیفخانه] = قباحت وجنحه وجرائم ایله مظنون اولانلرك آلیقونلدقلری محل .

توکّل { [ع] هر ایشده اسبابه تشبثله برابر جناب حقه تسلیمیتله انقیاد ایتمك ، گوگنمك . (اسبابه تشبثی ترك) جائز دکلدر : (عطالتله اظهار توکل شان اسلامیته یاقشماز) .

« الله‌ه توکل ایدنك یاوری حقدر »
(لا)

« توکل ایلیوب صدقیله لطف وجودینه دائم »
« رجا ایلر خلوص قلبله افضال واحسانك »
(ندیم)

توکید { [ع] محکم ، استوار ایله‌مك . (تأکید) ایله

مترادفدر . بو اوته كيندن افصح ايسه ده او زياده قوللانيلير .

توكيل [ع] برآدمى وكيل نصب ايتمك ، باشقه برى وكيل ايدلمك : (فلانك توكيل ايتديكى شخص) .

تولّد [ع] طوغمق ، پيدا اولمق . حقيقى و مجازى اوله‌رق قوللانيلير : (هنوز تولد ايدن بر چوجغك اوصاف متمازه‌سى نشوونماسنده‌كى فعاليتدر — نوسال عافيت — دوقتور يانقو) ، (بو معاملات نظام شكنانه‌ده دوام ايتمكدن تولد ايده‌جك مسئوليت كيمه راجع اوله‌جق) جمعى (تولّدات) : (چونكه قادينلرك تدنيسى تولداتك و تولداتك تدنيسى نفوسك و نفوسك تدنيسى ترقيات و معموريت مملكتك تدنيسنى ايجاب ايليه‌جكندن قادينلرك و چوجقلرك محافظهٔ حياتلرينه اعتنا الزمدر — نوسال عافيت — ابه‌لرمز مقاله‌سى) .

تولول [ع] ولوله ايتمك : (تولول جهودان) . جمعى [تولولات] .

توله [ع] حيران ، سراسيمه اولمق ؛ وله كتيرمك .

تولّى [ع] بريسنى دوست ايديتمك ، سومك : اسلوب فارسى اوزره (تولّا) طرزنده زياده استعمال اولنور : (تولّا ، تبرّا) § بر ايشى درعهده ايتمك : (تولئ امور مهمه) .

توليت [ع] وقف ايشنه باقمق وظيفه‌سى : (جهت توليت ، توليت براتى) تشديد ايله غلط قوللانماملیدر .

توليد [ع] طوغورمق ، طوغو‌رلمق : (بو معامله‌نك بالآخره توليد نزاع ايده‌جكى شبهه‌دن بريدر ، بركدينك يدى ياورو توليد ايتديكى كورلمشدر) § طوغورتمق : (قابله چوجغى سهولتله توليد ايتدى ، چونكه بزده اثناى توليدده الك آشاغى آلتى يدى قادين بولنور — نوسال عافيت — ابه‌لرمز) .

توهّم [ع] وهم ايتمك ، وهمه دوشمك ؛ قورقتى ايله قورقمق . جمعى (توهّمات) : « توهّمات ابلهانه » .

توهيم [ع] وهمه دوشورمك ، دوشورلمك ؛ برآدمى قورقتى‌ده قاله‌جق صورتده قورقولى شبهه‌ده براقمق : (عاقل جسورك توهيمى پك زوردر) جمعى (توهيمات) .

توهين [ع] ضعيف قيلمق ، قيلنمق ؛ ضعفه نسبت ايتمك ، ايدلمك : (توهين روايت ، اقوال وارده‌نك توهينى) جمعى (توهينات) .

ته [ف] قعر ، ديب ؛ جانب اسفل : (تهِ دريا ، تهِ سبو) كسرالله غلط اوقومامليدر .

تَهاجُم } [ع] بربرینه هجوم ایتمك، آتیلوب صالدرمق. (مهاجمه) كبی یالگز بر طرفدن هجوم ایتمك معناسنده‌ده قوللانیلیر: (تهاجم غازیان ایله طابیه‌لر ضبط ایدلدی) جمعی (تَهاجُمات).

تَهاجی } [ع] بربرینی ذم وهجو ایتمك. یالگز برطرفدن هجو ایدلمك معناسنده‌ده مستعملدر: (تهاجیٔ وهبی وسروری).

تَهافُت } [ع] برشیئك حرص ایله اوزرینه دوشمك، بر شیئه كمال اشتیاق ایله آتلمق: (پروانه‌نك شمعه تهافتی، انسانك ممنوعاته تهافتی).

تَهالُك } [ع] هلاكه آتلمق یعنی بر شیئه صبرسزلقله جان آتمق، بر نسنه‌یه میل شدید ایله دوشكونلك كوسترمك. معناسنده عجله ملاحظه اولنور. جمعی (تَهالُكات).

تَهاوُن } [ع] برایشی مهمسه‌میوب آغیر طاورانمق: (مأمورینك زنهار اثر تهاون كوسترملرینه میدان براقلمامسی).

تَهَتُّك } [ع] ییرتلمق: (تهتك پردهٔ عار) § رسوایلقدن لوتانمیه‌جق حالده بولنمق.

تَهْتیك } [ع] ییرتمق، ناموسه خلل كتورمك:

« یوق نیاز وصله طاقت جامهٔ تاب تنم »
« قیلدی قلاب الم تهتیك تهتیك اوستنه »
(زادیٔ كریدی)

تَهَجُّد } [ع] كیجه اویانوب نماز قیلمق § كیجه وقتی قیلنان نماز:

« ایلردی تهجد شبانگاه »
« قلبنده طورردی خشیة الله »
(نعت شریف)

تَهَجّی } [ع] حروف هجایی صیره ایله تلفظ ایتمك، هجالامك. (تَهْجِیَه)ده بو معناده قوللانیلیر.

تَهْجین } [ع] ذم وقدح ایتمك.

تَهَدُّم } [ع] ییقلمق.

تَهَدّی } [ع] هدایتلنمك، هدایت بولمق. (اهتدا) كبی اسلامی قبول معناسنده قوللانیلماز. بونك استعمالی مثلا [عمرو فاسق وفاجر ایدی شمدی تهدی ایتدی] طرزنده‌در. حاصلی (اهتدا) ایله بونك موقع استعماللری باشقه‌در.

تَهْدید } [ع] قورقوتمق، قورقولمق؛ قورقو ویرمك، ویرلمك: [سارقلر بیچاره‌یی اولومله تهدید ایتدكلرندن] (تهدیداً) = قورقوته‌رق، قورقوتمق ایچون. جمعی (تهدیدات).

« تهدید وهجوم باغیاندن »
« خوف ایتمدی برزمان زبیرم »
(معلم ناجی)

تَهْدِيم { [ع] بنایی ییقمق، خاك ایله یکسان ایتمك . (هدم)دن اقوادر: (طوپ‌مرمیاتیله قلعه‌یی تهدیم ایتدیلر) .

تَهْدِين { [ع] چوجوغی آووتمق طاتلی سوز ایله صوصدرمق، یالاندن یوزه کولوب مدح ایتمك. استعمالی اندر.

تَهْذِيب { [ع] برنسنه‌نك زوائدنی کیده‌روب اصلاح ایتمك، برشیئه خالص ومنقح ایتمك صورتیله رونق وحسن حال ویرمك ، ویرلمك . اکثریا اخلاق حقنده قوللانیلیر : (ادبیات برملتك تهذیب اخلاقنه مدار اولان وسائطك بر نجیسیدر) جمعی (تهذیبات).

تَهْرِيب { [ع] قاچیرمق،قاچیرلمق (اشقیانك تهریبی ، تهریب دشمن).

تَهَزُّز { [ع] قیمیلدانمق، دپرنمك. [اِهتِزاز] ایله مترادفدر.

تَهْزِيز { [ع] حرکت ایتدرمك، ایتـدیرلمك ، تترتمك ، تتره‌دلمك : (تهزیز خامه ، تهزیز کهواره ، اوتار کمانك تهزیزی).

« برشهك اندیشهٔ قهریله لرزاندرکه دل »
« تتره‌در بیلك قلبی برتهزیز مژکان ایچه‌ده »
(معلم ناجی)

تَهْزِيل { [ ] ضعیف ایتمك ، ایدلمك : (تهزیل بدن ، تهزیل دواب ، مواشینك تهزیلی) § هزل طرزینه قویمق ، قونلق: (جدی برسوزك تهزیلی عیبدر، اقوال جدیه‌یی تهزیل موجب خجالتدر) جمعی(تهزیلات)

تَهَكُّم { [ع] استهزا ایتمك ، ذوقلنمك . اصطلاحات ادبیه‌دندر. [تهکماً]= تهکم صورتیله، استهزا ایچون دیمکدر : [بوندن باشقه مقام تهکم واستهزاده مفهوم مخالفی قصد اولنان جمله‌لرك کافه‌سی تعریض مجازی قبیلندن اولوب — میزان البلاغه — صحیفه ۲۹۷]

تَهْلُكَه { [ع] سبب هلاك اوله‌بیله‌جك حال ، نسنه . لامك کسریله تلفظی غلط مشهوردر : [تهلکه‌دن احتراز واجبدر، تهلکه‌لی ایشه کیریشمه‌ملیدر] .

تَهْلِيك { [ع] هـلاك ایتمك ، اولدرمك . (اِهلاك) مترادفدر . آندن اقوادر .

« غمزهٔ جلادجانان دسته کاردغم آلوب»
« عالمی ایتمك دیلر تهلیك تهلیك اوستنه »
(زاریٔ کریدی)

تَهْلِيل { [ع] [لااله الاّ الله]قول شریفنی ذکر ایتمك : (تسبیح وتهلیل) جمعی (تهلیلات).

« هلالی هرنه‌زمان کورسه‌م ایلرم تهلیل »
« دکلی وحدتنه صانعك دلیل جلیل »
(معلم ناجی)

تَهَمْتَن { [ع] زال اوغلی رستمك لقبیدر. (تهم) شجاعتلی،

بویلی بوصلی یکیت . (تن) ده وجود معناسنه‌در ، بالترکیب (تهمتن) = ایری وجودلی جسور قهرمان دیمکدر . صفت اوله‌رق شجیع پهلوانه‌ده اطلاق اولنور :

« اول صفدر یکانه که تاب مهابتی »
« جوشن کداز تهمتن وقهرمان اولور »
(نفعی)

« آنلرك ماهیتن میدانه چیقسونلرده کور »
« مجلس عشرتده قورقاقلر تهمتندر بتون »
(معلم ناجی)

تهنیت [ع] تبریك ، تسعید ایتمك ؛ مبارك اولسون دیمك : (تهنیت غزا ، تهنیت سور) (تهنیه) طرزنده استعمالی دها معروفدر . فصیحی (تهنئه) در . بین العوام حجدن عودت ایدنلرك تبریك قدومی ایچون ترتیب اولنان جمعیته (حاجی تهنیه‌سی) دیرلر . تشدید ایله غلطدر .

تهور [ع] صوکنی دوشونمکسزین بردن بره حد تلنمك ، جرأتله آتلمق : (فلان فرط تهور ایله مشهور امرادن ایدی) جمعی (تهورات) .

تهویل [ع] قورقویه دوشورمك ، دوشورلك : (اثنای تزل بارانده دوام ایدن شدت رعد وبرق خلقی تهویل ایدییوردی ، کیجه وقتی اویله بر طراقهٔ مدهشه ایله خلقك تهویلی) جمعی (تهویلات) .

تهوین [ع] اهونلشدرمك ، اهونلشدیرلك ؛ اوجوزلاتمق ، اوجوزلادلق : (تهوین اسعار ، تهوین جزا ، فیئاتك تهوینی) جمعی (تهوینات) .

تهی [ف] بوش ، خالی : (تهی دست) = الی بوش ، مفلس ، فقیر ، زوکورد . [تهی دستی] = مفلسلك ، زوکوردلك ، فقیرلك [تهی مغز] = بوش قفالی [تهی مغزی] = بوش قفالیلق . [تهی میان] = ایچی بوش .

« کیسهٔ امید خالی ، دست استغنا تهی »
« منزل فرصت بعید وپای استدعا شکست »
(درویش قدیم)

تهیئه [ع] حاضرلامق ، حاضرلاتمق : (تهیئهٔ لوازم حربیه ، تهیئهٔ اسباب سفریه ، مهمات حربیه‌نك تهیئه‌سی) (تهیه) = طرزنده استعمالی دها زیاده شایعدر . جمعی (تهیآت) در : [سعد آباده ینه سلطان انام حضرتلرینه تهیئهٔ ضیافت و یکشنبه کیجه‌سی سعد آبادده‌کی قصورك جمله‌سی بی قصور قنادیل وماهیه‌لر ایله پرزیب وزینت قلندی — چلبی زاده تاریخی — ص ٢٨٥] .

تهییج [ع] یرندن اوینامق ، حرکته کلمك ، دپرنمك :

(تهیّج اعصاب ، تهیّج افکار، تهیّج قلب) جمعی (تَهَیُّجات) .

« یر مایع ایکن تهیّج ایتمش »
« بیك بویله جبل تموّج ایتمش »
(معلم ناجی)

تَهَیُّم } [ع] متهم ، تهمتلی : (تهیم لئیم) .

تَهَیُّؤ } [ع] حاضرلانمق . جمعی (تَهَیُّؤات) . بو آز قوللا- نیلیر .

تَهَیُّب } [ع] مهابتلی کوسترمك ، کوسترلمك : (تهیب پهلوان) .

تَهَیُّج } [ع] هیجانه کتیرمك ، کتیرلمك ؛ حرکتلندرمك ، حرکتلندیرلمك : (تهیج غضب ، طبیعتك تهیجی) جمعی (تَهَیُّجات) .

« تعقید ورکیکه اوغراماز هیچ »
« ایلر اوقودقجه طبعی تهییج »
(مقدمه)

تَیَبُّس } [ع] قورومق ، قورو اولمق (تیبس دماغ ، تیبّس ارمود) جمعی (تَیَبُّسات) .

تَیْبیس } [ع] قوروتمق ، قورو- دلمق (تیبیس میوه) .

تَیْس } [ع] ارکك کچی ، تکه : (تیس سریع السیر)

تَیَسُّر } [ع] قولایلقله حصوله کلمك ، قولایلانمق : (تیسر آمال ، تیسّر مقاصد) جمعی (تَیَسُّرات) .

تَیْسیر } [ع] قولایلقله حصوله کتیرمك ، کتیرلمك ؛ قولایلاتمق ، قولایلادلمق : [تیسیر امور ، تیسیر مقاصد) جمعی (تَیْسیرات) .

تَیَقُّظ } [ع] اویانیقلق ، اویانیق اولمق . (غفلت) ك ضدیدر . معناسنده فکرجه اویانیقلق اراده اولنور . (اِنْتِباه) ایله مترادفدر . جمعی (تَیَقُّظات) .

تَیَقُّن } [ع] ایبدن ایی بیلمك ، ایی بیلنمك : (تیقن موت ، تیقّن خیر ، تیقّن حقیقت) جمعی (تَیَقُّنات) .

تَیَمُّم } [ع] صو بولنمدیغی تقدیرده وجه شرعی اوزره طوپراقله آبدست آلمق ، یوزایله دیرسکه وارنجه یه قدر اللره طوپراق مسح ایتمك :

« صو بولنمازسه ضرورتده تیمّم جائز »
(غباری)

تَیَمُّن } [ع] برشیئی یمنلو صایه رق آندن میمنت اومّق ، برشیئی مسعود واوغورلی عد ایتمك . (ایله) اداتیله قوللانیلیر : (او ذات ستوده صفاتك قدومیله تیمن ایدرلردی]. (تَیَمُّناً) = تیمّن صورتیله ، تیمّن ایچون . جمعی (تَیَمُّنات) .

﴿ تِ ﴾

تِبْنْ [ع] صامان . [تبنی] = صامان رنکنده اولان ، صامان رنکلی. فتح (تا) ایله ده لغتدر.

تِبْیانْ [ع] آچیق صورتده بیان، آچیق افاده دیمکدر . (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلماز . فتح (تا) ایله ده لغتدر .

تِجارَتْ [ع] آلیش ویریش ایتمك، بازرکانلق ، آلم صاتم : [تِجاری ، تِجاریّه] = تجارته متعلق، تجارته عائد : (اَمتعهٔ تجاریه، مُعاهَدات تجاریّه، مَتاعِ تِجاری) . (تِجارَتگاه، تِجارَتگه) = تجارت محلی ، یری : (سلانیك کبی تجارتکاه برشهرده) § آلم صاتمدن حاصل اولان فائده ، کار معناسنده‌ده قوللانیلیر : (بوسنه بوستان محصولندن خیلی تجارت ایتدی] ، (تجارت محکمه‌سی)= دعاویٔ تجاریه‌یی قانون موضوعنه توفیقاً حل ورؤیته مأمور اولان هیئت عدلیه دیمکدر .

« تجارتخانهٔ دانا فریب دهرك ای نابی»
« کرکدر احتراز ایتمك زیانی دکلوسودندن»
(نابی)

تِراشْ [ف] یونتمه، یونمه، قازیمه: [صاقالی تراش ایتمك ، طاش تراش ایتمك] .

« خط رخنی تازه تراش ایتدی یار »
« کچدی قیلیجدن فتن روزکار »
(صبریٔ شاکر)

« تراش اولدقجه خط یارروینده جلا آرتار »
« فتیل شمعه بکزرکیم کسلدکجه ضیا آرتار »
« تحیفی »

§ یوزده‌قازینه‌جق توی معناسنده‌ده قوللانیلیر : (تراشی کلمش ، بربرتراشم آقمی قاره‌می دیه ایراد اولنان سؤاله اوکنه‌دوشرسه کوررسك دیمش — مثل]. وصف ترکیبی طرزنده استعمالی تقدیرنده (تِراشَنْدَه) معناسنی افاده ایدر . مثلا [بُتْ تِراش] = صنم یونیجی، (سَرْتِراش) = باش یونتان، بربر (سَنْك تراش) = طاش یونیجی. (قَلَمْ تِراش) = معروف اولان آلت قاطعه . (هیکل تراش) = هیکل یونیجی . بوکلمه‌یی (طراش) یازمق ، صوکره تراشلی آدمه (مطروش) دیمك محض هذیاندر .

تِراشَنْدَه [ف] اسم فاعل . تراش ایدیجی . نادراً قوللانیلیر.

ترَاشَه { [ف] یونغه، طالاش .

تراشیده { [ف] تراش ایدلمش ، یونلمش : (سنك تراشیده، ریش تراشیده) § معنی آلق، چالمق مقامنده‌ده قوللانیلیر: مثلا (بو فکر فلانك کتابندن تراشیده‌در ، بو فقره فلان اثردن تراشیده‌در) دینیلیر.
[ناتراشیده] = یونلمامش، قابا آدم:

« باقه تل قیرمه‌سنه‌میر خط آور! (سیمون)ك »
« ناتراشیده اولور چاره نه بربر دیدیکك »
(معلم ناجی)

« خط بر آورده‌لرك روی تراشیده‌لری »
« حکای حجت کیدرد عوی تزویر اوزره »
(عزت علی پاشا)

ترامپته { [فرانسزجه‌دن] اصلی بورو دیمك اولان (ترومپت Trompette) در. لسانمزده عسکری موسیقه‌لرنده چفته چوماقله ضرب ایدیلن کوچوك طاووله اطلاق اولنور.

ترامپه { [ایتالیانجه‌دن] دکشمه، مبادله معناسنده قوللانیلیر مثلا (ایکی قوندره‌یی بر فوطین ایله ترامپه ایتدم) دینیلیر.

ترامواي { [انکلیزجه‌دن] شهرلرده حیوان ویاخود قوهٔ بخاریه ویاالکتریقیه ایله ایشله‌دیلن عمومی آرابه‌لر ایچون یاپیلان دمیریول.

ترانسیت { [فرانسزجه‌دن Transit] امتعهٔ تجاره‌یی برشهردن ویابراولکه‌دن کمرك رسمی ویرمکسزین کچیرمك حق وصلاحیتی : (ترانسیت انباری) = او مثللو اشیانك وضعنه مخصوص محل .

تراورس { [فرانسزجه‌دن Traverse] دمیریول چبوقلرینك آلتنه قونیلان طبان آغاجی.

ترن { [فرانسزجه‌دن Train] بر لوقوموتیف طرفندن کوتوریلن دمیریول آرابه‌لری، شمن دوفر قطاری.

تریاق [ع]
تریاك [ف] { سمیاتی دافع وصانجی، اوکسوروکه نافع بردوای مرکب، افیونلی بر معجون. استعمالی مطلقا بر طبیبك تعیینه متوقفدر:

« زهری تریاك ایله یوب تریاکی زهر ایلردی خلق »
« اولمسه تغییر ماهیات اشیا ممتنع »
(عونی)

تریاکی { [ف] مکیفات استعمالنه دوشکون اولان ؛ تتیز وخویسز آدمه‌ده اطلاق اولنور : (اما تریاکی ایمش) ، (توتون تریاکیسی ، افیون تریاکیسی) .

« برکیجه طالدی اجل اویقوسنه تریاکی »
(تاریخ سروری)

« تلخ اولور ذائقهٔ ادراکی »
« شکر ایلرایسه دخی تریاکی »
(وهبی)

ترید { [ف] یاغلی ات صوینه اتمکی دوغرایوب ایچه قایناتمق صورتیله وجوده کتیریلن بر

١٦ صحیفه‌دن مرکب برفورمه‌سی ١٠ پاره‌در

نوع طعام : (صوینه‌ترید) = طاتسز، یاغسز غدا . اصلی (تا) نك فتحیله‌در عربیسی (ثَرِید) در . § لسانمزده مجازاً بك اختیار، قوجامش معناسنده‌ده مستعملدر : (ترید اولمش ، ترید تسیلش) = غایتله زبون ، اختیار دیمکدر .

تِسْعَه { [ع] طوقوز . صفت اوله‌رق اسلوب فارسی اوزره قوللانیلیر : (جزائر تسعه ، قلاع تسعه ، افلاك تسعه) قاعدهٔ عربیه ایله (تِسع) طرزنده هیچ قوللانیلماز.

تِسْعِین { [ع] طوقسان (تِسعُون) دخی دینیلیر.

تِشْرِین { [سریانیدن] شهور رومیه‌دن موسم خریفه تصادف ایدن سکزنجی ، طوقوزنجی آیلرك اسمیدر. برنجیسنه (تشرین اوّل) ایکنجیسنه (تشرین ثانی) دینیر . فتح ایله تلفظی غلطدر.

تِلال { [ع] (تَلّ) ك جمعی . تپه‌لر دیمکدر : (جبال وتلال).

تِلامِذَه
تِلامِیذ { [ع] (تلمیذ) ك جمعی. شاگردلر دیمکدر . ایکیسی‌ده تانك فتحیله غلطدر.

تِلاوَت { [ع] قرآن عظیم‌الشان اوقومق ، اوقونمق : (بر سورهٔ مبارکه تلاوت ایتدی ، برآیت کریمه تلاوت ایتدم) .

« اولمایه زبانکذار آیت بخل »
« ممدوحمز ایله‌مز تلاوت قرآن »
« نابی »

تِلْقاء { [ع] طرف ، جهت ، حذا : (تلقاء بطحا).

تِلْمِیذ { [ع] شاگرد ، طالب : (تلمیذ غیور) [تِلْمِیذِیت] = شاگردلك [تِلْمِیذانَه] = شاگرده یاقیشه‌جق صورتده. فتح تا ایله غلطدر.

تِمْثال { [ع] علی‌الاطلاق مصنوع صورت : (تمثال بی‌مثال) تعبیری معروفدر . فتح تا ایله تلفظی غلط فاحشدر .

« ای مصور رهکذاری اوزره‌جك تمثالی »
(فضولی)

تِمْساح { [ع] اقطار حاره‌ده واقع بیوك نهرلرده بولنور بر نوع جسیم جانوردر . کرتنکله‌یه مشابه اولان بو جانورك بعضاً اون متره‌یه قریب طولنده بولنانلری کورلمشدر .

تِنْبال { [ع] قیصه‌جق بویلو ، بودور آدم : (تنبال صاحب وبال) .

تِنّین { [ع] بیوك ییلان، اژدرها : (تنّینِ فلك) = کهکشان دیمکدر .

تِهامَه { [ع] مکهٔ مکرمه‌نك اسمیدر: (ارض تهامه) = حجاز طوپراغی ، دیاری .

« اول نور تهامه‌ده آچلدی »
« دنیایه شراره‌سی صاچلدی »
(نعت شریف — ض)

تیاترو { [فرانسزجه‌سی Théatre] لسانمزده ایتالیان شیوه‌سیله معروف اولان بولفظ وقایع وحکایاتك اشخاص طرفندن تصویر وتقلید ایدلدیکی محل دیمکدر § صورت معروضه‌ده ترتیب واجرا اولنان اویونه‌ده اطلاق اولنور .

تیجان { [ع] « تاج » ك جمعی . نادراً قوللانیلیر .

تیر { [ف] اوق : (تیر وکان) . (تیر انداز) = اوق آتیجی [تیر اندازی] = اوق آتیجیلق . [تیر کش] = اوق قابی ، اوقلق ، ترکجه‌ده تخفیف ایله ترکش .

« بوقدر سپر بوقبهٔ فیروزه فامده »
« ذرات جمله تیر قضایه نشانه‌در »
(ترجیع) .

« ساعدکده قالمدی تیر وتفنکه اقتدار »
« وارایسه نیروی جنبش کردن خوبانه آت »
(راغب پاشا)

تیرپیدین { [روجه‌دن] اوفاق قازمه ، باغجوان قازمه‌سی . بین العوام تحریف ایله (کیرپیتیل) دیه معروفدر .

تیراژه { [ف] بولوطلی ، یاغشلی هوالرده کوك یوزنده حاصل اولان کره مشابه شکل ملوّن ، علائم السما ، قوس قزح دیمکدر .

تیره { [ف] بولانیق ، قرامتق : (آب تیره ، هوای تیره ، تیره بخت) ، [تیره دل] = قلبی قاره [تیره رای] = بولانیق رأیلی ، تدبیرسز آدم [تیره شب ، شب تیره]=قاراکلق کیجه [تیرکی] بولانیقلق ، قاره‌لك . [تیره بخت] = طالعسز ، بختی قاره [تیره کون] رنکی بولانیق ، قاره رنکلی .

« شدت ناروغادن کیم اولوردی آهن آب »
« خون دشمن تیره ایتمزمی نه‌د کلو اولسه ناب »
« سروری »
« تیره اولمازمی جهان پنهان اولنجه آفتاب »
(فضولی)

تیز { [ف] کسکین . ماديات ومعنویاتده مستعملدر : (تیغ تیز ، فکر تیز ، ذهن تیز) ، (تیزچشم)= کوزی کسکین § چابوق (چابك) ، عجله : (تیزپا — ی) = آیاغی چابوق [تیزبر ، تیز پرواز] = سرعتله عجله اوچیجی [تیز رو ، تیز رفتار]=چابوق کیدیجی ، عجله یوریجی [تیز مشرب]= تتیز ، عجله‌جی . [تیزی]=کسکینلك ، چابوقلق .

ا. بريشور منزل مقصودينه آهسته كيدن »
« تيز رفتار اولانك پاينه دامن طولاشور »
« ادرنه‌لی خانمی »

تیزاب } [ع] بين العوام غلط اوله‌رق (كَزّاب) ديلن ياقيجی صو .

تیشه } [ف] ناجاق، بالطه، كولنك:
«رجای وصل ايله كار ايتدی تيشه‌ك سنك خارايه»
«طوقندك خاطر شيرينه ای فرهاد نيلرسين»
(لا)

تيغ } [ف] قيليج ، اوجی سيوری قانجه‌لی وكسكين بيوك ايكنه ، (ديكيجی تيغی، اسكيجی تيغی، نقش تيغی ، اوركو تيغی) [تيغ زبان] = ديل قليجی، قيليج كبی تأثيرلی اولان ديل [تيغ زبان] = قيليج ديللی ، ديلی قيليج كبی تأثيرلی اولان (تيغ زن) = قيليج اوران ، قليجی ابی قوللانان . [تيغ كوه] = طاغك تپه‌سی ، سيوری يری . [« القاص» ميرزايه دخی مرصع تيغ ايله اوتاغ واحسان ملوكانه وپوستين اميرانه انعام واحسان اولندی — بجوی جلد اول— صحيفه ۲۷۹]
«زينت خاك شهادت اولمسون بر تيغ زن»
«شان عثمانی‌يی دلخواه اوزره اعلان ايته‌دن»
(معلم ناجی)

تیمار } [ف] باقیم ، بر نسنه‌یه ایی اولمق قیدیله باقمق، اصطلاح طبجه خستكان ومجروحينك ياره‌لرينی فنه تطبيقاً بيقايوب علاج وضع ملرينی سوره‌رك اوستلرينی صارمق وباغلامقدن عبارت عمليات ديمكدر. [تيمارجی]= خسته خانه‌لرده جراحلرك رفاقتنده بولنان خسته خدمه‌سی كه بالاده كی عمليات اكثريا بونلرك معرفتيله اجرا ايتديريلور: (حيوانی تيمار ، طوپراغی تيمار) § وقتيله سپاهی ديلن صنف عسكری‌يه ويريلان اراضی اميريه حصه‌سنه ده اطلاق اولنوردی. [تيمارخانه]= دارالشفا، مختل الشعور اولنلرك ضبط وتداويسنه مخصوص محلدر .
«ايلدم توجيه ايچ ايلدن داغ دل تيماريني»
«اندرون سينه‌دن چيقسون چراغم اولسون آه»
(علی رضا)

تين } [ع] انجير : [تين هندی، تين افرنجی] .

تيه } [ع] بيابان، چول: [وادی التيه] = طورسينا صحراسی.
« حيف كيم كم‌كشته‌ء راه تيه حيرت اولمشز »
« بر صدا كوش ايلرز اما كه قائل نابديد »
« لا »

تيهو } [ف] چيل قوشی. فتح تا ايله غلطدر : [تيهوی پر شكسته] .
« باروته شتاب ايدردی آهو »
« آغز اوتنه كلوردی تيهو »
(شيخ غالب)

﴿ تُ ﴾

تُبَّتْ [اسم] چین قطعه سنك طرف غربیسنده و هیمالایا سلسلهٔ جبالنك جانب شمالیسنده كائن بر مملكت وسیعه‌در :

« كویا ایدوب طبیعت كوی زمینی تسطیح »
« تبّت آشاغی دوشمش چین وختن یوقاری »
(ندیم)

تُبَّعْ [ع] ازمنهٔ قدیمه‌یه عائد یمن ملوكنك عنوان مخصوصلریدر. اكثریا بونك جمعی اولان (تَبابِعه) قوللانیلیر .

تُتُقْ [ع] پرده ، اورتو ، پچه . « لهجهٔ عثمانی » ده بو كلمه‌نك (طوتوق) لفظ تركیسندن معرّب بولندیغی كوستریلیور :

« جمع اضدادی مرام ایلسه كرمقدرتی »
« برلشور شام ابدله تتق صبح ازل »
(لا)

تُحَفْ [ع] « هدیه » معناسنه اولان (تُحفه) نك جمعیدر. لساننزده اكثریا مفرد حكمنده استعمال اولنور : (تحفجی دكّانی، تحفجیلر باشی) معنای اصلیسنده نادیده ، نو ظهور ، ترفنده كبی حكملرده موجود اولدیغندن مثلا (نه تحف شیلر ، نه تحف شی) طرزنده‌كی تعبیراتدن فكره كورله‌مش خوش ، ظریف شیلر معناسی تبادر ایدر :

تُحْفَه [ع] هدیه، ارمغان : (تحفهٔ وهبی) § نوپیدا، نادیده، ترفنده شی. فتح ایله‌ده لغتدر.

« اولسون دخی تحفهٔ تحایا »
« اصحابنه ، آلنه هدایا »
(نعت شریف)

تُخْمْ [ف] طوپراغه اكلدكده كندی جنسندن بر نبات، بر سبزه ، بر فدان وجوده كتیرن دانه‌یه اطلاق اولنور ، حبوبات ده بو قبیلدندر : (اوت تخمی ، سبزه تخمی ، كتان تخمی) . (تخم آتمق) = حراثت ، اكین اكمك . (تخماق) = مجلمش، جنسی ایی دانه § مادهٔ وجود انسانی وحیوانی ، نطفه . مجازاً اصل ، منشاء معناسنه‌ده كلیر . (تخم مرغ) = یومورطه .

« بتر تخم شرر لطف هواسندن دخان اوزره »
(لا)

تُخْمَه [ع] امتلاء معده ، معده طولغونلغی :

« كیرسه زورقجه‌یه او تخمه ایله »
« بارینی چكمكه كوره كبی قالوز »
(سنبلزاده وهبی)

تُرابْ **تُرْبْ** [ء] طوپراق : (آیاق ترابی) = خاك پای تعبیری کبی برکلام متواضعانه درکه بین العوام زبانزد در .

[تُرابِی] = طوپراغه منسوب ، طوپراقدن دیمکدر : (اَوانِیِ تُرابِیَّه) جمعی (اَتْرِبَه) و (تِرْبانْ) در .

« ایدوسه وجهی وار بنی ایکی جهانده سرفراز »
« خدا بیلیر حبیبنك آیاغنك ترابی‌یم »
(معلم ناجی)

« چوق نعمتنك حق وار اوستكده حجاب ایت »
« آداب ایله باص بایکی رو ینه ترابك »
(نابی)

تُرْبْ [ف] تحریف ایله طوروپ دینیلن نبات معروفدر : (طوروب صلاطه‌سی ، بایر طوروبی) .

تُرْبَه [ع] میتك دفن ایدلدیکی طوپراق ، محل § اکثریا میت مدفونك اوزرینه یاپیلان بنا معناسنده قوللانیلیر . اسلوب فارسی اوزره [تُرْبَتْ] طرزنده استعمالی نظمه مخصوصدر . [تُرْبَه‌دارْ] = تربه محافظی ، بکجیسی . [تُرْبَه‌دارِی] = تربه‌دارلق .

تُرْسْ [ع] قالقان که ادوات حربیهٔ قدیمه‌دندر . جمعی [اَتْراس] و [تُرُوس] در .

تُرُشْ [ف] اکشی . (تُرْشی) = اکشیلك ، طوز و سرکه ایله تربیه ایدیلن سبزه و میوه معناسنده تحریف ایله (طورشی) طرزنده قوللانیلیر . [دوُغ ترش] = اکشی آیران [روُی ترش] = اکشی یوز [تُرْش روُ ــ ی] = اکشی یوزلو [ترش روُیی] = اکشی یوزلولك .

تُرُشَه [ف] نباتاتدن قوزی قولاغی دینیلن معروف اکشی اوت .

تُرُفَنْدَه [ف] تازه ، وقتندن اول ویاخود موسمندن صکره یتیشن میوه وسبزه یه اطلاق اولنور . لسانمزده اکثریا موسمندن اول اولان (ایلك) وصوکره اولان (صوك) لفظلریله قوللانیلیر : (ایلك ترفنده چیلك ، صوك ترفنده سلطه‌لق) بو کلمه فی الاصل فتح تا ایله‌دردر .

تُرْكْ [اسم] منسوبیتیله مفتخر بولندیغمز عرق عالیٔ انسانینك نام عمومیسیدرکه « ترك بن یافث بن نوح » سلاله‌سندن منشعب اولملری بو اسمله یاد ایدلملرینه سبب اولمشدر . اساساً ترکلر اوچ سلاله‌یه منشعب وهر سلاله برچوق اولوسلردن یعنی قوملردن مرکب ایدی . تاریخه عائد اولان حرکات عمومیه و احوال خصوصیه‌لرینی بوراده ایضاحه لزوم یوقدر § بو عرق ، بو صنف افرادندن هر برینه‌ده (ترك)

دینیلیر . (تُرکِی ، تُرکِیّه) = ترکه منسوب دیمکدر : (لسان ترکی ، اخلاق ترکیّـه) (تُرکِی) = طرز مخصوص لحندرکه مطلقا تغنی مشروطدر :
[کیمك آرابه‌سنه بینرسه آنك ترکیسنی چاغیرر — مثل] (برینك ترکیسنی چاغیرمق) = غیرتنده ، طرفدارلغنده بولنمق دیمکدر . (تُرکِیّاتْ) = ترکجه یازلمش اثرلر .

تُرْكْ تازْ { [ف] قوشمه ، سکرتمه :

« بیهوده‌می بویله ترك تازك »
« واردر بوملال ایچنده امید »
« مادردر ایدن امیدی تولید »
« بچمزمی اومهربانه نازك »
(معلم ناجی)

تُرْكْ جُوشْ { [ف] تاتاری ، یاری پیشمش شی .

تُرْکْمانْ { [ف] خلفای عباسیه دورنده آسیادن دیار اسلامه کلوب قبول اسلام ایتمش اولان عشائر متفرقه‌یه اطلاق اولنور : (ترکمان اوبه‌سی ، ترکمان قزی) (ترکمان ارلری بکار بکیلری حیدر پاشا ایله طوروب وآلایلرین دیزوب لایق پسند وتحسین کورلدیلر — پچوی جلد اول — صحیفه ۳۱۰) :

« کیمی مانی کیمیسی وادی ترکمانیده »
« قاره‌اوغلان قیا باشیسی یللای سخن »
(وهبی)

تُرُنْجْ { [ع ف] و « نارَنْج » = بور . توقاله شبیه برنوع میوه‌درکه اکشی و طاتلی نوعلری واردر . (تُرُنْجِی) = ترنجه منسوب ، ترنج رنکنده دیمکدرکه پورتوقال رنکنه مشابه و براز دها قویجه‌در . [چین ترنجی] = ماندارین دینیلن اینجه قابوقلی نوعیدر .

«ترنجی باغ حسنك ای دل اعلادر کراسندن»
(ندیم)

تُرَّهاتْ { [ع] هرزه ، عبث ، باطل ، بیهوده ، صاچه صاپان سوزلر . (تُرَّهَه) نك جمعیدر . مفردی هیچ قوللانیلماز .

تُسْعْ { [ع] طوقوزده بر دیمکدر .

تُفّاحْ { [ع] الما دینیلان میوه . [تُفّاحِی ، تُفّاحِیّه] = الما جنسنه منسوب نباتات . [تُفّاحُ الْاَرْض] = یر الماسی .

تُفَكْ
تُفَنْكْ { [ف] معروف سلاح ، آلت رمیدرکه انواعی کثیردر : (مارتینی هانری تفنکی ، ماوزر تفنکی ، آو تفنکی) .

«طولدوررکن تفنکی چوب ایله صاندی عدو»
« اژدر موسادر ایتمش مارسحری التقام »
(عبدالغنی نادری)

تکمه { [ف] اثوابك ایلیك برلرینك قارشولغنه دیكیلن شی که لسانمزده تحریف ایله (دوکمه) یاخود (دوگمه) دینیلیر :

«چوز تکمه‌لرك عارضك اولدقجه عرقریز»
(معلم ناجی)

«سمنك سینهٔ سیمینن آچوب باد سحر»
«چوزدی کاشنده کلك تکمه‌لرین ناخن خار»
(باقی)

تنبك { [ف] دنبلك . (تنبك زن) = دنبلك چالان .

تند { [ف] سرد ، شدتلی ، حدتلی : (باد تند) = سردروزکار ، فورطنه . [تند خوـی] و [تند مشرب] = سردخویلی ، حدیدالمزاج ، تتیز . [تندروـی] و [تندچهره] = عبوس الوجه ، چاتیق یوزلی [تندلجام ، تندلکام] = باشی سرد آت [تندی] = سردلك ، حدت وشدت :

« کوکلده آه پیاپی کدر علامتیدر »
« بو تندباد ینه بر خبر علامتیدر »
(اسعد بغدادی)

«آجتدی بنی آجی سوزك تندنکاهك»
«وی نخل ملاحت نه بلا تلخ برك وار»
(فضولی)

توـی { [ف] قات ، قاتمر : (توبرتو ، توی برتوی) = قات قات یاخود قاتمرلی :

« گه ظلمت اولوردی توی برتوی »
« گه نور یاغاردی سوی برسوی »
(شیخ غالب)

توآلت { (فرانسزجه‌دن Toilette) یوز ییقامه ، باش طارامه ، کییمه ، سوسلنمه ایشی § آیینه ، طاراق ، لیکن ابریق کبی آلات طاقمی .

توان { [ف] قوت ، طاقت ، کوج : (تاب وتوان) (ناتوان) = ضعیف ، درمانسز ، طاقتسز . (ناتوانی) = ضعیفلك ، طاقتسزلك . (بی توان) طرزنده قوللانیلماز . فقط (تاب) ایله برلکده اولورسه (بی تاب وتوان) دینیلیر .

« ای خامه اگرچه نا توانسین »
« ظاهرده خوش وبی زبانسین »
(نرکسی)

«عرصهٔ مدح وثنا کك حدی یوق پایانی یوق»
«پیك اندیشه عجیمی اولسه بی تاب وتوان»
(نفعی)

توانا { [ف] طاقتلی ، کوجلی ، قوتلی . (توانایی) = توانالق ، کوجلی اولمق . آدم وحیوان حقنده قوللانیلیر : (توانا برجوان ، توانا براسب تازی) بوکلمه فارسیده (مقتدر) معناسنده قوللانیلیور ومثال اولەرق (فردوسی) نك (توانا بود هرکه دانا بود) مصراع مشهوری ایراد اولنیورایسه‌ده لسانمزده بو معناده استعمالی مسبوق دکلدر :

«سلخ والمام وتوارد دیو صکره چالیشور»
«عیبنی ستره نیجه دزد توانای سخن»
(وهبی)

توانگر [ف] صاحب ثروت ، زنکین: [تاجر توانکر].
(توانگری) = زنکینلك .
« اوغلم سنی حق توانکر ایتسون »

توت [ف] میوهٔ معروف که ترکجه‌ده دخی دوت دینیر:
« زهی صانع که ایلر برك توت و كرم بدبودن »
(نابی)

توتیا [ف] بو اسم ایله معروف برطاشك دوکیلوب کوزه چکیلن توزینه اطلاق اولنور :
«فلك سدا اولسه ویرمز دیدهٔ خونباشه تمکینی»
ندکلو توتیا ویرسه‌ك قوروتمز چشم نمکینی»
(نابی)

توده [ف] کومه ، ییغین : [تودهٔ خاك ، تودهٔ کندم] .
بعضاً « توده بتوده » طرزنده قوللانیلیر . (توده برتوده) = ییغین ییغین اوستنه دیمکدر .
«باشنه ابنای جنسك یاق نه‌لر کلمش نه‌لر»
«توده توده باصدیغك طوپراقلر انساندر بتون»
(معلم فیضی)

توشه [ع] کفاف نفس ؛ اولمیه‌جك قدر ینه‌جك شی ، آزیق :
« هزاران توشهٔ شیرین ، هزاران نعمت اعلا »
(نابی)
« قناعت اهلنه (یحیی) یتر بر کوشه بر توشه »

توغ [ف] ترکجه ده « طوغ » . (فرهنك شعوری) نك تعریفنه کوره نیزه باشنه طاقیلان آلاجه قیلدن معمول علامت که اوائلده عثمانلیلر نزدنده نشانهٔ شان وشهرت وعلامت وزارت ایدی : (اوچ طوغلو وزیر ، دورت طوغلو وزیر ، یدی طوغلو وزیر) (توغ شاهی) = بر نوع زنبق چیچکی :
« توغ شاهی چیقوب آلای ایله صحن چمنه »
« صبیح »

تونل [Tunnel انکلیزجه دن] یر آلتندن آچلمش یول :
(غلطه تونلی) .

تونی [ف] رذیل ، کلخن بکی .

تهم [ع] (تهمت) ك جمعی :
(اصحاب تهم) .

تهمت [ع] سبب اتهام اولان قباحت ، صوچ . (تهمتلی) = متهم ، علیهنده تهمت اسناد اولنان :
«حقك احسان خاصیدر بو حیات»
«آنی حفظ ایله‌مکده ایله ثبات»
« آنی تحقیر تهمت اولمازمی»
« عین کفران نعمت اولمازمی»
(معلم ناجی)

﴿ ث ﴾

ث
ثاء [ثَ] = الفبای عثمانیده بشنجی حرفدر . ابجد حسابنجه (٥٠٠) عددینه علامتدر . [ثاء] = بو حرفك اسمیدر : [حرف الثاء ، ثاء مثلثه]

ثائِب [ع] یاغمور طو پلایيجی اولان شدتلی روزکار ، یاغمور بوراسی : [ثائب البحر] = مدّ وجزر وقوع بولان ممالکده دکزك جزردن صوکره مدّ وقوعنده ساحلی استیلا ایدوب طولدیران صویی دیمکدر .

ثابِت [ع] ثباتلو ، برقرار اولان ؛ یرندن قیملدانمایان :

« مانند شجر ثابت اولور ثابت اولانلر »
« هر فننی ایشك اهلی ایسه‌ك آنده دوام ایت »
(لا)

§ تحقق ایدن ، ثبوت بولان : (بلا برهان دعوی ثابت اوله‌ماز) .

(ثابت قدم) = یرنده و سوزنده طوران دیمکدر :

« بن هرنه‌قدر کوردم ایسه بعض مضرت »
« ثابت قدمم ینه بو رأیك اوزرنده »
(لا)

(ثَبِیت) ده « ثابت » معناسنه لغتدر .

ثابِتات [ع] « ثابِتَه » نك جمعی . سیار اولمایان و یرنده ثابت اولان کواکب . بویله اولمایان کواکبه (سیّارات) دینیلیر :

« کرسی یه باصنجه پای رفتار »
« شوق ایلدی ثابتاتی سیّار »
(در وصف معراج — غالب)

ثابِتَه [ع] « ثابت » ك مؤنثی : (اسنادات ثابته) . سیاره مقابلی اوله‌رق ثابت اولان کوکبده علم اولمشدر : [برسیّاره ایله برثابته‌نك فرق بعدیتی] جمعی [ثابِتات ، ثَوابِت] .

ثار [ع] انتقام ، اوج . (اخذ ثار) = اوج آلمق . (انتقام آلمق) تعبیری زبانزد در . فقط (ثار آلمق) تعبیری قوللانیلماز . اصلی (ثَأْر) ایسه‌ده معروفی (ثار) در .

ثاقِب [ع] بر طرفدن دیکر یانه دلوب کچن : (فکر ثاقب ، سهم ثاقب) ، (نجم ثاقب) = غایتله پارلاق (زحل) نام کوکبه اطلاق اولنورکه پرتوی ظلام شبی دلوب کچمه‌سندن کنایه‌در .

ثالث { [ع] اوچنجی دیمکدر : (باب ثالث ، جلد ثالث ، مادهٔ ثالثه ، رتبهٔ ثالثه) . (ثالثاً) = اوچنجی مرتبه‌ده ، اوچنجی اوله‌رق . (ثالثه) = بر دقیقهٔ ساعت آلتمش « ثانیه » دن مرکب اولوب بر ثانیه‌نك آلتمشده برقسمنه‌ده (ثالثه) اطلاق اولنور . تعبیر دیکرله آلتمش ثالثه بر (ثانیه) وآلتمش ثانیه بر (دقیقه) وآلتمش دقیقه بر (ساعت) اعتبار اولنمشدر .

ثامن { [ع . سکزنجی دیمکدر : (جلد ثامن ، فصل ثامن ، درجهٔ ثامنه) . (ثامناً) = سکزنجی مرتبه‌ده ، سکزنجی اوله‌رق .

ثانی { [ع] ایکنجی دیمکدر . (ثانیاً) = ایکنجی درجه‌ده ، ایکنجی اوله‌رق : (جلد ثانی ، باب ثانی ، رتبهٔ ثانیه ، دفعهٔ ثانیه) . (ثانیه) = بردقیقه‌نك آلتمش جزءده بر جزئی دیمکدر . هر ایکی معناسنه کوره تشدید ایله اوقومق غلطدر : (جنتمکان فاتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلری اویله برغازیٔ بی‌مدانی‌درکه مظهر مدیحهٔ سنیهٔ جناب پیغمبری اولمشدر)

ثبات { [ع] پایدار ، برقراراولق ؛ دکیشمه‌یوب ودونمه‌یوب بر سیاقده طورمق : (انسانی انسانیتك مستعد اولدیغی مراتب کمالاته سوق وایصاله دلالت‌ایدن انجق‌سعی وثباتدر) ، (برمسلك مصیبده ، بر فکر مستقیمده ثبات ایتمك انسانك شانتی اعلا ایدر ، موقع حربده ثبات حس حمیت پرورینك کمالنی اثبات ایدر) . (ثباتکار) = ثبات ایدیجی ، بر حالده طوران . (ثباتکارانه) = ثبات ایدیجی‌یه یاقیشه‌جق صورتده . (ثباتکاری) = ثبات‌ایدیجیلك . (بی‌ثبات) = ثباتسز ، برحالده طورمایان : (عالم بی‌ثبات ، جهان بی‌ثبات ، دهر بی‌ثبات) . (بی‌ثباتی) = ثباتسزلق ، بر حالده طورمه‌مازلق .

« مسلکك نه‌یسه آنده اکله ثبات »
(لا)

ثبت { [ع] یازمق ؛ قید ایتمك : (ثبت دفتر) = دفتره یازمق ، کچیرمك .

« اول دمکه قلم ثبت ایچون آثارخیالم »
« دستمده سراندرخم آغوش بتاندر »
(نفعی)

ثجاج { [ع] شارلدایه‌رق آقان صو : (سیل ثجاج)

ثجیر { [ع] جبره ، بوصه : (ثجیر عنب)

ثخانت { [ع] قالینلق ، پکلك ، صیقیلق : (ثخانت‌قماش ، ثخانت عبا ، ثخانت پرده)

ثخين [ع] قالين، قانى، صيق: (عباء ثخين، حصير ثخين، منسوجات ثخينه).

ثدى [ع] ممه، انجيك؛ خاصةً نسوان ممه سى. (ذات الثدى) = ممه لى، امزيرجى حيوانات.

ثرب [ع] اصطلاحات طبيه دن اولوب انسانك معده سيله باغيرساقلرى آره سنده كى ايچ ياغنه اطلاق اولنور. جمعى (ثروب).

ثرثار [ع] كوه زه، هرزه كو آدم: (ثرثار مفقود الآثار).

ثروت [ع] نقود و اموالك چوقلغى، زنكينلك: (صاحب ثروت، ثروت مملكت، اكتساب ثروت) معنويا تده دخى قوللانيلير: (ثروت عقل، ثروت علميه).

ثرى [ع] طوپراق، ارض ديمكدر: (تحت الثرى) = ير التى، مزار. (فوق الثرى) = ير يوزى، طوپراق اوستى. تركيبات عربيه ده صوكده كى (ى) الفه قلب اولنور [طاب ثراه] كبى. (اين الثرى والثريا، اين الثريا والثرى) = تركجه سى ير نره ده اولكر نره ده — ياخود — اولكر نره ده ير نره ده ديمك اولان بو جمله لرك ايكيسى ده قوللانيلير. (از ثرى تا بثريا) = يردن كوكده كى اولكره قدر معناسنده بر تركيب فارسيدر كه تركجه (يردن كوكه قدر) تعبيرينك مقابلى عد اولنه بيلير.

ثعلب [ع] تيلكى ديديلن حيوان، جمعى (ثعالب). (داء الثعلب) = صاچ، صاقال دوكولمك علتى. (عنب الثعلب) = ايت اوزومى. مسحوق صو ياخود سوت ايله پيشيريلوب ايچيلن معروف كوكه (ثعلب) اطلاق غلط فاحشدر. اسم صحيحى (سعلب) در.

ثفن [ع] اصطلاحات طبيه دندر. ال و آياقلرده جلدك سردلشمه سيله حاصل اولوب ناصير ديديلن شى ديمكدر.

ثقب [ع] دلك، دلمك: (ثقب دانه، ثقب جوهر، اينجونك ثقبى) § برطرفدن ديكر طرفه قدر آچيق اولان دليك.

ثقلان
ثقلين [ع] بنى بشر ايله طائفۀ جن ديمكدر: (سيد الثقلان، رسول الثقلين) = نبىّ آخرزمان حضرت پيغمبر ذى شان صلى الله عليه وسلّم.

« قربانى يم الله و رسول الثقلينك »
(ك)

ثقيل [ع] آغير، كران: (حمل ثقيل) = آغير يوك ديمكدر. بوكلمه حقيقت و مجاز صورتلريله قوللانيلير. § كريه، غليظ، چركين معنالرينى افاده ايدر: (ثقيل الروح) =

حضوری، صحبتی انسانی بیزار ایدن ، قلبه صیقنتی ویرن شخص . (نه قدر ثقیل اولمش ، اوطه‌نك تفریشاتی پك ثقیل ایدی ، الفاظ ثقیله، کلمات ثقیله).

ثَلاثُونْ / **ثَلاثِینْ** [ع] اوتوز دیمکدر : (حد ثلاثین) اکثریا برات وفرمان همایونلرك تاریخلرنده استعمال اولنور .

ثلاثه / **ثَلَثَه** [ع] اوچ. اسلوب فارسی اوزره صفت اوله‌رق قوللانیلیر : (بلاد ثلثه ، شهور ثلاثه ، اقالیم ثلاثه، ازمنهٔ ثلثه) . لسانمزده هرنه صورتله اولورسه اولسون قاعدهٔ عربه توفیقاً (ثَلاث) طرزنده قوللانیلماز .

ثَلْج [ع] قار دیمکدر. (ثَلّاج)= بوز وقار صاتان شخص .

ثِمار [ع] « ثَمَرَه » کبی میوه معناسنه‌در . آز قوللانیلیر.

ثَمانْ [ع] سکز دیمکدر: (صحن ثمان) = مراتب علمیه‌دن برمرتبه‌یه اطلاق اولنور .

ثَمانُونْ / **ثَمانِینْ** [ع] سکسان عددی . امثالی کبی موقع استعمال‌اللری محدوددر .

ثَمانِیَه [ع] سکز دیمکدر : عجائب ثمانیه ، قلاع ثمانیه جزائر ثمانیه) تشدید ایله غلط اوقونمه‌ملیدر .

ثَمَر [ع] میوه : [شَجَرِ بی ثَمَر ، دِرَخْتِ بی ثَمَر] = میوه‌سز آغاج دیمکدر. جمعی (ثِمار) در. (اَثْمار) جمع الجمعیدر : (اثمار خوشگوار) .

ثَمَره [ع] بوده میوه دیمکدر : (ثمرهٔ شجر ، ثمرهٔ درخت تازه) § اکثریا محصول معناسنده قوللانیلیر : [ثمرهٔ مساعی، ثمرهٔ اجتهاد ، ثمرهٔ سعی، ثمرهٔ غیرت] . (ثَمَرَهٔ فُؤاد) = اولاد دیمکدر. جمعی (ثَمَرات) در .

ثَمَن [ع] اصطلاحات فقهیه‌دندر. قیمت ، بها ، دگر دیمکدر . (تقدیر ثمن ، تعیین ثمن) . جمعی (اَثْمان) در . [ثَمَنِ مِثْل] = اصطلاحات فقهیه‌دن اولوب ارباب وقوف معرفتیله صاتیلان برشیئك امثالنه قیاساً تقدیر ایدیلن قیمتی، بهاسی دیمکدر. (ثَمَنِ مُسَمّی) = طرفینك بالتراضی برشی ایچون تعیین ایلدكلری قیمت دیمکدرکه اوشیئك قیمت حقیقیه‌سنه موافق ویاخود زائد ویاناقص اولمسی نظر اعتباره آلنماز .

ثَمِینْ [ع] قیمتدار ، بهالی : [گوهر ثمین ، دُرِّ ثمین .

ثَناء [ع] مدح ، وصف معناسنه‌در . اصل ترجمه‌سی (اوگوش) در . (اوگوجی) =

مادح ، مداح دیمکدر . (اثمك) مادەسیلە قوللانیلیر : (فلانی ثنا ایدییور ، نەقدر ثنا ایدلسە بجادر) [ثناخوان ، ثناور ، ثناکار ، ثناکو ـــ ی] = ثنا ایدیجی ، اوکوجی . [ثناکارانە ، ثناکویانە] = اوکوجی اولانە یاقیشەجق طرزدە . [ثناکاری ، ثناوری ، ثناخوانی ، ثناکوبی] = ثنا ایدیجیلك ، اوکوجیلك وثنا ایدیجی یە ، منسوب دیمکدر . جمعی (اثنیە) .

ثنوی { [ع] بری خالق الخیر ، دیکری خالق الشر اولمق اوزرە ایکی یارادان تصور ایدن طائفۀ ضالّە افرادندن هربری . (ثنویە) = اشبو طائفۀ مجوسیەیە اطلاق اولنور .

ثواب { [ع] اجر ، جزای خیر دیمکدر : [مجتهد اجتهادندە مصیب اولمەسەدە مظهر ثواب اولور] . کناه مقابلی اولەرق‌دە استعمال اولنور : [فقرایە تصدق ثوابدر ، ایتامی سویندرمك ثوابدر ، ثواب قازانمق ایستەین خیر ایشلەملیدر] .

« گمی میانکی قوجدر گمی لبك امدیر »
« وبالی وار ایسە جانا بنم ثواب سنك »
(علی ادرنەلی)

ثوابت { [ع] « ثابتە » نك جمعی . مرکزلرندە ثابت اولان کوکبلر دیمکدر : (ثوابت وسیّارات) . کرك « ثوابت » کرك « ثابتات » دائما موصوفسز اولەرق قوللانیلیر . مفردی اولان (ثابتە) « سیّارە » یە مقابل ایراد اولنور ایسە موصوفە حاجت قالماز .

ثوب { [ع] لباس ، روبە ، کی‌ییلەجك شی . جمعی (اثواب ، ثیاب) در . عربیدە اولدیغی کبی مطلقا بز معناسندە استعمالی لسانمزدە شایع دکلدر . آنك ایچون انتاری یە (ثوب) دیدیکمز کبی باش اورتوسنەدە (ثوب) دیەمەیز . بزم طرز استعمالمزە کورە (ثوب) مطلقا کی‌ییلەجك شی دیمکدر .

ثور { [ع] اوکوز دیمکدر : (برج ثور) = بروج ربیعیەدن ایکنجی برجە اطلاق اولنورکە دائرەسندە مجتمع اولان کواکب اوکوز شکلی کوستردیکی ایچون تسمیە قیلنمشدر . کونش شهر نیسانك سکزندە اشبو برجە دخول ایدر .

ثوران { [ع] برنسنەیرندن توزوب قالقمق معناسنەدر . توزك وطالقەنك قالقمەسی کبی . نادراً قوللانیلان الفاظدندر .

ثیب { [ع] ذات الزوج اولمایان یعنی طول قادین . کرك

طلاق ، كرك وفات سببيله اركَكسز قالمش اولان قادينه اطلاق اولنوركه) مقابلى ديمكدر . جمعى (ثَيِّبات) در . (ثَيِّبَه) غلط فاحش اولديغندن اصلا قوللانممليدر .

﴿ ثِ ﴾

ثِخَن { [ع] قالينلق . « ثخانت » ايله مترادفدر : (برطوبك ثخنيله چاپى متناسب اولمق شرطدر ، سفينه يه قاپلانيلان زرهك ثخنى سكز پوسدن زياده در) فتح (ثا) ايله غلط اوقومه ملى .

ثِقال { [ع] « ثقيل » ك جمعى . اشيا و اشخاص حقنده قوللانيلير .

ثِقَل ، ثِقْلَت { [ع] آغيرلق ، آغيراولمق . حالى . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير : (ثقل جسد ، ثقل بنا ، ثقلت اجسام ، ثقلت كلام) .

« ويرمه ثقلت ظرفا بجمعنه »
(سنبلزاده)

ثِقَه { [ع] سوزينه اينانيله جق كيمسه ، سوزلرينه اعتماد اولنور آدملر . بو كلمه مفرد ايسه ده اكثريا جمع حكمنده قوللانيلير : (فلان ثقه دندر ، بو ماده ثقه دن مرويدر) كبى . تشديد ايله (ثِقّه) غلط و (ارباب ثقه) تعبيرى غلط فاحشدر .

ثِياب { [ع] « ثَوْب » ك جمعى . لسانمزده مفردكبى استعمالى شايعدر . مثلا (ترك ثياب ، ثبات فقيرانه ، ثياب فضائل) . (اَثْواب) (ثَوْب) ك جمعى اولديغى حالده بونك استعمال اولنديغى مقاملرده قوللانيلەماز . هرايكيسنك موقع استعماللرى باشقه در . آنك ايچون طرز استعماللرينه دقت لازمدر .

﴿ ثُ ﴾

ثُبوت { [ع] ثابت اولمق يعنى تحقق ايتمك ، سوز كوتوريه جك صورتده ميدانه چيقمق : (ثبوت مدعى ، ثبوت دعوى) . (بولمق) ماده سيله قوللانيلير :

« دعوى ثبوت بولماز اولنجه كواه مست »
(غالب)

ثُبُورْ [ع] عذاب ، هلاك . استعمالی اندردر .

تُخُونَتْ [ع] « نَخانَتْ » ایله مترادفدر . اورایه باق .

ثُرَیَّا [ع] ترجمه‌سی « اولکر » ، فارسیده « پروین » دینیلن طوپ کواکبه اطلاق اولنور . (ابن الثریا والثری) مثل عربیسی مشهوردر . (عقد ثریا) = اشبو کومه کواکبه دینیلیرکه هیئت مجموعه‌سنك کردنلکه مشابه اولمسی سبب تسمیه اولمشدر :
« بولیدی کر بو نکله زیب وزینت کردن زهره »
« فلکده ظن ایدردی سیرایدن عقد ثریادر »
(نفعی)

نُطَاعْ [ع] زکام ، نزله دینیلن خسته‌لق .

ثُعْبَانْ [ع] فارسیده « اژدر ، اژدرها » دینیلن ایری ، بیوك ییلان :
« گه عصا ثعبان اولور اما ید بیضا ایله »
(لا)

ثُغُورْ [ع] « ثَغَرْ » ك جمعیدر . سرحدلر ، دشمن آغزی واوغراغی اولان یرلر معناسنده قوللانیلمشدر . مفردی اولان (ثَغَرْ) هیچ قوللانیلماز : (ثغورده کائن اشبو قلاع قدیمه‌نك ترمیمنه مقتضی آقچه‌طمشواردن مرتب اولنمله — سلانیکلی تاریخی]

ثُفْلْ [ع] چوکنتی ، طورطو : (ثفل میاه) .

ثُقْبَه [ع] دلیك . اوته طرفی آچیق اولسون اولمسون اطلاق اولنور . جمعی (ثُقَبات) در .

ثُقَلَاءْ [ع] « ثَقیل » ك جمعی . حضوری ، صحبتی ایچ صیقنتیسی پیدا ایدن آدملر حقنده قوللانیلیر . « ثقیل » ك معنای دیکری حقنده اشبو کلمه استعمال اولنماز .

ثُقُوبْ [ع] اوبر طرفی آچیق دلیك معناسنه اولان (ثقب) ك جمعی .

ثُلَاثِی [ع] اوچلی ، اوچ حرفلی کلمه . اشبو کلمه علم صرف عربی اصطلاحاتندن اولدیغی کبی بعدالترکیب اصطلاحات نباتیه جمله‌سنه داخل اولور : (ثُلَاثِیُّ الْاَزْهارْ ، ثُلَاثِیُّ الْبُذُورْ) کبی .

ثُلْثْ [ع] اوچده بر ، اوچ قسمده برقسمی : (اون سکزك ثلثی آلتیدر) .

ثُلْثَانْ [ع] « ثُلْث » ك تثنیه‌سیدر . اوچده ایکی ، اوچ قسمده ایکی قسم دیمکدر : (اون سکزك ثلثانی اون ایکیدر . (ثُلْثَیْن) طرزنده دخی قوللانیله‌بیلیر .

ثُلْمَه [ع] رخنه ، کدیك ، چاتلاق . اصطلاحات طبیه‌دن اولوب کمیکلرده‌کی دلیك وآرالقلره اطلاق اولنور .

ثُلَّه { [ع] جماعت انسانیه ، بر گروه انسان دیمکدر . (ثا) نك فتحیله (ثَلَّه) = قویون ، کچی سوریسنه اطلاق اولنور . انسان گروهی ایله قویون سوریسنی فرق ایتمز مآلنده اولان (لایفرق بین الثَّلّة والثُّلّة) تعبیر عربیسی معروفدر .

ثُمْن { [ع] سکزده بر ، سکز قسمده برقسم . (ثُمُن) ده دینیلیر : (یکرمی دردك ثمنی اوچدر)

ثُنائی { [ع] ایکیلی § ایکی حرفلی کلمه .

ثُؤلول { [ع] ممه نك اوجی ، تپه سی § بدنده حاصل اولان وسکیل تعبیر اولنان دانه لره اطلاق اولنور .

ثُوم { [ع] صارمساق . (فُوم) ده دینیلیر .

«ثوم وبصل چو نرکس ولاله کشاده لب»
(لا)

﴿ جَ ﴾

ج { [حرف] الفبای عثمانیده التنجی حرفدر . حسابجه اوچ عددینه اشارتدر .

جا ـ ی { [ف] یر ، محل . حقیقی ومجاز اوله رق قوللانیلیر : [جای راحت ، جای ملاحظه] [جابجا] = یریر ، محل محل : [بی جا] = محلسز ، مناسبتسز ، یرنده اولمیان . [بوسه جای] = اوپه جك یر . (جایگیر) = یرطوتیجی ، یرلشمش :

« موسم گل ، نالش بلبل زماننده عجب »
« سوی سعدآباده بکزر وارمیدر جای صفا »
« جابجا طرح عمارت ایتدی »
« ملکك اعمارینه همت ایتدی »
(لا)
« وضع تاریخمه پرتو دیه منزل بی جا »
« پك بجا مرکز تقویم وقایعدر بو »
(پرتو پاشا)
« خاك پای آستانی بوسه جای انس وجان »
(نفعی)

جائِر { [ع] جور ایدیجی ، ظلم ایدن : (دلبر جائر)

جائِز { [ع] ایشلنلمه سنده جواز اولان ، بأس اولمایان :
(صو بولونمایان یرده تیمم جائزدر ، آیاغی سقط اولان ایچون قیامسز ادای

صلاة جائزدر) . مرحوم معلم ناجینك دیدیکی کبی [« جائز » ی (جایز) یازمق جائز دکل] در .

« سن بگنزیبورسین لکن خیاله »
« رؤیا دیسهم بن جائز بو حاله »
(لا)

جائِزه { [ع] تقدیم قیلنان برشیئه مقابل ویریلان عطیه ، بخشش . اکثریا شعرانك اوصاف ومدایحی متضمن تقدیم ایتدکلری قصائد مقابلنده ویریلان عطیه یه اطلاق اولنور . تا اوائلك عادات جاریه سندندر :

«سروری جائزه ایستر شفاعت یارسول الله»
(سروری — تاریخ)

جائِل { [ع] جولان ایدیجی ، دونوب طولاشیجی :

« ناکاه اولەرق زمینه نازل »
« برلکده اولورسنکله جائل »
(قیرلانغیجه خطاب — معلم ناجی)

جائِلَه { [ع] دروننده دونوب طولاشان خاطره :

« بر جائله در که فکر چشمك »
« دلدن ابدا تباعد ایتمز »
« معلم ناجی »

جائِر { [ع] قیریق صاریجی ، قیریقجی . بو معناده استعمالی شایع دکلدر . § جبر ایدیجی ، زورلاییجی : (آمر جابر ، محتسب جابر) . بو معناده مستعمل ایسه ده «مجبر» زیاده قوللانیلیر .

جابْلوس { [ع] تملق ، تکابو ، یالتاقلانمه ، باش صاللا یوب آلچاقلانمه § متملق ، یالتاقلانیجی ، طالقاووق . (جابلوسی) = یالتاقلانجیلق ، طالقاووقلق .

«طوردی حضورنده ایدوب جابلوس»
(نابی)

جابی { [ع] اوقاف اجاراتی طوپلامق وظیفه سیله مکلف اولان مأمور ، آدم . اوائلده ویرکو طوپلامغه مأمور اولان آدملره ده دینیلیر ایمش :

« قونبی دفترلی او جابی نه بلا »
(وهبی)

جاثْلیق { [ع] بیوك پاپاس ، باش پاپاس دیمکدر . (قاتولیك) لفظندن معربدر .

جاحِد { [ع] بیلیرایکن انکار ایدن : خصم جاحد ، رقیب جاحد ، حاسد جاحد) .

جاحِظ { [ع] باطلاق کوزلو آدم . ترکجه ده (لقمه کوزلو) دینیلیر .

جادُو { [ف] ساحر ، سحرباز ، سحر یاپیجی . ترکجه ده (جادی) طرزنده زباندردر . اکثریا اجرای مکر وفتنه ده صرف یارای غیرت ایتدکلری ایچون قوجه قاریلره (جادو) وجادی خویلی معناسنده (جادالوس) اطلاق اولنور . [جادو فن] = فن سحره واقف ، بویوجی .

[جادو سخن] = سحرلرجه‌سنه سوز سویله‌ین ، خطیب بلیغ ، ادیب بلیغ .
[جادویی ، جادوگری] ساحرلك ، جادیلق ، مکاره‌لك .
§ (جادو) = خورتلاق ، غول ، قره قونجلوس ، فرانسزجه‌سی (وامپیر Vampire) دیمکدر .

« بر پیره‌زن ایتمش انده مأوی »
« جادوی مخوف دیو سیما »
(غالب)

« صاقن او نرکس جادوفن اولمسون ناجی »
« سنی بو مرتبه مسحور ایدن نه‌در بیلمم »
(معلم ناجی)

جادّه { [ع] کنیش ، ایشلك ، بیوك یول : (بایزید جاده‌سی ، آقسرای جاده‌سی ، جاده بوستانی) . نظمده تخفیف ایله استعمالی جائزدر .

« جاده‌سی کلزار مقصودك طریق صبردر »
« سمت سعد آباد طوغریدر ره ایوبدن »
(شریف)

جاذِب { [ع] جذب ایدیجی ، کندی طرفنه چکیجی : (حسن جاذب ، نظر جاذب ، چشم جاذب) .

جاذِبَه { [ع] « جاذب » ك مؤنثی : (انظار جاذبه ، لحات جاذبه) § جذب ایدیجی قوت . اکثریا بو معناده و (قوهٔ جاذبه) تقدیرنده استعمال اولنور : (جاذبه قانونی) . موقع استعمالنه کوره آنلی ، سویملی کبی برمعنایی‌ده افاده ایدر . (جاذِبَه‌دار) = جاذبه‌لی (جاذِبَه سوز) = جاذبه محو ایدیجی :

« ای جاذبه سوز دلفریبان »
« سودم سنی دلستانم اولدك »
(معلم ناجی)

« کونشده وارسه جاذبه سنك یوزکده یوقیدر »
« جمالکه کوکل کبی جهانك انجذابی وار »
(لا)

« بر قوهٔ جاذبه‌یله اجرام »
« ایتمکده سماده سیر وآرام »
(لا)

جار { [ع] قومشو ، یقین : (جارالجنب ، جار ملاصق) = بتیشیك قومشو . (جار الجُنُب) = اقربادن اولمیان ، یابانجی قومشو .

« نه دکلو آفت اولسه مردم اولان جارین ایجتمز »
« یاقارمی پنبهٔ مینایی باق صهبا که آتشدر »
(لا)

جارّ { [ع] جرّ ایدیجی ، چکیجی : (حروف جاره) ، (جارّ ومجرور) .

جارِح { [ع] جرح ایدیجی ، یاره‌لاییجی : (جارح فرار ایتمش ایسه‌ده دردست ایدیله‌جکی شبهه‌سزدر) § بعضاً ناقض ، باطل کبی برمعناده‌ده قوللانیلیر . مثلا (فلانك

مطالعات اخیره‌سی اقوال سابقه‌سنی جارحه‌در) دینیلیر .

جارِحَه { [ع] « جارح » ك مؤنثی : (آلات جارحه . براهین جارحه) § انسانك چالیشوب قازانمغه آلت اولان اعضاسندن هر بری . ال وآیاق کبی §ییرتیجی حیوانلر وقوشلردن هر بری ، اکثریا قوشلره اطلاق اولنور .

جارِی { [ع] جریان ایدیجی ، آقوب کیدیجی : [نهر جاری ، امر جاری ، شهر جاری ، ماه جاری]

« ماه جاری طرف طرف چاغلر »
« باد خوشبو اسر خفیف خفیف »
(معلم ناجی)

جارِیَه { [ع] « جاری » ك مؤنثی : (انهار جاریه ، سکهٔ جاریه ، میاه جاریه ، وقایع جاریه ، عادات جاریه) § سریه ، خلایق ، خدمتجی قیز . (بیاض جاریه) = چرکس قیزی ، [عرب جاریه] = زنجی قیزی . بو معناده جمعی (جَوارِی) .

جازِم { [ع] جزم ایدیجی ، بر شیئك ایجاب ونتیجه‌سنی کسدیروب آتیجی : (عقل جازم ، رأی جازم)

جاعِل { [ع] ایشله‌ین ، یاپان ، یارادان : [جاعل اللیل والنهار] = کیجه وکوندوزی یارادان ، جناب حق .

جالِب { [ع] جلب ایدیجی ، کندی طرفنه کتیریجی ، چکن : (جالب نظر حرص وطمع ، جالب نظر دقت ، جالب مرحمت) .

جالِس { [ع] اوتوریجی ، اوتوران .

جام { [ف] صرچه ، پنجره‌لره طاقیلان الواح زجاجیه : (جام رنکین) « جامجی » = جام صاتان طاقان آدم § قدح ، اوفاق بارداق : (جام جم) = جمشیده نسبت اولنان عشرت قدحی دیمکدر :

« آچسون بزمده کوکلمز »
« ساقی مدد صون جام جم »
(نفعی)

« مرحبا ای جام مینای می یاقوت رنك »
(وله)

« جوهر صهبا که ایلر جام میناد‌ن ظهور »
« روحدر کویا ایدر جیب مسیحادن ظهور »
(نورس)

جامِد { [ع] طوکمش ، طوکوق : (ماء جامد ، میاه جامده) ، (اسم جامد) = مشتق اولمایان اسم دیمکدر .

جامِع { [ع] جمع ایدیجی ، ایدن ؛ طوپلایان : (افرادینی جامع واغیارینی مانع) تعبیری معروفدر ، (جامع المحاسن ، جامع الحروف ، جامع الفضائل) ، (کلام جامع) = لفظی آز ومعناسی چوق اولان سوز دیمکدر .

(جامِعیَّت) = طوپلو اولمق ، جامعلك :

« جهت جامعیّت » § اهل اسلامه

مخصوص عبادتخانهٔ عمومی‌یه اطلاق اولنور. کوچوك اولورسه «مَسْجِدْ» ، بیوك اولدیغی حالده ناسی عبادته جمع ایلدیکی ایچون « جامع » دینیلیر : (ایا صوفیه جامع شریفی ، عرب جامع شریفی .)

« ماه نو صانمه کوروب غرهٔ شهر صومی »
« جامع مغفرته بر علم والا شان »
(نفعی)

« ای مدفن پاك ابن عباس »
« ای مسکن جامع المعارف »
(لا)

جامُوس } [ع] صو صیغیری ، مانده : (جاموس جسیم‌الجثه نهره یورودی) .

جامَه } [ف] لباس ، خفتان ؛ اوستمزه کیدیکمز شی . (جامهٔ حیات) = عمر، (جامهٔ فنا) = کفن ، (تبدیلِ جامه) = اوربه دکیشدیرمك . (جامَه خوابْ) = یاتاق . (جامَه خانَه) = یوك ، یرلی دولاب. (جامَه‌دانْ) = صندوق کبی اثواب قونیله‌جق ظرف. (جامَه‌شوی) = اثواب یقایجی ، چاماشیرجی . محرف اولان « چاماشیر » ك اصلی ، طوغریسی (جامه‌شور) در .

برلغت کتابنده (چاماشیر)ك اصلی کردجه (چاچیر) اولدیغی ظنی بیان اولنیور ایسه‌ده بو ذهاب پك باطل ، پك واهیدر . بونك اصلی بالاده دخی کوستردیکی کبی (جامه‌شور) در . (شُور پدَن) کلمهٔ فارسیه‌سنك معانیٔ مختلفه‌سندن بری‌ده یومق ، غسل ایتمك ، تمیزله‌مك معناسیدرکه بوتقدیرده معنای ترکیب اثواب تمیزله‌یجی ، البته یونیجی دیمك اولور . معناسی بوقدر صریح وخصوصیله لساننزده محرف اولدیغی حالده ترکیبك حروف اصلیه‌سندن بولنان « شین » حرفی عیناً تلفظ اولنمقده ایکن آرتق بونی کردجه دیمك خطا دکلیدر .

(جامه کان) — طوغریسی « جامه‌کن » — حامده صویونمغه مخصوص صوغوقلق تعبیر اولنان محل ، اطرافی واوستی جام ایله مستور اولان یر :

« دیده مخمور وکریبان چاك ، کاکل تارمار »
« حیرت افزادر قیامك جامه خوابکدن سنك »
(محمود ندیم)

« صوغوقلر ، صیجاقلر وظیفه‌مده اولماز »
« لحافم عبا ، پیکه‌در جامه خوابم »
(لا)

جانْ } [ف] روح ، مادهٔ حیاة : (خوی جانك آلتنده در — مثل) ، (جانخراش) = جان صیقان ، روحه اذیت ویریجی اولان: « بر واولهٔ جانخراش ایله میدانه آتیلدی » . (جانسپار) = جان طاپشیریجی ، جان اصمارلایجی یعنی جاننی فدا ایدیجی . (جانسپارانه) = صرف جان ایده‌نه

ياقيشـه‌جق صـورتده ، فداى جان ايدوجه‌سنه . (جانسپارى) = فداى جان ايديجيلك . بونلرده (سين) حرفنى كسر ايله اوقومق خطـادر . (جانپرور) = روح بسله‌يجى ، روحه خوش كلن . (جانستان) = روح آليجى ، جان چيقاريجى : (بر شوخ جانستان) . (جانبخش) = حيات ويريجى ، جان ويرن . (جانباز) = (١) جانله اوينايان ، جانى تهلكه‌يه قويان : (ايپ جانبازى ، آت جانبازى) . (٢) آت بازارنده آت آلوب صاتمقـله اشتغال ايدن آدملر : (جانباز الندن حيوان آلماملیدر ، جانباز مالى ..) ، (جانبازى) = جانبازلق . (جانبازانه) = جانبازه ياقيشه‌جق طرزده (جاندار) = ذى‌روح ، جانلى . (جان بلب ، جان برلب) = جان دوداغنـده ، تسليم روح ايده‌جك حالده بولنان :

« دون كيجه جانانى بكنزتدم باقنجه حالنه »
« جان بلب بر عاشقك اميد استقبالنه »
(معلم ناجى)

(جانفزا - ى) = جان آرتيريجى ، قلبه انشراح ويريجى . (جانكاه) = فارسيده لازم و متعدى صورتيله مستعمل اولان واكسلمك ، اكسلتمك معنالرينى افاده ايدن (كاهيدن) مصدرندن مشتق و مركبدركه اشبو تركيبك معناسى روح اكسلديجى ، جان آزالديجى ديمكدر : (آه جانكاه) . (جانكاه) ه ديكر بر لغت كتابنده سينه ، جان اوى ، معده معناسى ويرلسى تدقيق وتتبعسز تحرير ايدلمش اولمسندن منبعث اولمليدر . (جان آور ، جانور) = ذى‌روح يعنى جانلى ديمكدر . مقصد حيوان ايسه‌ده انسان حقنده استعمالى نادردر اكثريا حيوان غير ناطقه وخصوصيله ييرتيجى ، وحشى حيـوانلره و خنزيره اطـلاق اولنور .

« اينسه تصويرم توجه عالم ارواح اولور »
« انعكاس پيكر جانپرورمدن مستنير »
(معلم ناجى)

« كلدى هاتفدن صماخ جانه بربانك كران »

جانّ [ع] جن طائفه‌سى : (خالق انس وجانّ) .

جانان ، **جانانه** [ف] معشوق ، معشوقه ؛ كوكل ويرلمش ، سولمش اولان ديمكدر . (جانانه) آز قوللانيلير :

«وصل ايسته‌ميوب هجرله خوش كچديكى بوكيم»
« مسكين غم جانانه‌يه معتاد اوله‌يم دير »
(روحى)

« جانان كليوبردى غم ايله پنجه‌لشيركن »
« مغلوب ايدم امدادمـه الله يتشـدى »
(معلم ناجى)

جانب [ع] طرف ، جهت ، يان : (جانب سنى الجوانب حضرت

جهانبانیدن ، آیاصوفیه جامع شریفنك جانب یمین و یسارنده‌کی پایانده‌لر « پاینده‌ه. » (جانبدار) = طرفدار (لیّن الجانب) = اخلاق درشت دکل اویصال اولان ادم (جانبین) = ایکی طرف ، ایکی یان. جمعی (جوانب): « معمورالجوانب ، جوانب اربعه » .

« صیت عدل وصوت قهری یاییلوب هرجانبه »
« آستان پاکنه‌یوز سوردی خیلی قهرمان »

جانی { [ع] جنایت ایشله‌ین، ایشله‌یجی دیمکدر . مؤنثی (جانیه) در : [غلبه‌لقدن استفاده ایله جانی فرجه‌یاب فرار اولمش ایسه‌ده ضابطه مأمورلری کمال دقتله تعقیب ایتدکلرندن بر مدت صوکره دردست وتوقیف قیلنمشدر .]

جاوید جاود { [ف] باقی ، دائم ، ابدی دیمکدر. (جاودان، جاودانه، جاودانی ، جاویدان ، جاویدانه) دخی کذلك عین معنایه لغتدر . صوك ایکی لفظك استعمالی نظمه مخصوصدر : (حیات جاودانی ، عالم جاوید) .

« بر قاعده‌در بو جاودانه »
« البته کیدر کلن جهانه »
(فضولی)

« ویرمه‌ین جان سکا بولماز حیات جاودان »
« زنده جاوید آکا دیرلر که قرباندر سکا »
(وله)

« کوپریلی پاشالرك ده همت مردانه‌سی »
« خاطر امتده طوتمشدر مکان جاودان »

جاه { [ع] قدر ، منزلت، منصب. [جاهه] = عین معنایه لغتدر . فقط لسانمزده قوللانیلماز . (جاه) فارسیده ده عین معناده استعمال اولنور : (پادشاه جم جاه ، جاه والا ، جاه وحشمت) :

« نه جاه ایله‌در نه مال ایله‌در »
« بکم اولولق کمال ایله‌در »
(شاهدی)

جاهد { [ع] جهد ایدیجی ، چالشقان :

« تحصیل علومه جاهد اولمش »
(معلم ناجی)

« رموز عشقده حیرتکزین جاهدلر »
« جدال دانش ایله دم‌اورر معاندلر »
(بهجت)

جاهل { [ع] جهل ایله متصف اولان ، هرشیدن بی‌خبر یاخود هیچ بر شی بیلمز اولان . [جاهلانه] = جاهل اولانه یاقیشه‌جق طرزده : (جرأت جاهلانه)، [جاهلیت] = جاهل اوله ، جاهلك : (زمان جاهلیت) = بعثت نبویه‌دن اولکی زمانه اطلاق اولنور .

« اهل علم اوغلی اولوب مدرسهٔ عالمده »
« جاهل اولمقدن ایسه طوغمه‌دن اولمك یکدر »
(ابن کمال)

جایِع | [ع] قارنی آجیقان ، آج اولان : (فقیر جایع ، اسیر جایع) .

جَبابِرَه | [ع] جبر ایدیجی معناسنه اولان (جبار) ك جمعیدر . ملوك قدیمه‌دن غدرایله مشهور اولانلره اطلاق اولنور : (حجاج کبی ، جنکیز کبی ، هلاکو کبی ، تیمور کبی) .

جَبّار | [ع] صاحب جلال وعظمت ، قهر وعزت اولان جناب حقك اسماء الٰهیه‌سندندر § (جبارانه) = جبارجه‌سنه (جباریت) = جبارلق [جبّاری] = کذلك جبارلق ، جباره منسوب .

جَبر | [ع] قیریغی دوزلدوب طوغرولتمق ، قیریق دوزلدیلوب طوغرودلمق ؛ اصلاح واکمال ایدلمك : (اناء مکسوره‌نك جبری ، جبر عَظم مکسور) . [جبرِ خاطر] = کوکل آلمق ، کوکل یاپمق . (جبرِ مافات) = فوت اولان یعنی الدن چیقان بر شیئك یرینی طولدیرمق . (جبرنقصان) = اکسیکی اکمال ایتمك . § زور ، زورلامق : (زمان قدیمده دشمن طرفندن دردست ایدیلن اسرا حقلرنده اول مرتبه اجرای جبروشدت اولنوردی‌که ..) [جَبراً ، جَبری] = قهر صورتیله ، زور ایله (جَبرِنفس) = نفسی زورلامق ، نفسی قیروب یمك . § ریاضیاتدن عملیات معروفه‌که « جبر ومقابله » دخی دینیلیر : (مسائل جبریه) :
« ویردی آنك یرینه بوسنه بردیکرینی »
« جبر نقصانه کرم ایلدی اول رب ودود »
(بهجت)
« مبحث جبر وقدردن اوقدر بیزارم »
« شوقدر فهم ایدرم بن‌که معاصی کارم »
(عزت ملا)

جَبرائیل | [ع] ملائکهٔ مقربیندن انبیای عظامه انزال وحی واوامره واسطه ومأمور اولان . بولفظك اصلی عبرانی اولدیغی مرویدر . (جبرائِل ، جبرئیل ، جِبرِیل) صورتلرنده دخی قوللانیلیر :
« دوشدی حسین آتندن صحرای کربلایه »
« جبریل ! وار خبر ویر سلطان انبیایه »
(مرثیه)
« بنی بیرون ایده‌مز دائرهٔ حیرتدن »
« جبرئیل اولسه مددکار دل‌مبهوتم »
(عونی)
« رهکذار بن‌سدایدر خیل ملائك رشك ایله »
« سینهٔ جبریلی آماج ایلسه تیرك سنك »
(معلم ناجی)

جَبَرُوت | [ع] پك زیاده کبر ، عظمت ، جلالت . صفات الٰهیه‌دندر . انسان حقنده ذم

و تزییف طریقیله استعمال اولنور .

جَبْرِیَّه { [ع] انساندن ارادهٔ جزئیه‌یی سلب ایله افعال بشریه‌یی رعشه ، عطسه قبیلندن عد ایدن مذهبه اطلاق اولنور که «قَدَرِیَّه» نك ضدیدر. « قَدَرِیَّه » ایله مشاکله حصولی ایچون بعضاً فتح با ایله (جَبَرِیَّه) دینلدیکی ده واقعدر . اشبو مذهبه منتسب اولانلره (جَبْرِی) دینیلیر .

جَبَل { [ع] طاغ : (جبل عرفات ، جبل اُحد ، جبل لبنان ، جبل قافقاس) جمعی (جِبال) .

جَبَه { [ع] حلقه شکلنده پولدن یاپلمش زره : (جَبَه‌خانَه) = اوائلده اسلحه و لوازم حربیه‌نك حفظنه مخصوص محله اطلاق اولنوردی الیوم باروت ، فشنك ، کله کبی مهماته وبو مثللو مهمات حربیه حفظ اولنان محل و انباره تخفیف ایله (جَبْخانَه) دینیلیر .

جَبْهَه { [ع] آلین : [جَبْهَه‌سا ـ ی] = آلینی سوریجی § اصطلاحات عسکریه‌جه متعرض بر اردونك صاغ و صول جناحلرینك اورته‌سی دیمکدر .

« ایده نقش سعادت جبههٔ ایامه حق نامن »
(شریف)

« ای که قرص شمس حکمت جبههٔ پاکیکده نور »
(بهجت)

جَبیرَه { [ع] قیریق و چیقیق اولان برعضوه صاریلان تخته ، تخته‌لر دیمکدر .

جَبین { [ع ف] آلین : (وضع جبین ، واضع الجبین) ، (واسع الجبین) = آلینی کنیش (چین جبین) = آلین بوروشوغی ، اثر غضب : (.. اظهار چین جبین ایتدیکنه مؤخراً نادم اولدیغی ..) (جَبین سا ـ ی) = آلین سوریجی . [زُهره جَبین] = آلینی پارلاق (ماه جَبین ، مَه جَبین) = آلینی آی کبی اولان ، پارلاق آلینلی .

« اومه جبین منور او کچرو ابرولر »
« اوجعد زلف معنبر او کاکل پرتاب »
(سیرتی)

« جبینك عالمی تسخیره وفق نوردر گویا »
(شریف)

جَحْد { [ع] بیله‌رك انكار دیمكدر : (جحد مطلق ، جحد مستغرق) = اصطلاحات صرفیه‌دندر .

جُحُود { [ع] بیله‌رك انكار ایدیجی ، ایدن . یهودیلر نبوّت محمدیه‌یی بیلدكاری حالده انكار ایتدكلرندن (جحود) عنوانیله تشهیر اولنمشلردر . [جُحُودانَه]=چیفتجه سنه .

جَحیم { [ع] دارالعذاب ، جهنّم : (نار جحیم) .

« آتشی اوزره صاچوب آتش اوجاقلی غازیان »
« کافره حصنی جحیم اندر جحیم ایتدی همان »
(سروری)

جَدّ { [ع] بیوك بابا ، بابانك ویاخود آنانك باباسی كه ترکجه‌ده (دده) دینیلیر: (جَدّ بِجَدّ) = بیوك بابادن بیوك بابایه انتقال صورتیله، سلسله طرزیله . (جَدّه) = بیوك آنا ، پدر ویا والده‌نك آناسی دیمكدر. جمعی (اَجْداد) .

« اب وجدّیله تفاخر ایدن ابجد خوانك »
« اهل اولان ردوقبولینه ویررمی احكام »
(نفعی)
« بهجتا باق سکا اورب احد »
« برملك زاده ویردی جدبجد »
(بهجت)

جَداوِلْ { [ع] « جدول » ك جمعیدر . اورایه باق .

جَدَرِی { [ع] وجودده چیقان چیچك علتی : (تلقیح جدری) = چیچك علتی ایچون اوریلان آشی عملیاتی . (جدریٔ کاذب) = صو چیچکی دینیلن قبارجقلر. (جَدَرِیٔ بَقَرِی) = اوکوز ، واینك جنسی حیوانلرده حاصل اولان چیچك خسته‌لغی.

جَدَلْ { [ع] شدتلی نزاع ، غوغا. مشهودات ویا مسلماتدن مؤلف اولان قیاسه (جدل منطق) دینیلیر :

« نه حسد وار نه نزاع ونه جدل »
« کورمدم بزم صفا مجلس تصویر کبی »
(لا)

جَدْوَلْ { [ع] دکزدن ویا بیوك ایرماقدن آیریلوب حاصل اولمش کوچوك ایرماق، دره . « اکثریا صناعی مجراره » اطلاق اولنور . § کاغداوزرینه عمودی ویا افقی خانه خانه بولنوب چیزیلان خطلره ، اوستی خانه خانه چیزکی ایله بولنمش دفترولوحه‌یه‌دینیلیر: (نفوس جدولی ، مصارفات جدولی) هرایکی معنایه کوره جمعی (جَداوِلْ)در.

« جدول سیم ایچره آدم بنسه برزورقچه‌یه »
« ایستسه ممکن وارلق جنتك تا یانـه »
(دروصف کاغدخانه — ندیم)
« جولانیله آب خوشجریان »
« ایکی اوچ جدول ایلمش پیدا »
(معلم ناجی)

جَدْی { [ع] ارکك اوغلاق، چپنك ارکك یاوروسی § بروج فلکیه‌دن هیئات مجتمعه‌لری اوغلاق رسمی تشکیل ایدن برج بو نام ایله معروفدر . کونش « جدی » برجنه کانون اولده انتقال ایدر .

جَدِیدْ { [ع] یکی : (طرزجدید، اثواب جدیده ، شوق جدید ، اوزان جدیده). [جَدِیدانْ، جَدِیدَیْن] = کیجه وکوندوز دیمكدر. دائما یکیدن حلول ایلدکلرندن بویله اطلاق اولنمشدر .

«عید ایرشسون باعث شوق جدید اولسونده کور»
«سیرسعد آبادی سن بوکره عید اولسونده کور»
(ندیم)

جَدیرْ { [ع] لایق ، مناسب ، اویغون :

« فرش خاك حرمی اطلس چرخ اولسه جدیر»
(حقی)

جَذّابْ { [ع] پك جذب ایدیجی ؛ زیاده چکوب آلیجی ، آلان (جَذُوبْ) = عین معنایه لغتدر : (چشم جذاب) .

جَذْبْ { [ع] کندینه طوغری چکمك ، چکمك : (مقناطیس ایکنه‌یی جذب ایدر) ، (جذب قلب ، جذب نظر) .

«قبه مهتاب ایلیورمش ارضه طوغری انجذاب»
«بنجه جذب ایلر قلوبی حسن روی ماهتاب»
(لا)

جَذْبَه { [ع] عبدك جانب آلهی یه انجذابندن حصوله کلن حالت معنویه : (جذبۀ ربانیه) § فیضان طبیعت ، هیجان روح . (جَذْبَه افگن . جذبه فگن) = جذبه‌ویریجی ، جذبه‌یه دوشوریجی . (جذبه‌دار) = جذبه‌لی . جمعی (جَذَباتْ) .

« دور چشمانکده کورمم جذبه‌دن خالی بصیر »
« چوق کورلمز اینسه مجذوب اهل حالی کوزلرك »
(معلم ناجی)

« احوالمی آکلامقسه مطلوب »
« کل ، اول جذباته سنده مغلوب »
(معلم ناجی)

جَذْرْ { [ع] اصل ، کوك معنا . سنه‌در . علم نباتات اصطلاحاتنده کثرتله قوللانیلیر : (جَذْرِ عَمُودِی ، جَذْرِ مُتَشَعِّبْ) § اصطلاحات ریاضیه‌جه نفسنه ضرب اولنوبده حاصل ضربی عدد تام اولان مضروب دیمکدر . مثلا بش عددی نفسنه ضرب ایدلدکده یکرمی بش اولور که اشبو مضروبك بش عددی جذری دیمکدر .

جَرّ { [ع] چکمك ، ایلروده‌کی شیئی بری یه چکمك : (جر اثقال ، جرّمیاه ، لوقوموتیف قطاری جرّ ایده‌میوردی) § نحو عربیده عاملك معمولنی مجرور ایتمسی دیمکدر § پاره واشیاء سائره چکمك : (جرّ منفعت ، جرّنقود) . (جرّه کیتمك) = طلبۀ علومك شهور ثلثه‌ده بلاد مناسبه وقرای جسیمه‌یه عزیمت وتعلیم اداب دینیه واجرای مواعظ لازمه‌یه سعی وغیرت ایده‌رك جمع ارزاق ونقود ایدیشلری دیمکدر .

جَرائِدْ { [ع] « جریده » نك جمعیدر . (جرایِد) طرزنده یازمه‌ملیدر : (جرائد معتبره)

جَرائِمْ { [ع] « جریمه » نك جمعیدر . (جرایِم) طرزنده یازمق یاکلشدر : (جرائم مشترکه) اصطلاحات قانونیه‌دندر .

جَرّاح { [ع] پاره تيمار وتداوى ايدن ، وجود بشرده عمليات اجرا ايتمك اصولنى بيلن . (جَرّاحى) = جراحلق : (فن جراحى چوق ترقى ايله‌مشدر) .

جَراحَت { [ع] پاره § پاره‌ده حاصل اولان ، پاره‌دن آقان ايكرنج مايع معناسنده دخى قوللانيليور . اصلى كسر جيم ايله‌در .

جَراد { [ع] چكيركه . اسم جنسدر ، مفردى اولان (جراده) قوللانيلماز . (جَرادُ البَحر) = دكزدن چيقاريلان وتكه دينيلن قرمزى اوفاق بوجكه دينيلير . (جرادمنتشر) تعبيرى معروفدركه اكثريا كثرت ناس حقنده قوللانيلير .

جَرّار { [ع] جر ايديجى ، برشى مقابلى اولمقسزين كنديسنه منفعت ماديه جلب ايديجى . اكثريا هركورديكنى ايسته‌مكدن حجاب ايتميان سائللر حقنده استعمال اولنور :

« جرار ديه‌وير مزاولور تنكرى سلامن »
(روحى)

جَرَب { [ع] اويوز علتى ، اويوزلق : (جربُ العين) = كوزك حدقه‌سنده پيدا اولان سيكلجه‌لر .

جَربُزه { [ع] مكارلق ، عيارلق ، بجريكليك . اكثريالسانه عطف اولنور . هرپرده وهرشى حقنده سربستانه اداره لسان ايدن آدمه « جربزه‌لى » دينيلير . كتب اخلاقيه‌ده قوه مدركه‌نك افراطنه (جَربَزه) دينيليور . تفريطى (غَباوَت) در . اعتدالى (حِكمَت) دركه مقبول وممدوح اولانده اودر .

جَرح { [ع] پاره‌له‌مك ، پاره ايتمك : § رد ايتمك ، ايدلك : (جراح عمليانك نقصانى حقنده درميان اولنان ادعايى جرح ايتدى ، معقول برسوزك جرحى قولايميدر ؟)

جَرَس { [ع] چاك ، بيوك چينغراق : (صوت جرس) .

«صاللانيردى يوركى عشق ايله مانند جرس»
(ثابت)

« اول كعبه رواتركه حريم حرم عشق »
« پر شور فغان جرس جر محملمز در »
(نائلى قديم)

جَرش { [ع] برنسنه‌يى قازيمق ، قابوغنى صويوب كيدرمك : برشيئى دوكه‌رك ازمك : (جَرش خِلطى) اصطلاحات طبيه‌دندر .

جَرع { [ع] صويى يودوم يودوم ايچمك . اصطلاحات طبيه‌دندر .

جَرَيان { [ع] آقمق : [جريان ماء ، جريان دم] ، (بطئ الجريان) = آقيشى آغير ، ياواش ياواش آقان (سريع الجريان) =آقيشى سرعتلى (خوش جريان) = آقيشى

كوزل . § كچمك ، كچوب كيتمك : (جريان امور ، جريان مصالح ، جريان مذاكره ، جريان هوا) .
« بكزر فلك اول چنبر فانوس خياله »
« كيم نقش تماثيلى سريع الجرياندر »
(لا)
« جولانيله آب خوش جريان »
« ايكى اوچ جدول ايلمش پيدا »
(معلم ناجى)

جَرِىْ { [ع] بهادر ، جرأتلى ، پك يوركلى : « شخص جرى » . (جرئ اللسان) = ديلى جرأتلى ، سوزينى اسيركه‌مز اولان . (جرئ القلم) = قلمى زورلى ، جرأتله يازان .

جَرِيبْ { [ع] وزنى مختلف بر نوع بيوك اولچك § دونم . ترلا واراضى اولچيسى .

جَرِيحْ { [ع] يارەلنمش ، يارەلى . (جريح القلب) ، (جريح الفؤاد) = يوركى يارەلى : «عاشق جريح القلب» .

جَرِيحَه { [ع] ياره : (جَريحه‌دار) = يارەلى . [جَريحهٔ التيامْ ناپَذيرْ] = التيام قبول ايتمه‌ين ، اوكوله‌ين ياره .

جَرِيدَه { [ع] دفتر ، خلاصهٔ معاملات وفذلكهٔ وقوعاتى ضبط وتحريره مخصوص دفتر . معانىٔ لغويه‌سى لسانمزده معتبرومستعمل دكلدر : (جريدهٔ نفوس) = نفوس دفترى § ديكر بر لغت كتابنده بيان قلنديغى وجه ايله ١٢٥٦ تاريخنده مملكتمزده ايلك دفعه نشر اولنان غزته (جريدهٔ حوادث) عنوانيله تسميه اولنمشيدى . مؤخراً خواص وعوام لساننده (جريده) لفظى غزته ، ژورنال مقامنده استعمال اولنه اولنه عَلَميّت درجه‌سنه وارمش و زمانمزده غزته‌لره (جريده) اطلاق اولنمقده بولنمشدر : (جريدهٔ معتبره . كزك دونكى نسخه‌سنده مندرج مخطره عنوانلى مقاله‌ده ..) جمعى (جَرائِدْ) .

جَرِيمْ { [ع] قباحت و جنايت صاحبى ، صوچلو : (جريم لئيم) .

جَرِيمَه { [ع] جُرم ، صوچ . § جرم صاحبندن آلنان آقچه ، اوص بهاسى . جمعى (جَرائِمْ) در : (جرائم قانونيه ، جرائم سياسيه ، جرائم اعتياديه ، جرائم مشتركه) .

جَزاء { [ع] صوچ صاحبنه قانوناً چكديريلن عقاب : (قانون جزا ، جزاى شرط ، جزاى مستحق ، جزاى عمل) ، (جزاى سزا) = لايق اولان جزا . (جملهٔ شرطيه‌نك جملهٔ جزائيه‌دن تأخيرى — ميزان البلاغه) بولفظ لسانمزده — عربيده اولديغى كبى — مكافاة مقامنده قوللانيلماز . (جزاى نقدى) = آقچه اخذيله مجازاته اصطلاح رسمى اولمشدر [جَزاءً] =

جزا صورتیله ، جزا اوله‌رق . [روز جزا] = یوم قیامت .

« سنسین فقط شفیعم روزجزاده‌مادام »
« چیقمازمی یم حضوره بی باك یا محمد »
(نعت شریف)

جَزائِر [ع] « جزیره » نك جمعی ، اطه‌لر : (جزائر بحر سفید ، جزائر سبعه) [جَزایِر] طرزنده یازلماملی . چونکه « جزایر » آفریقانك طرف شمالیسنده وبحرسفید ساحلنده برقطعهٔ فسیحه‌نك اسمیدر .

جَزّار [ع] دوه قصابی : (جزار احمد پاشا) = وقتیله عکا جهتنده ناپولیون بوناپارطك براردوسنی هزیمت قهقری‌یه دوچار ایدن غازیٔ نامدار .

جَزالَت [ع] بلتك اولیـوب درست وراست اولمق ، رکاکتسزلك : (جزالت لفظ ، جزالت معنی)

جَزْر [ع] تأثیر قمر ایله دکیز وایرماقلرده صوبك ساحلدن چکیلوب اکسلمه‌سی . بونك ضدینه (مدّ) تعبیر اولنور: (بصره وبغداد کبی شط ساحلنده کائن بلده‌لرده جزر ومدّ وقوع بولور)

« وضع خلاف اهل کرم حکمت اوزره‌در »
« گه جزر وگاه مدّی ایدر آشکار موج »
(سامی)

جَزَر [ه] هـاویج . فارسی (گزر) ك معرّبیدر . اصطلاحات نباتیه‌دندر . [جزرالتراب] = یبانی هاویج. (جَزَری الشَکل)= هاویج رسمنده دیمکدر .

جَزَع [ع] صبرسزلق ایله صیز . لانمق، تلاش واضطراب اثری کوسترمك : (عاقبت ترك جزع وفزع ایلدی)

جَزْل [ع] رکاکتسز ، درست اولان. اکثریا الفاظ وکلماته وصف اوله‌رق قوللانیلیر : (لفظ جزل ، کلمهٔ جزله)

جَزْم [ع] برشیئی کسدیروب آتمق، برشیئه قطعیاً حکم ایتمك ، ایدلمك : (نتیجهٔ مصلحتك بویله سهولتلی اوله‌جغنی ذاتاً جزم ایتمشیدم) (جزماً) = کسدیروب آتمق صورتیله § اصطلاحات نحویه‌ده برکلمه‌نك آخرنده‌کی حرف ویاحرکه‌یی اسقاط ایتمه دیمکدر .

جَزیرَه [ع] آطه ؛ قره‌دن صو ایله آیرلمش اولان ارض، یرکه هرجانبی صو ایله محاط دیمکدر : (جَزیرَةُالعَرَب) = عربستان قطعه‌سنه اطلاق اولنورسه‌ده تام جزیره دکلدر. زیرا جهت شمالیه‌سندن آسیا قطعه‌سنه مربوط اولمغله بیوك بر (شبه‌جزیره) یاخود (نیم جزیره) در. (اَلجَزیرَه) = بین‌النهرین اولان اراضی ، (دجله) ایله (فرات) نهرلری آراسنده‌کی قطعهٔ

ارضه اطلاق اولنورکه اوروپالیلرجه [مزه بوتامیه] دینیلیر . جمعی (جزائر) در : (جزائر اوقیانوس)

جَزِیلْ { [ع] بلتك وبوزوق اولمایان ، درست اولان : (لفظ جزیل ، معنای جزیل) § کثیر ، بسیار ، چوق : (اجر جزیل ، صبر جزیل ، آثار جزیله ، مکافات جزیله)

جَسارَتْ { [ع] یکیتلك ، پك یورکلی اولمق ، هیچ بر شیدن قورقمەیوب صالدیرمق . (جبانت) ك ضدی . [او قصیده‌یی هراوقودقجه غلیان ایدن حسیاتم بکا اویله برجسارتی ویرمکه کافی ایدی — صفا]

جَسامَتْ { [ع] مادی ومعنوی بیوکلك : (جسامت جدار ، جسامت طاق ، جسامت سفینه ، جسامت مصلحت) . معنیً بیوکلك طرزنده استعمالی تقدیرنده بر نوع اهمیتلیلك حکمی قصد اولنور .

جَسْتَه { [ع] صیچرامش ، فیرلامش :

« اولمش اول دمده جستهٔ زنجیر »
(معلم ناجی)

« بَرْجَسْتَه » ایچون قسم مخصوصنه مراجعت اولنه § لسانمزده اشبو لفظك برمحلده تکریر استعمالی تقدیرنده « پارچه پارچه » ، « قسم قسم » معناسی اراده اولنمش اولور . مثلا فلانه) اولان دیمی بعدما جسته جسته تأدیه ایتمك اوزره بر سند یازوب ویردم) کبی .

جَسَدْ { [ع] وجود ، بدن ، کووده . اکثریا اموات حقنده قوللانیلیر : (جسد میّت ، جسد بی روح) (جَسَدْ) ایله (جِسْم) معناجه فرقسز کبی ایسه‌ده موقع استعمالجه چوق فرقلیدر . (جسم) (جسد) ك یرنده قوللانیله‌بیلیر . فقط (جسد) (جسم) ك مقامنده استعمال اولنمه — مرحوم ناجی افندینك لغت کتابنده یازدیغی وجه ایله — کولنج اولور . بو سببله موقع استعماللرینه دقت اولنملیدر . جمعی (اجساد) .

جَسُورْ { [ع] پك یورکلی ، یکیت ، نفسنی برشیدن قورقوب صاقنمایان آدم . (جَسورانَه) = جسورجه‌سنه ، یکیتجه‌سنه . (الجاهل جسور) قول مشهورنده‌کی تلمیح دائما نظر امعانه آلنه‌رق بوکلمه‌نك مقامنه کوره طرز استعمال وتلقیسنده احتیاط اولنملیدر .

جَسِیمْ { [ع] مادی ومعنوی بیوك ، قوجامان : (جسیم بر بالیق ، جسیم بر کمی ، بنای جسیم ، امر جسیم ، ابنیهٔ جسیمه ، مصالح جسیمه ، قلاع جسیمه ، جسیم الجثّه)

جَصْ { [ع] کیرج . « جَصّاص » = کیرججی ، صیواجی .

جَعْد [ع] قیوریجق: (کیسوی جعد ، ریش جعد)

(جعادت) = قیوریجقلق.

« اوجعد زلف معنبر او کاکل پرتاب »

(سبرتی)

جَعْلی [ع] ساخته. تقلید ، یاپمه ، دوزمه : (تعزیر جعلی ، اوضاع جعلیّه ، اطوار جعلیّه) ،

(جَعْلِیات) = ساخته ، دوزمه ، یاپمه اولان خصوصات.

« نه ده جعلی ایمش تحزّن یار »

« سوصه‌یم باری کولمسون اغیار »

(معلم ناجی)

جَغْرافیا [یونانیدن — یه‌ئوغرافیا] اصلی اعتبار یله تلفظی بویله اولمق ایجاب ایدر. کرهٔ ارضی تعریف و بیان ایدن فن مخصوصك اسمی که معناسی‌ده کرهٔ ارضی تعریف دیمکدر: (جغرافیای ریاضی، جغرافیای طبیعی ، جغرافیای سیاسی، جغرافیای تاریخی) جمیك ضمیله زبانزددر.

جَف [ع] معانیٔ عدیده‌یی افاده ایدن اشبو لفظك لسانمزده بالترکیب قوللانیلدیغی موقعه کوره معناسی کلّی ، جمله ، هپ ، بتون کبی برحکمی محتویدر. [جَفَّ القَلَم] = دفعةً ، همان.

جَفاء [ع] اذیت ، آزار ، اینجتمه. [جَفاکار] = جفاجی ، جفا ایدیجی. (جفاکارانه) = جفاجی‌یه کوره ، جفاکارجه‌سنه. (جفاکاری) = جفاجیلق. (جفاجو) = جفا ایدن (جَفاکَش) = جفاچکیجی ، چکن.

جَفْن [ع] کوز قاپاغی ، جمعی (اَجفان).

جَلّ [ع] « جَلیل » کبی اولوب بیوك معناسنه‌در ، مقام تعظیمده قوللانیلیر:

« یزده وار خوف خدا عزّوجلّ »

« قورقوتورمی بزی عالمده اجل »

(لا)

جَلاء [ع] مملکتندن آیرلمق ، غربته دوشمك. کسر جیم ایله یاکلمش اوقونمه‌ملیدر.

جَلائِل [ع] «جَلیلَه» نك جمعی. بوجه ، بیوك اولان شیلر : [جلائل مصالح دولت].

جَلابیب [ع] قادینلرك یوزلرینی وباشلرینی اورتدکاری یاشمق معناسنه اولان (جِلْباب) ك جمعی که یاشمقلر دیمکدر : (جلابیب نسوان).

جَلّاد [ع] قانوناً جزای اعدام ایله محکوم اولان اشخاصی اولدیرمکه مأمور بولنان شخص منفور:

« نه‌مدهش صحنه درشورشگه هیجا تخیل قیل »

« همان بردمده بیك مقتول بیك جلاد اولور پیدا »

(لا)

جَلادَتْ { [ع] متانت و شدتله قار يشيق ييكيتلك ، قهرمانلق :

« برق خاطف صانعه اولمشدر سلم اولّك »
« دست پرزورنده شمشیر جلادت منجلی »
(معلم ناجی)

جَلالْ
جَلالَتْ { [ع] صوك درجه ده عظمت ، فوق الغایه اولولق . اکثریت استعمال برنجی یه عائد اولمق اوزره اشبو صفتلرله جناب حق دخی موصوف اولور : (اسم جلال ، لفظهٔ جلال) = « الله » اسم شریفی . (ذوالجلال) = جلال صاحبی دیمکدر که اکثریا (الله ذوالجلال) صورتنده قوللانیلیر . جناب حقك لطف ایله تجلیسنه « جَمال » اطلاق ایدلدیکی کبی بونك مقابلی اوله‌رق قهر ایله تجلیسنه دخی « جَلال » دینیلیر : (صاحب جاه وجلال ، جلالت قدر ، جلالتشان) لسانمزده (جَلالْ) لفظی انسان حقنده قوللانیلدیغی زمان برنوع خشم وغضب معناسی اراده ایدلمش اولور : (بوکون پك جلاللی ، بردن بره جلاللندی) (جَلالی) = جلاله منسوب دیمکدرکه بو صورتله لسانمزده ایکی وجه ایله استعمال اولنور . بری وقتیله اناطولیده « جلالی » اسمنده تورەمش اولان بر سرسرینك توابعنه ، دیکری ده سلاطین سلجوقیه‌دن (جلال الدین ملکشاه) ك عهد حکمرانیسنده بر هیئت علمیه معرفتیله زیج وترتیب ایتدیریلن تقویم شمسی‌یه اطلاق ایدیلیر : (کروه جلالی ، تاریخ جلالی) .

« متناسب ایلدی فیض حق قلمده قدرت وشهرتی »
« نه‌قدر طلاقتی وآرایسه اوقدر جلالت شانی وار »
(معلم ناجی)

جَلَبْ { [ع] مواشی وخصوصیله قویون سوریسی کتیروب صاتمغله مشغول اولان آدم : [جلبلر کهیاسی]

جَلْبْ { [ع] کندی طرفنه چکمك ، چکمك ، کتیرتمك ، کتیرمك ، کتیردلمك : (جلب توجه ، جلب نظر ، جلب قلوب ، جلب آلات ، جلب نقود) ، (جَلْبْنامه) = بر محکمه طرفندن دعاوی حقوقیه‌ده مدعی ویامدعی علیهه کوندریلن دعوت کاغدی . مواد جزائیه ایچون یازیلان دعوتنامه‌لره (جلب مذکره‌سی) دینیلیر :

جَلْسَه { [ع] اوطورمه : (جَلْسَهٔ خَفیفَه) = ایلشمك صورتیله اوطورش ، یعنه قالقمق اوزره ایلشمه . جمعی (جَلَسات) .

« اثنای سفرده چشم امعان »
« کوردیکجه مواقع لطیفه »
« بولمازی طبیعتنده انسان »
« بر خواهش جلسهٔ خفیفه »
(معلم ناجی)

جَلی { [ع] عیان ، آشکار ، میدانده ، بللی : (برهان جلی ، دلیل جلی ، براهین جلیه) جمعی اولان [جَلِیّات] میدانده ، بللی اولان شیلر معناسنده و (خَفِیّات) مقابلی اوله‌رق قوللانیلیر § اوزاقدن بللی اوله‌جق درجه‌ده پك قالین یازیلان ثلث یازوسنه اطلاق اولنور : (خط جلی) .

« رباعیدن قاشکدر بیت اول »
« جلی خط ایله یازمش کاتب آنی »
(خرم پاشا)

جَلیس { [ع] رفیق ، برلکده اوطوران ، آرقداش :

« وحدت ایدی کوکلمك انیسی »
« پر کولرك اولمدم جلیسی »
(معلم ناجی)

جَلیل { [ع] جلالتلی ، پك بیوك ، پك اولو : (رب جلیل ، رسم جلیل ، امر جلیل ، اوامر جلیله ، نظارت جلیله ، جلیل المناقب ، جلیل الشان) .

« آ کا برنجل اصیل ایتدی کرم رب جلیل »
« قیلدی کلدسته ایله صان آنی طیب خاطر »
(بهجت)

« مظهر حق ایکن اول صنع جلیل »
(حلیهٔ خاقانی)

جَم { [ف] ازمنهٔ قدیمه‌ده ایرانده اجرای حکومت ایتمش اولان طبقات ملوکدن طبقهٔ پیشدادیانك دردنجیسی ایدی که اسمی (جَمْ — یاخود — جَمْشید) در . شعرای عثمانیه جانبندن (جمشید) نادراً فقط (جم) دها زیاده وهله باده‌یی ایجاد ایتمسندن کنایه اوله‌رق (جام جم) فوق العاده قوللانیلمشدر :

« صهبا ای یادکار مجلس دوران جم »
« آب روی دولت جمشید وآیین پشنك »
(نفعی)

§ ابو المغازی فردوس آشیان فاتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك ایکی مخدوم مکرملری وارایدی . برنجیسنك نام والاسی (بایزید) ، ایکنجیسنك اسم عالیسی (جم) تسمیه بیورلشیدی .

جَمّ { [ع] چوقلق ، جماعت ، غلبه‌لك . لسانمزده یالکز قوللانیلماز . مطلقا ستر واخفا ایدیجی معناسنه اولان (غَفیر) لفظیله برلکده قوللانیلیر . اطرافی ستر ایده‌جك قدر چوق ، طوپلی اولان جماعت ، خلق معناسی قصد اولنور : (جم غفیر ایله صول جناحدن ظهور ایدنجه . .)

جَماد { [ع] حیاتسز اولان طاش ، طوپراق کبی اجسامك هربری . جمعی (جَمادات) = حیاتدن عاری اولان جسملر : (مَوالید ثلثه = حیوانات ، نباتات ، جمادات) .

جَمّازْ { [ع] سرعتله كیدن اركك دوه. مؤنثی (جَمّازَه) در .
[جَمّازَه سُوارْ] = جمّازه‌یه راكب اولان .

جَماعَتْ { [ع] طوپلو انسان ، قول واحده قائل ویاخود برطریقهٔ معنویه‌یه سالك اولمش انسان كروهی ، حاصلی برصورتله طوپلانمش خلق : (جماعت اسلامیه ، جماعت فقها ، جماعت مسلمین ، ارمنی جماعتی ، روم جماعتی ، قاتولیك جماعتی) [جماعت ایله نماز قیلمق] = نمازی یالكز قیلمیوب سائر مسلمین ایله برابر امامه اقتدا ایله ادا ایتمك . جمعی (جَماعات) . [صهیب رومی دخی اوقات خمسه‌ده جماعت مسلمینه امامت وباب شوری ایشلرینه نظارت ایلردی — ج]

جَمالْ { [ع] ظاهری وباطنی كوزللك . لسانمزده اكثریا حسن ظاهری یعنی یوز كوزللكی معناسنده قوللانیلیر . بواعتبار ایله مجازاً كوزل چهره‌یه دینیلیر : (بشرده دائم اولال كالدر جمال مفعول اولور — تصویر افكار] ، (عرض جمال) = یوز كوسترمك .

«تماشای جمال نوعروس راحت ایسترسه‌ك»
«وار اول دیدهٔ عرفانه كحل مدارا چك»
(نابی)

§ صفات الٓهیه‌دن (جلال)ك مقابلیدر : (جمال الله) = لطف الٓهی .

« نوال ظاهر وباطنله ایتدی پرورده »
« بمله چكدی ظهور جمالنه پرده »
(نابی)

جَمّالْ { [ع] دوه سوریجیسی ، دوه‌جی : (مثلا كیجه یاریسی كچركن برهنه‌پا اوله‌رق ماشیاً دوه‌لره رهنمالق ایدن جمّالرك دشت وهامون و جبال تسلسل نمونه عارض اولان سكوت و سكونی اخلال ایچون كندیلرینه مخصوص برشیوهٔ عربی ایله اجرا ایتدكاری تغنیات شاطرانه — خذ) .

جَماهیرْ { [ع] « جمهور » ك جمعی : [آمریقا جماهیر متفقه‌سی]

جَمَدْ { [ع] بوز ، قار .

جَمْرَه { [ع] آتش قوری § شهر شباطده هوایه ، صویه ، طوپراغه عارض اولان حرارتلرك هر برینه اطلاق اولنور وبونلره (جمرهٔ اولی ، جمرهٔ ثانیه ، جمرهٔ ثالثه) دینیلیر § اوفاق چاقل طاشی. جمعی [جَمَرات] : [بین الجمرات هوانك كسب اعتدال ایله‌سی امید اولنور ایكن تكرار شتا اول‌قدر برودتله چهره‌نما اولدی‌كه..]

جَمْع { [ع] طوپلامق ، طوپلانلق ، بیریكدیرمك ، بیریكدیرلمك : [جمع نقود ، جمع مال ، جمع ثروت ، جمع آثار] اسم مفعول معناسنده دخی قوللانیلیر. (اولمق) ماده‌سیله استعمالی یالكز بوصورتله محصوردر. § كلمه‌نك

بردن ویا ایکیدن زیاده شیئه دلالت ایدن حالی. « مفرد » و « تثنیه » مقابلی. ترجمه‌ده « لر » ادات جمعدر . § علم حسابده « اعمال اربعه » دن برقاچ عددی طوپلایوب بر یکون معلوم قیلمقدن عبارت اولان قاره جمله دیمکدر. (جمعاً) = طوپلامق صورتیله ، طوپلانمش اوله‌رق .

جَمْعِیَّت [ع] اشخاص متعدده‌نك بریره طوپلانمسندن پیدا اولان هیئت ، افراد کثیره‌نك طوپلانمسندن متحصل طاقم : (جمعیت فنیه ، جمعیت علمیه ، جمعیت طبیهٔ عثمانیه ، جمعیت صرافیه) . اقربا و احبانك طوپلانوب اجرای آیین شادمانی ایتملرینی موجب اولان (دوکون ، درنك)ه ده « جمعیت » اطلاق اولنور : (ولیمه جمعیتی ، ختان جمعیتی) § پریشان اولمامق حالی ، طوپلولق : (جمعیت خاطر ، جمعیت شعور) § سوزك یا معنی جهتیله وجوه عدیده‌یی ویاخود الفاظ متناسبه‌یی محتوی اولمسنه ده اطلاق اولنور : (نه جمعیتلی سوز ، چوق جمعیتلی بربیتدر) جمعی (جَمْعِیّات) در : (جمعیات فنون ، جمعیات مالیه)

« زمان زمان ترقی جهان جهان علوم »
« اولورمی جهل ایله قائم بقای جمعیات »
(لا)

« بزمست می میکدهٔ عالم جائز »
« سرحلقهٔ جمعیت پیمانه کجائز »
(روحی)

جَمَل [ع] ارکك دوه ، جمعی (جِمال) .

جَمیع [ع] جمله ، هپ ، بتون : [جمیع اقوام ، جمیع علماء جمیع ناس] .

جَمیل [ع] کوزل . مادیات و معنویاتده قوللانیلیر : (وصف جمیل ، ذکر جمیل ، خلق جمیل ، صبر جمیل ، وجه جمیل ، مناسبت جمیله ، آثار جمیله) . (جمیله) = بعضاً یالکز اوله‌رق خوشه کیتمك ایچون یارانمه ، یارانمق ایچون یاپمه کبی برمعناده قوللانیلیر .

جَناب [ع] معنای اصلیسی سرای وخانه‌نك اطرافی وحوالیسی دیمکدر . لساننمزده بو معناده اصلا قوللانیلماز . معانی معروفه‌سی بروجه آتی کوسترلشدر . (۱) « حضرت » کبی کلمهٔ تعظیم اوله‌رق قوللانیلیر : (جناب حق ، جناب الله ، جناب پیغمبر) . (جناب) ایله (حضرت)ك برلکده استعمالی جائز دکلدر . (۲) هرشیئه تنزل ایتمیوب بیوکلکه لایق طرزده وقارلی طاورانمق حالی ، حیثیت ، شرف : (علو جناب ، عالی جناب)

« دییورلرکه : دردك نه؟ بردر جوابم »
« علو جنابم علو جنابم »
(معلم ناجی)

« جهدایدوب آلدی عریشی شه سلیم جم جناب »
(تاریخ — سروری)

جَنّات [ع] « جنت » ك جمعی : (جنّات عدن) .

جَناح [ع] قاناد : (جناح طائر ، جناح سمك ، جناح باب) . بر اردونك طرفیندن هر برینه ده (جناح) دینیلیر : (صاغ جناح ، صول جناح) (جناحین) = ایکی جناح . (ذوالجناحین) = ایکی قانادلی دیمك اولوب جناب جعفر بن ابی طالب رضی الله عنهك لقبیدر . ظاهری وباطنی معمور اولان ذاته وصف اوله رق قوللانیلیر . [باجناح] = تحریف ایله « باجاناق » كه ایکی همشیره یه زوج اولان ارككلردن هر بری یکدیکرینك باجناحیدر :

« آواره دل كه زلفك ایله همجناحدر »
« بر آشیانه دن ایکی صاغ بریده در »
(نائلی قدیم)

جَنازَه [ع] میت ، نعش ، انسان اولوسی : (جانلی جنازه) = اولو کبی رنکسز ، درمانسز اولدیغی حالده آیاقده کزن اشخاص حقنده قوللانیلیر . (جنازه آلایی) = جسد میتی تابوته قویوب مراسم مخصوصه ایله قبرستانه کوتورمکه اطلاق اولنور . کسر جیم ایله « تابوت » معناسنه در .

جَنان [ع] قلب ، کوکل : (انسان ایچون لسان دائما ترجمان جنان اولملیدر) . (خالص الجنان) = یورکی تمیز ، صاف اولان . بومعناده جیمك کسریله تلفظی غلطدر .

« کلدی وقت رؤیت دیدار ظن ایلرعیون »
« دوشسه بر پرتوجنانمدن جنانك فوقنه »
(معلم ناجی)

جَنْب [ع] یان طرف ، یان : (ذات الجنب) = یان صانجیسی . « غشاء جنب » جکرك اورتوسنده حاصل اولان التهاب كه وجع شدید ایله ظاهر اولور . امراض مهلکه دندر . [جنبی ، جنبیه] = یان طرفه طاقیلیر برنوع خنجر .

جَنَّت [ع] سایه دار اشجاری حاوی باغچه § جناب حقك بعدالحشر مؤمنلرك دخولی ایچون وعد بیوردیغی نشاطگاه ابدی ، بهشت . (جنّت مکان) = یری جنت اولان . (جنت مقام ، جنت مقر) ده دینیلیر .

« مکانم جنت آسا بر مکاندر »
« کل اندامم بهار بی خزاندر »
(معلم ناجی)

جَنْدَرَه [ع ف] اصلی یونانی . منکنه ، سیلندر . قماش منکنه سی : [جاشیر جندره سی] .

مجازاً دخی استعمال وطار؛ صیقنتیلی
یره ده اطلاق اولنور : [جندره
بوغازی] = کاغدخانه‌نك ایلروسنده
برمحل معروف . [جندره بقلواسی] =
قالین اوفلاوه‌یه صاریله‌رق یاپیلان
برنوع خمیر طاتلیسی .

جنرال [فرانسزجه‌دن Général] مراتب عسکریه‌دن میرالای
رتبه‌سنك فوقنده اولان مرتبه . بزده
مقابل (میرلوا) دیمکدر. (Général
de brigade جنرال دوبریغاد) =
میرلوا (Général de division
جنرال دو دیویزیون) = فریق .
[جنرال قونسلوس] = باش‌شهبندر.

جنك [ف] حرب ، غوغا ، دوکش، صاواش: (جنکاور)
= جنکجی، غوغاجی. [جنکاورانه] =
جنکجی اولان آدمه لایق اوله‌جق
صورتده . (جنکاوری) = جنکجیلك.
(جنك جوی) = غوغاجی، جنك
آرایجی. (جنك زرگری) = ساخته
جنك. [درجنك اول] = ایلك حمله‌ده،
ایشه باشلار باشلاماز معناسنی افاده
ایدر برتعبیر قدیمدر :

« حاضراول جنکه اگر ایسترایسه‌ك صلح وصلاح »
(لا)

« جنك ایدوب آلدی عریشی جنکجویان سفر »
(سروری)

جنوب [ع] جهات اربعهٔ اصلیه دن (شمال) مقابلی. شرقه
توجه ایدن آدمك صاغ طرفنه تصادف
ایدن جهت ارض: (جنوب‌روزکاری)
= لدوس. (جنوبی)=جنوبه منسوب:
(افریقای جنوبی، ممالك جنوبیه) .

جنین [ع] آنا رحمنده‌کی دول، آناسنك قارننده اولان
چوجق : [اسقاط جنین] ، [القای
جنین] = چوجق دوشورمه، [جنین
ساقط] = دوشن چوجق ، دوشوك.

« حلمی وضع ایتدی احرازشهادت ایلدی »
« رهنما اولدی آنکا شهراه جنتده جنین »
(لا)

« مادر کافر کدرله قیلدی القای جنین »
(سروری)

جو [ف] آرپه . (جوین) = آرپه‌دن عبارت: (نان جوین)
= آرپه اتمکی ، (دانهٔ جو) = آرپه
دانه‌سی .

جو [ع] سمانك بوشلغی، هوادن عبارت اولان بوشلق .
(جوی ، جویه) = بوشلغه متعلق،
جوه عائد : (علائم جویه ، حادثات
جویه). (جوهوا) = هوا بوشلغی.

جواب [ع] صورلان شیئه قارشی سویله‌نیلان سوز ، سؤاله
قارشولق اولان سوز . (ویرمك ،
آلمق)ماده‌لریله قوللانیلیر. [جوابنامه]
= جواب طرزنده یازیلان مکتوب ،

ورنه . [جواباً] = جواب اوله‌رق ، جواب طرزنده . جمعی (جوابات ، اجوبه] در . ایکنجیسی چوق قوللا . نیلیر : (اجوبهٔ مسکته) .

« نصل سکوت ایله قطعی جواب ویرمیه‌یم »
«لاقیردی آکلامیور آکلادم سؤالندن»
(معلم ناجی)

« جواب لطف ویررسه اکرزهی نعمت »
« زهی سعادت اکرکیم ایدرسه ده آزاد »
(ندیم)

جَواد | [ع] کریم الطبع . سخاوتلی ، جومرد « جوانمرد » ، الی آچیق آدم .

جَوارِح | [ع] « جارحه » نك جمیدر . اورایه مراجعت اولنه .

جَواری | [ع] «جاریه» نك جمعی . خلایقلر .

جَواز | [ع] جائز اولمه ، حقلی ومناسب کوروب رخصت ویرمه : [جوازِ شرعی] = شریعتجه جائز کورلمه . (ویرمك) ماده‌سیله قوللانیلیر .

جَوّال | [ع] زیاده جولان ایدیجی ، ایدن : (فکرجوّال ، نار جوّال ، شعلهٔ جوّاله) .

« آنده هر بیت بر سحابهٔ شرق »
« فکرجوّال ایچنده رخشش برق »
(تقریض ـــ معلم ناجی)

جَوامِد | [ع] « جامد » ك جمیدر . حیاتسز ، طوکمش شیلر .

جَوامِع | [ع] «جامع»ك جمعیدر : (جوامع شریفه) .

[جوامِعُ الکلِم] = لفظلری آز ، معنالری چوق اولان سوزلره اطلاق اولنور .

جَوانِب | [ع] « جانب »ك جمعی . طرفلر دیمکدر : [جوانب اربعه] = دورت طرف . [سنیّ الجوانب] = طرفلری عالی ، یوجه . [سنیّ العمم] = همتلری عالی ، بیوك دیمکدر .

جَواهِر | [ع] «جوهر»ك جمعی . اکثر یا ذیقیمت احجار یعنی الماس ، زمرد ، یاقوت کبی شیلر حقنده قوللانیلیر . (جواهری) = جواهرجی ، الماس آلوب صاتان .

« نه جواهردیزه‌یم سلك ثنا که کوره‌سین »
« که ایده شعشعه‌سی چرخ دورنکی یکرنك »
(نفعی) .

جُودَت | [ع] فنالقدن و بوزوقلقدن عاری اولمه ، ای اولمه : [جودت قریحه ، جودت فکر ، جودت کلام] .

« ادراکی اولانلره عیاندر »
« فکرنده‌کی جودت وسلامت »
(معلم ناجی)

جَوْر { [ع] اذیّت، ظلم، ایخیدوب صبرلاندرمه . اکثریا السنهٔ شعرادن دلبرلر حقنده صادر اولور: (جوروجفا) تعبیری معروفدر.

« قسمتلری دیرسین ازلی جور وجفادر »
« جور اوله نیچون ذوق وصفا اولیه قسمت »
(روحیٔ بغدادی)

جَوْرَب { [ع] لسانمزده تحریفله « چوراب » دیدیکمز آیاغه کچیریلن یوکدن ویاخود پاموقدن معمول شی .

جَوْز { [ع] معلوم اولان میوه : (تازه جوز، قوروجوز، جوز ایچی ، هندستان جوزی) لسانمزده واوی تحریك اولنور :

«شیطان ایله جوزاوینامه، لازممی جوجقلق»
(معلم ناجی)

جَوْزاء { [ع] بروج معروفه‌دن هیئات مجتمعه‌سی بربرینه بیتیشیك ایکی انسان شکلی کوسترن کواکب کومه‌سی که شمس شهر مایسك قسم اولنده اشبو برجه انتقال ایدر:

« نه‌کوش زهره منکوش ایلمش هرکزنه وضع ایتمش »
« اوله بر دانه‌سن دوران نطاق پاك جوزایه »
(شریف)

جَوْشَن { [عز] زره ، دوکه یول ایله دمیر حلقه‌دن اورمه كبي یاپلمش برنوع جنك لباسی. (جوشن پوش) = زرهلی، زره کیمش آدم. (جوشن شکاف) = زره یاریجی ، زره قوپاریجی .

« دالحذار اوله تن دشمن اول مرتبه کیم »
« کیبدی صانسون کورن اول دوبه هر امی جوشن »
(عزت)

جَوْف { [ع] ایچ ، ایچ بوشلغی ؛ چوقور و بوش یر : (جوف الارض ، جوف بدن، جوف خم) .

جَوْلان / **جَوَلان** { [ع] طولانمق، دونوب طولاشمق. اصلی واوك فتحیله‌در . وزنك عدم مساعده‌سنه مبنی اکثریا نظمده و ترکیبات فارسیه‌ده واوك اسکانیله تلفظ اولنور. (جَوَلانِ دم، جَوَلانِ فکر ، سریع الجَوَلان) (جَوَلانکر) = جولان ایدیجی ، ایدن . (جَوَلانکاه ، جَوَلانکه) = جولان ایده‌جك محل :

« ملك موروثم نه در دنیا دکل کافی بکا »
« هانکی فکر بی‌سکون فکرم قدر جولانلیدر »
(معلم ناجی)

« طالع قالیر اورته‌سنده اورزن »
« جولانکهی بویله ایسترم بن »
(معلم ناجی)

جَوْهَر { [ع] اصلی فارسی « کوهر » در . بر قاچ معناده مستعملدر. (١) ارباب حکمت اصطلاحنجه بنفسه قائم و موضوع مقومدن مستغنی موجود ، شیدر . متکلمین عندنده متحیز بالذات که مقابلی عرضدر

قاموس بو صورتله کوستریبور . (٢) اصل ، مایه ، جبلت : (جوهر قابلیت ، جوهر استعداد)

« هنردر کوسترش آدمده اصل جوهر آکلانماز »
« اولور نقش نکین ظاهر نه‌در انکشتر آکلانماز »
(شریف)

« شخصك استعدادی لطف پیکرندن بللیدر »
« کیمیای قابلیت جوهرندن بللیدر »
(نائلی قدیم)

« جانمك جوهری اول اصل شکر پاره فدا »
« عمرمك حاصلی اول شیوهٔ رفتاره فدا »
(فضولی)

(٣) ذیقیمت احجار . الماس ، زمرد ، یاقوت وسائره کبی . (جوهر فروش ، جوهری) = جوهر صاتان (٤) اکثریا اسکی خراسان وشام معمولی قیلیچلرك دمیرلرنده کوریلن سیاه وبیاض طالغه‌لی بنکلر ، خطلر : (تیغ جوهردار ، سیف جوهردار) (٥) نقطه‌لی حرف : (تاریخ جوهردار ، تاریخ جوهرین) = ابجد حسابنجه یالکز نقطه‌لی حرفلری حساب ایدیله‌رك سویله‌نیلن تاریخ . (جوهر فرد) = جسمی ترکیب ایدن ناقابل انقسام اجزاتك هر بری . (جوهره) = تك جوهر ، بر دانه جوهر دیمکدر . جمعی اولان (جواهر) اکثریا اوچنجی معناده قوللانیلیر .

« بویله جوهر وار اِلده نیله‌یم دنیایی بن »
« باشنه چالسون فلك آینهٔ اسکندری »
(نفعی)

جهابذه [ع] « جهبذ » ك جمعی . خبردار حقایق ، واقف احوال ، نقّاد امور اولانلر . مفردی هیچ قوللانیلماز : [جهابذهٔ علوم ، جهابذهٔ متصوفین]

جهاز [ع] لسانمزده یالکز کلین ایچون لازم کلن اشیا وتمّات سائره معناسنده قوللانیلیر . دیکر بر لغتده کوستردیکی وجه ایله میت و مسافرك محتاج اولدقلری اشیا معناسنده قوللانیلماز . معانئ اصلیه‌سی اویله اولسه بیله لسانمزده صورت استعمالی اویله دکلدر . (جهیز) طرزنده تلفظی مشهوردرکه اسلوب فارسی اوزره‌در . کسر جیم ایله عین معنایه لغتدر : (جهاز جمیق)

جهالت [ع] جهل ایله متصف اولمه ، برشی بیلمز اولمق ، بیلمزلك حالی : (انسانلرك زبونی بولندقلری اك بیوك مرض جهالتدر ، جهالت موجب سیئاتدر .)

« نه جهالت بوکه آندن اومارم داد هنوز »
« اریدم بن دل جانان ایسه پولاد هنوز »
(معلم ناجی)

« نیّر اعظم عدالتدر »
« ماحئ ظلمت جهالتدر »
(لا)

جهان [ف] صیچرایجی ، فیرلایجی ، سرعتله حرکت ایدن : (برق جهان ، اسب جهان)

« جمله اندوهمك چيقمز يكونى حاصلى »
« جمع و تعداد ابتدیرلسه جمله ذرات جهان »
(لا)

جَهْد { [ع] زياده چاليشمق: [بخت اولمدقجه جهد پاره ايتمز— قول مشهور] معناجه « سعى » دن اقوادر .

« جهد ايله همان غير الله باقمه‌يه كوركيم »
« بندن نه سكا فائده سندن نه بكا وار »
(ردحى)

جَهْر { [ع] رفع صوت ، سسى يوكسلتمك . (جهراً) = يوكسك سس ايله ، سس ايشيديله‌جك صورتده: (جهراً قرائت). (جهرى ، جهريه) = جهر ايله .

جَهْرَةً { [ع] آشكار اوله‌رق ، آچيقدن آچيغه .

جَهْل { [ع] بيلمه‌مك . « علم » ك ضدى ، بعضاً مجهول حكمنده قوللانيلير :

« ايته عار اوكرن اوقو اهلندن »
« هر شيئك على كوزل جهلندن »
(ثابى)

« سن جهلى يارب ايله تنقيص »
« علم وار ايسه زياده ايله »
(لا)

§ جاهللك ، بيلمزلك : [جهل بسيط] = بيلديكنى بيلمك طرزنده‌كى جاهللك [جهل مركب] بيلديكنى‌ده بيلمه‌مك صورتنده اولان جاهللك .

جمعى [جَهَلَه ، جُهّال ، جُهَلا] در .

« زلفكله خطك علم و فا بحثن ايدر هپ »
« بيرى قره جاهل بريسى جهل مركب »
(انورى)

جَهَنْدَه { [ف] « جهان » كبى صيچرايجى ، فيرلايجى . (شير جهنده ، برق جهنده) .

جَهَنَّم { [ع] فى الاصل ديبى درين قويو معناسنه‌در . معناى معروفى . آخرتده كنهكار اولان قوللرك القا قيلنه‌جغى دارالعذاب . تركجه‌سى (طامو) . [جهنمى] = زبانى ؛ جهنملك . [جهنم طاشى] = يشيل ومائى كبى رنكلى برنوع طاشدركه امور جراحيه‌ده قوللانيلير :

« خدا بيليركه عشقكك جهنمى عذابى وار »
« ياقار ييقار كوكللرى بلالى اضطرابى وار »
(لا)

جَهُود { [ع] زياده چاليشان ، چاليشقان معناسنه‌در . طائفهٔ يهودده‌ده اطلاق اولنمشدر . [جهودانه] = چيفتجه‌سنه .

جَهُول { [ع] پك جاهل . [جهولانه] = زياده جاهل اولانه مناسب كوريله‌جك صورتده : (عناد جهولانه) .

جَيْب { [ع] ياقه : (جيب تفكر) بو معناده آز قوللانيلير § البسه‌نك خارجاً وداخلاً مناسب

یرلرینه دیکیلن کیسه طرزنده اولان ظرف . بو معناده چوق قوللانیلیر : (یان جیبی ، ساعت جیبی ، قویون جیبی ، پانطولون جیبی) . [درجیب] = جیبده . [درجیب ایتمك] = حیله‌کارلقله آلوب جیبه قویمق ، آپارمق . [جیبی دلیك] = مفاس ، زوکورد .

« غم فراقك ایله جیب صبری چاك ایدرم »
« بودرده بن طویه‌مم کندیمی هلاك ایدرم »
(شیخ الاسلام سعدالدین)

جَیِّد { [ع] صاف ، ایی ، بوزو . قلقدن عاری : [نظم جید ، قول جید ، جید هوا ، افکار جیده] (نفعینك لسانمزده تعبیرات جیده اختراعی خصوصنده قصب السبق افراد اولدیغنی عموماً مسلم اولمقله برابر — مستجابی زاده عصمت — نائلی قدیم) .

جَیْش { [ع] لشکر ، عسکر جمعیتی : [مقدمة الجیش] = اصطلاحات عسکریه‌دن اولوب اردونك طلیعه‌سی ، ایلرویه سوق اولنان مفرزه‌سی [تعبیة الجیش] = کذلك اردونك میدان حربده ایجابات موقعیه‌یه کوره یرلشدیرلمه‌سی .

« طال قیلجلرله حصاره طالدی ارباب صلاح »
« جیش محصوری حجیمه صالدی ارباب صلاح »
(سروری)

﴿ جِ ﴾

جِبال { [ع] (جَبَل) ك جمعی . طاغلر : [سلسلهٔ جبال ، جبال شاهقه]

« دوشمشدی شواهق جبالك »
« تا نصف فضایه دك ظلالی »
« حالا او جبالك ، اول ظلالك »
« پیش نظرمده در خیالی »
(معلم ناجی)

جِباه { [ع] « جبهه » نك جمعی . آلنلر : (جباه طاهره ، جباه مسلمین) .

جِبایَت { [ع] اجادم ، ویرکو ، رسوم کبی جانب وقفه یاخود خزینه‌یه عائد آقچه‌لری دیوشیرمك وطوپلامق ، طوپلانلق : [اجارات سنویه‌یی جبایت ، واردات معینه‌نك صورت جبایتی] § جابیلك : (جبایته جهتی ، برات جبایت) .

جِبِلَّت { [ع] مایهٔ اصلی ، خوی ، یارادیلش . لسانمزده اکثریا مقام ذمده قوللانیلیر : [جبلت ردیئه ، جبلت خبیثه ، جبلت قبیحه] « جبلیت » طرزنده تلفظی غلط فاحشدر .

جِبِلّی { [ع] اصلی ، طبیعی ، یارادیلش اقتضاسی . هم

مدح و هم ذمده استعمال اولور : (فلانك مخاوق جبليدر، خبث جبلی، دنائت جبليه) .

جِدّ { [ع] بر ايشی كرچكدن چاليشوب ايشلەمه. «هزل» مقابلی . (جِدّاً) = جدّ صورتنده ، كرچكدن : (اصلاح معاملاته جداً صرف مساعی اولنيور] . (جِدّی) = جدّه متعلق ، كرچكدن طوتيلان ايش: (تدبير جدّی ، مصلحت جدّيه) § ايشی كرچكدن طوتان آدم : [آدم جدّی، مرد جدّی). « جِدّيّات » = كرچكدن چاليشيله جق ايشلر : (فلان دائما جدّيّات ايله اشتغال ايدر) .

جِدار { [ع] ديوار: (جدار قديم، جدار قوی ، جدار مائل، جدار خديعه) .

جِدال { [ع] شدتله غوغا ايتمك ، زياده طالاشمق : [جنك وجدال] .

« رموز عشقده حيرتكزين جاهدلر »
« جدال دانش ايله دم اوردر معاندلر »
(بهجت)

جِرْم { [ع] برشيئك وجودی . جثه‌سی . غالباً جماداتده مستعملدر : (صغيرالجرم ، كبيرالجرم، جرم قمر ، جرم لسان) .

جِزْيَه { [ع] اوائلده ذمی دينيلن خرجكذار تبعهٔ غيرمسلمه‌دن آلنان ويركويه اطلاق اولنوردی .
(جزيه كُذار) = طائفهٔ مرقومه
(جزيه‌دار) = خراججی ، جزيه تحصيل ايدن .

جِسْر { [ع] كوپری : (جسر عتيق ، جسر جديد)
(جِسْرَين) = ايكی كوپری : (بين الجسرين) = ايكی كوپری آره‌سی .
(جِسرِ معلّق) = آصمه كوپری .

جِسْم { [ع] بدن، كووده: (جسم لطيف ، جسم ضعيف ، جسم وجان) § طول ، عرض ، عمق اولان وبربری قابلامغه صالح بولنان شی : (جسم ثقيل ، جسم كثيف ، جسم جامد) . (جِسْماً) = جسم جهتيله .

« قلعه ديوارين غزاة ايتدكجه ويران طوپ ايله »
« دشمن دينك اولوردی جسمی لرزان طوپ ايله »
(سروری)
« جسم منحوس عدوده قالمدی جاندن رمق »
(وله)

جِسْمانی { [ع] جسمه منسوب ، جثه‌يه، كووده‌يه متعلق. « روحانی » مقابلی : (مرض جسمانی، علّت جسمانيه) بونك يرنده (جِسْمی) لفظی قوللانيله‌ماز .

جِفْر { [ع] انسانی غيبه واقف ايدر ؛ اربابی مغيباتدن خبر

ویرر بر علم ناموجود . اصلی فتح ایله (جَفر) درکه یتشمش قوزی معناسنه در . (جِفری ، جَفّار) = جفرجی ، بو علم موهوم ایله اشتغال ایدن . (جِفریات) = جفره متعلق آثار و خصوصات .

جِگَر { [ف] کبد ، ترکجه‌سی « باغر » که معروفی (قره جگر) در . (جگر پاره) = جکر پارچه‌سی دیمکدرکه اولاد مقامنده قوللانیلیر . (جگر فروش) = جکرجی ، جکر صاتان . (جگر سوز) = باغر یاقیجی .

« طوز اکوبده تازه‌له‌مه جگرم پاره‌سنی »
« ای جگرم پاره‌سی کل ویر جگرك پاره‌سنی »
(وصفی بابا)

« جگر بیك پاره اولسه تیغ جور کله ینه جانا »
« لسان حال ایله هرجزئی کویای محبتدر »
(لا)

جِلاء { [ع] معمولات معدنیه واوانئ خشبیه ومنسوجاتده برر صورتله پرداخت یاپیلوب حاصل ایدیلن پارلاقلق . [جِلا] معنویاتده رونق معناسنی افاده ایدر . [جِلا بخش] = پارلاقلق ویریجی . [جِلادار] = جلالی ، پارلداپشلی :

« کاکونه‌دن جمالکه کلك ضیا عبث »
« مرآت آفتابه ویرلمك جلا عبث »
(شریف)

جِلباب { [ع] کوملك ، جار ، فراجه : (جلباب عجوز) .

جِلْد { [ع] دری : (جلد جاموس ، جلد بشر) . (امراض جلدیّه) = دری خسته‌لقلری . § کتابك اوزرینه یاپیلان قاب : (کتابلرمك چوغی جلدلیدر) § بر کتابك هیئت مجموعه‌سی وآیری آیری قاپلانمش اقساممدن هر بری معناسنده دخی قوللانیلیر .

جِلْوَه { [ع] دلبرك آچیلوب ناز . لانمه‌سی ، اطوار دلبازانه‌ده بولنمسی . معنای اصلیسی کووه‌کی‌نك کلینه برمعتاد ویردیکی یوز کوروملکی دیمکدر . § رفتار لطیف ایله کورونمه : § تجلّی معناسنی افاده ایدر : (جلوهٔ الٓهیه) (جِلوه‌گاه ، جِلوه‌گه) = جلوه محلی ، جلوه ایده‌جك یر . (جِلوه‌گر ، جلوه ساز) = جلوه ایدیجی . (جِلوه کنان) = جلوه ایده‌رك . (جِلوه نما) = جلوه کوستریجی .

جِمال { [ع] « جَمَل » ك جمعی . دوه‌لر .

جِماع { [ع] ارککله دیشینك تقربی .

جِنّ { [ع] روحانيوندن بر طائفه دركه (انس) مقابليدر . اشبو طائفه يه (جِنّه) ده ديليلير . افرادندن هر برينه (جِنّى) دينير : (جنّ طوتانه برنسخه يتر، جنّ باشقه شيطان باشقه — مثل مشهور) .

جِناس { [ع] الفاظك وكلماتك بربرينه مشابهتيله جارى اولان بر صنعت ادبيه‌در. انواعى كتب ادبيه‌ده مصرحدر. تركجه‌سى تلميحلى ، ايمالى ـ وز سويله‌مه .

جِنان { [ع] « جَنّت » ك جمعى : (كلزار جنان ، صحن جنان ، باغ جنان) .

« كلدى وقت رؤيت ديدار ظن ايلر عيون »
« دوشمه بر پرتو جنانمدن جنانك فوقنه »
(معلم ناجى)

جِنايَت { [ع] معناى لغويسى آخره طوقونه‌جق بر قباحت، بر صوچ ايشله‌مكدر § اصطلاحات فقهيه وقانونيه‌دندر . معناسى شرعاً وقانوناً ممنوع اولان و انسانك نفسنه ويا اعضاى بدننه و يا عرضنه وياخود مالنه ضرر ويرن فعل ديمكدر. اصطلاحات عدليه‌ده مجازات ترهيبيه‌يى مستلزم برفعلده بولنمقدر. (جِنايتكار) = جنايت ايديجى ، جانى (جِنايتكارانه) = او مثللو فعللرى ، صوچلرى اجرا ايدنه اويه‌جق طرزده . (جِنايتكارى) = جانيلك. جمعى (جِنايات) .

جِنْس { [ع] صنف، قسم: (ابناى جنس، اسم جنس، جنس واحد) فى الاصل (نوع) لفظندن اعمدر . لسانمزده بوكا اعتبار اولنماز. (جِنسيّت) = برجنسدن اولمق حالى: (سائقهٔ جنسيّت) .

« كندى جنسيله مساوات اوزره بولشدر ثبات »
(سرورى)

جِوار { [ع] يقين ، يقين ير : (آيا صوفيه جوارنده) (هَمْجِوار) = يرى ، سمتى بر ؛ قوكشو .

جِهاد { [ع] اعداى دين ايله جنك ايتمك، طالاشمق: (ارباب جهاد) = جنود اسلام . (جِهادى، جِهاديه) = جهاده منسوب: (لوازم جهاديه ، نظارت جهاديه) .

« كوش ايدوب يازدم ايكى تاريخ بى‌نقص وزياد »
« آلدى حمد اولسون عريشك قلعه‌سن اهل جهاد »
(تاريخ — سرورى)

جِهان { [ف] دنيا : (جهان فانى، جهان بى‌ثبات) .

« عبثدر دور ناساز فلكدن بيحضور اولمق »
« غم وشادى‌يه باقمه ذوقه باق مخلص جهاندر بو »
(اسعد مخلص پاشا)

« بيك ييل پاشامه‌ك بنه جهان بو »
« كردش بو ، زمين بو، آسمان بو »
(لاادرى)

« آسوده اولم ديرسه‌ك اكر كلمه جهانه »
« ميدانه دوشن قورتيله‌ماز سنك قضادن »
(لا)

§ على الاطلاق عالم :

« پرورده اوغرامش نكهى دردجان ايكن »
« دوشمش بلايه كندى بلاى جهان ايكن »
(عزت ملا)

(جِهانْ آرا) = عالمى تزيين ايديجى ، ايدن : (شمس جهان آرا). (جِهانْ آفَرينْ) = جهان ياراديجى ، جناب حق . (جِهانْبانْ) = عالمى كوزه‌تيجى، پادشاه ، حكمدار. (جِهانْبانى) = پادشاهلق ، حكمدارلق ؛ پادشاهه منسوب . (جِهانْ بينْ) = متبصر ، جهانى كوريجى : (چشم جهانبين) . (جِهانْ پَناه) = حامىٔ عالم، پادشاه . (جِهانْ پَناهى) = سلطانلق، پادشاهه منسوب. (جِهانْدارْ) = جهان طوتيجى، حكمدار ، پادشاه . (جِهانْدارى) = حكمدارلق، پادشاهلق. (جِهانْدارانَه) = پادشاهه ياقيشه‌جق طرزده ، حكمدارجه‌سنه . (جِهانْتابْ) = دنيايه حرارت وضيا ويرن : (خورشيد جهانتاب ، مهر جهانتاب). (جِهانْ ديدَه) = عالمى كورمش ، تجربه‌لر كچيرمش، وقوفلى : (وزير جهانديده، پير جهانديده) . (جِهانْستانْ) = عالمى ضبط ايديجى، ايدن، پادشاه (جِهانْستانى) = حكمدارلق، پادشاهلق. (جِهانْگيرْ) = جهانى ضبط ايدن، قوتلى حكمدار. (جِهانْگيرانَه) = جهانگير اولانه ياقيشه‌جق طرزده (جِهانْگَرْد) = دنيايى طولاشان: (قهرمان جهانگرد) (جِهانِيانْ) = اهل جهان ، خلق عالم . (جِهانْ جِهانْ) = كليتلى ، چوق چوق ، طاقم طاقم . بو تعبيرده كثرت ومبالغه مطلوبدر. (جِهانْ نُما) = عالمى كوسترن ، على الاطلاق مرتفع ، يوكسك ير .

« اوبله برابوان عاليدركه خاك پاكنى »
« بروقتلر كحل عين ايلردى اعيان جهان »

جِهَتْ { [ع] طرف ، يان : (شمال جهتى ، جنوب جهتى ، صاغ جهتى ، صول جهتى ، شش جهت ، جهت غربيه) § سبب : (واپوره يتشه‌مديكى جهتله آطه‌ده قالدى ، دوكون اولمق جهتيله خانه‌نك قاپوسى آچيق طوريپور) (مِنْ جَهَةٍ) = بر طرفدن ويا سببدن : (من جهةٍ

حقنی تسلیم ایتمك لازم کلیور) § وظیفه، خدمت: (جبایت جهتی، امامت جهتی، خطابت جهتی، تولیت جهتی). جمعی (جهات) : (جهات اربعهٔ اصلیه، جهات ستّه، جهات مختلفه) . [من جهة العمل « والمدبرات امرا » معنای شریفندن غیر غافل اوله‌رق — سر اطبایه مکتوب — عاکف پاشا] .

« بو نقطه‌در یمین وشمالی بیان ایدن »
« ایلر جهانه عقل بو مرکزدن انسلاك »
(ترجیع بند)

جِيادَت { [ع] ایلك، بوزوقلقدن عاری اولمقلق، صاغلاملق: (جیادت هوا) .

جيران { [ع] قوکشو دیمك اولان (جار) ك جمعی. قوکشولر دیمکدر :

« (ذی‌سلم) ده وار ایدی جیرانك »
« اوراده قالدی بتون یارانك »
(لا)

جيرو { [ایتالیانجه‌دن] ارباب تجارت طرفندن تنظیم ایله پیاسه‌یه چیقاریلان سندات نقدیه و پولیچه ایله بومثللو اوراق معتبره‌نك بر اسمدن دیکر اسمه دور و حواله ایدلمسی دیمکدر .

جيفَه { [ع] لاشه. جمعی (جِيَف) .

جيواطَه { [ایتالیانجه‌دن] اویوق، ویده دلیکی؛ ویده کبی بیوك اکسر . (جیوادره) اولورسه سفینه‌نك باش طرفنه طوغری قونیلان دیرك دیمکدر .

﴿ جُ ﴾

جُبّ { [ع] قویو : (جبّ علی) = تحریف ایله « جِبالی » دینیلن محلك نام صحیحی .

جُبْن { [ع] قورقاقلق . (جَبانَت) ایله مترادفدر . [جَبین، جَبان] ده او دلك معناسنده بوندن مشتقدر.

جُبْن / **جُبُن** { [ع] پنیر دیمکدر. (جُبْنی) = اصطلاحات طبیه‌دن اولوب پنیر حالنده اولان شیئه اطلاق اولنور.

جُبّه { [ع] اوسته کییلن بول لباس :

جُثّه { [ع] جسد، بدن، قالب، کووده : [عظیم الجثّه] = کووده‌سی بیوك .

جُحود { [ع] « جَحود » ایله مترادفدر . اورایه مراجعت اولنه .

جُدا { [ف] آیری . (جدایی) = آیریلق، افتراق .

(اولمق) و (دوشمك) ماده‌لریله‌ده قوللانیلیر :

« ایله‌من خلوتسرای سرّ وحدت محرمی »
« عاشقی معشوقدن معشوقی عاشقدن جدا »
(فضولی)

جُدَرِی { [ع] چیچك علتی . لسان ناسده جیمك فتحیله معروفدر : (جُدَرِیِ بَقَرِی) = اصطلاحات طبیه‌دندر . اینك ویا اوکوزده ظهور ایدن چیچك علتی دیمکدر . (جُدَرِیِ کاذِب) = صو چیچکی .

جُذام { [ع] مسکینلك دیه معروف اولان بر علتدرکه بدن انسانده شفا ناپذیر چیبانلر ، یاره‌لر حاصل ایدر .

جُذُور { [ع] « جَذر » ك جمعی کوکلر .

جُرْأَت { [ع] قورقمایوب ایلری‌یه آتلمق ، ییکیتلکله جسارت کوسترمك . مادیات و معنویاتده مستعملدر . [جُرأَتکار] = کوز پکلکیله ایلری‌یه آتیلان ، جرأتلی . [جُرأَتکارانَه] = اویله یورکلی آدمه یاقیشه‌جق صورتده . [جُرأَتکاری] جرأتکارلق :

جُرثُومَه { [ع] دیب ، کوك : (جرثومهٔ درخت) .

جُرح { [ع] یاره . جمعی (جُرُوح) .

جُرعَه { [ع] یودم ، ایچم . معنای معروفی ایچلدکدن صوکره قدحك دیبنده قالان جزئی شی دیمکدر :

« جرعه‌که ویرمزدی جان هرعاشق افسرده دل »
« اولمه‌سه‌ك تاب الکمن هرخاطر بی‌تاب وتنك »
(نفعی)

جُرْم { [ع] کناه ، صوج . (جُرمناك) = قباحتلی ، صوچلی . (بی‌جرم) = صوچسز ، قباحتسز . (جُرْم) = حقوق جزائیه‌جه قانون جزانك منع ونهی ایتدیکی برفعلی ایشله‌مکدر . (جرم مشهود) = اصطلاحات قانونیه دندر . اجرا اولنمقده ویاخود کوز اوکنده اجرا ایدلمش اولان جرم دیمکدر .

جُزْء { [ع] قسم ، پارچه . « کُلّ » مقابلیدر : (برجزء قرآن) = فرقان جلیلك اوتوز قسمندن بر قسمی . (جُزْئی) = آز ، اهمیتسز : (مقدار جزئی ، مصارف جزئیه) . (جُزْئِیات) = اهمیتسز شیلر : (جزئیات مصالح ایله مشغول اولمه) . (جزء لا یَتَجَزّی) = انقسامی قابل اولمیان پارچه . نظمده همزه‌نك اسقاطی تجویز اولنیور :

جمعی (اَجْزاء) : « اَجزاءِ شریفه » = قرآن کریمك اوتوزقسمی . « اَجزاءِ

مركّبه » = تركب ايتمش اولان قسملر، پارچه‌لر ديمكدر . [جُزْدانْ] = جزء محفظه‌سى، اوراق وضمنه مخصوص الده ويا خود جيبده طاشينيلان مشين قاب . بونده‌ده همزه اسقاط اولنور .

جُسْتجُو ـ ى { [ف] آرامق معناسنه اولان « جُسْتَن » مصدرندن (جُسْتُ) فعل ماضى اولوب (جُو) دخى صيغهٔ امردر . بالتركيب آرايوب صورمق ، آرايوب صورشديرمق معناسنده قوللانيلير :

« اول آرزونك ايتمه هوس جستجوسنه »
« كيم حاسدك مؤدى اوله گفتگوسنه »
(نابى)

جُغْد { [ع] بايقوش ، پوغو قوشى .

جُفْت { [ف] جفت ، ايكيلى ، اشى اولان . تركجه ده جيم (چ) حرفنه قلب اولنه‌رق كسره ايله تلفظ اولنور . مثلا (بر چفت ترلك ، برچفت قوندره) كبى .

جُفْتَه { [ف] جفته . آت ، قاطر كبى دورت آياقلى بعض حيوانلرك ايكى آرقه آياقلريله كرى يه تپه‌سى ديمكدر . [جُفْتَه اَنْداز] = چفته آتيجى ، تپه‌له‌يجى .

جُلّ { [ع] چول . (جُلاه) = چولهه ، چول طوقويجى .

جُلّاب { [معرّب] اصلى فارسى (گلاب) در . گل صويى . تشديد ايله ده قوللانيلمشدر § مسهل شربت ديمكدر .

جُلْجُل { [ع] كوچك چاك ، اوفاق چينغراق . [جُلْجُله] = خدمه‌يى چاغيرمق ايچون قوللانيلان ال چينغراغنه اطلاق اولنه‌بيلير . § دف پولى . بومعناده جمعى اولان (جَلاجِل) زياده مستعملدر .

جُلَساء { [ع] برابر اوطوران معناسنه (جَليس) ك جمعى .

جُلّنار { [معرب] اصلى فارسى (گُلْنار) در . نارچيچكى ، لامك تخفيف واسكانيله‌ده قوللانيلير .

جُلُوس { [ع] اوطورمق § شوكتلو پادشاهمز افنديمز حضرتلرينك تخت عاليبخت سلطنت عثمانيه‌يه شرفباش اولمسى : (يوم جلوس ميامن مأنوس حضرت خلافتپناهى) « جُلُوسِيَّه » = جلوس همايونه دائر سويله‌نلمش منظومه ويا خود يازلمش مقاله .

« ايتدى شهنشاه معظّم جلوس »
(معلم فيضى)

جُمادَى الاُولىٰ
جُمادَى الآخِرَه { [ع] شهور عربيه‌دن بشنجى والتنجى آيلرك نامليدر .

[جَمَادَىٰ الأَوَّل ، جَمَادَىٰ الآخِر] طرزلرنده غلط ، يا كلش اوله‌رق قوللانيلير . بونلره (جُمادى) دينلمه‌سنك سببي وقت تسميه‌نك عربستانده انجماد وقوعى زمانه تصادف ايتمه‌سيدر .

جُمْجُمَه [ع] اصطلاحات طبيه‌دندر . باش طاسى ، دماغك ظرفى ديمكدر : (جُمْجُمَةُ الرَّأْس) .

جُمْعَه [ع] معروف كون . اهل اسلامك اوكون جامعلرده اجتماعى سبب تسميه اولمشدركه عيد المؤمنين عد اولنور . ميمك ضميله لغتدر . جمعى [جُمُعَات ، جُمَعَات ، جُمْعَات] در : (جمعه ايرته‌سى) = يوم السبت ، هفته‌نك يدنجى كونى .

جُمَل [ع] « جمله » نك جمعى : (جمل منتخبه) .

جُمْلَه [ع] مجموع ، بتون ، هپ :

« جمله‌مز بر پادشاهك زير دستانندنز »
(معلم ناجى)

« جمله‌نك مقصودى بر امارروايت مختلف »
(محبى)

§ فعل ايله فاعلدن و يا مبتدا ايله خبردن مترکب سوز : (جملۀ فعليه ، جملۀ اسميه) بو معنى اعتبارايله جمعى (جُمَل) در . [جُمْلَةً] = جمله‌سى ، هپسى . (اَزْ جُمْلَه ، مِنَ الْجُمْلَه) = بر چوق امثالندن برى ، برازى اوله‌رق . برنجيسى زياده قوللانيلير . (فِي الْجُمْلَه) = آز ، آز اوله‌رق ديمكدر .

جُنْبَان [ف] قيملدايجى ، حركت ايديجى ، صاللانيجى :

« ايلر ممه‌يى باشيله تهزيز »
« دنباله ايسه هميشه جنبان »
(قوزى — معلم ناجى)

§ قيملدادیجى ، حركت ايتديريجى ، صاللايیجى . اكثريا بو معناده وصف تركيبي طرزنده قوللانيلير : (دُنْبَالَه جنبان) = قويروق صاللايان . (سَر جنبان) = باش صاللايیجى . (قادمه جنبان) = قانادك اوزون اوجلرينى حركت ايتديرن .

جُنْبِش [ف] حركت ، قيملدانمه : (جنبش ابروان ، جنبش مژكان ، جنبش كهواره) § ذوق ، اكلنجه . بانك ضميله غلط مشهوردر . بومعناده (ايتمك ، ايله‌مك) ماده‌لريله قوللانيلير .

جُنْبِيدَه [ف] قيملدانمش ، حركت ايتمش ديمكدر .

جُنْحَه [ع] اصطلاحات قانونيه‌دن اولوب مجازات تأديبيه‌يى مستلزم اولان افعاله اطلاق اولنور . كوچك قباحت ، اوفاق جرم ديمكدر .

جُنْد [ع] عسكر ديمكدر : (جند ارواح ، جند اعدا) [جُنْدِى] = بينيجيلكده ماهر آدم ديمكدر . بوكلمه جيمك كسريله (جِنْدى)

دییه معروف ایسه‌ده فی الاصل ضم جیم ایله صحیح اولسه کرکدر . (جندیانه) = جندیجه‌سنه : (حرکت جندیانه):
« اوغراردی قضایه طبع تندی »
« اولسه‌یدی یرمده‌باشقه جندی »
(خیری)

جُنود | [ع] « جند » ك جمعی : (جنود مسلمین ، جنود اسلام ، جنود عثمانیه) .

جُنون | [ع] دلیرمه ، چیلدیرمه ، دلیلك : (الجنون فنون)

جُوال | [ف] چوال دیکیلن بیوك طوربه . (جوالدوز) = چوال دیکیلن بیوك ایکنه .

جُوان | [ف] کنج ، تازه . علی الاطلاق ذکر اولونورسه اکثریا ارککه معطوف اولور : (زن جوان) = کنج قادین . (جُوانی) = جوانلق ، کنجلك (ایّام جُوانی) . [نوجوان] = پك کنج ، پك تازه . (نوجوانی) = نوجوانلق . [جوانمرد] = سخی ، جومرد . [جوانمردانه] = جومرد اولانه یاقیشه‌جق طرزده . (جوانمردی) = جومردلك . (جوان بخت) = طالعی مساعد ، اویغون . جیمك فتحیله‌ده لغتدر . کسر ایله تلفظی غلطدر .

جُود | [ع] سخیلك ، جومردلك ، مروتلیلك : (صاحب جود) .

جُودیّ | [ع] هنکام طوفانده (نوح) علیه السلامك راکب اولدیغی سفینه‌نك موصل شهری قربنده اوطوردیغی طاغك اسمی .

جُوش | [ف] قاینامه ، جوشمه . (برجوش) = جوشی زیاده ، پك جوشقون :
« دریا کبی بردن ایلیوب جوش »
(غالب)
« سرتا بقدم بهار کلپوش »
« صهبا کبی لعلی رنك و پرجوش »
(وله)

جُوشان | [ف] جوش ایدیجی ، قاینایان : [سرشك جوشان ، نهرجوشان ، آب جوشان] .
[جُوشانی] = جوشانلق .

جُوشِش | [ف] قاینایش ، آشوب طاشش : [جوشش دریا ، جوشش انهار ، جوشش طبیعت] .

جُوشیده | [ف] قاینامش ، جوشمش : [آبار جوشیده]

جُوع | [ع] آجلق : (دفع جوع) .

جُوی | [ف] ایرماق : [جوی جاری ، جوی زوان] . (لَب جو - ی)) = ایرماق کناری .
§ جونیده ، آرایجی ، آرایان . بو معناده وصف ترکیبی اوله‌رق قوللانیلیر: [عربده‌جو ، جنکجو ، بهانه‌جو] کبی .
« وار یوری ایسترسه‌ك ای اشك روان جولرله‌سن »
(ندیم)

جُویا { [ف] آرایجی ، آرایان : [جویای فلاطون، جویای کنار] .

«اولسه شایسته جهان جان ایله جویای عدم»
(عاکف)

جُویبار { [ف] بیوك ایرماق ، آقار صویی چوق یر :

«بن اولسه‌م برده مطرب برده طرف جویبار اولسه»
(ندیم)

جُوینده { [ف] آرایجی ، آرا - شدیریجی . [جویندگی] = آرایجیلق ، جوینده‌لك :

«جوینده‌ء صدر مجلس اولملم»
«سحبان (١) کبی اولسه ارتجالم»
(معلم ناجی)

جُهّال { [ع] هیچ بر شی بیلمز معناسنه اولان (جاهل)ك جمعی :
جُهَلاء

«فهم ایدر آنلری ارباب کمال»
«طعن وتشنیع ایدمطورسون جهّال»
(سنبلزاده)

جُیُوب { [ع] (جَیب) ك جمعی .

جُیُود { [ع] بویونلر . (جید) ك جمعی .

جُیُوش { [ع] عسکر معناسنه اولان (جَیش)ك جمعی : [جیوش موحدین ، جیوش مرتبه] .

﴿ چ ﴾

چ { [ف] الفبای عثمانیده یدنجی حرفدر . اشبو حرف عربیده یوقدر . ابجد حسابنده جیم ایله مساوی عد اولنور .

چابُك { [ف] چابوق . (چابُك دَست) = الی چابوق .
(چابك دَستی) = ال چابوقلغی ، (چابك پا) آیاغی چابوق ، (چابك رو) = چابوق کیدیجی ، کیدن .

چاپاری { [روجه] اوجی مسینه‌لی قرق قدر ایگنه‌لی بر نوع بالیق اولطه‌سی . اکثریا اوسقومری جورومنده قوللانیلیر .

چاپه { [لاتینجه] قازمه ایله بیل آراسی بر نوع باغجی آلتی .
(چاپه‌لامق) = بللنمش طوپراغی قاباردوب اوتلرینی قوروتمق . (چاپه جی) = موسمنده ترلا ، بوستان تمیزله‌ین عمله ،

---

(١) [سَحبان] = وائل قبیله‌سندن بر شاعر وفصیح مشهوردرکه زمان جاهلیتی ادراك ایتمکله برابر مؤخراً شرفیاب اسلام اولمشدر .

زنجير § كبى جابەسى ، قولانلى لنكر . كەيلرك دكيز اوستنده برمحلده طورمق ايچون اوچى زنجير ايله كمى يه مربوط اولديغى حالده دكيزك ديبنه براقدقلرى تمپوردن معمول شى .

چادرْ [ف] چادر § قادينلرك باشلرينه بوروندكلرى اورتو :
«برعجب دريادر اردوى همايونك سنك»
«كيم حباب برقرار اولمش آكاهر چادرى»
(نفعى)

چارْ [ف] (چِهارْ) مخففى : (چار افطار ، چار جهت ، چار چشم) ، (چاريار) = صحابهٔ مجلهٔ جناب پيغمبرى ابو بكر ، عمر ، عثمان ، على حضراتى رضى الله عنهم . (چار اَبرو) = درت قاشلى يعنى تربيقلى كنج . (چار بالش) = جاه والا ، مسند بلند ، مقام عالى . (چار پا) = درت آياقلى حيوان . (چارچوبه) = چرچوه . (چارسو) = چارشى ، (درت طرف) ديمكدر . (چارشب) = چارشاف اصلى (چادرشب) دركه كيجه اورتوسى ديمكدر . (چارطاق) = چارداق . (چار گوشه) = درت كوشەلى ، (درت كوشه) ديمكدر . (چارم) = دردنجى : (چرخ چارم) (چارم كتاب) = قرآن كريم . (چارمين) دخى (چارم) معناسنده قوللانيلير .

(چارناچار) = ايستر ايستمز . (چار يك) = دورتده بر . (چارپاره) = چالپاره ديديلن درت پارچه تختەدن معمول رقص آلتى ، تختە زيل . (چارگاه) = موسقيده برمقام ، پرده . (چارميخ) = صليب ، درت كوشەيە درت ميخ . تحريف ايله (چارمپق) = كمى ديركنك يلكن آچيلان آرمەسى نردبانلرى . (چارشنبه) = چهارشنبەدن تخفيف ايدلمشدركه هفتەنك دردنجى كونيدر .

چارْ [سلاوجه] روسيه حكمدارلرينك عنوان مخصوصيدر . بو كلمەنك « قيصر » ، « جسار » ، « چاسار » كبى (چەزەر) لفظندن آلنەرق هر لسانك شيوهٔ خصوصيسنه كوره تحريف ايدلمش اولديغى ظن وروايت ايدنلرده موجوددر . مؤنثى [چاريچه] در .

چارُوب [ف] سپورگه . (چاروبفروش) = سپورگه صاتيجى ، سپورگەجى .

چارَه [ف] علاج ، تدبير ، مدد . (چارەجو) = چاره آرايجى ، آرايان (چارەجويانه] = چاره آرايانه مناسب كوريلەجك صورتده (ناچار) = چارەسز ، مضطر ، مجبور ديمكدر .

(چاره جوبى) = چاره آرايجيلق
(چاره ساز) = چاره بوليجى ، بولان
(چاره سازى) چاره بوليجيلق .

چاسار { [مجارجه‌دن] اوائلده المانيا ايمپراطورى عنوانى حائز اولان نمچه حكمدارلرينه اطلاق اولنوردى . (چه‌زار) دن محرف و « قيصر » معناسنه اولديغى مرويدر.

چاشنى { [ف] لذت ، طاد . لسانمزده (چشنى) طرزنده معروفدر . (چاشنيگير) = اوائلده حكمدارك طعاملرينك اثناى طبخنده طاده‌رق لذت ونفاستنه باقمغه مأمور اولانلره اطلاق اولنوردى ، (طائفهٔ چاشنيگيران) = يكيچرى دورنده ديوان كونلرنده ويريلن ضيافتلرده خدمت ايتمكله مكلف بربلوك عسكر ايدى .

چاغنوش { [روجه‌دن] دكيز ينكيچى : (آقنتى چاغنوسى ، دره چاغنوسى) .

چاك { [ف] يارتيق ، ييرتيق ، ييرتماج . (چاك كريبان) = ياقه ييرتماجى (چاك چاك) = زياده ييرتيق ، پارچه پارچه :

« كوررلرسه كوكلر چاك اولور چاك كريبانك »
« آلنماز اللرندن اهل عشقك صكره دامانك »
(فصيح)

« خاك كوى يارى قيلمش اشك جوشان چاك چاك »
(لا)

چاكر { [ف] قول ، كوله . (چاكرانه) = كوله‌جسنه (چاكرى) كوله‌لك ، قول وكوله‌يه منسوب . (چاكر پرور) = قول قايريجى . (چاكر پرورانه = قول قايريجيلغه لايق صورتده . (چاكر پرورى) = چاكر پرورلك ، چاكر پروره منسوب (چاكر نواز) = قول تلطيف ايديجى ، قول اوقشايجى . (چاكر نوازى) = قول اوقشايجيلق (چاكر نوازانه) = چاكرنواز اولانه ياقيشه‌جق صورتده .

چالاك { [ف] حركتى سرعتلى ، روشى قيوراق اولان . (چالاكى) = چالاكلك ديمكدر : (فكر چالاك ، مرد چالاك ، طبع چالاك).

« اى خرده شناس معنئ پاك »
« كوش ايت كه نه‌دير بو كلك چالاك »
(غالب)

چاماريوا { [ايتاليانجه‌دن] اصطلاحات بحريه‌دندر. كمى طائفه‌سنه آرمه‌يه چيقمق ايچون ويريلن امر ، آرمه‌يه چيقمه امرى .

چاه { [ف] قويو ، چوقور . تخفيفاً ايله (چه) طرزنده‌ده قوللانيلير : (چه زنخدان) .

چای [ف] چینده کثرتله حاصل اولان وقایناديلوب ايچيلن معروف ياپراق كه منبهاتدندر :

«شمدى ايرانده قناعت ايدوز چاى ايله بز»
(منيف)

چَپْ [ف] صول : « چپ وراست » (چپ انداز) = حیله کار. (چپ اندازی) = خدعه کارلق :

« امتنان ايله مسون چرخ چپ اندازبكا »
(راغب)

چَتْر [ف] چادر ، کولکه لك . (چتر عنبرین) = قارا کلق کیجه (چتر فيروزه فام) = ماوی رنکلی کوك ديمكدر :

« چتر اقبالك اوله كون ومكانه سايبان »
« سايه سنده كائنات آسوده تاروز حساب »
(نفعى)

چَرا [ف] اوتلامه. (چراگاه ، چراگه) = حیوان اوتلايه جق ير ، چاير . كسر ايله غلط تلفظ اولنماملیدر.

چَرْب [ف] سمیز ، یاغلی : [چرب وخشك = سمیز وقورو. (چرابه) = قايماق .

چَرْخ [ف] فلك ، سما ، كوك: § تكرلك كبى دوروحركت ايدن شى كه لسانمزده تحريف ايله (چارق) ديمليدر : (چرخ دوار ، چرخ كردان ، واپور چرخى ، قويو چرخى ، چرخ كميسى ، چرخجى ، چرخ ايشى) . (چرخ اورمق) = دائره تشكيل ايده رك دونمك ، (چرخ زن) = چارق اوريجى ، اوران . (چرخ فلك) = (١) كردش فلك ، مدار فلك (٢) قات قات دائره شكلنده ، ياناركن چرخ كبى دونه رك آتش پوسكورر بر نوع فشنك (٣) خانم الى كبى برنوع چیچك. (چرخ برين) = عرش اعلادن كنايه در.

چَرْخَه [ف] چيقريق كبى دوور ايدن تكرلك طولاب § اوردونك ايلرى يسنده بولنان مفرزهٔ عسكريه نك اصول دوريه ايله اجرا ايتدكلرى حركت عسكريه : (چرخه جى ، چرخه طوپى ، چرخه جنكى) .

چَسْپان [ف] لايق ، مناسب ، ياقيشقان. (ناچسپان) = مناسبتسز ، ياقيشقسز اولان .

چَشْم [ف] كوز : (چشم مخمور ، چشم سياه) . [چشم آشنا] = كوز آشناسى (چشم آشنايى) = كوز آشنالغى . (چشم آويز) = نقاب ، پچه ، يوز اورتوسى . (چشم زخم) = اصابت عين ، نظر دكمه . (چشم دريده ، دريده چشم) = بى ادب ، حياسز (صردمك چشم) = كوز ببكى . جمعى [چشمان] .

چشمه { [ف] پیكار ، صو قایناغی . مخصوصاً یاپیلان ودروننده صو بریكن موصلقلی خزینه . [چشمه‌سار] = چشمه‌سی چوق اولان یر . اكثریا (چشمه) و (چشمه باشی) مقامنده قوللانیلیر . [چشمهٔ حیوان ، چشمهٔ خضر] = آب حیات دینیلن ماء موهومك چشمه‌سی :

« بن سنك آب حیات لبكك تشنه‌سی‌یم »
« طالب چشمهٔ حیوان ایسه‌م انسان دكلم »
(عونی)

چشن ، **چشن** { [ف] عید ، ضیافت ، دوكون : (چشن نوروز ، چشن عظیم) .

چغانه { [ف] بیوك چار پاره ، چنكی دفجكی . اكثریا (چنك) ایله برلكده قوللانیلیر :

« ویرر باشته حالت دل عاشقانه »
« بو دلكش هواده بو چنك و چغانه »
(معلم ناجی)

چك { [ف] فی الاصل (برات ، مكتوب ، حجت) معناسنه‌در . الیوم آقچه حواله نامه‌سی ، پولیچه معناسنده قوللانیلیور . بو معناده انكلیزجه‌دن منقول اولدیغنی بیان ایدنلر وارسه‌ده فارسیده‌كی معنالرینه و الیوم قوللانیلان معناسنه كوره انكلیزجه‌دن منقول اولماسی لازم كلیر .

چكاچاك { [ف] اجسام صلبه‌نك ، باخصوص اسلحه‌نك چارپشمه‌سندن حاصل اولان سس : (چكاچاك سیوف ، چكاچاك خنجر) .

چكیده { [ف] طاملامش . [چكان] = طاملایجی .
[خونچكان] = قان طاملایجی .

چلیپا { [ف] صلیب ، خاچ :

چمان { [ف] صالنیجی ، صالنه‌رق یورین : (برك چمان ، نخل چمان ، شوخ چمان) .

چمن { [ف] آغاجلی ، چیچكلی ، چیملی محل : § تازه ، اینجه یشیل اوت : (برك چمن) . (چمنستان ، چمنزار] = ایكی معناسنه كوره چمنلك ، چیملی یر . جیمك كسریله غلطدر .

چنار { [ف] معروف آغاج . جیمك كسریله زبانزددر :

« چنار آسا درونندن طوتشمش نخل زیبادر »
(صبری)

شو مصراعده شاعر چنارك مرور زمان ایله كندی كندینه طوتشوب یاندیغی روایتنی كوسترمش ایسه‌ده بو روایتی كیمسه نظر اعتباره آلماز .

چنبر { [ف] دائره شكلنده آغاج وتیمور ویاخود ساچدن معمول باغ ، قوشاق كه بعض دنكلرك وخصوصیله فوچیلرله قوغه‌لرك اطرافنه

بگیریلوب مغلانیر. § حلقه ، قاصناق کبی بگیریلن نسنه‌لرده اطلاق اولنور: [دف چنبری] ، [بویون چنبری] = باشه وبویونه باغلانیلان بر دکرمی بز یمنی ؛ بویونه قریب اولان ترقوه کمیکلری . (چنبر قایق) = دکرمی قیچلی اوطون قایغی . (چَنبَری) = چنبر شکلنده ، چنبر کبی اولان : (ریش چنبری) . (دَرچنبر) = چنبر ایچنده ، ضبط آلتنده دیمکدر .

« ییکیتمی اولدک آجام نه‌در بو قیرمزی شال »
« باشکده دون‌دها باغلیدی قیرمزی چنبر »
(ندیم)

چَنْد [ف] برقاچ دیمکدر. زمانمز ارباب قلمی بو لفظک ترک استعمالنی التزام ایدییورلر .

چَنْدان [ف] اوقدر معناسنه‌در. بوده دیکری کبی قوللانیلمامغه باشلامشدر . (چندان رغبت ایتمیورلر) کبی تعبیراته الیوم هیچ رغبت ایدن قالمامشدر .

چَنْگ [ف] ال ، پنجه . بو معناده آز قوللانیلیر :

« کوکلم الدن کیتدی سودانک نه‌غالب چنگی وار »
(معلم ناجی)

§ قانونه مشابه دیک طوتیله‌رق چالینیر برنوع ساز: (چنگ وچغانه). (چَنْگی) = اونوع سازچالان رقاصه، اویونجی دیمکدر . لسانمزده تخصیصله نسوانده اولان اویونجیلره اطلاق اولنور : (برقول چنگی) .

« برچنگی کوزل‌سودم سرمایه‌یی چالدردم »
(ذاتی)

چَنْگال **چَنْگُل** [ف] چنکل ، تیمور طیرناق : (چنگال امال) § پنجه ، ییرتیجی حیوان الی: [چَنْگالِ شاهین ، چَنْگلِ شهباز].

چَوْگان [ف] اکری باشلی بر نوع جرید : [تیغ وچوگان] .

چَهار [ف] دورت . بونک مخففی اولان (چار) زیاده قوللانیلیر: (چَهار بالِش ، چاربالش) = تخت ، سدیر . (چَهارپا ، چارپا) = دورت آیاقلی حیوان (چهار پاره ، چار پاره) = تحریفله چالپاره دینیلن اویونجی آلتی. [چهارشنبه] = هفته‌نک دردنجی کونی. (چهارم) = دردنجی. جیمک کسریله تلفظی غلطدر .

چَهْره [ف] صورت ، وجه ، یوز ؛ تخصیصله انسان یوزی : [خوب چهره] = کوزل یوز . [بد چهره] = چرکین یوز . [چهره گشا] = یوز آچیجی، یوزینی آچان [چهره پرداز] = رسام، مصور (چهره زوکوردی) = چرکین ،

چوپور § لسانمزده « تعبّس » کبی یوزینی اکشیتمك ، اکشی یوز کوسترمك ، اکشی یوزلی اولمق معناسنده‌ده قوللانیلیر . مثلا (چهره ایدیبور ، چهره‌سندن طورلیور ، چهره‌سندن دوشن بیك پارچه اولیور) کبی . اصلی جیمك کسریله‌در .

« آغلامش چهره‌لی صوفی نه بلا »
« جنته کیرسه ده کولمز مثلا »
(وهبی)

﴿ چ ﴾

چرا | [ف] نصل . (چون) لفظنه باقمکز .

چراغ | [ف] فتیل ، موم ، قندیل . [روشن چراغ] = قندیلی پارلاق یانان ، مقبل و بختیار .

«فروزاندر چراغ شهرت پروانه‌تا محشر»
(راغب)

§ چراق ، شاکرد ، متقاعد کبی معنالری افاده ایدر . [چراق] = دکان اوشاغی ، عجمیسی دیمکدر . (چراغ اولمق) = تقاعد ایدلمك (چراغ چیقمق) = آیروجه ایش وکوج ، او وبارق صاحبی اولمق .

چرك | [ف] کیر ، پاس : (چرك آلود) = مردار ، کیرلی ، بولاشیق . (چركین) = بتون مردار ، پك کیرلی معناسنه‌در . لسانمزده (کوزل) ك ضدی اوله‌رق حسنسز معناسنده مستعملدر :

«چیقمازاول چرك که پیراهن بقالده‌در»
(نابی)

چرکاب | [ف] مردار صو ، چرکف : (چرکابه طاش آتیلماز — قول مشهور)

چرنیق | [بلغارجه‌دن] ایکی باشی کسیك طالیان قایغی .

چل | [ف] قرق دیمك اولان (چهل) ك مخففی .

چله | [ف] ابریشم ، ایبلك کبی شیلرك دسته‌سی ، طره‌سی § طرق علیه‌یه منتسب درویشلرك خلوته قاپانوب خدمات مخصوصه ویا عبادات دائمه‌ده بولندقلری که اکثریا قرق کوندن وطریقت مولویه‌جه بیك بر کوندن عبارتدر . بولفظ لسانمزده شده‌سز قوللانیلیر . فقط نظمده اکثریا سبك فارسیده اوله‌رق تشدید ایله استعمال اولنور . § محنت ومشقته اوغرامق دیمکدر § یای کیریشی معناسنه‌ده کلیر . مثلا شاعرهٔ مشهوره (فطنت) ك شو مصراعنده بولفظك ایکی معناسی‌ده جمع وقصد اولنمشدر :

« چلهٔ سختی چکرهردم کمان ابرولرك »
(لا)

چِم { [ف] فی الاصل رطوبتدن حاصل اولان (بوصون) دیمکدر . کسلمش چنلی یرلره اطلاق اولنور .

چِه { [ف] ادات استکناه که ترکجه‌سی (نه) در : [چه سود ، چه کونه ، چه فائده) الیوم (چِه کُونَگی) تعبیر خایده‌سی متروك حکمنده‌در .

«طعن اعدادن نه غم ، مدح احبادن چه سود»
(اشرف)

بو مصراعده ادات مذکوره‌نك هم ترکجه‌سی ، همده فارسیسی جمع واستعمال اولنمشدر .

چِهِل { [ف] قرق : [چِهِلْ سالْ] = قرق ییل . [چِهِلْپا] = قرق آیاق دینیلن حیوانجق .

چیده { [ف] طوپلانمش ، دوشیرلمش : (میوهٔ چیده) . میوه حقنده قوللانیلمایان (بَرچیده) تعبیری چکیلوب طوپلانمش اتکه اطلاق اولنور . [دامن برچیده] = طوپلی اتك . (بَرْچیدَه دامَنْ) = تعبیری که اتکی طوپلی دیمکدر ـ اکثریا مستغنی ، نازلی مقامنده قوللانیلیر .

چیره { [ف] غالب ، بهادر . (چیرگی) = بهادرلك ، ییکیتلك . (چیرِه دَسْت) = الی

یاقیشقلی ، الی زورلی که طوتدیغی ایشی چابوق واپی یاپان ماهر ، استاذ دیمکدر . [چیره دستی] = چیره دستلك .

چیز { [ف] شی ، نسنه . (ناچیز) = برشی دکل ، هیچ حکمنده ، پك اهمیتسز نسنه دیمکدر : [تحفهٔ ناچیز ، بندهٔ ناچیز ، اثر ناچیز) . [ناچیزی] = ناچیزلك . (ناچیزانَه) = ناچیز اولان شخصه یاقیشه‌جق طرزده : (هدیهٔ ناچیزانه) .

چیغاره { [اسپانیولجه Cigarre سیغارو] توتون یاپراقلرینك بوکلشی دیمکدر : (هاوانه سیغاره‌سی ، فرنك سیغاره‌سی) کاغد ایچنده یاپیلان اوفاق نوعنه (Cigarette سیغارت) دینیر .

چیما { [ایتالیانجه‌دن] کمیلرك قاره‌یه ، اسکله‌یه آتدیغی اینجه خلاط . (چیماجی) = کمیلردن اسکله‌لره آتیلان خلاطلری آلوب ویرن آدم .

چین { [ف] قیوریم ، بوکلم ، بوروشوق : (چین ابرو ، چین کیسو ، چین جبین) § (چیننده) = طوپلایجی ، دوشیرنجی . بو معناده وصف ترکیبی طرزنده قوللانیلیر : (میوه‌چین ، خوشه‌چین ، دانه‌چین) § آسیا قطعه‌سنده جسیم بر دولت و مملکتك اسمی : (خطهٔ چین) .

چپناقوب { [روجه] « لوفر » دینیلن بالیغك كو- چوكی .

چینقو { [ایتالیانجه دن] توتیا دینیلن معدن ، اشبو معدندن معمول الواح .

چینه { [ف] قوش یمی : (چینه‌ریز) = یم دوكیجی ، دوكن .

چینی { [ف] چین دیارینه منسوب سرلی ، منقش اوانئ ترا- بیه كه اعلاسنه « فغفوری » وعادیسنه « كاشی » اطلاق اولنور .

« چُ »

چُست { [ف] سریع الحركه ، چویك . لسانمزده (چالاك) لفظیله برابر قوللانیلیر : (چست وچالاك) . [چستی] = چویكلك . عربی جیم ایله غلطدر .

چُمچمه { [ف] چامچاق دینیلن آغاج چناق ، قاب .

چُوال { [ف] قماشدن ویا قیلدن یاپلمش طوربه كبی بر نوع ظرف ، قاب : [كومور چوالی ، شكر چوالی] . (چوالدوز) = چوال دیكمكه مخصوص اوجی اكری ، یاصسی اوزون ایكنه .

چُوب { [ف] آغاج دكنك ، اودون ، صوپا : [چوب خشك] = قوری دكنك [چوب عنب] = اوزوم چوبی . (چوبین) = صرف آغاج ، آغاجدن یاپیله شی ، دكنك كبی قوری نسنه : (پای چوبین ، كاسهٔ چوبین) [چوبینه ، چوبك] ده بو معنایه لغتدر . (چوبخوار) = آغاج قوردی .

چُوبان { [ف] قویون ، كچی ، صیغیر كبی حیوانلری اوتلامغه كوتوروب كتیرن آدم : [چوبان ارمغانی چام ساقزی — قول مشهور] .

چُوخه { [ف] چوقه ، یوكدن معمول قماش . (چوخه‌دار) = اوائلده امرا وحكامك اقامتكاهلرینك پرده‌سنی طوتان چوقه ملبس خدمتجی ، ایچ اغاسی . (قاپو چوخه‌داری) = خارجه متعلق اولان امور وخصوصاتك تعقیب و تسویه‌سنه مأمور ، اونه‌یی بری یی طولاشوب آیاق خدمتنی كورن آدم .

چُوقولاتو { [فرانسزجه‌سی Cho- colat] قهوه یه

مشابه اولوب (قاقائو) دینیلن دانه‌لرك مسحوقیله شكردن مركب بر مادهٔ غدائیه‌در . اشكال مختلفه ده یاپلمش شكری موجود اولدیغی كبی اوروپالیلر بیننده قهوه طرزنده مایع اوله‌رق ده استعمال اولنور .

چون [ف] نصل دیمكدر . لسانمزده دائما (نیچون) معناسنه اولان (چرا) ایله برلكده قوللانیلیر : (چون‌وچرا) = نصل ؟ ونیچون ؟ دیمكدر . بونلرك ایكیسی‌ده یالكز اوله‌رق اصلا قوللانیلماز :

« بحرافكاره طالوب چكمه امك »
« نكتهٔ چون و چرادن ال چك »
(خاقانی)

چونكه [ف] ادات (تعلیل) در : [تحصیل معارفه كیجه كوندوز چالیشیورز ، چونكه تفیض وترقی ایلمده‌یز] § ادات (توقیت) اولدیغی تقدیرده (مادام كه) حكمنی آلیر :

« چونكه بلبلسین كوكل بركلستان لازم سكا »
(ندیم)

(چونكیم) طرزنده استعمالی لسان تحریر وكتابتمزدن مطرود حكمنده‌در . تخفیف ایله ادات تشبیه وتوقیت اوله‌رق [چون] طرزنده استعمالی — واوكه نظمده اولسه بیله — زمانمزده خوش كورلمیور ، طرز اصلیسنده استعمالی مرجح ومقبول طوتلیور .

﴿ حَ ﴾

حاء [ع] الفبای عثمانیده سكزنجی اولان (ح) حرفنك اسمی . ابجد حسابنده (٨) عددینه مقابل عد اولنور : [حاء مهمله ، حاء مفتوحه] .

حائِر [ع] حیرتده قالمش ، شاشیرمش دیمكدر :

(شخص حائر) (مؤذن افندینك معارفهٔ سابقه‌سی واركبی سلامنه نائل اولدقده تعجبی تزاید ایتمسیله متفكر وحائر اولمسنه مقابلةً — تاریخ عطا جلد رابع — ١٥٢ صحیفه)

حائِز [ع] بر نسنه‌یه صاحب ومالك اولمق معناسنه‌در : [فلان رتبهٔ ثالثه‌یی حائز ، نشان ذیشان مجیدی‌یی حائز ، حائز اهمیت ، حائز ثروت] معنویاتده استعمالی غالبدر .

« دبرهٔ‌ك اوله‌یم كمالی حائز »
« تضییع زمانی كورمه جائز »
(معلم ناجی)

خائِطْ { [ع] دیوار : (حائط جسیم) جمعی (حیطان) (للحیطان آذان) = دیوارلرك قولاقلری واردر .

خائِفْ { [ع] غدر وستم ایدن ، ایدیجی : (الحائف حائف) = حائف حائف اولور .

حائِلْ { [ع] مانع اولان ، آره‌یی قاپایان ، ایکی شی آره‌سنه کیرن دیکر نسنه : [دیوار حائل اولدیغندن باغچه‌نك ایچی كوریله‌میور]

حاتِمْ { [ع] قبائل عرب بیننده مشهور اولان (طیّ) نام قبیله‌یه منسوب وسخاوتله مشهور اولان (ابن عبدالله بن سعد) ك عنوان معروفیدر . «حاتم» فی الاصل کسر (تا) ایله (حاکم) وزننده و معناجه آنك مرادفیدر . بین العرب قیزیل قارغه‌یه‌ده اطلاق اولنور ایمش . سخاوتله مشهور اولان بو آدمه لسانمزده قبیله‌سنه نسبتله (حاتم طائی) دینلدیکی کبی (حاتم طی)ده دینیر .

« جم بزم وحاتم مکرمت ممدوح اصناف امم »
(نفعی)

بو لفظ ایله برچوق وصف ترکیبلر تشکیل واستعمال اولنور . (حاتمانه) = حاتمه یاقیشه‌جق صورتده ، حاتمجه‌سنه : (لطف حاتمانه ، احسان حاتمانه) .

حاجِبْ { [ع] قاپوجی ، پرده‌جی . او ائل دور اسلامده وزرایه ، امرایه اطلاق اولنوردی . § اصطلاح طبجه كوزلرك اوستنده بولنان قاش : [حاجبین] = ایکی قاش ، قاشلر (بین الحاجبین) = قاشلر آره‌سی . (حاجب یمین ، حاجب یسار) = صاغ قاش ، صول قاش :

« صاحب گنجینهٔ عرفان و حلم »
« حاجب یکتای در شهر علم »
(نظیم)

حاجَتْ { [ع] انسانك محتاج اولدیغی ، انسانه لزوملی اولان شی ، خصوص : (عرض حاجت ، نیاز حاجت ، طلب حاجت) جمعی « حاجات » : [حاجات بشریه] . (قاضی الحاجات) = حاجتلری اسعاف واحسان ایدن ، جناب حق . § احتیاج ، لزوم معناسنده‌ده قوللانیلیر : (او كلفته حاجت قالمدی) [نه حاجت] یاخود (حاجت نه) تعبیرلری (نه احتیاج وار ، نه لزوم وار) مقامنده قوللانیلیر :

« ضمیر صافه اسرار دلی اعلامه حاجت نه »
« اولور مرآته صورت مرتسم رسامه حاجت نه »
(سید وهبی)

حاجّ { [ع] حاجی . لسانمزده (الحاجّ) طرزنده استعمالی معروفدر . مناسك شرعیه‌یه اتباع ایله موسم مخصوصنده حرمین شریفین یعنی مكهٔ مكرمه‌یی ، مدینهٔ منوره‌یی زیارت ایدن ذاته (حاجّ الحرمین) اطلاق اولنور

حاجی { [ع] حج ایدن ، موسم مخصوصنده حجازه کیدوب فریضهٔ اسلامیه‌یی ایفا ایله‌ین آدم . (حاجّ) ك جمعی [حجّاج] ، مؤنثی (حاجه) بونك جمعی (حواجّ) در . (حاجی تهنیه‌سی) = حجدن سالماً عودت ایدنلری تبریك ایچون یاپیلان جمعیت .

حادث { [ع] حدوث ایله متصف اولان ، اولجه یوق ایکن صوکره‌دن ظهور ایدن . (قدیم)ك ضدّی : (عالم حادثدر ، علاقه‌داران بیننده اختلاف حادث اولدی ، بین الورثه مباینت کلیه حادث اوله‌رق) . (اختلاف حادث ، مناقشات حادثه)

حادثه { [ع] حدوث ایدن حال ، وقعه ، قضا : (حادثهٔ غریبه ، حادثهٔ کربلا) جمعی اولان (حادثات) یکیدن یکی‌یه وقوع بولان حالات مقامنده قوللانیلیر : (احکام حادثات ، حادثات دهر) جمع دیکری (حوادث)در .

«ویرمز بنای فقره خلل جوش حادثات»
«غرق ایده‌مز کمینه خس صدهزار موج»
(سامی)

حادّه { [ع] معدنی تل وصیرمه دوکمکه ، چکوب اینجلتمکه مخصوص وچلیکدن معمول دلیکلی سیمکش آلتی : (حادّهٔ تدقیق) = دقتله آراشدیرمق حادّه‌سی یعنی حادّه کبی اولان تدقیق معناسنی متضمن بر تعبیر تشبیهیدر . بولفظ = کسکین وسیوری معناسنی حاوی اولان واصطلاح طبجه برخسته‌لغك فرق کون ایچنده الك شدتلی دوره‌سنه اطلاق اولنان (حادّ)ك مؤنثیدر : (سیوف حادّه ، رائحهٔ حادّه) (زاویهٔ حادّه) = هندسه اصطلاحنجه زاویهٔ قائمه‌دن کوچك اولان سیوری کوشه‌یه اطلاق اولنور . بومعناده (حدّه) استعمالی غلطدر .

حادی { [ع] برنجی : (حادئ عشر) = اون برنجی

§ حیواناتی ، بالخاصه دوه‌لری نغمه‌پرداز اوله‌رق رعی ایدن .

حاذق { [ع] حذاقتلی ، صنعتنده ماهر ، استاذ طبیب . بولفظ لسانمزده اکثریا اطبایی توصیف ایچون قوللانیلیر : (طبیب حاذق) (حاذقانه) = حاذق اولانه یاقیشه‌جق طرزده دیمکدر . (حاذقیت) = حاذقلق .

حارّ { [ع] حرارتلی ، صیجاق اولان : (علاج حارّ ، دیار حارّ ، ادویهٔ حارّه ، اقالیم حارّه ، بلاد حارّه) .

حارث { [عه] چفتچیلك ایدن ، ترلایی سوروب تخم اکن ، اکینجی ، چفتجی : (حارث غیور) .

خارِس { [ع] محافظ ، بكجى ، كوزله‌يجى : (حارس ممالك عثمانيه) = بوتقديرده حافظ معناسيله برابر حمايت حكمنى‌ده تضمن ايتديكندن حكمدار ذى‌شان وپادشاه جليل العنوانمز افنديمز حضرتلرى ديمكدر.

خارِق { [ع] ياقيجى ، ياقان . اساعزده يالكز اوله‌رق اصلا قوللانيلماز . فقط ادباى جديده طرفندن شمرده [مُخرِق] مقامنده قوللانيلديغى كوريليور: (فكر حارق ، شعر حارق ، خيال حارق ، افكار حارقه، اشعار حارقه، خيالات حارقه).

خارِقه { [ع] آتش ، اود : [حارقهٔ ندامت ، حارقهٔ سودا ، حارقهٔ مصيبت] .

خازِم { [ع] حزملى ، احتياطلى ؛ ايشنده كوزى آچيق ، صاغلام اولان : [مرد حازم، رئيس حازم ، شخص حازم] ، (حازمانه) = حزملى ، احتياطلى اولان آدمه ياقيشه‌جق صورتده ديمكدر .

حاسّه { [ع] حسّ ايديجى ، طويجى معناسنه اولان (حاسّ) كـ مؤنثيدركه طويجيلق قوتنه اطلاق اولنور . انسانده طبعاً موجود اولان (قواى حاسّه) ياخود (قوهٔ حاسّه) بش درلودر. (١) طوقونمقله طويمق. (٢) طاتمق. (٣) قوقلامق. (٤) كورمك . (٥) ايشتمك كه اشبو قواى طبيعيه‌يه (حواس خمسه) ده دينيلير . اكثريا موصوفى حذف اولنه‌رق قوللانيلير : [حاسّهٔ رؤيت ، حاسّهٔ لمس] كبى .

حاسِد { [ع]حسد ايديجى، ايدن؛ ديكرلرينك نائل اولدقلرى شيلردن محروميتلرينى آرزو ايدن ديمكدركه الك مذموم ، الك منفور خويدر. بوخصلت مذمومه ايله متصف اولان اشخاص قيصقانجلقلرى يوزندن هيچ برزمان راحت ايده‌مزلر : (دشمن حاسد ، رقيب حاسد) جمعى [حَسَدَه] در .

« لطف ايله حاسد بد خواهه ندامت كلمز »
(نابى)
« آز بلا صانمه افندى حسدى »
« محوايدر حاسدى كندى حسدى »
(معلم ناجى)

خاسِر { [ع] حسرت چكيجى ، چكن § اوستى چبلاق، الى بوش مدافعه‌دن عاجز آدم. لساعزده اكثريا (خائب) لفظيله برابر قوللانيلير : [فلان عاقبت خائب و خاسر قالدى] .

حاسِم { [ع] قطع وفصل ايديجى ، ايدن : (حاكم حاسم ، قاضئ حاسم، حُكم حاسم، فكر حاسم).

حاشا { [ع] ادات (تَنْزِيه) در: [حاشا ! جناب حق ظلم

ايجز] استفهام انكاری‌ یی محتوی اولان جمله‌لرده اکثریا تأخیراً ایراد اولنور : [فلان کافر اُممت میدر ؟ حاشا ، او فضیحه‌نك آندن صدوری‌نه احتمال ویریلورمی ؟ حاشا] بعضاً (که) ایله ایراد اولنور :

« حاشا که بو اندیشه‌ده نفی ضرر ایلر »

خاشِرْ { [ع] حشر ایدیجی ، جمع ایدن : [ندای حاشر ، طراقهٔ حاشره] .

حاشَ لِلّٰه { [ع] مقتبسات قرآنیه‌دن اولوب (حاشا) مقامنده اکثریا نظمده ایراد اولنور :

« حاش لله کیم قناعت کنجینك سکانینه »
« مطرح مکر اوله درکاه عنایت دستگاه »
(فضولی) .

حاشِیَه { [ع] کنار ، پرواز § کتاب ومکتوب کنارینه یازیلان خاطره ، ملاحظه § بر کتابك مندرجاتنی ایضاح ویاخود تدقیق صورتیله وجوده کتیریلن اثر : [حاشیهٔ کلنبوی ، حاشیهٔ قسطلانی]

حاصِبْ { [ع] توزی ، طوپراغی کوکه صاووران شدتلی یل ، تیپی .

حاصِدْ { [ع] اکین بیچن آدم ، اوراقجی .

حاصِرْ { [ع] حصر ایدیجی ، اطرافنی قوشادیجی : (جنود حاصره) .

حاصِلْ { [ع] حصوله کلن ، حصول بولیجی ، پیدا اولان : (بو ایشده حاصل اولان ندامتدن عبارتدر ، اطفلکده کوکلك آرزوسنی حاصل ایتدك) . (حاصِلِ ، اَلْحاصِلْ ، حاصِلِ کلام) = سوزك قیصه‌سی ، سوزك نهایتی ، سوزك نتیجه‌سی شودرکه مقامنده ایراد اولنورلر . (حاصلی تحصیل) = بیهوده ، نافله ، عبث دیمکدر . جمعی اولان (حاصِلاتْ) = برنسنه‌دن ، بر ایشدن حصوله کلن فائده‌لره ، شیلره اطلاق اولنور : (حاصلات صناعیه ، حاصلات ارضیه ، حاصلات سنویه ، حاصلات عمومیه ، حاصلات صافیه ، کمرك حاصلاتی ، پوسته حاصلاتی ، حاصلات نقدیه) .

حاصِنْ / **حاصِنَه** { [ع] عرض اهلی ، عفتلی ؛ نامحرمدن اورتنوب چکینن قادین . جمعی [حاصِناتْ] .

حاضِرْ { [ع] حضورده ، میدانده ، کوز اوکنده موجود اولان : (امرِ حاضر) = یاپ . (امر غائب) یاپسون . جمعی (حضّار ، حاضِرونْ ، حاضِرينْ) § اجرا ایتمك ، ایدلمك ایچون لازم کلن حال وکیفیت اوزره بولنان شخص ، شی : (سفره حاضردر ، احمد آغا حاضر ، آرابه

حاضر طوربيور) ، (حاضر بالمجلس) = مجلسده حاضر اولان آدم . (حاضر جواب) = هر سوزه درحال ، دوشونمکسزین اویغون جواب ویرن:

« آیت سجده کلدی حاضر اولك »
(وحید)

« بر سؤاله بر قوماز اول غمزهٔ حاضر جواب »
(نفعی)

حاضنه { امزیریجی ، سود ننه ، دایه ، مربیهٔ اطفال : (حاضنهٔ نظیفه ، حاضنهٔ شفیقه) .

حاطب { [ع] اودون طوپلایجی ، طوپلایان § ایی یی ، کوتویی فرق ایتمز شخص : [حاطب لیل ، حاطب اللیل] = کیجه اودون طوپلایجی معناسنی افاده ایدن بو تعبیر صاچمه صاپان سویله‌نن ، سویله‌ین شخص مقامنده ایراد اولنور .

حافر { [ع] قازیجی ، قازان : (حافر بئر ، حافر قبر) § طوپراغی قازان حیوانك طیرناغی . جمعی (حوافر) .

حافظ { [ع] حفظ ایدیجی ، صاقلایجی : (حافظ نقود ، حافظ ممالك) ، (حافظ مطلق ، حافظ حقیق) = صون صمدانیسیله صاقلایان ، جناب حق . (حافظ کتب) = کتابلری حفظ ایدن ، کتبخانه مأموری § ازبرله‌یجی ، ازبرله‌ین ؛ خصوصیله قرآن کریمی ازبرله‌مش اولان: (حافظ افندی ، حافظ پاشا) بو صورتله مطلق ایراد اولنورسه (حافظ قرآن) دیمك اولور . جمعی (حفاظ) .

حافظه { [ع] حس ایدیلان ، بیلنن ، کورلمن شیلرك ؛ ایشیدیلن ، قونوشیلان لاقیردیلرك ؛ طوییلان ، اوقونیلان سوزلرك ازبرله‌نیلان یازیلرك ، کتابلرك اثرلرینی ذهنده حفظ ایدن قوت ، ذهن بشرده‌کی اونوتمامق قوتی: (قوهٔ حافظه) . اکثریا موصوفسز اوله‌رق قوللانیلیر: (حافظه‌سی متین ، حافظه‌سی غالب) . (حافظه پیرا) = حافظه زینتله‌یجی . بو مثللو ترکیبلرده موصوفی دائما حذف اولنور .

حافه { [ع] کنار ، ساحل ، قیی : (حافهٔ نهر ، حافهٔ طریق) جمعی (حافات) . § اصطلاحات طبیه‌دندر : (حافهٔ انسیه ، حافهٔ علیا) .

حافی { [ع] شوق ایله زیاده اکرام ایدن آدم § یالین آیاق قوشان . (حافیاً) = یالین آیاق اوله‌رق .

حاقه { [ع] بلیهٔ ثابته § قیامت ، روز محشر .

حاکم { [ع] حکم ایدیجی ، ایدن: (حاکم مطلق ، حاکم حقیق) = جناب حق ، تکری . § ناس بیننده ظهور ایدن دعاوی‌یی حل و فصله مأمور اولان قاضی ، نائب ، حاکم الشرع .

حاكم نظاميه مأمورلرینه‌ده (حاکم) و (حُكّام) اطلاق اولنور. (حاكِمانَه) = حاكم اولانه یاقیشه‌جق صورتده: (وقار حاكانه). (حاكِمِيَّت) = حاكملك.

حاكی { [ع] حكایه ایدیجی، ایدن: [تحریراتك حاكی اولدیغی ماده‌نك اهمیتی بدیهیدر. حاكی ماده‌نك سوزینه اعتماد جائز ایسه] .

حال { [ع] هر شیئك وصف متغیری، صفت متغیره‌سی؛ هر شیئك ایچنده بولندیغی كیفیت و هیئتی: (حال حالم باعث شكران ایمدر، حالی نصل، حالی یولنده، حالنه شكر ایتسون).

« حال دلی اول آفته تقریره نه حاجت »
(عارف)

§ جذبه، بایغینلق، جوشغونلق: (اهل حال) = صوفیون ودرویشاندن كندیلرینه بعضاً كیفیت مخصوصه عارض اولانلر. § حال: ایچنده بولنیلان آن غیر ثابتدركه هر وقته كوره ماضی ایله مستقبل آره‌سی دیمكدر: (بزم ایچون مستقبل ایلروده حال وزمان حال ایسه ماضی اوله‌جقدر، مستقبل البته حال اوله‌جق) (حال حاضر) = ایچنده بولنیلان آنی افاده ایدر بر تعبیر ایسه‌ده هرشیئك شكل آنیسی، كیفیت موجوده‌سی مقامنده‌ده ایراد اولنور. مثلا (شوخانه حال حاضرنده قاچ بیك غروش ایدر، كوشكك حال حاضری قابل انهدام اولدیغی كوستریبور). (حالاً) = حال جهتیله، حاله كوره § حاله دلالت ایدن صیغه، تعبیر: (درحال، فی الحال) = عجله، شمدیجك، همان، چار چابوق (بای حال، بهمه‌حال) = نصل اولورسه اولسون، هرحالده، البته. (علی كل حال) = اولوربله، اولدیغی قدر. (حالا) = الآن، شمدی، هنوز، بو لفظ (حالاً) لفظنك تخفیفیدر. فقط تخفیف ایله موقع استعمالی تبدل ایتمشدر. معناجه (حالا) نك اسكی ارقداشی اولان (حالیا) تعبیرخاییده‌سی الیوم كلیاً متروك حكمنده‌در. (عرض حال) = حالی بیلدیرمه، كوز اوكنه قویمه؛ حالی بیلدیرمك ایچون یازیلان ورقپاره، كاغد. (سال حال، شهرحال) تعبیرلرنده‌كی (حال) زمان حاضره دلالت ایدن لفظ اولمیوب (حلول) لفظندن اسم فاعل اولان شده‌لی (حالّ) دركه حلول ایدیجی، ایدن؛ كلوب داخل اولان، كیرن دیمكدر. (سنهٔ حالّیه) تعبیرنده‌كی (حال) ایسه حلولدن دكلدر. چونكه حلولدن كلن (حالّ) ك صیغهٔ مؤنثی (حالّه) در. بوایسه حاله منسوب،

شمدیکی معناسنده زمان حاضر دیمك اولان (حال) لفظندن مشتقدر .
(حاللو) = قوتلی، ثروتلی، زنکین
(حاللشمك) = ایکی کشی بکدیکرینه حالنی سویلەمك ، دردلشمك دیمکدر.
جمعی (احوال).

« شیخمز حالا بزی ارشاد سوداسنده‌در »
(معلم ناجی)

حالَتْ { [ع] «حال» ك مترادف و مؤنثیدر. فقط معناجه براز فرقلیدر . بو لفظك معناسنده (جالب رقت ، شایان دقت حال) حکمی موجوددر . ذاتاً موقع استعماللرینه دقتله بو فرق معنی تظاهر ایدر . مثلا [رفاه حال ، حسن حال] تعبیرلریله (حالت غشی ، حالت عشق ، حالت احتضار ، حالت نزع) کبی تعبیراتك مداوللری بیننده‌کی فرق آشکاردر .
(اَلْحالَةَ هٰذِه) = شمدیکی ، بولندیغی حالده دیمکدر :

« دواسازین براقمش حالت بیمار حیرتده »
(معلم ناجی)
« نه عجب حالت اولور حالت وصلت یارب »
(لا)

حامِد { [ع] حمد ایدیجی، ایدن : (عبد حامد، چاکر حامد) جمعی (حامدون ، حامدین) .

حامِض { [ع] اکشی. (حامضیت) = اکشیلك . اصطلاحات کیمیویه‌دندر : ([ا]حامض کبریت ، حامض حدید ، حامض فحم ، حامض قاربون) . جمعی [حامضات] .

حامِل { [ع] طاشییجی، طاشیان؛ کوتوریجی ، کوتورن : (حامل بارکران ، حامل ورقپاره ، حامل توصیه‌نامه ، حامل نشان ذی شان عثمانی). (حاملاً) = طاشیمق صورتیله، اوستنده اولدیغی حالده . § (حامل، حامله) = کبه قادین .

« مریم فکرم اولوب حاملهٔ فیض خدا »
« طوغدی کهوارهٔ طبعمده مسیح معنی »
(نظیم)

حامی { [ع] حمایه ایدیجی ، ایدن؛ قورییجی، قوریان: [حامیٔ شریعت غرا ، حامیٔ دین مبین ، حامیٔ عباد، حامیٔ بلاد] = پادشاه جلیل الشان اسلام افندیمز حضرتلری .

« رونق سلطنت مملکت هفت اقلیم »
« حامیٔ دین، علم افراز جهان آرایی »
(نفعی)

جمعی (حُماة) در . شده ایله غلط اوقونمه‌ملی .

حانِث { [ع] ایتدیکی یمینی یرینه کتیرمه‌ین ، قسمنك حکمنی طوتمایان ، آندینی بوزان . (اولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر : (انسان حانث اولمامليدر ، حانث اولمق فنادر).

حانوت [ع] دکان، میخانه. جمعی (حوانیت) .

حاوی [ع] جمع ایدیجی ، جامع اولان : بر نسنه‌یی ایچنه آلوب طوپلایان ، کندیسنه آلان : [موادمهمه‌یی حاوی تحریرات، مسائل نافعه‌یی حاوی رساله] (حاویه) = تنکه جیلرك اوجیله اموم (لحام) وقالای آلوب سوردکلری آلت مخصوصه . آلت مذکوره‌نك اوجی قالابی طوپلایوب کندینه آلدیغی ایچون (حاویه) تسمیه قیلنمشدر .

حَبّ [ع] دانه . تحریف ایله (حاپ) دینیلیر . دانه شکلنده یعنی یووارلاق یاپیلان علاج ، دوا . جمعی (حبوب) .

حبائِل [ع] اینجه ایپدن معمول طوزاق ، آغ دیمك اولان (حِبالَه) نك جمعی : (حبائل الشیطان، حبائل شیطان) = قادینلر. (حبائل الموت، حبائل موت) = اسباب موت دیمکدر .

حَباب [ع] صواوزرنده حاصل اولان قابارجق :

« وخت وبختن صویه صالمش باده ویرمش وارنی »
« بی دل وبی‌خانمان بی چاره بر بن بر حباب »
(قانی)

حَبَّذا [ع] نه‌ گوزل ، نه کوزل مآلنده ادات تحسیندر :

« حبذا عاطفت بی بدل ربانی »
« مرحبا مرحمت خاص خداوند اجل »
(لا)

حَبس [ع] بر یره قاپاموق، قاپانمق: [جارحك حبسی ، مظنونك حبسی] بعضاً (محبس) معناسنده‌دخی قوللانیلیر : (الیوم جانی نرده‌در ، حبسده‌در . قاتلی نره‌یه کوتوردیلر ، حبسه کوتوردیلر) . § آلیقویمق : [حبس مال ، حبس دم ، حبس نفس] (حَبس‌خانه) = محبس، مجرمینك توقیف اولندقلری محل مخصوص .

حَبَش [ع] آفریقانك بحر احمر ساحلنه جوار اولان بر قطعه‌سنده متمکن برقومك اسمیدرکه رنکلری سیاه دکل اسمر یعنی آچیق قاوورولمش قهوه رنکنه مشابهدر . [حبش کبی] = زیاده اسمر (حَبَشی) = قوم مذکوره منسوب دیمکدر : (اسیر حبشی ، غلام حبشی ، جاریهٔ حبشیه) .

« بویله اولمازدی جلی پرتووعالی کوکب »
« آستانده زحل اولمه‌سه عبد حبشی »
(نظیم)

حَبط [ع] باطل، بیهوده قیلق؛ بوزوب فائده‌سز قیلق . اکثریا بربحث و یا ادعاده مخاطبی اسکات ایله‌مك معناسنده قوللانیلیر : [جاهلانه ادعاده بولنسان البته بك قولای حبط اولور ، آووقات مدعی‌یی بر سوزله حبط ایتدی] بوکلمه (ایتمك ، اولمق) ماده‌لریله قوللانیلیر .

حَبَق [ع] برنوع قوقولی اوت، یارپور . انواعی کثیردر .

حَبْل { [ع] خلاط، اورغان، ایپ: (حبل متین ، حبل الله) قرآن کریم ، شرع شریف ، دین اسلام دیمکدر . (حبل الورید، حبل ورید) = بویون طاماری ، شاخ طاماری :

« تا اوله امتك حبل متین شرعی »
« زیور کردن تسلیمی ثنا زیب لبی »
(نظیم)

حَبَّه { [ع] دانه، یووارلاق شکلده اولان شی : (حبه‌یی قبه ایتمك) = حد ذاتنده اهمیتی اولمیان نسنه‌یی مبالغه ایله اعظام ایله‌مك .

« تربیت چوق قابه قور انسانی »
« حبه‌یی قبه ایدر بستانی »
(عطائی)

حَبیب { [ع] سوکیلی ، سویلن: (حبیب الله، حبیب خدا) = جناب حقك سوکیلیسی ، حضرت پیغمبر .

« سودی اول نوری حبیبم دیدی حق »
(خاقانی)

حَتْف { [ع] اولوم ، اولمه : [حتف انفه وفات] = تعبیر قدیمی ضرب ، جرح ، قتل ، غرق کبی بر سبب اولمقسزین راحت دوشکنده اجل موعودیله اولمك که موت طبیعی دیمکدر . الیوم بو کبی تعبیرلر استعمالدن ساقط اولمشدر .

حَتّی { [ع] معطوفی حقنده نظر دقت مخصوصه‌یی جلب ایدن عطف تنبیهی اداتیدر: [بوسنه اورالرده پك قوراق کچمش، حتی قویولرده صو قالمامش] (حتی) دن صوکره بعضاً سلیقه‌نك کوستره‌جکی لزوم اوزرینه [بیله] اداتی ایراد اولنور .

حَثّ { [ع] ترغیب و تشویق ؛ برکیمسه‌یی بر ایش ایچون قاندیروب آیارتمق . بو لفظ یالکز اصلا قوللانیلماز . مطلقا دیکر بر کلمه ایله برلکده ذکر و ایراد اولنور . مثلا (حث واغرا) کبی .

حَجّ { [ع] شرائط خمسهٔ اسلامیه‌دن بری بولنان کعبة اللهی زیارت فریضه‌سنی ادا ایچون مکهٔ مکرمه‌یه توجه و عزیمت ایتمك : (حج اکبر ، امیر حج) .

حَجّاج { [ع] احوالی کتب تواریخده معلوم اولان (یوسف بن ثقفی) نك عنوان مشهوریدر. دلیل وبرهان ایله غالب اولمق معناسنه اولان (حج) لفظندن مبالغه ایله اسم فاعلدر.

حَجّام { [ع] حجامت ایدیجی ، حجامتجی : (شیشهٔ حجام)

حَجامَت { [ع] بوینوز ویا شیشه ایله بدنك بر عضوینه قانی طوپلادقدن صوکره نیشتر ومنکنه دینیلن آلتلرله قان آلمق . فی الاصل کسر (حا) ایله‌در . (اولمق ، ایتمك) ماده‌لریله قوللانیلیر : (حجامت طاقمی، حجامتجی شیشه‌سی) .

حَجْر { [ع] اصطلاحات فقهیه دندر. بر شخصی مالنده تصرف قوليسندن منع ايتمكه اطلاق اولنور . (حجراً) = مالنده تصرفدن منع صورتيله . § آهوش ، قوجاق : (مشاهیر اطبّای عثمانیه‌دن « حاجی پاشا » مصرده [شیخ اکمل الدین] کبی برفاضل بی‌نظیرك حجر تربيتنده يتشمش ايدی) .

حَجَر { [ع] طاش : [حَجَرِ اَسْوَدْ] = كعبهٔ معظمه‌نك ديوارنده اولان معروف ، مبارك سياه طاش . [حَجَرِ سَمائی] = بعض اسباب جويه ايله نادراً كوكدن يره دوشن طاش . (حجر شجر مقوله‌سی) = اهميتسز اشيا . جمعی (اَحْجار) ديكر جمعی اولان (حِجارَه) قوللانيلماز .

حَجْز { [ع] منع ايتمك، ايكی نسنه‌نك آره‌سنی فصل ايله‌مك . اصطلاحات نظاميه‌دن اولوب مدعیٰ عليهك وياخود كفيلك املاك واموالنی يا كاملاً ويا قسماً بيع وفراغدن منع ايتمك ديمكدر .

حَجَلَه { [ع] بيت الزفاف ، كلين اوطه‌سی ، گردك . (حَجَلَه‌گاه) = عين معناده مستعملدر .

حَجْم { [ع] برنسنه‌نك جثه‌سی ، قطعه‌سی ، بيوكلكی . اشيا حقنده قوللانيلير: (صندوقك حجمی ، كتابك حجمی ، كمينك حجمی) . (حَجْماً) = حجم جهتيله ، قطعه‌جه .

حَجيف { [ع] اصطلاحات طبيه دندر . قارن غورلتيسی ديمكدر .

حَدّ { [ع] سنور ، ايكی نسنه بيننده حائل اولان شی ، برشيئك غايت ومنتهاسی: (حدّ امكان) امكانك غايتی ، صوكی (سرحدّ) = ايكی دولت طوپراغنك بربرينه بيتشديكی ير ، هر ايكی طوپراغك منتهاسی § درجه ، مرتبه : [حدّنی بيلمك] = بر آدمك مرتبهٔ اقتدار وصلاحيتنی دوشونوب آكا كوره طاورانمه‌سی . (حدّنی تجاوز ايتمك) = درجهٔ اقتدار وصلاحيتی خارجنده شيلر ياپمق . (حدّ ناشناس) = (حدّنی بيلمز) = درجه‌سنی ، مرتبه‌سنی دوشونمز . [حدّ ناشناسانه] = حدّنی بيلمزجه‌سنه . § برشيئك كسكين اولان يری ، آغزی: (حدّ سيف) § مجرمك كنديسنی وديكرلرينی ارتكاب جرمدن منع ايده‌جك صورتده تعزير وتأديبی: (حدّ شرعی):

« آلچاليرالبته حدّندن زياده يوكسلن »
(ژيلبر - معلم ناجی)

حَدائِق { [ع] باغچه‌لر ديمك . [حَديقَه] نك جمعی . (حدائق) طرزنده يازماملی: (حدائق خاصه) .

حَداثَت { [ع] بر شیئك اوّلی ، ابتداسی ؛ تازه‌لك ، گنجلك : (حال حداثت ، ایام حداثت ، حداثت سِن] .

حَدّاد { [ع] دمیرجی ، دمیرایشلری یاپان :

«بیلدیرو حدّك سكا تنك ایلیوب حدّاد چرخ»

«وسعت ایسترسه‌ك فضای عالم پهناوری»

(نظیم)

حَدَب { [ع] یومرولی اولمه ، قانبورلق . (حَدَبه) = اعضای بدنده ، خصوصیله كیكلرده پیدا اولان یومرو معناسنه اصطلاحات طبیه‌دندر .

حَدَث { [ع] یكی اولمه ، یكی پیدا اولان شی ؛ آبدست بوزان شیلر .

حَدس { [ع] ظن ، تخمین : (حَدسیات) = ظنّیات ، تخمینیّات دیمكدر .

حَدَقه { [ع] گوزك قاره‌سی ، گوز ببكی : (حدقهٔ عین) جمعی (اَحداق) .

حَدیث { [ع] حضرت فخر كائنات علیه اكمل التحیات افندیمزك لسان حكمت بیان پیغمبریلرندن صادر اولان كلمات قدسیّه ، آندن بحث ایدن علم شریف § روایت ، خبر ، سوز :

(حدیث غرام) § یكی ، تازه :

(حدیث السِّنّ) = نوجوان ، گنج .

حَدید { [ع] حدتلی ، تتیز : [حدیدالمزاج] = تتیز مشربلی ، سرد خویلی . § كسكین :

[حدیدالبصر] = گوزی كسكین .

[حدیدالنظر] = گوروشی كسكین .

(سیف حدید) = كسكین قلنج §

دمیر : (حدیدیّه) = دمیره متعلق ، دمیردن شیلر : (ادوات حدیدیّه ، آلات حدیدیّه) .

حَدیقه { [ع] آغاجلی باغچه ، بوستان : [حدیقهٔ فرحفزا ، حدیقة السعدا] .

حَذاقَت { [ع] بر عمل وصنعتده چالیشه چالیشه مهارت كسب ایتمك ، آكلایشلی مهارتلی استاد اولمق . اكثریا طبیبلر حقنده ایراد اولنور .

حَذَر { [ع] صاقنمق ، قاچنمق ، قورقمق :

«اول صفدر دشمن كش نظمم كه خصوصاً»

«شمشیر زبانمدن احبّا حذر ایلر»

(نفعی)

حَذف { [ع] آره‌دن كیدرمك ؛ یوق ایتمك ، ایدلمك :

(حركه‌نك حذفی ، كلمه یی حذف)

حَرّ { [ع] حرارت ، صیجاقلق : (حرّتموز ، حرّشدید) .

حَرَاثَت [ع] اکینجیلك ، چفتجیلك . (حَرّاث) = چفتجی ، اکینجی .

حَرَارَت [ع] صیجاقلق : (حرارت هوا ، حرارت شدیده ، حرارت غریزیه)

حَرَام [ع] امرالٰهی ایله شرعاً ممنوع اولان شی . (حَلال) مقابلیدر . (حرام اولسون) = حقنده مضر اولسون ، فنا اولسون معناسنده بر تعبیر انکساریدر :

« چنده ناسزالرله اوشوخك »
« حرام اولسون خرام نازی بنسز »
(نیلی)

حَرْب [ع] جنك . غوغا . صاواش : (فن حرب ، میدان حرب ، دارالحرب ، اعلان حرب ، تعطیل حرب) . (حَرْبی ، حَرْبیّه) = حربه منسوب ، غوغایه عائد : (ارکان حربیه ، مهمات حربیّه . تدارکات حربیّه ، حربیّه دائره سی) . (حَرْباً) = جنك ایده رك ، غوغا ایتمك صورتیله .

حَرْبَه [ع] زبانزدی (حَرْبی) . قیصه مزراق : (تفنك حربه سی) = تفنك طولدیرمغه مخصوص چبوق .

حَرْشَف [ع] بالیق پولی § انکنار دینیلن سبزه .

حَرْف [ع] بر لسانك الفباسنی ، کلماتی تشکیل ایدن اشارات معلومه دن هربری : (حرف التاء ، حرف الثاء ، الف حرفی § سوز : (حرف اَنْداز) = سوزآتیجی ، آتان . (حرف اندازی) = سوزآتیجیلق . جمعی (حُرُوف) .

« ابله هر حرف خطایه دو هزار استغفار »
« وقتیدر درگه حقه آچیله دست دعا »
(نظیم)

حَرْق [ع] یاقمق . (اِحْراق) ایله مترادفدر .

حَرْقَفَه [ع] اصطلاحات طبیه دن اولوب قالچه کمیکی دیمکدر : (حَرْقَفی) = مذکور کمیکه عائد معناسنده کذلك طبجه بر اصطلاحدر .

حَرَکَت [ع] دیرنمك ، قیملدامق یورویوب کیتمك : (نرده حرکت اوراده برکت — قول مشهور) ، بوندن مقصدسی وعمل مشروع دیمکدر (حرکت حشرات ، حرکت ارض ، حرکت محوریه ، بطی الحرکه ، سریع الحرکه ، حرکت دوریه) § فعل ، ایش : (حسن حرکت ، سوء حرکت ، حرکت مقدوحه ، حرکت پسندیده) . جمعی (حَرَکات) : (حرکات عسکریه ، حرکات احتیاطیه) ، (حرکات وسکنات) = اطوار ومشوار .

حَرَکَه [ع] اوستون ، اسره ، اوتره دینیلن اشارات مخصوصهٔ خطیّه دن هربری : (وضع

حركه، حذف حركه) حرفك ساكن اولمامسنه‌ده (حركه) اطلاق اولنور. بو معنالرده (حركت) صورتنده يازيلەماز.

حَرَمْ { [ع] مكهٔ مكرمه ومدينهٔ منوره‌ده معروف الحدود مواضع شريفه: (حرم شريف، حرمين الشريفين، حرم شريف مكه، حرم شريف مدينه). (شَيْخُ الحَرَمْ) = حرم شريفك ناظرى، محافظى . § بيوت اسلاميه‌نك قادينلره مخصوص اولان قسمى : (حرم دائره‌سى)، (حَرَم سَرا - ى) = نسوانه مخصوص دائرهٔ فاخره . § برذاتك زوجه‌سى، اهل وعيالى : (فلانك حرمى، حرم طاقمى) § «حرم بيوت » = مصونيت وممنوعيت دار معناسنى متضمن اصطلاح فقهيدر :

« باشـلا نعتنه نبيّ حرمك »
« محرم حضرت اولان محترمك »
(خاقانى)

حَرَمَيْنْ { [ع] مكهٔ مكرمه ايله مدينهٔ منوره‌يه اطلاق اولنور : (خادم الحرمين الشريفين) = پيرايهٔ اورنك خلافت مقدسه اولان پادشاهمز افنديمز حضرتلرينك عنوان علويت نشان مفخرت جهان قيمت همايونلرى. (حرمين پايه‌سى) = مراتب علميه‌دن ميرلوالغه، ميرميرانلغه، رتبهٔ اولى صنف ثانيسنه معادل بررتبه. (حرمين ترجمانلغى) = امور حرمين ايله متوغل برمأموريت مخصوصه .

« شاه كونين وامام الحرمين »
« جدّ سبطين ونبيّ الثقلين »
(خاقانى)

حَرُونْ { [ع] ايلرى سورلدكجه كروله‌ين خويسز حيوان، آت. (حَرُونى) = حيوانك خويسزلغى : (اسب حرون) .

حَرِيرْ { [ع] اييك : (ثوب حرير، قماش حرير، جامهٔ حرير) (حَرِيرى، حَرِيريّه) = اييكه منسوب، اييكدن : (منسوجات حريريّه ، اقمشهٔ حريريّه) § حرارتلى، آتشلى: (قلب حرير، عاشق حرير) .

حَرِيصْ { [ع] حرصلى ، بر شيئه زياده‌سيله دوشكون ، لزومندن زياده ايستكلى : (حريص جاه ، حريص شهرت، حريص مال) (حَرِيصانَه) = حريص اولانه ياقيشه‌جق صورتده .

« اوله‌اى طبع حريص انبانكشاى اضطراب»
(نابى)

حَرِيفْ { [ع] بركيمسه‌نك هم صنعتى، همكارى. بر ايشده بر صنعتده بولنانلرك هربرى. (حَرِيفانَه) = بر اصناف طاقمى ، هممسلك بر كروه طرفندن اورتاقلاشه ياپيلان تفرّج ، ضيافت . (ظَارِفانَه) تعبيرى بوندن غلطدر . § تكلّفسز آرقداش،

دوست : (حریف نکته‌دان، حریف خیرخواه) :

« بزم دهر ایچره حریف لاابالی قالمدی »
(فضولی)

برلغت کتابنده (تهذ) معناسنه قوللانیلدیغنی کوستریله‌رك مثال اوله‌رق [قوجه حریف، یاقیشقلی برحریف] تعبیرلری ایراد اولنیور ایسه‌ده طوغری دکلدر . چونکه اشبو مثاللرده‌کی (حریف) لفظلری « آرقداش » معناسنه‌در § شخص عادی ، باباغی آدم . بومعناده حرمتسزلك حکمی موجوددر : (حریفك بری چوجغی دوکمکه باشلامسونمی ؟ نه‌تربیه‌سز حریف) :

« غیبی‌واز کج نه‌زمان‌اوصلانه‌جقسین آ حریف »
(واصف)

حَرِیق { [ع] یانغین : [حریق خانمانسوز] ، حریق قله‌سی) = مملکتك نه‌طرفنده یانغین ظهور ایتدیکنی کوروب اعلان ایتمکه مخصوص یوکسك محل :

« بن اول آتش‌دم نظمم که اولور حسادك »
« خرمن ناطقه‌سی برق خیالمله حریق »
(نظیم)

حَرِیم { [ع] بر خانه‌نك ایچی کبی آخرك تعرضندن مصون اولان محل محفوظ ، حرم : (حریم کعبه) .

« ای حریم حرم لم‌یزلی »
« محرم پرده سرای ازلی »
(نظیم)

حَزْم { [ع] رشد وبصیرتله احتیاطکارانه ادارۀ امور . آچیق تعبیر ایله غفلت ایتمیوب ایشلرینی صاغلام بربولده ، آچیق کوزلو وعقللی برآدمه لایق صورتده کورمك : (بر آدمك عزمی حزمه مقرون بولنورسه دائما کارلی چیقار) .

حَزَن { [ع] غم ، کدر ، غصه : (باعث حزن، دافع حزن) .

(بیت‌الحَزَن) = غم اوی ، حزنلی محل :

« ایلر بنی طورمیوب زیارت »
« بیت‌الحزنمده بیك مسرت »
(معلم ناجی)

حَزِیران { [سریانیدن] شهنور شمسیه‌نك دردنجیسیدر . موسم صیفك ابتداسی دیمکدر .

حَزِین { [ع] حزنلی ، غملی ؛ انسانی محزون ایده‌جك صورتده تأثیرلی : [قلب حزین ، انین حزین] .

« تسلیت بخش آراردی قلب حزین »
« بولدی بر عاشق خرابه کزین »
(معلم ناجی)

حَسّاس { [ع] حس ایدیجی ، حس صاحبی ؛ زیاده طویغولی : [قلب حساس ، جسم حساس] .

حَسَب { [ع] اصلی سینك‌ده‌فتحیله (مقدار) معناسنه‌در .

لسانمزده عربی ترکیبات ایله (سبب) و (جهت) معنالرنده قوللانیلیر. (بِ) ادات الصاقیله برابر اولورسه (سین) مفتوح و (بِ) اداتی اولمقسزین ساکن اوقونور. مثلا (بِحَسَبِ الاِسْتِطاعه ، حَسْبَ الاِسْتِطاعه) کبی که اقتداری ، استطاعتی مقدارنجه دیمکدر. بومعناده استعمالی آزدر. اکثریا (سبب ، جهت) معنالرنده اداتسز قوللانیلیر : (بِحَسَبِ الاِقتضا ، حَسْبَ الاقتضا) = اقتضا جهتیله دیمکدر. (حَسْبَ الحال ، حَسْبَ الحَمیه ، حسبَ الایجاب ، حسبَ اللزوم ، حَسْبَ البشریه) . (حَسْبِ حال) = حاللشمك ؛ بر برینه دردینی یانه‌رق حالنی ، باشندن کچنی سویله‌مك معناسنده قوللانیلیر . بوتعبیرده (سین) دائما ساکن اوقونور . بونی (حسبحال) طرزنده یا کلش یازمامغه دقت ایتملیدر:

« حسب حالك ایتمه هر انسانه عرض »
(نجار زاده)

حَسْبَةً لِلّه { [ع] فی الاصل کسر (حا) ایله (حِسبه) = اجر ، ثواب دیمکدر . لسانمزده فتح حا ایله « الله رضاسی ایچون » مقامنده قوللانیلان بر تعبیر معروفدر. (حَسْبی) = عوضسز ، بدلسز ، بلش صورتیله که رضاءً لله دیمکدر . اصلی کسره ایله‌در .

حَسَب { [ع] آبا واجداد جهتندن اولان شرف ، اصالت؛ صوی شرفی :

« حقه منت اوشه ذوالحسبك »
« یعنی پیغمبر عالی نسبك »
(خاقانی)

حَسَدْ { [ع] باشقه‌سنك نائل اولدیغی نعمت ، ثروت ، اقبالك زوالنی ویاخود کندینه انتقالنی ایسته‌مك: (حسد غایتله مذمومدر).

«حسدقلب عدولطف ایله اولماز زائل»
«سنکده مضمر اولان آتشه آب ایتمز اثر»
(لا)

حَسْرَتْ { [ع] فوت اولمش ، الدن چیقمش ویا اله کیرمه‌سی مطلوب بولنمش اولان شیلر ایچون کمال آرزو ایله حصوله کلن تأسف ، اضطراب : (حسرت یار ، حسرت دیدار ، حسرت جانان ، کریهٔ حسرت ، نالهٔ حسرت] § « مُتَحَسِّر » مقامنده‌ده قوللانیلیر :

« دکل مکتوبه شمدی برسلامه حسرت اولدم بن »
(لا)

برنجی معناده اکثریا (چکمك) وایکنجی معناده (اولمق ، قالمق) ماده‌لریله مستعملدر . (حَسْرَتْزَده) = حسرته دوشمش ، حسرته اوغرامش. (حَسْرَتْکَش)= حسرت چکیجی ، چکن. (حَسْرَتْکَشانه) = حسرت چکنه باقیشه‌جق صورتده دیمکدر .

حَسم [ع] کسمك، کسلمك. حکم قطعی ایله فصل ایتمك ، حل ایدوب بتیرمك معناسنده قوللانیلیر: (حسم دعوی ، حسم مسئله ، منازعه‌نك حسمی) ، (حَسماً) = حکم قطعی ایله فصل ایدوب بتیرمك صورتیله دیمکدر .

حَسَن [ع] حسنلو ، کوزل : (طبیع حسن، قول حسن، فکر حسن ، طور حسن، وضع حسن، فعل حسن ، افعال حسنه ، احوال حسنه ، صورت حسنه ، نیت حسنه) ، (حسن الوجه) = کوزل یوزلو.

« سبز قبا غنچهٔ جنت حسن »
« سرو چمنزار سیادت حسن »
(نظیم)
« حلیهٔ پاکمی کیم کورسه بنم »
« اوله کورمش کبی وجه حسنم »
(خاقانی)

حَسناء [ع] کوزل قیز، قادین: (جاریهٔ حسناء عروس حسنا) .

حَسَنَه [ع] ایلك ، ایی حال ، ایی عمل ، خیرلی ایش . (سیئه) مقابلی . جمعی (حَسَنات) . اکثریا جمعی قوللانیلیر . : (حسنات سیئاتی محو ایدر ، حسناتی سیئاتنه غالبدر) .

حَسود [ع] آخرك نائل اولدیغی نعمت واقباله، سعادتحاله قیصقانجلقله کوز دیکن، یارادیلشنده حسد ایدیجی اولان آدم : (الحسود لایسود) = حسود فائده‌مند اولماز، نفع وفلاح بولماز .

« مسند آرای بیانمله‌در معنایی »
« ایلدم خنده‌زنان روی حسوده تملیق »
(نظیم)

حَسیب [ع] حسب صاحبی، یعنی آباواجداد جهتندن شرف واصالتی حائز دیمکدر . اکثریا اشخاصده اسم اوله‌رق قوللانیلیر :

حَشر [ع] فی الاصل برجماعتی مقر ومسکنلرندن نفیراوزره اخراج واجلا ایتمك معناسنه‌در. اصطلاحده میتی ویا بالجمله امواتی دیرلدوب میدان قیامته چیقارمق معناسنده قوللانیلمشدر که صفت مخصوصهٔ آلهیه‌در : (حشر اموات، حشر اجساد، یوم الحشر، روز حشر) . (زمان حشر) مقامنده (حَشرَه‌دَك) طرزنده قوللانیلیر . بو صورتله استعمالنده (زمان) ك علاوه‌سی دکل حذفی لازم کلیر :

« اومارم حشر ایدر اول رب غنی »
« آنی دنیاده کورنلرله بنی »
(خاقانی)

حَشَل [ع] هرشیئك فناسی، بایاغیسی . [حَشَل] = عادی، رذیل اولمق، بایاغیلك :

« سویله‌سه‌م بیکده‌برین عالمه بر رنکه کیرر »
« وجه پاکیزهٔ تقوی ایله اوضاع حشل »
(لا)

حَشَرات { [ع] كوچوك بوجكار، اوروجك، قاريجه، فاره، عقرب، كار، ييلان و سائر موذيات. مفردى اولان (حشره) لسانمزده قوللانيلماز. (نفعى) نك بيت آتيده قوللانمش اولديغى (حشر) لفظنك — كثرت اعتباريله — (حشره) نك جمع جنسى اولمسى اغلب احتمالدر. چونكه (نفعى) كبى بر شاعرك — بالخصوص ممدوحى بولنان ذات عالئ نكته شناسه قارشى — بر خطاى اختيارى اوله‌رق (حشر) لفظنى (ضرر) وزننده و (حشر) طرزنده ايراد ايتمش اولمسى ذهنه اصلا ملايم كورنمز: (ظهور حشرات، حركت حشرات).

« خورشيد كواكب حشم روى زمين كيم »
« عسكرله جهانى حشراندر حشرايلر »
(نفعى)

حَشَم { [ع] اتباع، خدمه؛ بريناك دشمنلرينه قارشى غيرتنى كودن تبعه ومتعلقاتى ديمكدر:

« خدم وحشم، جم حشم، كواكب حشم »
« بيك ياشا اى پادشاه محترم، دارا حشم »

حَشمَت { [ع] حشمدن حاصل اولان طنطنهٔ عظمت، طرزهيبت: (حشمتلو) = صاحب حشمت ديمكدر. لسانمزده اجنبى حكمدارانه مخصوص القابدندر:

« سپه حشمتنه عون خدا ياوراولوب »
« اوشهك ايتديكى دم عزم چنزار غزا »
(نظيم)

حَشو { [ع] معناى لغويسى مندر وياصديق كبى شيلرك ايچنه طولديريلان پاموق، قيتيق، قورو اوت مقوله‌سى ديمكدر § معناى اصطلاحيسى سوزده اصل معنايى بوزان فضله، زائد، سوزك مقتضاى حالدن فضله‌سى، زائدى ديمكدر. (حَشو) برقاچ درلودر: (حشو مليح، حشو متوسط، حشو مفسد، حشو قبيح) جمعى (حَشويات) دركه سوزده اولان فضله وزائد شيلر ديمكدر.

حَشيش { [ع] قورى اوت § مكيفاتدن اولوب اسرار دينيلن (هند كنويرى) ياپراغنه اطلاق اولنور. (حشيشه) = يالكز اوت معناسنه اصطلاحات نباتيه‌دندر: (حَشيشَةُ البُزاق، حَشيشَةُ الحِمار) وسائره.

حَصات { [ع] چاقل طاشلرى چوق بر ديمكدر. § معناى اصطلاحيسى مثانه‌ده طاش پيدا ايدن علتدر: (حصاة الامعاء، حصاة الاحليليه) مثللو تعبيرات اصطلاحات طبيه‌دندر.

حَصاد { [ع] اكين، چاير بيچمك، بيچلمك: (حصاد مزروعات، ترلانك حصادی) ترلالری بيچمه زمانی معناسنده‌ده قوللانيلير. (ح) نك كسريله تلفظی جائزدر: (وقت حصاد، موسم حصاد).

« قلم وقت حصاد اولسه نوله سنبله چين »
(نظيم)

حَصافَت { [ع] ارشد وعقلی قوی، رأی وفكری متين، درايتی غالب اولمق معناسنی افاده ايدر.

حَصانَت { [ع] بر بنا وياخود عملك — طبيعی ويا صنعی اولسون — ضبط اولنه‌ميه‌جق درجه‌ده متانتلی، صرپ اوليشی: (حصانت حصار، حصانت موقع، طابيه‌نك حصانتی).

حَصْبَه { [ع] قيزامق علتی، طاعون چيبانی معناسنه‌در. بين العوام يارامازچوجقلره اطلاق اولنور. (ص) ك فتحيله‌ده لغتدر.

حَصْر { [ع] برنسنه‌نك اطرافنی قوشادوب صيقشديرمق، اطرافی قوشاديلوب صيقشديرلمق: [حصر قلعه، طابيه‌نك حصری] § مخصوص قيلمق، قيلنمق؛ باشقه طرفه تجاوز ايتديرمه‌مك، ايتديرلمه‌مك: (برنقطه‌يه حصر نظر، حصر افكار، حصر اوقات، ايكيجيلك صنعتی بروسه حواليسی اهاليسنه حصر اولنمش كبيدر؟) § لاقيردی سويلركن وياخود جهراً اوقوركن طوتيلوب قالمق. بو معناده « صفت » موقعنده قوللانيلير: [حافظ سورهٔ والذارياتی اوقوركن حصر اولدی قالدی] بويله طوتيلانلره (حَصِر) دينيلير: (خطيب حصر، حافظ حصر).

حَصير { [ع] معروف سازدن اورمه دوشه‌مه: (قابا حصير، اينجه حصير، حصير پاره) سازلرك بربرينی حصر وتضييق ايده‌رك اعمالی سبب تسميه‌در. (حصيرجی) = حصير ياپان، صاتان:

« احسنت اول كدای تحمل بدوشه كيم »
« يانسه جهان ايچنده حصيری بولنميه »
(نائلی قديم)

حَصيف { [ع] حصافتله متصف، حصافتلی آدم: (مدبر حصيف، رئيس حصيف). [حَصيفانه] = حصافتلی آدمه ياقيشه‌جق صورتده.

حَصين { [ع] حصانتلی، محكم، صرپ بر: (موقع حصين، بنای حصين، قلعهٔ حصينه).

حَضَر { [ع] اوتوريجی اولمق حالی (سفر) مقابلی. يولجی اولمه‌يوب ودشمنه مقابله ايچون حاضر بولنميوب برنده قرارايتمك. (حَضَرِی) = حضره منسوب، اوتوريجيلق حالنه عائد (سَفَرِی‌ه) مقابلی. بو نلر اصطلاحات عسكريه دندر: (حال سفر وحضر،

ترتيب حضرى ، ترتيبات حضريه ، وقت حضر) (ماحضر) = حاضر اولان ، موجود بولنان شى :

« ميزبان اولسه‌ڭ اكردويمز دوچشم ميهمان »
« ماحضر ايتسه‌ڭ آنكا خون دل واشك ترى »
(نظيم)

حَضْرَت { [ع] لغتده قرب ، پيشكاه معناسنه‌در . ابتدالرى فلانڭ پيشكاهنه ، حضورينه موقعنده قوللانيلوب مؤخراً كثرت استعمال ايله كلمهٔ تعظيم حكمنى آلمشدر . اليوم بو معناده استعمال اولنيور . بو استعماله كوره (قرب ، حضور) (ذات) دن كنايه‌در . [جناب] ده بونڭ كبيدر . شان قدسيسنى تعظيماً مصحف شريفه دخى (حضرت قرآن) دينيلير . لكن بو مقامده (جناب) قوللانيلماز . بعضاً بربيوك ذاتدن كنايه اوله‌رق يالڭز [حضرت] قوللانيله بيلير . بوموقعده كذلك (جناب) قوللانيله‌ماز . جمعى (حَضَرات) در : [حضرت الله ، حضرت پيغمبر ، حضرت على ، حضرت پير مولانا جلال الدين رومى] .

« سن الم چكمه كوكل حضرت الله يابار »
(كانى)

« باشقه برقوت ويرر جنكاورانڭ قلبنه »
« قلب لشكركاهده اولدقجه حضرت منجلى »
(معلم ناجى)

حَضِيض { [ع] « اَوْج » مقابلى . معناى لغويسى آلچاق ، دوز اوتوراقلو ير :

« بن حضيض خاكده‌يم سن اوج استغناده‌سڭ »
(نائلئ قديم)

§ علم هيئت اصطلاحنجه كواكب سياره‌نڭ كرهٔ ارضه اڭ يقين بولندقلرى ، تعبير ديكرله كرهٔ ارض وكواكبڭ مركز شمسدن اڭ اوزاق اولدقلرى نقطه ديمكدر . بو اصطلاحه كوره‌ده مقابلى (اَوْج) در .

حَطَب { [ع] اودون . (حَطّاب) = اودونجى . (حَطّابه) = اودونلق ، اورمانلق : (حطب انبارى ، حطب امينى)

« دم روح القدس اولسه اوشهك لايقدر »
« مطبخ عزتنڭ شعله فروز حطبى »
(نظيم)

حَظّ { [ع] فى الاصل خير جهتندن اولان بهره ، نصيب معناسنه‌در : (حظّ جزيل ، حظّ قليل)
§ خوشه كيتمه ، خوشلانمه . اسانمزده اكثريا (ايتمك) ماده‌سيله بومعناده قوللانيلير :

« غم عشقڭ جهان ملكنده بولدم شادمان اولدم »
« كيشى غربت ديارنده ايدرمش آشنادن حظّ »
(باقى)

حظيره { [ع] فى الاصل برنسنه‌يى دائراً مادار محيط اولان شيئه دينور . بومناسبتله اطرافى چاليدن وياخود سازدن معمول چيت ايله مستور اولوب ايچنه دخول ممكن اولمديغى

ایچون درونسنده مواشی یاتیردقلری (آغیل) . اطلاق اولنور . § بنـه بو معنی قرینهسیله اطرافی پارمقلق ، یاخود دیوار ایله مستور طوتیلان جوامع شریفه وتربه وتکیه باغچهلرینه دینیلیرکه اکثریا درونلرینه دفن اموات اولنور . بو حاله کوره اطرافی محفوظ محل دفن ، قبرستان دیمکدر : [معلم ناجی مرحوم جنتمکان سلطان محمود خان حضرتلرینك تربهٔ شریفهلری حظیره‌سنده مدفوندر — رحمةالله علیه رحمةً واسعه] جمعی (حَظائِر) در. [حظیرة القدس ، حظیرهٔ قدس] = جنته اطلاق اولنور . غلط فاحش اولهرق بو لفظی (خَطیرَه) صورتنده قوللانمامالی.

حَفْر { [ع] قازمق ، قازلق : (تملری حفر ایتدیلر ، قویونك حفرینه باشلانلدی) ، (حَفْرِیات) = حفر ایتمهلر، قازشلر.

« کنار جوی فراوانده حفرچاه عبث » (سامی)

حَفَظَه { [ع] « حافظ » ك جمعی . فقط اومعناده قوللانیلماز. انسانك اعمالنی یازمغه من‌عندالله مأمور اولان ملائکهٔ کرامه اطلاق اولنور.

حَفید { [ع] طورون . انسانك اولادینك اولادی دیمکدر. مؤنثی [حَفیدَه] در . جمعی اولان (اَحْفاد) مذکر ومؤنثه شاملدر .

حَفیر ، حَفیرَه { [ع] درینجه قازلمش یر ، چوقور، قبرهده اطلاق اولنور : (شـوحفیرهٔ ابدیده مدفون اولان کنجك مدت حیاتی اون یدی بهاردن عبارتدر . بهار عمرینك الك رونقلی چاغنده ایکن صرصر شدید اجلك تأثیر بی امانیله — وقت خزان ایرمهدن یره دوشن صولوق، صاری یاپراقلر کبی — خاك سیاهه دوشمشدر) جمعی (حَفائِر) در .

حَفیظ { [ع] اسماء حسنادندر . (یاحافظ) کبی حفظ ایدیجی ، اسیرکهییجی معناسنده یالکز حق الٓهیده ایراد اولنور : (یاحفیظ، حفیظالله)

« خامهٔ قدرت (رضا) نك جبهۀ آمالنـه »
« المش تحریر [اللهمّ سهل یاحفیظ] »

حَقّ { [ع] الله ، تکری: (حضرت حقّ ، حق تعالی ، جناب حق ، حق جلّ وعلی شانه)

« حق تعالی عظمت عالمینك پادشهی »
« لامکاندر اولهماز دولتینك تختگهی » (شناسی)

§ نفس‌الامره مطابق ، متحقّق ، ثابت ، طوغری. (باطل) ك مقابلی، ضدی : (اعتقاد حق، مذهب حق، دین حق، قول حق) بومعناده مؤنث اولهرق (حقّه) طرزندهده قوللانیلیر : (اعتقادات حقّه ، مذاهب حقّه) §

انسانك كنديسنه لازم وعائد اولان خصوص، نسنه : (حق صريح، حق ظاهر ، فلان حقنى طلب ايديور) .
(متعلق) معناسى قصد اولنەرق ايراد ايديلنجه دائما (دە) اداتيله برلكدە قوللانيلير . مثلا (بو ايش حقندە نه ديور) ، (آنك حقندە بويلە ديور) دينيلير. (حق بين) = حق كوريجى، حق كوريجى . (حق بينانه) = حق كوريجى يه كورە . (حق شناس) = حق طانيجى ، طانيان ؛ حقه رعايت ايديجى ، ايدن (حق شناسانه) = حق طانيجى اولانه ياقيشەجق صورتدە (حق پرست) = حقه طابيجى، طاپان (حق پرستانه) = حقه طاپانه لايق طرزدە (حق گو) = طوغرى سويله يجى ، سويله ين (حق گويانه) = طوغرى سويله ينه لايق صورتدە (حق گويى) = طوغرى سويله يجيلك.
(بحق) = حقلى اولەرق ، حقيله
(ناحق) = حق دكل ، حقسز :

« طبيعت روشن اولماز اولمدقجه ديده حق بين »
« آليرمى بيت بى روزن ضيا خورشيد انوردن »
(فطنت)

حقا } [ع] طوغريسى ديمكدر . (كه) اداتيله برلكدە ايراد اولنورسه (طوغريسى بوكه) ديمك اولور. بونك يرندە بعضاً (الحق) دە قوللانيلير :

« نزول ايتدى زمينه آيت رحمت ايدى حقا »
(نعت — ثابت)

« حقا كه قصيدە دە ظهيره »
« نظم ايتمدى كيمسەلر نظيره »
(لا)

§ بعضاً (حق اولەرق، كرچكدن) معناسندە (حقاً) دن مخفف اولەرق استعمال اولنور : (حقا مؤمنم ، حقا مسلمانم)

« نيك تدبير ايدرك حقا اول آصف منزلت »
« قلعەيە ديكدى لواء فتحى جانندن بچوب »
(لطفى)

حقارت } [ع] خوار كورمك، عادى وباياغى صايمق ، باياغى معامله ايتمك : (علو جناب صاحبى حقارته كلمز ، عزت نفسه مالك اولان حقارت چكمز) § بعضاً « حقيرلك » معناسندە قوللانيلير :
(فلان حقارت ايچندە ياشادى)

« كوروب آلودە بنى ايتمه حقارتله نكاه »
(واصف)

حقانى } [ع] حقى التزام ايدن، عادل : [مرد حقانى] § حقه مقرون ، موافق حق اولان :
(امر حقانى ، حكم حقانى)

حقانيت } [ع] حقانيلك، عدالت؛ واجب اولانى اجرا

ایتمك : (افعال وحرکاتنده حقانیتدن آیرلمایان محبوب‌القلوب انام اولور)

حَقایِق [ع] طوغری اولان اصللر ، شبهه‌سز بولنان شیلر . (حَقِیقَت) ك جمعیدر : (آشنای حقایق ، روزنامهٔ حقایق) تراکیب عربیه‌ده (یا) ایله یازلماز . مثلا (جریدة الحقائق ، خلاصة الحقائق) کبی مطلقا همزه ایله یازیلیر :

« بندن صورك حقایق اسرار آدمی »
(نابی)

حَقُود [ع] پك کیندار ، زیاده کینجی : (شخص حقود ، دشمن حقود) ، (حَقُودانَه) = حقودجه‌سنه .

حَقِیر [ع] قدر و اعتباری اولمایان ، عادی وبایاغی اولان : (شیٔ حقیر ، بدل حقیر ، عبد حقیر ، شخص حقیر) . بری نفسنه اسناداً استعمال ایتدیکی تقدیرده تواضع ومحویت حکمنی احتوا ایدر . [حَقِیرانَه] = حقیر اولانه ، نفسنی حقیر کورنه مناسب کوریله‌جك صورتده دیمکدر .

« لیك بر بندهٔ حقیرم بن »
« عملم اهل خیره خیر دعا »
(فضولی)

حَقِیق [ع] لایق ، واجب اولان ؛ حق ثابت بولنان :

« فخر عالم که آنك مدحن ایدردم شب وروز »
« سخنم مدحتنه اولسه سزاوار و حقیق »
(نظیم)

حَقِیقَت [ع] بر شیئك طوغریسی اولان کنهی ، اصلی :

(بارقهٔ حقیقت مصادمهٔ افکاردن چیقار — قول مشهور)

« بر حقیقت قالسون عالمده اللّهم نهان »
(معلم ناجی)

(حَقِیقَةً) = حقیقت یعنی طوغری اوله‌رق ، کرچکدن . (فی الحَقِیقَه) = حقیقتده ، کرچکدن دیمکدر . بعضاً (طوغریسی) موقعنده قوللانیلیر : (حقیقت ! انسان فانی اولدیغی حالده ینه حیات ابدیه‌یه مظهر اوله‌جق کبی چالشمایدر — سعی مقاله‌سی) § اصل وضع اوزره ثابت ومستعمل اولان کلمه . (مجاز مقابلی) § انسانه حفظ و رعایتی حق و لازم اولان وفادارلق ، نعمت شناسلق ، مودتپرورلك کبی وجائب ممدوحه : (حقیقتلو قارداشم ، نه حقیقتسز آدم ایمش) کبی تعبیرات بو معنایه کوره‌در . (حَقِیقَت شِناس) = حقیقتی طانیان ، بیلن . (حَقِیقَت شِناسانَه) = حقیقتی طانیانه یاقیشه‌جق صورتده . (حَقِیقِی) = حقیقته منسوب ، کرچك اوله‌رق .

«حقیقتسزلك ایتدك سود یکم رنجیده یزسندن»
(لا)

حَكّ [ع] قازیمق ، قازمق . بر شیئك اوزرینی چلیك قلمله

يازى وياخود رسم اولەرق اويمق : (حك مهر ، حك سهو ، غلطك حكى) .

حَكّاك { [ع] صنعت حك ايله اشتغال ايدن آدم ، صنعتكار : (حكاك مشهور حسنى ، حكاكلر چارشوسى) ، (حَكّاكى) = حكاكلك .

« درون پرهوس مجموعهٔ حكاكه دونمشدر »
(نابى)

حَكَم { [ع] اصطلاحات فقهيەدندر . ايكى خصمك بينلرندە موجب نزاع اولان مادەيى ، دعوايى فصل ايچون رضالريلە حاكم نصب ايتدكلرى كيمسەيە اطلاق اولنور .

حَكيم { [ع] حكمتلە متصف ، موجوداتك حقايق ودقايقنە واقف اولان مرد عاقل وكامل : (مورخ مشهور ابن خلدون بر حكيم ذوفنون ايدى ، مصاحب سنان پاشا برحكيم حقيقت آشنا ايدى) § اوائلدە اكثريا حكما فن طبە آشنا بولنمق حسبيلە لسانمزدە (حكيم) « طبيب » معناسندە قوللانيلمشدر . بولفظى (هكيم) طرزندە يازمق غلط فاحشدر . (حَكيمانە) = حكمتلە متصف اولانە ياقيشەجق صورتدە ديمكدر :

« نافع اولماز مرض عشقە مداوات حكيم »
(نوعى)

حَلّ { [ع] چوزمك ، چوزلمك : (عقدەنك حلى ، حل عقدە) § ترددە محل قالميەجق صورتدە ايضاح مادە ايتمك ، ايدلمك : [حل مسئلە ، حل مشكلات ، معادلەنك حلى] § « تحليل » مقامندە يعنى مركباتى اصول كيمايە توفيقاً يكديكرندن تفريق ايدوب ويا اريتوب جزء جزء ايتمك معناسندە دخى قوللانيلير :

« نولە حلندە عاجز اولسە عقل جوهر اول »
« همايوننامهٔ اوصافى بر متن معقددر »
(نظيم)

حَلّاج { [ع] پاموق آتان صنعتكار .

حَلال { [ع] شرعاً حرام اولميان ، جائز و مباح اولان . (حلال ايتمك) = برشيئك عوضندن گچوب باغشلامق ، عفو ايتمك . (حلال زادە) = عفيف ، طوغرى ، پاك مايە . (حلاللغە آلمق) = تزوج ، نكاحلى قادين ايتمك : (آنا سودى كبي حلال) ، (حَلالى) = آريشى بورومجك ، آرغاجى پاموق بز : (حلالى كوملك) .

حَلّال { [ع] حل ايديجى ، ايدن ؛ آييروب آچيجى ، آچان : (حلال مشكلات ، حلال غوامض)

حَلاوَت { [ع] طاتليلق ، طاتلى اولمق : (حلاوت كلام ،

حلاوت تکلّم ، حلاوت اصوات) .
(حَلاوتبخش) = طاتلیلق ویریجی .
(حَلاوتیاب) = طاتلیلق بولیجی .

حَلَزُون | [ع] صوکلی بوجك قابوغی، قابوقلی بوجك.

اصطلاحجه اوقابوق کبی یعنی ساعت زنبورکنه مشابه قیوریق قیوریق اولان شکل دوری یه (حَلَزُونی)د ینیلیر : (فَصیلهٔ حَلَزُونیه ، اَشکالِ حَلَزُونیه).

حَلْقَه | [ع] دائره شکلنده اولان شی : (بوبون حلقه‌سی ، قابو حلقه‌سی ، یوزوك حلقه‌سی، زنجیر حلقه‌سی، قولاق حلقه‌سی) ، (حَلْقَه بگوش) = قولاغی حلقه‌لی. § بر قاچ انسانك دائره شکلنده اجتماعی : (حلقهٔ درویشان ، حلقهٔ تدریس ، حلقهٔ فضلا) بو معناده لامك تحیله‌ده تلفظی جائزدر . (حَلْقَوی) = حلقه شکلنده، اورته‌سی بوش تکرلك رسمنده دیمکدر :

« خادم حلقه‌بگوش دری سادات کرام »
« بندهٔ بارگهِ جودی هزاران جلبی »
(نظیم)

حَلْوا | [ع] انواعی چوق معروف طاتلو طعام: (اون حلواسی، ایرمك حلواسی، طحین حلواسی، صوسام حلواسی، غازیلر حلواسی)، (حَلْوایی، حلوافروش) =حلوا صاتان، حلواجی:

« طبعمه فیض خدا ذائقه بخش الهام »
« قند معنی لب اندیشه‌مه حاضر حلوا »
(نظیم)

حَلیله | [ع] زوجه، نکاحلو قادین : (فلانك حلیله‌سی خانم). (حَلیل) زوج، قوجه دیمك ایسه‌ده لسانمزده قوللانیلماز. (حَلائِل) = حلیله‌لر، حرملر دیمکدر .

حَلیم | [ع] حلم ایله متصف، حلم صاحبی؛ طبیعتی یوموشاق اولور اولماز شیئه طارلماز آدم. (حَلیمانه) = اویله یوموشاق مزاجلی آدمه یاقیشه‌جق صورتده :

حَمائِل | [ع] (حَمالَه)و(حَمیله)نك جمعی. معنای اصلیسی قیلنج باغیدر. لسانمزده بویونه آصیلان نسخه‌یه اطلاق اولنور ومفرد حکمنده قوللانیلیر. مفردلری اصلا قوللانلماز . تحریف ایله (حمایل) طرزنده یازلاملی.

حَمائِم | [ع] (حَمامه)نك جمعی. کوکرجینلر دیمکدر . (حمایم) طرزنده یازلماملی .

حَماسَت | [ع] شجاعت فطریه، بهادرلك، قهرمانلق : (شهزادهٔ جوانبخت جناب (بایزید)ك قوصوه ملحمهٔ کبراسنده ابراز ایتدیکی فرط حماست (ییلدیرم) عنوانیله تلقیبنه سبب اولمشدر) .

حَماقَت { [ع] احمقلق، بوكَلك، آڭلامه‌مق حالى: (حماقت برعلتدركه تداوى اولنه‌ماز) .

حَمّال { [ع] يوك طاشيان، يوك كوتورن آدم: (حمال سمرى صيريق حمالى، اسكله حمالى، اوودون حمالى، اجرت حماليه)، (حمّالانه) = حمالجه سنه .

« يوك دكلدر كنديته صبرتنده حمّالك سمر »
(سرورى)

حَمّام { [ع] ايچنده يبقانيله‌جق صيجاق ير، محل معروف: (قدرت حمّامى) = صيجاق قايناره‌جه، قابلوجه . (حمّامى) = حمامجى . حمام ياپان ديوارجى‌يه ده (حمامجى) دينير .

حَمامه { [ع] كوكرجين § قومرى دينيلن قوش .

حَمْد { [ع] فضيلت ايله ثناوسپاس . جناب حقه مخصوصدر . انسانك اوزرينه لازم كلن منت نعمتى ادا ديمكدر: (حمداً لله، حمداً ثم حمداً)

« طبعمى فيض نعوتك ايلدى حسّان روم »
« حمدلله شاعران دهرك اولدم اشعرى »
(نظيم)

حَمْدَله { [ع] الحمدلله ديمك كه بوندن منحوتدر .

حَمْراء { [ع] چوق قيرمزى، بك قيزل معناسنه اولان (اَحْمَر)ك مؤنثى : (قصر الحمراء) = اندلس ديارنده زمان اسلامده انشا اولنمش برسراى مشهوردركه حالا موجوددر . (كل حمرا، لاله حمرا، بساط حمرا) .

« غنچهٔ كلزارى سبزايت لالهٔ حمرايه باق »
(باقى)

حَمْقاء { [ع] (اَحْمَق)ك مؤنثى: (جاريهٔ حمقا . خادمهٔ حمقا)

حَمْل { [ع] يوك . بومناسبتله كبه‌نك يوكنه يعنى آناقارننده اولان ياورويه اطلاق اولنور :(وضع حَمْل) = چوجق طوغورمق § يوكلولك، كبه‌لك : (آثارحملى، مدت حمل، حالت حمل) § اسناد معناسنده ده قوللانيلير : (سكوتى جهلنه حمل ايتمك خطادر) . (يوكلمك) معناسنده قوللانيله‌ماز .

حَمَل { [ع] قوزى . بروج فلكيه دن كنديسنده اجتماع ايدن كواكبك شكلى قوزى‌يه مشابه اولان بربرجك اسميدركه كونش شهرمارتده اشبوبرجه نقل ايتمكله تساوىٔ ليل ونهار وبيعى وقوعبولور :

« جلوه كاهن ايده‌خورشيدفلك برج حمل »
(نفعى)

حَمْلَه { [ع] صالديرمه، صالديريش، آتيله : (حملهٔ رستمانه، حملهٔ اولى) جمعى [حَمَلات] : (حملات قهرمانانه) (حمله‌جى) = قايقجى .

« ضرب تيغ قدر انداز قضا پيكارى »
« ايتدى هرحمله‌ده دشمنلرينى رو بقفا »
(نظيم)

حَمَلَه [ع] (حامل)ك جمعی : (حمله قرآن) = قرقان كريمك مزايا سنه واقف اوله رق حافظی اولوب مقتضاسنجه عامل اولمغه چالیشانلر دیمكدر . مآل آشنا اولمايان حافظلره تبركاً اسناد اولنور .

حَمُولْ [ع] تحملو ، حوصله سی گنیش آدم : [هر آدم اوقدر حمول اوله ماز] ، (حَمُولانَه) = حمولجه سنه : « سكوت حمولانه »

حَمُولَه [ع] يوك . اكثريا كميلر ايله سوق وجلب اولنان يوكلره اطلاق اولنور : (مقدار حموله ، حموله نك نولی ، اخذ حموله) .

حَمِيَّتْ [ع] غيرت وناموسه تعلق سببيله برشيدن عار و استنكاف ايتمكدركه انسانيته وبا ـ خصوص مليته عائد كافهٔ فضائلك زبدهٔ معانيسنی جامع برخصلت پاكيزه در : (حميت دينيه ، حميت ذاتيه ، حميت اسلاميه صاحب حميت) ، (حميت مَنْد) = حميتلی (حميت مَنْدانَه) = حميتلی اولانه ياقيشه جق صورتده . (حميت مَنْدی) = حميتليلك . (حميّت جاهليّه) = تعبيری جهل ايله قاريشيق اولديغندن بوس بتون باشقه معنايی حاويدر :

حَمِيدْ [ع] اسماء حسنادندر : (رب حميد ، حميد مجيد) § حمد وسپاسی جالب اولان خصائل وفضائل عاليه ايله متصف ذات .

حَمِيمْ [ع] صوی صوب § پك صيجاق ، پك قاينار نسنه :

« شرر ناثرهٔ نهری معاذالله اگر »
« آب حيوانه اثر ايتسه اولور ماء حميم »
(نظيم)

حَنّانْ [ع] كذلك اسماء حسنادندر « رحيم » معناسنه در . ذاتاً (حَنـان) = مرحمت ، رقّت ، رأفت ديمكدر .

حَنْجَرَه [ع] بوغاز ، خصوصيله غيرتلاقده سس ظهور ايدن قسم . اصطلاحات طبيه دندر . (حَنْجَری ، حَنْجَرِيَه) = بوغازه ، غيرتلاغه متعلق : (امراض حنجريه) .

حَنْظَلْ [ع] ابوجهل قاربوزی ديديان برنوع نباتدركه بعض امراضه نافعدر .

« قيلار مضرت بلغمی ازاله حنظل »
(فضولی)

حَنَفی [ع] امام اعظم ابو حنيفه نعمان بن ثابت رضی الله عنه حضرتلرينك مذهبنه تابع اولان : (مذهب حنفی ، حنفیّ المذهب ، رجال حنفيّه ، فقهای حنفيّه) جمعی (حَنَفِيُونْ)

حَنَكْ [ع] آغيز طاوانی ، داماق . آغيزك آلت جهتنده ده ديديلير . (حَنَكِی) = داماغه متعلق . بونلر اصطلاحات طبيه دندر .

حَنين { [ع] شوق ، آرزو § شدت اشتیاقدن آغلایوب فریاد ایتمك : (حنین حزین) .

حَوّاء { [ع] (آدم) علیه السلامك زوجه‌سی ، ام البشر .

حَواجِب { [ع] « حاجب » ك جمعی . اورایه مراجعت اولنه .

حَوادِث { [ع] «حادثه» نك جمعی . عالمده هر كون یكیدن یكی‌یه وقوعه كلن ایی ، كوتو حاللر دیمكدر . اكثریا مفرد حكمنده قوللانیلیر . یرینه كوره جمع اوله‌رق استعمال اولنور . مثلا (جریدهٔ حوادث ، حوادث مملكت) كبی . (حادثه) ایله معنالری وموقع استعماللری فرقلیدر . بونك موقعنده (حادثه) قوللانیله‌ماز . فقط جمع دیكر اولان (حادثات) بونك مقامنده قوللانیلیر . ذاتاً جمع اولان (حوادث) ی تكرار (حَوادِثات) طرزنده جمعلندیروب استعمال ایتمك عبثدر ، لزومسزدر : (حوادث سائره ، حوادث جدیده ، حوادث مؤلمه) .

« بی‌غایه‌در آمد شد امواج حوادث »
(توفیق)

حَوارِیُّون { [ع] (عیسی) علیه‌السلامك اصحابی اولان اون ایكی ذاته اطلاق اولنور . مفردی امدادجی ، یاردیمجی معناسنه (حَوارِی) در .

حَواسّ { [ع] (حاسّه) نك جمعی : (حواس خمسه) . اورایه ده باقیكز .

حَواشِي { [ع] (حاشیه) نك جمعی : (حواشیٔ وجیزه) مفردینه مراجعت اولنه .

حَواصِب { [ع] (حاصب) ك جمعی . شدتلی روزكارلر : (هبوب حواصب) .

حَوالَه { [ع] اصطلاح فقهیه‌ده دینی بر ذمّتدن دیكر ذمّته نقل ایتمكه اطلاق اولنور . حواله‌نك انعقادنده محیل بشرط السلامه ذمّتدن بری اولور . آنكیچون بعد الانعقاد محال علیه افلاس ایتسه محال له ینه محیله رجوع ایدر : (حَوالَهٔ مبهمه) = تعجیل ویا تأجیلی ذكر اولنمایان حواله . (حَوالَهٔ مُطلَقَه)= محیلك محال علیهده‌كی مالندن اداسی مقیّد اولمیان حواله . (حَوالَهٔ مُقَیَّدَه) = بالعكس محال علیهك ذمتنده ویا یدنده بولنان مالدن اداسی مذكور اولان حواله دیمكدر . بونلر اصطلاحات فقهیه‌دندر . § برشیٔ سپارش ایتمك ، برایشی توصیه ایله‌مك : (خانه‌یه لازم اولان اشیانك مبایعه‌سنی قارداشمه حواله ایتدم ، مغازه‌نك امر انشاآتنی معماره حواله ایتدم ، اوایشی كیمه حواله ایتدی) § مانع ، حائل معناسنده قوللانیلیر : (تخته حواله ،

حواله‌لی) § اختلاجات عصبیه ویاشدتلی نوبت ایله چوجقلرده ظهور ایدن مرض معلومدرکه اکثریا دیش چیقه‌جنی زمانلرده مشاهده اولنور : (حواله علق، حواله کلدی) ، (حوالۀ) = حواله اوله‌رق، حواله صورتیله . (حواله‌نامه) دیکرینه چویریلن آقچه‌یی حاوی کاغد . (حواله سندی) = دین ، ذمت کاغدی . جمعی (حَوالات) .

حَوالی { [ع] بر دیارك اطرافی ، جوارلری معناسنه (حول) ك جمعیدر . مفردی بونك یرنده قوللا- نیلماز : (حوالئ حجاز ، حوالئ شام ، قونیه حوالیسی) .

حَوائج { [ع] (حاجت) ك جمعی . استعمالی مادیاته منحصردر . (حاجات) بونك موقعنده قوللانیلماز : (حوائج ضروریه ، حوائج شتائیه ، حوائج بیتیه) .

حَوْزَه { [ع] بر حکومتك زیر اداره‌سنده بولنان ممالکك مجموعی ، دائرۀ اداره‌سنك جمله‌سی : [حوزة الاسلام] = بلاد اسلامیه .

حَوْصَلَه { [ع] فی الاصل قوش قورصاغی ، معده ، جوف بدن کبی معانی‌یی متضمن ایسه‌ده لسانمزده انسانك صبر وتحمل خصو- صنده‌کی طاقت درونیسنه اطلاق اولنور : (حَوْصَلَه سُوز) = طاقت ، تحمل یاقیجی ، محو ایدیجی . (تَنْك حَوْصَلَه) = حوصله‌سی طار ، صبرسز . (تَنْك حَوْصَلَه) = حوصله‌سی یوققه ، طایانماز . § اصطلاح طبجه قوبروق صوقومی کبکی ایله قالچه کمیکلرینك تشکیل ایتدکلری بوشلغه ، چوقوره دینیلیر :

« دردمن حوصلۀ خامه‌یه صیغماز ثانی »
« آنی وابستۀ هنکام ملاقات ایده‌لم »

حَوْض { [ع] درونده صو بریکد- برمکه مخصوص چوقوردرکه آلتی واطرافی طاش ویاطوغله‌دن کیرج وخراسان وچنتو ایله مخلوطاً یاپیلان خرج ایله دیوار اوله‌رق اعمال اولنور : (حوض صغیر ، کنار حوض ، حوض تهی حوض بهشتی) § سفائنك اجرای تعمیراتنه مخصوص محل که عندالاقتضا ایچنه صو طولدیریلوب بوشالدیلیر . ترسانۀ عامره‌ده بونك برده دکیز اوستنده طوردیغی حالده استعمال اولنان نوعی واردرکه آکا (حوض سابح) = (یوزیجی حوض) دینیلیور :

« بر حوض مبارك اول مقامی »
« سیراب ایدردی فیض تامی »
(غالب دده)

حَوْل { [ع] ییل : (حول تام) § اطراف ، چوره : (حول بیت ، حول کعبه) § قدرت معنا- سنی ده حاویدر : (لاحول ولا قوة الا بالله) بوراده کی (حول) قدرت معناسنی افاده ایدر . (حَولی) = خانه‌نك

درون تحتانیسی دیمکدرکه تحریف ایله (آولو) دینیلیر .

حَیّ { [ع] اسماء حسنادندر : (جناب حیّ لایموت) :

« ای حی وقدیر اولان آلهی »
« بی مثل و مشابه و مضاهی »
(مقدمه)

§ حیات ایله متصف اولان، دیری: (حیّ ومیّت) (حیاً) = دیری اولهرق، اولدیغی حالده دیمکدر: (رئیس اشقیایی حیاً دردست ایتدکلری) .

حَیاء { [ع] ایکی نوعدر . بری لوم و تعییب اولنهجق اوضاعدن اجتناب وحجاب اتمه، چکینوب اوتانمه که بوکا (حیاء فطری) دینیلیر. مثلا (عندالناس کشف عورتدن وافعال مماثلهٔ سائرهدن حیا) کبی؛ ایکنجیسی خوفاً من الله معاصی ومناهیدن اجتناب وامتناع ایتمکدرکه بوکا (حیاء ایمانی) اطلاق اولنمشدر . حدیث شریفده ذکر اولنان حیا بو ایکنجی نوعیدر .

(بی حیا) = عارسز ، اوتانماز :

« بریسی بحرعطادر بریسی قلزم داد »
« بریسی کان حیادر بریسی کنج سخا »
(نظیم)

حَیات { [ع] جانلیلق، دیریلک: (حال حیات ، مدت حیات) ، (حیات افزا) = حیات آرتیریجی ، آرتیران (حیاتبخش) = حیات ویریجی ، ویرن :

« ویرمهین جانن سکا بولماز حیات جاودان »
(لا)

« قادر بیچون حیات وممات »
(نظیم)

حیّاكَ الله { [ع] الله عمریکی اوزون ایتسون معنا- سنده برجملهٔ دعائیهدرکه کمال تحسین مقامنده ایراد اولنور .

حَیث { [ع] ادات . یالکیز اصلا قوللانیلماز. غایت اعتباریله بالترکیب قوللانیلیر . بوتقدیرده آخری مضموم اوقونور : (مِن حیثُ المجموع) = غایهٔ یکونندن ، طوپدن دیمکدر .

حَیثیّت { [ع] مزیت، اعتبار، شرف: (حیثیت ذاتیه، حیثیت رسمیه)، (فضیلت علم واخلاقك انسانه اعطا ایدهبیلهجکی حیثیت ومزیته هیچ بر عاقلك شریعهٔ حکمهٔ بر سوز سویلمکه حق یوقدر — حیثیت مقالهسی) .

حَیدَر { [ع] ارسلان § حضرت امام علی رضی الله عنه :

(حیدرکرّار) = دونهدونه حمله ایدن. حضرت امامك اوصاف شریفهلرندندر.

(حیدرانه) = ارسلانجه سننه ،

(حیدری) = ارسلانانق ، حیدره منسوب § اکثریا مولوی درویشانك کیندکلری اوکی تکمهسز، قولسز بر نوع یلك :

« معركه پرداز پسندیده ری »
« یوسف حیدر شیم روزکار »
(نفعی)
« سرور دین پادشه نامدار »
« حیدر خصم افکن ودلدل سوار »
(نظیم)

حَیْرَانْ [ع] شاشه قالمش ، شاشمش ، شاشرمش :
« ای ملك سیما که سندن اوز که حیراندر سکا »
« حق بیلور انسان دیمز هرکیم که انساندر سکا »
(فضولی)

حَیْرَتْ [ع] نه یاپه جغنی بیلمه یه جك صورتده شاشیرمه ، شاشیروب قالمه : [القصه شدت حرمان کماله یتدکده و دریای حیرت طغیان ایتدکده خاطرمه بو بیتدی — فضولی] . (حیرت اَفْزا) = حیرت آرتیریجی ، آرتیران . [حَیْرت بَخْش] و [حیرت بَخْشا] = حیرت ویریجی ، ویرن . (حیرتزده) = حیرت اورمش ، شاشقینلقده قالمش .
« دیده مخمور وکریبان چاك وکاکل تارمار »
« حیرت افزادر قیامك جامه خوابکدن سنك »
(محمود ندیم)

حَیِّزْ [ع] طرف ، میدان ، مکان : [حیّز امکان ، حیّز اعتبار ، حیّز افتخار] .

حَیْضْ [ع] طائفهٔ نسانك عادت طبیعیهٔ شهریه‌سی .

حَیْفْ [ع] اِواه ، یازیق کبی ادات تأسف : (حیف صد حیف) (حَیْفَا) ده عین معناده و بعضاً هر ایکیسندن صوکره (که) ویا (کیم) علاوه‌سیله قوللانیلیر :
« واردق در سعادتنه یاری کورمه‌دك »
« کیردك بهشته حیف که دیداری کورمه‌دك »
(شیخ غالب)

حَیْلُولَتْ [ع] آره‌یه کیرمك ، آره‌ده پرده کبی مانع اولمق : (حیلولت موانع ، بعض امور مهمه‌نك حیلولتی) .

حَیَوانْ [ع] جانلی ، دیری مخلوقاتك جنسنه اطلاق اولنورکه جمیع انواعنه شاملدر . § اصطلاحده انساندن ماعدا جانلی مخلوقات اراده اولنورکه جمعی اولان (حیوانات) ده بو معنا اعتباریله استعمال ایدیلیر . بعضاً تشبیه طریقیله ادراکسز ، احمق آدملره‌ده اطلاق اولنور . (حیوان ناطق) = انسان دیمکدر . § حیات ، جان معناسنی ده افاده ایدر : (آب حیوان) . [حَیَوانی] = حیوانه منسوب ، دیریلکه عائد : (لذّات حیوانیّه) .

حَیَّه [ع] ییلان : (حیّهٔ اسود) = اکثریا دیار مصرده پیدا اولان قاره ییلان . جمعی (حَیّات) .

﴿ ح ﴾

حِبالْ ﴿ [ع] (حَبل) كـ جمعی . ایپلر ، خلاطلر دیمکدر .

(حِبّالْ) = ایپجی ، اورغانجی .

حِبالَه ﴿ [ف] آغ ، طوزاق : (حبالهٔ تلبیسات)

حِبر ﴿ [ع] مرکّب دینیلن یازی یازمغه مخصوص رنکلی مایع ، مداد § اوقومش بیلکج . بو معناده بالخاصه بنی اسرائیل یعنی موسوی خاخاملرینه اطلاق واکثریا جمعی اولان [اَحبار] استعمال اولنور: (احبار بنی اسرائیل ، احبار یهود) .

حِجاب ﴿ [ف] پرده ، اورتو ، ایکی شی آره سنده کی مانع : [حجاب چهره]= نقاب ، یوز اورتوسی (حِجابِ حاجِز ، حِجابِ صَدر)= اصطلاح طبجه کوکس ایله قارنی تفریق ایدن اورتو دیمکدر . (حِجابِ قَلب) = اصطلاحده جوف قلبی برطاقم حجره‌لره آییران پرده‌لره اطلاق اولنور . § اوتانمه ، صیقلمه : [بی‌حجاب] = اوتانماز، صیقلماز .

« غصه‌سندن باشمك قیل كبی اینجلمش‌تم »
« كیم تمله تینی اورتاسنده باشمدر حجاب »
(فضولی)

« رفع اولدی حجاب شاهدراز »
« عشق اولدی ملامت ایله دمساز »
(وله)

حِجازْ ﴿ [ع] جزیرة‌العربده‌مکهٔ مکرمه، مدینهٔ منور ایله طائف وحوالیسندن عبارت‌اولان دیار معروفه : (حجاز ولایتی، جانب حجاز مغفرتطرازه عزیمت ایتدی) . § موسیقیٔ شرقیده مقام، پرده : (حجاز پرده‌سی، حجاز پیشروی) موسیقیٔ غربیده (ده مینور) بونك مقابلیدر . (حِجاز کار) باشقه‌در .

حِجالْ ﴿ [ع] كلین اوطه‌سی دیمك اولان (حَجَله)نك جمعی . (رَبّاتُ‌الحِجال) = (رَبّات) (ربّ)كـ صاحبیّت، مالکیّت معناسندن جمع مؤنثیدر كه حجله صاحبه‌لری یعنی كلینلر دیمکدر :

« زهی مشاطهٔ زینت فزای طبع نظم آرا »
«عروس بکر فکرم رشك ربّات‌الحجال ایلر»
(نیلی)

حِجّه ﴿ [ع] بردفعه حج ایتمه : (حِجّةُ الوَداع) = باعث نزول قرآن ، مبلّغ احکام ایمان حضرت پیغمبر عظیم‌الشان افندیمزك

هجرت سنیهٔ نبویه‌لرینك اونجی سنه‌سنده یوز بیكی متجاوز اهل ایمان ایله برلكده ایفا بیوردقلری حجّ شریفدر كه ایرته‌سی سنه‌ده ارتحال نبویلری وقوع بولمشدر.
(ذی الحجّه) = شهور عربیه‌دن اون ایكنجی آی .

حِدَّت { [ع] انسانه عارض اولان طارغینلق ، تیزلك ، اوفكه كبی كسكینلك حاللری: (اوقدر حدتلنمش ایدی كه آغزندن چیقان سوزلری قولاغی ایشیتمه‌یوردی ، الك عادی بر قصور فوق العاده حدتی موجب اولیور) § كسكینلك: (حدّت تیغ ، حدّت سیف) .

حِذاء { [ع] بر شیئك مقابلی ، قارشیسی § برخط مستقیمك دوامیله حاصل اولان جهت كه تركجه‌ده برمسه ، چرپی تعبیر اولنور : (دكانلرك كافه‌سی بر حذاده ایدی ، چشمه‌نك حذاسنده بر دیوار واردر .)

حِراثَت { [ع] اكین اكمك ، اكلك ، اكینجیلك : (ترلانك حراثتی ، موسم حراثت) .

حِراسَت { [ع] قوریمق ، قورنمق ؛ حفظ ایتمك ، ایدلك : (بلده‌نك حراستی ، خانه‌نك حراستی ، حراست مملكت) .

حِرْز { [ع] محافظهٔ نفسه وسیله اولمق ایچون طاقیلان نسخه ، طلسم كبی شیلره اطلاق اولنور: (حرز جان ، حرز امان ، حرز مكرّم) .

« فارغ ایتدی عشقك اوز كه مهلكالردن بنی »
« حرز جاندر صاقلادی عشقك بلالردن بنی »
(فضولی)

حِرْص { [ع] بر شیئه زیاده‌سیله دوشمك ، برشیئی زیاده ایسته‌مك . اكثریا مذموم اولان حالاتده استعمال اولنور : (حرص مال ، حرص اقبال ، حرص جاه ، حرص نقود ، حرص پیری) .

حِرَف { [ع] (حِرفَت) ك جمعی: (حرف وصنایع) .

حِرْفَت { [ع] رزقه ، گچنمكه مدار اولان عمل ، كار ، صنعت : (اهل حرفت) = اصناف ، صنعت صاحبی .

حِرْمان { [ع] فی الاصل محروم ایتمك معناسنه‌در . لسانمزده بو معنی معتبر دكلدر . محروم اولمق ، محروم قالمق معناسنده قوللانیلیر :

«متصل حرمان قالور حاصل طمعدن اهل حرص»
« طرفه كیم آرتار بكا كلدكجه حرماندن طمع »
(فضولی)

حِزْب { [ع] طائفه ، برطاقم ، بر گروه انسان : (حزب قلیل ، حزب مجاهدین) .

« برحزب قلیل ایدی معینم »
« اعدا ایسه لشكر عرمرم »
(لا)

§ قسم ، بلوك : (حزب قرآن) § دوام اوزره اوقونان شی ، ورد ، دعا : (حزب شریف) .

حِسّ [ع] روحده‌کی طویمق قوّتی، ترکجه‌سی [طویغو] : (حس ظاهری ، حس باطنی ، حس رقیق، حس آنی) . [حس ایتمك] = طویمق ، ادراك ایتمك . مادیات و معنویاتده قوللانیلیر : (معامله باردەدن مغبر اولدیغنی حس ایتدم) . (حِسّی ، حِسّیه) = طویغویه متعلق، منسوب .

حِساب [ع] صایمق : (حساب قلیل ، حساب سریع) § قواعد مخصوصه‌سی واسطه‌سیله معلومات عددیه‌دن مجهولات عددیه‌یی استخراج ایدن علم : (علم حساب ، حساب اعشاری ، حساب تمامی، حساب تفاضلی) (عَلَی الحِساب) = مقدار معیّنك برقسمی اوله‌رق. (عِندَالحِساب، لَدَی الحِساب ، بِالحِساب) = حساب ایدلدکده. (یوم الحساب، روزحساب) = قیامت کونی. (حِسابی) = حسابه منسوب § طمعکار ، خسیس آدم. (حِسابیات) حسابه متعلق خصوصات:

« مخلص ابی باق دفتر الطاف خدایه »
« نه مصرف قیل ایلدیکنه ایرادی حساب ایت »
(اسعد مخلص پاشا)

حِسّیّات [ع] روحك ادراکاتی، حواس واسطه‌سیله روحده حاصل اولان طویغولر: [حسّیّات مادرانه ، حسّیّات عاشقانه ، حسّیّات الیمه ، حسّیّات شدیده] .

حِصار [ع] اطرافی مستحکم محل، قلعه: (روم ایلی حصاری، اناطولی حصاری ، آق حصار ، قاره حصار) . (بالا حصار) = قلعه‌نك مرتفع قسمی ، ایچ قلعه‌سی .

حِصَص [ع] (حصّه) نك جمعی : (حصص موجوده ، حصص مقیّده) .

حِصْن [ع] محکم ، صرپ محل، قلعه: (حصن حصین)= پك متین، صرپ قلعه. (حصن منصور) = دیار بکر ولایتنده برموقع .

حِصّه [ع] پای : (حصّهٔ منفعت، حصّهٔ عبرت ، قصّه دن حصّه) . (حِصّه‌دار) = حصّه‌لی ، پایی اولان (حِصّه‌یاب) = حصّه بولیجی ، بولان :

«اولانلر فیض یاب انتباه آثار قدرتدن»
«آلیرلر حصّهٔ عبرت تماشای طبیعتدن»
(رجائی زاده اکرم)

حِضانَت [ع] سوت آنالغی ، دایه‌لك .

حِفظ [ع] صاقلامق، صاقلانمق: [حفظ نقود ، کتابك

حفظی ، حفظ صحت ، حفظ لسان) ،
(تحت الحفظ) صاقلانه‌رق ، مأمور
مخصوصه ترفیقاً دیمکدر. § ازبرله‌مك،
ازبرلنمك : [حفظ قرآن ؛ قصیدهٔ
برده‌نك حفظی] . (حفظه چالیشمق)=
قرآن کریمی ازبرله‌مکه غیرت ایتمك :
«بغری یانغی اریمزدی اثر تابندن»
«نور حفظندن اگر شعلهٔ شمع آلسه ضیا»
(نظیم)

حِقْد { [ع] کین طوتمق ، دشمنلکی قلبنده صاقلامق که اوج
آلمق ایچون فرصته انتظار ایتمك دیمکدر.
مذموماتدندر : (حقد وحسد) .

حِکایه / **حِکایَت** { [ع] نقل وبیان ایتمك، اطرافیله یعنی صایوب دوکه‌رك سویله‌مك : [حکایهٔ حال ، حکایهٔ
سرگذشت ، حکایهٔ ماجرا ، وقعه‌نك
حکایه‌سی] § بعض وقایعك هیئت
عمومیه‌سی که رومان ، ماصال دیمکدر :
(حکایهٔ لیلی ومجنون ، حکایهٔ خسرو
وشیرین ، حکایهٔ غریبه) جمعی [حِکایات].
(حِکایه نویس) = رومانجی ، ماصال
یازان . [حکایه نویسی] = رومانجیلق،
ماصال یازیجیلغی .
« دیگله نیدن کیم حکایت ایتمه‌ده »
« آیریلقلردن شکایت ایتمه‌ده »
(نحیفی)

حِکَم { [ع] «حکمت» ك جمعیدر : [حکم خفیه ، حکم الٓهیه)
« نیجه قصیده بر کتاب ، مجموعهٔ پر انتخاب »
« هر نکته‌سی فصل الخطاب هر بیتی بر کنج حکم »
(نفعی)
« ذاتیدر ماحصل نسخهٔ اسرار حکم »
(نابی)

حِکْمَت { [ع] فضائل و خصائل عالیه‌نك اجتماعندن
تحصّل ایدن صفت حسنه :
« هپ بو معنایی بیلیر اهل قبول »
« حکمت آموز ایدی اوضاع رسول »
(خاقانی)
§ آداب واخلاقه دائر عبرت وانتباه
بخش اوله‌جق مختصر کلام، نصیحت :
(حضرت حکیم رومی‌نك هر قول
وجیزی بر درس حکمتدر) § حقایق
موجودات و اشیایه عائد معرفت :
(علم حکمت ، فن حکمت ، حکمت
طبیعیه) § سبب خفی ، منشأ خفی :
(حکمت الٓهیه، حکمت ربانیه) بعضاً
سبك عربیده [بحکمة الله تعالی] طر-
زنده‌ده قوللانیلیر . قاعدهٔ عربیه‌یه
توفیقاً نسبتنده (حِکْمی) دیمك لازم
کلیرسه‌ده سلیقهٔ ترکیه (حِکَمی)
طرزینی ترجیح وقبول ایتمشدر . بو
نسبت (حِکَم) لفظنه‌ده عطف ایدیله
بیلیر: (مواد حکمیه، مباحث حکمیه،
مقالات حکمیه) ، (حِکَمیّات) =
حکمته متعلق سوزلر.

حِلّ { [ع] شرعاً حلال اولان شی، حلال § ارض مكه‌ده حرم شريفك دائره‌سی خارجنده اولان یر.

حِلْتِيت { [ف] اصطلاحات نباتيه‌دندر. فنا قوقولی برنوع ضمغدر كه تركجه‌ده (شيطان تريسی) دينيلير.

حِلْم { [ع] انسانك طبيعتنده اولان يواشلق، يوموشاقلق: (حلم حكيمانه) ممدوح، (حلم حماری) شرعاً وعقلاً مذمومدر: (فلان حلم ايله متصف ايدی)

« بری صدقيله بری عدالله بی همتادر »
« بری حلميله بری علم ايله فرد يكتا »
(نظيم)

حِلْيَه { [ع] زينت، سوس § خلقت حسنه، صورت حسنه، صفت حسنه: [حلية شريفه] = نبی محترم عليه الصلوة وسلم افنديمز حضرتلرينك شمائل شريفه وصفات قدسيه‌لرينی حاوی كتاب، لوحه:

« بو حديث ايچره بودر قول اهم »
« يعنی الله تعالی اعلم »
« نيجه پاكيزه تنندن صكره »
« فخر عالم ديدی بندن صكره »
« حلية پاكمی كيم كورسه بنم »
« اوله كورمش كبی وجه حسنم »
(خاقانی)

حِمَايَه { [ع] حالات موذيه‌دن قوريمق قورنمق. انسان حقنده استعمالی غالبدر: [عجزه وضعفايی حمايه مقتضای شان آدميتدر] (حِمايَت) طرزنده‌ده قوللانيلير.

حِمَار { [ع] عربيده اركك اشك معناسنه ايسه‌ده لسانمزده اركك، ديشيسی تفريق اولنميه‌رق جنس معروف حيوانه اطلاق اولنور. (حماری) = حماره منسوب، اشككه.

حِمْل { [ع] يوك: (حمل ثقيل، حمل جسيم، حمل خفيف).

«مهمان اولسه‌ك چكلمز امتنان ميزبان»
«محو اولوردی حمل منت چكسه چرخ چنبری»
(نظيم)

حِمْيَر { [ع] خطهٔ يمانيه‌ده (صنعا) شهرينك طرف غربيسنده برموقعك اسمی § ينه يمنده عرب متعربه‌دن برقبيله‌نك نام جديدر كه (حمير بن سبأ) در.

حِمْيَه { [ع] پيك، ايچمكده اعتدال، پرهيز ديمكدر: (الحمية رأس كل دواء) = [رأس ادويه، پرهيز وحميه‌در — لا]

« معده‌يه ديدی نبی بيت الدوا »
« حميه حقنده ديدی رأس دوا »
(نابی)

حِنَّاء { [ع] فی الاصل شده ايله (حِنّاء) در. لسانمزده تحريف ايله (قنا) دينيلن معروف قيرمزی بويا اوتی كه قادينلر اللرينی، آياقلرينی آنكله بويارلر. (اورمق

قوبمق) ماده‌لریله قوللانیلیر : (قنا كیجه‌سی) = اوائلده كلین اوله‌جق قیزلرك اللرینی . آیاقلرینی قنالامق ایچون قادینلرك طوپلانوب اجرا ایتدكاری ذوق شبانه‌یه اطلاق اولنوردی .
(حنائی) = قناجی .

«طرفه كلكون فریبنده روش كیم صانه‌سین»
«جمله اندامنه اورمش ید قدرت حنا»
(نفعی)

« ویردی یال ودم پاكیزه‌سنه‌رنك حنا »
(نظیم)

حنطه { [ع] بغدای . جمعی (حنط) در .

حیل { [ع] (حیله) نك جمعی : (حیل ودسائس) .

حیله { [ع] دوباره ، مكر ، دك ، دیكرینی آلداتمق ایچون یاخود آلداته‌جق صورتده یاپیلان شی . مذموماتندر . (حیله كار) = حیله ایدیجی ، ایدن (حیله كارانه) = حیله‌جی اولان آدمه یاقیشه‌جق طرزده .
[حیله كاری] = حیله كارلق ، حیله‌جیلك . (حیله‌باز ، حیله‌ساز) دخی عین معناده استعمال اولنور .

حین { [ع] زمان ، وقت معناسنه‌در: (حین عزیمت ، حین ولادت ، حین حاجت ، حین تحصیل) . جمعی (احیان) .

« حین رؤیتده آچاردی نظری »
« نكتهٔ سر كلمع البصری »
(خاقانی)

﴿ حُ ﴾

حب { [ع] سوكی : (حب الوطن من الایمان) = وطن سوكیسی ایماندندر . (حب نفس ، حب جاه ، حب دین) .

حبلی { [ع] كبه . [اللیلة حبلی] = لیجه كبه‌در :

« كونده بیك شی طوغورر لیلهٔ حبلای عدم »
(عاكف پاشا)

حبوب { [ع] (حب) ك جمعیدر : دانه‌لر .

حبوبات { [ع] (حبوب)ك جمعی . آرپه ، بغدای ، داری كبی دانه‌دن عبارت اولان ذخائره اطلاق اولنور : (حبوبات بازاری ، حبوبات انباری) .

حبور { [ع](سرور)ك مرادفیدر . فرح ، سوینج معناسنه‌در :

« كوروب مهابت ايله وسعتانه اطوارين »
« اولور طبيعت توفيق نشوه‌ياب حبور »
(نابی)

حُجّاج { [ع] (حاجّ) كـ جمعی . حاجيلر ديمكدر : (قافلهٔ حجّاج) .

حُجُبْ { [ع] پرده معناسنه اولان (حِجاب) كـ جمعی .

حُجَّتْ { [ع] دليل ، برهان ؛ بر فعل ويا قولك ثبوتنه مدار اولان نسنه :

« آدمك دعوای عرفان حجّت خسرانيدر »
(لا)

§ حاكم شرعيه‌دن صادر اولان حكمنامهٔ شرعی ، حكم اعلامی . جمعی (حُجَج) در .

« غيبه ايمان كتير ای ملحد فاجر كه سكا »
« آخرتدن خط تعليق ايله حجّت كلمز »
(ثابت)

حُجْرَه { [ع] كوچك اوطه : (حجرهٔ درويشانه) § اوطه‌لرك ديوارلرينه ياپيلان قاپولی دولاب كبی يرلره اطلاق اولنوركه اسكی زمان خانه‌لرنده چوق كوريلور . جمعی (حُجُرات ، حُجَرات ، حُجْرات) دركه اصطلاحات فنيه‌دندر . كافهٔ اجسام عضويه وآليه‌نك مابه الحصولی اولان مادهٔ ناميه‌يی حاوی مرئيات جسميه‌نك هيئت مجموعه‌سنه اطلاق اولنور .

حُجَيْرَه { [ع] بك كوچك اوطه ، اوبوق . جمعی [حُجَيْرات] در . بو معناده كذلك اصطلاحات فنيه‌دندر .

حُدُوثْ { [ع] يوق ايكن صوكره‌دن پيدا اولمق . (قِدَم) مقابلی :

نوروحدتدن اولوب شعله‌پذيرای حدوث
ويردی فرعالم تكوينه صرايای حدوث
اصله نسبتله ترتب ايدر اثبات قدم
طور فرعيّت وصورتده‌در انشای حدوث
ايله‌مش اهل حكم موج ايله بحری تمثيل
تاكه معلوم اوله ماهيت معنای حدوث
(عارف حكمت)

حُدُودْ { [ع] كنار ، صينور معناسنه اولان (حدّ) كـ جمعی :
(حدود بلاد ، حدود ممالك ، حدود شرعيه)

« اوشهريار سرير بقاكه بوقدر آنك »
« قلمرونده ثغور وممالكنده حدود »
(ثابت)

حُرّ { [ع] اسير ، كوله اولمايان : (حرّالاصل) . مؤنثی (حرّه) § صورت مشروعه‌ده كندی فكر واراده‌سيله حركت ايدن ، سربست آدم . مصدری (حرّيت) دركه سربستلك ديمكدر :

« حرّ ايكن دوشدم بلا كردابنه »
« عبرت اولدم آه عشق اربابنه »
(معلم ناجی)

حُرْقَت { [ع] یانمق ، یانیق : (حُرْقَةُ الْبَوْل) =
اصطلاح طبجه بل صوغوقلغی دینیلن
علّت دیمکدر : (حرقت اولاد تأثیریله
کوزینه دنیا کورنمیه‌رك اول سختیانی که
بعضلر قابلان و بعضلر بیر دریسیدر
دیرلر — برهان قاطع ترجمه‌سی — عاصم)

حُرْمَت { [ع] عرض ، ناموس کبی هتکی حلال اولمیان ،
بالعکس رعایتی واجب اولان شیئه
دینیرکه لسانمزده حیثیت ، شرف ،
تعظیم مقامنده قوللانیلیر :
« مرحمت قیل شوفقیره! آل عبا حرمتنه »
§ حرام اولمق ، حراملق که برشیئك
استعمالنی نهی ومنع ایتمکدر : (حرمت خمر)
« حرمتك انکار ایدن حالده حرمت بوله‌سون »
(نفعی)
(نفعی)نك ساقی نامه‌سنده کی شو
مصراعده کوریلن « حرمت » لفظلرینك
برنجیسی (حرمت)ك ایکنجی معناسنه ،
ایکنجیسی ده برنجی معناسنه مثالدر .

حُرُوب { [ع] غوغا ، صاواش معناسنه اولان (حرب)ك
جمعی : (حروب ومقاتلات جسیمه)

حُرُوف { [ع] (حرف)ك جمعی : (حروف هجا ، حروف
علّت ، حروف مقطعه ، حروف منقوطه)
(حرف)ك جمع الجمعی اولان [حُرُوفات]
= مطبعه‌لرده قوللانیلان معدندن دوکمه
یازیلره اطلاق اولنورکه انواعی موجود
واعدادی یوزلری متجاوزدر : (حروفات
قاصه‌سی ، حروفات ماکنه‌سی ، حروفات
باصمه‌سی) .

حُزْن { [ع] تاسه لانمق حالی ، قایغولانمق عارضه‌سی ؛
کوکل قیریقلغی حالی . (حزن آور) =
حزن کتیریجی . (حزن افزا) = حزن
آرتیریجی .

حُسام { [ع] کسکین قیلیج : [حسام الدین] = دینك
کسکین قیلیجی .

حُسْن { [ع] کوزل ، کوزللك معنالرنده قوللانیلیر . برنجی
معنایه کوره مثال : [حسن اداره ، حسن
حال ، حسن معامله ، حسن معاشرت ،
حسن تعبیر ، حسن خط ، حسن ظن] ایکنجی
معنایه مثال : (حسن وقبح ، حسن
صوری ، حسن معنوی) ، (حُسْنِی) =
حسنه منسوب ، کوزللکه عائد دیمکدر .
بونك جمعی اولان (حُسْنِیّات) =
کوزل اولان خصوصات :
« حسن وآنی کورکورنسون دیرایسه‌ك آینه‌ده »
« لفظدن معنایه حسن انتقالك صورتی »
(نورس)

حُسْنٰی { [ع] زیاده کوزل ، بك کوزل معناسنه‌درکه عمل
خیر و خصلت جمیله‌دن عبارتدر :
(اسماء الحسنی) .

حُسُوم { [ع] اوغورسزلق § توالی اوزره بولنمق ،

بربری آردنجه بردوام اولمق. بو معنایی نظر اعتباره آلەرق شدتلی وسوزکلی اسن روزکاره ، فورطنەیه اطلاق ایتمشلردر .

حُسَیْن { [ع] کوزلجك. بو یالکز اسم اولەرق قوللانیلیر .

(حسینی) = موسیقیٔ شرقیده برمقام مخصوصدر : (حسینی پشروی).

« جبریل وار خبر و یر سلطان انبیایه »
« دوشدی حسین آتشدن صحرای کربلایه »
(لا)

حُصُول { [ع] حاصل اولمه ، وجوده کلمه. (کلمك ، بولمق) مادەلریله قوللانیلیر. (حصول پذیر) = حصول بولیجی ، وجوده کلیجی: [ترقیٔ صحیح ایسه عالم انسانیتك ترقیات مکتسبه‌سنه وقوف ایله حصول بولور — برمکتوب] .

حُصُون { [ع] (حصن) ك جمعی . قلعەلر : (حصون رفیعه) .

حُضَّار { [ع] (حاضر) ك جمعی. حاضر اولانلر دیمکدر . اشخاص حقنده قوللانیلیر : [حضّار مجلس ، حضّار کرام] .

حُضُور { [ع] حاضر وموجود اولمه: [حین مرافعه ده حضور شهود الزمدر] § پیش ، اوك : (حضور جناب پیغمبری ، حضور حضرت پادشاهی ، حضور همایون) § راحت ، اضطرابسز اولمق : (کسب حضور ، سلب حضور ، حال حضور) ، (منسلب الحضور ، بی حضور) = راحتسز ، اضطرابلی. (حضور قلب) = کوکل راحتی ، انفعالات نفسانیه‌دن بری بولنمق :

« میدانه کلدی نعش رقیب افسانه‌ساز »
« قیلدم حضور قلب ایله عمرمده بر نماز »
(ثابت)

حُطَام { [ع] قورو اوت و قابوق قیرنتیسی ، صامان پارچه‌سی کبی فائده‌سز یاخود نفعی آز نسنه : [حطام دنیایه طمع ایتمك کار عاقل دکلدر] .

حُطَمَه { [ع] شدتلی آتش § جهنم .

حُظُوظ { [ع] (حظّ) ك جمعی. بونك جمع الجمعی اولان [حظوظات] = انسانك خوشنه کیدن شیلر معناسنده دائما استعمال اولنور : [حظوظات قلبیه ، حظوظات نفسانیه ، حظوظات دنیویه] .

حُفّاظ { [ع] ازبرله‌ییجی ، ازبر ایدیجی معناسنه اولان (حافظ) ك جمعی : (حفّاظ کرام ، حفّاظ حدیث) .

حُفْرَه { [ع] قازلمش چوقور : [ای زائر ! شو مرکز سکوندن اوقدر سرعتله چوب کیتمکه

چالیشمه . زیرا هرآدمك سنی بورایه تقریبدن باشقه برفائده حاصل ایده‌مز . عالمك آلامنی بزه ترك ایده‌رك شو حفرهٔ آرامه التجا ایدن ... مرحومه . نك روحنی بر فاتحه ایله شاد ایله كه هیجزك قرارگاهی شمدی هیچ اهمیت ویرمیه‌رك چیكنه‌یوب یچدیكمز شو طوپراقلرك آلتنده بویله بر چوقور اوله‌جقدر . — ترجمان حقیقت — بشكطاشده عقارات اتصالنده كائن مقبرهٔ مخصوصه‌ده والده‌مك كتابهٔ سنك مزاری] جمی (حُفَر) : (حفر نیران ، حفر جهنّم) تصغیری (حُفَیره) = قازلمش كوجك چوقور ، چوقور . جق .

حُقْنَه { [ع] دفع احتباس بول و ازالهٔ انقباض ایچون قوللانیلان دوا ، علاج § ادویهٔ مذكوره‌یی داخله ایصال ایچون قوللانیلان آلت مخصوصه ، شرینغه : (شربت وحقنه) .

حُقُوق { [ع] (حَقّ) ك جمی . برلغت كتابنده اشخاص آره‌سنده اولان آشنالق معناسنده‌ده قوللانیلدیغی بیان اولنیورسه ده یاكلشدر . طوغریسی كثرت الفت ورفاقت ومعامله ایله اشخاص آره‌سنده یكدیكره قارشی پیدا اولان حقلر دیمكدر : (حقوق ناس ، حقوق عباد ، حقوق قدیمه) . اصطلاحات

نظامیه آتیده مندرجدر : (حُقُوقِ شَخْصیَّه) = كرك دولتك ، كرك افرادك منافع مخصوصه‌لرینه عائد اولان حقوق . [حُقُوقِ ادارهٔ مُلْكیَّه] = دوائر وشعبات رسمیه‌نك وظائف عمومیه‌سیله افرادك معاملات ومنافعنه عائد روابط ومناسباتی تعیین ایدن قواعدك هیئت مجموعه‌سی . (حُقُوقِ اَساسیَّه) = برحكومتك صورت تشكیله تبعه‌سنه عائد مناسباتی حاوی قواعد . (حُقُوقِ دُوَل ، حُقُوقِ بَیْنَ المِلَل) = دولتلرك آرالرنده جاری اولان مناسبات ومعاملاتك وملل مختلفه افرادی بیننده‌كی مناسباتك مستند اولدیغی قواعد عمومیه دیمكدر . (حُقُوقِ بَحْریَّه) = عقود ومعاملات بحریه‌یی و طرز جریانیله مرتبهٔ مرعیتنی تعیین ایدن قواعددن عبارتدركه ایكی قسمدن مركبدر . برنجیسی (حُقُوقِ بَحْریَّهٔ خُصُوصیَّه) ، ایكنجیسی (حُقُوقِ بَحْریَّهٔ عُمُومیَّه)در . (حُقُوقِ حَرْبیَّه) = حال حربده ایكن دولتلرك مرعی‌الاجرا طوتمغه مجبور بولندقلری قواعد دیمكدر . (حُقُوقِ جَزائیَّه) = مستحق اولانلر حقلرنده

مجازات لازمه اجراسیچون موضوع اولان قوانینك هیئت مجموعه‌سی . (حقوق مدنیه) = افرادك یکدیکریله اولان مناسباتی تعیین ایدن قواعد ایله بر شخصك مستفید اوله‌جغی هرکونا مساعدات قانونیه . (حقوق عمومیه) = برحکومتك تشکلاتنه وافراد تابعه‌سیله اولان مناسباتنه وحکومات سائره ایله بینلرنده‌کی معاملاته متعلق قواعد . (حقوق سیاسیه) = بر حکومت متبوعه‌نك افراد تابعه‌سنی اداره خصوصنده‌کی وظائفیله افراد مذکوره‌نك حکومت متبوعه‌لرینه قارشی اولان وظائفنی بیلدیرن قواعددن عبارتدر. (حقوق عقد) = اصطلاحات فقهیه‌دن اولوب مقتضای عقد اوله‌رق طرفین معاقدینك نائل اولدقلری صلاحیته اطلاق اولنور . (حقوق شناس) و (حقوق پرور) = وفادار، حقوق طانیان صادق دوست. (حقوق شناسانه ، حقوق پرورانه) = حقوق طانیانه یاقیشه‌جق صورتده . (حقوق شناسی) = حقوق طانیمیلق: [هر انسانك بولندیغی حال نسبتنده مستحق اولدیغی بعض عائداتی اولورکه لسانمزده حقوق تسمیه قلنور — حقوق ومحاکم مقاله‌سی] .

حقّه [ع] معدنی ، ترابی ، بلوری معمولاتدن ایچی اویوق یکپاره اوفاق قوطی ، قاب : (مرکب حقه‌سی ، بویا حقه‌سی) (حقّه کبی آغیز) تشبیه عامیانه‌سنك طرز دیکری اولان (حقّهٔ دهان) تعبیری زمانمزده متروکات ادبیه‌دن عد اولنیور .

حقّه باز [ف] ال چابکلکی ایله بووارلاق دانه‌لرله حقه اوینایان، هنر کوسترن‌صنعتکار یاخود حیله کار . (حقّه‌بازی) = ال‌چابکلکی ایله یاپیلان صنعت ، حقه‌بازلق.

حکّام [ع] (حاکم) ك جمعی . محاکم شرعیه ونظامیه هیئاتنه اطلاق اولنور: (حکّام‌شرعیه، مفتش حکّام ، حکّام عدلیه) .

« نور چشم وزرا قوّت قلب علما »
« تاج فرق وکلا قرهٔ عین حکّام »
(نابی)

حکم [ع] قضا معناسنه‌درکه بو ایش بویله‌در ویاخود دکلدر دیه قطعیاً رأی و یرمك ، کسوب آتمق : (محکمه‌نك حکمی محض عدالتدر ، مدعی بو حکمی استیناف ایتدی . اووقات حکم لاحقك قبولنی توصیه ایدییور) § امر ، اراده معناسنده قوللانیلیر : (حکم الٓهی ، حکم

دينى ، حكم سلطانى ، حكم وجدانى) ، (هرقوت منفرديه غالب اوله‌جق وامر وحكمى طرفين منازعينه جبراً قناعت ويره‌جك برقوت غالبه وحاكمه ايقاعنه لزوم كورينوب — حقوق ومحاكم مقاله‌سى) § تأثير ، اهميت : (موسم شتا حكمنى شدتله اجرا ايديور ، حكمى يوق ، حكمسز شى) § قيمت ، منزله ، مشابه : (تيزه آنا حكمنده‌ميدر ؟) (حكمدار ، حكمران) = بر قومك متبوعى ، اولوسى اولان ذات معظم (حكمدارى ، حكمرانى) = متبوعلق ، سلطانلق : (تاج حكمدارى ، حقوق حكمرانى) .

حُكُومَتْ { [ع] هيئات اجتماعيهٔ تابعه‌نك منافع خصوصيه وعموميه‌سنى محافظه وتبعه‌سى اوزرنده امر ونهيى انفاذ ايدن قوهٔ اجرائيه ، قوت اداره : (نفوذ حكومت ، حقوق حكومت ، حكمت حكومت ، حكومت سنيه ، حكومت عليه) § اجراى حكومته مخصوص دائره معناسنده‌ده قوللانيلير : (حكومته مراجعتله ، حكومته كيدوب بيان حال ايلدى ، باب حكومت) (حُكُومَتِ مستقله) = حقوق حاكميت واستقلاليتك تماميله حائز اولان . [حُكُومَتِ غيرِ مستقله] = حقوق حاكميت واستقلاليتك تمامنى حائز اولمايوب باشقه بردولته مربوط بولنان حكومت ديمكدر .

حُلْقُومْ { [ع] لسان وحيوانك بوغازى : (راحة الحلقوم ، راحت حلقوم) = نشاسته وشكر ايله اعمال ايديلان برنوع معروف يوموشاق شكر . فستقلى ، بادملى ، قايماقلى اوله‌رق انواعى واردر .

حُلْوْ { [ع] طاتلى : [حلومذاق] = طاتعه‌سى ، طاديى طاتلى . جمعى اولان [حُلْوِيَاتْ] = طاتلى‌يه متعلق بيه جكلر معناسنده چوق قوللانيلير .

حُلُولْ { [ع] كلوب چاتمق ، كيريشمك : (حلول شتا ، حلول رمضان ، وقت معينى حلول ايدنجه)

حُلَّه { [ع] برى بلدن يوقارى صرته ، ديكرى بلدن آشاغى باجاقلره تلبس اولنان ايكى پارچه‌دن عبارت لباس : (حلهٔ بهشت] § بر قادينك طلاق ثلثه ايله زوجندن افتراق ايتدكدن صوكره ينه اسكى زوجنه وارمه‌سى شرعاً ممكن وحلال اولمق ايچون ديكر بر اركك ايله ازدواج ايده‌رك تكرار اطلاق اولنمسى .

حُلِى { [ع] (حلى) ك جمعى . الماس ، ياقوت ، زمرد ، آلتون ، كوموش زينتلره اطلاق اولنور . مفردى هيچ قوللانيلماز .

جمع الجمعی اولان (حُلِیّات) قیمتلی زینتلر ، مجوهرات طاقملری معناسنده چوق قوللانیلیر .

حُمّاض [ع] (قوزی قولاغی) دینیلن سبزه . قوزی قولاغی صو یله شکر قایناديلوب لعاب یاپیلور . بوده ایسته‌نلدیکی زمان صو ایله ازیلوب شربت حالنه کتیریلورکه بوکا (حمّاض شربتی) دیرلر .

حُمْرَت [ع] قیرمزیلق ، قیزیللق : (حمرت عارض ، حمرت شفق ، حمرت خد ، حمرت حجاب)

« مست عشق اولمغین اول چشم خمار »
« حمرته مائل ایدی بر مقدار »
(خاقانی)

حُمْرَه [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر . (ییلانجق) دینیلن علت . اشبو مرضه (آلازلامه) ده دیرلر .

حُمْق [ع] عقل نقصانلغی ، بوکلك ، سرسملك . (حماقت) ایله مترادفدر ، اورایه‌ده باقکز .

حُمَقاء [ع] احمق معناسنه اولان (حَمِق) ك جمعی . مفردی هیچ قوللانیلماز : (هبنّقه مشاهیر حمقادندر) .

حُمُوضَت [ع] اکشیلك : (مولّد الحموضه) (حمض) = اصطلاح کیمیاجه اکثریا معادنك ونادراً شبه معادنك هوالك (مولّد الحموضه) دینیلن تنفسه صالح جزئیله برلشمه‌سندن حاصل اولان ترتیب کیمیوی یه اطلاق اولنور : (حُمْضِ اَوَّلِ اُسْرُب ، حُمْض اَوَّلِ زِیبَق ، حُمْض اَخیرِ فضّه) کبی کیمیایه عائد اصطلاحات فنیه‌یك چوقدر .

حُمّی
حُمّا [ع] خسته‌لك اثری اوله‌رق وجودده حاصل اولان حرارت شدیده § صیتمه : (قره حمّا) = تیفوس .

حُوت [ع] بیوك بالیق § بروج فلکیه‌دن برینك اسمیدرکه کواکبدن مرکب بالیق شکلی ارائه ایتدیکی ایچون بویله تسمیه قیلنمشدر . کونش اشبو برجه شباط آینده داخل اولور :

« یونسی حوت اجل ایلدی آه التقام »
(تاریخ — سروری)

حُور [ع] فی الاصل آهو کوزلو دیمك اولان (اَحْوَر) ایله آنك مؤنثی اولان [حَوْراء] نك جمعیدرکه آهو کوزلولر دیمکدر . اصطلاحده جنت قیزی معناسنه‌در . (حُوری) = ینه بو معناده مفرد اوله‌رق قوللانیلیر . (حُور) اسلوب فارسی اوزره (حُوران) و (حُوری) کذلك (حُوریان) طرزنده جمعلنیر :

« سر بالينده كلسه‌ڭ اى حور »
« ايندى ديرلردى شهيد اوستنه نور »
(ثابت)

حُوَيْصِلْ [ع] بشره‌ده پيدا اولان ايچى صولى اوفاق قابارجق . جمعى [حُوَيْصِلات] = التهابات جلديه‌دن طوزلو بلغم واوچو-قلامه دينيلن امراض. بونلر اصطلاحات طبيه‌دندر .

حُوَيْنات [ع] كوزايله كورله‌مين يعنى رؤيتى (خرده‌بين) ايله ممكن اولان غايتله اوفاق حيوانجقلره اطلاق اولنور كه مفردى (حُوَيْن) فرانسزجه‌سى (Micorbe = ميقروب) در .

﴿ خ ﴾

خاء [ع] الفباى عثمانيده طوقوزنجى حرفڭ اسمى. ابجد حسابنده (٦٠٠) عددينه مقابل طوتيلور : (خاء معجمه ، خاء مفتوحه)

خاى [ف] (خايِيدَن) مصدرندن اسم فاعل مرخمدركه چيكنه‌يجى ديمكدر . اصلى (خاينده) ايدى . بركلمه‌يه الحاق ايله وصف تركيبى اوله‌رق قوللانيلير . مثلا (شَكَرْخا) كبى كه بونڭ اصلى (خاينده‌ٔ شكر) در:

« آغزينه آلماز اكر قند مكرر اولسه »
« لفظ خاييده‌يى طوطئ شكرخاى سخن »
(وهبى)

خائِبْ [ع] بهره‌سز ، اميدسز اولان ؛ سعى ثمره‌دار اولمايوب محروم، مأيوس قالان؛ ضرر، زيانه اوغرايان . اكثريا (خاسر) ايله برلكده قوللانيلير : (خائب وخاسر)، (خائِباً) = خائب اولديغى حالده ، خائب اوله‌رق .

خائِفْ [ع] قورقوجى، اودلك. (خائفاً)= قورقه‌رق. (خائفانه) = اودلكجه‌سنه .

خائِنْ [ع] خيانتله متصف اولان، اييلكه قارشى كوتولك ايديجى، ايدن . (خائنانه) = خائنجه‌سنه . بوكلمه‌لرده‌كى همزه‌لرى (يا) ايله يازمه‌ملى.

خاتَمْ [ع] مهر، اوستى مهرلى يوزوك : (وضع خاتم، خط

خاتم، خاتم زمردین) § صوك، اك صوك
[خاتم الانبیاء، خاتم المرسلین] = پیغمبران
ذی شان حضراتنك اك صوڭره كلنی،
سیّد الانام علیه الصلوة والسلام افندیمز
حضرتلری. كسر (تا) ایله ده لغتدر.
فقط لسانمزده فتح (تا) ایله معروفدر:
« بدل اولماز بوكا زیرا كه سنك مامكدر »
« طوتهماز مهر سلیمان یرین آخر خاتم »
(باقی)

خاتِم { [ع] مهرلهیجی، مهرلهین § ختم ایدیجی. بتیریجی، بتیرن : [خاتم قرآن]

خاتِمَه { [ع] بیتكین، صوك : [حسن خاتمه، خاتمهٔ كتاب، خاتمهٔ حیات، خاتمهٔ كلام)، (خاتمه كش) = صوكی چكیجی، نهایت ویریجی، ویرن.

خاتُون { [ع ـ ف] قادین. معناسنده شرف حكمی موجوددر. نصلكه بونك محرفی اولان [قادین] ایله (قاری) بیننده ده بر فرق معنی واردر. [خاتون قیامت] = حضرت فاطمة الزهرا رضی الله عنها

خادِع { [ع] خدعه ایدیجی، ایدن؛ آلدادیجی، آلداتان : (بایع خادع) = حیله كار صاتیجی.

خادِم { [ع] خدمت ایدیجی، ایدن، خدمتجی : (خادم الفقرا).

خار { [ف] دیكن : [خارزار] = دیكنلك، چالیلق. (خارِ اشتر) = دوه دیكنی . (خارپشت) = كیرپی .

«اول نهال كلشن دولت كه شاخ كل كبی»
«لطف وقهرندن ویرر احبابه كل، اعدایه خار»
(فضولی)

«یار ایچون اغیاره منت ابتدیكم عیب ایلهمه»
«باغبان بر كل ایچون بیك خاره خدمتكار اولور»
(لاادری)

خارخار { [ف] دغدغهٔ خاطر، درد دل، خلجان معناسنده در:

« امّتی اولدقجه كلچین سرور باغ سور »
« دشمنی اولسون فكار خارزار خارخار »
(نعت ـ نظیم)

خارا { [ف] قاتی، پك طاش، مرمر. (سنك خارا) صورتنده ده استعمال اولنور. (خاراشكاف) = مرمر یاریجی، یاران :

« خدا قادردر ایلر سنك خارادن كهر پیدا »
(لا)

« مالك اولهم كاشكی بر قلبه سنك خاره دن »
(معلم ناجی)

§ بر نوع قماشدر كه صوف كبی موجلی موجلی اولور. بوكا (خاره) ده دینیلیر . (برهان قاطع) ك روایتنه كوره بو قماش ایكی چشید اولور . بری (خارای عنابی) در كه مخترعی اولان (عناب) ك اسمنه نسبتله مشهوردر . دیكرینه ده (خارای ساده) دینیلیر كه بك رنك اولور :

« نورموّاج معانئی سوزنده برق اوران »
« یا لباس نظمك بر آتشین خارامیدر »
(نفعی)

اسلاف شعرادن بعضیلری فارسیده اولدیغی کبی برنجی معناده دخی (خارَه) طرزنده قوللانمشلردر. زمانمزده دخی هم بو صورتله استعمال وهم قماش مذکوره اطلاق اولنور. (فضولی)نك بیت آتیسنده طاش معناسنده او صورتده قوللانیلمشدر:

« قیلمغیچون تازه کلزار نبوّت رونقن »
« معجزندن ایله‌مش اظهار سنك خاره‌صو »

خارِج { [ع] شو لفظك معنای اصلیسی بوشیدن چیقیجی دیمکدر. لسانمزده طیش، طیشاری، طیشده، طیشاریده معنالرنده قوللانیلیر: (اوبله شیلر بنم وظیفه‌مدن خارجدر)، (خارجاً) = طیشدن، طیشاریدن. (خارِجِ قِسمَت) = حاصل تقسیم، بر عدد کلیده، بر عدد جزئی نك قاچ دفعه بولندیغنی کوسترن عدد. [خارج حدود] = سینیرك طیشاریسی (خارج بلده) = مملکتك طیشاریسی، طیشی (خارج از حساب) = حسابدن طیشاریده دیمکدر. (خارِجی) = طیشاری‌یه منسوب، طیش طرفه متعلق: [فصل خارجی، قسم خارجی، امور خارجیّه، تلوینات خارجیه، ترتیبات خارجیه] || وقتیله حضرت امام علی رضی الله عنهه مخالفت ایدن کروهك هر برینه — دائرهٔ عدل وحقدن طیشاری چیقدقلری ایچون — (خارجی) اطلاق اولنورکه بونك جمعی (خَوارِج) در.

خارِق { [ع] ییرتیجی، ییرتان. ترکیب ایله قوللانیلیر: [خارق العاده، خارق عاده] = عادتی ییرتیجی، عادتك طیشاریسنده دیمکدرکه معناجه (فوق العاده) تعبیرندن اقوادر.

خارِقه { [ع] عادتك خارجنده اوله‌رق تشمش، غایتله ممتاز آدم:

« سائره بکزرمی سخندانلرك »
« هر بری بر خارقه درآنلرك »
(معلم ناجی)

بو کلمه‌نك صوکنده‌کی (ه) مبالغه افاده ایدر ایسه‌ده (خارق) ك مؤنثی اوله‌رق قوللانیلدیغی تقدیرده (ه) علامت تأنیث اوله‌جغندن انسانه وصف اوله‌ماز. او حالده (امور خارقه، کیفیّات خارقه) دینیلیرده (رجال خارقه، اشخاص خارقه) دینیله‌مز. جمله‌لرده موقع وطرز استعمالنه دقت ایتمه‌لیدر.

خارَه { [ع] (خارا) یه باقکز. هرایکی معناده آنك مرادفیدر، لسانمزده بوزیاده قوللانیلیر:

« کل یا کاقلی کلکلی کرّاکه‌لی مورخاره‌لی »
(ندیم)

خازن [ع] خزینه‌دار ، خزینه محافظی : (خازن اسرار ، خازن اموال) .

«نامکی نظم بلندمله چیقاردم فلکه»
«ایده تا خازن اسرار قضا نقش ختام»
(نفعی)

خاسر [ع] ضرر ، زیانه اوغرایجی ، اوغرایان : (تاجر خاسر ، مرد خاسر) ، (خاسراً) = ضرر دیده اولدیغی حالده ، زیانه اوغرایه‌رق . جمعی (خاسرون ، خاسرین) .

خاشاك [ف] چور چوپ ، یونقه . فارسیده (خاش خاشك) صورتنده دخی قوللانیلیر . لسانمزده اکثریا معناجه مرادفی اولان [خس] لفظیله برابر استعمال اولنور . لسانمزده « خرده » ایله برلکده قوللانیلیر . (خس وخاشاك) .

«دل جوش عشقده تن صدچاك بی خبر»
«دریا تموج ایتمه‌ده خاشاك بی خبر»
(روحی)

« دکسه خاشاك حقیره نظر تربیتی »
« قاب قوسینه اولور قدرومزیتله خدنك »
(لا)

« تم خاشاکنه اوتلر اوربدر برق هجرانك »
(فضولی)

خاشع [ع] کوکل آلچاقلغی کوستریجی ؛ نفسنی عادی ، کوچك کوسترن : [عبد خاشع ، قلب خاشع] ، (خاشعاً) = خاشع اوله‌رق ، اولدیغی حالده . (خاشعانه) خاشع اولانه مناسب کوریله‌جك صورتده .

خاص [ع] برقاچ شیئه شمولی اولمایوب یالکز برشیئه عائد اولان : [اسم خاص ، طور خاص طرز خاص ، شیوهٔ خاص ، نشوهٔ خاص ، اوشیوهٔ تکلّم کندیسنه خاص ایدی ، خاص باغچه ، خاص آخور] مؤنثی (خاصّه) در : [خزینهٔ خاصّه ، عساکر خاصّه ، خدمهٔ خاصّه] § متمیز ، ممتاز ، ایلروکلن کیمسه‌لر : (خاص وعام) بومعنی اعتباریله جمعی (خَواصّ) در : (خواص وعوام) ، (خاصّ الخاصّ) = خاصدن خاص ، الك خاص § بوزوق ، قاریشیق اولمایان : (خاص اتمك ، خاص بویا ، خاص کوموش ، خاص فرانجله ، خاص ایپك ، خاص اون)

« مونس حجرهٔ خاصّ نبوی »
« انس اول کعبهٔ دین راه روی »
(خاقانی)

خاصّه [ع] برشیده بولنوب دیکرنده بولنمایان قوّت ، کیفیّت ، حالت مخصوصه : [مقناطیسده تیموری ، کهربادہ صامانی جکمك خاصّه‌سی بولندیغی معلومدر] [خاصّةً ، بالخاصّه] = سائرلرندن آیری ، مخصوص

اولەرق . (خاصگی) == آخرندەکی (ە) کاف فارسی‌یە قلب اولنمشدر . خادمهٔ حسنه || مقرب ، قرین ملوك اولان خدمه معناسنەدر . اوائلده بوستانجی اوجاغی ضابطانیله مباشرلره وذکور واناثدن خدمت مخصوصەدە بولنانلره اطلاق اولنوردی : [خاصگی اغا، باش خاصگی ، خاصگی اوسته ، یول خاصگیسی] .

خاصیّت { [ع] قوت، کیفیت، فائدهٔ مخصوصه ؛ تأثیر مخصوص. [خاصیّتلو] = نافع، فائده‌لی، تأثیرلی دیمکدر : (خاصیّتلو هندبا ایه کومه‌جی، خاصیّتلو طورب، خاصیّتلو کلینجك چیچکی) .

« بو خاصیّتله‌سن زخم درونه مرهم اولمازسین »
(ثابت)

« ماهیّت حسن وعشقه عارف »
« خاصیّت کرم وسرده واقف »
(غالب)

خاضع { [ع] آلچاق کوکللولك کوستروب باش اکیجی اولان : (عبدخاضع)

خاطر { [ع] فی‌الاصل انسانك درونده اولان طویغو، دوشونجه معناسنەدر . الیوم کوکل معناسنده قوللانیلیور . بعض مقامده فکر معناسنی افاده‌ایدر. (خاطرمانده) خاطری قالمش، کوجنمش. (سؤال خاطر) کوکل صورمق ، کوکل آلمق . (خاطرشناس) = کوکل طانییجی، کوکل یاپان (خاطرشناسانه) = کوکل یاپانه یاقیشه‌جق صورتده (خاطرشناسی) = کوکل طانییجیلق . (خاطرنشان) = کوکلده یر ایتمش، اونودلەمش اولان (درخاطر ایتمك) = کوکلده طوتمق ، عقله کتیرمك ، اونوتمامق . (خاطرنواز) = کوکل اوخشاییجی ، اوخشایان . (خاطرقیرمق) = کوکل اینجیتمك .

خاطره { [ع] انسانك درونه سانح اولان رأی ، فکر : (بونی خاطره اولەرق عرض ایدییوردم) § خاطرده قالمش اولان خصوصی ، شی : (خاطرهٔ حیات ، خاطرهٔ شبابت ، خاطرهٔ پیری) جمعی (خاطرات) . بونلر ممدوحات ومذموماتده قوللانیلیر . جمع دیکری اولان (خواطر) ه ده باقکز .

خاطف { [ع] قاپیجی ، کوز آلیجی ، قاماشدیریجی، قاماشدیران. اکثریا (برق) ه وصف اولەرق قوللانیلیر : (برق خاطف)

« برق خاطف صاعقه اولمشدر سليم اوتلك »
« دست پرزورونده شمشير جلادت منجلی »
(معلم ناجی)
« نه دم عزم ايليوب ميدانه آت صالسه يدی كفاره »
« صاعقه يدك برق خاطفدر النده تيغ برّانی »
(همدمی)

خافِضْ { [ع] آشاغی دوشوريجی، آلچالديجی، آلچالديران. اسماءالحسنادندر.

خافِقان { [ع] مغرب ايله مشرق ديمكدر. [خافقين] ده عين معناده قوللانيلير : [اخبار خافقين]

خاقان { « ف = ترك » حكمدار عظيم الاقتدار ، پادشاه شهر- تشعار ديمكدر. فی الاصل [مغول، ترك] حكمدارلرينك عنوان مشهوريدر : [حدود خاقانی ، قيود خاقانی ، قلاع خاقانی ، سند خاقانی ، دفتر خاقانی]، (خاقانی) = خاقانه منسوب خاقانلق .
« خاقان عثمانی نسب كيم مندرج ذاتنده هب »
« اسلام فاروق عرب اقبال پرويز عجم »
(نفعی)

خاكْ { [ف] طوپراق : (خاك پاك) = تميز طوپراق (خاكِ پای) = آياق طوپراغی . بوتعبيرده كی (كاف) ايله (پا) يی بيتيشيك يازمه مليدر . (خاكدان) = دنيا ، ير . (خاكروب) = سپوركه.

(خاكسار) = توز طوپراق ايچنده سورين حالی پريشان فقير ، حقير ، دوشكون . (خاكساری) = پريشان حال اولمق ، دوشكونلك . (خاك نشين) = فقير ، ديلنجی (خاكی) = طوپراغه منسوب ، طوپراقدن. بونك جمعی اولان (خاكيان) = اهل دنيا ، انسانلر ديمكدر. (خاكی نهاد) = متواضع . الچاق كوكللی :
« خاك اول كه خدا مرتبه كی ايليه عالی »
(روحی)
« قدرينی انكارايدن ايكی جهانده خاكسار »
(نظيم)

خاكِستَر { [ف] كول ، آتش كولی . (خاكستری) = كوله منسوب ، كول كبی : (رنك خاكستری) .
« سرمهٔ چشم ايله مثلر شمعلر خاكسترم »
(فضولی)
« ويرسه طبع آتشه كر برق تيغی تربيت »
« معدن الماس ايدردی تودهٔ خاكستری »
(نفعی)

خال { [ع] والده نك اركك قارداشی ، دايی . لسانمزده بو معناده قوللانيلماز § انسانك بدننده ، يوزنده اولان قره بنك ، بك : [خال سياه ، خال مشكين] ، (خالدار) = بكلی ، بنكلی .

« نقطهٔ خال سیه طرف رخ دلداوده »
« حبة السودا یا اهلی ایکیدن خالی دکل »
(منطق)

خالِدْ { [ع] ابدی ، دائم ، باقی . جمعی (خالِدون ، خالِدین) .

خالِصْ { [ع] پاك وصاف اولان؛ قاریشیق اولمایان شی : (قلب خالص) = تمیز ، صفوتلی یورك : (خالص القلب) = یورکی تمیز ، غل وغشدن خالی (زر خالص) = قاریشیق اولمایان ، صاف آلتون (نیّتِ خالِصَه) = غرض ، فساددن عاری نیّت (خالِصاً) = خلوص وصفوتله ؛ صاف ، پاك اوله‌رق [خالِصانه] = پاك ، صاف اولانه یاقیشه‌جق صورتده . [خالِصیّت] = پاکلك ، صافیلك ؛ قاریشیقدن عاری اولمق .

« صاف وبرّاق وضیا کستر ایدی »
« یعنی خالص کوموشه بکزر ایدی »
(خاقانی)

خالِقْ { [ع] اسماء حسنادندر . یارادیجی ، یارادن؛ یوقدن وار ایدن ، تکری . [خالِقیّت] = یارادیجیلق : [خالق السموات ، خالق انس وجن] .

خالَه { [ع] بابانك قیز قارداشی . هربیده والده‌نك قیزقارداشنه یعنی تیزه‌یه اطلاق اولنور : (خاله خانم ، خاله زاده) .

خالی { [ع] تنها ، بوش : (دکان خالی ، مکان خالی) بونك مؤنثی اولان (خالِیَه) تشدیدایله غلط اوقونمامليدر : [بیوت خالیه ، ایام خالیه ، اراضیٔ خالیه] . (خالِیاً) = بوش اوله‌رق ، بوش اولدیغی حالده . (خالی الذهن) = ذهنی بوش ، بوش قفالی .

« عارضك یالاله یا کل ایکیدن خالی دکل »
« امل نابك غنچه یامل ایکیدن خالی دکل »
(منطق)

خام { [ف] چیگ ، پیشمه‌مش ، اولمامش : (میوهٔ خام ، خام ارمود ، خام شکر) (خام آدم) = تربیه کورمه‌مش ، جاهل . § ایشلنمه‌مش ، صنعتکار الندن چیمه‌مش ، حال طبیعیده اولان : [خام اشیاء ، خام کوموش ، خام باقیر] § بیهوده ، بوش ، فائده‌سز : (خیال خام ، طمع خام ، امل خام ، فکر خام] (خامی) = (خاملِق) = کسیکلك ، کوشکلك ، یورغونلق . [خاملامَق] = قوتدن دوشمك ، ادمانسزلق .

« عطرسوزاولمق ایچون بزم کله‌دخی نسیم »
« هاون لاله‌ده سحق ایتمزایدی عنبرخام »
(نفعی)

خامِس { [ع] بشنجی : [جلد خامس، فصل خامس، رتبهٔ خامسه، دفعهٔ خامسه]، (خامِساً) = بشنجی اوله‌رق .

خامُوش { [ف] (ساکِتْ) کبی صوصیجی ، صوصان. (خامُش ، خَمُوش ، خَمُش)صورتلرنده مخففاً دخی قوللانیلیر. فارسیده اولدیغی کبی بونلرك (صوص) امری مقامنده استعمالی وقتیله لسانمزده دخی تجویز اولنمش ایسه‌ده الیوم مهجوردر . [خاموشی] = سکوت ، صوصیجیلق.

[وادیٔ خاموشان ، محلّهٔ خاموشان] = مزارلق . قبرستان :

(جویلر چون ایردیلر دریایه خاموش اولدیلر)
(لا)

« جدلـکارانه خاموشی قدر رنکین جواب اولماز »
« سکوتن مرد دانا خصمی الزام ایچون صاقلار »
(راشد)

« سپر انداز عجزه خصمی تیغ خونفشان چکمز »
« خموشـان ادب اندیشـهٔ زخم زبان چکمز »
(کوپریلی زاده ــ اسعدپاشا)

خامَه [ف] قلم ، یازی یازمغه مخصوص قامش ویاخوددمیر آلت . [خامَهٔ مُوی ، خامَهٔ مویِی ، خامَهٔ مُوبِینْ] = قیل قلم . [خامه‌ران] = قلم یوریدیجی ، یوریدن :

« خستهٔ ناطقه‌یه روح فزادر خامه‌م »
« ذات عیسی کبی اعجاز نمادر خامه‌م »
« جسم الفاظه روان‌بخش ادادر خامه‌م »
« مهد خلیابه صور زای صفادر خامه‌م »
(جودت پاشا)

خان { [ف] اصلی ترکی (خاقان) درکه ملك، حکمدار معنا-سنه‌در. ترك نسلندن اولان حکمدارانه مخصوص عنواندر. الیوم ایرانده وزرا ورجال دولته ویریلور القابدندر .

خانْدانْ { [ف] اصلی، نسلی معروف بر ذاتك اهل بیتیله اقربا ومتعلقاتی : [خاندان قدسیت عنوان حضرت پیغمبری، خاندان جلیل الشان عثمانی] § کریم الطبع، مسافر پرور، فقرا نوازذوات معتبره‌یه اطلاق اولنور. صوی، اوجاق، یورد صاحبی کیشی زاده‌لرده دینیلیر :

« خاندانی حشره‌دك معمور اولوب اول خسروك »
« ذات پاکی ایله فخر ایده عظام دودمان »
(اسماعیل حقی)

خانْ { [ف]شهرلرك داخل وخارجنده مسافر قونمق ایچون مخصوصاً یاپیلان بنا، قوناقدرکه الیوم مسافرخانه، اوتل دینیلیور .

خانِق { [ع] بوغیجی ، بوغان . (خانِقُ النَّمِر)= اصطلاحات نباتیه‌دندرکه قورت بوغان دینیلان برنوع حشیش اوتنه اطلاق اولنور.

خانْقاه { [ع] تکیه. (خانْگاه) لفظندن معربدر: (خانقاه مولوی ، خانقاه رفاعی] .

خانگی [ف] خانه‌ده کیلوردن؛ اوده بولنان، اوده‌کی.

خانمان [ف] او بارق، خانه، خانه خلقی، عیال و اولاد، ماملك والحاصل جمله‌سی. (خانمانسوز) = خانمان یاقیجی، یاقان. (خانمان برانداز) = خانمان محو ایدیجی، ایدن. [بی خانمان] = یرسز یوردسز، عائله‌سز، پریشان حال:

«ملك تجریدده فراغتی اوی‌له

«ترك مال ایله خانماندن گچ»

(فضولی)

خانه [ف] او. [خانه نویق، خانهٔ قدیم، صاحب خانه] (خانهٔ خدا) = بیت الله، کعبهٔ معظمه. (خانه خراب) = تجاهل، سفیل، مفلس، پریشان حال. (خانه بردوش) = اوی اوموزنده یعنی نرده اقشام اولورسه اوراده صباح ایدن قیلندر، یوردسز یرسزی آدم دیمکدر. بعض اسما والفاظه تلاحق ایدن [خانه] لفظی فی الاصل مضاف اوله‌رق الحاق اولنور. مثلا [باروتخانه، طوپخانه، تلغرافخانه، اجزاخانه، سیمکشخانه] کبی. § گوز گوز، دلیك دلیك، قسم قسم اولان شیلرده (خانه) اطلاقی اولنور. مثلا حساب جدوللرنده، کاغد اوزرنده چیزیله‌رك کیلوردن خطلردن متشکل اقسامه (خانه) دینیلدیکی کبی شطرنج تخته‌سنك منقسم اولدیغی مربع دائره‌لرده (خانه) اطلاق اولنور:

«بیت دلی دانش ایله ایتمه‌ین آباد

«معمور صانیر صدرینی هر خانه خرابك»

(لا...)

خاور [ف] شرق، مشرق. (خاوری) = شرقه منسوب، مشرقی. (باختر) = غرب، مغرب دیمکدر. [خاور و باختر] = شرق و غرب:

«وار امیدم تا بو دریا اوزره کشتیٔ هلال

«گاه سیر خاور ایلر گاه گشت باختر»

(فضولی)

«برق اوران دستگده تیغ پرگهر میدر یاخود

«ایلدی دریایه غوطه آفتاب خاوری»

(نفعی)

خاویه [ع] ششلنکسز یر، بوش چول. (خاوی) ده بو معناده لغتدر. تشدید ایله غلط اوقومالی.

خاییده [ف] آغز ایله چیکنمش. اکثریا آغیزدن آغیزه طولاشمش، بایاغی سوز حقنده ایراد اولنور. نعصل که کتابمزده صیره‌سی گلدکجه خاییده اولان الفاظی ذکر و بیان ایدیورز. (خاییده گو) = بایاغی سوز سویله‌ین:

«خاییده سخن صیدی سخندانه یاقیشماز»

(نجار زاده)

خانگنه [ف] یموزطه واون ایله یاپیلان برنوع طاتلی. ترکجه‌ده محرفی (قایفنه) در.

خایه [ف] قوش کبی حیوانلرك یومورطه‌سی؛ بدن انساننده یومورطه‌یه مشابه اولان عضو معلوم. (خایهٔ ابلیس) = شیطان خایه‌سی دینیلن برنوع طاش.

خبائث [ع] (خبیثه)نك جمعی. کوتولکلر، رسوایلقلر: (ام الخبائث) = شراب که استعمالی تقدیرنده انسانی رذائل احوالی ارتکابه سبب اولدیغندن بو صورتله تشهیر قیلنمشدر.

خباثت [ع] کوتولك، مردارلق، پیسلك.

خباز [ع] اتمك صاتان، اتمکجی. اسلوب فارسیده جملنیر: (خبازان جمعیتی) = اتمکجیلر لونجه‌سی که شهر امانت جلیله‌سی دائره‌سنده زمناً تشکلدر.

خبایا [ع] (خبیئه)نك جمعی. کیزلی شیلر. بو سمردی قوللانیلماز: (خبایای امورده خبایای مسئله، واقف خبایا).

«پردم انداز خفایای بطون»
«روشناساز خبایای فنون»
(لا)

خبء [ع] نقل اولنان بنوز، بیلدیریلن لاقیردی، ماده:
[خبر صحیح، خبر خیر، خبر صادق، خبر کاذب] § وقوف، معلومات: (خبرم وار، خبرم یوق، خبر آلدم، خبر ویرلمش، افندینك خبری اولملی) (آلمق) (ویرمك) ماده‌لریله قوللانیلیر. شعرای قدیمه ادبیاتنده (اتمك) (ایلمك) ماده‌لریله ده قوللانلمشلردر. (خبردار) = وقوف، معلوماتی اولان (باخبر) = بو موافقت معلوماتی دیمکدر. (بی خبر) = خبرسز، طویغوسز، معلوماتسز. (بی خبرانه) = معلوماتسز، طویغوسز اولانه یاقیشه‌جق طرزده. (بی خبری) = معلوماتسزلق، طویغوسزلق. (خبری) = خبره منسوب، خبردن عبارت: (جملهٔ خبریه)

«صبا لطف ایتدك اهل درده درماندن خبر ویردك»
«بن مجروحه جاندن جانه جانادن خبر ویردك»
(فضولی)

«نوح دورندن ویرر بر برسئوال ایتسه‌ك خبر»
(وله)

«خبر آلدق اوطرفدن بزه آدم کلدی»
(لا)

خبط [ع] عربیده معانی عدیده‌یی افاده ایدر. لسانمزده کی موقع استعمالی اعتباریله کیجه قونوغی زاسته کله باصه‌رق بکوار چشنه یورییوب کیتمك معناسندن یا کیلش حرکت ایتمك معناسی قصد اولنور و

اکثریا (خطا) و (خَلَل) لفظلرندن بریله برابر قوللانیلیر: [خبط وخطا ، خبط وخلل] .

خَبیث [ع] کوتو ، مردار ، پیس : (مال خبیث ، شیءٔ خبیث ، اموال خبیثه ، افکار خبیثه) § صویسز ، اصلی نسلی بلیرسز ، آلچاق آدم : (شخص خبیث ، افراد خبیثه ، اعوان خبیثه) (خَبیثانه) = فرومایه ، آلچاق اولانه مناسب کوریله جك صورتده : (اطوار خبیثانه) . جمعی فرقان کریمده وارد اولدیغی اوزره (خَبیثون) و (خَبیثین) و مؤنثی اولان (خَبیثه) نك جمعی (خَبیثات) در .

خَبیثه [ع] فنا خوی ، فنا حال ، چیرکین شی ، کوتو حرکت کبی فرومایه‌لکدن ، آلچاقلقدن متولد حالت . (رَذیله) کبی . بومعنی اعتباریله جمعی (خَبائث) در . (خَبیث) ك مؤنثی باشقه‌در که بالاده ذکر اولندی .

خَبیر [ع] خبردار ، واقف . (خَبیرانه) = واقف اولانه یاقیشه‌جق صورتده : [ربّ خبیر] .

خَتْم [ع] مهرله‌مك ، مهرلنمك : [ختم نامه ، ختم سند ، مکتوبك ختمی] بومعناده (تَختیم) زیاده قوللا - نیلیر . § تمام ایتمك ، بیترمك : (ختم قرآن ، ختم کلام ، ختم کتاب ، ختم حیات) . (خَتْمَه) = برکتابی بر کره باشدن صوکه قدر بیترمه ، ختم ایتمه . بونك جمعی (خَتَمات) در : (ختمات فرقان کریم) .

خَجالَت / **خَجَل** / **خَجْلَت** [ع] اوتانمه ، اوتانمقله شاشیروب قالمه :

« ایلدی رنك رخك کللره ایراث خجل »
(معلم ناجی)

« نه قدر یوزله‌سه‌لر یوزسزه خجلت کلمز »
(وله)

« بزه خجالت عقبا قصوری یتمزمی »
« بوخاکدان فناده قصوری نیلیه‌لم »
(نائلیٔ قدیم)

خَدّ [ع] یاکناق : (لالۀ خَدّ) = لاله یاکناقلی .

« خال خدکمی بویا سوخته پروانه‌میدر »
« قراروب دوشمش اوله شمع شبستان اوزره »
(رحمی)

خَدْشَه [ع] وسوسه ، مراق ، اورکنتی ، راحتسزلك : (خدشهٔ درون ، خدشه بخشا) جمعی (خَدَشات) .

خَدَم / **خَدَمَه** [ع] خدمتکار ، خدمت ایدیجی معناسنه اولان (خادم) ك جمعی : [امیر صاحب حشم وخدم] ،

(خدمۀ خاصه ، خدمۀ جوامع ، خدمۀ ضبّاط) (خدمه) بعضاً مفرد مقامنده. ده قوللانیلیر : (فلان محکمه خدمه. سیدر) .

خَدَنْك { [ف] قاین آغاجی ؛ او آغاجدن یاپیلان اوق:
« دکسه خاشاك حقیره نظر تربیتی »
« قاب قوسینه اولور قدرومزیّتله خدنك »
(نعت — لا)

خَدِیجْ { [ع] مدت حمل تمام اولمه‌دن طوغان چوجق. لسانمزده بوقوللانیلماز. فقط بونك مؤنثی اولان [خَدیجَه] قوللانیلیر.

خَدیعَه { [ع] « خُدْعَه » نك مرادفی ، معناجه آلدن اقوادر . اوسته‌لقلی آلداتمه دیمکدر. نادراً (خَدیعَت) طرزنده‌ده قوللانیلیر. جمعی (خَدٰایِعْ) در . (خدائع) یازمه‌ملی .

خَدینْ { [ع] یار شفیق ، دوست وفادار ، همدم صادق معناسنه‌در : (خدین حزین ، خدین قدیم) .

خَذَلَه { [ع] مفردی نادراً قوللانیلان (خاذِل) ك جمعی. اراذل ناس ، آلچاق اشخاص ، فرومایه آدملر دیمکدر .

خُذُولْ { [ع] یاردیمسز ، کیمسه‌سز قالوب ذلیل اولمه ، هر شیدن محرومیتله سورنمه. (خَذُولانَه) = خذول اولانه یاقیشه‌جق صورتده.

خَرْ { [ف] اشك. (خَرْبانْ) = اشکجی . (خَر بَنْده) = اشکه وسائر یوك حیوانلرینه باقان آدم. (خَرِدَشْتِی) = یابان اشکی. (خَرْكُرَه) = اشك یاوروسی. (كُرَّه خَرْ) = یاورو اشك . (خَرْگَلَه) = اشك سوریسی . تعمیم ایله آت ، قاطر کبی دیکر حیوان سوریلرینه‌ده اطلاق اولنور . (گَلَه) فارسیده سوری دیمکدر .

خَرٰابْ { [ع] ویران ، اسکیبوب بوزولمش ؛ ییقیله‌جق حاله کلمش ، قاغشایوب ویران اولمش دیمکدر. (مَعْمُور) ك ضدی: (موقع خراب ، مکان خراب) ، (خَرابی) و (خَرٰابیَّتْ) = خرابلق معناسنه‌در. (خراب) لفظی ذاتاً ییقلمق معناسنه مصدر اولدیغندن بالاده کیلرك موقعنده بوده قوللانیلیر . ییقیله‌جق حالده بولنان سرخوشه مجازاً (خَرٰابْ) و اکثریا (مستِ خراب) اطلاق اولنور .

خَرٰابٰاتْ { [ع ف] میخانه ، بیوك غازینو ، عشرتخانه‌لر مجموعی. (خَرٰاباتی) = اویله یرلره منسوب ، مداوم اولان آدم . (خَرٰاباتِیانْ) =

اولیه خمارلرده مداوم اولان اشخاص . (خراباتی) لفظی (خرابه) نك جمعی اولهرق قوللانیلیرسه بك مناسبتسز اولور :

« خراباتیم یانی میكشانده نامی مشتهردر »
(لا)

« رندانك الاوی یری خرابات »
= (لا) [illegible]

« خراباتی كوزلر خریری بر حالتی ... »
(توجه راغب)

خرابه [ع] ویرانه ، یقلمش ایچیه محل . [خرابهزار] = ویرانهلك ، خرابهسی چوق محل . [خرابهنشین] = ویرانهده اوطوران :

« ای خرابه ... الممسین »
[illegible]
(معلم ناجی)

خراج [ع] بعض تبعهٔ مسلمهدن آلنان ویركودر كه الیوم بدل عسكری نامیله تسمیه اولنور . (خراجكذار) = خراج ویرنجی ... ویرن .

خراخر [ع] خیرلتی ، ویزلتی معناسنه اولان (خرخره) نك جمعی . اصطلاحات طبیهدندر . مفردی قوللانیلماز . (خراخر فرقیه ، خراخر كهفیه) [illegible]

خربزه [ف] قاوون ، قاربوز معناسنه در . بونك مخففی (خربز) در . بو حرفك (قاربوز) ده [illegible] (خربزهٔ هندی) = بالمناسبه قاربوزه دینیلیر . (خربزهٔ روباه) = ابوجهل قاربوزی .

خرزله [ف] صو دولابی ، صولابی .

خرج [ع] مصرف . (خرج مطبخ) [illegible] (وكیل خرج) = مطبخ و كیلار مصارفی مدیری § صرف : (بو ایكی [illegible] الاجابه [illegible] خرج ایتمش [illegible] النده كی پارهیی خراج [illegible]) § بعض اجزادن مركب خلیطه : [بنا خرجی ، دیوار خرجی ، [illegible] لوكون خرجی ، خرجله یاپلمش صاغلام دیوار] § [illegible] كنار [illegible] سوسلی شریت وساره : (آغیر خرجلی اثواب) § عمل ، ایش معناسنده ده قوللانیلیر : (بیهوده تكلیف) اتمه . بو ایش آنك خرجی دكل ، [illegible] ، هر بیكیتك خرجی [illegible]) . (خروج عالم) = هر كسك ایشنه كلیر [illegible] معناسنی افاده ایدر . (خرجلق) = مصرفه عائد آقچه [illegible] جزئیات مصارفه مخصوص [illegible] (خرجزله) = [illegible] مصرفی ، [illegible] رسمآ ویریلن یول پارهسی :

« یولنه خرج ایدهیم نقد حیاتی [illegible] »
« [illegible] فرصت [illegible] الله »
(ابو السعود)

خرچنك | [ف] ینكچ . اكثریا ظلمده . قوللانیلیر :

«مار ایدر صید و شكار اتمكه نیلیر فلكی»
«لب دریای جلالنده كی ادنی خرچنك»
(لا)

«بولسه كر تربیت معدلتك آتش و آب»
«بر اولور طبع سمندرله مزاج خرچنك»
(نفعی)

خردل | [ع] بر نوع نبات تخمیدر كه آشتها آچیق، طعامه لذت ویرمك ایچون معجون كبی اعمال و استعمال اولنور. (خردله) = خردل دانه سی. (خردل لابه سی) = خردللی مایه. (خردل یاقیسی) = خردل صوویله ربط یاپلمش یاقی كاغدی.

خرق | [ع] یازوب یپرتمق، ییرتلق : (خرق لباس، خرق كریبان = خرق عادت). اثوابك خرقی) § صو آقه جق یاریق : (ذكرمن خرقی = بوستان خرقی)، (خرق آچمق) = صو آقیتمق ایچون یاریق آچمق. لسان عوامده تحریف ایله (آرق) دینیلیر.

خرگاه | [ف] بیوك چادر، اوتاق. مخففی (خرگه). (خرگه ماه) = هاله، عراجه … آی آغیلی.

خرگله | [ف] اشك آت صوروسی § قوللانیلمیه … آلیشمامش خویسز جنس فرس ؟ بینك آتی § محلدن … تجربه یه … نیك و بدی فرقدن عاجز … قبا آدم. (معقوله خرگله بر طاقم اشخاص).

خرگوش | [ف] طاوشان. فی الاصل (شیو …) اشك قولاقلی دیمكدر. (خواب خرگوشی) = طاوشان اویقوسی كه چیت اولسه اویانه جق قدر خفیف اویقو.

«خدا قادر دو ایلر كربه دن خرگوشلر پیدا»
(حالت)

«خرگوش كبی كوزی آچیق اویقویه وارمش»
«ایرمزسه نه طالع دولت بیداره بنفشه»
(نجاتی)

خرمن | [ف] فی الاصل (جا) نك كسریله در. فقط لسان عزده فتحه سیله ده ایله (خارمان) دیه معروفدر. بغدای كبی محصولاتك بیچلدكدن صوكره دانه لرینی صاماندن تفریق ایچون جمع ایدلدیكی یغین. كومه. معناسنه در. (خرمنگاه) = خارمان محلی.

«آسیاب چرخه كندم كلدیكم عیب ایلمه»
«بزده معنی خرمننده صبر امش بردانه یز»
(غوثی دده)

خرمهره | [ف] قاطیر بونجغی دیمكدر اوقاق … كبیر بونجقلی قابوغی كه اكثریا یوك حیوانلری ایچون یابیلان باشلقلرك كنارلرینه طاقی بونجقله قاریشیق دیكرلر.

«… خرمهره قدر قیمتی بیلمزلر»
(نفعی)

خَرْنُوبْ { [ع] كچی بوینوزی دینیلن قورو میوه : (خرنوب شربتی) (خَرُّوبْ) مترا. دفیدر : (خروب هندی) .

خَرِیدَه { [ع] باكره ، قیزاوغلان قیز . § دلنمه‌مش اینجو. جمعی (خَرائِدْ). هرایكی معناسنه كوره بونك جمعی جدّاً تده قوللانیلاملی .

خَرِیطَه { [معرّب] اصلی یونانیدر. بر مملكتك ، ویا بر اولكه‌نك مسطح رسمی دیمكدر: (خریطهٔ مجسمه) = قاباریمه خریطه. (خریطهٔ عالم، خریطهٔ جزیره ، آمریقا خریطه‌سی).

خَرِیفْ { [ع] فصول اربعه‌نك اوچنجیسی كه تركجه‌ده (كوز) دینیلیر : [فصل خریف ، موسم خریف] .

خَزائِنْ { [ع] (خَزِینَه) نك جمعی. اورایه‌ده مراجعت اولنه. همزه‌نك یرینه (یا) تحریر ایدلمه‌ملی : (خزائن شاهانه) .

« جهان نتیجهٔ جود خزائن رحمت »
(نابی)

خَزانْ { [ف] یاپراق دوكمی موسمی، (كوز) دینیلن فصل ایامك صوكی ، (قاسم) ك اوائلی : (وقت خزان ، باد خزان ، خزان یاپراغی) ، [خَزاندیده] = خزان كورمش ، صاراروب صولمش: (برك خزاندیده) ، (خَزانی) = خزانه منسوب : (رنك خزانی، حزن خزانی) اكثریا نظمده (بهار) ه مقابل ایراد اولنور :

« بیلیورمیسین كه آسودیكم هله آه‌او عالم وصلتك »
« نه كوزل نهاری لیالی وار ! نه كوزل بهاری خزانی وار »
(لا)

« بن اولمه‌ده یم هزاره ثانی »
« دیمسون بكا بلبل خزانی »
(معلم ناجی)

خَزانَه { [ع] «خزینه» معناسنه‌در. بویله فتح خا ایله غلطدر ، اصلی (خِزانَه) در § مجازاً انسانك قلبی، كوكلی . اصلنه‌ده باق :

« كم قدر قفل آهنه محتاجدر بنه »
« مملوایكن درونی كهرله خزانه‌نك»
(نابی)

خَزَفْ { [ع] چاناق ، چوملك كبی چاموردن یاپیلوب آتشده پیشیرلدكدن صوكره قوللانیلان قاب قاجاق ، اوانئ ترابیه . (خزفپاره) = چاناق پارچه‌سی ، چوملك قیریغی :

« پست ایدر قدرینی مانند خزفپاره كساد »
(اشرف)

خَزِینَه { [ع] نقود واموال قونیلوب صاقلانه‌جق محكم، رصین محل ، انبار وساتره . مجازاً هر شیئك كثرتله بولندیغی یرده اطلاق اولنور: (خزینهٔ جلیلهٔ مالیه ، خزینهٔ خاصهٔ شاهانه ، خزینهٔ كتب، صوخزینه‌سی)،

(خَزِينه‌دار) = ذی قیمت اوانی و اشیا واموالك موضوع اولدیغی محلی حسن محافظه‌یه مأمور اولان (خزینه‌داری) = خزینه‌دارلق . (خزینه کهیا «کَدخُدا» سی) = طوپ قاپو سرای همایونده‌کی «خرقهٔ سعادت» ایله ایچ خزینه‌نك باش مأموری ، محافظی واندرون همایون خدمه‌سنك رئیسی ، ناظری دیمکدر . (خَزِینه مانده) = قیدی ترقین اولنه‌رق دواته قالان مال ، آقچه . (نَفعاً لِلخَزِينَه) = خزینه‌نك منفعتی ایچون . بو کبی تعبیراتی ضرورت مس ایتمدکجه قوللانمه‌ملیدر . (خزینه وکیلی) = سرای همایون آغالرینه مخصوص صندوقکارلق خدمتی . جمعی (خَزائن) : (خزائن دولت) .

خَس { [ف] اوت پارچه‌سی ، چورچوب : [خس وخار ، خس و خاشاك] ، (خَسپُوش) = حیله‌کار ، مرائی ، یالانجی آدم .

«مسکن ای بلبل سکا گه شاخ گلدر گه قفس»
«نیجه عاشقسین که آهندن طوتشمز خار وخس»
(فضولی)

«مهیا ایدی سینه‌ده خاروخس»
«قودی برشراره اول آتش نفس»
(عزت ملا)

خَسائِس { [ع] (خَسِيسه) نك جمعی . اورایه‌ده مراجعت اولنه .

خَسار / **خَسارَت** { [ع] ضرر ، زیان ، اکثریا مادیاتده قوللانیلیر : (خسار عظیم ، خسارت عظیمه) جمعی (خَسارات) : (آمریقاده وقوع بولان قاصرغه‌نك مملکته ایراث ایتدیکی خساراتك میلیونلرجه دولاره بالغ اولدیغی غزته‌لرده کورلمشدر)

«اوغراتدی فلك خساره ناگاه»
«اما نه خسار عیاذ بالله»
(نورس قدیم)

خَساسَت { [ع] فرومایه‌لك ، آلچاقلق ، بایاغیلق : (خساست طبع ، خساست مزاج ، خساست فکر ، خساست طور ، معامله‌نك خساستی) ، (خِسَّت) ده باقه‌لی .

خَسْتَه { [ف] فی الاصل (خَسْتَن) مصدرندن اسم مفعول اولان بولفظ مجروح ، یاره‌لنمش معناسنه‌درکه مثلا (دِلْخَسْتَه ، خَسْتَه‌دِل ، خَسْتَه خاطِر) کبی ترکیبلرده بومعنی قصد اولنه بیلیر . لسانمزده ایسه مرضه مبتلا اولمش ، کیفی بوزولمش ، مزاجنه فنالق کلمش معناسنده وذی روح حقنده قوللانیلیر : (اوشاق خسته‌لنمش ، بو آدم خسته‌در ، حیوان خسته) . (خَسْتَگی) = خسته‌لق . جمعی (خَسْتَگان) . (خَسْتَه خانَه) =

كيفيتدر ؛ علل و امراضله مبتلا اولانلرى تداوى ايچون خصوصاً ياپيلمش محل .
§ علت ؛ مرض ، خصوصيله طاعون ، قولره كبى امراض ساريه مقامنده (خستهلق) تعبيرى قوللانيلير . (اسكندريهده خستهلق ظهور ايتمش ، اوجوارده خستهلقدن اثر قالمامش .) بو تعبير (صاغلق) مقابلنده ده استعمال اولنور : (خستهلق صاغلق لقيرداسى ايچوندر) ، (خستهلقلى) = عليل الوجود ، صاغلقسز اولان آدم .

« بر سؤال ايتسه كه حالك نهدر »
« خستهٔ فضولى نه ويرهسك جواب »
« بالذات عيادته كيدوردى »
« دلخستهلره شفا ايدردى »
(حضرت پيغمبر حقنده)

خسير [ع] (خاسر) ايله مترادفدر . اوريكه بعلق : (فقير خسير ، بندهٔ خسير)

خسيس [ع] جرى ، اقتدارى نسبتنده صرفياتده بولنميوب داعما حفظ نقود و اموال و تكثيرينه اولان آدم : « خسيس ايله جومردك خرجى بردر » . § طادى ، آشاغى ، باياغى ، دوكرسزه . (شئ خسيس ، كار خسيس ، اشياى خسيسه ، مشاغل خسيسه ، شخص خسيس) . بو كلمهنك برنجى معناسى (خست) دن ، ايكنجى معناسى (خساست) دن مشتقدر : [الٓهى !
هر كيمى قبول ايدرسهڭ او عزيز ايدرسڭ
هر نه قدر خسيس ايسه — سنانى پاشا]

خصيلسه [ع] كوتو خوى ، آلچاق طبيعت : [خسيسهٔ خود بينى ، خسيسهٔ كاسهليسى ، خسيسهٔ كمالى] .

خشب [ع] يراشته ياپيلان قالين قورى آغاج . جمعى (اخشاب) ديكر جمعى قوللانيلماز . (خشباره) = آغاج ، تخته پارچهسى . (خشبه) = كذلك آغاج پارچهسى . بونك جمعى (خشبات) در : (خشب صادق ، خشب كاذب) اصطلاحات نباتيهدندر .

خشخاش [ع] معروف برنوع نباتدركه انواعى واردر ، « افيون » بو نباتك باشلرى اوزرينه مخصوصاً آچيلان چيزكيلردن ترشح ايدن سوتدن عبارتدر : (آق خشخاش) = بستانى اولان نوعى (فصيلهٔ خشخاشيه) = اصطلاحات نباتيهدندر .

خشن [ع] خشونتله متصف ، سرد ، قابا اولان .
خشين (شئ خشن ، مرد خشن ، بساط خشين ، قلب خشين ، خشين آدم ، اشياى خشينه ، مفروشات خشينه) .

خشيت [ع] تعظيمله قاريشيق قورقو ؛ اولولغه قارشى قورقوق كه عبادك جناب حقدن ، اسرانك

صاحبلرندن، چوجقلرك اتوبندن خوف. كبی (خشیة) = خشیت صورتیله تعظیم (قوه خفیفه) (باتو خشیت استیلای خشیت)

ایلردی تجد شبانگاه قلبنده طورردی خشیة الله = (نعت سلام)

«اولمشو صاحبقرانسین سن که زور هیبتك»
«نیجه یوز بیك قهرمانه ویردی خوف و خشیتی»
(واصف)

خصائص [ع] حالت مخصوصه معناسنه اولان (خصیصه) نك جمعی. (خصایص) طرزنده یازلش یازمه‌لی: (خصائص جلیله، خصائص برگزیده، خصائص جمیله، خصائص انسانیه) (خصیصه) یه ده باق.

خصائل [ع] خوی معناسنه اولان (خصلت) ك جمعی (خصایل) طرزنده یازلش یازمه‌لی: (خصائل مقبوله، خصائل جسته، خصائل عالیه، خصائل سنیه)

خصاصت / **خصاصه** [ع] فقر، احتیاج، یوقسوللق، زوگوردلك: (حال خصاصت، سائقهٔ خصاصت ایله ذل سؤالی ارتکاب ایتمش، خصاصهٔ خوق العاده) (احسب الخصاصه) = یوقسوللق، زوگوردلك سببیله

خصلت [ع] انسانك فطرتنده موجود اولان صفت، طبیعت، خوی. حسنیات و قبحیاتده مستعملدر [ملك خصلت، ولی خصلت، خصلت بدیه، خصلت جسنه، خصلت جوانمردی].

«او خداوند خدا خالق و نبی اخصلت کیم»
«عقل کل پیش رکابنده اوزر رقص و شلنك»
(لا)

«کیم واردی عربده برقبیله»
«مستجمع خصلت جمیله»
(غالب دده)

خصم [ع] دشمن. ترکجه‌سی (یاو) مثلا لی دوست مدجندن نه اصی یاو دشمندن نه غم). (خصم جان، خصم جاحد، خصم قوی).

«لستقامت شیر اعدادنه سنی ایلر صوند»
«خوی ایلمز اصحاب صدقك خصمی البت زبون»
(لا)

§ برینه غلبه ایتمکه چالیشان، خلاف فکیر، مدعی: (حضور حاکمده خصمك دلائل مقنعه سرد ایتمه‌سی) (خصمانه) = دشمنجه‌سنه، مدعی اولانه یاقیشه‌جق صورتده: (نگاه خصمانه، مدافعهٔ خصمانه)

«خصمك نشتمن آنکلامامق خصمه ...»
(لا)

«خصمه قادشی هر صف بسیار آتش پوسکورور»
(معلم ناجی)

« يا اول كيشى كيم نبر جكردوز قضايه »
« خصمانه چكوب تيغ زبانن سپر ايلر »
(نفعى)
« خصم بدخواهنك اولسون بو جهانده دائم »
« كارى ايواه ندم حاصل زخم شمشير »
(اسماعيل حق)

خَصِى { [ع] خايه سى چيقارلمش حيوان ناطق § بورولمش حيوان . اكديش .

خَصِيب { [ع] اوجوزلق ، بوللق يرى : (شهر خصيب ، بلدهٔ خصيبه) § صاحب خير ، مكرم آدم .

خَصِيصَه { [ع] برشيئه مخصوص حالت كه ديكرنده بولنميه ، باشقه سنده بولنمايان حالت مخصوصه . (خَصِيصَه) اكثريا اشخاص حقنده ، (خَاصّه) اكثريت اوزره اشيا حقنده قوللانيلير : (خصيصهٔ عدل ورأفت ، خصيصهٔ حلم وحيا ، خصيصهٔ جودو سخا) كبى . جمعى (خَصَائِص) اورايه ده باق .

خَصِيم { [ع] ايكى دشمنك هر برى ؛ خصومت ايديجى ، ايدن : (خصيم لئيم ، خصيم عنود) . (خَصِيمَانَه) = دشمنانه ، خلافكيرانه . جمعى (خُصَمَاء) در .

خَضْرَاء { [ع] بك يشيل معناسنه اولان (اَخْضَر) ك مؤنثيدر : (كسوهٔ خضرا ، عمامهٔ خضرا ، حلّهٔ خضرا ، حديقهٔ خضرا) اسماء فارسيه يه ده (اخضر) كبى صفت اولور : (باغچهٔ خضرا ، دشت خضرا ، درخت خضرا ، شاخ خضرا ، بورك خضرا) § سبزوات ، اكل اولنان يشيل اوتلر . جمعى (خَضْرَاوَات = سبزوات . (خَضْرَاءِ دِمَن) = سوپور-نتيلكارده بيتن يشيل فيليز ديمك ايسه ده حديث شريفدن اقتباساً فرومايه ، صويسز كوزل قيز وقادينـدن كنايه اوله رق استعمال اولنور :

« هوا عرائس كلزاره اولدى چهره كشا »
« بهار كاشنه كيدردى حلّهٔ خضرا »
(فضولى)
« كييوب اكنوكنه مائى جامه لر سيرچن قيلسه ك »
« يم خضراده خضره كوكده كى عيسايه بگزرسين »
(خسرو)
« قبهٔ خضرا دكل نوغچهٔ لاهوتدر »
« كيم يوزندن برق اوررنورمبين مستعان »
(لا)
« طراوت بين صورت اولمه خضراء دمندن كچ »
(على روحى)

خَضِيب { [ع] بويالى ، بويانمش § قنالى ، قنالانمش : (لحيهٔ خضيب ، ديش خضيب = قنالى ، قنا قورنمش صاقال . [بنان خضيب] = قنالى پارماق اوجلرى . (كفّ خضيب) = قنالى پنجه ، ال . (كفّ الخضيب) =

اهل نجوم عندنده معروف بر کوکبك اسمی . (خضیب) ك مذکری ، مؤنثی مساوی ایسه‌ده (خَضِیبَه) صورتنده تأنیثی ممکندر : (اصابع خضیبه) .

خَطّ { [ه] چیزکی : (خطّ مستقیم) = هندسه‌ده طوغری چیزکی (خطّ منحنی) = اگلمش ، چاربیق چیزکی (خطّ فاصل) = فصل ایدیجی ، آییریجی چیزکی (خطّ وصل) = بیتشدیریجی ، بتیشدیرن چیزکی . (خطّ استوا) = کرهٔ ارضی اورته‌سندن ایکی قسمه آییران دائرهٔ موهومه ، چیزکی . § مجازاً صیره ، صف ، یول : [خط مدافعه ، خط رجعت ، خط حرکت ، تیمور یول خطی ، تلغراف خطّی ، خطّ حرب ، خطّ مخابره] § یازی : (حسن خطّ ، خطّ کوفی ، خطّ رقعه ، خطّ تعلیق ، خطّ جلی ، خطّ ثلث ، خطّ نسخ ، خطّ دیوانی ، خطّ ریحانی ، خطّ سیاقت) ، (خطّ همایون) = بالاسی خطّ دست موفقیت پیوست حضرت پادشاهی ایله موشح اوله‌رق شرفصادر اولان امر شریف . فرمان عالی . جمعی اولان (خُطُوط) بو معنالر اعتباریله قوللانیلیر . آتیده کی معنایه شامل دکلدر . (خطّ دست) = ال یازیسی . نظمده (ط) حرفنك اسکانی جائزدر . « نفعی » نك بیت آتیسنده هم شده‌لی ، هم ساکن اوله‌رق استعمال ایدلمشدر : [نوخطان شیرین کار ، ساده‌رویان رنکین عذار — کانی]

« سخنور اولدیغندن ماعدا سیرایله‌ین کیمسه »
« خط تعلیقی ترجیح ایدر خطّ عماد اوزره »

§ تازه ظهور ایتمکه باشلامش اولان صاقال : (خطّ مشکین ، خطّ وخال) . (خطّ آور) = صاقالی بلیرمش اولان . (خطّ نو ، خطّ نوخیز) = هنوز کورنمکه باشلایان صاقال . (نوخط) = صاقالی هنوز کورنمکه باشلایان کنج (خط آوَرْدَه ، خط بَرْآوَرْدَه) = صاقالی کلمش ، چیقمش اولان :

« نه‌ممکن روی خوبان شمه‌دی اولمق خط برآورده »
« جهان بك فیض ویك خاصیت فردوس اعلادر »
(صبری)

« ویرر رونق عذاریاره خطّ مشکبار البت »
« طراوتبخش اولور کلزاره ابر نوبهار البت »
(فطنت)

« آفرین ای شوخ نوخط سن ده‌می اولدك ادیب »
(معلم ناجی)

« خطّ رخن تازه تراش ایتدی یار »
« یکدی قلیجدن فتن روزکار »
(صبریٔ شاکر)

« آلدی دل نالانمی بر مغبچه دلبر »
« جز نچه خط آور »
(لا)

خطا [ع] یاكلش، یاكلشلق: (ممیزینك بو اولی خطادر) بو جمله ده خطا وار، تصحیح خطا. خطا وصواب جدولی) § قباحت، یاكلشه: (قولدن خطا چوق اولور، عفو ایدر افندیمز — مثل مشهور) (خطا بخش) = خطا باغشلایجی. (خطا پوش) = خطا اورتیجی. (خطا كار) = خطا ایدیجی، ایدن. (خطأ) = دخی یا كلمه معناسنه لغت اولوب یالكز (خطأ) شكلنده و یا كیله‌رق، یا كلمق معناسنده قوللانیلیر. (خطاء) طرزنده قوللانیلماز. (خطأ قتل) = اصطلاحات فقهیه‌دن اولوب قصده مقرون اولمدیغی حالده یا كلمه صورتیله وقوع بولان قتل دیمكدر.

« خطا تیره تشبیه ایتدی مژگانی »
« آلور قویمه‌دن آدمك جانی »
(عزت ملا)

خطّاط [ع] كوزل یازی یازان استاذ، حسن خط خواجه‌سی: (اسهام عثمانیه‌ده‌كی خطوط مختلفه مشاهیر خطاطیندن مرحوم «وحدتی» نك خط دستیدر)، (كل خطاط جاهل) قولی مشهوردر.

خطایا [ع] (خطیئة) نك جمعی. اورایه‌ده باق: (خطایای سابقه، خطایای خفیفه)

پرخطر [ف] خلاكه تقرب، تهلكه: (شوفر پرخطره، خطر عظیم، طریق پرخطر)، (خطرناك) = خطرلی، تهلكه‌لی: (واهی خطرناك) جمعی (خطار) در. جمع الجمعی اولان (خطر) = علو قدر وشان معناسنی ده افاده ایدر. مع ما فیه قلیل الاستعمال اولتلق، هوسه مخصوص تمنا، بعض جن معنالرینی افاده ایدن (خطره) نك جمعی اولان (خطرات) ده (خطر) ك جمعی اعتبار واستعمال ایدیلوب خطور ایله استعمال اولنور.

« محو اولوب دفتر دلدن اثر خوف وخطر »
« دوشدی یتمه‌لی اذباره غموم و آلام »

« اولیجه ریكا بو خطر روایمون »
« عیان اولدی فحوای المخلصون »
(عزت ملا)

« نهایت خطرات طریق مأمندر »
« توقفت ایله (عونی) علیك مؤتمنه »
(عونی)

خطف [ع] قاپمق § شیمشك كوزی قاماشدیرمق، كوزی آلمق: (خطف ابصار، خطف بصر)، (خطاف) = قاپیجی، قاپوب آلیجی § قیرلانغیج دینیلن قوش.

خطمی [ف] معروف بر نوع نبات و چیچكدر. انواعی واردر: (آق خطمی، كل خطمی،

قاره خطمی ، خطمی شروبی ، خطمی کوکی) طبجه بعض امراضك تداویسی خصوصنده ادویهٔ مؤثره‌دن اوله‌رق استعمال اولنور .

خطوه { [ع] آدیم : (خطوهٔ واحده ، خطوه اولی) . (فسیح الخطوه) = آدیمی کنیش ، کنیشن آدیم آتان . (خطوه انداز) = آدیم آتیجی ، آتان . (خطوه اندازی) = آدیم آتیجیلق . (خطوه شمار) = آدیم صاییجی ، صایان . جمعی (خطوات) در .

« کیمی پرکار کبی خطوه شمار حرکت »
« کیمیسی نقطه کبی پای بدامان سکون »
(منیفا)

« ای خطوه شماران چکیلك زهکذر مندل »
(معلم ناجی)

خطیئه { [ع] کناه ، قباحت ، صوچ : (انسانك ارتکاب ایتدیکی فعلك برخطیئهٔ عظیمه اولدیغنی آکلاینجه اظهار ندامت و توبهٔ قویه ایله طلب عفو و مغفرت ایتملیدر) (خطیئت) طرزنده دخی قوللانیلدیغی واردر . جمعی (خطایا ، خطیئات) در : (وامهات الخطیئه اطلاق اولنان حرص وحسد و کبر ایسه قوای فعاله سی اولدیغندن — تبصره — عاکف پاشا) .

خطیب { [ع] خطبه اوقویان : (خطیب خوش آواز ، خطیب شیرین صدا) § جماعته مواجهه سنده نطق ایراد ایدن آدم : (خطیب لا ایالی طور ، خطیب بی پروا) . (خطیبانه) = نطوق ، ناطقه پرداز اولانه یاقیشه جق صورتده .

« مسجد اقصای مقصودك امام اعظمی »
« جامع اسرار و عرفانك خطیب منبری »
(نعت شریف — نظیم)

« بویله آغاز ایله‌سون شمدنکیرو القابکه »
« جامع نه قبه کونك خطیب منبری »
(نفعی) .

خطیر { [ع] شرف و شان صاحبی اولان : (امیر خطیر ، علامهٔ خطیر) § رفیع ، عالی ، یوجه اولان : (فکر خطیر ، رأی خطیر ، اثر خطیر) بیوك ایش معناسنده قوللانیلان (امر خطیر) تعبیری عربیده دخی عین معنی ایله استعمال اولنور ، بر کلمه‌نك معناسنده (خطر ، مخاطره) لفظلرینك معنالریله اصلا مناسبت یوق ایکن مرحوم معلم ناجی افندینك لغت کتابنده (خطیر) ی مخاطره‌لی ، خطرلی دیه تفسیر و تعریف ایله‌مسی و دیکر بر لغت کتابنده دخی معناسی بوصورتله کوسترلدکدن ماعدا (امر خطیر) تعبیرینك دخی بوکا مثال اوله‌رق ذکر ایدلمسی خطایه حمل اولنه بیلیر .

خفاء { [ع] کیزلی اوله ، کیزلیلك : (عیانی و خفاء ، خفای معنی) .

« دبرباد و بروب طفل عندلیبه سبق »
« کونوردی چهرهٔ هزاردن نقاب خفا »
(فضولی)

« زهی فاتح که اغصاڭ خفادن ایتمه‌ده ابراز »
« نقاب برك بیجیده هزاران میوهٔ اشهی »
(نابی)

خُفّافْ [ع] چیزمه ، مست ، بابوج کبی آیاق قابی صاتان اصناف دیمکدرکه لسانمزده تحریف ایله (قَوّافْ) دینیلیر . عربیده (خُفّ) دینیلن آیاق قابینی یاپان معناسنه‌درکه بو معنا اعتباریله لسانمزده (خُفّافیّه) صورتنده قوللانیلیر : (مَعْمُولاتِ خُفّافیّه) .

خَفایا [ع] جمع . کیزلی شیلر ، آشکار اولمایان خصوصات : (خفایای وجدان) ، [آثار ادبیه‌یه زادهٔ طبیعت دینلر خفایای قلبه نه‌بیوك وقوف کوسترمشلر — لا] مفردی باشقه معناده قوللانیلیر :

« طبعم آینهٔ الهام فیوضات خدا »
« بکا کشف اولدی بو صورتله خفایای سخن »
(وهبی)

« برده انداز خفایای بطون »
« روشناساز خبایای فنون »
(لا)

خَفْتانْ [ف] فی الاصل جنکده زره اوزرینه کیلن پاموقلی لباس دیمکدر . مؤخراً استارسز اوزون قاش انتاری‌یه اطلاق اولنمش وکیت کیده « خَفْتَ » کبی ایکلی قاش لباس مقامنده قوللانیلمشدر . تحریف ایله زبانزدی (قَفْتانْ) در : (قفتان آغاسی) = اوائلده وزرانك البسه‌سنی حفظ وترتیبه مأمور اولان خدمتکارلرینه دینیلیردی .

خَفَقانْ [ع] یورك چارپنتیسی ، یورك اوینامه‌سی . فی الاصل دپره‌نوب اوینامق ، حرکت ایتمك معناسنه ایکن مؤخراً تخصیص ایله (یورك اوینامه‌سی) معناسنده قوللانیلمشدر . بناءً علیه (خفقان قلب) دیمکه لزوم یوقدر .

خَفی [ع] کیزلی . (جلی) مقابلی : (خفی وجلی) مؤنثی اولان (خفیه) دخی ایکی صورتله قوللانیلیر . بری آشکار اولمایان ایشلرده استخدام اولنان آدم || دیکری‌ده صفتدر . (عنایات خفیه) و (الطاف خفیه) کبی . (خَفِیّاتْ) = آشکار اولمیان شیلر : (عَالِمُ الْخَفِیّاتْ ، عالم خفیات) = جناب الله . (خَفِیّاً) = آشکار اولمیه‌رق ، کیزلیجه .

« عالم سر خفیات جهان »
« واقف جملهٔ ذرات نهان »
(حلیهٔ شریف — خاقانی)

« قیلدی اول لطفی خفی الالطاف »
(وله)

خفيف [ع] آغير اولمايان . (ثقيل) ك ضدى .
اصل تركجه‌سى (يكينى) لفظى ايسه‌ده اليوم مهجور حكمنده‌در : (آغير باصنجه يكينى قالقار — مثل قديم) ، (بار خفيف ، شئ خفيف ، خفيف صو ، اشياى خفيفه ، خفيف يوك ، تكديرات خفيفه) (خفيف المزاج) = مشربى خفيف ، خوپپا ، قرارسز ، تمكينسز ، تربيه‌سز ، دليشمن آدم . (خفيف الروح) = خوشكو ، خوش صحبت ، انسانه الفتى صيقنتى ويرمه‌ين آدم . (ثقيل الروح) ك ضدى :

« جسمنك لحمى خفيف ايدى تمام »
« لحم وشحم اسى دكلدى اوهام »
(خاقانى)

خلّ [ع] سركه : (حامض خل) = اصطلاحات كيميويه‌دن اولوب سركه طوزى ديمكدر :

« ويرر كندى اصرى ايله خوشه تاك »
« كيمين باده ايلر كيمين خلّ پاك »
(عزت ملا)

خلاء [ع] تهى ، بوش ير § ممشايه ، آبدستخانه‌يه اطلاق اولنور . نصل‌كه عربيده دخى (بيت الخلا ، دار الخلا) دينيلير :

« بهار كلشنى ازهار ايله قيلوب مملو »
« يقينم اولدى كه ممكن دكل وجود خلا »
(فضولى)

خلائق [ع] طبيعت وناس معنا . سنه اولان (خليقه) نك جمعيدركه لسانمزده مخلوقات ، خصوصيله بالجمله ابناى بشر معناسنده قوللانيلير . بو معناده (خلايق) طرزنده يازيله‌ماز . مفردى اصلا استعمال اولنماز : (كافهٔ خلائق) § (خلايق) = مفرد حكمنده ، خدمتجى جاريه معناسنده قوللانيليركه بو طرز استعمالى اعتباريله عادتا تركجه‌لشمشدر :

« شفاعت ايله او روز بلاده بنده كه كيم »
« خلائق ايهم آغوش ايدر زبانه ودود »
(ثابت)

« ريزه ريزه جوهر جانى خلا تقدر بتون »
« ساحه‌سنده پايمال ناس اولاز ريك روان »
(لا)

خلاص [ع] قورتارمه . بو معناده (ايتمك ، ايله‌مك) ماده‌لريله قوللانيلير : [دكيزه دوشن چوجغى چيماجى خلاص ايتدى ، جسور بر آدم بولنسه‌يدى بيچاره قادينى خلاص ايدردى] § قورتلمه ، قورتلش : (امكان خلاص ، چارهٔ خلاص ، اميد خلاص ، خيال خلاص) § قورتلمش ، قورتيلان . بو معناده (اولمق) ماده‌سيله قوللانيلير . (خلاص اولمق) = قورتلمق : (بيچاره درد معيشتدن خلاص اولدى ، خسته‌لكدن خلاص اولدى) .

« بو غمدن بنی ایله یاوب خلاص »
« دوشنلر قیوتمن بولورمی خلاص »
(عزت ملا)

« خلاص ایلر دیدی بنی دردمندك اولسه درمانی »
(شیخ الاسلام یحیی)

« ره متابعتکدر طریق نور و نجات »
« هوای مرحمتکدر امید عیر و خلاص »
(نعت ـ فضولی)

خَلَّاقْ | [ع] اسماء حسناندندر . یارادیجی . یارادان :
یوقدن وار ایدن : (خلاق عالم ، خلاق کائنات) . (خلاق المعانی) = تخصیص ایله شاعر ایرانی « کمال » اصفهانینك عنوان مشهوری ، تعمیم ایله معانئ جزیله خلق وابداع ایدن شاعر وسیع القریحه‌یه اطلاق اولنور :

« خلاق جهان عانه قیلدقده تجلی »
« هر شخصی بر روحان ایله قیلمش متسلی »
(جلال جلبی)

« ایله مشهدی آنی خلاق ازل »
« حسن اخلاق ایله بی مثل وبدل »
(خاقانی)

« اشته خلاق معانی شمدی کندی عانه »
« کوش ایدنك آثاری کیم ترجمانیدر سوزم »
(نفعی)

خَلَجَانْ | [ع] اضطراب ، تترمه ، دپرنمه . اکثریا قلبه عطف اولنور : (خلجان قلب ، خلجان درون) . (خلجانه اوغرامق) = وهمیانه قپیلوب بیوك چارپنتیسی چلمك :

(بر وقتده که بیوك ابتلای سودای آفت نمون به مضمون خلجانیدن تولد ادکار کوه کون ایله دائمی الغلیان اوله ـ مجموعهٔ ادبیات)

« ساقی بزه بر صون که دل تجربت آموز »
« اندیشهٔ انجام ایله وقف خلجاندر »
(لا)

خَلْخَالْ | [ع] بعض دیار قادینلرینك زینت مقامنده آیاقلرینك طوپوقلریله بالدیرلری آره‌سنه یعنی آیاغك بیلکنه طاقدقلری کوموشدن ویا آلتوندن معمول حلقه ، آیاق بیله‌زیکی :

« نیچه دریا سرامو حبابرمش اوج افلاکه »
« که هر کردابی بر خلخال ساق عرش رحمانیدر »
(ریاضی)

« خیال بوس پایه دست امیدم صارلمقدن »
« کوکسمده حلقه حلقه آه خلخاله دونمشدر »
(نهاد)

« پای زیبای زنان اوزره نه لازم خلخال »
(معلم ناجی)

خَلَّدَ اللّٰهُ | [ع] الله دائم وباقی ایتسون معناسنده بر جملهٔ دعائیه درکه اکثریا سلاطین عظام حضراتی حقلرنده ایراد اولنور :

« خلد الّهم سلطانا سقی ارض العراق »
(فضولی)

خَلْطْ | [ع] قاتوب قاریشدیرمق ، قاتیلوب قاریشدیرلمق :
(خلط اجزا ، خلط معادن ، خلط میاه ، اجزانك خلطی) § عادی ، فنا ،

غليظ، مضرسوز سويله: (خلط كلام) = هذيان، صاچمه صاپان. (خلطه) = معاشرت، انسيت، الفت معناسنه‌در:

« دخی بر كيمسه رسول ايله مدام »
« ايله‌سه خلطه ايدوب بعض كلام »
(خاقانی)

« اكثری خلط كلامك هذيان محموم »
« عجبا طوتدی‌می شاعرلری حمّای سخن »
(وهبی)

خَلْف { [ع] آرد، آرقه: (خلف امام)

خَلَف { [ع] باباسندن صوكره قالان اوغل: (خيرالخلف، خيرخلف) = ايی عمللی، خيرلی اوغل.

« اوقوماز كن اوخليلك خلفی »
« ايتدی ملزم علمای سلفی »
(خاقانی)

§ بربرينك يرينه كلن، بربرينك آيرلديغی يره صوكره‌دن كچن: (خلفاعن سلف) = اولجه كچندن صوكره كلنه انتقال صورتيله. بوكله اكثريا ذكور حقنده قوللانيلير. جمعی (اخلاف) :

« اول‌در ايسه دل آكا صدفدر »
« جانان ايله جان خلف سلفدر »
شيخ غالب)

« هم اوسرمايهٔ فضل وشرفك »
« سلف اشرافنه خير الخلفك »
(خاقانی)

خَلْق { [ع] يارانمق، يارادلمق: (جناب حق آدمی طوپراقدن خلق ايتدی، انس وجنك خلق) (خلقاً) = صورت ظاهره اعتباريله.

§ كافهٔ ابنای بشر، انسانلر: (خلق جهان، خلق عالم)

« زهی باری كه لعبت‌خانهٔ صنعنده خلق ايلر »
« هزاران دلبرموزون هزاران دلبرحسنا »
(نابی)

« محتاج آكا جمله خلق عالم »
« آنكله بولور حياتی آدم »
(غالب)

« تكری بر حكمدار عادلدر »
« فيضی مجموع خلقه شاملدر »
(فضولی)

« آنی خلق ايتمشيدی حق ممتاز »
« اعتدال اوزره نه كوته نه دراز »
(خاقانی)

« هركوشه طربزار صفا خلق ممالك »
« فرخنده درون كل كبی خرم سرعالم »
(نشاطی)

« مثلی يوق ماننديی يوق برماهه كوكلم منجذب »
« كاشانی خاق ايدن اللهه كوكلم منجذب »

خَلَل { [ع] نقصان، ضعف، بوزوقلق، اكسيكلك. (كلك، كتيرمك، ويرمك) ماده‌لريله قوللانيلير: (شيرازهٔ انتظامه خلل ويرمديكی، ترتيبده خلل وار، ايشنه خلل كلمش)، (خلل‌پذير) = خلل بولوجی، بوزولوجی.

« بونظم سلسله‌سی ابلز قبول خلل »
(فضولی)

خَلْوَتْ [ع] تنها ، تنهایه چکامه ، تنهالق ، یالکیزلق : (اختیار خلوت ، گوشهٔ خلوت ، طلب خلوت) § خالی ، تنها اوطه وحمامده اوطه کبی اوفاق ، آیری بیقانیله جق محل : (خلوته چکلدی ، خلوته گیردی ، خلوتدن چیقدی) (خَلْوَتْخانه) = کیمسه سز ، ایشسز قالوب استراحت ایدیله جك محل . (خَلْوَتْسرا —) = مکلف خلوت محلی . (خَلْوَتْگاه ، خَلْوَتْگه) = محل انزوا . (خَلْوَتْ گُزیده) = خلوتی اختیار ایتمش اولان (خَلْوَتْ گُزین) = منزوی ، اختیار انزوا ایدن (خَلْوَتْ نشین) = تنهالقده اوطوریجی ، اوطوران :

« خدا یگانهٔ خلوتسرای قربیت »
« خدیو ملك نبوت شه فرشته جنود »
(سامی)

« نور چشمم پرده لندی کعبهٔ علیا کبی »
« گوشه گیر خلوت اولدی دیدهٔ بینا کبی »
(نابی)

« غیردن بزمی خلوت ایتمش ایدك »
« پرپری چهره دعوت ایتمش ایدك »
(وحید)

خَلُوق [ع] اخلاقی گوزل ، تواضع گوسترر ، انسیتی طاتلی ، سویملی آدم : (مرشد خلوق)

« ادیب ونطوق وظائف شناس »
« لبیب وخلوق ولطائف شناس »
(عزت ملا)

خَلیج [ع] دکیزك بیوك ایرماق شکلنده ایکی قاره آراسنده اوزامش گیتمش اولان قسمی که طبیعی لیمان دیکدر : (خلیج قسطنطینیه) = استانبول لیمانی

خَلیدَه [ف] دورتیلوب باتیرلمش ، صاپلانمش : (تیغ خلیده ، خنجر خلیده ، پای خلیده)

« پر رتبه ایدردی نرم رفتار »
« اولمازدی خلیدهٔ پاینه خار »
(غالب دده)

خَلیطَه [ع] قاریشدیرلمش ، قاریشیق ، معدنیات ومایعاتك یکدیکریله امتزاجندن حاصل اولان مرکباته اطلاق اولنور ، اصطلاحات کیمیویه دندر : (قورشون وآنتیمون خلیطه سی ، باقیر وقورشون خلیطه سی ، گوموش و باقیر خلیطه سی) .

خَلیفَه [ع] خلافت کبرای اسلامیه یی بالارث والاستحقاق حائز اولان شوکتلو پادشاه شهنشاه اجداد افندیمز حضرتلرینك عنوان علویت بیان ملوکانه لریدر : (خلیفهٔ رسول الله) (خلیفة الله) عنوان قدسیت نشانی ، اسلام پادشاهلری حضراتنه اطلاقی شرعاً قرین جواز کورلمش اولان القاب تعظیمیهٔ مخصوصه دندر . بوکلمه لسانمزده تحریف ایله معانیٔ سائره ده دخی قوللانیلیر .

« نه کونه نیّر اعظم خلیفهٔ عالم »
نظام بخش امم سایهٔ خدای شکور »
(نابی)

« یاردیمجك اولوب جناب الله »
« بیکلر پاشا ای خلیفة الله »

خَلِیل { [ع] خالص، صادق دوست. مؤنثنده (خَلِیلَه) دینیر.

جمع مذکری (اَخِلّاء) در. (خلیل الله) = حضرت ابراهیم علیه السلام. (خلیل آزر) = خلیل بن آزر دیمکدرکه پیغمبرمشار الیهدر. یالکز (خلیل) اکثریا علم شخص اوله رق قوللانیلیر :

« کعبه بنیاد خلیل آزرست »
« دل نظرگاه جلیل اکبرست »
(لا)

« شمدی کلزار خلیل الله مسکندر بکا »
(جلال)

« چون ازلدن باکا عشق اولدی دلیل »
« یانار ایسه‌م بن یانایم ای خلیل »
(معراجیه ـ سلیمان)

خَمّ { [ف] اکری، بوکلمش: (قد خم، قامت خم، ابروی خم)

« سنبل خم اولور رشك ایله کاکل بوکیلنجه »
(فطنت)

« خم ابروسنه اولمازدی مثال »
« قنادین بوکسه همای اقبال »
(حلیه ـ خاقانی)

§ بوکلم، قیوریم : (خم زلف، خم گیسو، خم کاکل)، (خَم بَخَم، خم دَرْخم، خم اَنْدَرْ خم) = بوکلم بوکلم، قیوریم قیوریم. (خم شده، خم گشته) = اکریلمش، بوکلمش : (قدّ خم شده، گیسوی خمگشته).

« کل طوغروله‌لم میکده‌یه رغمنه آنك »
« کیم بار ریادن قد برگشته‌سی خمدر »
(روحی بغدادی)

« ذوق اورندایلر تمام کیم طوته مست وشادکام »
« برالده جام لاله‌فام برالده زلف خم بخم »
(نفعی)

« صاقلاسون جانا نقاب ایت زلف خم در خم سنی »
« عالمی سیر ایله سن سیر ایتمسون عالم سنی »
(مقالی)

« ای زلف خم بخم دوکیلوب سینه‌م اوسته‌نه »
« زنجیر پای عمر شتابانم اول ینم »
(ندیم)

« قامتی خمگشته الده کاسهٔ دریوزه‌سی »
« سائل درکاهی ایتمش پیر چرخ اخضری »
(نعت ـ نظیم)

خَمّار { [ع] خمر یعنی شراب صاتیجی، میخانه‌جی. (دارالخَمّار، خانهٔ خمّار) = میخانه، شرابخانه :

« خراب جام عشقم نرکس مستك بیلورحالم »
« خرابات اهلنك احوالنی خمّار اولاندن صور »
(فضولی)

خَمْخَمَه { [ع] سوزی ککرزدن سویله‌مه که خنخنلق اثری. (خِمْخِم) لفظی بوندن محرف

اولسه گرکدر . زیرا عربی لهجه‌لرده [خُنْخُم] سوق چوق ممه ومصرده حاصل اولان برنوع دیکنلی نبات معناسنه‌در . (اختری) یه گوره‌معنای ثانیده مکسوردر . برده (خُنْخُم) دریادن ظهور ایدن کوچك جانورلردن برینك اسمیدر که بونلرك ایکیسنك‌ده ترکجه قوللاندیغمز (خِنْخِم) لفظیله مناسبت ومقارنتلری اولدیغی آشکاردر . بناءً علیه بوقاروده‌عرض اولندیغی وجه ایله بولفظك (خَنْخَمَه) دن محرف اولمسی اغلب احتمالدر .

خَمْر { [ع] شراب ، انسانی‌سرخوش ایدن‌اسکیمش اوزوم شیره‌سی ؛ علی الاطلاق سرخوش ایدیجی مایعاته اطلاق اولنور . (خَمْری) = شرابه منسوب ، عائد (خَمْرِیّه) = شرابه دائر سویله‌نیلان قصیده ، منظومه :

« بو عشرتخانهٔ فانیده خمر بی خمار اولماز »
(معلم ناجی)

« اوقوندقجه خمریه‌لر گاه گاه »
« ایدردك خم باده ایچره شناه »
(عزت ملا)

خَمْس **خَمْسَه** { [ع] بش . برنجیسی نادراً وایکنجیسی اکثریا اسلوب فارسی اوزره صفت اوله‌رق قوللانیلیر : (اوقات خمسه ، حواس خمسه ، اصابع خمسه) موصوفك مفردی مؤنث اولسه‌ده قاعدهٔ عربیه رعایتله (خمس) دینیله‌مز . مثلا (لطائف خمس) اصلا دینلمز . شیوهٔ لسان اقتضاسنجه مطلقا (لطائف خمسه) دینیلیر : (خمسهٔ عطایی ، خمسهٔ نوایی ، خمسهٔ یحیی) .

« گورمش آنی صکره‌دن عطایی »
« خمسه یازوب ایتمش ادعایی »
(مقدمه)

« عجز ایدر هر بری بحث قدره »
« حس خمسه ایله عقول عشره »
(حلیهٔ شریف - خاقانی)

خَمْسِین { [ع] اللی . (خَمْسُون)ده دینیر : (ایام شتا اربعین ایله خمسیندن عبارتدر) .

خَمُوش { [ف] صو ، صیجی معناسنه اولان (خاموش)ك مخففی . (خَمُش) صورتنده‌ده تخفیف اولنور . سه‌ده استعمالی اندردر :

«ضحکی قویسون ظرفا گریه‌دن اورسون دم کیم»
«اولدی هم بزم خروشان او لطافت کانی»
(سروری)

« برو ایکیشر باده نوش ایلدك »
« لب بلبلانی خموش ایلدك »
(عزت ملا)

خَمْیازَه { [ف] اَسْنَك ، اسنه‌مه : (خمیازهٔ رسن ، خمیازهٔ غیر اختیاری) ، (خمیازه کَش) = اسنه‌ییجی ، اسنه‌ین § انسانك روحنه

ثقلت، طبعنه نفرت ویرن اطوار واوضاع مقامنده دخی ایراد اولنور :

« نیجه شمشیر اوبر دلبر عریاندر کیم »
« اولدی خمیازه کش حسرت پهلوسی نیام »
(جورى)

خَمیده { [ف] اکرلمش ، بوکلمش : [عجوز قد خمیده ، سالخوردهٔ خمیده قامت) ، [خَمیدگی] = اکریلك ، بوکریلك .

خَمیر **خَمیره** | [ع] تحریف ایله (خَموز) . یوغرولمش اونك مایه‌لا- نمش ، مایه‌لانمش اولان شی . [خَمیرکار] = خمور یاپیجی ، یوغوریجی § (خمیر مایه) یاخود (خمیر ، خمیره) = اصل طینت ، اجزای فطرت مقامنده دخی استعمال اولنور . (خمیرطوتمق) = یوغورمق . (خمیر ایتمك) = قاریشدیروب یووار- لامق . (خمیر اَتمك) = ایی پیشمه‌مش اولان ، پیشکین اولمایان اتمك . (خمیر اولمق) = کیوشه‌یوب یوموشامق . (خمیر ایشی) = اون ایله یوغروله‌رق یاپیلان بوره‌ك وانواعی . (خمیرجی) = آشجیلرك یالکز خمور ایشی یاپمقده ماهر اولانی . (خمیرسز) = یهودیلرك ایام مخصوصه‌لرنده اکل ایتدکلری مایه‌سز اتمك : (خورسز بایرامی) = یهودیلرك معلوم بایرامی .

« سعی ایله کشفه مقنعهٔ راز مبهمی »
« آنکه نه در خمیرهٔ اجزای عالمی »
(لا)

خَنازیر { [ع] طوموزدیك اولان (خِنزیر) ك جمعی § طبجه (داءالخنازیر) = اکثریا بوبونده پیدا اولان وصراجه وطوموز باشی دینیلن علت .

خَنّاس { [ع] انسانی ذکرالله وعبادتدن منع وتعویق ایتدیکی ایچون (شیطان) ه اطلاق اولنور . (خَنّاسی) = شیطانه منسوب، عائد اولان : (وساوس خنّاسیه) .

خَنجَر { [ع] اوجی سیوری ، شکلی اکری معروف بر نوع بیچاق . لسانمزده (چ) حرفیله قوللا- نیلیر . مع مافیه جیم عربی ایله تحریره دقت ایدلملیدر . (خَنجَری) = خنجره منسوب ، خنجر شکلنده اولان : (خَنجَرِیُّ اللِّحیَه) = اینجه اوزون صاقاللی .

« مژه‌ك قانم دوکوب غمزه‌ك آلور جانم عجب صانعه »
« ایشیدر دوکسه قان اوق عادتیدر آلسه جان خنجر »
(فضولى)

خَنداخَند { [ف] یك جنس اولان اشبو ایکی لفظك آره- سنده‌کی الفه الف مساوات دینیلیر که ایکیسنی معنی جهتیله تسویه ایدییور دیمکدر . بو حالده معناسی زیاده ، سوركلی

کولیجی، کوله کوله، پك کولنجل دیمك اولور. مثلا (برېزم خنداخند) دینیلیرسه اویابی سورکلی کولن، یاخود زیاده کولنجلی بر محل آکلاشیلیر :

« صوکره حالملر کولر احوال عبرت بخشکه »
« اوله خواهشکر بودهرك بزم خنداخندینه »

خَنْدان { [ف] کولیجی، کولن : (لب خندان، دلبر خندان دوشیزهٔ خندان، چهرهٔ خندان، روی خندان)، (خندان رو—ی) = کولر یوزلو، بشوش الوجه . (خندان خندان) = کوله کوله، کوله‌رك .

« کل خندانه دونوب آچسه دهان »
« نثر نور ایلر ایدی اول دندان »
(خاقانی)

خَنْدَق { [ع] قلعه، طابیه کبی مواقع مستحکمه‌نك اطرافنه آچیلان اوزون چوقور که لسانمزده تحریف ایله (هندك) دینیلیر . [ترلا خندقی] = سیللرك آقمسی ایچون آچیلان آرق که طوغریسی (خرق) در .

خَنْدَه { [ف] کولمه : (خندهٔ مستانه، خندهٔ لا ابالیانه، خندهٔ مستهزیانه)، (خندهٔ زمین) = فیض بهار ایله یرك یاشاروب یشیللنمه‌سی . (خندهٔ جام) = طولدیریلنجه قدحده پیدا اولان رونق . (خنده فرما، خنده فزا، خنده بخشا) = مضحك، کولدیریجی .

« خنده‌سی ایدی تبسم اوکلك »
« یعنی سلطان کروه رسلك »
(خاقانی)

خَنْق { [ع] بوغازینی صیقوب بوغمق، بوغازی صیقیلوب بوغلمق : (خَنقاً) = بوغمق صورتیله دیمکدر . بومقامده اکثریا (اِخناق) قوللانیلیر .

خواب { [ف] اویقو . (خواب کران) = آغیر اویقو . (خواب نوشین) = طاتلی اویقو . (خواب آلود، خواب آلوده) = اویقو باصمش، اویقوسی کلمش، طالغین. (خواب آلودکی) = اویقو باصمق حالی، خواب آلوده‌لك، طالغینلق . (خواب خرکوش) = طاوشان اویقوسی که حیله، اغفالدن کنایه اوله‌رق قوللانیلیر. (خوابکاه، خوابکه) = اویقو اویویه‌جق محل، یاتاق اوطه‌سی. [خوابناك] = اویقوسی کلمش، (خوابناکی) = اویقوسی کلمکلك. § (رؤیا) معناسنده ده قوللانیلیر : (عالم خواب، تعبیر خواب)، (خواب دیده) = رؤیا کورمش دیمکدرکه بالغ، بلوغه ایرمش کنجدن کنایه‌در. (خواب نادیده) = نابالغ، بلوغه ایرمه‌مش جوجقدن کنایه‌در .

«طرز طاق ورواق همسر ذات البروج»
«سايهٔ سقف بلندی خوابگاه اختران»
(نفعی)

«خوابگاه يارە كيردم عرض ايچون احوالمی»
«بر پريشان حالنی كوردم اونوتدم حالمی»
(محمود جلال الدين)

«مذهبنده سكا ايلرسنم ونازی حلال»
«شوق خدمتله ايدن ديدەسنه خوابی حرام»
(نابی)

خوابیده | [ف] اويومش، اويقويه طالمش: (طفل خوابيده) جمعی (خوابيدگان).

خواتِم **خواتيم** | [ع] (خاتم) ك جمعی. مهرلر: (خواتم رسميه، خواتم شخصيه) خاتمەلر مقامنده دخی استعمال اولنور: (خواتم مصالح، خواتيم اعمار).

خواتين | [ع] (خاتون) ك جمعی: (خواتين عصمت قرين)

خواجه | [ف] لسان عوامده (خوجه) ديه معروفدر. طريق علميه رجال ومنسوبينی. (خواجهٔ دوسرا، خواجهٔ عالم، خواجهٔ كائنات) = پيغمبريمز مفخر موجودات عليه اكمل التحيات افنديمز حضرتلری. (خواجه تاش) = برافنديك متعدد بندەلرندن هر بری. (خواجه سرا) = خادم، زنجی، يالكز ايراد اولنورسه معتبر ذات ديمكدر. § استاد، معلم؛ اوقوديجی، اوقودان. (خواجگی) = خواجه‌لك، افنديلك: («برازستان» بدستان خواجگيسی، بدستان خواجگيلرندن) بونك جمعی اولان (خواجگان) = اليوم بومعنالرده قوللانيلمايوب يالكز بوعنوان ايله معروف رتبهٔ رسميه ايله آنی حائز اولانلره اطلاق اولنور. ازمنهٔ سابقەده (خواجگان ديوان همايون) = ديوان عالی افنديلری معناسنده رجال دولته اطلاق اولنوردی: (جدم دانش بك خواجگان ديوان همايوندن ايدی)

«خواجه كه ايله بغايت تعظيم»
«حق استاد عجب امر عظيم»
(وهبی)

خوار | [ف] خور، حقير، ذليل: (خوار بی مدار).

(خواری) = خورلق، حقيرلك. (خواركار) = تحقير ايديجی، ايدن.

«بوغبار قدم آل عبا»
«موردن خواردر الحق اما»
(خاقانی)

§ (خوار) ييجی، ييين، ييمك معناسنه اولان (خوردن) مصدرندن اسم فاعل مرخمدركه اصلی (خوارنده) در. لكن بومعناده تركيبسز قوللانيلماز: (وظيفه خوار، كبابخوار،

غمخوار، ضربه خوار) ، (مردمخوار) = يامیام. (میخوار) = عشرت ایدن، سرخوش . (شیرخوار) = سوت ایچن .

« میهمان میزبان لطفی خاقان وکدا »
«حمدخوان خوان جودی پیروطفل شیرخوار»
(نعت شریف — نظیم)

خَوارِج { [ع] «خارج» کلمه سنه مراجعت اولنه :

خَوارِق { [ع] «خارقه» نك جمعی: (خوارق عادات) .

خواره { [ف] ییه جك ، ییبنتی : (خوارهٔ فقیر) .

خواستکار { [ف] ایسته یجی ، ایسته ین، طالب : (خواستکار شرف ، خواستکار شهرت) . [خواستکاری] = طالبلك، ایسته یجیلك .

« بوسیٔ ارنی کوی، لن ترانی کوش »
« بخواستکاریٔ رؤیت بانتظار شهود »
(سامی)

خواسته { [ف] مطلوب ، ایسته . نلمش ، ایسته نیلن : (خواستهٔ انام ، خواستهٔ عالم) .

خَواصّ { [ع] «خاص» و «خاصه» نك جمعی : (خواص قرآن، خواص وکلا، خواص بندکان، خواص احبا ، خواص ادویه) بعض امراضه تأثیرات معنویه اجراسی ایچون اوقونیلان ادعیه وعزایم مخصوصه یه ده (خواص) و بو مثللو عزیمتلری ، دعوتلری اجرا وقرائت ایدنلره [اهل خواص] اطلاق اولنور :

« خواص خاك پایك شرحنی تحقیق ایدن مردم »
« غبار ایله بیاض دیدهٔ خونابه یازمشلر »
(فضولی)

« سوادنده فروغ نور وحدت »
« حروفنده خواص اسم اعظم »
(نفعی)

« اویمه مش کیمدر آنك دامن عالیجاهن »
« ایشته افواه خواص ایشته شفاه اعلام »
(نابی)

خَواطِر { [ع] «خاطره» نك جمع دیکری. اورایه ده باق. مفردیله جمع دیکری اولان (خاطرات) ممدوحات ومذمومانده قوللانیلدیغی حالده (خواطر) یالکز مذمومانده استعمال اولنور . مثلا نماز قیلارکن ذهنه کلن (خواطر نفسانیه) کبی .

خوان { [ف] یمك سفره سی ؛ اوستنه طعام قونیلان صینی ، تپسی . (خوانچه) = کوچك تپسی . (خوانسالار) = سفره جی، کیلارجی .

« ای بنی محروم ایدوب بزم وصالندن مدام »
« غیری خوان التفاتی اوزره مهمان ایله ین »
(فضولی)

§ مائده، طعام، یمك: (خوان کرم، خوان احسان، خوان عنایت، خوان بی پایان، خوان فراوان)، (خوان یغما) = فقرایه، محتاجینه ویریلن اطعمه؛ عمومه ویریلن مائده.
§ اوقومق، چاغیرمق معناسنه اولان (خواندن) مصدرندن اسم فاعل مرخمدرکه اصلی (خواننده) در. لسانمزده اصلنك موقع استعمالی ده باشقه‌در. لکن اسم فاعل مرخم اولدیغی تقدیرده اصلا یالکز قوللا-نیلماز. مطلقا وصف ترکیبی طرزنده قوللانیلیر: (نعت خوان، مرثیه خوان، غزل‌خوان) = نعت، مرثیه، غزل اوقویجی، اوقویان. (صلاخوان) = صلا چاغیریجی، چاغران. (نظیم)ك نعت شریف اوله‌رق آتیده‌کی بیتی هر ایکی معناسی ایچون مثال مناسبدر:

« میهمان میزبانِ لطفی خاقان و گدا »
« حمد خوان خوان جودی پیر و طفل شیرخوار »
(نظیم)

« روح معنی غدای جانمدر »
« فیض قدسی طفیل خوانمدر »
(ریاضی)

« بن فلاطون حکمت سخنم »
« دل ارسطوی لوح خوانمدر »
(وله)

« جامع وصفکده هر سطر بیانم چکدی صف »
« خامهٔ معنی صریرم الصلا خوان منار »
(نظیم)

خواننده { [ف] اوقویجی، چاغریجی معناسنه‌در. لسانمزده تخصیصله چالغی طاقملرنده اصول موسیقی ایله بسته‌لنمش شرقی، غزل کبی منظومه‌لری اوقویان اشخاصه اطلاق اولنور. جمعی (خوانندگان) در:

« خوانندهٔ گلستان ایدك سن »
« وجد آور عاشقان ایدك سن »
(معلم ناجی)

خواه { [ف] ایسته‌مك معناسنه اولان (خواستن) مصدرندن اسم فاعل مرخمدرکه اکثریا لسانمزده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر: (دلخواه، بدخواه، خیرخواه) بو لفظ اوته‌دنبری (ایستر) مقامنده مکرر اوله‌رق نثرده، نظمده قوللا-نیلیردی. الیوم نثرده استعمالی متروك اولوب یالکز نظمده ینه اول وجه ایله قوللانیلمقده‌در. (طوعاً وکرهاً) معادلی وایستر ایسته‌مز دیمك اولان (خواه ناخواه) تعبیری الیوم نثرده ونظمده قوللانیلیر:

« رموز حکمتی ایلر بیان مراتب ایله »
« جمیع حال بشر خواه فقر و خواه غنا »
(فضولی)

« بن خیرخواه جهانم بیله‌یور کیمسه بنی »
« حضرت الله بیلیر امید غفران ایلرم »

خواهر { [ف] همشیره، قیز قارداش: [برادر

وخواهر]، (خواهر زاده) = قیز قارداش جوجنی . (خواهری) = قیز قارداشه منسوب ، قیز قارداشلق.

« خواهر اولیو آوتق ایله آرام »
« ال ایشلری جوقجه‌دو بو آقشام »
(معلم ناجی)

خواهِش | [ف] ایستك، ایسته . یش: (خواهش طعام، خواهش تحصیل) ، (خواهشکار ، خواهشگر) ایستکلی ، ایسته‌یجی .

« امر ایت اوله‌یم کر سکا بار ایسه حیاتم »
« محشرده دخی خواهشك اولمازسه دیرلم »
(نوروس)

خَوَرْنَق | [ع ف] قدمای ملوك عراقدن (نعمان بن منذر) ك معمار معروف [سنّمار] معرفتیله ظهر کوفه‌ده غرائب دهردن اوله‌رق انشا ایتدیردیکی کوشکك اسمی: (قصر خورنق) شکل عجیبی ایله فرس وعربده غایتله شهرتیابدر. معمار مشهورینك اسمی عربیده بالاده کوستردیکی کبی اولوب فارسیده ایسه (سنمّار) دیه معروفدر.

« کهنه مضمون سنمّار خورنق آسا »
« بیتدن بیته کیروب جیقمه‌دن اولدم بیزار »
(صفوت)

خَوْف | [ع] قورقو: (خوف آزار ، خوف موت ، خوف جزا) § قورقمه : (خوف ورجا) ، (خَوْفاً) = قورقمه‌دن ، قورقو جهتیله :

« بیك خوف ایله چشم جانی باز ایت »
(شیخ غالب)

خَوَنَه | [ع] (خائن) ك جمعی : [عونهٔ خونه] .

خَوْیار | [رومجه‌دن] الفی ممدوده ایله (خاویار) طرزنده معروفدر . «مرسین» بالیغنك یومورطه‌سنك معمولی . [قیرمزی خاویار] = « مورینه » دینیلن بالیغك یومورطه‌سی . (کفال خاویاری) = معروف بالیق یومورطه‌سی : (خاویار ازمه‌سی) = خاویارك زیتون یاغی ولیمون صویی ایله حل ایدیله‌رك سیاه ایکن آجیق کول رنکنده ازکین بر حاله کتیرله‌سی .

خَیّاط | [ع] دیکیجی ، ترزی : (خیّاط ماهر ، خیّاط بی‌احتیاط) .

« کسسه چرخ اطلسن بیك مثلی خیّاط صنع »
« اشهب اجلالنه جیقمازدی بر برکستوان »
(نعت ـ لا)

خَیال | [ع] قوهٔ متخیله : (اوپری چهره اوقدر وحشی‌درکه امکان اولسه عاشقك خیالنده بیله کورنمز) .

« طبیعتم باقه‌لم هانکیکزله اکلنه‌جك »
« برر برر بچك ای کلرخان خیالمدن »
(معلم ناجی)

«بلكه قانون سخنده حل وعقد نكته ده»
«حكمت فكر وخيالك فيلسوف اكبرى»
(نفعى)

§ اشبو (متخيله) دينيلن حاسهٔ باطنه ده موجود اولان شكل، صورت: (خياليار، خيال جانان ، خيال اولاد) .

« اى خيال يار طورمه دلده قيل چشمم مقام »
(لا)

« آدمى عالمده كورمه عالمى آدمده كور »
« ايله مه عالمده يعنى هركسى آدم خيال »
(روحى)

§ بالاده كى حاسهٔ باطنه نك كوز اوكنه كتيرديكى شكل وصورت :

« خيالك كلمز اولدى ديدهٔ فرسوده مژكانه »
(نديم)

« كيتمز كوزمدن بر دم خيالى »
(شوقى)

§ تخيل، تصور معناسنده (ايتمك، ايله مك) ماده لريله قوللانيلير :

«حيرت اى بت صورتك كوردكده لال ايلر بنى»
«صورت حالم كورن صورت خيال ايلر بنى»
(فضولى)

«ايسته دم روين تخيل ايتمك انجق نازدن »
«ضيغمدى آينهٔ چشمه خيالك صورتى »
(نورس)

§ قورقى : (خيال ثروت، خيال ترقى ، خيال تفيض ، خيال محال)

«ذوق وصلن سويله سه م ديرلر خيالكدر سنك»
«طالب اولوردم اكر ذوق اولديغن بيلسه م خيال»
(روحى)

« زلف عرفانه دلبسته عروسان خيال »
« چشم ادراكنه دلداده سواد افهام »
(نابى)

§ عكس ايدن شكل ، صورت موهومه: (حوضه، آب صافه دوشن خيال) كبى ، (اودلبر دوشيزه اوقدر مستثنا بر حسن نظر ربايه مالك ايدى كه آيينه يه باقدقجه كندى خيالنه كنديسى حيران اولوردى). (خيالى) = خياله متعلق، خيال ايله ، تخيل ايله اولان || خيال دينيلن اويونى اوينادان . معروف اويونلردن (قره كوز) ياخود (خيال) دينيلن اويونى اجرا ايدن صنعتكار ، بو مقامده (خيال باز) ده دينيلير : (مشهور خيالى صالح افندى) . (خياليات) = خياله عائد شيلر : (خياليات شاعرانه) . (خيالاً) = خيال اوله رق ، قورقى ياخود تخيل صورتيله: (خيالاً شرق وغربه سياحت) جمعى (خيالات)

خيالت { [ع] وجودى اولمديغى حالده كوزه كورينيور كبى وهم اولنان شكل، صورت. جمعى (خيالات) : (خيالات لطيفه)

خيبت { [ع] مطلوبه نائل اولميان، مأيوس قالان، مأيوسيت:
(خيبت زده) = مأيوسيته دوشن : (تاجر خيبت زده).

« پامال خيبت ايله مه اميد واريكى »
(معلم ناجى)

خَیر { [ع] ایی شی، نافع ایش، هرعاقلك میل ومحبت، آرزو ورغبت ایلدیکی نسنه. (شَرّ)ك مقابلی. (خَیر) ایکی نوعدر. برنجیسی خیر مطلقدرکه هرکس ایچون خیر اولور، (علم) کبی. ایکنجیسی خیر مقیددرکه برشخصه کوره خیر اولدیغی حالده شخص آخره کوره شر اولور، (اقبال) کبی. بوکلمه لسانمزده اکثریا اسم اوله‌رق قوللانیلیر. صفت اوله‌رق ایراد ایدیلنجه (خیرلی) دینیلیر. (خیرالامور، خیر الناس) کبی تراکیب عربیه‌ده بوقبیلدندرکه ایشلرك خیرلیسی، انسانلرك خیرلیسی دیمکدر. [خیر خبر، خبر خیر]=خیرلی خبر. (خیر اَندیش)= خیرلی ایش دوشونن. (خیر اَندیشانه) = خیرلی ایش دوشو نیجی‌یه لایق صورتده. (خیر اَندیشی) = خیرلی ایش دوشو نیجیلك. (خَیرخواه) = خیر ایسته‌ییجی، ایيلك ایسته‌ین (خیر خواهانه) = ایيلك ایسته‌ینه یاقیشه‌جق صورتده. (خیرخواهی)= خیرلی ایش ایسته‌ییجیلك. (خیرالبشر)= حضرت فخرکائنات علیه اکمل التحیات.

« ایتمه اطناب سخن غیری بودملرده منیف »
« فرضدر ادعیهٔ خیر دوام دولت »
(منیف قدیم)

« بونده‌در باقی نشان معجز خیرالبشر »
« طاق کسری نسخهٔ ملك ملوك کامکار »
(فضولی)

« بن خیرخواه جهانم بیله‌یور کیمسه بنی »
« حضرت الله بیلور امیدغفران ایلرم »

خَیِّر { [ع] خیری کثیر، ایی وفائده‌لی ایشی چوق آدم. بونادراً، فقط جمعی اولان (اَخیار) دائما قوللانیلیر: [سلام بر تحفهٔ لاهوتیدرکه جناب حق خیرامتی اول هدیه ایله بربرلرینه منجذب القلوب الشدر — نمونهٔ ادبیات عثمانیه]

« نبی پاك شیم نخبهٔ بنی آدم »
« شه سریر دوعالم کزیدهٔ اخیار »
(نعت — لا)

خَیْرات { [ع] خیرلی ایش معناسنه اولان (خَیره) نك جمعی. لسانمزده خیر ومنفعتی عمومه عائد اولمق اوزره فی سبیل الله یاپیلان شیلره، اثرلره اطلاق اولنور. مفردی هیچ قوللانیلمدیغی حالده جمعی زیاده واکثریا مفرد حکمنده قوللانیلیر: (کثیر الخیرات، صاحب الخیرات والحسنات، مرحومك خیراتی چوقدر)

خَیْشُوم { [ع] کگیز. (خَیشومی) = کگیزه منسوب، کگیز دن کلن: (صوت خیشومی)

خَیْط { [ع] ایيلك، ایيلك تلی: (خیط الشعاع، خیط

شماع) = كونشك ايپلك كبی كورينن شعاعی ، پارلاق ايشيغی . (خيط ابيض) = فجر ظهورنده افقده ايپلك ايپلك پيدا اولان بياضلق (خيط اسود) = غروب شمسی متعاقب افقده كورينن سياهلق (خيط الرقبه) = بويونده اولان مردار ايليك ديدكاری بياض اوزون نسنه ديمكدر . جمعی (اَخْيَاط ، خُيُوط) در .

خَيْطَه { [ع] ايپ ، اورغان § قازيق : (خيطهٔ خيمه)

خَيْل { [ع] آت سوروسی ؛ آتلی عسكر ، سواری قسمی . جمعی اولان (خُيُول) اكثريا بومعنا لرده قوللانيلير : (پامال خيول) § كروه ، جماعت ، فرقه ، طاقم ، زمره معنالرنده واكثريا ذی روح حقنده استعمال اولنور : (خيل عاشقان ، خيل شاعران ، خيل مرغان) . (سَرْخَيْل) = سركرده ، فرقه باشی ، باش بوغ : (سرخيل غزاة ، سرخيل فضلا) . (خَيْلِی) = اپيجه ، چوقجه معناسنه‌در . (خَيل) لفظنك فارسی ياء تنكير علاوه والحاق ايدلمشيدر . (خيليدن خيلی) = چوقدن چوق ديمكدر :

« سرور جمع رسل سردار خيل آنبيا »
« حضرت روح الامين غاشيه بردوشی ايدی »
« قونمه‌دن داخی خيول فلكه نام جياد »
(نابی)

« سرلوحهٔ دفتر فتوت »
« سرخيل عرب نبی محبت »
(شيخ غالب)

« ذروهٔ والاسنه دلدادهٔ جان جبرئيل »
« سدهٔ علياسنه رخسودهٔ خيل انس وجان »
(حق)

« قپوسن خيل ملك بكلر ايدی »
« جمله خدامی فرشتهلر ايدی »
(حليه - خاقانی)

خَيْمَه { [ع] چادر . (خَيْمَه نشين) = چادرده اوطوريجی ، اوطوروان . (خيمه نشينی) = چادرده اوطورمه‌لق ، بدويت اثری . (خيمهٔ ازرق . خيمهٔ كبود) = كوك يوزی ، قبهٔ آسمان . (خيمه گاه ، خيمه گه) = چادرلر قوريلان محل . جمعی (خَيَمَات ، خِيَام ، خَيْم ، خِيَم) كلور :

« زمين بساط قدر چرخ خيمهٔ عظمت »
« نجوم ثابت وسياره مشعل قدرت »
(نابی)

« اودر اول شمس منير افق دولت كيم »
« كورمدی مثلنی چرخ ايليه‌لی نصب خيم »
(نابی)

﴿ خ ﴾

خِبازَت [ع] اتمكجيلك ، اتمك يابيجيلق : (صنعت خبازت)

خِبْرَه **خِبْرَت** [ع] برشيئي كنهيله ، حقيقتيله كركي كبي بيلمه : (اصحاب خبرت ؛ اهل خبره) = برشي حقنده معلومات كامله‌سي، وقوف خصوصيسي اولان آدملره اطلاق اولنور. بين العوام يا كلش اوله‌رق (اهل قبله) دينيلير. اكثريا برنجيسي قوللانيلير.

خِتام [ع] صوك : (ختام ختان، ختام طعام، ختام كلام) § بتمه ، نهايت بولمه: (ختام كشفيات، ختام ترتيبات ، ختام انتخابات ، ختام انشاآت). (بولمق، ايرمك) ماده‌لريله قوللانيلير . (ختام پذير) = صوك بوليجي، نهايته ايريجي. (مسك الختام، ختامه المسك) تركيبلري حسن ختام مقامنده ايراد اولنور :

« نقصانكي بيل بر ايشه يا باشلامه اول »
« يا باشلاديغك كاري پذيراى ختام ايت »
(لا)

« بوله‌سون بنيان اقبالك ختام »
« اوله‌سون ديوان اجلالك تمام »
(لا)

خِتان [ع] سنّت ايتمه ، اركك چوجقلرده اجراسي مسنون اولان عمليهٔ جراحيه: (اجراى ختان، سور ختان، ختان اطفال). (ختانت) = سنّتجيلك صنعتي .

خِدَم [ع] « خدمت »ك جمعي : (ممدوح الخدم) . جمع ديكري اولان (خدمات) زياده قوللانيلير .

خِدْمَت [ع] ايش ، وظيفه : (خدمت دولت، خدمت كتابت ، خدمت مخصوصه ، خدمت مهمه ، خدمت عسكريه، خدمت خصوصيه) § ايش كورمه ، آخرك ايشني كورمه : (صوقوللينك بو دولت ابدي الدوامه ايتديكي خدمتك درجاتني تقدير ايچون لسان تاريخك شهادت وصافانه‌سنه احالهٔ صماخ دقت اولنمليدر)

« فكر ايت قلماً نه خدمت ايتمش »
« هرنامه‌يي درس حكمت ايتمش »
(معلم ناجي)

بعضا تركيب عربي اوله‌رق استعمال اولنور: (مشكور الخدمه) كبي. فتح خا ايله ده لغتدر . آنك ايچون جمعنده (خِدمات) ده دينيلير (خَدَمات) ده

دينيلير . (خدمتكار) = خدمتجى ، ايش كورن . (خدمتگذار) = اوته‌كينك بريكينك ايشلرينى كوريورن :

« شاه ملك شام ايكن روشن چراغك اولمه »
« مجلسكده اولدى خندان آدلو خدمتكار شمع »
(رياضى)

خديو { [ف] بيوك وزير ، باش وزير ، حاكم . خصوصيله صدارت پايه‌سنى حائز اولان مصر واليلرينه اطلاق اولنور : (خديو المخم) = صدر اعظم ، (خديو مصر) = مصر واليسى . (خديويت) = غلطات ضروريهٔ رسميه‌دندر . (خديوى) = خديوه منسوب ، خديولك .

« خوش كلدك ايا خديو اكرم »
« لطفكله كوكللر اولدى خرم »
(نديم)

« خواجهٔ بندركه عرفان خديو ملك نظم »
« شاعر عالى طبيعت ساحر كوهر فشان »
(قصيده ـ درحق مفتى عارف حكمت)

خذلان { [ع] ياردمسز ، معينسز ، كيمسه‌سز ؛ يالكز باشنه قالوب سفيل ، ذليل اولمق ؛ دوشكونلك : (مزلقهٔ خذلان ، وادئ خذلان ، دوچار خذلان) .

خراش { [ف] طيرمالامق ، قاشيمق ، قازيمق معنالرينى افاده ايدن (خراشيدن) مصدرندن صيغهٔ امر وياخود اسم فاعل مرخمدركه لسانمزده اكثريا وصف تركيبى طرزنده استعمال اولنور . (دلخراش ، روخراش) كبى . فارسيده طيرناقى يارەسى و بيچقيدن چيقان تالاش معناسنده دخى قوللانيليرسه‌ده اشبو معنالرى لسانمزده معتبر ومستعمل دكلدر :

« زبانم بر مجوهر تيغ براندركه همواره »
« خراش ايلر خيالى سينه‌لرده زخم ناسورى »
(نفعى)

خرام { [ف] صالنمه ، صالنه‌رق ادالى يوريمه : (خرام صنوبرانه)

« اهتزاز كدن ايدر تعليم اطوار خرام »
« حسن رفتار اوكره‌نور آهو شتابكدن سنك »
(محمود نديم)

« كورسون نهال سرو صنوبر خرامكى »
« آرتق چمنده بسله‌مسون باغبان بال »
(باقى)

خرامان { [ف] خرام ايديجى ، صالنه صالنه يورويجى :

« آه ايلديكم سرو خرامانك ايچوندر »
« قان آغلاديغم غنچهٔ خندانك ايچوندر »
(فضولى)

« كل وبلبل ينه برى بريله ايتديلر پيمان »
« چنار وسرو كلشن ال اله ويرمش خرامندر »
(رياضى)

خرامنده { [ف] صالنيجى ، صالنه صالنه يورويجى : نظمده (خرامان) مقامنده قوللانيليير .

خِرَد { [ف] عقل، اوص، (خرد منْد) = عقللی، اوصلی، (خردمنْدانه) = عاقل اولانه یاقیشه‌جق صورتده، (خردمنْدی) = عقللولق. (بی خِرَد) = عقلسز، (بی خِرَدانَه) = عقلسزجه‌سنه. (بی خِرَدی) = عقلسزلق. (خِرَدفرسا) = عقل یوریجی، عقل ییپرانیجی. (خِرَد سوز) = عقل یاقیجی :

« خرددر کنده عاجز صنعتن فهمنده دل حیران »
« تعالی‌الله زهی صانع تعالی‌الله زهی دانا »
(نابی)

« دوشدم بلای عشقه خردمند عصرایکن »
« ایل شمدی بندن آلدیغی پندی بکا ویرر »
(فضولی)

« اوطمن ایله‌ین جاهل بی‌خرد »
« بی عقلی اوزره ایدر کرچه رد »
(عزت ملا)

خِرْس { [ف] آیی. (خِرْسَك) = آیی یاورسی. برلغت کتابنده هیچ مناسبتی اولمدیغی حالده (خِرْسِز) تعبیری اشبو لفظ فارسی صره‌سنده ذکر اولنه‌رق اصلیده تصریح قیلنمامش اولدیغندن بوراده ایضاحه لزوم کورلمشدر. (خِرْ) کلمه‌سی فارسی فرهنکلره نظراً ایکی معنایی افاده ایدر. برنجیسی خوش، خوشحال معناسیدر. ایکنجیسی صاتون آلمق معناسنه اولان (خریدن) مصدرندن امر حاضردر. یاخود اسم فاعل مرخّمدر. (صاتون آل) یاخود (صاتون آلیجی) معناسنی احتوا ایدر. شو تقدیرده لسانمزده موجود اولان (خِرْ) لفظی بالاده کوستریلن کلمه ایسه (خِرلی) تعبیری خوشحالی، حالی خوش اولان و (خِرْسِز) تعبیری دخی — که (سِز) ترکجه ادات نفی وسلبدر — حالی خوش اولمایان، فنا اولان دیمك اولورکه مدلولنه‌ده توافق ایدر.

خِرْط | خَرْط { [ع] برنجیسی خسته‌لق سببیله صاری صو ایله قاریشیق و کسیلش کبی پاره پاره بولاشیق سوت وارکك ککلك دیمکدر. ایکنجیسی ال ایله آغاجك داللرندن یاپراق صییرمق وقابوغنی صویوب چیقارمق معناسنه‌در. معانیٔ سائره‌سی معتبر ومستعمل دکلدر. [اصعب من خرط القَتاد] = داللرینك اوزری ایکنه کبی دیکنلی، غایتله سرد برنوع آغاج دیمك اولان (قَتاد) ك یاپراقلرینی ال ایله صییرمقدن دها کوج واذالی معناسنی افاده ایدن اشبو مثل عربیدن اختصار صورتیله ایراد واستعمال اولنور.

بو آغاجك بيوك وكوچك نوعلرى اولوب ايكنجى نوعندن « چريش » دينيلن ماده حاصل اولور :

« برينه مس حرير وبرينه خرط قتاد »

(نابى)

خِرْقَه { [ع] لى الاصل بر پارچه‌سى ، يامه معناسنه‌در . معناى معروفى اوسته كيلان عبادن ، ياخود ياموق ايله بز دن يابيلش لباس ديمكدر : (خرقهٔ فقيرانه ، خرقهٔ درويشانه) . (خرقه‌پوش) = خرقه كيين فقير، درويش . (خرقه‌پوشانه) = درويشجه‌سنه، فقيرجه‌سنه . (خرقه پوشى) = درويشلك ، فقيرلك ، « خِرقهٔ سَعادَت » = نبى مقدسمز عليه السلام افنديمز حضرتلرينك اكتسا بيورمش اولدقلرى بردهٔ شريفه :

« شمدى سجادهٔ معنى‌ده بنم مرشد كل »

« خرقه‌پوشان بيان بندن آلور فيض كلام »

(نفعى)

« خرقه‌پوش عشق وسودايم كيينمم جامه‌بن »

(نيازى)

« خرقهٔ بيضا وجود ذولتيله كامبين »

« مسند فتوى بقاى رفعتيله كامران »

(لا)

خِرْمَنْ { [ف] خارمان، طوغريسى كسرخا ايله بودر. لكن تركجه‌ده فتح خا ايله معروف اولديغندن قسم مخصوصنده يازلمشدر. اورايه مراجعت اولنه :

« برخرمن نور اولوب نه افلاك »

« خورشيدى قاپاندى برتو خاك »

(شيخ غالب)

خِرِيدار { [ف] مشترى ، صاتون آليجى . (خريدارى) = مشتريلك . (خريدار خواهشگر) = ايستكلى مشترى :

« نقدجان بركف جهان اولمش خريدارك سنك »

(على روحى)

« سنك بازار عشقكده ايدر دلال جان فرياد »

« متاع عقل كاسددر خريدار اولمه‌سون كيمسه »

(احمد پاشا)

خِرِيدَه { [ف] صاتون آلنمش، آلنان : (متاع خريده ، قماش خريده ، جوهر خريده) .

خِزانَت { [ع] خزينه‌دارلق : (امر خزانت حائز اهميتدر) نادراً قوللانيلير .

خِزانَه { [ع] (خَزينه) معناسنه‌در . لسانمزده غلط اوله‌رق فتح خا ايله معروفدر . بومقامده (خِزانَت) طرزنده اصلا قوللانيلماز § مجازاً قلب، كوكل معناسنه‌ده قوللانيلير . بعضاً سبك عربيده (خزانة الكتب) طرزنده ده استعمال اولنور :

« لبريز كوهر اولمه‌سه كوكلم خزانه‌سى »

« دوكزدى بويله چشم ترم اينجو دانه‌سى »

(معلم ناجى)

خِزْی | **خِزْیه** [ع] رسوایلقله ذلیل اولمه، رسوایلقدن حاصل اولان ذلت. اکثریا (خذلان) ایله برلکده قوللانیلیر:
(دوچار خزی وخذلان اولدی، خزیهٔ عظیمه).

خِسَّت [ع] جریلك، ناکسلك؛ اقتداری نسبتنده صرفیاتدن چکینوب حفظ وتزیید نقود واموال ایچون عزت نفسنی اصلا دوشونمه‌مك وبالعکس بو مقصدله نفسنی هرشیدن محروم ایتمك که نقلاً وعقلاً مذمومدر: (خسّت طبع، خسّت جبلیه) معنی و موقع استعمالجه بو لفظ باشقه، (خَسَاسَت) ینه باشقه‌در، بربرینه بدل اصلا قوللانیله‌ماز:

«بخشش آموز همم حوصله‌سوز خسّت»
«کیسه پرداز کرم قافله سالار کرام»
(نفعی).

خِشْت [ف] کرپیچ، طوغله: (خشت خام، خشت پخته). (خِشْتَك) = کوچك کرپیچ، طوغله‌جق (خِشْت تابَه) = طوغله اوجاغی. (خِشْت زَن) = طوغله‌جی. § قیصه ال مزراغی، قالین حربه: (اشهب سوار خشت بدست). (خشت خِشْت) یاخود تخفیفله (خِش خِش) = طیقیرتی، خیشیرتی.

خِشْم [ف] غضب، تهوّر، طارغینلق. (خِشْم آلود، خشمناك، خشمگین، خشمین) = طارلمش، غضبلانمش:

«نور عفوی مجلس راحت‌فروز اهل خلد»
«برق خشمی خرمن آرامسوز اهل نار»
(نظیم).

خِصَاء [ع] انه‌مك، خایه چیقارمق که بوغایی اوکوز، آیغیری ایدیش ایتمك دیمکدر. انسان حقنده‌ده مستعملدر. (خصاء حیوانات).

خِصَال [ع] خوی معناسنه اولان (خَصْلَت) ك جمعی:
(خصال حسنه، خصال ممدوحه، خصال جمیله، ممدوح الخصال، حمید الخصال.

«سرفراز ونیك امر ونیك رأی ونیك خو»
«سرور پاکیزه اطوار وپسندیده خصال»
(فضولی)

خِصَام [ع] خصملر معناسنه‌در. (مُخَاصَمَه) معناسنی‌ده افاده ایدر:

«دیدهٔ لطفی نگهدار لوای اسلام»
«صدمهٔ قهری نگونساز خصام دولت»
(منیف)

«طبع معماری تقدیره هزاران تحسین»
«که ایدوب هدم مبانی فلکسای خصام»
(نابی)

خِصْب [ع] اوجوزلق، بوللق: (خصب ورفاه)

خِضاب [ع] بویا : (خضاب لعلین، خضاب زمردین)

« الفاظه یکی خضاب ویرمش »
« برقات دها آب وتاب ویرمش »
(لا)

خِضر / **خَضِر** [ع] انبیای عظام حضراتندن حیات جاویدانی یه مظهریتله مشهور اولان بر پیغمبر جلیل القدرك اسم شریفی . نبی مشارالیه حالا برحیات اولوب برسببله ناچار حالده قالان اصحاب اخلاصك امدادینه یتشمکله مشهوردر . (خضر کبی امدادمه یتشدی) تعبیری ده معروفدر. نیسان رومینك یکرمی اوچنجی کوننه طرز عامیانه سی (خِضرالّز) وطرز صحیحی (خضر والیاس) دینیله سنك سببی نبی مشارالیهك کندیسی کبی حیات جاودانه مظهر اولان (الیاس) علیه السلام ایله اوکون وقوع تلاقیلری اولدیغی بین الناس مشهور ایسه ده لغت ناجیده دخی کوسترلدیکی وجه ایله (روز خضر) ك سبب تسمیه سی اواسط شهر نیسانده اخضرار ارضك مرتبهٔ کاله ایریشمه سی ماده سی اولمق دها زیاده محتملدر .

« خضر عیسی دم اعجاز طراز عصرم »
« طوتدی صیت سخنم دهری چو وحی مُنزل »
(لا)

خِطاب [ع] توجیه کلام ایتمك ؛ برشخصه ، شیئه توجهله سوز سویله مك : (جماعته خطاب ، شاکردانه خطاب ، صحابه خطاب ، مقبره یه خطاب). (خطاباً) = خطاب صورتیله : (ضابطه خطاباً دیدی که..).
(خطابیات) = خطابدن عبارت اوله رق سویله نیلن سوزلر . (فصل الخطاب) = خطاب فاصل ، دیه جك سوز بولنمیه. حق صورتده معقول خطاب . جمعی (خطابات) : (خطابات متصوفانه) :

« او شیوه لرله تبسّم او نازلرله عتاب »
« او خنده لرله تکلّم او عشوه لرله خطاب »
(سیرتی)

« هر خیالك صیقل آیینهٔ حسن ادا »
« هر کلامك کوهر کنجینهٔ فصل الخطاب »
(نفعی)

خِطابت [ع] خطیبلك ، جوامع شریفه ده خطیب اولمه: (جهت خطابت ، وظیفهٔ خطابت ، حسب الخطابه) § نطوقلق ، ناطقه پردازلق: (مع هذا طوتهلم که کتابت وخطابتی هیچ معیوب ومدخول اولمسون — تبصره — عاکف پاشا)

خِطّه [ع] دیار ، مملکت ، اولکه: (خطّهٔ مصریه ، خطّهٔ حجازیه ، خطّهٔ یمانیه ، خطّهٔ عراق ، خطّهٔ جسیمه)

« خطّهٔ حشمته سلطان قضا جاه وجلال »
« عالم قدرته شاهنشه تقدیر عبید »
(لا)

خِفَّتْ [ع] خفیفلك . (ثِقْلَت) ك یعنی (آغیرلق) كـ ضدی:
(خفّت وجود ، خفّت جسم ، خفّت احمال) § وقارسزلق ، خوپپه‌لق :
(خفّت عقل ، خفّت مزاج ، خفّت مشرب)
« طبیعت کرم و بخل وثقلت وخفّت »
« سجیّهٔ غضب وحلم ورحمت وآزار »
(لا)

خِلاٰفْ [ع] یالان: (قول خلاف، خلاف سوز ، خلاف سویله‌مش) کبی تعبیراتده بومعنایی افاده ایدر :
« رقیبه سویلیکز اویله‌لاف سویله‌سون »
« ره صداقته کیتسون خلاف سویله‌سون »
(معلم ناجی)
§ مخالف . عکس، قارشو : (خلاف مشرب، خلاف طبیعت ، خلاف قاعده ، خلاف اصول، خلاف انسانیت، خلاف قانون، خلاف شریعت، خلاف ظن، خلاف مأمول)
« کویا جهلك خلافیدر علم »
« جهلك صرف اعترافیدر علم »
(لا)
« خلاف طینتمدر طبع احبابه کدرویرمك »
(راغب)
« خلاف قاعده میل طبیب وذکر شفا »
(فضولی)
§ مخالفت ، اختلاف . (خِلاٰفاً) = مخالف ، عکس اوله‌رق : (شاکرد قلفه‌نك اخطارینه خلافاً درسه چالیشمدی) . (خلافْکیرْ) = مخالفت ایدیجی ، عکسنی التزام ایدیجی ، ایدن.
(خلافْکیرانه) = مخالفت ایدیجی‌یه کوره (خلافْکیری) = مخالفت ایدیجیلك .

خِلاٰفَتْ [ع] اصطلاحده.(خلافت کبرای اسلامیه) = حضرت پیغمبر افندیمزك وکالت معجله جلیله‌سی ، خاتم‌الانبیا علیه اکمل التحایا افندیمزدن صوکره مقام تدسیت التسام خلافتده چهار یار کزین خضراتی بولنمشلردر. بعده جدّ بزرکوار حضرت پادشاهی یاووز سلطان‌سلیم خان حضرتلرینك عهدسلطنتلرنده (صفت مقدسهٔ خلافت) (خادم الحرمین الشریفین) عنوان مفخرتیله خاندان جلیل الشان عثمانی‌یه انتقال ایله‌مشدر . جناب‌اللهك وحضرت رسول اللهك خلافتی دیمك اولان (خلافتِ کبری) الیوم حامیٔ دین مبین ، حارس شرع متین سلطان بی مدانی ولی نعمت بی منتز شوکتلو غازی (عبدالحمید خان) ثانی افندیمز حضرتلرینك صفت مقدسه‌لریدر .
(خلافتپناه) = حامی وحافظ خلافت اولان پادشاه معالی اکتناه اسلام شوکتمآب افندیمز حضرتلری .
(خلافتپناهی) = خلافتپناهلق . خلافتپناهه منسوب . (دارالخلافة العلیه)

= سلطنت سنیهٔ عثمانیه‌نك پای تختی ، حضرت خلیفة اللهك مرکز شهیراقامتی. بو لفظك معنای لغویسی بر شخصك مقامنه قائم اولمق دیمکدر : (حدیث صحیحدر که السلطان ظل الله و آندن استغنا خطادر . خبر صریحدر که لارتبة فوق رتبة السلطان الا لنبی مرسل ، اوملك مقرب. و آندن انحراف ناروادر . خصوصاً بزم پادشاهمز که رتبهٔ سلطنتی معنی‌ده پایهٔ خلافتدر وسریر حکومتی حقیقتده مسند امامتدر — فضولی) .

« هم خلافت حکمنی هم سلطنت فرمانتی »
« بوندن ایتمش حاله جاری مرور روز کار »
(فضولی)

خِلالْ [ع] دیش قاریشدیرمق کبی شیلرده قوللانیلان آره‌لق آلتی ، اوجی سیوری چوپ : (استعمال خلال نظافتده‌دالدر) § آره، آره‌لر ؛ آره‌لق ، آره‌لقلر : (خلال خطوط ، خلال سطور ، خلال احجار). اوقاتی بیان ایدن الفاظ ایله برلکده ایراد اولنور . مثلا (خلال شوالده ، خلال شعبانده) کبی که شوال ایچنده ، شعبان ایچنده دیمکدر :

« که او القاب خلالنده‌در اسم اعظم »
(نابی)

خِلْط [ع] مزاج انسانده‌کی اخلاط اربعه‌دن هربرینه دینورکه صفرا ، سودا ، دم ، بلغم § بر شیئه قاریشمش اولان دیکر نسنه : (خلط صفرا) . (جزء) قاریشمش ، قاریشماش اولان نسنه‌یه دینیلیر . (خلط) یالکز قاریشمش اولان شیئه اطلاق اولنور. موقع استعماللری دقته شایاندر .

خِلْعَتْ [ع] ازمنهٔ سالفه‌ده اعاظم طرفندن شایان التفات و تلطیف کوریلن اعیان و اشراف ومأمورینه کیدیریلن مکلف ، مزین اوست لباسی : (خلعت حکمداری ، خلعت فاخره) .

« زهی خیاط خلعت دوز بازار حقایق کیم »
« قد معنایی ایتمش جامهٔ ترکیب ایله بریا »
(نابی)

« که ظهور ایلر ایدی اول کل آل »
« خلعت سرخله خورشید مثال »
(خاقانی)

خِلْقَتْ [ع] یارادیلش ، یارادلمه : (خلقت عوالم ، خلقت آدم ، خلقت بشریه ، خلقت جهان). (خلقة) = یارادیلش جهتیله ، یارادیلشجه :

« اقتضا ایتدی منزه ذاتی »
« سبب خلقت موجوداتی »
(حلیه — خاقانی)

خِلْقِی [ع] خلقته منسوب ، یارادیلشده اولان : (فضائل خلقیه ، جود خلقی ، مزیات خلقیه). (خلقیات) = خلقته متعلق ، یارادلشده اولان اوصاف : (خلقیات عالیه) .

خِلقَتْ { [ع] خلق اولمه ، یارا- دیلشده اولمق : (بر مقتضای خلقیت غایتله جسور اولدیغندن)

خِنزِیر { [ع] طوموز : (لحم خنزیر) جمعی (خنازیر) مؤنثی (خِنزیره)دركه اكثریا حیله كار، فتنه ساز نسوان حقنده قوللانیلیر . بونك جمعی (خنزیرات) در .

خِنصِر { [ع] سرچه پارماق . صادك فتحیله ینه بو معنایه لغتدر .

خِنك { [ع] قیر رنكلی آت : (خنك باد پا) .

خویش { [ف] (خویشتن) كبی كندی ، كندیسی معنا- سنه‌در . § كندینك كی ، اقربا ، صوی صوپدن هر بری : (خویش وبیگانه) بو معناده جمعی (خویشان) دركه اقربا ومتعلقات ، كندینك كیلر دیمكدر . چغتای لساننده بونك مقابلی (كیش) در . نصل كه الیوم لسانمزده دخی (كیشی) لفظی موجود ومستعملدر . (كیش قارام) چغتایجه اقربا ومتعلقات دیمكدر .

خویشاوند { [ف] اقربا ، صوی صوپ معناسنده (خویش) ایله مترادفدر . لكن بو جمع مقامنده‌ده قوللانیلیر . مفرد اعتبار اولندیغی تقدیرده جمعی (خویشاوندان) اولور : (خویشاوندی) = قرابت ، خصملق .

خِیابان { [ف] صره آغاج دیكیلی باغچه یولی ، ایكی طرف آغاجلی منتظم یول : (بر طرفی خیابان بهشت وار ، برجهتی چمنزار لطافت نثار ایدی) .

« ینه سیر ایله نخلستان دورادور معنایی »
« گلستان در گلستاندر خیابان در خیاباندر »
(ریاضی)

خِیار { [ع] معروف صلاطه‌لق سبزه : (خیار ترشیسی ، خیار صلاطه‌سی) . (خِیارجق) = اكثریا قاصیقلره طوغری ظهور ایدن خیار شكلنده بر ورمدر . § خیری ، ایلیكی ، چوق آدم معناسنه اولان (خَیِّر) ك جمعی اولور : (خیار قوم ، خیار امت) § (اختیار) ك معنای لغویسندن اسم اولور . ایكی شیئك خیرلیسنی طلب ایلمك معناسنه كه اصطلاح فقهده قابل فسخ اولان عقد- لرده مخیرلك دیمكدر . (خیارات) = اصطلاحات فقهیه‌دن اولوب «مخیر» لكلر معناسنه‌در : (خِیارِ تعیین ، خیارِ شرط ، خیارِ رؤیت ، خیارِ عیب ، خیارِ نقد ، خیارِ وصف) اشبو خیاراتك تعریفات فقهیه‌سنی ایضاح وبیانه صحیفهٔ كتاب مساعد دكلدر .

خِیاطَتْ [ع] ترزیلك صنعتی . (خِیاط) = دیكیش ایپلكی ، ابریشم ، تیره § دیكیش ایكنه‌سی .

« روضهٔ خلد نجاته كیره‌مز اعداسی »
« بكسه بیك سمّ خیاطی سوزیلوب جسم جمل »
(لا)

خِیامْ [ع] چادر معناسنه اولان (خَیمه) نك جمعی : (نصب خیام ، رفع خیام ، ركز خیام ، فلك خیام) :

« حشره‌دك تا كه اوله بستهٔ اوتاد خلود »
« ساحهٔ دهرده اطناب خیام دولت »
(منیف)

خِیانَتْ [ع] امانته غدر ایتمك ، قیپیق ؛ كندی حقنده آخرك حاصل ایتدیكی امنیته مغایر حركت قصدیه ده بولنمق كه خائنلك ایتمك دینیر : (امانته خیانت اولماز — قول مشهور) (خِیانَةً) = خیانت طریقیله ، خائنلك صورتیله . جمعی (خِیانات) در § بین العوام محاوراتده (خائن) مقامنده‌ده قوللانیلیر : (نه خیانت آدم) .

خِیَرَه [ع] تفضیل و ترجیح ایتمك ، برنسنه‌یی ویا كیمسه‌یی دیكرلرینه ترجیحاً سچوب آییرمق : (حق خیره ، وظیفهٔ خیره) . اسم مفعول معناسنده دخی قوللانیلیر : (خِیَرَةُ الله) = جناب حقك سچدیكی . (خیرهٔ ناس) = خلقك سچلمشی .

خیره [ف] قاماشیق ، طونوق ، فرسز : (خیره‌چشم) = قاماشمش ، فرسز كوزلو . (خیرگی) = طونوقلق ، قاماشیقلق ، شاشقینلق ، § حیران ، شاشقین ، ادبسز ، معاند ، بی‌معنی ، هرزه كبی بر خیلی معنالری حاویدر كه بونلرك بعضلری بالتركیب لسانمزده قوللانیلیر . مثلا (خیرگی بخش) = تعبیری قاماشدیریجی معناسنده قوللانیلدیغی مثللو موقع استعماله كوره حیرت ویریجی ، شاشیرتیجی معناسنی‌ده افاده ایدر . (خیره دست) = الی صاقار ، اوغورسز ؛ طوتدیغی ایشی بجره‌میوب برباد ایدن آدم . (خیره سر) = سرسم ، آلیق . (خیره‌رای) = رأیی‌مضر ، فنارأیلی ، تدبیری خطالی آدم :

« ای صفاتك ده خیره هرمدرك »
« ما عرفناك حق معرفتك »
(فضولی)

« غزاده شعلهٔ شمشیرینی تصورایدن »
« بولور نكاهنی خیره خیالنی مخرور »
(نابی)

خیز [ف] « خیزیدن » مصدرندن صیغهٔ امردر كه وصف تركیبی اوله‌رق قوللانیلیر . صچرایجی ،

قالقیجی ، آتیلیجی معناسنی افاده ایدر : (سحرخیز ، موج خیز ، کرد خیز) کبی :

« اودرگاه کرم کیم خاکی احسان خیزر حقدر »
« نه قادر در عمل مستوجب لطف اولمغه حاشا »
(نابی)

« عالمی باد سحر خیز که سیران ایلر »
« وارسه ملك یمنه هر نفس جان ایلر »
(جوری)

خیزاب { [ف] طالغه : (خیزاب انگیز)= طالغه قالدیریجی ،طالغه لاندیریجی .(خیزاب دریا).

خیزان { [ف] فی الاصل حمله ایدیجی ، آتیلیجی معناسنه در . لسانمزده اکثریا (افتان) ایله برلکده قوللانیلیرکه دوشه قالقه‌رق ، دوشه قالقه معناسنی افاده ایدر :

« بنه باد صبا افتان و خیزان ایردی گلزاره »
« دم عیسی وش احیا ایلدی ازهار و اشجاری »
(نفعی)

خیزران { [ف]لسان ناسده تحریف ایله (خزارن) دینیلن معروف قامش جنسندن بر آغاجدرکه باستون، قامچی، دکنك، اسکمله وسائره اعمال اولنور . (خیزران بلدی)= آس بری یعنی یبانی مرسینی دینیلن آغاج .

خیزنده { [ف]صیچرایجی ، قالقیجی ، آتیلیجی ، فیرلایجی : (غزال خیزنده ، مار خیزنده)

خیك { [ف]طولوم : (خیك می ، خیك روغن)

خیم { [ع] چادر معناسنه اولان (خیمه)نك جمع دیکریدر :

« کورمدی مثلنی چرخ ایلیه لی نصب خیم »
(نابی)

﴿ خُ ﴾

خبث { [ع] مردارلق ، پیسلك ، کوتولك معناسنه اولان (خباثت)ایله مترادفدر : (خبث نفس ، خبث ظاهری ، خبث باطنی ، خبث طینت) « خباثت » بونك یرنده قوللانیله‌بیلیر . لکن « خبث » آنك موقعنده استعمال اولنه‌ماز مثلا [خباثت ظاهریه ، خباثت باطنیه] دینیله‌بیلیر . فقط [اشرادن فلانك اجرا ایتدیکی خباثتلر قالمدی] جمله‌سنده‌کی (خباثتلر) کلمه‌سی یرنده (خبث) یاخود (خبثلر) الفاظی قوللانیله‌ماز . بونی سلیقه بر وجه ایله تجویز ایتمز .

خبثاء [ع] « خبیث » ك جمعی : (خبثای عوام) مفردینه مراجعت اولنه .

خبز [ع] اتمك : (خبز حنطه) = بغدای اتمکی . (خبز شعیر) = آرپه اتمکی . (خبزه) = بر پارچه اتمك ، اتمك پارچه‌سی § کول پیده‌سی .

ختن [ف] آسیاده الیوم چینه تابع اولان ترکستان شرقیده قرق بیك نفوس مسلمه‌یی حاوی بر بلدهٔ قدیمه‌نك نام مشهوریدر که اوراده غایتله لطیف اقمشهٔ حریریه نسج واعمال اولنور ومشك آهولری چوق بولنور ایمش . : (مشك ختن) مشهوردر .

« چنبشندن داغ بر دلدر غزالان ختن »
« نافه‌ریزکام خواهش کیم اوکا کلدر بکا »
(نائلی قدیم)

خجسته [ف] اوغورلو ، خیرلی ، سعادتلی ، قوتلو : (وقت خجسته ، دور خجسته ، نام خجسته ، ایام خجسته) . (خجسته فال) = فالی اوغورلی ، یمنلی .

« وارایدی (ری) ده بر خجسته خصال »
« ماه طلعت نکار مشکین خال »
(فضولی)

« کل مازاغ البصرله اول خجسته منظرك »
« نرکس مکحولی حیران ایتدی چشم عبهری »
(نظیم)

خدا [ف] الله ، تکری . (خدا پرست) = جناب حقه عبادت ایدیجی ، ایدن (خدا پرستانه) = الله‌ه قوللق ایدنه لایق صورتده (خداپرستی) = جناب حقه عبادت ایدیجیلك . (خداداد) = موهبهٔ الهیه ، الله ویرکیسی : (استعداد خداداد ، ذکای خداداد ، دهای خداداد) (خدافروش) = مرائی صوفی . (خدا فروشی) = ریاکارانه صوفیلق . (خدایی) = الوهیت ، خدالق ؛ خدایه منسوب : (خدایی نابت) = اکمله‌دن کندی کندینه بتمش ، تربیه ایدلمه‌دن کندی کندینه یتشمش . (سیلی خدایی) = خدالق توقاد ، حق توقادی . (خدایی فروش) = فرعون کبی ، نمرود کبی الوهیت دعواسنده بولنان . (خداشناس) = جناب حقی طانیان ، موحد . (خدا شناسی) = موحدلك . (خدارا) = الله ایچون . (خدایا) = ای خدا ، یاالله § صاحب ، مالك معناسنی ده افاده ایدر : (خدای خانه ، خانه خدا) ، (خانه خدایی) = صاحب خانه‌لك

« خدا دیوار دولتخانهٔ ارباب اقبالی »
« کمی برلانهٔ کنجشك بی آرام ایچون صاقلار »
(رازی)

« ایستر ایسه‌ك حفظ ایده عرضك خدای لم یزل »
« عرضنه اعدای بدخواهك بیله ویرمه خلل »
(لا)

« بنه بردفعهٔ اخراده خدا »
« بالدى افراط محبتله آكا »
(حليه - خاقانى)

« كورمه‌مشدر رصد انكيز قدر »
« كوزلرى كبى خدابى كوزلر »
(وله)

« سكا بوفيض خداداد ايله همرازاوله ماز »
« فخررازى كبى علامهٔ صاحب تفسير »
(حق)

خُدّام { [ع] خدمتكار، خدمتجى معناسنه اولان (خادم)ك جمعى، (اتباع وخدام) بومعناده آز قوللانيلير § معناى اصطلاحيسى بعض عزايم وخواص اوقويان خواجه‌لرك جن طائفه‌سندن ايسته‌دكلرى ايشلرى كورديرمك ايچون قوللاندقلرى جنيلر ديمكدركه بونلره (اهل خدام) دينيلير:

« افتخار ايلرايسه مخشره‌دك لايقدر »
« خاندانك ده‌كى اولاد وعبيدوخدام »
(نابى)

« قيوسنى خيل ملك بكلر ايدى »
« جمله خدامى فرشته‌لر ايدى »
(حليهٔ خاقانى)

خُداوَنْد { [ف] الله، تكرى : (خداوندكائنات، خداوند يكانه) .

« اى عالى‌وار ايدن خداوند »
« اى آدمى زار ايدن خداوند »
(لا)

§ حكمدار، مالك، حاكم، صاحب : (خداوندجهان، خداوندمعظم، خداوند انجم، خداوند اسلام، خداوند خانه) (خداوندانه) = خداوند اولانه ياقيشه‌جق صورتده: (الطاف خداوندانه، التفات خداوندانه) . (خداوندى)= حكمدارلق ، صاحبلك ، (سرير خداوندى، شان خداوندى).

« اول خداوند خداوندانك »
« يعنى اول ذات عظيم الشانك »
(حليهٔ خاقانى)

«اول خداوند خداوندان فضل وجاه كيم »
«علم وعرفان ايله اولمش عزودولت توأمان»
(نفعى)

خُداوَنْدكار { [ف] ايش صاحبى معناسنه اولوب (خداوند) مقامنده قوللانيلير . اعاظم سلاطين عثمانيه‌دن جنتمكان سلطان غازى مراد خان اول حضرتلرينك عنوان شهيريدر . بروسه ولايتى غازى مشار اليهك مخلصيله تسميه اولنمشدر . سلاطين عثمانيه حضراتنك عنوان عاليلرى اولان (خنكار) لفظنك اشبو (خداوندكار) تعبيرندن اختصار اولنديغى روايتى شايان قبول واعتبار دكلدر . (خنكار) لفظنه مراجعت اولنه .

خُدايكان { [ف] اعظم السلاطين، ملك الملوك، شاهنشاه معناسنه‌در . يعنى شوكت ، قدرت ،

سطوت عظیمه یه مالك اولو پادشاه دیمکدر :

« خدایگان معظم شهنشه عالم »
« محیط جودوکرم آسمان عقل وشعور »
(نابی)

خُدْعَه [ع] حیله ، دوزن ، اویون : (خدعهٔ حربیه ، خدعهٔ خصمانه ، خدعهٔ دشمن ، خدعهٔ کتابت) . (خُدْعَه کار) = حیله جی ؛ دوزن ایدیجی ، ایدن (خُدْعَه کاری)= حیله جیلك ، دوزن ایدیجیلك .

خُراج [ع] چیبان : (خراج بارد ، خراج حار ، خراج انتقالی ، خراج متراکم) = بونلر اصطلاحات طبیه دندر . جمع اولدیغی حالده مفرد حکمنده قوللانیلیور و (خُراجات) دیه جمعلندیریلیور .

خُرافه [ع] قبائل عربدن (عذره) دینیلن قبیله یه منسوب برشخصدر. کویا برزمان طائفهٔ جن طرفندن آشیرلمش اولان بوآدمك مملکتنه عودتنده طائفهٔ مذکوره آره سنده بولندیغی اوانده کی مشاهداتی اولمق اوزره عقل قبول ایتمیه جك صورتده نقل وروایت ایلدیکی عجائب وغرائبی عامهٔ ناس رد ایله تکذیب ایله مشلر وآندن صوکره (کذب صریح) ، (حدیث خرافه) اطلاق ایتمشلر. لطیف اولمقله برابر اصلی اولمایان حکایات وصاچه صاپان اقوال وروایاته (خُرافات) دینیلیرکه بونك جمعیدر .

خُرج [ع] بیوك هکبه ، تلاتین ویاخود مشیندن معمول بیوك قاب . زبانزدی (خورج) در .

خُرد [ف] کوچك ، اوفاق : (دانهٔ خرد) ، (خُردسال) = کوچك یاشلی ، کنج . (خُردی) = اوفاقلق ، کوچکلك . اشیا واشخاص حقنده قوللانیلیر .

خُرده [ف] برشیئك اوفالمشی ، پارچه ایدلمشی ؛ اوفاجق : (خردهٔ زر ، خردهٔ زجاج) قیریق ، قیرینتی ، طالاش ، چورچوپ معناسنه اولان (خاش) لفظی ایله برلکده پارچه پارچه ، قیریق دوکوك ، بوزوق وخراب کبی بر معناده قوللانیلیر : مثلا (زنجبر اسکله دن دوشدی ، وجودی « خرده خاش » اولدی) دینیلیر . § دقیقه ، نکته : (خُرده بین) = برنجی معنایه کوره کوچك ، اوفاق حوینانی واشیایی بیوك کوسترن آلت مخصوصه نك اسمیدرکه فرانسزجه سی (میقروسقوب) در . ایکنجی معنایه کوره مدقق ، اینجه شیلری کوریجی ، کورن دیمکدر : (سیاسی خرده بین) . (خُرده بینانه) = مدقق اولانه ، اینجه شیلری کورنه یاقیشه جق صورتده . (خُرده بینی) = مدققلك . (خُرده فروش) = اوفاق

تفك شیلر صاتان. ذاتاً چرچی مقوله‌سی اوفاق تفك اشیایه (خرده‌وات) دینیلیر. معلومات سطحیه اصحابندن اولدقلری حالده کندیلرینی علامهٔ ذوفنون کوسترمك ایسته‌ینلره دخی — ماهیتلرینی ایما مقصدیله — « خرده فروش » اطلاق اولنور. (خُرده‌دان) = دقت صاحبی، نکته طانیان، اینجه شیلری وایشلری بیلن آدم. (خُرده‌دانی) = دقت صاحبلکی، نکته طانیجیلق. (خُرده‌گیر) = سوزده قصور طوتیجی، سوزك عیب وقصورینی آرایوب بولان:

« داورا داد آورا شاه معارف پرورا »
« ای خدیو قدردان ای پادشاه خرده‌بین »
« لا »

« خرده‌بینان خبایای اموره بسدر »
(منیف)

« آغزك حدیثنه آچه ماز ذره‌جه دهان »
« اسرار طبعه واقف اولان طبع خرده‌دان »
(فضولی)

خُرسَند [ف] قسمتنه راضی وقانع اولان، شوق ایله قناعت ایدیجی، طوق کوزلو. (خُرسَندانه) = قناعتکارانه، قناعت ایدیجی‌یه کوره. (خُرسَندی) = قناعت ایدیجیلك، قانعلك:

« بیل حد یکی اول شان حقیقی ایله خرسند »
(معلم ناجی)

« مفتون وش اولوردی اول خردمند »
« بر ساده نظاره ایله خرسند »
(شیخ غالب)

§ خُرطوم [ع] فیلك بورنی مشیندن ویاخود بز ولاستیقدن معمول اولوب طولومبه‌یه طاقیله‌رق صویی اوزاغه نقل ایدن بورو شکلنده‌کی آلت مخصوصه‌نك اسمی.

خُرَّم [ف] مسرور، شادان، سوینجلی: (باغ خرّم، طالع خرّم، دل خرّم، آن خرّم، مکان خرّم). (خُرَّمی) = شادانلق، سوینجلیلك. (خُرَّمگاه، خُرَّمگه) = منتزه‌لی محل، سوینجلی یر:

« هر کوشه طربزار صفا خلق ممالك »
« فرخنده درون کل کبی خرّم سر عالم »
(نشاطی)

« نصر وتوفیق سکا عالم معنادندر »
« اولسون آیینه کبی قلب شریفك خرّم »
(نابی)

خُرما [ف] عربیسی (تَمر) = معروف میوه: (مدینه خرماسی، شام خرماسی، طربزون خرماسی، قورو خرما). (بالچیق خرماسی) = طونوزبه‌یه باصدیرلمش ویجیق ویجیق ازکین خرما. (خرما طاتلیسی) = اون، یاغ، شکر ایله یاپیلوب خرما شکلنده سپده صوریله‌رك

اوستی پورتوك پورتوك اولان برنوع خمیر طاتلیسی .

خُرُوجْ { [ع] چیقمق، طیشاری چیقمق : (واپوردن خروج ، قاپودن خروج ، خانه دن خروج) .

خُرُوشْ { [ف] طاووغك ارککی، اتی : (خروس کبی اوتیور) .

خُرُوشْ { [ف] شماته، کوراق ، چاغلق : (خروش دریا، خروش انهار) ، (جوش وخروش) = طاشوب چاغلامه .

« سپیده دم که اولوب دیده خوابدن بیدار »
« خروشه باشلادی ناگاه سرده درد خمار »
(ندیم)

« دُرّ شهوار مضامین ایله مملو سینه‌م »
« دل پرجوش وخروشم سردریای سخن »
(وهبی)

« خروش رحمتندن مستعار آرایش هستی »
« کلام عزتندن مستبان اسرار ما اوحی »
(نابی)

خُرُوشانْ { [ف] شماته، کورلتی، چاغلتی ایدیجی، ایدن؛ کورله ین، چاغلایان : (اشك خروشان، رعد خروشان ، جنك خروشان ، جوی خروشان) .

خُسْرانْ { [ع] ضرر، زیان معناسنه اولان (خَسار ، خَسارَت) ایله مترادفدر . لکن بو کلمه ضرردیده ، مناسندن زیاده (ضَلالَت) معناسنده قوللانیلیرکه دیکر ایکی لفظك مدلولی مادیّاته ، بونك مضمونی ایسه معنویّاته عائد دیمکدر : (دوچار خسران) . (خُسر) ده عین صورتله قوللانیلیر .

« دوستی کر معصیت قیلسه اولور غفران پذیر »
« دشمنی بیك طاعت ایتسه موجب خسران اولور »
(فضولی)

خُسْرَوْ { [ف] پادشاه ، حکمدار : (خُسْرَوانَه) = پادشاهجه سنه ، پادشاهه یاقیشه جق صورتده . (خُسْرَوِی) = پادشاهلق ، پادشاهه منسوب . (خُسْرَوانی) = نفیس ، فاخر ، اعلی ، عظیم : (خلعت خسروانی ، سیف خسروانی) . (خُسْرَوِ خاوَر ، خُسْرَوِ انْجُم ، خسرو سیّارگان) = کونش . (خُسْرَوانْ) = خسرولر ، حکمدارلر :

« طوب ایتمش ایدی قلعهٔ کردونه خیل شام »
« اولدی لوای خسرو خاور همان عیان »
(فضولی)

« ای خسرو جم کوکبهٔ مملکت آرا »
« کیم سلطنتك عالمی پرزیب وفر ایلر »
(نفعی)

« کولسه اول خسرو سیاره سپاه »
« شوقدن تترر ایدی عرش الله »
(حلیهٔ شریف — خاقانی)

خُسُوفْ { [ع] آی طوتله‌سی : (خسوف جزئی ، خسوف کلّی) .

« فلكده گاه نظر بند چشم حيرت اولان »
« دكل خسوف وكسوف وسواد ليلهٔ تار »
(لا)

خُشك { [ف] يابس ، قورو ؛ (ميوهٔ خشك) = قورو يمش ، (نانِ خُشك) = قورو اتمك. (بادِ خُشك) = قورو يل . (خُشك وتَر) = قورو وياش. (خُشك مغز) = قورو بينلى ، بوش قفالى . (چوبِ خُشك) = قورو دكنك . (گياهِ خُشك) = قورو اوت § قابا ، صوغوق : (طبع خشك ، مزاج خشك ، شخص خشك) ، (خشك جان) = جاهل ، نادان . (خشك سر) = دماغى قورو ، مجذوب (خُشكى) = قورولق .

« ايدوب آميخته خشك وتر كرم وسردى »
« چار ركن اوستنه يايمش بوبنايى استاد »
(نابى)
« چوب خشك اولسه‌دم حاشا عدم رغبتله »
« ديدهٔ دشمنكه اولمغه دكزمى ديكن »
(عزت ملا)
« صكره كلسه دهره خلاق معانيدن نوله »
« قالب خشك خياله روح ثانيدر سوزم »
(نفعى)
« خشك و باريك دكل طولى ايدى »
« خالقك مقبل و مقبولى ايدى »
(حليه ـ خاقانى)

خُشنود { [ف] راضى ، ممنون ، كوكلى خوش .
(خشنودى) = خشنودلك .
(خشنوديت) غلط فاحشدر . اصلا قوللانماملى :

« تيغكله نوله يمين ايلرسه روح مرتضى »
« برغزا ايتدك كه خشنود ايلدك پيغمبرى »
(نفعى)

خُشوع { [ع] حيا ايله تواضع كوسترمك . الچاق كوكلليلك ايله معامله ايتمك : (خضوع وخشوع) .

خُشونت { [ع] درشتلك ، سردلك ، قاتيلق : (خشونت طبع ، خشونت مزاج ، خشونت لباس ، خشونت بساط) ماديات ومعنوياتده قوللانيلير .

خُصَماء { [ع] (خصيم) ك جمعى . اورايه مراجعت اولنه .

خُصوص { [ع] كيفيت ، ماده ، ايش :

« عجب حيرتده‌يم بن سداسكندر خصوصنده »
(راغب پاشا)

§ مخصوص اولمه ، مخصوصلق . (خصوصاً ، بالخصوص ، باخصوص ، على الخصوص) = باشقه‌جه ، آيريجه ، هله :

« اوله خصوصاكه مربى آكه »
« همت صاحب كرم روزكار »
(نفعى)
« باخصوص اوله‌رە تحقيقه رفيق »
« ظل حق حضرت صديق عتيق »
(خاقانى)

(خُصُوصِى)= بر شيئه، بر صنفه، بر شخصه، بر زمانه، بر صورتده مخصوص: (تحريرات خصوصيه، نامهٔ خصوصى، مكتب خصوصى، مكاتب خصوصيه، اوراق خصوصيه، كاتب خصوصى، امتحان خصوصى)، (خُصُوصِيَّت)= خصوصيلك، خصوصى اولمق، اختصاص، حب، انتساب: (خصوصيت موقعيه، خصوصيت احوال نسا، خصوصيت قديمه، خصوصيت حال) جمعى اولان (خُصُوصَات) = كيفيات، امور، ايشلر ديمكدر.

خُصُوم | [ع] (خَصم)ك جمعى. اورايه مراجعت اولنه.

خُصُومَت | [ع] خصملق، خلافكيرلك، دشمنلك: (رفع خصومت، سبب خصومت)

خُصيَه | [ع] خايه، اركيكلك يومورطه سى. (خصيتين، خصيتان)= خايه نك جفتى، يومورطه لر. (خصية السمك) = باليق يومورطه سى.

خُضَارَه | [ع] سبزه، سبزوات؛ يشيللك، يشيللمك. معناى اخيرده (خُضَارَت) طرزنده قوللانيلير.

خُضْرَت | [ع] يشيل رنكليلك، يشيللك.

خُضُوع | [ع] سكون وادبله كمال تواضع كوسترمك.

(خُشُوع) ايله مترادفدر. بر كره ده اورايه مراجعت اولنه.

خُطَّاف | [ع] قيرلانغج دينيلان قوش.

خُطَب | [ع] (خُطْبَه) نك جمعى. (خُطَبِ مؤثره).

خُطَبَاء | [ع] (خَطيب) ك جمعى. اورايه باقيكز.

خُطْبَه | [ع] جوامع شريفه ده (خطيب)لرك منبرلرده اوقودقلرى ادعيه ومقالات مستحسنهٔ مشروعه: (قرائت خطبه) § بربلوك خلقه، بر جماعته قارشى ايراد اولنان مقالهٔ ممدوحه ومشروعه. بو معناده (نطق) ايله مترادفدر: (خطبهٔ بليغه، حضرت (على) نك خطبهٔ مشهوره سى).

« ملوك عالم ايچنده كيمه ميسردر »
« كه اوله خطبه سى بيت الحرامده مذكور »
(نابى)

« دونسه شمشير خطيبه نوله شمشير زبان »
« ملك نظمك خطبهٔ امن وامانيدر سوزم »
(نفعى)

خُطُوب | [ع] مصلحت، ايش معناسنه اولان (خَطب) جمعى. ايشلر، مصلحتلر ديمكدر. مفردى اصلا قوللانيلماز: (خطوب مهمهٔ دولت، خطوب عظيمهٔ مملكت)

خُطُور | [ع] عقله، خاطره كلمك. (تَخَطُّر) ايله معناجه

مترادفدر . (خاطر) لفظیله برلكده قوللانیلیر :

« هرنه كیم خاطره ایلرسه خطور »
« آنده اعلاسینك اعلاسی اولور »
(نابی)

خطوط { [ع] « خط » ك جمعی : (خطوط مستقیمه ، خطوط منحنیه) اورایه ده مراجعت اولنه .

« اولوب خورشید ومهدن مهره كش اوراق افلاكه »
« خطوط روز وشبدن نسخهٔ صنع ایلمش انشا »
(نابی)

خف { [ع] آبدست آلنیر كن اوستنه شرعاً مسح جائز اولان مست ، چدیك كبی آیاق قابی . (خفاف) بوندن مشتقدر .

خفاش { [ع] نام دیكری (وطواط) اولان وتركجه ده (یاراسه) دینیلن قوش . فتح (خا) ایله غلط اوقومامالی . بوقوشك كوزلری كوچك وضعیف اولوب كیجه لری كوره بیلكندن بونام ایله تسمیه اولنمشدر . (خفش) = رؤیتی ضعیف كوچك كوزلو ، آیدینلقده كوره مه یوب كیجه كورر اولمق معناسنه دركه (خفاش) بوندن مشتقدر . جمعی (خفافیش) در :

« رنجیده اولوز دیدهٔ خفاش ضیادن »
(لا)

« مهر اجلالنی ممدود ایدوب حضرت حق »
« دشمن دولتی خفاش كبی اوله ضریر »
(حق)

خفته { [ف] یاتوب اویومش . (خفتگان) جمعی ، یاتوب اویومش اولانلر . (خفتگی) = اویقوده ، اویومش اولمق :

« ای خفته چشم اویان كه عبادت زمانیدر »
(نابی)

خفیه { [ع] كیزلنمه ، صاقلانمه . (خفیةً) = كیزلنمك صورتیله ، كیزلیجه : (شقیٔ متمرد خفیةً حكومته دخالت واستیمان ایلدی)

خلاصه { [ع] بر شیئك اوزی ، مادهٔ صافیه سی ، روحی : (قنه قنه خلاصه سی ، خلاصهٔ افكار ، خلاصهٔ آمال) ، (خلاصةً) = زوائددن ، تفصیلاتدن عاری اوله رق (خلاصة الخلاصه) = خلاصه نك خلاصه سی ، برشیئك صافیسنك صافیسی دیمكدر . (حاصل كلام) تعبیری مقامنده دخی قوللانیلیر : (خلاصه صادق القول وصاف سیرت ، اهل سنت والجماعت دیمكه شایان اولان ذوات نزاهت سماته سلام ایدرز — نمونهٔ ادبیات عثمانیه)

« كوروب شكلن البت ایدر وسوسه »
« اوتورماز خلاصه بیلن هندسه »
(عزت ملا)

خلت { [ع] محبت صمیمیه ، حقیقی دوستلق . خالص دوست معناسنه اولان (خلیل) ایله جمعی بولنان (اخلاء) بوندن مشتقدر .

خُلْد [ع] جنت، بهشت، دارالسرور اخروی. § ابدی، دائمی صورتده قالمق، حالت اصلیه‌سی تغیّردن مصون وباقی اولمق. بو معنی اعتباریله (دارالخُلد، خُلدِ برین) = ینه جنت دیمکدر:

« نورعفوی مجلس راحت فروز اهل خلد »
(نظیم)

خُلْف [ع] ویردیکی سوزی یرینه کتیرمه‌مك، سوزینی ایفا ایتمه‌مك: (اوغلم! وعدکده خلف ایتمه که مردلکله شهرتیاب اوله‌سین)

خُلَفاء [ع] خلیفه‌نك جمعی: (خلفای راشدین) = حضرت ابوبکر، عمر، عثمان، علی رضی‌الله عنهم § (خلفای اقلام) = قلم مأمورلری.

خُلْق [ع] طبیعت، خوی، طمار: (خلق حسن، خلق کریم)، (خُلقاً) = طبیعت، خوی جهتیله. (خُلُق) ده عین معنایه لغتدر:

« اکمل الخُلق ایدی اوخوب خصال »
« ذوالجلال ایتمشیدی فیض جمال »
(حلیه — خاقانی)
« یعنی کیم خلقاً وخلقاً تقدیر »
« ذاتمه ایتمشیدی آنی نظیر »
(حلیهٔ شریف — خاقانی)
« باقاز خطای اهل بلایه کرموران »
« زیرا عفو کناه شیوهٔ خلق کریمدر »

خُلُوّ [ع] خالیلك، بوشلق، بوش اولمه: (خلوّ دماغ، خلوّ ذهن، خلوّ مکان)

خُلُود [ع] دوام وبقا اوزره اولمق، الی الابد قالمق: (یومِ خلود) = روز محشر، قیامت کونی.

« مرام ومقصد عالم پناهکاه اممم »
« امید روز ندم ملتجای یوم خلود »
(ثابت)
« حشره‌دك تا که اوله بستهٔ اوتاد خلود »
« ساحهٔ دهرده اطناب خیام دولت »
(منیف)

خُلُوص [ع] صافلق، صافیلك، خالصلق، پاکلك: (خلوص نیّت، خلوص قلب، خلوص درون، عرض خلوص).

«غرض عرض خلوص وبذل مقدور ایتمه‌در یوقسه»
«اولور حق ایزده مدحکده زبان ناطقه ابکم»
(نفعی)

(خُلوصکار) = ساخته اوله‌رق صافیلك کوسترن، خلوصلی کورینن، ریاکار.

خُم [ف] کوپ: (خُمِ می) = شراب کوپی (خُمخانه) = کوپ اوی یعنی میخانه دیمکدر.

«دونسون ینه پیمانه‌لر اولسون تهی خمخانه‌لر»
«رقص ایلسون مستانه‌لر مطربلر ایتدکجه نغم»
(نفعی)

« بادۀ ادراككك توحيد سرجوش خمى »
« ساقئ انديشه‌مك تحقيق درد ساغرى »
(وله)

خُمار [ف] هر نوع ايچكينك كيفى ، نشوه‌سى بچدكدن صوكره عارض اولان باش آغريسى ، وجود راحتسزلكى ، سرسملك ديمكدر :
« ذكر نعتن دردينه درمان بيلور اهل خطا »
« اويله كيم دفع خمار ايچون ايچر ميخواره صو »
(فضولى)

خُماسى [ع] بشلى ، بش حرفلى . صرف عربى اصطلاحاتندندر :- (مصدر خماسى)

خُمبَره [ف] لسانمزده تحريف ايله (قومباره) دينيلير . كوچك كوب ، كوبجكز ديمكدر . ايكى معناده مستعملدر . برنجيسى ايچى بوش كره رسمنده دميردن اعمال اولنوب درونه باروت ايله دمير وقورشون پارچه‌لرى طولديرلمش برنوع مرمى دركه اثناى حربده هاون طوپى ايله آتيلير . ايكنجيسى ينه عين شكلده وايچى بوش طوپراقدن معمول ال حقه‌سيدركه آغزى يوقدر . اوست طرفنده اوزون انجه برذليكى واردر . چوجقلر بونك ايچنه پاره آتوب بيريكديررلر : (طوپ خمبره‌سى ، آقچه خمبره‌سى) ، (خمبره خانه) = وقتيله خمبره اعمال اولنان دارالصناعه . (خمبره‌جى يوقوشى) = طوپخانه‌نك قله قپوسى جهتندن بك اوغلنه چيقيلن يول .

خُمس [ع] بشده بر ، بش قسمك برى : (مالنك خمسيله بر جشمه انشاسنى وصيت ايتمشيدى) .

خُمود [ع] آتشك قورى سو . نمه‌يه‌رك آلوى باصيلق : (خمود نار) .
« زهى كرم كاوله يك قطره فيض لطفندن »
« شواظ پرتف دوزخ فرونشين خمود »
(ثابت)

خُنّاق [ع] بوغازده ظهور ايدن معروف علت . اصطلاح طبجه حلقومك غشاء مخاطيسنك التهابنه اطلاق اولنوركه وجع واضطراب منجيله مريضى بى‌تاب ايدر . (خُنّاقِ لَوزى ، خُنّاقِ صَدرى) اصطلاحات طبيه‌دندر .

خُنثى [ع] كنديسنده هم ديشيلك هم اركككك علامتى موجود اولان شخص .

خُنكار [ف] بختلى ، سعادتلى معناسنه اولان (خُنُك) لفظى ايله (آريدن) مصدرندن اسم فاعل مرخم اولان (آر) لفظندن مركب وصف تركيبيدر . سلاطين عظام عثمانيه حضراتنه مخصوص بر عنوان عاليدركه مسعود وبختيار معناسنى افاده ايدر . بعضاً اولياءالله واعاظم اخيار امت حقنده‌ده تعظيماً قوللانيليرلر . مثلا (ملا خنكار) تعبيرى كبى كه حضرت

پیر مولانا (محمد جلال الدین) رومینك قدر علوی، حکیمانه‌لرینه تعظیماً بو عنوان ایله تسمیه قیلندیغی معلومدر. (خُنکاری) = حضرت پادشاهه منسوب، متعلق || غایتله اعلی، نفیس دیمکدر: (طرز خنکاری)، (خنکاری کاغد) = عرضلق دینیلان بیاض، کوزل کاغد. [خنکار صویی] = بوغاز ایچنده صاری یار دینیلن محلده (صولر) دیه شهرتیاب اولان مسیره‌ده اولدقجه مرتفع بر طاغك ذروه‌سنه قریب پرسد اوزرنده نبعان ایدن ایی بر صودرکه غایت خفت ونفاستندن بو نام ایله مشهوردر. (خنکار اسکله‌سی) = بوغاز ایچنده بکقوز قریه‌سنك اوست طرفنده کائن قصر همایونك چایر جهتنده‌کی اسکله‌در. (خنکار بکنـدی) = کولده پیشمش بادنجانك سوت وتره یاغیله حل ایدیلن ایچی ایله طباس کبابی ترتیبنده پیشیرلمش ات پارچه‌لرندن مرکب بر طعامدرکه کمال لذت ونفاستی حسبیله بو نام ایله شهرتیاب اولمشدر.

خُوبْ { [ف] کوزل: (خوب رو) = کوزل یوزلو. (روی خوب) = کوزل یوز، (زن خوب) = کوزل قادین (آواز خوب) = کوزل سس (خوب آواز) = کوزل سسلی. جمعی (خـوبان) کوزللر. (خوبی) = کوزللك. (خـوبتر، خوبترین) = پك کوزل، اك کوزل:

« آلدیلر عقلم بری رولر پریشان ایتدیلر »
« بر یره کلمز مگر جمعیت خـوبان اوله »
(بیانی)

« شولقدر خوب ایدی اول انف منیف »
« ایده‌مز اهـل معـارف تعریف »
(حلیه - خاقانی)

خُوخْ { [ف] ایبیـك، خاصـّة خروس ایبیکی. (خُوج، خُوچه) ده دینیلیر. (خُرُوج) = خروس (خُوج خُرُوج، خوج خروس) = خروس ایبیکی دیمکدر.

خُودْ { [ف] کندی. (خُود، بِخُود) کندی کندینه، کندیلکندن (خُودبین) = کندینی کوریجی یعنی نَفْسیله مغرور، متکبّر. (خُود پرست) کندینی زیاده بکنن. (خُود پسند) = کندینی بکنن. (خُودرای) = ایی کوتو کندی رأییله حرکت ایدن، دیك باشلی آدم. (خـود فروش) کندینی صاتیجی، نفسنی مدح ایدوب طوران، شارلاتان. (خود رو - ی) = کندی کندینه بیتن، بیانی. (خُود ستا - ی) = کندینی مدح ایدن. (خود سر) = کندی باشنه کیدن، معنّد. (خُودکام) = کندی مرامندن باشقه برشی دوشونمه ین. (خُودنما - ی) = کندینی کوستریجی،

کندینی اوونه‌یه آتوب ادعای لیاقت ایدن . (خُودِی) = کندیلك ، بنلك . بونلری (واومعدوله ایله) اوقوملی :

« زائر قبر که خود وعد شفاعت معلوم »
« نیجه قابل که بنی ایده جهنم ایقاد »
(نابی)

« سنی ستایشه تشویق ایدر بنی قلمم »
« کونش یانده اولور ذره خودنمای وجود »
(نورس)

« غالب اولمشدر امیدی سنك ایامکده »
« کامیاب اولمغه بر رحم سپهر خودکام »
(نابی)

خُور { [ف] (واومعدوله ایله) اوقوملی . (خورشید) ك مخففی . یعنی کونش دیمکدر . بو معناده نادراً مستعملدر . § ییه جك ، ییتی : (خورکدا) § ییمك معناسنه اولان (خُوردَن) = مصدرندن صیغهٔ امر اولور . بوتقدیرده وصف ترکیبی اوله‌رق قوللانیلیر : (کوفته خور ، هرزه خور ، می خور) بعضاً بونك یرنده (خْوار ، خْوارَه) لفظلری‌ده استعمال اولنور : (هَرزه خوار ، مَیخوار ، مَیخوارَه)

« بنم اوغوطه خور قلزم کنهکاری »
« که موج یأس اولور انجق بکا کناره شود »
(سامی)

خُورا { [یونانیدن] برنوع رقص ، کوبلو اویونی . (خورا تپمك) = رقص ایتمك ، اویناموق . (خُورا هَواسی) = بودرلو اویونه اویغون کلن موسیقی مقامی .

خُوراطَه { [رومجه‌دن] (Horos) یعنی (رقص) لفظ یونانیسندن مشتق اوله‌رق روم لسانی عوامنده (Horatas) لطیفه دیمکدر . (خوراطه جی) = لطیفه جی ، شاقه جی ، کولنج .

خُورد | [ف] (واو معدوله ایله) ییه جك ، ییتی معنا .

خُوردَنی | سنه‌در . آثار عتیقه‌ده قوللانیلدیغی نادراً مصادف نظر تتبع اولورسه ده الیوم الفاظ مهجوره حکمنده‌در : (خوردوخواب) = ییه جك واویقو دیمکدر . بعضاً کنایه طریقیله غیرتسز ، تنبل اشخاص حقنده ایراد اولنور :

« حرام ایلدی خورد وخوابی دخی »
« براقدردی الدن کتابی دخی »
(نابی)

« فریب خورد سراب امید اولوب ایتمه »
« غباردر که ارباب جاهی ناصیه سود »
(ثابت)

خُوردَه { [ف] (واومعدوله ایله) یمش ، ییلنمش . (خُوردَن) مصدرندن اسم مفعولدر : (طعام خورده) = یمك یمش . (سالخُوردَه) = ییل یمش ، قوجامش ، اختیار .

(تیرخورده) = اوق یمش، اوق ایله مجروح اولان . (دانه خورده) = قورشون یمش : (خوك دانه خورده).

خورشید [ف] کونش: (خورشید اشتهار) = موقع وطرز استعمالنه کوره شهرت کونشی ، کونش قدر شهرتلی معنالرینی افاده ایدر :

« آسمان دولتك خورشید قدسی پرتوی »
« بزمگاه شوکتك جشید خورشید افسری »
(نفعی)

خوریات [یونانیدن] فی الاصل (Horion) خوریثون یعنی (کوی) لفظ یونانیسندن مشتق اولوب (Horiatis = کویلی) دیمکدر. لکن رومجه‌ده تربیه‌سز. قابا، درشت آدم معناسنده استعمال اولنورکه لسانمزده عین معناده ، فقط تحریف ایله (خویرات) طرزنده مستعملدر.

خوش [ف] (واومعدوله ایله) طبعه اویغون ، کوزل ، ایی : (خوش آمد) = خوش کلدی. (خوش آمدگو) = خوش کلدی دیجی، مداهن. (خوش آمدی) خوش کلدك. (رسم خوش آمدی)=خوش کلدك عادتی ، وظیفه‌سی . (خوش نما) = خوش کورینیجی ، کورینن : (جزیرهٔ خوش نما) بوترکیب خوش کوستریجی معناسنی‌ده افاده ایدر : (آینهٔ خوش نما) کبی. (خوشا) = نه خوش نه‌قدر خوش . (خوش دل) = کوکلی خوش ، ممنون ، متشکر . (خوش صحبت) = قونوشمه‌سی کوزل . (خوش خوان) = اوقویشی کوزل. (خوش آواز) = سسی کوزل . (خوش حال) = حال، وقتی بولنده، اویغون .(خوشبو)= کوزل قوقوجی، قوقولی . (خوش قدم) = میمنتلو، آیاغی اوغورلو . (خوش گو) = طاتلی دیللی ، کوزل سویله‌یجی . (خوش منش، خوش طبع) = خویی، طبیعتی ایی. (خوشگوار) = لذیذ، طاتلی ، هضمی قولای اولان شی : (امرود خوشگوار، آب خوشگوار). (خوش نوا) = کوزل سسلی چالغیجی. (خوشتر) = پك کوزل . اك ایی :

« نه خوش ایدی بودهرك بوستانی »
« کر اولماسه‌یدی آسیب خزانی »
(سنان پاشا)

« سن نامه یاز ایله‌یم بن ایصال »
« بردم دخی بویله خوش کچر حال »
(شیخ غالب)

« دانهٔ در کبی روبنده تری »
« خوشنما ایلر ایدی اول کهری »
(حلیه — خاقانی)

« برك كل كبى اولوردى نيكو »
« ترلدكجه اوخدار خوشبو »
(وله)
« تيغ ابدى عرشه آصلش يا مكر »
« وجه پاكندەكى انف خوشتر »
(وله)

خُوشاب { [ف] (واو معدوله ايله) فى الاصل ابى صو معناسنه‌دو . معناى اصطلاحيسى بعض نوع ميوه‌لرك تازه وياقوروسندن پيشيريلن صولى طاتلى ديمكدر. بين العوام آخرنده‌كى (با) = (فا) يه تبديلاً تلفظ اولنور : (خوشابك ياغى كسيلدى – مثل) .

خُوشَه { [ف] سنبله ، باشاق ، صالقم : (خوشه چين)= خرمن صوكى ترلاده قالان كسيك ، دوكنتى باشاقلرى طوپلاييجى ، طوپلايان . || اوته كينك بريكنك آثار موجوده‌سندن اقتباس صورتيله اثر وجوده كتيرن محرر وشاعرلرده اطلاق اولنور . (خوشه چينى) = هر ايكى معناسنه كوره خوشه چينلك . (خُوشَهٔ انكور)= اوزوم صالقمى . (خُوشَهٔ خرما) = خرما صالقمى . (خُوشَهٔ چرخ ، خُوشَهٔ سپهر) = سنبله ديلان برج .
« ويرر كندى اسمى ايله خوشه تاك »
(عزت ملا)

« فلك شمدى ثرياريز باى خوشه چيناندر »
« قضا كنج افكن جيب تهى دست تمنادر »
(صبرى)
« تقاطر ايله‌مدكجه سرشك ديدهٔ تاك »
« اولورمى باغ تمنّاده خوشهٔ انكور »
(نابى)

خُوكْ { [ف] طوموز : (خوك زخم خورده) = ياره‌لى طوموز ، (خوكبان) = طوموز چوبانى ديمكدر .

خُولِيا { [يونانيدن] قورنتى . بوكلمه‌نك فارسى اولديغى بعض لغت كتابلرنده كوستر يليور . واقعا فارسيده هركيجه تصرفنه مانع اولمايان شى معناسنده بويله بر لفظ موجود ايسه‌ده بزده‌كى طرز استعمال ومعناسيله آنك مدلولى مقارن اولمديغندن فارسى اولديغنده تردد اولنور . فقط يونانيده (Melanholia مه‌لان خولى آ) لفظى موجود اولوب مقارنت معنى جهتيله اوته كيندن دها مناسبتلى اولديغى كبى بين العوام (مال خوليا) تعبيرينك زبانزد اولمسنه نظراً اشبو لفظ يونانيدن محرف بولنمسى اغلب احتمالدر . (خليا) طرزنده ياكلش يازمامغه دقت ايتملى :
« يوق اسمى دخى عين مسمّاسى كبى »
« املم اولسه اكر داخل خولياى عدم »
(عاكف پاشا)

« اولور مال خولیا ایله کامیاب »
« کیم ایلرسه در کاهمه انتساب »
(عزت ملا)

خُونْ { [ف] قان ، (خُونَابْ ، خونابه) = قانلی صو . (خُونْ آلُودْ ، خُونْ آلُودَه) = قانه بولاشمش . (خُونْ آشَامْ) = قان ایچیجی . (خُونْبَارْ) = قان یاغدیریجی . (خُونْ بَهَا) قان بهاسی ، دیت . (خُونْرِیزْ) = قان دوکیجی : (جنکیز خونریز) . (خُونْ چَکَانْ) = قان طاملادیجی ، طاملایان . (خُونْ اَفْشَانْ ، خُونْ فَشَانْ) = قان صاچیجی . (خُونْخْوَارْ) = قان ایچیجی . (خُونْخْوَاهْ) = قان ایسته‌ییجی ، قان کودن ، منتقم . (خُونِی) = قانه منسوب ، قانلی . (خُونِینْ) = کذلك قانلی : (چشم خونین) :

« دیده‌لردر ظاهر وباطن جالك سیرینه »
« دلده زخم نوك تیرك تنده داغ خونفشان »
(نفعی)

« غرق خون ایتمشیدی نافه‌مثال »
« ختن آهولرین اول چشم غزال »
(حلیه — خاقانی)

« نیجه شمشیر اوبرغمزهٔ دلکشدرکیم »
« بردم آرام ایده‌مز اولمیجق خون آشام »
(جودی)

« سندن آیرلق همان اولمقدرای خونی بکا »
(نائلیٔ قدیم)

« کوزده خون آلوده بیکانك خیالیله خوشم »
« هربری کویا که بر برك كل تردر بکا »
(فضولی)

« کوره‌لی غمزهٔ خونریزنی حازم یارك »
« تیغنه آندایچرم سومه‌مشم باشقه کوزل »
(حازم)

« سا کنان حرم کردونی »
« اولدی خونی کوزینك مفتونی »
(حلیه — خاقانی)

« افاضه بخشیٔ حالات عشقدرای دل »
« هزار باغده خونین ترنمات وسرود »
(سامی)

« بولانور کریهٔ خونینم ایله بحر وجود »
« صارارور آهم ایله سبزهٔ صحرای عدم »
(عاکف پاشا)

خُوی { [ف] انسانك یارادیلشنده تقررایدن صفت ، طبیعت ، مزاج : (خوی جانك آلتنده‌در ، خوبلی خویندن کچمز ، جان چیقمدقجه خوی چیقماز ، یاخویندن یاصویندن — مثل مشهور) (خُوی بَدْ) = فنا خوی . (خُوی نیك) ایی خوی . ترکیباتده اکثریا (خُو) صورتنده قوللانیلیر : (بَدْ خُو) = فناخویلی ، تنیز ، خرجین که ترکجه‌ده (خُویسز) ده دینیلیر . (مَلَكْ خُو) = ملك خویلی ، کوزل طبیعتلو . (خُوکَرْدَه) =

خوی ایتمش ، آلیشمش ؛ مألوف ، آلیشلمش .

« هم زیور اخلاقله خوش ذات ملك خو »
« هم بهجت اندام ایله مه پیکر عالم »
(نشاطی)

« چرخك آگاه اولان خویندن »
« بویاغمورك ایچمه‌مش صویندن »
(لا)

خُوی [ف] (واومعدوله ایله) تر ، بدندن ترشح ایدن صو .
(خُوی کَرْدَه) = ترله‌مش ، ترلی :

« اودمده کیم نظر پاك کبریاییدن »
« اولنجه نورجبینك خویی حجاب آلود »
(سامی)

خُیُوط [ع] (خَیط) ك جمعی . ایپلر ، ایپلکلر : (خیوط رقیقه)

خُیُول [ع] (خَیل) ك جمعی . آت سوریلری ، آتلی عسکرلر : (پامال خیول ، خیول مجتمعه)

« حضرت روح الامین غاشیه بردوشی ایدی »
« قونمه‌دن داخی خیول فلکه نام جیاد »
(نعت نائی)

﴿ دَ ﴾

دٰاء [ع] مرض ، درد ، علت ، خسته‌لق : (داء الکلب) = قودوز علتی . (داء الافرنج)=فرنکی خسته‌لکی . (داء الخنازیر) = صراجه علتی (داء القلب) = یورك چارپمه‌سی . بونلر وامثالی تراکیب کافۀ اصطلاحات طبیه‌دندر .

دٰائِر [ع] دور ایدیجی ، ایدن : (دولاب دائر ، چرخ دائر)

[دٰائراً مادٰار] = جب چوره ، بر محلك کاملاً اطرافی . § متعلق ، عائد معناسنده‌ده استعمال اولنور : [فن طبه دائر تألیف اولنان ، مصلحته دائر حرف واحد سویله‌مدی]

« فکرم کبی آه طائر اولسه‌م »
« دائم حرمکده دائر اولسه م »
(معلم ناجی)

دٰائِرَه [ه] یووارلاق شکل هندسی‌یه اطلاق اولنور : (دٰائرۀ نصفُ النَّهار)= کرۀ ارضك قطب شمالیسندن اعتباراً قطب جنوبیسنی طولاشه‌رق ینه قطب دیکره منتهی اولمق اوزره مفروض بر دائره‌درکه دنیایی شمالدن جنوبه طوغری ایکی

قسم حقیـقی یه تفریق ایدر . (ربع دائره) = ارتفاع تخته‌سی § مقامات رسمیه‌دن هر بری : (دائرهٔ صدارت عظمی ، دائرهٔ امور مالیه ، دائرهٔ امور عسکریه ، دائرهٔ امور داخلیه ، دائرهٔ امور بحریه . تنظیمات دائره‌سی ، محاکمات دائره‌سی ، مالیه دائره‌سی ، ملکیه دائره‌سی ، لیمان دائره‌سی ، پاشا دائره‌سی ، بلدیه دائره‌سی) جمعی اولان (دَوائِر) = اکثر یا بو معناده قوللانیلیر : (دوائر رسمیه ، دوائر بلدیه ، دوائر دولت) § هر بنانك داخلنده‌کی بلوکلری ، تقسیماتی : (شو قوناق اوچ دائره‌یه منقسمدر ، حرم دائره‌سی ، سلاملق دائره‌سی ، کیلار دائره‌سی) ، (دائره خلق) = بر قوناغك اتباعی ، خدمه‌سی § بووارلاقلغی اعتباریله «زیللی دف» معناسنده‌ده قوللانیلیر : (دائره چالیور ، خواننده اولان دائره چالماز اولماز)

« اوله اول دائره‌ده دائره‌زن »
(سنبلزاده)

« حضرت قطبك اولور دائره‌سندن خارج »
« علمنه اولمـق ایله وارث کامل افراد »
(نابی)

دائِم { [ع] دوام اوزره ، دوام ایدیجی ، بردوزی‌یه طوریجی اولان : [حاصلی عزیزم ! سز محبتده دائم ، بنده خدمتده قائم — مکتوب — عاکف پاشا] (محبت دائمه ، مودت دائمه) ایجاب کلامه کوره بونك برنده (دائمی) ده دینیلیر : (غرام دائمی ، شوق دائمی ، سرور دائمی ، نشوهٔ دائمی ، تدقیق دائمی) . (دائماً) = دائم اوله‌رق ، هر وقت دیمکدر . اصلی کبی (دائماً) طرزنده‌ده قوللانیلیر :

« چرخ حفظ ایده وجودك دائما آفاتدن »
« نته‌کیم فانوسده محفوظ اوله هربار شمع »
(ریاضی)

« سعادتله او عشرتکاه خوش طرح و دلاراده »
« صفالر کسب ایده دائم دل پرفیض مسروری »
(نفعی)

دابّه { [ع] هر جنس بینك حیوانه اطلاق اولنور که ترکجه‌سی (طوار) در : (دابّه سُوار) = حیوانه بینیجی . جمعی (دَوابّ) . (دابّة الارض) = ظهوری اشراط ساعتدن اولان بر نوع حیوان منتظردر .

داخِس { [ع] اصطلاحات طبیه‌دن اولوب پارمقك اوجنده ، طیرناق دیبنده ظهور ایدن « طولامه ، ات یاران » دینیلن مرضه اطلاق اولنور . فی الاصل طوارك طیرناقلرینه یقین آیاقلرنده پیدا اولان بر نوع علت معناسنه اولان (دَخْس) لفظندن اشتقاقاً تسمیه اولنمشدر .

داخِلْ { [ع] ايچ، ايچرى: (داخل بلده، داخل دائره، داخل قلعه، داخل سور) § ايچرى كيريجى، كيرن: (قلعه‌يه داخل اولدى، مجلسه داخل اولدى) § ايچرى كيرمش، ايچريده: (قرطاسيه اثمانى‌ده حسابده داخلدر، بو جهت خريطه‌ده داخل دكلدر). (داخلاً) = ايچدن، ايچرودن: (خارجاً وداخلاً تلوينات لازمه‌نك اجراسى) (داخِلى) = ايچه منسوب، ايچرى‌يه متعلق، ايچريده‌كى: (انضباط داخلى، امن داخلى) مؤنثنده: (انتظامات داخليه، امور داخليه، ترتيبات داخليه) ديتيلير. (داخلَه) = بر نسنه‌نك ايچ يوزى || انسانك درونى، ضميرى ديمكدر: (داخلة الأرض، داخلهٔ ارض) = طاغ ديبلرى كبى قوبتو يرلره اطلاق اولنور. بومعناده جمعى (دَواخِل) در.

« املم اولسه اكر داخل خولياى عدم »
(عاكف پاشا)

« طفل ابجد كبى تاريخ وكيكن ايده‌مز »
« بيك حساب ايتسه ينه داخل معناى سخن »
(وهبى)

داخِنَه { [ع] دومان چيقان باجه. جمعى (دَواخِن) در.

داذْ { [ف] انصاف، عدالت: (دادكَر) = عادل، منصف. (دادخواه) = حق، عدالت ايستەين؛ مشتكى. (دادبَخش) = احقاق حق ايدن، عدالت ويريجى. (دادگستَر) = عدالت يايجى، عدالت اجرا ايدن. (دادگستَرى) = عدالت اجرا ايديجيلك. § فرياد، صيزلانمه:

« داد مخمورئ چشم نيم خوابكدن سنك »
« الامان شوخئ ابروى عتابكدن سنك »
(محمود نديم)

« داد الندن كوكلك فرياد الندن كوكلك »
(نوعى)

§ عطا، ويركو، ويريش: (دادوستاد، دادوستد) = اخذ واعطا، آليش ويريش:

« خواجهٔ دادوستد زيور بازار ايده‌تا »
« دمبدم تازه ظهور امتعهٔ كوناكون »
(منيف)

(داد حق، داد خدا) = موهبهٔ الهيه، تكرى ويركوسى. بو مقامده (خداداد) تركيبى‌ده قوللانيلير. مثلا (استعداد خداداد) كبى. (داده) = ويركو، ويرلمش، ويرمش: (دادهٔ خدا)، (دادكاه) = ديوان عدالت، محكمه. (دادفرما-ى) = داد بيوريجى، ويريجى معناسنده حق الهيده ومجازاً پادشاه عاليجاه حضرتلرى واعاظم حقنده ايراد اولنور: [داد فرماى عالم]:

« شهریار داد فرما کیم علوّ طبعنی »
« اعتراف ایتمکده‌در حیرتله هرعقل سلیم »
(لا)

« اول شهسوار مملکت عدل وداد کیم »
« آتی او گنجه‌اولسه‌روا خسروان‌روان »
(باقی)

« تاب خورشید ستم‌سوزان ایدردی عالمی »
« کرسحاب عدل ودادك اولمه‌سه‌یدی سایبان »
(نفعی)

« سر بهم دادهٔ دست اجدیتدر هپ »
« بك بیك سلسلهٔ نسبت انشای قرون »
(منیف)

دادا { [ف] ترکجه‌ده « دادی » چوجقلره باقان جاریهٔ مخصوصه ، خصوصی خدمتجی : (دادای نازك ادا ، دادای شفقت نما) . (دادو) = چوجغه باقان ارکك خدمتکارکه ترکجه‌ده (لالا) دینیلیر .

دادار { [ف] جناب حق ، تکری § حکمدار عادله‌ده اطلاق اولنور :

« دادار جهان ایله‌مسون عالمی سنسز »
(باقی)

دادر { [ف] برادر کبی ارکك قارداش . (دادر اندر) = اوکی قارداش دیمکدر : (دادر اکرم ، دادر مکرّم) .

« صورمیورسین که دادرم نره‌ده »
« پدرم نره‌ده ؟ مادرم نره‌ده »
(معلم ناجی)

دار { [ع] بنا ، مکان ، قوناق ؛ برقاچ اوطه وداڑه‌یی حاوی محل ، یر : (دارالفنون ، دارالمعارف ، دارالتعلیم ، دارالفیض ، دارالشفقه ، دارالسعاده ، دارالشفا ، دارالصناعه ، دارالتداوی) ، (دارالحرب) = غوغا میدانی ، جنك یری . (دارالملك عثمانی ، دارالسلطنة العلیّة العثمانیه) = عثمانلی دولتنك پایتختی ، شهر استانبول . مجازآده قوللانیلیر : (دار دنیا ، دار فنا ، داربقا ، دار آخرت) ، (دارین) = دنیا وآخرت . (دارالخلد) = بقا اوی ، جنّت . (دارالسعیر ، دارسعیر) = جهنّم ، طامو :

« باقسه‌ك کورینور بودار عبرت »
« صیاد ایله صید دن عبارت »
(معلم ناجی)

« دوشسه کمتر شرر شعلهٔ برق غضبی »
« باغ فردوس اولور آتشکدهٔ دارسعیر »
(حق)

« خلق عالم سرتسر بیمار درد احتیاج »
« زهر بردارالشفا لطفك طبیب مهربان »
(نفعی)

« قبله اعدای شقا پیشه‌سنی حق مقهور »
« بندکانی اوله دارینده مبرور وسعید »
(لا)

دار { [ف] معانیٔ عدیده‌یی حاویدر . لسانمزده معتبر ومستعمل اولان معنالری بروجه آتی کوستریلمشدر .

[١] علی الاطلاق آغاج معناسنده قوللا-

نیلیر . مثلا (دار سیاست) کبی که مجرمینك برموجب حکم قانون صلباً اعدامنه مخصوص اولان آغاجدر . نصل که (بَرْدار) = آغاج اوزره ، آصلمش دیمکدر . بو معنی اعتبار یله اولملیدرکه بین العوام بو آغاجه غلط فاحش اوله‌رق (دارآغاجی) دینیلیر . بو حالده آغاج آغاجی دیمك اولوب معناسز بر تعبیردر . لکن بین العوام اوقدر مشهور برغلطدرکه تصحیحی غیر قابلدر . (داره چکمك) = آصمق معناسنی افاده ایدر . ینه بو اعتبار ایله شونلرده قوللانیلیر: (دارچین ، دار فلفل، دار رومی) . (دار زَرْد) = برنوع صاری آغاجدرکه نام دیکری (زرده چوب) یاخود (زرده‌چال) در . [۲] طوتمق ، صاقلامق معناسنه اولان (داشتن) مصدرندن صیغهٔ امر ویاخود اسم فاعل مرخمدرکه وصف ترکیبی اوله‌رق قوللانیلیر. مثلا (درمدار، آیینه‌دار ، دفتردار ، خزینه‌دار ، سنجاقدار، بایراقدار، دیندار، پایدار، سلحدار ، ابریقدار ، مهردار، سردار، کیسه‌دار) کبی [۳] صاحب، مالك معناسنی افاده ایدر : مثلا (جهاندار ، تاجدار، حکمدار، مالدار، حصه‌دار) کبی .

« وایه‌دار اولسه اکر عاطفت فیضندن »
« اولور آرایش سجاده جبین الحاد »
(نابی)

دارا { [ف] ملوك قدیمهٔ فرسدن طبقهٔ کیانیانك طوقوزنجیسی اولان ذاتك عنوانی . بوکا (دارای اکبر ، داراب) ده دیرلر . عنوان دیکری (کی قباد) در . مجازاً قوی الشکیمه، حکمدارلر حقنده قوللانیلیر. § طورطو ، پوصه ؛ بومعنادن توسعاً لسانمزده بر نسنه‌نك اصلندن معدود اوله‌یوب خارجه چیقارلمسی، طیشاریده طوتلمسی لازم کلن شی معناسنده وظرف، قاب، طوربه ، چوال کبی شیلر حقنده قوللانیلیر : (داراسنی چیقارملی ، دارایه چیقار ، داراسنی حسابه داخل ایتمه ، داراسی نه‌دن عبارتدر) .

« ینه هرنامرادك زیوردست وسری شمدی »
« کل افشان ساغر جدر درافشان تاج دارادر »
(صبری)

« دانای رای حکمت ودارای دادکار »
(نوعی)

« سلطان شرق وغرب شهنشاه بحر وبر »
« دارای دهر شاه سلیمان کامران »
(باقی)

دارات { [ف] شان ، شکوه ، دبدبه ، طنطنه :

« طمطراق سخنم فوج سپاه نظمم »
« خسروان هنره ایتمه‌ده عرض دارات »
(نظیم)

« ای داور دادآور دارا دارات »

دارنده { [ف] (داشتن) مصدرندن اسم فاعلدرکه طوتیجی ، صاقلاییجی دیمکدر : (دارندهٔ تذکره ،

دارندهٔ نميقه) بو كلمه كتابت قديمه مستعملاتندندر :

« سنسين اول دارندهٔ برليغ احكام قدر »
« خامه‌ك اولمشدر رموز آسمانه ترجمان »
(نفعى)

دارو { [ف] علاج : (داروى تلخ ، داروى شيرين) .

داروبرد { [ف] شكوه ، ابهت ، احتشام معناسنه بر تركيبدر . (دار) = (داشتن) دن طوت معناسنده صيغهٔ امردر . (برد) = صاوولق ، آلارغه اولمق ، برطرفه چكلمك معناسنه اولان (برديدن) مصدرندن صاوول معناسنده كذلك صيغهٔ امردر :

« نرده ديوان فريدون ، مجلس جنك پشنك »
« نرده دارات سكندر ، داروبرد كيقباد »

داروگير { [ف] عربده ، جنك ، صاواش . (دار) = (داشتن) دن صاقلا معناسنه صيغهٔ امردر . (گير) = (گيرفتن) مصدرندن طوت معناسنه كذلك صيغهٔ امردركه بالتركيب معناسى طوت صاقلا ديمك اولور . (غوغا) معناسنده مستعملدر : (داراى داروگير) .

داس { [ف] اوراق : (داس زرين) = آلتون اوراق كه هلال قمردن كنايه‌در . § ايكى طرفى كسكين سيورى سلاح كه تركجه‌ده (مج) ديفيلير . [داسه] ده لغتدر .

داستان { [ف] قصه ، حكايه ، ماصال (مثل) . اكثريا منظوم اولان وقعه ، حكايه‌لره اطلاق اولنور : (داستانسرا — ى) = (سرا) لفظى (سراييدن) مصدرندن اسم فاعل مرخمدركه ايرلايجى ، تغنى ايديجى ديمكدر . اشبو وصف تركيبده معناسى داستان اوقويجى اولور :

« تاكه معناى لطيف لفظ رنك آميز ايله »
« روز كارك بردلاراداستانيدرسوزم »
(نفعى)

داشته { [ف] كهنه ، اسكيمش ، ييپرانمش : (عباى داشته) .

داعى { [ع] دعوت ايديجى ، ايدن . بو معناده اكثر مذاهب ضاله نشريله مشغول اولان اشخاص ضلالت اختصاصه اطلاق اولنوركه جمعى (دعات) در § سبب اولیجى ، سبب اولان : (داعىٔ وفاق اولان احوالك برنجيسى ، اشتباهه داعى اوله‌جق تدابير جديه ، داعىٔ مضرت ، داعىٔ آميزش و ائتلاف اولان ماده) § دعا ايديجى ، دعا ايدن : (داعىٔ ديرينه ، داعىٔ كمتر ، داعىٔ قديم ، داعىٔ ديرين ، داعىٔ كمترين) تذاكر و محرراتده امضانك اوستنه وضع ايديلن (بنده) يرنده طريق عليه

منسوبین ورجال طرفندن (الداعی) یاخود (داعیلری) لفظی استعمال و اثنای محاورتده دخی (بنده‌گز) و (بنده‌لری) مقامنده (داعیگز ، داعیلری) کبی تعبیرات ایراد اولنور.

داعیه { [ع] انسانی برخصوصه ، بر شیئه قلباً انهماك گوسترمکه سبب اولان وتحریص ایدن حالت معنویه : (داعیهٔ تفوق ، داعیهٔ تفرد ، داعیهٔ خود پرستی) [فرط فطانت و شرط صداقتده جمله‌یه تفوق داعیه سنده کورندیکنه نظراً — مسوده — عاکف پاشا] تشدید ایله غلط اوقوماملی .

داغ { [ف] انسان وحیوانك جسمنه قیزغین دمیر وآلات سائره ایله اوریلان نشانه ، تمغا ، یاق . (داغزن) = نشانه ، تمغا اوریجی ، اوران . § انسانك اونوتمیه‌جق وخاطرندن چیقاره‌میه‌جق درجه‌ده شدتلی اولان تأثرات قلبیه‌سندن کنایه اوله‌رق قوللانیلیر : (داغ درون ، داغ دل) کبی که کوڭل یاره‌سی دیمکدر. (داغدار) = پك متأثر ، زیاده کدرلی (داغ بردل) = متأثرالقلب ، کوڭلی کدرلی . [داغ برداغ] = یاره یاره اوزرینه ، قات قات تأثر ، قاتمرلی تأثر دیمکدر. (جکری داغلو) = متأثر ، هجرانلی ، کدرلی . (داغلامق) = قیزغین دمیرایله نشان اورمق. لسانمزده ایصیرغان اوتی وآزغین حیوان صوقوب یاقق معناسنده اوله‌رق تخفیف ایله (دالامق) صورتنده ده استعمال اولنور .

« بیلیم شوقوزی نه‌دن‌هم آلمش »
« هر ناله‌سی قلبه داغزندر »
(معلم ناجی)

« بر بر آچمش لاله‌لر مانند داغ عاشقان »
(لا)

دافع { [ع] دفع ایدیجی ، ایدن ؛ صاویجی ، بریردن سوروب کیدریجی : (دافع مراق ، دافع کدر ، دافع غم ، دافع تأثر ، دافع وجع ، دافع تعفن ، دافع حما ، دافع صداع) ، (قوهٔ دافعه) = بریردن سوروب یوسکوردیجی قوت § جناب حقه‌ده اطلاق اولنور : (دافع حقیقی ، دافع بلیات ، یادافع الامراض) .

دافق { [ع] آتیله‌رق دوکیلیجی ، دوکیلان : (سیل دافق ، ماء دافق) .

دال { [ع] الفبای عثمانیده اونجی حرفك اسمی : (دال مهمله) . ابجد حسابنده درت عددینه معادل واشارتدر . (دالیه) = (د) حرفی شکلنده اولان یبانی آصمه : (دالیة السودا) = سمیز قاباق دینیلن نسنه‌درکه قادینلر ملاحت پیدا ایتمك ایچون یوزلرینه سوررلر .

دال { [ع] دلالت ایدیجی، ایدن: (شومثال خیره دالّدر).

دام { [ف] طوزاق، آغ: [دام مرغ، دام ماهی]، (دامگاه، دامگه) = طوزاق قوریلان یر ؛ مجازاً استعمال اولنور: (دام تزویر، دام تلبیس، دام غرام)

« کوردکمی بو دامگهده آزاد »
« بردامك اسیری صید و صیاد »
(معلم ناجی)

« خالنگی کوردم اسیر اولدم کمند زلفکه »
« دانه ایچون کندیمی صالدم دوشوردم دامه بن »
(نورس)

داما { [فرانسزجه‌دن dame] مربع خانه‌لره منقسم دوز تخته اوزرنده سیاه و بیاض طاشلرله اوینانیلان معروف اویون که شطرنجك طرز دیکریدر: (دامه تخته‌سی damier)، (دامه طاشی، دامه چیقان طاش dame)، (دامه چیقمق damer).

داماجانه { [فرانسزجه‌دن dame-jeanne] بیکلك دینیلان بوقالك بیوکی، حصیرلی بیوك شیشه.

داماد { [ف] کویکی. پدر ومادری صاغ اولان بر قیزك قوجه‌سی:

« بریسی داماد شه انبیا »
« شیر خدا یعنی علی مرتضی »
(نظیم)

داماسقو { [ایتالیانجه‌دن] افرانسزجه‌سی (Damas) دوکه هم شام شهرینه، همده دمشق اولان او قماشه اطلاق اولنور. دمشق منسوجات منقشهٔ حریریه‌یه تقلیداً نسج واعمال ایدلمش وبونام ایله شهرت بولمش برنوع چیچکلی، موجلی ایپك قماش. بونك پاموق ایله قاریشیق نسج ایدلمش نوعی‌ده موجوددر.

دامان **دامن** { [ف] ذیل، اتك: (دامن کوه) = طاغ اتکی، طاغك کناری. (دامن بوس) = اتك اوپمه (دامن بوسی) = اتك اوپمكلك، اتك اوپمك. (دامن درمیان) = اتکی بلنده، ایشه حاضرلانمش. (دامن گیر) = اتك طوتیجی، اتکه یاپیشان؛ خصم، دعواجی. (تر دامن، پاکدامن) = تمیز، صاف اتك؛ ناموسلی، عفیف:

« دامن خوف ورجا چکدی اودم کیم المه »
« تتق صبح ازلده یوق ایدی رنك سفید »
(لا)

« ینه راهی بزم سوارانك »
« طوتدی دامان کوهساری »
(معلم ناجی)

دامعه { [ع] اصطلاحات فقهیه‌دندر. قانی قطره قطره؛ آهسته آهسته چیقوب طوران یاره‌یه اطلاق اولنور.

دامِغَه { [ع] باشك طاس كيكنى بچوب دماغه‌قدر ايشله‌ين پارچه‌يه اطلاق اولنوركه بو باش يارقلرينك صوك درجه‌سيدر .

دامِيَه { [ع] اصطلاحات فقهيه‌دندر . قانى چيقوب لكن آقمايان باش پارچه‌سنه اطلاق اولنور . ديگر براقت كتابنده (دامِيَه) قانى آقان ، (دامِعَه) قانى آقمايان پارچه ديه تعريف اولنمشدر .

دان { [ف] ظرف مكان اداتى : (جزءدان ، قلمدان ، جامه‌دان ، آتشدان) كبى § بيلمك معناسنه اولان (دانستن) مصدرندن صيغهٔ امر واسم فاعل مرخم اولديغى تقديرده وصف تركيبى طرزنده قوللانيلير : (نكته‌دان ، قدردان ، سخندان ، دقيقه‌دان) كبى . (نادان) = « نا ») ادات سلبدر . داخل اولديغى كلمه‌نك مدلولنده‌كى وصفى سلب ايدر . « دان » بيلجى ديمكدر . معناى تركيب بيلجى دكل ، جاهل ديمك اولور . لسانمزده دخى جاهل ، قابا ترس سوزلى آدم معناسنده قوللانيلير . (نادانى) = جاهلك ، قباق ، ترسلك :

« تنهاى سياحتم ؟ دكلدر »
« وار پرده رفيق ترزبانم »

« گفتارى گزيده ، طبعى نادر »
« كيمدر ؟ قلم دقيقه دانم »
(معلم ناجى)

دانا { [ف] بيلجى ، بيلگيچ : (مرد دانا ، دل دانا ، مرشد دانا) . (دانايى) = بيلجيلك ، بيلگيچلك .

« بو كارخانه براستاددن دكل خالى »
« گرك بو قدرته البته قادر ودانا »
(فضولى)

دانِش { [ف] بيلگى ، بيلمه ، بيلش . (دانِشور) = علم صاحبى . (دانشورى) = عالملك ، صاحب علم اولمق . (دانشگر) = كذلك علم صاحبى . (دانشمند) = اصحاب علمدن معدود اولان ذات . (انجمن دانش) = علوم وفنون مختلفه اربابندن مركب هيئت ، مجلس مخصوص .

«زهى خورشيد نوروز سخن كيم پرتو حكمى»
«هواى دانش افروز وسحاب جهل فرسادر»
(صبرى)

« پادشاه بحروبر داد آور دانشقرين »
« خسرو صاحبقران دانشور صاحب يقين»
(لا)

دانك { [ف] بر درهمك درتده برى ، بر مثقالك كذلك درتده برى كه التى چكردك بر دنك

اعتبار اولنور. لسانمزده الفـزاوله‌رق (دَنْك) صورتنده معروفدر. حال بوکه (دنك) باشـقه معنایه لغتدر. § فتح نون ایله (دانَك) = دانه جك دیمکدر. آخرنده کی کاف ادات تصغیردر . ضم نون ایله (دانُك) چوجقلرك دیشلری چیقمغه باشلادیغی زمان هرنوع حبوباتدن برر مقدار قاریشدیریلوب پیشیریلن بردرلو طاتلی طعامه اطلاق اولنورکه ترکجه‌ده (دیش بغدایی) دینیلیر . بین‌العوام بو طعام پیشیرلمکه چوجغك دیشی قولای ، المسز چیقه‌جغی اعتقاد اولنور . معربی (دانَق) در. (داناق) صورتنده‌ده صحیحدر . جمعی برنجی‌یه کوره (دَوانِق) ایکنجی‌یه کوره (دَوانِیق) در .

دانَنْدَه { [ف] (دانستن) مصد. رندن اسم فاعل. بیلیجی: (داننده رموزونکات، داننده سرائر وغوامض) .

دانَه { [ف] آریه ، بغدای مقوله‌سی حبوباتك هرنوعنـه اطـلاق اولنور. عربیسی (حَبّه) در . لسانمزده مجـازاً هردرلو اوفاق یووارلاغه ، چکیردکه ، تفنك قورشونه دینیلیر . عدد ، صایی مقـامنده ایراد ایدیلیر : (دانهٔ خردل ، دانهٔ سیب ، دانهٔ خال، قورشـون دانه‌سی ، فندق دانه‌سی ، انجودانه‌سی) ، (قاچ دانه، بش دانه، بر دانه ، اللی دانه) . (دانه‌چین) = دانه طوپلایجی ، دوشیریجی . (دانه دانه) = آیری آیری ، دیش دیش (دانه‌لنمك) = اوفاقلانوب آیرلمق ، بر شـیئك اجزای فردیه‌سی بوزولوب طاغیلمق || باشـاق کبی اوفاق ثمره ، میوه ، نسنه حاصل ایتمك :

« دانه‌چین اولمق‌ایدی مقصدمز غربتدن »
« دانهٔ خالنی کوردکده طوتلدق قالدق »
(کانی)

« کل دانه‌یه قاچه ای کبوتر »
« حیرانکی صانعه دام کستر »
(معلم ناجی)

داو { [ف] شطرنج ، دامه ، طاوله کبی اویونلرده طوتیـلان صیره ، نوبت: (داو اول، داوثانی). اکثریا « طاوله » اویونلرندن (توقاد) دینیلن برنوع اویونی اوینـایانلر بیننده زیاده استعمال اولنور . (اوچنجی داو سنده ، بن داو دییه‌جکم ، داو دیمکه حقك یوق) .

داوَر { [ف] اصـلی (دادآور ، دادوَر) اولـوب کثرت استعمال ایله تخفیف اولنمشدر . حاکم حقیـقی اولان جناب حقـه مخصوص اسمادندر :

« زهدشما وفسق‌ما چون همه حکم داورست »
(حکیم خاقانی)

§ مجازاً حكمدار عادل ، حاكم فاضله اطلاق اولنور (داوری) = حكمدارلق ، حاكملك. (داورانه) = عدل وحكم صاحبی اولانه یاقیشه‌جق صورتده دیمكدر :

« داور صاحب عدالت شاه‌فاروق صفت »
« ماحیٔ ظلم وضلالت حامیٔ شرع مبین »
(لا)

« صاحب تیغ وقلم مالك جام وخاتم »
« آصف جم عظمت‌داور جمشید وقار »
(باقی)

داهی { [ع] شدّت ذكاء جودت فكر ، اصابت‌رأی ، حسن تدبیركبی مزیّاتی جامع وغایةالغایه زیرك ، جن فكرلی آدم دیمكدر .

داهیه { [ع] آخرنده‌كی « ها » مبالغه ایچوندر . غایتله ذكی ، جن‌فكرلی آدمه اطلاق‌اولنور: (داهیهٔ زمان ، داهیهٔ‌عرفان) § امر عظیم ، بلیهٔ عظیمه ، بیوك آفت ، مصیبت معناسنده دخی قوللانیلیر . بو معناده تأكید ایچون (دهیاء) وصف و (دهواء) ده صفت اولور: (داهیهٔ دهیا ، دهوای داهیه)

« بر داهیهٔ ملك قیافت »
« شیطانی‌ده آلدادر اوآفت »
(معلم ناجی)

داین { [ع] بورج اوله‌رق شخص آخره پاره ویرن آله‌جقلی: [داین ایله مدیون] .

دایه { [ف] چوجغه باقان خدمتكار، جاریه. اصطلاحزده بر چوجغه سوت امزیرمك ایچون آلنان یاخود طوتیلان جاریه ، قادین‌كه تبدیل حرف ایله (طایه) دینیلور . (دایگی) = دایه‌لك دیمكدر.

« بر كون آنی كزدیردی دایه »
« دردیمی یتورمكه دوایه »
(فضولی)

دأب { [ع] عادت ، اصول : (دأب دیرین ، دأب قدیم ، دأب مصافحه) .

«اولورسه عفونك‌ماچرخ دون‌سفله‌پروردن»
«براز بحث ایلیه‌یم‌دأب قدیم‌شاعران اوزره»
(لا)

دبّاغ { [ع] لسانمزده تحریف ایله « طاباق » دینیلن اهل صنعت ؛ مشین ، كاوساله یاپمق ایچون حیوان دریلرینی سپیله‌ین آدم : (دبّاغ اصنافی ، دبّاغخانه عمله‌سی ، بكقوز دبّاغخانه‌سی) .

دبدبه { [ف] كورولتی، پاتیردیلی سس : (دبدبهٔ كوس ، دبدبهٔ طبل) § خدملی، حشملی كوسترش؛ كورولتیلی عظمت، اولواق :

« دنیایی طوته دبدبهٔ عدلله نامك »
« پرامن وامان اوله همه كشورعالم »
(نشاطی)

دبستان { [ف] مكتب، چوجقلرك تعليم محلی. (دبستانی)

= مکتبلی : (دبستان ایرانیان) = درسعادتده متمکن تبعهٔ ایرانیه طرفندن تأسیس وادارەاولنان برمکتب خصوصی.

دَبُور { [ع] باطی روزکاری ، باطی طرفندن اسن یل.

دَبُوس { [ع] تحریف ایله لسانمزده (طوپوز) دیه معروفدر. باشی یووارلاق، قولی اینجه آغاج، یاخود تیموردن معمول کرز، آلت ضرب وحرب که باشی طوغانه مشابه اولدیغندن (بوز طوغان) نامیله‌ده یاد اولنور :

(دَبُوسِ آهَنِین) = تیمور طوپوز .

(دَبُوسِ خَشَبِین) = سرد طوپوز .

جمعی (دَبَابِیس)در . § فارسیده باء موحده ایله هم بومعناده قوللانیلیر . همده (دَبُوسَه) کبی کیتك قارەسنی، دومنی معناسنی افاده ایدر : (دبوسهٔ کشتی، دبوس کشتی)

دَبُوی { [فرانسزجه‌دن débôt ده بو] نه مناسبتله بای مشدده ایله تلفظ واستعمال اولندیغی بیلنمیور . فی الاصل معانیسی وصور استعمالاتی متعدددر . لسانمزده ایکی معناسی معتبر ومستعملدر . (۱) امتعه، اشیا قونیلان مغازه، مخزن، انبار : (دائرهٔ عسکریه دبویی، دبوی مدیری، ردیف دبویی، دبوی چاوشی) . (۲) امانت براقه، تودیع . برآدمك کیریشمك ایستدیکی برایشی جداً درعهده ایتمك، یاخود تعهداتی اجرا ایلەمك خصوصنی تأمین ایچون براقیلە اصولاً مجبور اولدیغی آقچه . اکثریا مناقصات ومبایعات رسمیه ایله معاملات تجاریه‌ده قوللانیلیر . مع مافیه بوایکنجی معناده (ده‌پوزیتو) تعبیری دهازیاده استعمال اولنمقده‌در .

دَبِیر { [ف] کاتب، منشی، یازیجی. (دَبِیرستان) = کتبه‌نك اوطوردقلری محل، اصطلاحمزده قلم اوطه‌سی :

«دبیرستانه آلدی ایستیوراول طفلی زوزوشب»
(ثابت)

§ مدبر، مستشار معناسنی‌ده افاده ایدر: (دبیرفلك) = عطارد کوکبی . (دبیرالسلطنه، دبیرالدوله) کبی عنوانلر ایرانده رسماً استعمال اولنور .

«اوجه بویله نقش ایدروصفم دبیرآسمان»
(لا)

« دست اورمش ایدی کلك شهابه دبیرچرخ »
« طغرانویس حکم خداوند انس وجان »
(باقی)

دَپوزیتو / دەپوزیتو { [ایتالیانجه‌دن] صورت رسمیه ویاخصوصیه ده درعهده اولنان شرائطك اجراسنی تأمین ایچون صاغلام محله قونیلان آقچه، رهن. بوکلەایکی صورتله ده یازیلیورسه‌ده اصلنه کوره دال حرفندن صوکره (ه) حرفنك یازلمسی دهامناسب واوقویانلرجه

سهولتی موجب اوله‌جغی آشکاردر. (دبوی) کلمه‌سنه‌ده مراجعت اولنه.

دَجّال { [ع] آخر زمانده ظهور ایده‌جك اولان کذّاب مشهور. ظهوری علائم قیامتدن معدوددر.

دَخالَت { [ع] عربسده وارد اولمایان بولفظ تصرفات عثمانیه‌دندر. مصدر صحیح عربی اولان (دُخول) کبی کیرمك § بربرینك سایهٔ مرحمت وحمایتنه صیغنمق معنالرنده قوللانیلیر: (فلان افندی قلمه دخالتله فیضیاب اولمق ایسته‌یور، مرحمت سنیهٔ حضرت ملوکانه‌یه دخالت، شقیٔ مرقوم حکومت سنیه‌نك عفو ومرحمتنه دخالت واستیمان ایلدی)

دَخْل { [ع] قاریشمه، تأثیر: (بوایشده آنك نه دخلی وار، بونده دخلی اولمدیغنی اثبات ایتملی) § طوقونمه، لوم و تعریض ایتمه. § ایرادکه ترکجه‌سی (کلور)در: (هروقت دخل وخرجنی بیلن بر وقت آخره محتاج اولماز) لسانمزده اکثریا بوندن اولکی ایکی معناده قوللانیلیر. بو معنی عربی‌یه مخصوص کیبیدر:

« دخل ایدنده سوزمه‌باری براستاد اولسه »
(نفعی)

« واعظ اولسه‌ك دخل ایدرلر جمع اولوب اهل هوا »
(نظیم)

دَخْمَه { [ف] میت، اولو دفن ایدیلن کنبد، تربه، لحد، قبر: (دَخمه‌گشا) = مزارجی، قبر یعنی چوقور آچیجی. بومعناده استعمالی نادردر. § ارکك دوه‌نك کوکره‌دیکی اثناده آغزندن صاچیلان کوپوك. بو معنایه مقارنت ومناسبتی اولمق حسبیله لسانمزده دونما وشنلك یاپلدیغی کیجه‌لرده هوایه آتیله‌رق یوکسکده پاطلایوب آشاغی‌یه رنکارنك اجرام مضیئه نشر ایدن و بولندیغی یرده یاقیله‌رق هوایه طوغری رنکارنك قیغلجملر یوسکورن فشنکه (دَخْمَه) اطلاق اولنور: (دَخمه انداز) = لغم وفشنك آتیجی. (دَخمه فشان) = لغم صاچیجی، صاچان دیمکدر. دونما، شنلك ایچون اشکال مختلفه‌ده اجزای ناریه‌یی حاوی اوله‌رق اعمال اولنان جسیم رسملردرکه یاندقلری زمان زمین وآسمانه کوناکون فشنکلر، لغملر صاچار.

دَخیل { [ع] خارجدن کلوب بربرینك سایهٔ مرحمت وحمایتنه صیغنان: (دخیلك یارسول‌الله)

« دخیل درگه لطف ومروتك اولدم »
« امان امان ایا سرور ستوده شعار »
(نعت ـ لا)

دَر { [ف] قاپو: (درِ خانه، درِ مسجد). (درِعلیه) = طوغریسی (درِ دولت علیه)، (درِ سعادت) = استانبول. (دَربان) = قاپوجی: (دربان فلك) = کنایهٔ کونش، آی. (دربار) = دیوان

قاپوسی. (دَرْبَدَرْ) = قاپوقاپو كزن:

« دیلەسه قدرتی اسكندر ایله جمشیدی »

« درگه دولت و اجلالنـه دربان ایلر »

(جوری)

دَرْ [ف] ادات ظرفیت كه « اَنْدَرْ »ك مخففیدر. تركجه‌ده مقابلی (دَه) اداتیدر. عربیسی (فی) در. مثلا : (دَرْآغُوشْ) = قوجاقده ، قوجاق ایچنده (دَرْ اَنْبارْ) = انبارده . (در انبار ایدلمش) = مدّخر ، انباره طولدیرلمش. (دَرْحالْ) = بوآنده ، وقت كچیرلمكسزین . (دَرْپیشْ) = اوكده ، اوكنده . (دَرْدست) = الده ، یاپلمق اوزره . (دَرْعهده) = اوستده ، اوزرنده ، اوسته آلنمش . (دَرْكَنارْ) = كنارده ، مكتوبه واوراق رسمیه اوزرینه یازیلان برقاچ سطر یازی || قوجاغه آلمه ، قوجاقلامه (دَرْكارْ) = ایشده ، بللی. (دَرْمیان) = آره‌ده معناسنه‌در. (دَرْمانْدَه) = اسم مفعول اولان « مانده » آیشمش ، [قالمش دیمكدركه بوحالده معناسی ظرفیت اعتبار یله (قاپوده قالمش) اولور . لفظ مفرد مقامنده بیچاره ، عاجز دیمكدر . لسان چغتاییده بونك مقابلی (ایلپندی) ایمش. (دَرْمانْدَگی) = عاجزلك .

« مادری معصومی ایتمش دركنار »

(معلم ناجی)

« درخواب ایدی صانكه اولدی بیدار »

(وله)

دَرْ [ف] ییرتمق معناسنه اولان (دریدن) مصدرندن صیغهٔ امردركه وصف تركیبی طرزنده‌ ویبرتیجی معناسنده قوللانیلیر : (صَفْدَرْ) = صیره ییرتیجی ، صیره بوزیجی . (جِگَرْدَرْ) = باغر ییرتیجی. (پَرْدَه‌دَرْ) = پرده ییرتیجی ، عقتسز ، حیاسز :

« سنسك او سخنور جكردر »

« بی واهمه شهسوار معنی »

(درحق نفعی — انسی)

« نه عشق ، ماشطهٔ حجله گاه بیداری »

« نه عشق ، پرده دَر بزمگاه چشم‌رقود »

(سامی)

دَرّ [ع] فی‌الاصل ذات ، نفس معناسنه‌در . بر شیئك شی آخردن تولد ایله‌مسنه موضوع اولوب برنسنه‌ده حركت واضطراب معناسنده دخی بالمناسبه استعمال اولنور. بونكله برابر سوت چوق اولمق معناسنه‌مصدر اعتبار اولندیغی تقدیرده سوت محض نفع وخیر اولمق مناسبتیله انساندن صادر اولان عمل حسن واثر خیره‌ده اطلاق اولنور . مدح ودعا مقامنده ایراد اولنان (للّه دره) جملهٔ دعائیه بوتقدیره كوره‌دركه جنس عمل مقتضا- سنجه جزاء ، مكافات تعیینی ربّ الجازته

حواله اولنور. یعنی عمل خیرینه کوره اجرای مکافاته انسان مقتدر اولمدیغندن الله مکافاتلاندیرسین دیمك اولور. نصلکه ذمّ وبددعا مقامنده ده (لاَدَرَّ دَرّه) تعبیری ایراد اولنورکه عملی خیرلی اولمه سون دیمکدر. بالاده‌کی برنجی جمله مدح بلیغ مقامنده واکثریا کلام حقنده ایراد اولنور.

دَرّاجَه { [ع] «دَبّابَه» کبی ازمنهٔ سابقه‌ده اوستی صیغیر کونیله مستور اولوب تکرلکلری ایچنده دونر و یاواش یاواش قلعه، حصار دیبنه صوقلمغه مخصوص بر نوع آلت حرب ایدی. اشبو آلت چر صورتیله یوریدله‌یوب اوستنده‌کیلر طرفندن چرخلری تحریك ایدلدیکی جهتله الیوم استعمال اولنان واوزرینه بینیلوب بربری آرقه سنده‌کی ایکی تکرلکلری آیاقله چویریله‌رك یوریدیلن و(فرانسزجه Vélocipède ولوسیپد) دینیلن آرابه‌یه (دَرّاجَه) اطلاقی ارباب قلم طرفندن تنسیب وقبول اولنمشدر.

دَرا { [ف] چاك، چینغراق: (درای قافله، درای کنیسا).

دَرا ـ ی { [ف] دیرلامق، متصل سویلنمك معناسنه اولان (دَرایِدَن) مصدرندن صیغهٔ امردرکه وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر: (یاوه‌درای، هرزه‌درا).

دَرارِی { [ع] درخشان، پارلاق معناسنه اولان (دری)نك جمعی.

دَرّاك { [ع] سریع الادراك، قولای وچابق آکلایشلی دیمکدر: (شخص درّاك، عقل درّاك) مؤنثنده (درّاکه) دینیر: (إِمْرَأَةٌ دَرّاكَةٌ = امرأهٔ درّاکه) = زیاده چابق آکلایشلی بر قادین. (قوّهٔ درّاکه) = قوهٔ مدرکه مقامنده، شدّت معنی قصدیله استعمال اولنور:

«فکر چالاکنه اسرار قضا نامستور»
«عقل درّاکنه آثار قدر نامبهم»
(نابی)

«رشك ایدر فضل وکمالاتکه سعد وکشاف»
«جان ویرر قوهٔ درّاککه‌استاد نصیر»
(حقی)

دَراهِم { [ع] کسره ایله (دِرهم)ك جمعی. مفردینه‌ده مراجعت اولنه.

دَرْبار
دَرْبان } [ف] ایکیسی ایچون‌ده (دَر) لفظنه باقیکز: (دربار شوکتقرار)، (دربان ناتوان).

«چوب زرّین ایله‌ایلر هرسحر اظهار شوق»
«اولمغه دربان درگاهی شه خاورستان»
(نفعی)

دَرْبَنْد [ف] سرحدده بولنان كوچك قلعه § طاغلرده، تپه‌لرده زحمتله كچيلن طار بوغاز، كچيد. اويله محللرده بولنان قره‌غولخانه‌يه اطلاق اولنور. بين العوام تحريف ايله (دروند — ياخود — دورند) دينيلير: (دَرْبَنْد آغاسي) = اوائلده كچيد قره‌غولخانه‌لرنده بولنديريلان محافظه، ضابطه اطلاق اولنوردي.

« غازيان درجنك اوّل آچدى دربندعسير »
(سرورى)

دَرْج [ع] آره‌يه صوقمق، صوقلمق؛ ادخال ايتمك، ايدلمك. معنويانده مستعملدر. عربيده معانئ عديدهٔ سائره‌يي افاده ايدر: (بوفقره‌نك لايحه‌يه درجي لازمدر. كتابه درج اولنميان ماده) § بعضاً جمع ايتمك، بيريكديرمك معناسنده قوللانيلير: (درج دنانير ونقودده حريص ايدى) § خطاطلرك يازدقلرى مشق طومارى، فارسيده منقش كاغده يازلمش يازو معناسنه‌در:

« نظمنى درج ايدرك والئ درياهمنك »
(عزت ملا)

دَرَجَه [ع] آشاغيدن يوقارى‌يه طوغرى بر برى اوزرينه اولان قدمه، پايه، پاصامق: (درجهٔ سلّم، درجهٔ مِرقات)، (اسكيشهره متوجهاً حركت ايدن ترن «كوبلى» موقفنى كچدكدن صوكره درجه درجه يوكسلير. بر ايكى منحنى طولاشه‌رق مملكتك ايچندن، اوستندن كچوب اويله مرتفع بر نقطه‌يه واصل اولوركه واغونك پنجره‌سندن قوش باقيشى آشاغى‌يه طوغرى عطف نگاه ايدن بريولجى «كوبلى» قصبه‌سنك غايتله درين بر چوقور آره‌سنده كومولمش قالمش اولديغنى نظر دهشتله كورر) § مرتبه: (نه درجه) = نه مرتبه، نه قدر. (ميزان الحراره اوتوز بش درجه‌يى كوستريبوردى). (درجهٔ عليا، درجهٔ بالا، درجهٔ والا، اك عالى درجه) § قسم، بولوك. بر دائره محيطنك متساوياً اوچيوز التمشه تقسيمندن حاصل اولان هر بر قسمه اطلاق اولنور. مثلا (درجهٔ طول، درجهٔ عرض). جمعى (دَرَجات) در: (درجات جنّت) = دارالسرور اخرونك منازل مختلفه‌سنه اطلاق اولنور.

دَرْد [ف] كدر، غم؛ تاسه، قايغو؛ مادى، معنوى انسانى متأذى وبحضور ايدن هر درلو حالات. (دَرْدناك) = دردلى، قايغولو. (دَرْدمَنْد) = درد صاحبى، تاسه‌لى، قايغولو. (دردناخن) = طيرناق ديبنده پيدا اولان طولامه، ات ياران. (دَرْدِدل) = كوكل تاسه‌سى، قايغوسى. بين العوام (علّت) و(يومرو) معنالرنده‌ده قوللانيلير: [دَرْدِ سياه] =

حمای محرقه دینیلن علت مهلکه . (دردلشمك) = ایکی کیشی بر برینه حالنی آکلاتوب قونوشمق . (دردلی) = عللی: (بو نیکده کی دردی چیقارتمش) (الله درد ویروب درمان آراتمه سین ــ قول مشهور)

« جام عشقن ایچدم اولدم درد ناك »
« عرض ایچون کلدم حضوره سینه چاك »
(لا)

« درد دلی سویلنمیه جك رازصانیردم »
(لا)

« درد دله نسخهٔ شفاسك »
« عالمده بر آیت خداسك »
(فضولی)

« شاد ایلدی درد مندی درمان »
« فریاد ایده جك دهانه قالدی »
(معلم ناجی)

دیردم : « بوده وار ایمش قدرده »
« مادام که دوشدی دل بودرده »
(وله)

دَرْز { [ع] هر شیده اولان ییو، خصوصیله دیکیش ییوی . جمعی (دُرُوز) در. (بنات الدروز) = کمله، بتلره دینیلیرکه دیکیش ییولرنده صاقلانوب ایوا ایتملری سبب تسمیه در. فارسی و عربیده مشترکاً وعیناً مستعملدر. لسانمزده بو معنی مناسبتیله دیوار، صیوا کبی ایشلرده طاشلرك کنارلرینه ویاخود کلیشی کوزل بوله لرینه مالاوخرج ایله یاصسی چیزکی چکه رك استحکام وانتظام ویرمکه (دَرْز) اطلاق اولنورکه اول صورتله چکیلان چیزکیلر فی الحقیقه ییوه مشابهدر .

دَرْزی { [ف] ترکجه ده (ترزی) که بالاده کوستریلن (دَرْز)ه منسوب یعنی ییوجی، دیکیش ایله ییو یاپیجی دیمکدر . اثواب والبسه دیکن . عربیده (خَیّاط) دیرلر. لسانمزده هرایکیسی قوللانیلیر :(درزی سوکوکنی دیکه من ــ قول مشهور)

دَرْس { [ع] برشیٔ اوکرنمك، برشی اوکره نلك اوزره اوقونمق وحفظ واتقان اولنمق:(قرآن درسی، جغرافیا درسی، لسان درسی؛ درس کتابت ، درس قرائت).(درس ویرمك) = اوقوتمق، عقل خواجه لنی ایتمك که اغوا دیمکدر، (درس آلمق)= اوقومق، اوقومغه چالیشوب اوکرنمك. (درس عبرت) = انسانك کوزنی آچه جق، کوز آچیقلغنی موجب اوله جق شی؛ اوص یاپی .(درس ناظری) = مکتبلرده درسلرك وقت وزمانیله ومعلملری طرفلرندن یولیله اوقونوب اوقوتدیغنه وترتیبات سائره سنه دقت ایتمکله مکلف مأمور. (درس وکالتی) = باب فتواده طلبهٔ علومك بعض امور وخصوصاتی رؤیتله موظف برمأموریت. (دَرْسخانَه) = مکتب ومدرسه نك تعلیم محلی، درس یری ؛ (دَرْسِ عامّ) = رحلهٔ تعلیمه چکوب طلبه یه، عمومه درس ویرمکه

مأذون مدرّس . جمعی (دُرُوس) .
« بن کرچه بر بحاصلم شاکرد درس مشکلم »
« هم مکتب اهل دلم خلق اوله دن لوح و قلم »
(نفعی)

دَرَقه [ع] دریدن معمول قالقان دیمکدر که جمعی (دَرَق ، أدراق ، دِراق) در. بوکلمه عیناً لسانمزده قوللانیلماز . لکن بوندن مشتق اولان (دَرَقی) اصطلاحات طبیه دن اوله رق استعمال اولنور . غیرتلاغك طرف علویسنده کائن خنجره یی تشکیل ایدن قیقرداقلردن قالقان شکلنده اولان قیقرد غه دینیلیر: (دَرَقی بلعومی، دَرَقی خلقوی، دَرَقی طرجهالی)= وجودك قالقان رسمی کبی بعض قیقرداقلری که جمله سی اصطلاحات طبیه دندر .

دَرْك [ع] فی الاصل هر نسنه نك نهایت قعرینه ایریشمك ، کالنه یتشمك معناسنه در . بو مناسبتله هر شیئك کنهنی آکلامق، نهایتنه عقل ایردیرمك معناسنده قوللانیلدی : (درك غوامض، درك حقایق، درك دقایق، درك نتایج) § الك آشاغی قات، دیب . بو معناده فتح (را) ایله ده لغتدر: (درك اسفل جهنم، درك اسفل جسد)= طامونك دیبی، وجودك دیبی.
« عجب وضع ایلمش بو بارگاه حکمت آمیزی »
« که کمتر صنعنی درك ایلینجه پیر اولور برنا »
(نابی)

دَرْکار [ف] « دَر » ماده سنه مراجعت اولنه .

دَرْگاه **دَرْگه** [ف] فی الاصل « قاپو یری » معناسنه در که حقیقتده جناب باری یه نسبت اولنور :(درگاه الهی) . مجازاً حکمداران ایله اعاظمك آستانه لرینه و طرق علیه یه منسوب مشایخ و دراویشانك اقامتگاهی اولان تکیه لره اطلاق اولنور: (درگاه مولوی، درگاه مولانا، درگاه رفاعی).
« طرید درگهك ایمه بو عبد روسیهی »
« ایدرمی عکس رخ زشتی آینه سردود »
(سامی)
« شاه اورنك ولایت که سزادر دینسه »
« سك درگاهی سپهرك اسدندن افضل »
(درحق امام ـ لا)

دَرْکنار [ف] « دَر » ماده سنه مراجعت اولنه :
« اول اسب بادپای ایله اول قد سرفراز »
« برجویبار ایدی کیم ایده سروی درکنار »
(نوعی)

دَرَکه [ع] آشاغی اینه جك باصامق . (درجه) نك ضدی : (درکهٔ مرقات) = نردبانك الك اشاغیده کی قدمه سی ، (درکهٔ میزان البروده) = صغوغك کیفیتی کوسترن آلتك آشاغی یه طوغری بر بری آلتنجه اولان صیره سی . § الك آشاغی قات : (درکهٔ جهنم) = طامونك الك

آك قانى . (دركۀ سفلى) تعبيرى معروفدر . جمعى (دَرَكات) : (دركات جهنم) .

دَرْمان { [ف] علاج ، چاره : (درد ويرن درمانى ده ويرر — قول مشهور) § طاقت ، قوت معناسنده قوللانيلير : (درمانى قالمامش ، بيچاره نك يورومكه درمانى يوق . بوقدر كيم قوشسه البته درمانى كسيلير) .

«باقه دك بركره اولسون دردمند عشقكه»
«بوقسه اى چشم تغافل پيشه درمانك مى يوق»
(معلم ناجى)

دَرْمانْدَه { [ف] « در » ماده سنه مراجعت اولنه .

دَرَنْ { [ع] فى الاصل كيرلنمك ، بولاشمق معناسنه در . اصطلاح طبده « وَرَم » ديليلن مرضك بولنديغى محلده پيدا اولان داويدن اوفاق مادۀ غير عضويۀ اصليه يعنى ورمك تركجه سى اولان (اويكن) علتنك يومروجقلرى ديمكدر . (دَرَنى) = طبيعى ورم علتنه مشابه اولان امراضه مثلا صدر علتنه واصطلاح قبجه بعض چيچك ونبات كوكنه اطلاق اولنور . « وَرَم » علتنك پيدا ايتديكى غايتله اوفاق يومروجقلرك ايلك ظهورنده قانى اولديغى حالده مؤخراً يوموشايه رق بولنديغى محل ايله جوارينى خراب واويوق ايتمكده يعنى ابتدا كير ، لكه كبى باشلايوب صوكره بولاشمقده اولمسى مناسبتيله مذكور مادۀ غير عضويۀ مرضيه يه (دَرَن) اطلاق اولنديغى كبى لسان طبده مادۀ مَرَضيۀ مذكوره برعضوده پيدا اولمق معناسنه ، عربيده وارد اولمديغى حالده تصرفات عثمانيه جمله سندن اوله رق (تَدَرُّن) كلمه سى ايجاد واستعمال ايدلمشدر : (تَدَرُّن دِماغ) = امتلاءات طبيه دن اولوب بين الناس (بيَن ورمى) ديليلن مرض مهلك . (تَدَرُّن رِئَه) = كذلك آق جكر ورمى ديليلن مرض مدهش .

دَرَنْدَه { [ف] «دريدن» مصدرندن اسم فاعل . يرتيجى ديمكدر . اكثريا تشديد (را) ايله قوللانيلير : (شير درنده ، كرك درنده) .

دَرْوازَه { [ف] دائما آچيق طوران ، احتياج كورلدكجه قاپانمايان بيوك قاپو . سور ايله محاط بيوك شهرلرك ، اعاظمه مخصوص سرايلرك ، درويشان وفقرايه مخصوص تكيه و عمارتخانه لرك قاپولرى كبى . (دَر) قاپو (واز) = (باز) كبى آچيق معناسنه اولوب آخرنده كى (ه) حرفى ايسه اكثريا تركيبانه لاحق اوله رق معناى خاص علميت پيدا ايدر : (دروازۀ

شهر ، دروازهٔ جهان) . مع مافیه تخفیفله (دَرْواز) صورتنده دخی قوللانیلیر . (دروازهٔ گوش) = کنایه صورتیله قولاق دلیکنه (دروازهٔ نوش) = کذلك آغیزه اطلاق اولنور .

« نه کیم اوله سالم بو حصارشیشه دیوارك »
« کزند منجنیق فتنه دن دروازه وسوری »
(نفعی)

دَرُون { [ف] برشیئك داخلی ، ایچی : (درون مملکت ، درون مکتب ، درون خانه ، درون دکان ، درون سفینه) § ایچ یوز ، جوف صدر ، کوکل : (درد درون ، اضطراب درون ، آتش درون ، انشراح درون) ، (دَرُونی) = داخله ، ایچه ، منسوب ، ایچدن کوکلدن : (آه درونی) .

« طولدردی بنم او مرد میدان »
« همتله درونم آب حیوان »
(شیخ غالب)

« پیش و پسه ایلدکجه دقّت »
« کلمکده ایدی درونه رقت »
(معلم ناجی)

« هوهولری آه پك درونی »
« عاشق بکنیر بو ارغنونی »
(وله)

دَرْوِیش { [ف] بیوایه ، فقیر : (درویش دلریش ، توانگرودرویش) § حُبّ الله ، رضاء الله ایچون فقر وقناعتی اختیار و ذکرالله ایله اشتغال ایدن طرق علیّه سالکیننden هر بری : (درویش عباپوش) طرق علیّه یه بالکنز انتساب ایتمش اولان ذواته (محبّ) دینیلیر .

« امیدوار نوالك توانگر ودرویش »
« دخیل باب امانك گدای وپای وجود »
(نورس)

دَرَّه { [ف] ایکی طاغ آراسنده واقع آچیق ، چوقور محل ، وادی § طاغ آراسنده کی سیل آقانیر . (آقاردره) = اوفاق چای . (دره تپه) = دوز اولمایان اینشلی ، چیقشلی یر : (بلبل دره سی ، کاغد خانه دره سی ، قوربغه لی دره) فارسیده (را) نك تشدیدیله ده استعمال اولنور : (دَرّهٔ آسمان) = کهکشان ، صامان اوغریسی دینیلن کواکب . (بیك دره دن صو کتیرمك) = قبول ایدلمیه جك شی ایچون بهانه سرد ایتمك . (دره دن تپه دن قونوشمق) = بوش ، هوایی لاف ایتمك . (دره اوتی) = بعض طعاملرله صلاطه لرده قوللانیلان اینجه یاپراقلی بر نوع زرنه . نسبتنده (دَرِی) دینیلیر : (کَبكِ دَرِی) = دره ککلکی .

« آقیور نور ، کوردیکم دره دن »
« آب واشجاری برق برق اولمش »
(معلم ناجی)

دَرهَم { [ف] قاریشیق ، مضطرب ؛ طوپلانوب یوزبوروشدیرمه ، اینجنمه :

« صوفی که صفاده یچینیر مالك دینار »
« بردرهمنی آلسه‌ڭ اولور خاطری درهم »
(روحی بغدادی)

« ملك نظمنده اگر حکمنه اولسه واقف »
« زلف محبوبی هوا ایلیه بیلمز درهم »
(فضولی)

دَری { [ف] لسان فارسینك فصیحی ، صحیحی ، قاعده‌لی عربیه‌یه توفیقاً (دَریّه)ده دینیلیر :

[لسان دری ، لغت دریّه] .

« نه خجالت که هنوز برایی ترکی بیلمز »
« طرز تازی ودری‌ده ایده پیدای سخن »
(نفعی)

دَریا { [ف] دڭیز : (دَریادِل) = گوڭلی بیوك ، حوصله‌سی گنیش ، همتی یوجه . (دریاچه)= کوچك دڭیز ، گول . (دَریابَند)؛= لیمان || گمی انشاسنه ، تعمیرینه مخصوص محل . (دریای اخضر) = کنایه صورتیله سماء ، گوك . (دریای لعل) = شراب کوبی ، فوچیسی . (دریابار)= دڭیز کبی جوشیجی || دڭیز کنارنده‌کی مملکت . (دریاکَش ، دریانُوش) = چوق ایچگی ایچن . (قپودان دریا) = دوننمای همایون عموم قوماندانی :

« بیك پاشا ای وزیر دریا دل »
(شناسی)

« گوه ودریا ایکی جانبدن در آغوش ایله‌مش »
« صانکه دریادایه‌سی ، گهسار ایسه لالاسیدر »
(ندیم)

« الفاظه صیغشمیور معانی »
« دریایی آلیرمی هیچ اوانی »
(معلم ناجی)

دَریچه { [ف] بعض بیوك قاپولرك دائما آچلماسی و آچیلوب قاپانمه‌سی گوچ اولمسی حسبیله ایکی بیوك قانادلرندن برینك آینه تخته‌سی آدم گیروب چیقه‌جق درجه جسامتده متحرك وقاناد شکلنده اعمال ایتدیریلوب براوفاق قاپوجق وجوده گتیریلور که ترکجه‌ده (اوبه قاپو) دینیلیر . ایشته بوڭا فارسیده (دَریچه) اطلاق اولنور § بتون آچلمه‌سی ممکن اولان بعض پنجره‌لرده بتون آچلدیغی زمان قوللانلمق اوزره مخصوصاً کوچك ومتحرك بر قاناد یاپدیریلور که آڭا (پنجره‌جك ، پنجره قانادی) دینیلیر . بو معناده‌دخی مستعملدر :

« خدا که یك دریچه ببندد هزار بکشاید »
(لا)

« الله برقاپویی قاپارسه بیك دانه آچار »

دَریده { [ف] ییرتلمش ، ییرتیق : (جامهٔ دریده ، گریبان دریده) بومقامده (چاك) لفظی زیاده قوللانیلیر . (پرده دریده ، نقاب دریده)

= عفتسز، ناموسسز دیشی. (دَریدَه دِهَن) = بوش بوغاز؛ دیك سوزلی.

دَریوزْ | دَریوزَه { [ف] دیلنجیلك. (دَرْ یوزَه گَرْ) = سائل، دیلنجی:

« نشوهخواه اولمق روامی کاسهٔ دریوزه‌دن »
(ندیم)

« جرعهٔ ساغر احساتی جرّ ایله‌مکه »
« دست دریوزه‌اولور بزمنه جام خورشید »
(لا)

دَسائِسْ { [ع] « دَسیسَه » نك جمعی. اورایه مراجعت اولنه.

دَساتیرْ { [ع] « دَسْتور » ك جمعی. اورایه مراجعت اولنه.

دَسّاسْ { [ع] زیاده دسیسه‌جی، دك ایدیجی.

دَسْپوتْ { [یونانیدن] فی‌الاصل آقا معناسنه اولدیغی مرویدر. الیوم اورتودوقس مترەپو. لیتلرینه اطلاق اولنور: [تکفورطاغی دسپوتی ، یکی کوی دسپوتی، دسپوت بالقانی).

دَسْتْ { [ف] ال : [دست‌وپا] = ال وآیاق. (دَسْتکَش) = ال جکیجی ، فارغ اولان. (دَسْتگیرْ) = ال طوتیجی، معین ، ظهیر. (دَسْتْ آموزْ) = یاورودن بسله‌نوب اله آلشدیرلمش، ال اوکره. دلمش. (زیردَسْتْ) = ال آلتی ، تابع. (زیردَسْتانْ) = ال آلتنده کیلر، تبعه دیمکدر. (دَسْتْ بَدَسْتْ) = ال اله، پشین صاتش.

« مرغ دست‌آموزی صید ایتمك قولایدر دامسز »
(لا)

« چکمه غم دستگیردر الله »
(لا)

« دور ایتمه‌ده دست قدرتنده »
« بوز بیك کره ملك حکمتنده »
(معلم ناجی)

دَسْتارْ { [ف] صاریق. (دَسْتاربَنْد) = صاریق صاران ، صاریقلی. (دَسْتارْچَه) = مندیل ، یاغلق.

دَسْتاسَنْكْ { [ف] مهره؛ صایان. (دَسْت سَنْك) ده دیرلر.

دَسْتانْ { [ف] مکر، حیله ، تزویر. (دَسْتانْ‌زَنْ) = ساحر، مکّار، حیله‌کار.

دَسْتاویزْ { [ف] هدیهٔ جزئیّه ، هدیهٔ عاجزانه. قدر وحیثیت، فضل ومزیت جهتیله کوچك اولاندن بیوك اولانه تقدیم قیلنان هدیه. فارسیده (نیاز) مقامنده‌ده قوللا نیلیر.

« هما دیدکاری امید مرغ دست آویز »
« عطا دیدکاری مانند بندهٔ مجبور »
(نابی)

دَسْت آرَّه / دَشْتَرَّه | [ف] ال بچقیسی . آغاج . دیرك . تخته کبی شیلری دوزکون اوله رق کسمکه مخصوص معمار آلتی . لسانمزده ، فارسیده اولدیغی کبی (دَسْتَرَّه) دینلمز .

دَسْتْبُرد | [ف] غلبه ، ظفر ؛ معرفت بدیعه : (دستبرد رستمانه‌سیله خصمنی فراره مجبور ایلدی) .
« سرفراز ایتدك لواءالحمد دین احمدی »
« کافره کوستردك الحق دستبرد حیدری »
(نفعی)

دَسْتْبُوس | [ف] ال اوپمه . (دست بوسی) = ال اوپمکلك : (ایفای وجیبهٔ دستبوسی ایلدی) .

دَسْتْرَس | [ف] ال ایریشمه . فی‌الاصل قدرت ، اقتدار معناسنه ایسه‌ده لسانمزده موفّق ، نائل ، ظفریاب ، ال ایریشدیرمك معنالرنده قوللانیلیر : (اوراقده تحریات معدنیه‌ده بولندقلری حالده بر شیئه دسترس اولهمدیلر) .

دَسْتَك | [ف] فی‌الاصل پاموق ، یوك ایلکی اکیرمکه مخصوص اولان آلت دیمکدرکه ترکجه‌ده (اِیِ ، اِیك) دیرلر . بزده آخرنده‌کی کاف ادات تصغیر اولمق اعتباریله « اَلْجِك » یعنی کوچك ال معناسنه‌در . لسانمزده دیواره اوریلان ، قاپو آرقه‌سنه قونیلان قول ، طباق معناسنده قوللانیلیر .

دَسْتْگاه / دَسْتْگَه | [ف] ال یری ، ایش محلی دیمکدر . فارسیده اقتدار ، ثروت کبی معانیٔ مختلفه‌ده مستعمل ایسه‌ده لسانمزده یالکز ایش یری معناسنده و تحریف ایله (تزگاه) صورتنده قوللانیلیر . بعضاً یالکز (محل ، مقام) معناسنده‌ده استعمال اولنور : (بز دستکاهی ، دکّان دستکاهی ، مارانغوز دستکاهی) (دَسْتْگاهْدار) = بردکانده ، ایش محلنده بولنان خدمه یاخود عمله‌نك باشی ، اوسته‌سی .
« دستگاه قلم رشك بنان ناهید »
« برنیان سخنم لایق تمغای برن »
(عزت ملا)

دَسْتْگیر | [ف] (دَسْت) لفظنه مراجعت اولنه :
« دستکیر دین و دولت کام بخش سروری »
(نفعی)

دَسْتْمال | [ف] ال سیله‌جك بز ، ال بزی .

دَسْتْمایَه | [ف] سرمایه ، بضاعه معناسنه‌در .

دَسْتُور [ف] رخصت ، اذن : (دستورسز باغه کیرلمز ، حرمه کیررکن دستور دینیلیر)

« نه جانی وار چیچه بوی وردی کلشندن »
« نسیم آلمیجق باغبـاندن دستور »
(نابی)

دَسْتَه [ف] فی الاصل هر شیئك طوتیله جق یرینه ؛ مثلا قیلیج ، بچاغك قبضه سنه وکمان ، طنبورك قولنه ودستی ، صراحینك قولنه اطلاق اولنور § دمت . طاقم طاقم باغلانمش هردرلو شیئه ، هرنوع دمته اطلاق جائزدر : (بردسته چیچك ، بردسته چوراب ، بردسته کاغد ، بردسته فس ، چیچك دسته سی ، مندیل دسته سی ، کاغد دسته سی) (دَسْتَه دَسْتَه) = طاقم طاقم ، دمت دمت .

« جمله آویخته در میخ سویداسنده »
« دسته بردسته مقالید امور عالم »
(نابی)

« برچشمه نك باشنده اوطورمش اوکلبدن »
« کوردم الندە وار ایدی بردسته یاسمن »
(لا)

دَسْتِی [ف] قولپی اولوب اغزیکی اولمایان و ایچنه مایع شی طولدیریلان معروف قاب : (صو دستیسی ، بال دستیسی ، پکمز دستیسی ، چینی دستی) ، (صویی کتیرنله دستی یی قیران برطوتیلیرمی ؟) .

دَسْتْیار [ف] معین ، ظهیر ، یاردیمجی . (دَسْتیاری) = معاونت ، یاردیمجیلق .

دَسْتینَه [ف] ال بیله زیکی . معانیٔ سائره سی معتبر دکلدر .

دَسْکَرَه / **دَسْتْگارَه** [ف] خسته نقلنه مخصوص درت قوللو برنوع تخت روان معناسنده زبانزد اولان (دَسْکَرَه) لفظی فارسیده بلده ، شهر معناسنه در . بوکلمه یی بز تحریفله قوللانیلیورز . بعض لغت کتابلرنده (دسکره) دیه کوسترلمسی طوغری دکلدر . بونك اصلی (دَسْتْگارَه) در . فارسیده (گارَه) = یوك ، خصوصیله آرقه ایله کوتوریلن یوك معناسنه در . واسطهٔ نقلیهٔ مذکوره یی اوك و آرقه ده کی درت قوللرینی ایکی کیشی طوتوب کوتوردیکی مناسبتله (دَسْتْگارَه) = یعنی ال یوکی تسمیه قیلنمشدر (خرج ، کیرج دسکره سی) = یاپولرده رنجبرلرك کیرجلی چامور طاشیدقلری اوفاق ، تك قوللو طبله .

دَسَم [ع] چرویش یاغی . (دَسَمی) = اصطلاحات طبیه دن اولوب یاغه مشابه شیلره اطلاق اولنور .

دَسیسَه [ع] کیزلی حیله ، دك ، اویون . (دَسیسَه کار) = کیزلی حیله جی .

دَشْت [ف] صحرا ، اووه : (دشت قپچاق) =

ترکستانده ، (دشت مغان) = آذربایجانده براووه اسمیدر .

« چوقدن بری دل مثال صیاد »
« آواره دشت ابتلادر »
(معلم ناجی)

دَشْنَه { [ف] خنجر : (دشنه لاری = « لار » دیارینه مخصوص خنجر . (دَشْنَهٔ صُبح) = عمود شفق ، طالثیری که ابتدا خنجر شکلنده کورنمه سی سبب تشبیهدر .

دَعائِم { [ع] دستك ، پایند‌ه دیمك اولان (دعامه)نك جمعی . همزه‌نك یرینه (ی) یازمامغه دقت ایتملی .

دَعاوِی { [ع] «دعوی»نك جمعی : (دعاوی تجاریه) ، (وکلای دعاوی) .

دَعْوَت { [ع] چاغیرمه : (دعوت تذکره سی ، دعوته اجابت لازمهٔ فتوتدر) § ضیافت ، اکلنجه جمعیتی : (دون کیجه دعوت واردی ، کچن اقشام دعوتده ایدك) § بعضاً دعا معناسنده‌ده قوللانیلیر : (مستجاب الدعوه) ، (دعوات خیریه) لکن یالکز (دعوت) بومعناده اصلا قوللانیلماز . (دَعْوَتِیَّه) = محاکم نظامیه طرفندن جلب اولنان اشخاصه کوندریلن ورقپاره رسمی ‖ اشبو ورقپاره‌یی ایصال ایچون آلنان آقچه .

« بریتیم ایدرسه حزنی دعوت »
« بردیکری بخش ایدر مسرت »
(معلم ناجی)

دَعْوی { [ع] برشی ایچون بویله در ویا اویله دکلدر دیمك ؛ بوشی بنمدر ، بونده حقم واردر یاخود آنك دکلدر . حقی بوقدر دیه محکمه‌یه ، حاکمه مراجعت ایتمك که اصطلاح فقهده برشخصك شخص آخردن حقنی طلب ایتمه‌سنه اطلاق اولنور :

« حسب حالدر خصوصاً لاف دعوی برطرف »
« کرچه صاحب لاف اولور ارباب طبعك اکثری »
(نفعی)

اکثریا مؤنث اعتبار اولنور : (دعوای باطله ، دعوای کاذبه) . نظمده اسلوب فارسی اوزره (دَعوی) طرزنده‌ده قوللانیلیر . (دعوی وکیلی) = حضور محاکمده اصحاب حقوقه وکالةً مرافعه ومدافعه‌ده بولنان آدم ، آووقات . (دَعْوالُو) = بیلکیجلك ادعاسنده بولنان آدم .

« دعوایه دوشدی شمدی بزمله کواهمز »
(لا)
« ایدر وجودك ایله دعوی مباهاتی »
« زمین سپهر برینه زمینه چرخ کبود »
(سامی)

دَغْدَغَه { [ع] اضطراب ، راحتسزلق ، تلاش : (دغدغهٔ جهان ، دغدغهٔ دنیا ، دغدغهٔ عالم ، دغدغهٔ معیشت ، دغدغهٔ حیات) .

دَغَلْ [ف] مكر، حيله، خباثت، حيله كار : (دَغَلْباز) = حيله‌جى، دوباره‌جى. ینه فارسى اولان (دَغَا) لفظیله مناجنه متراد فدر. (دَغَلْدار) = نقیصه‌جو، منافق.

« امید وفا ایله‌مه هرشخص دغلده »
(لا)

« غالب اولماز نه‌قدر اولسه دغلباز بكا »
(قوجه‌راغب)

دَفّ [ع] « دائره » دینیلن معروف آلت موسیقى كه اكثریا خواننده‌لر قوللانیر. بین‌العوام (تَفْ) دینیلیر. (دَفْزَنْ ، دَفّافْ) = دف چالان :

« بوچرخ چنبریده طوتوب دور اصولنى »
« دفاف مهر قیلمش‌ایدى چهره‌سن‌نهان »
(باقى)

دَفائِنْ [ع] (دَفینَه) نك جمعى. همزه‌نك یرینه (ى) یازلماملیدر.

دَفاتِرْ [ع] (دَفْتَرْ) ك جمعى: (دفاتر رسمیه ، دفاتر تجاریه).

« دفاتر حسناتى هزار اولورسه دخى »
« نه‌فائده اكر اول حضرت اولمیه خشنود »
(ثابت)

دَفْتَرْ [ع] بر برینه ضم و ربط اولنمش اوراقدن متشكل طولانى مجموعه. انواعى واردر : (واردات دفترى ، دفتر اعمالات ، دفتر مصاروفات). (دفتر كبیر) = كوتوك، خلاصهٔ احوال مالیه‌یى حاوى اساس دفترى. (دفتر اعمال) = بر شخصك حسنات وسیئاته عائد كافهٔ احوال وافعالنى حاوى مجموعه. (اصول دفترى) = حسابات مالیه‌نك قواعد جاریه‌سنى كوسترن قسم ریاضى. (دَفْتَرى) = دفتره منسوب، دفترجى. (دَفْتَرْخانَه) و (دفترخاقانى) = تحریر املاك قیودینى حاوى دفاترك حفظ اولندیغى محل. (دَفْتَرْدارْ) = اوائلده مالیه ناظرلرینك عنوان رسمیسى ایدى. الیوم ولایات شاهانه‌ده جبایت اموال دولته مأمور اولان اك بیوك ذاته اطلاق اولنور .

« یازسه كر محمدت ذاتى منشئ قدر »
« زیور سر ورق دفتر امكان ایلر »
(جورى)

دَفْعْ [ع] صاومق ، صاواق ؛ كیدرمك، كیدرلمك: (دفع مدعى ، دفع سائل ، دفع بلا ، دفع ضرورت، طرد ودفع)، (دفع حاجت) = آبدست بوزمق، صیقنتى‌یى كیدرمك. بومعنالرده (ایتمك، ایله‌مك) ماده‌لریله قوللانیلیر. اسم‌مفعول معناسنده قوللانیلدیغى زمان مطلقا (اولمق) ماده‌سى ایراد اولنور ، مثلا [دفع اولدى كیتدى؟ دفع اوله‌سى، نره‌دن كلدى] (ینه انسان‌واردركه بررفیقنك نوننده

طولانى كونلرجه بر ساده چوربا ايله دفع شدت جوع و سد رمق حيات ايتمكه قائل اولور – محسن بك – اكرم] .

دَفعَه [ع] كره ، نوبت : (دفعهٔ اولى ، دفعهٔ ثانيه ، چند دفعه) ، (دَفعَةً) = بردن بره ، آكسيزين . جمعى (دفعات) در : (بِالدَّفَعات) = كره‌لر ، نوبتلر ايله ، مكرر اوله‌رق .

« فرقى اولدر شانڭ محشرله جمع وانتشار »
« آنده بركز بونده اون دفعه اولور كونده عيان »
(لا)

دَفن [ع] طوپراغه كومك ، كوملك : (دفن جنازه ، دفن ميت ، امواتڭ دفنى) .

دَفنه [يونانيدن] عربيده (غار) ، بين العوام (تَفنَه) دينيلن معروف آغاج . قديم يونانيلر عندنده دفنه دالى نشانهٔ ظفر عد اولونوردى كه اليوم اوروپاليلرجه دخى بو اعتبار جاريدر . (دفنه تخمى) = زيتونه مشابه بو آغاجده حاصل اولان تخم كه عربيده (حَبُّ الغار) ديرلر .

دَفين [ع] كومولمش ، كوميلو . (مَدفون) ايله مترادفدر . اكثريا كوميلو اولان اشخاص حقنده قوللانيلير . مثلا (انقره‌ده دفين خاك عطرناك اولان اسماعيل حقى حضرتلرينڭ تربهٔ شريفه‌سى) .

« بر كون بزم كبى بودخى بر حيات ايدى »
« شمدى دفين خاك سياه اولدى حسرتا »
(بهجت)

دَفينَه [ع] يرده كوميلو اولان ماله اطلاق اولونور . جمعى (دَفائِن) . بعضاً مجاز صورتيله‌ده قوللانيلير :

« چاتلاسه يرده دفينه بوله‌ماز »
(وهبى)

دَق [ع] اورمق ، چالمق ، اورلمق ، چالنمق : (دقِ باب ، باب مسدودڭ دقى) .

دَقايِق [ع] (دقيقه) نڭ برنجى معناسى اعتباريله جمعيدركه آڭلاشلمسى دقته محتاج ، كوج اولان كيفيات ديمكدر : (دقايق فنيه ، دقايق سياسيه ، دقايق ادبيه) .

دَقيق [ع] نازك ، خرده ، پك اينجه . اكثريا معنوياتده قوللانيلير : (فكر دقيق ، رأى دقيق ، مطالعهٔ دقيقه ، ملاحظات دقيقه) § توز حالنه كتيرلمش شى ، اون : (دقيقِ حنطه ، دقيق شعير ، دقيق ارز) .

دَقيقَه [ع] آڭلاشلمسى دقته محتاج ، كوج اولان نازك واينجه ماده ، كيفيت : (دقيقهٔ فنيه ، دقيقهٔ ادبيه ، دقيقهٔ صناعيه) .

(دَقيقه‌دانْ) = آكلاشلمسى كوج ، مشكل اولان كيفياتى بيلن . (دَقيقه سَنْج) = اومثللو مواد وامورى طارتوب آكلايان. (دَقيقه‌شِناسْ) = آكلا- شلمسى دقته محتاج، كوج اولان كيفياتى فرق ايدوب طانيان . § بر ساعتك ، برساعت زمانك آلتمش قسمده برجزئى، آلتمشده برى : (بر دقيقه آلتمش ثانيه‌در) .

دَكْ { [ف] فى الاصل صدمه، چاتمه، طوقشمه معناسنه‌در. فارسيده معانئ سائره‌ده دخى مستعمل ايسه‌ده لسانمزده بومعنى اعتباريله برينى صدمه‌يه، چاتشوب طوقشمغه دوشورمك ايچون ياپيلان حيله، دسيسه، اويون معناسنده قوللانيلمشدر : (بكا دك ايتمه قيزارم. او سكا دك ايديور . فلان هركسه دك ايدر) . (دكْباز) = حيله‌كار ، دسيسه‌جى ، اويونجى .

دَكاكِينْ { [ع] (دُكّانْ) ك جمعى : (بيوت ودكاكين) .

دَلائِلْ { [ع] (دَليل) ك جمعى . همزه‌نك يرينه (ى) يازلمامليدر .

دَلّاكْ { [ع] دَلْك ايدن ، حمامده آدمى اوغشديروب ييقايان اوشاق : (دلّاك چالاك) .

دَلالْ { [ع] ناز، عشوه، جلوه؛ انسانه خوش ، سويملى كورينه‌جك حال، طور: [صاحبة‌الجمال انسانى دلال ايله لال ايدر] .

دَلّالْ { [ع] آليش ويريشده ، آليجى ايله صاتيجى آره‌سنده واسطه اولان || برينك صاتيله‌جق شيئنى ندا ايده‌رك صاتان آدم: (قويومجى دلالى، واپور دلالى) .

دَلالَتْ { [ع] يول كوسترمك ، قلاغوزلق ايتمك: (شهراه ترقيده بكا دلالت ايدن ذاته الى‌الابد منتدار اولورم)

« اكرچه واسطهٔ وحى ايدى سكا جبريل »
« دلالت ايتمه‌سه‌ك اولمازدى پركشاى وجود »
(نعت - نورس)

§ كوسترمك معناسنده‌ده قوللانيلير: (بو معاملهٔ جميله نزاكت طبعه دلالت ايدر) ، (بو كلمه شو معنايه دلالت ايدر)

« بن عقلدن ايسترم دلالت »
« عقلم بكا كوسترر ضلالت »
(فضولى)

§ بعضاً (دليل) مقامنده‌ده ايراد اولنور :

« آدم اولانك خير اولور آدمله قصدى »
« انسانلغه انسانده بودر ايشته دلالت »
(لا)

دَلْق { [ف] اسكى لباس ، يامه‌لى ديلنجى خرقه‌سى . (دَلْقپوشْ)= فقير ، رياكار آدم.

دَلْك { [ع] الـسورتمك ، اوغشدرمق، اوغشدبرلق: (دلك وغاش) ... (تیمورك طاشـه دلكی ، طونمش وجودی دلك)

دَلْو { [ع] قوغه دیمکدر . بروج اثنی عشردن برینك کواکبدن مرکب اولان شکلی قوغه یه مشابه اولدیغندن (برج دلو) تسمیه اولنمشدرکه کونش شهر کانون ثانی نك سکزنجی کونی مذکور برجه دخول ایدر ـ فصل که تقویملرده (تحویل شمس بدلو) دیه کوستریلور. نادراً (دَلْوَه) صورتنده ده قوللانیلیر :

« جاهنك بردلوهٔ ناچیزی اولماز آفتاب »
« بو بنئه تار شعاعن قیلسه بند ریسمان »
(درحق روضهٔ نبویه ـ لا)

دَلیل { [ع] قلاغوز، یول کوستریجی : (دلیل طریق مستقیم، دلیل شاهراه ترقی) بو معناده جمعی (اَدِلّاء)در. § بیلنمه ین نسنه یی بیلمکه، بیلدیرمکه وبیلنن شیئك ماهیتنی، صحتنی اثباته مدار اولان خصوص ، ماده دیمکدر: [دلیل قوی ، دلیل قاطع ، دلیل مقنع] بومعناده جمعی (اَدِلّه) و (دَلائِل)در:

« اولماز ایسه ده خلاف عفّت »
« البتّه اولور دلیل خفّت »
(معلم ناجی)

دَم { [ع] قان: (اراقهٔ دم) جمعی (دِماء) در .

« ایدر اراقهٔ دم حسرتکله چشمانم »
« ترحم ایت نیجه دمدر اسیر هجرانم »
(معلم ناجی)
« دم کاور حسرت ایله چشم تره نم یرینه »
(نجار زاده)

دَم { [ف] نَفَس، صولوق: (دم واپَسین) = صوك نفس . (دم چیقارمق) = دودوك ، نی اوفله مك (دم چکمك) = بلبل کبی خوش صدالی قوشلرك اوتدکلری اثناده زمزمه لرینی کسمه یوب اوزاتمه لری ، نی اوفله ینلرك ترنمساز اولدقلری صره ده (نی) ك سسنی کسمه یوب اوزاتشلرینه ده اطلاق اولنور :

« بن نه مسیحی نه مسیحا دمیم »
« ذوق حقیقتده آراز آدمیم »
(معلم ناجی)

§ (چکمك) ماده سیله عشرت ایتمك معناسنده دخی قوللانیلیر . § (دم اورمق) = بحث ایتمك ، سوز آچمق ، قوری لافله ادعاده بولنمق معنالرینی افاده ایدر : [بر خونریزك مرحمتدن دم اورمه سی نه قدر غریبدر!] § آن ، وقت ، زمان معناسنی افاده ایدر : (دم سحر) = شفق وقتی ، طاك یری آتدیغی زمان :

« هردم باشمه جهانی اما »
« تنك ایتمه‌ده حسرت مسمّا »
(معلم ناجی)

دَمادَم { [ف] متّصل، دائما؛ وقت وقت : (نالهٔ دمادم).

« جدا دوشسه سودیکندن بر آدم »
« پریشاندر آنك عقلی دمادم »
(نوری)

« عقلم او یکانه ماهوشده »
« فکرم طرب دمادمنده »
(معلم ناجی)

دَمارْ { [ع] هلاك، اولوم: (سبب دمار) . (دَمارْ آوَرْ) = انتقام آلیجی ، هلاك ایدیجی .

دَمانْ { [ف] شوق ومسرت، غضب وحدت سببیله چاغروب باغرمه ‖ هیبت وزور ایله صالدیرمه ، مهیب وزورلی معنالرینه‌در . اکثریا (فیل) ، صفت اوله‌رق ایراد اولنور: (پیل دمان) ، (نهنك دمان) = « نَهَنك » = ایری دکز مخلوق ‖ تمساح دیمکدر . بعضاً ذی روحك غیریده‌ده قوللانیلیر : (سیل دمان).

دَمبَدَم { [ف] وقت‌وقت؛ متصل، دائما معناسنه‌در :

« کلشن اقبالی اولسون دمبدم شادابتر »
« نوبهار عمری یارب کورمه‌سون روی خزان»
(لا)

دَمْبَسْتَه { [ف] نَفَسی طوتلمش ، صولوغی کسلمش . اکثریا حبط اولمش ، سویلیه‌جك سوز بوله‌میوب طوتیله قالمش اولانه وصف اوله‌رق ایراد اولنور : (بلبل دمبسته، خطیب دمبسته) . (دَمْبَسْتَگی) = طوتلمش قالمش اولاق ، دیل طوتقانی .

« هم مجلس شوق ایکن جوانلر »
« دمبسته طورری خوشزبانلر »
(معلم ناجی)

« طعن حسّاد ایله دمبسته ولال اولدم آه »
(وهبی)

دَمَتْ { [یونانیدن] طاقم طاقم ، قسم قسم باغلانمش هرشیئه اطلاق اولنور : (چیچك دمتی ، کل دمتی، باشاق دمتی ، چالی دمتی) .

دَمْدَمَه { [ع] خلقی استیصال صورتیله قیروب کچیرمه § بر آدمه خشم وغضبله خوموردانه‌رق سوز سویله‌مه ، آزارلامه . اصلی (عذاب) معناسنی‌ده افاده ایدر .

دَمْدَمَه { [ف] مکر ، فسون ، آلداتمه: (دمدمهٔ زنان) حضرت حکیم رومی مثنوی شریفنده بوتعبیری ایراد بیورمشدر . § آوازهٔ مدح وشهرت که ترکجه‌ده (اُوك) تعبیر اولنور: (دمدمهٔ جاه‌وحشمت) § طبل، نقاره ، کوس . بومعناده (دَمامَه) ده قوللانیلیر § غوغا ، غلبه .

دَمْسازْ { [ف] محب، دوست موافق؛اویغون آرقداش.

[دَمْسازِی] = صمیمی دوستلق، حقیق آرقداشلق :
« قالقگز ای رفیقلر گیدهلم »
« اویتك وارهزار دمسازی »
(معلم ناجی)

دَمْع { [ع] گوزیاشی . (دَمْعه)= برطامله گوزیاشی : (دمعهٔ صبی) . (دمعة الکَرْم) = بودانیلان آصمهدالندن چیقان یاش، صوطامله‌لری. (ذُوالدَمْعه) = امام حسین افندیمزك مخدوم مکرّملرینك حفیدلری (حسین بن زید)ك لقب معروفیدر ، رضی الله عنهم . (دَمْعان) = ایچی بك طولو، طاشقین‌قاب : (قدح دمعان) .
« تخفیف الم ایتمدك ای شعر روانم »
« سن طور، یوری‌سون دمع دمادم جریانم »
(معلم ناجی)

دَمْگُذار { [ف] وقت گچیریجی، گچیرن : (جناب حق کیمسه‌یی محنتله دمگذار ایتمه‌سون). (دَمْگُذاری) = وقت گچیریجیلك .

دَمْگَش { [ف] تنفس، صولوق چکن . نی چالانلرك بردوزی‌یه اوفورتلرینه، بلبل کبی بعض قوشلرك مطرد ومتصل زمزمه‌ساز اولانلرینه وخصوصیله اوتلك برنوع گوگرجین قوشنه اطلاق اولنور .

دَمَنْدَه { [ف] کوکره‌یوب، حایقیروب صالدیریجی: (شیردمنده، پلنك دمنده) § نشوونما بولیجی، بیتیجی معناسنی‌ده افاده ایدرسه‌ده لسانمزده بومعناسی معتبر دکلدر § اوفله‌ییجی، اوفلەین :
« اوراقه نی دمنده یازارایتسه اقتضا »
(لا)

دَمْنَه { [ف] « شغال » تحریفله چاقال دینیلن حیوان . (دَمْنه وکَلیله) = فی الاصل هندولسانیله تألیف ایدلش جامعه اسناداً حکایات غریبه‌یی حاوی برکتابدرکه مؤخراً (حسین واعظ) نام علامه طرفندن زبان فارسی‌یه بالترجمه (انوار سهیلی) تسمیه ایدلش ودها صوگره‌لسان عثمانی‌یه ده نقل وترجمه اولنه‌رق (همایوننامه) نامی ویرلشدر .

دَمَوِی { [ع] قانی چوق، چوق قانلی. طبع ومزاجه وصف اوله‌رق قوللانیلیر : (دموی‌المزاج ، دموی‌مزاج، دموی‌الطبع)
« بهاردن تن کلبنده ایلیوب هیجان »
« حرارت دموی قیلدی عقده‌لرپیدا »
(فضولی)

دَمیدَه { [ف] نشوونما بولمش، بتمش یتشمش : (شکوفهٔ نودمیده، غنچهٔ نودمیده، سبزهٔ دمیده)

دَناءَت { [ع] فرومایه‌لك، دنیلك آلچاقلق : (دنائت طبع، قبول دنائت)، (کفران نعمت برهان دنائتدر)

دَنَاسَت [ع] كيرلِلك، پاسليلق: (دناست لباس، دناست اخلاق). (دَنَس) = كير، پاس. (دَنِس)= كيرلى، پاسلى. بونلر ماديات ومعنوياتده قوللانيله بيلير.

دَنَانير [ع] (دينار)ك جمعى. آلتونلر: (دنانير موجوده)

دَنْدَان **دَنْدَانَه** [ف] ديش. اكثريا آغيزده بولنان ديشه (دندان) وغير ذى روحده مثلا طاراق وچرخ ودستره چنتيكلرى كبى ديشه مشابه شيلره (دَنْدانَه) اطلاق اولنور. (دَنْدان مُزد)= ديش كراسى ديمكدر:

« باريك بين اولانلر ايدرقاشلرك خيال »
« دندانكى تصور ايدر طبع خرده دان »
(باقى)

دَنْدَنَه [ف] (دَنْدِيدَن) مصدرندن مشتقدر. ياواش ياواش كندى كنديسنه سويلنمه، ميرلدانمه: (دندنهٔ آزار خوار، دندنهٔ فرتوت، دندنهٔ عجوز).

دَنْك [ف] حيران، متحيّر، شاشقين:

« يوسف خلقيدر اول شاهد مغنى كيم اولور »
« دل، عقل آفت عشقيله سراسيمه ودنك »
(نفعى)

دَنى [ع] فرومايه، صويسز، آلچاق: (مردِ دنى، دنى آدم).

« بو طرفدن غم دنياى دنى برياندن »
« فكر جرم وكنه وشدت روز تهديد »
(لا)

« انتسابم بيله ايدن بريدر معرفته »
« ايلدى چرخ دنى جور واذايى تكثير »
(حقى)

دَنِيئَه [ع] عيب، نقيصه؛ اهل ناموس عندنده چركين كوريله جك حال: (دنيئهٔ دينار پرستى، دنيئهٔ تملق).

دَوَاء [ع] علاج، چاره. جمعى (اَدْوِيَه) در. (دواساز)= علاج ترتيب ايدن، چاره بولان. (دَواءِ مِسْك)= كوزل قوقولى بر نوع شكر حلواسيدر كه (ادرنه) شهرنده ياپيلانى مشهور ومقبولدر:

« جميع وقت شفاخانهٔ شفاسندن »
« جميع خلقه ميسر جميع درده دوا »
(فضولى)

« كلدى برنامه سى مخدوم شرف منقبتك »
« مشك الفاظى دوا بخش اوله رق ادرنه دن »
(عزت ملا)

دَوَائِر [ع] (دائِرَه) نك جمعى. همزه نك يرينه (ى) يازمامغه دقت ايتملى. اورايه مراجعت اولنه: (دوائر دولت، دوائر رسميه).

دَوَابّ [ع] (دابّه) نك جمعى. اوزرينه بنيله جك حيوانلر ديمكدر.

دَوات { [ع] یازو طاقمی ، حقه‌لی قلمدان که ترکجه‌ده تحریف اولنه‌رق (دِوِیت) دینیلیر . (دَواتدار) = اوائلده دِوِیتدار ، یازیجی دیمك ایدی :

« اولدی خمیازه کش دهان دوات »
« آخر نظم داستانمدر »
(ریاضی)

دَوّار { [ع] دور ایجی ، دونیجی ؛ زیاده دونن : (چرخ دوّار ، فلك دوّار ، مهر دوار)

« آبکوندر کنبد دوّار رنکی بیلوزم »
« یا محیط اولمش کوزمدن کنبد دواره صو »
(فضولی)

« دوّار بر آسیابدر بو »
« بر عالم پیچ وتابدر بو »
(لا)

دُوار { [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر . باش دونمه‌سی خسته‌لکی . دالك ضمیله‌ده لغتدر .

دَوّارَه { [ع] پرکار ، تحریفله (پَرَکَل) دینیلن هندسه آلتی دیمکدر .

دَواعی { [ع] (داعِیَه) نك جمعی : (دواعی الدهر) مفردینه مراجعت اولنه .

دَوالیب { [ع] (دولاب) ك جمعی : (دوالیب اختیالات)

دَوام { [ع] دائم اولمه ، بر حال اوزره سوروب کیتمه ، دکشمکسزین برسیاقده طورمه : (دوام عمر واقبال) ، (علی الدوام) = دکشمیه‌رك ، برحال اوزره ، بردوزی‌یه (بَردوام) = برحال اوزره ، برسیاقده دیمکدر . بونلرك موقع استعماللرنجه فرق واردر . مثلا فلانك اتفاقی بردوامدر ، صحت وعافیتی بردوامدر) دینیلیرده (علی الدوام) در دینیله‌منه . کذلك اوچ کون علی الدوام قاریاغدی ، ایکی کون علی الدوام لدوس اسدی) جمله‌لرنده‌کی (علی الدوام) ك یرنده (بردوام) قوللانیله‌ماز :

« مانند شجر ثابت اولور ثابت اولانلر »
« هر قنقی ایشك اهلی ایسه‌ك آنده دوام ایت »
(لا)

« ذوقم ، کدرم دوامسزدر »
« هر عالمم انتظامسزدر »
(معلم ناجی)

دَوان { [ف] قوشیجی ، سکردیجی . اکثریا آته صفت اوله‌رق قوللانیلیر : (اسب دوان)

« هر قنده که عزم ایله‌سه اقبال وسعادت »
« پهلوی رکابنده ایکی پیك دواندر »
(نفعی)

دَواوین { [ع] مجموعهٔ اشعار معناسنه اولان (دِیوان) ك جمعی : (دواوین نادره)

دَواهی { [ع] (داهِیَه) نك جمعی : (آفات ودواهی) مفردینه‌ده مراجعت اولنه .

« بیکانه‌لره منحصر انواع حظوظات »
« محنت زدهٔ عشقکه مخصوص دواهی »
(لا)

دَوْحَه { [ع] بیوك ، اولو آغاج دیمکدر.

دَوْر { [ع] دونمك ، چرخ کبی تکرلك کبی دونمك :

« صانمکه که فلك دور ایله شامی سحرایلر »
« هر واقعه‌نك عاقبتندن خبر ایلر »
(نفعی)

« دور ایتمده دست قدرتنده »
« یوز بیك کره ملك حکمتنده »
(معلم ناجی)

§ دونوب طولاشمق ، دونیلوب طولاشلمق: (دور عالم ، دور ولایت ، دور ممالك ، دائرهٔ ولایتك دوری):

« خیلی زمان عالمی دور ایلدم »
« خلقه دکل کندمه جور ایلدم »
(معلم ناجی)

« چون حریم عرش اعظم بولمغه فیض قبول »
« دور ایدر پیرامنن شام وسحر کروبیان »
(حقی)

§ برینك عهده‌سندن چیقاروب دیکرینك اوزرینه کچیرمك ، اول صورتله کچیرلمك: (دور وظیفه ، دور وتسلیم ، اشیانك دوری ، انبارك دوری) § بر مدت ، وقت ، موسم ، عهد معنالرنده قوللانیلیر: (دور کل ، دور خزان ، دور جدید ، دور عتیق ، دور فاروق):

« کل دوری عیش ایامیدر ذوق وصفا هنکامیدر »
« عاشقلرك بایرامیدر بوموسم فرخنده دم »
(نفعی)

§ بوقاروردن آشاغی‌یه اوقومق ، متسلسلاً ختم ایتمك . بو معناده اکثریا قرآن کریمك دور وتسلسل صورتیله تلاوتی مقامنده قوللانیلیر: (دَوْرخوان) = قرآن کریمی دور وتسلسل صورتیله اوقویان . (دَوْرِ دائِم) = بر دوزی‌یه دونمه ، دونش .

دَوَران { [ع] دونمك ، چرخ کبی دونمك : (دوران دم ، دوران چرخ ، یلقوانك دورانی ، دوران رأس) . § سکون (واو) ایله (دَوْران) = طرزنده ودهر ، فلك ، زمان مقاملرنده قوللانیلیر : (ساقئ دوران ، دوران جم)

« اول شه که جهان موسم عدلنده صفادن »
« دوران طربناکده خنده‌لر ایلر »
(نفعی)

« ایرسه برملکه اکر رحمت حق حاکمی »
« بویله برداور دین پرور دوران ایلر »
(جوری)

« زمان عیش وشادیدر دم اقبال دوراندر »
« فلك هپ ایتدیکی اوضاعه شمدی پاك پشیماندر »
(ریاضی)

« برلطف ایله شهریار دوران »
« قیلدی ینه اصدقایی شادان »
(معلم ناجی)

دَوْرَه { [ع] دونش ، دونمه § برشیئك غیرطولانی اطرافی ، کناری : (دَوْرَهٔ سَنَوِیَّه) = ییلده

بر دونش ، بیله منسوب دونمه دیمکدر .
ایکنجی معناده نادراً قوللانیلیر :

« قیلسه تمکینی کشتیء سپهره لنکر »
« دوره‌ء عرش ایدر اظهار ضرورتله درنك »
(نمت ـ لا)

دَوْلَتْ } [ع] الیوم لسانمزده اصطلاح فارسی‌یه کوره غنا ، اقبال ، قدرت ، سعادت کبی معنالرده قوللانیلیور . ینه بومناسبتله « وزارت ، مشیریت » پایهٔ جلیلنی احرازایدنلره لقب رسمی اتخاذ بیورلمشدر : (دولتلو، دولتلی) = غنی، ذی اقتدار، صاحب سعادت دیمکدر . (دولت شهادت) اصلی اعتباریله بو ترکیبده دالك ضمیله اوقونمه‌سی دها موافق ایسه‌ده لسانمزده فتح دال ایله معروفدر . سعادت عظیمهٔ اخرویه معناسنی محتویدر .

« اولمیه دولت جهانده بر نفس صحت کبی »
(سلیمان قانونی)

« آه او عتاب ، اول سخن شکرین »
« بزم وصالکده نه دولت ایدی »
(معلم ناجی)

« آتش هجرك ایله جان ودلم یاندی مدد »
« ویرمه کل دولت دیدارکه من بعد مهل »
(لا)

§ اصطلاح حقوقجه برقانون آلتنده مجتمع واول قانونی اجرا ایله مکلف بر حکومته تابع اولوب عادات ومنافعی متحد وممالك مستقله‌یه صاحب بولنان افرادونفوس کلیه‌نك هیئت مجموعه‌سنه اطلاق وبو هیئت مجتمعه‌دن منفصل قوهٔ عمومیه برشخص معنوی اعتبار اولنور : (دولت علیهٔ عثمانیه ، انکلتره دولت فخیمه‌سی) بو معنی اعتباریله جمعی (دُوَل) در : (دول معظمه ، دول ستّه ، دول متفقه) .

دَوِیتْ } [ف] دویت دینیلن یازو طاقمی محفظه‌سی .

دَهْ } [ف] اون : (دَه‌ساله) = اون ییللق ، اون یاشنده . (دَه‌دلَه) = اون کوکللی معناسنه درکه بیوفا، هرجایی، هزار آشنا دیمکدر . آخرنده‌کی ها ادات تخصیصدر . (دَهُم) صایی ده اونجی (دَه‌یك) = عُشر، اونده بر دیمکدر .

دَهاء } [ع] هر شخصده بولنمایان ذکاء خارق العاده ، غایة الغایه زیرکلك که جودت فکر، اصابت رأی ، دقت نظر ، حسن تدبیر ، سرعت انتقال ، حسن محاکمه کبی خصائص برکزیده‌نك اجتماعیله وجود پذیر اولان بر موهبهٔ فطرتدر : (اصحاب دها) .

دَهاقِینْ } [ع] (دِهْقان) ك جمعی . اورایه مراجعت اولنه .

دَهالیزْ } [ع] (دَهْلیز) ك جمعی . اورایه مراجعت اولنه . (ابناء الدهالیز) = صوقاغه، اوته‌یه بری‌یه آتلمش بیچلر دیمکدر .

دَهان } [ف] آغيز : (دهان تنك) = طار ، اوفاق
دَهَن } آغيز (گل دهن) = گل كبی قيرمزی ، كوزل آغيزلی. دالك كسری ايله تلفظی غلطدر.
(دَهانه) آغيز ديمك ايسه‌ده ذی‌روحك غيريده قوللانيلير : [دهانهٔ تنور] = فرون آغيزی (دهانهٔ كوب) = كوب آغيزی .

« سندن بو نفس ، دهن‌ده سندن »
« شاهرده سنك ، سخن ده سندن »
(معلم ناجی)

« اينسه‌يدی بو نغمه آسماندن »
« لبيك چيقاردی هر دهاندن »
(وله)

دَهر } [ع] زمان ، زمان مديد، ابدی مدت ‖ دنيا، عالم : (دهر بی‌ثبات، دهرفانی). [دهری]= جهانك بقاسنه قائل ، عالم آخرتی منكر اولان طبيعيون ايله غلاة ملحدينه اطلاق اولنور :

« گلستان دهره كلدك رنك يوق بو قالمامش »
(نابی)

« دهرك نه‌صفا وار عجباسيم وزرنده »
« انسان براقير هپسنی حين سفرنده »
(لا)

دَهره } [ف] تحريفله بين‌العوام (طهره) ديرلر . آغاج دالی كسمكه مخصوص ديشلی دستره كبی بر درلو چاق، باغ بودامغه مخصوص برنوع بيچاق .

دَهشَت } [ع] عقلی شاشيره‌جق مرتبه‌ده قورقنج اولمه، زياده قورقنج اولش : (دهشتلی دكيز ، دهشتلی آتش ، دهشتلی فورطنه ، دهشتلی برارسلان) § عقله شاشقينلق ويره‌جك صورتده قورقه ، قورقو :

« سياره‌دن هيا كل نور آصدی بوينه »
« قيلدی سپهری دهشت شمشيری بی‌قرار »
(نوعی)

« قالدم شو جهانده زار وتنها »
« سيرانگهم اولدی كوه وصحرا »
« اول شیٔ كه جستجو ايدردم »
« آنلرده‌ده بولمايوب دريغا »
« بر دهشت بی حسابه دوشدم »
(اكرم)

دَهليز } [ع] خانه‌لرده صوقاق قاپوسيله ايچ قاپو آره‌سنده‌كی اوزون آچيق محل ، ايكی قاپو آره‌لغی ؛ ياخود صوقاق قاپوسيله خانه آره‌سنده‌كی آولويه ناظر صفه. دالك كسريله‌ده تلفظ اولنور :

« نوهوسلر كيم ايدر تنظير شعر كاملان »
« صحبت صدره قاريشمق كيبدر دهليزدن »
(اسعد مخلص)

دَهْيَاء { [ع] (داهیه) لفظی تأکید ایچون صفت اولەرق قوللانیلیر . اورایه مراجعت اولنه : (داهیهٔ دهیا) .

دَی { [ف] فارسیده ایکی معنابی واردر . برنجیسی برملك ، فرشتە اسمیدر . ایکنجیسی سال شمسینك اونجی شهری نامیدرکه کونشك «جدی» برجنده مکثی مدتی و موسم شتانك ابتداسیدر . بو مناسبتله (قیش) معناسنده قوللانیلمشدر : (موسم دی ، فصل دی) .

« آچیل ای فصل دی سن کلستانلردن آچلسون کل »
(ندیم)

دَیّار { [ع] (دیر) یعنی مناستر صاحبی § کیمسه ، فرد :

« یوق دارده سندن اوزکه دیار »
(لا)

دَیّان { [ع] اسماء الحسنادندر . حاکم ، مجازیاً ، قهار معناسنەدر : (یامنان یادیان) .

دَیْجُور { [ف] قارانلق : (شب دیجور ، بخت دیجور) عربیده ده (ظلمت) معناسنده قوللانیلیر : (دیجور لیل) .

دَیْدَن
دَیْدَنَه { [ع] اصول ، عادت : (دیدنهٔ دیرینه) ، (دیدنهٔ حسنه) .

دَیْر { [ع] مناستر ، کلیسا : (دیر زور) = حلب ولایتنه ملحق براوا مرکزی . (دیرانی) = دیر صاحبی ؛ دیرده اوطوران . جمعی (ادیار) .

دَیْمُومَت { [ع] دائملك ، زوالسزلك ؛ دائم اولمه : (دیمومت صحت ، دیمومت سعادت) .

دَیْن { [ع] بورج . اصطلاح فقهده ذمتده ثابت اولان یعنی اودنج آلنان شی دیمکدر . (دین) ایله (قرض) بیننده فرق واردر . برنجیسی اودنك اوزره وعدهٔ معینه ایله ، ایکنجیسی کذلك بلاوعده آلنان شیئه اطلاق اولنور . جمعی (دیون) : (دیون عمومیهٔ عثمانیه ادارەسی) بعضاً جمع الجمع صورتیله ده قوللانیلیر : (دیونات) : (خزینهٔ جلیلهٔ مالیەنك دیونات متفرقەسی کاملاً تسویه قیلندیغی جهتله) .

« اهل حاجاته اولورکن اثر عین حیات »
« داغدر دین تمسکلرینه نقش ختام »
(نابی)

دَیُّوث { [ع] زوجەسنك شخص آخر طرفندن عرضنه تجاوزی قبول ایدن غیرتسز ، آلچاق آدم .

﴿ دِ ﴾

دِباغَت { [ع] دری بی-سیله‌مك ، دری سپیلمك : (صنعت دباغت اربابی) .

دِثار { [ع] اوسته کیلن قفتان ، لباس . بونك ثلاثیسی اولان (دثر) = مالده کثرت معناسنی محتوی اولمق مناسبتیله اولمیدر که لسانمزده کثرتدن کنایه اوله‌رق قوللانیلدیغی بعض لغت کتابلرنده بیان اولنیور . بو تأویل معنای ثلاثیسی نظر اعتباره آلنمق شرطیله مقبول اوله‌بیلیرسه‌ده مادامکه کنایهٔ بومعناده قوللانیلدیغی گوستریلیور . اوحالده معنای اصلیسی دخی کذلك کنایه صورتیله قوللانیلمش اولسه نه بأس وار در . مثلا تأویل مبسوطه کوره (مرحمت دثار) = چوق مرحمتلی (مکارم دثار) = مکارمی چوق مقامنده اعتبار اوله‌جقنه (مرحمت لباسلی ، یاخود مرحمت اورتیلی ؛ مکارم لباسلی) تقدیرایدلسه‌ده‌اموافق اولمازمی ؟ نصل که (لهجهٔ عثمانی) صاحبی مرحوم احمدوفیق پاشانك قیدایلدیکی معنی دخی بوصورته متقاربدر ،

دِراز { [ف] اوزون : (عمر دراز مژکان دراز ، کیسوی دراز) . (دُورودِراز) = اوزون اوزادی‌یه (دِرازی) = اوزونلق . (دِرازدَست) = ال اوزونلغی ، ال اوزاتان ، تعدی ایدن . (دِرازگوش) = قولاغی اوزون ، طاوشان .

« اوله‌اعداسی نکون جاهی فزون عمری دراز »
(ثابی)

دِرایَت { [ع] تجربه وذکادن متحصل وقوف ، بیلگلك .

(دِرایتکار ، دِرایتمَند) = درایت صاحبی درایتلی : (ارباب درایت) .

دِرَخت { [ف] آغاج : (درخت دراز ، درخت اسود)

« مقالی طعن جاهلدن نه‌غم ارباب عرفانه »
« آثارلرطاشی البته‌درخت میوه‌دار اوزره »
(مقالی)

« بردرخت آلتنه فرش ایلیه‌لم براحرام »
(لا)

« ای پیرکهنه ریشهٔ اندیشه‌دن چه‌سود »
« آخر درخت عمری دوپرمزمی روزکار »
(مجموعهٔ محمدمظفر)

دِرَخش { [ف] نور ، ضیا ، پارلقی : (درخش برق ، درخش شمشیر) اصلی دالك ضمیله‌در .

دِرَخشان { [ف] (درخشنده) کبی ایشیلایچی ، نورلی ،

بارلاق، پارلدایان دیمکدر. هرایکیسیده (دِرَخْشیدَنْ) مصدرندن مشتق ولسانمزده مستعملدر : (مهردرخشان، نجم درخشان) . (دِرَخْشانی) = پارلاقلق، پارلدایجیلق . بوده اصلنده ضم دال ایله‌در :

« اوله‌ده کیتدکجه درخشنده تر »
« فکر منور بکا رهبر یتر »
(معلم ناجی)

« بارشدق روزکار ایله آرایه کیردیلر شمدی »
« کرك ساقی مجلسدر کرك جام درخشاندر »
(ریاضی)

دِرْع { [ع] زرهدن جنك لباسی، چلیك اینجه زنجیردن معمول حرب کوملکی. جمعی (دُرُوع) در :

« فوتنده بولندی درعی مرهون »
(لا)

دِرَفْش { [ف] بایراق ، سنجاق . (دِرَفْشِ کاوِیانی) = مشهور دمیرجی کاوه‌نك سختیان بایراغی. مذکور بایراق (قادسیه) ملحمهٔ کبراسنده ایدیٔ غزاة اسلامه کچمشدر.

دِرَمْ { [ف] اصلی یونانی (دِراخمی) اولدیغی مرویدر . درهمك مخففی ، آقچه ، پاره . (دِرَمْسَرا) = ضربخانه. (دِرَمْگُزِینْ) = صراف. (دِرَمْخَرِیدَه)= آلنمش آقچه ، مملوك. § درهم دینیلن مقدار وزن :

« سله‌خوار عدم رهبیدر روی درم »
(نابی)

دِرَنْك { [ف] فارسیده معانیٔ مختلفه‌ده مستعمل اولان اشبو کلمه لسانمزده آرام ، توقف ، اکلنجه معنالرنده قوللانیلیر . چینی وشیشه کبی اشیانك قیرلمه‌سندن وچاك وچینغراق چالنمه‌سندن حاصل اولان صدای متسلسل معناسنی ده افاده ایدرکه بومقامده اکثریا (دِرَنْگا دِرَنْك) صورتنده قوللانیلیر وبین العوام تحریف اولنه‌رق (تیرینغا تیرینغ) دینیلیر . بر لغت کتابنده اشبو کلمه‌نك معناسی (اکلنجه) دیه قید اولنمسی اثرسهو اولسه‌کرکدر:

« قیلسه ابروی هلال همی دنیایه »
« برق خاطف قدر اظهار تجلیٔ درنك »
(لا)

« ویرد صبره درنك سایه طورسه سرو بالادر »
« آلود چشم قراری کیتسه‌جوی سیم سیادر »
(صبری)

دِرَّه { [ع] قیرباج . لغت ناجی وضیاده (ترکجه طوره) دینیلن شی دیه قید اولنمسی سهو صریحدر. (طُورَه) = (طُرَّه) نك محرفیدر. محلنده کوستریله‌جکدر .

دِرْهَم { [ع] اصلی یونانی(دراخمی) آقچه ، پاره . § وزن معلوم . برقیه‌نك درت یوز قسمده بری‌درکه شرعاً یتمش دانه اورته بوی آرپه‌نك آغیرلغندن عبارتدر.

دِریغ [ف] اسیرکمه. (بی دریغ) = مبذول، اسیرکنمه‌مش.

§ ایواه، یازیق. (دریغا) = واسفا، حیفا کیبدر:

« غم کونی ایتمه دل بیماردن تیغک دریغ »
(فضولی)

« آلفته‌یز دلداده‌یز بزدن دریغ ایتمه کرم »
(نفعی)

« جور دور ایله خوش اولدی دریغ »
« غلطه شیخی کبی نادره کو »
(شیخ غالبک وفاتنه تاریخ — سروری)

دِزْدار [ف] قلعه محافظی. (دز) = قلعه، حصار و (دز) = آچیق کوشک، چارداق دیمکدر.

دِعامَه [ع] بنایه اوریلان دیرک، پاینده، دستک. جمعی اولان (دعائم) ده باقك.

دِقّ [ع] اینجه آغری، اریمه مرضی. (حمّاء دق) = بر نوع ورم خسته‌لغی.

دِقاق [ع] دالک ضمیله ده جائزدر. هر شیئک اوفالمشی، قیرنتیسی، اینجه‌سی دیمکدر. اصطلاح طبجه اینجه باغرصاغك اوچ مختلف قسمندن الک آشاغیده‌کی اوچنجی قسمه اطلاق اولنورکه ترکجه‌ده اوپارچه‌یه (شیردن) دینیلیر.

(دقاقی) = دقاقه منسوب، باغرصاغك اوچنجی قسمنه عائد دیمکدر.

دِقّت [ع] اینجه‌لك: (دقت نظر) = باقمه، باقش اینجه‌لکی.

(نظر دقت) = اینجه‌دن اینجه باقش، اوزون اوزادی‌یه کوزدن کچیریش، § صرف ذهن واهتمام ایتمك صورتیله کوزی آچق، کوز آچیقلغی:

« تصویر یکنزه ایدنجه دقت »
« کلدی او ضیای ذات یاده »
(رسالهٔ فضیلت واصالت)

« آثاربنه ذات پادشاهی »
« توجیه نکاه دقت ایتدی »
« صاحب شرف وزارت ایتدی »
« برذات رشید خیر هواهی »
(معلم ناجی)

دِل [ف] یورك، کوکل. یالکز اوله‌رق قوللانیلدیغی کبی ترکیب ایله‌ده استعمال اولنور. (دل) ایله (خاطر) بیننده‌کی فرقی تعریفه حاجت یوقدر:

« مدام نقدهوا خاطرمده درمکنون »
« همیشه فکر محبت دلمده در مذکور »
(فضولی)

« کعبه بنیاد خلیل آزرست »
« دل نظرکاه جلیل اکبرست »
(لا)

« درد دلی سویلنمه‌یه‌جك راز صانیرم »
(لا)

« افسرده دلاری طمع خام تازه‌لر »
(معلم ناجی)

الیوم قوللانیلقده اولان ترکیبات آتیده کاملاً کوسترلشدر. (دل آرا)

= کوکل بزه‌یجی، سوسله‌یجی، محبوب قلب : [روی دل آرا ، نظم دل آرا ، شوخ دلارا ، باغ دلارا] . (دِلْ آرام) = کوکله راحت و حضور ویریجی، ویرن : (محبوب دلآرام ، شوخ دلآرام ، طفل دلا رام ، دختر دلآرام) . (دِلْ آزار) = کوکل اینجیدیجی . (دِلْ آشوب) = کوکلی قاریشدیریجی ، قلبه اضطراب ویریجی . (دِلْ آگاه) = کوکلی اویانیق، قلب کوزی آچیق اولان . (دِلاوَر) = یورکلی ، ییکیت . (دِلْ آزرده) = کوکلی قیرلمش ، اینجنمش اولان . (دِلاویز) = کوکل آصیجی ، تعلق ایتدیریجی . (دِلْبَر) = کوکل کوتوریجی، کوزل . (دِلبسته) = کوکلی باغلی، باغلانمش، عاشق. (دِلپذیر) = کوکل قبول ایدیجی ، کوکله خوش کلیجی ، مقبول قلب . (دِلپسند) = کوکلك بکندیکی ، طبعه خوش کلن . (دِلجوی) = کوکل آرایجی، کوکل چکیجی . (دلخون) = کوکلی قانلی، پك متأثر اولان. (دِلداده) = کوکل ویرمش، عاشق. (دِلدار)= کوکل طوتیجی، معشوقه ، یار . (دِلربا) = کوکل قاپیجی . (دِلریش) = کوکلی یاره‌لی، دردلی اولان . (دِلساز) = کوکل دوزیجی، کوکل یاپیجی، تطییب قلب ایدیجی . (دِلستان) = کوکل ضبط ایدیجی، آلیجی . (دِلسوخته)= کوکلی یانمش . (دِلسوز) = کوکل یاقیجی . (دِلخراش) = کوکل طیرمالایجی ، قازیییجی ، قلبی مضطرب ایدیجی. (دلشاد)= کوکلی سرورلی ، سوینمش. (دلشده)= کوکلی کیتمش، عاشق (دلشکار) = کوکل آولایجی، کوکل الده ایدیجی . (دلشکاف) = کوکل یاریجی اولان . (دلشکسته) = کوکلی قیریق . (دِلفروز ، دِلْ افروز) = کوکله شوق وفرح ویریجی. (دِلفریب) = کوکل آلدادیجی . (دِلفکار ، دِلْ افکار) = کوکلی یاره‌لی، عاشق. (دِلکش) = کوکل چکیجی، جذب ایدیجی. (دِلگشا) = کوکل آچیجی. (دِلگداز) = کوکل اریدیجی ، کوکله اذیت ویریجی . (دِلگیر) =

كوكل طوتيجى ، كوكلى قيرغين ، كوجنمش . (دلمرده) = كوكلى اولو ، يوركى اولمش ، طويغوسز . (دلنشين) = كوكلده ير طوتان ، فرحلى . بو تعبير انسان حقنده قوللانيلماز . (دلنواز) = كوكل اوخشايجى ، كوكلى خوش ايديجى (دلخسته) = كوكلى غملى ، دردلى اولان . (دلتنك) = كوكلى طار ، جانى صيقلمش ، مغموم اولان (دلخواه) = كوكل ديلكى ، كوكل ايستكى . (دلدوز) = كوكل دليجى . (دلشكفته) = كوكلى آچلمش ، شوقلى :

« يالكزلغى خوشنما دكلى؟ »
« يا سادهلكى دكلى دلبر؟ »
(اكرم)

« اوسرو دلكشك مجرى ايدردم آستانكاهمن »
« كنار شهردن چمزدم اويله « كوستم » اولسهم بن »
(معلم ناجى)

« برچهرهٔ دلنواز محسن »
« بر نور بديعة الاحاسن »
(اكرم)

« براسراى دلكشادر هر برى ابياتمك »
(نفعى)

« چوزله زلفكهاى دلربا دل باغلايانلردندن »
(واصف)

« زائد كورن اهل دل دكلدر »
« انسان قيلفنده آب وكلدر »
(معلم ناجى)

« شوايكى تاريخم اولدى دلپسند ودلپذير »
« ايلدى حله عريشك حصننى آلدى وزير »
(سرورى)

« عشقكله نواى دلنشينى »
« رقصان ايديبور موحدينى »
(معلم ناجى)

« عتاب غمزه آفت خشم چشم بى امان آفت »
« جهانه حسن ايله صالدى اوشوخ دلستان آفت »
(جورى)

« سن نيچون بندن اولمدك ممنون »
« بوقدر دلفريب سوزلرله »
(معلم ناجى)

« برشعله مزاج دلفروزك »
« نار هوسيله مشتعلسين »
(وله)

دلير { [ف] يوركلى ، ييكيت ، جسور : (امير دلير ، مشير دلير) . (دليرى) = يوركليلك ، ييكيتلك . (دليرانه) = ييكيتچه ، شجيع اولانه ياقيشهجق صورتده : (اطوار دليرانه) .

« حكم آموز وسخن سنج ومعارف پرور »
« شفقت انديشه ، كرم پيشه ، دليرواعقل »
(لا)

دماء { [ع] قان معناسنه اولان (دم) ك جمعى .

دِماغْ [ع] مغز، بَین. تحریف ایله ترکجه‌ده (طُماق) دینیلیر. (ذهن) مقامنده‌ده قوللانیلیر:

« ویردیکجه دماغه حدت افکار »
« بن سویلرم اول کتابت ایلر »
(معلم ناجی)

دِمْنَه [ع] سوپورونتیلك. جمعی (دِمَن).

دینامیت [فرانسزجه‌دن] اجزای ناریه‌نك برنوع شدیدی.

دِهْ [ف] ویرمك معناسنه اولان (دادن) مصدرندن امر حاضردر که وصف ترکیبی طرزنده و (ویریجی) معناسنده قوللانیلیر. (دِهِش) = ویرش، عطا، احسان:

« ساقی کتور اول باده‌یی کیم مایهٔ جاندر »
« آرام دِه عقل ملامت زدکاندر »
(لا)

« لطف طبعکله ایدوب شعره تنزل اولسه‌ك »
« در مضمونك ایله زیب ده نظم کلام »
(جوری)

دِهْ [ف] کوی معناسنه اولان (دیه) نك مخففی. (دِه خدا) = کوی اغاسی، کوی کهیاسی. بونك یرنده (ده‌دار) ده دینیلیر. (دِهی) = کویه منسوب، کویلی.

دِهْقان [معرب] اصلی فارسی (دهگان) در. چفتجی، کویلی، کوی آغاسی.

دِهْلیز [ع] فتح دال ایله ده‌لغتدر. اورایه باقه‌لی.

دِیات [ع] «دیت» ك جمعی. اورایه باقلك.

دِیار [ع] مملکت، اولکه: (دیار غربت) = بیانجی مملکتی || بیانجی خانه‌لری. فی الاصل خانه معناسنه اولان (دار) ك جمعیدر که خانه‌لر دیمکدر:

« غریبه بر بولنورمش عدم دیارنده »
(لا)

« برعالم خار خاره دوشدم »
« بربیلمدیکم دیاره دوشدم »
(اکرم)

دِیانَت [ع] دینك احکامنه اطاعت، رعایت و مقتضای دینه کوره حرکت ایتمك که دیندارلق دیمکدر: [بحسب الدیانه صلاة خمسه‌یی ادایه غایتله اعتنا ایدر]. (دیانتکار) = دیانتلی، دیندارلقده غیور.

« کیمی ایتمش دیانت شهرتیله عمدهٔ ایام »
« کیمی ایتمش کناه و معصیتله عالمه رسوا »
(نابی)

دیبا [ف] ایپکلی قماش، قالین جانفس: (دیبای منقش، دیبای فرنکی، دیبای هندی) بونك معربی [دیباج] در.

« متاع نطقنه کلك ادیب غیب اندازه »
« دکان فکرتنده عقل کل نساج دیبادر »
(صبری)

« كون باشنه برخلعت ديبا ويرر اما »
« دامانني آلودهٔ خون جكر ايلر »
(نفعى)

ديباجه { [ع] مقدمه ، كتاب مقدمه‌سى :
«ديدى ديباجه‌سنده اولسه برسرنامهٔ توحيد»
«اولوردى نقصدن عارى مكمل نسخهٔ غرا»
(نابى)

ديپلومات { [Diplomate فرانسزجه‌دن] امور سياسيه وخارجيه ايله مكلف ومتوغل آدم § امور سياسيه ومناسبات خارجيه‌ده صاحب وقوف ، ماهر آدم ؛ سياسى . [ديپلوماتيق Diplomatique] = امور سياسيه‌يه منسوب ومتعلق || عهود وقوانين عتيقه وشهادتنامه ، امتيازنامه وبرات وامثالنى حل ايتمك فنى || سياستك حقوق اشخاصدن بحث ايدن قسمى : (برترك ديپلوماتى) = بيوك رشيد پاشا مرحومك ترجمهٔ حالنى حاوى بر رساله‌نك اسميدر كه محرر عاجز طرفندن يازلمشدر . (ديپلوماسى) = پولتيقه ، سياست .

ديپلومه { [فرانسزجه Diplome] شهادتنامه ، اجازتنامه || امتياز ، برات : (ديپلومه‌لى اجزاجى ، ديپلومه‌لى ابه) ، (مكاتب فنون عسكريه‌دن نشأت ايدن ضابطانك ديپلومه‌لرى بوكون مكتب فنون حربيه‌ده توزيع ايديله جكدر)

ديت { [ع] نفس مقتول ويا عضو مجروح ومقطوع بدلى اوله‌رق جانى اوزرينه مقدراً لازم كلن ماله اطلاق اولنور . اصطلاح فقهيدر . تشديد ايله غلطدر . جمعى (ديات) در :
« ايتمزدى وفا آلديغى نقد دل عشاق »
« ابرولرينك كشته‌لرنده ديت اولسه »
(نابى)

ديدار { [ف] رؤيت ، كورمه ، كورش . «ايشتمك كورمك كبى دكلدر» كلام حقيقت نماسنى حكيم مشهور جناب (فردوسى) بيت آتيده ايراد بيورمشدر :
« اكر هست خود جاى كفتار نيست »
« وليكن شنيدن چو ديدار نيست »
§ جمال ، چهره ، يوز : (عرض ديدار ، پرتو ديدار ، تابش ديدار) § قوهٔ باصره ، كوز § ظاهر ، بديدار . بو صوك معنى اعتباريله متصوفانه معناى مجازيده دخى قوللانيله بيلير . لسانمزده معانئ معروفه‌سى برنجى وايكنجى معنالريدر . ديكر معنالرى اوته كيلر كبى معروف ومستعمل دكلدر .
« واردق درسعادتنه يارى كورمه دك »
« كيردك بهشته حيف كه ديدارى كورمه دك »
(فضولى)

ديدان { [ع] اوفاق صوغلجان ، قوردجغز ديمك اولان (دوده) نك جمعى . اصطلاحات فنيه‌دن اوله‌رق بروجه آتى قوللانيلير : (ديدان شريطيه ، ديدان عريض ، ديدان

داخلی، دِندانِ امما، دِندانِ اسطوانی، دِندانِ آوضیه) .

دیده { [ف] کوز : (نوردیده) = کوزنوری، یاره سویلن.

« دیده اك سودا افزا برصورتك حیرانیدر »
(معلم ناجی)
« نور دیده‌م اولدی دیده‌مدن نهان »

§ کورمش معناسنی‌ده افاده ایدر. بوتقدیرده مطلقا ترکیب ایله قوللانیلیر. مثلا: (لطفدیده، کرم‌دیده، احساندیده، جهان دیده، ضرر دیده) کبی. (نادیده) = کورمه‌مش، کورلمه‌مش، مثلی بولنماز، عجیب، ظریف شی.

دیده‌بان، دیدبان { [ف] کوزجی، کوزله‌یجی، کوزه‌تیجی. اوائلده کرك قولجیلرینه علم مخصوص ایدی که الیوم آنلره (مبصر) دینیلیور. ایکنجی دها معروف وفصیحدر :

« ملائك خادمان یأمر بالعدل والاحسان »
« شیاطین دیده‌بان فرصت ینهی عن الفحشا »
(نابی)
« سراد قنده ملك دیدبانلغه مأذون »
« خزینه‌سنده فلك پاسبانلغه مأمور »
(نابی)

دیرین، دیرینه { [ف] قدیم، اسکی: (دأب دیرین، آیین دیرین، دیدنهٔ دیرینه، قاعدهٔ دیرینه، بندهٔ دیرینه)

« رسم دیرینی لوح عالمدن »
« محو ایدن کلك زرنگاردر »
(ریاضی)
« تهی کلز کلور البته دست آویز خنجرله »
« غم غمزه‌لك که دیرین آشنای جان شیدادر »
(صبری)

دیك { [ع] طاووغك ارککی، خروس : (دیك افرق) = چاتال ایبکلی خروس . جمعی [ادیاك ، دیکه] در .

دیگ { [ف] چوملك، طوپراق تجره . حقیقی ومجازی اوله‌رق قوللانیلیر : (دیك جوشان) = طاشمش، طاشقین، طاشیجی تجره. (دیك سودا) = مجاز اعشق تجره‌سی، محبت قازغانی؛ خیالات غرام .

« دم جانبخش عیسی مریم »
« آتش افروز دیکداندر »
(ریاضی)

دیگر { [ف] آخر، باشقه: (طرز دیگر، نوع دیگر، شکل دیگر) تخفیف ایله (دگر) صورتنده‌ده قوللانیلیر :

« هر دونش عرض ایدر جهان دکر »
« هر جهان بشقه بر لطافتده »
(معلم ناجی)

(دیگرگون، دگرگون)= متغیر، بوزوق، باشقه درلو، باشقه‌لاشمش، پریشان. (دیگربار)= باشقه دفعه، باشقه زمان.

(دیگرروز) = باشقه کون دیمکدر :

« باقی بیچاره‌نك احوالی دیگر کون اولور »

(باقی)

« وصلکدر اکرچه روح‌پرور »

« هجرکده‌ده وار صفای دیگر »

(معلم ناجی)

دین { [ع] معانی شامله مختلفه‌سندن تجرید زوائد اولنه‌رق طرز استعمالی اعتباریله معناسی مجملاً تعریف اولنمق لازم کلیرسه صورت عمومیه‌ده برملتك ایمانی، واعتقاد قوی ایله عموماً متمسك اولدیغی طریقت ، شریعت وصورت خصوصیه‌ده هرفردك معبودی بولنان رب العالمینه قارشی صفت عبدیتنه مترتب اولان زهد وطاعت یولی دینیله‌بیلیر : (دین محمدی ، دین حق) . (دیندار) = اعتقاد وایمان صاحبی ، حمیتلی مسلمان . (دین‌پرور) = دینه خیر ومظاهرت ایدن ، متقی . جمعی (ادیان) : (ادیان ومذاهب مختلفه) .

« خسرو دنیا ودین شاهنشه روی زمین »

« ظل رب العالمین اسکندر دور وزمان »

« حقی »

« زاده مفتی دیندار در بحر علوم »

« فخر اجداد وپدر تازه کل باغ کهن »

(حقی)

« دین وایمانسه خیر ایله‌مه‌ین »

« خیر ایدرمی وطن ودولتنه »

(لا)

دینار { [ف] فی الاصل یونانیدر . سکه‌لی آلتون . شرعاً اون درهم شرعی سیم خالص قیمتنده اولان آلتونه اطلاق اولنور که جمعی (دنانیر) در .

دیو { [ف] شیطان دیمکدر § انسانه مضرتی اولان جنی خبیث، مخلوق عجیب وهمی . بین العوام تخفیف ایله (دو) صورتنده تلفظ اولنور . (دیوچه) = آغاج قوردی، کووه (دیوباد) = شدتلی روزکار، قاصیرغه . (دیو آینه‌سی) = قار - شیسنده‌کینی بیوك کوسترن آینه :

« دیو بخلی خطهٔ جودکده اولمش رجم ایچون »

« کف دستك آسمان وکلك زرینك شهاب »

(نفعی)

« اول سلیمانك شکوهی دیوه صالمش رستخیز »

« بو سلیمان صولتی کفاری ایتمش تارمار »

(فضولی)

دیوار { [ف] ترکجه‌ده دخی عین صورتله قوللانیلیر . طاش وخرج ایله ایسته‌نیلن شکل استقامت ویا انحناده ، کذلك لازم کلن ارتفاعده یاپلمش حائط حائلدر : (باغچه دیواری، قلعه دیواری، دیواردیبی) (دیوارکر) = دیوارجی .

« ذوق تیغکده عجب یوق اولسه کوکلم چاك چاك »

« کیم سرورایله براقور رخنه‌لر دیواره صو »

(فضولی)

دیوانْ { [ع] مذاكرهٔ امور ومشاورهٔ مصالح دولت وروٴیت دعاویٔ عامّه ایله اجرای احکام شریعت ایچون مجتمع مجلس مخصوص: (دیوان همایون) = حضور عالیٔ جناب پادشاهی یه عرض اولنه‌جق امور ومقررات ، اوراق وقیوداتی روٴیت وتسویه ، حفظ وتوقیف ایتمکله مکلف دائرهٔ مخصوصه . دائرهٔ مذکوره‌ده موجود مناصب عالیه آتیده کوسترلشدر: (آمدیٔ دیوان همایون ، ترجمان دیوان همایون ، توقیعیٔ دیوان همایون ، تشریفاتیٔ دیوان همایون ، بکلکجیٔ دیوان همایون ، تلخیصیٔ دیوان همایون) . (دیوان حرب) = قانوننامهٔ عسکری یه توفیقاً اجرای محاکمه وترتیب مجازاة ایتمکله مکلف اولان محکمهٔ عسکریه . (دیوانخانه) = هیئت مذاکره ومحاکمه‌نك اجتماع ایده‌جکی بیوك اوطه ، عمومی صفه . (دیوان الهی)= محکمهٔ کبرای اخرویه ، روز حساب اخروی . (خط دیوانی) = دیوانه منسوب یازی که الیوم احکام دیوانیه ، فرمانلر ، براتلر ، بیورلدیلر آنکله یازلمقده‌در. (دیوان طورمق) = اوائلده چاوشلرك دیوان عالیده ال ال اوستنه قویوب منتظر امر طورمه‌لرندن توسیعاً الیوم مقام تعظیمده منتظر سلام اولمق‌ده اصطلاح اولمشدر. (دیوان کاتبی ، دیوان افندیسی) = اوائلده طشره‌ده مأمور اولان وزرا وامرانك مکتوبجیلق وظیفه‌سنی ایفا ایچون معیتلرنده استخدام ایتدکاری اصحاب قلم . (دیوان قلمی) = اوامر عالیه تحریر ایدیلان قلم . § بر شاعرك حروف هجا صره‌سیله اشعار ومنظوماتنی حاوی اولان مجموعه ، کتاب . بویولده مرتب اولان کوچك کتابه (دیوانچه) دینیلیر : (دیوان خاقانی ، دیوان فضولی ، دیوان نظیم ، دیوانچهٔ عارف) جمعی اولان (دواوین) بومعنایه مخصوص کبیدر:(برشاعر ایچون قوجه بر دیوان یازمغه نه حاجت ! بویله بر اثر براقمق کافی . محتشمك احتشام بلاغتی قیامته قدر بونده کورینه‌جك — محمد مظفر مجموعه‌سی — معلم ناجی) .

« تعالی‌الله زهی دیوان طراز صورت ومعنی »
« که جسم لفظ ایله روح معانی ایله‌مش پیدا »
(نابی)

دیوانَه { [ف] دیو طوتمش ، دلیرمش ، ادلی . (دیوانگی) = دیوانه‌لك ، دلیلك . (دیوانه‌رو) = دلیجه‌سنه حرکت ایدن ، چیلغین .

« شعلهٔ مشبکاتنه پروانه جان جبرئیل »
« آب فیض آیاتنه دیوانه روح قدسیان »
(لا)

« دیوانهٔ صد جنون عشقم »
« علّامهٔ ذو فنون عشقم »
(معلم ناجی)

دیهیم { [ف] مرصع تاج ، الماسلی سرپوش .

﴿ دُ ﴾

دُبّ { [ع] آیی . مؤنثی (دبّه) : (دُبِّ اکبر) = علم نجوم

اصطلاحاتندن اولوب ترکجه‌ده « یدی یارلر » دینیلان وقطب شمالی جهتنه قارشی دوشن کومه کواکبك شکلی آیی‌یه مشابه اولدیغندن بونام ایله تسمیه قیلنمشدر. فصل که ینه جهت مذکوره‌یه محاذی اولان ودیکرندن شکلاً کوچك بولنان باشقه برکومه کواکبه‌ده (دبّ اصغر) دینیلیر . بونلره (بنات نعش کبری ، بنات نعش صغری) ده دینیلور .

دُبُر ، **دُبْر** | [ع] آرد ، آرقه . (قبل)ك ضدی . عربیده (قبل ودبر) ، فارسیده (پیش وپس) ، ترکیده (اوك وآرد) دینیر .

دُجاجَه { [ع] طاووق . دالك حرکات ثلثه‌سیله لغتدر : (دجاجهٔ مصریه ، دجاجهٔ هندیه) جمعی (دُجُج) در .

دُخانْ { [ع] توتون ، دومان : (انحصاردخان ، استعمال دخان ، دخان آتش) .

« شعله‌سی کل دودیدر کویا دخان لاله‌سی »
« ایلدی بزم صفا افزایی بر کلزار شمع »
(ریاضی)

« باشمدن آه ایله آتش چیقار دخان یرینه »
(بهجت)

دُخْت ، **دُخْتَر** | [ف] قیز . (دخت رز ، دختر رز) = اوزومك قیزی که شرابدن کنایه‌در . (دُختری) = قیزلق ، بکارت . بومقامده وعین‌معناده (دُخترَه) ده لغتدر . (دخترندر)= اوکی قیز .

« جیبندن آنك کوزلدی ایواه »
« آلتنده یاتان زواللی دختر »
(اکرم)

« بهجت هله اوخالقك احسانلری چوقدر »
« ویردی کرمندن سکا بردخت نجیبه »
(بهجت)

دُخُولْ { [ع] ایچری کیرمك ، ایچنه کیرمك : (آیاصوفیه جامع شریفنه قبله جهتنده‌کی قاپودن دخول ایدوب ، مدرسه‌یه دخول ، بوپاره‌نك حسابه دخولی) . (دُخولیّه)= ایچری‌یه کیرمه تذکره‌سی اجرتی .

« کشانه دخول ایلدم ابتدا »
« ایدوب پاسبان فلك برندا »
(عزت ملا)

دُرّ { [ع] اينجو. تخفيفله ده قوللانيلير: (دُردانه) = اينجو دانه‌سی.

(دُرناسفته) = دلنمه‌مش اينجو. (دُرگرانمايه) = قيمتدارابری اينجو. (دُريتيم) = صدفده‌تك اوله‌رق ظهور ايدن ایری، بيوك اينجو. بو تعبير كناية حق مقدّس جناب پيغمبريده‌ده قوللانيلير. (دُرّه) = كذلك بيوك اينجو دانه‌سی. (درّه) نك جمعی (دُرَر) و (دُرّات) در:

« آیریلیرم بيك دُرِ يكدانه‌دن »
« آیريله‌مم سيرت صدانه‌دن »
(معلم ناجی)

« قصد ايتسه خصوصا كه گهرسنج خيالم »
« برنكته‌سنی شرح كتاب درر ايلر »
(نفعی)

« بر دُرّ صدفنشين ايدم بن »
« برموجه ايله كناره دوشدم »
(اكرم)

دُرج { [ع] قوطی، حقه. (دُرجه) ده دينيلير: (دُرجِ دُر) = اينجو قوطيسی. (دُرجِ زَر) = آلتون قوطيسی. (دُرجِ تَنَك) = محبوبه‌نك آغزندن كنايه‌در.

« بوالبشردن سكا دك ای گهر درج وجود »
« نور روحانی ايدی بار قطار اجداد »
(نابی)

دُرد { [ف] طورطو، چوكنتی. (دُردِه) ده قوللانيلير:

« غالبا بر اهل دل طوپراغيدر درد شراب »
« كيم قيلوب حرمت بنالر طوپرغمش اوستنده حباب »
(فضولی)

دُرُست { [ف] صحيح، سالم، صاغ، طوغری، صاغلام، بتون: (تَن‌دُرُست) = صاغ، صاغلام وجود (تَن دُرُستی) = وجودجه صاغلاملق (جسم‌دُرُست) = صاغلام كووده. (فكر دُرست، رأی دُرست) طوغری، سالم فكر ورأی. (دُرُستی) = طوغريلق، صاغلاملق، سالميّت. (درست اوقومق) = صحيح وطوغری، يا كلش سز اوقومق ديمكدر:

« ينه ميخوار ملّر ساقی ايله عهدی درست ايتدی »
« برالده دست جانانه برالده جام رخشاندر »
(رياضی)

دُرُشت { [ف] سرد، قاتی، قالين، قابا: (سخن درشت، طور درشت، كلام درشت، شيوهٔ درشت، فكر درشت، قماش درشت) (درشتی) = قاتيلك، قابالق، قالينلق.

« ايدوب نرم ودرشتی لامسه تعيينه موقوف »
« مشامی بو به وقف ايتمش مذاقه لذتی اهدا »
(منيف)

دُرگَر { [ف] اصلی (دُرودگَر) در. تخفيف اولنمشدر.

دُرُوگَر { تركجه ده تحريف ايله (دولگر) دينيركه يابو

یابان ایشعی دیمکدر. عربیسی (نُجّار) در.

دُرُودْ { [ف] دعا، ثنا؛ سلام، تحیه § یونلمش، یونمه آغاج، کراسته معناسنیده افاده ایدر. معنای اولایه مثال:

« هزاران درود هزاران سلام »
« زما بر محمد علیه السلام »
(سعدی)

« نیاز عشق عاشقاندن فزون »
« روان پاک رسوله اوله سلام و درود »
(سامی)

دُرُوسْ { [ع] « درس » ك جمعی. اورایه مراجعت اولنه: (دروس نافعه، دروس مختصره).

دُرُوغْ { [ف] یالان: (دروغ مصلحت آمیز) مشهوردر. (دروغزن) = یالانجی. (دروغزنی) = یالانجیلق. (دروغی) = یالانه متعلق، منسوب.

دُرّیّ { [ع] پارلاق، پارلتیلی، اکثریا کوکبه وصف اوله رق قوللانیلیر:

« کوکب درّیّ حکمت برزمان ایتمز غروب »
(وصفی)

دُزْدْ { [ف] خرسز. (دزدی) = خرسزلق. سرقت معناسنه اولان (دزدیدن) مصدرندن امر حاضر اولدیغی تقدیرده وصف ترکیبی طرزنده قوللانیلیر: (دلدزد) = کوکل چالیجی که کوزلدن کنایه‌در.

« کوهر کفتارینك کان مشتری مفلسی »
« کوچهٔ اسرارینك خورشید دزدشبروی »
(نفعی)

دُزْدِیدَه { [ف] چالنمش: (دردزدیده) = چالنمش اینجو. (نکاه دزدیده) = کوز اوجیله عجله باقش.

دُسْتُورْ { [ع] قوانین و نظاماتی حاوی کتاب، مجموعه. (دستور العمل) = احکامیله عمل اولنه‌جق قانون، قاعده. (دستور ادویه) = اجزاجی کتابی § برشیئه عائد قاعدهٔ اساسیه: (دستور ریاضی، دستور میخانیکی) § قانون، اصول، قاعده ایله حرکت ایتمکله مکلف اولدیغندن وزرا، امرایه‌ده اطلاق اولنورکه بو صورتله استعمالی (صاحب دستور) معناسنه‌در: (دستور مکرم)

« دستور مکرم که خدا ذاتنی ایتمش »
« انواع مکارمله کرم کستر عالم »
(نشاطی)

دُشْمَنْ { [ف] (دوست) ك ضدی. عداوت ایدن، کوتولك فنالق ایتمك ایسته‌ین که ترکجه‌سی (یاو) در. (اسکی دوست دشمن اولماز — قول مشهور)

« دوست مدحندن نه آصی یاو ذمندن نه غم »
(لا)

« دشمنی دوست اولور صانمه صاقین »
« عرض اخلاصنه آلدانمه صاقین »
(وهبی)

« اولسه جهولانه جهان دشمنم »
« منقلب اولماز بشه فکرم بنم »
(معلم ناجی)

دُشنام { [ف] سویکمه ، سویکوب صایمه :

« تلخکام ایتمز سنك شیرین کلامك نورسی »
« سن همان ایله تکلّم راضی یم دشنامه بن »
(نورس)

دُشوار { [ف] مشکل ، کوج : (امر دشوار ، کار دشوار) (دُشواری) = کوجلك .

« مهربان حال دشوار عصات رستخیز »
« عاجزان روزحشرك مشفق رحم آوری »
(نظیم)

« ای بنم دردمی دشوار کورن »
« ای بنی طعنه سزاوار کورن »
(صفا)

دُعاء { [ع] درکاه آلهیدن نیاز وابتهال ایله خیر ورحمت رجاسی § بو صورتده قرائت اولنان عبارات مرتّبهٔ مأثوره . (دُعاگو) = دعا سویله یجی ، دعاجی (دُعاخوان) = دعا اوقویجی . (دُعاگویی) = دعاجیلق (دعاخوانی) = دعا اوقو-

یجیلق . § بر آدمی چاغیرمق ، بر شیئه سوق ایتمك معناسنی حاویدر ، لسانمزده بومعناده مستعمل دکلدر . بالکز دعا ایدیجی ، دعوت ایدیجی معناسنه اولان (داعی) نك جمعی بولنان (دُعات) بومعناده قوللانیلیر .

دُعات { [ع] تشدید ایله غلط اوقومامیلی . بالاده عرض اولندیغی وجه ایله (داعی) نك جمعیدر . بوکله دعا ایدیجی معناسی اراده اولندیغی تقدیرده اسلوب فارسی اوزره (داعیان) صورتنده جمعلنیر . دعوت وسوق ایدیجی معناسی اراده اولندیغی حالده (دُعات) طرزنده جمعلنیر . ایکنجی تقدیره کوره ملحد پیشوالری دیمکدر .

دُکّان { [ع] چارشو ، بازارده اموال واشیا وضع وفروخت اولنان اوطه ، محل دیمکدر . تخفیف ایله ده استعمالی جائزدر . جمعی (دَکاکین) . (دُکّانچه) = فارسی ادات تصغیر ایله دکانجق دیمکدر .

« زمین بلوردن آویزه لرله قیلدی شهر آیین »
« دکل بوزلردرو دیوار هربیت ودکان اوزره »
(لا)

دُلدُل { [ع] طرف قدسیٔ جناب رسالتپناهیدن حضرت « امام علی » یه بخش بیورلمش اولان قیر استرك اسمیدر . اسب واستر حقنده وصف اوله رق قوللانیلیر :

« حیدر کرّار میدان ثنای ذاتکم »
« اسب طبعم دلدل وچالاك خامه‌م ذوالفقار »
(نعت — نظیم)

دُم {[ف] قویروق . (دُمچه) = قویروقجق ، قیصه قویروق.
(دُمدار) = قویروق طوتیجی ، طوتان ؛ قویروقدن کلن ؛ اك آرقه‌ده بولنان مفرزهٔ عسکریه ، قره‌غول .

دُمَل
دُمَّل {[ع] اصطلاح طبجه بیوك قان چیبانی .

دُموع {[ع] کوز یاشی معناسنه اولان (دمع) ك جمعی.
(دموع جاریه)

دُنبال
دُنباله {[ف] قویروق : (کوکب دنباله دار) . (دنباله رو) = قویروقدن ، آرقه‌دن کیدن ، تابع .

(دُنبه‌لك) = (دُنبه) قویروق ، (لك) = معانیٔ متعدده‌یی افاده ایدر ایسه‌ده بوراده سپیله‌نمش یومشاق دری وسختیان معناسنه درکه بوحالده معنای لغویسی سپیله‌نمش قویروق دریسی دیمکدر . اصطلاحده بر نوع چنك ، چالغی آلتنه اطلاق اولنور . یوزی دری ایله مستور وشکلی مدور وآلتی یاصسی وایکیسی بربرینه مربوط برآلت چنکدرکه اکثریا زورنا ایله برلکده چالینور . فارسیده بونك مخففی اوله‌رق (دُنبك) = بکجی طاوولی ، کوچك طبل دیمکدر :

« ایلر ممه‌یی باشیله تهزیز »
« دنباله ایسه همیشه جنبان »
(معلم ناجی)

دُنیا {[ع] اوستنده یاشادیغمز قاره طوپراغك عمومیتی اعتباریله اسمی که عالم ، جهانده دیرلر. (آخرت) مقابلیدر. اکثریا (دنیاو آخرت) تعبیری قوللانیلیر. (فانی دنیایه آلدانمه‌ملی).
(دنیا پرست) = دنیایه طاپیجی ، طمعکار ، حرصلی آدم . (اهل دنیا) = دناءتله متصف ، آلچاق . (تارك دنیا) = منزوی ، عابد ، زاهد .
(دُنیالق) = مال ونقد ، ثروت
(دنیاسی اویغون) = غنی ، زنکین ، حال واداره‌سی یولنده اولان آدم .
نسبتنده (دُنیوی) دینیلیرکه دنیایه متعلق دیمکدر : (آمال دنیویه ، هوسات دنیویه) .

« دنیا اونه ؟ برغریب رؤیا »
« وارلق اونه ؟ برعجیب خولیا »
(اکرم)

« کوله‌لم اوینایه‌لم کام آله‌لم دنیادن »
(ندیم)

دُو {[ف] ایکی : (دُوجهان) = دنیا وآخرت . (دورویی)
= ایکی یوزلو . (دُوپای) = ایکی

آیاقلی . اکثریا زار اویونده عائد تعبیراتده قوللانیلیر . مثلا (شش و دو . پنج و دو . دوشش) کبی .

« انظاردن آرزو عیاندر »
« افکاره دو دیدهٔ ترجماندر »
(معلم ناجی)

دُوئَللو { [ایتالیانجه‌دن] افرانسزجه‌سی (Duel) . ایکی کیشی آره‌سنده وقوع بولان مبارزه؛ سلاحله چارپشمه . آتشمه‌که قانوناً ممنوعدر .

دُوبارَه { [ف] (باره) معانیٔ عدیده‌یی افاده ایدرسه‌ده بوراده (کره . دفعه) معناسنه‌در . فارسیده برکره . ایکی کره مقامنده (یکباره . دوباره) دیرلر . بولفظ « نَوبَت » معناسنده‌ده قوللانیلیرکه اوتقدیره کوره « ایکی نوبت » دیمك اولور. اوائلده اکثریا زاراویونلرنده نوبتنه قائل اولمایوب برو بهانه ایله بر قاچ کره زار آتمق ایسته‌ین اویونجیلرك « دوباره » ایتمه‌مك شرطی درمیان اولنه‌رق اویونه اشتراکلری قبول اولنور ایمش. مؤخراً بوصورتله کثرت استعمالی بالمناسبه حیله . خدعه. مکر معناسنده اصطلاح اولمسنه سبب اولمشدر . || زارلرك ایکیسی‌ده آتیلنجه ایکی نقطه‌لی کلمك . الیوم لسانمزده بومعنالرده مستعملدر. (دوباره‌جی) = حیله‌کار. خدعه‌جی دیمکدر .

دُوتا { [ف] ایکی قات . بوکلمش . اکریلمش : (قد دوتا . قامت دوتا)

دُوچار { [ف] فی‌الاصل ایکی‌درت دیمکدرکه فارسیده ایکی کیشی بربریله راست کله‌رك ملاقی اولمق معناسنی افاده ایدر . حتی فارسیده بواوشمق . ملاقات مقامنده کنایةً (دوچشم چارشدن) تعبیری‌ده معروفدر. لسانمزده دخی شدتله آرزوی تلاق معناسنده (چار چشمله مترقب.منتظر) تعبیری قوللانیلیر . ایشته بومعنی مناسبتیله کیت کیده لسانمزده راست کلمه . چاتمه . اولاشمه . طوتله . اوغرامه معناسنده قوللانیلمش والیوم بومعنالرده مستعملدر . بالادنبری کوستریلن بواوچ کلمه‌ده‌کی واولر (واو اصلیه) اولمیوب (واو رسمیه) اولدیغندن اثنای تلفظده اظهاراولنماملق لازمدر :

« ایله‌مز یولده دوچار اولسه‌دخی ردسلام »
(نابی)
« بالالره طوغری ایتمه پرواز »
« تا اولمیه‌سین دوچار شهباز »
(معلم ناجی)

دُوختَه { [ف] ایکنه‌ایله دیکلمش : (جامهٔ دوخته . خرقهٔ دوخته) § صاغلمش : (شیر دوخته)

دُود { [ع] قوردجغز ؛ اوفاق بوجك . قورتجغز . دُودَه { اصطلاحات طبیه‌ندر .

دُود [ف] دومان ، توتون . (دُودگاه) = دومان یری ، اوجاق . باجا . (دود آلود) = دومانلی . (دُودِ آه) = بد دعا ، انکسار . (دود دماغ) = تکبّر ، بیرلنمك :

« اشك روان ودل پردود ایله »
« اوله‌ده‌در همدی‌ده دریا نورد »
(معلم ناجی)
« جنت آباد کوردیکم یرلو »
« دود کاه جحیمدن بدتر »
(وله)
« تخیل ایله‌سه دل رویمالیٔ خاکن »
« مشام جانه ویرر دود آه نکهت عود »
« سامی »

دُودمان ، **دُودَه** [ف] صوی صوپ ، قبیله ، قوم ، خاندان || اوجاق :

« خاندانی حشره‌دك معمور اولوب اول خسروك »
« ذات پاکی ایله فخر ایده عظام دود مان »
(حق)
« چراغ دودهٔ اجداد معدلت بنیاد »
(نابی)

دُور [ف] اوزاق : (دُورودراز) = اوزون اوزادی . (دُورا دُور) — اوزاق اوزاق ، اوزاقدن اوزاق که معناجه غایت بعد مطلوبدر . || اوزون اوزون . [دور اَندیش] اوزاق دوشونیجی ، ایلریسنی دوشونن . (دور اَندیشی) = اوزاق دوشونیجیلك (دُوری) = اوزاقلق . (دُورنما ـ ی) = اوزاق کوستریجی ، کوسترن . (دورنُویس) = اوزاق یازیجی ، اوزاغه یازان که تلغراف دیمکدر :

« ینه سیرایله نخلستان دورا دور معنایی »
« کلستان در کلستاندر خیابان در خیاباندر »
(ریاضی)
« توجه ایلسه تفریق فتنه‌یه عزمی »
« اولوردوابروی خوبان بری برندن دور »
(نابی)

دُورباش [ف] اوزاق اول معناسنه بر تعبیردر که اوائلده حکما و امرانك اوکلرنده سکیردن چاوشلر خلقی طاغتمق ایچون اللرنده طوتدقلری دکنکی ، عصایی صاللایه‌رق تلفظ ایدرلر وازدحامی دفع ایلرلردی . مؤخراً مذکور عصا ، دکنك ، نیزه کبی شیلره علم اولمش والیوم بومعناده مستعملدر .

دُوربین [ف] اوزاق کوریجی دیمکدر که عاقل صاحب بصیرت وتدبیر معناسنده قوللانیلیر : (بیوك رشید پاشا کبی بر سیاسیٔ دوربین نادر یتیشیر) § اوزاقده کی اشیایی ، اوزاغی یقین کوسترن بر آلت رؤیتدر . تك کوز ایله باقیله‌جق نوع طولانیسی وجفت کوزایله قوللانیله‌جق قیصه طرزی ، خاصلی دزلو دزلوسی

واردر : (وصله دوربین ، جیب دوربینی ، کیجی دوربینی) .

« دوربین نکاه خرد بندندر کیم »

« وطنك زخمی ظهور ایتمه‌دن ایلرمرهم »
(نابی)

دُوز { [ف] « دوختن » مصدرندن مشتق اولوب (دُوزنده)

کبی دیکیجی معناسنده ، وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : (زَردُوز) — صیرمه‌لی ، صیرمه‌دیکیجی . (جوالدُوز) = جوال دیکمکه مخصوص اوج طرفی اکری ویاصسی اوزون ایکنه . (دیده دوز) = نصب نظر ایدیجی یعنی کوز دیکوب متصل باقیجی ، بکله‌ییجی : (دیده دوز انتظار) بو تعبیر قدیمده انتظار لفظی فضله ، حشودر . چونکه (دیده دوز) ذاتاً اومعنایی افاده ایدییور . آنك یرنده حسرت ، فرقت کبی الفاظ مناسبه ایراد اولنه‌بیلیر . (جِگَردُوز) = جکری دلوب کچیجی دیمکدر :

«زردوزبالان اورسه‌ك اشك بنه اشکدر»
(لا)

«رستم طبعم اکر دشمن ایله جنك ایتسه»

« خامه‌می تیرجکر دوز دو پیکان ایلر »
(جوری)

« جامه‌دوز غضبی ایسته‌سه بیچمزمی کفن »
(عزت ملا)

دُوزَخ { [ف] جهنم ، طامو . (دوزخی) = جهنمه

منسوب ، زبانی . جمعنده (دُوزَخیان) دینیلیرکه ملائکهٔ عذاب ، زبانیلر دیمکدر :

« دوزخه کیرمز ستمکدن یانان »

« قابل جنت دکل اهل عذاب »
(فضولی)

« دوزخ نشین آتش فقر اولدیغك قالیر »

« ای آخرت خراب نه‌بدر توکلك »
(مجموعهٔ مظفر)

دُوزینه { [ایتالیانجه‌دن] اون ایکی پارچه‌دن عبارت

برطاقم ، بردسته دیمکدر : (بردوزینه چوراب ، بر دوزینه قاشیق ، دوزینه ایله صاتیبور) .

دُوست { [ف] محب حقیقی ، غرضسز عوضسز سوکی ایله بربرینه

قلباً مربوط اولان طوغری آدم : (طالمده الك کوچ شی دوست قازانمقدر ، صادق بر دوستی بولنان آدم بختیاردر) § یار ، سوکیلی . (دُوستدار) = دوست طوتان ، سوکیلیسی اولان (دُوستانه) = محب ، سوکیلی اولانه یاقیشه‌جق صورتده . (دوستی) = دوستلق ، محبلك .

« ایکیسی بردر معذب ایله‌مکده آدمی »

« کوکبی مسعود دشمن ، طالعی منحوس دوست »
(ثابت)

« ایریشمك ایسترایدی خوان وصلکه لیکن »

« همان نصیب جم آخردعا ایمش ای دوست »
(جم)

دُوش { [ف] اوموز : (دوش تحمل ، دوش غیرت) .
(بردوش) = اوموز اوزره ، صرتده ، آرقه‌ده . § دون کیجه دیمکدر . بومناسبتله لسانمزده رؤیا ، احلام معناسنده قوللانیلیر . (دوش آزمق) = احتلام اولمق ، غسل اقتضا ایتمك :
« بِردوش کبیدر حق بوکه معنیده بوعالم »
« کیم کوز یوموب آچنجه زمانی کذر ایلر »
(نفعی)
« خانه بَردوش سینه چاك بَنم »
« انزوا خواه زیر خاك بَنم »
(معلم ناجی)
« ریزهٔ سنك دری اکلیل رجایه کوهر »
« پرتیان نظری دوش کاله اکسون »
(منیف)

دُوش { [douche فرانسزجه‌دن] یوکسکه صو بوط بیوك بر سوزکجدن ویا آچیقدن باشدن آشاغی‌یه صو دوکش . [doucher — دوشه] = اوصورتله صو دوکمك ، دوش یاپمق .

دُوشَس { [duchesse فرانسزجه‌دن] دوق زوجه‌سی ویا کریمه‌سی ؛ بردوقه‌لغك صاحبه‌سی بولنان قادین .

دُوشیزَه { [ف] باکر ، قیز ؛ قیز اوغلان‌قیز . (دُوشیزکی) = بکارت ، قیزلق :
« ای دلبر دوشیزهٔ رشك آور حوران »
(زاری)
« بر ساحرهٔ تحیّر افزا »
« دوشیزه‌روش‌فقط سخنرا »
(معلم ناجی)

دُوشینَه { [ف] دون کیجه‌یه منسوب ، دون کیجه‌کی : (نالهٔ دوشینه ، آهنك دوشینه ، محبت دوشینه ، وعد دوشینه) . (دُوشین) ده قوللانیله‌بیلیر .

دُوق { [Duc فرانسزجه‌دن] ضمهٔ خفیفه ایله‌در . « دوقه » ایتالیانجه‌دن مأخوذدر . سردار معناسنه پایهٔ اصالت . (Crand) لفظی الحاق اولنه‌رق (غِراندوق) صورتنده‌ده قوللانیلیر . بوعنوان اصالت بعض اوفاق حکومتلرك رئیسلرینه وخصوصیله روسیه ایمپراطورلرینك اوغللرینه ویریلور . (دوقا — Ducat) = منسوب اولدیغی مملکته کوره قیمتی اوز ایله اون ایکی فرانق آره‌سنده تخالف ایدن بر نوع آلتون سکه‌درکه لسانمزده (دوقا آلتونی) نامیله معروفدر .

دُوق { [Dock فرانسزجه‌دن] ضمهٔ ثقیله ایله‌در . اصلی انکلیزجه‌در . کمرك انباری § اصطلاحات بحریه‌جه سفائن تعمیر ایدیله‌جك محل ، قلفات یری ، § حوض ، سفائنه مخصوص ترسانه حوضی .

دُوقتُور { [Docteur فرانسزجه‌دن] بر علم وفنده

ماذون ، اجازتنامه‌لی اولان § حکیم ، طبیب. [دوقتورا — Doctorat] = برعلم وفنده آلنان اجازت ، اذن || منتهیلك شهادتنامه‌سی : (دوقتورا امتحانی) .

دُوَل { [ع] « دولت » ك جمعی . اوروپه باقکز : (دول معظمه ، دول ستّه ، دول متفقه ، دول متحابه) . (بین‌الدول) = دولتلر آره‌سنده (حقوق دول) = دولتلرك مناسبات سیاسیه ومعاملات عمومیه‌لرینك اصول وقواعدینی حاوی دستور فنّی :

« پیرایهٔ ملك وملل سرمایهٔ دین ودول »
« کاولش نصیبی تا ازل تاج‌فریدون، تخت‌جم »
(نفعی)

دُولاب . [ع] قویودن صو چیقارمغه مخصوص چرخ . انواعی معلومدر : (ساقز دولابی ، صو دولابی ، بوستان دولابی) § حیله ، خدعه ، دوباره : (ایشی کوجی دولاب ، بن دولابه کله‌مم ، نه دولاب چویرر ، فلانه بردولاب اوینادی‌که) § کرك منقول یعنی قالدیریلوب ایسته‌نیلن محله کوتورلمسی ممکن اولان وکرك غیر منقول یعنی یرلی یاپلمش بولنان ایچی رافلی ویا رافسز ، تك ویاخود جفت قنادلی طولانی اشیاقویمغه وسائر صورتله قوللانمغه مخصوص ظرف : بونك‌ده کذلك انواعی موجوددر : (آینه‌لی دولاب ، تل دولاب ، دونمه دولاب ، جویز دولاب ، بدستان دولابی)

« بسته‌در بربرینه چنبر دولاب وجود »
« مرتبط بربرینه آب ایله خاك، آتش وباد »
(نابی)

دُوم { [ف] ایکنجی . (حکایهٔ دوم ، باب دوم)
دُومین {

دُون { [ع] آشاغی : (دون قیمت ، دون بها ، بوکوپه دکرجه شو یوزوکدن دون دکلدر) § دنی ، سفیل ، صویسز ، آلچاق : (دشمن دون ، رقیب دون ، بخت دون)

« سنبله بنفشه‌یی کورر دون »
« اول کاکلی ایلین تماشا »
(معلم ناجی)

دُونیم { [ف] ضمهٔ خفیفه ایله‌در . ایکی پارچه ، ایکی‌یه آیرلمش ، بولنمش :

« سیف غیرتله مقرردر دونیم اولمق بکا »
(عونی)

دُهات { [ع] شدّه ایله غلط اوقو . ماملی . (داهی) نك جمعی . اوروپه‌ده باقکز : (عمرو بن‌العاص دهات عربدن ایدی) .

« یکه تاز سر میدان دهات عرفان »
« سرفراز قصب‌السبق کمالات وفنون »
(منیف)

دُهن { [ع] سورينه‌جك ياغ : (دهن عود) جمعی (اَدْهان) .

دُهُور { [ع](دَهْر)ڭ جمعی. اورایه باقکز:(اعوام ودهور).

دُیُون { [ع] بورج معناسنه اولان (دَيْن)ڭ جمعی : (دیون عمومیهٔ عثمانیه اداره‌سی ، دیون عمومیه محاسبه‌جیلکی ، دیون عمومیه قلمی ، تسویهٔ دیون) .

﴿ ذَ ﴾

ذَ { [حرف] الفبای عثمانیده اون برنجی حرفدر . حسابده یدی یوز عددینه مساوی اشارتدر . وضع تاریخده شهر (ذی الحجه) یه علامتدر . اسمی (ذال) در : (ذال معجمه) .

ذا { [ع] عربیـده مفرد مذکره مخصوص اسم اشارت . شو ، بو ، اومقامنده‌در . لسانمزده ترکیبسز قوللانیلماز . مذکره اختصاصی معتبر دکلدر . (بَعْدَذا) = بوندن ، آندن صوکره . (کَذا) = بویله ، اویله .

ذائِب { [ع] اریـيجی ، ارین . معدنیات حقنده استعمال اولنـور . همزه‌نك یرنده (ی) یازلمامل .

ذائِق { [ع] طاديجی ، طادان : (ذائق کوثر محبت) ، (ذائق موت) «کل نفس ذائقة الموت» ده‌کی طرز تأنیث قاعدهٔ عربیه مقتضیا. تندندر . کذلك (ذایق) صورتنـده یازلمامل .

ذائِقه { [ع] انسانده مادی ومعنوی طاد ویریجی ، ذوق طویدیریجی اولان قوت ، (قوهٔ ذائقه) ده دینیلیر . مثلا (اوزوم شیره‌سی ذائقه‌مه خوش کلیور ، قوزی منظومه‌سی فلانك ذائقه‌سنه اوقدر اویغـون کلیورکه اوقونورکن رقصـان اوله‌جق ظن اولنیور) همزه‌نك یرنده (ی) یازمامل :

« طاتلی سوزلرله یازوب وصفنی سعدآبادڭ »
« اَیله شیرین یـنه کل ذائقـهٔ عرفانی »
(ندیم)

ذابِح { [ع] بوغازلایجی ، بوغاز . لایوب کسیجی : (ذابح غنم) .

ذات { [ع] صاحب معناسنه‌اولان (ذو) نك مؤنثیـدرکه صـاحبه دیمکدر : (ذات الزوج) = قوجه صاحبه‌سی ، قوجـه‌لی (امرأهٔ ذات لزوج) = قوجه‌لی قادین معناسنی افاده ایدر . § عین ، کنه ، اصـل ، حقیقت معناسنده‌ده قوللانیلیر : (ذات

باری، ذات اجلّ واعلی، ذات مسئله، ذات ماده) (ذات البین) = آره‌ده‌کی حقیقت ، مناسبت (حدّ ذاتنده) = اصلنده ، عین مایه‌سنده § اشخاص حقنده نفسدن کنایه اوله‌رق استعمالی تقدیرنده اشخاصك نوعنه کوره تذکیر وتأنیثه رعایت اولنور. براركك حقنده (ذات عالی) ارککلر اولورسه (ذوات عالیه) ، برقادین حقنده (ذات علیا) یاخود (ذات عالیه) قادینلر اولدیغی تقدیرده (ذوات عالیات) دینیلیر.

(ذاتاً) = اصلنده ، اصل اوله‌رق

(ذاتی) = ذاته منسوب ، نفسه عائد

(ذاتیات) = ذاته متعلق ، شخصه عائد خصوصات (بالذات) = نفسی ، کندیسی دیمکدر. § فن طب اصطلاحاتی عدادنده برچوق تراکیبه التحاق ایله استعمال اولنور. مثال اوله‌رق بعض اصطلاحات آتیده ذکر اولنور: (ذات الجنب) = غشاء جنب دینیلن آق جگر اورتوسنده پیدا اولان التهابه دینیلیر که برمرض مهلکدر. (ذات الرئه) نسج رئوینك یعنی آق جگرك التهابندن متولد برمرض مدهشدر. (ذات الطبل) = غشاء طبل دینیلن قولاق زارینك التهابی دیمکدر:

« انبیا ورسله اول شرف موجودات »
« کُونه آخرده کلوب ذاتی اولندی تقدیم »
(نظیم)

« بو استعداد ذاتی کیم سنك وار در نهادکده »
« اوقوت اسکندری اولّ الفدن ابتدا ایله »
(ندیم)

« آصفا کیرمدی حقا که کف ایامه »
« ذات پاکك کبی مجموعهٔ اخلاق حسن »
(وله)

ذاکِر [ع] ذکر ایدیجی، ایدن؛ آکیجی، آکان: (ذاکر اسم الله) § تکیه‌لرده اجرای آیین طریقت ایدادیکی اثناده درویشانی ذکره تشویق ایچون اصول موسیقی ایله آلهیات اوقویان ذاتلره (ذاکر) دینیلیر. جمعی (ذاکرون ، ذاکرین).

ذاکی [ع] پك کسکین قوقولی مسك وعنبر.وصف اوله‌رق قوللانیلیر : (مشك ذاکی).

ذاهِب [ع] یول طوتیجی ، کیدیجی، کیدن. اکثریا ذهنیاتده قوللانیلیر: (بوفکرك بطلانته ذاهب اولدی ، بو سوزه باقه‌رق کوجندیکنه ذاهب اولدم) .

« بنده او طریقه ذاهب اولدم »
« انسانلر ایله مصاحب اولدم »
(لا)

ذاهِل [ع] ذهول ایدیجی، ایدن؛ اونوتیجی، اونوتان: (کاتب ذاهل ، خطاط ذاهل) .

ذَبْح [ع] بوغازلامق، بوغازلانمق؛ بوغازی کسلمك: (ذبح قربان، ذبح غنم، حیوانك ذبحی، دوه‌نك ذبحی).

ذَبيح { [ع] بوغازلانمش، كسيلمش حيوان § في سبيل الله قربان ايدلمكه الويرشلي اولان حيوان . (ذَبيحَه) = عين معنالرده لغتدر . بونك جمعي (ذَبائِح) در .

ذَخائِر { [ع] (ذخيره) نك جمعي . همزه‌نك يرينه (ى) يازلاملي: (جمع ذخائر، فيئات ذخائر) .

ذَخيره { [ع] حين حاجتده صرف اولنمق اوزره بيريكديرـ يلوب انبارده صاقلانيلان حبوبات ومأكولات ومقولهٔ سائره : (ذخيره انباري، ذخيره بازاري، ذخيره‌چوالي، ذخيره‌جيلر) . (ذخيرهٔ آخرت) = خيرات وحسنات .

ذَرْعي { [ع] اصطلاح فقهي . آرشون ايله اولچيلان شي ديمكدر . جمعي (ذَرْعيات) در .

ذَرّه { [ع] غايتله كوچك ، اوفاق قارنجه ديمكدركه بونوع قارنجه‌ـ لرك يوز دانه‌سي برآرپه وزننده‌در . بو مناسبتله برآرپه‌نك يوزده بري قدر وياخود كوز ايله كوريلور كورلمز درجه‌ده اينجه ، اوفاق شي معناسنده قوللانيليركه كونشك ايشيغي ايچنده اوچار كبي كورينن غايتله كوچك توز دانه‌لري ديمكدر . اكثريا قلّت، جزئيّت مقامنده استعمال اولنور. جمعي (ذَرّات) در: (ذرّه قدر) = پك اوفاق ، پك حكمسز، هيچ . (ذرّه وار) = ذرّه مثالي ، غايتله كوچك ، پك آز.

« جرهٔ خورشيد در ذراتي كرچه دونديرن »
« كيم عجب اول جرهٔ آتش‌فشاني دوندرور »
(لا)

« نديم كندي قولك ، كندي مستمندكدر »
« اونونمه ذره‌كي اي آفتاب فيض آثار »
(نديم)

« قالمدي ذره قدر دلده بو دنيا هوسي »
(شاهي)

ذَريعَه { [ع] سبب ، فرصت ، وسيله : (ذريعهٔ جميله ، ذريعهٔ حسنه) .

ذَقَن { [ع] ايكي چكه كميكلرينك برلشديكي يركه تركجه‌ده (اَڭك) دينيلير. (ذَقَني) = اصطلاح طبي. چكه‌يه متعلق عضلات وسائره‌يه اطلاق اولنور .

« اي كه كمب همّك پيكر كيوانه ذقن »
(نديم)

« اي شاه حسن بونه ذقندر ديدم ديدي »
« آرامگاه روح روانكدر سنك »
(نظيم)

ذَكاء، ذَكاوَت { [ع] سرعت ادراك ، تيز آڭلايشلي اولمق. ذهنده‌كي چابك آڭلا- يېجيلق قوتي :

« شمس اشراقه شبه طبع منيرڭله ذكا »
« كهرو آبه مثل ظرف زبانڭله سخن »
(نديم)

ذَكَرْ { [ع] (اُنْثى) نك ضدى. يعنى اركك ديمكدركه جمعى (ذُكُور ، ذُكْرَان) در . لسانمزده بو معناده منحصراً (ذكور) لفظى مستعملدر. مفردى يالكز آلت رجل، علامت ذكورت معناسنده قوللانيلير.

ذَكِىّ { [ع] ذكالى، تيزآكلايشلى، سريع الفهم . بونك ضدى (غَبِى) در .

ذٰلِكَ { [ع] شو، او. عربيده مفرد مذكر اشارتى. لسانمزده تركيب ايله قوللانيلير ، مذكره عائديتى معتبر دكلدر . (كَذٰلِكَ) = شونك كبى ، آنك كبى . (مَعَ ذٰلِكَ) = شونكله برابر، اونكله برابر ديمكدركه بو حالده كافلرك سكونى لازمدر. (بِنَاءً عَلىٰ ذٰلِكَ) تعبير قديمى اليوم متروك حكمندهدر .

ذَلُولْ { [ع] (سَرْكَش) ك ضدى. مطيع و منقاد ، ياواش باشلى. انسان وحيوان حقنده وصف اولهرق قوللانيلير : (شخص ذلول ، اسب ذلول) .

ذَلِيلْ { [ع] خوار، حقير، آلچاق. بوده اكثريا انسانه وصف اولور. (ذَلِيلى) = حقيرلك ، آلچاقلق .

« كيمك وار برلكنده اشتباهى »
« جهانك خالق سنسين الهى »
« ذليل ايتمه بو عبد روسياهى »
« امان اى پادشهلر پادشاهى »
« واصف »

ذَمَائِمْ { [ع] آشاغيدهكى (ذَمِيمَه) نك جمعى. همزهنك يرينه (ى) يازلمالى : (اصحاب ذمائم) .

ذَمّ { [ع] بر شخص و يا هيئتك احوال وافعالنى بيان ومؤاخذه ايدهرك عيب وقصورى حقنده هتك شرف وكسر اعتبارينى موجب اولهجق صورتده عزويانده بولنمق كه تركجهده يرمك ، يرلك ؛ قنامق ، قنانمق ديئيلير . (مَدْح) بونك ضديدر : (برشخصى ذم ، برشخصك ذمى) ،

« يار مدحندن نه اصى ياو ذمندن نه غم »
(لا) .

ذَمَّامْ { [ع] ذم ايديجى ، يريجى ، قناميق : (ذمام بدنام)

ذَمِيمْ { [ع] (مَذْمُوم) كبى يرلمش؛ يرمكه يرلمكه مستحق فنا، كوتو حال ، شى : (فعل ذميم ، خلق ذميم ، قول ذميم، افعال ذميمه، اخلاق ذميمه ، اقوال ذميمه)

« تربيتكرده خلق حسنى اولسه طباع »
« حسن اخلاقه مبدل اولور افعال ذميم »
(نظيم)

ذَنْبْ { [ع] قباحت، كناه ، صوچ: (ذنب عظيم، ذنب منفور)

« قطع امید ایتمم عفوکدن قصور وذنبله »
« بن قولم قولدن خطا یارب جنا بکدن عطا »
(واصف)

ذَنَبْ } [ع] قویروق ، صاپ . جمعی (اذناب) .

ذَوات } [ع] (ذات) ك جمعی . اورایه مراجعت اولنه .

ذَوائِب } [ع] (ذُؤابه) نك جمعیدر. (ذُؤابه) = فی الاصل باشك اوك طرفندن آلینه ملاصق اولان یری دیمکدر . بعده باشك اوراسندن آرقه‌یه طوغری اوزانوب صارقان کاکل ، پرچه اطلاق اولنمشدر. آنك پرچنه اطلاق جائزدر . شو تقدیره کوره جمعی اولان (ذَوائِب) = کاکلر ، پرچلر دیمکدر. مفردی اصلا قوللانیلماز. جمعی ده اکثریا (ذُو) ایله برلکده یعنی (ذو ذوائب) صورتنده وکاکلی ، قویروقلی کوکبلر معناسنده قوللانیلیر .

ذَوب } [ع] اریمك ، صو کبی اولمق: (ذوب رصاص ، ذوبان نحاس) .
ذَوَبان

ذَوق } [ع] برشیئك خوشه کیتمکلکی خصوصی ، طادی، طویعق ماده‌سی: (ذوق صحبت ، ذوق طعام ، ذوق سلیم) (ذوقه کیتمك) = خوشلامق . (ذوقنه وارمق) = طادندن حظ ایتمك ، طادی خوشه کیتمك . § جنبش ، اکلنجه ، اکلنتی: (اهل ذوق ، بزم ذوق) ، (دون کیجه صباحه قدر ذوق و صفا ایله وقت کچیردك). (ذوقلنمك) = بین العوام بریی استهزا ایتمك . بریله اکلنمك معناسنده قوللانیلیر . (ذوقه طالمق) = جنبش ، اکلنجه ایله وقت کچیرمك .
(ذَوقِی) = ذوقه منسوب ، ذوقه متعلق . (ذَوقِیّات) = ذوقه ، اکلنجه‌یه متعلق خصوصات :

« بن نه مسیحی نه مسیحا دمم »
« ذوق حقیقتده آرار آدمم »
(معلم ناجی)

« محنتی کندینه ذوق ایتمه‌در عالمده هنر »
« غم وشادی فلك بویله کاور بویله کیدر »
(واصف)

ذَوِی } [ع] (ذُو) نك سبب اضافتله نونی ساقط اولمش جمعیدرکه صاحبلر دیمکدر . مطلقا اضافتله قوللانیلیر : (ذوی العقول ، ذوی الارواح ، ذوی الاحترام) .

ذَهابْ } [ع] کیتمك : (ایاب وذهاب) § ذهنا بر یوله کیتمه یعنی ذاهب اوله ، فکرنده کندینه کوره صانوب بلله‌یش: (ذهاب باطل ، ذهاب سقیم)

« کیتمه‌ین یولنه عریان وفقیر اولسون هپ »
« چار مذهبده حرام اوله ذهاب وذهبی »
(نظیم)

ذَهَبْ } [ع] خالص آلتون : (ذهب کثیر) جمعی

(اَذْهاب ، ذُهُوب ، ذُهْبان) در . (اَبُوالذَهَب) = آلتون باباسی ، چوق زنکین آدم . (ذَهِب) = آلتون سورلمش ، یالدیزلی :

« اکرچه صبر ایدرسه قیمت اولماز »
« آکا یوز بیك ثمن سیم وذهبدن »
(ابن کمال)

ذَیْل { [ع] اتك : (طویل الذیل) اتکی اوزون ، آچیق حاللی ، عفتسز . (ذَیل ازار) = پشتمالك ، یاخود دستارك اتکی ، اوجی . § بر شیئك صوکی ، لاحقه ویا علاوه‌سی : (ذیل کتاب ، ذیل دستور ، ذیل طرزنده) . (ذَیْلاً) = صوك ، علاوه اوله‌رق (ذَیْلیات) = ذیله متعلق ، ذیل صورتیله یازیلان شیلر :

« رایت عزتنه ذیل زر افشان خورشید »
« علم رفعتنه جرم قمر معجهٔ سیم »
(نظیم)
« بر ایکی مجثه تعلیق اولنجه انظارم »
« اوزاندی ذیل مباحث چوغالدی قیل ایله قال »
(ندیم)

﴿ ذِ ﴾

ذِئْب { [ع] قورد . جمعی (ذِئاب) . (داءالذِئب) = قورد مرضی یعنی آجلق . (ذِئبِ بَحْری) = دکز قوردی یعنی « پرکی » دینیلن اوستی قالین پوللی بیرتیجی برنوع بیوك بالیق .

ذِبْحَه { [ع] اصطلاح طبی . اکثریا چوجقلرك بوغازلرنده پیدا اولان و (قوش پالازی) دینیلن مرض مهلك دیمکدر : [ذِبْحَهٔ حَقیقیه] = اصل قوش پالازی دینیلن مرض مدهش (ذِبْحَهٔ کاذِبَه) = علائمی قوش پالازینه مشابه اولدیغی حالده آثاری باشقه درلو اولوب اکثریا شفاپذیر اولان واکثریا ینه چوجقلرده ظهور ایدن بر نوع خسته‌لقدرکه (خناقِ صَرصَری ، اِلْتِهابِ حَنْجَرهٔ صَرصَری) ده دینیلیر .

ذِراع { [ع] آرشین . (ذراع اعشاری) = متره . (ذراع معماری) = قلفه ودولکرلرك قوللاندقلری آرشین که یکرمی درت پارمقدن عبارت طول دیمکدر . § انسانك دیرسکی اوجندن اورته پارماغی اوجنه قدر اولان بوی ، اوزونلق . جمعی (ذِراعات) .

ذِروه { [ع] تپه، یوکسك بر شیئك اڭ یوقاریسی : (ذروهٔ جبل) = طاغ تپه‌سی .

ذِکر { [ع] آکمق ، آکلق ؛ یاد ایتمه، ایدلمه: (مقدمه‌ده ذکر اولنان ماده ، ذکر احباب) . (سالف الذکر ، آنف الذکر) = یوقاریده آکیلان ، شمدی آکمله‌سی کچن . (آتی الذکر) = آشاغیده آکیلان ، یاد ایدیلن ماده (ذکر جمیل) = کوزل صورتده یاد ایتمه ، مکتبلرده تربیه وتحصیل خصوصلرنده مکتب اداره‌سی طرفندن تقدیره شایان کوریلن اطفال و طلبه‌یه ویریلن تحسیننامه . § اسم حق آکمق، یاد ایتمك : (ذکرالله ، ذکر درویشان) جمعی (اَذکار) .

« اما نه ذکر و فکرکیم آگاه اولا نلره »
« یاد عطای حالت کون و مکان و یرو »
(ندیم)

« قورتلمه گرداب خطردن ذکر ایت »
« لاحول ولا قوة الا بالله »
(قامی)

ذِلَّت { [ع] خوارلق ، حقیرلك ، آلچاقلق : (علو جناب صاحبی ذلت ومسکنتدن عبارت بولنان برحیاته البته موتی ترجیح ایدر)

« ای داهیه سن شمدیلك اول صابر ذلت »
(معلم ناجی)

« ایتمز کنار مطلبه گوهر نثار موج »
« تا اولمیجه ذلت ایله خاکسار موج »
(سامی)

ذِمَّت { [ع] عهده ، اوست : (وجیبهٔ ذمت انسانیت ، واجبهٔ ذمت رعیت ، مترتب ذمت صداقت) § عهده‌ده بولنان شی . بورج: (ذمت دفتری، ذمت پوصله‌سی. ارباب ذمت) . (ذمت قید ایتمك)= اصطلاحات مالیه‌جه بورج چیقارمق. معنای ثانی اعتباریله جمعی (ذِمَم) جمع‌الجمعی ده (ذِمَمات) در . (برائت ذمت) = اوستنه عطف اولنان تهمتدن صیییریلوب قورتلمق دیمکدر :

« دعای عز وجاهك ذمتمده فرض یلمشدم »
« ایدردم روز و شب مدحگله مجلسلرده گویایی »
(واصف)

« مشرب اهل مروتده وفا ذمتدر »
« ذوق ارباب محبتده الم عادتدر »
(وله)

ذِه { [ع] عربیده مونثه مخصوص اسم اشارتدر . شو ، بو . لسانمزده بو اختصاص معتبر دکلدر . الفسز (هاء) تنبیهیه ایله قوللانیلیر . یالکز اصلا قوللانیلماز: (هٰذِهِ) = ایشته شو : (الحالة هذه) .

ذِهن { [ع] قوهٔ مدرکه ، قوهٔ حافظه . دماغ بشرده فطرة

موجود اولان آکلامق ، بیلمك ، اونوتمامق قوتی . (ذِهْناً) = ذهن جهتیله ، ذهن ایله : (مسئله‌یی ذهناً حله چالشیبور) . (ذِهْنی) = ذهنه منسوب ، ذهنلی : (حساب ذهنی ، شخص ذهنی). (ذِهْنیات) = ذهنه متعلق خصوصات. جمعی (اَذْهان) :

« ذهن وقادیکك اوصافنی یازدقجه سنك »
« کیجه‌لر کلکمك اطرافنه پروانه کلور »
(ندیم)

ذی { [ع] صاحب معناسنه (ذو) نك قاعدهٔ عربیه اوزره حالت جریدر . لسانمزده هرایکیسی‌ده مطلقا ترکیب ایله قوللانیلیر . موقع استعماللری قاعده تحتنده دکلدر. حکم سلیقه‌یه کوره‌در. مع‌مافیه بعضاً سلیقه (ذی) یرنده (ذو) یی ، (ذو) یرنده (ذی) یی قبول ایتمز . مثلا (ذی شان) دینیلیرده (ذوشان) اصلا دینیلمز . بونك کبی (ذوفنون) یرنده (ذی‌فنون)ده دینیلدیکی کورلمه‌مشدر . دینیلسه بیله خوشه کیتمز . بونلر ترکجه ده (لی ، لو) اداتلریله نقل وایراد اولنور : مثلا (ذی‌شان) = شانلی ، شان صاحبی. (ذی‌حیات) = حیات صاحبی، جانلی. (ذی‌قیمت)= قیمتلی ، دکرلی . (ذی‌الحجّه) = شهور عربیه‌نك اون ایکنجیسی . (ذی‌القعده) = شهور مذکوره‌نك اون برنجیسی. (ذی‌الید) = برعینه، بر شیئه بالفعل وضع ید ایدن وياخود تصرفی ثابت اولان کیمسه معناسنده اصطلاح فقهیدر .

« بریده جامع قرآن مبین ذی‌النّورَین »
« منبع حلم وحیا حضرت عثمان حلیم »
(نظیم)

« بریسی مسند آرای قپودانی سعادتله »
« اوچی اول شهریارعالمك داماد ذی‌شانی »
(ندیم)

❊ (ذُ) ❊

ذُباب / **ذُبابه** { [ع] سینك : (طنین ذباب). (جناح ذباب) = سینك قانادی .

« اوله همپرواز عنقا نیجه ممکندر ذباب »
« هرّه‌نك شیر ژیان ایله اولورمی نسبتی »
(واصف)

ذُبالَه [ع] موم ، قنديل فتيلى. نادراً مستعملدر.

ذُبُول [ع] پژمرده اولمق، صارا روب صولمق: [قنغی سمن ملاحتدرکه عاقبت باد سموم فنا ایله ذبول بولمادی — تضرعات — سنان پاشا] .

ذُحُول [ع] (ذَحل) ڭ جمعی. عداوتلر ، دشمنلقلر ، انتقاملر دیمکدر . مفردی قوللانیلماز. جمعی مفرد حکمنده مستعملدر .

ذُخْر [ع] وقت حاجت ایچون بریکدیریلوب صاقلانیلان شی. استعمالی معنویاته مخصوص گیبیدر: (ذخر آخرت) = اعمال صالحه ، خیرات وحسنات .

ذُرِّیَت [ع] انسانك ولدی ، نسلی ، دولی . جمعی (ذُرِّیات) در :

« باغلودر حالنجه بر قید املده هرکیشی »
« جمع مال ایلر کیمی ، ایستر کیمی ذریتی »
(لا)

ذُکُور [ع] ارکك معناسنه اولان (ذَکَر)ڭ جمعی. ارککلر دیمکدر . مفردی باشقه معناده قوللانیلیر : (ذکور واناث ، اولاد ذکور) . (ذُکُورَت) = ارککلك : (ذُکُورَت واُنُوثَت) = ارککلك ، قادینلق .

« بسملەدر ورد اناث و ذکور »
« حرزدل وجان سروشان وحور »
(نظیم)

ذُلّ [ع] معناجه (ذِلَّت) ایله مترادفدر . اورایه مراجعت اولنه : (حصیر پاره بدوش ذل ومسکنت اولان) .

ذُنُوب [ع] گناه، صوچ معناسنه اولان (ذَنْب) ڭ جمعی : (استغفار ذنوب ، توبهٔ ذنوب)

« وزن اولندقده ذنوبم کفهٔ میزانده »
« هرگناه بیکرانم اوله بربار ثقیل »
(واصف)

ذُو [ع] صاحب معناسنه‌در . (ذی) مادەسنه مراجعت اولنه : (ذوالاربعةالاضلاع) = درت کوشەلی . (ذوالفقار) = ایکی چاتاللی ، آغیزلی . (امام علی) رضی الله عنه حضرتلرینك سیفه مشهوری . (ذُوالوَجْهَیْن) = ایکی وجهلی ، ایکی طرفلی یعنی حرم وسلاملق صورتیله قوللانیلان دائره . (ذوالمَاءَیْن) = اصطلاح فنی ، هم قره‌ده وهم صو ایچنده یاشامغه قابلیت خلقیه‌سی بولنان نوع حیوانه اطلاق اولنور .

« لوم حساددن ، آسیب نظردن دائم »
« ایلیه ذاتکی محفوظ خدای ذوالمن »
(ندیم)

« بری آنك اسدالله علی‌در که عنوز »
« ذوالفقارینله آلدقجه اولور خصم دونیم »
(نظیم)

ذُهُول { [ع] برشیئی اونوتمش کبی قصداً ترك ایتمك § مشغولیت الجاسیله غفلت ایدوب اونوتمق . (غفلت ، خطا) لفظلری کبی ماقبلنده‌کی ماده‌ده ظرفیت اداتی اولان (ده) بولندیریله‌ماز : مثلا (معلم درسك بو قسمنده ذهول ایله‌مش) دینیله‌مز . مطلقا (دن) اداتیله ایراد اولنه‌رق (معلم درسك بو قسمندن ذهول ایله‌مش) دینیلیر .

ذُیُول { [ع] (ذَیل) ك جمعی . اتکلر ، علاوه‌لر .

﴿ را ﴾

راء { [ع] الفبای عثمانیده اون ایکنجی حرفك اسمی . حسابده (۲۰۰) عددینه اشارتدر . وضع تاریخده (را) « ربیع الاول » علامتدر : (حرف الراء ، راء مهمله) .

رائِف { [ع] رأفتلی ، آجیوب مرحمت ایدیجی . اشخاصده اسم اوله‌رق قوللانیلیر . همزه‌نك یرینه (ی) یازلماملی .

رائِق { [ع] خالص ، صاف ، ساده : (عسل رائق ، لبن رائق ، روغن رائق ، ادعیهٔ رائقه ، تمنیات رائقه) همزه‌نك یرینه (ی) یازلماملی .

رائی { [ع] رؤیت ایدیجی ، کوریجی ، کورن § (را) حرفنه منسوب ، متعلق معناسنه‌ده اولور . لکن بو تقدیرده آخرنده‌کی (ی) شده‌لی اعتبار اولنمق لازم کلیر : (قصیدهٔ رائیّه) کبی . بو کلمه (رایی) طرزنده یازیلیرسه یا کلش اولور .

رابِح { [ع] فائده‌لی ، قازانجلی ، قازانان . (رابِحه) = عین معناده (تجارت) لفظنه وصف اولور : (تجارت رابحه) = فائده‌لی ، قازانجلی آلش ویرش .

رابِط { [ع] ربط ایدیجی ، باغلایجی ، بتیشدیریجی : (حبل رابط ، حرف رابط) .

رابِطَه { [ع] قید ، بند ، باغ . اکثریا (تعلق) مقامنده معنویاتده قوللانیلیر : (رابطهٔ قلبیه ، رابطهٔ مودت ، رابطهٔ اخوت ، فك رابطه ، قطع رابطهٔ الفت) § انتظام ، اسلوب ، ترتیب ، دوزکونلك :

(رابطه‌لی آدم ، رابطه‌لی ایش ، آنك هر شیء رابطه‌سز ، رابطه‌سز ایشی سومم) . (رابطه‌لی) = منتظم ، ترتیبلی . (رابطه‌سز) = انتظامسز ، بولسز . § ربط ایدیجی معناسنده اداته ، آلاته اطلاق اولنور : مثلا (که) ادات رابطه‌در . كذلك طویلی ایكنه آلت رابطه‌در .

رابع [ع] دردنجی : (باب رابع ، جلد رابع ، دفعهٔ رابعه ، رتبهٔ رابعه) . (رابعاً) = دردنجی اوله‌رق ، دردنجی مرتبه‌ده (رابع عشر) = اون درت .

راپورت [Rapport فرانسزجه‌دن] تقریر ، مذكره ، انها ؛ دعوی تقریری ، ضبطنامه‌سی § اطبانك بر خسته‌یی ویا مأمورینك بر ماده‌یی معاینه وتدقیق ایتدكدن صوكره ویردكلری تقریر ویا شهادتنامه‌یه اطلاق اولنور . (اهل خبره راپورتی ، طبیب راپورتی) . (راپورتور Rapporteur) = تقریرجی ، بر ماده‌نك كشف وتدقیقیله تقریر وراپورت تنظیمنه مأمور آدم || آخرینه (se) علاوه اولنورسه مخبر ، سخنچین ، منافق .

راتب [ع] صیره‌لاندیریجی ، پایدار ایدیجی . اشخاصده اسم اوله‌رق قوللانیلیر . (راتبه) = معاش ، وظیفه ، تعیینات : (راتبه خوار) :

« مجذوب شوق وصلی اولوب راتب اولمهك »
« كه جزر وكاه مدّ ایدر ایتمز قرار موج »
(راتب)

راتین [ع] ، **راتینج** [ف] چام ساقزی ، رچینه دینیلن بر نوع ضمغ . فارسیده (راتیان ، راتیانه ، راتیانج) دینیلیر . (راتینج) صوك لفظك مخففیدر . ایكنجیسی لسانمزده اصطلاحات فنیه‌دن اوله‌رق قوللانیلیر . (راتینجی) = چام ساقزینه منسوب ، متعلق دیمكدر كه فناً عین ضمغ تركیب وقوامنده اولان شیلره اطلاق اولنور . (راتینجیه فصیله‌سی) = اونوع ساقزلی ، ضمغلی آغاجلر .

راجح [ع] معنیً ویا مادةً معتبر ومقبول ، عین صورتله ایكی شیدن بربرینه نسبتله دها ایی واوستون اولان : (قول راجح ، رأی راجح ، فكر راجح) .

راجع [ع] كیرودونیجی ، دوتن ؛ طوقونان : (بوجمله‌ده‌كی « هو » ضمیری شوكلمه‌یه راجعدر) ، (فعلك مسئولیتی فاعلنه راجعدر ، بوایشك شان وشینی سزه راجعدر) بولفظك برنده (عائد) استعمال اولنور . لكن (عائد) ك قوللانیلدیغی هر موقعده بوكلمه قوللانیله‌ماز . چونكه سلیقه قبول

ایتمز ، خوشمزه کیتمز . مثلا (بوایشك فائده وضرری کندیسنه راجعدر) جمله‌سنده (کندیسنه عائددر)دیمکده هیچ بر بأس یوقدر . فقط (بووظیفه مقام ریاسته عائددر) جمله‌سنده (راجع) لفظی قوللانیلیرسه خوش کوریله‌مز .

« خیر وشر جمله حقه راجعدر »
« کیمسه‌نك اختیاری الده دکل »
(لا)

« چون اولمشدر عمللر دیمزده نیته راجع »
« بوپاکیزه عملده شبهه‌سز خیر عبارتدر »
(ندیم)

راجِلْ { [ع] یایا ، یوریجی : (فارس وراجل) .
اکثریا مجازصورتنده استعمال اولنور. مثلا : (هر خصوصده اولدیغی کبی بوفنده ده راجلدر) دینیلیرکه اقتدارسز، بضاعه‌سز معناسنی ایما ایدر .(راجلاً) = یایا اوله‌رق ، یوریه‌رك :(راجلاً دور عالم سیاحتنه چیقدی)

راجی { [ع] رجا ایدیجی ، ایدن ؛ امید ایله یالواریجی ، یالواران : (شخص راجی،عبدراجی، درویش راجی)

« حق رحمتنه کرچه جهاندر راجی »
« بوفعل ایله حاشاکه اوله‌م بن ناجی »
(ملا یوسف)

راحْ { [ع] باده ، شراب :

« راحسین راحتفزای خاطر مستانه‌سین »
(نفعی)

« لطف ایله کتیر راحی روح‌ساق »
(معلم ناجی)

راحَتْ { [ع] مادی ومعنوی کدر و اضطرابدن آزاده وآسوده اولق ، کدرسز واذاسز بر حالده بولنمق : (راحت قلب، راحت وجود ، راحت جان ، راحت ذهن)، (راحتسزلك) = حالت اضطراب ، خسته‌لق . (راحت طورمق) = تمکین وسکون ایله اوصلی طاورانمق. (راحة الحلقوم ، راحت حلقوم) = معروف برنوع یومو شاق شکر :

« ای قدسیان امان بکا امداد وقتیدر »
« برحیرت آلدی ناطقه‌مك تاب وراحتن »
(ندیم)

« کل مهد صفاده راحت ایله »
« بر قاچ کیجه‌جك فراغت ایله »
(شیخ غالب)

راحِلْ { [ع] رحلت ایدیجی ، کوچیجی ، کوچن . نادراً قوللانیلیر .

راحِله { [ع] یوك دوه‌سی ، یوك حیوانی : (راحله‌ران سمت عراق اولان)

راحِمْ { [ع] رحم ایدیجی ،آجییوب اسیرکه‌یجی : (آمر راحم، حاکم راحم) جمعی (راحمون، راحمین). (ارحم الراحمین) = جناب الله .

راحَه { [ع] آووج ایچی، ال آیه‌سی: (راحهٔ ید ، راحهٔ قدم) = اصطلاحات طبیه‌دندر . اصطلا-

حده‌كی طرز استعمالی معنای اصلیسنه موافق دكلدر . چونكه برنجیسنده (يد) لفظی فضله ، ایكنجیسنده‌ده طبان مقامنده قوللانیلدیغندن معنای اصلیسی ایله طبان طبانه ضددر .

رادّه { [ع] مرتبه ، درجه ، صیره ، كرته : (ساعت بش رادّه‌سنده ، سنّ اوتوز بش رادّه‌سنده اولملی ، اولوم رادّه‌سنده اسیرفراش ، اویله بر رادّه‌یه كلدی كه قیزجغزك كوزلرندن یاشلر آقمغه باشلادی) § جیزیك ، جیزكی : (رادّه چكمك ، رادّه چكلمك)

راز { [ف] سرّ ، كیزلی شی ، كیزله‌نیلن خصوص : (رازنهان ، راز درون ، كشف راز ، كتم راز ، افشاء راز) . (رازدان) = سرّ بیلیجی ، واقف اسرار اولان‌دوست ، شخص :

« دیدی‌كه آه سؤال ایتمه راز پنهانم »
« دل‌فكارمه زخم‌اورمه‌سنده‌دیكرباز »
(ندیم)

رازقی { [ف] تحریف ایله (رازاقی) دینیلن بر نوع اوزوم : (رازاقی خوشابی)

رازیانج رازیانه { [ف] رزنه دینیلن یبانی دره اوتی . (رازیانۀ رومی) = آنیسون دینیلن نبات معروف .

راسب { [ع] صوكبی مایعاتك دیبنه‌چوكیجی ، چوكن : (جسم راسب ، اجسام راسبه) .

راست { [ف] طوغری : (سخن راست ، چوب‌راست) . (راستی) = طوغریلق . (ره‌راست) = طوغری ، كسدیرمه‌یول . (راستكو) = طوغری سویله‌ین . (راستكار) = ایشی طوغری ، اهل استقامت . (راست كله) = تصادفی اوله‌رق ، قضاءً . (راست كلمك) = تصادف ، اصابت ایتمك ؛ قاووشمق . (راست كتیرمك) = اصابت ایتدرمك ، طوقندرمق § موسیقیٔ شرقیده برمقام ، پرده‌نك اسم مخصوصی : (راست پیشروی ، راست‌فصلی ، راست‌تقسیمی)

« آرامناز نشئۀ تمكین رند لا ابالی‌ده »
« كهی مست‌وكهی هشیاركاهی‌راست‌كاهی كج »
(واصف)

« راست كلدی پیك اندیشه‌م بوغرّا مطلعه »
« چرخ‌چارمدن اوته ، عرش‌معلادن بری »
(ندیم)

راستخت { [ف] لسانمزده محرف (راستق) كه یاقلمش باقردن معمول قره‌بویا . اكثریاقادینلر استعمال ایدرلر . (راستق طاشی) = آنتیمون دینیلن جوهر معدنی .

راسخ { [ع] رسوخ صاحبی ، ملكه‌لی : بو معنی اعتبار یله

جمعی اولان (راسخون ، راسخین) = علوم دینیه‌ده رسوخ وملکه صاحبی اولان علمای امته اطلاق اولنور . § ثابت ، متین ، محکم : (ستون راسخ ، عماد راسخ ، اعتقاد راسخ ، عقائد راسخه) .

راشِد { [ع] عقل ودینك کوستردیکی طوغری یولده . کیدیجی ، کیدن : (بالغ راشد) جمعی (راشدون ، راشدین) : (خلفاء راشدین) .

راشی { [ع] رشوت ویریجی ، ویرن . اصطلاح فقهیدر .

راصِد { [ع] رصد ایدیجی ، دقتله کوزله‌یجی ، کوزله‌ین : (راصد کواکب ، راصد عواقب) .

« راصدان فرق ایده‌منزلر ارتفاع کوکبك »
« قیلسه‌لر برقاچ رصد بنیاد الغ میرزا کبی »
(ندیم)

راضی { [ع] رضا کوستریجی ، رضا ویریجی :

« حقی اظهار ایلر ایسه قاضی »
« بوکا هرکس اولور البت راضی »

راطِب { [ع] رطوبتلی ، نملی ، ایصلاتیجی :(راطب ویابس)

راعِد { [ع] کورله‌یجی ، کورلده‌یجی ، کورلده‌ین: (سماء راعد ، سحاب راعد) . (راعده) = کورلده‌یجی ، کورلده‌ین بولوت دیمکدر : (راعدهٔ مدهشه)

راعی { [ع] جوبان ، صغیر تماج ؛ اوتلاتیجی :(راعی مواشی)

« یوقسه سوریدن جدامی قالدك ؟ »
« فرقتی بو اضطرابی داعی ؟ »
« قالمشلره باقه‌بورمی راعی ؟ »
« بی همره وبی نوامی قالدك ؟ »
(قوزی‌یه خطاب — معلم ناجی)

راغ { [ع] طاغ اتکی ، چایرلق ، چمنلك . اکثریا (باغ) ایله برابر قوللانیلیر :

« باغ وراغ دولت واجلالنه »
« اسمه‌سون بادخزان معزلت »
(ندیم)

راغِب { [ع] رغبت ایدیجی ، جان وکوکلدن اوزله‌یجی ، اوزله‌ین : (راغب معارف ، راغب احبّا)

رافِض { [ع] ترك ایدیجی ، صالیویریجی . (رافضه) = فرق شیعه‌دن برینك اسمیدر . سبب تسمیه حضرت (زید بن علی) یی ترك ایدیشلریدر . (رافضی) = فرقهٔ مذکوره‌یه منسوب اولان هربر فرده اطلاق اولنور. جمعی (رافضیون) در . جمع دیکری اسلوب فارسی اوزره تخفیف (یا) ایله (رافضیان) در .

رافِع { [ع]قالدیریجی ،یوکسلدیجی: (رافع فرمان) . § اسماء الحسنادندر : (یا رافع الدرجات) ، (یا رافع البلیّات) .

راقم { [ع] يازيجى ، يازان : (راقم الحروف، راقم رساله)

راكب { [ع] بينيجى ، بينن : (راكب سفينه ، راكب حمار) (راكباً) = بينمش اوله‌رق، بينه‌رك: (واپوره راكباً عزيمت ايتدى)

« اقاليم رومه ايسته‌سه بردمده راكبى »
« اخبارچين وزينت هندوستان ويرر »
(نديم)

راكد { [ع] جريان ايتميوب طوران ، طورغون اولان : (ماء راكد، مياه راكده، هواء راكد، دكز بوكون پك راكددر)

راكع { [ع] ركوع ايديجى، باشنى يره طوغرى اكيجى . (راكعاً) = ركوع حالنده اوله‌رق: (راكعاً تسبيحه باشلادى)

رام { [ف] مطيع ، منقاد اولان ، تسليميت كوسترن . انسان وحيوان حقنده (اولمق ، ايتمك) ماده‌لريله قوللانيلير : (اوشوخ تند مشرب كيمسه‌يه رام اولميور ، اوقدر حرون برحيوانى كنديسنه رام ايتدى)

« حق تعالى ايده اقبال وجلالڭ افزون »
« امرينه رام اوله دائم فلك بى آرام »
(نديم)

رامپه { [ايتاليانجه‌دن] كمى كمى‌يه ياناشوب چنكل ، خلاط آتمق ديمكدر .

رامشگر { [ف] مطرب، سازنده، خواننده معناسنه‌در . (رامشى) = دخى عين معناده استعمال اولنه‌بيلير. (رامشگرى)= مطربلق، سازنده‌لك .

رامى { [ع] رمى ايديجى، آتيجى : (رامئ سهام ، رامئ دانه)

رامى { [ف] رامه منسوب ، يعنى مطيع ، زياده منقاد § قرار معناسنه اولان (آرام)ك مخففى (رام) اولديغنه كوره (رامى) = (قرارى) معناسنى ده افاده ايدر .

ران { [ف] اويلوق ، بدنڭ قالچه يعنى قيچ طرفى: (اول فارس بى نظيرڭ زير رانده بولنان اسب صبا رفتار) (رانين) = اويلغه مخصوص شلوار، چاقشير، پانطولون مقوله‌سى لباس .

« سنده آت طوت سايه‌سنده واصف اول شاه جهان »
« كام آلوبدر زير رانڭ ايشدكجه رخش دولتى »
(واصف)

ران { [ف] سورمك ، سوق ايتمك معناسنه اولان (راندن) مصدرندن صيغهٔ امردركه وصف تركيبى طرزنده قوللانيلير : (حكمران، خامه‌ران ، كامران ، اسبران) .

راوند { [ف] فارسيده (ريباس) دينيلن طعمى مايخوش بر نوع نباتڭ كوكيدركه دوا مقوله‌سندندر. (راوند شروبى) مقبول ومشهوردر.

بونك برقاچ نوعی واردر . اڭ اعلاسی (راوند چینی) در .

راوی { [ع] روایت ایدیجی ، خبر ویریجی ، روایت ایدن : (راویٔ حدیث ، راویٔ حادثه ، راویٔ قصه) . (العهدة علی الراوی) = روایتك صدق وکذبی راوینك عهده سنه ، راوی یه عائد . دائما حدیث ویاشعر روایت ونقل ایدن آدمه (راویه) دیرلرکه آخرنده‌کی (ها) مبالغه ایچوندر . اکثریا اسلوب فارسیده جمعی اولان (راویان) قوللانیلیر : (راویان اخبار وناقلان آثار) .

راه { [ف] مخففی (ره) درکه « یول » دیمکدر : (راه راست) = طوغری یول . (راه عشق) = عشق یولی . [راهبر ، رهبر] = دلیل ، قلاغوز ، یوله کوتورن . (راهنما ، رهنما) = کذلك قلاغوز ، یول کوستریجی . (راهدار) = دربندلرده اوطوران کمرکجی ، قولجی . (همراه ، همره) = یولی برابر ، برلکده بولنان ، یول ارقداشی . (راهزن ، رهزن) = یول اوریجی ، قطاع طریق ، خرسز . (راهنامه) = یول تعرفه‌سی ، بر بلده‌نك یوللرینی وتقسیماتنی مبین خریطه‌سی . (شاهراه ، شهراه) = طریق عام ، جاده ، بیوك یول . (راه حق) = الله یولی ، طوغری یول . (راه صواب) = سلامتلی ، طوغری یول . (راهوار ، رهوار) = تحریف ایله (راهوان) دینیلن اشکین یوریین حیوان ، آت :

« نیجه شاهدکه خرام ایلسه راهنده طوروب »
« عشوه وناز ونیاز یله چکرلر کردن »
(ندیم)

« اولورسه یبرو اوچابك سوار نظمه ندیم »
« سمندطبعی عجب راهوار اولور کیده‌رك »
(وله)

« ذهنی چرخ نهمه راهنمای سرعت »
(وله)

« یارادوب حق بکا برراهبر آکاهی »
(واصف)

راهب { [ع] حالت تجردی اختیار ایله مناسترده ، کلیساده اوطوران پاپاس ، قره باش . مؤنثی (راهبه) درکه عمرلرینی حضرت یسوعه وقف ونذر ایتمش اولان باکرلره ، قیزلره اطلاق اولنور : (راهب کلیسا)

راهن { [ع] اصطلاح فقهیدر . مالنی ترهین ایدن ، رهن ویرن شخصه اطلاق اولنور .

راهیه { [ع] بال آریسی دیمکدر . بعض کتاب قاعده ناشنا . سانك یازدقلری کبی (راه) لفظندن کویا مؤنث اوله‌رق (یا) نك تشدیدیله (راهیه) تعبیری — غلط فاحش اولدیغندن — اصلا قوللانیلمامليدر .

رای [ف] (رأی) لفظ عربیسنك ملیینی درکه سبك فارسیده ترکیب ایله قوللانیلیر . نظمده (را) طرزنده تخفیفی ده جائزدر: (خودرای ، تیره‌رای ، بدرای ، خودرا ، ستوده را) کبی . § هند ملوکنه مخصوص عنواندر . (راجه) ده دینیلیر :

« ناوك پرانك اولسه نوله سرکرم شتاب »
« نامه بردر رای هندك سینهٔ عریانه »
(ندیم)

رایت [ع] سنجاق : (رایت اسلام ، رایت عثمانی) جمعی (رایات) .

« سایهٔ بزمك جلال جاهك آسایشکهی »
« رایت عزمك همای دولتك بال و پری »
(ندیم)

« معجزهٔ رایاتی مهر عالم افروز ظفر »
(وله)

رایج [ع] فی‌الاصل همزه ایله (رائج) در . رواجلی ، سوروملی اولان؛ بین‌الناس سوریلوب کچن : (رایج آقچه) = صاغ یعنی حقیقی آقچه‌نك ضدی ، خلق بیننده سوریلان قیمتی . (رایج مال) = مالك بهاسی ، دکری . (رایج وقت) = بر شیئك حال حاضرده‌کی بهاسی ، دکری . بو مناسبتله محصولات وسائره‌نك پیاسه‌سی یعنی کلیتله صاتیلدیغی فیئات مقامنده قوللانیلیر : (ایپکك رایجی ، قهوه‌نك رایجی ،) .

« نه دَر اول چارسوی پر انور »
« آنده رایج متاع فضل و هنر »
(ندیم)

رایحه [ع] قوقو . بالاده‌کی کبی فی‌الاصل (رائحه) دره لکن اوصورتله قوللانیلماز : (رایحهٔ طیبه ، رایحهٔ کریهه)

رایکان [ف] بجاناً ، بادهوا ، عوضسز زحمتسزاله کچن ، قارشولنی ویرلمکسزین الده ایدیلن شی :

« ایتمه هرخواهشکر احسانه لطفك رایکان »
(شیخ غالب)

رایش [ع] اصطلاح فقهیدر . رشوت ویرن ایله رشوت آلان بیننده واسطه اولان شخص دیمکدر .

﴿ رَ ﴾

رأس [ع] باش : (رأس وقدم) (رأس سنه) = ییل باشی . (رأس جبل) = طاغ باشی . مجازاده قوللانیلیر : (رأس الحکمة مخافة الله) ، (رأس ادویه حمیه‌در) § برایشك ، برخدمتك باشنده بولنان ،

بیوک ؛ منتهای درجاتی : (رأس اداره، رأس امور ، رأس مأموریت). (رَأْساً) = باش اوله‌رق ، باشدن : (رأساً مأمور اولان ، جانب ولایته رأساً تحریرات تسطیری) || حیواناتده اسم عدد اوله‌رق قوللانیلیر : (التی رأس اسب توانا ، درت رأس قویون ، ایکی رأس اینک) . (رَأسَ المَال) = سرمایه، مالک اصلی، اساسی. [مسقط رأس] باشك دوشدیکی محل ، انسانك طوغدیغی یر :

« مسقط رأس همدر دودمان دولتك »
« درکهك اهل کمالك ملجأ ومأواسیدر »
(ندیم)

رَأْفَت | [ع] رقت قلب ایله آجیوب مرحمت ایتمك ، زیاده اسیرکه‌مك ؛ شدت مرحمت : (صاحب رأفت) .

« رأفتکده پرورشیاب اولسه برکلشن یتر »
« لاله‌وش خاکنده فیض رنك، تاب دلبری »
(ندیم)

رَأْی | [ع] اعتقاد ، نتیجهٔ تفکر ؛ بر شیئ کوروب بیلمکله حصوله کلن حکم فکری : (رأی مصیب، اصابت رأی ، رأی سالم ، رأی شدید، رأی سقیم ، رأی منیر ، رأی فاسد) . (رَأْیَ العَین) = کوز ایله کورمك : (فلانی رأی العین مشاهده ایتمش) .

« ملك یقینه عزم ایدن افکار صائبه »
« رأی منیری مشعلهٔ کاروان ویرر »
(ندیم)

رَئِیس | [ع] باشده بولنان آدم ؛ بر جماعتك ، بر قومك ، بر هیئتك باشی، بیوک : (رئیس قبیله، رئیس روحانی ، مجلس اداره رئیسی ، شورای دولت رئیسی ، رئیس وکلا).

رَبّ | [ع] کافهٔ مخلوقاتی تربیه ایدن ، بسله‌ین جناب حق ، تکری : (ربّ العالمین ، ربّ تعالی و تقدّس ، ربّ الارباب) § صاحب ، مالك: (یاربّ البیت ، یاربّ الکعبه) = جناب حق . (ربّ عزّت) = عزّت حقیقیه صاحبی اولان الله تعالی . (ربّ الدار) = اَو صاحبی. لسانمزده (یارَبّی ، یارَبّ ، یارَبْ) صورتلرنده قوللانیلیر . فی الاصل (یارَبّی) در . عرب بوندن یاء متکلمی اسقاط ایله (یارَبِّ) دیدیکی کبی فارسیده برقات دها تخفیف اوله‌رق (یارَبْ)دینیلیر. نظمده اکثریا (یارَبْ) استعمال اولنور :

« اکر طاغلرجه‌ده وارسه زبالم »
« یوزیمه اورمه یارَبْ بی مجالم »
(واصف)

رَبَاب ، رَبَابَه | [ع] (کمانچه) دینیلن سازکه طنبور شکلنده ، قیصه صاپلیدر. (رَبابی)= کمانچه چالان :

« خديو بيقرا مجلس كه تار زانی ناهيده »
« كمينه مطربی ديرسن بنم تار ربابمسين »
(نديم)

رَبّانی { [ع] جناب حقه منسوب، رضای آلهی‌يه مغاير كافهٔ احوال وافعالدن كلياً مجتنب اولان عارف بالله ذات . (امام ربّانی ، سيد ربّانی ، عالم ربّانی ، شيخ ربّانی) معنای نسبی متضمن اولان تعبيراته مثال : (امر ربّانی ، لطف ربّانی ، اوامر ربّانيه ، الطاف ربّانيه) . جمعی (رَبّانِيُّون) و (رَبّانِيِّين) در . (رُبُوبی) = ده ربّه منسوب ديمكدر: (علم ربوبی) = علم لدنی‌ده دينيلير :

« عون ربانی ايله اولدقده شرق اقليمنه »
« معجزهٔ راياتی مهر عالم افروز ظفر »
(نديم)

رَبْط { [ع] باغلامق ، باغلانمق : (ربط اوراق) = كاغدلری بربرينه ياپشديرمق ويا بر شی ايله طوتديرمق صورتيله طوپلامه ، (ربط كلام) = سوزلرك بربرينه اولان مناسبتی ، باغلانمه‌سی . (ربط قلب) = كوكل باغلامه . (ضبط وربط) = تأمين حضور و انتظامه عائد حسن اداره .

« لازم‌سه‌ده اسبابه كوكل ربطايتم »
« لا حول ولا قوة الا بالله »
(لبيب)

رَبُوب / **رَبِيب** { [ع] اوگی اوغل . زوجه‌نك اسكی قوجه‌سندن پيدا ايتديكی چوجق . (رَبِيبه) = اوگی قيز ‖ ياخود دايه ديمكدر .

رَبُون { [ع] اخذ واعطاده پی آقچه‌سی . اصطلاح شرعيدر.

رَبِيع { [ع] بهار ، فصل بهار ديمكدر . مترجم قاموسده دييور كه « ربيع ايكی قسمدر . بری (ربيع الشهور) در . ديكری (ربيع الازمنه) در . (ربيع الشهور) سنهٔ هجريهٔ قمريه‌نك صفردن صوكره كلن اوچنجی ، دردنجی آيلريدر كه (شهر ربيع الاول) و (شهر ربيع الثانی) تعبير اولنور . بونلر ربيع الازمنه‌دن فرق ايچون « شهر » لفظيله ايراد واستعمال اولنورلر. (ربيع الازمنه) ده ايكی كونه‌در . بری ربيع اولدر كه چيچكلر آچوب منتارك بتديكی زماندر . (بهار) دينيلن موسمدر . ديكری ربيع ثانيدر كه ميوه‌لرك يتشديكی وقتدر. بوده (كوز) دينيلن فصلدر . » . بو تقديرده فصول اربعه‌دن برنجيسنه (ربيع اول) ، صره اعتباريله اوچنجيسی عد اولنانه ده (ربيع ثانی) دينيلير . (رَبِيعی) = بهاره منسوب، متعلق. (اَبُو الرَّبِيع) = ابتداء بهارده ظهور

ایتدیکنه بناءً چاوش قوشنه کنیه اتخاذ اولنمشدر :

« یوق کرچه کشایش دبیمی »
« سویلتمه‌ده جوشش طبیعی »
(معلم ناجی)

رَتْق { [ع] بر نسنه‌نك ییرتیق و یاریغنی قاوو شدیروب بیتشدیرمك، یاریق قاووشدیریاوب بیتشدیرلمك. لسانمزده یالکز قوللانلیوب مطلقا (فَتْق) ایله برلکده وحسن تسویهٔ امور وادارهٔ مصالح معناسنده استعمال اولنور : (رتق وفتق امور مملکت)

رَتْقاء { [ع] اصطلاح فقهیدر . آلت انوثیتی معاملهٔ طبیعیه یه مساعد اولمایان عورته ، قادینه اطلاق اولنورکه ترجمه‌سی (آصلَق) در .

رَتَمَه
رَتِمَه { [ع] محتاج اولان شیئی اونوتمامق ایچون انسانك پارمغنه باغلادیغی ایپلك معناسنه‌در .

رَثاثَت { [ع] اسکیلك ، اسکیمش ییرانمش اولمق : (رثاثت لباس ، اثوابك رثاثتی) . (رَثیث) = کهنه ، اسکی .

رَثْیَه { [ع] اصطلاحات طبیه دندر . وجودك اکثریا اوینـاق یرلرنده شدید آغریلر پیدا ایدن بر مرضدرکه (ریح طیّار) و (روماتیزما) دینیلیر . تعبیرات طبیهٔ آتیه بوعلتك انواعنی کوسترر : (رَثْیَهٔ عُقْدِیَّه ، رَثْیَهٔ عَضَلِیَّه ، رَثْیَهٔ جَنْبِیَّه) .

رَجاء { [ع] نیاز ایله اوتمه ، امید ایتمه : (فلانك تلطیفنی رجا ایتدی) کسر (را) ایله تلفظی غلطدر . (منقطع الرجا) = مأیوس ، نومید دیمکدر .

« وفور همتیله نامی عالمده اولوب مشهور »
« در والاسی دائم ملجاء اهل رجا اولدی »
(ندیم)

رَجَب { [ع] فی الاصل هیبتلی ، عظمتلی کورلمکله تعظیم ایدلمك معناسنه‌در . شهور قمریهٔ عربیه دن یدنجی آیك اسمیدر . زمان جاهلیتده بوڭا زیاده تعظیم ایدلمسی سبب تسمیه‌در .

رَجَز { [ع] هر وضده هر مصراعی دوت کره (مستفعلن) دن عبارت بولنان بر بحر مخصوصدر . بعضاً (اُرْجُوزَه) مقامنده‌ده استعمال اولنور .

رَجْسَه { [ع] شدتلی کوك کورلتیسی . (رَجس) ده عین معنایه لغتدر : (رجسهٔ نا کهانی) .

رَجْعَه { [ع] بعدالموت دنیایه رجوع معناسنه‌درکه جمعی (رَجَعات) در .

رَجْفَه
رَجَفان { [ع] شدتله صارصلمه ، دپرنمك : (رجفة الارض ، رجفان ارض ، رجفان عین) اصطلاح طبده

بر عضوك صارصلمه‌سی دیمکدر . (رَجف) ده اغتدر .

رَجُل { [ع] بالغ اولمش اركك آدم : (رجل صالح) § اصطلاحده مقتدر ، اختصاصلی ، اهل كبی برمعناده قوللانیلیر . مثلا : (فلان بو ایشك رجلی دكلدر ، فلان او ایشك رجلیدر ، انسان رجلی اولمدیغی خدمتی درعهده ایتمه‌ملیدر) بوطرز استعماله كوره فرانسزجه (قومپه‌تان — Compétent,e) لفظنه معادل ، عد اولنه‌بیلیر .

رَجم { [ع] طاشه طوتمق ، طاشلامق ، طاشلانمق : (رجم شیطان) § برشیئه آتیلان طاش . (رَجیم) = معنای اصلیسی طاشلانمش ، معنای اصطلاحیسی قوغلمش ، طرد اولنمش دیمكدركه خاصةً شیطانه وصف اوله‌رق قوللانیلیر : (شیطان رجیم ، ابلیس رجیم)

« هوادن دانهٔ هاون سر اعدایه دوشدكجه »
« كورن جند ملائك رجم ایدر ظن ایتدی شیطانی »
(واصف)

رَجُولِیَّت { [ع] اركك اولمه ، اركككلك : (شان رجولیّت ، حال رجولیّت)

« اول كه میدان رجولیتده بایراق بند اولور »
(ندیم)

رَچِتَه { [ایتالیانجه‌دن] طبیبلرك خسته‌لكان ایچون ترتیب ایتدكلری علاج ، دوانك طرز اعمال واستعمالنی حاوی كاغد .

رُچَل { [ف] غلط مشهور . انواع میوه‌لرك شكر ویا پكمز ایله یاپلمش مرباسی ، قویو طاتلیسی دیمكدر . فارسیده طوغریسی (رِچال ، رِچاله) و (رِچار) در .

رَحْل { [ع] سمر ، پالان : (شد رحل) = سفره چیقمق ، یولجی اولمق : (تا خوقند دن شد رحل ایدرك دارالخلافة العلیه‌یه كلمش) .

رَحْلَه { [ع] اوستنه مصحف شریف وكتاب وسائره قونلمق ایچون ایكی یانده‌كی آیاقلری اویمه‌لی ، كنار پروازلری واوزری دوز تخته‌دن معمول اسكمله ، كوچوك صیره : (رحلهٔ قرآن ، رحلهٔ تدریس) .

رَحم { [ع] مرحمت ، آجیوب اسیركمه . (قاموس) ك بیاننه كوره فی الاصل افصحی ضم(را) ایله‌در . (رحم الله فلانا) كبی جملهٔ دعائیه‌لرده رقت قلب دكل احسان محض اراده اولنور . (اُم رُحم ، اُم الرُّحم) = مكهٔ مكرمه‌نك كنیه‌سیدر . بورادە (رُحم) رحمت معناسنه اولمغله معنای كنیه (اصل رحمت) دیمكدر :

« رحم قیل امداده كل ای بیوفا »
(لا)

رَحِم [ع] نسوانده ودیشی حیوانده اولان دول یاتاغی، باورونك پیدا اولدیغی یر : (رحم مادر) . (اِختِناقِ رَحِم) = جملهٔ عصبیه نك تحرشندن عبارت نَفَس طارلغی دیمكدر . قادینلرك اكثریا عصبی المزاج اولملری سببیله وقتیله رحمك بوغولمه سنی موجب بر مرض زعمیله بویله تسمیه اولنمش ایسه ده الیوم بو خسته لغك قادینلره خاص اولمیوب اركككرده دخی وقوعی ثابت اولدیغندن اشبو اصطلاح طبی حكمسز قالمشدر § والده جهتندن وسائل قرابت ، خصلق . اخوت كبی: (صِلهٔ رَحِم) = غربتده بولنانك مملكتنه كیدوب اقرباسنه قاووشمه سی . جمعی (اَرحام) در : (ذوُالاَرحام) = آنا طرفندن قرابتی اولانلر. (حا) نك سكونیله اوقومامالی:

« عدمدن ایتدی بنی قدرتی برآورده »
« غدامی ایلدی آماده رحم مادرده »
(نابی)

رَحمان / **رَحمن** [ع] صاحب رحمت اولان الله ، تكری . اسماء الحسنادندر . مخلوقه اطلاق جائز دكلدر .

(رَحمانی) = رحمانه، تكری یه منسوب « شیطانی » نك ضدی : (رؤیای رحمانی) = شیطانی اولمایان رؤیا :

« كه اصل قاعدهٔ حفظ شرعدر بوعمل »
« بودر مقدّم اصناف طاعت رحمان »
(فضولی)

« طوتدی آفاق اودمده نَفَس رحمانی »
(حق)

رَحمَت [ه] فی الاصل اسیركه مك، رقتله شفقت ایتمك معناسنه دره رحمت احسانی مقتضی رقتدن عبارت ایسه ده الله تعالی یه وصف اولور ایسه رقت اراده اولنماز. زیرا رقت قلبك حالت مخصوصه سیدر . بو تقدیرده غایت مقصد جناب حقك دنیا وآخرتده قولنه احسان صمدانیسی ، حسن معامله سی دیمكدر . قبل الموت اولان احسان آلهی عامدر . مؤمنین ومشركینه شاملدر . بعدالموت اولان احسان آلهی مؤمنینه خاصدر. اكثریا جناب حقك مظهر احسانی اولمق نیازیله اموات حقنده ایراد اولنور :

« الله رحمت ایلیه بیمار حسرته »
(عونی)

« نه رتبه اولسه برعاصی وسخ آلودهٔ عصیان »
« ایدر غرق یم رحمت شفاعت یارسول الله »
(واصف)

§ ایدیٔ تداولده بولنان لغت كتابلرنده وباخصوص لغت ضیاده یاغمور معناسنه كوسترلمسی وباعث رفاه ونعمت اولدیغی ایچون یاغموره ده اطلاق اولنور دینلمسی تتبع وتدقیق

ایدلمه‌مکدن متولد برخطادر. چونکه (رَحمَت) ك بومعناده استعمالنی ایجاب ایده‌جك لغات عربیه مدوناتنده هیچ بر قید وصراحت یوقدر. یالکز (رُهمَت) لفظی موجوددرکه متصل، دواملی یاغان چسنتی کبی خفیف یاغمور دیمکدر. ایشته بوسهو قید واستعمال بو مشابهت الفاظدن انبعاث ایتمشدر. بونکله برابر (رَحمَت) ایله (رُهمَت) ی فرق وتمییزدن عاجز اولان جهلانك صورت استعمالی هیچ بروقت مدار استناد واحتجاج اوله‌مازکه لغت کتابلرنده تعریف معانی صره‌سنده بوقدر آچیق بر یاکلشلغه سبب طوتیله‌بیلسون. بناءً علیه بونلری یاکلش قوللانمامغه دقت ایتمك ارباب قلم ایچون واجب بلاغتدن عد اولنور: (بوسنه رهمتسز کچدی، بولده رهمته طوتیلوب صیرصیقلام اصلاندق، مزروعات رهمت ایستر، رهمت آلهیه، کثرت رهمت).

رَحیق { [ع] اسکی، ایی شراب. صورت مجازیه‌ده استعمالی اکثردر. مثلا: رحیق محبت، رحیق بیان، رحیق الفت).

رَحیل { [ع] کوچ، کوچ ایتمه، کوچمه. اکثریا آخرته انتقال مقامنده قوللانیلیر: (یوم رحیل، کوس رحیل).

« آخرچالندی کوس رحیل ایتدك ارتحال »
« اول قوناغك اولدی جنان بوستانلری »
(باقی)

رَحیم { [ع] اسماءالحسنادندر. صاحب رحمت اولان الله، تکری: (رب رحیم). (رحمان) لفظی بوندن ابلغ اولوب مخلوقه اطلاق اولنماز. (رَحیم) مخلوقه‌ده اطلاق اولنور: (سلطان رحیم، قلب رحیم، اب رحیم).

« فرس قدیمی بیلمه‌ده اقرانی اولمایان »
« عبدالرحیم اوثانیٔ سلمان نه‌دمده‌در »
(روحی)

رَخاء { [ع] وسعت معیشت، بوللق ایله کچنمه: (نعمت رخاء، حالت رخاء).

رَخاوَت { [ع] سولپوکلك، کوشکلك، تنبللك: (رخاوت بدن، وظیفه‌سنجه کوستردیکی رخاوت، ایفای خدمتده رخاوتی کورلدی).

« املدن اولدیغمز بویله دور بزندر »
« دکل فلکده رخاوت قصوربزندر »
(راغب پاشا)

رَخت { [ف] فی‌الاصل اثواب واشیا کبی تجملات معناسنه اسم جامدر. بو معنی قرینه‌سیله آت ویول طاقملری معنالرنده‌ده قوللانیلشدر. فارسیده معانیٔ سائره‌ده دخی استعمال اولنور. لسانمزده بالاده کوستریلن هرایکی معناده مستعملدر. مثلا (رَختِ عَروس) = کلین اشیاسی، جهازطاقمی. (بنجره وقاپو رختی) = قاپوقانادلریله

پنجره سورمه وقانادلرینك طاقیلمسنه لازم آلات واشیا . (رخت چیوبسی) = اشیای مذکوره جمله‌سندن باشی طبله‌لی اوفاجق چیوی . (فانی) نك بیت آتیسنده معنای اصلیسنده ایراد اولنمشدر:

«رخت وبختن صوبه صالمش باده ویرمش وارینی»
«بی دل وبی خانمان بیچاره بربن بر حباب»
(فانی)

«زهی رخش مرصع رخت وزرّین نعل وسیمین تن»
«که قیتده دکر سطل مطبلی تاج دارایه»
(نفعی)

رَخْش | [ف] غایتله یوروك ، کو - سترشلی آت . لسانمزده معانیٔ سائره‌سی مستعمل دکلدر . (رخش بهار) = موسم بهارده اکثریا دوام ایدن وهوایی بولوطلا - ندیران روزکار. مجازآده قوللانیلیر : (رخش همت ، رخش غیرت) || پرتو ، ضیا معناسنی ده افاده ایدر : (رخش خورشید) = شعاع شمس ، کونشك ضیاسی .

« تعالی الله زهی رخش همایون ماسایه »
« که تصویر دلاراسی تیر اکلنجه دنیایه »
(نفعی)

«چوقیدر بوشرف اول رخش مبارك قدمه»
«که سعادتله سوار اوله آکا ظلّ خدا»
« وله »

« ای صفدر جهان که فلك رخش عونکه »
« مهدن رکاب ، برق جهاتدن عنان ویرر »
(ندیم)

رَخْشا | [ف] غایتله ضیادار ، پارلاق: (نجم رخشان ، شان رخشان ، لقای رخشا) .

رَخْشان | (bracketed together with رخشا)

«اودکلوسرخ ورخشان موی اندامی که لایفدر»
«قبای جمعی کر بکزه درسه م آل دیبایه»
(نفعی)

« هیبت اجلالی دو شمش مهر رخشان اوستنه »
(ندیم)

رَخْشَنْدَه | [ف] تابان ، پارلایجی ، پارلدایان : (امید رخشنده ، خولیای رخشنده ، روی رخشنده) .

رَخْنَه | [ف] کدیك ، یاریق ، ییرتیق ، آره‌لق: (رخنهٔ دیوار ، رخنهٔ بنا ، رخنهٔ قبه) § ضرر ، زیان معناسنه‌در : (فلان چوق رخنه‌یه اوغرادی ، اوغرادیغی رخنه حالنی پریشان ایتدی) . (رخنه‌دار)= ضرر کورمش ، زیانه اوغرامش ، متضرر دیمکدر :

«یاصائب کورمش اولسه چارباغ اصفهان وصفن»
«نه کونه رخنهٔ دیواره ایلردی تماشا آیا»
(ندیم)

رَخِیص | [ع] اوجوز : (متاع رخیص ، اقمشهٔ رخیصه) § ملایم ، نازك ، یومشاق ثوب : (رداء رخیص ، البسهٔ رخیصه ، بردهٔ رخیصه) § فجئة وفات ، آکسزین اولان اولوم: (موت رخیص). لسانمزده اکثریا برنجی معناده استعمال اولنور .

ردّ { [ع] کری دوندرمك ، دوندیرلك ؛ قبول ایتمه‌مك ، ایدله‌مك : (ردّ کلام) = سویله‌نیلن سوزی کری دوندرمه ، قبوله ایتمه‌یوب کری چویرمه . (ردّ سلام) = سلام ایله مقابله‌ده بولنمق . (ردّ فتق) = قاصیق چیقیغی یرینه صوقمه .

« زعمنجه اولور هرکیشی‌نك ردّ وقبولی »
(نفعی)

« بنی ردّ ایتمه باب دولتکدن »
« دخیلك یارسول‌الله دخیلك »
(واصف)

رَداءَتْ { [ع] کوتولك ، فنالق ، فاسدلك ، بایاغیلك : (رداءت طینت ، رداءت خلقت ، رداءت اخلاق ، رداءت طبیعت ، رداءت لباس) .

رَدیء { [ع] کوتو ، فاسد ، فنا ، بایاغی : (ردای ردیء ، لباس ردیء ، اخلاق ردیئه ، افکار ردیئه) بو معناده (ردی ، ردیه) طرزنده شدّه ایله تلفظ وتحریری غلط فاحشدر . بناءً علیه حین استعمالده صحیح وفصیحنه دقت ایدلملیدر .

رَدیفْ { [ع] برینك آردی صیره کیدن ، آرقه‌دن کلن § عسکرك صنف معروفی ، خدمت نظامیه‌دن صوکره کچدیکی صنف : (صنف ردیف ، افراد ردیفه ، مدت ردیفه ، خدمت ردیفه) § شعرده هر بیتك صوکلرنده مستقل اوله‌رق تکرر ایدن بر ویاخود دها چوق الفاظ .

رَذائِلْ { [ع] آتیده‌کی (رَذیلَه)نك جمعی . فنا ، کوتو خویلر ، حاللر دیمکدر : (فضائل ورذائل) همزه‌نك یرینه (ی) حرفی یازلماملی .
(امّ‌الرذائل) = جهالت ، جهل .

رَذالَتْ { [ع] عارسزلق ، رسوا یلق ، صویسزلق ، آلچاقلق کبی پك چرکین کوریلن حالات :

« دنیاده وعقباده نه ذلّت نه رذالت »
(لا)

رَذیلْ { [ع] عارسز ، فرومایه ، رسوای ، ناموسسز ، آلچاق آدم : (شخص رذیل) مؤنثی (رَذیلَه) در :

« وای اکر روزجزاده صاحب اولمازسه‌ڭ بکا »
« اولمیه هیچ بن کبی برکیمسه رسوای ورذیل »
(واصف)

رَذیلَه { [ع] کوتو خوی ؛ فنا ، چرکین حالت ، شیء . مثلا (یالانجیلق ، طولاندیریجیلق ، طالقاووقلق ، تملق ، بحرخوشلق) برر (رذیله) در . اخلاق حمیده وحسنه ایله متصف اولانلر بومثللو رذائلدن تبرا ایدر .

رَزْ { [ف] اوزوم آغاجی ، کوتوك یاخود چوتوق ، آصمه :

(دُخْتِ رَزْ) = (بنت العنب) كبي اوزومك قيزى يعنى باده ، شراب ديمكدر . (رَزْبان) = باغجى ، باغ بكجيسى . (تاك) ايله بونك فرق واردر . (تاك) = اوزون قوللرى ، داللرى ، بوداقلرى اولان اوزوم آغاجنه دينيركه تركجه‌ده مقابلى (آصمه) در . فقط (رَزْ) = كرك آصمه ، كرك كونوك اولسون على الاطلاق اوزوم آغاجى ديمكدر :

« صاقلامه‌ك دختر رزى كووه‌لم »
« سزك ايچون او يالكز دكل آ »
(«خانم» مؤيدزاده)

« عكس ايتدى سينهٔ ساق نشان ايچون »
« رزدخترينه بركوموش آينه‌دان ويرر »
(نديم)

رَزّاق [ع] اسماء الحسنادندر . جمله مخلوقاتك رزقنى ويرن جناب الله ، تكرى : (رزاق عالم) .

رَزانَت [ع] آغيرلق ، وقارليلق ، تمكينلى اولمق : (رزانت رأى ، رزانت طور ، رزانت حال) .

رَزْم [ف] جنك ، صاواش . (رَزْمگاه ، رَزْمگه) = ميدان حرب ، جنك يرى . (رَزْم يوز) = جنكجو ، محارب ، غوغاجى . (رَزْمى) = جنكه منسوب ، جنكجى ديمكدر :

« عزم رزم ايلدك ارباب غزا يز شمدى »
(عزت)

« نيزه‌سن تير سبك پرواز ايلر پيشرو »
« رزمده كلسه اورخش برق جولان اوستنه »
(نديم)

رَزْنه [ف] فارسى (رَوْزَنه) دن محرفدر . اورايه مراجعت اولنه .

رَزّه [ع] قاپو قاناديني سوكه‌يه ربط ايدن بربريشه كيرمه تيمور § زنبورك يربنه خروس ديليلن تيموره بيتن ديل . § اوفاق چنكل . لسانمزده تخفيف ايله قوللانيليلير .

رَزين [ع] رزانتله متصف ، رزانتلى ، تمكينلى ، وقارلى : (رأى رزين ، فكر رزين ، وضع رزين)

رَس [ف] ايريشمك ، يتشمك ، اولاشمق معنالرينى افاده ايدن (رَسيدَن) لفظندن صيغهٔ امردر . لسانمزده وصف تركيبى اوله‌رق قوللانيليركه يتشيجى ، ايريشيجى ، اولاشيجى معناسنى بيان ايدر : (مژده‌رس) = مژده‌جى ، تبشير ايديجى . (فريادرس) = فريادة ايريشيجى ، ياردمجى . (مددرس) = امدادجى ، معاونته ايريشيجى (دسترس) = ال ايريشيجى ، مقتدر ، نائل ديمكدر :

« اى چاره رسم پادشهم داد بناهم »
« واى حالمه بخش ايتمزايسه‌ك جرم وكناهم »
(واصف)

« سینهٔ تشکده بند ایت‌هله اوّل نفسك »
« صکره کور همّت والاسنی فریادرسك »
(ندیم)

رَسا { [ف] کذلك اولاشیجی ، ایریشیجی ، یتشیجی . (نا رَسا) = اولاشماز ، یتشمز ، ایریشمه‌ین : (دست کوتاهمزی ایتمه‌مش الله رسا) (عزت ملا)

« آنك هر بیت دلجو ، طرح نوبنیادی حقا کیم »
« ادای معنیٔ بِکر ومسرتده رسا اولدی »
(ندیم)

رَسائِل { [ع] (رِسالَه) نك جمعی . همزه‌نك یرنده (ی) یازلمامغه دقت ایتملی . مفردینه مراجعت اولنه : (رسائل موقوته) .

رَسّام { [ع] رسم یاپان ، رسم چیزن صنعتکار .

رَسان { [ف] (رَساندَن) مصدرندن مشتق اولوب اسم فاعل مقامنده و ایریشیجی ، اولاشیجی معناسنده قوللانیلیر : (شرفرسان ، شررسان) .

« نظمم کورنجه روح ظهیر وثنایی‌هم »
« پیك نشاطه مژدهٔ راحت‌رسان‌ویرر »
(ندیم)

رَسانَه { [ف] افسوس ، حسرت ، تحسر معناسنه‌در : (رَسانه خوار) = حسرت چکیجی ، تحسر ایدیجی .

رَستگار { [ف] قورتیلیجی ، قورتیلان . (رَستگاری) = خلاص ، نجات ، قورتیلیجیلق .

رَسته { [ف] (رَستَن) مصدرندن اسم مفعول . قورتیلمش ، خلاص اولمش . جمعی (رَستگان) در .

رَسم { [ع] اثر ، نشان براقان چیزکی : (رسم حصار خراب) § طرز معروفده یاپیلان شکل ، صورت ، هیئت : (انسان رسمی ، حیوان رسمی ، خانه رسمی ، کوپری رسمی) § یازمق ، چیزمك : (اثرەنك رسم املاسی باشقه ، طرز تحریری باشقه‌در » او کوزل چهره بو قدر فنا رسم اولنورمی ؟) § عادت ، اصول : (رسم کشاد ، رسم معاینه ، توزیع مکافات رسمی) . (رَسماً) = اصول اوزره ، اصوله عادته توفیقاً : (رسماً تبلیغ قراراولنمدقجه) بوتعبیرظاهراً کوسترش ونمایشدن عبارت اوله‌رق مقامنده‌ده قوللانیلیر . (رَسمی) = رسمه منسوب ، عادته اصوله متعلق : (امررسمی ، قرار رسمی ، اوامررسمیه ، مقررات رسمیه) (رَسمیات) = ایکی صورتله مستعملدر . بری رسمی اولان و عادت و اصول دولته مطابق بولنان خصوصات ؛ دیکری صرف نمایش ظاهریدن عبارت اولان حالات دیمکدر . § ویرکو : (تمغا رسمی ، دخان رسمی ، توز رسمی) بو

معنابه جمعی (رُسُوم) در : (صید ماهی رسومی ، رسوم سنه ، رسوم مقطوعه ، رسوم مجتمعه ، کمرك رسومی) ینه بو معناده جمع الجمع اوله‌رق‌ده قوللا نیلیر : (رسومات اداره‌سی) = کمرك دائره‌سی (امانت رسومات) ، (عائدات رسومات) = کمرك امینلکی ، کمرك عائداتی دیمکدر :

« سیرتم آثار خامه‌مدن قیلنسون اجتهاد »
« صورتم بو رسم ایله قالسون جهانده یادکار »
(لا)

« سپهر کینه جودن بیوفالق رسم عادیدر »
« فلکدن بی نیاز اولمق دخی براوزکه وادیدر »
(نائلی)

« خدا کویا که جسم نازکك بو رسمه خلق ایتمش »
« قاتوب بوی کلی رنك شراب ارغوان اوزره »
(ندیم)

رَسَن { [ف] ایپ ، اورغان ، خلاط ، یالامار : (رَسَن بَند) = خلاط آتمش ، باغلی .

« سن همان جان ودلی زلفکه بردار ایله »
« چکه‌یم سودیجکم کندی الیله رسنم »
(شمعی)

« اختران تا که ایدوب جیش ظلام ایچره هجوم »
« بچوره کاهکشان کردن کردونه رسن »
(ندیم)

رَسُول { [ع] ایلچی § انسانلری دین حقه دعوت ایچون طرف الٰهیدن کتاب قدسی ایله بعث اولنان پیغمبر جلیل القدر ؛ بالخاصه خاتم الانبیا علیه اکمل التحایا افندیمز حضرتلری ؛ (رسول اکرم صلی الله علیه وسلم) ، (رسول الله) . جمعی (رُسُل) در :

« یا رسول الله مشتاقم سکا »
(واصف)

رَسید { [ف] (رَسیدَن) مصدرندن صیغهٔ ماضی اولوب ایریشدی دیمکدر ، اصطلاحات قدیمهٔ مالیه‌دن اولان بو لفظ دفترده بر مبلغك آلندیغنی ، یاخود حکمسز قالدیغنی کوسترر بر اشارتدر :

« بزو برمیه‌لم یاره‌یی سن بورجی رسید ایت »
(لا)

« کلدی جهانه تا کهان بر آفتاب نورسید »
(ندیم)

رَسیده { [ف] ایریشمش ، یتشمش ، واصل اولمش : (میوهٔ رسیده ، پیام رسیده ، رسیدهٔ ایدی اجال) . (نارَسیده) = ایریشمه‌مش ، یتشمه‌مش ، کورپه . (نَورَسیده) = یکی یتشمش : (شاخ نورسیده ، ناظم نورسیده) = جمعی (نَورَسیدگان) .

« بهار کیم کله بر جام لاله کون صوندی »
« نهال قدی آنك نشئهٔ رسیده سیدر »
(ندیم)

« اولوردی رنك تبسم شکفته کلبندن »
« هنوز اوله‌دن اول رسیده غنچهٔ تر »
(وله)

رَسیش [ع] اصطلاحات طبیه دندر. حرارت مرضیه نك ابتداسی، حمی خسته لغنك مقدماتی)

رَشاد [ع] كرك حسی وكرك معنوی طوغری یول بولوب سلوك ایتمك . طریق حقده ثبات ایله كیتمك معناسنه‌در .

رَشاش، **رَشاشه** [ع] سرپنتی ، توز كبی اینجه جیسنتی یاغمور : (رشاشه پاش) = سرپنتی صاچیجی .

(رَشّ) = مایعی سرپمك معناسنه‌در : (رشّ كلاب) .

رَشح [ع] ترله‌مك ، صیزمق : (رشح بدن ، رشح سبو) .

« ابرجودنده‌در اول فیض كه رشحندن آنك »
« كل اولوب كورهٔ حدّاد كلستانه كلور »
(ندیم)

رَشحه [ع] صیزنتی ، طامله : (رشحهٔ قلم) ، (رَشحه پاش) = طامله صاچیجی : (رَشحه ریز) = طامله دوكیجی . جمعی (رَشَحات) :

« رشحاتی حرم جانه ویروب آب ایله تاب »
(جودت پاشا)

« عجب آب حیات اهل پرور در مدام اولسون »
« كه احیا ایلدی بر رشحه سیله بو دل وجانی »
(ندیم)

« رشحهٔ فیضنه ارباب فصاحت تشنه »
« كویا چشمهٔ الهام خدادر خامه‌م »
(رشید پاشا)

رَشف [ع] اصطلاح طبیدر . صوویی امه‌رك ایچمك ، مایع امه‌رك ایچلمك .

رَشك [ف] حسد ، قیصقانمه ، چكه‌مه‌مه . اصل ترجمه‌سی (كُونو) در . (رَشك آوَر) = حسد ایتدیریجی ، حسده‌دوشوریجی . (رَشكین) = حسود ، حسدایدیجی . § محسود ، حسداولنمش معناسنده‌ده استعمال اولنور : (رشك ارم ، رشك ملك ، رشك عالم :

« یاقوب برخاره برده اول رخ زیبایه رشكندن »
« كلك هر بركی برخار اولدی چشم باغبان اوزره »
(ندیم)

« ای دلبر دوشیزهٔ رشك آور حوران »
(زاری)

رَشیح [ع] تر : (رشیح بدن ، رشیح سبو) .

رَشید [ع] طوغری یوله هادی وامور مقدره‌سنده حسن التقدیر اولان معناسنده و (مرشد) مقامنده صفات الٓهیه دندر : (ربّ رشید ، الله رشید) § وجوه مصالحه واقف ، اموالنی ممنوعاته صرفندن ومصارفنده اسرافدن مجتنب عاقل ، بالغ كیمسه معناسنده . مستعملات شرعیه دندر . § طوغری یوله سلوك ایدن : (سالك رشید) .

« رشید وكاردان وهوشمند وصاحب تمكین »
« فضائل پرور وكامل پسند وعاقل ودانا »
(ندیم)

رَصّاد {[ع] رصد ایدیجی ، کواکبك حرکات وهیئاتی دقتله کوزله‌یجی . (راصِد) دن ابلغدر :

« کیمی صیاد ماهیدر کیمی رصّاد ماه اولمش »
(لا)

رَصاص {[ع] قالای دینیلن معدن : (رَصاصِ مُذاب) = اریدلمش قالای . (رَصاصِ اَبیَض) = اصل بیاض قالای . (رَصاصِ اَسوَد) = قورشونلی قالای . (رَصّاص ، رَصاصی) = قالایجی . کسر را ایله غلطدر .

رَصافَت ، رَصانَت {[ع] متین اولمق ، محکملك ، صاغلام و طیانقلی اولمه : (رصانت جدار ، رصانت بنا ، قلعه‌نك رصانتی) مادیاتده استعمالی غالبدر . برنجیسی نادراً ، ایکنجیسی دائما قوللانیلیر .

رَصَد {[ع] برشیئی کوز دیکوب کوزتمك ، برشی‌ اولصورتله کوزه‌دلك . اهل هیئتك حرکات کواکبی کمال دقتله کوزتمه‌لرنده اصطلاح اولمشدر : (رصد سیارات ، نجومك رصدی ، رصد کواکب) (رَصَدخانه) = آلات فنیهٔ مخصوصه ایله کواکبك حرکاتی ، احوال جویه‌یی کوزتمکه مخصوص محل . (رَصَدگاه) = نجومی رصد ایتمکه مخصوص محل ، قله . (رَصَد دوربینی) = آلت رصد ، اجرام سماویه‌یی ممکن اولدیغی درجه‌ده بیوك کوسترن آلت که فرانسزجه‌سی (تهلسقوپ Télescope) در .

« کوکب عالیسن ادراك ایله‌مز ارباب فن »
« اینسه‌لر وضع رصد تا طرح هامان اوستنه »
(ندیم)

« بویله رمز ایتمش آنی اهل رصد »
(وهبی)

رَصیف {[ع] طایانقلی ، صاغلام طاش تمل ، ریختم ، بنا : (رصیف الاساس ، رصیف البنیان) محکملك ، صاغلاملق معناسنه اولان (رَصافَت) دندر . (رَصف) = قالدیرم دوشه‌مك و (رَصَف ، رَصَفه) = قالدیرم ، قالدیرم طاشلری و (رَصیفه) = صو ایچنه یاپیلان سد ، ریختم معناسنه‌در . بونلر آز قوللانیلان الفاظدندر :

« قیلوب محفوظ باری کوهر ذات کرمکارین »
« مرصع افسر اقبالك اولسون مایهٔ رصفی »
(ندیم)

رَصین {[ع] متین کبی محکم ، طایانقلی ، صاغلام . بو چوق قوللانیلیر : (جدار رصین ، اساس رصین ، حصار رصین ، قلعهٔ رصینه) .

رَضاع
رَضاعَتْ } [ع] ممه‌دن سوت امك: (سن رضاع، مدت رضاعت، رضاع صبي) كسر (را) ايله‌ده لغتدر :

« زانولر بن ايله‌مش نهاده »
« تسهيل رضاع ايچون زمينه »
(معلم ناجى)

رَضِىَ } [ع] صيغهٔ ماضى . الله خشنود اولسون مقامنده جملهٔ دعائيه‌ده قوللانيلير : (رضى الله تعالى عنه) كبى.

رَضيعْ } [ع] سود قارداش § ممه امن چوجق. جمعى (رُضَعاء) .

رَطْبْ } [ع] ياش، نملى. (خشك) مقابلى: (ميوهٔ خشك) = قورى يمش (مَيْوَهٔ رَطْب) = ياش ، صولى يمش . (رَطْب و يابِس) ياش قورى ديمكدركه مناسبتلى ، مناسبتسز ؛ صاچه صاپان سوز حقنده ايراد اولنور . مؤنثى (رَطْبَه) در : (ثمرات رطبه) = ياش يمشلر. § نرم ، تازه ، ملايم : (جسم رطب). (رطب اللسان) = لسانى تازه ، ملايم سوزلى .

رَطْبَه } [ع] يونجه دينيلن اوت § بدنى تروتازه اولان دلبر، محبوبه. (رَطْب) ك مؤنثى اوله‌رق‌ده قوللانيلير .

رَطيبْ } [ع] ياش ، ايصلاق § تروتازه ، ملايم شى : (محل رطيب ، مكان رطيب ، جسم رطيب) .

رَعايا } [ع] (رَعيّه) نك جمعى . اورايه مراجعت اولنه : (ترفيه رعايا) .

« اهالى عزّ و دولتده ، رعايا امن و راحتده »
« هنر اربابى رفعتده جهان يكپاره نورانى »
(نديم)

رَعْدْ } [ع] كوك كورلتيسى : (رعد و برق) . (رعد انْداز) = كورله‌يجى، كوك كورلتيسى كبى دهشتلى سس ويريجى :

« ظن ايتمه رعد و برقدر ايتدى غلو »
« طوپ شنلكيدر حصارك اى ساقى بو »
(نديم)

رَعْشَه } [ع] (رعش) كبى تتره‌مه: (رعشهٔ دست) = ال تتره‌مه‌سى. (رَعْشه‌دار ، رَعْشه‌ناك) = تترك ، تتره‌يجى :

« بر رعشه‌دار اله طولو پيمانه ويرديلر »
(لا)

رَعْنا } [ع] كوزل ، لطيف ، خوش كورينن : (دختر رعنا ، كل رعنا) فى الاصل (رَعْناء) = بون ، چوليه ، سونه‌يه ، صالقيق خاتونه اطلاق اولنور . مترجم قاموس

دیبورکه (لسان شعراده محبوبه‌یی رعنا ایله توصیف استرخادن ناشی نهال تازه کبی تمایلی اعتباریله‌در). (رعنا معلوم‌مکز) طرزنده‌کی تعبیرات خاییده‌بی قوللانماملیدر :

« حبذا ساحه‌سرا کیم رنك وبوی نوبهار »
« کلشن بر فیضنك برغنچهٔ رعناسیدر »
(ندیم)

« بویدن خوش رنکدن پاکیزه‌در نازك تنك »
« بسله‌مش قوینده کویا کیم کل رعناسنی »
(وله)

رَعْی | [ع] اوتلاتمق ، اوتلادلمق : (رعی مواشی ، اغنامك رعي) اوتلامق معناسنی‌ده افاده ایدر.

رَعِیَّه | [ع] بر حکومتك تحت تابعیتنده بولنان کافهٔ ناس. (رَعِیَّت) طرزنده دخی قوللانیلیر. جمعی (رَعَایَا) در. (رَعِیَّتپرور) = تبعه‌سنی ترفیه وصیانت ایدن حاکم ، حکومت . (رَعِیَّتپرورانه) = حاکم عادل وحکومت عادله‌یه شایان صورتده : (ترفیه رعیت ، حمایت رعیه) .

« اول جسم پاکی جانی کبی ایلدی نهان »
« آسوده قیلدی حال سپاه ورعیتی »
(باقی)

رَغَائِب | [ع] (رَغِیبَه) نك جمعیدر. مفردی رغبتله ایسته‌نیلن شی || مقداری چوق عطیه معناسنه‌در. لکن نه (رَغِیبَه) طرزنده نه‌ده (رَغِیبَت) صورتنده قوللانیلماز. یالکیز جمعی مستعملدر: (لیلهٔ رغائب) = مفخر موجودات علیه اکمل التحیات افندیمز حضرتلرینه والدهٔ محترمه‌لری حضرت (آمنه) نك حامل قالدقلری شب متبارك که شهر رجبك ایلك جمعه کیجه‌سیدر. وجود قدسیت نمود جناب پیغمبریلری عطایای جزیلهٔ الٓهیه‌یه سبب محض بولندیغی اعتباریله بویله تسمیه قیلنمشدر . (رغایب) شکلنده یا کلش تحریر وتلفظ ایدلمه‌ملی .

رَغْبَت | [ع] میل قوی ایله دیله‌مك ، زیاده خواهش کوسترمك ، کوکل ایستکیله آرامق. (رَغْبَة) = خواهش دل ایله دیله‌مك صورتیله . جمعی (رَغَبَات): (رغبات عامه) .

« طبع کوهرباره ویرمش رغبتك فیض سخن »
« مهردر کیم پرتوین صالمش بدخشان اوسته »
(ندیم)

رَغْم | [ع] خوشنه کیتمیه‌جك ، چرکین و فنا کوریله‌جك بر فعل وحرکتی برینه کورلك ونسبت ایتمش اولمق ایچون بالالتزام اجرا ایتمك؛ برینك خوشلانمیه‌جغی، چرکین کوره‌جکی ایشی عنادینه ایشله‌مك که ترکجه‌ده (کورلك ویرمك، بورون سورتمك) تعبیر اولنور. (رَغْماً) = رغم اوله‌رق.

نسبت وعناد صورتیله: (رغماً علی أنفه) = کورلك ویرمك، کوستردیکی عظمتی تحقیر ایتمك ایچون ؛ تحقیر مقصدیله . (علی رغم العدو) = دشمنی کورلك ویروب تحقیر ایچون، دشمنك کورلکنه دیمکدر. (رغمیانه) = رغم صورتیله، کورلك ایچون یاپیلان حالات وحرکات:

« کل طوغرولم میکده یه رغمنه آنك »
« کیم باردیادن قد برکشته سی خمدر »
(رومی)

رَف [ع] لسانمزده تحریفله (راف) صورتنده قوللانیلیرکه اوستنه اوفاق تفك اشیا قونلق اوزره دیواره میخلانمش آتی دستکلی دوز تخته دیمکدر .

رَفاقت [ع] رفیقلك، یولداشلق، آرقداشلق : (رفاقتنده بولنانلره رفق و نوازشله معامله ایدردی) . (حسب الرفاقه) = یولداشلق حسبیله، آرقداشلق سببیله .

رَفاه، رَفاهت، رَفاهیت [ع] وسعت معیشت، وسعتلی دیرلك، بوللقله خوش کچینش: (حکومت سنیه‌جه تبعه ورعایانك دائما رفاه حاله مظهریتلری غایتله ملتزم اولوب ، بر پدر عیال و اولادینك رفاهیتنی تأمین ایچون چالیشیر ، حالت رفاهتده بولنانلرك فقرانی دوشونملری ذمت انسانیتلرینه مترتب بر وظیفه مهمه‌در) (رفاه) عربیده مستعمل اولیوب تصرفات عثمانیه‌دندر . (رفاهیت) ده (یا) نك تشدیدیله استعمالی غلطدر، دقت اولنملیدر .

رَفت [ف] کیتمه. (آمد) لفظیله برلکده قوللانیلیر . (آمد و رفت) = کلوب کیتمه. (رفتیه) = کمرك اصطلاحاتندن اولوب رسم اخراج معناسنده وضع و استعمال ایدلمش برغلط قبیحدر .

رَفتار [ف] صالنه‌رق ادالی یوریش، کوزل کیدیش :

« اهتزاز کدن ایدر تعلیم اطوار خرام »
« حسن رفتار اوکره‌نور آموشتابکدن سنك »
(محمود ندیم)

« رفتارینه بند اولدیغم آفت بودر ایشته »
(لا)

رَفته [ف] کیتمش، کچمش: (عمر رفته ، جنبش رفته) . (رفته رفته) = کیت کیده ، کیده کیده ، تدریج ایله . مکرر اوله‌رق استعمالی غالبدر . (نارفته) = کیتمه‌مش ، کیدلمه‌مش :

« بی محابا ره نارفته یه کیتمه‌مده نه وار »
« قهر خصم ایلمکه الده عصادر خامه‌م »
(رشید پاشا)

رَفْرَف | **رَفْرَفه** | [ع] پرده ، دوشه‌مه يا ييله‌جق يشيل بز ؛ اينجه ، نازك قماش § هر شيئك كنارلرندن صارقان فضله‌سى ، صاچاق § بساط ، دوشك ، دوشه‌مه § قوشى چوق چيرپان § داللرى صالقم صالقم اولان لطيف آغاج . (رَفْرَفه) = خاصةً قوش قانادلرينى اويناتمق ، ياىمق معناسنى‌ده افاده ايدر . جمعى (رَفارِف) در .

رَفْض | **رَفَض** | [ع] ترك ايله‌مك ، طريق حق براقمق . وقتيله طائفهٔ شيعه‌دن (زيد بن على بن حسين بن على المرتضى) رضى الله عنهم حضرتلرينى سبب ناحق ايله ترك ايدنلره (رافِضه) اطلاق اولنمشدركه نسبتنده (رافِضى) ، جمعنده (رافِضيون) دينيلير . (رَفَض) = آنلرك مسلكنه سلوك ايتمك ديمكدر .

رَفْع | [ع] يوقارى قالدرمق ؛ قالديرلمق : (والده‌سى قوللرى رفع ايده‌رك چوجغه طوغرى قوشدى) ، (رفع صدا) = سسى يوكسلتمك ، ديك سس ايله باغيرمق . (رفع عيسى) = حضرت مسيحك كوكه قالديرلمسى . (رفع درجه) = مرتبه‌يى يوقاريلاتمق يوكسلتمك § قالديرمق ، قالديرلمق ؛ كيدرمك ، كيدرلمك : (رفع جدال ، رفع نزاع ، بولنمزلغك رفعى ، فلانك محاكمه‌سى بالاجرا رتبه‌سنك رفعنه قرار ويرلدى ، رفع زوائد) § بر كلمهٔ معربه‌نك آخرنده‌كى حرفى (ايكى اوتره) دينيلن صورتده اوقومق : (كلمه‌نك نصب ورفعى) مثلا (سورهٔ يس) ده وارد اولديغى وجه ايله (عَذابٌ اَليمٌ) كبى .

« آنى رفع ايله مكدر نيت پاك همايونى »
« همان آنجق رسول اكرمه اكرام وحرمتدر »
(نديم)

رُفُو | [ف] ياما ، اورمه ، اوركو . (رُفوگر) = اوريجى ، اوركوجى :

« رفوى عافيت چاك كريبانله دشمندر »
(نابى)
« اول مغبچهٔ فروه فروش دلجو »
« عاشقلرينك ايتمه‌ده زخمينه رفو »
(نديم)

رَفيع | [ع] عالى ، يوكسك ، يوجه : (جدار رفيع ، حصار رفيع ، قلعهٔ رفيعه ، رتبهٔ رفيعه) (رفيع القدر) = قدر ومنزلتى بيوك ، يوجه اولان :

« خاك در رفيعك ايله ايتسه اكتحال »
« چشمان نوره شعشعهٔ فرقدان ويرر »
(نديم)
« هر برى اولشكن اول باب رفيعك چاكرى »
(وله)

رَفِيق [ع] يولداش، آرقداش: (رفيق شفيق، رفيق حج)، جمعی (رُفَقا)در. جمع دیکری اولان (رِفقه) قوللانيلماز.
« برمناسبجه رفيق ايله كيررسه‌ك قايغه »
« شوقله قوللانيرز غيرى بزمدر ايام »
(نديم)

رَقّ [ع] كاغد يرينه اوزرينه يازى يازيلان اينجه درى، جيلان دريسى كه « تِرشَه » دينيلير. فرانسزجه سى (Parchemin — پارشومن) در. لسانمزده (تِرشَه) و (رَقّ) لفظلرى وار كن (پارشومن) لفظ فرانسويسنى استعمال ايله‌مك لسانه خيانت ايتمكدر.

رَقابَت [ع] فى الاصل كوزله‌مك، كوزتمك معناسنه‌در. اليوم لسانمزده ديكرينه ضدّ كيدوب كندى ايشنى ترويجه چاليشمق، باشقه‌سنك كار ومنفعتنى منع ايله كندى كار ومرامنى استحصاله چاليشمق معناسنده قوللانيليركه تحصيل مرام وتأمين منفعت ايچون باشقه‌لريله ياريشمق ديمكدر: (حسب الرقابه) = رقابت حسيله، رقابتدن طولايى.

رَقّاص [ع] رقص ايديجى، اويناييجى، كوچك § آصمه، اوتوزتمه ساعتلرك ايچنده ايكى طرفه حركت ايدن كفچه شكلنده‌كى آلت مخصوصه: (رَقّاصِ معدِّل، رَقّاصِ مُعَوِّض) = ساعتك آلت مخصوصه‌سى معناسنده اصطلاحات فنيه‌دندر.
« رقاصى تماشا ايدرز ساعتمزده »
(سيد وهبى)
« رقاص بوحالت سنك اوينوكده‌ميدر »
« عاشقلرينك كناهى بوينوكده‌ميدر »
(نديم)

رَقَبَه [ع] بويون، انسه كوكى: (ضرب رقبه) § قول، كوله، جاريه: (اعتاق رقبه، فك رقبه، تطييب رقبه) جمعى (رَقَبات).

رَقْص [ع] صيچرايوب اويناماق: (اوكوزلى رقص ايدركن كوزملى، رقص صبيان، رقص نسوان). (رَقص كُنان) = رقص ايده ايده، رقص ايده‌رك، رقص ايديجى:
« طوروب اماكه ينه رقصه سرآغاز ايديجك »
« دشت وهامون كورينور چشمنه نوك سوزن »
(نديم)
« نشوه‌سندن رقصه باشلار ساغر صهبا كبى »
(وله)

رَقْصان [ف] رقص ايديجى، ايدن، اوينايان. تصرفات فارسيه‌دندر.

رَقَم [ع] حسابده قوللانيلان عدد اشارتى: (٩) رقمى، (٧) رقمى كبى. (رَقَمزَدَه) = يازلمش.

(رَقَمزَن) = يازيجى. || (رقم قويمق) = برشيئك اوزرينه اعداد ايله اشارت ايتمك ديمكدر. مصراع آتيده كورولديكى وجهله بعضاً بومعناده دخى قوللانيلمشدر:

« بن شبنم اشكم دوكه‌يم سن رقم ايله »
(صبرى)

« خامهٔ معجز رقمله ايلدم بر بر حساب »
« كلدى بيك يوزقرق لفظ نصرله فتح قريب »
(نديم)

رَقيب | [ع] ديكرينك كار و منفعتنى منع ايله كندى ايشنى ترويج ايتمكه چاليشان، تحصيل مرام ايچون باشقه‌سنه انكل اولان. جمعى (رُقَبا) در. بعضاً اسلوب فارسيده (رَقيبان) طرزنده دخى جمعلنير:

« انصاف اولنسه بزده رقيبك رقيبى يز »
(نابى)

« نقاب ايله كوره‌مزكن بز آنى واحيفا »
« رقيب اوكردن سيمينى بى‌نقاب قوقر »
(نديم)

§ حافظ، حفيظ معناسنده جناب حقه‌ده اطلاق اولنور. اسماء الحسنادندر:

« بعد ذا الرقيب اولور املا »
« كه حفيظ بليغـدر مولى »
(شاكر احمد پاشا)

رَقيق | [ع] رقتلى، يوفقه، اينجه: (رشتهٔ رقيق، شعر رقيق، قلب رقيق). (رقيق القلب) = كوكلى رقتلى، باغرى يوفقه:

« انسان آنكا ديرلركه ايده قلب رقيق »
« آلام بنى نوعى ايله كسب ملالت »
(لا)

رَقيمه | [ع] يازلمش كاغد، مكتوب: (صاحب رقيمه. حامل رقيمه).

رَگ | [ف] طامار. (رگ جان) = « حبل الوريد » ياخود « باب الكبد » ديدكلرى شريان. شاه طامارى. (رگزن) = طامار اوريجى، فصاد، قان آليجى. § اصل، نسب، صوى: (بدرگ) = نسبى بوزوق، صويى فنا:

« طرفه سحر ايتمش زمين عارض كاغلفنه »
« برچمنزار ايله‌مش پيدا رگ فيروزه‌دن »
(نديم)

رَكاكَت | [ع] ضعيفلك، كوكشكلك، اكريلك؛ سوزك ربطسز وقصورلى اولمسى، ديل طوتقلغى: (ركاكت طبع، ركاكت عباره، ركاكت لسان، كلامنده ركاكت وار).

رَكز | [ع] يره صانجيمق، صاپلايوب ديكمك؛ صاپلانوب ديكلمك: (ركز خيام، ركز علم، ديركك ركزى، مزراغك ركزى).

رَكعَت | [ع] نمازده ركوعى حاوى اولان هرقسمه مخصوصه يه اطلاق اولنور. فى الاصل بيرلكدن بل اكلمك، بوز اوستى قاپانمق معناسنه‌در. تثنيه‌سنده (رَكعَتَين)

وجمعنده (رَكَعات) دينيلير . كسر (را) ايله غلطدر : (ركعت اولى ، ركعت ثانيه ، صلاة الجمعه ايكي ركعتدر)

رَكيكْ { [ع] ركاكتلى ، قصورلى ؛ طوتوق ، پلتك : (نظم ركيك ، كلام ركيك ، الفاظ ركيكه) (ركيك اللسان) = ديلى طوتوق ، پلتك .

رَكينْ { [ع] ارتفاعلى ، يوجه ، يوكسك ، § وقارلى ، تمكينلى :

« شفاى صدر دولت قوّت بازوى امنيت »
« اساس معدلت ركن ركين دولتِ عظما »
(نديم)

رَمْ { [ف] اوركمه . تركيب ايله قوللانيلير : (رَمكَرده) = اوركمش : (اسب رمكرده ، غزال رمكرده) .

رَمادْ { [ع] آتشك كولى . (رَمادى) كول رنكنده ، كول رنكلى : (قماش رمادى) .

« يازسه‌لر روضه‌سنك نامنى آتشدانه »
« زير آتشده اولور برچمن سبز رماد »
(نابى)

رَمّالْ { [ع] رمل دوكن ، رملجى ؛ اوائلده قوم ، اليوم كاغد اوزرينه برطاقم نقاط وخطوط ياپوب كويا كشف مغيّباته موفق اولان يالانجى آدم :

« بن نكته شناسم بنى رمّال مى صاندك ؟ »
(خيالى)

« ديدهٔ عاشق مفلس كه خط وخالده‌در »
« چشم نكبت زده‌در صفحهٔ رمالده‌در »
(نابى)

رَمَدْ { [ع] كوز آغريغى ، كوز آغريسى . اصطلاح طبجه كوز قاپاغنى داخلاً ستر ايدن اورتينك التهابى ديمكدر :

« ديدهٔ كلكون بياض صانمه سرخ ايتمش رمد »
(نديم)

رَمْزْ { [ع] سرّاى كيزلى ، اشارت صورتيله آكلاتمق ؛ كيزلى وقاپالى معنالى سوزلرله سرّاى افاده ايتمك . (رمز آشنا . رمزشناس) = معناسى كيزلى اولان سوزلرله اشارتلرك مفهومنه واقف آدم :

« كيم درك ايدر آنى كه اوله ذاتنه معلوم »
« رمز كتب مدرسهٔ عالم بالا »
(روحى)

رَمَضْ { [ع] اصطلاحات طبيه‌دندر . كوزده پيدا اولان چاپاق ديمكدر .

رَمَضانْ { [ع] سنهٔ قمريهٔ هجريه‌نك طوقوزنجى آيى ، اوروج طوتيلان عربى آينك اسمى :

« رمضان آيى كله آچيله جنت قاپوسى »
(فضولى)

« پاسبان ويردى قدوميله جواب اَيله‌ينه »
« رمضان كلدى مى آيا ديه‌رك استفهام »
(نديم)

رَمَقْ { [ع] وجودده قالان بقيهٔ حيات . § بك جزئى ، غايت‌له آز مقامنده ده قوللانيلير . بو معناده (قالمق) ماده‌سيله استعمال اولنور: (بعره‌دن اوقدر صارقشيدى كه باش آشاغى دوشمه‌سنه رمق قالمشدى) . (سَدِّ رَمَق) = اوليه‌جك قدر آز يمه ، جزئى آزوق :

« جسم منحوس عدوده قالمدى جاندن رمق »
« ديكله قيلدم ايكى تاريخمده ذكر ماسبق »
(سرورى)

رَمْل { [ع] قوم : (رمل نهر ، رمل وادى) § كويا بر طاقم نقاط وخطوط ايله كشف غيب ايتمك صنعت وعلم غريبى : (رمل دوكمك) = او صورتله كشف راز ومرامه چاليشمق . جمعى (رِمال) .

« قضاى رمله ده رمل ايله فهم ايدوب قرابختن »
« يقايى آلدى حيفا غزه‌دن كچدى او نصرانى »
(واصف)

رَمَل { [ع] فن عروضده بحر مخصوصه اطلاق اولنور كه الق كره (فاعلاتن) دن مركبدر .

رَمَنْدَه { [ف] اوركيجى ، اوركك . (رمان) ده عين معنايه لغتدر : (رخش رمنده ، اسب رمان) .

رَمه { [ف] سورى : (رمهٔ غزال ، رمهٔ پيل ، رمهٔ شغال) .

رَمِيدَه { [ف] اوركمش ، چكنمش : (غزال رميده ، دل رميده) .

« نقش ايله اى مصور حسن جمال يارى »
« آهوى چشم شوخن اما رميده كوستر »
(نابى)

رَمِيم { [ع] چوريمش ، چوروك . اكثريا كميكه وصف اوله‌رق قوللانيلير : (عُظم رميم ، عظام رميمه)

« فيض الطافيله بولسه تربيت عظم رميم »
« خرم وسرسبز اولور شاخ كل زيبا كبى »
(نديم)

رَنْج { [ف] علت ، محنت ، اضطراب . آغرى ، صيزى : (رنج دل ، رنج درون ، رنج شديد ، رنج فراق ، رنج عشق) .

« آسان دكل اول شوخى عزايمله‌ده تسخير »
« تأثيرلى نيرنج دخى بى رنج بولنماز »
(نديم)

رَنْجْبَرْ { [ف] باغ وترلا ، چفت وچبوق ايشلرنده ، ياپولرده كونده‌لكله قوللانيلان آدم . (رَنْجْبَرلِك)= ترلا ، چفت چوبوق ايشچيلكى .

رَنْجِش { [ف] صيزلانش ، اينجينمش ؛ آزار ، كدر :

« بيتاب وطاقت ايتدى بنى رنجش خمار »
« برباده صوك فقيركه ساقى صوابدر »
(هرسكلى حكمت)

رَنْجُور { [ف] كدرلى ، دردلى ، مريض ، مضطرب .

(رَنجُوری) = دردلیلك ، كدرلی اوله ، خسته‌لق : (دل رنجور ، رند رنجور) (رَنجَه) = خسته ، دردلی || اذیت ، محنت معنالرینی افاده ایدر :

« سوء ظن ایلیه‌مم غیریلره جانانم »
« درد عشقکله ندیما هله رنجور کبی »
(ندیم)

رَنجیده | [ف] مکدر ، اینجنمش : (مرد رنجیده ، دل رنجیده ، رنجیده خاطر) . (رَنجیدگی) = كدرلی اولمق ، رنجیده‌لك :

« رنجیده اولور دیدهٔ خفاش ضیادن »
(لا)
« ایلدك نیله‌یم آخر بنی رنجیدهٔ خار »
« واصف »

رَندَه { [ف] بو اسمله معروف آلت مخصوصه‌در كه انواعی واردر . یونتمق ، قازیمق ، صییرمق معناسنی افاده ایدن (رَندیدَن) مصدرندندر كه صییریجی ، قازیجی ، یونتیجی آلت دیمكدر : (صوغان رنده‌سی ، تخته رنده‌سی ، رنده انفیه ، اوزون رنده ، دیشلی رنده) . (رنده‌له‌مك) = تخته‌یی دوزلتمك ، دوزله‌مك || نباتات و سائره‌ده اوفالتمق ، اوفالامق . (رَندیدَه) = دوزلدلمش ؛ اوفالدلمش : (تختهٔ رندیده ، پیاز رندیده) .

رَنك { [ف] بویانك كورینشنده‌كی كیفیت ، موجوداتك عكس ضیا وساطتیله قوهٔ باصره‌یه عرض ایتدیكی چشید كه تعریف مجملی بر نسنه‌یی كورینشده آخر نسنه‌دن فصل وفرق ایدن حالت دیمكدر . (رنك ویرمك) = بویامق || آچیغه چیقارمق ، میدانه وورمق (رنك ویرمه‌مك) = كتم ایتمك ، آكلاتمامق . (رَنكا رَنك) = چشید چشید رنكلی ، درلو درلو بویالی (رَنكامیز) = قوبو ، آچیق درلو رنكلی دیمكدر :

« رنك رخسار یكه كلكون دیدیلر »
(لا)
« رنك رخسارك كبی هر رنكنك حیرانی‌یم »
« وجه باقینك بو حیرتكهده یوزبیك رنكی وار »
(معلم ناجی)
« چهره‌سندن رنكی پرواز ایله‌مش صانمه شفق »
« هیبت اجلالی دوشمش مهر رخشان اوستنه »
(ندیم)

§ حیله ، مكر ، كوز بویامه : (رَنكاوَر) = حیله‌كار ، خدعه‌جی ، كوز بویایجی :

« بلبل شوریده‌یه كللر عجب رنك ایتدیلر »
(باقی)

§ طرز ، صورت : (ایشك رنكی دكیشدی) . (رنك مسئله‌یه نظراً شویله اوله‌جق) . (رنكدن رنكه كیرمك) = صورتدن صورته ، طرزدن طرزه منقلب اولمق ، دكیشمك .

رَنكین { [ف] بویالی ، رنكلی : (قماش رنكین ، قرطاس

رنكين) § كوزل ، لطيف ، طبعه خوش كورين : (شعر رنكين ، بيت رنكين) :

« بر اهل سخن كه ايده تحسين »
« بيك جرخ ذكر اويت رنكين »
(شيخ غالب)

« معنى رنكيننه هربيتى كويا سلسبيل »
(نديم)

رَنين { [ع] جاڭقيرمه ، باغيرمه ، ايكلمه ، ايكلتى . اكثريا حيوانات حقنده مستعملدر : [رنين اسب تازى ، رنين دب] .

رَوْ { [ف] كيتمك ، يوريمك معناسنه اولان (رَفتَن) لفظندن صيغهٔ امر واسم فاعل مرخمدر . لسانمزده تركيب ايله كيديجى معناسنده قوللانيلير : (پيشرَوْ) = اوكده كيدن ، ايلروده يورين ‖ موسيقىٔ شرقيده اصل مقامدن اول چالنان نغمهٔ مرتبه يه اطلاق اولنور . (راهرَوْ ، رهرَوْ) = يول كيديجى ، يوله كيدن . (تيزرَوْ) = عجله يوريجى ، چابق كيدن . (آهسته رَوْ) = ياواش كيدن ، ياواش يورين . (قلمرَوْ) = بر حاكمك نفوذى جارى اولديغى دائره ، اولكه ديمكدر .

رَوا { [ف] جائز ، لايق . فارسيده (حاصل) معناسنده ده قوللانيلير : (كامروا) كبى كه مرامى حصول بولمش ، نائل مرام اولمش ديمكدر .

فضولينك شو جمله سنده هرايكى معناده قوللانيلمشدر : [بو برات ايله حاجتم روا قيلمغى روا كورمزلر .]

« يان ويروب اى مهلقا قاچه بو غمخواردن »
« آتش هجرانكه يانمغه كورمه رواى »
(شاهينكراى)

« نامى كبى اولمشدر اوهم سعد هم آباد »
« استانبوله سرمايهٔ فخر اولسه روادر »
(نديم)

رَوابِط { [ع] (رابِطَه) نك جمعى . اوراپه باقه لى : (روابط وضوابط ، روابط قويه) .

رَواتِب { [ع] معاش ، وظيفه ، تعيينات معناسنه اولان (راتِبَه) نك جمعى . (راتِب) كلمه سنه مراجعت اولنه :

« وظائفم در انعام كبريادندر »
« رواتبم نم مطبخ قضادندر »
(نابى)

رَواج { [ع] مادى ، معنوى بر نسنه نك سوروملى ، كچمى : (رواج متاع ، رواج معارف) .
(رَواجدار) = رواجلى ، سوروملى .
(بى رَواج) = رواجسز ، سوروسز :

« پادشاهم ايكى شاعر درويرن نظمه رواج »
(نديم)

رَواح { [ع] زوال شمسدن آقشامه قدر اولان زمان ‖ آقشام ، غروبدن صوكره اولان وقت : (صباح و رواح) .

رَواعِد [ع] (راعِدَه) نك جمعی: (رواعد مدهشه) .

« راعد » ماده‌سنه باقكز .

رَوافِض [ع] (رافضه) نك جمعی . (رافِض) و (رَفض) ماده‌لرینه مراجعت ایدلی .

رَوان [ف] یوریبجی ، کیدیجی ، آقیجی معنالرنده قوللانیلیر: (آب روان) = آقیجی ، آقار صو. (رهروان) = یوله کیدیجی ، یولجی. (تختروان) = یوریبجی ، کیدیجی سریر دیمکدرکه ایچنه یولجی اوتوروب ایکی جانبنده‌کی درت اوزون قوللری یا ایکی حیوانه ربط اولنه‌رق ویاخود ایکی آدم طرفندن طوتیله‌رق کوتوریلن بر نوع آرابه :

« اماکه‌صکره‌بویله‌سراپا زبان‌اولوب »
« قطعی جوابی تیغ چو آب روان ویرر »
(ندیم)

« همان اول دمده اول کوه‌کران عالم هیجا »
« روان اولدی مثال آب دریایه صلابتله »
(قالیون حقنده — ندیم)

رَوان [ف] نفس ناطقه ، روح مجرد ، جان . (رَوان بَخش ، رَوان بَخشا) = جانلاندیریجی ، جان باغشلایبجی || برنجیسی فارسیده (روح القدس) معنامنده مستعملدر:

« بردم کلورکه لطف روان بخش آصفی »
« دلده هزار مژده‌ٔ امید جان ویرر »
(ندیم)

« مرغ روانی کوکلره ایردی هماکبی »
« قالدی حضیض خاکده برایکی استخوان »
(باقی)

رَوانَه [ف] یوریبجی ، کیدیجی ، آقیجی . اکثریا (اولمق) ماده‌سیله مستعملدر :

« کزمك هوسیله خانه خانه »
« اول پیر ایله اولدیلر روانه »
(فضولی)

رَوانی [ف] فی‌الاصل رواجلی ، رغبتلی ، دکرلی معناسنه‌در. معنای معروفی ایرمکدن مطبوخ برنوع طاتلی دیمکدر . وقتیله بو طاتلی‌یه زیاده رغبت اولنه‌رق رواجلی طوتلمش اولمسی سبب تسمیه اولسه کرکدر . یوقسه روسیه‌ده قره‌باغ ایالتنك مرکزی بولنان (رَوان) شهرینه منسوب دیمك میدر؟ هرنصل اولورسه اولسون اشبو لفظك — بعض لغت کتابلرنده کوستردیکی وجه ایله — (رَونَحی) کلمه‌سندن محرف اولمسی پك مستبعددر. (رَوانی فروش)=روانیجی ، روانی صاتان :

« درویش مصطفای روانی فروش کیم »
« روح روانی شاداوله اهل وفا ایمش »
(تاریخ وفات — پرتو)

« تذکیرایچون قح روان نعمتی شکرین »
« مجلسده کرك کیم کله حلوا وروانی »
(ندیم)

رَواهى [ع] بال آریسی مناسنه اولان (راهبه) نك جمعی:

رَوایِح [ع] قوقو معناسنه اولان (رائحه) نك جمعی ماصلی همزه ایله (روائح) در: (روایح طیّبه، روایح لطیفه).

رَوْح [ع] راحت، انشراح، صفا: (رَوْحِ رُوح) = صفای جان، جان راحتی. (رَوْحُ الله) = رحمت الهیه. § خفیف، سرین اسن روزكارك وجوده ویردیكی خوشلق: (رَوحِ صبا، رَوحِ نسیم).

رَوْحانى [ع] راحت، فرح ویرن؛ طبعه خوش كلوب كوكل آچان. اكثریا مقام ومكانه وصف اوله‌رق قوللانیلیر: (جامع رَوْحانی، جای رَوحانی، قصر رَوْحانی، كاشانهٔ رَوْحانی). [رَوْحانیّت] = روحانیلك، راحتلك، فرحلی وصفالی اولمه. (رَوْحانیّتلو) = فرحلنمش، كوكل آچیجی، خوش.

رَوْزَن [ف] پنجره. (رَوْزَنه) = پنجره قانادی:

« غیبری وقت اولدی كه دربسته اولوب كاخ دوات »
« قصر دلده صر بالایه آچلسون روزن »
(ندیم)
« آچوب روزنلرین كاهیجه جانان كوستركندین »
« امید وصل ایله چاك كریبان كوستركندین »
(وله)

رَوِش [ف] طرز، اسلوب، طور، طوتوم، كیدش: (روش احوال، روش افاده).

« رتبه شناس روش ساده‌یم »
(معلم ناجی)

« او جلوه‌لر اوروشلر مدد اوجنبشلر »
« او غمزه‌لر اوباقشلر اونركس پرخواب »
(سیرتی)

رَوْضَه [ع] صولو، صو یاتاغی اولان محل، چنلك، چایرلق، باغچه: (رَوْضَهٔ رِضوان) = جنّت، آخرتده مؤمنلره موعود الٰهی اولان مكان نشاط ابدی. (رَوْضَهٔ مُطَهَّرَه) = خاتم الانبیا علیه اكمل التحایا افندیمز حضرتلرینك مدینهٔ منوره‌ده كائن قبر مقدسلری. جمعی (رَوْضات، رِیاض) در:

« روضهٔ خاك درك باغ دكل جنّتدر »
« كیم كه جنّت دیلر اول روضه‌ده مأوی ایلر »
(فضولی)

« زیارتگاه سرخیل ملائك روضهٔ پاكك »
« طواف درگهكدر حجّ اكبر یارسول الله »
(واصف)

رَوْغَن [ف] یاغ: (روغن زیت، روغن ساده، روغن گل)، (روغن خوش) = صوصام یاغی، شیرلغن دخی دیرلر كه « شیرِ رَوغَن » دن غلطدر. بوكلمه اسانمزده

ضم (را) ايله معروفدر . (روغني) = خيري ياغله يوغرولمش بوغاچه ، چورك ، ايرميك حلواسي || ياغجي ، ياغ چيقاريجي || اوستي ياغ كبي قايجي ، پارلاق شي ، سياه دري . (روغنين ، روغنينه) = قاضي لقمه‌سي ، خيري ياغلي طاتلي كوزلمه ، بوغاچه .

« رنك رنك ايتدي چراغنده‌كي پرتو بزمي »
« مغز طاووسدن آلمش كبي طبعم روغن »
(نديم)

رؤف { [ع] پك اسيركه‌ييجي ، زياده آجيوب مرحمت ايديجي . اسماء الحسنادندر . حق الهيده‌ده استعمال اولنور : (ربّ رؤف ، عبدالرؤف) .

رونده { [ف] كيديجي ، كيدن . اكثريا (آينده) لفظيله برلكده قوللانيلير : (آينده‌ورونده) = كلن كيدن .

رونق { [ع] لطافت ، طراوت ، پارلاقلق ، خوشلق ، نظره ايي كورينش : (رونق ربيع ، رونق شبابت ، رونق جمال ، رونق سور) .

« هميشه تا قماش زركش وصف كرمكارك »
« ايده لبريز رونق دستگاه شعروانشايي »
(نديم)

روي { [ع] علم عروض اصطلاحاتندندر . قافيه‌نك حرف اصلي اخيري اولان و يا حرف اصلي اخير منزله‌سنده بولنان حرف ديمكدر .

رويت { [ع] طوغري‌وايي تفكر ، ملاحظه ايتمك ؛ كركي كبي دوشونمك : (فلان درايت ورويتله متصفدر) .

ره { [ف] (راه) ك مخففيدر . اورايه مراجعت ايتملي . (رهياب) = يول بوليجي ، يولنه ايريجي :

« كيم اولور زور ايله مقصودينه رهياب ظفر »
« كلور البته ظهوره نه ايسه حكم قدر »
(واصف)
« ره معراج عشقكده اميد پاي بوسكله »
« مثال ريك پامال براقم يا رسول الله »
(وله)

رها { [ف] خلاص ، قورتله . (رهايي) ده دينيلير . (رهاياب) = قورتيليجي ، قورتيلان (رها يافته) = قورتلمش .

رهابنه ، رهابين { [ع] خرستيان پاپاسي ديمك اولان (راهب) ك جمعي . پاپاسلر : (رهابنه كنيساي قامه ، قاتوليك رهابيني) .

رهبانيت { [ع] راهبلك ، پاپاسلق : (طريقهٔ رهبانيت) . فخر عالم صلى الله عليه وسلم افنديمز حضرتلري (لارهبانية في الاسلام) حديث شريفي ايله نهي بيورمشلردر .

رَهْب { [ع] قورقو ، زیاده قورقو . (خَوْف) کبی

اکثریا (هَراس) ایله برلکده قوللانیلیر : (رهب وهراس ناس) .

رَهْبَت { [ع] شدتله قورقق ، بیلوب چکنمك . اکثریا

(رغبت) مقابلنده استعمال اولنور : (بهشته رغبت ، دوزخدن رهبت ایدن طریق حقدن آیرلماز) . (رَهْبَة) = قورقه ، چکنمه صورتیله . جمعی (رَهَبات) .

رَهْبَر { [ف] یول کوستریجی ، قلاغوز . (رَهْبَرِی) =

رهبرلك ، قلاغوزلق :

« هرنه سویه عزم ایدرسه اوله نصرت رهبری »
« هرنه جایی قیلسه مأوی بوله شوق وراحتی »
(واصف)

رَهْپیما { [ف] یول اولچیجی ، (رَهْپیمایی) = یولجیلق .

رَهْرَو { [ف] یوله کیدن ، یولجی ، سالك . (رَهْرَوی) =

یولجیلق . (راهرو ، رَهْرَوان) = طرزنده ده قوللانیلیر :

رَهْزَن { [ف] یول اوریجی ، حیدود ، خرسز .

(رَهْزَنی) = حیدودلق ، خرسزلق .

رَهْگُذار
رَهْگُذَر { [ف] کچه جك یول ، کچید . (راهگذار ، راهگذر) صورتلرنده دخی استعمال اولنور :

« بورهگذرده هزاران سلام آلیر بولنور »
(نابی)
« کنار صفه سی ذوق وصفایه مسکن آرام »
« درونْ روزنی باد صبایه رهگذار اولدی »
(واصف)

رَهَل { [ع] اصطلاحات طبیه دندر . وضع حملی متعاقب ظهور

ایدن صولق . (غشاء رَهَل) = جنین ایله صولق محفظه سی اولان اورتو . (رَهْلَه) = شیشکینلك .

رَهْن { [ع] اودنج ویا عاریت آلنان پاره ویاخود اشیایه قارشو

ویریلن شی که فارسیسی (گِراو ، گِرو) ترکجه سی (طوتو) در . تعریفات فقهیه سنه واقف اولمق ایسته ینلر مجلهٔ جلیله نك قسم مخصوصنه مراجعت ایتملیدرلر :

« جوهر عقلی ویردم رهنه »
(فاضل)

رَهْنُما { [ف] یول کوستریجی ، قلاغوز ، دلیل : (رهنمای

سیّاحین)

رَهْنُمون
راهْنُمون { [ف] یول کوستریجی ، قلاغوز . (رَهْنُمونی) = قلاغوزلق :

« آه بیلم نیایم یوق برموافق رهنمون »
(فضولی)

« وادیٔ حیرتده قالدم بولمدم بر رهنمون »
« یاربی پروا فلك بی‌رحم دوران بی‌سکون »
(عطایی)

رَهْنَوَرْد [ف] یولی طی ایدن، یولجی . (نُوَرْد) = طی ایتمك ، دورمك ، بوكمك كبی معنالری افاده ایدن (نَوَرْدِیدَنْ) مصدرندن مشتقدر.

رَهِینْ [ع] رهن ایدلمش ، رهن قونولمش : (مال رهین ، ملك رهین) (رَهِینَه) ده بومعنایه لغتدر. § قرین ، یقین مقامنده دخی قوللانیلیر : (صورت معروضه رهین جواز كوریلورسه ، بو معامله رهین تقدیر بیوریلورسه) ، (رهین ایقان ، رهین اطلاع ، رهین اذعان).

« جبیننده نور اصالت مبین »
« تکیننده فرو جلالت رهین »
(ندیم)

رَیَاحِینْ [ع] (رَیْحَان)ك جمعی . كوزل قوقولو فسلكنلر : (شم ریاحین) .

رَیَّانْ [ع] سیر آب ، صویه قانمش اولان :

رَیْبْ [ع] برماده‌ده ، برنسنه‌ده بر حالت توهمیله حاصل اولان شك ، شبهه ، كمان . (بِلاَرَیْب) = شكسز ، شبهه‌سز دیمكدر § (رَیْب المنون) تعبیرنده كورلدیكی وجه ایله « رَیْب » وقعه ، حادثه معناسنی دخی افاده ایدر. (مَنُون) دهر دیمكدر :

« مرآت جمال شاهد غیب »
« اول حوض جلی ایدی بلاریب »
(شیخ غالب)

« بنی آواره قیلدی ریب منون »
« خانمانم خراب ، بغرم خون »
(معلم ناجی)

رَیْحَانْ [ع] كوزل قوقولو (فسلكن) دینیلن بر نوع نبات. (رَیْحَانَه)= بردسته ، بر طوتام فسلكن : (كل وریحان) § رزق ، یچینه جك شی : (رَوْح و رَیْحَان) = راحت ورزق . جمعی (رَیَاحِین) .

« خطك كه رشك فصل بهاران اولوب كاور »
« سرمایه بخش سنبل وریحان اولوب كاور »
(ندیم)

رَیْعَانْ **رَیَعَانْ** [ع] هر شیئك اولی ، تازه حالی : (ریعان شباب) = كنجلك چاغی ، § هر شیئك بركتلی اولەسی ، آرتمەسی : (ریعان محصولات ، ریعان مزروعات) .

﴿ رِ ﴾

رِئَه [ع] آق جکر. (رئوی) = آق جکره دائر، عائد. (رِئَتَين) = ایکی آق جکر یعنی آق جکرك صاغ و صول طرفده بولنان قسملری. (ذاتُ الرِئَه) = آق جکر اجزاسنك التهابیله پیدا اولان بر مرض مدهش. (سِلُّ الرِئَه) = ورم دینیلان علت وخیمه ، (حَشِیشَةُ الرِئَه) = جوان پرچمی ، جکر اوتی . جمعی (رِئات) .

رِبا [ع] اودنج ویریلن آقچه ایچون مقدار مشروعدن زیاده آلنان فائض ، نما، (رِباخوار، رِباخور) = معامله جی ، فائضجی.

رِباط [ع] باغ ، بند ؛ برشی باغلانه جق ایپ کبی نسنه : (رباط عشق ، رباط محبت ، رباط مودت) § تکیه ، خانه ، قوناق ، خان ، کرلی بنا : (رباط خراب ، کهنه رباط دهر ، رباط عالم). (رِباطی) = اوطه باشی ، خانجی . بومعناده جمعی (رِباطات) . § اصطلاح طبیه اعضای داخلیه یی برنده ومفاصلی محورنده ثابت قیلان بیاض ، صاف ، یومشاق واکیلوب بوکلمکه مستعد اولان مختلف الاشکال لیفی و غشائی باغلرك هر بری دیمکدر ، بومعناده جمعی (اَرْبِطَه) در:

«رباط کهنه دنیایی قیلدی لطف له تجدید»
« اولوب رأی رزینی کارساز ملت بیضا »
« ندیم »

رِبح [ع] تجارتده حاصل اولان نفع ، فائده ، کار، قازانج : (ربح مشروط ، ربح کثیر).

رِبقَه [ایلکلی ایپ، ایلمك :

رِجال [ع] (رَجُل)ك جمعی. مفردینه مراجعت اولنه : (رجال ونسوان)

«هر حصه دن رجاله نسادن فزون دو شر»
(نابی)

§ مفردی مرد کامل ، ثروتی زیاده معناسنی محتوی اولدیغندن (رجال) بللی باشلی ، ایلرو کلن ذوات معروفه مقامنده ده قوللانیلیر : (رجال دولت ، اجلهٔ رجال ، باب عالی رجالی) . (رجال الغیب) = اولیاءالله § یایا ، یایان معناسنه اولان (راجل)ك جمعی ده (رِجال) درکه پیاده لر، یایانلر دیمکدر .

رِجْس { [ع] عذاب معنوی‌یی ایجاب ایدن عمل ، فعل مکروه ، کوتوایش ؛ مادی ومعنوی مردارلق ، پیسلك . (رجز) ده عین معنایه لغتدر . جمعی (اَرْجاس) در .

رَجْعَت { [ع] کری دونمك . خصوصیله ایلروله‌ین عسکرك کری دونمه‌سی : (امر رجعت ، خط رجعت ، منتظماً رجعت ، رجعت عسکریه) ، (رجعت علت) = خسته‌لغك نکس ایتمه‌سی ، کری دونمه‌سی . (رجعت کواکب) = نجومك محورنده کری دونمه‌لری . (رَجعتِ قَهقَریه) = اثری اوزرینه کری دونمه ، عجله ایله کری چکلمه‌که انتظامسزلغی ، موفقیتسزلکی افاده ایدر . فتح (را) ایله ده لغتدر . (رِجعه ، رَجعه) = اصطلاح فقهجه بر یاخود ایکی دفعه تطلیق ایدن ارککك مطلقه‌سنه رجوعی دیمکدر . (رِجعی) = رجعه‌یه منسوب ، رجعه ایله : (طلاق رجعی) .

رِجْل { [ع] آیاق . (قَدَم) کبی : (رجل اسد ، رجل طاوس ، رجل دجاجه) (رِجلُ البَحر) = دکز آیاغی یعنی کورفز . جمعی (اَرْجُل ، اَرْجال) در .

رِحال { [ع] دوه پالانی ، سمری معناسنه اولان (رَحل) ك جمعیدر : (اعمال رحال) . (رِحالَه) = آت سمری ، یاخود قالتاقسز اکر دیمکدر .

رِحْلَت { [ع] فی الاصل علی الاطلاق کوچمك ، بریردن دیکر یره نقل ایتمك معناسنه‌در . لکن لسانمزده بالخاصه دنیادن آخرته کوچمك ، وفات ایتمك معناسنده قوللانیلیر .

رِداء { [ع] بلدن یوقاری‌یه اورتیلن چار ، شال ، اوموزلق کبی اورتو .

رِزْق { [ع] کندیسیله انتفاع اولنان ؛ یه‌جك ، ایچه‌جك شی : (رزق مقدر ، رزق مقسوم) جمعی (ارزاق) : (ارزاق مقدره ، ارزاق انباری ، ارزاق مأموری) :

« نصیبمز آله‌مم رزقی خشك ایله تردن »
(نابی)

« یوق سنده قناعت کوزك آج اولدیغی اولدر »
« رزقك ایریشور یوقسه اکر صبح و اکر شام »
(روحی)

رِسالَت { [ع] رسول اولمق ، پیغمبرلك ؛ من قبل الرحمن عباداللهه تبلیغ اوامر ونواهی ایله‌مك . فتح (را) ایله‌ده استعمال اولنور . (رِسالَتپناه) = جناب پیغمبر صلی الله علیه وسلم . جمعی (رِسالات) .

رِساله { [ع] مسائل مختلفه‌یی ویا برماده مخصوصه‌یی حاوی مختصر ، کوچك کتاب . « مکتوب »

معناسنی ده افاده ایدر : (رساله ٔ فنیه ، رساله ٔ ادبیه ، رساله ٔ موقوته ، ارسال رساله) جمی (رَسائِل) .

رِشْتَه [ف] تل ایپلك ، تل ایپك : (رشته ٔ محبت ، رشته ٔ حیات) . (سررشته) = ایب ، ایپلك اوجی :

« جان رشته‌سی بری بریسی ماه هاله‌سی »
« طوتدی نتیجه انفس و آفاق زلف و خط »
(ندیم)

رِشْوَتْ [ع] نامشروع عطیه ، غرضه مبنی ویریلن هدیه ، تعریف فقهیسی غیر مشروع بر فعل وعملی ترویج ایتدیرمك ایچون اصحاب مصالح ودعاوی طرفندن بالذات ویاخود بالواسطه ویریلن نقد ومال دیمکدرکه شرعاً وقانوناً ممنوعدر . (رِشوَتخوار ، رِشوَتخور) = رشوت آلان ، رشوت ییین :

«رجالك ده اوجنده رشوت ایستر اولمفه نافذ»
«هدفدن تیرك استرجاعی هپ تمرنسزلکندندر»
(یسری)

رِضا [ع] راضی اولمق ، برشیئك وقوعنه کوکلدن موافقت ایتمك ، بر فعل وعملك وقوعنه خوشنودلق کوسترمك : (تحصیل رضا) ، (رضاء الله ، رضای حق) = تکری رضاسی . (رضـای طرفین) = ایکی طرفك موافقتی ، خشنودلغی . (رِضاءً لله) = تکری‌یی خشنود ایتمك ایچون . (رِضا داده) = قائل اولمش ، موافقت ایتمش . (رِضاجو) = رضا و خشنودی تحصیلنه سعی ایدن . (رِضاجویی) = تحصیل رضایه چالیشیجیلق . (رِضا جویانه) = تحصیل رضایه چالیشانه یاقیشه‌جق صورتده دیمکدر :

« تسلیم ایدرم گردنمی طوق رضایه »
« هپ چکدیجکم کندی جزای عملمدر »
(واصف)

« آب شمشیری رضاجوی ابوبکر وعمر »
(ندیم)

رِضاعْ ، **رِضاعَتْ** [ع] فتحه ایله (رَضاع) ماده سنه مراجعت اولنمسی اخطار قیلنور .

رِضْوانْ [ع] راضی اولمه ، خشنودلق کوسترمه : (رضوان الله تعالی علیهم) § جنت خزینه‌دارینك اسمی :

« حورو غلمانی قالور کندیسنه رضوانك »
(فضولی)

رِطْلْ [ع] برنوع طارتی ، یاخود اولچك : (بش رطل ارز ، بش رطل روغن) § بیوك قدح ، بارداق : (رِطلِ گران) = بیوك آغیر قدح یعنی طولو دیمکدر . (را)نك فتحیله ده لغتدر :

«رطل پیاپی صون بزه کیتسون کوکللردن الم»
(نفعی)

« دستمده جام کورسه بنم سرنکون ایدر »
« نادانه ساغر آیسته سه رطل کران ویرر »
(وله)

«چکن مردانه در رطل کران خون شهادتدن»
« اوجام تلخکام ناکواری هرجبان چکمز »
(کوپریلی اسعد پاشا)

رِعایَت [ع] کودمك ، کوزتمك : (اصوله رعایت ، مراسم معتاده‌یه رعایت ، قانونه رعایت) § حرمت ایتمك ، صایمق : (مسافره رعایت ، بیوکلره رعایت ، اختیارلره رعایت ایتمليدر) . (رِعایَةً) = کوزتمك ، یاخود صایغی صورتیله دیمکدر : (فلانك خاطرینه رعایةً بویله یاپدم) . (رِعایتکار) = رعایتلی ، صایغیلی .

رِفعَت [ع] یوکسکلك ، یوجه‌لك : (رفعت قدر ، رفعت منزلت ، رفعت مرتبه ، رفعت جاه ، اوج رفعت) اکثریا معنویاتده قوللانیلیر :

« نه دیسه‌م رفعتك اول مرتبه‌دن برتردر »
(نابی)

«خلافت ذات عالیشانکه مخصوص صدر شمدی»
«سکا نسبت ملوکك مضمحلدر رفعت شانی»
(ندیم)

رِفق [ع] ملایمت ، یاواشلق ، طاتلیلق : (رفق ایله معامله ایتمك ، معاملهٔ رفقیه) .

رِقّ [ع] قوللق ، کوله‌لك ، جاریه‌لك : (قید رق) § قول ، کوله ، جاریه . جمعی (اَرِقّاء) .

رِقاب [ع] (رَقَبه) نك جمعی . اورایه مراجعت اولنه :

« اول درچاکرنواز وبنده‌پرور کیم ایدر »
« حلقه‌سن بی‌اختیار آزاده‌لر طوق رقاب »
(نفعی)

«زمین بوس ایله یوب دستورا کرم عز ودولتله»
«دیراول شاهنشه ذیشانه کیم مالك رقابسین»
(ندیم)

رِقّت [ع] یوفقه‌لق ، اینجه‌لك . اکثریا کوکل یوفقه‌لغی یعنی کوکلدن آجیوب رحم ایتمك معناسنده قوللانیلیر : (رقت قلب ، رقت کلام ، رقت کاغد) . (رِقّت آمیز) = آجینه‌جق ، قلبه تأثیر ایدوب حزن ویره‌جك دیمکدر .

رِقِیَّت [ع] قوللق ، کوله‌لك ، جاریه‌لك : (عرض رقیت ، بند رقیت) .

« اکرچه خدمتی یوق ایك آکا یتربوشرف »
« که ایده خدمت رقیتکده عمری کذار »
(ندیم)

رِکاب [ع] اوزنکی ، آته بینن آدمك اکره مربوط اولوب آیاقلرینی طاقه‌جغی شیلر . (رِکابدار) = حکمدارلرك آته بیندکاری زمان اوزنکیلرینی طوتان

اصطبل خاص خدمه‌سی . § پیشگاه ، حضور مقامنده‌ده قوللانیلیر : (رکاب همایون ، رکاب شاهانه ، معروضات رکابیه دائره‌سی ، معروضات رکابیه مأموری) (رسم رکاب) = حضور معالی موفور حضرت پادشاهی‌یه قبول رسمی :

« جمشید کامران که سوار اولسه رخشنه »
« دارا طوتار رکابنی خسرو عنان ویرر »
(نفعی)

« ای صفدر جهان که فلک رخش عونکه »
« مهدن رکاب ، برق جهاندن عنان ویرر »
(ندیم)

رِمّ [ع] چورومش کمیک ، چوروك کمیك معناسنه بر اصطلاح طبیدر . انواعی واردر . (رِمّه) ده بو معنایه لغتدر .

رِماح [ع] (رُمْح) ك جمعی . مزراقلر دیمکدر : (رماح ساطعه) .

«بر کون ارباب رماحی جمع ایدوب اول شهسوار»
«ساحهٔ گلخانه یه سوردی سمند رغبتی»
(واصف)

رِمال [ع] قوم معناسنه اولان (رَمل) ك جمعی .

رِنْد [ف] عارف لاابالی مشرب ، فیلسوف لاقیدی روش ؛ صورتی ساده ، معتادی باده وفقط باطنی نور عرفان ایله پیراسته اولان حکیم . (رِنْدانَه) = رند اولانه یاقیشه‌جق صورتده . (رِنْدی) = رندلك . جمعی (رِنْدان) . (رِنْدَك) = رندلکی تقلید ایدن ، ساخته رند ، رندجك .

«آسمان نه توی چرخندن سپر درپیش ایدر»
«شیخ سنك انداز طعن اولدقجه رندان اوستنه»
(ندیم)

« رند حالی مشرب خمخانهٔ اندیشه‌ده »
« طاس معکوس فلك بر جرعه دان اولماز بکا »

رِواق ، **رُواق** [ع] قبل اوبه شکلنده کی عرب اوینه ، عرب اوینك بوقار یدن یره قدر صا . لیو یریلان پرده سنه وکذلك خانه‌نك اوکنده کی سقفه یعنی باپوشلق دینیلن بوش یرك اوزرینه یاپیلان کرلی چارداق ، شیروان ، شهنشین ، قبه ، کمر مقوله‌سنه اطلاق اولنور . (رواق العین) = قاش . (رواق اللیل) = کیجه‌نك ایلك اولی . جمعی (اَرْوِقَه ، رُوُق) در . (نُه رِواق ، رِواقِ بی سُتُون) = سما ، گوك . (رِواقی ، رِواقِیُّون) = رواقه منسوب ، منسوبلر دیمکدر که یونان فلاسفهٔ قدیمه‌سندن بر فرقه یه اطلاق اولنور . بو فرقه‌نك معلمی اولان فیلسوفك آتنه شهرنی قاپولرندن برینك رواقی تحتنده اقامت وتدریس علم حکمت ایتمه‌سی سبب

تسمیه‌در. § لسانمزده قاپنامش طاتلینك قویولانمشنه (رَوَاق) دینیلیر سه‌ده بونك اصلی باشقه‌در : (رواقلانمق ، رواق باغلامق ، رواقلی) تعبیرلری زبانزد در . عربیده (رَوق) ك معانئ مختلفهٔ عدیده‌سندن بری ده صافی ، سوزولمش نسنه‌یه دینورکه صو وسائر مایعاتدن هانکیسی اولورسه اطلاق جائزدر. بونك جمعی اولان (أَرْوَاق) کذلك صور مختلفه‌ده استعمال ایدلدیکی مثللو میاه صافیه مقامنده ده ایراد اولنور . بومعنالرده مقصد اصلی صاف وطبعه پك خوش اولمسیدر . شو ایضاحاته ولسانمزده بومعناده فتح (را) ایله قوللانیلمسنه نظراً (ارواق)لفظندن الفك اسقاطیله (رَوَاق) طرزنده استعمالی عرف اولمشدر دینیله‌بیلیر :

« عرشله همدوش اوله طاق رواق حشمتك »
« پایدار ایتدکجه حق نه قبهٔ نیلوفری »
(ندیم)

رِوَایَتْ { [ع] خبر نقل ایتمك ، ایدلمك :(روایت حدیث ، روایت اخری ، روایت واقعه ، بر حادثه‌نك روایتی) جمعی (رِوَایَات) .

رِیَاء { [ع] برکیمسه کندینی ناسه متصف اولمدیغی حاللرده کوسترمك ، ساخته صورتلرده وبایعه طورلرده کورونمك که منافقلق ، ایکی یوزلیلك ، دیمکدر . مذموماتدندر :

(رِیَاکَار) = مرائی ، ریا ایدیجی ، بر ریاکاره‌ویریله‌جك الك معقول جواب ، حکمای علمای اسلامیه دن « بایزید بسطامی » مرحومك شوکلام وجیزیدر . (یا اولدیغك کبی کورن یا کوروندیکك کبی اول) آدمیته لایق اولان صفت حسنه‌ده بودر :

« حجاب مانع اولورسه یانازایدرسه یاخود »
« ایدرسه زهد صاتوب صورت ریا اظهار »
(ندیم)

رِیَاح { [ع] روزکار ، یل معناسنه اولان (ریح) ك جمعیدر : (ریاح لطیفه ، ریاح خفیفه) (مُرسِل الرِیَاح) = الله ، تکری :

« ای مظهری مرسل الریاحك »
« اقشامکه اویمه یور صباحك »
« دریایه خطاب ــ معلم ناجی »

رِیَاسَت { [ع] برقوم وجماعته ، یاخود مجتمع بر هیئته باش اولمق ؛ اویله بر قوم و هیئتك باشی ، سرکرده‌سی بولنمق : (جماعت اسلامیه ریاستی ، شورای دولت ریاستی ، ریاست وکلا ، ریاست مجلس ، مقام ریاست ، وظیفهٔ ریاست) عربیده اولدیغی کبی (رئاسه) صورتنده لسانمزده اصلا قوللانیلماز .

رِیَاض { [ع] (رَوْضَه) نك جمعی . اورایه مراجعت ایتملی :

« یااولوالاعلم کیم قامت دلجوسی اولمشدر »
« ریاض جنتك کو یا که برسروخرامانی »
(ندیم)

رِیاضَت { [ع] ییوب ایچمکی آزالتمق ، هر درلو شیده پرهیز ایتمك صورتیله تربیهٔ نفس ایلەمك یعنی نفسی قیروب اصلاح ایتمك : (عمری ریاضتله یچدی ، ریاضتی اعتیاد ایتمشیدی ، درویش ریاضته کیردی) .
(رِیاضَت بَدَنیّه) = حیه ، ادمان ، حرکت ، ژیمناستیق .

«ریاضتسز جهانده کیمسه عرفان آشنا اولماز»
(بروسەلی امین)

رِیاضی { [ع] ریاضه منسوب || ریاضته منسوب . نفسی هرشیدن منع وحبس ایدوب تفکر صورتیله غوامضی حل اولنمق مناسبتیله حساب ، هندسه ، هیئت و علی العموم کمیّاتدن باحث علومك کافه سنه (رِیاضیات) و (علوم ریاضیّه) و علوم مذکوره اهلنه (رِیاضی) و جمعنده (رِیاضیون) دینیلیر .

ریح { [ع] روزکار ، یل : (ریح شمالی) = پویراز (ریح جنوبی) = لودوس دینیلن روزکار . (ریح طیّار) = روماتیزمه ، مفاصل وعضلاتده پیدا اولان صیزی . لسانمزده تأنیثنه اعتبار اولنماز :

« خزان یلی اثر ایتمش مثال ریح فراق »
« بوخستەنك بدنی سردی قورقرم صرصر »
(ندیم)

ریخْتیم { [ف] بر شهرك سقفنی اورتمك ایچون بر بری اوستنه قونیلوب صیق صیق باصلمش طاش وطوپراق معناسنه‌در . لسانمزده ایکی صورتله مستعملدر . بری طاش وخرجی دوکوب طولدیره رق یاپیلان اساس ، تمل . دیکری نهر ویا دکز کنارینه اوکی یکپاره طاش وکیتلی قایالر ایله وآرقه‌سنه دوکولی طاش و خرجله صورت متینه‌ده یاپیلان سد دیمکدر : (غلطه ریختیمی ، ازمیر ریختیمی ، سلانیك ریختیمی ، یالینك ریختیمی) .

ریخْتَه { [ف] دوکیلمش ، آقیدلمش : (خون ریخته ، آب ریخته) .

«باینه ریخته صدشرمله صو ، آب حیات»
«هر سرمویته آویخته بیك چین وختن»
(ندیم)

ریز { [ف] معانیٔ سائره‌سی لسانمزده معتبر دکلدر . دوکمك ، آقیتمق معناسنه اولان (ریختن) مصدرندن صیغهٔ امر اولمق اعتباریله ، وصف ترکیبی صورتیله اسم فاعل مقامنده ودوکیجی معناسنده استعمال اولنور : (خون ریز) ، (اشك ریز) ، (عرق ریز) ، (آب ریز) ، (شکرریز) :

« طریق عشقدر پاداشیٔ محنت سعادتدر »
« اوبزم خاصده خمیازه ریز اولمقده عشرتدر »
(ندیم)

ریزان { [ف] دوكیلیجی، دوكیلن: (آب ریزان ، اشك ریزان) .

« جانان كیده، رندان طاغیله، می اوله ریزان »
(لا)

« حسن مطالعه ایدوب چشمهٔ مهری ریزان »
« ایلدی حكمنی اجرا ینه طبع روشن »
(ندیم)

ریزش { [ف] دوكیلش ، آقش: (میاه صافیه‌نك یكرمی مترو ارتفاعنده‌كی قایالر آره‌سندن صورت ریزشی دهشتلی برلطافت حاصل ایدیبوردی) .

ریزه { [ف] دوكنتی ، قیرنتی : (ریزهٔ الماس ، ریزهٔ زجاج) . (ریزه ریزه) = اوفاق اوفاق ، پاره پاره . (ریزه چین) = دوكنتی ، قیرنتی طوپلایجی . (ریزه‌خور) = دوكنتی ، قیرنتی ییجی ، فقیر . (ریزهٔ سیمین) = كوموش دوكوتی یعنی نجوم وكواكب .

« گفتاره كلدی تا كه آچوب لعل نوشخند »
« برپسته كوردم آنده دوكرریزه‌ریزه قند »
(فضولی)

ریسمان { [ف] ایپ ، اورغان :

« افتادهٔ قعر چاه بابل اولسه‌م »
« منتكش ریسمان نادان اولمم »
(درویش بلندی)

ریش { [ف] كسرهٔ صریحه ایله صاقال : (ریش سیاه ، ریش سفید ، ریش دراز) . (ریشدار) = صاقاللی : (أدیب ریشدار معروفدر) (ریش بز) = كچی صاقالی كبی سیوری اولان صاقال :

« ریش سفیدو روی سیه ، سرخی حجاب »
« هپ ایتدك اختیار سفید وسیاه وسرخ »
(نظیم)

ریش { [ف] یای مجهوله یعنی كسرهٔ خفیفه ایله هرنه صورتله اولورسه اولسون جریحه ، یاره دیمكدر: (دل ریش) = یاره لی كوكل . (ریشساز) = یاره دوزیجی یعنی جراح دیمكدر .

« تیغ ارباب غزادن جاننه یتدكده ریش »
« كیتدی كافر جایگاه ایتدی جحیمی بتدی ایش »
(سروری)

ریشخند { [ف] صاقاله كولمه ، استهزا صورتیله كولش: (ریشخند رقیب) .

ریشه { [ف] صاچاق ، پوسكول : (ریشهٔ پرده) آغاجك كوكنده‌كی لیف كبی صاچاقه‌ده اطلاق اولنور : (ریشهٔ درخت) .

« خیال ایتدكجه زلفن تا سحر اول دامن زلفه »
« صارلدی ریشهٔ ریحان كبی خواب پریشانم »
(ندیم)

ریگ { [ف] قوم ، یازی توزی: (ریك صحرا) ، (ریك

روان) = آقار قوم . (ریگدان) = ریك قابی ، یازی توزی قونیلن تپه‌سی اوفاق اوفاق دلیکلی قاب :

« ره معراج عشقه گیده امید بای بوسکله »
« مثال ریك پامال براقم یا رسول‌الله »
(واصف)

ریم { [ف] ایرین ، چرك : (ریم) (ریش) ، (ریم آهن) = تیمور توسی .

ریمه { [ف] چاپاق : (ریمهٔ چشم) .

﴿ رُ ﴾

رُبا { [ف] قاپیق معناسنه اولان (ربودن) دن مصدرندن مشتقدر . لسانمزده یالکز اصلا استعمال اولنماز . وصف ترکیبی صورتنده وقاپیجی معناسنده قوللانیلیر : (دلربا) = کوکل قاپیجی ، کوزل . (آهنربا) = تیمور قاپیجی ، مقناطیس . (کهربا) = چوب ، صامان قاپیجی . چوبوق ، سیغره آغیزلغی یاپیلان صاری وقیمتلی نسنه‌یه اطلاق اولنورکه چوقه‌وامثالی یوکلی شیلرله اوغولنجه صامان ، چوپ ، حصیر پارچه‌سی کبی شیلری قاپوب چکر . (نظر ربا) = کوز قاپیجی ، طبعه خوش کورینیجی ، لطافتیله انسانك نظرینی آلیجی دیمکدر .

رُباعی { [ع] درده منسوب ، درت حرفلی مصدر || مصدری درت حرفلی فعل : (رباعی مزید ، رباعی مجرد) = صرف عربی اصطلاحاتندندر . (رباعی الاصابع ، رباعی البذور ، رباعی الجناح ، رباعی الزوایا) اصطلاحات فنیه دندر . § درت مصراعدن مرکب برنوع نظم . (رباعیات) = بوطرزده اولان نظملر . (رباعیه) = آغزك آلت واوست صره‌سنده بولنان اوك وآزو دیشلری آره‌سنده‌کی درت دیشلره اطلاق اولنور :

« یارب دیلی سهو وخطادن صاقله »
« اندیشه‌می تزویر وریادن صاقله »
« باصدم ره وادیٔ رباعی‌یه قدم »
« طعن خر نادان دوریادن صاقله »
(نفعی)
« مثنوی سمتنده کچمشدر عطایی جمله سن »
« حالتی اوج رباعیده اوچار عنقا کبی »
(ندیم)

ربع [ع] درتده بر، درت قسمده برقسم : (برغروشك ربعى اون پاره در) . (ربع دائره) = تام دائره نك درتده برى كه برنوع رصد آلتيدر، (ارتفاع تخته سى)ده دينيلير. (ربع مسكون) = كرهٔ ارضك قاره اولان درتده برقسمى :

« اول ذكى طبع كه ديوان خلافت حكمن »
« ربع مسكونه آنك دقتى اجرا ايلر »
(فضولى)

رُبُوبِيَّت [ع] صاحبيت، مالكيت؛ تكريلق، بسله يجيلك معناسنه در . اشبو لفظ حق آلهيدن غيريده استعمال اولنه ماز .

رُبُودَه [ف] قاپيلمش ، قاپيلان. (ربودن) مصدرندن اسم مفعولدر . (دلْ رُبُودَه) = كوكلى قاپيلمش :

« كل اى اسير زلف پريشانك اولديغم »
« بيلمزميسين ربودهٔ چوكانك اولديغم »
(نديم)

« دل ذره صفت شوقله كيرسه نوله رقصه »
« اولدق ينه برپنجهٔ خورشيده ربوده »
(وله)

رُتَب [ع] (رُتْبَه) نك جمعيدر: (رتب عليه ، رتب ملكيه، رتب عسكريه) .

رُتْبَه [ع] پايه ، درجه، منزلت ، صيره ، قدر : (اصحاب رتبه ، رتبهٔ بالا ، رتبهٔ اولى ، رتبهٔ ثانيه ، رتبهٔ ثالثه ، اول رتبه غلبه لك كوروندى كه ، رتبهٔ اقتدار). (رُتْبَت) طرزنده ده مستعملدر : (رُتْبَتلو) = رؤساى روحانيه يه مخصوص عنوان رسميدر . (رتبى) = رتبه يه منسوب، متعلق : (رجحان رتبى ، تقدم رتبى، مراسم رتبيه ، تشريفات رتبيه) :

« جناب آصف ذيشان كه آكلار رتبهٔ قدرين »
« كورن دامان لطف ورأفتكده دست دارايى »
(نديم)

« شهريارانك سرافرازى ملوكك سرورى »
« خسروان آل عثمانك شه جم رتبتى »
(واصف)

رُجْحان [ع] برشى ديكر شيدن اوستون اولمه، اوستون كلمه . فى الاصل ترازونك بركوزنده كى نسنه ديكر كوزنده بولنان نسنه دن زياده اولمقله آغير كلوب آشاغى يه ميل ايتمك ، آغير باصمق معناسنه در. بومناسبتله فضائل ، خصائل ، فوائد، منافع جهتلريله براص ويا شى وياخود شخصك ديكر اص ويا شى و ياخود شخصدن اوستون اولمه سى ، اوستون طوتلمه سى مقامنده قوللانيلير: (برجاهلك برعالمه . بر حمارك بر اسب تازى يه رجحانى تسليم اولنورمى). (رُجحانيت) = اوستون اولمقلق . غلط معروفدر.

« عدوى دينى سدوبنده چكمكده بونك زيرا »
« هويدادر هزاراسكندرودارايه رجحانى »
(واصف)

رُجوع { [ع] دونمك ، گری دونمك : (حقه رجوع) = حقسز اولادن واز کچوب حق طانیمق ، (فكرمدن رجوع ایتدم ، انسان ایچون قواندن رجوع بیوك فضیلت‌در) § بر نكته‌یه مبنی کچن سوزی نقض ایتمكدن عبارت بر صنعت ادبیه‌یه اطلاق اولنور . مرحوم (ناجی) نك بیت آتیسی كبی :

« ارباب تشاعر جوغالوب شاعر آزالدی »
« یوق اویله دكل شاعرك آنجق آدی قالدی »

رُجوم { [ع] (رَجْم) ك جمعی . مفردینه مراجعت ایتملی .

رُخ { [ع] شطرنج اویوننده معروف طاشلردن بری || غایتله جسیم بر قوش . (رخ الشطرنج) = قدر وحیثیتلی ، اعتبارلی . اشخاصده اسم اوله‌رق‌ده قوللانیلیر : (شاه رخ) كبی .

رُخ { [ف] یاكاق : (گل رخ ، لعل رخ) = آل یاكاق . مجازاً سیما ، یوز معناسنده‌ده قوللانیلیر : (رخ زرد) كبی كه صاری یوز ، صولغین چهره دیمكدر :

« یاقوب برخاره برده اول رخ زیبایه رشكندن »
« كلك هربركی برخار اولدی چشم باغبان اوزره »
(ندیم)

رُخام { [ع] مرمر طاش . (رخامی) = مرمره منسوب ، مرمردن یاپلمش : (هیكل رخامی ، ستون رخامی) .

« بیتمك هربری بربتكده دركیم یاراشور »
« اولسه سنك دل خوباندن آكا فرش رخام »
(نفعی)
« اگرچه نامی حوض اما یاپوب دریاچهٔ زیبا »
« رخام صافی مرأت اندام ایتدی سرتاپا »
(ندیم)

رُخسار | **رُخساره** | [ف] (رُخ) كبی یاكاق . بعضاً چهره ، یوز مقامنده‌ده قوللانیلیر : (گل رخسار) = آل یاكاق (خط رخسار) = صاقال باشی .

« گوره صاقنمقده رخسارین طوغار كوندن آنك »
« بحر ایسه آیینه‌دار طلعت زیباسیدر »
(ندیم)
« اصالت پرتوی رخسارهٔ دولت سرشتنده »
« جبین صبح نورانی‌ده‌كی خورشیدوش پیدا »
(وله)
« جفته بكلی سیم كردنلی كونش رخساره‌لی »
« كل یكاقلی كلكلی كراكه‌لی مورخاره‌لی »
(وله)
« رنك رخساریكه كلكون دیدیلر »
(لا)

رُخسوده { [ف] یوز سورمش . (رخسودگی) = یوز سورمشلك :

« اك شانلی اكابری جهانك »
« رخسودهٔ خاك آستانك »
(معلم ناجی)
« زمینه اولدی رخسوده ایدوب عرض پشیمانی »
(واصف)

رُخصَت [ع] اذن ، جواز ، مساعده ، باشلی باشنه براقق ، سربست براقق . (رخصتنامه) = بر شیئك ، بر ایشك اجراسنده بأس اولمدیغنه دائر کرك رسمی و کرك غیر رسمی صورتده برینه ویریلان تذکره ، کاغد . (رُخصتیه) = اجرای صنعت ایچون اصنافه و برگو مقابلنده ویریلن رسمی ورقه :

« آستان اوزره یوزین برایکی دفعه فرش ایدوب »
« صکره رخصتیاب اولور جم کیرمکه دیوانه »
(ندیم)

« رخصت بولنور دامن جانان اله کیرمز »
« جانان بولنور گوشهٔ دامان اله کیرمز »
(حشمت)

رُذَلاء [ع] (رَذیل) ك جمعی : (رذلای ناس ، گروه رذلا ، بجمع رذلا) .

رُستاخیز ، **رُستَخیز** [ف] قیامت ، محشر : (روز رستاخیز) = قیامت گونی .

رُستاق [ع] کوی ، کویلر . اصلی فارسی (روستا) در . (رُستاقی) = کویلی .

رُستَه [ف] بتمش ، یتشمش معناسنده (رُستَن) مصدرندن اسم مفعولدر . آغاج ، میوه ، اوت حقنده قوللانیلیر . مجازاً مصلحت وسائره ایچون استعمال اولنور : (سبزه رسته ، امرود رسته) . (نَورُستَه) = یکی بتمش ، یکی یتشمش ؛ مجازاً شاب ، گنج . جمعی اولان (نَورُستگان) = اکثریا گنجلر مقامنده قوللانیلیر .

رُسُل [ع] پیغمبر دیمك اولان (رسول) ك جمعی . پیغمبرلر : (خاتم الرسل) = پیغمبریمز فخر عالم واشرف بنی آدم صلی الله علیه وسلم افندیمز حضرتلری .

رُسوب [ع] بر نسنه چوکمك ، مایعاتك دیبنه چوکمك ؛ چوکنتی ، طورتو : (رسوب الخمر) = شراب طورتوسی . جمعی (رُسوبات) .

رُسوای [ف] ناس عندنده رذیل ومحقر اولان ، قدر وحیثیتی قالمایان . (رُسوایی) = محقرلك ، حیثیتسزلك ، عارسزلق : (رسوای عالم ، رسوای خلق) = جهانك ، هرکسك محقری ، الك بایاغی آدم .

« ایدوب غبار پای جیوشکله روسیاه »
« قیلدك جنود دشمنی رسوا مبارکی »
(واصف)

« دوستلر قان یاش دوکوب قیلدی بنی رسوای خلق »
« وه که دشمن چیقدی آخر دیدهٔ پرخون بکا »
(فضولی)

رُسوخ [ع] متین ، محکم ، ثابت ، قوتلی . اکثریا معنویاتده قوللانیلیر : (رسوخ اعتقاد ،

رسوخ اعتقاد) § مهارت ، ملکه مقامنده ده قوللانیلیر : (صاحب رسوخ ، کسب رسوخ) .

رُسُوم { [ع] (رسم) ك جمعیدر. اصول مالیه‌جه بو لفظ ویرکو ، باخصوص کمرك و یرکوسی دیمکدر : (تحصیل رسوم ، رسوم سته ، رسوم معینه ، بالتخانه رسومی) § نادراً (اصول) مقامنده‌ده استعمال اولنور : (آداب ورسومه رعایت ، موافق رسوم معتاده اولوب اولمدیغی ، عشقك رسوم و قواعدی بوقدر) (رسم) ك جمع الجمعی اولان (رُسُومات) = صرف کمرکلر معناسنده . وکمرك امور و معاملاتیله مشتغل اولان بر دائرهٔ رسمیه‌نك اسمی اوله‌رق قوللانیلیر : (رسومات امانتی) .

رُشْد { [ع] طوغری یول بولوب کیتمك ، حسن سلوك وحسن تقدیرده بولنمق ، عقل وتدبیرده قوی ومتین اولمق معناسنه‌در : (اهل رشد وصلاح ، ارباب رشد ورویتدندر) § عاقل ، بالغ اولمق ، نیك و بدی ، کار وضرری تمییز ایده‌جك چاغه ایریشمك : (حدّ رشد) = سنّ تمییز ، عاقل بالغ اوله چاغی . (اثبات رشد) = عاقل بالغ اولدیغنی ادعا ایله شرعاً قبول ایتدیرمك . (رُشدی) = رشده منسوب ، سنّ تمییز صاحبی اولانه متعلق : (مکتب رشدی ، مکاتب رشدیّه) .

«بورتبه عقل و رشده مالك اولمق نیجه ممکندر»
«بر آدم بوعلی یاخود ارسطو اولسه‌ده فرضا»
(ندیم)

رُطُوبَت { [ع] نملیلك ، یاشلق : (رطوبت هوا ، رطوبت لیل ، زمان رطوبت ، رطوبت محلیه) .

رُعاف { [ع] اصطلاح طبّیدر . بورون قانامسنه اطلاق اولنور : (منع رعاف) .

رُعام { [ع] کذلك اصطلاح طبی . حیوانانك بورونلرنده پیدا اولان التهاب اثری ، آقنتیسی . انسانه سرایتی تقدیرنده بورونك ایچنده وجعناك یاره‌لر حصولنی موجب اولور .

رُعْب { [ع] قورقو ، خصوصیله انسانی عمل و حرکتدن آلیقویه‌جق قورقو : (استیلای رعب) .

رُعُونَت { [ع] بونلك ، سونه‌په‌لك ، جواپه‌لق : (رعونت عجوز) § انسانه آغیر کله‌جك اوضاع وحرکات کوسترمك : (شمدی‌یه قدر انف رعونتنی کسر ایده‌جك معاملهٔ عنفیه‌یه تصادف ایتمدیکندن) .

« ای دابر رعنا چکیلیرمی بو رعونت »
(معلم ناجی)

رُفَقاء { [ع] (رفیق) ك جمعی : (رفقای کرام) . مفردینه باقلی .

رُقَباء { [ع] (رَقیب) ك جمعی : (محو رقبا) مفردینه مراجعت اولنه .

رُقْعَه { [ع] یازی یازیله‌جق کاغد، دری پارچه‌سی § یازلمش کاغد ، مکتوب : (رفع رقعه، عرض رقعه) § صورت عمومیه‌ده استعمال اولنان خط ، یازی : (خطّ رقعه)

رُقْیَه { [ع] اهل خواصك اوقو- دقلری عزایم ، افسونلر دیمکدر: (رُقْیه‌خوان) = افسونجی، سحرباز ، اوفورویجی.

« تفریق ایچون کیمیسی اوقور رقیهٔ فسون »
« تسخیر ایچون کیمیسی یازار نسخهٔ دعا »
(لا)

رُکْبَه { [ع] دیز . اصطلاح طبجه دیز قاپاغی ودیز آغرشاغی دینیلن کمیك . جمعی (رُکَب، رُکَبات) در .

رُکْن { [ع] برشیئك محکم، متین، صاغلام اولان اساسی ، طرفی ، یری : (رکن کعبه ، رکن بنا ، رکن قلعه) § موقع ومقامی اعتباریله قوی ، پایدار ، ذی نفوذ اولان آدم : (رکن سلطنت ، رکن دولت ، رکن هیئت ، رکن مجلس) جمعی (اَرْکان) : (ارکان دولت) ، (اَرْکان حَربیّه) = حربك مرتب اساسلری عداولنان یعنی اصل ترتیبات وصورت اداره‌سیله اشتغال ایدن بر صنف ممتاز ضابطان عسکری . (رُکْن البَیْع) = ماهیّت بیعی معرف اصطلاح فقهیدر :

« حرزجان سلطنت نیروی بازوی ظفر »
« رکن صولت عنصر حشمت اساس صفدری »
(ندیم)

رُکُوب { [ع] بینمك : (رکوب ونزوله مقتدر ، سفینه‌یه رکوب ، دابّه‌یه رکوب) .

رُکُود { [ع] سکون اوزره طورمق ، طورغون اولمق : (رکود هوا ، رکود دریا)

رُکُوع { [ع] ارکان صلاتدندر . نمازده قیامدن صوکره اللرینی دیز قپاقلرینه طایایوب بل دوز اوله‌جق درجه‌ده اوکه طوغری اکیلمکدن عبارتدر : (رکوع وسجود)

رُمّان { [ع] « نار » دینیلن میوه. (رُمّانی) = نار چیچکی، یاخود نار دانه‌سی رنکنده اولان : (یاقوت رمّانی ، جوهر رمّانی)

« معنیٔ رنکیننه هر بیتی کویا سلسبیل »
« جسر هرمصراعی آب‌لعل‌رمّان اوستنه »
(ندیم)

رُمْح { [ع] مزراق . مجازاً تأثیری مزراقدن بدتر اولان (فقر وفاقه) یه‌ده اطلاق اولنور :

« نیزه‌یی الدن قویوب اولور سپر بردست خوف »
« کورسه‌رستم اول شهك دستنده‌رمح شوکتی »
(واصف)

رُموز [ع] (رَمز) ك جمعی : (رموزوکنایات ، رموز الحکم) بعضاً جمع الجمعی اولان (رموزات) ده قوللانیلیر . مفردینه مراجعت اولنه .

« دیرمش بکا کشف اولدی رموزات حقیقت »
« والله یالاندر سوزی بالله یالاندر »
(روحی)

« دیگله کیم واردرایکی تاریخ تامده رموز »
(سروری)

رُوی [ف] چهره . یوز : (روی خوب) = گوزل یوز (روی زشت) = چرکین یوز . (روی بروی ، رو برو) = یوز یوزه ، یوزینه قارشی . (روی زمین) = یر یوزی (روی دریا) = سطح بحر ، دگزك اوستی . (روی زرد) = صاری وصولغون یوز :

« دوکیلوب روی عرقناکنه شاداب اولدی »
« تازه سنبل کبی اول کاکل پرچین وشکن »
(ندیم)

« روی زمینه شعشعهٔ اختران ویرر »
(وله)

« ندیمك حق بوکیم بونظمی شوق آمیز دوشمشدر »
« صانورسین کیم طوروب بردلبرایله دوبرو یازمش »
(وله)

رُوات [ع] (راوی) نك جمعی . تشدید ایله غلطدر . مفردینه باقلی .

رُوباه [ف] تیلکی بو حیوانك بعضاً آدمی اغفال ایده .

رُوبه جك قدر شیطان ، مشرب اولمسی حسبیله حیله کار اولانلره صفت اوله رق استعمال اولنور . (روبهانه) = تیلکیجه سنه ، تیلکی یه یاقیشه جق صورتده : (بهانهٔ روبهانه)

« روباه ایله شیر اولورمی سیان »
(معلم ناجی)

« دشمنی حیرتله همچون روبهٔ تصویرایدر »
« شیروش کلدکجه اول گوه خرامن اوستنه »
(ندیم)

رُوپوش [ف] یوز اورتوسی ، پچه ، یاشماق . § یوز اورتیجی ، یوز اورتن .

رُوح [ع] جنس حیوانده ، جنس مذکورك اکملی اولان نوع انسانده مادهٔ حیات بولنان عنصر علوی ، ودیعهٔ آلهیه که نفس ناطقه ، جان ده دینیلیر : (ذی روح) = روح صاحبی ، جانلی . (روح القدس) = جبرائیل علیه السلام . (روح الله) = عیسی علیه السلام . جمعی (ارواح) در : § اشیا ونباتاتدن تقطیر اولنان مؤثر ، کسکین ماده ، یاخود خلاصه . عرق واسپرتو وعطریات ، مسکرات مقوله سی سائر درلو خلاصه لر : (افیون روحی ، طوز روحی ، لقمان روحی ، نشادر روحی ، قطران روحی ، ملیسا روحی) ،

(روح ماده ، روح كلام) = برماده وياخود لاقيردينك مآل اصليسى ، خلاصهٔ مفهومى ديمكدر . (روح قوقلاتمق) = تعبيرى بومعنى اعتباريله دركه بايلمش ، ياخود بايغين اولانلره بالاده مذكورمؤثراتدن برينى قوقلاتوب آيلتمغه چاليشمق ديمكدر :

« بگزه‌مز بر كيفه هيچ كيفك ده عالم وارسنك »
« روحين القصه راح اولما كه شبهه‌م وارسنك »
(نفعى)

« بوس لبك پيالهٔ روح روان ويرر »
« فيض تبسمك كل تصويره جان ويرر »
(نديم)

« صورتده نوله ذره ايسه‌ك معنيده يوحز » [١]
« روح القدسك صريمه نفخ ايتديكى روحز »
(روحئ بغدادى)

رُوحانى [ع] روحه منسوب ، متعلق . جسمانى اولمايان : (فيض روحانى ، ذوق روحانى ، تشوهٔ روحانى) § طائفهٔ نصارا باباسى : (كروه روحانى ، هيئت روحانيه ، مجلس روحانى ، رئيس روحانى) § ملك ، جن ‖ جنيلر يوزندن حاصل اولان علل واسقام : (روحانيلردن تحفظ ايچون اوزرنده تعويذلر بولنديرر ، مرض روحانى ، علت روحانيه) جمعى (روحانيون ، روحانيين) در . بعضاً اسلوب فارسى اوزره تخفيف ايله (رُوحانيان) طرزنده ده جمعلنير . (رُوحانيت) = روحانيلك حالى ، روحانى اولمه .

« نهال قدينك افتاده‌سيدر سدره وطوبى »
« اسير شفته‌سى روحانيان عرش رحانى »
(نديم)

رُود [ف] (واو مجهول ايله) ايرماق . (جوى) ايله فرقليدر . (جوى) ايرماغك يرى (رُود) = ايچنده آقان صو ديمكدر . مع مافيه بونلر يكديكرى مقامنده ده قوللانيليرلر . § كمانچه ، چنك كبى برنوع چالغى § ساز كيريشى ، ساز تلى :

« نه‌دراول تيره رود ، رشته بدن »
« آنى وار ايله‌مش خدا يوقدن »
(نديم)

رُودَه [ف] امعا ، باغرصاق . جمعى (رُودگان) .

رُوز [ف] گون ، گوندوز : (نوروز) = يكى كون ، شهر مارتك سكزويا طقوزنده كونشك حمل برجنه انتقال ايتديكى گون . (روزمره) = هركونلك ، هركونكى . (روز وشب) = كيجه وكوندوز . (روز حساب ، روز جزا) = محشر ، قيامت كونى . (روز بروز) = كوندن كونه . (روز افزون) كوندن كونه

[١] (يُوح) = كونش ديمكدر .

چوق اولان . آرتان . (رُوزْانَه) = يوميّه ، كونده‌لك . جمعی (رُوزْانْ) دركه كونلر ديمكدر :

« بوروز اودركه صباحنده صدصفا مضمر »
« بوروز اودركه مساسنده بيك فرح مدغم »
(نديم)

« شه عالمپناهك‌ده اوله اقبالی روز افزون »
« كه اول صدر كزينه مايه‌بخش احترام اولدی »
(وله)

رُوزْگارْ { [ف] (بادْ) كبی هوا ، يل : (شدتله روز-كار اسدكجه خانه‌يی تملندن صارصيوردی) § وقت ، زمان ، عالم : (روزكار زوركار) .

رُوزْنامْچه { [ف] تعبيرات قديمه‌دندر . وقوعات يوميه‌يی ، قيود حسابيه‌يی حاوی دفتر يعنی محاسبه يوميه دفتری ديمكدر . اوائلده (روزنامچهٔ اوّل) ، (روزنامچهٔ ثانی) عنوانلرينی حائز اولان مأموريتلر تشكلات حاضره‌يه كوره [محاسبهٔ عموميهٔ ماليه] ايله [اعشار ورسومات ادارهٔ عموميه‌سی] عد اولنه‌بيلير . (روزنامچه جی) = محاسبه‌جی ديمك اولوب اليوم بو تعبير يالكز مطبعهٔ عامره اداره‌سنك امور حسابيه‌سيله مشتغل اولان ذات حقنده عنوان رسمی اوله‌رق مستعملدر .

رُوزْنامَه { [ف] كذلك يوميه دفتری . مقبوضات ومدفوعات حسابيه‌يی ، وقايع وحوادث يوميه‌يی حاوی جريده . (روزنامهٔ حوادث) = وقتيله (جرجيل) ك نشر ايتديكی غزته‌نك اسمی .

رُوزَه { [ف] اوروج . (رُوزَه‌دارْ) = اوروجلی :

« شو يله‌بی تاب اولمش اول مهپاره تاب روزه‌دن »
« فرق اولنماز قامت خم غرهٔ بكروزه‌دن »
(نديم)

رُوزِی { [ف] قسمت ، نصيب ، رزق ؛ هر كونكی يجيله جك ييه‌جك . (رُوزِی رَسانْ) = رزّاق عالم ، تكری . (رُوزِی خوارْ) = قسمتنی ييين ، مخلوق ذی روح :

« مطبخ روزه‌يی مفتاح عقيده‌يله آچار »
« فتح روزی‌يه باقان آغزی مهرلی انسان »
(ثابت)

رُوزِينَه { [ف] يوميّه ، كونده‌لك . (رُوزِينَه‌دارْ) = يوميه صاحبی ، كونده‌لكجی .

رُؤُسْ { [ع] باش معناسنه (رَأْسْ) ك جمعی . § شخصه مخصوص اوله‌رق رسماً ويريلن برات : (رؤس همايون ، مدرسلك رؤسی) (رؤس قلمی ، رؤس خرجی) :

« قيجن كلدم دراقباله اولدم دست احسانك »
« كف ناكامه صوندی رؤس سيم سيمايی »
(نديم)

رُؤَساء { [ع] (رئيس) ك جمعی : (رؤسای محاكم ، رؤسای مجالس ، رؤسای روحانيه) .

رُوسپى [ف] فاحشه ، زانيه ، كوتولكى قبول ايدن فنا خويلى قادين .

رُوستا [ف] كوى . (رُوستائى) = كويلى .

رُوشَن [ف] آيدين ، ضيالى ، پارلاق : (رُوشَن دِل ، رُوشَن ضَمير) = كوكلى ضيالى ، واقف حقايق ، عارف دقايق ديمكدر . (رُوشَنگير) = جلاجى ، پرداختجى .

§ بللى ، آچيق : (رُوشَن بيان) = سوزى فصيح ، آچيق اولان . (نزد دقايقدانيلرنده روشندركه ، ارباب وقوف عندنده روشن اولديغى وجه ايله) . (رُوشَنى) = ضيادارلق ، آيدينلق || آچيقلق ، بللى اولمق .

«چراغ ايندك بنى داثم سنك دهاى كريم الشان»
«چراغك روشن ايتسون ديدهٔ مهر مجلاىى»
(نديم)

«صدر ملك آرا على پاشاى روشن رأى كيم»
«شمعنك ، پروانه وش خورشيدلر زان اوستنه»
(نديم)

رُوشَنا [ف] ايكى معناسيله (رُوشَن) مقامنده قوللانيلير .

(رُوشَنائى) = آيدينلق ، پارلاقلق || آچيقلق :

« باخصوص بويله حمام منور كيم آنك »
« روشنا هر مرمر صافى مثال ماهتاب »
(نديم)

« پر صفادر تاب ديدار كله بزم و بزمگاه »
« روشنائى بخش قلب ساغر و پيمانه سين »
(نفعى)

رُوگَرْدان [ف] ياخود (روى گردان) = يوز دوند. يريجى ، يوز چويريجى : (رُوگَرْدانى) = يوز چويريجيلك .

رُومال [ف] ياخود (رُويْمال) = يوز سوريجى .

(رُومالى) = يوز سوريجيلك .

«كلوب بركونه رومال ايله مش كيم سيرايدن آدم»
« سم اسبنده مخ زر قياس ايلر ثريايى »
(نديم)

رُونُما [ف] يوز كوستريجى ، ظهور ايديجى . (رُونُمائى) = يوز كوستريجيلك :

« رونما چين جبيننده بيله سيماى لطف »
«حسن ديكر بخش ايدر موج آب ديوان اوستنه»
(نديم)

رُونْمُون [ف] عين معنايه (رُونُما) مقامنده قوللانيلير .

رُوى [ف] واو مجهول ايله تونج . (رُوِيين) = تونجدن مصنوع وبتون تونج اولان : (رُوِيين تَن) = تونج بدنلى ، اسفنديارك لقبى .

« صدر جم كوكبه كيم نعلجه ايلر بولسه »
« موزهٔ پاينه ابرولرنى رويين تن »
(نديم)

رُؤْيا | [ع] اویقو ایچنده کوریلن کیفیت، دوش. لسانمزده تأنیث وتذکیری مساویدر: (رؤیای صادق ، رؤیای کاذبه) .

« بن رؤیاده باری ایله دیدارکله کام آور »
« کاله ایردی زیرا اشتیاقم یارسول الله »
(واصف)

« رؤیا کورر کبی کوررم جمله عالمی »
« سنسین مرام دل بو جهان خوابدر بکا »
(نهاد)

رُؤْیَت | [ع] کورمك ، کورلمك : (رؤیت امور، رؤیت هلال).

« ای چشم بخت میل شکر خواب تابکی »
« بیدار اول که رؤیت دیدار وقتیدر »
(واثق)

« بن ورای روزن قصری قیلوب جای قرار »
« ایلدم غایت خفی زیر قفسدن رؤیتی »
(واصف)

رُهْبان | [ع] پاپاس معناسنه (راهِب) ك جمعی.

رُهُن
رُهُون | [ع] (رَهْن) ك جمعی . مفردینه مراجعت اولنه.

﴿ زا ﴾

زاء | [ع] الفبای عثمانیده اون اوچنجی حرف اولان (ز) حرفنك اسمی . زیج وحسابده (۷) عددینه اشارتدر : (زاء معجمه ، زاء مفتوحه) .

زا ـ ی | [ف] طوغمق، طوغورمق معناسنه اولان (زاییدن) مصدرندن مشتقدر . ترکیب ایله قوللانیلیر : (سخن زا) کبی :

« نه عیاراولدیغی معلوم اوعیار سخن »
« طبعنی بر قلم نادره زا دن بیلورز »
(فاضل)

زائِد | [ع] آرتیق ، صوکره‌دن قاتیلان : (کلام زائد ، کلمات زائده § فضله ، لزومسز :

« وارلغم خالقمك وارلغنه شاهددر »
« غیری برهان قوی وارایسه‌ده زائددر »
(شناسی)

« اچمکه عالمی مفتون یتر شیوه‌لرك »
« او باقشلر او روشلر کوزلم زائددر »
(فاضل)

(زاید) طرزنده یازماملی .

زائِر | [ع] زیارت ایدیجی ، ایدن؛ کورمکه کیدیجی ، کیدن :

«ای زائر اعتبار پرور»
«سیرایت نه گوزل طورر شو مقبر»
(اکرم)

بونده (زایر) شکلنده یازمق جائز دکلدر.

زائل {[ع] زوال بولیجی، بولان: (ظلّ زائل، مسئلهٔ زائله) اشبو کلمه‌ده همزه‌نك یرینه (ی) یازلمامالی.

زاج {[معرّب] اصلی فارسی (زاگ) درکه تیمورك طوزی، گوز طاشی دیمکدر. یشیله مائل صاری رنکلی اولان نوعنه (زاج قبریسی) اطلاق اولنورکه بین‌الناس تحریفله (صاچی قبریس) دینیلیر. (زاج یاغی) بعض مرکبات وصنایعده قوللانیلیر.

زاجر {[ع] زجر ایدیجی، منع ایله آلیقویجی: (استاذ زاجر، آمر زاجر).

زاحف {[ع] زحف صورتیله یعنی سورینه‌رك یوریین: (ییلان برحیوان زاحفدر، کرتنکله حیوانات زاحفه‌دندر) بونوع حیواناته (زاحفه) ده اطلاق اولنور. بونك جمعی اولان (زاحفات) اصطلاحات فنیه‌دندر. بوجنس حیوانات حقنده قوللانیلیر.

زاخر {[ع] طاشقین جوشقون. اکثریا دکزه وصف اولەرق قوللانیلیر: (بحر زاخر، بحار زاخره).

زاد {[ع] آزیق، یول ایچون احضار اولنان توشه، قومانیا، ییلەجك شی:

«مزد راه اولمیانه زاد سفر ویرمزلر»
(نائلی قدیم)
«شهد صافی کبی ارباب دله زاد قلم»
(فاضل)

زاد {[ف] طوغمش، وجوده گلمش دیمك اولان (زاده) یه بدل ترکیب ایله قوللانیلیر: (ملکزاد، پریزاد، مادرزاد، نوزاد)، (فضیل افندی مرحومك خانه‌زادی و آستان افاضل پناهیلرینك شرفیافتهٔ انتساب و استنادی اولمغین «فضیل افندی علیسی» دیمکله مشهور اولوب — ذیل شقایق جلد ثانی — صحیفه ٥٠٥).

زادالله {[ع] الله آرتیرسون معناسنه دعادر: (زاد الله عمره).

زاده {[ف] ولد، اولاد، ذریّت؛ اوغل، طوغمش، طوغشلو. اکثریا ترکیب ایله قوللانیلیر: (شاهزاده، اصیلزاده، شیخ زاده، امیرزاده)، (زادهٔ طبع، زادهٔ طبیعت، زادهٔ خاطر) = شعر، سانحه. بونك جمعی اولان [زادگان] = اصحاب اصالت مقامنده قوللانیلیر: (زادگان صنفی). (زادگی) = زاده‌لك، اصالت دیمکدر:

(شرف زادگی) : [ابوالسعودزاده محمد افندی یرینه اسکداروده والده سلطان مدرسه‌سنده محراب‌نشین تحقیق وایقان اولوب ــ ذیل شقایق ــ جلد ثانی صحیفه ٦٦٠] .

زار { [ف] اسم مکان اداتی: کثرت افاده ایدر. بو معناده یالکز قوللانیلماز: (چمنزار، کلزار، لاله‌زار).

زار { [ف] ایکله‌یجی ، آغلایجی، ایکله‌یوب آغلامه. (زاریدن) مصدرندن مشتقدر : (عاشق زار ، بلبل زار) . [زار زار] = یانیق یانیق ، حزین حزین دیمکدر :

«حکمت! جهانده اکلنه‌مم آه‌وزارسز»
(معلم ناجی)

« ایتدم تباعد ایلیه‌رك کریه زار زار »
(وله)

« سزای مرحمتم شویله کیم دل زارم »
« هلاك رنج و الم یا محمد عربی »
(فاضل)

زار { [ف]ضعیف، نحیف، رقیق، یوقفه که ترکجه ده (آریق) دینیلیر . بو معناده (نزار) لفظندن مخففدر : (حال زار ، جسم زار) .

زار { [ف] اورتو ، پرده ، ایچ قابوق کبی معنالرده قوللانیلان بو لفظك اصلی (ازار) در . اورایه مراجعت اولنه : (یومورطه زاری ، صوغان زاری ، زار کبی اینجه) .

زارع { [ع] زرع ایدیجی ، اکینجی ، چفتجی . جمعی (زرّاع) در .

زارغنه { [روجه‌دن] اوزون بو- رونلی ، ماڭی کیبکلی بیلان بالغنه مشابه برنوع اینجه اوزون بالق.

زاری { [ف] آغلایوب سیزلامه: (زاریٔ مأیوسانه، زاریٔ دل ، زاریٔ طفلانه) .

زاغ { [ع ف] قارغه : (زاغ سیاه) . (زاغانه) = قارغه‌جه‌سنه .

زاکی { [ع] صالح، صافی، خالص، پاك: (شیخ زاکی، صلوات زاکیه) .

زال { [ف] اختیار، آق صاقاللی. § قهرمان قدیم ایرانی مشهور (رستم) ك پدری . [رستم زال]= رستم بن زال دیمکدر : (زال محمود پاشا) =وزرای قدیمهٔ عثمانیه‌دن اولوب ایوب سلطان جوارنده بنا کرده‌سی بولنان جامع شریف خطیره سنده مدفوندر .

« دیسه عقباده سزا غبطه ایله رستم زال »
(لا)

زامر { [ع]دودوك چالان، نیزن: (زامر ماهر) .

زامله { [ع] کوچوك یوك § یوك طاشیمغه مخصوص حیوان : [طقسان سکز تاریخنده قضاسی حالنده اداء مناسك حج و طواف و زامله

عزيمتن حرم محترمده ايقاف ايدوب سنهٔ مزبوره ذی القعده سنده منفصل اولدی — ذیل شقایق — جلد ثانی صحیفه ٤٤١] .

زانو { [ف] دیز . (زانو بزانو) = دیز دیزه . (زانوزن) = دیز چوکن . (زانوزده) = دیز چوکمش :

« قان اوطوردی سیلیٔ افسوسدن زانولره »
(ندیم)

زانی { [ع] زنا ایدن ارکك . مؤنثی (زانیه) در .

زاویه { [ع] کوشه ، ایکی خطك تلاقیسی ایله حاصل اولان هیئت : (زاویهٔ قائمه ، زاویهٔ حاده ، زاویهٔ منفرجه ، زاویهٔ مجسمه) = هندسه اصطلاحاتندندر . § تکیه ، حجره ، بوجاق : (زاویه‌نشین زهدو ارشاد اولان) .

زاهد { [ع] حقیقی ویا صوری زهد و صلاح ایله متصف اولان صوفی . (زاهدانه) = اویولده صوفی اولانه یاقیشه‌جق صورتده :

« خراباتی کورنلر هر بری برحالتن سویلر »
« صفاسن نقل ایدر رندان زاهد ثقلتن سویلر »
(قوجه راغب)

« اوامرده نفوذی شویله کیم رندان اولور زاهد »
« تعلق ایتسه فکری منمنه فعل مناهینك »
(فاضل)

زاهر { [ع] پارلاق . اکثریا کواکبه صفت اوله‌رق قوللانیلیر : (نجم زاهر ، کواکب زاهره ، اجرام زاهره) .

« هر برزمانده ظاهر وزاهر کمال حق »
« هر برمکانده حاضر وناظر جلال حق »
(شناسی)

زاهق { [ع] محو ومضمحل اولیجی . اکثریا (باطل) لفظی متعاقباً ایراد اولنور .

زاهل { [ع] اضطرابدن صوکره راحتلنمش اولان : (قلب زاهل) § زهول ایدیجی ، اونودیجی : شخص زاهل) .

زایجه { [ف] وقت معینده کواکبك وضع وهیئتلرینی واحکامنی کوستر دفتر نجومی دیمکدر .

﴿ زَ ﴾

زباد { [ع] (قلیه مسك) دینیلن عطر معروف § علم حیوانات اصطلاحنجه (مسك کدیسی) دینیلن حیوانه اطلاق اولنور .

زبان { [ف] دیل ، لسان : (زبان فارسی ، زبان شیرین بیان

عثمانى). (زباندراز) = دیلی اوزون، اوته‌کینه بریکینه طعن وتشنیع ایدن . (زبانزد) = سوز آره‌سنده مستعمل اولان. (آتش زبان) = طلیق اللسان، فصیح ، بلیغ اولان :

« اول کونه زبانزد سوزی کیم بولنه قادر »
(نابی)

« شهنشاها ادای مدح ذاتك »
« ویرر لکنت زبان شاعرانه »
(فاضل)

زبانه { [ف] ترازو کبی طارتی آلتلرینك دیلی § آتش یالیمی، آلو. (زبانه کش) = یالینلایجی، آلولی :

« سوز کیم زبانه کله کویا زبانه‌در »
(یحیی)

زبانی { [ع] اهل جهنمی آتشه آتمغه مأمور اولان ملائکهٔ عذابدن هر برینه اطلاق اولنور ، اشبو ملائکهٔ عذابك جمله‌سنه (زبانیه) دینیلیر. بونی شده ایله غلط سویله‌مه‌ملی. مع‌مافیه اسلوب فارسی ایله (زبانیان) طرزنده‌ده جمعلنیر :

« نه زبان ایله زبانیلر ایله سویلشه یم »
« سن اکر ویرمز ایسه‌ك روز قیامتده جواب »
(فاضل)

زبد { [ع] کوبوك. (زبد، زباد) = ترەیاغی وقایماق دیمکدر. (زبد) اصطلاح طبده ترەیاغنه مشابه ماده‌لره اطلاق اولنور .

زبر { [ف] اوست. (زبرین) = اوستده‌کی. (زبردست) = الی اوستون، غلبه‌ایدیجی. (زبردستی) = الی اوستونلك، غالبیت. (زیروزبر) = آلت اوست .

زبرجد { [ع] زمرد کبی برجوهر معروفدر. بونك رنکی فستقی تعبیر اولنان آچیق یشیلدر . الیوم بو طاش زمرد کبی قیمتدار دکلدر.

زبور { [ع] کتاب ، مکتوب § حضرت (داود) علیه السلامه نازل اولان کتاب سماوی :

« بکتاب مشرف تورات »
« بزبور و بقدس جان افزا »
(فاضل)

زبون { [ف] ضعیف ، قوتسز ، عاجز. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر: (زبون آت، طالع زبون، بخت زبون) . (زبونکش) = نفسنی مدافعه‌دن عاجز وبی‌اقتدار اولانی ازن، ضعفایه کوجی یتن . بو صفت مذموماتدندر . بونی (زبونکش) دیه اوقویانلر - (کش) ایله (کش) ی فرق ایتمکدن عاجز بولنان - جهلای عوامدندرلر. (زبونی) = ضعیفلك ، عاجزلك :

« من زبون ناتوانم یا اباالقاسم مدد »
(فاضل)

زَبیب { [ع] قوری اوزوم § قوری انجیر § علم حیواناتاصطلاحنجه معنای دیکری حاویدر .

زَجّاج { [ع] صیرچه یاپان ، شیشه‌جی ، جامجی .

زَجْر { [ع] کرك سس ایله ، کرك صداسز اوله‌رق اشارتله منع ونهی ایتمك ، ایدلمك ؛ بر شیئی یاپدرمامق ، برشی یاپدیرلمامق: (حکّام وامرا ارباب تجاوزی زجر ایله مأمور- درلر ، بو مثللو متجاوزینك درحال زجری ایجاب ایدر) .

زَحْف { [ع] آیاقلرینی سوریبه‌رك یوریمك ، امکله‌مك : (زحف صبی) § دشمن اوزرینه ترتیب و سوق اولنان عسکر ؛ عسکر دشمنه قارشو یوریمك .

زَحْمَت { [ع] اذیّت ، زور ، صیقنتی : [زحمتسز بال ینیله‌من — مثل] ، (زحمتك نقطه‌سی قالدیریلنجه رحمت اولور — قول مشهور)
« بوشهر فضیل ایچره چکن زحمتی انجق »
« فاضل کبی بی‌منبع و صاحب جریاندر »
(فاضل)

زَخّار { [ع] پك طاشقین، جوشقون. اکثریا دکزه وصف اوله‌رق قوللانیلیر : (بحر زخّار) .

زَخارِف { [ع] آلتون ؛ ساخته زینت ، رونق کبی معنالری تضمن ایدن (زُخْرُف) ك جمعیدرکه لسانمزده سطحی نمایشلر ، ساخته آرایشلر معناسنده استعمال اولنور . مفردی اصلا قوللانیلماز . عربیده معانیٔ معروفه‌سی باشقه‌در : (زخارف دنیویه‌یه قاپیلمامیدر) .

زَخْم { [ف] جریحه ، یاره : (زخم تیغ ، زخم خنجر) (زَخْمین ، زَخْمناك ، زَخْم خُورْدَه) = مجروح ، یاره‌لی . (زَخْمکار) = یاره آچیجی ، یاره‌لایجی :

زَخْمَه { [ف] ساز چاله‌جق آلت ، تازنه § اوزنکی قایشی .

زَد { [ف] اورلمه ، اورغون . ترکیب ایله قوللانیلیر : (زبانزد ، گوشزد) کبی .

زَدَه { [ف] اورلمش ، دوچاراولمش . کذلك بوده ترکیب ایله مستعملدر: (حریق زده ، آفت‌زده ، مصیبت زده ، سودازده ، سرزده).

زَر { [ف] مسکوك اولسون اولما- سون آلتون . مطلقا آقچه معناسنده دخی قوللانیلیر. (زَرْ اَنْدُود) = آلتون یالدیزلی . (زَرْباف) = صیرمه‌لی قاش طوقویان ، استوفه‌جی. (زَرْ بَفْت ، زَرْ بافْتَه) = صیرمه‌لی قاش ، استوفه. (زَرْتار) = آلتون تل ، صیرمه . (زَرْ دوز) = صیرمه ایشله‌یجی ، سیمکش ‖ صیرمه‌لی ،

قلابدانلی . (زَرافشان) = آلتون صاچیجی، آلتون قاقه. (زَرکار) = آلتون ایشلەمه. (زرگر) = قویومجی. (زرگری) = قویومجیلق. (زرکوب) = آلتون دوکیجی ، آلتون ورق یاپیجی. (زرگون) = آلتون رنکلی اولان . (زرنشان) = قیلیج وسائره اوزرینه ایشلەنیلن آلتون خط . یازی. (زرنگار) = آلتون نقشلی، آلتونله منقش . (زرشناس) = آلتون طانیجی ، صراف . (زرّین) = آلتوندن یاپلمش ، آلتوندن عبارت اولان || آلتون کبی صاری، پارلاق: (اعمال جواهر استعداد و اشعال بوتە اجتهاد ایتمکله زرکامل عیار کبی قابل سکۀ اعتبار اولدقده — ذیل عطائی جلد ثانی — عبدالکریم زاده عبدالله افندی حقنده)

« مانی قالیچۀ زر بافتی یایدی کردون »
« تاکه پابوس شریفیله اوله رفعتیاب »
(فاضل)

« بوتە هالەده یاخود بوکه سیمین برقرص »
« زرکر چرخ آنی مقراص ایله قیرپارهر آن »
(وله)

«قدر زر زرگر شناسد قدر کوهر کوهری»
(لا)

« پرتو انداز اولیجق رخساری »
« پارلا در البسۀ زرکاری »
(وهبی)

« زرّین کمری باغلادی برانجه بل اولدی »
« بر نخل مجلّی دیمکده محتمل اولدی »
(فاضل)

زَرافه | **زُرّافه** [ع] لسانمزده ضم زا ایله معروفدر . حیوانات بحریەدن بوینی و اوك آیاقلری آرد آیاقلرندن اوزون بر نوع بیوکسك حیوانديركه اعضای جسمی دوه ، اوکوز وقاپلانه مشابه اولدیغندن فارسیده (اشتر گاو وپلنك) دینیلیر :

« زرافەیه بکزردی ککز کرکدن اولسون»
(نفعی).

زَرّاق [ع] زیاده ریاکار، مرائی، ایکی یوزلو اولان: (شخص زرّاق) .

زَرد [ف] صاری: (رویزرد). (زردی) = صاریلق : (زردیٔ چهره). (زردفام) = صاری رنکلی :

« طبیبا قیلمشم تشخیص درد عشقدر دردم »
« علامت آه سردوروی زردواشك آلمدر»
(فضولی)

« رویزردم اوزره نقش دلفریم کریه در »
(فاضل)

زَرْدآلو [ف] قایصی یه شبیه معروف میوه . (زرد) ایله اریك معناسنه اولان (آلو) لفظندن مرکبدرکه (صاری اریك) دیمکدر .

زَرْدُشْت [ف] اصلی « زَارْتُشْت » در . تخفیف وتحریف اولنمشدر . دین مجوسی پیشواسی دیمکدر .

زَرْدَه [ف] زعفران ایله تلوین اولنەرق طبخ ایدیلن بر نوع طاتلی وصاری رنکلی پرنج آشیدرکه اکثریا دوکونلرده پیشیریلور : (پلاو زرده) .

زَرْدَه‌چاو **زَرْدَه‌چوب** [ف] هند زعفرانی . بر نوع صاری کوکدرکه منسو . جاتده بویا اولەرق قوللانیلیر . لسانمزده تحریفله (زرده چال) دیه معروفدر .

زَرْع [ع] نارلایه ، یره تخم صاچمق ، صاچلمق ؛ طوپراقه تخم اکمك ، اکلمك : (زرع حبوبات ، زرع جَوْ ، حبوباتك زرعی) § اکلمش اکین : (زرع خوشنما)

« امید کندم ایتمه صاقین زرع جو ایدوب »
« عالمده نیك وبد کیشی هب اکدیکن بیچر »
(لا)

زَرَق [ع] ریاء نمایش صوفیانه . (زرق آلودْ) = ریا قاریشق ، ریالی .

زَرْقَاء [ع] (اَزْرَق) ك مؤنثی . § کوك کبی ماوی کوزلو قادین .

زَعْفَرَان [ع] لسانمزده تحریف ایله (صافران) دینیلن وتلوین ایچون زرده آشنه قاتیلان معروف صاری نبات . انواعی واردر . (زَعْفَرَانی) = قویو صاری رنکنده اولان :

« زعفران جنس نباتك خواجه نصرالدینی‌در »
(نابی)

زَعِیم [ع] زعامت صاحبی . زعامتـه مراجعت اولنه . جمعی (زُعَمَاء) در .

زَغَن [ف] چایلاق دینیلن بیرتیجی قوش :

(بر دکلدر جنبش زاغ وزغن)
(لا)

زَفِیر [ع] کوکس کچیرمه ، صولوغی اوزون اوزادی ایچری چکدکدن صوکره طشره‌ویرمه .

زَقُّوم [ع] قیرمزی ویا بیاض چیچـك آچار ، یاپراغی غایتله آجی برنوع معروف آغاجدرکه آجیلفندن طولایی ترجمه‌ده [آغو آغاجی] دیرلر . § جهنمه مخصوص بر آغاج § اهل جهنمك طعامی .

زَکَاء [ع] اهل صلاح اولمه ، صلاح حال : [ذکا ایله زکایه صاحب اولان اخیار امتدندر] .

زَکَات [ع] شروط خمسهٔ اسلامدندر . [حق الله] ده دینیر . انسانك مالندن وجه شرعی به

توفيقاً اخراج و عطا بادیکی مقدار معین: قرآن کریم ایله عبارات عربیه ده کی طرز املاسی بویله (زکوة) در.

زَکیّ [ع] اهل صلاح، دیندار: (انسان هم ذکی هم زکی اولورسه دارینده مسعود اولور).

زَلّات [ع] (زَلّه) نك جمعی. اورایه مراجعت.

زَلازِل [ع] آشاغیده کی (زَلزَلَه) نك جمعیدر: (زلازل مشهوره).

زَلزَلَه [ع] ایرغالانمه، صاللانوب صارصلمه، اکثریا حرکت ارض مقامنده قوللانیلیر:

« نیجه شب زلزله انداز جهاندر اول شب »
« طاق کسری دل کفارکبی اولدی خراب »
(فاضل)

زَلَق [ع] سورچمه، آیاق قایمه. (زلق الامعا) = بارصاق
زَلَقَه سورمه سی، اسهال.

زَلّه [ع] سورچوب قایمه: (زَلّةُ القَدَم) آیاق قایمه سی § خطیئه، جنحه، بادره، جزئی کناه. جمعی (زَلّات).

زَمان [ع] آز، چوق وقت، هنکام: (زمان ماضی، مرور زمان)، (کچمش زمان اولورکه خیالی جهان دکر — لا)، (فی زماننا) = زمانمزده، حالا، الیوم دیمکدر:

زَمانَه [ف] دور، وقت. اکثریا ذم مقامنده قوللانیلیر:

« لال ایتدی بنی شیوهٔ بی جای زمانه »
(نفعی)

زَمزَم [ع] فی الاصل چوق صو معناسنه در. اصطلاحده کعبهٔ معظمه جوارنده کی مشهور و مبارك قویونك صویی دیمکدر. (آب زمزم) ده دینیلیر:

« طوافه کعبهٔ کویك بقول باقی مرحوم »
« درون دلده نیت آب زمزمدن مصفادر »
« نفعی »

زَمزَمَه [ع] ازکیلی آواز، نغمه لی سس، عکس ایدن ترانه: (زمزمهٔ جویبار، زمزمهٔ شلاله، زمزمهٔ عندلیب، زمزمهٔ کوهسار).
(زمزمه پیرا) = نغمه، ترنم ایدیجی.

زَمِستان [ف] قیش، قیش موسمی:

« زمستان کلدی حکم زمهریر ایردی جهان اوزره »
(لا)
« قیلسون دورفلك بردها اجرای فصول »
« نه بهار ونه حریف ونه زمستان اولسون »
(مرثیه — فاضل)

زَمَن [ع] وقت. (زَمان) ایله مترادفدر. نادراً قوللانیلیر.

زَمهَریر [ف] پك صوغوق، شدتلی صوغوق § قیش موسمنك اك صوغوق قسمی که « قره قیش » تعبیر اولنور.

زَمين [ف] ارض ، ير ، ير يوزی : (كرۂ زمين ، زير زمين ، روی زمين ، زمين‌خانه ، زمين تهامه) . (زمين بوس) = تعظيم قصديله ير اوپمك . (زمين‌بوسی) = اوصورتله ير اوپمكلك :

« بهار ابردی ينه‌دوشدی لطافت كلستان اوزره »
« ينه اولدی زمينك لطفی غالب آسمان اوزره »
(نفعی)

§ اوزرينه باشقه رنكارله نقشلر ، رسملر ياپلمش اولان برشيئك رنك اصليسی : (زمينی پنبه چيچكاری بياض بر قماش حريری) § طرز بيان ، اسلوب اسلوب افاده : (نوزمين) = يكی طرزده ، يكی اسلوبده ديمكدر :

« ششير طبع ايله آچدم بوزمينی راغب »
(قوجه راغب)

زَن [ف] قاری ، قادين ، زوجه : (زن بدخوی) ، (پيره‌زن) = قوجه‌قاری . (زَنپاره ، زَندوست) = قادين سون . جمعی (زَنان) .

زَن [ف] اورمق معناسنه اولان (زَدَن) دن مصدرندن صيغۂ امردركه لسانمزده وصف تركيبی صورتنده واوريجی معناسنده استعمال اولنور : (خنده‌زن ، دست زن ، عشوه‌زن ، نعره‌زن ، شمشير زن)

« بن كه اول تيشه‌زن كوه بلای عشقم »
« آفرين ايتدی عدمدن دخی فرهاد بكا »
(فاضل)

زَنابير [ع] (زُنبور) ك جمعی . اورايه مراجعت اولنه .

زَنابيل [ع] (زَنبيل) ك جمعی . اورايه مراجعت اولنه .

زَنادقه ، **زَناديق** [ع] (زِنديق) ك جمعی . اورايه مراجعت اولنه : (مشاهير زنادقه) .

زَنان [ف] قاری . قادين معناسنه (زَن) ك جمعی : (مكر زنان ، حسن زنان)

« صاچنه باغلانوب آلدانمه زنانك سوزينه »
« سرديكم عقل نسا كه اوزانور كه قيصالور »
(فاضل)

زَنانير [ع] (زُنّار) ك جمعی . مفردينه باقلی .

زَنبق [ع] كوزل قوقولی معروف چيچك : (بياض زنبق ، صاری زنبق) انواعی واردر . (فَصيلۂ زَنبقيه) = علم نباتات اصطلاحاتندندر .

زَنبورَك [ف] لسانمزده محرفی (زَنبرَك) در . قوۂ محركه اولەرق قوللانيلان چليك ويا پرنجدن معمول ياى . قورمق ويا صيقشدرمق صورتيله تحريك اولنور . انواعی موجوددر . § حيوان ايله نقلی ممكن برنوع كوچك طوپ .

زَنبيل [ع] ايچنه اشيا قونيلان حصيردن ، خرما اليافندن

اورلمش معروف ظرف، قاب: (زنبیل ایچنده کی سن بیل — قول مشهور)، (زنبیللی علی افندی مشاهیر علمای عثمانیه‌دندر) فی‌الاصل کسر (زا) ایله‌در .

« فکرمده معانی برایچم صو اولمش »
« زنبیل دوات ایچره قلم نانپاره »
(فاضل)

زَنْج [ع] | دریسی سیاه ، صاچی قیوبرجق اولان انسان جنسی § بو طائفه‌نك مملکتی ، سودان قطعه‌سی .

زَنْك [ف] | (see above)

زَنْجَبِیل [ع] بلاد حاره‌ده حاصل اولان و زنجفیل دینیلن آجی کوك . انواعی واردر . § شراب .

زَنْجی [ع] (زنج) دینیلن سیاه دریلی ، قیوبرجق صاچلی جنس انسانك هربرینه اطلاق اولنور: (غلام زنجی ، جاریهٔ زنجیّه) .

زَنْجِیر [ف] تسلسل صورتیله بر برینه کچیرلمش دمیر حلقه‌لردن مرکب ایپ کبی اوزون نسنه‌درکه محاوراتده کسر (زا) ایله قوللانیلیر :

« مسلسل موج انهاری کوموش زنجیر ایدر مهتاب »
(راغب پاشا)

زَنَخ | [ف] چکه ، اکك . (چاهِ زَنَخدانِ) چکه قویوسی یعنی چوقوری دیمك ایسه‌ده بالکز

زَنَخْدان |

(زنخ ، زنخدان) ده بو معنایی افاده ایدر :

زَنْد [ع] چاقماق دمیری § بیلك کمیکی : (عظم زند) = فن تشریح اصطلاحاتندندر . جمعی (زِناد) .

(مدرسین کرام خدمتنده اهمال ذهن وقاد وفتیل ضمیر کبریت قبوان قدح زناد اجتهاد ایله ایقاد ایتدکدن صکره — ذیل عطائی جلد ثانی — صحیفه ٤٨٩)

زَنْد [ف] «زردشت» ك کتابنك اسمی . بو کتابه (زنداوستا ، زندوستا) ده دیرلر .

زَنْدَقَه [ع] واجب‌الوجودی ، آخرتی ، حشری انکار ایتمك ؛ دینسزلك ، دینسز اولمق .

زَنْك [ف] دمیر ، آینه کبی شیلرده پیدا اولان پاس . § دریسی سیاه ، صاچی قیوبرجق اولان طائفهٔ بشرك مملکتی ، سودان . (زَنْج) بونك معربیدر . [زَنْگبار ، — یاخود — زَنْجبار] دخی عین معناده مستعملدر . || آفریقانك شرق جنوبی جهتنده بر اوفاق مملکتك اسمیدر :

« صیقل اور اوس آنه که پر زنك الدر »
(روحی بغدادی)

زَنْگار [ف] پاس ، کیر . بو معناده (زنك) ایله مترادفدر . § (باقیر یشیلی) نامیله بویاجیلر عندنده معروف و مستعمل

اولان بر نوع باقير پاسيدركه رنكى يشيل وسم قاتلدر .

زَنگَله ، زَنگَل ، زَنگُول [ف] چاك ، چينغراق ، دف بولى § برنجيسى موسيقئ شرقيده بر مقام اسميدر .

زَنگِى [ف] زنجى ، سودانى : (موى زنگى) = قيويرجق قيل .

زَوائِد [ع] (زائده) نك جمى . زياده ، فضله شيلر . همزه نك يرينه (ى) يازلمه ملى : (زَوائدِ متّصِلَه ، زَوائدِ منفصِلَه) اصطلاحات فقهيه دندر .

زَوائِل [ع] (زائله) نك جمى . زائل اوليجى .. زوال بوليجى شيلر . (زوايل) طرزنده ياكلش يازمه ملى .

زَواجِر [ع] (زاجره) نك جمى . ممنوع و مانع اولان شيلر .

زَواد [ع] آزيق معناسنه اولان (زاد) ك جمى . ينيله جك شيلر .

زَوال [ع] برنسنه يرندن آيريلوب چكمه ، كيتمه :
« سعادت ازلى قابل زوال اولماز »
« كونش بر اوستنه دوشمكله پايمال اولماز »
(فضولى)

(زَوالپذير) = زائل ، فانى اولان فنا بولان . (بى زَوال) = زوالسز ، فانى اولمايان (زَوال ناپذير) = زوال ، فنا بوليان ، فانى اوليان § كونشك وسط فلكدن ، نصف نهاردن سمت غروبه ميلى كه (وقت زوال) اطلاق اولنور .

زَواهِر [ع] چيچكلر . (زهره) نك جمى .

زَوايا [ع] (زاويه) نك جمى . كوشه لر ، ديرسكلر .

زَوج [ع] جفت اولان ، تك اولمايان : (زوج وفرد) § برقادينك قوجه سى ، اشى . ياخود برجفتدن هر برى يعنى ديشى و اركك اش . بوصورت اصلنه مطابقدر . زيرا فى الاصل قارى قوجه دن هر برينه اطلاق اولنور . حال بوكه لسانمزده (زَوج) لفظنك ذكريله مطلقا اركك ، قوجه اراده ايدلمش اولور . جمى اولان (اَزواج) ده بوكا كوره قوللانيلير . ديشى ، قادين مقصود اولنجه علامت تأنيثك تصريحيله مفردنده (زَوجَه) ، جمعنده (زَوجات) دينيلير . قرينه بولنسون بولنمسون بونلرك صورت معروضه نك غيرى طرزده يعنى اسلوب عربى يه كوره استعمالى سليقهٔ عثمانيه يه خوش كلمز ايسه ده بعضاً او صورتله ده

استعمال ایدنلر کورلشدر . (زَوجَین) = ارککله ایله قادین، برجفت دیمکدر.

زَوجَه { [ع] ارککک اشی ، قادینی ، قاریسی . جمعی (زَوجات) در .

زَوجِیَّت { [ع] زوجلك وزوجه لك ؛ جفت واش اولمق: (حقوق زوجیت ، وظیفهٔ زوجیت ، بحسب الزوجیه) .

زَورَق { [ع] قایق ، کوچك سفینه . (زَورَقچَه) = اوفاق قایق ، صندال :

« دوشسه یدی ظلّ تمکینی محیط چرخ والایه »
« ایدردی زورق زرین مهر زهره یی لنکر »
(نفعی)

§ مکهٔ مکرمه ده زمزم طولدیرمغه مخصوص طوپراقدن معمول برنوع ابریق ، قاب || چیچك دستیسی ، قدحی . (زورق مکتوبی) = حرم شریفده زورق ایله حجاجه زمزم طاغیتان خدمه یه اجرت سقایت اوله رق کوندریلن صره وهدیه یی حاوی تحریرات

زَهادَت { [ع] زهد وصلاح ایله اتصاف ، آلایش دنیویدن اجتناب ایله پرهیزکارلق ، زاهدلك : (زهادت لازمهٔ عبادتدر)

زَهر { [ف] ترکجه سی (آغو) ، عربجه سی (سم) در . موت وهلاکه سبب اولان نباتی ، معدنی ، کیمیوی نسنه که معروفدر . لسانمزده طعمی آجی اولان هرشی حقنده (زهر کبی) تعبیر تشبیهیسی ایراد اولنور . حق تعزیر وحدتی ، آزار وشدتی تضمن ایدن کلام حقنده ده ینه بو تعبیر قوللانیلیر . (زَهرآب ، زَهرآبه) = زهرلی صو . (زَهر دارو) = (پاد زهر) محرفی (پاذزهر) در. (زَهرخَند)= آجی آجی کولمه ، انفعال واغبرار ایله کولش . (زَهر آلود) = آغو ایله قاریشیق ، زهرلی :

« ات لقمه سی لازم می طویورمازمی سنی نان »
« زهر اولسون او لقمه کاوله بسماندهٔ دونان »
(روحیٔ بغدادی)

زَهراء { [ع] (اَزهَر) ك مؤنثی . یوزی کوزل ، آق ، یارلاق اولان قادین : (حضرت فاطمة الزهراء) رضی الله تعالی عنها .

« حضرت زهرا ایله اول ایکی سرور عشقنه »
« من دخیل خاندانم یا ابا القاسم مدد »
(فاضل)

زَهرَه { [ع] چیچك . (زهرة الدنیا) = دنیانك رونق ولطافتی دیمکدرکه فرقان کریمده (زهرة الحیوة الدنیا) صورتنده وارد اولمشدر .

زَهرَه { [ف] اود ، جکره ملاصق اولوب ایچنده صاری یه مائل یشیل برمایع بولونان اینجه زارکبی

يووارلاق شى . (زَهرَه چاك) = اودى پاتلامش اولان :

« نعره سندن چاك اواوردى زهره‌لر »
(معلم ناجى)

« زهره‌سن تيغ زبانمله چالوب چاك ايده‌يم »
« دشمنى شاد واحباسنى غمناك ايده‌يم »
« نفعى »

§ جسارت ، جرأت : (بى زَهره) = اودلك ، قورقاق . (زَهرَه دار) = صاحب جسارت ، قهرمان .

« اقتحام اتمكه زهره‌سى يوق »
(معلم ناجى)

زَهى { [ف] ادات تحسين واستغرابدر ، نه خوش ، نه كوزل معناسنه مثال :

« تعالى الله زهى رخش همايون هماسايه »
(نفعى)

« زهى مرآت ربانى كه اولمش »
نظارتگاه چشم قدسيانه »
(فاضل)

§ نه غريب ، نه عجيب ، مقامنده استعمالنه مثال :

« زهى تصور باطل ، زهى خيال محال »
(احمد پاشا)

زَيت { [ع] زيتون ياغى : (زَيّات) = زيتون ياغجى ، زيتون ياغى صاتان .

زَيتُون { [ع] معروف ياغلى ميوه . تركجه‌ده (زَيتين) طر . زنده زبانزددر . انواعى واردر : (سياه زيتون ، يشيل زيتون ، مدللى زيتونى ، زيتون آغاجى) . (زَيتُونى) = زيتون رنككنده ، زيتون رنكلى .

زَيف { [ع] مغشوش ، قلب آقچه : (نقد زيف) .

زَين { [ع] زينت ، سوس ، بزك : (زين العابدين) = عابدلرك زينتى . (زَين الدين) = دينك زينتى ، بزكى :

« هنكام شب كه كنكرهٔ قصر آسمان »
« زين اولمش ايدى شعله لنوب شمع اختران »
(باقى)

اشبو بيتده (مزيّن) مقامنده ايراد اولنمش ايسه‌ده اليوم بو صورتده استعمالى متروكدر .

(زِ)

زِحاف { [ع] فن عروض اصطلاحندندر . شعرده وجودى لازم كلن برحرفك سقوطى ماده‌سنه اطلاق اولنوركه عيوب شعردندر . جمعى (زِحافات) .

زِحام { [ع] غلبه‌لك ، آدم چوقلغيله پيدا اولان صيقيشيقلق : (زحام ناس ، زحام خلق) .

زِراعَت { [ع] اكينجيلك، چفتجيلك. (زرع) مقامنده ده قوللانيلير: [اهل زراعت. فن زراعت].

زِرنيخ [ع] } قاره اوتى ايله كوكورت حايطه‌سنه اطلاق اولنور كه ايكى نوعدر: (زرنيخ اصفر، زرنيخ احمر) سميّاتدن معدود اولديغندن بين العوام (زرنيق ويرمز) تعبيرى شدت بخلدن كنايةً ايراد اولنور. (زِرنيخى) = زرنيق رنكنده، آچى صارى رنكلى اولان.

زِرنيق [ف]

زِره { [ف] وقتيله دميردن، چليكدن اعمال اولنان جنك لباسى. (زِرهپوش) = زرهلى، زره كيين. (زرهلى سفينه) = ديشاريسى پولاد زره قاپلى حرب كميسى.

زِشت { [ف] چركين. كوزلك ضدى: (زشت خو، زشت رو، كار زشت). (زِشتى) = چركينلك: (زشتئ چهره).

زِعامَت { [ع] جانب ميريدن بر كيمسه‌يه تمليك واعشار شرعيه‌سى كنديسنه ترك وتخصيص اولنان قطعهٔ اراضى‌يه اطلاق اولنور. (بدل زعامت) = بو مثللو اراضئ متروكه‌نك طرف ميرى‌يه اعاده‌سيله اصحابنه خزينهٔ جليله‌دن تخصيص قيلنان مقدار معاش ديمكدر.

زِفاف { [ع] كلينى ياخود كوڭكى‌يى كردكه قويمق، كلينك ياخود كوڭكى‌نك كردكه كيرمه‌سى: (رسم زفاف، حجرهٔ زفاف، ليلهٔ زفاف).

زِفت { [ع] چام، قطران، كوكنار آغاجلرندن چيقان قاره ضمغ. بونك قايناديلوب آلنان نوعنه (زفت) ديثيلير. نوع ديكريده يردن چيقار معدنيدر. صو صيزمامق ايچون تخته قوغالره. قوچيلره سوريلور وبيوك كوچك مراكب بحريه‌نك اقسام خارجيه‌سى بونكله قالافات ايديلور. (زفتلمك) = بغير حق ارتكاب ايدوب ييمك.

زِلزال { [ع] ايرغالانمه، صارصلمه. (زَلزَله) ايله مترادفدر. (زا) نك فتحى جائزدر.

زِمام { [ع] يولار: (زمام امور)، (زِمامدار) = يولار طوتيجى، يولار يعنى ايش النده اولان ديمكدر.

زِناء { [ع] ذكور واناثك ارتكاب ايتدكلرى فعل حرام. (وَلَدُالزِّناء) = پيچ.

زِناد { [ع] (زَنَد)ك جمعى. اورايه مراجعت اولنه.

زِندان { [ف] حبسخانه. (زندان قاپوسى) = استانبولده قورو يمشجيلر قربنده‌كى سور قسطنطينيه نك برباب قديمى.

زِنْدَگانی { [ف] حیات، تعیش، معیشت ؛ صاغلق ، کچنمك : (بزمگاه زندگانی ، سبب زندگانی) .

زِنْدَگی { [ف] حیات، دیریلك: (مدار زندگی) .

زِنْدَه { [ف] حیاتده ، دیری § تندرست، چویك اولان. (زنده‌دِلْ) = کوکلی دیری یعنی واقف حقایق آدم دیمکدر .

زِنْدِیق { [ع] آخرته ، اللهه ایمانی اولمایان دینسز .

زِنْهار { [ف] ادات‌تنبیه. (زینهار) دن تخفیف اولنمشدر . صاقین ، اصلا اولمیه معناسنده استعمال اولنور .

زِهْ { [ف] کیریش ، یای کیریشی. (زه‌گیر) = کمانکشلرك یعنی اوق‌آتانلرك زه حلقه‌سی. § غیطان، شریت § برشیئك اطرافنه ، کنارینه چکیلن خط ، چیزکی : (قیرمزی زه‌لی پانتولون)

« سیمدن یوقسه که انکشتنه زه‌گیر طاقوب »
« پهلوانِ فلك ایلر هوس تیر وکمان »
(فاضل)

زِیّ { [ع] هیئت، قیافت، قیلیق: [زی علماده بولنان] (زیِّ) طرزنده غلط اوله‌رق استعمالی عبثدر.

زِیادَه { [ع] چوق، آرتیق، فضله: (معامله نازکانه‌کزدن زیاده‌سیله محظوظ وممنون اولدم . بو سنه محصولات زیاده‌در .)

« ساقی بوسنه باصدی شتا خارق عاده »
« مجلسده کرك آتش سیاله زیاده »
(فاضل)

زِیارَتْ { [ع] کورمکه، کورشمکه کیتمك ، کیدلمك : (زیارت احباب ، زیارت احبا ، او. قداشلرك زیارتی) ، (اعادهٔ زیارت) = کورمکه ، کورشمکه کلن شخصك نزدینه عزیمتله مقابله‌ده بولنمق دیمکدر. § تبرّك وتیمّن قصدیله بر شیئه ، بر مقامه یاقلاشمه : (حضرت خالدك تربهٔ شریفه‌سنی زیارت ، زیارت خرقهٔ سعادت) (زِیارتگاهْ) = تبرّك نیتیله یاقلاشیلوب طواف‌ایدیلن مقام، یاخود شی .

زِیانْ { [ف] (نَفْع) ك ضدّی . ضرر. لسانمزده فارسیده اولدیغی کبی حیاتده ، یاشامقده‌اولان معناسنده اصلا قوللانیلماز. (زِیانْکار) = ضرر ایدیجی ، ضرر ویریجی ، قیروب‌دوکیجی، مسرف. (زِیانْکاری) = زیانکارلق .

« همان صرف ایلدم بود ونبودی »
« تهالك ایتمدم سود و زیانه »
(فاضل)

زیب { [ف] زینت ، سوس : (زیب آور) = زینتلندیریجی، سوسله‌یجی .

زیبای { [ف] زینتلی، رونقلی، یاقیشقلی : (چهرهٔ زیبا ، جامهٔ زیبا) ، (زیبایی) = رونقلیلق ، یاقیشقلیلق :

« بهار ایامیدر کلشنلرك وقت تماشاسی »
« بشکطاشك بهشته بکزه‌دی هرباغ زیباسی »
(فاضل)

« بارك الله زهی سال سعادت پیرای »
« که قران ایلدی آنده ایکی ماه زیبای »
(وله)

زیبق { [ع] جیوه دینیلان معدن. (زیبقی) = جیوه‌یه منسوب، جیوه‌دن عبارت. اصطلاحات کیمیویه‌دندر .

زیبنده { [ع] « زیبایش » کبی یاقیشقلی ، یراشقلی ، رونقلی معناسنده قوللانیلیر : (تن زیبنده ، لباس زیبنده) :

« اوله زیبندهٔ آغوش قبول مولا »
« دین ودنیایه ملوکانه بوسعی مشکور »
(فاضل)

زیج { [ع] علم سیر کواکب کتابی. (زایجه) بوندن مأخوذدر || رصدات کواکبك قید اولندیغی کتاب .

زیر { [ع] آلات موسیقیه‌ده قوللانیلان اینجه کیریش، تل:

« خاقانی یم بن محتشم یانمده سرهنك حشم »
« حافظ اولورلب بسته دم خامه م ایدنجه زیر وبم »
(نفعی)

زیر { [ف] تحت ، آلت ، آشاغی. (بالا) مقابلی: (زیر ادارهٔ عثمانیه‌ده بولنان اقوام مسعوده‌نك ، زیر پای) . (زیردست) = ال آلتنده‌کی، اهالی. (زیردستان) = ال آلتنده‌کیلر ، تبعه. (زیروزبر) = آلت واوست ، قارمه قاریشیق . (زیرین) = آلتده‌کی ، آشاغیده‌کی (زیر زمین) = یرك آلتی، یر آلتی.

« مؤثردر اورتبه نطقی کیم زیروزبرایلر »
« مسلط ایله‌سه برذره‌یی گوه کران اوزره »
(فاضل)

زیرا { [ف] ادات تعلیل. چونکه (زیراکه ، که زیرا) صورتلرنده قوللانامغه غیرت ، دقت ایتملی :

« اول غنچه فم بلبل نالان کرکمز »
« زیراکه دربسته‌یه دربان کرکمز »
(فاضل)

زیرك { [ف] ذکی، عاقل، قورناز. (زیرکی) = زیرکلك . محاوراتده زانك فتحی ویانك سکونیله قوللانیلیر . مثلا (زیرك یوقوشی ، زیرك محمد افندی) کبی .

زیره { [ف] کمون، کیمیون. استعمالی نادردر .

زِينْ | [ف] اگر، رخت: (زين زرّين). (زين پوش)= قاشيه اورتوسى .

زينَتْ | [ع] برشيئه حسن حاصل ايتمك ايچون علاوه اولنان نسنه كه بزك ، طوناق ، سوس ديرلر:

« بو برماه مكرم كيم سواد ليلهٔ قدرى »
« سيه برخال زينتدر جمال قدسيان اوزره »
(فاضل)

زِنْهارْ | [ف] صاقين، امان. بوڭك مخففى اولان (زنهار) چوق قوللانيلير .

زيوَرْ | [ف] (زيب) ايله مترادفدر. بزك ، سوس ديمكدر :

« سنسين آرايش دين اسلام »
« ملت احمده زيور حيدر »
(فاضل)

﴿ زُ ﴾

زُبْدَه | [ع] خلاصه ، هرشيئك سچلمشى : (زبدهٔ مقاله ، زبدهٔ افكار) .

« حضرت شاه سليم خان كه زمانى خلقه »
« زبدهٔ مايهٔ ايام صفادن بيلورز »
(فاضل)

زُجاجْ | زُجاجَه | [ع] صيرچه ، جام ، شيشه : (زجاج ملون) (زُجاجى)= صيرچه جى ، جامجى || صيرچه دن يapيمه .

زُحَلْ | [ع] سيارات آلتنجيسيدر. كونشدن اك بعيد اولان كوكب بودر. بعد وسطيسى ۸۷۱ مليون ميلدر. زحلك خط استواسى سطحندن اينجه وعريض برحلقه ايله محاطدر .

« صابلانور قوت ايله مغز دماغ زحله »
« تيرى قصد ايتسه اگر قرص مه رخشانى »
(فاضل)

زُخْرُفْ | [ع] سطحى كوسترش ، ساخته سوس .

زُرّاعْ | [ع] (زارع) ك جمعى ، اهل زراعت ، چفتجيلر ، اكينجيلر ديمكدر .

زُرُوعْ | [ع] اكلمش اكين ديمك اولان (زرع) ك جمعى. ترلاده كى اكينلر معناسنه دور .

زُعْمْ | [ع] شبهه لى ظن ، ظن فاسد ، ظن مرجوح .

(زُعْميات) = زعمه متعلق مواد وخصوصات :

« زعمنجه اولور هركشينك ردوقبولى »
(نفعى)

زُقاقْ | [ع] صوقاق . جمعى (اَزِقّه) در .

زُكام { [ع] نازله ، نزله دینیلن خسته‌لق . شدّه ایله غلط تلفظ ایتمه‌ملی .

زُلال { [ع] صاف ، خفیف ، صوغوق صو ‖ اصطلاح طبجه یومورطه آق دیمکدر .

(زُلالی) = کذلك طب اصطلاحنجه یومورطه آقنه مشابه اولان مواد :

«زلال مدحتیله اویله صفوت بولدی اندیشه‌م»
«که رشکنده بولاندی چشمهٔ آب تر الماس»
(فاضل)

زُلف { [ع] کوزل چهره‌نك ایکی طرفلرندن صارقان صاچ .

(زلف عروس) = کلین صاچی دیمکدر که کوزل قوقولی بر نوع چیچکك اسمیدر :

« آشفته‌لکم زلف پریشانك ایچوندر »
(فضولی)

« توبه یارب گناه ایله‌مه‌یم عهد اولسون »
« هوس زلف‌سیاه ایله‌مه‌یم عهد اولسون »
(فاضل)

زُلفه { [ع] اوفاق صاچاق § خط نلثه مخصوص الفلرك اوجنده‌کی چنکله ده اطلاق اولنور (زلفهٔ الف ، زلفهٔ علم) .

زُلیخا { [ع] حضرت یوسف علیه السلامك زوجه‌سی . قصه قسمنده باقکز :

« اول حسن زلیخا ایله اول یوسف ثانی »
« خاتمه ایدر انکشته هلال رمضانی »
(فاضل)

زُمُرُّد { [ف] معروف وقیمتدار یشیل طاش . (زُمُرُّدی ، زمرّدینی) = زمرد کبی ، زمرد رنکنده دیمکدر . محاوراتده (زُمُرُّد) طرزنده تلفظ اولنور .

زُمره { [ع] انسان بلوکی ، فرقه ، طاقم ، جماعت : (زمرهٔ اصناف ، زمرهٔ کتاب) جمعی (زُمَر) در : (زمر اهل کفر) .

« ای سر افراختهٔ زمرهٔ افراد قلم »
« غبطه انداختهٔ سینهٔ حساد قلم »
(فاضل)

زُنّار { [ع] پاپاسلرك بللرینه باغلادقلری قوشاق . جمعی (زَنانیر) در .

زُوّار { [ع] (زائر) ك جمعی ، زیارتجیلر : (زوّار عتبات عالیات) .

زُور { [ع] یالان ، یالان سوز : (قول زور ، شاهد زور) .

« کندی شاهد اوده واحد اوده زور »
(لا)

زُور { [ف] قوّت ، جبر ، کوج : (زور بازو ، زور ایله یاپیلیر) لسانمزده بو معنالردن ماعدا مشکل ، زحمتلی ، صرض کبی دها بعض معنالرده قوللانیلیر : مثلا (زور ایش ، زوره طیانه‌ماز ، زوری نه)

كبی تعبيرات معروفدر . (زوراكی) = روجه شيوه‌سنه اويديرلمش بر تعبيردركه ايسته‌ميه‌رك ، جبر ايله يابمه معناسنده قوللانيلير . (زوربا) اصلی (زورباز) = قوتله ، جبر ايله اوينا . يجی ياخود قوت صاحبی ، جبار ديمكدر . مؤخراً كثرت استعمال ايله حرف (زا) اسقاط اولنمشدر . لساننمزده معنای معروفی عربده‌جی ، يارامار ، باغی ديمكدر .

« طوپ پر زور جلال قهره »
« دشمنك اوله شكن جانكاهی »
(فاضل)

زُهّاد [ع] (زاهد) ك جمعی : (زمرهٔ زهّاد)

« رندانه تعزيه دخی زهاده تهنيه »
« بوشمر تازه تازه‌لدی سينه داغنی »
(فاضل)

زُهد [ع] خصوصات وحظوظات دنيويه يه رغبت ايتمه‌يوب هر صورتله پرهيزكار اولمق ، دائما التزام تقوی ايله عبادتده بولنمق :

« اولمليدر شيخ اولانلر زهدوتقوی صاحبی »
(لا)

زُهَرَه [ع] سيارهٔ معروفه . اجرام سماويه ايچنده كره‌مزه الڭ قريب و الڭ پارلاق اولان (زهره) فجردن براز اوّل جنوب شرقی طرفنده و بعدالغروب غرب جنوبی سمتنده كورونديكندن (كوكب سحر ، كوكب عشاء) نامليری ويريلور وطشره‌ليلر بيننده (كروان قران) و (چوبان) كوكبی ديينيلور .

« زهره‌يی بابنه چاريجه ايدر »
« چرخدن استه‌سه دخترحيدر »
(فاضل)

زُيُوف [ع] آقچه قلب ، مغشوش اوله § (زَيف) ك جمعی اولديغی تقديرده قلب ، مغشوش آقچه‌لر معناسنی افاده ايدر .

قاموس عثمانى

تركجه ده قوللانيلان عربى ، فارسى ، اجنبى كافهٔ لغاتى حاويدر

قسم رابع

محررى :

محمد صلاحى

صاحب وناشرى

احمد مظفر الدين

معارف نظارت جليله سنك ٥٩ نومرو وفى ١ نيسان سنه ٣١٢
تاريخلو رخصتيله طبع اولنمشدر

مهرسز اولانلر ساخته در

استانبول

(محمود بك) مطبعه سى — باب عالى جوارنده ابو السعود جاده سنده
نومرو ٧٢

١٣٢٢

بسم الله الرحمن الرحیم

﴿ ژ ﴾

ژ [حرف] اصلی فارسیدر. الفبای عثمانیده اون دردنجی حرف اولوب الفاظ فارسیه وکلمات اجنبیه‌ده مستعملدر. ابجد حسابنده (۷) عددینه مساوی ومعادلدر.

ژاژ / **ژاژه** [ف] دوه دیکنی، غایتله دیکنلی چورچوب § باطل، بی‌معنی، هرزه، هذیان، بی‌ادبانه‌سوز. (ژاژخای) = اومثللو سوزلر سویله‌ین، هذیانجی. جمعی (ژاژخایان) در (ژاژخور) ده بومقامده قوللانیلیر.

ژاکت [فرانسزجه‌دن] تحریفله (جاکت) دیبورز. اصلی (Iaquette — ژاکت) در. یلی دیکیشسز، بیچمی دوز بر نوع قیصه سترہ دیمکدر.

ژاله [ف] قیراغی، چی.

ژرف [ف] عمیق، درین: (دریای ژرف، بحر ژرفا).

ژرفا (ژرفا) = صویك درین یری معناسنده‌ده قوللانیلیر (ژرفی) = درینلك.

ژرفین [ف] قاپو سورمه‌سی، قاپو طایاغی.

ژنده [ف] یامه‌لی، اسکی پوسکو خرقه. (ژنده پوش) = پارچه پارچه بیرتیق، یامه‌لی لباس کیین فقیر.

ژنك [ف] (ارتنك) یاخود (ارژنك) مخففی § چهره‌ده پیدا اولان بوروشقلقلر § دمیر، آینه وسائر معدنی شیلرده تأثیر رطوبتله پیدا اولان پاس، کوف § کوزجاپاغی.

ژنگار [ف] (زنگار) ایله مترادفدر. اورایه مراجعت اولنه.

ژنکله [ف] درت آیاقلی حیوانلرك چاتال طیرناغی.

﴿ ژ ﴾

ژیان [ف] خشملی ، غضبلی ، قیزغین ، کوکرەمش : (شیر ژیان ، ببر ژیان ، پیل ژیان ، عقاب ژیان ، دریای ژیان) ارسلانە وصف اولەرق استعمالی غالبدر .

ژیمناس [فرانسزجەدن] (Gymnase) اصلی یونانیدر. طلبەسنە ریاضت بدنیە اجرا ایتدیریلوب ادمان کسب ایتملرینە اعتنا اولنان مکتب. المانیادە درجۂ تالیەدە بولنان لاتین لساننە وادبیات تدریسنە مخصوص مکتبلرە اطلاق اولنور § جیمناستیق تعلیمخانەسی .

ژیمناستیق [فرانسزجەدن] (Gymnastique) لسانمزدە (جیمناستیق) طرزندە معروفدر . ریاضت بدنیەیە متعلق حرکات مختلفە معناسندە قوللانیلیرکە ادمان بدن دیمکدر § ریاضت بدنیەیە منسوب ومتعلق .

ژیوە [ف] (جیوە) دیە تحریف ایلە مستعملدر . معروف مادۂ مایعۂ معدنیەدرکە حال طبیعیسندە صنایعدە ومرکبات خالصەسی ادویۂ طبیەدە استعمال اولنور . عربجەسی (زیبق) در .

﴿ ژُ ﴾

ژورنال [فرانسزجەدن] (Journal) وقوعاتك کونی کونە قید ایدلسنە مخصوص دفتر، ورقە، روزنامە § غزتە، جزیدە . لسانمزدە حرف جیم ایلە معروفدر : (پولیس ژورنالی).

ژوری [فرانسزجەدن] (Juri) ضمۂ خفیفە ایلەدر. لسان شریعتدە « عدول » دینیلن هیئت حاکمە دیمکدر .

ژولیدە [ف] بربرینە کیرمش، قارمەقاریشیق، طاغنیق. اکثریا صاچەوصف اولەرق قوللانیلیر: (ژولیدەموی) = قاریشیق، طاغنیق صاچلی .

سَ [حرف] الفبای عثمانیده اون بشنجی حرفدرکه ابجد حسابنده (٦٠) عددینه معادل عد اولنور : (سین مهمله) .

سا [ف] کبی معناسنه اولان (آسا) نك مخففی . ادات تشبیه : (مشك سا) = مسك کبی، مسك قوقولی . (عنبر سا) = عنبر کبی، عنبر قوقولی .

سا ـ ی [ف] سوریجی، سورن، لسانمزده ترکیب وصفی صورتنده قوللانیلیر : (جبهه سا)، جبین سا، چهره سا).

سائِبَه [ع] باشی بوش براقلمش حیوان، دابهٔ مهمله .

سائِر [ع] باشقه، غیری، دیکر، آخر، ماعدا معنالرنده قوللانیلیر : [امور سائره، سائر خصوصات ، بلاد سائره] § سیر وحرکت ایدیجی، یوریییجی، یورین: (سحاب سائر، سحائب سائره)، (مثل سائر) = دیللرده یوریوب کزن ، زیاده مشهور وشایع اولان دیمکدرکه بوتعبیرده کثرت شیوع وشهرت معناسی مقصوددر .

(سائر فی المنام) = اویودیغی حالده کزوب سویله ین .

سائِرَه [ع] اشخاص ، اشیا ، مواد کبی محذوف جمعلره صفت اوله رق قوللانیلیر. دائما معطوفاً قوللاندیغندن اولنه (و) کتیرلدکجه ایراد اولنه ماز : (اودون ، کومور وسائره ؛ شخصیات، ذاتیات وسائره؛ تجره ، صحن وسائره) .

سائِق [ع] سوق ایدیجی، ایدن: (سائق تقدیر ، سائق معنوی) .

«سوبسو سوق ایله ین هپ سائق تقدیردر»
«کیمسه نك دستنده یوق راغب عنان اختیار»
(قوجه راغب)

سائِقَه [ع] سوق ایدن کیفیت، حالت : (سائقهٔ حدت، سائقهٔ غضب ، سائقهٔ یأس ، سائقهٔ شوق) داخل اولدیغی تعبیراتده بولنه جق الفاظ مرتبطه نك تأنیث وتذکیر ضورتنده ایراد اولنملرنده بأس یوقدر .

سائِل [ع] صوریجی ، صوران : [سائل ایله مجیب] § آقیجی ، آقان : (دم سائل) بومعناده اکثریا (سایِل) صورتنده تلفظ اولنور § دیلنجی : (کشکول بدست نیاز اولان برسائل امید واری باب رأفتدن محروماً دوندیرمه) .

« براولورعند اللهیده سلیمان ایله مور »
« درکه حقده همان شاه ایله سائل بردر »
(عزت)

سائِمه [ع] کندی باشنه اوتلاغه چایره براقیلمش اولان حیوانات .

سابِح [ع] صو ایچنده یوزیجی ، یوزن ، یوزکج : (جسم سابح ، حوض سابح) .

سابِحه [ع] صواوزرنده یوزدیکی جهتیله کمی یه علم اولمشدرکه جمعی (سابحات) در .

سابِغ [ع] یدنجی ، صاییده آلتنجیدن صوکره اولان : (جلد سابع ، قسم سابع ، دفعهٔ سابعه ، مادهٔ سابعه) . (سابعاً) = یدنجی اوله‌رق .

سابِق [ع] کچیجی ، کچن ، ایلرولەمش ، ایلرولەین : (سال سابق ، سنهٔ سابقه ، مادهٔ سابقه ، حال سابق ، حالت سابقه) . (سابق ولا حق) = اولکی وصوکره‌کی . (سابقاً) = کچمش اوله‌رق .

سابِقُون ، سابِقین [ع] «سابق» لک جمعی ، کچمشلر . ایلریده کلمش کچمش اولان اکابر دین ، اعاظم امت ، ذوات مشهوره مقامنده قوللانیلیر : (ابن زبیر مشاهیر سابقوندندر) رضی الله عنه .

« سرعت سیرندن اظهار درکه رخش همتم »
« هم عنان سابقون اولمق تمناسنده‌در »
(معلم ناجی)

سابِقه [ع] کچمش اولان بروقعه ، جنحه ، قباحت : (سابقه‌لی ، سابقه‌سی وار) اشبو معنای اصطلاحی اعتباریله مفردی اکثریا قبحیاتده و جمعی اولان (سَوابِق) هم قبحیات هم حسنیاتده قوللانیلیر : (سوابق احوال ، سوابق فاخره) .

ساتِر [ع] اورتیجی ، اورتن : (خلعت ساتره ، البسهٔ ساتره) ، (ساتر العیوب ، ساتر عیب) .

ساجِد [ع] سجده ایدیجی ، ایدن ، نمازده باشنی یره قویوب قالدیران : (عابد ساجد ، جماعت ساجده) .

ساحِر [ع] سحر ایدیجی ، ایدن ، بویو (بوکو) یاپان ، سحرباز : (شاعر ساحر) .

ساحِره [ع] (ساحر) لک مؤنثی ، سحرباز قادین : (ساحرهٔ ماهره) جمعی (ساحرات) .

ساحِل [ع] صو كنارى، قيى، يالى: (ساحل دريا، ساحل خليج، ساحل نهر). (ساحلخانه) = صو كنارنده اولان أو، صيفيه. جمعى (سَواحِل).

« امتياز ثابت وسيّارى مشكلدر خيال »
« ظن ايدرسكان كشتى ساحل دريا يورر »
(غالب پاشا)

ساحَه [ع] ميدان، عرصه، آچيق حولى، دوز وكنيش ير: (ساحهٔ وسيعهٔ ارض، ساحهٔ بيت معظم) (ساحَت) طرزنده ده استعمالى جائزدر.

ساخْتَه [ف] (ساخْتَن) مصدرندن اسم مفعولدركه دوزمه، ياپمه، قلب معناسنده وبرشيئى تقليد صورتيله واغفال قصديله كوسترشدن عبارت اولەرق ياپيق مقامندە قوللانيلير: (ساخْتَه وَقار) = تمكينى، آغرطاورانيشى تقليد صورتيله دوزمه اولان. (ساخْتَه كار) = مقلّد، قلبزن، دوزوب اويديريجى. (ساخْتَگى) = ساخته لك، دوزمه جيلك.

سادات [ع] (سيّد) ك جمع الجميعيدر. بر قومك بيوكلرى § نسل ونسب پاك حضرت پيغمبريدن اولان ذوات كرامه اطلاق اولنور: (سادات كرام، سادات علويه).

« اويله بر سيّدكه ذاتى فخر سادات كرام »

سادِس آلتنجى: (جلد سادس، فصل سادس، دائرهٔ سادسه، مادهٔ سادسه). (سادِساً) = آلتنجى درجه ده اولەرق. (سادِس عَشَر) = اون آلتنجى، اون آلتى.

سادَگى [ف] ساده لك، كلفتسزلك، زينتسزلك: (سادگىٔ افاده، سادگىٔ ثياب).

سادَه [ف] كلفتسز، زينتسز، سوسسز: (اسلوب ساده، طرز ساده، لباس ساده) (سادَه كار) = قويومجى طاسلاقجيسى، قويومجيلغك زينت وكلفتدن عارى بولنان عملياتنى ياپان. § مخلوط اولمايان، صاف وخالص بولنان: (ساده ياغ، ساده قهوه، ساده صويه چوربه) § يالكز، تك: (ساده بن مى كلدك، اثناى راهده ساده برچوبانه راست كلش).

« ساده سنسين نقش لوح خاطرم »
(معلم ناجى)

(سادَه دِل) = يوركى تميز اولان، قورناز اولمايان، بون. (سادَه رُو) = تويسز دلبر، صاقالى بيغى اولمايان كنج. (سادَه لَوح) = خاطرنده حيله وخدعه بولنمايان، قورناز اولمايان، بون. بو مقامده يالكز (سادَه) لفظنك ايراديله اكتفا اولندينى ده كورلمشدر. «فضولى» نك مصراع آتيسنده اويله جه قوللانلمشدر:

« سن هنوز اى ساده اول مضمونى ادراك ايتمدك »

ساذج [ع] (ساده) نك معربى. عين معناده مستعملدر. جمعى (سواذج).

« سوز برنفس ساذج بى رنكدراما »
« برهمزن صورتكدهٔ كون ومكاندر »
« عونى »

سارّ [ع] سروروير يجى، ويرن؛ سويندير يجى، سويندير ن؛ (كلام سارّ، حوادث ساره، آثار سارّه).

سارا [ف] صافى، خالص: (عنبر سارا) تعبيرى معروفدر.

ساربان [ف] دوه‌جى. (سار) لفظى فارسيده اون معناده قوللانيلير سه‌ده لسانمزده هپسى معتبر ومستعمل دكلدر. مستعمل اولانلر آتيده كوسترلمشدر. مثلا (دوه) معناسنى افاده ايدر. آنك ايچون دوه‌جى يه (ساربان) دينيلير || (باش) معناسنه كلير. بوسببله باش آشاغى مقامنده (نكونسار) تعبيرى قوللانيلير. حتى (سكسار) تعبيرى ده بوندن مأخوذدركه كوپك باشلى معناسنده حيوان معروفه اطلاق اولنور || ينه ينه (سار) صيغيرجق قوشى ديمكدركه لسانمزده آخرينه آدات تصغير علاوه‌سيله معروف كوچك قوشه (سارچه) محاوره‌ده تخفيفله (سرچه) ديرز. فارسيده‌ده صيغيرجغه اطلاق اولنور. || برشيئك كثرتله بولنديغى محل معنا سنده تركيب ايله قوللانيلير. مثلا طوزله‌يه (نمكسار) و آغاجلغه، قورولغه (شاخسار) دينيلديكى كبى. || مثل، نظير، شبيه، اش معناسنده قوللانيلير. مثلا (ديوسار، خاكسار) كبى. || صاحب معناسنى افاده ايدر. مثلا (شرمسار) كبى. (ساربان) تعبيرى بين العوام تحريفله (صاوران) طرزنده قوللانيلير.

سارت [ايتاليانجه‌دن] اصطلاحات بحريه‌دندر. اورمه خلاط و يلكن ايپى ديمكدر.

سارده‌لا [ايتاليانجه‌دن] معلوم طوزلانمش باليق. تازه‌سنه (تيرخوس) = (آتش باليغى) دينير.

سارق [ع] سرقت ايديجى، خرسز: (سارق مشهور، سارق اموال).

سارى [ع] سرايت ايديجى، ايدن؛ بولاشيجى، بولاشان: (فيض سارى، مرض سارى، امراض ساريه).

ساز [ف] چالغى آلتى، چالنه‌جق چالغى، چالغى طاقمى: (اينجه ساز) = كمان، فلاووطه، قانون، عود، طنبور، كمانچه، نى كبى چالغى

طاقمی. (قبا ساز) = سرنا، بورو، طبل، دنبه‌لك كبی طاقم:

«سازفقرك باشقه دریست وبلندناله‌سی»

(غالب پاشا)

«آكلایانه سبوری سینك ساز، آكلامایانه طاول سرنا آز كلور— مثل مشهور»

ساز [ف] «ساختن» مصدرندن امر حاضر اولوب وصف تركیبی صورتنده و یاپیجی، دوزیجی، ایدیجی معنالرنده قوللانیلیر: (چاره‌ساز) = چاره ایدیجی، یاردیم ایدیجی. (كرمساز، لطفساز) = كرم ایدیجی. لطفله سویندیریجی. (نمیمه‌ساز) = نفاق، فساد ایدیجی. (خاطرساز) = كوكل یاپیجی. (ناساز) = اویغونسز، مناسبتسز، موافق اولمایان: (ناسازی) = ناسازلق: (ناسازیٔ طالع) (ترنم ساز) = نغمه‌لرله آهنك ایدیجی.

سازكار [ف] موافق، اویغون: (طالع سازكار)، (سازكاری) = اویغونلق، اویچیلق: (سازكاریٔ طالع).

سازنده [ف] اینجه چالغی چالان، اینجه چالغیجی: (سازنده جمعیتی) جمعی (سازندكان) در. || «ساختن» مصدرندن یاپیجی، دوزیجی معناسنی افاده ایدر. اسم فاعل اولور:

«مطرب؟ ینه همدم رباب اول»
«سازندهٔ خاطر خراب اول»

(معلم ناجی)

ساطع [ع] ظاهر اولان، یوكسلن، اینجه یوكسلن: (برق ساطع، سیف ساطع، انوار ساطعه، رایات ساطعه).

«سینه‌سی غایت ایله واسع ایدی»
«نور ساطع كبی هم لامع ایدی»

(خاقانی)

ساطور [ع] بیوك، اكلی قصاب بچاغی || ات قیمقده قوللانیلان آغزی كنیش، قیصه بالطه.

ساعت [ع] وقتی بیلدیرن آلت معروفه: (جیب ساعتی، قویون ساعتی، چالار ساعت، دیوار ساعتی، آصمه ساعت) || بر كونك اون ایكی‌ده برجزئنه اطلاق اولنوركه بر ساعت التمش دقیقه‌دن عبارتدر. || وقت حاضر. زمان جاری. بومعنالرده جمعی (ساعات) در. || قیامت: (اشراط ساعت. قیام ساعت).

ساعد [ع] بیلك: (ساعد بلور، ساعد سیمین) جمعی (سواعد) در.

ساعی [ع] سعی ایدیجی، چالیشیجی، چالیشان:

«تحصیل علومه اولدی ساعی»

(معلم ناجی)

§ سرعتله یوریجی، یورین. بومعناده

اولاق مقامنده خبر، مکتوب کتیروب کوتورن آدمه اطلاق اولنور . حتی یکیچری بقیه‌سی اوله‌رق الیوم موجود اولان و (سایی) اوجاغی دینیلن محلك نام صحیحی ده (ساعی) در . (سایی) بونك غلطیدر . بونلر (سعی) دن مشتقدر .
§ قوغیجیلق ایدن ، غمز ایدیجی : (ساعیٔ خبیث المساعی) بو معناده (سعایت) دن مشتقدر .

ساغر [ف] قدح . اوفاق صو بارداغی .
« دوری دونمش ساغرك صهباده حالت قالمامش »
(نیلی)

سافر [ع] سفر ایدیجی ، یولجی : (سافر بی دلیل) ، (قافلهٔ سافره) .

سافل [ع] آشاغی ، آلچاق : (مرد سافل ، فکر سافل ، طرف سافل) . (سافله) = دیب ، برشیئك آشاغیسی ، آلت طرفی .

ساق [ع] اینجیك ، بالدیر : (ساق سیمین ، ساق انسان ، ساق حیوان) ، (تشمیر ساق) = بالدیری صیغامق تعبیری معروفدر :
« نمی ساقی اوله‌یم بزمه طورر کن سودیکم »
« بویله سیمین ساقلر بلّور بازولرله‌سن »
(ندیم)
§ سائر شیلرك ده خصوصیله نباتات واشجارك بالدیر مقامنده بولنان آشاغی قسمنه ، کوك طرفنه دخی اطلاق اولنور : (ساق شجر ، ساق نبات) ، (ساق الاسود) = بالدیری قاره دینیلن کوك .

ساقط [ع] دوشیجی ، دوشن : (حکم ساقط ، حجر ساقط ، اعتبار دن ساقط ، احکام ساقطه ، اوراق ساقطه) ، (جنین ساقط) = دوشوك .

ساقه [ع] (سائق) ك جمعی که سوق ایدیجیلر ، سوریجیلر دیمکدر . اردونك کریدن کلن قسمی ، عسکرك دمدار طاقمی که (ساقة الجیش) تعبیر اولنور .

ساقی [ع] صو آریجی ، قدح صونان : (ساقیٔ سیمین ساق ، ساقیٔ کلچهره) .
« آچ صوفی بزمده کوکلز ساقی مددی چون جام جم »
(نفعی)

ساقیه [ع] (ساقی) نك مؤنثی . صو آریجی قادین . جمعی (ساقیات) در § صو جدولی ، صو دولابی . جمعی (سواقی) در .

ساکت [ع] سکوت ایدیجی ، ایدن ؛ صوصمش اولان ، صوصان : (مرد ساکت ، شخص ساکت ، طفل ساکت ، جماعت ساکته) .
« کنج وحدتده همان ساکت وقائل بردر »
(عزت ملا)

ساکن [ع] حرکتسز اولان ، آرام وسکون اوزره

طوران : (هوای ساکن ، بحر ساکن) § حالنده سکون اثری کورینن یوموشاق خویلی آدم : (بو جوجق نه قدر ساکن ، بویله ساکن آدم آز بولنور) § اوطوریجی ، اوطوران . بو معناده جمع اوله‌رق اکثریا اسلوب فارسی اوزره (ساکنان) قوللانیلیر : (جهانکیر محله‌سنده ساکن) § بر کلمه‌نك حرکه‌سز ، جزملی قسمی : (حرف ساکن ، حروف ساکنه) .

سال | [ف] سنه ، ییل : (سال جدید ، نوسال ، سال حال) (سالخورده) = ییل یمش یعنی چوق اختیار ، پك یاشلی آدم (سالدیده) = ییل کورمش ، چوق یاشامش ، تجربه‌لی آدم (سالنامه) = سنه‌ده برکره معلومات رسمیه وفنیه‌یی حاوی رسمی ، غیر رسمی اوله‌رق نشراولنان تقویملی کتاب . (سالیان ، سالیانه) = سنوی ویریلن وظیفه ، ویرکویه اطلاق اولنور .

« آره‌دن بیك بوقدر سال مرور ایتمش ایکن »
« دل حساسده حاکدر او تأثیر هنوز »
(نوعی)

سالار | [ف] برجماعتك اولوسی ، باشبوغ : (سالار قوم ، سالار سپاه) .

« کیسه پرداز کرم قافله سالار کرام »
(نفعی)

سالاموره | [ایتالیانجه‌دن] طوزلی ، طوزلاق شیلره اطلاق اولنور : (سالاموره پنیری ، سالاموره سبزه) .

سالب | [ع] سلب ایدیجی ، آلوب یوق ایدیجی ، ایدن : (سالب حضور وراحت ، سالب شعور ، سالب مضرت ، قضیهٔ سالبه) .

« سالب آرامدر ناجی دل فرقت سرشت »
« مالك اولسه‌م کاشکی برقلبه سنك خاره‌دن »

سالطه مارقه | [ایتالیانجه‌دن] اصلی «سانبه مارقه» اصطلاحات بحریهٔ اجنبیه‌دن اولوب اوائلده عثمانلی کمیجیلری بیننده استعمالی تعمم ایتمشدر . کمیجیلرك اوموزه آتدقلری جوقه‌دن معمول قیصه نیمتن ، جاکت ، چپکن .

سالف | [ع] کچمش ، کچن : (سالف الذکر ، سالف البیان ، دور سالف ، عصر سالف ، ادوار سالفه ، اقوام سالفه) .

سالك | [ع] سلوك ایدیجی ، یول طوتوب کیدیجی ، کیدن : (سالك طریق صواب ، سالك مسلك سداد) § طرق علیه‌دن برینه منتسب اولان : (طریقت مولویه سالکانی ، طریقت قادریه سالکی) ، (سالکان عرش) = ملائکهٔ کرام .

سالم | [ع] سلامتله متصف ، قصور ونقصاندن عاری اولان : (سهو و خطادن سالم ،

سیئاتدن سالم) (سالماً) = سلامتله، سلامت ایچنده اوله‌رق : (بورادن حرکتلرینك ایکنجی کونی سالماً ازمیره واصل اولدیلر) § اصطلاح عروضجه عوارض وزندن عاری تام بحر دیمکدر.

سالوس { [ف] ریا : (اهل سالوس، ترك سالوس) § ریاکار : (مرد سالوس ، صوفیٔ سالوس). (سالوسی) = ریاکارلق.

ساله { [ف] اردونك آرقه‌سنده طوزوب قلب لشکری کوزله‌ین بلوك، فرقه دیمکدرکه اوائلده بین‌العرب (ساقة‌الجیش) عثمانلیلرجه (قفادار) دینوردی. الیوم (دمدار) تعبیری معروفدر § یاشلی ، ییللق ، ییللانمش. بومعناده ترکیب ایله استعمال اولنور : (کودك یکساله ، پیر صد ساله) کبی .

« فکری استاد کهن سالهٔ عقل اول »
« رأیی فرزند کرامی کهر صبح اخیر »
(نفعی)

سالیانه { [ف] سنوی ویریلن وظیفه، ویرکو دیمکدر.

سام { [ف] سرسملك علتی § قوس قزح ، علائم السما § آتش، اود: (سام اندر)= مخفف (سمندر) —که آتش ایچنده دیمکدر — بر حیوان موهومدر. § حضرت (نوح) علیه‌السلامك اوغلی § ایران قدیمده مشهور برقهرمانك اسمی :

« جهانستان بهادرکه طرز پیکاری »
« اونوتدیرر روش رزم رستم و سامی »
(نفعی)

سامّ { [ع] زهرلی ، باد سموم : (سام یلی) ، (سام ابرص) = آلاجه‌لی مضر کرتنکله ، کلر . بوکا (سامّه)ده دینور. بونکله برابر (سامّه) زهرلی حیوانلره اطلاق اولنور.

سامان { [ف] طاقم ، ترتیب ، اسباب ، انتظام حال ، سکون وآرام ، نشانه وکنار کبی معنالری افاده ایدر : (سامان سوز) = ترتیب وانتظام بوزیجی ، سکون وآرام کیدریجی (بی‌سروسامان) = باشسز ترتیبسز ، یولسز آرامسز معناسنده اکثریا سرسمانه حرکات حقنده ایراد اولنور .

سامح { [ع] سماحتلی ، جومرد ، الی آچیق آدم .

سامع { [ع] ایشیدیجی ، ایشیدن: (اُذن سامع) § دیکله‌یجی، دیکله‌ین. جمعی (سامعون ، سامعین)

سامعه { [ع] ذی روحده اولان ایشیدیجیلك حاسه‌سی ، حواس خمسه‌دن ایشتمه قوتی . (قوهٔ سامعه) ده دینیلیر .

سامّه { [ع] ییلان ، عقرب کبی زهرلی حیوان دیمکدر ، جمعی (سوامّ) .

سامی [ع] بلند، یوکسك، یوجه. (عالی) ایله مترادفدر. وسمیاتده استعماللرنجه بینلرنده فرق واردر: (امر سامی، تذکرهٔ سامیه، مکتوب سامی) = مقام جلیل صدارتعظمادن یازیلان امرنامه‌لره اطلاق اولنور. (رتبهٔ سامیهٔ وزارت) ایشته بوکبی تعبیرات رسمیه‌ده (عالی، عالیه) لفظلری استعمال اولنه‌ماز.

سان [ف] فارسیده معانیٔ عدیده‌ده قوللانیلان اشبو لفظ اسانمزده یالکز اوله‌رق اصلا قوللانیلماز. فقط (یکسان) طرزنده وبرابر، مساوی معناسنده استعمال اولنور: (خاك ایله یکسان).

سانح [ع] سنوح ایدیجی، ایدن؛ انسانده‌کی دوشونمك قوتیله ظهور ایله‌ین: (رأی سانح، فکر سانح، افکارسانحه، ارادات سانحه).

سانحه [ع] سنوح ایدن فکر، عقله کلن سوز. جمعی (سوانح): (سانحات العرب)؛

«برسانحه‌نك اولمسی حقیله منجلی»
«ایلقله اولور سبك ومؤداسی مکمل»

سانتیمترو [فرانسزجه‌دن] ذراع اعشاریتك معشاری. اون سانتیمترو بر (دیسیمترو) ایدر.

ساهر [ع] کیجه‌لری اویویه‌میوب دائما اویانیق طوران، سهر علتنه مبتلا اولان: (دربان ساهر، شخص ساهر).

ساهره [ع] یر؛ یریوزی. بعضاً آبوز رنکلی معناسنه اولان (غبراء) ایله توصیف اولنور: (ساهرهٔ غبرا) § بیابان، چول: (ساهرهٔ خالیه. ساهرهٔ واسعه) § یوم قیامتده حشر مخلوقات ایچون تجدید بیوریله‌جق ارض.

ساهور [ع] کیجه وقتی اویانیق اوله؛ کیجه: اویومامق حالی § آی آغیلی، هاله: (ساهورقمر).

ساهی [ع] سهو ایدیجی، ایدن؛ یاکیلیجی؛ یاکیلان: (مرتب ساهی، محرز ساهی).

سایبان / **سایه‌بان** [ف] کولکه‌لك، تنته؛ بیوك چادر که ترکجه‌ده تحریفله (سایوان) لفظی معروفدر. (مستظل) مقامنده استعمالی غلطدر.

سایس [ع] آتك تیمارینه، یمنه وسائره‌سنه باقیق ایچون قوللانیلان آدم که تحریفله (سه‌یس) دینیلیر؛ (سائس) صورتنده‌ده یازیلیر.

« آغلاشوب آخودده سایسلر ویدی تاریخنی »
« قاچدی دنیادن کم آلمزآه قردی کوستکی »
(سروری)

سایه [ف] کولکه. (سایه‌دار) = کولکه طوتیجی،

گولگه‌لی : (شجر سایه‌دار) . (سایه‌گاه) = گولگه‌لی محل :

« سایه‌بخش وصلت اول عشاق مهجور اوسته‌نه »
« ایندی صانسونلر شهیدان غمك نور اوسته‌نه »
(ادهم ساقزلی)

§ حمایت، صیانت : (سایهٔ شاهانه، سایهٔ حضرت پادشاهی، سایهٔ شریعت محمدیه) (سایه‌گستر) = حامی، حمایت یاپیجی . (سایه‌انداز) = حمایت صالیجی، صیانت آچیجی (سایه‌نشین) = کولکه‌ده یاخود حمایته‌ده اوطوریجی . (سایه‌خواه) = حمایت ایسته‌یجی .

« سایه‌خواه اولسون می‌اکرم بویله پرتو باد ایکن »
(م . ناجی)

سایده [ف] سورلمش، ازلمش || اسکیمش، ییرانمش : (جامهٔ سایده، خرقهٔ سایده) .

سبّ [ع] سویکمك، سویکوب صایمق : (سب وشتم) .

سبا – سبأ [ع] برنجیسی معروفدر . حضرت (سلیمان) علیه‌السلامك زوجه‌سی (بلقیس) ك یمنده صاحبة الحکم بولندیغی بلدهٔ معموره‌نك اسمی :

« ای هدهد امید سبادنمی کلیرسین »
(نابی)

سبائك [ع] (سبیکه) نك جمعی . اریدیلوب قالبه دوکلمش پارچه‌لر دیمکدر . (سبائك) طرزنده یا کلش یازماملی .

سبّابه [ع] شهادت پارمغی، صاغ الك باشدن ایکنجی پارمغی . (سبّابه گزا) = حیرت وتعجبله شهادت پارمغنی ایصیران .

سبّاح [ع] صوده یوزیجی ، یوزکج دیمکدر .

سباحت [ع] صوده یوزمك . اصلی کسر ایله‌در . (سبح) ده عین معنایه لغتدر .

سبب [ع] اصلی ایپ معناسنه‌در . اصطلاحمزده غیره واسطهٔ توصل، برشیئك ظهور یاخود حصولنه واسطه ، علّت اصلیه ، بهانه ، جهت معنالرنده قوللانیلیر : (سبب نزاع ، سبب ترقی ، سبب زیارت ، سبب اقبال) اکثریا (اولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر . (سببیت) = سبب اوله، سببلك . بو کلمه اکثریا (ویرمك) ماده‌سیله استعمال اولنور . (لسبب) = برسببدن طولایی .

سبت [ع] جمعه ایرته‌سی . (یوم السبت) = جمعه ایرته‌سی کونی (اصحاب السبت) = طائفهٔ یهود .

سبز [ف] یشیل ، رنکی یشیل : (برك سبز) ، (سبزین) ده عین معنایه لغتدر :

« او بولور جامهٔ سبزین ورقله رونق »
« سن ایسه احسن اولورسین جیقاروب پیرهنی »
(ابن کمال)

(سَبْز فام ، سَبْز رَنْك) = یشیل رنكلی اولان. (سَبْز پُوش) = یشیل اورتیلی، یشیل لباسلی. (سَبْزی) = یشیله منسوب ، یشیللی || طراوت ، لطافت ، آب وتاب .

سَبْزَه { [ف] یشیللك ، پیشیریلوب ینیله جك یشیللك. (سبزه زار) = چمنلك ، سبزه‌لی محل . كویا قاعدهٔ عربیه‌یه توفیقاً جمع اوله‌رق قوللانیلان (سَبْزَوات) غلط فاحشدر.

سَبُع { [ع] ییرتیجی حیوان، جانور. (سَبُعِیَت) = ییرتیجیلق . (سَبُعِی) = ییرتیجی‌یه‌منسوب، جانوره متعلق .

سَبْعَه { [ع] یدی . فارسیسی (هَفت): (جزائر سبعه، سبعهٔ سیاره) حالت تأنیثده اوله‌رق (سَبْع) دخی قوللانیلیر. (سَبْعُون ، سَبْعِین) = یتمش، یدی دفعه اون .

سَبَق { [ع] ایلری یچمك، ایلرو-له‌مك. (سَبْقَت) ده بو معناده قوللانیلیر: (سبق ایدن احواله كوره) § یاریشده یچن حیوان .

سَبَق { [ع] درس دیمكدر. (سَبَق آموز) = معلّم ، درس اوكره‌تن. (سَبَقخوان) = شاكرد، درس اوقویان .

« ایستیورسه‌ڭ آلمنی حكمت كتابندن سبق »
« خامهٔ قدرت نه‌یازمش صفحهٔ رخساره باق »
(خیالی)

سَبْك { [ع] معدنی برشیٔ اریدوب قالبه دوكمك ، اریدیلوب قالبه دوكلمك : (سبك ذهب ، سیمك سبكی) § عباره‌نك طرز ترتیبی، اصول موضوعهٔ كتابت : (اشبو حجتك صك وسبكی موافق اولمغله تصدیق قلندی).

سُبُك { [ف] خفیف، ینی؛ آغیرك ضدی : (سُبُكبار) = یوكی خفیف ، آغیرلقسز ، غائله‌سز. (سُبُكمغز) = بینی خفیف، عقلسز، بوش قفالی . (سُبُكروح) = جانی خفیف ، آغیر خویلی اولمایان . (سُبُكی) = یڭیلك ، خفیفلك . (سُبُكمایه) قیمتسز ، دكرسز ، اعتبارسز. (سُبُكمزاج) = مزاجی خفیف ، اویناق ، خوپپا آدم . (سُبُكپای) = آیاغی خفیف، چابوق یوریجی اولان . (سُبُكپرواز) = چابوق وزیاده اوچان . (سُبُكرو) = چابوق كیدیجی، كیدن. (سُبُكسر)

= خفیف باشلی ، فرومایه ، سفیه .
« بارنی کردن احبابه ایدنلر تحمیل »
« نه‌قدر اولسه سبکروح اولور البته ثقیل »
(قوجه راغب)

سَبَل [ع] کوزه عارض اولان اینجه پرده ، کوز قاپاغنده اوروجك آغی کبی حاصل اولان شی. (سَبَلناك) = کوزی پرده‌لی ، سبل علتنه مبتلا اولان § کوز قاپاقلرینك ایچ یوزنده قیل بیتیرن علت. (سَبَلا) = اوزون کیرپیکلی کوزه وصف اولور: (عین سبلا) . (سَبَلَه) = مطلقا بییق دینیله‌مز . معانیٔ مختلفه‌یی افاده ایدر. فقط (سَبَلَت) طرزنده وبییق معناسنده استعمالی غالبدر : (سبلت دراز) .
« آز ایدی سبلت فرخنده‌لری »
« ملك رومك نته‌کیم مشك تری »
(خاقانی)

سَبُو [ف] دستی، طوپراقدن یاپمه صو قابی . (سبوچه) = دستیجك . (سبوی تهی) = بوش دستی .
« سبوی باده مخموران شوقه‌بار دوش اولماز »
(قوجه راغب)

سَبُوح [ع] یوزکج : (ملاح سبوح) .

سَبُّورَه [ع] مشق تخته‌سی . اطفالك یازوب بوزمق ایچون قوللاندیغی تعلیم تخته‌سی .

سَبی [ع] اسیر ایتمك ، ایدلمك : (سبی و استرقاق) . (سَبِی) = اسیر ایدلمش، اسیر اولان .

سَبیکه [ع] اریدیلوب قالبه دوکلمش معدنی پارچه : (سُبیکهٔ ذهبیه). جمعی (سَبائك) در.

سَبیل [ع] یول ، بیوك یول ، ایشلك جاده : (فی سبیل الله) = الله یولنده دیمکدر . (ابن سبیل) = یولجی ، یولده عاجز وناچار قالان. (اَبنای سبیل) = یولجیلر. (اِخلای سبیل ، تخلیهٔ سبیل) = محبوسی صالیویرمك، بوشلامق. § خیر اولمق اوزره طاسلرله صو طاغیدیلان اطرافی پارماقلقلی محللره اطلاق اولنورکه بونلرك فی‌سبیل‌الله یاپلمش اولملری سبب تسمیه‌در : (سبیلخانه بارداغی کبی دیزلمشلردی) § فی‌سبیل‌الله طاغیدیلان صو : (سبیل ایتمك) ماده‌سنی مرحوم ناجی (صو یرینه ویرمك) صورتنده ایضاح ایله‌مش ایسه‌ده فقیره کوره (الله یولنده طاغتمق) مقامنده قوللانیلیر دیمك دها یولنده اولسه کرکدر .
« صهبای صفا کستری لله سبیل ایت »
(لا)

سَپا [ف] اوچ آیاقلی ، یوکسك اسکمله . اکثریا آیاق

صاتیجیلری قوللانیر. اصلی (سه‌پا) در. بویله‌ده یازیله‌بیلیر .

سَبَد [ف] سازدن، اینجه چوبوقدن، حصیر وسائره‌دن اورمك صورتیله یاپلمش قاب: (چماشیر سپدی، اوزوم سپدی ، سپدجیلر ، سپد صندق) معربی (سبد) .

سَپید [ف] بیاض ، آق. بعضاً (سفید) مقامنده قوللانیلیر. (سپیده‌دم) = صباح وقتی، صبح صادق زمانی . (سپیدی) = بیاضلق ، آقلق :

« سپیده‌دم که اولوب دیده خوابدن بیدار »
« خروشه باشلادی ناگاه سرده درد خمار »
(ندیم)

سِتا [ف] اوچ تللی ساز || طنبور. اصلی (سه‌تا) در . طنبور مقامنده استعمالی غالبدر. اصلی اوزره ده یازلمسی جائزدر .

سَتّار [ع] ستر ایدیجی، اورتیجی. (ستارالعیوب) = قوللرینك عیبلرینی، گناهلرینی ستر وعفو ایدن جناب الله :

« خدا ستاردر طعن ایتمه رنده عیب بین اولمه »
(یحیی)

سَتر [ع] اورتمك ، اورتلمك : (ستر عورت ، ستر عیب، ستر قباحت ، رخنه‌نك ستری]

سَتیر [ع] خفی ، گیزلی، اورتولی، قاپالی . (مستور) ایله مترادفدر: (امر ستیر ، مادهٔ ستیره). (ستیره) = (ستیر) ك مؤنثیدر . فارسیده مستوره خاتون معناسنده قوللانیلیر .

سَجّاده [ع] یره سریلوب اوستنده نماز قیلنه‌جق قالیچه، عبا وسائره‌درکه انواعی مختلف وکثیردر : (سجاده نشین) = سجاده‌ده اوتوران ، پوست صاحبی شیخ .

سَجایا [ع] (سجیه) نك جمعی. خویلر، طبیعتلر: (سجایای حسنه ، سجایای علویه) .

سَجده [ع] تکری یه عبادت ویا تعظیم ایچون ایکی اللریله آلنینی یره قومق § اوصورتده آلنینی یره قومقدن عبارت وضع شرعی. (سجده‌گاه) = عبادت ایده‌جك، نماز قیلنه‌جق محل . (ایتمك ، قیلمق ، وارمق) ماده‌لریله قوللانیلیر :

« حبذا معبد پرفیض ومقدس که بولور »
« آنده برسجده قیلان معرفت سبحانی »
(نفعی)

سَجع [ع] اصطلاحده نثرده فواصل وفقرات صوکلرینك قافیه طرزنده توافقی دیمکدر : (نیجه هلال درخشان اولور که هنوز بدر

اولمه‌دن خسوف بولور. ونیجه آفتاب تابان اولورکه اقدن ظاهر اولمه‌دن کسوف بولور — تضرعات — سنان پاشا) § فواصل وفقرات منثوره‌نك صوكلرنده توافق ایدن کلمات. بالاده‌کی مثالده کوریلن (خسوف، کسوف) لفظلری کبی بوکلمه‌نك معنای لغویسی لسانمزده قوللانیلماز.

سَجَنْجَل، سَجَنْجَلَه [ع] آیینه. اصلی یونانیدر. نادراً قوللانیلیر.

سَجِیَّه [ع] خوی، طبیعت، ملکه: (سجیهٔ حسنه، سجیهٔ مرضیه، سجیهٔ ممدوحه) جمعی (سَجٰایا) در.

سَحٰائِب [ع] بولوت معناسنه (سَحٰابه) نك جمعی: (سحائب مظلمه). (سَحٰایِب) طرزنده یازلمش یازماملی. جمع دیکری (سُحُب) در.

سَحٰاب [ع] بولوت. فی الاصل (سحابه) نك جمع دیکریدر. (سحائب) مقامنده‌ده قوللانیلیر.

سَحٰابَه [ع] بولوت، تك بولوت: (سحابهٔ رفیعه، سحابهٔ لطیفه).

سَحّٰار [ع] پك سحرباز، زیاده ساحر: (طبع سحار).

سَحّٰاقَه [ع] طائفهٔ نسواندن ارلك طاسلایانلره مخصوص اوصاف سیئه‌دندر. اصطلاحات طبیه جمله‌سندندر.

سَحَر [ع] طاڭ یری آچلمازدن اوکجه اولان وقت. (علی السحر) = ایرکندن. (سحرخیز) = ایرکن قالقیجی، صباحجی. (سحرگاه، سحرگه) = سحر وقتی. (سَحَری) = سحره منسوب، سحر وقتنده دیمکدر: (دعای سحری، عبادت سحریه). (سحر وقتنده) مقامنده دخی مستعملدر.

«کیتدم سحری طاعت ایچون مسجده ناکاه»
(روحی بغدادی)

سَحْق [ع] بر نسنه‌یی دوکوب ازمك، برنسنه دوکیلوب ازلمك: (سحق اجزا، قرنفیلك سحقی)

«اولماز مسیح ایدرایسه اجزاسنی ده سحق»
«شمشیر غمزه یاره‌لری مرهم آشنا»
(سامی)

سَحْلَب [ع] لسان عوامده (سالب) دینیلن توز حالنده‌کی شی. بر نباتك کوکیدرکه سحق اولنه‌رق وجوده کتیریلور: (سوتلی سحلب). (سحلبی) = سحلبجی، سحلب صاتان.

سَحُور [ع] تمجید یمکی § وقت سحور. (ساحور) طرزنده استعمالی غلطدر. (سحوری) = سحور طاوولجیسی، سحورده‌کی طاوول کورولتیسی.

سخاء [ع] جومردلك ايتمه ، جومردلك: (فضيلت سخا ، اهل سخا) همزه‌سزده قوللانيلير .

سخافت [ع] ضعيفلك ، خفيفلك ، يوفقه‌لق ، بوزوقلق . معنوياتده قوللانيلير : (سخافت فكر ، سخافت رأى)

سخانت [ع] صيجاقلق ، قيزغينلق: (سخانت هوا ، سخانت تنور) .

سخاوت [ع] جومردلك . (سخا) ايله مترادفدر: (سخاوت فطريه) .

سخت [ف] قاتى ، پك ، زورلى ، قوتلى : (طبع سخت ، درد سخت ، دل سخت ، روى سخت ، بازوى سخت). (سختى) = قاتيلك ، سرتلك ، سخالت . (سخت بازو) = قوتلى ، زورلى ، شديدالبطش (سخت رو) = سرت يوزلى ، طارغين چهره‌لى (سختگير) = سرت طوتيجى ، قوتله طوتيجى ، طوتديغنى قويويرمه‌يوب ضبط ايديجى . (سخت لگام) = سرد باشلى آت .

سختيان [ف] كچى دريسندن وطنا كوندن ياپيلان برنوع مشين . (سختيانى) = سختيانجى ، مشين صاتان .

سخى [ع] سخا ايله مجبول ، جومرد اولان : (شخص سخى ، سخيهٔ مشهوره)

«جوانمرد جهاندرشوخ مشربدرملكخوددر»
«سخى دراهل دلدر نكته داندر نكته پيرادر»
(نفعى)

سخيف [ع] سخافتلى ، يوفقه ، بوزوق اولان : (عقل سخيف ، فكر سخيف ، افكار سخيفه ، آراى سخيفه) معنوياتده وصف اوله‌رق قوللانيلير .

سخين [ع] سخانتلى ، قيزغين ، صيجاق اولان : (ماء سخين ، مايعات سخينه) .

سدّ [ع] قاپامق ، طيقامق ، قاپانمق ، طيقانمق : (سدّ باب ، سدّ رخنه ، قاپونك سدّى ، كديكك سدّى ، سدّالبحر) .

«سكندر سيز ايسه‌ڭده سدّ نطق ايت پيش كاملده»
«ارسطوى حقيقت يىنه نقل ماجرا اولماز»
(فنى)

§ ايكى شيئك آرالغنه حائل ، حاجز ، مانع اولان شى : (سدّ اسكندر) .

سداجت [ع] ساده‌لك : (سداجت كلام) (ساده) نك معربى اولان (ساذج) دن مأخوذدر . كثرت استعمال ايله ذال داله قلب اولنمشدر .

سداد [ع] صواب اولمق ، طوغريلق ، خطاسزلق:

(رشد وسداد ، طریق سداد ، سداد فکر) .

سَدّاد { [ع] جرّاح طیقاجی ، شیشه طپیاسی .

سَدید { [ع] سداد ایله متصف ؛ طوغری ، خطاسز اولان: (رأی سدید ، فکر سدید ، قول سدید) .

سَدیر { [ع] اصلی (کوشک) معناسنه‌در . کره‌ویت ، یوکسک پیکه ومندر کبی اوستنه اوطوریله‌جق شیلره اطلاق اولنور .

سَر { [ف] باش، اوج، تپه: (سر زلف ، سر تیغ ، سرکوه ، سرکار) .

سَرای { [ف] بیوك قوناق ، خصوصیله حکمداران ایله اکابرك اقامتگاهلری : (سرای همایون ، سرای ایمپراطوری ، سرای قرالی ، کاربانسرا) § « تغنی » ایتمك معناسنه اولان (سَراییدَن) مصدرندن امر حاضر اولدیغی تقدیرده وصف ترکیبی طرزنده قوللانیلیر. مثلا (نغمه سرا ، غزلسرا) کبی .

سَرائِر { [ع] (سریره) نك جمعی: (سرائر عشق ، سرائر قلبیه) . (سرایر) طرزنده یا گلش یازلمالی ، مفردینه مراجعت اولنه .

سَراب { [ع] چولده کونشك عکس شعاعیله صو کبی کورینن خیال که ترکجه‌ده (آلغم سالغم) دیرلر . § کنایه صورتیله عالم بی‌بقایه‌ده اطلاق اولنور .

سَرابیل { [ع] کوملك دیمك اولان (سربال) ك جمعی : (سرابیل حریریه) .

سَراپا { [ف] باشدن آیاغه‌دك ، تماماً ، کاملاً : (سراپا چرکین ، سراپا چامورلی) :

« یازلدی قطرهٔ شبنم سراپا برگ سوسنده »
« قطار جوهر معنی کبی تیغ زبان اوزره »
(نفعی)

سَراپَرده { [ف] پادشاه اوتاغی § خانه‌نك اورته‌سنه چکیلن حرم پرده‌سی § چادر پرده‌سی ، توزلق :

« سریر دولتده آسمان سراپرده »
(نفعی)

سَرّاج { [ع] آت وسائر حیوانلره اکر ، یولار ، قوشوم وسائره یاپان صنعتکار دیمکدر . محاوراتده شده‌سز قوللانیلیر : (سراج باشی) = اشبو صنعت اربابنك بیوکنه ، [کهیا] سنه اطلاق اولنور . (سراجخانه) = استانبولده فاتح جوارنده آت‌بازاری قربنده حیواناته مخصوص آلات و ادوات مختلفه یاپیلان وصاتیلان محل دیمکدر .

سَراچه { [ف] (سَرا) = قوناق ، أو . (چه) = ادات

تصغیردر . عندالترکب کوچك خانه ، خانه جك دیمك اولور: (سراچهٔ دماغ).
« زحل سراچهٔ اقبالنك نکهبانی »
(نفعی)

سَراسَر [ف] باشدن باشه، بوس بتون § بو اسم ایله معروف برنوع قیمتدار قماش: (حضور آصفیده سراسره قاپلانمه کورك الباس ایدلدی — تاریخ نعیما) .

سَراسیمه [ف] عقلنه خلل کلمش، شاشیرمش ، حیرتده قالمش معناسنه در. نظمده (آسیمه‌سر) طرزنده‌ده استعمال اولنور :
« بزمست سراسیمهٔ جام می عشقز »
(نفعی)

سَرآغاز [ف] ابتدا ، دیباجه ، باشلانغج .

سَرافراز [ف] باش قالدیران ، بوی کوسترن؛ مادةً ویا معنیً ممتاز ومستحسن اولان . همزه‌نك اسقاطیله استعمالی دها غالبدر.
« سرفراز ایتدك لواءالحمد دین احمدی »
(نفعی)

سَرآمَد [ف] باشده کلن، ایلری کلن ؛ باشده ، ایلریده بولنان . اکثریا بونك جمعی اولان (سَرآمَدان) قوللانیلیر که ایلری کلنلر دیمکدر: (سرآمدان ادبادن، سرآمدان مملکت ، سرآمدان بلده) .
« شیوه و نازده سرآمد ایدی »
(وحید)

سَرانجام [ف] برایشك صوکی § انسانك باشنه کلن عبرتلی وقعه، حالت دیمکدر. (انجام) مقامنده قوللانیله‌ماز .

سَرانداز [ف]فدا کار، چکنمز، پرواسز ؛ باشندن قورقماز : (کروه سراندازان) = سردن کچدیلر ، بی‌باکانه هجوم ایدنلر. (سراندازی) = سردن کچدیلك ، پرواسزلق ، فدا کارلق :
« ایده منظم ینه اولکی کبی کشور رومه »
«چکوب صاغه صوله شمشیر بران سراندازی»
(نفعی)

سَرآهَنك [ف] قره‌قول ، چر- خه‌جی عسکر § چالغیجی باشی ، یاخود باش چالغیجی .

سَرایا [ع] دشمن اوزرینه کوندریلن مفرزهٔ عسکریه معناسنه اولان (سریّه) نك جمعیدر : (سرایای منصوره) .

سَراینده [ف] تغنی ایدیجی، ایرلا- یجی: (سرایندهٔ بهار).

سَرباز [ف] جسور ، بهادر ، ییکیت ؛ چکنمز ، قورقماز: (مرد سرباز). (سربازی) = بهادرلك، ییکیتلك، قورقوسزلق. جمعی (سربازان) :

سَرْپاش [ف] چوماق ، كُرْز : (سرپاش زال) .

سَرْبَسْت [ف] آزاده ، مانعسز اولمه واولان ؛ قيد وشرط آلتنده بولنمامه وبولنمايان. (سربستى) = آزادەلك، مقيد اولمامقلق: (سربستئ تجارت) (سَربستانه) = سربست اولانه ياقيشه جق صورتده .

سَرْبَسْتَه [ف] باشى باغلى § اورتولو، قاپالى، گيزلى: (سر سربسته) .

سَرْبَسَر [ف] باشدن باشه ديمكدر. (باش باشه) مقامندەده ايرادى جائزدر .

سَرْبُلَنْد [ف] باشى يوكسك ، يوجه ديمكدركه مادةً ويا معنىً عالى ورفيع اولان شيلره وصف اولور: (سرو سربلند، اديب سربلند) (سَرْبُلَنْدى) = سربلندلك ، معنىً ويا مادةً يوجەلك [سَرْبُلَنْدان] = اوصورتله عالى ويوجه اولانلر .

«آفرين اى پادشاهك سربلند عسكرلرى»
«حملهٔ شيرانه‌دن واز كچمه يك جنك ارلرى»

سَرْپُوش [ف] باشه كيلن هر چشيد شيئه دينير . بولفظى قادينلره مخصوص اولان باش اورتوسى، ياشمق معناسيله تعريف ايدن لغت صاحبى يا كلمشدر. (سرپوش) مطلقا صنف ذكوره عائد باش كسوه‌سى ديمكدر . صنف اناثه مخصوص بولنان باش اورتوسنه (سَرْپوشَه)، (سَرْپوشْنَه) اطلاق اولنور .

سَرْتاج [ف] مطاع، منقاد، مدار افتخار بولنان .

سَرْتيز [ف] اوجى سيورى . كسكين ديمكدر : (تيغ سرتيز، خنجر سرتيز)

سَرْج [ع] اگر، آت اگرى. (سرج تركى) = اصطلاحات طبيه‌دن اولوب « عظم وتدى » يعنى اسكه كميكنك چوقورى ديمكدر.

سَرْچشمه [ف] پيكار ، صو باشى § تركجه‌ده «صو باشى» دينيلن ضابطه مأمورى؛ باشبوغ، سرگرده :

« كرن پيكانلر كدو تنده ياجان باغنه عشقك »
« بلا سرچشمه سندن هر طرف صولر روان ايتمش »
(فضولى)

« كريه‌يى اول دمكه اهل عشقه آيين ايتديلر»
« ديدهٔ گريانمى سرچشمه تعيين ايتديلر»
(نورس)

سَرْحَد [ف] تركجه‌سى ثغوركه حدود باشى، ايكى دولت طوپراغنك بربرينه بتيشديكى محل ديمكدر : [سرحد نفراتى ، سرحد قولى، سرحدلو] = سابقده ثغورى، ثغور دربندلرينى بكلەين طائفهٔ عسكريه‌يه اطلاق اولنوردى . (سَرْحَدْلق) = ياندن قوبجه‌لى كچى دريسندن معموله برنوع لاپچين .

سَرْخُوش [ف] ایچکینك ، عشرتك تأثیریله عقل واراده‌سنی غائب ایده‌رك نه یاپدیغنی بیلمز اولان آدم : (سرخوشدن دلی بیله قورقار — مثل مشهور)

« فی الحال تغیر کلیر اول سرخوش نازه »
« ایتمز بر ایکی ساغر کلفامه تحمل »
(نائلی قدیم)

سَرْخَیل [ع] سرکرده ، فرقه باشی ، خصوصیله آتلی عسکرینك رئیسی .

سَرْد [ع] سوزی حسن ادا و انسجام ایله سویله‌مك ، سوز بوصورتله سویله‌نلك : (سَرد براهین) ، (دلائل قویه‌نك سَردی) .

سَرْد [ف] صوغوق : (سرد هوا ، هوای سرد ، باد سرد ، سرد روزکار) § یوموشاق مقابلی . قاتی ، پك ، ملایمتسز . بین العوام (دال) (تا) یه قلب اولنه‌رق « سرت » دیه تلفظ اولنور . اشخاص واشیا حقنده وصف اوله‌رق قوللانیلیر : (سرد جوز ، سرد توتون ، سرد اسپرتو ، سرد باشلی آت ، سرد خویلی ارکك) . (سَردی) = سردلك . هرایکی معنایه کوره قوللانیلیر : (سردیٔ هوا ، سردیٔ دریا ، سردیٔ طبیعت) شدت ، خشونت ، صلابت معناسنده (سردلك) تعبیری ده استعمال اولنور . فقط (سردی) ایله (سردلك) تعبیرینك وقوع استعماللری فرقلیدر . حدذاتنده ملایمتلی ایکن صوکره‌دن سردلشمك ، قیزیشمق ، اشتداد ایتمك معناسنده (سردلشمك) تعبیری ده مستعملدر .

سَرْداب / **سَرْدابه** [ف] یر آلتنده اولان سرین وصوغوق اوطه ، بودروم . بویله محللر اکثریا بلاد حاره‌ده کوندوزلری شدت حرارتدن تحفظ ایچون مخصوصاً انشا ایدیلیر . آناطولینك بعض طرفلرنده بوکا (زیرزمین) دیرلر : (سردابه نشین)

سَرْدار [ف] اصطلاحات عسکریه‌دندر . اوائلده حضرت پادشاهك حال حرب اوزره بولنان اردوی همایونلرنده‌کی وکیل مطلقی دیمك ایدی : (سَردار اکرم) = هنکام حربده بالجمله فرق عسکریه‌یه قوماندا ایدن بیوك باشبوغ ، باش قوماندان ، عمومی قوماندان . (سرداری) = باش قوماندانلق ، عمومی قوماندانلق .

سَرْرِشْتَه [ف] ایپ اوجی ، برشیئك وقوعنه یاخود ظهور وحصولنه وسیلهٔ معنویه وسبب معنوی اولان شی ، معنوی طوتاماق . اصلی اضافتله (سَرِ رِشتَه) درکه ایپك اوجی دیمکدر .

« عقدهٔ سررشتهٔ راز نهانیدر سوزم »
(نفعی)

سَرْزَدَه {[ف] اوج ويرمش، باش اورمش، ظهور ايتمش. (سرزده) يه برده (ظهور) علاوه ايتمك عبثدر ، حشودر .

سَرْزِنِش {[ف] (توبيخ) كبيدر . لكن لسانمزده سوز ايله باشه قاقمق، باشه اورمق معنالرينی ده حاويدر .

سَرْسَام {[عـ ـ ف] انسانه آليقلق كتيرن بر نوع مرض دماغی : [علت سرسامه طوتلمش] § عقلی باشنده ، يرنده اولمايان، آليق. بومعناده اكثريا تخفيف ايله (سَرْسَم) طرزنده قوللانيلير . (سَرْسَمانَه) = آليقجه سنه .

سَرْسَرِی {[ف] باشی بوش كزن ، اوته ده بريده قيدسز طولاشان § مناسبتسز، بوش، بيهوده سوز. بومعناده نادراً قوللانيلير :
«عارفم دوشمز بكا لاف وكذاف سرسری»
(نفعی)

سَرْشَار {[ف] دوكيله جك، طاشه جق قدر طولو : (جام سرشار ، ساغر سرشار) § حددن زياده طاشقين: (نشوهٔ سرشار ، ذوق سرشار) § جدی آشيرمش، طولغون : (مَسْت سرشار) . (سرشاری)=سرشارلق.

سَرَطَان {[ع] ينكج . (سرطان بحری) = دكز ينكجی، چقانوز ، § بروج فلكيه دن (جَوْزا) برجيله (اسد) برجی آره سنده وطقسانجی درجه ده كائن بر برجك اسميدركه كونش شهر حزيرانك طقوزنده مذكور برجه داخل اولور. § تركجه ده « يكرجه » تعبير اولنان بر علت وخيمه نك اسم طبيسيدر .

سَرْعَسْكَر {[ف] دولتك بالعموم قوهٔ عسكريه سنی اداره ايدن وهيئت عسكريه نك رياستنده بولنان ذات : (مقام سرعسكری ، باب والای سرعسكری) .

سَرَف {[ع] « اسراف » كبی . صرفياتده حد اعتدال واحتياجی تجاوزله بيهوده طاغتمق ومحو ، هدر ايتمك ديمكدركه شرعاً ممنوع وحرامدر . (بذل) باشقه ، (سرف) باشقه در. (ايتمك، ايله مك، اولمق، قيلمق) ماده لريله اصلا قوللانيلماز.

سَرْفِرَاز {[ف] « سرافراز » ه باق . (سَرْفِرَازِی) = سرفرازلق :
« آزادكان قيد املی سرفراز اولور »
(قوجه راغب)

سَرْفُرُو {[ف] باش اكه. (ايتمك، ايله مك ، قيلمق) ماده لريله قوللانيلير. (سَرْفُرُو بُرْدَه) = باش اكمش .

سَرَقَه {[ع] (سارق) ك جمعی . آز قوللانيلير .

سَرْكارْ { [ف] مدير ، ناظر ، ايش باشى .

سَرْكَرْدَه { [ف] بر كروهك باشى ، بر طاقك رئيسى ، ايلرو كلنى . استعمالى (ادانى) يه مخصوصدر : (سركردهٔ اشقيا ، سركردهٔ اشرا) .

سَرْكَشْ { [ف] باش چكيجى ، عنادجى ، ديك باشلى ، اطاعتسز : (مرد سركش ، اسب سركش) . (سركشى) = اطاعتسزلك ، ديك باشليلق .

سَرْكُذَشْتْ { [ف] باشدن كچن ، باشه كلن وقعه ، حالات .

سَرْگِرانْ { [ف] زياده جه سرخوش ، مخمور . (سَرْگِرانى) = طولغونجه سرخوشلق ، مخمورلق :

« سركران همتز برجام آشنا كدن »
(حكمت)

« سركران ايتدى بزى پيمانهٔ غم نشوه سى »
(شيخ الاسلام يحيى)

سَرْگَرْدانْ { [ف] باشى دونن ، شاشقين ، نه يا په جغنى بيلمه ين . (سرگردانى) = سرگردانلق .

سَرْگَرْم { [ف] باشى قيزمش ، سرخوش § دماغى حرارتلى .

سَرْگَشْتَه { [ف] باشى دونن ، متحير ، شاشقين . (سرگردان) مقامنده قوللانيلير .

جمى (سَرْگَشْتَگانْ) : « سرگشتگان عشق » . (سَرْگَشْتَگى) = سرگشته لك ، شاشقينلق .

سَرْگينْ { [ف] گوبره ، فيشقى .

سَرْما { [ف] صوغوق ، قيش ، قيش موسمى : (شدت سرما) .

(سرماديده) = پك اوشومش ، طوكمش .

سَرْمايَه { [ف] رأس المال ، اصل مال كه آنكله تجارت ايديلور ، قازانيلور ، بضاعه . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير . (سرمايه دار) = نقد وثروت صاحبى ‖ هنر ومعرفتلى .

« سوددن فارغ اولان سرمايه دن ايتمز زيان »
(فهيم)

« علامهٔ رسطو خرد حكمت شناس محترم »
« پيرايهٔ اهل علوم سرمايهٔ جود وكرم »

سَرْمَدْ
سَرْمَدى { [ع] دائم ، دائمى ، ابدى ، ازلى . معناجه (اَبَدْ) و (اَبَدى) دن اقوادر (سَرْمَديت) = بقا ، دائملك ، دائميلك : (سعادت سرمديه ، عمر سرمدى)

سَرْمَسْتْ { [ف] مسكرات ايله باشى دونمش ، پك سرخوش . (سرمستى) = زياده سرخوشلق .

سَرِمُوى { [ف] قيل قدر ، جزئى : (شهراه استقامتدن سرمو انحراف ايتمدى) .

سَرنامه [ف] مكتوب ويا تذكره كبى محرراتك باش طرفنه مرسل اليهك اوصاف و القابنى حاوى يازيلان جمله .

سَرنِگون [ف] باش آشاغى، آلت اوست اولان :

« دستمده جام كورسه نم سرنكون ايدر »
« نادانه ساغر ايسته سه رطل كران ويرر »
(نفعى)

سَرنِوشت [ف] باش يازيسى، آلين يازيسى ، تقدير خدا .

سَرو [ف] معروف آغاجدركه تركجه ده تحريف ايله (سلوى) دينيلير . اوچ نوعدر . برنجيسى (سَرْوِناز) دركه شاخلرى اطرافه متمائل اولور . ايكنجيسى (سَرْوآزاد) دركه شاخلرى طوغرى يتمش ، سراپا كوزل اولور . اوچنجيسى (سَرْوسَهى) دركه اصلى طوغرى بيومش ايكى شاخ اولور. اكثريا اوزون بوى بوسْنا تشبيه اولنور . (سَرْوِستان) = سرويلك .

سَروَر [ف] رئيس ، سيّد ، اولو : (سرور انبيا ، سرور رسل). (سَرْوَرى)=سرورلك، اولولق .

«صفدر ديندار يكتا نكته سنج روزكار»
«سرور عقده كشا داناى طوسى اقتدار»

سَرهَنك [ف] چاوش ، قوّاس ، ياساقجى، قاپوبكجيسى :

« خاقانى يم بن محتشم يا نعده سرهنك حشم »
(نفعى)

سَرير [ع] تخت ، حكمدارانه مخصوص سدير: (وجود بهبود همايونى پيرايهٔ سرير سلطنت) (سريرآرا) = تخته زينت ويرن . § اوطوره جق مكلف ير ، يوكسك ياتاق . (سرير مجروحين) = يارەلى خسته ياتاغى .

« سلطان سرير ملك عرفان »
« سجاده نشين شير يزدان »
(شيخ غالب)

سَريره [ع] دروندەكى كيزلى اولان سر، خصوص: (سريره دان) = دروندەكى سرى بيلن، بيليجى .

سَرِيّات [ع] اصطلاحات طبيه دندر . خسته خانه لرده خسته ياتاقلرى يانندە اطبا طرفندن طلبه يه ويريلن طب درسلرى: (سريريات معلمى). (سريريات داخليه، سريريات خارجيه)

سَريع [ع] سرعتلى ، چابوق : (سيرسريع) . (سريعاً) = سرعتلى، چابوق اولەرق : (سريعاً اعزامى) .

سَرِيّه [ع] دشمن اوزرينه كوندريلن فرقهٔ قليله ، مفرزهٔ عسكريه .

سَزا / **سَزاوار** [ف] لایق، مناسب، یاراشیق: (جزای سزا) (سزا) حسنیات وقبحیاتده و (سزاوار) یالکز حسنیاتده قوللانیلیر. (ناسزا) = لایقسز، مناسبتسز.

سَطح [ع] اصلنده خانه‌نك طامی، اوستی دیمکدر. فقط بر شیئك دوز اوستی، طیش یوزی معناسنده قوللانیلیر: (سطح ارض، سطح زمین، سطح دریا، سطح عالم). (سطح مستوی) = اینشلی، یوقوشلی اولمایان دوم دوز زمین (سطح مستدیر) = دیوریك، مدور اولان سطحه اطلاق اولنور. بونلر اصطلاحات ریاضیه‌دندر.

سَطحی [ع] سطحه منسوب: (مساحهٔ سطحیه) § ایچ یوزه متعلق اولمیه‌رق یالکز طیش یوزدن، اهمیتسز صورتده طیشدن، اوستون کوری: (نظر سطحی، فکر سطحی، تحقیقات سطحیه). (سطحیات) = سطحی اولان شیلر.

سَطر [ع] صف. صیره. دیزی؛ بالخاصه یازی صیره‌سی: (سطر باشی). (قلمی النه آلیرسه سطر سطر یازار) جمعی (سطور)در.

سَطوَت [ع] بطش و شدتله اخذ و قهر ایتمك اقتداری، قوهٔ قاهره: (سطوت ملوکانه، سطوت عسکریه، سطوت حکومت)، (ید یمین سطوتی قهر خصم ایله تسخیر ممالکه ودست یسار همتی نشر علم ایله اعمار ملکه وقف ایده‌رك قیلیجك شانی اقلا وقلمك حقنی ایفا ایلدی — لا).

سَعادَت [ع] بختی، طالعی ایی اولمق؛ برکتلی او. غورلی، بختیار اولمق. (شقاوت) مقابلیدر: (سعادتمند، سعادتمآب) = سعادت صاحبی. (وقت سعادت) = زمان حضرت پیغمبری. (در سعادت) = استانبول. (باب سعادت) = سرای همایونك قاپوسی (دارسعادت - یاخود - دارالسعاده) = سرای همایون.

سَعتَر [ع] اصطلاحات نباتیه‌دندر. (ککیك) دینیلن کسکین قوقولو اوت: (سعتر بری).

سَعد [ع] قوتلولك، مبارکلك، یمنلی اوغورلی اولمق: (سعد طالع) § مبارك، قوتلو: (طالع سعد، کوکب سعد). (سعد ونحس) (سعدان، سعدین) = کواکب سیاره‌دن «مشتری» ایله «زهره» یه اطلاق اولنور. بوندن ماعدا (مشتری) یه (سعد اکبر) و (زهره) یه (سعد اصغر) ده دینیلیر.

سَعَه [ع] وسعت ، بوللق ، كنيشلك : (سعهٔ حال) كسر ايله ده لغتدر .

سَعْی [ع] چاليشمق ، جهد ايله چابالامق : (انسان ايچون هر ايشده سعی وثبات كركدر). (سعی بليغ) = امك صرف ايدوب كركی كبی چاليشمق . (سعی خزينه) = خزينه ايچون چاليشمه ، تصرف . § يوريمك ، سرعتله يوريمك : (مكهٔ مكرمه ده « صفا » ايله « مروه » آره‌سنده سعی).

سَعْد [ع] سعادتله متصف اولان : (سعيد وشقی) (شهيد سعيد) § مبارك ، يمنلو ، اوغورلی : (عيد سعيد ، بخت سعيد) .

سَعِير [ع] آلولنمش ، يانار آتش § جهنم ، طامو : (عذاب سعير ، هول سعير) . (نار سعير) تعبيری برنجی معنايه كوره طوغری اولماز .

سَفائِن [ع] كميلر . «سفينه» نك جمعی : (سفائن حربيه ، سفائن تجاريه) « سفاين » طرزنده ياكلش يازماملی .

سَفارَت [ع] ايلچيلك : (خدمت سفارت ، وظيفهٔ سفارت ، سفارت سنيه) § ايلچيلك مقامی : (سفارته مراجعت ، كتابت سفارت) . (سفارتخانه) = ايلچی قوناغی .

سَفّاك [ع] زياده سفك ايديجی : (ضحاك سفاك) .

سَفالَت [ع] يوقسوللق سببيله دوشكونلك ، حقيرلك : (حال سفالت) .

سَفاهَت [ع] عقلسزلق ، ادراكسزلك § عقلسزجه ، بدلاجه بيهوده اسراف ايتمك ، حظ وذوق ايچون لزومسز پاره صرف ايتمك : (سفاهت موجب سفالتدر) .

سَفَر [ع] قطع مسافه ، يولجيلق ، بر محلدن ديگر ايراق بر محله كوچمك : (موسم سير وسفر ، مشاق سفريه) (سفرطاسی) = يوله كيده جكلرك آزقلرينی قويمغه مخصوص وباقردن معمول يول طاسی § عسكرك حرب ايتمك اوزره دشمن قارشيسنه حركتی : (سَفَری) = سفر حالنده آدم ، يولجيلغه منسوب وعائد : (حال حضر وسفر) ، (سفر بَر) = سفر حالنده بولنان عسكر § حرب ، جنك : (سفر بلانی) ، (سفرده شهيد اولانلرك ايتام وارامله دولتجه معاشات كافيه تخصيصندن باشقه) . (ميدان سفرده اظهار جلادت ايدييوردی) § كره ، دفعه : (بوسفر ديه جك يوق ، هر سفر جواب رد ويرلمزآ ، قاچ سفردر بويله اوليور)

« مرد راه اولمايانه زاد سفر ويرمزلر »

(نائلی قديم)

سَفَرْجَل { [ع] آیوا . جمعی (سَفارِج) .

سَفْسَطَه { [ع] ظاهرده صادق وحقیقتده کاذب اولان قیاس ، طوغری کبی کورندیکی حالده نتیجه‌سی سقیم اولان اقوال، صاچمه : (سفسطه پَرداز) = بو یولده سوز سویله‌ین .
«بیك سفسطه برمصرع برجسته یه دکمز» (عونی)

سَفْك { [ع] دوکوب آقیتمق : (سفك دماء سفك دموع ، سفك دَمْ) .

سَفید { [ف] «سَپیدْ» کبی بیاض ، آق : (بحر سفید ، ریش سفید ، سفید وسیاه) .

سَفیر { [ع] ایلچی : (سفیر کبیر)= بیوك ایلچی .

سَفیل { [ع . مولد] حال سفالتده بولنان ، دوشکون . تصرفات عثمانیه‌دن اولان بو لفظك طوغریسی (سافل) در. فقط استعمالی اوقدر تعمم ایتمشدر که تصحیحی غیر قابلدر.

سَفینَه { [ع] کمی : (سفینهٔ نوح ، سفینهٔ حربیه ، سفینة الشعرا) .

سَفیه { [ع] سفاهت ایله متصف اولان ، مسرف. اصطلاح فقهده مالنی بیهوده صرف وتبذیر واسراف ایله اضاعه واتلاف ایدن وابله وساده‌دل اولوب کار وتمتع واخذ واعطا یوللرینی بیله‌میه‌رك آلدانان کیمسه دیمکدر .

سَقّاء { [ع] صو طاشیان ، صو کتیرن : (سقا قربه‌سی ، سقا قوشی) .

سَقام { [ع] خسته‌لك، کیفسزلك: (حال سقام، دوچار سقام)

سَقامَت { [ع] خسته‌لك دکل بوزوقلق، اویغونسز- لق ، دوزکون اولمامق معناسنده استعمالی معروفدر : (سقامت رأی، سقامت کلام، سقامت عباره) .

سَقَر { [ع] جهنم ، طامو ، (سقر مقر) .

سَقَط { [ع]حال اصلیسی بوزولمش، جسمانی برعارضه‌یه اوغرا- مش اولان: (سقط ال، آیاغی سقط، قولی سقط ، سقط آدم) § کلامده خطا ، بوزوقلق : (عباراتی سقط ، افاداتی سقط) .

سَقَطات { [ع] کلامده خطا ، بوزوقلق معناسنه اولان (سَقَطَه) نك جمعی . مفردی قوللا- نیلماز : (غلطات وسقطات) .

سَقْف { [ع]طاوان، طام: (سقف بیت، سقف منقش).

سَقَم { [ع] « سقام » کبی خسته‌لك دیمکدر . بوزیاده قوللا- نیلیر : (الم سقم) .

سَقَنْقُور [ع] اصلی یونانیدر. برنوع کلردرکه چول کرتنکلەسی وقوم بالیغی دیە معروفدر § مکاتیب وهدایای محترمە ضارمق ایچون قوللانیلان کرتنکله دریسی کبی دلیك دلیك یاپلمش برنوع تول.

سَقی [ع] صولامق، صووارمق: (سقی واروا، سقی حدائق).

« ایلەمز آب حیات لعل جان بخشن دریغ »
« سقی‌ما اجرینەواقف‌سەاوشوخ‌شیوەخو »
(طرزونی حلمی)

سَقیم [ع] سقامت ایله متصف اولان، بوزوق: (رأی سقیم، فکر سقیم، قول سقیم، افکار سقیمه) § خسته: (شخص سقیم، افراد سقیمه)،

« سوزمیدراول‌که‌چپ‌وراست دوشه‌مضمونی »
« نیجه معنای درستی بوزه برلفظ سقیم »
(نفعی)

سَگ [ف] کوپك. (سَگ بچه) = کوپك یاوروسی، ایت انیکی. (سگ جان) = ایت جانلی.

سَگبان [ف] سابقده تفنکلی عساکر خفیفه، باشی بوزوق: (سگبان باشی) = یکیچری امراسندن زمانمزه کوره لوا ویا فریق پایەسنی حائز بربیوك ضابط ایدی.

سَکْت [ع] سسی صولوق آلمقسزین فصل ایتمك § کلام موزونده بر حرکەنك سقوطندن حاصل اولان آهنك قیریقلغی: (سکت ملیح).

سَکْتَه [ع] کسیلوب طورمه، طورغونلق، بوزوقلق: (ایشنەسکته کلمك، دولابەسکته کلمك، تجارته سکته ویرمك). (سکته‌دار) = آهنکی بوزوق، دوزنسز. (سکتۀ قلبیّه، سکتۀ دماغیه، سکتۀرئویه) = اصطلاحات طبیه‌دندر. § (سکت) مقامنده دخی قوللانیلیر.

سُکْر [ع] سرخوشلق: (حال سکر، حدّ سکر). (سکرحال) تعبیری غلط قبیحدر.

سَکَرات [ع] طالغینلقلر، حیرتلر. (سَکْرَه) لفظنەده مراجعت اولنه: (سکرات موت).

سَکْران [ع] سرخوش، ایچکی ایله کندینی بیلمه‌ین.

سَکْرَه [ع] سرخوشلق، واقع اولدیغی شخصه غلبه ایدن سرخوشلق. بومعنی اعتباریله معنویاتده قوللانیلیر. (سکرۀ غرام، سکرۀ سودا) § حیرت، طالغینلق: (سکرة الموت، سکرۀ موت). (سکرت)طرزنده‌استعمالی‌ده‌جائزدر.

سَکَنات [ع] « مُسکن » یعنی یرندن قیملدانمایوب طورمق معناسنه اولان (سَکْنَه)

لفظنك جمعيدر: (حركات وسكنات). مفردى قوللانيلماز.

سَكَنَه [ع] (ساكن)ك جمعيدر، اوطورانلر ديمكدر: (سكنهٔ بلده، سكنهٔ قريه).

سَكْوِهسْترو [ايتاليانجهدن] اموال و املاكى احكام قانونه توفيقاً حجز ايتمك. (سكوهسترو ايتمك) = تحت حجزه آلمق.

سَكِينَه [ع] وقار، تمكين، متانت قلب. (سَكِينَت) = صورتنده‌ده قوللانيلير.

سَلّ [ع] چكوب صييرمق، چكيلوب صييرلمق: (سل سيف، سيفك سلى).

سَلاسَت [ع] كلامده قولايلق، طاتليلق ايله ولطيف برآهنك ايله اوقونمق خاصه‌سى: (سلاست الفاظ، سلاست عباره)

سَلاسِل [ع] «سلسله» نك جمعى، زنجيرلر، زنجير كبى بربرينه اولاشوب كيدن شيلر § صويلر.

سَلاطِين [ع] «سلطان» ك جمعى، پادشاهلر: (سلاطين عظام).

سَلام [ع] عيوب وآفاتدن سالم وعارى اولمه § افراد بيننده ويريلوب آلنان سلام. بومعناده عرض دعادن عبارتدر. (دارالسلام) = جنت، فردوس (مدينةالسلام) = بغداد شهرى.

سَلامَه [ع] عيوب وآفاتدن، قضا وكدردن برى اولمه. لسانمزده (سلامت) صورتنده قوللانيلير.

سَلامَت [ع] اكدار وبلايادن برى اولمق، سالم بولنمق: (يولجيلرك محللرينه سلامت وصوللرى، سلامتله كيتدى).

سَلْب [ع] محو ايتمك، كيدرمك § قاپوب آلمق، صويوب آلمق. برنجى معناده استعمال اولنور: (سلب حضور، امنيتى سلب، سلب آسايش).

سَلَب [ع] برندن قاپيلوب آلنان شى: (سلب قتيل) § برينك آرقه‌سندن صويلوب آلنان اثواب، اشياى سائره. جمعى (اَسْلاب).

سَلْبِى [ع] نفى وانكار صورتيله وسلبه متعلق، منسوب اولان.

سَلْجَم [ع] تحريفله «شالغام» دينيلن شى.

سَلْخ [ع] كسيلن حيوانك دريسنى يوزمك، دريسى يوزلمك: (قربانك سلخى) § هر شهر عربينك صوڭ كونى: (سلخ شوال).

سَلْخانَه [ف ع] حيوانات كسيلوب دريلرى يوزيلن محل مخصوص.

سَلَحَه [ع] اصداف بحريه‌دن «استريديه» دينيلن قابوقلى حيوان .

سَلسال **سَلسَبيل** [ع] خفيف ، لطيف ، طاتلى صو § ايكنجيسى جنتده بر قايناق ، ياخود چشمه .

سَلطَنَت [ع] پادشاهلق ، حكمدارلق ، دولت : (سلطنت سنيهٔ عثمانيه) § عظمت ، شوكت ، اجلال ، دبدبه مقامنده‌ده قوللانيلير : (نه‌قدر سلطنتلى) .

سَلَف [ع] يرينه كچيلن آدم ، مأمور : (خلف وسلف) § «اسلاف» مقامنده‌استعمالى اكثريا اخيار حقنده‌واقعدر: (سلف صالحين).

سَلَم [ع] موجوداولمايان محصولاته پيشين ويريلن قيمت ، عرف شرعده ثمنك تعجيلنى ومثمن اولان مالك تأجيلنى موجب عقد ديمكدر .

سَلعَه [ع] باشده اولان ياريق ، جمى (سَلَعات) § خيارجق دينيلن مرض .

سَلوى [ع] بال § بنى (اسرائيل)ه ترزيق بيورلمش اولان بيلدير جينه مشابه برنوع قوش .

سَلَّه [ع] تخفيف ايله «سَلَه» دينيلن قوللى سپد ، زنبيل . (سلّه باف) = سپدجى ، كوفه‌جى .

سَليب [ع] عقلى سلب ايدلمش ، مسلوب الشعور آدم . (مسلوب) مقامنده قوللانيله‌بيلير : (سليب العقل) .

سَليط [ع] كوتو سوزلى ، فنا خويلى ، انسانى ايجيدن خاشارى آدم . مؤنثى (سَليطه) در .

سَليقه [ع] انسانك طبيعتنده انشاى كلام خصوصنده حاصل اولان ملكهٔ راسخه : (حسن سليقه) ، (سَليقى) = سليقه‌يه منسوب ، متعلق : (لطافت سليقيه ، اداى سليقى) .

سَليل [ع] يكى طوغمش چوجق : (سليل ميت) = اولو طوغمش چوجق .

سَليم [ع] عيوب وآفاتدن ، غلّ وغشدن ، نقايصدن برى اولان يعنى سلامت اوزره بولنان . اكثريا معنوياتده وصف اوله‌رق قوللانيلير : (ذوق سليم ، عقل سليم ، طبع سليم) .

سَمّ [ع] زهر ، آغو : (سم قاتل) = اولديريجى زهر . (سَمُّ الفار) = صيچان اوتى (سم السَمَك) = اصطلاحات نباتيه‌دن (باليق اوتى) دينيلن برنوع نباتك ميوه‌سى .

سَماء [ع] آسمان ، كوك : (سماوات) = كوكلر ،

کوك یوزی (سَماوِیّ) = کوکه منسوب، آسمانه متعلق (سَماوِیاتْ) = کوکه عائد ومنسوب اولان شیلر.

سَماجَتْ [ع] بد منظرلق، چر-کینلك.

سَماحَتْ [ع] جوانمردلك، طبعاً کرمکار، جومرد اولمق. (سماحتلی) = الی آچیق دیمکدر.

سَماعْ [ع] ایشتمه (سَماعاً) = ایشتمه صورتیله § طریقت مولویه منتسبلرینك آیین مخصوص ایله دونشلرینه اطلاق اولنور: (سَماعْزَنْ) = آیین مذکور ایله دونیجی، دونن (سماعخانه) = مولوی تکیه‌لرنده درویشلرك آیین اجرا ایده‌جکلری محل مخصوص:

«نه آکلادك بوسماع وبونایدن صوفی»
(نائلی)

سَمانَتْ [ع] سمیرمك، سمیزلك: (سمانت غنم).

سَمْتْ [ع] طرف، جهت، محل: (سمت رأس) = آسمانك باش اوستنده کورینن طرفی (سمت قدم) = سمت رأسه مقابل اولان، کرهٔ ارضك اوته طرفنده کورنه‌ین یری (سمت معروف) = هرکسك بیلدیکی محل.

سَمْعْ [ع] قولاق § ایشتمه: (واصل سمع انام اولان).

«سوزبن دیدیکم جوهر علوی ایسه آنی»
«دوران صدف سمع قبوله گهر ایلر»
(نفعی)

سَمَكْ [ع] بالیق «سَمَکَه» ده دینیر. فارسیده (ماهی) دینیلیر.

سَمَنْ [ع] ازکین یاغ § سمیزلك: (سمن کاذب) بو معناده فی الاصل کسر سین ایله‌ در § «یاسَمَنْ» مخفی، لطیف قوقولی معروف چیچك.

«توغه‌ در رغبتمز زلف سمن سایرینه»
(بکلکجی عزت)

سَمَنْدْ [ف] آت، قوله آت، (سمد خامه) تعبیری پك خاییده‌ در.

سَمَنْدَرْ [ف] صو کرتنکله‌سی دینیلن بر نوع حیوان. جسمنك ایکی طرفنده صو افراز ایدن کیسه‌لری بولنان اشبو حیوان قیغلجملی کول اوستنده یوریه‌جکی طرفلری صولایه‌رق کچدیکندن یانماز ایمش || خرافات قدیمهٔ شرقیه‌دن آتش ایچنده پیدا اولوب آتش ایچنده یاشار بر حیوان موهوم. ادبیات ایرانیه وعثمانیه‌ده پك چوق ذکر اولنمشدر:

سَمُوحْ [ع] چوق سماحتلی، زیاده جومرد اولان:

سَمُّورْ [ع] دریسندن کورك یاپیلان بر نوع معروف حیوان، کورکی مقبولدر. هم حیوانه هم کورکه اطلاق اولنور. محاوراتده تخفیف ایله، نظمده شده‌لی وتشدیدسز قوللانیلیر:

سَمُومْ [ع] سام يلى ‖ زهرلى شى .

سَمِىّ [ع] همنام ديمكدر . تركجه‌سى (آداش) .

سَمِيرْ [ع] كيجه‌لرى بربريله صحبت ايدن آدملردن هر برى . (فضائل سمير ، درايت سمير) كبى تعبيرلرده « متصف » معناسنى افاده ايدر .

سَمِيعْ [ع] قوۀ سامعه‌سى زياده اولان ، زياده ايشيديجى § جناب حقه اطلاق اولنور : (سميع الدعا) .

سَمِينْ [ع] سميز ، ياغلى ديمكدر ، انسان وحيوان وبونلرك اعضاسى حقنده قوللانيلير : (شخص سمين ، لحم سمين ، جاموس سمين ، بازوى سمين) .

سَنَاءْ [ع] برنوع نباتك اسميدركه « مسهل » اوله‌رق قوللانيلان ادويه‌دندر : (سَناءِ مَكّى ، سناء رومى) بين العوام تحريفله (سنامَكى) ديرلر .

سَنَابِكْ [ع] حيوان طيرناغى اوجى معناسنه اولان (سُنبك) ك جمعيدر . مفردى قوللانيلماز : (سنابك خيول ، سنابك افراس) .

سَنَابِلْ [ع] باشاق معناسنه اولان « سُنبله » نك جمعى .

سَنْجْ [ف] « سَنجيدَنْ » مصدرندن مشتقدر . يالكز قوللانيلماز . مطلقا تركيب ايله طارتيجى معناسنده استعمال اولنور : (سخن سنج) .

سَنْجِيدَه [ف] طارتلمش ، موازنه اولنمش ، منتظم : (سنجيدۀ ميزان دقت ، فكر سنجيده) .

سَنَدْ [ع] بورج و مواد سائره ايچون صورت مخصوصه‌ده يازيلوب ويريلن كاغد ، ورقۀ رسميه ديمكدر . يالكز بورج ايچون اولورسه (تحويل) تعبيرى‌ده قوللانيلير : (اسهام سندى) جمعى (سندات) : (سندات قلمى) ، (سندات رسميه) = برموجب نظام مصدّق (سندات عاديه) = بالعكس غير مصدّق اوراق ديمكدر § دليل ، استنادگاه معنالرنده استعمالى پك نادردر .

سَنْدَرُوسْ [ع ف] قوبال آغاجندن چيقان صمغ وياغ ديمكدركه كهربا نوعندندر . تحريفله (صاندالوس) ديرلر .

سَنْطُورْ [عبرانيدن] « قانون » دينيلن سازك تللى نوعى . (سنطورلى) = شعشعه‌لى ، طنطنه‌لى ديمكدر .

سَنْكْ [ف] طاش ، عربيسى (حَجَر) ، (سَنكِ خارا ، سَنك خاره) = پك سرد طاش ، قايا :
« آثارلر سنك خارايى درخت ميوه دار اوزره » (لا)

سَنْگِسْتان، سَنْگِلاخْ [ف] طاشلق، طاشی چوق یر، قایالق.

سَنْگِین [ف] طاشدن. بوس بتون طاش § قاتی، پك: (دل سنگین).

سَنَوِیّ [ع] سنه‌یه منسوب، بر ییللق: واردات سنویه).

سَنَه [ع] ییل، اون ایکی آیدن عبارت اولان زمان: (سنهٔ هجریه، سنهٔ شمسیه، سنهٔ میلادیه).

سَنِیّ [ع] رفیع، عالی، یوجه: (نبی سنی، سنی الهمم) مؤنثی (سَنِیّه) در: (سنت سنیه، ارادهٔ سنیه).

سَوٰاء [ع] برابر اولمق، برابرلك؛ برحالده، متساوی بولنمق. جمل عربیه‌ده قوللانیلیر: (سواءالبطن والصدر).

سَوٰابِق [ع] «سابقه» نك جمعی، بوس کچمش اولان حالات، وقوعات دیمکدر. حسنیات وقبحیاتده قوللانیلیر: (سوابق جمیله، فلانك سوابقی).

سَوٰاحِل [ع] «ساحل»ك جمعی، دگز قییلری: (سواحل بحر سیاه، روم ایلی سواحلی).

سَوٰاد [ع] قارالتی، سیاهلق، قاره‌لك. (سوادالعین، سواد عین) = کوز قاره‌سی، کنایةً محبوبه ودلبر دیمکدر (تکثیر سواد) = لزومسز، فائده‌سز یازوب کاغدی قاره‌لامق، یازی‌یی چوغالتمق.

« باقه یارب سواد دفترمه »
« آنی یاق آتشه نم یرمه »
(لا)

سَوٰادِ اَعْظَم [ع] بیوك شهر § مکهٔ مکرمه.

سَوٰادْ خوٰان [ف] یازی اوقویه بیلن. چیقاره بیلن، عجمی.

سَوٰاطِع [ع] «ساطع»ك جمعی، ظاهر ومرتفع اولان شیلر.

سَوٰافِل [ع] «سافل»ك جمعی. مفردینه باقملی.

سَوٰامّ [ع] «سامه» نك جمعی. زهرلی حیوانلر: (دفع مضرات سوام).

سَوٰانِح [ع] «سانحه» نك جمع دیگری. انسانك قلبندن طوغان فکرلر: (سوانح مرشدانه).

سَوٰائِم [ع] «سائمه» نك جمعی، باشی بوش اوتلایان حیوانلر.

سَوْدٰاء [ع] هوس، امل، آرزو: (سودای خام) § شدتلی میل، عشق که عارض اولدیغی شخصی فوق‌العاده مغموم ومکدر ایدر. بونك بردرجهٔ شدیده‌سی واردر که تلف نفسی موجب اولور. او نوعنه (قاره سودا) دینیلیر: (سودازده) = علت سودایه طوتلمش، عاشق دیمکدر

§ اخلاط اربعه‌دن بری ، اود § « اَسوَد » ك مؤنثی اولور : (حبۀ سوداء ، صحیفۀ سوداء) بو معناده استعمالنده همزه‌سی ابقا اولنمیدر .

سَوْداگَرْ { [ف] سودالی ، عاشق § تاجر ، بازرکان . (سوداگری) = عاشقلق ‖ بازرکانلق .

سَوْداوِیّ { [ع] مراقلی ، قورنتیلی § اخلاط اربعه‌دن سودایه منسوب ، متعلق : (مزاج سوداوی) .

سَوْط { [ع] قامچی ، قیرباج . فارسیسی (تازیانه) .

سَوْق { [ع] ایلری سورمك ، ایلری یه سورلمك ؛ کوندرمك ، کوندرلمك : (سوق عسکر ، سوق قوافل ، سوق اشیا) .

سَوْگَنْد { [ف] یمین ، آند : (سوکند منافق) .

سَوِیّ { [ع] دوز ، هر طرفی برابر ، مساوی اولان . (سَوِیّاً) = صورت متساویه‌ده ، فرقسز ، بردوزی یه دیمکدر .

سَوِیَّه { [ع] مساویلك ، دوزلك ، برابرلك : (علی السویه) = مساوی ، فرقسز ، هپ براوله‌رق .

سَه { [ف] اوچ ، عربیسی (ثَلٰثَه) ، (سه پا) = اوچ آیاقلی (سَه‌شَنْبِه) = صالی کونی . (سه‌پایه) ده دینیلیر .

سَهَر { [ع] کیجه‌لری اویویه‌مایوب اویانیق طورمق ، اویقوسزلق : (مبتلای سهر ، علت سهر) ، (سَهْرٰان) = اویانیق طوران آدم :

« مبتلایان سهر غبطه ایله دیر تازیخ »

« برکیجه طالدی اجل اویقوسنه ثریا کی »

(سروری)

سَهْل { [ع] قولای ، « آسان » کبی : (سهل ممتنع) = قولای ظن اولندیغی حالده تقلید وتنظیری پك مشکل اولان کلام .

« بحر آتش صرصر آهم خروشم کورمه سهل »

(نائلی قدیم)

سَهْم { [ع] اوق § حصه ، خزینه‌دن آلنان ایراد قسطی یاخود خزینۀ جلیله‌نك هردرلو دیون تحویلاتی § تقسیطلی ایراد : (بش سهمده اوچ سهمنه متصرف اولان) جمعی (اسهام) : (اَسْهٰام عمومیه) .

سَهْم { [ف] قورقو . (سهمناك ، سَهْمکین) = قورقولی ، قورقونج .

سَهْو { [ع] یاکلش ، یاکلمه : (سهو مرتب ، سهو قلم ، سجدۀ سهو) ، (سَهْواً) = یاکلشقله ، یاکیله‌رق (سَهْوِیٰات) = یاکلشلقدن ایلری کلن شیلر .

سَهى { [ف] طوغری . مادیاتده استعمالی غالبدر : (قد سهی ، سرو سهی) .

سَیّاح { [ع] مملکتدن مملکته طولاشوب گزن، چوق سیاحت ایدن. جمعی (سیّاحین) .

« سیّاح بی قرارك اولور آشناسی چوق »
(یحیی)

سِیاحَت { [ع] مملکتدن مملکته طولاشوب گزمك . اصلی کسر سین ایله‌در : (سیاحت بحریه ، سیاحت بریه) .

سَیّار { [ع] یورویجی ، گزیجی : (مخابر سیّار، سیّار پوسته‌جی) .

سَیّاره { [ع] ثابت ومستقر اولمایان، یوروین کوکب . جمعی (سَیّارات) § قافله ، کاروان معناسنده الیوم لسانمزده قوللانیلماز .

سَیّال { [ع] آقیجی، صوکبی آقان: (جسم سیّال، آتش سیّال) .

سَیّالَه { [ع] آقیجی ماده ، آقوب کیدن شی : (سَیّالهٔ بَرْقیه) = الکتریق قوتی. جمعی (سَیّالات) .

سَیِّء { [ع] فنا ، کوتو : (خلق سیّیء ، اخلاق سیّئه) .

سَیِّئَه { [ع] کوتو ، فنا ایش ؛ صوچ. جمعی (سیّئات) :

« سیّئات انسانه نفس کمترینندن کلور »
(دیاربکرلی سعید پاشا)

سَیِّد { [ع] اولو ، بر قومك اولوسی ، بیوکی ، افندیسی : (سیّد ابد) § حضرت پیغمبرك سلالهٔ طاهره‌سندن اولان ذات. (سَیِّدان) = حضرت حسن وحسین رضی الله عنهما . « سید » ك جمعی (ساده) کلیر ، لکن لسانمزده اصلا قوللانیلماز . جمع الجمعی اولان (سادات) قوللانیلیر :

« ای خامهٔ ناقص بیان باشلا دعای سیّده »
« ایت سنده صرف اقتدار طورمه ثنای سیّده »

سَیْر { [ع] یورومك: (سیر عادی) = قوشمه‌یه‌رق ، یاواش یاواش یورومه (سیر سریع) = عجله ایله ، چابق چابق یورومه § گزمه ، گزنمه : (سیره چیقمق) = گزه‌جك ، گزینه‌جك یره گیتمك § تماشا ، باقیله‌جق اکلنجه . (چیقمق ، ایتمك ، ایله‌مك) ماده‌لریله قوللانیلیر . (سَیْر فی المَنام، سَیْر فی النَّوم) = اصطلاحات طبیه‌دندر . اویومقده ایکن دوشکدن قالقوب یورودکدن، گزندکدن صوکره ینه یاتاغنه یاتمق کبی حالت غریبه‌یه اطلاق اولنور . بو حاله گرفتار اولانلر اویاندقدن صوکره سؤال ایدلسه حرکات واقعه‌لرندن اصلا خبر ویره‌مزلر :

« سرعت سیرندن اظهر درکه رخش همتم »
« هم عنان سابقون اولمق تمناسنده‌در »
(معلم ناجی)

سَیْرَانْ { [ع] تماشا ایتمك، کزمك. (سَیْرانگاه) = کزمکه، تماشایه مخصوص محل .

سَیْف { [ع] قیلیج : (سیف مرصع ، تعلیق سیف) .

« تیغ توحید ایدی ابروی رسول »
« کورینوردی ایکی سیف مسلول »
(خاقانی)

سَیْل { [ع ف] کثرت وشدتله آقان صو . جمعی (سُیُول) .

« آفت سیلِ سرشك بی‌قرارمدن صاقن »
(فضولی)

سَیْلاب سَیْلابه { [ف] کثرتله آقان، خصوصیله یاغموردن بیریکه‌رك شدتله آقان صو : (سیلاب اشك دیده) شیوهٔ فارسی‌یه کوره کسر سین ایله تلفظی جائزدر .

سَیْلخیز { [ف] طاشغون وجوشغون اولان صو .

سَیَلان { [ع] آقمق : (سیلان دم) ، (سَیَلانِ اَبیض) و (سَیَلانِ مَنی) اصطلاحات طبیه دندر.

سَئَله { [ع] دیلنجیلر. « سائل » ك جمعیدر. فقط مفردی لسانمزده اکثریا باشقه معناده قوللانیلیر : (سئله کروهی) .

﴿ سِ ﴾

سِباع { [ع] « سبع » ك جمعی ، ییرتیجی حیوانلر، جاناورلر.

سِباق { [ع] برینك ایلریسنه کچمك، برینه تقدم ایتمك § عباده‌نك ایلریسی، اوست طرفی : (سباق کلام) .

سِبْط { [ع] (حفید) کبی طورون دیمکدر : (سبط نبی) ، (سِبْطَیْن) = حضرت فخر عالم صلی الله علیه وسلم افندیمزك ایکی طورونلری حضرت (حسن وحسین) رضی الله عنهما. (سِبْطَیْنِ مُکَرَّمَیْن) و(سِبْطانْ) ده دینیلیر :

« جدّ سبطین ونبی الثقلین »
(خاقانی)

سِپارْ { [ف] ایصمارلامق معناسنه اولان (سِپارِیدَن) مصدرندن صیغهٔ امردر . امثالی کبی لسانمزده وصف ترکیبی طرزنده قوللانیلیر : (جانسپارانه) ضم وکسر سین ایله تلفظی جائزدر .

سپارش [ف] ایصمارلامه، ایصمار. لایش ، حواله ایتمه : (سپارش معاشی) = برمأمورك دیگر محلده بولنان عائله‌سنه یاخود داین وسائر آدمنه ترك وتخصیص ایتدیکی آیلق . گویا بونك جمعی اولمق اوزره قوللانیلان (سپارشات) بوش بتون یا گلشدر . طوغریسی (سپارشلر) دیمليدر .

سپاس [ف] حمد ، شکر ، ثنا ، منت معنالرینی افاده ایدر : (سپاس بی‌قیاس) ، (سپاسدار ، سپاسگذار) = ثناخوان ، متشکر دیمکدر .

سپاه [ف] عسکر ، چری :

« شاه سکندر افسر ودارا سپاه ایدی »
(باقی)

سپاهسالار [ف] سرعسکر ، عسکرك اك بیوك آمری . اکثریا تخفیفله « سپهسالار » صورتنده قوللانیلیر .

سپاهی [ف] « اسم » تخصیص ایله تیمارلو سواری عسکری دیمکدر . یکیچری دورنده منتظم سواری اوجاغی افرادینه دینیلیر-دی . جمعی (سپاهیان) در .

سپر [ف] قالقان دینیلن اسکی حرب آلتی § آردینه گیزله-نه‌جك ، صیغنه‌جق شی : (قلعه‌سپری ، گمی سپری) ، (سپر صاعقه) =ییلدیرمی جذب ایدن و « پاراتونر » دینیلن آلت تحفظ ، (سپرغم) = فسلکن دینیلن قوقولی معروف نبات .

سپنج [ف] مسافر ، قونوق . (سرای سپنج) = دنیا .

سپند [ف] اوزرلك تخمی که « توتسو » لك‌ده دیرلر ، آتشه آتیلنجه چیتیردی ایدر . اشعار قدیمه‌ده چوق ایراد اولنمشدر :

« سپند آسا ایدر هرروی آتشلردن فریاد »
(قوجه‌راغب)

سپه [ف] « سپاه » ك مخففی ، عسکر ، چری دیمکدر :

« سپه شکاف یگانه خلیل پاشا کیم »
(نفعی)

سپهبد [ف] سرعسکر ، باشبوغ . معربی (اصفهبد) .

سپهدار ، سپهسالار بونلر دخی سرعسکر ، باشبوغ معناسنه‌در :

« بوله برمرتبه نصرت سپهسالار منصورك »
(نفعی)

سپهر [ف] سما ، گوك § فلك ، دور :

ستاد [ف] آلش ، صاتون آلش : (دادوستاد) .

ستاره [ف] کوکب ، گیجه‌لری گوکده اوفاق اوفاق و

پارلاق پارلاق كورينن جرملر: (ستاره شناس) = كوكب طانيان، منجم:
« جهان حشمته شاهنشه ستاره حشم »
(نفعی)

ستان [ف] ضبط ايديجی، آليجی معناسنه‌در: (دلستان) = كوكل آليجی (كشورستان) = اولكه ضبط ايديجی، مملكت آليجی (جانستان) = جان آليجی (دادستان) = انتقام آليجی § ادات مكان اوله‌رق قوللانيلير، كثرت افاده ايدر: (كلستان، لاله‌ستان، نيستان، سنكستان).

ستايش [ف] مدح ايدش، اوكش: (ستايش حضرت پيغمبر).

ستر [ع] پرده، اورتو. جمعی (استار وستور).

ستين [ع] آلتمش: (ستين سنه)، (ستون) ده دينيلير.

سته [ع] آلتی: (ستهٔ ثور، رسوم سته، جهات سته).

ستيز، ستيزه [ف] جنك، غوغا: (ستيزه كار) = غوغاجی (ستيزه جو) = غوغا آرايان.

سجال [ع] بيوك، طولو صو قوغه‌سی معناسنه اولان (سجل) ك جمعی: (الحرب سجال).

سجل [ع] محكمه دفتری، قيد لری حاوی كوتوك: (سجل قلمی، سجل اداره‌سی) جمعی (سجلات).

سجن [ع] محبس، زندان؛ صوچلی يی ايجنه قويوب صاقلايه‌جقلری محل: (سجن اضطراب، سجن مظلم).

سحر [ع] بر كيمسه‌يه دوباره، حيله ايتمك و باطل نسنه‌يی صورت حقده كوسترمك كه تركجه‌ده (بويو) و (جادولق، بويوجيلك) دينيلير. (سحرباز، سحرساز) = بويو ياپيجی، بويوجی (سحربازی) = بويوجيلك (سحرآميز) = بويو قاريشديريجی، بويو كبی تأثير ايديجی (سحر حلال) = بيت وكلام بديع آره‌سنده هم كلمات سابقه‌نك تمه‌سی وهم كلمات لاحقه‌نك مقدمه‌سی حكمنده بولنه‌جق برلفظ ويا تركيب ايراد ايتمكدن عبارت برصنعت ادبيه‌يه اطلاق اولنور.

سدره [ع] طربزون خرماسی نوعندن برآغاج وآنك ميوه‌سی § (سدرة المنتهی) = برمقام مقدس سماوی. (سدره‌نشينان) = اومقام قدسيده بولنان ملائكهٔ كرام:
« سدره‌دن قدينه ايندكجه نكاه »
« روح قدسی دير ايدی (طوبی له) »
(خاقانی)

سِرّ { [ع] گیزلی خصوص . گیزلی شی . (سِرّاً) = گیزلی اوله‌رق، گیزلیجه . (افشایِ سِرّ) = گیزلی ماده‌یی هرکسه سویله‌مك، طویورمق.

سِراج { [ع] قندیل ، موم، یانار فتیل : (سِراجُ الدین) = دینك قندیلی .

سِراجَه { [ع] معروف علت ، بدنده ظهور ایتدیکی یرك دریسنی تغییر ایدن عسیرالالتیام بر یاره‌در که طبده (داءُ الخَنازیر) دینیلیر .

سِرایَت { [ع] کچمك، بولاشمق: (قولرانك سرایتی) .

سِربال { [ع] «قَمیص» کبی کوملك جمعی (سَرابیل) .

سِرِشت { [ف] خلقت ، فطرت ؛ طبیعت، خوی: (خوب سرشت ، نیك سرشت) .
« سالب آرامدر {ناجی} دل فرقت سرشت»

سِرِشتَه { [ف] یوغورلمش ، خمیر کبی یاپلمش. (سِرِشتَن) مصدرندن اسم مفعولدر .

سِرِشك { [ف] «کاف فارسی ایله» کوزیاشی || قطره، طامله.

سِرقَت { [ع] چالمق ، چالنمق § خرسزلق: (سرقت نقود، سرقت اموال) .

سِرکَه { [ف] معروف اکشی اوزوم صویی: (سِرکَه فروش) = سرکه صاتیجی ، صاتان § اکشی یوزلو آدم. (سرکهٔ ده ساله) = اون ییللق سرکه دیمك ایسه‌ده کنایهٔ کین وعداوت قدیمه معناسنده قوللانیلیر .
(سِرکَنکَبین) = اکشی بال شربتی. «سرکه» و «انکبین» لفظلرندن مرکبدر .

سِعایَت { [ع] قوغیجیلق ایتمك ، ایدلملك ؛ قوغیلامق ، قوغیلانمق ؛ برآدمی دیکر شخصه چکشدرمك، کچمك: (سعایت اقربا) .

سِفال ، سِفالَه { [ف] چاناق کوملك مقوله‌سی § اکین بیچه‌جك اوراق .

سِفالین { [ف] چاموردن یاپلمش شی ، چاناق چوملك : (کوزهٔ سفالین) .

سِفر { [ع] کتاب، جزء ؛ خصوصیله (تورات شریف) ك مرکب بولندیغی اجزادن بهر جزئه اطلاق اولنور .

سِفلَه { [ع] فرومایه ، آلچاق . (سفله‌پرور) = اومقوله اشخاصی التزام واستخدام ایدن .

سِقایَت { [ع] مکهٔ مکرمه‌ده حجاجه زمزم توزیعی خدمتی ، کعبه سقالغی .

سِقط { [ع] وقتی ایرمه‌دن دوشن چوجق ، یاورو .

سِگَالْ { [ف] فكر ، انديشه ، ظن . (بَدْ سگال) = كوتوفكرلى .

سِگَالِشْ { [ف] فكر ايدش ، قورش ، دوشونش : (سگالش دشمنانه) .

سِكَنْجَبِينْ [ع] | سكَنْكَبِينْ [ف] | سركه ايله بال وياخود شكردن مركب اكشى شربت .

سِكَّه { [ع] آقچه اوزرينه ضرب اولنان نقش ، تمغا . (آلتون سكّه ، كوموش سكّه) تعبيراتى (مسكوكات) مقامنده قوللانيلير § مولوى درويشلرينك كيدكلرى كلاه : (سكّهٔ ملاى روم) § پول ، زقاق : (سكّة الحديد) = دمير يول .

سِكَّه‌زَنْ { [ف] آقچه ضرب ايدن استادلردن ، عمله‌دن هر برى .

سِكَّه گَنْ { [ف] آقچه قالبى حك ايدن ، تمغا قازان صنعتكارلردن هر برى : (سكّه گن باشى)

سِلَاحْ { [ع] تفنك ، قيليج ، سونكو ، بچاق ، طابانجه مثللو حرب وقتل آلاتنه اطلاق اولنور : (استعمال سلاح ، تشهير سلاح) جمعى (اسلحه) ، (سلاحخانه) = بو مثللو آلات و ادواتك حفظنه مخصوص اولان محل . (سِلَحْ) = مخففاً عين معنايه لغتدر . مثلا (سِلَحْدارْ ، سِلَحْشورْ) صورتنده قوللانيلير . (سلحدار آغا) = اوائلده سرقرنه مقامنده سراى همايونك الك بيوك ضابطى ايدى . سلاحلرى طوتان ديمكدر . (سلحشور) = سلاحلرى قاريشديريجى ، سلاحلر ايله اوينايوب اوغراشيجى ، ديمكدركه زمان قديمده برصنف سلاحلى عسكره ، خصوصيله اسلحهٔ متنوعه استعمالنده ملكه ومهارت فوق العاده ايله ممتاز معيّتده مستخدم افراده اطلاق اولنوردى .

سِلْسِلَه { [ع] زنجير § بربرينه اولاشوب كيدن شيلرك هيئت مجموعه‌سى : (سلسلهٔ جبال) § صوى صوب ، عرق ، اوجاق : (سلسله نامه) .

سِلْطَه { [ع] ايچنه قورو اوت ، صامان ، قيتيق ، پاموق مقوله‌سى طولديرلمش ديمكدركه لسانمزده تحريفله (شِلْتَه) دينيليور .

سِلْعَه { [ع] اصطلاح طبده بدنده جلد ايله ات آراسنده حاصل اولان و « اورْ » دينيلن يومرويه اطلاق اولنور § متاع ، تجارت متاعى § سولوك . بومعنالرى لسانمزده معتبر دكلدر .

سِلْكْ { [ع] ديزى ، صيره : (سلك تسبيح ، سلك اللآل)

§ مسلك ، يول : (سلك عسكری ، سلك بوّابان) .
« آرایش سلك كبار حاجترس شهرتشعار »
« ذاتیله‌ایلر داعیان اظهار شوق‌وافتخار »

سِلْم [ع] صلح ، باریشیق دیمکدر : (سلم وحرب) فتح سین ایله‌ده لغتدر .

سِمات [ع] نشان ، علامت ، داغ معناسنه‌اولان (سِمَه) نك جمعی . مفردی قوللانیلماز . اشبو لفظ اکثریا وصف ترکیبی طرزنده قوللانیلیر : (ملكسمات ، مكارمسمات)

سِماط [ع] فی‌الاصل صیره ، دیزی معناسنه‌در . مثلا (سماط الطّعام) = سفره‌یه دیزلمش اطعمه دیمکدر § لسانمزده سفره معناسنده‌ده قوللانیلیر : (ترتیب سماط ، سماط امیرانه) .

سِماك [ع] ایکی پارلاق کوکبدر که برینه « سماك اعزل » دیکرینه « سماك رامح » دینیلیر .

سِمسار [ع] صاتیجی ایله آلیجی بیننده توسط ایدن ادم ، تجّار آراسنده آلیم صاتیم میانجیسی .
« دلّال » باشقه‌در .
« تقدیر ایده‌من قیمت عقد درنظمم »
« اندیشه که سمسار کلام فصحادر »
(نفعی)

سِنّ [ع] یاش : (سنّ طبیعی) ، (سِنّاً) = یاشجه : (سِنّاً

بندن بیوکدر) § دیش ، جمعی (اَسِنَّه ، اُسُن) جمع دیکرلری اولان (اَسنان) هرایکی معنا ایچون قوللانیلیر .

سِنان [ع] مزراق ، سونکو : (تیغ وسنان ، سنان پاشا) .

سِنتینه [ایتالیانجه‌دن] کمیلرك دیپ انباری ، صو بیریکن یری .

سِنجاب [ف] قیرقاقم ، دریسندن کورك یاپیلان حیوان معروف . (سنجابی) = او حیوانك رنکنده اولان .

سِندیق [فرانسزجه‌دن] Syndic برهیئت وجماعتك کندی افراد واعضاسی آراسندن انتخاب وتوکیل ایتدیکی مرخص § تجاوزدن برینك افلاسی وقوعنده آلاجقلیلر ینك نصب ایتدکلری وکیل ، سندیقه .

سِنِمّار [ف] **سِنِّمار** [ع] ملوك قدیمه‌دن (نعمان ابن منذر) ك « خورنق » نامیله انشا ایتدیردیکی کوشکی یاپان معمار مشهورك اسمی : (جزای سنّمار) .

سِنَّوْر [ع] کدی : (سنّور جبلی) = طاغ کدیسی ، بیابانی کدی .

سِنین [ع] ییللر . « سنه » نك جمعی : (سنین سالفه) .

سِواء [ع] غیر ، ماعدا . (ماسواء) = مکوّنات ، مخلوقات :

« ماسوا شائبه‌سندن دلی تطهیره چالش »
(لا)
« ماسواءاللهه نظر قیلمدی هم »
« هیچ عیننده دکلدی عالم »
(خاقانی)

سِوار { [ع] بیله‌زیك ، زینت حلقه‌سی : (سوار سیمین).

سِهام { [ع] اوق معناسنه اولان (سَهْم) ك جمعی : (سهام قضا) = شاعر مشهور « نفعی » ك هجو یاتنی حاوی مجموعه‌سنه و یردیکی عنوان .

سِیا { [ایتالیانجه‌دن] مراکب بحریهٔ صغیره‌یی کوره‌کلری ترسنه آلەرق کری یوروتمك : (سیا صندال) :

سِیادَت { [ع] سیّدلك ، اولولق.

سِیاسَت { [ع] امور عامه‌یی ، مصالح دولتی انتظام و آسایش ایله جریان ایتدیرمك صورتیله اولان حاکملك § مجرمین حقلرنده نظاماً ترتب ایدن مجازاتك اجراسی . (سیاستگاه) = محل جزا .

سِیاسِی { [ع] سیاسته ، امور دولیه‌یه منسوب و متعلق : (امر سیاسی ، امور سیاسیّه) ، (سِیاسِیات) = مصالح دولته و پولتیقه‌یه متعلق خصوصات دیمکدر § امور دولیّه‌یه واقف و پولتیقه ایله اشتغال ایدن ذات : (سیاسیٔ مشهور) .

سِیاق { [ع] ایلری قاقمه ، سورمه ؛ طریق ، طرز کبی معنالری تضمن ایدر . بو مناسبتله سوق کلام ، سوزلرك کلیشی معناسنده قوللانیلمشدر : (سیاق و سباق) = عباره‌نك کلیشی یعنی اولیله آخرنده‌کی کلماتدن حاصل اولان معنی || معمافیه بالاده کوستریلن معنالرده‌ده قوللانیلیر . مثلا (برسیاقده کیدیبور ، برسیاقده طوریبور) دینیلیر که بر یولده کیدیبور ، بر طرزده طوریبور دیمکدر . (سیاقلامه) تعبیر قدیمیده موجوددر که بر صورتده ، بر طرزه افراغ ایتمك معناسنی افاده ایدر .

سِیاقَت { [ع] بر نسنه‌یی آردندن ایلری سورمك ، ایلری قاقمق § اوائلده خزینه‌نك دفاتر و سنداتنی یازمق ایچون اختراع و استعمال ایدلمش بر نوع چنکللی و چارپوق نقطه‌سز یازینك اسمی . (خطّ سیاقت) زمانمزده متروکدر و بیلن یازانده قالمامش کبیدر . (سیاقت واوی) = قانبور دیمکدر .

سِیان { [ع] بربرندن فرقسز ، تماميله مساوی ایکی شی . بو تثنیه‌در . مفردی (سِیّ) درکه لسانمزده اصلا قوللانیلماز .

سِیاه { [ف] قاره ، « بیاض » ك ضدی : (بحر سیاه) = قاره دکیز (سِیاهگوش) = قاره

قولاق ، بيوك نوع وشق كه دريسندن
كورك ياپيلير، تلكى يه شبيه برحيواندر.
(سياه بخت ، سياه روز) = طالعى
قاره ، بختسز (سياه فام) = قاره
رنكلى (سياه پوش) = قاره لباسلى،
ماتم زده || فارسيده سرهنك ، چاوش
(سياه دانه) = چوره ك اوتى (سياهكار)
= كناهلى ، صوچلى (سياهى) =
قاره لق || آفريقا زنجيلرندن هر برى .

سيب { [ف] الما : (سيب زنخدان)
عربيسى (تفاح) .

سيخ { [ف] دمير شيش: (سيخ
كباب) ، (سيخ افرنج)
= فرنك شيشى .

سير { [ع] « سيرت » ك جمعى ،
روش ، اخلاق ، اطوار ،
مشرب كبى انسانك احوال معنويه وعادات
ظاهره سى: (سير نبى، سير ويسى).
« آفرين اى سير نويس حبيب »
« اهل ايمانى ايلدك تطبيب »
(معلم ناجى)

سير { [ف] طوق ، طويمش ،
قانمش : (دلسير) .

سيراب { [ف] صويه قانمش ،
صويه طويمش § تازه ،
طراوتلى: (سنبل سيراب، كل سيراب):
« اوليان مايهٔ فيض ازليدن سيراب »
«آب خضرى يله خضر اولسه ده رهبر بوله ماز»
(قوجه راغب)

سيرت { [ع] انسانك مادهٔ طوتديغى
يول ، كيدش، اخلاق ،
طور، حركت: (سيرت ظريفه، سيرت
حسنه ، سيرت مذمومه) :
« سالك راه خدا ذات رفاعى سيرتى »
« مالك نور هدى مرآت پاك صورتى »

سيل { [ف] جوشقون آقان ياغمور،
قار صويى . (سيلاب ،
سيلابه) ده دينير. فى الاصل (سيل)
عربى وفتح سين ايله در. فارسيده هم
فتح هم كسر سين ايله تلفظ واستعمال
اولنمشدر. لسانمزده برنجيسى محاوراتده
تحريفله (سل) طرزنده ، ايكنجى
واوچنجيسى نظم ونثرده كسر سين ايله
قوللانيلير .

سيلى { [ف] طوقات ، شامار :
(سيلئ خدايى، سيلئ حق)،
(سيلى خوار ، سيلى خور) = طوقات
ييين .

سيم { [ف] كوموش: (سيم وزر)
= كوموش وآلتون :
« ايكى ابرولرينك آره سى هم »
« سيم خالص كبى ايدى هردم ».
(خاقانى)

سيما { [ع] يوز، چهره ، چهره نك
طرز مخصوصى (لطافت
سيما ، بد سيما) :
« بكزه يورمى دامنكدن نور اومان سيمالره »
« چهرهٔ ناجى يه عطف ايت نظرهٔ امعانكى »
(معلم ناجى)

سیّما { [ع] باخصوص، علی الخصوص خصوصاً مقامنده بعضاً استعمال اولنور. (ولاسیّما ، لاسیّما) طرزنده‌ده قوللانیلیر .

سیماب { [ف] ژیوه، جیوه . معربی (زیبق) در . اصل ترکیده (سندك) دینیلدیکنی «برهان» روایت ایدییور :

« آینهٔ سینه بحر سیماب »
« عقد گهر اولمش آنده گرداب »
(شیخ غالب)

سیمکش { [ف] صیرمه چکن صنعتکار . غلط اوله‌رق (صیرمه کش) صورتنده تلفظ ایدرلر . (سیمکشخانه) = استانبولده بایزید جوارنده صیرمه چکدکلری محل .

سیمرغ { [ف] عنقا ، زمرد عنقا دینلن موهوم قوش .

سیمیاء { [ع] کیمیا واسطه‌سیله واعمال حیل ایله صنایع غریبه اجراسندن عبارت معرفت مخصوصه‌یه اطلاق اولنور که اساسی وهمیّات وجوبابده‌کی حکایاتك کافه‌سی خرافاتدر .

سیمین { [ف] بتون کوموش ، کوموشدن دیمکدر : (سیمین بدن) و (سیمین بر) = کوموش وجودلی (سیمین فوّاره) = قر ، آی .

« ایلمز هر کمیار حسنه رغبت نائلی »
« قدر عاشق دلبر سیمین برندن بللیدر »
(نائلئ قدیم)

سین { [ع] الفبای عثمانیه‌ده اون بشنجی حرفك اسمیدر . ابجد حسابنده التمش عددینه اشارتدر : (سین مهمله ، فصل السین) .

سیناء { [ع] حضرت (موسی) علیه السلامه تجلئ الهی واقع اولان طاغك اسمیدر که آسیا ایله آفریقا قطعه‌لرینك ملتصق اولدیغی محل جوارنده کائندر : (طور سینا) ، (سینا) یه بدل (طور سینین) صورتنده استعمالی‌ده جائزدر .

سینه { [ف] کوکس . عربیسی (صدر) : (سینهٔ بلور ، سینهٔ صاف ، سینهٔ سیمین) § قلب ، درون ، ایچ معناسنده‌ده قوللانیلیر : (سینهٔ پرکینه ، سینهٔ حرصنده‌کی) ، (سینه‌زن) = کوکس اوریجی ، کوکسنی دوکوب ماتم ایدن . (سینه‌سوز) کوکس یاقیجی ، یورك یاقان ؛ انسانی مکدر ومضطرب ایدن .

سینی { [ف] اصلی «صینی» در که چینه منسوب ومتعلق دیمکدر . ذاتاً چیندن کلن سفره طبله‌سی ، کنارسز یووارلاق بیوك تپسی : (باقر سینی ، پرنج سینی ، میدان سینیسی) .

سیه { [ف] قاره ، (سیاه) ك مخففی . اورایه‌ده مراجعت ایتملی :

« بر سیه پوش فقیر ابردی آکا »
« دیدی بر تحفه کتوردم که سکا »
(خاقانی)

« نور شیه اولسه پاره پاره »
« ایتم بن او زلفه استعاره »
(شیخ غالب)

« سُ »

سُاعِی [ع] یدی حرفلی ایدیزلی، یدیلی .

سُبْحان [ع] هر درلو نقائصدن بری ومنزه اولان جناب الله .

سُبْحانَ الله [ع] جناب حق تقدیس وتنزیه ایدرم معناسنه ترکیبدر. (تسبیح) معناسنی تضمن ایدر. لسانمزده بوندن ماعدا استغراب واستعظام موقعنده‌ده ایراد اولنور . (حمدله) کبی (سُبحَلَه) ده (سبحان الله) دیمکدر .

سُبْحانی [ع] جناب اللهه منسوب، متعلق : (کرم سبحانی، الطاف سبحانیه) .

« دل که آینهٔ سبحانیدر »
« لوحهٔ حلیهٔ خاقانیدر »
(معلم ناجی)

سُبْحَه [ع] الده چکیلن تسبیح، طقسان طوقوز دانه‌دیزیلی شی. (سبحه گرد، سبحه گردان) = تسبیح دور ایدیجی، ایدن. (سبحه کش) = تسبیح چکن .

سُبُع [ع] یدی جزء ده بری، یدی‌ده بر. سکون (با) ایله ده لغتدر: (حاصلات صافیه‌نك سبعی).

سُبُل [ع] یول دیمك اولان (سَبیل) ك جمعی : (هادیِ سُبل) .

سُبُّوح [ع] ذات اجل واعلاسی هر زمان ومکانده هر اسان ایله بتون انسانلر طرفندن تسبیح وتقدیس اولنان جناب الله: [بر سبوح قدوس سنك که تسبیحك ایچون هزاران هزار — تضرعات — سنان پاشا].

سُتُرْك [ف] بیوك ، ایری § قوتلی، شهامتلی § غضبلی، حدتلی، طارغین .

سُتْرَه [ع] پرده ، اورتو : (سُترهٔ خضراء ، سُترهٔ بیضاء) § اوسته کیلن ارکك لباسی که فتح سین ایله زبانزد در. اشبو (سُتره) و (سِتر ، سَتر) الفاظ عربیه‌سی موجود ومعناجه دخی مقارنتی آشکار ایکن (سَترَه) لفظنك فرانسزجه (سورتو) دن محرف اولدیغنه دائر « لهجهٔ عثمانی » ده سرد ایدلمش اولان مطالعه شایان قبول کوریله‌مز .

سُتُودَه [ف] مدح وثنا اولنان، ممدوح معناسنه‌در :

(وضع ستوده ، طور ستوده ، ذات ستوده صفات) .

« ویرمش بزه رازدان ادوار »
« بر پادشه ستوده اطوار »
(معلم ناجی)

ستور { [ف] بنك حیوانی ، رکوبه صالح هر جنس دواب . (ستوربان) = بو مثللو حیوانلره باقان ، سایس .

ستون { [ف] دیرك : (ستون مصنع ، ستون سنکین)§ صنعت طباعت اصطلاحنده بر غزته صحیفه‌سنك عموداً منقسم اولدیغی ایکی اوچ ویادها زیاده بولوکلردن هر بری دیمکدر : (غزته ستونی ، ایکنجی صحیفه‌نك برنجی ستونی ، اوچ ستونلق برمقاله) .

سجود { [ع] سجده ایتمه ، نمازده باشنی یره قویمه : (رکوع وسجودك ارکان وآدابنه رعایت لازمدر) .

سخره { [ع] مسخره‌لقله خلقی اکلندیرن آدم ، قشمر :

« کیسه عمروك كلاهن باشنه »
« سخرۀ شیخ وشابدر پیکم »
(نفعی)

سخن ، سخن { [ف] کلام ، سوز . فتح سین ایله تلفظی جائزدر .

سخن آرا { [ف] سوزه سوس ویریجی ، سوزی بزه‌ین ؛ فصیح ، بلیغ دیمکدر . (سخن آرایی) = سوزه زینت ویریجیلك .

سخن پرداز { [ف] سوز دوزیجی ، سوزدوزن ، فصاحتله ایراد کلام ایدن . (سخن پردازی) = سوز دوزیجیلك .

سخندان { [ف] سوز بیلن ، فصاحتله سوزسویله‌ین . (سخندانی) = سخندانلق :

« حضرت نابیٔ استاده نظیره دیمکه »
« ثابت آساحلبك هر دسخندانی می وار »
(ثابت)

سخنران { [ف] فصیح ، بلیغ ، اهل فصاحت .

سخن سنج { [ف] سوز طارتیجی ، واقفانه سوزسویله‌ین . جمعی (سخن سنجان) .

سخن شناس { [ف] مزایای کلامه واقف ، سوز آکلار ، اهل فصاحت آدم . (سخن فهم) ده بومعناده قوللانیلیر .

سخنگو { [ف] سوزسویله‌یجی ، سوز سویله‌ین . طلاقت صاحبی :

« انکاره کیمك جرأتی وارایسه دیسونلر »
« یاران سخن فهم ، سخنگویه صلادر »
(نفعی)

سخنور { [ف] فصاحتله سوز سویله‌ین ، فصیح . (سخنوری) = کوزل سوزسویله‌یجیلك :

« زعمنجه سخنور زمانه »
« سجاده‌نشين قهوه خانه »
(شيخ غالب)

سخونت [ع] صيجاقلق، قيزغينلق. اكثريا ماديانده قوللانيلير: (سخونت حمام ، سخونت تابه)

سداسى [ع] آلتى حرفلى، آلتيلى.

سدس [ع] آلتى جزءده برى، آلتيده بر : (سدس حصه‌يه متصرف)

سده [ع] قاپو ، قاپو اشيكى : (سدهٔ سنيه) § بعض اعضايه عارض اولان طوتقونلق علتى، اعصابك عطالتى :

سرادق [ع] فارسى (سراپرده) نك معربى. جمعى (سرادقات) اوماده‌يه مراجعت ايتملى .

سراغ [ف] اثر ، نشانه ، ايز . تركجه‌سى (صوراق).

سراق [ع] « سارق » ك جمعى ، خرسزلر: (حبس سراق).

سرخ [ف] قيرمزى : (جامهٔ سرخ ، سرخ مركب)، (سرخى) = قيرمزيلق ، قيزللق : (سرخئ حجاب) .

سرخاب [ف] آنفيد ديديلن اوردكه مشابه قيرمزى رنكلى حيوان § قيرمزى شراب § قان.

سرعت [ع] چابوقلق، آزوقتده چوق حركت ايتمك : (سرعت سير ، سرعت ابتدائيه ، سرعت وسطيه)، (سرعت انتقال) = چابوق ادراك ايتمك، همان آكلامق. (سرعت انفعال) = درحال طارلمق، چابوق كوجنمك .
« سرعت سيرندن اظهر دركه رخش همتم »
« هم عنان سابقون اولمق تمناسنده‌در »
(معلم ناجى)

سرمه [ف] كوزه چكيلن معروف سياه توز، دارو. (سرمه‌دان) = ايجنه سرمه قونيلان ظرف ، قاب . « چكمك » ماده‌سيله استعمال اولنور . (سرمه‌كش) = بوتركيب هم فاعل، هم مفعول مقامنده يعنى سرمه چكيجى ، سرمه چكمش معناسنده قوللانيلير :
« اول ايكى ديدهٔ بى سرمه سياه »
« دائم اولمشدى نظرگاه الله »
(خاقانى)

سرناى [ف] « سورنا » مخففى، تحريف ايله معروفى « زورنا »در. (سرنازن) = زورنا چالان . (سورنا) و يا (سورناى) « سور » ايله « ناى » دن مركبدر . اكثريا دوكون جمعيتلرنده چالنمسى بويله تسميه‌سنه سبب اولمشدر : (سورناده پيشرو اولماز نه چيقارسه بختنه — مثل مشهور) .

سُرُوج [ع] اگر معناسنه اولان (سَرج) ك جمعى .

سُرُود [ف] تغنى ، نغمه ، ایرلامه ، اوتمه : (سرود حزین ، سرود مؤثر) :

« سرود مژده ایله آسمان طربخانه »
(نفعى)

سُرُور [ع] سوینج ، سوئمه . (دارالسرور) = سوینج اوى ، سوینجلى محل :

« نشاط خاطر عالم السكده‌در ساقى »
« بوغملرى یئه بر جام‌در سرور آیده‌جك »
(نائلىٔ قدیم)

سُرُوش [ف] ملك || خصوصیله واسطهٔ وحى اولان حضرت « جبرائیل » علیه السلام . (سُرُوشَه) ده عین معنایه لغتدر . جمعى (سُرُوشان) = ملكلر .

سُست [ف] گیوشك ، سولپوك ؛ یاواش ، تنبل . (سستى) = گیوشكلك ، تنبللك :

« تمكینمى بلاى محبتده قیلمه سست »
« نادوست طعن ایدوب دیمیه بى‌وفانى »
(فضولى)

« اولورمى جنت خرسست تازیانه ایله »
(نیلى)

سُطُوح [ع] « سَطح » ك جمعى . اورایه باقلى : (سطوح مستویه) .

سُطُور [ع] « سَطر » ك جمعى . مفردینه باقلى : (سطور مستقیمه) :

« صف چكسه نه دم سطور خطك »
« اى صفدر رزمگاه معنى »
(نفعى)

سُعال [ع] اوكسوروك ، فارسیده (سرفه) دینیلیر . (سعال دیكى) = اصطلاح طبده بوغمه‌جه اوكسوروكى دیمكدر :

سُعَداء [ع] سعادتله متصف ، سعادتلى دیمك اولان (سعید) ك جمعى : (سعداى امت ، حدیقة السعدا) .

سُفته [ف] دلنمش : (دُرسُفته) = دلنمش ، دلیكلى اینجى . (ناسفته) = دلنمه‌مش ، دلیكسز . (سفته گوش) = قولاغى دلنمش ؛ كنایهٔ عارف ، واقف معناسنده قوللانیلیر .

سُفَراء [ع] ایلچیلر ، (سَفیر) ك جمعیدر : (سفراى دول ، سفراى اجنبیه) .

سُفره [ع] اوزرنده یمك یئیلن یاپنى ویاخود اوستى دوز ، مدوّر درت آیاقلى شى كه تحریف ایله (صوفره) دیرلر : (سفرهٔ ضیافت ، سفرهٔ سور ، آداب سفره) .

سُفْلا { [ع] آشاغی معناسنه اولان (اَسْفَل) ك مؤنثی : (جهت سفلا) .

سُفَلاء { [ع] خوار، حقیر، آلچاق معناسنه اولان (سَفِیل) ك جمعی : (سفلای بلده) .

سُفْلی { [ع] اعتبارسز ، آشاغی ، بایاغی ، پژمرده ، پیس قیافتلی . (سُفْلِیَّت) = بایاغیلك ، پژمرده‌لك ، خراباتیلك . (سفلیات) = دنیایه متعلق بایاغی ، عادی امور وخصوصات دیمکدر . (خدمات سفلیه) = چوپجیلك ، سوپورنتیجیلك کبی شیلر .

سُفُن { [ع] کمیلر ، « سَفینه » نك جمعی . جمع دیکری اولان اولان (سَفائِن) زیاده قوللانیلیر .

سُفُوف { [ع] اصطلاح طبده توزحالنده اولان علاج : (ترتیب سفوف)

سُفَهاء { [ع] « سفیه » ك جمعی ، اومادہ‌یه باقملی :

« حقمده نه‌دیرلرسه اوکونه سفهانك »
« آثار طبیعتلرینه کیم نظر ایلر »
(نفعی)

سُقاطه { [ع] دوکونتی ، دوشوب دوکیلن شی : (سقاطهٔ سماط ، سقاطه خوار) .

سُقُوط { [ع] مادةً ویا معنیً دوشمك : (اجرام منوره‌نك سقوطی ، سقوط اوراق ، « دلی‌یانی» نك موقع اقتداردن سقوطی)

« کاه برحرف سقوطیله ایدرناصری نار »
« کاه برنقطه قصوریله کوزی کورایلر »
(فضولی)

سُقُوف { [ع] طاوان ، دام معناسنه اولان (سَقف) ك جمعی . اومادہ‌یه‌ده باقملی : (سقوف بیوت)

سُکاری { [ع] سرخوش معناسنه اولان (سَکْران) ك جمعی .

سُکّان { [ع] اوطورانلر ، اوطوریجی معناسنه اولان (ساکِن) ك جمعی : (سکّان قریه ، سکّان بلده) § دومن : (سکّان سفینه) بومعناده مفرد در ونادراً استعمال اولنمشدر :

« سکّان حرم نیلر ایمش قبله نمایی »
(سیدوهبی)

سُکَّر { [ع] شکر . (سُکَّری) = شکردن اعمال اولنان طاتلی .

سُکْنی { [ع] اوطوره‌جق محل ، خانه ، قوناق . دیکر لفظه اتصالی تقدیرنده صوکنده‌کی (ی) الفه قلب اولنور : (سکنای خراب ، سکنای کبیر) کبی § ساکن اوله ، اوطورمه : (قابل سکنی برکوشك بولنه‌مدی) .

سُكُوتْ [ع] ترك كلام ايتمك ، صوصمق ، صوصمه : (مقامنه كوره سكوت اك بليغ جوابدن دها معنيدار ، دها مؤثردر) ، (سُكُوتِي) = صوصمه يي اعتياد والتزام ايدن :

سُكُونْ [ع] حركتدن فارغ اولمق ، قيملدامامق ، طورمق ، اصل تركجه سى (ديكمك) در: (حال سكون ، سكون هوا) § حركه سزلك : (سكون واو ايله) .

« ابدال مساعيده قصور ايتمه كه اولمش »
« وابسته بو عالمده سكونك حركاته »
(لا)

سُكُونَتْ [مولده] حركتسزلك ، طورمق ، طورغون اولمق . بالاده كى (سُكُونْ) ك يالكز برنجى معناسيله بردر . (سُكُونَتْياب) = سكونت بولیجى ، بولان .

سُلَافْ [ع] شراب ، اصل تركجه سى (سُجى) و (چاغیر)

سُلَافَه در : (سلاف صاف ، سلافهٔ عشق) .

سُلَالَه [ع] ذرّيت ، نسل ، تركجه (دول ، دوش) در : (سلالهٔ طاهره ، سلالهٔ پيغمبرى) .

سُلْطَانْ [ع] پادشاه ، حكمدار ، خنكار : (سلطان جهان) حضرت پادشاهك والده وكريمهٔ محترمه لريله همشيره لرينه ده اطلاق اولنور . (والده سلطان) تعبيرينك طوغريسى (والدهٔ سلطان) در . كثرت استعمال ايله علامت اضافت اولان آراده كى همزه اسقاط اولنمشدر . ديكرلرى اسملريله ذكر اولنور . مثلا (زينب سلطان ، صفيه سلطان) كبى . (سلطان زاده) = سلطانلردن مهد آراى وجود اولان بكلر ، دامادپاشالرك اولادلرى . جمعى (سَلَاطِينْ) :

« قدرتم يوق حالمى عرض ايتمكه سلطانمه »
(اصولى)
« نامنى اعلا ايدك كه شانيدر سلطانكزك »
« شان دولتله برابر آرتار البت شانكز »

سُلَامِى [ع] اصطلاحات طبيه دندر . انسانك اللرنده و آياقلرنده كى پارماقلرك اينجه ، اوزون كميكلرينه دينيلير . اللرك هر پارمغنده اوچر (سُلَامِى) واردر . جمعى (سُلَامِيَاتْ) . (سُلَيْمَه) = اشبو كميكلردن اورته ده كى ايكنجى كميك .

سُلَّمْ [ع] نردبان ، مرديون : (سلّم فيض ورفعت ، سلّم ترقى) .

سُلُوكْ [ع] يوله كيرمك ، يول طوتمق ، بر كروهه داخل وآنلرك عادات وافعالى ايله عامل اولمق : (طريق حقه سلوك ، طريقت مولويه يه سلوك ، طريق كتابته سلوك) .

سُمْ [ف] آت ، قاطر ، اوكوز كبى حيوانلرك طيرناغى .

(سُمتراش) = نطبند عناني ديمكدر كه تحريف ايله « صونتراج » ديرلر .

سُمّاق | [ع] بعض ممالكتلرده طعامه قاتيلان اكشي دانه لركه تحريفله (صوماق) ديرلر. (سُمّاقي) = ابرولي ومقبول بر نوع طاشدر كه غايتله قاتي وجلادار اولور .

سُمْرَت | [ع] قاره ياغزلق، اسمر . لك : (سمرت سيما . سمرت بدن) .

سُمْعَه | [ع] هر كسه كوسترمك ، ايشتديرمك مقصديله ريا كارانه ايشلەنيلن فعل وعمل .

سُمُوّ | [ع] يوجه لك ، يوكسكلك : (سمو منزلت ، سمو پايه) عين معناده (علوّ) دهازياده قوللانيلير .

سُمُوحَت | [ع] « سماحت » كبي جوانمردلك ، الي آچيق اولمق . اكثريا اوته كي قوللانيلير .

سُمُوم | [ع] زهرلر ، آغولر . « سَمّ » كـ جمعي : (باد سموم) .

سُنْبُل | [ف] موسم بهارده صو- غاندن پيدا اولان كوزل قوقولي معروف چيچك : (فلەمنك سنبلي ، قاتمرلي سنبل) ، (سُنبلي) = سنبل رنكنده ديمكدر . اكثريا كونشسز ، ياغمورسز هوايه وصف اولور : (سنبلي هوا) .

سُنْبُلَه | [ع] باشاق . جمعي (سُنْبُلات) و (سَنابِل) § يوز اللنجي درجه ده كائن برجه اطلاق اولنور كه كونش اشبو برجه شهر اغستوسده انتقال ايدر .

سُنَّت | [ع] سيرت حسنه ، خصوصيله پيغمبر حضرت مفخر موجودات عليه اكمل التحيات افنديمزك سيرت قدسيه ومعتادي اولان افعال شريفه لريدر كه عامهٔ اهل اسلام عندنده مرغوب ومرعي الاجرادر : (سنّتِ مؤكّده) ، (سُنّةالله) = حكم الٰهي ، عادات الٰهيه § ختان : (سنّت دوكوني) .

« امّته بويله عمل سنّت ايمش »
(خاقاني)

سُنْدُس | [ع] اينجه ديبا ، نازك اطلس . (سُندسي) = اوقماشدن معمول لباس وسائر شي :

« بوني تحقيق بيل اورشك سروش »
« اولدي حورا كبي هم سندس پوش »
(خاقاني)

سُنَن | [ع] سيرت حسنه معناسنه اولان بالاده كي (سنّت) كـ جمعي : (سُنَنِ سَنِيّه) = حضرت پيغمبر صلى الله عليه وسلم افنديمزك افعال قدسيهٔ معتاده لري .

سُنُوخ { [ع] حسن صورتله ، سهولتله خاطره كلمه وقلبه طوغمه . جمعی (سُنُوحات) در . (سانحات) معناسنده‌ده قوللانیلیر : (سنوحات صوفیه) .

سُنْباره **سُنْباره** { [ف] تحریف ایله «زیمپاره» دینیلن برنوع سرت طاشك توزیدركه قلیچ ، بچاق كبی تیموردن و امثالی معدنیاتدن معمول اوانی‌واشیانك پاسنی آچوب جلا ویرمك ایچون قوللانیلیر . (سُنْباذج) بونك معربیدر .

سُنّی { [ع] اهل سنت وجماعتدن اولان ذات: (سنی‌المذهب، جاریهٔ سُنّیه) .

سُنُون { [ع] ییللر . « سَنَه » نك جمعیدر : (شهور وسنون) دیگر جمعی اولان (سِنِین) زیاده قوللانیلیر .

سُو-ی { [ف] جانب ، طرف ، یان : (سوی والای كریمانه‌لرینه)، (سوبسو) = طرف طرف ، هریانه :

« سوبسو سوق‌ایلدین هپ‌سائق تقدیردر »
(قوجه راغب)

سُوء { [ع] كوتولك . (حُسن) مقابلی . اضافتله معنویاتده قوللانیلیر: (سوء ظن ، سوء حال ، سوء هضم، سوء حركت، سوء معامله) .

سُوار { [ع] زینت اوله‌رق قادینلرك بیلكلرینه طاقدقلری بیله‌زیك . كسر سین ایله‌ده جائزدر . جمعی (أَسْوِرَه) .

سُوار { [ف] بنمش: (اَسْب‌سُوار) = آته بنمش (پیل‌سوار) = فیله بنمش (اُشتر سوار) = دوه‌یه بنمش . جمعی (سُواران) .

سُواری { [ف] آتلی، آتلی عسكر: (سواری فرقه‌سی ، سواری بلوكی) § كمی‌یه بنمش اولمسی حسبیله بكلك كمی ضابطنه ، كمی قوماندانته اطلاق اولنور : (ارطغرل سفینهٔ همایونی سواریسی) .

سؤال { [ع] برشیء آكلامق ایچون برینه صورمق ، صورشدیرمق (سؤال‌وجواب‌طرزنده یازلمش) § دیلنمك : (ارتكاب ذلّ سؤال) جمعی (اَسْئِلَه ، سُؤالات) .

« خسته‌یم دردم سؤال ایتمز طبیب »
(اسرار دده)

سُوبیه { [فرانسزجه‌دن] اصلی (Sous-Pieds) ذركه « تحت‌القدم » معناسنه‌در . آیاغك آلتندن كچیریلوب پانتالونك ایكی كنارنده‌كی تكمه‌لره ربط ایدیلن قایش ویا قماش پارچه‌سی دیمكدركه پانتالونك

يوقارى يه صيبريلوب چيقماسى ايچون قوللانيلير.

سُوخْتَه [ف] يانمش ، يانيق. (سوخته‌دل) = كوكلى يانمش ، يوركى يانيق (نان سوخته) = يانمش اتمك § طالب علم ، طلبهٔ علومك هر برى.

سُودْ [ف] فائده ، نفع ، كار ، قازانج : (سود وزيان) ، (بى‌سُود) = فائده‌سز ، بيهوده . (سودمَنْد) = نافع ، فائده‌لى || فائده صاحبى ، مستفيد ، كار ايدن .

سُودَه [ف] سورلمش ، سورتلمش ، (رخسوده) = يوز سو- رلمش ، سورمش . (سوده‌رو) = سورلمش يوز .

سُودَه [فرانسزجه‌دن Soda] بر نوع معدنى طوزدركه (لاطرون) ده دينيلير . جامه‌شويجيلر صيجاق‌سوده ، بالقجيلر لا كرده باليغى اعمالنده قوللانيرلر . تركيبات سائره‌ده دخى مستعملدر .

سُورْ [ف] دوگون ، اسباب متيمنه ايله اجرا قيلنان ضيافت ، سونجلى شنلك : (سور پرسرور ، سور ختان) .

« قلم اولسون الى اول كاتب بدتحريرك »
« كه فساد رقيله سورمزى شور ايلر »
(فضولى)

سُورْ [ع] لاجل التحفظ برمحلك اطرافنه چكيلن متين حصار ، قلعه ديوارى ، قلعه بدنى : (مدينهٔ منوره سور ايله محاطدر) .

سُوَرْ [ع] آشاغيده يازيلى اولان (سُورَه) نك جمعى : (سور شريفه) اوماده‌يه‌ده باقلى .

سُوراخ [ف] دليك : (سوراخ جدار ، سوراخ سنك)

« نايك كه چيقار زمزمه سوراخلرندن »
« بلبللر اوتر صانكه كلك شاخلرندن »
(نائلئ قديم)

سُورُوتَقَه [ايتاليانجه‌دن] سوتك صويى پنيرى كسد- يريلوب ياغى آلنمش نوعى . اصلى (سُورواتقه) ايمش .

سُورَه [ع] قرآن كريمك حاوى اولديغى يوز اون درت منزله‌نك هر برينه اطلاق اولنور :

« قاپلامشدى يوزينى نور سرور »
« سورهٔ نور ايدى يامطلع نور »
(خاقانى)

سُوزْ [ف] حرارت ، احتراق ، يانمه : (سوزوگداز) = يانوب ياقلمه . اكثريا وصف تركيبى صورتنده و (ياقيجى ، ياقان) معناسنده قوللا- نيلير : (دلسوز ، طاقتسوز ، وجدانسوز ، جانسوز) كبى .

سُوزان [ف] یاقیجی ، یاقان : (آتش سوزان) § یاییجی ، یانان :

« باغ دهر ایچره بیتن هرغنچهٔ آتش نما »
« خاك اولان بی دللرك رسم دل سوزانیدر »
(نوعی)

سُوزِش [ف] مؤثرلك ، یاقیجیلق ، یانش ، یانمه : (سوزش درون) :

« اونه سوزش كه اوقوركن انسان »
« بوله ماز ضبط بكایه امكان »
(معلم ناجی)

سُوزَن [ف] ایكنـه : (چشم سوزن) = ایكنه دلیلی (سُوزَندان) = ایكنه لك . (سُوزَنی) = ایكنه یه منسوب ومتعلق ، ایكنه ایله ایشلندیكی ایچون اینجه نقشه ، پسنده اطلاق اولنور .

سُوزناك [ف] محرق ، مؤثر ، یاقیجی . آتشلی § موسیقهٔ عثمانیده بر مقام اسمی : (سوزناك فصلی ، سوزناك پشروی) .

سُوزَنده [ف] یاقیجی ، یاقان : (سوزندهٔ عشق) معناجه (سوزان) ایله مترادفدر .

سُوزَنگَر [ع] ایكنه جی ، ایكنه یاپان .

سُوس [ع] علم نباتات اصطلاحنده « میان » دینیلن نباته اطلاق اولنور . « میان كوكی » مطبوخ ، مسحوق ، خلاصه ، پستیل اولهرق طبده قوللانیلیر .

سُوس [ف] « گووه » دینیلن بوجك || آرپه ، بغدای كبی حبوباته اوشن اوفاق بیت ، قورد .

سُوسْمار [ف] كرتنكله ، گلو .

سُوسَن [ف] مور رنكلی چیچك آچان « صوصام » . رنكجه انواعی چوقدر . (سُوسَنه) ده دینیلیر .

« سینی در سوسن باغ ملكوت »
(خاقانی)

سُوق [ع] چارشی ، بازار : (سُوقِ سلطانی) = مزاد محلی ، آلیم صاتیم یری . (سُوقِ عكاظ) = زمان قدیمده بین العرب مشهور بر پنایر ایدی كه هرسنه ذی القعده ابتداسنده (نخله) ایله (طائف) آراسنده كی صحراده قوریلور وشعرای عرب اورادە اجتماع ایله بر برلریله مشاعره ایدرلر ایدی . (سُوقی) = چارشی یه ، بازاره منسوب ومتعلق || چارشیلی ، بازارجی .

سُولْدات [فرانسزجه دن Soldat] عسكر نفری ، عسكر ، نفر .

سُولْفاتو [فرانسزجه دن Sulfate] حامض كبریت ایله بر اساسدن مركب ملح ، كبریتیت انواعی واردر .

سُومَنَات { [ف] هندستانده « کجرات » دیارنده وقتیله موجود ومشهور اولان بر بتخانه‌نك نامی . سلطان (محمود غزنوی) نك دیار مذکوری فتح ایتدیکی اثناده اشبو بتخانه‌یی هدم وتخریب ایلدیکی مرویدر:
« کوکل که کعبهٔ تحقیقه واصل اولمشدر »
« جهان مهاجمه ایتدکجه سومناته کولر »
(معلم ناجی)

سُونْکَرْ { [یونانیدن] اصلی (سپونغوس) دکیزدن چیقاریلان یوموشاق، لاستیقلی معروف شیدرکه عربیده ، فارسیده (اِسفنج، اِسفنجه) دینیلیر: (جوقه سونکری، آرابه سونکری، سونکر طاتلیسی).

سُوهَانْ { [ف] توربو، اکه کبی چیزیکلی دکلدر. (صیچان قویروغی توربو، آغیز توربوسی) .

سُوَیْدَاء { [ع] یورکده اولان سیاه نقطه ، سیاهلق . (سُوَیداءالقلب ، سَوداءالقلب. اسود القلب، حبة‌القلب)ده دیرلر. فارسیده (دانهٔ دل) دینیر .
« برنفس جیقماز غم عشقك کوکلدن ای صنم »
« صانکه اول سودایی لجده سویدا ایلدك »
(اصولی)

سُهَا { [ع] بنات النعش صغری دینیلن کومه کواکبك اور- ته‌سنده غایت کوچوك کورینن بر کوکبك اسمی .
« قاشلری آره‌سن ایتمشدی خدا »
« اوج افلاك شریعتده سها »
(خاقانی)

سُهُولَتْ { [ع] آسانلق، قولایلق: (مدار سهولت) .

سُهَیْلْ { [ع] بر پارلاق اختردرکه دیار یمنده پك پارلاق کوروندیکی ایچون (سهیل یمنی) و(سهیل یمانی) دیه مشهوردر .

سُیُوفْ { [ع] « سَیف »ك جمعی، قیلیجلر: (سیوف قاطعه).

سُیُولْ { [ع] شدتله آقان صو معناسنه اولان (سَیل)ك جمعی.

❁ (ش) ❁

ش { [حرف] الفبای عثمانیده اون التنجی حرفدر. ابجد حسابنجه (۳۰۰) عددینه و اوراق ومکاتیب تاریخلرنده شعبان آینه اشارتدر .

شَاءَ { [ع] « دیله‌دی » معناسنه صیغهٔ فعل ماضیدر. (ان شاءالله، ماشاءالله)جمله‌لرنده قوللانیلیر. یالکز اوله‌رق اصلا قوللانیلماز .

شائبه [ع] اثر، اماره : (شائبهٔ غرض ، شائبهٔ امتناع) § شبهه: (اجتهاد بی‌شائبه) § عیب، چرك ، لكه : (شائبهٔ نفاق ، شائبهٔ نقصان) ، (شایِبَه) صورتنده تلفظ وتحریر ایدلمه‌ملی .

شائِق [ع] شوقلی ، هوسلی ، آرزولی : (قلب شائق ، قلوب شائقه) .

شابّ [ع] گنج آدم : (شابِّ اَمْرَد) = تویسز گنج ، یوزنده توی چیقمامش دلیقانلی . (شَیْخُ وشابّ) = اختیار وگنج دیمکدر :

« طبعمه گلدی فتور اوضاع شیخ وشابدن »
(حلیمگرای)

شاب [ف] عربیده « شَبّ » دینیر ، ایکی نوعدر . بری دکیزده پیدا اولان آغیز بورو . شدیریجی طاش کبی بیاض شیدرکه بحر احمرده پك چوقدر . بو سببله «شاب دکیزی» دیه مشهوردر. دیکری بیاض برترکیب معدنیدر .

شاباش [ف] آفرین ، تحسین مقامنده ایراد اولنور بر تعبیردرکه (شادباش) مخففیدر : (سزای شاباش ، مستحق شاباش) ، (ساباش) صورتنده تلفظی غلطدر.

شاپقه [فرانسزجه‌دن] محرّفدر. اصلی (Chapeau شاپو) در . اجنبیلرك سرپوشی ، باشلرینه گیدکاری شکللری مختلف کسوهٔ معروفه :

شاتِم [ع] شتم ایدیجی، سوگوب صایان .

شاخ [ف] دال ، آغاج دالی : (شاخ میوه‌دار، شاخ گل) § بوینوز، چاتال : (شاخ آهو) = جیلان بوینوزی . (شاخ طاماری) § پاره ، قطعه، پارچه : (شاخ‌شاخ) = پاره پاره . « استطراد » بر لغت کتابنده (بویندوروق کبی آغاجدن یاپیلان آلت ضبط) دیه (شاخه) لفظی کوسترلدکدن‌صوکره مثال اوله‌رق (گرفتار دوشاخهٔ اضطراب) جمله‌سنك ایراد ایدلمسی اثر غفلت اولملیدر. مثال طوغری، فقط کوستریلن لفظ یا‌ٓلمشدر. بویندوروق کبی دینیلن شی — که ترکجه‌سی (طومروق) در — اوائلده مجرمینك بویونلرینه کچیریلیر برچاتال آغاج ایدی. (فرهنك‌شعوری) ایله (برهان) ه گوره فارسیده بوکا (دُوشانَه. دُوشاخَه) دیرلر. (شاخسار) = داللق . قورولق .

« قویمدی شاخ گل امید دن بردانه گل »
(یحیی)

شاد [ف] مسرور، سوینجلی . (شادی) = مسروریت، سوینجلی اولمق .

شاداب [ف] طراوتلی، تروتازه، صولی، صویه قانمش .
(شادابی) = شادابلق :

شادان [ف] ممنون ، مسرور ، سوینجلی .

شادروان [ف] اصطلاحجه کوره جامع حوالیلرنده کی اطرافنده بولنان متعدد موصلقلردن وفسقیه‌سندن صو آقان حوض طرزنده قبه‌لی چشمه ، صو خزینه‌سی دیمکدر .

شادکام [ف] پك سوینجلی. اشخاصه وصف اوله‌رق قوللانیلیر:
«ذوق اورزند ایلر تمام کیم طوته مست شادکام»
(نفعی)

شادمان [ف] پك مسرور، چوق سوینجلی . (شادمانی) = مسروریت ، زیاده سوینجلی اولمق.

شادی [ف] مسروریت، سوینج ایله کوکل فرح اولمق : (شادیٔ وصلت) .

شاذ [ع] قاعدهٔ کلیه‌دن خارج، قاعده خارجنده اولان دیمکدر : (کلمات شاذه) .

شارب [ع] ایچیجی . ایچن : (شارب اللیل والنهار) = کیجه کوندوز ایچن § بییق : (قطع شارب) .

شارح [ع] شرح ایدیجی، ایدن؛ بر کتابك مشکل ومغلق اولان عباره ویافقره‌لرینی شرح وایضاح ایدن : (شارح مثنوی) .

شارع [ع] واضع شریعت ، جناب اللّٰه و اوامر ونواهیٔ الٰهیه‌یی تبلیغ بیوران خاتم الانبیا علیه اکمل التحایا افندیمز حضرتلرینه اطلاق اولنور : (اذن شارع) .

شارق [ع] پارلایجی، پارلایان: (نجم شارق . نجوم شارقه) تخصیص ایله کونشه اطلاق اولنور . (شارقه) = ضیا ، نور ، آیدینلق .

شاطر [ع] شطارتلی . هرشیٔ قوشوب یاپمغه وهر ایشه کیریشمکه حاضر وهوسکار اولان § فارسیده رکابده ، یانده پیك کبی قوشوب کیدن خدمتکار، تابع دیمکدر.

شاعر [ع] تعریفی الك مشکل بر کلمه . بونك ایچون صحیفه‌لر طولدیرملی. الك کسدیرمه تعریفی « شعر سویله‌ین ، شعر یاپان آدم » دییوب سوزی اوزاتمامالی : (شاعر مشهور نفعی) جمعی (شعرا) در : (شعرای روم، شعرای عرب، شعرای ایران).
« قلبك الهامکه مولادر »
« سکا شاعر دیمه‌مك اولادر »
(معلم ناجی)

شافع [ع] شفاعت ایدیجی ، صوچی عفو ایتدیریجی : (شافع روز جزا) = حضرت پیغمبر. (شافعی) = « طائف » جوارنده بر قریه‌در که آنده متمکن اولان ناس

کندیلرینی فخر انام علیه الصلوة والسلام حضرتلرینك جدلری اولان « مطلب بن عبد مناف » اولادندن « شافع » لك ذریتندن زعم وظن ایدرلر . بونلره (بنوشافع) دینیلیر . (امام شافعی) رحمه الله آنلردندر . حضرت امامك مذهبنه تابع اولانلره‌ده (شافعی) اطلاق اولنور .

شافی [ع] شفا ویریجی، خسته‌یی اییی ایدیجی: (دوای شافی)، (شافیء حقیق) = جناب الله (ادویهٔ شافیه) = شفالی علاجلر § قناعت ویریجی، ویرن: (جواب شافی) .

شاقّ [ع] زحمتلی، مشقتلی؛ کوج وزور اولان . دائما بونك مؤنثی اولان (شاقّه) قوللانیلیر : (اعمال شاقّه ، خدمات شاقّه ، عملیّات شاقّه) .

شاقول [ع] حکمت طبیعیه و هندسه اصطلاحاتندندر. برمحلك خط عمودی ومنحنیسنی تعیین ایچون قوللانیلان اوجی قورشونلی ایپ، دیوارجی و دوکر ایپی . تحریفله (شاوول) دینیلیر . (شاووللامق) = «شاقول» ایله طوغری‌می اکری‌می دیه جهت آرامق . (شاقولی) = اصطلاح هندسه‌ده شاقوله منسوب ومتعلق اولان شی دیمکدر .

شاکر [ع] شکر ایدیجی، کوردیکی لطف ونعمته قارشی ثنا ودعا ایدن: (شاکر نعمت، چاکر شاکرالاحسانلری) .

شاگرد [ف] ملازم، چراق، علم ویا صنعت تحصیلنه دوام ایدن : (شاگرد شاکر) ، (شاگردی) = چراقلق، ملازمت.

شاکی [ع] شکایت ایدیجی، ایدن. بومعناده (مشتکی) دها چوق قوللانیلیر § آلات واسلحه‌سی پك کسکین اولانه (شاکی السّلاح) دینیلیر .

شال [ف] یوك قماش ، صوف ، شایاق . بالخاصه هندستان وایران بلادنده نسج و اعمال اولنان معروف قماش معتبر: (کشمیری شال، والده شالی ، طرابلس شالی ، طوسیه شالی) ، (شالی) = انقره تفتیکندن منسوج اینجه قماش .

شام [ف] غروب شمس زمانی، کیجه‌نك باشلانغجی، آقشام: (شام وسحر) = آقشام وصباح .

شامّ [ع] قوقلایجی، قوقوطویجی، طویان . اکثریا بونك مؤنثی اولان(شامّه) قوللانیلیر: (قوهٔ شامّه).

شامپانیا [فرانسزجه‌دن] فرانسه‌نك « شامپانیه» ایالتنده

حاصل اولان اوزوملردن اعمال قيلنان
برنوع بياض شرابدركه او مملكتك
اسميله شهرتيابدر .

شآمت ﴿ [ع] اوغورسزلق ، اوغورسز اولمق :
(شأمت قدوم) .

شامخ ﴿ [ع] عالى، يوجه. يوكسك: (جبل شامخ . قلاع شامخه)
§ تعظم و تكبر ايله بورونى يوقارى يه طوتان : (رجل شامخ) .

شامّه ﴿ [ع] خواس خمسه‌دن قوقو طويجى قوت . (شمّ)
ماده‌سنده باقملى .

شامه ﴿ [ف] باش اورتوسى . (شامه‌كش) = باشنه اورتو چكن.

شامه ﴿ [ع] انسانك وجودنده (بك) ديديلن سياه بنك،
نقطه‌كه فارسيده (خال) دينير.

شان ﴿ [ع] نظر انامده بيوك كورينن وصاحبى ايچون مدار فخر
وشرف اولان حالت ، خصوص :
« اى اولوب معراج برهان علوشان سكا »
« ييره اينمش كوكدن استقبال ايدوب قرآن سكا »
(فضولى)
« شان رخشانكى تقدير ايدرز »
« سكا حليه‌ك كبى توقير ايدرز »
(معلم ناجى)

شانه ﴿ [ف] طاراق، صاچ وصاقال طارامغه مخصوص ديشلى آلت
معروفه . (شانه‌زن) = باشه طاراق
اوريجى ، باش طارايان .

« شانهٔ زلف سخندر اعتراض »
(لا)
« طولاشوب كاكل عنبر شكن جانانه »
« نه‌قدر خاطر محزونه طوقوندى شانه »
(يحيى)

شاه ﴿ [ف] خداوند . آمر جليل‌ـ الشان ، حكمدار، بالخاصه
ايران حكمدارانى حضراتنك عنوان
رسميلريدر. (شاه‌ولايت) = حضرت
(على) كرّم‌الله وجهه . جمعى (شاهان)،
(شاهانه) = حكمداره لايق وياقيشيق
صورتده ديمكدر .
« شاه جهان آرامیدر ماه زمین پیرامیدر »
« بهرام بى پروامیدر يا آفتاب پركرم »
(نفعى)
« در يوزه كر جناب طبعك »
« شاهان جهانپناه معنى »
(وله)

شاهباز ﴿ [ف] بياض وايرى طوغان قوشى. بومعناده تخفيفله
(شهباز) ده دينيلير . كناية ايرى
وجودلى ياقيشقلى كنج آدمه‌ده اطلاق
اولنور .

شاهبال ﴿ [ف] قوش قانادينك الك اوزون تويلرى .

شاهبندر ، **شهبندر** ﴿ [ف] دولت عليهٔ عثمانيه‌ـ نك بلاد اجنبيه‌ده بولنان تبعه‌سنك امور تجاريه وخصوصات
سائره‌سى حقنده حكومات محليه ايله

اجرای مخابره ومعامله ایتمك اوزره نصب ایتدیکی مأمورینه ویریلن عنوان رسمی. دول اجنبیه‌نك بومثللو مأمورلری قونسلوس عنوانیله یاد اولنور: (پیره باش شهبندری، مارسلیا شهبندری)، (امور شهبندری مدیرتی) = مأمورین مومااليهمه عائد مصالحی رؤیتله مکلف دائرهٔ خارجیه‌ده بر اداره.

شاه بیت { [ف] برمنظومه‌نك اك کوزل بیتی.

شاهبر { [ف] «شاهبال» ایله مترادفدر. اورایه باقلی. بونلر (شهبال، شهپر) صورتنده تخفیف اولنورلر.

شاهتره { [ف] ترکجه‌ده دخی بو اسمله معروف برنباتدرکه بهارده حاصل اولور. آنك مسحوقندن یاپیلان (حب) اویوز علتنه نافع ایمش. (شاهترج) معربیدر.

شاهد { [ع] شهادت ایدیجی، ایدن؛ برماده حقنده کوردیکنی ویاخود ایشتدیکنی سویله‌ین: (شاهد عادل)، (شاهد زور) = یالانجی شاهد.

شاهد { [ف] دلبر، محبوبه؛ عیش وصحبتده حاضر اولان: (شاهد دوران) = دلبر مشهور (شاهد بازار) = آچیق مشرب، حیاسز قادین، روسپی.

شاهدانه { [ف] دانه‌لی هرنسنه‌نك ایریسی، بالخاصه اك ایری وکوزل اینجی § کندیر تخمی. اکثریا اینجی حقنده ایراد اولنور.

شاهدارو { [ف] شرات، سُجی.

شاهراه { [ف] ایشلك، بیوك یول. بعضاً تخفیف ایله (شهراه) صورتنده‌ده قوللانیلیر: (شاهراه معرفت).

شاهزاده { [ف] پادشاه اوغلی، حکمدار اولادی. تخفیفله (شهزاده) طرزنده‌ده قوللانیلیر: (شاهزادهٔ عالیتبار، شهزادهٔ جوان بخت).

شاهسوار، شهسوار { [ف] آته کوزل بینیجی، پك ایی بینن: (شاهسوار میدان وغا).

«آفرین ای روز کارك شهسوار صفدری»
«عرصه آص شمدنکیرو تیغ ثریا جوهری»
(نفعی)

شاهق { [ع] عالی، یوجه، یوکسك. طاغ، بنا، آغاج مقوله‌سنه وصف اوله‌رق قوللانیلیر: (جبل شاهق، اشجار شاهقه، ابنیهٔ شاهقه) جمعی (شواهق).

شاهقه { [ع] ذروه، تپه؛ طاغك تومسکی، اوجی: (شاهقهٔ جبل).

شاهنشاه | **شاهنشه** — الك بيوك پادشاه ، شاهلرك شاهى ، ملك الملوك ، جهانكير ديمكدر . (شهنشاه ، شهنشه) صورتنده تخفيف و تلفظ اولنور .

(شاهنشاهى) = اولو پادشاهلق ، واوكا منسوب ومتعلق :

« انبيانك يارسول الله شاهنشاهيسك »
(معلم ناجى)

شاهنشين | **شهنشين** — [ف] حكمدارك اوطوره جغى مقام مخصوص § ملوكانه موقع اولمق اعتباريله خانه وبنالرك زقاغه ناظر چيقمه‌سى ، كلن كيدنى سير وتماشا ايچون ياپيلان جنبه كبى چيقنتى محل .

شاهوار | **شهوار** — [ف] « شاه » ايله ادات تشبيه اولان (وار) دن مركبدركه شاه كبى معتبر ومنفرد ديمكدر . اكثريا مجوهراته وبالخاصه اينجى يه وصف اوله‌رق قوللانيلير . بعض كتابلرده (وار) ياخود (واره) يى ادات لياقت فرض ايله بوندن شاهه لايق معناسى چيقاريليورسه‌ده ادات مذكوره‌نك معناى لياقت افاده ايتمديكى فارسى فرهنك ولهجه‌لرك تتبعاتيله اكلاشلمش ومعناى مقصودك تشبيهدن عبارت بولنديغى مستبان اولمشدر : (در شاهوار ، كوهر شهوار) .

شاهى — [ف] برنوع لطيف حلوانك اسمى § شاهه منسوب ، حكمداره مناسب سچمه شيلر : (عطر شاهى ، مرمر شاهى ، توغ شاهى) § يكرمى پاره قيمتنده ايران سكه‌سى ، وقتيله ضربخانۀ عثمانيه‌ده دخى « شاهى » ناميله برسكه ضرب اولنمشدر § اوائلده منزلى اوزون بر طوپ بونام ايله ذكر اولنوردى .

« عطر شاهى چيقوب آلاى ايله صحن چمنه »
(لا)

شاهين — [ف] طوغان ، آوجيلرك صيد ايچون قوللاندقلرى معروف ييرتيجى برقوش :

شايان — [ف] لايق ، مناسب ، ياراشير . ياقيشير معناسنه‌در : (شايان مرحمت ، شايان مطالعه) .

شايد — [ف] ادات « احتمال » در . بلكه ، اوله‌كه ، اوله‌بيليركه معناسنده قوللانيلير . اشبو ادات اكثريا جمل شرطيه‌ده بولنور : (شايد فورطنه ظهور ايدرسه) .

شايستگى — [ف] لياقت ، ياراشيقلق .

شايسته — [ف] لايق ، مستحق ، ياراشيقلى : اكثريا حسنياتده قوللانيلير : (شايستۀ عاطفت) .

شايع — [ع] شيوع بولمش ، طويولوب لسانه دوشمش :

(کلام شایع، روایت شایعه) § تقسیم اولنمامش حصهٔ مشترکه. اصلی (شائع) ایسه‌ده لسانمزده اویله تلفظ وتحریر اولنماز.

شایعه { [ع] شیوع بولمش، لسان نامه‌دوشمش اولان ماده، کیفیت: (تکذیب شایعه، شایعهٔ کاذبه) جمعی (شایعات).

شایقه { [روسجه‌دن] اصلی (چایقا) قازاقلرك نهرلرده، دکیز کنارلرنده بندکلری کوچوك قایق.

شایگان { [ف] چوق، بول. «بسیار» کبی: (قافیهٔ شایگان)، (کنج شایگان) = «خسرو پرویز»ك خزینهٔ مشهوره‌سی. (شایگانی) = وفرت، بوللق، چوقلق.

شب { [ف] کیجه: (روزوشب) = کیجه‌وکوندوز. (شبانروز) = برکون برکیجه‌دن عبارت زمان. (شب یلدا) = قیشك اك اوزون کیجه‌سی که شهر کانون اولك بشندن اون برینه قدر اولان کیجه‌لردر. (شب افروز) = آی ‖ آتش بوجکی.

شبّ { [ع] طوز کبی اکشی بر جوهر معدنیدر. لسانمزده (شاب) دیه معروفدر. او ماده‌یه‌ده باقلی.

شباب { [ع] کنجلك، تازه‌لك، جوانلق: (عهد شباب، هنکام شباب)، (شبابت) عین معنایه سلیقهٔ عثمانیه‌نك ایجاب ایتدیکی تصرفات مخصوصه‌دندر.

«بیلنمز قدری مخمور اولمدقجه نشوهٔ جامك»
«شباب ایامنك کیفیتن پیر دوتادن صور»
(فطنت)

شبانگاه / **شبانگه** { [ف] کیجه وقتی (آه شبانگاه) § کیجه یاتمغه مخصوص محل، آغل، ماندیره. لسانمزده برنجی معناسی معتبردر.

شبانه { [ف] کیجه وقتنده‌کی حال، کیجه کچن حالت: (ضیافت شبانه، صحبت شبانه).

شبان { [ف] «شب»ك جمعی، کیجه‌لر: (روزان وشبان).

شباهت { [ع] بکزه‌مك، بکزه‌یش. (مشابهت) زیاده قوللانیلیر: (شباهت وجه).

شب بوی { [ف] کوزل قوقولی معروف چیچك. درلو رنکلی وقاتمرسز، قاتمرلی اولور.

شبپره / **شبپرك** { یاراصه دینیلن قوش. عربیده (خفاش) دیرلر. اصلا آیدینلغه، کونشه باقه‌ماز. کوندوزلری یوواسندن چیقماز، کیجه‌لری اوچار. آنکچون فارسیده بویله تسمیه اولنمشدر.

شَبْتاب [ف] آتش بوجکی . (شب افروز) ده دینیلیر :
« شبتابی بر کوررمی کثی آفتاب ایله
(نوعی)

شَبْچراغ [ف] کویا برنوع کوهر ایمش که کیجه‌وقتی چراغ کبی نشر ضیا ایدرمش . جملهٔ خرافات شرقیه‌دندر . آثار سالفه‌ده قوللا . نیلمشدر :
« شببولری شبچراغ ایمان »
« کلبرك خزانی جوهر جان »
(شیخ غالب)

شَبْخون [ف] اثنای حربده کیجه چاپولی دیمکدر .

شَبْدیز [ف] « دیز » رنك معنا . سنه‌در . کیجه‌رنکلی یعنی قاره یاغز آته اطلاق اولنور . خصوصیله (خسرو پرویز) ك اسب مشهورینك اسمیدر .

شَبْرَنك [ف] کیجه‌رنکنده یعنی قاره رنکلی دیمکدر :
« کورسه کر بارقهٔ رأیی رؤیاده اولور »
« شعلهٔ شمع سحر شهپر شبرنك غراب »
(نفعی)

شَبْ زِنْده‌دار [ف] کیجه اویو . مایان ، کیجه‌یی عبادتله کچیرن § کیجه بکجیلکی ایدن .

شَبِسْتان [ف] یاتاق اوطه‌سی ، حرم دائره‌سی § کیجه عبادته مخصوص محل :
« انوریٔ روز کارم کیم شبستان سخن »
« شمع ذکرمله ضیای نیر رخشان بولور »
(نفعی)

شَبَكه [ع] آوجی آغی § قفس کبی دلیك دلیك اولان پارمقلق . خصوصیله تربه‌لرده صندوقه . لرك اطرافنه چکیلن پارمقلقلره دینیر : (شبکهٔ سعادت) .

شَبْكَرْد [ف] کیجه طولاشان قول ، بکجی وساڑه § آی ، ماه .

شَبْكُون [ف] (شبرنك) کبی قاره ، سیاه دیمکدر .

شَبْگیر [ف] اوچ معناسی وار . (۱) قائم اللیل یعنی کیجه اویومایوب صباحه‌قدر اویانیق طوران . بومعنی اعتباریله کیجه یوله کیدن کاربانه اطلاق اولنور . کیجه وقتی ایشلنیلن ایشه وصف اولور . (۲) وقت سحر ، زمان صبح . (۳) صباحه قارشی ، سحرده اوتن برقوش .

شَبْنَم [ف] کیجه یاغان رطوبت . چی :
« اهل تقلید ایله روشندل ایدرمی الفت »
« برك کلغنجهٔ تصورده شبنم‌می اولور »
(قوجه راغب)

شَبَكَه [ف ع] اصلی عربی (شَبَكَه) در . فارسیده‌بو استعمالی معروفدر . اومادہ‌یه باقلی . عربیده « شبیکه » باشقه شیلره دیرلر .

شَبِیه { [ع] بکزه‌یجی، بکزه‌ین:
« لعلك شـبیه غنجه دیبنلر آچلدیلر »
« صیغماز بنم بوکونه بیوك‌سوز دهانه »
(قوجه راغب)

شَبَه { [ع] مثل، نظیر، بکزه‌یش:
« سکا ای نور مجسم نیجه تشبیه ایده‌یم »
« یوغیکن وجه شبه تازه نهال چمنی »
(ابن کمال)

شَتْم { [ع] سویگمك، سویگوب صایمق: (سبّ وشتم).

شَتّٰی { [ع] « شَتِیت » ك جمعی، طاغنیق، باشـقه باشـقه، آیری آیری معناسنه‌در. یالکز قوللا‌نیلماز، مفردی هیچ استعمال اولنماز: (امور شتّی، مباحث شتّی، مواد شتّی).

شَجّ { [ع] اصطلاح فقهده باش یارمق دیمکدر. (شَجَّه) = باش یاریغی. (شَجَّهٔ باضِعَه) = باشك دریسی خفیفجه کسیلوب یاریلان اتندن براز قان چیقـدیغی حالده آقمایاق یاریق (شَجّهٔ حارِصَه) = باشـك یالکز دریسی جزئیجه یاریله‌سی (شَجَّهٔ دامِعَه) = قان چیقوب کوز یاشی کبی آزجه بیریکن وفقط آقمایان یاره (شَجَّهٔ دامِیَه) = قانی آقان یاریق، یاره. اصطلاح فقهده بویله اون نوعی موجود ومعروفدر.

شَجاعَت { [ع] قورقوله‌جق یرلرده حاللرده قورقمامق، یورکی قوتلی بولنمق، ییکیتلك:
« شجاعت عرض ایدرکن مرد قبطی سرقتن سویلر »
(قوجه راغب)

شَجَر { [ع] آغاج: (حجر وشجر مقوله‌سی)، (شَجَرُ الزَّیتُون) = زیتون آغاجی:
« شجر طور همیشه ید بیضا ویرمز »
(قوجه راغب)

شَجَرَه { [ع] جدول سلاله، سلسله نامه، انسابی حاوی کوتوك: (شجرهٔ آل عثمان) § آغاج معناسنده‌ده قوللانیلیر: (شجرهٔ زقوم).

شَجِیع { [ع] شجاعتلی، یورکلی، ییکیت. اشخاصه وصف اوله‌رق قوللانیلیر: (امیر شجیع، محارب شجیع، سردار شجیع).

شَحْم { [ع] ایچ یاغی: (لحم وشحم)، (شَحْمَه) = ایچ یاغی پارچه‌سی: (شَحْمَةُ الاُذُن) = قولاغك یوموشاغی.

شَحْنَه { [ع] اصلی (شِحْنَه) در. اوائلده محافظ بلده، ضابطه مأموری، سوباشی کبی ذواته اطلاق اولنوردی. (شِحنَةُ النَّجَف) = حضرت (علی) کرّم الله وجهه.

شَخْص { [ع] انسانك هیئت جسمانیه‌سی؛ اوزاقدن قرارتی

حالنده کورینشی، فرد، ذات (شَخصاً) = هیئت جسمانیه سی اعتباریله. (شَخصِی) = شخصه منسوب ومتعلق: (غرض شخصی)، (شَخصِیّات) = برینك شخصنه عائد ومتعلق اویغونسز حاللر، سوزلر. (شخص متشخص) = حقوق، وظائفی وشخصیّتی متعیّن اولان (شخص معنوی) = حقوق، وظائفی بولنوب شخصیّتی اولمایان. قومپانیه‌لر، بانقه‌لر کبی.

«شخصك استعدادی لطف پیکرندن بللیدر»
«کیمیای قابلیّت جوهرندن بللیدر»
(نائلی قدیم)

شَدّ [ع] صیقی باغلامق، صیقی باغلانمق § سیر وحرکتده شدّت کوسترمك یعنی سکیرتمك: (شدّ رحل) = برمنزلدن دیکر منزله سرعتله سیر وسفر ایتمك، سکیرتمك دیمکدر.

شَدائِد [ع] «شَدیدَه» نك جمعی: (شدائد دهر).

شَدید [ع] شدتلی، قاتی، سرت، زورلی: (عذاب شدید، ضرب شدید، حملهٔ شدیده).

شَدیدَه [ع] آفت، مصیبت، بلا، شدتلی حالت مکدره. بومقامده اکثریا جمعی اولان (شدائد) قوللانیلیر.

شَذَرات [ع] معدندن دبوشیریلن آلتون پارچه لری. مفردی اولان (شَذر) قوللانیلماز.

شَرّ [ع] «خَیر» مقابلیدر. کوتولك، علی الاطلاق ضرری وآخرك بغض وخصومتنی موجب اوله‌جق ایش، شی: (خیر وشرّ اللّهدندر).

شَراب [ع] ایچیله‌جك، ایچه‌جك شی: (طعام وشرابده اعتداله رعایت لازمدر) § اوزومدن چیقاریلوب ایچیلنجه انسانی سرخوش ایدن مایع که ترکجه‌سی (سُجی) در: (شراب ناب) = خالص، صافی شراب.

شَرارَت [ع] شریرلك، کوتولك یاراماذلق:

شَرافَت [ع] شرف صاحبی اولمه، شرفلیلك: (شرافت نسب، شرافت علما) § شریف منصبی، شریفلك: (شرافت مکهٔ مکرمه).

شَرانْپُوی، شَرانْپُول [مجارجه‌دن] پالانقه وقلعه‌واروشینك آغاج قازیق قاقیله‌رق یاپیلان باروسی، آغاج قازیقدن سپر.

شَرائِط [ع] معاملاتده موقوف علیه قیلنان نسنه معناسنه اولان (شَریطَه) نك جمعی: (شرائط اشترا)، (شرایط) صورتنده یازمامالی.

شَرائِع [ع] «شريعت» ك جمعى، فقط احكام شريعت معناسنده قوللانيلير.

شَرائِن، شَرايين [ع] بدنده كى نابض ومتحرك طامارلر. (شِريان) ك جمعى.

شَرْبَت [ع] شكر و يا بال ايله وياخود درلو شروبلر ايله ياپيلوب ايچيله جك طاتلى شى. (شربت شكرى) = شكرجيلرك قيرمزى رنكلى وبقلوا شكلنده وياخود كنارى اويمه‌لى مدوّر اوله‌رق شربت ياپلمق ايچون مخصوصاً اعمال ايتدكلرى شكر: (ترنج شربتى، قوروق شربتى) § مخصوصاً ياپديريلوب ايچيلن مسهل علاج مقامنده‌ده قوللانيلير:

« اصطلاحاتى سور معناسز »
« شربت وحقنه ياپار اجزاسز »
(نابى)

شَرْح [ع] آچمق، آچلمق؛ بر شيئك مخفى ومشكل اولان دقايق وغوامضنى ايضاح وتفسير ايچون سويله‌نيلن سوزلر و بو يولده يازيلان كتابلر: (شرح كتاب، كتابك شرحى، شرح عقائد، شرح مواقف، شرح مثنوى).

شَرْحَه [ع] كسلمش ديلم، ياريق: (شرحه شرحه) = ديلم ديلم.

شَرَر [ع] قيغلجم: (شَرَرفشان) = قيغلجم صاچيجى، صاچان.

شَرْط [ع] معاملاتده موقوف عليه قيلنان شيدركه ديكر شيئك وجودى آنك وجودينه توقف ايدر: (شرط بولنمايجه مشروط بولنماز)، (شرط واقف، ادات شرط، جملهٔ شرطيه)، (شرطنامه) = برمعامله‌نك قيود متعينه‌سنى مبين كاغد (شَرْطِىّ، شَرْطِيَّه) = برشرطى مشعر وبرشرطه منوط ومتعلق اولان؛ مقيّد.

شَرْع [ع] قبل الٰهيدن وضع اولنان اوامرى ونواهى يى مشتمل اصول شريفه، نبى محترم عليه الصلاة وسلم افنديمز حضرتلرينك تبليغ بيورديغى اصول مقدسه: (شرع شريف)، (شَرْعاً) = شرع شريفه موجبنجه ديمكدر. (شَرْعياتجى) = باب فتواده احكام شرع شريفى حكمه درج ايدن مأموره اطلاق اولنور:

« آجيماز كسديكى پارمقى شرعك »
(لا)

شَرَف [ع] معنوى يوكسكلك، اولولق، مجد، عزت، اعتبار: (شرف ذاتى) = علوّ نسب وحسب وياخود علم وكمال وادب جهتيله اولان مجد واعتبار (شرف اضافى) = رتبه، پايه، حيثيت عارضيه صورتيله اولان شرف ديمكدر. (شرفبخش) و(شرفبخشا ـ ى) = شرف ويريجى،

ویرن. (شرفصدور) = شرفله جیقان شرفله چیقمه. اشبو تعبیر یالکز ارادات سنیهٔ جناب پادشاهی حقنده قوللانیلیر. (شرفیاب) = شرف بولان، شرف بولمش اولان.

شَرْفَه [ع] فی الاصل ضم شین ایله قلعه و دیوار اوزرنده اولان بارو، کنکره معناسنه در. اصطلاحمزده مناره لرده اذان اوقومغه مخصوص اولان محله، طبقه یه دینیر. جمعی (شُرَفات)، (اوچ شرفه لی جامع شریف).

شَرْق [ع] کونشك طوغدیغی طرف. (غرب) ك مقابلی:

«آفتاب بحروبر صاحبقران شرق و غرب»
(نفعی)

شَرْقِی [ع] شرقه منسوب و متعلق: (طرف شرقی، السنهٔ شرقیه) بونك جمعی اوله‌رق قوللانیلان (شَرْقِیُّون) = شرقه منسوب اولانلر یعنی بلاد و ممالك شرقیه اهالیسی دیمکدر.

شَرْم [ف] حجاب، اوتانمه: (شرم و حیا):

«شرم جرمدن آچلماز دهنم»
(خاقانی)

شَرْمسار [ف] اوتانان، اوتانمش. (شَرْمساری) = اوتانمشلق، محجوبیت.

شَرْمگین [ف] اوتانغاج، اوتانغان: (دختر شرمگین).

شَرْمَنْده [ف] محجوب، اوتانمش. (شَرْمَندگی) = محجوبیت، اوتانمش اولمق:

«اغیاری جور ایله نه وار ای شوخ اولدیروب»
«ارباب عشق لطف ایله شرمنده ایلسه‌ك»
(نائلی قدیم)

شَرِیر [ع] کوتولك ایشله‌یجی، کوتولك ایشلمکه دوشکون: (شخص شریردن هرکس احتراز ایدر).

شَرِیط [ع] یوکدن، ایپکدن اورمه یاخود طوقومه اینجه شی. محرفی (شریت) در: (صرمه شریت).

شَرِیطَه [ع] «شَرْط» معناسنه در. اورایه مراجعت اولنه.

شَرِیعَت [ع] قبل التمهیدن حضرت پیغمبر واسطه‌سیله وضع و تبلیغ بیوریلان احکام جلیله‌یی حاوی قانون الٓهی: (شریعت غرا، شریعت محمدیه، شریعت اسلامیه). (اهل شریعت) = احکام شرعیه‌یه واقف و خادم اولان علما و فقها.

شَرِیف [ع] شرفلی: «شرع شریف، نعت شریف» § سلالهٔ طاهرهٔ حضرت پیغمبریدن اولان ذات: (شریف مکهٔ مکرمه).

شَرِیك [ع] اورتاق، بر ایشده مادةً و یا معناً برلکده بولنان برقاچ آرقداشك هربری:

(شریك تجارت ، درس شریکی ، شریك منفعت) :

« کوسترشده‌یدی هلال ایله شریك »

(خاقانی)

شَشنت [ف] تیر اندازلرك باش پارمقلرینه کچیردکلری یوکسوك . بوکا (زهکیر) ده دیرلر § بالیق اولطه‌سی .

شَش [ف] آلتی . عربیسی (ستّه) : (شش جهت ، دو شش) ، (شش پا) = آلتی آیاقلی حیوان (ششپر) = آلات حربیهٔ عتیقه‌دن آلتی دیلملی طوپوز (ششتا) = آلتی تللی طنبور .

ششخانه [ف] اسلحهٔ عتیقه‌دن نامِلوسی آلتی یولی تفنك وطوب : (آلتی قاوال اوستی ششخانه — مثل) = آلتی اوستنه اویماز ، غیر مناسب شی حقنده ضرب اولنور .

شَشُم [ف] آلتنجی ، «سادس» : (ماه ششم) = آلتنجی آی .

شَصت [ف] آلتمش § « شست » مقامنده‌ده قوللانیلیر .

شَطارت [ع] شنلك ، شوخلق ، لاابالیلك : (فلان نه قدر شطارتلی آدم)

شَطْرَنج [ع] تحریف ایله (سانطرانغ) دینیلن معروف اویوندر . روایته کوره اصلی هند لسانده (شط رانغ) اولوب مؤخراً تحریف ایله عرب وعجم لسانلرینه انتقال ایتمشدر .

شَعائِر [ع] علامت معناسنه « شَعیره » نك جمعیدر . (شعیره) حجّ ایچون اولان علامتلی قربان دوه‌سنه ومناسك حجّك موضعنه وآرپه دانه‌سنه دینیر : (شعائراسلام) ، (شعائرالحجّ) = حجّك مناسك ، علامات ، آثاری . همزه یرینه (ی) یازلمامالی .

شَعْبان [ع] شهور عربیه‌دن سکزنجی آیدر . شهور ثلاثه‌نك ایکنجیسیدرکه رمضاندن اولدر .

شَعْر [ع] قیل : (شعرشارب) = بییق قیلی . (شَعریه) = قیل کبی اینجه وتل تل اولان چوربالق قورو حمیرکه غلطی (شهریه) در .

شَعْشَعَه [ع] پارلاقلق : (شعشعهٔ شمس ، شعشعهٔ رخت)

« اول که فروغ کهر تیغیدر »

« شعشعهٔ صبحدم روزکار »

(نفعی)

شَعیر [ع] آرپه . (خبز شعیر) = آرپه اتمکی . (شعیره) = بردانه آرپه ، آرپه دانه‌سی || اصطلاح طبده انسانك کوز قاپاقلرنده چیقان وآرپه‌جق دینیلن سیویلجه دیمکدر .

شَغاف [ع] اصطلاح طبده یورکك وبیوك طامارلرك منشألرینی ستر ایدن غلاف ، اورتو .

شَغال [ف] تحریفله «چاقال» دینیلن حیوان. فارسیده (شَکال) ده دینیلیور.

شَفاعَت [ع] صوچلو، کناهکار ویاخود محتاج اولان آدم ایچون عفو واحسان دیله‌مك.

شَفّاف [ع] جام و بلور کبی بر طرفدن اوته طرفی کوریلن اجسامه وصف اولور: (جسم شفّاف).

«می کلکونه رونق بخش اولور شفافیء مینا»
(قوجه راغب)

شَفتالو [ف] معروف لذیذ، تازه میوه ‖ کنایه صورتیله (بُوسَه) معناسنده‌ده قوللانیلیر.

شَفَق [ع] کونش غروب ایتدکدن صکره افقده ظاهر اولان قیزیل آیدینلق دیمکدر. بونکله برابر «نهار» یعنی کون معناسنی‌ده افاده ایتدیکندن لسانمزده کونش طوغمه‌دن اول افقده ظاهر اولان آیدینلق معناسنده قوللانیلمشدر. (شفق سوکمك) = کونشك طوغه‌جنی طرفدن کوك یوزی آیدینلامغه باشلامق. (شَفَقکون) = شفق رنکلی.

شَفَقَت [ع] رحم ورقتله آجییوب اسیرکه‌مه: (شفقت مادرانه) سکون (فا) ایله‌ده قوللانیلیر:

«کیردکده زیرخاکه ایدر شفقتی ظهور»
«اهل کرم مروّت ایدر بر غریبنه»
(حالتی)

شَفَوات [ع] دوداقلر. «شَفَه»نك جمعی. بو آز قوللانیلیر. جمع دیکری اولان (شِفاه) ده‌ده باقملی.

شَفَوِیّ [ع] «شفه»یه یعنی دوداغه منسوب: (حرف شفوی)، (حروف شفویّه) = (باء، فاء، میم) حرفلرندن عبارتدر. (حروف شفهیه) ده دینیلیر. ‖ فن نباتات اصطلاحنجه چیچکی دوداق کبی یاریق اولان ککیك، مرزنکوش مثللو نباتاته اطلاق اولنور: (فصیلهٔ شفویّه).

شَفَه [ع] دوداق: (شق شفه) = دوداق آچمق. بو تعبیر اکثریا منفیاتده قوللانیلیر. (بِنتُ الشَّفَه) = دوداغك قیزی یعنی کلام، سوز دیمکدر.

شَفیع [ع] شفاعت ایدیجی، ایدن؛ مجرم ایچون عفو دیله‌ییجی: (شفیع روز جزا) = حضرت فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندمز § اصطلاح فقهده حق (شُفعَه) یه مالك اولان کیمسه‌یه (شَفیعِ جار) دینیلیر که قومشونك بیتیشك اولان ملك خانه‌سنك صاتلمسنده حق شفعه‌یه مالك دیمکدر.

شَفِيقْ [ع] شفقتلی ، آجیوب اسیرکه‌یجی : (رفیق شفیق ، دوست شفیق) .

شَقّ [ع] یارمق ، یارلمق : (شقّ اوراق ، کاغدك شقّ) § یاریق ، چاتلاق : (شقّ جدار) = دیوار یاریغی (شقّ شفه) = دوداق آچمق .

شَقَاءْ [ع] شقیلك ، بدبختلق ، بدطینتلك : (اصحاب شقاء) .

شَقَاوَتْ [ع] فی الاصل معناجه « شقاء » ایله مترادفدر . لسانمزده اکثریا عاصیلك ، حیدودلق معناسنده قوللانیلیر : (شقاوت مستمره اصحابندن) .

شَقَايِقْ [ع] پارلاق ، بویوجك یاپراقلی وقیرمزی یاخود پنبه رنکلی نظر ربا بر چیچکدر که « شقائق النعمان » و (شقایق نعمانیه) ده دینیلیر . ایکی نوعدر : (آغاج شقایقی ویر شقایقی) ، (شقایق کلی) = شقایق چیچکنه مشابه ایری و پارلاق کل .

شَقِرّاقْ [ع] یشیل ، قیرمزی ، بیاض رنکلرله منقش برقوش . کسر (شین) ایله ده لغتدر . لسانمزده شن ، شاطر ، لافزن اولانلره (شَقْراق) دینلمسی عجبا بو لفظدن می محرف ومأخوذ در .

شَقِي [ع] شقاوتلی ، شقاوت صاحبی ، هر درلو افعال شنیعه یی ارتکاب ایدن : (سعید وشقیّ) § حیدود ، طاغ خرسزی : (شقیّ مشهور فلان دردست اولنمشدر) .

شَقِيقْ [ع] اورته‌سندن یاریق اولان برشیئك ایکی قسمندن هر پارچه‌سی § اوز ارکك قارداش : (شقیق شفیق) .

شَقِيقَه [ع] اصطلاح طبده یاریم باش آغریسی دیمکدر § اوز قیز قارداش .

شَكّ [ع] شبهه ، کمان معناسنه در . برشیئك ، برقولك وجودیله عدمی وصدقیله کذبی بیننده تردّد ایتمکدن عبارتدر . « یقین » ك ضدّی : (رفع شكّ ، ازالهٔ شكّ) جمعی (شُكُوك) در .

« روزه دار غمه سلطانمدن »
« حصهٔ خوان عنایت کلدی »
« وقت افطارده شمدن صکره »
« شکّمز قالمدی ساعت کلدی »
(ثابت)

شَكَرْ [ف] معلوم طاتلی نسنه . برنوع قامشدن ، برقاچ درلو نباتك صویندن ترکیبات کیمیویه ایله اعمال اولنور . الفاظ مشترکه‌دندر ، نظمده کافك تشدیدی جائزدر : (کُلْ بشکّرْ) = کل طاتلیسی .

شَكَرْآبْ [ف] شکر ایله صو ، ایکی دوست آراسنده

حاصل اولان جزءی اغبرار، طارغینلق، صوغوقلقدن کنایه اوله‌رق قوللانیلیر:

« اولمدی هرگز او لعل نایاب »
« هیچ کسه‌یله جهانده شکر آب »
(خاقانی)

شَکَرْخَنْد | شَکَرْخَنْدَه [ف] طاتلی کولش. دلبرک نزاکتله سوز سویله‌مه کبی نیم تبسم ایدیشی.
مقابلی (زهر خند) در.

شَکَرْرِیزْ [ف] شکر صاچیجی دیمکدر که مرام طاتلی سوز یعنی خوشه کیده‌جك کلام فصیح ومعنیداردر § کریهٔ شادی. سوینج ایله آقان کوز یاشی.

شَکَرْگُفْتارْ [ع] طاتلی سوزلو: (مرد شکر گفتار)

شَکْلْ [ع] رسم، بیچم، قیلیق: (شکل لطیف، شکل قبیح) § هندسه اصطلاحنده بر و یا برقاچ حدود ایله مقطوع ومحدود اولان صورت: (شکل مربع، شکل مستطیل) § منطقده قیاسك هیئت ترتیبی.

شَکُورْ [ع] نعمت الٰهیه‌یه دائما شکر ایدن: (عبد شکور، فقیر شکور) :

« شعار هیچکساندر رضای ناچاری »
« خلاف مشرب همت شکوری نیلرلر »
(نائلیٔ قدیم)

شَکْوَه | شَکْوٰی [ع] شکایت؛ انسانك نفسنه قناکلوب خشنود اولمدیغی حالاتی بیلدیرمك، هر نه سببله اولورسه اولسون خشنودسزلغی کوسترمك دیمکدر :

« اولمسیدی قلمك چاك کریبانی اگر »
« دیر ایدم قالمدی عالمده نشان شکوی »
(نابی)

شَکِیمَه [ع] شدیدالنفس بر آدمك دیگر بر کیمسه طرفندن کندیسنه واقع اولان تحکم، تعدّی، قهر کبی اوضاعه تحمل ایتمیوب عزم قوی ایله بی‌پروا مقاومت ومقابله ایله‌مسی دیمکدر: (شَدِیدُالشَّکِیمَه) = شدیدالنفس، سرکش، صاحب عار وحمیت اولان وکیمسه‌یه سرفرو ایتمه‌ین آدمه اطلاق اولنور. فی‌الاصل (شکیمه) باشی سرت، دیك اولان آتلره طاقیلان کم آغیزلغی دیمکدر.

شَلَلْ [ع] اصطلاح طبده علت سببیله بدنك اعضای مختلفه‌سنده الك کوچکی مرجمك، الك بویوکی ال آیه‌سی قدر حاصل اولان یشیله مائل صاری و یا موره مائل رنکده لکه‌یه دینیلیر § چولاق اولمق، الی طوتماز اولمق. (شَلّاء) = چولاق ال.

شَلَنْك [ف] شاطر، صویتاری کبی آدملرك آشاغی، یوقاری صچرایوب پرنده ایتملری دیمکدر.

شَلْوار [ف] بول اوست طونی، شالوارکه عربیده (سَرْوال) دینیلیر. لغات کتابلرنده روایات مختلفه مندرج اولدیغندن (سروال) بونك معرّبی می یوقسه بو (سروال) ك مفرسی می تحقق ایده‌میور.

شَمّ [ع] قوقلامق، قوقلانمق : (شم ریحان، عطرك شمی).

شَمائِل [ع] خوی، طبیعت معنا. سنه اولان (شِمال) ك جمعی. اخلاق یعنی خویلر دیمکدر § اشکال و صفات معناسنده‌ده قوللا- نیلمشدر. لسانمزده مفردی اصلا بو معنالرده قوللانیلماز. (شمایل) طرزنده یازمالی: (شمائل لطیفه، شمائل شریفه):

« شتاب ایدنجه دونر اژدهای پرّانه »
« کیرر شمائل خوبانه جلوه هنکامی »
(نفعی)

شَماتَت [ع] بربرینه رقیب و دشمن اولانلرك برینه اصابت ایدن بلادن طولایی دیکرینك اظهار سرور ایتمسی : (شماتت اعدا) بونی « شَماتَه » مقامنده قوللانمالی.

شَماتَه [ع] کورولتی، پاتیردی، یایغاره، باغریشوب چاغرشمه: (شماته‌لی)، (شماته‌جی) = یایغاره، پاتیردی ایتمك معتادی اولان.

شَمّاس [ع] باشنك اورته یری تراشلی بر نوع پاپاس، دیاقوس. اسلوب فارسی اوزره جمعی (شَمّاسان).

شَمّامَه [ع] فارسیده (دَسْتَنْبُویَه) چغتایجه‌ده (ییلغج)دینیلن وقابوغی ترنجی، یشیل، قیرمزی، صاری رنکلرله قاریشیق ودیلیم دیلیم اولان کوچوجك قاوون شکلنده بر نوع میوه‌درکه غایتله کوزل قوقولودر.

شَمْس [ع] کونش: (شمس منیر) فی الاصل مؤنث ایسه‌ده لسانمزده تأنیثی معتبر دکلدر :

« شمس عصر ایدی عصرده شمسك »
« ظلّی ممدود اولور زمانی قصیر »

شَمْسَه [ع] کونش رسمنده اولان ایشلمه یاخود دوکمه زینت : (چیکن شمسه‌سی، فراجه شمسه‌سی).

شَمْسِیّه [ع] کونشه منسوب و متعلق : (سنهٔ شمسیه، شهور شمسیه) § کونشك تأثیرندن صاقنمق ایچون قوللانیلان سایه‌بان، اوفاق ال چادری. بونی یاغمور ایچون سپر اوله‌رق دخی قوللاندیغمزه کوره (مَطَریّه) دیه تفریق ایتمك مناسبدر § بعض کلمات عربیه‌نك اوّلنه حرف تعریف اولان (الف لام) داخل اولدیغی حالده حرف تعریف اوقونماز. بونك سببی کلمات مذکوره‌نك ابتدا- لرنده (حروف شمسیه) دن بر حرفك

بولنمیبدر. حروف شمسیّه شونلردر: (ت ، ث ، د ، ذ ، ر ، ز ، س ، ش ، ص، ض ، ط ، ظ ، ن) ابتدالرنده اشبو حرفلردن بری بولنان کلماته حرف تعریف لاحق اولنجه حروف شمسیه تشدید ایله تلفظ اولنور .

شَمْشیر } [ف] قیلیج : (شَمْشیرِ بران، شَمْشیرِ تیز) کسر (شین) ایله‌ده قوللانیلیر .

شَمْع } [ع] یاقه‌جق موم § بال مومی :

« شمعی یاقازمی اول آتش کیم یاقار پروانه‌یی»
(یحیی)

« عشق بر شمع التهیدر بُم پروانه‌سی »
(خیالی)

شَمْعدان } [ف] اینجه موم دیکیلن معروف آلت که (شامدان) دینیلیر. (شَمْعدانی) = شامدانجی.

شَمْعَه } [ع] اینجه موم، بال موملی فتیل. اکثریا قیرمزی مهر مومنی یاقمق ایچون قوللانیلان صارمه اینجه فتیله اطلاق اولنور .

شَمْلَه } [ع] عربلرك باش اورتوسی، قیلدن اورتو ؛ صاریق .

شَمَّه } [ع] معنای اصلیسی برکره قوقلامه‌در . لسانمزده پك آز مقدار، جزئی اثر معناسنده قوللانیلیر : (شمّهٔ مروت ، شمّهٔ وفا ، شمّهٔ حقیقت) .

شَمیم } [ع] کوزل قوقو : (شَمیم (نسیم نوبهار) ، (شَمیمه) = کوزل قوقولو شی .

« ای ناشکفته غنچهٔ باغ نعیم ناز »
« ایتسون تبسمك ینه نشر شمیم ناز »
(نائلیٔ قدیم)

شَن } [ف] ناز، جلوه، کرشمه؛ نظره وکوکله خوش کورینن طور و حالت . لسانمزده فرحلی ، نشوه‌لی ، سوینجلی ومعمور ، آبادان معنالرنده‌ده قوللانیلیر :

شَناعَت } [ع] زیاده چرکینلك ، کوتولك. اکثریا افعال مذمومه حقنده ایراد اولنور: (شناعت فعل، ارتکاب شناعت، شناعتله مألوف).

شَنایِع } [ع] پك کوتو، زیاده چرکین و یاقشماز اولان افعال و حالات.« شَنیعَه »نك جمعی: (ارتکاب شنایع) .

شَنْبِه } [ف] جمعه ایرته‌سی کونی : (چهارشنبه ، پنجشنبه).

شَنْشَنَه } [ع] طبیعت ، اصول ، عادت .

شَنیع } [ع] شناعتلی، پك چرکین وکوتو اولان : (فعل شنیع ، افعال شنیعه) .

شَنیعَه } [ع] پك کوتو ایش : (بو بر شنیعه‌در که خذلهٔ ناسك اك بایاغیلرندن نادراً صادر اولور) .

شَوائِب [ع] « شائبه »نك جمعى: (شوائب تردد)مفردينه باقلى وهمزه‌نك يرينه (ى) يازماملى.

شَوارِب [ع] بييق معناسنه اولان (شارب) ك جمعى.

شَوارِق [ع] آيدينلق معناسنه (شارقه) نك جمعى.

شَوّال [ع] شهور عربيه‌نك اوننجيسى، بايرام آيى : (شوال المكرم).

شَوالِيه [فرانسزجه‌دن] « Che-valier » زادكان صنفنك اك آشاغيسنده بولنان آدم § قرون وسطاده مذهب ايچون جنك ايدن زادكان قسمى § اجنبى نشانلر بنك اك كوچوك رتبه‌سنى حامل اولان آدم § لسانمزده بويسز، اطرافى كنيش وآلچاق سپت كوفه‌يه‌ده (شَوالِيَه) دينير.

شَواهِد [ع] بر مسئله‌يى اثبات ايچون ايراد و ارائه ايديلن مثاللر و دليللر ديمكدر. « شاهد »ك جمعى.

شَواهِق [ع] يوكسكلر، تپه‌لر. «شاهق»ك و« شاهقه » نك جمعيدر. اكثريا طاغ حقنده قوللا-نيلير : (شواهق جبال).

شَوق [ع] كوكلك برشى حقنده‌كى كمال ميل وهوسى: (شوق تام، فرط شوق) :
« شوق برزنجيردر كوكلم آنك ديوانه‌سى »
(خيالى)

شَوك [ع] خار، تيكن. (شَوكِستان) تيكنلك.

شَوكَت [ع] بادشاه اسلام حضرتلرينه مخصوص هيبت، عظمت معناسنده قوللانيلير. فى الاصل حدّت سلاح معناسنه‌در.

شَوهَر [ف] زوج، قوجه :
« شوهرين غائب ايدن همسر هم آغلار هم كولر »
(لا)

شَه [ف] « شاه » مخففى، اورايه باقكز.

شَهادَت [ع] شاهدلك ايتمه، شاهدلك، طانيقلق : (اداى شهادت، شهادت صادقه) § شهيد اولمه، شهيدلك : (حضرت حمزه‌نك شهادتى، مرتبهٔ شهادت) § كوزه كورينن اشيا، مكونات، جهان: (عالَم شهادت)، (عالِم الغيب والشّهاده) = جناب الله.

شَهامَت [ع] جسارت وجرأت بهادرى ايله برابر شدت ذكا، سرعت انتقال § سيادت نافذه، نفوذ اوامره مقارن رياست.

شَهباء [ع] (اَشهَب) ك مؤنثى، كول رنكنه ياقين آچيق رنك: (بَغلهٔ شهباء) = قيرجل ديشى قاطر. اوزاقدن باقيلنجه آچيق كوزنديكى ايچون حلب شهرينه‌ده اطلاق اولنور: (حلب الشهباء).

شَهْبازْ { [ف] { شاهْبازْ } مخفی ، اورایه باقکز :

{ شهباز باقشلی آهو کوزلی }
{ شیرین حرکتلی شهد سوزلی }
(فضولی)

شَهْبالْ { [ع] { شاهْبالْ } مخفی ، اورایه باقکز .

شَهْبَنْدَرْ { [ف] { شاهْبَنْدَرْ } مخفی ، اورایه مراجعت اولنه :
(آتنه باش شهبندری) .

شَهْپَرْ { [ف] { شاهْپَرْ } مخفی ، او ماده‌یه مراجعت ایدلملی :

شَهْدْ { [ف] بال ، کوچ بالی .
(شَهْداب ، شَهْدابه) = بال شربتی :

{ لذتندن کیم اوقورسه سخن شیرینم }
{ شربت شهد مصفّی اولور آغزنده لعاب }
(نفعی)

شَهْدانَه { [ف] { شاهْدانَه } مخفی ‖ ایری دانه‌لی کتان تخمی که (شهدانج) ده دینیر .

شَهْرْ { [ع] بر آیك بدء رؤیتندن ختام رؤیتنه قدر اولان زمان ، بر آی مدت : (شهر رمضان ، شهر محرم) جمعی (شُهُورْ) در : (شهور عربیه ، شهور رومیه) ، (شَهْرِی) = آیه منسوب ومتعلق ، آیلق : (معاش شهری ، تخصیصات شهریه) .

شَهْرْ { [ف] بیوك بلده ، قصبه : (آق شهر ، شهر بازار ، شهر زور) . (شهر اماتی) = امور بلدیه واحتسابیه‌یه نظارت ایدن دائرهٔ رسمیه (شَهْرِی) = شهره منسوب ، کویلی اولمایوب شهرلی اولان .

شَهْراهْ { [ف] { شاهْراهْ } مخفی ، بیوك یول .

شَهْرِیارْ { [ف] قدرتلی پادشاه ، بیوك حکمدار دیمکدر .

شَهْسُوارْ { [ف] { شاهْسُوارْ } مخفی ، اورایه باقکز :

{ شهسوار صف میدان سعادتکه ایدر }
{ پیك چالاك ظفر پیش رکابنده شتاب }
(نفعی)

{ شهسوارم دل مجروحی باصوب کچمه اکر }
{ پایمالك بر آووج خاك ایله یکسان ایسه‌ده }
(نائلیٔ قدیم)

شَهْلاءْ { [ع] { اَشْهَلْ } ك مؤنثی ، الا کوزلو قادین § لسا[نمزده] طاتلی شاشی ، یاریم شاشی باقان کوزه دینیلیر : (چشم شهلا) .

شَهْنازْ { [ف] موسیقیٔ شرقیده بر مقام لطیف مخصوصدر :

{ مطربا سازك دل عشاقه دمساز ایلدك }
{ که حجاز ایتدك مقامی گاه شهناز ایلدك }
(نجّار زاده)

شَهَنْشاهْ { [ف] { شاهَنْشاهْ } مخفی ، اورایه مراجعت اولنه .

شَهَنْشَهْ { کسر ها ایله معروفدر .

شَهْنِشِينْ [ف] {شاهْنِشينْ} مخففى، پنجره چیقمه‌سی.

شَهْوارْ [ف] {شاهْوارْ} مخففى. اورایه باقکز.

شَهْوانِى [ع] شهوته منسوب و متعلق: (فکر شهوانی، میل شهوانی، قوهٔ شهوانیّه) § شهوتی شدید وغالب اولان آدم.

شَهْوَتْ [ع] فى‌الاصل برنسنه‌یی سووب آکا حرصله میل ورغبت کوسترمك معناسنه‌درکه غلبهٔ نفس، نفسك میلان شدیدی؛ نفسك حظ ایتدیکی وسودیکی ایچون کوستردیکی آزغینلق دیمکدر. (شهوت آنکیز) = انسانك قوهٔ شهوانیه‌سنی تحریك ایدن حالت. (شَهْوَتْ پَرَسْتْ) = نفسك میل وهوای شهوانیسنه تابع اولان آدم.

شَهِى [ع] رغبت ویریجی، ایستکلندیریجی، اشتها-لندیریجی: (اطعمهٔ شهیه).

شَهِيدْ [ع] حق اوغورنده و حقانیت ایچون مقتول اولان آدم: (شهید کربلا):

{بر شهید حکمة الروحم بنی یاد ایلیك}
{دوستلر روح شهید حکمتی شاد ایلیك}
(آطنه‌لی حقی)

شَهِيرْ [ع] شهرتلی، شهرتلنمش. (مشهور) ایله مترادفدر: (شهر شهیر، نحریر شهیر).

شَهِيقْ [ع] صولوغی ایچری طوغری چکه‌رك سسلنمه: (شهیق حمار)

شَهِيمْ [ع] شهامتلی، شهامتله متصف: (شاه شهیم) مؤنثی (شَهِيمَه) در.

شَىْءْ [ع] نسنه. فارسی قاعده‌سنجه مضاف اولدیغی حالده مطلقا همزه‌سی اثبات اولنور: (شیء واحد، شیء ناچیز) کبی. همزه حرکه‌لنمدیکی وقت دائما حذف ایدیلیر. مثلا (او شیلر قالمدی) دینیلیرده «شیئلر» دینلمز. سبك ترکی اوزره حرکه‌لنه‌جك ایسه هم اثباتی هم حذفی جائزدر. مع‌مافیه اثباتی ترجیح اولنور. مثلا (شیه) دینیله‌بیلیرسه‌ده (شیئه) دیمك دها مناسبدر. اقوال واجسام حقنده ایراد اولنور. جمعی اولان (أَشْيا) یالکز جسمیاتده قوللانیلیر.

شَياطِينْ [ع] «شیطان» ك جمعی، اورایه باقکز.

شَيْبْ [ع] صاچ صاقال آغارمه، قوجامه، اختیارلق:

{کچدی ایام شباب ایتدی حلول هنکام شیب}

شَيْخْ [ع] پیر، اختیار، قوجامش آدم: (شیخ الوزرا، شیخ الحرم) § قبیله، جماعت رئیسی: (شیخ منصور، شیخ عبیدالله) § مرشد، طرق علیه‌یه منسوب درویشلرك

مقتداسی اولان ذات : (شیخ غالب ، شیخ لطیف ، مولوی شیخی) ، (شَیْخَیْن) = حضرت { ابوبکر } و { عمر } رضی الله عنهما . (شیخ الاکبر) = حضرت امام محی الدین عربی .

« مست اولسه دلبر سوسه کر معذوردر شیخ الحرم »
(نفعی)

« کَیْفیمان بی مثال حلّال کلّ مشکلات »
« شیخ بدطای خصال آکاه کنه معضلات »

شَیْخُوخَتْ { [ع] پیرلك ، اختیار. لق :

« وارمیدر هنکام شیخوخته یوقلقدن بلا »

شَیْدا { [ف] دیوانه ، دلی: (عاشق شیدا ، بلبل شیدا) ، (شَیْدائی) = دلیلك .

شَیْطان { [ع] فارسیده (دیو) دینیر. بوماده حقنده‌کی اقواله کوره انسانی غوایت و ضلالته سوق ایدن کرك ابنای بشردن وکرك طائفهٔ جندن عتوّ وتمرّد صاحبی ، آزغین اولانلره اطلاق اولنور . لسا - نمزده ذکی ، قورناز اولان وشرّ وخدعه قصدیله معامله ایدن آدمه (شیطان) دینیلیر . (شیطان) بعید عن الحق ، یاخود بعید عن الرحمه اولدیغی ایچون بویله تسمیه اولندی‌که « بُعْد » معناسنه اولان (شَطُون)دن مشتقدر. یاخود (شیطان) قوهٔ ناریه‌دن مخلوق اولملق حسبیله یانمق معناسنه اولان (شَیْط) ماده‌سندن مأخوذ در . قول دیکره کوره اصلی هلاك معناسنه‌در :

شَیْطانی { [ع] شیطانه منسوب ومتعلق : عقل شیطانی ، وسوسهٔ شیطانیه) .

شَیْطَنَت { [ع] شیطانلق ، قورنازلق. لسانمزده بولفظ (فرط ذکا) ، (فکر دقیق) کبی معنالر قصد اولندیغی تقدیرده مقام مدحده واکر مفسدلك ، شریرلك ، حیله‌کارلك کبی معنالر قصد اولنورسه مقام ذمده قوللانیلیر که قائلك طرز استعماله کوره مخاطب اولان شخصك یا انفعالنی ویاخود محظوظیتنی جلب ایدر .

شَیْن { [ع] معنوی عیب ، قصور ، لکه: (هرفعلك شان وشینی فاعلنه عائد در)

« خاکدن پرتو خورشید جهانتابه نه‌شین »
(باقی)

﴿ شِ ﴾

شِبْه { [ع] برشیئك مثلی ، نظیری ، بکزری : (شبه جزیره ، شبه معدن) جمعی (اَشْباه) :

« ای شبه وشریکدن منزّه »
« سرّ ازل و ابددن آکه »
(فضولی)

شتاء [ع] قیش : (موسم شتا ، شدت شتا) :

« صیفی قیلار شتا وخزانی بهار ایدر »
(لا)

شتاب [ف] عجله ، سرعت ، سگیرتمه :

« اهتزاز گمدن ایدر تعلیم اطوار خرام »
« حسن رفتاراو کره نور آهو شتابگمدن سنك »
(محمود ندیم)

شتابان [ف] عجله ایدن ، سرعتله کیدن ، سگیرتن :

« یچمه ای روح روان عمر شتابانم کبی »
(ندیم)

شدت [ع] سرتلك ، قاتیلق § آرتیقلق ، زیاده لك :

(کمال شدت ، اثر شدت ، شدت کامله ، شدت ضرب ، شدت شتا ، شدت ذکا) .

شراء [ع] صاتین آلمه ، صاتین آلمه (ایتمك) ماده سیله قوللا نیلماز . مثلا (شرا ایتمك ، شرا ایتدی) دینلمز . (بیع وشرا) = آلوب صاتمه ، آلنوب صاتلمه دیمکدر .

شرار ، شراره [ع] قیغلجم . « شرر » ایله مترادفدر : (شرارهٔ حدت) .

شرارت [ع] « شرارت » ماده سنه مراجعت اولنه .

شراع [ع] یلکن : (فتح شراع ، شراعکشای عزیمت) .

شرت [ع] شریر اولمه ، شریرلك ؛ بدخویلق ، کوتولك

(ارباب شرت) بولفظ مبالغه صورتیله صفت مقامنده قوللانلدیغی کبی لسانمزده ترکجه ادات مصدر علاوه سیله ده قوللانیلیر . مثلا (شرت بر قاری ، یشه شرتلك ایدییور) .

شرذمه [ع] عددی آز اولان انسان جماعتی ، کروهی . اکثریا تأکید قصدیله (قلیله) لفظی ایله توصیف اولنور : (شرذمهٔ قلیله) .

شرك [ع] ــ { حاشا } ــ واحد حقیقی اولان ذات اجل واعلایه شریك قوشمه ، جناب اللّهه اورتاق اسناد ایتمه . کفردر :

« ویردیلر مجلس کفری باده »
« شك وشرکی قومادی دنیاده »
(خاقانی)

شرکت [ع] اورتاقلق ، شخص واحدك یاپه میه جغی شیئی حصوله کتیرمك ومتمتع اولمق ایچون بردن زیاده اشخاصك صور مختلفه ایله اتحاد ایتملری دیمکدر . شرکتك انواعی حقنده کی تعریفات فقهیه یی بوراده ایضاح ایتمك ممکن دکلدر : (عقد شرکت ، فسخ شرکت) عربیده معناجه (شرك) ایله فرقی یوقدر . فقط لسانمزده (شرك) مقامنده اصلا قوللانیلماز .

« کیجه لر عزم ایتدیکم اول ماهه سایه م خوفیدر »
« بر طریق ایله قبول ایتمز محبت شرکتی »
(فصیح دده)

شِریان [ع] بدنده حرکت ایدیجی اولان طامارلردن هر بری که بونلره (عروق نابضه) دینیر. فتح (شین) ایله ده اوقونور.

شِرّیر [ع] شرّی چوق اولان، زیاده کوتولك ایدن.

شِرینغه [یونانیدن] احتقان آلتی، ایچنه مایع دوائی قونیله‌رق مقعددن استعمال اولان انبوبه‌لی آلت مخصوصه.

شِعار [ع] مدار تمیّز اولان علامت، یاخود عادت دیمکدر: (شعار حمیت، شعار انسانیت، شعار اسلام) وصف ترکیبی طرزنده ده قوللانیلیر. مثلا (کرم شعار، ظفر شعار، معدلت شعار) کبی.

شِعر [ع] تعریف معروفنجه موزون ومقفّی سوز: (شعر لطیف) § اك بلیغ، پك بلیغ سوز. بو تعریفه کوره موزون اولان هر سوزه شعر دینیله‌من. فقط غایتله بلیغ ومؤثر اولان هر سوز شعر دیمکدر.

شِفاء [ع] خسته‌لکدن قورتلمه، صاغالمه: (شِفایاب) = شفا بولمق، صاغالمق (دَرد شِفاناپذیر) = صاغالمه‌سی ممکن اولمایان خسته‌لق، علت. (دارالشِفا) = صاغاله‌جق محل، تیمارخانه.

شِفاه [ع] دوداق معناسنه اولان (شَفه) نك جمعی. (شِفاهاً) = آغیز ایله، دیل ایله (شِفاهی) = آغیزدن یعنی سویله‌یه‌رك: (افادهٔ شفاهیه)، (شِفاهیات) = آغیزدن چیقان، سویله‌نیلن سوزلر.

شِقّ [ع] مسئله‌نك ایکی طرفندن هر بری، فی‌الاصل ایکی‌یه آیریلان بر نسنه‌نك هر بر پارچه‌سی دیمکدر. لسانمزده مادیّاتده پك نادر قوللانیلیر: (ایکی شقّدن برینی ترجیح، شقّ اول، شقّ ثانی). (شِقّین) = مسئله‌نك ایکی جهتی.

شِقاق [ع] اختلاف، اتفاقسزلق، بوزوشمه: (نفاق وشقاق).

شِکار [ف] آو: (صید وشکار) مرادفیدر)، (شِکاری) = آوه منسوب ومتعلق اولان || آوجی: (سك شکاری) § جالب طمع، دکرلی: (اوده شکار بر شی می) کبی تعبیراتدن مقصود آولانه‌جق، آو صاییله‌جق بر شی دکل دیمکدر § آولایجی، آولایان. بو معناده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر: (دلشکار) = کوکل آولایجی. (شِکارگاه) = آو محلی، آولانه‌جق یر.

شِکاف [ف] یاریق، ییرتیق § یارمق، ییرتمق معناسنه اولان (شِکافتن) مصدرندن صیغهٔ امر

اولدیغی حالده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر که اوتقدیرده ییرتیجی، یاریجی، یاران معناسنی افاده ایدر. مثلا (دلشکاف، زهره شکاف، موشکاف، سینه شکاف، صف شکاف) کبی .

شِکافَه [ف] مضراب ، زخمه ؛ تللی یاخود اینجه کیریشلی سازلری چالمغه مخصوص پارمغه طاقیلان آلت . (شِکافه زَن) = سازنده ، چالغیجی .

شِکایَت [ع] انسانک نفسنه کوج کیدوب خشنود اولمدیغی کوتو حالاتی اظهار واخبار ایتمک ، نفسنجه خشنودسزلغی موجب اولان شیئی سویلمک : (شکر وشکایت) جمعی (شِکایات) .

شِکَست [ف] قیرلمش ، قیریق معناسنده (اولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر § قیرله، بوزوله: (شکست دل، شکست سبو، شکست خاطر) § قیرمه : (حدتله کاسه‌یی شکست ایتدی) .

شِکَسته [ف] قیرلمش، قیریق : (ساغر شکسته، خاطر شکسته ، قلب شکسته) ، (شکسته بال) = قانادی قیرلمش: (مرغ شکسته بال) ، (شکسته دل) = کوکلی قیرلمش، مأیوس ومکدر اولان (شکسته زبان) = پلتک، درست سوز سویله‌یه‌مه‌ین که عربیده (الکن) دینیر:

« بودر دعاسی سکا نفیء شکسته‌دلک »
« که دائما اوله‌سک شاد وخرم وبی غم »
(نفعی)

« حفظ آب ایتمز شکسته اولسه البت برسبو »
(طربزونی حلمی)

شِکَم [ف] بطن، قارین. (شکم پرور) و (شکم پرست) = بوغازینه دوشکون، قارین بسله‌ین، چوق ییین: (شکم بَنده) = اوبور ، طویمق بیلمه‌ین کیمسه که عربیده « اَکول » دینیلیر .

شِکَنبه [ف] اشکنبه ، یدیلن شیلرک داخل اولدیغی معده دیمک ایسه‌ده لسانمزده بیوک حیواناتک قورساغی دیمکدر . اصلی یاغلیظ ، چرکین ، یوغون معناسنه اولان (اِستَنبَه) لفظی ویاخود (شکم بنده) در. برنجی جلدک (٣٦٦) نجی صحیفه‌سنه مراجعت .

شِکَن [ف] بوکلم، قیوریم: (شکن طره ، شکن کاکل) § قیریجی ، قیران معناسنده مطلقا وصف ترکیبی طرزنده قوللانیلیر: (دل شکن، صف شکن، خاطرشکن، سپه شکن).

«دلیر صف‌شکندر اژدر شیر شیرافکندر»
(نفعی)

شِکَنج [ف] « شکن » کبی قیوریم، بوکلم معناسنه‌در: (شکنج زلف ، شکنج گیسو) .

« هر برشکنج طره‌ده بیک مبتلاسی وار »
(ندیم)

شِکیب [ف] صبر ، ترکجه‌سی (چیدام) . « ایتمك » ماده‌سیله قوللانیلماز . لسانمزده غلط مشهوری فتح شین ایله‌در . (ناشِکیب) = صبرسز . (شِکیبا ، شِکیبَنده) = صبر ایدیجی ، ایدن .

شِمال [ع] صول . « یمین » ك ضدی . صول اله ، صول یانه ، صول طرفه اطلاق اولنور : (یمین وشمال) = صاغ و صول § کونشك طوغدیغی طرفه توجه ایدن آدمك صول یانده قلان طرف : (شمال وجنوب) ، (شِمالی) = شماله منسوب وعائد : (باد شمالی ، قطب شمالی ، ممالك شمالیه) ، (شِمالاً) = صولدن ، صول طرفدن اوله‌رق :

« شمالاً اصفهان وگنجه وتفلیس وشروانی »
(نفعی)

شِمشاد [ف] چمشیر آغاجی : (قشر شمشاد) .

شِناس [ف] طانییجی ، بیلیجی . (شِناختن) مصدرندن صیغهٔ امر اولوب وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : (سخن شناس ، موسیقی شناس ، قدر شناس) .

شِناوَر [ف] صوده یوزیجی ، یوزکچ . (شِناوری) = سباحت ، یوزکلك :

شِناه [ف] صوده یوزمه . فارسیده تخفیفله (شِنا) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

شِنید [ف] ایشیتمه : (گُفتُ وشِنید)

شِنیده [ف] ایشیدلمش . (نوشِنیده) = یکی ایشیدلمش . (ناشِنیده) = ایشیدلمه‌مش :

« هپ کشف رازدل دهنکدن شنیده‌در »
« اول غنچه‌دن هزار طبیعت رمیده‌در »
(نائلی قدیم)

شِهاب [ع] فی الاصل پارلاق آتش شعله‌سی معناسنه در . اصطلاحده کیجه‌لری بعضاً کوك یوزندن آشاغی‌یه دوشدیکی کوریلن آتش پارچه‌سنه اطلاق اولنور : (شهاب ثاقب) § عربیده جسور ، کارکذار ، آتشپاره آدم معناسنی‌ده افاده ایدر .

شیر [ف] آرسلان : (شیر ژیان ، شیر غُرّان ، شیر غرین) = خوموردانیجی ، صالدیریجی غضبلی وهیبتلی آرسلان دیمکدر . (شیرانه) = آرسلانجه‌سنه : (حملهٔ شیرانه) § سوت : (شیر مادر) = انا سوتی (شیر خوار) و (شیر خواره) = سوت امن ، ممه‌ده اولان چوجق .

{ شیرلر پنجهٔ قهرمده اولورکن لرزان }
{ بنی برکوزلری آهویه زبون ایتدی فلك }
(یاووز سلطان سلیم)

شيرازه [ف] جلدلنمش كتابك ياپراقلرینی منتظماً ضبط وجلده ربط ایدن اوزون شریت كبی باغ ، اوركو : (شیرازهٔ كتاب) ، (شیرازه‌بند) = شیرازه‌لنمش، شیرازه ایله باغلی اولان . اشبو لفظ مجازاً دخی قوللانیلیر. مثلا (شیرازهٔ انتظام) كبی .

شیرپنجه [ف] آرسلان‌الی، اكثریا دوچار اولانلری هلاك ایدن معروف والیم چیبان : (شیر پنجهٔ اجل) .

شیردان [ف] شیردن، كیویش كتیریجی حیوانلرك ایكنجی‌معده‌سی، كیویش باغیرصاغی.

شیردل [ف] آرسلان یوركلی، قهرمان ، ییكیت .

شیره [ف] اوزوم‌صویی: (شیرهٔ انكور) تازه‌تازه اولورسه شربی جائزدر. ایكی كون كچر وتخمر ایتمكه باشلارسه ایچلمز .

شیرین [ف]طاتلی: (آب‌شیرین، سخن‌شیرین)، (شیرین زبان) = طاتلی دیللی (شیرین كام) = طاتلی اغزلی، مرامنه ایرمش (شیرین كار) = طاتلی ، خوش معامله ایدن ، مجلس آرا ، (شیرینی) = طاتلیلق . (شیرین چهره‌لی) = چركین اولمایوب نظره خوش كورینن .

شیشه [ف] صیرچه‌دن یاپلمش ظرف ، قاب : (علاج شیشه‌سی ، غاز شیشه‌سی ، حجامت شیشه‌سی) ، (پول شیشه) = پك اینجه صیرچه قاب (حصیر شیشه‌سی) = قفسجیلرك اعمال وحصیرجیلرك استعمال ایتدكلری اینجه ، یاصی ، دوز تحته چوبوق (نه‌شیشه) = طوقوز شیشه ، افلاكدن كنایه‌در .

{خیلی دمدر شیشهٔ خاطرده واردر انكسار}
(یحیی)

شیعه [ع] بر ذاتك مدار قوتی اولان متفقلری ، اتباع و انصاری . بعده امام (علی) كرم‌الله وجهه ایله خاندان جلیل‌الشانی سووب التزام ایدن فرقهٔ مسلمینه اسم خاص اولمشدر. جمعی (أشیاع وشیع) در.

شیعی [ع] شیعه‌فرقه‌سنه منسوب اولان .

شیفته [ف] شدت‌عشق ویا كدر ایله نه یاپدیغنی بیلمیه‌جك مرتبه‌ده پریشان وحیران اولان . وصف تركیبی‌طرزنده استعمالی‌غالبدر: (شیفته‌دل، شیفته‌حال) ، (شیفتكی) = عشق ویا كدر ایله حاصل اولان سرسملك ، پریشانلق .

شیق [فرانسزجه‌دن Chic] ظرافت ، یوصمه‌لق ؛ آلا فرانغه مقلدی .

شیلین [انكلیزجه] یكرمی دانه‌سی بر انكلیز آلتونی قیمتنده انكلتره‌نك كوموش سكه‌سی.

شِيَم | [ع] « شيمه » نك جمعی : (حضرت ولی النعم کریم الشیم) .

شِیمَه | [ع] خصلت، طینت، طبیعت، خوی. حسنیاتده قوللانیلیر: (شیمهٔ کریمهٔ عاجز نوازی) .

شِین | [ع] الفبای عثمانیده اون التنجی حرفك اسمی: (شین مضمومه ، باب الشین ، فصل الشین) .

شیوَن | [ف] محنت، مصیبت سببیله ایدیلن ناله، افغان، ماتم: (شیونگاه) = ماتم یری .

شیوَه | [ف] کوزللرك طبیعته و نظره خوش کلن وانسانك کوکلی کندینه میل ایتدیروب چکن نازی ، اداسی ، طوری : (شیوهٔ شوخانه) § قاعده ، طرز، اسلوب : (شیوهٔ لسان ، شیوهٔ افاده) ، (شیوه کار) = ادالی ، نازلی . (شیوه باز) و (شیوه گر) = اوضاع لطیفه ایله جذب قلب ایدن .

شیهه | [ف] آت کیشنه مه سی ؛ عربیده (صهیل) دینیر .

« شُ »

شُؤُون | [ع] امر ، حال معناسنه اولان (شأن)ك جمعی که احوال ، وقایع ، امور دیمکدر : (شئون یومیه ، کیفیت شئون) جمع الجمع اوله‌رق (شئونات) صورتنده قوللانیلیر : (شئونات طبیعت) مفردی بو صورتله قوللانیلماز. لکن همزه الفه قلب اولنه‌رق (شان) طرزنده وباشقه معناده استعمال اولنور .

شُباط | [سریانیدن] سنهٔ شمسیه‌نك اون ایکنجی آیی که اسان عوامده (کوچك آی ، کودوك آی) دیه معروفدر :

« شباطك آخرنده قوت اولنجه سویلدم تاریخ »
« بهاری کوردی درویش بلبل اوچدی دنیادن »
(۱۲۲۵ سروری)

شُبان | [ف] چوبان : (چوب شبان) .

شُبّان | [ع] کنجلر. « شاب »ك جمعی: (شبان اهل جنت، شبان بلده) .

شُبَه | [ع] « شبهه » نك جمعی ؛ اکثریا جمع دیکری اولان (شبهات) قوللانیلیر .

شُبْهَه | [ع] بر ماده‌نك صحت و حقیقتنی کسدیره‌مه‌مکدن

ذهنده حاصل اولان تردد، برخصوصك اصلی اویله‌می دکلی دیه ذهنجه کسدیره‌مه‌مك حالی. جمعی (شبهات) دیر :

« سن سلیماندن ایسه اشفق سك »
« شبهه یوق مظهر لطف حق سك »
(خاقانی)

شتر [ف] دوه. (اشتر) ك مخففی. (شتربان) = دوه کوزه‌تجی، دوه‌جی. (شتر دل) = دوه‌خویلی، کینجی. اصلی (اشتر دل). (شتر گاو) = (اشتر گاو) مخففی که (زرافه) دینیلن حیواندر. (شتر گربه) = اویغون، اویغونسز؛ ایبلی فنالی، گاه شویله گاه بویله، اطرادسز دیمکدر. (شتر مرغ) = (اشتر مرغ) مخففیدر که دوه‌قوشنه دینیلیر. (شتر بچه) = دوه یاوروسی.

شتوم [ع] سویکمك معناسنه (شتم) ك جمعی: (شتوم غلیظه)

شجاع [ع] شجاعتلی، یورکلی، کوزی‌پك: (شجاع‌الدین)

شجعان [ع] بهادرلر، ییکیتلر. « شجیع » ك جمعی : (شجعان ترك).

« زخم تیغ وتبره کرمه‌سه کوکسن مغفر »
« باشی اوزره‌یری شجعان آکا بی‌جاویرمز »
(قوجه‌راغب)

شخوص [ع] « شخص » ك جمعی. جمع دیکری اولان (اشخاص) زیاده قوللانیلیر.

شد [ف] کیتدی، کچدی دیمکدر. یالکز اصلا قوللانیلماز، دائما « آمد » لفظیله برابر قوللانیلیر : (آمد شد) و (آمدوشد) = کلدی کتدی، کلوب کیتمه.

شذوذ [ع] شاذ اوله، شاذلق: (شذوذاً) = شاذ اولق صورتیله، شاذ اوله‌رق.

شذور [ع] ازیدلمه‌مش آلتون پارچه‌سی معناسنه اولان (شذره) نك جمعی. مفردی قوللانیلماز.

شرب [ع] ایچمك، ایچلمك : (شرب ماء، علاجك شربی، شربه صالح).

شرفاء [ع] « شریف » ك جمعی، نسل حضرت پیغمبریدن اولان ذوات کرام.

شرفات [ع] « شرفه » نك جمعی، مناره‌نك اذان اوقونیلان یرلری. لسانمزده مفردی فتح شین ایله معروفدر. اورایه‌ده باقلی.

شركاء [ع] « شریك » ك جمعی، اورتاقلر.

شروح [ع] مؤلفاتك متون و دقایقنی ایضاح ایچون یازیلان آثار. (شرح) ك جمعی. اورایه‌ده مراجعت اولنه.

شُرُور { [ع] «شرّ» ك جمعی ، ضرر و زیانه ، کدر و مصیبته سبب اولان نسنه‌لر : (اهون شرور) .

شُرُوط { [ع] «شرط» ك جمعی ، او ماده‌یه مراجعت : (شروط مناقصه) .

شُرُوع { [ع] باشلامق : (ایفای وظیفه‌یه شروع) .

شُسْت { [ف] ییقامه . دائما «شوی» لفظیله برابر قوللانیلیر : (شست وشوی تن) .

شُسْتَه { [ف] ییقانمش : (جامهٔ شسته) ، (ناشسته) = ییقانمامش : (روی ناشسته) .

شُعاع { [ع] کونشك منتشر اولان ضیاسی ، کونشه باقیلنجه انسانك کوزینه تل تل ایپلك کبی کورینن پارلاق ایشیق : (شعاع شمس) لسانمزده مستعمل اولان جمعی (شُعاعات) در . (خَیْطُ الشُّعاع) = کونشك ایپلك تل کبی کورینن ایشیغی .

شُعُبات { [ع] «شعبه» نك جمعی . دیکر جمعی اولان (شُعَب) قوللانیلماز .

شُعْبَدَه { [ف] حقه‌بازلرك ال چابوقلغی ایله کوستردکلری هنر ، اویون . (شعبده باز) = او صورتله اویون ، هنر کوسترن که (حقه‌باز) دیه معروفدر .

شُعْبَه { [ع] بوداق ، بولوك ؛ بر اصلك فرعی ، قسمی : (شعبهٔ اداره ، پوسته شعبه‌سی) .

شُعَراء { [ع] «شاعر» ك جمعی . «شاعر» . مراجعت اولنه : (شعرای عجم ، شعرای روم) .

« زیرا شعرا زمره‌سنك طبع سلیمی »
« آیینهٔ الهام خداوند جهاندر »
(عونی)

شُعْلَه { [ع] آلو : (شعلهٔ نار) = آتشك آلوی . (شُعْلَه دار) = آلولی ، پارلایجی (شُعْلَه کیر) = آلولنمش .

« تاب رخك اولدقجه فزون شعلهٔ میدن »
« برلعه‌سی دنیایی یاقار برق بلاسین »
(نائلیٔ قدیم)

شُعُور { [ع] برشیئی ایی آکلایوب بیلمه ، برشیئك مزایاسنی اینجه ادراك ایتمه : (بی شعور) = ادراکسز ، ناقص العقل (مختل الشعور) = عقل وادراکنه خلل کلمش ، دلی . (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلماز .

شُغْل { [ع] یاپیله‌جق ایش ، کوریله‌جك خدمت . آز قوللانیلیر :

« شغلم بو بساط ایچنده چوقدر »
(فضولی)

شُفَعاء { [ع] شفاعتجیلر . «شفیع» ك جمعی .

شُفْعَه { [ع] اصطلاحات فقهیه‌دندر . برملك مشترایی

مشتری‌یه هر قاچه مال اولدیسه اول مقدار بدل ایله تملّك] || متجددالملك اولان شریك اوزره عوض مقابلنده قهراً ثابت اولان حقّ تملّك ، (حق شفعه) الیوم بعض شرائط ایله مرعی الاجرادر .

شُقّه { [ع] پارچه ؛ پاره . كاغد پارچه‌سی اعتباریله مكتوب معناسنده استعمال اولنور : (شقّهٔ ثناوری) .

« شقّهٔ زرّین علم روزكار »
(نفعی)

شُقوق { [ع] یاریقلر ، چاتلاقلر . « شَق » ك جمعی : (شقوق‌الدار) .

شُكات { [ع]شكایتجیلر . « شاكی » نك جمعی .

شُكر
شُكران { [ع] كوریلن نعمت واحسانك قدر وقیمتنی بیلوب ثنا و دعا ایله نشر ایتمك . (شكر) وجائب آتیه‌یه رعایتله مشروطدر . منعم ومحسنه قارشی خضوع وابتهال كوسترمك ، محبتله ثنا ودعا ایدوب كوریلن نعمتی اقرار و اشاعه ایله‌مك ، منعمك ویردیكی نعمتی خوشلانمدیغی صورتده صرف واستعمالدن چكنمكدر .
(شكرگذار) = شكر ودعا ایدیجی ؛ ایدن (شكرگذاری) = شكرایدیجیلك .

(شُكران) لفظی « ایتمك » ماده‌سیله قوللانیلماز . (شكرانیت) = تعبیری غلط وبی‌لزوم اولمغله استعمالی جائز دكلدر :

« شكركیم بی‌منّت وبی‌اضطراب روزكار »
(نفعی)

شُكوفه { [ف] چیچك : (شكوفه زار) = چیچك باغچه‌سی . كسر شین ایله فارسیده باشقه معنی افاده ایدر .

شُكوك { [ع] « شَك » ك جمعی . اومادده‌یه باقلی .

شُكوه { [ف] مهابت ، حشمت ، هیبت ، وقار معناسنه‌در : (كمال شكوه ودارات ایله) فارسیده حذف واو ایله‌ده قوللانیلیر .

شُمار { [ف] صایی ، عدد : (بی‌شمار) = صاییسز ، حسابسز § صایمه ، حساب ایتمه : (شمار اعداد) § « شمردن » مصدرندن امر حاضر اوله‌رق وصف تركیبی صورتنده و صایجی ، صایان معناسنده‌ده قوللانیلیر : (خطوه شمار) = آدیم صایجی ، (اختر شمار) و (انجم شمار) = كوكده‌كی كواكبی صایجی ، صایان معناسنه‌در :

« ورق شمار كل عشرت اول كل ای واعظ »
« زمان عیش وطر بدر كتابی نیلرسین »
(نائلئ قدیم)

شمارنده { [ف] صايجى، صايان : (شمارندهٔ ايام، شمارندهٔ امواج) :

شمرده { [ف] صايلمش : (نقود شمرده ، ايام شمرده) .

شموس { [ع] كونشلر . « شمس » ك جمعى .

شموع { [ع] مومل . « شمع » ك جمعى .

شمول { [ع] معنىٔ ايجنه آلمه ، احاطه ايتمه ، قاپلايوب اورتمه ، حكمى آلتنه آلمه : (بومعامله‌نك آنلره شمولى اوله‌بيليرمى ؟)

شوباره { [لهٔ لساندن] يووارلاق تپه‌لى ، ديلملى چوقه قالپاق ؛ ينيچرى زماننده سوارى عسكرك كيدكلرى سرپوش . اليوم سوارى و طوپجى ضباط ونفراتنك كيدكلرى قالپاغك باشقه درلوسى ديمكدر .

شوخ { [ف] آچيق مشرب ، لاابالى ، لطيفه‌گو ، حاضر جواب ، شطارتلى معناسنه‌در . (شوخى) = شوخلق :

شوى { [ف] ييقامه . « شست » ايله برابر قوللانيلير : (شست وشو) § ييقامق معناسنه اولان « شستن » مصدرندن صيغهٔ امر اولديغى حالده وصف تركيبى صورتنده ويقايجى ، ييقايان معناسنده قوللانيلير ، مثلا (دست شوى . جامه شوى) كبى .

شور { [ف] طوزلو . طوزلواق : (آب شور) § شماته ، چيغلق ، قارغه‌شه‌لق ، غوغا : (شور دريا) = دڭيزك چيغلديسى ، ايكلتيسى (شور افكن) = قارغه‌شه‌لق آچيجى ، قارمه قاريش ايديجى (شور انكيز) = شماته ، غوغا چيقاريجى (شورگاه) = قارغه‌شه‌لق محلى ، غوغا يرى . § نحس ، شوم ، اوغورسز : (روز شور) § پاس ، چرك ، كير : (شورابه) = كيرلى ، آجى صو ؛ كوز ياشى § وصف تركيبى اوله‌رق ييقايجى معناسنى افاده ايدر : (جامه‌شور) :

« قلم اولسون الى اول كاتب بد تحريرك »
« كه فساد رقمى سورمهٔ شور ايلر »
(فضولى)

شورش { [ف] قارغه‌شه‌لق ، قاريشقلق ، فتنه ، غوغا : (تسكين شورش) :

« اولمسيدى محشر سودا سرپر شورشم »
« ديردم اولماز برآودج طوپراقده بر محشر نهان »
(معلم ناجى)

شوره { [ف] منبت اولمايان ، اكيلن تخمى يتشديره‌مه‌ين چوراق ير : (زمين شوره ، شوره زار) .

شوراء { [ع] مشاوره ، استشاره محلى : (شوراى دولت) .

شوریده [ف] سودالی ، عقلی پریشان، قارمه‌قاریشیق: (مرد شوریده ، زبان شوریده) :

« روزدن فرق ایلمز لیلی، دل شوریده‌یی »
« اول پرینك نوبهار حسنی در مجنون ایدن »
(ذاتی)

شوسه [فرانسز Chaussée - جه‌دن] طریق ، ایکی طرفی خندقلی بالیق صیرتی کبی تسویه اولنمش و اوستنه قیرمه اوفاق طاش وقوم دوکیله‌رك دمیر سلندیر ایله باصدیرلمش یول .

شوم [ف] نحس ، اوغورسز : (بخت شوم، طالع شوم) .

شوی [ف] زوج، قوجه: (شوی بی‌عار ، زن وشوی) .

شهداء [ع] « شهید » ك جمعی . اورایه باقلی : (شهدای دشت کربلا) .

شهرت [ع] اون، بین‌الناس نام وشانی سویلنمه، اونلنمه: (شهرت کاذبه) ، (شهرتشعار ، شهرتگیر) = مشهور، شهرتلی .

شهود [ع] شهادت ایدیجی معناسنه اولان (شاهد) ك جمعی: (شهود عادله ، اقامهٔ شهود) .

« الهی جهان آفرین ذوالجلالم »
« شهود ربوبیتکده عوالم »
(معلم ناجی)

شهود [ع] وجود بولمه، موجود اولمه ، میدانه کلمه، کوزه کورنمه : (عالم شهود ، مهد شهود) § کورمه ، مشاهده ایتمه : (اصحاب شهود) .

شهور [ع] آی معناسنه « شهر » ك جمعی : (شهور عربیه . شهور شمسیه) .

شیوخ [ع] « شیخ » ك جمعی ، اختیارلر ، درویشلرك مقتدالری، قبیله سرکرده‌لری: (شیوخ قبائل) طریقته منسوب یعنی مرشد معناسنه اولان (شیخ) ك جمعنده (مشایخ) لفظی زیاده قوللانیلیر .

شیوع [ع] بر نسنه ناس آره‌سنده بیلنمه ، هرکسجه طویلمه : (وقوعندن شیوعی دها کوتو اولان) .

﴿ ص ﴾

ص [حرف] الفبای عثمانینك اون يدنجی حرفی. ابجد حسابنده (٩٠) عددينه و اوراق و مكاتيب تاريخلرنده شهر صفره اشارتدر .

صائب [ع] یاڭلمایان ، خطا. سزلق ایله متصف اولان: (رأی صائب ، فكر صائب ، افكار صائبه ، مطالعهٔ صائبه) § طوغری نشانكاهه اوران ، هدفه واران : (سهم صائب) یاڭلش اولەرق (صایب) طرزنده یازماملی .

صائل [ع] صالدیریجی، صالديران: (دفع صائل، فرقهٔ صائله) یاڭلش اولەرق (صایل) یازماملی .

صائم [ع] اوروجلو ، اوروج طوتان : (رجل صائم) « صایم » یاڭلشدر .

صابر [ع] صبر ایدیجی ، ایدن : (سید صابر، درویش صابر).

صابون [ع ذ] صو ايله قوللانلدقده اجسام واشيادن چرك وكيری رفع وازاله ایدن معروف نسنه : (مسك صابونی) ، (صابونی) = صابونجی ، صابون یاپان وصاتان. (صابونیه) = نشاسته حلواسنك بر نوع ديكری .

صاپارطه [ایتالیانجه‌دن] محرفدر. اصلی (ساپورده) ایمش . بر باتاریه طوپك بردن آتش ایدلمسی معناسنه‌در. (صاپارطه‌یی یمك) = تعزير ايشتمك ديمكدر .

صاحب [ع] مالك و متصرف اولان ، بر شیئك كنديسنه عائدیتی بیانده حقلی وصادق بولنان: (صاحب الدار، صاحب البيت، عرصه‌نك صاحبی) اسلوب فارسيده مضاف اولنجه اكثريا اضافتدن منقطع اولەرق قوللانیلیر : (صاحب خانه ، صاحب رساله) § صحبت ایدیجی ، ایدن . بو معناده استعمالی اندردر . مؤنثی (صاحبه) در: (صاحبة البيت، صاحبهٔ خانه) بونك جمعی (صاحبات) در:

« صاحبیچون نه بيوك دولتدر »
« زينت حافظهٔ ملتدر »
(معلم ناجی)

صاد [ع] الفبای عثمانیده اون يدنجی حرفك اسمی: (صاد مضمومه) ، (فصل الصاد، باب الصاد).

صادر [ع] صدور ایدیجی، ایدن؛ ميدانه چیقیجی، چیقان : (كلام صادر ؛ اوامر صادره) .

صادِق { [ع] قول وفعلى حقيقته موافق وصداقتله متصف اولان ، طوغرى ، كرچك : (رجل صادق ، كلام صادق ، افادات صادقه) ، (صادق القول) = طوغرى سوزلو.

صارِم { [ع] كسيجى ، كسكين . قيليجه وصف اوله‌رق قوللانيلير : (سيف صارم ، سيوف صارمه) .

صاعِد { [ع] يوكسكه چيقيجى ، صعود ايديجى ، ايدن : (دود صاعد ، ادخنهٔ صاعده) .

صاعِقه { [ع] ييلديرم : (نزول صاعقه) = ييلديرم دوشمه‌سى (سپر صاعقه) = ييلديرمى چكوب طوپراغه نقل ايتمك ايچون بيوك بنالره وضع اولنان آلت مخصوصه .

« سيف اسلامه دكل صاعقه تعبيرى سزا »
« اوبله بر صاعقه ايندير مدى تقدير هنوز »
(معلم ناجى)

صاف { [ع] صفوت ايله متصف ، بولانيق وقاريشق اولمايوب
صافى { طورو ، خالص ، پاك اولان : (قلب صاف ، ماء صاف ، مياه صافيه) ، « صاف » = « صافى » نك مخففيدر :

« اى خداوندمزك وصافى »
« سكّه حق ويرمش اوقلب صافى »
(معلم ناجى)

صالِح { [ع] صلاح ايله متصف ، خير وصلاح صاحبى اولان ، جناب اللّهدن قورقوب كناه ايشله‌مه‌ين : (رجل صالح) مؤنثى (صالحه) در § يارايشلى ، الويرشلى ، اويغون : (بوطاشلر يوتمغه صالحميدر) .

صالِحات { [ع] « صالحه » نك جمعى : (صالحات امّت) = اوامر الٰهيه‌يه مطابق افعال خيريه‌ده بولنان اسلام قادينلرى ديمكدر .

صالسه { [ايتاليانجه‌دن] درلو درلو ياپيلان صولى طعام تربيه‌سى .

صالون { [فرانسزجه‌دن Salon] ديوانخانه ، مسافراوطه‌سى § صنايع نفيسه‌يه عائد آثارك تشهيرينه مخصوص سرکى .

صامِت { [ع] « ساكت » ايله مترادفدر . او ماده‌يه باقلى : (برمدت ساكت وصامت اقامت ايتدكدن صكره) .

صانِع { [ع] پيدا ايديجى ، ميدانه كتيريجى ، ياپيجى : (شو سيغاره قوطيسنك صانعى نه درجه ظرافت عمليه ممكن ايسه —) § جناب الله ، تكرى : (صانع حقيقى ، صانع لم يزل) :

{ برهان حقدراى كوكل هرنسترن نسبتلى كل }
{ صانع اولان ممكن دكل مصنوعدن اوله جدا }
(فضولى)

صَبا { [ع] مطلع « ثريا » ايله « بنات نعش » بيننددن هبوب ايدن لطيف روزكارك اسمى : (اسب صبا رفتار) .

صَباح [ع] كون ابتداسى، قوشلق وقتى. (علىَ الصباح) = ايركندن. كونش چيقنجه. {صباحگاه} = بامداد، صباح وقتى ديمكدر.

صَباحَت [ع] دلبرلك، كوزللك. اكثريا چهره ايچون وصف اولەرق قوللانيلير: {صباحت وجه، صباحت سيما}.

صَبّاغ [ع] بويايان § درى آلتندەاولان مادۀ ملوّنه.

صَباوَت [ع] ياوزولق، چوجقلق: {حال صباوت}:

{ممكن اوليدى عودت ايدردم صباوته}
{تعريف لطفى نجه او حالك محالدر}
(معلم ناجى)

صَبر [ع] مصائب حدوث، وقوعنده تلاش، اضطراب، فرياد كوسترميوب ضبط نفس ايلەمك و سكوت، سكون ايله متحمل اولمق ديمكدركه مقابلى (جَزَع) در. اكر محاربەده واقع اولورسه (شجاعت) ومقابلى (جُبن) در. برحالت مكدره وقوعنده اولورسه (رَحبُ الصدر) دينيركه مقابلى (ضَجَرت) در. اكر امساك كلام صورتيله واقع اولورسه (كِتمان) ومقابلنه (مَذل) دينيركه قرآن كريمده بونلرك اوچنەده «صبر» اطلاق اولنمشدر.

اصطلاحمزده كرك مصائب وشدائدده، كرك حظوظات ولذائذده ضبط نفس ايتمك وبالخاصه مصائب وقوعنده تلاش واضطراب ارائه ايتميوب سكون وتحمل ايله قاتلانمقدر. (يمين الصّبر) = قاضينك يمين ايدن آدمى يمين ايتدكجه صاليويرميوب حبس ايتمسى و يمين ايچون جبر وزور كوسترمسى صورتيله واقع اولور. (يمين قصاص) كبى. برآدم خود بخود ودلخواهى ايله يمين ايتسه اوكا (يمين الصبر) اطلاق اولنماز.

صَبغ [ع] بويامق، بويامق: (صبغ قماش).

صَبوح [ع] صباحلين ايچيلن، كيجەدن قالان شراب. فى الاصل ايركندن صاغيلان ناقەوسوت ديمكدر.

صَبور [ع] مصائب وبلايا حدوثنده جزع وفزع كوسترميوب سكون وتحمل ايله قاتلانان آدم § كنهكار و عاصى قوللرى حقلرنده انتقامنى تعجيل ايتميوب كمال فضل وكرمندن عفو ايله معامله وتأخير ايدن جناب رب ذوالجلاله اطلاق اولنور: (ياصبور ياغفور).

صَبى [ع] كوچوك اركك چوجق، اوغلانجق: (صبىّ ذكى) كوچوك قيز چوجغنه (صَبِيّه) دينير: (صبيّۀ ذكيّه).

{ بر صبی رشـبد مكتـبده }
{ ایتدی ختم تلاوت فرقان }
(سروری)

صَبیح | [ع] صباحتلی، حسن وجمال صاحبی ، كوزل : (وجه صبیح ، طفل صبیح ، اصبیهٔ صبیحه).

صَحّ | [ع] تصدیق علامتی ، بعض اوراق وقیودات رسمیه‌نك صحتی تأمین ایچون بیوك مأمور طرفندن چكیلان بر نوع امضا ویا اشارتدر || بوده سیم اوانی ومعمولات سائره‌نك اوزرلرینه مغشوش اولمدیغنی تأمین ایچون ضربخانهٔ عامره طرفندن اوریلان تمغا دیمكدر :

{ باقی یه ایدوب اشارت دیدی صح الباقی }
{ باقی }

صَحائِف | [ع] «صَحیفَه» نك جمعی : { صحائف جرائد } او مادهیه باقلی ، همزه‌نك یرینـه {ی} یازمامالی .

صَحابَت | [ع] صاحب چیقمق، بر كیمسه یه حمایه صورتیله یاردیم ایتمـك : { بر فقیری صحابت ، اثر صحابت } .

صَحابی | [ع] حضرت پیغمبرك اصحاب واتباعندن اولان ذات . مؤنثی { صَحابیّه } در .

صَحاری | [ع] « صحرا » نك جمعی:
صَحارٰی | { صحاری نشین، صحارای واسعه} برنجیسی چوق قوللانیلیر .

صَحّاف | [ع] كتاب آلوب صاتان، كتابجی : {صحّاف مشهور} .

صَحْراء | [ع] اووه ، دوزقیر ، نأبیتی یوقدر : (صحرای قُدْس) = عالم لاهوت ، عالم غیب . (صَحْرا نشین) = بدوی (صَحْرائی) = اووه‌یه منسوب و متعلق. جمع مستعملی (صَحارٰی) و (صَحارِی) در. ایكنجیسی زیاده قوللانیلیر .

« جبریل وار خبر وبر سلطان انبیایه »
« دوشدی حنین آتندن صحرای كربلایه »
{ كاظم }

صَحْن | [ع] دوز میدان ، اورته یر ، برمكانك اورته‌سی : (صحن صفه ، صحن چمن) ، (صحن دُورَنْك) = لیل ونهار اعتباریله دنیایه اطلاق اولنور. (صحن سیم) = قرص قمردر § ذیل ، باقردن معمول اولوب بر برینه اوریله‌رق استعمال اولنان ساز آلتی (صَحْنان) = چفته‌زیل § بویوك كاسه . لسانمزده ایچنه طعام قونیلن معلوم قابه (صَحْن) اطـلاقی بو معنی اعتباریله‌در .

{ صحن صحراسنده بیك مجنون ولیلی جلوه‌كر }
{ فضولی }

{ اولی قدر عاقل وزیر ونامدار مفتیلره }
{ صحن صدر صفه‌سی اولمشدی دیوان امان }

صَحْنَه | [ع] فی الاصل طاشلق تپه‌لرده اولان دوزجه یره

اطلاق اولنور. الیوم لسانمزده تیاتروده اویونجیلرک اویون اوینادقلری محل مخصوص دیمکدر: (صحنهٔ تماشا).

صَحْو [ع] سکر واستغراق کبی حاللردن قورتیلوب کندینه کلمک، آییلمه.

صَحِیح [ع] صحت ایله متصف، طوغری وخطاسز اولان وعیب، نقصان، خللدن بری بولنان: [ذهن صحیح، عقل صحیح، وجود صحیح، افکار صحیحه، بیانات صحیحه].

صَحِیفَه [ع] کاغدک یوزی، کتاب یاپراغنک بر یوزی. جمعی (صَحائف و صُحُف) در: (صحیفهٔ ثالثه، صحیفهٔ مُذَهَّبَه).

صَخْرَه [ع] بیوک، سرت طاش، قایا: [صخرة الله] فتح خا ایله تلفظی جائزدر. [صَخْرِی] = قایا نوعندن، قایایه متعلق اولان. جمعی [صُخُور وصَخَرات] در.

صَدْ [ف] یوز عددی: [صد سال] = یوز ییل. [صد هزار] = یوز بیك. [صد بَرْك] = یوز یاپراق، قاتمرلی وقوقولی بر نوع کلك اسمی.

صَدا [ع] آواز، سس: [صدای مؤثر، صدای محرق] § سسلندکجه طاغ وقبه کبی شیلره منعکس اولان سس، یانقی.

صَدارَتْ [ع] فی الاصل هر شیئک اك باش طرفی، قسم اعلاسنک باشلانغجی دیمکدر. اصطلاحده دولت علیه‌نک رئیس الوکلاسی ومناصب رسمیه‌نک منتهاسی بولنان صدر اعظملره اطلاق اولنور: [مقام جلیل صدارت عظمی] § طریق علمیه‌ده شیخ الاسلاملق مقامندن اول احراز اولنان اناطولی وروم ایلی قاضیعسکرلکی پایه‌لرینه‌ده «صدارت» تعبیر اولنور که سالکین طریقک اك باشی، تعبیر اخری ایله مناصب علمیه‌نک منتهاسی اولمق اعتباریله‌در.

صَداقَتْ [ع] کرچکدن دوستلق، طوغریلق: [ارباب صداقت، صداقت جدیه].

صَدَدْ [ع] بر نسنه‌نک قارشوسی، قربی دیمکدر. اصطلاحمزده لاقیردی صره‌سی معناسنده قوللانیلیر: [کلام صدده، صدددن خارج، صدد بحث].

صَدْر [ع] اصطلاح طبده کوکس دیمکدر. وجود انسانك یوقاری واوك طرفنه دینیلیر. (ضیق صدر، علل صدریه) § اك ایلری، اك یوقاری، اوست باش: [صدر اسلام، صدر کلام، صدر مجلس] § وکلای دولتك اك ایلریسنده، اك بیوکی بولنمق اعتباریله وکیل مطلق اولان ذات فخامتسماته اطلاق اولنور.

[صدر عالی ، صدر اعظم ، صدر لاحق] ، « صدارت » ماده‌سنده بیان اولندیغی وجه ایله مناصب علمیه‌دن روم ایلی واناطولی قاضیعسکرلکی پایه‌سنی حائز بولنانلره‌ده اطلاق اولنور . مثلا [صدر روم ، صدر اناطولی ، صدرین محترمین] کبی . جمعی اولان [صُدُور] یالکز قاضیعسکرلر حقنده استعمال اولنور : [صدور عظام] . [صَدْر نشین] = اڭ باشده ، واڭ یوقاریده اوطوران ؛ موقع عالیده بولنان [صَدْری] = اصطلاح طبده کوکسه متعلق و منسوب اولان امراض و ادویه‌یه دینیلیر : [علّت صدریه] .

صَدَفْ { [ع] اینجی قابوغی ، اینجیدن اینجی چیقان بر نوع [اِسْتِرِیدْیَه] نك پارلاق قابوغی . اشبو قابوق زینت مقامنده اشکال و اشیاء مختلفه‌ده قوللانیلیر . جمعی « اَصْداف » در . [صَدَفَه] = اینجوقابی ‖ قولاغك اینجی . [صَدَفْچه] = صدفه مشابه کوچوك قابوق ؛ صدفك کوچکی .

{ کلمز صدف کونه بر اویله دُر یکتا }
{ روحیٔ بغدادی }

صَدَقَه { [ع] صدق واخلاص ایله لوجه‌الله تعالی فقرایه‌ویریلن پاره ، شی . مثوباته صدق رغبتی اظهار ایله‌دیکی ایچون اویولده‌کی عطیه‌یه [صَدَقَه] اطلاق اولنمشدر . جمعی [صَدَقات] در .

صَدْمَه { [ع] چارپمه : [صدمهٔ خفیفه] جمعی [صَدَمات] : [صَدَمات دهر) .

صَدِیدْ { [ع] اصطلاح طبده یاره‌دن آقان صاری صو دیمکدر . [صَدِید سَرَطانی] = یکرجه دینیلن یاره‌دن آقان فنا قوقولو صویه دینیلیر .

صَدِیقْ { [ع] کرچك دوست ، محبتده صادق اولان دوست : [صَدِیق قدیم ، صدیق شفیق] . § کرچك سوزلو آدم : [محمدم صدیق ، شریك صدیق] جمعی [اَصْدِقاء] در .

صَراحَتْ { [ع] وضوح کلام یعنی سوزك شك وشبهه وکتمدن عاری و صاف اولمسی ، سوز آچیقلغی : [صراحت افاده ، صراحت کافیه] .

صَرّافْ { [ع] آقچه بوزمقله مشغول اولان وآقچه‌یی فائضله آلوب فائضله ویرن اهل تجارت : (صراف بی انصاف) ، [صَرّافِیَّه] = آقچه بوزمق ایچون صرافك آلدیغی مقدار ربع ‖ صرافلغه متعلق : [معاملات صرّافیه] .

{ فرق ایلمین جوهری صرّاف دکلدر }
{ نوعی }

صَرْصَرْ [ع] پك صوغوق ، پك كورلتيلى يل : [ريح الصرصر ، باد صرصر] .

{ بحر آتش صرصر آهم خروشم كورمه سهل }
{ نائلى قديم }

صَرْع صَرْعَه [ع] اعضاء نفسيه نك افعالدن يعنى حركتندن قسماً منع ايدن بر علتك آديدر . علت عصبيهٔ منه بوره يه دوچار اولان آدم حالت مرضيهٔ نا كهانى تحدث ايدنجه ييقلوب يره دوشر وزائل اولنجه يه قدر كنديني بيلمز . بو مرض دوا ناپذيره لسان تركيده [توتارق] تعبير اولنديغنى بعض كتابلرده بيان اولنمشدر .

صَرْف [ع] فى الاصل بر نسنه يى برحالتدن حالت اخرايه دوندرمك ، غيره ابدال ايلمكدن عبارتدر لسانمزده بومعنى ايله برابر قوللانمق ، قوللانلق يعنى خرج ايتمك ، ايدلمك معنالرنده استعمال اولنور : [صرف نظر ايدلمسى ، اوجهتدن صرف نظره لزوم كورلدى ، صرف نقود ، صرف ذهن ، آقچه نك صرفى] § كلماتك تبدلاتندن بحث ايدن علم : [علم صرف قواعدى] .

صَرِيح [ع] صراحتلى ، آشكار ، آچيق اولان : [كلام صريح ، مقال صريح ، مؤاخذات صريحه] .

صَرِير [ع] تجيردى ، قلم تجيرديسى : (صرير خامه) ، (صرير الباب) = قاپو تجيرديسى .

{ صرير خامه صانعه اصطلاحاته بوغلمغله }
{ ايدر بيچاره دائم شيوهٔ كتابدن فرياد }
{ قوجه راغب }

صَرِيغ [ع] يره ييقلمش ، صرعه لى آدم .

صَعْب [ع] (سهل) يعنى قولاى مقابلى . دشوار ، كوچ ، چتين : (امر صعب ، امور صعبه ، صعب الحصول) .

صَعْقَه [ع] بايلمه ، بايغينلق : { صَعْقهٔ خفيفه } .

صَعْوَه [ع] قو يروق صاللايان قوش :

« هوالاندك يتر اى صعوهٔ دل ديده باز اولكيم »
{ ثابت }

صَغَائِر [ع] جزاى اخرويسى خفيف اولان كناهلر ، كوچوك كناه معناسنه اولان { صَغِيره } نك جمعيدر : { ارتكاب صَغائِر } .

صَغِير [ع] كوچوك : (صغير و كبير) = بويوك وكوچوك . جمعى « صِغار » در : { صغار وكبار } .

صَغِيرَه [ع] جزاى اخرويسى خفيف اولان كوچوك كناه .

صَفّ { [ع] صیره ایله اوزون اوزادی دیزلمش شیلر ، صیره : (صف عسکر ، صف جماعت) اکثریا تخفیف ایله قوللانیلیر . (صف نعال) = پاپوشلرك صیره ایله طوردیغی یر . (صَف‌شِکَن) = صف بوزیجی ، جنکاور . (صف آرا) = صیره‌یه ، عسکر صفلرینه زینت ویرن (صَف‌بَستَه) صف باغلامش ، صیره صیره دیزلمش اولان .

صَفاء { [ع] براقلق ، صافیلك ؛ کدرسزلك ، کوکل شنلکی : (صفای خاطر ، موسم صفا ، اهل صفا) [صفایاب] = محظوظ ، صفالانمش ، صفا بولمش .

صَفْح { [ع] یوز چویرمك ، یوز دوندرمك § کناه ، قصور باغشلامق : [عفو وصفح ، صفح جمیل] .

صَفْحَه { [ع] برشیئك یاصی یوزی یاصی طرفی : { صفحهٔ قرطاس ، صفحهٔ چرخ برین } .

صَفَحات { [ع] (صَفحه) نك جمعی ، برشیئك یاصی طرفلری : { صفحات قمر } .

صَفْدَر { [ف] صفییرتیجی ، جنکاور ، بهادر معناسنه‌وصف ترکیبیدر : { سرعسکر صفدر } ، (صَفدَرانَه) = بهادره لایق صورتده دیمکدر .

{ آفرین ای روز کارك شهسوار صفدری }
{ عرشه آص شمدن کیرو تیغ ثریا جوهری }
(نفعی)

صَفَر { [ع] شهور عربیه‌نك — رأس سنه محرم اولمق اعتباریله — ایکنجیسی که «صفرالخیر» نامیله معروفدر § « صاریلق » تعبیر اولنوب انسانك بکزینی کهربا کبی صاپ صاری ایدن مرض .

صَفْراء { [ع] صاری رنك . اصطلاح طبده قره‌جکره مربوط اولان اود کیسه‌سی درونده‌کی یشیله مائل صاری و آجی صویه اطلاق اولنور که اخلاط اربعه‌دن بریدر . بوکا یالکز (اود) دخی دینیلیر . { صَفراوی } = مزاجنده صفرا غالب اولان .

صَفْصاف { [ع] اسامیٔ اشجاردندر . (آقجه سکود) دینیلن آغاج . (صَفصافین) = اصطلاح طبده بو آغاجك قابوقلرندن چیقاریلان جوهر مؤثره اطلاق اولنور .

صَفْوَت { [ع] صافیلك ، تمیزلك ، پاکلك : (صَفوتِ قلب ، صفوت سما ، صفوت ماء) .

{ ایواه صولدی‌می رخ کلبرك صفوتك }
(خیال معقب — ناجی)

صَفی { [ع] تمیز ، پاك ، صاف : { قلب صفی ، صفی القلب } ، (صفی الله) = حضرت آدم .

صَفیح { [ع] سما ، کوك § یاصی اولان شی . کاغدك یوزی کبی .

صَفيحه { [ع] آقاپو قانادلری § دوز، یاصصی، اینجه طاش. بو مثللو معادن تحته‌لرینه‌ده اطلاق اولنور.

صَفير { [ع] ایصلیق. اکثریا اینجه و کوزل سس مقامنده قوللانیلیر (صَفير بلبل).

صَكّ { [ع] قاضی حجتی: (علم صك، اصول صك) (صَكّاك) = صك وحجت ترتیب ایدن محکمه کاتبی.

صَلاء { [ع] اعلام ایتمك، بیلدیرمك، دعا معناسنی افاده ایدر: (جمعه صلاسی، صلا وقتی) § لسانمزده میدان اوقومق معناسنده‌ده و کرك بو صورتده و کرك «الصّلا» طرزنده قوللانیلیر.

{صلادر نکته‌سنجان زمانه هیچ لاف ایتم}
{بن اوکرتدم جهانه طرز شوخ وشعر همواری}
{نفعی}

صَلابَت { [ع] پکلك، قاتیلق: (صلابت احجار) § معنوی متانت که قوت قلبدن ایلری کلیر: (صلابت دینیه).

صَلات { [ع] عبادت مخصوصه، نماز: (ادای صلات، صلات جمعه) § پیغمبره دعا. طرف السّهیدن رسول حقنده صادر اولدیغی تقدیرده حسن الثنا علی الرسول معناسی اراده اولنمش اولور: (صلات وسلام)، جمعی (صَلَوات): (صلوات مفروضه)، (صلوات شریفه).

{صلواتیله اولور غلغله‌لر}
{بام افلاکده شب تا بسحر}
{خاقانی}

صَلاشُور { [انکلیزجه‌دن] بر نوع غایتله سکرك استارلق، یاچاوره‌لق بز: (بر طوپ صلاشپور) اصلی «صالاشبور» درکه هندستانده کائن برقصبه‌نك اسمیدر. مذکور بز ابتدا اوراده اعمال اولنمغله مملکتك اسمیله شهرتیاب اولمشدر.

صَلاطَه { [ایتالیانجه‌دن] بر نوع سبزه. طوز، بوبر، لیمون سرکه، یاغ ایله یاپیلوب یتیلیر. انواعی اولور.

صَلاح { [ع] ضدّ الفساد، استقامت حال، فساددن عاری اولمه، اییلك: (صلاح حال، حال صلاح، صلاح نفس).

صَلاحِيَّت { [ع] لسانمزده وظیفه داخلنده حقلی حرکتده، حقلی معامله‌ده بولنمه معناسنده قوللانیلیر: (بوایشه نه حق وصلاحیت ایله مداخله ایدییور).

صَلاخوان { [ف] صلا اوقویان، مؤذن § میدان اوقویجی، اوقویان. اکثریا ایکنجی معناده استعمال اولنور.

صَلْب { [ع] آصمق، آصلمق: (بر قاتلی صلب، حضرت عیسانك صلبی)، (صلباً اعدام) = آصه‌رق اولدیرمك.

صَلَوٰاتْ [ع] « صَلاة » كـ جمعى. اورايه مراجعت اولنه.

صَلْوَلَه [ع] حضرت پيغمبر حقنده صلوات شريفه كتيرمه معناسنه‌در. امام (سيوطى) نك (مزهر) نام كتابنده كى فصل مخصوصده ذكر وايضاحنه نظراً بو قبيلدن اولان (بسمله، حمدله) كبى الفاظه منحوت اطلاق اولنور. (نَحْت) اصطلاح ادبيده ايكى كلمه‌يى بعد الاختصار تركيب ايلمكدن عبارتدر.

صَلِيبْ [ع] خاچ: (اهل صليب، تعليق صليب)، (القاء الصَّلِيبْ فى المْاء) = خاچى صويه آتمه. (صَلِيبِى) = عيسوى، خرستيان ديمكدر. جمعى (صَلِيبِيُّونْ)، (صَلِيبِيَّه) = فن نباتات اصطلاحنده چيچكلرى خاچه مشابه صورتده برقاچ ياپراقدن عبارت اولان برطاقم نباتاتك هيئت مجموعه‌سنه ويريلن براسم فاصله‌در.

صَمْتْ [ع] سكوت، صوصمه: (صمت و سكوت) تعبير قديمنده برى حشو اولمغله ترك اولنمليدر.

صَمَدْ [ع] عالى، دائم، اولو معناسنه‌در. اسماء الٓهيه‌دندر: (الله الصمد)، (صَمَدانِى) = صمده منسوب، اللٓهى: (عون صمدانى، نعمت صمدانيه).

{ ايتمه درد اهلنى اى فرد صمد }
{ هيبت « ثم رددنا » ايله رد }
{خاقانى}

صَمْصَامْ، صَمْصَامَه [ع] يوزى دونمز كسكين قليج.

{ جهانه شعشعه‌بار اولدى برق صمصامى }
{نفعى}

صَمْغْ [ع] لسان عوامده تحريف ايله « ضمق » دينيلن آغاج صيزنتيسيدركه صوكره قورويولاشوب اوزلنير: (صمغ عربى) تلفظ عاميانه وجه ايله تحريرى مختدر.

صَمَمْ، صَمّ [ع] صاغرلق، صاغر اولمه:

{ بويله‌مى ايلردم ادا مدحكى }
{ اولمسه محكم صمم روزكار }
{نفعى}

صَمُوتْ [ع] زياده سكوت ايدن، چهره‌سنى اكشيده‌رك صوصوب طوران: (جاهل صموت).

صَمِيمْ [ع] فى الاصل برعضوك قوامى يعنى اول عضوى حامل اولان كميكه دينير. بوندن باشقه هر شيئك پاك وخالصى معناسنى افاده ايدركه لسانمزده بو معناده مستعملدر: (محبت صميميه، عن صميم القلب)، (صميمى) = صميمه منسوب، خالص اوله‌رق: (ميل صميمى، فكر صميمى).

صَنادِيد { [ع] بهادر، شجيع، اولو آدم معناسنه اولان «صِنْدِيد» ك جمعی: (صناديد قريش، صناديد عجم).

صَنادِيق { [ع] «صندوق» ك جمعی، صندوقلر ديمكدر.

صَنائِع { [ع] «صَنيعَه» نك جمعيدر، فقط اسانمزده «صنعت» ك جمعی‌عد اولنور. صنعتلر، ايشلر ديمكدر: (صنايع نفيسه، صنايع ادبيه).

{ بوساده نظمی اهل صنايع بكنمسه }
{ نوعی نه‌غم بزم سوزمز عاشقانه‌در }
{ نائلی قديم }

صَنْدَل { [ع] معروف قوقولو آغاجدركه برقاچ نوعی واردر. اك معتبری بياض نوعيدر. (يوم صندل) = بين‌العرب معروف بركوندركه آنده قتال شديد وقوع بولمشدر. (صندل‌تسبيح) = مذكور آغاجدن معمول اولوب اكثريا حجازدن كتيريلن تسبيح.

{ يم تيغ زبان كلكمدن }
{ فلكك رنك صندلی كورينور }
{سهام قضا‌ـ نفعی}

صَنْدَلی { [ع] «صَنْدَل» ه منسوب؛ صنداليه، اسكمله ديمكدر. بالاده مذكور صندل آغاجی بهالی و غايتله سرت و مقبول اولديغندن اعاظم ايچون اشبو آغاجدن ياپيلان كرسی، اسكمله، تخت كبی شيلره (صندلی) اطلاق اولنمشدر: (صندلیٔ حكومت، صندلی نشين امارت).

صَنْدُوق { [ع] ايچنه اشيا قونيلان معلوم قاپاقلی قاب: (صندوق امينی، مال صندوقی، صندوقجيلر)، (صندوقچه) = كوچوك صندوق.

صَنْدُوقَه { [ع] تربه‌لرده مزارلرك اوزرينه تخته‌دن صندوق كبی ياپيلان‌واوستنه يشيل‌چوقه‌اورتيلن شی: (صندوقهٔ مصنعه)، (صندوقهٔ مذهّبه).

صَنْعَت { [ع] ايش، خصوصيله انسانك مدار معيشتی اولوب دائما ايشلديكی ايش § برايشده دوام و اقدام ايله پيدا ايديلن ملكه: (صنعت كتابت) § كلامده اعتبار مقبول: (مراعات نظير صنعتی).

صَنَم { [ع] «بت» پوت: (صنمخانه) = بتپرستلرك عبادتكاهی § كنايه صورتيله نظمده محبوبه، دلبر معناسنده‌ده قوللانيلير.

صَنَوْبَر { [ع] فستق حاصل ايدن چام آغاجی، چام قوزا‌ـ لاغنه‌ده اطلاق اولنور: (شكل صنوبری، صنوبری‌الشكل).

صُنْع { [ع] ايشله‌يش، ايشله‌نيلن ايش. بولفظده كملك، كوتولك معناسی مندمجدر.

صَنیعَه [ع] یاپیلمش شی، دوزمه ایش، حیله صورتیله یاپیلان کوتو ایش: (صنیعهٔ کاذبه، صنیعهٔ شنیعه).

صَواب [ع] یاپیلمش اولمایان، طوغری: (جواب صواب)

(صَوابدیده) = تصویب ایدلمش، صواب کورلمش. (صُوابنما) = صوابی کوستریجی.

صَوارِم [ع] کسکین قیلیچلر، «صارِم» ک جمعی.

صَواعِق [ع] یلدیرملر، (صاعقه) نك جمعی.

صَوامِع [ع] مناسترلر، (صَومَعَه) نك جمعی.

صَوب [ع] طرف، جهت، یان: (صوب سامی، صوب والا).

صَوت [ع] سس: (صوت اعلی، صوت شدید).

صَولَت [ع] صالدرمه، اوستنه یورییوب صالدرمق: (صولت شیرانه).

{قهرمان صولت ویوسف صورت}
{بوالعجب صنع خداوند علیم}
{نفعی}

صَولَجان [ع] (چوکان) ك معربی. اوائلده جرید بازلرك قوللاندقلری اوجی اکری آغاج.

{صولجان ید قدرتله همین}
{کلدی میدانه بوکز روی زمین}
{خاقانی}

صَوم [ع] اوروج: (صوم داود، صوم وصلاة).

صَومَعَه [ع] درویشان ایله رهابین نصارایه مخصوص عزلتکاه، عبادتخانه. اکثریا تپه‌لرده‌وتنها محللرده کائن باپاس عزلتکاهی، جزه‌سی مقامنده قوللانیلیر که بونلره «مناستر» تعبیر اولنور: (صومعهٔ خالیه، صومعهٔ راهب).

{روح یوق صومعه‌نك پیر عبا پوشنده}
{حال وار میکده‌نك رند قدح نوشنده}
{نائلی قدیم}

صَون [ع] حفظ ایتمك، قورومق. (صیانت) ایله مترادفدر: (صون باری، صون صمدانی).

صَهبا [ع] شراب، سُجی. آل رنك معناسنه‌اولوب فی‌الاصل عربیده مؤنث اعتبار اولنان «خمر» ك صفتیدر. مؤخراً شرابه اسم اولمشدر: (می صهبا) = تعبیرنده‌کی (صهبا) صفت اعتبار اولنمیلیدر.

{حاصل ایتدك آرزوسن کوکلمك لطف ایلدك}
{اولدی حتی جام سرشارمده صهبا موج موج}
{معلم ناجی}

صَهریج — **صَهریچ** [ع] تحریفله (صارنج) دینیلن یر آلتنده‌طاتلی صو بریکدرمکه مخصوص اولان خزینه.

صَهل [ع] اصطلاحات طبیه دندر، سس قیصیقلغی، سس بوغوقلغی

صَهِيل [ع] آت كيشنه‌مه‌سی: (صهيل الفرس . طنين صهيل) .
{ آواز صهيل نفخهٔ صور }
{غالب}

صَيَّاد [ع] آوجی ، حيوانات صيديله مشغول اولان آدم:
{سنی شهبازم ال اوزره طوتان صياددن قاچه}
{يحيی}

صَيَّاغ **صَوَّاغ** [ع] قويومجی ، آلتون وكوموش ايشلريله كچينن صنعتكار . لسانمزده ايكنجيسی اوللري زياده قوللانيلمشدر. مثلا (صوّاغ چارشوسی، صوّاغلر ، صوّاغی) كبی تعبيرات حالا زبانزددر .

صَيْحَه [ع] صوك درجه ديك سس ايله هايقرمه ، هايقريش: (صيحهٔ شديده ، صيحهٔ واحده) .

صَيْد [ع] آو : (صيد وشكار) § آولامق، آولانمق: (صيد ماهی، بيلديرجين صيدی) . (صَيْدگاه) = آو يری ، آوی چوق اولان محل.
{ هر كلن صيدين آلوب كيتدی همان بن قالدم }
{نورس قديم}
« سنی صيد ايلمه ممكن می ديدم دلداره »
« ديدی پيسك نازله سينم وزره صور صورمه بكا »
{واصف}

صَيْدَلانی [ع] اسپنچيار، اجزاجی: (آلات صيدلانيه).

صَيْدَله [ع] اسپنچيارلق، اجزاجيلق : (فن صيدله) .

صَيْرَف **صَيْرَفی** [ع] امور ومصالحده متصرف ، متبصر ، هر شيئك قولانی وقولينی بيلن قورناز آدم § آقچه بوزمق، آقچه آلوب صاتمق ايله كچينن كه اليوم لسانمزده (صرّاف) ديه معروفدر
{ محسود طبع صيرفيان كمال اولور }
{ حكمت اورتبه كوهر نظمك كزيده‌در }
{هرسكلی حكمت}

صَيْف [ع] ياز ، هوانك نهايت درجه‌ده صيجاق اولديغی زمان كه « شمس » ك « اسد » برجنده بولنديغی مدتدر: (موسم صيف) ، (صَيْفی) = ياز موسمنه متعلق ومنسوب اولان . (صَيْفيه) = يازين اوطوريله‌جق قيرده ، يا ساحلده كائن كوشك، خانه ديمكدر .

صَيْقَل [ع] پرداخت ايدن ، جلا ويرن، آدم وآلت.
{ صيقل اور او مرآته كه پرتونك المدر }
{روحی بغدادی}

﴿ صِ ﴾

صِباغ صِبغ صِبغَه [ع] بويا : (صبغهٔ حسنه) § خلقت ، فطرت : (صبغة الله) = فطرة الله، فطرت اسلام .

صِبیان [ع] کوچوك چوجقلر . « صبی » نك جمعيدر : (صبیان مکتبی) .

{ صبيانه انجذاب دلم برکمالدر }
{معلم ناجی}

صِحّت [ع] صحیحلك ، نقصانسزلق || صاغلق، صاغلاملق: (صحت املا، صحت بدن، حفظ الصحه، صحت عامه) .

{ اولیه دولت جهانده برنفس صحت کبی }
{ محبی }

صِدق [ع] « کذب » مقابلی ، بر کلام ویا خبر کرچك اولمق؛ کرچکلك، طوغریلق : (صدق اعتقاد ، صدق افاده ، صدق بیان ، صدق نیت ، صدق تام) .

صِدّیق [ع] کثیر الصدق، صدق تام صاحبی آدم: حضرت (ابو بکر الصدّیق) رضی الله عنه ، جناب (عائشهٔ صدّیقه) رضی الله عنها .

{ باخصوص اول ره تحقیقه رفیق }
{ ظلّ حق حضرت صدّیق عتیق }
{خاقانی}

صِراط [ع] يول : (صراط مستقیم) § جهنمك اوزرینه قوریلان کوپری : (جسر صراط) .

صِرف [ع] خالص ، صافی اولان، بشقه شیئی حاوی اولمایان: (کذب صرف، ریای صرف، حقیقت صرفه) .

صِرم [ع] فی الاصل صادك فتحی وضمی ایله‌در. لسانمزده دری معناسنه کسر صاد ایله معروفدر. متکلمك سوزینی ، آغاجك میوه‌سنی کسمك § کون تعبیر اولنان ایشلنمش دری معناسنه‌در که فارسی (چَرم) لفظنك معربیدر.

صِغار [ع] کوچوکلر، (صغیر) ك جمعی : (کبار وصغار) .

صِغَر [ع] کوچوکلك: (صِغَرِ سِن) = یاش کوچوکلکی. (صِغَرِ جرم) = صوچ کوچوکلکی .

صِفَت [ع] حال، کیفیت ، صورت ، موجودیت : (صفت حسنه) ، (صفت برکزیده) § بر شیئی توصیف وتعیین ایدن کلمه

وترکیب : (صفتِ کاشفه) § صفتلی، بو صورتده یعنی ادات تشبیه مقامنده قوللانیلدیغی حالده وصف ترکیبی شکلنی آلیر: (ملك‌صفت) = ملك یوزلی، ملك کبی (فاروق صفت) = فاروق صفتلی، یعنی فاروق کبی دیمکدر .

{ کوزیتك آغی بیاض ایدی قتی }
{ قابل وصف دکلدر صفتی }
{خاقانی}

صِفر [ع] بوش : (صِفرُ الیَدَ) = الی بوش § علم حسابده رقم نقطه‌سی : (صولده صفر) = حکمسز ، هیچ معناسنی افاده ایدر .

صِلَه [ع] مملکتنه کیتمه ، ابوین ویا اقربا نزدینه اولاشمه : (صلهٔ رحم) § بخشش ، جائزه : (صلهٔ قصیده ، صلهٔ کثیره) جمعی (صِلات) .

صِماخ [ع] قولاق دلیکی، قولاق: (صماخ جان) .

صِناعَت [ع] صنعتکارلق حالی، صنعتکارلق ، صنعت : (صناعت انشا) جمعی (صِناعات) در .

(صِناعی) = صناعته منسوب، طبیعی اولمایوب صنعتله حاصل اولان شی : (عندلیب صناعی ، ازهار صناعیه) بونك جمعی (صِناعِیات) در .

صِنف [ع] بولوك، طاقم: (صنف اول ، ردیف صنفی)

صِهر [ع] « قرابت » کبی یاقینلق معناسنه‌در . قاین آتا ، قاین آنا ، قاین برادر، بالدیز، داماد، انشته کبی قیز ویروب آلمقله اقربادن عد اولنان ذواته اطلاق اولنور .

(صِهرِیَت) = بو صورتله حاصل اولان قرابت .

صِیاغَت [ع] قیومجیلق: (صنعت صیاغت) .

صِیام [ع] اوروجلو اولمه ، اوروجلولق : (حال صیام، شهر صیام) .

صِیانَت [ع]حفظ ایتمك، ایدلمك؛ قوریمق ، قورنمق : (صیانت اطفال، صیانت حقوق ایتام، اعمالك تهلکه‌دن صیانتی) .

صیت [ع] شهرت ، اون § چاتیردی پاطیردی کبی سس:

{صیت عدل وصوت قهری یاییلوب هرجانبه}
{ آستان پاکنه یوز سوردی خیلی قهرمان}

صیغه [ع]علم صرفده فعلك آلدیغی اشکال مختلفه‌دن هربری: (صیغهٔ امر) جمعی (صِیَغ) در .

صین [ع] چین مملکتی. (چین) لفظنك معربیدر : (صینی) = چینه منسوب ، متعلق دیمکدرکه اسکی فغفوری اشیایه اطلاق اولنور. خصوصیله اوستنده طعام‌ینیلن « سینی » بونك محرفیدر : (اوانئ صینیه) .

﴿ صُ ﴾

صُبْح [ع] صباح : (صبح ومسا ، صبح كاذب، صبح صادق، عمود صبح) . (صُبحگاه ، صُبحدم) = صباح وقتی .

{ انتظارم سنكادر صبحه دك ای مهر منیر }
{ برك خاطرده اولان شبنم امید كبی }
{ نائلیٔ قدیم }

{ اسدی نسیم نوبهار آچلدی كللر صبحدم }
{ نفعی }

صُحْبَت [ع] كوریشوب قونشمق: (صحبت یاران ، آداب صحبت ، لذت صحبت) .

صُحُف [ع] (صحیفه) نك جمعیدر. بعض پیغمبران عظامه قبل التهیدن وحی صورتیله نزول ایدن وسائل جلیله یه اطلاق اولنور: (صحف ابراهیم) صحیفه لر معناسنده (صحائف)ك استعمالی غالبدر .

صُداع [ع] باش آغریسی : (دعوت صداع ، دفع صداع ، موجب صداع) .

{ شمیم نافهٔ زلف نكاردر مطلب }
{ صداعه باعث اولان مشك نابی نیلرسین }
{ نجار زاده }

صُدُور [ع] « صدر » ك جمعی : (صدور عظام ، روم ایلی صدوری ، اناطولی صدوری) § ظاهر اولمق ، چیقمق : (لساندن صدور ایدن كلمات ، صدور اراده) .

{ هر نظم دلفریب كه بندن صدور ایدن }
{ لفظی جمال شاهد معنایه آن و یرر }
{ نفعی }

صُراحی [ع] شكل معروفده بلوردن معمول صو قابی.

صُرّه [ع] آقچه كیسه سی ، پاره چیقینی : (صره امینی، صره اماتی، صره آلای والاسی) .

صُعُوبَت [ع] كوجلك، چتینلك: (صعوبت تحصیل ، صعوبت تسویهٔ طریق) .

صُعُود [ع] یوكسكه چیقمق : (صعود دخان ، بخارك صعودی) .

{ اوج تحقیقه صعود ایتمك ایچون }
{ رفعت اربابی تقلیده اوزن }
{ معلم ناجی }

صُغْری [ع] « اصغر » ك مؤنثی § قیاس منطقینك كوچوك مقدمه سی .

{ اقتران ایله سه صغراسنه كبرای عدم }
« عاكف »

صُفْرَت [ع] صاریلق : (صُفرت چهره ، كسب صُفرت).

صُفُوف [ع] « صَف » ك جمعی، دیزیلر، صیره لر: (ترتیب صفوف) ، (صفوف مرتبه) .

صُفّه [ع] خانه‌لرده اوطه‌لردن بشقه اوطوره‌جق سدلی کبیش محل که تحریفله بین العوام (صوفه) دینیلیر. (صُفّهٔ مزیّنه ، صفهٔ واسعه).

{اول قدر عاقل وزیر و نامدار مفتیلره}
{صحن صدر صفه‌سی اولمشدی دیوان امان}

صُکوك [ع] «صَکّ» ك جمعی. اوماده‌یه باقلی.

صُلْب [ع] انسانك آرقه‌سنده‌کی بل کمیکی ، اوکورغه : (صلب پدر ، صلبی قیزی).

صُلْب [ع] پك . سرت ، قاتی : (جسم صلب ، اجسام صُلْبه).

صُلْح [ع] باریشمه ، اویوشمه ؛ باریشیقلق . اویغونلق : (صلح وصلاح ، صلح خیردر ، الصلح سید الاحکام).

صُلَحاء [ع] صلاح صاحبی معناسنه اولان (صالح) ك جمعی ، صالح اولانلر ، کناهکار اولمایانلر : (صلحای امت ، صلحای مملکت).

{مطلقا غصه‌دن اطلاق بیور}
{صلحا سلکنه الحاق بیور}
{خاقانی}

صُموت [ع] (سکوت) کبی صوص اولمق ، صوصمق معناسنه‌در . بعض لغت کتابلرنده فتح صاد ایله بومعنایه یا گلش کوسترلمشدر. چونکه اول صورتله بومعنایه دکل فاعل معناسنه‌در. لسانمزده چهره‌سنی اکشیته‌رك صوصوب طوران حقنده قوللانیلان (یوزینی صومورتوب طورییور) تعبیرینك و (صومورتمق) لفظنك بو کلمه‌دن محرف اولمسی محتملدر.

صُنْع [ع] یاپش ، عمل ، اثر قدرت : (صنع خدا ، کمال صنع) . (صُنْعی) = یاپمه : صنعی چیچك .

{صنع جلاله ایله نظر اول جمالی کور}
{نائلی قدیم}

{ای تماشا کر صنع باری}
{ناظر کارکه هشیاری}
{نابی}

صُنوف [ع] «صنف» ك جمعی: (صنوف مأمورین ، صنوف اهالی).

صُور [ع] دودك کبی چالینان بوینوز ، نفیر : (صور اسرافیل ، نفخ صُور).

صُوَر [ع] (صورت) ك جمعی : (صُوَر مختلفه ، صور حسنه).

صورَت [ع] شکل ظاهری ، قیلیق : (صورت جمیله) § حال ظاهری : (درویش اولدرکه صورتده وضیع کورینورسه‌ده سیرتده رفیعدر) § رسم : (صورت مرتسمه) § طرز ، کیفیت : (وظیفهٔ مأموره‌سنی حسن صورتله ایفا ایتدی) § برشیئك طبقی ، عینی : (صورت لایحه).

«سن طراوت باغنك برغنجهٔ خندانیسین»
«ژاله دوشمش برك كل برآغلامش صورتلیدر»
{باقی}

صُورِیّ {[ع] صورته متعلق، كورنیشه عائد: (علو صوری، مدائح صوریه).

صُوف {[ع] یوك، اصطلاحمزده یوكدن طوقومه دیمكدر: (انقره صوفی، صوف خرقه).

صُوفِیّ {[ع] اهل تصوفدن اولان ویا آنلردن كبی كورینن آدم: (صوفیٔ صاف دل) جمعی (صُوفِیُّون).

صُوفِیَّه {[ع] اهل تصوف، تصوف طائفه‌سی: (مناجات صوفیه، تضرعات صوفیه).

﴿ ض ﴾

ضَابِطْ {[ع](ظ) ضبط ایدیجی، ضبطه مأمور آدم. اقلام رسمیه‌ده كتبه‌یه وسلك عسكریده نفراته باش اولانلره وامور اداره وسائره‌ده ضبط وربطه وتهدیدینی ایقاعه مقتدر اولان آدملره اطلاق اولنور. عسكریلر حقنده استعمالی غالبدر: (بولوك ضابطی، طابور ضابطلری، ضابطان عسكری، ضابط آدم) جمعی (ضُبَّاطْ) در. (ضباط عسكریه) اسلوب فارسیده (ضابطان) طرزنده‌ده جمعلنیر. او تقدیرده (ضابطان عسكری) دیمك ایجاب ایدر. (ضابطان عسكریه) دینیله‌مز. یاكلشدر.

ضَابِطَه {[ع] آسایش وراحت بلده‌یی محافظه ایله مكلف هیئت اداره: (انتظام ضابطه، ضابطه‌جه فوق العاده دقت اولنیور) § بعضاً قاعده معناسنده قوللانیلیر.

ضَاحِكْ {[ع] كولیجی، كولن: [طفل ضاحك، صَبِیَّهٔ ضاحكه].

ضَادْ {[ع] الفبای عثمانیده اون یدنجی حرفك اسمی. زیج وحسابده (۸۰۰) عددینه مقابلدر: [فصل الضاد، ضاد مضمومه].

ضَارِبْ {[ع] ضرب ایدیجی، ایدن: [خواجهٔ ضارب].

ضَالّ {[ع] ضلالتده قالان، طریق حقی غائب ایدن، هدایتسز وكنهكار آدم: [شخص ضالّ، فرق ضالّه، هم ضالّ هم مضلّ].

ضامِن [ع] (ظ) كفيل اولان آدم . (ذوضمان) معناسنه‌دركه ضمان صاحبی، تضمين ايديجی ديمكدر : (حقوق خزينه‌نك ضياعنه سبب اولانلر قانوناً ضامن اولورلر) .

ضايِع [ع] (ظ) الدن چيقان، تلف اولان كه ترجمه‌سی «يتيك» در : (نقد ضايع ، اشيای ضايعه) جمعی (ضايعات) .

ضَبْط [ع] (ظ) حسن تدبير وحزم وبصيرت ايله حفظ ايتمك : (ضبط افاده ، سرد باشلی آتك ضبطی قولای دكلدر) § حسن تدبير و حزم و بصيرت ويا قوت ايله دائرهٔ تصرفه ادخال ايله‌مك : {ضبط بلاد، ضبط اراضی، ترانسوالك ضبطی}.

«اونه سوزش كه اوقوركن انسان»
«بوله ماز ضبط بكايه امكان»
«معلم ناجی»

ضَبْطِيَّه [ع] (ظ) ضابطه هيئاتنك مرجع عموميسی اولان دائرهٔ رسميه : (امور ضبطيه، مأمورين ضبطيه ، ضبطيه مأموری) .

ضَحْوَه [ع] ارتفاع نهار معناسنه‌در. حلول وظرفيت علاقه‌سيله ايلك قوشلق وقتنه اطلاق اولنمشدركه كونشك هنوز افقدن يوكسلوب يايلمغه باشلاديغی زماندر. صلاة اشراق هنكامی ديمكدر. اوزماندن صوكره‌سنه (ضُحی) تعبير اولنوركه قابا قوشلق وقتی ديمكدر: ضحوهٔ كبری) .

ضَخامَت [ع] قالينلق ، قابالق ، ايريلك : (ضخامت عظام) = كميكلرك ايريلكی، قالينلغی. (ضَخْم) = ايری ، قالين : (ضخم العظام) = ايری كميكلی .

ضَر [ع] «ضَرَر» ايله مترادفدر. زيان معناسنه‌در .

«ضرّ ونفع كفر ودين آخر اولورعائد سكا»
«صانع عالم غنيدر كفر ودينندن سنك»
«معلم ناجی»

ضَراعَت [ع] تواضع ، تذلل ، مسكنت كوسترمه : (تقديم ضراعتنامه ، عرض جبين ضراعت) .

ضَرْب [ع] اورمق ، اورلق : (ضرب سيف ، ضرب سكه ، بر رقمك ضربی) ، (ضربخانه) = آقچه ، سكه اورمغه مخصوص محل رسمی § دوكمك ، دوكلمك : (زيد عمروی ضرب ايتدی، فلانك ضربی) § قوت، قدرت: (ضرب اليد ، ضرب دست ، ضرب نطق) ، (ضرب طبل) = طاوول چاله . (ضرب مثل) = آتالردن قاله مشهور سوزلری محل مناسبده ايراد ايلمك (ضَرْباً) = اوره‌رق ، دوكه‌رك .

«سوزده ضرب المثل ايرادينه سوز يوق اما»
«سوز اودر عالمه سندن قاله برضرب مثل»
«نابی»

ضَرَبانْ { [ع] اورمق ، اورش : (ضربان نبض) ، (شدت ضربان ، ضربان قلب) .

ضَرْبَه { [ع] اورمه ، اورش ، دكنك ويا قيليج ايله چارپمه : (ضربۀ شديده) جمعى (ضَرَبات) در.

ضَرَرْ { [ع] (ظ) نقصان ، زيان ، تلف ، غيب ايتمه : (نفع وضرر، كار وضرر) ، (ضرر ايتمك) تعبيرى (ضرر ايوشديرمك ، ضرره دوچار اولمق) معنالرينى احتوا وافاده ايتديكندن محل وطرز استعمالنه دقتله هانكى معنى مطلوب ايدوكى استنباط اولنمق لازم كلير.

ضَرُورَتْ { [ع] (ظ) محتاجلق ، چاره سزلك : (ضرورت مفرطه) ، (بالضروره) = ضرورتله، ضرورى اوله رق. (بالضرور)صورتنده تحرير وتلفظى يا كلشدر ، دقت ايتملى . جمعى (ضَرُورات) در .

« بلاى شاعر بى وايه در ضرورت وزن »
« لا »

ضَرُورِى { [ع] ضرورته منسوب، ناچار، چاره سز : (امر ضرورى ، ميل ضرورى ، عمل ضرورى، افعال ضروريه) جمعى اولان (ضروريات) = ضرورى اولان و ياپيلان شيلر ديمكدر :

« جنك آور يكتا كه يدى دفعه ضرورى »
« نفعى »

ضَرِيحْ { [ع] قبر ، مزار : (نورالله ضريحه) = تكرى قبرينى نورلانديره .

ضَرِيزْ { [ع] آنادن طوغمه كور.

ضَعْفْ { [ع] (ظ) درمانسزلق ، قوتسزلك : [ضعف معده ، ضعف بازو ، ضعف ادراك) .

« واردر اول زمره ده ضعف ايمان »
« سنبلزاده وهبى »

ضَعِيفْ { [ع] (ظ) ضعف ايله متصف، قوتسز، درمانسز اولان : (ضعف البنيه ، ضعيف البدن، قول ضعيف ، جسم ضعيف) .

ضَعْفِيَّتْ { [ع] (ضعف) معناسنه غلطات مشهوره دندر. محاوراتده ترك استعمالى ناقابل ، فقط انشائياتده استعمالى غير جائزدر.

ضَلالْ ، ضَلالَتْ | [ع] طوغرى يولدن چيقمق ، طوغر يلقدن شاشمق ، آزوب اكرى يه صاپمق: (اصحاب ضلالت ، آثار ضلال، ضلال بعيد) ، (ضلال كامل) = طريق حقدن بوتون بوتون انحراف ايله اوزاقلاشمق .

ضَمّ { [ع] (ظ) برشيئى برشيئه قاتمق ، برلسنه برنسنه يه قاتلمق : (ضم معاش ، يكون مصارفه يوز غروشك ضمى) § حرفى اوتره ايله اوقومق، حرف اوتره ايله اوقونمق: (ضم ضاد ، ضادك ضمى) .

ضَمائِر [ع] (ظ) «ضَمیر» ڭ جمعی. ضمیرلر، دروننده‌کی سرّلر، و خاطره کلن شیلر: (کشف ضمائر، آشنای ضمائر) § اصطلاحات نحویه‌دندر، متکلّم و مخاطب و غائبه دلالت ایدن و بونلرك مقامنه قائم اولان رموزات حرفلرینه و حروفات ترکیبلرینه دینیلیر: (مبحث ضمائر) (ضمایر) یاگلشدر اویله یازماملی.

ضَمائِم [ع] (ظ) (ضمیمه) نك جمعی، قاتلمش وعلاوه اولنمش نسنه‌لر: (ضمائم عشریه) یاگلش اوله‌رق (ضمایم) یازمامالی.

ضَمان [ع] (ظ) بر شیئك مثلنی ویا قیمتنی ویرمك ایچون ضرر وزیانه قارشی کفالت دیمکدر: (ضمان قوی، توجه ضمان).

ضَمّه [ع] (ظ) حرکات ثلاثه‌دن اوتره: (ضمّهٔ خفیفه، ضمّهٔ ثقیله).

ضَمیر [ع] (ظ) قلب، درون: (مافی الضمیر، پاك ضمیر) § خاطره کلن شی: (کشف ضمیر) § اسمك یرینی طوتوب متکلم ویا مخاطب ویاخود غائبه دلالت ایدن کلمه:

«ضمیر صافنه اسرار دلی اعلامه حاجت نه»
«اولور مرآته صورت مرتسم رسامه حاجت نه»
«سید وهبی»

ضَمیمَه [ع] (ظ) برشیئه قاتیلان شی: (ضمیمهٔ فائقه).

«فلکلر آندی کلاهن بوشوقله عرشه»
«ملکلر ایتدی سپاسن ضمیمهٔ اوراد»
«نفعی»

ضَوابِط [ع] (ظ) (ضابِطَه) نك جمعی. قاعده‌لر، اصوللر معناسنده قوللانیلیر: (ضوابط نحویه، ضوابط اداره).

ضَنْك [ع] مطلقا طار نسنه. طارلق. مذکر ومؤنثده استعمالی جائزدر: (مکان ضنك، عیش ضنك).

ضَوْء [ع] (ظ) ضیا، آیدینلق: (ضوء شمس).

ضَیاع [ع] (ظ) الدن چیقمه. یوق اولمه: (ضیاع جزءی، ضیاع عقل، ضیاع نقود) کسر ضاد ایله تلفظی یاگلشدر.

ضَیْف [ع] مسافر، قونوق: (ضیف محترم) جمعی (ضیفان) در.

ضَیِّق [ع] پك طار: (مکان ضَیِّق).

﴿ ضِ ﴾

ضِحْك { [ع] كولمك : (ضحك طبيعى، ضحك ضرورى).

« ضحكى قويسون ظرفا كريه‌دن اورسون دمى كيم »
« اولدى همبزم خوشان او لطائف كانى »
(مرودى)

ضِدّ { [ع] (ظ) برشيئك خلافى، ترسى. جمعى (اضداد) دز.

(ضدّ كوتمه) = معانده، عنادلاشمق.

(اجتماع ضدّين) = ايكى ضدك برلشمه سى.

ضِدِّيَّت { [ع] (ظ) مولداتدندر. ضد اولمق، مخالف بولنمق.

ترسلك معناسنده قوللانيلير: (بونلرنده‌كى ضدّيت كيتدكجه تشدد ايدييور).

ضِعْف { [ع] (ظ) برشيئك مقدارجه مثلى، عين مقدارى:

« ضعف قيمت، ضعف بها »، « ضعفين » = برشيئك مقدارجه ايكى مثلى.

ضِفْدَع { [ع] قورباغه : (عين ضفدع) جمعى (ضفادع).

ضِلْع { [ع] قابورغه كميكى، يان : « ضلع ايسر » § شكلك برجانبى معناسنده هندسه اصطلاحاتندندر

ضِلْعِ صَحِيح { [ع] اصطلاحات طبيه‌دندركه كوكسك يوقارى طرفلرنده بولنوب قيقرداق واسطه‌سيله طوغريدن طوغرى يه « عَظْمِ قَصْ » دينيلن كوكس كميكنه ارتباط ايدن يدى عدد قابورغه كميكلرينه اطلاق اولنور.

ضِلْعِ كاذِب { [ع] اصطلاحات طبيه‌دندركه كوكسك بطنه ملاصق يان طرفلرنده « عَظْمِ قَصْ » دينيلن كوكس كميكنه بالواسطه ارتباط ايدن بش عدد كوچوك قابورغه كميكلرينه دينيلير.

ضِمْن { [ع] (ظ) برنسنه‌نك داخلى، باطنى؛ تعبير اخرى ايله قول وفعلك ايچ يوزى: « بومعامله‌نك ضمننده بشقه شيلر مستتر بولنديغى ». « ضِمناً » = باطنى، ايچ يوزندن، قاپالى اوله‌رق ديمكدر. « ضِمنى » = صريح اولمايوب باطن، قاپالى اولان حال، شى : [{ كر } لفظى فارسيده « اويوز » معناسنه ده كلديكندن بعض ظرفا نفعينك بومصراعنده‌كى « كر » ى اومعنايه حمل ايله مشار اليهك پاشايى ضمناً تزييف ايتمش اولديغنى — مجموعه — معلم ناجى].

ضِياء { [ع.ظ] پارلاقلق، آيدينلق : « ضياى شمس »، « ضياپاش »

= آیدینلاندیریجی ، نور صاچیجی ، صاچان .
« ضیا ویر کلبهٔ احزانمه ای ماه کنعانم »
« نجار زاده »

ضِیافَت [ع.ظ] فی الاصل برکیمسه یی مهمان ، قونوق اولمق معناسنه‌در. اصطلاحمزده برقاچ احبابی، بعض ذواتی صورت دوستانه‌ده اکرام ایله اطعام ایتمکدر : « ضیافت رسمیه ، ضیافت مکمله ، ضیافته مدعو » .

ضِیفان [ع] قونوق معناسنه اولان « ضَیف » ك جمعی . جمع دیگری اولان « ضُیُوف » زیاده قوللانیلیر .

ضیق [ع.ظ] طار اولمق، طارلق: « ضیق معاش » = کچنمه طارلغی « ضیق نفس » = کوکس طارلغی علتی § طار : « مکان ضیق ، قاره کبی ضیق بر یرده » .

﴿ ضُ ﴾

ضُجرَت [ع] ایچ صیقنتیسی ، یورك طارلغی : « ضجرت شدیده » .

ضُحی [ع] نصف نهاردن اول اولان قوشلق وقتی : « سورهٔ ضحی ، صلات ضحی » .
« رأیی فلك سلطنته شمس ضحادر »
« نفعی »

ضُرُوب [ع] « ضَرب » ك جمعی: « ضروب امثال » = ضرب مثللر ، آتالردن قالمه سوزلر.

ضُعَفاء [ع.ظ] « ضعیف » ك جمعی . ضعیفلر ، خفیف الجسم ، قوتسز و یاخود فقیر ، عاجز اولان آدملر : « ضعفای امت ، صیانت ضعفا ، اطعام ضعفا » .

ضُمُور [ع] اصطلاح طبیده اعضای بدندن برینه قان قسماً ویا اصلا کیده‌میوب اوعضوك حجم طبیعیدن زیاده کوچوك قالمسنه و علت سببیله برعضوك قورومسنه دینیلیر .

ضُیُوف [ع] « ضیف » ك دیگر جمعیدر . مسافرلر ، قونوقلر : « اطعام ضیوف » .

﴿ ط ﴾

طاء [ع] الفبای عثمانیده اون طقوزنجی حرفك اسمی . حسابده (٩) عددینه علامتدر : « طاء مفتوحه » .

طائر [ع] اوچیجی ، اوچان : « خیالات طائره ، خیال طائر » § قوش : « طائر خیال ، طائر رنكین » ، « طائر قدس » = حضرت جبرائیل علیه السلام . « طایر » طرزنده یاکلمش یازلاملی .

طائف [ع] طواف ایدیجی ، ایدن : « طائف كعبه » كرك بو كلمه ده وكرك آتیده كی الفاظده همزه یرینه (ی) یازماملی .

طائفه [ع] بولوك ، كروه ، طاقم : « طائفهٔ نسا ، طائفهٔ صوفیه » § كمیلرده چالیشانلرك هپسی ، ویا هر بری : « بو سفینه نك التمش نفر طائفه سی وار ، بر قاچ طائفه » ، « طایفه » صورتنده یاكلمش یازماملی :

« یتمزمی بو دولت كه بكا رشك ایده دائم »
« بر طائفه كیم دعوئ فضل وهنر ایلر »
« نفعی »

طائل [ع] فائده . مطلقا سلب صورتنده قوللانیلیر : « جهد بی طائل » همزه نك یرینه (ی) یازلاملی .

طاب ثراه [ع] قبری پاك ، خوش اولسون معناسنه بر جملهٔ دعائیه در كه اكثریا سلاطین سالفه حضراتنك اسملری ذكر اولندیغی صیره ده قوللانیلیر .

طابخ [ع] پیشیریجی : « طابخ عمارتخانه » § عربیده — انسانی پیشیره جك قدر حرارتی شدید اولدیغندن — حمی علتنه ، صتمه یه اطلاق اولنور .

طابع [ع] كتاب طبع ایدیجی ، طبع ایتدیریجی : « طابع مشهور ، طابع غیور » .

طابیه [ع] محرفدر . اصلی (تَعْبِیَه) در . جنكده دشمنی مدافعه ایچون عسكری یرلشدیره جك مترس ، استحكام ، طوپ سپری دیمكدر .

طارد [ع] طرد ایدیجی ، سوروب چیقاریجی . (طارِدِ دیدان) = اصطلاحات طبیه دندر . داخلده كی صوغلجانلری دفع ایدیجی ، دوشوریجی علاجلره دینیلیر .

طارق [ع] صباح كوكبی ، زهره : (لمعان طارق) .

طارم [ف] تركمن وعربانك قیر لرده صیر یقلر دیكوب اوزرلرینی بز و یاخود چوقه ایله

اورندکلری اوبه دیمکدر. ترکجه‌ده (دریم‌أوی) ده دیرلر § قبه، طام، کنبد، کمر. فتح را ایله‌ده اوقونور: (طارم فیروزه. طارم اخضر، طارم نیلکون) = آسمان، کوك.

طاری [ع] طریان ایدیجی، ایدن؛ ناکهان کلیویرن: (شیرازهٔ انتظامنه خلل طاری اولان).

طاس [ف] آلتون، کوموش، باقر وسائره کبی معادندن معمول ومعروف چاناق، طاب: (حمام طاسی) § طاس شکلنده اولان شی: (قفا طاسی).

« آرتق یتیشیر طوپلایه‌لم. طاسی طراغی »
{کانی}

طاعت [ع] تکرینك امر ایتدیکنی یاپمق ونهی ایتدیکنی یاپمامق صورتیله رضاسنی تحصیله چالیشمق. بوکلمه‌ده عبادت حکمی مندمج بولندیغندن انسانه عائد اولان انقیاد معناسنده قوللانیله‌ماز. جمعی (طاعات)، (طاعتکاه) = عبادتخانه، مسجد:

« طاعت انس وملکدن یعنی »
« شان اعلاسی ایکن مستغنی »
{خاقانی}

طاعون [ع] علل مستولیه‌دن (وباء) دیمکدر. ترکجه‌ده (یومورجاق) دینیلن مرض.

طاغی [ع] حدینی تجاوز ایدیجی، ایدن، آزغین: (شخص طاغی، طائفهٔ طاغیه).

طاغیه [ع] جبار. متکبر. احمق، عنادجی آدم. آخرنده‌کی ها مبالغه ایچوندر § ییلدیرم.

طاق [ف ع] بنا کمری، کمر: (طاق ظفر. چارطاق)، (طاق ابرو) = قاش. (طاق خضراء، طاق لاجوردی، طاق فیروزه رنك، طاق نیلوفر) = سما، کوك. (نه‌طاق) = طوقوز قات کوك § تك معناسنی افاده ایدر: (طاق وجفت، طاق نعل، طاق پای) عربی اعتباریله برنجی معناده جمعی (طاقات) در:

« اهل بهشت جنته کیرمزدی اول پری »
« تصویر اولنسه طاق‌در جنت اوستنه »
{عونی}

طاقت [ع] اقتدار، قوت. قدرت حیوانیه، قدرت بشریه معناسنه‌در. لسانمزده اکثریا نفی مقامنده قوللانیلیر: (طاقتم قالمدی، طاقتی یوق)، (طاقتفرسا) = طاقت بوزیجی، طایانلماز، طایانلمه‌یه‌جق درجه‌ده. (علی قدر الطاقه) = کوج یتنجه‌یه قدر دیمکدر. جمعی (طاقات).

طاقوش [روجه‌دن] آغاج قامه، کراسته‌یی آچمق وآغاجلری یارمق ایچون قوللانیلان سیوری آغاج.

طاقیه [ع] شکل معلومده یاپیلان سرپوش که لسانمزده (تقیه) دیه معروفدر. (طاق، طاقی) = فارسیده باشه اورتیلن شی، باشلق

بچمنه کوره دیکیلن باش کسوه‌سی معناسنده افاده ایدر (طاقیه دوز) = طاقیه‌جی ، طاقیه دیکیجی .

طالب { [ع] طلب ایدیجی ، ایسته‌یجی : (طالب علم ، طالب هنر ، طالب رزق) جمعی (طالبون ، طالبین) بونك مؤنثی اولان (طالبه) = اکثریا مکتبده تحصیل علم وهنر ایتمکده بولنان قیز معناسنده قوللانیلیر . جمعی (طالبات) در .

« بن سنك آب حیات لبکك تشنه‌سی‌یم »
« طالب چشمۀ حیوان ایسه‌م انسان دکلم »
{عونی}

طالع { [ع] طلوع ایدیجی ، ایدن ، افقدن طوغوب چیقان : (کوکب طالع ، کواکب طالعه) . § تجلی ، اوغور ، بخت : (طالع مسعود ، طالع ناساز) .

طامات { [ع] هذیان مقوله‌سی مناسبتسز ، صاچمه صاپان لاقیردیلر : (طامات جهلا) .

طامع { [ع] طمع ایدیجی ، طمعکار : (فرتوت طامع) .

طاووس [ع] } قانادی ، قویروغی منقش ، مزین هندی جسامتنده برقوشدرکه حسن
طاوس [ف] }
ونضارتیله مشهور عالمدر . عربیده جمعی (طواویس) در . حذف زیاداتله (اطواس) صورتنده‌ده جمعلنیر . (طاوس آتش پر) = کونش . (طاوس سدره) = (جبریل) علیه‌السلام .

« بکزه‌درکن دامنی طاوس قدسی بالنه »
« اش طوتارکن قامتی نورسته طوبی دالنه »
{معلم ناجی}

طاهر { [ع] پیس ، بولاشیق اولمایان ، پاك اولان : (لباس طاهر ، قلب طاهر ، اثواب طاهره) .

طایع { [ع] برایشی کندی ایستکیله یاپان ، منقاد اولان : (مقر طایع ، طایعاً اقرار) .

طبابت { [ع] طبیبلك ، حکیملك که حسب الاقتضا جسم انسانی‌یه عارض اولان امراضی معاینه وتشخیص ایله ترتیب دوا وتعیین علاج ایله‌مکدن عبارتدر : (مسلك طبابت ، اجرای طبابت ، صنعت طبابت) .

طباخ { [ع] آشجی ، یمك پیشیریجی : (طباخ مشهور) .

طبایع { [ع] طبیعتلر ، خویلر ، (طبیعت) لك جمعی : (اختلاف طبایع ، طبایع مختلفه) .

طبخ { [ع] پیشیرمك ، پیشیرلمك : (طبخ طعام ، طعامك طبخی) ، (طبخ خانه) = مطبخ ، آشجی دکانی .

طَبْع { [ع] طبيعت، خوى : (لطف طبع ، طبع نازك ، نزاكت طبع) § حروفات معدنيه‌يى ترتيب ايدوب يازى باصمق، اولصورتله باصلمق: (طبع كتاب ، رساله‌نك طبعى) .

طَبْعَه { [ع] باصمه ، باصش: (طبعهٔ اولى ، طبعهٔ ثالثه) .

طَبَق { [ع] طوپراق ويا معادندن معمول معروف قاب : (كوموش طبق ، ساقسونيا طبق ، چينى طبق) ، (طبقجه) = كوچوك طبق : (طَبَقُ الْاَرض) = ير يوزى .

طَبَقَه { [ع] قات : (طبقهٔ برف ، طبقهٔ ثانيه ، برطبقه كاغد) جمعى (طَبَقَات) : (طبقات الارض) .

طَبْل { [ع] طاوول: (ضرب طبل) (طبلباز ، طبل زن) = طاوولجى . (طَبْلِى) = طاووله متعلق ومشابه نسنه .

طَبْلَه { [ع] مدوّر، دوز برقابدركه اوستنه اطعمه‌واشيا وميوه كبي نسنه‌لر قونيلير § محرّفى (طاوله) = معروف اويون تخته‌سى كه اصل اسمى (نَرْد) در : (يمك طبله‌سى ، حلواجى طبله‌سى ، سميدجى‌طبله‌سى)، (طبله‌كار) = باشنده طبله ايله كزن صاتيجى، يمك‌طبله‌سى كوتوروب كتيرن خدمتكار .

طَبِيب { [ع] فى الاصل عمل وكارنده استاد حاذق وماهر اولان شخص ديمكدر. مؤخراً علم طبّى تحصيل ايله خسته‌لرى معاينه وتداوى ايدن ذواته اطلاق اولنمشدر : (طبيب حاذق، طبيب صادق) .

«طبيبك اولسه‌ده كذبى مريضك صحّتن سويلر»
{راغب}

طَبِيعَت { [ع] انسانك سجيهٔ مجبوله‌سى ، يارادلشده‌كى مزاجى ، مشربى ، خويى : (طبيعت حسنه ، حسن طبيعت ، طبيعت اشياء طبيعت شعريه) .

طَبِيعِى { [ع] طبيعته منسوب ، مقتضاى طبيعت اوله‌رق: (ميل طبيعى ، هوس طبيعى ، انفعالات طبيعيه) جمعى (طَبِيعِيَّات) .

طَحْن { [ع] اوكودمك ، اوكودلمك ، اون‌ايتمك ، ايدلمك: (طحن حنطه ، آرپه‌نك طحنى) ، (طَاحُونَه) = دكرمن (طَوَاحِين) = دكرمنجيلك (طَحَّان) = دكرمنجى .

طَرَائِق { [ع] «طَرِيقَت»ك جمعى. مسالك معناسنده قوللانيلير : (طرائق مختلفه) .

طَرَّار { [ع] يان كسيجى، چارپوب قاپيجى . آثار قديمه‌ده كوريلن (طرّهٔ طرار) آرتق‌متروكات ادبيه‌دن عد اولنيور .

طَرَاوَت { [ع] تروتازه اولمه ، تازه‌لك: (طراوت‌سيما، طراوت عارض) .

طَرَبْ [ع] بر حالت خفتدركه انسانه شدت سرور و حزندن عارض اولور. اكثريا سرور ايله ظاهر اولديغندن فرح، شوق، شنلك، سونجانمك، نغمه ايله‌مك كبی معنالرده قوللانيلير. «طَرَبناك» = شوقلی، سونجلی «طَرَبساز» = شوق وسرور ويريجی، نغمه دوزوجی «طَرَب اَنگيز» = شوق و سرور قارشديريجی «طَرَب اَفزا» = فرح وسرور آرتيريجی.

طَرْح [ع] آتمق، آتلق، آتوب چيقارمق: «طرح اساس، يكرمی سكزدن اون يدينك طرحی» § يابلش قورلمش بنا: «طرح لطيف، طرح عالی»، «طَرْح اَفكَن» = تمل قوران، بنا يابان § ترتيب ايتمك، يابمق.

«برغزل طرح ايده‌يم لعل لبك وصفنده»
{كاظم}

طَرْد [ع] سوروب ايراق ايتمك، ايدبلك؛ قوغمق، قوغلمق: «مملكتدن طرد، خدمتندن طرد، اوشاغك طردی».

طَرْز [فء] شكل، هيئت، روش، اصول، اسلوب معنالرنده قوللانيلير: «طرز معماری، طرز ايرانی، طرز تحرير، طرز جديد».

طَرْف [ع] «طَرَف» ك جمعی. آز قوللانيلير. عربيده اولديغی كبی كوز، نظر معناسنده هيچ قوللانيلماز.

طَرَفْ [ع] صاغ، صول، اوك، آرد. اوست، آلت جهتلردن هر بری، يان: «طرف غربی، طرف عالی، طرف شرقی، شمال طرفی» «بی طَرَف» = طرفسز، كيمسه‌نك غيرتنی كودمه‌ين «طَرَفدار» = بركيمسه‌يی ياخود بر فكری التزام ايدن، (طُرَفداری) = طرفدارلق، (طَرَفَين) = ايكی طرف، هرنه‌درلو اولورسه اولسون ايكی جهت ديمكدر.

«ای طرفدار مقالات نويس (ونه‌ده)»
«عجبا قاچ (ونه‌ده) ضرف اولنور برسنه‌ده»
{معلم ناجی}

طَرْفه [ع] كوز قاپاقلرينی بر كره ايندرمه، ياخود اويناتمه، كوز قربمه: (طَرفَةُ العَين، طَرفهٔ عَين) = كوزك بر دفعه قرپلسندن عبارت بر آن.

«طرفة العين ايچره اولدی شاه حرم»
{سليمان}

طَرَيانْ [ع] بردنبره چيقمق، كليويرمك، عارض اولمق: (طريان خلل، طريان مرض).

طَرِيدْ [ع] «مطرود» ايله مترادفدر، طرد اولنمش: (ابليس طريد).

طَرِيفْ [ع] تحف، غريب، نادیده: (سرپوش طريف، تحفهٔ طريفه).

طَرِيق [ا ع] يول. ماديات ومعنوياتده مستعملدر: (طريق جديد، طريق مستقيم، طريق تدريس، طريق حق، اهل طريق)، (طريق خاص) = بر ويا برقاچ خانه‌يه مخصوص چيقماز زقاق. (طريق عام) = بر طرفدن ديكر طرفه كچيلن آچيق ايشلك يول.

طَرِيقَت [ع] اوليای عظام و اعزهٔ كرام طرفلرندن برر درلو اتخاذ واراءه اولنان معنوی مسلكلرك هر برينه اطلاق اولنور. (طريقت عليهٔ مولويه، محبان طريقت) بعضاً (طَرِيقَه) طرزنده‌ده قوللانيلير.

طَشْت [ف] ليكن: (طشت سيمين) = كوموش ليكن (طَشْتكَن) = ليكن يابيجی، يابان.

طَعام [ع] ييه‌جك شی، يمك: (وقت طعام، اول طعام صوكره كلام)، (طَعاميّه) = يمكلك، يمك آقچه‌سی. جمعی (اَطْعِمَه).

طَعّان [ع] چوق طعن ايدن، انسانك قصور وقباحتلرينی ذكر ايدرك ذم وقدح ايله‌ين: (رقيب طعان).

طَعْم [ع] بر نسنه‌نك آغزده‌كی لذتی، چاشنيسی كه تركجه‌ده (طاد) دينيلير: (ميوهٔ خوش طعم).

طَعْن [ا ع] انسانك نقايص وقبايحنی باشنه قاقارجه‌سنه ذكر وبيان ايدرك ذم وقصلنده بولنمق: (طعن دشمن، طعن حسود، طعن رقيب).

«عاشقه طعن ايتمك اولماز مبتلادر نيلسون» {نفعی}

طَعْنَه [ع] (طعن) كبی زبانده رازلق صورتيله ذم ايتمه. بو اوته‌كی كبی ايتمك ماده‌سيله قوللانيلماز (طَعْنَه‌زَن) = او يولده ذم وتعييب ايدن.

طَفْرَه [ع] فی الاصل آشاغيدن يوقاری‌يه صيچرايوب آتلامق معناسنه‌در. اصطلاحمزده مناسبتسز، سببسز برصورتده نفسنی اعظام ايله وحد ناشناسانه سوزلرله آتوب طوتمق، كنديني عالی كوسترمك معناسنده قوللانيلير: (طفره فروش، طفره انداز، طفره فروشانه) § رتب علميه‌نك ارتفاعنه‌ده اطلاق اولنور. جمعی اولان (طَفَرات) بو معناده قوللانيلير: (طفرات متواليه).

طَلاق [ع] اصلنده (تخليه من القيد) معناسنه موضوعدر. اصطلاحده قادين قوجه‌سندن بوشانمه، بوش اولمه ديمكدر: (طَلاقِ ثَلاثَه) = اوچ كره بوش اولمه (طلاق ويرمك) = بوشامق.

طَلاقَت [ع] آچيق وكولر يوزلولك: (طلاقت وجه،

طلاقت سیما) § سربست ، دوزکون سوزلولك ، فصیحلك : (طلاقت لسان ، طلاقت فوق العاده) .

طَلاوَتْ [ع] بر نسنه‌نك حسن و رونق سببیله مقبول و محبوب قلوب اولمه‌سی دیمکدر : (طلاوت نظر ، طلاوت خرام ، طلاوت کلام) .

طَلَبْ [ع] ایسته‌مك ، ایسته‌نلك : (طلب علم ، طلب حق ، اماتی طلب ، آقچه‌نك طلبی) ، (طَلَبكار) = طالب ، ایستکلی .

طَلَبَه [ع] « طالب » ك جمعی ، طالبلر ، شاکردلر . بعضاً موقع استعماله کوره مفرد حکمنی آلیر : « طلبهٔ علوم ، مکتبك بعض طلبه‌سی » اکثریا علوم دینیه و عربیه تحصیل ایتمکده بولنان مدرسه‌نشینلر حقنده ایراد اولنور .

طَلْعَتْ [ع] چهره ، دیدار ، یوز :

« وجهی وار دینسه سواد خطده بکر فکرمه »
« شاهدمه طلعت مشکین نقاب روزکار »
{ نفعی }

« عرض طلعت ایتدی یاد »
« کیتدی الدن اختیار »

طَلَقْ [ع] معدنیاتدن بر جنس جوهرك اسمیدر که مشهور ومقبول قسمی جام کبی شفاف ویاپراق یاپراق تفریقی ممکن اولاندر . فارسیده « تَلْك » ترکجه‌ده « اورن پولی » دیرلر .

طَلِیعَه [ع] دشمنك قوهٔ موجوده‌سی مقدارینی و طرز حرکاتنی کشف ایچون ایلری‌یه سوق اولنان اینجه‌قره‌غول دیمکدر . « مقدمة الجیش » جرخه‌جی عسکرینه‌ده مجازاً اطلاق اولنور . جمعی « طَلایِع » در :

« زهی طلیعهٔ فیض سعادت طالع »
« که اولدی مظهر آثاری بنده و آزاد »
{ نفعی }

طَلِیق [ع] بشاشتلی ، کولر یوزلی آدم : « طلیق الوجه » § فصاحتله سربست ، دوزکون سوز سویله‌ین آدم حقنده قوللانیلیر : « طلیق اللسان » لسانمزده اشبو « طلیق » یرینه عربیده قوللانیلدیغی کبی « طَلْق » لفظی هیچ قوللانیلماز .

طَمْث [ع] خاتون حیض کورمك معناسنه اصطلاح طبیدر .

طَمَعْ [ع] حرص ایله ایستك ، آچ کوزلولك : « اهل طمع ، طمع اسارت دائمه‌در » ، « طمع ایتمك » حرص ایله کوز آتمق ، الده ایتمکه چالیشمق «طَمَعكار» = حریص ، بخیل ، جری .

طَنّاز [ع] دائما هرکسی هزل ومسخره‌لق ایله استهزا ایدن ، ذوقلنیجی ، حرف آتیجی آدم . اکثریا کوزلر حقنده استعمال اولنور :

« شوخ طَنّاز ، دلبر طَنّاز ، جلوهٔ طَنّازانه » .

« آیین شوق دلبر طنازه ناز ایمش »
{خواجه نشأت}

« بویله مست ناز پروردن قاچاری اهل عشق »
« نشوه‌دار حسن اولانلر شوخ اولور طنّاز اولور »
« نائلی قدیم »

طُنْبُور [ع] اصلنده ضم طا ایله. در . معروف چالغی . (طُنْبُورانی) = طنبور چالان آدم . فارسیده مذکور سازه بطریق التشبیه قوزی قویروغی معناسنه (دُنْبَهٔ بَرَه) دینیلیرکه (طُنْبُورَه) معربیدر .

طَنْطَنَه [ع] آوازه ، ویزلتی ، کورلتی : [طنطنهٔ طنبور ، طنطنهٔ بلبل] § کلفت ، دارات ، کورلتیلی کوسترش : [طنطنهٔ موکب ، طنطنهٔ سور ، طنطنهٔ ضیافت]

طَنِینْ [ع] طینلامه ، چینلامه : [طنین طاس ، طنین طبق ، طنین کاسه] § ویزلامه ، وِیزلتی : [طنین ذباب] ، (طنین انداز) = چینلایجی ، عکس صدا حاصل ایدیجی .

طَوائِفْ « طائفه » نك جمعی کروهلر معناسنده قوللانیلیر : [طوائف ملوك ، طوائف ناس] همزه‌نك یرینه (ی) یازلمامل .

طَواشی [ع] خادم آغالر دیمکدر .

طَوافْ [ع] برشیئك چورەسنی طولاشمق ، چورەسی طولاشلمق : [طواف کعبه . بیت . اللهك طوافی]

طَوْرْ [ع] فی الاصل بر نسنه‌نك حد ومقدارنجه وطوغریجه حذاسنجه اولان شیئه وایکی نسنه آراسنده‌کی حد وفاصله‌یه دینیر . اصطلاحمزده ادا ، صورت حرکت وخصوصیله معنالی طاورانمه معناسنده قوللانیلیر : (طور کبارانه ، طور فیلسوفانه ، طورمتواضعانه) ، [طوری چکلمیور ، نه قدر طور ایدییور ، طورندن طورلمیور] .

طَوْعْ [ع] ارادهٔ ذاتیه ایله منقاد اولمق ، رضا ایله انقیاد ده بولنمق : [طَوْع وکُرْه] (طَوْعاً) = بلاجبر ، کوکل رضاسیله منقاد اوله‌رق .

طَوْفْ [ع] « طواف » ایله مترادفدر . [ایتمك] ماده‌سیله قوللانیلیر :

طَوْقْ [ع] بویون خلقه‌سی ، کردنلك : (طوق سیمین) § طاقت ، کوج : [طوق بشردن خارج] .

طَوِیَّتْ [ع] انسانك کوکلنده کیزلی اولان امل ، قصد ، نیت : [حسن طویّت] .

طَوِیلْ [ع] اوزون : [طویل القامه ، مقالهٔ طویله ، ذیل طویل ، طویل الذیل] ، (حرف طویل) = ضاد معجمه § عروضده

بر بحرك اسميدر : [بحر طويل]
« ماه نو كبى طويل وباريك »
(خاقانى)

طَوِيلَه [ع] فى الاصل حيوانك آياقلرينه باغلانان وياخود باغلاندقدن صوكره براوجى طوتيلوب مرعايه صاليويريلن اوزون ايپ ديمكدر كه لسانمزده معروف و مستعمل اولان [طاوله ايپى] بوندن محرفدر § بنه بو مناسبتله لسانمزده حيوان باغلانان آخوره (طويله) وبين العوام تحريفله [طاوله] دينلمشدر. [طويلهٔ خر] .

طَهارَتْ [ع] تميزلك ، پاكلك: [طهارت بدن، طهارت ذيل ، طهارت لباس] .

طَهُورْ [ع] مابه التطهر اولان ، على قول ذاتنده پاك اولديغى حالده سائرلريده پاك ايدن شيئه دينير: [ماءِ طَهُورْ] فرقان كريمده وارد اولمشدر . § مبالغه ايله طاهر، زياده‌سيله پاك اولان : [شراب طَهُورْ] .

طَىّْ [ع] فى الاصل بر نسنه‌يى دوروب بوكمك ، دوريلوب بوكلمك معناسنه‌در . بو معنادن كنايه اوله‌رق مسافه‌يى دوروب كچمك وبر جماعتى كچوب كيتمك معناسنده قوللانيلير : [طى مكان ، طى مسافه ، طى بعد ، طى بلاد] § ينه اومعنى اعتباريله كويا دوروب بوكه‌رك آره‌دن چيقارمق ، چيقارلمق: [طى فقره ، طى عبارة ، بر جمله‌نك طيّ] .

« مدحككْ غايتى يوق طى لسان ايده مگر »
« ديمكه بيكده برين ناطقهٔ انسانى »
(نفعى)

طَيّارْ [ع] اوچيجى ، چوق اوچان : [ريح طيّار، برك طيّار] جمعى اولان (طَيّارات) = هوايى واردات ، بلش كلن آقچه وعطيه وسائره معناسنده قوللانيلير: (طيّارات ايله كچينور) .

طَيِّبْ [ع] خوش، كوزل، ايى: [كلام طَيِّب ، كلمات طَيِّبه]

طَيْبَه [ع] مدينهٔ منوره ديمكدر: [اهالئ طيبه] .

« خاك طيبه توتياى ديدهٔ عشاقدر »
(اشرف)

طَيْرْ [ع] قوش . جمعى [طُيُور] . [منطق الطير] = قوش ديلى . (طيرالدوله) = « هما » دينيلن قوش .

طَيَرانْ [ع] اوچمق : [بالونك طيرانى] .

(طِ)

طِبّ [ع] بدن انسانى‌يه عارض اولان علل وامراض مختلفه‌نك كيفياتندن وصورت مداواتندن بحث ايدن فن وصنعته اطلاق اولنوركه حكيملك ديمكدر: [علم طب ، مكتب فنون طبيه، كتب طبيه ، ارباب طب] .

طِباخَتْ { [ع] آشجیلق : [صنعت طباخت] .

طِباعْ { [ع] طبیعت معناسنه اولان (طَبْع) ك جمعی : [طباع سلیمه ، اختلاف طباع] .

طِباعَتْ { [ع] باصمه جیلق صنعتی : [دارالطباعه]=باصمه خانه .

طِباقْ { [ع] (مطابقت) كبی بر نسنه بر نسنه یه اویغون اولمق، جمع اولەرق اویغونلق معناسنه‌در.
§ « طَبَقه » معناسنی ده افاده ایدر : [سپهر نُه طباق] .

طِبْق { [ع] درجه ومنزل واحوال واطوارده موافق ، فرقسز اوله : [طبق امرساميلرى وجهله ، اوماكنه‌نك طبقی بوراده اعمال اولنه‌جق]

طِحالْ { [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر، اعضای داخلیه‌دن (طالاق) دیمكدر .

طِرازْ { [ف] اثوابك یاقه‌لرینه، یڭ آغزلرینه ، اوكلرینه صرمه وسائره ایله ایشله‌نیلن علامت وزینت : [طراز رسمی ، طراز عسكری] .
§ طرز ، اسلوب : (طراز انسیاق) بو معنا اعتباریله وصف تركیبی اولەرق ده قوللانیلیر : (شاعر نفعی طراز)
§ فارسیده اولدیغی كبی زینت ویرمك، دوزوب قوشمق معناسنه اولان « طِرازیدَنْ » مصدرندن امر حاضر اولدیغی حالده وصف تركیبی صورتنده استعمال اولنور : (دیباجه طراز، معنی طراز) .

طِرازَنْدَه { [ف] زینت ویریجی، زینتلندیریجی، دوزوب قوشیجی : (طِرازَنْدهٔ عَروسانْ) .

طِرْیاقْ { [ع] بر نوع افیونلی معجوندر كه علاج ایچون قوللانیلیر. (تریاق) ماده‌سنه باقملی.

طِفْلْ { [ع] چوجق . (طفل معصوم) مذكر ومؤنثی بردر. جمعی (اَطْفالْ) در .

طِلاءْ { [ع] سوریله‌جك وسورینه‌جك مایع. فارسیده آلتون یالدیزینه (زرطلا) دینیلیر. بعضاً (زرطلا) آلتون مقامنده‌ده قوللانیلیر. (طلا ایتمك) = سورمك. (طِلاكارْ) = یالدیزجی (طِلاكاری) = یالدیزجیلق (طلادوز) = صیرمه‌جی .

طِلِسْم { [ع] سحر نوعندن بر شی. یالاندن دوزلمش، اویدیرلمش نسنه . جمعی (طِلِسْمات) .

طِنابْ { [ع] قازیغه باغلانیلان چادر ایپی :
« عرصهٔ عالمده برپا بی ستون وبی طناب »
{ نفعی }

طِیبْ { [ع] سورینه‌جك كوزل، خوش قوقولی شی : (استعمال طیب) .

طين { [ع] چامور ، بالچيق : (ماء وطين) .

طينت { [ع] مايه ، سرشت ، جبلت ، اصل خلقت ، ياراديلش : (طينت رديئه ، طينت خبيثه) .

« خلاف طينتمدر طبع احبابه كدر ويرمك »
{ قوجه راغب }

« طُ »

طُبُول { [ع] طاوولر . (طَبْل) ك جمعى . (ضرب طبول)

طُرْفه { [ع] غريب ، ناديده ، تحف ، كولنج :

« طرفه مجنونم كه پى درپى خيال چشم يار »
« طولانير اطرافمى سركشته آهولر كبى »
{ نائلئ قديم }

طُرُق { [ع] « طَريق » ك جمعى ، يوللر : (تسويهٔ طرق ، طرق عليه . مشايخ طرق) .

طُرّه { [ع] آلنيده كى اوزون صاچ : (طُرّهٔ طَرّار) .

طُعْمه { [ع] يينه جك شى ، يينتى :

« مرغ هوايه طعمه اولور ماهئ بحار »
{ لا }

طُغات { [ع] (طاغى) نك جمعى . تشديد ايله غلطدر : (طغات مشركين) .

طُغْرا { [ع] سلاطين عظام عثمانيه حضراتنك اسامئ مبجله لرينى حاوى اولەرق پنجه شكلنده ترسيم اولنان تمغاى بهين معروفدر كه مسكوكات عثمانيه نك برجهتنه ضرب وفرمان وبرات ورؤس همايونلرك بالالرينه تحرير وكافهٔ ابنيهٔ اميريه ومبانئ خيريهٔ سنيه نك مناسب محللرينه واكثريا قاپولرينك اوزرلرينه حك اولنور . (طغراى همايون ، طغراى غرّا) .

طُغْيان { [ع] حدى تجاوز ايتمه ، آزمه ، آزغينلق : (ارباب طغيان) § چوغالوب طاشقين اولمق ، طاشمق : (طغيان مياه) .

طُفُولَت | طُفُولِيَّت | [ع] چوجوقلق : (آوان طفوليت ، حالت طفوليت) ، (طفولت) = تازه لك كوريه لك معناسنى افاده ايدر : (طفولت نباتات) .

طُفَيْلى { [ع] اهل عراق اصطلاحنده (طفيل بن زلال الكوفى) يه نسبتله طالقاووغه اطلاق اولنمشدر . طالقاووق كروهنك پيرى عد اولنان موما اليه (طُفَيْل) هروليمه يه وضيافته دعوت اولنمقسزين بى تكلف كيتديكندن (طفيل الاعراس) ياخود (طفيل العرائس) عنوانيله تلقيب

قیلنمشیدی. بومناسبتله بریسیله دعوتسز طعامه، ضیافته کیدن آدمه ده (طُفَیلی) دینیلیر. (ابوالطفیل عامر بن واثله) صحابهٔ کزیندندر. اصحاب کرامك جمله‌سندن صوکره مجرتك یوزنجی، علی قول یوز یکرمنجی سنه‌سنده ارتحال دار بقا ایله‌مشدر. (رضی الله عنه)

طُلّابْ { [ع] (طالِب) ك جمعی، طالبلر، شاکردلر: (زمرهٔ طلّاب).

طُلوعْ { [ع] کوکب وشمس ظهور ایله‌مك معناسنه در که طوغمق تعبیر اولنور: (طلوع شمس، طلوع قمر، طلوع کوکب، برفکرك قلبه طلوعی). جمعی اولان (طُلُوعات) = اکثریا برشاعرك بردنبره قلبنه سانح اولوب انشا ایتدیکی منظومات واشعاره اطلاق اولنور.

طُمْطُراقْ { [ف] دارات، عظمت، دبدبه، کوسترش: (طمطراق الفاظ).

«سوزده نظیر اولماز بکا کراولسه عالم بریکا»
«پر طمطراق وخوش ادا نه حافظم نه محتشم»
{نفعی}

طُوبیٰ { [ع] خیر وراحت، کوزللك، ایلك. بومعناده استعمالی نادردر § جنتده برآغاجك اسمیدر. بومعناده اسلوب فارسی اوزره کسر یا ایله ده قوللانیلیر.

«جنت خبرین کتیردی کلزار»
«طوبایه نظیره خار دیوار»
{شیخ غالب}

طُورْ { [ع] طاغ، خصوصیله حضرت (موسی) علیه السلامك مظهر تجلّیات الٰهیه اولدینی جبل مشهور که (طور سینا، طور سنین) اطلاق اولنور:

«تجلّی برق اورر بریز سواد داغ جانمدن»
«جهانده طور عشقم نور آقار هر کلستانمدن»
{اسقوبجه‌لی غالب}

طُوطی { [ع] پاپاغان جنسندن السنه‌یی تقلیده مستعد و معروف برقوش: (طوطیٔ کویا).

«سخن بر طوطیٔ معجز بیاندر خامه‌م استادی»
«نفعی»

طُوفانْ { [ع] هر یری احاطه ایدن چوق صو، پك زیاده یاغان یاغمور: (طوفان نوح) § (ظَلام لیل) هر طرفی اورتوب قاپلادیغی جهتله بعضاً بوڭا تشبیه اولنوب (طوفان الظلام) دینیر.

طُولْ { [ع] اوزونلق: (طول وعرض، طول مسافه، طول عمر، یکرمی مترو طولنده). (طولاً) = اوزونلق جهتیله، اوزونلغنه دیمکدر:

«چریدن طولدی طول وعرضی ارضك»
«عدویه قاچه‌جق بر آلتی قالدی»
{سلطان سلیمان}

طُولىٰ { [ع] زياده ، پك اوزون، (اطول)ڭ مؤنثى: (يدطولى)

طُومارْ { [ع] دوريلوب بوكلمش كاغد صحيفه سى ، -او صورتده برى برينه ياپشديرلمش كاغد.

لردن متشكل دفتر . (طاموُرْ) ده بو معنايه لغتدر . بو لفظلرك معنالرنده كيزلهمك حكمى مندمجدر .

طُيُورْ { [ع] (طَيْر) ڭ جمعى ، قوشلر: (طيور اهليه) .

﴿ ظ ﴾

ظاء { [ع] الفباى عثمانيده يكرمنجى حرفك اسميدر . حسابده (٩٠٠) عددينه اشارتدر : (ظاى مكسوره) .

ظالِمْ { [ع] ظلم ايديجى، ايدن : (شخص ظالم) ، (ظالمانه) = ظالمه لايق ، ياقيشق اولان .

ظاهِرْ { [ع] عيان ، كورينن ، ميدانده : (علامت ظاهره ، صورت ظاهره ، اثر ظاهر) . (ظاهراً) = آشكاره ، ميدانده اولهرق || كورنيشه كوره . (ظاهر بين) = كورنيشه باقان :

« نه بيلسون يار حالك ظاهراً سينه كده يارهڭ يوق » (يحيى)

ظَرافَتْ { [ع] ذكى اولمغله برابر قول وفعلى خوش ونازك بولنمق ؛ ذكايه مقارن نزاكت قوليـه وفعليـه ايله متصف اولمق : (ظرافت طبع ، ظرافت نادره) § حسن وجه، حسن هيئت ، ياقيشقلق ، خوشنمالق : (ظرافت قيافت ، ظرافت البسه) .

ظَرْفْ { [ع] ايچنه برشى قونيله جق هرنوع قاب ، خصوصيله قهوه فنجانيله قوللانيلان قاب وايچنه مكتوب قونيلان كاغد صارغى: (ظرف ظريف ، فنجان ظرفى ، مكتوب ظرفى) . لسانمزده قوللانيلان مثلا (اوچ ماه ظرفنده عودت ايتمك اوزره) كبى تعبيرلرده كى (ظرفنده) ايچنده ديمكدر § فعلك زمانه ياخود مكانه دلالت ايتديكنى كوسترن كلمه : (ظرف زمان ، ظرف مكان) جمعى (ظُرُوف) در . (ظَرْفِيَّتْ) = ظرفلق ، ايچنه آلمق . مثلا برشى ديكر شيئك ايچنه كيرمك . (فارسيده « دَرْ » ادات ظرفيتدر . تركجه ده مقابلى « دَه » اداتيدر .

ظَرِيفْ { [ع] ظرافت ايله متصف، ظرافتلى ، كوزل وياقيشقلى: (رجل ظريف ، ظريف برآدم ، وجه ظريف ، هيئت ظريفه ، محبوبهٔ ظريفه)

جمعی (ظُرَفاء) . (ظَرِیفانَه) = ظریفه لایق ویاقیشه‌جق صورتده : (برطور ظریفانه ، ایمای ظریفانه) .

ظَفَرْ [ع] فی الاصل مطلوبه دسترس اولمق ، مقصوده طیرناق ایلشدیرمك معناسنه‌در. بومعنی مناسبتیله لسانمزده دخی دشمن اوزرینه غلبه ایتمك، آرانیلان ویاخود ایسته‌نیلن شیئه ائل ایتمك معنالرنده قوللانیلیر : (طاق ظفر، نشانهٔ ظفر، قیده ظفریاب اولمق)

ظَلاٰمْ [ع] (ظُلْمَتْ) کبی قارانلق: (ظلام لیل) . ظانك ضمیله غلطدر.

ظَلِیلْ [ع] کولکه‌لی، کولکه‌سی چوق اولان: (محل ظلیل).
(ظِلِّ ظَلِیلْ) تعبیرنده‌کی (ظلّ) تأیید ایچوندرکه معنای تعبیر پك کولکه یاخود قویو کولکه دیمکدر.

ظَنّ [ع] اعتقاد غیرجازمك وجود وعدمی بیننده راجح اولان تردد ، تعریف اخری ایله مجرد اماره دن حاصل اولان علم غیر قطعیدرکه ضعیف اولورسه حدّ توهمی تجاوز ایتمز . قوی صورتیله متصور اولنجه علم وتعیینه مؤدی اولور. ترکجه‌ده « سزمه » تعبیر اولنور. (ظن غالب ، سُوءِ ظَنّ ، حسن ظن) ، (ظن وگمان) تعبیرنده بری زائد در. (ظَنِّیّات) = اصلسز شبهه‌لر، تردّدلی صانمه‌لر.

ظَوٰاهِرْ [ع] «ظاهر» و(ظاهره) نك جمعی. گوزه کورینن، کوریله‌بیلن جهتلر ، شیلر : (ظواهر احوال ، ظواهر حرکات) .

ظَهْرْ [ع] آرقه، صیرت: (ظهر انسان، ظهر کتاب) ، (قوة الظَّهر، قوتِ ظَهر)= مظاهرت، طایانمه. (ظَهْرِیَّه) = سندات آرقه‌سنه یازیلان اشارت .

ظَهِیرْ [ع] آرقه چیقان ، یار ـ دیمجی . (ظهیر شهیر).

﴿ ظِ ﴾

ظِلّ [ع] کولکه . (ظلّ الله) = حضرت پادشاه اسلام.

ظِلاٰلْ [ع] « ظلّ » ك جمعی . کولکه‌لر: (ظلال سیوف، ظلال اشجار)، (ظِلاٰلَه) = کولکه‌لك.

﴿ ظُ ﴾

ظُرَفاٰ [ع] ظریفلر ، ظرافتلی آدملر. (ظریف)ك جمعی: « ظرفای زمانه »

ظُرُوفْ [ع] « ظرف »ك جمعی، ظرفلر، قابلر: (ظروف مرصّعه) ، (ظروف زمان ، ظروف مکان) .

ظُفُر [ع] طيرناق: (قطع ظفر) جمعی (اَظْفار) در .

ظُلْم [ع] شیئی محلنك غیری یه وضع ایلمکدر .

ظُلُمات، ظُلْمات [جمع] قارا کلملر. (ظلمت)ك جمعی:

{کون یوزندن اوتانوب آب حیات}
{مسکنن ایتدی وراء ظلمات}
« خاقانی »

ظُلْمانِیّ [ع] ظلمته منسوب، قارا کلملی: (مکان ظلمانی).

ظُلْمَت [ع] قارا کلمق: (ظلمت لیل) .

ظُنُون [ع] (ظَنّ) لك جمعی . صانمه‌لر : (ظنون کاذبه؛ ظنون باطله) .

ظُهْر [ع] اوکله، زوال زمانی: (وقت ظُهر، بعدالظهر، صلات ظهر) .

ظُهُور [ع] ظاهر وبللی اولمق، میدانه چیقمق. (ظهور روز کار، ظهوردود، ظهورعون حق).
« نَوظُهُور » = یکی چیقمه . جمعی اولان « ظُهُورات » = اکثریا مأمول وامید اولنمقسزین ظاهر وحاصل اولان و یاخود کلیو یرن شیلر معناسنده قوللانیلیر .

﴿ عَ ﴾

عائِد [ع] منصرف اولدیغی شیئه رجوع ایدن، کری دونوب کلن، دونوب کیدن . لسانمزده‌کی طرز استعماله کوره معناسنده تعلق حکمی موجوددر . (ضمیر عائد ، بکا عائد دکل ، زیده عائددر) (قاصد عائد) تعبیری کبی دونوب کلیجی معناسنده واشخاص حقنده نادراً قوللانیلیر .
« عاید » یازلمشدر .

عائِدَه [ع] برینه عائد اولان حصه، عطیه، احسان، منفعت : (اعطای عائده، کثیرالعائده، عائدهٔ جزئیه) جمعی (عائدات) = عطیه‌لر، حصه‌لر دیمکدر .

عائِلَه [ع] خانه خلقی، فاملیا : (عائله موجب غائله‌در)، (عایله) صورتنده یازلمش یازلمامل .

عابِد [ع] عبادت ایدن، عبادت ایدیجی : (درویش عابد).
(عابِدانَه) = عبادت ایدیجی اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

عابِر [ع] عبور ایدیجی، ایدن ؛ کچیجی، کچن: (شخص عابر، اشخاص عابره) جمعی (عابِرون، عابِرین).

عاج [ع] فیل دیشی ، صوم : (سبحهٔ عاج) . (عاجی) = فیل دیشندن عبارت، فیل دیشنه عائد اولان .

عاجز [ع] عجز ایله متصف، قدرتسز، بجریکسز. ایشه عقلی ویا کوجی یتمز اولان: (اشخاص عاجزه، عبد عاجز، یتیمهٔ عاجزه)، (عاجزی) = عاجز اولانه منسوب ومتعلق. (عاجزانه) = عاجز اولانه یاقیشه‌جق صورتده. مقام تواضعده قوللانیلان الفاظدر: (عریضهٔ عاجزی، تحفهٔ عاجزانه‌م، داماد عاجزی).

{عاجزم حق اوزره اوصافکده حالا کیم نیم}
{عالم اندیشه‌نك علامهٔ دانشوری}
«نفعی»

عاجل [ع] سرعتلی، مهلسز، عجله و چابوق اولان: (شفای عاجل، امر عاجل، مصلحت عاجله)، (عاجلاً) = درحال، بلا امهال، همان.

عادت [ع] ایشلنه ایشلنه طبیعی ویا ضروری حکمنه کیرمش اولان فعل ویاخود حال وکیفیت، کوره‌نك: (اوراده عادت بویله‌در، اوآدمك عادتی بودر، نه‌کوزل عادت، عادت جمیله، عادت قدیمه) جمعی (عادات). (عادتاً) = عادت اوله‌رق، کوره کوره، کوره‌نك صورتیله. تنوینسز اوله‌رق تعقیب ویا تعزیر ویاخود تعجب مقامنده ایراد اولنور.

عادل [ع] عدل ایله متصف، عدالتلی، حق التزام ایدن، حقانیته چالیشان: (حضرت سلطان عادل، حاکم عادل، شاهد عادل)، (عادلانه) = صاحب عدالت وطرفدار حقانیت اولانه یاقیشه‌جق صورتده.

{یعنی سلطان احمد عادل که فرش درگهی}
{عرشدن اعلی دکلسه چرخدن ادنامیدر}
«نفعی»

عادی [ع] عادت اوزره کورلدیکی صورتده، بایاغی: (اثر عادی، آثار عادیه).

عار [ع ف] شین، عیب، نقیصه؛ چرکین برفعلك ارتکابندن حاصل اولان انفعال نفس: (عار وناموس). (بی‌عار) = عارسز، حیاسز، عیبدن چکنمز، اوتانماز، شیمارق، تربیه‌سز دیمکدر.

عارض [ع] برشیئه صوکره‌دن تعلق ایدن، اصلی وقدیم اولمایوب صوکره‌دن کلن: (عقلنه خفت عارض، خلجان عارض اولدی) § یاکاق: (عارض کلفام) بومعناده اسلوب فارسی‌یه کوره فتحرا ایله‌ده اوقونور:

«صارلمش بایکه‌دل عارضك کل کل کوروب میدن»
«کیاه رسته‌در کلدستهٔ خودرویه باغلامش»
«نائلی قدیم»

عارضه [ع] عارض اولان حالت، دوزکونسزلك، بوزوقلق کبی معنالری افاده ایدر: (عارضهٔ جسمانیه، دوچار اولدیغی عارضه، نه‌قدر عارضه‌لی یر، خطلرده عارضه ظهورنده) جمعی (عارضات، عوارض).

عارِفْ [ع] عرفان ايله متصف، صاحب معلومات وخبردار اولان: (شخص عارف)، (عارفانه) = عارف اولانه. معلومات صاحبنه ياقيشه‌جق صورتده ديمكدر:

{ تلاش وعدوصانه سبب نه‌در بيلمم }
{ يالانمی يوق كوزلم عذر عارفانه‌مي يوق }
« خواجه نشأت »

عارِى [ع] چيپلاق، خالى، برى: (نقصاندن عارى، شبهه‌دن عارى).

عارِيَتْ [ع] ايگره‌تى، موقتاً آلنان ياخود ويريلن شى: (عاريت البسه، عاريت مجوهرات) (عارِيَةً = ايگره‌تى اوله‌رق، موقت صورتيله. (عارِيَّتْ) طرزنده‌ده لغتدر.

عازِمْ [ع] عزم ايديجى يعنى بر شيئى ايشله‌مكه قطعياً ربط قلبله قصد وتوجه ايديجى ديمكدر: (صنعت هيكلتراشى‌يى تحصيله عازم اولدى، بو هفته جانب حجازه عازم اولديغنى ايشتدم).

عاشِرْ [ع] اوننجى: « فصل عاشر، مادهٔ عاشره ». « عاشِراً » = اوننجى اوله‌رق.

عاشِقْ [ع] عشق ايله متصف، عشقه كرفتار اولان آدم: « عاشق عمر، عاشقهٔ صادقه »، « عاشِقانَه » = عاشقه لايق صورتده، مؤثر ويانيق.

عاشُوراء [ع] شهر محرمك اوننجى كونى: « يوم عاشورا » § محرمك اوننجى كونى پيشيريلن معروف طعام: « طبخ عاشورا »، « عَشُوراء »، « عاشور » ده لغتدر.

عاصِفْ **عاصِفَه** [ع] شدتله اسن روزكار، ييل: « ريح عاصف، ظهور عاصفه » جمعى « عاصِفات، عَواصِف ».

عاصِمْ [ع] عصمت ايله متصف، كناهدن عارى اولان: « عابد عاصم ».

عاصِى [ع] عصيان ايديجى، امرده قارشى حركت ايله‌يجى، كنهكار: « عبد عاصى، بالغهٔ عاصيه ».

« شفاعت ايتسه‌ك اكر عاصيان كفارى »
« يرنده يللر اسر دوزخك قيامتده »
{ لاادرى }

عاطِرْ [ع] عطرلى، كوزل قوقولى: « ريح عاطر، نسيم عاطر » بو معناده « مُعَطَّر » زياده قوللانيلير § ايى قوقولو شيئى سون: « خاطر عاطر ».

عاطِفْ [ع] شفقتلى، لطف ايله باقان: « امير عاطف، پدر عاطف » § عطف ايديجى: {حرف عاطف، واو عاطفه}.

عاطفت { [ع] شفقت، مرحمت، میل ایله اسیرگه‌مك: « عاطفت عظیمه، عاطفت سنیه ».
« لوحش‌الله زهی عاطفت حیّ قدیر » {نفعی}

عاطل { [ع] عطالتلی، تنبل، بوش طوران: « جاهل عاطل ».

عافیت { [ع] تندرستلك. وجود صاغلغی: « دعای عافیت، عافیت کامله، کسب عافیت ».

عاق { [ع] سرکش، معنّد: (ولد عاق) = حقوق والدینه رعایت اولمایان چوجق.

عاقبت { [ع] صوڭ، نتیجه: « عاقبت امر، عاقبت حسنه، حسن عاقبت » § اڭ صوڭره. اڭ صوڭنده: « عاقبت نائل مرام اولدی »، « عاقبت اندیش » = صوڭنی دوشونن، درین ملاحظه‌لی. « عاقبت بین » = ایشك حاصل ایده‌جکی نتیجه‌یی كوروب بیلن.
« كار اوّلده كشی عاقبت اندیش كرك » {لا}

عاقد { [ع] بر خصوصی التزام و تعهد ایدن ایکی طرفدن برینه اطلاق اولنور كه ایکیسنه بردن « عاقدین » دینیلیر.

عاقر { [ع] قیصیر، طوغورماز خاتون: « زوجهٔ عاقر » ذریتسز اركك اولورسه « عقیم » دینیلیر § اصلا نبات یتشدیرمه‌ین قومسال یره و بویوك قوملغه اطلاق اولنور.

عاقل { [ع] عقللی، عقل صاحبی: « طفل عاقل. جاریهٔ عاقله »، « عاقلانه » = عقللیجه‌سنه، كوزی آچیق اولوب ایشنده تدبیرلی طاورانان آدمه یاقیشه‌جق صورتده دیمكدر.

عاكف { [ع] بر محلده بالاختیار نفسنی حبس و توقیف ایدوب قالان آدم. جمعی (عاكفون و عكوف) در: (عابد عاكف، درویش عاكف). لسانمزده معانی سائره‌سی معتبر ومستعمل دكلدر.

عال { [ع] بلند، یوكسك معناسنه‌در. عربیده عین معنایی افاده ایدن (علاء) لفظی قصر اولنه‌رق (علَ — یاخود — علُ) شكلنده قوللانیلدیغی كبی ینه عین معناده اشبو « عال » كلمه‌سی دخی استعمال اولنور. لسانمزده (عال‌العال) صورتنده قوللانیلیر كه فارسیده (بالاترین) دینیلدیكی كبی یوكسك یوكسكی، یوجه‌نك یوجه‌سی دیمك اولور.

عالم { [ع] جمیع مخلوقات: (خالق عالم) بومعنا اعتباریله «دنیا» مقامنده قوللانیلیر § احوال خصوصیه‌یی حاوی موجودیت: (عالم آب، عالم

خواب، عالم نار) جمعی (عالَمِين)در . بوصورتله جملەسی انواع واصناف اعتباریله ویاخود انسانك تغلبنه محمولدر: (رَبُّ العالَمِين). (عالَمْ آرا)= دنیایی زینتلندیریجی (عالَمْ افروز) = جهانی آیدینلاندیریجی (عالَمْ پناه) = اهل دنیانك صیغینوب التجا ایدەجکی محل (عالَمگیر) = جهانی طوتان ، طوتیجی دیمکدر .

« عالم خراب اولوردی اکر اولشه اولمسه »
{ یحیی }

« کوکل ! اغیار ایچون اینجنمه یاره »
« کل اولماز باغ عالمده دیکنسز »
{ نیلی }

عالِم [ع] علم صاحبی ، بیلیجی ، بیلکیچ : (فلانجه چوق عالمدر ، عالم ایله جاهل بر اولماز) ، (عالِمُ الغیب ، عالِمُ الخَفِیات) = جناب الله . (عالِمانه) = عالم اولانه یاقیشەجق صورتده دیمکدر .

عالَمیان [ف] عالمه منسوب معنا . سنه اولان (عالَمی) نك جمعیدر که انسانلر دیمکدر :

« عالم آکا محتاج اومستغنیٔ عالم »
« بو مسئله معلوم دل عالمیاندر »
{ نفعی }

عالَمِين [ع] (عالَم) ك جمعی . اورایه باقکز .

عالی [ع] یوکسك ، بلند ، رفیع : (ذات عالی ، بنای عالی ، آثار عالیه ، ابنیهٔ عالیه)، (عالی تبار) = نسلی یوجه ، صوبی تمیز ، (عالی جاه) = منصبی ، مقامی یوجه (عالی جناب) = ذاتی کریم ، نفسی معنیٌ بویوك . (عالیشان) = شانی یوکسك (عالی فطرت) = یارادیلشی ، خویی یوجه ، ایی (عالی قدر) قدر واعتباری یوکسك (عالی کهر) = مایەسی پاك ، تمیز (عالی همت) = همتی ، ایلکی یوکسك ، چوق دیمکدر .

« خاك اول که خدا مرتبەکی ایلیه عالی »
{روحی}

« شاعر نەدر بوناله که بی احترازدر »
« آندن قلوب عالیه پر اهتزازدر »
{معلم ناجی}

عالِیه [ع] برنسنەنك اك یوقاریسی ، یوکسك طرفی ، تپەسی : (جبل لبنانده کائن (عالیه) موقعی) .

عام [ع] ییل ، سنه : (عام فیل) جمعی (اعوام) در .

عامّ [ع] عمومه شامل ، عمومه عائد اولان : (اسم عام ، طریق عام ، منفعت عامّه) .

عامِر | [ع] معمور ایدیجی، ایدن: (عامر جوامع) دوائر امیریه‌دن بعضیلرینه وصف اوله‌رق قوللانیلان (عامره) «معمور» معناسی اعتباریله‌در: (مطبعهٔ عامره، ترسانهٔ عامره).

عامِل | [ع] عمل ایدیجی، ایشله‌یجی: (علمیله عامل، عامهٔ عامل) § نحوده رفع، نصب، جر، جزم حالاتندن برینی وقوعه کتیرن شی: (عامل قیاسی).

عامّه | [ع] بوتون، جمله، هرکس، عموم دیمکدر: (عامهٔ ناس)، (عامّةً) = جملةً، هپسی، بوتونی (عامّ) ك جمعی اولان (عوامّ) = خلقك بایاغی، آشاغی قسمی معناسنده قوللانیلیرکه (خواص) متقابلیدر: (حلیهٔ خاقانی سلیمان چلبینك مولد شریفی کبی عامه‌نك قبول وتقدیسنه مظهر اولمش آثار مبارکه‌دندر — مجموعهٔ معلم ناجی).

عَباء | [ع] یوکدن منسوج برنوع قالین و قابا کسوه، لباس معروف: (قالین عبا، عبادن قاپوت). (عَباپوش) = عبا کیین: (درویش عباپوش) فخر المرسلین علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلرینك بعضاً عبا کیدکلری واقعدر. بومناسبتله اهل بیت شریفلرینه (آل رسول) دینیلدیکی کبی (آل عبا) ده دینیر.

عَبّاس | [ع] ارسلانه اطلاق اولنور. (عَبّاسی) = حضرت عبّاسه منسوب، آنك اهل بیتی، اخفادی: (خلفای عباسیّه).

عَبَث | [ع] نفع وفائده‌سی اولمایان بوش. مناسبتسز عمل: (کار عبث، عبثله اشتغال) عربیده اوقاتی بیهوده لعب ولهوه صرفله عبثه اشتغال ایدن کیمسه‌یه (عَبِث) دینیلیر.

عَبْد | [ع] کوله، قول: (عبد صادق، عبد عاجز، عبد آبق).

عَبَدَه | [ع] (عابِد) ك جمعی، عابدلر، طاپینیجیلر: (عبدهٔ اوثان).

عَبْقاب | [ع] سسنی دریندن چیقاروب لاقیردی‌یی قارنندن سویلر کبی کورینن آدم که (فرانسزجه‌سی Ventriloque) (وانتریلوق) در. (عَبقابِیّت) = اوصورتله لاقیردی سویلیه‌بیلمك.

عَبُوس | [ع] ناخوش، کریه، اکشی، چاتیق: { وجه عبوس، چهرهٔ عبوس }.

عَبْهَر | [ع] نرکس، (زرّین قدح) دینیلن چیچك: (عبهر اصفر).

عَبید | [ع] مسترقّ اولان عبدك جمعیدر. عابد معناسی یعنی طاپیمق صورتیله قوللق ایتمك مألی مقصود

اولان عبدك جمعی «عبادْ» كلور .

«عبد»ك جمعی (مجدالدين فيروز آبادى) يه كوره اون درت و (ابن مالك)ه كوره اون وامام (سيوطى) يه كوره طوقوزدر .

عَبِيرْ [ع] انواع طيبدن بر تركيب مخصوصك اسميدر . بياض صندل ، سنبل كوكى ، قيوصى كل ، ترنج وايكده چيچكلرى ، نارنج كبى كوزل قوقولو بعض نباتى اجزا ايله بر مقدار مسك بغايت اينجه سحق اولنه‌رق تركيب اولنور ايمش :

« بوله‌من نكهت كلزار بهار خلقتنى »
« دامنك باد صبا ايله‌سه پرمشك وعبير »
{نفعى}

عَتَبَه [ع] قاپو اشيكى : {عتبهٔ عليا ، عتبهٔ فلكمرتبه} جمعی اولان (عَتَبَاتْ) = اكثريا (امام على وامام حسين) رضى الله عنهما حضراتنك مشهد مقدسلرينه اطلاق اولنور : (عتبات عليه) .

عَتَبْ [ع] بونامه ، بوناقلق . (كلمك ، كتيرمك) ماده‌لريله قوللانيلير (فلانه عتب كلمش ، فلان عتب كتيرمش) .

عَتِيقْ [ع] اسكى : (عتيق على پاشا) ، (طرز عتيق ، آثار عتيقه) . (بيت عتيق) = كعبهٔ معظمه . (عبد عتيق) = آزاد ايدلمش كوله . حضرت ابوبكر الصديق رضى الله عنه دخى (عتيق) توصيف اولنور :

« ظل حق حضرت صديق عتيق »
{خاقانى}

عَثْرَه [ع] سورچمه : (عثرهٔ واحده) جمعی (عَثَرَاتْ) .

عَجَائِبْ [ع] (عَجِيبَه) نك جمعی ، عجيبه‌لر [(عجائب سبعه) مقام تعجبده دخی ايراد اولنور . (عجايب) يا كلشدر .

عَجَائِزْ [ع] « عجوز »ك جمعی ، قوجه قاريلر . (عجايز) طرزنده يازماملى .

عَجَبْ [ع] تعجب اولنه‌جق شى . (عجبا) مقامنده‌ده استعمال اولنور : (عجب ديديكى طوغريميدر) .

عَجَبَا [ع] تعجب وصراق متضمن تردد اداتيدر كه استفهام مقامنده ايراد اولنور: (عجبا كله‌جكمى كلميه‌جكمى ؟) .

عَجْزْ [ع] برنسنه يه قدرتى اولمامق ، كوجى يتمه‌مك حالى ، كوجسزلك ، كفايتسزلك : (عجز تام) .

عَجَزَه [ع] (عاجِز) ك جمعی : (اطعام عجزه ، دارالعجزه) .

عَجَلَه [ع] چابوقلق ، صبرسزلق ايله حركت ايتمكدر كه تركجه‌سى (ايومك) در : (اكثريا عجله ايدن يا كيلير) . (على العجله) = عجله اوزره ، چارچابوق . بعضاً بونك يرنده يالكز (عجله) قوللانيلير .

عَجَم { [ع] عرب لسانندن اولما . يانلرکه ترکی ، ايرانی ، هندی
واجناس سائره : جمعی (اَعْجام) در : (سلطان العرب والعجم) .
« او دكلدر بوقدر قدسی دم »
« غبطه ايلر سكا حسّان عجم [١] »
{معلم ناجی}

عَجَمی { [ع] لسان عربی فصاحتله متكلّم اولسه دخی عرب
جنسندن اولمايوب عجم جنسندن اولان آدمه اطلاق اولنور . (عَجَمی) اولور-
سه عاقل ، مميز ، دقيقه‌دان ديمكدر . مهارتسز ، مبتدی ، آچيق سوز سويله-
مه‌ين آدمه (اَعْجَمی) دينيركه برنجی جلدك ١٢٨ نجی صحيفه‌سنده كوسترلشدر .
(اَعْجَمی اوغلانی) سابقده يكيچری شاكردی ، چراغی .

عَجُوز [ع] | قوجه‌قاری . عمرينك آخرنده ، ياخود اكثر
عَجُوزَه [ف] | امورده عاجز اولدينی ايچون اختيار قادينه
وصف خاص اولمشدر . هر ايكيسی قوللانيلير . (ايام العجوز) = لسان
ناسده (حسوم) تعبير اولنان يدی كوندن عبارتدر (بَرْدُ العَجُوز)= قوجه
قاری صوغوغی معروفدر . آخر فصل شتاده اولملری باعث تسميه‌در :

« برسر كذشت كهنه‌در افسانهٔ عجوز »
{ نجّار زاده }

عَجُول { [ع] عجله‌جی ، سرعت ايديجی : (رفيق عجول)

عَجيب { [ع] تعجبه سبب اولان شی : (شكل عجيب . اطوار عجيبه) .
« آه ايلمه‌دن قالمدی عشقكله شكيبم »
« حيرتده قودی عالمی بوحال عجيبم »

عَجيبَه { [ع] تعجب اولنه‌جق شی ، كيفيت : (عَجيبَهٔ طبيعت)
(عجيبهٔ رؤيت) .

عَدّ { [ع] صايمق ، صايلمق ؛ اعتبار ايتمك ، ايدلمك : (جبينی جسور
عد ايتمك ، جاهلك عالم عدی) ، (تعداد) معناسنده آز قوللانيلير .

عَدالَت { [ع] كافّهٔ فضائلی جامع بر خصلت جليله‌دركه
سعادت دارين آنكله حصول پذير اولور . تعريف مجملی جور ايتميوب نفوس وعقولده
استقامتی دركار اولان امر وحالتی اجرا ايتمك ودائما هر ايشده ، هر شيده وهر كس
حقنده حق التزام وحقانيتی ايفايه اقدام ايلمك ديمكدر .

عَداوَت { [ع] دشمنلك : (عداوت شديده ، عداوت قديمه) .

عَدَد { [ع] صايی : (عدد صحيح ، عدد فرد ، عدد مركب ،
اللی عددی) ، (عَدَدی) = عدده منسوب ، لسان قهوه‌ده صايلان شيشه

---

[١] (حسّان عجم) = « افضل الدين خاقانی شروانی » نك عنوانيدر .

اطلاق اولنور : (عَدَدِياتِ متقارِبَه) = اصطلاحات فقهيه‌دن اولوب آحاد وافرادی بیننده قیمتجه فرق اولمایان و (عَدَدِياتِ مُتَفاوِتَه) = احاد و افرادی بیننده قیمتجه فرق اولان معدوداته دینیلیر .

عَدَسْ [ع] جبوباتدن مرجمك دینیلن حبه: جمی (اَعداس).

عَدَسَه [ع] حکمت طبیعیه اصطلاحاتندندر. مرجمکه مشابهتی سببیله کوزك طبقهٔ بلوریه‌سنه ودوربین جاملرینه اطلاق اولنمشدر . « عَدَسی » = حکمت طبیعیه اصطلاحنده عدسه مشابه‌اولان شیئه‌ده دینیر.

عَدْل [ع] (عدالت) ایله مترادفدر. اورایه باقمکز : (عدل مطلق ، عدل الٰهی) .

عَدَمْ [ع] یوقلق ، اولمامه، (عدم مسئولیت ، وجودیله عدمی مساوی) :
« وجهی واردینسه بنی آدمه ابنای عدم »
« عاکف »

عَدْن [ع] جنت ، فردوس معناسنده قوللانیلیر . فی‌الاصل اقامت وتمکن ایتمك معناسنه‌در . بناءً علیه استعمال اولنان (جنت عدن، جنات عدن، بهشت عدن) تعبیرلری طوغریدر.

عَدُوّ [ع] دشمن، خصم، بدخواه . اکثریا شده‌سی اسقاط اولنه‌رق واوی حرف مد حکمنده بولندیریلور: (عدوی‌جان، زید عمروك عدوّ قدیمیدر) .

عَدید [ع] (متعدّد) کبی‌تك‌دکل، چوقلق ، صاییلیر حالده دیمکدر که . اکثریا مؤنثی‌قوللانیلیر: (آثار عدیده ، براهین عدیده) .

عَدیل [ع] مساوی، دنك، اش : (بی‌عدیل ، بی مثل) = دنکی واشی اولمایان .

عَدیمْ [ع] وجودی‌اولمایان، یوق: (عدیم‌الامکان) = امکانی اولمایان .

عَذابْ [ع] اذیّت ، عقوبت ، اشکنجه : (عذاب قبر، عذاب الیم ، عذاب آخرت) .
« دوزخه کیرمز ستمکدن یانان »
« قابل جنت دکل اهل عذاب »
{ فضولی }

عَذْب [ع] طاتلی، خوش: (لسان عذاب‌البیان، ماء عذب) .

عَذْراء [ع] باکرَ ، قیز اوغلان قیز : (حضرت‌مریم‌عذرا).

عَرائِسْ [ع] « عَروس »‌ك جمعی، کلینلر: (تزیین‌عرائس ، عرائس معانی) (عرایس) طرزنده یاگلمش یازمامالی .

عَرائِضْ [ع] « عریضه » نك جمعی، عریضه‌لر؛ عرض اولنان خصوصلر : (تقدیم عرائض) همزه‌نك یرینه (ی) یازمامالی .

عَرَبْ { [ع] آسیا قطعه‌سنك منتهای شرق‌جنوبیسنده کائن شبه جزیره‌ده متوطن اولان پیغمبر عظیم الشان افندیمز حضرتلرینك منسوب بولندقلری قوم نجیب. (عرب) لفظی اسم جنسدر. اهالیٔ بلاده تخصیص اولنمشدر. «اَعْرابْ» = علی قول جمع وياخود جمع صورتنده مفرد درکه بادیه نشین اولان بدویلره اطلاق اولنور. نسبتنده «اَعْرابی» دینیر. قوم عرب بر قاچ قسمدر. «عرب عَرباء، عَرَب متعربه، عرب مستعربه، عرب مستعجمه»، «جَزیرةُ العَرَب» = قوم عربك مملکت اصلیلری اولان و «عربستان» دینیلن شبه‌جزیره. «عَرَبی» = عربه منسوب وعربلکی متبین اولان: «صرف عربی، رجل عربی، شهور عربیه، اشعار عربیه»، «عرب صاچی» = قارمه قاریشیق، حل وکشادی مشکل اولان شیلر و ایشلر حقنده ایراد اولنور.

عَرْبَدَه { [ع] غوغا، سرخوش غوغاسی: (عربدهٔ عظیمه)

عَرْش { [ع] تحدید وتقدیری عقول بشریه‌دن خارج و حقیقت مقداری علم الٰهی یه منوط اولان «عرش الٰهی، عرش اعلی» دیمکدرکه حکما عندنده «فلك اعظم» دینیلیر § طاوان: «عرش البیت، عرش بیت» = خانه‌نك طاوانی. معانیٔ سائره‌سی معتبر ومستعمل دکلدر.

«دکل کرسی‌یه واعظ عرشه چیقسه‌ك آدم اولمازسین»
«ثابت».

عَرَصات | [ع] (عَرْصَه) نك جمعیدر. لسانمزده بو تخصیص ایله «محشر یری» معناسنده قوللانیلیر.

عَرْصَه { [ع] بنادن خالی کنیش یر، میدان: (عرصهٔ واسعه).

«چاتلادی اسب قلم عرصهٔ تاریخنده»
«قاچدی صحرای جهاندن آتی یوکرك‌زاده»
«۱۲۲٤ سروری».

عَرْض { [ع] کوچوکدن بویوکه برشی کوسترمك، برشی کوسترلمك: (عرضحال، عرض حقیقت، عرض هنر).

«حسب حالك ایتمه هر نادانه عرض»
«نجار زاده».

عَرَض { [ع] متکلمون عندنده بنفسه قیام وثباتی اولمایوب انجق جوهر ایله قائم اولان شی: (طُعوم، اَلْوان) کبی § انسانه عارض اولان مرض، کدر ومشغله کبی حالات.

عَرْض { [ع] اِك، اکلیلك: (طول وعرض)، (عرضاً) = اك جهتیله، اکنه، اکلیلکنه دیمکدر.

عَرْعَر { [ع] سرو، طاغ سرویسی، دیکنلی آردیچ آغاجی.

عَرَفات [ع] حجاجك مكۀ مكرمه جوارنده عرفه كونى توقف ايتدكلرى موقف شريف: (جبل عرفات).

عَرَفه [ع] حجاجك جبل عرفاتده وقوف ايتدكلرى شهر ذى الحجه‌نك طوقوزنجى كونى : (يوم عَرَفه) رانك كسريله غلطدر.

عَرَق [ع] تر : (عَرَقِ جَبين)، (غَرق عرق) (عَرَقيه) = بوكدن اعمال اولنان برنوع سرپوش كه اكثريا درويشلر كيير § راقى : (عرق نوش) = راقى ايچن.

«دوشسه زلفندن عرق رخسار جانان اوستنه»
«كوييا شبنم دوشر كلبرك خندان اوستنه»
«باقى»

عُرقوب [ع] فى الاصل اوكچه سيكيرى ديمكدر. عمالقه قومندن عصرنده كذب وخلف وعد ايله مشهور بركيمسه‌نك اسميدر. (عُرقوبى) = بوشخصه منسوب ديمكدر. لسانمزده كذب وخلف ايله معروف ذوات حقنده قوللانيلان (مواعيد عرقوبيه) تعبيرى بوكا نسبتله در.

عَرَمرَم [ع] چوق عسكر، فرقۀ كليۀ عسكريه § شديد شى، شدتلى حال وفعل معناسنه در :

عَرُوس [ع] كلين: (حجرۀ عروس) (عروسانه) = كلينه يارا‌شه‌جق صورتده : (اوضاع عروسانه).

عَرُوض [ع] نظمده بيتك برنجى مصراعنك جزء اخيرى § اوزان شعردن بحث ايدن علم.

عَرِيش [ع] صالاش، صوندرمه، چارطاق.

عَرِيض [ع] اكلى ، ياصى ، كنيش: (عريض وعميق) = اكلى ودرين ديمكدركه اطرافلى، اوزون اوزادى‌يه حكمنى حاويدر.

عَرِيضَه [ع] كوچوكدن بويوكه كوندريلن مكتوب : (عريضۀ چاكرانه)

عَرِيف [ع] (معروف) معنا سنه‌در. اكثريا شخص حقنده قوللانيلير : (كيره‌سونده دزدار زاده ديمكله عريف جعفر بكك).

عَزائِم [ع] على قول آفات وامراضك شفاياب اولمسى ايچون قرائت اولنسان آيات قرآنيه‌در. قول ديكره كوره افسون معناسنده اولان (عزيمت)ك جمعيدر. (عزايم) صورتنده يازلمش يازمامللى.

عَزَب [ع] بكار، اركن. مؤنثى (عَزَبَه) در . يكيچرى دورنده جهت بحريه‌يه منسوب سلاح انداز نفراته (عذب) دينيلردى . چونكه بوطائفه‌نك جمله‌سى بكار بولنديغى كبى داخل اولديغى سلك بحريده بلامدت خدمت ايتمكله مكلف واركن بولنمرلى ده مشروط

ایدی . الیوم (غرب قاپوسی) دینیلن محل بونلره نسبتله یاد اولنور .

عَزْرائیل { [ع] «مَلَكُ الموت» قبض ارواحه مأمور اولان ملك .

عَزْل { [ع] منصبدن یعنی خدمت رسمیه دن چیقارمق، چیقارلمق : (عزل قائمقام ، عزل ونصب)

عَزْم { [ع] برایش ایشلهمکه ربط قلب ایله قطعیاً قصد وتوجه قیلمق ، علی قول برایشده جداً سعی واهتمام ایلهمك معناسنه در : (علم طبی تحصیله عزم ایتدی) . (عزم راه) کبی تعبیراتده کیتمك معناسنی تضمن ایدر . (اُولُوالعَزْم) = هر درلو رنج واذیته صبر وثبات ایدوب اوامر قدسیهٔ الٰهیه یی قوللرینه تبلیغ خصوصنده جدّ واقدام کوسترن بعض پیغمبران ذی شان وخاصةً نبیّ آخر زمان حضراتیدر :

«عزم رزم ایلدك ارباب غزایز شمدی»
«رزمی در پیش ایده لم بزم مهیا برینه»
{ بکاککجی عزت }

عَزْو { [ع] نسبت ایتمك ، ایدلمك، اسناد : (عزو نقصان، بوفعل قبیحك اومعصومه عزوی) جمعی اولان (عَزْوِیات) = اصلی اولمدیغی حالده برینك علیهنده سویله نیلن کوتو، چرکین شیلر معناسنده قوللانیلیر .

عَزِیز { [ع] صاحب عزت ، عزت ایله متصف ، یوجه وبیوك دیمکدر . جناب حقك اسماء صفاتیه سندندر : (رب عزیز ، عبدالعزیز ، محب عزیز ، عزیزالوجود) مثالده کورلدیکی وجهله شریف ، نجیب ، بزرکوار ، پاك سیرت اشخاص حقنده ده استعمال اولنور . جمع معروفی (اَعِزَّه) در : (اعزهٔ کرامدن حضرت شعبان ولی) بعضاً اسلوب فارسیده (عَزِیزان) طرزنده دخی جمعلنیر

«هوای نفسدن سرمایهٔ عزتدر استغنا»
«عزیز اولمازدی یوسف چکمه ده دامن زلیخادن»
{ قوجه راغب }

عَزِیمَت { [ع] معنای اصلیسی (عَزْم) ماده سنده ایضاح ایدلدکله اورایه مراجعتله آکلاشیلور . لسانمزده (کیتمك) معناسنده قوللانیلیر : (جانب حجازه عزیمت ایتمك ، بروسه یه عزیمت ایدییور) § دعا ، افسون معناسنده ده استعمال اولنور : (عَزِیمَتخوان) = دعا ویا افسون اوقویجی . برلغت کتابنده بیان اولندیغی وجه ایله (عَزِیمَت) لفظی الیوم لسانمزده «عَزْم» مقامنده اصلا قوللانیلماز .

عَساکِر { [ع] (عَسْکَر) ك جمعی : (عساکر بحریه، عساکر بریه ، عساکر شاهانه) .

عَسْجَد { [ع] خالص آلتون .

عَسَس { [ع] بر محلك محافظه‌سی ایچون كیجه كزوب طولاشان، یكیچری دورنده كیجه قول كزن ضابط . (عسس باشی) = یكیچری امراسندن ایدی .

« مست باتمكینه رهزنمی اولور بیم عسس »
« راغب »

عَسْكَر { [ع] تركجه‌سی (چری) در. دولتك محافظهٔ بلاد وقلاع ، وقایهٔ حضور و آسایش عامه ایچون مسلح ومرتب اوله‌رق طوتدیغی قوهٔ عمومیه‌یی تشكیل ایدن افرادك هیئت مجموعه‌سنه و هر نفرینه اطلاق اولنور : (بر بلوك عسكر ، سلام عسكری ، ادارهٔ عسكریه) .

عَسَل { [ع] بال : (شمع عسل) = بالمومی (عسل مصفی) = سوزلش ، سوزمه بال (عَسَالَه) = بال پتكی (عَسَّال) = قوواندن بال چیقاران ، بال صاتان .

عَسِیر { [ع] عسرتلی، كوچ، چتین: (امرعسیر، امور عسیره) :

« بو عداتله بو اقبال بلند ایله سكا »
« اعتقادم بوكه هیچ اولمیه برفتح عسیر »
« نفعی »

عَشَاء { [ع] اقشام طعامی. جمعی (اَعْشِیَه) در : (ترتیب عشا ، مدعو عشا) (عِشَاء) ایله (عَشَاء) ی تفریق ایچون كوسترلمشدر.

عَشَائِر { [ع] عشیرتلر ، اویماقلر . (عشیرت) لـ جمعی : (اولاد عشائر) .

عَشْر { [ع] اون عدددن برینی آلمق ، طوقوزی بر علاوه ایله اون ایتمك || فرقان كریمدن اون آیت مقداری اوقومق .

عَشَرَه { [ع] اون : (عَشَرَهٔ مُبَشَّرَه) جمعی (عَشَرَات) : (عشرات خانه‌سی) ، (معلقات سبعه ، حواس خمسه ، اركان عشره) كبی تعبیراتده قاعدهٔ عربیه اتباع ایله هایی حذف ایتمك جائز دكلدر . سلیقه‌مز نثرده بونی ایجاب ایدییور. اما نظمده عندالاقتضا (حواس خمس ، معلقات سبع) صورتنده‌ده قوللانیله‌بیلیر .

عَشْق { [ع] فرط محبت ، جاندن سومك ، كوكل ویرمك. اصلی عینك كسریله‌در. (عشق اولسون) = تعبیری تعجب و تحسین مقامنده قوللانیلیر .

عَشِیّ { [ع] آخرنهار، آقشام : (بالعشیّ والآصال) = اقشام صباح دیمكدر. جمعی (عَشَایَا) (عَشِیَّه) ده عین معنایه لغتدر .

عَشِیر { [ع] اونده بر : (عشیر زراع)

عَشِیرَت { [ع] براصلدن منشعب اولان جماعت ، قبیله

§ بر آدمك عيال و اولاد و اقربا و متعلقاتى (عشيرت عظيمه)

عَصا [ع] اوزون دكنك، صوپا، باستون: (عصاى موسى) .

« قلم بر بلبل معجز صدادر دست كاملده »
« عصاى موسى نك اژدهادن فرقى وار يوقدر »
{ لا }

عَصافير [ع] سرچه قوشى معناسنه اولان «عصفور»ك جمعى: (لسان عصافير) = قوش ديلى .

عَصَب [ع] سيڭير: {عصب سمعى، عصب بصرى، مراض عصبى، امراض عصبيه} .

عَصَبَه [ع] فى الاصل بر كيمسه نك پدرى طرفندن اولان اقرباسى ديمكدر. لسان شرعده والدى، ولدى اولمايان ميته اقربادن اولمق حسبيله وارث اولان واصحاب فرائض حصه لرينى آلدقدن صوكره باقى قالانى اخذ ايدن كيمسه يه دينير .

عَصَبِيَّت [ع] اقرباسنه معاونت قيدنده بولنمق ، غيرت كودمك : (عصبيت شديده) .

عَصر [ع] دهر، زمان معناسنه در. اصطلاحده يوزسنه دن عبارت زمان طويله اطلاق اولنور : (عصر سعادت) = حضرت فخر كائنات عليه اكمل التحيات افنديمزك زمانلرى. (اون دردنجى عصر ، ايكنجى عصر هجرى) § ايكندى وقتى: (صلات عصر، قبل العصر) جمعى (اعصار ، عصور) در.

{ ضرب المثل ايراديته بو عصرده نابى }
{ كيمسه اولمه ماز ثابت افندى يه رسيده }
{ نابى }

عُصفور [ع] سرچه قوشى. جمعى (عصافير) .

عَصيده [ع] فى الاصل { بولاماج } ديدكلرى طعام . معروفى تازه باميه ، اون ، ات صويى ، تره ياغى ايله طبخ اولنان بر درلو عرب طعامى. (عصيده حلواسى) = بر نوع صولوجه اون حلواسى .

عَصير [ع] {عُصارَه} ايله مترا. دفدر . شيره سى ياخود ياغى آلنمق ايچون صيقلمش نسنه ديمكدر. عربلر ظاهر النسب وطاهر العرق اولان آدمه (كَريمُ العَصير) ديرلر .

عَضُد [ع] ديرسكدن اوموز باشنه قدر اولان عضو، بازو، قول § معين، يارديمجى: (عضد الدوله).

عَضَله [ع] بدن انسانده اولان سيڭيرلى قابا ات كه (باليق آتى) دينيلير . جمعى (عَضَلات)

عَضُوض [ع] ايصيرمق صورتيله يئيله جك نسنه § محنتلى زمان ، آفت ، داهيه .

عَطاء [ع] احسان ، بخشش . (عطيه) ايله مترادفدر : (عطاى جزيل) ، (عطا بخش) = بخشش ويريجى ، ويرن .

عَطّار { [ع] عطريّات ، بهارات وهر درلو خرده اشيا صاتان دكانجى : (عطّار عيّار)

عَطالَت { [ع] بوش اولمق، ايشدن قالمق، ايشسز طورمق.

عَطايا { [ع] بخششلر. (عطيه) نك جمعى : (عطاياى سنيه).

عَطسَه { [ع] آقصيريق، آقصيرمه، (عطسهٔ كثيره) .

عَطش { [ع] صوصامق ،صوسزلق: (دفع عطش)

« كمال لطف ايله لب تشنكانه روز عطش »
« جناب ساقئ كوثر صونار پيالهٔ مى »
{ لا }

عَطشان { [ع] صوصامش ، صوسز: (اشتر عطشان)

عَطف { [ع] ميل ايتديرمك ، ايتديرلمك: (عطف نظر، بر كره نظر مرحمتكزك عطفيله) § اسناد ايتمك : (مرتب كندى خطاسنى مصححه عطف ايدييور) كلمات، تراكيب، جمل بيننده جارى اولان عطف برنجى معنايه كوره‌در . جمعى اولان (اعطاف) = لطفلر ، شفقتلو ، كرملر معناسنده استعمال اولنور . محلنه مراجعت اولنه .

عَطُوف { [ع] زياده مرحمت و شفقت ايديجى. اسير كه‌ييجى : (وصىّ عطوف) ، (عَطُوفَت) = رحم وشفقت ايدوب اسير كه‌يجيلك.

عَطيّه { [ع] بخشش : (عطيّهٔ السّنيه ، عطيهٔ سنيه)

عَظائِم { [ع] عظيمه‌لر، فوق العاده واقع اولان بويوك ايشلر. (عظيمه)نك جمعى : (عظائم امور) « عظايم » يازلمشدر .

عَظم { [ع] كميك : (عظم مكسور، عظم زاده) وجود انسانده‌كى كميكلرك انواعنه متعلق اولان اصطلاحات طبيه‌نك بر لغت كتابنه عيناً وتفصيلاً درجنه مناسبت كوريله‌مه‌مشدر:

{ خضر سر چشمهٔ نظمم كه بولور تازه حيات }
{ رشحهٔ فيض نم خامه‌م ايله عظم رميم }
{ نفعى }

عَظَمَت { [ع] بويوكلك، اولولق: (عظمت السّنيه، عظمت فكر) .

عَظيم { [ع] بويوك، اولو: (بار عظيم، امر عظيم ، امور عظيمه)

عَظيمَه { [ع] بويوك ايش. اكثريا جمعى اولان (عظائم) قوللانيلير .

عَفاريت { [ع] (عفريت)ك جمعى، نهايت درجه‌ده شرير و خائن اولان جنلر .

عَفو { [ع] صوچندن كچمك ، كچلمك ؛ صوچى باغشلامق ، صوچ باغشلانمق : (عفو كناه، قباحتك عفوى ، عفو السّنى ، عفو عالى) .

عَفيف { [ع] عفتلى ، قباحت و حرامدن پرهيزكار ،

جكبنجی : (زوج عفیف) مؤنثی (عَفیفَه) در : (زوجۀ عفیفه) .

عَقائِد { [ع] (عَقیدَه) نك جمعی ، عقیده‌لر ، اعتقاد اولنان قضیه‌لر : (عقائد دینیه ، شرح عقائد ، عقائد قویه) ، (عقاید) یازماملی .

عَقار { [ع] خانه ، خان ، دکان ، تارلا ، باغ ، بوستان کبی ملك : (اصحاب عقار) جمعی (عَقارات) .

عَقارِب { [ع] (عقرب) دینیلن تهلکه‌لی حیوانجقلر : (عقارب مهلکه) .

عَقارَت { [ع] قیصیر اولمق ، قیصیرلق : (عقارت نسوان ، عقارت حیوان) . عینك ضمیله ده لغتدر .

عَقاقیر { [ع]ادویه‌یه‌قاریشدیریلان نباتات کوکی دیمك اولان (عقّار) ك جمعی. مفردی قوللانیلماز.

عَقِب { [ع] اوکچه. لسانمزده قافك فتحیله معروفدر. (عقبنده یتشمك) = اوکچه‌سندن یعنی آردندن آیرلیوب برلکده واصل اولمق دیمكدر. (عَقَبکیر) = تعقیب ایدیجی ، ایدن § بر آدمك آرقه‌سنه دوشوب کیفیت حالنی تفقد ایتمك معناسنی ده افاده ایدر. (درعقب) = بلاتأخیر، همان دیمكدر:

{ عقبندن ایریشیر فیض صباح آقشامك }
{ قوجه راغب }

عَقَبَه { [ع] فی الاصل صرب یوقوش معناسنه‌در . اصطلاحمزده تهلکه‌لی کچید معناسنی افاده ایدر . جمعی (عَقَبات) در .

عَقد { [ع] دوکومله‌مك ، باغلامق : (عقد نکاح ، رشته‌نك عقدی) § قورمق ، قورلمق : (عقد انجمن ، مجلسك عقدی) § اصطلاح فقهده طرفینك برماده‌یی التزام وتعهد ایتملری دیمکدر که یکدیکره ارتباطندن عبارتدر. (عقد ثانی) = فقهجه طرفینك حین التزام وتعهدده برنجی ایجاب قبول ایله ارتباط ایتمیوب ایکنجی ایجابك قبول اخیر ایله ارتباطندن حاصل اولان عقد دیمکدر. مثلا بیع وشراده اولجه سویله‌نیلن بدله مؤخراً راضی اولمایوب ایکنجی دفعه‌ده بیان اولنان فیئاته راضی اولمق کبی.

عَقرَب { [ع]معروف مضر حیوانجق. ترکجه‌ده (قویروغی اوری) دینیلدیکنی مسموعات قبیلندن {غاصم} مرحوم قید ایدییور . (اوری — یاخود — اورو) لفظ ترکیبی فی الاصل قالقیق ، یوقاری دیمکدر . حقیقةً بو حیوانك دائما قویروغی یوقاری طوتدیغنه کوره بویله تسمیه‌سنده مناسبت واردر: (نیش عقرب). (برج عقرب) = بروج فلکیه‌دن برینك اسمیدر . اشبو برجی تشکیل ایدن کواکب مجتمعه‌نك عقربه مشابه اولمسی سبب تسمیه‌در . کونش شهر تشرین اولك طوقوزنده برج عقربه

داخل اولور § ساعتك قيصه ابره‌سنه عقرب دينيلير .

عَقْل { [ع] تعريف مقبوله كوره (برنور روحانيدن عبارتدر كه نفس انسانى آنكله علوم ضروريه ونظريه‌يى ادراك ايدر . آنك وجودى ولدك رحمده استكمال خلقتله هنوز جنين بولنديغى هنكامدن بدء ايله تدريجاً بلوغى وقتنه قدر تزايد وتكمل ايدر). انسان وديعهٔ السنيه اولان اشبو قوهٔ معنويه ايله اشيانك حسن وقبح ، نيك و بد ، كمال ونقصانه متعلق صفاتنى فرق وتميز واغراض ومصالح واموركوجوه وكيفياتنى ادراك وتقدير ايدر. فارسيده (هُوش) و (خِرَد) تركيده (اُوص) دينيلير: (عقل كامل) ، (عقل ايتمك) = خاطره كتيرمك ، درخاطر ايتمك ديمكدر (عَقْلِى) = عقله منسوب ، نقل وروايتله دكل عقل ايله بولنان ياخود بيلينن خصوص ، شى : (دليل عقلى ، علوم عقليه) (عَقْلِيّات) = (نَقْلِيّات) مقابلى ، عقلى اولان خصوصات .

عَقُور { [ع] هر كورديكنى قاورايوب ييرتيجى ، پاره‌لايجى حيوانه وصف اولور . اكثريا قودورمش ، قودوز كوپك حقنده ايراد اولنور : (كلب عقور) .

عَقِيدَه { [ع] انسانك ربط قلب ايتديكى ماده ، نسنه : { عقيدهٔ صحيحه ، عقيدهٔ قويه } § بر نوع آغده‌لانمش واوفاق اوفاق كسيلمش رنكلى شكر .

عَقِيق { [ع] يمن ديارنده بولنان معروف قيرمزى طاش : { عقيق يمانى } .

عَقِيم { [ع] ذريتسز ، قيصير : { جاريهٔ عقيمه ، زوجهٔ عقيمه ، حيوانات عقيمه } § نتيجه‌سز ، فائده‌سز افعال حقنده ايراد اولنور : { تشبثى عقيم قالدى } .

عَكّام { [ع] چادر مهترى ، ابناى عربدن يوك قالديران خدمتكار. (عكام باشى) =صرهٔ همايون ايله جانب حجازه كيدوب كلن اومقوله خدمه‌نك بويوكى .

عَكْس { [ع] خلاف ، مخالف . ضد : (ايش عكسنه كيديبور) § سبب ، آيدينلق ، كولكه كبى شيلرك بريرده اثر پيدا ايتمسى ، حاصل ايتديكى اثر : { اكثريا لدوس هواده هنكامهٔ غروبده افق سحابدن عارى اولورسه كونشك شعاع آتشينى تپه‌لره ، قايش طاغنه قدر عكس ايدر } § ترسنه چويرمك ، دوندرمك : { داد } ك عكسى ينه { داد } اولور .

{ عكس رخكله ايله آيينه‌يى منور }
{ آغوش مهده رخشان بر آفتاب كوستر }
{ وجدى }

عَلاٰء [ع] يوكسكلك. شان وشرف جهتيله اولولق: (اهل علا. علاءالدين) .

عَلاٰئِق [ع] (عَلاٰقَه) نك جمعى ، ايليشكلر: {علائق دنيويه، قطع عَلائق} .

عَلاٰئِم [ع] (عَلاٰمَت) ك جمعى ، نشانه‌لر : { علائم السما . علائم موجوده } .

عَلاٰقه [ع] ايليشك، تعلق، رابطه، مناسبت: { علاقهٔ موجوده . قطع علاقه ، آنك نه علاقه‌سى وار؟ } § عشق ، محبت ايله ربط قلب: { برينه علاقه ايتمش } بومعناده جمعى { عَلاٰقاٰت } در. {عَلاقه‌دار} = حصه‌دار، شريك:

{ ايتدم كوزللر ايچره علاقه افندمه }
{ صد آفرين طبيعت دلبر پسندمه }
{ شيخ الاسلام محمدشريف }

عَلاّٰم [ع] اك زياده ، هر شيئى بيلن. اكثريا حق التهيده قوللانيلير. {علّام الغيوب، ملك العلّام}.

{ علّام عوالم معالى }
{ علّامهٔ علم لايزالى }
{ ضيا }

عَلاٰمَت [ع] برشيئك بيلنمسنه سبب اولان اثر، نشان ديمكدر : { علامت ضمّه ، علامت خير، علامت فارقه ، علامت نصرت } جمعى { عَلاٰئِم ، عَلاٰماٰت } .

عَلاّٰمَه [ع] چوق بيلن. زياده علم ومعرفت صاحبى اولان: { عَلّاٰمَهٔ تفتازانى، علامه شيرازى. علامهٔ زمخشرى } . آخرنده‌كى { ه } مبالغه ايچوندر .

{ علّامهٔ علم لايزالى }
{ ضيا }

عَلاٰنِيَت [ع] كيزلى اولمايوب عالمك كوزى اوكنده اولمق، ظاهرلك. آشكارلق: { ذاتاً ميدان علانيتده ايدى}، { سِرّاً وعَلاٰنِيَةً } تشديد { يا } ايله غلط قوللانيلملى .

عَلَف [ع] حيوان يينه‌جكى . حيوان يمى كه تركجه‌سى { يُوْلاٰف} در. جمعى { عُلوفه، اَعْلاٰف، عِلاٰف } در . وقتيله { معائش } يرنده قوللانيلمش اولان { عُلُوفَه } تعبيرى بونك جمعيدر .

عَلَقه [ع] اصطلاحات طبيه دندر. قان پختيسنه اطلاق اولنور. جمعى { عَلَقاٰت } .

عَلَم [ع] سنجاق ، بايراق : {عَلَمْدار} = بايراق طوتان، طاشيان § مناره تپه‌سى ، ماهچه : { روز كارك شدّت هبوبى آيازمه جامع شريفى مناره‌سنك علمنى اوچورمشدر}.

عَلَن [ع] {عَلاٰنِيَت} ايله مترادفدر. ظاهر وآشكاره اولمق .

{عَلَناً} = میدانده، کوز اوکنده اوله‌رق، آچیقدن آچیغه {عَلَنِی} = آشکار، میدانده آچیق. {عَلَنِیَّت} = آشکاره‌لك، کوز اوکنده اولمق.

{ متصور دکلدر انکاری }
{ علنیدر بو انجلا علنی }
{ معلم ناجی }

عَلیٰ { [ع] حرف جرّ، اوزرنده، اوزرینه. اوزره. مطلقا ترکیب ایله قوللانیلیر. مثلا {عَلَی الحِساب، عَلَی العَمیا، عَلَی الاِطلاق، عَلَی الصَّباح، عَلیٰ مَلاءِ النّاس، عَلَی العادَه کبی.

{ علی الصباح جهان خلقی کاروباره کیدر }
{ بلاکشان محبت‌ده کوی یاره کیدر }
{ فهیم }

(علی العاده کوزل سوز سویلمکدن عجزی پیدادر)
(سخنکولقده استعدادی فوق العاده‌در سوزده)
{ معلم ناجی }

عَلِیّ { [ع] حضرت پیغمبرك عمزاده‌لری اسدالله بن ابی طالبك اسم عالیسی § رفیع، عالی، فائق، یوکسك دیمکدر. اسم اولمدیغی تقدیرده مؤنث اوله‌رق قوللانیلیر: {اوامر علیه، ارادهٔ علیه، دولت علیه، تحریرات علیه}.

{ شمدیدن نقش ایت شویندی قلبکه }
{ ساده اسمك اولمسون اوغلوم علی }
{ معلم ناجی }

عَلَیْكَ [ع] سنك اوزرینه دیمکدر. (علیك السلام، علیك عون‌الله) کبی ترکیبات عربیه‌ده قوللانیلیر.

عَلیل { [ع] علتلی، خسته‌لقلی، سقط دیمکدر. لسانمزده بو معنالردن باشقه (کور) معناسنده‌ده قوللانیلیر: (شخص علیل، چشم علیل، زوجهٔ علیله، اشخاص علیله).

عَلیم { [ع] چوق بیلن، هرشیئی بیلن: (ربّ علیم، علیم الحکیم، خلاق العلیم)، (وَفَوْقَ کُلِّ ذی عِلْمٍ عَلیمْ).

« بخش ایدر حضرت وهّاب علیم »
« سوکیلی قوللرینه قلب سلیم »
{معلم ناجی}

عَلَیْه { [ع] آنك اوزرینه دیمکدر. یالکز استعمال اولندیغی تقدیرده برکیمسه‌نك اوزرینه توجه خصومت وتحمیل فعل وقباحت صورتنده واقع اولور. مثلا (زید عمروك علیهنده آغزینه کلنی سویله‌یور، حکم لاحق مدعینك علیهنده‌در، فلان کیمسه‌نك نه لهنده ونه علیهنده سوز سویلر). جمله‌لرنده کورلدیکی کبی. طرز دیکرده دخی قوللانیلیر که اوده قاعدهٔ عربیه کوره‌در. مثلا (بناءً علیه، متفق علیه، علیه السلام). کبی بوندن باشقه مؤنثی اولان (عَلَیْها) جمع مذکری اولان

(عَلَيْهِمْ) تثنيه‌سی بولنان (عَلَيْهِمَا) ده استعمال اولنور . يالكز جمع مؤنث (عَلَيْهِنَّ) قوللانيلماز .

عَمّ { [ع] بابانك قرداشی كه عموجه تعبير اولنور : (عمّ مكرّم ، عمّزاده ، ولد عمّ ، عمّ اكرم) . (عَمَّه) = بابانك قيز قرداشی ديمكدر . فقط لسانمزده (خاله) تعبيری زبانزد اولوب بو (عمّه) اصلا قوللانيلماز .

عَمائِم { [ع] (عمامه) نك جمعی ، صاريقلر : (عمائم علما) .

عَمْد { [ع] بر ايشه دوشونه‌رك ، اوّل وآخرينی بيله‌رك باشلامق ، بر ايشی حد و يقين وقصد ايله ايشله‌مك . (عَمْداً) = عمد صورتيله : (عمداً قتل) .

عَمَل { [ع] ايش : (عمل صالح ، عمل باطل) § ايش ايشله‌مه : (علميله عمل ايتمك) ، (عمل كثير) = زحمتلی ايش ، مشقت . (عَمَلاً) = ايشله‌يه‌رك ، ايشه چاليشه‌رق . (عَمَلْمانده) = ايشدن قالمش ، ايشه مقتدر اولمايان ، متروك . § لسانمزده (قبض) و (انقباض) ك ضدی ، عكسی حالت معناسنده‌ده ايراد اولنور : (عمله اوغرامش ، عمل اولمش) كبی .

عَمَله { [ع] « عامل » ك جمعی ، ايشجيلر ، دروكر ، ارغاد ، زنجير مقوله‌سی اشخاص ، مفردی باشقه معناده قوللانيلير . بو جمع اولديغی حالده مفرد مقامنده‌ده استعمال اولنور : (عمله يوميه‌سی) .

عَمَلِی { [ع] عمله منسوب ، ايشله‌مه صورتيله واقع اولان : (نظری وعملی) = هم كوروب اوقومق هم ايشله‌يوب اوكرنمك صورتيله : (عملی باغچوانلق ، حكمت عمليه) .

عَمَلِيّات { [ع] بر ايشك اصول وقواعدينی اجرايه متعلق خصوصات تعبير اخری ايله فن موجبنجه اجرا اولنان ايشلر : (عَمَلِيّاتِ جَراحِيّه) = Opération (اوپه‌راسيون) ، (عَمَلِيّاتِ تُرابِيّه) = اكثريا يوللرك و خصوصيله شمن‌دوفرلرك تسويهٔ ابتدائيه‌لرينه اطلاق اولنور .

عَمُود { [ع] ديرك : (عمود قائم ، عمود منقش) ، (عَمُوداً) = ديرك كبی ديم ديك اوله‌رق . (عمود القوم) = برقومك ديركی ، اولوسی ، بويوكی ، (عمود الجيش) = عسكرك ديركی ، قوماندانی ، سردار . (عمود فِقَری ، عمود فقاری) = بل كميكی كه تركجه‌سی (اوكورغه) در . اصطلاح هندسه‌ده ايكی طرفنده زاويهٔ قائمه احداث ايتمك اوزره برخط اوزرينه نازل اولان ديكر خطك وضعيتی .

عَمى { [ع] كورلك ، كوزسزلك: (عمى طارى اولمق) ، (عماى قلب) = جهل و بلادت ، غفلت و غباوتدن منبعث حالت .

عَمِيّاً { [ع] كور اوله‌رق، كورجه. اسانمزده (علىٰ العَمِيّاً) = صورتنده قوللانيلير كه‌قصدى‌اولميه‌رق، كورلك‌ايله؛ دها تركجه‌سى كور كورينه ديمكدر .

عَمِيق { [ع] درين . ماديات و معنوياتده‌قوللانيلير: (بحر عميق ، فكر عميق ، مطالعات‌عميقه).

« بحر انديشه عميق ودر معنى كمياب »
{ نفعى }

عَمِيم { [ع] جمله يه شامل ، عمومى ديمكدر : (لطف عميم ، عميم‌الاحسان ، الطاف عميمه) :

« آفرين لطفكه اى باد نسيم »
« بوقدر آنجق اولور فيض‌عميم »
{ نفعى }

عَن { [ع] حرف جرّ، تركجه‌ده (دن) كبى. آتيده‌كورلديكى وجه ايله تركيب ايله قوللانيلير . (عن صميم) = دروندن (عن‌قريب) ياقيندن (عن قصد) = بيله بيله ، بيله‌ركدن. (عن يد) = الدن. (عنه) = آندن . (عنها) او قادينـدن ، ياخود بحث اولنان شيدن . (عنهما) = او ايكى ارككدن. (عنهم) آنلردن.

عَنادِل { [ع] « عَنْدَلِيب » كـٔ جمعى. بلبللر: (نغمات عنادل)،

عَناصِر { [ع] (عنصر) كـٔ جمعى. كيميا اصطلاحنده‌آلتون كوموش كبى بسيط اولان يعنى اجزاى فرديه‌سى مركب اولمايان‌شيلر ديمكدر. متقدمينك‌آتش، هوا ، صو، طوپراغى بسيط زعميله (عناصر اربعه) ديملرى كشفيات اخيره ايله حكمسز قالمشدر.

« آيا نجه بر دور ايده بو چار عناصر »
« كيم آشنا نه اوّل اوله معلوم نه‌آخر »
{روحى}

عَنبَر { [ع] معروف كوزل قوقولو شى كه محل وكيفيت حصولى حقنـده روايات مختلفـه موجود در . مع مافيه بعض جزائر هنديه‌دن ظهور و ورود ايتـديكى روايتى قول راجح عـد اولنور . بو ، منبهاتدن اولوب امراض واختلاجات عصبيه‌ده وشدتلى حمالرده و (عنبرسائل) بعض التهابات غشائيه‌به‌عائد ادويهٔ‌طبيه‌ده قوللانيلير. (عَنبَرين) = عنـبردن ، عنبرلى . (عنبر بار) = عنبر ياغديريجى، عنبر صـاچيجى . (عنبر بو‌ى) = عنـبر قوقولو ديمكدر :

« هرنقطهٔ خوب عنبرينك »
« خال سيه عـذار معنى »
{انسى}

عَنْدَلِيب [ع] بلبل دينيلن قوش كه زمزمه ونغمات لطيفه‌سيله مشهور ومقبول عالمدر : (فرياد عندليب)

« خلق عالم عندليبى مرغ جانم صانديلر »
« ايتديكى نالشلرى آه‌وفغانم صانديلر »
{خيالى}

عَنْدَم [ع] اصطلاحات طبيه‌دندر بر نوع رچينه‌در . طبده مقبّض ونافع اوله‌رق شدتلى اسهالده وسيلان مخاطيده وقانى ديندرمك خصوصنده قوللانيليرر .

عَنْعَنَه [ع] بر ماده‌نك بر چوق اشخاصدن نقل و حكايه اولنمق صورتيله متسلسلاً اطرافيله منقول اولمسى : (اوايشى عنعنه سيله آڭلاتديلر) .

عَنْقاء [ع] اسمى معلوم جسمى موهوم بر بويوك قوش كه (سيمرغ) و (زمرد عنقا) دخى ديرلر .

عَنْكَبُوت [ع] اوروومجك : (تار عنكبوت) = اوروومجك آغى . (پردهٔ عنكبوت) و (بيت عنكبوت) ده دينير . جمعى (عَناكِب) .

عُنُود [ع] زياده عنادجى ، حق بيله‌رك خلافنده عناد ايدن كه تركجه‌سى « اونكو » لى ديمكدر : (نمرود عنود) .

عَنِيد [ع] (عَنُود) كبى پك عنادجى ، اونكولى : (جاهل عنيد ، وليد عنيد) .

عَنِيف [ع] خشونتلى ، سرت ، قاتى : (خطاب عنيف ، تنبيهات عنيفه) .

عَوائِد [ع] (عائِدَه) نك جمعى . معناجه « عائِدات » ايله فرقليدر . بونك طرز استعماله كوره مال وآقچه اوله‌رق كلن شيلر ديمك ايسه‌ده معناسنده بخشش ياخود بلش صورتنده‌كى شيلر حكمى موجود در .

عَوارِض [ع] (عارِضَه) نك جمعى . عارض اولان شيلر ، علتلر ، بوزوقلقلر ، قضالر ، سقطلقلر .

عَواصِف [ع] « عاصِف » و « عاصِفَه » نك جمعى . شديد روزكارلر : (هبوب عواصف) :

عَواطِف [ع] « عاطِفَت » ڭ جمعى ، لطفلر ، كرملر : (عواطف عليه) .

عَواقِب [ع] « عاقِبَت » ڭ جمعى ، صوڭلر ، صوڭ نفسلر : (عواقب امور ، عواقب حسنه) .

عَوالِم [ع] « عالَم » ڭ جمعى ، عالملر ، دنيالر ، جهانلر : (عوالم علويه)

عَوامّ [ع] (عامّ) ڭ جمعى ، (خواص) مقابلى . خلقك آشاغى قسمى ، آياق طاقمى : (عوام ناس) ، (عوام پسند) = آحاد ناس عندنده ، خلقجه بكنيله‌جك شى .

عَوامِل [ع] عامل اولان کلمه‌لر ، (عامل) نحوینك جمعی : (عوامل قیاسیه) .

عَوْدَت [ع] کری دونمك ، یرینه دونوب کلمك : (قاپلیجه‌دن عودت) .

عَوْرَت [ع] ستری واجب اولان اعضای بدن ، آچیق براقلمسی جائز اولمایان یرلر § قادین ، زوجه .

عَوْعَوه [ع] هاولامق ، هاولایش § بی ادبانه و ناعحل تعرضات لسانیه‌یه‌ده اطلاق اولنور : (عوعوهٔ کلاب ، عوعوهٔ کلبانه) .

عَوْق [ع] آلیقویمق ، آلیقونمق : (عوق وتأخیر) .

عَوْن [ع] یاردیم ایتمه ، یاردیم : (عون الٓهی ، عون ونصرت) .

عَهْد [ع] سوز ویرمك ، اجراسنی اوزرینه آلمق : (عهد ایتدی) § برخصوصك اجراسیچون ویریلن سوز ، ایدیلن یمین : (عهدنده ثبات ایدییور ، نقض عهد) § زمان ، دور : (عهد شباب ، عهد خلافت صدّیق) (عهد نامه) = ایکی حکومت بیننده صلح وآسایشه وامور سیاسیه وتجاریه‌یه وسائره‌یه دائر امضا وتعاطی قیلنان مقاولات ایله دولتجه خصوصات مختلفه ایچون سیاسةً تنظیم اولنان اوراق رسمیه‌یه اطلاق اولنور :

« کر بو عهدنده وفا ایلرسه جانان ایشته بن »
{ شیخ الاسلام ذکریا }

عَیّار [ع] هر یری کزوب طولاشان ، ذکی ، قورناز ، چویك ، حیله کار آدم : (رجل عیّار) .

عَیّاش [ع] عشرته مبتلا اولان ، چوق عشرت ایدن :

« سنده عقلك وار ایسه بر نشئه تحصیل ایت یوری »
« عالمك طعن ایتمه تریاکیسنه عیاشنه »
{ سید وهبی }

عِیان [ع] آشکار ، آچیق ، کوز اوکنده : (عیان اولدی ، عیان ایتدی) کسر عین ایله‌ده قوللانیلیر .

عَیْب [ع] نقیصه ، قصور ، باعث عار اولان وچرکین کورینن حال : (خلاف ادب حرکت عیبدر) جمعی (عُیُوب) دز . (عَیْب جو) = انسانك عیبنی آراشدیروب صوران .

عَیْش [ع] فی الاصل دیرلکه دینیرکه مدار حیات اولان ییه‌جك ، ییله‌جك ، ایچیله‌جك شیدن عبارتدر . لسانمزده بو معناده آز قوللانیلیر : (عیش خوش ، عیش فرح) § اکثریا جنبشله ییوب ایچوب ذوق وصفا سورمك ، اکلنمك معناسنده استعمال اولنور : (عیش ونوش عالمنده سرم کرم اولانلردن) . محاوراتده کسر ایله قوللانیلیر .

عَیْن [ع] کوز : (اصابت عین) = سوء نظر ، کوز طوقونمه ،

کوز دکه. (نور عین) = کوز نوری (انسان‌العین) = کوز بیبکی § اصل، کندیسی: (عین‌حقیقت، عین‌کیفیت)، (عیناً) = برشیئك صورتی، اورنکی دکل کندیسی دیمکدر: (جمتك عیناً بوطرفه ارسالی محلنه یازلدی) § بر شیئك اشی، طبقیسی: (بو بارداق قیریلان بارداغك عینیدر، بوقماش شو انتارینك عینیدر) § الفبای عثمانیده یکرمی برنجی حرفك اسمیدر: (حرف العین) ابجد حسابنده (٧٠) یتمش عددینه اشارتدر. § قایناق، پیکار. جمع مستعملی (أعیان) و (عیون) در. لکن «اعیان» باشقه معناده قوللانیلیر. مفردی آنك یرنده قوللانیلماز. معنالرینه کوره جمع اوله‌رق قوللانیلیر.

«عین اعلاسنی کاه وبی‌کاه»
«غیره باقدیرماز ایدی عین‌الله»
{خاقانی}

عَیُّوق { [ع] آسمانده (کهکشان) دینیلن کوکبك دائما صاغ طرفنده وکوکب (ثریّا) نك آردنده کورینن برنجم تابانك اسمیدر. اشبو کوکب غایتله مرتفع کوروندیکندن لسانمزده اکثریا مبالغه ایله یوکسکه، یوکسکلکه اسناد ایدیله‌جك شی بونکله یاد اولنور. مثلا زیاده باغران آدم ایچون: (سسی عیوقه چیقیور) یاخود (سسنی عیوقه چیقاریور) دینیلیر. کذلك وصف وثنا خصوصنده‌ده قوللانیلیر: (فلانی اوقدر مدح ایتدیلرکه عیوقه چیقاردیلر):

«هپ کون ومکان عاشق یارب بونه حالتدر»
«عیوقه چیقار فریاد کویا که قیامتدر»
{اسرار دده}

﴿ع﴾

عِباد { [ع] «عبد» ك جمعی، جناب اللّهه نسبتله قوللر: (عباداللّه) = اللّهك قوللری. (اضعف‌العباد) = قوللرك اك ضعیفی، عاجزی.

«ای مصدر ماسوی اولان ربّ عباد»
«کیم سنسین ایدن موت وحیاتی ایجاد»
{«قورنه‌ی» دن ترجمه — ناجی}

عِبادَت { [ع] قوللق ایتمك، طاپمق، طاپنمق: (اللّهه عبادت، عبادت وطاعت)، (عبادت اصنام) = پوتلره طاپمق، طاپنمق که مجوسی ومشرکین کبی طوائف ضالّه‌نك دین باطللری دیمکدر. جمعی (عبادات) در. (عبادتخانه) و (عبادتکاه) = عبادت ایتمکه مخصوص محل. (عبادتکار) = عبادت ایدیجی.

عِبارَت { [ع] لسانمزده بر شیئك حالت مجموعه‌سی، مجموع موجودیتی معناسنده قوللانیلیر: (مکتوبك خلاصهٔ مآلی شوندن عبارتدر).

عربيده معانئ سائره‌يى افاده ايدر . نظمده نادراً (عباره) معناسنده قوللانيلمشدر .

عِبارَه { [ع] لسان متكلمدن سمع سامعه عابر اولان كلام ، ياخود برقاچ الفاظدن مركب تعبيرات: (عبارهٔ مختصره ، تطويل عباره) نظمده (عبارت) طرزنده استعمالى جائزدر. جمعى (عِبارات) .

عِبَر { [ع] « عبرت » ك جمعى : (عِبَرِ مؤثّره ، مرآةالعبر) .

عِبْرانى { [ع] اسكى يهود لسانى ؛ اسكى يهود طائفه‌سنه منسوب ومتعلق اولان: (لسان عبرانى، كلمات عبرانيّه) بونك مقامنده (عِبْرى) ده قوللانيله‌بيلير.

عِبْرَت { [ع] انسان ايچون موجب انتباه اوله‌جق وتربيهٔ نفس ، تهذيب اخلاق يولنده استفاده اولنه‌جق وقعه ، خصوص : [عِبْرَتِ مؤثّره ، عِبْرَتِ نُجيعه] . (عبرت آلمق) = مدار انتباه اوله‌جق شيئى دوشنوب نفسجه فائده‌مند اولمق. (عبرت آميز) = كندوسنده موجب انتباه اوله‌جق شى بولنان حالت . (عبرتبخش) = عبرت ويريجى. (عِبْرَتنما) = (عِبْرَتنمون) = عبرت كوستريجى، كوسترن شى.

عِتاب { [ع] آزارلامق، توسله‌مك؛ خاطر وكوكل قيره‌جق تكدير وياخود شدتلى سوز: (عتاب عنيف) .

«كوز اوجيله عاشقه‌گه لطف ايدر گاهى عتاب»
«برسؤاله ير قوماز اول غمزهٔ حاضرجواب»
{ نفعى }

عِتْرَت { [ع] نسل ، ذريت ، اقربا ، عشيرت: (عترت طاهرهٔ ذات نبى) .

عِتْق { [ع] قول آزاد اولمق . آزادلق : (عِتْقنامه) = آزاد كاغدى .

عِداد { [ع] حساب، صايى: (فلان اهل حرفت عدادندندر). (بى‌عِداد) = صاييسز ، پك چوق .

عِدَّت { [ع] بر خاتونك زوجندن بوشانديغى صورتده يوز كون وزوجى وفات ايتديكى تقديرده يوز اوتوز كون اولەرق بكله‌ديكى مدت. بومدت كچمدكجه شرعاً قوجه‌يه واره‌ماز : (ختام عدّت. نفقهٔ عدّت).

عِذار { [ع] ياكاق : (كلعذار) = كل ياكاق .

« عذارك كل كل اولمش بوسه‌دن، دل داغ داغ‌ كدر »
(نائلى قديم)

عِراق { [ع] (دِجْلَه) دن آشاغى بصره‌يه قدر (شط العرب) ك ايكى طرفى ، فى الاصل صو كنارى ديمكدر . وجه تسميه‌سى ايكى يبوك

تهرك. باشدن آشاغی یه جاری اولمیدر. (عراق عرب) = بغداد ساحه‌سی، دوزلکی. (عراق عجم) = ری طرف جبالی، وادیلری.

عِرْض { [ع] حرمت، عصمت، عفّت ایله حاصل اولان برحیثیّت پاکیزه‌درکه انسانك نفسنه وحرمنه تعلّق ایدر. اهلی ایچون جاندن عزیزدر: (محافظهٔ عرض).

«عرض اهلی اولان مجلس میدن ایدر اعراض»
{رمزی بابا}
«ایستر ایسه‌ڭ حفظ ایده عرضڭ خدای لم یزل»
«عرضنه اعدای بدخواهڭ بیله‌ویرمه خلل»
«لا»

عِرْفان { [ع] فی الاصل بیلمك معناسنه‌در. طرز استعمالنه کوره استعداد فطری اثری اوله‌رق ظرافتله تفکّر ایدوب بیلمك دیمکدر. بوخصیصهٔ ممدوحه حلقتی مساعد اولمایانلرده علم ایله حاصل اولماز.

« نامکله‌در اشتهار عرفان »
« لفظکله‌در افتخار معنی »
{انسی}

عِرْق { [ع] اصل، صوی: (عرق کریم، عرق اصفر، عرق نجیب) § طامار، کوك: (عِرْقُ النِّسَاء) = اصطلاحات طبیه‌دندرکه قالچه اویلق ایله باجاقلرده حاصل اولان شدتلی صیزی و آغری دیمکدر. (عِرْقُ الذَّهَب) = آلتون کوکی. (عِرْقُ الْسُّوس) = میان کوکی. جمع مستعمل (عُرُوق).

« هیبت دبدبهٔ کوس نبی »
« کمدی عرق نسب بولهبی »
{خاقانی}

عِزّ، عِزَّت | [ع] عزیز وشرفلی اولمق، عزیزلك: عالیقدرلك: (بالعزّ والاقبال) (عزّت نفس) = نفسك دائما علویّت، رفعته تمایل و ذلّت، خساستدن توقی ایله مسندن عبارت برخصیصهٔ طبیعیه‌درکه هرکسده بولنماز. § (عزّت) قدرت و غلبه معناسنده حق التّهیده قوللانیلیر: (ربّ عزّت).

عِشاء { [ع] کیجه قارا کلغنك اوّلی، غروبدن صوکره صولر قاراردیغی وقت که ترکجه‌ده (یاتسو) دینیلیر: (وقت عشاء، صلات عشاء)، (عِشَائَیْن) = آقشام ایله یاتسو زمانلری: (بَیْنَ الْعِشَائَیْن).

عِشْرَت { [ع] فی الاصل ناس بربریله اختلاط و الفت ایتمك معناسنه‌در. لسانمزده وسیلهٔ اختلاط اولان مسکرات معناسنده قوللانیلمشدر: (عشرتخانه، عشرتگاه) = مسکرات صاتیلان، ایچیلن محل. (اهل اسلامك علناً استعمال عشرتدن منعی حقنده شرفصادر اولان فرمان همایون حضرت خلافتپناهی محض اصابتدر).

عِشرُون، عِشرِين { [ع] يكرمى ، يكرمنجى .

عِشوَه { [ع ف] كوزللرك كوكل آلداديجى نازى ، اداسى وطور، وضعى: (عِشوه گر، عِشوه كار) = عشوه‌جى ، عشوه ايديجى، ايدن . (عِشوه كارى) = عشوه كارلق .

عِصمَت { [ع] فى الاصل منع ايتمك، صاقلامق معناسنه‌در. اصطلاحده نفسى عرض وناموسى محو ايده‌جك لوث فحش، شناعتدن وچرك حساست ، فضاحتدن منع ايله پاك طوتمق معناسنه‌دركه. عرض پاكلكى، كناهسزلق ديمكدر. (عِصمتپناه ، اهل عصمت) = عصمت صاحبى . عرض وناموسه مغاير ايشلردن چكينن .

« شرط عصمت بوميدر كيم اوله بندن صكره »
« سنى پهلويه چكر پيرهنكدن غيرى »
{ نائلئ قديم }

عِصيان { [ع] امره انقياد ايتمه‌مك، اطاعتسزلك: (اهل عصيان)

« لطف حقدن زاهدا رندانى نوميد ايلمه »
« مظهر غفران اولور البته عصيان آشنا »
{فطنت}

عِطارَت { [ع] عطارلق: (صنعت عطارت) .

عِطر { [ع] كوزل قوقولو ياغ ، لوانطه وتركيب : (عطر چيچكى ، عطر شاهى) جمعى اولان (عِطرِيات) = كوزل قوقولو سورينه‌جك شيلر ديمكدر :

« عطر خوبيله پر اولوردى مشام »
« بوى مشك ايدى ياخود عنبر خام »
{خاقانى}

عِظام { [ع] (عَظيم) ك م (عَظم) ك جمعى . برنجى يه كوره بويوكلر ، اولولر وايكنجى يه كوره كميكلر ديمكدر : (سلاطين عظام ، عظام رميمه) .

عِظَم { [ع] بويوكلك ، اولولق : (عظم قدر) .

عِفَّت { [ع] قبايحدن ، محرماتدن، منهياتدن پرهيز ايتمك ، صاقنمق: (اهل عفّت) = اوصورتله صاقنان ، عفتلى .

« بولمز يمزدر اكثرى ارباب عفتك »
« كوردك زمانه‌نك نيجه پرهيز كارينى »
{ثابت}

عِفرِيت { [ع] طائفهٔ جندن غايتله خبيث ، شرير ، بدكار اولان. (عِفرِيت) ده بو معنايه لغتدر. اما كسر عين وفا وتشديد را ايله اوقونور ايسه آرسلان ياتاغى ديمك اولور .

عِقاب { [ع] (عذاب) كبى. افعال قبيحه سببيله دوچار اولنان محنت ، اضطراب ، جزا ديمكدر :

« اوكشى چكمه‌يه بالجمله عذاب »
« نه بو دنياده نه عقباده عقاب »
{خاقانى}

عِقال [ع] باغ ، بند ، آیاق کوستکی .

عِقد [ع] کردنلك ، دیزی : (عقدِ ثریا ، عقدِ مرصع) .

عِلاج [ع] خسته‌یه تیمار ایتمك که دفع مرض ، علت ایچون مدار شفا ودوا اوله‌رق بالترتیب استعمال اولنان شی دیمکدر ، (علاج قوی) ، (علاج ایتمك) = دفع مرض ایچون مدار دوا اوله‌جق شیئی یاپدیروب قوللانمق .

عِلاوَه [ع] بر شیئه صوکره‌دن قاتیلان شی : (علاوهٔ ثقله ، غزته علاوه‌سی ، علاوهٔ مقال) جمعی : (عِلاوات) .

عِلَّت [ع] مرض ، خسته‌لق : (علت افرنجیه ، علت جلدیه ، علت مستولیه) . § باعث ، سبب : (حرف علت ، علت غائیه) ، (حروف علت) = واو ، یا ، الف حرفلری .

عِلَل [ع] «علت»ك جمعی ، خسته‌لقلر : (عللِ ساریه ، عللِ مختلفه) .

عِلْم [ع] بیلمك ، بیلنمك . مقابلی (جهل) در : (علم السهی) حضوری و (علم عباد) حصولیدر § بر طاقم موادك ومسائل مخصوصه‌نك هیئت مجموعه‌سنه عائد اولان بیلگی‌یه‌ده اطلاق اولنور : (علم حقوق ، علم طب) ، (عِلمی) = علمه منسوب ومتعلق اولان ، (عَمَلی) نك ضدی .

عِلِّیُّون / **عِلِّیِّین** [ع] ارواح مؤمنین واعمال صالحینك رفع اولندیغی برمقام علیای معنویدر که فوق السموات ، یاخود داخل جنات اولان بر محل مقدسدر . (ابن اثیر) ك تعریفنه کوره درگاه رضایه اقرب اولان اشرف مراتب اخرویه‌در :

« فخر ایله سیر ایلیور اعلای علیین سنی »
{معلم ناجی}

« کوکده اولمشدی اورویِ رنکین »
« شمع جمع حرم علیین »
{خاقانی}

عِماد [ع] دیرك : (عماد جسیم ، عماد رفیع) ، (دینك عمادی نمازدر) § استناد ایده‌جك ، طایانه‌جق شی : (عماد الملك) .

عِمارَت [ع] (خراب) ك ضدی ، شن وآباد اولمق ، معمورلق : (عمارت بلاد) § طلبهٔ علومه وفقرایه طعام طبخ وتوزیع ایدیلن محل مخصوص : (حمیدیه عمارتی ، آیاصوفیه عمارتی ، عمارت زرده‌سی) .

عِمامَه [ع] صاریق : (عمامهٔ بیضاء) محاوراتده فتح ایله معروفدر .

عِنادْ [ع] مخالفتده ثبات اتمه ، دیرنمه. ترکجه‌سی (اُوکُو ، اُونکُو) لفظ مهجوریدر :

« ایتمز سخنده قدرمی اقرار مدعی »
« عقل سلیمی یوق دکل اما عنادی وار »
{سید وهبی}

عِنانْ [ع] دیزکین : (عنان امور) ، (عطف عنان) = دیزکین چویرمه ، برجهته دونمه. (عِنانْریز) = دیزکین براقش ، قوشدیریجی. (عِنانْ کَشْ) = دیزکین چکن ، احتیاطلی کیدن. (عِنانْ بَرعِنانْ) = آت باشی برابر.

« جك عنان رخش کلکی کچمسون اعجازی ده »
« عرصهٔ معناده نیلی همعنان لازم سکا »
{نیلی}

عِنایَتْ [ع] فی الاصل زحمتلی بر ایشه اهتمام ایلەمك معنا- سنه‌در: لسانمزده یاردیم وایلیك اتمكه اهتمام ایله چالیشمق معناسنده قوللا- نیلمشدر : (عنایت سنیه ، لطف وعنایت) ، (عنایتكار) = عنایت ایدیجی . جمی (عنایات) .

عِنَبْ [ع] اوزوم: (بنت العنب) = شراب . (عنب الثعلب) = تلکی اوزومی . (عنب الدب) = قوجه یمش . (عِنَبه) = یاش اوزوم دانه سنك بریسی || بدنده چیقان سیویلجه ، قابارجق :

« کیتدی ذوق وطربم قالمدی کوکلمده نشاط »
« دکمدی نشئه‌سی آلامنه بنت العنبك »
{رمزی بابا}

عِنْدْ [ع] طرف ، یان : (بو یله شیلر بنم عندمده هیچ حکمنده‌در) ، (عندالله) = نزد التهیده . (من عندالله) = طرف التهیدن دیمكدر. (عِنْدِی) = عنده منسوب ، براساسه مستند اولمایوب کیفه تابع اولان : (عندی سوز) ، (عِنْدِیات) = کیفه تابع اوله رق سویله‌نیلن سوزلر .

عِنِّینْ [ع] ترکجه‌سی (پولوج) در. اسباب مختلفه دن طولایی نسوانه تقرب ایده‌مه‌ین ارککه دینیلیر: (کونشه قارشی طوتیلان چراغ ، شوره‌زاره یاغان یاغمور ، عنین نزدنده بولنان حسنا ، کچکین سرخوشه ویریلن طعام حکمسز قالیر — مجموعهٔ معلم — ٣١) .

عِوَجْ [ع] اکریلك ، چارپیقلق: (خط بی عوج) .

عِوَضْ [ع] بدل ، قارشیلق : (عوض خدمت) ، (بلا عِوَضْ) = حسبی ، بدلسز ، بلَش .

عِیادَتْ [ع] خسته‌نك حال وخاطرینی صورمغه وارمق: (وظیفهٔ عیادت] ، (سنبلزاده وهبی برآره‌لق خسته‌لندیکندن سروری سائر بعض

شعرا ایله برابر عیادتنه کیتمش ایدی — مجموعهٔ معلم ناجی) .

عِیاذ { [ع] صیغنمق . (عیاذاً بالله) = اللهه صیغنه‌رق .

عِیار { [ع] آلتون وکوموش کبی شیلرك درجهٔ صافیتنك مدار محققی : (خالصُ العِیار ، کمعیار) § قدر وقیمت ذاتیه اعتباریله انسان حقنده ایراد اولنور : (فلانك نه عیارده بر آدم اولدیغنی هرکس بیلیر) § ساعتك انتظام حرکاتی معناسنده هم یالکز ، هم (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلیر : (ساعتکزك عیاری طوغری میدر ، یکی جامع عیاریته مطابقدر) ، (ساعتمی عیار ایتدم) ، (صاحب عیار ، عیارکیر) = ضربخانه‌ده تعیین عیاره مأمور اولان ذات ، عیارجی . محاوراتده فتح ایله استعمال اولنور .

عِیال { [ع] « عیل » ك جمعی ، بر آدمك اوزرینه نفقه‌سی واجب اولان یعنی کندیلرینی بسله‌یوب بچینه جکلرینی ویردیکی اشخاص که ازواج وانساب ، اتباع واولاد کبی . مفردی اصلا قوللانیلماز . (عیال) هم مفرد ، هم جمع اوله‌رق استعمال اولنور . بین العوام فتح عین ایله تلفظ ایدیلیر .

عِید { [ع] بایرام : (عید فطر) = رمضانك صوکنده‌کی بایرام ، شکر بایرامی . (عید اَضحی) = قربان بایرامی . (عیدگاه ، عیدگه) = بایرامه مخصوص سیر ولعبیات محللری .

عیدی ، عیدیّه { = بایرامه منسوب ، بایراملق : (هدیهٔ عیدیّه ، قصیدهٔ عیدیّه) .

عیسَوی { [ع] حضرت (عیسی) علیه السلامه منسوب : (دین عیسوی ، اقوام عیسویه) ، (عیسویت) = خرستیانلق .

عِین { [ع] ایری کوزلو معناسنه اولان (عَیناء) لفظنك جمعی : (حورعین) .

﴿ عُ ﴾

عُبودِیّت { [ع] بنده‌لك ، قوللق : (عبودیت جدیه ، عرض عبودیت) .

عُبور { [ع] کچمك ، کچلمك : (مرور و عبور ، نهرك عبوری) .

عُبوس ، **عُبوسَت** { [ع] یوز اکشیلکی ، خوی ترسلکی : (عبوست وجه ، ابراز عبوست) .

عُبَید { [ع] « عَبد » ك بنیهٔ تصغیریدر . اسماء رجالدندر . (بنو العبید)

بر قبیله‌در. (امّ عبید) = خالی، تنها، قوراق چول .

عُتَقاء { [ع] آزادلی معناسنه اولان (عَتیق) ك جمعی، آزادلیلر دیمکدر .

عُتُوّ { [ع] سرکشلك ایله قاریشق تکبّر، تعظّم: (عتوّ کبیر، عتوّ قبیح) .

عُجْب { [ع] کندینی دکرلی اولو صانمق، کندینی بکنمك: (عجب عجیب) .

عُدْوان { [ع] خصومت، دشمنلك: (عدوان عظیم) .

عُدُول { [ع] صاپمق، دونمك: (شهراه استقامتدن عدول ایدنلر، قول اوّلدن عدول ایتدی) § (عادل) ك جمعی: (شهود عدول، شهادت عدول) .

عُذْر { [ع] بر ایشك ایشله‌نلمسنه یاخود ایشله‌نمه‌مسنه سبب اولان خصوص: (عُذْر شرعی، عذر کرام ناس عندنده مقبولدر)، (عذرلنك) = مناسبتسز، یولسز عذر .

عُذُوبَت { [ع] طاتلیلق، (عذوبت لسان، عذوبت افاده).

عُرْبان { [ع] (عرب) ك جمعی: بدوی اولان عربلر: (عشائر عربان، عربان بادیه) .

عُرْف { [ع] حکیم اولوالامر: (عُرْفِی) = عرفه منسوب.

(امر عرفی) = امر قطعی دیمکدر .

(ادارهٔ عُرْفیّه) = حین اقتضاده دولتك بر محلده ادارهٔ ملکیهٔ نظامیه‌یی تعطیل ایله قانوناً تأسیس ایده‌جکی ادارهٔ عسکریه‌یه اطلاق اولنور. (عرف بلده، مجاز عرفی، حقیقت عرفیّه)، (عُرْفاً) = شرعی دکل عرف ایله، عادت بلده ایله دیمکدر .

عُرَفاء { [ع] «عریف» ك جمعی، عرفان و معلومات صاحبلری، احواله واقف اولانلر: (مجلس عرفا).

عُرُوج { [ع] یوقاری چیقمق: (عروج حضرت عیسی):

« آسمان تاریخه قیلدی سرفرو »
« روح عیسی ایتدی افلاکه عروج »
{ ۱۲۰۵ سروری }

عُرُوض { [ع] عارض اولمق: (عروض مرض) .

عُرُوق { [ع] (عِرْق) ك جمعی، طامارلر، کوکلر: (عروق نابضه، عروق نباتات) .

عُرْیان { [ع] چیپلاق: (طفل عریان) (عُریانی) = صویلمش، چیپلاق ایدلمش؛ بر نوع دریسی صویلمش خوشابلق اریك .

« بن تکیهٔ عشقکده او عریان غمم کیم »
« پنهان بدن ایتمکه بر پیرهنم یوق »
{ سامی }

عُزْلَتْ {[ع] خلق ایله اختلاط ایتمیوب چکلمك (عُزْلَتْگُزینْ) = کوشهٔ وحدتی اختیار ایدیجی ، ایدن .

عُسْر
عُسْرَتْ {[ع] کوچلك : (عسرت بول). (عسرت تنفس، عسرت هضم، حال عسر، عسر ویسر) .

عُشّاقْ {[ع] عاشقلر ، (عاشق) ك جمعی § موسیقیٔ شرقیده برمقامك اسمیدر : (عشاق پیشروی).
« دائما عشاقی اولدرمکده استغنا ایدر »
« اولدیرر آخر بزی اول شوخ استغنا ایله »
{ یحیی }

عُشْرْ {[ع] اونده بر، اونده برقسم : (عشر شرعی، عشر مرزوعات) جمعی (اَعْشارْ). (اَعْشاری) = عشرلره منسوب ، اونلر ایله دیمکدر : (اصول اعشاری) .

عُصاتْ {[ع] « عاصی » نك جمعی ، عاصیلر ، زور بالق ایدنلر § امر الٰهی یه مخالفتله کناه ایشله ینلر، کنهکارلر : (عصات امت ، شفاعت عصات ، قهر وتنکیل عصات) تشدید ایله غلطدر .

عُصارَه {[ع] صیقیلان شیلردن مایع حالنده چیقان نسنه . مثلا (عصارهٔ عنب) = اوزومك صویی ، شیره سی .

عُضالْ {[ع] اطبانی امر تداویده عاجز براقان مرض : (داء عضال) .

عُضْوْ {[ع] ال ، قول ، آیاق کبی بدنك برجزءی : (عضو بصر، عضو تأنیث ، عضو تذکیر ، عضو داخلی) . (عُضْوی) = عضوه منسوب ، متعلق . جمعی (اعضا) .

عُطارِدْ {[ع] کواکب سیاره دن شمسه اك قریب اولان کوکبك اسمیدر که فارسیده (دبیر) دینیلیر. اساطیر ایرانیه جه کتابتك پیری عد اولنور. بوسببله (دبیرِ فلك) ده دیرلر. (قلم عُطارِدْ رقم) تعبیر معروفیده بوندن متولددر .

عُظَماء {[ع] بویوك معناسنه اولان « عَظیم » ك جمعی. ظاهراً، موقعاً بویوکلر دیمکدر . (عظمای قوم ، عظمای دولت) .

عُظْمی {[ع] « اعظم » ك مؤنثی : (صدارت عظمی) .

عُفُونَتْ {[ع] چوریوب فنا قوقمق: (عفونت عضله، کسب عفونت) .

عُقابْ {[ع] قره قوش. طاوشانجیل قوشی: (عُقابِ عِقاب) تشدید ایله غلطدر .

عُقْبی {[ع] آخرت معناسنده قوللانیلیر . حالبوکه معنای اصلیسی (مجازات ومکافات) در « دارعقبی » تعبیری معنای اصلیسنه کوره در:

« بقا يوقسه دنياده عقباده واردر »
« بنم وارمى يوقدر ديمك احتمالم »
{ معلم ناجى }

عُقَدْ [ع] « عقده » نك جمعى: (حلّال العُقَد) تعبيرى معروفدر § اصطلاح طبده بويون، قولتوق، قاسيق كبى بدنك بعض اقسامنده پيدا اولان بزلره اطلاق اولنور . بين العوام اشبو بزلردن بويونده حاصل اولانلره (يازمه ، صيراجه) قولتوق آلتنده كيلرينه (كوپك‌ممه‌سى) وقاصيقلرده پيدا اولانلره (خيارجق) دينيلير .

عُقْدَه [ع] دوگم : (عُقْدَه كُشا) = دوگم آچيجى، آچان؛ مشكل ايش بيتيرن . (حلّ عقده) = دوگم چوزمه . (عُقْدَهٔ دَرُون) = كوكل دردى .

عُقَلاء [ع] (عاقل) ك جمعى : (عقلاى امّت ، عقلاى مملكت) بعضاً مقام تهكّمده مفرد اوله‌رق قوللانيلير . مثلا (عقلا دنيلمكى، عقلالق ايتمه) .

عُقُوبَتْ [ع] جزا ، عذاب : (عُقُوبَت التّهيه، اجراى عقوبت) جمعى (عقوبات) .

عُقُود [ع] «عَقد»ك جمعى، طرفينجه قرار ويريلوب ربط وقبول اولنان خصوصلر: (عقود وعهود) .

عُقُوق [ع] آنايه ، بابايه عاصى اولمق: (عقوق والدين) .

عُقُولْ [ع] « عَقل » ك جمعى : (عقولِ ضعيفه ، اهلِ عقول) .

عُكُوسْ [ع] « عَكس » ك جمعى : (عكوس مرايا، دزياده عكوس سفائن) .

عُلَماء [ع] «عالِم» ك جمعى: (علماى امّت ، علماى عاملين ، علماى دين) .

عُلُوّ [ع] يوكسكلك ، يوجه‌لك . اكثريا معنوياتده قوللانيلير: (علوّ افكار، علوّ همّت، علوّ جناب) .

« اى تعالى ايلدكجه ايلين حيران نبى »
« خاكپاى ايتدى سكا ميل علوّ شان نبى »
{ معلم ناجى }

عُلْوان [ع] مكتوبك، رساله‌نك ديباجه‌سى . لسانمزده اداء، تفاخر، كوسترش معناسنده قوللانيلير : (علوان صاتيور ، علوان طاسلايور ، بونه علوان) .

عُلُوفَه [ع] يكيچرى دورنده عسكر وموظفين سائره‌يه اوقاف معينه‌ده ويريلن معاشه دينيليردى : (علوفهٔ سپاهيان) .

عُلُوم [ع] «عِلم» ك جمعى: (علوم دينيه ، تحصيل علوم ، علوم آليه، علوم عاليه، علوم رياضيه ، علوم طبيعيه، علوم عقليه ، علوم نقليه)، (دارالعلوم) = مدرسه، علم ومعرفت تحصيل اولنه‌جق محل مخصوص :

عُلوِی [ع] علوه منسوب، یوکسك، «سُفلی» نك ضدی: (فکر علوی، روح علوی، اثر علوی).

« خاك پایك اولهدن آسودگی بولماز تنم »
« عاشم بالایه سوق ایلر بو علوی جان بنی »
{معلم ناجی}

عُلوِیّت [ع] علویلك، یوکسکلك، یوجهلك: (علویت افکار، علویت افعال) جمعی اولان (عُلوِیّات) = معنوی یوکسکلکلر دیمکدر. (سُفلِیّات) مقابلی:

« ایسترم اسمك کبی ذاتکمدهده »
« معنیٔ علویت اولسون منجلی »
{معلم ناجی}

عُلیا [ع] (اَعلی) نك مؤنثی، پك یوکسك: (کعبهٔ علیا، عتبهٔ علیا، مهد علیا).

عُمّان [ع] بویوك، انکین دکز: (عمان عدم)، (بحر عمان) = عربستانك شرق جنوبیسنده، هندوستانك طرف غربیسندهکی دکز:

«باد نوروزی ایله اولسون دهدریا موج موج»
« اولسون میدلدهکی عمان سودا موج موج »
{معلم ناجی}

عُمدَه [ع] طایانهجق طایاق، دستك؛ اعتماد اولنهجق محل، معتمد علیه: (عمدة الاکابر)، (عمدة الاسلام).

عُمر [ع] انسانك دنیاده یاشادیغی مدت: (عمر عزیز. عمر طویل، لذت عمر).

عُمران [ع] معمورلق. آبادانلق: (آثار عمران. عمران بلاد).

عُمرَه [ع] افعال حجدن فعل معلوم، فی الاصل زیارت معناسنهدر: (ایفای عمره).

عُمق [ع] درینلك: (عمق بحر)، (عمقاً) = درینلکنه اولهرق.

عُموم [ع] هپ، جمله: (عموم مأمورین) § شامل اوله: (عموم و خصوص)، (عموماً) = جملةً، هپ بردن: (عموماً تشکر ایتمك)، (عمومی) = عمومه منسوب، جملهیه متعلق: (عفو عمومی، منافع عمومیه). (عمومیّت) = عمومیلك: (برذهن متفکر اویله عرش اعلای الوهیته قدر ایصال ایدلمش برحالك عمومیت اعتباریله حس و تقدیر و تعریف و تصویرینه نرهدن مقتدر اولسون؟ — نامق).

عُنّاب [ع] معروف میوه: (دانهٔ عناب) (عنّابی) = عناب رنکنده اولان.

عُنصُر [ع] اصل، حسب || اساس، ماده معنالرنده قوللانیلیر: (عنصر خاك، عنصر اسلام، کریم العنصر).

« جهان وحدتك بر رنکه قونمش عنصر چادی »
« کل آتش، بلبل آتش، نوبهار آتش، خزان آتش »
{نائلیٔ قدیم}

عُنْف [ع] (رِفق) كَ ضدّی ، سرتلك ، ملايمتسزلك ، درشتلك كه تركجه‌ده (يوغونلق) تعبير اولنور :
« وعده‌كز كلدی ديو عنف ايله ايلر تعجيل » { صفوت }

عُنْفُوان [ع] برشيئك تازه‌لك ، كوزللك هنكامنك ابتداسی : (عنفوان شباب ، عنفوان جوانی) .

عُنُق [ع] بويون، كردن: (ضرب عُنُق) جمعی (اَعْناق) .

عُنْقُود [ع] صالقيم : (عنقود هرمی)=اوزوم صالقيمی (عِنْقاد) عين معنايه لغتدر .

عُنْوان [ع] اسم، وصف، لقب: (عثمانلی عنوانی) § سرلوحه، ديباجه: (عنوان كتاب) .

عُنْوَه [ع] زور وجبر كوسترمك، قهر ايتمك . اكثريا قوللانيلان (عُنْوَةً)= ضرب دست ايله ، جبر وقهر ايله ديمكدر. فتح عين ايله‌ده لغتدر .

عُود [ع] اصلی آغاجدن كسيلمش تخته معناسنه‌در. اصطلاحده اينجه تخته‌دن اعمال اولنمسی مناسبتيله (لاغُوتَه) ديديلن سازه (عُود) اطلاق اولنديغی كبی ياقيلديغی زمان كوزل قوقو نشر ايدن معروف خشب پاره‌يه دخی (عود آغاجی) ديديلير .

عُهْدَه [ع] دائرهٔ حق وتعلّق : (عهده‌سنه توجيه بيوريلان مأموريتك اهمّيتی) ، (برايشك عهده‌سندن كلمك) = حقنی ايفا ايتمك، حقيله ياپمق معناسنده بر تعبير عاميانه‌در . § اوزرينه ، بويننه آلمه ، كفالت : (العهدة علی الراوی)= صدق وكذبی؛ ضعف و نقصانی راويسی اوزرينه ديمكدر .

عُهُود [ع] برخصوصك اجراسی ايچون ويريلن سوز معناسنه اولان « عهد » كَ جمعی ، عهدلر، عهد نامه‌لر : (عهود مرعيه، عهود قديمه) .

عُيُوب [ع] « عَيب » كَ جمعی . اورايه‌ده باقلی : (ستر عيوب) = عيبلری اورتمك (ستّار العيوب) = عيبلری اورتيجی اولان جناب الله : (اعاظم دين باشته‌لرينك تنبيهيله كندی عيبلرينه مطلع اولمق آرزوسنده بولنورلردی. بزم كبی آدملر ايسه كنديلرينه نصيحت، ارائهٔ عيوبه همت ايدن ذواته هركسدن زياده بغض ايدرلر — احياء العلومدن خلاصه — سنبله) .

عُيُون [ع] كوز وقايناق معناسنه اولان « عَين » كَ جمعی : (عيون ناظره ، عيون جاريه) .

﴿ غ ﴾

غائب [ع] كورنمه‌ين. حاضر اولمايان، يوق اولان: (شیء غائب، اشياى غائبه) يالكز قوللانيلديغى كبى (اولمق، ايتمك) ماده‌سيله‌ده استعمال اولنور.

« غائبده‌كى جفر ايله بولنماز »
« ضيا »

غائله [ع] صيقنتى ويريجى ماده، كيفيت: (غائلهٔ عائله، غائلهٔ زائله).

غابه [ع] ارسلان ياتاغى اولان صيق اورمان: (اسد الغابه).

غابن [ع] ايشنده خدعه وحيله ايديجى، ايدن: (بايع غابن)

غابيه [ايتاليانجه‌دن] كميلرك ديركلرى اوزرنده درت كوشه ايكنجى يلكن: (غابيه سرنى، غابيه جوبوغى).

غادر [ع] غدر ايديجى، ايدن. (غادر نفس).

غار [ع] مغاره، اين: (يارغار) = رفيق حضرت پيغمبر ابوبكر الصديق § دفنه آغاجى (حب الغار) = دفنه دانه‌سى.

« زير طاق سرده اولمش عقل وحى آورنهان »
« صانكه ايتمش كنديني غار ايچره پيغمبر نهان »
« معلم ناجى »

غارت [ع] چاپول، يغما: (غارت ايتمك) (غارتكر) = يغماجى، چاپولجى.

غارديا [ايتاليانجه‌دن] نوبت، نوبت محلى، وارده.
(غارديان) = بكجى، نوبتجى.

غارصون [فرانسزجه‌دن Garçon] اوغلان، دليقانلى § شاكرد، چراغ § بيكار، اركن، عزب § قهوه‌خانه ولوقانطه وبو مثللو محال سائره‌ده بولنان خدمتجى.

غاز [فرانسزجه‌دن Gaz] هوا صورتنده اولان جسم § تنوير ايچون قوللانيلان مولد الماء مفحم: (هوا غازى قومپانيه‌سى، صولى غاز).

غازه [ع] نسوانك يوزلرينه سوردكلرى دوزكون، قيزيللق: (غازهٔ رخسار عروس).

غازى [ع] غزا ايديجى، ايدن؛ دين اوغورينه جنك ايدن: (غازئ نامدار) جمعى (غزات).

غاشيه [ع] آت طاقمندن معروف اورتو، خاشه: (غاشيه‌دار) = خاشه طوتان، آت اوشاغى، سايس، § عربيده « قيامت » معناسنده‌ده مستعملدر.

« برك رز پر نقش ایله کلشنده وزاندر »
« کویا که صباغاشیه بردوش خزاندر »
{ یحیی }

غاصب { [ع] صاحبنك اذنی، خبری اولمقسزین برمالی، برشیئی حیله ویا زور ایله آلان، غصب ایدن.

غافر { [ع] قوللرینه یارلغایوب مرحمت ایدیجی اولان جناب حق : (غافر الذنب) .

غافل { [ع] غفلت ایدیجی، احتیاطسز، دقتسز ، غفلتلی : (شخص غافل) ، (غافلانه) = غافلجه‌سنه :
« بن چالشدم ، سن اویندادك غافل »
« سن میسین یوقسه بمی یم عاقل »
{ فلوریان — مترجمی — ناجی }

غالب { [ع] غلبه ایدیجی ، ایدن؛ زور و قوت ایله اوست اولان : (مزد غالب ، فرقهٔ غالبه) ، (غالبانه) = غالب اولانه یاقیشه‌جق صورتده . (غالبا) = ظن ایتدیکیم وجه ایله، ظنمه کوره. (غالبا کله‌جك، غالبا کیتمك ایسته‌یور) .
« وجه بر اقنك اصحاب صفا »
« حمرتی غالب ایدی دیر حتی »
{ خاقانی }

غالی { [ع] دکرندن زیاده بهالی دیمکدر : (قماش غالی ، اشیای غالیه) .

غالیا [ف] } کوزل قوقولو بر ترکیب معروفدر که
غالیه [ع] } (غالیه‌مسك) یاخی اطلاق اولنور. بین‌العوام تحریفله (قالەمس) دینیلیر .
(غالیه‌بار) = کوزل قوقولو شی صاچان. (غالیاسی) = غالیه ، عطر ترکیب ایدیجی ، عطّار :
« دواتی غالیه‌دان وبخور اولور قلمی »
« بنفشه زار بهشته دونر سواد رقم »
« نفعی »

غامض { [ع] مبهم ، آکلاشلمسی کوچ اولان کلام: (سؤال غامض ، مسئلهٔ غامضه) . (غامضه) = فهمی متعسر اولان ماده ، کیفیت، جمعی (غوامض) .

غانبوط { [انکلیزجه‌دن] اصلی « غونبوط » آغیرطوپی حامل بویوك شالوپه .

غانم { [ع] دشمندن حرب ایله طوپلنلق مال آلان. (غانماً) = غانم اوله‌رق دیمکدر. جمعی (غانمین).

غاوی { [ع] غوایتله متصف ، آزمش، آزغین، کمراه : (رجل غاوی): جمعی (غاوون) فرقان کریمده وارد اولمشدر .

غایت { [ع] نهایت، اوج، صوك، صوك درجه : نعمت بی غایت ، غایت متشکّی، غایت چرکین ، سپاس بی‌غایه) بعضاً (غایه) صورتنده استعمال اولنور § ادات مبالغه: (غایت کوزل) بعضاً ده باء مفتوحه علاوه

اولنه‌رق (بغایت) دینیلیر، بوتقدیرده صوڭ درجه‌ده دیمك اولور.

غائی [ع] غایته منسوب، صوڭه عائد: (علت غائیه) = نتیجهٔ مقصد، عمدهٔ مرام دیمکدر.

غباوت [ع] عقلجه ضعیفلك، آڭلایشسزلق، بوڭلك: (اثر غباوت، تحصیله سعی ایدییورسه‌ده غباوتی مانع اولیور).

غبراء [ع] بوز رنكلی معناسنه اولان (اغبر) ڭ مؤنثیدر که ارضه اطلاق اولنور: (ساحهٔ غبرا) = یر یوزی، دنیا دیمکدر:

« یاقار بر برق عالمسوز تیغك سربسر آنی »
« مثال خار وخس طوتنه عدو کرد روی غبرایی »
{نفعی}

غبغب [ع] چکه آلتی: (غبغب سیمین).

غبن [ع] معامله‌ده آلداتمق: (غبن فاحش) = بیع و شراده فساد معامله.

غبی [ع] غباوتله متصف، بوڭ: (طفل غبی).

غثیان [ع] قوصمق: (غثیان طبیعی).

غدار [ع] زیاده غدر ایدیجی، ایدن.

غدر [ع] (وفا) نڭ ضدی، وفاسزلق، عهدینی طوتمامق؛ خیانت، فنالق ایتمك.

غدیر [ع] سیل ایله پیدا اولان بریکنتی صو، کول.
(غدیری) = کولده بتن نباتات.

غراء [ع] آق، پارلاق: (شریعت غرّا، غرّهٔ غرّا، طغرای غرّا، شهر غرّا).

« بزه بر حلیهٔ غرّا یازدڭ »
« نامڭی جبههٔ عرشه قازدڭ »
{معلم ناجی}

غرائب [ع] آشاغیده بیان اولنان (غریبه) نڭ جمعی: (غرائب حادثات، ومن الغرائب).

غرابت [ع] برنسنه خلاف عاده اولمق، نظر تعجبله کوریله‌جك حالده بولنمق؛ تحفلق: (شاعر حشمتك غرابت احوالنه دائر روایات).

غرام [ع] برشیئه پك دوشکونلك کوسترمك، زیاده کوڭل دوشکونلکی § عربیده عذاب، هلاك معناسنه مستعملدر.

غرامت [ع] دین ودیت کبی اداسی لازم اولان شیء واومثللو لازم الایفا نسنه‌یی اوده‌مك.

غراندی [ایتالیانجه] کمینك بویوك دیرگی.

غرب [ع] کونشك باتدیغی جهت، کون باتیسی. (غرب شمالی) = قره یل طرفی. (غرب جنوبی) = لودوس طرفی (غرباً) = غرب طرفنده، غرب طرفندن (غربی)

= غربه منسوب : (جنوب غربى ، بلاد غربيّه) .

« ایلیه تا خسرو صاحبقران شرق وغرب »
« اشهب زر پالهنك صبح ایله جولانكرى »
{ نفعى }

غَرْس [ع] آغاج دیكمك ، دیكلمك : (غرس اشجار ، برفدانك غرسى) .

غَرَض [ع] مقصد : (خلقت بشردن غرض) § كین ، سوء نيّت ، اثر بد خواهى : (غرض صاحبی) ، (اثر غرض) ، (الغرض) = حاصل كلام . (غرضكار) = كینلى ، كوتو نیتى اولان آدم .

غَرْغَرَه [ع] صویی بوغازده اویناتوب چالقامق : (كتن تخمى صویله غرغره ایتملى) .

غَرَق [ع] صویه باتمق : (معونه‌نك غرقى) § باتمش : (غرق عرق ، غرق نور) . (غَرْقاب) = صویه باتان ، باتمش اولان (غَرْقَه) = كذلك باتمش : (غرقهٔ دریاى رحمت) .

« غرق خوناب دل ایتدى دیدهٔ كریان بنى »
{ فضولى }

غَرِيب [ع] یابانجى ، كیمسه‌سز : (بو دیارك غریبیدر ، بو غریبه صحبت) § تحف ، غرابتلى ، موجب تعجب اولان : (فعل غریب ، مصلحت غریبه) .

« صورارسه‌ك عاشق بیچاره‌نك حالن غریب اولدى »
{ یحیى }

« زلفك كبى بربختى سیه شخص غریبم »

غَرِيب‌نَواز [ف] غریب ، بیچاره اولانلره اكرام ایدن ، عاجز پرور .

غَرِيبَه [ع] غریب كیفیت ، تعجب اولنه‌جق ایش . جمعى (غَرائِب) .

غَرِيزَه [ع] انسانك یارادیلشده‌كى خویى ، طبیعتى . (غَرِيزِى) = غریزه‌یه منسوب ، طبیعته متعلق : (غریزى برحالت ، حرارت غریزیه) .

غَرِيق [ع] صویه باتمش ، صوده بوغلمش : (غریق بحر رحمت) .

« غریق لجّهٔ حیرت بوهفت كردابك »
« نه قعرینه نظر ایلر ، نه دستیار ایستر »
{ نائلئ قدیم }

غَرِيم [ع] صاحب غرامت ، آلاجقلى .

غَرِيوَه [ایتالیانجه‌دن] اصطلاحات بحریه‌دندر . كمینك باش طرفندن تیمور لنكرى آصدقلرى قول چنكلى .

غَزاء [ع] دشمن ایله جنك ، غوغا . (ایتمك ، كیتمك) . ماده‌لریله قوللانیلیر : (اوزمان سردار اكرم خندق غزاسنه كیتمشیدى) .

« عرشه آصشمدنكرو تیغ ثریا جوهرى »
« برغزا ایتدك كه خشنود ایلدك پیغمبرى »
{ نفعى }

غَزَالْ { [ع] كيك ، قره‌جه ياو. روسى. نام‌ديكرتى (آهو) در. (غَزَالَه) = آهونك ديشيسى || طوس قضاسنده بر قريه‌نك اسميدر. امام (ابوحامدالغزالى) عليه الرحمه حضرتلرينك مسقط رأسى اولمغله نسبتى اورايه‌در.

«فيض طينت بشقه در شوخئ صورت بشقه در»
«هر غزالى صانه كيم دشت ختن آهوسيدر»
{قوجه‌راغب}

«اوكرندى غزالان جهان اى كوزى آهو»
«آتلمه‌يى، طورمه‌يى، دونوب باقه‌يى سندن»
{كاظم}

غَزَتَه { [فرانسزجه‌دن Gazétte] روزنامهٔ حوادث ، جريدهٔ شئونات ، وقايع يوميه ومسائل سياسيه‌يى حاوى ورقپاره. (غزته‌خانه) = بومثللو اوراق حوادثك ترتيب وطبع ايدلديكى محل ، مطبعه.

غَزَلْ { [ع] فى الاصل لطيفه وصحبت ايتمك معناسنه‌در اصطلاحده برنوع شعر عاشقانه‌يه اطلاق اولنوركه اقلى درت ويا بش بيت اولور: (غَزَلخْوانْ) = غزل اوقويان. (غَزَلِيَّاتْ) = غزله متعلق ، غزل طرزنده اولان شعرلر:

«زمانه‌ده غزلى كيمسه آلميور {ثابت}»
«كوزلره ويريلن تحفهٔ سلام كبى»

غَزْوَه { [ع] (غَزَا) كبى. جنك ، دشمن اوزرينه اولان غوغا: (غزوهٔ بدر) جمعى (غَزَوَاتْ).

غَسَّالْ { [ع] اولو ييقايجى ، ييقايان. مؤنثى (غَسَّالَه) در.

غَسْلْ { [ع] مطلقا ييقامق ، ييقانمق معناسنه‌در. لسانمزده اكثريا بالخاصه اولويى ييقامقده قوللانيلير: (غسل ميت).

غَشْىْ { [ع] كنديندن كچمش ، بايلمش: (غشى اولدم) ، (غشى ايتمك) = بى‌خود ايله‌مك ، بايلتمق § كنديندن كچمه ، بايلمه ، بى خودلك: (غشى كلدى).

«كوشهٔ چشم ايله ايتدكجه نكاه»
«غشى اولورلردى سروش دركاه»
{خاقانى}

غَصْبْ { [ع] بركيمسه‌نك مالنى رضاسى اولمقسزين ضبط ايتمك ، آلمق: (غصب نقود ، غصب اموال ، برشيئك غصبى).

«كوكلى غصب ايلدك دنيا حرام اولدى بكا»
«بن‌ينه لكن سكا حقم حلال اولسون ديرم»
{خذما صفا}

غَضَبْ { [ع] طارغينلق ، قيزغينلق؛ طارلمه ، قيزمه ، اوفكه. (ايتمك) ماده‌سيله قوللانيلير: (تكاه غَضَبْ) = طارغين ، اوفكه‌لى باقش (غَضْبَانْ) = طارغين ، قيزغين؛ اوفكه‌لى: (پهلوان غضبان) ، (غَضَبْنَاكْ) = غضبلى ، طارغين.

«لطف ايله ديسه‌م روحئ زاره غضب ايلر»
{روحئ بغدادى}

« چکدکجه چشمی حشمله شمشیر غمزه‌سن »
« عشاقه دهشت غضب قهرمان ویرر »
{ نفعی }

غَضَنْفَر { [ع] ایری ارسلان : (غَضَنفرانه) = ارسلا. نجه‌سنه.

غَضُوب { [ع] غضبی چوق. زیاده قیزغین ، کوکره‌مش، (غضنفر غضوب) .

غَفّار { [ع] قوللرینه مغفرتی چوق اولان حق: (غفارالذنوب ، حضرت غفّار) .

غَفْلَت { [ع] دقتسزلك ، احتیا. طسزلق، بیخبرلك، طالغینلق بوش بولنمق ، سهو . (علی الغفله) = غفلت اوزرینه ، آپانسزین § (غَفْلَة) = غفلت اثری اوله‌رق ، طالغینلقله .

غَفُور { [ع] (غفّار) کبی. مغفرت ایدیجی، یارلیغایجی اولان تکری: (ربّ غفور)، (غفورالرحیم).
« نظر ایتدکجه آکا ربّ غفور »
« ترله‌دی شرم وحیادن اول نور »
{ خاقانی }

غَفِير { [ع] « سَتْر » معناسندن مأخوذ اولوب کثرت سببیله هرطرفی ستر واحاطه ایدیجی دیمکدر. لسانمزده یالکز قوللانیلماز . (جَمّ) لفظیله برابر استعمال اولونور : (جمّ غفیر) = جمع کثیر ، چوق اوله‌رق، غلبه‌لك دیمکدر .

غَلاء { [ع] بهالیلق. قیمت یوکسکلکی: (قحط وغلا، غلای اسعار).

غَلَبَه { [ع] اوستون کلمك، دوکوشده ینوب اوسته چیقمق: (غلبهٔ کامله، اکتساب غلبه، غلبه چالدی) § انسانجه کثرت ، ازدحام ، چوقلق : (غلبه‌لك) .

غَلَط { [ع] یاڭلش: (غلط مشهور، غلط فاحش)، (غَلَطْ گو) = یالان یاڭلش سویله‌ین (غَلَطْ نُوِیس) = یالان یاڭلش یازان. جمی (غَلَطات).

غَلْطان { [ف] یووارلانیجی، یووار. لانان. فارسیده حرف (طا) اولمدیغندن ایحیّ (غَلْتان) اولمق لازم کلیر. (سرغلطان ، کوی غلطان) .

غَلْطِیده { [ف] یووارلانمش: (غلطیدهٔ خاكِ مذلّت) طوغریسی (غَلْتیده) در .

غَلَّه { [ع] ذخیره ، محصول : (غَلّه فُرُوش) = ذخیره‌جی.

غَلَیان { [ع] قاینامق : (غلیان ماء) .
« طولدی آوازهٔ احمدله جهان »
« ایلدی عشق الٰهی غلیان »
{خاقانی}

غَلِيظ { [ع] قالین، یوغون، قابا: (لسان غلیظ ، بساط غلیظ ، طباع غلیظه ، کلام غلیظ) .

غَمْ { [ع] قايغو ، تاسه : (غَمْزَدَه) = تاسه‌يه‌دوشمش، تاسه‌لى.
(غَمْگسار) = قايغو كيدريجى، كيدرن.
(غَمْناك، غَمْكين، غَمْخوار) = قايغو-لانمش ، تاسه‌لى . (غَمْديده) = غم كورمش ، مأيوس. جمى (غُموم) .
« چكمه غم دستكيردر الله »
{شيخ غالب}
« اللّهى سورسه‌ڭ بنى سويلتمه غم‌وار »
{حليمكراى}
«عارفك كوڭلن خداغمكين ايدرشاد أيله‌مز»
« بندهٔ مقبولنى مولاسى آزاد أيله‌مز »
{ نوعى }
غَمّازْ { [ع] تركجه‌سى (قوغيجى ، قوغولايجى) دركه برآدمك عيوبنى، قباحتنى ، نقايصنى آرايوب ديكرلرينه كوتولك ايچون سويله‌يجى، سويله‌ين ديمكدر . (غَمّازِيَتْ) = غمازلق . (غَمّازَه) = كوز قيرپه‌رق ونازكانه چيمديكله‌يه‌رك لطيفه ايدن كوزل قيزه اطلاق اولنور : (جاريهٔ غمّازه) .
« نيجه دل اختياريله سور اول شوخ طنّازى »
« قوسه اوز حالنه كر غمزهٔ فتّان وغمّازى »
{ نفعى }
غَمْزْ { [ع] قوغولامق .
غَمْزَه { [ع] كوز قيرپه‌سى، كوزل كوزلرده وخصوصيله بعض كوزلك قويروغنده واقع اولان لطيف قيرپه ، حركت : (غمزهٔ فتّان، غمزهٔ فتّانه ، غمزهٔ شوخانه) .
« آفت جان ديديلر غمزهٔ جلّادك ايچون »
{ نديم }
غَنائِمْ { [ع] (غَنيمَتْ) ك جمى : (غنائم وفيره) . (غنايم) ياايله‌ده مشددر .
غَنّاجْ { [ع] زياده نازلى ، چوق شيوه‌لى : (دخترِ غنّاج).
غَنَمْ { [ع] قويون : (لحمِ غنم) = قويون اتى. جمى (اَغْنام).
غَنى { [ع] زنكين : (مرد غنى ، خاتون غنيه) .
« آدم غنى دل اولسه كدا مشرب اولمسه »
« رند اولسه بى‌حقيقت وبى مذهب اولمسه »
{ نائلئ قديم }
« دنيايى غنى كانى تهى بحرى بزّ ايلر »
{ نفعى }
غَنيمَتْ { [ع] حربده دشمندن آلنان مال : (حصهٔ غنيمت) جمى (غنائم) § مجازاً نعمت غير مترقبه مقامنده‌ده قوللانيلير: (فرصت غنيمتدر).
غَواشى { [ع] « غاشيه » نك جمى ، غاشيه‌لر، اورتولر .
غَوّاصْ { [ع] طالغيج : (غواص بحرِ علوم) .
« نم اول نادره غوّاص كه اولسنه نه‌قدر »
« بحر انديشه عميق و در معنى كمياب »
{ نفعى }

غَوامِضْ [ع] (غامِض) و (غامِضه) نك جمعی . جمعی . او ماده‌لره باقلی : (غوامض فقهیه) .

غَوايَتْ [ع] آزغینلق ، طریق حقدن صاپمق: (غوایت نفس ، غوایت کلیه) .

غَوْثْ [ع]فی‌الاصل‌مدد، نصرت معناسنه‌در . مددکار ، ناصر معناسنده وکبار اولیاءالله حقنده قوللانیلیر : (غوث اعظم ، غوث الواصلین) .

غَوْر [ع] دیب ، اساس: (غور عمیق) = درین دیب (بئرٍ عَمیقُ الغَور) = دیبی‌درین‌قویو. (غور مسئله) = مسئله‌نك دیبی یعنی اساسی ، کنهی دیمکدر .

غوغا [ف]جنك، نزاع. (غوغاجی) = خویسز، امتزاجسز .

غَيّا [ع] جهنمده کائن بر قویو. نك‌ویاخود برده‌نك آدیدر: (غَیّا قویوسی) .

غَيْب [ع] کورنمه‌ین ، بیلنمه‌ین، کورینورده اولمایان حال ، کیفیت ، شی : (عالم غیب ، عالم‌الغیب والخفایا) ، (ایمان بالغیب) ، (غائب ایتمك) مقامنده « غیب » ایتمك تعبیری قوللانیلمامللی :

« یعنی سلطان سَرا پردهٔ غیب »
« حاکم عادل بی‌علّت عیب »
{خاقانی}

غَيْبَتْ [ع] برشخصك سوءافعال واحوالنه دائر ایشیدنجه انفعالنی موجب اوله‌جق‌صورتده غیابنده واقعه مطابق‌اوله‌رق سوز سویله‌مك که لسانمزده (غیبَت ایتمك) دینیلیر . غینك کسریله‌ده عین معنایه لغتدر . محاوراتده کسر غین ایله مستعملدر . عربیده اولدیغی کبی غائب اولمق معناسنده قوللانیلماز .

غَيْبُوبَت [ع] کوزه کورنمه‌مك کورنمز اولمق: (غیبوبت ایتمه ، غیبوبت موقوته) .

غَيْر [ع] اوزکه، باشقه : (فلاندن غیری ، زیدك غیری) § ترکجه ادات نفی وسلب اولان (دکل) مقامنده الفاظك ابتدالرینه ربط ایله‌ده قوللانیلیر: (غیرمنتظم، غیرقابل) کبی.

غَيْرَت [ع] نام وناموسه خلل ویره‌جك حالاته قارشی طوپنولامق ، دپرنمك § اهتمام ایله چالیشمق : (تحصیل علمه غیرت ایدن آلدانماز) . (غیرتکَش) = غیرت چکن ، جداً چالیشان .

غَيْظ [ع] دم قلبك فورانندن پیدا اولان‌حالتدرکه شدّت خشم‌وغضبدر، فوران حدّت وغضب: (کظم‌غیظ) = غضبی منع ایتمه، یمه. (کاظم غیظ) = غضبنی منع ایدیجی.

غین [ع] الفبای عثمانیده یکرمی ایکنجی حرفك اسمیدر . ابجد حسابنده (١٠٠٠) عددینه اشارتدر : (غین مفتوحه) .

غیور [ع] غیرت ایله متصف ، غیرتلی : (طابع غیور) ، (غیورانه) = غیور اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

﴿ غ ﴾

غبطه [ع] بر کیمسه‌نك نائل اولدیغی نعمتك زوالنی ایسته‌مکسزین کندیسی‌ده اونعمته نائل اولمنی آرزو ایتمك : (غبطه‌فرما) = غبطه‌ویریجی .

(غبطه‌کش) = غبطه ایدیجی .

غذاء **غذاء** [ع] بیه‌جك ، ایچه‌جکدن وجودك قوام ونماسنه‌مدار اولان شی : (غدای کافی ، موسیقی غدای روحدر) .

« ایدر ازبر پری صورت کوزللر »
« غدای روحدر تازه غزللر »
{ نوعی }

غراره [ع] **غراز** [ف] بویوك قیل چوال دیمکدر که لسانمزده تحریفله (خراز) دینیر ،

غرام [فرانسزجه‌دن Gramme] اوزان جدیده درهمی ، درهم اعشاری : (بیك غرام بر کیلودر .

غران [فرانسزجه‌دن Grand] عظیم ، بویوك : (غران وزیر ، غران دوق) .

غربال [ع] تحریفله (قالبور) دینیلن آلت :

« بودنت جسمی سوراخ سوراخ ایتدی غربالك »
(سامی)

غره [ع] (مغرور) کبی کبرلنمش ، اصلسز ، بیهوده ، باطل نسنه ایله آلدانمش دیمکدر . فتح ایله‌ده تلفظ اولنور :

«غره اولمه حسنه کیم بر کون ظهور خط ایله»
« دود آه عاشق غمخوار کندین کوستررد»
{فطنت}

غریو [ف] دیك سس ، چیغرشمه ، چیغلق : (غریو نسوان) .

غش [ع] فی الاصل قلبده مضمر اولانك خلافنی اظهار ایله ، حقد سببیله منافقانه نصیحت ایتمك معناسنده‌در بو مناسبتله اسائت ، صفوتسزلك معنالرنده قوللانیلیر : (غل وغش) اسلوب فارسی اوزره فتح ایله‌ده اوقونور : (دل بی‌غش ، بادهٔ بی‌غش ، زر بی‌غش) .

غِشاء | غِشاوه } [ع] اورتو ، پرده : (غشاء قلب ، غشاء بكارت ، غشاء دماغ ، غشاء مخاطی ، غشاوهٔ غرض) جمعی (أَغشِيَه) .

غِطا } [ع] اورتو : (غطای بصر ، غطای رقیق) .

غِلّ } [ع] اسائت قلب ، کوکل صفوتسزلکی . اکثریا (غِش) ایله برلکده استعمال اولنور : (غل وغش) .

غِلاف } [ع] تحریفله « قلیف » دینیلن شی ، قین : (غلاف سیف ، غلاف مرصع) .

غِلَظت } [ع] قالینلق ، قابالق : (غلظت طبیعت ، غلظت قماش ، غلظت مزاج) .

غِلمان } [ع] (غُلام) ك جمعی ، بییغی چیقمامش کنجلر : (غلمان جنّت) .

غِمد } [ع] قین : (غمد سیف) جمعی (أَغماد) .

غِنا } [ع] زنکینلك ، بوللق : (غنای تام ، غنای طبع) § اوصانغ : (هرکون بقلوا یکدن غنا کلدی) § نغمه ، ازکی ، ایرلامه : (بزم غنا ، اهل غنا) .

غِیاب } [ع] غائب اولمه ، بولنمامه ، حاضر اولمامه : (حکم غیابی ، حضور وغیابده) . (عن الغیاب) = غیابدن ، کندیسی ویاخود کندیسنی بیلمکسزین . (غیاباً) = حاضر اولمیه رق ، بولنمدیغی حالده .

غِیاث } [ع] مدد ، نصرت ، استمداد ایدنه یتشوب یاردیم ایتمك معناسنه‌در . فاعل مقامنده وناصر معناسنده قوللانیلیر : (یاغیاث المستغیثین) ، (غیاث الدین) .

غیبَت } [ع] معناسی یوقارودە فتح غین ایله قسم مخصوصنده بیان اولنمشدر . اورایه باقلی . لسانمزده کسر ایله استعمالی معروفدر .

❊ (غُ) ❊

غُبار } [ع] توز : (غبار طریق ، کثرت غبار) ، (غبارآلود) = توزه بولانمش . توزلو :
« پاك دامن بركل ترسین غبارمدن صاقین »
{ نائلی قدیم }

غُدُوّ } [ع] صباح وقتی : (بالغدوّ والآصال) = صباح وآقشام .

غُدّه } [ع] بدنده دری ایله ات آره سنده حاصل اولان یومروجه‌یر . (غُدّه نکفیّه) = چکه‌دن قولاغك یوموشاغنه قدر اولان قسمده بعضاً اوفاق اوفاق حاصل اولان بزلره اطلاق اولنور .

غُراب [ع] قارغه : (غراب اسود) = قوزغون قارغه (غُرابی) = قارغه یه منسوب . (غُرابیّه) = قارغه لوقومی ، بادم ، فندق ، دقیق وشکر ایله اعمال وطبخ اولنان قرابیه .

غُرّان [ف] خومورداننجی ، خشم ایله حایقیریجی : (شیر غرّان) .

غُرَباء [ع] (غریب) ك جمعی ، غریبلر ، یابانجی فقیرلر : (غربا خسته خانه سی) .

غُربَت [ع] مملکتندن بشقه یرده بولنمق ، غریبلك : (حال غربت) مجازاً (دیار غربت) مقامنده ده قوللانیلیر . (غُربتزده) = محنت غربته دوشمش اولان .

غُرَر [ع] « غرّه » نك جمعی : (غرر زاهره) .

غُرفه [ع] چارطاق ، کوشك : (غُرفهٔ عالیه) جمعی (غُرَف) و (غُرفات) .

غُرَماء [ع] « غریم » ك جمعی . داینلر ، آله جقلو اولانلر : (تقسیم غرما ، بین الغرما تقسیم) .

غُرَنده [ف] خشم ایله کورله یوب حایقیریجی : (شیر غرّنده ، پلنك غرّنده) .

غُروب [ع] باتمق ، اوزاقلاشوب کورنمز اولمق : (غروب شمس) ، (غروبی ساعت) = آلا تورقه ساعت .

غُرور [ع] قوروم ، بیهوده شیئه اعتماد ایله آلدانوب قورلمق : (دارالغرور) = دنیا .

غُرّه [ع] آقلق ، پارلاقلق . اشبو معنای اصلی اعتباریله ایکی صورتله استعمال اولنور . (۱) آتك آلننده کی بیاضلق که عربیده (صباح الخیر) دینیلیر : (غُرّهٔ مقبوله) . (۲) عربی آیك برنجی کیجه سی وکونی که قمر ابتدا هلال نورانی شکلنده کورنمکله باشلادیغی ایچوندر : (غرّهٔ محرم ، غرّهٔ غرا) .

غُزات [ع] « غازی » نك جمعی . اردوی اسلامده جنك ایدنلر : (غُزات کرام) تشدید (زا) ایله اوقومق یا کلشدر :

« غزاتك هر یگانه مرد چابکدست سربازی »
{نفعی}

غُسل [ع] ییقانمق ، اهل اسلام ایچون عندالاقتضا تعریف شرعی یه کوره ییقانمق : (غسل مفروض) .

غُصن [ع] دال . اینجه ده اولسه قالین ده اولسه اطلاق اولنور . کوچکنه (غُصنه) دینیلیر : (غصنِ شجر) جمعی (غُصون ، اَغصان) در . اصطلاح طبده اجزای بدنك طامار وسیکیر کبی اقسامنه اطلاق اولنور .

غُصَّه { [ع] قلبه عارض اولان صیقنتی ، قایغـو ، تاسـه :
(غُصّهٔ عاشـق) جمعی (غُصَص) .
(غصّه ناك) = قایغولی ، تاسه‌لی .

غُضْرُوفْ { [ع] قیقرداق کمیکی .

غُفْرانْ { [ع] یارلیغامه ، یارلیغایوب سترکناه ایله مرحمت ایتمه : (غفران التّهی) :
« شو حالم اولور بلکه غفرانی جالب »
« اولور بلکه غفرانی جالب شو حالم »
{ لا }

غُلاتْ { [ع] قاینایجی معناسنه اولان (غالی) نك جمعی
اولوب بعض مذاهب اربابنك مفرط طاقمنه اطلاق اولنور : (غلات شیعه) تشدید لام ایله یا گلمشدر .

غُلاظْ { [ع] قابا ، قالین : (ایمانِ غُلاظ) = بویوك یمینلر ، آندلر .

غُلامْ { [ع] تویی چیقمامش دلیقانلی ، کنج : (شیخ وغلام) = اختیار وکنج . جمعی (غِلْمانْ) :
« غـلام گنترك اسرار بی‌نوا کلمش »
« قبوکدن ایله مأیوس ایا جناب فصیح »
{ اسرار ددم }

غُلْغُلْ
غُلْغُلَه { [ع] کورلتی ، چیغرشمه . (غلغل صبیان ، غلغلهٔ تکبیر) || بونجیسی مایعاتك شیشه‌دن بوشالدیغی وقت
پیدا ایتدیکی صدایه‌ده دیرلر :
(غلغل مینا) .
« کوش جانمده‌در اول غلغل تکبیر هنوز »
{ لا } .

غُلُوّ { [ع] حدّی تجاوز ایتمك . فارسیده (غُلو) ازدحام معناسنه‌در .

غُمُوضْ { [ع] کلام مبهم ومغلق اولمق ، سوز کوج آکلا- شیله‌جق صورتده قاپالی بولنمق :
« بیانی وارسه سنسین نصل نسخه‌یم بن »
« بکا ویردی حیرت غمـوض مألم »
{ لا }

غُمُومْ { [ع] « غم » ك جمعی : (دفع غموم) .

غُنْج { [ع] ناز ، شیوه که ترکجه‌سی (قیرتمه) در : (غنج ودَلال) .

غُنْچه { [ف] یاپراقلری هنوز آچیلماـ مش ویاخود آز آچیلمش چیچك ، خصوصیله کل : (غنچه‌دهن) ، (غنچهٔ امید) ، (غنچهٔ آب) = حباب ، یاغمور یاغار ایکن صویك یوزنده پیدا اولان قابارجق . چیم ایله تلفظ وتحریری غلطدر .
« آشیان سینه‌دن پرواز ایدن مرغ هوس »
« قوندی برکل دالنه مست اولدی بوی غنچه‌دن »

غُنُودَه { [ف] اویومش : (مرضعهٔ غنوده ، غنودهٔ خاك غفران) .

غُورْجاطَه { [ایتالیانجه‌دن] کمیجی اصطلاحاتندندر . کمی

دیرکاویشك برنجی أکینه چاناقلق ، ایکنجیسنه (غورجاطه) دینیلیرکه غابیه بچوبوغی ایله بابافینغو چوبوغی آراسی دیمکدر .

غوره { [ف] قوروق .

غوزه { [ف] قوزه : (غوزهٔ پنبه) = پاموق قوزه‌سی :

غوطه { [ف] صویه طالمه : (غوطه خوار ، غوطه خور) صویه طالان :

« سیل وش ایتدی گذر مهر خیالك دلدن »
« مردم دیدهٔ جام غوطه‌خور نور هنوز »
{ نائلی قدیم }

غوگ { [ف] قورباغه : (آواز غوك ، غلغلهٔ غوگان) .

غومنه { [ایتالیانجه‌دن] کمیلرك باش طرفلرنده آصیلی بولند. یریلان تیمور لنگرلرك قالین زنجیری ، خلاطی. اینجه اولور ایسه (غومناطه) دینیلیر .

غیوب { [ع] « غیب »ك جمعی. او ماده‌یه باقکز. (علام الغیوب)

﴿ ف ﴾

فاء { [ع] الفبای عثمانیده یکرمی اوچنجی حرفك اسمیدر. ابجد حسابنده (٨٠) صاییلیر: (فصل الفاء).

فائده { [ع] مادی ومعنوی کسب وتحصیل اولنان شی، کار، نفع . (فائده مند) = کارلی ، منفعت صاحبی. (چه فائده) = نه‌چاره .

فائز { [ع] فوز بولیجی ، بولان ، (فوز) ماده‌سنه‌ده مراجعت اولنه :

« اولور نه کیمسه بودرلو سعادته فائز »
{ نفعی }

فائض { [ع] فیضان ایدیجی ، ایدن: (حضور فائض النور)

§ بورج ایله آلنان آقچه ایچون ویریلن اجرت ، گذشته : (فائض مرکب)، (فائضجی) = فائض ایله آقچه ویرن آدم .

فائق { [ع] معنوی اوله‌رق اوستون اولان، فوقنده بولنان: (بو چوجق تحصیل وتربیه‌ده شاگردانك جمله‌سنه فائقدر ، تعظیمات فائقه) .

« هنر اقران ایچنده هر جهتدن فائق اولمقدر »
{ نوعی }

فابریقه { [فرانسزجه دن -Fab rique] ماکینه‌لر ایله ایش یاپان، اشیای مختلفه وجوده گتیرن محل (Fabricateur) = فابریقه ایشله‌تن ، ایشله‌ین ، دوزن .

فاتح { [ع] فتح ایدیجی ، ایدن ، آچیجی ، آچان : (فاتح الابواب ، فاتح اندلس) § سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك عنوان همایونلریدرکه (فاتح قسطنطینیه) جمله‌سندن مخففدر .

فاتحه { [ع] باشلانغج : (فاتحهٔ کلام ، فاتحهٔ کتاب) § قرآن کریمك برنجی سوره‌سی : (سورهٔ فاتحه، فاتحهٔ شریفه). (فاتحه دیمك) = اکثریا دعا مقامنده سورهٔ شریفهٔ مذکوره‌یی اوقومق : (روح شریفنه دائما فاتحه اوقونور) وبعضاً برشیئه قطعیاً قرار ویرمك دیمکدر:

« آرتق بو ایشه فاتحه دینیلدی »
« فوتنه تاریخ معجمدر اوقو »
« فاتحه عثمان افندی روحنه »
{سروری}

فاتر { [ع] طورغون، کیوشك ، فتورلی: (نظر فاتر، خاطر فاتر) .

فاجر { [ع] فجور صاحبی ، کوتو ایشلر ایله مشتغل گنهکار : (شخص فاجر ، محتالهٔ فاجره) .

« غیبه ایمان کتیر ای ملحد فاجرکه سکا »
« آخرتدن خط تعلیق ایله حجت کلمز »
{ثابت}

فاجع { [ع] انسانی متأثر ودردناك ایدیجی شی: (فاجع برحال) .

فاجعه { [ع] قلبلری آجیندیروب مضطرب ومتأثر ایدن کیفیت ، مصیبت § اساساً قلبلری آجندیره‌جق صورتده مؤثر اولدیغی حالده بعض اکلنجه‌لی سوزلر وحرکتلرله قاریشق اوله‌رق ترتیب اولنان تیاترو اویونی که فرانسزجه‌سی (درام Drame) در.

فاحش { [ع] حدّك خارجنده چرکین، پك کوتو: (قول فاحش، خطای فاحش، کلام فاحش، فعل فاحش ، خطیئات فاحشه) § پك چوق وفضله شی: (غبن فاحش، فیٔ فاحش ، فیأت فاحشه) . عربیده اشبو معنالردن ماعدا غایتله بخیل ، ناکس آدمه اطلاق اولنور : (رجل فاحش) .

فاحشه { [ع] اصطلاح شرعده غایتله قبیح ومنکر اولان گناه دیمکدر. مثلا اقبح ذنوب اولان زنا کبی . حق تعالی حضرتلرینك نهی ایتدیکی اوفعل قبیحی ایشله‌ینه دینیلیر.

فاخته { [ف] اوکیك قوشی، بیابانی کوکرجین که اندامی، آوازی خوش اولدیغندن شاعران ایچون سرمایهٔ نظم اولمشدر . (باقی) نك آتیده‌کی مصراعیله (ابوالمعانی) نك بیتی برر نمونه‌در .

« سحرگه برسر سروسر افراز »
« شود فاخته بعشق یار دمساز »
{ابوالمعانی}

فاخر { [ع] فخر ایدیجی ، ایدن . بونك یرنده اکثریا (مفتخر)

قوللانیلیر § کوزل، شعشعه‌لی، شانلی، احتشاملی : (لباس فاخر ، خلعت فاخره ، دائرهٔ فاخره) .

« سوز بر متاع فاخر وکیابدر ولی »
« آنگا رواجی لطف شه نکته‌دان ویرر »
{نفعی}

فَارِسْ [ع] آتلی، آته بینیجی : (فارس بی‌نظیر) .

« کلدی اول فارس تیه لولاك »
{خاقانی}

فَارِسْ [ع] قومسال محل معناسنی افاده ایتدیکی کبی (پارس) لفظنك معرّبی بولندیغی‌ده مشهوردرکه دیار عجمه ، خصوصیله ایرانك جنوبی شیراز ولایتنه اطلاق اولنور : (اقلیم فارس) ، (فارِسی) = دیار عجمده وخصوصیله ولایت مذکوره‌ده متمکن اهالینك لسانی دیمکدر. (فارسیجه) تعبیری پك یاکلشدر :

« قویدی آتشکدهٔ فارسه خاك »
{خاقانی}

فَارِغْ [ع] آسوده ، ایشدن واز کچیجی ، النی ایشدن چکیجی ، ایشنی بیتیروب چکیلیجی .

فَارِقْ [ع] فرق ایدیجی ، ایدن؛ آییریجی، آییران : (فارق خطا وصواب ، فارق نیك وبد ، علامت فارقه) .

« فارق حکمت اولملی اوّل »
« صکره اخذ ایتملی آنی نه کوزل »
{لا}

فَارُوقْ [ع] حق وباطلی فرق ایله اجرای عدالت ایتمك صفتنك تازه‌سیله شهرتیاب اولان حضرت عمر رضی الله عنهك لقب شریفلریدر : (عمر الفاروق) .

« اسلام فاروق عرب اقبال پرویز عجم »
{نفعی}

فَارَه [ع] فارسیده (موش) . ترکیده (صیچان) دینیلن مستکره حیوانجق . (فار) دخی عین معنایه لغتدر .

فَاسْتَه [فرانسزجه‌دن Faste] طنطنه ، زینت ، سوس ؛ الماسك رونقنی آرتیران یوزطرفی تراشی.

فَاسِخْ [ع] فسخ ایدیجی ، ایدن : (فاسخ شرکت تجاریه) .

فَاسِدْ [ع] کوتو ، یاکلش ، بوزوق : (فعل فاسد) مفسد ، منافق، شقی معناسنیده افاده ایدر . بو معناده جمعی اولان (فَسَدَه) زیاده قوللانیلیر .

فَاسِقْ [ع] اصطلاح شرعده طاعت الّهیه‌دن خروج فاحش ایله چیقان، طریق حقدن چیقوب ارتکاب زنا وکناه ایدن آدمه اطلاق اولنور : (فاسق محروم، مؤمن فاسق) جمعی (فَسَقَه) .

فَاشْ [ع] کیزلی برماده بین الناس شایع اولمه ، طویلمه : (فاش راز) (فاش ایتمك) = کیزلی طوتلمق لازم کلن برخبری، ماده‌یی هر کسه سویلیوب یایمق .

فاصِل • [ع] مادهٔ نزاعی بولیجی ، بولن. حکم وقضایه وصف اولور : (حکم فاصل) § آرالایوب آییریجی، آییران: (خط فاصل، خطوط فاصله).

فاصِلَه [ع] ایکی شیئك آره‌سنی آییران نسنه : (فاصلهٔ مقاله، فاصلهٔ کلام ، فاصلهٔ بیت) § آره ، آره‌لق : (بلا فاصله) = آره‌لقسز ، آره‌سی کسیلمکسزین. (فاصلهٔ صغری) = عروضده اوچ متحرّك وبر ساکن حرفدن (فاصلهٔ کبری) = درت متحرّك و بر ساکن حرفدن عبارت تفعله .

فاضِل • [ع] فضل ایله متصف اولان یعنی مزیت، کرم، عاطفت، علم، معرفت جهتیله آرتقی بولنان : (مرد فاضل ، مربیهٔ فاضله) جمعی (فضلا) .

« فاضل حوصله آموز فلك »
« کامل معرفت اندوز ملك »
{خاقانی}

فاطِر [ع] یارادیجی ، یارادان : (فاطر السماوات . قدرت فاطره)

فاعِل [ع] ایشله‌یجی ، ایشله‌ین : (فاعل مختار) = اختیاری الده ، ایستدیکی کبی ایشله‌مکده سربست اولان. (فاعل خیر) = خیر ایشله‌ین (اسم فاعل) = علم صرف اصطلاحاتندن اولوب ایشله‌یجنك اسمی دیمکدر.

(فاعلیّت) = ایشله‌یجیلك ، طبده عمل تأثیر دیمکدر .

فاقفون • [آلمانجه‌دن] اصلی (پاقفون Pakfon) در. کوموش ، توتیا ، نیکلدن مرکب بر خلیطهٔ معدنیه‌در . یوز اللی سنه اوّل چیندن آلمانیایه کلدیکی و اشبو پاقفون کلمه‌سی دخی چینجه اولدیغی و آلمانجه‌سی (آلفنید) کلمه‌سی ایدوکی بالتحقیق آکلاشلمشدر .

فاقَه [ع] یوقسوللق ، فقیرلك : (فاقهٔ شدیده ، شدت فاقه).

فاکِهَه [ع] یمش، میوه : (فاکههٔ لذیذه) ، (اَلنّار فاکههُ الشّتاء) = آتش قیشك میوه‌سیدر.

فال • [ع] فکر ضعیف ورأی سخیف صاحبی آدمك برمادهٔ مأموله‌یی استخراج واستطلاع مقصدیله کتاب آچمق وکتابه ، باقله‌یه باقمق کبی مختلف صورتلرده وقوعبولان تشبثی وبویولده‌کی تشبثك کوستردیکی نتیجه: (فال آچمق، فاله باقمق ، فال خیر) .

فالیَه [ایتالیانجه‌دن] طوپك آغیرلق ویعله‌مه‌اوتی قونیلان دلیکی .

فام [ف] رنك. ترکیب ایله قوللانیلیر: (کلفام) = کل رنکلی. (زرفام) = آلتون رنکلی. (سبز فام) = یشیل رنکلی .

فاميليا [فرانسزجه‌دن (Famille) أوخلق، عائله، عيال‌واولاد.

فانتازيه [فرانسزجه‌دن -Fanta [sie] كلوب كچيجى هوس، كيف، مراق؛ طنطنه، كوسترش. اصلى عربجه (فنطازيه) دركه مغربى و مصريلرك شنلكلرده بررسم مخصوص ايله آت قوشديرملرى ديمكدر.

فانوس [ع] فنار، شيشه قاپاق § چراغ‌وشمعك شعله‌سنى خارجه عكس ايتديره‌جك بر حالده اوزرينه كچيريلن يكپاره، يووارلاق شيشه ياخود پورسلن قاپاق: (فانوس شمع، فانوس خيال).

فانى [ع] فنا بوليجى، بولان: (دنياى فانى، حظوظات‌فانيه).

« برك وباردن‌بز الچكدك بوفانى‌كلشنك »
« ميوهٔ‌مقصود ايستراولسون‌ايستراولمسون »
{فصيح دده}

فبها [ع] پك ايى، نه‌كوزل مقامنده واكثريا جمل‌شرطيه‌ده ادات شرط ايله برلكده استعمال اولنور: (حكم عقدى برهفته‌يه قدر اجرا ايدر ايسه‌ك فبها، ايتمديككحالده قانوناً فسخ ايتديريرم).

فتّاح [ع] آچيجى، آچان، جناب حق: (فتّاح كريم).

فتّان [ع] فنالق ياپيجى، شيطنتله آياردبجى: (شوخ فتّان، غمزهٔ فتّان، چشم فتّان).

فتاوى، فتاوى [اع] (فتوى) نك جمعى: (فتاواى شريفه).

فتح [ع] آچمق، آچلمق: (فتح باب، چارشوى كبيرك فتح وكشادى) § اوستون اوقومق، اوقودلمق: (فتح‌لام ايله. لامك فتحيله).

« فتح ايله جهان نظم ونثرى »
« اول خسرو كامكار معنى »
{انسى}

فتحه [ع] اوستون، اوستون اشارتى: (فتحهٔ خفيفه) جمعى (فتحات).

فتق [ع] يارمق، يارلق: (فتق ورتق امور) = ايشلرى ياروب بتشديرمك يعنى حل ايتمك ديمكدر § قاصيق ياريغى ديديلن علتك اسمى. قاصيغك پرده‌لرى آلتنده محتبس اولان جسمك تفرق اتصال سببيله خارجه نفوذ ايتمسيدركه صور مختلفه‌ده ظاهر اولور: (علت فتق).

فتوى [ع] سؤال‌مشروعه‌ويريلن جواب شرعى: (فتواى شريف) جمعى (فتاوا) در. (باب فتوى) = شيخ‌الاسلام دائره‌سى، (فتوى امينى) = علمادن حجج واسئلهٔ شرعيه‌نك تدقيق‌وتصديقنه‌مأمور اولان ذات. (فتواخانه) = مأمور مشاراليه ايله معيتنده‌كى مأمورين شرعيه‌نك اقامتكاه رسميسى.

فَتیٰ [ع] ییکیت: (لاٰفتیٰ اِلاّٰ عَلی) رضی الله عنه.

«بکزر رَوِشِك حیدره برشانلی فتاسین»
{معلم ناجی}

فَتیل
فَتیلَه [ع] بوکلمش، بوکلملی معناسنه‌در. ایپلکدن بوکیلوب انواع قندیللرك ایچنده بولنان (فتیل) که کسر فا ایله زبانزددر. (فَتیلَهٔ گیسو) = صاچ اورکوسی (حَجَرِ فَتیلَه) = طاغ کتانی § حمام کیسه‌سنی دلك ایله وجوددن چیقاریلان بوکك بوکك کیره‌ده (فتیله) دینیلیر.

«انجلای رخی یاقدقده فتیل»
«سوندی قندیل زبور وانجیل»
{خاقانی}

فَجر [ع] کونشك طلوعندن اول افق شرقیده ظاهر اولان قزیللغی، طاڭ یرینك آغارمسی (فجر کاذب) = شکل مستطیل ایله صباحه قارشی ظهور ایدن ضیای محدود. (فجر صادق) = دیکرندن صوکره ظهور ایله آفاقه منتشر اولان ضیادرکه شفق سوکمك دینیلیر.

فَجَرَه [ع] (فاجر) ك جمعی. اورایه‌ده باقلی: (کفرهٔ فجره).

فَجیع [ع] الم واضطراب ویرن، آجیقلی.

فَجیعَه [ع] آجیقلی کیفیت، مصیبت. (فاجعه) یه‌ده باقلی.

فَحّاش [ع] کثیرالفحش آدم: (اَوباش فحّاش).

فَحاوی [ع] «فَحْوا» نك جمعی. مفردینه باق:

«اثرك آتشین فحاویدر»
«چوق دل‌افروز نظمی حاویدر»
{لا}

فَحشاء [ع] نقل وعقلك قبول ایتمدیکی درجه‌ده حدی متجاوز قول وفعل؛ مشروع اولمایان لذائذ شهوانیه § زکات ویرمکده اولان بخل.

فَحص [ع] برشیئك ایچ یوزینی آراشدیرمق، آرامق. «تفحّص» بوندن مشتقدر.

فَحم [ع] کومور: (فحم معدنی).

فَحوی
فَحواء [ع] (معنی) دیمکدرکه کلامك سیاق وسباقندن ذهنك انتقال ایده‌جکی مدلول، مآلدن عبارتدر.

فَخّار [ع] زیاده اوکونیجی، اوکونن، کندینی مدح ایدیجی: (نفیٔ فخّار).

فَخامَت [ع] اولولق، قدر وشانی رفیع اولمق. (فخامتلو) = القاب رسمیه‌دندن اولوب صدر اعظم، خدیو مصر، واجنبی پرنسلر حقنده قوللانیلیر.

فَخْذ [ع] اویلوق، بوط ایچی. اصطلاحات طبیه دندر. قالچه ایله بالدیرك مابینی اولان عضوه «اویلوق» دینیلیر.

فَخْر [ع] اخلاق وفضائل واحوال ومناقب جهتیله نازلانوب اوکونمك، بوصورتله برآدمی دیکرلرینه تفضیل وترجیح ایتمك § مدار شرف ومفخرت، کندیسیله افتخار اولنان، اوکونیلن: (فخر ایده‌جك شی، فخرالوزراء، فخرالادبا)، (فخرعالم) = پیغمبرمز علیه‌الصلاة وسلم افندیمز حضرتلری § تعظّم، تکبّر، اوکونمه:

« نچه پاکیزه سخندن صکره »
« فخر عالم دیدی بندن صکره »
{خاقانی}

فَخْرِی [ع] فخر وشرفه منسوب؛ افتخار ایچون بلا اجرت ایفا ایدیلن وظیفه ومأموریت § او صورتله ایفای خدمت ایدن: (فخری شهبندرلك، فخری کاتب، فخری اعضا).

فَخْرِیَّه [ع] شاعرك کندینی مدح ایده‌رك، اوکونه‌رك سویله‌دیکی شعر: (حتی نفعی، معتادی اولان فخریه‌دن سهام قضا قصائدنده دخی آیرلمدیغندن — کتابخانه — نفعی). جمعی (فَخْرِیَّات).

فَخُور [ع] پك فخر ایدیجی، زیاده اوکونیجی: (فرح وفخور)، (فَخُورانَه) = فخورجه‌سنه.

فَخِیم [ع] فخامتله متصف، فخامتلی، رفیع القدر: (دول فخیمه) (فَخِیمانَه) = فخیم اولانه یاقیشه‌جق صورتده، رسمیّاتده صدراعظم وخدیو مصر ایله اجنبی پرنسلر حقنده قوللانیلان تعبیرات تعظیمیه دندر: (ذات سامئ فخیمانه‌لری).

فَدَاء [ع] برشیئك اوغورینه دیکرلی برشیئی بذل وترك ایتمك، برشیدن وازکچمك. بومعناده (ایتمك، ایله‌مك) ماده‌لریله قوللانیلیر: (فدا ایتدم، فدا ایلدی) § قربان معناسنده‌ده قوللانیلیر:

« سکا جانم‌ده فدا بنده فدا »
{خاقانی}
« جانی راه حقده قیلدی فدا »
{لا}

فَدائی [ع] جهاد فی سبیل الله ایچون فدای نفس ایدن عسکر: (حرب فدائیلری)، (فدایی) طرزنده استعمالی غلطدر.

فَذْلَکَه [ع] نتیجه، خلاصه، اجمال: (لایحه‌نك فذلکه‌ٔ مألی، فذلکه‌لی اوراق تحقیقیه).

فَر [ف] نور، ضیا: (کوزینك فری سونمش، کوزلرنده فر قالمامش) § شکوه وزینت، شان وشوکت. مضاف ویا معطوف علیه اولدیغی تقدیرده تشدید ایله استعمال اولنور: (فرّ سلطنت، فرّ دولت)،

(گُروفَر) = بر تعبیر فارسیدرکه قدرت ومکنت ، شان وشوکت دیمکدر. عوام بیننده بیله قوللانیلان (گرلی فرلی) تعبیری بوندندرکه شانلی، قدرتلی معناسنی افاده ایدر . (گر) = کاف فارسی ایله قدرت ومکنت معناسنه بر کلمهٔ فارسیه‌در. اشبوتعبیرده‌کی (فر) ی فرار معناسنه اولان (فرّ) ظن ایدوب باشقه درلو معنی ویرمك محض خطادر. بو (گُروفَر) باشقه ، آشاغیده ذکر اولنان (کرّ وفرّ) باشقه‌در. برنجیسی بر تعبیر فارسی ، ایکنجیسی بوتون عربیدر .

« ای خسرو جم جاه فریدون فر عالم »
{ نفعی }

فَرّ { [ع] فرار، قاچمق معناسنه‌در. (کَرّ و فَرّ) = میدان جربده (چرخه) دینیلن صورتده دشمنه حمله ایدش، صالدیرش دیمکدر. (کَرّ) = لفظ عربیسی جنکده دشمن اوزرینه هجوم ایله استعمال سلاح ایتدکدن صوکره صف حربه رجوع ایتمك ، قاچامق صورتیله دونوب تکرار حمله ایله‌مك معناسنه‌در.

فَرائِد { [ع] « فریده » نك جمعی. مفردینه باقلی .

فَرائِض { [ع] « فَریضه » نك جمعی ، مفردینه باقلی: (فرائض دینیه) § ارباب استحقاقه ترکه‌نك کیفیت تقسیمنی بیلدیرن علم.

فَراخ { [ع] بول، کنیش، یایوان، آچیق. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر . (حساب فراخ) = کنیش حساب . بونی (فرج) صورتنده یاکلش یازماملی (فَراخ آستین) = یکنی بول یعنی جوانمرد ، کریم دیمکدر (فَراخ دَست) = کذلك جوانمرد ، زنکین. (فَراخ رَو) = عجله یوریجی ، کنیش یوریین || وظیفه‌سنی وحدینی تجاوز ایدن || سفیه . مسرف. (فَراخ کام) = دولتمند ، مسعود ، بختیار اولان (فَراخی) = بوللق، کنیشلك.

فَرادِیس { [ع] « فِردوس » ڭ جمعی :

« کیم کورسه ایدر صفاکی تقدیس »
« دینسون سکا اقدس الفرادیس »
{ لا }

فَرّاش { [ع] یاییجی، دوشه‌ییجی، خدمتجی § کعبهٔ معظمه‌یی سوپورن :-

« هر رخام فرشی بر آیینهٔ عالم نما »
« هرکزن فراشی براسکندر کیتی‌ستان »
{ نفعی }

فَراشَت { [ع] کعبهٔ معظمه فرّاشلغی: (فراشت شریفه براتی، خدمت فراشت) .

فَراعِنه { [ع] (فِرعَون) ڭ جمعی، مصرڭ قدیم حکمدارلری: (فراعنهٔ مصریّه) .

فَراغ ([ع] ترك اشتغال ، ایشدن چكلمك § راحت ، استراحت : (كنج فراغ ، كوشهٔ فراغ) § ترك ایتمك ، براقق: (فراغ وانتقال خرجی) § راحتلك ، آسوده‌لك : (فراغ بال ، فراغ خاطر).

فَراغَت ([ع] « فراغ » كبی راحت : (كوشهٔ فراغت) § واز كچمه ، ال چكمه ، ایشسز قالمه : (كیتمكدن فراغت ایدییور ، بو ایشدن فراغت ایتدی ، حقندن فراغت ایلدی) § استغنا : (اظهار فراغت ایلدی).

فَرامُوش ([ف] اونوتمه ، لسانمزده هم یالكز ، هم « ایتمك ، ایلمك » ماده‌لریله قوللانیلیر . نظم عجمه مخصوص اولان مخففی تركجه‌ده استعمال اولنماز .

فَراهَم ([ف] طوپلانمه ، طوپلو . منظوماتده نادراً قوللانیلمشدر :

« پیش حكمنده اوشاه رسلك »
« دامن انبیاده فراهمدر »
{ نظیم }

فَربِه ([ف] سمیز ، اتلی ، بسیلی: (كوسفند فربه) (فربهی) = سمیزلك ، اتلیلك .

فَربِیُون ([ع] اصطلاحات نباتیهدندر . بلاد حاره‌یه مخصوص بر نباتدر كه جزء مؤثری رچینه‌لی بر ضمغدر . بعض امراضه علاج اوله‌رق قوللانیلیر : (فصیلهٔ فربیونیه).

فَرتُوت ([ف] پك اختیار ، پیر ، قوجامش ، بوناق: (مرد فرتوت) ، (فرتوتی) = پیرلك ، بوناقلق . (فرتوتانه) = بوناجه‌سنه.

فَرَج ([ع] غم وغصه‌دن ، صیقنتیدن قورتلمق : (الصبر مفتاح الفرج) = صبر فرجك آناختاریدر .

فَرج ([ع] فی الاصل آرالق ، یاریق معناسنه‌در . اصطلاحده نسوانك عورت یری دیمكدر .

فَرجام ([ف] عاقبت ، صوك § نفع ، فائده . لسانمزده تركیب ایله قوللانیلیر : (بد فرجام) = صوكی كوتو ، فنا . (بی فرجام ، نافرجام) = صوكسز ، یاخود فائدهسز . (فرجامگاه) = قبر ، مزار.

فَرَح ([ع] برسببدن طولایی زیاده سوینمكله ویا برشیدن زیاده حظ ایتمكله قلبده حاصل اولان انشراح لاقیدانه . (بولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر: (دكز كنارنده كزیندم. فرح بولدم) ، (فرحبخش) = سوینج ویریجی. (فرح افشان) = (فرح فشان) = سوینج صاچیجی. (فرح آور) = سوینج كتیریجی. (فرح افزا ، فرح فزا) = كوكله سوینجله

آچيقلق ويريجى ، كوكلك سوينجنى آرتيريجى .

فَرِح | **فَرْحان** | [ع] مسرور ، شادمان معناسنه‌در . (فَرِح) دائما « فخور » ايله بولكده (فرحان) يالكز قوللانيلير : (فرح فخور) = مسروراً ، مفتخراً .

« ايشته ازجمله سلاميله خطاب ايليه‌رك »
« زير دستان همايونى ايتدى فرحان »
{ نظيف }

فَرْحَت { [ع] مسرّت ، سوينج : (حال فرحت) .

فَرَحْناك | [ف] فرحلى ، مسرور : (قلب فرحناك) § مقامات موسيقيه‌دن برينك اسمى : (فرحناك فصلى) .

فَرُّخ { [ف] مبارك ، اوغورلو . (فرخزاد) = يمن وخيرلى ، سعادتلى اولان (فرخى) = ميمنت ، اوغورلولق :

« سفر مبارك اوله اى وزير فرّخ دم »
{ نفعى }

فَرْخال | [ف] قيو يرجق ، طولاشيق اولمايان اوزون صاچ .

فَرُخُنده { [ف] مبارك ، مسعود ، ميمنتلى ، اوغورلو . (فرخندگى) = مباركلك ، اوغورلولق . (فرخنده طالع) = طالعى خيرلى ، مسعود . (فرخنده پاى) = آياغى اوغورلو (فرخنده راى) = رأيى مصيب . (فرخنده فال) = فالى مبارك ، اوغورلو .

« بر بويله دم حرّم وفرخنده خصوصا »
« كيم ماحصل مدّت عمر گذراندر »
{ نفعى }

فَرْد { [ع] تك ، اشى بولنمايان :

« قيلمه دزد اهلنى اى فرد صمد »
{خاقانى}

§ نبى آدمدن هر برى : (فرد آفريده) بومعناده جمعى : (افراد) در § مصراع اولمايان تك بيته (فرد) ياخود (مفرد) اطلاق اولنور § تك اولان عدد : (فردالفرد) = ايكى‌يه تقسيم اولنه‌مايان عدد .

« دكل تدبير ايله برفرد قادر محو واثباته »
« سطور نسخهٔ تقديره كيمدر خامه اويدرمش »
{ قوجه راغب }

فَرْدا { [ف] يارين ، بوكونك ايرته‌سى ، اوبركون : (انديشهٔ فردا) = يارينى دوشونمه ، دوشونلش § قيامت : (تا بفردا) = قيامته قدر :

« عاقله لايق مى فردايى فراموش ايلمك »
{سنبلزاده وهبى}

فَرْدانِيَّت { [ع] برلك ، تكلك . صفات الـٰهيه‌دندر : (واحدسين ، سرادقات لم يزليده فردانيتله موصوف — تضرعات — سنان پاشا) .

فَرْدِيَّتْ [ف] كذلك برلك ، تكلك :

{ كنج پنهان كبي تا اولدن }
{ ذاتى فرديّت ايله قائم ايكن }
{ خاقانى }

فَرْزْ [ف] شطرنج اويوني طاشلرندن مدبّر مقامنده اولان مهره :

« فرزى طرح ايتمكه قادر كچينين »
{وهبى}

فَرْزَانَه [ف] حكيم ، دانشور ، ذوفنون § قيود نفسانيه‌دن عارى ، آزاده مشرب آدم.

فَرْزَنْد [ف] اوغل : (فرزند ارجمند) .

فَرَسْ [ع] آت ، باركير . جمعى (اَفْرَاس) در.

فَرْسَا [ف] اسكيدیجى ، بتيريجى ، آشنديريجى . تركيب ايله قوللانيلير: (جانفرسا ، طاقت‌فرسا ، خردفرسا ، تحمل‌فرسا ، غم‌فرسا) .

فَرْسَخ [ع] **فَرْسَنْك** [ف] اوچ ميل طولنده مسافه‌يه اطلاق اولنور: (اسكدار-دن قاضى كويى بر فرسخدر) ماديات ومعنوياتده قوللانيلير. معنوياتده اكثريا مكرر استعمال اولنور . مثلا (فلان صنعت ترسيمده استادينى فرسخ فرسخ كچمشدر) ديديلير .

فَرْسُوده [ف] آشينمش ، يپرانمش ، اسكيمش : (خرقهٔ فرسوده ، جامهٔ فرسوده) عين معناده (فَرْسُوْدْ) لفظى تركيب ايله استعمال اولنور . (فَرْسُودَكِى) = فرسوده‌لك ، اسكيمشلك :

فَرْش [ع] دوشه‌مك ، دوشه‌نمك ، يايمق ، يايلمق : (فرش سجاده ، حصيرك فرشى) مجازاً دخى قوللانيلير: (فرش جبهه ، فرش جبين) § خالى ، كچه . دوشك كبى يره سريله‌جك اشيا : (فرش رنكين ، فرش چمن) § زمين ، ير : (عرش وفرش).

« يوزينى ايتمش ايدى پايينه فرش »
« بوقدر عزت واجلال ايله عرش »
{خاقانى}

« شاه ملكوت عرش پايه »
« ماه جبروت فرش سايه »
{شيخ غالب}

فَرْض [ع] صوم وصلات كبى اجراسى واجب ، تركى كناه اولان اوامر الهيه . (فرض عين) = اداسى هر فرده لازم اولوب بعض افرادك اداسيله ديكرلرندن ساقط اولمايان اوامر . (فرض كفايه) = اداسى بالجمله مسلمينه لازم اولمايوب بعض افرادك اداسيله ديكرلرندن ساقط اولان اوامر § لازم ، واجب معناسنده سنده واكثريا (اولمق) ماده‌سيله قوللانيلير : (فلانك كوستردیكى معاملهٔ نازكانه‌يه قارشى اعادهٔ زيارت فرض اولدى) § تقدير ، تخمين معناسنده

(ایتمك، ایله‌مك) ماده‌لریله قوللانیلیر: (فرض ایده‌لم که اویله اولمش، فرض ایت که بویله سویله‌مش) (بالفرض) = مثلا مقامنده قوللانیلیر. (فرضی) = امر اعتباری. (فرضا) = طوته‌لم که، اوله که. بو تعبیرده رانك فتحیله استعمالی یا کلمشدر .

« نورسك جرمنه پایان یوق ایمش فرض ایده‌لم »
« یا سنك مرحمتك چوقمی دکل پادشهم »
{ نورس قدیم }

« ایتسه بالفرض کائنات انکار »
« سنی تصدیق ایدر بوقلب سلیم »
{ لا }

فَرْضِیَّه [ع] تنویر مدعی ایچون ایراد اولنوب حکمی قطعی اولمایان مسئلهٔ فنیه . جمعی (فرضیات) .

فَرَط [ع] شدت ، حدی تجاوز ایله کچمك، حددن آشقینلق. (فرط وافراط) = تقدمده تجاوز ، فوق العاده‌لك. (تفریط) = تقدمده تقصیر ، کریله‌مك دیمکدر . مادیات ومعنویاتده مطلقا مرکب اوله‌رق قوللانیلیر: (فرط محبت، فرط ذکا، فرط تأثر، فرط غیرت) .

« صاحب فرط ذکا اهل کرامت کیدر »
{ لا }

فَرْع [ع] آغاجك قولی ، دالی کبی براصله ابتنا ایدن هر شی : (فرع اصله تابعدر) ، (اصل وفروع) ، (فرعی ، فرعیه) = اصلی اولمایوب فرعه منسوب ومتعلق بولنان. جمعی (فروع) .

فَرْفَرَه [ع] (وقار) مقابلی خفیف مشربلك، عقلسزلق معناسنه‌در. (فرفار) = که‌وه‌زه، خفیف مشرب آدم دیمکدر. لسانمزده بومعناده وتحریفله (فارفاره) طرزنده قوللانیلیر .

فَرْق [ع] آییرت ، باشقه‌لق علامتی ، ایکی شیئك آراسنده‌کی باشقه‌لق . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر: (کوزتپه صوینك چاملیجه صویندن فرقی یوقدر ، بو سوزله او سوز بیننده چوق فرق وار) § آییرمق، آیرلق ، تمییز ایدلمك ، سچلمك : (بری برندن فرق اولنمیور ، نیك وبدی فرق ایتمکدن عاجز)

« وفاسز اقربانك آشنادن فرقی وار یوقدر »
{ لا }

« فرقی واردر وقار ایله کبرك »
{ لا }

فُرْق [ع] باشك تپه‌سی ، باشده صاچك آرالقلری :

« فرق ضعفاده ظل حقسین »
« سلطانلغه حق بیلیر احقسین »
{معلم ناجی}

فَرْقَد [ع] قطب شمالی‌یه یاقین ایکی کوکبدرکه هر برینه

(فرقد) وايكيسنه بردن (فَرْقَدانْ) دينير . بونلر دائما بولندقلری یردن طلوع وغروب ايدرلر :

« اولسون اركانی مرتب اول سعادتخانه‌نك »
« قويماسون برطاشی كرقوپسه یرندن فرقدان »
{ نفعی }

فَرْما [ف] بیوریجی، امر ایدیجی معناسنه تركیب ایله قوللانیلیر : (فَرْمانْفَرْما) ، (حُكْمفَرْما).

فَرْمانْ [ف] امر، اراده، بیورق، یرلیغ : (فرمان الٰهی ، فرمان همایون ، واليلك فرمانی، قرعه فرمانی) كويا بونك جمعی اولق اوزره استعمال اولنان (فرامین) غلط فاحشدر .

فَرْمانْبَرْ ، **فَرْمانْبَرْدارْ** [ف] تابع فرمان ، مطیع ، منقاد معناسنه‌در . (فَرْمانْبَری ، فرمانبرداری) = فرمانبرلك ، فرمانبردارلق .

« یارب بونه قدرت كه سراپای ممالك »
« فرمانبر شمشیر جهانكیر زباندر »
{عونی}

فَرْمانْدِهْ ، **فَرْمانْرَوا** ، **فَرْمانْ فَرْما** [ف] حكمی نافذ « پادشاه » ، « شهنشاه » : (فرمان فرمای اقلیم روم)

فَرْمایِشْ [ع] امر ، سپارش ، ایصمارلامه . (فرمایش شال) تعبیری معروفدر .

فَرْمُودَه [ف] امر اولنان ، بیورلمش اولان . آز قوللانیلیر : (برموجب فرمودهٔ عالی).

فَرْوَرْدینْ [ف] سنهٔ جلالیه‌نك ایلك آیی ، مارت :

« باغه رشك ایتسه روا روضهٔ فردوس برین »
« اولقدر زینت وفر ویردی یئه فروردین »
{ باقی }

فَرْوَه [ف] كورك ، مقبول حیوان پوستی : (فروهٔ سمور ، فروهٔ بیضا) .

فَرْهَنْكْ [ف] ادب ، هنر ، معرفت ، عقل ، تمكین معنالرینی افاده ایدر § لغات فارسیه‌یی حاوی كتاب معناسنده‌ده قوللانیلیر : (فرهنك جهانكیری ، فرهنك شعوری) :

« نباشد اهل فضل وهیچ نداند »
« كسی كه متصل فرهنك نخواند »
{ابوالمعانی}

فَرْیادْ [ف] استمداد ایچون چیقاریلان دیك سس ؛ یوكسك سسله باغریشمق ، چاغریشمق : (فریاد عاشقانه ، فریاد عندلیب) .

فَرِیدْ [ع] تك ، بی نظیر ، اشی اولمایان : (فریدالزمان ، فریدالوزرا ، فرید عصر) § دیزلمش اینجی (عقد فَرِیدْ) بر دانه نفیس

جوهره (فرید، فریده) اطلاق اولنور.
جمعی (فرائد) در.

فَرِيضَه { [ع] فرض اولان اوامر الٰهیه: (فریضهٔ حج شریف، فریضهٔ صوم) § لازم، واجب: (عالمده انسان ایچون تحصیل علم و معرفت پك مهم فریضه‌در) § وظیفه، بورج: (دعای حضرت سلطان جهان فریضهٔ ذمت اهل ایماندر)
جمعی (فَرائِض) در.

فَرِيق { [ع] بربلوك، برقسم ناس معناسنه اولان (فرقه) دن معناجه فرقلیدر. بوکلمه فرقه‌دن اکثر اولان جماعت بشریه‌یه اطلاق اولنور. § فرقه قوماندانلغی پایه‌سی که‌رتبهٔ اولایه معادلدر: (فریق پاشا)، (فَرِیقَین) = ایکی طاقم جماعت انسانی، ایکی فرقهٔ عسکریه: (تقابل فَرِیقَین).

فَرِيك { [ع] کالنی بولمش دانه، اوغولمغه صالح بغدای دانه‌سی: (فریك پلاوی. فریك آشی) آناطولیده معروفدر. پك مقبول اولان (فریك الماسی) = اولغون، لذیذ الما دیمکدر.

فَزای { [ف] «فزا» مخففی. ترکیب ایله آرتیریجی، آرتیران معناسنده قوللانیلیر: (خیرافزا)

فَساد { [ع] چوروملك، بوزلق. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر: (فساد معده) § قاریشقلق § بطلان: (قضیه‌نك فسادی) § فنالق. (صلاح) مقابلی: (عالم کون وفساد) = دنیا.

فَسان { [ف] بیلکی طاشی: (سنك فسان) § حکایه، ماصال: (فسان وفسون، فسان فسوس).

«پارهٔ الماسدر سنك فسانی نیلو اول»
«چرخه چکمه بردخی شمشیر والا کوهری»
{نفعی}

فَسانَه { [ف] (افسانه) مخففی، حکایه، ماصال. اوماده‌یه باقکز.

فَسْخ { [ع] حکمسز براقمق، بوزمق، بوزلق: (فسخ شرکت، فسخ مقاوله، فسخ عقد) § محاکم استینافیه‌نك محاکم ابتدائیه‌دن صادر اولان احکامی قانونه توفیقاً بوزمسی: (اعلام ابتدائینك فسخی).

فَسَدَه { [ع] (فاسد) ك جمعی، مفردینه‌ده باقلی.

فَسَقَه { [ع] (فاسق) ك جمعی، کناه ایشله‌ینلر.

فَسِيح { [ع] کنیش، آچیق: (صحرای فسیح، ساحهٔ فسیحه)، (میدان فسیح دهر ایچنده اجالهٔ جوکان قضا ایله یووارلانیر بر طوب کبی آرامی منسلب وحالدن حاله منقلب بروجودم — حسب حال جامی — سنبلهٔ ناجی).

فَشافِش { [ف] آتیلان اوقك سسی: (فشافش تیر)

§ خيشلتى ، شيرتى: (فشافش دريا ، فشافش خلعت ، فشافش دامان) .

فَشانْ { [ف] (أَفْشانْ) مخففى . تركيب ايله صاچيجى . صاچان معناسنده قوللانيلير : (آتش فشان ، زرفشان) .

« اى شعر ترم اشكم ايله همجريان اول »
« سينه مده كى نيران غمه رشحه فشان اول »
{ « پارنى » دن ترجمه ـ معلم ناجى }

فَصّ { [ع] يوزوك طاشى : (فص نكين) جمعى (فصوص) .

فَصاحَتْ { [ع] فى الاصل سوتك كوپوكى كيدوب خالص قالمق ، برنسنه شائبه دن برى اولمق معناسنده در . بومناسبتله سوزك آچيق ، دوزكون ، خطادن عارى اولمسنده قوللانيلمشدر . اصطلاح فن معانيده كلمه ده تنافر حروفدن ، غرابتدن ، قياسه مخالفتدن وكلامده كلماتك فصاحتيله برابر ضعف تأليفدن ، تنافر كلماتدن سلامت ديمكدر § كلامده ، متكلمده اوصورتله تجلى ايدن حال : (فصاحت متكلم) ، (فصاحت پرداز) = فصاحتله سوز سويله ين .

فَصّادْ { [ع] قانجى ، قان آليجى : (نيشتر فصاد) .

« درد مند كهنه خار رهك نافعدر »
« نه قدر انفع ايسه خسته يه نيش فصاد »
{ نابى }

فَصّالْ { [ع] هر انسانك عيب و قصورينى دائما طولايوب فصل وذم ايدن : (فصال بدخصال) .

فَصْدْ { [ع] قان آلمه : (فصد وحجامت) .

فَصْلْ { [ع] آييرمق ، آييرلق . (وصل مقابلى) § حق وباطل بيننى آييروب حكم ايتمك : (فصل دعوى ، دعوانك فصلى) § ذم وغيبت ، آدم چكيشديرمه . بومعنالرده (ايتمك ، ايله مك) ماده لريله قوللانيلير : (حاكم دعوايى فصل ايتدى ، آدم فصل ايتمكدن باشقه هنرى يوق) § برشيئك ديكرلرندن آيرى ، باشقه اولان قسمى : (كتابك فصل اولى ، فصل الفاء ، برسنه درت فصلدر ، فصل ربيع) § مقامات موسيقيه دن هربرى : (نهاوند فصلى ، حجازكار فصلى) بومعنالرده جمعى (فُصُول) در § ترك عطف يعنى كلمه لر ، تركيبلر ، جمله لر آره سنده عطف وتشريك ادواتى بولنمامق : (فصل الخطاب) = خطاب فاصل ؛ ايكى كلام بيننى فصل ايدن (اما بعد ، بعد ذا) كبى سوزلر . (فصل الجسد) = وجودك اوينا ق يرلرى :

« كلسون بهار فصلنى سير ايله بلبلك »
{ لا }

فَصِيحْ { [ع] فصاحتله متصف ؛ دوزكون ، آچيق ، خطاسز سوز سويله ين . جمعى (فُصَحا) .

فَصيلَه { [ع] فى الاصل آدمك اقربا سنه اطلاق اولنور . اصطلاحده خواص مميّزه سى فرقسز بولنان نباتاتك هيئات مجموعه سى ديمكدر . جمعى (فَصائِل) .

فَضاءْ { [ع] اوجى بوجاغى بولنمايان بوشلق ، كائناتك صوكسز اولان كنيشلكى : (فضاء نامتناهى ، فضاء بى حدّ) § كنيش محل ، مكان : (فضاى فيض) § كنيش ، آچيق صحرا ، اووه : (فضاى محن) ، (فضا نورد) = اووه ده كيديجى .

« اى فضا دلتنك اولور دم بى تناهى اولمسه‌ڭ »
« كوكلك جولانكه حيرتپناهى اولمسه‌ڭ »
{ لا }

فَضائِلْ { [ع] (فضيلت) ڭ جمعى ، افرادك مدار تفوق و تميزى اولان اوصاف جميله . (فضايل) صورتنده يازلمالى : (فضائل جميله ، ارباب فضائل) .

فَضاحَتْ { [ع] رسوايلق ، كشف عيوب ومساوى صورتيله وقوعبولان رسوايلق : (فضاحت لسانيه ، ارباب فضاحت) جمعى (فَضايِح) در . عربيده (فضائح) صورتنده تحرير اولنور .

فَضْلْ { [ع] (نقص) مقابلى . زياده لك ، مزيّت ذاتيه : (صاحب فضل) § كرم ، عاطفت ، احسان : (اكر ازلده بنى قوللغه قبول ايتدكسه فضل سنك نعمت بكا — سنان پاشا) § علم ، هنر ، معرفت :

« كندى فضلندن اولور ممنون دل عالى تبار »
« ايلمز ديكرلرك فضليله اصلا افتخار »
{ بوآلو ـ مترجمى ـ ناجى }

فَضَلاتْ { [ع] (فَضْلَه) نك جمعى ، فقط (قاذورات) معناسنده ده قوللانيلير .

فَضْلَه [ع] زائد ، زياده ، آرتيق : (فضله حاصلات ، فضله اشيا) .

فَضيحْ { [ع] رذيل ، رسواى معناسنه در .

فَضيحَه { [ع] رسوايلغى موجب اولان ماده ، ايش .

فَضيلَتْ { [ع] انسانك يارادليشنده كى اييلك ، ايى خوى ، تعبير ديكرله برشيئك ويا برشخصك خير ، حسن ، علم ومعرفت كبى برفضل جهتيله ديكره تفوق ورجحاننه سبب اولان حالت : (فضيلت پرور ، صاحب فضيلت ، فَضيلَتمَنْد) = فضيلتلى ديمكدر . جمعى (فضائل) .

فَطانَتْ { [ع] ذهن آچيقلغى ، ذهنك يارادليش اقتضاسنجه بر شيئى چابوق وايى آڭلامق خصوصنده كى استعدادى .

فَطيرْ { [ع] اولمامش ، مرتبه سنى بولمامش شى || خصوصيله هنوز مايه لانمامش خمير : (خبزالفطير) = مايه سز اتمك .

فَطُورْ [ع] اورروج آچه جق نسنه .

فَطِينْ [ع] فطانتلی، ذهنی برشیئی چابوق وایی ادراك ایدیجی ، ایدن : (شوجوجق پك فطین، تذکرهٔ فطین) .

فَطَانَتْ [ع] قابالق، بوغونلق، سرتلك ، کوتوسوز . لولك : (فظاظت لسانیه) .

فَعَّالْ [ع] اوشه‌نمیوب زیاده ایشله‌ین ، ایشله‌یجی، چوق چالیشان، چالیشیجی (مرد فعّال) = چالیشقان آدم (فعّالانه) = چالیشقانجه سنه (فعّال لما یرید) = ایستدیکنی ایشله‌ین جناب حق .

فَغْفُورْ [ف] چین حکمدارلرینك علم مخصوصی : (فغفور چین) ، (فغفوری) = حکمدار مذکوره منسوب || چینه معمولات ترابیه‌سندن اوانی‌یه اطلاق اولنور. بیاض چیچکلی سنه (خطائی) دینیلیر :

«نشئه امید ایتدیکك ساغرده سندن غملیدر»
«برطوقون بیك آه دیکله کاسهٔ فغفوردن»
{عالی}

فَقَارْ [ع] «فقاره» نك جمعی ، آرقه‌ده یاغریندن قویروق صوقنه قدر استیف دیزیلی اولان قابورغه کمیکلری . (ذوالفقار) = بدر ملحمه‌سنده اغتنام اولنوب فقاره‌لری حاوی اولان وطرف اقدس جناب رسالتپناهیدن حضرت امام «علی» رضی‌الله عنهه ویریلن قیلیجك اسمی. کسر فا ایله تلفظی یا کلشدر :

«هرعلی حیدر دکل هر سیفه دینمز ذوالفقار»
{لا}

فَقَاهَتْ [ع] علم شریعتك عالمی یعنی علم فقهده رسوخ صاحبی اولمق. (فقاهتلو) = مفتیلره مخصوص عنوان رسمی .

فَقْرْ [ع] یوقسوللق، زونکورتلك، محتاجلق : (فقر دم) قانسزلق علتی .

فَقَطْ [ع] «فا» ایله (قطّ) دن مرکّب ادات استدراك . بعضاً معنای حصری ، یعنی (یالکز) معناسنی حاوی اوله‌رق قوللانیلیر.

فَقِيرْ [ع] محتاج . عاجز ، یوقسول ، دیلنجی . (فقیرانه) = فقیرجه‌سنه ، یوقسول اولانه یاقیشه‌جق طرزده . بعضاً مقام تواضعده‌ده ایراد اولنور :

«بو فقیرك بعض آثاری دل زارم کبی»
«بولامشدی جامهٔ یکرنك ایله حسن نظام»
{لا}

فَقِيهْ [ع] فقاهتله متصف ، علم فقهده عالم ومتشرع اولان. جمعی (فقها)

فَكّ [ع] آییرمه ، قوپارمه : (فكّ انتساب، مهرك فكّی)

§ قورتارمه : (رهنك فكّى) § چكه : (فكّ اعلى ، فكّ اسفل) .

فَلاَحْ { [ع] فوز و ظفر ، نجات و خلاص معناسنه‌در : (ابوينك خير دعاسنى آلمايان فلاح بولماز) يالكز (بولمق) ماده‌سيله قوللانيلير :

« فلاح بولمدى راه طلبده بنلك ايدن »
« سكا سن اولدك او مسلكده راهزنلك ايدن »
{ لا }

فَلاّحْ { [ع] اهل فلاحت ، چفتجى ، اكينجى : (آفريقا فلاّحلرى چاليشقانلقله مشهوردرلر) .

فَلاَحَتْ { [ع] چفتجيلك . اكينجيلك : (آناطولى ايچون اك بيوك مدار عمران وسعادت فلاحتدر) فصيحى كسر (فا) ايله‌در .

فَلاَخَنْ { [ف] طاش آتمغه مخصوص آلت ، صاپان : (فَلاَخَانْ) صورتنده‌ده قوللانيلير :

فَلاَسِفَه { [ع] « فيلسوف » ك جمعى . اوماده‌يه باقلى : (فلاسفهٔ يونانيه) .

فَلاَطُونْ { [معرب] اصلى (پلاطون) دركه مشهور حكيم يونانينك لقبيدر . لسانمزده هم بو صورتده ، هم (افلاطون) طرزنده قوللانيلير . كتابمزك برنجى قسمنك يوز قرق يدنجى صحيفه‌سنه مراجعت اولنملى .

فَلاَكَتْ { [ع مولّد] مصيبت ، داهيه ، بدبختلق كبى معنالرى افاده ايدر . عربيده بولنمايان ، قوللانيلمايان بو كلمه‌نك لسانمزده (نزاكت) كبى استعماله احتياج قوى واردر . (فَلاَكَتْزَدَه ، فَلاَكَتْدِيدَه) = كرفتار مصيبت اولان . بونلرك جمعى (فلاكتزدكان ، فَلاَكَتْدِيدَكَانْ) در .

فَلْجْ { [ع] (نزول) ديديلن ايتمه علّتى . اعضاى بدنك حركات طبيعيه‌دن محروميتى .

فَلْسَفَه { [ع] حكمت معناسنه مستعملدر . بو مناسبتله اعاظم حكمادن هربرينك مسلوك و متخذى بولنان اصول حكيمانه‌يه اطلاق اولنور . مثلا (ابن سينانك فلسفه‌سى ، شيخ الاكبرك فلسفه‌سى ، ده‌قارتك فلسفه‌سى) كبى § حكمت اخلاق ، آداب ، طبيعيّات ، الٓهيّات قسملرندن مركّب علم مخصوص § بر شيئك ، بر علمك حكم و حقايقندن بحث ايدن علم مخصوص : (فلسفهٔ دينيه ، فلسفهٔ اخلاقيه ، فلسفهٔ تاريخيه) ، (فَلْسَفِيَّاتْ) = علوم حكميه .

فَلَقْ { [ع] صباح آيدينلغى § طومروق .

فَلَكْ { [ع] مدارالنجوم اولان (كوك) ديمكدر . جمعى (اَفْلاَكْ ، فُلُكْ) در ، برنجيسى قوللانيلير . (فلك الافلاك) = فلك الاعلى ،

فلك اعظم كه متقدمينه كوره طوقوزنجى طبقهٔ سما ديمكدر § زمان ، دهر ، اجل ، دنيا كبى مختلف معنالرده و احكام وقايع و شئونك معطوف عليهى اولەرق استعمال اولنور. (فلكيات) = سما و نجومدن بحث ايدن علم مخصوص.

فم { [ع] آغيز : (فم نهر) = چاى آغيزى. (فم لطيف ، فم نازك) = كوزل آغيز ، (كلفم) = آغيزى كل كبى اولان ، (غنچەفم) = آغيزى غنچه كبى اولان. نظمده تشديد ميم جائزدر . جمعى اولان (افمام) قوللانيلماز .

« بهارى نيلرز اول كلعذار غنچه فمك »
« كولوب آچلمسى بيك نوبهاره دكمزمى »
{ نائلئ قديم }

فن { [ع] نوع ، چشيد ، درلو . بو معناده اكثريا جمعى اولان (فنون) قوللانيلير § معارف بشريه نك عمليات ايله تحصل ايدن قسمى || هنر و صنعت ، علومدن برشعبه : (ارباب فن ، فن جراحى ، فن بيطرى ، فن تشريح ، فن زراعت ، فن كيميا) جمع اولەرق دەقوللانيلير : (فنون رياضيه ، فنون طبيعيه) (فنا ، بالفن) = فن واسطەسيله فن ايله . (فنى) = فنه منسوب ديمكدر : (مسائل فنيه ، حقايق فنيه) ، (هزار فن) = هر شيئه آشنا اولان ، صنعتجه اجراسى كوچ شيلرى ياپان ، (پرفن) = هر شيئى ياپان ، (فن) كلمه‌سنك عربيده اولديغى كبى لسانمزده بر آدمى معامله‌ده آلداتمق معناسنده استعمالى شايع دكلدر . بر لغت كتابنده او يولده تعريف ايدلمسى خطادر. لسانمزده مثلا (فلانك فندينه آلداتماليدر) ديه‌بيليرده لكن (فلانك فننه آلداتماليدر) اصلا دينيلمز . (فند) = حيله ، دسيسه ، مكر ، دك ، معناسنه‌در .

فناء { [ع] يوق اولمق ، يوقلق . (بولمق) مصدريله قوللانيلير : (فناياب ، فناپذير) = فنا بوليجى ، فنا بولان ، (دار فنا) = دنيا . (آغوش فنا) = مزار . (فنافى الله) = تجريد ، علائق دنيويه‌يى كليا قطع ودركاه احديته توجه تام ايله استغراق حالتى § أبدينك ضدى ، كوتو : (فنا شى ، فنا آدم ، فنا سوز) ، (فنالق) = كوتولك : (عالمده انسان كامل كيمسه‌يه فنالق ايتمكى خاطرندن كچيرمز. بالعكس هركسه ايلك ايتمكه چاليشير).

« فنا بقايه مقابل عدم وجوده رديف »
« جهان يوق اولمه‌ده مانند شمعوار اوله‌لى »
{ حامى }

« كوسترميه حق فناى عشقك »
{ اكرم }

فند { [ف] مكر ، حيله ، دسيسه ، دك : (قادينك فندى اركيكى يندى — مثل مشهور) .

فَوائِدْ [ع] (فائده) نِك جمعى : (فوائد كثيره) مفردينه ده باقملى .

فَواحِشْ [ع] (فاحشه) نك جمعى . اومادهيه باقلى .

فَواخِرْ [ع] (فاخره) نك جمعى . اومادهيه مراجعت اولنه .

فَوارِسْ [ع] « فارس » ك جمعى . آتلولر ، بينيجيلر .

فَوّارَه [ع] قايناق ، فسقيه ، ايچندن صو فشقيران مصنّع بورو طرزنده شيلره اطلاق اولنور :

« آب روى فيض جويان اولسه عنوانم نه وار »
« خاك پاك معرفتدن فشقيرر فوّاره يم »
{معلم ناجى}

فَواكِهْ [ع] (فاكهه) نك جمعى . ميوه‌لر ، يمشلر : (فواكه لذيذه) .

فَوْتْ [ع] برشيئك آندن صوكره حصول و ادراكى ممكن اوليه‌جق صورتده الدن چيقوب كيتمه‌سى ، يتيلوب قاچيرلمه‌سى : (فوت فرصت ، فوت امر) ، (ايتمك ، ايله‌مك) ماده‌لريله قوللانيلير § اولوم : (فوت ناكهانى ، فوت فجائى) .

فَوْجْ [ع] بولوك ، طاقم ، جماعت : فوج فوج) = بولوك بولوك . (فوجا فوج) = طاقم طاقم ، آقين آقين . جمعى (اَفْواج) .

فَوْرْ [ع] عجله ، عجان . (فَوْراً) = سريعاً (عَلَى الفَوْرْ) = على العجله ، بردنبره ، چارچابوق .

فَوَرانْ [ع] قايناموق ، فشقيرمق . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير : (فوران آب ، فوران دم ، وولقانك فورانى) .

فَوْزْ [ع] مقصوده ايرمك ، خلاص بولمق : (فوز ونصرت) استعمالى حسناته منحصردر .

فَوْقْ [ع] اوست ، اوست طرف . ماديات و معنوياتده قوللانيلير : (تصورك فوقنده) ، (فوقَ الحَدّ) = حددن اوستون ، پك زياده . (فَوْقَ العادَه) = عادتك اوستنده ، كورلمه‌مش . (مافَوْق) = اوست ، اوستده بولنان (فَوْقانى) = يوكسكده ، اوستده اولان : (بنانك قسم فوقانيسى) .

« بيك مهاجم قارشى چيقمشكن لواى خامه‌مى »
« ديكدى طبع عالم سحر البيانك فوقنه »
{معلم ناجى}

فَهّامْ [ع] پك زياده آكلاييجى . آكلايان ، پك ذكى .

فَهْمْ [ع] آكلامق . (ايتمك) و (اولنمق) ماده‌لريله قوللانيلير :

« فهم اولنمز نكتهٔ شرح و بيان حسن وعشق »
{جورى}

« بن نه يازدم سن نه فهم ايتدك غريب افسانه در »
{معلم ناجى}

فَهيم [ع] فهم ايله متصف اولان، آكلايشلى، آكلايان.

« سخن اولدركه بلاواسطۀ طبع سليم »
« اوله مقبول دل نادره سنجان فهيم »
{ نفعى }

فَيّاض [ع] زياده فيض ويريجى، ويرن : (فيّاض مطلق، فيّاض ازل) = الله ذوالجلال .
(فيّاضانه) = فيّاضه لايق صورتده :
« فيّاض ازل، موجد كل، مصدر عالم »
{ نفعى }

فَيافى [ع] « فَيْفا » نك جمعى، صوسز چوللر، صحرالر .

فَيْصَل [ع] حق ايله باطل بيننى فرق وتمييز ايله اولان حكم، قرار . (ويرمك، بولمق) ماده‌لريله قوللانيلير . عربيده ايكى نسنه آرالغنى آييران شيئه ده اطلاق اولنور .

فَيْض [ع] فى الاصل صو طاشوب آقق، برنسنه چوغالمق معناسنه در . معانى سائرۀ آتيه بو معنادن استخراج اولنمشدر . نفس انسانيه يه واقع اولان القاآت معنويه: (فيض الٓهى، فيض ربّانى، فيض ازل) § تأثير : (فيض عشق، فيض محبت، فيض انفاس، فيض باران) § يمن وبركت، بوللق : (فيض واحسان)، (باران فيض رسان، فيض محصولات) § احاطه، ظهور وتجلى : (فيض استعداد، فيض حسن) § آرتمق، چوغالمق (فيض مياه، فيض نهر) § كمال تمنى وتجدد : (فيض بهار، فيض چمن) § علم ومعرفت : (ازدياد فيض وعرفان) § معناً ايلريله‌مك، ترقى . (فَيْضياب) = فيض بوليجى، بولان § كيفيت روحانيه، صفاى روحانى : (فيض عبادت، فيض سحر) الخ . (فَيْضناك) = فيضلى . (فيض بخش) = فيض ويريجى، فيض باغشلايجى . (فَيْض رَسان) = فيض ايريشديريجى . (فيض اَفزا) = فيض آرتيريجى . (فيض آوَر) = فيض كتيريجى . (فَيْضا فَيْض) = فيض ايله طولو اولان . جمعى (فُيُوض) در .

« دل زندۀ فيض شمس تبريز »
« نى پارۀ خامۀ شكر ريز »
{ شيخ غالب }

فَيَضان [ع] صويك آرتوب طاشمه سى، جوشمه سى: (فيضان مياه، فيضان نيل . درمنك فيضانى) .

فَيْفاء [ع] دوز، بيوك صحرا ؛ صوسز قوملو چول .

فَيْلَسُوف [ع] محب حكمت، حكيم، ذات حكمت سمات § عقائد دينيه دن عارى اولان، دينسز، دهرى :

« بلكه قانون سخنده، حل وعقد نكته ده »
« حكمت فكر وخيالك فيلسوف اكبرى »
{ نفعى }

﴿ فِ ﴾

فِئَه [ع] طائفه، گروه، جماعت: (فئهٔ قلیله) اکثریا مقام استخفاف واستحقارده قوللانیلیر. جمعی (فِئات).

فِتْراك [ع] آتك ترکیسی، ترکی قایشی؛ اکرك آردنده‌کی تاصمه.

فِتَن [ع] (فتنه) نك جمعی: (چشم پرفتن).

فِتْنَه [ع] شقاق، غوغا.

فِخام [ع] (فخیم) لك جمعی، اولولر، بویوکلر: (وکلای فخام).

فِدْیَه [ع] خلاص ایچون ویریلن آقچه، جان قورتارمه آقچه‌سی. (فدیهٔ نجات):

فِرار [ع] قاچمق، صاووشمق: (فراره قدم باصمق)، (فراری) = قاچاق: (عسکر فراریسی).

فِراز [ف] یوقوش: (فراز و نشیب) = یوقوش اینیش § بالا، رفیع، یوکسك: (فراز عرش، فراز آسمان).

فِراسَت [ع] شدت ادراك، روش و حالدن سرعتله آڭلامق: (اهل فراست) فتح فا ایله یاڭلشدر.

فِراش [ع] دوشك، یاتاق: (فراش وصلت، فراش راحت)، (اسیر فراش) = یاتاقده بولنان خسته (هم فراش) = زوجه.

فِراق [ع] آیریلق، هجران: (سوزش فراق، دردفراق).

فِرانْق [فرانسزجه‌دن Franc] تقریباً درت بچق غروش قیمتنده برفرانسز سکه‌سی.

فِران ماسُون (فرانسزجه‌دن Franc-maçon) ذبانزدی (فارماسون) فرانماسونلق طریقته داخل بولنان آدم؛ ترکجه‌ده بوزوق اعتقادلی، منکر معناسنده قوللانیلیور.

فِراوان [ف] بول، چوق: (نقد فراوان، عمر فراوان).

فِرْدَوْس [ع] جنّت، عالمده اواصر دینیه‌یی اجرا ایله رضای الٰهی‌یی تحصیل ایدن انسانلره آخرتده موعود اولان قرارگاه ابدی. (فردوس آشیان) = قبری جنت اولان § لسانمزده بوستان، باغچه معناسنده قوللانیلماز.

فِرِسْتادَه [ف] رسول، پیغمبر: (فرستادگان) = پیغمبرلر § گوندرلمش: (فرستادهٔ

سوى وآلالرى قيلنان) ذاتاً نادر قوللانيلان بولفظ براز زمان صوكره بوسبتون مهجور ومتروك اوله‌جقدر.

فِرِشْتَهْ { [ع] مَلَك : (فرشته خصلت) = ملك خويلى (فِرِشْتَكان) = ملكلر. فانك فتحيله ده‌لفتدر.

فِرْعَوْن { [ع] قديم ملوك قبطيهٔ مصريه‌نك علم مخصوصيدركه حضرت (موسى) عليه‌السلامه ايمان ايتمه‌ين (وليد بن مصعب) بونلردندر. صاحب كبر ونخوت يعنى متكبّر عنود حقنده ايراد اولنور. جمعى (فَراعِنَه) در.

فِرَق { [ع] (فِرْقَه) نك جمعى، براردونك اقسامى : (فرق عسكريه) .

فِرْقَت { [ع] (فِراق) كبى آيريلق ؛

فِرْقَيْن { (فرانسزجه‌سى Frégate) در . ايچنده ايكى يانلرينه صيره ايله طوپلر موضوع اولان بيوك برنوع سفينهٔ حربيه . بولغت كتابنده (انكليزجه‌دن) ديه كوستريليور . (قاموس فرانسوى) نك (١٠٩٠) نجى صحيفه‌سنده « غربيدن مأخوذ » دينيليور .

فِرْقَه { [ع] بولوك، برطاقم خلق § فريق رتبه‌سنى حائز بر قوماندانك معيتى افرادى : (فرقهٔ عسكريه ، فرقه مركزى) .

فِرَنْك { (فرانسزجه‌سى Français) (فرانسه‌يه منسوب، فرانسز ديمكدر . عربجه (افرنج) دن قلب وتحريف اولنمشدر .

فِرَه { (فرانسزجه‌دن Fret) تجار كميلرينه اشيا نقل ايچون ويريلن اجرت ، نول ‖ تجار كميسنك تماماً ويا قسماً استيجارى ‖ بركمى يه اجرتله يوكله‌تيلن اشيا ، حموله . (Frétin) = باقى قالان مال ، دوكونتى ، سوپورنتى مال .

فِرِيب { [ف] آلداتمق معناسنه اولان (فِرِيفْتَن) مصدرندن فعل امردر . لسانمزده مطلقا تركيب ايله قوللانيلير . (دلفريب) = كوكل آلداتيجى . (نِكَهفريب) = (نَظَر فريب) = كوز آلداتيجى. (اَبْلَهفريب) = احمق آلداتيجى. (مُشْتَرِى فِرِيب) آليجى آلداتان .

فِرِيفْتَه { [ف] آلداتلمش، آلدانمش: (فريفته دل) .

« يار قديم صاندم آ هرجايى بن سنى »
« ايتدى بنى فريفته وعد وفالرك »
{ بهجت }

فِسْتان { [يونانجه‌دن] قادينلره مخصوص برنوع لباس.

فِسْق { [ع] فنالق معناسنه‌در . اصطلاح شرعده خروج

عن الحق يعنی جناب حقك امرینی ترك ایتمك ، كناه ایشله‌مك دیمكدر : (فسق وفجور) ، (فسوق) جمعی .

فصاد { [ع] قان آلمق ، طامار دن قان چیقارمق .

فضه { [ع] كوموش : (فضهٔ خالصه) .

فطام { [ع] چوجنی سوتدن كسمه : (وقت فطام) .

فطر { [ع] اوروج آچمق ، آچان : (عید فطر) = رمضان بایرامی . (صدقهٔ فطر) = اوروج آینك نهایتنده جناب حقه شكر ایچون وجه مشروع اوزره ویریلن صدقه‌دركه (فطره) تعبیر اولنور .

فطرت { [ع] خلقت ، طینت یعنی یارادیلش : (مظهر اولدیغی بونجه الطافه قارشی فطرتنده موجود اولان دناءتی اظهار ایلدی) § قوهٔ فاطره مقامنده‌ده قوللانیلیر . (فطری) = طبیعی ، جبلی . (فطرةً) = فطری اوله‌رق ، یارادیلش جهتیله .

فطره { [ع] بالاده‌كی لفظ ایله بو كلمه بردر . لكن لسانمزده آیری آیری كوسترمكه لزوم واردر . صوم رمضانك تشكری ایچون بایرامدن اول وجه شرعی اوزره فقرایه ویریلن صدقه دیمكدر .

فطنت { [ع] ذهنك تعلق ایتدیكی نسنه‌یی ادراك خصوصنده‌كی جودت استعدادی كه ذهن آچیقلغی ، ذهنك هرشیئی تیز آكلایشی دیمكدر . (غباوت) ك ضدی .

فعال { [ع] (فعل) ك جمعی : (بدفعال) = ایشلری كوتو اولان

فعل { [ع] ایش : (فعل ممدوح ، فعل مذموم) § زمانه تعلق ومعنایه دلالت ایدن كلمه : (فعل ماضی ، فعل لازم) ، (فعلاً) = سوز ایله دكل ایش اوله‌رق ، ایش جهتیله . (فعلی) = فعله منسوب : (جملهٔ فعلیه) ، (فعلیات) = ایشله‌نیلن ایشلر ، شیلر دیمكدر :

فغان { [ف] اضطراب ایله باغروب چاغرمه ، فریاد .

فقدان { [ع] یوق اولمق ، (فقدان اشیا) .

فقرات { [ع] (فقره) نك جمعی : (فقرات لطیفه) .

فقره { [ع] جملهٔ كلامیه : (امر نامه‌نك فقرهٔ اخیره‌سی) § حكایه ، قصه ، ماصال : (فقره خوان) = حكایه اوقویان ، سویله‌ین .

فقه { [ع] فی الاصل برشیئی كركی كبی آكلایوب بیلمك معناسنه‌در . بعده علم دین وشریعتده علم اولمشدر . علم شریعت ، شریعتك اصول واحكامی دیمكدر : (علم فقه ، اصول فقه) .

فكار { [ف] (افكار) مخففی . كتابمزك برنجی قسمنك

(١٤٦) نجی صحیفه‌سنه مراجعت اولنه .

فِکْر **فِکْرَت** [ع] دوشونمك § قوهٔ مفکّره، ذهن، خاطر: (فکرمه کلیور) § دوشونیلن شی ، دوشونجه . جمعی (اَفْکار) .

فِگَن **فِگَنْدَه** [ف] برنجیسی (اَفْگَن) ك، ایکنجیسی (اَفْگَنْدَه) نك مخففیدر . معنالری برنجی قسمك (١٤٧) نجی صحیفه‌سنده کوسترلمشدر. اورایه مراجعت اولنه .

فِلاْمَا **فِلاْنْدِرَه** [ایتالیانجه‌دن] اینجه اوزون باندیره، بایراق که ترکجه‌سی (آلاو) اولدیغی (لهجه) ده بیان اولنیور . مزراغه وکمیلرده دیرکلرك تپه‌سنه چکیلان انکسز ، اوزون بایراق دیمکدر § بیوك عسکری تعلیملرده ومهندسلوك مساحهٔ اراضی وخریطه تنظیمنده مواقعی تعیین واراته ایچون مزراق اوجنده یره رکز ایتدکلری علامت ، نشان .

فِلاْوِطَه [ایتالیانجه‌دن] نیه مشابه برنوع چالغی .

فِلِزّ [ع] جواهر ارضیه ، قال اولنمامش خام معدنلر. جمعی (فِلِزّات) درکه آلتون ، کوموش ، باقر ، دمیر کبی معدنیات دیمکدر : (فلزّات تسعه) .

فِلِنْطَه ([انکلیزجه‌دن] چاقماقلی . قیصه آوجی تفنکی .

فِهْرِسْت [ف] **فِهْرِس** [معرب] برکتابك محتوی اولدیغی فصول وابوابی غایتله مجمل اولەرق کوسترن جدول § اسامیٔ کتبی حاوی دفتر .

فی [ع] ادات ظرف وحرف جر درکه ترکجه مقابلی (ده) اداتیدر . (فِی الْاَصْلِ) = اصلنده (فی الحقیقه) = حقیقتده (فی الحال) = بوآنده . (فی سَبِیلِ اللّٰه) = الله یولنده . (فیهْ) = آنك حقنده . آكا دائر . (مُتَنازَعٌ فیهْ) = آكا دائر منازعه واقع اولان (مانحن فیه) = آكا دائر بحث ایدیلن خصوص . (فیها) = مفرد مؤنثه مخصوصدر .

فی [ع مولد] اصلی بوقاروده‌کی اداتدر . محررات رسمیه و خصوصیه‌یه اشارت اولنان تاریخ ایله برابر قوللانیلیر § لسانمزده هرنصلسه بها ، بدل معناسنده استعمالی شایع اولمش وجمعی اولمق اوزره (فیئات) لفظی اویدیرلمشدر. کسر ایله استعماله نظراً

مال ، خراج وغنیمت معناسنه اولان
(فَیْء) کلمه‌سندن مأخوذ اولمسی مستبعد
در . بونکله برابر لسانمزده بونلرك
استعمالنه لزوم واحتیاج واردر: (فیء
مقطوع) ، (فیئات موضوعه) .

فیروز { [ع] فارسی (پیروز)
معرّبی . سعید ، خرّم ،
میمنتلی : (روز فیروز) = سعادتلی ،
سونجلی کون . (فیروز بخت) =
طالعی مسعود ، اوغورلی . (پیروز)
فارسیده مظفّر ، منصور ، غالب ، مسعود
معنالرنده قوللانیلیر: (فیروزمند) =
غلبه ، ظفر صاحبی ، طالعی مسعود .

« هر کوشه‌ده برصباح فیروز »
« هر غنچه‌ده برقبای نوروز »
{ شیخ غالب }

فیروزه { [ع] فارسی (پیروزه)
معرّبی . (نیشابور)
دینیلن مملکت جوارنده ظهور ایدن
آچیق‌مائی رنکلی ذی‌قیمت برنوع یوزوك
طاشی . (فیروزه رنك ، فیروزه فام)
= مائی رنکلی : (قبهٔ فیروزه فام ،
فیروزه رواق) = کوك یوزی (چشم
فیروزه فام) = مائی کوز .

فیل { [ع] فارسیده (پیل) .
خرطوملی جسیم‌الجثّه حیوان
که آسیانك قسم جنوبیسیله آفریقای
وسطاده بولنور . دیشلری مقبولدر .
(عام‌الفیل) = ولادت سنیهٔ حضرت
پیغمبرینك شرف واقع اولدیغی سنه
(داء‌الفیل) = جزام نوعندن بر
مرضدر .

فیلو { (فرانسزجه دن Flotte)
دونماء قوهٔ بحریه ؛ مفرز دونما .

فیلورین { (فرانسزجه‌دن Florin)
سکهٔ خالصه اعتباریله
طوقوز غروش قیمتنده آوستریا سکه‌
سی . بوسکه‌نك قیمتی مملکتلره کوره
غایتله مختلفدر . (فیلوری) = ایتالیاجه
اوستی چیچکلی برنوع وندیك آلتونی .

فیلوقسه‌رآ { [فرانسزجه سی Phylloxera]
اوزوم کوتوکلرینك کوکنبه عارض
اوله‌رق باغلری خراب ایدن غایت کوچك
برنوع بوجك که آمریقادن سرایت
ایتمشدر . (فیلوقسه‌رآ) نك اصلی
یونانیجه‌در . لسان یونانیده (فیلون)
یاپراق و (قسه‌روس) قورو معناسنه
اولوب بوایکی لفظدن متشکلدر .

فیله‌تو { (فرانسزجه‌سی Filet)
قویون و صیغیرك آرقه
کمیکینك ایکی یانندن چیقاریلن اوزون
ات پارچه‌سی .

فیلیغران { [Filigrane فرانسزجه دن] یاخود
(فیلاغرام Filagramme) کاغدك
ایچنده کورونن خطوط ونقوش .

فيما بعد [ع] بوندن صوكره . بوندن بوبله ، بر دها قامنده قوللانيلير . ترك استعمالى واجب اولان تراكيبدندر .

فِئات [غ] (فى) ماده‌سنه باقڭ . هم جمع هم مفرد حكمنده قوللانيلير .

﴿ فُ ﴾

فُتاده [ف] (اُفتاده) نك مخففى . دوشمش ، دوشكون .

فُتُوَّت [ع] كرم ، سخا ، جومردلك : (اثر فتوت) . (فتوتلو) تعبيرى القاب رسميه‌دن اولوب رتبهٔ رابعه اصحابنه يازيلير . (فتوتمند) = سخى ، كرمكار ، جومرد .

فُتُوح [ع] ظفر ، نصرت : (مظهر فتوح ، موكب فتوح) بو معناده اكثريا جمعى اولان (فتوحات) قوللانيلير § فضائل معنويه ، صفوت قلب ايله علم لدنى يى كشف واظهار : (روح پرفتوح) § آچيق ، اچلمق ، فرحلانمق .

فُتُور [ع] ضعف ، كيوشكلك ، بزكينلك : (جسمنه عارض اولان فتور بر قاچ كون توقفه مجبور ايتدى) ، (كتيرمك) ماده‌سيله قوللانيلير . (بلا فتور) = فتورسز ، بزمكسزين .

فُجاءَه [ع] نا كهانى ، آڭسزين ، بردنبره ، آبا آڭسزين ايريشن شى . (فُجاءَة) ده عين معنايه لغت ايسه‌ده اوته‌كى كبى مستعمل دكلدر . (فُجاءَةً) = بردنبره ، نا كهانى اوله‌رق . (فُجاءَةً) قوللانيلماز . (فَجْئَة) طرزنده يا آڭلش يازماملى . (فُجئى) = « فجاءه » يه منسوب ديمكدر .

فُجّار [ع] (فاجر) كـ جمعى ، فاجرلر ، كناهكارلر .

فُجُور [ع] طريق حقدن آيريلوب آثام ومعاصى يى ارتكاب ايتمك .

فُحش [ع] حددن آشيرى چركينلك ، كوتولك كه عفت وناموسه مخالف افعال واحوال ديمكدر .

فُحُول [ع] لسانمزده قوللانيلمايان (فَحل) كـ جمعيدر . اصلنده اثناى مشاعره‌ده معارضلرينه غلبه ايدوب تفضيل وترجيح اولنانلر ديمكدر . لسانمزده فضل وكمال وعلم ومعرفت جهتيله اقرانينه فائق اولانلره اطلاق اولنور : (فحول شعرا ، فحول علما ، فحول محدثين ، فحول مفسرين) .

فُرجه [ع] ياريق ، ايكى شى بيننده‌كى آچيقلق : (فرجه

حائطه ، فرجۀ دیوار) § شدتدن قورتلمق معناسنی ده افاده ایدر .

فُرْصَت [ع] فی الاصل نوبت معناسنه‌در . لسانمزده ینه بومعنی مناسبتیله برخصوصك اجراسنه مساعد وقت وحال معناسنده و اکثریا نفی صورتنده قوللانیلیر .

فُرْقان [ع] قرآن کریم . حق وباطل ، حلال وحرام بیننی تفریق ایتدیکی ایچون بویله تسمیه ایدلمشدر . یوم بدره (یوم الفرقان) دینیلیر .

فُرُو [ف] آشاغی معناسنه‌در . لسانمزده مطلقا ترکیب ایله قوللانیلیر : (فروماندە ، فرومایه ، سرفرو) .

فُرُوخت [ف] صاتمق معناسنه (فروختن) مصدرندن صیغۀ ماضی اولوب صاتدی دیمکدر . لسانمزده (بیع) لفظی کبی صاتمق معناسنده قوللانیلیر .

فُرُوز [ف] « افروز » مخففی . پارلادیجی ، نورلاندیریجی . ترکیب ایله قوللانیلیر . (جهان‌فروز) = جهانی نورلاندیریجی . (انجمن‌فروز) = انجمنی تنویر ایدن . (دلفروز) = کوکلی پارلادیجی یعنی قلبه شوق وفرح ویریجی . (خاطر فروز) = کذا خاطری ضیالاندیران یعنی خاطره فرح ویرن دیمکدر .

فُرُوزان [ف] پارلایجی ، پارلایان : (شمع فروزان)

فُرُوزَنْدَه [ف] یانیجی ، یاقیجی ، پارلایجی ، آیدینلاتیجی .

فُرُوسِیَّت [ع] بینیجیلك ، جندیلك || آت قسمنه مخصوص احوالده حاذق وماهر اولمق : (فن فروسیّت) .

فُرُوش [ف] صاتیجی معناسنده ترکیب ایله قوللانیلیر : (نان فروش ، عشوه فروش ، چای فروش) .

« بحسه‌مش بزم اوچ بیتی برنشیده‌فروش »
« آنك جهانه تبسم کلیر بو حالندن »
{ ناجی }

فُرُوع [ع] دال وبوداق معناسنه اولان (فرع) ك جمعی که برشیئك اساسندن منشعب اولان اقسامی دیمکدر : (اصول وفروع) بعضاً جمع الجمع طرزنده ده قوللانیلیر : (فروعات) .

فُرُوق [ع] باشقه‌لق معناسنه اولان (فَرْق) ك جمعی : (فروق الفاظ ، فروق اجناس) .

فُرُوغ [ف] شعله ، پرتو ، پارلاقلق ، پارلدایش : (مهر فروغ افشان) .

فُرُوماندَه [ف] عاجز ، یورغون ، شاشقین . (فروماندگی) = عاجزلك ، بی تابلق .

فرومایه [ف] بد اصل، صویسز، اصلی آلچاق آدم .

فزود [ف] « افزود » ك مخفی. ترکیب ایله قوللانیلیر : (محبت فزود) = سوکی آرتیریجی ؛ آرتیران .

فزون [ف] « افزون » ك مخفی. زیاده، چوق دیمکدر . (فزونتر) = پك چوق، پك زیاده .

فستق [ع] لسانمزده کسر (فا) و (تا) ایله معروفدر : (شام فستغی) ، (پسته) کلهٔ فارسیه. سندن معربدر . (فستقی) = صاریمتراق آچیق یشیل رنك .

فسحت [ع] کنیشلك، آچیقلق. (فسحتسرای) = ساحهٔ عظیمه ، کنیش سرای: (فسحتسرای آسمان) ، (فسحتگده) = کنیش محل .

« فسحتگدهٔ سپهر ایچنده »
« دریای ضیای مهر ایچنده »
{ ناجی }

فسرده [افسرده] مخفی ، طوکمش. برنجی قسمك (١٤٣) نجی صحیفه‌سنه مراجعت اولنه.

فسوس [ف] (افسوس) ك مخفی. ایواه، یازیق کبی ادات تأسف .

فسون [ف] (افسون) ك مخفی ، بویو. قسم اولك (١٤٤) نجی صحیفه‌سنه مراجعت اولنه .

فصحاء [ع] (فصیح) ك جمعی : (فصحای عرب، فصحای ترك) .

« اندیشه که سمسار کلام فصحادر »
{ نفعی }

فصوص [ع] (فص) ك جمعی، یوزوکلر .

فصول [ع] بر برندن آیری اولان قسم، پارچه معناسنی افاده ایدن (فصل) ك جمعی. قسملر، بولوکلر دیمکدر : (فصول اربعه) = بهار، یاز، کوز، قیش موسملری .

فضلاء [ع] (فاضل) ك جمعی ، فضل وکمال صاحبلری : (فضلای ارباب قلم) .

« کامکار فضلا فخر موالئ عظام »
{ نفعی }

فضولی [ع] بوش بوغاز، مالایعنی ایله مشتغل . حدندن ، وظیفه‌سندن خارج سوز سویله‌ین ، ایشه قاریشان آدم . (فضل) ك جمعی اولان (فضول) = وظیفه وحددن آرتق قول وفعل دیمك اولوب مفرد مقامنده قوللانیلمشدر. (ابوالفضول) = بوصورتله قول وفعلی اعتیاد ایدن آدمه اطلاق اولنور. ترکجه‌ده تحریف

ایله (فودول) دینیلیر. ایشته بولفظه نسبتله (فضولی) دینلمشدر § اصطلاح فقهده شرع شریفك وصاحبنك اذنی اولمقسزین ایشه کیریشن، بر شیئه قاریشان دیمکدر: (فضولی وضع ید، فضولی دعوایه مداخله، فضولی ضبط اموال) .

فُقَراء [ع] (فقیر) ك جمعی : (فقرای صابرین) .

« فقرا قلبنه هرکیم طوقنه »
« طوقنه سینه‌سی الله‌اوقنه »
{لا}

فُقَها [ع] (فقیه) ك جمعی، علم فقهده عالم اولانلر: (فقهاء حنفیه، فقهاء شافعیه) .

فُکاهه [ع] مزاح، لطیفه؛ طبعه خوش کلن سوز دیمکدر. جمعی (فکاهات) در.

فُکَن [ف] (اُفکَن) مخففی. قسم اولك (١٤٧) نجی صحیفه‌سنه مراجعت اولنه. ضمّ وکسری جائزدر.

فُلان [ع] اسم بنی آدمدن، اسمای اعلامدن کنایه‌در. مؤنثی اولان (فُلانه) قوللانیلماز.

فُلس [ع] پول، منقر، آقچه: (فلس احمر) = قیزل منقر، باقیر سکه. جمعی (فُلوس) .

فُلفُل [ع] قره بوبر. (دارفلفل) = دارچین تخمی دینیلن قویروقلی بوبر.

فُلك [ع] کمی. سفینه. (فُلکه) = آغیرشق که ایپلك اکیره‌دکلری آلت § یووارلاق نسنه‌یه دینیر. فانك ضمی وکسری جائزدر. صندال معناسنه قوللاندیغمز (فلوقه) نك اصلی بوکلمهٔ عربیه‌در.

فُلوس [ع] (فُلس) ك جمعی. باقیر آقچه‌لر.

فُندُق [ع] لسانمزده کسر (فا) و (دال) ایله معروفدر. (فِندِق) = یووارلاق قابوقلی قوری یمش. فارسی (پُندُق) ك معربیدر.

فُنون [ع] (فَن) ك جمعی. (ذوفنون) = صاحب فنون، فنون آشنا دیمکدر. مفردینه ده باقیلی.

فُؤاد [ع] یورك، کوکل. (مسرورالفؤاد) = کوکلی مسرور اولان (مجروح الفؤاد) = قلبی یاره‌لی، قیریق اولان.

فُوتَه [ف] / **فُوطَه** [ع] پشتمال، اوسلك: (ایپك فوطه) .

فُورطِنَه [ایتالیانجه‌دن] کورولتی وشدت ایله اسن یل.

فورمه (فرانسزجه‌دن Format) مطبوع کتابك قطعه‌سی. هر جزئنك مقدار صحایفی § (فورم Forme) = شکل، صورت، طرز، رسم.

فوسفور (فرانسزجه‌دن Phosphore) اجسام بسیطه‌دن یانمغه غایتله مستعد وقارا کلقده پارلار صاری مشتعل برعنصر.

فوطوغراف [فرانسزجه دن Photographie] پرتونویس، رسم چیقارمغه مخصوص آلت معروفه § رسم، صورت.

فول [ع] بقله § (فول مصری) = حبوباتدن نخوده مشابه دوه علفی دینیلن کوچوك وقاره دانه.

فولیا [ایتالیانجه دن] اصلی (پولیا) صاری رنکلی کسکین کوزل قوقولی برلطیف چیچك. بونك صوغانی بحریون عثمانیه طرفندن ایتالیادن کتیرلشدر. ایکی نوعدر. چیچکی یالین قات اولان شهر مارت اوائلنده، قاتمرلی اولان شهر نیسان اواخرنده آچمغه باشلار.

فولاد [ع] چلیك. فارسی (پولاد) ك معربی.

فولیسپید [انکلیزجه‌دن] واپور قپودانك چرخجی‌یه ویردیکی سرعت امری.

فوندو [ایتالیانجه‌دن] فرانسزجه (Fonds) حصه سندی، اسهام عمومیه، ایراد.

فونوغراف (فرانسزجه دن Phonographe) سویله‌نیلن سوزلری وعکس ایتدیریلن صدالری ضبط وحفظ ایدوب نه زمان آرزو اولنورسه عین کلام وصدالری تکرار ایدن نو ایجاد بر ماکنه، صدا نویس.

فویا [ایتالیانجه‌دن] یالدیز وتل یاپراغدرکه عادی الماسلرك آلتنه قونیلوب پارلاقلغی آرتیریلور.

فیوض [ع] (فیض) ایله مترادفدر. اورایه باقلی.

فیوضات [ع] (فیوض) ك جمعی: (فیوضات السنیه)

فیول [ع] (فیل) ك جمعی. اورایه مراجعت اولنه.

﴿ ق ﴾

قائد [ع] یدیجی: (قائد فرس) § سرعسکر: (قائد الجیش)، (قائد الجبل) = طاغك چیقنتیسی، بورونی.

«قائد الجیشکدر امداد رسل»
«فیض تأیید سماوی یاورك»
{حمدی}

قائل [ع] سویله‌یجی، سویله‌ین: (بو سوزك قائلی مجهولدر)

§ راضی ، رضا کوسترن : (مدعی بوصورتله فصل دعوایه قائل اولدی).
« واصل نزد خدا ایلیه‌جن قیل ایله قال »
« کنج وحدتده همان ساکت وقائل بردر »
{عزت ملا}
« کیمیسی قائل اولوب حقه سوزم ایتدی قبول »
{ نفعی }

قائِم { [ع] آیاقده طوریجی ، طوران: (قاپوده قائم اولان نوبتجی) ، (قائماً) = آیاقده طوزه‌رق § برایشه مداوم وثابت اولان آدم: (قائممقام) = اصطلاحات رسمیه‌جه بر قضانك اڭ بیوك آمری ‖ سلك عسکریده رتبه‌جه بیکباشینك فوقنده بولنان ضابط . (وکیل) مقامنده‌ده قوللانیلمشدر : (صدارت قائممقامی) .
« قائم اولدقجه بونه طاق فلك »
{خاقانی}

قائِمَه { [ع] فی‌الاصل کتابدن بر ورقه‌یه اطلاق اولنور . اصطلاحده نقد مقامنده متداول اولوب حاوی اولدیغی آقچه عائد بولندیغی محلده موجود ومحفوظ اولان سند ، کاغد پاره : (بانقه قائمه‌سی) .

قاآن { [ع] (خاقان) ڭ معرّبی . توران وچین حکمدارلرینك علم مخصوصی : (قاآن چین) .

قابِض { [ع] قبض ایدیجی ، آلیجی : (قابض ارواح) = (مَلَكُ الْمَوْت) = (عزرائیل) علیه‌السلام . (قابض مال) = تحصیلدار . پاره‌یی آلان § طبیعته بکلك کتیریجی ، کتیرن : (دواء قابض ، أدویهٔ قابضه) .

قابِل { [ع] قبول ایدیجی § آکلا . ایشلی ، استعدادلی . بوایکنجی معناده (قابلیَّت) زیاده قوللانیلیر . (ناقابل) = قابلیتسز ، استعدادسز ، ادراکسز § ممکن معناسنده‌ده قوللانیلیر . (ناقابل) و (غیر قابل) = ممکن اولمایان ، امکانسز § (آدم) علیه‌السلامك بیوك اوغلنك اسمی .
« بزم نقصانمز هپ قابل اکمالدر اما »
« بولنماز نیلیم اسباب استکمال بریرده »
{ عونی }

قابلو { [فرانسزجه‌دن Cable] دکیزك آلتنه قونیلان تلغراف خطی .

قابِلَه { [ع] (قابل) ڭ مؤنثی ، ابه قادین .

قابِلیّات { [ع] « قابلیت » ڭ جمعی : (قابلیّات متضادّه) .

قابِلیَّت { [ع] قابللك § استعداد فطری § امکان :
« شخصك استعدادی لطف پیکرندن بللیدر »
« کیمیای قابلیّت جوهرندن بللیدر »
{ نائلی قدیم }

قابینه { [فرانسزجه‌دن Cabinet] یازی یازمغه ، حساب کورمکه وسائر ایشلره مخصوص اوطه ، قلم § انجمن وکلا ، هیئت وکلا : (آوستریا قابینه‌سی ، انکلتره قابینه‌سی) .

قاپوت { [فرانسزجه‌دن Capote] یاغمورلق ، عبا ؛ قادین مانتوسی.

قاپیتولاسیون { [فرانسزجه‌دن Capitulation] استیمان وتسلیم شرطنامه‌سی ، تسلیم سلاح § دولتك ملکنده دیکر دولت تبعه‌سنه بعض حقوق وامتیازات ویرن معاهدات عتیقه .

قاتل { [ع] قتل ایدن ، اولدیرن .

قادح { [ع] بر کیمسه‌نك حقنده طعن ایدن، کوتو سویله‌ین.

قادر { [ع] اسماء شریفهٔ الٰهیه. دندر: (قادرمطلق، خداوند قادر) ، (عبدالقادر) = قادرك قولی:

« خدا قادردر ایلر سنك خارادن گهر پیدا »
{ لا }

§ قدرتلی ، ثروت واقتدار صاحبی :
(فلان بوایشی کورمکه قادر دکلدر).

قادمه { [ع] اردونك ایلری قره قولی ، مقدمة الجیش § قوش قانادینك اوك طرفده‌کی یلکلری، اوزون توکلری : (قادمه جنبان عزیمت) تعبیری مشهوردر .

قاذورة { [ع] پیسلك، مردار یر ، مزبله . جمعی (قاذورات) .

قارابینا { [ایتالیانجه‌دن] قیصه شیشخانه تفنکی .

قارت دو ویزیت { [فرانسزجه‌دن Carte de visite] زیارت کاغدی. مختصراً (قارت) ده دینیلیر .

قارتوخ { [Cartouche] فرانسزجه‌دن] فشنك، خرطوج.

قارعه { [ع] فرقان کریمده وارد اولمشدر، قیامت || ناکهانی آفت، بلا ، داهیه. جمعی (قوارع): (قوارع القرآن) = شیاطین وانس وجن مضرتندن امین اولمق ایچون اوقونان آیة الکرسی و سورهٔ یس وسورهٔ ملك ومعوذتین کبی آیات کریمه.

قارناوال { (لاتینجه‌دن Carnaval) خرستیانلرك بویوك پرهیزدن اول اجرا ایتدکلری مسخره‌لقلر، شنلکلر، ات کسیمی ، آپوقوریا .

قاروره { [ع] کوزك سیاهی § ایچنه مایع شی قونیلان ظرف . علی قول صرچه‌دن معمول شیشه ؛ اوردك دینیلن سیدیك قابی.

قارون { [ع] بنی اسرائیلدن ونبی ذی شان (موسی) علیه‌السلامك متعلقاتندن بر ذاتك اسمیدر. نبی ذی شانك فیض دعاسیله فقیر ایکن زنکین اولمش ایدی. مؤخراً کنهکار اولمسی سببیله ثروت وسامانی محو اولدی. نامی (فرط ثروتدن کنایه) اوله‌رق ضرب اولنور : (قارون قدر زنکین).

« کدای مفلس درگاه دولتی قارون »
{ نفعی }

قارئ [ع] اوقويجى، اوقويان: (قارئ بخارى) ‖ فرقان كريمى علم قرائت اوزره اوقويان. اشبو كلمه‌يى (قاره) صورتنده يازمق يا كلشدر.

قارى [ع] كويده اوطوران، كويلى.

قاريولا [رومجه] ياتاقلق: (دمير قاريوله، تخته قاريوله).

قارينه [ايتاليانجه‌دن] كمينك اوكورغه‌لرينك تملى مقامنده اولان بويوك ديب خطلى ‖ كمى‌يى يانه ياتيروب ديبنى قالافات ايتمه.

قاسم [ع] قسم قسم آييريجى، آييران: (روزقاسم).

قاسى [ع] طاش كبى پك، قاتى: (قلب قاسى).

قاصد [ع] تاتار، اولاق § توجه ايدن.

قاصر [ع] عاجز، اكسيك، قصورلو معناسنده قوللانيلير: (عقل قاصر) عربيده باشقه معنايى افاده ايدر.

قاصرة الطرف [ع] زوجندن باشقه‌سنه نظر ايتمه‌ين قادين. جمعى (قاصرات الطرف).

قاصف [ع] پك كورله‌يجى، كورله‌ين؛ زياده كورولتى حاصل ايدن: (رعد قاصف، ريح قاصف).

قاصه [ايتاليانجه‌دن Gasse] درونده آقچه واوراق نقديه حفظ اولنان ساجدن وياخود تيموردن معمول صندق.

قاضى [ع] حكم وقضا ايديجى، ايدن؛ محكمهٔ شرعيه رئيسى، حاكم الشرع: (قاضى الحاجات) = قوللرينك حاجاتنى ويرن جناب حق. (قاضى عسكر) = مشيخت اسلاميه مرتبه‌سنك مادوننده‌كى رتبهٔ علميه‌يى حائز اولان ذات.

قاطبه [ع] جميع، جمله، كافه معناسنده مستعملدر. (قاطبةً) = جميعاً، عموماً، كافةً ديمكدر: (قاطبهٔ احوالده) = جميع احوالده، احوالك جمله‌سنده.

قاطع [ع] كسيجى، كسن: (برهان قاطع، آلات قاطعه. قاطع طريق، سيف قاطع). (قاطع حرارت) = (مبرّد) = صوغوتيجى.

قاعد [ع] اوطوريجى، اوطوران. (قاعداً) = اوطورديغى حالده، اوطوره‌رق.

قاعده [ع] تمل، اساس § دستور، برشيئك وقوعنه شرط اولان خصوص وآنك تعريفى: (قاعدهٔ صرفيه، قاعدهٔ نحويه، قاعدهٔ رياضيه، قاعدهٔ سياسيه). (قاعده شكن) = قاعده‌يه رعايت ايتمه‌ين، قاعده‌يى بوزان § ضلع اسفل: (بر

مثلثك قاعده‌سی ، قاعده‌سندن ذروه‌سنه قدر) .

قاف { [ع] الف‌بای عثمانیده یکرمی دردنجی حرفك اسمیدر . ابجد حسابنده (١٠٠) عددینه اشارتدر : (فصل القاف) .

قاف { [ع] برجبل محیطك اسمی § فرقان کریمده بر سورهٔ شریفه‌در که مفسّرین کرام معانئ عدیده ایله تفسیر ایلمشلردر :

« لانه‌گیر قاف استغنا اولور عنقای عشق »
{ لا }

قافِله { [ع] قطار، کاروان، برلکده یوله کیدن جماعت . مادیات ومعنویاتده مستعملدر : (قافلهٔ حجّاج، قافلهٔ امواج) § زمره ، کروه ، فرقه : (قافله‌سالار) ، (قافلهٔ شعرا) .

قافِیَه { [ع] کتب ادبیه‌ده مفصلاً ذکر وبیان قلندیغی وجه ایله (قافیه) لفظ ومعنی ، یاخود یالکز لفظ ویالکز معنی جهتیله مختلف اولدقلری حالده مصراعلرك ، یا بیتلرك صوکلرنده ویاخود بونلرك صوکلری مشابه‌سنده بولنان برلرده — تلفظده استقلالی مشروط اولمامق وکذلك کتب ادبیه‌ده مذکورالاسامی حروف و حرکاتدن عبارت اولمق اوزره — تکرر ایدن شیئك مجموعنه اطلاق اولنور : (قافیه سنج) = شاعر ، ناظم . جمعی (قافیه سنجان) در .

قاقُلّه { [ع] لسانمزده تخفیفله (قاقله) دینیلن علاجدرکه برنبات هندی میوه‌سیدر . معده و جکری مقوی و قی و غثیانه نافع بر دوادر .

قاقُم { [ع] کدی‌یه شبیه وآندن کوچوك برنوع جانور ، حیواندرکه دریسی اینجه وبیاض تویلی ویالکز نوبروغی سیاه رنکلیدر . ملوك وکباره مخصوص اولان کورکی قیمتدار ومشهوردر : (قاقم کورك) .

قال { [ع] سوز : (قال وحال) اکثریا (قیل) ایله برابر استعمال اولنور : (قیل وقال) = بیهوده سؤال و جواب ، مالا یعنی ، دیدی قودی .

قالِب { [ع] قویومجیلرك اریمش جوهر آقتدقلری ظرف . قالب § نمونه ، اورنك : (فس‌قالبی، قوندوره قالبی، شکر قالبی) . § بدن، کووده : (قالب‌انسان، قالب بی‌روح، قالب‌وقیافتی یرنده) فتح‌لام ایله تلفظی جائزدر .

« روحدر قالب انسانه { فهیما } عرفان
« هیکل بی‌هنران عد اولنور سنك‌مزار

قالِع { [ع] قلع ایدیجی، کوکندن چکوب قوپاران .

قالوریفر { (Calorifère) فرانسزجه‌دن) ناقل حرارت برخانه‌نك درونده هرطرفنه موضوع بورولر واسطه‌سیله نشر حرارت ایدن صو.

قالیچه [ف] كوچوك خالی، سجاده: (قالیچهٔ رنگین).

قالیون [اسپانیولجه‌دن Calion] زمان قدیمده اسپانیوللرك آمریقادن معدنلری نقل ایتمك اوزره اعمال و استعمال ایلدكلری برنوع بیوك كمی. عثمانلیلر طرفندن‌ده بچه‌لری انشا اولنه‌رق وایچلرینه جسیم طوپلر قونیله‌رق محاربات بحریه‌ده قوللانیلمشدر: (قالیونجی قشله‌سی، قالیونجیلر، قالیونجی قوللغی).

قاماره [ایتالیانجه‌دن] حجره، بولمه، واپور اوطه‌سی. (قاماروت) = گمیلرده اوطه‌لره، بولمه‌لره باقان خدمتكار مخصوص.

قامبیو [ایتالیانجه‌دن Cambio] (قامبیال) ده قوللانیلیر. پولیچه، پولیچه كاغدی دیمكدر.

قامت [ع] بوی: (قامت موزون) = طوغری، لطیف بوی. § آیاغه قالقمق، آیاقده اذان اوقومق. بو معناده اكثریا (آلمق، ویرمك) ماده‌لریله قوللانیلیر: (قامت آلیور، مؤذن قامت آلدی، حالا قامت ویریلیور).

قاملیا [فرانسزجه‌دن Camélia] قاملیا آغاجی، كل كبی كورونشی غایتله لطیف قوقوسز چیچك آچان برنوع آغاج، او آغاجك چیچكی.

قاموس [ع] انكین، دكزك اورته‌سی، بیوك دكز، محیط اوقیانوس § مفصل لغت كتابلری: (قاموس عثمانی، قاموس فرانسوی).

قانال [فرانسزجه‌دن Canal] صو یولی، مجرا، طریق، جدول، بوغاز: (سویش قنالی).

قانچلاریه [لاتینجه‌دن] سفارات اجنبیه معیتلرنده كی هیئت حاكمه؛ قیود نظامیه محلی: (فرانسه قانچلاریه‌سی).

قانع [ع] نصیبهٔ رزقه راضی و حالندن خشنود اولوب زیاده ایسته‌مه‌ین: (قانع اولمایان مسعود اوله‌ماز) جمعی (قانعین).

قانغرن (فرانسزجه gangrène) برعضوك دیكر اعضایه سرایت ایده‌جك صورتده چورومسی.

قانون [ع] قاعدهٔ كلیه: (قانون ریاضی) § دأب، عادت، رسم: (قانون قدیم) = اسكی عادت § برحكومت طرفندن اصول ادارهٔ داخلیه ومصالح وامور عامه‌یه دائر تنظیم اولنوب عموم طرفندن مجبوری الاجرا طوتلمق اوزره وضع واعلان ایدیلن قواعد؛ اشبو قواعدی حاوی اولان كتاب: (قانون تجارت، قانون جزا، حكم قانون، دلائل قانونیه)، (قانون شناس) = دقایق قانونیه‌یه واقف اولان § معروف برنوع ساز، چالغی: (نغمهٔ قانون، آهنك قانون) حكیم (فارابی) نك اثر اختراعی اولدیغی مرویدر. (قانوننامه)

تعبیری لزومسزدر. (قانونی) = قانونه منسوب، قانونه عائد: (حکم قانونی، احکام قانونیه).

« قانون محبت چالنیر مجلسمزده »
{نابی}

قاهر [ع] غلبه ایدیجی، باصدیریجی: (قوهٔ قاهره، سطوت قاهرهٔ عثمانیه)، (قاهره) = مصرك مقرّ حکومتی اولان بلده که عبیدیوندن ملك (المعزالدین الله) طرفندن انشا اولنمشدر. منجمین عرب نزدنده (قاهره) اطلاق اولنان (مریخ) ساعتنده اساسی وضع ایدلسی حسبیله بو اسم ایله تسمیه قیلنمشدر.

قباء [ع ف] خفتان، لباس، زوبه: (قبای آل) = قیرمزی لباس (قباجه) = انتاری، نیمتن. جمعی (اقبیه) در.

قبائل [ع] (قبیله) نك جمعی. بر نسلدن منشعب اولان جماعتلر: (قبائل عرب، مشایخ قبائل).

قباحت [ع] فی الاصل چیرکین اولمق، چیرکینلك معناسنه‌در. لسانمزده چیرکین ایش، کوتو حال، صوچ معناسنده قوللانیلیر. قانوناً معاملهٔ تکدیریه‌یی موجب اولان افعاله اطلاق اولنور.

قباله [ع] التزام تمسکی، حجت قاضی.

قپان [ع] فارسی (کپان) اڭ معربی، بیوك ترازو، قنطار. لسانمزده محرّف (قاپان) در: (اون قاپانی، بال قاپانی، یاغ قاپانی)

قبایح [ع] (قبیحه) نك جمعی، چیرکین شیلر. اصلی (قبائح) در.

قبر [ع] مزار، انسانك اولدکدن صوکره کومولدیکی چوقور یر:

«کل سر قبرمده طور برلحظه‌ای سیمین بدن»
«نوردن بر سرو دیکمشلو قیاس ایتسون کورن»
{عونی}

قبض [ع] پنجه ایله طوتمق، طوتوب آلمق: (قبض روح) § دورمك، دیوشیرمك: (قبض وبسط) § آلمق، آلنمق: (وزنه‌دن پاره‌نك قبضی، پاره‌یی قبض ایتمش) § طبیعتجه پکلك: (دفع قبض ایچون مسهل آلملی).

قبضه [ع] بر طوتام، بر آووچ شی: (برقبضه خاك) § پنجه: (قبضهٔ تصرف) § قیلیجك الده طوتیله‌جق یری: (قبضهٔ سیف)

« محیط دائرهٔ عشقدن خروج محال »
« نه‌چاره قبضهٔ تقدیر کردکارده‌یز »
{عونی}

قبل [ع] اوّل، اوکجه. «بعد» مقابلی. تراکیب عربیه‌ده اضافتله قوللانیلیر: (قبل الطلوع) = طلوعدن اوّل (قبل الهجره) =

هجرت نبویه‌دن اوّل (قبل الزوال) = زوالدن وقتندن اوّل .

قَبُول { [ع] بر نسنه‌یی تلقی ایله درعهده ایتمك ، موافقتله آلمق . مادیات و معنویاتده اکثریا (ایتمك) وبعضا (ایله‌مك) ماده‌سیله قوللانیلیر : (کتابی قبول ایتدی ، نصیحت قبول ایتمیور) § اصطلاح شرعیده انشای تصرف ایچون ایجابدن صوکره سویله‌نیلن وعقدی اتمام ایدن سوز : (ایجاب وقبول) .

« بیمار درد عشق قبول ایله‌مز علاج » {یحیی}

قَبِیح ، قَبِیحَه | [ع] چرکین ، کوتو شی ، فنا ایش : (فعل قبیح ، وجه قبیح ، ارتکاب قبیحه ، افعال قبیحه) .

قَبِیل { [ع] جنسلری مخالف اشخاصدن مرکب جماعت ، کروه ، طاقم معناسنه‌در . لسانمزده (دن) اداتیله قوللانیلیر : (بو قبیلدن) .

قَبِیلَه { [ع] بر اصلدن اورەمش ، بر پدرك ذرّیتندن یتشمش جماعت ، عشیرت دیمکدرکه ترکجه‌سی (بوی ، اوروق ، اویماق) در . (قبیله شیخی) جمعی (قبائل) در .

قَپُودَان { [فرانسزجه‌دن محرف] اصلی (Capitaine) « قاپیتن » واپور یاخود کمی رئیسی ، قوماندانی ، ضابطی ، سواریسی : (قپودان پاشا Capitain - pacha).

قَتْل { [ع] اولدیرمك معناسنه‌در.

قَتِیل { [ع] (مقتول) کبی اولدیریلن کیمسه دیمکدر . جمعی (قَتْلَى) در .

قَحْبَه { [ع] زانیه ، فاحشه ، روسپی .

قَحْط | [ع] قیتلق ، قوراقلق ؛ یاغمورسزلقدن واسباب سائره‌دن محصولات و ذخائرجه فقدان ظهوری ‖ مجازاً (یوقلق) و (آزلق) معناسنده‌ده قوللانیلیر . (قیتلق) یازلدیغی کبی (قحطلق) یازلماملی . (قحیط) = شدتلی قیتلق اولان سنه‌یه دینیلیر : (سال قحیط) .

قَدّ { [ف] بوی : (قدّ وقامت) = بوی بوص .

قَدَح { [ع] بلوردن ، آغاجدن ، طوپراقدن یاپلمش کاسه ، قولپسز صو بارداغی ‖ ایچنه مسکرات قونیلان کوچك بارداق . (قدح لاجوردی) = آسمان (قدح پیما) = شراب ایچن (قدح شکن) = بارداق قیران (قدح ضریم) = ساقی کوزلی دینیلن چیچك (زرّین قدح) = بر نوع چیچك .

قَدْر { [ع] قیمت ، دگر ، مقدار :

« قدر زر زرگر شناسد قدر گوهر گوهری » {لا}

آلتونك دکرینی قویومجی ، جوهرك

قيمتى جواهرجى بيلير . § حيثيت ، اعتبار، مزيت. (قدردان) = مزيت بيليجى ، قيمت بيلن (قدرشناس) = قدر طانييجى ، طانييان ،

« قدروشرف شاعرى شاعر بيلير انجق »
« روح القدسك برّى سرافيله عياندر »
{ عونى } .

قَدَر { [ع] تقدير الـّهى ، قسمت ازليّه، آلين يازيسى كه (قضا وقدر) دخى دينيلير. تعريف اصطلاحيسى ازلدن ابده قدر جارى اولان احوال وشئونك لوح محفوظده صورت ثبوتى اوزره اعيان موجوداتده عادة الله ايله وقوعه كلن حكم كلّى الـّهيدر . عند الحكما مختلف صورتده تعريف وتفسير اولنان اشبو قضا وقدر بيننى بعض محقّقين بر حديث شريفدن استدلالاً تفريق ايدوب (قدر) = جناب حقك ازلدن ابده قدر خلق ايده‌جكى كافهٔ شئون وموجوداتى قبل الايقاع لوح محفوظه اوله‌جنى وجه ايله تقديرى ، (قضا) = مذكور مقدّراتى انفاذ ايله عدمدن حدّ فعله اخراجى ديمكدر ديديلر . § تاب، طاقت يعنى بر شيئه كوج يتوب قادر اولق معنا- سنده قوللانيلير . § مقدار ، مرتبه معناسنده دخى قوللانيلير : (على قدر الاستطاعه) = كوجى يتديكى مقدارده. (على قدر الامكان) = امكان مرتبه- سنده . (اون ايكى پاره‌ق قدر طوللى اوللى) .

« كمى خاطرمدن چيقاردى قدر »
« آناردم سپهرمه صباحه قدر »
{ عزت ملا }

قَدَرِيَّه { [ع] طوائف معتزله‌دن برفرقه‌دركه قدرالـّهى يى انكار ايله (انسان افعالنك خالقيدر) ديرلر . (جبريّه مقابليدر) .

قَدَّس { [ع] مقدّس ايلسون معنا- سنده ودعا مقامنده قوللا- نيلان برصيغه‌دركه اولياء الله حقنده ايراد اولنور . (قدس) ماده‌سنده مراجعت اولنه .

قَدَمْ { [ع] آياق . مقياسانده بر (قدم) = پاريم آرشون يعنى اون ايكى پارمق قدر اولان بعد طولانيدر . (قدملى) = اوغورلى ، يمنلو . (قدم بوس) =آياق اوپيجى (قدمكش)=آياق چكيجى (قدم نهاده) = آياق قومش اولان. (قدميه) = آياق ترى ، آياق پاره‌سى : (اجرت قدميه) .

« تاج سر عالمدر اوكيم خاك قدمدر »
{روحى}

قَدَمَه { [ع] باصاماق ، نردبان باصاماغى: (قدمهٔ اولى).

قَدِيد { [ع] قورودلمش ات كه « باصديرمه » ديمكدر .

لحم حیوانك قوروموشی § بعدالموت قورویوب كمیك حالنده قالان شكل ، بدنی تشكیل ایدن كمیكلرك هیئت مجموعه‌سی كه (اسكلت) تعبیر اولنور .

قَدِیرْ [ع] اسماء الحسنیه دندر ، هر شیئه قادر اولان جناب حق:

« قدیر ومقتدر وقادر ومقدر دخی »
« علیم وعالم وعلّام واعلم واعلی »
{فضولی}

قَدِیمْ [ع] زمان جهتیله اسكی اولان شی: (عهد قدیم)، (ازمنهٔ قدیمه) ، (محبت قدیمه) ، (من القدیم) = اسكیدن بری. (آشنای قدیم) = اسكی دوست. (عبد قدیم) = اسكی قول § اوّلنی بیلیر كیمسه بولنمایان ، اوّلی بیلنمه‌ین شی : (قدیم قدی اوزره ترك اولنور — مجلّه) § دائم ، باقی : (كلام قدیم) = قرآن كریم دیمكدر .

« دوشه برسمت غریبه ره فكر نظمی »
« نه طریق روش تازه نه وادئ قدیم »
{ نفعی }

قُرّاءْ [ع] كوزل اوقو یجی ، اوقویان : (حافظ قراء) جمی (قرّائون) .

قَرائِنْ [ع] (قرینه) نك جمعی. مفردینه باقلی : (قرائن حالیه) .

قَرابَتْ [ع] یاقینلق، رحم جهتیله یاقینلق: (قرابت صهریه) = قیز آلوب و یرمك صورتیله اولان یاقینلق .

قَرابَه [ع] بویوك دستی، صراحی، شیشه كبی طولدیریله جق قربه ، قاب . بولفظ نادراً قوللانیلیر:

« ساقی نه دم قرابه‌سنی می نثار ایدر »
« بزمی عكوس نشئه‌سی نقش نكار ایدر »
{ اسرار دده }

قَرابِینْ [ع] (قربان) ك جمعی. اورایه مراجعت اولنه .

قَرارْ [ع] سكون ، آرام، طورمق، اكلنمك. (بی قرار) = آرامسز ، طورمق بیلمه‌ین ، بر یرده قرار ایتمه‌ین § طوراق، طوریله‌جق یر، قرارگاه : (مجاز كارده قرار قیلدی) § نتیجه ، حكم: (محكمه‌نك قراری بودر) ، (قراریاب) = قرار بولیجی ، بولان (قرارگیر) = قرار طوتیجی ، طوتان (قرار داده) = قرار ویرلش ، نتیجه‌لنمش (قرار اعدادی) = دعوانك تحقیق ورؤیتنی تسهیل ایله نتیجهٔ قطعیه‌سنی حاضرلایان حكم . (قرار قرینه) = دعوانك رؤیتنی تسهیل ونتیجه‌سنی اعداد ایله برابر بونك ماهیتنی احساس ایتدیرن حكم. (قرار قطعی) = دعوایی فصل وحل ایدن حكم. (قرار موقّت) = دعوی قطعیاً فصل اولنمه‌دن اوّل موقتاً

اتخاذ اولنمسی لازم کلن حکم . (قرار نامه) = مستنطق طرفندن استنطاق اولندقدن صوکره مظنون علیهك اسناد اولنان جرمده علاقه‌دار ویا بری‌الزمه اولدیغنه دائر تنظیم ایدیلن ورقهٔ رسمیه :

« جوی‌وش یوق‌ینه بر یرده قرارك ای دل »
« یوقسه میلك‌ینه بر سرو سرافرازه‌میدر »
{ نیلی }

قَرَانْتِینَه { [ایتالیانجه‌دن] علل سار یه‌نك منی ایچون خسته‌لك بولنان محللردن کله‌جك اشخاصی تطهیر واشیایی تجزیر ایچون تعیین قلنان مدت وصورت توقیف وتوقف دیمکدر .

قَرَاوُلْ { [ف] لسانمزده معروفی (قره‌غول) در که دشمنك حیل ودسایسندن امین اولمق ایچون اردو اطرافنی تحفظه مأمور ایدیلن پیاده وسواری عسکرینه وبلاد جسیمه‌ده محافظهٔ امنیت وآسایش ایچون ترتیب اولنان عسکر قوللرینه اطلاق اولنور. (قره غولخانه) = بو مثللو افراد عسکریه‌نك اقامتکاهی .

قَرْضْ { [ع] اودونج ویرمك ، آلمق § اودونج ویریلن وآلنان شی ، آقچه . (قرضاً) = اودونج اوله‌رق ، اودونج صورتیله . (قرض حَسَنْ) = فائضسز قرض دیمکدر .

قَرْنْ { [ع] بوینوز : (ذوالقرنین) § یوز سنه‌دن عبارت زمان : (الیوم اون دردنجی قرن هجریه‌ده بولنیورز) § تاریخ عمومینك منقسم اولدیغی دورلردن هر بری § برانسانك هم‌سنی جنس یاشداشی دیمکدر که بو معنی اعتباریله جمعی (اَقْرَانْ) در . (کچن قرن) تعبیری کچمش اولان یوز سنه‌دن عبارت زمان و (قرناً بعد قرن) تعبیری ده « عصراً بعد عصر » دیمك اولدیغندن آیری آیری معنالری متضمن عد اولنه‌رق باشقه‌باشقه کوسترمکه لزوم یوقدر.

قَرَنْفُلْ { [ع] معروف کوزل قوقولو چیچك § بلاد حارّه‌یه و بالخاصّه هندستانه مخصوص بر جنس شجرك میوه‌سیدر که اقاویهٔ حارّه‌نك اطیبیدر . بهاراتدن اشبو دانه مختلف صورتلرده استعمال اولنور . نفع و فائده‌سی مسلّمدر . (قرنفول) ده دینیلیر . لسانمزده کسر (فا) ایله معروفدر .

قَرِیبْ { [ع] یاقین ، (بعید) ك ضدی : (محل قریب ، مسافهٔ قریبه) ، (قَرِیباً) = یاقینده ، یاقین وقتده . (عن‌قریب) = یاقینده § نسب جهتیله یاقین ، خصم .

قَرِیحَه { [ع] طبیعت ، فکر : (جودت‌قریحه) = طبع وفکرك أیلکی (وسعت قریحه) = بوده کنیشلکی . (قَرِیحَهٔ صَبِیحَه) = کوزل قریحه (تَنْگیٔ قَرِیحَه) = قریحه‌نك طارلغی دیمکدر .

قَرِيرُ العَيْن { [ع] مسرور، روشن، منوّر چشم. (قريره، قارّه) = بشارت و مسرت سببيله روشن اولان كوزه اطلاق اولنور.

قَرِين { [ع] ياقين: (قرين احتمال، قرين تحسين، قرين قبول) § آرقداش، رفيق، همدم § حكمدا- رانك ياقينلرنده بولنان معيت مأمورلرندن هر برى، مابينجى: (قرين اوّل، قرين ثانى) جمعى اولان (قُرَنا) اكثريا بو معناده قوللانيلير. (سَرقَرين، سرقُرَنا) = باش مابينجى.

قَرِينَه { [ع] سوزك معناى مقصوده دلالت ايدن سياق وسباق: (قرينه ايله آكلاشلدى) § برشيئك حقيقته يقين حصولنه دليل اولان شى، اماره: (قرينهٔ قاطعه) = درجهٔ يقينه واصل اولان اماره.

قَرْيَه { [ع] كوى. جمعى (قُرى) در. نسبتنده قاعدةً (قريى) دينيلمك لازم كليركن — شاذ اوله- رق — (قَرَوى) دينيلمشدر. لسا- نمزده ايسه قافك فتحه سى ضمه يه تبديل ايله (قُرَوى) دينيليور. (قريةالانصار) = مدينهٔ منوّره. (قريةالنخل) = قريجه يوواسى ديمكدر. كسر (را) وتشديد ايله (قَرِيّه) صورتنده تلفظى غلطدر: (قاضى قريه سى).

قَزّاز { [ع] ايپكجى، ايپك صاتان: (قَزّ) = فارسى (كَژ) معرّبى كه خام ايپك ديمكدر.

قَسّام { [ع] تركه يى تقسيم ايدن مأمور شرعى: (قسام عسكرى، قسام كاتبى) § قسم قسم آييران، ويرن.

« حسود منكر اولور قسمت السّهى يه »
« صانور هميشه ستم عدل وداد قسامى »
{ نفعى }

قَسامَه { [ع] بر معاملهٔ شرعيه. دركه قاتلى معلوم اولمايان قتيلك بولنديغى محل اهاليسندن اللى كشى يه اصول شرعيه سى وجهله يمين ايتديرمكدن عبارتدر.

قَساوَت { [ع] غم، غصّه، تاسه: (قساوت قلب) = كوكل طارلغى، صيقنتيسى. بوكلمه يالكز اولورسه (چكمك) مصدريله قوللانيلير: (قساوت چكمه الله كريمدر).

قَسْر { [ع] زور ايله ايشلتمك. جبراً ايش كورديرمك. (قَسْرِىّ) = قسره منسوب، جبر ايله: (حركات قسريه) = زور ايله وقوعبولان حركتلر.

قَسَم { [ع] يمين، آند: (معَ القسم) = آند ايله.

قَسْوَت { [ع] غصه، كدر. صيقنتى: (قسوت قلب،

قسوت هوا)، (قسوتلی) = صیقنتیلی. (قسوت افزا) = غم ویریجی، صیقنتی آرتیریجی. (قسوت انگیز) = صیقنتی قوپاریجی، قوباران. (قسوت بخش) = صیقنتی ویریجی، ویرن.

قَصائِد } [ع] (قصیده) نك جمعی: (اوچ بیك بیتدن زیاده اولان قصائدی ایچنده انسانی آغلاته‌جق، هیچ دکلسه متأثر ایده‌جك برمصراعنه تصادف اولنه‌ماز)

قَصّاب } [ع] حیوانلری بوغازلایان، ات صاتان صنعتکار. (قصابیه) = اجرت ذبحیه.

قَصَب } [ع] قامش کبی بوغوملی اولان هر نباته و بوغوملی اولدیغی ایچون پارمق کمیکلرینه اطلاق اولنور. (قَصَبُ السُّکَّر) = شکر قامشی (قَصَبُ الهند) = ایچی طولو و نمرت هند قامشی § نفس بوریلری § اینجه، لطیف کتان بزی: (قَصَبِ مصری) = وقتیله مصرده نسج اولنان کتان بزی § (قَصَبُ السَّبَق) = عندالعرب زمان قدیمده میدان مسابقه نك منتهاسنه مرکوز اولان قارغی یی آرقداشلرینه تقدم ایله یرندن چکوب آلان جندینك حالت تقدمکارانه‌سنه اطلاق اولنوردی. لسانمزده بوترکیب برصورتله امثالنه تفوق ایدن ارباب فضل و معرفت حقنده استعمال اولنور: (حائز قصب السّبق کمالات، حائز قصب السّبق اعجاز).

قَصَبَه } [ع] اصلی بلدهٔ عظیمه، شهر معناسنه‌در. لسانمزده معروفی قریه‌دن بویوك، شهردن کوچوك اولان بلده‌در: (مدانیه قصبه‌سی) جمعی (قصبات).

قَصَبَه | **قَصَبات** } [ع] (قصب)ك مفردی. بوغوملی نبات § نفس بوریلرندن هر بری: (قَصَباتُ الرِّئَه) = آق جکر داخلنده ممتد اولان نفس بوریلری.

قَصْد } [ع] تصور، نیّت، عزم معناسنه‌در. اکثریا سیئاتده قوللانیلیر: (قتل قصدیله تشهیر سلاح ایتدیکی)، (عن قصد) = عمداً، تصور وتصمیم ایله. (قصداً) = نیّت ایله، مخصوصی اوله‌رق § توجه ایتمك، زور وجبر کوسترمك:

« خلف ایلمه وعدکده. نی اوزمه سزامی »
« قصدك بونی یاپمقدن عجب ناز وادامی »

قَصْر } [ع] قیصمه، قیصه کسمه، قیصالتمه: (تلغرافنامه‌لرده قصر افاده لازمدر)، (قصر ید) = ال چکمك. ترك ایتمك § عروضده آخر تفعله‌نك قطعی.

قَصر [ع] كوشك ، كاشانه : (كوكصو قصر همايونى ، قصر عابدين) ، (قصر جنّت) = جنت كوشكى .

« بويله بر قصر زر اندر زر بر صنعت كيم »
« رشك ايدر خامهٔ نقّاشنه صورتكر چين »
{نفعى}

قَصيدَه [ع] اوزونجه منظومه يعنى مطلعى مصرّع واون بش بيتدن متجاوز اولەرق بر قافيەده سويلەنيلن نظم: (قصيده كويان ايچنده مرحوم (نفعى)نك كمبنه واران يوقدر)، (قَصيدَه كُو ، قَصيدَه سَرا ، قَصيدَه پَرداز) = قصيده سويلەين ، قصيده دوزن. (قَصيد) = قصيده معناسنه در: (بيت القصيد) = بر قصيدەنك مضمونى لطيف ونادر اك كوزل بيتى ديمكدر .

« هر تازه قصيدهٔ لطيفك »
« بر شاهد شيوه كار معنى »
{انسى}

قَصير [ع] قيصه : (قصير القامه) = بويسز ، قيصه بويلى ، (سيل قصير) = يوكسكجه يرلرى آشامايوب دوز يردن آقان سيل ، صو .

قَضاء [ع] مقدّرات الٰهيەنك ساحهٔ ظهوره كلسى ، حكم قدر. تفصيلاتى كتب كلاميەده مندرجدر . بعضاً (قدر) مقامندەده قوللانيلير : (قضاء وقدر) § قاضيلك ، حاكملك : (خدمت قضاء ، منصب قضاء) § امر ايله ثابت اولان شيئك مثلنى تسليم و ادا ايتمك ، اودەمك : (قضاى صلات ، قضاى دين ، قضاى حاجت) § ادارهٔ امور ملكيه تقسيماتجه اوچنجى مرتبەده بولنان وقائممقام دينيلن مأموره تفويض قيلنان محل : (بكقوز قضاسى ، قرتال قضاسى) . اوائلده قاضيلر معرفتلريله اداره اولنمش اولمسى سبب تسميەدر . § كورنمەين، بيلنمەين يعنى قصداً وقوع بولمايوب خطادن ايلرى كلن حال ، تهلكه : (اجل قضا ، جناب الله جملەيى قضادن بلادن صاقلاسون)، (از قضا) = تصادفى اولەرق ، كورنمز بيلنمز بر حالدن (قضارا) = قصداً اولميوب خطا اولەرق . (قضازده) = قضايه اوغرامش، (قَضاءً) = قصداً اولمايوب خطا صورتيله ديمكدر .

قَضاياء [ع] (قَضيّه)نك جمعى: (قضاياى منطقيه) مفردينه باقلى .

قَضيب [ع] اينجه دال، دكنك، چوبوق § اركككك آلت تناسلى .

قَضيّه [ع] صدق وكذبه احتمالى اولان سوز ، خصوص ، ماده: (قضيّهٔ منطقيه)، (قضيّهٔ كلّيه) = حكمى موضوعنك كافّهٔ افرادينه شامل اولان ماده . مثلا (انسانلرك جملەسى ناطقدر) كبى. (قَضيّهٔ محكَمه) = بر محكمەدن صادر اولوب قانوناً لايتغيّر حالنه كلمش اولان حكم .

قَطّ { [ع] قاق نسنه يى اكمنه كسمك معناسنه‌در : (قلمى قطّ ايتمك) .

قَطار { [ع] اصلى كسر (قاف) ايله (قِطار) دركه بر صيره‌يه ديزلمش اولان حيوان سوروسى ديمكدر. لسانمزده حيوانات واشياده مستعملدر. (طورنه قطارى ، دوه قطارى ، آرابه قطارى ، دمير يول قطارى) .

قَطايِف { [ع] معروف طاتلى . اصلى تويلى صاچاقلى حاولو واحرام معناسنه اولان (قَطيفَه) نك جمعيدركه اوڭا تشبيهاً ابتدا تل تل اولان طاتلى‌يه اطلاق ومؤخراً صورت معروفه‌ده پيشيريلن ديگر طاتليلره‌ده تعميم اولنمشدر: (تل قطايف، اكمك قطايف ، ياصى قطايف) .

قَطَرات { [ع] (قَطْرَه) نك جمعى، طامله لر : (قطرات باران) = ياغمور طامله‌لرى .

قَطْران { [ع] آردچ ، چام آغاجلرندن چيقاريلان فنا قوقولو ياغ : (قطران صويى ، آردچ قطرانى) = دواى نافع اوله‌رق قوللانيلير .

قَطْرَه { [ع] طاملايان شى، ياغمور، ياغمور كبى دوكيلن شيئك طامله‌سى : (قطرهٔ باران ، قطرهٔ سرشك) جمعى (قَطْر ، قَطَرات) .

« خون دل كيم بادهٔ صاف محبتدر كا »
« آب روى چشمهٔ خورشيددر هرقطره‌سى »
{ نائلئ قديم }

قَطْع { [ع] كسمك ، كسلمك . ماديات ومعنويات‌ده قوللانيلير : (ديركلك قطعى ، دالك قطعى، قطع مناسبت ، قطع علاقه، قطع كلام، قطع زبان ، قطع بها § فصل ايدوب قرار ويرمك ، حل ايدوب بيتيرمك: (قطع نزاع ، قطع دعوى) § كچمك، ايلريله‌مك : (قطع مسافه ، قطع مراتب ، قطع دريا) ، (قطع نظر) = اغماض ، باقمامق ، نظر اعتباره آلمامق . (قطع طريق) = يول كسمك، يولجيلرى چويروب خرسزلق ايتمك. (قطعاً) = اصلا ، هيچ بر بروقت . (قَطْعِى) = كسوب آتان، ترددده محل براقمايان : (قطعى المفاد) ، (دليل قطعى) ، (قَطْعِيّاً) = قطعى اوله‌رق، اصلا شبهه‌لى وترددلى اوليه‌رق ، بو (قطعاً) يرنده ، اوده بونك مقامنده قوللانيله‌ماز :

« نصل سكوت ايله قطعى جواب ويرميه‌يم »
« لاقيردى آڭلاميور آڭلادم سؤالندن »
{معلم ناجى}

قَطيفَه { [ع] اصلى تويلى، صاچاقلى خاولو واحرام ديمكدر . اوستى دوز ، يوموشاق آز تويلى معروف قماش : (تويسز قطيفه ،

داللی‌قطیفه، دوز قطیفه) § یاپراقلری قطیفه دینیلن قماشه شبیه بر نوع چیچك .

قَعْدَه { [ع] اوتورش، اوتورمق: (قعدهٔ اولی ، قعدهٔ اخری) کسر قاف ایله ده لغتدر . (ذی‌القعده) = شهور عربیه‌نك شهور محرمدن اعتباراً اون برنجی آیی .

قَعْر { [ع] دیب، درینلك : (قعر دریا ، قعر چاه) ، (قعر نایاب) = بولنمایان دیب .

« غریق لجهٔ حیرت بو هفت کردابك »
« نه قعرینه نظر ایلر نه دستیار ایستر »
{ نائلیٔ قدیم }

قَعْقَعَه { [ع] سلاح سسی ، ایکی شیئك چارپمه‌سیله حاصل اولان صدا .

قَعُوْر ، قَعِیْر { [ع] پك ، چوق درین : (دریای قعور ، بئر قعیر) .

قَفاء { [ع] انسه ، باشك آرقه‌سی بویونك آرد طرفی . لسا. نمزده (باش) معناسنده دخی قوللا. نیلیر : (عَظْمِ قَفا) = باش کمیکی ، باش طاسی . (قَفا دار) = آرقداش، غیرتکش .

قَفَس { [ف] تلدن ویا دکنکدن اوریلوب یاپیلان شی که انواعی واردر: (قوش قفسی. قفس پارمقلق ، پنجره قفسی) .

قَقْنُس ، قَقْنُوس | [ف] اساطیر شرقیه‌دن هند آطه‌لرینه مخصوص قانادلری نقشلی. قاغه‌سی دلیکلی موهوم برقوشك اسمی . اشبو مرغ غریبك تفصیل احوالی کتب قدیمه‌ده مندرجدر .

قَلّاش { [ع] حیله‌کار، دوباره‌جی، مفلس. بالدیری چیلاق .

قَلْب { [ع] یورك، کوکل: (ضربان قلب ، سرائر قلبیه) مادی ومعنوی (یورك) معناسنده قوللانیلیر § اصطلاح عسکریده ایکی جناح اورته‌سی ، مرکزی : (قلبگاه دشمن) § مغشوش : (قلب آقچه ، قلب سوز صاحبنکدر — مثل) ، (قَلْبزَن) = قلب آقچه یاپان ، ساخته‌کار. (نقد قلب) = قلب پاره § دکشدیرمك ، دوندیرمك ، چویرمك . بومعناده مادیات ومعنویاتده مستعملدر. برصنعت عادیهٔ ادبیه‌درکه بر جمله ویا کلمه‌یی ابتداسندن انتهاسنه قدر عین حروف ایله ترسنه قرائت ایتمکدن یعنی آلتی اوستنه چویرمکدن عبارتدر. مثلا (داماد) و (رَبِّ فکبر) و (دام علاالعماد) کبی . (قلباً) = قلب ایله ، قلبدن اوله‌رق . (قَلْبی) = قلبه منسوب ، یورکدن ، کوکلدن : (صدای قلبی ، محبت قلبیه) .

« فقرا قلبنه هركيم طوقنه »
« طوقنه سينه‌سى الله اوقنه »
{لا}

« قلب اشكر كاهده اولدقجه حضرت منجلى »
{معلم ناجى}

قَلْع { [ع] قوپارمق ، قوپارلق ، برندن آيرمق ، آيرلمق : (قلع شجر ، قلع اسنان ، آغاجك قلعى) .

قَلْعَه { [ع] كرك برمملكتى محافظه ايچون اطرافنه وكرك دروننه عسكر اقامه اولنمق اوزره سرحدلرده ومواقع سائره‌ده محكم ومتين برصورتده ياپيلان حصار ، بنا : (قلعهٔ سلطانيه ، مجار قلعه‌سى) ، (قلعه بندلك) = مجازات ترهيبيه دن حكومتجه تعيين اولنان قلعه‌لرك برنده محبوسيت جزاسى . (قلعه‌بند) = بوجزايه محكوم اولان آدم . (موقت قلعه‌بند ، مؤبد قلعه‌بند) .

قَلَمْ { [ع] قامش ، يازى يازمغه مخصوص معروف آلت : (اهل قلم ، ارباب قلم) § دوائر دولتده امور ومصالحك ايجاباتنه كوره كتبه‌نك منقسم اولديغى اوطه‌لردن هر برى : (مكتوبى قلمى ، محاسبه قلمى) ، (رتب قلميه) = قلم اربابنه مخصوص مرتبه‌لر ، پايه‌لر § مفرداتى حاوى دفترك هر برقسم مخصوصى : (سكسز قلم صاتش ، اون قلم اشيا) جمعى : (اَقْلاٰم) : (اقلام اداره ، اقلام ادبا) ، (قَلَمتِراش) = قلم آچمغه مخصوص آلت قاطعه (قَلَمدان) = قلم قويمغه مخصوص آلت .

« قلم برقهرمان تيغ زندر دل سلحدارى »
{نفعى}

قَلَمْرَو { [ف] بر حكمدارك زير اداره‌سنده بولنان ، امرى جارى اولان دائره ، اولكه .

قَلَمْزَن ، قَلَمْكَش { [ف] قلم اوريجى ، قلم چكيجى ، كاتب .

قَلَمْكاٰر { [ف] قلم ايله ايش ايشله‌ين صنعتكار ، هنرور ، نقّاش . (قَلَمكارى) = قلمكارلق .

قَلَنْدَرْ { [ع] علائق دنيويه‌دن منقطع ، طريق حقّه متوجّه ، لاابالى مشرب ، لاقيد ، مجرّد فقير ، درويش . بو كلمه لسانمزده « رند » كبى معناى اصليسندن چيقوب سوء استعماله اوغرامشدر . (قَلَندَرانَه) = قلندر اولانه ياقيشه‌جق صورتده ، قلندرجه‌سنه .

قَلَنْسُوَه { [ع] كلاه ، قاووق ، جرّاحلرك عمليّات كلاهى .

قَليلْ { [ع] آز معناسنه در . (مقدار قليل) = آز مقدار . (قليلاً) = آز اوله‌رق .

قَلْیا { [ف] عربیده (قلی ، قلی ، قلو) ترکجه‌ده قلیه طاشی دینیلن برنوع اکشیجه اوتلرك كولندن حاصل اولان نسنه‌در كه صابون اعمالنده قوللانیلیر.

قَلْیه { [ف] نخود ، صوغان ، جویز كبی شیلرله قاریشیق اوله‌رق پیشیریلن اتلی وسبزه‌لی طعام .

قَمَر { [ع] آی . رؤیتندن اوچنجی كیجه یه قدر (هلال) بعده نهایتنه قدر (قمر) دینیلیر : (لیلهٔ قمراء ، لیلة القمراء) = آیك تام و پارلاق كوروندیكی كیجه یه اطلاق اولنور كه (مهتاب كیجه‌سی) دینیلیر. (قَمَری) = قمره منسوب : (حساب قمری ، سَنَهٔ قَمَرِیَّه) ، (قَمَرِیَّه) = مهتاب كیجه‌لرده اوتورمق ایچون باغچه‌لرده وخانه ، كاشانه اتصالنده آغاجدن وتیموردن یاپیلان اطرافی آچیق واوستی كل صارماشیق وچیچك ایله اورتیلی قفس شكلنده‌كی محل .

قَمیص { [ع] كوملك ، خصوصیله پاموق ایپلكندن منسوج اولان كوملكه دینیلیر. یوكدن وسائر شیدن معمول اولانه اطلاق اولنماز § رحمده دول یاتاغنی محیط اولان اینجه دری .

قَنّاد { [ع] شكر یاپان ، شكرجی : (قنّاد ادب) .

قَنادیل { [ع] (قَندیل) ك جمعی : (ایقاد قنادیل) .

قَناعَت { [ع] آز شیله اكتفا ایتمك ، قسمته و نصیبه راضی اولمق : (اهل قناعت مستریح اولور ، راحت قلب ایله اویور) ، (قناعتكار) = قناعت صاحبی § مطلقا رضا ، موافقت معناسنه‌در : (قناعت بخش) قناعت ویریجی . (قناعت‌بخش وجدان اوله‌جق صورتده ایضاحات ویرملی) .

« رزقی ایله ایلیوب قناعت »
« سورمز یره جبههٔ ضراعت » .

{ لا }

قَنال { [فرانسزجه‌دن Canale] صو یولی ، آرق || اولوق ، كونك || نهر یاتاغی ، مجرا ، جدول || واسطه ، طریق ، بوغاز || فالیه‌دلیكی . لسانمزده اك زیاده دكزده كچید ، بوغاز معناسی معتبردر : (سویش قنالی) .

قَنْبَر { [ع] امام (علی) رضی الله عنه افندیمز حضرتلرینك كوله‌سنك اسمی .

قَنْد { [ع] نبات شكری . شكر قامشنك طوكمش عصاره‌سی . شكر معناسنه اولان (كند) كلمهٔ فارسیه‌سندن تعریب اولنمش .

قَنْدیل { [ع] ایچنده فتیل ایله زیتون یاغی یاقیلان قاب : (اوطه قندیلی ، قندیل كیجه‌سی) §

لسانمزده باشاقده اولان متعدد چیچك
وغنچه‌لر حقنده مکرر اوله‌رق ایراد
اولنور. (قندیل ترسا) = خرستیانلرك
کلیساده ومحال سائره‌ده صورت
دائمه‌ده یاقدقلری قندیل .
« شمع رخساری دونردی ماهه »
« سانکه قندیل ایدی عرش اللهه »
{خاقانی}

قنطار [ع] اصلی کسر قاف ایله. در. ترازو ایله طارتیله.
مایان اشیایی وزن ایتمکه مخصوص بر
نوع میزان . قرق درت قیه ثقلتنده
بولنان وزنه بر (قنطار) اطلاق
اولنور . (قنطاریه) = قنطار رسمی.

قنطره [ع] طاشدن یاپلمش کمرلی بویوك کوپری: (قنطرهٔ
حقیقت ، قنطرهٔ حیات) .

قوّاس [ع] (اوقجی) دیمکدر . اوائلده اوق آتمق واوق
طاقمی طاشیمق اوزره نزد کبراده
بولندیریلن خدمتکاره اطلاق اولنور-
دی . مؤخراً چاوشلرك مادوننده
اوله‌رق معیتده قوللانیلان مسلّح افراده
اطلاق اولنمشدر . الیوم بعض دوائر
رسمیه‌ده مباشر وسفرا وقونسلوس
کبی مأمورین اجنبیه معیتنده استخدام
اولنان افراده تحریف وتخفیف ایله
(قوّاص) دینیلیور . بو یله یازلمش
یازملی. جمعی (قوّاسان) .

قواصف [ع] (قاصف) لـُ جمعی، شدتله اسن روزکارلر.

قواعد [ع] (قاعده) نك جمعی : (قواعد شرعیّه، قواعد
اساسیّه) .

قوافل [ع] (قافله) نك جمعی : (قوافل امواج) .

قوافی [ع] (قافیه) نك جمعی :
«شعری رنکین کوسترن فیض قوافیدر کوکل»
{وصفی}

قوّال [ع] اصلی فصاحت ونزاکتله چوق سوز سویله‌ین آدم.
لسانمزده یالکز چوق سوز سویله‌ین آدم،
کوه‌زه . معناسنده معروفدر. عربیده
(قوّاله) ده دینیلیر : (قوّال بالحق) .

قوالب، قوالیب [ع] (قالب) لـُ جمعی. قالبلر،
شکل نمونه‌لری .

قوانین [ع] (قانون) لـُ جمعی. مفردینه باقملی : (قوانین
ریاضیّه ، قوانین عسکریّه) .

قوائم [ع] (قائمه) نك جمعی : (قوائم نقدیه) .

قوس [ع] یای § محیط دائره‌دن بر قطعه ، پارچه § منطقة
البروج اوزرنده (عقرب) ایله (جدی)
بیننده واقع طوقوزنجی برجدر که کونش
تشرین ثانیده اشبو برجه دخول ایدر.
(قوس قزح) = علائم السماء، هواده‌کی
یاغمور قطراتی آراسندن کچن شعاع
شمسك مرکب بولندیغی الواندن هر

برینك آیری آیری نصف ویا قوس دائره شكلنده كورنمسندن عبارت علامت سماویه. (قوسی)=قوس شكلنده، یاخود قوسه متعلق: (شكل قوسی؛ خطوط قوسیه) (قوسین) = ایكی قوس: (قاب قوسین).

« قاب قوسینی تذكرده عیان »
« غرض اول قاشی كمان ایدی همان »
{خاقانی}

« اوقلر سهام قوس قضادن نشان ویرر »
« پیكان تیر ایسه اجل ناكهان اولور »
{نفعی}

قَوْصَرَه [ع] قامشدن وآغاجدن اورلمش خرما سپت كه لسانمزده = (قوصره سپتی) دینیلیر.

قَوْل [ع] سوز: (انسانك قولی فعلنه مطابق اوللی)، (قول وقرار) = بر شیئی سوزلشوب بیتیرمك. (قول مجرّد) = دلیلسز، برهانسز سوز. (قولاً) = سوزده، سوز اوله‌رق (قَوْلِیّات) = بوش لاقیردیلر، قوری سوزلر.

قَوْم [ع] ناس، جماعت، امت: (قوم حبش، قوم یهود)، (قوم وقبیله) = خصم، اقربا مقامنده قوللانیلیر. (قوم محصور) = یوز نفردن آز اولان كوی خلقی. جمعی: (اقوام).

قَوِیّ [ع] كوجلی، قوتلی: (بازوی قوی، مرد قوی) § محكم، صاغلام، طایانقلی. بو معناده مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر: (بنای قوی، وعد قوی، سند قوی، روابط قویّه) (قَوِیُّ البُنْیَه) = وجودی صاغلام، طایانقلی دیمكدر:

« جهانبان قوی دولت جهانگیر ظفر یاور »
{نفعی}

قَوِیم [ع] طوغری، درست: (مسلك قویم، راه قویم).

قَهّار [ع] پك زیاده قهر و ذلیل ایدیجی، ایدن. صفات السنیه‌دندر: (ربّ قهّار، واحد القهّار) (قهّار منتقم) = تكری.

« ای قدر كوكبه قهّار حلیم »
{نفعی}

قَهْر [ع] تذلیل صورتیله غلبه ایتمك. (قهراً) = جبراً، زور ایله.

قَهْرَمان [ف] صاحب حكم، ولی الامر، ایش بویوریجی معناسنه‌در. لسانمزده بو معنادن زیاده شجیع، بهادر، ییكیت آدم معناسنده قوللانیلیر. (قهرمانی) = قهرمانلق (قهرمانانه)= قهرمانجه‌سنه. (قهرمانان) = ییكیتلر، بهادرلر.

قَهْقَرى [ع] ایزینه كری دونمك، بردنبره آرقه‌یه دونمك. تشدید یا ایله غلطدر. (رجعت قهقری) = عجله آردین آردین چكلمك.

قَهْقَهَه [ع] شدتله كولمك § بورو شكلنده برنوع چیچك.

بر ایکی لغت کتابنده بوچیچکك اسم عربیسی (عَلیق) دیه کوسترلمش ایسه ده یا کلمشدر . (عَلیق) = ایکی نوعدرکه تورکجه ده برینه (بوکورتلن) دیکرینه (یابان کلی) یاخود (قوش بورنی) دینیلیر .

قَهْوَه | [ع] فی الاصل خمر، شراب، سجی معناسنه‌در . مؤخراً اهل کیف یمنده حاصل اولان معروف دانه‌یه وآنك شربتنه اطلاق ایتمشلردر . لسانمزده (قهوه‌خانه) معناسنده‌ده قوللانیلیر: (چوق قهوه ایچیور، قهوه فنجانی ، محله قهوه‌سی ، قهوه‌ده اوطورمه) .

قَیْ | [ع] قوصمق . (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلیر .

قَیاصِرَه | [ع] (قَیْصَر) ك جمعی: (قیاصرهٔ روم) .

قَیْس | [ع] عاشق «لیلی» اولان مشهور مجنون عامرینك عنوانی :

« ایله ادب رعایتی ای نوجنون عشق »
« قیسی مذمت ایلمه یابانه سویلمه »
{نائلیٔ قدیم}

قَیْد | [ع] فی الاصل بوقاغی معناسنه‌در. السانك قوللرینی وحیوانك سمرینی باغلادقلری باغه اطلاق اولنور . لسانمزده دخی عین معناده قوللانیلیر: (قیدك چوزلمسی) § اوراقك صورتنی دفتر مخصوصه یازمق ویازیلان شی : (قید ایتمك ، قیده مراجعت) § باغلامه ، باغلانمه : (قید وبند) § علاقه ، ایلیشك : (بی قید ، لاقید) = ایلیشکسز § شرط : (قید حیات) جمعی (قیود) ،

«طفل نوسودای دل کیتدکجه بیخواب اوله‌ده»
« کرچه درقید اولدیغم بر قالمیور کهواره‌دن»
{معلم ناجی}

قَیْصَر | [ع] اسکی روما ایمپراطورلرینك علم مخصوصی: (قیصر آغستوس زماننده) .

قَیِّم | [ع] متولی ، جابی کبی بر وظیفه‌یی کوروب کوزه‌تن آدم || جامع خدمه‌سندن هر بری . بین العوام (یا) ضمه ایله تلفظ اولنورسه‌ده غلطدر .

قَیُّوم | [ع] اسماء حسنادندر . تکری .

﴿ قِ ﴾

قِباب | [ع] (قُبَّه) نك جمعی ، قبه‌لر : (قباب آسمان) (نه قباب) = طوقوز قبه ، سماوات دیمکدر .

قِباله | [ع] ابه‌لك ، ابه اولمق : (فن قباله) .

قِبْط | [ع] اهالیٔ مصرك اصلی اولان طائفهٔ قدیمه‌نك اسمی . (قِبطی) = طائفهٔ مذکوره‌یه منسوب

آدم : (ماريۀ قبطيّه) § لسانمزده چنكانه‌يه اطلاق اولنور . (قِبطِيانْ) = چنكانه‌لر .

قِبَلْ { [ع] عند ، جانب ، طرف ، حضور : (من قبل الرحمن) = طرف السّبهيدن . (قبل شرع شريفدن) = طرف شرعدن . (قبل حاكمده) = حاكم حضورنده .

قِبْلَه { [ع] عامۀ اسلامك اداى نماز ايچون توجّهكاهى اولان كعبۀ معظمه ، بيت‌الله § طرف جنوبى : (قبله روزكارى اسيور) § مطلقا توجه اولنان جهت ، ير : (قبلۀ ارباب حاجت) ، (قِبلَه‌گاه) = كعبة‌اللّهك بولنديغى محل ، محل توجه . (قِبلَتينْ) = بيت معظم ايله بيت مقدس . (قِبلَه‌نما) = قبله جهتنى كوسترن برآلت . بونك مقامنده (قبله نامه) ديمك غلط فاحشدر .

« سكان حرم نيلر ايمش قبله نمايى »
{وهبى}

قِحْفْ { [ع] بينك ظرفى اولان كميك كه باش طاسى دينيلير . جمعى (قُحُوفْ) .

قِدَمْ { [ع] خدمت جهتيله اسكيلك كه امثاله نسبتله تقدّم ديمكدر : (قدملى مأمورلريندن ، فلانك قدم واستحقاقى تبين ايتدى) § قديملك ، اسكيلك : (حدوث وقدم) .

« حادثات فلكه اولسه نظر »
« قدم ذاتى ايجاب ايلر »
{ خاقانى }

قِدْوَه { [ع] كنديسنه اويوب آردنجه كيديله‌جك كيمسه‌يه دينيلير : (قدوة الامرا ، قدوة العلما ، قدوة الحكما) قافك حركات ثلاثه‌سيله اوقونمسى جائزدر .

قِرائَتْ { [ع] اوقوىق : (اصول قرائت ، قرائت كتابى ، قرائت سبعه) ، (اوائل حالنده شيخ القرا شهاب‌الدين احمد حنبليدن قرائت سبعه ايله حفظ قرآن عظيم وشمس‌الدين اسكندريدن احكام مبانئ تجويد نظم كريم ايليوب — ذيل عطائى جلد ثانى — صحيفه ٣٩٨) .

قِرابْ { [ع] قيليج ويچاق قينى .

قِرالْ { [ايتاليانجه‌دن] اقوام نصرانيه حكمدارلرينك عنوانى . مؤنثى (قِرالِچَه) در .

قِرانْ { [ع] (مقارنت) كبى برلشمك ، بتشمك معناسنه‌در . اكثريا سيّارآتدن ايكيسنك بربرجده برلشمه‌سنه اطلاق اولنور : (قِرانِ نيّرَينْ ، قِرانِ كَواكِبْ) ، (صاحِبقِرانْ) = (سَعْدَينْ) دينيلن (زهره ، مشترى) كوكبلرينك قراننده دنيايه كلش وطالعى قرانه مصادف وفرخنده آدم . لسانمزده طالعى مسعود

قوت وشوكتى افزون حكمدار مقامنده قوللانيلير .

قِرْبه [ع] سقاطولوى، صوقابى .

قِرْطاس [ع] صحيفه ، كاغد : (مهمات قرطاسيه ، لوازم قرطاسيه) .

قِرْمِز [ع] قيزيل بويا . ايكى نوعدر . برى نخود قدر قيزيل بر بوجكدر كه عربيده (دود الصباغين) ديرلر . آنى صيجاق صوده خاشلايوب يوك و ايپك منسوجاتى بويارلر . ديكرى نباتى برحبه، تخمدر، لكن رنكجه فرقليدر . (قِرمِزى) = تعبيرى او بوجكه نسبتله قيزيل ديمكدر .

قِسْط [ع] حصه، نصيب، پارچه : (قسط اليوم) = كونده لكه دوشن حصه § تقسيط ، جسته جسته ادا قيلنان بورجك هر جسته سى .

قِسْطاس [ع] ترازو، ميزان .

قِسْم [ع] پارچه، بولوك : (قسم قسم) = بولوك بولوك ، پارچه پارچه : جمعى (اَقسام) .

قِسْمَت [ع] بولمك ، آييرمق معناسنه دور . لسانمزده نصيب ، مقدر اولان شى معناسنده قوللانيلير . (قسمت عسكريه محكمه سى) = ايتام عسكريه يه متعلق امور ارثيه ايله اشتغال ايدن محل شرعى . (خارج قسمت) = تقسيم عملنده چيقان عدد .

قِسّيس [ع] كشيش ، پاپاس . (كشيش) ك معربى .

قِشْر [ع] قابوق : (قشر بادام ، قشر ارض ، قشر شجر) ، (حيوانات قشريه) = قابوقلى بوجكلر .

قِصاص [ع] كرك قتل وجرح صورتيله وكرك تلف وتعطيل عضو طرزنده وقوعبولان بر جنايتك فاعلنه مثليله جزا ايتمك كه شرعيدر . (قِصاصاً) = قصاص اوله رق . قصاص صورتيله .

قِصَص [ع] (قِصّه) نك جمعى : (قصص انبيا) .

قِصّه [ع] فقره ، حكايه ، ماصال : (قصه خوان) = (قصه گو) = مدّاح ، ماصال سويله يجى ، سويله ين . (القصّه) = « حاصلى » مقامنده قوللانلمش بر تعبير قديمدر . (قِصّه پَرداز) = حكايه ترتيب ايدن ، ماصالجى .

قِطْعَه [ع] پارچه ، بولوك ، جزء : (قطعهٔ ارضيه ، آفريقا قطعه سى ، برقطعه تحريرات) § مطلعى مصرّع اولمديغى حالده يك قافيه اولان نظم كه اقلى ايكى بيت اولور .

قِلادَه [ف] كردانلق . (لهجهٔ عثمانى) يه كوره بين العوام (آقار صو) تعبير اولنور . جمعى (قَلائِد) .

قِلاعْ { [ع] (قلعه) نك جمعی : (قلاع خاقانی ، قلاع رصینه) .

قِلافَتْ { [ع] تحریف ایله (قَلافات) دینیلیر که کمی یی تعمیر ایچون زفتله‌مك ، کمی زفتلنمك معنا سنه‌در .

قِلَّتْ { [ع] آزلق . (کثرت) مقابلیدر . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر .

قِلیمیا { [ف] « اقلیمیا » مخففی ؛ آلتون و کوموش اذابه اولندقدن صوکره کوپوك وچوکنتی کبی یوزنده‌ودیبنده پیدا اولان شی . محروق فلزّاته دخی دینیلیر . نته‌کیم یانمش التون ، یانمش کوموش بوقبیلدندر .

قِناعْ { [ع] نقاب ، باش اورتوسی ، یاشماق .

قِنَّبْ { [ع] اینجه سجیم : (فرانسز قِنَّبی) .

قِوامْ { [ع] دیرك : (قوام الدین) = دینك دیرکی § برشیئك ثبات وجودینه مدار اولان شی ، نظام § تاو ، چاغ .

قِیاسْ { [ع] برشیء دیکر برشیله تقدیر ایتمك ، برشیء امثالیله ذهناً اولچمك : (قیاس نفس ، بی‌قیاس ، قیاس فقها) ، (علی غیر القیاس) = قیاسه وقاعده‌یه موافق اولمامق اوزره : (علی غیر القیاس ثابت اولان شی سائره مقیس علیه اوله‌ماز — مجله) ، (قِیاسی) = قیاسه منسوب ، سمع ایله دکل قاعده‌یه تطبیق وتشبیه صورتیله بیلین . جمعی (قیاسیّات) .

«وار قیاس ایت وسعت دریای حیرت نولدیغن»
{لا}

قِیافَتْ { [ع] قیلیق ، هیئت ، شکل ، صورت : (قیافت کبارانه) (علم قیافت) = اعضای خارجیه دن اوصاف باطنیه‌یی استخراج علمی . (قیافتنامه) = اشکال خارجیه‌دن استدلال ایله احوال باطنیه‌دن باحث کتاب .

قِیامْ { [ع] آیاغه قالقمق ، آیاقده طورمق : (دعایه قیام ، نمازه قیام) ، (روز قیام) = یوم حشر ، قیامت کونی § تصدی ، مباشرت : (دعوایه قیام) .

قِیامَتْ { [ع] عموم اولولرك دیریلمسی . یالکز اولورسه (قوپمق) ماده‌سیله قوللانیلیر (بویله یاپمقله قیامت قوپمادی یا ، بو صباح قیامتلری قوپادی) بو صورتله استعمالنده کورولتیلی پاتیردیلی تعزیر ، آزار معناسی قصد اولنیور . (روز قیامت) = قیامت کونی . بعضاً بونك یرنده یالکز اوله‌رق (قیامت) ده دینیلیر . (قیام قیامت) = حلول قیامت .

« قدّك لباس سرخ ایله آفت دکلیدر »
« آفت دکل قیزلجه قیامت دکلیدر »
{نیلی}

قیراط [ع] قویومجیلر بیننده قوللانیلان کوچوك بر وزندر که بکرمی درددی بر مثقال آلتون عیارندەدر. شرعیسی بش متوسط آرپه آغیرلغیدر.

قیروان [ع] قافله، کاروان § مغربده بر بلدەنك اسمی:

«طوتدی دهری نور عدلك قیروان تا قیروان»
{حقی}

قیل و قال [ع] اساسسز سوز، دیدی قودی. (قال) مادەسنەدە باقیلی.

قِیَم [ع] (قیمت) لك جمعی.

قیمت [ع] بر نسنەنك حقیقی بهاسی، دکری: (شو مالك قیمتی بش غروشدر)، (ذی قیمت) = دکرلی، بهالی § مجازاً شرف، قدر، اعتبار معناسندەدە قوللانیلیر: (انسانك قیمت حقیقیەسی حائز اولدیغی فکر ایله متناسب اولور — معلم ناجی)، (قیمت شناس) = قیمت بیلیجیلك (قیمت ناشناس) = قیمت بیلمەین.

﴿ قُ ﴾

قُبّه [ع] تپەسی یووارلاق بنا، نصف کره شکلنده طاوان: (قبّهٔ فیروزه فام) و (قبّهٔ مینا) = کوك یوزی. (قبّهٔ زربفت) = سمای مکوکب.

« باقی قالان بوقبەدە بر خوش صدا ایمش »
{باقی}

قُبح [ع] چرکینلك: (حسن و قبح)، (قبحیات) = چرکین اولان احوال وافعال.

قُبور [ع] «قبر» ك جمعی: (زیارت قبور، اهل قبور).

قُدرت [ع] اقتدار، تاب، طاقت، کوج: (زواللی خستەنك یورومکه قدرتی یوق) § قوت، تأثیر § ثروت، غنا، وارلق: (ذی قدرت) = زنکین، ثروت صاحبی. (قدرت علمیه) = علمجه اولان بضاعه، وارلق. (بی قدرت) = اقتدارسز || فقیر، محتاج.

« سن قدرت فهمی ایله پیدا »
« بن شویلەیم سن ایله اصغا »
{شیخ غالب}

قُدس [ع] پاکلك، تمیزلك، طهارت: (روح القدس) = (جبرائیل) علیه السلام (حضیرة القدس) = جنّت. ضمّ (دال) ایله تلفظی جائزدر:

« برسلیمانم که رَبّاتُ الحِجالِ باغ قدس »
« حاملات العرش بلقیس خیالمدر نم »
{عونی}

« روح القدسك مریمه نفخ ایتدیکی روحز »
{روحی بغدادی}

قُدْسِی [ع] قدسه منسوب ، الـٰهی ، منزّه : (حدیث قدسی ، آهنك قدسی، قوهٔ قدسیّه).
« اودکلدر بوقدر قدسی دم »
« غبطه ایلر سکا حسّان عجم »
{معلم ناجی}

« ایدرم قوهٔ قدسیّهٔ افکارمله »
« جند ارواح رجال سخنی استخدام »
{نفعی}

قُدِّسَ [ع] « مقدّس اولسون » معناسنه دعادرکه اولیاءالله حقنده استعمال اولنور: (قُدِّسَ سِرُّهُ) = سرّی مقدّس اولسون دیمکدر . بعضاً بونك یرنده (قَدَّسَ اللهُ سِرَّهُ) تعبیری قوللانیلیرکه « الله سرّینی تنزیه وتقدیس ایلسون » دیمکدر .

قُدْسِیان [ف] سکنهٔ عالم اعلی، ملائکهٔ کرام .

قُدْسِیَّت [ع] منزّهلك، پاکلك، معصوملق معناسنه تصرّفات خصوصیه‌دندر :
« قدسیّتی کوسترن بوشیلر »
« علویّتکه دلالت ایلر »
{اکرم بك}

قُدَماء [ع] « قدیم » ك جمعی ، اسکیلر : (قدمای مأمورین ، قدمای اطبا) .
« برتازه روشدر بوکه تعبیر لطیفی »
« رونق شکن حسن بیان قدمادر »
{نفعی}

قُدُّوس [ع] عیوب ونقائصدن منزه وپاك اولان جناب واجب الوجودك اسماء شریفه‌سندندر.

قُدُوم [ع] خارجدن وصول معناسنه درکه لسانمزده ده (طیشاردن کلمك) دینیلیر :
« شاه دینیزورکه تشریف قدومیله زمین »
« عرشه ناز ایلرسه استغناسی استغنامیدر »
{نفعی}

قُراضه [ع] قیرینتی ، دوکونتی، کسنتی : (قراضهٔ نان) = اتمك قیرینتیسی . (قراضهٔ کاغذ) = کاغد پارچه‌سی. (قراضهٔ سیم) = کوموش کسنتیلری ، پارچه‌لری .

قُرْآن [ع] فخر کائنات علیه اکمل التحیّات افندیمز حضرتلرینه (جبریل امین) واسطه‌سیله نازل اولان کتاب مقدسدرکه امت ناجیه‌نك دینی ، دنیوی هردرلو اسباب سعادتنی جامع اولدیغی ایچون بویله تسمیه بیورلمشدر. زیرا (قرآن) لفظی اصول وتعظیم ایله اوقومق معناسنه اولدیغی کبی ضم وجمع ایله‌مك معناسنی دخی افاده ایدر.

قرآنى [ع] قرآن كريمه منسوب ومتعلق: (تعبير قرآنى، حقايق قرآنيه).

قرب [ع] ياقين، ياقينلق. «بعد» ڭ ضدى. زمانده، مكانده، نسبتده قوللانيلير: (قرب وجوارنده) تعبيرنده برى فضله‌در: (بحرسياه بوغازى قربنده، قرب حضرت خالد ده مدفون). (قربيت) = ياقينلق معنا سنه اويدورمه‌در:

« سنك لطف والاكى كوزلر اميدم »
« سنك قرب اعلاكى اوزلر خيالم »
{معلم ناجى}

قربان [ع] جناب حقه وسيله تقرب اولان شيدر كه ذبيحهٔ معروفه‌يه اطلاق اولنور: (قربان بايرامى).

« غمزه‌سى رؤياده اولسون ايلسون قربان نى »
{معلم ناجى}

« بولشم فيض نظر سندن سنك قربانكم »
{فضولى}

قربت [ع] رحم جهتيله ياقينلق، خصملق § جناب حقه ياقينلق.

قرة العين [ع] انسانك كوزينى آيدينلاته‌جق، كوزك آيدينلانه‌جغى شى. لسانمزده (قرة العينم) تعبيرى قوللانيلديغى كبى (كوزمك نورى) ده دينيلير. يالكز (قره) = منور، نورلى، پارلاق ديمكدر.

« قرة العين خليل ايدى او خوب »
« آكا ميراث ايدى او جذب قلوب »
{خاقانى}

قرحه [ع] ياره، چيبان. فتح قاف ايله تلفظى غلطدر. جمعى (قروح).

قرشى **قرشى** [ع] «قريش» قبيله معروفه‌سنه منسوب ديمكدر: (نبى قرشى) = خاتم الانبيا عليه اكمل التحايا افنديمز حضرتلرى.

قرص [ع] جرم. دائره: يووارلاق نسنه: (قرص شمس، قرص قمر) § مسك وعنبر ايله تركيب ايديلمش يووارلاق توتسو.

قرعه [ع] تجربهٔ طالع مقصديله مباشرت اولنان اعماله اطلاق اولنور كه صور مختلفه‌ده اجرا ايديلير. صيره‌نومروسى چكلمك صورتيله اجرا اولنان معامله ديمكدر: (قرعهٔ شرعيه) = اخذ عسكر معامله‌سى، قرعه ايله عسكره آلنمق.

قرناء [ع] «قرين» ڭ جمعى. پادشاه عالمپناه افنديمز حضرتلرينك خدمت خصوصيهٔ شاهانه‌لرنده بولنان ذوات كرام كه (مابينجى) عنوانيله‌ده ياد اولنورلر.

قرنه [ع] فى الاصل سيورى تومسك شى ديمكدر كه حماملرده ايچى اويوق، يووارلاق

طاش تکنه یه اطلاق اولنور: (دوکونده زورناده ، حمامده قرنه‌ده) تعبیری مشهوردر . (قرنتین) = ایکی قرنه دیمکدر که بعض حماملرده دیکر قرنه‌لردن بیوك اوله‌رق طاشدن اعمال اولنان و ایچنه کیریلوب ییقانیلان تکنه یه اطلاق اولنور .

قُرُون { [ع] یوز سنه‌دن عبارت مدت معناسنه اولان (قَرْن) ك جمعی . (قرون اولی) = ظهور اسلامه قدر اولان ازمنهٔ قدیمه . (قرون وسطی) = ظهور اسلامدن فتح قسطنطینیه یه قدر کچن مدت . فتحدن صوکره کچن زمانه (قرون متأخّره) دینیلیر .

قَرَوِیّ { [ع] کویلو : (معیشت قرویه) = کویلوجه کچینش ، یشایش .

قُرَی { [ع] « قریه » نك جمعی : (قرای متجاوره) .

قُرَیش { [ع] حجازده عرب مستعربه‌دن برقبیلهٔ مشهوره‌درکه حضرت (اسماعیل) علیه السلامك نسلندن بولندیغی مرویدر . اشبو قبیله بر چوق بطون و اقسامه منقسمدر . رؤسای قریشدن « قصی بن کلاب » کعبة اللّهه نظارت و خدمت ایتمك وظیفه‌سنی درعهده ایتدکدن صوکره قبیلهٔ مذکوره قبائل عرب بیننده زیاده شرف و اعتبار بولمش و نبیّ معظم صلی الله علیه وسلّم افندیمزك قبیلهٔ قریشده ظهوری قبیله‌نك اعتلای شهرتنه سبب اولمشدر : (صَنادید قُرَیش) = حضرت پیغمبرك نبوّتی قبول و تصدیق ایتمه‌یوب علیهنده بولنمغه جرأتله بالآخره مقهور اولان رؤساء قبیله .

« حق بیلیر حقسین اعتقادنجه »
« ای قریشی رسول رب علیم »
« ایتسه بالفرض کائنات انکار »
« سنی تصدیق ایدر بو قلب سلیم »
{ معلم ناجی }

قُزَح { [ع] رنك رنك خط ، دائره معناسنه‌در . (طبقهٔ قزحیّه) = کوز بیضه‌سنك رنکلی اولان قاتی . (قوس) ماده‌سنده باقلی .

قُسطَنْطینیّه { [رومجه‌دن معرب] مقرّ سلطنت سنیه اولان استانبول شهری : (خلیج قسطنطینیه) = استانبول لیمانی .

قُشُور { [ع] « قِشر » ك جمعی : (قشور اشجار) .

قُصُور { [ع] بر ایشی ایشله‌مکه مقتدر ایکن یاپمقدن ال چکمك : (عبادتده قصور ، عیادتده قصور ، زیارتده قصور) § خطا ، قباحت ، صوچ : (ارتکاب قصور ، قصور عظیم) § نقصان ، عجز § بقیه ، فضله ، کری قالان : (مجیدیه‌یی بوزدیروب یمك پاره‌سنی ویر ، قصورینی کتیر) .

قصور [ع] کوشك معناسنه اولان (قصر) ك جمعی : (قصور جنان) .

قصوی [ع] صوك درجه‌ده بولنان § نهایت، غایت: (مرتبهٔ قصواده بولنان، حد قصوی).

قضاة [ع] (قاضی) نك جمعی : (قضات ، نواب) .

قطاع [ع] (قاطع) ك جمعی : (قطاع طریق) = یول کسیجیلر .

قطب [ع] محور ارضك نهایت نقطه‌لری : (قطب شمالی، قطب جنوبی) ، (قطبین) = ایکی قطب § برقومك ، برجماعتك اولوسی، رئیسی ؛ حضرت پیغمبرك خلیفهٔ جلیل‌الشانی : (قطب دوران) § مرشد، مقتدا : (قطب‌العارفین مولانا محمد جلال‌الدین) قدس سره § دکرمنك آلت طاشنده‌کی اوزون دمیر § دمیر قازیق دینیلن کوکب :

« قطب وزرا ، آصف دانای زمانه »
{ نفعی }

قطر [ع] طرف ، جانب ، ناحیه § بر دائره‌نك مرکزندن کچوب محیطك برنقطه‌سندن دیکر نقطه‌سنه قدر اوزانان طوغری خط : (قطر دائره) .

قطن [ع] پاموق : (منسوجات قطنیه)، (قطنی) = پاموغه منسوب، پاموقدن یاپیلمش ویا پاموق ایله ایپکدن یاپیلمه اطلس تقلیدی برنوع قماش .

قعود [ع] اوطورمق: (نمازده قعود) § احبی حکمدارلرك صندالیٔ حکمرانی‌یه اوطورمسی.

قفل [ع] کلید . جمعی (قفول) در .

قفول [ع] کری دونمك، سفردن عودت .

قلاب [ع] اوجی اکری اولان شی ، چنکال :

« طرهٔ سودا بناکاك دللرك قلابیدر »
« چشم روحانی نکاهك جانلرك جذابیدر »
{معلم ناجی}

قلزم [ع] دکزنه بالخاصه سویش یاخود شاپ دکزی. فتح قاف ایله یاکلشدر .

قلقل [ع]خفیف‌الروح، چابکروح، ایشه کوجه قوشار آدم § بر شیئك دپرنمسیله، حرکتیله حاصل اولان صدا ، سس . (قلقله) = سسلنمك .

قله [ع] طاغ تپه‌سی § هرشیئك اوست طرفی ، تپه‌سی. لسانمزده بلاتشدید سیوری ، یوکسك بنالره اطلاق اولنور: (یانغین قله‌سی، غلطه قله‌سی ، قله قاپوسی) . جمعی (قلل) .

قلوب [ع] « قلب » ك جمعی . (محبوب القلوب) = کوکللرك سودیکی .

قمار [ع] ایکی ودها زیاده اشخاص بیننده آقچه و یا دیکر شی اوزرینه کاغد وزار وآلات سائره ایله اوینانیلان اویون: (قمار شرعاً حرام، قانوناً ممنوعدر)، (قمار باز) = قمار اوینایان آدم. (قمار خانه) = قمار اوینانیلان محل. فی الاصل کسر (قاف) ایله در.

قماش [ع] پاموق، کتان، بوك وایپکدن اولان منسوجاتك کافه سنه وباخصوص منسوجات حریریه یه اطلاق اولنور. جمعی (اقمشه) در.

قمری [ع] کوکرجین نوعندن معروف قوش:

« دکل چشم کبود اول ابروانك زیر طاقنده »
« ایکی آواره قمریدر که کلمش آشیان طوتمش »
{ندیم}

قندز [ع] تیلکی یاخود کوپك شکلنده برجانوردر که لسانعزده تحریفله (قوندوز) دینیلیر. بونك دریسندن یاپیلان کورك غایتله فاخر ومقبولدر. (قندز قوری) = قوندز خایه سی دینیلن دوا.

قنفذ [ع] کیرپی دینیلن اوستی دیکنلی حیوانك ارککی § فاره یه دینیلیر. جمعی (قنافذ).

قنوت [ع] طاعت، عبادت § صلات وتر، صلات وترده اوقونان دعا.

قوپون [فرانسزجه دن Coupon] اسهام وتحویلاتك هر تقسیطنك تأدیه سنده کسیلوب براقیلان پارچه سی.

قوپه [فرانسزجه دن Coupé] یالکز برطرفنده اوطوره جق یری اولان قپالی آرابه § (Coupe) ك محرفی اوله رق بارداق، قدح، قوپا.

قوپیه [فرانسزجه دن Copier] استنساخ، صورت چیقارمق، قوپیه جیلق.

قوردله [Cordelette فرانسزجه دن] ایپ، شریت، سجیم.

قوردون [Cordon فرانسزجه دن] انجه ایپ، سجیم، غیطان شریت، نشان شریتی: (خرقه نك کناری قوردونلی، یاور قوردونی) § چیقینتیلی طاشلر صره سی، دیختیم: (ازمیر قوردونی منتظمدر) § قره غول خطی.

قورسه [فرانسزجه دن Corset] قادینلرك بللرینی صیق صیقی انجلتوب کوکسلرینی دوزکون طوتمغه مخصوص بالنه لی یلك که صحتی مضردر.

قورصان [فرانسزجه دن محرفدر] دشمن کمیلرینی اورمق ایچون انکینه چیقان سفینه، دکز خرسزلری وخرسزلغی مقامنده دخی دخی قوللانیلیر.

قورنیش [Corniche فرانسزجه‌دن] اصاچاق، پنجره‌لرك اوستنده پرده‌لرك مربوط اولدیغی یالدیزلی آغاجلر .

قورووه‌ت [اسپانیولجه دن] کوکرته‌سنده صیره ایله طوپ موضوع اولان اسکی اصولده حرب سفینه‌سی .

قوزموغرافیا [Cosmographie یونانجه دن] علم هیئت .

قوستوم [Costume فرانسزجه‌دن] قیافت، کسوه § تبدیل البسه‌سی § برچشید قماشدن بتون اثواب طاقمی .

قوقله [یونانیدن محرف] اشکال مختلفه ده اعمال ایدلمش اوفاق اوفاق انسان تقلیدی اویونجاقلر واشبو اویونجاقلر ایله اوینا تیلان اویون: (قوقله کبی آدم) = اوفاق تفك وجودلی انسان (کیرلی قوقله) = پیس قادین .

قوله [فرانسزجه دن محرف Colle] چریش، نشاسته: (قوله‌لی کوملك) .

قولرا [Choléra یونانجه‌دن] امراض ساریه‌دن مهلك برخسته‌لقدرکه هندستانك « غانژ » نهری حوضه‌سنده صورت دائمه ده اجرای حکم وتأثیر ایدر . (قولرین) = بونك خفیفی یاخود شدتلی وجعل اسهال .

قوماندا [Commandement فرانسزجه‌دن] امر ، حکم ، سپارش ، فرمان ، بیورمه .

قوماندان [Commandant فرانسزجه‌دن] آمر، حاکم ، رئیس ‖ بیکباشی. (Commandant enchef) = باش‌قوماندان. (آلای قوماندانی، اردو قوماندانی).

قومانیه [ایتالیانجه‌دن] سیر وسفر ایدن کمیلره درج وادخار اولنان ذخیره ، نواله، یولجیلرك مأکولات ومشروباتی .

قومپانیه [Compagnie ایتالیانجه دن] رفاقت ، طاقم ، زمره ، جماعت ، شرکت : (قومپانیه‌واپورلری، قومپانیه‌نك ایشی)

قومدیا [Comédie ایتالیانجه‌دن] کولنج تیاترو اویونی ، مضحکه § بواویونی اجرایه مخصوص تیاترو ، اجرا ایدن تیاتروجیلر طاقمی § مضحکه ترتیب وتحریری § کولنج شی .

قومیته [Comité فرانسزجه‌دن] مجلس شعبه‌سی § هیئت.

قومیسر [Commissaire فرانسزجه‌دن] مأمور مخصوص، فوق‌العاده مأمور، مرخص § برقومیسیون اعضاسنك هربری.

قومیسیون { [فرانسزجه دن [Commission
اصمارلامه ، سپارش § مجلس شعبه سی § صورت مخصوصه ده تشکیل اولنمش مجلس ، محکمه § تجارت توسطی ، دلاّللق § اجرت دلالیّه .

قومیق { [Comique فرانسز- جه دن] مضحکه یه متعلق § تحف، کولنج § تیاترو اویونلرینك مضحك نوعی § مضحکه محرری § تیاترو اویوننك مضحك شخصنی تقلید ایدن اویونجی § کولنج طور وحال § مقلّد ، صویتاری .

قونت { [فرانسزجه دن Comte] اجنبیلرجه (مارکی) ایله (بارون) آراسنده بر اصالت عنوانی حائز آدم .

قونتره { [فرانسزجه دن Contre] خلافنده ، علیهنده ، قارشی ، ضدینه ، مقابلنده معنالرینی افاده ایدر .

قونتس { [Comtesse فرانسز- جه دن] قونتك زوجه سی .

قونترول { [Contrôle فرانسز- جه دن] مقابله دفتری § قید رسمی ، قیدیّه § حکومت طرفندن برمأمور ویا دائره نك احوال وحرکاتی حقنده اجرا اولنان تفتیش ، مراقبه § یوقلامه § کوموش وآلتون معمولاتی اوزرینه باصیلان تمغا .

قوندوکتور { [فرانسزجه دن [Conducteur
یول کوستریجی ، قلاغوز § تراموای وعمومی آرابه مأموری § مدیرهٔ امور نافعه مهندسی معاونی .

قونسر { [فرانسزجه دن Concert] موسیقی هیئتی، چالغی طاقمی:

« طوپلانوب اهل هوا هر بری برسازچالار »
« چلبی! بویله اولور بزده ده قونسر دیدیکك »
{ معلم ناجی }

قونسلوس { [فرانسزجه دن] محرفدر. (Consul) شهبندر (جنرال قونسلوس) = (Consul Général)=باش شهبندر. (ویس قونسلوس)=(ViceCousul) = شهبندر وکیلی .

قونسولتو { Consultation] فرانسزجه دن] = استشاره ، برقاچ اطبّانك برخسته یه برلکده باقمق ایچون طوپلانمسی .

قونسول { [Console فرانسز- جه دن] راف، اوستنه آیینه واشیای سائره وضع اولنان چکمجه لی برنوع ماصه .

قونسولید { [فرانسزجه د ن [Consolidé] اسهام عمومیه .

قونشمنطو { [ایتالیانجه دن] = Connaissement) فرانسزجه سی) برسفینه یه تحمیل اولنان اشیانك جنس ومقدارینی و صاحبلرینی

بیلدیرن جدول ، مفردات جدولی و ارسالیه قائمه‌سی .

قونطراتو { [ایتالیانجه‌دن] = (Contrat فرانسز- جه‌سی) مقاوله‌نامه ، شرطنامه ، مقاوله سندی .

قونغره { [Congrès فرانسز- جه‌دن] مسائل مهمهٔ سیاسیه‌یی حل وتسویه ایچون دولتلرك مرخصلرندن مرکب اوله‌رق انعقاد ایدن مجلس § مصالح عمومیه‌یه ویاعلوم ومعارف وصنایعه متعلق مذاکرات ایچون طوپلانان هیئت مخصوصه : (ویانه قونغره سی ، مستشرقین قونغره‌سی .

قونفرانس { [Conférence فرانسزجه‌دن] مذا- کره § دیپلوماتلر بیننده‌مصالح دولیه‌نك قرارلشدیرلمسی ایچون طوپلانان مجلس:

« قونغره چوقدر بونوابیاتمی تنظیر ایچون »
« شاعران یاپسونلر ایسترلرایسه برقونفرانس »
{ نظیف }

قوّت { [ع] قدرت ، کوج . (ضعف)مقابلی.(قوة‌الظهر) = آرقه ویرن قوّت ، یاردیمجی ، امدادجی. (قوّت قلب) = اطمئنان. جمی (قوی): (قوای‌نفس)، (بالقوه) = قوّت ایله زور ایله . امثال آتیه‌ده کورلدیکی‌وجه‌ایله. (قوه) صورتنده‌ده قوللانیلیر: (قوّهٔ مالیه، قوّهٔ عسکریه، قوّهٔ قلمیه)، (قوّهٔ باصره) = کوزده‌کی کورمك قوّتی . (قوّهٔ جاذبه) = کرهٔ ارضك اجسامی جذب ایدیجی قوّتی (قوّهٔ‌جاذبهٔ‌عمومیه) = اجرام‌سماویه‌نك یکدیکرینه اولان‌تأثیر جذبیسی. (قوّهٔ حافظه) = ذهنده حفظ ایدوب اونو- تمامق قوّتی. (قوّهٔ دافعه) = برشیئك دیکر شیئی بولندیغی نقطه‌دن تبعید ایتمسی‌قوّتی. (قوّهٔ ذائقه) =آغزده‌کی طاتمق ، طادیجیلق قوّتی (قوّهٔ سامعه) = قولاقده‌کی ایشیدیجیلق قوّتی. (قوّهٔ شامّه) = بورونده‌کی قوقویی آلمق قوّتی. (قوّهٔ قدسیه) = اسرارملکوت کندیسیله منجلی اولان قوّت که‌حضرات انبیا و اولیایه مختصدر . (قوّهٔ لامسه) = اعضای بدنده‌کی اشیای خارجیه‌نك قاتیلغنی، یوموشاقلغنی‌حس ایدن قوت. (قوّهٔ متخیله) = برکره حس اولنان شیئی — او شی موجود اولمدیغی‌حالده موجود ایمش کبی — ذهنده رسم وتصویر ایتمك قوّتی. (قوّهٔ متصرفه) = متخیله واسطه‌سیله ذهنده احضار ایدیلن شیلری مطلوب وجه ایله ترتیب

وصرف ایتمك قوتی . (قوهٔ مدركه) = قوای ظاهره‌دن بریله حس اولنان شیئی ذهناً دخی حس ایتمك قوتی . (قوهٔ ممیزه) = باطناً محسوس اولان شیلری بری برندن فرق و تمییز ایتمك قوتی .

قوت } [ع] غدا ، ییه‌جك شی . (قوت لایموت) = سد رمق ایتمكه كافی ، اولمیه‌جك قدر غدا .

قولنج } [ع] فارسیدن معربدر . باغرساق آغریسی ، باغر ساقلرده پیدا اولوب اوموز باشلرینه وسائر اعضای بدنه عارض اولان بر آغریدر .

قوی } [ع] (قوت)ك جمعی : (قوای خمسهٔ ظاهره ، قوای خمسهٔ باطنه) .

قیود } [ع] (قید)ك جمعی : (قیوده لدی المراجعه) .

قیودات } [ع] (قید)ك جمع الجمعی ، معاملات و مخابرات رسمیه‌یی حاوی دفترلر : (قیودات عتیقه) .

﴿ ك ﴾

كائن } [ع] اولیجی ، اولان ، موجود ، وار : (ككبوزه‌ده كائن مصطفی پاشا جامع شریفی) اشبو كلمه محسوساتده قوللانیلیر .

كائنات } [ع] موجودات ، عوالم ، وار اولان شیلرك جمله‌سی دیمكدر : (فخر كائنات) = پیغمبریمز علیه اكمل التحیات افندیمز حضرتلری .

« كوكل كه خنده یوزندن یاشار حیاته كولر »
« حیاته خنده ایدن رند كائناته كولر »
{معلم ناجی}

كالاول } [ع] اولكی كبی : (كالاول وظیفهٔ كتابتی ایفا ایده‌جكی) كاف حرف تشبیه ، لام حرف تعریفدر .

كأن } [ع] ادات تشبیهدر . (صانكه ، كبی) معناسنده و اكثریا مقام تعریضده قوللانیلیر : (كأن نی بیلمیور) لسانمزده یالكز اولورسه بویله مشدد و تركیب ایله اولنجه مخفف اوله‌رق قوللانیلیر : (كأن لم یكن) = « صانكه اولمدی » معناسنه اهمیتسز ، حكمتسز موقعنده ایراد اولنور :

« هر سخنك نجه كأن لم یكن »
{معلم ناجی}

كابر } [ع] (كبیر) ایله مترادفدر . بویوك ، اولو : (كابراً عن كابر) = بویوكدن بویوكه .

كابوس } [ع] آغیرلق ، آغیر باصمه دینیلن واویقوده عارض

اولان بر حالتدر که انسانده حرکته مجال براقماز. اکثریا صو ایچمکسزین یاتمقدن تحدث ایتدیکی ظن اولنور.

کاتِب { [ع] کتابت ایدیجی، ایدن، یازیجی، یازان: (فلان ایی کاتبدر، بریق کاتبی، طابور کاتبی)، (مُنشی) ایله بینلرنده فرق واردر. (کاتب ازلی) = ید قدرتی ایله لوح محفوظی یازان الله ذوالجلال حضرتلری. (کاتب فلك) = عطارد کوکبی. (کاتب وحی) = حضرت (عثمان) رضی‌الله عنه.

کاتِم { [ع] کتم ایدیجی، ایدن؛ صاقلایجی، صاقلایان: (کاتم أسرار، الکاتب کاتم).

کاخ { [ع] قصر، کوشك ‖ بر کوز اوطه، تك اوطه.

کاذِب { [ع] یالانجی § حقیقی اولمایان شی، اویدورمه: (خبر کاذب، خیال کاذب، حوادث کاذبه)، (صبح کاذب) = کونش طوغمه‌دن اوّل پیدا وبرمدت صوکره زائل اولان بیاضلق.

کار { [ف] ایش، کوج؛ عمل، صنعت: (کارگاه) = ایش محلی، ایش یری § نفع، تمتع، قازانج: (کار وکسب) § تأثیر، ایشلمه. عربیده (کار) ذخیره یوکلی صویه باصیق کمیلره اطلاق اولنور:

«بنم نه کارم اولور دهره التفاتمدن»
{حامد}

کار { [ف] اواخر کلماته التحاق ایدن ادات فاعلیتدر که (ایدیجی) معناسنی افاده ایدر: (کُنهکار) = کناه ایشلیجی. (خدمتکار) = خدمت ایدیجی. (یادکار) یاد ایدیجی، خاطرلایجی.

کارآزموده { [ف] ایش صنامش، تجربه‌لی آدم: (مردکارآزموده)، (کارآزمودگی) = کارآزموده‌لك.

کارآگاه { [ف] ایش آکلار وایشه واقف، وقوف وتجربه صاحبی. (کارآگاهی) = کار آگاهلق.

کاروبار { [ف] ایش کوج؛ کسب وکار.

کاربان { [ف] دوه، قطر، اشك کبی حیوان قطاری § قافله، کاروان، تجار ویولجیلرك هیئت مجتمعه ایله یوله عزیمتلری.

کاربانسرای { [ف] شهرلرده، قصبه‌لرده یول اوزرنده یولجیلرك، مسافرلرك اقامت وبیتوتتنه مخصوص اولمق اوزره انشا ایدیلن خان.

کارپرداز { [ف] ایش دوزیجی، ایش کوریجی، کورن § ایران دولتی شهبندرلرینك عنوان رسمیسی.

کارخانه { [ف] ایش محلی ، دستگاه، دکان، فابریقه.

کارد { [ف] بچاق : (کارد و خنجر) .

کاردان { [ف] واقف امور ؛ ایش بیلیجی ، بیلن : (کاردانی) = ایش بیلیجیلك .

کاردیده { [ف] تجربه صاحبی ، ایش کورمش. کورکولی آدم. (کاردیدگی) = تجربه دیده لك، کورکولیلك .

کارزار { [ف] جنك ، غوغا ، محاربه : (کارزارگاه ، فضای کارزار) = میدان حرب .

کارساز { [ف] ایش دوزیجی ، ایش کوریجی .

کارشناس { [ف] حکیم ، صاحب وقوف ، تجربه لی ، ایش آکلایجی . (کارشناسی) = کارشناسلق ، ایش آکلایجیلق. جمعی (کارشناسان) .

کارفرما { [ف] ایش بیوریجی، بیوران ، حکمدار § (کارفرمایی) = کارفرمالق . جمعی (کارفرمایان) .

کارگاه { [ف] ایش یری . نظمده تخفیف ایله (کارگه) ده دینیلیر . (کارگاه کن فکان) = دنیا و مافیهادن کنایه در :

« فکر بر مضمونیدر آیینهٔ طبعمده یا »
« عکس نقش کارگاه عالم بالامیدر »
{ نفعی }

کارگذار { [ف] ایش کذار ، ایش بیتیریجی ، بیتیرن. (کارگذاری) = ایش کذارلق . جمعی (کارگذاران) .

کارگر { [ف] ایش ایشله یجی ، ایشله ین § مؤثر ، نافذ. (کارگر تأثیر) تعبیرنده بری فضله در. یالکز (کارگر) یاخود یالکز (مؤثر) دیمك کافیدر .

کارگیر { [ف] ایش طوتیجی ، طوتان § متین، مستحکم، طاپانیقلی طاش بنا معناسنده قوللانیلیر: (بوتون کارگیر ، یاریم کارگیر) .

کارنامه { [ف] هنر وصنعت صاحبنك برای امتحان میدانه قودیغی آثار خصوصیه، نمونه ، اورنك اوله رق یاپیلان رسم ، ایش . § جنکنامه ، تاریخ. لسانمزده تحریف ایله (کرنامه) طرزنده وورونقلی، ادالی، عنوانلی معنا- سنده قوللانیلدیغی (برهان) ده بیان اولنیور . واقعا (کرنامه لی) تعبیری زبانزد ایسه ده معناجه بینلرنده موجود اولان فرق کلی یه نظراً بوندن مأخوذ بولنمسی مشکوکدر .

کاروان { [ف] (کاربان) معنا- سنده در. یولجی قافله سی،

يولجيلر قطاری . (كاروانسرای) = كاربانسرای ، خان كه يولجيلرك اقا . متنكاهيدر .

كاریز { [ف] باغچه‌لری صولامق ايچون يرآلتنده ياپيلان صو يولی . اصل تركجه‌سی (اوغون) در . § جركابك آقمسی ايچون ير آلتنده ياپيلان لغم كه (كريز) دينيلير .

كأس { [ع] ايچنده صو ومشروبات سائره بولنان قاب ، بارداق § فن نباتات اصطلاحنده چيچكی خارجاً احاطه ايدن يشيل قطعه ، ظرف ديمكدر : (كأس وحيدالورق ، كأس جلجلی) جمعی (كؤوس وكاسات) .

كاسب { [ع] كسب ايديجی ، قزانيجی : تجارتله واخذ واعطا ايله كچينن : (الكاسب حبيب الله) = كاسب اللّهك سوكيلی قوليدر .

كاست { [ف] اكسيك ، نقصان : (بی كم وكاست) = نقصانسز ، تمام . (كاسته) = اكسيلمش ، ناقص اولان . بويالكز قوللانيلماز . (كاسته) نك يالكز قوللانلديغی واقعدر .

كاسد { [ع] دكرسز ، سوروممز ، كچمز اولان شی : (متاع كاسد) .

كاسر { [ع] كسر ايديجی ، ايدن : (كاسرالاصنام) = پوتلری قيريجی ، حضرت (ابراهيم) عليه‌السلامك لقبی . (كاسرالحجر) = قيا قورونغی .

كاسه { [ف] ايچنه خوشاب و مشروبات سائره قونيلان ياپوان ، دورنجه معروف قاب : (كاسه بند) = قيريق كاسه‌لری تعمير ايدن . (كاسه‌گر) = كاسه ياپيجی ، ياپان . (كاسهٔ سر) = باشك كاسه‌سی ، قفا طاسی .

كاسه‌ليس { [ف] مداهن ، طالقاووق ، چاناق‌يالايجی . (كاسه‌ليسانه) = طالقاووقجه‌سنه ، مداهنجه‌سنه .

كاشانه { [ف] قيشلق وشهنشينلی خانه § محبته مخصوص محل § حرم حجره‌سی ، ياتاق اوطه‌سی § يووا معناسنه‌در : (كاشانهٔ مرغان) لسانمزده مكلّف ، مزيّن خانه معناسنده قوللانيلير : (آطه‌نك شرق شمالی‌يه ناظر كيريدنتيلی ، چيقينتيلی بورونده كائن كاشانهٔ دلنشينك) .

كاشف { [ع] كشف ايديجی . (صفت كاشفه) = ديكرلردن آيری ، آچيق بولنديران صفت .

كاشكی { [ف] ادات تمنيدر . دائما (كلسه ، كيتسه ، اوليدی ، بوليدی) كبی معنای تمنی‌يی متضمن افعال ايله برلكده قوللانيلير . محاوراتده (كشكه) طرزنده تلفظ اولنور . (كاش) صورتنده استعمالی كلياً مهجوردر .

كاظِم { [ع] اوفكه‌سنى ، غضبنى هضم ايديجى؛ نفسنه كوج كيده‌جك شيئه غضب ايتميوب تسكين نفس ايدن . جمى (كاظمين) در.

كاغَذ [ف]
كاغِد [معرّب] } يازى ايچون قوللانيلان ورق ، قرطاس . لسانمزده ايكنجيسى استعمال اولنور: (كاغد خانه) = كاغد ياپيلان محل || استانبول ليماننك منتهاسنده كائن تنزهكاه مشهور .

كاف { [ع] الفباى عثمانيده يكرمى بشنجى حرفك اسميدر . ابجد حسابنجه (٢٠) عددينه اشارتدر: (كاف مكسوره) .

كافّه { [ع] عموم وشمولى متضمندر. جميع ، هپ ، جمله ، بوتون: (كافهٔ افعالى) = بوتون ايشلرى . (طلبه‌نك كافه‌سى كلدى ، مسافرلرك كافه‌سى كيتدى) ؛ (كافّةً) = جميعاً . جمله‌سى بردن .

كافِر { [ع] فى الاصل ستر ايديجى ديمكدر. حقى ستر ايتديكى ايچون اطلاق اولنمشدر. مؤمن اولمايان، نعم الٰهيه‌يى انكار ايدن ديمكدر : (كافر نعمت) = نانكور (كافرستان) = هندك شمال غربيسنده بر قطعه‌نك اسمى. جمى (كُفّار ، كَفَره) در . عجملر (فا) يى فتحه ايله اوقورلر.

كافِل { [ع] درعهده ايديجى ، آليجى ، كفيل ومتعهد اولان : (كافل ارزاق امم) = حضرت الله .

كافُور { [ع ف] هندستانك جنوب طرفلرنده يتيشن بر آغاجك صمغيدركه بياض ، آغير قوقولو بر نسنه‌در : (كافورى) = كافوره منسوب: (شمع كافورى) = مصفى، برّاق موم .

كافى { [ع] كفايت ايديجى، ايدن؛ الويريجى، الويرن: (مقدار كافى ، درجهٔ كافيه‌ده) .
« اكرمقصود اثرسه‌مصرع برجسته‌كافيدر »
{ قوجه‌راغب }

كاكُل { [ف] پرچم كبى باشك تپه‌سندن صارقان || زلف كبى ياناقلره طوغرى اوزانان صاچ :
« كردن بلّوره دوكمش كاكل زرتارينى »

كالا { [ف] قماش، متاع. (كالاى كرانبها) = چوق قيمتلى قماش . (كاله) ده بومعنايه لغتدر.

كالبُد { [ف] بدن، جسد ، قالب. فتح با ايله‌ده لغتدر :
« سوز كالبد قدر بنى آدمه جاندر »
{عونى}

كالوُش { [ف] احمق ، ابله . (كالوسانه) = احمقجه‌سنه.

كام { [ف] مقصود ، مرام ، امل ، ايستك : (كام آلمق) =

مرامنه ایرمك، (کامبخش) = انسانك مرامنی باغشلایجی، باغشلایان (کامبین) = کام کوریجی، مرامنه ایردیرن || بختیار، مسعود. (کامپرور) = مرام بسله‌یجی، امل حاصل ایدیجی. (کامران) = کام سوریجی، سورن؛ مرام ایتدیکنی حصوله کتوریجی، صاحب دولت واقبال اولان. (کامرانی) = کامرانلق. (کامروا) = مقصودینه نائل اولان، مرامنی حصوله کتیرن. (کامروایی) = کامروالق. (کامکار) = دولت وعزت وحشمت صاحبی: (حکمدار کامکار)، (کامکاری) = کامکارلق. (کامور، کامیاب) = صاحب مرام، مقصودینه ایرمش، بختیار. (کامه) ده (کام) معناسنه‌در: (بلکامه) = املی، مرامی چوق دیمکدر.

کامِل { [ع] اجزاسی تام، نقصانسز اولان، بوتون: (عیار کامل، وزن کامل)، (کاملاً) = تمام، نقصانسز اوله‌رق § علم وکمال صاحبی، ادب وتربیه‌لی: (مرد کامل، کامل بر آدم) § بحور عروضدن برینك اسمیدر: (بحر کامل).

« انسان کامل اولمغه سعی ایله آدم اول »
{باقی}

کان { [ف] معدن، معدن اوجاغی: (کان کوهر، کان کرم. کان مروت) (کانی) = معدنه منسوب، معدنی؛ مشهور (کانی) نك وفاتنه (سروری) نك سویله‌دیکی تاریخ مصراعی بروجه آتیدر:

« هر سوزی معدن جوهر ایدی کیتدی کانی »
{سروری}

« مکر کیم اوبر جوهره کان ایمش »
{عزت ملا}

کانون { [ع] دمیردن، باقیردن، طوپراقدن یاپیلان آتش اوجاغی، صوبه § (کانون اول، کانون ثانی) = شهور رومیه‌نك مارتدن اعتباراً اوتجی واونبرنجی آیلری.

گاو { [ف] اوکوز، صیغیر: (گاو مشرب) = اوکوز خویلی (گاوبان) = صیغیرتماج. (گاو دشتی) = یابان صیغیری.

گاوزمین { [ف] اعتبار قدمایه کوره ارضی ضیرتنده کوتورن اوکوز. (گاو ارض) ده تعبیر اولنور.

کاه { [ف] صامان، چوب. (که) ده دینیلیر. مثلا (کاهربا) و (کهربا) کبی (کاهدان) = صامانلق.

کاه { [ف] (کاهیدن) مصدرندن صیغهٔ امردرکه « اکسیلدیجی،

اكسیلدن » معناسنده وصف تركیبی صورتنده قوللانیلیر : (جانكاه) = جان اكسیلدیجی دیمكدر. كاف فارسی ایله تلفظی یا كلمشدر .

گاه { [ف] ادات وقتدر: (صبحگاه) = صباح وقتی. (سحرگاه) = سحر وقتی . (شبانگاه) = كیجه وقتی: (آه شبانگاه) § ادات مكاندر: (سجده‌گاه) = سجده محلی § نادراً وقت ، زمان معناسنده قوللانیلیر : (هرگاه) كبی § (بعضاً ، بعض) معناسنده‌ده قوللانیلیر. (بعضاً) مقامنده (گاهی)ده دینیلیر. (گاهیجه) تعبیری آرتق قوللانیلمیور. (ناگاه) = وقتسز ، آكسزین ، بردنبره . (گاه‌گاه) = وقت وقت ، بعض بعض . (گاه وبی‌گاه) = وقتلی ، وقتسز ، صیره‌لی ، صیره‌سز دیمكدر .

« گاه برحرف سقوطیله ایدر ناصری نار »
« گاه برنقطه قصوریله كوزی كور ایلر »
{ فضولی }

« گاهی او نگاه وحشت آثار »
« حس ایتدیرییوركه برغمك‌وار »
{معلم ناجی}

« كورمك ایستر دل فرقتزده هرگاه سنی »
{ نحیفی }

كاهربا { [ف] صامان قاپیجی ، قاپان دیمكدر. الكتریق قوتی حائز صاری بر طاشه اطلاق اولنور. آندن سیغاره آغزلنی، چوبوق اوجی ، تسبیح كبی شیلر یاپیلیر. لسانمزده (كهربا) صورتنده تخفیف ایله قوللانیلیر .

كاهكشان { [ف] تركجه‌ده «حاجیلر یولی، صامان اوغریسی» دینیلن وكوك یوزنده كیجه‌لری بیاض یول شكلنده كورونن كوكبلرك اسمیدر. لسانمزده دائما مخفف اولان (كهكشان) قوللانیلیر .

كاهل { [ع] (كهولت) ایله متصف یعنی آغیر، تنبل ، اختیار معناسنه‌در : (شخص كاهل ، زوجهٔ كاهله) § طورغون ، راكد : (بحر كاهل) ، (كاهلانه) = تنبلجه‌سنه.

كاهن { [ع] صانكه غائبدن خبر و برن فالجی ، باقیجی : (كاهن ابلهفریب) ، (كاهنانه) = كاهنجه‌سنه . جمعی (كهنه) و (كهان) در .

كاهواره { [ف] بشیك. لسانمزده اكثریا مخففی اولان (كهواره) استعمال اولنور .

كباب { [ع] آتش اوزرنده قیزارلمش ، پیشیرلمش ات ایله آلازلانمش هر درلو شی : (كستانه كبابی ، فندق كبابی ، دونر كبابی ، شیش كبابی) .

كَبابَه [ع] چین دیارندن کلن بر نوع دوا ، علاجدرکه غلط اوله‌رق (کبابیّه) دیه معروفدر؛ بوکا (قویروقلو بیبر) ده دیرلر. عربیده (حبّ‌العروس) دینیلیر.

كَبّادْ [ع] لیمون نوعندن ، فقط ایچی صولی اولمایوب اتلی بولنان ایری بر میوه‌در. لقمه لقمه کسیلوب طاتلی پیشیریلیر.

كَبادَه [ف] تعلیم یایی ، گیوشك تعلیم اوقی: (کَبادَه کَش) = کباده چکیجی ، کمانکشلکده یکی آلیشان کیمسه. (کَبادَه کَشی) = کباده کشلك.

كَبائِرْ [ع] (کَبیرَه) نك جمعی. کبیره‌لر، چوق گناه اولان عمللر ، بیوك گناهلر: (اهل کبائر، ارتکاب کبائر).

كَبّانْ [ع] قپان. فی‌الاصل بیوك ترازو معناسنه‌درکه (کپان) کلمهٔ فارسیه‌سنك معرّبیدر.

كَبِدْ [ع] قاره جگر. (کبْد ، کِبْد) ده دینیلیر. لکن (کَبَد) غلطدر. جمعی (اَکْباد، کُبود) در. (کَبِدالبحر) = دڭزك انکین یری. (کَبِدالقوس) = یایك اورته یری.

گَبْرْ [ف] مجوسی ، آتشپرست ، مشرك: (گبروترسا).

كَبْشْ [ع] درت یاشنده ارکك قویون ، قوچ. جمعی (اَکْباش) بوکا ترکجه‌ده چوبانلر تحریفله (چِپِش) دیرلر.

كَبْكْ [ف] ککلك دینیلن قوش: (کبك خرامان)، (کَبْكِ دَری) = سسی کوزل بیوك ککلك. (دَری) لفظی هواسی لطیف ، چمنلی طاغ اتکی ‖ شیراز قطعه‌سنده بر ناحیه معناسنه‌در.

كَبُوتَرْ [ف] کوکرجین: (کَبُوتَرِ نامه‌بَر) = مکتوب کوتورن کوکرجین. (کبوتر باز) = کوکرجین بسله‌ین ، صاتان ، (کبوتر حرم) = حرم کعبه‌ده بولنوب صیدی ممنوع اولان کوکرجین.

كَبُودْ [ف] کوك ، کوك رنکی، مائی : (آسمان کبود ، چشم کبود).

كَبيرْ [ع] بیوك : (جامع کبیر ، صحن کبیر ، کبیرالحجم ، کبیرالسن، امیر کبیر، ولد کبیر، سفائن کبیره).

كَبيرَه [ع] بیوك گناه. جمعی (کَبائِر).

كبيسه [ع] طولديرلمش نسنه يه اطلاق اولنور . تأنيثی موصوفی اعتباريله‌در: (سنهٔ كبيسه) = كنديسنه بر كون علاوه اولنمش سنه‌يه اطلاق اولنور . تاريخ رومينك هر درت سنه‌ده بر كسور زمانی جمع ايله سنين سائره‌ده يكرمی سكز كون اولان شهر شباطك بر كون زياده ايله يكرمی طقوز كون اعتبار ايدلمسی قاعدهٔ موضوعه‌سی ايجابندندر. او يوم زائده و او سنه‌يه (كبيسه) دينيلير .

كپچه [ف] معروف مطبخ و آشجی آلتی كه (كفچه) ده دينيلير .

كتّان [ع]
كتان [ف] تركجه ده (كتن) دينيلير. كتن دينيلن نباتك ساقندن چيقان ليف ايپلكی در كه آنك منسوجات مختلفه سی واردر . (كتان بزی) معروفدر .

كتائب [ع] (كتيبه) نك جمعی . (كتايب) يازلماملی .

كتب [ع] يازمق، يازلمق: (كتبه و تحرير) .

كتبه [ع] (كاتب) ك جمعی . مطلقا دوائر رسميه اقلامنده مستخدم كوچوك مأمورلره اطلاق اولنور : (كتبهٔ اقلام) .

كتم [ع] بر سوزی كيزله‌مك ، برشيئی صاقلامق : (كتم راز ، كتم نفوس) .

كتوم [ع] زياده كيزله‌يجی، آغزی پك ، سر ويرمه‌ين .

كتيبه [ع] عسكر بولوكی، اردودن آيرلمش طوپلو آلای، دشمنه چاپول ايدن يوزدن بيك نفره قدر سوواری قولی : (كتيبه پرور) = عسكر بسله‌يجی ، عسكره لطف ايديجی .

كثافت [ع] صيقلق ، قالينلق ، چوقلق ، يوغونلق : (كثافت اشجار، كثافت هوا ، كثافت نفوس) § مايعاتجه قويولق، شفاف اولمامق حالی ، يعنی برشيئك ايچندن آيدينلغك كچمه‌مسی .

كثرت [ع] « قلّت » ك ضدی. چوقلق، بوللق، ماديات ومعنوياتده قوللانيلير: (كثرتده وحدت، كثرت اولاد ، كثرت نفوس ، كثرت مطالعه ، كثرت نقود) .

كثير [ع] چوق ، چوق اولان شی: (كثير الوقوع، مصالح كثيره) .

كثيف [ع] كثافتلی ، كثافتله متصف اولان شيئه دينيلير: (هوای كثيف ، ابر كثيف ، ماء كثيف ، اجسام كثيفه) § قويولمش مايعات ، ايچندن آيدينلق كچمسی ممكن اولمايان شی .

كج [ف] اكری ، چارپيق ، ترس .

كجابه كجاوه | [ف] محفه ، كعبهٔ معظمه يوللرنده دوه‌نك اوزرينه وضع ايله ايچنه كيريلوب اوتوريلان بر نوع تخترواندر : (كجابهٔ شان ، كجاوهٔ اقبال).

كج‌بين | [ف] شاشی ، اكری كورن ، ترس مطالعه ايدن .

كج‌رأی | [ف] رأيی سقيم اولان ، يا كلش رأی ويرن .

كج‌رفتار | [ف] ترس يورين ، يوريشی چارپيق اولان .

كج‌رو | [ف] اكری كيدن ؛ مسلكی سقيم اولان .

كج‌فهم | [ف] ترس آكلايان . جمعی (كج‌فهمان) .

كج‌كلاه | [ف] كلاهی اكری ، كلاهنی اكری كين . (كچه كلاه) تعبيری بوندن غلطدر .

كج‌نظر | [ف] اكری باقشلی ، حسود .

كج‌نهاد | [ف] طينتی طبيعتی بوزوق ، ترس خويلی اولان .

كچكول | [ف] (كشكول) كبی ديلنجی قاباغی : (كچلول فقرا) .

كحال | [ع] كوز حكيمی § زياده سرمه چكيجی ، چكن .

كحل | [ع] كوزه سرمه چكمك .

كحيل | [ع] سرمه چكلمش ، سرمه‌لی : (عينِ كحيل) .

كدّ | [ع] برايشك حصولی ايچون زور ، مشقت ، امك چكمك معناسنه‌در : (كدّ يمين) = صاغ ألك امكی ديمكدركه معنای مقصود ال امكيله حاصل اولان قازانجدر .

گدا | [ف] يوقسول ، ديلنجی : (گدايی) = ديلنجيلك .

كدبانو | [ف] (كد) = خانه ، (بانو) = قادين معناسنه‌دركه (أو قادينی) ديمك اولور ، خانه امورينه نظارت ايدن بيوك قادين كه لسانمزده (كهيا قادين) دينيلير .

كدخدا | [ف] صاحب خانه ديمكدر . لسانمزده تحريف ايله كتخدا ، كهيا طرزنده يا كلش قوللانيليور . اصطلاحمزده بويوك قوناقلرده امور بيتيه‌يی اداره ايدن و اصناف صنعت و تجارتدن بر طاقمك امور وخصوصاتنه باقمق اوزره طرف حكومتدن نصيب اولنان آدمه اطلاق اولنور : (حماللر كتخداسی ، قايقجيلر كتخداسی) .

كدر | [ع] فی الاصل بولانيق اولمق معناسنه در . (صفوت) ك و (صفا) نك نقيضی . بو مناسبتله اضطراب ، غم ، حزن ، غصه معناسنده قوللانيلمشدر : (كدر افزا) = كدر آرتيريجی . (كدر انكيز) = كدر قوپاريجی ، قوپاران . جمعی (اكدار) در .

كَدَمَه { [ع] نشانه ، بره ، بدنده پاره وچیبان صاغالدقدن صوكره یامه كبی قالان یره دینیلیر . اصطلاحات طبیه‌دندر . فتح دال ایله یا مشددر . بو ، ایصیروب یره‌له‌مك معناسنه اولان (كَدْم) لفظندن مأخوذدر .

كَدَه { [ف] محل ، مكان معناسنه‌ـ در . یالكز قوللانیلماز : (آتَشْكَدَه) = آتشپرستلرك عباد‌ـ تخانه‌سی (مَیْكَدَه) = عشرت محلی ، مسكرات صاتیلان محل ، میخانه (بُتْكَدَه) = پوته طاپانلرك عبادتخانه‌سی .

كَذا { [ع] بو دخی ، بونك كبی معناسنه . (ك) حرف تشبیهی ایله (ذا) اسم اشارتندن عبارت تركیب . (كذلك) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

كَذّاب { [ع] پك یالانجی ، چوق یالان سویله‌ین .

كَذُوب { [ع] پك یالانجی ، زیاده یالان سویله‌ین : (شخص كذوب بعضاً طوغری سویله‌سه بیله سنك ایچون نافع اوله‌ماز ـــ (حضرت عمر) رضی الله عنه طرفندن (سعدابن وقاص) رضی الله عنهه یازیلان مكتوبدن بر فقره) .

كَرّ { [ع] برشیدن رجوع ایتدكدن صوكره یكیدن آكا میل وتوجه كوسترمك دیمكدر . بو لفظ یالكز شو تعبیرده قوللانیلیر : (كَرّ وفر) = دشمن اوزرینه هجوم ایدوب قاچامق كوستردكدن صوكره ینه دونه‌رك حمله ایتمك ، چرخه جنكی .

گَرْ { [ف] ادات شرط اولان (اگر)ك مخففی در . یالكز نظمده قوللانیلیر § ادات فاعلدركه اسملرك آخرلرینه لاحق اولور . فاعلیت معناسنی افاده ایدر : (زَرْگَرْ) = قویومجی . (آهَنْگَرْ) = دمیرجی . (كَفْشْگَرْ) = پاپوشجی § اویوز علتی دیمكدر . بومعنی فارسی‌یه مخصوصدر .

كَرّات { [ع] « كرّه » نك جمعی ، دفعه‌لر ، حمله‌لر معناسنه‌ـ در : (كرّات عدیده) . (كَرّتان) = صباح واخشام (جدول كرّات) = اعدادك یكدیكرینه ضربیله حاصلنی كوسترن جدول .

كَرّار { [ع] دشمن اوزرینه دونه دونه هجوم ایدن مبارزه اطلاق اولنور . امام (علی) كرم الله وجهه حضرتلرینه علم خاصدر : (حیدر كرّار) .

« نم اول حیدر كرّار معنی كیم هجوممدن »
« دلیران خیاله تنك اولور اندیشه میدانی »
{ نفعی }

كَراسْتَه { [ف] معلوم . بونلش آغاج ، تخته ، دیرك وامثالی : (كراسته تجارتی ، كراسته جیلر) .

كَرامَت { [ع] اولیاءاللهدن صادر اولان خارق العاده بعض

احوال واقواله اطلاق اولنور: (صاحب کرامت) . جمعی (کَرامات) .

کَران [ف] کنار، اوج، صوك . بوکلمه ده لسانمزده دائما ادات سلب اولان (بی) ایله برلکده قوللانیلیر . فارسیده اولدیغی کبی ادات انتها اولان (تا) ایله استعمالی نادردر: (بی کَران) = صوکسز . (فضای بی کران، دریای بی کران) ، (کران تا کران) = بر اوجدن بر اوجه . بو کلمه یی بومعناده کاف فارسینك کسریله اوقومق غلط فاحشدر . (کَرانَه) عینی معنایه لغتدر .

کَراهَت **کَراهِیَت** [ع] برشیدن خوشلانمایوب ایکرنمك . (مَعَ الکَراهه) = کراهتله، خوشلانمیه‌رق، ایسته‌میه‌رك .

کَرْب [ع] غم، غصّه، تاسه . جمعی: (کُروب) .

« حسنین عشقنه رحم ایت یارب »
« مددك اوله تسلّیٔ کرب »
{لا}

کَرْبَلاء [ع] عراقده سیّد الشهدا حضرت امام (حسین) رضی الله عنه افندیمزك مشهد مقدسلری اولان محل:

« جبریل وار خبر ویر سلطان انبیایه »
« دوشدی حسین آتندن صحرای کربلایه »
{کاظم}

کَرَّه [ع] (مَرَّه) کبی دفعه، برشیئك تکرّر ایدیشنه اطلاق اولنور .

گَرْچه [ف] ادات شرط اولان (اگرچه) نك مخففی . اورایه باقلی .

گَرْد [ف] طوپراق، توز: (گَرْد آلود) = توزه طوپراغه بولاشیق . (گَرْد آلوده) = توزه طوپراغه بولاشمش، توزلی .

گَرْدان [ف] دونجی، دونن: (چرخ گردان، روگردان، سرگردان) .

گَرْدِش [ف] دونش، دونمه: (گردش افلاك، گردش اجرام، گردش ایّام) کسر (کاف) ایله تلفظی غلطدر .

گَرْدَن [ف] بویون: (سیم گردن)، (گَرْدَن بَستَه) = بوینی باغلی، مطیع، منقاد . (گَرْدَن بَند) = بویون باغی، بویونه باغلانان شی . (گَرْدَنفِراز) = بویونی قالدیریجی، قالدیران؛ مفتخر . (گَرْدَن دادَه) = مطیع، تابع . (گَرْدَنکَش) = کبر ایدیجی، عنادجی .

گَرْدون [ف] دونجی معناسنه‌در . بومناسبتله (فلك) ه اطلاق اولنور: (چرخ گردون) .

(گردون حشمت) = فلك كبى حشمت صاحبى . (گردون اقتدار) = فلك كبى مقتدر ، قدرت صاحبى ديمكدر.

گردونه [ف] آرابه. تكرلكلرى دونه‌رك كيتديكى ايچون بويله تسميه ايدلمشدر: (گردونهٔ حشمت، گردونه سوار عزّ واقبال).

كرده [ف] (كردن) مصدرندن اسم مفعولدر. ايتمش ايلەمش معناسنه در. مطلقا تركيب ايله قوللانيلير: (تأليفكرده، ترتيب كرده).

كرفس [ع] تحريف ايله (كره‌ويز) دينيلن معروف سبزه.

كرگدن [ف] آت قدر ودها ايريجه غايتله قوتلى بر بويوك جانوردركه آلننده بويوك، سيوری بر بوينوزی بولونور. اوقدر قوتليدركه فيلی كورنجه آردندن سكيرتوب ايريشيرسه بوينوزيله قارننى دەشەرك تلف ايدر.

كركس [ف] آق بابا دينيلن قوش.

كرم [ع] نفاست، عزت، شرف؛ عاليجنابانه احسان، عنايت معناسنه در. (خساست) ك مقابليدر. (كرم) كلمه‌سى جناب حقه عطف اولنورسه الطاف واحسان الٓهى قصد ايدلمش اولور. انسان حقنده وصف صورتيله ذكر اولنسه محاسن اخلاق وافعال قصد اولنور.

كرم [ع] اوزوم چوبوغى، كوتوكى. جمعى اولان (كروم) زياده قوللانيلير.

گرم [ف] صيجاق. مقابلى (سرد) در: (گرم وسرد) = صيجاق وصوغوق ديمكدركه ايلك، كوتولك؛ طاتلولق، كنيشلك كبى حالات متقابله ده قوللانيلير: (گرم وسرد جهان)، (گرمران) = آتى، دوابى پك سوريجى، سورن. (گرمخيز) = چابك وسريع اولان. (گرم منْد) = عجله‌جى، عجول.

گرما [ف] صيجاق: (موسم گرما) = فصل صيف، ياز.

گرمابه [ف] صيجاق صو حمامى، ايليجه. صيجاق صو ايله يېقانيله‌جق محل معناسنه اولديغندن دڭز بانيولرينه (گرمابه) دينيله‌مز.

گرما گرم [ف] قيزيشوب ايصنمش، زياده شوقلى اولان: (بزم گرما گرم الفت)، (گرما گرمى) = گرما گرملك، قيزيشوب ايصنمق حالى.

كرمكار [ف] كرم، احسان، عنايت ايديجى، ايدن. (كرمكارى) = كرمكارلق، احسان ايديجيلك. (كرمكارانه) = كرمكارجه‌سنه.

كَرَمْكُسْتَرْ [ف] كرم دوشه‌يجى، احسان وكرم ايدىجى. (كَرَمْكُسْتَرِى) = كرمكسترلك. (كَرَمْكُسْتَرَانَه) = كرمكسترجه‌سنه.

كَرَمْپَرْوَرْ [ف] كرم، احسان صاحبى: (كَرَمْپَرْوَرِى) = كرمپرورلك. (كَرَمْپَرْوَرَانَه) = كرمپرورجه‌سنه.

گَرَمِى [ف] صيجاقلق، قيزغينلق: (گرمئ شمس، گرمئ الفت، گرمئ بازار) ذاتاً معناى مصدريتى حاوى اولان اشبو كلمه‌نك صوڭنه كويا عربى ادات مصدريت اوله‌رق برده (يت) علاوه‌سيله (كرميّت) صورتنده استعمالى غلط فاحشدر وپك لزومسز وعبثدر.

كَرَّنَاىْ [ف] اسكى زمانده قوللانيلان سورنا قبيلندن ايرى وبد سسلى بر نوع عسكر بوريسى.

كَرُوبِيُونْ [ع] ملائكهٔ كرامك اشرافنه اطلاق اولنور. يعنى مقرّب دركاه الٰهى اولان ملكلر ديمكدر. مفردى (كَرُوبِىّ) واسلوب فارسى اوزره جمعى (كَرُوبِيَانْ) در: (ذات كرّوبى صفات) تخفيفاً ايله‌ده جائزدر.

«صرير خامه‌مى كوش ايلينجه شوق مدحكله»
«صفاسندن اولور كرّوبيان نه‌فلك سرسم»
{ نفعى }

كُرْه [ع] خوشلانمايوب تيكسينمك، ايكرنمك. (كُرْهاً) = خوشلانمايوب ايكره‌نه‌رك، ايسته‌ميه‌رك: (بو تكليفى كرهاً قبول ايتدى).

كَرَّه [ع] دفعه، مرّه، تكرّراتك هر برى: (قاچ كرّه، بش كرّه) جمعى (كرّات): (كرّات نحته‌سى).

كَرِيمْ [ع] كرم ايله متصف اولان، جود واحسان وعفو، سماحت صاحبى: (مرد كريم، خُلق كريم، اخلاق كريمه)، (كَرِيمَانَه) = صاحب كرم اولانه ياقيشه‌جق صورتده: (معاملهٔ كريمانه)، (قرآن كريم) تعبيرنده‌كى « كريم » معزّز، مكرّم معناسنه اولديغى كبى (ذات كريمانه‌لرى) تعبيريده صاحب كرم معناسنى محتويدر. جمع مستعملى (كُرَمَاء، كِرَام).

كَرِيمَه [ع] قرآن عظيم الشانك هر آيت جليله‌سى: (آيت كريمه) § قيز چوجق: (فلانك كريمه‌سى).

كَرِيه [ع] كراهتلى، ايكرنج؛ طبعه ناخوش كلوب ايكره‌نيلن پيس، چركين، فنا شى: (صوت كريه، كريه المنظر، رائحهٔ كريهه).

كَرِيهَه [ع] نفسه كراهت ويره‌جك جنحه، بادره.

گُزَا [ف] ايصيريجى، ايصيران. نادراً تركيب ايله قوللانيلير:

(پستانگزا ، لبگزا) .

گزند { [ف] ضرر ، زیان ، الم . فی الاصل کافك ضمیله‌در.

کزی { [ف] خاره تقلیدی ، ایپك قاریشیق برچشید قماش .

(کز) = ایپك ، ابریشم دیمکدر .

کس { [ف] کیمسه ، کشی : (هر کس) ، (بی کس) = کیمسه‌سز . (بی کسانه) = کیمسه‌سز‌جه‌سنه . جمعی اولان (کسان) ك استعمالی رسمیاته منحصر کبیدر . الیوم بونلردن باشقه صورتده استعمالی مهجوردر .

کساد { [ع] (رواج) ك ضدی . آلیش ویریشده طورغونلق ؛ متاعك اعتباردن سقوطی ، سورومسزلکی .

کسالت { [ع] اوشنمك ، تنبللك . لسانمزده بو صورتده استعمال اولندیغی کبی اصلی اوزره (کسل) طرزنده دخی قوللانیلیر .

کسب { [ع] چالیشوب قازانمق ، مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : (کسب ثروت ، کسب شهرت ، کسب قدرت ، کسب کمال ، کسب ترقی) کسر ایله‌ده لغتدر .

کسر { [ع] قیرمق ، قیرلق . مادیات و معنویاتده قوللانیلیر : (کسر خاطر ، کسر شرف ، کسر حیثیت ، کسر نفوذ ، کسر ضیا ، اعضانك کسری ، شیشه‌نك کسری) § سهم تامه بالغ اولمایان جزء ، اجزاء واحددن جزء غیر تام : « نصف ، عشر ، خمس » کبی . (کسر عادی ، کسر اعشاری) § اسره دینیلن اشارت قرائت که (کسره) ده تعبیر اولنور : (کسرها ایله قسم) .

کسره { [ع] اسره ، حرفی خفیف « ی » صداسیله اوقوتدرمق ایچون آلتنه قونیلان حرکه : (کسرهٔ خفیفه ، کسرهٔ ثقیله) .

کسل { [ع] کیوشکلك ، اوشنمك ، آغیر طاوراتمق .

کسلان { [ع] اوشنجی ، اوشه‌نن ، تنبل . بو کلمه‌یی وضع اصلیسنه مغایر اوله‌رق وحرف سینی حرکه‌لندیره‌رك (کسلان) طرزنده و (کسل) مقامنده استعمال ایدیشمز غلطدر .

کش { [ف] چکمك معناسنه اولان (کشیدن) مصدرندن صیغهٔ امردر . مطلقا ترکیب ایله چکیجی ، چکن معناسنده قوللانیلیر : (دلکش ، غیرتکش ، حسرتکش ، سوداکش ، جفاکش) جمع اوله‌رق‌ده قوللانیلیر . مثلا (میکشان) کبی .

کشاف { [ع] پك زیاده کشف ایدیجی ، ایدن ؛ الك چوق آچوب بولیجی ، بولان : (کشاف

حقايق ، كشاف مشكلات ، كشّاف قره‌غولی) .

كَشاكَش { [ف] ایکی کیمسه‌نك بر شیئی اوجلرندن طوتوب کندی طرفلرینه چکمسی که (چکشمه) تعبیر اولنور. بومناسبتله (جنك ، غوغا ، منازعه) معناسنده قوللانیلمشدر § غم ، کدر ، غصّه .

كَشان { [ف] چکمك معناسنه اولان (کَشیدَن) مصدرندن مبالغهٔ فاعلدرکه اك زیاده چکیجی ، چکن معناسنه‌در. اینه اشبو مصدردن صیغهٔ امر اولان (کش) اك بعدالترکیب جمع اولمشیدر. نصل که طوب کش مفرد (طوب کشان) جمعیدر، طوب چکنلر دیمکدر . § ادرنه ولایتی داخلنده بر قصبه‌نك اسمیدر (کشان قضاسی) .

کَشان بَرکَشان { [ف] عنف ایله زور ایله چکه
کَشان کَشان { چکه کوتورمك دیمکدر . فارسیده (کَشکَشان) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

گَشت { [ف] سیر، تماشا معناسنه‌در. مثلا (گُلگَشت) = کل سیری دیمکدر . (گشت دشت وصحرا) ، (گَشت وگُذار) = کزمه طولاشمه .

کَشتی { [ف] سفینه، کمی : (کَشتی نِشین) = کمیده اوطوران. (کَشتیِ نوح) = (نوح) علیه السلامك کمیسی . (کَشتیِ غَم) = دنیادن کنایه‌در . کاف فارسی ایله تلفظی یا مشدددر.

(کَشتیبان) = عربیسی (ملّاح) = کمیجی ، کمی رئیسی ، قپودان . (کَشتیگاه) = لیمان، کمینك تیمور آته‌جغی یر . (کَشتیگَر) = کمی یاپان ، کمی مارانغوزی .

« طوفان ایسه دنیاغمی برکشتیٔ نوحز » { روحی }

كَشف { [ع] برشیئك یوزینی آچق، قاپالی وکیزلی شیئی میدانه چیقارمق . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : (کشف نقاب ، کشف پرده ، کشف حقیقت ، کشف عیوب) § بر شیئك ٤ عماله ، بربنانك انشاسنه لازم اولان مصرفی تخمین ایله حساب ایتمك : (چشمه‌نك اللی بیك غروشه انشا اولنه‌جغی کشف اولنمشدر ، کشفنامه ، کشف مضبطه سی) § اولیاءاللّهك مغیّباتدن خبردار اولمسی : (کشف وکرامت) .

کَشَف { [ف] قبلومبغه دینیلن حیوان .

کَشفیّات { [ع] کشفه منسوب معناسنه اولان (کَشفی) نك جمعیدر. یکیدن میدانه چیقاریلان آثار ومواد ، بر جهتی ویا دشمنی

ترصد ومعاینه صورتیله وقوعبولان حرکات ، برشیئی انشا ایچون اولان تخمینات مقامنده قوللانیلیر : (ارباب فنك کشفیات اخیره‌سی ، مهندسلرك کشفیاتنه کوره ، ارکان حربیه‌هیئتنك کشفیاتی) .

کَشْك { [ف] یوغورت قورویسی . کویلی ترکلر (قوروت) و (کَشْ) دیرلر. عربیده (هریسه) دینیلن ودوکولمش بغدایی قایناتدقدن صوکره یوغورت قاریشیله‌رق وجوده کتیریلن طعامدرکه ترکجه‌ده (کَشْکَكْ) دینیلیر وایچنه یوغورت یرینه اکثریا تره‌یاغی قونیله‌رق پنیلیر .

کَشْکُولْ { [ف] دیلنجی چاناغی . بعض درویشلرك اللرنده طاشیدقلری آغاجدن وسائر شیلردن یاپلمش قایق شکلنده‌کی قاب : (کشکول فقرا) = برنوع طاتلی طعامدرکه دوکولمش بادام ، سود ، قایماق ، شکر ایله طبخ اولنور و اوزرینه رنده‌لنمش هندوستان جویزی قیرنتیلری و دوکولمش شام فستقی قونیلور. فقرایه نصیب اولمایان اطعمه‌دندر .

کَشْمَکَشْ { [ف] نزاع ، جدال ، ایتشمه .

کَشیدَه { [ف] چکمش ، چکلمش : (مدّ کشیده‌سی ، کشیده اولنان ضیافت ، قد کشیده ، قرعه کشیده‌سی ، حروف کشیده‌سی ، کشیده‌لی) ، (تلغراف کشیده ایتمك تعبیری) « تل چکمه » نك طرز منشیانه‌سی اوله‌جق اما پك مناسبتسزدر . (کشیده قامَت ، کَشیدَه قَدْ) = اوزون بویلو . (کَشیدَه رُوی) = اوزون یوزلو .

کَشیش { [ف] پاپاس ، راهب . معرّبی (قسیس) در . جمعی (کَشیشان) .

کَظْم { [ع] (کَظْم) ایله متصف اولان که حدّتی ، غضبنی حبس ومنع ایله بللی ایتمه‌ین دیمکدر .

کَعْب { [ع] اعضا کمیکلرینك اویناق یرلری ، خصوصیله طوپوق ، آشیق § مجذوری بردفعه دها جذره ضرب ایتمك § مجد ، شرف وشان : (علوّ کعب) ، (فلانك کعبنه وارلماز) تعبیری آنك شرف وشانه یتیشلمز ، نظیر قبول ایتمز دیمکدر § همم اکی بویی همم یوکسکلکی اولان شی ، مکعب § اویون زاری ؛ قیزك ممه‌سی آغیر شاقلانمق ، یوحرولانمق کبی معنالری لسانمزده معتبر ومستعمل دکلدر .

کَعْبَه { [ع] قبلهٔ اهل اسلام اولان بیت‌الله : (طواف کعبه) .

کَفْ { [ف] کوپوك : (امواج کف فشان ، موجهٔ کف نثار) .

كَفّ [ع] امتناع ايتمك ، كرى طورمق : (كَفّ يد) = ال چكمك ، بر كيمسه‌نك حقوق شخصيه ايچون قبل الدعوى مطلوبندن واز كچمسى § ال ، بش پارمقى مشتمل اولان آووج ، پنچه . جمعى (كُفُوف) ، (ظاهر كَفّ) = الك اوستى ، صيرتى (باطن كَفّ) الك ايچى ، آيه‌سى § اصطلاح عروضيونده يدنجى حرف ساكنى اسقاط ديمكدر . مثلا (فاعلاتن ، مفاعيلن) جزءلرينك نونلرى كبى كه اسقاطيله (فاعلات مفاعيل) قالور .

كَفّارَتْ [ع] ذنوبى ، كناهى ، خطيئه‌يى ستر و ازاله ايچون توسّل اولنان ، ويريلن نسنه . (كَفّارَهٔ يمين) = يمين كفارتى . تخفيف (فا) ايله معروفدر .

كَفافْ [ع] بر شيئك مثلى ، مقدارى § احتياجى دفع ايليه‌جك قدر رزق : (كفاف نفس) كسر (كاف) ايله غلطدر .

كفالْ [رومجه‌دن] كفاليا ، بويوك اكلى باشلى بر نوع باليق .

كَفالَتْ [ع] بوينه آلمق ، برينه عائد اولان شيئك ايفاسنى درعهده ايتمك يعنى برينك حقنده لازم كلن مطالبه‌يى ديكرى التزام وتعهد ايلمكدر : (كفالت متسلسله ، كفالتنامه) ، (كَفالَتِ بِالتَّسليم) = برمالك تسليمنه كفيل اولمق . (كَفالَتِ بِالدَّرَك) = مبيع بالاستحقاق ضبط اولنديغى تقديرده اقچه‌سنى ادا وتسليمه ياخود بايعك نفسنه كفيل اولمقدر . (كَفالَتِ بِالمال) = برمالك اداسنه كفيل اولمقدر . (كَفالَتِ بِالنَّفس) = برآدمك شخصنه كفيل اولمقدر . (كَفالَتِ مُنَجَّزَه) = شرطه معلّق وزمان مستقبله مضاف اولمايان كفالت . (كَفالَتِ مُعَلَّقَه) = شرطه معلّق اولان كفالت . (كَفالَتِ مُوَقَّتَه) = زمان موقت ايچون عقد ايديلن كفالت . (كَفالَتِ نَقدِيَّه) = برخصوصى تأمين ايچون معين اولان مقدار آقچه برمحله ده‌پوزيتو ايدلمك ، ترهين اولنمق ديمكدر . اوخصوص مطلوب درجه‌ده جريان ايدر ايسه پاره كرى‌يه آلنير . عكسى تقديرده تضمينات بو آقچه‌دن تسويه اولنور .

كَفْچَه [ف] كبچه . مطبخ طاقمندندر .

كَفَرَه [ع] « كافر » ك جمعى : (كفرهٔ فجره) .

كَفش [ف] پاپوش ، آياق قابى . (كَفش دوز) = پاپوج ديكيجى . (كَفشگر) = پاپوج ياپيجى ،

قوندوره‌جی . (كَفْشگَرْدانْ) = پاپوج چویریجی ، خدمتكار .

كَفْگیرْ { [ف] (كف) كوپوك (گیر) صیغهٔ امردر . عندالتركیب كوپوك طوتیجی دیمك اولور . كوپوك آلمغه مخصوص معلوم دلیكلی قاب .

كَفَنْ { [ع] اولویه صاریلان بز . (كَفَنْ بدوش) = كفنی صیرتنده (كَفَنْ پوش) = كفن قوشانیجی ، قوشانان . جمعی (اَكْفانْ) .

كَفَه { [ع] ترازو كوزی ، ترازونك اشیا قونیلان طبله‌سی .

كِفَه { فی‌الاصل كسر كاف ایله‌در . (كَفَتَیْن) = ترازونك ایكی كوزی :

« سوزمك هر بری بر كوهر ذی‌قیمتدر »
« كه بهاسن چكه‌من كفهٔ میزان فلك »
{ نفعی }

كَفیلْ { [ع] بوینه‌نه آلیجی ، آلان ؛ درعهده ایدیجی ، ایدن كه آخرك متعهد اولدیغی شیئه كندیسی ده متعهد اولان كیمسه دیمكدر . (كفیل بالتسلیم) = برمالك تسلیمنه (كفیل بالمال) = برمالك اداسنه (كفیل بالدّرك) = مبیع بالاستحقاق ضبط اولندقده آقچه‌سنی تأدیه‌یه یاخود بایعك نفسنه (كفیل بالنفس) = برآدمك شخصنه كفیل اولان كیمسه‌یه دینیر .

كَلالْ { [ع] یورغونلق ، بزكینلك : (كَلالْ آوَرْ) = یورغونلق كتیریجی ، كتیرن : (كلال دل) ، (كلالة) ده لغتدر .

« كلدی كلال قصهٔ فرهاد وقیسدن »
« درد درونی سویله كوكل ناشنیده‌در »
{ فطنت }

كَلامْ { [ع] سوز : (كلام قدیم ، كلام‌الله) = قرآن عظیم‌الشان . (علم كلام) = عقائددن بحث ایدن علم شریف .

كَلْبْ { [ع] فی‌الاصل ایصیروب ییرتیجی ، پاره‌لاییجی حیوان معناسنه‌در . آرسلان ، قاپلان ، قورد ، كوپك كبی . بعده تخصیصله كوپكه اطلاق اولنمشدر : (كَلْبِ عَقُورْ) = هركوردیكنی قاورایوب ییرتان كوپك . جمعی (كِلاب) . (كِلابِ محله) = محله كوپكاری . (كلب‌الماء) = قندز .

كَلْبَتانْ { [ع] نعلبند ودولكر آلتلرندن دمیر قیصقاج ؛ چیوی سوكمك ، دیش چیقارمق ایچون قوللانیلان آلات . (كَلْبَتَیْن) ده دینیلیر .

كَلَكْ { [ف] خام ، اولمامش قاوون ، قارپوز § شیشیرلمش طولوملر ایله یاپلمش برنوع صال كه اكثریا دجله وفرات نهرلرنده استعمال اولنور .

كَلِمْ { [ع] (كَلِمَه) نك جمعی ، لاقیردیلر : (مَوثوق‌الكَلِمْ) = سوزلرینه ایناٰنلمش ، ایناٰنیلان .

كَلِمَاتْ [ع] كلمه‌نك ديكر جمعى : (الفاظ و كلمات . كلمات عربيه ، كلمات فصيحه) .

« اول نادره سنجم كه نكات كلماتم »
« حيرتده انديشهٔ عقل حكمادر »

كَلِمَه [ع] معنالى لفظهٔ واحده ، كرك اسم كرك فعل و حرف اولسون : (كلمهٔ بليغه) § بعضاً بر جمله‌يه ، بر كلامه‌ده اطلاق اولنور : (كلمهٔ شهادت ، كلمهٔ توحيد) ، (كلمهٔ باقيه) = كلمهٔ توحيددر . (اعلاى كلمة الله) .

گُلُو [ف] حلقوم ، بوغاز . (گلو) ماده‌سنه‌ده باقلى .

كَلَّه [ف] باش ، باشك تپه‌سى : (كلّهٔ بريان) = فورونده قيزارتيله‌رق پيشيرلمش باش . (كلّه شكرى) = ديبى باش شكلنده يووارلاق تپه‌سى سيورى قالبلى شكر .

گَلَّه [ف] سورى ، قويون ، صيغير و كچى سوريسى . (گلّه‌بان) = چوبان ، صيغير تماج .

كَلِيسَا [ف] معبد نصارى ، خرستيانلرك عبادتخانه‌سى . فارسيده (كليشيا) و (كنيشت) ده دينيلير . كسر كاف ايله يا كلمشدر .

كَلِيمْ [ع] مخاطب اولان ، مكالمه ايديلن كيمسه . (كليم‌الله) = طورسيناده مظهر خطاب الهى اولان حضرت (موسى) عليه السلام .

« خامه‌م اول معجز طراز صد هزاران پيشه‌در »
« كيم نظير اولماز آنكا الا كليمك اژدرى »
{ نفعى }

كَمْ [ف] ابتدادن يعنى اصلندن نقصان ، اكسيك اولان شى . (بيش) مقابليدر : (بيش و كم) = آرتق و اكسيك ديمكدركه يرينه كوره مجازاً معانىٔ مختلفه‌ده قوللانيلير . (كم‌بضاعه) = بضاعه‌سى آز . (كم‌بها) = بهاسى آز ، دكرسز . (كم‌پايه) = پايه‌سى اكسيك ، آشاغى . (كم‌عيار) = مغشوش ، عيارى اكسيك . (كم‌قدر) = قدر واعتبارى آز ، عادى . (كم سوز كم اقچه صاحبنكدر — مثل) . (كملك) = اكسيكلك ، كوتولك : (ايليكه كملك) . (كم‌سال) = ياشى آز . (كم‌عقل) = عقلى آز ، احمق . (كم‌قيمت) = دكرسز . (كم‌گو) = آز سويله‌ين . (كم‌گفتار) = آزسوزلو . آزلاقيردى ايدن . (كم‌مايه) = اصلى نسبى نقصان ، كوتو ديمكدركه آلچاق آدمه اطلاق اولنور . (كم‌نام) = اسم وشهرتى اولمايان ، شهرتسز . (كمياب) = نادر ، آز بولنان :

« نادر بولنور طينت كامله قصور »
« كم مايه‌دن ايلر نه كه ايلرسه ظهور »
{ لا }

كما { [ع] (ك) ايله (ما) دن مركب ادات تشبيهدر : (كما كان) = اولديغى كبى . (كما فى السابق) = سابقده‌كى كبى . (كما فى الاول) = اولكى كبى . (كما ينبغى) = لايق اولديغى كبى ، (كما هى) = اولديغى كبى .

كمال { [ع] برشيئك جميع اجزاسى يرلى يرنده موجود وتام اولمق § نقائصدن عارى ، صفات عاليه ايله متصف بولنمق § علم ، عرفان ، فضيلت . (كماللى آدم) = دكرلى ، علم وفضيلت صاحبى . (سنّ كمال ، كمال مرحمت ، كمال مروت) . (عين الكمال) = اصابت عين ديمكدر . (عين) ماده‌سنه باقكز .

كمالات { [ع] (كمال) ك جمعى ، فضائل و صفات عاليه : (كمالاتپرور) = كمالات صاحبى .

كمان { [ف] ياى ، قوس : (كمان ابرو) = كمان قاشلى . (تيروكمان) اوق ويياى . (كماندار) = يايطوتيجى (كمانكش) = اوقجى ، اوق آتمقده ماهر آدم . (كمانكشى) = اوق آتيلق ، كمانكشلك § برنوع كيرشلى چالغى ، معروف ساز . (سينه كمان) = بويوك بويلى كمان . (كمانچه) = كوچك كمان . (كمانى) = كمان چالان ، كمان استادى .

كمتر { [ف] زياده اكسيك ، پك ناقص معناسنه‌در . اسامزده عاجز ، حقير ، اعتبارسز مقامنده قوللانيلير : (بندۀ كمتر) = عاجز قول ، كوله . (كمترانه) = عاجزانه ، حقيرجه‌سنه (كمترى) = كمترلك ، حقيرلك (كمترين) = اك زياده عاجز ، پك حقير || اك آز ، پك اكسيك ، اك آشاغى وعادى . مثلا (بندۀ كمترين) دينيلديكى كبى (كمترين پايه) ده دينيلير .

كمخا { [ف] خاوسز قطيفه ، اپيكدن طوقونمش قماش .

كمر { [ف] قوشاق : (كمر بسته) = قوشانمش ، قوشاق باغلامش . (كمربند خدمت) = قوشاغى باغلى ، خدمته آماده ديمكدر § طاق ، قوس شكلنده اولان بنا : (كمر آلتى ، بوزطوغان كمرلرى) .

كمند { [ف] ايلمك ، باغ ، دوكوملى ايپ || دشمن بوينه يوكسكدن آتيلان ايپ ديمكدر : (كمند زلف ، كمند محبت) :

« زلفك اسيرى باقئ بيچاره دوستم »
« بر مبتلاى بند كمند بلا ايمش »
{باقى}

كمون { [ع] تحريفله (كيميون) دينيلن معروف دانه‌در : (كمون برى) = قره‌مان كيميونى ، قره

كمون . (كمونِ حبشى) = كفه كميونى .

كَمِّيَّت { [ع . مولّد] مقدار معناسنه‌در: (كمّيّت وضعيه، كمّيّت وكيفيت) جمعى (كَمِّيّات) .

كَمِين { [ف] پوصو: (دركمين احتيال) § اكسيك ، ناقص .

(كَمِين گاه ، كَمِين گه) = پوصو يرى .

كَمِينَه { [ف] ناقص § عاجز، حقير: (بندۀ كمينه. كمينه التفات، چاكر كمينه) .

كَن { [ف] (كَنْدَن) مصدرندن صيغۀ امردر. مطلقا تركيب ايله قازيجى معناسنده قوللانيلير .

(كُوهكَن) = طاغ قازيجى. (كُوركَن) = مزار قازيجى، قازان. (سِكّه كَن) = سكّه قازيجى .

كَنار { [ف] نهايت، صوك، اوج: (كنار كوه ، كنار باغ) § قيى، ساحل: (كنار آب، دريانك كنارى ، كنار كتاب ، مكتوبك كنارى) ، (دَرْكَنار) = محررات رسميه‌نك كنارينه يازيلان شى. (كنار گير) = قوچى وسائره چنبرى § آغوش، قوجاق : (زيب كنار) .

كَنارَه { [ف] كنار، اوج § قوجاق § قويون آصيلان دمير

چنكال ، قصاب چنكالى . معرّبى (قَنارَه) دركه سلخخانه‌يه‌ده اطلاق اولنور .

كَنائِس { [ع] « كَنيسَه » نك جمعى. معابد نصارى.

گَنْج { [ف] خزينه ، دفينه : (گنج شايگان) = ملوك قديمۀ ايرانيه‌دن « خسرو پرويز » ك خزائن مشهوره‌سندن ايكنجى خزينه‌نك اسمى .

گَنْجُور، گَنْجَوَر { [ف] خزينه‌دار، خزينه بكجيسى ؛ كدخدا :

« سخن بر گنج بى پايان اسرار الـٰهيدر »
« كه طبع نكته‌دانمدر اوگنجك شمدى گنجورى »
{ نفعى }

گَنْجينَه { [ع] كذلك خزينه ، دفينه معناسنه در : (گنجينۀ فضيلت) .

كَنْد { [ف] نبات شكرى . (قَنْد) بونك معرّبيدر .

گَنْدُم { [ف] بغداى : (گندم گُون) = بغداى رنكلى .

(گَنْدُم نُما) = بوزه كولوب آدم آلداتان .

كَنْدَه { [ف] برشيئك كنارينه و اطرافنه قازلمش چوقوركه خندق ديئيلير . (خندق) بونك معرّبيدر .

کَنز { [ع] مال مدفون ، دفینه : (کنز قناعت، کنزعرفان)

« حق بوانباربلندی ایده کنزالبرکات »
{ سروری }

کَنَف { [ع] جانب ، طرف . بو معناده یالکز جمعی اولان (اکناف) قوللانیلیر : (اطراف و اکناف) § پناه، صیغینه‌جق یر. بو معناده هیچ قوللانیلماز . فقط لسانمزده بومعنی مناسبتیله حاجت طبیعیه‌یی دفع ایده‌جك یعنی آبدست بوزه‌جق بر معناسنده قوللانیلمشدر .

کَنْعان { [ع] ارض فلسطین ، حضرت (یعقوب) علیه السلامك دیاری . (ماه کنعان) = (یوسف) علیه‌السلام :

« خیال یوسف امیدایله یعقوب وقت‌اولدم »
« ضیا ویر کلبهٔ احزانمه ای ماه کنعانم »
{ نجار زاده }

کَنَه { [ف] حیوانك دریسنه یاپیشه‌رق قانی امن بر اوفاق بوجك .

کَنیز، کَنیزَك { [ف] جاریه . نادراً قوللانیلیر.

کَنیسَه { [ع] معبد نصاری . (کلیسا) نك معربی . جمعی (کنائس) .

کَواکِب { [ع] (کَوکَب) ك جمعی: (کواکب سما، کواکب لامعه)، (کَواکِب شِناس) = منجم .

کَوْثَر { [ع] جنتده بر ایرماغك اسمیدر : (آب کوثر ، شراب کوثر) لسانمزده یالکز بو معناده قوللانیلیر .

گَوْدَنْ { [ف] احمق، ادراکسز .

کَوْکَب { [ع] کوکده‌کی نجم : (کوکب دری) = پارلاق کوکب . (دری) کلمه سنك معانیٔ عدیده‌سندن بریده پارلدامقدر. (کوکب‌الحدید) = تیمور پارلتیسی ،

کَوْکَبَه { [ع] کوکده‌کی نجم § آتلی انسان جماعتی ، سواری آلایی : (کوکبهٔ عظیمه).

« جم رتبه شه سخن قلمرو »
« مه کوکبه پادشاه معنی »
{ نفعی }

کَوْکَبَه { [ف] فوق‌العاده طنطنه، دارات، احتشام، صیت وشهرت : (کوکبهٔ اقبال) (کوکبهٔ خاقانی) .

« حبذا کوکبهٔ سلطانی »
« درجهان شد کرم یزدانی »
{ لا }

کَوْن { [ع] حدث ، وجود معنا. سنه‌درکه وار اولمق ، بر نسنه‌نك وارلغی ، موجوداتك هیئت مجموعه‌سی دیمکدر : (کون‌ومکان)، (کَوْنَیْن) = عالم جسمانی وروحانی : (سَیِّدُالکَوْنَیْن) = فخر کائنات علیه اطیب‌التحیات افندیمز حضرتلری :

« سلطان جهان مطاع کونین »
{ لا }
« هر گوهر نفیس که آندن ظهور ایدر »
« آرایش خزائن کون ومکان اولور »
{ نفعی }

گَوْهَرْ [ف] بونك معرّبی (جَوْهَرْ) در. برقاچ معناده قوللانیلیر. (١) اصل، نسل، مایه، صوی: (پاك کوهر) = اصلی، نسلی تمیز، ایی. (بد کوهر) = اصلی فنا. صویسز § (٢) متکلمین اصطلاحنجه بذاته قائم اولان شی. بومبحثك تفصیلاتی (علم کلام) کتابلرنده مندرجدر § (٣) قیمتلی طاش. الماس، زمرد، یاقوت، اینجو، فیروزه کبی انواع جواهره اطلاق اولنور: (گَوْهَرْ بارْ) = جوهر یاغدیریجی، یاغدیران. (گَوْهَرْ پاشْ) = جوهر صاچیجی، صاچان. (گَوْهَرْ ریزْ) = جوهر دوکیجی، دوکن، فصاحتله تکلم ایدن ذاته اطلاق اولنور. (گَوْهَرْ فروشْ) و (گَوْهَرْ شناسْ) و (گَوْهَرِی) = جواهرجی، جواهر صاتان قویومجی. (گَوْهَرْ فَشانْ) = و (گَوْهَرْ نثارْ) = جوهر صاچیجی، صاچان. (گَوْهَرِینْ) = مجوهر، مرصع، جوهرلی دیمکدر: (تاریخ گوهرین) = بر بیت یاخود مصراعك یالکز نقطه‌لی حرفلری حساب اولنه‌رق سویله‌نیلن تاریخ. (گَوْهَرْ تابْ) = آلتون تل ایله ایشلنمش نسوانه مخصوص باش اورتوسی، غایتله اینجه دلبند.

«قدر زر زرکر شناسد قدر گوهر گوهری»
{ لا }

کَهْ [ف] صامان معناسنه اولان « کاه » مخففی: (کَهْرُبا) = صامان قاپیجی، صامان چکیجی.

گَهْ [ف] بعض وزمان، محل ومکان معناسنه اولان (گاهْ) مخففی. اکثریا نظمده قوللانیلیر.

گَهانْ [ف] وقت، زمان: (سَحَرْ گَهانْ) = سحر وقتی. اکثریا ادات نفی اولان (نا) ایله برلکده قوللانیلیر: (ناگَهانْ) = وقتسز، بردنبره، آکسزین دیمکدر. (قضای ناگهانی).

کَهانَتْ [ع] غائبدن خبر ویرمك معناسنه‌درکه فالجیلق، باقیجیلق تعبیر اولنور. فالجی وباقیجی‌یه (کاهِنْ) دینیر. جمعی (کَهَنَه) در.

کَهْرُبا [ف] صامان قاپیجی. « کاهربا » مخففی. لسانمزده بوزیاده قوللانیلیر: (کهربا سیغاره‌لق، کهربا آغیزلق).

کَهْف [ع] طاغلرده اویولمش صیغینه‌جق یر، اویوق، مغاره، بویوك غار § ملجاء، پناه:

(کهف امان، اصحاب کهف)، (کهف القوم) = قومك ملجأی ، پناهی.
« بار گهی محکمهٔ عدل وداد »
« درگهی کهف الامم روز کار »
{ نفعی }

کَهْکَشَانْ [ف] « کاهکشان » مخففی . وسط سماده حاجیلر یولی ، صامان اوغریسی تعبیر اولنان کومه کواکب .

کَهْل [ع] یاشنی آلمش ، صاچنه صاقالنه قیر دوشمش آدم. جمعی (کِهال) ، (کُهول) .

کَهَنَه [ع] (کاهن) ك جمعی . فالجیلر، باقیجیلر: (کهنهٔ هند).

کَهْوارَه [ف] بشیك. (کاهوارَه) مخففی. (کَهوارَه نشین) = بشیکده‌کی چوجق. (کَهوارهٔ فَنا) = عالم فانی ، دنیا .

کی [ف] نه زمان ؟ نه‌وقت ؟ معناسنه ادات استفهامدر . دائما « تا » اداتیله ویاخود ادات مذکوره ایله برابر (کی) لفظنك اوّلنه حرف (با) علاوه‌اولنه‌رق نظمده قوللانیلیر: (تا کَی ، تا بَکَی) = نه زمانه قدر .

کی [ف] پادشاه بلند پایه ، بیوك حکمدار معناسنه‌در که فرس قدیم شاهلرندن ایکنجی طبقه‌ده بولنانلره مخصوص عنواندر : (کیخسرو ، کیقباد ، کیکاوس) جمعی (کَیان) در.

(کَیانی) = کیلره منسوب، (کَیانیان) = اسکی ایران شاهلری دیمکدر.
« پادشاه عادل وعالی نسب کیم یاره‌شور »
« ایتسه کر سرهنك دربان کیقباد وقیصری »
{ نفعی }

کیّ [ع] قیزغین دمیر ایله وجهنم طاشی وامثالی شیلرله بدنك بر یرینی ویا بر پارچه‌یی داغلامق : (عربان عندنده کیّ برنجی دوادر) .

کَیّال [ع] کیله ایله اولچیجی ، اولچن : (کَیّالیّه) = کیله‌جی اجرتی .

کَید [ع] اسائت معناسنه‌در .

کَیف [ع] حال ، صحت ، عافیت : (کیفنی بوزمق) = راحتسز، خسته اولمق. (کیفکز ایبدر، کیفکز ایی‌می ؟ کیفی نصل) ، (کیفسز) = مزاجی بوزوق ، خسته § ذوق ، سرور، حظ : (کیفلنمك) = مسرور اولمق ، کوکل انشراح بولمق . (کیفه کیتمك) = ذوق و حظ طویمق ، خوشلانمق . (کیف قاچمق) = کدرلنمك، جان صیقلمق § نشئه ، مسکرات تأثیرندن حاصل اولان حال، سرخوشلق: (کیف اولمق) = سرخوش اولمق . (چوق کیفلی) = زیاده نشئه‌لی . § رأی ، اختیار . (کَیفَ ما اتَّفَقَ) = نصل تصادف ایدرسه معناسنه بر

ترکیبدر . (کَیْفَ مایَشاء) = نصل ایسترسه ، ایستدیکی کبی معناسنه‌در.

کَیْفَرْ [ف] کرك ایلك ؛ کرك کوتولك حقنده اولسون مطلقا عوض معناسنه‌در . بوتقدیره کوره ایلکه قارشی (مکافات) ، کوتولکه قارشی (جزا ، مجازات) دیمکدر .

کَیْفِیَّتْ [ع] نه‌کونا ، نصل معناسنه اولان (کَیْفَ) اسم مبهم عربیسنك صوکنه علامت مصدریت بولنان (یت) الحاقیله تشکل ایتمش برلفظدرکه نصل اولدیغی ، نصللق کبی بر معنایی افاده ایدر § ماده ، خصوص ، ایش مقامنده‌ده قوللانیلیر : (کیفیتك تقدیر ماهیتی تدقیقه محتاج دکلدر ، اخبار کیفیت) جمعی اولان (کیفیّات) اکثریا (حالات) معناسنه قوللانیلیر : (کیفیات روحانیه ، کیفیات نفسانیه .

کَیَلْ [ع] حبوباتی اولچمك ، اولچك . لسانمزده (کیله) معروفدر . (کَیْلی) = کیل ایله اولچیلن شی .

کَیْلُوسْ [ع] معده‌ده هضم اولنمش مأکولاتك حل اولنه‌رق کچدیکی باغرصاقلره مخصوص بیاض قان طامارلری ایچنده‌کی مایع حالی .

کَیْمُوسْ [ع] مأکولاتك معده‌ده هضمه خدمت ایدن افرازات ایله اختلاط ایدرك خمیر حالنده بولنمسی دیمکدر .

کَیْنُونَتْ [ع] وار اولمق ، موجودیت .

کَیْوانْ [ف] (زُحَلْ) تعبیر اولنان سیّار کوکبك اسمی : (اوج کیوان) .

﴿ كِ ﴾

کِبارْ [ع] « کبیر »ك جمعی : (صغار وکبار) = کوچوکلر ، بویوکلر (کبار مفسرین) = مفسرینك اولولری . بومعناده دائما جمع اوله‌رق قوللانیلیر ؛ نادراً صفت اوله‌رق استعمال اولنور : (اصحاب کبار) § نجیب ، تربیه‌لی ، نازك ، ظریف : (کبار آدم ، کبار ذات) ، (کِبارانَه) = کبارجه‌سنه : (وقار کبارانه ، طور کبارانه) § زنکین . بو ایکی معناده دائما مفرد حکمنده قوللانیلیر . برلغت کتابنده کوستردیکی کبی کویا لطافتندن کنایه اوله‌رق (نه‌کبار منظره) تعبیری اصلا قوللانیلماز .

کِبْرْ [ع] بیوکلك ، بیوکلك صاتمق ، بیوکلنمك ، غرور ، عظمت کوسترمك : (کبرلی آدم ، تکبر مذمومدر) .

كِبَرْ [ع] بيوكلك . اولولق ، « صغر » ك نقيضی : (كبر سن ، كبر قدر ، كبر جسم) .

كِبْرِياء [ع] زیاده بیوكلك ، پك اولولق . صفات السنیه‌دندر : (دركاه كبریا پناه) || بعضاً موصوف اوله‌رق قوللانیلیر : (جناب كبریا) ، (كبریائی) = كبریایه منسوب .

كِبْرِيتْ [ع] كوكورد : (كبریت احمر) = قرمزی كوكورد . اسكی كیمیاگرلره كوره پك آز بولنور بر اكسیر § اوجی كوكوردلو ویا سائر اجزالی خشبپاره : (عادی كبریت ، شمعه‌لی كبریت) ، (كبریتی) = آچیق لیمون رنكی . قیرمزی یاقوت ویا آلتون معناسنده اصلا قوللانیلماز .

كِتاب [ع] یازی یاصلمش و یاخود یازلمش صحیفه‌لرك بر آره‌یه كتیرلمسیله وجوده كلن شی ، برچوق یازیلی صحیفه‌لرك هیئت مجموعه‌سی : (كتاب الله) = قرآن كریم (اهل كتاب) = كتب سماویه‌دن برینه ایمان ایدن اقوام . جمعی (كتب) .

كِتابَتْ [ع] یازی یازمق ، بر ماده‌یی قواعدینه موافق صورتده قلمه آلمق : (اطول كتابت ، مسلك كتابت ، وظیفهٔ كتابت) .

كِتابه [ع] بیوك صفه ، دیوانخانه صالون كبی محللرك كرلرینه ، دیوارلرینه ، قپو باشلرینه ، چشمه و مبانیٔ سائره اوزرلرینه تحته‌دن وطاشدن یاپیلان ، آصیلان لوحه || اولوحه اوزرنده كی یازی . فارسیده كی طرز استعمالنه كوره (كتابهٔ سنك مزار) و (كتابهٔ مزار) تركیبلرینك ایكیسی ده جائزدر .

كِتابی [ع] كتابجی ، كتاب آلوب صاتان § ذات شوكتسمات حضرت خلافتپناهی‌یه مخصوص كتبخانه‌لره نظارته مأمور اولان ذات : (سركتابی ، كتابیٔ ثانی حضرت شهریاری) § اهل كتاب .

كِتْف [ع] اوموز باشلرینك آردنده اولان یاصی كمیكه دینیلیر كه تركجه‌ده (كورك) تعبیر اولنور . كسر (تا) ایله‌ده لغتدر . (كتفین) = ایكی كورك كمیكی .

كِتْمان [ع] كیزله‌مك ، صاقلامق . معنویاتده قوللانیلیر : (كتمان سر) .

كِذْب [ع] یالان سویله‌مك ، یالان : (ارتكاب كذب) .

«طبیبك اولسه ده كذبی مریضك صحتن سویلر»
{قوجه راغب}

كِراء [ع] طوتیلان برشی مقابلنده ویریلن اجرت ، مستأجرك ویردیكی اجرت ، اجاره : (حیوانك كراسی ، خانه‌نك كراسی) .

كَرار ‹ [ع] تكرار ، كچن بر شئ ينه اعاده ايتمك . (كراراً) = تكرار اولەرق ، تكرار صورتيله : (كراراً اخطار ايتمك) .

كِرام ‹ [ع] « كَريم » ك جمعى : (ذوات كرام ، كرام ادبا ، رجال كرام ، اعضاى كرام) .

گِرامى ‹ [ف] مكرّم ، محترم ، عزيز ، اولو معناسنەدر : (نوازشنامۀ گرامیلری) .

گِران ‹ [ف] آغير ، ثقيل ، ماديات ومعنو ياتده قوللانيلير : (بارگران ، تكليف گران) . (گران كلدى) دينيلير . اما (گران ويردى) دينيلەمز . ايكنجيسى خطاى فاحشدر . (گرانبار) = آغير يوكلو ، يوكى آغير ‖ ميوه سى چوق آغاج : (درخت گرانبار) بوتعبيرك ديگر معنالرى قوللانيلماز (گرانبها) = بهاسى آغير ، قيمتلى : (قماش گرانبها ، سيف گرانبها) ، (گرانجان) = آغير جانلى ، ثقيل الروح ، جان صيقيجى آدم . (گرانجانى) = گرانجانلق . (گرانخواب) = آغير اويقولى . (گرانخوابى) = گرانخوابلق . (گرانخوار) = چوق ييجى ، اكول . (گراندست) = الى آغير ، ايشى آغير كورن آدم . (گرانسر) = متكبّر ، كبرلى . (گرانسرشت) = آغير طبيعتلى ، تنبـل ، (گرانسير) = سير وحركتى آغير اولان . (گرانگوش) = قولاغى آغير ايشيدن ، ياصاغير . (گرانمايه) = بهاسى آغير ، قيمتدار ، نفيس شى : (جوهر گرانمايه) ، (گرانى) = ثقلت ، آغيرلق .

كِرپاس ‹ [ف] معرّبى (كِرباس) خام بز ، كتان وپاموق بزى . (كرپاسپاره) = بز پارچه سى .

گِرَج ‹ [ف] كورج ، (گَرَجخانه) = كورج سونديروب صاقلدقلرى محل .

گِرد ‹ [ف] مدوّر ، يووارلاق ، چپ چوره : (ناء گرد) .

گِرداب ‹ [ف] دڭزلرده ، نهرلرده صولرك دونديكى ، چويرلديكى تهلكەلى محل .

كِردار ‹ [ف] عمل ، فعل ، مصلحت § عادت ، طور ، طرز ، روش . اكثريا تركيب ايله قوللانيلير . مثلا (فاروق گردار) دينيلير كه فاروق ايشلى ياخود فاروق طورلى (معدلت گردار) = غايت عدالتلى ، عادتى عدالت اولان ديمكدر .

گِرداگِرد ‹ [ف] چپ چوره ، دائراً مادار .

گِرْدْباد [ف] روزكارك شدتله چورنتيسى ، قاصرغه § يل شدتله و دونه دونه اسوب يرده‌كى توزى وطوپراغى ، بعضاً صويى وآغاج وخانه‌يى ، و حيوان واشيايى هوايه قالديرركه بين‌الناس (طلومبه) ديرلر .

گِرْدْگار [ف] فعّال مطلق اولان جناب الله .

گِرِشْمه [ف] ناز ، عشوه ؛ دلبرك قاشنى اويناته‌رق وكوز اوجيله باقه‌رق اوضاع شوخانه‌ده بولنشى . فصيحى كاف عربيله اولسه بيله كاف فارسى ايله اوقومق سليقهٔ عثمانى‌يه دها موافق كليور .

گِرِفْت [ف] طوتمه : (اخذ وكرفت) § طولاشيق ، بربرينك ايچنه كيرينتيلى چيقنتيلى شى : (كرفت يازى) § قصر اولمش قيصالمش شى : (كِرِفت ناى ، كِرِفْتَن) .

گِرِفْتار [ع] طوتلمش ، طوتساق : (گرفتار عشق) (كرفتارى) = كرفتارلق .

گِرِفْتَه [ف] طوتلمش : (گرفتهٔ دام) ، (گرفته لب) = دوداغى طوتلمش ، (گرفته دم) = نفسى طوتلمش .

گِرِهْ [ف] دوكوم : (گره‌كشا) = دوكوم آچيجى ، مشكل حل ايديجى . (گره‌گير) = دوكوم طوتان ، دوكوملى : (زلف گره‌گير) ، (گره‌بند) = اوچقور . (گره بر گره) = دوكوم دوكوم اوستنه . (گرهچه) = دوكومجك .

گِرَه‌ميد [رومجه‌دن] قيراميط ، طاملرك اوستنى اورتوب ياغمورك خارجه آقسنى موجب اولان بالچق طوپراقدن معمول و پيشمش معلوم الشكل شى .

گِرْيان [ف] آغلايجى ، آغلايان : (چشم گريان) ، (گريانى) = گريانلق ، آغلايجيلق .

گِرِيبان [ف] ياقه . (گريبانگير) = ياقه طوتيجى ، طوتان (گريبانى) = برنوع كوملك .

گِرِيز [ف] فرار ايتمك ، قاچمق ‖ قاچقين ، قاچان : « دوشمنز طبيب مشفقه بيماردن گريز » {نائلئ قديم}

گِرِيزان [ف] قاچيجى ، قاچان . (گريزانى) = گريزانلق .

گِرِيزگاه [ف] قاچاجق ير § قصائدده تغزّلدن صوكره ممدوحك وصفنه شروع ايدن بيت § قصد اولنان شيئه مناسبت پيدا ايدن سوز : بوكا يالكز (كريز) ده ديرلر .

گریزنده [ف] گریزان کبی قاچیجی .

گرینده [ف] آغلایجی : (گرینده ٔ حسرت) .

گریوه [ف] چیقماز یول : (گریوه ٔ عشق) § بکید ، اوچوروم . فتح کاف ایله ده لغتدر .

گریه [ف] آغلامه ، آغلایش : (گریه ٔ عاشقانه ، گریه ٔ یتیمانه) ، (گریه خیز) = گریه قوپاریجی ، قوپاران . (گریه بار ، گریه ریز) = آغلایان ، کوز یاشی دوکن . (گریه ناك) = آغلاییجی ، آغلایان . (گریه فشان) = کوز یاشی صاچان . (گریه پاش) = کوز یاشی دوکیجی ، دوکن .

کسب [ع] (کسب) ایله مترادفدر . (کسبی) = اصلندن موجود اولمایوب کسب طریقیله استحصال قیلنان : (انسانه عقل وهبی ، علم کسبیدر) .

کسری [ع] اسکی ایران حکمدارلرندن مشهور (نوشیروان عادل) ك لقبیدر که اخلافی دخی بونکله تلقیب ایدلمشدر . جمعی (اکاسره) در : (اکاسره ٔ عجم) .

کسوه [ع] روبه ، لباس . اسلوب فارسی اوزره (کسوت) ده دینیلیر . حتی پهلوانلرك کیدکاری قالین مشیندن معمول شیئك نام صحیحی (کسوت) در .

کشت [ف] اکین . (کشتزار) = تارلا ، اکینلك (کشتکار) = اکینجی ، چفتجی .

کشنش [ف] لسانمزده دخی کشنش

کشنیز دینیلن حبوبات نوعندن خوشبو تخم . عربیده (کزبره) دیرلر .

کشور [ف] اقلیم ، ولایت ، مملکت : (کشوردلارا) ، (کشور بکشور) = مملکت بمملکت (کشورگشا) = مملکت آچیجی ، آچان ، فاتح البلاد . (کشورگشایی) = کشور کشالق . (کشورگیر) = ولایت طوتیجی ، طوتان حکمدار . « مدار مملکتدر کامکار کشور آرادر » { نفعی }

کفایت [ع] یتیشمه ، الویرمه ؛ یتشمك ، الویرمك .

کفل [ع] حصّه ، نصیب § ضعف ، مثل ، نظیر . (ذوالکفل) = کتب معتبره نك روایتنه کوره (بشر بن ایوب) ك لقبیدر که نبوّتی مختلف فیهادر . زنهار (کَفَل) اوقومامالی . زیرا (کَفَل) = آرد ، دیب ، قیچ معناسنه در .

گِل [ف] بالچق، صو ایله ایصلانمش طوپراق، لولەجی چاموری که عربیسی (طین) در. (گل ارمنی) = سیاهه مائل قیرمزی رنکلی و براز یوموشاق ویاغلی قورو چاموردر. (گل مختوم) = (لیمنی) آطەسندن کتیریلن کللرك مقبولی، قیرمزی و یاغلی جنسی.

کِلاب [ع] (کَلب) ك جمعی، کوپکلر: (عوعوهٔ کلاب).

کِلس [ع] کرج، کرج طاشی.

کِلك [ف] قامش قلم، یازی آلتی: (کلك هنر، کلك قدرت).

«آنجه دستنه {نفعیٔ} ساحر کلك اعجازی»

گِلَه [ف] یانوب یاقیلەرق شکایت: (گلەمند) = شاکی، شکایت ایدیجی § اوزوم دانەسی § ایکی طاغ آرەسندە کائن یول.

کِلید [ف] فی‌الاصل (کلیدارِیا) آناختار معناسنه لفظ یونانیدر. فارسیدە آناختار، لسانمزدە آناختارلە آچیلان معروف آلت معناسندە قوللانیلمشدر. (کلید ایمان) و (کلید بهشت) = کلمهٔ شهادت.

گِلیم [ف] یوکدن طوقونمش قالین صوفنه (گلیم پوش) = عبا خرقه کیین، درویش § دوشەمە، کچه: (گلیم شوی) = عبا، کچه ییقاییجی.

کِمام [ع] ایصیرمەمق ایچون حیوانك آغزینه باغلانان آغیزلق. بومعناده مفرددر. § آغاج چیچکلرینك قابجوغی معناسنه اولان (کِمّ) و (کُمّ) ك جمعیدر. ترکجەدە (طومورجوق) دینیلیر.

کِنایَه [ع] سوزی قاپالی، آخر نسنه استدلال اولنەجق صورتده سویلەمك یعنی برسوز سویلەیوب دیکر شیٔ قصد ایتمك § علم بیانجه حقیقت ومجاز طرفلری متجاذب یعنی حقیقتی ومجازینی ارادە ممکن اولان لفظی تکلم ایلەمك. مثلا (طویلُ النجاد) قولی کبی. (نجاد) = قیلیج باغی دیمکدر. بو جملەدن قیلیج باغنك اوزونلغی ارادە اولندیغی کبی حاملنك بوینك اوزونلغی دخی قصد ایدلمش اولور. § مفهوم مخالفنی قصد ایدرك سوز سویلەمك، تلمیحاً سرزنش ایتمك و بو یولدە سویلەنیلن سوز. بومعناده تعریض وکنایه برعد اولنور. بعضاً (کنایت) صورتندەدە قوللانیلیر. جمعی (کنایات).

کِه [ف] اوچ صورتله ادات اولەرق قوللانیلیر. (۱) ادات تبیین = ماقبلندەکی مادەنك ماهیت وصفتنی مابعدندەکی جمله ایله بیان ایدر. (۲) ادات تفریع = ماقبلنك متفرعاتنی مابعد ایله ارائه ایدر. (۳) ادات تقلیل =

ماقبلنده‌كی كلمهٔ منفیه‌نك سبب و علتنی مابعدنده‌كی جمله‌ده كوسترر .

« ارواح كه تحفهٔ خدادر »

« خاك ره شاه انبیادر »

{شیخ غالب}

« آلدانمه كه شاعر سوزی البته یالاندر »

{فضولی}

كِهانْ [ع] كوچوكلر . فارسیده كوچوك معناسنه اولان (كِه) ك جمعی . مطلقا بویوك معناسنه اولان (مه) ك جمعی بولنان (مِهان) ایله برلكده قوللانیلیر : (كِهانْ ومِهانْ) = صغار و كبار . بونلرك مفردلری هیچ قوللانیلماز .

كِهانَتْ [ع] كاهنلك ، فالجیلق ، باقیجیلق .

كِهْتَرْ [ف] زیاده كوچوك ، (برادر كهتر)(كِهتَری) = زیاده كوچوكلك . (كِهتَرِینْ) = دها ، اك كوچوك . یالكز (كِهِینْ) = كوچوك دیمكدر .

كِیاسَتْ [ع] عقل وفطانت ، رشد وفراستله اتصاف معناسنه‌در . لسانمزده معانئ سائره‌سی معتبر دكلدر .

گِیاهْ [ف] نبات ، تازه اوت . مخففی اولان (گِیَه) نظمده قوللانیلیر . (گیاهِ شُتُرْ) = دوه تیكنی . (گیاهِ نَمْناكْ) = سمیز اوتی دیمكدر . فارسیده (گیا) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

گیتی [ف] دنیا ، جهان : (گیتی بانْ) = پادشاه ، حكمدار . (گیتی نَوَرْد) = سیاح عالم ، دنیایی طولاشوب كزن . (گیتی سِتانْ) = جهان آلیجی ، فاتح جهان (گیتی فُرُوزْ) = جهانی نورلاندیریجی (گیتی نُمْا) = جهانی كوستریجی ، كوسترن . (گیتی آرای) = ایری یاپراقلی ، كوزل قوقولو صدبرك كلی .

كیرْ [ف] انسان و حیواندن اركككك آلت تناسلی .

گیرْ [ف] طوتمق معناسنه اولان (گِرِفْتَنْ) مصدرندن صیغهٔ امردر . مطلقا تركیب ایله طوتیجی معناسنده‌قوللانیلیر : (جِهانْگیرْ) = جهانی طوتیجی ، طوتان . (گِرِیبانْگیرْ) یاقه‌یی طوتیجی (عالَمْگیرْ) = دنیایی طوتیجی ، طوتان . (پیشْگیرْ) = سفره خاولوسی .

گیرُوداْرْ [ف] جنك ، غوغا : (میدان گیرودار) .

كیسْ [ع] پاره كیسه‌سی § رحمده چوجوق یاتاغی . جمعی (اَكْیاسْ) در .

گیسو [ف] اوموز اوستنه صارقان اوزون صاچ : (گیسوی مشکین) ، (گیسودار) = صاچلی. (گیسو بند) = صاچ باغی ، نسوانك آلتوندن اعمال واوزرینی ترصیع ایتدیر. دکلری صاچ طراقلرینه ده اطلاق اولنور. فتح کاف ایله تلفظی یاکلشدر.

کیسه [ف] معروف. ایچنه پاره قونیلان شی: (پاره کیسه سی ، کیسهٔ حمیت) ، (بر کیسه آقچه) = بشیوز غروشدن عبارتدر. (کیسه بر) = یان کسیجی. (کیسه دار) = کیسه طوتیجی ، باب عالیده دیوان قلمی بیوك ضابطی : (رؤس همایون کیسه داری).

« جهان همت وجودك کریم کیسه پردازی »
{ نفعی }

کیلوغرام [فرانسزجه دن Kilogramme] اوزان جدیده اوقه سی ، قیهٔ اعشاریه. تخفیف ایله (کیلو Kilo) ده دینیلیور.

کیلومترو [فرانسزجه دن Kilo mètre] طول مقیاس جدیدینك بیك متروذن عبارت مسافه سی.

کیش [ف] دین ، مذهب ، امت. یالکز قوللانیلماز. (گبر کیش) = مجوسی مذهبلی. (بی کیش) = مذهبسز.

کیله [ع] اولچك ، حبوبات اولچکی. بر کیله سکز قوطی در.

کیمیاء [ع] علم موهوم که (کیمیاء کاذب) ده دینیلیر. اشبو لفظ علم موهومك حاصل ایده جکی تأثیر خارق العاده اعتباریله (اکسیر) معناسنده قوللانیلدیغی مثللو معادن خسیسه یی آلتونه ، کوموشه تحویل ایتمك معناسنده ده قوللانیلیر § (اصول تحلیل اجسام) Chimie مقابلی . اجسام عضویه وغیر عضویه نك خواص اصلیه لری دکیشمك شرطیله یکدیکری اوزرینه اجرا ایتدکلری تأثیراتدن وبو تأثیراتك تابع اولدیغی قوانیندن بحث ایدن فن (Chimie minérale) = کیمیای معدنی . (Chimie organque) = کیمیای عضوی . (کیمیاگر = Chimiste) بوفن ایله اشتغال ایدن ، فن کیمیا عالمی . (کیمیوی = Chimique) = کیمیایه متعلق ، کیمیوی .

« قیورقارم هم آفتاب کیمیاگر طویه سون »
« یوقسه بیك شوقیله اولور اول دخی برمشتری »
{ نفعی }

کین [ف] بغض ، حقد : (دوه کینی).

گین [ف] ادات نسبتدر . دائما ترکیب ایله صاحب معناسنده قوللانیلیر: (غمگین) = غملی ، کدرلی. (شرمگین) = صاحب شرم ، محجوب ، اوتانغان .

کینه { [ف] قلبده گیزله‌نن حقد، بغض. (کینه‌خواه) = کینه ایسته‌یجی، بغض ایدیجی، ایدن. (کینه‌گاه) و (کینه‌گه) جنك یری، میدان حرب.

﴿ كُ ﴾

کُبَراء { [ع] (کبیر) ك جمعی، مناصب رفیعه ومساند عالیه اصحابی: (کُبَرای قوم) = قومك بویوکلری، ایلرو کلنلری (کُبَرای امت) = امتك اولولری.

کُبْری { [ع] (اکبر) ك مؤنثی، زیاده بویوك اولان: (خدیجة الکبری، غزوهٔ کبری) § حد اکبری متضمن اولان قضیهٔ منطقیه.

کُتّاب { [ع] (کاتب) ك جمعی، اقلام دولتده مستخدم اولان یازیجیلر: (منشأ کتّاب)، (رئیس الکتّاب) = یکیچری دورنده باب عالی اقلامنك رئیسی اولمق اعتباریله امور خارجیه ناظری بولنان ذاتك عنوان رسمیسی ایدی.

کُتُب { [ع] (کتاب) ك جمعی: (کتب فقهیه، کتب دینیه)، (دارالکتب) = ایچنده موجود و محفوظ اولان کتابلری مطالعه وتتبع ایچون عمومك مراجعت ایده‌جکی محل. (کتبخانه) = کرك عمومی، کرك خصوصی ایچنه کتابلر وضع وجمع اولنان بنا.

کُتْلَه { [ع] ییغین، کومه، طوپلو شی.

کُحْل { [ع] سرمه، کوز قاپاقلرینك ایچ طرفنه سوریلن سیاهمسی توز: (کحل اصفهانی).

گُداز { [ف] اریمك، ارتمك معناسنه اولان (گداختن) یاخود (گدازیدن) مصدرندن صیغهٔ امردر. وصف ترکیبی اوله‌رق اریدیجی معناسنده قوللانیلیر: (تحمل‌گداز) = تحمل اریدیجی. (طاقت‌گداز) = طاقتی محو ایدیجی. (جانگداز) = جان اریدیجی، اریدن. (گدازنده) = اریدیجی، مذکور مصدردن اسم فاعلدر.

کُدُور { [ع] (کدر) ك جمعی، کوکل اضطرابلری. اکثریا جمع الجمعی اولان (کدورات) قوللانیلیر.

کُدُورَت { [ع] بولانیقلق. (صفوت) مقابلی: (کدورت ماء) § غم، غصّه، تاسه: (کدورت دل).

گُذار { [ف] کچمك معناسنه اولان (گذاشتن) مصدرندن

مشتقدر، کچمه، کچیش معناسنده «ایتمك» ماده‌سیله قوللانیلیر: (گذار عمر، کشت وگذار، گذار ایام جوانی) § وصف ترکیبی طرزنده اولدیغی تقدیرده کچیریجی، کچیرن معناسنی افاده ایدر: (دمگذار، زمانگذار) = وقت کچیریجی، کچیرن § ینه بو معنی مناسبتیله ایفا، ادا مقامنده کذلك ترکیب ایله قوللانیلیر: (شکرگذار) = ادای شکر ایدیجی، ایدن (خدمتگذار) = خدمتی ایفا ایدیجی، ایدن (وامگذار) = بورجی ادا ایدیجی، ایدن (کارگذار) = ایشی ایفا ایدیجی، ایدن (سخنگذار) = سوزی یولیله سویله‌ین. (راهگذار، رهگذار) = کچید، کچه‌جك یول.

گذارنده [ف] کچیجی، کچن؛ کچیریجی؛ کچیرن: (گذارندهٔ اوقات، گذارندهٔ ایام).

گذارش [ف] کچمه، کچیش: (گذارش حیات، گذارش ایام).

گذاف [ف] هرزه وهذیان قبیلندن باطل، بیهوده، بوش سوز. (گزاف) ده یازیلیر. اصلی کسر کاف ایله‌در.

گذر [ف] کچمه، کچیش. (ایتمك) مصدریله قوللانیلیر: (گذر ایدن قطار)، (خوش گذر) = خوش کچیجی، کچن. (رهگذر) = کچید، کچه‌جك یول.

« بردوش کبیدر حق بوکه معنی ده بوعالم »
« کیم کوز یوموب آچنجه زمانی گذر ایلر »
{ نفعی }

گذران [ف] کچیجی، کچن: (جهان گذران، عمر گذران) مطلقا (اولمق) ماده‌سیله قوللانیلملی. (گذران اولان) مقامنده (گذران ایدن) دینیله‌من. (گذرانی) = کچیجیلك.

گذرگاه، گذرگه [ف] دربند، کچید، یول اوغراغی: (گذرگاه یار).

گذشتگان [ف] (گذشته) نك جمعی، کچمشلر. اسلاف مقامنده قوللانیلیر: (گذشتگان صلحا، گذشتگان طریقت، گذشتگان شعرا) مفردی بومقامده قوللانیلماز.

گذشته [ف] کچمش: (سال گذشته، آن گذشته) § ایشله‌مش فائض، قرضاً آلنان آقچه‌نك فائضی: (گذشتهٔ نظامی، گذشته‌سیله برابر مقدار دین).

کرات [ع] « کره » نك جمعی. کره‌لر، یووارلاق اولان جسملر. تشدید (را) ایله تلفظی یا کلشدر.

گُرانْ [ف] آل آت . تركجه‌سی (كوران) در .

كُرُبَتْ [ف] « كَرْب » ايله مترا . دفدر . غم ، غصّه ، محنت : (كُرْبَتِ غربت) .

گُرُزْ [ف] فی الاصل جربزه‌لی ، شجيع ، تيز فهم معناسنه . در || اصطلاحمزده توانا ، كوسترشلی ، كنج ايريسی معناسنی مفيد در .

گُرْبَه [ف] كدی . عربيسی (سِنّور) و (سِنّاره) و (هِرّ) در .

گُرْد [ف] بهادر ، شجيع ، پهلوان ، دلاور معناسنه‌در .

گُرْز [ف] اسلحهٔ عتيقه‌دن صاپی اوزون بويوك دمير طوپوز . « گرزه » ده دينيلير .

گُرِسْنَه / **گُرُسْنَه** [ف] آج . (گُرِسنگی) آجلق . (گُرِسنه چشم) آج كوزلو ، حَريص ، جری . (گرسنه چشمانه) = آج كوزلوجه‌سنه . (گُرِسنه چشمی) = آج كوزليلك .

كُرْسی [ع] فی الاصل تخت ، سرير معناسنه‌در . لسانمزده اوطوريله‌جق يوكسك محل وخصوصيله جامعلرده واعظلرك اوتوردقلری يوكسك سديره اطلاق اولنور : (كرسیٔ نصيحت) § بنه بومعنی مناسبتيله مقام ، مركز معناسنده قوللانيلير : (كرسیٔ حكومت ، كرسیٔ اداره) § اساس ، تمل : (كرسی طاشی) .

كُرَماء [ع] (كَريم) ك جمعی . اورايه باقلی .

گُرْك [ف] قورد دينيلان يرتيجی حيوان .

گُرْميچ [ف] اكسر ، چيوی || آغاج ياخود تيموردن بويوك قازيق .

كُرُنْك [ف] آل آت .

كُرُوبْ [ع] « كَرْب » ك جمعی . مفردينه باقلی .

كُرُورْ [ع] تكرّر معناسنه‌در . برشيئك بری بری اوزرينه دفعات ايله وقوعی : (كرور اعوام ، كرور ليل ونهار) .

كُرُومْ [ع] (كرم) ك جمعی ، اوزوم كوتوكاری .

گُرُوهْ [ف] جماعت ، بولوك ، طاقم : (گروه اشقيا ، گروه جذله ، گروه سئله) (گروها گروه) = بولوك بولوك ، طاقم طاقم .

كُرَوِیّ [ع] كره‌يه منسوب ، كره كبی . (جسمِ كُرَوِی) ، (كُرَوِیُّ الشكل) (كُرِی) ده دينيلير .

كُرَه { [ع] يووارلاق نسنه: (كرهٔ ارض، كرهٔ شمس) تشديد را ايله تلفظی پك يا گلمشدر . زيرا (كُرَّه) = عربيده‌زرهك‌پاسنی آجوب جلالنديره‌جق شيئه دينيلديكی كبی فارسيده آت وسائر حيوان ياوريسی ديمكدر. (كُرَّهٔ خر) = اشك ياورسی.

كُرَيوات { [ع] كره‌جكلر. (كُرَيواتِ بيضاء) = قان ايچنده بولنان بياض كره‌جكلر. (كُرَيواتِ حمراء) = قان ايچنده بولنان قيرمزی كره‌جكلر. طوغريسی (كُرَيّات) در.

كُرَيوه { [ع] كره‌جك ، كره‌نك مصغری. قاعدهٔ صرفيّه عربيّه اقتضاسنجه (كُرَيّه) اولمق لازم كلير ايسه‌ده بوصورتله معروفدر.

گزاف { [ف] « گذاف » ماده‌سنه باقلی .

گُزيده { [ف] منتخب ، سچلمش: (گزيده اسلوب ، گزيده سخن) .

« سعادت اول شه عاليجناب جم جاهه »
« اوله وزيری بوكونه گزيدهٔ افراد »
{ نفعی }

گُزين { [ف] منتخب ، سچلمش ، بكه‌نلمش : (نظم گزين ، كوهر گزين) § تركيب ايله سچيجی ، بكه‌نيجی معناسنده قوللانيلير: (خلوت گزين) = تنهايی بكه‌نوب اختيار ايدن (عزلت گزين) = عزلتی انتخاب و اختيار ايديجی ، ايدن (وحدت گزين) = يالكزلغی اختيار ايديجی ، ايدن . (گُزينش) = سچمه ، سچش .

گُسار { [ف] ايچيجی ، ييجی معنا سنه منحصراً آتيده‌كی ايكی تركيب ايله قوللانيلير: (ميگسار ، غمگسار) .

كُسبه { [ع] ياغی چيقاريلان شيئك بعدالتعصير قالان پوصه‌سی.

گُستاخ { [ف] حياسز ، عارسز ، ادبسز ديمكدر. (گستاخانه) = گستاخجه‌سنه . (گستاخی) = گستاخلق .

گُستَر { [ف] ياغمق ، دوشه‌مك معناسنه اولان (گُستَردَن) مصدرندن صيغهٔ امردر. تركيب ايله قوللانيلير : (ضيا گستر) = ضيا يايجی . (كمالات گستر) = كمالات يايجی. (عدالت گستر) = عدالت نشر ايديجی، ايدن. (گُسترده) = يايلمش، دوشنمش .

گُسِسته { [ف] قيرلمش ، قوپمش معناسنه‌در . (گُسِسته مهار) = يولاری قوپمش ديمكدر كه باشی بوش ايستديكی يرده لاقيدانه ،

سرسر یانه طولاشان آدمه اطلاق اولنور.

کُسْتَهَم [ف] ایران قدیم پهلوانلرندن ایکی مشهور ذاتك اوغللرینك اسمی :

« اول دم که قصد جنك ایدر صحرالری کارزار ایدر »
« دنیایی خصمه تنك ایدر اولورسه سام و کستهم »
(نفعی)

کُسُور [ع] (کَسْر) كُ جمعی . پارچه‌لر ، پارچه‌یه دلالت ایدن رقملر، مقدارلر: (بشبیك كسور غروش) .

کُسُورات [ع] (کَسْر) كُ جمع الجمعی؛ کسرك کیفیاتندن بحث ایدن قواعد حسابیه : (کسورات عادیه، کسورات اعشاریه) .

کُسُوف [ع] کونش طوتلمق . قمرك کونشله ارض آره‌سنه کیره‌رك انتشار ضیایه حیلولت ایتمسی دیمکدر : (کسوف شمس ، کسوف کلیٔ شمس ، مدت کسوف شمس) .

کُشْ [ف] (کُشْتَن) مصدرندن صیغهٔ امردر. ترکیب ایله اولدیریجی معناسنده قوللانیلیر .

کُشَا [ف] (کُشَادَن) مصدرندن صیغهٔ امردر . ترکیب ایله آچیجی ، آچان معناسنده قوللانیلیر : (دلکشا) = کوکل آچیجی، آچان، کوکله فرحلق ویرن (ممالك کشا) = مملکتلر آچیجی ، آچان که فاتح بلاد دیمکدر .

کُشَاد [ف] آچمه ، آچیلمه ، آچیلش : (کشاد دل ، کشاد خاطر) ، (مکتبك رسم کشادی) § بعضاً مصدر متعدی کبی (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلیر : (دکانی کشاد ایتدی ، قاپویی کشاد ایتدی) § طاوله اویونلرندن برینك اسمی : (عثمانلی کشادی ، فرنك کشادی) .

کُشَادَه [ف] آچیلمش، آچیق : (کشاده دل) = کوکلی خوش ، بشوش ، جوانمرد ، مکرم کیمسه. (کشاده ابرو) = کولر یوزلو. (کشاده روی) = آچیق یوزلو . (کشاده کی) = کشاده‌لك (کشاده زبان) = طلیق اللسان، فصیح، بلیغ. (کشاده دست) = جوانمرد، کریم، الی آچیق اولان (کشاده دستی) = جوانمردلك ، کرمکارلق :

« راه طلبکده بسته پایم »
« سن ایله کشاده بی نوایم »
«شیخ غالب»

کُشَایِش [ف] آچیلمه آچیقلق : (کشایش خاطر ، کشایش هوا) .

« خاموشیٔ ادب که کشایشپذیر اولور »
« بر غنچه‌دن حدیقهٔ اخلاقدن قوپار »
« نائلیٔ قدیم »

گُشایَنْدَم [ف] آچیجی، آچان.

كُشْتار [ف] كسیلمش قویون، حیوانات سائره.

كَشْتَرَه [ف] دولكرلرك، مارانغوزلرك تحته كنارلرینی دوزلتمك ایچون قوللاندقلری اوزون رنده.

كُشْتَگان [ف] (كُشته) نك جمعی. اولدیرلمشلر: (كشتگان عشق)، (كشتگان زِنده) = شهدا.

كُشْتَنی [ف] اولدیرلكه لایق، اوله سیجه: (كُلخَنیِ كُشْتَنی).

كُشْتَه [ف] اولدیرلمش، مقتول.

گُشودَه [ف] «كُشاده» كبی آچیلمش.

كُفّار [ع] (كافِر) ك جمعی، دین حق انكار ایدن كیمسه‌لر.

گُفْتار [ف] كلام، سوز: (گفتار شیرین).

گُفْت وگو [ف] (گُفت) = دیدی (گو) سویله معناسنه‌در كه قیل وقال، دیدی قودی دیمكدر: (گفت وگوی شبكمغزان)، (گفتگو) طرزنده‌ده یازیلیر.

گُفْت وُشِنید [ف] بودخی دیدی قودی معناسنه‌در.

گُفْتَه [ف] «گُفتَن» مصدرندن اسم مفعولدر كه سویله‌مش، سویله‌نمش دیمكدر. مقامات موسیقیه‌دن برینه تطبیق وربط ایدلمش اولان نظملره اطلاق اولنور، مثلا (بو شرقینك بسته‌سی عارف بك مرحومك، گفته‌سی‌ده نورس پاشانكدر) دینیلیر.

كُفْر [ع] (ایمان) ك ضدی. نعوذ بالله وحدانیت ویا نبوت وشریعتی انكار ایله‌مك. فی الاصل ستر معناسنه‌در. بوكلمه حقی ستر ایتدیكی ایچون انكار دین وشریعتده قوللانیلمشدر. كفر درت نوعدر: (كفر انكاری) واجب الوجودی اصلا بیلمه‌یوب اقرار واعتراف ایتمه‌مك. (كفر جحودی) = قلباً بیلوب لكن لساناً اقرار ایله‌مه‌مك. (كفر عنادی) = قلب ایله بیلوب ولسان ایله اقرار ایدوب لكن دین اسلام ایله متدین اولمامق، بوكا (كفر عاری) ده دینیلیر. (كفر نفاقی) = لسان ایله اقرار ایدوب قلب ایله معتقد اولمامق § سویكوب صایمق، طعن ودشنام ایتمك معناسنده‌ده قوللانیلیر: (كُفر باز) = كفر ایدیجی، سویكوب صایجی.

كُفْران [ع] فی الاصل معناجه (كُفر) ایله مترادف ایسه‌ده كرك عربجه‌ده كرك لسانمزده غالباً نعمتی، احسانی انكار ایتمك،

كوريلن لطفی اونوتمق معناسنده قوللا. نیلیر: (كفران نعمت، كفران حق). (كفر ایتدی) مقامنده (كفران ایتدی) دینیله‌مز.

كُفْرِیّات { [ع] كفری موجب سوزلر.

كُفْو { [ع] مثل، مانند، اش معناسنه‌در كه قدر و مرتبه‌جه بر اولمق، مساوی بولنمق دیمكدر: (فلانك قیزی بو ذاتك كفوی دكل، انسان تأهل ایدركن كفوینی آراملیدر) (كفؤ) ده لغتدر.

كُفَه { [ف] قامشدن، آغاجدن اورلمش سپد. لسانمزده عیناً قوللانیلیر.

كُلّ { [ع] بر لفظ مفرددر كه شیئك جمیع اجزاسنك شمول و استغراق اوزره اسمیدر. تركجه‌ده موقع استعماللرینه كوره مقابلی هر، هپ، بوتون، چوق لفظلریدر: (كلّ شیئ یرجع الی اصله) = هر شی اصلنه رجوع ایدر (كُلّی) = كلّه منسوب: (قوۀ كلّیه) = بوتون، چوق قوت (قدرت كلّیه) = قدرت الٓهیه دیمكدر. (كُلّیاً) = بس بوتون (كلّیت) = بوتونلك، چوقلق: (جزئیت، كلّیت).

گُل { [ف] معروف خوش قوقولو چیچكدر. هر یرده ازهارك اك مقبولی گلدر: (گل و بلبل)، (گلباغ) = گل بغچه‌سی. (گل صد برك) = قاتمرلی برنوع ایری گل. (گل تر) = تازه، طراوتلی گل (گل سرخ) = قیرمزی گل. (گل نشاط) = باده، سجی. (گل رعنا) = طیشی صاری، ایچی قیرمزی برنوع گل. (گلپیز) = گل سرپیجی، سرپن. (گلخیز) = گل بیتیریجی، بیتیرن. (گل زمین) = محل عیش وعشرت (گل اندام) = گل بویلی، نازك، لطیف انداملی. (برك گل، گلبرك) = گل یاپراغی.

« ویردی كله بهار لطافت بهاره گل »
{نائلی قدیم}
« برلاله رخ سیاه كاكل »
« سنبللر ایچنده غنچۀ گل »
« شیخ غالب »

گُلاب { [ف] گل صویی. (گلابدان) = بعض جمعیات متیمنه‌ده مدعوینه سرپلك اوزره ایچنه گل صویی طولدیریلان ظرف، قاب.

گُلاج { [ف] نشاسته‌دن غایت اینجه صورتده یاپیلان طاتلی یوفقه‌سی. (گولاج) ده دینیر.

گُلالَه { [ف] قیویرجق صاچ § چیچك دسته‌سی.

كُلاه { [ف] سرپوش، قالپاق، باشه كییلن شی: (كلاه

مولوی ، مناره کلاهی ، برکلاه شکر ، کاغد کلاهی) ، (بچه کلاه) = رفع رتبه ، علامت مأموریتی فك ایله طرد ایتمك. (کلاه ایتمك) = برینه اویون اویناموق، برینی آلداتمق. بعضاً نظمده (کُلَه) طرزنده تخفیف اولنور.

گلبانك [ف] بعض مراسمك اثنای اجراسنده اشخاص متعدده طرفلرندن دعا ویاخود آلغش طرزنده هپ برآغیزدن چیقاریلن یوکسك ، دیك سس : (کلبانك توحید ، کلبانك جنود ، کلبانك بلبلان). (گُلبانگ) ده بو معنایه لغتدر .

« طوته دنیایی هپ کلبانك کوس نصرت آوازی »
« نفعی »

گُلبَدَن [ف] گل بدنلی، بدنی کل کبی لطیف ونازك اولان. (گُلتَن) ده بومعنایه‌در .

گُلبَشَکر [ف] گل یاپراغندن یاپیلان طاتلی ، کل رچلی .

گُلبُن [ف] اصلی (بُنِ گُل) درکه کل دیبی دیمکدر . کل آغاجی ، کل فدانی ، کل بیتن یر معناسنده قوللانیلیر :

« افسرده اولدیمی تن کلبن طراوتك »
« ایواه صولدیمی رخ کلبرك صفوتك »
{ معلم ناجی }

گُلبَه [ف] تحریفله (قولبه — یاخود — قولوبه) دیدیکمز

شیدرکه طار، کوچوك اوطه، دکان ؛ کوشه ، بوجاق معناسنه‌در : (کلبهٔ فقیرانه ، کلبهٔ محنت ، کلبهٔ قناعت) :

« سن ایدك کلبهٔ احزانه قویان یعقوبی »
« آییروب حضرت یوسف کبی کوزنوروندن »
{ حالتی }

گُلچَهره [ف] کل چهره‌لی ، چهره‌سی کل کبی لطیف ، کوزل : (جوان گلچهره ، دختر کلچهره) .

گُلچین [ف] گل دیوشیریجی ، گل طوپلایجی : (گلچین باغ امل) .

گُلخان ، **گُلخَن** [ف] حماملرك ایچنی و صوینی ایصتمق ایچون آتش یاقیلان محل که حمام اوجاغی دیمکدر .

(گُلخانی ، گُلخَنی) = سرسری ، چاپقین معناسنده قوللانیلیر : (کلخنیٔ کشتنی) .

گُلدان [ف] گل محفظه‌سی ، چیچکلك ؛ ایچنه چیچك قونیلان قاب .

گُلدَسته [ف] گل دمتی ، چیچك دسته‌سی .

گُلرُخ ، **گُلرُخسار** [ف] گل یاناقلی دلبر .

گُلرُوی [ف] گل یوزلو .

گلزار **گلستان** **گلشن** [ف] گل باغچه سی ، گل تارلاسی . (گلستان) سکون سین ایله ده تلفظ اولنور .

گلعذار [ف] گل یاناقلی ، آل یاناقلی :

« بهاری نیلزز اول گلعذار غنجه فمك »
« کولوب آچلمسی بیك نوبهاره دکزمی »
« نائلی قدیم »

گلغنچه [ف] هنوز آچلمامش گل .

گلفام [ف] گل رنکلی ، گل کبی رنکی قیزل اولان .

کلفت [ع] زحمت ، لزومسزسی ، مشقت ، تعب : (کلفتلی ایش ، کلفتلی شی) § مشقتله ایش ایشلەمك . بومعنالرده (کلفه) طرزنده ده قوللانیلیر : (وارستهٔ کلفهٔ بیاندر) § مجازاً مراسم معناسنده استعمال اولنور :

« انجق کورینور که کلفت ایتمش »
« کویا جبر طبیعت ایتمش »
« لا »

« میان اصدقاده شرط الفت ترك کلفتدر »
« عارف حکمت »

گلفشان [ف] گل صاچیجی ، صاچان .

گلگشت [ف] مسیره ، تفرجکاه ، کزینه جك گللی محل .

گلگون [ف] گل رنکلی : (بادهٔ گلگون ، رخ گلگون) .

گلگونه [ف] قادینلرك یوزلرینه سوردکلری گل رنکلی دوزکون .

گلنار [ف] برنوع میوه سز نار آغاجی چیچکی . یاپراغی بویوك ، قاتمرلی ، قیرمزی رنکلی بر چیچك § معروف « کراس » دینیلن میوه نك نام دیکریدرکه اولغون حالنده آغاجده کورینشی غایتله لطیف ، نظر ربادر .

گلنخل [ف] گل آغاجی ، گل فدانی .

گلنکبین [ف] بال ایله یاپیلان گل مرباسی .

کلنك [ف] قازمه ، طاش قیران اوزون دمیر آلت .

گلو [ف] (خلقوم) کبی انسانك ویاخود حیوانك بوغازی . (گلوبند) = بوغاز صارغیسی ، بویون باغی . (گلوگیر) = بوغاز طوتان ، بوغازده قالان ، بوغازدن کوجلکله کچن شی .

کله [ف] اظهار (ها) ایله (کلاه) مخففی . نظمده قوللانیلیر : (کلهکوشه) = کلاهك کوشه سی .

کلی [ع] (کل) ماده سنده کوسترلدیکی وجه ایله کله

منسوب . (جزءی) مقابلی که تام ، عمومی ، شامل ، بوتون ، چوق دیمکدر : (ضرر کلّی ، خسوف کلّی ، قاعدهٔ کلّیه) ، (کلّیاً) = بس بوتون ، یاخود چوق اوله‌رق ، چوق اولمق اوزره دیمکدر .

کُلِّیّات { [ع] (کل) ماده‌سنده کوستریلان (کلّیت) ك جمعی ، برنسنه‌نك جمیع اجزاسنی حاوی اولان هیئتی ؛ اقسام مواد واشیانك جمله‌سی : (کلّیات امور) § برشاعرك بالجمله اشعار وآثارنی ویاخود برمؤلفك بالجمله تألیفاتنی حاوی اولان مجموعه : (کلّیات نفعی ، کلّیات فضولی) .

کُلیچه { [ف] کولچه ، قرص : (کلیچهٔ آفتاب ، کلیچهٔ قمر) § سهولتله استیف ویا نقل اولنمق ایچون معدندن دوکلمش دوت کوشه پارچه‌درکه مؤخراً تکرار دوکیلوب اعمال اولنور : (کلیچهٔ نحاس) = باقیر کولچه‌سی . (کلیچهٔ سیم) = بدر تام || کوموش کولچه‌سی .

گُم { [ف] ضایع ، غائب ، مفقود معناسنه‌در . ترکجه‌سی (یتك) دیمکدر .

گُمان ، گُمانه { [ف] صانعه ، ظن : (بی ریب وگمان) .

گُمراه { [ف] آزغین ، طوغری یولدن صاپمش ، مادیّات ومعنویاتده قوللانیلیر . معنویاتده (ضالّ) معناسنی افاده ایدر . نظمده (گمره) طرزنده تخفیف جائزدر . (گمراهی) = کمراهلق ، ضلالت .

گُمکَرده { [ف] غائب ونام ونشانی بلیرسز اولمش : (گمکرده پی) = ایزی یوق اولمش ، اثری قالمامش .

گُمنام { [ف] نام ونشانی ضایع اولمش ، اونوتلمش . (گمنامی) = کمناملق .

کُمون { [ع] اختفا ، کیزلنمك .

کُمَّل { [ع] « کامل » ك جمعی . بونك ده جمعی اولان (کمّلین) زیاده قوللانیلیر . جمع الجمع اولان (کمّلین) غلط اولنسه بیله پك معروف ومستعملدر .

کُمَیت { [ع] قیرمزی شراب : (کمیت شوق) § خرما طوریسی آت که طونی بوزجه قیزیل ایله سیاه قاریشیق یعنی قویروغی ایله یله‌سی سیاه اولور : (کمیت خامه) .

کُن { [ع] اول ، اولسون معناسنه امر حاضر : (کن فکان) ، (کُن فیکون) = اولان اولدی معناسنه برترکیبدرکه محو وپریشان اولمق مقامنده استعمال اولنور .

كُنْ [ف] مطلقا تركيب ايله ايديجى، ايدن معناسنده قوللانيلير .

كُنام [ف] آرامكاه آدم § قوشلرك يووالرى § اورمان، حيوانات وحشيه ياتاغى :

« سيف مسلول وغا شير كنام دولت »

« منيف »

كُنان [ف] برنوع اسم فعلدركه مطلقا تركيب ايله ايدەرك، ياپەرق معناسندە قوللانيلير: (خَندە كنان ، رَقص كنان ، سَير كنان ، ذَوق كنان ، نَقش كنان) .

كُناه [ف] اوامر الٓهيه يه مغاير اولان عمل، فعل، صوچ. (كُناهكار) = كناه ايشله ين . (كُناهكارى) = كناهكارلق. (كُناه پيشَه) = كناه ايشلەمكى عادت ايدينن. نظمدە (كُنَه) طرزندە تخفيف اولنور.

« اى دواى بلاى بياران »

« دستكير دل كنهكاران »

« حالتى »

« ايا شفيع گنه پيشگان دم موعود »

« سامى »

گُنبَد [ف] قبه ، تپەسى يووارلاق شكلدە اولان بنا : (گنبد خضرا) = آسمان، كوك.

« سبز وخرم برفضاى هر كنار جويبار »

« ياميان جودە عكس كنبد خضراميدر »

« نفى »

كُنْج [ف] كوشه ، بوجاق : (كنج هجران ، كنج غربت ، كنج محنت) .

كُنْجايِش [ف] صيغمە، صيغشمە. (كُنجايشپذير) = صيغان ، صيغيشان : (كنجايشپذير حوصلهٔ تحمل) .

گُنْجِشك [ف] سرچه قوشى . عربيسى (عصفور) در.

كُنْجيدَه [ف] صيغمش، صيغدبرلمش، صيغشديرلمش.

گُنْگُرَه [ف] قلعه ، حصار بدنلرى اوزرينه ياپيلان شرفه § هر شيئك طبقه طبقه يوكسك تپەسى .

كُنَنْدَه [ف] ياپيجى ، ياپان ؛ ايديجى ، ايدن . يالكز قوللانيلماز : (آغاز كننده) = باشلايجى ، باشلايان .

كُنُوز [ع] (كَنز) ك جمعى ، دفينه لر ، خزينه لر : (كنوز حكمت ، كنوز غيب) بعضاً جمع الجمع اولەرق (كُنوزات) دە قوللانيلير .

كُنْه [ع] بر شيئك اصلى ، جوهرى ، حقيقتى : (كنه ماده ، كنه الامر) § برشيئك ديبى، نهايتى : (ايشك كنهنه وارملى ، كنهنى بولملى) .

« نيجه بيك سنى بليغ ايتسه انام »
« كنه ذاتنه ايرشمز اوهام »
« خاقانى »

كُنْيَه [ع] لقب . بر آدمه (اَب ، اُم ، اِبن ، بِنت) كلمه‌لرينك برينى اضافه ايده‌رك تسميه ايتمك : (ابن كمال ، امّ معبد) كبى § عنعنه‌سيله يازيلان اسامئ افراد بوصله‌سى ، دفترى .

گُو [ف] سويله‌مك معناسنه اولان (گُفتَن) مصدرندن صيغهٔ امردر. تركيب ايله سويله‌يجى معناسنده قوللانيليرر : (سُخَن‌گُو) = سوز سويله‌يجى. (نادِرَه گُو) = نادره سويله‌يجى .

گُوا [ف] شاهد ، برهان معناسنه اولان (گُواه) ك مخففى . يالكز نظمده نادراً قوللانيلير .

گُوار [ف] سيكمك ، سيكيرمك معناسنه اولان (گُواريدَن) مصدرندن صيغهٔ امردر. وصف تركيبى صورتنده سيكيريجى يعنى هضم ايديجى معناسنده قوللانيلير : (خوش‌گوار ، شيرين‌گوار) . فارسيده (گُوارا ، گُواران) دخى عين معنايه لغتدر .

گُواه [ف] شاهد . (گُواهى) = شاهدلك .

گُوب [ف] (كُوفتَن) مصدرندن صيغهٔ امردر . تركيب ايله اوريجى ، اوران معناسنده قوللانيلير : (لَكَد كُوب) = تپه اوريجى. (پاى كُوب) آياق اوريجى . (كُوبان) = اوره‌رق معناسنه اولديغى كبى (كُوب) ك جمعى ده اولور. مثلا (پاى كُوبان) = آياق اوره‌رق معناسنى افاده ايتديكى كبى آياق اوريجيلر معناسنى ده افاده ايدر .

كُوپال [ف] اسلحهٔ عتيقه‌دن گرز كبى دمير طوپوز .

كُوتاه [ف] قصير ، قيصه ، بويسز . (كُوتَه) صورتنده تخفيفى ده جائزدر. ماديات ومعنوياتده قوللانيلير : (كوتاه بين) = (كوتاه نظر) = قيصه كورن ؛ غافل ، عاقبتى كورمه‌ين . (كُوتاهتَر) = پك قيصه . (كُوتاهتَرين) = اك زياده قيصه . (كُوتَه اَنديش) = قيصه دوشونن ، ياخود صوكنى دوشونمه‌ين. (كُوتاهبال) = قيصه بويلى .

كُودَك [ف] چوجق. (كُودَكى) = چوجقلق . (كُودَك مَنِش) = چوجق طبيعتلى ، صافدرون.

كُودَر [ف] طانه ، بوزاغى دريسى. لسانمزده دخى يوموشاق حيوان دريسنه (كودرى) دينيلير. فارسيده درى وآياق قابى آستارى معناسنده (كوذر) ده لغتدر .

کُورْ [ف] اعمی ، کوزی کور. مه‌ین. (کُوری) =کورلك. (کُورانَه) = کورجه‌سنه. (کُورانْ) = کورلر. (کُورْ دِلْ) = کوکلی کور، جاهل.

گُورْ [ف] مزار، قبر. (گُورْ کَنْ) = مزار قازیجی ، قازان. (گُورِسْتانْ) = مزارلق.

کُوراٰبْ [ف] چولده اوزاقدن صو کبی کورینان و (سَراٰبْ) دینیلن شی .

کُورْفَزْ [رومجه‌دن] اصلی (قورفوس) ، دکزك قره آره‌سنه کیرمك صورتیله حاصل ایتدیکی یرکه ترکجه‌ده (قوی) دینیر.

کُوزَه [ع] دستی، صو دستیسی. (کُوزْ) = بارداق : (کُوزَه کَرْ) = چوملکجی، بارداقجی.

گُوزَه [ف] (غُوزَه) کبی پاموق، ایپك قوزه‌سی، قوزه‌لاق. (گُوزِینَه) = قوز حلواسی .

کُوسْ [ع] اسکی زمانلرده محاربه لرده آلایلرده چالنان بویوك طاوول. (کوس رحیل) = کوچ طاوولی .

گُوساٰلَه [ف] اصلی (گاٰوْساٰلَه) در، طانه، بوزاغی دیمکدر لسانمزده حیوان کوننددن دباغلانمش دری معناسنده و (گُوسَه‌لَه) صورتنده قوللانیلیر .

گُوسْفَنْدْ [ف] عربیسی (غَنَمْ) = قویون .

کُوسَه [ف] چکه‌سنده برقاچ تل صاقالی اولان و یا هیچ صاقالی ، بیغی اولمایان آدم : (کوسه میخال) ، (کَوْسَجْ ، کُوسَجْ) بونك معربیدر .

گُوشْ [ف] قولاق . (گُوش هوش) = دقت. (گُوشْدار) = قولاق طوتیجی ، سوزی لایقیله دیکله‌ییجی § ترقب وانتظار معناسنی‌ده افاده ایدر. بو مناسبتله لسانمزده (سوزمی کوش ایتمیور) کبی تعبیرلر استعمال اولنور .

گُوشْتْ [ف] ات ، لحم .

گُوشِشْ [ف] چالشمه، چالشش:
« نه کوشش ایتدیکمی هپ بیلور خدای علیم »
« نفعی »

گُوشْماٰلْ [ف] قولاق بورمه ، تأدیب .

گُوشْواٰرْ [ف] کوپه (گُوشْواٰرَه) ده دینیلیر .

گُوشَه [ف] بوجاق : (گُوشَهٔ دَهَنْ) = آغزك ایکی طرفی. (گُوشَهٔ چَشْمْ) = کوز اوجی.

كُوفْتَه [ع] دوكولمش، قيلمش نسنه وخصوصيله أت. لسانمزده أت قيمه‌سيله ياپيلان طعام. (كُوفْتَه خُورْ) = لافزن.

كُوكُرْتَه [ايتاليانجه‌دن] كمينك اوستى، انبارينك اورتوسى، سطحى.

كُوكِرْدْ [ف] لسانمزده تحريفله (كوكورت) دينيلير. عربيسى (كِبْرِيتْ) در. يانغه، پارلامغه مستعد برنوع جوهر معدنيدر. برقاچ نوعدر. الك مقبولى قيرمزى و صارى رنكليسيدر (كبريت احمر) = قيرمزى كوكرد.

كُوكْنَارْ [ف] جامك صارى اوت نوعى § خشخاش قوزه‌لاغى، صيقلمش صويى.

كُومَه [ع] طوپراق ييغينى، يوكسك ير. لسانمزده دخى ييغين معناسنده قوللانيلير: (كومه كومه) = ييغين ييغين.

كُونْ [ف] مقعد، انسانك اوطوراق يرى.

كُونْ [ف] رنك معناسنه‌در. يالكز قوللانيلماز: (كُلْكُونْ) = كل رنكلى، (كَنْدُمْ كُونْ) = بغداى رنكلى (شَفَقْ كُونْ) = كونش طوغمه‌دن اول كوكده حاصل اولان رنك كبى. (سَبْزْ كُونْ) = يشيل رنكلى (كُونَا كُونْ) = رنك رنك، درلو درلو. § طرز، روش، صفت. تخفيف ايله (كُونَه) ده قوللانيلير: (كُونَه كُونَه) = رنكارنك، درلودرلو.

«كاهى كاهى كوشهٔ چشمكله قيلمازسه‌ڭ نظر»
«باقئ بى چاره‌نك احوالى ديكر كون اولور»
«باقى»

كُوهْ [ف] طاغ. (كوه ودشت) = صحرا و اووا. (كوه آتشفشان) = يانار طاغ (كُوهِى) = طاغه منسوب: (شُكُوفَهٔ كُوهِى) = طاغ چيچكى. لسانمزده (كُهْ) صورتنده تخفيفى تقديرنده مطلقا تركيبله قوللانيلير: (كُهْسَارْ) كبى (كُوهْسَارْ) = طاغلق، طاغ تپه‌سى. (كُوهْكَنْ) = طاغ قازيجى، قازان. (كُوهْ كُوبْ) = طاغ اوريجى. (كُوهْنُمُونْ) = طاغ كبى كورينن. هيبتلى.

«كوكل تكميل فن عشق ايدن استاد كاملدر»
«آنك ياننده كيمدر كوهكن مجنون نه جاهلدر»
«باقى»

كُوىْ [ف] قريه، محله § زقاق: (كوى يار، قره كوى)

«كعبهٔ كويكده جان ويرمك صفادر سوديكم»
«اصولى»

كُوىْ [ف] ايرانيلره مخصوص بر نوع اويون طوپى، يووارلاق شى: (كوى وچوكان) § سوز: (كفت وكوى) = ديدى قودى § سويله‌يجى، سويله‌ين. بو معناده

تركيب ايله قوللانيلير : (سخنگوى ، لطيفه‌گوى) كبى . ايكنجى اوچنجى معنالرده يالڭز تخفيفيله‌ده مستعملدر : (گفت وگو ، سخنگو) كبى .

گويا [ف] سويله‌يجى، سويله‌ين: (طوطئ گويا) § (صانكه) معناسنه ادات تشبيه . بو معناده بعضاً (كه) علاوه اولنور . (گويا نصيحت ايديبور) كبى . مقام تعريضده قوللا-نيليرسه (كه) علاوه اولنه‌ماز . (گوييا) صورتنده استعمالى مهجوردر.

« ايلدم خامهٔ معجز دمى گوياى عدم »
« عاكف پاشا »

« هرشكوفه دهن وبرك زباندر گويا »
« ذكر ايدر خالقنى حال ديليله اشجار »
« خيالى »

گوينده [ف] سويله‌يجى، سويله‌ين:

« گويندهٔ اوصافيدر الطافنك شرمنده‌سى »
« شرمندهٔ الطافيدر عاجز صلاحى بنده‌سى »

كهان [ع] « كاهن » ڭ جمعى . اورايه باقڭز .

گهر [ف] (گوهر) ڭ مخففى . اورايه باقڭز: (گهر پاش) و(گهر فشان) = جوهر صاچيجى ، صاچان . (گهربار) = جوهر ياغد-يريجى. (گهر پاره)=جوهرپارچه‌سى. (گهر ريز) = جوهر دوكيجى ، دوكن . (گهر فروش) = جوهر صاتيجى ، صاتان .

كهسار [ف] (كوهسار) و(كوهستان) مخففيدر او ماده‌لره مراجعت

كهستان اولنملى . ايكنجيسنك كسر سين ايله اوقونمسى جائزدر .

كهن [ف] اسكى . (كهن دير) = ير وكوكدن كنايه‌در . (خانهٔ كهن)= اسكى او. (باغ كهن) = اسكى باغ. (كهن پير)، (كهنسال) = اسكى ييل يعنى ياشلى ، قوجه‌مش معناسنه‌در .

كهنه [ف] اسكى: (كهنه خرقه، كهنه خيال) ، (كهن) ايله بينلرنده موقع استعمالجه فرق واردر. بو آنك يرنده قوللانيله‌بيلير. لكن او، بونك هرقوللانيلديغى موقعده استعمال اولنه‌ماز . (كهنه بهار) = صوڭ بهار، فصل خريف، كوزموسمى.

كهوف [ع] (كهف)ڭ جمعى. اورايه باقملى .

كهول [ع] (كهل) ڭ جمعى ، او ماده‌يه مراجعت .

كهولت [ع] صاچ وصاقاله قير سرپمكه باشلايوب بدن و اوضاعده علائم شيخوخت ظاهر اولمق . اصطلاح طبده يكرمى بر ايله آلتمش ياش آراسنده‌كى زمان ديمكدر.

كئول [ع] اسپرتو. فرانسزجه (Talcool) آلقول كلمه‌سى (الكئول) كلمهٔ عربيه‌سنك محرفيدر.

﴿ لَ ﴾

لا [ع] حرف نفيدر. (لا يتغير) = تغير ايتمز. (لا حول ولا قوة الا بالله) (لا على التعيين) = تعيين اوزره اولمامق صورتيله، معين ومحدود اولميه‌رق.

لاابالى [ع] ايليشكسز، قيدسز، چكنمز. (لا ابالیانه) = لا ابالیجه‌سنه.

لأمت [ع] آلچاقلق، فروماية‌لك.

لائم [ع] لوم ايديجى، ايدن: (لوم لائم).

لائمه [ع] لوم، سرزنش.

لابد [ع] البته، مطلقا، لازم. فى الاصل (آيريلق يوق) معناسنه‌در. لسانمزده تخفيف دال ايله (لازمدر، واجبدر) كبى لزوم ووجوبى افاده موقعنده قوللانيلير.

لات [ع] زمان جاهليتده حرم كعبهٔ معظمه‌ده موجود بربتك اسميدر.

لاته [فرانسزجه‌دن latte] لاطه. خطلدن اينجه اوزون ديرك: (بارطين لاطه‌سى، قلم باش لاطه).

لاجرم [ع] شبهه‌سز، مطلقا، بالضروره ديمكدر. فى الاصل فتح ميم ايله (انقطاع يوق) معناسنه‌در.

لاجورد [ع] قويو مائى رنكلى بر طاش اسمى § قويو مائى رنك. فارسى (لاژورد) كلمه‌سنك معربيدر. (لاجوردى) = مائى رنكنده: (قبهٔ لاجوردى) = آسمان، كوك.

لاحق [ع] صوكره‌دن كلوب اولاشيجى، اولاشان؛ لحوق ايديجى، ايدن. بومناسبتله كلمه‌نك آوّلنه برحرف علاوه اولنورسه (داخل اولان) تعبير اولنديغى كبى صوكنه علاوه اولنورسه لاحق اولان ديليلير. § «سابق» مقابلى. (حلف) كبى بر مأمورك يرينه نصب اولنان ذات حقنده قوللانيلير. مثلا (مدير لاحق، ناظر لاحق) كبى.

لاحقه [ع] علاوه، ضميمه، ذيل: (لاحقهٔ فائقه).

لاحم [ع] ات ييجى، يين: (طيور وحيوانات لاحمه).

لاخ [ف] ادات مكان. يالكز آتيده كوستريلان تركيبلرده قوللانيلير: (سنكلاخ) = طاشلق.

(دیولاخ) = جن وپری بولنان محل.
(رودلاخ) = چای محلی ، ایرماغی چوق یر.

لادن [ف] طاشلق یرلرده بر جنس چاملرده حاصل اولان زفت کبی سیاه وقوقولو برنوع صمغ. کرید لادنی مشهوردر.

لازال [ع] اکسیک اولمسون معناسنه بر جملهٔ دعائیه‌در.

لازق [ع] یاپشقان ، بولاشیجی. صیوییشیق: (طین لازق).

لازم [ع] برشیدن اصلا آیرلمایان؛ برشیده برابر بولنمسنه، وجودینه احتیاج اولان که ترکجه‌ده (کرك) لفظی مقابلیدر . (اولمق) و (کلمك) ماده‌لریله قوللانیلیر. (لازم اولدی ، لازم کلدی ، لازم اولان ، لازم کلن) § متعدی اولمایان، فاعلك ذاتنده قالان فعله اطلاق اولنور : (فعل لازم) ، (لازم غیر مفارق) = آیرلمسی ممکن اولمایان، زیاده کرك. (لازم ملزوم) = بری برندن اصلا آیرلماز .

لازمه [ع] لازم اولان شی ؛ مادی ومعنوی صورتیله قوللانیلیر : (لازمهٔ ذمت ، لازمهٔ تبریك، لازمهٔ معینه، انبار لازمه‌سی).

لاژورد [ف] (لاجورد) کلمه‌سنه مراجعت اولنملی.

لاستيك [فرانسزجه‌دن Elastique] اسنه‌یشلی ، اسنك شی: (لاستیك چیزمه، لاستیك قوندره ، لاستیك غیطان) .

لاسیما [ع] باخصوص ، خصوصیله . (ولاسیما) صورتنده دخی مستعملدر .

لاشك [ع] شبهه‌سز، شکسز دیمکدر .

لاشه [ف] اولمش حیوان ، لش .

لاشیء [ع] شی دکل ، هیچ ، جزئی . ضرورت اولمدقجه « شی » کبی همزه‌سی اسقاط اولنماملی.

لاشقه [ایتالیانجه‌دن] اصطلاحات بحریوندندر. کمینك وقایغك خلاطنی گیوشه‌توب بوشه براقمق دیمکدر .

لاصق [ع] متصل کبی یاپیشیق، یتیشیك .

لاطائل [ع] فائده‌سز، بیهوده ، عبث .

لاطه [ایتالیانجه‌دن] محرف ، غلطدر . (قوقولاته) نك باشلقسزی دیمکدر .

لاغر [ف] زبون ، ضعیف ، قورادە، آریق: (لاغری) = ضعیفلك، آریقلق. اکثریا حیوان حقنده قوللانیلیر : (اسب لاغر، گاو لاغر ، خر لاغر) .

لاف [ف] حکمسز، بوش لاقیردی § معناسز دعوای تفاخرده بولنمق ، اصلسز اوکنمك : (لاف

وكذاف) ، (لافزن) = كوه‌زه ، معناسز اوكنيجى ، اوكنن . لسانمزده اليوم (آتمق) و(ايتمك) مصدرلريله قوللانيلير : (لاف آتمق ، لاف ايتمك) = سويلنمك ، ميرلدانمق .

« كلك انصاف ايده‌لم فرق ايده‌لم مقدارى »
« شاعرز بز ديه‌رك لاف وگدافى قويه‌لم »
« مراد رابع »

لاكرده { [روجه‌دن] آلتى پارمق پلامود باليغنك طوزلامه‌سى .

لال { [ف] ديلسز : (لال اولدى) § قيرمزى رنك : (گل لال ، شكوفهٔ لال) .

لالا { [ف] اختيار ، كوله .

لاله { [ف] معروف چيچكدر . انواعى پك چوقدر . فارسيده قيرمزى رنكه (لال) ديديككندن وبو چيچك اصلنده قيرمزى وقيرمزيلى اولديغندن (لاله) تسميه اولنمشدر . خدايى نابت بر چيچك اولمسى سبب تسميه اولمق احتمالى ضعيفدر : (لالهٔ كوهى ، لالهٔ برّى ، لالهٔ شقايق ، لالهٔ دلسوخته ، لالهٔ دلسوز ، لالهٔ خطايى ، لالهٔ خودرو) § اسكى زمانلرده اسرا ومجرمينك بويونلرينه طاقيلان بر نوع دمير حلقه .

لاله‌رخ ، لاله‌رخسار { [ف] ياناغى لاله كبى قيرمزى اولان ، لاله كبى آل ياناقلى .

لاله‌زار { [ف] لالهلك ، لاله تارلاسى ، لاله باغچه‌سى .

لاله‌فام ، لاله‌گون { [ف] لاله رنكلى ، لاله رنكنده ديمكدر .

لآلى { [ع] اينجو معناسنه اولان (لؤلؤ) ڭ جمعى . (لآلى فشان) = اينجولر صاچيجى ، صاچان . ضم لام ايله ياكلش تلفظ ايتاملى .

« طبعم كه ياد جذبهٔ مدحكله دمبدم »
« بر بحر پر خروش لآلى فشان اولور »
« نفعى »

لام { [ع] الفباى عثمانيده يكرمى آلتنجى حرفك اسميدر . ابجد حسابنجه (٣٠) عددينه اشارتدر § حرفك شكلنه تشبيه ايله (اكرى بوكوك) مقامنده‌ده قوللانيلير : (قدّ لام) .

لامبه { [فرانسزجه‌دن Lampe] محرف . قنديل ديمكدر .

لامع { [ع] پارلداييجى ، پارلدايان .

لامحاله { [ع] « محاله » حيله معناسنه‌در . بو تقديره كوره (حيله‌سز) ديمكدركه جهدى ، قطعى اوله‌رق مفهومنى تضمن ايدر .

لامس { [ع] لمس ايديجى ، ال ايله طوقونوب يوقلاييجى .

لامسه { [ع] حواس ظاهره‌دن برشيئك قاتيلغنى ، يومو- شاقلغنى ، اينجه‌لكنى ، قالينلغنى فرق ايتديرن حاسه : (قوهٔ لامسه) .

لامِع [ع] پارلدايجی، پارلدايان: (برق لامع).

لامِعَه [ع] پارلدايان ، پارلايان شی § عربیده کوچوك چوجغك تپه‌سنده بنغلداق دیدکلری یوموشاق یره اطلاق اولنور. پكشندكدن صوكره دینیلمز.

لانَه [ف] قوش يوواسی. اسانزده معانیٔ سائره‌سی معتبر دكلدر. (لانَهٔ زَمينْ) = یوموشاق یووا. (لانَه كيرْ) = یووا طوتیجی ، طوتان.

لاندُو [فرانسزجه‌دن Landeau] اوستی اوكدن و آرقه‌دن آچیلوب قاپانیر برنوع بویوك آرابه.

لاو [فرانسزجه‌دن Lave] یانار طاغلردن آتشین برحالده آقان مادهٔ سیّاله، اندفاعات برکانیّه.

لَوانْطَه [Lavande فرانسزجه‌دن] عطریات مختلفه‌یه اطلاق اولنور : (لوانطه صویی ، لوانطه اوتی ، لوانطه چیچکی).

لاهُوتْ [ع] اصلی (الله ، خالق) معناسنه لفظ عبرانی. اصطلاحده جناب حقك ذات كبریا پناهندن عبارت اولان عالم علوی دیمكدركه (عالم لاهوت) ده دینیلیر. (لاهوتی) = عالم علوی‌یه منسوب ومتعلق ، السّهی .

لايَتَجَزّى [ع] جزءجزء آیرلمسی قابل اولمایان: (جزء لایتجزّی)

لايَتَناهى [ع] نهایتی بولنماز ، صوكسز. كسره‌ومدّها ایله تلفظی غلطدر.

لايَتَغَيَّرْ [ع] دكیشمز، بوزلماز، ثابت.

لايِحْ [ع] ظاهر، میدانه چیقیجی، چیقان § پارلدایجی. عربجه‌ده (لائح) یازیلیر.

لايِحَه [ع] بر ماده و یا دعوی حقنده تفصیلات وایضاحاتی ومدافعاتی حاوی مقامات رسمیه ومحاكم نظامیه‌دن برینه تقدیم ایدیلن ورقه.

لايُحْصى [ع]صاییسز، حسابسز، قابل تعداد دكل.

لايُخْطى [ع] خطا ایتمز. فرانسزجه Impeccable مقابلیدر. (لایخطیانه) = لایخطیجه‌سنه. (لايَخْطى) اوقومق یاڭلشدر.

لايَزالْ [ع] قابل فنا وزوال اولمایان، زوالسز. حق السّهیده قوللانیلیر : (ربّ لایزال ، خداوند لایزال) ، (لايَزالى) = لایزاله منسوب.

لايُعَدّ [ع]صایلماز، صایلمایان، صاییسز دیمكدركه بی حساب ، غایتله چوق حكمنده قوللانیلیر: (لایعد جیوش، لایعد نقود).

لايَعْقِلْ [ع] ادراك ایتمز ، طالغین.

لايِق { [ع] مناسب ، شايان ، ياقيشان . (اولمق) و (كورمك) مصدرلريله قوللانيلير.

لا يَمُوت { [ع] اولمز ، دائم ، باقى: (جناب حق لايموت) فرانسزجه (L'immortel) مقابلى .

لَبابَتْ { [ع] زيركلك ، فطانت ، اوصليلق .

لَبْ { [ف] دوداق: (لب شيرين، لب كلفام) § كنار، اوج: (لب دريا ، لب ساغر) ، (غنجه‌لب) = غنجه دوداقلى . (لَبْ بلَبْ ، لَبْ بَرْلَبْ) = دوداق دوداغه. (لَبالَبْ) = آغزينه قدر طولو .

لَبْ بَسْتَه { [ف] آغزى باغـلى؛ سكوت ايديجى، ايدن.

لَبْرِيز { [ف] طاشقين ، طاشيجى. اكثرياً معنوياتده قوللانيلير: لبريز شوق ، لبريز مسرت) .

لَبَن { [ع] سوت . جمعى (اَلْبان) (لَبَنى) = سوته منسوب ، متعلق. بونك جمعى (لَبَنِيات) در.

لَبِيب { [ع] عاقل، ذكى، اوصلى: (اديب لبيب) .

لَبَّيك { [ع] بو تركيبك درت درلو معناسى روايت اولنمشدر. (١) بن سنك امروفرمانكه اطاعت واجابت حركتنده مرةً بعد اخرى ثابت وپايدارم. (٢) بنم عزم وتوجهم هربار سنك طرفكه‌در. (٣) بنم محبت وانجذابم غيره اولمايوب دائما سكادر . (٤) اخلاصم يعنى صدق وعبوديتم دائما سكادر. اشبو تركيب بيوركز معناسنه ومقام اجابتده قوللانيلير .

لَجاج ، لَجاجَتْ { [ع] خصومتده عناد ايتمك ، چكشمك. (لجوج) = پك عنود ومخاصم.

لَحامَتْ { [ع] اتليلك، سميزلك: (لحامت وجود) .

لَحاظ { [ع] كوز قويروغى ، كوز اوجى.

لَحْظَه { [ع] آن ، دقيقه : (بر لحظه توقف) § كوز اوجيله باقمق .

لَحْد { [ع] جوقور، خرج ايله طاش ايله ياپلمش مزار : (اطلبوا العلم من المهد الى اللحد) = علمى مهددن لحده قدر طلب ايدكز مآلنده حديث شريفدر. حانك فتحيله ده لغتدر.

لَحْم { [ع] ات. جمع مستعملى (لحوم) ، (لَحْمَه) = ات پارچه‌سى .

لَحْن { [ع] نغمه ، آهنك : (لحن شوق‌انكيز) § لهجه، لسان § قرائتده خطا . جمعى (اَلْحان ، لُحُون)در (لاحِن، لَحّان) = قرائتده پك خطا ايدن.

لَخْت { [ف] برشيئك پارچه‌سى ، پاره ، قطعه : (لخت جكر).

« ايتدكه كشت دشت ستم شاه غمزه‌سى »
« لخت جكرله ساحهٔ دلده يمكلير »
« نيلى »

لَدُنْ [ع] علم غيب، خفايايى منكشف برحالده كوسترن، اسرار الٓهيه يه اطلاع كسب ايتديرن علم. (لَدُنى) = لدنه منسوب (لَدُنيات) = ايچ يوز، اسباب خفيه، آكلاشلماز اسرار: (لدنيات امور، مصلحتك لدنياتى).

لَدى [ع] عند، نزد، يان معناسنه ظرف زمان و ظرف مكان اداتيدر. مطلقا تركيب ايله قوللانيلير ودالى اوستون ايله اوقونور: (لَدَى الحاجه. لَدَى الاقتضا، لَدَى التحقيق، لَدَى الوصول، لَدَى المطالعه).

لَذّاتْ [ع] «لَذَّتْ» ك جمعى، طاتلر، چاشنيلر.

لَذائذ [ع] «لَذيذه» نك جمعى. حظ وتلذذ اولنه جق طاتلى شيلر: (لذائذ حيات، لذائذ دنيويه، لذائذ روحانيه).

لَذَّتْ [ع] طات، چاشنى. ماديات و معنوياتده قوللانيلير: (لذّت طعام، لذت علم، لذّت نان، لذّت آب) بين العوام بالتخصيص شكر طادينه دينير.

«لذّت درمانى ادراك ايلمز بى درد اولان»
«خيالى»

لَذيذْ [ع] طاتلى، طاتى خوشه كيدن شى: (ماء لذيذ، اطعمهٔ لذيذه).

لَرْزانْ [ف] تتره يجى، تتره ين: (دست لرزان، دل لرزان)

لَرْزِشْ، لَرْزَه [ف] تترده مه. تتره يش: (لرزش اندام) (لَرزه ناك) = تتره يجى. تترهك.

«جنبش غمزه دكل، جلوهٔ رفتار دكل»
«لرزش كاركه هر دوجهان آنجق بو»
«نائلئ قديم»

لَشْكَرْ [ف] عسكر. تركجه سى (چرى)، (لشكرگاه) = اردو محلى (لشكر عرمرم) = چوق عسكر. (لشكركش) = عسكر چكيجى، چكن. (لَشكر شكاف) = عسكر يار يجى. (لَشكر شكن، لَشكر شكوف) = آلاى بوزان، عسكر بوزيجى، قهرمان.

لَطافَتْ [ع] لطيفلك. كوزللك، نظر و طبعه خوش كورنمكلك: (لطافت سيما، لطافت اندام، لطافت بيان، لطافت معنى، لطافت هوا).

لَطائِفْ [ع] (لَطيفه) نك جمعى، طبعه خوش كلن كلاملر: (مجموعهٔ لطائف، لطائف كويان) § كوزل اولان، كوزل كوريلن شيلر، محاسن، بدايع: (لطائف طبيعت)، (لطائف الحيل) = خدع حربيه، جنك اويونلرى.

لَطْمَه { [ع] ضربه، طوقات: (لطمه خوار) = طوقات ييين .

لَطيف { [ع] فى الاصل قابا ، ايرى نسنه مقابلى اوله‌رق خرده ، كوچوك ، اينجه شى ديمكدر. لسانمزده بومناسبتله لطافتلى ، خوش ، كوزل ، نازك ، متناسب شيئه اطلاق اولنمشدر: (وجه لطيف ، مزاج لطيف ، سيماى لطيف، سخن لطيف، اطعمهٔ لطيفه) § عبادينه رفق ولطفله بذل كرم وبخش منافع ايدن جناب حقك اسماء حسنا. سندندر: (ربّ لطيف ، عبداللطيف).

« اى ابر لطيف زنك سيّار »
« بك شعشعه‌لى نمايشك وار »
« معلم ناجى »

لَطيفَه { [ع] شاقه ، جدى اولميه‌رق اكلنجه ايچون سويله‌نيلن وخوش كوريلن نكته‌لى سوز ، ياخود ياپيلان شى : (لطيفه لطيف اولملى — كلام مشهور) ، (لَطيفه پَرداز) = لطيفه ترتيب ايديجى ، ايدن . (لَطيفه كو) = لطيفه سويله‌يجى ، سويله‌ين . (لَطيفه پَردازى) = لطيفه دوزيجيلك . (لَطيفه كوبى) = لطيفه سويله‌يجيلك .

« زهى لطيفهٔ غيبيّهٔ البهيه »
« نفعى »

لَعْل { [ع] ياقوت كبى قيرمزى بر برنوع قيمتدار جوهر. بونك مقبولى بدخشان طاغلرنده بولنديغندن (لعل بدخشانى) تعبيرى مشهوردر . ادبيات شرقيه‌ده دلبرلرك دوداغى دائما لعله تشبيه اولنمشدر . حتى (لعل) لفظى لب مقامنده قوللانيلمشدر: (لعل فام ، لعل رنك. لعلكون) = قيرمزى رنكلى ديمكدر . (لعل روان) = باده ، شراب :

« جانفداى لعلى‌يم بر دلبر جانپرورك »
« ايستمم بن خضرك اولسون چشمهٔ آب حيات »
« عونى »

لَعَلَّ { [ع] احتمال كه ، مأمولدر كه ، اوموليوركه معناسنه ادات ترجى ، مطلقا (لَيْتَ) ايله برلكده استعمال اولنور . لسانمزده يالكز اوله‌رق وباشقه صورتده اصلا قوللانيلماز.

لَعْن ، لَعْنَت { [ع] فى الاصل سورمك ، ابعاد ايتمك ، خيردن اوزاقلاشديرمق، خير و فلاح و رحمتدن محروم ايتمك معناسنه‌در. لسانمزده سب ونفرين مقامنده ايراد اولنور. (لعنتله‌مه) = آفوروز. آفوروز ايدلمش (لعنةالله) = اللهك لطف ورحمتندن مطروديت ومحروميت ديمكدر .

لَعين { [ع] ملعون، مطرود. معناسنه‌در : (شيطان لعين) § هركسك لعن ونفرين ايتديكى آدم.

لَغْزان { [ف] سورچيجى، قايجى؛ سورچه‌رك ، قايه‌رق.

لَغْزِيدَه [ف] سورچمش، قایمش، ییقلمش: (لغز پای) = آیاغی سورچمش، قایمش.

لَغْو [ع] بوش، باطل، بیهوده: (لغو ولهو) = بوش اکلنجه، بوش اویون. (لغوی) = لغوه منسوب، متعلق. (لغویات) = بیهوده، بوش سوزلر، ایشلر دیمکدر: (لغویات ایله اشتغال جائز دکلدر) § (لغو) = بیهوده‌لکی اعتباریله اورته‌دن قالدیرمق، قالدیرلمق معناسنده قوللانیلیر: (قومیسیونك لغوی، لغو ایدیلن قضا). (یمین لغو) = اثنای کلامده من غیر فکر ولا رویّة لساندن صادر اولان یمین.

لَفّ [ع] دورمك، ظرف ایچنه قویمق، (ایتمك) و (اولنمق) ماده‌لریله قوللانیلیر: (لف ایدیلن مضبطه، لف اولنان پوصله)، (لفّاً) = «ملفوفاً» کبی دورلمش، صارلمش اوله‌رق دیمکدر که مصدر بمعنی مفعولدر. رسمیاتده زیاده قوللانیلیر. (لفّ ونشر) = عباره‌ده اول امرده ایکی و یاخود دها زیاده شی بیان ایده‌رك بعده آنلردن هر برینه دائر لازم کلن معلوماتی ایراد ایلمکدر: (لفّ ونشر مرتّب، لفّ ونشر مشوّش).

لَفْظ [ع] آغیزدن معنالی ومعناسز چیقان سوز. صرفیونجه لفظ معنیدار ایسه کلمه، دکل ایسه حرفدر. (لفظاً) = لفظ جهتیله، لفظ جهتندن (لفظه) = لفظ معناسنه‌در: (لفظهٔ جلاله).

«لفظة اللّهی آچلمش کلدر»
«خاقانی»

لَفْظِیّ [ع] لفظه منسوب: (شو مقاله‌ده لفظی ومعنوی کوریلن خطالر)، (تزیینات لفظیّه).

لَقَب [ع] بر آدمك اسم اصلیسندن باشقه صوکره‌دن بر مناسبتله قونیلان آدی: (تاتارجق عبدالله افندی، صوفی محمد پاشا) کبی.

لَقْلَاق [ع] لکلك دینیلن قوش: (آمدن لقلق) (لکلك) کلمهٔ فارسیه‌سندن معرّبدر § بوش، معناسز لاقیردی. آوازهٔ لکلك معناسنده و (لقلقه) صورتنده‌ده قوللانیلیر. (لقلقیات) = معناسز سوزلر، قورو کورلتیدن عبارت لاقیردیلر.

لَقِيط [ع] فی الاصل یردن قالدیریلوب آلنان نسنه معناسنه‌در. بو مناسبتله کوشه باشنه، اوته‌یه برویه و یاخود جامع، کلیسا قاپولرینه براقیلوب بولنان چوجغه اطلاق اولنور.

لَقِيطَه [ع] فی الاصل فرومایه، رذیل، حقیر ارکك و قادین معناسنه‌در. لسانمزده بالاده بیان اولنان وجه ایله اوته‌ده بروده

براقلمش اولان چوجق معناسنه اولان « لقیط » ك مؤنثی اولەرق قوللانیلیر.

لَکَدْ [ف] تپه : (لَکَدْ زَنْ) = تپه اوریجی، اوران .
(لَکَدْ خوار) = تپه ییجی ، ییین .

لَکَلَكْ [ف] معروف بوینی اوزون ، اینجه واوزون باجاقلی قوش: (لکلك عمری لقلقه یله کچر — مثل) .

لَگَنْ [ف] ایچنده ال ییقانان قاب § جامەشور ایچون قوللانیلان باقر تکنه .

لٰکِنَّ [ع] ادات استدرا کدر. اصلی (لَکِنَّ) در .
لسانمزده تخفیفله قوللانیلیر. « ایسەده ، ایسەلرده ، ایسەكده ، ایسەکزده ، ایسەمده ، ایسەكده » تعبیرلرندن صوڭره (لکن) کتیریلەمز .

لَکَه [ف] اصلی (لَكْ) در . اثواب وغیر اشیاده اولان پارچه ، یامه ، نشانه معناسنەدر . لسانمزده بولاشدیغی شیٔ ، یری فنا کوسترن ، فنا ایدن نشانه ، اثر معناسنده و(لکه) صورتنده قوللانیلیر: (مرکب لکەسی ، یاغ لکەسی) ، (لَکەدار) = لکەلی، معیوب، متّهم.

لَمْح [ع] برشیئه چالوب آله باقق، آن واحد ده باقق که منظورك ماهیتنی کوروب آ کلامق ممکن اولمیه. جق صورتده دیمکدر. لسانمزده یالکز صورت آتیەده قوللانیلیر . (کلمح البصر) یا (کلمح بالبصر) ویاخود (لمح بصر) = سرعتله کوز آتوب باقه :

« عینی‌یه عمری کلدی لمح بصر قدر »
« سروری »
« حین رؤیتده آچاردی نظری »
« نکتهٔ سرّ کلمح البصری »
« خاقانی »

لَمَحَاتْ [ع] « لمحه » نك جمعی .

لَمْحَه [ع] شیمشکك بردفعه چاقه‌سی کبی کوزك بر دفعه چالوب آله باقیشی. (لَمحةُالبصر) = کوزك بر دفعه باقیشی قدر، پلك آز : (لمحةالبصرده غائب اولدی) خلاف قیاس اولەرق وارد اولان (مَلَامِحْ) صورتندەکی جمعی لسانمزده اصلا قوللانیلماز .

لَمْس [ع] ال ایله یوقلامق ، طوقونوب حس ایتمك، ایدلمك .

لَمْع [ع] پارلامق ، ایشیلامق ، پارلدامق .

لَمَعَاتْ [ع] (لَمْعَه) نك جمعی : (لَمَعَاتِ شمس) .

لَمَعَانْ [ع] پارلامق ، پارلدامق : (لمعان برق) :

« دیده پیرا سواد خطکده »
« نور حکمت ایدر طوور لمعان »
« معلم ناجی »

لَمعَه { [ع] پارلق . فى الاصل بر كرّه پارلامق ديمكدر :

« تاب رخك اولدجه فزون شعلهٔ ميدن »
« بر لمعه‌سى دنيايى ياقار برق بلاسين »
« معلم ناجى »

لَمْ يَزَلْ { [ع] زوال بولماز، زوالسز، باقى : (خداى لم يزل) .

لَنْگ { [ف] آقساق ، طوپال: (تيمور لنك) = مشهور طوپال جهانگير (لَنگى) = طوپاللق (لَنكانَه) = طوپالجه‌سنه .

لَنْگَر { [ف] واپورلرك، كميلرك ليمانه كيردكلرى وقت بر يرده طورمق ايچون دكزه آتدقلرى آغير دمير . (لنگر انداز) = دمير آتيجى، آتان § فارسيده (لنكر) عمارت، تكيه ، خانقاه معناسنده دخى قوللانلديغندن او مثللو محللرده فقرا ودرويشانه اطعام ايچون قوللانيلان كنارى ياپوان، بيوك صحنلره (لَنگَرى) ديرلر . لسانمزده ياء نسبت حذف اولنه‌رق يالگز (لنگر) دينيلير .

لَوْ { [ع] ادات شرطدر. لسانمزده اوكنه (واو) علاوه‌سيله (اولسه بيله) معناسنده قوللانيلير : (ولو قيرمش نه ياپمق لازم كلير) .

لَواحِقْ { [ع] « لاحقه » نك جمعى. اورايه باقلى.

لَوازِمْ { [ع] « لازمه » نك جمعى. ياكلمش اولسه ده جمع الجمع صورتيله (لَوازِماتْ) تعبيرى ده قوللانيلير .

لَوّامْ { [ع] پك زياده لوم ايديجى، ايدن : (نفس لوّامه) .

لَوامِعْ { [ع] « لامعه » نك جمعى. اورايه باقلى .

لَوايِحْ { [ع] « لائحه » نك جمعى ، مفردينه باقلى .

لَوْث { [ع] نجاست، پيسلك ، مردارلق: (لوث خحش. لوث دنائت) .

لَوْح { [ع] مطلقا دوز صحيفه ، اوزرينه يازى يازيلان دوز نسنه : (لوح محفوظ) = اصطلاح شريعتده عالم علويده اولمش واوله‌جق شيلرى حاوى بولنان لوح لاهوتى .

لَوْحَه { [ع] تخته‌دن وسائره‌دن ياپيلان دوز صحيفه. رسملى صحيفه‌لرى حاوى اوله‌رق ديواره آصيلان تخته‌لره اطلاق اولنور . بونك يرنده (تابلو) لفظ اجنبيسنى قوللانمغه اصلا لزوم يوقدر .

لَوْحَشَ الله { [ع] تعظيم، استعجاب مقامنده ويا تحسين ، آفرين معناسنده استعمال اولنور . اصلى (لا اوحش الله) در كه « الله ايراق ايلمسون ، وحشت ويرمسون

دیمکدر . اشعار فارسیه وعثمانیه‌ده تخفیفاً استعمالی معروفدر :

« بارك‌الله زهی دولت فتح ونصرت »
« لوحش‌الله زهی عاطفت حیّ قدیر »
« نفعی »

لَوْذَعِیّ [ع] ظریف ، فصیح ، عقللی آدم .

لَوْز [ع] بادم ، (بادام) دینیلن میوه . ایکی نوعدر . طاتلی بادم ، آجی بادم . مفردی (لَوْزَه) در . فارسیده (لَوزینه) = بادم حلواسی ، بادملی حلوا . بونك معرّبی (لَوْزِینَج) در . (لَوْزِیّات) = بادملی طاتلیلر .

لَوْزَتان [ع] (لوزه) نك تثنیه‌سی ، انسانك بوغازنده پیدا اولوب شیشه‌رك بوغاز دلیکنی طیقایان و « بادمجك » دینیلن عارضه‌درکه ایکی غدّه‌دن عبارتدر .

لَوْعَه [ع] عشقدن و یا حزن و اندوه کبی حالاتدن یورکده حاصل اولان آجی ، یانیقلق ، سوزش دل : (لوعهٔ قلب) § یانوب یاقلمق . نظمده (لَوْعَت) صورتنده‌ده قوللانیله‌بیلیر . جمعی (لَوَعات) .

لَوْم [ع] ذم ، هجو ، سرزنش ایتمك ، قینامق : (لوم لائم ، مستحق لوم) ، (لَوْمَه) = موجب لوم اولان خصوص ، شی .

« بنی لوم ایتمز ایدك بی پروا »
« خسته‌یم باقسه‌ك آ محتاج دوا »
« لا »

لَوْن [ع] فی‌الاصل برنسنه‌یی دیکر شیدن فصل وتمییز ایدن حالت وصفته اطلاق اولنوركه فارسیده (رَنك) ترکجه‌ده (تُویرُو) مقابلیدر . لسانمزده سیاه ، قیرمزی وامثالی کبی رنك ، بویا معناسنده قوللانیلیر : (لونی صولوق ، لونی بوزلمش ، لونی تغیر ایتدی) ، (لَوْنِ فَرَس) = آتك طونی ، رنکی . جمعی (اَلْوان) : (الوان سبعه) = یدی رنك اصلی ، جمعی نوع ، صنف ، چشید معناسنده‌ده قوللانیلیر : (بوقدر الوان مال ایچندن برینی بکنمدی) .

لَوَنْد [ف] هوای نفسنه تابع اولوب سربست طور و طرز ایله تعیش ایدن تنبل ، بیکار ، زندوست ، عیاش ، قبا طایی آدم § خدمتکار . اسکی زمانلرده ونديکليلرك ممالك شرقیه اهالیسندن اجرتله طوپلایوب آلدیغی بحریه سلاح انداز نفرینه وتشکیلات قدیمهٔ عثمانیه‌جه برصنف عسکره اطلاق اولنوردی . (لوند چفتلکی) = بشکطاش دینیلن محلك آرقه جهتنده وشیشلی موقعنك ایلروسنده وقتیله اشبو صنف عسکری ایچون مخصوصاً انشا قیلنمش اولان قشله ایله مشتملاتنك بولندیغی محلك اسمی ، (لَوَنْدانَه) =

لونده یاقیشه‌جق صورتده ، لوندجه‌سنه دیمکدر . (شَهْلَوَنْد) = اوضاع سر- بستانه واطوار بی باکانه‌ده بولنان بویلی بوصلی شن، کوزل کنج .

« کورر آیینهٔ ساغرده عکس روی تابانی »
« آنکچون شهلوندم ایچسه چاك ایلر کریبانی »
« حالتی »

لَه [ع] آنك ایچون، آنك طرفنه، آندن یاکا معناسنه لام حرفیله هاء ضمیرندن مرکبدر. بومفرد مذکردر . مؤنثی (لَهٰا) در . (لَهِنْدَه) = آنك منفعتنه موافق ، آندن طرفه (عَلَیهِنْدَه) = آنك مضرتنه ، آکا مساعد اولمیه‌رق دیمکدر . (له) و (علیه) ترکیبلری بعضاً ضمیرلرندن صرف نظرله مفرد کلمه کبی استعمال اولنور : (لَهِکِزدَه ، لهمزده ، عَلَیهِکِزدَه ، علیهمزده) کبی. (موصیٰ‌لَه) = کندیسنه برمال وصیت اولنان . (محکوم علیه) = کندیسی اوزرینه برشی حکم اولنان .

لَهَبْ [ع] آتشك چیقان سیوری آلوی. (لهب النار) = آتش آلوی .

لَهْبان [ع] آتش آلولنمك : (لهبان آتش عشق) .

لَهْجَه [ع] لسان ، آلت تکلم اولان دیل: (فصیح اللهجه) = فصیح اللسان، کوزل سوز سویله‌ین دیمکدر § سوزك محل استعمالی اعتباریله مخارج حروف قصد اولنور § فارسیده وضع تکلم ، صوت لطیف ، لغت ، شکل وصورت معنالرنده قوللانیلیر:

« تقلید ایله اولماز بوقدر لذت کفتار »
« بولهجهٔ پاکیزه بکا داد خدادر »
« نفعی »

لَهْو [ع] فی الاصل انسانی مهم وفائده‌لی ایشندن آلیقویه‌جق شیله مشغول اولمق معناسنه‌در. بومناسبتله اویون اوینامق معناسنده قوللانیلمشدر: (لهو ولعب)، (لَهْوِیات) = اویون ، چنك ، چغانه ، اکلنجه مقوله‌سی شیلر .

لَهِیب [ع] آتشك آلوی ، شعله‌سی ، « حر النار » § آتش آلولنمك .

لَیال ، لَیالی [ع] (لیل) ك جمعی، کیجه‌لر: (لیال هجران، لیال تنهایی ، لیالیٔ حسرت) .

لَیْتَ [ع] ادات تمنی؛ (کاشکی) معناسنه در . لسانمزده مصلحته ، ماده‌یه تعلق اولمایان بوش سوزلرله وقت کچیرمك موقعنده (لیت ولعل)صورتنده قوللانیلیر. هرایکیسی باشقه برده قوللانیلماز : (لیت ولعل ایله تأخیر عزیمت ایدییور، ایش لیت ولعله‌ده قالدی) .

لَیْل [ع] کیجه ، کونشك غروبندن فجر صادقك یاخود ینه کونشك

طلوعنه قدر اولان مدت: (ليل محنت، ظلمت ليل) ؛ (لَيْلاً) = كيجه وقتى، كيجه لين (لَيْلُ ونهارْ) = كيجه و كوندوز (لَيْلِي) = كيجه يه منسوب، كيجه لك .

لَيْلاء { [ع] پك قارا كُلق كيجه كه آيك صوك كيجه سى ديمكدر. كيجه نك طولنى، شدتنى افاده ايچون تأكيد صورتيله ايراد اولنور: (ليلهٔ ليلا) .

لَيْلَه { [ع] « لَيْل » كبى كيجه : (ليلهٔ قدر) = اصحّ روايته كوره رمضانك يكرمى يدنجى كيجه سى. (ليلة الاسرى) = معراج كيجه سى. (ليلة البدر) = آيك اون دردنجى كيجه سى .

لَيْلى { [العامريه] مشهور مجنونك معشوقه سى . بعضاً اسلوب فارسى اوزره (ليلى) صورتنده ده قوللانيلير .

لَيْن ، لَيِّن { [ع] يوموشاق شى . (لَيِّن الجانب)= ملايم مشرب ، تعصبسز ، اويغون آدم .

لَئيم { [ع] آلچاق ، جرى آدم . (لئيم) ايله (بخيل) آراسنده فرق واردر. برنجيسى نه كندى ير ، نه باشقه سنه يديرر . ايكنجيسى كندى ير باشقه سنه يديرمز. (لَئيمانه) = آلچاقجه سنه ، جريجه سنه . جمعى (لِئام) اسلوب فارسى اوزره جمعى (لَئيمان) در :

« دشمن ارباب دل، برنجه خر طبع ولئيم »
« نفعى »

﴿ لِ ﴾

لِئام { [ع] « لئيم » ك جمعى ، آلچاقلر، جريلر.

لِاب { [ع] پدر طرفندن ، بابادن ياكما . (لاب قارداش) = بابا بر فقط آنا آيرى قارداش .

لِباس { [ع] جامه ، ثوب، كييه جك شى : (لباس فرسوده) = اسكيمش اوروبه. (لباس التقوى) = ايمان ، حيا . (لباس جديد ، لباس نَوْ) = يكى اوروبه . جمعى (البسه) در : (البسهٔ رسميه) :

لِبْرَه { [Libre فرانسزجه دن) يوز قرق ويا يوز اللى درهم عتيق ثقلتنده براجنبى اولچك .

لِثَّه { [ع] ديش اتى، تخفيف ايله ده (لثه) لغتدر .

لِجام { [ع] حيوانك آغيزينه طاقيلان گم . فارسى (لِگام) ك معرّبيدر. جمعى (لُجُم) .

لحاف { [ع] اورتونه‌جك شى ، يورغان § نباتاتك زارى ، صارغيسى .

لحام { [ع] لسانمزده تحريف ايله . (لهم) ديئيليركه پاره‌لنمش ياخود پاره پاره ، آيرى آيرى اولان شيئك بر برينه ياپشديره‌جق نسنه ديمكدر. فتح لام ايله‌ده لغتدر . (لهم) ذاتاً محرف اولدينى حالده برده بوندن (لهملنمك) معناسنده (تلهيم) لفظى ايجاد اولنمسى واوموقعده استعمال قيلنمسى جهالتدن منبعث حالات غريبه‌دندر . عربيده (لَهم) و (تَلَهُّم) و (التِهام) لفظلرى (بر نسنه‌يى تمام يوتمق) معناسنده وارد اولمشدر . بناءً عليه جاهلانه او يدورلمش اولان (تلهيم) لفظنك زنهار قوللانيلمامسى ايجاب ايدر .

لحيه { [ع] صاقال . (لحيانى) = اوزون‌قابا صاقاللى آدم. (لحيه‌دار) = صاقاللى . (لحوى) لحيه‌يه منسوب. جمعى (لحى) .

« طاغيليركن ديدى ارباب تماشا تاريخ »
« لحيه‌قويوردى كوچك بتدى صقالى اويونك »
« سرورى »

لذلك { [ع] بونك ايچون ، بوسببدن ، بوندنطولايى .

لسان { [ع] مدار تكلم اولان آغيزده‌كى ديل . جمعى (ألسنه ، لُسُن ، لُسْن) اكثريا برنجيسى قوللانيليركه § برقومك تكلم ايتديكى لهجه ، لغت : (لسان عثمانى ، لسان عربى) ، (لسان حال) = انسانك اوضاعيله سيماسنده حاصل اولان علائمك دلالت ايتديكى معنالردن عبارتدر : (لسان حال لسان مقالدن ابلغدر) (لساناً) = ديل ايله ، تكلم ايدرك (لسان‌الله) = قرآن كريم. (لسان‌النار) = آتشك شعله‌سى ، آلوى :

« سوز يوق كهر السنهٔ عالمه اما »
اى خواجه‌لسان شعرا بشقه لساندر »
« عونى »
« ايستر ايسه‌ك آ كلامق جهانى »
« اوكرنملى اوروپا لسانى »
« لا »

لقاء { [ع] كورمك ، راست كلوب قاووشمق § يوز ، چهره . (مهلقا) = آى چهره‌لى ، يوزى آى كبى . (خورشيد لقا) = كونش يوزلى ، يوزى كونش كبى ، (بدلقا) = چركين يوزلى . برنجى معناده لسانمزده قوللانيلماز . (لقاءالله) = قيامت كونى .

لكام { [ف] حيوانك آغيزينه اوريلان كم . (لجام) معربى .

لله { [ع] الله ايچون معناسنه‌در . « ل » حرف جرّيله لفظهٔ جلاله‌دن مركبدر . اكثريا عربى

ترکیبلرده قوللانیلیر: (لله ورسوله ، لله درّه ، المنّة لله).

لِمُؤَلِّفِهِ [ع] برترکیب عربیدرکه اوّلنه التصاق ایدن لام حرف جرّی تملك واختصاص معناسنه‌در. (لمحرره ، لمترجمه ، لقائله) کبی ترکیبلرده بویله‌در.

لِواء [ع] سنجاق ، بایراق: (لوای عثمانی، لوای اسلام، لوای ظفر) § ایکی آلای عسکردن مرکب بر هیئت عسکریه: (قرق سکزنجی ردیف لواسی قوماندانی) ، (میرلوا) = فریقك مادوننده بولنان قوماندان § تقسیمات ادارهٔ ملکیه‌جه متصرف بولنان قطعهٔ ممالك: (مرکز لوا) = متصرفك اوطوردیغی قضا ، قصبه.

« سرفراز ایتدك لواءالحمد دین احمدی »
« کافره کوستردك الحق دستبرد حیدری »
« نفعی »

لِیاقَتْ [ع] یارارلق ، دکرلك، مناسب اولمق: (بوخدمته لیاقتم آشکار ایکن) § اقتدار، هنر، فضیلت ، کارکذارلق. (لیاقتلی مدیر، لیاقتسز برذات ، ارباب لیاقت ، لیاقت مدالیه‌سی) ، (لیاقتمند) = لیاقتلی.

« درونمده کدر وار یأس وامیده لیاقت یوق »
« نابی »

لِیپاری [روجه‌دن] اوسقومری بالیغنك قارنی بنکلی برنوعی.

لیتْرَه [فرانسزجه‌دن Litre] رطل ، بردسیمتره مکعبندن عبارت یکی اولچك: (برلیتره‌لك قونیاق شیشه‌سی).

لیرا [فرانسزجه دن Lire] عالمده هر شی ایچون مدار حصول وواسطهٔ مبادله اولان آلتوندن مضروب و قیمتی معیّن پاره ، آقچه: (عثمانلی لیراسی ، فرانسز لیراسی) ، (لیرای عثمانی) یازمق یا کلشدر.

لیس [ف] یالامق معناسنه اولان (لیسیدن) مصدرندن صیغهٔ امردرکه لسانمزده مطلقا ترکیب ایله ویالایجی، یالایان معناسنده قوللانیلیر: (کاسه لیس) = کاسه یالایجی ، دالقاووق ، مداهن. (کاسه‌لیسانه) = کاسه‌لیسجه‌سنه.

لیطوغرافیا [یونانیدن]فرانسزجه Lithographe سی طاش باصمه‌سی دیمکدر.

لیف [ع] خرما آغاجنك چوبی، حماملرده صابونلامق ایچون قوللانیلان شی § اجسام نامیه‌ده تل تل کورینن شی: (لیف نباتی ، لیف حیوانی) جمعی (الیاف).

لیقه [ع] مرکب حقه‌سنه قونیلان خام ایپك § یالدیز آلتنه سوریلان لاك ، لیقه.

لیكْ { [ف] (لٰكِنْ) كبی ادات استدراكدر. یالـكز نظمده قوللانیلیر. (لیكن) صورتنده استعمالی كلیاً مهجوردر :

« تحقیق صفا گرچه بودر، لیك بوتحقیق »
« بر وفق هوا وهوس نو هوساندر »
« نفعی »

لیكیداسیونْ { (فرانسزجه‌دن (Liquidation
تسویهٔ حساب ، قطع محاسبه . تصفیهٔ حساب § تعیین قیمت .

لیمانْ { اروپاجه‌دن ا دكزده یاتیق، یاتەجق محل، قوی؛ بندر.

لیمه { [ف] پارچه ، یرتیق: (لیمه‌لیمه) = پارچه پارچه .

لینَتْ { [ع] یوموشاقلق، ملایمت. ضدی (خشونت) در : (لینت مزاج ، لینت طبع) .

لیوارْ { [روپاجه‌دن] ایچنده موقتاً جانلی بالیق صاقلانیلان و دكز كناونده وصو ایچنده مخصوصاً یاپیلان قفسلی ، دلیكلی محل ، یاخود صندوق .

﴿ لُ ﴾

لُبّ { [ع] اوز، ایچ؛ ایچلی شیئك ایچی: (لبّ الجوز) =جوز ایچی § هرشیئك ایسی ، خالصی § عقل سلیم ، هوش . بو معناده جمعی اولان (اَلْبابْ) زیاده قوللانیلیر:

«آچیلدقجه اولوالالباب اولور دمبستهٔ حیرت»
« لب اعجاز گویی لبّ اسرار معانیدر »
« معلم ناجی »

لُبانْ { [ع] كونلوك ، كندیر . (لبانجاوی) = جاوه صمغی.

لُجّه { [ع] دكزك انكین طرفی ، یك درین بیوك صو: (لجّهٔ غرام ، لجّهٔ مسرت) .

لحاظَه { [ع] كوز اوجیله بركره باقه ، چالوب آلمه نظر: (عطف لحاظهٔ مرحمت) .

لُحُودْ { [ع] (لَحْدْ) ك جمعی : (لحود اكابر) .

لُحُوقْ { [ع] اولاشمق، ایریشمك، تابع اولمق . (ایتمك) مصدریله قوللانیلیر.

لُحُومْ { [ع] (لحم) ك جمعی : (لحوم متبرّده) .

لُزُوجَتْ { [ع] یاپیشقانلق، طوتقال كبی برشیئه صیوانوب یاپیشمق ؛ چكیلوب اوزانمق. (لُزُوجی) = لزوجتلی ، یاپیشقان .

لُزُومْ { [ع] لازم اولمق ، اقتضا ، ایجاب ، احتیاج : (قاصه مبایعه‌سنه لزوم كورلدی ، اشتراننده لزوم كوستریلان آلات فنیه) ، (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلماز .

لُسُن [ع] لسانك جمعى . اصلى ضمتيله (لُسُن) در . ديكر جمعى اولان (اَلْسِنَه) دائما ، بونادراً قوللانيلير: (لسن عتيقه) .

« سائر لسن عتيقه نك هپ »
« معقولاتى اولور مرتب »
« لا »

لُصُوق [ع] ياپيشمه ، بتيشك اولمه .

لُطْف [ع] خوشلق، كوزللك : (لطف طبيعت ، لطف مزاج ، لطف سيرت، لطف اخلاق) § كرم ونوازشله معامله ايتمك ، رفق وملايمتله ايديلن احسان و معامله : (لطفكزك محجو بى يم ، لطفكزك منتدارى يم، لطفكار) § توفيق الٰهى مقامنده‌ده قوللانيلير: (بلطفه تعالى). (لطفاً) = كرم واحسان صورتيله :

«دل نكاه لطف اومار بيلمزنه بى رحم اولديغن»
« مردم چشمندن انسانيت اميدنده در »
« نائلئ قديم »

لُعَاب [ع] فى الاصل آغيزدن آقان صاليا معناسنه‌در . بال ، شكر كبى شى ايله طبخ اولنان طاتلى‌يه اطلاق اولنور. (لُعابى) = لعابه منسوب ومتعلق ، لزوجتلى اولان.

لُعْب [ع] اويون . (لُعبى) = اويونه منسوب ، متعلق . (لُعبيّات) = اويونه متعلق شيلر ، اويونلر .

لُعْبَت [ع] اويناتان، اويناييلان شى، اويونجاق . (لُعبتكاه) = اويون محلى . (لُعبتباز) = اويونجى ، حقه‌باز § كورنلرك مفتون و مجلوب اولديغى شى . (لُعبةالعَين) = كوز ببكى .

لُغَات [ع] (لُغَت) ك جمعى : (لغات مستعمله) .

لُغَت [ع] هر قومك كنديسنه مخصوص اولان ديلى، افادۀ مرام ايچون قوللانديغى اصوات، الفاظ وتعبيراتدن هر برى § الفاظ وتعبيراتك معنالرينى حاوى كتاب : (جيب لغتى)، (لغت نُويس) = لغت يازيجى، يازان (لغت شناس) = لغت بيليجى، بيلن (لُغَوِى) = لغته منسوب ، لغت آكلايان، جمعى (لُغَوِيُون) .

لُغَز [ع] بيلمه‌جه ، ياكلتماج . اكثريا سؤال صورتيله اولديغندن فارسيده (چِستان، چيستان) تعبير اولنوز . جمعى (اَلْغاز) در . (مُعمّا) باشقه‌در .

« حل ايتديلر بولغزك سرّينى كيمسه »
« لا »

لُغَوِى [ع] لغت ماده سنده كوستر لديكى وجه ايله لغته منسوب؛ علم لغته آشنا اولان آدم:

(معنای لغوی ، کتب لغویّه) جمی (لُغَویّونْ) .

لُقْمانْ [ع] اعلیٰ اکشی نار . تحریف ایله (لوقان) دینیلیر . (لقمان ناری) .

لُقاطَه [ع] یره آتلمش یاخود یردن آلنمش قیمتسز شی : (لقاطه چین) = لقاطه دیوشیریجی ، آرتوق طوپلایجی .

لُقَطَه [ع] سوقاقده بولنوب آلنان وصاحبی معلوم اولمایان مال ، شی . انسانك غیریده استعمال اولنور .

لُقْمَه [ع] برآغیز ، بریودم ، بر پارچه طعام : (لقمه لقمه) = پارچه پارچه ، آزار آزار . (لقمه طاتلیسی) = بهر دانه‌سی برکرّه‌ده تناول اولنان معروف یووارلاق خمیر طاتلیسی دیمکدر . § مطلقا طعام معناسی فرض اولنورسه (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلیر : (برلکده لقمه ایتدك) ، (لقمه کوز) = پاتلاق کنوز (لُقْمَه شمار) = لقمه صایجی ، ییدیکی لقمه‌یی حساب ایدن خسیس آدم .

لُکْنَتْ ، **لُکُونَتْ** ، **لُکْنُونَتْ** [ع] پلتکلك ، دیل باصیقلغی ، سوز سویلرکن دلده‌کی طوتقلق :

(او رومی دلبرك ای دل دیلنده صانمه وار لکنت)
(مرادنجه دیلی دونمز دهسانی تشکدو غایت)
« پیر محمد عزمی »

لُوطْ [ع] انبیاء عظامدن برپیغمبر ذی‌شان اسمیدر که قومی خلاف شرع وطبیعت احواله منهمك اولدقلریچون قهر الٰهی یه اوغرایوب محو اولمشدر .

لُؤْلُؤْ [ع] اینجو . (لؤلؤ لالا) = پارلاق اینجو . (لؤلؤ بار) = اینجو یاغدیریجی ، یاغدیران . (لؤلؤ پاش) و (لؤلؤ فشان) = اینجو صاچیجی ، صاچان .

« خداوندا بن اول استاد مضمون پرور نظمم »
« که پست ایتدی کلامم قیمت لؤلؤ لالایی »
« نفعی »

لُوجَه [فرانسزجه‌دن] محرف اصلی (Logette لوجت) = قولبه ، کوچك اوطه ، قاپوجی اوطه سی ، تیاترو حجره‌سی .

لُودُوشْ [روجه‌دن محرف] جنوب غربی طرفندن اسن یل

لُورْدْ [انکلیزجه‌دن] انکلتره‌ده زادکاندن بر صنفه ویریلن عنوان : (لورد پالمرستون) = مشهور انکلیز باش وکیلی .

لُوشْتارْیا [ایتالیانجه‌دن] کوچوك لوقانطه ، طعام محلی .

لُوسْتْرَه [ایتالیانجه‌دن] قوندره بویاسی : (لوستره‌جی) .

لُوفَر { [روجه‌دن] طعمی لذیذ اولوب اکثریا شهر اغستوس اواخرنده ظهور ایدن برنوع بالیق .

لُوقُومُوتیف { [فرانسزجه دن (Locomotif) تیمور یول آرابه‌لرینی چکن اوجاقلی وماکنه‌لی آرابه .

لُوقانطه { [ایتالیانجه‌دن] آلافرانغه بیوك آشجی دکانی .

لُوله { [ف] چشمه ، موصلق ، و امثالنه طاقیلان کوچك بوری § ماسوره ، صو اولچوسی : (بش لوله صو جاری اولان آجی چشمه) § چبوغه کچیریلن توتونلك ، طوپراق قاب : (لوله‌جیلر ، لوله‌جی چاموری) § بوری شکلنه قونیلان دورمه ضاچ .

« تاریخی سلطان احمدك جاری زبان لوله‌دن »

« سید وهبی »

لُونجه { [فرانسزجه‌دن] اصنافك ، تجّارك مذاکره اوطه‌سی ، اجتماعکاهی .

﴿ م ﴾

ماء { [ع] صو : (ماءِ جاری) = آقار صو (ماءِ راکد) = طورغون صو (ماءالحیوة) = آب حیات . (مائی ، ماوی) = صویه منسوب ، صو رنکنده . جمعی (میاه) : (طغیان میاه) .

« مائی پرواز ایله قطع اولمش یشیل خار امیدر »

« نفعی »

مَآب { [ع] (اَوب) لفظندن اسم مکاندر ، (مَرجع) کبی رجوع ایده‌جك یر معناسنه‌در . لسانمزده ترکیب ایله قوللانیلیر : (شوکتمآب) و (فضائلمآب) کبی . بوتقدیرده شوکتك ، فضائلك رجوع ایتدیکی وجود معناسنی محتوی اولور .

مَآثِر { [ع] کوزل اثرلر ، نشانه‌لر ، ایشلر ، یادکارلر : (مآثر عرفان ، عساکر نصرت مآثر ، مآثر مأثر برکزیده) لسانمزده بونك مفردی اولان (مأثُرَه) اصلا قوللانیلماز .

مَآثِم { [ع] کناهلر . کناه ایتمك وکناه ایده‌جك یر معناسنه اولان (مأثم) ك جمعی . مفردی قوللانیلماز .

مَآخِذ { [ع] « مأخَذ » ك جمعی ، برنسنه‌نك اخذ واستخراج اولندیغی محللر : (مأخذ علوم) .

مَأْل { [ع] زبده ، حاصل اولان شی § سوزك دلالت ایتدیكی خصوص ، معنی ، مفهوم : (مأل مسرت اشتمال) ، (بی مأل) = معناسز ، برشی آكلاشلماز صورتده .

« مأل اولور متوحّش آنك مقالندن »
« معلم ناجی »

مائِل { [ع] میل ایدیجی ، خواهشكر ، ایستكلی :

« بیكانه نكاهی قانه مائل »
« تیر غمی جانه آشنادر »
« شیخ غالب »

مائِدَه { [ع] طعام سفره‌سی ، اوستنده طعام بولنان سفره : (مائدهٔ مسیح ، مائدهٔ سنیه) .

مابَقی { [ع] كری قالان ، آرتان ، باقی قالان . (مابقی) ده بومعنایه‌در .

مابَعْد { [ع] صوكره‌سی ، صوكی .

مابَعْدَ الطَّبیعَه { [ع] طبیعتك غیری اولان شی ، علم الٰهی .

مابَیْن { [ع] ایكی شیئك آراسی : (تألیف مابین) § أولرده حرمله سلاملق آراسنده‌كی اوطه : (مابین اوطه‌سی) § سرای پادشاهینك سلاملق دائره‌سی : (مابین همایون جناب ملوكانه) .

مات { [ف] مغلوبیت معناسنه‌در . شطرنج اویونجیلرینك اصطلاحنده شاهك اسارتنه اطلاق اولنور . اصلی فوت اولدی معناسنه عربی (مات) اولسه كركدر .

« فكر اولنسه بوراده مات اولوراهل تدبیر »
« نفعی »

ما تَقَدَّم { [ع] كچمش ، زمان ماضی ، سابق .

ماتَم { [ع] اولو ایچون ، اولمش ایچون آغلامه ؛ حزن ومصیبت زماننده‌كی آغلایش § حزن ، كدر ، مأیوسیّت : (روزماتم) ، (ماتمزده) = مأیوس ، ناله ایدیجی . (ماتم كنان) = ماتم ایده‌رك . (ماتمی) = ماتمه منسوب ، ماتملی . (ماتم انكیز) = ماتم قوپاریجی ، قوپاران . (ماتمفزا) = ماتم آتیریجی ، آتیران . (ماتمسرا) و (ماتمكده) = محل ماتم ، بیت الحزن . برنجی معناده (ایتمك ، ایله‌مك) ماده‌لریله قوللانیلیر :

« ایل عید اكبر ایلدی بن ماتم ایلدم »
« حلیمكرای »

ماتِس { [روجه‌دن] صیزمش ، سرخوش .

مَأْبُون { [ع] مفعول ، علت ابانته مبتلی .

مَأْثُورَه { [ع] سلفدن خلفه نقل وروایت اولنان مشهور ومعتبر خبرلر : (ادعیهٔ مأثوره) = پیغمبرمن علیه‌الصلاة والسلام افندیمزله صحابهٔ كرامدن منقول اولان ادعیهٔ خیریه .

مأثوم [ع] صوچلو ، كناهلی ، كناهكار عد اولنمش اولان . (معصوم) مقابلی .

ماجِد [ع] مجدوشرف صاحبی ، بزركوار، كريم: (والدماجد)

ماجَری [ع] جريان ايتمش ، كچمش ، واقع اولمش شی ، حال : (ماجرای عاشقانه ، ماجرای محبت) .

«ماجرامز بزم ای دل دها چوق صوكوتورر»
« لا »
« دوكيلن صولا نی طولدرسه ايلردی كوكل »
« ماجرای وصل ايچون دلداره صرف آب رو»
« طربزونی حلمی »

ماجِن [ع] خلقه حيله كارلق يولی اوكرتن : (مفتیٔ ماجن).

مأجُور [ع] اجروثوابی ويرلمش: (امر مأجور، خدمت مأجوره) § كرايه ويريلن شی : (مأجورك هيئت اصليه سيله تسليمی جملهٔ شرائطدندر)

ماحَصَل [ع] حاصل اولان شی، ثمره، محصول: (ماحصل عمر) = اولاد معناسنی افاده ايدر .
« بربويله دم حرّم وفرخلدن خصوصا »
« كيم ماحصل مدت عمر كذراندر »
« نفعی »

ماحَضَر [ع]مستحضراولان شی، موجود . (خيرالطعام ماحضر) = طعامك خيرليسی حاضر اولانيدر .

ماحِی [ع] محو ايديجی ، يوق ايديجی ، ايدن . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير: (ماحئ آلام، ماحئ طاقت ، ماحئ ظلام) .

مَأخَذ [ع] برشيئك آلنديغی ، چيقارلديغی ير : (اشبو حديث شريفك مأخذی صحيح البخاری).

« جمله نك أوّليدر ختم رسل »
« ديديلر آنك ايچون مأخذ كل »
« خاقانی »

مَأخُوذ [ع] اخذاولنمش، آلنمش. جمعی (مأخوذات) .

مادامَ [ع] باقی ، دائم اولدقجه معناسنه تركيبدر: (مادام الحيات) = ياشادقجه § چونكه معناسنه و (كه) اداتيله برلكده قوللانيلير :

« مادام كه بيتميور حياتم »
« ظن ايتمه بيتر ترنمّام »
« معلم ناجی »

مادام [فرانسزجه دن madame] خانم . قوجه لی و قوجه يه وارمش طول قادينلره اطلاق اولنور.

مادَاپُولَن [فرانسزجه دن madapolam] قاتجه بياض ورنكلی بر چشيد آستار، قالين پاتيسقه .

مادِح [ع] مدح ايديجی ، حسن ذكر ايله ياد ايدن : (مادح پيغمبر) .

مادَر [ع] آنا . (مادَری) = آنالق (مادَرانَه)=آناجه.

سنه (مادرزاد) = آنادن طوغمه .
(مادر اندر) = اوکی آنا (مادریت) بك یا کلشدر ، زنهار قوللانیلماملی .

مادموازل { فرانسزجه دن [mademoiselle] قیزلره ویریلن عنوان ، خانم قیز ، کوجك خانم دیمکدر .

مادون { [ع] آلت ، آشاغی :

« هر کسك عالمده بیك مافوقی بیك مادونی وار »
« اسعد مخلص »

مادّه { [ع] مایه ، اصل ، جوهر § ایش ، امر ، خصوص § سوزك بر بندی § جسم . جمعی (مواد) :

« کوردیکك حال حزینك باعثی برماده در »
« کیم خدای ذوالجلال قرآنده ایتمشدر بیان »

مادّی { [ع] ماده یه منسوب ، معنوی دکل ، جسمانی : (مادی ومعنوی) § مادّیاتدن باشقه برشیئه اینانمایان ، دهری . بومعناده جمعی (مادیون) در . (مادیت) = مادیلك ، مادیاتدن باشقه سنه اینانمامق مسلك فلسفیسی .

مادّیات { [ع] مادی اولان خصوصات .

مادیان { [ف] دیشی آت ، قیصراق . (اسب مادیان) تعبیری (باب عالی قاپوسی) دیمك قدر خطادر . چونکه (مادیان) دیشی آت اولدیغی ایچون (اسب) لفظنك علاوه سنه اصلا لزوم یوقدر .

مأذون { [ع] اذن ویرلمش ، رخصتلی ، اجازتلی .
(مأذونیت) = مأذونلق ، اذنلی اولمه .

مار { [ف] ییلان . جمعی (ماران) عربیسی (حیّه) .

مارّ { [ع] مرور ایدیجی ، ایدن ، کچیجی ، کچن . (مارّ الذکر) = ذکری کچن (مارّ البیان) = بیانی کچن . جمعی (مارّین) = کچیجیلر ، یولجیلر . مفردی انجق تراکیب مذکوره ایله وجمعی اکثریا (غابرین) لفظی ایله برلکده قوللانیلیر .

مارانغوز { [ایتالیانجه دن] اینجه کراسته ایله ظریف ، اهتماملی آغاج ایشلری یاپان استاد ، طوغرامه جی .

مارپیچ { [ف] ترکجه ده محرفی (ماربوچ) در که نارکیله یه طاقیلان مشین ایله اینجه تلدن معمول اوزون بوری کبی شی .

مارت { [روجه دن] سنهٔ رومیهٔ مالیه نك برنجی آیی : (مارت قاپودن باقدیرر ، قازمه کورکی یاقدیرر = کلام مشهور) .

مارش { (فرانسزجه دن Marche) عسکرك یورورکن آیاقلرینی

بردن انتظاملی آتمه‌لرینی تسهیل ایدن شرق، چالنی § آرش، ایلری، کیدیش.

ماره‌شال { (Maréchal فرانسزجه‌دن) مشیر، رتبهٔ عسکریه‌نك منتهاسی: (ماره‌شال مولتکه)

مارقه { (فرانسزجه‌دن Marque) اشیا اوزرینه وضع اولنان علامت، اشارت، نشانه، تمغا.

مارکی { (فرانسزجه‌دن Marquis) اوروپاده زادکان صنوفنك «دوق» ایله «قونت» آره‌سنده بولنان برصنف مخصوصی.

مارکیز { (Marquise فرانسزجه‌دن) اوروپاده زادکاندن «مارکی» عنوانی حائز اولان ذاتك زوجه‌سی.

مارنل { (ایتالیانجه‌دن) کمی طائفه‌سی، کمی نفری، کمیجی.

ماروت { [ع] قرآن کریمده وارد اولان برملك اسمیدر. (هاروت) اسمنده اولان دیکر ملکله برابر مذکوردر. تفصیلات آلمق ایسته‌ین کتب تفاسیره مراجعت ایتملیدر.

مارول { (رومجه‌دن) استانبولده شهرمایسده حاصل اولان سلاطه نوعندن برسبزهٔ لطیفدرکه کلی تصفیهٔ دم ایچون نافع اولمقله مشهوردر.

ماریه { [ع] فی الاصل آق ودوز تویلی بوزاغیسی اولان اینك دیمکدر. لسان عوامده دیشی قویونه

اطلاق اولنور.

مازو { [ف] برآغاجك میوه‌سیدرکه دری دباغتنده قوللانیلیر. فارسیده (مازون) ده دینیلیر.

ماسارِقا { (یونانجه‌دن) معده‌نك اینجه طامارلری.

ماساژ { (فرانسزجه‌دن Massage) ال ایله وجودی باصه‌رق اوغمق، اوغوشدرمق. بو لفظك عربیدن مأخوذ اولمسی محتمله کانجه واقعا عربیده (مَس) ال ایله وسائر اعضای بدن ایله دکمك، طوقونمق معناسنه‌در. (ماسّ) = طوقونیجی، دکیجی دیمکدر. لکن بونده (دَلك) کبی اوغمق، اوغوشدرمق معناسی بولنمدیغی قاموسده مصرحدر. (ماسور Nasseur) = فرانسزجه اوغمقله، اوغوشدرمقله تداوی ایدن طبیب. لسانمزده بونك تام مقابلی (دَلّاك) لفظیدر. (ماسور) یرینه (طبیب دلاك) قوللانیله بیلیرمی بیلم ؟.

ماسبق { [ع] کچن، کچمش زمان، شی: (حکایهٔ ماسبق)

ماستیق { [یونانیدن] فرانسزجه‌سی (Mastic) ساقز، ساقز راقیسی. زبانزدی «ماستیقه» در.

ماسکه { (فرانسزجه‌دن Masque) نقاب، یوز اورتوسی.

ماسلف { [ع] کچمش، کچن شی.

ماسِواء [ع] خالقدن باشقه ، غیری مجموع اشیا .

ماسِوی (ماسوی الله) = کذا اللهدن غیری کافهٔ موجودات ، مخلوقات ، علائق دنیویه . بعضاً یالکز (ماسوا) ده قوللانیلیر .

« ایتمز نگاه غیره اولان آشناسکا »
« بیگانه اولدی شوقك ایله ماسوا بکا »
« نجار زاده »

مَأسُور [ع] اسارته دوشمش ، اسیر ایدلمش اولان .

ماسُورَه [ف] اوزرینه ایپلك صاریلان ایجه قامش ،

ماشُورَه مکیك ایچنه قونیلوب بز طوقونیلان ایپلك بوماغیدرکه لسانمزده سین صاده تبدیل اولنه‌رق (ماصوره) دینیلیر واشبو معنادن باشقه لوله ، اولوق مثابه‌سنده وماء جاریه‌نك مقدارینی تعیین ایچون اولچك معناسنده دخی قوللانیلیر .

ماسَه [ایتالیانجه‌دن] ترابزه‌نك کوچکی ، سفره § تاجر مفلسك مالی موجودی ، مال غرما .

ماشاءَالله [ع] « اللهك ایسته‌دیکی کبی » معناسنه برتر . کیبدر . تقدیر وتحسین موقعنده وبعضاً حیرت واستغراب مقامنده ایراد اولنور . (ماشاءالله نه کوزل ، ماشاءالله بورایه سزده کلیرمیسکز) .

ماشِطَه [ع] قادینلرك صاچلرینی طارایان ، کلینك چهره واندامنه زینت ویرن قادین . (مُشّاطَه) ده بومعنایه لغتدر .

ماشی [ع] یورویجی ، یوروین ، یایان کیدن . (ماشیاً) = یوریه‌رك ، یایان اوله‌رق : (ماشیاً عزیمت) .

ماصَدَق [ع] تصدیق اولنان ، ایدیلن خصوص : (ماصدقنجه) = مدلولنجه . اصلی (ماصدق علیه) درکه صادق اولان شی اوزرینه دیمکدر . محاوره‌ده مضمون ، معنی مقامنده قوللانیلیر .

ماضی [ع] کچمش ، کچن زمان : (فعل ماضی ، ادوار ماضیه) ، (اَلْماضی لایُذْکَر) .

« فکر مستقبل وماضی‌یی براق عارف ایسه‌ك »
« بویله درحال زمان بروار ایمش بریوق ایمش »
« کانی »

ماعَدا [ع] باشقه ، غیری : (کندیسنی اعاشه واتفاق ایتدکدن ماعدا حاصلاتدن یوزده بش غروش ویرمك صورتیله ترفیه وتلطیف ایدردی) .

مافات [ع] فوت اولان ، الدن کیدن شی : (جبر مافات ، تلافی مافات) .

مافَوق [ع] بالا ، اوست طرف ، اوست طرفده بولنان :

« هرکسك عالمده بیك مافوقی بیك مادونی وار »
« اسعد مخلص پاشا »

مافی الباب { [ع] قاپو ایچنده ، داخل اولان: (غایة مافی الباب) آز قوللانیلیر .

مافی البال / مافی الضمیر { [ع] کوکلده اولان شی، مضمر: (بیان مافی البال، اظهار مافی الضمیر) .

ماقبل { [ع] اولکی ، اوکی ؛ بر شیئك کندیندن اوّل اولان: (ماقبلنده‌کی حرف جرّ) .

مأکل { [ع] خدمتسز ، منتسز ، زحمتسز مدار معیشت ، قازانج ؛ یمکلك. (مأکله) = ینه‌جك شی ؛ ایریردن جلب اولنان ذخیره معناسنه‌در که جمعیده (مآکل) در .

مأکول { [ع] اکل اولنمش ، ینلمش ، ینیلان شی .

مأکولات { [ع] « مأکول » ك جمعی ، ینیله‌جك شیلر ، یمکلر : (مأکولات ومشروباتده اعتداله رعایت) .

ماکیان { [ف] طاووق. عربیسی (دجاجه) در :

« مانشدهٔ ماکیان غرّا »
« یك بیضه هزار فخر ودعوا »
« شیخ غالب »

ماکینه { (Mackine) فرانسزجه‌دن) آلت، چرخ، دولاب. (ماکینیست Mackiniste) = ماکینه‌یاپان، یا اجاد یاخود استعمال ایدن ، ماکینه‌جی .

مال { [ع] قیمتی ، ذکری اولان نسنه ؛ انسانك مالك اولدیغی اشیا ، آقچه . جمعی (اموال) در : (اموال ذاتیه ، اموال امیریه) ، (مالدار) = زنکین. (مالداری) = زنکینلك. (مالپرست) = ماله طاپان، حریص ، طمعکار . (بیت المال) = خزینهٔ دولت : (بیت المال مسلمین) .

مالاکلام { [ع] سوز کوتورمز، سوز قبول ایتمز دیمکدر. اصلی (مالاکلام فیه) در .

مالامال { [ف] زیاده طولو ؛ طولغون. اصلی (کثیر، فراوان) معناسنه‌در .

مالانهایه { [ع] اوجسز، بوجاقسز، صوکسز .

مالایعنی { [ع] معناسز، فائده‌سز، بوش سوز . جمعی (مالایعنیات) .

مالزمه { [ع] خوارج، لازم اولان شی معناسنده محرّف بر ترکیب عربیدر . اصلی (مالزم فیه) در، « فیه » حذف ایله تخفیف ومیمك فتحه حرکه‌سنه بدل هاء رسمیه کتیریله‌رك تحریف اولنمش وبوصورتله قوللانیلمشدر .

مالش {[ف] سورتمه، اوغوشدرمه، اوغمه .

مالشگر {[ف] اوغوشدیریجی، سورتیجی، دلاك .

مالشگاه، مالشگه {[ف] یوز سوریله جك محل، سجده گاه دیمكدر .

مالك {[ع] ملك صاحبی، برشیئه صاحب و متصرف اولان دیمكدر: (فلانك مالك اولدیغی ثروت عظیمه ، مالك اقطار و ممالك) مؤنثی (مالكه) در: (مالكهٔ دریا ، مالكهٔ حسن وآن) ، (استانبول بلده‌سی اوروپانك كنار ساحلنده آسیانه قارشی قورلمش بر مالكهٔ دریادركه ماندی زیر افلاكده مرئی اولماز — شناسی).

مالكانه {[ف] اراضئ امیریه‌دن شرائط معینه ایله ملكیت اوزره برشخصه تملیك اولنمیان اراضی دیمكدر . تركیبك معنای اصلیسی « مالكجه‌سنه » دیمك اولوب شخص مذكورك كندیسنه اولصورتله تملیك اولنان اراضیی ملك صاحبی كبی اداره ایده‌جكی قصدیله اطلاق اولنمشدر .

مألوف {[ع] الفت اولنمش ، الفتلنمش، آلیشلمش، خوی ایدلمش: (مألوف محبت، مألوف صحبت) .

« ایتمه تعییب بو اسرار الم مألوفی »
« خواجه بالله جهان ذوقی تعب كلدی بكا »
« اسرار دده »

مألوم {[ع] اله كرفتار اولمش ، الملی .

ماله {[ف] دیوار صیوامغه مخصوص آلت كه لسانمزده (مالا) دینیلیر. (مالج) بونك معربیدر .

مالی {[ف] فراوان، چوق معناسنه در. مجازاً طولو، مملو معناسنه قوللانیلیر.

مالیت {[ع — مولد] قیمت، بها، دكر .

مالی {[ع] ماله منسوب ، متعلق: (امور مالیه، قوهٔ مالیه)، (مالیه) تعبیرنده موصوفی مقدردر. (دائرهٔ امور مالیه، نظارت امور مالیه) دیمكدركه دولتك واردات ومدفوعاتنه متعلق امورك رؤیتنه مأمور اولان دائرهٔ رسمیه و نظارت جلیله‌یه اطلاق اولنور. (مالیون) = فن مالی وامور ومعاملات مالیه‌ده وقوف ورسوخ تامی بولنان ارباب اختصاص دیمكدر .

مالیخولیا {[یونانجه‌دن مفرس] قره سودا ، حزن دائمی دیمكدر . لسانمزده خیال خام، خیال باطلدن عبارت اولان تصورات مقامنده قوللانیلیر. فرانسزجه‌سی (Mélancolie) اولیشنه نظراً ایكیسنك براصلدن مأخوذ بولندیغی ظنی طوغریدر. بونك مخففلری بولنان (مالیخ، ماخولیا). لسانمزده اصلا قوللانیلماز.

مامَا [ف] والده ، آنا ؛ خاتون. فارسیده (مام) صورتنده ده قوللانیلیر. (مامَك) = کوچك آنا. لسانمزده کوچك چوجقلره یدیریله جك شی مقامنده قوللانیلان (ماما) لفظنك اصلی — غلط استعمالدن صرف نظر — بو اولسه کرکدر.

مامَضی [ع] کچمش شی؛ کچمش زمان (مضی مامضی) = کچن کچدی ، کچن شی کچدی کیتدی.

مامَلَك [ع] مالك اولنان شی ، انسانك مالك اولدیغی اشیا، اولانجه مالی :

« ویرردی ماملکن بذل ایچون کریمه‌لئیم »
« ایدردی خدمت رندانی شوقله زهاد »
« نفعی »

مَأمَن [ع] امین اولنه جق، امنیتله صیغینه جق یر . (مأمن رضا) = کعبهٔ مکرمه‌یه اشارتدر.

مَأمُور [ع] کندیسنه امر اولنمش ، بر وظیفه‌نك ایفاسنه تعیین قلنمش اولان آدم. جمعی (مأمورین) (مأموریت) = مأمورلك، خدمت ، وظیفه.

مَأمُول [ع] آرزو ایدلمش ، اومولمش ، امل اولنمش شی . مصدر اوله‌رق « ایتمك » ماده‌سیله‌ده قوللانیلیر : (قافله‌نك بو کون کیتمسنی مأمول ایدرم) ، (خلاف مأمول ، فوق المأمول).

مَأمُون [ع] امین قیلنمش ، قورقوسز، تهلکه‌سز: (مأمون الغائله ، مأمون العاقبه) .

مانتُو (فرانسزجه‌دن Manteau) اوستدن کییلن قولسز کنیش لباس ، قاپوت ، یاغمورلق .

مانجَه [ایتالیاجه‌دن] بیه‌جکك بایاغیسی ، عادیسی : (کمیجی مانجه‌سی ، کدی مانجه‌سی)

مانده [ف] قالمش . ترکیب ایله قوللانیلیر : (پسمانده) = کری قالمش ، (درمانده) = قاپوده قالمش ، عاجز . (خاطر مانده) = خاطری قالمش، کوجنمش (عمل مانده) = ایشدن قالمش ، ایشه یارامامز ، (خزینه مانده) = خزینه‌یه قالمش، مضبوط .

ماندارن (پورتکیزجه‌دن مأخوذ Mandarin) چین کبراسنه اوروپاده ویریلن عنوان .

ماندالینه [فرانسزجه‌دن محرف Mandarine) اصلی (ماندارینه) پورتقال جنسندن کوچك، لذتلی بر میوه .

ماندولین (Mandoline فرانسزجه‌دن) بر نوع ساز ، چالغی .

مانع [ع] منع ایدیجی ، ایدن ؛ کری طوردیران؛ اسیرکه‌ین ، برشیئك عدم حصولنه سبب،

انکل : (مانع شرعی) = مشروع و مقبول اولان عذر .

« اولورمی خانه‌ده‌کی دزده پاسبان مانع »
«سیدوهبی»

« مانع رزق اولانك رزقنی الله کسر »
« لا »

مانغانز { (Manganèse فرانسزجه‌دن) برنوع سرد معدن.

ماننْد ، مانَنْدَه { [ف] ادات تشبیهدر . کبی ، بکزر ، نظیر ، شبیه ، مثل معناسنه‌در : (مانند ادم) .

« ماندهٔ ماکیان غرا »
« یك بیضه هزار فخر ودعوا »
« شیخ غالب »

« دلدن هوس عارض آلك چیقماز »
« مانند سویدا غم خالك چیقماز »
« فصیح دده »

مانکن { (Mannequin فرانسزجه‌دن) اکثریا حاضر البسه مغازه‌لرینك قاپولرنده ، جامکانلرنده کوریلن آغاجدن معمول مجسم انسان تصویری .

مانوره { (Manœuvre فرانسزجه‌دن) عسکر تعلیمی ، عسکره آلیشمق ایچون اجرا ایتدیریلن حرکات حربیه تقلیدی § کمیجیلك عملیاتی ، تعلیم بحری ، صنعت بحریه § حیله ، دسیسه ، دولاب ، اویون .

مَأنوس { [ع] انسیت ایدلمش ، آلیشلمش § پسندیده ، مرغوب : (لفظ مأنوس ، مأنوس الاستعمال) . (مَأنوسیّت) = آلیشلمه ، آلیشلمش اولمه .

مانی { [ف] مشهور چینلی برنقاشك اسمیدر . ادعای نبوت ایتمش وملوك ساسانیاندن (بهرام شاپور)ك زماننده ایرانه کلوب مذهب باطلنی نشره باشلامش اولدیغندن اعدام اولنمشدر . تصاویر لطیفه‌یی حاوی (اَرْتَنْك) یاخود (اَرژَنْك) عنوانلی مجموعه‌سی مشهوردر .

مانی پلاتور { (Manipulateur فرانسزجه‌دن) تلغراف ویرمکه مخصوص آلت ، آلکتریق مفتاحی .

مانیفاطوره { [فرانسزجه‌دن محرف] اصلی (Manufacture مانیفاقتور) ال ویا ماکینه ایله معمولات صناعیه‌نك کلیتله اعمالی ؛ فابریقه ایشی ، فابریقه مالی .

مانیفستو { [فرانسزجه‌دن] اصلی (Manifeste مانیفست) حموله قائمه‌سی ، یوك واشیا بیاننامه‌سی .

ماوراء { [ع] آرد ، کری طرف . مادیات و معنویاتده قوللانیلیر . (ماوراءالنهر) = ملك توران ، دریای آمو .

« خیره بخش ذی عقولدر ماوراسی حکمتك »
« لا »

مٰاوَقَعْ { [ع] وقوعبولمش ، واقع اولان شی .

مَأْوٰی { [ع] مسکن، یورد، وارهجق مکان، صیغنهجق یر.

مٰاهْ { [ف] آی، عربیسی (قَمَرْ): (خورشید وماه) § آی ، شهر ، سنهنك اون ایکی‌یه تقسیم اولنان اقسامندن هربری : (ماه نیسان ، ماه ایلول) « ماه کنعان » = دیار کنعانك آیی که (یوسف) علیه‌السلامدن کنایه‌در. (مٰاهْ نَوْ) = یکی آی، هلال. (ماه روزه) = شهر رمضان ، اورروج آیی (مٰاهْ بِمٰاهْ) = آیدن آیه ، شهریه. (مٰاهْیٰانَه) = آی باشنده ویریلن اجرت . تخفیفاً (مَهْ) صورتنده دخی قوللانیلیر .

مٰاهْپٰارَه { [ف] آی پارچه‌سی ، آی کبی کوزل یوزلیلره اطلاق اولنور ، بعضاً تخفیف ایله (مَهْپٰارَه) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

مٰاهْپَیْکَرْ { [ف] یوزی آی کبی کوزل ، نورلی ، پارلاق . (مَهْ پَیْکَرْ) مخففیدر .

مٰاهْتٰابْ { [ف] آی آیدینلغی . بین‌العوام پك یاکلش اوله‌رق قوللانیلان (آی ماهتابی) تعبیری لسانه آلنماملی . § اون درت کیجه‌لك آی که عربیده (بَدْرْ) دینیلیر : (شب ماهتاب ، ماهتاب شب آرا) تخفیفاً (مَهْتٰابْ) صورتنده ده قوللانیلیر :

« سیه‌طبعان اولور روشندلانك دشمن جانی »
« که‌دزد تیره‌روزی دائما دلگیر ایدر مهتاب »
« بلیغ »
« کیوب برآل الکلك هالهدن میدانه عزم ایتمش »
« ستاده مولوی آیینی تصویر ایدر مهتاب »
« وله »

§ آی کبی پارلایان برنوع فشنك که کهرجله ، کوکرد واجزای سائره ایله اعمال اولنور § (ماهتاب ایتمك ، ماهتابه آلمق) = استهزا ، تمسخر ، اکلنمك .

مٰاهِ تٰابٰانْ { [ف] پارلایجی، پارلایان آی .

مٰاهْچَه { [ف] سنجاقلرك ، مناره . لرك ، قبه‌لرك تپه‌لرینه آلتون ایله کوموش وسائره‌دن آی شکلنده یاپیلان شی .

مٰاهِرْ { [ع] مهارتلی ، معرفتلی ، صنعتنده استاد ، هنرور: (شاعر ماهر ، صانع ماهر) .

مٰاهْرُوی { [ف] آی یوزلو ، یوزی آی کبی اولان کوزل . جمعی (مٰاهْرُویٰانْ) مخففی (مَهْرُو) در .

مٰاهْ نَخْشَبْ { [ف] اساطیر شرقیه‌دن اوله‌رق تلقیسی ضروری بولنان برروایته کوره « ابن مقنع » نامیله عریف «حکیم ابن عطا»

نك ماوراءالنهرده كائن (نخشب) شهری جوارنده و «سيام» طاغی اتكنده بر قويودن سيماب و سائر موادّدن بالتركيب سحر وشعبده ايله سمايه عكس ايتديروب كوستردیکی ماه مزوّره اطلاق اولنور. گويا اوچ فرسخ يره دكين ضياسی عكس ايدن بو آی التمش كيجه سماده كورينور و بومدت ظرفنده بالطبع كوكده ايكی آی مشاهده اولنورمش. بو ماه مصنّعه خلق عالم متحيّر قالمش. بوكا (ماه سيام، ماه مقنّع، ماه كش) و او قويويه (چاه نخشب) دينيلير. اشبو قويو شهر مذكوره ايكی ساعتلك مسافه‌ده ايمش. «نخشب» ك معرّبی (نَسَف) در. نسبتنده (نَخشَبی) و (نَسَفی) دينير.

ماهی { [ف] باليق. عربيسی (سَمَك): (صيدماهی) جمعی (ماهيان) در. (ماهی‌خوار) و (ماهی‌گير) = باليقجيل قوشی. (ماهی فروش) = باليق صاتان، باليقجی.

« جهان آراجهان ايچنده‌در آرايی بيلمزلر »
« شو ماهيلر كه‌دريا ايچره‌در دريايی بيلمزلر »
« خيالی »

ماهيّت { [ع] بر شيئك اصلی، كنهی، حقيقتی: (ماهيّت اشياء، اظهار ماهيّت، ماهيّت رديئه).

« ماهيّتی اثبات ايدن آثار عملدر »
« مقدارينه نسبتله كشی خير وشر ايلر »
« شناسی »

مايِع { [ع] صو كبی آقان وصيويق اولان شیء. (صلب) مقابلی. (جسم مايع، اجسام مايعه). (مايعيّت) = مايعلك، صيويقلق حالی. جمعی. (مايعات).

مايُعرَف { [ع] بيلنمز § منـدر آلتنده صاقلانان مال.

ماينا { [ايتاليانجه‌دن] كميجی اصطلاحاتندندر يلكنلری قاپامه، ايندیرمه، براقمه. (قوره) ضدیدر.

مَأيُوس { [ع] يأسلنمش، يأسه دوشمش، نااميد معنا سنه‌در. (مَأيُوسانه) = اميدسزجه سنه. (مَأيُوسيّت) = مأيوسلق، اميدسزلك.

« كيمدر ای شوخ عجب مظهر لطفك بيلسه‌م »
« باقدم احوال رقيبه اوده مأيوس كبی »
« قوجه‌راغب »

مايه { [ف] اصل، اساس، اوز: (مايۀ خلقت، فرومايه، مايه‌سی بوزوق) § بضاعه، قدرت، ثروت: (بی‌مايه) = بضاعه‌سز، قدرتسز (مايه‌دار) = بضاعه‌لی، مقتدر. (سرمايه) = رأس المال

« رشح قلمی مايۀ آسايش عالم »
« نفعی »

مَباحِث [ع] (مبحث) لك جمعی: (مباحث شتّی، مباحث علمیه، مباحث ادبیه).

مَباد، مَبادا [ف] اولماز، اولمیه که معناسنه‌در. وقتیله ایکنجیسی زیاده‌قوللانیلیردی. الیوم ایکیسی‌ده مهجوردر.

مَبادی [ع] (مبدأ) لك جمعی، باشلانغجلر: (مبادئ شهور، مبادئ کتابت).

مَبالِغ [ع] (مبلغ) لك جمعی: (مبالغ کلیه).

مَبانی [ع] (مبنی)نك جمعی، بنالر، یاپولر: (مبانئ جسیمه، مبانئ جدیده) § سوزك اساسنی تشکیل ایدن مضامین، معانی: (مبانئ کلام، مبانی‌الانشا).

مَبحَث [ع] برشیئك بحث اولندیغی محل، مقاله: (مبحث امراض).

« مبحث وحدتده ایتدکجه یقینم ازدیاد »
« ایلدی شوق درون آتشیم ازدیاد »
« نسیم »

مَبحُوث [ع] بحث اولنمش، بحثی کچمش: (مبحوث عنه، مسئلهٔ مبحوث عنها).

مَبدَأ [ع] باشلایه‌جق زمان، برنسنه‌نك باشلادیغی زمان: (موسم صیفك مبدأی، مبدأ ومنتهی) § برشیئك باشلادیغی محل، باشلایه‌جق یر: (تیموریولك مبدأی) § باشلانغج، اوّل: (مبدأ تعلّم، مبدأتدرّس). (مبدأ) لفظی ادواته بتشدیکی تقدیرده همزه‌نك مرکزینی دکشدیرمکه لزوم یوقدر: (ایشك مبدأی، ایشك مبدأینی).

مَبذُول [ع] بذل اولنمش، حسن رضا ایله صرف ایدلمش § کثرتله موجود، بول، چوق: (ازمیرده بالیق پك مبذولدر، عاطفت مبذوله)، (مَبذُولیّت، مبذولی) = مبذوللق، بوللق:

« یاالٓهی کرمك مبذول ایت »
« خاقانی »

مَبَرّات [ع] احسان، ایلك معناسنه اولان (مَبَرّه)نك جمعیدرکه خیرات، حسنات نوعندن اولان افعال واعماله اطلاق اولنور: (جملهٔ مبرّات سنیهٔ حضرت خلافتپناهیدن بولنان) مفردی هیچ قوللانیلماز.

مَبرُود [ع] صوغومش، صوغودلمش.

مَبرُور [ع] خیرلی، فائده‌لی، ایی اولان شی: (عمل مبرور، خدمات مبروره، مساعئ مبروره).

مَبسُوط [ع] بسط اولنمش، یاییلمش، دوشنمش، سرلمش: (جناح مبسوط، نعم مبسوطه، افادات مبسوطه). (ضمّهٔ مبسوطه) = واوك آغیز یایوان اوله‌رق، اماله ایله تلفظی دیمکدر. (سویله‌مك) کبی.

مَبْعُوث { [ع] بعث اولنمش ، كوندرلمش : (مبعوث السمّىاولان پيغمبر ذى‌شان، تحريرات مبعوثه) § بر دولت ياخود بر ذات طرفندن برخصوص ايچون وكالةً كوندرلمش آدم .

مَبْغُوض { [ع] بُغض اولنمش ، منفور، سَويلمه‌مش .

مَبْلَغ { [ع] حدّ ، مقدار ، پاره كميّتى : (خطهٔ عراقيه‌ده صنعت خط مبلغ كماله واصل ورسم و وضعده خط كوفى‌يه نسبت رونق نو حاصل اولمش — حسن خط — مصاحبهٔ اقدام) § آقچه ، آلتون . جمعى (مَبالِغ) :

« جهان مشتاقك اما اولمانجه مبلغ معلوم »
« كلوبده‌خاك‌پايه يوزلرك‌قابلى سورسونلر »
« اشرف »

مَبْلُوع { [ع] بلع‌اولنمش، يوتولمش: (لقمهٔ مبلوعه) .

مَبْنى { [ع] بنا يرى ، اساس § بنا ، ياپى : (مَبناى عظيم سلطنت كه ..) شو لفظك بومعناده استعمال ايدلمش اولمسنه اعتراض‌ايدنلر — قاعدهٔ جواز استعمالنه امكان‌اولوب اولمديغنى تدقيقدن صرف‌نظر — هر لسانك السنهٔ سائره‌دن اخذ واقتباس ايده‌جكى الفاظى ، لغاتى ايستديكى وجه ايله استعمال خصوصنده حق تصرفى بولنديغنى بيلمه‌ينلردر .

مَبْنِى { [ع] بنا اولنمش ، ياپلمش: (بوز اللى آرشون عرصه اوزرينه مبنى كوشك § صرفيونجه غير منصرف ، حرف اخيرى اولدينى كبى طوران ، اختلاف عوامل ايله تغير ايتمه‌ين كلمه § طولايى، نظراً ، ايچون مقامنده‌قوللانيلير: (بوملاحظه‌يه مبنى، بوحكمته مبنى) ، (مبنىّ على‌الحكايه) = حكايه‌اوزرينه بنا اولنمش، حكايه‌يه مستند ديمكدر .

مَبْهُوت { [ع] بهته دوشمش ، حيران اولمش، متحير :

« نبى بيرون ايده‌من دائرهٔ حيرتدن »
« جبرئيل اولسه مددكار دل مبهوتم »
« عونى »

مَبْهُور { [ع] هارهار صولو يان ، صولغان علتنه اوغرايان: (شخص مبهور ، اسب مبهور) .

مَبيت { [ع] كيجه‌لمك ، كيجه‌له‌يه‌جك محل .

مَبيع { [ع] صاتيلمش ، صاتيلان شى .

مَبيض { [ع] بيضه محلى ، يومورطه‌لق ، اوغلدروق . قادينلرده رحمك ايكى يان طرفنده بيضىّ الشكل اولوب يومورطه‌لق‌دينيلن عضودر . طاووق وامثالى حيواناتك يومورطلامسى كبى قادينلرك دخى يومورطه‌سى بوعضو واسطه‌سيله پيدا اولور. حيضلرينى كورملرى بوعضودن يومورطه حصوله كلديكنه علامتدر . بر طرفى

رحمه مربوط، دیكر اوجی واسع و صاچاقلی اولەرق حاصل اولان یومور. طەلر مبیضی قوشاتان بر مجرا ایلە رحمە كلیر. اشبو یومورطە اكر حویشات منویەدن برینە تصادف ایتمش ایسە رحمدە بیویوب جنین وایتمەمش ایسە محو اولور. قادینلردە یومورطەلق ایكی دانە در. § بر جیچكدە میوه اولەق شاندن اولان قطعەنك القاح فعلندن اولكی حالی.

مَتاع [ع] فی الاصل فائدە و منفعتلنەجك شی معناسنەدر. اصطلاحدە اقشە ومنسوجات سائرە كبی مدار تمتع وانتفاع اولان اشیا معناسنەدر: (تشهیر متاع، رواج متاع، متاع كم بها) جمعی (اَمْتِعَه): (امتعهٔ تجاریه).

« هپ سندن آلیر متاع فیضی »
« ای خواجهٔ نامدار معنی »
« انسی »

مَتاعِب [ع] « متعب ، متعبه » نك جمعی؛ زحمت ومشقت ویرەجك یرلر، شیلر دیمكدر: (متاعب سفریه) مفردی قوللانیلماز.

مَتانَت [ع] قویلك، صاغلاملق، طایانیقلیلق: (متانت بنا، متانت افكار، متانت قلب).

مَتْبُوع [ع] تابع اولنمش، اویلمش معناسنە دركە حكمدار ذی شانە اطلاق اولنور: (متبوع مفخم).

مَتَرَس [ف] قاپونك آردینە آچیلماملق ایچون قونیلان آغاج § موقع حربدە عسكری محافظە ایچون ییغلمش طوپراق، سپر. (مترس) معرّبیدر. لسانمزدە (مَتَرِس) صورتندە قوللانیلیر.

مَتْرُوك [ع] ترك اولنمش، براقلمش: (مال متروك، متروك خانە، اموال متروكە).

مَتْرُوكات [ع] « مَتْرُوك » ك جمعی. اكثریا انسانك اولدكدن صوكرە قالان مخلفاتی، اشیاسی حقندە قوللانیلیر: (فلانك متروكاتی بشبیك لیرا قیمتندەدر)، (متروكات قلمیە) = بر محررك، مصنفك یازوب اخلافنە ترك ایتدیكی آثار.

مَتین [ع] متانتلی، قوی، صاغلام، طایانیقلی. مادیات ومعنویاتدە قوللانیلیر: (متین آدم، فكر متین، قلب متین، بنای متین).

« بی اساس افكاری پامال ایلە ای فكر متین »
« معلم ناجی »

مَثابَه [ع] فی الاصل ناسك بعد التفرق مرة بعد اخری رجوع ایدەجكلری محل معناسنەدر. لسانمزدە درجە، مرتبە، منزلە، مرحلە معناسندە وتشبیە ایچون قوللانیلیر.

مَثالِب [ع] انسانك شنوعندن احتراز ایتدیكی عیب

و نقیصه معناسنه اولان (مَثْلَبَه) نك جمعیدر که عیوب ، نقائص دیمکدر .

مَثانَه { [ع] داخل بطنده ادرارك طوروب طوپلاندیغی ظرف معناسنه در که ترکجه ده « سیدیك قاووغی » دینیلیر .

مَثانی { [ع] (مَثْنی) نك جمعی ، بر شیئك قاتنه اطلاق اولنور § آیت رحمت و آیت عذابه مقترن اولدیغیچون قرآن کریمك مجموعنه و مرةً بعد مرةٍ تثنیه و تکرار اولنان آیته دینیلیر || نمازك رکعتلرنده تکرار اولندیغی ایچون سورهٔ فاتحه‌یه اطلاق اولنور . بوبابده کی اقوالك اك معتبری بونلردر : (اسرار مثانی) = اسرار قرآنیه (سبع المثانی) = سورهٔ شریفهٔ فاتحه .

مَثْقوب { [ع] ثقب اولنمش ، دلینمش : (درِ مثقوب)

مَثَل { [ع] شبیه ، مانند § لسان عوامده مشهور اولان و آداب و نصایحی ایما ایدن سوز : (ضرب مثل) § داستان ، قصه . (ماصال) بونك محرفیدر . آتالردن قالمه حکمتلی ، عبرتلی سوز دیمك اولان بالاده کی (ضرب مثل) ویا (ضرب المثل) یرینه کوره هم مثل ضرب ایتمك ، هم مثل مضروب معناسنه کلیر . بناءً علیه « مثل » ده دینیله بیلیر . (مثلا ، مثلاً) = مثال اوله‌رق ، شونك کبی .

« بر سهی قامته بکزر مثلا »
« دیه‌من کیمسه دیل آچوب آکالا »
« خاقانی »

مَثْنَوی { [ع] مختلف القوافی ابیات یعنی هر بیتی باشقه قافیه‌لی اولان نظم دیمکدر : (مثنوی شریف)

« مثنوی معنوی مولوی میدر ، یاخود »
« عالم اعجازدن بر آیت عظمامیدر ؟ »
« عونی »

مَثُوبَه { [ع] فی الاصل عمله مقابل اجر وجزا معناسنه‌در . لکن (ثواب) کبی اعمال خیریه‌نك اجری ، ایلکك مکافاتی معناسنده قوللانیلیر . جمعی اولان (مَثُوبات) لفظنه (اجر) علاوه‌سی زائد ولزومسزدر .

مَجاذیب { [ع] « مَجْذوب » ك جمعی : (مجاذیب الٰهیه) .

مَجاری { [ع] (مَجْری) نك جمعی ، صویك آقدیغی یرلر ، صو یاتاقلری .

مَجاز { [ع] بر اوجندن دیکر اوجنه قطع مسافه ایله کچیلن یول ، کچه‌جك یر § « حقیقت » مقابلی ، علاقهٔ مشابهت ویا ظرفیت یاخود سببیت ایله کلمه‌نك موضوع لهی اولمایان معناده استعمالی دیمکدر : (مجاز مرسل ، مجاز عقلی) . (مَجازاً) = حقیقی دکل ، مجاز اوله‌رق (مَجازی) = مجازه منسوب ، حقیقی اولمایان : (معنای مجازی ، عشق مجازی) .

« حقيقته نظر ايت دور بين ايسه‌ڭ زاهد »
« مجاز آينه سندن ريا كورلمشدر »
« شيخ الاسلام اسعد »

مَجَالْ [ع] طاقت، توان، قدرت، درمان، طاياڭه : (بی مَجَالْ) = مجالسز ، درمانسز :
« برنكهله قومدی دردمی تقريره مجال »
« چشم مستك نجه كويالری خاموش ايلر »
« فطنت »

مَجَالِسْ [ع] « مَجْلِس » ڭ جمعی : (مجالس اداره ، مجالس ادبيه ، اعضای مجالس) .

مَجَالِی [ع] « مَجْلَی » نك جمعی ، آينه‌لر .

مَجَامِعْ [ع] « مَجْمَع » ڭ جمعی، جمع اولنه‌جق ، طوپلانه جق يرلر : (مجامع ناس) .

مَجَامِيعْ [ع] « مَجْمُوعَه » نك جمعی: (مجاميع موقوته) ، (صحائف مجاميع) .

مَجَّانْ [ع] باد هوا، مفت، بلش. (مَجَّاناً) = بلاعوض ، بلش اوله‌رق ، بدلسز . (مَجَّانِی) = مجانه منسوب : (خدمت مجّانيه) = عوضسز ، اجرتسز خدمت .

مَجَانِيقْ [ع] « مَنْجَنِيق » ڭ جمعی. آلات قديمهٔ حربيه دندر.

مَجْبُورْ [ع] فی الاصل قيرلدقدن صوكره بوتونلنمش معنا- سنه‌در . لسانمزده زور كورمش ، مضطر قالمش ، زور ايله بر ايشه بر شيئه صالديرلمش معناسنده قوللانيلير.
(مَجْبُورِيَّتْ) = مجبورلق ، زوره طوتلمق .

مَجْبُولْ [ع] عربيده عظيم الخلقه آدم معناسنه‌دز. لسانمزده يارادلمش ، طبيعت § طبيعتده‌كی حال معناسنده قوللانيلير: (مجبول بولندقلری خصائل حميده) .

مَجْدْ [ع] شان ، شرف ، جلالت صاحبی بولنمق § اولولق. مجد آنجق آبا واجداد ايله قائم اولور. يعنی نسبنده شرف وكرم اولمايان آدمه وصف اولماز ولوكه كنديسی شرفند اولسون § اولو اولمق، شرفند اولمق.

مَجْدُولْ [ع] صاغلام ، محكم شی § بوكولمش. عربيده كميكلری متناسب ولطيف واندام وتركيبی محكم آدمه دينيلير.

مَجْذُوبْ [ع] جذب اولنمش ، چكلمش ، جذبه‌دار ، جذبه‌لی : (مَجْذُوبِ السَّهِی) § دلی، ديوانه .

مَجْذُورْ [ع] جذری آلنمش عدد، برعددڭ مثلنه ضربندن حاصل اولان عدد. اون عدديڭ اونه ضربندن حاصل اولان يوز عدد كبی .

مَجْذُومْ [ع] جذام علتنه كرفتار اولمش ، مسكين ،

مَجْرُوح [ع] جرح اولنمش، یاره‌لنمش. بو معناده جمعی (مَجْرُوحِین) || باطل عد اولنمش، ادلهٔ ایله بطلانی ثابت اولمش: (بو بابده‌کی ادعاسنك مجروح اولدیغنه قناعت حاصل ایدلمش . .)

« شهسوارم دل مجروحی باصوب کچمه اگر »
« پایمالك بر آووج خاك ایله یکسان ایسه‌ده »
« نائلیٔ قدیم »

مَجْرُور [ع] جرّ اولنمش، چکلمش § عربیده کسره ایله اوقونان کلمه.

مَجْرَی [ع] آقه‌جق یر، محل جریان: (مجرای ماء) = صو یولی (مجرای بول) = سیدیك یولی (مجرای طریق) = لغم.

« مجرای قلمدن دوکیلن ماء معارف »
« عونی »

مَجْزُوم [ع] جزم اولنمش، عقلاً کسدیریلوب آتلمش، یقین حاصل ایدلمش § بلاحرکه قرائت اولنان.

مَجْعُول [ع] یاپیلمش، دوزلمش، محدث، مصنوع: (مصادر مجعوله).

مَجْلِس [ع] اوتوره‌جق، طوپلانیله‌جق یر: (مجلس الفت، مجلس صحبت) § برخصوصك بین الاعضا مذاکره‌سی ایچون تخصیص اولنان مقام رسمی: (مجلس وکلا، مجلس اداره، هیئت مجلسی، قرار مجلسی)، (مجلس افروز) = مجلس ضیا لاندیریجی، مجلسه رونق ویریجی. (مجلس بیع) = بازارلق ایچون برآره‌یه طوپلانش، طوپلانمه. (مجلس عقد) = بر خصوصی تعهد و التزام یعنی ایجاب وقبولك ارتباطی ایچون طرفینك طوپلاندیغی محله اطلاق اولنور. (مجلس آرا) = مجلس تزیین ایدیجی، خوش صحبت آدم.

« مجلس او مجلس می او می ساقی او ساقیدر ینه »
« یحیی »

مَجَلَّه [ع] حکمتی حاوی صحیفه § کتاب، نامه § علم فقهك معاملات قسمندن مأخوذ موادی حاوی قانون مدنی: (مجلّهٔ جلیله).

مَجْلُوب [ع] جلب اولنمش، باشقه سنك طرفنه چکلمش: (مجلوب التفات).

مَجْلَی [ع] محل جلا، محل ظهور وتجلی؛ مرآت، آیینه: (مَجْلَای مُجَلَّی).

مَجْمَع [ع] جمع اوله‌جق، طوپلانه‌جق یر: (مَجْمَعُ الْبَحْرَیْن) = ایکی دکزك برلشدیکی یر.

« جمله اصحاب ذوی الاکرامه »
« جمله اول مجمع سعد انجامه »
« خاقانی »

مَجْمَعَه [ع] طوپلامه شیلرك قید کتابی؛ بر ویا برقاچ فنه عائد طوپلانان شیلری یازمغه مخصوص کتاب، دفتر منتخبات. بو مقامده (مجموعه) زیاده قوللانیلیر.

مَجْمُوع { [ع] طوپلانمش، برآرایه كتیرلمش شی ، طوپ .
(مجموعاً) = مجموع ، طوپلی اوله‌رق .

مَجْمُوعَه { [ع] انتخاب ایدلمش شیلرك یازلدیغی دفتر :
(مجموعهٔ اشعار ، مجموعهٔ فنون) .
« خیال فکر اوصافکله بر مجموعه درخاطر »
« نفعی »

مَجْنِیٌّ عَلَیْه { [ع] کندی اوزرینه جنایت واقع اولان .

مَجُوس { [ع] آتشه، آیه، کونشه، طاپان جماعت ، قوم .
(مَجُوسی) = طائفهٔ مذکوره‌یه منسوب .

مَجْهُود { [ع] جهد اولنمش ، چالیشلمش § قدرت ، استطاعت : (بذل مجهود) .

مَجْهُول { [ع] بیلنمه‌مش، بیلنمه‌ین. (معلوم) ك ضدی . (فعل مجهول) = فاعلی معلوم اولمایان فعل
(مَجْهُولِیَّت) = مجهوللك، بیلنمه‌مشلك .

مَجِید { [ع] رفیع ، عالی ، عزیز ، محترم ، اولو : (قرآن مجید) § اسماء حسنادندر : (رب مجید ، عبدالمجید) .

مَحَابِس { [ع] « مَحْبَس » ك جمعی .

مَحَابِب { [ع] « مَحْبُوب » ك جمعی . مفردلرینه باقلی .

مَحَاذِیر { [ع] « مَحْذُور » ك جمعی .

مَحَارِم { [ع] جناب حقك حرام قیلدیغی شیلر . مفردی (مُحَرَّم) در . (محارم اللیل) = یولجیلق ایتمك جائز اولمایان قورقونج کیجه‌لر .

مَحَارِب { [ع] « محراب » ك جمعی .

مَحَاسِن { [ع] خلاف قیاس اوله‌رق « حسن » ك جمعیدر .
کوزللکلر : (محاسن اخلاق ، محاسن اشیا) فی‌الاصل وجود انسانینك کوزل اولان یرلرینه اطلاق اولنور .

مَحَاضِر { [ع] « مَحْضَر » ك جمعی . او ماده‌یه باقلی .

مَحَافِل { [ع] (مَحْفَل) ك جمعی : (محافل ادبا، محافل علما) مفردینه مراجعت اولنه .

مُحَاق { [ع] آیك اکسیلمسی، آیك آخرنده‌کی کیجه‌لری یك قراکلق اولان اوچ کون: (حدّ محاق) میمی حرکات ثلاثه‌ایله اوقومق جائزدر.

مَحَاکِم { [ع] « مَحْکَمَه » نك جمعی : (محاکم شرعیه ، محاکم نظامیه) .

مَحَالّ { [ع] (مَحَلّ) ك جمعی : (محال معینه، محال مبارکه) .

مَحَامِد { [ع] « مَحْمَدَت » ك جمعی ، مدحلر ، ستایشلر § ایی خصلتلر، کوزل خویلر: (محامد سنیه، محامد علویه) .

مَحَبَّت { [ع] مادی و معنوی تلذذ اولنان شیئه زوحك

میلانی ، سَومك ، سَوكی : (محبت زوجیه ، محبت پدرانه ، محبت قلبیه) لسانمزده اکثریا موقع وصورت استعما. انه كوره عشق ، سودا معناسی اراده اولنور § تودّد ، دوستلق ؛ محبت دوستانه معناسنده‌ده قوللانیلیر: (دون کیجه برقاچ احباب ایله خیلی زمان محبت ایتدك، میانه‌لرنده‌كی رابطهٔ محبت) (محبتنامه) = عشق وسودایه عائد مكتوب . ضم میم ایله تلفظی غلطدر .

مَحْبَس { [ع] محل حبس ، حبس ایدیله‌جك یر ، زندان :

« قیسه دكلدر خطرانم مقیس »
« محبس شاهین بلا در سرم »
« ناجی »

مَحْبُوب { [ع] سَویملی، سَویلمش، كوزل . مؤنثی (محبوبه) در : (محبوب القلوب) .

مَحْبُوس { [ع] حبس اولنمش . بعدالمحاكمه بریره قاپا ـ دلمش، آلیقونلمش. جمعی (مَحْبُوسِین)، (مَحْبُوسِیَّت) = محبوسلق .

مَحْجُوب { [ع] اوتانمش، اوتانان، اوتانغاج؛ ادبلی، حیالی: (پك محجوب برچوجق) ، (مَحْجُوبانَه) = اوتانمشجه‌سنه ، اوتانغانجه‌سنه § پرده دار ، حجابلی ، یوزی اورتولی . (مَحْجُوبِیَّت) = محجوبلق. (مَحْجُوبَه) = پرده نشین ، اوتانغان قادین.

مَحْجُور { [ع] تصرفات قولیّه دن یعنی مالنده تصرفدن منع اولنمش دیمكدر . ایكی قسم اولان محجورك برنجی قسمی صبیان، مجانین، معتوهیندر . ایكنجی قسمی مقتضای شرع ایله حاكم طرفندن حجر ایدیلنلردر: (سُفَهَا) كبی .

مَحْجُوز { [ع] حجز اولنمش، دائنك آله‌جغنی تأمین ایچون مدیونك بیع و فراغندن منع ایدلمش وداٸرهٔ اجرا طرفندن مهر رسمی آلتنه آلنمش اموال واملاكنه اطلاق اولنور. (كفالت محجوزه) = كفیلك اموال واملاكی اصولاً حجز اولنمق صورتیله واقع اولان كفالت دیمكدر .

مَحْدُود { [ع] حد كسلمش ، حدلنمش ، حد تعیین اولنمش ، صینیرلی. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : (محدودالجوانب عرصه) (قونیه ولایتی شرقاً آطنه ، شمالاً انقره‌ولایتلریله‌محدود دز) (نامحدود) = حدسز ، نهایتسز .

مَحْذُور { [ع] صاقنلمش ، قورقولمش § حذر اولنه‌جق ، چكینیله‌جك شی : (محذورلی ایشلره كیریشمك خطادر ، محذوردن سالم‌دكل) ، (بِلَامَحْذُور) = محذورسز . جمعی (محذورات ، محاذیر) ، (مَحْذُورَه) = حذر اولنه‌جق شی ، داهیه ، جنك .

مَخذُوف [ع] حذف اولنمش، آره‌دن چیقارلمش : (حرف محذوف، حروف محذوفه) § آخرندن ایکی طرفدن عبارت سبب خفیف اسقاط اولنمش اولان کلمه.

مَحرَم [ع] تزوّجی حلال اولمایان اقربا ، داخل حرم . ذکور واناثه شاملدر. جمعی (محارِم) . (نامحرم) = محرم دکل، تزوّجی جائز § جناب حقك حرام ایتدیکی شی § مجازاً کار واسراره واقف، خصوصیّاته وشخصیّاته آشنا ، تکلیفسز معناسنده قوللانیلیر: (محرم وبیکانه) ، (مَحرَمانَه) = محرمجه‌سنه، کیزلی اوله‌رق (مَحرَمیّت) = محرملك . جمعی اولان (محارم) اشبو معنای مجازیده قوللانیله‌ماز.

« شکل بدیع صورت انسانه قیل نظر »
« اسرار راز نامهٔ رحمانه محرم اول »
« عونی »

مَحرُور [ع]غیظ وغضب یاخود اسباب سائره ایله پرحرارت وآتشلنمش اولان : (قلب محرور ، دل محرور) .

مَحرُوس [ع] حفظ اولنمش: (ممالك محروسه) = حفظ اولنمش مملکتلر دیمکدر .

مَحرُوق [ع] یانمش ، یاقلمش. بو موقعده (مُحتَرِق) زیاده قوللانیلیر.

مَحرُوقات [ع] « محروق » ك جمعیدر . اودون ، کومور کبی یاقیلان ، یاقیله‌جق شیلر مقامنده قوللانیلیر : (محروقات شتائیه) مفردی بومعناده قوللانیلماز .

مَحرُوم [ع]خیردن منع ایدلمش نصیبسز ، بهره‌سز ، بدبخت قالمش اولان: (حریص محرومدر) (مَحرُومیّت) = محروملق (مَحرُومانَه) = محرومجه‌سنه .

مَحزُون [ع] حزنلی ، غملی ، تاسه‌لی: (قلب محزون، طفل محزون) ، (مَحزُونیّت) = محزونلق (مَحزُونانَه) = محزونجه‌سنه : (نالهٔ محزونانه ، کریهٔ محزونانه) .

مَحسُوب [ع] حساب اولنمش، حسابلانمش، حسابه کچیرلمش . (مَحسُوبیّت) = محسوبلق (محسوباً) = محسوب اولمق اوزره ، حسابه بورجه ، آلاجغه طوتیله‌رق آلنان ویا ویریلن .

مَحسُود [ع] حسد اولنمش ، حسد اولنان: (محسود اقران) .

« کورنجه شمدی بویله التفاتك »
« که‌قیلدی بنده‌کی محسود عالم »
« نفعی »

مَحسُور [ع] اوزون اوزادی‌یه باقمقله فری کیتمش ،

یورلمش طونوقلانمش کوز : (نظر محسور) بو موقعده (حَسِیْر) ده قوللانیلیر .

مَحْسُوسْ [ع] حواس خمسه‌دن بری ایله حس اولنمش، آکلاشلمش. جمعی اولان(محسوسات) = کوزه کورینور شیلر مقامنده‌قوللانیلیرکه « معقولات » مقابلیدر.

مَحْشَرْ [ع] طوپلانه‌جق یر ، جمع اولنه‌جق یر: (محشر ارباب صنایع) § انسانلرك روز قیامتده طوپلانه‌جغی محل. § لسانمزده زیاده غلبه‌لکدن، ازدحامدن کنایه اوله‌رق قوللانیلیر : (بوجمعه کاغدخانه محشر کبی ایدی) .

« امن ایت اوله‌یم کز سکا بار ایسه خیاتم »
« محشرده دخی حواهشك اولمازسه دیرلم »
« نورس »

مَحْشُورْ [ع] حشر وجمع اولنمش، طوپلانمش .

مَحْصُودْ [ع] حصاد ایدلمش ، اکینی بیچلمش .

مَحْصُورْ [ع] حصر اولنمش ، اطرافی قوشادلمش، منع وتضییق ایدلمش : (دشمن محصور، قلعهٔ محصوره) .

مَحْصُولْ [ع] حاصل اولان ، حصول بولان شی : (محصول قلم ، محصول غیرت، محصول قریحه ، محصول مساعی، باغچه محصولی) جمعی (محصولات) : (محصولات صناعیه، محصولات علمیه) (مَحْصُولْدارْ) = محصولی چوق، برکتلی، منبت یر.

مَحْضْ [ع] فی‌الاصل صو قاتیلمامش، خالص وصاف سوت معناسنه‌در : (لبن محض) لسانمزده صافی ، خالص اولان هر شی حقنده قوللانیلیر. (محضا) = خالص اوله‌رق دیمکدرکه آنجق، مجرد موقعنده ایراد اولنور : (محضا سایهٔ لطفکاریلرنده مسرور اولدم) .

« نور محض ایدی سعادتلی یوزی »
« خاقانی »
« شاعریتدن اثر یوق بنده انجق{بهجتا}.»
« شعروانشا محض معتاد طبیعتدر بکا »

مَحْضَرْ [ع] پیشگاه ، محل حضور § متعدد امضایی حاوی اوله‌رق برماده حقنده یازیلوب برمقام رسمی یه تقدیم ایدیلن ورقه ، عرضحال § محکمه سجلی ، دفتر :

« دعوایه یتر شاهد عادل بو قصیده »
« اثباته اکر لازم ایسه محضر عالم »
« نفعی »

مَحْظُورْ [ع] تعبیرات شرعیه‌دن اولوب حرام ایدلمش، منع ایدلمش دیمکدر. جمعی (محظورات) (الضرورات تبیح المحظورات) = ضرورتلر ممنوع اولان شیلری مباح قیلار. مجله (مَحْظُورَه) = منع وحرام ایدلمش اولان شیئه اطلاق اولنور .

مَحْظُوظْ [ع] فی‌الاصل بهره ونصیب معناسنه‌اولان

(حَظّ) كِ اسم مفعولى اولوب بختلى، نصيبلى آدمه اطلاق اولنور. § « حظ » لسانمزده خوشه كيتمه ، خوشلانمه معناسنده قوللانيلديغندن (محظوظ) خوشلانمش ، خوشلانمش ديمكدر .

(مَحْظُوظِيَّت) = محظوظلق .

مَحْفَظَه { [ع] ايچنده برشى صاقلانيلان ظرف ، قاب ، قوطى : (ساعت محفظه‌سى ، كوزلك محفظه‌سى ، يوزك محفظه‌سى) .

« كتابك راز مكتومندن اولماز محفظه آكاه »
« ينه اخلاصى بيلمز اولسه ده اهل ريا حافظ »
« وهبى »

مَحَفَّه { [ع] دوه وقاطر اوزرينه قونيلان ايكى طرفلى اوستى قاپالى برنوع واسطهٔ نقليه‌دركه ايچنه قارشيلقلى ايكى آدم بينر. ميمك كسريله ده لغتدر .

مَحْفَل / **مَحْفِل** { [ع] جمعيتكاه ، طوپلانه‌جق ير: (محفل ادبا ، محفل ظرفا) § جامعلرده اطرافى پارمقلقله چويرلمش وياخود زميندن يوكسك ياپيلمش محل مخصوص: (مؤذن محفلى) .

« محفل عدنى مقر ايتسون بلال »
« ۱۲۲۲ سرورى »
« دونر برحافظ محفل نشين نغمه‌پردازه »
« سر آغاز ايله‌كجه عندليبان آشيان اوزره »
« نفعى »

مَحْفُوظ { [ع] حفظ اولنمش ، صاقلانمش : (نقد محفوظ ، اشياى محفوظه) § ازبرلنمش: چوجغك محفوظى بولنان سورهٔ شريفه‌يى سر بستانه اوقويشى ...) جمعى (مَحْفُوظات) .

مَحْفُوف { [ع] اطرافى قوشادلمش، چويرلمش : (المحفوف بصنوف عواطف الملك الاعلى) .

مَحَكّ { [ع] اوزرينه سورته‌رك آلتونك عيارى تجربه اولنان برنوع سياه طاشدركه بين العوام تحريف ايله (مهنك) طاشى ديئيلير . كسر ميم ايله (مِحَكّ) يازى حك ايده‌جك آلت ديمك اولديغى كبى بالاده‌كى معناده دخى تخفيف ايله قوللانيلير .

مَحْكَمَه { [ع] دعوالرك حكم و فصلنه مخصوص محل . جمعى (مَحَاكِم) : (محاكم شرعيه) = نكاح ، تحرير وتقسيم تركه كبى قوانين موضوعه ايله قابل فصل اولمايان خصوصاتى شرعاً رؤيت وحل ايدن محكمه‌لر. (محاكم نظاميه) = قوانين ونظامات موضوعه ايله قابل فصل و حكم اولان دعاوى‌يى رؤيت ايدن محكمه‌لردركه هر برى درجهٔ اولى ودرجهٔ ثانيه‌يه تقسيم اولنمق اوزره (جزا) و(حقوق) ناميله ايكى نوعدر. درجهٔ اولى (بِدايَت) درجهٔ ثانيه (اِسْتِيناف) محكمه‌لريدر. بونلرك

فوقنده استانبولده بر (محكمهٔ تمييز) موجود در . مواد جزائيه‌دن جنحه وقباحتله قابل استيناف اولان حقوق دعوالرى ايكى درجه‌ده يعنى بدايةً واستينافاً ، جنايت دعوالرى حقنده‌كى حكملر قابل استيناف اولمايوب آنجق تمييزاً رؤيت اولنور :
« فلك كيررسه كف نائلى يه دامانك »
« سنكله محكمهٔ كردكاره دك كيدرز »
« نائلىٔ قديم »

مَحْكُوكْ [ع] حك اولنمش ، قازنمش : (مهر محكوك ، تصاوير محكوكه) .

مَحْكُومْ [ع] حكم اولنمش ، حكم آلتنه آلنمش : (محكوم زوال ، محكوم فرمان) (مَحْكُومٌ بِهْ) = حاكمك محكوم عليهه الزام ايتديكى شى . (مَحْكُومٌ عَلَيْهْ) = عليهنده حكم اولنان يعنى دعوايى غائب ايدن . (مَحْكُومٌ لَهْ) = لهنه حكم اولنان يعنى دعوايى قازانان .

مَحْكِى [ع] حكايه اولنمش ، آكلاتلمش .

مَحَلْ [ع] جاى ، مكان ، يِر : (محل اقامت ، محل تنزه ، حكومت محليه) جمعى (مَحَالّ) .

مَحَلَّاتْ [ع] (مَحَلَّه) نك جمعى ، قوناق يرلرى : (محلات بلده) .

مَخْلَبْ [ع] ادريس آعاجى ، قاره چقال § (عَسَل) كبى بال ديمكدر .

مَخْلُوخْ [ع] حلاجلانمش ، آتيلمش پاموق .

مَخْلُولْ [ع] صاحبى بلاوارث وفات ايدن ملك ؛ صاحبسز معاش ومنصب § بر ماده‌نك مايعات ايچنده اريدكدن صوكره‌كى حالى . (مَحْلُولِيَّتْ) = محلوللك ، حل ايديلش ، اريش . جمعى (مَحْلُولَاتْ) .
«قالوب نفىٔ معجز دمدن اورنك سخن محلول»
« سخن سنجان روم اولمشيدى هر بر عصرده طالب »
« غالب »

مَحَلَّه [ع] بر شهر ويا قصبه‌نك باشقه باشقه اسملر ايله ياد ايديلن اقسامندن هر برينه اطلاق اولنوركه بر مسجده ويا جامع شريفه مربوط وبر امام ايله ايكى مختارى موجود ومتعدد بيوت واماكنى حاوى اولان بر دائرهٔ مملكت ديمكدر : (ماچقه محله‌سى ، سنان پاشا محله‌سى ، جهانكير محله‌سى) .

مَحْمَدَتْ
مَحْمِدَتْ [ع] اوكمك ، ستايش ، مدح ، ثناى جميل § شكر وسپاس ، وظيفهٔ منّتى يعنى منّت نعمتى ادا ايتمك § ثناى جميله سبب اولان خصلت . (مَحْمَدَتْسَازْ) = حمد وثنا ايدن . جمعى (مَحَامِدْ) .

مَحْمِل { [ع] محفّه کبی دوه اوستنه چاتیلوب هر برینه بر آدم اوتورمق ایچون ایکی طرافلی ، تپه‌سی مخروطی اولان شی . آنك درونندهکی یوکه‌ده دینیلیر :

« یوریدی محمل مه کوکبه‌سی »
« طوتدی عالملری بانك جرسی »
« خاقانی »

مَحْمُود { [ع] حمد اولنمش ، ثنا ایدلمش : (محمودالشیم)، (مقام محمود) = جنت اعلی § (ابرهه) نك فیللرندن هدم کعبه ایچون کتیردیکی فیلك اسمی .

مَحْمُول { [ع] حمل واسناد اولنمش § یوکلنمش § موضوع اوزرینه حمل اولنان خصوصه دلالت ایدن کلمه‌در که مبتدانك خبری دیمکدر. مثلا « انسان حیواندر » جمله‌سنده انسان موضوع ، حیوان محمولدر . (محمولاً) = محمول اوله‌رق ، یوکلو اولدیغی حالده (مَحْمُولَه) = حموله کبی یوك دیمکدر .

مَحْمُوم { [ع] حماعلتنه طوتلمش . مجازاً — محموم آدملرك صایقلامسی کبی — صاچمه صاپان سوز سویله‌ینه‌ده اطلاق اولنور. (مَحْمُومانَه) = محمومجه‌سنه .

مَحْمِیّ { [ع] حمایه اولنمش ، پاتنته‌لو :

« محمیلری هر یرده حمایت یکی چیقدی »
« لا »

مَحْمِیَه { [ع] برشیئی قوریمق ، حفظ ایتمك § محافظه‌لی بیوك شهر: (محمیهٔ قسطنطینیه ، محمیهٔ بروسه ، محمیهٔ ادرنه) .

مَحْو { [ع] برشیئی یوق ایتمك ، ازاله ایله‌مك. (محو واثبات)= یازلمش برشیئی تصحیح ایتمك. صوفیونك اصطلاحنده اوصاف وعادات بشریه‌نك معدوم اولمسی دیمکدر § فارسیده شیفته ، عاشق ، افتاده معناسنه‌ده قوللانلمش وشعرای عثمانیه طرفندن‌ده عین صورتله قبول واستعمال اولنمشدر: (محو وجود).

« محو خاك ره شاهنشه کونیم بن »
« نه تولّای وجود ونه تبرّای عدم »
« عاکف پاشا »

مَحْوِیَّت { [ع] مولّداتدندر ، آلچاق کوکللیلك ، تواضع ، خاك برابرلك : (حال محویّت)

مَخادِیم { [ع] (مَخْدُوم) ك جمعی ، اوغللر .

مَخاذِیل { [ع] (مَخْذُول) ك جمعی، خوار، ذلیل ورسوای اولان آدملر .

مَخارِج { [ع] (مخرج) ك جمعی: (مخارج حروف) .

مَخازِن { [ع] (مخزن) ك جمعی: (مخازن علوم) .

مَخافَت { [ع] قورقمق ، خوف (رأس الحکمة مخافة الله) = حکمتك باشی اللهدن قورقمقدر .

مَحْبُونْ { [ع] قحط وغلا وقتی ایچون صاقلانمش اولان شی . § ایکنجی حرف اسقاط اولنمش وزن. « مستفعلن » دن سینك سقوطیله « مفتعلن » قالمسی كبی .

مَخْتُومْ { [ع] خاتملنمش ، مهرلنمش : (ورقهٔ مختومه) فارسی اولان (مهر) لفظندن « ممهور » کلمه‌سنی اویدرمق وقوللانمق عبث وغلط افحشدر . § مقفل ، باغلانمش .

مَخْتُونْ { [ع] سنّت اولنمش . ختانی اجرا ایدلمش : (طفل مختون ، اطفال مختونه) .

مَخْدُومْ { [ع] اوغل ، اولاد . فی الاصل کندیسنه خدمت اولنان دیمکدر . اولادك تربیهٔ مادیه وروحانیه‌سی پدره عائد برخدمت مهمه اولمق اعتباریله اوغل مقامنده قوللانیلمشدر. (مَخْدُومِیَّتْ)= اوغللق.

مَخْذُولْ { [ع] خوار ، حقیر ، پریشان ، رسوا : (شخص مخذول) ، (مخذولاً) = حقیر ، رسوا اوله‌رق .

مَخْرَجْ { [ع] خروج ایده‌جك ، چیقاجق یر : (مخرج اقلام ، مخرج خانه) § رتب علمیه‌دن استانبول طریقی مولویتلرینك ابتدا پایه‌سی : (مخرج مولویتی) § کسر عادیده چیزکینك آلتنده بولنان رقم : (مخرج مشترك ، توحید مخرج) جمعی (مَخَارِجْ) = آغیزدن حروفك چیقه‌جق یرلری .

مَخْرُوبْ { [ع] خراب ایدلمش.

مَخْرُوطْ { [ع] شکرجی کلاهی ، مناره کلاهی کبی آشاغیسی اینجه وتپه‌سی کیتدکجه کنیشله‌ین مدوّر شکل که هندسه‌جه « مثلث قائم الزاویه‌نك زاویهٔ قائمه‌سنی محیط اولان ضلعلردن بری محور حکمنده اوله‌رق او مثلثك محور اطرافنده دور ایتمه‌سندن حاصل اولان شکل» دیمکدر: (مخروط قائم ، مخروط مائل ، مخروط ناقص) ، (مَخْرُوطِی) = مخروط شکلنده، مخروطه منسوب. (مَخْرُوطِیَّاتْ) = مخروطی اولان شیلر .

مَخْزَنْ { [ع] ایچنده اشیا وسائره حفظ اولنان یر ، اکثریا بودروم کبی یر آلتنده‌کی محله ، مغاره‌یه اطلاق اولنور . جمعی (مَخَازِنْ) .

« امین مخزن لطف ومروتی حاتم »
« نفعی »

مَخْزُونْ { [ع] خزینه‌ده حفظ اولنان شی : (نقد مخزون ، اشیای مخزونه) .

مَخْصُوصْ { [ع] تخصیص وتعیین اولنمش § عمومه عائد اولمیوب خاص بولنان، معین ومنحصر اولان : (پیام مخصوص ، دائرهٔ

مخصوصه) ، (مخصوصاً) = مخصوص اوله‌رق ، اعتنا ایله § عمداً ، بالالتزام ، بیله بیله : (مخصوص یاپیلور) . (مخصوصیت) = مخصوصلق .

« کوردی مخصوص اولدیغن میدان استغنا بکا »
« خیالی »

مَخْضُوبْ [ع] بویانمش : (ریش مخضوب) .

مَخْضُوعْ [ع] خضوع ایتمش ، باشنی اکمش .

مَخْطُوْرْ [ع] خطره ، هلاکه یاقلا شدیرلمش § فکر واندیشه . جمعی (مخطورات) .

مَخْطُوطْ [ع] خطلنمش ، چیزکیلمش .

مَخْفِی [ع] اخفا اولنمش ، کیزلی ، صاقلی . (مخفیاً) = کیزلی اوله‌رق .

مَخْلَصْ [ع] انسانك ایکنجی اسمی ، اسم اصلیدن باشقه اولان اسم . مثلا ناظم مثنوی پیر اعظمك اسمی (محمد) مخلصی (جلال الدین) ایدی .

« نشأت دیدی پیران گزباندن ایدوب کوش »
« مخلص آکا اسعد نه سعادت بونه شاندر »
« خواجه نشأت »

مَخْلُوطْ [ع] خلط اولنمش ، ایچنه باشقه سی قاتیلمش ، قارشدیرلمش : (مخلوط باغ ، مخلوط ذخیره) .

مَخْلُوقْ [ع] خلق اولنمش ، یارادلمش . جمعی (مخلوقات) = جناب حقك یاراتدیغی مرئی وغیر مرئی بالجمله ذی روح موجودات دیمکدر .

« برشیمی وار جهانده که مخلوق حق دکل »
« خیالی »

« نه آکلارسین نه استفهام ایدوب‌ین آکلایانلردن »
« عجب ناقابل خرشیوه‌سین مخلوق آخرسین »
« معلم ناجی »

مَخْلُوقَه [ع] احداث ، کذب معنا . سندن اخذ ایله دیکر شاعر طرفندن سویله‌نمش اولدیغی حالده یمدر دیو ادعا اولنان قصیده‌یه ، شعره اطلاق اولنور .

مَخْمُورْ [ع] سرخوشلقدن بایغین ، خماره اوغرامش ، مست بی تاب اولان . (چشم مخمور) = بایغین باقشلی کوز (مخمورانه) = مخمورجه‌سنه (مخمورلق) = سرخوشلقدن صوکره کلن حال ، سرسملك .

« داد مخموری چشم نیم خوابکدن سنك »
« الامان شوخی ابروی عتابکدن سنك »
« محمود ندیم پاشا »

« دیده مخمور وکریبان چاك وکاکل تارمار »
« وله »

مَخْنُوقْ [ع] بوغولمش ، بوغوق . (مخنوقاً) = بوغولمش اوله‌رق .

مَخُوفْ [ع] قورقونج یر !! دهشتلی ، قورقولی شی :

(طریق مخوف ، مخوف الافعال ، مخوف اورمان ، صیحهٔ مخوفه) .

مَدّ { [ع] اوزاتمق ، چکمك . بو مناسبتله منسوبین علمیه‌نك مدت منصوبه‌لرینك تمدیدینه (مدّ) تعبیر اولنور . § دکز ویا نهرك صولری چوغالوب قاره‌یه طوغری طاشمق . « جزر » مقابلی § الفك اوزرینه چکیلن شو (~) اشارته دینیلیر . (مدّ نظر) = نظری اوزاتمه ، اوزاغه باقمه ، کوز آلیمی ، کوز ایریمی باقش :

« مدّ نور نگاه اندیشه »
« شعرمك خط جدولی کورینور »
« نفعی »
« مدّ ابروسی ایدی بسم الله »
« خاقانی »

مَدّاح { [ع] پك زیاده مدح ایدیجی ، ایدن || باللاندیره‌رق حکایه سویله‌یجی ، سویله‌ین : (مدّاح مشهور عصمت افندی) .

مَدائِن { [ع] شهر معناسنه اولان (مدینه) نك جمعی . روایته کوره اسکی ایران حکمدارلرندن (نوشیروان) مشهورك عراق عربده انشا واعمار ایلدیکی شهرك اسمیدر . مشهور (طاق کسری) شهر مذکورده ایدی . دیکر روایته کوره وقتیله بابل حوالیسنده معمور یدی شهر وار ایدی . آنلرك عمومنه بردن (مدائن) دینیلیردی .

مَدایِح { [ع] « مَدیحه » نك جمعی : (مدایح قدسیهٔ حضرت رسالتپناهی) ، (مدائح) صورتنده تحریر و تکلمه لزوم یوقدر .

مَداخِل { [ع] « مدخل » ك جمعی ، کیریله‌جك یرلر .

مَدار { [ع] برشیئك دونه‌جکی ، دور ایده‌جکی یر ، دائره طرزنده یول . (مدارالعین) = کوز چوقوری § وسیله ، سبب ، معین ، یاردیمجی : (مدار کلام ، مدار معاش) § دائره ، حلقه : (مدار سرطان) = معدل النهارك یکرمی اوچ بچق درجه بعد شمالیسنده مفروض اولان دائره . (مدار جدی) = کذلك اول قدر بعد جنوبیسنده‌کی دائرهٔ مفروضه .

« بازار جواهر سخنده »
« هر لفظی ایدن مدار معنی »
« انسی »

مَدارِج { [ع] مسلك ، طریق معناسنه اولان « مدرجه » نك جمعی : (عارج مدارج فیض واقبال) .

مَدارِس { [ع] (مَدرَسه) نك جمعی ، طلبهٔ علومك اقامتگاهلری :

« بو تمنی‌یی ایتمه استکشار »
« اوده آزدر بزم مدارسه آز »
« معلم ناجی »

مَدامِع { [ع] (مَدمَع) ك جمعی ، کوز یاشلری : (مدامع هجران) .

مَدبُوغ { [ع] دباغت اولنمش .

مَدح { [ع] اوکمك ، ستایش ایتمك ، ثنا ایتمك . (ذَم) ك نقیضی .

مَدخَل { [ع] دخول ایده‌جك محل ، کیره‌جك یر . مادی و معنوی صورتده قوللانیلیر : (مدخل خانه، مدخل قواعد ، مدخل جغرافیا) § داخل اولمق معناسنی افاده ایتدیکی جهتله قاریشمق ، دخل وتعرض ایتمك معناسنده‌ده قوللانیلیر : (فلانك بوایشده مدخلی اولدیغی تحقق ایتدی) ، (ذی مدخل) = برایشده اشتراکی اولان ، مشترك بولنان .

« نه‌طارلمش‌اوپری بونده کیمك‌مدخلی‌وار »
« واصف »

مَدخُول { [ع] دخل ایدلمش ، تعقیب‌وتعریض‌اولنمش، دیله دوشمش : (شخص مدخول) § کندیسنه بر شی کیرمش اولان : (زوجهٔ مدخول بها) = جماع‌اولنمش زوجه . (زوجهٔ غیر مدخول بهـا) = هنوز جماع اولنمامش زوجه .

مَدَد { [ع] یاردیم ، نصرت : (مَدَد جو) = مدد آرایجی، آرایان (مَدَد جویانَه) = مدد جو اولانه یاقیشه‌جق‌صورتده (مَدَد جویی) = مدد جولق. (مَدَد خواه) = مدد ایسته‌یجی، ایسته‌ین . (مَدَد خواهانَه) = مدد خواهجه‌سنه. (مَدَد خواهی) = مدد خواهلق(مَدَد رَسان)= مدد ایریشدیریجی (مَدَد رَسانی) = یاردیم ایدیجیلك، (مَدَد کارانَه)= مدد کارجه سنه. (مَدَد کاری) = مدد کارلق، یاردیمجیلق § الغیاث ، الامان کبی ندا.

مَدرَج ، مَدرَجَه | [ع] دوجه ایله ، آدیم آدیم ایلری کیدیلن ، سلوك ایدیلن طریق ، مسلك . جمعی اولان (مَدارِج) زیاده قوللانیلیر .

مَدرَسَه { [ع] درس اوقونه‌جق محل ، خصوصیله طلبهٔ علومك ایچنده‌اقامتله درس اوقودقلری بنا : (مدرسه نشین) = مدرسه‌ده اوتوران ، طالب، سوخته .

مَدعُوّ { [ع] دعوت اولنمش ، چاغیرلمش . (مدعواً) = دعوتلی اولدرق ، مدعوّ صفتیله . جمعی (مَدعوین) .

مَدفَن { [ع] دفن اولنه‌جق یر ، مزار. جمعی (مَدافِن).

« ای ملکلر ! نوردن بر عالم ایجاد ایلیك »
« مدفنمده بر سراج رحمت ایقاد ایلیك »
« لا »

مَدْفُوع { [ع] دفع اولنمش ، طیشاری چیقارلمش . جمی (مَدْفوعات) = صرف ایدلمش، ویرلمش آقچه‌لر: (صندوغك مدفوعاتی، مدفوعات دفتری) ،

مَدْفُون { [ع] دفن اولنمش ، کوملمش: (نقد مدفون، نقود مدفونه) .

مَدْلُول { [ع] دلیل کتیرلمش شی § دلیلك حکمی، عبارەنك سیاق وسباقی ، مألی: (مدلول کلام ، امرنامه مدلولنجه) .

مَدْمَع { [ع] موضع دمع . کوز § کوز یاشی. جمی (مَدامِع).

مَدَنِی { [ع] مدینه‌یه منسوب ، شهری ، بدوی اولمایان : (مَدَنِیُّ الطَبْع) = طبیعتی اقتضاسندن اولەرق مجتمعاً یاشامغه مجبور اولان انسان .

مَدَنِیَّت { [ع] مدنیلك ، شهریلك، « بدویّت » ك ضدی . تربیه وآداب وترقیات بشریه‌نك ایجاب ایتدیکی صورتده اجتماع ومعیشت دیمکدر: (جهان مدنیت ، عصر مدنیت) .

مَدْهُوش { [ع] متحیر، دهشتلنوب قورقمش ، اورکمش، شاشیرمش :

« خاموش نه آه ایدر نه افغان »
« مدهوش نه‌یول بیلیر نه‌ارکان »
« شیخ غالب »

مَدیٰ { [ع] غایت، نهایت. فی‌الاصل مسافه معناسنه‌در .

مَدَی ٱلْاَیّام { [ع] (مَدی) فی‌الاصل مسافه معناسنه ایسه‌ده غایت، انجام معناسنده قوللانیلیر . بوتقدیرده معنای ترکیب ایامك غایتنه قدر یعنی دائما دیمك اولور .

مَدَی ٱلْاَعْوام { [ع] سنه‌لرك غایتنه قدر دیمکدر .

مَدَی ٱلْبَصَر { [ع] کوز ایریمی یعنی کوزك کوره بیلدیکی قدر دیمکدر .

مَدیح | [ع] مدحه سبب اولان شی ، وسیلهٔ مدح .

مَدیحَه | ایکنجیسی‌مدحی متضمن اولان‌منظومه، مدحنامه معناسنی‌ده‌افاده ایدر. (مَدیحَه‌سَنْج) = مدیحه ، مدحنامه انشاد ایدن ، مادح دیمکدر .

مَدید { [ع]چکلمش: (خط مدید) § اوزون ، اوزامش : (مدت‌مدیده ، زمان‌مدید)، (مدید البصر) = اوزاقدن کورن § عروضده بر بحرك اسمی : (بحر مدید) .

مَدینَه { [ع] بویوك شهر ، خصوصیله پیغمبرمز مفخر موجودات علیه اکمل‌التحیات افندیمز

حضرتلرینك روضهٔ مطهره‌لرینی حاوی اولان شهر مبارك: (مدینهٔ منوره)، (مدینة السلام) = بغداد شهری . جمعی (مَدائن، مدن، مدُن)، (مَدَنی) = شهره منسوب انسان (مَدنی) = شهره منسوب حیوان .

مَدْیونْ { [ع] بورجلو ، ویره- جکلی: (مدیون مغبون، مدیون شکران) .

مَذابِحْ { [ع] « مذبح » و« مَذْبَحه » نك جمعی. حیوان بوغاز- لانه‌جق وقربان کسیله‌جك یرلر.

مَذاقْ { [ع] لذت آلمق ، طاتمق، ذوق § طاداجق یر . (حُلوالمذاق) = مذاق شیرین، طاتلی (مُرّالمذاق) = مذاق آجی .

« تلخ ایدر آدمك البته مذاق عیشنی »
« باده‌نوش ایله بوکون ایله فکر فردا »
« لاادری »

« مذاق تنخه‌ویردی یاد لعلك برحلاوت کیم »
« غمکله ایچدیکم بیك کاسه زهرابی اونوتدردی »
« نائلی قدیم »

مَذاهِبْ { [ع] « مَذْهَب » ك جمعی. اعتقاد ماده- سنده وعمل خصوصنده اتخاذ اولنان یوللر : (مذاهب اربعه ، اختلاف مذاهب) .

مَذْبَحْ، مَذْبَحه { [ع]حیوان بوغاز لایه‌جق ، قربان کسیله‌جك یر، قناره . جمعی (مَذابِح).

مَذْبوحْ { [ع] ذبح اولنمش ، بوغازلانمش .

مَذْكورْ { [ع] ذکر اولنمش ، آکلمش : (شخص مذکور ، مادهٔ مذکوره) .

« باده‌نك صور نشوهٔ فیض دل مخموردن »
« هرنه‌دن کچدمسه کچدم کچمدم مذکوردن »
« فطین »

مَذَلّتْ { [ع] خورلق، حقیرلق ، ذلیل اولمق : (دوچار مذلّت) .

« بالین نازه خواجهٔ شهر ایلر اتّکا »
« خاك مذلّت اوزره یاتیر آج برغریب »
« لا »

مَذْلَقَه { [ع] آیاق قایه‌جق یر ، قایپانجق محل : (مذلقهٔ حقارت) جمعی (مَذالِق) .

مَذَمَّتْ { [ع] قینامق، ذم ایتمك، یرمك . « محمدت » ك ضدی . ذالك کسریله‌ده جائزدر : (اهل مذمّت) .

مَذْمومْ {[ع] ذمّ اولنمش، یرلمش: (شخص مذموم ، اخلاق مذمومه) .

مَذْهَبْ { [ع] کیده‌جك یول § مسلك، طریقه: (مذهب فلاسفه ، مذهب طبیعیون ، مذهب مادّیون) § دین واعتقاد یولی . ائمهٔ مجتهدینك اتخاذ واختیار ایتدکلری مسلکلر : (مذهب حنفی ، مذهب شافعی ، مذهب مالکی) .

« کفت و کو چوق صدد عشقده جمهوره کوره »
« حق کندکده آرا مذهب منصوره کوره »
« منیف »

« رضایه حکم قضاده موافقز اما »
« برازده مذهب انصافده مساغ آرارز »
« قوجه راغب »

مَذِیّ [ع] نسا ایله ملاعبه وتقبیل اثناسنده آلت رجولیتدن ظهور ایدن قویوجه مایعه اطلاق اولنور.

مَرّات [ع] (مَرّه) نك جمعی، کرّه‌لر، دفعه‌لر دیمکدر.

مَراتِب [ع] «مرتبه» نك جمعی: (مراتب رسمیه، اقصای مراتب).

مَراح [ع] فرحلانه‌جق: تنزه، راحت ایده جك یر § مطلقا مکان، مأوی.

مَراحِل [ع] «مَرحَلَه» نك جمعی: (مراحل بعیده، مراحل پیما)، (مرحله نشین) = یولجی، سیّاح.

مَراحِم [ع] «مرحمت» ڭ جمعی: (مراحم سنیه).

مَرارَت [ع] آجیلق، (حَلاوَت) ڭ ضدی: (مرارت حیات، مرارت اسارت).

مَراسِم [ع] (مَرسَم) ڭ جمعی، عادتلر، قاعده‌لر، شیوه‌لر معناسنه‌در. مفردی هیچ قوللانیلماز:

« تك اولمسون قواعد اخلاص برطرف »
« مانع دکل مراسمه دائر قصورمز »
« نابی »

مَراصِد [ع] «مَرصَاد» ڭ جمعی، رصده مخصوص یرلر.

مَراعی [ع] (مَرعی) نك جمعی، چایرلر، اوتلاق یرلری.

مَراق [ع] رقتلنمش، تأثر، ابتلا، قره‌سودا، قریحه کبی معانئ مختلفه‌ده قوللانیلیر:

« کرچه مهر دور فیض اولمقله بولدم اشتهار »
« باینه دوشمك مراقمدر هر آقشام سایه‌دوار »
« ناجی »

مَراقِد [ع] (مَرقَد) ڭ جمعی: (مراقد مبارکه، مراقد اولیاء).

مَراکِب [ع] (مَرکَب) ڭ جمعی، دابّه، آرابه، قایق، سفینه کبی بنیله‌جك شیلر: (مراکب بحریه، مراکب بریه).

مَراکِز [ع] (مَرکَز) ڭ جمعی: (مراکز مدنیه، مراکز ولایت).

مَرام [ع] آرزو، مطلب، مقصد، ایستك. (مَرام بَخش) = (مَرام بَخشا) = بر کیمسه‌نك ایستدیکنی ویرن.

« مرام ابقای نام ایتمکسه برمصرع ده کافیدر »
« عجب جیرتده‌یم بن سد اسکندر خصوصنده »
« قوجه راغب »

مَراوِیح [ع] (مَروَحَه) نك جمعی، اووه‌لر، صحرالر،

بیابان یرلر. (مَراوِح) اولورسه یلپازه معناسنه اولان (مِروَحَه) نك جمعیدر.

مَرایا { [ع] (مرآت) ك جمعی، آیینه‌لر :

« انعکاسندن اولور ماهك مرایا غرق نور »
« معلم ناجی »

مَرْبَعْ { [ع] بهاره مخصوص اقامتگاه، کاشانهٔ ربیعی . (مَربَع نشین) = مربعده اوتوریجی، اوتوران .

مَرْبوط { [ع] ربط اولنمش، باغلانمش. (مَربوطاً) = ربط اوله‌رق § عائد، راجع، تعلّق : (بوجمله بالاده‌کی شوجمله‌یه مربوطدر . مطبعهٔ عامرہ معارف نظارتنه مربوطدر) (مربوطیّت) = مربوطلق .

مَرْتَبَه { [ع] درجه، رتبه، پایه . نظمده (مَرتَبَت) طرزنده‌ده قوللانیلیر: (ممکن مرتبه، مرتبهٔ بالا)

مَرْثِیَه { [ع] وفات ایدنك محاسننی یاد ایده‌رك آجیوب آغلامق § بو صورتله یازیلان نظم حزین. جمعی (مَراثی) . (مَرثیه‌خوان) = مرثیه اوقویجی . (مرثیه‌خوانی) = مرثیه اوقویجیلق . تشدید (یا) ایله (مرثیّه) طرزنده استعمالی غلطدر.

« یازدیغی مرثیه‌یی نشر ایده‌من شرمندن »
« وار ایکن مرثیهٔ محتشم کاشانی »
« معلم ناجی »

مَرَج { [ع] برشیئی دیکر شیئه قاتوب قاریشدیرمق معناسنه‌در . لسانمزده (هَرَج) لفظیله برابر (هرج ومرج) صورتنده وناس بربرینه دوشوب قارمه قاریشیق اولمق معناسنده قوللانیلیر . عربیده اوتلو صولو چایرلق معناسنی‌ده افاده ایدر. عربیده بومعناده استعمالیده اختلاط نباتاته مبنیدر. (هَرَج) شدت حرارتدن ویا چوق قطران سورلمکدن دوه بایغین اولمق معناسنه اولدیغندن (هَرَج) مقامنده قوللانیله‌ماز . برلغت کتابنده بوصورتله کوسترلمسی اثر غفلتدر .

مَرْجان { [ع] دکزدن چیقان معروف قیرمزی جوهر § برنوع نبات ربیعی: (مرجان تسبیح)

مَرْجِع { [ع] مکان رجوع، رجعت اولنه‌جق یر : (مرجع کل ، مرجع رسمی) جمعی (مَراجِع) .

مَرْجُمَك { [ف] انواع حبوباتدن معروف دانه: (مرجمك چورباسی) .

مَرْجو { [ع] رجا اولنمش، نیاز ایدلمش: (شیمهٔ کریمانه‌لرندن مرجو اولان) .

مَرْجُوحْ { [ع] مفضول ، باشقه شيئك كنديسنه كسب رجحان ايتديكی شی § خصمندن اوّل اقامهٔ بيّنه‌يه صلاحيتی اولمايان .

مَرْجُومْ { [ع] رجم اولنمش ، طاشلانمش .

مَرَحْ { [ع] شدت فرح ، زياده سوينج ، حددن آشقين نشاط وسرور . (مَرَحَانْ) = فرح ، سرور معناسنه‌در .

مَرْحَبا { [ع] مسافر ومهمانه خطاباً ايراد اولنان بو كلمه (شائبهٔ اشتغالدن عاری اوله‌رق واسع وآبادان يره كلدكز ، انشراح وافتتاح قلب ايله انس والفت ايدكز ، قطعاً متوحش اولميكز) مآلنی افاده ايدر . بعضاً تعظيم واستعجاب مقامنده تحسين وآفرين معناسنه وبعضاً ده مقام تهكمده قوللانيلير :

« مرحبا ای جام مينای می ياقوت رنك »
« دوری كسون سندن اوكرنسون سپهری دو رنك »
« نفعی »

مَرْحَلَه { [ع] برقوناقلق مسافه ، يول ديمكدر ، جمعی (مراحل) .

مَرْحَمَتْ { [ع] بر كيمسه‌يی اسيركمك ، برينه رقت وشفقت كوسترمك ، بر كيمسه حقنده قلباً آجينمق . (مَرْحَمَتْ بَخْشْ) = مرحمت ايدن (مَرْحَمَتْشِعارْ) = عادتی مرحمت اولان (مَرْحَمَتْ كُسْتَرْ) = مرحمت ياييجی ، يايان . (مرحمت پَرْوَرْ) = مرحمت بسله‌ين ، مرحمتلی (بی مرحمت) = مرحمتسز .

مَرْحُومْ { [ع] رحمتلنمش ، رحمت حقه نائل اولمش ديمكدر . هر مؤمن متوفی حقنده قوللانيلير .

مَرْدْ { [ف] اركك ، آدم ، بهادر ، شجيع ، ييكيت . (مرد فرد) = اشی بولنمايان ييكيت آدم . (مَرْدِی) = مردلك ، ييكيتلك . (مَرْدانَه) = ييكيتجه‌سنه (نامَرْد) = آدم دكل ، آلچاق . جمعی (مَرْدانْ) = مردلر ، ييكيتلر .

« مردانه‌يوروسون يوری‌ای سرور مردان »
« مرد ايستدی ميدان »
« ناجی »
« قوت بازوكه تحسين جردسين والله مرد »
« خيالی »

مَرْدُمْ { [ف] انسان . (مَرْدُمی) = انسانلق . (مردم آزار) = انسان انجيديجی يعنی كوكل قيران . (مَرْدُم خُوار) = انسان ييجی ، ييين (مَرْدُم كُشْ) = انسان اولديريجی ، اولديرن . (مردم زاد)

= انسان اوغلی، بنی آدم. (مَردُمان) = انسانلر.

« اولودمی ناکس آدم هیچ اصالتدن دم اورمقله »
« دکلدر مردمی قیدنده مردمزاده‌ر سوزده »
« معلم ناجی »

« مردم چشممه بیلمم نه‌فسون ایتدی فلك »
« گریه‌می ایتدی فزون اشکمی‌خون ایتدی فلك »
« یاووز سلطان سلیم »

مَردُمَك { [ف] (مَردمِ چشم) کبی کوزببکی دیمکدر.

عربیده (انسان العین) دینیلیر. (مَردُمَه)ده بومعناده لغتدر.

مَردُم گیاه، مَردُم گیه { [ف] قان قورودان، یبروح الصنم، عبد السلام دینیلن نبات. (مردم گیا) ده دیرلر.

مَردُود { [ع] رد اولنمش، قبول اولنمایوب گری دوندیرلمش. (مَردودِیت) = مردودلق.

مَرذُول { [ع] رذیل، رسوای ایدلمش.

مَرزبان { [ف] حد، یر معنا. سنه اولان (مَرز) ایله (بان) لفظندن مرکّبدر. حاکم، سرحد محافظی، طرفدار معناسنه‌در. ضم زا ایله (مَرزُبان) بونك معرّبیدر.

مَرزَغه { [ع] باتاقلق، صیویق بالچیق، ومتعفن صو بریکنتیسی اولان محل. (مَرزَغی) = او کبی باتاقلق محللره متعلق، عائد: (امراض مرزغیّه، ابخرهٔ مرزغیّه).

مَرزَنگوش { [ف] صیچان قولاغی، مرجان کوشك دینیلن کوزل قوقولو بر چیچك. (مرزنجوش) معربیدر.

مَرزُوق { [ع] رزقلانمش، رزقی چوق، بختیار.

مَرسُوم { [ع] رسم ایدلمش، رسم اولنمش § عرف، عادت. (مرقوم) مقامنده استعمالی متروکدر.

مَرسی { [ع] لیمان: (مرسای سلامت).

مَرسین { [ع] یاپراغی قوقولو معروف آغاج.

مَرصُوص { [ع] بربرینه یاناشدیرلمش، متین، صاغلام: (بنیان مرصوص).

مَرَض { [ع] خسته‌لك، انسانك طبیعتی اعتدالنی غائب ایدوب وجودك افعال طبیعیه خارجنده عارضی تغیراته اوغرامسی. مادی و معنوی خسته‌لکده قوللانیلیر: (مرض مزمن، مرض موت، مرض جسمانی، مرض نفسانی) جمعی (امراض): (امراض جسمانیه، امراض روحانیه).

مَرضات { [ع] خشنودلق، رضا: (طَلَباً لمرضاة الله تعالی).

مَرْضیٰ [ع] (مَریض) ك جمعی، خسته‌لر : (مرضای عسكریه) .

مَرْضِیّ [ع] بكه‌نلمش ، رضا كوسترلمش ، مقبول دیمكدر : (افعال مرضیه ، افعال غیر مرضیه) .

مَرْطوب [ع] رطوبتلی، ایصلاـ دلمش ، ایصلاق .

مَرْعیٰ [ع] اوتلاق ، چایرلق.

مَرْعوب [ع] قورقمش، زیاده اوركمش ، رعب ودهشته كرفتار اولمش. (مَرْعَبَه)= انسانی قورقوتان تنها محل || نا كهانی قورقو .

مَرْعِیّ [ع] رعایت اولنمش ، رعایت ایدلمش ، معتبر طوتیلان: (مرعی الاجرا، مرعی الخاطر، اصول مرعیه) .

مَرْغزار [ف] صولاق، اوتلاق، چایرلی چمنلی یر. سبزه معناسنه اولان (مرغ) ایله (زار) دن مركبدر .

مَرْغوب [ع] رغبت اولنمش، بكه‌نلمش ، كوزل، مقبول : (طور مرغوب ، اطوار مرغوبه) .

مَرْغول **مَرْغوله** [ف] بوكلمش، اوولمش صاچ، قیوریجق صاچ: (زلف مرغول) § قوش آوازی ؛ مطرب نغمه‌سی .

مَرْفوع [ع] رفع اولنمش ، یوقاری قالدیرلمش : (ید مرفوع) § ضمه ایله حركه‌لنمش.

« اولور می عاقل دیوانه مشربدن قلم مرفوع »
« نجار زاده »

مَرْقَد [ع] مزار، قبر معناسنده قوللانیلیر . حال بوكه معنای اصلیسی اویویه‌جق یر دیمكدر : (مرقد پاك، مرقد معظم سید الشهدا) .

مَرْقوم [ع] رقم اولنمش ، یازلمش § ذكری كچمش ، ذكر اولنان .

مَرْك [ف] موت ، اولوم : (مَرْكِ شادی)= سوینج اولومی . (مَرْكا مَرْكی) = وبا ، طاعون ، قولرا كبی عمومی اولوم ؛ بلای عام .

« دنیا كورینور چشممه ظلمتكدهٔ تنك »
« یومدردی كوزل كوزلركی مرك سیه‌رنك »
« معلم ناجی »

« لازم كلیرسه ایلیه‌لم اختیار مرك »
« وولتر ـ مترجمی ـ ناجی »

مَرْكَب [ع] بینیله‌جك شی . بو ، لسانمزده دائما (اشك) معناسنه قوللانیلیر . جمعی

اولان (مَراكِبْ) بومعناده قوللانيلماز (مَراكِبْ) اكثريا واپور، كمى، قايق كبى شيلره اطلاق اولنور: (مراكب بحريه).

مَرْكَزْ [ع] قرار ايده جك ير، مقر اداره: (مركز سلطنت، اردو مركزى، قضا مركزى، پاريس مركز مدنيتدر) § تام دائره نك اورته سى اولان نقطه: (مركز دائره، مركز ارض) § راده، صورت، طرز: (امرلرى نه مركزده در؟) جمعى (مَراكِز): (مراكز عسكريه).

« مركز دائرهٔ جاه وجلال وعظمت »
« قطب كردون جهانبانى وفرمانرانى »
« نفعى »

مَرْكُوزْ [ع] ركز اولنمش، ديكلمش، صاپلانمش. (مَرْكُوزِيَّتْ) = مركوزلك:

« اڭ صيجاق كونده آنى مركوز ميدان ايلرم »

مَرَمَّتْ [ع] اوكارمق، اصلاح وتعمير ايتمك.

مَرْمَرْ [ع] معروف سرت، بياض طاش. (صو مرمرى) = قايغاق طاشى. (رخام) = رنكلى مرمر.

« يوموشاقدر يوزك اى صاحبهٔ خانه فقط »
« بويله مرمر كبى مى اولملى مندر ديديكك »
« معلم ناجى »

مَرْمُوزْ [ع] رمز وايما اولنمش، كيزليجه اشارت ايدلمش.

مَرْمِى [ع] رمى اولنمش، آتيلمش § آلات ناريه ايله آتيله جق شى: قورشون، كله وسائره. جمعى (مَرْمِيّاتْ).

« سپر ايلر كلن مرمى يه عاشق بولسه جانانى »
« ره جاناندە جان ايثارينه آماده در سوزده »
« معلم ناجى »

مَرْوَه [ع] مكهٔ مكرّمه ده بر طاغ اسمى: (صفا ايله مروه بيننده سعى).

«شوق ايله مروهٔ مقصوده صفا كلدى بو سال»
« ١٢٨٣ تاريخ ولادت - بهجت »

مَرْوَحَه [ع] اووا، صحرا، مغازه § هر طرفندن روزكار اسن محل.

مَرْوِى [ع] روايت اولنمش، بويله در ديه سويلنمش.

مَرَّه [ع] كرّه، دفعه: (مَرَّةً واحدة، مرةً بعداخرى).

مَرْهَمْ [ع] ياره اوزرينه قونيلان يوموشاق دوا، ياغلى علاج. بين العوام تحريف ايله (مَلْهَم) ديدنيلير. (مرهمسا - ى) = مرهم سوريجى، سورن. جمعى (مَراهِم):

« مرهم بهبود وصلكله طبيبم قيل دوا »
« مبتلاى درد هجران اولديغم بيلمزميسين »
« حليمكراى »

مَرهُون { [ع] رهن اولنمش ، اودونج ویا عاریت اوله‌رق آلنان شیئك یرینه ویریلن شی: (مال مرهون) § معین، متوقف معناسنده قوللانیلیر: (وقت مرهون، مرهون امر عالی).

مَرِّیخ { [ع] کواکب سیاره‌دن برینك اسمی که فارسیده (بهرام) دینیلیر.

مَرِیض { [ع] مرضلی، خسته. جمعی (مرضی).

«طبیبك اولسه‌ده کذبی مریضك صحتن سویلر»
«قوجه راغب»

مَرئی { [ع] کوز ایله کوریلن شی، کورنمش، ظاهر. جمعی (مَرئیات): (استانبول بلده‌سی اوروپانك کنار ساحلنده آسیایه قارشی قورلمش برمالکهٔ دریادرکه مانندی زیر افلاکده مرئی اولماز ـ بشناسی).

مَریَم { [ع] حضرت (عیسی) علیه السلامك والده‌سنك اسمی. حضرت (مریم بنت عمران). (مریمانه) = حضرت مریم کبی، مریمجه‌سنه: (عفت مریمانه).

مَزّاح { [ع] لطیفه‌جی، شاقه‌جی.

مَزاحِم { [ع] صیقنتیلر، محنتلر، مشقتلر: (مزاحم کثیره‌یه دوچار اولدی).

مَزاد { [ع] اك زیاده بدل ویرنه صاتلق اوزره برمالی چارشویه چیقارمقدن عبارت معامله‌یه اطلاق اولنور. (مزاد مالی) = دکرسز، اوجوز کبی برمعناده قوللانیلیر. (مزاده چیقارمق) = برمالی سوق سلطانیده دلّاله ویرمك.

مَزار { [ع] زیارت اولنه‌جق محل، انسانك اولدکدن صوکره طوپراغه کوملدیکی یر. (مزارستان) = مزارلق، مزارلرك بولندیغی محل.

مَزارِع { [ع] (مَزرَعَه) نك جمعی، ترلالر: (مزارع منبته).

مَزالِق { [ع] (مَزلَقَه) نك جمعی. آیاق قایاجق یرلر.

مَزامِیر { [ع] «مزمار»ك جمعی، (داود) علیه السلامه نازل اولان (زَبور) نامنده‌کی کتاب سماوینك سوره‌لری: (مزامیر داود).

مَزایا { [ع] (مَزِیَّت) ك جمعی، فضائل، محاسن معناسنده قوللانیلیر. جمع سالمی اولان «مَزِیّات» ایله استعمالجه بینلرنده فرق واردر. (مَزایا) = اکثریا کلامك نکات ومحاسنی موقعنده قوللانیلیر. (مَزِیّات) = هم متصف اولدیغی فضائل وحالات ممدوحه وهم نکات ومحاسن کلام مقامنده استعمال اولنور. (مَزِیّات) هر

ایکی صورتله قوللانیلدیغی حالده (مَزایا)، (مَزِیات) مقامنده قوللانیله‌ماز. بو ایکی کلمه‌نك صورت وموقع استعماللرینی تعیین دقت واعتنایه محتاجدر. نکات کلامه آشنا اولمایان بر طاقم مزیتسز اصحاب قلمك صحائف مطبوعاتده (مَزِیات) مقامنده (مَزایا) لفظنی استعمال وایراد ایتملری لسان عثمانی حقنده وقوفسزلقلرینی ارائه واثبات ایتدیکندن حقلرنده موجب خجالت اولسه کرکدر.

مَزْبَلَه { [ع] سوپرنتیلك، پیسلك دوکیلن یر. جمعی (مَزابِل).

مَزْبُور { [ع] یازلمش. یالکز رسمیاتده (مذکور) معناسنده قوللانیلیر: (مبلغ مزبور، جاریهٔ مزبوره).

مَزْج { [ع] ایکی شیٔ بربرینه قارشدیرمق، قاتمق. (مَزْجاً) = مزج صورتیله، قارشدیره‌رق. (مزجی) = مزجه منسوب، قاتوب قارشدیرمغه متعلق اولان: (ترکیب مزجی).

مَزْرَع
مَزْرَعَه { [ع] اکیلوب بیچیله‌جك یر، ترلا: (الدنیا مزرعة الآخره) = دنیا مزرعهٔ آخرتدر.

جمعی (مَزارِع).

مَزْرُوع { [ع] زرع اولنمش، اکیلمش. جمعی اولان (مَزْرُوعات) تخم قسمندن تارلایه اکلمش اولان شیلر دیمکدر.

مَزْلَقَه { [ع] آیاق قایه‌جق یر. جمعی (مزالق).

مَزْمُور { [ع] دودوك، نای § مزمار ایله برابر تغنی اولنان نغمه § کتاب زبورك سوره‌لری. جمعی (مَزامیر).

مَزَه { [ف] طات، چاشنی، لذّت. (بی مَزَه) = طاتسز (خوش مَزَه) = طاتلی، لذیذ § اکثریا ایچکی ایله یئیلن جرز مقوله‌سی شیلر معناسنده قوللانیلیر:

« دلده صفا اولمیجق عارفه »
« بی مزه‌در همه نعم روز کار »
{ نفعی }

مَزِیَّت { [ع] فضیلت، کمال؛ انسانك دیکرلرینه قارشی باعث شرف وشانی ومدار رجحانی اولان علم، سماحت، شجاعت وسائره کبی نعمت غیرمتعدیه: (ارباب مزیت) کلام حقنده ایراد اولنورسه حسن ولطافت قصد ایدلمش اولور: مثلا (مزیت سخن) کبی.

مَزِید { [ع] آرتمق، آرتیرمق § آرتمش. آرتیرلمش: (عمر مزید، نعم مزیده) § اصلنه

حرف علاوه اولنمش فعل : (ثلاثی مزید ، مزید فیه) .

مَژَنگ { [ف] ناخوش ، منفور، چرکین شی ‖ مخنث .

مَسّ { [ع] دکمك ، طوقنمق : (حاجت مس ایتمك) = لزوم کورنمك ، اقتضا ایلەمك .

مَساء { [ع] آقشام : (صُبح ومسا) جمعی (اَمسِیَه) .

« آمد شدصباح ومسادن نتیجه یوق »
« غم کیتسەبارى بزممزه بادەکلسەده »
« نیلی »

مَساجِد { (مَسجد) ك جمعی : (مساجد شریفه) .

مَسّاح { [ع] یك زیاده مساحه ایدیجی ، اولچوجی .

مَساحَه { [ع] یری اولچمك § اولچو، بعد: (فن مساحه) فی‌الاصل کسرمیم ایله در .

مَسار { [ع] (مسرت) ك جمعی ، سونجلر : (مسار بورونی)

مَساطِر { [ع] (مِسطَر)ك جمعی ، سطر چیزمکه مخصوص آلتلر .

مَساعی { [ع] سعی معناسنه مصدر میمی اولان (مسعی) نك جمعیدر، سعیلر، چالیشمەلر دیمکدر . § شرف ومکرمت، فضل ومزیّت معناسنه اولان (مَسعاة) ك جمعی ده (مساعی) کلیرسەده لسانمزده بونك مفردی اصلا قوللانیلمدیغی کبی (مَساعی) دخی یالکز سعیلر ، چالیشمەلر معناسنده استعمال اولنور: (مَساعیٔ جمیله، ابراز مساعی)

مَساغ { [ع] جواز ، رخصت ، اذن : (مساغ شرعی ، مساغ قانونی) .

« رضای حکم قضاده موافقز اما »
« برازده مذهب انصافده مساغ آرارز »
« قوجه راغب »

مَسافه { [ع] ایکی منزل آراسی ؛ بعد ، اوزاقلق : (آلتی ساعتلك مسافەده ، مسافهٔ بعیده) جمعی (مَسافات) : (طی مسافات) .

مَساكِن { [ع] (مَسکَن) ك جمعی : (بیوت ومساکن)

مَساكِين { [ع] (مِسکین) ك جمعی : (انفاق مساکین)

مَسأَلَه { [ع] سؤال اولنان شی . (مَسئَله) یه مراجعت اولنه .

مَسالِك { [ع] (مَسلَك)ك جمعی ، سلوك اولنەجق یوللر : (مسالك ادبیه ، مسالك رسمیه) .

مَسامّ ، مَسامّات | [ع] برنجیسی کندیسنده دلیك بولنان یر معناسنه اولان (مَسمّه)نك جمعیدر . ایکنجیسی جمع الجمعدر . (مسام الجسد) = انسان وحیوانك دریسندەکی غایتله کوچك دلیکلری دیمکدر .

لسانمزده تخفیف ایله یالکز (مَسامات) قوللانیلیر .

« کیم تنلرنده راه مسامات سربسر »
« سوراخ مار مهره ربای سنان اولور »
« نفعی »

مَسامِع { [ع] (مِسمَع) ك جمعی ، ایشیده‌جك آلتلر ، قولاقلر : (مسامع شکران) .

مَسامیر { [ع] (مِسمار) ك جمعی ، میخلر ، چیویلر .

مَسانِد { [ع] (مُسنَد) ك جمعی : (مساند عالیه) .

مُساوی { [ع] کوتولك ، بدلك معناسنه اولان (سوء) ك خلاف قیاس جمعیدر . « محاسن » ك ضدی عد اولنور : (کشف مساوی ، مساوی اخلاق ، اسناد مساوی) بعض ترکیبلرده مفردی کبی ماآله نظراً صفت حکمنی آلیر . مثلا « مساوی احوال » ترکیبندن احوال کوتولکلری معناسنی آکلاشیله بیله‌جکی کبی کوتو حالر معناسیده آکلاشیلیر . (سنبلزاده وهبی) مرحومك بلمتیه آتیسنده کوستردیکی وجه ایله ضم میم ایله (مُساوی) = (مُساوات) مصدرندن اسم فاعلدر .

« برنسته برابرایسه غیره دیمی مُساوی »
« عینیله محاسن دیمه‌نك ضدی مَساوی »
« وهبی »

مَسائِل { [ع] (مَسئَلَه) نك جمعی : (مَسائِل شتّی) = طاغنیق مسئله‌لر ، ماده‌لر : (مَسائِل متقدمه ، مَسائِل متأخره) اشبو تعبیرات اصطلاحات قانونیه‌دندر .

مَسْئَلَه { [ع] صوریلان شی : (مسئلهٔ فنیه) § خصوص ، کیفیت ، امر : (مسئلهٔ زائله ، مسئلهٔ حاضره) . (مَسأَلَه) طرزنده‌ده یازیلیر .

« عشق ایله مسئله آموز جهانز نوعی »
« نه‌بیلیر مشکلمز مفتیٔ دراك بزم »
« نوعی »

مَسْبُوق { [ع] سبق ایتمش ، کچمش : (مسبوق‌الخدمه) = خدمتی کچمش ، امکدار . (مسبوق الذکر) = ذکری کچمش . (غیرمسبوق ، نامسبوق) = کچمه‌مش ، امثالی کورلمه‌مش .

مَست { [ف] زیاده سرخوش ، تأثیر مسکرات ایله نه سویلدیکنی بیلمه‌ین . (سرمست ، سیه‌مست) ده دینیلیر . (مست اولمق) = زیاده استعمال مسکرات ایله کندینی بیلمیه‌جك حاله کلمك . (بدمست) = اطرافه صارقندیلق ایدن غوغاجی ، بولاشیق سرخوش . (مَستانَه) = مستجه‌سنه ، سرخوشه یاقیشه‌جق صورتده : (نعرهٔ مستانه ، نکاه

مستانه)، (مستی) = سرخوشلق.
اشعار قدیمه‌ده کورلدیکی کبی (مستانه)
لفظی زمانمزده «مست» مقامنده
قوللانیلمیور:
«مست نازم کیم بیوتدی بویله بی پرواسنی»
«کیم یتشدیردی بوکونه سرودن بالاسنی»
«ندیم»

مَسْتُور [ع] ستر اولنمش، قاپانمش
اورتولو: (محاسن مَسْتُوره)
مؤنثی اولان (مَسْتُوره) = عفتلی،
ناموسلی، اهل عرض قادین معناسنده
قوللانیلدیغی کبی تزکیهٔ شهود ایچون
حاکم طرفندن سراً منسوب اولدقلری
طرفه کوندریلن مهرلو ورقه‌یه اطلاق
اولنور.

مَسْجِد [ع] نماز قیله‌جق یر،
کوچوك جامع: (آصمه‌لی
مسجد)، (مسجد اَقْصی) = قدسده‌کی
جامع کبیر. (مسجد حرام) =
کعبهٔ معظّمه.

مَسْجُود [ع] سجده اولنمش؛
کندیسنه طاپلمش،
جناب حق:
«قیلدی مسجود ملك اول جسدی»
«خاقانی»

مَسْجُور [ع] طاشغین صو،
دکز § آلولی آتش،
قیزغین فرون:
«کاسهٔ چرخی شکست ایلدی تیر دعوات»
«جریان ایلدی هب عالمه بحر مسجور»
«فاضل»

مَسْجَن [ع] حبس یری، محبس،
حبسخانه.

مَسْجُون [ع] محبوس، زندانده
بولنان.

مَسْح [ع] یاشلنی ویاخود بولاشیغی
کیدرمك ایچون ال ایله
سیلمه، صیغامه § علی الاطلاق برشیئه
ال سوروب صیغامق.

مَسْحُور [ع] سحرلنمش، سحره
اوغرامش: (مسحور
حسن وآن، مسحور چشم فتّان).
«سوزبولوب مسحور عشق ایتدم جلال ساحری»
«معلم ناجی»

مَسْحُوق [ع] سحق اولنمش،
دوکلمش، اون کبی
توز ایدلمش.

مَسْخَره [ع] صویتاری، کپازه،
عالمه کولنج اولان آدم:
(کدی قوجاینجه فاره‌لرك مسخره‌سی
اولور - مثل).

مَسْخَنَه [ع. مولد] اشیا ایصیده‌
جق - ال طاندیری کبی
- ادوات.

مَسْدُود [ع] سد اولنمش، قاپا‌
دلمش، قاپانمش: (باب
مسدود، ابواب مسدوده).

مَسَرَّت [ع] فرح، سوینج.
(مَسَرَّت آور) =
سوینج کتیریجی، کتیرن. (مَسَرَّت
اَفْزا) = مسرت آرتیریجی، آرتیران.

(مسرت بخشا) = مسرت باغشلايجى، باغشلايان .

مَسْرُودْ [ع] سرد اولنمش ، بيان قيلنمش: (افادهٔ مسروده ، بروجه مسرود) .

مَسْرُورْ [ع] سرورلى، سونجلى، سوينمش. (مسرورّيت) = دلشاداق ، سونجليلك .

مَسْرُوقْ [ع] چالنمش ، آشيرلمش : (نقد مسروق، اموال مسروقه) .

مَسْطُورْ [ع] سطرلانمش ، يازلمش : (بروجه مسطور) § «مذكور» مقامنده آرتق استعمال اولنميور .

مَسْعَدَتْ [ع] سعادت، بختيارلق، طالع اويغونلنى : (اميد مسعدت) .

مَسْعُودْ [ع] سعادتلى، بختلى ، طالعى قوتلى؛ بختيار : (مرد مسعود ، يوم مسعود ، ايام مسعوده) . (مَسْعُودانَه)=مسعودجه‌سنه (مَسْعُودِيَّتْ) = مسعودلك .

« انسانلرك الك جاهلى بندن دها مسعود »
(« ژيلبه‌ر » دن ترجمه‌ــ ناجى)

مَسْفُورْ [ع] سفر اولنمش ، يازلمش . اليوم قوللانيلميور .

مَسْفُوعْ [ع] نظر دگمش . (مسفوع العين) = كوزى چوقورلانوب ايچرى باتمش .

مَسْفُوكْ [ع] دوكولمش ، آقيدلمش : (دماء مسفوكه) .

مَسْقَطْ **مَسْقِطْ** [ع] دوشنه‌جك ير ، محل سقوط : (مسقط الرأس) و (مَسْقَطِ رأس) = انسانك طوغديغى ير، محل ولادتى. (مسقط الطائر) = قوشك قانادى .

مَسْكَنْ [ع] ساكن اوله‌جق ، اوطوريله‌جق ير؛ خانه، منزل: (مسكن كبارانه) جمعى(مَساكِنْ).

« مسكنمدر برمعالى پرورك كاشانه‌سى »
« كوكلمك سير ايت نه‌عاليدر تماشاخانه‌سى »
« معلم ناجى »

مَسْكَنَتْ [ع] مسكينلك ، فقر و ذلّت § بر نوع علّت كه (جُذام) ده دينيلير .

مَسْكُوبْ [ع] قالبه دوكلمش ، آقيدلمش .

مَسْكُوكْ [ع] سكّه‌لى ، تداول ايتمك ايچون اوزرينه سكّه اورلمش شى . جمعى اولان (مَسْكُوكاتْ) = سكّه انواعى، آقچه‌لر، پاره‌لر ديمكدر: (مسكوكات اداره‌سى، مسكوكات عتيقه ، مسكوكات عثمانيه ، مسكوكات خالصه) .

مَسْكُونْ [ع] ايچنده ساكن اولنمش، اوطورلمش،

یورد ایدینلمش یر: (محل مسکون ، اراضیٔ مسکونه) ، (غیر مسکون) = الساندن خالی ، ایچنده اوطوران بولنمایان (ربع مسکون) = دنیانك قره قسمی که اوزرنده انسان ساکندر. (اهالیٔ ساکنه) تعبیری طوغری (اهالیٔ مسکونه) تعبیری خطادر.

مَسلَخ [ع] حیوان بوغازلایه‌جق، یوزه‌جك یر ، سلخخانه . جمعی (مسالخ).

مَسلَك [ع] معنیً طوتیله‌جق یول: (مسلك جدیت، مسلك ادب ، مسلك تجارت، عسکرلك مسلکی) جمعی (مَسالِك).

« بیك سنه‌لك رودکی »
« طوتدی بوخوش مسلکی »
« عالم او عالم ینه »
« اولمیه‌لم مشترکی »
« معلم ناجی »

مَسلوب [ع] سلب اولنمش ، محو ایدلمش؛ صویلمش، کیدرلمش . (مسلوب الشعور) = دیوانه ، دلی .

مَسلوخ [ع] دریسی یوزلمش.

مَسلول [ع] قیندن چیقارلمش قیلینج : (سیف مسلول) § (سلّ الرئه) دینیلن ورم خسته‌لغنه کرفتار اولان :

« تیغ توحید ایدی ابروی رسول »
« کور ینوردی ایکی سیف مسلول »
« خاقانی »

مَسموع [ع] ایشیدلمش . (غیر مسموع) = ایشیدلمامش. جمعی اولان (مَسموعات) = شایع اولان ، ایشیدیلن خبرلر دیمکدر.

مَسموم [ع] آغولو، زهرلی شی § زهرلنمش، آغولانمش. (مَسموماً) = زهرلنمش اوله‌رق : (مسموماً وفات) .

مَسنَد [ع] اوزرینه طایانیلان ، استناد اولنان شی: (مسند نقطه‌سی) § درجه، رتبه، جاه ، منصب : (مسند صدارت) جمعی (مَسانِد) ، (مسند آرا ـ ی) = مسنده زینت ویریجی، ویرن. (مسند نشین)= مسند ده اوتوریجی، اوتوران:

« شهریار آسمان مسندکه اولمش تا ازل »
« سجده گاه تاجداران جهان خاك دری »
« نفعی »

مَسنون [ع] بیلنمش بیچاق § اوزرندن عمر کچمش ، ییللانمش شي § عادت اولمش، سنت قیلنمش، سنّت سنیّه نبویه‌دن معدود شی : (امر مسنون ختان) .

مَسهوف [ع] (سُهاف) یعنی صوصه‌مق ، پك چوق صو ایچدیکی حالده قانمامق علتنه دوچار اولان .

مَسیح [ع] حضرت (عیسی) علیه السلامك نام دیکریدر.

وجه تسمیه حقنده کونا کون روایات موجود ایسه‌ده اوجه روایت عبرانیجه (مشیح) لفظندن معرّب اولمسیدر . (مَسیحی) = نبیّ مشار الیهه منسوب دیمکدرکه خرستیانلره اطلاق اولنور. جمعی (مَسیحیون) در. (مَسیحا نَفَس) و (مَسیحا دَم) = مسیحا نفسلی ، نفسی مسیحا کبی :

« معجز نما بولب لعلت چو مسیحا »
« تازنده کنی مردهٔ صد سالهٔ غمرا »
« مولانا »

« بن نه مسیحی نه مسیحا دمم »
« ذوقی حقیقتده آرار آدمم »
« ناجی »

« اعجاز کف کلیم عمران »
« آثار دم مسیح مهیم »
« حالتی »

مَسئُول { [ع] سؤال اولنمش : کندیسندن صورلمش § بر وظیفه ویا ایشدن کندیسنه سؤال توجه ایدن : (مأمور مسئول ، مدیر مسئول) § بر سببله دوچار توبیخ و جزا اولان : (امانتك ضیاعندن فلان مسئولدر) § حاجت ، طلب و استدعا ایدلمش شی : (اسعاف مسئول) (مسئولیت) = مسئوللك : (مسئولیت قانونیه ، مسئولیت معنویه ، مسئولیت جزائیه) .

مَسیر { [ع] سیر محلی ، سیرانگاه ، کزمه ، کزیله‌جك یر .

مَسیرَه { مصدر میمی اولمق اعتباریله (مسیره گاه) طرزنده استعمالی جائزدر :

« نیله‌یم سیر مسیری دل اسیر غم ایکن »
« لیلا خانم »

« شهباز فلك مسیر مضمون »
« شاهین ملك شعار معنی »
« انسی »

مَسیل { [ع] صویك آقدیغی یر ، صویك آقوب کچدیکی یول.

مَشارِب { [ع] (مشرب) لك جمعی ، مشربلر ، طبیعتلر : (مشارب القوم شتّی — لا) = طبایع قوم مختلفدر.

مَشارِق { [ع] (مشرق) لك جمعی ، کواکبك و موسم دکیشدکجه شمس وقمرك طلوع ایتدیکی درجه‌لر : (مشارق ومطالع) در.

« دل شرق تجلاده کورور شمس هدایی »
« آرتق آکا لازم می مطالعه مشارق »
« اسرار دده »

مَشّاطَه { [ع] « ماشطه » کبی نسوانك ، خصوصیله کلینك صاچلرینی طارایوب یوزینی تزیین ایدن ؛ چهره واندامنی بزه‌ین قادین :

« حاجت مشّاطه نیست روی دلآرامرا »
« شیخ سعدی »

« زهی مشاطهٔ زینت فزای طبع نظم آرا »
« عروس بکر فکرم رشك رباب الحجال ایلر »
« نیلی »

« طبعم عروس معنی یه مشاطه‌لق ایدر »
« اندیشه‌م آیینه ، قلمم سرمه‌دان ویرر »
« نفعی »

مَشاعِر [ع] مناسك حجك ادا اولنه‌جق موضعی معناسنه اولان « مَشْعَر »ك جمعی § حاسهٔ انسانی‌یه‌ده (مشعر) اطلاق اولندیغندن جمعی (حواس انسانیه) معناسنی‌ده افاده ایدر .

مَشاعِل [ع] « مَشْعَل » و « مَشْعَلَه » نك جمعی . شعله ، ایشیق ویره‌جك آلتلر ، قندیللر .

مَشاغِل [ع] « مَشْغَلَه » نك جمعی : (مشاغل کثیره ، حیلولت مشاغل) .

مَشاق [ع] (مَشَقَّت) ك جمعی : زحمتلر ، محنتلر : (مشاق حیات) .

مَشامّ [ع] بورون ، بورون ایچنده قوقو آلان یر : (مشامّ جان ، تعطیر مشامّ) .

« عطر خوبیله پر اولوردی مشام »
« خاقانی »

مَشْأَمَة [ع] « مَیْمَنَت »ك ضدّی . فی‌الاصل صول جانب دیمکدر . صاغ اوغورلی و صول اوغور-سز عد اولندیغنه بناءً (شُأْمَت) موقعنده قوللانیلیر : (مشأمت افکار) .

مَشاهِد [ع] « مَشْهَد » ك جمعی ، شهادت یرلری ، مسلمانلرك شهید اولدقلری محللر .

مَشاهیر [ع] « مشهور » ك جمعی : (مشاهیر شعرا ، مشاهیر ریاضیون ، مشاهیرالنساء) .

مَشایِخ [ع] « شیخ » ك جمع الجمعی ، اختیارلر دیمکدر . اصطلاحده برمسلکك ویا محلك اولولری ، بویوکلری معناسنده قوللانیلیر : (مشایخ طریقت مولویه ، مشایخ قبائل) ترکجه‌ده (مشائخ) صورتنده یازلماز .

مَشائِم [ع] « مَشْئُوم » ك جمعی ، اوغورسز اولان نسنه‌لر .

مَشْتاء ، **مَشْتاة** [ع] قیشین طوره‌جق یر ، قیشلایه‌جق محل ، قیشلاق . (مَشْتی) صورتنده‌ده یازیلیر .

مَشْئُوم [ع] شئم اولنمش ، سویکلمش .

مَشْجَر ، **مَشْجَرَه** [ع] آغاجی چوق یر ، آغاجلق ، قورو . (شَجْراء) ده بومعنایه‌در .

« عکس تکبیر ایله طولمش دردلر »
« سجده ایلردی بوکّا مشجره‌لر »
{ حامد }

مَشْحُون { [ع] طولدیرلمش، طولو. اکثریا معنویاینده قوللا- نیلیر: (قلب محبت مشحون، مشحون مسرت).

« دائما کارگه بندر اقبالی اوله »
« جنس کالای امانی ایله یارب مشحون »
« منیف »

مَشْرَب { [ع] خوی، مزاج، طبیعت، خلقت: (مشرب قلندرانه، مشرب صوفیانه، مشرب لاابالیانه) جمعی (مشارب): (مشارب اقوام) لسانمزده عربیده اولدیغی کبی ایچه‌جك یر، ایچمك معنالرنده اصلا قوللانیلماز.

مَشْرَع { [ع] یول، کچید § صو اولوغی، میزاب. جمعی (مَشارِع).

مَشْرِق { [ع] کونشك طوغدیغی یر، محل طلوع. (مَشْرِقی) = مشرقه منسوب. جمعی (مَشارِق).

« مشرق » و « مغرب » کلمه‌لری مفرد اوله‌رق ذکر اولنورسه شرق وغرب جهتلری و « مَشْرِقَیْن »، « مَغْرِبَیْن » طرزنده تثنیه صیغه‌سیله ذکر اولنورسه صیف وشتا مطلع ومغربلری و « مشارق » و « مغارب » کبی جمع صیغه‌سیله ذکر اولنورسه هر کونك یاخود هر فصلك درجهٔ مطلع ومغربی دیمك اولور.

مَشْرُوب { [ع] ایچلمش، ایچلمکه صالح، ایچیله‌جك شی. جمعی (مَشْرُوبات): (مَشْرُوباتِ کئولیه) = اسپرتولو ایچکیلر، راقی وامثالی کبی.

مَشْرُوح { [ع] آچلمش، شرح وایضاح اولنمش: (بروجه مشروح).

مَشْرُوط { [ع] شرط قیلنمش، برقید ایله باغلانمش. (مشروط له) = واقف طرفندن منافع وقفك شرط، وقف ایدلمش اولدیغی شخص ویا جهت. (مشروطه) = وقف خانه.

مَشْرُوع { [ع] شرعاً جواز ویرلمش، موافق شرع کورلمش شی: (امر مشروع)، (مشروعیت) = مشروعلق: (مشروعیت استعمالنده شبهه اولمایان).

مَشْعَر { [ع] حواس انسانیه‌دن هر بری § مناسك حج محللرینك هر بری. (مشعر الحرام) = مزدلفه قربنده برطاغ.

مَشْعَل، **مَشْعَله** { [ع] قندیل، آیدینلق ویرمك ایچون ایچنده چیره وساره یاقیلان دمیردن معمول قاب. (مَشْعَل کش) = مشعله‌جی، مشعل چکن. جمعی (مَشاعِل).

« غم مشعلیدر بوسونمك اولماز »
« جان ویرمك اولورده دونمك اولماز »
« شیخ غالب »

« دیجور هجری مطلع نور سرور ایدر »
« آه درونی مشعلهٔ صبحگاه ایدن »
« ابن‌النجّار »

مَشْغَلَه [ع] ایش کوج، اسباب شغل، مشغولیتی موجب اولان شی. جمعی (مَشاغِل).

مَشْغُوف [ع] مفتون، آشفته، عقلی باشنده اولمایان دیوانه

مَشْغُول [ع] ایشه طالمش، بر ایشله اوغراشان، الی ایشده بولنان آدم: (المشغول لایشغل) = مشغول اشغال اولنماز (مَشْغُولِیَّت) = مشغوللك، بوش طورمامازلق.

مَشْفُوع [ع] حق شفعه‌نك تعلق ایتدیکی عقار. (مشفوع به) = شفیعك مابه‌الشفعه اولان ملکی.

مَشْق [ع] تعلیم وتحصیل ایدلمك ایسته‌نیلن شی ایچون استادك یازدیغی ویا ویردیکی درس، نمونه: (حسن خط ایچون مشق، یازی مشقی) صنایع نفیسه درسلرینه‌ده اطلاق اولنور: (موسیقی مشقی، رسم مشقی)، (مشق ایتمك) = بر شیئی اوکرنمك ایچون چالیشوب چاپالامه: (یازی مشق ایتمك، نوطه مشق ایتمك).

« مشق ایلدی پروانه وشمع وکل صدبرك »
« یانمه‌یی، یاقلمه‌یی، یاقا یبرتمه‌یی بندن »
« کاظم »

مَشَقَّت [ع] زحمت، محنت، صیقنتی. « چکمك »

ماده‌سیله قوللانیلیر: (مشقت چکیور).

مَشْکُور [ع] شکر اولنمش، شکره شایان، ممدوح، مقبول دیمکدر: (سعیکز مشکور اولسون، مشکورالمساعی، خدمات مشکوره).

مَشْکُوك [ع] شك اولنمش، شکّلی، شبهه‌لی: (مشکوك‌الاحوال).

مَشْکُول [ع] اوچ آیاغی بیلکلرینه‌قدر بیاض آت § اصطلاح عروضده شکل زحاف جاری اولان جزء دیمکدرکه حرف ثانی وسابع محذوف اولور « فاعلاتن » دن الف ونونك حذفیله قالان (فعلات) کبی.

مَشْمُول [ع] قاپلانمش، احاطه اولنمش، محاط: (مشمول نظر التفات، مشمول نکاه مرحمت).

مَشْمُوم [ع] مسك، عطر کبی کوزل قوقولو نسنه § قوقلانمش.

مَشْؤُوم [ع] شأمتلی.

مَشْهَد [ع] محل شهادت، برینك شهید دوشدیکی محل؛ مدفن ومزار: (مشهد معظّم امام حسین).

« مشهدمدن شوق کویکله رواندر قان هنوز »
« کورمدی تیغك نم کعبمده برقربان هنوز »
« معلم ناجی »

مَشْهُود [ع] كورلمش، كوريلن شى. جمعى (مشهودات): (تحرير مشهودات، سرد مشهودات)، (مشهودٌ بِهِ) = شهادتله اثبات اولنه جق حق، بوحقك تعلق ايتديكى مال (مشهودٌ عَلَيْهِ) = شهادت واقعه كندى عليهنده اجرا اولنان وشهادت اقتضاسنجه حقسز ومحكوم اولمسى ايجاب ايدن آدم. (مَشْهودٌ لَهُ) = شهادتدن استفاده ايدن آدم وشهادتله اثبات اولنه جق حقك صاحبى.

مَشْهُور [ع] شهرتلى، نامْلى، أونلى: (غلط مشهور، شاعر مشهور، حكيم مشهور، اديبهٔ مشهوره).

« دل ويرمه غم عشقه كه عشق آفت جاندر »
« عشق آفت جان اولديغى مشهور جهاندر »
« فضولى »

مَشْى [ع] يورومك: (مشى و حركت)، (مَشْياً) = يورويه‌رك، يايان اوله‌رق.

مَشْلَب [ع] اختيارلامق، صاچ صاقال آغارمق.

مَشِيَّت [ع] ارادت، ايستك، ديلك: (مشيّة الله)

« ارادت » ايله بينلرنده‌كى فرق « مشيت »ك اكوانه « ارادت »ك اكوان واحكامه عائد اولمسيدر. عربيده فصيحى (مشيئة) در.

« آدم اسير دست مشيّت دكليدر »
« عالم زبون پنجهٔ قدرت دكليدر »
« نابى »

مَشْيَخَت [ع] فى الاصل (شيخ)ك جمعيدر. لكن لسانمزده مصدر اوله‌رق شيخلك مرشدلك معناسنده قوللانيلير: (مشيخت اسلاميه) = شيخ الاسلاملق، مناصب علميه‌نك منتهاسى: (مقام مشيخت، دائرهٔ مشيخت) جمعى (مَشايِخ).

مَشِيمَه [ع] صوك، دول آشى، چوجنى آناسنك قارننده بسله‌مك ايچون قان طوربه‌سى كبى چوجغك كوبكنه متصل اوله‌رق خلق اولنمش برجسمدر. چوجغك وجودنده دوران ايدن قان بوكا داخل اولوب والده‌سنك رحمى جوارنده‌كى طامارلرله ارتباطى اولديغى حالده آنلرله مبادلات غذائيه‌ده بولنه‌رق تنفس وتغذيسنه خدمت ايدر. جنينك طوغديغنى متعاقب كوبكى كسلمز يعنى مشيمه ايله ارتباطى قطع ايدلمزسه بدننده‌كى قان درحال مشيمه‌يه قاچه‌رق فوتى موجب اولور. جمعى (مَشِيم، مَشائِم) در.

« آبستن صفا وكدر در ليال هپ »
« كون طوغمه‌دن مشيمهٔ شبدن نه‌لر طوغار »
« رجمى »

مَشْؤُوم [ع] بدننده بك يعنى خال، سياه لكه موجود اولان، بكلى آدم.

مَصّ [ع] صورمق ، برنسنه‌یی امه امه ایچمك .

مَصابیح [ع] (مصباح) ك جمعی ، چراغلر ، تنویر آلتلری : (مصابیح نجوم) .

مَصاحِف [ع] (مُصْحَف) ك جمعی : (مَصاحِف شریفه)

مَصادِر [ع] (مَصْدَر) ك جمعی ، مصدرلر ، نسنه صادر اولان یرلر : (مصادر الطاف ، مصادر مجهوله) .

مَصارِع [ع] (مَصْرَع ومِصْراع) ك جمعی : (نظمه کلنجه بونده تتابع اضافاتی اوچ درجه‌یه قدر قوللانه‌بیلیرسه‌کده مصارع وابیات ایچنده جابجا ترکجه ادوات وکلماتك بولنمسنه دقت ایتملی یز—لا) .

مَصارِف [ع] (مَصْرَف) ك جمعی ، خرج وصرف اولنان شیلر ، مبلغلر : (مصارف ذاتیه ، مصارف متفرقه ، مصارف کثیره) ، (مَصارِفات) تعبیری یاکلش ایسه‌ده لسانمزده وخصوصیله کتابت رسمیه‌ده مستعملدر .

مَصاریف [ع] (مصروف) ك جمعی : (مصاریف شهریه)

مَصافّ [ع] «مَصَفّ» ك جمعی ، صف وطابور محللری وجنك ایچون طوریلان یرلر § جنك وقتال : (روز مصاف) .

مَصالِح [ع] (مَصْلَحَت) ك جمعی : (مصالح رسمیه ، مصالح ذاتیه) ، (اصحاب مصالح) = ابواب حکومته مراجعت ایدن ایش صاحبلری .

مَصائِب [ع] «مصیبت» ك جمعی ، انسانه اصابت ایدن قضالر وکدرلر : (مصائب جهان ، مصائب عظیمه ، مصائب خانمانسوز) (مصایب) طرزنده یازماملی .

مَصْحُوب [ع] صحبت اولنمش ، برابر آلنمش ، ترفیق ایدلمش ، قوجاقلانمش . (مَصْحُوباً) = مصحوب اوله‌رق .

مَصْدَر [ع] برشیئك چیقدیغی نشأت ایتدیکی یر ، محل صدور : (مصدر فضائل ، مصدر مکارم) § فعلك لفظ ومعنی جهتیله اصل ومأخذی اولان کلمه ، مشتقاتك آلندیغی اصل . (مَصْدَرِیّ) = مصدره منسوب (مَصْدَرِیَّت) = مصدرلق .

مَصْدُوقه [ع] طوغری سوز ، کرچك .

مَصْرَع [ع] کوره‌شه‌جك یر ، کورش میدانی ، پهلوانلق ایده‌جك محل . جمعی (مَصارِع) .

مَصْرَف [ع] اصلی (صرف ایده‌جك یر) دیمك ایسه‌ده لسانمزده اکثریا کیسه‌دن چیقاریلان ، صرف اولنان آقچه معناسنده

ومصروف موقعنده قوللانيلير . جمعى (مَصارِف) .

مَصْرُوع { [ع] صرعه علتنه طوتلمش، صرعه‌لى .
(مصروعاً) = مصروع اوله‌رق .

مَصْرُوف { [ع] صرف وخرج اولنمش، بذل ايدلمش.
ماديات و معنوياتده قوللانيلير : (نقد مصروف ، نقود مصروفه ، مبالغ مصروفه ، همت عليه‌لرى مصروف بيورلمق بابنده) . (مصروفى) و (مَصْرُوفِيَّت) = مصروفلق § چويرلمش، دونديرلمش .

« مصروف جبر خاطر اهل نيازدر »
« لطف دمادمك كرم بى نهايتك »
« نائلئ قديم »

مَصْطَبَه { [ع] فى الاصل كسر ميم ايله اولديغى حالده فتح
ميم ايله معروف ومستعملدر. بعض بويوك قاپولر آراسنده وقهوه‌خانه‌وميخانه كبى يرلرده‌كى اوستنه اوطوريله‌جق سد وپيكه‌لره اطلاق اولنور : (مصطبهٔ الفت، مصطبهٔ زندان) جمعى (مَصاطِب).

« اى نائلى ترانهٔ كلكـكدن اولديلر »
« روحانيان مصطبهٔ انتباه مست »
« نائلئ قديم »

مَصْعَد { [ع] يوقارى چيقه‌جق ير ، محل صعود . جمعى (مَصاعِد) .

مَصَفّ { [ع] صف، طابور باغلايه‌جق ير § جنك ، حرب. لسانمزده يالكز جمعى اولان (مَصافّ) جنك معناسنده قوللانيلير.

مَصْفُوف { [ع] صف باغلامش صف هيئتنه كيرمش، صيره ايله ديزلمش .

مَصْقُول { [ع] صيقل اورلمش ، مصقله ايله جلا ويرلمش، جلالنمش .

مَصْل { [ع] يوغورت صويى . « مَصْلِ دم » = يوغورت صويى كبى براز صارمتراق اولان قان صويى (مَصْلِ لَبَن) = سورتقه دينيلن برنوع آيران .

مَصْلَحَت { [ع] بر ايشك خيرلى اولمسنه سبب اولان شى. (مفسدت) مقابلى : (دروغ مصلحت آميز) § امر ، خصوص ، ايش : (مصلحت‌شناس) = مصلحت آكلايجى ، آكلايان (مَصْلَحَت بِين) = مصلحت كوريجى، كورن ، ايش كورمكده وقوف وتجربه صاحبى اولان . (مَصْلَحَتـكُذار) = سفير وكيلى ، كوچوك ايلچينك برنده بولنان ، صنوف سفرادن دردنجى صنفى تشكيل ايدن ايلچيلرك هربرى .

مَصْلُوب { [ع] صلب اولنمش ، آصلمش : (جانئ

مصلوب) . (مصلوباً) = آصلمش اولەرق. (مَصْلُوبِيَتْ) = مصلوبلق .

مَصْنُوعْ { [ع] صانعك یاپدیغی شی ، صنعت و هنر واسطەسیلە یاپیلمش اولان شی . جمعی (مَصْنُوعاتْ) § دوزمە ، یاپمە شی ، ساختە : (شکایتنامەنك مصنوع اولدیغی تحقق ایتدی) .

« صانع اولان ممکن دکل مصنوعدن اولەجدا »
« فضولی »

مَصُونْ { [ع] محفوظ ، صیانت اولنمش ، صاقینلمش : (بیوت و مساکن قانوناً تعرضدن مصوندر) .

مَصِیرْ { [ع] فی الاصل رجوع و تحول متضمن اولەرق یعنی برنسنە صوکرەدن باشقە درلو اولمق معناسنە اولان صیرورت مصدرندن اسم مکاندر محل صیرورت دیمکدر : (ضمیر صداقت مصیر) .

مَضاجِعْ { [ع] « مَضْجَعْ » ك جمعی ، یاتەجق یرلر ، قبرلر : (مضاجع اولیاء) .

مَضارّ { [ع] (مضرّت) ك جمعی : (دفع مضارّ) .

مَضارِبْ { [ع] محل ضرب معناسنە اولان (مَضْرِب) ك و آلت ضرب دیمك اولان (مِضْرَب) ك جمعی ، دگنك و قامچی کبی اورەجق آلتلر . بو معناسبتلە قانون ، عود و طنبور کبی ساز انواعنی چالمق ایچون قوللانیلان شیلرە دینیلیر .

مَضامِینْ { [ع] (مضمون) ك جمعی ، معنالر ، مآللر : (مضامین مکاتیب) .

مَضاقْ { [ع] طارلق : (دفع مضاق) .

مَضْبَطَه { [ع] محررات رسمیەدن بریسنك اسمیدر !

مَضْبُوطْ { [ع] ضبط اولنمش ، الە کچیرلمش ، دائرۀ تصرفە آلنمش : (اوقاف مضبوطە ، بلاد مضبوطە ، نقد مضبوط) § یازلمش ، قید ایدلمش : (افادۀ مضبوطە) § طوپلو ، طاغنیق اولمایان .

مَصْجَرْ { [ع] کوکل طارالاجق ، صیقیلەجق یر . جمعی (مَضاجِر)

مَضْجَعْ { [ع] یاتەجق یر ، مجازاً مزار ، قبر معناسندە قوللانیلیر : (نوراللّه مضجعه) = اللّه یاتدیغی یری نورلاندرسون . جمعی (مَضاجِع) .

مَضْحَكْ { [ع] کولنەجك آدم ، مسخرە ، صویتاری . جمعی (مضاحك) .

مَضَرَّتْ { [ع] زیان ، ضررلی شی . (منفعت) ك ضدّی .

مَضْرُوبْ { [ع] ضرب اولنمش ، دوگلمش ، طایاق یمش : (ضارب و مضروب) § حسابك

ضرب عملیاتنده مقدارینك چوغالدلمسی ایسته‌نیلن عدد . (مَضْرُوبٌ فیه) = کندیسنه‌دیکر برعددك ضرب اولندیغی عدد . (مَضْرُوبَیْن) = یکدیکریله ضرب اولنان ایکی عدد دن هر بری .

مَضْرُور [ع] ضرره دوچار اولمش ، ضرر کورمش .

مَضْرُوش [ع] اوریله‌رك یاپلمش ، اورلمش شی : (چاه مضروس) .

مَضْمَضَه [ع] صویی آغیزده چالقامق . (ضادلر ظ کبی اوقونور) : (مضمضه‌واستنشاق) .

مَضْمُوم [ع]ضمّ اولنمش ، علاوه ایدلمش § ضمّه ایله‌یعنی اوتری ایله اوقونان حرف .

مَضْمُون [ع] اودنمش ، اودنمسی لازم کلن شی § مآل ، مفهوم ، معنی ، آکلاشیلان شی : (مضمون بیت ، مضمون عریضه ، مضمون شعر ، مضمون کلام) § نکته‌لی ، جناسلی ، صنعتلی سوز : (مضمون بکر) ، (مضمون پرداز) = مضمون ترتیب ایدیجی ، ایدن . جمعی (مضامین) .

« نوله دیوشیرسه بقایاسنی مضمونلرینك »
« خامه تحصیل کمالاتده باقی قولیدر »
« ثابت »

مَضِیق [ع] طار یر § طار ، زور ، صیق ایش : (امر مضیق) .

مَطابِخ [ع] « مَطْبَخ » ك جمعی ، یمك پیشیریله‌جك محللر .

مَطابِع [ع] « مطبعه » نك جمعی : (مطابع موجوده) مفردینه باقلی .

مَطاف [ع] طواف ایده‌جك یر ، اطرافی دولاشیلوب زیارت اولنه‌جق محل : (مطاف انبیا ، مطاف قدسیان) ضمّ میم ایله استعمالی پك یاکلشدر .

« میخانه‌یی سیر ایتدم عشاقه‌مطاف اولمش »
« تکلیف و تکلفدن سکّانی معاف اولمش »
« شیخ غالب »

مَطالِب [ع] « مَطْلَب » ك جمعی ، طلب اولنان شیلر : (مطالب مشروعه ، نائل مطالب) .

مَطالِع [ع] « مَطْلَع » ك جمعی : (مطالع نجوم) .

مَطائِب [ع] کزیده ، سچلمش شیلر . بولفظك مفردی یوقدر .

مَطْبَخ [ع] یمك پیشیریله‌جك محل : (مطبخ کدیسی) .

مَطْبَعَه [ع] کتاب ، غزته و اوراق باصیله‌جق یر : یاکلش اوله‌رق (مطبعه‌خانه) دینه‌ملی .

مَطْبُوخ [ع] طبخ اولنمش ، پیشیرلمش شی : (طعام مطبوخ) .

مَطْبُوع [ع] طبع اولنمش ، باصلمش : (رساله

مطبوعه ، کتاب مطبوع) جمعی (مطبوعات) = باصلمش شیلر ، کتاب ، غزته و هر درلو اوراق سائره . (مطبوعات اداره‌سی) = غزته‌لره ، مطبعه‌لره متعلق امور ومصالحی رؤیت ایدن دائرهٔ رسمیه § حسن طبیعته موافق ، لطیف ، طبعه‌خوش کلن ، مقبول ، بکه‌نلمش : (اندام مطبوع ، طور مطبوع ، قامت مطبوعه) .

«عجب مطبوع ودلکشدر سراپا حسن اندامی»
« نفعی »

مَطْحُونْ { [ع] طحن اولنمش ، دگرمنده اوگودلمش .

مَطَرْ { [ع] یاغمور . جمعی (اَمْطار) .

مَطْرانْ { [ع] طائفهٔ نصارانك بویوکاری ، پسقوپوس ، متره‌پولید کبی بویوك پاپاسلری . کسر میم ایله‌ده جائزدر .

مَطَرَه { [ع] قربه ، ایچنه صو قونیله‌جق قاب ، خصوصیله یول ایچون مشیندن یاپیلان صو قابی .

مَطْرَحْ { [ع] طرح ایده‌جك یر § موقع ، ترتیبکاه . جمعی (مَطارِح) .

مَطْرُوحْ { [ع] طرح اولنمش ، قوریلوب یاپلمش : (قصر مطروح دلپسندی) § آتلمش ، براغلمش . حسابده بیوك عدد دن کوچك عددی چیقارمغه دینیلیر .

(مطروح منه) = کندیسندن کوچك عدد طرح اولنان بیوك عدد .

مَطْرُودْ { [ع] طرد اولنمش ، چیقاریلوب ایراق ایدلمش قوغلمش . (مَطْرُودِیَّتْ) = مطرودلق ، قوغلمقلق . جمعی (مَطْرُودِینْ) : (مکتبدن مطرود ، مأمور یتندن مطرود) .

مَطْعُونْ { [ع] طعن اولنمش ، ذم وتعییب ایدلمش § طاعون دینیلن علته طوتلمش . (مَطْعُوناً) = وبایه طوتیله‌رق : (مطعوناً وفات ایتدی) .

مُطْفِی { [ع] اطفا ایدلمش ، سوندیرلمش . اصلی (سوکندیرلمش

مَطْلَبْ { [ع] طلب اولنان شی ، مرام ، مقصد § بحث ، مسئله .

مَطْلَعْ { [ع] طلوع ایده‌جك ، باش کوستروب کورینه‌جك محل : (مطلع شمس) § برمنظومه‌نك ایلك بیت مصرعی : (حسن مطلع) = غزلده مطلعی تعقیب ایدن بیت لطیف .

« دیجور هجری مطلع نور سرور ایدر »
« آه درونی مشعلهٔ صبحگاه ایدن »
« نجار زاده »

مَطْلُوبْ { [ع] طلب اولنان ، ایسته‌نیلن شی § برینك آلمغه حقی اولان شی ، آلاجق . جمعی (مَطْلُوباتْ) .

مَطْمَحْ { [ع] كوز ديكيلن شى ، كوز قويبلن ير ، كوزى قالديروب باقه‌جق محل : (مطمح نظر) جمعى (مَطامِحْ) .

مَطْمُورْ { [ع] طوپراق آلتنه قونلمش ، كوملمش .

مَطْمُورَه { [ع] مخزن كبى ير آلتنده حبوبات و اشياى سائره صاقلامغه مخصوص محل § مزار ، قبر : (مطمورهٔ فنا ، مطمورهٔ نسيان) .

مَطْمُوعْ { [ع] طمع اولنمش ، حرص ايله آرزو اولنان هر شى .

مَطْوِى { [ع] دورلمش ، بوكلمش : (مَطْوِياً) = بوكيله‌رك ، دور يله‌رك : (مطوياً تقديم قلنان عرضحال) .

مَطْهَرَه { [ع] فى الاصل ايچنده ييقانيلوب كسب طهارت اولنه‌جق محل ، غسلخانه ، « مطره » كبى صوٗ قابنه اطلاقى غالبدر . فصيحى كسر ميم ايله (مِطْهَرَه) دركه ايچنه شرب ويا تطهر ايچون صو قونيلان قاب ديمكدر .

مَطِيَّه { [ع] بينمكه صالح حيوان ، بينك حيوانى ، دابّه . (مَطِيّه‌زان) = بينديكى حيوانى يوله سوريجى ، سورن . جمعى (مَطَايَا) .

« يارب نه مطيّه‌يله كزر قالب عالم »
« لا »

مَظَاهِرْ { [ع] (مَظْهَر) ك جمعى ، اشيانك ظاهر اولديغى محللر .

مَظْرُوفْ { [ع] ظرفلانمش ، ظرف ايچنه قونلمش . (مَظْرُوفاً) = ظرفلى ، قابلى اوله‌رق .

مَظَلَّه { [ع] كولكه‌لك : (مظلّه آرام ، مظلّه نشين) .

مِظَلَّه { [ع] قيلدن ياپيلان بيوك چادر .

مَظِنَّه { [ع] برشيئك وجودينك ظن اولنديغى ير ، ظن كوتورن : (مظنهٔ سوء) كسر ظاء ايله اولمسى سماعيدر قياسى اولان ظانك فتحيله‌در آخرنده‌كى تاء مبالغه‌يه محمولدر (مظنّة الكرامه) مقامنده (مظنّهٔ كرام) ديمك بوش بتون يا كلمشدر . طوغريسى (مظنّهٔ كرامت) ديمكدر .

مَظْنُونْ { [ع] ظن اولنمش ، شبهه‌لى : (بو ايشك مظنون اولان نتيجه‌سى) § كنديسنه برجرم اسناد اولنمش ، برجرم واقعك فاعلى ظن ايدلمش آدم : (مظنون عليه) .

مَظْهَرْ { [ع] فى الاصل محل ظهور يعنى برشيئك ظاهر اولديغى ير ديمكدر . نائل ، موفق مقامنده قوللانيلير : (مظهر التفات اولدم ، مظهر توجه اولدم) كبى تعبيرلرك معناسى

« التفاتك ، توجهك محل ظهوری اولدم » دیمکدر . (مَظْهَرِیَّتْ) = مظهرلق ، موفقیت .

مَعَ [ع] بمضلر عندنده برشیٔ شی آخره ضم ایله مك ، عندالبعض مصاحبت ومقارنت معناسنه موضوع برکلمه‌درکه (ایله) و(برابر) لفظلریله ترجمه اولنور : (مَعَ المَمْنُونِیَّه) = ممنونیتله (مع الافتخار) = افتخار ایله (مَعَ هٰذَا) = شونکله برابر . (مع فائض) = فائض ایله برابر (مع مافیه) = اویله اولمقله برابر (مَعَ زِیادَةٍ) = فضله‌سیله ، بول بول . (مَعاً) = برلکده ، برابر اوله‌رق .

مَعابِدْ [ع] (مَعْبَد) ك جمعی ، عبادته مخصوص محللر : (معابد ومساجد) .

مَعابِرْ [ع] (مَعْبَر) ك جمعی ، اوستندن کچیله‌جك کرلر ، کوپریلر : (طرق ومعابر) .

مَعاجِینْ [ع] (معجون) ك جمعی ، قواملی دوائی طاتلیلر .

مَعادْ [ع] محل رجوع ، عودت ایدیله‌جك یر ، عالم آخرت : (مبدأ ومعاد) ، (یوم معاد) = قیامت کونی . بو معناده ضمّ میم ایله اوقومق یاکلشدر § انصراف ایدیلن شیئه تکرار رجوع ایتمك ، کری دونمك .

« بیلمز معادی بزم فنادن کیدن دخی »
(روحی)

مَعادِنْ [ع] (مَعْدَن) ك جمعی ، آلتون وکوموش وامثالی جواهر مختلفهٔ ارضیه وبونلرك ظهور ایتدیکی محللر دیمکدر . (شبه معادن) = فلزاته بکزه‌ین معدنلر .

مَعاذْ [ع] التجا ایده‌جك ، صیغینه‌جق محل : (معاذالله) = اللّهه صیغنمق معناسنه برترکیب عربیدرکه ایجابنه کوره متکلم ایچون صرف اولندیغی کبی مخاطب وغائب حقنده‌ده ایراد اولنور .

مَعارِجْ [ع] (مِعْراج) ك جمعی ، نردبانلر : (معارج کمال) .

مَعارِفْ [ع] (معرفت) ك جمعی : (معارف جزئیه ، معارف شتّی) ، (معارف نظارت جلیله‌سی) = معارفه عائد امور وخصوصاتی رؤیت ومکاتب رسمیه‌یی اداره ایدن دائرهٔ جلیلهٔ رسمیه . (مَعارِفپَرْوَرْ) = معارفك ترقیسنه خدمت ایدن ، نشر معارفه چالیشان . (مَعارِفپَرْوَرِی) = معارفپرورلك . (مَعارِفپَرْوَرانَه) = معارفپرورجه‌سنه .

« بازارده کالای معارف صاتیلیرمی ؟ »
(واصف)

مَعاشْ [ع] مدار تعیّش ، دیرلك ، کچینه‌جك شی ، آیلق .

(عَقلِ مَعاش) = قازانج فکری . جمعی (مَعاشات) .

مَعاشِر [ع] (مَعشَر) ك جمعی ، جماعتلر ، گروهلر : (معاشر مسلمین) .

مَعاصِی [ع] (مَعصیَت) ك جمعی ، اوامر دینیه‌یه عدم اطاعت صورتیله وقوعبولان گناهلر : (ارتکاب معاصی) .

مَعالِم [ع] (مَعلَم) ك جمعی ، عقائد دینیه‌دن معدود اولان قضایا ، مسائل § علم موضعلری که کندیسیله برشی‌استدلال اولنان اثرلر ، نشانه‌لر دیمکدر . یول نشانی کبی : (مَعالِمُ الخَیر ، مَعالِمُ الیَقین) مفردی هیچ قوللانیلماز . لسانمزده (مَظِنّه) معناسنه ایراد اولنه‌ماز .

مَعالی [ع] کسب شرف ودرجهٔ رفیعه معناسنه اولان (معلاة) ك جمعیدرکه اکثریا اسم اوله‌رق معنوی یوجه‌لکلر یعنی علویته متعلق امور ، احوال ، کیفیات معناسنده ودرجات عالیات معارف مقامنده قوللانیلیر . مفردی هیچ قوللانیلماز : (میل معالی ، کسب معالی ، ذات معالی سمات ، تام معالی اتسام) ، (معالیٔ امور) کبی ترکیبلرده (مکاسب الشرف) معناسنی افاده ایدر .

مَعانی [ع] (مَعنی) نك جمعی ، مألار : (معانیٔ دقیقه ، معانی ومزایا) § علوم ادبیه‌دن بر علمدرکه مبادیسی مسائل نحویه ولغویه دن عبارت اولوب لفظك مقتضای حاله مطابقتنی بیلدیرن حالاتدن بحث ایدر .

مَعایِش [ع] (مَعیشَت) ك جمعی ، گچنمکه‌مدار اولان نسنه‌لر . (مَعائش) = طرزنده یازماملی .

مَعبَد [ع] عبادت ایده‌جك یر ، جامع ، مسجد : (معبد اسلام) جمعی (مَعابِد) .

مَعبَر [ع] برجهتدن دیگر جهته گچمك ایچون یاپلمش شی ، گچید ، کوپری . جمعی (مَعابِر) .

مَعبُود [ع] کندیسنه عبادت اولنمش ، تکری : (معبود حقیقی اولان الله ذوالجلال) .

مَعتُوه [ع] (عَتَه) کتیرمش ، بونامش آدم . فارسیده (فَرتُوت) دینیلیر : (پیر معتوه) مجلّهٔ جلیله معتوهی شویله تعریف ایدییور : (اول کیمسه‌درکه فهمی قلیل ، کلامی مشوش ، تدبیری فاسد اوله) .

مَعجُون [ع] افیون ، بنك ، خشخاش کبی مسکر مواد ویاخود اجزای دوائیه و بهارات ایله ترتیب اولنه‌رق قایناديلان قواملی طاتلولر §

لوكون كبى ياغلى خمير حالنده شيلر : (جابجى معجونى ، بو ياجى معجونى) جمعى (مَعَاجِين) .

مَعْدَلَت [ع] جور وعذر ايتميوب نفوس وعقولده استقامتى قائم اولان امر وحالتى اجراء، داد و انصافى التزام ايتمك وعدل وحق ايله حكم ايله مكدركه لسانمزده عدالت ايتمك دينيلير . (مَعْدَلَتْگُسْتَرْ) = معدلت يايجى . (مَعْدَلَتْپَرْوَرْ) = معدلت صاحبى ، معدلت حاميسى (مَعْدَلَتْپَرْوَرِى) = معدلت پرورلك . كسر دال ايله تلفظى جائزدر .

مَعْدَن [ع] فى الاصل كسر دال ايله‌در . يرآلتنده موجود اولان آلتون، كوموش، باقر وامثالى جواهر ارضيه‌نك بولنديغى ير ، كان ، اوجاق § اويله يرلردن چيقاريلان جواهر ، فلزّات : (معدن طبق ، كوموش معدنى ، معدن صويى ، اسكى معدن ، معدن كوموزى) § مجازاً هرنسنه‌نك مكان اصليسنه اطلاق اولنور: (معدن الخير والكرم ، معدن مروت ، معدن عرفان) ، (مَعْدَنِى) = معدنه منسوب؛ جمعى (مَعْدَنِيَات) .

« ديدهٔ پرخونم ايتدك معدن الماس اشك »
« رنك روى شيشهٔ پر انكسارمدن صاقين »
« نائلئ قديم »

« رخنده باده‌دن يارك كه آب وتاب اولور پيدا »
« دروندهٔ نم برمعدن سيماب اولور پيدا »
« شيخ غالب »

مَعْدُود [ع] صاييلمش ، صاييلان شى § عد واعتبار اولنان . (ايّام معدودات) = قربان بايرامنك برنجى كوننده‌ن صوكره كلن اوچ كون . برنجى كوننه (يوم النحر) دينيلير .

مَعْدِل [ع] عدول ايديله‌جك ير ، صاپيله‌جق محل اا

مَعْدُول بعض كلمات فارسيه‌ده يازيلوب ده اوقونمايان واو ، يا حرفلرى .

مَعْدُوم [ع] يوق . (موجود) مقابلى . (النادر كالمعدوم) = نادر اولان شى يوق كبيدر . (مَعْدُومِيَت) = معدوملق ، يوقلق . جمعى (مَعْدُومَات) .

مَعْذِرَت [ع] فى الاصل ايراد ايديلن عذر وبهانه‌يى قبول ايتمك ، معذور طوتمق معناسنه‌در . لكن لسانمزده عذر ، بهانه مقامنده قوللانيليرز : (سرد معذرت ، بيان معذرت) كسر ذال ايله‌ده تلفظى جائزدر : (مَعْذِرَتْمَنْد) = عذرلى ، عذر صاحبى (مَعْذِرَتْمَنْدِى) = عذرليلك (مَعْذِرَتْخَوَاه) = معذور طوتلمق ايسته‌ين ، عذر ديله‌ين .

مَعْذُور [ع] عذرلنمش ، عذر كتيرلمش ، عذرلى اولان

(کورمك ، طوتمق) ماده‌لریله قوللا-
نیلیر : (بنی معذور طوتکز ، آنی
معذور کوردیلر) .

مَعْرَج [ع] مردیون (نردبان)، چیقه‌جق یر . واسطهٔ
عروج اولان آلته (مِعرج) ده دینیر.
جمعی (مَعارِج) .

مَعْرَض [ع] محل عرض ، برشی عرض اولنوب کوریلن
یر. ترکجه‌سی سرکی ، بازار دیمکدر .
(معرض ، سرکی) کلمه‌لری موجود
ایکن آنلرك یرنده عربلرك اصلا
قوللانمدقلری (مشهر) لفظنی قوللانمغه
هیچ لزوم یوقدر .

مَعْرِفَت [ع] بیلمك : (معرفت حق ، معرفت نفس)
(عِلم) ایله (معرفت) بیننده‌کی فرق
(بَصائِر) ده صورت آتیه‌ده کوستر-
لمشدر . (معرفت برشیئه تفکر وتأثرنی
تدبر ایله بیلمکدن عبارت اولمغله علمك
مفهومندن اخصدر ، بونك مقابلی
(انکار) وعلمك مقابلی (جهل) در .
(علم) وجه کلی ایله و (معرفت)
وجه جزءی ایله بیلمکدر . بوجهتله
جناب حقه معرفت اسناد اولنماز)
لسانمزده‌کی صورت استعماله کوره
یالکز (بیلکی) معناسنی دکل ، هنر،
صنعت کبی معنالری‌ده افاده ایدر .

(مَعرِفَتپَروَر) = صاحب معرفت ،
هنرلی دیمکدر. جمعی (مَعارِف) .

مَعْرَکه [ع] جنك ایدیله‌جك یر، میدان حرب. جمعی(مَعارِك)

مَعْرُوض [ع] عرض اولنمش ، نظره وقارشی‌یه قونلمش :
(معروض ساحهٔ تماشا ، معروض
داعیلریدر ، کونشه معروض ، بروجه
معروض) جمعی اولان (مَعْرُوضات)
= دائما کوچکلر طرفندن بیوکلره
قارشی وقوعبولان افادات شفاهیه و
تحریریه‌یه اطلاق اولنور .

مَعْرُوف [ع] بیلنمش ، بیلنن شی : (شخص معروف،
ذوات معروفه) § عقلك ادراك ،
شرعك تجویز وتحسین ایتدیکی فعل
وعمل . بونك ضدی اولان (مُنْکَر)
= عقل وشرعك رد ونهی ایتدیکی
عمل دیمکدر . (امر بالمعروف) =
معروف ایله امر (نهی عن المنکر) =
منکردن نهی :

« بارکاهك مرکز اجراسیدر »
« امر بالمعروف ونهی منکرك »
(حمدی)

مَعْزُول [ع] عزل ایدلمش ، مأموریتندن ومنصبندن
چیقارلمش . (مَعزولیت ، مَعزولی)
= معزوللك : (معزولیت معاشی) ،
(مَعزولاً) = معزول اوله‌رق ، عزل

اولنه‌رق . اسلوب فارسی ایله جمعی (معزولان) عربی جمعی (معزولین) .

مَعْشَر { [ع] جماعت ، زمره ، طائفه : (معشر انبیا ، معشر فقها ، معشر مسلمین) .

مَعْشُوق { [ع] چوق سَوِلمش ، سَوِکیلی . مؤنثی (معشوقه) در . (معشوقیت) = معشوقلق .

مَعْص { [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر . برعلت ویا مادهٔ مؤثره‌نك تأثیر شدیدی ایله عضلاتك طوتلسنه ، بوزلمسنه دینیلیر .

مَعْصَر { [ع] اوزوم وصوصام کبی شیلرك صیقیلوب صویی ویاغی آلنه‌جق محل . (معصره) ده بومعنایه لغتدر .

مَعْصُور { [ع] صیقلمش ، صویی یاخود یاغی چیقارلمش شی

مَعْصُوم { [ع] عصمتله متصف ، عرض وناموسه مغایر اولان فعل وعملدن چکینن § کناهسز وصوچسز § چوجق . صفت اوله‌رق استعمال اولنـدقده عصمتله متصف ، عصمتل معناسی اراده اولنور : (صبیٔ معصوم ، طفل معصوم) . (معصومانه) = معصومجه‌سنه . (معصومیت) = معصوملق .

مَعْصِیَت { [ع] اوامر دینیه‌یه اطاعتسزلك ، کناه . جمعی (معاصی) تشدید ایله غلطدر .

« انوار مغفرت ایدر امحای معصیت »
« اهل کمال ظلمت غیظی کظیمدر »
(نوشهرلی حکمت)

مَعْطُوف { [ع] عطف اولنمش ، میل ایتدیرلمش ، چویرلمش : (کوزلری سمایه معطوفدر) § اسناد اولنمش : (فلانه معطوف اولان قباحت) .

مَعْفُوّ { [ع] عفو اولنمش ، صوچی باغشلانمش :

« مرآت دلده صورت اخلاصه قیل نظر »
« معفوّ در مراسمه دائر قصورمز »
« نابی »

مَعْقُود { [ع] عقد اولنمش ، باغلانمش ، باغلی . (معقود علیه) = برعقدك اجراسندن مقصد اصلی اولان خصوص .

مَعْقُول { [ع] عقل ایله بیلنمش ، عقله قریب ، عقله موافق ، عقلك بکندیکی شی . (معقولات) = عقلك ادراك ایتدیکی خصوصات . (معقولیت) = معقوللك : (امر معقول ، افادهٔ معقوله) .

« ادراکاك اکر وارایسه معقول شناس اول »
« جوری »

مَعْکُوس { [ع] عکس اولنمش ، ترسنه چویرلمش ،

ترس . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير : (جامهٔ معكوس) ، (مَعْكُوساً) = معكوس ، ترس اوله‌رق : (معكوساً متناسب) .

مَعْلُولْ { [ع] علتلنمش، علتلی ، خسته‌لكلی . (مَعْلُولاً) = معلول اوله‌رق . (مَعْلُولِيَّتْ) = معلوللك ، سقطليلق. جمی (مَعْلُولِينْ) .

مَعْلُومْ { [ع] بللی، بيلنمش، بيلنن شی . (فعل معلوم) = فاعلی ظاهر اولان فعل . جمی اولان (مَعْلُوماتْ) هم بيلنن شيلر، هم علم وهنر معناسنه‌قوللانيلير. (مَعْلُومِيَّتْ)= معلوملق، ميدانده اولقلق، آشكاره‌لك. (مَعْلُوماتفروش) = معلومات صاتيجی، صاتان ديمكدركه مقام تزييفده قوللانيلير .

مَعْمُورْ { [ع] (خراب) ك ضدّی. شرفلی ، شنلكلی ، ايصلی ، آبادان : (بيت معمور، بلدهٔ معموره، قصبهٔ معموره، شهرمعمور).

مَعْمُورَه { [ع] معمور اولان یر ، آبادان محل: (معمورهٔ عالم ، معمورهٔ جهان) .

مَعْمُولْ { [ع] ياپلمش ، اعمال اولنمش : (كوموشدن معمول بارداق ، فيل ديشندن معمول باستون ، بلّوردن معمول كاسه) جمی اولان (مَعْمُولاتْ) = ماكنه ياخود ال ايله ايشله‌يه‌رك ياپلمش اشيا وسائره ديمكدر : (معمولات صناعيه) ، (مَعْمُولٌ بِهْ) = كنديسيله عمل اولنان، دستورالعمل طوتيلان شی ، قوانين وامثالی كبی .

مَعْنى { [ع] كلمه‌نك ، كلامك دلالت ايتديكی شی ؛ مقابلنه الفاظ وضع اولنان صورت ذهنيه . مفهوم بوندن اعمّدر . لسانمزده هم مقابلنه الفاظ قونيله‌بيلن صور ذهنيه ، هم الفاظ ايله تبيين وتبليغه مقتدر اولنه‌مايان افكار وحسيّات دقيقهٔ روحانيه مقامنده قوللانيلير : (معنای بيت ، معنای مقصود) نظمده بعضاً اسلوب فارسيده « مَعْنِي » طرزنده‌ده استعمال اولنور. (مَعْنًا) = ظاهراً دكل، معنی جهتيله. (مَعْنيدار) = معنالی، بيهوده وبوش دكل . (بی مَعْنى) = معناسز ، بيهوده بوش . جمی (مَعانی) § رؤيا ديمكدر: (عالم معنی) .

« ای پادشه سریر دانش »
« وی خسرو پادكاه معنی »
« نفعی »

مَعْنَوِيّ { [ع] معنايه منسوب ، صوری وجسمانی اولمايوب مجرد ، روحانی اولان ، ماديّات ايله بيلنمه‌ين : (فيض معنوی، امرمعنوی،

احوال معنویه ، تأثیرات معنویه) ، (ولد معنوی) = آخرت چوجغی ، جان اولادی . جمعی (مَعْنَوِیَّات) درکه معنوی اولان خصوصات دیمکدر . (مَعْنَوِیُّون) = السهیون کیبدر .

مَعُونَه } [ع] یاردیم ، امداد معناسنه‌در . لسانمزده لیمان
مَعُونَه } داخلنده وقرای متجاوره ساحلنده اشیا نقلی ایچون قوللانیلان واسطهٔ نقلیهٔ بحریه‌یه اطلاق اولنورکه بین العوام تحریف ایله (ماوونه) دینیلیر . بومعناده مولداتدن معدوددر .

مَعْهُود } [ع] عهد اولنمش ، عهد اولنان . اکثریا ذکری کچن ویا معلوم اولان برشی ، برشخص حقنده تهکماً قوللانیلیر : (معهود قالفه) .

مَعِیَّت } [ع] برابرلك ، برلکده بولنمه ؛ رفاقت ایدیلن آدمك دوننده یعنی امری آلتنده بولنش : (نواحی مدیرلری قضا قائمقاملرینك معیتنده‌در ، معیت مأموری ، معیت واپوری) .

مَعِیشَت } [ع] مابه‌الحیاة اوله‌جق ، کندیسیله کچینیلوب تعیش اولنه‌جق نسنه‌که ترکجه‌ده (دیرلك) تعبیر اولنور وکچنمك معناسنده‌ده قوللانیلیر : (مدار معیشت ، اسباب معیشت ، وسعت معیشت ، تأمین معیشت) جمعی (مَعَایِش) .

مَعِین } [ع] صاف آقار صو : (ماء معین) § هندسه اصطلاحاتندندر . (شکل معین) = ایکی زاویه‌سی حاده ، دیکر ایکی زاویه‌سی منفرجه اولان درت مساوی ضلعی حاوی شکل هندسیدرکه بقلوا رسمی دیمکدر . (شبه معین) = ضلعین مقابلینی هم مساولی ، هم موازی اولوب ایکی ضلعی کوچك ومساوی ، دیکر ایکی ضلعی بیوك ویکدیکره مساوی اوله‌رق زاویه‌لری قائمه اولمایان شکل مستوی دیمکدر .

مَعْیُوب } [ع] عیبلنمش ، عیبلی شی : (فعل معیوب ، کار معیوب ، عادت معیوبه) ، (مَعْیُوباً) = عیبلی ، عیبلنمش اوله‌رق .

مَغَارِب } [ع] (مَغْرِب) ك جمعی ، کونشك افول ایده‌جکی یعنی باطوب کورنمز اوله‌جغی یرلر .

مَغَارَه } [ع] طاغلرده ، قایالرده جره طرزنده بولنان اویوق ویاریق یر ، این . جمعی (مَغَارَات) : (مغارات صخور ، مغارات جبال) لسانمزده دیکر جمعی اولان (مَغَایِر) هیچ قوللانیلماز .

مَغَازِی } [ع] غازیلرك مناقبی ، داستانی ؛ غزالره دائر حکایه‌لر ، فقره‌لر : (کتاب المغازی)

= مناقب وحكايات غزاتی حاوی كتاب . (غازیٔ ابوالمغازی) = غزايه متعلق مناقب صاحبی غازی ديمكدر .

مَغافِر [ع] (مغفر) ك جمعی ، زرهلی كلاهلر ، باشلقلر : (مغافر جنكاوران) .

مَغاك [ف] چوقور ، حفره ، مزار : (مغاكچه) = كوچك چوقور ، چوقورجق .

مَغبِن [ع] اصطلاحات طبيه دندر . قاصيق ، اويلق ديبی . جمعی (مَغابِن) .

مَغبوط [ع] غبطه اولنمش ، ايمره نلمش ، قيصقانلمش : (مغبوط امثال) = امثالنه غبطه ويرن .

مَغبون [ع] معامله ده ، آليش ويريشده آلدانمش ، غبنه اوغرامش .

مَغدور [ع] غدر كورمش اولان . مؤنثی : (مغدوره) در . (مغدوريّت) = مغدورلق ، مغدور اولمق .

مَغدانوس [يونانجه دن] معروف خاصيّتلی نبات . محرّفی (مايدانوس) بعض متصلّفين قديمه طرفندن اشبو نباتك اسمی (معِده نُواز) = طرزنده يازلمسی خاصيّتی اعتباريله اولسه كركدر .

مَغرِب [ع] كونشك غروب ايتديكی ، باطوب كورنمز اولديغی ير ، باطی § غرب طرفی ، آفريقا قطعه سنك سواحل شماليهٔ غربيه سی . (مغرب ادنی) = طرابلس غرب (مغرب اوسط) = تونس ، جزائر (مغرب اقصی) = فاس ، مراكش . (صَلاةُالمغرِب ، صَلاتِ مَغرِب) = آقشام نمازی . جمعی (مَغارِب) ، (مَغرِبی) = مغربه منسوب ، مغربلی ، فاسلی : (مال بولمش مغربی كبی — كلام مشهور) .

مَغرور [ع] آلدانمش ، آلدادلمش § غرورلنمش ، كبرلی ، نفسنی بكنن . (مغروريّت) = مغرورلق (مَغرورانَه) = مغرور اولانه ياقيشه جق صورتده .

مَغروس [ع] غرس اولنمش ، طوپراغه ديكلمش : (شجر مغروس ، اشجار مغروسه) .

مَغروق [ع] صويه باطوب بوغلمش معناسنه (غرق) لفظندن اويدورمه براسم مفعولدر . صحيحی (غَريق) كلمه سيدر . ياكلش بر لفظی قوللانمقدن ايسه (مغروقاً وفات ايتدی) كبی جمله لرده آنی ترك ايدوب يرينه (غَريقاً) كلمه سنی استعمال ايتمليدر .

مَغْز { [ف] دماغ، بين، (مَغزدار) = مغزلی، بین صاحبی، عقللی. فارسیده (مَغزینه) ده عین معناده قوللانیلیر § لب، اوز، ایچ: (مغز بادام) = بادمك ایچی. (مغز فستق) = فستقك ایچی.

مَغْزی { [ع] قصد، مرام، فحوی. (مَغزاسِنجه) = فحوا. سنجه. الیوم مهجوردر.

مَغْسَل { [ع] غسل ایدیله جك یر، خصوصیله میت ییقامغه مخصوص محل. جمعی (مَغاسِل).

مَغْسُول { [ع] غسل اولنمش، ییقانمش.

مَغْشُوش { [ع] خالص وصافی اولمایوب قاریشیق اولان § باقر ومعادن سائره ایله قاریشیق آلتون وكوموش: (ذهب مغشوش، لبن مغشوش)، (سكۀ مغشوشه) = كوموش وباقر ایله قاریشیق ضرب اولنمش برنوع آقچه در كه (متالك) دینیلیر. جمعی اولان (مَغشوشات) = اكثریا قاریشیق مسكوكات حقنده قوللانیلیر.

مَغْشِی { [ع] غشی اولمش، بایلمش (مغشیٌ علیه) = بایلمش، بایغین. (مَغشِیّاً) = بایلمش اولدیغی حالده، بایغین اوله‌رق.

مَغْصُوب { [ع] غصب اولنمش، صاحبنك خبر واذنی اولمقسزین جبر وزور ایله ضبط واخذ ایدلمش: (مال مغصوب، اموال مغصوبه)، (مَغصُوبٌ مِنهُ) = اصطلاح فقهده اذن ورخصتی اولمقسزین مالی اخذ وغصب اولنان كیمسه‌یه اطلاق اولنور.

مَغْضَبَه { [ع] غضب وحدتی موجب اولان شی.

مَغْضُوب { [ع] غضب ایدلمش اولان. (مَغضُوبٌ عَلَیهِ) = كندیسنه غضب اولنمش، غضب كوسترلمش، دیكرك غضبنه هدف اولمش اولان.

مَغْفِرَت { [ع] تركجه‌سی (یارلغامق) كه جناب حق قوللرینك كناهلرینی عفو وبخش ایتمك دیمكدر: (مغفرت السّنیه).

مَغْفُور { [ع] یارلغانمش. جناب الله طرفندن كناهی عفو اولنمش. (مَغفُورٌ لَهُ) = عین معنایی افاده ایدر.

« اوقوندقچه بوشعر دلپذیرم بزم عالمده »
« ایدر زنده‌روان عرفیٔ مرحوم ومغفوری »
« نفعی »

مَغْلَطَه { [ع] یاڭلتماج، تغلیط ذهن ایده‌جك صاچمه سوز. (مَغلَطَه پَرداز) = مغلطه ترتیب ایدیجی، ایدن. (مَغلَطَه پَردازی) = مغلطه ترتیب ایدیجیلك.

مَغْلُوبْ [ع] غلبه اولنمش ، كنديسنه اوستون كلنمش، برقوته قارشی زبون قالمش، صینغین : (مغلوب سودا ، مغلوب عشق)، (مَغْلُوبانَه) = مغلوب، صینغین اولانه یاقیشه جق صورتده . (مَغْلُوبِیَّت) = بوزغونلق ، صینغینلق، ییلغینلق.

مَغْلُوقْ [ع] كلیدلی ، كلیدلنمش.

مَغْلُولْ [ع] صوسزلقدن ایچی صیقلمش، صیقنتیلی اولان. § بویونی زنجیرلی .

مَغْمُورْ [ع] شهرت وشانی اولمایان ، نامسز § خراب ، ویران . (مَعْمُورْ) ك ضدی . (مَغْمُورِیَّت) = هر ایكی معنایه كوره مغمورلق .

مَغْمُومْ [ع] غملنمش، تاسه لانمش، كدرلنمش : (عاشق مغموم، قلب مغموم) ، (مَغْمُومِیَّت) = مغمومَلق ، كدرلیلك . (مَغْمُومانَه) = مغمومجه سنه § مجازاً بلوطلی ، دومانلی، قاپالی، صیقنتیلی هوایه اطلاق اولنور : (بوكون هوا پك مغموم) .

مَفاتِحْ / **مَفاتِیحْ** [ع] (مِفْتاحْ) ك جمعی، آناختار، كلید آچه جق آلتلر : (مفاتیح الغیب) ایكنجیسی زیاده قوللانیلیر

مَفاخِرْ [ع] (مفخر) و(مفخرت)ك جمعی ، مابه الفخر اولان شیلر ، كندیسیله اوگنیله جك خصلتلر، حالتلر : (مفاخر اسلاف ، مفاخر اسلامیه ، مفاخر عثمانیه) .

مَفارِقْ [ع] باشك تپه سی معناسنه اولان (مَفْرِقْ)ك جمعی، باشك اورته لری كه صاچلرك بلوك بلوك اولدینی یرلر دیمكدر : (مفارق انام ، مفارق رجال) .

مَفاسِدْ [ع] « مَفْسَدَتْ » ك جمعی .

مَفاصِلْ [ع] (مَفْصَلْ) ك جمعی، بدنده كمیكلرك بربرینه مربوط بولندینی اویناق یرلر : (رثیهٔ مفاصلیه) .

مَفْتُوتْ [ع] اوفالانمش ، پاره پاره اولمش .

مَفْتُوحْ [ع] آچلمش § ضبط وتسخیر اولنمش: (بلاد مفتوحه ، قلاع مفتوحه) § فتحه یعنی اوستون ایله اوقونان حرف : (لام مفتوحه) .

مَفْتُولْ [ع] فتیل كبی یاپلمش ، اورولمش ، بوكیلو : (كیسوی مفتول ، كاكل مفتول) .

مَفْتُونْ [ع] متحیّر ، عاشق : (مفتون لطافت، مفتون جمال، مفتون حسن وآن) ، (مَفْتُونانَه) = مفتونجه سنه (مَفْتُونِیَّت) = مفتونلق.

مَفْحَص [ع] قوش یوواسی . جمعی (مَفاحِص) .

مَفْخَر، **مَفْخَرَت** [ع] مابه‌الفخر اوله‌جق شی، فخرلنه‌جك محل وحالت || فخرلنمك ، اوگنیلمك : (مَفْخَرِ كائنات) = خاتم‌الانبیا علیه اكمل التحایا پیغمبر ذیشان افندمز حضرتلری . جمعی (مَفاخِر) .

مَفَرّ قاچه‌جق یر .

مُفْرَد [ع] قوجامان ، بیوك ، ایری . بونی (مفرت) طرزنده یازمقده معنی یوقدر .

مَفْرَق [ع] وسط رأس كه باشك اورته‌سی، تپه‌سی دیمكدر . صاچك اطرافه یول یول آیرلدیغی یر . جمعی اولان (مَفارِق) زیاده قوللانیلیر .

مَفْرُوش [ع] فرش اولنمش ، دوشنمش . جمعی اولان (مفروشات) = سجاده ، كلیم ، خالی ، مندر واشیای سائره معناسنده قوللانیلیر : (مَفْرُوشاتِ بیتیه) .

مَفْرُوض [ع] فرض قیلنمش ، فرض اولنمش : (صوم مفروض ، دعای مفروض ، صلات مفروضه) § فرض اولنمش ، یوق ایكن موجود حكمنده طوتلمش : (شخص مفروض، مادهٔ مفروضه) .

مَفْرُوغ [ع] دیكری فارغ اولنمش ترك قیلنمش . (مفروغ بِه) = فراغ اولنان اراضیٔ امیریه و مسقفات ومستغلات سائره (مَفْرُوغٌ لَه) = بدل ایله كندیسنه برشیئك حق تصرف وتملكی فراغ اولنمش كیمسه .

مَفْرُوق [ع] فرق ایدلمش ، آییرلمش : (لَفیف مَفْرُوق) = عربیده فاء الفعلی ایله لام‌الفعلی حروف علتدن اولان مادهٔ اصلیه .

مَفْسَدَت [ع] (مَصْلَحَت) ك ضدی . ایشه یاره‌مامازلق كه برشیئك ویا برخصوصك تباه ویا فاسد اولمسنه سبب اولان شی دیمكدر . جمعی (مَفاسِد) .

مَفْسَقَه [ع] محل فسق .

مَفْسُوخ [ع] فسخ اولنمش ، حكمی ابطال ایدلمش، قالدیرلمش : (نظام مفسوخ ، مادهٔ مفسوخه) § بربرندن آییریلوب طاغیدلمش، بوزولمش : (بنای مفسوخ، سفینهٔ مفسوخه) ، (مَفْسُوخِیَّت) = مفسوخلق .

مَفْصَل [ع] بدنده كمیكلرك بر برینه مربوط بولندیغی اویناق یر : (رثیهٔ مفصلیه) فصیحی (مَفْصِل) در. جمعی (مَفاصِل) .

مَقْصُود { [ع] قان آلنمش، قان آلنان .

مَفْطُور { [ع] فطرتلنديرلمش ، يارادلمش : (سجايای مفطوره) .

مَفْعُول { [ع] ياپلمش، ايشلنمش. (مَفْعُولِيَّت) = مفعوللك (مفعول صريح) = متعدی فعلك مفعولی (مفعول غير صريح) = لازم ومجهول فعلك مفعولی § بر فاعلك اثر فعلی اوزرنده ظاهر اولان شی.

مَفْقُود { [ع] ميدانده بولنمايان ، وجودی اولمايان، يوق: (بضاعه‌سی مفقود ، نقودی مفقود) ، (شخص مفقود) = حيات ومماتی معلوم اولمايان شخص غائب. (مَفْقُودِيَّت) = مفقودلق ، يوقلق .

مَفْلُوج { [ع] فلج علتنه كرفتار اولمش ، وجودينك بر قسمی حركت اراده‌دن ساقط قالمش، اينمه‌لی. (مَفْلُوجاً) = مفلوج اوله‌رق.

مَفْهُوم { [ع] فهم اولنمش، اكلاشلمش § كلامدن آكلاشيلان مآل. (مَعْنَى) ايله فرقليدر. اومادّه‌يه‌ده باقلی .

مَقَابِر { [ع] (مَقْبَرَه) نك جمعی ، مزارلقلر . (مَقْبَر) = مصدر ميمی اولوب ميتی دفن ايله‌مك معناسنه‌در .

مَقَادِير { [ع] (مقدار) ك جمعی : (مقادير مقرره) ، (مَقَادِيرِ كيميويّه) = اجزای مركباتك مقدار نسبيلری .

مَقَارُنَه { (ايتاليانجه‌دن Macaroni) خموردن اينجه‌دودك شكانده ياپيلان معروف طعام .

مَقَاصّ { [ع] (مِقَصّ) ك جمعی ، بر شيئی كسمك ايچون قوللانيلان معروف آلت . لسانمزده مفردی قوللانيلماز . (مَقَاصّ) ی (مِقَصّ) توهم ايدوب غلط كوسترمك وصوكره فصيحی ميمك كسريله در ديمك عبثدر .

مَقَاصِد { [ع] (مَقْصَد) ك جمعی: (مقاصد خيريه) مفردينه باقلی .

مَقَال { [ع] كلام ، سوز: (ختم مقال ، حسن مقال، ايراد مقال) .

مَقَالَه { [ع] يازلمش كلام ، بند ، علمی ياخود ادبی و بر مسئله‌يه دائر قلمه آلنان شی : (مقالهٔ فنيه ، مقالهٔ طبيه ، مقالهٔ مفصّله) جمعی (مَقَالاَت) .

« اول حرف مقالهٔ كن »
« آخر نفس لب تعين »
« لا »

مَقالید { [ع] آناختار معناسنه اولان (مِقلاد) لڭ جمعی. مفردی قوللانیلماز: (مقالید محبت).

مَقام { [ع] حال قیامده ایکی آیاغڭ طوردیغی یر ، طوریله جق یر: (مقام ثبات) § جاه ، مسند ، منصب: (مقام معلای خلافت اسلامیه، مقام جلیل صدارت ، مقام ولایت ، مقام مأموریت، مقام رسمی) § کبار اولیادن برذاتڭ مزاری:

« کعبة العشّاق باشد این مقام »
« هرکه ناقص آمد اینجا شد تمام »

حضرت مولانا (محمد جلال الدین) رومیڭ تربۀ شریفه‌سی قاپوسنه معلّق بولنان لوحۀ مشهوره‌در § حجاز ، عشّاق ، حسینی ، صبا کبی موسیقی هوالرندن هربری. جمعی (مَقامات): (مقامات رسمیه ، مقامات عالیه ، مقامات مبارکه ، مقامات موسیقیه) .

مَقامَه { [ع] مجلس § جماعت معناسنه‌در. بونڭ جمعی ده (مَقامات) در: (مقامات حریری)، (مشهور حریری مقاماتنڭ قرق مقامه سنی اتمام ایدنجه بصره‌دن بغداده کلوب بونلری سرآمدان ادبایه عرض ایدر)

مَقبَرَه { [ع] مزار، مدفن ؛ اولولرڭ دفن ایدلدیکی قبرستان: (مقبرۀ مخصوصه) جمعی (مَقابِر) . (مَقبَرَه) = لسانمزده اوته‌دنبری هم مزار ، مدفن وهم مزارلق، قبرستان معناسنده قوللانیلمشدر . نصل که (نرکسی) مرحومڭ مثال اولان شو (یا عمر! بوتوده مقبرۀ خاك‌مادرمدر) عباره‌سنده‌ده اویله‌جه ایراد اولنمشدر. بونڭ یرنده (مَقبَر) کلمه‌سنی قوللانمق پك یاکلمشدر . زیرا امّهات کتب لغویه‌ده صراحةً ذکر اولندیغی وجه ایله (مَقبَر) = میّتی دفن ایله‌مك معناسنه مصدر میمیدر. هیچ بروجه ومناسبت ایله مزار معناسنی افاده ایده‌من وهیچ بروقت مزار موقعنده ایراد ایدیله‌من. بونکله برابر بو لفظی یاکلش اوله‌رق بوموقعده قوللانمغه اصلا لزوم یوقدر .

مَقبور { [ع] دفن اولنمش ، کومولمش. (مدفون) زیاده قوللانیلیر .

مَقبوض { [ع] قبض اولنمش ، ال ایله آلنمش: (مقبوض سندی، مقبوض علم وخبری) = آلنان شیئڭ یاخود پاره‌نڭ قبض اولندیغنی حاوی آلان آدم طرفندن ویریلن مهرلو کاغد . جمعی (مَقبوضات) .

مَقبول { [ع] قبول اولنمش، تلقی ایدلمش ، بکه‌نلمش : (مقبوله کچدی ، پك مقبولدر ، مقبول عامّه ، حرکت مقبوله) ، (غیرمقبول) = بکه‌نله‌یوب کری چویرلمش، چرکین وکوتو کورلمش : (اشیای غیرمقبوله،

افعال غیر مقبوله)، (مقبولیّت) = مقبوللك، بكه‌نلمشلك.

« قیل شفاعت عارفه جدّك محمّد عشقنه »
« عرصهٔ محشرده مقبول الرجاسین یا حسین »
« كدخدا زاده عارف »

مَقْتَل [ع] محلّ قتل.

مَقْتُول [ع] قتل اولنمش، اولدیرلمش: (شخص مقتول)

مَقْدَرَت [ع] قدرت، غنا § قوّت: (بذل مقدرت، صرف مقدرت) دالك حركات ثلثه‌سی جائزدر.

مَقْدَم [ع] وصول بولمه، كلمه، ورود، قدوم: (مقدم بهار، مقدم یار).

« ایلدی مقدم فرخ فالی »
« پایهٔ آل قریشی عالی »
« خاقانی »

مَقْدُوح [ع] قدح اولنمش، طعن ایدلمش: (فعل مقدوح، احوال مقدوحه).

مَقْدُور [ع] قدرت، استطاعت، كوج: (بذل مقدور)، (مقدور الاستیفا) = الهكچیرلمسی ممكن (مقدور التسلیم) = تسلیمی ممكن اولان.

« غرض عرض خلوص وبذل مقدور ایجه‌در یوقسه »
« اولور حق اوزره مدحكده زبان ناطقه ابكم »
« نفعی »

مَقَرّ [ع] قرارگاه، قرار ایده‌جك یر: (مقرّ سلطنت، مقرّ حكومت، مقرّ اداره).

مَقْرَمَه [ع] نقشلی باش اورتوسی § ال بزّی، پیشكیر، خاولو، ایشله‌مه‌لی دستمال. فصیحی میمك كسریله‌در. محرفی (ماخراما)

مَقْرُوح [ع] قرح اولنمش، یاره‌لنمش.

مَقْرُوض [ع] قرض اولنمش، اودونج ویرلمش شی.

مَقْرُون [ع] یاقینلاشدیرلمش، یاقین ایدلمش: (مقرون صحت، مقرون مساعده) § فن عروضده بر سبب ثقیل ایله بر سبب خفیفه یاقین اولان جزء: (وتد مقرون)، (مقرونیّت) = مقرونلق.

مَقْسِم [ع] تقسیم ایده‌جك یر، محل قسمت: (مقسم ارزاق) § صویك محل تقسیمی، ماصلاق، صاواق.

مَقْسُوم [ع] قسم قسم بولنمش، تقسیم اولنمش: (مال مقسوم، اموال مقسومه) § تقسیم اولنه‌جق عدد. (مقسوم علیه) = تقسیم اولنه‌جق عددك قاچه تقسیم اولنه‌جغنی بیلدیرن عدد.

مَقْصَد [ع] قصد اولنان شی، مرام، دیلك: (خیرلی مقصد، مقصد خیرخواهی) جمعی (مَقاصد).

مَقْصُود [ع] قصد اولنمش، طلب وعزم اولنمش، امل، ایستك.

مَقْصُورْ { [ع] قصر اولنمش ، قيصادلمش : (الف مقصوره) § قاصلمش ، آليقونلمش ، تخصيص ايدلمش .

مَقْصُورَه { [ع] جوامع شريفه‌ده بعض كنار وكوشه‌لره ياپيلان اطرافى پارمقلقلى زميندن براز يوكسك محللر ديمكدر . زياده يوكسك اولورسه « مَحْفِل » ديذيلير .

مَقْطَعْ { [ع] قطع ايده‌جك ير ، بر جسمك كسيلن محلى : (اسطوانه‌نك مقطعى) § بر غزلك نهايتنده اولان بيت . (حسن مقطع) = مقطعك اوست طرفنده كوزل تنظيم ايديلن بيت § كلام و نظمك طوراق يرى . جمعى (مَقاطِع) : (مَقاطِعُ الأَوْدِيَه) = دره‌لرك آشاغى اوجى ، صولرك طاغلديغى يرلر . (مقاطع الأنهار) = ايرماقلرك كچيدلرى .

مَقْطُوعْ { [ع] قطع اولنمش ، كسيلمش : (شجر مقطوع) § (پيريفقس Prixfixe) مقابلى اوله‌رق معين ، مقرّر مقامنده قوللانيلير . (فئ مقطوع) = بهاسى كسيلمش ، معين . (مَقْطوعاً) = بدلى تعيين اولنه‌رق ، كوتورى ديمكدر .

مَقْعَدْ { [ع] اوطوره‌جق ير || آشاغى طرف § مندر اوزرينه اورتيلن چوقه واقمشهٔ سائره‌دن معمول اوك كنارى صاچاقلى اورتو : (صيرمه ايشله‌مه‌لى قطيفه مقعد) تحريف ايله (ماقاط) ديذيلير .

مَقْلَبْ { [ع] قلب ايتمك ، برشيئك آلتنى اوستنه چويرمك § قلب ايده‌جك ير ، برنسنه‌نك صوكنى اوك واوكنى صوك ياپيق .

مَقْلُوبْ { [ع] قلب اولنمش ، آلتى اوستنه كتيرلمش ، ترسنه چويرلمش ، شكل اصليسندن چيقارلمش § ايكى طرفدن اوقونمسى مساوى و ممكن اولان كلمه : (باب) و(موم) كبى .

مَقْلُوعْ { [ع] قلع اولنمش ، كوكندن سوكلمش قوپارلمش . (مَقْلوعاً قيمَتْ) = اصطلاح فقهده بعدالقلع اشجارك وابنيه و انقاضك دكرى ، قيمتى . بونك عكسى (قائِماً قيمت) در .

مَقْلُومْ { [ع] يونلمش ، يونتلمش ، كسيلمش : (اظفار مقلومه) ، (مَقْلومُ الظُّفْر) = طيرناغى كسيلمش ، يونتلمش .

مَقُولْ { [ع] سويله‌نلمش ، سويله‌نيلن سوز .

مَقُولَه { [ع] جنس ، نوع ، شكل ، چشيد ، صوى : (حجر وشجر مقوله‌سى) .

مَقْهُورْ { [ع] قهر اولنمش ؛ مغلوب اولمش ، ذلته دوشمش .

مَقيس { [ع] باشقه شيئه قياس اولنمش ، بڭزه‌دلمش : (بو ماده اومسئله‌يه مقيس دكلدر . باطل مقيس عليه اوله‌ماز) ضم ميم ايله تلفظى يا كلشدر .

مَكائِدْ { [ع] (مَكيدَتْ)ڭ جمعى ، اورانه باقلى .

مَكاتِبْ { [ع] « مَكْتَب » ڭ جمعى : (مكاتب رشديه) .

مَكاتيبْ { [ع] « مَكْتوب » ڭ جمعى : (مكاتيب وارده ، مكاتيب رسميه) .

مَكّارْ { [ع] اڭ زياده مكر وحيله ايديجى ، ايدن ، مؤنثى (مَكّارَه) در .

مَكارِمْ { [ع] « مَكْرُمَت » ڭ جمعى ، كرمدن عبارت اولان افعال پسنديده ديمكدر : (مكارم اخلاق) (مكارمپناه) = مصدر مكارم اولان . (مكارمكار ، مكارمپرور) = صاحب مكارم اولان ديمكدر . (شارح قاموس)ڭ بيانـنه نظراً (كَرَمْ) لفظنك مفرد و جمعى ، مذكر ومؤنثى مساويدر .

مَكارِهْ { [ع] « مكروه » ڭ جمعى ، سبب استكراه اولان خصوصلر ، محن وشدائد : (مكاره دهر) مفردى بومقامده قوللانيلماز .

مَكاسِبْ { [ع] « مَكْسَب » ڭ جمعى ، قازانيله جق و قازانجلى يرلر : (مكاتب فيض مكاسب) عربيده اسم موقعنده وقازانج معناسنده استعمال اولنور وفلانك قازانجى پاكدر مقامنده (طيب المكسب) دينيلير سه‌ده لسانمزده بوصورتله استعمالى اصلا معتبر دكلدر . ترجمه‌ده اسم مكان اوله‌رق قوللانيلير .

مَكانْ { [ع] خانه ، محل ، مسكن ، ير : (شرف المكان بالمكين) ، (لامَكانْ) = مكانسز ، جناب الله . (جنت مكان) = يرى جنت . جمعى (اَمْكِنَه) و (اَماكِنْ)در : (اماكن عسكريه ، امكنۀ رسميه) .

مَكانَتْ { [ع] طبيعتجه « خلقت » ڭ ضدى ، وقار ، رزانت ، آغير باشليلق كبى مزياتى جامع برصفت ممدوحه اوله‌رق قوللانيلير : (صاحب مكانت) بوكلمه عربيده اولديغى كبى « منزلت » معناسنده استعمال اولنه‌ماز .

مَكْتَبْ { [ع] فى الاصل يازى يازه‌جق ير ديمكدر . (مدرسه) معناسنه اوله‌رق درجات مختلفه‌ده تحصيل علوم وفنون ايچون رسمى و غير رسمى موجود وكشاده اولان محللره اطلاق اولنور : (مكتب ابتدائى ، مكتب رشدى ، مكتب اعدادى ، فيضيه مكتبى ، برهان ترقى مكتبى ، مكتب فنون حربيه) جمعى (مَكاتِب) .

« مکتب که فیض بخشیدر ابنای امتك »
« مکتب که رحله کاهیدر آیات نصرتك »
« منیف پاشا »

مَکْتُوب [ع] یازلمش، بر برندن اوزاق محللرده بولنان ایکی ذاتك بکدیکره کوندردکلری یازیلی کاغد. جمعی (مکاتیب) در. بر مملکت درونده بولنان شخصین بیننده تعاطی قیلنان اوراقه (تَذْکَرَه) دینیلیر. (مَکْتُوبی) = (مکتوبجی) دیمکدر که نظارت، ولایت کبی مقامات رسمیه‌ده موجود هیئات تحریریه‌نك اك بیوك آمرلرینه ویریلن عنوان رسمی: (مکتوبیٔ صدارتعظما، مکتوبیٔ نظارت، مکتوبیٔ ولایت، تلغراف نظارتی مکتوبجیسی).

مَکْتُوم [ع] کتم اولنمش، صاقلی، کیزلی: (مال مکتوم، اموال مکتومه، نفوس مکتومه) جمعی اولان (مَکْتُومَات) = اکثریا مأمورین طرفندن وقوع بولان « اختلاسات » معناسنده قوللانیلیر. مفردی (طوتمق) ماده‌سیله استعمال اولنور.

مَکْث [ع] بر یرده اکلنوب طورمه، انتظار ایله اکلنمه، توقف ایتمه. (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلیر: (مکث وآرام).

مَکْحُول [ع م] سرمه‌لنمش، سرمه چکامش، سرمه‌لی:

« کور ینوردی کوزی دائم مکحول »
« حد ذاتنده سیه چشم ایدی اول »
« خاقانی »

مَکْذُوبَه [ع] « اُکْذُوبَه » کبی یالانسوز. (مَکْذَبَه) ده عین معنایه لغتدر.

مَکْر [ع] حیله، خدعه، دوباره، سحر § بر آدمی حیله ایله آلداتمق، مقصدندن انصراف ایتدیرمك. (مکر محمود) = مقصدندن صرف نظر ایتدیریلن حقنده فعل جمیل آرامق صورتیله اولان مکر (مکر مذموم) = مقصدندن صرف نظر ایتدیریلن حقنده فعل قبیح آرامق صورتیله اولان مکر.

مَگَر [ف] اوچ صورتله قوللانیلیر. (۱) عربیده‌کی (الّا) کبی ادات استثنادر. بو صورتده هانکی جمله‌یه داخل اولورسه او جمله مثبت ویا منفی بر فعل التزامی ایله ختام بولور: (خواجه افندی « مگر که بویله جواب ویریله » دیوب عودت ایلمش اولدیغی مرویدر) کبی. بعضاً بونك مقامنه فعل التزامی حکمنده اولان بر امر غائب ویانهی غائب صیغه‌سی ایراد اولنه بیلیر: (مگر که صورت مخصوصه‌ده آرانوب بولنمش اولسون — اکرم بك) بومعناده نثرده همان دائما « که » ایله قوللانیلیر. نظمده « که » کتیرلمکسزین ده قوللانیله بیلیر § (۲) ادات استغراب

ومفاجاة اولور . بوتقديرده داخل اولديغى جمله بر روايت صيغه‌سيله ختام بولور : (بن آنى اوصلى صانيردم مگر چابقين ايمش) بوصورت استعمالنده دخى « مگر » نظمده تأخير اولنه‌بيلير . لكن كنديسندن صوڭره (كه) ويا (كيم) ايراد اولنه‌ماز § (٢) بالخاصه نظمده ظن، تخمين اداتى اوله‌رق استعمال اولنور، بوصورتده (غالبا ، بس بللى) معناسنى افاده ايدر . بالاده‌كى كبى بو تقديرده دخى تأخيرى جائزدر لكن ينه (كه) و (كيم) ايله برلكده ايراد ايديله‌مز.

« مگر كيم پنجهٔ سيمينه برمهپاره ياصلانمش »

مصراع مشهورنده‌كى (كيم) خلاف اصول وزائد غير مقبولدر . اليوم (شيخ غالب) مرحومك :

« قالمش مى مگر دينلمدك سوز ؟ »

مصراعنده واقع اولديغى كبى (مگر) مقام استفهامده ايراد واستعمال اولنميور. بوڭا نسبتله (مگرسه) تعبيرى پك عاميانه قالير، هيچ سوز كوتورمز.

مَكْرُمَت [ع] فعل كرم كه شرف وعزت ، جود وسخا كبى احوال پسنديده‌يى محتويدر . (مُكْرَمَتْلو) = مدرس پايه‌سنك عنوان رسميسى .

مَكْرُوه [ع] طبعاً خوش كورلمه‌ين، ايكره‌نيلن § حرام اولمايوب فقط دها خفيف مرتبه‌ده شرعاً ممنوع بولنان شى : (عذر اولمدقجه قائماً تبول دخى مكروهدر — كتاب الطهاره) جمعى (مَكْرُوهات).

مَگَس [ف] سينك. (مَگَسگير) = اوروبجك، اوروبجك آغى (مَگَسران) = سينك سوريجى، سينكلك ، يلپازه . (مَگَسوار) = سينك طرزنده ، سينك كبى. (مَگَسِ انگبين) = بال سينكى يعنى آرى.

مَكْسَب [ع] قازانيله‌جق ، قازانجلى ير، محل كسب: (مكتب فيض مكسب) لسانمزده قازانمق، قازانج معناسنده قوللانيلماز .

مَكْسُوب [ع] كسب اولنمش، قازانلمش ؛ تحصيل ايله صوڭره‌دن پيدا ايدلمش: (صنعت مكسوبه ، ثروت مكسوبه) .

مَكْسُور [ع] كسر اولنمش ، قيرلمش، قيريق: (كاسهٔ مكسور) § اسره ايله اوقونان حرف: (كاف مكسوره) .

مَكْسُوف [ع] كسفلنمش يعنى كونشك ضياسى كسلمش، كونش طوتلمش ديمكدر :

« جان ودلنك مهر ومهى اوليه پرنور »
« دائم برى مخسوف اوله آنك برى مكسوف»
« روحى »

مَكْشُوفْ { [ع] كشف اولنمش، میدانه چیقارلمش، آچیق بولنمش، ظاهرده : (اراضیٔ مکشوفه) .

مَكْفُولٌ بِهْ { [ع] (مَكْفُول) = « كَفَل » دن اسم مفعولدر. اصطلاح فقهده (مکفول به) = کفیل اولان کیمسه‌نك تسلیمنه یاخود اداسنه متعهد اولدیغی شیدر که کفالت بالنفسده (مکفول عنه) ایله (مکفول به) برشیدن عبارتدر .

مَكْفُولٌ عَنْهُ { [ع] کندیسنه کفالت اولنان شخص دیمکدر .

مَكْفُولٌ لَهُ { [ع] کفالت خصوصنده طالب و داین اولان آدم یعنی کفالتله آله‌جغی تأمین قیلنمش اولان آلاجقلی دیمکدر .

مَكْمَنْ { [ع] پوصو. جمعی (مَكَامِن) .

مَكْمُونْ { [ع] صاقلی .

مَكْنُوزْ { [ع] یره کوملمش، دفن ایدلمش § خزینه یه صاقلانمش، صاقلی .

مَكْنُونْ { [ع] دیزلمش، دیزیلی : (درّ مکنون) نظمده تخفیف را جائزدر § مستور، صاقلی، کیزلی :

« سویلمز سویلمز اما در مکنون سویلر »
« امانی »

مَكُّوكْ { [ف] اورته‌سی دلیکمه ایکی باشی سیوری

مَكِّيكْ { جولهه « جولاه » آلتیدر که آرالغنه ایپلك صارلمش ماصوره قونیلوب گریلمش دیکر ایپلکلرك آراسندن آتلمق صورتیله کچیریله‌رك بز وقماش طوقونور .

مَكِيدَةْ { [ع] مکر، حیله ایتمك § حیله، خدعه، دوباره .

مَكِيلْ { [ع] اولچمك معناسنه‌در . اصطلاح فقهده کیله ایله اولچیلن شی دیمکدر . جمعی (مَكِيلَاتْ) = کیله ایله اولچیلن حبوبات وامثالی .

مَكِينْ { [ع] ساکن، متمکن § مکان طوتوب اوطوریجی، اوطوران : (شرف المکان بالمکین) = مکانك شرفی مکین ایله‌در § محکم، مکانتلی، وقارلی .

مَكِينَتْ { [ع] « مکانت » کبی طبع ومشوارجه (خفّت) ك ضدّی . تمکین، وقار، آغیر باشلیلق .

مَكِيُولْ { [ع] کیله وامثالی اولچك ایله اولچولمش .

مَلَا { [ع] صحرا، اووه .

مَلَاءْ { [ع] جماعت، کروه : (علی ملاء النّاس) ، (ملاء اعلی) = اشراف ملائکه وارواح رسل کرام . اشبو کلمه‌نك معانیٔ سائره‌سی لسانمزده قوللانیلماز .

مَلّاخ { [ع] كميجى. جمعى (مَلّاحِين)، (مَلّاحان) طرزنده ده جمعلنير .

مَلاحَت { [ع] آليملى كوزللك ، كوزل يوزلولك. لسانمزده (طوزليلق) معناسنده اصلا قوللانيلماز .

مَلاحِم { [ع] «مَلحَمَه» نك جمعى. غوغا وجنك ايديلن محللر: (ملاحم كبرى) .

مَلاذ { [ع] صيغينه جق ير، پناه : (ملاذ مسلمين) .

مَلاعِب { [ع] (مَلعَب) ڭ جمعى، اويون اوينانيله جق يرلر. (مَلاعِبُ الرِّيح) = عن بلوجه مداخل روزكاره اطلاق اولنور § (ملعبه) نك جمعى، اويونجاقلر: (ملاعب اطفال) .

مَلاعين { [ع] «مَلعون» ڭ جمعى، لعنته سبب اولانلر : (ملاعين مشركين) .

مَلال ، مَلالَت { [ع] اوصانمق ، صيقنتيلى اوصانج .

مَلام { [ع] ذمّ ولوم اولنمش : (مَلامى) = ملامه منسوب. جمعى (مَلاميون) .

مَلامَت { [ع] آزارلامق، قينامق؛ عتاب وسرزنش ايتمك. (مَلامَتزَده) = لوم وعتاب اولنمش آدم .

مَلاهى { [ع] (مَلهى) و (مَلهات) ڭ جمعى، آلات لهو ولعب، چالغى واويون طاقمى . مفردلرى اصلا قوللانيلماز .

مَلائِك { [ع] «مَلَك» ڭ جمعى، فرشته‌لر ، ملكلر .

مَلائِكه { (مَلائِك پى) = قدومى ميمنتلى، آياغى اوغورلو: (ملائكهٔ كرام) .

مَلبُوس { [ع] كيلمش ، لباس ، روبه . جمعى اولان (مَلبُوسات) زياده‌قوللانيلير: (ملبوسات عسكريه) .

مَلجَاء { [ع] صيغينه جق ير ، التجا كاه : (ملجاء فقراء ملجأ بيچاركان)

« الآينه شاهنشه دوران كه جنابى »
« دولتـله اوله ملجاء ومأواى زمانه »
« نفعى »

مَلحَمَه { [ع] عظيم القتال اولان محاربه‌يه ، جنك شديده اطلاق اولنور : (نيكبولى ملحمهٔ كبراسى) .

مَلحُود { [ع] لحد ايچنه قونلمش، لحده كوملمش .

مَلحُوظ { [ع] كوز اوجى جلب ايتمش، نظردقتى دعوت ايله‌مش ؛ ملاحظه ايدلمش ، خاطره كلمش: (بوايشده فنالق ملحوظ دكلدر) جمعى (مَلحُوظات) .

مَلَخ { [ف] چکرکه . (ملخ آبی) = « تکه » دینیلن دکز بوجکیدرکه قاینار صوده خاشلانیلانجه قیب قیرمزی اولور .

مَلْزُوم { [ع] باشقه شی کندینه لازم قیلنمش : (لازم وملزوم قیلندن) ، (مَلْزُومیّت) = ملزوملق ، ملزوم ومقتضی اولقلق .

مَلْساء { [ع] آیاق قایه‌جق دوز شی ، یر : (صخرهٔ ملساء ، ساحهٔ ملساء) ، (ارض ملساء) = اوزرنده اوت بتمه‌ین طوپراق ، اوتسز یر § بادهٔ خوشگوار ، شراب ، سُجی : (خمر ملساء) .

مَلْصُوق { [ع] بیتشدیرلش ، قاووشدیرلش ، الصاق ایدلمش .

مَلْعَب { [ع] اویون اوینایه‌جق یر . جمی (مَلاعِب) .

مَلْعَبَه { [ع] اویونجاق : (ملعبهٔ صبیان) .

مَلْعَنَت { [ع] لعن ونفرینه سبب ومحل لعن اولان شی ، صفت ، معانیٔ سائره‌سی لسانمزده قوللانیلماز . لعینلك وخبیثلك .

مَلْعُون { [ع] لعنتلنمش ، لعن و نفرینه سبب اولمش ؛ خبیر دنیوی واخرویدن محروم : (شیطان ملعوندر) .

مَلْفُوظ { [ع] تلفظ اولنمش ، سویلنمش ، اوقونمش : (های ملفوظه) ، (غیر ملفوظ) = تلفظ اولنمایان : (های غیر ملفوظه) ، (مَلْفُوظات)= آغیزدن چیقان سوزلر .

مَلْفُوف { [ع] لفّ اولنمش ؛ بر ظرف ایچنه قونلمش ، برکاغد ایله برلکده کوندرلمش کاغد . (مَلْفُوفاً) = ملفوف اوله‌رق . جمی اولان (مَلْفُوفات) = برتحریرات ویا تذکره ایله برلکده وبر ظرف درو - ننده کوندریلن اوراق متفرعه‌دیمکدر .

مَلْقُوط { [ع] یردن قالدیریلوب آلنمش شی ، (لُقَطَه) § کوشه باشنه ، جامع شریف وکلیسا قاپوسنه براقلمش چوجق ، (لَقیط) .

مَلَك { [ع] فرشته ، آسمانیاندن یعنی عالم علوی‌یه منسوب مخلوقاتدن هربری . « مَلَك » لفظیله مادی ومعنوی حسن مطلق اراده اولنور : (مَلَك مشرب ، مَلَك خو ، مَلَك رو) ، (مَلَكُ‌الموت) = «عزرائیل» علیه‌السلام . (مَلَكی) = ملکه منسوب ومتعلق ؛ عصمت ، پاکلك . جمی (مَلائِك ، مَلائِکَه) .

مَلِك { [ع] مُلك صاحبی ، حاکم ، حکمدار . جمع مستعملی (مُلُوك) در .

مَلَکَه { [ع] نفس انسانیه‌ده‌کی صفت راسخه یعنی افعال

مکروه‌ایله نفسده حاصل اولان ممارسه، آلیشقانلقدن عبارت بر کیفیتدرکه کویا صاحبنك مملوکی اولمشدر. سریع‌الزوال اولورسه «ملکه» دینمز. «حالت» دینیلیر. جمی (مَلَکات) در: (مَلَکاتِ فاضِلَه) = «سخاوت، شجاعت، عفّت، عدالت» (مَلَکاتِ رَدیئَه) = «حسد، بغض، بخل، حرص، کذب، غضب، کبر، حیاسزلق».

مَلَکُوت { [ع] عزّ وسلطنت، عظمت § شارح «قاموس» ك بیانه کوره اهل تحقیق ملکی عالم ظاهرده، ملکوتی عالم باطنده استعمال ایتمشلردر. صوکنده‌کی واو ایله تاء زائده مبالغه ایچوندر، ملك عظیم معناسنه‌در. (مَلَکُوتِی) = عالم علوی‌یه منسوب، اسلوب فارسی اوزره جمی (مَلَکُوتِیان) درکه عالم ملکوته منسوب اولانلر دیمکدر.

«میلك بو خاکدانه جهالت دکلیدر»
«ای خواجه عالم ملکوتی علیم ایسه‌ك»
«نائلیٔ قدیم»
«شاه ملکوت عرش پایه»
«ماه جبروت فرش سایه»
«شیخ غالب»

مَلَل { [ع] «ملال» کبی اوصانج، اوصانمقله حاصل اولان جان صیقنتیسی.

مَلْمُوس { [ع] لمس اولنمش، ال ایله طوقونلمش. جمی (مَلْمُوسات).

مَلَوان { [ع] کیجه ایله کوندوز: (مادام الملوان) = کیجه وکوندوز دائم اولدقجه.

«سنسین ای فاضل ستوده سیر»
«ادب آموز اذکیای زمان»
«متعلملرك دیبور بر بر»
«یاشاسون ماتعاقب الملوان»
«معلم ناجی»

مَلُول { [ع] ملال کتیرمش، اوصانمش، جانی صیقلمش. (مَلُولانَه) = ملولجه‌سنه.

مَلُوم { [ع] ملوم اولنمش، عتاب وآزار ایدلمش.

مَلْهُوب { [ع] آلولنمش، آلولی.

مَلْهُوف { [ع] تاسه‌لانمش، مخزون.

«نه‌دن بیلمم بنی ملهوف وبی آرام ایدر بلبل»
«اکرم»

مَلِیح { [ع] ملاحتله متصف، جاذبه‌لی دلبر، آلیملی کوزل. لسانمزده (طوزلو) معناسنده قوللانیلماز.

مَلِیسا { [ع] اوفاق یاپراقلی، یاپراقلری تویلی، بیاض واوفاق اویاکبی چیچك آچار ویاپراغی ادویه جمله‌سندن بر فدان.

مَلِكْ [ع] صاحب ملك معناسنه، اسماء حسناء الّٰهيه دندر.

مَمَاتْ [ع] اولوم: (حيات وممات).

مَمَالِكْ [ع] «مملكت» ك جمعی: (ممالك عثمانيه، ممالك اجنبيه).

مَمَالِيكْ [ع] (مَمْلُوك) ك جمعی، كوله‌لر.

مَمْدُوحْ [ع] مدح اولنمش، ثنا ايدلمش، اوگلمش: (اثر ممدوح، فعل ممدوح، مسلك ممدوح، آثار ممدوحه)، (مَمْدُوحِيَّتْ) = ممدوحلق.

«نه وجود بی نظيرك كبی برممدوح اولور»
«نه بنم كبی ثنا كاره فلك اقران بولور»
«نفعی»

مَمْدُودْ [ع] مدّ اولنمش، چكلمش، اوزادلمش: (ظلّ ممدود، الف ممدوده).

«اولسه بسمله رسمی ممدود»
«جنس اشياده اولورميدی وجود»
«خاقانی»

مَمَرّ [ع] مرور ايديله‌جك، كچيله‌جك ير، كچيد، جاده، يول: (ممرّ ناس).

مَمْزُوجْ [ع] مزج اولنمش، قاريشديرلمش.

مَمْسُوحْ [ع] مسح اولنمش، ال ايله صيغانمش.

مَمْسُوخْ [ع] مسخ اولنمش، صورتی دها چركين باشقه بر صورته چويرلمش ديمكدركه من طرف الله اولور.

مَمْشَی [ع] آياق يولی.

مَمْصُوصْ [ع] مصّ اولنمش، صورلمش، املمش.

مَمْلَحَه [ع] طوز حاصل اولان، طوز پيدا ايدن بر ديمكدركه تركجه‌سی (طوزله) در.

مَمْلَكَتْ [ع] قصبه‌دن بويوك شهر، بلده. جمعی (مَمَالِكْ).

مَمْلُو [ع] طولديرلمش، طولو. اصلی اوزره (مَمْلُوء) طرزنده‌ده يازيلير.

مَمْلُوحْ [ع] طوزلانمش، طوزلو § طوزلامه. جمعی (مَمْلُوحَاتْ) = طوزلو، طوزلامه شيلر.

مَمْلُوكْ [ع] مالكك تحت تصرفنده بولنان شی، قول، كوله: (عبد مملوك)، (مَمْلُوكِيَّتْ) = مملوكلك، كوله‌لك.

مَمْلُولْ [ع] ملال ويرمش، اوصانلمش.

مَمْنُوعْ [ع] منع اولنمش، يساق ايدلمش، اجراسنه اذن وجواز ويرلمه‌مش: (قمار اوينامق شرعاً حرام، قانوناً ممنوعدر)،

(مَمْنُوعِيَّتْ) = ممنوعلق : (ممنوعيّت شرعيه ، ممنوعيّت قانونيه) جمعی (مَمْنُوعَاتْ) .

مَمْنُونْ { [ع] ایيلك ايديله‌رك قايی سوينمش، سويندیرلمش، كوكلی خوش ايدلمش . (مَمْنُونِيَّتْ) = ممنونلق ، حالت شادیٔ دل.

« ممنونی یز صبانك كلدكجه كوی یاره »
« تطییب خاطر ايلر اوغرار بوخا كساره »
« فصیح دده »

مَمْهُورْ { [ع . مولد] مهرلنمش معناسنه فارسی (مهر) لفظندن اویدورلمش بر اسم مفعولدركه غلط فاحشدر . بونك یرینه صحیحی اولان (مختوم) كلمه‌سنی قوللانملیدر .

مَمْهُورَه { [ع] « مهر » ی يعنی بدل نكاحی ویرلمش قادين

مَمُورَانْدُومْ { (Memorandum) (مموراندوم) برمسئلهٔ سیاسیه‌نك حلنی مجملاً حاوی لايحه ، مخطره ، بياننامه .

مَنْ { [ع] كيم ، كيم كه، اوكيمسه كه معنالرینه براداتدر. تراكيب عربیه‌ده قوللانيلير . لسانمزده يالكز (امروفرمان حضرت من له الامر كدر) تركيبنده استعمال اولنور .

مَنّ { [ع] نعمت ویرمك ، ايیلك ايتمك : (موجب من ومنار اولدی) § ايديلن ايیلكی تعداد ايله باشه قاقمق، تحميل منت ايتمك § بعض یرلرده رطوبتله اشجار اوزرنده پيدا اولان شيدركه (قدرت حلواسی) تعبير اولنور § بطمان .

« یری وار آدمه منّ ايلسه سلوای عدم »
« عاكف پاشا »

مَنَابْ { [ع] برينك یرینه قائم اولمق § نيابت ، وكالت محلی : (نائب مناب حكومت) .

مَنَابِرْ { [ع] « مِنْبَرْ » ك جمعی . مفردينه باقملی : (منابر جوامع شريفه) .

مَنَابِعْ { [ع] « منبع » ك جمعی ، صو قايناقلری، پيكارلر : (منابع انهار ، منابع موثوقه) مادی ومعنوی قوللانيلير .

مَنَاتْ { [ع] قبل الاسلام « هذيل » و « خزاعه » قبيله‌سنك طاپدقلری بتك آدی: (لات ومنات)

مَنَادِيلْ { [ع] « مَنْدِيل » ك جمعی، یوز سيلمكه مخصوص بز پارچه‌لری .

مَنَارْ
مَنَارَه { [ع] موضع نور معناسنه‌در. اذان اوقومغه مخصوص محل معناسنده ولسانمزده كسر ميم ايله قوللانيلير .

جمعی (مَنَائِرْ) ، (مَنَارْ) = یوللره ديكيلن نشانه‌لر ، حدود علامتلری معناسنی ده افاده ايدر .

مَنازِلْ [ع] (مَنْزِل) ك جمعى ، قوناقلر : (منازل ومساكن) ، (منازل قمر) = برجلر.

مَناسِكْ [ع] « مَنْسَك » ك جمعى: (مَناسِك حَجّ) = طواف كعبه ، رمى جمار ، صفا ايله مروه بينده سعى ، عرفاتده وقوف ، قربان كسمك ، احرام كيمك كبى حجه متعلق اعمال وعبادات ديمكدر. مفردى قوللانيلماز: [طقسان سكز تاريخنده قضاسى حالنده اداء مناسك حج وطواف وزامله عزيمتن حرم محترمده ايقاف ايدوب سنهٔ مزبوره ذى القعده سنده منفصل ومسند حكومتلر ينه بك زاده افندى واصل اولدى — ذيل شقايق جلد ثانى — صحيفه ٤٤١] .

مَنَاسِمْ [ع] «مَنْسَم» ك جمعى ، اثرلر ، علامتلر § يوللر ، مسلكلر . مفردى استعمال اولنماز .

مَناشِيرْ [ع] (مَنْشُور) ك جمعى ، وزارت ومناصب عاليه ايچون ديوان همايوندن تسطير وتبليغ قيلنان براتلر ، فرمانلر .

مَناصِبْ [ع] «مَنْصِب» ك جمعى ، دولتك باشلوجه خدمتلرى ، مأموريتلرى : (اصحاب مناصب ، مناصب عاليه) .

مَناطِقْ [ع] (مِنْطَقه) نك جمعى ، قوشاقلر ، كمرلر : (مناطق معتدله ، مناطق مجهوله) .

مَناظِرْ [ع] (مَنْظَرَه) نك جمعى ، اشيا وامكنه نك كورونشلرى: (مناظر لطيفه ، مناظر مدهشه ، مناظر طلوع) ، (فَنِّ مَناظِر)= اجسامك ابعاد ومقاديرينى رؤيت ايدلديكى وجه ايله متناسباً رسم ايتمك اصولندن بحث ايدن فن .

مَناظِمْ [ع] صيره ، ديزى ، بريره ديزلمش معناسنه اولان (مَنظم) ك جمعى ، صيره‌لر ، ديزيلير : (ناظم مناظم امور) مفردى قوللانيلماز .

مَناعَتْ [ع] صرپلق ، كوجلك ، ال ايريشمه‌مكالك: (مناعت موقع) .

مَناعِفْ [ع] طاغلرك سيورى سيورى تپه‌لرى : (مناعف جبال) .

مَنافِذْ [ع] (مَنفَذ) ك جمعى ، نفوذ ايده‌جك يرلر ، ايكى اوجى آچيق دليكلر .

مَنافِعْ [ع] (مَنفَعَت) ك جمعى : (منافع بيشمار ، منافع عامّه ، منافع عظيمه) .

مَناقِبْ [ع] (مَنقَبَه) نك جمعى ، فضائل وحسناته متعلق افعال واوصاف : (مناقب چهاريار ، كثير المناقب ، مناقب اوليا)

« سنسك اوصف شكن كيم يازلسه مناقبك »
« هر مختصر رواتی بر داستان اولور »
« نفعی »

مَنال { [ع] یتشمك ، نائل اولمق § نائل اولنان شی ، ملك ، مال : (مال ومنال) اكثریا بویله مال ایله برلكده قوللانیلیر .

مَنام { [ع] اویقو ، رؤیا : (عالم منام) = رؤیا عالمی . § یاتاق اوطه‌سی . (مَنامَه) = دوشك ، یاتاق ، یاتاجق شی .

مَنّان { [ع] قوللرینه انعام واحسان ایدن جناب اللّهك اسماء حسناسندندر : (حضرت منّان)
« ایلسون ذاتكی منّان مجیب »
« قصر فردوسده همبزم حبیب »
« م ناجی »

مَنّانَه { [ع] مالی ایچون تزوج اولنمش قادین . دائماقوجه‌سنی باشنه قاقوب منتی آلتنده بولندیر دیغی ایچون بویله تسمیه اولنمشدر .

مَناهِج { [ع] (مِنهاج) ك جمعی ، آچیق یوللر . جمع دیكری (مَناهیج) در .

مَناهی { [ع] (مَنهیات) كبی (مَنهی) نك جمعی شرعاً ممنوع اولان افعال كه ایشلەمسی كناه عد اولنور : (ارتكاب مناهی) .

مَنبَع { [ع] صویك چیقدیغی ، قاینادیغی یر ، پیكار ، قاینـاق : (قره‌قولاق صوینك منبعی برطاغك اتكنده‌ه . قورولق ایچنده‌در) § تشبیهاً برشیئك محل ظهوروخروجی معناسنده استعمال اولنور : (منبع سعادت ، منبع حوادث) جمعی (مَنابِع) .
« دست كوتاهمزی ایتمه‌مش الله رسا »
« منبع جودینی یوقسه المزله قاپارز »
« عزت ملا »

مَنثُور { [ع] صاچلمش ، طاغلمش ، پراكنده : (درمنثور) § منظوم اولمایان ، وزنسز ، قافیه‌سز سوز : (شعر منثور) .
(عطامی مدحكی تزیین ایچون اول كنج كوهردن)
(چیقاردم سلكه دیزدم برطبق لؤلؤ منثوری)
« نفعی »

مَنجا { [ع] محل نجات ، نجات بولنق ، (مَنجات) = خلاص ونجات بولنق .

مَنجَنیك [ف] | مَنجَنیق [ع] | آلات عتیقهٔ حربیه‌دن بربیوك صاپان ایدی كه اسكی محاربه‌لرده دشمن طرفنه ، دشمن وحصارلرینه غایتله بیوك طاشلر آتمق ایچون قوللانیلیردی . عربیسنك جمعی جمعی (مَنجَنیقات ، مَجانیق) در (مَنجَنیق) طرزنده‌ده استعمالی جائزدر .

مَنجُوق { [ع] سنجاق وسنجاق باشنه طاقیلان دكیرمی شی ، ماهچه ، علم : (زرمنجوق) § چتر ، شمسیه .

مَنْحُوتْ [ع] نحت اولنمش ، تراش ایدلمش ، آلت قاطعه ایله یونلمش شی : (بت ، صنم ، تصویر) کبی § (کَلِمَهٔ مَنْحُوتَه) = عربیده ایکی کلمه‌دن ترتیب اولنمش کلمه‌یه اطلاق اولنور .

مَنْحُوسْ [ع] نحس ایله متصف ، اوغورسز ؛ اوغورسزلق ایله نظر اعتباردن دوشمش اولان : طالع منحوس .

مَنْدْ [ف] صاحب معناسنده بر اداتدر. کلماتك آخرینه الحاق اولنور. مثلا (خِرَدْمَنْدْ) = صاحب عقل، عقللی. (سُودْمَنْدْ) = منفعتلی، فائده‌لی . (دَرْدْمَنْدْ) = دردلی ، خسته. (دَرْدْمَنْدِی) = دردلیلك .

مَنْدُوبْ [ع] ایشلنمسی شرعاً مستحسن ، مستحب . (عمل مندوب) = فعل مستحب وجمیل دیمکدر. فی الاصل (مندوب الیه) درکه ایشله‌مسنه دعوت اولنان امردر . معنای مقصود اکلاشیلدیغی جهتله صوکره صله حذف اولنه‌رق یالکز (مندوب) قالمشدر . § محاسنی تعداد اولنه‌رق آغلانیلان میت .

مَنْدِیلْ [ع] ال ، یوز ، بورون سیله‌جك یمنی ، یاغلق ، دستمال . فصیحی کسر میم ایله‌در. جمعی (مَنَادِیل) .

مَنْذُورْ [ع] نذر اولنمش، آداعمش

مَنْزِلْ [ع] محل نزول ، یوللرده‌کی قوناجق یر ، خانه : (منزل لطیف ، برباب منزل) پوسته تاتارلرینك اثناء راهده حیوان دکیشدیردکلری محل دیمك اولان (مَنْزِلْخَانَه) تعبیرنده‌کی (خانه) زائد ایسه‌ده تأکید حکمنده قوللانیلیر. § مسافه ، آتیم : (قورشون منزلی ، طوب منزلی) § بنات النعش دینیلن یدی کوکب . جمعی (مَنَازِلْ) .

مَنْزِلَتْ [ع] درجه، رتبه، پایه؛ قدر واعتبار : (عالی منزلت ، بلند منزلت . منزلت علویه ، علوّ منزلت) § قوناق یری ، موضع نزول ، خانه، محل . بومعناده اکثریا (مَنْزِلَه) صورتنده و (دَرَکَه)مقامنده استعمال اولنور ومعناسنده شائبهٔ پستی واستحقار مندمج بولنور : (انهماك شهوات انسانی منزلهٔ بهیمیته ایندیرر).

مَنْزُولْ [ع . مولد] کندیسنه نزول اصابت ایتمش ، اینمه دینیلن علته طوتلمش آدم . بونی (مفلوج) مقامنده قوللانمقدن ایسه (مَفْلُوج)ی حقیله بونك یرنده قوللانمق البته دها صوابدر .

مَنْسُوبْ [ع] نسبت اولنمش ، معنیً مربوط متعلق ،

انتسابلی (مَنْسوبِیَّتْ) = منسوبلق، انتساب. (مَنْسوبِین) = منسوبلر، منتسبلر § نسبی مشتمل شعر. عربیده اولدیغی کبی اشبوکلمه لسانمزده صاحب نسب معناسنده اصلا قوللانیلماز.

مَنْسوجْ { [ع] نسج اولنمش، طوقونلمش، اورلمش: (ایپکدن منسوج قماش) جمعی اولان (مَنْسوجاتْ) = طوقونلمش، طوقومه قماشلرك هرنوعنه اطلاق اولنور: (منسوجات حریریه، منسوجات قطنیه)

مَنْسوخْ { [ع] نسخ اولنمش، حکمی قالدیرلمش: (آیات منسوخه).

مَنْسِی { [ع] اونودلمش، عقلدن چیقمش، متروك. جمعی (مَنْسِیاتْ).

«نامنه ویردی بقامنسیّات»
«فکرت»

مَنِشْ { [ف] خوی، طبیعت. لسانمزده یالکز قوللانیلماز: (بدْمَنِشْ) = کوتوخویلو.

«سترایچون زاهد آلودهمنش بادهسنی»
«پرده ایلر درمیخانهیه سجادهسنی»
«ثابت»

«میان کفت وکوده بدمنش ایهام ایدر قبحن»
«قوجه راغب»

مَنْشَأْ { [ع] برشیئك نشأت ایتدیکی، ظهوره کلدیکی یر، محل نشأت: (بِروقعهنك مَنْشَأی، مَنْشَأنی، مَنْشَأینه، مَنْشَأیندن)، (مَنْشَأ کتاب) = اقلام عسکریه کتبهسنك محل نشأتی، مکتب مخصوصی.

«خاك حرمی منشأ اقبال اکابر»
«جیب کرمی کیسهٔ ارباب رجادر»
«نفعی»

مَنْشورْ { [ع] نشر اولنمش، طاغیدلمش، یاییلمش § رتبهٔ وزارت ومشیری توجیهنی حاوی دیوان همایوندن اسطار قیلنان فرمان عالی: (رسم قرائت منشور همایون) § هم قاعدهلری هم یان وجهلرینك ضلع مجسملری موازی ومساوی اولان شکل هندسی.

«هزار شکر جناب خدایه کیم کوردم»
«فروغ کوکب اقبالك اولدیغن منشور»
«نابی»

مَنْصِبْ { [ع] اصل، بنیاد، مرجع § برشیئك نصب اولندیغی محل. بومعنی مناسبتیله ایلری کلن رتبهلی دولت مأموریتی، خدمتی، مسندی مقامنده استعمال اولنمشدر. «شارح قاموس» اشبو جاه، مأموریت معناسنه مولد بولندیغنی بیان ایدییور. جمعی (مَنَاصِبْ): (مناصب قلمیه، مناصب عالیه).

«قدرك نیجه معلوم اولورکیم سکا نسبت»
«ادنا کورینور منصب اعلای زمانه»
«نفعی»

مَنْصُوب [ع] نصب اولنمش ، تعیین ایدلمش : (معزول ومنصوب) جمعی (مَنْصُوبِین) § رکز ایدلمش ، دیکلمش : (ترلانك کوشه‌سنه منصوب اولان ستون اوزرنده‌کی لوحه) § نصب ایله یعنی صوکنده‌کی حرفی مفتوح اوقونان کلمه : (معمول منصوب) .

مَنْصُوبَه [ع] شطرنجده (نرد)ك منقسم اولدیغی اویونلرك یدنجیسی ، بند آچماز || تدبیر ، اویون. (مَنْصُوبَه باز) = حیله‌کار، دوباره‌جی.

مَنْصُور [ع] نصرته‌مظهر اولمش، یاردیم کورمش . معناسنده امداد معنوی ، نصرت الٰهیه ایله غالب ومظفر حکمی موجود در : (عساکر منصورهٔ اسلامیه) دور محمود خانیده یکیچری اوجاغنك لغوندن صوکره احداث بیورلمش اولان ایلك نظام عسکریته (عساکر منصورهٔ محمدیه) عنوانی ویرلمشیدی.

« کشیده پیشگهکده لوای خیرالانام »
« اولور نه جانبه‌عزم‌ایتسه‌اول‌لوا منصور »
« نابی »

مَنْصُوص [ع] نصّ ایله ثابت ، مدلّل، مستبان اولمش : (أحکام منصوصه) معانیٔ سائره‌سی معتبر ومستعمل دکلدر .

مَنْضُود [ع] بر بری اوزرینه دیزیلی، نظاملی، استیفلی اولان: (متاع‌منضود) § صیق بیتمش آغاج :

« دامانی مقام طلح منضود »
« ناجی »

مَنْطِق [ع] نطق، کلام§ فکرك صحیح و فاسدینی تمییزه ومعلوماتدن مجهولاته توصله خدمت، تعبیر اخری ایله حقیقته تعلق ایتمسی اعتباریله صورت تفکردن بحث ایدن علم . (مَنْطِقِی) = منطقه منسوب ، علم منطقه آشنا . (مَنْطِقِیّات) = علم منطقه عائد مسائل . (مَنْطِقِیُّون) = علم منطق علماسی .

مَنْطُوق [ع] سویلنمش ، معنی، مآل: (برمنطوق فرمان همایون ، امرنامه‌نك منطوقنجه) .

مَنْظَر ، **مَنْظَرَه** [ع] نظر ایتمك ، باقمق § شکل وقیافت وهیئتندن نظر تعلق ایده‌جك یر، کورونش: (منظر لطیف، حسن منظر، منظر حسن، منظرهٔ حسنه، منظرهٔ بدیعه ، منظرهٔ سما، منظرهٔ شاعرانه) ، (خوش منظر) = کورونشی کوزل . عربیده (مَنْظَرِیّ) و (مَنْظَرانِیّ)=خوب منظر، کوسترشلی اولان آدم . فارسیده (منظرچشم)= کوزببکی دیمکدر .

« بردر هنوز منظره‌سی نجه هر برك »
« هر پرده ایلیور بنی تعقیب کوزلرك »
« معلم ناجی »
« خوبلرده سن پری پیکر ملك منظر کبی »
« جان عشاقه کورنمز بر بلا کوردکمی هیچ »
« نوعی »

مَنْظُورْ { [ع] نظر اولنمش، باقلمش، کورلمش : (منظور اکابر، منظور عالی، آفاق منظوره، کواکب منظوره) .
« منظورك اولان شکسته بندم »
« شمدی کیمه بسته‌سین افندم »
« شیخ غالب »

مَنْظُومْ { [ع] نظم اولنمش، دیزلمش: (درّ منظوم) § وزنلی، قافیه‌لی سوز : (هر منظوم اولان سوز شعر اولمدیغی کبی هر شعرکده منظوم اولمسی لازم کلمز) جمله‌سی پك طوغریدر.
« عقد گوهر کبی منظوم اوله‌طبعه‌وارد »
« چکمیه ناظم اولان زحمت قید تنظیم »
« نفعی »

مَنْظُومَه { [ع] منظوم اولان سوز، مزیات راجحه‌یی حائز ایسه « شعر »ده عد اولنور. جمعی (مَنْظُومَاتْ) § سیّاله‌ٔ برقیه تنظیمی ایچون مرتب اولان الواح واطباق .

مَنْعْ { [ع] برشیئ یاپمقدن آلیقو یمق، کری طوردیرمق، یاپدیرمامق، یساق ایتمك :
« حریص اولور کیشی پك منع اولندیغی فعله »
« عزت ملا »

مَنْفَذْ { [ع] نفوذ ایده‌جك، ایشلیه‌جك یر، دلیك : (منفذ ریاح) جمعی (مَنَافِذْ) .

مَنْفَرْ { [ع] نفرت ایده‌جك یر، قاچوب کری طوره‌جق محل.

مَنْفَسْ { [ع] نفس آله‌جق، نفس ویره‌جك یر .

مَنْفَعَتْ { [ع] نفع، فائده: (جلب منفعت، منفعت عظیمه) جمعی (مَنَافِعْ) .

مَنْفُورْ { [ع] کندیسندن اورکلمش، قاچلمش، نفرت اولنمش، ایکرنلمش .

مَنْفِی { [ع] نفی جزاسنه دوچار ایدلمش، بولندیغی محلدن دیکر مملکته کوندرلمش . (مَنْفِیاً) = منفی اوله‌رق § نفی ادواتندن بریله ترکیب اولنمش. (مُثْبَتْ) ك ضدّی : (جملهٔ منفیّه) .

مَنْفَی { [ع] محلّ نفی، نفی اولنیلان، سوریلن یر: (منفای مجرمین)

مَنْقَبَتْ { [ع] سبب افتخار اوله‌جق فضائل ومزیاتی وصف وثنا یوللو سویله‌نیلن سوز، فقره: (مَنْقَبَتْ خوانْ) = منقبت اوقویجی، اوقویان § بعضاً (مَنْقَبَه) طرزنده‌ده قوللانیلیر: (منقبهٔ ولادت سنیهٔ رسالتپناهی) قافك کسریله‌زبانزددر. جمعی (مَنَاقِبْ).

« منقبت خوان رشيدالوزرادر خامه‌م »
(جودت پاشا)
« زهی دستور آصف منقبت پاشای حيدردل »
(نفعی)

مَنْقُود { [ع] دلنمش ، اويلمش ديمكدر. محرفی (مانغير) دركه دردی بر آقچه قيمتده اسكی زمان پاره‌سيدر .

مَنْقُوش { [ع] نقش اولنمش ، رسم ايله ايشلنمش ، زينتلنديرلمش .

مَنْقُوض { [ع] نقض اولنمش ، بوزولمش، حكمی ابطال قيلنمش : (اعلام منقوض ، حجت منقوضه) .

مَنْقُوط { [ع] نقطه‌لنمش، اوزرينه نقطه قونلمش، نقطه‌لی: (تاريخ منقوط) = بر بيتك ياخود مصراعك نقطه‌لی حرفلری ابجد حسابنجه طوپلانوب صاييله‌رق سويلنمش اولان تاريخ :
« خلقه تاريخی منقوط ايله ايتدم اشراب »
« شربتی صوندی شكرزاده‌يه ساقی اجل »
(١٢٠٢ سروری)

مَنْقُوع { [ع] اصطلاح طبده صوده قاينادلمش ، قاينار صوده خاشلانمش نباتك صويی. جمعی اولان (مَنْقُوعات) = بوصورتله خاشلانمش نباتات مؤثره‌نك صولری .

مَنْقُول { [ع] نقل اولنمش ، آغيزدن آغيزه روايت ايدلمش: (منقولات تاريخيه ، تاريخد بويله منقولدركه) § بر يردن باشقه يره قالديرلمش ، كوتورلمش: (اموال منقوله)، (اشيای منقوله) = تعريف فقهيسی بر محلدن آخر محله نقلی ممكن اولان شيلردركه اراضی موقوفه وامير اوزرنده بولنان ابنيه واشجار دخی بو جمله‌يه داخلدر . جمعی (مَنْقُولات) .

مَنْكُوب { [ع] كنديسنه نكبت توجه ايتمش، فر... محنت ومشقته اوغرادلمش، اعتبارد... اسقاط ايله مصيبته دوچار ايدلمش (منكوب روزكار) .

مَنْكُوحَه { [ع] نكاحلی قادين ، آدمك نكاحلی حرمی زوجه‌سی .

مَنْكُوس { [ع] باش آشاغی چويرلمش ، آلت اوست ايدلمش ترس دونمش § علتی نكس ايتمش، خسته‌لق ايلشمش ايكن يكيدن باشلامش .

مَنْگُوش { [ف] كوپه : (كوش اعتبارينه منكوش اولان) .
« دُرِّ نظمم چرخه منكوش اولسه بيلز روزكا...
« شعر نفعی ميدر اول يا كوكب شعرا ميد...
(نفعی)

مَنُوط { [ع] تعليق اولنمش، ربط ايدلمش ، متوقف معناسنه‌در : (امر والالرينه منوطدر منوط رأی عاليلريدر) .

مَنون { [ع] دهر، زمان، روزکار. (مَنون) = (مَنانَه)
...بی مالی ایچـون تزوج اولنوب دائما ...وجه سنك باشنه قاققدن خالی قالمایان ...نادین معناسنی ده افاده ایدر ایسه ده ...سانمزده بو معناده ایکیسی ده قوللانیلماز. (ریب المَنون) = حادثهٔ دهر، حادثهٔ ...یام دیمکدر. بوزاده (رَیب) شبهه ...کل حادثه معناسنه در.

مَنوی { [ع] قصد اولنان شی، مقصود، مرام، نیت: (منویٔ ضمیر).

مَنَوِیّ { [ع] منی یه منسوب، نطفه یه متعلق: (حوینات مَنَوِیّه).

مَنهَج { [ع] آچیق، کنیش یول: (منهج سداد، منهج صواب).

مَنهوب { [ع] نهب وغارت اولنمش چاپول ویغما ایدلمش: (مال منهوب، اشیای منهوبه، نقد ...منهوب، اموال منهوبه).

مَنهِیّ { [ع] نهی اولنمش، منع وحرام ایدلمش: (شرعاً ...شراب ایچمك منهیدر) جمعی (مَنهِیّات).

مَنِیّ { [ع] مادهٔ تولید اولان بیاض صو، نطفه که کافهٔ حیواناتك ...مادهٔ تکوینیدر.

مَنِیَّه { [ع] موت، اولوم.

مَنیع { [ع] ال ایریشمز، وارلماز، کوج، صارپ. اکثریا محل و مکان حقنده ایراد اولنور: (ارض منیع، جبل منیع، موقع منیع، مواقع منیعه).

مَوات { [ع] روحسز، جانسز: (جماد) کبی § مالکی اولمایان واوزرنده کیمسه منتفع اولمایان غیر مزروع طوپراق: (ارض موات)، (مَواتی) = مواته منسوب.

مَواثیق { [ع] «میثاق» ك جمعی، عهد و پیمانلر: (تأیید مواثیق).

مَوّاج { [ع] پك زیاده طالغه لانیجی، طالغه لانان: (بحر مواج، ضیای مواج).

«نور مواج معانی می سوزمده برق اوران»
«یا لباسی نظممك برآتشین خارامیدر»
«نفعی»

مَواجِب { [ع] یکیچری دورنده معاش، شهریه، علوفه معناسنده قوللانیلمش بر تعبیردر که؛ الیوم کلیاً مهجوردر.

مَوادّ { [ع] «مادّه» نك جمعی، اکثریا (مَسائِل) مقامنده قوللانیلیر: (مواد مختلفه، مواد قانونیه، مواد حقوقیه).

مَواٰرِدْ { [ع] (مَوْرِد) ڭ جمعی . مفردینه باقڭز .

مَواٰسِمْ { [ع] (مَوْسِم) ڭ جمعی. برمدتك ، بر سنه‌نك معین اولان قسملری: (مواسم حیات)، (مواسم اربعه) = بهار ، یاز، کوز، قیش موسملری .

مَواٰشی { [ع] «ماشیه» نك جمعی كه قویون ، کچی ، صیغیر و امثالی حیواناته اطلاق اولنور . مفردی هیچ قوللانیلماز .

مَواٰضِعْ { [ع] (مَوْضِع) ڭ جمعی، قونیله‌جق یرلر.

مَواٰطِنْ { [ع] (موطن) ڭ جمعی، توطن ایدیلن محللر. (مواطن الحرب) = جنك محللری ، میدانلری .

مَواٰعِدْ { [ع] (مَوْعِد) ڭ جمعی، وعده محللری.

مَواٰعِظْ { [ع] (مَوْعِظَه) نك جمعی. نصیحتلر، اوکودلر: (مواعظ حکیمانه، مواعظ صوفیانه).

مَواٰعیدْ { [ع] «میعاد» ڭ جمعی، وعدلر موقعنده قوللانیلیر. مفردی بو معناده استعمال اولنماز.

مواٰقِعْ { [ع] «مَوْقِع» ڭ جمعی ، یرلر: (مواقع حربیه، مواقع بعیده ، مواقع مبهمه) .

مَواٰقِفْ { [ع] «مَوْقِف» ڭ جمعی ، طوره‌جق و اکلنه‌جك یرلر: (شمندوفر مواقفی).

مَواٰکِبْ { [ع] (مَوْکِب) ڭ جمعی، عسکر آلایلری کروهلری .

مَواٰلی { [ع] «مُلّا» نك جمعی: (موالیٔ کرام) .

مَواٰلیدْ { [ع] (مَوْلود) ڭ جمعی: (موالید ثلثه) = حیوانات ، نباتات ، معدنیاتدن عبارتدر .

مَواٰنِعْ { [ع] «مانعه» نك جمعی، بر شیئك کری قالمسنه سبب اولان نسنه‌لر: (موانع قویه، موانع ناکهظهور) .

مَواٰهِبْ { [ع] (مَوْهِبَه) نك جمعی ، بخش واحسان اولنان شیلر، نعمتلر: (مواهب السنیه).

مَوْتْ { [ع] اولوم: (موت احمر) = قانلی اولوم که مقتولیت (موت ابیض) = ناکهانی ، فجأةً اولوم .

مَوْتیٰ { [ع] (مَیِّت) ڭ جمعی، اولولر:

«لقاسی کولدیرر موتایی برشکل غریب آنجق
«اداسی اولدیرر انسانی اما بونده در حکمت
«نفعی»

مَوْثوقْ { [ع] ایناٺلمش ، اعتماد اولنمش، کرچك :

(خبر موثوق ، روایت موثوقه) ، (مَوْثُوقُ الكَلِم) = سوزلرینه ایناнلمش، ایناнیلیر. (مَوْثُوقاً) = کرچك اوله‌رق ، اینانیله‌رق .

مَوْج { [ع] طالغه : (موج چمن، موج دریا)، (موجا موج) = بتون طالغه، پك طالغه‌لی (مَوْج خیز) = طالغه قالدیریجی ، قالدیران . (مَوْجزَن) = طالغه‌اوریجی، اوران. جمعی (اَمْواج) .

« باد نوروزی ایله‌اولسونده دریا موج موج»
« اولمسون می دلده‌کی عمان سودا موج موج»
« م ناجی »

مَوْجُود { [ع] وار اولان . (نامَوْجُود) = موجود دکل ، یوق . (مَوْجودیت) = موجودلق، وارلق. (مَوْجودین) = وار اولانلر. دیکر جمعی اولان (مَوْجودات) = وار اولان شیلرك جمله‌سی، مخلوقات، اشیا .

« اولدیلر کتم عدمدن موجود »
« بوقدر ملك و ملك بولدی وجود »
« خاقانی »

مَوْجَه { [ع] طالغه . « موج » کبی : (موجهٔ دریا) فی‌الاصل (موج واحد) یعنی برطالغه معناسنه‌در . جمعی (مَوَجات) در .

(مَوْجَةُ الشَّباب) = عنفوان شباب ، کنجلك چاغی .

« درکار اولور تلاطم دریای اشتیاق »
« برموجه‌کیم او جبههٔ براقدن قوپار »
« نائلی قدیم »

مَوَدَّت { [ع] « محبت » کبی سومك : (آرزوی مودّت، بیان‌مودّت، تأیید مودّت) ضم میم ایله تلفظی یاکلشدر .

مَوْدُود { [ع] ودّ اولنمش ، سولمش، محبت کوسترلمش ، دوست ایدینلمش :

« خطیب منبر طٰهٰ مخاطب یٰسٓ »
« ادیب مکتب اوحی مقرّب مودود »
« ثابت »

مَوْدُوع { [ع] ودیعه قیلنمش ، امانت براقلمش، احاله اولنمش : (مودوع عهدهٔ کفایتکز بولنان وظیفه ، وظائف مودوعه) .

مَوْرِد { [ع] وارد اوله‌جق ، واره‌جق یر . جمعی (مَوارِد) .

مَوْرُوث { [ع] ارثاً قالمش، وفات ایدندن انتقال ایتمش: (مال موروث ، اموال موروثه) .

« کیمدر بزی منع ایلیه‌جك باغ جناندن »
« موروث پدردر کیره‌وز خانهٔ بزمدر »
« نابی »

مَوْزُود { [ع]وارلمش، واریلان یر. بونی غلط اوله‌رق

ورود ایتمش ، کلن معناسنده قوللانوب (اوراق موروده) دیمك طوغری دکلدر. طوغریسی واران معناسنه اولان (وارِد) ایله (اوراق وارده) دیمکدر.

مَوْزُون { [ع] وزنلنمش ، وزن ایله طارتیلمش ، طارتیلان شی . جمعی (مَوْزُونات) § فن عروضجه وزنلی ، وزنه موافق : (کلام موزون ، اقوال موزونه) § بو یجه متناسب ، معتدل ، درست ، کوزل : (قامت موزون ، موزون اللحیه) .

« ناسخ اور مصرع موزونی ناموزون اوقور »
« ندیم »

« اورعنا قامت موزون اورفتار خوش آینده »
« نفعی »

مَوْسِم { [ع] وقت ، علامت § برشیئك وقت معینی ، هنکامی : (موسم حج ، موسم کل ، موسم لاله) . § سنه نك درت قسمندن هربری : (موسم بهار ، موسم صیف ، موسم خریف ، موسم شتا) جمعی (مَواسِم) : (مواسم اربعه) .

« سیره چیق فصل بهار اولدقجه »
« موسم کشت و کذار اولدقجه »
« نابی »

مَوْسُوم { [ع] وسمه لنمش ، نشانلی ، علامتلی § اسم قونلمش ، تسمیه قیلنمش : (مخدوم نجابت موسوم) .

مَوْصِل { [ع] الك یری ، ایکی شیئك بیتیشوب قاووشدیغی محل .

مَوْصُوف { [ع] وصف اولنمش ، وصفلنمش ، ممدوح § برصفت ایله برابر ترکیبده بولنوب معنی کندیسنه راجع اولان اسم .

مَوْصُول { [ع] وصل اولنمش بیتشدیرلمش . اولاشدیرلمش § کندیسنه باشقه شی واصل اولمش : (اسم موصول ، اسم موصول مشترك ، اسم موصول مختص) .

مَوْضِع { [ع] برشی وضع اولنه جق ، قونیله جق یر § موقع ، جای ، مکان ، یر . (مَوْضِعِی) = بر یره عائد ، بر یره مخصوص . جمعی (مَواضِع) .

مَوْضُوع { [ع] وضع اولنمش ، قونلمش : (ظرف ایچنه موضوع ، صندوقه موضوع ، کلمه نك معنای موضوعی) § ترتیب وتنظیم اولنمش ، قرارلاشدیریلوب یاپلمش : (تظامات موضوعه ، قواعد موضوعه ، موضوع اولان قرانتنه مدنی) § کندیسندن بحث اولنان شی ، مقصود اولان ماده : (موضوع بحث ، علم صرفك موضوعی) § منطقده مبتدایه دینیلیر : (موضوع و محمول) ، (احادیث موضوعه) = طرف حضرت رسالتپناهیدن صادر اولمایوب صوکره دن بعضلرك کذباً وضع و نسبت ایلدکاری اقواله اطلاق اولنور .

مَوْضُوعات { [ع] قضيهٔ مسلّمه معناسنه اولان (موضوعه) نك جمعيدر. ماهيّات مقامنده قوللانيلير: (موضوعات العلوم) = طاشكبريلى مرحومك برائر بهيئ. مفردى قوللانيلماز.

مَوْطِنْ { [ع] توطن اولنان ير، يرلشيلوب اوطور يلان محل. جمعى (مَوَاطِنْ).

« عازم موطن بقايم بن »
« ناجى »

مَوْعِدْ { [ع] موضع وعده كه سوز ويريلن ير ديمكدر: (موعد تلاقى).

مَوْعِظَه { [ع] تأثر ورقت درونى موجب اوله جق صورتده ثواب وعقابه متعلق سوز سويلهمك، اوگود ويرمك § بو صورتله سويله نيلن سوز، بيان ايديلن وعظ، اوگود: (موعظهٔ عالمانه، موعظهٔ مرشدانه).

مَوْعُودْ { [ع] وعد اولنمش، سوز ويرلمش: (لطف موعود، اذن موعود، الطاف موعوده) § وعده‌سى، حلولى معيّن، مقرر: (اجل موعود).

مَوْفُورْ { [ع] اوفرتلى، چوغالمش، چوغالدلمش، چوق: (نقد موفور، مال موفور، حضور مكارم موفور).

مَوْقِعْ { [ع] برشيئك طورديغى، بولنديغى، واقع اولديغى ير: (موقع حرب، موقع جنايت، موقع مأموريت، موقع سؤال) § مطلقا محل، مكان، ير: (موقع مناسب، موقع لطيف)، (موقعنده) = يرنده، تام صيره‌سنده، بجا. جمعى (مواقع).

« اضطراب نابهنگام ايستمز تحصيل كام »
« موقعنده بى تكلف كار كنديٰ گوسترر »
« قوجه راغب »

مَوْقِفْ { [ع] محل توقف، طوره‌جق ير، طوراق: (تراموای موقفى، شمن دوفر موقفى) جمعى (مَوَاقِفْ).

مَوْقُوتْ { [ع] وقتلنمش، وقتى تعيين اولنمش، معيّن الوقت اولان شيئه وصف اولور: (رسالهٔ موقوته، جريدهٔ موقوته، وظيفهٔ موقوته) فرقان كريمدن اقتباساً اشبو كلمه يى ابتدا مرحوم جودت پاشا استعمال ايتمشدر. او زمانه قدر بونك يرنده (موقّت) لفظى قوللانيليردى.

مَوْقُودْ { [ع] ايقاد اولنمش، ياقلمش.

مَوْقُوفْ { [ع] وقف اولنمش: (اراضئ موقوفه، مستغلات موقوفه) § توقيف اولنمش، آليقونلمش. قانوناً (موقوف) ايله (محبوس) آره‌سنده فرق اولوب (موقوفيّت) قبل الحكم، (محبوسيّت) بعد الحكم اولور. § متوقف، وابسته،

محتاج. (مَوْقُوفاً) = موقوف اوله‌رق.

« نفخهٔ کام وشمیم کام دل موقوفدر »
« زلف عنبر بارینه، کیسوی مشك افشانه‌نه »
« نائلیٔ قدیم »

مَوْكِبْ { [ع] آتلی، پیاده‌دن مرکب جماعت، کروه: (موکب حجّ) § طاقم طاقم، آلای آلای عسکر، عسکر آلاییله کیدیش: (موکب ظفر، موکب همایون) جمعی (مَوَاكِبْ).

مَوْكُولْ { [ع] بر بنك عهده‌سنه براقیلان، سپارش ایدیلن شی: (امر موکول)، (مَوْكُولٌ اِلَيْهْ) = عهده‌سنه براقیلان آدم.

مَوْلِدْ { [ع] انسانك طوغدیغی یر. لسانمزده بوکلمه اسم زمان اوله‌رق تخصیصاً ولادت مقدسهٔ حضرت پیغمبری زمان ایچنده، (میلاد) تعبیری ده حضرت (عیسی) علیه السلامك زمان ولادتنه اطلاق اولنمشدر: (مولد شریف، مولد آلای والاسی).

مَوْلُودْ { [ع] یکی طوغمش چوجق، مطلقا یاورو:

« بلند پایه معظم مربی لولا کا »
« ایا کزیدهٔ مخلوق وزبدهٔ مولود »
« ثابت »

مَوْلَوِيَّتْ { [ع] مولالق، ملالق رتبه‌سی ودائرهٔ حکومتی. (مولویّت) پایه‌سی مدرسلکك فوقنده بر رتبهٔ علمیه‌در: (ادرنه مولویتی).

مَوْلَوِيّ { [ع] غوث اعظم، پیر معظم حضرت مولانا (محمد جلال الدین) رومی‌یه منسوب، پیر مشارالیهك طریقت علیه‌سی منتسبلرندن هر بری. حضرت پیره « مولانا » دینلدیکی جهتله منتسبلرینه‌ده « مولوی » دینلمشدر:

« عالم معنی که خورشید جهان آرا کبی »
« دور ایدر کیرمش سماعه آنده‌روح مولوی »
« نفعی »
« فیض استعداد ذاتن کور کیم ایتمش تا ازل »
« جذبه‌سی خورشید وماه آسمانی مولوی »
« وله »

مَوْلَى { [ع] خداوند، مالك، صاحب، منعم: (مولای متعال) = جناب‌الله. § ولی، دیکرك امورنده ولایتی اولان: (ولیّ نکاح، ولیّ یتیم) § قول آزاد ایدن، معتِق § معین، مربّی. جمعی (مَوَالِي)، (مَوْلَانَا) = صاحبمز، افندیمز دیمکدر. بوتعبیر یالکز اوله‌رق قوللانیلیرسه اکثریا حضرت پیر جلیل القدر (محمد جلال الدین) رومی اراده اولنور. بعضاً ده اقرانه خطاباً (مولانا. نه حالده‌سك) و (مولانا، کورنمز اولدك نره‌ده ایدك) طرزنده لطیفه کونه استعمال اولنور:

« بندهٔ مقبولنی مولاسی آزاد ایلمز »
« نوعی »

مَوْهِبَه [ع] بخشش ، عطیه ، احسان ، ویرگی : (موهبهٔ السّنیه) جمعی (مَوَاهِب) نظمده (مَوْهِبَت) صورتنده‌ده قوللا. نیلمشدر :

« حارس مملکت ودین ومدار اسلام »
« مظهر مکرمت وموهبت سبحانی »
« نفعی »

مَوْهُوب [ع] هبه اولنمش ، باغشلانمش : (مال موهوب ، اموال موهوبه) ، (مَوْهُوبٌ لَهْ) = هبه‌یی قبول ایدن آدم . § انعام اولنمش ، داد حق : (موهوب من‌عندالله اولدقلری اخلاق حمیده) .

مَوْهُوم [ع] وهم اولنمش ، شك و تردد اولنان شیئك طرف مرجوحنه صایلمش § خارجده وجودی اولمایان ، تخیل ایدیلن ، خیالدن عبارت‌اولان : (ذکاوت موهومه ، اعتراض موهوم) .

مَهْ [ف] (ماه) مخففی ، آی . بو صورتله نظمده استعمالی غالبدر .

مَهَابَت [ع] هیبت ، جلال ، عظمت ، بیوك گورنمك ویاخود گورلمك ایله گورنلرك قلبنده پیدا اولان حرمتله قاریشیق قورقو حسّی : (مهابت مقلم) :

« بر نظر قیلدی مهابتله آشکا »
« اریبوب اولدی او کوهر دریا »
« خاقانی »

مَهَار [ف] مطلقا یولار ، خصوصیله دوه‌نك بروننه کچیریلن آغاج‌خلقه‌در که یولاری آکا مربوطدر : (گسسته مهار) = (اوزلمش ، ییرایوب انجلمش یولار) دیمکدر . سین اوّلی ضمّ ایله اوقومق جائزدر .

مَهَارَت [ع] استادلق ، بر شیده تجربه وادمانسی ودوام ایله پیدا اولان رسوخ ، وقوف‌تام : (مهارت کامله اصحابندن ، مهارت قلمیه ، صنعتنجه اظهار مهارت ایلدی) .

مَهَالِك [ع] « مَهْلَکه » نك جمعی ، تهلکه‌لی محللر .

مَهَامّ [ع] « مُهِمّ » ك جمعی ، اهمیتلی اولان خصوصات وامور عظیمه دیمکدر : (مهامّ امور دولت ، مهامّ مصالح سلطنت) ، (مَهَامّ شِنَاس) = کاردان ، پك مقتدر ایش اهلی .

مَهْبِط [ع] اینه‌جك یر ، یوقاریدن آشاغی‌یه اینیله‌جك محل : (مَهْبِطِ اِلْهَام ، مَهْبِطِ اَنْوَار) .

مَهْبِل [ع] اصطلاحات‌طبیه‌دندر ، فرجك آغزندن رحمه قدر اولان یوله دینیلیر . جمعی (مَهَابِل) .

مَهْپَارَه [ف] « مَاهْپَارَه » نك مخففی ، آی پارچه‌سی

دیکدرکه پك کوزل دلبرلر حقنده ایراد اولنور .

مَهْپَرَسْت { [ف] « ماهپرست » ك مخففی ، آیه طاپان ، عاشق معناسنه‌در .

مَهْتاب { [ف] « ماهتاب » ك مخففی ، آی آیدینلغی . او ماده‌یه مراجعت ایتملی : (شب مهتاب) = آی آیدینلغی اولان کیجه . (مهتابی) = تماشای ماهتاب ایچون یاپیلان کوچك و اطرافی آچیق کوشك که « قمریه » ده دینیلیر . (مهتابیه) = « معاینهٔ خرده‌بینیه » کبی جاهلانه اویدورلمش غلطاتك الك عادیلرندندر .

« کردن لب جوده سر وسیماب »
« کویا که بوغاز ایچنده مهتاب »
« شیخ غالب »

مَهْتُوك { [ع] هتك اولنمش ، ییرتلمش : (مهتوك ایدی تعرض اولان پردهٔ ناموسی) .

مَهْجُو { [ع] هجو اولنمش ، شعراً ذم ایدلمش آدم .

مَهْجُور { [ع] هجر اولنمش ، ترك قیلنمش ، برطرفه برا-قلمش: (مهجورالتفات ، لفظ مهجور ، الفاظ مهجوره) .

« کوردیکندن کیسه‌لر عالمده مهجور اولمسون »
« راغب پاشا »

مَهْچَه { [ف] « ماهچه » مخففی ، سنجاق باشنه ، مناره تپه‌سنه قونیلان آی شکلنده‌کی شی ، علم :

« قیلدی رونقدار عید ایامکی »
« مهچهٔ رایات پرتو کسترك »
« احمد حمدی »

مَهْد { [ع] بشیك . فارسیسی (کهواره) : (مهدراحت ، مهدصفا ، مهدمدنیت) ، (اهل اسلام مهددن لحده قدر تحصیل علم ایله مأموردر) ، (مهد آرای وجود اولمق) = دنیایه کلمك . جمعی (مهود) .

مَهْر { [ع] حین تزوجده ویریلن بدل نکاح : (مهرمعجل) = اثنای عقدده آغیرلق نامیله قیز طرفنه ویریلن آقچه . (مهر مؤجل) = نکاحك فسخنده ویاخود زوجك وفاتی وقوعنده خاتونه ویرلمك اوزره اثنای عقدده تعیین قیلنان مقدار مبلغ . جمعی (مهور ، امهار) .

مَهَرَه { [ع] « ماهر » ك جمعی ، مهارتله متصف اولانلر ، استاذلر : (مهرهٔ ارباب قلمدن ، مهرهٔ قلمکاراندن) .

مَهْرُوی { [ف] « ماهرو » نك مخففی ، یوزی آی کبی کوزل : (مهروی ملکخو) جمعی (مهرویان) .

مَهْزُومْ [ع] بوزولمش، مغلوب: (جندمهزوم) معناجه مترادفی اولان (مُنْهَزِم) زیاده قوللانیلیر.

مَهَلْ [ع] بر خصوصده عجله و شدت کوسترمیوب رفق وتأنی ایله زمان ویرمك، تأخیرایچون ویریلن مهلت: (مهل معیّن) .

مَهْلِقا [ف] (ماه لقا) نك مخففی، یوزی آی کبی جاذبه‌لی کوزل.

مَهْلَکَه [ع] تهلکه‌لی محل، هلاك اوله‌جق یر § هلاك اولمق، اولمك. جمعی (مَهالِك).

مَهْما اَمْکَنْ [ع] هرنه که ممکن اولورسه، ممکن اولدیغی قدر معناسنده بر ترکیب عربیدر: (مهما امکن تسکینی خلجانه چالشملیدر).

مَهْمُوزْ [ع] حروف اصلیه‌سندن بری همزه اولان کلمهٔ عربیه: (مهموزالفاء ، مهموزالعین، مهموزاللام) ، (مَهْمُوزَه) = چودارده خسته‌لق سببیله حاصل اولان برنوع منطار .

مَهْوارْ [ف] (ماهوار) مخففی، آی کبی معناسنه اولدیغی مثللو فارسیده آیلق ، معاش شهری معناسنی ده افاده ایدر ؛ تصل که (مَهْوارَه) ده معاش ، آیلق ،معناسنه لغتدر .

مَهُوبْ ، **مَهِیبْ** [ع] کندیسندن خوف وحذر ایدیلن هیبتلی ، عظمتلی آدم. ایکنجیدی ضم میم ایله‌ده لغتدر .

مَهْوَشْ [ف] « ماهوش » ك مخففی ، آی کبی دیمکدر.

مَهِینْ [ع] خوار و حقیر ، ضعیف شی .

مَیْ [ف] شراب، ایچکی، ترکجه‌سی (سُچی) : (مَیِ ناب) = خالص ، صافی ، قاتقیسز شراب (مَی آشام، میخوار ، میکسار) = شراب ایچن . (میفروش) = شراب صاتان ، میخانه‌جی .

مَیادِینْ [ع] « میدان » ك جمعی، آچیق وکنیش محللر : (میادین ظفر ، میادین حرب) .

مَیّالْ [ع] دها ، پك میل ایدیجی ، ایدن ؛ پك زیاده ایستکلی ، آرزولی ، استعدادلی : (میّال هوی وهوس ، میّال لهو ولعب ، میّال اعتلا) .

مَیامِنْ [ع] علی غیر القیاس (یُمن) ك جمعی، اوغورلر، برکتلر : (عید میامن بدید) .

مَیِّتْ ، **مَیْتْ** [ع] اولو ، اولمش انسان ، جمعی (اَمْوات) و (مَوْتی) در . (مَیْتَه) = بوغاز . لانمه‌دن کندیلکندن اولمش حیوان لاشه‌سی .

مَیخانَه [ف] شراب وسائرده‌لو مسکرات صاتیلان ، ایچیلن یر ، دکان .

مَیخوار ، مَیخوارَه [ف] شراب ایچن ، عیّاش

مَیخوش [ف] طاتلی ایله اکشی آراسنده برچاشنیدرکه اکشیمترك ، اکشیمسی‌ده دینیله‌بیلیر . بو (مایخوش) ك مخففی‌در .

مَیدان [ع] کنیش ، آچیق یر ، آچیقلق محل : (آت میدانی ، اوق میدانی ، میدان حرب ، میدان انتشار) ، (میدان ایسته‌مك) = اذن و مساعده ومهل دیله‌مك (میدانه چیقمق) = ظاهر وآشكار اولمق (میدانه چیقارمق) = اظهار واخراج ایتمك (میدانه قومق) = کوسترمك واثبات ایتمك (میدانه کتیرمك) = بیوتوب یتشدیرمك (میدانده) = آشکاره ، بللی .

« آب حیوان طولو دیزکین کیردی آت میدانه »
« تاریخ — لادری »

مَیسَرَه [ع] موقع حربده متحشد اردونك صول جناحی ، صول طرفنده بولنان فرقهٔ عسکریه : (میمنه ومیسره) .

مَیسور [ع] قولایلانمش ، قولایلاتلمش . (مَیسورَه) = قولای اولان ماده ، خصوص .

« خدا یکانا بوکمترین دعا کویك »
« فقیر نابئ محنت مآب نامیسور »
« نابی »

مَیْع [ع] اریوب آقق ، صیویق اولمق .

مَیکَدَه [ف] میخانه کبی شراب وباشقه درلو ایچکی صاتیلان محل ، دکان .

مَیگُون [ع] شراب کبی آچیق قیرمزی رنك : (لب میگون) .

مَیل [ع] اکیلمك ، اکیلمه : (بنانك صاغ جهتنه میلی وار ، دیوارك میلی) § محبت ، توجه ، آرزو ، ایستك : (میل دل ، میل درون) .

« ای تعالی ایلدکجه ایلین حیران نبی »
« خاك پای ایتدی سکا میل علوّشان نبی »
« معلم ناجی »

مَیلان [ع] « مَیل » کبی اکیلمك § محبت ، خواهش طبیعت : (میلان قلب) .

مَیمَنَت [ع] « نُحس » ك ضدی ، یمن ، سعد ، برکت ، اوغورلیلق .

مَیمَنَه [ع] موقع حربده متحشد اردونك صاغ جناحی ، صاغ طرفنده بولنان فرقهٔ عسکریه .

مَیمُون [ع] عُلنمش ، مبارك ، برکتلی ، اوغورلی .

مَیمُون [ف] برنوع حیواندرکه عربیده (نَسناس) دیرلر . ترکجه ده (مایمون) دینیلیر .

مَیوَه [ف] یمش، آغاجلرده حاصل اولان ینیله‌جك شی: (مَیوَهٔ دِل) = اولاد (مَیوَهٔ خُشك) = قورو یمش، « میوه‌خوش » تعبیر عامیانه‌سی بونك غلطیدر. (مَیوَهٔ تَر) = تازه یمش (مَیوَه دار) = یمش ویرن، میوه‌لی (مَیوَه فُرُوش) = مناو، میوه صاتان.

﴿ مِ ﴾

مِائَه [ع] یوز عددی. (مِائَتَین) = ایکی یوز. جمعی (مِئات) = یوزلر: (آحاد، عشرات، مِآت).

مِبزَغ، مِبضَع [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر. جامت زنبركی، نیشتر.

مِبوَل، مِبوَله [ع] اوردك دینیلن سیدیك قابی دیمكدر

مِترَس [معرب] اصلی فارسی (مَترَس) كه سپر، استحكام دیمكدر.

مِثال [ع] مانند، كبی دیمكدر: (مثال كعبه، مثال مرآت) § نمونه، اورنك، اش: (بی‌مِثال) = اشسز، اورنكسز. (مثال امتثال) = براورنك كه طبقیسی یاپلغه شایان. § اخلاق وادابه دائر قصه. بومعناده (مَثَل) زیاده‌قوللانیلیر: (ایراد مثل) § فرمان، برات عالی: (مثال‌واجب‌الامتثال) § رؤیا. بو معناده دائما (عالم) لفظنه اضافتله قوللانیلیر: (عالم مثال) § برمسئله‌یی ایضاح ایله مخاطبه ایجه تفهیم ایچون ایراد اولنان كلام: (ممكن اولدقجه هرلغتك هر معناسی ایچون آیری آیری مثال كتیرملیدر).

مِثقال [ع] وزن، مقدار § بر بچق درهم وزن، یكرمی قیراط مقدار. § برطاقم قامش پارچه‌لرینی یان یانه دیزمك‌صورتیله وجوده كتیرلمش اولان برنوع آغیز چالغیسنك اسمی (مِثقال) دكل (مُوسیقار) در.

مِثقَب [ع] برشیئ دله‌جك آلت، بورغوكه بین‌العوام تحریف ایله (ماثقب) دینیلیر.

مِثل [ع] كبی، اش، نظیر، شبیه: (مثلی كورلمه‌مش) = نظیرسز، اشسز (برمثلی، ایكی‌مثلی) = مقدارجه مساوی برقاتی، ایكی قاتی دیمكدر. (مثللی) تعبیرینك‌طوغریسی (مثلی) اولسه بیله اوته‌كینك تركیله بریكینك قبول استعمالی پك مشكلدر.

مِجرَد [ع] كمیك قازیمغه مخصوص جراح بیچاغی، قازیه‌جق آلت.

مِجَسْطِي [یونانجه‌دن معرب] حکمای یونانیه‌دن (بطلمیوس)ك فنون ریاضیه‌دن هندسه حقنده تصنیف ایتدیکی کتاب ، (کتاب مجسطی) .

مِجْمَرْ [ع] ایچنده توتسو، عود آغاجی یاقیلان آلت، بخوردان. (مِجْمَرَه) ده دینیر.

« خوشبو اوقدر سلسلهٔ شاهد خلق »
« کیم هرشکن پرخمی بر مجمر عالم »
« نفعی »

مِحْرابْ [ع] جوامع ومساجد شریفه‌ده قبله طرفنی کوسترن امامك نمازه طوردیغی یر ، قبله علامتی :

« دلا صحن حریم کعبه‌ده محرابی نیلرسین »
« لا »

« کچوب اول قاشلری یا محرابه »
« لطف ایله دیرلر ایدی اصحابه »
« خاقانی »

مِحْراقْ [ع] حکمت طبیعیه اصطلاحاتندندر. حرارت وضیانك مقعر یعنی چوقور بر آینه‌نك یوزندن وصداطالغه‌لرینك کوپری کمری کبی منحنی برحائلدن عکس ایله بونقطه مقابلنده واقع اوله‌رق اجتماع ایلدکلری دیکرنقطه دیمکدر: (مِحْراقِ مُزْدَوَج ، مِحْراقِ حَقیقی ، مِحْراقِ ظاهِری ، مِحْراقِ اَصلی) .

مِحْقَنْ ، مِحْقَنه [ع] اصطلاح طبده حقنه ، احتقان طلومبه‌سی ، شرینغه آلتی دیمکدر .

مِحَنْ [ع] « محنت » ك جمعی : (محن ومشاق) .

مِحْنَتْ [ع] بلا ، غم ، کدر ، مصیبت ، تاسه کبی قلباً وقالباً اضطرابی موجب اولان حالته اطلاق اولنور. اصلنده تجربه معناسنه‌در. برنجی معناده مجاز طریقیله استعمال اولنور :

« محنتی کندینه ذوق ایتمه‌در عالمده هنر »
« غم وشادیٔ فلك بویله کاور بویله کیدر »
« واصف »

مِحْوَرْ [ع] چرخ کبی دونن شیلرك اورته‌سندن کچن ودوراننه سبب اولان تیمور ویا آغاج اوق : (محورمطلوب ، محورحرکت ، ایشك محور لایق) § براوجی قطب شمالی‌یه ، دیکر اوجی قطب جنوبی‌یه منتهی اولمق اوزره مرکزدن مروری فرض اولنان خط موهوم : (محورارض، محورعالم).

مِدادْ [ع] مرکب ، یازی یازمغه مخصوص سیاه ویاخود باشقه رنکلی مایع . معانیٔ سائره‌سی معتبرومستعمل دکلدر: (امدادالمداد) = مرحوم « معلم ناجی » نك براثرینك اسمی .

« شمیم زلف جانانی کوزل وصف ایلدك فطنت »
« مکر تقطیر اولنمشدر مدادك بوی سنبلدن »

مِدْحَتْ [ع] مدح ، ستايش ، اوگمك § سبب مدح اولان حال . (مِدْحَتْكَرْ) = مدح ايديجى ، ايدن (مِدْحَتْكَرى) = مدح ايديجيلك .

« بنده اول مور قدر طاقت يوق »
« حاصلى مدحتكه قدرت يوق »
« خاقانى »

مِرْآتْ [ع] آيينه : (مرآت عالم) تركجه سى (كوز كو) در . جمعى (مَرايا) .

« حسنكه ممكن مى حيران اولماق اهل نظر »
« دستكه مرآت آلوب اى نور چشمم باقسه ڭ آه »
« سيد وهبى »

مِراراً [ع] « مَرّه » نك جمعى ، كره لر ، دفعه لر ديمكدر : (مِراراً و كِراراً) .

مِرارَه [ع] اصطلاح طبده جوف بطنده قره جكره مربوط اود كيسه سى ديمكدر .

مِرْصادْ [ع] اطرافى كوزه تمجك محل ، ترصد ايده جك ير ، رصدگاه ؛ مكان و آلت رصد .

مِرْصَدْ [ع] مرصاد كبى كوزه ته جك محل و آلت . جمعى (مَراصِد) .

مِرْقاتْ [ع] « نردبان » مرديون : (مِرقاتِ علوم) .

مِرْوَحَه [ع] يلپازه : (مِروَحه جنبان) = يلپازه صاللايجى ، صاللايان . (مِروَحه جنبانى) = مروحه جنبانلق . جمعى (مَراوِح) ، (مِرْوَح) = عين معنايه لغتدر .

مِزاجْ [ع] طبع ، طبيعت ، خوى : (لَيِّن المزاج) ، (نامِزاج) = خسته (مِزاجدان) = مزاج بيليجى ، بيلن . (مِزاجگير) = مزاج طوتيجى ، مزاجه كوره خدمت ايدن . § وجود بشرده وظائف عضويه دن برينك سائرلرى اوزرينه غلبه سندن حاصل اولان كيفيت : (مزاج دموى ، مزاج عصبى ، مزاج صفراوى ، مزاج بلغمى ياخود لنفاتى) جمعى (اَمزِجَه) .

مِزاحْ [ع] لطيفه ، شاقا ايتمك . (مَزّاح) = لطيفه جى ، شاقاجى . ضم ميم ايله عين معنايه لغتدر : (مزاح غزته سى) .

مِزْراقْ [ع] اوزون قارغى : (مزراق چواله صيغماز — مثل مشهور) ، (مزراقلى) = قارغيلى .

مِزْمارْ [ع] ناى نوعندن ياصسيجه لطيف و مؤثر صدالى دودوك . (مِزمارزَن) = مزمار

چالان ، دودوكجى § بوغازده نفس يولى ، خنجره ، جمى (مَزامير) .

مِزْواجَه { [ع] كوچك كوچك چيچكلردن مركب و كنديسنده هم اعضاى تأنيث هم اعضاى تذكير بولنان چيچك . (نركس چيچكى كبى . (مِزْواجِ زائِدْ) و (مِزْواجِ مُساوى) و (مِزْواجِ مُستلزِمْ) و (مِزْواجِ مُنفَرِدْ) و (مِزْواجِ مُهمَل) اصطلاحات نباتيه دندر .

مِسْطَرْ { [ع] سطر چيزه جك جدول ‖ سطر چيزمكه مخصوص اوستى صيره صيره ايپلكلر كريلمش مقوا آلت . اشبو آلت كاغدك آلتنه قونيلوب اوستنه ال كزديريلنجه ايپلكلر كاغد ده اثر براقير ، صوكره اوچيز كيلره يازيلير :

« شعرمك حبل متين فيض تاز مسطرى »
« نفعى »

مِسْكْ { [ع] « مشك » ك معربى . برنوع آهونك كوبكنده پيدا اولان معروف كوزل قوقولى ماده .

مِسْكِىْ { [ع] مسكه منسوب ، مسك ايله معطر . (مِسكِىُّ الخِتام) اولمق = احسن صورتله انجامه ايريشمك .

مِسْكينْ { [ع] هيچ برشيئه مالك اولمايان ، فرط ضرورتدن حركته مجالى قالمايان . « فقير » ايله بينلرنده فرق موجود اولوب (مسكين) دها محتاج ، دها آشاغى ديمكدر . § ذليل ، ضعيف ، تنبل ، عاجز و مقهور ؛ « جُذام » يعنى مسكينلك علتنه مبتلى ، مجذوم . (مِسكينانَه) = مسكينجه سنه ، تنبلجه سنه . جمى (مَساكين) .

مِسْمارْ { [ع] چيوى ، ميخ : (مِسمارى) = ميخ شكلنده اولان شى . جمى (مَسامير) .

مِسْمَعْ ، مِسْمَعَه { [ع] قولاق ، اُذن § خسته نك داخل صدرنده كى اصوات مرضيه يى ديكلەمكه مخصوص بر نوع آلات طبيه .

مِسْواكْ { [ع] ديشلرى تميزلەمكه مخصوص ليفلى بر آغاج ، طبيبى ديش فورچه سى . جمى (مَساويك) .

مِشْرَبَه { [ع] صو ايچمك ايچون قوللانيلان قاب ، صو قابى . بين العوام تحريف ايله (ماشراپا) ديئليير .

مِشْكاةْ { [ع] ايچنه موم ، لامبه و يا قنديل قومق ايچون ديوارده مخصوصاً ياپيلان كوچك جره ، باجه . (مِشكوٰة) صورتنده ده يازيلير .

مِشْوارْ { [ع] روش ، طور ، طرز : (اطوار ومشوار) .

مِصْباحْ { [ع] چراغ ، قنديل . (مصباح المسحور) = صباحلامش ، ضياسی سونوك قنديل. § صباح وقتی شراب ایچه‌جك بیوك كاسه . بومعناده (مصبح) ده دینیلیر.
« قیلدی مصباح دعادن لمعان تاریخی »
« انورینك ایده پرنور مزارین مولی »
« ۱۲۰۹ سروری »

مِصْداقْ { [ع] بر شیٔ تصدیق ایدن نسنه‌یه اطلاق اولنور. دلیل، برهان كبی. (مصداقنجه) = مدلولنجه ، مقتضاسنجه .

مِصْرْ { [ع] بیوك شهر، بلده ، مملكت . جمی (اَمْصار) § آفریقانك منتهای شرق شمالیسنده كائن دیار معروف ، امّ الدنيا .

مِصْراعْ **مِصْرَعْ** { [ع] قاپو قانادی § موزون بر بیت ایكی مصراعدن مركبدر . بر مصراع یاریم بیت دیمكدر: (مصراع اول، مصراع ثانی)، (مصراع آزاده) = تك مصرع (مصراع برجسته) = بلا كلفت سویله‌نیلن لطیف مصرع .
« اكرمقصود اثرسه‌مصرع برجسته كافیدر»
«عجب حیرتده‌یم بن سدّ اسكندرخصوصنده»
« قوجه راغب »

مِصْطَبَه { [ع] پیكه ، سد : (مِصْطَبَه‌نشین) = پیكه ده اوطوران. جمی (مَصاطِبْ) .

مِصْعادْ { [ع] آلت صعود ، نردبان . فرانسزجه (Ascenseur آسانسور) كلمه‌سنك عثمانلیجه مقابلی .

مِصْقَلَه { [ع] آلت صیقل، قیلیج، آیینه ، جام كبی شیلرك پاسنی ، كیرینی تمیزلیه‌جك وآنلره جلا ویره‌جك آلت . بین العوام تحریف ایله (ماصقالا) دینیلیر .
« هرلمعه‌سی برمصقلهٔ ژنك زدادر »
« نفعی »

مِضْرابْ { [ع] اوره‌جق آلت ، خصوصیله طنبور ، عود ، قانون كبی سازلری چالمغه مخصوص آلت ، زخمه :
«ایدرمی ساز سینه‌م دكه برمضرابدن فریاد»
« قوجه راغب پاشا »

مِضْمارْ { [ع] « ظ » آت قوشدیره‌جق، یارشدیره‌جق یر ، قوشو میدانی : (تك وتاز مضمار سخنوریده یكانه ..) جمی (مَضامیرْ).

مِطْحَنْ ، مِطْحَنَه { [ع] دگرمن . فارسیسی (آسیابْ) آثار قدیمه‌ده مستعملدر.

مِطْرَقْ **مِطْرَقَه** { [ع] دمیرجی چكیجی ، طوقماق. محرفی (ماطراق) جمی (مَطارِقْ) آثار قدیمه‌ده مستعملدر .

مِطْهَرَه { [ع] ایچنه صو قونیلان مشین قاب . (مَطَرَه) دینیلن معروف صو قابی .

مِعاء { [ع] باغیرصاق . جمعی (اَمْعاء) ، (مِعاء رَقیق) = براوجی معده یه ، اوته کی اوجی قالین باغیرصاقلرك باش طرفنده بولنوب (مِعاء اَعْوَر) دینیلن باغیرصاغه مربوط اینجه ودوز باغیرصاق . (مِعاء غَلیظ) = اینجه باغیرصاقلرك آشاغی اوجنه مربوط (معاء اعور) دن مقعده قدر اوزایان قالین و بوغوملی باغیرصاق .

مِعْبَر { [ع] صویی کچمکه واسطه وآلت عبور اولان قایق ، کلك ، صال ، کوپری کبی شی . اکثریا کوپری معناسنده قوللانیلیر . جمعی (مَعابِر) .

مِعْجَر { [ع] نسوانه مخصوص بر نوع باش اورتوسی :

« موی کیسوی ملمکدر تارو پود جامه سی

« پارهٔ پیرامن حور جناندر معجری

« نفعی »

مِعْدَه { [ع] ینیلن شیلرك باغیرصاقلره اینه دن اول کیتدیکی طولوم شکلنده کی کیسه ، قورساق . جمعی (مَعِد ، مِعَد) .

مِعْراج { [ع] مردیون « نردبان » § چیقه جق یر § عروج : (مِعْراج النّبی) = فخر کائنات علیه اجمل التحیات افندمز حضرتلرینك لیلهٔ مبارکهٔ معلومه ده عالم علوی یه عروج بیورملری صورتیله واقع وظاهر اولان معجزهٔ کبری : (لیلهٔ معراج ، شب معراج) .

« شب معراجده کی وحدت ایچون

« بی جهت کوردیکك اول طلعت ایچون

« خاقانی »

مِعْشار { [ع] اونده بر ، عندالبعض عشر عشیره دینیرکه بر تقدیرده بیکده بر دیمکدر .

مِعْصار { [ع] اوزوم ، صوسام وامثالی شیلری صیقوب

مِعْصَر { صوینی ، یاغنی چیقارمغه مخصوص منکنه کبی آلت . (مَعْصَره) بو مثللو شیلری صیقه جق محل .

مِعْمار { [ع] اعمار ایدیجی ، فن انشا مهندسی ، بنا استادی

(مِعْماری) = معماره منسوب ومتعلق . (فَنِّ مِعْماری) = معمارلغه عائد علم وصنعت . (اُصولِ مِعْماری) = بنانك انشاسنجه اولان طرز ، نوع ، چشید . (مِعْماران) = معمارلر ، ابنیه استادلری .

مِعْیار { [ع] عیار آلتی ، برشیئك درجهٔ خالصیتی آكلامق ایچون قوللانیلان آلت :

« هنر لطف کلام حقی بیلمکدر محلنده

« حقیقتده بودر اهل دلك معیار اذعانی

« نفعی »

مِغفر [ع] اسكی زمانده جنكاورلرك اثنای حربده باشلرینه قویدقلری دمیر كلاه ، طاس . تركجه‌سی (توغلغه)در . هیئت اطفائیه افرادینك باشلرنده‌كی سوپوش بو كا بونه‌در .

مِفتاخ [ع] آناختار . جمعی (مَفاتیخ) .

مِفصَد [ع] قان آله‌جق آلت ، نیشتر .

مِقدار [ع] بر شیئك قدری ، كمیتی ، اندازه‌سی § غناء ، قوت ، قدرت . (ایكی درهم مقداری ، یوز آرشون مقداری ، دین معلوم المقدار ، كیشی مقدارینی بیلملی) § پارچه ، جزء (برمقدار كاغد ، برمقدار شی) جمعی (مَقادیر) .

مِقراض [ع] كسه‌جك آلت ، مقاص . (مِقراضِ تَشریحی) = آغزی قوس واری ترتیب واعمال ایدلمش یایلی برنوع مقراضدركه باغجیلرك وباغچوانلرك قوللاندقلری مقاص دخی بوشكلده‌در .

مِقرمه [ع] نقشلی باش اورتوسی ، منديل وخاولی و دستمال كبی یوز سیله‌جك شی دیمكدر . بین الناس فتح میم ایله زبانزددر . محرفی (ماخراما) .

مِقَطّه [ع] اوزرنده قلم قطّ اولنان كمیك آلت . محرفی (ماقته) .

مِقلاد [ع] كلید دیلی ، آناختار § خزینه . جمعی (مَقالید) .

جمعی زیاده قوللانیلیر .

مِقلَب [ع] كتاب جلدینك قولاغی یعنی كتاب قابنك صول طرفنده واقع قطعهٔ زائده‌یه اطلاق اولنور كه بونك اوجی اوقونه‌جق صحیفه‌لرك بللی اولمسی ایچون آرالرینه صوقیلور . مجلدات قدیمه‌نك اكثرنده موجوددر .

مِقناطیس [یونانیجه‌دن معرب] برقوهٔ جاذبهٔ طبیعیه‌دركه الكتریق قوتنك طرز دیكرده تجلیسندن عبارت بولندیغنی نظریات جدیده كوستریيور . دلك ایله رجنه وجامده مثبت ومنفی ایكی صورتده ظاهر اولور . بین العوام تحریف ایله (میخلادیز) دینیلیر . (حجرِ مِقناطیسی) دینیلن حدیدی برماده دمیری جذب ایتمك خاصه‌سنی حائزدر : (حزمهٔ مقناطیسیه ، سیالهٔ مقناطیسیه ، جریان مقناطیسی ، مبحث المقناطیس) .

مِقیاس [ع] قیاس ایده‌جك ، ایكی شیئك آراسنی تقدیر ایلیه‌جك آلت § میزان ، اولچو ؛ خریطه ایله رسملرده ابعاد تقدیری ایچون ترتیب اولنان نسبت طویله : (مقیاس الحراره ، مقیاس الهوا ، مقیاسلی خریطه) .

مِکْثار ، مِکْثیر [ع] چوق سویله ین ، سوزی اوزاتان ، گوه‌زه .

مِکْحال ، مِکْحَل [ع] گوزه سرمه چکه‌جك میل ، سرمه خلالی .

مِکْنَتْ [ع] قوت ، قدرت ، گوج ، زور .

مِکْیال [ع] کیله نوعندن حبوبات اولچکی .

مِلاحَتْ [ع] گیجیللك : (صنعت ملاحت) .

مِلَّتْ [ع] دین ، شریعت : (بزجه دین وملّت بردر) § بر بردینده بولنان جماعت ، گروه (ملّت اسلامیه) برمملکتده طوغان یاخود ساکن اولان و برحکومته تابع بولنان افرادك هیئت مجموعه‌سی مقامنده و فرانسزجه (Nation) « ناسیون » کلمه‌سی مقابلنده (ملّت) و (امّت) کلمه‌لرینی قوللانمق طوغری اولماز . (قاموس عثمانی) نك ایکنجی جلدینك اون سکزنجی صحیفه‌سنده (امّت) کلمه‌سی ایچون مندرج تفصیلاته گوره اوموقعده یالکز (قوم) لفظی قوللانیلملی ومثلا عثمانلیلر ایچون (قوم عثمانی) دینلملیدر . الڭ صحیحی بودر . (مِلّتپرور) = ملتی سون .

« صاحبیچون نه‌بیوك دولتدر »
« زینت حافظهٔ ملّتدر »
« معلم ناجی »

« کوپریلی پاشالرکده همت مردانه‌سی »
« خاطر ملّتده طوتمشدر مکان جاودان »

مِلْح [ع] طوز . فارسیده (نَمَك) طوز صورتنده اولان ادویه : (ملح اسرب ، ملح نشادر) جمع مشهوری (اَمْلاح) .

مِلْقَطْ [ع] فی الاصل یردن بر شی طوتوب آله‌جق آلت معناسنه‌در . اصطلاح طبده چوجق آله‌جق ماشه که منکنه تعبیر ایدرلر . قابله‌لرك گوج طوغان چوجغی آلمق ایچون قوللاندقلری آلت مخصوصه .

مِلْك [ع] انسانك النده وتحت تصرفنده بولنان مال ، شی . معناجه مالدن اعمّدر . (مِلْكِ یَمین) = جاریه ، کوله دیمکدر . بورادەکی (یَمین) غلبه معناسنه اولوب جاریه وکوله‌نك غلبهٔ اسلام ایله ضبط اولندیغی ایچون دینلمشدر . مجازاً صاتون آلنان کوله ، جاریه حقنده‌ده ایراد اولنور § وقف اولمیه‌رق ، ملکیّت وجه ایله تصرف اولنان اراضی وابنیه . نظمده (مِلْکَتْ) طرزنده استعمالی جائزدر .

مِلَل [ع] « ملّت » ڭ جمعی ، قوملر : (ملل مختلفه ، ملل قدیمه) .

مِلّی { [ع] ملّته منسوب ویا مخصوص: (عید ملّی ، ملّی بر اویون، سرپوش ملّی ، آداب ملّیه ، حسیات ملّیه) .

مِلّیّت { [ع] برملّته منسوب و مخصوص اولان ودیکر بر ملّت ایله بینلرنده فرق حاصل ایدن احوال وخصوصاتك هیئت مجموعه سی دیمکدر .

مِن { [ع] حرف جرّدر . ترکجه مقابلی (دن) اداتیدر . (مِنَ القَدیم) = قدیمدن بری (مِن بَعد) = بوندن صوکره (مِنَ الأزَل) = ازلدن بری (مِنَ الباب اِلَی المحراب) = قاپودن محرابه قدر ، قاپو قاپامه جه سنه یعنی هپسی ، جمله سی (من طرف الله) = الله طرفندن (من کل وجه ، من کل الوجوه) = هروجه ایله .

مِنبَر { [ع] جامع شریفده خطیبك چیقوب خطبه اوقودیغی مردیونلی یوکسك یر . جمعی (مَنابِر) .

« بویله آغاز ایلسون شمدنکیرو القابکه »
« جامع نه قبهٔ کونك خطیب منبری »
« نفعی »

مِنَّت { [ع] برینه ایلیك ایتمك ، احسان ایلمك § ایدیلن لطف واحسانی برر برر تعداد ایله باشه قاقمق، امتنان § نعمت ، احسان.

(مِنَّت دیده) = نعمت، ایبلك كورمش.

(مِنَّتکَش) = منت چکیجی، چکن.

(مِنَّت شِناس) = ایبلك طانیان ، شاکر نعمت (مِنَّتدار) = نعمت و احسانه مظهر، ممنون ومتشکر اولان (مِنَّتداری) = منتدارلق .

« هیچ اولمدی اول نبیّ صابر »
« منتکش نعمت اکابر »
« لا »

مِنسَر { [ع] ییرتیجی قوش غاغه سی. جمعی (مَناسِر) .

مِنشار { [ع] دستره ، ییچقی . (مِنشاری) = دستره وبیچقی یه متعلق ، دستره شکلنده ، دیش دیش . جمعی (مَناشر) .

« جالنه ذکریا اوکونه عاشق ایدی »
« که آه ایتمدی شق ایتدی جسمنی منشار »
(ضیائی)

مِنَصَّه { [ع] کلینی زیب وزینتله اوطورتدقلری صندالیه ، کلینڭ صندالیه سی ویا فراش مرتفع ، قاریوله: (منصه پیرای ناز، جلوه نمای منصهٔ اقبال) .

مِنطَق **مِنطَقَه** } [ع] قوشاق، کمر؛ نطاق § خط استوادن اعتباراً ارضك شمالی و جنوبی درجات معینه یه تقسیم

اولنان اقسامندن هر بری، هر بردائره.
(مَنطَقَهٔ بارِده) = قطب طرفی (مَنطَقَهٔ حارّه) = خط استوا طرفی (مَنطَقَهٔ معتدِله) = ایکی منطقه آره‌سی، حرارت وبرودتی اعتدال اوزره اولان جهات.
(مَنطَقَهٔ فاصِله) = ایکی خطّی، طرفینی آییران خط فاصل. (مَنطَقةُ البُروج) = (حَمَل، ثَور. جوزاء، سَرطان، اَسَد، سنبله، میزان، عَقرَب، قَوس، جَدی، دَلو، حوت) دینیلن اون ایکی برجك بولندقلری دائرهٔ فلکیه‌در که کونش دائرهٔ « منطقةالبروج » ایله دائرهٔ (معدل‌النهار) ك نقطتین متقاطعینه کلدیکی زمان ارضك هر طرفنده لیل ونهار متساوی اولور. بو ایکی محل تقاطعه (اعتدالین نقطه‌لری) دینیلیر. شمس (حَمَل) برجندن کچدیکی زمان (اعتدال رَبیعی) و (میزان) برجندن کچدیکی زمان (اعتدال خَریفی) نقطه‌لرنده بولنور. (مَنطَقَه)یی ضم میم ایله تلفظ ایتمك غلط فاحشدر.

مِنطیق [ع] بلیغ، دوزکون سوز سویله‌ین آدم.

مِنقار [ع] اوفاق قوش غاغه‌سی § طاش یونتمغه مخصوص قلم، طاشجی قلمی. جمعی (مَناقِر).

مِنقَلَه [ع] کاغد اوزرینه زاویه (ترسیم و مساحه ایچون قوللانیلان نصف دائره شکلنده بر مهندس آلتی.

مِنَن [ع] (مِنّت)ك جمعی. مفردینه باقلی:

« آنی حفظ ایلیه ذوالفضل والمِنَن »
(خاقانی)

مِنوال [ع] چوله‌لرك (جولاه) دستکاه آلترندن اوستنه بز صاردقلری سلمن آغاجی § مجازاً طور، طرز، دستور، صورت معناسنده قوللانیلیر: (برمنوال‌مشروح) = طرز مشروح اوزره دیمکدر.

مِنهاج [ع] آچیق وکنیش یول: (منهاج سلامت) جمعی (مَناهِج) در.

« اضطراب ظلمت عشق مجازیدن نه باك »
« شعلهٔ دل شمع منهاج حقیقتدر بکا »
(بهجت ــ خدما صفا)

مِه [ف] بویوك، اولو. جمعی (مِهان) در. مفردی قوللانیلماز. جمعی دائما (کِهان) لفظیله برابر قوللانیلیر: (کِهان‌ومِهان) = صغار وکبار.

مِهاد { [ع] بساط ، فراش ، دوشك . (بِئْسَ المِهاد) = شدتلی دوشك ، جهنم .

مِهتَر { [ف] زیاده ، پك بویوك ، اولو . (مِهتَری) = بویوك ، اولولق .

مِهذار { [ع] بیهوده ، صاچمه سویله ین . (كلّ مكثار مهذار) = هرچوق سویله ین صاچمه لار .

مِهر { [ف] كونش § عشق ، محبت ، شفقت معناسنه در :

« اول مهر دل افروز ایله جان بر یره كلسه »
« آیینه ایله آینه دان بر یره كلسه »
(عونی)

مِهربان { [ف] شفقتلی ، مرحمتلی ، دوست . (مِهربانی) = شفقتلیلك ، دوستلق .

« بر بی وفا كه هر دم اسیران عشقنه »
« دارویِ صحتی اجل مهربان و یرر »
(نفعی)

مِهرجان [معرب] **مِهرگان** [ف] { فصل حریف ، صوك بهار . اسكی ایرانیلرك ایكی عید عظیمندن برینك اسمیدر كه كونشك برج (میزان) ه تحویل سیر ایتدیكی زمانه مصادفدر ، دیكری (نوروز) در .

مِهماز **مِهمیز** { [ف ع] سواریلرك چزمه لرینك اوكچه لرینه حیوانه دورتمك ایچون طاقدقلری مختلف الشكل تیمور پارچه سیدر كه تحریف ایله (ماهمیز) دینیلیر . عربیده ایكنجیسی (مِهمَز) طرزنده قوللانیلیر . جمعی (مَهامِز) در . عربیده اوكندیره یه (مِهمَزه) دیرلر .

مِهمان { [ف] مسافر ، قونوق . اسلاف شعرادن بعضلری نظمده (میهمان) طرزنده قوللانمشلر در . زمانمزده بو مسامحه تجویز اولنه ماز . (مِهمانپرور) = قونوق بسله ین ، مسافره رعایت و اكرام ایدن . (مِهمانپروری) = قونوغه رعایت و اكرام ایدیجیلك (مِهمانخانه) = مسافر خانه كبی قونوغك اقامتنه مخصوص محل . (مِهماندار) = مسافر طوتیجی ، كندیسنه قونوق كلن ‖ طرف دولتدن مسافرین اجنبیه نزدینه صورت رسمیه ده مأموراً كوندریلن ذات (مِهماندارِی) = مهماندارلق ‖ مهمانداره منسوب . (مِهماننواز) = قونوغی اوخشایان یعنی اكرام و رعایتله تطییب ایدن . (مِهماننوازی) = مسافر پرورلك . (مِهماننوازانه) = مسافر پرور اولانه یاقیشه جق صورتده . بر لغت كتابنده (نُواز) فتح نون ایله (نَواز) كوستر لمشدر . حال بو كه ضم نون ایله قرائتنده

هیچ بأس یوقدر. زیرا (نُوازْ) لفظی (نُواخْتَنْ) ویاخود (نُوازیدَنْ) مصدرندن مشتقدر. صیغهٔ امر ویا اسم فاعل مرخم اولدیغی حالده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر. (مِهْمانی) = مسافرلك، قونوقلق.

مِهِینْ { [ف] بیوك، اولو. (مِهِینَه) ده دینیلیر.

مِأْتْ { [ع] « مائَه » نك جمعی. یوز عددلری § عصرلر، دهرلر: (عَشَراتْ مأَتْ).

مِیاسْمُوسْ { [فرانسزجه‌دن محرف] اصلی (میاسم Miasme) درکه چوروملکده اولان مواد نباتیه وحیوانیه‌دن انتشار ایدن متعفن بخار دیمکدر، بخارات منتنه.

مِیانْ { [ف] اورته، وسط § بل، کمر طاقیلان یر. (مِیانْجی) = اورته‌یه یعنی آره‌یه کیرن، توسط ایدن (مِیانْ بَسْتَه) = بلی باغلی، ایش کورمکه حاضر. (مِیانْ بَنْد) = قوشاق، کمر. (مِیانْدارْ) = آره طوتان، آره‌یه کیرن، دلّال.

مِیانَه { [ف] وسط، اورته § کردنلك اورته سنده کی بیوك اینجو § موسیقی کارلرینك اورته خانه‌سی § قوای کلش، پیشکینلك رادهسنی بولمش: (حلوا میانه‌سی).

مِیاهْ { [ع] « ماء » کلمه‌سنك جمعیدر. صولر: (فیضان میاه، میاه جاریه).

مِیثاقْ { [ع] عهد، آند، آندلاشمه: (روز میثاق)= روز ازل.

مِیخْ { [ف] قازیق، چیوی: (خط میخ) = قدیم آثوری یازیسی (میخ قَدَمْ) = آیاغی قیریق.

مِیرْ { [ف] بك، (اَمیر) کلهٔ عربیه‌سنك مفرسی، مخففی اولملی: (میر الای، میر لوا، میر میران)، (میرِ کَلامْ) = فصیح، کوزل سوز سویله‌ین.

مِیراثْ { [ع] وفات ایتمش اولانك ورثه‌سنه، متعلقاتنه قالان اموالی. جمعی (مَواریث)، (میراثْخُورْ) = میراث ییین، میراث یدی.

مِیرانْ { [ف] « میر » ك جمعی، بکلر. (میرِمیرانْ) = رتب قلمیه‌دن اولی صنف ثانیسنه، رتب عسکریه‌دن میرلواﺍلغه معادل بر رتبهٔ رسمیه‌درکه حائز بولنانلره (پاشا) دینیلیر.

مِیرْزا، مِرْزا { [ف] اصلی (میرزاده) در. ایرانیلره مخصوص عنوان اصالت اولان اشبو کلمه بر اسمك آخرینه

کتیریلیرسه نسبجه بیوکلکه دلالت ایدر، اسمك آوَلنده بولنورسه علی العاده (افندی) دیمك اولور: (حیدر میرزا ، میرزا حسین).

میزاب { [ع] اولوق ، ناودان : (میزاب باران).

میزان { [ع] ترازو ، طارتی آلتی § بر برجك اسمیدر که (سنبله) ایله (عقرب) برجلری بیننده‌در. کونش ایلولك طوقوزنده اشبو برجه انتقال ایدر § عملیات حسابیه‌نك طوغری اولوب اولمدیغنی آکلامق ایچون باشقه‌جه یاپیلان حسابه اطلاق اولنور. (میزان الحراره) = حرارتك درجه‌سنی بیلدیرن بر آلت ، ترمو مترو. (میزان الهوا) = هوانك درجهٔ تضییقنی بیلدیرن بر آلت ، بارو مترو.

میزبان { [ف] خانه ، قوناق صا . حبی || ضیافت ویرن ، مسافری اطعام ایدن. (میز) = سفره ، مائده دیمکدر ، (بان) = ادات مالکیتدر. (میزبانی) = قوناق صا . حبلکی ، ضیافت ویریجیلك . جمعی (میزبانان) ، (میزمان) = بونك مترادفیدر .

میس { [انکلیزجه‌دن Miss] اره وارمامش قیز عنوانی ، مادموازل ، خانم قیز . (Mistress مستریس) = انکلتره ده زادکاندن اولمایان قوجه‌یه وارمش قادینلره ویریلن عنوان .

میسیونر { Missionnaire] فرانسزجه‌دن] بر مأموریت مخصوصه‌یی حائز آدم § نشر دینه مأمور راهب ، پاپاس .

میش { [ف] (کوسفند) کبی قویون دیمکدر. نادراً قوللانیلمشدر.

میشین { [ف] دباغت اولنمش قویون دریسی . لسانمزده دخی (مَشین) دیه معروفدر. (میش) ك آخرینه علاوه اولنان (ی) حرف نسبت و (نون) تأکید در .

میعاد { [ع] یکدیگره وعد ایتمك ، مواعده § زمان وعد ، وعد اولنان محل ، مکان. (یوم میعاد) = قیامت کونی .

میغ { [ف] قره بولوط ؛ کثیف دومان ، سیس (میغناك) = بولوطلی ، دومانلی .

میقات { [ع] برایش ایچون تعین اولنان وقت ؛ هنکام § زمان ، مکان وعد § حجاجك احرامه کیردکلری محل . (میقاتی) = مکهٔ مکرمه‌ده موسم حجی بکلمك ایچون قالان آدم .

میقادو { [ژاپونجه‌دن Mikado] ژاپونیا ایمپراطورلرینك عنوان رسمیسی .

میقروب (Microbe فرانسزجه‌دن) كوز ايله كورلمسی ممكن اولمايوب انجق خرده‌بين واسطه‌سيله كوريلن حيوانجق كه عربيسی (جُوَيْن) دز .

ميل [ع] كوزه سرمه چكمكه مخصوص آلت § يولره تعيين مسافه ايچون ديكيلن نشان § هرمملكتده مقدار طولی مختلف بولنان مسافه اولچوسی . (ميل بحری) = عموماً (۱۸۲۵) متروددر § ايكنه ، اوق ، اوقلاغو ، ديرك كبی اوزونجه ودكرمی اولان وچرخك مركز دورانی بولنان محور .

ميلاد [ع] زمان ولادت ، خصوصيله (عيسی) عليه السلامك زمان ولادت نبوتپناهيلری : (ميلاد عيسی يورطوسی) ، (ميلادی) = ميلاده منسوب : (تاريخ ميلادی ، سنهٔ ميلاديه) .

ميلديو (Mildiou طرزنده تلفظ اولنان انكليزجه Mildew لفظی) دركه اوزوم كوتوكلرنده پيدا اولان پاس خسته‌لغی ديمكدر .

ميليار (Milliard فرانسزجه‌دن) بيك ميليون ديمكدر .

ميليغرام (Milligramme فرانسزجه‌دن) اوزان جديده درهمنك بيكده برقسمی .

ميليمتره (Millimètre فرانسزجه‌دن) ذراع اعشارينك بيكده برقسمی .

ميليون (Million فرانسزجه‌دن) بيك كرّه بيك ديمكدر .

ميلورد (انكليزجه‌در . اولسانده مايلورد ديه تلفظ اولنور) انكليز لوردلرينه خطاب ايچون قوللانيلان عنوان ، لقب § پك زنكين آدم .

مينا [ف] شيشه ، صيرچه ؛ تخصيصله شراب شيشه‌سی § قيومجيلرك كوموش ومعدنيات سائره اوزرينه نقش ايتدكاری رسملی ، رسمسز ودرلو درلو رنكلی دوز و پارلاق صيرچه‌يه اطلاق اولنوركه بين العوام (مينه) دينيلير .

مينارنك ، **مينافام** [ف] صيرچه رنكلی ، كوك مائيسی : (قبهٔ مينا رنك فلك ، آسمان مينافام) .

ميناكار [ف] مينا ايشله‌ينجی ، ايشله‌ين قيومجی . (ميناكاری) = ميناكارلق ، ميناجيلق .

مينو [ف] شيشه ، صيرچه § زمرد ، زبرجد § فلك ، عالم علوی ، جنت . (مينوی خاك) = قبر ، مزار .

﴿ مُ ﴾

مُباح { [ع] اباحه اولنمش، ایشلنمسی جائز کورلمش ؛ ثواب و کناهی اولمایان نه حلال ونه حرام فعل، شی. جمعی (مُباحات) : (ضرورت مس ایدنجه محظور مباح اولور — املا بحثی — معلم ناجی).

مُباحِث { [ع] برشیدن بحث ایدیجی، ایدن. جمعی (مُباحِثین).

مُباحَثَه { [ع] بحث ایتمك ، بحث ایدیشمك ؛ برکیمسه ایله قارشیلقلی بحثه کیریشمك : (مباحثهٔ ادبیه ، مباحثهٔ موسیقیه) جمعی (مُباحَثات) .

مُبادَرَت { [ع] بر شیئ اجرایه سرعت ، غیرت ایله باشلامق . (مُبادِر) = اولضورتله اجرایه باشلایان .

مُبادَلَه { [ع] بر شیئ دیکر برشی ایله دکشمك ، برشی دیکر برشیله دکشدیرلمك : (مبادلهٔ اشیا ، قوائمك نقد ایله مبادلهسی) .

مُبارات { [ع] شریك و یا زوجه ایله صلحاً مفارقت ایلهمك ، آیرلق § معارضه ، معاملهٔ متقابلهده بولنمق . (مُبارا) طرزنده استعمالی عجمانهدر .

مُبارِز { [ع] قارشیلقلی طوتشان جنکجی، غوغاجی، بهادر.

مُبارَزَه { [ع] قارشیلقلی طوتشمه، ایکی کیشی آرهسنده سلاح ایله وقوع بولان چارپشمه § جنك ، غوغا، صواش . فرانسزجهسی (Duel) در . نظمده (مبارزت) صورتنده استعمالی جائزدر .

مُبارَك { [ع] تبرك اولنمش؛ مقدس، مقدس ، خیرلی ، خجسته، اوغورلی کورلمش وعندالناس منافی ظاهر وشایان تعظیم اولان : (روز مبارك ، لیلهٔ مبارکه) ، (مُبارَکی)= مبارکه منسوب .

مُباشِر { [ع] بر ایشه باشلایجی ، باشلایان § محکمهلرده جلب وتبلیغ ایشلرنده قوللانیلان آدم یعنی مدعی ومدعی علیه ومدعی شخصی ومظنون علیهنه وشاهدلره جلبنامه کوتوروب آنلری ایام مخصوصهسنده دعوتله محکمه حضورینه چیقاران مأمور مخصوص. تعیین اولندیغی ایشی بالذات ایفا ایدن معناسنده استعمالی مهجوردر: (مباشر اجرتی، مباشر حسین افندی) .

مُباشَرَت { [ع] برایشه بالذات باشلامق ، بر ایشه باشلایوب اقدام ایتمك .

مُباعَدَتْ [ع] بربرندن اوزاقلاشمق، ایراغ اولمق § بربرینه محبت ایتمیوب صوغوق واوزاق طورمق، استکراه.

مُبالاتْ [ع] فی الاصل قایپرمق معناسنه‌در. لسانمزده برخصوصده اعتنالی طاورانمق، تقید کوسترمك، دقت وملاحظه ایله غصه‌لانمق معناسنده قوللانیلیر: (مُبالاتکار) = مبالاتلی، مبالات ایله طاورانان. (مُبالاتکارانه) = مبالاتکار اولانه یاقیشه‌جق صورتده. (عدم مبالات) = مبالاتسزلق، قیدسزلق دیمکدر.

مُبالَغه [ع] حدّی آشیروب طاشیرمق، برخصوصده قطعاً تقصیرا یتمیوب زیاده‌سیله جد وجهد ایتمك، نقصان وقصوردن خالی اولوب کمال وافراطه تقرب ایله‌مك § کلامده برشیئی افراط مرتبه‌ده بیوتمك، محال کورینه‌جك صورتده بیان ایتمك. (مبالغه‌جی) = دائما اوصورتده سوز سویله‌ین.

« غم یوقدی ایچمده بویله غم یوق »
« حوری‌می دیدم مبالغه‌م یوق »
(خدما صفا)

مُباهاتْ [ع] نازلانمق، تفاخر ایتمك. اسم اوله‌رق (فخر) معناسنده قوللانیلیر:

« وار ایسه برهنرك عرض ایله اثبات ایله »
« اوله‌ماز محض مباهات بو دعوایه دلیل »
(قوجه راغب)

مُباهی [ع] مفتخر، فخر ایدیجی، ایدن.

مُبایَعه [ع] صاتون آلمق. جمعی (مُبایَعاتْ).

مُبایِنْ [ع] مخالف، ضدّ، فرقلی، آره‌لی، آیری: (بوکونکی افاده‌سی دونکی مطالعاتنه کلیاً مباینْدر).

مُبایَنَتْ [ع] بربرندن آیرلمق، جدا اولمق § آیریلق، باشقه‌لق، اختلاف، ضدّیت، فرق، بربرینه بکزمه‌یش: (فقره‌لرك بیننده‌کی مباینت).

مُبْدی [ع] ابدا ایدیجی، ایدن یعنی نمونه‌سز اوله‌رق یاراتان تکری: (مبدئ کائنات).

مُبْتَداْء [ع] باشلانمش § کلامك باشی اولان کلمه (خبر) مقابلی. مثلا (پوسته کیتدی) جمله‌سنده (پوسته) لفظی مبتدا و (کیتدی) لفظی خبردر. (مُبْتَدَاٌ بِهْ) = کندیسیله باشلانیلان.

مُبْتَدِعْ [ع] اهل بدعت؛ یکی شیلر ایجاد، یکیدن برشی پیدا ایدیجی، ایدن.

مُبْتَدی [ع] یکی باشلامش، برشیئی اوکرنمکه یکی باشلایان، عجمی، شاکرد. (مُبْتَدِیانه) = عجمیجه‌سنه. عربی جمعی (مُبْتَدِئین) فارسی جمعی (مُبْتَدِیانْ).

مُبتَذَلْ { [ع] ذليل ، خوار ؛ قوللانيله قوللانيله اعتبازدن دوشمش ، دائما قوللانيلان اعتبارسز شی . اشخاص و اشياده قوللانيلير : (شخص متبذل ، كلمات متبذله) .

مُبتَسِم { [ع] ابتسام ايديجى ، لطيف وخفيف صورتده كولومسه‌ين : (شوخ مبتسم) .

مُبتَلِع { [ع] برشيئ يوديجى ، يودان . ماديات ومعنوياتده قوللانيلير . (مُبتَلَع) = يودلمش .

مُبتَلى { [ع] ابتلالى ، برشيئه كرفتار ودوشكون اولان : (مبتلاى عشق ، مبتلاى مرض) .

مُبتَنى { [ع] ابتنا ايديجى ، ايدن ؛ قوريلى ، قورلمش اولان . معنوياتده (مُستَنَد) كله‌سى مقامنده قوللانيلير : (نه كونا اسبابه مبتنى اولديغى آكلاشلمدقجه) .

مُبتَهِج { [ع] مسرور ، شادان اولان ؛ سوينن : (مُبتَهِجُ القَلب) = كوكلى مسرور ، سونجلى اولان .

مُبَجَّل { [ع] تبجيل وتكريم اولنمش ، حرمت كوسترلمش ، مكرّم : (مرشد مبجّل) .

(محمود ومحمّد ومبجّل)
(محبوب خدا نبىّ مرسل)
(ضيا)

مُبدِع { [ع] ابداع ايديجى ، نمونه‌سز برشى وجوده كتيريجى ؛ يارادان : (مبدع كائنات) § نظيرى كورلمه‌مش شعر سويله‌يجى ، سويله‌ين : (ناظم مبدع) .

مُبَدِّل { [ع] تحويل ايديجى ، دكشديريجى ، دكشديرن .

مُبَدَّل { [ع] تحويل اولنمش ، دكشمش ، دكشديرلمش : (اسهام مبدّله ، تحويلات مبدله) .

مُبَذِّر { [ع] تبذير ايدن ، نابمحل صرف واسراف ايله‌ين .

مُبَرّاء { [ع] برى ، عارى ؛ منزه ، سالم ، پاك معنالرنده قوللانيلير : (فلانك كلامى شائبهٔ اغراضدن مبرّادر) .

« مأل نظم ونثرى آكلاشلمقدن مبرّادر »
« مجدّد شاعرك طرز بيانى ساده درسوزده »
(م ناجى)

مُبرِد ، مُبَرِّد { [ع] صوغوديجى ، صوغودان . (مُبَرَّد) = صوغودلمش .

مُبرِز { [ع] ابراز ايديجى ، ايدن ؛ ميدانه چيقاران .

مُبرَز { [ع] ابراز اولنمش ، ميدانه قونلمش : (اوراق مبرزه)

مُبرِم { [ع] ابرام ايديجى ، برماده‌نك اجراسنى صوك درجه‌ده اصرار ايله رجا ايدن § ثقيل ، كرانجان ، معناسز سوزلر سويله‌ين آدم ؛

مُبرَم { ابرام اولنمش يعنى تأخيرى ، دفعى غير ممكن اولان : (بلاى مبرم ، احتياج مبرم) .

مُبَرْهَن [ع] برهانلی ، برهان ایله اثبات قلنمش .

مُبَشِّر [ع] تبشیر ایدیجی ، مژده ویریجی ، ویرن . جمعی (مُبَشِّرین) دو. (مبشر) ده بومعنایه لغتدر لکن لسانمزده بوزیاده قوللانیلیر .

مُبَشَّر [ع] تبشیراولنمش ، کندیسنه مژده ویرلمش : (عشرهٔ مبشّره) . (مُبْشَر) ده بومعنایه لغت ایسه ده لسانمزده قوللانیلماز .

مُبَصِّر [ع] کوروب کوزه‌تیجی § کمرکلرده محافظهٔ اشیا ورسوم معینه‌یی استیفا وظیفه‌سیله مکلف کوچك مأمور : (مبصر تذکره‌سی) § مکتبلرده شاکردانك احوال وحرکاتنی دائما نظر تفتیش وتدقیقده بولندیرمغه وانضباطنه مأمور اولان آدم : (سرمبصر) .

مُبْضِع [ع] اصطلاح فقهده کاری تماماً کندینه عائد اولمق اوزره برکیمسه‌یه سرمایه ویرن آدم .

مُبْطِل [ع] ابطال ایدیجی ، ایدن ؛ عملدن واجرای فعلدن منع ایله‌یجی ، منع ایله‌ین : (مبطل حس اولان علاج) .

مُبْطَل [ع] ابطال اولنمش ، حکمسز براقلمش : (سندات مبطله)

مُبَطِّن [ع] کیندار ، ایچندن بازارلقلی § قارنی ضعیف ، چوکوك اولان .

مُبْطِی [ع] آغیر طاورانوب کج کالن ، آغیر حرکت ایدن .

مُبَعِّد [ع] تبعید ایدیجی ، او . زاقلاندیریجی : (قوهٔ مبعّده) = مرکز اوضدن کالن تأثیر .

مُبَلِّغ [ع] تبلیغ ایدیجی ، ایدن ؛ خبر ویرن : (بعض تنبیهاتی مبلغ اولان تذکرهٔ بهیه‌لری) .

مُبْهِج [ع] سوینج ویرن ، فرح بخش ایدن .

مُبَهِّج [ع] کوزللشدیرن ، کوزل ایدن .

مُبْهَم [ع] ابهام اولنمش ، آکلاشلمیه‌جق صورتده سویلنمش : (مبهم المآل ، مآلی مبهم برمنظومه) . (مُبْهَمات) = مبهم اولان خصوصات .

مُبَيِّض [ع] تبییض ایدن آغارتان ؛ مسوده‌یی بیاضه چکن کاتب . جمعی (مُبَيِّضين) = اقلام رسمیه‌ده مسوداته باقه‌رق بیاض یازان کتبه .

مُبَيَّض [ع] بیاضه چکلمش ، تبییض اولنمش شی : (اوراق مبیضه ، تذاکر مبیضه) .

مُبْيَغ [ع] صاتلمش شی .

مُبِين [ع] بیان وعیان ایله‌یجی ، ایله‌ین § خیر ایله شر وحق ایله باطل بیننی تفریق ایدیجی ، ایدن : (دین مبین ، کتاب مبین) .

مُبِيِّنْ [ع] تبيين ايديجى، ايدن؛ آشكاره قيلان، آچيغه چيقاران، بيلديرن: (اشيانك اثماتنى مبين پوصله).

مُبَيَّنْ [ع] تبيين اولنمش، ميدانه چيقارلمش، عيان ايدلمش.

مُتَابِعْ [ع] بركيمسه‌يه بر شيئه اويوبيجى، اويان. (متابعين) = متابعلر، اويانلر.

مُتَابَعَتْ [ع] اتباع ايتمك، اويمق: (امرينه متابعت، اثرينه متابعت).

مُتَأَثِّرْ [ع] تأثر ايديجى، ايدن؛ قلبه حزن وانفعال ويره‌جك طويغو ايله ايچله‌نيجى، ايچله‌نن (متأثرانه) = متأثر اولانه ياقيشه‌جق صورتده.

مُتَأَخِّرْ [ع] تأخر ايدن، صوكره‌يه كرى‌يه قالان. (متأخرين) = صوڭ زمانلرده كلنلر: (متأخرين حكما).

مُتَأَدِّبْ [ع] تأدب ايدن، ادبله‌نن؛ ادبنى طاقينان، ادب دائره‌سنده حركت وعمل ايدن. جمعى (متأدبين)، (متأدبانه) = ادبلى، تربيه‌لى اولانه ياقيشه‌جق صورتده.

مُتَأَدِّى [ع] ادا ايديجى، ايدن؛ اوده‌يجى، اوده‌ين.

مُتَأَذِّى [ع] ايجنمش، اذا كورمش.

مُتَارِكْ [ع] متاركه ايديجى، بر نسنه‌يى حالى اوزره ترك ايدوب براقيجى: (طرفين متاركين).

مُتَارَكَه [ع] ترك ايديشمك كه بر نسنه‌يى حالى اوزره براقمق ديمكدر. اصطلاحده طرفين محاربينك بعض شروط ايله مواقع حربيه‌نك كافه‌سنده وياخود برقسمنده مدت معينه ويا غير معينه ايچون حركات عسكريه‌نك تعطيلى حقنده عقد ايتدكلرى مقاوله‌يه اطلاق اولنور.

مُتَأَسِّفْ [ع] تأسف ايديجى، كدر طوييجى؛ اسفله‌نن، كدر طويان. (متأسفانه) = متأسف اولانه ياقيشه‌جق صورتده. (متأسفاً) = متأسف اوله‌رق.

مُتَأَكِّدْ [ع] تأكد ايديجى، تأكيد وتكرار اولنان.

مُتَأَلِّفْ [ع] تألف ايديجى، آلشمش، آلشقين.

مُتَأَلِّمْ [ع] تألم ايديجى، اضطرابلى، المى، كدرلى. (متألمانه) = المليجه‌سنه، كدرلى اولانه ياقيشه‌جق صورتده.

مُتَأَمِّلْ [ع] تأمل ايديجى، دقتله درين دوشونن. (متأملانه) = متأملجه‌سنه.

مُتَأَنِّى [ع] تأنى ايديجى، ايدن؛ ايشنده عجله ايتميوب بصيرت

ایله حرکت ایدن، آغیرجه طاورانان.
(متأنیانه) = متأنی اولانه لایق صورتده.

متأهل [ع] تأهل ایدن، کندینه زوجه آلان ، زوجه‌لی اولان. (اهل) = زوج وزوجه‌دن هربرینه اطلاق اولنور. فقط قوجه‌لی قادینه (متأهله) دینیلمز (ذات الزوج) دینیلیر.

متأید [ع] تأید ایدیجی، ایدن؛ قوت ومتانت کسب ایله‌ین.

متبادر [ع] تبادر یعنی بردن بره ظهور ایدیجی ، آنسزین خاطره طوغان، ذهنه کلن.

متبادل [ع] بربرینك یرینه بدل اولان، نوبت ایله بربرینه بدل قیلنان.

متبارز [ع] تبارز ایدیجی، ایدن؛ قارشی قارشی‌یه طوروب بربرله جنك وصاواش ایدن. (متبارزین) = قارشیلقلی غوغا ایدنلر، جنکجیلر.

متباعد [ع] اوزاقلاشیجی ، اوزاقلاشان.

متباقی [ع مولد] باقی قالان ، کری‌یه قالان.

متباکی [ع] تباکی ایدن، آغلار کبی کورینن، تقلید صورتیله یعنی ساخته آغلایان.

متباله [ع] ابله کبی کورینن ، ابلهلك بونلك طوری طاقینان.

متباهی [ع] تباهی وتفاخر ایدن. (مباهی) زیاده‌تولانیلیر.

متباین [ع] آیری ، باشقه ؛ بربرینه اویماز یعنی ضد اولان: (افعال متباینه ، اقوال متباینه).

متبحر [ع] تبحر ایدن، علم و معرفتده دریا کبی توسع وتعمق ایدن، علامه : (متبحرانه) = متبحر اولانه لایق صورتده. جمعی (متبحرین).

متبختر [ع] تبختر ایدن ، کبر وعظمتله صالنوب یوروین.

متبخر [ع] تبخر ایدن ، بوغو حالنه کلن ، دومانی چیقان § دومانلانان ، توتسولنن.

متبدع [ع] اهل سنت ایکن اهل بدعت اولان آدم.

متبدل [ع] تغیر ایدن ، دکیشن.

متبرد [ع] تبرد ایدن ، صوغویان : (ماء متبرد).

متبرع [ع] تبرع ایدن ، اوزرینه اعطاسی واجب اولمایان شیئ ویرن ؛ برینه یاخود بر یره برشی ترك وبخش ایدن.

متبرك [ع] تبرك ایدن، مبارك یعنی اوغورلی عد ایدن (متبركاً) = اوغورلی عد اولنه‌رق.

متبری [ع] تبری ایدن، بری اولان ؛ یوز چویرن.

مُتَبَسِّط [ع] یایلمش، سریلمش اولان.

مُتَبَسِّم [ع] تبسم ایدن، خفیف و لطیف طرز ایله گولومسه‌ین. (مُتَبَسِّمانه) = اوصورتده گولومسه‌ینه یاقیشه‌جق یولده.

مُتَبَصْبِص [ع] تبصبص ایدن، یالطاقلانان؛ نفسنه ذلّت وحقارتی قبول درجه‌سنده طالقاووقلق ایدن. (مُتَبَصْبِصانه) = متبصبصجه‌سنه، جمعی (مُتَبَصْبِصین).

مُتَبَصِّر [ع] تبصّر ایدن یعنی بصیرتلی، گوزی آچیق اولان؛ هرشیئه نظر دقتله باقوب کرکی کبی تفکر وملاحظه ایده‌رك احتیاط اوزره وعاقلانه حرکت ایدن. (مُتَبَصِّرانه) = متبصر اولانه لایق صورتده.

مُتَّبِع [ع] اتباع وموافقت ایدن، اویوب تابع اولان.

مُتَبَكِّم [ع] سوز سویلر ایکن طوتیلوب قالان.

مُتَبَلْوِر [ع] بلّورلانیجی، بلّورلانان. اصطلاح کیمیویده صولی ایکن اشکال هندسیه اوزره یعنی نوبت شکری کبی قاتیلانمش شیئه دینیلیر.

مُتَبَلِّل [ع] ایصلانان، عملنمش اولان شی.

مُتَبَوِّل [ع ـ مولد] تبوّل ایدن، بول ایدن.

مُتَبَيِّن [ع] تبین ایدن، آچیغه چیقان، آشکار اولان. استعمالی معنویاته منحصردر.

مُتَتابِع [ع] بر بری آردنجه کلن، پی درپی اولان: (متتابع الورود، متتالی الظهور).

مُتَتالی

مُتَتَبِّع [ع] تتبع ایدن، آردینه دوشوب آراشدیران یوقلایان. معنویاتده قوللانیلیر.

مُتَتَوِّج [ع] تتوج ایدن، باشنه اکلیل کیین.

مُتَثَبِّت [ع] ثبات ایدن، ثبات کوسترن، ثابت اولان.

مُتَجاسِر [ع] جسارتلنن، جساروت ایدن، گوزینه کسدیروب آتیلان. (مُتَجاسِرانه) = جسارت ایدن آدمه یاقیشه‌جق صورتده.

مُتَجانِب [ع] تجانب ایدن، چکینن، صاقینان.

مُتَجانِس [ع] برجنسدن اولان، دیگرلریله جنس واحدده بولنان.

مُتَجاوِر [ع] قومشو اولان، بربرینه یاقین بولنان، همجوار اولان: (بلاد متجاوره)، (زوایای متجاوره) = متمم گوشه‌لر.

مُتَجاوِز [ع] تجاوز ایدن، حدّی کچن: (سنی سکسانی متجاوز ایدی) § معامله‌ده حد معروفی

تجاوز ایدن ، طاشقینلق کوسترن . (متجاوزانه) = حد معروفی تجاوز ایدنه لایق صورتده .

متجاهل [ع] تجاهل ایدن ، جاهل کبی کورینن ، بیلمزلکه اوران ، بیلمز کبی طاورانان : (عارف متجاهل) ، (متجاهلانه) = متجاهل اولانه لایق صورتده .

متجبر [ع] تجبر ایدن ، کبرلنوب شدت ایله حرکت ومعامله ایدن ، (متجبرانه) = متجبر اولانه لایق صورتده .

متجدد [ع] تجدد ایدن ، اسکی ایکن یکیله نن ، یکی اولان .

متجرد [ع] تجرد ایدن ، صویونان ، چیپلاق اولان : (قشردن متجرد ، لباسدن متجرد) § متأهل اولمایان ، قادینی بولنمایان ، بکار : (متجردانه یاشایور) § اغیاردن قطع علاقه ایله کندی کندینه اشتغال ایدن ، یاخود علائق دنیویه‌یی کلیاً ترك ایله جناب اللهه متوجه اولان .

متجزی [ع] تجزی ایدن ، جزء جزء اولان ، جزءلره آیریلان .

متجسد [ع] جسد صاحبی اولان ، جسدلنن : (جنین متجسد ، حشرات متجسده) .

متجسس [ع] تجسس ایدن ، مراقله دقتله آراشدیران . (متجسسانه) = متجسس اولانه یاقیشه‌جق صورتده . جمعی (متجسسین) .

متجسم [ع] تجسم ایدن ، جسم پیدا ایدن ، جسمله نن ، جسملنمش :

« آنده ایتدکجه تجلی بواثر »
« متجسم کورینور پیغمبر »
(م ناجی)

متجعد [ع] بوکلوم بوکلوم ، قیوریق قیوریق ، قیوریم قیوریم اولان .

متجلد [ع] تجلد ایدن ، تکلف ایله جلادت کوسترن ، عناد و سرکشلك صورتیله جرأتلی طاورانان . (متجلدانه) = متجلد اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

متجلی [ع] تجلی ایدن ، ظاهر و عیان اولان ، کورینن .

متجمد [ع] طوکان ، طوکمش اولان : (ماء متجمد ، اجساد متجمده ، انهار متجمده) . (منجمد) لفظی زیاده قوللانیلیر .

متجمع [ع] تجمع ایدن .

متجمل [ع] زینتلنوب بزنمش اولان ، تجملاتی موجود اولوب طونانان ، سوسله نن .

مُتَجَنِّب [ع] تجنب ایدن، قاچینوب اوزاق طوران، صاقینان، چکینن. (مُجتَنِب) زیاده قوللانیلیر.

مُتَجَنِّن [ع] تجنن ایدن، شعورینه خلل کلن.

مُتَجَوِّز [ع] جائز اولمایان شیئ جائز کورن § سوزی مجاز صورتیله سویله ین.

مُتَجَهِّز [ع] تجهیز اولنمش، لوازمی ترتیب واحضار قیلنمش اولان؛ دوناتوب آراسته ومنتظم بولنان.

مُتَحابّ [ع] بربرینه دوست اولان، محبتلی بولنان: (دول متحابّه) = یکدیکرینی سووب دوست اولان دولتلر.

مُتَحارِب [ع] قارشیلقلی جنك وحرب ایدیجی، ایدن: (جیوش متحاربه، دولتین متحاربین).

مُتَحاشی [ع] تحاشی ایدن، صاقینان؛ احتراز ایله قاچینیجی، قاچینان. (مُتَحاشیانه) = قاچینیرجه‌سنه، قاچینانه لایق بر صورتده.

مُتَخالِف [ع] تخالف ایدن، خصمیندن ایکیسنه‌ده یمین ویرن.

مُتَحامِق [ع] کندینی احمق کبی کوسترن: (اوضاع متحامقانه).

مُتَحَتِّم [ع] درجهٔ وجوبده بولنان، واجب ولازم اولان.

مُتَحَيِّر [ع] یختیلانان، چوکنتی و یختی براقان: (دماء متحیره).

مُتَحَجِّر [ع] طاش اولان، طاش کسیلن.

مُتَحَدِّب [ع] قانبور اولان، قانبورلاشان.

مُتَحَدِّث [ع] حادث یعنی یوق ایکن پیدا اولان، میدانه کلن، ظهور ایدن.

مُتَّحِد [ع] اتحاد ایدن؛ برلشن: (ممالك متحده)، (مُتَّحِداً) = برلکده، برابر اوله‌رق.

مُتَحَدِّر [ع] اینشه طوغری این، سرعتله آشاغی‌یه نزول ایدن. (مُنحَدِر) زیاده قوللانیلیر.

مُتَحَذِّر [ع] حذر اوزره بولنان، دقتلی طاورانان، صاقینان.

مُتَحَرِّك [ع] قیملدانان، حرکت ایدن: (بخارله متحرك لوقوموتیف) § حرکه‌سی اولوب ساکن اولمایان، حرکه‌لن: (حرف متحرك)، (متحرك ایسه مشدداً تلفظ اولنور — مجموعهٔ معلم — ناجی).

مُتَحَرِّم [ع] عزت نفس وعلوّ جناب سائقه‌سیله ناسزا شیلردن احتراز ایدن، صاقینان.

مُتَحَرِّی [ع] آراشدیران، تفتیش ایدوب یوقلایان، دقتله یوقلایوب آرایان.

مُتَحَسِّر [ع] الدن کیدن و یا الده ایدلمسی آرزو اولنان شی ایچون حسرت چکن، کدر ایدن. (مُتَحَسِّرانه) = متحسر اولانه یاقیشیر صورتده: (عاشق متحسر، والدهٔ متحسره).

مُتَحَسِّس [ع] تحسس ایدن، § حس ایدن، طویغولانان، لسانمزده ایکنجی معناده قوللانیلیر: (هرسوزدن، هرشیدن متحسس اولور، شاعر متحسس).

مُتَحَشِّد [ع] تحشد ایدن، بیریکن، طوپلانان: (جنود متحشده).

مُتَحَصِّل [ع] حاصل اولان، حصوله کلن: (شهرک جوارنده‌کی باتاقلقلردن متحصل تعفنات هوایی اخلال ایدییور).

مُتَحَصِّن [ع] صیغینان، تحصن ایدن.

مُتَحَفِّظ [ع] تحفظ ایدن، قورینوب صاقینان.

مُتَحَقِّد [ع] حقد وکینی اولان.

مُتَحَقِّق [ع] تحقق ایدن، کرچک وصحیح اولدیغی آکلاشیلان

مُتَحَکِّم [ع] تحکم ایدن، حاکملک طاقنان. (مُتَحَکِّمانه) = تحکم ایدنه یاقیشه‌جق صورتده.

مُتَحَلِّل [ع] جزء جزء اولوب ارین، آیریلان.

مُتَحَلِّی [ع] تحلی ایدن، زینتلنوب طونانان، مزین ودوزکون اولان.

مُتَحَمِّض [ع] اکشیلک پیدا ایدن، اکشین.

مُتَحَمِّل [ع] تحمل ایدن، یوکلنن.

مُتَحَوِّل [ع] دکیشن، باشقه درلو اولان.

مُتَحَیِّر [ع] حیرتده قالان، حیران اولان. (مُتَحَیِّرانه) = حیرتده قالانه یاقیشه‌جق صورتده.

مُتَحَیِّز [ع] تحیز ایدن، یر طوتان؛ اعتبار وحیثیت کسب ایتمش وموقع مخصوص طوتمش اولان. عربی جمعی (مُتَحَیِّزِین) فارسی جمعی (مُتَحَیِّزان) در: (متحیزین مأموریندن، متحیزان بلده).

مُتَخَاشِی [ع] خشیت کوسترن، قورقوب چکینن.

مُتَخَاصِم [ع] تخاصم ایدن، قارشیلقلی دعوی و خصومت ایدن. جمعی (مُتَخَاصِمِین).

مُتَخالِف [ع] بربرينه اويمايان ، بكديكره موافق اولمايان ، تخالف ايدن .

مُتَخَدِّر [ع] اورتولنن ، اورتو طوتنان؛ كيمسه يه كورنمه‌ين ، اهل پرده .

مُتَّخِذ [ع] اتخاذ ايديجى، قبول ايدن .

مُتَّخَذ [ع] اتخاذ اولنمش، قبول قيلنمش. (اصول متخذه) = طوتيلان يول ، قاعده .

مُتَحَرِّش [ع] طيرمالانان، طيرميق ييين .

مُتَخَشِّع [ع] خشوع كوسترن، خشوع ايله طاورانان.

مُتَخَشِّن [ع] خشونتلى، درشت اولان؛ سردلك كوسترن

مُتَخَشّى [ع] خوف و خشيت كوسترن، حرمتله قاريشيق برصورتده قورقان .

مُتَخَصِّص [ع] اختصاص كسب ايدن، يالكز برشيئه منسوب ومخصوص اولان؛ برشيده خصوصيت پيدا ايله‌ين : (امراض عينيه طبيب متخصصى) .

مُتَخَضِّر [ع] يشيللنن ، يشيل رنك پيدا ايدن .

مُتَخَطِّر [ع] خاطرينه كتيرن ، خاطرلايان .

مُتَخَطّى [ع] آتلايوب كچن، حدى تجاوز ايدن § خطا و قباحت ايشله‌ين ، ياكيلان .

مُتَخَفِّف [ع] آياغه لا بچين، پوطين ، چزمه كبى قونجلى بزقاب كيين § خفيفلنن ، خفيف اولان .

مُتَخَلِّد [ع] بريرده دائمى صورتده قالان، دائمى وابدى اولان.

مُتَخَلِّص [ع] خلاص اولان ، قورتيلان § مخلص طاقنان، صوكره‌دن براسم دها آلان.

مُتَخَلِّق [ع] تخلق ايديجى، اخلاقلانان ، خوى ايدين : (متخلق بولنديغى شيم بركزيده) .

مُتَخَلِّل [ع] آره‌لغه كيرن § خللپذير اولان .

مُتَخَلّى [ع] بوش قالان ، بوشالان .

مُتَخَوِّف [ع] قورقو پيدا ايدن، قورقان .

مُتَخَيِّل [ع] خيال قوران ، خياله آلان؛ قوۀ متخيله‌سنده برشى تصور ايدن ، ذهنده خيال ايله مشغول اولان. (قوّهٔ متخيّله) = بالفعل وفى الواقع خارجاً محسوس اولمايان شيلرك ادراك وتصويرى ايچون ذهنده موجود اولان قوۀ باطنه يه ، استعداد طبيعى يه اطلاق اولنور .

مُتَداخِل [ع] بربرينه داخل اولان ، بر برى ايچنه كيرن ؛ تأخر ايدوب بيريكن .

مُتَدارِك [ع] تدارك و پيدا ايدن، § يتشوب اولاشان § اصطلاح عروضده ايكى حرف ساكن

بيننده ایکی حرف متحرك واقع اولان قافيه یه دینیلیر: (متفاعلن) بحری.

مُتَدافِعْ { [ع] ایتیشن ، قاقیشان § یکدیکره اجرای تأثیر ایدن § دشمنی دفع ایدن. (متدافعاً) = متدافع اوله‌رق.

مُتَداوِلْ { [ع] الدن اله کزن ، هرکسك النده بولنوب پاره کبی مستعمل اولان § الدن اله کزدیریلن، استعمال ایدیلن. مصدری فی‌الاصل متعدیدر، فقط لسانمزده لازم اوله‌رق قوللانیلیر : (مسکوکات متداوله ، نقود متداوله) .

مُتَداوِی { [ع] تداوی ایدن، بر خسته‌یه علاج ودوا ویرن : (طبیب متداوی) .

مُتَدائِرْ { [ع] متعلق معناسنده قوللانیلان « دائر » لفظی ایله مترادفدر .

مُتَدَبِّرْ { [ع] عاقبتی، حقیقتی تفکر وملاحظه ایدیجی، ایدن. (متدبرانه) = متدبرجه‌سنه .

مُتَدَرِّسْ { [ع]درس آلان، درس اوقویه‌رق تحصیله چالیشان

مُتَدَنّی { [ع] تدنی ایدن، آشاغیلا-یان ، کریله‌ین .

مُتَدَیِّنْ { [ع] دیندار ، صوفی ، احکام دینیه‌یه رعایت وتطبیق حرکت ایدن § بورج ایدینن، بورجلانان .

مُتَذَبْذِبْ { [ع]قرارسز، نظامسز اولان ؛ ایکی شی آرا-سنده بیقرار اولوب اوته بری حرکت ایدن .

مُتَذَکِّرْ { [ع] تذکر ایدن ، خاطره کتیرن ، بر ایشه دائر سویله‌شن .

مُتَذَلِّلْ { [ع] کندینی ذلیل کوسترن، خور وحقیر طوتان ، اظهار ذلت ایله‌ین ، (مُتَذَلِّلانَه) = تذلل ایدنه یاقیشه‌جق صورتده .

مُتَذَوِّقْ { [ع] بر شیئك دفعاتله طادینی طادان § ذوق وصفا ایدن .

مُتَراخی { [ع] کری چکیلن، کری طوران؛ کیوشك طاو-رانان ، یواش حرکت ایدن : (فلان وظیفه‌سنجه پك متراخی بولنیور) .

مُتَرادِفْ { [ع] یکدیکره تابع اولان ، برینك آردی صره کیدن § برمعناده اولان ایکی ویا دها زیاده لفظ : (کلمات مترادفه) .

مُتَراضی { [ع] قارشیلقلی بربرندن راضی وخشنود اولان.

مُترافِعْ { [ع] مرافعه ایدن، فصل دعوی وخصومت ایچون حاکمه مراجعت ایدن .

مُتَراکِمْ { [ع] بیریکن ، ییغیلوب طوپلانان، بربری اوزرینه جمع اولان: (ماء متراکم ، نقود متراکمه ، اوراق متراکمه) .

مترتّب { [ع] بر سببله متعلق ، عائد اولان § برشیئك نتیجه‌سی اوله‌رق حاصل وواجب اولان.

مترجِم { [ع] ترجمه ایدن، برلسانی دیکر لسان ایله بیان ایدن. (ترجمان) شفاهاً ، بو تحریراً ترجمه ایدن دیمکدر. جمعی (مترجمین) در . تشدید جیم ایله غلطدر.

مترجَم { [ع] ترجمه اولنمش ، بر لساندن لسان دیکره نقل ایدلمش : (مترجم بر حکایه ، صورت مترجمه).

مترجّی { [ع] امید ایدن، امید ایله رجا ایله‌ین، اومان.

مترحِّل { [ع] بریردن بریره کوچن، نقل مکان ایله‌ین.

مترحِّم { [ع] برکیمسه‌نك حالنه آجییان، مرحمت ایدن. (مترحمانه) = مترحم اولانه لایق صورتده.

متردِّد { [ع] تردد ایدن ، ذهناً برشیئه قرار ویره‌مه‌ین. (مترددانه) = متردد جه‌سنه.

مترسِّب { [ع] دیبنه چوکن ، طور طولانان.

مترسِّم { [ع] ترسم ایدن، ارتسام ایله‌ین.

مترشِّح { [ع] تر نصل چیقارسه آنك کبی قابدن طیشاری چیقان ، صیزوب تره‌ین § مجازاً ایشیدیلن معناسنده‌ده قوللانیلیر: (ماء مترشح ، معلومات مترشحه).

مترصِّد { [ع] ترصد ایدن، دقتله کوزه‌تن . (مترصدانه) = ترصد ایدنه لایق صورتده.

مترفِّع { [ع] یوقاریلایان، یوکسلن § اولولق کوسترن.

مترفِّه { [ع] رفاه بولان، وسعت حاله نائل اولان. (مترفهاً) = مترفه اوله‌رق ، رفاهلی بر حالده اوله‌رق .

مترقِّب { [ع] ترقب ایدن، امید ایله منتظر بولنان ، بکله‌ین : (نعمت غیر مترقبه).

مترقِّص { [ع] بردوزی‌یه یوقاری چیقوب آشاغی‌یه اینن، بر دوزی‌یه صاللانوب رقص وحرکت ایدن : (آلات مترقصه).

مترقّی { [ع] ایلریله‌ین ، ایلری کیدن ؛ اولکی حالدن دها ایی بر حاله کلن. (مترقیانه) = ایلری کیدنه یاقیشه‌جق برصورتده.

مترکِّب { [ع] ترکب ایدن، دیکر شی ایله قاریشوب امتزاج ایدن.

مترنِّح { [ع] سرخوشلقدن ویا باشقه بر حالتدن طولایی ایکی طرفه صاللانوب یوروین.

مترنِّم { [ع] ترنم ایدن ، نغمات لطیفه ایله اجرای آهنك ایدن.

مُتَزاحِم { [ع] تزاحم ایدن، کثرتدن وغلبه‌لکدن صیقیشان، غلبه‌لك ایله صیقشق‌یه طوتیلان.

مُتَزایِد { [ع] تزاید ایدن، زیاده اولان، آرتان.

مُتَزَبِّد { [ع] کوپوکله‌نن، کوپورن § قایناقلانان، قایناق باغلایان: (ماء متزبد، لبن متزبد).

مُتَزَقِّم { [ع] تزقّم ایدن، زحمتله وتکلف ایله یوتان.

مُتَزَلْزِل { [ع] تیره‌نن، زینغلدایان، صارصلان، ایرغالانان، صاللانان: (ارض متزلزل، بنای متزلزل).

مُتَزَلِّق { [ع] آیاغی قایان، سورچن: (پای متزلق).

مُتَزَوِّج { [ع] تزوّج ایدن، نکاح ایله آلان، زوجه ایدینن.

مُتَزَهِّد { [ع] اختیار زهد ایله‌ین، زاهد اولان.

مُتَزَهِّر { [ع] پارلایان § چیچکله‌نن، چیچکلی.

مُتَزَیِّن { [ع] زینت ایله دونانان، بزه‌نن، سوسله‌نن.

مُتَسائِل { [ع] دیله‌نن، دیلنجیلك ایدن. جمعی (متسألین)، (متسألانه) = دیلنجی‌جه‌سنه.

مُتَسابِق { [ع] بربرینی یاریشوب کچمکه چالیشان، بربرله یاریشان.

مُتَساقِط { [ع] بربرینی متعاقب دوشن، بربری آرد دنجه دوکیلوب دوشن: (قطرات متساقطه).

مُتَسالِق { [ع] طیرمانیجی § اوچیجی، اوچان: (طیور متسالقه).

مُتَسامِح { [ع] تسامح ایدن، مسامحه کوسترن، غفلت واهمال ایله معامله ایله‌ین.

مُتَساوی { [ع] تساوی ایدن، تناقص و تزاید دن بری اوله‌رق بر درجه‌ده بر مقدارده برحالده بولنان: (متساوی الاضلاع).

مُتَسَبِّب { [ع] تسبّب ایدن، سبب اولان؛ برشیئك تلفنه سبب اولان شخصه دینیلیر: (متسبّب متعمد اولمدقجه ضامن اولماز — مجلهٔ جلیله).

مُتَسَتِّر { [ع] تستّر ایدن، اورتونن؛ صاقلانوب کیزلنن.

مُتَسَجِّد { [ع] سجده ایدن؛ سجده‌یه قاپانان.

مُتَسَخِّن { [ع] ایصینیجی، ایصینان، قیزوب صیجاق اولان.

مُتَّسِع { [ع] وسعت کسب ایدن، کنیشله‌نن.

مُتَسَکِّن { [ع] کسب سکون ایدن، یاتیشان § تسکین ایدیجی، یاتیشدیریجی: (دریای متسکن، ادویهٔ متسکنه).

مُتَسَلِّح { [ع] سلاح قوشانان، سلاحلانان: (جیوش متسلحه).

مُتَسَلْسِلْ { [ع] تسلسل ایدن ، زنجیر خلقه‌لری کبی آراسز بربرینه اولاشوب کیدن : (جبال متسلسله ، کفالت متسلسله) .

مُتَسَلِّطْ { [ع] تسلط ایدن ، صاتاشان .

مُتَسَلِّمْ { [ع] تسلّم ایدن ، تسلیم اولنان شیء اخذ وقبض ایدن § قدیماً قضالرده مستخدم بعض مأمورلره اطلاق اولنوردی .

مُتَسَلِّی { [ع] تسلّی بولان ، کوکلنده کی غم وکدری نصیحت ، تلطیف ، تبشیر کبی بعض اسباب ایله دفع ایدن .

مُتَّسِمْ { [ع] وسمه‌لی ، علامتلی .

مُتَسَمِّمْ { [ع] تسمم ایدن .

مُتَسَیِّبْ { [ع] تسیّب ایدن ، قید - سز طاوراتان ، قید - سزلق کوسترن . (مُتَسَیِّبانه) = تسیب ایدنه لایق صورتده .

مُتَشابِهْ { [ع] بربرینه بکزه‌ین . جمعی (مُتَشابِهات) : (مُتَشابِهاتِ قرآنیه) = مخفی المعنی وتأویله محتاج اولان آیات کریمه (مُحْکَماتِ قرآنیّه) = معناسی صریح اولان آیات کریمه دیمکدر .

مُتَشارِكْ { [ع] بربریله اورتاق اولان ، مشارکت ایدن .

مُتَشاعِرْ { [ع] تشاعر ایدن ، شاعر طوری طاقینان ، شاعرلك طاسلایان ، شاعر دکل ایکن شاعرلك ادعاسنده بولنان . (متشاعرانه) = اویولده طاورانانه یاقیشه‌جق صورتده . جمعی (مُتَشاعِرِین) .

« یوق منکر اولور طبعمه ارباب سخنده »
« وار ایسه بر ایکی متشاعر سفهادر »
(نفعی)

مُتَشَأِّمْ { [ع] تشأم ایدن ، اوغور - سز عد ایدن ، اوزرینه اوغورسزلق کلیور کبی صانان .

مُتَشاوِرْ { [ع] بربریله مذاکره ایدن ، یکدیکره طانیشان .

مُتَشاكِلْ { [ع] تشاکل ایدن ، بربرینه اویغون وموافق اولان § بحور عروضدن (فاعلاتن مفاعیلن مفاعیلن) وزننده اولان بحر .

مُتَشَبِّثْ { [ع] تشبث ایدن ، ایشه یاپیشان ، ایشی طوتوب باشلایان .

مُتَشَبِّكْ { [ع] تشبّك ایدن ، اجزاسی بالیق آغی کبی بر برینه کچوب صوقشان ، شبکه شکلنده بولنان .

مُتَشَبِّهْ { [ع] مشابه اولان ، آکدیران ، بکزه‌ین .

مُتَشَتِّتْ { [ع] طاغیلان، پریشان اولان، طاغنق بولنان: (امور متشتته) .

مُتَشَجِّرْ { [ع - مولد] آغاجلانان قابا اوت .

مُتَشَجِّعْ { [ع] شجیع کورینن ، ساخته شجاعت کوسترن.

مُتَشَخِّصْ { [ع] شخص حالنه کلن، تجسم ایدن § شخصی درخاطر ایدن. شخصی طانیان § شخصی فرق اولنمش ، علاماتی بیلنمش اولان .

مُتَشَدِّدْ { [ع] تشدد ایدن ، شدتلەنن ؛ ایشنی سرد وشدتلی طوتان § قاتیلانمش، طایانقلی اولان .

مُتَشَرِّعْ { [ع] شرع‌شریفه‌موافق عمل‌وحرکتده‌بولنان || علم شریعتده عالم وماهر اولان .

مُتَشَرِّفْ { [ع] تشرف ایدن ، شرف کسب ایدن ، شرفلەنن .

مُتَشَعِّبْ { [ع] شعبه پیدا ایدن، شعبەلەنن § چتاللی ، داللی ، بوداقلی اولان .

مُتَشَعِّرْ { [ع] صاچلی ، قیللی ، قیلی چوق اولان .

مُتَشَعْشِعْ { [ع] شعشعه‌پیدا ایدن، شعشعەلانان .

مُتَشَفِّی { [ع] تشفی ایدن ، شفا بولان .

مُتَشَکِّرْ { [ع] تشکر ایدیجی ؛ نعمته ، احسانه ، ایلیکه قارشی شکر وثناده بولنان . (مُتَشَکِّرانَه) = تشکر ایدنه یاقیشه‌جق صورتده .

مُتَشَکِّكْ { [ع] شك وشبهه‌ده قالان ، شکدن قورتیله‌مایان .

مُتَشَکِّلْ { [ع] تشکل ایدن ، شکل‌وصورته کیرن، شکللەنن .

مُتَشَکِّی { [ع] شکایت ایدن ، اشتکا ایلەین .

مُتَشَلْشِلْ { [ع] شارل شارل آقوب چاغلایان ، یوکسکدن آتیله‌رق آقان .

مُتَشَمِّسْ { [ع] تشمس ایدن ، کونشه چیقان، کونش اوران § اطبانك تعبیرلری وجه ایله « کونش بانیوسی » یاپان معناسنده قوللانیله‌بیلیر .

مُتَشَوِّشْ { [ع] تشوش ایدن ، قارمه قاریشیق اولان.

مُتَشَوِّقْ { [ع] تشوق‌ایدن، اظهار شوق‌ایلەین. (متشوقانه) = متشوق اولانه یاقیشه‌جق‌صورتده :

« کوردیکنجه متشوق اولسه »
« حاصلی حسنمه عاشق اولسه »
(خاقانی)

مُتَشَیِّخْ { [ع] اختیارلانان ، قوجالان § اختیار کبی

كورينن ، اختيار ياخود شيخ طورى طاقينان .

مُتَشَيِّع { [ع] تشيع ايدن ؛ شيعى مذهبنه داخل اولان . جمعى (مُتَشَيِّعِين) .

مُتَصَاحِب { [ع] تصاحب ايدن ، صاحب چيقان ، صحابت كوسترن .

مُتَصَادِف { [ع] تصادف ايدن ، آرامقسزين راست كلن .

مُتَصَادِم { [ع] بربرينه چارپان ، بربريله چارپيشان ؛

مُتَصَاعِد { [ع] يوقارى طوغرى چيقان ؛ يوكسلن .

مُتَصَدِّر { [ع] تصدر ايدن ، باش طرفده اوطوران .

مُتَصَدِّق { [ع] تصدق ايدن ، صدقه‌ويرن § صادق اولديغى تبين ايدوب آ كلاشيلان .

مُتَصَدِّى { [ع] آخره تجاوز و تعرض ايدن § برايشه اقدام ودوام ايله شروع ايله‌ين .

مُتَصَرِّف { [ع] تصرف ايدن ، ديله‌ديكنى ياپمق صورتيله بالاقتدار اداره و استعمال ايله‌ين § فاعل مختار اولمق اوزره ضبط وتملك ايدن ، مالك ، صاحب بولنان § اسرافدن صاقينوب اقتصاد ايدن ، اقتصاده رعايتله آرتيران § برلوانك ، سنجاغك ادارهٔ ملكيه‌سنه باارادهٔ سنيه منصوب بولنان مأمورك عنوان رسميسى .

« متصرف اودر اشيايه تمام »
« نه خواص آرادە هر كز نه عوام »
(خاقانى)

مُتَصَعِّب { [ع] كوچ اولان ، كوجلشن .

مُتَصَعِّد { [ع] « متصاعد » كبى يوقارى‌يه چيقان .

مُتَّصِف { [ع] اتصاف ايدن ، بر شى ايله صفتلانان ، كنديسنه بر صفت اسناد اولنان . حسنيات‌ده استعمالى غالبدر : (خصائل جميله ايله متصف بولنـدقلرى جمله‌جه مسلمدر) .

مُتَّصِل { [ع] اولاشيق ، بتيشك اولان ؛ اولاشان ، قاووشان . (مُنفَصِل) ك ضدى : (حروف متصله ، بيوت متصله) § دائما ، هر زمان ، بردوزى‌يه معناسنده‌ده قوللانيلير : (متصل شكايت ايدر طورور ، متصل باره ايستر) ، (متصلاً) = متصل ، بتيشك اوله‌رق ، بردوزى‌يه .

مُتَصَلِّب { [ع] كسب صلابت ايله‌ين ، صلابتلى اولان ، قاتيلاشان : (مايعات متصلبه) § ديانتده تعصب وغيرت كوسترن . (مُتَصَلِّبَانَه) = متصلب اولانه ياقيشه‌جق صورتده .

مُتَصَلِّف { [ع] حدندن ، اقتدارندن خارج فضل و ظرافت ادعاسنده بولنان ؛ لياقتسز بر

صورتده اوکنوب تفاخر ایدن. (مُتَصَلِّفانَه) = متصلف اولانه لایق طرزده . جمی (مُتَصَلِّفِینْ) .

مُتَصَوِّرْ { [ع] تصور ایدیجی ، ذهنده صورت ویرن؛ ذهنده بر شیئك صورت و ماهیتنی خیال ایدن .

مُتَصَوَّرْ { [ع] تصور اولنمش ، ذهنده صورت ویرلمش، صورتلندیرلمش : (امور متصوّره) .

مُتَصَوِّفْ مُتَصَوِّفَه { [ع] تصوف اهلی ، ظاهراً و باطناً آداب شریعتله متحلی اولمقله حصوله کلن و اثر فیض پیغمبریدن عبارت بولنان حالتی حائز اولان . (مُتَصَوِّفانَه) = متصوفجه‌سنه ، جمی (مُتَصَوِّفِینْ) .

مُتَضادّْ { [ع] بر برینه ضد اولان، بر برینك مخالفی وعکسی بولنان : (امور متضاده) .

مُتَضاعِفْ { [ع] تضاعف ایدن، بر قاچ مثلی آرتان ، ایکی قات و یا دها زیاده چوغالان : (آلام متضاعفه ، اشواق متضاعفه ، نقد متضاعف) .

مُتَضَرِّرْ { [ع] ضرره ، زیانه اوغرایان؛ ضرر کورن.

مُتَضَرِّعْ { [ع] تذلل ایله یالواران، قصور ونقصانتی بیلوب کندیسنی آشاغی طوتەرق نیاز ایدن . (مُتَضَرِّعانَه) = تضرع ایدنه لایق صورتده .

مُتَضَمِّنْ { [ع] تضمن ایدن، حاوی، مشتمل اولان: (رساله‌نك متضمن اولدیغی مواد ، مکتوبك متضمن اولدیغی فقرات) .

مُتَطابِقْ { [ع] تطابق ایدن ، بر برینه اویان، اویغون کلن.

مُتَطاوِلْ { [ع] اوزون اولان، اوزانان § اوزانمق صورتیله یوکسلن .

مُتَطَبِّبْ { [ع] کندیسنه طبیب سوسی ویرن ، ذاتاً طبیب ویاخود فن طبّه آشنا دکل ایکن طبیبلك طاسلایان .

مُتَطَرِّبْ { [ع] طربلانان، شوقه کلن ، سوینج و نغمه وتغنی ایله صچرایوب اوینایان.

مُتَطَهِّرْ { [ع] تطهّر ایدن؛ مادی و معنوی تمیزلنن . پاك اولان : (قلب متطهر) .

مُتَطَیِّرْ { [ع] تطیّر ایدن، اوغورسز عد ایدن، اوزرینه اوغورسزلق کلیور کبی ظن ایله‌ین.

مُتَظاهِرْ { [ع] تظاهر ایدن ، بر برینه کورینن ، طرفیندن ظهور ایدن .

مُتَظَلِّلْ { [ع] کولکه‌ده اوتوران، کولکه‌لنن § حمایه

آلتنده بولنان . (مستظل) زیاده قوللانیلیر .

مُتَظَلِّمْ [ع] تظلم ایدن .

مُتَظَهِّرْ [ع] زوج زوجه‌سنه «ظهار» ایدن، نکاحی اخلال ایدن اقوالدن برینی سویله‌ین § بری طرفندن مظاهرت اولنان، تصاحب ایدیجیسی موجود اولان .

مُتَعادِلْ [ع] بربرینه عدیل اولان، بربرینه دنك كلن .

مُتَعارِضْ [ع] حکمجه بر برینه ضد ، مخالف اولان .

مُتَعارِفْ [ع] هر کسك بیلدیکی، طانمش، مشهور دیمکدر

مُتَعاسِرْ [ع] ضربلانوب كوچ اولان ، كوجلشن . (متعسر) زیاده قوللانیلیر .

مُتَعاشِرْ [ع] بربریله خوش كچینن، همدم اولوب انسیت ایدن .

مُتَعاظِمْ [ع] نظرده بیوین ، بیوك كورینن : (امواج متعاظمه) .

مُتَعاقِبْ [ع] تعاقب ایدن ، بر برینك آردی صیره ، فاصله‌سز بر بری آردنجه اولان . (متعاقباً) = آره‌سز اوله‌رق، آردنجه همان .

مُتَعالْ [ع] عالی، بلند ، یوکسك، یوکسلمش . حق التهیده قوللانیلان صفات قدسیه دندر: (جناب رب متعال) اصلی (متعالی) در . فقط او ، بونك یرنده قوللانیلماز :

« ناظر اولسه‌ك آ كا آینه مثال »
« کورینور عارض لطف متعال »
(خاقانی)

مُتَعالی [ع] تعالی ایدن، یوکسك اولان، یوکسلن : (قدر متعالی، روح متعالی) اکثریا معنویاتده استعمال اولنور .

مُتَعامی [ع] کورمز کبی کورینن، کورمه‌مزلکه اوران ، کورمزلن .

مُتَعاهِدْ [ع] معاهده ایدن ، بربریله عهدلشن .

مُتَعَبِّدْ [ع] قوللق ایدن ، عبادته تکلفله سعی و اهتمام ایله‌ین .

مُتَعَبِّسْ [ع] صورتی اکشیتن ، اکشی یوز کوسترن ، عبوس الوجه اولان . (متعبسانه) = اکشی صورتلی اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مُتَعَجِّبْ [ع] تعجب ایدن ، شاشان ، شاشیران . (متعجبانه) = متعجبجه‌سنه، شاشقین شاشقین دیمکدر .

مُتَعَجِّلْ [ع] عجله ایدن، هرشیئك (چابك) چابوق اولوب بتمسنی ایسته‌ین .

مُتَعَدِّد { [ع] تعدد ایدن ، بردن زیاده اولوب صاییلان ، برقاچ دانه اولان: (سفائن متعدده).

مُتَعَدّی { [ع] تعدی ایدن، حقسز ایش ایشله‌ین § فاعلندن مفعول بهه تجاوز ایدن فعل : (فعل متعدی).

مُتَعَذِّر { [ع] کوجلشن ، ممکن اولمایان، محال اولان § برماده حقنده عذر وسبب بیان ایدن.

مُتَعَرِّبه { [ع] خالص وحقیقی عرب اولمیوب صوکره‌دن عربه دخیل ومختلط اولان : (عرب متعربه).

مُتَعَرِّض { [ع] تعرض ایدن ، طاقیلان ، ال آتان ، ایلیشن ، صاتاشان .

مُتَعَرّی { [ع] صویونان، چیبلاق اولان § بر شیدن قطع علاقه ایدن .

مُتَعَسِّر { [ع] کوج وچتین اولان، کوجلشن: (امر متعسر، (امور متعسره) .

مُتَعَصِّب { [ع] تعصب ایدن ، امور دینیه ودنیویه‌ده ثباتکارانه حرکت کوسترن . جمعی (متعصبین) ، (متعصبانه) = تعصب کوسترنه یاقیشه‌جق صورتده .

مُتَعَطِّر { [ع] عطر یاخود سائر امثالی کوزل قوقولو شیلر سورین، عطریات ایله قوقولانان.

مُتَعَظِّم { [ع] بیوکلك صاتان ، عظمتفروشلق کوسترن، کبر ایدوب قورولان .

مُتَعَفِّف { [ع] تکلف ایله عفت کوسترن؛ التزام عفتله قبایحدن ومحرماتدن چکینن .

مُتَعَفِّن { [ع] تعفن ایدن، بوزولوب فنا قوقان .

مُتَعَقِّل { [ع] تعقل ایدن ، جزئی ملاحظه ایله آکلایان .

مُتَعَلِّق { [ع] تعلق ایدن، مناسبت وایلیشکی اولان، یاپیشوب ایلیشن وایلیشك حاصل ایدن § بر کیمسه‌یه قرابت ویاخود دیکر مناسبت وصورت ایله ایلیشکی بولنان . بونك جمعی اولان (متعلقات) = اقربا و خویشان معناسنده قوللانیلیر .

مُتَعَلِّل { [ع] تعلل ایدن ، بهانه سرد ایده‌رك بر ایشك اجراسنی تأخیر ایله‌ین ؛ بهانه و عذر ایله وقت کچیرن .

مُتَعَلِّم { [ع] تعلم ایدن ، تحصیل علم ایدن ، اوقویوب اوکره‌نن. (متعلمانه) = تعلم وتحصیل ایدنه لایق صورتده : [محرری هم متعلم ، هم معلمدر. تعلمدن ، تعلیمدن هیچ بر وقت خالی قالمق ایسته‌مز — مجموعهٔ معلم حقنده — ناجی] .

مُتَعَلّى [ع] تعلی ایدن ، یوکسك اولان ، یوکسلن .

مُتَعَمِّد [ع] بر شیئه عزم ذهنی ایله قصد وشروع ایلەین ، تعریف قانونیسی ایقاع ایتمش اولدیغی جرمی قبل الاجرا ذهننده تصور وتصمیم ایدن دیمکدر . (مُتَعَمِّداً) = ذهننده بالتصور قصد واجرا صورتیله ، متعمد اولەرق .

مُتَعَمِّق [ع] درینه کیدن ، درینلك پیدا ایدن ، درینلشن . اکثریا معنویاتده قوللانیلیر : (معلم متعمق ، فیلسوف متعمق) .

مُتَعَمّی [ع] کور اولان ، کورلك طورنده بولنان .

مُتَعَنِّد [ع] عناد ایدن ، قولندن فعلندن دونمەین . (متعندانه) = متعندجەسنه .

مُتَعَوِّج [ع] تعوج ایدن ، اکری اولان ، اگریلن ، اگریلوب چارپیلان : (شجر متعوج) .

مُتَعَهِّد [ع] تعهد ایدن ، اوزرینه آلان ، بر شیء التزام ایلەین . جمعی (مُتَعَهِّدین) .

مُتْعَه [ع] نکاح موقت مقامنده مصطلحدر .

مُتَعَیِّش [ع] تعیش ایدن ، دیرلکی اولوب کچینن ، یاشایان .

مُتَعَیِّن [ع] تعین ایدن ، عیان و آشکار اولان § میدانه چیقوب معروف ، بللی باشلی اولان آدم . اسلوب فارسی اوزره جمعی اولان (مُتَعَیِّنان) = ایلری کلن ، معروف ذوات معناسنده قوللانیلیر : (متعینان بلده) .

مُتَغَافِل [ع] تغافل ایدن ، غافل کورینن ، غافل کبی طاورانان . (مُتَغَافِلانه) = کندینی غافل کوسترنه یاقیشەجق صورتده .

مُتَغَدّی ، مُتَغَذّی [ع] تغذی ایدن ، غدالانان ، بسلەنن .

مُتَغَرِّب [ع] غربته چیقان .

مُتَغَرِّد [ع] تغرد ایدن ، آهنك لطیف ایله نغمه پرداز اولان ، کوزل آواز ایله اوتن . اکثریا قوشلر حقنده ایراد اولنور : (بلبل متغرد ، طیور متغرده) .

مُتَغَزِّل [ع] غزل سویلەین ، غزل یازان .

مُتَغَلِّب [ع] تغلب ایدن .

مُتَغَلِّف [ع] غلافلانمش ، غلافلی ، قین ایچنده بولنان ، (مُتَغَمِّد) = دخی قینلی ، اورتولی دیمکدر .

مُتَغَنّی [ع] تغنی ایدن ، خوش آواز ایله برشی اوقویان ، اسکی ترکجه تعبیره کوره ایرلایان .

مُتَغَيِّب { [ع] غائب اولان، کورنمز اولان .

مُتَغَيِّر { [ع] تغیر ایدن ، باشقه درلو اولان، باشقه‌لاشان، برحالدن دیکر حاله کچن .

مُتَفاخِر { [ع] تفاخر ایدن ، فخرلنوب باشنه سنه قوریلان ، قوروم صاتان .

مُتَفاضِل { [ع] فضل ومزیت ادعاسیله یاریشه چیقان، تفوق دعواسنده بولنان § فضله ، آرتق قالان .

مُتَفاوِت { [ع] تفاوت ایدن ، بربرندن فرقلی اولان، اوصافجه بر بریله غیر متناسب بولنان : (درجات متفاوته) .

مُتَفَأِّل { [ع] فال آچان ، فال طوتان § خیره یوران اثر خیر عد ایدن .

مُتَفَحِّص { [ع] تفحص ایدن ، برنسنه‌نك ایچ یوزینی وحقیقتی دقتله آراشدیران .

مُتَفَخِّر { [ع] تفخرایدن، قوریلوب بیوکلك صاتان، اوکونن .

(مُتَفَخِّرانَه) = تفخر ایدنه‌لایق صورتده .

مُتَفَرِّج { [ع] تفرج ایدن، دفع غم وکسب فرح ایچون قیره چیقان ، سیره وکزمکه کیدن .

مُتَفَرِّح { [ع] کسب فرح ایدن، فرحلانان .

مُتَفَرِّد { [ع] تفرد ایدن ، تك اولان ، اقران وعدیلی اولمایان .

مُتَفَرِّس { [ع] تفرس ایدن، بر شیئ وجه مصیب اوزره ادراك ایدن ، سزن .

مُتَفَرِّع { [ع] تفرع ایدن ، بر اصلدن آیرلمش اولان، داللانان . جمعی اولان (مُتَفَرِّعات) = (تَفَرُّعات) معناسنده قوللانیلیر .

مُتَفَرْعِن { [ع] فرعون طوری طاقینان .

مُتَفَرِّغ { [ع] تفرغ ایدن، فارغ اولان ، واز کچن .

مُتَفَرِّق { [ع] آیریلوب طاغیلان، پراکنده وطاغنیق بولنان ، بربرندن آیری وباشقه باشقه اولان : (مصارف متفرقه ، اوراق متفرقه) اکثریا موصوفی محذوف اولەرق یالکز (مُتَفَرِّقَه) قوللانیلیر . مثلا (شهری اللی غروش متفرقه‌سی بولندیغی) ، (متفرقه‌قومیسیونی) کبی تعبیرات معلومدر .

مُتَفَسِّح { [ع] فسحت کسب ایدن، بوللاشان، کنیشله‌ین .

مُتَفَسِّخ { [ع] تفسخ ایدن، اجزای مرکبه‌سی بوزولوب چورومش ویرلرندن آیرلمش اولان یعنی لاشه کبی بوزولوب تویلری دریدن،

دریسی اتلرندن واتلری کمیکدن دوکیلن متعفن جسم یاخود شی .

مُتَفَطِّن { [ع] تفطن ایدن، سرعتله آ کلایوب فرقنه واران.

مُتَّفِق { [ع] بربریله اویوشوب برلشن : (دول متفقه)، جمی (مُتَّفِقین) .

مُتَّفَقٌ عَلَيه { [ع] اوزرینه اتفاق ایدلمش اولان .

مُتَفَقِّد { [ع] آرایوب صوران ، آراشدیران .

مُتَفَقِّه { [ع] فقه تحصیل ایدن، فقیه اولان. جمی (متفقهین) .

مُتَفَكِّر { [ع] تفکر ایدن ، دوشونن؛ برشیٔ ایچه دوشونوب طاشینان. جمی (مُتَفَكِّرين) ، (قوهٔ مُتَفَكِّرَه) = ذهن انسانیده موجود اولان دوشونمك قوتی ، بوکا (قوهٔ مفكّره) ده دینیلیر .

مُتَفَكِّك { [ع] حاقتندن دائما طالغین ، سولوك ، صالق اولان .

مُتَفَنِّن { [ع] تفنن ایدن ، فنون آشنا ، فنوندن بهره دار اولان § کلامده ودیکر برشیده درلو درلو صنعت ومهارت کوسترن .

مُتَفَوِّض { [ع] تفوض ایدن ، عهده یه آلان § اراضی

ومسقفاتك حقوق تصرفیه سنی صاتون آلان .

مُتَفَوِّق { [ع] تفوق ایدن، اوسته چیقان، اوستون اولان.

مُتَفَهِّم { [ع] تکلفله آ کلایان ، ادراك ایدن .

مُتَقابِل { [ع] قارشی قارشی یه اولان، قارشیلقلی بولنان، ایکی جهتدن کلوب قارشیلاشان : (زوایای متقابله ، معاملهٔ متقابله ، لشکر متقابل) .

مُتَقارِب { [ع] بربرینه یاقین کلن، یکدیکره یاقلاشان § فن عروضده دورت کره (فعولن ، فعل) وزنندن عبارت اولان بحرك اسمی .

مُتَقاصِر { [ع] برشیٔ یاپمغه قدرتی وار ایکن چکینوب یاپمایان، بالالتزام ایشنده قصور کوسترن. § قیصه لق کوسترن.

مُتَقاضی { [ع] تقاضی ایدن ، مدیونی صیقشدیروب بورجی ایسته ین : (داین متقاضی) .

مُتَقاطِر { [ع] قطره قطره دوکیلن، طاملایان .

مُتَقاعِد { [ع] اختیار تقاعد ایدن، مأموریتدن وخدمتدن چکیلوب چراغ اولان. جمی (مُتَقاعِدين)

مُتَقَبِّض { [ع] برسببله جانی صیقیلوب چهره سی بوزلمش اولان

آدم § دوریلوب طوپلانوب بریره کلن § اصطلاح طبده عضلاتدن مربوط اولدیغی اعضایی تحریك ایتمك اوزره طوپلانوب بوزیلن عضله یه اطلاق اولنور.

مُتَقَبِّل { [ع] اصطلاح فقهده بر نسنه یی رد ایتمیوب قبول ایدن ، برشیئ التزام ایله اوستنه آلان دیمکدر .

مُتَقَدِّس { [ع] تقدس ایدن ، زیاده پاك وطاهر اولان.

مُتَقَدِّم { [ع] تقدم ایدن، اوکه کچن ، ایلری کچن ؛ اوّل اولان § اصطلاح فقهده دفع مضرت ایچون اولجه تنبیه ایدن، بیلدیرن دیمکدر . اشبو لفظی (تقدیم ایدن) معناسنده و (مُقَدَّم) مقامنده قوللانمق غلط قبیحدر . او مقامده (مقدّم) قوللانیلملیدر . جمعی اولان (مُتَقَدِّمین) = اوّل کلنلر ، اسکیدن کلوب کچنلر معناسنده قوللانیلیر . یالکز ایراد اولنور ایسه امم سالفه دیمك اولور . (متقدمین ادبا ، متقدمین علما) صورتنده قوللانیلیر ایسه اسکیدن کلوب کچن ادبا ، علما دیمکدر .

مُتَقَرِّب { [ع] تقرب ایدن، یاقلاشان ، یاقینلاشوب بیلناشان . جمعی (مُتَقَرِّبِین) .

مُتَقَرِّر { [ع] تقرر ایدن ؛ قرار بولان ؛ یرلشوب قوت بولان .

مُتَقَرِّح { [ع] اصطلاح طبده اجزای فردیه نك چوریوب بوزولمسیله بیوین یاره یه دینیلیر .

مُتَقَشِّع { [ع] اصطلاح طبده بلغمی سهولتله چیقارتان علاج ، بلغمی چیقاروب توکورن خسته دیمکدر .

مُتَقَلِّد { [ع] تقلد ایدن ، طاقینان ، قوشانان § بوینه ، اوزرینه آلان .

مُتَقَلِّص { [ع] تقلّص ایدن ، چکیلوب طوپلانوب بوزولن ؛ اصطلاح طبده اعضاسنی تحریك ایچون طوپلانوب بوزولن عضله یه یعنی اته دینیلیر : (عضلات متقلّصه) .

مُتَقَلِّل { [ع] آز ، آزالمش اولان ، قلت بولان .

مُتَقَوِّس { [ع] چار پیلوب یای شکلنه کیرن ، یای کبی اکیلن ، اکریلن .

مُتَّقِی { [ع] اتقا ایدن ، کناهدن صاقینان ، اللهدن قورقوب منهیاتدن چکینن ، عابد ، زاهد .

مُتَقَیِّح { [ع] اصطلاح طبده ایرینلنن ، ایرینلی یاره وچیبان .

مُتَقَیِّد { [ع] تقید ایدن ، وظیفه سنده قیدلی بولنان ، دقتلی طاورانان .

مُتَّکَا { [ع] اتکا اولنه جق ، یاصلانیله جق ، طایانیله جق شی § قولتوق آلتنه طایادقلری

تیوردن وآغاجدن معمول قیصه عصا یاخود یاصدیق وامثالی :
« نهال تازه رس کلبنی صبا لطف ایت »
« شکسته ایلمه کیم متکای بلبلدر »
(فصیح دده)

مُتَکاثِرْ [ع] تکاثر ایدن ، چوغالان .

مُتَکاثِفْ [ع] کثافت پیدا ایدن؛ اجزاسی صیقلاشوب قویولانان ، قالینلاشان : (بخار متکاثفه) .

مُتَکاسِلْ [ع] تکاسل ایدن ، ایشنده تنبلجه‌سنه گیوشك طاورانان ، قیدسز اولان ، اوشنن .

مُتَکافی [ع] بربرینه کفو اولان ، مساوی بولنان ، برابرلشن : (نسبت متکافیه) ، (مُتَکافیاً) = متکافی اوله‌رق : (مُتَکافیاً مُتَناسِبْ) = حکمت طبیعیه اصطلاحاتندن اولوب مناسبتی اولان ویا نسبت اولنان شیئك تزایدیله برشیئك نقصان بولمسی وبالعکس مناسبتی بولنان شیئك تناقصیله برشیئك تزاید ایتمسی کبی نسبت معکوسه اوزرینه مرئی ومحسوس اولان کیفیت دیمکدر . مثلا (بعدی آرتدقجه ضیانك ویا برجسم منیرك کوجك کورنمسی وکذا بعد آرتدقجه صدانك آزالمسی) کبی .

مُتَکَبِّرْ [ع] تکبر ایدن ، نفسنی بیوك کورن ، کبرلنن .
(مُتَکَبِّرانَه) = تکبر ایدنه لایق صورتده . جمعی (مُتَکَبِّرینْ) .

مُتَکَثِّرْ [ع] چوغالیجی ، چوغالان ، آرتان .

مُتَکَدِّرْ [ع] کدرلنن ، جانی صیقیلان ، تاسه‌لی ، قایغولی : (قلب متکدر) § توز ، طورطو ایله بولانیق اولان ، بولانان : (ماء متکدر) .

مُتَکَرِّرْ [ع] تکرر ایدن ، بردن زیاده وقوع بولان ، برقاچ کره واقع اولان : (افادات متکرره) .

مُتَکَرِّهْ [ع] کراهتله کورن ، تیکسینن ، ایکره‌نن . § خوشلانمدیغی کیمسه‌یه چهره‌سنی اکوب طارغینلق کوسترن .

مُتَکَسِّرْ [ع] قیریلان ، پاره‌لانان ، پاره پاره اولان : (کاسهٔ متکسر) .

مُتَکَفِّلْ [ع] تکفل ایدن ، کفالت ایدن ، کفیل اولان . جمعی (مُتَکَفِّلینْ) .

مُتَکَلِّسْ [ع] اصطلاحات کیمیویه‌دندر . طبیعت اصلیه‌سی دکیشوب کیرجه منقلب اولان ، کیرجلنمش شیئه دینیلیر .

مُتَکَلِّفْ [ع] تکلف ایدن ، کلفتلی وزحمتلی ایش طوتان .

مُتَكَلِّمْ [ع] تكلّم ايدن، سويله‌ين § علم كلامه واقف اولان، علم كلام اربابندن بولنان. جمعی اولان (مُتَكَلِّمِينْ) = اهل سنتك عقائد دينيه علماسی مقامنده قوللانيلير.

مُتَكَمِّلْ [ع] تكمل ايدن، نقصانی قالمايوب كمال بولان.

مُتَكَوِّنْ [ع] وجوده كلن، وجود بولان، موجود اولان.

مُتَّكِی [ع] اتكا ايدن، طايانان، سويكنن.

مُتَلاحِقْ [ع] تلاحق ايدن، بربرينه قاتيلان، قاتيشان.

مُتَلاشِی [ع ـ مولد] تلاش ايدن، اضطراب ايله تلاشلی، مضطربانه عجله ايدن. (مُتَلاشِيانَه) = تلاش ايدنه ياقيشه‌جق صورتده.

مُتَلاصِقْ [ع] بربرينه بيتيشك، بربريله برلشمش اولان: (خطوط متلاصقه).

مُتَلاطِمْ [ع] تلاطم ايدن، چارپيشان؛ دكز طالغه‌لری كبی بربرينه اوروشان: (امواج متلاطمه) § زياده چالقالانوب طالغه‌لانان: (دريای متلاطم).

مُتَلافِی [ع] تلافی ايدن، الدن كيدن شیء صوكره‌ينه تدارك واستحصال ايدن.

مُتَلاقِی [ع] تلاق ايدن، بربرينه قارشی كاوب بولوشان، قارشيلاشوب بربريله كوريشن.

مُتَلاهِی [ع] لهوه متعلق شيلرله اوغراشوب اوينايان، لهو ولعب ايله وقت كچيرن.

مُتَلالِی [ع] شمشك كبی چاقوب پارلدايان. (مُتَعالْ) كبی (مُتَلالْ) صورتنده‌ده استعمالی ممكندر.

مُتَلَبِّسْ [ع] تلبس ايدن، لباسلی اولان، كييين.

مُتَلَثِّمْ [ع] تلثم ايدن، يوزينی لثام ايله اورتن، يوزينه پچه طوتونان. جمعی (مُتَلَثِّمِينْ) = افريقای شمالينك قبائل برابره ساكن اولان جهت غربيه‌سنده وقتيله اجرای حكومت ايتمش اولان رؤسای مرابطينه اطلاق اولنور.

مُتَلَجْلِجْ [ع] ديلی چيكنه‌يه‌رك سوزی آكلاشيلير آكلاشيلماز بر صورتده سويله‌ين، درست وآچيق لاقيردی ايده‌مه‌ين.

مُتَلَذِّذْ [ع] تلذذ ايدن، لذت بولان؛ بر شيئك قوهٔ ذائقه‌يه تأثيرندن خشنود اولان ويا حواس خمسه‌دن برينه وياخود ذهنه تأثيرندن طات طويان.

مُتَلَزِّجْ [ع] لزوجتلی يعنی ياپشقان اولان؛ چكلدكجه اوزانوب ياپشان.

مُتَلَطِّف [ع] تلطف ایدن ، لطف ایله نازکانه معامله ایدن ، رفق وملایمتله طاورانان .

مُتْلِف [ع] اتلاف ایدن، بلالزوم تلف واسراف ایله ین .

مُتَلَفِّظ [ع] تلفظ ایدن، اصواتی آغیزدن لفظ حالنده چیقاران . (متکلّم) مقامنده قوللانیله‌مز .

مُتَلَقِّب [ع] کندینه لقب اتخاذ ایدن ، لقب طاقینان.

مُتَلَقّی [ع] تلقی ایدن ؛ ادراك و اعتقاده کوره قبول ایدن؛ برشیٔ قارشیلایوب آلان .

مُتَلَمِّذ [ع] تلمذ ایدن، شاکرد اولوب اوکرنمکه چالیشان. (مُتَلَمِّذانَه) = شاکردلکه یاقیشه‌جق صورتده . جمعی (مُتَلَمِّذین)

مُتَلَمِّع [ع] تلمع ایدن، پارلدایان: (سیف متلمع) .

مُتَلَوِّث [ع] تلوث ایدن ، بولاشوب مردار اولان ؛ کیرلنوب پاسلانمش ، پیسلنمش اولان.

مُتَلَوِّن [ع] تلوّن ایدن، رنکدن رنکه کیرن ، رنك رنك اولان § بر حالده طورمیوب حالدن حاله انتقال ایدن ، طبیعتی ثباتسز و قرارسز اولان، اویناق مزاجلی بولنان.

مُتَلَهِّف [ع] تلهف ایدن ، بر نسنه ایچون آه دریغ وتحسر چکوب قایغو طویان، تاسه‌لانان.

مُتَمَلِّین [ع] لینت حاصل ایدن ، کیوشه‌یوب یومشایان ، یومشاق اولان . (مُتَخَشِّن) ایله (مُتَقَبِّض) ك ضدی .

مُتَماثِل [ع] بربرینك مثل و نظیری اولان § حسابده بلاکسر تقسیم قبول ایدن .

مُتَماجِد [ع] مجدینی شرفنی یاد ایله افتخار ایدن، بربریله مجد وعظمت دعواسنده اولان .

مُتَمادی [ع] تمادی ایدن ، زیاده اوزون اولان، اوزایان؛ بلافاصله دوام ایدن. (مُتَمادِیاً) = دائما ، آرقه سی کسیلمیه‌رك ، بلا انقطاع دیمکدر .

مُتَمارِض [ع] تمارض ایدن ، خسته کبی کورینن ، یالاندن خسته اولان .

مُتَمالِك [ع] نفسنه مغلوب اولمایان، نفسنی ضبطه مقتدر یعنی کندینه مالك اولان: (درویش متمالك) .

مُتَمایِز [ع] تمایز ایدن ، رتب قلمیه‌دن ثانیه رتبه‌سنك برنجی صنفنه اطلاق اولنورکه رتب سیفیه‌جه میرالایه معادلدر .

مُتَمایِل [ع] تمایل ایدن، برطرفه میل کوسترن ، برجهته اکیلوب یاتان ؛ خواهش وترجیح و

استعداد كبي برسببله برينه ميل والتفات كوسترن. ماديات ومعنوياتده قوللانيلير.

مُتَمَتِّع [ع] تمتع ايدن، فائده بولان، كار ايدن، منفعت كورن.

مُتَمَثِّل [ع] تمثل ايدن، برشيئه اش اوله‌جق حاله وصورته كيرن § برسوزى مثل اوله‌رق ايراد ايدن.

مُتَمَدِّح [ع] تمدح ايدن، كنديني اوكن، اوكون.

(مُتَمَدِّحانه) = اوكونن آدمه مناسب كوريله‌جك صورتده. جمعى (متمدحين).

مُتَمَدِّن [ع] تمدن ايدن، مدنيتى قبول ايدن.

مُتَمَرِّد [ع] تمرد ايدن، كبر و عناد ايله حركت ايدن، ديك باشلى اولان، ديك كلن:

(مُتَمَرِّدانه) = متمردجه‌سنه. جمعى (مُتَمَرِّدين).

مُتَمَسْخِر [ع] تمسخر ايدن، مسخره‌لق ايدن، مسخره‌لانان § مسخره‌لقله استهزا ايدن، ذوقلنن. (مُتَمَسْخِرانه) = متمسخرجه‌سنه.

مُتَمَسِّك [ع] تمسك ايدن، اهتمام ايله طوتنان، برشيئى صاليويرمه‌مك اوزره قوتله طوتان: (شريعت مطهره‌يه متمسك) اكثريا معنوياتده قوللانيلير.

مُتَمَكِّن [ع] تمكن ايدن، مكان طوتان، برمحلده اوطوران § حركات ثلثه‌يى قبول ايدن كلمه.

مُتَمَلِّق [ع] تملق ايدن، برآدمه مزاجكيرانه اوضاع و كفتار ايله صوقيلوب يالطاقلانان.

مُتَمَلِّك [ع] تملك ايدن، ملك ايدينن، تحت تصرفه آلان.

مُتَمِّم [ع] تتميم ايدن، تماملايان § اصطلاح هندسه‌ده بر قوس ويا زاويه‌نك نصف دائره‌يه واقع اولان تفاضلى ديمكدر.

مُتَمَّم [ع] تتميم ايدلمش، تماملانمش، اكسيكى قالمامش.

مُتَمَنِّي [ع] تمنى ايدن، آرزو ايله‌ين، ديله‌ين.

مُتَمَنّى [ع] تمنى اولنمش، اميد ايله آرزو ورجا ايدلمش، ديله‌نلمش. تركجه ادات خبر اولان (در) كبي آخرينه بر ادات لاحق اولمدقجه صوكى (ى) يازلميدر.

مُتَمَوِّج [ع] طالغه‌لانان، طالغه طالغه اولان: (بحر متموج، چمنزار متموج).

مُتَمَوِّل [ع] تمول ايدن، چوق مال صاحبي اولان، مالدار وزنكين بولنان. (مُتَمَوِّلانه) = متمولجه‌سنه. جمعى (مُتَمَوِّلين).

مُتَمَهِّد [ع] تمهد ايدن، يايلوب دوشه‌نن، يرلشن.

مُتَمَيِّز [ع] تميز ايدن ، معنىً امثالندن آيريلان ، امثالى آره‌سندن آيريلوب باشقه بر موقع طوتان ، ممتاز اولان ، سچيلن. عربى جمعى (مُتَمَيِّزين) اسلوب فارسى اوزره جمعى (مُتَمَيِّزان) .

مُتَمَيِّع [ع] صيويق اولان ، صيويقلاشان ، مايع حالنه كلن ، صولانوب آقان .

مُتَنادِر [ع] نادر اولان، پك آز بولنان .

مُتَنادِي [ع] بربرينه ندا ايدن، ديك سس ايله بربرينى چاغيران .

مُتَناسِب [ع] تناسب اوزره بولنان، بربرينه مناسب واويغون اولان ؛ انداملى، كوسترشلى، كوزل. (مقادير متناسبه) = نسبتلرى بردوزى‌يه وموافق اولان كميتلر .

مُتَناسِل [ع] تناسل ايدن ، بر برندن طوغوب اوره‌ين اصطلاحده برچيچكك كوبكندن چيقان ديكر ياورو چيچكه ديديلير .

مُتَناصِر [ع] بربرينه ياردم ايدن، ياردملاشان .

مُتَناظِر [ع] بربرينه ناظر اولان، بربرينه باقان: (خانه‌لرك پنجره‌لرى متناظر بولنديغندن ..)

مُتَنافِر [ع] تنافر ايدن، بربرندن نفرت ايدن، يادرغايان ، ايكره‌نن .

مُتَنافِي [ع] تنافى ايدن، بربرينه ضد اولان .

مُتَناقِص [ع] تناقص ايدن ، آزالان ، اكسيلن .

مُتَناقِض [ع] تناقض ايدن ، بربرينى بوزوب نقض ايدن ، بربرينه اويمايان .

مُتَناكِح [ع] تناكح ايدن ، نكاحلاشان ، بر بريله شرعاً عقد نكاح ايدن زوج وزوجه.

مُتَناوِب [ع] نوبتله ، تكرار تكرار كلن ؛ براصرى نوبتله اجرا ايدن .

مُتَناوِل [ع] تناول ايدن، آلوب ييين. جمعى (مُتَناوِلين).

مُتَناوِم [ع] اويور كبى كورين، يالاندن او يويان .

مُتَناهِي [ع] تناهى ايدن ، نهايت بولان . (غير متناهى ، نامتناهى) = نهايتى اولمايان ، اوجى بوجاغى بولنمايان ، صوكسز : (فضاى نامتناهى ، عدد نامتناهى) .

مُتَنَبِّت [ع] تنبت ايدن ، يردن بيتن ، اوت كبى يردن اوربروب چيقان .

مُتَنَبِّه [ع] تنبّه ايدن ، عقللى باشنه طوپلايان ، انتباه حاصل ايدوب اوصلانان .

مُتَنَبِّج [ع] اصطلاح طبده اوفورلمش ، شيشمش اولان قطعهٔ بدن ديمكدر .

مُتَنَبِّی [ع] یالاندن دعوای نبوّت ایدن ، بو نام ایله مشتهر بر مشاعر عربی دخی واردر عنوانی (ابو الطیب احمد) در .

مُتَنَخِّخ [ع] بوغازینی خیرلدا. دوب نفس آلان ، کوکسنده‌کی طوپلو بلغم سببیله خیرلتی ایله صولویان .

مُتَنَخِّم [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر . بلغم چیقاران آدم دیمکدر .

مُتَنَزِّل [ع] تنزل ایدن ، آشاغی اینن ، آشاغیلایان § کندی قدر وحیثیتندن آشاغی عد اولنه‌جق طرزده معامله‌ده بولنان ، آلچاق کوکللی طاورانمق صورتیله لطف کوسترن . (مُتَنَزِّلاً) = متنزل اوله‌رق (مُتَنَزِّلانه) = متنزلجه‌سنه .

مُتَنَزِّه [ع] تنزه ایدن ، کسب انشراح ایچون فرحلی و آچیق یرلرده کزینن .

مُتَنَشِّر [ع] طاغیلان ، یاییلان ، خبر کبی طاغیلوب طوییلان . (مُنْتَشِر) زیاده قوللانیلیر .

مُتَنَصِّح [ع] نصیحت قبول ایدن ، اوکود دیکله‌یوب اوصلانان .

مُتَنَصِّر [ع] تنصّر ایدن .

مُتَنَعِّم [ع] تنعم ایدن ، نعمت بولوب راحت ایدن ، ناز ونعمتله ورفاه ایله پرورده اولمش ، نازلی یاشامش اولان . جمعی (مُتَنَعِّمین) .

مُتَنَغِّم [ع] نغمه‌پردازلق ایدن ، ایرلایان . جدّیات و مد-حیاتده قوللانیلامامللی .

مُتَنَفِّذ [ع] نفوذ و اعتباری جاری اولان ، نفوذلی بولنان . جمعی (مُتَنَفِّذان) .

مُتَنَفِّر [ع] تنفر ایدن ، نفرت ایدوب ایگره‌نن ، تیکسینن ، استکراه ایله چکینوب قاچنان .

مُتَنَفِّس [ع] تنفس ایدن ، صولوق آلان ، صولویان : (فرد متنفس) § یورغونلق آلان ، دیکله‌نوب راحت ایدن .

مُتَنَقِّد [ع] تنقد ایدن ، اوکورتله‌ین ، اوروندله‌ین ، سچوب آییران . (مُنْتَقِد) زیاده قوللانیلیر ، اورایه‌ده باق .

مُتَنَقِّل [ع] بر یردن دیکر بر یره کوچن ، نقل ایدن . (مُنْتَقِل) زیاده قوللانیلیر .

مُتَنَكِّر [ع] تنکر ایدن ، بیلنمیه‌جك وطانلمیه‌جق قیافته وصورته کیرن . (مُتَنَكِّراً) = متنکر اوله‌رق .

مُتَنَوِّر [ع] تنوّر ایدن، آیدینلق اولان، نورلانان، پارلدایان.

مُتَنَوِّع [ع] تنوع ایدن، نوعلنن، نوع نوع، کونا کون، درلو درلو اولان: (مباحث متنوعه).

مُتَنَوِّم [ع] اویوقلایان، اویویان، رؤیا کورن.

مُتَواتِر [ع] تواتر بولان، شایع اولان. (مُتَواتِراً) = تواتر درجه‌سنی بوله‌رق، هرکس عندنده معلوم و مصدق اوله‌رق § اصطلاح عروضده کندیسنده متحرك بین الساکنین واقع اولان قافیه‌یه اطلاق اولنور.

مُتَواجِه [ع] مواجهه ایدن، بربریله قارشی قارشی‌یه اولان. (مُتَواجِهاً) = قارشی قارشی، یوز یوزه اوله‌رق.

مُتَوارِث [ع] توارث ایدن، برندن دیکرینه ارثاً انتقال ایدن، برندن دیکرینه میراث قالان.

مُتَوارِد [ع] توارد ایدن، برینك آردنجه وارد اولان، یتیشوب کلن: (اوراق متوارده).

مُتَوارِی [ع] تواری ایدن، آرقه‌ده قالوب کوزه کورنمه‌ین، آرقه‌یه کیزلنن.

مُتَوازِی [ع] یان یانه، برچیزیده اولان؛ اصلا انحراف وتباعد ایتمه‌مك اوزره بر پره‌سه‌ده بولنان: (خطوط متوازیه).

مُتَواصِل [ع] بربرینه واصل و بتیشیك اولان، بر برینه اولاشوب قاووشان: (خطوط متواصله).

مُتَواضِع [ع] تواضع ایدن، آلچاق کوکلیلك ایدن؛ کندیسندن قدر و پایه‌جه کوچك و آشاغی بولنانلره قارشی کبر ایتمیوب نفسنی آشاغی طوتان، محویت کوسترن. (مُتَواضِعانَه) = متواضع اولانه یاقیشه‌جق صورتده. جمعی (مُتَواضِعِین).

مُتَوافِر [ع] توافر ایدن، چوق اولان، چوغالان.

مُتَوافِق [ع] توافق ایدن، بربرینه اویان، اویغون اولان.

مُتَوالِی [ع] توالی ایدن، بربرینی ولی ایدن، آردی کسیلمه‌ین، بربری آردنجه اولان. (مُتَوالِیاً) = متوالی اوله‌رق، بردوزی‌یه.

مُتَوَتِّر [ع] کریلن، کرکین اولان: (اعصاب متوتره).

مُتَوَثِّق [ع] بر ایشی اعتماد ایله طوتان، بر ایشه متانتله یاپشان.

مُتَوَجِّد [ع] وجده کلن، حاللنن. (مُتَواجِد) = ساخته،

یاءِـه اوله‌رق توجد ایدن دیمکدرکه استعمالی اندردر .

مُتَوَجِّعْ { [ع] آغریان، آغریلا‌نان : (عضو متوجع) برمصیبت سببیله دردناك اولان، معنیً آجی‌طویان معناسنده استعمالی غالبدر: (قلب متوجع ، روح متوجع) .

مُتَوَجِّهْ { [ع] توجه ایدن، یوزنی بر جهته دوندیرن ، بر جهته طوغری یوکیلوب‌دونن: (قبله‌یه متوجه ، سمت شماله متوجه) § برینه التفات؛ رفق ولطف ایله معامله ایدن. (مُتَوَجِّهاً) = متوجه اوله‌رق .

مُتَوَحِّشْ { [ع] وحشتلنن، یادرغا‌یوب قاچان، اورکوب قورقان .

مُتَوَدِّدْ { [ع] محبت کوسترن ، دوستلق ایدن، کندنی سودیرن .

مُتَوَرِّعْ { [ع] اهل ورع، متقی، پرهیزکار اولان ؛ منهیاتدن وموجب کناه اولان حالاتدن صاقنوب اجتناب ایدن . (مُتَوَرِّعانَه) اهل ورع اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مُتَوَرِّمْ { [ع] تورّم ایدن، شیشلر وقوغوقلر پیدا ایله‌ین ؛ لسان عوامده (ورم) دینیلن آق جکرك علت وخیمه‌سنه‌طوتلمش اولان آدم . (مُتَوَرِّماً) = ورم علتنـه طوتیله‌رق .

مُتَوَسِّطْ { [ع] توسط ایدن ، واسطه اولان، آره‌یه کیرن . جمعی (مُتَوَسِّطِین) § اورته ، نه بیوك نه کوچك ایکیسی آراسی : (متوسط‌القامه) .

مُتَوَسِّعْ { [ع] توسع ایدن ، وسعتلنن ، کنیشله‌ین .

مُتَوَسِّلْ { [ع] توسل‌ایدن، وسیله بولوب معنیً طوتنان ، صاریلان . (مُتَوَسِّلاً) = متوسل اوله‌رق .

مُتَوَشِّحْ { [ع] جواهر ایله زینتلنن، طاقوب طاقشدیران.

مُتَوَصِّلْ { [ع] واصل اولان ، قاووشان § مناسبت وقرابت پیدا ایدن .

مُتَوَضِّحْ { [ع] توضح ایدن ، وضوح پیدا ایدن ، واضح اولان .

مُتَوَطِّنْ { [ع] توطن‌ایدن، وطن طوتان ، یورد ایدینن.

مُتَوَغِّلْ { [ع] مشغول اولان ، ایشه‌طالان، اوصانمقسزین ایشله‌ین : (نه ایله متوغلدر ؟) .

مُتَوَفّیٰ { [ع] فوت اولمش، وفات ایتمش ، اولمش . بونك مؤنثی (مُتَوَفّاة) در . (متوفیـه) یا کلمشدر . طوغریسنی یازملی .

مُتَوَقِّرْ { [ع] توقر ایدن، وقار پیدا ایدن ، وقارلانان.

مُتَوَقِّعْ { [ع] توقع ایدن ، امید ایدن، رجا قیلان، اومان.

مُتَوَقِّفْ { [ع] توقف ایدن ، اکلەنن ، طوران § تعلق ایدن ، مربوط ومنوط اولان ، اوبولنمدقجه اولامایان . بومعناده زیاده قوللانیلیر : (نهارك حلولی شمسك طلوعنه متوقفدر) .

مُتَوَقِّی { [ع] توقی یعنی کندینی وقایه ایدن ، صاقنان ، چکینن .

مُتَوَکِّلْ { [ع] توکل ایدن ، هر خصوصده جناب حقه اعتماد وانقیاد تام ایله تسلیمیت کوسترن. (مُتَوَکِّلاً) = متوکل اولەرق، تکرییه توکل وانقیاد واعتماد ایدەرك دیمکدرکه برایشه، برشیئه عزم وشروع زماننده قوللانیلیر : (متوکلاً علی الله) . (مُتَوَکِّلانَه) = متوکل اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مُتَوَلِّدْ { [ع] تولد ایدن ، حقیقی ومجازی طوغان ، نشأت ایدن ، حاصل اولان .

مُتَوَلِّهْ { [ع] توله ایدن ، ولە کتیرن ، عقلی باشندن کیدوب سرسم وحیران اولان: (عاشق متوله) .

مُتَوَلِّی { [ع] تولیت صاحبی بولنان، بر وقفك شرائطی وجهله امور وخصوصاتنه نظارت وواردات ومصارفاتنی اخذ واداره ایدن .

مُتَوَهِّمْ { [ع] توهم ایدن، چکینن، وهم ایدن ؛ خطا و یاکلش ظن ایدوب قورقان، اورکن. (مُتَوَهِّمانَه) = متوهمجەسنه . جمعی (مُتَوَهِّمِینْ) .

مُتَهاجِمْ { [ع] تهاجم ایدن، بربرینه هجوم ایدن . (مهاجم) کبی یالکز هجوم ایدن معناسندەده قوللانیلیر . (مُتَهاجِمانَه) = متهاجمجه‌سنه . جمعی (مُتَهاجِمِینْ) .

مُتَهاجِی { [ع] بربرینی هجو وذم ایدن. یالکز هجو ایدن معناسنده دخی مستعملدر .

مُتَهارِمْ { [ع] اختیار کبی کورینن، مسن اولمدیغی حالده یالاندن اختیارلق طور وحرکتنی کوسترن .

مُتَهافِتْ { [ع] پروانه کبی برشیئك اوزرینه بالاختیار و خواهش ایله دوشن ، چارپان ؛ بر شیئه آتیلوب اوچان .

مُتَهالِكْ { [ع] تهالك ایدن، عجله وصبرسزلق ایله میل ایدن، بالاختیار نفسنی تهلکه‌یه دوشورن . (مُتَهالِکانَه) = متهالك اولانه سزا برصورتده .

مُتَهاوِنْ { [ع] ایشنی مهمسه‌میوب کیوشك وآغیر طاورانان ، ایشنده قیدسز وتنبل بولنان.

مُتَهَجّى { [ع] حروف هجايى صيره‌سيله تلفظ ايدن . هجاله‌ين .

مُتَهَدّى { [ع] تهدّى ايدن، هدايت بولان ، دلالت و ارشاد ايله هدايتلنوب طوغرى يوله كيدن § اهدا ايدن ، هديه كوندرن .

مُتَهَزِّز { [ع] تترەيق ، دپره‌نن ، زينغيردايان .

مُتَهَكِّم { [ع] تهكّم ايدن ، خشم ايله اوفكه ايله استهزا ايدن ، تزييف ايله قاريشيق اثر غضب كوسترن . (مُتَهَكِّمانَه) = تهكم ايدنه ياقيشه‌جق صورتده .

مُتَّهَم { [ع] تهمت اسناد اولنان، اتهام اولنمش، تهمتلى ظن اولنان .

مُتَهَوِّر { [ع] تهوّر ايدن، برشيئك صوكنى دوشونمه‌يوب بردنبره حدّت وشدّت كوسترن ، بر ايشه بى‌پروا صالديروب حدتله نزاعه وغوغايه كيريشن . (مُتَهَوِّرانَه) = تهوّر ايدنه لايق صورتده . (مُتَهَوِّراً) = متهور اوله‌رق .

مُتَهَيِّج { [ع] تهيّج ايدن، دپره‌نوب حركت ايدن : (قلب متهيّج) .

مُتَهَيِّئ { [ع] تهيؤ ايدن ، صورت لازمه‌يه كيروب حاضر بولنان ، حاضرلانمش اولان : (متهيئ عزيمت ، متهيئ حركت) .

مُتَيَبِّس { [ع] يبوست پيدا ايدن، قوروويان، قورو اولان .

مُتَيَسِّر { [ع] تيسر ايدن، قولايلقله حصوله كلن ، قولاى اوله‌رق انجامه ايريشن .

مُتَيَقِّظ { [ع] تيقظ ايدن، اويانيق وكوزى آچيق بولنان، بصيرت ودقت ايله حركت ايدن (مُتَيَقِّظانَه) = او صورتله حركت ايدنه لايق طرزده .

مُتَيَقِّن { [ع] تيقن ايدن، يقيناً بيلن ، برشيئ بلاشبهه آكلايوب بيلن .

مُتَيَمِّم { [ع] تيمّم ايدن ، آبدسته بدل وجه شرعى اوزره طوپراق ايله اجراى طهارت ايدن يعنى صو بولنمايان محلده يوزينى وديرسكه وارنجه قدر اللرينى پاك طوپراق ايله مسح ايله‌ين .

مُتَيَمِّن { [ع] تيمّن ايدن، برشيئ ميمنتلى واوغورلو صايان .

مُتَيَمَّن { [ع] تيمّن اولنمش، ميمنتلو عد اولنوب كنديسندن خير اومولمش، مبارك، اوغورلو اولان .

مُثاب { [ع] ثوابه نائل اولمش ، ثواب قازانمش اولان .

مُثابَرَت { [ع] بر شيئه مداومت ايتمك ، دوام اوزره مشغول اولمق معناسنه‌در . اكثريا

(مبادرت ، ابتدار) کلمه‌لری مقامنده قوللانیلیر : (شقهٔ شناوری تحریرینه مثابرت اولندی) .

مُثْبِتْ { [ع] اثبات ایدیجی ، ایدن : (اوراق مثبته) .

مُثْبَتْ { [ع] اثبات اولنمش ، ثبوت بولمش § یازیلوب قید ایدلمش اولان : (بوافاده‌نك صحتی ادلهٔ قاطعه ایله مثبتدر) .

مُثَبِّتْ { [ع] تثبیت ایدیجی ، ثابت قیلان ، پایدار ایدن .

(مُثَبَّتْ) = ثابت قیلنمش ، استقرار بولمش معناسنه‌در . بونلر بالاده کیلرك مقامنده قوللانیلماز .

مُثَقِّبْ { [ع] تثقیب ایدیجی ، ایدن ، دلن . (مُثَقَّبْ) = دلنمش .

مُثَلَّثْ { [ع] اوچلندیرلمش § اوچ قات ، اوچلو ؛ اوچ کوشه‌لی برشکل هندسی .

مُثَلَّثَاتْ { [ع] اوچ کوشه‌لی معناسنه اولان (مُثَلَّثْ) ك جمعیدر . مثلثلرك خواص وکیمیاتندن بحث ایدن فنه اطلاق اولنور : (مثلثات مستویه ، مثلثات کرویه) .

مُثْمِرْ { [ع] میوه‌لی ، میوه ویریجی ، میوه دار معناسنه‌در : (اشجار مثمره ، اشجار غیر مثمره) § نفوذلی ، فائده‌لی ، تأثیرلی ، نتیجه‌لی معناسنده‌ده قوللانیلیر : (سعی وغیرتی مثمر اولمدی ، آنك کلامی مثمر دکلدر) ،

(غیر مثمر) = فائده‌سز ، تأثیرسز .

مُثَمَّنْ { [ع] سکز قات ، سکز کوشه‌لی § سکز مصراعلی قطعه وبند § سکز ضلعی حاوی شکل هندسی § ثمن مقابلنده فروخت اولنمش شی .

مُثَنَّاتْ { [ع] « مثنی » کلمه‌سنك جمعی ، ایکی نقطه‌لی حرفك صفتیدر : (تاء مثنات ایله) .

مُثَنّی { [ع] ایکی قات ، ایکیلی § ایکی نقطه‌لی § تثنیه‌لی ، تثنیه‌لنمش .

مُثُولْ { [ع] حرمةً ایاقده طورمق .

مُجَابْ { [ع] کندیسنه جواب ویرلمش ، جواب قبول آلمش اولان .

مُجَادَلَه { [ع] جدللشمك ، آتیشوب طوتشمق ، ایتیشوب اوغراشمق § الزام خصم ایچون برمسئلهٔ علمیه‌ده منازعه‌یه کیریشمك ، نزاع ایتمك : (دفع مجادله ، مجادلهٔ قلمیه) .

مُجَازْ { [ع] اجازت ویرلمش ، کندینه اذن و رخصت ویرلمش : (مجاز طلبهٔ علومدن) § جائز کورلمش ، مباح طوتلمش : (بویله یاپمق شرعاً مجازدر) .

مُجَازَاتْ { [ع] عمله کوره یعنی کرك ایلیکه وکرك کوتولکه مقابل برکیمسه‌یه جزا ایتمك دیمکدر § قانون اصطلاحنده مجرمه

ارتكاب ايتديكى جرمه مقابل ويريلن جزا معناسنه‌در . (مُجازات انتباهیه) كبى .

مُجازَفه [ع] اصطلاح فقهده وزنسز ، كيلسز طوپدن كوتورى صاتمق ديمكدر .

مُجاسَرَت [ع] جسارت ايتمك ، جرأتلى بولنمق . (مجاسر) = جرأتلى بولنان .

مُجالَسَت [ع] برآراده اوطورمق ، برلكده اوطورمق . (مجالسه) صورتنده قوللانيلماز .

مُجامَعَه [ع] جماع ايتمك . (مجامعت) صورتنده‌ده قوللانيلير .

مُجامَلَه [ع] برآدم ايله دوست اولوب صورتا التفات طرزنده كوزل معامله ايدشمك ، حسن معاشرتده بولنمق .

مُجانَبَت [ع] برشيدن صاقنمق ، چكلمك ، چكنمك ؛ بر كيمسه‌دن يانلايوب اوزاقلاشمق .

مُجانِس [ع] (مُتَجانِس) كبى بكزه ين ، هم جنس اولان .

مُجانَسَت [ع] هم جنس اولمق ، بر جنسدن بولنمق ، بكزه‌مك معناسنه‌در .

مُجاوَبَه [ع] برينه ياخود سؤاله جواب ويرمك § مكتوبلاشمق ، مكتوب ايله جواب ويريشمك .

مُجاوِر [ع] قوكشو ، قوكشولق ايدن § حرمين محترمين جوارنده اختيار اقامت واعتكاف ايدن .

مُجاوَرَت [ع] قوكشولق ، قوكشو اولمق § حرمين الشريفين جوارنده ساكن بولنمق .

مُجاهِد [ع] دشمن ايله جنك ايدن ، جهاد ايدن : (مجاهد فى سبيل الله) ، (مُجاهِدانَه) = مجاهد اولانه ياقيشه‌جق صورتده . جمعى (مُجاهِدين) § برايشه بر شيئه جهد ايدن ، چاليشان ، غيرت كوسترن .

مُجاهَدَه [ع] جهد ايله غيرتله چاليشمق § نفسى يمكه ، هوسات و حظوظاتدن محروم ايتمكه اوغراشمق : (مجاهدهٔ نفس) .

مُجْبِر [ع] اجبار ايديجى ، ايدن ؛ زورلايجى ، زورلايان : (قوهٔ مُجْبِرَه) = اجبار ايدن ، زورلايان قوت .

مُجْتَبى [ع] اجتبا اولنمش ، آيريلوب سچلمش ، بركزيده بولنان : (رسول مجتبى ، نبى مجتبى) :

« بحق احمد مختار ومجتبى كه اودر »
« وجود انجم وافلاكه علت ايجاد »
« نفعى »

مُجْتَرِن [ع] كثرت عمل وتجربه ايله صنعتنده ماهر اولان : (طبيب مجترن ، جراح مجترن) .

مُجْتَرَّه { [ع] اصطلاحات فنيه‌دن اولوب دوه ، اينك ، قويون كبي گويش گتيرن حيوانات قسمنه اطلاق اولنور .

مُجْتَمِع { [ع] طوپلانيجى طوپلانان .

مُجْتَنِب { [ع] اجتناب ايدن ، صاقنان ، چكينن .

مُجْتَنِح { [ع] برطرفه اكيلوب ميل ايدن . سجده‌ده اللرينى يره وضع ايله ديرسكلرينى آچه‌رق قوللرينى قاناد شكلنده طوتان .

مُجْتَبى { [ع] اجتبا اولنمش ، ديو شيرلمش ، طوپلانلمش .

مُجْتَهِد { [ع] اجتهاد ايدن ، چاليشوب صرف مقدرت ايدن § كتاب وسنتدن واحاديث شريفه‌دن استخراج حكم شرعى امرنده بذل مقدرتله بر مذهب وطريق گوسترن ذوات شريفه‌نك ، ائمهٔ دينك هربرى . جمعى (مُجْتَهِدِين) .

مُجِد { [ع] جدّ وسعى ايديجى ، ايدن ؛ برايشده غيرتله چاليشان .

(مُجِدانه) = مجد اولانه ياقيشير صورتده .

مُجَدَّدْ { [ع] تجديد اولنمش ، يكيلنديرلمش . (مُجَدَّداً) = يكيلنمك صورتيله ، يكى باشدن .

مُجَدِّد { [ع] تجديد ايديجى ، ايدن ؛ يكيلنديريجى ، يكيلنديرن .

(مُجَدِّدانَه) = مجدد اولانه ياقيشه‌جق صورتده . جمعى (مُجَدِّدِين) .

« مأل نظم ونثرى آ كلاشلمقدن مبرّادر »
« مجدّد شاعرك طرز بيانى ساده‌در سوزده »
(م ناجى)

مُجَدَّر { [ع] چيچك چقارمش ، چيچك بوزوغى آدم .

مُجَرَّب { [ع] تجربه اولنمش ، دگنمش ؛ تجربه ايله ماهيتى معلوم اولمش شى ياخود آدم . جمعى (مُجَرَّبات) .

مُجَرِّب { [ع] تجربه ايدن ، دگه‌ين ؛ صاحب تجربه ، كارديده ؛ دقايق اموره واقف اولان . عربى جمعى (مُجَرِّبِين) فارسى جمعى (مُجَرِّبان) .

مُجَرَّد { [ع] تجريد اولنمش ، عريان ايدلمش ، صويلمش ، چيپلاق § منفرد ، يالكز ، نفسنى علائق دنيويه‌دن قطع ايله جناب اللهه توجه ايدن § اهل تجريد ، بيكار ، متأهل اولمايان § عندالحكما عقول ونفوس كبي ماده‌دن عارى اولان شى ، ارباب شريعت عندنده ملائكه‌وارواح ديمكدر § بر اسمك حال اصلى اوزره بولنمسنه اطلاق اولنور : (ثلاثى مجرّد) § مطلقا ، بهمه‌حال مقامنده‌ده قوللانيلير : (مجرد كلميسك) جمعى اولان (مُجَرَّدات) = جسمانيتدن عارى ، روحانى شيلر ديمكدر :

«سروری جوهر کلدن ایدر تاریخن استنباط»
«موفقدر مجرد عقل عاشر نقل فتواده»
(عاشر افندینك مشیختنه ـ سروری)

مُجْرِمْ [ع] صاحب جزم، ارتکاب جرم ایدن ، کناهکار § اوامر قانونیه‌یه مغایر حرکتده بولنوب طوتیلان ومحکمه‌یه کوتوریلن صوچلی آدم . جمعی (مُجْرِمِینْ) .

مُجَسَّمْ [ع] تجسیم اولنمش ، جسملندیرلمش، جسملی، کووده‌لی اولان یعنی ابعاد ثلثه‌یی مشتمل بولنان: (نور مجسّم) § قابارتمه رسم، شکل : (کرهٔ مجسمه) .

« سکا ای نور مجسّم نیجه تشبیه ایده‌یم »
« یوغیکن وجه شبه تازه نهال چمنی »
(ابن کمال)

مُجَعَّدْ [ع] قیوردیم قیوردیم قیویرلمش، بوکلم بوکلم لوله‌لوله ایدلمش: (زلف مجعد) .

مُجَوَّفْ [ع] جوفلی، ایچی بوش، مجوّف: (حمام مجنی) = ایچی بوش دیواری .

مُجَفَّفْ [ع] تجفیف ایدیجی ، قورودیجی . (مُجَفِّفْ) = صویی چکلمش ، نمی قالمامش ، قورومش .

مُجَلّیٰ [ع] جلا ویرلمش، آچیلوب پاك ایدلمش، جلالی، پارلاق: (مرآت مجلّی) . (مُجَلّاً) طرزنده‌ده قوللانیلیر .

مُجَلّی [ع] آچوب تمیزله‌یجی، جلا ویریجی ، جلاجی . جمعی اولان (مُجَلِّیاتْ) = چیبان ، سیویلجه کبی شیلری دفع ایدوب جلده طراوت وحلاوت ویرن ادویه‌یه اطلاق اولنور .

مُجَلِّدْ [ع] تجلید ایدن ، کتاب جلدله‌ین ، کتاب قابی یاپان صنعتکار . جمعی (مُجَلِّدِینْ) .

مُجَلَّدْ [ع] تجلید اولنمش، جلدلنمش ، قاب کچیرلمش، بر جلدلی کتاب . جمعی (مُجَلَّداتْ) = جلدلنمش اولان شیلر، جلدلی کتابلر.

مُجْمَلْ [ع] اجمال اولنمش، قیصالدلمش ، قیصه ، خلاصه ، مختصر . (مُجْمَلاً) = قیصه اوله‌رق ، قیصه کسه‌رك ، قیصالدرق .

مُجَوِّدْ [ع] قرآن عظیم الشانی تجوید اوزره اوقویان ، حسن تلاوت ایدن ، علم تجویده آشنا اولان .

مُجَوَّرْ [ع] تجویر اولنمش ، جویرلمش دیمکدر . مطبوخاتدن کوفته‌یه مشابه اولوب (مُجَوَّرْ) دینیلن طعامك نامی بوندن محرفدر . مذکور طعام قیزغین یاغ ایچنده چویریله‌رك پشیرلدیکی ایچون بویله تسمیه قیلنمشدر .

مُجَوَّزْ [ع] تجویز اولنمش ، جائز کورلمش .

مُجَوَّف { [ع] تجويف اولنمش ، اويوق، ايچی بوش شی.

مُجَوْهَر { [ع] الماس كبی ذيقيمت طاشلر ايله تزيين اولنمش ؛ الماسلی طاقم مقامنده‌ده قوللانيلير § نقطه‌لی اولان حرف ، نقطه‌لی حروفی حساب ايديله‌رك سويله‌نيلن تاريخ . بو لفظ (جَوْهَر) و (جَواهِر) مقامنده قوللانيلماز . جمعی اولان (مُجَوْهَرات) = الماسلی و باشقه درلو ذيقيمت طاشلی طاقملر مقامنده قوللانيلير.

مُجَهَّز { [ع] تجهيز اولنمش ، لوازمی ترتيب واحضار قيلنمش ، دونانمش .

مُجَهِّز { [ع] تجهيز ايديجی ، ايدن؛ دونادان .

مُجيب { [ع] اجابت ايدن ، قبول ايدن ، مطلوبی اسعاف وارزان قيلان، جواب ويرن: (جناب حق مجيب‌الدعواتدر) .

« ايلسون ذلتكی منّان مجيب »
« قصر فردوسده همبزم حبيب »
(معلم ناجی)

مُجيز { [ع] اجازت‌ويريجی، اذن ويرن : (فاتح‌جامع شريفی مجيز درسعاملرندن) .

مُحابا { [ع] (مُحابات) مصدرندن (تا) لك اسقاطيله‌ياپيلمش بركلمه‌در ، هروقت « بی » اداتيله و دوشونمه‌دن ، قيدسز واحترازسز اوله‌رق، صاقنمقسزين معناسنده قوللانيلير . (مُحابات) = فی‌الاصل بر كيمسه‌يه ميل‌وتوجه ايله‌بالخاصه مساعده وياردیم ايتمك معناسنه‌در . اصطلاح فقهده برشيئ ثمن مثلندن نقصانه بيع ايتمك ديمكدر كه مساهله‌ومسامحه معناسنی تضمن ايدر . (محاباة فی‌البيع) .

« ياسمندر درسنك پروانه‌در يا پرچك »
« آتش رخساردن ايتمز محابا پرچك »
(بهجت‌ـ خدما صفا)

مُحاجات { [ع] بيلمه‌جه سويله‌شمك صورتيله ذكاوتده امتحان ومسابقه معناسنه‌در .

مُحاذات { [ع] قارشی طورمه ، مقابل اولمه .

مُحاذی { [ع] برحذاده ، قارشو ، مقابل بولنان .

مُحارِب { [ع] حرب ايديجی ، جنك ايدن : (لشكر محارب ، فرقهٔ محاربه) ، (طَرَفَيْنِ مُحارِبَيْن) = حرب ايدن ايكی طرف .

مُحارَبه { [ع] حربلشمك ، جنك ايتمك ، حرب ، غوغا . جمعی (محاربات) .

مُحاسِب { [ع] حساب كورن ، حساب ايدن ؛ امور حسابيه‌يه آشنا اولان .

مُحاسَبه { [ع] حسابلاشمق ، برينك حسابنه باقمق

§ بر دائره‌نك معاملات حسابیه‌سیله اشتغال ایدن مأمورین وکتبه‌سنه مخصوص قلم اوطه‌سی : (مالیه محاسبه‌سی ، خارجیه محاسبه‌سی) جمعی (مُحاسَبات) : (دیوان محاسبات) .

مُحاصِرْ [ع] شهر و قلعه و استحکام کبی بر محلك اطرافنی صاروب قوشادوب صیقشدیران . جمعی (مُحاصِرین) .

مُحاصَرَه [ع] بر محل ویا قلعه‌نك ویاخود دشمنك جوانب واطرافنی احاطه ایتمك ، قوشاتوب تضییق ایتمك ، دخول و خروجی منع ایله ضبط وفتحنه سعی ایله‌مك .

مُحاضَرَه [ع] معلومات مستحضره یعنی خاطرده طوتیلان حاله موافق ومقامه مناسب ادبی ، تاریخی ، هوائی کلام وحکایه واخبار واشعار دیمکدر § برآدم حقنی اظهار وحفظ ایچون دیکریله مجادله ایتمك معناسنه‌در . بومعنی اعتباریله (فنِّ مُحاضَرَه) اطلاق اولنمشدر که ایکی کیمسه‌نك قیاس وادله ایله صورت جدل ومباحثه‌لرینی متضمندر . جمعی (مُحاضَرات) .

مُحاط [ع] احاطه اولنمش ، اطرافی قوشادلمش ، چوره‌سی آلنمش : (خندق ایله محاط بر قلعه) رسمیاته مخصوص اولان (محاطِ علم) تعبیرینی (محاطعلم) صورتنده متصل یازمامالی .

مُحافِظ [ع] حفظ ایدیجی ، صاقلایجی ؛ حائز اهمیت اولان بلده و قلعه‌لرك حفظنه مأمور اولان بیوك ذاته ویریلن عنوان : (بوغاز محافظی ، قافلهٔ حج محافظی) .

مُحافَظَه [ع] حفظ ایتمك ، صاقلامق ؛ ضرر وخلل شائبه‌سنی دفع ایله قوریمق ، بارندیرمق : (محافظهٔ عرض ، محافظهٔ ناموس ، محافظهٔ مال) .

مُحاقْ [ع] آیك صوکنده‌کی اوچ کیجه‌یه اطلاق اولنور . بو مدتده قمر کونشله برابر طلوع ایلدیکندن هیچ کورنمز ، کونشك نور قمری محق ومحو ایله‌مسی سببیله بویله اطلاق اولندی . بوکلمه‌یی میمك حرکات ثلثه‌سیله اوقومق جائزدر .

مُحاکَمَه [ع] دفع خصومت و فصل دعوی ایچون حضور حاکمده حکملشمك ، مرافعه ایتمك ؛ مدعی اولان آدم خصمنی حاکم حضورینه دعوت ایله‌یوب حکم ایدشمك . جمعی (مُحاکَمات) .

مُحالْ [ع] اولماز شیء ، اولمیه‌جق شی ؛ وقوعی ممکن اولمایان باطل شی : (امر محال) جمعی (مُحالات) .

مُحالٌ بِهْ [ع] اصطلاح فقهده برینه حواله اولنان ماله دینیر . (مُحالٌ عَلَیْهِ) = حواله‌یی قبول ایدن کیمسه (مُحالٌ لَهُ) = داین ، آلاجقلی اولان کیمسه دیمکدر .

مُحاوَرَه [ع] جواب ویرمك ؛ ایکی کیمسه قارشیلقلی لاقیردی ایتمك، جوابلاشمق، قونوشمق. نظمده (محاورت) صورتنده‌ده قوللا۔نیلیر. جمعی (محاورات).

مُحِبّ [ع] محبت ایدیجی، ایدن ؛ دوست وخیرخواه اولان: (محبّ صادق)، (محبانه) = محب اولانه یاقیشه‌جق صورتده.

مُحتاج [ع] احتیاجی اولان، حاجتی بولنان، احتیاجلی: (محتاج معاونت، محتاج صدقه، نانپاره‌یه محتاج) جمعی (محتاجین).

مُحتال [ع] حیله کار، مکّار، دوباره‌جی، حیله‌جی، آدم. مؤنثی (محتاله).

مُحتَبِس [ع] احتباس ایدیجی، قاپانوب طیقانیجی، حبس ایدیجی.

مُحتَجِب [ع] احتجاب ایدن، اورتولو بولنان.

مُحتَرِز [ع] احتراز ایدن، صاقینان، چکینن. (محترزانه) = صاقینه‌رق، صاقینرجه‌سنه. ینه بو معنایی افاده ایدن (محتذر) هیچ قوللانیلماز.

مُحتَرِس [ع] احتراس ایدن، صاقینان. نادراً استعمال اولنور.

مُحتَرِص [ع] احتراص ایدن، امل شدیدی اولان، حرص ایله ایسته‌دیکی شیٔ تحصیله سعی واقدام ایدن.

مُحتَرِق [ع] احتراق ایدن، طوتشوب یانان؛ یانیق، آتشله یانمش وتأثیرلی اولان: (بیت محترق، شاعر محترق، قلب محترق).

«آه ایدرمیدم سنی تحریر ایدرکن ای خطاب»
«محترق بر شاعرك تفسیر آهی اولمسه‌ك»
(م ناجی)

مُحتَرَم [ع] احترام اولنمش، کندیسنه تعظیم ایدلمش، حرمت کوسترلمش اولان: (محب محترم، ذوات محترمه، هیئت محترمه).

« داور پرشوکت وپراحتشام »
« محترم و محتشم روزکار »
(نفعی)

مُحتَسِب [ع] ایام قدیمه‌ده بلدیه رئیسی، شهر امینی مقامنده بولنور بر مأمور ایدی. (محتسب، احتساب اغاسی).

مُحتَشِد [ع] احتشاد ایدن، بر یره بیریکن. (متحشد) زیاده قوللانیلیر.

مُحتَشَم [ع] احتشاملی، طنطنه‌لی، دبدبه‌لی ؛ زیب و زینته مستغرق اتباع وخدمه‌سی بولنان.

« دخی اول محتشمان ازلی »
« عمر وحضرت عثمان وعلی »
(خاقانی)

مُحْتَصِد { [ع] احتصاد ایدن ، اکین بیچن ، اکینجی .

مُحْتَضَر { [ع] حاضرلانمش ، موته حاضر اولان . دیکریله معناجه مترادفدر .

مُحْتَضِر { [ع] احتضار ایدن ، موته پك زیاده یاقلاشان ، اولوم درجه‌سنده بولنان .

مُحْتَطِب { [ع] احتطاب ایدن ، اودون طوپلایان § بالطه‌لق نامیله اودون کسیلن قورو ویا اورمان .

مُحْتَقِر { [ع] احتقار ایدن ، حقیر کورن ، حقارت ایدن .

مُحْتَقِن { [ع] احتقان ایدن § اصطلاح طبده هجوم دمله بر عضوك یا عضله‌نك شیشمه‌سی دیمکدر .

مُحْتَكِر { [ع] احتکار ایدن ؛ یدنده‌کی مالی ، ذخیره‌یی ، شیئ وقت مضایقه‌ده آغیر بهایه چیقمه‌سنه انتظاراً صاتمایوب صاقلایان کیمسه که (مطره‌باز) ده دینیلیر . شرعاً ونظاماً ممنوعدر . (مُحْتَكِرانَه) = محتکر اولانه یاقیشه‌جق صورتده . جمعی (مُحْتَكِرِين) .

مُخْتَلِج { [ع] اختلاجه اوغرامش ، زانغر زانغر تتره‌ین ، تتره‌مه علتنه طوتیلان .

مُحْتَمَل { [ع] احتماللنمش ، ممکن ، اوله بیلن ، اولور شی .

(مُحْتَمَلات) = ممکنات حکمنده‌در . لامدن اوّل بولنان میمك کسر ایله تلفظی غلطدر .

مُحْتَوِی { [ع] احتوا ایدن ، بر شیئ جامع وحاوی اولان ، ایچنه آلان : (کتابك محتوی اولدیغی ابواب وفصول) جمعی اولان (مُحْتَوِیات) = مندرجات مقامنده‌در .

مُحَجَّل { [ع] جله‌یه اوطوردلمش § آیاغی سکیلی ، بیاضلی آت .

مُحَدَّب { [ع] قانبورلاشدیرلمش ، قانبور ؛ اصطلاح طبده اوستی یومرو وتومسکلی یعنی دوربین جامی کبی قبه‌لی اولان شی : (مُحَدَّبُ الطَّرَفَین) = حکمت طبیعیه اصطلاحنده ایکی طرفی تومسکلی ، قبه‌لی دوربین جامنه دینیلیر .

مُحْدَث { [ع] صوکره‌دن چیقمه ، نو ظهور شی ؛ اولجه یوق ایکن صوکره‌دن احداث اولنان : (جورلیدن سیلوری‌یه قدر محدث اولان یوسنه سوریجیلکی ایچون) .

مُحْدِث { [ع] احداث ایدن ، بر شیئ صوکره‌دن ویکیدن پیدا ایله‌ین .

مُحَدِّث { [ع] سیدالانام علیه الصلوة والسلام افندیمز حضرتلرینك احادیث شریفه‌لرینی نقل و روایت ایتمش اولان ذات محترم . جمعی (مُحَدِّثِین) .

مُحَدَّث [ع] تحدیث اولنمش ، خبر ویرلمش ، لسان شکران ایله نقل وبیان قیلنمش .

مُحَدَّد [ع] تحدید اولنمش ، حدودی کسلمش § بیله‌نوب کسکین ایدلمش اولان .

مُحَدِّد [ع] تحدید ایدن، حدّ تعیین ایدن، حدود کسن § بیله‌یجی ، کسکین ایدیجی .

مُحَدِّر [ع] قابارتیجی ، قابارتوب شیشیریجی: (ضربهٔ محدّره).

مُحَرِّر [ع] تحریر ایدن ، یازیجی، یازان . تخصیصاً غزته و رساله یازانلره اطلاق معروفدر . جمعی (مُحَرِّرین) .

مُحَرَّر [ع] یازلمش : (تذکره‌ده محررالاسم ، بروجه محرر) جمعی اولان (مُحَرَّرات) = رسمی وغیر رسمی مکتوبلر مقامنده قوللانیلیر.

مُحْرِز [ع] احراز ایدن، کندینه آلان ، قازانان .

مُحْرَز [ع] احراز اولنمش. اکثریا بومعناده قوللانیلیر § اصطلاح فقهده دکزده‌کی بالیق ویاغمور صویی کبی کیمسه‌نك مالی اولمایان وهرکس ایچون انتفاعی مباح اولان برشیئك اله کچیرلمسنه اطلاق اولنور .

مُحَرِّش [ع] تحریش ایدیجی ، اصطلاح طبده یاره آچار-جه‌سنه طیرمالاییجی ، کیدیشدیریجی شی دیمکدر .

مُحَرِّض [ع] تحریض ایدیجی، حرصلاندیریجی، حرصلا-ندیران . (مُحَرِّضانه) = تحریض ایدنه لایق صورتده .

مُحَرَّف [ع] تحریف اولنمش ، تغییر ایدلمش ؛ حرفلری قاریشمش، بوزلمش. جمعی (مُحَرَّفات).

مُحَرِّق [ع] تحریق ایدن ، زیاده یاقان § زیاده صوصاتمق صورتیله انسانی یاقان .

مُحْرِق [ع] احراق ایدن، یاقان؛ زیاده تأثیر ایدن ، قلبه حرارت ویرن : (صدای محرق ، ادویهٔ محرقه) بوکلمه زیاده قوللانیلیر .

مُحَرِّك [ع] تحریك ایدن ، حرکت ایتدیرن ، قیملداتان : (قوهٔ محرکه) .

مُحَرَّم [ع] تحریم قیلنمش، حرام اولمش ؛ شهور عربیه‌نك برنجی آیی . زمان جاهلیتده بوآیده محاربه تحریم اولنمغله آنك ایچون بویله تسمیه اولنمشدر : (مُحَرَّمُ‌الحَرام) ، (مُحَرَّمیه) = سال جدید بخششی || تبریك سال ایچون سویله‌نیلن قصیده . جمعی (مَحارِم ، مَحارِم، مُحَرَّمات) در.

مُحَرَّمات [ع] «محرم» ك جمعى، شرعاً حرام اولان شيلر ديمكدر.

مُحْسِنْ [ع] هر كسه اييلك ايديجى، كرم واحسان ايدن.

مُحَسِّنْ [ع] تحسين ايديجى، كوزللنديريجى.

مُحَسَّنات [ع] تحسين اولنمش، كوزللنمش، كوزللك ايله مفطور معناسنه اولان (مُحَسَّنْ) ك جمعى دركه مفردى هيچ قوللانيلماز. بوكلمه لسانمزده نفع جهتيله بكنلمش، خيرلى فائده‌لى، كوزل شيلر مقامنده قوللانيلير: (محسّنات عديده).

مُحَشّى [ع] تحشيه ايديجى، حاشيه يازان. (مُحَشّى) = تحشيه اولنمش، حاشيه يازلمش ديمكدر.

مُحَصِّلْ [ع] تحصيل ايديجى، استحصال ايدن § اوائلده طشره‌ده شمديكى قائمقام ومديرلر درجه‌سنده استخدام قيلنان مأمورين ملكيه‌يه ويريلن عنوان رسمى ايدى.

مُحَصَّلْ [ع] تحصيل اولنمش، حاصل ايدلمش § حاصلى، خلاصه ديمكدر.

مُحْصِنْ [ع] حرامدن صاقينيجى، صاقينان آدم.

مُحْصَنات [ع] حرامدن صاقينمش، عفيفه، اهل عصمت خاتونلر. صادك كسريله ده لغتدر.

مُحْضِرْ [ع] احضار ايديجى، ايدن؛ حضوره كتيرن، محكمه مباشرى، مدعى ومدعى عليهى محكمه‌يه جلب ايدن مأمور.

مُحِقّ [ع] احقاق ايدن، حق يرينه كتيرن ياخود ويرن § حقلى اولان، مخاصمه‌ده حق صاحبى بولنان كيمسه § طوغرى، معقول، مصيب. (مُحِقّانه) = محقجه‌سنه.

مُحَقِّرْ [ع] تحقير ايدن، خوار وحقير طوتان. (مُحَقِّرانه) = تحقير ايديجى‌يه مناسب صورتده.

مُحَقَّرْ [ع] تحقير اولنمش، خوار وحقير طوتلمش، ذليل اولمش، حقارت كورمش.

مُحَقِّقْ [ع] تحقيق ايدن، حقيقتى، طوغرى‌يى آرايوب ميدانه چيقاران § سوزى دليل ايله اثبات ايدن § صوفيّون عندنده مرتبهٔ كشف الٰهى‌يه واصل اولوب كنديسنه كافهٔ اشيانك حقيقتى عيان ومنكشف اولان ذات شريف ديمكدر. (مُحَقِّقانه) = محقق اولانه ياقيشه‌جق صورتده. جمعى (مُحَقِّقينْ).

مُحَقَّقْ [ع] تحقيق اولنمش، طوغريلغى آكلاشلمش، حقيقت وصحتى ثابت اولمش.

مُحْكَمْ [ع] متانت ویرلمش ، صاغلام ، طایانقلی ، قوتلی . ترکجه‌سی (بَرْكْ) در .

مُحَكَّمْ [ع] تحکیم اولنمش ، یرلشمش § اصطلاح فقهده خصمینك فصل دعوی وخصومت ایچون رضالریله حاکم نصب ایتدکلری آدمه اطلاق اولنور .

مُحْكَمَاتْ [ع] اوامر ونواهیٔ صریحه‌یی مشتمل اولان ومعانیسی قطعاً تأویله محتاج اولمایان آیات کریمهٔ قرآنیه . (مُتَشَابِهَاتْ) مقابلی .

مُحَلِّلْ [ع] تحلیل ایدن ، برشیئك اجزاسنی آیران ، برشیئ جزء جزء ایدن § اصطلاح طبده مرض اثری اولان شیشلری ، یومرولری کوچلدوب محو و ازاله ایدن و یا بر التهابی ازاله ایتمکه مدار اولان دوا ، علاج دیمکدر .

مُحَلِّلَاتْ [ع] اصطلاحات طبیه . دندر ، اخلاطی آقیتان ، یومرولری و مرض اثری شیشلری کوچلدوب محو وازاله ویاخود التهاباتی دفع ایدن ادویه‌یه اطلاق اولنور .

مُحَلّیٰ [ع] زینتلنمش ، دوناتمش ؛ تزیین ایدلمش ، دونادلمش .

مُحَمَّدْ [ع] خاتم الانبیا رسول کبریا پیغمبرمز افندیمز حضرتلرینك اسم شریفلریدر که مکرراً حمد وثنا اولنمش دیمکدر .

(مُحَمَّدِی) = حضرت پیغمبره منسوب ، متعلق : (اذان محمدی ، شریعت محمدیه) § مسلمان ، مؤمن مقامنده‌ده قوللا- نیلیر . بومعناده جمعی (مُحَمَّدِیُّونْ) :

« انتسابم فقط محمده در »
« بویله دیوان حشره‌دك کیدرم »
« بر « محمد » دیرم سکوت ایدرم »
« بنی ایسترسه آتشه آتسون »
« آغلادرسه « محمد » آغلاتسون »
« معلم ناجی »

مُحَمَّسْ ، مُحَمَّصْ [ع] آتش اوزرنده قیزدیریلوب قاورولمش دانه‌یه وقهوه‌یه دینیلیر .

مُحَمِّصْ [ع] قاووریجی آلت ، تاوه § قهوه و امثالنی قاووران ، قاووروب صاتان .

مُحَمَّضْ [ع] حامضلانمش ، پاسلانمش .

مُحَنّیٰ [ع] اکری ، چارپیق ، بوکیك ، طولامباج § حنالانمش ، حنا قونمش : (ید محنی) .

« کورینن ماه نو صانمه‌ك فلکده »
« نکارك اول محنی پرچیدر »
(مصاحب شمسی پاشا)

مُحَنَّطْ { [ع] تحنيط اولنمش، حنوط دينيلن طيب ايله تعطير ايدلمش ميّت. (مُحَنَّطْ) = ميّتى تحنيط ايديجى ديمكدر.

مُحَوِّلْ { [ع] تحويل ايديجى ، دكيشديريجى ، دكيشديرن، باشقه حاله قويان . اكثريا حق السّهيده قوللانيلير : (جناب محوّل الحول والاحوال) .

مُحَوَّلْ { [ع] تحويل اولنمش ، دكشديرلمش، باشقه درلو ايدلمش § حواله قيلنمش ، سپارش اولنمش ، اصمارلانمش : (عهدهٔ استيهالكزه محول اولان خدمت) بومقامده حواله ايدلمش ، اصمارلانمش ديمكدر. (سوريه‌ولايتى اموالنه محول يوز بيك غروشدر) جمله‌سنده‌ده حواله قيلنمش ، سپارش اولنمش ديمكدر.

مُحَيِّرْ { [ع] حيرت ويريجى، حيران ايديجى، شاشيردان : (محيّر عقول، محيّر العقول) .

مُحِيطْ { [ع] احاطه ايدن ، اطرافى چويرن ، قوشاتان § كرّهٔ ارضى احاطه ايدن بيوك دكز ، طيش دكز : (بحر محيط كبير) § هندسه اصطلاحنده برشكلك درت جانبنى احاطه ايدن خط :

« محيط دائرهٔ عشقدن خروج محال »
« نه چاره قبضهٔ تقدير كردكارده‌يز »
(عونى)

مُحِيلْ { [ع] اصطلاح فقهده بورجنى آخرك ذمتنه احاله و نقل ايدن ديمكدر .

مُحْيِى { [ع] احيا ايديجى ، حيات ويريجى ، جانلانديريجى . اسماء حسناد ندر § برشيئك اصلاحيله قواى ماديه و معنويه سنى آرتيريجى معناسنده‌ده استعمال اولنور : (محيئ ملك ودولت) .

مُخّ { [ع] كميكده‌كى ايليك؛ اصطلاح طبده باش كميكى درونن‍نده بولنمق اعتباريله بينه وكوزك بياض و سياهنى جامع اولان شحمه‌يه دينيلير § هر شيئك لبّ ومغزى ، خالص اوزى مقامنده ايراد اولنور . جمعى اولان (مِخاخ، مِخَخَه) قوللانيلماز (مُخّ شَوكى) = عمود فقرى دينيلن صيرت كميكى ايچنده بينك قويروغى مثابه‌سنده اولان مردار ايليك ديمكدر .

مُخابَرَه { [ع] خبرلشمك، ايكى كيمسه بربرينه خبر ويرمك ، خبر كوندرمك : (مخابره مأمورى) = تلغراف ماكنه‌سنى استعمال ايدن ذات . جمعى (مُخابَرات) : (مُخابَراتِ تَلغرافى ، مُخابَراتِ تَلغرافيَه) بونلرك هانكيسى طوغرى ديديلير ايسه لسان عثمانى‌يه عائد اولمق اعتباريله ايكيسيده طوغريدر ديرز .

مُخادِع [ع] خدعه جی، حیله کار، آلدادیجی.

مُخادَعه [ع] خدعه ایتمك، حیله ایله آلداتمق. نظمده (مخادعت) صورتنده‌ده استعمالی جائزدر.

مُخادَنَت [ع] دوستلق، صدق ایله یارلق، محبلك.

مُخاصِم [ع] خصومت ایدیجی، دعوادم طرفیندن بری.

مُخاصَمه [ع] ایکی کیمسه بربرینه خصومت ایتمك، بری برینه خصم اولوب چکشمك. جمعی (مخاصمات).

مُخاط [ع] بلغم، سوموك. اصطلاح طبیدر. (مخاط الشیطان) = یازین وقت ظهرده هواده شعاع شمسدن اوروجك آغی کبی اوزون اوزون وتل تل قاینایه‌رق کورینن خطوط موهومه‌یه دینیلیر.

مُخاطِب [ع] خطاب ایدیجی، توجیه کلام ایدن، سوز سویله‌ین.

مُخاطَب [ع] کندیسنه خطاب اولنان، سوز سویله‌نن آدم § صرف اصطلاحنده متکلمك قارشیسنده‌کی کیمسه‌یه خطاباً استعمال ایلدیکی شکل فعله دینیرکه مطلقا (سن) و (سز) ضمیرلرینی تضمن ایدر § (معاتب) مقامنده استعمالی نابجادر.

مُخاطَبه [ع] خطابلاشمق، خطاب ایدشمك، قارشی قارشی‌یه سویلشمك § (معاتبه) مقامنده یعنی چکشمه معناسنده استعمال اولنمامیلیدر. جمعی (مخاطبات).

مُخاطَره [ع] تهلکه، قورقو § بر مهلکه‌یه القای نفس ایله‌مك، تهلکه‌لی قورقولی احواله کرفتار اولمق.

مُخالَصَت [ع] بربریله خلوص وصفوت اوزره بولنمق، دوستانه وخالصانه معامله ایتمك.

مُخالَطه [ع] اختلاط، امتزاج ایتمك § قاریشوب کیریشمك.

مُخالِف [ع] خلاف اوزره بولنان، اویغون اولمایان، ضد اولان، اویمایان: (اصوله مخالف، قانونه مخالف، اکثریته مخالف).

مُخالَفَت [ع] قارشی کلمك، اویغون کلمه‌مزلك، اویمامقلق، ضد اولمق.

مُخبِر [ع] اخبار ایدیجی، خبر ویریجی، ویرن: (مخبر صادق، غزته مخبری).

مُختار [ع] اختیار اولنمش، سچلمش: (قول مختار) § فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندیمز حضرتلرینك دیکر اسم شریفیدر: (احمد مختار) § کندی اختیار و اراده‌سی وجه ایله عمل وحرکت ایده‌جك

اولان ، حرکت ایدن : (فاعل مختار) § شهرلرده منسوب اولدیغی محله‌نك ، طشره‌لرده کویلرك امور وخصوصاتنه نظارت ایدن ذاتلره اطلاق اولنور : (محله مختاری ، قریه مختاری ، مختار اوّل ، مختار ثانی) جمعی (مُخْتارانْ).

مُخْتَرِعْ { [ع] اختراع ایدن ، امثالی کورلمه‌ین یکی برشیئی وجوده کتیرن، یکی شی چیقاران: (تلسز تلغرافك مخترعی (مارقونی) نامنده برایتالیاندر) § پالان دوزیجی، پالان اویدیریجی .

مُخْتَرَعْ { [ع] اختراع اولنمش ، اوّلدن یوق ایکن یکی چیقارلمش § اویدیرلمش ، اویدیرمه شی ، سوز . جمعی اولان (مُخْتَرَعاتْ) = یکی چیقارلمش، یوقدن یاپلمش شیلر || اویدیرمه ، دوزمه یالانلر معناسنده ایکی صورتله ده قوللانیلیر . مثلا (مخترعات مدنیه‌دندر) و (مخترعات ابلهفریبانه قبیلندندر) دینیلیر .

مُخْتَصّ { [ع] اختصاص ایتمش، خاصةً منتسب اولمش، جمعی (مُخْتَصّینْ) .

مُخْتَصَرْ { [ع] اختصار اولنمش ، قیصالدلمش ، قیصه . (مُخْتَصَراً) = قیصالتـه‌رق ، قیصه اوله‌رق .

مُخْتَطِفْ { [ع] اختطاف ایدن ، قاپوب آلان § کوز قاماشدیران : (اشعهٔ مختطفه) .

مُخْتَفی { [ع] اختفا ایدن ، صاقلانان .

مُخْتَلّ { [ع] بوزوق، بوزولمش، قاریشیق ، انتظامسز : (مختل الصحّه ، مختل الشعور) .

مُخْتَلِسْ { [ع] اختلاس ایدن ، قاپان ، چالان § تعریف قانونیسی اموال امیریه‌یی بلاقید آلوب صرف ایدن ، ذمّتنه کچیرن .

مُخْتَلِطْ { [ع] اختلاط ایدن ، قاریشـوب کوریشن § مرکب ، قاریشیق : (عضلهٔ مختلطه) = بویونك آرقه‌سنده‌کی عضلهٔ مرکبه.

مُخْتَلِفْ { [ع] اختلاف ایدن ، بربرینه اویمایان، اویوشمایان ، برحالده طورمایان ؛ باشقه باشقه درلو درلو اولان : (امثلهٔ مختلفه ، موادّ مختلفه) .

مُخْتَلَفْ { [ع] اختلاف اولنمش ، بربرینه اویمامش ، اویوشمامش: (مُخْتَلَفٌ فیهْ) = کندیسنده اختلاف اولنمش شی : (قول مختلف فیه ، مسئلهٔ مختلف فیها) .

مُخْتَمِرْ { [ع] اختمار ایدن که اتمك خمیری کبی مایه‌لنن، اکشیوب اوزلنن § شراب کبی قاینایوب قاباران، کمالی بولان § باشـنه اورتو قویان ، چاره بورونن . برنجی وایکنجی معنالرده قوللانیلیر .

مُخْتَنِقْ { [ع] اختناق ایدن، تنفس ایده‌میوب بوغولمش اولان، بوغولان .

مُخَجَّلْ، مُخْجَلْ [ع] خجالتده براقان، اوتاندیران. برنجیسی زیاده قوللانیلیر.

مُخَدِّرْ [ع] اصطلاح طبده اوجاع واضطراباتی تسکین ایدیجی، اویوشدیریجی علاج دیمکدر. جمعی اولان (مُخَدِّرات) = اویوشدیریجی ادویه مبحثی دیمکدر.

مُخَدَّرْ [ع] اورتو طوتمش، اهل پرده، اورتولی، قاپالی بولنوب نامحرمه کورنمه‌ین. مؤنثی (مُخَدَّرَه) درکه اهل پرده، عفتلی، اورتولی قاپالی قیز یا قادین دیمکدر.

مُخَدَّرات [ع] «مخدره» نك جمعی، اهل پرده قیزلر، قادینلر دیمکدر.

مُخَدِّشْ [ع] تخدیش ایدن، قاشندیران، طیرمالایان علاج.

مُخَرِّبْ **مُخَرَّبْ** [ع] خراب ایدن، خرابلاندیران، بوزان، پریشان ایدن. جمعلری (مُخَرِّبین، مُخَرِّبین).

مُخْرَجْ [ع] اخراج اولنمش، طیشاری چیقارلمش؛ برشیئك عینی، صورتی چیقارلمش. (مکتبدن مخرج، صورت مخرجه).

مُخَرِّشْ [ع] طیرمالایوب قاشندیریجی، قازییجی، آزدیریجی

مُخَصِّصْ [ع] تخصیص ایدن، خاص قیلان.

مُخَصَّصْ [ع] تخصیص اولنمش، خاص قیلنمش. تعیین ایدلمش: (معاش مخصص) جمعی اولان (مُخَصَّصات) = تخصیص قیلنمش اولان شیلر دیمکدر.

مُخَضَّبْ [ع] بویانمش شی، خصوصیله حنا قونمش صاچ وال.

مُخْطِرْ [ع] اخطار ایدن، خاطره کتیرن: (مخطر ایام شباب).

مُخْطِرَه [ع] بر شیئی خاطره کتیرمك ایچون یاز یلان ورقه، اخطار پوصله‌سی || مذکره نوعندن ورقهٔ رسمیه.

مُخَطِّطْ [ع] تخطیط ایدن، چیزن، رسم ایدن.

مُخَطَّطْ [ع] تخطیط اولنمش، چیزلمش || چیزیکلی، یول یول چیزکی چیزکی یاپلمش شی.

مُخْطِی [ع] یاکلدیجی، خطایه دوشوریجی، دوشورن § یاکیلیجی، خطا ایدیجی § تعریف شرعیسی کناه اولان فعلی ارتکاب ایله طریق ناصوابه سلوك ایدن دیمکدر.

مُخَفِّفْ [ع] تخفیف ایدن، خفیفلندیرن: (اسباب مخففه، مخفف جزا).

مُخَفَّفْ [ع] تخفیف اولنمش، خفیفلندیرلمش: (جزای مخفف).

مُخِلّ [ع] اخلال ايديجى ، ايدن؛ خلل ويرن، بوزان: (مخل ادب ، مخل ناموس ، مخل نظام ، مخل فصاحت) .

مُخَلْخِل [ع] هوايى اينجلديجى ، خفيفلنديريجى .

مُخَلِّد [ع] تخليد ايدن، باقى ودائم قيلان .

مُخَلَّد [ع] تخليد اولنمش ، بقا و دوام اوزره طوران؛ باقى، دائم اولان : (مخلد فى النار) .

مُخْلِص [ع] اخلاص ايديجى ، خلوص كوستريجى ، ريا وغرضدن خالى اولان دوست وكوله . (مُخْلِصانه) = مخلص اولانه لايق صورتده .

مُخَلِّص [ع] تخليص ايدن ، قور- تاران . (مُخَلَّص) = قورتارلمش .

مُخَلَّف [ع] آدمك وفاتنده كيروده قالانلره براقديغى شى ، تركه. دائما بونك جمعى اولان (مُخَلَّفات) قوللانيلير كه متوفانك كيرو قالان اشياسى ، متروكاتى ديمكدر .

مُخَلّى [ع] تخليه ايدلمش ، بوشا- لدلمش .

مُخَلِّى [ع] تخليه ايديجى، بوشالديجى، بوشالدان . (مُخَلِّيةُ الهواء) = حكمت طبيعيه اصطلاحاتندن اولوب بر محل محدودك هواسنى بوشالتمق ايچون قوللانيلان آلته اطلاق اولنور .

مُخَمَّر [ع] تخمير اولنمش ، يوغو- رلمش § مايه‌لنديرلمش ، مايه‌لنوب قابارمش اولان § شراب كبى قاينايوب قوام درجه‌سنى بولمش شى .

مُخَمَّس [ع] تخميس ايدلمش ، بشلنديرلمش ، بشه بالغ ايدلمش || اصطلاح عروضده هربندى بش مصراعدن مركب اولان نظم || هندسه اصطلاحنده بش ضلع ايله محدود يعنى بش كوشه‌لى اولان شكل ديمكدر .

مُخَمَّن [ع] تخمين اولنمش ، قيمت تقدير ايدلمش ، ظن ايله بويله‌در بوقدر دينلمش: (قيمت مخمنه).

مُخَمِّن [ع] تخمين ايديجى، ايدن ؛ ظن ايله رأى ويرن، قيمت تقدير ايدن ، بها بيچن : (قويوجى مخمنى ، املاك مخمنى ، بيت المال مخمنى) .

مُخْنِق [ع] بوغيجى ، بوغمق صورتيله هلاك ايديجى .

مُخَيِّر [ع] تخيير ايدن ، ايكى شى بيننك تعيين و تفريقنى اختياره براقان .

مُخَيَّر [ع] تخيير ايدلمش ، ايكى شيدن برينك اختيارى عهده‌سنه براقلمش § بكنديكى صورتده آلمق ، بكنمديكى حالده رد اولنمق شرطيله مشترى‌يه امانةً تسليم اولنان شى § اصطلاح فقهده خياراتدن بريله

برشيء قبول وعدم قبول خصوصنده کندیسنه صلاحیت ویرلمش آدم دیمکدر.

مُخیف [ع] اخافه ایدیجی ، قورقودیجی : (اوضاع مخیفه ، قیافت مخیفه) .

مُخَیَّل [ع] تخییل ایدلمش، ذهنده خیال اولنمش ، خیاله کتیرلمش : (حکایهٔ مخیّله) جمعی (مُخَیَّلات) درکه خیالی اولان شیلر دیمکدر : (مخیلات عزیز افندی) .

مُداخَله [ع] ایشه قاریشمق ، ال صوقمق، کیریشمك. جمعی (مُداخَلات) .

مُدارا **مُدارات** [ع] حسن معامله ایتمك، صلح وائتلاف اوزره بولنمق ، اداره ایله قوللانوب رعایتکار طاورانمق ؛ سؤ ظن ، غضب وبغض اثری کوسترمیوب التفات ایله یوزه کولمك . (مُداراة) عربیده (مُدارا) لسان عثمانی ایله فارسیده قوللانیلیر .

مُدافِع [ع] قارشی قویوب دفع ایدیجی ، ایدن . جمعی (مُدافِعین) .

مُدافَعه [ع] دشمنك هجومنی دفع ایتمك ، کندینی حفظ ایچون دشمنه قارشی قویمق § مدعینك دعواسنی دفع ایده جك بردعوی سرد ایله‌مك . (مُدافَعَة) = مدافعه صورتیله .

مُدام [ع] سورکلی ، دواملی ؛ دائم ، باقی ، هر زمان § خمر ، شراب ؛ سجی : (مست مدام) تعبیری مشهوردر . (مُدامَه) دخی شراب ، خمر دیمکدر .

مُدانی [ع] قریب ، یاقین § نظیر، اش. دائما ایکنجی معناده (بی) اداتیله قوللانیلیر: (بی مُدانی) = نظیرسز ، اشی یوق دیمکدر : (علامهٔ بی مدانی ، شاعر بی مدانی) فتح میم ایله یاکلش اوقوماملی .

مُداوات [ع] خسته‌یه باقمق ، علاج ویرمك ، دوا ایتمك . نظمده (مُداوا) صورتنده اسلوب فارسی اوزره قوللانیلمسی جائزدر :

« نافع اولماز مرض عشقه مداوای حکیم »
(نوعی)

مُداوَله [ع] الدن اله کزدیرمك، دور ونقل ایتمك ، دور اولمق : (مداولهٔ افکار) .

مُداوِم [ع] دوام ایدیجی ، ایدن ؛ دائما کلن. جمعی (مُداوِمین) .

مُداوَمَت [ع] برایشه دوام ایله سعی وجهد واقدام ایتمك ؛ آره ویرمیوب دائما کلمك .

مُداهِن [ع] مداهنه ایدیجی، یوزه کولیجی ، انسانی یوزینه قارشی یالاندن مدح ایدیجی ،

(مداهنانه) = مداهنه ایدنه لایق صورتده .

مُداهَنَه { [ع] قلبده‌کی آثارك خلافنه اوله‌رق یالاندن اظهار خلوص ومحبت ایتمك، ریاکارانه یوزینه کولوب مخاطبی مدح ایله‌مك ، نظمده (مداهنت) طرزنده‌ده قوللانیلیر .

مُداٰیَنَه { [ع] اودونج آلوب ویرمك، بورج ایدشمك .

مُدْبِرْ { [ع] نظر عالمدن دوشمش، هرکس یوزینه باقماز اولمش طالعسز ، بدبخت .

مُدَبَّرْ { [ع] مولاسی کندی وفاتنی آزادینه شرط قیلمش اولان عبد ، قول .

مُدَبِّرْ { [ع] تمشیت امور ایچون چاره وتدبیر ایدن، حل ورؤیت مصالح ایچون عاقبت اندیشانه تدارك لوازم وترتیب اسباب ایله‌ین : (مدبّر امور، مدبر مدبّر). (مدبِرانه) = مدبر اولانه یاقیشه‌جق صورتده . سبك فارسیده جمعی (مُدَبِّران) عربی جمعی (مدبِّرین) ، (مدبِّرانِ فَلَك) = سبعهٔ سیاره .

مُدَّتْ { [ع] زمان ، وقت: (مدت حیات ، مدت مأموریت) § زمانك برجزئی ، بر مقداری؛ بر شیئك باقی اولدیغی زمان جزئی . جمعی اولان (مُدَد) قوللانیلماز . (مُدَّتِ عِدَّت) = قادینك بعدالطلاق ازدواجدن شرعاً ممنوع اولدیغی ایام دیمکدر . مطلقه ایچون اوچ آی ، طول قادین ایچون درت آی اون کون، کبه قادینلر ایچون وضع حمل ایدنجه‌یه قدردر . (مُدَّتِ اِسْتِئْناف) = مواد جزائیه‌دن قباحت وجنحه‌ده اون، مواد حقوقیه‌ده آلتمش برکوندر . (مُدَّتِ اِعْتِراض) = حکم غیابیلر ایچون مواد جزائیه‌دن قباحتده اوچ و جنحه‌ده بش ، مواد حقوقیه‌ده اوتوز برکوندر . (مُدَّتِ تَمْییز) = مواد جزائیه‌ده سکز ، مواد حقوقیه ده طقسان کوندر . اصطلاح فقهده سیر معتدل ایله اون سکز ساعتلك یاخود اوچ کونلك مسافه‌یه (مدت سفر بعید) اطلاق اولنور .

« مدت دور فلك بردمدر آدم برنفس »
(باقی)

مُدَّخَرْ { [ع] ادّخار اولنمش ، بیریکدیرلمش ، طوپلانیلوب صاقلانلمش : (مدّخر اولان ذخائر متنوعه، نقود مدّخره ، اموال مدّخره) .

مُدَّخِر { [ع] ادّخار ایدن ، بیریکدیرن ، طوپلایوب صاقلایان .

مُدِرّ { [ع] ادرار ویرن، آقیدان دوا ؛ سوتی وقانی وادراری زیاده آقیدیجی اولان علاج. (مُدِرّات) = بومقوله ادویه یه اطلاق اولنور . (مُدِرّ) یاشلمشدر.

مُدَرِّس { [ع] تدریس ایدن ، تخصیص ایله جوامع شریفه ده ومدرسه‌لرده طلبهٔ علومه درس اوقوتان § (مدرس پایه‌سی) صورت رسمیه‌ده توجیه اولنور بر رتبهٔ علمیه‌در. طرز استعمالجه (مُعَلِّم) ایله فرقلیدر . جمعی (مُدَرِّسین) .

مُدْرِك { [ع] ادراك ایدن، آکلایان § یتیشن، اولاشان. (قوّهٔ مُدْرِکه) = انسانده حقایق اشیایی ادراك ایدن قوّت ، عقل. مثلا (مدرکه آرا) صورتنده (قوّه) لفظی بولنمقسزین ده قوللانیله‌بیلیر . (مُدْرِکات) = « مدرکه » نك جمعی اولوب عقول دیمکدر .

مُدَّعی { [ع] ادّعا ایدن ، دعواجی؛ حضور حاکمده حقنی بر کیمسه‌دن طلب ایدن آدم :

« مدعی فاش ایتمسون ای دل محبت‌مهرینی »
« عرض حال ایتدکده مخفی نامهٔ جانانه باص »
(شمسی پاشا)

مُدَّعیِ عُمُومی { [ع] محاکم جزائیه ده مجرمین علیهنده حقوق عمومیه نامنه اقامهٔ دعوی ایدن دولت طرفندن منصوب مأمور.

مُدَّعیٰ { [ع] مدعینك دعوی ایتدیکی شی، ادعا اولنان ماده .

مُدَّعیٰ عَلَیْه { [ع] کندیسندن حضور حاکمده حق طلب ایدیلن ، علیهنده اقامهٔ دعوی اولنان آدم .

مُدَّعیٰ بِه { [ع] سبب دعوی اولان خصوص، مدعینك دعوی ایتدیکی شی .

مُدَّعیِ شَخْصی { [ع] محاکم نظامیه ده قانونك جرم دیو تعریف ایتدیکی بر فعلك وقوعندن ضررديده اولدیغی ایچون فاعلندن ضرر وزیان دعوی ایدن آدم.

مُدْغَم { [ع] ادغام اولنمش، بری برینك ایچنه درج ایدلمش ایکی حرف متجانسدن برنجیسی . ایکنجیسنه (مُدْغَمٌ فیه) دینیلیر .

مُدَقِّق { [ع] تدقیق ایدیجی ، حقیقتی دقتله آراشدیریجی، قیلی قرق یارارجه‌سنه نظر دقتدن کچیرن، اینجه آرایان § اینجلدوب اوفالدیجی اولان . (مُدَقِّقانه) = مدقق اولانه یاقیشه‌جق صورتده . جمعی (مُدَقِّقین).

مُدَلَّل { [ع] دلیل ایله ثابت اولمش، دلیل ایله اثبات ایدلمش

اولان. (مُدَلَّلاً) = دليل ايراديله اثبات اولنه‌رق .

مُدَمَّر [ع] تدمير اولنمش ، محو وهلاك ايدلمش : (اشقيای مدمّره) .

مُدْمِن [ع] ادمان ايدن، دوام صورتيله ملكه واٸتلاف حاصل ايدن : (مدمن خمر) .

مُدُن [ع] شهر ديمك اولان (مدينه) نك جمعی، شهرلر، بلده‌لر : (مدن جسيمه) .

مُدَوَّر [ع] تدوير اولنمش ، دونديرلمش ، چويرلمش § تكرلك كبی ، يووارلاق ، دكرمی : (قارپوز مدوردر) .

مُدَوِّر [ع] تدوير ايديجی ، ايدن؛ دونديرن، چويرن: (مُدَوِّرِ فَخذ) = اصطلاح طبی، اويلوق كميكنك يوقاری اوجنده موجود اولان ايكی چيقندينك هر بری .

مُدَوِّن [ع] تدوين ايدن ، جمع ايدوب بر يره كتيرن . اكثريا برعلم و فنه متعلق مسائلی جمع وتوضيح ايله كتاب شكلنه افراغ ايدنلره اطلاق اولنور .

مُدَوَّن [ع] جمع و ترتيب ايله كتاب شكلنه قونلمش، مجلداته درج ايدلمش ديمكدر . جمعی اولان (مُدَوَّنات) = مرتب كتابلر معناسنده دها زياده قوللانيلير .

مُدْهِش [ع] ادهاش ايدن ، دهشته دوشورن ، دهشت ويرن: (مدهش برفورطنه ، مدهش برقاصرغه) .

مُدَهِّش [ع] تدهيش ايدن. (مدهش) ايله مترادفدر. لكن اوته‌كی چوق قوللانيلير.

مُدَهَّن [ع] تدهين ايدلمش ، كوزل قوقولو ياغ سورلمش : (لباس مدهن) .

مُدَهِّن [ع] تدهين ايدن، كوزل قوقولو ياغ سورين .

مُدير [ع] اداره ايديجی، ايدن، چكوب چويرن: (بيت المال مديری ، داٸره مديری، مدير امور، تحريرات مديری) § تقسيمات ادارهٔ ملكيه‌جه الك كوچك شعبه عد اولنان محلك سركارنده بولنان مأمور رسمی: (ككبوزه قضاسنه ملحق دكزلی ناحيه‌سی مديری) § ايراد ايله مصرفی قارشيلاشديردقدن ماعدا تسويهٔ احتياجاتدن فضله قالمسنه چاليشان ممسك ، مقتصد ذات § دونديريجی، دونديرن آلت :

«برصقوللی صدراعظم كلدی كيم دولتده هيچ»
«كلمه‌مشدر اويله برذات مدير وكاردان»

مُذاب [ع] اذابه اولنمش، اريدلمش، اريمش : (لعل مذاب) .

« نظم رنكينمی كيم يازسه مداد سيهن »
« كوسترر عكس صفا كستری ياقوت مذاب »
(نفعی)

مُذاكَرَه { [ع] بر شیئك کیفیت ومقتضاسنی سویلشمك: (مذاکره‌جی ، درس مذاکره‌سی ، مذاکره اوطه‌سی) جمعی (مُذاکَرات).

مُذال { [ع] اصطلاح عروضده بحر بسیط و بحر کاملك آخر بیتده واقع و بر حرف زیاده قیلنمش وتدینه اطلاق اولنور.

مُذَبذَب { [ع] تردد ده قالمش ، بر حالده بر محلده قرار ایده‌مه‌مش ، قرارسز قالمش.

مُذَبذِب { [ع] ایکی امرك بیننده تردد ایدیجی، قرارسز اولان، بر طرفه بر شیئه قرار ویره‌مه‌ین.

مُذَكَّر { [ع] ارکك || ارککه دلالت ایدن کلمه، صیغه. «مؤنث» مقابلی: (جمع مذکر ، مفرد مذکر).

مُذَكِّر { [ع] تذکیر ایدیجی ، خاطره کتیریجی ، یاد ایتدیرن، آکدیران § ذکر وتسبیح ایدیجی ، ایدن.

مُذَكِّرَه { [ع] دوائر رسمیه ده برخصوصه عائد اوله‌رق بلا القاب یازیلان ورقه. محاوراتده فتح کاف ایله استعمالی معروفدر.

مُذِلّ { [ع] اذلال ایدن ، ذلته دوشورن ، ذلیل قیلان. اسماء حسنادندر.

مُذَلِّل { [ع] تذلیل ایدن ، ذلیل وحقیر ایلەین.

مُذَمَّم { [ع] اخلاق وافعالجه چوق کوتو، چرکین، کستاخ، بد آدم.

مُذنِب { [ع] کناهکار ، کناه ایشله‌ین. جمعی (مُذنِبین).

مُذَوِّب { [ع] اریدیجی، ارایدن. (مُذَوَّب) = اریدلمش.

مُذَهَّب { [ع] تذهیب اولنمش ، آلتون یالدیز سورلمش، یالدیزلانمش: (کتاب مذهّب).

مُذَهِّب { [ع] تذهیب ایدیجی، کتاب صحیفه‌لرینی و یازی لوحه‌لرینی یالدیزلایان صنعتکار، مجلد.

مُذَیَّل { [ع] تذییل ایدلمش، ذیل اوله‌رق یازلمش، علاوه قیلنمش، ذیللی § پك مستعمل، مبتذل شی. (مذیلاً) = ذیللنمش اوله‌رق: (ترجمهٔ حال ایله مذیّل اولان بو مطالعه‌نامه وقتیله اسبوعی مجامیع ادبیه‌دن برینه درج ایدلمش اولدیغی حالده اشعار منتخبه اوزمان هر نصلسه نشر ایدیله‌مه‌مشیدی - نائلیٔ قدیم حقنده - عصمت).

مُرّ { [ع] آجی. (حلو) مقابلی: (مرّ المذاق)، (الحقّ مرّ) = حق آجیدر § آجی علاج، برنوع یمن صمغی: (مرّ صافی) = مرّ مصفی، اوچ نوع وغایتله آجیدر.

مُرابَحَه { [ع] متاعی زیاده کار ایله صاتمق § اقراض و استقراض ، ادانه واستدانه اولنان آقچه‌یی برمقدار ضم ایله آلوب ویرمك § فائض ایله پاره اقراض ایتمك . (مرابحه‌جی) = او صورتله پاره اقراض ایدن .

مُرابِطْ { [ع] امانه ایدیجی ، قلبنی حقه ربط ایدن ، طریقته منتسب ، درویش § اسکی زمانده مغرب جهتنده سرحدی دشمنه قارشی محافظه یه ملازمت ایدن عسکری طائفه‌سی . جمعی (مُرابِطِين) .

مُرابَطَه { [ع] باغلامق ، دشمن هجوم ایده‌جك سرحدلرده طوروب بکله‌مك ،

مُراجَعَتْ { [ع] کری دونمك ، رجعت ایتمك ، بریره رجوع ایله‌مك § حجت ودستور طوتیلان شیئه ویا برکیمسه‌یه دونوب آندن استفاده ویاخود آنکله استشاره ایتمك ، کتابه وقیودە باقمق .

مُرادِفْ { [ع] (مترادف) کبی دیکر برکلمه ایله معناسی بر اولان § رفیق ، یولداش . (مُرادَفَت) ده بو معناده لغتدر .

مُراسَلَه { [ع] مکاتبه ، مخابره کبی خبرلشمك ، طرفین بر برینه مکتوب کوندرمك ، مکتوبلاشمق . § قاضینك نوّاب نصبی حقنده‌کی تحریراتی : (مراسلهٔ شرعیّه) جمعی (مُراسَلاتْ) = مکتوبلر معناسنده قوللانیلیر .

مُراعاتْ { [ع] حفظ ایتمك ، کوزتمك ، کوزاوجیله باقمق ، رعایت ایتمك ، صاینمق . (مراعات نظیر) یاخود (مراعات النظیر) = تضاد صورتنده اولمیه‌رق معنی جهتیله متناسب اولان ایکی ویا دها زیاده لفظی عباره‌ده جمع ایتمکدن عبارت بر صنعت ادبیه‌در که بوکا تناسب ، توفیق ، ائتلاف ، تلفیق ، جمعیت ده دینیلیر .

مُرافَعَه { [ع] حضور حاکمده دعوایه طورشمق ، مدعی علیهی فصل دعوی ایچون حضور حاکمه جلب ایتمك ، حضور حاکمده رفع دعوی ایله‌مك .

مُرافِقَتْ { [ع] برکیمسه‌یه یولداش اولمق ، یول آرقه‌داشلغی ویولداشلق . (مُرافِقْ) = یولداش ، آرقه‌داش دیمکدر .

مُراقِبْ { [ع] مراقبه ایدیجی ، برشیئی حفظ وحراست ایدن § ماسوادن قطع علائق ایله قلباً وفکراً جناب اللّهه توجه ایتمك ونفسی احوال وافعال دنیویه‌دن حراست ایتمك :

« اورووب وحدتدن ای شیخ مراقب دم آچمازسین »

(سروری)

مُراقَبَه { [ع] کوز آلتنده بولندیرمق ، نظرده طوتمق ، برشیئی حفظ وحراست ایتمك § (مراقبهٔ صوفیّه) = ماسوادن قطع تعلّقله قلباً

جناب حقه توجه ایتمك ، علم السهی
جمیع احوالی محیط اولدیغنی دوشونوب
عبادته دوام ایله نفسی حراست ایلهمك .
(جیب مراقبه) = درویشلره مخصوص
بول قوللی خرقه‌نك باشه چکیلن یاقه‌سی .
(سر بجیب مراقبه) تعبیری مشهوردر .

مُراهِق { [ع] اصطلاحات فقهیه‌ دندر . شرعاً سنّ
بلوغه یعنی اون ایکی یاشنه ایروبده بالغ
اولمایان ارکك چوجغه اطلاق اولنور .
منتهای سنّ بلوغ اولان اون بش یاشنه
قدر بالغ اولمدیغی حالده ینه (مراهق)
دینیلیر . (مُراهِقَه) = طوقوز یاشنه
واروبده بالغ اولمایان قیز چوجغه دینیلیر .
کذلك اون یاشنه‌قدر بالغ اولمازسه ینه
(مُراهِقَه) عد اولنور . (مُراهَقَه) =
چوجق سنّ بلوغه یاقلاشمق دیمکدر .

مُراهَنَه { [ع] طرفین بر ماده ایچون بحث طوتشوب
هانکی طرف بحثی غائب ایدرسه ویرمك
اوزره اوگدل یعنی بحث بدلی رهن
قویمق دیمکدر .

مُرائی { [ع] ریاکار ، هر شیئ کوسترش ایچون یاپان ،
قول وفعلی خلقه کوسترشدن عبارت
اولان ، سوزی اوزینه اویمایان ایکی
یوزلی آدم . (مُرائیانَه) = مرائی
اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

مُرَبَّع { [ع] تربیع اولنمش ، درده ابلاغ ایدلمش §
درت ضلعی ودرت زاویهٔ قائمه‌یی حاوی
شکل هندسی § درتلمه یعنی باغداش
قوره‌رق اوتوروش : (مُرَبَّع نِشین)
= باغداش قوروب اوتوران § هر
بندی دردر مصراعدن یاخود ایکی
بیتدن مرکب اولان نظم .

مُرَبّی { [ع] تربیه ایدیجی ، چوجقلرك تعلیم وتربیه‌سنی
درعهده ایدن . مؤنثی (مُرَبِّیَه) در .
« یازمش الطاف شهنشاهی مربی سخنه »
« شاه اویس ایله یازان منقبت سلمانی »
(نفعی)

مُرَبّا { [ع] تربیه اولنمش § شکر ایله قایناديلوب
قوامنه کلدکدن صوکره طوکدیرلمش
میوه‌صویی طاتلیسی : (قیزلجق مرباسی ،
آیوا مرباسی) بومعناده جمعی (مُرَبَّیات)
در .

مُرَتَّب { [ع] ترتیب ایدلمش ، دیزلمش ، یرلی یرینه
قونلمش ، حاضر ایدلمش . جمعی اولان
(مُرَتَّبات) = معیّن ومخصص اولان
شیلر مقامنده قوللانیلیر .

مُرَتِّب { [ع] ترتیب ایدن ، یرلی یرینه قویان ، دیزن §
مطبعه‌لرده حروفی دیزه‌رك کتاب
وغزته کبی مطبوعاتك سطور وصحائفی
وجوده کتیرن صنعتکار : (سرمرتب)

= برمطبعه‌ده چالیشان مرتبلرك باشی. جمعی (مُرَتِّبين) .

مُرْتَبِطْ [ع] ارتباط ایدن ، باغلانان ، عائد اولان :

« تن مرتبط اولسه‌ده زمینه »
« جان چیقمه‌ده رب العالمینه »
« معلم ناجی »

مُرْتَجَلْ [ع] بالبداهه سویلنمش ، سویله‌نیلن سوز .

مُرْتَجِلْ [ع] ارتجال ایدن ، سوزی دوشونمکسزین یعنی حاضر جوابلق طرزنده سویله‌ین ، دفعةً سوز سویلر حاضر جواب آدم . (مُرْتَجِلاً) = مرتجل اوله‌رق .

مُرْتَجَى [ع] ارتجا اولنمش ، امید ایدلمش ، اومولان شی .

مُرْتَجِى [ع] امید ایدیجی ، اوموجی ، اومان .

مُرْتَحِلْ [ع] ارتحال ایدن ، دنیادن آخرته کوچن § نقل مکان ، کوچ ایدن .

مُرْتَدّ [ع] ارتداد ایدن ، دین اسلامی ترك ایله باشقه دین قبول ایتمش اولان .

مُرْتَزِقْ [ع] ارتزاق ایدن ، رزقلانان ، رزق آلان . (اهل مرتزقه) = علوفه خوار ، وظیفه‌لی خدمهٔ اوقاف .

مُرْتَسِمْ [ع] ارتسام ایدن ، رسمی چیقان ، رسم اولنان ، مرسوم اولان :

« اولوپ مرآته صورت مرتسم وسامه حاجتنه »
(سید وهبی)

مُرْتَشِى [ع] اصطلاحات فقهیه‌دندر . ارتشا ایدن ، رشوت آلان ، رشوتی قبول ایدن یعنی ترویج مقصد ایچون بغیرحق اوته‌کندن بریکندن اموال واشیا وآقچه آلان آدم دیمکدر .

مُرْتَضَى [ع] ارتضا ایدلمش ، تقدیر وانتخاب ایدلمش ، بکنیلوب سچلمش § امام (علی) کرم الله وجهه حضرتلرینك لقب شریفلری : (علی المرتضی) ، (مُرْتَضَوِی) = حضرت علی یه منسوب دیمکدر . طوغریسی (مرتضیّ) اولمقدر .

« راضی شدهٔ حکم قضا مرتضوی یز »
(شیخ غالب)

« تیغکه نوله یمین ایلرسه روح مرتضی »
« برغزا ایتدك که خشنود ایلدك پیغمبری »
(نفعی)

مُرْتَعِشْ [ع] ارتعاش ایدن ، تتره‌ین . (مرتعِد) ده بومعنایه لغتدر .

مُرْتَفِعْ [ع] ارتفاع ایدن ، یوکسکه چیقان ، یوکسلن § یوکسك ، یوجه : (حصار مرتفع ، جبال مرتفعه) .

مُرْتَقِى [ع] ارتقا ایدن ، یوقاری چیقان ، یوکسلن §

ایلروله‌ین ، ایلرو کیدن ، حسن حاله کیرن . ایکنجی معناده (مُتَرَقّی) زیاده قوللانیلیر .

مُرْتَكِب [ع] ارتکاب ایدن ، کوتو ایشلری یعنی کناه ، رذالت ، قباحت کبی احوالی اجرا ایدن § مأموریتنی سؤ استعمال ایله‌ین . جمعی (مُرْتَكِبِين) .

« عالمی سن یکیدن فتح ایتدك »
« قومدك مرتکب شغل ذمیم »
(نفعی)

مُرَتِّل [ع] ترتیل ایدن ، قرآن کریمی آهسته آهسته تجوید وتعظیم ایله اوقویان .

مُرْتَهِن [ع] اصطلاح فقهده تأمین مطلوبات ایچون مدیوندن رهن آلان کیمسه‌یه اطلاق اولنور .

مُرْتَهَن [ع] داین طرفندن ویریلن شیئه مقابل رهن اوله‌رق آلیقونیلان شی .

مُرَجَّب [ع] ترجیب ایدلمش ، هیبتی حس اولنه‌رق تعظیم وتکریم اولنمش : (رجب المرجّب) بوندن باشقه یرده هیچ قوللانیلماز .

مُرَجِّح [ع] ترجیح ایدن ، اوستون طوتان ، زیاده شایان اعتبار صایان .

مُرَجَّح [ع] ترجیح اولنمش ، زیاده شایان اعتبار عد ایدلمش ، اوستون طوتلمش . (مُرَجَّحِيَّت) =مرجّحلق .

مُرْجِئَه [ع] عملی رتبه‌ده نیتدن واعتقاددن تأخیر ایدن وایمان قول بلا عملدر دیین — فرق ضاله‌دن — بو فرقه‌نك عنوانی .

مُرَخَّص [ع] ترخیص ایدلمش ، رخصت ویرلمش ، مأذون § رخصتنامه‌یی حائز اولان ، ایلچی . اکثریا بر دولت طرفندن مأذونیت کامله ایله دیکر دولت نزدینه ویاخود بر مجلس مکالمه‌یه کوندریلن سفیره ویا مأمور مخصوصه اطلاق اولنور . جمعی (مُرَخَّصِين) .

مُرَخَّم [ع] ترخیم اولنمش ، قاعدهٔ عربیه اوزره صرف اخیری اسقاط ایدلمش اسم .

مُرَخِّيَه [ع] اصطلاحات طبیه دندر . مسهلاتك خفیف ، یالکز کیوشتیجی قسمنه اطلاق اولنور .

مُرْد [ف] (مُرْدَن) مصدرندن وفات ایتمش ، اولمش ، کبرمش دیمکدر . لسانمزده (مرد اولدی) تعبیری « کبردی » مقامنده واکثریا حیوان حقنده قوللانیلیر .

مُرْدار [ف] پیس ، ایکرنج . (پاك ، تمیز) ك ضدی : (مردار ایلیك) .

مُرْداسَنْج / **مُرْداسَنْك** [ف] تركجه ده « مرده سنك » دينيلن قلاى و قورشوندن معمول برجوهردركه ادويه ده استعمال اولنور.

مُرَدَّف [ع] ترديف ايدلمش، آردى صيره يوريدلمش § آردى صيره ايراد اولنمش § رديفلى (غزل مردّف) .

مُرْدَگان [ف] « مُرْدَه » نك جمعيدر ، اولمشلر ، گبرمشلر .

مُرْدَه [ع] اولمش، جانى چيقمش، گبرمش، اولو :

« شمسيا مرده ايدر احيا »
« لطفله سويله سه اوعيسى دم »
(شمسى پاشا)

مُرْدَه دِل [ف] كوكلى اولمش، طو يغوسز ، اولو يوركلى :

« فرط الطافيله اولدى دركهى جاى امان »
« فيض انفاسيله بولدى مرده دللر تازه جان »

مُرْدَه سَنْك [ف] نام صحيحى بالاده ذكر اولنان (حامض اسرب) دركه قالاى وقورشوندن اعمال اولنور .

مُرْدَه شُوى [ف] اولو ييقايان. عربجه سى (غسّال) .

مُرْسِل [ع] ارسال ايدن ، كوندرن : (مرسل مكتوب) .

مُرْسَل [ع] ارسال ايدلمش ، كوندرلمش § طرف حقدن كوندرلمش پيغمبر . (مُرْسَلٌ اِلَيْه) = كنديسنه بر شى كوندرلمش اولان .

« محبوب خدا نبىّ مرسل »
(ضيا)

مُرْسَلات [ع] « مُرْسَلَه » نك جمعى ، كوندريلن مكتوبلر || ملائكۀ كرام .

مُرْسَلَه [ع] مكتوب ، ورقپاره || كوندريلن ديكر شى.

مُرْسَلِين [ع] « مُرْسَل » ك جمعى، پيغمبرلر. (سيّدالمرسلين) = مرسلينك سيدى ، بيوكى اولان پيغمبريمز عليه الصلاة والسلام افنديمز حضرتلرى .

مُرَسَّم [ع] ترسيم اولنمش ، رسم ايدلمش . رسمى ياپلمش. (مُرَسِّم) = ترسيم ايدن ، رسمنى ياپان .

مُرَشَّح [ع] تربيه اولنمش § عباره ده مشبه بهه ملايم ايراد اولنان شى . دائما بو معناده مستعملدر .

مُرشِد [ع] ارشاد ایدن ، امر دینده طوغری یولی کوسترن . (مُرشِدانَه) = مرشده لایق صورتده : (نصایح مرشدانه) جمعی (مُرشِدین) .

مُرَصَّص [ع] ترصیص اولنمش ، لحیملنمش ‖ قالایلانمش ، اوزرینه قالای سورلمش شی .

مُرَصَّع [ع] ترصیع ایدلمش ، اوزرینه الماس وجواهر سائره اوطورتهرق تزیین ایدلمش : (مرصع نشان عثمانی ، مرصع نشان امتیاز ، مرصع سیف) § ایکی فقرهدن هر برنی تشکیل ایدن الفاظك وزن و قافیه جهتیله بر برینه توافقندن عبارت بر صنعت ادبیه .

مُرضِع [ع] ارضاع ایدن ، چوجق امزیرن ، امزیکلی خاتون . بونده ارضاع ایله وصفك حقیقتی قصد اولنورکه چوجغك اصل والدهسنهده اطلاق اولنه بیلیر .

مُرضِعَه [ع] دایه ، سود آنا ، سود ننه . بوندهارضاع ایله وصفك مجازی مقصود در . ماضیده چوجق امزیرمش . استقبالده دخی امزیرمك شانندناولان خاتون دیمکدر .

مُرغ [ف] قوش . (مُرغِ السّهی) = روح انسانی . (مُرغِ رُوز ، مُرغِ زَر ، مُرغِ زَرّین بال ، مُرغِ زَرّین پَر) = کونش . (مُرغاب) = اوردك ، قاز کبی صویه مألوف اولان قوش . ‖ (مُرغانه) = قوش یومورطهسی . (مُرغان) = (مُرغ) ك جمعی ، قوشلر . (مُرغانِ سِدرَه) = ملائکهٔ کرام . (مُرغِ باغ ، مُرغِ بام ، مُرغِ چمن ، مُرغِ خوشخوان ، مُرغِ سَحَر ، مُرغِ شَبِ آهَنك ، مُرغِ شبخوان ، مُرغِ شَبخیز ، مُرغِ صبح) = بلبل دینیلن قوش دیمکدر . (مُرغِ زَرّین) = سوکلون . (مُرغِ سلیمان) = هدهد و چاوش قوشی دینیلن قوش . (مُرغِ شَب آویز ، مُرغِ حَق کُو) = کیجهلری ایکی آیاغیله آغاجدن باش آشاغی یه آصیلهرق آواز بلند ایله حق حق دیه فریاد ایدن قوش که « اسحق قوشی » دینیلیر . (مُرغِ شَب و روز) = آی و کونش . (مُرغِ طَرَب) = خواننده . (مُرغَك) = کوچك قوش ، قوشجغز (مُرغِ نامهبَر) = کوکرجین (مُرغِ دل) = قوش یورکلی ، قورقاق . (مُرغزار) = قوش یاتاغی ، قوشی چوق محل :

« جان مرغی آرمیده دکلدر رمیده‌در »
(خیالی)

مُرَفِّه { [ع] ترفیه ایدیجی ، رفاه حاله نائل ایدن : (مرفه تبعه ورعایا) .

مُرَفَّه { [ع] ترفیه اولنمش، رفاه بولمش ، راحتلنمش سعهٔ حاله نائل اولمش . (مرفهاً) = رفاه وراحت وسعهٔ حال ایله، مرفه اوله‌رق .

مُرَقَّع { [ع] ترقیع ایدلمش ، بر برینه یاپشدیریلوب یاماڼمش، یاما اورلمش ، یامالی : (لباس مرقع) § درویشلرك کییدکاری دلق وخرقه کبی یامالی اولان لباس . جمعی اولان (مُرَقَّعات) = اکثریا اکلمه خطاط یازیلری ، مشق کاغدلری مقامنده قوللانیلیر .

مُرَقَّق { [ع] اینجه‌لنمش، یوفقه ، اینجه : (فتحهٔ مرققه) ، (حروف مرققه) .

مُرَقَّم { [ع] ترقیم ایدلمش، یازلمش؛ رقملی ، یازیلی : (جدولده مرقم مقادیره نظراً) .

مُرَکَّب { [ع] ترکیب اولنمش ، برقاچ شیئك بر برینه قاریشدیرلسیله حاصل اولمش ، بردن زیاده ودرلو شیلر برلشدیریلوب قاریشدیرلمش : (جهل مرکب ، فائض مرکب، فصیلهٔ مرکبه) جمعی (مرکبات) = مرکب اولان شیلر § یازی یازمق ایچون قوللانیلان سیاه و یاخود باشقه رنکلی مایع انواعی : (مرکب حقه‌سی) .

مُرَکِّب { [ع] ترکیب ایدن § ترکیبه داخل اولان .

مُرْوارِید { [ف] اینجی . فتح میم ایله تلفظی یا کلشدر :

« کوروب بوسلك مروارید پرتابی جابندن »
« عجبدر خاکه صالمازسه فلك عقد ثریایی »
(نفعی)

مُرُوَّت { [ع] مردلك ، انسانیت § شان انسانیته لایق اولان أیلیکی اجرا ایتمك ، أیلك : (مروته اندازه اولماز) ، (مروتمند) = مروت صاحبی ، مروتلی . (مروت کورمك) = ابوینك اولادی حقنده موجب شرف و خیر اوله‌جق بر امرك اجراسنی مشاهده‌یه نائلیتلری دیمکدر .

مُرَوِّج { [ع] ترویج ایدیجی ، رواج ویریجی ، طرفکیر : (مروج آمال) ، (مروَّج) = ترویج اولنمش ، رواجلاندیرلمش دیمکدر .

مُرَوِّح { [ع] رایحه ویرن ، قوقولاندیران § راحت ویرن ، راحتلندیرن : (مُرَوَّح) = کوزل قوقو ایله قوقولاندیرلمش ، راحتلندیرلمش .

مُرُود { [ع] کچمك ، کیتمك ، کچوب کیتمك : (یولدن

مرور ، مرور دهور) § بر یاندن کچوب دیکر یاندن چیقمق : (صویك بورودن ، ترنك تونلدن مروری) کبی . (مرور زمان) = انقضای مدت معینه ، قانوناً معین اولان مدتك ختامپذیر اولمسی . (مروریه) = اجرت مرور . (مرور تذکرهسی) = بر مملکتدن دیکر مملکته کیتمك ایچون بر سنه مدت معتبر اولمق شرطیله اصحاب مراجعته اصولی وجه ایله صورت رسمیهده ویریلن پول کاغدی . معناجه (عبور) ایله فرقلیدر .

« آرهدن بیك بوقدر سال مرور ایتمش ایکن »
« دل حسّاسده حاکمدر او تأثیر هنوز »
(م ناجی)

مُروَّق [ع] ترویق ایدلمش ، سوزیلوب طورولدلمش .

مُرَهِّب [ع] ترهیب ایدیجی ، قورقودیجی .

مُرید [ع] امر ایدیجی ، ایدن . اوصاف الٓهیهدندر § بر شیخه انتساب ایدوب هنوز مرتبهٔ سلوکه وارمامش اولان اهل طریق ، درویش . بومعناده جمعی (مُریدان) .

مُزاخ [ع] لاغ ، لطیفه ، شاقه : (مُزاحگو) = شاقه ، لطیفه سویلهین . (مُزاحگویانه)

مُزاحه = لطیفه سویلهینه ، شاقهجی اولانه لایق صورتده .

مُزاحَف [ع] فن عروض اصطلاحاتندندر ، زحافلی ، کندیسنه عیب زحاف عارض اولمش ، رکن غیر سالم : (شعر مزاحف) .

مُزاحِم [ع] زحمت و صیقنتی ویرن ، آیقیری کلن ، چاپارز .

مُزاحَمه [ع] زحمت و صیقنتی ویرمه ، صیقشدیرمه § غلبهلك ، ازدحام ، اوشنتی .

مُزارَعه [ع] اکینجیلك صورتیله معامله ایتمك § اصطلاحات فقهیهدن اولوب برطرفدن اراضی دیکر طرفدن سعی وزراعت اولمق وحاصلات آرهده تقسیم اولنمق اوزره عقد ایدیلن شرکت دیمکدر : (مزارعه سندی) .

مُزاوَجه [ع] ازدواج ایتمك ، بربرینه واروب اش اولمق ، چفت اولمق .

مُزایَده [ع] مزاد ایتمك ، بر مالی کیم زیاده ویرر ایسه اوکا ویرمك اوزره صاتیلغه چیقارمق .

مُزجات [ع] شیٔ قلیل ، آز معناسنهدر . فی الاصل تام الصلاح اولمایان نسنه دیمکدر : (بضاعهٔ مزجات) .

مُزَخرَف [ع] زینتلی ، یالدیزلی ، غیر خالص ، قلب ، مغشوش .

مُزَخرَفات [ع] « مزخرف » ك جمعی اولوب لسانمزده

چورووك ، پيس ، سو پرتى ، مردار شيلر معناسنده قوللانيلير.

مُزْد { [ف] اجرت، كرا. (مُزْدوَر) (مُزْدور) = اجرتله مستخدم، اجير معناسنه «مُزْد» ايله «وَر» لفظلرندن مركبدر. فتح ايله ياڭلش اوقومامليدر.

مُزْداد { [ع] زياده‌لنمش ، چوغالمش، آرتمش.

مُزْدَحِم { [ع] غلبه‌لك، ازدحاملى، ييغلمش. (مُزْدَحِمگاه) = غلبه‌لك محل.

مُزْدَلِفَه { [ع] كعبهٔ معظمه‌ده (عَرَفات) ايله (مِنا) آره‌سنده برموضع مبارك.

مُزَرْكَش { [ف] آلتون صيرمه ايله ايشله‌مه‌لى: (پردهٔ مزركش، سجادهٔ مزركش).

مُزْعِج { [ع] ازعاج ايديجى، راحتسزايدن، اوصانديران.

مُزَعْفَر { [ع] زعفرانلانمش ، زعفران كبى صارى صارى رنكلى ، زعفران ايله بويانمش: (چلاو مزعفر) = برنجى زعفران ايله تلوين ايدلمش برنوع پلاو.

مُزَكّٰى { [ع] تزكيه ايدلمش ، حال صلاحه كتيرلمش § پاك ايدلمش.

مُزَكّى { [ع] تزكيه ايديجى، ايدن، معايبدن برى قيليجى ،

اصلاح ايديجى: (مزكى النفوس).

مُزَلَّف { [ع. مولد] نوخط ، هنوز صاقال باشى چيقمغه باشلامش اولان.

مُزْمِن { [ع] اوزرندن زمان كچمش، اسكيمش. اصطلاح طبده مدت مرض قرق كونى تجاوز ايتديكى تقديرده (مزمن) عد اولنور، قرق كوندن اول زائل اولان مرضه (حادّ) ديديلير: (علت مزمنه).

مُزَوَّج { [ع] تزويج ايدلمش، چفتلنديرلمش: (نباتات مزوّجه).

مُزَوِّر { [ع] تزوير ايدن، يالانى تزويج ايچون تلله‌يوب پوللايان ، عيّار § يالان شاهدى. (مزوّرانه) = مزور اولانه ياقيشه‌جق صورتده. جمعى (مزورين).

مُزَوَّر { [ع] تزوير اولنمش ، تلله‌نوب پوللانديرلمش يالان وساخته شى: (مادهٔ مزوره).

مُزَوّى { [ع] زاويه‌لى، كوشه‌لى.

مُزْهَرَه { [ع] انواع رياحين ايله مزيّن محل، چيچكارله دوناتلمش باغچه. جمعى (مَزاهِر).

مُزِيل { [ع] ازاله ايديجى، بر نسنه‌يى يرندن يوق ايديجى، ايدن: (مزيل اللون) = رنكى غائب ايدن.

مُزَيِّف [ع] تزييف ايديجى ، ايدن § قلب اولمق اوزره كوسترن ، قلبه چيقاران . (مُزَيِّفانه) = تزييف ايديجى يه لايق صورتده .

مُزَيِّن [ع] تزيين ايديجى ، زينتله‌يجى ، سوسله‌ين .

مُزَيَّن [ع] تزيين ايدلمش ، زينتلنمش ، سوسلى : (نوادر آثار عتيقه ايله مزيّن بر صالون ، مزيّن بر اوطه ، اسلوب مزيّن ، تعبيرات مزيّنه) جمى (مزيّنات) .

مُژْدَگانى [ف] مژده ايله سوينوب مقابلنده ويريلن بخشش ، هديه ، مژده بخشش . (مژدگانه) ده دينيلير :

« نويد لطفيدر ارباب شوقه مژدۀ اكبر »
« او اكبر مژده يه ارواح كمتر مژدگانيدر »
(ناجى)

« نفى يم انديشۀ نعتيله اولدم كامياب »
« نامرامان جهانه مژدگانيدر سوزم »

مُژْدَه [ف] بشارت ، سوينج خبرى . (مژده رس ، مژده رسان) = مژده ايرشديرن ، مژده ويرن ، مژده جى . (مژده فرما) = عين معناده لغتدر . (مژده رسانى) = مژده جيلك .

مُژْگان [ف] «مژه»نك جمى . كيرپيكلر ، كوز قاپاغنده بولنان قيللر . مفرد مقامنده ده قوللا-نيلير . فى الاصل (ژ) نك فتحيله‌در . صوكره‌دن سكون ايله استعمال اولنمشدر . بو كلمه فارسيده (مژگانها) طرزنده جمع الجمع اوله‌رق قوللانيلديغى كبى لسا-نمزده دخى (مژگانلر) صورتنده دخى استعمالنده بأس كورلمه‌مشدر :

« ويرمه اى آرام جان بيهوده زحمت تيغكه »
« جسمدن تجريد ايدر برجنبش مژگان نجى »
(م ناجى)

مُژَه [ف] كيرپيك ، كوز قاپاغى قيلى . اصلى (مژ) . (مژك) = كاف ادات تصغير اولوب كيرپيكجك ديمكدر .

« غمزه‌ك سؤاله باشلاسه عشاقه هر مژه‌ك »
« گويا لسان حاله بر ترجمان اولور »
(نفى)

مُسابَقَت [ع] يادرشمق ، برندن ايلرى يه كچمك ، ايلرى بولنمق ، اوستون اولمق : (مسابقه امتحانى ، اجراى مسابقت) .

مُسارَعَت [ع] سرعت ، عجله ايتمك ، اصل تركجه‌سى « ايومك » در . « ايودرمك » = تسريع ، تعجيل ايتمك « ايوگن » = تيز ، سريع ، عجول معناسنه‌در . (ايوى) = عجله « ايويدى » = عجله‌جى ، عجول ديمكدر . (مسارعة) = سرعتله ، عجله اولنه‌رق .

مُساعِد [ع] موافق، الويرشلى، اويغون: (هوا مساعد دكل).
« امكان مساعد اولمدى تعديل حسرته »
« هپ كوزلرك كورنمه‌ده‌در چشم حيرته »
(خيال معقب ـ ناجى)

مُساعَده [ع] يارلق ايتمك، رفق ايله معاونت ايتمك، رخصت ويرمك، مانع اولمامق، الويرشلى بولنمق. نظمده (مُساعَدَت) طرزنده استعمالى جائزدر.

مُساعَفه [ع] ايش بيترمكه موافقت كوسترمك، معاونت ايچون مساعده ايتمك.

مُسافِر [ع] باشقه محلدن كلوب موقتاً بر محلده اوطوران، مهمان، يولجى، قونوق § كوزك ايچنده پيدا اولان بياض بر نقطه، لكه. (مسافرخانه) = مهمانلره، يولجيلره، قونوقلره مخصوص محل، اوتل || صورت رسميه‌ده مسافر قبولنه مخصوص قوناق.

مُسافَرَت [ع] بر محلدن ديكر محله كوچمك، موقتاً برمكاندن مكان آخره نقل ايتمك، قونوقلق.

مُسافَقه [ع] معانقه كبى بربرينك بويوننه صارلمق § (فيسيولوجى) = «علم وظائف الاعضا» اصطلاحنده كوزك هر بعدده بولنان اشيايى كوره بيلمك خاصه‌سى.

مُساقات [ع] اصطلاحات فقهيه‌دندر. برطرفدن اشجار، ديكر طرفدن تربيه اولمق وحاصل اولان ميوه آره‌ده تقسيم قيلنمق اوزره عقد ايديلن شركته اطلاق اولنور.

مُسالَمَت [ع] باريشقلق، خوش كچنمك، صلح اوزره بولنمق: (مسالمت عموميه).

مُسامَحه [ع] برخصوصده دقتسز طاورانوب رفق وسهولتله معامله ايتمك، اثر تكاسل ومساعده كوسترمك، كوريله‌جك شيئه قارشى كوز يومق. جمعى (مُسامَحات).

مُسامَره [ع] كيجه صحبتى، كيجه‌لرى الفت وصحبت ايتمك كه (صُحبَتِ شَبانَه) ده دينيلير. جمعى (مُسامَرات).

مُساوات [ع] مساويلك، برابرلك، برشيئك ديكر شى ايله هرصورتله برلكى، براولشى: (مساوات اوزره تقسيم)، (مُساواة) = مساوى اوله‌رق.

مُساوى [ع] صفت مساوات ايله متصف اولان؛ برابر، بر حالده يعنى طبق، عينى بولنان: (مرتبه‌لرى مساوى، مساوى درجه‌ده) § علم رياضى اصطلاحنجه (=) شو وجهله رسم اولنان ايكى كوچك خطدن عبارت علامت ديمكدر. بو اشارت ايكى طرفنه يازيلان ماده‌نك،

كمیتك بربرینه مساوی اولمسنه دلالت ایدر. مثلا ٦ + ٣ = ٩ یازیلنجه التی ایله اوچ عددینك مجموعی طوقوز عددینه مساوی دیمك اولور.

مُساهَلَه { [ع] قولایلق کوسترمك؛ صیقی طاورانمیوب سهولتله معامله ایتمك.

مُسَبِّب { [ع] سبب اولیجی، اولان؛ سببی حصوله کتیرن: (مسبب الأسباب، مسبب حقیقی) = بالجمله اسبابی موجب اولان جناب واهب الآمال، تکری.

مُسَبِّتات { [ع] حرکت حیوانیه یی تقلیل ویا قطع ایدیجی، طوکدیروب بایغین ایدن علاجلر. مفردی بومقامده قوللانیلماز.

مُسَبِّح { [ع] تسبیح ایدیجی، ایدن؛ سبحان الله دیین. جمعی (مُسَبِّحین، مُسَبِّحان): (مسبحان ملاء اعلی) و (مسبحان فلك) = ملائکهٔ کرام. (مُسَبِّحه) = شهادت پارمغی:

« تنزل ایلم انشایه ایلسه‌م بلکه »
« مسبّحان فلك وِرد ایدرذی انشامی »
(نفعی)

مُسَبَّع { [ع] یدیدن عبارت، یدی یه منقسم، یدیلی § فن عروض اصطلاحنده یدی مصراعدن یعنی اوچ بچوق بیتدن مرکب نظم § هندسه اصطلاحنده یدی ضلع ایله محدود اولان شکل.

مُسْتَأْجِر { [ع] استیجار ایدیجی، ایدن؛ کرا ایله طوتیجی، طوتان: (دکانك مستأجری، حمام مستأجری) جمعی (مستأجرین):

مُسْتَأْجَر { [ع] کرا ایله طوتیلان، استیجار اولنان شی.

مُسْتَأْجَرٌ فیه { [ع] اجیرك عقد اجاره ایله التزام ایلدیکی عملی ایفا ایچون مستأجر طرفندن کندیسنه تسلیم اولنان شی. بونلر اصطلاحات فقهیه دندر.

مُسْتَأْجَل { [ع] وقت معینه قدر امهال وتأخیر اولنان.

مُسْتَأْذِن { [ع] استیذان ایدیجی، اذن ایسته ین.

مُسْتَأْصِل { [ع] استیصال ایدیجی، کوکندن قوپاریجی، قوپاران. (مستأصل) = استیصال اولنمش، کوکندن قوپارلمش.

مُسْتَأْمَن { [ع] امین قیلنمش، امان ویرلمش، معاهده آلتنه کیرمش آدم.

مُسْتَأْمِن { [ع] استیمان ایدیجی، ایدن؛ امان دیله ین.

مُسْتَأْنِف { [ع] استیناف ایدن، یکیدن باشلایان § بدایت محکمه سندن ویریلن قرار وحکمی قبول ایتمیوب مافوقنده‌کی محکمه یه مراجعتله فسخ ایتدیرمك استدعاسنده

بولنان. (مستأنف عليه) = استينافاً اقامهٔ دعوی ایدن کیمسه‌نك خصمی.

مُسْتَبان [ع] بیان اولنمش ؛ آشکار، عیان اولان.

« بوکلام هاتفی ویردی کشایش ذهنمه »
« حکمت بد رنکی عالمده اولدی مستبان »

مُسْتَبِد [ع] کیفی حرکت ایدن. (مُسْتَبِدانه) = مستبد اولانه یاقیشه‌جق صورتده.

مُسْتَبْدَل [ع] استبدال ایدلمش، دکشدیرلمش. اکثریا عسکر حقنده قوللانیلیر: (افراد مستبدله ، نفرات مستبدله).

مُسْتَبْدِل [ع] استبدال ایدیجی، ایدن ؛ دکشدیرن § بدل ، عوض آلیجی اولان.

مُسْتَبْرِئ [ع] استبرا ایدیجی ، ایدن؛ اثر بولدن بری اولان.

مُسْتَبْشِر [ع] استبشار ایدن ، مژده ویرن § بشارتله سوینن ، دلشاد اولان.

مُسْتَبْضِع [ع] اصطلاح فقهده نفعی کندینه یعنی ویرنه عائد اولمق اوزره سرمایه‌ویرلمش شخصه اطلاق اولنور.

مُسْتَبْعَد [ع] استبعاد ایدلمش ، بعید عد اولنمش ، دائرهٔ امکان واحتمالدن اوزاق کورلمش.

مُسْتَتِر [ع] استتار ایدن، اورتو آلتنده کیزلی ، صاقلی

اولان. (مختفی) ایله بینلرنده فرق واردر. (مختفی) اکثریا اجسامده قوللانیلیر.

مُسْتَثْقِل [ع] استثقال ایدن، ثقیل عد ایدن § قوغارجه‌سنه معامله ایدن آدم.

مُسْتَثْقَل [ع] استثقال ایدلمش، ثقیل عد ایدلمش ، کندیسنه قوغیلورجه‌سنه معاملهٔ بارده کوسترلمش، ثقیل الروح، کرانجان آدم.

مُسْتَثْنا [ع] استثنا ایدلمش ، آییرلمش ؛ فوق العاده یعنی اصول و عادتدن خارج طوتلمش اولان: (هر قاعده‌نك بر مستثناسی واردر) جمعی (مُسْتَثْنیات).

مُسْتَجاب [ع] طلبی قبول اولنمش، اجابت ایدلمش. (مستجاب الدعوه) = دعاسی مقبول دیمکدر.

مُسْتَجْمِع [ع] برآرایه طوپلایان، حاوی، شامل، طوپلی اولان: (مستجمع کمالات).

مُسْتَجْوِب [ع] استجواب ایدن، جواب ایسته‌ین.

مُسْتَجْهِل [ع] استجهال ایدن ، جاهل عد ایدن ، کیمسه‌یی بکنمه‌ین.

مُسْتَحاثه [ع] نوعی منقطع اولوب طوپراق آلتنده معدن کسیلمش ، تحجر ایتمش مواد حیوانیه ونباتیه‌یه اطلاق اولنور.

مُسْتَحَبّ [ع] مقبول ومرغوب اولان، ترکنده گناه اولميوب ايشلەمەسنده ثواب بولنان عملدرکه پيغمبرمز عليه اکمل التحيات افنديمز حضرتلری طرفندن ثوابی بيان وبعضا دخی اجرا بيورلمشدر .

مُسْتَحْسَن [ع] استحسان ايدلمش، بگنلمش ، مقبول و ممدوح وگوزل عد ايدلمش : (اسلوب مستحسن ، عادت مستحسنه) .

مُسْتَحْصِل [ع] استحصال ايدن، حصوله گتيرن، الده ايدن .

مُسْتَحْصَل [ع] استحصال اولنمش، حصوله گتيرلمش . جمعی (مُسْتَحْصَلات) = معمولات کيمويه .

مُسْتَحْضِر [ع] استحضار ايدن، حاضرلايان .

مُسْتَحْضَر [ع] استحضار اولنمش، حاضرلانمش، حضوره گتيرلمش § ذهننده موجود ، حاضر اولان . جمعی (مُسْتَحْضَرات) .

مُسْتَحْفِظ [ع] قلعه وحصار و مملکت محافظەسنه مخصوص عسکر § رديفلکدن صوکره خدمت عسکريه ايله مکلف اولان صنف افرادی : (افراد مستحفظه) جمعی (مستحفظين) .

مُسْتَحْفَظ [ع] محافظه وحمايه اولنمش ، محفوظ و مأمون اولان .

مُسْتَحِقّ [ع] استحقاقلی، حق قازانمش ، حق لياقتی بولنان، لايق اولان: (مستحق عاطفت) جمعی (مُسْتَحِقِّين) حانك فتحيله تلفظی يا گلشدر .

مُسْتَحْقَر [ع] استحقار ايدلمش، حقارت گورمش ، خوار ، حقير .

مُسْتَحْقِر [ع] استحقار ايدن، حقير طوتان، حقارت ايلەين .

مُسْتَحْلَب [ع] اصطلاح طبده سوت حالنه گتيرلمش، سوت کبی بياض وسوبيه طرزنده ياپلمش اولان ادويه يه اطلاق اولنور.

مُسْتَحْكَم [ع] استحکام ويرلمش، قوت ومتانت ويرلمش، قوتلی طايانقلی برحاله قونلمش: (بنای مستحکم، طاق مستحکم، ابنيهٔ مستحکمه) § اطرافنه قلعه واستحکامات ياپيلەرق محافظه ايدلمش محل: (مواقع مستحکمه).

مُسْتَحِيل [ع] وقوعی ممکن اولما- يان، حد امکاندن خارج ومحال اولان : (امر مستحيل ، امور مستحيله) .

مُسْتَحْيِي [ع] استحيا ايدن ، اوتانان ، اوتانغان .

مُسْتَخْبَر [ع] استخبار ایدلمش، خبر آلنمش . جمعی (مُسْتَخْبَرات) .

مُسْتَخْدَم [ع] استخدام ایدلمش، خدمتده قوللانلمش، قوللانیلان . جمعی (مُسْتَخْدَمین) .

مُسْتَخْرِج [ع] استخراج ایدن، چیقاران § عبارەدن مأل چیقارمق اقتدارنی حائز اولان ، طالب .

مُسْتَخْرَج [ع] استخراج ایدلمش، چیقارلمش § برکتاب ویا صحیفەدن آلنمش چیقارلمش بند ، فقره .

مُسْتَخِفّ [ع] استخفاف واستهزا ایدن، آشاغی وباپاغی طوتەرق اکلەن. (مُسْتَحقِر) معناجه بوندن قوتلیدر .

مُسْتَخْلِص [ع] استخلاص ایدن، برنسنەیی قورتاران. (مُسْتَخْلَص) = استخلاص ایدلمش ، قورتارلمش .

مُسْتَخْلِف [ع] استخلاف ایدن، کندی یرینه کچیرن. (مُسْتَخْلَف) = کندی یرینه کچیرلمش، دیکرینك یرینه قونلمش .

مُسْتَدام [ع] دوامی طلب ایدلمش؛ دائم، باقی، برقراراولان.

مُسْتَدْرِك [ع] استدراك ایدن ، آکلامق ایستەین.

مُسْتَدْعی [ع] استدعا ایدن ، حکومته عرضحال ایدن، استدعانامه ویرن : (اشبو قرارك مستدعی یه تفهیمی) .

مُسْتَدْعی [ع] استدعا اولنمش، طلب ودعوی ایدیلن خصوص ، جمعی (مستدعیات) .

مُسْتَدَلّ [ع] استدلال اولنمش، دلیل ایله آکلاشلمش. (مُسْتَدِلّ) یاکلشدر. طوغری یازمغه، طوغری سویلەمکه چالیشملی.

مُسْتَدیر [ع] دائره شکلنه کیرمش، دگیرمی، یووارلاق .

مُسْتَدیم [ع] دوامنی طلب ایدن؛ دائم، باقی ابدی اولان.

مُسْتَدین [ع] استدانه ایدن ، اودونج آقچه آلان ، بورج ایدین .

مُسْتَذِلّ [ع] استذلال ایدن ، برینی ذلیل کورن ، ذلیل عد ایدن .

مُسْتَراح [ع] محل استراحت ، راحت ایدەجك یر § آبدستخانه .

مُسْتَرْجی [ع . مولّد] رجا اولنمش، رجا اولنەرق مأمول بولنان .

مُسْتَرْحِم [ع] استرحام ایدن، یالواران، نیاز مرحمت ایدن. (مُسْتَرْحِمانه) = نیاز رحم ایدنه یاقیشەجق صورتده .

مُسْتَرْحَم { [ع] استرحام ایدلمش، یالوارلمش، نیازاولنمش.

مُسْتَرْخِی { [ع]سولبوك، صارقیق، گیوشك، تنبل آدم.

مُسْتَرْشِد { [ع] استرشاد ایدن، طلب هدایت ایدن ؛ ارشاد ایدلمسنی یعنی طوغری یولك کوسترلمسنی طلب ایدن. (مُسْتَرْشِدانَه) = مسترشد اولانه لایق صورتده. جمی (مسترشدین).

مُسْتَرْشِی { [ع] استرشا ایدن، رشوت ایستەین.

مُسْتَرَق { [ع] استراق ایدلمش، چالنمش، آچیقدن آلنمش: (خمسهٔ مسترقه) = سنهٔ جلالیەنك صوکنه علاوه اولنان بش کونه اطلاق اولنور.

مُسْتَرْهِن { [ع] استرهان ایدن، رهن ایستەین.

مُسْتَرِیح { [ع] استراحت ایدن، راحت بولان، کوکلی راختده اولان. (مُسْتَرِیحانَه) = مستریح اولانه لایق صورتده.

مُسْتَزاد { [ع] استزاده ایدلمش، زیادەلندیرلمش § فن عروض اصطلاحنجه بحر هزج اوزانندن (مفعول مفاعیل فعولن) یاخود (مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل) وزننده سویلنمش مصراعلره (مفعول فعولن) ویا (مفعول مفاعیلن) جزءلرینه مساوی برر پارچه ضم ایتمك صورتیله سویلەنیلن نظم. اوپارچەلره (زیاده) دینیلیر.

مُسْتَسْعَد { [ع] استسعاد ایدلمش، میمنتلی، اوغورلی طوتلمش.

مُسْتَسْقِی { [ع] استسقا علتنه کرفتار اولان، بدننك برطرفنده ویاخود قارننده صو بیریکن آدم § قورباغه‌لك دوامنده یاغمور دعاسنه چیقان.

مُسْتَشار { [ع] استشاره ایدلمش، ایش طانیشیلوب قونو. شلمش. بعض دوائر رسمیەده نظارك کندیلریله استشاره ایدەجکلری معاونلری حکمنده بولنان مأمورلرك عنوان رسمیسی: (خارجیه مستشاری).

مُسْتَشْفِی { [ع] استشفا ایدن، شفاجو.

مُسْتَشْرِق { [ع. مولد] استشراق ایدن، اقوام شرقیه‌یه متعلق علوم وادبیاتك تتبع وتدقیقی ایله مشغول اولان غربلی، اوروپالی. جمی (مستشرقین).

مُسْتَشْهَد { [ع] استشهاد ایدلمش، شاهد طوتلمش. جمی (مستشهدات). بوکلمه آثار فصحا حقنده استعمال اولنور.

مُسْتَصْحَب { [ع] استصحاب ایدن، یاننه آلان، یاننده

بولنديران. (مستصحباً) = يانـنه آلەرق، ياننده بولنەرق.

مُسْتَضِيء { [ع] استضائه ايدن، ضيا آلان، ضيالانان: (قمر كونشدن مستضيدر).

مُسْتَطاب { [ع] استطاب ايدلمش، خوش وكوزل كورلمش، بكنلمش: (كتاب مستطاب).

مُسْتَطْرِف { [ع] استطراف ايدن، طرفه ونادیده وتحف عد ايدن، كوزل كوسترن.

مُسْتَطِيل { [ع] استطاله ايدن، اوزايان § درت زاويهٔ قائمه ايله ايكی اوزون ايكی قيصه درت ضلع متقابلی حاوی، اوزونجه ودرت كوشه‌لی شكل هندسی. (مستطيل الرأس) = باشی ايلری اوزون آدم.

مُسْتَظْرَف { [ع] حاوی، محتوی، محيط كبی ايچنه آلان، اطرافنی قوشادان، قوشاتمش اولان.

مُسْتَظِلّ { [ع] كولـكه‌ده اوطوران، كولـكه‌لنن § حمايه آلتنده بولنان، صيغنمش سايه‌لنمش اولان.

مُسْتَظْهِر { [ع] استظهار ايدن، طايانان، آرقه‌ويرن. معنويانده قوللانيلير.

« جعفر كبی چوقمی ذوالجناحين اولسه‌م »
« مستظهرم اللّهمه ، پيغمبرمه »
(م ناجی)

مُسْتَعار { [ع] استعاره ايدلمش، عاريت اولەرق آلنمش. اصطلاح فقهده بلابدل منفعتی تمليك اولنان شی دیمكدركه آلان كيمسه‌مالی اولمدیغی حالده صاحبنك اذنی بولندیغی مدتجه آنی قوللانير وصاحبی ايستديكی زمان كری ويرر. (مستعارٌ منه) = كنديسندن عاريت اولەرق برشی آلنمش اولان:

« نمايانده لباس قابليّت مستعار اولماز »
(نجّار زاده)

مُسْتَعان { [ع] كنديسندن ياردیم طلب اولنمش، اولنان جناب الله: (ربّ مستعان، يامستعان).

مُسْتَعْجَل { [ع] عجله اولنسی، تيز ياپلسی ايسته‌نلمش؛ اهميتی جهتيله چابك اولنسی مطلوب اولان. (مستعجلاً) = مستعجل اولەرق، عجله صورتيله ياپيله‌رق. (مُسْتَعْجِل) = عجله ايله تيز اولنسنی ايسته‌ين.

مُسْتَعِدّ { [ع] استعدادلی، قابليتلی، برشیء قبول واتصافه طبيعی آماده بولنان، استعداد وذهن وفراست صاحبی اولان. (مُسْتَعِدّانه) = مستعد اولانه ياقيشه‌جق صورتده. فارسی جمعی (مُسْتَعِدّان) عربی جمعی (مُسْتَعِدّين).

مُسْتَعْرِب { [ع] اصلاً عربی اولمدیغی حالده صوكره

دن عربه داخل اولمش ، عربلاشمش اولان .

مُسْتَعْطِف { [ع] استعطاف ايدن ، شفقت طلب ايدن .

(مُستعطفانه) = استعطاف ايدنه مناسب كوريله‌جك صورتده .

مُسْتَعْفِي { [ع] استعفا ايدن ، بر خدمتدن يا برمأموريتدن عفو ايدلمسنى ايسته‌ين § نياز عفو ايدن ، صوچنك عفوينى طلب ايدن .

مُسْتَعْلِي { [ع] استعلا ايدن ، يوكسلن § اوسته چيقان ، اوستون ، غالب اولان . (حُرُوفِ مُستعلِيه) = تجويد اصطلاحنجه حين تلفظده بعضلرنده لسان دماغه يوكسلن وبعضلرنده صوت يوقاريدن خروج ايدن يدى حرفه اطلاق اولنور كه (خ ، ص ، ض ، ط ، ظ ، ع ، ق) حرفلرندن عبارتدر .

مُسْتَعْمِر { [ع] استعمار ايدن ، معمور وآباد ايله‌ين .

مُسْتَعْمَر { [ع] استعمار اولنمش ، معمور ايدلمش ، شنلنديرلمش . (مُستعمَره) = بر دولت طرفندن صورت مخصوصه‌ده مهاجرين سوق واسكانيله آباد ايدلمش ، شنلنديرلمش اولان قطعهٔ اراضى ديمكدر كه فرانسزجه‌سى (قولونى Colonie) در . جمعى (مُستعمَرات) .

مُسْتَعْمِل { [ع] استعمال ايدن ، قوللانان .

مُسْتَعْمَل { [ع] استعمال ايدلمش ، قوللانلمش : (لفظ مستعمل . كلمات مستعمله ، لباس مستعمل) .

مُسْتَعِير { [ع] استعاره ايدن ، عاريت آلان .

مُسْتَعِين { [ع] استعانه ايدن ، ياردیم ايسته‌ين . (مستعيناً بالله) .

مُسْتَغَاث { [ع] استغاثه ايديلن ، كنديسندن عون ومدد طلب اولنان ، جناب الله .

مُسْتَغْرِب { [ع] استغراب ايدن ، غريب كورن .

مُسْتَغْرَب { [ع] استغراب ايدلمش ، غريب كورلمش ، غرابتلى بولنان شى .

مُسْتَغْرِق { [ع] غرق اولمش ، غرق اولان : (مستغرق سرور ، مستغرق ديون ، مستغرق حزن) § استغراقلى ، كنديسنى بيلمه‌يه‌جك قدر طالغين ، دوشونكن . محاورا‌تده اكثريا ونظمده بعضاً فتح را ايله قوللانيلير :

« نيجه امى كه كتابخانهٔ حق »
« اولدى تأليفى ايله مستغرق »
(خاقانى)

مُسْتَغْفِر { [ع] استغفار ايدن ، اللهدن مغفرت ديله‌ين : (فلان تائب ومستغفر اولدى) .

مُسْتَغَلّات [ع] «مُسْتَغَل» ك جمعی . مسقفاتدن یعنی اوستی اورتولو عقاراتدن ماعدا حاصلات وایراد کتیرن شیلره اطلاق اولنور که مؤسسات خیریه‌نك ادامه و اداره‌سی ایچون اقتضا ایدن وارداتی کتیرمك اوزره وقف ایدلمش ترلا و اراضی و سائره دیمکدر. مفردی هیچ قوللانیلماز.

مُسْتَغْنی [ع] استغنا ایدن، محتاج اولمایان § چکینن، تنزل ایتمه‌ین ، نازلانان . (مُسْتَغْنِیانه) = مستغنی اولانه لایق صورتده .

« بنده مستغنی طبیعت ، نونهالم سایه‌دار »
(م ناجی)

مُسْتَغیث [ع] استغاثه ایدن ، عون ومدد دیله‌ین ، جمعی (مُسْتَغیثین) : (یاغیاث المستغیثین).

مُسْتَفاد [ع] استفاده اولنمش ، آکلاشلمش § فائده صورتیله حاصل اولمش ، قازانلمش :

(وزیر نکته‌دان ، دستور اهل علم وصاحب‌دل)
(که غالبدر ذکاده فکری عقل مستفاد اوزره)
(نفعی)

مُسْتَفْتی [ع] استفتا ایدن، فتوی ایسته‌ین ، شرعاً بر مشکلك حل وبیان ایدلمسنی طلب ایله‌ین.

مُسْتَفْرِغ [ع] استفراغ ایتدیرجی، چیقاریجی علاج.

مُسْتَفید [ع] استفاده ایدن ، فائده‌لنن، فائده‌بولان.
اسلوب فارسی اوزره جمعی (مُسْتَفیدان).

مُسْتَفیض [ع] استفاضه ایدن، فیض آلان ، فیض بولان ، فیضله‌نن . معنویاتده استعمالی غالبدر .

مُسْتَقْبِل [ع] استقبال ایدن ، قارشیلایان . جمعی (مُسْتَقْبِلین) .

« مستقبلیم اشك خروشان ایله نجرك »
(ناجی)

مُسْتَقْبَل [ع] استقبال ایدلمش ، قارشیلانمش § زمان آتی § علم صرف اصطلاحنده آتی‌یه دلالت ایدن فعل دیمکدر . اکثریا برنجی ، ایکنجی معنالرده قوللانیلیر .

مُسْتَقِرّ [ع] استقرار ایدیجی، ایدن ، برقرار اولان.

مُسْتَقْرِض [ع] استقراض ایدن، اودونج پاره آلان، بورج ایدن . جمعی (مُسْتَقْرِضین) .

مُسْتَقْرَض [ع] استقراض اولنمش، بورج واودونج آلنمش شی: (مبلغ مستقرض، مبالغ مستقرضه) جمعی (مُسْتَقْرَضات) .

مُسْتَقِلّ [ع] استقلال صاحبی ، باشلی باشنه اولان ، بر یره مربوط وتابع اولمایان. (مُسْتَقِلّاً) = مستقل اوله‌رق ، باشلی باشنه اولمق صورتیله .

مُسْتَقِيم [ع] استقامتله متصف، استقامت صاحبی، طوغری اولان: (مستقیم آدم، طریق مستقیم، خط مستقیم، خطوط مستقیمه)، (مُسْتَقِيمانَه) = مستقیم اولانه یاقیشه جق صورتده.

مُسْتَكْبِر [ع] استکبار ایدن، نفسنی بیوك کورن، بیوکلنن.

مُسْتَكْرِه [ع] استکراه ایدن، مردار کورن، تیکسینن.

مُسْتَكْرَه [ع] استکراه ایدلمش، مردار کورلمش، تیکسینلنمش.

مُسْتَكْرِی [ع] استکرا ایدن، کرا ایله طوتان. (مستأجر) زیاده قوللانیلیر.

مُسْتَكْشِف [ع] استکشاف ایدن، کشف ایتمکه چالیشان.

مُسْتَلَذّ [ع] استلذاذ اولنمش، خوش و لذیذ کورلمش شی. جمعی (مُسْتَلَذّات) = کندیسندن لذت آلنان شیلر.

مُسْتَلْزِم [ع] استلزام ایدن، لازم کوسترن، ایجاب ایدن، باعث، سبب: (مستلزم جزا، مستلزم تقدیر).

مُسْتَمِدّ [ع] استمداد ایدن، مدد یعنی یاردیم ایستهین.

مُسْتَمِرّ [ع] استمرار ایدن، بر دوزی یه اوزایوب کیدن، برقرار اولان، متصل، دائم. (مُسْتَمِرّاً) = مستمر اولهرق، بر دوزی یه، دائما.

مُسْتَمِع [ع] استماع ایدن، ایشیدن، دیکلهین. (مُسْتَمِعاً) = مستمع اولهرق، ایشیدهرك. جمعی (مُسْتَمِعِين).

مُسْتَمْلَك [ع] استملاك اولنمش، اولنان؛ صاتین آلنان ملك. (مُسْتَمْلَكَه) = بر دولت جانبندن صورت مخصوصهده تملك و تصرف اولنان قطعهٔ اراضی دیمکدر. جمعی (مُسْتَمْلَكات) فرانسزجهسی (Possession پوسسیون).

مُسْتَمَنْد [ف] متألم، اندوهناك، غملی، تاسهلی، غم، کدر، تاسه معناسنه اولان (مُسْت) لفظیله صاحب معناسنی افاده ایدن (مَنْد) اداتندن مرکبدر. مجازاً حاجتمند معناسنده قوللانیلیر. جمعی (مُسْتَمَنْدان) فتح تا ایله یا کلش اوقومامل:

«کران کلمز وقاری اهل فیضك مستمندانه»
«سبوی باده مخموران شوقه بار دوش اولماز»
(قوجه راغب)

مُسْتَنَدْ { [ع] استناد ایدن ، بر نسنه‌یی سند طوتوب آكا طایانان. (مستنداً) = مستند اوله‌رق.

مُسْتَنْسِخ { [ع] استنساخ ایدن ، یازلمش برشیئك صورتنی نسخه‌سنی چیقاران ، قوپیه ایدن : (مستنسخ ماكنه‌لر) .

مُسْتَنْطِق { [ع] استنطاق ایدن ، صوروب جواب ایسته‌ین § جرائمك فاعللرینی میدانه چیقارمق ایچون نظاماً لازم كلن تحقیقات ومعاملاتی ایفا ایدن محاكم عدلیه‌یه منسوب مأمور مخصوص : (مستنطق قرارنامه‌سی) .

مُسْتَنِیر { [ع] استنار ایدن ، نور آلان، ضیادار، پارلاق.

مُسْتَوْجِب { [ع] سزاوار، لایق § « موجب » كبی سبب ، وسیله ، باعث .

مُسْتَوْدَع { [ع . مولد] محافظه ایتمك اوزره برمالی قبول ایدن آدم . اصطلاحات فقهیه‌دندر .

مُسْتَوْدِع { [ع] برینه برشیٔ امانةً تسلیم ایدن § ودیعه وضع اولنان یر .

مُسْتَوْفی { [ع] طولغون، كافی ، یته‌جك درجه‌ده : (مستوفی معاش) (مُسْتَوْفی) = استیفا ایدیجی دیمكدركه زمان قدیمده اموال امیریه‌یی تحصیل ایدنلرك عنوانی ایدی . ایرانده الیومُ او مثللو مأمورلرك عنوان رسمیسیدر .

مُسْتَوْلی { [ع] استیلا ایدن، بر مملكتی برمحلی قوهٔ غالبه ایله ضبط ایدن § سرایت ایدن ، بر یری یاییلوب قاپلایان ، طاغیلان : (مرض مستولی ، امراض مستولیه ، نزلهٔ مستولیه) .

مُسْتَوِی { [ع] دوز ، طوغری ، یایغین: (خط مستوی، اشكال مستویه) ، (سطح مستوی) = دوز یر .

مُسْتَهْجَن { [ع] چركین ، كوتو، فنا كورلمش؛ قبیح ، معیوب ، ناسزا اولان : (ذكری مستهجن) .

مُسْتَهْزِیٔ { [ع] استهزا ایدن ، مسخره‌لغه آلان ، ذوقلنن ، اكلنن . (مُسْتَهْزِیانَه) = انسانی استهزا ایدیجی اولانه لایق صورتده .

« آز اولور دوستی مستهزینك »
(خذما صفا)

مُسْتَهْلِك { [ع] استهلاك ایدن ، صرف ایتمك صورتیله توكتوب بیتیرن .

مُسْتَهْلَك { [ع] استهلاك ایدلمش، صرف ایتمك صورتیله توكدلمش، بیتیرلمش: (ارزاق مستهلكه) .

مُسَجَّع [ع] سجعلنديرلمش ، سجعلی . عبارەدە هر جملەنك صوكی بر برینە اویغون الفاظ ایلە مرتب دیمكدر: (عبارۀ مسجعە).

مُسَجَّل [ع] سجلّە قید ایدلمش، دفترە كچیرلمش، تسجیل قیلنمش : (وقوعات مسجّلە) .

مُسَحَّر [ع] سحر ایدلمش ، مفتون . فی‌الاصل ایچی بوشالدلمش ، قوف شی معناسنەدر .

مُسَخِّر [ع] تسخیر ایدن، اطاعتە كتیرن ، الدە ایدن .

مُسَخَّر [ع] تسخیر ایدلمش ، ضبطلە الدە ایدلمش § اطاعتە كتیرلمش ، مجلوب ، منقاد § اصطلاحات قانونیەدە محكمەیە كلەین مدعی علیە ایچون محاكمۀ غیابیە اثناسندە تعیین اولنان وكیل دیمكدر : (وكیل مسخّر) .

مُسَخَّن [ع] تسخین ایدلمش ، قیزدیرلمش ، ایصیدلمش.

مُسَدَّس [ع] تسدیس ایدلمش ، آلتیلو یاپلمش، آلتی یە ابلاغ اولنمش § آلتی‌یە تقسیم ایدلمش، آلتی ضلع ایلە محدود شكل هندسی § فن عروض اصطلاحندە هر بیتی آلتیشر مصراعدن مركب منظومە دیمكدر .

مُسَرَّج [ع] اكر اورلمش ، اكرلنمش ، اكرلی : (اسب مسرّج) .

مُسْرِف [ع] اسراف ایدن ، حد دن آشقین ولزومسز اولەرق صرف وتلف ایدن. (مُسْرِفانە) = مسرفجەسنە .

مُسَطَّح [ع] تسطیح ایدلمش ، دوزلنمش ، یاصی : (كرّە مسطّحە) .

مُسَطَّر [ع] تسطیر اولنمش ، یازلمش .

مُسْعِد [ع] اسعاد ایدیجی ، مسعود وبختیار ایدن . (مُسْعَد) = اسعاد ایدلمش ، مسعود وبختیار قیلنمش .

مُسَقَّف [ع] تسقیف ایدلمش ، اوستی اورتولمش، طاوانلی بنا ، طام . جمعی اولان (مُسَقَّفات) = اصطلاحات فقهیەدن اولوب مستغلاتدن ماعدا خانە ، خان ، دكان كبی اوستی اورتولی اولان وقف محللر ، بنالر دیمكدر .

مُسَقّی [ع] سقی ایدلمش ، صولاتمش § تحریف ایلە (موصاقە) دینیلن طعامدركە اوزرینە قیمە قونیلوب ات صویی دوكیلەرك پیشیرلمش سبزە دیمكدر .

مُسْكِت [ع] اسكات ایدیجی ، سكوت ایتدیرن ، صوصدیران ، آغز قاپادان: (جواب مسكت ، سؤال مسكت) .

مُسْكِرْ [ع] سكر و يريجى ، ويرن، سرخوش ايدن: (كلّ مسكر حرام) = هر مسكر اولان شى حرامدر. جمعى (مُسْكِرَاتْ) = سكر و يريجى شيلر، مشروبات كئوليه، سرخوش ايدن ايچكيلرك كافه سى ديمكدر.

مُسَكِّنْ [ع] تسكين ايدن ، سكون حالنه كتيرن ، ياتشديران § اصطلاح طبده آلام و اوجاعى ازاله ايدن ، طورديران علاج ودواده كى خاصه يه اطلاق اولنور.

مُسَلَّحْ [ع] تسليح ايدلمش . (مُسَلَّحاً) = سلاحلى اوله رق .

مُسَلْسَلْ [ع] اجزاسى زنجير وارى بربرينه متصل اولان ، زنجيرلنمه باغلى بولنان § بر دوزى يه ، آرقه آرقه ، صيره لامه .

« اول قدر كاكل دلداره صاربلدى دل كيم »
« شش جهتدن كوزمه زلف مسلسل كورينور »
(نجّار زاده)

مُسَلِّطْ [ع] تسليط ايدن، بريني ديكرى اوزرينه صاتاشديران .

مُسَلَّطْ [ع] تسليط اولنمش ، برينك اوزرينه دوشمش، صاتاشمش ، ايليشمش ، متعرض .

مُسْلِمْ [ع] دين مبين اسلام اوزره بولنان، اهل اسلام اولان. جمعى (مُسْلِمينْ) : (امام المسلمين) = خليفهٔ ذى شان اسلام اولان ذات شوكتسمات حضرت پادشاهى . مؤنثى (مُسْلِمَه) جمعى (مُسْلِمَاتْ) .

مُسَلَّمْ [ع] تسليم اولنمش، طاپشيرلمش، ويرلمش § طوغرى اولديغى اعتراف ايدلمش § بلا اعتراض انقياد ايدلمش ، بويون اكلمش. جمعى اولان (مُسَلَّمَاتْ) = صحتى تسليم اولنمش آشكار بولنمش اولان خصوصات ؛ مخاطبك اعتراف ايتديكى قضيه لر ديمكدر.

« آكا مخصوص ومسلمدر هم »
« مو بمو جمله امور عالم »
(خاقانى)

مُسَلِّمْ [ع] تسليم ايدن، طاپشيران، ويرن § اسكى زمانده بر قضانك ، برشهرك امور اداره سنه و ضبط و ربطنه طرف دولتدن مأمور اولان و شمديكى قضا قائممقاملرى مرتبه سنده بولنان ذواته دينيليردى .

مُسْلِمَانْ [ف] اسلام دينينده بولنان هرفرده اطلاق اولنور. لسانمزده محاوراتده تلفظى بو صورتده واستعمالى مفرد حكمنده در . نظمده فتح سين وسكون لام ايله قوللانيلير . (مُسْلِمَانَانْ) طرزنده جمعلنير. بوكلمه نك اسلوب فارسى اوزره (مُسْلِمْ) ك جمعى اولديغى بيان ايدنلر بولنديغى كبى عكسنى

ادعا ایدنلر دخی موجود اولدیغندن اصلنی تعیین ایچون پك جدی تتبعات وتدقیقات مخصوصه اجراسی اقتضا ایدر.

مُسَمَّط [ع] اصطلاح عروضده بیتلری اکثریت اوزره قافیه‌لی درت جزءدن متشکل اولان نظم دیمکدر.

مُسَمّٰی [ع] تسمیه ایدلمش، اسم ویرلمش، آد قو. نلمش: (مسمّی بالنقیض) = نقیضی، ضدی، عکسی ایله تسمیه اولنمش دیمکدر.

«اندوه ایسه اسم بی‌مسمی»
(معلم ناجی)

مُسِنّ [ع] یاشلی. مؤنثی (مسنه).

مُسْنَد [ع] اسناد ایدلمش، نسبت ایدلمش § علم نحو اصطلاحنده دیگر برکلمه‌یه اسناد ایله ایراد اولنان کلمه، کلام، خبر. (مُسْنَدٌ اِلَیْه) = نحوده محل اسناد اولان کلمه، مبتدا. (خَطِّ مُسْنَد) = قدیماً یمنده مستعمل یازی.

مُسَوِّد [ع] تسوید ایدن، قلمه آلان، انشا ایدن، کاتب. جمعی (مُسَوِّدین).

مُسْوَدَّه
مُسَوَّدَه [ع] بر ماده حقنده مؤخراً تبییض ایدلمك وآندن اوّل ایجاب حاله کوره محو واثبات اولنمق اوزره قلمه آلنان ورقه‌یه اطلاق اولنور. بونك بومعناده استعمالی مجازاً در. معنای اصلیسی «سیاهلانمش» دیمکدر. بولفظلرك هر ایکیسی‌ده استعمال اولنمش ایسه‌ده برنجیسی دها زیاده قرین صوابدر، دها چوق قوللانیلیر. برنجینك جمعی (مُسْوَدّات) ایکنجینك جمعی (مُسَوَّدات) در.

مُسْهِل [ع] اسهال ایدیجی، معده‌وباغرصاقلری تطهیر ایدن علاج. جمعی (مُسْهِلات).

مُسَیَّب [ع] ایشنده اهمال ایدن، ایشنه باقمایان، تنبل، اوشنکن.

مُشابِه [ع] بکزه‌ییجی، بکزه‌ین؛ برشیئك نظیری، اشی.

مُشابَهَت [ع] مشابهلك، بکزه‌مك، نظیر اولمق: (ایکی یازینك یکدیکره مشابهتی).

مُشاتَمَه [ع] سویکشمك، بربرینه سویکوب صایمق.

مُشاجَرَه [ع] نزاع ایدشمك، چکشمك؛ آغاج ایله اورشمك.

مُشار [ع] اشارت اولنمش، کوسترلمش: (مُشارٌ بِالاَنامِل، مُشارٌ بِالْبَنان) = پارماقله اشارت اولنان، کوستریلن، مشهور، معروف دیمکدر. (مُشارٌ اِلَیْه) =

کنديسنه اشارت اولنمش ، اولنان ، اسمی يوقاريده کچن . اشبو تعبير رسمياتده استانبول پايه‌ليلر ايله فريقلر، رتبهٔ اولی رجالی ، روم ايلی بکلر بکی پايه‌ليلری و بونلرك مافوق بولنانلر حقلرنده وخصوصياتده مزيتلی ذوات حقنده قوللانيلير .

مُشارِكْ [ع] اورتاق اوليجی ، اشتراك ايديجی، ايدن.

مُشارَكَتْ [ع] اورتاقلاشمق ، برينه شريك اولمق، اورتاقلق .

مُشاعْ [ع] اشاعه اولنمش § اصطلاح فقهده حصص شايعه‌يی حاوی اولان شی ديمکدر .

مُشاعَرَه [ع] شعر سويلشمك، ايکی شاعر بر برينه قارشی شعر سويله‌مك .

مُشافَهَه [ع] يوز يوزه ، آغز آغزه سويلشمك لاقيردی ايتمك .

مُشاكَلَه [ع] بربرينه اويغون کلمك؛ شکلجه براولمق، بکزه‌مك .

مُشاوِرْ [ع] استشاره ومذاکره ايديجی، ايدن : (حقوق مشاوری ، طبيب مشاور) جمعی (مُشاوِرِينْ) .

مُشاوَرَه [ع] مشورت ايتمك ، مذاکره صورتيله عقل ورأی طانشمق. نظمده (مشاورت) صورتنده‌ده قوللانيلير. فرانسزجه‌سی (Consultation قونسولتاسيون) در . جمعی (مشاورات) : (مشاورات قانونيه ، مشاورات طبّيه).

مُشاهِدْ [ع] مشاهده ايديجی ، کوز ايله کوريجی . جمعی (مُشاهِدِينْ) .

مُشاهَدَه [ع] بر شيئی کوز ايله کورمك ، رؤيت . جمعی (مُشاهَدات) ، (مُشاهَد) = کوز ايله کورلمش ديمکدر .

مُشاهَرَه [ع] آيلقله طوتمق . (مشاهرةً) = آيلقلی اوله‌رق .

مُشَبَّكْ [ع] تشبيك ايدلمش ، اجزاسی باليق آغی و پنجره قفسی کبی اورلمش .

مُشَبَّهْ [ع] تشبيه‌ايدلمش، بکزه‌دلمش § معادل، شبيه، بکزر . (صِفَتِ مُشَبَّهَه) = فعلدن مشتق اسم فاعل . اسم فاعل ايله بينلرنده‌کی فرق اسم فاعلده حدوث ، صفت‌مشبهه‌ده ثبوت‌معناسی بولنمسيدر. يعنی اسم فاعللرك مدلولی اورمق ، کولمك کبی افعال و احوال نوعندن اولان وصفت مشبهه‌لرك مدلولی ايسه طارلق، کنيشلك کبی اوصاف نوعندن بولنان شيلردر .

مُشَبَّهٌ بِهِ { [ع] كنديسنه بكزر، ملتبس اولان .

مُشْت { [ف] تحريفله «موشته» دينيليركه يومروق، توقات ديمكدر § مجازاً آووج معناسنده ده قوللانيليلر . (مُشْتْزَن) = يومروق اوران، پهلوان :

« هله اينسون برايكى مشت كران اكسه سنه »
« نه آغير باشلى اولور باق اوسبكسر ديديكك »
(معلم ناجى)

مُشْتَاق { [ع] اشتياقلانمش، اشتياقلى، آرزو صاحبى . (مُشْتَاقَانَه) = مشتاق اولانه ياقيشه‌جق صورتده . جمعى (مُشْتَاقِين) اسلوب فارسى اوزره (مُشْتَاقَان) صورتنده ده جمعلنير .

مُشْتَبِه { [ع] اشتباه ايديجى، شبهه‌لنن ، شبهه‌لى .

مُشْتَدّ { [ع] اشتداد ايتمش، شدت بولمش، شدتلنمش :

« نه‌در كوكلده بوسودا كه دائما مشتد »
(صفا)

مُشْتَرَك { [ع] اشتراك اولنمش، اورتاقلاشه تصرف و استعمال اولنان شى : (ملك مشترك، مال مشترك) § برقاچ شيئه ويا شخصه متعلق : (مشترك المفعه) ، (مشترك الميزان) = داخل قياس، اولچويه كلير .

مُشْتَرِك { [ع] مهموم ، كندى كندينه سويله‌نن آدم .

(فَرِيضَةُ الْمُشْتَرِكَه) = ميراثه متعلق بر مسئلهٔ شرعيه‌در .

مُشْتَرِى { [ع] سياراتدن بركوكب اسميدركه نام ديكرى (بِرْجِيس) در . اهل تنجيم عندنده بوكا « سعد اكبر » ، « قاضىٔ فلك » دينيلير § اشترا ايدن، صاتين آلان . جمعى (مُشْتَرِين) .

« معرفت التفاته تابعدر »
« مشتريسز متاع ضايعدر »
(معلم ناجى)

مُشْتَرَى { [ع] اشترا اولنمش، صاتين آلنمش : (عبد مشترى ، مال مشترى ، ملك مشترى) .

مُشْتَعِل { [ع] اشتعال ايدن ، ياليكلايان ، پارلايوب آلولنن .

مُشْتَغِل { [ع] اشتغال ايدن ، مشغول اولان ، ايش ايله اوغراشان .

مُشْتَقّ { [ع] اشتقاق ايتمش ، بينلرنده معنى وتركيب جهتيله مناسبت وصيغه جهتيله مغايرت اولمق اوزره ديكر كلمه‌دن اخراج اولنمش كلمه . جمعى (مُشْتَقَّات) .

مُشْتَكِى { [ع] اشتكا ايديجى ، شكايت ايدن § وقوع بولان برجرمدن كنديسنى متضرر عد ايده‌رك برمستنطق ويامحكمه حضورنده

دعوای شخصی اقامه ایدن. (مُشْتَكیانَه) = مشتکی اولانه یاقیشه جق صورتده.

مُشْتَكى { [ع] اشتکا ایدلمش، شکایت اولنمش: (مادهٔ مشتکی)، (مُشْتَكىٰ عَنْه) = کندیسندن شکایت اولنان کیمسه.

مُشْتَمِل { [ع] اشتمال ایدن، بوربیوب اورتمش، ایچنه آلمش، قاپلامش اولان.

مُشْتَمَلات { [ع] بر شیئه تابع و متعلق اولان نسنه‌لر، لسانمزده برخانه‌نك لواحق وبربنانك فرعلری معناسنده قوللانیلیر. مفردی اولان (مُشْتَمَل) قوللانیلماز.

مُشْتَه { [ف] خنجر، بیچاق قبضه‌سی کبی آووج ایله طوتیله‌جق شی § سراج و پاپوچجی اصنافنك قوللاندقلری آغاجدن ویاخود معدندن معمول وصاپی کندوسندن یعنی یکپاره اولان طوقماق.

مُشْتَهِر { [ع] اشتهار ایتمش، شهرت بولمش: (فضل وکمال ایله مشتهر).

مُشْتَهِی { [ع] اشتهالی، ایستکلی، آرزو ایدیجی.

مُشْتَهَی { [ع] اشتها ایدلمش، ایسته‌نلمش. (مُشْتَهَیات) = اشیای مرغوبه، آرزو ایدیلن شیلر.

مُشْتی { [ع] بر آووج، آووج طولوسی مقداری.

مُشَجَّر { [ع] اوزرینه آغاج و دال بوداق رسملری نقش اولنمش قماش § آغاج کبی داللی بوداقلی رسم.

مُشَخَّص { [ع] تشخیص ایدلمش، طانلمش § شخص حالنه کتیرلمش، تجسم ایتدیرلمش.

مُشَدِّد { [ع] تشدید ایدیجی، شدتلندیریجی، شدت ویرن: (مشدّد جزا، اسباب مشدده).

مُشَدَّد { [ع] تشدید ایدلمش، شدتلندیرلمش، شدت ویرلمش § شدّه‌لی، اوزرینه شو (ّ) اشارت قونلمش: (حروف مشدده، حرف مشدّد).

مُشَرَّح { [ع] تشریح اولنمش، آچلمش.

مُشْرِف { [ع] برشیئه اوستدن باقوب مطلع اولان § یوکسك یره چیقان، یوکسلن § مائل ومستعد ویاقین اولان. لسانمزده یالکز صوك معناده قوللانیلیر: (مُشْرِفِ خَراب).

مُشَرَّف { [ع] شرفلنمش، شرفلندیرلمش، کندیسنه شرف ویرلمش: (ادراکیله مشرف اولدیغمز شهر صیام).

مُشْرِك { [ع] اشراك ایدن، جناب حقه شریك قوشان. جمعی (مُشْرِكین).

مُشْط { [ع] طاراق. فارسیسی (شانَه) در. § چولحه‌

لرك طاراق ديدكلرى آلت . جمعى (أمشاط ، مِشاط) ، (مُشطُ القَدَم) = آياق پارمقلريله آياق بيلككنك آره‌سنده بولنان و آياق طاراغى دينيلن محل. (مُشطُ اليَد) = ال پارمقلريله ال بيلككنك آره‌سنده بولنان وال طاراغى دينيلن محل . (مُشطَه) = بالخاصه صاچ طاراغى .

مُشعِر { [ع] اشعار ايدن، يازمق صورتيله بيلديرن .

مُشَعشَع { [ع] شعشعه‌لى، پارلاق، كوسترشلى .

مُشفِق { [ع] شفقت ايدن، اسيركه‌يوب مروت كوسترن، شفقتلى: (اب مشفق، والدهٔ مشفقه) ، (مُشفِقانَه) = مشفق اولانه ياقيشه‌جق صورتده : (التفات مشفقانه ، اوضاع مشفقانه) .

مُشك { [ف] «مُسك» دينيلن كوزل قوقولو شى كه ديار (چين وختن) ده يتيشن آهولرك نافيدر . (مُشك) بونك معربيدر . كسر ميم ايله‌ده لغتدر. حتى محاوراتده اكثريا كسرميم ايله (مسك) دينيلير. (مُشك‌اَفشان ، مُشك‌فَشان) = مسك صاچيجى ، صاچان . (مُشكبار) = مسك ياغديران ، تعطير ايدن ، مسك قوقولى . (مُشك آلود) = مشكه بولاشمش ، مسكلى . (مُشكفام) = مسك رنكلى، سياه . (مُشكفروش) = مسك صاتان، عطار، مسك يانجيسى. (مُشكين) = مسكلى ، مسك قوقولى؛ سياه رنكلى شى . (مُشكين چاه ، مُشكين‌چَه) = بعض كوزللرك يوزلرنده بولنان سياه بن . (مُشكين سِنان) = اوزون سياه كيرپيك . (مُشكين كُلاه) = دلبرلرك سياه صاچلرى . (مُشك بيد) = سلطانى سوكود آغاجى كه چيچكى كوزل قوقار . بعجم سوكودى ده ديرلر. بونامى عود آغاجنه عطف ايدنلرده وار ايسه‌ده طوغرى دكلدر .

«كوزمدن مردم آسا خال روى دلربا چيقماز»
«سويداوش دلمدن فكر زلف مشكسا چيقماز»
(نيلى)

مُشَكَّك { [ع] تشكيك اولنمش، شكه دوشورلمش ، شكلو، شبهه‌لى اولان .

مُشكَك { [ف] عربيده (سُعد) دينيلن ومعالجاتده قوللانيلان برنوع اوتك كوكيدر كه غايتله كوزل قوقار .

مُشكِل { [ع] اشكاللى، كوج، چتين، قولايك ضدى : (امر مشكل، مصالح مشكله)، (غير

مشكل) = مشكل دكل ، قولای دیمکدر. جمعی (مُشْكِلات) = موانع، كوچ وچتین اولان شیلر ، ایشلر : (حَلّالِ مُشْكِلات) = مشکللری حل ایدیجی، آچیجی دیمکدر. کافك ضمیله تلفظی غلطدر.

مُشَكَّلْ { [ع] تشکیل ایدلمش ، شکللندیرلمش ، شکل ویرلمش § ایری ، قوجامان ، شکلی کوسترشلی : (مشکّل برآدم) .

مُشْكِلْ پَسَنْدْ { [ف] مشکل بکنیجی، کوچ چتین شیدن خوشلانان ، اولور اولماز شیئ بکنمەین، هرشیئ کوجلکله بکەنن آدم . جمعی (مُشْكِلْ پَسَنْدانْ) ، (مُشْكِلْ پَسَنْدانَه) = مشکل پسند اولانه یاقیشەجق صورتده .

مُشْكِلْتَرْ { [ف] پك مشکل، پك کوچ. (مُشْكِلْتَرِينْ) = اڭ مشکل ، اڭ چتین: (مشکلترین امور) .

مُشْكِلْ گُشای { [ف] مشکل آچیجی ، آچان یعنی مشکل اولان مسئلەلری ، شیلری حل وتسویه ایدن دیمکدر . جمعی (مُشْكِلْ گُشایانْ) .

مُشْكِينْ { [ف] مسکدن، مسکلی، مسك قوقولی § سیاه رنکلی ، قاپ قاره شی :

« زیر لعلنده او خال مشکین »
« برحبش دلبریدر جانه یقین »
(نیلی)

مُشَمَّسْ { [ع] کونشه سرلمش ، کونشەطوتلمش، قوروتمق ایچون کونشه طوتلمش یاخود قونلمش ‖ کونش دگمش ، کونش اورمش . (زلف‌زرّین) یاخود (کیسوی‌زرتار) مقامنده (کیسوی‌مشمش) کبی معناسز برتعبیرك مجهول برذات طرفندن استعمال ایدلدیکنی بعض لغات کتابلرندەکی تنبیه واخطاردن آکلادم. بوقدر معناسز، مناسبتسز تعبیراتی قوللانان مطلقا اسلوب لسان عثمانی‌یه وادبیات شرقیه‌یه واقف اولمایان عجزهٔ مقلّدیندن بری اولمیدر.

مُشَمَّعْ { [ع] تشمیع ایدلمش ، اریمش بال مومنه‌باتیرلمش بزّ. بین‌العوام تحریف ایله (موشامبا) دینیلیر . (مُشَمَّعِ طِبّی) = اصطلاح طبده اوزرینه مؤثر برترکیب دوائی سوریلەرك احضار اولنان علاجلی بزّ ویا کاغدلر دیمکدرکه لسان ناسده یاقی دیه معروفدر . (مُشَمَّعِ تِجاری) = بالیەلره صاریلان زفتلی قالین بز .

مُشْمَئِزْ { [ع] صیقیلان، برشیدن استکراه ایله جانی صیقیلان ، نفرت ایدن .

مُشَنَّف { [ع] کوپه طاقلمش ، کوپه ایله مزیّن اولان.

مُشَوَّش { [ع] تشویش ایدلمش، قارمه‌قاریشیق، بوزوق دوزن :

« دیده پرآب، دل پرآتشدر »
« ظاهر و باطنم مشوشدر »
(حالتی)

مُشَوِّق { [ع] تشویق ایدن ، شوق و غیرته کتیرن ، غیرتلندیرن . جمعی (مُشَوِّقین) .

مُشَوَّك { [ع] دیکنلی. (مشوّکه) = دیکنلی آغاج .

مُشْهِد { [ع] اشهاد ایدن، شاهد کتیرن .

مُشَیَّد { [ع] تشیید ایدلمش ، بوکسك ومتین یاپلمش : (مشیّدالارکان) .

مُشَیِّد { [ع] بنایی رفیع ومتین انشا ایدن .

مُشیر { [ع] فی‌الاصل اشارت ایدیجی معناسنه‌در. معنای اصطلاحیسی امور دولتده امر واشارت ایدن دیمکدر. سلك عسکریده اك صوك رتبه‌یی احراز ایدن ذاته اطلاق اولنور. (مُشیرانه) = مشیرجه‌سنه، مشیره یاقیشه‌جق صورتده دیمکدر. (مُشیریّت ، مُشیری) = مشیرلك . (رتبهٔ مشیریت) = مراتب ملکیه‌دن « وزارت » رتبه‌سنه معادلدر. اسلوب فارسی اوزره (مُشیران) صورتنده جمعلنیر : (مشیران عظام) .

«دلیر صف‌شکندر اردشیر شیر افکندر»
« مشیر مؤتمندر مستشار کار فرمادر »
(نفعی)

مُصاب { [ع] اصابت ایتمش ، هدف اتخاذ ایله اورلمش دیمك ایسه ده مصیبته اوغرامش ، قضازده ویاخود سقط اولمش، خسار وضرر کورمش معناسنده قوللانیلیر: (قحط ایله مصاب اولان اهالی) جمعی (مُصابین) .

مُصابَرَه { [ع] صبر وتحمل ایتمك. نظمده (مصابرت) . صورتنده استعمالی جائزدر .

مُصاحِب { [ع] صحبت ایدیجی ، ایدن § سلاطین‌عظام حضراتنك خدمت وصحبت سنیه‌لریله شرفیاب اولان ذوات‌وبندکان : (باش مصاحب حضرت شهریاری ، مصاحب حضرت پادشاهی) فارسی جمعی (مُصاحبان) .

مُصاحَبَت
مُصاحَبَه { [ع] بربریله همدم اولمق ، صحبت ایتمك، قونشمق: (مصاحبت دوستانه) .

مُصادَرَه { [ع] جریمه صورتیله بر شخصك اموال و اشیاسنی ضبط ایتمك: (اشخاص یدنده

طوتیلان اشیای ممنوعه نظاماً مصادره اولنور) .

مُصادِفْ { [ع] راست کلن ، اوگنه چیقان ، قارشی کلن : (مصادف نظر دقت) . —

« اولدجه مصادف بکا جانانلانیور »
« حالا بنی اطوارینه عاشق صانیور »
(م ناجی)

مُصادَفَه { [ع] راست کلمك ، تصادف ایتمك ، اوگنه چیقمق .

مُصادَقَتْ { [ع] صدق ایله دوستلق ایتمك ، دوستلاشمق ، طوغری معامله ده بولنمق : (آثار مصادقت) .

مُصادَمَه { [ع] ایکی شی بر برینه چارپمق ، چارپشمق ، اوروشمق : (مصادمهٔ سفائن) جمعی (مُصادَمات) : (مصادمات بحریه) = اشبو تعبیر دکز محاربه وغوغالری حکمنی متضمندر .

مُصارِعْ { [ع] گورش طوتیجی ، گورشیجی ، پهلوان : (مصارع مشهور قاره یوماق) .

مُصارَعَه { [ع] ایکی شخص بر بریله گورشمك ، گورش طوتمق .

مُصافات { [ع] بریله خالصانه دوستلق ایتمك ، مودت صافیه ده بولنمق .

مُصافَحَه { [ع] اثنای تلاقیده ایکی آدم بر برینك اللرینی طوتمق یعنی دوستانه ال طوتشمق معناسنه در . سنن سنیهٔ حضرت پیغمبریدن اولان مصافحه بی عادات غربیه دن اولاق ظن واعتبارله اجرا ایتمك پك بیوك اثر جهالتدر . غربیونك عادت عربه اتباع ایتدکاری متحققاتدندر .

مُصالِحْ { [ع] اصطلاحات فقهیه دندر . مصالحه ایدن ، عقد صلح ایدن . (مُصالَحٌ عَلَیه) = صلح ایچون ویریله جك شی که « بدل صلح » دینیلیر . (مُصالَحٌ عَنْهُ) = ادعا وطلب اولنان شی که « مدعی به » دیمکدر .

مُصالَحَه { [ع] صلح ایدشمك ، ایکی طرف غوغا ونزاعی ترك ایدرك بارشمق ، اوزلاشمق ، اویوشمق معناسنه در .

مُصاهَرَتْ / **مُصاهَرَه** { [ع] قیز آلەرق داماد اولمق صورتیله خصملق ، گویکولکله قرابت دیمکدر .

مُصایَفَه { [ع] یازلغنه پازارلق ایتمك ، یاز کلنجه مقاوله ایدوب قیشه قدر اجرتله طوتمق معناسنه در . ییللغه طوتمغه (مُعاوَمَه) آیلغه طوتمغه (مُشاهَرَه) برکونلکه طوتمغه (مُیاوَمَه) دینیلیر .

مُصَبَّغ [ع] بویانمش ، بویالی دیمکدر .

مُصَحِّح [ع] تصحیح ایدیجی ، ایدن ، درجهٔ صحته ایردیرن . اکثریا مطبعه‌لرده ترتیب سهولرینی تصحیح ایدن ذواته اطلاق اولنور . جمعی (مُصَحِّحِین) .

« ایکی تاریخ رعنا یازدی کلك کوهرافشانی »
« بو دیوانه مصحح ذائق فرسوده افکارك »
(شیخ ذائق)

مُصَحَّح [ع] تصحیح ایدلمش ، صحت اوزره دوزلدلمش ، یاکلشی طوغرودلمش : (مصحح بر نسخه ، مصحح بر ورقه) .

مُصْحَف [ع] قرآن عظیم الشانه اطلاق اولنور . فی الاصل صحیفه‌لنمش ، صحفی حاوی یازی ولوحه معناسنه‌در . جمعی (مَصَاحِف) : (مصاحف شریفه) .

مُصَحَّف [ع] تصحیف اولنمش ، خطاءً تغییر اولنمش § حرفلرینك نقطه‌لری تبدیل اولنه‌رق معناسی بوس بتون دکشدیرلمش کلمه وکلام .

مُصَدَّر [ع] تصدیر ایدلمش ، دیباجه‌لنمش . (فضولی) نك :

« منشیٔ حکمت که چکمش خامهٔ حکمت نگار »
مصراعیله مصدر اولان قصیده‌سی ..)

مُصَدِّع [ع] تصدیع ایدن ، باش آغریدان ، باش آغریسی ویرن . (مُصَدَّع) = تصدیع ایدلمش .

مُصَدِّق [ع] برشیٔ طوغریدر کرچکدر دیه تصدیق ایدیجی ، ایدن ؛ کلامك صحتنی تأیید ایدن .

مُصَدَّق [ع] تصدیق ایدلمش ، کرچکدر دینلمش ، صحتی تأیید قیلنمش § رسماً تصدیق اولنمش ، مهر کبی بر علامت تصدیق وضع ایدلمش .

مُصِرّ [ع] اصرار ایدیجی ، بر فکر ورأیده و یاخود بر خصوص وماده‌ده آیاق دیره‌یوب عناد ایدن ، سوزندن دونمه‌ین . (مُصِرَّانَه) = عناد واصرار ایدنه مناسب کوریله‌جك صورتده .

مُصَرَّح [ع] تصریح ایدلمش ، آچیقدن آچیغه بیان قیلنمش ، صریح وعیان کوسترلمش . (مُصَرَّحاً) = مصرح اوله‌رق .

مُصَرَّع [ع] تصریع ایدلمش ، مصراعلندیرلمش دیمکدر که برنجی بیتی‌هم قافیه ایکی مصراعدن مرکب اولان نظمه اطلاق اولنور : (قصیده — مطلعی مصرع اوله‌رق اون بشدن زیاده برقافیه اوزره سویلنلمش بیتی حاوی اولان شعردر — مجموعهٔ معلم ناجی ٥٧) .

مُضرِف { [ع . مولده] اصطلاح طبده هجوم دم واخلاط ایله دوچار مرض اولان عضوی شفایاب ایتمك ایچون قوللانیلان قوری حجامت، خردل كاغدی و یاقیسی كبی شیلره اطلاق اولنور كه هجومی صرف وتحویله خدمت ایدر .

مُضطَبِرْ { [ع] اصطبار ایدن ، صیقنتی یه صبر و تحمل ایدوب طایانان .

مُصْطَفى { [ع] اصطفا ایدلمش ، كزیده ، سچلمش § مفخر موجودات علیه اكمل التحیات افندیمز حضرتلرینك دیكر اسم شریفلری : (محمد المصطفى) ، (مُصْطَفَوی) = مصطفایه منسوب دیمكدر :

« صانمهٔ بزی كیم بسته‌دل نفس غوی یز »
« خاك قدم آل عبا مصطفوی یز »
(شیخ غالب)

مُصْطَلَح { [ع] تعبیرات غریبه واصطلاحات وكلمات مغلقه دن مركب وساده‌لكدن كلیاً عاری تكلفلی عباره وافاده‌یه اطلاق اولنور. (مُصْطَلَحی) و (مُصْطَلِح) = اصطلاح پرداز ، اومثللو تعبیرات غریبه ومغلقه ایله سوز سویله‌ین دیمكدر .

مُصَغَّر { [ع] تصغیر ایدلمش ، كوچلمش ، كوچك یاپلمش § اسم تصغیر حالنه قونلمش.

مُصَفَّف { تصفیف ایدلمش، صف صف دیزلمش ، صف حالنه قونلمش .

مُصَفّى { [ع] تصفیه ایدلمش، صافی وطوری قیلنمش، سوزلمش: (عسل مصفى ، ماء مصفى) .

« محبت بزمنك نوش ایتمه‌ین جام مصفاسین »
« چكر كردون دونك كونده یوز بیك دردلو غوغاسین »
(شمسی پاشا)

« بر باده كه شربت مصفى »
« ماندهٔ سركه بالدن احلى » .
(اكرم)

مُصَلَّب { [ع] صلابت ویرلمش ، قاتیلاشدیرلمش § خاچ، صلیب كبی چاپراز وخاچ رسمنده اولان شی .

مُصْلِح { [ع] اصلاح ایدیجی ، ایدن ؛ نسنه‌نك نقایص وعیوبنی ازاله ایله ایی حاله كتیرن § غوغاسز اصلاحه غیرت ایدن ، صلح ایله دوزلتمكه چالیشان. جمعی (مُصْلِحُون) = دعوالری ، دعواجیلری صلح ایله فصل ایدوب باریشدیرانلر .

مُصَلّی { [ع] نماز قیلان ، نمازه دوام ایدن : (فلان پك مصلّی ومتقی آدمدر) .

مُصَلّیٰ { [ع] فی الاصل نماز قیله‌جق محل دیمكدر. لسانمزده اكثریا جنازه نمازنی قیلمغه مخصوص اوستی آچیق محل معناسنده قوللانیلیر: (مصلا طاشی) .

مُصَمَّت [ع] ايچى بوش، قوف اولمايان شى: (حروف مصمّته) = (م، ر، ب، ن، ف، ل) حرفلرندن ماعدا اولان حرفلر.

مُصَمَّم [ع] تصميم ايدلمش، صورت قطعيه‌ده نيت اولنمش، اجراسنه قطعياً قرار ويرلمش ديمكدر: (سوور ختانك بو هفته اجراسى مصممدر).

« ايشتمكله مجرد لطف طبعك »
« اداى مدحك اولمشدى مصمّم »
(نفعى)

مُصَنَّع [ع] تصنيع ايدلمش، هنر ومعرفتله اوسته‌لقله ياپلمش، صنعتلى شى § ساخته اوله‌رق ياپلمش، اويدورلمش: (كرهٔ مصنعه، مصنع برساعت، بوروايت مصنعدر).

مُصَنِّف [ع] يكيدن كتاب تأليف ايدن، كتاب ياپان: (مصنّف صاحب اقتدار) جمعى (مصنفين).

مُصَنَّف [ع] تصنيف ايدلمش، ياپلمش كتاب. جمعى (مصنفات) = ياپلمش كتابلر: (مصنّفات اسلاف).

مُصَوِّت [ع] تصويت ايدن، سسلنن، سسى چيقان شى: (حروف مصوّته).

مُصَوِّر [ع] تصوير ايدن، صورت ويرن، صورته قويان § ترسيم ايدن، رسّام: (مُصَوِّرانه) = تصوير ايديجى يه ياقيشه‌جق صورتده. جمعى عربى (مصوِّرين) فارسى (مصوِّران).

مُصَوَّر [ع] تصوير ايدلمش، صورت ويرلمش، صورتى ياپلمش § ترسيم ايدلمش، رسملى: (مصوّر غزته، جريدهٔ مصوّره).

« سنسن اول روح مصوركه اولور همواره »
« ياد مجموعهٔ حسنكله پريشان دللر »
(نائلىٔ قديم)

مُصِيب [ع] اصابت ايدن، طوغريجه واروب ايريشن، راست كلن: (سهم مصيب) § فعل وقولده صوابه تصادف ايدن: (قرار مصيب، مطالعهٔ مصيبه).

مُصِيبَت [ع] انسانه اصابت ايدن قضا، بلا، فلاكت، درد: (مُصِيبَت‌زَدَه) = مصيبته دوچار اولمش ديمكدر. جمعى (مَصَائِب).

مُصَيْقَل [ع] مصقله ايله جلا لانمش، جلالى، پارلاق.

مُضَادّ [ع] ضد، مخالف اولان؛ تأثيرينه قارشى قويان: (مضادّ تعفن).

مُضَارِب [ع] دوكوش ايدن، دوكوشن § اصطلاحات فقهيه‌جه شركت مضاربه‌ده سرمايه‌يى قوللانوب تجارت ايتمك اوزره چاليشان ديمكدر.

مُضارَبه { [ع] دوگوشمك ، اوروشمق § اصطلاح فقهده بر طرفدن سرمایه ، دیکر طرفدن سعی وعمل اولمق اوزره عقد ایدیلن شرکتـه اطلاق اولنور : (شرکت مضاربه) بوده ایکی درلودرکه برینه (مضاربهٔ مطلقه) دیکرینه (مضاربهٔ مقیده) دینیلیر .

مُضارِع { [ع] فی الاصل شریك ، شبیه معناسنه‌در . اصطلاحده حال و یا استقباله دلالت ایدن شکل فعله اطلاق اولنور : (صیغهٔ مضارع ، مضارع صیغه‌سی) ، (مُضارَعَت) = مضارع اولمق حالی ، مضارعلك : (مضارعت حرفی) § بحور عروضدن بربحرك اسمی . لسانمزده (شریك ، شبیه) معناسنده اصلا قوللانیلماز .

مُضاعَف { [ع] ایکی و یا زیاده قات ایدلمش ، قات قات آرتیرلمش ، برمثلی و یا امثالی اوزرینه زیاده‌لشدیرلمش : (حساب مضاعف ، قید مضاعف) بومعناده (مضاعفه) ده قوللانیلیر : (اصول مضاعفه) § اصطلاحات صرفیه‌جه عین الفعلی ایله لام الفعلی برجنسدن وحروف صحیحه‌دن اولان و یا مادهٔ اصلیه‌سنده بر جنسدن ایکی حرف بولنان فعل ثلاثی یه اطلاق اولنور : (فعل مضاعف) .

مُضاف { [ع] اضافه اولنمش ، طاقلمش ، ملحق : (بکقوز قضاسنه مضاف آق بابا قریه‌سی) § اصطلاح نحوده دیکر بر اسمه علاوه واسناد اولنمش اسم دیمکدر . جمعی اولان (مُضافات) = اکثریا ملحقات مقامنده قوللانیلیر . (مُضافٌ اِلَیْه) = اصطلاح نحوده کندیسینه دیکر کلمه طاقلمش اسم دیمکدر .

مُضاهات { [ع] بر شیئه بکـزه‌مك ، شبیه اولمق ، مشابهت .

مُضاهی { [ع] شبیه ، مانند ، بکـزه‌یجی .

مُضایَقه { [ع] ضرورت ، فقر ، صیقنتی ، طارلق ؛ طارلاشمق ، طارده قالمق : (مضایقهٔ شدیده) .

مُضْحِك { [ع] گولدیریجی ، گولدیرن ، تحف .

مُضْحِکَه { [ع] گولنه‌جك کلام و یا شی ، تیاترولرده اوینانیلان گولنج اویون ، قومدی . جمعی (مُضْحِکات) .

مُضِر { [ع] اضرار ایدن ، ضرر ویرن ، ضرره صوقان ، ضرری موجب اولان ، ضررلی : (مضر صحت ، حیوانات مضره) .

مُضْطَجِع { [ع] یان اوستی یاتان ، یان طرفنه اوزانان .

مُضْطَر { [ع] اضطرارلانمش ، چاره‌سز قالمش ، ناچار ، مجبور دیمکدر . (قالمق) ماده قوللانیلیر .

مُضْطَرِبْ [ع] چالقانوب بی‌قرار اولان ، چالقانان § مادی و معنوی راحتسز اولان : (مضطرب الحال ، دیش آغریسی انسانی فوق‌العاده مضطرب ایدر) ، (مُضْطَرِبانَه) = مضطرب اولانه مناسب کوریله‌جك صورتده .

مُضَعَّفْ [ع] تضعیف اولنمش ، برقات دها آرتمش ، برمثلی زیاده‌لشمش .

مُضِلّ [ع] اضلال ایدن ، ضلالته دوشورن ، طوغری یولدن چیقاروب اکری یوله صاپدیران : (ابلیس کبی همه ضالّ هم مضلّ) .

مُضْمَحِلّ [ع] پریشان ، نابود اولان .

مُضْمَرْ [ع] اضمار ایدلمش ، درونده کیزلنمش ، خاطرده مکتوم اولان شی ، سرّ . جمعی (مُضْمَراتْ) .

مُضِیء [ع] اضائه ایدن ، ضیا ویرن ، ضیالاندیران : (اجرام مضیئه) .

مُضَیِّع [ع] اضاعه ایدن ، ضایع قیلان ، تلف ایدن .

مُضَیِّق [ع] طارلاتیجی ؛ ضیق ، طار محل .

مُطابِق [ع] طبقی طبقنه ، اویغون اولان ؛ آیری غیری بولنمایان

مُطابَقَتْ [ع] اویغون اولمق ، اویغون بولنمق ، اویغونلق : (صفت ایله موصوف بیننده مطابقت لازمدر) .

مُطاعْ [ع] کندیسنه اطاعت ، انقیاد اولنمش : (حکم جهان مطاع) .

مُطالَبَه [ع] طلب ایتمك § برینك ذمتنده‌کی حقنی ایسته‌مك . جمعی (مُطالَباتْ) .

مُطالِعْ [ع] مطالعه ایدن ، اوقویان . جمعی (مُطالِعینْ) .

مُطالَعَه [ع] برشیئه واقف اولمق ایچون متصل نظر و تفکّر ایتمك معناسنه‌درکه لسانمزده بو صورتله حصوله کلن وقوف ، رأی و تدبیر و ملاحظه مقامنده قوللانیلیر : (بو ماده حقنده‌کی مطالعه‌کزی بیان ایدك) § یازی‌یه و کتابه باقمق ، کتاب اوقومق معناسنده‌ده قوللانیلیر : (مطالعهٔ آثار ادبیه ، ارباب مطالعه) جمعی اولان (مُطالَعاتْ) هر ایکی معنایه کوره قوللانیلیر .

مُطاوِعْ [ع] طوع ایله دیکره اویجی ، دیکره اویوب انقیاد کوستریجی ، کوسترن : (فعل مطاوع) = معلوم صیغه‌سنده اولدیغی حالده برفعل متعدینك مجهولی صیغه‌سی معناسنی افاده ایدن فعل دیمکدر : (قیرلدی ، یاپلدی) کبی .

مُطاوَعَتْ [ع] امره اویمق ، اطاعت ایتمك ، انقیاد کوسترمك ، اویوب کیتمك .

مُطَايَبَه { [ع] لطيفه‌لشمك ، لطيفه ايتمك ، مزاح . جمعى اولان (مُطَايَبَات) = مضحكات قبيلندن لطائف ، حكايات ديمكدر .

مُطْبِق { [ع] برشيئ تماماً اورتوب بوروين نسنه‌يه اطلاق اولنور . دائما آرتوب آيرلمايان مرض حمايه‌ده (حُمّاىِ مُطْبِقَه) دينير . ديلى اوست دماغه قاپادان حرفلره (حروف مطبقه) دينيليركه (ص ، ض ، ط ، ظ) حرفلرندن عبارتدر .

مُطَبَّق { [ع] تطبيق اولنمش || قاپاق كبى قاپانمش .

مُطْرِب { [ع] اطراب ايدن ، شوق‌ويرن ، شنلنديرن : (نغمات مطربه ، الحان مطربه) § خواننده ، اصول موسيقى يه توفيقاً شرقى ، غزل ، الـٰهى اوقويان .

مُطَّرِد { [ع] نسق واحد ده ، بر طرزده ، بر دوزى يه اولان : (امثلهٔ مطّرده) § برقاعدهٔ كليه‌يه مطابق وممائل اولان: (معاملهٔ مطّرده) ، (مُطَّرِداً) = اطّرادلى اوله‌رق ، اطراد اوزره .

مُطَرَّز { [ع] طرازلانديرلمش ، كنار ايشلنمش، كنارى زينتلى ، ايشله‌ملى .

مُطَرّى { [ع] طراوتلى ، رونقلى، تازه : (كل مطرى).

مُطْعِم { [ع] اطعام ايديجى، طعام يديريجى، فقرا پرور .

مُطْفِى { [ع] اطفا ايدن، سونديرن . (مُطْفِئ الجَمر) = بردالعجوزك آلتنجى كونى .

مُطَلْسَم { طلسملى ، افسونلى .

مُطَّلِع { [ع] اطّلاع ايدن ، كسب وقوف ايدن، آكلايان، واقف ، خبردار ديمكدر .

مُطْلَق { [ع] اطلاق اولنمش ، صاليويرلمش، باشى بوش براقلمش : (مُطْلَقُ العِنان) = يولارى براقلمش ، آزاده سر ديمكدر . § بلاشرط وقيد يعنى سربست مختار حكمنى افاده ايدركه (مقيّد) مقابلى ديمكدر اولور § مطلقا ، البته مقامنده دخى قوللانيليير .

مُطَلَّقَه { [ع] تطليق ايدلمش ، طلاق ويرلمش ، قوجه‌سندن بوشانمش قادين .

مُطْلَقاً { [ع] مطلق اوله‌رق ، بهمه حال، هرنه‌وجه ايله اولور ايسه‌اولسون معناسنى‌افاده ايدر:

« مطلقا غصه‌دن اطلاق بيور »
« صلحا سلكنه الحاق بيور »
(خاقانى)

مُطَلّى { [ع] طلالانمش ، اوزرينه يالديز سورلمش ، يالديز قاپلانمش ، يالديزلى .

مُطْمَئِنْ [ع] ربط قلب ایله سکون حاصل ایدن ، اطمئنان اوزره اولان .

مُطَمِّثْ [ع] اصطلاح طبده طائفهٔ نسانك عادت طبیعیه‌لرینك ظهوری ایچون قوللانیلان ادویه‌یه اطلاق اولنور .

مُطَنْطَنْ [ع] طنطنه‌لی ، دبدبه‌لی ، کوسترشلی : (ضیافت مطنطنه ، سور مطنطن) .

مُطَوَّلْ [ع] تطویل ایدلمش ، اوزادلمش ، اوزون : (کلام مطول ، عبارهٔ مطوّله) جمعی (مُطَوَّلاتْ) .

مُطَهِّرْ [ع] تطهیر ایدیجی ، مادی ومعنوی تمیزله‌یوب پاك ایدیجی .

مُطَهَّرْ [ع] تطهیر ایدلمش ، مادی ومعنوی تمیزلنمش ، پاکلنمش : (قلب مطهر ، روضهٔ مطهّره ، لباس مطهّر) .

مُطَیَّبْ [ع] تطییب ایدلمش ، کوکلی خوش ایدلمش ، خشنود : (مطیّب الخاطر) § کوزل قوقولی نسنه سورلمش ، طیبلنمش .

مُطیعْ [ع] اطاعت ایدیجی ، انقیاد ایدن ؛ ویریلن نصیحت وامری حسن صورتله تلقی وقبول ایده‌رك حکمنی اجرا ایله‌ین : (ولد مطیع) .

مُظاهِرْ [ع] یاردیم ایدیجی ، آرقه ویریجی : (ناظر کمالات مظاهر) .

مُظاهَرَتْ [ع] یاردیم ایتمك ، یاردیم صورتیله طاـ یانمق ، آرقه ویرمك : (مظاهرت مادیه ، مظاهرت معنویه) .

مُظَفَّرْ [ع] مطلوبنه ظفریاب اولان ، نائل مرام اولان ، مقصودینه ایرن § محاربه‌ده غالب اولان ، دشمنه غلبه ایدن : (جند مظفر ، عساکر مظفره) (مُظَفَّرانه) = مظفر اولانه یاقیشه‌جق صورتده . (مُظَفَّراً) = مظفر اوله‌رق ، غلبه چاله‌رق . (مُظَفَّرِیَّتْ) = مظفرلك ، مقصودینه ایرمك ودشمنه غلبه چالمق حالی .

مُظْلِمْ [ع] ظلمتلی ، قارا کلق : (ابر مظلم ، سحائب مظلمه)

مُعاتَبَه [ع] عتاب ایتمك ، طارلق ، آزارلامق .

مُعاتَبْ [ع] عتاب اولنمش ، تکدیر قیلنمش ، آزارلانمش .

مُعادْ [ع] اعاده ایدلمش ، کری چویرلمش ، دوندیرلمش .

مُعادات [ع] برینه عداوت ایتمك ، دشمنلك کوسترمك ، دشمنلکده بولنمق . فارسیده (مُعادا) طرزنده دخی استعمال اولنور .

مُعادِلْ { [ع] عديل ، شبيه ، نظير ، مساوی ، برابر ، اش معناسنه‌در : (شوشکل بوشکلك معادليدر) .

« برمعالی جهانیدر حیدر »
« اوزكه هارون بی معادلدر »
« حضرت علی حقنده ـ معلم ناجی »

مُعادَله { [ع] برشیئه مساوی ، نظیر ، شبیه اولمق ؛ برابرلك § علم جبرده برمساوی علامتنك طرفیننده ایکی مساوی کمیتدن عبارت اولان هیئته اطلاق اولنور . جمعی (مُعادَلاتْ) .

مُعاذَرَه { [ع] عذر ، بهانه سرد ایتمك ، یالاندن عذر کوسترمك .

مُعارْ { [ع] اعاره اولنمش ، اصطلاح فقهده عاریت اولان ماله دینیلیر .

مُعارِضْ { [ع] مخالفت ایدن ، قارشی کلن ، نزاعه کیریشن .

مُعارَضَه { [ع] عدول وانصراف ایتمك ، مخالفت ایتمك ، غوغا ایتمك، بوغشمق: (منع معارضه)

مُعارَفَه { [ع] بیلشمك ، طانیشمق، آشنا چیقمق ، آشنالق : (معارفهٔ سابقه) .

مُعارَکَه { [ع] بربریله جنك ایتمك، صاواشمق .

مُعاشَرَتْ { [ع] بربریله خوش کچنمك، همدم اولمق، محبتله صحبت واختلاطده بولنمق : (طرز معاشرت ، آداب معاشرت) .

مُعاشَقَه { [ع] بربرینه اظهار عشق ایتمك ، بربرینی سَوْمك .

مُعاصِرْ { [ع] هم عصر، هم زمانه دیمکدر . یعنی بریله بر زمانده ، بر عصرده بولنمش اولان ، بولنان . جمعی (معاصرین) .

مُعافْ { [ع] عفو اولنمش ، واز کچلمش. اصلی (مُعافِی) در. مفاعله بابندن اسم مفعولدر. مصدری (مُعافات) در . مجملر آخرنده‌کی یادن مقلوب اولان الفی اسقاط ایتمشلردر . (صاف) کلمه‌سی کبی که اصلی « صافِی » در . § مستثنا ، امتیازلی معناسنده دخی قوللانیلیر : (ویرکودن معاف) فتح میم ایله اوقومق غلطدر .

مُعافِیَّتْ { [ع] معافلق ، امتیاز- لیلق ، مستثنالق : (معافیّت فرمانی ، معافیت جرم ، معافیت جزا) § اصطلاح طبده بعض خسته‌لرك مرضدن قطعاً متأثر اولمامالری حالنه اطلاق اولنور .

مُعاقَبَه { [ع] برینی جزا وعقوبته کرفتار ایتمك، عقاب ایلمك.

مُعاقِدْ { [ع] بربریله عقد مقاوله، عهد وپیمان ایدن § اصطلاح فقهده برعقدك حصولنه بادی اولان ایکی طرفدن هربری دیمکدر .

مُعاقَدَه [ع] عقدلشمك ، عقد ومقاوله ايتمك ، عهد وپيمان ايله‌مك .

مُعالَجه [ع] خسته‌يه علاج ويرمك ، خسته‌يى تيمار ايتمك. جمعى (مُعالَجات) .

مُعامَله [ع] بربريله ايش ياپمق ، اخذ واعطا ايله‌مك ، صور سائره ايله عمل ايتمك: (بينلرنده جارى اولان معامله) § طور ، طور قوللانمه: حسن معامله‌سى جمله‌يى ممنون ايديبور) § ربح ، فائض : (معامله‌جى) = فائض ايله پاره ويرن. جمعى (معاملات).

مُعانِد [ع] عناد ايديجى ، حق وخيرى قبول ايتميوب خلافنده ثبات كوستريجى ، ضد بولنان.

مُعانَدَه [ع] عناد ايتمك ، حق وخيرى قبول ايتميوب خلافنه وضدينه كيتمك ؛ برفكر ويا خصوص ايچون — حقلى حقسز — اصرار ايله‌مك .

مُعانَقه [ع] بربرينك بوينـه صارلمق .

مُعاوَدَت [ع] كرى دونمك ، عودت ايتمك .

مُعاوَضَه [ع] برشيئ ديكر بر شيئه بدل ، عوض اوله‌رق ويرمك § اصلى اولمدينى حالده جلب منفعت ودفع مضرت ايچون صورت مخصوصه‌ده مذاكره ايله ياپيلان صنيعه ، حيله‌لى ايش .

مُعاوِن [ع] معاونت ايديجى ، ايدن ، ياردمجى ، ياردیم ايدن: (عساكر معاونه) § بعض نظّار ومأمورينك رفيق : (مدير معاونى ، شوراى دولت معاونلرندن) .

« رواج دين مبينه معاون ومقدم »
« امورشرع شريفه مقيّد ومنقاد »
(نفعى)

مُعاوَنَت [ع] ياردیم ايتمك ، اعانه‌ده بولنمق: (معاونت نقديه ، معاونت حميتكارانه) جمعى (مُعاوَنات) .

مُعاهِد [ع] برى ايله عهد ايديجى ، ايدن. جمعى (مُعاهِدين) .

مُعاهَدَه [ع] بربريله عهدلشمك ، پيمان ايتمك § حقوق طبيعيه‌يه ويا عاداته مستنداً بين‌الدول جارى اولان حقوق ، وظائف متقابله‌يى حاليله تصديق ويا بعض مرتبه توسيع وياخود تحديد ايله‌مكله برابراوحقوق، وظائفه واجب‌الاجرا حكمنى ويرمك مقصديله بر ويا دهـا زياده دولتلر آره‌سنده تنظيم وعقد وتعاطى اولنان سنداته اطلاق اولنور. جمعى (مُعاهَدات)

مُعايَدَه [ع] بايراملاشمق ، بايرامده بربرينى تبريك ايتمك : « رسم معايده » .

مُعايَنه [ع] برشيئك حقيقتنى آكلامق ايچون نظر دقتدن كچيرلمسى ، برشيئ شك وشبهه‌دن

بری اوله‌جق صورتده باقوب یوقلامه : (معاینه قومیسیونی ، معاینهٔ فنیه ، معاینهٔ رسمیه ، معاینهٔ طبیه) .

مُعَبِّر [ع] رؤیا تعبیر ایدن ، رؤیایی ظاهر اوزرینه تأویل ایدن ، دوش یوران . جمعی (مُعَبِّرِین) .

مُعْتَاد [ع] اعتیاد اولنمش ، عادت ایدینلمش . (برمعتاد) = عادت ایدینلدیکی اوزره ، اعتیاد اولندیغی وجه ایله . § اعتیاد ایدن ، ایدینن .

« ای کوکل وصلت دمن صاقن کسنورمه خاطره »
« آشنای هجر ایکن وصلتله معتاد اولمسون »
(شمسی پاشا)

« خیلی مشکلدر کشی ترك ایلمك معتادینی »
« خیالی »

مُعْتَبَر [ع] اعتبار لانمش ، اعتبارلی ، شرفلی ، حیثیتلی ، خاطری صاییلیر : (تجّار معتبره) اشخاصه مخصوص اوله‌رق جمعی (مُعْتَبَرَان) در (اوراق معتبره) = اعتبارلی ، قیمتلی ، دکرلی کاغدلر دیمکدر .

مُعْتَدّ [ع] صایلمش . (مُعْتَدٌّ بِهْ) = اصطلاح فقهده بهانك اختلافنی موجب برتفاوتسز مثلی بولنان شیئه دینیلیر .

مُعْتَدِل [ع] اعتدالی ، متناسب ، حدّ واسلوبی موافق بولنان ؛ تعبیر دیکر ایله ایکی حالت بیننده متوسط حالتله متصف اولان ، افراط وتفریطدن عاری اوله‌رق اورته لامه بولنان : (هواسی معتدل . شتاسی معتدل ، اقالیم معتدله)

« شاعر دیمك اهل دل دیمکدر »
« خوش مشرب ومعتدل دیمکدر »
(شیخ غالب)

مُعْتَذِر [ع] اعتذار ایدن ، عذر دیله‌ین ، برعذر بیانیله استعفای قصور ایدن .

مُعْتَرِض [ع] اعتراض ایدن . (جُمْلَهٔ مُعْتَرِضَه) = کلامك سبکنه لازم اولمیوب انجق فائدهٔ زائده قصدیله داخل ایدیلن عباره‌یه دینیلیر . جمعی (مُعْتَرِضِین) § اصطلاح قانونده غیاباً علیهنده صادر اولان حکمك مغایر نظام ویولسز اولدیغندن بحثله حکمی ویرن محکمه حضورنده حکم لاحقك فسخ ایدلمسنی طلب ایدن کیمسه‌یه (معترض) اطلاق اولنور . (مُعْتَرَضٌ فِيهْ) = اعتراض اولنان حکم ، اعلام ، شی (اشارت معترضه) = طرفلری ، مقدارلری ، جمله‌لری تفریق ایچون قوللانیلان شو { } [ ] ( ) کبی علامات فارقه‌نك هر برینه اطلاق اولنور .

مُعْتَرِف [ع] اعتراف ایدن ، کتم ایتمیوب اقرار ایدن ، برفعلك حقیقتنی بیلوب سویله‌ین .

مُعْتَرَف [ع] اعتراف اولنمش ، کتم ایدلمیوب سویلنمش : (مادهٔ معترفه) .

مُعتَزِلْ [ع] اعتزال ایدن ،

مُعتَزِلَه [ع] افعال عبادی کندی قدرتلرینه اسناد ایدوب قدری انکار ایدن بر فرقه‌درکه فرق سبعهٔ ضالّه‌دن بریدر . اشبو فرقهٔ ضالّه یه (قدریّه) ده دینیلیر. مذهب حقدن اعتزاللری سبب تلقیب اولمشدر.

مُعتَسِفْ [ع] اعتساف ایدن ، غدر ایدن .

مُعتَصِمْ [ع] اعتصام ایدن ، بر شیء‌ال ایله ایجه طوتان §معاصیدن چکینن، کناهدن قورونان.

مُعتَقْ [ع] اعتاق اولنمش ، قوللقدن ، کوله‌لکدن آزاد ایدلمش .

مُعتَقِدْ [ع] اعتقاد ایدیجی ، بر شیئك صحتنه قلباً قرار ویروب اینانان ، عقیده‌سی دوزکون اولان ؛ معنویاته ایمان ایدن، دیندار .

مُعتَقَداتْ [ع] اعتقاد اولنان خصوصات ، عقائد. مفردی قوللانیلماز .

مُعتَكِفْ [ع] اعتکاف ایدن ، بر یرده اعتکاف ایدوب ذکرالله ایله مشغول اولان § رمضان شریفده جامع درونده وجه شرعی اوزره اجرای عبادت ایدن .

مُعتَلّ [ع] علّتلی ، کندیسنده حرف علّتدن یعنی (و) ، (ی) ، (ا) حرفلرندن بری بولنان عربی کلمه (معتلّ الفاء) = ثلاثیسنك ایلك حرفی (معتلّ العین) = ثلاثیسنك اورته حرفی (معتلّ اللام) = ثلاثیسنك صوك حرفی حروف علّتدن بری بولنان کلمه‌یه اطلاق اولنور .

مُعتَمَدْ [ع] اعتماد ایدلمش ، قلباً امنیت اولنمش. (معتمد الدوله، اعتمادالدوله) کبی عنوانلر زمان قدیمدنبری حکومات اسلامیه‌ده اعاظم وزرایه رسماً توجیه اولنان عنوانلردن اولوب الیوم ایرانده بو مثللو عنوانلر قوللانیلمقده‌در . § الیوم لسانمزده انشا آته وعمله‌یه نظارت ایدن امین آدمه دینیلیر . (مُعتَمَدٌ عَلَیهِ) = کندیسنه اعتماد اولنان .

مُعتَنیٰ [ع] اهمیتلی ، اعتنا اولنمش، دقت ایدلمش شی.

مُعجِبْ [ع] اعجاب ایدن، تعجب ایتدیرن . (مُعجِبٌ) ده بومعنایه لغتدر . (مُعجِبَه) = تعجب اولنه‌جق خصوص ، شی دیمکدر .

مُعجِزْ [ع] اعجاز ایدن ، عاجز قیلان، عجزه‌دوشورن § بلاغتجه طوق‌بشردن‌خارج برمرتبه‌ده اولان کلام : (قرآن معجز بیان ، قلم معجز رقم) ، (مُعجِزنما) = خارق‌العاده ، معجزه کبی شیلر کوسترن.

مُعجِزه [ع] پیغمبران عظام حضراتندن صادراولان

خارق العاده افعال واقوالك هر برينه دينيلير. جمعى (معجزات) .

مُعَجَّل { [ع] تعجيل اولنمش، عجله ايدلمش § وعده سز ، مدتسز ، درحال اجرا ، ادا ، ايفاسى لابد اولان. (معجّلاً) = معجل اوله رق (مهر معجّل) = نكاحى عقد اولندقدن صوكره منكوحه يه اعطاسى مشروط بولنان آقچه دركه آغيرلق ، جهاز قيمتى ديمكدر. بونك قسم ديكرى (مهر مؤجّل) دركه زوجك وفاتنه قدر تأخير تأديه سى جائزدر .

مُعَجَّلَه { [ع] اوقات معينه سى حلولنده اخذ اولنه جق ايراد وعوائده مقابل بروجه پيشين تأديه اولنان بدل ، آقچه ديمكدر .

مُعْجَم { [ع] اعجام ايدلمش ، نقطه لانمش ، نقطه لى : (حروف معجمه) ، (تاريخ معجم) = نام ديكرى (تاريخ جوهرين ، تاريخ مجوهر ، تاريخ جوهر دار) دركه يالكز نقطه لى حرفلر حساب اولنمق صورتيله بولنمش اولان تاريخلر ديمكدر:
« تاريخ سال بدأ نى معجم يازوب ديدم»
« حزنى رقمله ايتدى مورخلكه هوس»
(سرورى)

مُعَدّ { [ع] اعداد اولنمش ، حاضر- لانمش: (معد للاستغلال) = كرايه ويرلك ايچون حاضرلانمش.

مُعَدِّل { [ع] تعديل ايديجى ، معتدل قيلان : ايكى طرفى عين حالده بولنديران ، برسياقده ايدن § اعتدال حالنه كتيرن. (معدّل النهار) = آسمانده شرقدن غربه طوغرى مفروض بر دائره دركه قطب شماليده محسوس اولديغى حالده قطب جنوبيده كورلمز . كونش دائرهٔ (معدّل النّهار) اوزرنده سير ايتديكى زمان كرهٔ ارضك هر طرفنده ليل ونهار متساوى اولور . كونش سنه ده ايكى دفعه بو دائره اوزرنده سير ايدر. برى حمل برجنك ابتداسنده ، ديكرى ده سنبله برجنك صوكنده در. دائرهٔ مذكوره كرهٔ ارضده مفروض اولان (خطّ استوا) يه محاذيدر .

مُعْذِب { [ع] عذاب ويريجى ، اذا ايديجى ، اذيت ايدن. (موذِب) بونك غلطيدر .

مُعَذِّب { [ع] تعذيب ايديجى ، عذاب واشكنجه ايدن، انجيدن .

مُعَذَّب { [ع] تعذيب واشكنجه ايدلمش ، عذابه طوتلمش ، راحتسز ، مضطرب . (معذّب اولق) = كوكل اوزلمك ، صيقنتيده قالمق .

مُعْرِب { [ع] اصطلاح نحوده كلمات عربيه نك اعرابندن بحث ايدن كتابه دينيلير : (معرب العوامل) .

مُعْرَبْ { [ع] اصطلاح نحوده اعراب ایدلمش، اعراب قبول ایدن کلمهٔ عربیه دیمکدر .

مُعَرَّبْ { [ع] تعریب ایدلمش ، عربجه لاشدیرلمش . فی الاصل عربی اولمیوب صوکره‌دن عرب لسانِنه آلنه‌رق قاعده و شیوهٔ عربه کوره قوللانیلان کلمه‌یه اطلاق اولنور .

مُعْرِضْ { [ع] اعراض ایدن ، یوز چویرن ، باشقه طرفه دونن .

مُعَرِّضْ { [ع] تعریض ایدن ، کنایه صورتیله ادارهٔ کلام ایدن . فی الاصل صبیانی سنّت ایدن سنّتجی دیمکدر .

مُعَرِّفْ { [ع] تعریف ایدن ، بر شیئ اطرافیله آکلاتان § جوامع شریفه وتکیه‌لرده اصحاب خیراتك اسملرینی دعای خیر ایله یاد وبیان ایدن مؤذن ودرویش .

مُعَرَّفْ { [ع] تعریف اولنمش ، اطرافیله بیلدیرلمش § حرف تعریفلی : (مُعَرَّفْ بِاللّامْ) .

مُعَرِّقْ { [ع] اصطلاح طبده عرقلاندیریجی ، ترله‌تیجی ، توکتیریجی علاجك هربرینه اطلاق اولنور .

مُعَرّٰی { [ع] صویولمش، چیپلاق ایدلمش ، عاری ، بری .

(مُعَرِّیَه) = اتلری کمیکدن آییرمغه مخصوص جرّاح آلتی .

مُعِزّْ { [ع] اعزاز ایدیجی ، عزتله‌یجی ، عزت واکرام ایله‌یجی ، جناب الله : (یامعزّ یا کریم) .

مُعَزَّزْ { [ع] تعزیز ایدلمش ، عزتلندیرلمش ، دکرلی ، محترم . (مُعَزَّزاً) = عزتلی ومحترم اوله‌رق ، اکرام اولنه‌رق .

مُعَسْكَرْ { [ع] اردوکاه ، اردو مرکزی ، اردو قوریلان محل .

مُعَسَّلْ { [ع] بال‌ایله تربیه‌اولنمش ، باللی ادویه ومشروبات .

مُعَشِّرْ { [ع] تعشیر ایدن ، عشر طوپلایان مأمور ، محصولاتك اونده برینی آلان .

مُعَشَّرْ { [ع] تعشیر ایدلمش ، اونه تقسیم قلنمش، اونده بری آلنمش § اون ضلع ایله محدود اولان شکل هندسی § هربندی هم قافیه اوله‌رق سکز مصراع‌ایله بربیتدن مرکب منظومه‌یه دینیلیرکه (ترکیب بند) نوعندندر .

مُعْضِلْ { [ع] عسیر ، مشکل ، کوج ، چتین . جمعی (مُعْضِلَاتْ) : (معضلات امور) اکثریا جمعی قوللانیلیر :

« فیخمان بی مثال حلّال کلّ مشکلات »
« شیخ بسطامی خصال آگاه کنه معضلات »

مُعَطَّر [ع] تعطیر ایدلمش، گوزل قوقولانمش، عطرلی: (هوای معطر، زلف معطر، (مُعَطَّر ساز) = برشیئه گوزل قوقولاندیران.

مُعَطِّس [ع] آقصیرتیجی، آقصیریق ویریجی دوا، شی.

مُعَطَّل [ع] تعطیل ایدلمش، حالیله براقلمش، متروك § طوردیرلمش، عملدن قالمش، ایشله‌مز.

مُعْطَی [ع] اعطا اولنمش، ویرلمش اولان.

مُعَظَّم [ع] تعظیم ایدلمش، بیوك طانمش، حرمتلی طوتلمش: (سلطان معظم، دول معظمه).

مُعْظَم [ع] اعظام ایدلمش، بیودلمش، بیوك گوزنمش. جمعی (مُعْظَمات) = بیوك واهمیتلی گورلمش اولان خصوصات. اکثریا جمعی قوللانیلیر.

مُعَقِّب [ع] تعقیب ایدیجی، ایدن، برشیئك آردندن گلن، آردینه دوشن. جمعی (مُعَقِّبین).

مُعَقَّب [ع] تعقیب اولنمش، آردی صیره گلنمش، آردینه دوشولمش.

مُعَقَّد [ع] تعقید ایدلمش، دوگوملنمش § عقده‌لی، آ کلاشلمسی مشکل، غیر واضح کلام.

مُعَلَّق [ع] تعلیق ایدلمش، آصلمش، آصیلی: (قبه‌یه معلّق فنار) § هواده طوران، هیچ بریره مربوط اولمایان: (کرهٔ ارض فضاده معلّقدر، حجر معلّق) جمعی اولان (مُعَلَّقات) = زمان جاهلیتده مشاهیر شعرای عرب طرفندن جدار کعبهٔ شریفه‌یه تعلیق ایدلمش اولان قصائد مشهوره‌یه اطلاق اولنور: (معلّقات سبعه).

« میدانده سنك قدرتك ای قادر مطلق »
« طوردیرمه‌ده سین ثابته‌لر کوکده معلّق »
(خدما صفا)

مُعَلِّل [ع] تعلیل ایدن، علّت وبهانه سرد ایدن آدم.

مُعَلَّل [ع] تعلیل ایدلمش، علّتلی اوله‌رق گوسترلمش § علّت وسبب بیان ایدلمش، بر علّت وسببه مبنی اولان: (مُعَلَّل بالاغراض).

مُعَلِّم [ع] تعلیم ایدیجی، اوگره‌تن، خواجه، استاد: (مکتب معلمی، فرانسزجه معلمی، معلم ناجی) جمعی (مُعَلِّمین): (دارالمعلمین) = معلّم، خواجه اولمق ایسته‌ینلرك دوام ایده‌جکی مکتب. مؤنثی (مُعَلِّمَه) آنك جمعی‌ده (مُعَلِّمات) در: (دارالمعلّمات)

= معلمه اولمق ایسته‌ینلره مخصوص مکتب . (مُعَلِّمِین) ایله (خواجگان) و (مدرسین) بیننده فرق واردر . (معلمین) ك یرنده دیکرلری قوللا- نیله‌ماز .

« بزه کوستر نه‌در لسان عرب »

« سن معلملرك معلمیسین »

(معلم ناجی)

مُعَلَّم [ع] تعلیم ایدلمش، اوکره- تلمش ، تعلیملی : (معلم عسکر ، معلم برنفر ، معلم برآت) .

مُعْلِن [ع] اعلان ایدن، آشکار ایدن ، عمومه بیلدیرن ، خبر ویرن .

مُعَلّی [ع] عالی ، بلند ، یوجه ، یوکسك : (عرش معلی ، طاق معلی ، باب معلی) .

« قدریکك عرش معلادن معلی پایه‌سی »

(ذاتی)

مُعَمَّر [ع] چوق یاشامش ، چوق عمر سورمش ، اوزون عمرلی . جمعی (مُعَمَّرِین) .

مُعَمَّم [ع] عمامه‌لنمش . عمامه‌لی ، باشی صاریقلانمش ، صاریقلی اولان .

مُعَمّی [ع] لغز نوعی ، بیلمه‌جه ، یاکلتماج . اسلاف شعرا عندنده اهمیتی معلوم وا کثریا منظوم اولان معمانك قواعد مخصوصه‌سی واردر § معناسی مبهم سوزه‌ده اطلاق اولنور : (فلانك سوزلری معمی قبیلندندر) .

مُعَنْبَر [ع] کوزل قوقو ایچون عنبر سورلمش ، عنبر ایله تطییب ایدلمش، عنبرلی : (باد معنبر، زلف معنبر) .

«نه‌دن طویدی معنبر زلفکی جانا عجب بیلسه‌م»

«بولشماز خود کلستانده پریشان سنبله زنبق»

(شمسی پاشا)

مُعَنِّد [ع . مولد] عنادجی ، اونکول ، دیك باش ، سوزندن دونمه‌یوب عناد ایله دیدیکنی یاپان .

مُعَنْوَن [ع] عنوانلانمش ، بر عنوان ایله طانمش ، عنوانلی . (مَعْنُون) یاکلشدر .

مُعَوَّج [ع] اکرلمش، اکریدلمش، اکری بوکری، چارپیق : (خط معوج ، خشب معوج، طبیعت معوجه) ، (مُعَوَّجَه) = انبیغك دوه بوینی کبی اکری شیشه‌سی .

مُعَوِّذ [ع] قلاده کچیریله‌جك یر ، محل تعویذ . (معوذتان) = تعویذی متضمن اولان سورهٔ شریفهٔ فلق ایله سورهٔ ناسه اطلاق اولنور ، (مُعَوِّذَتَین) ده دینیلیر .

مُعَوِّق [ع] عوق وتأخیر ایدن، اویالاندیروب اکلندیرن.

(مُعَوَّق) = عوق وتأخیر ایدلمش.

مُعَيَّبْ [ع] تعييب اولنمش ، عيبلانمش، فنا وچركين كورلمش . جمعی (مُعَيَّبات) = تعييب ايديلن وچركين وكوتو كوريلن حالات وخصوصات . اكثريا جمعی قوللانيلير.

مُعِيدْ [ع] برشيئ اعاده ايديجی، كری چويريجی. مدرسين وطلبهٔ علوم اصطلاحنده طالبك درسنی بر دها تفسير وتقرير ايله اعاده ايدن ديمكدركه مذاكره‌جی مقامنده‌در .

مُعِيرْ [ع] اصطلاح فقهده برشيئ اعاره ايدن، عاريت اوله‌رق ويرن كيمسه‌يه دينير .

مُعِينْ [ع] اعانه ايديجی ، ياردیم ايدن. اسماء الحسنيه‌دندر : (يامعين ، الله معيندر) § ياردیمجی : (فلانك معينی وار ، آنك معينی چوق، زواللی آدمك هيچ معينی يوق) .

مُعَيَّنْ [ع] تعيين ايدلمش، تخصيص اولنمش ، بللی : (وقت معيّن ، اوقات معيّنه) جمعی اولان (معيّنات) = علی‌الدوام ويريله‌جك اولان شيلر معناسنده واكثريا ارزاق عسكريه مقامنده قوللانيلير: (معيّنات عسكريه) .

مُعَيِّنْ [ع] تعيين ايديجی ، بللی ايدن .

مُغْ [ف] آتشپرست ، مجوسی . اصلی (موغ) در .

مُغَابَنَه [ع] آلداتشمق ، ايكی آدم بربرينی آلداتمق .

مُغَالَبَه [ع] غالب اولمق ايچون اوغراشمق § غلبه ايتمك، اوست كلمك .

مُغَالَطَه [ع] برآدمی ياكلتمق ايچون ويا كلده‌جق صورتده سوز سويله‌مك § طوغری‌يه شبيه مقدماتدن مركب قياس، سفسطه.

مُغَانْ [ف] « مغ » ك جمعی . آتشپرستلر ، مجوسيلر . (پيرِ مغان) = ميخانه‌جيلرك اسكيسی، اختياری .

مُغَانَه [ف] آتشپرستلرك رسومی ، آدابی ، آيينی ديمكدر .

مُغَايِرْ [ع] ضد كليجی، باشقه‌لق ويريجی، باشقه‌لاشديران؛ اويغون اولميوب ضد وعكسی بولنان: (مغاير حكم نظام ، مغاير حقيقت) .

مُغَايَرَتْ [ع] اختلاف، غيريلق، ضدلق ، باشقه‌لق : (مغايرت افكار ، مغايرت مشرب) .

مُغْبَچَه [ف] مجوسی چوجنی § ساقی ، ميخانه‌جی چراغی. جمعی (مُغْبَچگان) اسلاف شعرا نظمده (چ) حرفنی بعضاً تشديد صورتيله قوللانمشلر ايسه‌ده زمانمزده بو كبی مسامحات ادبيه تجويز اولنميور .

مُغْبَرّ [ع] توزلانمش ، غبارلی § خاطری قيرلمش، كوجنمش، طارغين .

مُغتَرِب [ع] اغتراب ایدن ، غربته چیقان § غروب ایدن .

مُغتَرِق [ع] اغتراق ایدن، صوده بوغولان .

مُغتَصِب [ع] اغتصاب ایدن ، غصب صورتیله یعنی زور ایله آلان .

مُغتَنِم [ع] اغتنام ایدن ، غنیمت صورتیله آلان § غنیمت بیلن .

مُغتَنَم [ع] اغتنام ایدلمش ، غنیمت صورتیله آلنمش .

مُغَدّی [ع] غدالاندیریجی ، بسله‌یجی .

مُغَرِّد [ع] تغرید ایدن ، آواز بلند والحان دلپسند ایله بر صورت لطیفه‌ده نغمه‌پرداز اولان خواننده‌یه وقوشه اطلاق اولنور .

مُغرَق [ع] اغراق ایدلمش ، معناسی مبهم‌سوز § صوده بوغولمش .

مُغشی [ع] اورتولمش، بورونمش، غشاوه‌لی . فتح غین و تشدید شین ایله‌ده لغتدر .

مُغضِب [ع] اغضاب ایدیجی ، غضبلاندیران، قیزدیران.

مُغَطّی [ع] اورتولمش ، پرده‌لنمش ، اوستی اورتیلی: (مغطی‌الجناح) .

مُغفَل [ع] اغفال ایدلمش، غفلته دوشورلمش، آلدادلمش.

مُغفِل [ع] اغفال ایدیجی، ایدن، غفلته دوشورن، آلداتان.

مُغکَده [ف] آتشپرستلرك ، مجوسیلرك عبادتخانه‌سی § میخانه .

مُغلَق [ع] اغلاق ایدلمش ، آڭلاشلماز صورتده قاپالی سویله‌نلمش ؛ عباره‌سی چتین ، الفاظی مشتبه ، قاپالی سوز : (مغلق برجمله ، افادۀ مغلقه) § ایش حقنده ایراد اولنور ایسه (زورلی ، پروزلی) معناسی قصد ایدلمش اولور. فی‌الاصل (قاپانمش ، قاپالی) دیمکدر :

« خوبلر ایلدیلر شیوه کتابن ازبر »
« فن حسن ایچره ولی باب وفا مغلقدر »
(نوعی)

مُغَلّی [ع] غلیان حالنه کتیرلمش، ایچه قایناتدلمش. اصطلاح طبده پاپادیه ، اخلامور ، خطمی چیچکلرك قایناتدلمش صولرینه اطلاق اولنور .

مُغمَد ، **مُغَمَّد** [ع] اورتولی ، غلافلی ، قیننه قونلمش . (مغمدالجناح) = اصطلاح‌فنده اوست طرفی قابوق کبی، آلت طرفی اینجه زار کبی قانادلری اولان حشرات صنفی .

مُغنی [ع] غنا ویریجی ، مستغنی ایدیجی، کافی § اغنا ایدن، زنکین ایدن : (مغنی‌الکتاب) ، (ویا

بالعکس مفسِّرك مفسَّردن مغنی اولملـ
حسیدر — مجموعهٔ معلم — ناجی) .

مُغَنّی [ع] تغنی ایدن ، مطرب ، خوانـنده ، کوزل سس و اصـول موسیقی ایله غزل و شرقی اوقو یان . مؤنثی (مُغَنِّیَه) § کوزل سسله اوتن قوش .

« نغمه سـاز اولدی مغنیلر کبی دل بلبلی »
« کوشنه‌چونکیم صبادن‌ایردی پیغام‌بهار »
(شمسی پاشا)

مُغَیَّب [ع] تغییب ایدلمش ، حواس ظاهره‌دن‌مستور ونابدید اولان، غائب. جمعی (مُغَیَّبات) = حواس ظاهره‌یه منکشف اولمایان احوال لدنیه واسرار حکمیه . (مُغَیَّبه) = اوقبیلدن معدود اولان برشی.

مُغیث [ع] امداد ، معـاونت ، یاردیم ایدیجی ، ایدن.

مُغَیَّر [ع] تغییر ایدلمش ، باشقه‌لاشدیرلمش ، باشقه درلو ایدلمش .

مُغَیْلان [ع] دوه دیکنی ، بریهٔ حجـازده کثرتله بیتن دیکنلی بر نوع اوت . اصلی (امّ غیـلان) در . (مُغَیلانزار ، مُغیلانـکاه ، مُغیلانـستان) = دوه دیکنی بیتن یر ، دیکنلك دیمکـدر . دنیادن کنایه اوله‌رق دخی قوللانیلیر.

مُفاجات / **مُفاجَه** [ع] آکسزین واقع اولمق ، آکسزین ایرشمك. بعضا نظمده حرف تانك حذفیـله اسـلوب عجمـانه‌ده و (مفاجای) صورتنده قوللانیلدیغی کورلمشدر .

مُفاخَرَه [ع] برینه قارشی‌تعداد فضائل ومزیات ایده‌رك فخر ایتمك ، اوکونمك ، بوبورلنمك . نظمده (مُفاخَرَت) صورتنـده ده قوللانیلیر .

مُفاد [ع] سویله‌نیلن سـوزدن آکلاشیلان معنی ، مآل، شی : (مفاد اشعار سامیٔ داور یلری قرین ایقـان عاجزی اولدی) فتح میم ایله تلفظی یا کلشدر .

مُفارِق [ع] آیریلان، آیریلیر. (غیر مفارق) = منفك اولماز ، آیرلـماز : (بو ، آتك لازم غیر مفارقیدر) .

مُفارَقَت [ع] بربرندن آیرلمق، آیریلوب کیتمك. اکثریا زوج و زوجـه‌نك بربرندن آیرلملرنده استعمال اولنور .

مُفاغَمَه [ع] اوپمك § اصطلاح طبـده شریانلرك آغیز آغیزه کلـسی دیمکدر .

مُفاوَضَه [ع] ایکی شـخص بر ایشـده اورتاق اولمق § بر ایشی تفویض و احاله ایتمـك ، اضمارلامق . (شرکت مفاوضه) =

ایکی کیمسه اموالده ، تصرفده مساوات اوزره واحدها آخره وکیل وکفیل اولەرق شریك اولمق . (مُفاوَضَة) = مفاوضه صورتیله .

مُفت [ف] بدلسز ، بادهوا ، بلش .

مُفَتِّت [ع] تفتیت ایدن ، ریزه ریزه ایدن . اوفالدان . (مُفَتِّتات) = مثانەده حاصل اولان طاشلری قیروب اوفالدەجق ادویەیه اطلاق اولنور .

مُفَتِّح [ع] تفتیح ویرن ، معدەیی آچیجی ، گگیرمه کتیریجی علاج § چیبان دشیجی آلت § آچیجی ، قاپالی برشیئ آچان : (یامفتّح الابواب) .

مُفتَخِر [ع] افتخار ایدن ، فخرلەنن ، اوگونن . (مُفتَخِرانَه) = مفتخر اولانه یاقیشەجق صورتده .

مُفتَرِس [ع] افتراس ایدن ، پنچه آتوب ییرتان . اکثریا ییرتیجی حیوان حقنده ایراد اولنور : (قاپلان مفترسدر) .

مُفتَرِق [ع] افتراق ایدیجی ، آیریلان ، طاغیلان .

مُفتَرِی [ع] افترا وبهتان ایدن ، یالان اولەرق آدمه کوتولك اسناد ایدن ، قاره سورن . جمعی (مُفتَرِیات) = یالان اولەرق وقوعبولان کوتو اسنادات . تشدید (یا) ایله یا مشددر .

مُفَتِّش [ع] تفتیش ایدن ، کرکی کبی صوروب آراشدیران ، برشیئك ایچ یوزینی وحقیقتی آراشدیروب آڭلامغه چالیشان § دولتجه ویاخود منسوب اولدیغی ادارەجه تعیین قیلنان احوال ومعاملاتی تفتیش وظیفەسیله مکلف مأمور مخصوص : (عدلیه مفتشی ، ملکیه مفتشی ، تلغراف مفتشی ، مطبعەلر مفتشی . مفتش عمومی) .

مُفتَضِح [ع] رسوای عالم اولمش ، فضاحتی میدانه چیقمش رذیل آدم .

مُفتَقِر [ع] افتقار ایدن ، احتیاج وضرورت ایچندە بولنان ، محتاج ویوقسول اولان § خضوع ایدن ، بویون بوکوب تواضع کوسترن .

مُفَتَّل [ع] تفتیل اولنمش ، بوکلمش ، فتیل کبی بوکیلی : (کاکل مفتل) ، (مُفَتِّل) = بوکیجی ، بوکن .

مُفَتِّن [ع] فتنەکار ، فتنەیه دوشورن ، آچیق کوز آدم .

مُفتی [ع] افتا ایدن ، فتوی ویرن ؛ مسائل فقهیەنك جواب شرعیسنی بیان ایدن مأمور رسمی .

مُفحِم [ع] افحام ایدن ، مباحثەده اسکات ایدن ، سوز دیمکه قدرت براقمایان .

مُفْحَم [ع] افحام ایدلمش ، سوز سویله‌مکدن عاجز قالمش ، اسکات اولنمش .

مُفَخَّم [ع] تفخیم ایدلمش ، تعظیم اولنمش ، اولو طانمش : (متبوع مفخّم ، دول مفخّمه) § قالین تلفظ اولنان حرف .

مُفَرِّح [ع] تفریح ایدن ، فرحلاندیران ، فرح ویرن :

« دائما بویله مفرح می بو جای دلکشا »
« هر زمان آب و هواسی بویله روح افزامیدر »
(نفعی)

مُفْرَد [ع] یالکز ، تك § اشخاص واشیادن یالکز برشیئه ، برشخصه دلالت ایدن کلمه : (مفرد مذکر غائب) § مصرّع اولمیان یعنی آخر بر مصراع ایله هم قافیه اولمایوب تك قالان بیت . بوکا (فَرْد) ده دینیلیر . جمعی اولان (مُفْرَدات) = اهمیتلی یاخود عادی آیری آیری قید وذکر اولنان شیلره اطلاق اولنور : (مفردات دفتری ، مفردات طبّ) ، (مفردات امور) = جزئیات مصالح ، اوفاق تفك ایشلر .

مُفَرِّد [ع] تفرید ایدن ، امر و نهی الهی‌یی کاملاً اجرا ایتمك ایچون اختیار عزلت و دائما ذکرالله ایله اشتغال ایدن عالم ذات .

مُفْرِز [ع] اصطلاحات ریاضیه‌دندر . اعدادی وجمله‌لری یکدیکرندن تفریق ایتمکه مخصوص علامته اطلاق اولنور که شو (,) در . (اشارت مفرزه) ده دینیلیر .

مُفْرَز [ع] افراز ایدلمش ، آیرلمش بلوك ، پارچه : (قشله‌دن مفرز برداره ، فرقهٔ مفرزه ، عرصهٔ مفرزه) .

مُفَرَّس [ع] لسان فارسی‌یه اخذ وقبول اولنمش کلماته دینیلیر .

مُفَرَّش [ع] تفریش ایدلمش ، دوشه‌نلمش .

مُفْرِط [ع] افراط ایدن ، حد اعتدالی تجاوز ایدن : (جسور مفرط) § پك شدتلی ، فوق العاده : (ذکای مفرط ، عشق مفرط ، محبت مفرطه ، مرحمت مفرطه ، غباوت مفرطه) .

مُفَرِّط [ع] تفریط ایدن ، نقصان ایشله‌ین ، تقصیر کوسترن .

مُفَسِّر [ع] تفسیر ایدن ، برکتابك معناسنی و عباراتنی شرح وایضاح ایدن § بالخاصه قرآن کریمك معانئ منیفه‌سنی شرح واتیان ایدن ذات . جمعی (مُفَسِّرین) اسلوب فارسی اوزره (مُفَسِّران) صورتنده ده جمعلنیر .

مُفَسَّر [ع] تفسیر ایدلمش ، معناسی ایضاح صورتیله بیان قیلنمش : (تفسیرده قاعده

مفسرك مفسردن مستغنی ویا بالعکس مفسرك مفسردن مغنی اولماسیدر — مجموعهٔ معلم — ناجی) .

مُفَصَّل [ع] تفصیل ایدلمش ، اوزون اوزادی‌یه بیان اولنمش ، اطرافیله کوسترلمش ، آیکلادلمش : (مکتوب مفصل ، عریضهٔ مفصله ، لایحهٔ مفصله) ، (مفصلاً) = تفصیللی اوله‌رق ، اوزون اوزادی‌یه بیان اولنه‌رق .

مُفَضَّض [ع] فضه‌لی ، کوموشلنمش ، کوموش قابلانمش : (سیف مفضض) .

مُفَضَّل [ع] تفضیل اولنمش ، باشقه‌لردن زیاده کندیسنده مزیت اثباتیله ترجیح ایدلمش ، فضل وشرفی زیاده اولان آدم .

مُفْطِر [ع] افطار ایدن ، اوروج بوزان .

مُفَكِّر [ع] تفکر ایدن ، دوشونن § دوشوندیرن . هم لازم هم متعدیدر . (قوهٔ مفکره) = حواس باطنه‌دن دوشونمك قوتی .

مُفْلِح [ع] فلاح بولان ، خوف وبلادن مصون ودائما رفاه وراحتله دمگذار اولان . جمعی (مفلحون ، مفلحین) .

مُفْلِس [ع] افلاس ایدن ، پاره‌سز پولسز قالان ، سرمایه‌سنی غائب ایدن . (مفلساً) = مفلس اوله‌رق . (مفلسانه) = مفلسجه‌سنه . عربی جمعی (مفلسین) فارسی جمعی (مفلسان) در § معاملات تجاریه‌دن متولد تعهداتنی ایفا ایده‌مه‌ین تاجره نظاماً (مفلس) دینیلیر . قانون تجارت حکمنجه بر تاجرك مفلس اولمسی اوچ صورتله اولور . (١) حقیقی افلاس . (٢) تقصیراتلی افلاس . (٣) حیله‌لی افلاس . (مفلس حیله‌کار) قانوناً پرانغه‌بند اولور .

مُفْنی [ع] افنا ایدن ، یوق ایدن .

مُفَوِّض [ع] تفویض ایدن ، احاله وسپارش ایدن .

مُفَوَّض [ع] تفویض ایدلمش ، احاله وسپارش قیلنمش ، اوستنه براقلمش : (عهدهٔ حصافتکزه مفوض اولان وظیفه‌یی) .

مُفِید [ع] افاده ایدیجی ، ایدن § فائده ویرن ، فائده‌لندیرن : (مفید بر رساله ، مقالهٔ مفیده) ، (مختصر مفید) = حشویاتدن عاری واساس مقصدی محتوی دیمکدر . (مفید اولمق) = تأثیر حاصل ایتمك ، کارگر اولمق : (بر فائده‌یی مفید اولماز) .

مُفِیض [ع] افاضه ایدن ، فیض بخش ایدن ، فیضلندیرن . اوصاف الٓهیه‌دندر .

مُقابِل { [ع] قارشی ، بر شیئك قارشیسنده بولنان ، بر شیئه بدل وقارشی اولان .

مُقابَله { [ع] بربرینه قارشی کلمك، یوز یوزه اولمق، قارشیلاشمق . (فلان فلانه مقابله ایتدی) کبی تعبیراتدن (قارشیلق ویرمك) معناسی چیقارمق طوغری دکلدر . معنای مقصودینه قارشی کلدیکنی بیاندن عبارتدر . چونکه (قارشیلق ویرمك) تعبیرندن برینه قارشی سوز سویلهمك معناسی چیقارکه بوکلمه بویله بر معنایی اصلا احتوا ایتمز . § یازیلی اوراقی قارشیلقلی اوقویوب تطبیق ایتمك : (مقابلهجی) = اقلام دوائرده اوراق مبیضه‌یی مسوداتیله قارشیلقلی اوقویوب تطبیق ایدن مأمور . (مُقابَلَه بِالْمِثْل) = بر ینك اجرا ایتدیکی برمعامله‌یه قارشی عین معامله‌یی یاپمق دیمکدر . همزه ایله (مقابلهٔ بالمثل) دیمك یا کلشدر .

مُقارَبَه { [ع] یاقینلاشدیرمق ، بربرینه یاقین ایتمك ، یاقینلق . (مُقارَبَت) صورتنده دخی قوللانیلیر .

مُقارِن { [ع] یاقینلاشان ، قرین ، یاقین اولان: (بوجواب مقارن حق وصوابدر) .

« لفظ رنکینه‌ده اولمازسه مقارن نظمم »

(نفعی)

مُقارَنَت { [ع] یاقین اولمق، یاقینلاشمق، برلکده بولنمق. اشخاص واشیاده قوللانیلیر § اقتران، ایکی کوکبك بر برجده اجتماعی : (مُقارَنَتِ نیرَین) .

مُقاسَمَه { [ع] بولشمك ، تقسیم ایدوب پایلاشمق § عینی، قسم ایدشمك ، آ ندلاشمق . (مُقاسِم) = بونك فاعلیدر .

مُقاطَعَه { [ع] بربرندن کسلمك، کسشمك ، قطع علاقه ایتمك § اعشاری جانب میریدن برینه تخصیص اولنوب آخره بیعی جائز اولمایان اراضی . (مُقاطَعَهٔ زَمین) = اوزرینه باغ ، باغچه ، خانه وابنیهٔ سائره یاپمق ایچون بر وقف اراضی وعرصه‌نك کراسی اولمق اوزره جانب وقفه هرسنه مقطوعاً ویریلن آقچه‌یه اطلاق اولنور . جمعی (مُقاطَعات) .

مُقاوَلَه { [ع] قول ایدشمك ، سویلشمك ؛ برشیئك نه کبی شرائط ایله نصل یاپیله‌جغنی قرار آلتنه آلمق . (مقاوله‌نامه) = قرار آلتنه آلنان ویا پازارلق ایدیلن برشی ایچون تنظیم اولنان سند دیمکدر. جمعی (مُقاوَلات) : (مقاولات محرری) = بومثللو تنظیم قلنان سندات واوراقی صورت رسمیه‌ده تسجیل وتصدیق ایدن مأمور .

مُقاوِم [ع] قارشی قویجی ، قارشی طوروجی. طایانجی .

مُقاوَمَت [ع] قارشی طورمق، قارشی قویمق، طایانمق. (تاب آور مقاومت) تعبیر خاییده‌سی آرتق قوللانیلمایور .

مُقایَسَه [ع] ایکی شیئی بر برینه قیاس ایله تقدیر ایتمك ، اولچوله‌مك .

مُقبِل [ع] بختلی ، طالعلی ، اعتبارلی ، فارسی جمعی (مُقبِلان) عربی جمعی (مُقبِلین) .

مُقَبِّل [ع] تقبیل ایدن ، اوپن . (مُقَبَّل) = اوپلمش .

مُقتَبِس [ع] اقتباس ایدن ، استفاده صورتیله آلان .

مُقتَبَس [ع] اقتباس اولنمش، استفاده صورتیله آلنمش. جمعی (مُقتَبَسات) = باشقه یرلردن استفاده صورتیله اقتباس واخذ ایدلمش اولان معلومات متنوعه .

مُقتَحِم [ع] اقتحام ایدن، کوکس کرن ، ایشدن یورولمق بیلمیان .

مُقتَدِر [ع] اقتدارلی ، کوجلو قوتلی، الندن ایش کلن ، معلوماتلی . (مقتدر اولمق) = یاپه بیلمك . جمعی (مُقتَدِرین) .

مُقتَدی [ع] اقتدا ایدن ، تابع اولان ، اویان .

مُقتَدی [ع] اقتدا ایدلمش ، اویلمش؛ امام کبی کندیسنه اویلقده‌اولان ، دائما اوکده وایلروده بولنان : (مقتدای ارباب قلم) .

مُقتَرِب [ع] اقتراب ایدن ، یاقلاشـان . (متقرِب) زیاده قوللانیلیر .

مُقتَرِن [ع] اقتران ایدن ، یاقلاشان ، یاقین کلن .

مُقتَصِد [ع] اقتصـاد ایدن ، اعتدال اوزره بولنان § اداره وتصرف ایدن ، اوصـورتله کچینن ، اقونومی‌یه رعایت ایدن .

مُقتَضی [ع] اقتضا ایدن ، لازم کلن ، لزوم کوسترن .

مُقتَضا [ع] اقتضـا لانمش ، اقتضا ایتمش ؛ برشیئك ایجاب واقتضاسی ، نتیجه‌سی § دوائر رسمیه‌اقلامنده نظامه واصول‌وقاعده‌یه توفیقاً مصـالح وامور رسمیه اوزرینه یازیلان درکنار .

مُقتَطِف [ع] اقتطاف ایدن ، طوپلایان ، دوشیرن .

مُقتَطَف [ع] اقتطاف‌اولنمش ، طوپلانمش ، دوشیرلمش. جمعی (مُقتَطَفات) .

مُقتَفی [ع] اقتفا ایدن ، آردی صره کیدن .

مُقتَفی [ع] اقتفا اولنمش، آردی صیره کیدلمش .

مقدِّر { [ع] تقدير ايدن ، قبل‌الايجاد هرشيئك نصل اوله‌جغنى وكافهٔ مخلوقاتك قدرينى لوح محفوظه ثبت وتعيين ايدن جناب الله § قيمت بيچن، برشيئك دكرينى سويله‌ين § بكه‌نن ، برشيئك قدرينى بيلن .

مقدَّر { [ع] تقدير اولنمش ، قسمت، جناب حق طرفندن قبل‌الايجاد نصل اوله‌جغى لوح محفوظه ثبت ايديلن شى : (المقدر لايتغير ، نصيب مقدر) § قيمت بيچلمش ، دكرى كوسترلمش : (قيمت مقدره‌لى) § بكه‌نلمش، قدرى بيلنمش: (خدمات مقدّره‌سنه مكافاةً) § لفظاً ذكر اولنمايوب معنىً منفهم اولان ، عباره‌يه ذهناً علاوه ايديلن لفظ : (فاعل مقدر، سؤال مقدّر) جمعى (مُقدَّرات) = مقدّر اولان احوال : (مقدّرات الـٰهيه ، احكام مقدّرات) اصطلاح فقهده (مُقدَّرات) = كيل وياوزن وصايى ايله وياخود ذراع ايله مقدارى تعيين اولنان شيلره اطلاق اولنور .

مقدَّس { [ع] تقديس ايدلمش ، هردرلو نقايص وقبايحدن پاك ، مطهر ، عزيز اولان : (امر مقدّس ، كتاب مقدّس) ، (بيت مقدّس) = قدس شريف ومسجد اقصى . (كتب مقدّسه) = كتب سماويه . بو لفظك معناسى اعتباريله بر طرز لاقيدانه ده هر يرده استعمالى جائز دكلدر .

« دهرك اولمقده سخن سنجانى »
« او مقدس اثرك حيرانى »
(حليهٔ خاقانى حقنده معلم ناجى)

مُقدِم { [ع] اقدام ايديجى، ايدن؛ غيرت وثبات ايله چاليشان. (مُقدِمانه) = مقدمجه‌سنه :

« رواج دين مبينه معاون ومقدم »
(نفعى)

مُقدِّم { [ع] تقديم ايديجى، ايدن؛ عرض ايله‌ين، اوكه كچيرن، ايلرى كتيرن: (مقدّم تذكرهٔ عاجزى) بو كلمه‌نك يرنده (متقدّم) كلمه‌سنى قوللانمق پك ياكلشدر .

مقدَّم { [ع] تقديم ايدلمش، اوكه كچيرلمش، ايلرى چكلمش § اولجه ، اسكيدن، كچمش زمانده اولان : (بوندن مقدّم وارد اولان نامهٔ والالرى) ، (مقدّماً) = مقدم اوله‌رق ، اوّلدن . § ايكى قضيه‌دن عبارت اولان كلامك قضيهٔ اولاسى . (مقدّم العين) = كوز پيكارى ، كوشه‌سى .

مُقدَّمات { [ع] « مقدّمه » نك جمعى: (مقدّمات علوم).

مقدِّمه { [ع] اوكه كچيجى، كچن؛ ايلريده بولنان § مطالب سائره‌نك قولايلقله آكلاشلمسى ايچون كتابك اوّلنه يازيلان مقالهٔ مخصوصه ،

باشلانغج . (مقدمة الجيش) = ایلری یه سوق اولنان عسکر که (پیشدار) ده دینیلیر . نصل که اردونك کریسنده قالان عسکره ده (دمدار) اطلاق اولنور . (مقدمة العلم) = شروعك صحتی کندیسنه توقف ایدن شی . (مقدمه یاپمق) = سویله‌نیله‌جك ماده‌یه قاپو آچمق ایچون ابتدا سویله‌نیلن مناسبتلی سوز .

مُقِرّ [ع] اقرار ایدن ، واردر ، اوت اویله‌در دیین : (بورجنی مقر اولان مدیون) ، (مُقَرّ) = اقرار اولنمش : (مُقَرٌّ بِهِ) مقرّك اقرار ایتدیکی شی . (مُقَرٌّ لَهُ) = مقرّك ذمتنده حقی اولدیغنی خبر ویردیکی وکندیسنه بورج اقرار اولنان کیمسه‌یه دینیلیر .

مُقَرِّب [ع] یاقلاشدیریجی ، جذب ایدیجی .

مُقَرَّب [ع] تقریب ایدلمش ، یاقلاشدیرلمش § همدم . (مقرب السهی) انبیای عظام وملائکهٔ کرام واولیاء اللهه اطلاق اولنور . جمعی (مُقَرَّبین) در § ملائکهٔ کرامدن زمرهٔ مخصوصه‌یه داخل اولان ملك مقامنده قوللانیلان جمعی اکثریا (مُقَرَّبون) در .

مُقَرِّح [ع] یاره آچان علاج . جمعی (مُقَرِّحات) = یاره آچمغه مخصوص اولان تأثیرلی علاجلر .

مُقَرِّر [ع] برماده‌یی تقریر ایدن ، قرار مذاکراتی بیان ایدن § رمضان شریفده حضور همایون حضرت پادشاهیده علم تفسیردن درس تقریر ایدن ذوات . جمعی (مُقَرِّرین) .

مُقَرَّر [ع] قرارلاشمش ، ثبوت بولمش ، نیت وتقریر ایدلمش اولان شی . جمعی (مُقَرَّرات) = قرارلشدیریلان ، تقریر اولنان خصوصات دیمکدر .

مُقْرِض [ع] اقراض ایدن ، بورج ویرن .

مُقَرِّض [ع] تقریض ایدن ، بر تألیفی بر کتابی مدح یولنده یازی یازان . جمعی (مُقَرِّضین) .

مُقَرْنَس [ع] اوزری نردبان هیئتنده اولان چاتمه طاوان ، قبه : (سقف مقرنس ، طاق مقرنس) ، (سیف مقرنس) = اوائلده « قرق نردبان » تعبیر اولنان وآغیز طرفی قدمه قدمه اولان قیلیجه اطلاق اولنوردی . بوکلمه طاغدن بورون کبی چیقان سیوری وقالقیق ویوکسك هور کوجلی دوه معنالرینه اولان (قرناس) یاخود (قرناس) لفظندن مشتقدر .

مُقَسَّطْ [ع] تقسیط ایدلمش ، تقسیطلی ، پارچه پارچه وعده‌لی . (مُقَسَّطاً) تقسیطلنمش ، تقسیطلی اوله‌رق .

مُقْسِمْ [ع] یمین ایدن ، آند ایچن § یمین ایده‌جك یر ، محل قسم .

مُقَسِّمْ [ع] تقسیم ایدن ، قسم قسم آییران ، پارچه پارچه بولن .

مُقَسَّمْ [ع] تقسیم ایدلمش ، قسم قسم آییرلمش ، بولنمش . معانیٔ سائره‌سی لسانمزده قوللانیلماز .

مُقَسّی [ع] قسوت ویریجی ، قسوتلی ، صیقنتیلی ، طار .

مُقَشَّرْ [ع] قابوغی یاخود دریسی صویولمش ، ایچ : (جوز مقشّر ، بادام مقشّر) .

مُقَصِّرْ [ع] تقصیر ایدن ، برشیٔ یاپمغه قدرتی وار ایکن چکینوب یاپمایان یاخود مقتدر اولمدیغندن ترك ایدن ، قصورلی ، صوچلی . (متقاصر) ایله مترادفدر .

مُقَطِّبْ [ع] اصطلاح طبده بوروشدیریجی ، یاپشقان شیئه اطلاق اولنور .

مُقَطَّرْ [ع] تقطیر ایدلمش ، قطره قطره دوکلمش ، طاملادلمش § انبیقدن چکامش : (ماء مقطّر) .

مُقَطَّعْ [ع] آیری آیری کسلمش ، پارچه پارچه یاپلمش : (حروف مقطّعه) = آیری آیری یازیلان ، متصل اولمایان حرفلر .

مُقَطَّعات [ع] « مقطّع » ك جمعی . قطعه‌قطعه اولان شعرلره ، نظملره اطلاق اولنور .

مُقَعَّرْ [ع] چوقور او یوق ، چوکوك اولان : (سطح مقعّر (مُقَعَّرِیَّت) = چوقورلق .

مُقَفَّلْ [ع] کلیدلنمش ، کلیدلی : (باب مقفّل) .

مُقَفّی [ع] قافیه‌لنمش ، قافیه‌لی : (شعر مقفّی ، هرسوزی مقفّی) .

مُقَلِّدْ [ع] برشیٔ طاقان ، قوشادان ، بوینه آصان § اصله بکزتمك ایچون اجرای عمل ایدن ، قول وفعلده برینه بکزه‌مکه چالیشان ، تقلید یاپان ، مضحك ، مسخره آدم . (مُقَلِّدانه) = مقلّدجه‌سنه . جمعی (مُقَلِّدین) .

مُقَلَّدْ [ع] طاقیلمش ، قوشادلمش ، بوینه آصلمش § عمل کندیسنه بکزه‌دلمش .

مُقْلَه [ع] آق وقاره‌سی ایله برابر کوزك تمامنه اطلاق اولنور . بو نکله برابر یالکمز کوز ببکی مقامنده ایراد ایدیلیر .

مُقْمِر **مُقْمِرَه** [ع] مهتابلی ، آیدینلقلی اولان کیجه : (شب مقمر ، لیلهٔ مقمره) بونی (مُقمر) طرزنده اوقومق غلط فاحشدر .

مُقْنِع [ع] اقناع ایدن ، قانع قیلان ، قاندیران : (شاهد مقنع ، افادهٔ مقنعه ، کلام مقنع) .

مُقْنِعَه [ع] فن حیوانات اصطلاحنده قوربغه یاورولرینك یومورطه‌دن چیقدقلری ایلك حالته اطلاق اولنور .

مُقَنْفَذ [ع] کذلك فن مذکور اصطلاحنده یوموشاق دیکنلر ایله مستور اولان حیوانه دینیلیر .

مُقَنَّن [ع] قانون ، قاعده حکمنه قونلمش ، واجب ، مقرر ، معتاد دیمکدر : (مقنن اولان ارزاق ، اجرت مقننه) ، جمعی اولان (مُقنّنات) = تخصیصات معتاده مقامنده قوللانیلیر .

مُقَوَّس [ع] اگرلمش ، قوسلنمش ، یای شکلنده : (طاق مقوس ، ابروی مقوس) .

مُقَوِّم [ع] تقویم ایدن ، اکری یی طوغرلدان ، تنظیم ایدن § قوامه گتیریجی .

مُقَوِّی [ع] قوت ویرن قوتلندیرن ؛ قانه وسیکرلره وسائر اعضای بدنه قوت ویرن علاج . بومعناده جمعی (مقویات) = قوت ویریجی ادویه .

مُقَوّیٰ تقویه اولنمش ، کندیسنه قوت ویرلمش § کاغد خمیرندن برکاغدك اللی ، یوز ودها زیاده قالینلغنده ترتیب ایدلمش قالین وطیانقلی کاغد .

مُقَیِّد [ع] تقیید ایدن ، مطلق براقمایوب قید التنده طوتان § اوراق صورتلرینی ، خلاصه ونومرولرینی دفتره قید ایدن ، دفترجی : (اوراق مقیدی) جمعی (مُقَیِّدِین) .

مُقَیَّد [ع] تقیید ایدلمش ، مطلق براقلمایوب قیدلنمش ، دقتلی واهتماملی طوتلمش : (جوجغی بوراده براقه‌جغم سن مقید اول) § بوقاغی‌یه اورلمش ، باغلانمش § دفتره قید ایدلمش ، یازلمش : (سجلده مقید حرکات مذمومه‌سی ..)

مُقِیم [ع] اقامت ایدن ، برمحلده اوطوران : (آقسرایده مقیم ، سفیر مقیم) .

مُقِیءْ [ع] قی ویریجی ، استفراغ ایتدیریجی ، قوصدیریجی شی ، دواء جمعی (مُقِیئات) = بومثللو ادویه‌یه اطلاق اولنور که ایکی درلودر : (مُقیئات نباتیه ، مُقیئات معدنیه) .

مُکَابَرَه [ع] کندی کلامنك عدم صحت وبطلانتی و کلام خصمك صحتنی بیلدیکی حالده نزاع ، عناد ایتمك § کندینی بیوك کورمك .

تكبر ايتمك . اكثريا برنجی معناسنده قوللانيلير .

مُكاتَبَه { [ع] مكتوبلاشمق ، يازی ايله مخاطبه‌ده بولنمق § اصطلاح فقهده اسيرك كنديسنی كتابته كسديرمه‌سنه يعنی مقرر اولان شرط وصورتك اداسيله آزاد اولمق اوزره صاحبنه نفسنك بهاسنی ياز- ديرمه‌سنه اطلاق اولنور كه اسيرك نفسنی صاحبندن صاتون آلمسی ديمكدر . بويله اولان اسيره (مُكاتِب) وجاريه‌يه (مُكاتَبَه) دينيلير .

مُكارِی { [ع] دابه‌سنی كرايه‌ويرن ، يولجی واشيا نقلنی درعهده ايدن قاطرجی ودوه‌جی وامثالنه اطلاق اولنور . براصطلاح فقهيدر كه لسانمزده فتح ميم ايله غلط مشهوردر : (مكاری باركيری) .

مُكاشَفَه { آشكار ايتمك ، ميدانه چيقارمق § برخصوصی كشف طريقيله بيلمك كه اولياء اللّهك قلوبنده امور غيبيه‌نك ظاهر اولمسی ديمكدر .

مُكافات { [ع] برينك سعی وعملنی تقديراً كنديسنه ويريلن شی ، عوض ، اجر : (جناب حق مكافاتنی احسان ايدر) ، (توزيع مكافات) § برينك مستحسن اولان وضع وفعلنه مقابل عوض وبدل ويرمك معناسنده (ايتمك) ماده‌سيله قوللانيلير .

(مُكافاةً) = عوض ؛ بدل اوله‌رق .

مُكافِی { [ع] كفو اوليجی ؛ اولان ؛ مساوی ؛ برابر بولنان : (قَطعِ مُكافِی) = هندسه اصطلاحنده بربيضينك برقوس كبيرينه اطلاق اولنور .

مُكالَمَه { [ع] سويلشمك ؛ لاقيردی ايتمك § دولتين بيننده معاهده عقدی ايچون طرفين مأمورلرينك مذاكره ايتمه‌سی ؛ سويلشمه‌سی . جمعی (مُكالَمات) .

مُكِبّ { [ع] بر ايشه ؛ برخصوصك اوزرينه دوشن ؛ برشيئه حصر نفس ايله دوام واقدام ايدن .

مُكتَحِل { [ع] اكتحال ايدن ؛ كوزلرينه سرمه چكن .

مُكتَرِب { [ع] كدرلی ؛ غملی ؛ تاسه‌لی ؛ قايغولی .

مُكتَسِب { [ع] اكتساب ايدن ؛ برشيء قازانان .

مُكتَسَب { [ع] اكتساب اولنمش ؛ قازانلمش : (معلومات مكتسبه) .

مُكتَفِی { [ع] اكتفا ايدن ؛ كافی عد ايله قناعت ايله‌ين .

مُكثِر { [ع] چوغالتان § چوق مال صاحبی اولان .

مُكَحَّل { [ع] سرمه‌لنمش ؛ سرمه‌لی . (مُكحَلَه) = سرمه‌دان سرمه قوطوسی .

« اوقدرتدن مکحّل کوزلره دلبسته آهولر »
(واصف)

مُکَدَّرْ [ع] تکدیر ایدلمش ؛ آزارلانمش § بولا- ندیرلمش ؛ بولانیق : (ماء مکدّر) § کدرلی ؛ غملی ؛ تاسه‌لی ؛ قایغولی .

مُکَدِّرْ [ع] تکدیر ایدن § کدر ، قایغو ویرن § بولاندیران .

مُکَذِّبْ [ع] تکذیب ایدن ، یالان چیقاران .

مُکَرِّرْ [ع] ایکی دفعه و دها زیاده تکرار ایدن § قانوناً جرمدن معدود اولان بر فعلی بردن زیاده ارتکاب ایدن .

مُکَرَّرْ [ع] تکرار ایدلمش ، ایکی و دها زیاده کرّه یاپلمش § برقاچ کرّه تصفیه اولنمش ، انبیقدن چکلمش : (قند مکرّر) ، (مُکَرَّراً) = مکرر اوله‌رق ، دفعات ایله دیمکدر .

مُکْرِمْ [ع] اکرام ایدن ، آثار حرمت و رعایت کوسترن ، مهماننواز . (مُکرِمانه) = مکرمجه‌سنه .

مُکْرَمْ [ع] اکرام ایدلمش ، حقنده آثار حرمت کوسترلمش اولان ، کرم ایله متصف .

مُکَرَّمْ [ع] تکریم اولنمش ، حرمت ایدلمش ، شرفلی ، معتبر ، اولو : (دستور مکرّم ، مکهٔ مکرّمه) ، (مُکَرَّماً) = مکرم اوله‌رق .

« سلطان کرم پیشه خداوند مکرّم »
« شاهنشه جم پایه جهانداور عالم »
(نفعی)

مُکَسِّرْ [ع] قیران ، بر شیئی پارچه‌لایان .

مُکَسَّرْ [ع] قیرلمش ، طاغیدلمش ، غیرمنتظم : (جمع مکسّر) .

مُکْرَهْ [ع] اصطلاح فقهده اکراه واجبار اولنان کیمسه‌یه اطلاق اولنور .

مُکَعَّبْ [ع] اصطلاحات ریاضیه‌دندر . طاوله زاری کبی درت کوشه‌لی و اکی ، بویی ، یوکسکلکی بر اولان جسم تعبیر دیکرله بربرینه مساوی التی عدد مربع ایله محدود شکل . § بر عددی کندی مثلنه ضرب ایله حاصل اولان عددی برکرّه دها عین عدده ضرب ایتدکده حاصل اوله‌جق رقم : (جذر مکعب) .

مُکَلَّفْ [ع] تکلیف اولنمش ، برشیئك اجراسی کندیسندن مطلوب یعنی شرعاً و قانوناً کندیسنه امر واقع اولان ، عهده‌سنه مادی ومعنوی تودیع قیلنان وظیفه‌یی ایفایه مجبور بولنان کیمسه § کلفت ایله ، تکلفله تزیین ایدلمش ، ترتیب قیلنمش ، طنطنه‌لی ، سوسلی ، کوسترشلی : (مکلف برقصر ، مکلف برضیافت) .

مُكَلَّلْ { [ع] باشنه اكليل قونلمش § مزين، سوسلى.

مُكَمَّلْ { [ع] تكميل اولنمش، اكسيكسز، نقصانسز، هرصورتله تمام ومرتبهٔ كمالده اولان.

مُكَمِّلْ { [ع] تكميل ايدن، بيتيروب تمام ايدن: (كرك تكرار لفظى، كرك تكرار معنوى برقاعده‌يه ويا برفائده‌يه مستند اولورسه مخل فصاحت اولماز. بالعكس مكمّل فصاحت اولور — مجموعهٔ معلم — ناجى).

مُكَنّى { [ع] كنيه‌لنمش، كنيه‌لى.

مُكَوْكَبْ { [ع] اجرام ايله دوناتمش، پارلاق.

مُكُورْ { [ع] «مكر» ك جمعى، حيله‌لر، خدعه‌لر، دوزنلر.

مُكَوِّنْ { [ع] تكوين ايدن، احداث وايجاد ايله‌ين: (مكوّن عوالم).

مُكَوَّنْ { [ع] تكوين ايدلمش، احداث وايجاد اولنمش.

مُكَوَّنَاتْ { [ع] (مكوّن) ك جمعى در كه مخلوقات موجودات مقامنده قوللانيلير: (خالق مكوّنات).

مُكَيَّسْ { [ع] كيسه‌لنمش، كيسه كبى برحال وشكلده طوپلانوب قالمش شى معناسنه اصطلاح فنيدر: (حيوانات مكيّسه).

مُكَيِّفْ { [ع] مسكر اولان، كيف ويريجى ونشوه‌لنديريجى شى. جمعى اولان (مُكَيِّفَاتْ) = زياده قوللانيلير.

مُلّا { [ع] مدرسلكك فوقنده بر رتبهٔ علميه بولنان مولوتى حائز ذاته اطلاق اولنور: (مكه ملاسى، غلطه ملاسى) § عالم، فاضل، فقيه ديمكدر: (ملا جامى، ملا لطفى)، (ملاى روم) = پيرمعظم مولانا (محمد جلال الدين رومى) قدس سره العالى حضرتلرينك لقب شريفلريدر. بونى (منلا) صورتنده يازمق پك معناسز وعبثدر.

مُلَابَسَه { [ع] اختلاط، الفت ايتمك § مناسبت، مقارنت، جهت معنالرينى افاده ايدر. (مُلَابَسَاتْ) صورتنده دخى قوللانيله‌بيلير.

مُلَاحَظَه { [ع] كوز اوجيله باقمق، باقشمق § بصر بصيرتله برايشك حقيقتنه نظر ايتمك، صرف ذهن ايله درين دوشونمك. جمعى (مُلَاحَظَاتْ).

مُلَازِمْ { [ع] دوام ايدن، آيرلميان، برايشه كيرمكه نامزد اولەرق مداومت اوزره بولنان آدم: (مجلس قلمى ملازملرى) § مراتب عسكريه‌ده يوزباشيدن بردرجه آشاغى

اولان ضابطك عنوانى : (ملازم اول، ملازم ثانى) عربى جمعى (مُلازمين) فارسى قاعده سنجه جمعى (مُلازمان).

مُلازَمَت } [ع] معينه دوام ايتمك ، برينك معيننده بولنمق، عجميلك خدمتى § مادونده بولنانك مافوقنه زيارت ايچون دوامى. (مُلازَمَة) = ملازمت صورتيله ، معاشسز اوله رق.

مُلاصِق } [ع] التصاقلى ، بتيشيك ، ياپيشيق : (جار ملاصق)

مُلاصَقَه } [ع] التصاق ايتمك ، بتيشمك ، اولاشمق ، ياناشمق .

مُلاطَفَه } [ع] لطيفه ايتمك ، لطيفه لشمك ، شاقه ايدشمك. لسانمزده بوكلمه عربيده اولديغى كبى لطف واحسان ايتمك معناسنده اصلا قوللانيلماز :

مُلاعَبَه } [ع] اويناشمق، اوينايوب اكلنمك . (مُلاعِب) = اويناشان ، اوينايان .

مُلاقات } [ع] يوزيوزه بولشمق، قاووشمق، كوروشمك § عين صورتله رسماً قونوشمق .

مُلاقى } [ع] يوزيوزه بولشان ، قارشيلاشوب قاووشان ، كوريشن .

مُلامَسه } [ع] ال ايله ياپشوب طوتمق ، يوقلامق § برشيئه ال اوروب طوتونمق وياخود آچوب ايچينى كورميه رك يالكز اوزتوسى وقاپى اوستندن ال ايله يوقلامق صورتيله بيع وشرا معامله سيدر كه (تغرير) اقسامندن اولمغله شرعاً منهيدر .

مُلايِم } [ع] موافق ، اويغون : (بو صورت عقله ملايم كليور) § نرم، يوموشاق، طورغون : (مشربى ملايم، ملايم خويلى) ، (بو كون هوا ملايمدر) § لينت ويريجى دوا .

« ملايم طبع وخوش ذات وسخندان وسخنپرور »
(نفعى)

مُلايَمَت } [ع] موافقت، اويغونلق § يوموشاقلق ، ياواشلق ، طورغونلق ، نازكلك § يوموشاقلق نتيجه سى لينت خفيفه كه (قَبض) ك ضدى ديمكدر .

مُلْتَبِس } [ع] التباسلى ، شبهه لى ؛ بكزه ين .

مُلْتَجى } [ع] التجا ايدن، خارجدن كلوب صيغينان .

مُلْتَجا } [ع] صيغينه جق ير ، پناه مرحمت ، ملاذ : (ملتجا فقرا) .

« جانشين غوث اعظم ملتجاى مخلصين »
« دينسه لايق ذاتنه بالله قطب العارفين »

مُلْتَحِق } [ع] التحاق ايدن، آرقه سنه طاقيلان ، قاتيلان .

مُلْتَزِم } [ع] التزام ايدن ، كندى اوزرينه لازم قيلان ،

آلان ، درعهده ایدن § واردات دولتدن بعضیلرینك مثلا اعشارك تحصیلنی — کندی حسابنه اولەرق — خزینەیه آقچه‌اعطاسیله ویاخود کفیل ارائەسیله اوزرینه آلان آدمه اطلاق اولنور . (مُلتزِمانَه) = التزام ایدرجەسنه ، صحابتکارانه دیمکدر . جمعی (مُلتزِمین) .

« بر ایکی ملتزمی ایلدی حواله بکا »
« که اشترا کله ایتمشلر التزام ستم »
(نفعی)

مُلتزَم { [ع] التزام واستصحاب ایدلمش ، لزوملی‌عد اولنمش ، مطلوب اولان .

مُلتَصِق { [ع] التصاق ایدن ، قاووشان ، بیتیشن .

مُلتَفِت { [ع] التفات‌ایدن ، حسن توجه ایله آشنالق کوسترن ، لطف‌ونزاکتله معامله ایدن . (مُلتفِتانَه) = ملتفتجەسنه .

مُلتَفَت { [ع] التفات ایدلمش ، کندیسنه حسن توجه ایله آشنالق کوسترلمش ، تلطیفکارانه معامله اولنمش .

مُلتَفّ { [ع] بربری اوزرینه ویا ایچنه صارلمش ، قاریشمش : (اَشجارِ مُلتفّةُ الساق) .

مُلتَقِط { [ع] التقاط ایدن ، دیوشیروب آلان ، یردەکی شیٔ طوپلایان .

مُلتَقِم { [ع] التقام ایدن ، یوتان .

مُلتَقیٰ { [ع] ایکی شیئك التقا ایتدیکی ، برلشدیکی ، بولشدیغی ، قاووشدیغی محل : (مُلتقی‌الأبحُر) = دکیزلرك قاووشوب برلشدیکی یر .

مُلتَقی { [ع] التقا ایدن ، قاووشان ، برلشن ، بولشان .

مُلتَمِس { [ع] ارزو ایدن ، برشیٔ توصیه ورجا صورتیله طلب ایدن .

مُلتَمَس { [ع] ارزو ایدلمش ، اجراسی ارزو اولنان ماده ، توصیه وطلب اولنان شی . جمعی (مُلتَمَسات) .

« اشعاره طبع ایکی سنه سعی ایدوب آکا »
« غایتله اولدی سمت تواریخ ملتمس »
(سروری)

مُلتَمِع { [ع] التماع ایدن ، پارلدایان .

مُلتَوی { [ع] اکرلمش ، بوکلمش ، اکری بوکری .

مُلتَهِب { [ع] التهاب ایدن ، آلولنن ، آلولی § شیشوب قیزاران ؛ اصطلاح طبده اعضای بدندن برینك التهاب پیدا ایدەرك قیزاروب آتش کبی حرارتلی اولمسی دیمکدر .

مُلتَئِم { [ع] اصطلاح طبده التیام بولان ، اوکولان یاره دیمکدر .

مُلْجِی { [ع] الجا ایدن ، مضطر و مجبور ایدن : (اکراه ملجی) .

مُلْحِدْ { [ع] مذهب حقدن عدول ایله مذهب باطله سلوك ایدن . (مُلْحِدانَه) = ملحد اولانه مناسب کوریله‌جك صورتده . جمعی (مُلْحِدِینْ) .

مُلْحَقْ { [ع] الحاق ایدلمش، قاتلمش : (کگبوزه‌یه ملحق دگزلی ناحیه‌سی) § آخرینه کتیرلمش ، علاوه اولنوب بیتشدیرلمش :

« اوله غفرانِنه حقك ملحق »
(خاقانی)

مُلْحَقاتْ { [ع] « مُلْحَق »ك جمعی، اکثریا ولایته تابع اولان الویه ، قضالره ونواحی ، قرایه دینیلیر: (قارتال قضاسی استانبول ولایتی ملحقاتندندر) .

مُلَحَّمْ { [ع] اتلنمش ، ایری کووده‌لی ، شیشمان آدم.

مُلَخَّصْ { [ع] تلخیص ایدلمش ، خلاصه اولنمش، خلاصه‌سی آلنمش ، اجمال .

مُلْزِمْ { [ع] الزام ایدن ، قاندیران؛ سکوته مجبور ایدن ، صوصدیران : (جواب ملزم) .

مُلْزَمْ { [ع] الزام ایدلمش، سکوته مجبورایدلمش،صوصدیرلمش.

مُلْصَقْ { [ع] الصاق اولنمش، قاووشدیرلمش، بیتشدیرلمش.

مُلَطِّفْ { [ع] تلطیف ایدن ، مظهر لطف ایدن § اصطلاح طبده دوران دمك سرعتنی آزالتان وحرارت غریزیه‌نك تزایدینی تخفیف و فرط تنبهی ازاله ایدن دوا دیمکدر . (لیموناطه) کبی . جمعی اولان (مُلَطِّفاتْ) = اومثللو ادویه‌نك هیئت مجموعه‌سنه اطلاق اولنور .

مُلْغی { [ع] الغا ایدلمش ، فسخ وابطال قیلنمش؛ قالدیرلمش.

مُلَفَّفْ { [ع] تلفیف ایدلمش ، ایچنه دورلمش، قونلمش.

مُلَقَّبْ { [ع] تلقیب ایدلمش ، لقبلانمش، اصل اسمندن باشقه بر صفتی مشعر اوله‌رق برلقب طاقلمش .

مُلْكْ { [ع] زیر تصرفده بولنان مال غیر منقول . اصطلاح فقهده اوچ صورتله ذکر اولنور . (مُلْكِ مُطْلَقْ) ، (مُلْكِ مقیَّدْ) ، (مُلْكِ مُوَرَّخْ) § مستقلاً ید تصرفه آلنان شی ، مملکت . (مُلْکِی) = ملکه منسوب، اداره‌یه متعلق دیمکدر: (ملکی وعسکری، مأمورین ملکیه). (مُلْکِیَّتْ) = املاکك وقف اولمیه‌رق صورت مطلقه و مستقله‌ده تصرف

اولنمسی. (دارالملك) = پای تخت ، مقر حکومت دیمکدر .

مُلْكدار { [ع] حکمدار ، ملك صاحبی ، پادشاه . (ملکداری) = پادشاهلق ، حکمدارلق .

مُلَمَّع { [ع] تلمیع ایدلمش ، پارلاق : (مرغ ملمع بدن) کونش دیمکدر § آلاجه آلاجه ، رنك رنك ، قاریشق شی . لسانمزده بومعنی توسیع وتغییر اولنه‌رق عادتا ملوّث ، مردار ، بولاشیق معناسنده قوللانلقده‌در : (کندینی بیلمز درجه‌ده سرخوش ، اوستی باشی ملمع) § فن عروض اصطلاحنده هر مصراعی باشقه لسان ایله یعنی ایکی ویا اوچ لسان مزج ایدیله‌رك سویلنمش شعره اطلاق اولنور .
بو معناده جمعی (مُلَمَّعات) : (شیخ سعدینك ملمعاتی) .

مُلَوَّث { [ع] بولاشدیروب مردار ایدلمش ، بولاشیق ، پیس . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر .

مُلُوخیا { [یونانیدن معرب] اوزون وانجه یاپراقلی ومطبوخی ابه کومه‌جی یه مشابه برنوع سبزه‌نك اسمیدر که‌زبانزدی (مُلْخیه) .

مُلُوك { [ع] (مَلِك) ك جمعی . پادشاهلر ، حکمدارلر : (کلام الملوك ملوك الکلام) = حکمدارلرك سوزی سوزك حکمدارلریدر .

(الملوك ملهمون) = پادشاهلر الهام اولنمشلردر . (مُلوکانه) = ملوکجه‌سنه حکمدارلره لایق صورتده .

مُلَوَّن { [ع] تلوین اولنمش ، رنکا رنك ، رنکلی ، بویالی .

مُلْهِم { [ع] الهام ایدن ، قلبه فیض صورتیله القا وتلقین ایدن ، جناب حق .

مُلْهَم { [ع] الهام ایدلمش ، قلبه فیض صورتیله القا وتلقین اولنمش : (شاعر ملهم) جمعی (مُلْهَمُون) : (الملوك ملهمون) .

مُلَیِّن { [ع] تلیین ایدیجی ، یوموشادیجی ، یوموشاقلق یعنی لینت ویریجی . (قابِض) ك ضدی .

مُلَیَّن { [ع] تلیین ایدلمش ، یوموشاتلمش ، لینتلی .

مُماثِل { [ع] مشابه ، موافق ، بکزه‌ین ، آکدیران : (احوال مماثله) .

مُماثَلَه { [ع] مشابهت ، موافقت ، بکزه‌مه ، آکدیرمه .

مُمارَسَه { [ع] چالیشوب آلیشمق ، چالیشه‌رق مهارت کسب ایتمك ، استادلق . (مُمارَسَت) طرزنده ده قوللانیلیر .

مُماس { [ع] طوقونان ، طوقونور اولان . هندسه اصطلاحنده برشکلك محیطنه ملاقی اوله‌رق ایکی جهتده استقامتی اوزره هرنه‌قدر اخراج

...لنسه شكلك محيطنى اصلا قطع ايتمه‌ين ...ط ديمكدر : (تمام مماس) .

مماشات { [ع] امور ومصالحى تسويه واداره ايچون ...طريق اختياريله كيتمك § فكره ...دمت ايدر صورتده حركتله خوش ...تمك ، امتزاج يولنده حسن معامله ...ك ، اويصاللق كوسترمك .

مماطله { [ع] وعده‌يى ، بورجى ليت ولعل ايله اوزاتوب ...يكدیرمك .

ممانعت { [ع] منع ايتمك، اسيركه‌مك؛ برايشك ياپيلماسنه صى ...تمك ، برفعلى ياپديرمامق ايچون ...زقورى كلمك .

ممتاز { [ع] امتيازلانمش ، امتيازلى § سچلمش ، سچمه : شاعر ممتاز ، ممتاز الاقران) .

ممتثل { [ع] امتثال ايدن ، امره اطاعت وانقياد ايدن .

ممتحن { [ع] امتحان ايدن ، ده‌نه‌ين § صوروب ...ويلتمك ويازديرمق وياخود ياپديرمق ...ورتيله برشخصك علمى ، فنى ، ...ناعى معلومات مكتسبه‌سنك درجه‌سنى ...كلامق اوزره تجربه ايدن آدم .

ممتد { [ع] امتداد ايدن ، كرك مسافه وكرك زمان جهتيله اوزانوب كيتمش اولان ، دوام ايدن .

ممتزج { [ع] امتزاج ايدن، بربرينه اويان ، اويغون كلن : (الوان ممتزجه) § هركس ايله اويو- شوب خوش كچينن : (نه‌قدر ممتزج آدم) .

ممتلى { [ع] امتلايه اوغرامش ، معده طولغونلغنه كرفتار اولان . § طولمش ، طولو اولان .

ممتنع { [ع] امتناع ايدن ، كرى طوران ، چكينن § ممكن اولمايان، امكانسز بولنان : (ممتنع الحل) = اجزاى فرديه‌سى آيرلماز ، اريمز اولان . (ممتنع التحصيل) = تحصيلى ، الده ايدلمسى ممكن اولمايان .

ممثل { [ع] تمثيل ايدن ، مثل كتيرن ، مثال اوله‌رق ايراد ايدن § برشيئك صورتنى نقش ايدن . بو معناده اكثريا (طابع) مقامنده قوللانيلير: (بوكتابك ممثلى فلاندر) .

ممثل { [ع] تمثيل ايدلمش ، مثال كتيرلمش § صورتى نقش ايدلمش ، طبع قيلنمش .

ممجد { [ع] تمجيد ايدلمش ، ثنا ايله تعظيم ايدلمش ، عظمتله شرفلنديرلمش .

ممد { [ع] امداد ايدن ، ياردیم ايدن، اوزاتان: (ممد حيات) .

ممسك { [ع] امساك ايدن، نفسنى ضبط ايدن § الى صيقى ، بخيل ، خسيس . جزرى معناسنده قوللانيلير .

مُمَسَّكْ { [ع] مسكلنمش ، مسك ایله تربیه ایدلمش، مسك قوقولی .

مُمْضِی { [ع] امضا ایدن ، مکاتیب واوراقه اسمنی یازان .

مُمْضیٰ { [ع] امضا ایدلمش، امضالانمش : (ممضی ورقه).

مُمْکِنْ { [ع] قدرت داخلنده ، حد امکانده اولان ؛ قدرت یتوب یاپیله بیلن، یاپیلمسنه قدرت یتیشن . (مُمْکِنات) = ممکن اولان شیلر. (غیرممکن) = ممکن اولمایان، امکانسز بولنان . (ممکنسز . ممکنی یوق) تعبیرلری غلطدر . قوللانعاملی:

« کتاب ممکنات اسرار حق بی دهن سویلر »
(نابی)

مُمِلّْ { [ع] املال ایدن ، اوصانج ویرن ، اوصاندیران : (اطناب ممل) .

مُمَهِّدْ { [ع] تمهید ایدن ، یاپوب دوشه ین : (ممهّد بنیان الدولة والاقبال) .

مُمَهَّدْ { [ع] تمهید اولنمش ، یاپیلوب دوشنمش، تسویه اولنمش.

مُمْهِلْ ، مُمَهِّلْ { [ع] امهال ایدن ، مهلت ویریجی ، ویرن .

مُمِیتْ { [ع] اماته ایدن ، اولدورن. اسماء حسنادندر .

مُمَیِّزْ { [ع] تمیز ایدن، آییران، سچن : (ممیز نیك وبد) § دوائر رسمیه اقلامنده اوراق رسمیه یی تدقیق وتصحیح ایتمکله مکلف ضابط : (محاسبه قلمی ممیزی) .

مُمَیَّزْ { [ع] تمییز ایدلمش ، آییرلمش ، سچلمش .

مُناجاتْ { [ع] فی الاصل بر کیمسه یه فیسلدامق معناسنه در . لسانمزده درگاه الٰهی یه دعا ، نیاز ایتمك ، یالوارمق معناسنده قوللانیلیر که بومثللو دعا ونیازه مناجات اطلاقی اخفا جهتیله اولدیغی قاموس کبیرده مذکوردر: (مناجات صوفیانه).

مُنادَمَه { [ع] مجلس عشرتده همدم اولمق ، ندیملك ایتمك، صحبت ایلمك § برآره ده بولنوب قونشمق ، اگلنمك . (مُنادَمَتْ) صورتنده ده قوللانیلیر .

مُنادی { [ع] ندا ایدیجی، چاغریجی § دلّال . (مُنادیٰ) = ندا ایدلمش ، چاغرلمش .

مُنازِعْ { [ع] نزاعجی، غوغاجی، چکیشیجی .

مُنازَعٌ فیهْ { [ع] سبب نزاع وباعث خصومت اولان خصوص : (منازع فیه اولان عرصه ماده سی ، مسئلهٔ منازع فیها) .

مُنازَعَه { [ع] غوغا ، خصومت، چکیشمك .

مُناسِبْ { [ع] یاقیشق آلان ، یاقیشان ، یاراشان ، لایق ، اویغون .

مُناسِبَت [ع] مناسبلك . اویغونلق ، یاقیشانلق § قرابت ، رابطه ، تعلق . (مُناسبات) = روابط ، علائق رسمیه معنالرنده قوللانیلیر : (قطع مناسبات) .

مُناصَفه [ع] یاری یاری یه بولشمك ، مساوات اوزره ایکی یه تقسیم . (مُناصَفةً) = یاری یاری یه بولشمك صورتیله ، یاری یاری یه اوله‌رق .

مُناطَحه [ع] بوینوزلی حیوانلر بر برینه اوروشمق معناسنه در که ترکجه‌ده طوس اوروشمق ، سوسشمك تعبیر اولنور .

مُناظِر [ع] مناظره ایدن . جمعی (مُناظِرین) .

مُناظَره [ع] اظهار صواب مقصدیله بحثده ایکی طرفدن بصیرت اوزره نظر ایدشمك . (فنّ مناظره) = قوانین مباحثه‌دن باحث اولان فن که ایراد اولنان دلائل ومسائلی تدقیق ایله مناسبت وعدم مناسبتی ارائه ایده‌رك جواب ویرمك اصولی دیمکدر .

مُنافَرَت [ع] برسببله ایکی کیمسه بربرندن نفرت ایتمك ، نفرت ایدشمك .

مُنافَسه [ع] حسد ، رقابت کبی اغراض نفسانیه‌دن منبعث معارضه ، نزاع . جمعی (مُنافَسات) .

مُنافِق [ع] شرك وکفرینی ستر وکتم ایدوب صورتا ایمان واسلام اظهار ایله‌ین مشرك § اوزی وسوزی طوغری اولمایان وطرفینه القاء نفاق وبرودته چالیشان ایکی یوزلو آدم . (مُنافقانه) = منافقجه‌سنه . جمعی (مُنافقین) .

مُنافَقه [ع] ستر کفر ایله صورتا اظهار اسلام ایتمك ، ایکی یوزلیلك .

مُنافی [ع] ضدّ ، غیری ، عکسی ، باشقه ، اویماز اولان : (حکم نظامه منافی ، اصوله منافی ، ادابه منافی) .

مُناقَشه [ع] فی الاصل بر کیمسه‌نك محاسبه‌سنده کرگی کبی تدقیق واستقصا ایله‌مك معناسنه در . لسانمزده چکشمك ، نزاع ایتمك معناسنده قوللانیلیر . بعضلرك بونی (مباحثه) معناسنده قوللانملری پك خطا وبی معنادر . جمعی (مُناقشات) .

مُناقَصه [ع] نقصانلاشدیرمق ، مبایعه اولنه‌جق شیلری ویرمك ایسته‌ین تاجرلرك بربرینه قارشی تنزیل فیئات وتنقیص بها ایتملریدر که (مزایده) نك ضدّی دیمکدر : (کافهٔ مبایعات وانشاآت رسمیه‌ده اصول مناقصه جاریدر) .

مُناقِض [ع] بربرینی نقض ایدن، بوزان، مخالف بولنان: (فعلی قولنی مناقض).

مُناقَضه [ع] بر سوزی اولکی سوزك مألنه مغایر اولەرق سویلەمك، ایکی سوزك معنا- سی بربرینه مخالف اولمق.

مُناقَله [ع] فی الاصل بربرینه نوبتله فقره نقل ایتمك، سوز سویلەمك معناسنەدر. اصطلاح رسمیده موازنهٔ مالیهٔ مصدقەنك اقسام مرتبەسندن بر برینه حسب الایجاب مقادیر ومبالغ نقل ایدلمسی دیمکدر. جمعی (مناقلات) درکه لسانمزده مراسلات وموارداث معناسنەده قوللا- نیلدیغی واردر: (مناقلات تجاریه). و (مناقلات بحریه) کبی.

مُناکَحه [ع] نکاح ایتمك، نکاحله قادین آلمق. جمعی (مُناکَحات).

مُناوَبه [ع] نوبتلشمك، نوبتله واقع اولمق. (مناوبةً) = مناوبه صورتیله، نوبت ایله.

مُناوَله [ع] برشیٔ ال اوزادوب ویرمك، صونمق. (مداوله) مقامنده قوللانیلملی.

مُنبِت [ع] انبات ایدن، یردن فیشقیروب بیتن § برکتلی، فیضلی، چوق محصولات ویرن: (ارض منبت، اراضیٔ منبته).

مُنبَسِط [ع] انبساط ایدن، یاییلان § توسع ایدن، کنیشلەنن: (استعداد منبسط) § کوکلی آچیق، فرحلی اولان.

مُنبَعِث [ع] انبعاث ایدن، ایلری کلن، نشأت ایدن.

مُنَبِّه [ع] تنبیه ایدن، آگاه ایلەین، اویاندیران: (منبهلی ساعت) § اصطلاح طبده افعال حیاتیه‌یی موقتاً وآز وقتده تزیید وتشدید ایدن ادویەنك هر برینه اطلاق اولنور. جمعی (مُنَبِّهات) = ادویهٔ منبهه‌یی حاوی وآنلرك کیفیت وصورت استعما- لندن باحث اولان فصل مخصوص دیمکدر.

«طوءیوب یچمکدەدر ساعت بساعت دهر دون »
« رعد ایله آگا منبهدر بوطاس سرنگون »
(بقایی)

مُنتَبِه [ع] انتباه ایدن، آگاه، اویانق، خبیر.

مُنتِج [ع] انتاج ایدن، نتیجه ویرن، حاصل ایدن: (سفاهت منتج سفالتدر).

مُنتَحِر [ع] انتحار ایدن، کندینی اولدیرن. جمعی (مُنتَحِرین).

مُنتَحِل [ع] انتحال ایدن، باشقه- سنك شیٔ حقنده بنمدر دیه ادعا ایدن، بنمسەین. اکثریا باشقەسنك شعرینی بنمسەینلر حقنده قوللانیلیر.

مُنْتَخِب [ع] انتخاب ایدن، آییروب سچن.

مُنْتَخَب [ع] انتخاب ایدلمش، سچلمش، کزیده: (آثار منتخبه) جمعی (مُنْتَخَبات).

مُنْتَسِب [ع] انتساب ایدن، تعلق پیدا ایدن. جمعی (مُنْتَسِبِين).

مُنْتَشِر [ع] انتشار ایدن، یاییلان: (بوی منتشره، روایح منتشره، کتب منتشره).

مُنْتَصِب [ع] انتصاب ایدن، دیرك کبی دیکیلی طوران: (عمود منتصب).

مُنْتَصِح [ع] نصیحت قبول ایدن. ویریلن نصیحته تطبیق حرکت ایدن، اوکود دیکله‌ین.

مُنْتَصِف [ع] ایکی‌یه بولنمش، یاری اولمش، یاری، نصف: (منتصف شهر رجب)، (منتصف سنه) = ییلك اورته‌سی.

مُنْتَظِر [ع] انتظار ایدیجی، ایدن، بکلین، کوزله‌ین: (منتظر عاطفت، منتظر مرحمت) جمعی (مُنْتَظِرِين).

مُنْتَظَم [ع] انتظاملی، نظام تحتنده، نظامه کیرمش، ایی صورتده، دوزکون: (منتظم بر فابریقه، عساکر منتظمه). (منتظماً) = منتظم اوله‌رق.

مُنْتَفِخ [ع] انتفاخ ایدن، قاباران، شیشن: (بطن منتفخ).

مُنْتَفِع [ع] انتفاع ایدن، فائده ومنفعت کورن. (مُنْتَفَعٌ بِه) = کندیسیله انتفاع اولنان، فائده کوریلن شی.

مُنْتَقِد [ع] انتقاد ایدن، ادبی، فنی، صنایع آثاری تدقیق ایده‌رك ایی وفنا جهتلرینی بالمحاکمه کوسترن. (مُنْتَقِد) ایله مترادفدر.

مُنْتَقِش [ع] انتقاش ایدن، نقش اولنان.

مُنْتَقِل [ع] انتقال ایدن، بر یردن دیکر یره کوچن، طاشینان § دنیادن آخرته کوچن، وفات ایدن § موروث، وفات ایدندن قالمش، دور اولمش: (پدرندن منتقل) § بر شیدن دیکر شیئ آکلایان، قرینه ایله آکلایان، ادراکلی: (منتقل بر آدم).

مُنْتَقِم [ع] انتقام آلان، اوج آلان، اخذ ثار ایدن. اسماء حسنادندر. (منتقم حقیق) = جناب الله. (مُنْتَقِمانه) = منتقمجه.

سنه.

« منتقمدر براسمی مولانك »
(لا)

مُنْتَمِی [ع] انتما ایدن، منسوب ومتعلق اولان.

مُنْتِنْ [ع] انتان ایدن ، متعفن ، پیس قوقان شی .

مُنْتَهِبْ [ع] انتهاب ایدن ، نهب وغارت ایدن ، یغماجی .

مُنْتَهِزْ [ع] انتهاز ایدن ، فرصتی غنیمت بیلن ، فرصت دوشورن .

مُنْتَهِی [ع] نهایت بولان ، غایته ایرن : (منتهی صنف) § بر یره چیقاری اولان ، بر یرده نهایت بولان : (بو یول فلان یره منتهیدر) .

مُنْتَهَی [ع] نهایت بولمش ، غایته وصوکه ایرمش : (منتهای تحصیل) § غایت ، صوك : (منتهای طریق ، منتهای مقصد ، منتهای عمر) .

مُنْجَذِبْ [ع] انجذاب ایدن ، چکیجی برشیئه طوغری چکیلن ، جذب ایدیلن : (گهوارهٔ منجذب ، روح منجذب ، قلب منجذب) .

مُنْجَرْ [ع] انجرار ایدن ، چکیلوب کتیریلن § براوجه ، بر نتیجه یه واصل اولان .

مُنْجِزْ [ع] انجاز ایدن ، وعدی یرینه کتیرن .

مُنْجَلِی [ع] انجلا ایدن ، آچیلوب روشن اولان ، عیان ؛ آچیق :

« منجلی آیینهٔ دلده نقوش کائنات »
« ایش اومرآت مصفایه جلا ویرمکده در »
« رفع ایدنجه ماسوایی نور حق ایلر ظهور »
« مقصد انجق قلبه بویله انجلا ویرمکده در »
(یاووز سلیم خان)

مُنَجِّمْ [ع] علم نجومه آشنا اولان ، نجومك سیر وحرکتندن احکام چیقاران ، کواکبك احوالنی ضبط وتقویم ایدن . (منجمانه) = منجم اولانه یاقیشه جق صورتده . جمعی (منجمین) .

مُنْجَمِدْ [ع] انجماد ایدن ، طوکان ، طوکمش : (ماء منجمد ، بحر منجمد ، طبیعت منجمده) .

مُنْجِی [ع] انجا ایدن ، نجات ویرن ، قورتاران .

مُنْحَدِرْ [ع] انحدار ایدن ، اینشه طوغری آینن : (سیل منحدر) .

مُنْحَرِفْ [ع] انحراف ایدن ، اگیلوب میلله نن ؛ چارپیق ، اگری § هندسه اصطلاحنجه اضلاع اربعه سی یکدیکره مساوی وموازی اولمایان اشکاله اطلاق اولنور . (منحرف المزاج) = مزاجی فنالغه دونمش ، کیفسز ، خسته .

مُنْحَصِرْ [ع] انحصار ایدن ، بر حد داخلنده قالوب خارجه تجاوز ایتمه ین ، دائرهٔ تعلقی معین ومحدود اولان ؛ برشیئه مخصوص ، باشقه شیئه شمولی اولمایان . (منحصراً)

= منحصر اولەرق ، باشقە شیئە شمولی اولیەرق .

منحطّ { [ع] انحطاط وتنزلدە وتنزلدەاولان، آشاغیلامش بولنان .

منحلّ { [ع] انحلال ایتمش، حل اولوب آچیلمش، آچیق: (منحل مأموریت ، منحل معاش) § چوزولمش، اریيوب صولانمش. جمعی (منحلات) .

منحنی { [ع] انحنا ایدن، اگیلن، اگریلن، بوگیلن، چارپیق اگری : (خطّ منحنی) .

منخسف { [ع] انخساف ایدن ، کولکەیە تصادفلە ظلمتدە قالان ، مظلم کورینن : (ماه منخسف) § کور اولوب ظلمتدەقالان: (عین منخسف) قمرکطوتلمشی حقندە استعمالی غالبدر .

منخفض { [ع] انخفاض ایدن ، آلچاقلانان : (قدر منخفض) .

مندب { [ع] یارە ، جرحە ایکن قابوق باغلایوب اوگلمش قاپانمش دیمکدر .

مندرج { [ع] اندراج ایدن ، بر شی ایچندە موجود وداخل اولان : (دستوردە مندرج نظامات ، غزتەدە مندرج مقالات) جمعی اولان (مندرجات) = برکتابك ویازلمش باشقە برشیئك مواد محتویەسی مقامندە قوللانیلیر .

« خاقان عثمانی نسب کیم مندرج ذاتندە هپ »
« اسلام فاروق عرب اقبال پرویز عجم »
(نفعی)

مندرس { [ع] اثری قالمامق اوزرە بوزولوب محو اولان : (بنای مندرس ، وقف مندرس ، اوقاف مندرسە) جمعی (مندرسات) = ییقیلوب محو اولمش اولان خرابەلر .

مندفع { [ع] دفع وطرد اولنمش، صاوولوب کیدرلمش . جمعی اولان (مندفعات) = قوندوز، خردل کبی قابارتیجی علاجلرك چیقار. دیغی جراحت .

مندمج { [ع] برشیئك ایچنە یرلشن، ایچنە دوریلوب صاریلان .

منذر { [ع] بر خصوصك تبلیغیلە تحذیر و تخویف ایدن ، خبر ویروب قورقوتان . (مبشر) ك ضدی .

منزجر { [ع] زجر ومنع ایدلمش، آلیقونلمش .

منزِل { [ع] انزال ایدن، ایندیرن: (منزل قرآن) .

منزَل { [ع] انزال اولنمش ، ایندیرلمش : (کتاب منزل) = فرقان کریم. (کتب منزلە) = کتب سماویە .

مُنَزَّل [ع] تنزيل ايدن، آشاغی ایندیرن .

مُنَزَّل [ع] تنزيل ايدلمش، آشاغی ایندیرلمش .

مُنْزَلِق [ع] قایغان ، قایپاق .

مُنْزَوِی [ع] انزوا ایدن ، بر بوجاقده اوطوران : (درویش منزوی) ، (مُنْزَوِیانه) = منزویجه سنه .

« قیلدك اعدای طریقی هیبتکله منزوی »
(نسیب مولوی)

مُنَزَّه [ع] تنزیه وتقدیس ایدلمش، جمیع قبایحدن و نقایصدن بری وپاك اولان :

« اقتضا ایتدی منزه ذاتی »
« سبب خلقت موجوداتی »
(خاقانی)

مُنْسَجِم [ع] انسجاملی ، یاغمور کبی بردوزی یه آقان، دوزگون اولان : (کلام منسجم) .

مُنْسَدّ [ع] قاپانمش، طیقانمش، قاپالی : (باب منسدّ) .

« ایتدی عدالك اوقدر راه ضلالی منسد »
« خاطره یول بولەمز وسوسهٔ شیطانی »
(نفعی)

مُنْسَلِب [ع] انسلاب ایدن ؛ سلب اولنمش، گیدرلمش .

مُنْسَلِك [ع] سالك اولان ، بر مسلك ویول طوتان .

مُنْشِد [ع] انشاد ایدن ، شعر اوقویان .

مُنْشَرِح [ع] انشراحلی ، کوکلی آچیق، فرحلی، سوینجلی؛ مسرور ، شادان: (منشرح الفؤاد) .

مُنْشَعِب [ع] انشعاب ایدن ، شعبه‌لنن ، قول آتوب دال بوداق صالان .

مُنْشَعِل [ع] انشعال ایدن ، (مُشْتَعِل) کبی شعله‌لی، آلولی ، پارلایان .

مُنْشَقّ [ع] شق اولمش، یارلمش، آیرلمش .

مُنْشِی [ع] انشا ایدن ، یاپان ، وجوده کتیرن § حسن کتابته ، علوم ادبیه‌یه آشنا اولان . معناجه (کاتب) دن فرقلیدر . کاتبه نسبتله (منشی) ده زیاده وقوف و رسوخ تصور اولنور . (مُنْشِیانه) = منشی‌یه لایق صورتده : (تعبیرات منشیانه) .

مُنْشَآت [ع] انشا ایدلمش مسوده‌لر ، مکتوب و تذکره وسائره قبیلندن یازلمش کاغدلری حاوی مجموعه‌یه اطلاق اولنور : (منشآت عاکف پاشا) .

مُنْصَبّ [ع] انصباب ایدن ، دوکیلن ، ایرماغك دکزه دوکلدیکی یر : (طونه‌نك منبعندن منصبنه قدر طولی ..) .

مُنْصَرِف [ع] انصراف ایدن ، کری دونن ، باشقه

سمته دونن § عربیده تصریف و اعراب قبول ایدن کلمه. (غیرمنصرف) بونك خلافیدر :

« قبرك جهتندن اولیور منصرف ابصار »
« کنداك کبی عاشقلرکی صانعه وفادار »
(پارنی - مترجمی ناجی)

مُنْصِف { [ع] انصاف ایدن ، معاملهٔ عادلانه‌ده بولنان، نفسنه روا کورمدیکی شیٔ باشقه‌سنه یاپمایان . (مُنْصِفانَه) = منصفجه‌سنه، اهل انصافه لایق صورتده : (معاملهٔ منصفانه) .

مُنْضِج { [ع] پوموشادیجی، کماله ایردیریجی .

مُنْضِجات { [ع] یاره‌نك التهابنی ازاله‌ایله‌ایرینی آقیدیجی ادویه‌یه اطلاق اولنور .

مُنْضَم { [ع] انضمام ایدن ، ضمّ اولنمش. قاتلمش، علاوهٔ لاحق : (رأیِ منضم ، رسم منضم) .

مُنْطَبِع { [ع]انطباع‌ایدن، باصیلان، طبع ونقش اولنان .

مُنْطَبِق { [ع] مطابق ، اویغون اولان ؛ اویان .

مُنْطَفی { [ع] انطفا ایدن ، یانار ایکن سونیجی اولان ، سونمش ، سونن .

مُنْطَلِق { [ع] صالیویریلوب کیدن؛ قورتلمش، آزاد اولان.

مُنْطَوی { [ع] دوریلوب بوکلمش، دیوشیریلوب صارلمش اولان .

مُنْظَلِم { [ع] انظلام ایدن .

مُنْعَدِل { [ع]عدول‌ایدن ، طوغری یولدن صاپوب جایان .

مُنْعَدِم { [ع] یوق اولان .

مُنْعَزِل { [ع] عزل نفس ایتمش اولان .

مُنْعَطِف { [ع] بر طرفه اگیلوب دونن ، تمایل وتوجه ایدن ، میل کوسترن .

مُنْعَقِد { [ع] انعقاد ایدن ، عقد اولنان ، باغلانان؛ قرار ویریلوب ایکی طرفدن قبول اولنان : (منعقد اولان نکاح، مقاولهٔ منعقده).

مُنْعَكِس { [ع] انعکاس ایدن، مقابلنه طوغری کری دونن ، بریره عکس ایدن، چارپان : (صدای منعکس ، ضیای منعکس)، (بونلر قندیلك ضیای منعکسیله ظلمت آمیز برمنظرهٔ غریبه تشکیل ایدر — معلم ناجی) .

مُنْعِم { [ع] انعام ایدیجی، نعمت ویریجی، ویرکولی: (جناب منعم حقیق) .

مُنْفَجِر { [ع] انفجارایدن، آچیلان، سوکن . (شفق) کبی: (صبح منفجر) § یردن قاینایوب چیقان ، آقان : (عین منفجر) .

مُنْفَرِج { [ع] انفراج ایدن ، آچیلان ، زیاده آچیق،

كنيش . (زاويهٔ منفرجه) = هندسه ده زاويهٔ قائمه‌دن بيوك اولان زاويه ديمكدر § كوكلى آچيلان ، غم وغصه سى زائل اولان .

مُنْفَرِد } [ع] انفراد ايدن، يالكز، تك اولان ؛ باشلى باشنه، آيرى بولنان. اشخاص واشياده قوللانيلير (منفرداً) = يالكزجه، آيريجه، تك اوله‌رق: (منفرداً عزيمت، منفرد بركلبه ، چارهٔ منفرد) .

مُنْفَرِق } [ع] انفراق ايدن ، آيريلان: (خطّ منفرق) .

مُنْفَسِح } [ع] فسحت بولان ، بوللاشان ، كنيشله‌نن: (مكان منفسح) .

مُنْفَسِخ } [ع] انفساخ ايدن ، بوزيلان؛ ابطال ايديلن، قالديريلان: (نكاح منفسخ) .

مُنْفَصِل } [ع] انفصال ايدن ، آيريلان، يرندن آيريلان؛ عزل اولنان، معزول اولان. (مُنْفَصِلاً) = منفصل يعنى معزول اوله‌رق . بو معناده جمعى (مُنْفَصِلين) § بيتيشك اولمايان، آيرى بولنان: (ضمير منفصل، حروف منفصله) .

مُنْفَعِل } [ع] انفعال ايدن، متأثر اولان ، جانى صيقيلوب كوجه‌نن ، كوكلى قيريلوب كوسن ، كوسمش، كوجنمش اولان. (مُنْفَعِلاً) = منفعل اوله‌رق . (مُنْفَعِلانه) = كوجنمشجه‌سنه . كوسمشجه‌سنه . § اصطلاح طبده عملدن قالمش ، معطل معناسنى افاده ايدر .

مُنْفِق } [ع] انفاق ايديجى ، برينه نفقه ويريجى ، ويرن .

مُنْفَكّ } [ع] انفكاك ايدن، آيريلان، يرندن آيريلوب قوپان .

(غير منفكّ) = آيرلمايان ، آيرلماز اولان .

مُنْفَهِم } [ع] فهم وادراك اولنان، آكلاشيلان .

مُنْقاد } [ع] باش اكوب انقياد واطاعت ايتمش ، مطيع اولان :

« بز كلام ناقلى يز نرده اوصاحب كفتار »
« آكا تسليم ايده‌لم امرينه منقاد اوله‌لم »
(مراد رابع)

مُنْقَبِض } [ع] پكلكه ، انقباض بطنه اوغرامش § قبض ايديجى ، پكلك ويريجى علاج § ايچى صيقنتيلى ، طوتغون ، نشئه‌سز .

مُنَقَّح } [ع] تنقيح ايدلمش ، فضله سى و لزومسزى آييرتلانمش ، تميزله‌نوب دوزلدلمش : (شعر منقح ، افادهٔ منقحه) ، (ايى كوتو برمضمونى استادانه برلسان منقح وطمطراقلى برطرز بيان ايله سلك نظمه چكمك مراقنده‌در — نائلئ قديم — عصمت) .

« سرورى ايتدى ديوانى منقح »
(١٢٢٠ سرورى)

مُنْقَرِضْ [ع] انقراض بولان، اثری قالمامق اوزره يتوب كيدن.

مُنْقَسِمْ [ع] قسم قسم بولونن، بولوك بولوك اولان.

مُنَقَّشْ [ع] نقش ايدلمش، نقشلانمش، نقشلی، درلو بويالی، ايشلەمەلی.

مُنْقَضِی [ع] انقضی ايدن، تمام اولان، آردی كسيلوب توكنن، بيتن: (مدت منقضيه).

مُنَقَّطْ [ع] تنقيط ايدلمش، نقطەلانمش، نقطەلی.

مُنْقَطِعْ [ع] انقطاع ايدن، كسيلن، كسيلوب آردی اولمايان.

« اويلەمستثنی كوزلسين كيم سكا يوقدر بدل »
« سندن ای جان منقطع قيلماز بنی الا اجل »
(فضولی)

مُنْقَلِبْ [ع] انقلاب ايدن، باشقه برحالەدونن، طرز ديكره چويريلن، دكيشن:

« اولسە جهولانە جهان دشمنم »
« منقلب اولماز ينە فكرم بنم »
(معلم ناجی)

مُنْكِرْ [ع] انكار ايدن، اويلە دكلدر دين، قبول ايتمەين، طانيمايان. (مُقِر) ك ضدی: (منكر دين، منكر حق، منكر حقيقت) § دينسز. (مؤمن) ك ضدی: (منكر دين، منكر وحدانيت). جمعی (مُنكِرين).

« دوران نه بيلور قدر در نظمی زيرا »
« اول دور ايدەلی منكر ارباب بياندر »
(نفعی)

مُنْكَرْ [ع] انكار ايدلمش، رد اولنمش § منفور، چركين، ايكرنج، عقلك تقبيح وشرعك تحريم ايتديكی شی، نامشروع. (معروف) ك ضدی: (نهی عن المنكر) = شرعك قبول ايتمديكی شيدن نهی. § قبرده سؤال ايدن ملكلردن هر بری (غير منكر) = مسلّم، رد اولنمامش. (مُنكَرات) = قبيح ونامشروع اولان شيلر.

مُنَكَّرْ [ع] تنكير ايدلمش، نكره قيلنمش، تعريف ايدلمەمش؛ بيلنمز حالە قونلمش.

مُنْكَسِرْ [ع] انكسار ايدن، كسر اولنان، قيريلان، قيريق: (شيشۀ منكسر، قلباً منكسر، شعاع منكسر، اوانئ منكسره)، (مُنكَسِراً) = منكسر. قيريق اولەرق.

مُنْكَسِفْ [ع] انكساف ايدن، كسوفە اوغرايان، ظلمتە طوتيلان. كونشك طوتلمسی حقندە استعمال اولنور: (شمس منكسف).

مُنكَشِفْ { [ع] انكشاف ايدن، آچيلان: (شكوفهٔ منكشف ، ازهار منكشفه) § آچيغه چيقان ، آشكار، نمايان اولان: (هر شى ضدّيله منكشف اولور) § مجهول ايكن بولنمش ، كشف اولنمش، ميدانه چيقارلمش اولان: (اراضئ منكشفه).

مُنَوِّرْ { [ع] تنوير ايدن ، نور لانديران ، روشن ايدن .

مُنَوَّرْ { [ع] تنوير ايدلمش، نور لانديرلمش، نورلى: (فكر منوّر ، افق منوّر ، افكار منوّره ، آفاق منوّره ، مدينهٔ منوّره ، قلب منوّر) . (مُنَوَّرِيَت) = منوّرلك.

مُنَوِّمْ { [ع] اويوتيجى ، اويقو ويرن، اويوتان دوا .

مُنْهَدِلْ { [ع] آشاغى يه صا ليويرلمش ، صاوقمش ، صارقيق .

مُنْهَدِمْ { [ع] ييقلمش، ييقيلان: (باغچه نك ديوارى منهدم اولدى) .

مُنْهَزِمْ { [ع] انهزام ايدن هزيمته اوغرايان ، بوزولان ، صينغين، صينيق. (مُنْهَزِماً)= منهزم اولەرق، بوزولەرق. جمعى (مُنْهَزِمين) .

مُنْهَمِكْ { [ع] انهماك ايدن ، برشيئه دوام اوزره شدتله ميل ايدن ، برايشه كيريشوب دواملى صورتده اوغراشان. مذموماتده استعمالى غالبدر : (عشرته منهمك).

مُنِيبْ { [ع] انابه ايدن ، ترك معاصى ايله حقه رجوع ايدن .

مُنْيَه { [ع] آرزو ، مقصود ، تمنى اولنان شى. جمعى (مُنى) مفردى نادراً قوللانيلمشدر .

مُنِيرْ { [ع] اناره ايدن ، نورلا نديران، ضيا ويرن، پارلاق، نورلى اولان : (شمس منير ، كواكب منيره ، وجه منير) .

« انتظارم سكادر صبحه دك اى مهر منير »
« برك خاطرده اولان شبنم اميد كبى »
(نائلى قديم)

مُنِيفْ { [ع] بلند ، رفيع ، بيوك، يوجه : (قانون منيف ، منطوق منيف) .

مُوى { [ف] قيل. (مو يمو) = قيل قيل ، آيرى آيرى ، كمال دقتله (سَرِمو) = قيل باشى ، جزئى ، براز ديمكدر. (موچينه) = قيل قوپارمغه مخصوص آلت ، جنبيز. (مُوبَنْد) = صاچ باغى . (موى بند) ده دينيلير . اصلى (بندمو) اولوب علم اولمقله مضاف اليه تقديم قيلنمشدر.

مُواجَهَه { [ع] يوزلشمه ، يوز يوزه اولمه : (مظنونلرك مواجهه سى لازمدر) § حضور، اوك:

(مواجهۀ ناسده ، خلق مواجهه سنده) ، (مُواجَهَةً) = مواجهه صورتیله ، بالمواجهه .

« سویلدم بالمواجهه تاریخ »
« خط وجهك یاقشدی صالح بك »
(۱۲۱۹ سروری)

مُؤاخات { [ع] قارداشلق ایدشمك ، بربرینی قارداش ایدنمك .

مُؤاخِذ { [ع] مؤاخذه ایدیجی ، ایدن .

مُؤاخَذَه { [ع] صوچه مقابل عتاب ، عقاب ، تأدیب وتعزیر ایتمك . (Critique) مقابلی اوله‌رق (تنقید) و (انتقاد) مقامنده دخی قوللانیلیر . جمعی (مُؤاخَذات) .

مُوارَدَه { [ع] دیکریله کلمه ، کلوب کیتمه . جمعی (مُوارَدات) = کلوب کیدن شیلر .

مُوازِن { [ع] وزنجه مساوی ، بر آغیرلقده § اقتدار واعتبار جهتیله کفو ، معادل اولان . اکثریا برنجی معناده قوللانیلیر .

مُوازَنه { [ع] ایکی شیء وزنجه بربرینه قیاس ایتمك ، ایکی نسنه وزنجه بربرینه مساوی اولمق § اقتدار واعتبار جهتیله درجۀ متساویه‌ده بولنمق . لسانمزده‌کی صورت استعمالنه کوره دخی بوکلمه‌ده بر (نسبت متساویه) معناسی موجوددر: (موازنۀ دولیه ، موازنۀ مالیه) ، (مُوازَنات) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

مُوازی { [ع] یکدیکریله برلشمدیکی حالده بر حذاده ، برصیره‌ده قارشی قارشی بولنان . هندسه اصطلاحاتندندر : (اون کیلو متره طولنده‌کی برمسافه‌ده روس وژاپون مفرزه‌لری ایکی موازی خط اوزرنده بولنیور — اقدام) .

مُواسات { [ع] فی الاصل بزینه یارلق ومالاً بدناً مدد کارلق ایتمك ، معاونتده بولنمق معناسنه‌در . لسانمزده مأمورین دولتدن وفات ایدنلرك ایتام وارامله معاش باغلانمق صورتیله وقوع بولان معاونت معناسنده قوللانیلیر . نظمده اسلوب فارسی اوزره (مواسا) طرزنده استعمالی جائزدر .

مُواصَلَت { [ع] وارمق ، اولاشمق ، قاووشمق . (واصل اولمه ، وصول بولمه) تعبیرلریله استعمالجه بینلرنده فرق واردر . بونلر اشخاص واشیاده و (مواصلت) یالکز شخص حقنده قوللانیلیر .

مُواضَعَه { [ع] مقصد اصلیسنی کتم ایتمك نیتیله تصنع ایله وخلاف حقیقت حرکت ومعامله‌ده بولنمق . (مُواضَعَةً) = مواضعه صورتیله ، صورت حقیقیه‌ده اولیه‌رق .

مُواظِب { [ع] مواظبت ایدیجی ، ایشنه تقیدایله ملازمت ودوام ایدن .

مُواظَبَتْ { [ع] آيرلامق اوزره برايشى تعهد والتزام واوكا اقدام تام ايله دوام ايتمك .

مُواعَدَه { [ع] وعدەلشمك ، سوزلشمك ، سوز ويرمك .

مُوافِق { [ع] مناسب، مساعد ، اويغون : (موافق مصلحت) .

مُوافَقَتْ { [ع] مساعدلك ، مناسبلك ، اويغونلق § راضى اولمه ، اويغون بولنمه ، اوزلاشمه : (موافقت طرفين ايله) .

مُوالات { [ع] دوستلق، محبت: (تأييد بنيان موالات)

مُوانِسْ { [ع] موانست ايديجى ، ايدن ؛ انيس اولان .

مُوانَسَتْ { [ع] آليشەرق الفت وانسيت ايتمك : (موانست دائمه) .

مُوبَدْ
مُوبِذْ { [ف] مجوسيلرك بيوك مذهب مأمورى ، عالمى § حكيم ، فيلسوف § صاحب عقل وتدبير اولان آدم. جمعى (مُوبِذان) معرّبى (مُوبَذ) در .

مُؤَبَّدْ { [ع] تأبيد ايدلمش ، دائم وباقى قيلنمش. (مُؤَبَّداً) = الى الابد ، عمرى اولدقجه ، مؤبد اولەرق .

مُؤْتَفِكْ { [ع] ترسنه دونن ، آلت اوست اولان .

(مُؤْتَفِكات) = قوم لوطك زير وزبر اولان بلدەلرى .

مُؤْتَلِف { [ع] الفتلنمش، اويوشوب آليشمش ؛ ائتلاف ايدن ، آليشان .

مُؤْتَمَنْ { [ع] اعتماد وامنيت اولنان آدم : (مستشار مؤتمن) « مشير مؤتمندر مستشار كار فرمادر » (نفعى)

مُؤَثِّرْ { [ع] تأثير ايديجى ، اثر ايدن، ايشلەين : (دواى مؤثر ، مؤثر علاج ، نصيحت مؤثره ، شعر مؤثر) § عامل ، ايشلەيوب اثر براقان : (اثردن مؤثره انتقال) .

« الهى حكمت ايجادى كيم كيمدن سؤال ايتسون »
« مؤثر پرده پوش كبريا ، آثار حيرتده »
(معلم ناجى)

« بك مؤثردى صداى هاتفى ياخود كه بن »
« حال استغراق ايله اولمش ايدم پك ناتوان »

مُوجِبْ { [ع] ايجاب ايدن، لازم كتيرن، واجب قيلان، باعث ، سبب : (موجب مفخرت ، اسباب موجبه) .

مُوجَبْ { [ع] ايجاب ايتمش ، لازم كتيرمش، واجب قيلمش : (مُوجِبَنجه) = ناظر ، والى كبى سركارده بولنان مأمورين دولت طرفندن معاملات و مقررات

رسمیه‌نك تنسیب وتصدیق قلندیغنه دائر اوراقك ظهر ویا زیرینه ایدیلن اشارت مخصوصه . بونی کسر جیم ایله یاکلش اوقومامالی .

مُوجِبَه [ع] اعمال حسنه و سیئه‌دن آخرتجه مکافات ویا مجازاتی مستلزم اولان کبیره‌یه اطلاق اولنور § موضوع ایله محمول ویا مقدم ایله تالی بیننده نسبت ثبوتیه بولنان قضیه .

مُوجِد [ع] ایجاد ایدن، وجوده کتیرن ؛ بر شیء یوق ایکن یاپان : (موجد حقیق ، موجد کائنات) = الله ، تکری .

مُوجِر [ع] ایجار ایدن ، کرایه ویرن آدم : (خانه‌نك موجری طرفندن) .

مُوجَر [ع] ایجار ایدلمش، کرایه ویرلمش شی .

مُوجَز [ع] ایجاز واختصار صورتیله ترتیب ایدلمش، قیصالدلمش .

مُوجِز [ع] ایجاز اوزره . مختصر ، قیصه . کلام حقنده ایراد اولنور .

مُؤَجَّل [ع] تأجیل اولنمش ، کری‌یه براقلمش، مهلت تعیین ایدلمش : (مهر مؤجل) = نکاحی حل و فسخ اولندیغی وقت منکوحه‌یه تأدیه‌سی لازم کلن مبلغ معین . (مؤجلاً) = مؤجل اوله‌رق ، صوکره‌یه براقلمق صورتیله .

مُوَجَّه [ع] توجیه اولنمش ، یوزی برجهته دوندرلمش ؛ مقبول ، مناسب ، اویغون .

مُوَحِّد [ع] توحید ایدن ، جناب حقی بردر دیین ، تکرینك وحدانیتنه ایمان واعتقاد ایدن . (موحدانه) = موحدجه‌سنه . جمعی (موحدین) .

مُوحِش / **مُوَحِّش** [ع] ایحاش وتوحیش ایدن ، خشیت ویرن، اورکودن ، قورقونج : (موحش برحیوان ، موحش برصدا ، موحش برموقع) .

مُؤَخَّر [ع] تأخیر ایدلمش ، صوکره‌یه کری‌یه براقلمش ، کچکدیرلمش . (مؤخراً) = مؤخر اوله‌رق ، صوکره‌دن .

مُؤَدَّب [ع] تأدیب ایدلمش ، ادبلندیرلمش ؛ آداب اوکرنمش ، تربیه‌لی ، ادبلی .

مُؤَدِّب [ع] تأدیب ایدن ، ادب اوکرەتن ، ادبلندیرن :

« ای مؤدب سن ادب ویرمه بو اهل وحدته » .
« ابسم اول زیرا که بیلمز عشق آدابك ادیب »
(لا)

مُودِع [ع] ایداع ایدن ، امانت اوله‌رق ویرن ،

مالنك حفظنی دیکره توديع ایدن آدم. اصطلاحات فقهيه دندر.

مُودَع { [ع] اصطلاح فقهده كنديسنه وديعه. امانت براقيلان آدم ديمكدر.

مُودَه { (فرانسزجه‌دن Mode) البسه واشيای سائره‌جه وقت وقت دكيشن طرز نوين، اصول ظرافت، نو ايجاد قيافت: (صوك موده، موده بوروني).

مُؤَدِّى { [ع] تأديه ايدن، ادا ايدن، اوده‌ين § سبب، باعث، موجب: (مؤدئ نزاع).

مُؤَدّىٰ { [ع] تأديه اولنمش، ادا قيلنمش، اودنمش § معنى، مفهوم، مآل، آكلاشيلان شى: (مؤداى كلام، مكتوبك مؤداسى).

مُؤَذِّن { [ع] تأذين ايدن، اذان اوقويان. جمعى (مؤذنين).

مُؤْذِى { [ع] ايذا ايدن، اينجيدن، اذيت ويرن. جمعى اولان (مؤذيات) = بيره، تخته بيتى، سينك، سيورى سينك، تاتارجق كبى حشراته دينيلير.

مُوز { [ف] قارنجه. (مورچه) = كوچوك قارنجه.

(مورانه) = قارنجه‌يه كوره، قارنجه‌يه مناسب صورتده: (هديهٔ مورانه) جمعى (موران).

« بر اولور ايليجك عدلى ظهور »
« در لطفنده سليمان ايله مور »
(خاقانى)

مُورِث { [ع] ايراث ايدن، حصوله كتيرن، ويرن: (مورث فتور، مورث مضرت، مورث خسار) لسانمزده ميراث براقان معناسنده قوللانيلماز.

« برضاد اولمغه برآلت ايمش »
« مورث دولت ايمش رفعت ايمش »
(خاقانى)

مُوَرِّخ { [ع] تاريخ يازان، وقايع ماضيه‌يى ضبط وقيد ايدن: (مورخ مشهور نعيما) جمعى (مورخين) § بر وقعه ايچون منظوم تاريخ سويله‌ين، اوصورتده تاريخ سويله‌مكده ماهر اولان: (سرورئ مورخ).

مُوَرَّخ { [ع] تاريخلنمش، زمان وقوعى تعيين ايدلمش، يوم وشهر وسنهٔ انشاسى قيد اولنمش: (فلان تاريخ ايله مورخ مكتوب). (مورخاً) = تاريخلنمش، تاريخلى اوله‌رق.

مُوز { [ع] قالين قابوقلى، يشيل رنكلى عربستانده، بلاد حاره‌ده حاصل اولان برنوع ميوه‌در. قرق اللى دانه‌سى برداله‌ده يتيشن اشبو ميوه‌نك خام ايكن قابوغى يشيل اولور. كمال ايردكجه صاريلاشير قويولاشير.

اولغون ایکن قابوغی بر طرفندن طوتیجه پك قولای صویبلیر ولطیف بر رایحه نشر ایدر . کویا اشبو میوه‌نك هر هانکی میوه نیتیله اکل اولنور ایسه دماغه آنك لذتی بخش ایده‌جکی حقنده‌کی روایت پك عامیانه‌در .

مُوَزِّع { [ع] توزیع ایدن ، طاغیتان ، یرلی یرینه ایلتوب اولاشدیران : (پوسته موزعی ، غزته موزعی) جمعی (مُوَزِّعِین) .

مُوزَه { [فرانسزجه‌دن] (Musée) آثار عتیقه وموادِ علمیه وفنیه‌نك وضع وحفظ وتشهیرینه مخصوص دائره . (موزه) لفظی ذاتاً مکان معناسنی حاوی ایکن آخرینه (خانه) کلمه‌سنی علاوه ایتمك عبثدر .

مُوزَه { [ف] چیزمه ، اِدِك . (مُوزه دُوز) = چیز-مه‌جی ، چیزمه دیکیجی . (مُوزَه‌دُوزی) = چیزمه جیلك . (مُوزَه‌دُوزان) = چیزمه جیلر .

مُوزَه { [ف] غم ، بلا ، مصیبت ، قایغو ، تاسه .

مُوسای { [ف] صاچ وصاقال تراش ایدیلن استره . (اوسطوره) . (مُو) = قیل (سای) = دخی سورمك ، سورتمك وسوره سوره ازوب کیدرمك معناسنه اولان (سایِیدَن) مصدرندن مشتق اسم فاعل مرخمدر وصف ترکیبی طرزنده استعمال اولنور : (مشکسای ، جَبْهه سای ، جَبین سای ، مُوسای) کبی .

مُؤَسِّس { [ع] تأسیس ایدن ، وضع اساس ایدن ، تمل قویان که مقصد بر شیئی یکیدن یاپوب وجوده کتیرن ، میدانه چیقاران دیمکدر : (مؤسس دولت ، مؤسس قانون ، مؤسس مکتب) جمعی (مُؤَسِّسِین) .

مُؤَسَّس { [ع] تأسیس ایدلمش ، اساس قونلمش ، تملی قورلمش ، تملدن یاپلمش . جمعی اولان (مُؤَسَّسات) = آثار ، مبانی ، اماکن معناسنده قوللانیلیر : (مؤسسات خیریه ، مؤسسات عسکریه ، مؤسسات تجاریه) .

مُوَسِّع { [ع] توسیع ایدن ، کنیشلندیرن .

مُؤْسِف { [ع] کدر ویریجی ، اسفلندیریجی ، اسف ویرن .

مُوَسْوِس { [ع] وسوسه ویریجی ، وسوسه‌لی ، مراقلی آدم .

مُوسی { [سریانیدن] « طور سینا » ده کندیسنه تجلی الٰهی واقع اولان پیغمبر ذیشانك اسمی . بو کلمه‌نك سریانیجه‌ده تابوت

معناسنه اولان (مو) ایله صو معناسنه اولان (سا) کلمه‌سندن مرکب اولدیغی و پیغمبر مشار الیهك نیل اوزونده و بر تابوت ایچنده بولندیغی ایچون بو اسم ایله تسمیه قلندیغی جملهٔ روایاتدندر. روایت دیکره کوره لسان (قبط) ده (مو) = صو و (شا) = شجر معناسنه اولوب مشارالیه صوده آغاجلره یاقین بر یرده بولندیغی ایچون (موشا) تسمیه ایدلمش و مؤخراً بالتعریب (موسی) دینلمشدر . نظمده اسلوب فارسی اوزره (موسی) صورتنده‌ده قوللانیلیر .

موسقار ، موسقال [ف] ایریلی اوفاقلی اون بش یکرمی عدد اینجه قامش پارچه‌لری بر اوجدن دیکر اوجه قدر کیتدکجه قیصالمق صورتیله وفشنکلك شکلنده دیزیله‌رك اعمال اولنان برنوع دودوك . نظمده برنجیسی زیاده ، ایکنجیسی آز قوللانیلمشدر . لسان ناسده تحریف ایله (موسقال) دینیلیر وصیره‌سیله دیزلمش شیلر ایچون ده تشبیه صورتیله (موسقال قامشی کبی) تعبیری قوللانیلیر . § غاغاسنده بولنان برچوق دلیکلردن روزکار طوقندقجه درلو سسلر ظهور ایدن موهوم بر قوشك اسمیدر که اساطیر فرسیه‌دندر . کویا حکمای متقدمینك موسیقی بوندن استخراج ایتمش اولدقلری روایتی ده او جمله‌دندر .

موسیقی [ع] اصلی سریانیدر . علم الحان ، اصوات موزونه‌دن باحث اولان علم : (آلات موسیقیه ، موسیقیٔ عثمانی ، موسیقی شناس) بعضاً حذف یا ایله (موسق) صورتنده‌ده قوللانیلیر . فرانسزجه (Musique موزیك) کلمه‌سنك بوندن آلنمش اولمسی قویاً محتملدر .

موش [ف] فاره ، صیچان . (موشك) = صیچان یاوروسی .

موشخوار ، موشگیر [ف] صیچان ییین ، صیچان طوتان ، چایلاق قوشی .

موشح [ع] توشیح وتزیین ایدلمش ، زینتلی ، مصنع § فن عروض اصطلاحنده مصراعلرینك برنجی حرفلری صیره‌سیله آلنوب یازیلنجه برکلمه ویا برکلام حاصل اولان نظم .

موشکاف [ف] قیل یاران ، قیلی قرق یاران ، مدقق . دقت نظر صاحبندن کنایه اوله‌رق قوللانیلیر . (موشکافانه) = موشکافه یاقیشه جق صورتده (موشکافی) = قیل یاریجیلق ، مدققلك . جمعی (موشکافان) .

« ضمیری موشکاف حکمة الاشراق وجدانی »
(نفی)

مُوصِلْ { [ع] ایصال ایدن ، اولاشدیرن، واردیران، ایرشدیرن : (موصل مکتوب ، موصل پیام ، تلغراف موصلی) .

مُوصَلَه { [ع] رجال علمیه یه مخصوص پایه‌لردن بری : (موصلهٔ سلیمانیه ، موصلهٔ صحن) .

مُوصِی { [ع] وصی نصب ایدن ، وصیت ایدن . مؤنثی (موصیه) در .

مُوصَی { [ع] وصی نصب ایدلمش ، وصیت قیلنمش . (موصی به) = وصیت اولنان شی (موصی له) = کندیسنه برشی وصیت اولنان آدم دیمکدر .

مُوَصِّی { [ع] توصیه ایدن ، بر ایشی برینه وصیت وسپارش ایدن . (مُوَصّی) = توصیه اولنمش ، اولنان .

مُوَضِّح { [ع] توضیح ایدن ، واضح وعیان قیلان .

مُوَضَّح { [ع] توضیح ایدلمش ، عیان قیلنمش ، آچیق صورتده کوسترلمش . (مُوَضَّحاً) = واضح اوله‌رق ، آشکار صورتده .

مُوَظَّف { [ع] توظیف ایدلمش ، کندیسنه وظیفه ویرلمش ، وظیفه کوسترلمش § ارزاق اعطاسیله وظیفه‌لندیرلمش ، وظیفه‌لی ، معاشلی : (عساکر موظفه ، موظف مأمورین ، خدمهٔ موظفه ، مأمورین موظفه) ، (مُوَظَّفاً) = موظف یعنی معاشلی اوله‌رق . جمعی (مُوَظَّفِین) .

مُوَفِّق { [ع] توفیق احسان ایدن ، ولی التوفیق اولان جناب حق : (جناب موفق الامور) .

مُوَفَّق { [ع] توفیق الـٰهی یه مظهر اولمش ، ارادهٔ ازلیه کندی مقصدینه توافق ایتمش ، ایشی اویمش ، اویغون اولان . (مُوَفَّقِیَّت) = موفقلق . جمعی (مُوَفَّقِیَّات) .

مُوفِی { [ع] ایفا ایدیجی ، ایدن ، اوده‌ین .

مُوَقَّت { [ع] توقیت ایدلمش ، هر وقت ایچون اولمایوب معین بر زمان ایچون یاپلمش ، وقت تعیین ایدلمش . (مُوَقَّتاً) = موقت اوله‌رق ، براز زمان ایچون .

مُوَقِّت { [ع] توقیت ایدیجی ، کونشی رصد ایدوب بر کونك ساعت ودقیقه‌لرینی تعیین ایدن آدم . (مُوَقِّتخانه) = موقته مخصوص اولوب درونده خارجدن هر کسك کوره‌جکی صورتده عیارلانمش ساعتلر بولنان اوطه‌یه دیرلر .

مُوَقَّر { [ع] توقیر ایدلمش ، آغیر لانمش ، محترم ، وقارلی ،

آغير طورلى . (مُوَقَّراً) = موقر اولەرق .

مُوقِظْ { [ع] ايقاظ ايدن ، اويانديران ، جانلانديران

مُؤَكِّدْ { [ع] تأكيد ايدن ، بر شيء تكرار ايله قوت ويرن . قوتلنديرن .

مُؤَكَّدْ { [ع] تأكيد ايدلمش ، تكرار اولنوب قوت ويرلمش ، قوتلنديرلمش : (تبليغات مؤكده) . (مُؤَكَّداً) = مؤكد اولەرق ، تكرار ايدلمك صورتيله .

مُوَكِّلْ { [ع] اصطلاح فقهده توكيل ايدن يعنى كندى ايشنى رؤيت ايچون باشقەسنى كندى يرينه اقامه ، وكيل ايدن .

مُوَكَّلْ { [ع] توكيل اولنمش ، وكيل براقلمش ، وكيل اولان .

مُوَكَّلٌ بِهْ { [ع] موكل طرفندن وكيله تفويض اولنان ايش .

مُوَلِّدْ { [ع] توليد ايدن، طوغوران § طوغورتان ، قابله .

مُوَلِّدُ الحُمُوضَه { [ع] اجسام بسيطه دندر . صويك اونده طوقوزى ، هوانك بشده برجزءى كنديسندن عبارت رنكسز، رايحەسز ، طاتسز بر نوع غازدركه ثقلتى هواى نسيمدن براز آغيردر . يانمق ، ياقمق خاصەسنى حائزدر . بوغازك بولنمديغى يرده آتش وموم يانماز . قابل تغير اولان شيلرك بوزولماسى ، اكشيمەسى ، كوفلنمەسى هپ بوغازك آنلرله امتزاجندن نشأت ايدر. تنفس واسطەسيله قانه داخل اولەرق قانك رنكنى قيرمزى ايدر . هوادە اشبو غاز بولنمايوبده يالكز (آزوت) غازى بولنسه فعل تنفس اجرا ايديلەمز ، ذوالحياتك كافەسى هلاك اولور .

مُوَلِّدُ المَاءْ { [ع] اجسام بسيطه دندر. صويك اونده برجزءندن عبارت رنكسز، رايحەسز وقابل اشتعال برنوع غازدر . تنفسه غير صالحدر . امثالنه نسبتله غايتله خفيفدر. (مولدالحموضه) ايله بالامتزاج صو حاصل ايدر .

مُوَلَّدْ { [ع] طوغمش ، موجود دكل ايكن صوكرەدن پيدا اولمش . اكثريا صوكرەدن اويدورلمش ، حاصل اولمش الفاظ وكلمات حقنده ايراد اولنور . مثلا (فلاكت ، نزاكت) لفظلرى كبى كه مولددر. جمعى (مُوَلَّدَاتْ) = طوغمش جوجقلر § صوكرەدن حاصل اولمش، اويدورلمش لغات .

مُؤَلِّفْ { [ع] تأليف ايدن، امتزاج ايتديرن § كتاب وجوده كتيرن ، كتاب ياپان. جمعى (مُؤَلِّفِين) .

مُؤَلَّف [ع] تألیف اولنمش ، کتاب اوله‌رق وجوده کتیرلمش ، یازلمش کتاب . جمعی (مؤلّفات) = یازلمش اثرلر ، یازلمش کتابلر .

مُؤَلِّم / **مُؤْلِم** [ع] الم ویرن ، اینجیدن ، آجیتان . برنجیسی زیاده قوللانیلیر : (مؤلّم برخبر ، بر وقعهٔ مؤلّمه) .

مُؤَلَّم [ع . مولّد] اللاندیرلمش ، الملی . کدرلی : (قلب مؤلّم) .

مُوم [ع] بالدن چیقان یوموشاق ماده . شمع ، چراغ صورتیله‌ده قوللانیلیر . انواعی موجوددر : (بال مومی ، مهر مومی ، یاغ مومی ، اسپرمچت مومی) .

مُؤْمِن [ع] ایمان ایدن ، ایناناق ، قلب ایله تصدیق ولسان ایله اقرار ایدن . جمعی (مؤمنین) : (امیرالمؤمنین) مفرد مؤنثی (مؤمنه) جمع مؤنثی (مؤمنات) در .

مُوما اِلَیه [ع] ایما ایدلمش ، یوقاریده کندیسنه اشارت اولنمش ، اسمی کچمش اولان . بو تعبیر رسمیاتده مأمورینندن اولی صنف اولی رتبه‌سی مادوننده بولنانلر وخارجدن صاحب اعتبار وحیثیت اولانلر حقنده و (مرقوم ، مزبور) مقامنده قوللانیلیر .

مُومِیا [ف] کویا اینجه‌جه وبدنه سوریلنجه هردرلو دردہ دوای نافع اولان وجریحه‌یی التیامپذیر ایدن بر نوع صو ایمش . (برهان قاطع) ك روایتنه نظراً بو آب موهومك عملی ومعدنیسی اولورمش § اسکی مصریلرك انواع دهن و بهارات ایله تحنیط ایتدکلری اولمش انسان وحیوان قوروسی .

مُومِیان [ف] قیل بللی ، بلی قیل کبی اینجه اولان . آثار اسلافده پك چوق تصادف اولنان بو کبی خیالات بارده الیوم متروك حکمنده‌در . زمانمزده قیل بللی ، اوق قاشلی ، نقطه آغیزلی ، سروی بویلی برکوزل تخیل ایده‌جك شاعر یوقدر .

مُؤَنَّث [ع] دیشی . (مذکّر) مقابلی : (مفرد مؤنث ، جمع مؤنث) .

مُونِس [ع] ایناس ایدن ، آلیشدیران ، انسیت ایتدیرن § آلیشق ، انسیتلی ، انیس : (مونس روح ، مونس قلب) .

« ذوق اهلنه جهانده بن ایلردم افتخار »
« کیم بزم صفاده مونس جام ندیمدر »

مُؤَوِّل [ع] تأویل ایدن ، معنای ظاهریدن عدول ایله باشقه معنایه حمل ایدن . لسانمزده رؤیا تعبیر ایدن معناسنده قوللانیلماز .

مُؤَوَّلْ { [ع] تأويل ايدلمش ، معنای ظاهریدن عدول ایله باشقه معنایه حمل اولنمش .

مُوِیتابْ { [ف] قیل طوقویان ، قیلدن شی اورن صنف صنعتکار که بین العوام تحریف ایله (موطاف) دینیلیر .

مُؤَیِّدْ { [ع] تأیید ایدن ، قوتلندیرن . متانت ویرن : (مؤیّد السلطنه) .

مُؤَیَّدْ { [ع] تأیید ایدلمش ، قوتلندیرلمش ، متانت ویرلمش ، قوی : (مؤیّد من عندالله) .

« حقدن بزه سلطان مؤیّدسین افندم »
« سن احمد ومحمود ومحمّد سین افندم »
« شیخ غالب »

مُوینَه { [ف] کورك . (موینه دوز) = کورکجی .

مُویَه { [ف] سوزشله آغلامه ، خنچقره خنچقره آغلایش .

مُهابْ { [ع] کندیسندن قورقو- لان ، اورکولن ، هیبتلی .

مُهاجات { [ع] بربرینی هجوایتمك ، هجو ایدشمك .

مُهاجِرْ { [ع] هجرت ایدیجی ، ایدن ؛ مملکتنی ترك ایدوب عیال واولادیله برابر دیکر مملکته کوچوب کیدن . رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلریله برابر مکهٔ مکرمه دن مدینهٔ منوره یه کوچن ذوات کرامدن هر برینه اطلاق اولنور . جمعی (مُهاجرین) : (مهاجرین وانصار) .

مُهاجَرَتْ { [ع] بر یردن دیکر بر یره کوچمك ، خانه دن واقربادن آیرلمق صورتیله باشقه محله کوچوب کیتمك .

مُهاجَمَه { [ع] هجوم ایتمك ، صالدیر- مق ؛ بربری باصدیرمق اوزره یورویش ایتمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : (مهاجمهٔ آلام ، مهاجمهٔ جیوش) جمعی (مُهاجَمات) .

« کوکل که کعبهٔ تحقیقه واصل اولمشدر »
« جهان مهاجمه ایتدکجه سومناته کولر »
(معلم ناجی)

مُهادَنَتْ { [ع] مصالحه کبی باریشمق ، باریشق اولمق

مُهایا { [ع] اصطلاح فقهده تقسیم قبول ایتمه ین برشیئی نوبتله قوللانمق معامله سنه اطلاق اولنور که ایکی نوعدر . بری (زماناً مُهایَئَه) دیکری (مکاناً مهایئه) در .

مُهتَدی { [ع] اهتدا ایدن ، هدایت بولان ، دین حقه کیرن ، باشقه دیندن دین اسلامه کلمش اولان : (صنعت طباعتی استانبولده ایلك دفعه تطبیق واجرا ایدن مهتدی ابراهیم افندیدر) .

مُهتَزّ { [ع] اهتزاز ایدن ، تتره ین (صدای مهتز) § سرور وفرحدن حرکته کلن .

مُهَذَّب { [ع] تهذيب ايدن ، زوائدى طرح وطى ايله اصلاح ايدن ، خالص وپاك قيلان . اكثريا اخلاق حقنده قوللانيلير : (مهذّب اخلاق) .

مُهُر { [ف] اوستنده اسملر محكوك اولوب مكتوبلره ، سندلره وديكر اوراقه باصيلان معدنى وياحجرى شيئه اطلاق اولنوركه جمله‌جه معلومدر : (مهرسليمان ، مهررسمى ، مهرذاتى) سكون ها ايله‌ده لغتدر . (مُهردار) = نظّار ، ولاة كبى بيوك ذواتك معيتلرنده اوراق رسميه‌يى مهرله‌مكه مأمور اولان آدم :

« پادشه معدنده بولدى مهرينه لايق كهر »
١٢١٣
« معدن امينى يوسف ضيا پاشانك صدارتنه تاريخ — سرورى »

مُهْرَه { [ع] يومرو ، طوپ كبى يووارلاق شيلر § فقره ، صرتده‌كى اوكورغه كميكلرينك هربرى § مجلّى دكز بوجكى قابوغى § كاغد وسائره جلالامق ايچون قوللانيلان بلّور طوپ . (خَرْ مُهْرَه) = قاطر بونجوغى (مُهْرَهٔ زَرْ) = كونش (زر مُهْرَه) = مصقله ، جلا ويره‌جك آلت . (مُهْرَه دار) = مهره‌لى ، جلالى .

« حرفيدر مجموعهٔ اسرار ديوان كمال »
« نقطه‌سيدر مهرهٔ داغ‌درون انورى »
(نفعى)

مُهْلَت { [ع] برشيئك اجراسى ايچون وعده‌دن صوكره ويريلن زمان ، ميدان ، مدت معينه . (ويرمك) ماده‌سيله قوللانيلير : (ايفاى تعهدات ايچون ويريلن مهلت قرين انقضا اولدى) .

مُهْلِك { [ع] هلاك ايديجى ، تلف ايديجى ، اولديريجى ، اولديرن : (علّت مهلكه ، مرض مهلك) .

« كرچه مهلك برتأثروار دل حسّاسده »
« اشتكا ايتمزعجم طرزنده سينه‌م يارەدن »
(معلم ناجى)

مُهَلْهَل { [ع] ظريف ، لطيف لباس § كوزل شعر ، سوز .

مُهَلْهِل { [ع] برشئ نازك ولطيف ياپان ، نازك ولطيف سوز سويله‌ين .

مُهِم { [ع] همّ وغمّ ويريجى ، غصه‌ايله دوشونديريجى ، تاسه‌لانديريجى § اهميتلى ، لازم ، تأخيرى جائز اولمايان شى : (امور مهمه ، مسائل مهمه ، امرمهم ، اوراق مهمه) جمعى اولان (مُهِمّات) = محتاج ومقتضى بولنان شيلر معناسنده واكثريا

عسکر وحرب ایچون لازم اولان اسلحه وجبخانه حقنده قوللانیلیر: (مهمّات حربیه، مهمّات عسکریه، مهمّات قرطاسیه)، (مُهِمّتَر) = زیاده مهم (مُهِمّتَرِین) = پك، الڭ مهم.

مُهِمّه [ع] مهم ومعتنا اولان شی، ایش: (مهمّهٔ اداره، مهمّه قلمی، مهمّهٔ لسانیه).

مُهْمَل [ع] اهمال ایدلمش، بوشلا- نلمش، حالی اوزره برا- قیلمش، ترك ایدلمش: (امور مهمله) § نقطه‌سز حرف: (تاریخ مهمل) § معناسز، برمعنایه دلالت ایتمه‌ین کلمه. جمعی (مُهْمَلات).

مُهْمِل [ع] اهمال ایدن، بوشلایان، حالی اوزره براقان، ترك ایدن: (مأمور مهمل).

مُهَنْدِس [ع] فن هندسه‌یه آشنا اولان، یرلری وبنالری اولچوب خریطه‌سنی یاپان. جمعی (مُهَنْدِسِین)، (مُهَنْدِسْخانه) = علوم ریاضیه وفنون سائره تعلیم اولنوب مهندس یتشدیرمکه مخصوص بولنان مکتب || بعض دوائر رسمیه‌ده مهندسلرك مأموراً بولندقلری محل، اوطه.

مُهُود [ع] «مَهْد» ڭ جمعی. گهواره‌لر، بشیکلر.

مُهَوِّل [ع] قورقوویرن. قور- قوتان، قورقونج.

مُهَیّا [ع] تهیئه اولنمش، حاضر- لانمش، آماده، مرتب:

«صبح اولدی مهیای صبوحم ساقی»
(م ناجی)

مُهِیب [ع] هیبتلی، قورقونج: (هیکل مهیب).

مُهَیِّج [ع] هیجان ویرن.

مُهَیْمِن [ع] قوللرینی خوف وخشیتدن امین ایدن تڭری. اسماء الحسنادندر.

مُهِین [ع] اهانت ایدن، تحقیر ایلەین، آشاغیلاتان.

مُهَیِّئ [ع] تهیئه ایدن، حاضر- لایان.

مُیاوَمَه [ع] گونده‌لك ایله معامله وپازارلق ایتمك.

مُیَسِّر [ع] قولایلقله حصوله گتیرن، برشیئڭ اجراسنی قولایلاتان: (میسّر الامور)

مُیَسَّر [ع] تیسیر ایدلمش، قولایلقله حصوله گتیرلمش، قولا- یلانمش: (جناب حق آماللرزی میسر ایتسون).

(نَ)

نْ { [ع] الفبای عثمانینك یكرمی سكزنجی حرفی. ابجد حسابنجه اللی عددینه اشارتدر .

نا { [ف] ادات نفی. دكل، اولمایان لفظلری حكمنده در . عربی وفارسی صفاته لاحق اولور: (نابالغ) = بالغ دكل، بالغ اولمایان . (ناقابل) = قابل دكل، قابل اولمایان . (نا اهل) = اهل دكل، اهل اولمایان. (ناممسموع) = مسموع دكل، ایشیدلەمش . ادات سلب اولان (بی) ایله بینلرندەكی فرق استعماله دقت ایتملیدر. (بی) صفاتك غیری اسما ومصادر واسمای جامده یه داخل اولور . (نا) برقاچ موضعده خلاف قاعده اولەرق (بی) كبی استعمال اولنور: (ناهنجار) = قاعده یه مخالف، یولسز (ناتوان) = درمانسز، قوتسز.

نای { [ف] قامشدن یاپیلان معروف ساز، دودوك بونك بطالی، منصور، كرفت، چغرتمه كبی برقاچ نوعی واردر. اكثریا مخفف اولەرق (نی) طرزنده قوللانیلیر . (نای تركی) = سورنا « ظورنا » . روایت دیكره كوره خطا وختن تركلرینه مخصوص بربچق آرشون طولنده بر بوری . (نای انبان) ك مخفف اولان (نا انبان) = طلوم بوریسی، غایدا دیمكدر. § ادات مكان اولور، اواخر كلماته لاحق اولمق صورتیله قوللانیلیر : (تنكنا) = طاربر (پهنا) = اچیلی ، كنیش یر.

« نایك كه چیقار زمزمه سوراخلرندن »
« بلبللر اوتر صانكه كلك شاخلرندن »
(نائلی قدیم)

نااستوار { [ف] محكم و صاغلام اولمایان ، متانتسز ، چوروك .

ناآشنا { [ف] آشنا اولمایان ، بیلنمەین، یابانجی . بعضاً نظمده (ناشنا) صورتنده تخفیف اولنور.

نا امید { [ف] امیدسز ، مأیوس . (ناامیدی) = امیدسزلك ، مأیوسیت .

نااهل { [ف] اهل دكل، اهلیتسز. جمعی : (نااهلان)

ناب { [ع] آزی دیشی ، آغزك صوكنده كی دورت بیوك دیش.

ناب { [ف] صرف، صافی، خالص، براق : (آب ناب ، لعل ناب ، شراب ناب ، در ناب) .

نابت { [ع] یردن بیتن ، یردن چیقوب نشو ونما بولان : (خدایی نابت ، قوه نابته) .

نابجا { [ف] محلسز ، يولسز ، مناسبتسز . يرنده دكل .

نابديد { [ف] كورنمز ، بليرسز ، غائب . (بديد)ڭ ضدى :

« نابديد اولدى بليرسز يوق اولاندر نابود »
(تحفهٔ وهبى)

نابرجا { [ف] « نابجا » كبى محلسز ، مناسبتسز ، يولسز .

نابض { [ع] نبضان ايديجى ، اورديجى : (عروق نابضه) ، (نابضه) = نبض طامارى .

نابغ { [ع] نبعان ايدن ، يردن جيقوب فيشقران ، قاينايان ، آقان .

نابغه { [ع] عظيم الشان آدم § فصيح ومشهور اولان ، قومى ايچنده خارق العاده اولەرق ظهور ايله تفرد ايدن شاعر : (نابغة الزمان) جمعى (نوابغ) .

نابقاعده { [ف] قاعده يه اويمايان ، قاعده يه مغاير بولنان ، قاعده سز :

« باقدم سطور نسخهٔ آفاقه سربسر »
« يك حرف نابقاعده يوقدر ميانه ده »
(نابى)

نابكار { [ف] ايشه كلمز ، ايشله مز ، خيرسز ، يارامز : (مرد نابكار) .

نابمحل { [ف] محلسز ، يولسز ، يرنده ومناسب دكل .

نابود { [ف] معدوم صرف ، يوق اولان ؛ موجود دكل ، غائب :

« مظهر حق ايكن اول صنع جليل »
« دخى نابود ايدى جبرائيل »
(خاقانى)

نابهنجار { [ف] رسم وقاعده يه مغاير ، يولسز اولان .

نابينا { [ف] كوزسز ، آنادن طوغمه كور . مجازاً (بصيرتسز) مقامنده ده قوللانيلير . (نابينايى) = كورلك . (نابينايان) = كورلر .

ناپاك { [ف] پاك اولمايان ، كيرلى ، پيس ، مردار . جمعى (ناپاكان) (ناپاكى) = كيرليلك ، مردارلق .

ناپسند { [ف] مقبول اولمايان ، بكنلمه ين ، چركين .

ناپيدا { [ف] ظاهر اولمايان ، كورنمه ين ، كيزلى . (پيداوناپيدا) = بللى بليرسز .

ناتراش | [ف] تراش اولنما مش ، يونلمامش ،

ناتراشيده | قابا § ادب ، نزاكت بيلمه ين ، تربيه سز آدم .

ناتمام { [ف] تمام دكل ، اكسيك ، نقصان .

ناتوان { [ف] قوتسز ، درمانسز ، كوجسز . (ناتوانى) = ناتوانلق ، قوتسزلك ، كوجسزلك .

ناجذ { [ع] آزى ديشلرينك نهايتنده‌كى آلتلى اوستلى صوك درت ديش . جمعى (نواجذ) .

ناچسبان { [ف] ياقيشيق آلمايان ، لايق اولمايان .

ناجى { [ع] نجات بولان ، قورتيلان § عقوبات اخرويه‌دن خلاص اولان : (فرقهٔ ناجيه ، امت ناجيه ، معلم ناجى) .

« ناجى بن ايسه‌م نجات هيهات »
(ناجى)

ناچار { [ف] چاره‌سز ، ضرورى چاره‌سى اولمايان فقير ، دوشكون . (ناچارى) = ناچارلق .

ناچيز { [ف] برشى دكل ، هيچ حكمنده ، دكرسز . اشخاص واشيايه وصف اوله‌رق قوللانيلير : (تحفهٔ ناچيز ، بندهٔ ناچيز ، شكوفهٔ ناچيز ، هديهٔ ناچيز) ، (ناچيزانه) = ناچيز اولانه ياقيشه‌جق صورتده . (ناچيزى) = ناچيزلك .

ناحق { [ف] حقسز ، حق وعدله موافق اولمايان § بيهوده ، عبث .

ناحيه { [ع] جانب ، كنار ، طرف ، يان § تشكيلات ادارهٔ ملكيه‌جه قضايه تابع اوله‌رق طرف دولتدن منصوب بر مدير ايله اداره اولنان محل ، مملكت . جمعى (نواحى) .

ناخدا { [ف] كميجى ، كمى قپودانى . اصلى اضافه‌له (ناوخدا) دركه تكنه صاحبى ديمكدر .

ناخشنود { [ف] خشنود اولمايان ، راضى دكل .

ناخلف { [ف] شرف و حيثيت خصوصنده پدرينك اجدادينك اثرينه اقتفا ايتمه‌ين وسفاهتى رذالتى ارتكاب و اجرا ايدن خيرسز اولاد .

ناخن { [ف] طيرناق . (ناخن آفتاب) = آتش . (ناخن خامه) = قلمك اوجى ، بورونى . (ناخن بدندان) = يأس وكدر ياخود بهت وحيرت سببيله طيرناغنى ديشلرى آره‌سنه قيصدرمش اولان . (ناخن بر ، ناخن براى ، ناخن گير) = طيرناق كسمكه مخصوص چاقى وياخود مقراص .

ناخواست { [ف] طلب اولنمامش ، ايسته‌نله‌مش § اختيارسز ، طلبسز .

ناخواه { [ف] ايسته‌مه‌ين ، رضا كوسترمه‌ين . (خواه ناخواه) = ايستر ايسته‌مز .

ناخوش [ف] خوش اولمایان ، طبیعته ومزاجه خوش کلمه‌ین ، ایکرنج ، چرکین. (ناخوشی) = ناخوشلق ، فنالق ، ایکرنجلك .

نادان [ف] جاهل ، بیلمز ، بیلمه‌ین. (نادانی) = نادانلق ، جهالت ، بیلمه‌مك . بوکلمه بین العوام درشت سوزلو ، خشین خویلی اولان اشخاص حقنده ایراد اولنور .

« نادانلر ایدر صحبت نادانله تلذذ »
(لا)

« سوز کهر در نه‌بیلیر قدرینی نادان کهرك »
(باقی)

نادر [ع] ندرتلی ، آز بولنان ، آزاولان : (نادرالوجود ، آثار نادره) ، (النادر کالمعدوم) = آز بولنان شی یوق کبیدر .

نادرست [ف] درست دکل ؛ صاغلام ، طوغری ، صحیح اولمایان : (طبع نادرست ، سخن نادرست ، تن نادرست) ، (نادرستی) = نادرستلك ، عدم صحت .

نادره [ع] نادر اولان شی ، هر زمان واقع اولمایان خصوص وعجیبه . (نادره دان) = نادره بیلن ، اهل عرفان وظرافت ، عالم ظریف (نادره‌سنج) و (نادره گو) = نادره سویله‌ین ، نادر سوز سویله‌ین ظریف آدم (نادره‌کار) = نادر ، صنعتلو شیلر یاپان استاد :

« نازدن چشمنی خاموش کورن هرمژه‌سن »
« ترجمان نکه نادره پرداز صنایع »
(نائلی قدیم)

« حاصلی شمدی بنم نادره‌سنج عالم »
« ایدر اقرار بوکا کامل اولان اذعانی »
(نفعی)

نادم [ع] ندامت ایدن ، پشیمان اولان. (نادمانه)=ندامت کوسترنه لایق صورتده (نادمیت) = نادملك ، پشیمانلق .

نادی [ع] ندا ایدیجی ، هایقیران ، چاغیران § مجلس ، انجمن: (نادی عرفان) .

نادیده [ف] کورلمه‌مش ، امثالسز : (نادیده بر اثر ، نادیده بر قیافت) .

نار [ع] آتش ، اود : (نار فرقت ، نار حسرت ، اجزای ناریه ، صنایع ناریه ، افواه ناریه) ، (اهل نار) = اهل جهنم ، طامو عذابنه مستحق اولانلر (نار ابیض ، نار بیضا) = دمیرك پك قیزغینی . (ناری) = ناره منسوب ، جهنمی § جن ، پری .

« ویردی برقه سحاب ایچنده قرار »
« صانکه خاکستر ایچره صاقلادی نار »
(حالتی)

نار { [ف] ايچى قيرمزى ، طاتلى صولى ، نخوده مشابه دانه‌لرله مملو اولان قالين قابوقلى ويووارلاق معروف ميوه . اصلى (آنار) در . لسانمزده مخفف اوله‌رق قوللانيلير : (نار دانه‌سى ، نارچيچكى) ، (نار بن) = نار آغاجى . (نار دنك) = نار پكمزى .

نارچيل { [ف] بيوك ، يووارلاق هندستان جوزى . معربى (نارجيل) در . اصلى هند لساننده (نارگيل) وياخود (نارگيل) لفظى اولديغى وقابوغندن ياپيلسى مناسبتيله لوله‌سنه تنباكو قونيلوب ايچيلن آلته (ناركيله) دينيلديكى مرويدر .

نارْدين { [ف] سنبل رومى دينيلن چيچك .

نارسا { [ف] يتشمه‌مش ، اولغون دكل ، خام § مناسب ، مستعد اولمايان . (نارسايى) = خاملق ، عدم مناسبت ، عدم استعداد .

نارسيده { [ف] مراهق ، بلوغه ايرمه‌مش چوجق : (طفل نارسيده) § يتشمه‌مش ، خام ميوه : (امرود نارسيده) .

نارنگ { [ف] ترنج دينيلن ميوه . معربى (نارنج) در . (نارنجى) ياخود (نارنگى) = ترنجه منسوب ، ترنجى رنك || مانداريندينيلن ميوه ديمكدر .

ناروا { [ف] روا دكل ، روا اولمايان ؛ لايقسز .

ناز { [ف] شيوه ، عشوه ، ادا ؛ كوزللرك طبيعته خوش كلن وجذب قلب ايدن وضع وطورى : (چوق ناز عاشق اوصاندير — كلام مشهور) . بو كلمه (ايتمك ، چكمك) ماده‌لريله قوللانيلير . (ناز پرور) = ناز ايدن ، نازلى . (ناز پرورانه) = نازلى اولانه ياقيشه‌جق صورتده (ناز پرورى) = نازپرورلك ، نازليلق (ناز پرورد ، ناز پرورده) = ناز ونعيم ايله بويودلمش ، تربيه ايدلمش اولان .

« مست نازم كيم بويوتدى بويله بى‌پرواسنى »
« كيم يتشديردى بوكونا سرودن بالاسنى »
« نديم »

« ناز ايلسون سپهره اوكيم بى‌نياز اولور »
« قوجه راغب »

نازك { [ف] رقيق ، يوفقه ؛ اينجه ، لطيف : (شعر نازك ، سخن نازك) § نازلى ، ادبلى ، ظريف ؛ آدابه رعايت وكمال لطافت ايله التفاتلى معامله ايدن آدم . بوكلمه لسانمزده كسر (زا) ايله قوللانيلير . (نازكانه) = نازك اولانه ياقيشه‌جق صورتده (نازكى) = ناز كلك (نازك اندام) = نازك انداملى ، لطيف طورلى . (نازك

بَدَنْ) = نازك بدنلی ، لطیف وجودلی (نازُكْ مِزاجْ) = نازك خویلی ، طبیعتلی . (نازُكْتَرْ) = پك نازك ، ظریف ولطیف اولان . (نازُكْتَرِینْ) = دها نازك ، الك نازك . (نازُكْ تَنْ) = نازك وجودلی ، تی یوموشاق اولان ، خورمعامله یه طایانامایان .

« بویدن خوش ، رنکدن پاکیزه درنازك تنك »
« بسله مش قوینده كویا كیم كل رعناسنی »
(ندیم)

نازِلْ { [ع] نزول ایدن ، یوقاریدن آشاغی اینن : (نازل اولان باران) § منزله ، برمحله اینن ، قونان : (فلان مسافرخانه یه نازل اولدی) .

نازِلَه { [ع] بلا ، داهیه ، محنت § (اعضای بدندن برطرفك تعطیل حس وحرکتنی موجب اولان علت ، نزول ، اینمه § نزله دینیلن خسته لك .

نازَنْدَه { [ف] ناز ایجی ، نازلا - یجی ، نازلانان :

« جهان آرایش ازهار كلزار ایله نازنده »
« زمین فیض لطافتله سپهر دامتنان اوزره »
(نفعی)

نازَنِینْ { [ف] نازلی ، خوش ادالی ، سوکیلی .

ناس { [ع] اسم جنسدر . بنی آدم ، خلق ، انسانلر : (بین الناس ، علی ملأ الناس) ، (خیرالناس من ینفع الناس) = ناسك خیرلیسی ناسه نفعی اولاندر . (الناس علی سلوك ملوكهم) .

ناسازْ { [ف] دوزنسز ، اویغون اولمایان ، غیرموافق : (بخت ناساز ، چرخ ناساز) ، (ناسازی) = دوزنسزلك ، اویغو - نسزلق (ناسازْكارْ) = یوقاریده کی معنالری افاده ایتدیکی کبی اویغونسز ، مناسبتسز ایشلره صالدیران آدم معناسنی ده تضمین ایدر (ناسازْكاری) = ناساز كارلق .

ناسِجْ { [ع] نسج ایدن ، طوقویان ، طوقوییجی .

ناسِخْ { [ع] نسخ ایدن ، ابطال ایدن : (آیت ناسخه) § کتاب وامثالی یازلمش شیلرك نسخه سنی یازان ، چیقاران .

ناسَزا { [ف] لایق دكل ، لایق اولمایان ، مناسبتسز .

ناسُفْتَه { [ف] دلنمه مش ، دلیکسز : (درناسفته) = دلیکسز اینجی .

ناسَنْجِیدَه { [ف] طارتلمامش ، وزن اولنمامش . صوکی دوشونلمکسزین سویله نیلن سوز ، نتیجه سی کوزه تلمکسزین یاپیلان ایش حقنده ایراد اولنور .

ناسُوتْ { [ع] جسمانیت ، بشریت ، عالم اجساد ، دنیا .

لاهوت) مقابلی : (عالم ناسوت) . (ناسوتی) = دنیایه، بشریته منسوب متعلق . (ناسوتیان) = انسانلر .

ناسور { [ع] ایچی فاسد اولوب سیلانی منقطع اولمایان یاره ودلیك : (ناسور دمی، ناسور شرجی، ناسور بولی) بونلر اصطلاحات طبیه دندر. بونك محرّفی (ناصور)در.
«خراش ایلر خیالی سینه لرده زخم ناسوری»
(نفعی)

ناسی { [ع] نسیان ایدیجی ، اونوتیجی ، اونوتان .

ناشاد { [ف] شاد اولمایان، غملی، تاسه‌لی : (دل ناشاد ، خاطر ناشاد)، (ناشادی) = ناشادلق، غملیلق .

ناشایسته { [ف] لایق اولمایان ، لایق دکل .

ناشد { [ع] شعراوقویان، یازان، شاعر .

ناشر { [ع] نشر ایدن ، صاچان، طاغیدان ، یایان : (ناشر عدالت ، ناشرانوار، ناشرلوای عدل، ناشر رایات ظفر) § کتاب ورساله واوراق مطبوعه نشر ایدن .

ناشز { [ع] دائما قالقمش. قابارمش، آتان شریان ، طمار .

ناشسته { [ف] ییقانمامش ، پاك اولمایان: (جامهٔ ناشسته)

ناشکیب { [ف] صبرسز، تحملی اولمایان ، چابك اوصانان: (دلدادهٔ ناشکیب) نظمده نادراً (ناشکیبا)طرزنده قوللانیلدیغی ده واقعدر . (ناشکیبی) = صبرسز- لق ، تحملسزلك .

ناشکفته { [ف] آچلمامش ، یاپراقلری آچلمایوب هنوز طومروق حالنده بولنان : (کل ناشکفته) بعضاً تخفیف ایله (نشکفته) صورتنده دخی قوللانیلیر : (غنچهٔ نشکفته) .

ناشناس { [ف] جاهل § بیلمز ، طانیماز. بومعناده وصف ترکیبی صورتنده قوللانیلیر : (قیمت ناشناس، حدناشناس، وظیفه ناشناس، نعمت ناشناس ، حق ناشناس) .

ناشنیده { [ف] ایشیدلمه‌مش ، طویولمامش: (سخن ناشنیده ، نشیدهٔ ناشنیده ، فقرهٔ ناشنیده) .

ناشی { [ع] نشأت ایدن ، ایلری کلن، وجود بولان، طولایی.

ناصاف { [ف] صاف ، خالص اولمایان ؛ مغشوش ، قاریشق اولان .

ناصب { [ع] نصب ایدیجی ، رکز ایدیجی ، بر یره دیکیجی : (ناصب اعلام ، ناصب الویه) § عربیده حرفی منصوب یعنی اوستون اوقویجی . جمعی (نواصب) .

ناصِحْ [ع] نصیحت ایدن، اوگود ویرن: (ناصح غیر عامل)، (ناصحانه) = اوگود ویریجی یه یاقیشه جق صورتده. (ناصح الجیب) = قلبی غل وغشدن پاك وتمیز، صافدل آدم.

«خوب صورتلردن ای ناصح بنی منع ایتمه کیم»
«پرتو خورشید انوار حقیقتدر مجاز»
(فضولی)

ناصِرْ [ع] یاردیمجی، یاردیم ایدن، مددکار: (ناصر دین ودولت) جمعی (ناصرین).

ناصَوابْ [ف] طوغری دکل، مناسب وحقلی اولمایان: (جواب ناصواب).

ناصِیَه [ع] آلین، انسانك قاشلرندن یوقاری قیلسز اولان آچیقلق: (ناصیه ساـی) = آلینی یره سورن (ناصیه پیراـی) = آلینی بزه ین، آلینه زینت ویرن، (ناصیهٔ حال) = کوزونش، چهره نك کوسترشی دیمکدر: (فلانك ذکاوتی ناصیهٔ حالندن آکلاشیلیور) جمعی (نَواصی).

ناضِجْ [ع] اولغون، یتشمش، پیشمش، نصاب وقوامنی بولمش. (ات ومیوه حقنده قوللانیلیر) § عربیده رأی وتدبیری متین آدمه (نضیج الرأی) دینیلیر.

ناطِحْ [ع] طوس اوریجی حیوان.

ناطِرْ [ع] بکجی، باغ وباغچه بکلهین § حمام معتمدی، حمامك صو بوینیلان محلنده خدمت ایدن آدم.

ناطِقْ [ع] نطق ایدیجی، سویله یجی: (انسان حیوان ناطقدر) § بیان ایدیجی، بیلدیریجی، حاوی: (سندك ناطق اولدیغی مقدار).

«مخترع طرز بدایع اثر»
«ناطق اسرار التّهی عمر»
ـ (نفعی) نك خاتمی ـ

ناطِقَه [ع] سوز: (زیب ناطقهٔ رقیّت) § قوهٔ درّاکه، انسانی حیواناتدن تمیز ایدن مزیت معنویه: (نفس ناطقه، قوهٔ ناطقه)

«حمد حقك غایتی یوقطی لسان ایده مکر»
«دیمکه بیکده برین ناطقهٔ انسانی»
(نفعی)

ناطِقَه پَرْداز | **ناطِقَه پیرا** [ف] سوز ترتیب ایدیجی و سوز بزه یجی معناسنه درکه فصاحت وبلاغتله لفادهٔ مرام ایدن، کوزل، درست، سربست سوز سویله ین آدم دیمکدر.

ناطُورْ [ع] باغ بکجیسی، حمام صویجیسی. (ناطر) ایله مترادفدر. لسانمزده ایکیسی ده ایکنجی معناده مستعملدر.

ناظِر [ع] نظر ایدن ، باقان : (صحرایه ناظر ، دریایه ناظر ، عیون ناظره) § اصطلاحات رسمیه ده برادارەنك ویاخود دائره نك کافهٔ امور ومعاملاتنه نظارت ایدن اك بیوك مأموری: (صحیه ناظری، مالیه ناظری ، مصارفات عسکریه ناظری ، صوناظری، تمغا ناظری، نفوس ناظری) قوللانیلان جمعی (نُظّار) در .

« ناظرمالیه غالب فی رجب بش طغسان اوچ »
(صلاحی)

« بروجهه ناظر اول که نظیری بولنمیه »
(نائلیٔ قدیم)

ناظِم [ع] نظم ایدن ، دیزن ، ترتیبنه قویان، صیره لایوب نظام ویرن : (ناظم امور) § شعر سویله ین، شاعر: (ناظم‌مثنوی، ناظم قصیده ، ناظم‌غزل) مع‌مافیه (شاعر) ایله (ناظم) بیننده‌کی فرقه دقت ایتمك کرکدر. زیرا هرموزون ومقفی سوز سویله ینه (ناظم) دینیلیر، اما شاعر دینیله‌مز . جمعی (ناظِمین) .

« رافع رایت دین وایمان »
« ناظم سلسلهٔ امن وامان »
(خاقانی)

ناعِم [ع] تروتازه ونرم ولطیف سبزه ونسنه یه دینیلیر : (قصیر وعصبی اولان چکه‌سی سمین وناعم برخط ایله کردنه مربوط ایدی — معلم ناجی) . § مدیه، استریدیه، صالیانغوس کبی کمیکسز وقابوقلی حیوانانه صفت اوله‌رق قوللانیلیر : (حیوانات ناعمه) جمع اولان (ناعمات) = اومثللو حیوانانك احوال وکیفیاتندن بحث ایدن مبحث علم حیواناته اطلاق اولنور .

ناعُورَه [ع] باغچه‌لرده‌کی صو دولابی، دوندکجه سسی اطرافه عکس ایدن بوستان دولابی. بومعناده (ناعور) ده دینیلیر . § باغچه صولانیلان بیوك واوزون آغیزلی قوغه . جمعی (نَواعیر) .

ناف [ف] کوبك § وسط ، اورته : (نافِ زمین) = مکهٔ مکرمه (نافِ شب) = کیجه یاریسی .

« سودای خال عارض دلبرله نائلی »
« ناف غزال مهرکریبان دریده‌در »
(نائلیٔ قدیم)

نافِجَه [ع] مسك کوبکی . (نافه) نك معرّبی .

نافِخ [ع] نفخ ایدیجی، اوفوریجی: (نافخ صور قیامت) .

نافِذ [ع] نفوذ ایدن ، ایشله‌یوب اوته‌یه کچن § نفوذلو ، تأثیرلی ، کندیسنه اطاعت اولنان . مادیات ومعنویاتده مستعملدر : (سهم نافذ ، امرنافذ، حکم نافذ) ، (نافذُ الکَلِم) = سوزلری کچن ، اجرا اولنان آدم .

نافِر [ع] نفرت ایدیجی، ایدن§ اورکك ، قورقاق .

نافَرجام [ف] نتیجه‌سز. فائده‌سز، عاقبتی خیرسز، بوش: (بخت نافرجام ، طالع نافرجام ، کار نافرجام) .

« گه اسیر غربت ایلرگه انیس غم بنی »
« شاشمشم بیلمم نه‌یاپسه‌م بخت نافرجامه‌بن »
(نورس)

نافِع [ع] منفعتلی ، فائده‌لی : (امر نافع، تشبثات نافعه) ، (امور نافعه) = تیمور یوللر ، طرق ومعابر انشا آتی کبی مملکتك فوائد مادیه‌سنه متعلق خصوصات دیمکدرکه دولتجه برنظارت مخصوصه ایله اداره ایتدیریلور. § شفالی، یارار: (دوای نافع ، علاج نافع) § اسماءالحسناندر . بوتقدیرده (عبدالنافع) صورتنده اسم اوله‌رق قوللانیلیر . حضرت پیغمبر علیه‌السلام افندمزك کوله‌سنك اسمیدر .

« نافع اولماز مرض عشقه مداوای حکیم »
(نوعی)

نافِلَه [ع] واجب اولمایان، من غیر وجوب ولزوم اجرا قیلنان فعل وعمل : (نافله نمازی) بومعنایه کوره جمعی (نَوافِل) § فائده ومنفعتی اولمایان، بیهوده ، هبا ، بوش : (نافله اختیار زحمت ایتدی، نافله چالیشدی).

«کوسدم سکا بن نافله یالوارمه بارشمم»
(واصف)

نافَه [ف] مسك آهوسی دینیلن حیوانك کوبکندن چیقان مسك : (نافهٔ مشك ختن) § محبوبه‌نك صاچی§ دریسندن کورك یاپیلان حیوان پوستلرینك قارنی آلتنده‌کی قسم مقبوله اطلاق اولنور : (نافهٔ سمور ، نافهٔ وشق) .

« اول غزال حرمه نافه صفت »
« خال مشکینی ویرودی زینت »
(خاقانی)

نافی [ع] نفی وانکار ایدیجی ، رد ودفع ایله‌یجی، سوروب تبعید ایدن : (لام نافیه) .

نافُورَه [ع] حکمت طبیعیه اصطلاحاتندندرکه هوانك صو اوزرینه تضییقندن حاصل اولان آثاری ارائه ایدن فسقیه‌یه مشابه برنوع آلته اطلاق اولنور .

ناقابِل [ف] قابل دکل ، ممکن اولمایان § قابلیتسز ، اهلیتسز: (مرد ناقابل، شخص ناقابل) بومعنایه کوره جمعی (ناقابلان) .

ناقِد [ع] نقد ایدن ، کوتویی اییدن آییران § آقچه‌نك قلب اولوب اولمدیغنی تجربه ومعاینه ایدن آدم :

« ملانه عجب بیلمه‌سه اما بوعجبدر »
« هیچ اولیه برناقد کالای زمانه »
(نفعی)

ناقِص [ع] نقص ایله متصف، تام دکل ، اکسیك :

(فعل ناقص) = لام الفعلنده حروف علتدن يعنى واو ، يا ، الف حرفلرندن برى بولنان فعل . (قطع ناقص) = قطوع مخروطياتدن « بيضى » دينيلن شكل . (ناقص العيار) = عيارى نقصان ، اكسيك ، بوزوق . § اصطلاحات رياضيه جه طرح وتنزيل علامتى اوله‌رق (—) شو وجه ايله چيزيلن قيصه خط ديمكدر :

« ناقص اولمازفيض ذاتى تلخئ ايامدن »
« باده تلخ اولدقچه آرتار نشئه سى قوتلنير »
(قوجه راغب)

ناقِض { [ع] نقض ايديجى ، بوزيجى ، ابطال ايدن ، بوزان .

ناقِل { [ع] نقل ايدن ، بر يردن بريره طاشيان : (ناقل حرارت ، ناقل اشيا ، اجسام ناقله) § حكايه ، روايت ايدن : (ناقل اخبار) ، (ناقل مجلس) = برمجلسده سويله‌نيلن سوزلرى ديكر محلده نقل وروايت ايدن منافق ، سوز آلوب كوتورن فنا اخلاقلى آدم .

ناقُور { [ع] انواعنه شامل اولمق اوزره دودوك ، بورو .

ناقُوس { [ع] خرستيان كليسالرنده معلق اولوب اوقات لازمه ده چالينان چاك § اسطوانه شكلنده وچاكه مشابه شيشه دن معمول كيميا كر آلتى :

« آلدك هزار بتكده يى مسجد ايلدك »
« ناقوس يرلرنده اوقوتدك اذانلرى »
(مرثيه ـ باقى)

ناقَه { [ع] ديشى دوه : (ناقهٔ ليلى) § عربيده سيويلجه يه ده اطلاق اولنور .

ناك { [ف] تركجه ده كى (لو) و (لى) اداتلرى كبى براسمك آخرينه علاوه اولندقده تكيّف واتصاف حالتنه دلالت ايدر برآدات فارسيدر : (غمناك) = غملى (كدرناك) = كدرلى (دردناك) = دردلى (فرحناك) = فرحلى (طربناك) = طربلى ديمكدر .

ناكام { [ف] مرامنه نائل اولمايان ، محروم ، مأيوس : (بندهٔ ناكام ، عاشق ناكام) ، (ناكامى) = ناكاملق ، محروميّت .

ناگاه { [ف] آگسزين ، بردن بره ، وقتسز . (ناگه) طرزنده تخفيفله ده قوللانيلير . (ناگاه وناگاه) = وقتلى وقتسز .

ناكَس { [ف] بخيل ، ذليل ، خسيس ، فرومايه ، آلچاق . (ناكسانه) = بخيلجه ، فرومايه جه ، آلچاقجه سنه (ناكسى) = خسيسلك ، فرومايه لك ، آلچاقلق . جمعى (ناكسان) .

ناگُوار ، **ناگُواره** { [ف] معده ده هضم اولنمايان ، بطى الهضم § آجى ، اكل وشربه صالح اولمايان : (شراب ناگوار) .

ناگهان | **ناگهانی** [ف] (ناگاه) ایله مترادفدر. آ ـ گیمسزین ، بردنبره ، آنسزین دیمکدر : (بلای ناگهانی ، قضای ناگهانی).

« خوف شمشیری جهانه یادمرك ناگهان »
« فیض جودی کاشانه فتح باب روزکار »
(نفعی)

نال [ف] مزمار ، دودوك § قامش قلم § قلمك ایچنده‌کی اینجه‌تل § قامش § ایکله‌ین، ایکلتی.

نالان [ف] ایکله‌یجی، ایکله‌ین: (بلبل نالان، عاشق نالان).

نالایق [ف] لایق دکل ، لایق اولمایان ، لایقسز .

نالش [ف] ایکله‌مه، ایکلتی ایتمه، ایکله‌یش : (نالش عندلیب ، نالش عاشق غریب ، نالش نای) ترکجه (ایتمك ، ایله‌مك) ماده‌لریله قوللانیلماز :

« ایله ای کریهٔ نالش قرینم ازدیاد »
« وجدمی تزیید ایدن همدردلر الحانیدر »
« ناله سنج اولدقجه نی ایلر انینم ازدیاد »
(معلم ناجی)

ناله [ف] فریاد ، ایکلتی : (نالهٔ دل ، نالهٔ نی ، نالهٔ بلبل ، نالهٔ عشّاق)، (ناله زن ، ناله‌سنج)= ناله ایدیجی ، فریاد ایدن. (ناله زنی ، ناله‌سنجی) = فریاد ایدیجیلك . (ناله کنان) = فریاد ایدرك دیمکدر . ناله ایدیجی معناسنه اولان (ناله کن)ك جمعی ده بویله کلیر :

نام [ف] اسم، آد: (ندیم نامنده برشاعر کلمش) § شهرت، شان ، اوك : (فلان چوق نامليدر ، نام وشانی وار) ، (ناملی) = شهرتلی ، مشهور دیمکدر. (نامدار) = آدلی ، شانلی ، شهرتلی . (نام آور ، نامور) = آدی چیقمش ، مشهور آدم : (والیٔ نامدار ، ادیب نامور) ، (نامجوی) = نام آرایان، جسور، بهادر. (نامزد) = نشانلی ، یاووقلو § برخدمت ویا مأموریت ایچون اسمی ذکر اولنوب نصب وتعیینی تصمیم ایدلمش اولان .

« شهسوار نامور ، رایت کشای صفدری »
(نفعی)

نامبارك [ف] مبارك اولمایان ، میمنتسز، اوغورسز:

« نامبارك قدمی نیل وفراقی قوروتور »
(لا)

نامتصور [ف] متصور اولمایان ، تصور وخیاله کلمه‌مش اولان .

نامتناهی [ف] متناهی دکل ، نهایتسز ، صوکی اولمایان : (فضای نامتناهی ، فیض نامتناهی) .

نامحدود [ف] حدودی اولمایان ، حدسز ، پایانی یوق : (شوق نامحدود) .

نامحرم [ف] محرم اولمایان ، اختلاطی وانسیتی حرام اولان § بیکانه یابانجی . (نامحرمیت) = غلطات مستعمله دندر .

نامحصور [ف] حصر ایدلەمش ، محصور دکل ، پایانی اولمایان .

نامرد [ف] مرد اولمایان ، بخیل ، انسانیتسز ، آلچاق (نامردانه) = نامردجه سنه ، آلچاقجه سنه (نامردی) = آلچاقلق .

نامرضی [ف] رضایه موافق اولمایان : (فعل نامرضی ، حال نامرضی) .

نامزاج [ف] مزاجسز ، کیفسز ، خسته . (نامزاجی) = مزاجسزلق ، خسته لك .

نامزد [ف] « نام » ماده سنده کوسترلدیکی وجه ایله نشانلی ، یاووقلو § برخدمت ویامأموریت ایچون اسمی ذکر وقید اولنوب نصبی تصمیم قیلنان .

نامسبوق [ف] سبق ایتمه مش ، کچمه مش : (مثلی نامسبوق) .

نامسموع [ف] ایشیدلەمش ، ایشیدلەمین : (افسانهٔ نامسموع ، دروغ نامسموع) .

نامطبوع [ف] مقبول وطبیعته موافق اولمایان ، طبعه خوش کلمه ین : (طورنا مطبوع ، وضع نامطبوع ، شعر نامطبوع ، سخن نامطبوع) § باصلمامش . بومعناده (غیرمطبوع) تعبیری زیاده قوللانیلیر .

نامعدود [ف] معدود اولمایان ، صاییسز ، چوق : (نقد نامعدود) .

نامعقول [ف] عقلا موافق اولمایان ، عقلجه قبول وتجویز اولنمایان .

نامعلوم [ف] معلوم اولمایان ، بیلنمه ین .

نامقبول [ف] مقبول اولمایان ، قبول اولنمایان ، بکنلمه ین .

ناملایم [ف] ملایم اولمایان ، مناسبتسز ، یاقیشقسز ، اویغونسز § درشت ، سرت .

نامناسب [ف] مناسب اولمایان ، مناسبتسز واویغونسز اولان .

ناموافق [ف] موافق دکل ، اویغون اولمایان ، اویمایان .

ناموَر [ف] (نامدار) کبی شانلی ، شهرتلی ، مشهور .

ناموزون [ف] موزون اولمایان ، آهنکسز ، وزنسز : (شعر ناموزون) .

ناموس [ع ف] (اصلی یونانیدر) قاعده ، قانون ، اصول ،

شریعت § ادب ، حیا ، عرض ، عفت ، عصمت ، نزاهت ، استقامت ، وقار ، تمکین کبی کافهٔ فضائل انسانیه‌یی جامع وحاوی برصفت ممتازه‌درکه آنکله متصف بولنانلر هریرده ممتاز ومحترم عد اولنورلر . بوعالم فانیده هرشی سی ایله نقد ایله صوکره‌دن اکتساب اولنه‌بیلیر. یالکز (ناموس) اولنه‌مازه مستثنادر. آنك ایچون جوهر ناموسی الدن چیقارمامغه صوکك درجه ده چالیشملیدر . زیرا غائب ایدیلور ایسه بردها دردست ایدیله‌مز. (ناموس‌پرور، ناموسکار) = ناموسلی (ناموسکارانه، ناموس‌پرورانه)= ناموسلی اولانه یاقیشه‌جق صورتده § عربیده محرم راز ، صاحب اسرار معناسنی‌ده افاده ایدر . نته‌کیم (جبرائیل) علیه السلامه (ناموس اکبر) اطلاق اولنور . سببی ده سائر ملائکهٔ کرامدن زیاده اسرار وحیه واقف اولمسیدر .

نام مستعار { [ف] کندی آدندن باشقه اوله‌رق عاریة قوللانیلان اسم .

نامه { [ف] مکتوب ، برطرفدن دیکرطرفه یازیلوب کوندریلن کاغد . بوکلمه زمانمزه کلنجه‌یه قدر بسیط اوله‌رق چوق قوللانیلیردی . شمدی اوصورتله نادراً استعمال اولنیور . اکثریا ترکیب وصفی طرزنده قوللانیلیور: (کرمنامه، محبتنامه، التفاتنامه، تشکرنامه ، توصیه نامه ، امرنامه) § داستان ، حکایه طرزنده یازیلان ویاخود صورت مخصوصه‌ده بر بحثه دائر اولان کتاب ورساله وسائره : (شهنامه ، معرفتنامه ، سالنامه ، شفیقنامه ، نظامنامه ، شرطنامه ، مقاوله‌نامه) ، (نامه‌بر) = مکتوب کوتورن کتیرن ، موصل مکتوب (نامه آور) ده بومعنایی افاده ایدر. (نامه رسان) = مکتوب ایریشدیرن، مکتوب اولاشدیران . (نامه رسانی) = نامه رسانلق .

نامهربان { [ف] مهربان اولمایان، وفاسز ، محبتسز ، شفقتسز: (دلبرنامهربان). (نامهربانی) = نامهربانلق .

نامی { [ع] نشوونما بولان، بویوین، آرتان .

نامی { [ف] معروف ، متعین ، مشهورمعناسنه‌درکه ترکجه‌ده قوللانیلان « آدلی‌شانلی » و« اوکلی » تعبیرینه مقابل طوتیله‌بیلیر: (نام‌نامی).

نامیه { [ع] قوت نما . حیوانات ونباتاتده‌کی بویومك وآرتمق خاصه‌سی، آرتمقلق قوتی: (قوهٔ نامیه).

« کلزاری فیض نامیه انجم نظیرایدوب »
« دوندی نهال‌ایله شجرشعله باره کل »
(نائلی قدیم)

نان [ف] اتمك ، بغدای ودیکر حبوبات اوننددن یاپیلان غدای عمومی. (نان ونمك)= طوز واتمك. (نانپاره)= اتمك پارچه‌سی: (محتاج نانپاره) || کچنمك ایچون برشخصه ویریلن وظیفه ، چراقلق ، مدار معاش معناسنده‌ده استعمال اولنور . « اتمك آقچه‌سی » معناسنی حاوی ظن اولنماملیدر. (نانپز) =اتمکجی، اتمك پیشیریجی که عربیسی (خبّاز) در . (نان تلخ) = بیات ، قورو، کوفلی اتمك . (نان جوین) = آرپه اتمکی. (نان جوی) = دیلنجی ، طالب دنیا (نان‌حلال) = کسب وزراعتله حاصل اولان معیشت (نان خواه) = اتمك ایسته‌ین ، دیلنجی :

« تنده قدرت ڨردن اولسون نعمت‌جان‌شکرینه »
« بیك دیلم اولسه یتشمز بردیلم نان شکرینه »
(سروری)

نانکور [ف] یدیکی اتمکك ، کوردیکی لطف‌واحسانك قدرینی بیلمه‌ین وشکرینی ادا ایتمه‌ین ناکس ، آلچاق که عربیسی « کافر نعمت » دیمکدر. بین‌العوم تحریف ایله (نامکور) دینیلیر ،

نانو [ف] چوجغی اویوتمق ایچون سویله‌نیلن ازکیلی نغمه ، ننی : (نانوی محبت) .

ناو [ف] مطلقا ایچی قوووق ، اویوق، طولانی شیئه اطلاق اولنور . بومناسبتله قایق وکوچك کمی‌یه‌ده دینیلیر .

ناودان [ف] اولوق، صویولی: (ناودان خامه) .

ناورد [ف] جنك ، غوغا ، صاواش . (ناوردگاه) = جنك میدانی .

ناوك [ف] تیرکبی اوق دیمکدر. فی الاصل زنبورك ایله آتیلان اوق معناسنه‌در : (ناوك مژکان). (ناوك سحری) = سحر وقتنده ایدیلن بد دعا . (ناوك قلبی) = درون دلدن چکیلن آه انکسار .

ناوه [ف] چامورو حمیرتکنه‌سی.

ناوی [ف] « ناو » ه منسوب ، اوزون ایچی اویوق شی . اصطلاحات بحریه‌دندر . اوچ دیرکلی کمی دیمکدر .

ناهب [ع] نهب ایدیجی، غارت ویغما ایدن .

ناهد **ناهده** [ع] ممه‌لری‌هنوز بویومکه باشلامش ، ترنج ممه‌لی قیزه دینیر .

ناهق [ع] اشك کبی آکیریجی، اشك سسلی دیمکدر .

ناهمتا [ف] اش دکل، مساوی ومشابه اولمایان .

ناهی [ع] نهی‌ایدیجی، منع‌ایدن.

ناهید { [ف] کواکب سیّاره‌دن (زهره) دینیلان کوکبك اسمی .

نای { [ف] قامیش § قامیشدن یاپیلان معروف دودوك که اکثریا مولویخانه‌لرده‌وطریقهٔ مولویه‌یه منتسب اولانلر طرفندن چالنیر. (نایزن) = نای چالان استاد ، درویش . بومعناده تخفیف ایله (نی) صورتنده‌ده قوللانیلیر § ادات محل اوله‌رق قوللانیلیر: (تنگنای ، پهنای) اکثریا بومعناده دخی تخفیف ایله (تنگنا ، پهنا) طرزنده استعمال اولنور. (نای انبان ، نا انبان) = طولوم بوروسی ، غایدا . بوکا (نای مشك) ده دینیلیر. (کرّه نای) = یکیچری زماننده قوللانلمش اییری واوزون برنوع بورو (نای گلو) = حلقوم ، بوغاز . (نا) ماده‌سنه‌ده مراجعت اولنه .

« دوربین نی دستنه آل سیر ایت نیمش »
« نیه خلق ایتدی دیمه حضرت مولی نایی »
(لا)
« برچندن یارادوب حضرت مولی نایی »
« خلقه بیلدیرمك ایچون حضرت مولانایی »
(لا)

نایاب { [ف] نادر ، امثالسز ، آز بولنور ویا بولنماز اولان.

نائب { [ع] وکیل ، قائممقام : (نائب حکومت ، نائب مناب) § محاکم شرعیه‌ده طرف سلطانیدن حکمه مأذون اولان ، قاضی وکیلی : (باب نائبی ، سلوری نائبی) . (آیاق نائبی) = یکیچری زماننده استانبول قاضیسی طرفندن مأموراً چارشو وبازارلری طولاشوب شرع وقانون خلافنده احوال ومعاملاتی منع ایدن نائبلره اطلاق اولنوردی . جمعی (نوّاب)

نائبه { [ع] بلا ، مصیبت ، قضا. لسانمزده قوللانیلان جمعی (نوائب) در .

نائبه { [ع] « نائب » ك مؤنثی اولور : (فلهمنك نائبهٔ حکومتی) § نوبتلی ، نوبت یاپان : (حمّای نائبه) .

نائره { [ع] آتش ، شعله ، یالیك : (نائرهٔ حرب ، نائرهٔ غضب ، نائرهٔ عشق) .

نائل { [ع] مرادینه ایریجی ، ایرمش : مطلوبی النه کچمش ، ایسته‌دیکی شیئ الده ایدن : (نائل مرام ، نائل وصلت ، نائل مکافات ، نائل التفات) . (نائلیت) = نائل اولمق ، ایرمك معناسنه و (نیل) مقامنده مستعمل مولّداتدندر .

« دیدیلر خلق جهان فوتنه آنك تاریخ » .
« نائل جنت اوله نائلیٔ نادره فن » :
(م ناجی)

نائم { [ع] اویویجی ، اویویان ، اویقوده بولنان : (طفل نائم ، صبیهٔ نائمه) .

نَبات { [ع] يردن بيتن هر نوع اوت ، سبزه ، چالى ، آغاجه اطلاق اولنور كه ذى حيات مواليدك ايكنجيسيدر. (نبات شكرى) = غلطى « نوبت شكرى » دركه (قند ، مقند) ده دينيلير . اريديلوب كسيديرلدكدن صكره اوتلرله تربيه وتصفيه ايدلمش وطوكديرلمش شكر ديمكدر . جمعى (نباتات) : (نباتات باغچه سى) ، (علم نباتات) = كافهٔ اجناس نباتاتك احوال وكيفيات واجزا وقطعات ووظائف حياتيه سندن على المفردات بحث ايدن علم (نباتى) = نباتاته منسوب ، متعلق ديمكدر || علم نباتات اهلى ، عالمى معناسنده ده قوللانيلير . بومعناده جمع اولەرق (نباتيون) ده دينيلير .

نَبّاش { [ع] مزارى قازوب اولونك كفننى چيقاران ، كفن صويجى .

نَبالت { [ع] ذكا ، نجابت ، كرم جهتيله عاليقدر اولمق § عظمت ، اولولق : (علامت نبالت ايكيدر . غضب حالنده حلم ، قدرت زماننده عفو — معلم ناجى) .

نَباهت { [ع] شرف ، شان ، شهرت كه اوك ، اوكلو ديمكدر .

نَبْت { [ع] يردن بتمه ، چيملنمه ، بويومه ، اوت بتوب يتشمه . (نبات) معناسنده قوللانيلەماز .

نَبْذه { [ع] آز نسنه ، شئ قليل ، جزئى مقدار ، برپارچه .

نَبَرْد { [ف] جنك ، قتال ، دوكشمه ، صاواش . (نبرد آزما) = چوق جنك كورمش ، جنكده تجربەلى آدم (نبرد پيشه) = جنكى صنعت ايدنمش ، جنكجى (نبردگاه) = جنك محلى ، غوغا ميدانى ديمكدر .

نَبْش { [ع] كوميلى شيئ اشمه ، اشەلەمه ، ميدانه چيقارمه § برشيئ آخرشيدن كشف وعيان ايتمك ، استخراج حديث ايلەمك .

نَبْض { [ع] طمار آتمق ، طمارك اوينامه حالى ؛ باخصوص اكثريا اطبانك خستەلرى معاينه اثناسنده يوقلادقلرى بيلك طمارينك حركتى . (نبض آشنا) = نبضدن آكلايان ، هرمزاجك اقتضاسنى فرق ايدن . (نبضان) = طمار آتمق . (نبضه) = طمارك بركره آتمەسى .
« نبض اميد حياتمدن طبيبان چكدى ال »
« دردعشقه ايلەين يوقمى دوا اللهايچون »

نَبَط { [ع] عرب وسريان قوملرى آرەسنده اولان امم قديمه يه اطلاق اولنور : (فلاحت نبطيه) .

نَبْع ، نَبَعان { [ع] يردن صو قاينامق ، پيكار فيشقيرمق .

نَبَوِیّ { [ع] نبی یه یعنی حضرت پیغمبر علیه السلام افندمزه منسوب ومتعلق اولان : (حدیث نبوی ، هجرت نبویه) .

نَبِیّ { [ع] پیغمبر ، طرف الّٰهیدن قوللره تبلیغ احکام ایدن ذات شریف : (نبیّ ذی شان ، نبیّ آخرزمان) علیه الصلوة والسلام .

« کورینوردی اونبیّ عربی »
(خاقانی)

نَبِیذْ { [ع] خرماشیره سی ، خرما شرابی .

نَبِیرْ ، نَبِیرَه { [ع] اوغل اولادی ، طورون ، حفید ، حفیده دیمکدر .

نَبِیسَه { [ع] قیز اولادی ، حفیده مقامنده قوللانیلیر .

نَبِیلْ { [ع] نبالتله متصف ، ذکی ، شرفلی ، اوکلو .

نَبِیهْ { [ع] شریف ، نجیب ، نامدار آدم . مؤنثی (نَبِیهَه) .

نَتَایِجْ { [ع] نتیجه نك جمعی . فی الاصلی (نتائج) در : (نتایج حسنه حصولی قویاً مأمولدر) .

نَتِیجَه { [ع] برشیدن چیقارلمش ، حاصل ایدلمش ، آخره ایریشمش شی ، نهایت ، اوج ، صوڭ : (نتیجهٔ کلام) = سوزك صوکی ، خلاصه سی (نتیجه پذیر) = انجام بولمش ، صوکه ایرمش دیمکدر . § منطقده حد اوسط اسقاط ایدلدکدن صوکره صغری ایله کبرانك اقترانندن حاصل اولان قضیه یه اطلاق اولنور .

« خلاصهٔ خبر بی تردّد اشعاری »
« نتیجهٔ قلم بی تکلف احسانی »
(نفعی)

نَثّارْ { [ع] صاچیجی ، طاغیدیجی .

نَثْرْ { [ع] « نثار » کبی صاچمق § منظوم اولمایان سوز یعنی وزنسز ، قافیه سز یازیلان شی .

نَثْرَه { [ع] بورونك دماغه قریب ایچی ، ککز § اوست دوداغك اوستنده بورونك ایکی دلیکی اورته سنه طوغری اولان چوقور § فن هیئتده منازل قمردن برمنزلك اسمی .

نَجَابَتْ { [ع] صوی پاکلکی ، عرق تمیزلکی ؛ اصلی ونسلی تمیز اوله .

نَجَاتْ { [ع] قورتلمق ، خلاص اولمق § سلامت ، قورتلش . (بولمق) ماده سیله قوللانیلیر : (النجاة فی الصدق) = نجات طوغریلقده در .

نَجّادْ { [ع] یورغانجی ، یورغانجیلق صنعتنده ماهر ، دوشك ، مندر ، یاصدیق کبی مفروشاته عائد اشیایی یاپان وصاتان آدم . فرانسزجه (تاپیسیه Tapissier,ère) لفظنك مقابلی .

نَجّارْ { [ع] دولکر ‖ طوغرامه جی . (نَجّار زاده) = « شیخ رضا » اولیاء الّٰهدن بشکطاشده

سنان پاشا جامع شریفی قربنده تکیه وتربه‌سی بولنان ذات عالیهمتدر .

« رضا دیوانك طبعیله رونق کلدی آفاقه »
« باصلدی پنج دفتر نعت ونطقی ابن نجّارك »
(شیخ ذائق)

نَجاسَتْ { [ع] پیسلك، مردارلق، توس .

نَجاشی { [ع] حبش حکمدارلرینك عنوان مخصوصی .

نَجْد { « ارض مرتفع » دیمکدرکه جزیرة العربده ارض تهامه‌نك خلافی بولنان قطعهٔ ارضه اطلاق اولنور :

« ای ایدی کرچه قیلدی کندی »
« عاجز بلغای نجد وکندی »
(لا)

نَجْدَتْ { [ع] شجاعت ، بهادرلق § دیکرلرك عاجز قالدقلری امور عظیمه‌یی اجرای نفوذ ایله تمشیته مقتدر اولمق : (اثنای حربده تعطیل عقل ایله استعمال نجدتدن احتراز ایدلملیدر. چوق یرده عقل نجدته محتاج اولقسزین تسویهٔ امور ایدر . حال بوکه نجدت هیچ بروقت عقلدن مستغنی اوله‌ماز — افلاطون) .

نَجَسْ { [ع] پیس ، مردار ؛ پیسلك ، مردارلق . (طاهر) ك ضدی .

نَجَفْ { [ع] تپه ، تومسك محل دیمکدر : (نجف اشرف) =(امام علی) رضی الله عنه حضرتلرینك مشهدی اولان قصبه (نجف طاشی) = قصبهٔ مذکوره‌ده چیقان الماسه شبیه ، طبیعی بلّور کبی برنوع مقبول بیاض طاش.

نَجْل { [ع] یاورو، اوغل، چوجق : (نجل نجیب) .

نَجْم { کوکب ، اختر § بالخاصه (اولکر) دیمکدرکه نام دیکری عربیده (ثُرَیّا) فارسیده (پَرْوِنْ) در . انجق بومعناده مطلقا (النجم) صورتنده ایراد ایلمه‌مك لازمدر. جمعی (أَنْجُمْ ، أَنْجام ، نُجُومْ) کلیر . برنجی ، اوچنجیسی قوللانیلیر . ایکنجیسی هیچ قوللانیلماز : (علم نجوم ، انجم سپاه) .

نَجیبْ { [ع] صویی تمیز ، نسلی پاك ، اصیل . لسانمزده انسانه وصف اولور : نجیب برذات ، نجل نجیب) جمعی (نُجَبا) .

نَجیسْ { [ع] اوکلماز علّت § نجاستلی ، پیس ، مردار.

نَجیلْ { [ع] اصیل کبی معروف النسب، نسلی پاك ، مشهور کیشی اوغلی : (نجل نجیل) .

نَحارِیرْ { [ع] (نحریر) ك جمعی که ارباب علم وقلمك متبحرلری ، امور دیده‌لری دیمکدر .

نَحافَتْ { [ع] آریقلق، ضعیفلك، اینجه‌لك ، یوفقه‌لق : (نحافت بدن) .

نَحْتْ { [ع] یونمق، اویمق § ایکی ویا دها زیاده کلمه‌دن بر

كلمه وجوده كتيرمك كه لسان عربده جاريدر. مثلا (الحمدلله ، بسم الله) يرينه (حمدله ، بسمله) ديمك كبى .

نَحْر [ع] بوغازلامه ، كسمه : (يوم النحر) = ذى الحجه نك اونجى ، قربان بايرامنك ايلك كونى.

نَحْس [ع] اوغورسزلق ، ميمنتسزلك . (سَعْد) ك ضدى: (نحس اكبر) = زحل (نحس اصغر) = مريخ (نَحْسَيْنِ فَلَكْ) = زحل ومريخ ديمكدر .

نَحْل [ع] بال آريسى . جمعى (نُحُولْ) .

نَحْنَحَه [اوكسورمك ، بوغازده بلغم طيقانوب خيرلتى ايله صولومق .

نَحْو [ع] كلمه لرك روابطنه متعلق قواعددن باحث اولان علم . (نَحْوِىّ) = علم نحوه منسوب ومتعلق: (نحوئ مشهور ، قواعد نحويه) جمعى اولان (نَحْوِيُّونْ) = علماى نحو ، علم نحوارباب ديمكدر . § طرف ، جهت ، سمت . لسانمزده بومعناده يالكز . جمعى اولان (اَنْحاءْ) قوللانيلير : (اطراف وانحا ، انحاى صحرا) .

نَحِير [ع] بوغازلانمش ، كسيلمش : (اشتر نحير) .

نَحِيف [ع] ضعيف ، جليمسز ، آريق : (جسم نحيف ، شخص نحيف) .

نَخْچِير [ف] آولامق ‖ آهو وامثالى آو حيوانى ، آو . (نَخْچِيرْگِيرْ ، نَخْچِيرْوانْ) = آوجى (نَخْچِيرْگاهْ) = آو محلى ، آولاق . (ج) ايله ده يازيلير :

«شيرلر دكه كمند افكنه نخچير اولماز»
(نيلى)

نَخْل [ع] خرما آغاجى . (فَصيلَهْ نَخْلِيَّه) = خرما انواعى §

اسكى زمانده بال مومندن وياخود كوموشدن مخصوصاً ياپيله رق كلينك اوكنده كوتوريلن ميوه وشكوفه وذى قيمت احجار ايله مزين آغاجه اطلاق اولنوردى . (نَخْلْبَنْدْ) = بال مومندن آغاج وميوه شكللرينى ياپان صنعتكار ، استاده ديئليردى . لسان عوامده قوللانيلان (نَقِلْ) - (نخل) ك محرفى ، غلطيدركه تشبيه صورتيله ميوه سى وچيچكى چوق اولان آغاج وفدان حقنده ايراد اولور . § آغاج وچيچك فدانى معناسنده ده قوللانيلير : (نخل كل ، نخل ياسمن) . (نَخْلِ تابُوتْ) = وقتيله ايرانده پير اوله رق وفات ايدنلرك تابوتى اوزرينه قونيلان برنوع آرايش ، اكليل كه (نخل ماتم) ده دينيلير . (نَخْلِ طُورْ) = موسى عليه السلامك وادى ايچنده اوزرنده تجليات

انوار التهیه‌یی مشاهده ایتدیکی شجر مقدس. (نخل مریم) = عیسی علیه السلامك زمان تولدنده حضرت مریمك اوجاع حملدن مضطرب اوله‌رق صحراده سایه‌سنه التجا ایتدیکی خرما آغاجی (نخله) = برفدان، برعدد خرما آغاجی.

«نخل بلندینی کوریجك سایه‌دار اولوب
«جان دوشدی بریره، دل بی‌تاب بریره»
(نائلئ قدیم)

«نخل نازم بیله‌مم طوغریسی هانکیسی راست»
«سروه بکزتدی عجیم قدیکی عربان بانه»
(سروری)

نخلزار } [ف] خرمالق دیمکدر. علی الاطلاق فدانلق، آغاجلق معناسنده‌ده قوللانیلیر.
نخلستان }

نَخوَت { [ع] کبر، عظمت § بویوکلك طاسلامق، بویوکلنمك، قورولمق. (نخوت پیشه) = عادتی نخوت اولان، کبرلی، عظمتلی. (نخوتفروش) = عظمت صاتان، متکبر دیمکدر:

«دوشردی منظرهٔ چارطاق نخوتدن»
«بوحسن ایله نظر ایتمه‌یدی آفتاب سکا»
(نائلئ قدیم)

نَخوَه { [ع] چورك اوتی نوعی: (نخوهٔ هندی).

نَخچیر { [ع ف] پوصو. (نخچیرگاه) = پوصو یری، صاقلانه‌جق محل.

نَخیل { [ع] خرما آغاجی. § «نخله» جمعی‌ده اولورکه اوتقدیرده خرما آغاجلری دیمکدر.

نَدامَت { [ع] پشیمان اولمق، «کاشکی ایتمیه ایدم» دیمك. (ایتمك، کتیرمك) ماده‌لریله قوللانیلیر: (ندامت ایتدی، ندامت کتیردی) § پشیمانلق: (حس ندامت، کریهٔ ندامت) (ندامتکار) = نادم، پشیمان اولان. (ندامتکارانه) = ندامتکار اولانه یاقیشه‌جق صورتده (ندامتکاری) = ندامتکارلق.

نَدَب { [ع] اوکلمش یاره‌نك، چیبانك یری قاتیلاشوب بکلشمك § یاره‌نك، چیبانك اوکلدکدن صوکره اثری قالمق. (ندبه) = یاره یری، یاره اثری. اصطلاحات طبیه‌دندر.

نَدرَت { [ع] آز بولنمق، آز اولمق، آزلق حالی: (برشیئك ندرتی قیمتنی آرتیرر).

نَدَم { [ع] پشیمان اولمق، ندامت ایتمك. سکون دال ایله‌ده لغتدر.

نَدیم { [ع] همدم، هم صحبت اولان؛ برلکده عیش وعشرت وصحبت ایدن:

«سعادت ایله ندیم اوله‌لی پدر خانه»
«نه مرجمك کورراولدی کوزم نه ترخانه»
(نفعی)

نَذْر [ع] آند ، وعد ایتمك ، آدامق § شرط وتعلیقه مقارن وعد ، آداملمش شی، آداق. فی الاصل برکیمسه واجب اولمایان برشیئ کندی نفسی اوزرینه واجب قیلمق دیمکدر . جمعی (نُذور) .

نَذیر [ع] برینه برشیئك قورقونج اولدیغنی خبر ویره‌رك کندیسنی قورقوتوب آ کاه ایدیجی یعنی انذار ، تنذیر ایدیجی معناسنه‌در . (بَشیر) مقابلی. انسانلری تنذیر ایله طریق حقه سوق ایدن پیغمبران عظام حضراتنه وخاصةً پیغمبریمز علیه الصلاة والسلام افندیمز حضرتلرینه اطلاق اولنور .

نَذیره [ع] نذر ایچون اداأولنان شی، آداق .

نَر [ف] ذکور جنسندن اولان، ارکك: (شیرِ نَر) = ارکك ارسلان (اَنگشتِ نَر) = باش پارمق.

نَرجِس (معرّب) اصلی فارسی (نرگس) درکه معروف چیچکدر .

نَرخ [ف] غلطی (نارق) درکه حکومتجه اشیایه رسماً وضع اولنان قیمت، بها دیمکدر. اصلی کسر نون ایله‌در : (نرخ پوصله‌سی، اتمكك نرخی قرق پاره‌در) .

نَرد [ف] طاوله اویونی. (تَخْتهٔ نَرد) = طاوله تخته‌سی (مُهْرهٔ نَرد) = طاوله طاشی. (نَردباز) = طاوله اوینایان (نَردبازی) = طاوله اوینایجیلق . عربیده دخی قوللانیلمشدر. حتی (نَرّاد) = زیاده طاوله اویونی بیلن ، طاوله اوینامقده ماهر دیمکدر .

نَردُبان [ف] محرّفی (مَردیوَن)، باصه‌مق باصه‌مق یوقاری چیقیلن و یاخود آشاغی اینیلن شی که ترکجه‌ده (باصقیچ) دینیلیر: (طاش نردبان، آصمه نردبان، تخته نردبان)

نَرگِس [ف] تحریرلی ، قوبو صاری رنکلی معروف برچیچك . شعرای قدیمه کوزللرك کوزلرینه تشبیهاً پك چوق ایراد واستعمال ایتمشلردر .

نَرم [ف] یوموشاق ، لطیف، ملایم : (شمع نرم) = یوموشاق موم . (نَرمی) = یوموشاقلق، ملایمت . (نرم دل) = قلبی رقتلی، شفقتلی، یوفقه . (نرم لکام)= باشی سرداولمایان، یوموشاق باشلی آت .

« بستر نرم اوزره خواب خفتگان سنگین اولور »
(قوجه راغب)

نَرَه ، نَرّه [ف] « نَر » ایله مترادفدر ، ارکك معناسنه‌در :

« اونرّه شیر دلیر و داور عالم »
(نفعی)

نَرِيم **نَرِيمان** [ف] رستمك جدّى اولان سامك پدرينك اسمى § پهلوان ، شجيع ، بهادر معناسنه‌در .

(نَرِيمانى) = پهلوانلق ، بهادرلك .

(اوشهسوار نريمان شكوه ذى شان كيم)
(نفعى)

نَزاكَت [مولّد] نازكلك ، اينجه‌لك ، ظرافت ، قابا اولمامق حالى . فارسى (نازك) لفظندن لسانمزده اويدورلمش اولان بوكلمه‌نك افاده ايتديكى معناى لطيف اوقدر نازكدركه آنك يرنده هانكى لفظى استعمال ايتسه‌ك قابا دوشر ، اولطافتى حاوى اوله‌ماز . آنك ايچون لسانمزده استعمالى الزمدر : (نزاكت بدن ، نزاكت طور ، نزاكت افاده)

نَزاهَت [ع] عيبدن برى اولمق ، پاكلك ، تميزلك . معنوياتده قوللانيلير : (نزاهت افاده ، نزاهت اسلوب)

نَزد [ف] عند ، قرب ، يان ، اوك : (امريقا حكومتى نزدنده مقيم سفير ، نزد عقلاده) .

نَزديك [ف] قريب ، ياقين ، اوزاغك ضدّى : (دور ونزديك) .

نَزْع [ع] برشيئى يرندن چكوب قوپارمق ، سوكمك ، سلب ايتمك . (حالت نزع) = جان تندن قوپمق ، جان چكشمك حالى .

نَزْف [ع] قان چوق آقمق ، خصوصيله بورون چوق قانامق .

نَزْلَه [ع] بر كرّه اينمك وآقمق معناسنه‌در . اصطلاحده زكام علّتى ، بورونه اينمه معناسنده قوللانيلير : (نزلهٔ مستوليه ، نزلهٔ صدريه) جمى (نَوازِل) .

نَزِيه [ع] نزاهتله متصف ، پاك ، تميز . مؤنثى (نَزِيهَه) .

نِژاد [ف] عرق ، اصل ، نسب ، صوى : (عالى نژاد ، پاك نژاد) .

نَساء [ع] اويلوق باشندن طيرناغه قدر اولاشان بر طمار ، قالچه طمارى : (عرق النساء) .

نَسّاب [ع] علم انسابه آشنا § نسب شجره‌سى ، سلسله نامه ترتيب ايدن .

نَسّاج [ع] نسج ايديجى ، طوقويجى ، چولحه § اوريجى ، اورمه‌جى .

نَسَب [ع] سلسلهٔ اجداد ، نسل ، نژاد ، صوى : (الفضل بِالأدب لا بِالأَصل والنسب) = فضل ادبله‌در اصل ونسبله دكل . جمى (اَنْساب) : (علم انساب) .

« حقه منّت اوشه ذوالحسبك »
« يعنى پيغمبر عالى نسبك »
(خاقانى)

نَسْتَرَن / **نَسْتَرِن** [ف] اغستوس كلی ، يبانی كل . بياضنه «يبانی آق كل» صاريسنه «يبانی صاری كل» دينيلير. (نَشْتَرْ) صورتنده تخفيفی جائزدر .

نَسْج [ع] طوقومق ، طوقونلق؛ اورمك ، اورلمك : (نسج قماش ، قماشك نسجی) § سوزه تناسق وتناسبله زينت وحسن نظام ويرمك : (نسج كلام) § وجودده اولان انسجه: (نسج اسفنجی، نسج مجروی).

نَسْخ [ع] ابطال، بوزمق، برشی ديكر برشيئك حكمنی بوزمه § باشقه صورته قويمه، تبديل صفت § تناسخ دونمه § خواجه (عمادالدين ياقوت مستعصمی) نك ايجاد ايتديكی خط معروف كه اشبو كتابده كی خطدر. (نَسْخ) كلمه سنك بركتابك عينی يازمق، صورتنی چيقارمق معناسنی دخی افاده ايتمسی (خطّ نسخ) دينامه سنه سبب اولمش وكثرت استعمال ايله «خط» حذف اولنه رق يالكز (نسخ) دينلمكده بولنمشدر. (نَسْخی) = نسخه منسوب ديمكدر .

نَسْر [ع] آق بابا دينيلن قوشك اسمی كه فارسيده (كَرْكَس) دينيلير. قارتال وقره قوشدن دها بويوكدر § منطقة البروجدن قطب شماليده كائن ايكی صورت كوكبيه دركه (كوكس)ه شبيه اولملری سبب تسميه اولمشدر . بری زمينه نازل شكلنده اولديغی ايچون (نَسْر واقِعْ) ديكری هواده اوچار صورتنده بولنديغندن (نسر طائر) دينلمشدر. (كركس كوكبی)ده ديرلر.

نَسْرِين [ف] وان كلی ، مصر كلی. ايكی نوعدر. بری (كل مسكی) ديكری (كل عنبری) .

« بازوی لطيفی شاخ سيمين »
« كويا كه خميری برك نسرين »
(شيخ غالب)

نَسْطُورِیّ / **نَسْطُورِيّه** [ع] اقوام نصارادن برطائفهٔ قديمه دركه مذهبلری اورتودوقسدر

نَسْغ [ع] آغاجلرك صويی ، آغاجلره صو يورومه : (نسغ نازل ، نسغ صاعد) .

نَسْف [ع] بنايی تملدن ييقمق ، سوكمك || اساسندن قالديروب يوق ايتمك : (حذف ونسف).

نَسَق [ع] ديزی، صيره ، ترتيب، نظام ، اسلوب : (نسق واحد ، يكنسق) ، (نَسَقساز) = ترتيب وتنظيم ايديجی ، نظام ويرن .

نَسْل [ع] ذرّيت، اولاد واحفاد، دول دوش : (نسل آدم) جمعی (اَنْسال) .

نَسْناس [ع] جسيم الجثه برنوع مايمون (Orang-outang اورانغوتان) بولفظ (مالايی) لساننده

اورمان آدمی دیمکدر. § نصنی انسان شکلنده تك کوزلو، بررال وآیاقلی صچرایه‌رق یورر برمخلوق اساطیریدر.

نَسی { [ع] اونوتمه، اونوتش. لسانمزده یالکز قوللانیلماز صورت آتیه‌ده استعمال اولنور: (نَسیاً مَنسیاً) = بوس بتون اونوتلمش، خاطردن چیقارلمش.

نَسیب { [ع] صویی پاك، اصلی تمیز، معروف آدم اولادی § قصیده آره‌سنده محبوبه‌یه عائد تصویرات ایله غزل سویله‌مك.

نَسیج، نَسیجه { [ع] نسج اولنمش، طوقونمش قماش، شی: (نسیجهٔ عنکبوت).

نَسیم { [ع] روزکارك خفیف، لطیف اسمه‌سی: (نسیم صبا، نسیم صبح) § خوش، ملایم اسن روزکار: (نسیم نوبهار). (هوای نسیمی) = کرهٔ ارضی احاطه ایتمش اولان تنفسه قابل هوا.

« اوقشا اطفال بهاری ای نسیم دلنواز »
« بحری تنظیر ایلسون اولمقده صحرا موج موج »
(معلم ناجی)

نَشأَت { [ع] یکیدن پیدا اولمه، بر یردن ظهور ایتمه، ایلری کلوب یتشمك. (نشئت) طرزنده یازماملی. (نشأهٔ اولی) = روحك بدنه دخولی (نشأهٔ اخری)

= روحك بدندن خروجی «نشئه» نك اصلی، فصیحی بویله‌در:

« بر نیم نشئه صای بو جهانك بهارینی »
« بر ساغر کشیده‌یه طوت لاله زارینی »
(ندیم)

نَشاستَج { [ع] «نشاسته» نك معرّبی، بغدای اوزی.

نَشاط { [ع] فرح، سرور، شادلق، سوینج: (نشاط انکیز) = نشاط قوپاران. (نشاط افزا) = نشاط آرتیران (نشاط آوَر) = نشاط کتیرن (نشاط بخش) = نشاط باغشلایان.

نَشر { [ع] یایمق، طاغتمق: (نشر رایحه، نشر اوراق) § شایع قیلمق، بیلدیرمك: (نشر حوادث، نشر علوم) § دیرلك، حیات بولمق: (حشر ونشر). (لفّ ونشر) = عباره‌ده کلماتی ترتیب اوزره درج ایتمك. جمعی (نشور) در. (نَشریّ) = نشره منسوب، شایع قیلنه‌جق وقیلنان شی. بو قوللانیلماز، فقط بونك جمعی اولان (نَشریات) = اکثریا غزته ایله باصیلان شیلر معناسنده قوللانیلیر:

« نشرایت کمالك عالمه اهل کمال اینسه‌ك »
« روشندر اشتهار ضیا آفتابده »
(هرسکلی حکمت)

نَشْف [ع] سونكر كبى صويى چكوب ايچمك ، آلمق؛ رطوبتى جذب ايله اوته طرفه ويرمك.

نَشْو [ع] پيدااوله، وجوده كلمه، بيتوب چيقمه: (نَشوونَما) = بيتوب بويومه، سوروب چيقمه.

نَشْوان [ع] «سكران» كبى مست، سرخوش .

نَشُور [ع] زياده نشر ايدن ، طاغيدان، يايان: (معالى نشور) .

نَشْوَه [ع] كيف، بادهومكيفات سائره تأثيرى و اسباب ذوق و سرور ايله چاقر كيف اولمق حالى، جزئى سرخوشلق : (نشوه‌ياب) = منشرح، كيفلى (نشوه‌بخش) = نشوه ويرن (نشوه‌دار) = نشوه طوتان، كيفلى (نشوه‌مند)= نشوه‌لى، كيف حالنده اولان .

نَشْأَه [ع] «نشوه» كبى كيف وانبساطلى اولمق . فصيحى (نشأه) در. (نشئه‌ياب) = منبسط، كيفلى .

«غرض برنشأه‌تحصيل ايلمكدر بزم عالمده»
(شيخ الاسلام يحيى)

«برآتشپاره طوغدى دخت رزدن نشئه نامنده»
«فهيم»

نَشِيد **نَشِيدَه** [ع] سويله‌نيلن منظومه، شعر، غزل، وامثالى . (نشيده‌خوان) = شعر اوقويان. (نشيده‌خوانى) شعر اوقويجيلق .

نَصّ [ع] خبر، دليل ، حجت ، برهان‌معنالرنده قوللانيلير. فى‌الاصل بيان واظهار ايتمك‌معناسنه‌در: (نص قاطع، نص قانونى) § معانئ صريحه‌يى حاوى اولان آيات قرآنيه‌دن دليل مقامنده ايراد اولنان آيت. جمعى (نصوص) : (نصوص قاطعهٔ قرآنيه).

« ايلمشدى آنك الحق صانع »
« تيغ عز كانى نص قانع »
(خاقانى)

نَصارىٰ [ع] «نَصرانى» نك جمعى ، عيسويلر ، خرستيانلر ديمكدر .

نَصائِب [ع] «نصيبه» نك جمعى ، ديكيلى طاشلر .

نَصايِح [ع] «نصيحت» ك جمعى، نصيحتلر، اوكودلر. اصلى (نصائح) در: (نصايح پدرانه).

نَصْب [ع] برشيئى بريره ديكمك ماديات ومعنوياتده قوللانيلير : (نصب خيام ، نصب رايات ، نصب‌نكاه) § بركيمسه‌يى برخدمته تعيين ايتمك ، قويمق : (عزل ونصب) ، (مدعى عليه طرفندن نصب اولنان آووقات) § ديكلمش شى ، ديرك ، بت ، ميل، نشان ، حدود طاشى كبى شيلر . بومعناده جمعى (اَنْصاب) § اصطلاح نحوده حرفك فتحه ايله يعنى اوستون اوقونمه‌سى: (حالت نصبنده)

§ اصطلاح عروضده قافیهٔ شعرك فساددن سالم وبناسنك تام اولمسی .

نَصْر [ع] یاردیم ، یاردیمده بولنمق .

نَصْرانی [ع] خرستیان ، «بیت المقدس» مضافاتندن اولوب حضرت (عیسی) علیه‌السلامك اقامت ایتدیکی (ناصره) قریه‌سنه منسوب دیمکدر. نبیّ مشارالیه ایله اتباعنه وبعده اقوام وافراد عیسویه‌یه اطلاق اولنمشدر. (نَصْرانیّت) = نصرانیلك، خرستیانلق.

نَصْفَت [ع] عدالت ، انصاف خاصه‌سی ؛ دادگرلك . کسر نون ایله غلطدر .

نَصُوح [ع] مبالغه ایله نصیحت ایدیجی، اوگود ویریجی § صادق ، قصد ونیتله مقرّر اولان . (بیضاوی) یه کوره (نصوح) ابنیهٔ مبالغه‌دندر. توبه ایله نفسنه نصح ایدن تائبك صفتیدر . بعده مبالغةً اسناد مجازی طریقیله توبه‌یه وصف اولمشدر : (توبهٔ نصوح) = توبهٔ صادقه .

نَصیب [ع] حصه،بهره،قسمت، پای . (نَصیبدار) = بهره‌منده ،حصه‌دار (نَصیبداش) = حصه‌ده برابر .

نَصیبه [ع] یوللره نشان ایچون دیکیلن میل ، طاش .

نَصیحَت [ع] فارسیسی (پند) ترکجه‌سی (اوگود) در . (ایتمك ، ویرمك) ماده‌لریله قوللانیلیر. جمعی (نصائح) . (نَصیحَتْ آمیز) = نصیحت یولنده ، نصیحت ایله قاریشیق (نَصیحَتْ پَذیر) = نصیحت قبول ایدن ، اوگود طوتان .

نَصیر [ع] یاردیمجی ، یاردیم ایدن :

«غم یمه، ایّدك الله تعالی ونصیر»
(نفعی)

نَضَر / **نَضارَت** [ع] (نَضْرَت) کبی تازه‌لك ، طراوت ، لطافت ، رونق معنا . سنه‌در .

نَطْرُون [ع] قویومجی بوره‌سی، بوراق، بارود ابیض، صودا دینیلن شی.

نَطَس [ع] تارلایی سوروب تمیزله‌مك، اوتلری آییروب قوروتمق || تخم اکیلمك ایچون تکرار سورولوب حاضرلانمش ترلا.

نَطْع [ع] یره سریلن مشین وسختیان سفره، بساط § شطرنج بزی . (نطع زمین) = یر یوزی . کسر نون ایله‌ده لغتدر .

نَطُوق [ع] فصاحتله، سربست، کوزل ، چوق سوز سویله‌ین آدم : (لساننده طوتوقلق

اولدیغی حالده پك چوق نطوقلری لال ایده‌جك سوزلر سویلردی — عونی بك مرحوم حقنده — معلم ناجی)،

نَظارَتْ { [ع] برشیئه باقمه، باقش § ناظرلق مقامی، دائره‌سی: (تمغا نظارتی، ضونظارتی).

نَظارَه | **نَظّارَه** | [ع] برشیئه باقمه، تماشا. ایکنجیسی اکثریا نظمده قوللانیلیر . فی‌الاصل برشیئه نظر ایدنلر دیمکدر :

« غمزه‌ك كبی هم‌نكتهٔ راز دله محرم »
« نظارهٔ عاشق كبی هم رازكشاسین »
(نائلیٔ قدیم)

«افندی فصل بهاراولدی لاله‌زاره بیور»
«نكاه‌لطف ایله نركسلره نظاره بیور»
(ثابت)

نَظافَتْ { [ع] تمیزلك، پاكلك. یالکز مادیاتده قوللانیلیر: (نظافت بدن، نظافت لباس)، (النظافة من‌الایمان) = نظافت ایماندندر .

نَظائِرْ { [ع] «نظیر»و«نظیره»نك جمعی : (ارجح النظائر).

نَظَرْ { [ع] برشیئه باقق § باقه، باقش : (نظر مرحمت ، عطف نظر، حسن نظر) § کوز : (نورنظر) § تأمل وملاحظه معناسنده قوللانیلیر : (فکر ونظر ، جای نظر) § اصابت عین‌که کوز دکمك تعبیر اولنور . بومعناده (کلمك ، اوغرامق ، دکمك) ماده‌لریله قوللانیلیر : (نظر دکدی ، نظره کلدی ، نظره اوغرامش)، (امعان نظر) = باقوب سوزمه (نظراً) = باقیمه کوره ، باقه‌رق . (نظر انداز) = کوز آتیجی، باقیجی ، باقان (نظرگاه) = نظر ایدیلن یر (نظری) = نظره منسوب ، عملسز ، صرف علمی (نَظَرِیّاتْ) = کورکو ایله اولان علمی اولمایان شیلر .

نَظْمْ { [ع] دیزمك معناسنه‌در § مجازاً منظوم یعنی موزون سوزمقامنده قوللانیلیر. (نَثْر)مقابلی. برنجی معناده (ایتمك) ماده‌سیله استعمال اولنور .

« یانظم دلاویزله برجوی مسلسل »
« یامعنیٔ رنگینله برلاله ستاندر »
« نفعی »

نَظیرْ { [ع] مثل ، ماننـد ، اش ، (بی‌نَظیر) = اشسز ، اشی اولمایان :

« کلزاری فیض نامیه انجم نظیر ایدوب »
« دوندی نهال ایله شجر شعله پاره‌کل »
(نائلی قدیم)

نَظیرَه { [ع] برشاعرك شعرینه مشابه اولمق اوزره عین وزن وقافیه‌ده سویله‌نیلن منظومه‌یه دینیلیر . (نَظیرَه‌گو) = نظیره سویله‌ین .

« انكشت خطا اوزاتمه اويله »
« بش بيتنه برنظيره سويله »
(شيخ غالب)

نَظِيم [ع] صيره صيره ، ديزى ديزى اولان شى :
« آفرين اول سخن آراى نظامى طبعه »
« كه اوله فكرى بوكونه دُر اعجاز نظيم »
(نفعى)

نَظِيف [ع] نظافتله متصف ، تميز ، پاك ، طاهر .

نَعْت [ع] بر شيئ حسن صورتله مدح ايتمك || خصوصيله مدح و ثناى حضرت رسالتپناهى يى حاوى سويله‌نيلن شعر: (نعت شريف) جمعى (نُعُوت)، (نَعْت گُو) = نعت شريف سويله‌ين شاعر (نَعْت خوان) = جمعه كونلرى جوامع شريفه‌ده ، بعض كره تكيه‌لرده نعت اوقويان :
« نعتگوى خواجهٔ آخر زمانيدر سوزم »
(نفعى)

نَعْرَه [ع] ككيزدن اولان شدتلى سس، خايقيرمه، باغيرمه. بين العوام تحريفله (ناره) دينير : (نعرهٔ مستانه) ، (نعره اَنْداز) = نعره آتيجى .
« نعرهٔ الله ايله ضبط ايله‌يك هر يرلرى »
« انبيا ارواحيدر غازيلرك رهبرلرى »

نَعْش [ع] فى الاصل ايچنده ميت اولان تابوته اطلاق اولنور. سه‌ده لسانمزده مطلقا جنازه معناسنده ده قوللانيليز : (نعش غفران نقش).
(بَنَات نَعْش، بنات النعش) = قطب شمالى جهتنده دبّ اكبر ديديلن برج.
« ميدانه كلدى نعش رقيب نميمه ساز »
« قيلدم حضور قلب ايله عمرمده برنماز »
(ثابت)

نَعْل [ع] تحريف ايله (نال) ديديلن شى كه آغاج آياق‌قابى، خصوصيله حيوانلرك آياقلرينه چاقيلان تيمورقاب ديمكدر . تركجه‌ده (طاقاو) ديديلير. (نَعْلْچَه) = يمنى ، چيزمه كبى آياق قابلرينه اوريلان خفيف تيمور پارچه‌لرينه اطلاق اولنور. بوده بين الناس تحريف اولنه‌رق (نالچا) ديه زبا نزد در . (نَعْلْبَنْد) = حيوانلرك آياقلرينه نعل طاقان آدم كه (طاقاوجى) ده ديديلير . (نَعْلْتَراش) = آغاج آياق قابى ياپان صنعتكار .
« طوقنسه عرصهٔ هيجاده نعلى كرسنكه »
« عدويه هر شررى برجحيم ايدر ايقاد »
« نفعى »

نَعْلَيْن [ع] معروف آغاج آياق قابى . محرفى (نالين) .
بو ، (نَعْل) ك تثنيه‌سيدركه ايكى نعل ديمكدر . لسانمزده مفردى بومعناده قوللانيلماز .

نَعَم [ع] حرف جواب ، اوت ، يك ايى ديمكدركه (لا) نك

ضدّیدر : (لاونعم) = رد وقبول ، اوت ویوق § درت آیاقلی حیوانلره دینیر .

« یوقسه ایدردم گهر وصفکی »
« زیور گوش نعم روز کار »
(نفعی)

نَعْناع [ع] تحریف ایله (نانَه) دینیلن معروف نبات ، **نَعْنَع** قوقولی اوت : (نعنع صویی ، نعناع معجونی)

نَعُوذُ بِاللّه [ع] اللهه صیغینیرز ، صیغیندق معناسنده ترکیب عربیدر .

« دوشدی یوله زیده اولدی همراه »
« بر حال ایله کیم نعوذبالله »
(فضولی)

نَعِیب [ع] قارغه‌نك وآنك کبی سسی چیرکین قوشلرك آواز سامعه خراشی : (نعیب غراب)

نَعِیم [ع] جنّت ، فردوس : (دارالنعیم) § جناب حقك قوللرینه بخش ایتدیکی نعمتلر : (نعیم السّنی) § باعث رفاه وراحت اولان صفالی شیلر ، خوش دیرلکلر : (نعیم دنیا) ، (ناز ونعیم ایچنده بویومش) :

« غریب شهر دیار محبتك بر اولور »
« یاننده کلخن غم ، کلشن نعیم طرب »
(نائلی قدیم)

نَغْمَه [ع] ازگی ، آهنکلی کوزل سس : (نغمهٔ حزین ، نغمهٔ عندلیب) جمعی (نَغَم) و (نَغَمات) در : (نغمات عشق) . (نغمه پرداز ، نغمه ساز) = تغنی ایدیجی ، نغمه سویله‌ین (نغمه خوان) = ازگی اوقویان .

« دلدی یورکم نغمه‌ی خنجری نه‌دربو »
(سیّد وهبی)
« رقص ایلسون مستانه‌لر مطربلر ایتدکجه نغم »
(نفعی)

نَفائِس [ع] « نَفیس ، نَفیسه » نك جمعی . مفردینه باقملی : (نفائس آثار ادبیه) ، (نفایس) طرزنده یازماملی .

نَفاذ [ع] نفوذ ایتمك ، کچمك ، ایشله‌یوب اوته طرفه کچمك § امر وحکم جاری اولمق ، سوزی کچمك :

« نفاذ حکمی اوغایتده کیم مراد ایتسه »
« کمال حسن ارادتله الفت اضداد »
(نفعی)

نَفاسَت [ع] نفیسلك ، قیمتلیلك ، لطیف ومرغوب اولمق ، خوشه کیتمك حالی : (نفاست اطعمه ، نفاست اقمشه) .

نَفْت [ف] یردن قاینایوب چیقان بر نوع یاغ که معروفدر : (نفت یاغی) ، (نَفْتی) = نفت رنکنده ، یشیل ایله قهوه رنکندن مرکب بر رنك .
(نِفْط) = بونك معرّبیدر .

نَفْث [ع] توکروکله اوفورمك ، اوفله‌مك . (نَفْثُ الدّم) =

اصطلاح طبیدر ، خنجره ایله نفس بوریلرینی داخلاً ستر ایدن غشاء مخاطینك قانامه‌سیله دوکولن قانی توکورمك دیمکدر .

نَفْح { [ع] کوزل قوقو یاییلمق § یل اسمك .

نَفْحَه { [ع] رایحهٔ طیبه ، کوزل قوقو § یلك برکره اسمه‌سی ، براسیم یل . جمعی (نَفَحَات) .

« نفحهٔ کام وشمیم کام دل موقوفدر »
« زلف عنبر بارینه ، کیسوی مشك افشانته »
(نائلیٔ قدیم)

نَفْخ { [ع] اوفورمك : (نفخ روح) ، (نفخ صور) = قیامت قوپمه‌سی .

« روح القدسك مریمه نفخ ایتدیکی روحز »
(روحیٔ بغدادی)

نَفْخَه { [ع] اوفوروك § قارین شیشکینلکی . نونك ضم وکسری ایله‌ده لغتدر .

« بیك نهال پرشکوفه قاپلامش اطرافنی »
« نفخهٔ رحمانه دوندرمش هوای صافنی »
« م ناجی »

نَفَر { [ع] فرد ، انسان § ضابطلك صفتی حائز اولمایان عسکردن هربری : (دومن نفری) جمعی (نَفَرَات) .

نَفْرَت { [ع] برشیدن اورکمك ، قاچنمق § برشیٔ چیرکین ، ایکرنج کوروب چکینمك ، تیکسینمك .

(نفرت بخش) = انسانه نفرت ویریجی ، ویرن .

نَفْرِین { [ف] سب ، لعنت ، بد دعا دیمکدر : (نفرین خوان) = سویکوب صایان ، بد دعا ایدن (نفرین کُنان) = نفرین ایدەرك .

نَفْس { [ع] جان ، روح ، جوهر ذات . لسانمزده بعضاً اصلنده اولدیغی کبی مؤنث اعتبار اولنور : (نفس ناطقه) دینیلیر . بعضاده مذکر اعتبار ایدیلیر : (نفس نفیس) طرزنده قوللانیلیر . § جسد ، شخص : (عظیم النفس) ، (نفسه کفیل) = شخصه کفیل دیمکدر . § هوی وهوس ، شهوات : (کور نفس ، نفسی قیرمق) بومعنالرده جمعی (نُفُوس وأنفُس) در . § کندیسی ، لوا حقدن عاری ، یالکز معناسنده قوللانیلیر : (نفس ادرنه ، نفس قصبه) § برشیئك حقیقتی ، هرشیئك عینی ، جوهری . (نَفْسِ مُتَکَلِّم) = متکلمك کندی .

(نفس أَمّارَه) = انسانی قبایح ولذّات دنیویه‌یه شدتله سوق ایدن قوهٔ طبیعیه . (امّاره) = زیاده‌سیله امر ایدن دیمکدر .

(نفس لَوّامَه) = وقوع وارتکاب معاصیدن طولایی کندینی زیاده‌سیله لوم ایدن ارادهٔ انسانیه . (نفس مطمئنّه) = صفات ذمیمه‌دن مطهّر وپاك واخلاق

بر كزيده ايله متصف اوله رق قرب السّهی يه
اطمئنان حاصل ايتمش اولان اراده .
(نفس ناطقه) = روح انسانی .
معقولات ومنقولاتك مناسباتنی حس
وتفهم ايتمكه مستعد اولان جوهر ذاتی .
(نفس كلّ) = عرشدن كنايه در .
(نفوس قدسيّه) = ارواح ابرار
واخيار ، ملائكه (بالنفس) = بالذات
(نفس الامر) = حدّ ذات ، يعنی
ماده نك كنه وحقيقتی ، اصلی . (نفسی
يمك) = مجاهده ايله هوا وهوسه
غلبه ايتمك ديمكدر .

نَفَس { [ع] صولوق : (ضيق نفس) § آن ، زمان : (نفس
واپسين) = صوك نفس . (نفس
ايتمك) = دعا اوقويوب برينك يوزينه
اوفله مك . جمعی (اَنفاس) : (انفاس
معدودهٔ حيات) .

« حق پرستم عرض اخلاص ايتديكم دركاه بر »
« برنفس توحيددن آيرلمدم الله بر »
(معلم ناجی)
« چرخ مردم كشدر ای دل ترك بيداد ايتسه »
« واپسيندر برنفس اهل دلی شاد ايتسه »
(نائلیٔ قديم)

نَفسانیّ { [ع] نفسه منسوب ومتعلق : (امل نفسانی ، انفعالات
نفسانيه) ، (نَفسانيّت) = يوركده كی
كوتولك .

نَفْط { [ع] « نفت » ك معرّبی . بو نام ايله معروف ياغ . (نفط معدنی)
= يردن قاينايان ، ياخود قويودن
چيقاريلان نفت . (نفط نباتی) = چام
آغاجندن ياخود ساقزندن تقطير قيلنان
نفت كه (تره منتی) ده ديذيلير . عربيده
كسر نون ايله افصحدر .

نَفْع { [ع] منفعت ، فائده ، كار ، تجارت : (نفع وضرر)
تركجه سی (آصی) لفظ مهجوريدر .
(آصيلانمق) = كار ايتمك ، منفعت
كورمك معناسنه در .

نَفَقَه { [ع] اولاد وعيالی ونفسی بچنديره جك ، حوائجه وتعيشه
صرف اولنه جق ارزاق واشيا وآقچه .
جمعی (نَفَقات) .

نَفی { [ع] برشیٔ يرندن آيرمق ، برشی يرندن آيرلمق ، اجلا §
سلب ، انكار : (ادات نفی) ، (نفی
ملك) = برشی حقنده اقراری اولان
كيمسه نك اوشیٔ بندر ديه دن اول آخر
بر كيمسه نك مالی اولديغنی اخبار واقرار
ايتمه سی .

نَفير { [ع] جنكه كيرن فرقه ، جماعت رجال . (نفير عام)
بتون خلقك جنكه سورله سی . (يوم
نفير) = حجّاجك (منا) دن (مكّهٔ
مكرّمه) يه عودتی كونی .

نَفير { [ف] بعض فقرا ودرويشانك بللرنده طاشيدقلری بوينوز
بوری ، كره نايك كوچكی كه (بوق
بوری سی) ديه معروفدر § فرياد ، ناله ،
چيغلق .

نَفیس { [ع] هر كسك رغبتنی جلب ایدن وخوشنه كیدن قیمتلی ، لطیف ، پسندیده ، مطبوع ، كوزل شی : (نفس نفیس ، نفیس میوه‌لر ، اطعمهٔ نفیسه ، كتب نفیسه) ، (نَفیسَه) = نفیس اولان ، نفیس عد اولنان شی دیمكدر .

نَقّاب { [ع] نقب ایدیجی ، دلیك آچیجی ، دلیجی :

« كاه اولور نقّاب چابكدست فكری طبعمك »
« كنج پر كوهر آرار كن بر توكنمز كان اولور »
(نفعی)

نَقابَت { [ع] نقیبلك ، شرافت ، اولولق .

نَقّاد { [ع] نقد ایدن ، آقچه‌نك خالصنی قلبندن تفریق ایدن § برشیئك ایسنی كوتوسندن سچوب آییران ، ماهر ، دقیقه بین : (فكر نقّاد ، طبع نقّاد) :

« نوله نقاد دیسه‌ك باقی یه انصاف بودر »
« كه بزم نقرهٔ اندیشه‌مز آنك پولیدر »
(ثابت)

نَقّارَه { [ع] تحریف ایله (نغاره - یاخود - ناره) دینیلیركه آلات قدیمهٔ موسیقیه‌دن طبل ، ترانپت كبی برچالغیدر : (جفته نقّاره) نظمده شدّه‌سز استعمالی جائزدر .

« چالندی بام فلكده نقّارهٔ دولت »
« پر ایتدی دبدبهٔ مژده كوش ایّامی »
(نفعی)

نَقّاش { [ع] یاغلی بویا ایله ایشله‌ین ، نقش اوران ، بویاجی : (نقّاش اصنافی ، نقّاش باشی ، نقّاش طابیه‌سی) .

« میل ایدر جنّته عالم ، مكر ای حورلقا »
« آنده نقّاش ازل حسنكی تصویر ایتدی »
(ذاتی)

نَقّال { [ع] برشیئ نقل وحكایه ایدن ، چوق نقل ایدن .

نَقاهَت { [ع] خسته‌لكدن یكی قالقمه ، مرضك دفعیله خسته‌نك هنوز ضعیف وناتوان بولنشی : (حال نقاهت) .

نَقائِض { [ع] (نَقیضَه) نك جمعی . مفردینه مراجعت ایتملی .

نَقْب { [ع] بیوك دلیك آچمق ، (نَقْبزَن) = دلیك آچان .

نَقْد { [ع] مسكوك آقچه ، آلتون وكموش مسكوكات ، پاره . (نَقْداً) = نقد ، پاره اوله‌رق . جمعی (نُقُود) در . مجازاً دخی استعمال اولنور . مثلا (نقد جان) كبی .

« نیله اولسون كوهر وصلك خریداری كوكل »
« نقد جانه چارسوی عشقده رغبت می وار »
(فطنت)

نَقْدینَه { [ع] حاضر ورایج آقچه . اكثریا مجازاً قوللانیلیر : (نقدینهٔ غیرت ، بذل نقدینهٔ همت) .

نَقْر { [ع] اویمق ، طاش ویا آغاج اوزرینه یازی ، رسم ، نقش حكّ ایتمك : (صنعت نقر) .

نَقَرات { [ع] شرقی بندلرینك باغی ، هراوچ مصراعده تکرار ایدن دردنجی مصراع ، پَرسنك.

نَقْش { [ع] بر شیئ یاغلی بویا ایله بویامق ، برقاچ درلو رنك ایله تزیین ایتمك : (نه کوزل نقش ایتمش) § او صورتله یاپیلان شی : (نقش جدار ، نقش سقف) § رنکامیز تل ایپلك ، ابریشم ایله ایشله‌مه صنعتی : (نقش درسی ، نقش معلمه‌سی) مجازاً رنك ، آل ، حیله معناسنده‌ده قوللانیلیر . (نقش برآب) = دوامسز ، ثباتسز شی (نقش جبین) = سر نوشت ، آلین یازیسی (نَقْشبَنْد) = قماشلرك نقشلرینی باغلایوب ایپك تللر ایله دستکاهه احضار ایدن استاد ، رسام . (نَقْشبَنْدی) = نقشبندلك ؛ طرق علیه‌دن شیخ (محمدبهاءالدین) نقشبندی حضرتلرینك طریقهٔ صوفیه‌سنه منسوب اولان درویش .

« شکل عذار یار کبی نقش دلفریب »
« لوح ضمیره یازمدی صورتکر خیال »
(باقی)

نَقْص { [ع] ناتماملق ، نقصان ، اکسیکلك .

نَقْض { [ع] بوزمق ، بوزلق § بوزله ، قیرله ، سوکوب ییقمه : (نقض بنا) بو مقامده جمعی اولان (اَنْقاض) دها واسع معنی ایله قوللانیلیر . (نقض سِنّ) = چوریيوب قیریلان دیشك چوقورنده قالان کوك پارچه‌سی .

نَقْع { [ع] ادویهٔ نباتیه‌دن برینی صوده قایناتمق یاخود قاینار صو ایچنه بر مقدار آتوب بر چاریك ساعت قدر براقدقدن یعنی ایجه خاشلانددقدن صوکره صوینی آلمق . چای ، اخلامور ، خطمی دینیلن قوری اوتلرك یاپلدیغی کبی .

نَقْل { [ع] برشیئ برندن قالدیروب دیکر بر یره کوتورمك ، کوچورمك : (نقل مهمات ، نقل یکون ، اشیانك نقلی) § روایت ، تقریر ، حکایه : (نقل سرکذشت ، نقل کیفیت ، نقل ماجری) ، (نَقْلاً) = روايةً ، روایت اوله‌رق ، نقل صورتیله § خانه تبدیل ایتمك ، کوچ ایتمك ، طاشنمق : (نقل مکان) § اهل عشرتك اثنای شربده یدکاری مزه . بو معناده غلط اوله‌رق ضم نون ایله مستعمل و معروفدر . (نَقْلبَنْد) = حکایه جمع ایدن . حکایه‌جی ، رومانجی .

نَقَلَه { [ع] « ناقل » ك جمعی . روایت ایدنلر ، خبرویرنلر .

نَقْلی { [ع] نقل وروایته منسوب ومتعلق ، عقل ایله بیلنمه‌ین . (عَقْلی) مقابلی .

نَقْلِیّات { [ع] نقل وروایته متعلق اولان ، عقلی اولمایان خصوصات : (عقلیّات ونقلیّات) §

نقل وسوق اولنان لوازم واشیا وسائره معناسنده‌ده قوللانیلیر : (نقلیّات عسکریه ، شمندوفر نقلیّاتی ، پوسته نقلیّاتی) .

نَقلِیَّه { [ع] طاشیمه ، طاشنمه ، کوچه بازه‌سی : (اجرت نقلیه ، مصارف نقلیه) .

نَقِیّ { [ع] پاك ، خالص ، تمیز .

نَقیب { [ع] بر جماعتك باشی ، احوالنه نظارت ایدن کدخداسی . (نقیب الاشراف) = شرفا وسادات کرامك امور وخصوصاتنه نظارته رسماً مأمور اولان ذات . (نقیب الاشراف قائممقامی) = طشره‌لرده بو وظیفه ایله موظف اولان ذوات § تکیه‌لرده شیخ وکیلی بولنان ذات . جمعی (نُقَباء) .

نَقیر وقِطمیر { [ع] بر شیئك کافهٔ تفصیلاتیله ، مشتملات ومتعلقاتیله ، اینکنه‌دن ایپلکه قدر تفرعاتیله مقامنده ایراد اولنور . (نَقیر) = خرما چکردکنك ظهرنده‌کی اوفاق چوقورینه دینیلیرکه جزءی شی معناسنی افاده ایدر . (قِطمیر) = دخی او چکردکه یاپیشیق اینجه قابوق معناسنه‌در .

نَقیصَه { [ع] اکسیکلك ، عیب ، قصور ، جمعی (نَقائِص) ، (نَقیصَه‌دار) = قصورلی ، عیبلی ، اکسیکلی اولان .

نَقیض { [ع] برشیئك ضدّی ، عکسی اولان واوشیئك حکمنی رفع ایدن ، بوزان . (مسمی بالنَّقیض) = ضدیله تسمیه اولنمش دیمکدر .

نَقیضَه { [ع] ضدّلق ؛ برنسنه‌نك حکمنه ومعناسنه متناقض شی .

نَقیع { [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر . اجزای نباتیهٔ دوائیه‌یی قاینار صو ایله خاشلایوب آلنان خاصه‌لی صویه دینیلیر .

نَقیعِیَّه { [ع] اصطلاحده کوز ایله رؤیتی ممکن اولمیوب خرده‌بین ایله کوریله بیلن حوینات صنفنه اطلاق اولنور .

نَقِیه { [ع] خسته‌لکدن هنوز قالقمش اولان ، حال نقاهتده بولنان .

نَکال { [ع] اشکنجه ، عقوبت ، جزای شدید .

نَکبَت { [ع] مصیبت ، مشقت . جمعی (نُکوب ، نَکَبات) .

نَکرَه { [ع] نحویّون اصطلاحنده دلالت مخصوصه‌سی مجهول اولان اسم . « معرفه » نك ضدی § مجهول ، مبهم ، تحف ، غریب : (نَکرَه گو) = تحف ، غریب ، کولنج شی سویله‌ین .

نَكير { [ع] «جهل» كبی بيلمه‌مك § «معروف» ك ضدی، بيلنمه‌ين شی § سؤال وجواب ملكلرندن برينك اسمی : (منكر ونكير) .

نَمْ { [ف] رطوبت ، ياشلق ، ايصلاقلق ، چيك ، (نَمْناك) = نملی ، ياش .

نَمّ { [ع] برينك كلامنی ديكرينه نقل ايله طرفينی بربرينه دوشورمك معناسنه‌دركه تركجه‌ده قوغيجيلق ايتمك تعبير اولنور .

نَماء { [ع] بركتلنوب چوغالمق ، آرتمق ، بويومك معناسنه‌در. (نَشْوُنَما) = (نَشوء) پيدا اولوب بويومك ، يتشمك معناسنه اولغله تأييد ايچون اقامه قيلنان (نَما) ايله برلكده نبات كبی يتشوب بويومك معناسنی افاده ايدر § ر.خ ، فائض معناسنده ده قوللانيلير : (نَماْدار) = فائضلی ، فائده‌لی .

« تك همان ايله پژمرده نهال املم »
« كچدم ای ابركرم نشوونمادن كچدم »
(نابی)

نَمازْ { [ف] اهل اسلام ايچون بش وقتده اداسی فرض اولان عبادتدركه عربيسی (صَلاتْ) در . (نَمازْ شامْ) = آقشام نمازی (نَمازْگاهْ) = اكثريا شهر خارجنده ، قيرده وسد اوزرنده محراب وضعيله نمازقيلنمق ايچون ياپيلان محل . (بی نَمازْ) = نمازسز ، تارك صلات ، نماز قيلمايان . (بی نماز عذری) = شايان قبول اولميه‌جق صورتده سرد اولنان بهانه .

نَمّام { [ع] نمّ ايديجی ، قوغوييجی .

نَمايِم { [ع] (نَميمَه) نك جمعی . اورايه مراجعت اولنه .

نَمَدْ { [ف] كچه ، كبه ، عباء يوكدن معمول دوكمه اورتو . (نَمَدْ پاره) = كچه پارچه‌سی . (نَمَدْ زين) = آت اكری اوزرينه قونيلان يوكدن تكلتی . (نَمَدْ پوش) = عبالی ، عبا كينمش اولان . (نَمَدين) = صرف كچه‌دن ، بتون بتون كبه‌دن ، عبادن .

« خواوباقه هرنمد پوشه صاقن ای محتشم »
« هركدايی خضر كور هر شخصه درويشانه باق »
(اصولی)

نَمِر { [ع] پلنك ، قاپلان . كسر نون ايله ده لغتدر . جمعی (نُمُر) در .

نَمْرود { [ع] مشاهير جبابرهٔ قديمه‌دن حضرت (ابراهيم) عليه السلامی آتشه القا ايدن شخص .

نَمَك { [ف] ملح ، طوز : (حق نان ونمك) = طوزو اتمك حقی معناسنه‌دركه شكران نعمت مقامنده قوللانيلير . (بی نَمَك) = طوزسز (نَمَكْدانْ) = طوزلق ||

دلبرك دوداغندن كنايه اولەرق دخی ایراد اولنور . (نَمَكين) = طوزلو ‖ طادی یرنده، لذتلی : (لب نمكين) ، (نمك بحرام، نمك حرام) = كفران نعمت ایدن ، نانكور . (نمكسود) = طوزلانمش ‖ باصدیرمه (نمكشناس) = طوزطانیان ، یعنی ایلك بیلن ، شاكر نعمت دیمكدر .

نَمْل | [ع] قارنجه ، مول . ایكنجسی بدن انسانی‌یه عارض اولان
نَمْلَه | قارنجه‌لانمه علتنه ده اطلاق اولنور .

نَميقه | [ع] مكتوب ، نامه ، شقه ، یازلمش كاغد : (نميقهٔ مخلصی) ، (ترقيم نميقه) بونك جمعی اولان (نمائق) اصلا قوللانیلماز .

نَميم | [ع] فیسلتی ، جیزلتی § (نمّام) كبی سعایت ایدن ، قوغوجی .

نَميمه | [ع] آغیز قاره‌سی ، نفاق ، (نميمه ساز ، نميمه كار) = منافق ، قوغوجی .

نَنگ | [ف] ناموس ، عار ، حیا ، حجاب § صیت ، شهرت : (پردهٔ ننك) ، (نام وننك) = اسم وشهرت (بی ننك) = حیاسز ، ناموسسز .

نَوْ | [ف] یكی ، تازه ، طراوتلی . (طرز نو) = یكی طرز (نونیاز) = ایشه یكی باشلایان ، یكی مشق آلان (نوراه) = یكی یولجی (نو ایجاد) = یكیدن وجوده كتیرلمش ، اول یوق ایكن صوكره‌دن یاپلمش .

نَوای | [ف] نغمه ، لحن ، آواز ، سس . كرك انسان وكرك حیوان سسنه اطلاق اولنور : (نوای بلبل ، نوای نی) ، (خوش نوا) = كوزل سسلی : (مطرب خوش نوا) ، (نواساز) = خواننده ، چالغیجی § مقامات موسیقیه‌دن بری : (فصل نوا) ، (نوادن باشلامه) تعبیری مشهوردر . (نوای خسروانی) مشهور باربدك خسرو پرویزك مجلسنده اوقودیغی بر لحن § رزق ، ذخیره ، نواله . (بی نوا) = عاجز ، یوقسول ، آچ صوسز : (درویش بی نوا) .

نَوائِب | [ع] « مصیبت » معناسنه اولان (نائبه) نك جمعی : (نوائب دهر) .

نَوائِر | [ع] « نائره » نك جمعی ، شعله‌لر . مفردینه ده مراجعت اولنه .

نَوات | [ع] على الاطلاق چكردك معناسنه‌در . قول ضعیفه كوره خرما چكردكی دیمكدر . تصغیرنده (نُوَیت) دینیلیر .

نَواجِذْ [ع] آزی دیشلری معناسنه اولان (ناجِذ)ڭ جمعی .

نَوّاحْ [ع] میّت ایچون اجرتله نوحه وفریاد ایدن آدم . مؤنثی (نَوّاحَه) در .

نَواحی [ع] « ناحیه » نك جمعی . جانبلر ، یانلر ، بوجاقلر : (نواحیٔ بدن) § کویدن بیوك اولوب دولت طرفندن منصوب برمدیرك زیر ادارهسنده بولنان محل ، دیار : (قری ونواحی) .

نَوادِرْ [ع] « نادِرَه » نك جمعی ، آز بولنان شیلر : (نَوادِرُ الْكَلام) .

نَوادِی [ع] مجلس معناسنه اولان (نادِی) نك جمعی : (نوادیٔ ادبا) .

نَوازْ [ف] ترکیب ایله اوقشایجی ، تلطیف ایدیجی معناسنده قوللانیلیر . (نُواز) مادهسنه مراجعت اولنه .

نَوازِشْ [ف] تلطیف ، التفات ، اوقشامه . (نُوازِش) مادهسنه مراجعت اولنه .

نَوازِلْ [ع] « نازِلَه » و « نَزْلَه » نك جمعی . § آفات . مفردینه مراجعت ایتملی .

نَواصی [ع] « ناصِیَه » نك جمعی ، جبههلر ، آلینلر .

نَوافِلْ [ع] « نافِلَه » نك جمعی . فرض ، واجبدن ماعدا اجرا قیلنان عبادتلره دینیلیر .

نَواقِصْ [ع] « نُقْصان » ڭ جمعی ، اکسیکلر .

نَواقیسْ [ع] « ناقُوس » ڭ جمعی ، چاکلر ، چنغراقلر : (طنین نواقیس) .

نَوالْ [ع] بهره ، نصیب § لطف ، احسان ، عطا ، کرم : (دریانوال) = لطف واحسانی دکز کبی چوق ونهایتسز اولان دیمکدر .

نَوالَه [ع] نصیب ، قسمت ll ییهجك ، ییئتی : (نَوالَهچین) = قسمتنی آلان ، ییهجك طوپلایان .

نَوامیسْ [ع] عربیده قانون معناسنه اولان (ناموس)ڭ جمعی ، قانونلر ، شریعتلر دیمکدر . لسانمزده مفردی اصلا بومعناده قوللانیلماز .

نَواهی [ع] (نهی) ڭ جمعی ، نهی اولنمش ، منع قیلنمش شیلر ، منهیّات : (اوامر ونواهی) .

نَوآیینْ [ف] یکی اسلوب ll اسلوب جدید احداث ایدن .

نَوْبارَه، نَوْباوَه { [ف] ترفنده ، يكى يتشمش ميوه ، سبزه . مجازاً ده قوللانيلير .

نَوْبَتْ { [ع] دوُر، صيره § صيره ايله ادا اولنان وظيفه ، خدمت: (نوبتجى) § برخدمته صيره ايله برقاچ كيشى دوام ايتمه § مدت خدمت § فرجه ، فرصت § بعض امراضده آره صيره وقوعبولان حال بحران : (صتمه نوبتى ، خسته‌نك نوبتى زياده) § اوقات معينه‌ده بعض محال رسميه‌ده چالينان موسيقه . (بِالمُناوَبَه) = نوبت ايله ، صيره ايله (نوبتخانَه) = اسكى زمانده مهتريرى (نَوْبَتزَنْ) = نوبت چالان مهتر . (سَرنَوْبَتْ ، نوبتجى) = حماملرده دلاكلرك صيره ايله اداى خدمت ايتملرينه باقان آدم .

نَوْبَرْ { [ف] ترفنده ميوه ، چيچك § ممه‌لرى يكى بويومكه باشلامش قيز .

نَوْبَنَوْ { [ف] يكيدن يكى‌يه ، تازه‌دن تازه‌يه .

نَوْبَهارْ { [ف] ايلك بهار، يازدن اوّل اولان موسم كه (مارت ، نيسان ، مايس) آيلرندن عبارتدر .

نَوْپَيدا { [ف] يكى حاصل اولان، يكى يتيشن .

نَوْجُوانْ { [ف] دليقانلى، تازه ، كنج. (نَوْجُوانى) = دليقانليلق ، كنجلك .

نَوْح { [ع] ميّت اوزرينه فرياد ايله آغلامق، صاغوصاغمق § كوكرجين نغمه ايله اوتمك: (نوح كبوتر ، نوح حمامه) .

نَوْحَه { [ع] نوح كبى ماتم ، فرياد ايله ؛ ازكى ايله آغلامق، صاغو. جمى (نوحاتْ) ، (نَوْحَه گَرْ) = اولويه آغلايان (نَوْحَه گَرى) = نوحه ايديجيلك .

نَوْخيزْ { [ف] كنج ، جوان . (نَوْخاستْ) ده بومعناده لغتدر § يكى يتشمش، يكى چيقمش، تازه : (خط نوخيز ، نهال نوخيز).

نَوَرْدْ { [ف] دورمك، قيوريمق، طى مسافه ايتمك معناسنه اولان (نَوَرْديدَنْ) مصدرندن مشتق اولوب لسانمزده دائما تركيب ايله قوللانيلير: (رَهْ نورد)= يوله كيدن، يول يوريين. (صحرانورد) = صحرايه كيدن .

« اورَهْ نورد سبكرَوكه كلسه رفتاره »
« نه صاعقه ايريشور كردينه نه برق ونه باد »
(نفعى)

نَوْرَسْ { [ف] يكى يتشمش، تازه، كوربه : (چوان نورس، شاخ نورس ، نهال نورس) .

« آلمشدر اولان عقلمزی برنت نورس »
« کیم عشقی می کهنه کبی هوش ربادر »
(نفعی)

نَوْرُسْتَه { [ف] یکی بتمش ، یکی یشمش : (نهال نورسته)

نَوْرَسْم { [ف] یکی چیقمه قیرمه‌لی قابوت ، یکی رسم اوست لباسی .

نَوْرَسِیدَه { [ف] یکی ایریشمش ، کنج ، تازه . جمعی (نَوْرَسِیدگَانْ) = یکی ایریشنلر ، یتیشنلر : (نورسیدگان ادبا) .
« هر نورسیده شاخ کل آلدی الینه جام مل »
(نفعی)

نَوْرُوزْ { [ف] یکی کون دیمکدر که سنهٔ شمسیه‌نك برنجی ومارت رومینك سکز ویا طقوزنجی کونیدر . کونش اوکون (حمل) برجنه دخول ایدر . تساویٔ لیل ونهار وقوع بولور . (نَوْرُوزِیَه) = غلط مشهور قبیلندن اولوب شمسك حمل برجنه دخول ایتدیکی آنده بنلمك اوزره عطری ، مقوی ، معدوی مواد دن ترتیب اولنان معجونه ، طاتلی یه اطلاق اولنور .

نَوْزَادْ { [ف] یکی طوغمش ، یکی طوغان : (طفل نوزاد ، بکای نوزاد) .

نَوْزَمِینْ { [ف] یکی یولده ، یکی یول ، یکی چشید .

نَوْشُکُفْتَه { [ف] یکی آچلمش ، چیچك کبی یکی آچیلان : (غنجهٔ نوشکفته) .
« بلبل گلزار عشقم سینهٔ پرداغله »
« نوشکفته غنجهٔ دل آشیانمدر بنم »
(نفعی)

نَوْع { [ع] گونا ، قسم ، چشید ، درلو : (نَوْع نَوْع) = درلو درلو ، گونا گون § صنف ، جنسدن اخصدر : (نوع بشر) ، (نوعاً) = برمقدار ، جزءی ، نوع جهتیله . (نَوْعَمَّا) = برنوع ایله ، برصورتله ، بعض مرتبه . (نَوْعِی) = نوعه منسوب ومتعلق .

نَوْعَرُوس { [ف] یکی کلین ، هنوز قوجه‌یه‌وارمش قیز . جمعی (نَوْعَرُوسَانْ) .

نَوْك { [ف] اوج ، کوشه ، برشیئك سیوری یری : (نوك خامه) ضم نون ایله‌ده لغتدر :
« ای کلنهال طوغریسی سایه‌کده خارغم »
« کچدی درونه نوك دیکنندن زیاده‌جه »
(واصف)

نَوْکَارْ { [ف] یکی ایشه باشلایان ، عجمی .

نَوْل { [ع ف] کمی کراسی ، حموله نقلی اجرتی . محرفی (ناولون ، ناولین) .

نَوْم { [ع] خواب ، اویقو . (بَیْنَ النَّوْمِ وَالْیَقَظَه) = اویقو ایله اویانیقلق آره‌سی دیمکدر .

نَوْمِيدْ [ف] اميدسز ، مأيوس دیمکدر . (نا اُمید) ك مخففيدر . (نَومیدانَه) = مأيوسانه ، اميدسزجه‌سنه . (نَومیدی) = اميدسزلك ، مأيوسيّت .

نَوْنِهالْ [ف] تازه‌فدان، آغاجك تازه سورکونی . اکثریا تشبیه صورتیله قامت بالای دلبرانه اطلاق اولنور :

« بنده مستغنی‌طبیعت‌نونهالم سایه‌دار »

(معلم ناجی)

نَوْهَوَسْ [ف] یکی هوسلی ، مبتدی، عجمی . جمعی (نَوهَوَسانْ) .

نَوِینْ [ف] یپ یکی ، یکی شی، یکی‌اوله : (طرزنوین) .

نَهارْ [ع] کونشك طلوعندن غروبنه قدر کچن زمان که لساننمزده (کون ، کوندوز) دینیلیر : (لَیْل‌وَنَهارْ) = کیجه و کوندوز (نِصْفِ نَهارْ) = اوکله ، کوندوز اورته‌سی (نَهاری) = کوندوزه منسوب ومخصوص، کوندوزلك دیمکدر .

نَهْبْ [ع] غارت، یغما ، صویمه ، آقین ، چاپول .

نَهْجْ [ع] طوغری یول، آچیق یول § طرز ، منوال ، اسلوب : (بِرنَهجِ شرعی) ایله

نَهْرْ [ع] صویك دره‌دن زیاده وچوق اوله‌رق آقدیغی یر ، چای، ایرماق : (طونه نهری ، سقاریه نهری ، نهر جسیم ، فرات نهری) جمعی (اَنْهارْ) در . جمع دیکری اولان (نُهُورْ) قوللانیلماز . (نَهْرِی) = نهره منسوب دیمکدر : (ماهیٔ نهری ، ادارهٔ نهریّه) .

نَهَنْكْ [ف] عربیده « تمساح » دینیلن ومصرده (نیل) کنارلرنده چوق ظهور ایدن (کلر) ه مشابه وعظیم‌الجثه جانورآبی . کسر نون ایله معروف ایسه‌ده یاکلشدر .

نَهْیْ [ع] منع ایلمك ، یاساق ایتمك ، برینی برشیدن آلیقویمق ، یاپدیرمامق . (امر) ك ضدّی : (امرونهی) ، (نهی عن‌المنکر) = ممنوعات شرعیه‌دن نهی دیمکدر .

نَهِیبْ [ع] دهشت ، قورقو § یغماجی ، چاپولجی .

نَهِیقْ [ع] « نَهَق » دن مشتق ، اشك آوازی، آکیرمه‌سی : (نهیق حمار) .

نَیْ [ف] « نای » مخففی . اورایه مراجعت اولنه .

نَیِّرْ [ع] نورلو، پارلاق، ایشیق : (نیّر اعظم) = کونش (نیّر اصغر) = آی (نَیِّرَیْنْ) = شمس وقمر .

نَيْرَنْج { [ع] فارسی « نیرنك » كِ معرّبی. طلسم معناسنه‌در. جمی (نَیْرَنْجات) .

نَیْزار ، نَیِسْتان { [ف] قامشلق ، سازلق محل .

نَیْزَن { [ف] نی چالان . (نایزن) كِ مخففی . (نِکاه نیزنانه) = نیزن کبی یان باقش .

نَیْشَکَر { [ف] شکر قامشی که عصاره‌سندن شکر حاصل اولور .

نَیْل { [ع] نائل اولمه ، مطلوبه ایریشمه ، مقصده ایرمه : (نیل مرام) .

« نه‌درجرمم ؟ دیمش خوبانه (نیلی) »
« آلان سز کوکلمی هم ویرمه‌ین سز »

﴿ نِ ﴾

نِباخ { [ع] کوپك هاولامسی ، اوروومه‌سی .

نِبال { [ع] اوق معناسنه اولان (نبل) كِ جمی . مفردی قوللانیلماز .

نِثار { [ع] صاچمق ، سرپمك : (کوهر نثار) = کوهر صاچان (دُرّ نثار) = اینجی صاچان (پرتونثار) = نورصاچان ، آیدینلاتان (بدایع نثار) = بدیعه‌لر صاچان. § دوکونده سرپیلن پاره .

نِجاد { [ع] قیلیج باغی ، حمائل سیف . (طویل النّجاد) = اوزون بویلی آدم .

نِحْریر { [ع] عالم ، فطین ، ماهر ، اوموردیده ، حقایق آکاه آدم . ارباب علم و قلمك مشاهیری حقنده‌ایراداولنور : (نحریر بی‌نظیر)

نِداء { [ع] چاغیرمق ، باغیرمق § سس: (ندای هاتف) ، (حرف ندا) = (یا ، آ ، آی) کبی خطابی متضمن اولان حرفلرله اسما وصفاته الحاق اولنان الف حرفی : (یا حافظ ، باقسه‌كِ آ ، ای خواجه ، سرورا ، داورا) کبی .

نِزار { [ف] زبون ، ضعیف ، نحیف ، آریق: (جسم نزار).

« تنم نزار کوروب قاچمه ای رمیده غزال »
« تصور ایت که هیولای روح مجنونم »
(نائلیٔ قدیم)

نِزاع { [ع] خصومت ایتمه ، چکشمه ، آغیز غوغاسی . (نزاع لفظی) = اساسسز ، مألسز ، چکه یاریشدرمه . (قطع نزاع) = غوغایی یاتشدیرمق ، صلح ایتمك .

« دامنك پرخون ایدن شمشیرمهر کدرفلك »
« فارغ اول بزدن سنکله یوق نزاعی کیمسه‌نك »
(نائلیٔ قدیم)

نِژاد { [ف] اصل ، نسل ، حسب ، صوى : (عالى نژاد ، پاك نژاد) .

نِساء { [ع] قادينلر. قادين معناسنه اولان (امرأه)نك لفظنك غيرى اولەرق جمعيدر : (طائفهٔ نساء) .

نِسبَت { [ع] تعلّق ، مناسبت ، قرابت، ياقينلق § مقاديرك بربرينه نظراً واقع اولان قدروقيمتلرى § لغارتمه جدولنده مقيد بولنان اعداد متناسبه : (نسبت عدديه ، نسبت هندسيه) ، (نسبتلى) = متناسب (نِسبَةً) = نسبت صورتيله ، بربرينه باقەرق. (نِسبى) = ديكر شيئه نسبتلى، نسبت ايله : (ياء نسبى) .

نِسوان { [ع] « نساء » كبى (امرأه) نك جمعى ، قادينلر . جمع ثالثى اولان (نِسون) قوللانيلماز .

نِسوى { [ع] نسايه منسوب ومتعلق ديمكدر .

نِسيان { [ع] اونوتمق ، ياضعف حافظه وياخود غفلت سببيله برشيئى خاطردن چيقارمق .

نِشادُور { [ف] نشادر . فتح نون ايله ده لغتدر . (ملح نشادور) = نشادر روحى .

نِشاسته { [ف] بغدايك اوزى . (نشا) ده بو معنايه لغتدر : (نشاسته حلواسى) .

نِشان { [ف] علامت ، اثر § هدف ، آماج ، تفنك و اوق يرى § حسن خدمت وصداقت اربابنه مكافات اولەرق طرف دولتدن درجات مختلفه ده ويريلن معروف علامات مخصوصه : (نشان امتياز ، نشان افتخار ، نشان ذى شان عثمانى) هدف معناسنده (نِشانگاه) تعبيرى ده قوللانيلير. (نشانجى) = يكيچرى دورنده طغرا كش ، توقيعى || آتيجى ، آنديغى قورشونى هدفه اصابت ايتديرن . (نِشانلانمق) = كويكى اولەجق ذات طرفندن كلين اولەجق قيزه نامزدلك علامتى اولەرق كونديريلن ذى قيمت هديەنك رسم قبولى .

نِشانه { [ف] بو دخى علامت ، اثر ، اماره ، هدف : (نشانهٔ عاطفت ، نشانهٔ ظفر) .

نِشتَر { [ف] قان آلمق ، چيبان ويارە آچمق ايچون قوللانيلان كوچك پچاق . (نيشتر) مخففى . اورايه باقلى .

نِشيب { [ف] اينيش . يوقوش معناسنه اولان (فراز) مقابلى : (نِشيب وفراز) = اينيش ويوقوش. (نِشيبگاه) = چوقور يره .

نِشيمَن { [ف] اوتورەجق يره . (نِشيمنگاه ، نِشيمنگه)

= مأوى ، يورد ، طوراق .

« بن سليمانم فهيا كشور اشعارده »
« عرش بلقيس سخن شمدى نشيمندر بكا »
(خواجه فهيم)

نِشين } [ف] اوطورمق معناسنه اولان (نِشَستَن) = مصدرندن امرحاضردر. وصف تركيبى صورتنده و اوتوريجى ، اوتوران معناسنده قوللانيلير : (كوشه نشين ، پوست نشين، مدرسه نشين، خلوت نشين)، (نِشينَنده) = اوتوريجى، مصدر مذكورك اسم فاعليدر.

نِصاب } [ع] فى الاصل هرشيئك اصلى ، اساسى، مرجعى معناسنه‌در. لسانمزده مقدار، درجهٔ كافيه، حصّه معناسنده قوللانيلير : (نصاب كمال، نصاب علم) || عرف شرعيده مالدن شو مقداره اطلاق اولنور كه مال آكا بالغ اولدقده زكاتى واجب اولور. مثلا كوموش ايكى يوز درهمه ودوه بش عدده ايريشنجه زكاتلرى ويرلمك لازم كلير. بوتقديرده كوموشك نصابى ايكى يوز درهم ، دوه‌نك نصابى بش رأسدر.

نِصف } [ع] برشيئك ياريسى ، ياريم ، بچق : (نصف قطر)، (نصف نهار) و (نصف النهار) = اوكله وقتى . (نصف الليل) = كيجه ياريسى .

نِصفيّت } [ع] يارىملق حالى، يارى يارى‌يه : (نقودى نصفيت اوزره تقسيم)، (نِصفيّه) = برشيئك ايكيده برقسمى || يارىملق ناى، قيصه ناى .

نِطاح } [ع] طوس اورمه ، اوروشوب غوغا ايتمه .

نِطاق } [ع] نسوان عربه مخصوص برنوع لباس ، فوطه ، قوشاق، كمر § مِنطَقه، قوشاق‌يرى: (نِطاقُ الجَوزاء)، (ذات النطاقين) = اسماء بنت ابى بكر رضى الله عنهمانك لقبيدر. ليلهٔ هجرت سنه‌ده حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلم ايله ابوبكر الصديق رضى الله عنهك غار مشهورى حين تشريفلرنده بلنده بولنان نطاقنى ايكى‌يه بولوب بر پارچه‌سنى كنديلرينه طعام سفره‌سى و ديكر پارچه‌سنى ده قربه‌يه باغ يابمش اولمسى سبب تلقيبدر .

نِظام } [ع] برشيئك ثبات ودوامنه مدار اولان نسنه‌يه، حالته اطلاق اولنور . بوندن ماعدا ديزى، دوزكونلك ، حسن ترتيب ، قاعدهٔ مطرده، قانون عرفى، وزير معنالرينى‌ده افاده ايدر: (دستور مكرم نظام العالم) (نظاماً) = قانونه كوره . (نِظامى) = نظامه منسوب، قانون وقاعده‌يه متعلق . (محاكم نظاميه) = نظام محكمه‌لرى (عساكر نظاميه)= نظام

و انتظام تحتنده بولنان عسکرلر. جمعی (نظامات) .

نِعال { [ع] (نَعل) ك جمعی . مفردینه باقلی . (صفِ نعال) = آیاق قابلری یری، پاپوشلق.

نِعم { [ع] نه کوزل معناسنه فعل مدح . (بئس) مقابلی : (نعم المطلوب، نعم التصادف) .

نِعَم { [ع] (نعمت) ك جمعی : (ولی النعم) .

نِعمَت { [ع] خوش دیرلك ، ایپلك، رفاه وراحته مدار اولان حال ومال ، آزوق || فرح ، مسرت، عافیت . (نعمت الٰهیه) = جناب حقك عبادینه بخش ایتدیکی هر درلو اسباب عیش ورفاه . (ولی نعمت) تعبیرینه حرف تعریف الحاق ایدیلنجه (ولی النعمه) طرزنده یازمق لازم کلیر . اولکی کبی یازیلیرسه غلط اولور. یعنی (ولی النعمت) یازیلهماز.

« قناعت دامنن الدن براقمه نعمت ایسترسه‌ك »
(قوجه راغب)

نِفاس { [ع] قادینك چوجق طوغورمق حالی، لحوصه لق § قادین حیض کورمك معناسنه در که قان ظهوری دیمکدر : (سیلان نفاس).

نِفاق { [ع] ایکی یوزلیلك ، دین خصوصنده ریا کوسترمك؛ بربریله بوزیشوب خصم اوله‌جق حال وحرکتده بولنمق. شرعاً وعقلاً منفور ومذمومدر .

«نفاق ایتمشلر اما معنوی همت بیورمشلر»
(وحیی)

نِقاب { [ع] پچه، یوز اورتوسی، یاشماق : (نقاب جمال ، رفع نقاب) .

« نقابن ایلسون رفع کورمدك چوقدن »
« او نور دیده‌یه شاید نظر اصابت ایدر »
(سید وهبی)

نِقابَت { [ع] نقیبلك .

نِقاط { [ع] « نُقطه » نك جمعی ، اومادەیه باقلی : (نقاط عسکریه، نقاط حربیه ، نقاط مهمه) محاوراتده (نُقاط) صورتنده استعمالی معروفدر .

نِقرِس / **نِقرِیس** { [ع] آیاق پارمقلرنده، طوپوقلرده، مفصللرده، پیدا اولان برنوع شدید وجعلی علت . جمعی (نَقاریس) .

نِقض { [ع] بنا ییقنتیسی، بوزنتیسی. جمعی (أنقاض) .

نِقمَت { [ع] معامله شدیده ایله عقوبتله جزا دیمکدر . جمعی (نِقَم، نِقَمات) .

نِکات { [ع] (نُکته) نك جمعی، نکته‌لر، فهم وادراکی

كمال عقل وفراسته متوقف اولان معانئ دقیقه، نازك ماده‌لر: (نكات ومضامین) ضم نون ایله یا گلمشدر.

نِكاحْ [ع] تزوج ایتمك، قادین آلمق معامله‌ٔ شرعیه‌سی: (عقد نكاح، حبالهٔ نكاح).

نِگارْ [ف] نقش، رسم، صورت، صنم: (نگارخانهٔ چین) § تصویر كبی كوزل، محبوبه، دلبر، (نِگارْ خانَه) و (نِگارِسْتانْ) = نقش، رسم، صنم ایله مزین خانه || رسم وصورت سرگیسی.

نِگارَنْدَه [ف] رسام، مصور معناسنه‌در.

نِگاشْتَه [ف] نقش اولنمش، رسم ایدلمش، یازلمش: (نگاشتهٔ صحائف تواریخ).

نِكالْ [ف] آتشپاره، آتشلی كومور پارچه‌سی.

نِگاهْ [ف] نظر، كورمه، باقش. تخفیف ایله (نِگَهْ) صورتنده‌ده قوللانیلیر: (نگاه مستانه)، (آهو نگاه) = آهو باقشلی (نِگَهْفُروزْ) = نظری، كوزی نورلاندیریجی. (نِگاهْبانْ) و (نِگَهْبانْ) = باقیجی، كوزه‌تیجی، بكجی. (نِگَهْبانی) = بكجیلك. (نِگاهْدارْ، نِگَهْدارْ) = صاقلاییجی، حامی، حافظ، بكجی.

(نِگَهْ اَنْدازْ) = نظر ایدیجی، عطف نظر ایدن.

«فسون گرشمه‌سنك لب گزیده مفتونی»
«نگه تغافلنك دلربوده حیرانی»
(نائلئ قدیم)

«غرق ایلدكجه حزنه نگاهك نگاهمی»
«تعقیب ایدردی گریه وفریاد آهمی»
(معلم ناجی)

نِگَرانْ [ف] باقیجی، باقان:

«زیرا نه دیمكدر بو كه رندان ایله واعظ»
«بر پرده طوروب جام هلاله نگراندر»
(نفعی)

نِكُو [ف] (نیكو) مخففی، اوكلمه‌یه باقلی. (نِكُوخواهْ) = اییلك ایسته‌ین، خیر دیله‌ین.

نِگُونْ [ف] آلت اوست، زیروزبر اولمش، ترس دونمش: (سَرْنِگُونْ) باشی آشاغی، آلتی اوستنه گلمش. (نگُونْ طَشْتْ) = قبهٔ آسمان (نِگُونْسارْ) = باشی آشاغی دیمكدر. نظمده تخفیف ایله (نِگُوسارْ) ده دینیلیر.

نِگینْ [ف] مهر، خاتم، یوزوك: (فص نگین، نقش نگین)، (نِگینْسای) = حكاك، مهرقازیجی.

نِمالْ [ع] (نَمْل) ك جمعی، قارنجه‌لر.

نِمْر { [ع] قاپلان. فارسيسى (پَلَنْك). جمى (اَنْمار ، نُمُور ، نِمار) ، (نِمْرَه) = ديشى قاپلان .

نِهاد { [ف] اصل، بنياد ، بنيه ، خلقت: (بدنهاد) = اصلى كوتو ، يارادليلشى كوتو .

نِهادَه { [ف] قونمش ، قونلمش : (فرونهاده) = آشاغى قونلمش، آشاغى‌ايدلمش، طرح ايدلمش.

« بضاعه قالماز ايدى افتخار مخدومه »

« فرونهاده اولنسه افندى زاده‌لكى »

(قوجه راغب)

نِهال { [ف] تازه، دوز كون‌فدان، آغاجك كورپه سوركونى. (نِهالستان) = فدانلق ، قورولق .

نِهالَه { [ع] فدان § آوجى‌قورقولنى § دوشه‌مه ، دوشنه‌جك شى § لسانمزده سفره‌ده محنلرك آلتنه قونيلان مشين‌اوستنه ايشله‌مه‌لى آلتلق معناسنده قوللانيلير. بومعناده (نهالى) ياكلشدر .

نِهان { [ف] كيزلى ، صاقلى . (نِهانى) = كيزليلك ، صاقلى اولمقلق . (نِهان پيكَران) = ملائكهٔ كرام (نِهانخانَه) = خلوت، مخزن ، سرداب ، مغاره ، بودروم .

نِهاوَنْد { [ف] عراق عجمده مشهور بربلده § اوشهره نسبتله موسيقى‌ده برمقام اسمى. (نِهاوَنْدى) نهاونده منسوب .

نِهايَت { [ع] غايت ، اوج ، صوك . (نِهايَه) طرزنده‌ده قوللانيلير . (بى نهايه) = اوجسز ، صوكسز . (نهاية النهايه) = صوكك صوكى ، اڭ صوك . (الى النهايه) = صوكه قدر .

« اوصاف خدايه غايت اولماز »

« فيض سخنه نهايت اولماز »

نِهَنْك { [ف] ياكلشدر. طوغريسى (نهنك) در . او ماده‌يه مراجعت ايتملى .

نِيابَت { [ع] نائبلك خدمتى ، قاضى‌وكيللكى § نائبلك محلى .

نِيّات { [ع] « نيّت » ك جمى: (نيّات خيريه) .

نِياح ، نِياحَت { [ع] ميّت اوزرينه آغلايوب باغيرمه ، فرياد ايتمه .

نِياز { [ف] رجا ايتمك ، يالوارمق § حاجت ، احتياج ، خواهش . (نِيازمَنْد) = محتاج ، رجا ايديجى . (بى نِياز) = مستغنى ، احتياجسز . (نِيازى) = نيازه منسوب ، نياز ايديجى ، طلبكار . (نيازمَنْدان) = حاجت صاحبلرى ، رجاجيلر .

« آزادکان قید امل سرفراز اولور »
« نازایلسون سپهره او کیم بی نیازاولور »
(قوجه راغب)

نیام [ف] غلاف ، قین ، قیلیج ، خنجر ، بیچاق کبی سلاحلرك قابی .

نیام [ع] اویقو || اویویانلر معنا - سنی ده افاده ایدرکه او تقدیرده (نائم) ك جمعی اولور .

نیّت [ع] بر شیئه قصد وعزم ایتمه ، قورمه : (حسن نیّت) جمعی (نیّات) .

نیران [ع] آتش معناسنه اولان (نار) ك جمعی : (نیران هجران) § جهنّم ، طامو : (عذاب نیران) « نور » ك جمع دیگری (نیران) کلیر ایسه ده لسانمزده او معناده اصلا قوللانیلماز :

« سو دیکم وصلك قدرو یرمز بکا لذت جنان »
« آتش هجران قدر یاقمز هله نیران بنی »
(لا)

نیرنگ [ف] معرّبی (نیرنج) در . سحر ، افسون ، حیله ، کوز باغجیلق § رسم ، طاسلاق شی . (نیرنکساز) = حیله کار ، مکّار ، حقه باز .

نیرو [ف] قوت ، قدرت ، زور ، کوچ . (نیرومند) = کوجلی ، قوتلی ، زورلی . (نیرومندی) = کوجلیلك ، قوتلیلك .

نیزه [ف] میزراق . (نیزه دار) = میزراقلی . (نیزك) = کوچك میزراق ، سونكو .

« نای نیزه کاتب کردونك اولدی خامه سی »
« صفحهٔ میداننده ایتدی قامت بدخواهی لام »
(عبدالغنی نادری)

« هر حمله ده هجوم دلیران نیزه دار »
« خیل عدویه اول قدر آفت رسان اولور »
(نفعی)

نیسان [ف] سنهٔ رومیهٔ مالیه نك ایکنجی آیی . برنجیسی شهر (مارت) در .

نیستی [ف] عدم ، یوقلق . (هستی) مقابلی . فارسیده (نیست) = یوق دیمکدر : (نیستی وهستی) = یوقلق وارلق . (عالم نیستی) = یوقلق عالمی .

نیش [ف] ایکنه ، ییز ، دیکن کبی اوجی سیوری شی : (نیش زنبور) § زهر ، آغو : (نیش عقرب) .

« خوش کوشهٔ ذوق ایدی صفا اهلنه عالم »
« نوش آخری نیش اولماسه سوز آخری ماتم »
(روحیٔ بغدادی)

نیشتر [ف] پك سیوری معناسنه - در . لسانمزده مخففاً (نشتر) دینیلیر . چیبان دشمکه ، آشی آشیلا - مغه مخصوص چاقی کبی کوچك واوجی سیوری وکسکین بر آلتدر .

نیك [ف] ایی دیمکدر: (نیك وبد) = ایی وكوتو . جمعی (نیكان) = ایيلر . (نیكبخت) = بختی ایی ، بختیار . (نیك اختر) = ایی كوكبلی، طالعی ایی. (نیك خصلت) = ایی خویلی. (نیك اندیش)= ایيلك دوشونن . (نیكخو) = ایی خویلی . (نیك خواه)= ایيلك ایسته ین. (نیكفال) = فالی ایی اولان . (نیك فرجام) = صوكی ایی، خیرلی. (نیك منظر) = كوسترشلی، كورینشی ایی. (نیك نام) = حسن شهرت ، ایی آدلی ، ایی اوكلو. (نیكنامی)= ایی آدلیلق. (نیكنهاد) = اصلی ، خلقتی ایی ، خوش مشرب (نیكی) = ایيلك . (نیك كردار) = افعالی ایی .

نیكو [ف] ایی، صالح . (نیكوبخت) = ایی طالعلی . (نیكوكار) = ایی ایشلی ، ایشلری طوغری وایی اولان .

« برك كل كبی اولوردی نیكو »
« تره دكجه اوعذار خوشبو »
(خاقانی)

نیل [ع] مصر دیارنده كائن مشهور بیوك ایرماق. (نیل ابیض) = نیلك باشی (نیل أزرق) = حبش دیارندن كچن قسمی، حبش نیلی (نیل زنج) = سودانده جواله نهری .

نیل [ف]چیوید اوتی. (نیله) = چیوید . (نیلج) معربدر. (نیلفام، نیلكون)= چیویدرنكنده، لاجوردی، ماوی اولان . (نیلی) = كذا چیوید رنكلی، ماوی (نیلی بحر، نیلی پرده ، نیلی حقه) = آسمان ، كوك يوزی .

نیلوفر [ف] ریاحین انواعندن ماوی برچیچكدر . میاه راكده‌ده نابت اولور . طلوع شمس ایله آچیلیر، غروب ایله قاپانیر. فارسیده (نیلو برك، نیلو پر)ده اطلاق اولنور. تركجه تحریف ایله (لوفر) چیچكی دینیلیر .

نیم [ف] نصف، یاری، یاریم : (نیم پخته)= یاری پیشمش، یاری چیك نسنه‌یه اطلاق اولنور . (نیمتن) = لسانمزده تحریف ایله (منتان) دینیلن، وجودك قسم علیاسنی سترایدن معروف لباس . (نیم نگاه) = كوز اوجیله باقش، یاری باقه‌ش لحاظه .

« نیم باز ایتمش دخن زیر نقاب طره‌دن »
« دوری هم كوردم اول مهپاره‌نك هم كوزمدم »
(ثابت)

نیمه { [ف] نصف، یاریم. (نیمه‌روز) = گون اورته‌سی، یاریم گون.

(دونیمه) = ایکی یاریم، ایکی پارچه.

(نیمه نیمه) = یاریم یاریم، پارچه پارچه.

﴿ نُ ﴾

نبوّت { [ع] نبیلك، پیغمبرلك : (نبوّت قدسیّهٔ محمّدیه)، (قبل النبوّه) = نبوّتدن اوّل. (نبوّتپناه) = رسول، پیغمبر، صاوه‌جی.

« اوله‌لی تخت نبوّتده مقیم »
« جلوه‌کاهیدی آنك عرش عظیم »
(خاقانی)

نبوء { [ع] اصطلاح طبده بعض کمیکلرك اوزونده پیدا اولان یومرو وچیقنتی‌یه اطلاق اولنور.

نثاره { [ف] صاچیلان شی، صاچنتی ‖ ریزهٔ طعام، یمك دوکونتیسی.

نجوم { [ع] (نجم) ك جمعی. کیجه‌لری کوك یوزنده پارلدایان جرملر، کوکبلر : (نجوم زاهره)، (علم نجوم) = اجرام مذکوره‌نك احوال وحرکاتندن وقایع کونیه‌یی استخراجه سبب اولان علم کاذب. (نجومی) = نجومه منسوب، علم نجوم اربابی، منجّم.

نحاس { [ع] باقر دینیلن معدن. (نحاسی)=باقره منسوب، متعلق : (اوانئ نحاسیه، سکّهٔ نحاسیه).

نخبه { [ع] فصل نزاع ایچون چکیلن قرعه.

نحوست { [ع] نحسلك، میمنتسزلك، اوغورسزلق : (نحوست طالع).

نخاع { [ع] اوکورغه کمیکلرینك ایچنده بولنان صردار ایلیك : (نخاع شوکی) = اصطلاح طبده صیرت کمیکی درونده بولنان وصردار ایلیك دینیلن قطعه دیمکدر. (شوك) = دیکن معناسنه‌در، اوکورغه کمیکلری اوزرنده دیکن کبی سیوریلمش کمیکجکلر بولنمسی مناسبتیله (شوکی) دینلمشدر.

نخبه { [ع] سچلمش، آییردلمش، هرشیئك کزیده‌سی، منتخبی.

نخست { [ف] ایلك، برنجی، اولکی، ابتداکی : (نخستزاد، نخستزاده)= اوّل طوغان، ایلك طوغمش اولان.

نخستین { [ف] برنجی، اولکی، ایلك : (طفل نوزادك فریاد نخستینی).

نخود [ف] حبوباتدن معروف دانه. عربیسی (حمص)در. قاوورلمش نخوده (لَبلَبی) دینیلیر . نخودك طعام ایله پیشیریلوب ییلمسی نافعدر . (نخودی) = نخود رنکنه مشابه بررنك .

ندبه [ع] میتك محاسننی ذکر ایدەرك آغلایش، آغلامه.

ندماء [ع] « ندیم » ك جمعی . همدم اولانلر ، مصاحبلر . (ندیم) کلمەسنەده باقملی .

نذور [ع] « نذر » ك جمعی: (نذور وصدقات) .

نزل [ع] قوناجق ، اینەجك یر § مهمات ، قونوق ایچون احضار اولنان طعام. (نزل امینی) = قوناقجی باشی . اوائلده سفره کیدن اردونك قونەجغی یرلری واورالرده یەجك وایچەجكلرینی احضار ایتمکه مأمور اولان ذاته دینیلیردی .

نزول [ع] قونمق، اینمك، اینمه: (نزول باران)، (نزولِ حجاج) = حاجیلرك مكۀ مکرمه جوارنده (منا) دینیلن محله قونملری .

« او کیجه واقعەده کوردی رسول »
« تا سترا پردەسنه ایتدی نزول »
(خاقانی)

نزهت [ع] صفوت، طراوت ، سرور § کوکل آچەجق محله چیقمق ، تفرج ایتمك ، کسب صفا ایلەمك. (نزهتفزا) = کوکل فرحلنی ویرن ، صفای خاطرك آرتمەسنه سبب اولان . (نزهتگاه ، نزهتگه) = مسیره ، سیر محلی ، کوکله صفا ویرەجك یر .

نسخ [ع] « نسخه » نك جمعی ، یازلمش کتاب صورتلری : (تکمیلِ نسخ ایتمك) = علوم آلیه درسلرینی کاملاً اوقویوب بیترمك .

نسخه [ع] یازیلی شی ، یازلمش کتاب : (نسخۀ کبری ، نسخۀ نفیسه) § کتاب ، رساله ویا بر قاچ صحیفەیی حاوی اوراقك عینی ، صورتی :

« ایلدم کلشنده تحقیق ریاضیات صنع »
« اولدی اوراق کلستان نسخۀ حکمت بکا » .
(نیلی)

نسغ [ع] آصمه کبی آغاجلر کسیلنجه ترشح ایدن مایع ، صو . (نسغ نباتی) = نباتاتك قانی حکمنده بولنان مایع معناسنه اصطلاح فنیدر .

نشابه [ع] تمرنلی اوق . جمعی (نشاب) .

نشاره [ع] طالاش ، یونغه ؛ بیچقی طالاشی .

نشور [ع] نشر ایتمك ، یایمق ، طاغتمق § بعد الموت

دیرلمك : (یَوْمِ نُشُورْ) = قیامت كونی .

نُصّاح { [ع] (ناصِح) كـ جمعی ، اوكود ویرنلر .

نُصّار { [ع] (ناصِر) كـ جمعی ، یاردیم ایدیجیلر .

نُصْح { [ع] نصیحت ویرمك § نصیحت،اوكود: (نصح وپند)

نُصَراء { [ع] « نَصیر » كـ جمعی .

نُصْرَت { [ع] یاردیم ایتمك §عون، یاردیم: (نصرت السّنیه) معنویاتده استعمالی غالبدر .

« قنده عزم ایلرسه اولسون فتح ونصرت رهبری »
(نفعی)

نُصُوص { [ع] (نَصّ) كـ جمعی. مفردینه مراجعت اولنه: (نصوص قرآنیه) .

نُصَیْرِیّ { [ع] « نُصَیْره » منسوب دیمكدركه بو نام ایله معروف طائفهٔ باطنیه‌نك هربرفردینه اطلاق اولنور .

نُطْفَه { [ع] طوری ، صافی صو. بومعنایه كوره جمعی (نِطاف) § انسانك منیسی ، بلنك صویی . جمعی (نُطَف) . لسانمزده ایكنجی معناده قوللانیلیر :

« نطفه‌دن حاصل ایتدی انسانی »
« یازدی آب اوزره صورت جانی »
(حالتی)

نُطْق { [ع] معناسی آڭلاشیلان حروفله لاقیردی سویله‌مك؛ كلام ، سوز :

« رضا دیواننك طبعیله رونق كلدی آفاقه »
« باصلدی پنج دفتر نعت ونطقی ابن نجّارك »
(شیخ ذائق)

نُظّار { [ع] (ناظِر) كـ جمعی : (هیئت نظّار ، رئیس نظّار) ، (نظّار كرام) .

نُعاس { [ع] اعصابه عارض اولان رخاوت ، اویوشـقلق ، اویوقلامه ، امیزغنمه .

نُعْمان { [ع] دم، قان ، (شقایق النعمان) = كلینجك چیچكی، حمرتندن طولایی بویله تسمیه اولنمشدر § = امام اعظم حضرتلرینك اسم شریفلریدر: (نعمان ابن ثابت) رضی الله عنه .

نُعُوت { [ع] « نَعْت » كـ جمعی : (نعوت وقصائد) مفردینه باقلی .

نُعُوظ { [ع] آلت رجولیّته مخصوص انتصاب علتی كه ذكری دائما قوام اوزره بولندیرر .

نُعُومَت { [ع] یوموشاقلق، نرملك.

نُفُوذ { [ع] كچمه ، ایشـله‌مه ، جاری اولمه ، تأثیر. فی الاصل برنسنه دیكر نسنه‌یه طوقنوب ایشله‌دكدن صوكره اوته طرفه كچمك معناسنه‌در: (نفوذ هوا ، نفوذ كلام) مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر. (صاحب نفوذ) = مرعی الخاطر، سوزی كچر.

نُفُور [ع] اوركوب قاچمق ، طاغلمق. بومناسبتله حجّاجك (منا) دن مكهٔ مكرمه یه طوغری شتاب ایله روان اولملرینه اطلاق اولنور .

نُفُوس [ع] جان، شخص معناسنه اولان (نَفس) ك جمعی. جانلر، شخصلر دیمکدر: (نفوس زکیه، نفوس تذکره‌سی، نفوس اداره‌سی ، تحریر نفوس) ، (نفوس قدسیّه) = ارواح ابرار ، ملائکه .

نُقَباء [ع] (نَقیب) ك جمعی : (شرفا ونقبا) .

نُقبَه [ع] مجری، دلیك . معانیٔ سائره‌سی معتبر ومستعمل دکلدر .

نُقرَه [ع] اریمش اریدلمش گوموش پارچه‌سی : (نقرهٔ خام) = خالص گوموش § کوچك چوقور، ییو: (نقرهٔ قفا) = انسه چوقوری .

« نوله نقّاد دیسه‌ك باقی‌یه انصاف بودر »
« كه بزم نقرهٔ اندیشه‌مز آنك پولیدر »
(ثابت)

نُقصان [ع] اکسیکلك ، ناتمام اولمق : (نقصان عقل، نقصان تربیه) § اکسیك ، ناتمام : (آقچه‌نك نقصانی) ، (نُقصانیَّت) = غلط فاحش ، (نُقصانی) صورتنده استعمالی ده خطادر. بونلری قوللانمالی.

(نقصان فاحش)= برشیئك دکرینك درتده بری نسبتنده ویا دها زیاده واقع اولان نقصانه اطلاق اولنور .
(نقصان یسیر) = برشیئك دکرینك درتده برینه بالغ اولمایان نقصانه دینیلیر:

« باقمه نقصانمه احسان ایله »
« عفو وغفرانمی فرمان ایله »
(خاقانی)

نُقض [ع] بنا ییقمتیسی . کسر نون ایله ده لغتدر. لسانمزده جمعی اولان (اَنقاض) قوللانیلیر .

نُقَط [ع] (نُقطَه) نك جمعی ؛ (بی نُقَط) = نقطه‌سز، نقطه‌لری اولمایان .

« یازلسون بی نقط حرف ایله تاریخ »
« ملازمدر سروریٔ هنرور »
(سروری)

نُقطَه [ع] بعض حرفلرك اوستنه، اورته‌سنه ، آلتنه قونیلان شو (.) اشارت، بنك: (برنقطه ، ایکی نقطه ، اوچ نقطه) § ریاضیاتده برخطك نهایتی، اوجی § موقع منفرد § موقعنده یالکز بکله‌ین نوبتجی نفر. (نقطهٔ زرّین) = کونش .

نُقُود [ع] پاره معناسنه (نَقد)ك جمعی : (کثرت نقود ، فقدان نقود) .

نُقُوش [ع] (نَقش) ك جمعی . رسملر، نقشلر: (نقوش

لطیفه ، نقوش و تصاویر) .

« منجلی آیینهٔ دلده نقوش کائنات »
« ایش اومرآت مصفایه جلاویرمکده‌در »
(یاووز سلطان سلیم)

نُقُولْ { [ع] روایت و حکایه معناسنه اولان (نَقل) ك جمعی : (نقول صحیحه ، اصح نقول) .

نُکَتْ { [ع] (نُکْتَه) نك جمعی .

نُکْتَه { [ع] فهم وادراکی ذکاوته، ظرافته متوقف وعباره‌نك اصل مألندن باشقه اولان لطیف معنی؛ تعبیر اخری ایله هرکسك ادراك ایده‌مدیکی قاپالی معنایی حاوی کلام بدیع . (نُکْتَه‌دان) = نکته بیلن، ظریف، عارف. (نُکْتَه‌دانی) = نکته‌دانلق، ظرافت . (نُکْتَه شِناس) = نکته آکلایان . (نُکْتَه شِناسی) = نکته شناسلق. (نُکْتَه گو) = نکته‌لی سوز سویله‌ین . (نُکْتَه گویی) = نکته سویله‌یه‌بیلك . (نُکْتَه بین) = نکته‌یی کورن ، ظریف ، ذکی آدم. (نُکْتَه پَرداز) = نکته‌لی سوز ترتیب وایراد ایدن. (نُکْتَه پَردازی) = نکته پردازلق. (نُکْتَه آمیز) = نکته قاریشدیران .

« هر بیت بلیغ پرخیالك »
« برکلشن نکته‌دار معنی »
(انسی)

« بن نکته شناسم، بنی رمّال می صاندك »
(خیالی)

نُکْس { ایلیکه یوزطوتان خسته‌نك علّتی کری تپمك ، خسته‌لکی اوسته‌له‌مك .

نُکُولْ { [ع] خوف واندیشه سببیله قاچنمه ، کری دونمه .

نُکْهَتْ { [ع] فی الاصل آغیز قوقوسی دیمکدر . عربیده لسان ایله ، آغیز ایله حاصل اولان آثام واوزاردن کنایه اوله‌رق ده قوللانیلدیغی کتب معتبره‌ده کوستریلیور. رایحهٔ طیبه یعنی کوزل قوقو معناسنه دلالت ایتدیکنه دائر هیچ براشارت یوقدر . بناءً علیه بوکلمه‌یی بعض لغات کتابلرنده کوستردیکی وجه ایله کوزل قوقو دیه دکل یالکز (قوقو) معناسنده قوللانمق ایجاب ایدر :

« اعدایه مدار قلمم رشحهٔ سمدر »
« احبابه شمیم سخنم نکهت جاندر »
(نفعی)

نُمَای { [ف] کورنمك، کوسترمك معناسنه اولان (نُمُودَن) مصدرندن امر حاضر صیغه‌سیدر . لسانمزده دائما وصف ترکیبی صورتنده وکوستریجی معناسنده استعمال اولنور: (جهان‌نما، رهنما، قبله‌نما) .

« مثال بحر درونكده صاقلايوب كهرك »
« هنر نمالغه ميل ايتمه وار ايسه هنرك »
(سيد وهبى)

نمايان { [ف] ظاهر ، عيان ، كورينيجى ، كورينن :
« بدنى اولسه نمايان او شهك »
« يوركى اوينار ايدى مهرومهك »
(خاقانى)

نمايش { [ف] كوسترش ، كورينش . (نمايشگاه) = محل نمايش ، كوسترش يرى . (نمايش آب) = سراب ، كونشك چوراق يره عكسيله صو كبى كورينشى :
« مژكانى كه نيم جنبش ايلر »
« بيك جند بلا نمايش ايلر »
(شيخ غالب)

نماينده { [ف] اسم فاعل ، كوستريجى ، كورينيجى .

نمو { [ع] اوت كبى بتوب بويومك ، بركتلنمك .

نمود { [ف] (نمودن) مصدرندن مشتقدر . مطلقا تركيب ايله وكوستريجى ، كوسترن معناسنده قوللانيلير : (رونمود ، سعادتنمود) .

نمودار { [ف] كورينيجى ، كورينن § اورنك ، نمونه .

نموده { [ف] كورينمش ، كوسترلمش ، كوزوكمش .

نموذج { [ع] « نمونه » ويا « نموده » نك معربى . اورنك ، مثال معناسنه‌در . (انموذج) صورتنده‌ده قوللانيلير .

نمون { [ف] دائما وصف تركيبى صورتنده وكوستريجى معناسنده قوللانيلير : (چهره‌نمون ، رهنمون ، نمونه‌نمون) .

نمونه { [ف] مثال ، اورنك ، چشيد : (نمونهٔ بهشت ، نمونهٔ نزاكت ، نمونهٔ امتثال) .

نواب { [ع] (نائب) ك جمعى ، قاضى وكيللرى ، طشره‌لرده بولنان مأمورين شرعيه ديمكدر : (مكتب نواب) .

نواز { [ف] التفات ايتمك ، اوقشامق معناسنه اولان (نواختن) مصدرندن صيغهٔ امردر . لسانمزده دائما وصف تركيبى صورتنده واوقشاييجى ، تلطيف ايديجى معناسنده قوللانيلير . فتح نون ايله‌ده جائز ايسه‌ده ضم نون ايله استعمالى سليقهٔ مخصوصه‌مزه دها موافق ، دها خوش كلير : (بنده نواز ، غريب نواز ، دلنواز ، مهماننواز ، خاطر نواز) .

نوح { [ع] بر پيغمبر ذى شانك اسم اسم شريفيدر : (طوفان نوح) ، (سفينهٔ نوح) = مجمع اجناس طوائف .

نور { [ع] قارا كلغك ضدى ، آيدينلق ، ايشيق : (نورقمر ،

نور ایمان، نور نبوّت)، (نوردیده) = كوز نوری ، عزیز وحبیب اولان معناسنده قوللانیلیر . (نور مبین ، نورنخستین)= پیغمبرمز علیه اکمل التحایا افندیمزه دینیلیر . (ضیاء) نوردن اقوادر. (جبل النور، جبل نور) = مکهٔ مکرمه ده « حرا » دینیلن طاغ .

(ذوالنّورَین) = حضرت پیغمبر علیه الصلاة والسلام افندیمزك ایکی کریمهٔ پاکیزه لرینی تزوّج ایتدیکی ایچون حضرت (عثمان بن عفّان) رضی الله عنه لقب اولمشدر . (نورٌ علی نور)= دها أیی، دها مقبول معناسنده قوللانیلیر . جمعی (أنوار ، نیران) در . لسانمزده ایکنجیسی باشقه معناده مستعملدر :

« نور دیده م اولدی دیده مدن نهان »

نُورْ اَفشانْ | نُورْفَشانْ { [ف] نور صاچیجی، صاچان : (ماه نور افشان)، (نورپاش) ده بومعناده قوللانیلیر.

نُورانِی { [ع] نوره منسوب ، نورلی، پارلاق: (شهراه نورانی، وجه نورانی)، (نورانیّت) = نورانیلك، پارلاقلق: (نورانیّت سیما).

نُوشْ { [ف] ایچمك . بومعناده (ایتمك، ایله مك)ماده لریله قوللانیلیر § (نوشیدن) مصدرندن فعل امردر. دائما وصف ترکیبی صورتنده و ایچیجی معناسنده قوللانیلیر :

(می نوش) = شراب ایچن. (عیش ونوش) = ییوب ایچمه، عمرسورمه.

« بزم دردك جامنی نوش ایلمز نامرد اولان »
(خیالی)

نُوشابَه { [ف] «آب حیات» معناسنه در .

نُوشانُوش { [ف] متّصل ایچمك، طورمایوب دوام اوزره ایچمه : (بزم نوشانوش، بانك نوشانوش)

نُوِشْت { [ف] یازمق معناسنه اولان (نُوِشْتَن) مصدرندن فعل ماضیدر. مطلقا ترکیب ایله قوللانیلیر : (سَرنُوِشْت) = باشه یازیلان، باش یازوسی، تقدیر الٓهی.

نُوِشْتَه { [ف] یازلمش ، محرّر ، مکتوب، یازیلی شی. بونك جمعی اوله رق کوستریلن (نُوِشْتَجات) غلطدر .

« ماه ایچره نوشته اسم اعظم »
(شیخ غالب)

نُوشْدارُو { [ف] تریاق، پادزهر. کنایه اوله رق شرابه ده دینیلیر .

نُوشِینْ { [ف] لذیذ ، شیرین ، طاتلو: (خواب نوشین، جام نوشین) .

نُوكَر { [ف] عبد، قول، کوله . (نُوکَری) = قوللق ، کوله لك .

نُونْ } [ع] حروف عثمانیه‌نك یكرمی سكزنجیسی اولان حرفك اسمی § بالیق : (ذُوالنُّون) = حضرت (یونس) علیه‌السلام .

نُوِیدْ } [ف] بشارت ، مژده ، تركجه‌سی (موطلی صاوه) كه سونجلی ، ایی خبر دیمكدر : (نوید فتوح ، نوید ظفر) بومعناده فتح نون ایله یا كلمش قوللانماملی . چونكه (نَوِیدْ) = فریاد ایله آغلامه معناسنه‌در .

« نوید لطفیدر ارباب شوقه مژدهٔ اكبر »
« او اكبر مژده‌یه ارواح كمترمژدكانیدر »
(معلم ناجی)

نُوِیسْ } [ف] یازمق معناسنه اولان (نُوِیسْتَنْ) مصدرندن فعل امردر . لسانمزده دائما وصف تركیبی طرزنده و یازیجی ، یازان معناسنده قوللانیلیر : (وقعه‌نویس) = مورّخ رسمی ، تاریخ یازان . (خوش نویس) = كوزل یازان ، ایی یازان . (دورنویس) = اوزاق یازان ، تلغراف .

(نُوِیسَنْدَه) = یازیجی معناسنه‌ایسه‌ده قوللانیلماز .

نُهْ } [ف] طوقوز : (نُه‌طاق) = طوقوز كمر دیمكدر كه طوقوز قات كوكدن كنایه‌در . (نُه قُبَّه) = طوقوز قبّه كه ینه كوكلر دیمكدر .

« بویله آغازایلسون شمدنكروالقابكه »
« جامع نه قبّهٔ كونك خطیب منبری »
(نفعی)

نُهُفْتَه } [ف] كیزلنمش ، كیزلی ، صاقلی .

نُهُمْ } [ف] تاسع ، طوقوزنجی : (فلك نهم) زمانمزده اولكی قدر قوللانلمیور .

نُهَی } [ع] تركجه « اُوص » و « یاساغ » معناسنه اولان (نُهْیَه) نك جمعی : (اُولُوالنُّهی) = اصحاب عقل وامر دیمكدر .

نُیُوبْ } [ع] آزی دیشی معناسنه اولان (نابْ) ك جمعی .

وَ

وَ } [ع] الف عثمانیده یكرمی طوقوزنجی حرف . ابجد حسابنجه (٦) عددینه اشارتدر . ادات عطف اوله‌رق قوللانیلیر .

وا } [ع] عربیده ادات ندبه‌در . (نُدْبَه) = میتّك محامد ومحاسننی یاد وتعداد ایده‌رك آغلامق معناسنه‌در . اصطلاحده علی‌الاطلاق اوجاع وفجایع سببیله ایدیلن فریاد وناله‌یه دینیلیر . اشبو اداتك لاحق اولدیغی الفاظك آخرلرینه مدّ صوت ایچون الف علاوه اولنور . لسانمزده

اشبو اداتی حاوی اولەرق قوللانیلان تعبیرات عربیه‌یك آزدر. مثلا (وا اسفاء، واویلا، حیفا، واحسرتا) کبی. ترکجه‌ده بونك یرنده (واه، وای، ای واه) اداتلری قوللانیلیر وبونلر بعضاً شدت وتأیید ایچون مکرر اولەرق ایراد ایدیلیر.

وابَستَه { [ف] باغلی، متوقف، منوط: (موافقتلرینه وابسته‌در).

واپَسین { [ف] کری‌یه قالان، کریده‌کی، صوك: (نَفَسِ واپسین) = صوك نفس.

« چرخ مردم کشدر ای دل‌ترك بیداد ایتسه‌ده »
« واپسیندر برنفس اهل دلی شاد ایتسه‌ده »
(نائلیٔ قدیم)

واپُور { [فرانسزجه Vapeur) بخار ایله متحرك معروف کمی:

« دلده‌آتش، سرده دود واشکیم، دودیده‌چرخ »
« جسم عاشق صورتا واپور شکلن کوستور »
(مخلص پاشا)

واثِق { [ع] وثوقلو، اینانیلیر، اعتماد اولنور: (امید واثق).

واجِب { [ع] براقلمسی جائز اولمایان، یاپلمسی لازم اولان: (واجب‌الادا) § دیناً فرض مثابه‌سنده اولوب ترکی کناه اولان امر الٓهی. جمعی (واجِبات) = اجراسی لازم اولان خصوصات. (واجِبُ‌الوُجُود) = ذات اجل واعلاسی وجودینی مقتضی اولان جناب الله.

« شکری تکرار ایلك واجب دکلمی دمبدم »
(نفعی)

واجِبَه { [ع] « وجیبه » ایله مترادفدر. اورایه مراجعت اولنه.

واجِد { [ع] وجوده کتیریجی، فاطر § غنی، زنکین.

واخ { [ع] چول ایچنده چمنزار محل: (واخ کبیر) جمعی (واحات).

واحِد { [ع] بر، تك: (واحد قیاسی) § اسماء حسنادندر، تکری: (عبد الواحد)، (واحِداً بَعْدَ واحِدٍ) = بری بربرندن صوکره، برر برر.

« حق بودر ارکان ایچنده واحد کالالفسین »
« ایسترز کیم برکونك بیك ایلیه مولاسنك »
(حالتی)

وادی { [ع] طاغلر، تپه‌لر وبایرلر آره‌لرنده‌کی آچیق، آیریق یرلره دینیلیر که دره ودره بویلری دیمکدر. جمعی (اَوْداء، اَوْدِیَه) در. (وادیٔ اَیْمَن) = حضرت (موسی) علیه السلامك مظهر مناجات قدسیه اولدیغی جبل (طور) ك قربنده‌کی دره‌در.

§ لسانمزده يول ، طرز ، طوتش كبى باشقه برمعناده دها قوللانيلير . مثلا (اول واديده فائق الاقران ايدى) دينيلير كه اويولده ، اوطرز اوزره ديمكدر .

« وادئ ايمن اولسون كورينن »
(ناجى)

« نه طريق روش تازه نه وادئ قديم »
(نفعى)

واز [ف] التى درلو قوللانيلير . (١) ادات تشبيهدر: (ديوانه وار، قصاب وار، آواره وار، سبحه وار، لاله وار) § (٢) كبى، اش: (دائره وار) بو ايكى معناده فرقلرى غايتله دقته محتاجدر. § (٣) عادت، رسم، طرز: (وارينه كوره) ، (وارخود) = كندى عادتى، طرزى . § (٤) كرّه، دفعه : (يك وار، دووار، چندوار) = بر كرّه ، ايكى كرّه ، قاچ كرّه ديمكدر . § (٥) لياقت ، مناسبت معناسنده قوللانيلير. مثلا شاهه لايق اينجويه (درّ شاهوار) و اشكون، يورغه آته (اسب رهوار) دينيلير. § (٦) صاحب، مالك معناسنه در : (اميد وار) .

وارِث [ع] ميراثجى ، كنديسنه باشقه سندن ميراث قالمش اولان آدم . جمعى (وَرَثه) .

« شاه جم كوكبه سلطان سليم »
« وارث مملكت هفت اقليم »
(نفعى)

وارِد [ع] ورودايدن، ايريشن، كلن: (وارداولان امرنامه، اشياىوارده) § سانح كبى قلبه طوغان، عقله كلن: (وارد خاطر) جمعى اولان (وارِدات) = ماديانده خزينهٔ دولته ياخود بركيمسه يه كلن نقود وحاصلات نقديه معناسنده ؛ معنوياتده عقله كلن شيلر حقنده و « سانحات » مقامنده قوللانيلير :

« باشلادقجه بن سوزه باشلارهجوم وواردات »
« شويله كيم طاقت كتيرمز آنى تقريره زبان »
« نفعى »

وارَسْتَه [ف] آزاده ، § عارى، برى: (وارستهٔ بيان) (وارَسْتَگى) = وارسته لك، آزاده لك.

وارُون / **وارُونَه** [ف] ترس، آرقورى، ترسنه دونمش، اوغورسز : (چرخ وارون ، بخت وارون ، طالع وارون، سپهروارونه، كنبد وارونه).

وارِى [ف] ادات تشبيهدر، كبى مقامنده قوللانيلير : (خاچ وارى ، فرنك وارى ، مقراصوارى، طلومبه جى وارى ، پهلوان وارى، كل وارى) .

واريُوش [روجه دن] طاش قيرمغه مخصوص ودميردن معمول طوپوز. كوچكى بش وبرايكى قيه، بيوكى اون قيه ثقلتنده در .

وازُو [ايتاليانجه دن] ذيقيمت كاسه ، ساقسى، قاب . فرانسزجه سى (واز Uase) در.

واژگون | **واژگونه** [ف] معکوس، منحوس، ترس، اوغورسز: (طالع واژگون، بخت واژگونه).

واسِطَه [ع] ایکی شیٔ بربرینه بیتشدیرن، اولاشدیرن شیٔ § آره‌یه کیرن، اورته‌ده بولنان، میانجی آدم. (بالْواسِطَه) = طولا- ییسیله، آرد آره‌دن. جمعی (وسائط) در.

«سوز واسطهٔ رابطهٔ عالمیاندر»
(عونی)

واسِعْ [ع] وسعتلی، بول، کنیش: (صحرای واسع، واسع برمیدان) § علمی جمله اشیایی محیط وکثیرالاحسان، زرقی جمیع مخلوقاته شامل ورحمتی بی‌پایان اولان جناب حقك اسماء حسناسندندر. (عبدالواسع)

واصِفْ [ع] وصف ایدیجی، اوکوجی؛ برشیئك حال وصفتنی ایی صورتده بیان ایدن: (واصف ولی‌نعمت، واصف جانان).

واصِلْ [ع] وصول بولان، اولاشان، یتیشن، ایریشن، واران: (فلان مملکتنه واصل اولدی، کمی هنوز لیمانه واصل اولمدی) جمعی (واصِلینْ) = حقه ایرنلر: (غوث- الواصلین).

واضِحْ [ع] عیان، آشکار، آچیق، بللی: (واضِحاً) = بللی، آچیق اوله‌رق. جمعی (واضِحاتْ) = (بَدیهیاتْ) کبی آشکار اولان شیلر دیمکدر. (ایشته حرف ایله حرف شکلنده اولان کلمه‌نك فرقی بوتمثیلدن واضحاً اکلاشیلیر - معلم ناجی).

واضِعْ [ع] وضع ایدیجی، قویجی، قویان: (واضع اسم، واضع قانون، واضع امضا) جمعی (واضِعینْ)، (واضع الید) = برشیئه ال سورن، ال قویان: (آقچه‌یه واضع الید اولان بالجمله مأمورینندن کفالت لازمه آلنیر).

واعِظْ [ع] وعظ ونصیحت ایدن، دین ودنیایه دائر جماعته اوکود ویرن.

وافِرْ چوق، بول: (ارزاق وافره آلمش) § بحور عروضدن بربحرك اسمی.

وافی [ع] تمام، الویریجی، یتیجی. بومعناده اکثریا (کافی) کلمه‌سیله برابر قوللانیلیر: (بوقدر کافی ووافیدر) § سوزنده، ایشنده وفا کوسترن، وفادار اولان.

واقِعْ [ع] وقوعبولان، ظهور ایدن: (واقع حال، تجارت واقعه) § موجود، بولنان: (اومصراعده واقع حشویات) بومعناده معنویاتده قوللانیلیر. (کائِنْ) کبی مادیاتده استعمال اولنه‌ماز. (واقعا، فی‌الواقع)

= حقیقتده ، اولدیغی کبی، طوغریسی دیمکدر .

واقِعَه { [ع] رؤیا ، دوش : (واقعه‌مده کوردیکم شیلری اونوتیورم) § ماده ، باشه کلن مصیبت، مشقت . جمعی (واقعات)

« اوکیجه واقعه‌ده کوردی رسول »
« تاسراپرده‌سنه ایتدی نزول »
(خاقانی)

« بر واقعه‌در بو قلبه عائد »
« اولماز صانیرم بیانی زائد »
(ناجی)

« خبرك یوقمی واقعاتمدن »
(وله)

واقِف { [ع] خبردار ، وقوف صاحبی ؛ هرشیئه آکلایوب بیلن ، ایشه آکاه اولان : (واقف احوال ، واقف اسرار ، واقف خفایا) § وقف ایدیجی ، فی‌سبیل‌الله خیریاپان: (شرط واقف) § وقفه‌ده آیاقده طوران . اوچنجی معناسی عربی‌یه عائددر .

« طویمسون ذوق فراغ دل ناکامی فلك »
« خصم دیرینه‌مزی واقف راز ایتمیه‌لم »
(جوری)

والا { [ف] عالی، رفیع، یوکسك، یوجه معناسنه‌در (بالا) نك مرادفیدر : (قامت والا ، والا قد ، والاجاه ، والاٴ والاشان) ، (والایی) = والالق ، یوکسکلك ، یوجه‌لك .

«چراغ رأیدر اول شمع بزم افروز قدسی کیم»
«آکا ایتمش قدر فانوس مینا چرخ والایی»
(نفعی)

والِد { [ع] پدر، بابا: (والد ماجد)

والِدَه { [ع] مادر، آنا : (والدهٔ مشفقه ، قاین والده ، اوکی والده) .

والِدَین { [ع] آنا بابا دیمکدر . (اَبَوَین) کبی .

وَاللّٰه { [ع] = (جناب الله) ك اسم شریفنه قسم ایدرم که = معناسنی حاوی بیوك یمین ، آند .

والِه { [ع] وله کتیرمش ، حیرتده قالمش ، حیران ، سرسم .

والی { [ع] طرف حضرت پادشاهیدن با فرمان همایون بر ولایتك ضبط وربطنه واداره‌سنه مأمور اولان ذاته دینیلیر . (والیلك) = والی ایله اداره اولنان دیار ، ولایت || والی مأموریتی . جمعی (وُلات) .

وام { [ع] بورج ، اودونج آلنان پاره . (وامخواه) = آلاجقلی، اولجه بورج اوله‌رق ویردیکی پاره‌یی کری ایسته‌ین . (وامدار ، وامی) = بورجلی ، بورجی بولنان ، مدیون .

وامِق { [ع] محبت ایدیجی ، سویجی || مشاهیر عشاق عربدن بر ذاتك اسمیدرکه محبوبهٔ مشهوره (عَذرا) نك عاشقی ایدی .

واو [ع] الفبای عثمانیده یکرمی طوقوزنجی حرفك اسمیدر: (واوعاطفه ، فصل الواو) ، (واوی) = واوه منسوب ، اصلنده حروف هجادن واو حرفی بولنان کلمه .

واویلا [ع] فریاد ، چیغلق ، یایغره . (وا) ماده‌سنده باقملی .

واه [مشترك] استغراب ، تحیر ، تأسف مقاملرنده استعمال اولنان برادادر . بعضاً مکرر اوله‌رق ایراد ایدیلیر : (واه واه) کبی .

واهب [ع] هبه ایدن ، باغشلایان : (واهب الآمال ، واهب العطایا) .

« واهب الادراك منددادایلسون اذعانکی »
(معلم ناجی)

واهمه [ع] محسوساته عائد معانی جزئیه‌یی ادراك وتعبیر اخری ایله قلبه موجود وحرامك غیری شك وترددی موجب تصوراتی القا ایدن قوهٔ ذهنیه‌یه اطلاق اولنور که تعبیر عامیانه ایله (خولیا ، قورتی) دیمکدر :

« سنسین اوسنحنور جکردر »
« بی واهمه شهسوار معنی »
(انبی)

واهی [ع] باطل ، اساسسز ، بیهوده ، بوش: (افکار واهیه ، آمال واهیه) جمعی اولان (واهیات) = بوش شیلر دیمکدر .

« فریاد آنك دکلی واهی »
« بلبل ده بیلیرمی آه وواهی »
(لا)

وای [ف] تحسر ، تعجب ، فرقت ، تأسف محللرنده قوللانیلیر لفظ مشترکدر . (وای افندم وای ، وای آنام ، وای نه‌وقت کلدك) .

وایه [ف] بهره ، نصیب ، حصه ، پای: (وایه‌دار) = بهره‌لی ، حصه‌لی . (وایه‌مند) = بهره ، حصه ، پای صاحبی . (بی‌وایه) = بهره‌سز ، نصیبسز ، محروم . (سایهٔ احسان‌وایه) = بهره‌سی ، نصیبی احسان اولان سایه دیمکدر .

وباء [ع] دهشتلی بر مرض ساریدرکه لسان عوامده (یومورجق) وبدنده پیدا اولان یومرو یومرو آثارینه (طاعون) دینیلیر . (قولرا) کبی امراض مستولیه‌دندر .

وبال [ع] شدت ، ثقلت ؛ اصطلاحده سوء عاقبت ، عذاب ، کناه معناسنه‌در . (وبالی بوینه) تعبیری مشهوردر .

وبر [ع] کدی‌یه مشابه آق طاوشان، عربستان طاوشانی. جمعی (وبور) .

وبر [ع] اصطلاحات نباتیه‌دندر. ایصیرغان کبی بعض اوت

یاپراقلرك اوزونده‌کی اینجه دیکنجکلره
دیلیر .

وَتَدْ { [ع] آغاجدن یاپیلان قازیق، یره قاقیله‌جق اوجی سیوری
غاج پارچه‌سی. (عَظْمِ وَتَدی) =
کسه کمیکی § عروضده اوچ حرفدن
رکب اولان جزء نظم. جمعی (اَوْتاد) :
اوتادالارض) = طاغلر. (اوتادـ
فم) = دیشلر .

وَتَرْ { [ع] یای چله‌سی، کیریش. بومناسبتله ساز کیریشلرینه ده
طلاق اولنور. § قوس دائره‌نك ایکی
جی بیننه وصل اولنان خط مستقیم
عضله‌نك قالین سیکیری . جمعی
اَوْتار) .

وَتیرَه { [ع] مسلك ، اسلوب ، طرز، یول: (وتیرهٔ نجات،
تیرهٔ سلامت) جمعی (وَتائِرْ) .

وَثائِقْ { [ع] (وَثیقَه) نك جمعیدر. همزه‌نك یرینه (ی)
زماملی، « وثیقه » یه باقملی: (وثائق
رعیه ، وثائق رسمیه ، وثائق قویه).

وَثَنْ { [ع] طاشدن وآغاجدن یاپلمش صنم، بت (پوط)
معی اولان (اَوْثان) زیاده قوللانیلیر.

وَثیقَه { [ع] اعتماد واحتجاجه صالح وصحیح سند ، تمسّك ،
رقه : (سبب تحریر وثیقهٔ لطائف
موجب تسطیر انیقهٔ ظرائف بودر که
— نابی) .

وَجائِبْ { [ع] (وَجیبَه) نك جمعی . اورایه باقملی ،
همزه‌نك یرینه (ی) یازماملی .

وَجاهَتْ { [ع] ایری یوزلیلك ، هیبتلی کوزللك §
عزت، شرف. کسرواو ایله یا کلشدر.

وَجْدْ { [ع] غلبهٔ عشق واشتیاق روحانی ایله حالت بیهوشی
وبی خودی‌یه دوچار اولمق ، فرط
ذوق وشوق روحانی ایله عقل کیدوب
کندیندن کچمك حالی . محاوراتده
(کلمك) ماده‌سیله قوللانیلیر . (وَجد
آوَرْ) = وجد کتیریجی. (وَجْدْ اَفْزا)
= وجد آرتیریجی .

« نه آکلادك بوسماع وونایدن صوفی »
« بوتکیه‌ده سکا هیچ وجد وحال کلدی می؟ »
(نائلیٔ قدیم)

وَجَعْ { [ع] آغرییوب آجیمق ؛ آغری ، صیزی . جمعی
(اَوْجاع) ، (وَجَعِ بَطْنْ) = قارن
آغریسی، قورو بورتی (وَجَعِ مفاصل)
= بدنك اویناق یرلرنده پیدا اولان
صیزی که (روماتیزمه) نك برنوعیدر.

وَجْنَه { [ع] انسانك یوزنده یومروجه اولان یرکه
یاناق دیمکدر. واوك حرکات ثلثه‌سیله
تلفظی جائزدر . جمعی (وَجَنات) .
(وَجَنی) = اصطلاحات طبیه‌دندر،
یاناغه عائد شی دیمکدر.

وَجْه { [ع] چهره، یوز: (وجه منوّر، وجه ناپاك) (وَجْهاً) = چهره‌جه: (اوغلی باباسنه وجهاً پك مشابهدر) § جهت، طرز، طریق، اسلوب، سبب، مناسبت: (وجه احسن) = اڭ ایی، اڭ سلامتلی طرز ویول. (وجهاً من الوجوه) = هیچ بروجه ایله، هیچ برسبب ومناسبت ایله، اصلا. نفی ورد مقامنده ایراد اولنور. (بَرْوَجْهِ بالا) = یوقاریده کوستریلن طرزده. (بَرْوَجْهِ زیر) = آشاغیده کوستریلن یولده. (بَرْوَجْهِ پیشین) = پشین اوله‌رق، پشین صورتیله. (ذوالوجهین) = ایکی جهتلی، ایکی یوزلی. جمعی اولان (وُجوه) = یوزلر، سبب ومناسبتلر معناسنده قوللانلدیغی کبی بربلده‌نك اشراف و اعیانی ویوزه کلن بیوکلری مقامنده دخی ایراد اولنور: (وجوه مملکت، وجوه واعیان بلده).

« بروجهه ناظر اول که نظیری بولنمیه »
« برزلفه بسته اول که اسیری بولنمیه »
(نائلی قدیم)

« چشممدن اگرچه نقش عالم چیقدی »
« بروجه ایله تصویر جمالك چیقماز »
(فصیح دده)

وَجْهَه { [ع] بوده (یوز) معناسنه‌در: (وجههٔ پاك رسول) § جهت، طرف، جانب، سمت: (وجههٔ عزیمت).

وَجیبَه { [ع] واجب اولان خصوص انسانك بویونه بورج اولان شی: (وجیبهٔ ذمت).

وَجیز { [ع] مختصر، حشوسز، قیصه. سوزه وصف اوله‌رق قوللانیلیر: (کلام وجیز).

وَجیع { [ع] آغری، صیزی ایله مضطرب اولان § آغری، صیزی کبی اضطرابی موجب اولان شی: (حال وجیع، حالت وجیعه).

وَجیه { [ع] قدر ومنزلت، شان وشهرت صاحبی، شریف آدم. جمعی (وُجَهاء) در. شوکته‌نك معنای صریحنه نظراً (وجهای بلده) دینك لازم کلیر ایکن نصلسه (وَجْه) اڭ جمعی اولان (وجوه) لفظی بومقامده قوللانلمش اولدیغندن الیوم (وجوه واعیان، وجوه بلده، وجوه مملکت) کبی تعبیرات زبانزددر. § یاقیشقلی، کوزل معناسنی افاده ایدر: (وجه وجیه) § مناسب، شایان، لایق معناسنده قوللانیلیر: (توجیه وجیه).

وَحْدانیّت { [ع] وحدانیلك، برلك، بی نظیرلك. حق الٰهیده ایراد اولنور: (وحدانیّت الٰهیّه).

« اقتضا ایلر او وحدانیّت »
« واقعا کبر وجلال وعظمت »
(خاقانی)

وَحْدَت { [ع] یالکزلق، یالکز قالمق، تنهالق، خلوت:

كثرتده وحدت)، (وحدت گزين)
= اختيار وحدت ايدن، خلوته چكيلن.
(وَحدَتگاه) = يالكز قالنه جق ير.
وفيونك (وحدت ايتمك) تعبيرلری
كوشه يه چكيلوب ذكر الله ايله مشغول
لق ديمكدر. بعضلرك ظن ايتدكلری
ی ياتوب اويومق ديمك دكلدر. §
لك، تكلك، بر اولمق : (وحدت
جود، وحدت التهيه) .

« شب معراجده كی وحدت ايچون »
« بی جهت كورديكك اول طلعت ايچون »
(خاقانی)

وَحش / **وَحِيش** [ع] انساندن اوركوب قاچان يبانی حيوان . (اَهلی. اُنسی) مقابلی. جمعی اولان (وُحوش)
ياده قوللانيلير . معانئ سائره سی
سانمزده معتبر ومستعمل دكلدر .

وَحشَت [ع] خالی، قورقونج ير، تنهالق : (عالم
حشت) § خشيت، قورقو، اوركلك،
انيلك. (وَحشَت انگيز) = وحشت
بارجی، اوركوتيجی، قورقونج .
(وَحشَت آوَر) = وحشت كتيريجی،
تيرن . (وَحشَت آباد) = انسانه
ك زياده قورقو ويره جك، اوركلك
تيره جك ير. (وَحشَتگاه، وَحشَتناك)
ه عين معناده قوللانيلير .

وَحشی [ع] اسم جنس اولان (وَحش) ك مفرديدر.
اهلی وآليشيق اولمايان، يبانی : (حيوانات وحشيه) ، (حمار وحشی)
= يبانی اشك § لسانمزده (مَدَنی)
مقابلی اوله رق هنوز تمدن ايتمه مش
انسان معناسنده ده قوللانيلير: (آفريقا
وحشيلرندن بری، اقوام وحشيه) .

«اويله وحشی او بری چهره كه امكان اولسه»
« عاشق زاره كورنمزدی خيالنده بيله »
(عونی)

وَحَل [ع] ايچنه حيوان باتان صيويق چامور، بالچيق، باتاق. (وَحَلگاه) = باتاقلق. جمعی (وُحول، اَوحال) .

وَحی [ع] قبل التهيدن پيغمبران عظام عليهم الصلوة والسلام حضراتنه فيض طريقيله بيلديريلن اوامر ونواهی. (وَحی) انبيای عظامه (الهام) اوليای كرامه مخصوصدر. (وَحيِ مُنَزَّل) = قرآن كريم . (امين وحی) = « جبرائيل » عليه السلام .

« پيمانه كش ادا اولورمی »
« وحی دله آشنا اولورمی »
(شيخ غالب)

وَحِيد [ع] يالكز، تك، اشسز: (ربّ وحيد، وحيد عصر، وحيد الزمان) .

وَخامَت [ع] لسانمزده كوجلك، آغيرلق، اويغونسزلق،

فنالق، ضرر، سوء تأثیر کبی معنالرده قوللانیلیر : (وخامت هوا ، وخامت عاقبت) فی‌الاصل طعامك هضمی ویا برشخصك تحملی گوج اولوب آغیرلق ویرمك وتأثیرات‌مضره ایراث ایله‌مك معناسنه‌درکه ترکجه‌ده بومعناده اصلا قوللانیلماز .

وَخیم { [ع] وخامتله متصف ، گوج ، آغیر ، فنا ، تهلکه‌لی، ضررلی: (مسلك وخیم العاقبه).

وَدّ { [ع] محبت ، دوستلق : (ودّ ومخالصت) .

وَداد { [ع] سومك ، دوستلق معناسنه‌در . واوك حرکات ثلثه‌سیله لغتدر : (اظهار آثار وداد ایتدیکی) .

« براقه دامنی الدن محبتك که اولور »
« قولك تقربی مولاسنه ودادی قدر »
(عزت‌ملا)

وَداع { [ع] ایکی ودها زیاده اشخاصك اثنای مفارقتده یکدیکریله اسنلشمه‌سی یعنی بربرینی خدایه امانت ایدوب حقلرنده نیاز سلامت ایله‌مسی دیمکدر. § بوصورتله اجرا قیلنان رسم مخصوص که ترکجه‌ده (اَسَن) دینیلیر. (وداعلاشمق) = اسنلشمك ، بربرینه دعا ایده‌رك آیریلوب کیتمك .

وَدایِع { [ع] « وَدیعَه » نك جمعی. اصلی (ودائع) در .

حفظ اولنمق اوزره امانةً برافیلان شیلر دیمکدر .

وَدود { [ع] عباد صالحینی حقنده ودّ ورفق ، رضا ورحمتی چوق اولان جناب حقك اسماء حسنا- سندندر : (یاودود ، عبدالودود) .

وَدیع { [ع] اصطلاح فقهده باشقه‌سنك مالنی حفظ ایتمکی درعهده‌ایدن آدمه اطلاق‌اولنور.

وَدیعَه { [ع] امانت ؛ اصطلاح فقهده برکیمسه‌یه حفظ ایچون تودیع اولنان‌مال ، شی دیمکدر. جمعی (وَدایِع) در . (ودیعةالله) = روح ، جان || جماعت ، خلق ، ناس .

وَر { [ف] صاحب معناسنه‌اداتدر. عربی وفارسی اسملرك آخرینه لاحق اولور : (پیشه‌وَر) = صنعت صاحبی . (بهره‌وَر) = نصیبلو ، حصه صاحبی (سخنور) = صاحب کلام ، ادیب ، سوز اری (جانور)= جان صاحبی ، جانلو ، قوتلی (ناموَر) =ناملی ، شهرتلی . (دانشور) = علم صاحبی ، بیلکیج .

وَراء { [ع] آرقه ، اکسه ، آرد معناسنه‌در . مادیات و معنویاتده قوللانیلیر : (ورای پرده ، ورای جبل ، ورای باب ، عقلك ورا- سنده) بعضاً (ماوَراء) صورتنده

دخی قوللانیلیر : (ماوراءالنهر) = آسیای وسطی ، ترکستان :

« تفرج ایتمکه دل بیخودانه نائلیا »
« ورای عالم حیرتده بردیار ایستر »
(نائلی قدیم)

« خیره بخش ذی عقولدر ماوراسی حکمتك »

وَراثَت { [ع] وفات ایدن بر آدمك مال متروکنه شرعاً صاحب ومتصرف اولمق ، ارث . اصلی واوك کسریله‌در .

وَرَثَه { [ع] (وارث) ك جمعی . اوکله‌یه باقملی : (بین الورثه صلحاً حل ماده ایدلمسی) .

وَرد { [ع] فی الاصل هر آغاجك چیچکنه دینیلیر . لکن فارسی ایله ترکجه‌ده یالکز (گل) حقنده استعمال اولنور : (ورد رعنا ، ورد ناز) ، (شجرالورد) = گل آغاجی (ماءالورد) = گل صویی (وَردِی) = گله منسوب ومتعلق : (فصیلهٔ وردیه) .

وَردانه { [ف] طوتیله‌جق یرلری یعنی ایکی اوجلری اینجه ، اورته‌سی یوغون اوقلاغو ؛ آشجیلرك حمیر آچارکن قوللاندقلری وتحریف ایله (مردانه) دیدکاری آلت .

وَرزِش { [ف] چالیشمه ، سعی ایتمه . (وَرزِشکار) = ساعی ، چالیشقان . (وَرزِشکاری) = چالیشقانلق .

وَرطَه { [ع] قویو کبی اویوق ودرین یر § هلاکی موجب اوله‌جق تهلکهٔ عظیمه ، مخاطره‌لی حال .

وَرَع { [ع] تقوی ، جناب حقدن قورقوب ایشله‌مسی حرام وگناه اولان افعال واحوالدن صاقنمق ، پرهیز ایتمك : (اهل ورع) .

وَرَق { [ع] برك ، یاپراق : (ورق گل) ، (اوراق ساقطه) § کاغد ، صحیفه : (ورق کتاب) ، (ورقپاره) = کاغد پار-چه‌سی ، پوصله ، اوفاق تذکره § کاغد کبی اینجه آلتون ، گوموش ومعادن سائره یاپراغی : (آلتون ورق ، ورق زرّین ، ورق سیمین) جمعی (اوراق) : (اوراق ازهار ، اوراق سبز) :

« ای ورق خوان مزایای مقال »
« سبق آموز دبستان کمال »
« نابی »

وَرقاء { [ع] آچیق بوز رنك § یبانی گوگرجین . جمعی (وُرق) .

وَرَقَه { [ع] تك یاپراق ، تك کاغد . لسانمزده هر یازیلی کاغده (ورقه) اطلاق اولنور : (ورقهٔ صحیحه) = تمغای رسمی‌یی حاوی سندلك کاغد .

وَرِك { [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر . بدنده اویلوق اوستی ، قالچه یاخود قایناق محلی دیمکدر .

وَرَم { [ع] اصطلاح طبده بدنك بر طرفنده هر نه سببله اولورسه اولسون سیوریلوب چیقان وخلق اولمایان یومرو ، شیش دیمکدر. جمعی (اَوْرام) در . § تعبیر عمومی یه کوره آق جکرك خرابیسنی موجب اولان اوفاق شیشلر دیمکدر که بردرد دوا ناپذیردر. بوکا (اینجه خسته لق) ده دیرلر. اصطلاح طبده بوعلت مدهشه یه (سِلّ الرِئَه) دینیلیر . § بوعلته مصاب اولان خستهٔ نا امیده ده اطلاق اولنور.

وَرٰی { [ع] خلق، ناس: (احقر الورى) = ناسك اڭ حقیری (افقرالورى) = خلقك اڭ فقیری.

وَرِید { [ع] بویونك ایکی طرفنده اولان طمارلردن هربری. بونلره (وَرِیدان) دینیلیر . معروف اولان جمعی (اَوْرِدَه) در § اصطلاح طبده دروننده سیاه قان دوران ایدن طمار. (حَبْلُ الْوَرِید) = شاه طماری.

وَزَارَت { [ع] وزیرلك ، رتب ملکیه وقلمیه نك منتهاسی اولان رتبهٔ جلیله § وزیرلك خدمتی. (وِزارَتِ عُظمىٰ) = صدر اعظملق.

« شمع جهانسرای وزارت که شعله سی »
« مشعلفروز انجمن خسروان اولور »
(نفعی)

وَزان { [ف] اسیجی، اسن. مطلقا (اولمق) ماده سیله قوللانلی: (وزان اولان شمال روزکاری) .

وَزّان { [ع] چوق وزن ایدن ، قنطارجی .

وَزْن { [ع] طارتمق، طارتیلمق ؛ ترازو ویا قنطار ایله برشیئك آغیرلغی مقدارینی آکلامق. بومعناده (ایتمك) ماده سیله قوللانیلیر. § طارتی، آغیرلق؛ اخذ واعطاده برشیئ طارتمق ایچون قوللانیلان معین آغیرلقلر ، درهملر § علم عروضده هر بحرك اجزای مستقله سندن هر بری، شعر اولچوسی. جمی (اَوْزان) ، (وَزْنی) = اصطلاح فقهده طارتیلان شی دیمکدر .

وَزْنَه { [ع] طارتی یری ، میزان ویا صندوق محلی § اولچو، طارتی. (وَزْنَه دار) = بردائره ویا ادارهٔ رسمیه ده آقچه یی طارتوب وصایوب آلان ، ویرن .

وَزِیدَن { [ف] یل اسمك: (وزیدن بادسموم) .

وَزِیر { [ع] رتبهٔ وزارتی احراز ایتمش اولان ذات. (وَزِیرانَه) = وزیر اولانه یاقیشه جق صورتده (وَزِیرِ اَعْظَم) = صدر اعظم دیمکدر. جمی (وُزَرا) .

وَسائِد { [ع] « وِسادَه » نك جمی. مفردینه باقملی .

وَسائِطْ [ع] «واسطه» نك جمعی: (وسائطِ نقلیه) = نقل ایچون قوللانیلان آرابه، تراموای، شمندوفر، قایق، معونه ودها بومثللو واسطه‌لر دیمکدر.

وَسائِلْ [ع] «وَسیلَه» نك جمعی: (وسائل جمیله، وسائل مناسبه).

وَساطَتْ [ع] واسطه اولمق، آره‌یه کیرمك، میانجیلق.

وَساوِسْ [ع] (وَسْوَسَه) نك جمعی، شبهه‌لر، قورنتیلر: (وساوس شیطانیه).

وَسَخْ [ع] کیر، پاس، پیسلك، مردارلق: (وسخ الاذن)

وَسَطْ [ع] برشیئك ایکی طرفندن اورته‌سی، اورته: (وسط سما) = کوکك اورته‌سی (وسط الرأس) = باشك اورته‌سی (وسط الحال) = اورته حالده، اورته حاللی (وسط القامه) = اورته بویلو (وَسَطِی) = وسطه منسوب، اورته‌یه عائد. جمعی (اَوْساطْ)

وَسْمْ [ع] داغلامق، تمغالامق§ یوزده وبدنده اولان داغ، نشانه. جمعی (وُسُومْ).

وَسْمَه [ع] چیویت یاپراغی وراستیق ایله وجوده داغ، تمغا، نشانه یاپمق. (وَسْمه‌دارْ) = داغلی، تمغالی.

وَسْواسْ [ع] شیطان، ابلیس§ (وَسْوَسه) معناسنی‌ده افاده ایدر: (وسواس الخناس).

وَسْوَسَه [ع] شیطانك ویانفسك نفع وخیری اولمایان شیئ خاطره القاسیله قلبی شبهه‌یه، مراقه واندیشه‌یه دوشورمه‌سی، قورنتی.

وَسیعْ [ع] میدانلی، وسعتلی، کنیش: (اراضئ وسیعه، صحرای وسیع).

وَسیلَه [ع] کندیسیله برشیئه رغبتله توصل اولنه‌جق نسنه، دها صریح تعبیرایله برشی تحصیلنه یاخود برشیئه واصل اولمغه واسطه وآلت اولان شی، فرصت، بهانه، سبب: (وسیلهٔ جمیله)، (وسیله‌جُو) = وسیله آرایجی. (وسیله‌خواه) = وسیله ایسته‌ین.

وَسیمْ [ع] کوزل، خوش چهره معناسنه‌در§ تمغالانمش، تمغالی، علامتلی، نشانه‌لی شی معناسنی‌ده افاده ایدر:

« قید تحریرم ایله پای سخن در زنجیر »
« داغ فرمانم ایله جبههٔ اندیشه وسیم »
(نفعی)

وَشْ [ف] ادات تشبیهدر. کبی مقامنده اسملرك آخرینه علاوه اولنه‌رق قوللانیلیر: (ماه‌وَش، مَهْوَشْ) = آی کبی (پَری‌وَشْ) = پری کبی (غنچه‌وَشْ) = غنچه کبی.

« بلبل وش ايدر سخنسرايى »
(لا)

وَشَق [ع ف] تيلكي يه مشابه بر جانور وآنك دريسندن ياپيلان كورك كه قاره‌قولاغك سرد نوعيدر. بين‌العوام تحريفله (باشاق) دينيلير .

وَشْم [ع] بدنده برقسمى ايكنه‌له‌يوب متأثر ايتدكدن صوكره اوزرينه چيويت بوياسى دوگه‌رك لاجورد رنكنده ياپيلان شكل، تمغا، نشان. جمعى (وُشُوم، وِشام) حضرت پيغمبرك لسان شريفلرندن بونك راغب وفاعللرى حقنده لعنت صادر اولمشدر . بناءً عليه اهل اسلام ايچون اجراسى اصلا جائز اولميان شيلردندر .

وَصّاف [ع] زياده وصف ايديجى، برشيئى پك چوق اوگوجى :

« اى خداوندمزك وصّافى »
« سكا حق ويرمش اوقلب صافى »
(معلم ناجى)

وَصايا [ع] «وَصِيّت» ك جمعى. اكثريا «تَوْصِيَه» نك جمعى حكمنده قوللانيلير : (وصاياى لازمه‌نك اجراسى) .

وَصايَت [ع] وصيلك، وصيّت اولنان شيئك اجراسنه مأمور بولنمقلق . كسر واو ايله‌ده جائزدر. لسانمزده بولفظ (وصيّت) معناسنده قوللانيلماز .

وَصْف [ع] مدح ايتمك. اوگمك: (وصف وثنا) § برشيئك كيفيتنى تعريف وبيان معناسنى افاده ايدر: (ذكر اوصاف) § برشيئ صفتلامق معناسنه‌دركه اوشيئك علائم وكيفياتنى تعداد وبيان ايتمك ديمكدر . (وصف تركيبى) = براسمك آخرينه بر امر حاضر فارسى الحاقيله ياپيلان تركيب : (حيرت افزا) = حيرت آرتيران (دلكُشا) = كوكل آچيجى، آچان . (وَصْفِى) = وصفه منسوب، متعلق .

« عجبمى كفت وكو بسيار اولورسه وصف خالنده »
« بيلمز اصلى، چوق سوز سويلنير عنبر خصوصنده »
(نيلى)

وَصْل [ع] برشيئ ديكر شيئه اولاشديرمق، يتشديرمك § برشى ديكر برشيئه اولاشمق، قاووشمق § بومناسبتله (وُصْلَت، وِصال) كبى سوديكنه، سوكيليسنه قاووشمه معناسنده‌ده قوللانيلير. (لَيْلَةُ الْوَصْل) = آيك صوك كيجه‌سنه اطلاق اولنور. زيرا برآيى ديكر آيه قاووشديرير .

« وعدۀ وصلنى اقرار ايده‌مز نازندن »
(نيلى)

وَصِىّ [ع] يتيم قالمش چوجقلرك موروثاً انتقال ايدن املاك

واموالنی اداره یه مأمور اولان کیمسه. § امام (علی) کرم الله وجهه افندمز حضرتلرندن کنایه اوله رق ده قوللانیلیر. جمعی (اوصیاء) در. (وصی مختار) = اصطلاح فقهده متوفانك حال حیاتنده نصب ایتدیکی وصی (وصی منسوب) = حاکمك یتیم ایچون نصب ایتدیکی وصی.

وَصِیَّت { [ع] برآدم وفات ایتمزدن اوّل کندیسندن قاله جق اموالك صورت تقسیم وتوزیعنی ویاخود سائر کونا یاپیله جق شیلرك طرز اجراسنی برینه سپارش ایتمك § قبل الوفات برینك بویولده واقع اولان سپارشی. (وصیتنامه) = برآدمك وصیتنی حاوی ورقه.

وَضاعَت { [ع] فرومایه‌لك، آلچاقلق.

وَضع { [ع] قویمق، قونلق: (آقچه‌نك قاصه یه وضعی، خرقه‌یی صندوغه وضع، وضع امضا، وضع اساس) § ترتیب وتنظیم ایتمك، ایدلمك: (وضع قانون، قانون وضع ایتمك) § طور، طرز، طورش § بریره براقمق. آشاغی‌یه براقمق: (وضع حمل) = که انسان ویا حیوان یاورروسنی آشاغی‌یه براقمق، طوغورمق دیمکدر.

« دستکیرم اولدی توفیق خدا کلدم هله »
« وضع ایدنجه شاهراه شهر اسلامبوله پای »
(سروری)

« آدم اودرکه ایتمیه تغییر وضعنی »
« اقبال وبخت کندینه یار اولمش اولمامش »
(سید وهبی)

وَضعِیَّت { [ع مولد] قونش، طورش، قورولش: (وضعیّت موقعیه، شو رسمده‌کی وضعیت پك لطیفدر).

وَضِیح { [ع] « واضح » کبی عیان، آشکار، ظاهر، بللی.

وَضیع { [ع] فرومایه، عادی، آلچاق: (شریف ووضیع)

وَطَر { [ع] امر، حاجت، ایش: (قضاء وطر) = دفع حاجت ایتمك.

وَطَن { [ع] مسقط رأس، انسانك طوغدیغی یر، یورد: (حبّ وطن ایماندندر)، (وطن ثانی) = صوکره‌دن توطن اولنان یر. جمعی (اوطان).

وَطْواط { [ع] طاغ قیرلانغجی نوعندن ابابیل قوشی § یاراسه دینیلان قوش که نام دیکری (خفّاش) در § ضعیف، قورقاق، که‌وه‌زه آدم.

وَطْی { [ع] آیاق آلتنه آلمق، چیکنه‌مك § جماع ایتمك.

وَظائِف { [ع] « وظیفه » نك جمعی: (وظائف رسمیه، وظائف انسانیه) مفردینه‌ده باقلی.

وَظیفَه { [ع] برکیمسه ایچون هرکون اعطاسی معیّن اولان اجر عمل، ایش اجرتی، علوفه: (وظیفه خوار) = وظیفه ییین، علوفه‌لی، اجرت آلان. § برینك عهده‌سنه تودیع ایدلمش اولان امور، خصوصات، ایشلر: (وظیفهٔ مأموریتنی ایفا، وظیفهٔ نظیفهٔ انسانیه) § قید، تقیید معناسنده قوللانیلیر. (وَظیفه شناس) = وظیفه‌سنی طانیان (وظیفه ناشناس) = وظیفه‌سنی طانیمایان.
(وَظیفهٔ مقدّسه) = تعبیری یالکز امر دینه متعلق خصوصاتده قوللانیلمق ایجاب ایدر.

وَعد { [ع] برشیئك قبول واجراسنی سوز ایله بیلدیرمك، بویولده برکیمسه‌یه سوز ویرمك. خیرده استعمالی مشروطدر: (خلف وعد اثر لئامتدر)، (الوعد کالدَّین) = وعد بورج کبیدر.

« کوکل که بونجه بت بی‌ثباته کوکلشدر »
« کوکلسه‌یوب بکا وعد ایتدیکك ثباته کولر »
(معلم ناجی)

وَعدَه { [ع] برشیئك اجراسی ایچون تعیین اولنان مهل، مدت، وقت: (وعده‌سی حلول ایدنجه تقسیطی ویرملی) § بین‌العوام اجل معناسنده‌ده قوللانیلیر: (بیچاره‌نك وعده‌سی کلمش).

« وعده‌سندن وفا اومار عاشق »
« آلدانیر اول پری‌یه انساندر »
(اسرار دده)

وَعظ { [ع] برکیمسه‌یه قلبنی یوموشاده‌جق صورتده ثوابَ وعقابه دائر سوز سویله‌مك، اوگود ویرمك § بوصورتله سویله‌نیلن سوز، نصیحت: (وعظ شیخلرندن).

وَعید { [ع] تنذیر، جزا وعد ایتمك، برکیمسه‌یی فنالغه متعلق وعد ایله قورقوتمق. شرّده استعمال اولنور. خلف وعید کرم عد اولنور. زیرا وعید اثر غضبدر، غضب ساکن وزائل اولنجه وعیدك زوالی‌ده طبیعیدرکه نتیجه محض کرمدر.

وَغاء { [ع] جنك، غوغا، صاواش. کسر واو ایله یا کلمش تلفظ ایتمه‌ملی: (شهسوار میدان وغا).

« اول صف شکن شیرصلابت که هجومی »
« دهشت فکن قلب دلیران وغادر »
(نفعی)

وَغیرُه { [ع] آندن غیری، آندن باشقه دیمکدر. (و) حرف عطفیله (غیر) لفظی و (ه) ضمیر غائب مفرد مذکردن عبارت برترکیب عربیدر. مفرد مؤنثنده (وغیرها) تثنیه‌سنده (وغیرهما) جمعنده (وغیرهم) دینیلیر.

وَفاء { [ع] عهدده، دوستلقده، محبتده ثبات ایتمك؛ تعهد

ایدیلن شیء صادقانه وکاملاً اجرا ایله‌مك ؛ سوزی یرینه کتیرمك . (وَفَا پَرْوَرْ ، وَفَادَارْ) = وفالی ، سوزنده و محبتنده ثابت اولان . (بی وَفَا) = وفاسز . (وَفَا کَارْ) = پك صادق دوست . § وافیلك ، کفایت ایتمه : (بومقدار وفا ایتمیور)

وَفَاتْ { [ع] تسلیم روح ایتمك ، اولمك . بومعناده (ایتمك) ماده‌سیله قوللانیلیر: § اولمه ، اولوم:
« سرورینك وفاتی باعث حزن اولدی احبابه »
(عزت ملاّ)

وَفْد { [ع] سفارتله ویا برخدمت مخصوصه ایله حضور حکمداره کوندرلمك § بر نسنه مرتفع ، یوکسك اولمق معناسنه‌در . بومناسبتله اصطلاحده (وُرُود) معناسی قصد اولنمشدر . مثلا (نزد مکارم وفد) تعبیرندن مکرمتلرك محل ورودی استنباط اولنور . بونکله برابر مکرمتلرك محل مرتفعی معناسی ده قصد اولنسه خطا ایدلمش اولماز .

وَفْرَتْ { [ع] چوقلق ، بوللق : (وفرت مال)

وَفْق { [ع] اویمه ، اویغون کلمه : (بَرْوَفْقِ دِلْخواه) = کوكلك ایسته‌دیکنه اویغون اولمق اوزره (بَرْوَفْقِ مَرَام) = مقصده موافق اولمق اوزره § برکیمسه‌نك امید واملنه کوره اویغون دعالر ، حرفلر یازیلی اشکال مختلفه‌ده نسخه ، حمائل دیمکدر :
« تحقیق صفا کرچه بودر ، لیك بو تحقیق »
« بروفق هوا وهوس نوهوسانه‌دور »
(نفعی)

وَفِیر { [ع] « کثیر » ایله مترادفدر ، چوق : (مال وفیر ، اموال وفیره ، سنین وفیره) .

وَفِیق { [ع] وفاق ایدیجی ، اویغون اولیجی ، اویغون آرقه‌داش .

وَقَاحَتْ { [ع] کستاخلق ، حیاسزلق ، ادبسزلك ، اوتانمازلق .

وَقَّادْ { [ع] پك آلولی ، پارلاق ، آتشین شی . فهم وادراکده آتش کبی سریع التوقد اولان ذهن وقلبه وصف اولور : (ذهن وقّاد ، فکر وقّاد ، قلب وقّاد) . (مدرسین کرام خدمتنده اعمال ذهن وقّاد وفتیل ضمیر کبریت قبولن قدح زناد اجتهاد ایله ایقاد ایتدکدن صکره — ذیل عطائی جلد ثانی — صحیفه ٤٨٩) .

وَقَارْ { [ع] آغیر باشلیلق ، آغیر مشربلیلك ، تمکینلی بولنش . (خِفَّت) ك ضدّی : (وقار آمرانه ، وقار ادیبانه) .

وَقَایِع { [ع] فی الاصل حادثهٔ شدیده ، ضاواش معناسنه اولان (واقِعَه) و (وَقِیعَه) نك جمعی .

اصطلاحمزده واقع اولان، ظهور ایدن
شیلر، حاللر، خصوصلر دیمکدر.

وَقْت } [ع] زماندن برمدت، بر
مقدار مفروض. اصل
ترکجه‌سی (چاغ) لفظیدر. زمان
ماضیده اکثریت استعمالی قیدی لسان
عربه عائد اولمق کرکدر. لسانمزده
اشبو قیده اصلا لزوم یوقدر. بز بو
لفظی یرینه کوره ماضی‌ده‌ده، حالده‌
ده، استقبالده‌ده قوللانیرز. مثلا
(وقت فرصت، وقت ضرورت، وقت
حاجت) تعبیرلری کبی حالده استقبا‌
لده‌ده عائد ومتعلق اوله‌بیلیرلر. (وقت
ظهر) = اوکله زمانی (وقتده) =
چاغنده، موسمنده، صیره‌سنده
(وقتیله) = زمان سابقده (وقتا که)
= بروقتده که، برزمانده که معناسنده
برترکیبدر. (بی‌وقت) = زمانسز،
صیره‌سز، مناسبتسز (وقت حضر)
= صلح وآسایش زمانی (وقت سفر)
= جنك وغوغا زمانی (وقت فجر)
= شافعی زمانی (وقت عصر) =
ایکندی زمانی (وقت‌وقت) = نوبت
نوبت، آره صیره. (وقتاً من الأوقات)
= زمانلردن بر زمان، بر آرالق.
(وقتی اولمامق) = مضایقه، طارلق
(وقت بولمق) = اختلاس زمان ایتمك،
زمانی بوش‌قالمق. (وقت کچیرمك) =
بوشنه اکلنمك || مخصوصاً کچکدیرمك،
کری‌یه براقمق (وقتی کلمك) = حدّ
کماله، حدّ غایته ایرمك (وقت وحال)
= امکان‌قدرت، سعه. جمعی (اوقات):
(اوقات خمسه).

وَقِس } [ع] وار قیاس‌ایت دیمکدر:
(وقس علیه البواقی)،
(وقس علی هذا) = بوکا قیاس ایله.

وَقْع } [ع] نفوذ، اعتبار، خیثیت،
تمکین، آغیرلق: (وقع
ووقار صاحبی).

وَقْعَه } [ع] اصطلاحمزده حادثه،
وقوعبولان‌شی معناسنه‌در.
فی‌الاصل جنکده ایکی طرفك دفعات
ایله چارپشمه‌سی دیمکدر: (وقعهٔ
خیریه) = یکیچریلرك الغاسی ماده‌سی.
(وقعه نویس) = طرف دولتدن ضبط
وقایعه مأمور اولان‌ذات، مورخ رسمی.

وَقْف } [ع] طوردیرمق، آلیقویمق:
(وقف‌نظر، وقف‌نکاح،
وقف‌کوش) § اصطلاح فقهده اصلا
صاتلمامق، بخش اولنمامق ومنافی
انواع بر وخیردن برجهته عائد اولمق
شرطیله برمالی، برملکی علی وجه التأبید
فی‌سبیل‌الله توقیف وتخصیص ایتمك
دیمکدر: (وقف‌خانه، وقف اراضی)،
(وقفنامه) = (وقفیّه) = واقف
طرفندن وقفك شرائطنی حاوی اوله‌رق
صورت شرعیه‌ده تنظیم ایدلمش و
ایتدیرلمش اولان مثبت، سند.

(وَقْفِیَّتْ) = ملكك وقف اولـمق كیفیتی ، (ملكیّت) لك ضدّی. جمعی (اَوْقاف) : (اوقاف ملحقه ، اوقاف مندرسه) .

وَقْواق { [ف] قورقاق آدم § هند دیارنده برشجرك اسمی § چین اولكه‌سنده بربلده‌نك اسمی.

وَقُود { [ع] كومور، اودون كبی یاقیلوب آتش اوله‌جق شیلر.

وَقْوَقَه { [ع] كوپكلرك اولومه‌سی، قوربغه كبی بعض حیوانلرك وقوشلرك اوتوشمه وچاغرشمه‌سی : « آب پاكه نه‌ضرر وقوقهٔ قوربغه‌دن » (لا)

وَقُور { [ع] تمكینلی ، وقارلی ، آغیر طاورانوب كندینی هیبتلی كوسترن . (ذی‌وَقار) = وقار صاحبی (وَقُورانَه) = وقار صاحبی اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

وَقِیَّه { [ع] درتیوز درهمه مساوی اولان طارتی كه تحریف ایله (اوقه) تعبیر اولنور . (وَقِیَّهٔ اعشاری) = اوچیوز اون ایكی درهم عتیقدر .

وَقْعَه { [ع] حادثهٔ شدیده ، جنك وجدال § فصل ، ذم ، غیبت .

وَكالَتْ { [ع] وكیللك ، وكیل اولمق . (وَكالَتِ عظمی) = صدراعظملق . (وَكالَتپناه) = صدر اعظم حقنده عباره آره‌سنده قوللانیلان تعبیرات تعظیمیه‌دندر . (وَكالَتپناهی) = صدر اعظمه منسوب و متعلق . (وَكالَةً) = وكالت صورتیله ، وكیل اوله‌رق (وَكالَتنامَه) = وكالت سندی ، برینك وكیل نصب اولندیغنی حاوی سندر . (وَكالَتِ دَوْرِیَّه) = مكرّر ومؤكد وكیللك . (دَعوی وَكالَتی) = اووقاتلق ، اشخاصه متعلق دعاوی‌یی محاكم شرعیه ونظامیه‌ده وكیل اوله‌رق رؤیت ومرافعه ایتمك مسلكی .

وَكْر ، وَكْرَه { [ع] قوش یوواسی ، جمعی (وَكَرات) . (وُكُرهٔ طُیور) .

وَكیل { [ع] حافظ معناسنده حق الـتّهید . قوللانیلیر : (حسبناالله ونعم الوكیل) § وكالتله متصف اولان ، كندینه باشقه‌سی طرفندن ایشی تفویض اولنوب اوایشده آنك یرینه قائم اولان آدم : (نكاح وكیلی ، قونسلوس وكیلی ، تجّار وكیلی ، دعوی وكیلی) ، (وَكیلِ مُسَخَّر) = محكمه‌یه احضار اولنه‌مایان مدعی علیه ایچون حاكم طرفندن نصب اولنان وكیله اطلاق اولنور . (وكیل خرج) = برخانه‌نك خرج ومصرفنه نظارت ایدن آدم .

وَلاء [ع] صاحبيّت ، قرابت § شرعاً عتقدن، دوستلقدن حاصل اولان قرابت حكميه: (وَلاْ كارانَه) = محبانه ، دوستانه ديمكدر .

« برولا پرور انصافشعار اولسه دخی »
« نظم اشعارده همكوكبهٔ خاقانی »
(معلم ناجی)

وَلايَتْ [ع] فی الاصل دوست، صديق ، معين ، نصير اولمق معناسنه‌در. اصطلاحده آشاغيده كوستريلن (وَلِیّ) كلمه‌سنك مناسبت معناسی جهتيله جناب اللّهه صورت معنويه‌ده تقرب ايتمك يعنی ولیّ اللّه اولمق معناسنده قوللانيلير: (شاه ولايت) = « حضرت علی » كرّم اللّه وجهه .

وَلَدْ [ع] اوغل ، ياورو : (وَلَدِ صُلْبِي) = اوز اوغل. (وَلَدِ مَعْنَوِی) = آخرتلك، آخرت چوجغی (وَلَدِ زِنا) = غير مشروع صورتده پيدا اولمش پيچ ، مفسد ، فتنه كار . (بِلا وَلَدْ) = اوغلسز ، ذرّيتسز ديمكدر. جمعی اولان (اَوْلادْ) كلمه‌سی لسانمزده مفرد مقامنده‌ده استعمال وهم اوغلانه هم قيزه اطلاق اولنور.

وَلَوْ [ع] ايسه ديمكدر . (واو) حرف عطفی ايله (لَوْ) حرف امتناعندن عبارت ولسانمزده كلمهٔ واحده كبی مستعمل بر تركيب عربيدر.

وَلْوَلَه [ع] فی الاصل (وَلْوالْ) كبی غمّ ، تاسه ايله فرياد ايده‌رك آغلامق معناسنه‌در. لسانمزده شماته ، چاغرشمه ، كورولتی، پاطيرتی معناسنده قوللانيلير . (ولوله اَنْدازْ) = ولوله ويريجی .

وَلَهْ [ع] فرط حزن ، شدّت وجد ايله حاصل اولان حيرت، سرسملك ، شاشقينلق . (كتيرمك ، كلمك) ماده‌لريله قوللانيلير. لسانمزده (قورقمق) معناسنده هيچ قوللانيلماز.

وَلَهُ [ع] بوده آنكدر معناسنده بر تركيب عربيدركه بعضاً قوللانيلير .

وَلْهانْ [ع] وله كتيرمش ، شاشمش ، شاشيرمش ، سرسم .

وَلْی [ع] فی الاصل برنسنه‌يه پك ياقين اولمق معناسنه‌در . بومناسبتله برشی ديكر شيئك آرقه‌سی صيره كلمك ، تعقيب ايتمك معناسنده قوللانيلير: (بربرينی ولی ايدن امواجك شدّتی) .

وَلِیّ [ع] مالك، صاحب، معين، صديق ، نصير معنالرنده قوللانيلير : (ولیّ نعمت ، ولیّ النعم ، ولیّ الامر) § ايكی وياخود دها زياده شيئك بينلرينه اجنبی تخلل ايتميه‌جك مرتبه‌ده شدت تعلق وقربيت كسب ايتمسنه دينيلير. بومناسبتله من حيث الدين والاعتقاد جناب اللّهه قربيت معنويه

کسب ایدن عبد صالحه اطلاق اولنور :
(وَلیُّ الله) = اومرتبهٔ معنویه‌یه وصول ایله اللّهه قلباً وقالباً دوست وصدیق اولان ذات شریف :

« ای ولیّ النعمتم عفو ایله جرم بنده‌یی »
(سروری)

« دستی‌یم لطف ودلی کان جود »
« کندی ولیّ النعم روزکار »
(نفعی)

وَلی { [ف] فارسیده قوللانیلان (ولیکن) ك مخففیدر . وقتیله لکن، اما مقامنده نظم عثمانیده قوللانیلیردی. الیوم متروك حکمنده‌در:

« خوبلر ایلدیلر شیوه کتابن ازبر »
« فن حسن ایچره ولی باب وفا مغلقدر »
(نوعی)

وَلیدْ { [ع] یکی طوغمش چوجق. § مطلقا صبی ، چوجق § عبد ، کوله . بومعنالرده جمعی (وِلْدان) در. (وَلیدَه) = جاریه . بونك جمعی (وَلائِدْ) در .

وَلیك **وَلیکِنْ** { [ف] ادات استدراك اولان (ولکن) ك طرز عجمانه‌سیدر. بونلرلسانمزده الیوم قوللانیلمیور: (معلم ناجی) مرحوم بونلرك نثرده ترکنی ، نظمده مسامحه صورتیله استعمالنی تجویز ایدییوردی .

وَلیمه { [ع] مطلقا ضیافت معناسنه در . لکن استعمال معروفه کوره (طعام العروس) که دوکون طعامی یعنی ازدواج دوکوننده یاپیلان ضیافت دیمکدر: (ولیمه جمعیتی) جمعی (وَلائِمْ).

وَهّابْ { [ع] زیاده هبه ایدن، زیاده باغشلایان جناب حق : (عبدالوهّاب) .

« بخش ایدر حضرت وهّاب علیم »
« سوکیلی قوللرینه قلب سلیم »
(معلم ناجی)

وَهّاجْ { [ع] زیاده آلولی، یانوب یالینلایان: (سراج وهّاج)

وَهّامْ { [ع] زیاده شبهه، قورونتی ایدن .

وَهْبْ { [ع] ویرمك، بخش ایتمك، عطا. (وَهْبی) = کندیسنه ویرلمش ، بخش ایدلمش ، خداداد معناسنه‌در . یعنی چالیشمق صورتیله قازانلمش اولمیوب من طرف الله کندیسنه ویرلمش دیمکدر. (کَسْبی) نك ضدّی.

وَهلُمَّ جَرّاً { [ع] « هلم جرا » ماده‌سنه باقلی .

وَهْلَه { [ع] هر شیئك اوّلی، ابتداسی، ابتدای امر § بر شیئك برنجی کرّه‌سی. (وَهْلَهٔ اولی) = برنجی کره . (وَهْلَة) = ابتدای امرده ، بردن‌بره .

وَهْم | [ع] قلبه، ذهنه مرادك غيری عارض وشك وتردده باعث اولان خاطرهٔ باطله؛ سببسز قورونتی، قورقو. جمعی (اَوْهام). (حکیم وهمدن عبارت اولان بوعلته ینه امور وهمیه ایله مداوات ایدلمك لازم كله‌جكنی دوشوندی. — «طبقات الاطبا» دن — مجموعهٔ معلم ناجی).

وَهْمناك | [ف] قورقاق، قورقمش § قورقولو، قورقونج.

وَهْمِی | [ع] وهمه منسوب ومتعلق، حقیقتده موجود اولمیوب مفروض بولنان: (خطّ وهمی)، (وَهْمِیّات) = اصلسز شیلر، قورونتیلر.

وَهْن | [ع] سستی، ضعیف اولق؛ کیوشكلك، فتور.

وَیْل | [ع] حیف، دریغ، وای، یازیق معنالرنده کلمهٔ تفجیعدر که بر مصیبت حدوثنده ایراد اولنور § خسار وهلاك معناسنی ده افاده ایدر § جهنمده، طامودہ بر درہنك، یاخود بر قویونك اسمی.

﴿ وِ ﴾

وِتْر | [ع] چفت اولمایان، یالکز، تك: (صَلاةِ وِتْر) = تك رکعتلی اولدیغی ایچون یاتسو نمازندن صوکره قیلنان اوچ رکعت نمازه دینیلیر § قربان بایرامندن بر کون اوّل اولان عرفه کوننه اطلاق اولنور. سنه‌ده بر کون عرفه اولدیغی ایچون. زیرا رمضان بایرامنك عرفه‌سی یوقدر.

وِثاق | [ع] قالین قوّتلی باغ، بند § عهد، پیمان § «وثیق» ك جمعی.

وِجاع | [ع] «وَجَع» ك جمعی، آغریلر. جمع دیكری اولان (اَوْجاع) زیاده قوللانیلیر.

وِجاه | [ع] یوزلشمك، یوز یوزه کلمك. (وِجاهاً) = وجاه صورتیله، یوز یوزه اولەرق. (غِیاباً) ضدیدر.

وِجْدان | [ع] حکم درونی، معیار ضمیر، کوکل شهادتی که ایلکی فنالقدن، ایی‌یی کوتودن، حقی باطلدن، محاسنی مساویدن تمیزه مدار اولان محاکمات عقلیه‌نك قلبده حاصل ایتدیکی حسّ علویٔ طبیعی دییه تعریف اولنه بیلیر. فی الاصل (بولمق) معناسنه‌در. فقط لسانمزده اومعنی اصلا معتبر ومستعمل دکلدر. (صاحب وجدان) = وجدانلی، او حسّ علوی‌یه مالك اولان (وِجدانسز) = قلبی فنالنی، حقسزلنی، کوتولکی قبول ایدن؛ او حسّ علویدن محروم اولان.

(وجدانى) = وجدانه منسوب ، درونى ؛ (قناعت وجدانيه) ،

(وجداناً) = وجدان جهتندن، قلباً.

(وجدانيات) = وجدانه عائد احوال وكيفيات .

وِحام { [ع] گبه قادينلرك آش يېرمه حالتى . اسوانك بو حالنده ايكن كومور، چامور، طوپراق، كيره ميت كبى درلو درلو مناسبتسز شيلر ييدكارى واقعدر .

وِداج { [ع] بويونده بر طمارك اسمى . اصطلاح طبده (وريد وداجى) ديه معروفدر .

وِرد { [ع] هر كون قرائتى وظيفه اتخاذ اولنان قرآن كريمدن برمقداره، برجزءه دينيلير. بومناسبتله هر كون اوقونان ادعيهٔ مأثوره ومناجاتهده اطلاق اولنمشدر : (ورد زبان) = وظيفهٔ معتادهٔ لسان كبى بر معنايى افاده ايدركه مقصد دائما ديلده موجود اولديغنى بياندر. جمعى (اوراد).

وِساده / **وِساد** { [ع] ياصديق، باش ياصديغى § ياصدانه جق مندر، سرير وسائره . (عريض الوساد) = تنپرور ، تنبل آدمه اطلاق اولنور.

وِسام { [ع] « وسيم » ك جمعى . مفردينه باقلى .

وِشاح { [ع] طوپچى عسكرينك طاقدقلرى قايشلر كبى بويوندن آشاغى قولتوغه طوغرى قوشانيلان واوستى صيرمه وجواهرله مصنع ومرصع بولنان برنوع زينتلى حمائل .

وِشام { [ع] « وشم » ك جمعى . مفردينه باقلى .

وِشنه { [ف] محرّفدر. طوغريسى، صحيحى (وشنى) دركه قيزللق، قيرمزى ديمكدر . لساننزده كراسه مشابه، طعمى اكشى، قويو قيرمزى رنكلى اولان برميوه يه اطلاق اولنور. (وشناب) = وشنه شربتى.

وِصال { [ع] دوسته اولاشمق، يارهٔ قاووشمق : (بزم وصال ، صبح وصال) .

« وعدهٔ وصلنى اقرار ايده من نازندن »
« صد وصال اولسون اونوشيوهٔ انكاره فدا »
(نيلى)

وِعاء { [ع] قاب، محفظه، ظرف § اصطلاح طبده بدنده بولنان قانك قابى ديمك اولان طمارلرك هر برينه اطلاق اولنور. جمعى (اوعيه) در.

(وعائيت) = قاب حالنده اولمق .

وِفاق { [ع] موافقت، اويغونلق، اويغون اولمق؛ متحد بولنمق. (نفاق) ك ضدى .

وِقايه [ع] بر شيئ قاييرمق ، اسيرگه‌مك، ضرر وزياندن حفظ ايتمك. نظمده (وِقايَتْ) طرزنده‌ده قوللانيله بيلير .

وِلادَتْ **وِلادْ** [ع] طوغورمق، وضع حمل ايتمك : (ولادى) = طوغورمغه متعلق، عائد § طوغمق ، طوغش . (تاريخِ وِلادَتْ) فتح واو ايله زبانزد ايسه‌ده يا گلشدر .

وِلايَتْ [ع] والى اولمق، والينك اداره‌سنه‌ويريلن اولكه. جمعى (وِلاياتْ) .

« شهريار بحر وبر سلطان سليمان ولى »
« اول كه محض عدلدر ذات وَلايَتپرورى »
« خالى آندن اولمسون يارب وِلايَتْ تاابد »
« كيم وَلايتدن دكل خالى صفاى جوهرى »
(فضولى)

وِهادْ [ع] درين ، چوقور ير معناسنه‌اولان (وهده) نك جمعى . مفردى قوللانيلماز .

ويرانْ [ف] خراب ، ييقيق ، ييقلمش . (آباد) ك ضدى : (خانهٔ ويران ، قصر ويران ، دل ويران) ، (ويرانى) = خراب اوله ، ييقيقلق .

« بو خراباتده ثابت اوله‌م جانانم »
« دل‌ويرانمى ياپسه‌كده ييقلسه‌م كيتسه‌م »
(ثابت)

ويرانه [ع] ييقيق بنا § خراب اولمش ، ييقلمش محل .

﴿ وُ ﴾

وُثْقى [ع] زياده محكم ، زياده قوى ، پك صاغلام : (عُرْوَةُالْوُثْقى) = « عروه » دستى ، ابريق كبى شيلرك طوته‌جق يرى ، قولبى ديمكدر كه بوندن صاغلام ، طايانقلى قولب معناسى چيقار. بوتعبير دين مبين اسلامدن كنايه‌اوله‌رق ايراد اولنور .

وُثُوبْ [ع] صچرامق، آتلامق.

وُثُوقْ [ع] اعتماد ايتمك، اطمئنان كوسترمك ، ايناتمق .

وُجُوبْ [ع] ثبوت وتمكن وجه ايله لازم، واجب اولمق § تركى وعدمى ممكن اولمامق: (مرتبهٔ وجوبده كورينن) ، (وُجُوبى) = وجوبه منسوب و متعلق : (فعل وجوبى) .

وُجُودْ [ع] برشى وار اولمق ، بولنمق ، وارلق § مجازاً بدن ، جسم ، كووده معناسنده استعمال اولنور . (وجوده كلمك) = حاصل اولمق . (وجودى يوق)

= اصلسز ، يالان . (وجود ويرمك) = بولنمايان بر شيئ وار كبى فرض ايتمك .

وُجُوه [ع] « وَجْه »كـ جمعى ، چهره‌لر، يوزلر: (وجوه صبيانده پيدااولان چيبانلر) § اشراف ومعتبران مملكت ، برمحلك معتبراولان وايلرى كلن آدملرى : (وجوه‌بلده)، (بِالْوُجُوه) = وجوه ايله ، اسباب متعدده ايله ، هر يوزدن . (من كل الوجوه) = هر وجه ايله ، هر صورتله ديمكدر .

وُحُوش [ع] « وَحْش » كـ جمعى . يبانى حيوانلر : (وحوش وطيور) .

وُرُود [ع] كلمك .كلوب يتشمك. اشخاص واشياده قوللانيلير: (مكتوب ورودايتمدى، اورادن ورود ايدن پاكت) .

وُرَيق [ع] ياپراجق ، كوچك نبات ياپراغى . جمعى (وُرَيْقات) .

وُزَراء [ع] « وزير » كـ جمعى . (شيخ الوُزَراء)=وزيرلرك الك قدمليسى اولان ذات .

وُسْطى [ع] « اَوْسَط » كـ مؤنثى، اورته معناسنه در . (آسياى وسطى ، آفريقاى وسطى) § اورته پارمغه‌ده اطلاق اولنور . (صَلاتِ وُسْطى) = اقواى اقواله

كوره ايكندى ياصباح ياخود جمعه نمازيدر . (وُسْطانى) اورته‌لامه .

وُسْع [ع] طاقت،قدرت، كوج § غنا ، ثروت، بوللق : (وسع بشر) .

وُسْعَت [ع] كنيشلك، بوللق: (باغك‌وسعتى، وسعت صحراء، دريانك وسعتى، وسعت‌معيشت) § قدرت ، قوت ، طاقت .

وُشُوم [ع] (وشم) كـ جمع ديكريدر.مفردينه‌باقلى.

وُصْلَت [ع] « وصال » ايله مترادفدر ، بر شيئه اولاشمق ، قاووشمق .

وُصُول [ع] اولاشمق،وارمق، ايريشمك ، كلمك . اشخاص واشيا حقنده و (بولمق) ماده‌سيله قوللانيلير: (امانتك وصولنه دائر خبر آله‌مدم ، مكتوبك وصول بولمش اوله‌جغى شبهه‌سزدر) .

وُضُوء [ع] آبدست آلمق ، آبدست : (نقض وضوء)

« هپ خياليله كچر عمرم زلال لعلنك »
« صو بولنمزسه تيمّم ايله جائزدر وضو »
(طربزونى حلمى)

وُضُوح [ع] ظاهر ، عيان ، آشكاراولمق، آچيقلق: (وضوح بيان ، وضوح افاده) .

وُفُود [ع] ورود ايتمه ، كلمه ، كلش . (ورود) زياده قوللانيلير .

وُفُوز | [ع] چوق اولق، چوقلق، بوللق .

وُقُود | [ع] آتش آلولنمك، آتش يالينلامق .

وُقُوع | [ع] حصول بولمق، پيدا اولمق، ميدانه چيقمق، حدوث، ثبوت: (وقوع حال، نادرالوقوع) .

وُقُوعات | [ع] «وقعه» نك جمعى، اكثريا احوال جاريهٔ دائمه‌نك خارجنده ونظامك خلافنده ظهور ايدن خصوصات، كيفيات مقامنده قوللانيلير: «وقوعات يوميه، وقوعات محليه» .

وُقُوف | [ع] بيلمك، بيلنمك، بيلش: (كسب وقوف، اهل وقوف)، (وقوفدار) = بيلكيج، معلوماتلى § بولنديغى حال وياخود محلده طورمق: (سن وقوف) = حد كمال كه توقف ايده‌جك مرتبه ديمكدر.

وُكَلاء | [ع] (وكيل) ك جمعى: (وكلاى فخام دولت، هيئت وكلا، مجلس خاص وكلا) .

وُلات | [ع] «والى» نك جمعى: (ولات عظام) تشديد لام ايله قوللانمق خطادر .

وُلُوج | [ع] «دخول» كبى كيرمك معناسنه‌دز: (ولوج وخروج) .

وُلُوع | [ع] برشيئه‌زياده حريص اولمق، دوشكونلك، حرص شديد. فتح واو ايله‌ده (حريص) معناسنه‌در .

وُولقان | [فرانسزجه Volcan] يانار طاغ ديمكدر .

﴿ هـ ﴾

هـ | [حرف] الفباى عثمانينك اوتوزنجى حرفى. ابجدحسابنجه (٥) عددينه اشارتدر .

هاء | [ع] (هـ) حرفنك اسمى. (هاى رسميه) = كلمه‌نك صوكنده اوقونمايان وفتحه علامتى اولان ها حرفى .

هائل | [ع] قورقو ويريجى. قورقونج: (موت هائل) .

هائله | [ع] درام، تأثيرلى تياترو منظومه‌سى. (ترازه‌دى Tragédie) ترجمه‌سى .

هابيل | [ع] (آدم) عليه‌السلامك اوغللرندن برينك اسمى .

هاتف | [ع] سسلنيجى، سس ويريجى، چاغريجى. بو مناسبتله غائبدن ندا ايدن ملك معناسنده قوللانيلير. (هاتفانه) = هاتفه ياقيشه‌جق صورتده:

«پك مؤثردى صداى هاتفى ياخود كه‌بن»
«حال استغراق ايله اولمش ايدم پك ناتوان»

هاجسه [ع] خاطره كلن خصوص ، قلبه عارض اولان انديشه . جمعى اولان (هواجس) چوق قوللانيلير: (هواجس نفسانيه) .

هادم [ع] هدم ايديجى ، ييقيجى : (هادم اللذات) = ملك الموت ، عزرائيل عليه السلام .

هادى [ع] هدايت ايديجى ، طوغرى يول كوستريجى . بو معناده حق آلهيده قوللانيلير : (عبدالهادى) = هادينك قولى § دليل ، رهبر ، مرشد مقامنده‌ده ايراد اولنور :

« اى صاحب معراج حبيب وهّاب »
« هادئ سبل شاه رسل عرش جناب »
(نظيم)

« هادئ وادئ دين بدرقۀ اهل يقين »
« پيرو مجتهدين حضرت شيخ الاسلام »
(نفعى)

هارون [ع] انبياى اسرائيليه‌دن (موسى) عليه السلامك بيوك برادرى اولان پيغمبرك اسمى . § خلفاى عباسيه‌دن مشهور بر ذاتك اسمى . (هارون الرشيد) § لسان عبرانيده محب ، دوست ديمك اولديغى مرويدر :

« بر معالى جهانيدر حيدر »
« اوزكه هارون بى معادلدر »
(معلم ناجى)

هاروت [ع] (ماروت) ك رفيق اولان ملك . (ساحر) معناسنده قوللانيلير . (هاروتى) = ساحره منسوب .

« نيجه ييل ايسته سه سحر اوكره تير هاروته انديشه‌م »
(نفعى)

« جلوۀ حسنك فريب غمزۀ جادو فنك »
« بايزيدى برهمن ، جبريلى هاروت ايلسون »
(نائلئ قديم)

هاضم [ع] هضم ايديجى ؛ سينديريجى .

هاضمه [ع] معده‌ده موجود اولان اريدوب سينديريجى قوته ديْنيلير .

هالك [ع] هلاك اوليجى ، فانى ، زائل .

هاله [ع] قمرك اطرافنده بعضاً حلقه كبى پيدا اولان نورانى دائره كه تركجه‌ده (آى آغيلى) تعبير ايدرلر : (هالۀ ماه) .

هامش [ع] كتابك ، مكتوبك كنارى § دركنار . مولداتندندر .

هامون [ف] بيوك صحرا ، دوز اووا . (هامون نورد) = قيرده ، اوواده كزن ، يولجى .

« اخترله دوشنمه صحن هامون »
« الماس چاقيل طاشندن افزون »
(شيخ غالب)

هامه [ع] باشك تپه‌سى ، قفا طاسى : (هامه پيراى

تعظيم) § آلين § بايقوش . لسانمزده برنجی معناده قوللانیلیر .

هامّه { [ع] فی الاصل (دابّه) معناسنه‌در. بوقوللانیلماز فقط جمعی اولان (هوامّ) لسانمزده سینك ، تحته قوروسی، چیان، کلر، یبلان ، عقرب کبی حشرات ارض معناسنده استعمال اولنور .

هاوَن { [ف] ایچنده بر شی دوگیلوب ازیلن آغاجدن، پرنجدن ، طاشدن معمول آلت که لسانمزده (هاوان) دینیلیر: (صارمساق هاوانی) ، (هاوان طوپی) .

هاوِیَه { [ع] جهنّم ، طامو . قرآن کریمده وارد اولمشدر .

های { [ف] « وای ، ای وآه » کبی ادات تأوّه .

هایاهای { [ف] اهل ماتمك نوحه - سی ، ناله وفریادی .

هایاهوی، هایهوی { [ف] ارباب طربك ، مسرور وشاد اولانلرك شماته‌سی § واویلا ، چیغلق :

« رضا بوتکیهٔ حالتفزاده شیخ اوله‌لی »
« برایتدی عالمی کلبانك های وهوی نشاط »
« نجار زاده »

هَباء { [ع] هوایه قالقان غایتله اوفاق توز که شعاع شمس ایله کوریله بیلیر و « ذرّه » دینیلیر .

بلافائده ، بیهوده تلف وبرهوا اولان واسراف اولنان شی معناسنده قوللانیلیر: (هباءً منثورا) .

هَبَنَّقَه { [ع] بین العرب حماقتله مشهور (یزیدبن ثروان) ك لقبیدر . (هبنّقه) کمال حماقتندن « غائب اولورم » اندیشه‌سیله کردنه دائما بر قلاده تعلیق ایدر ایمش . بر کیجه هبنّقه اویورکن برادری آنك کردننده‌کی قلاده‌یی چیقاروب کندی بوینونه طاقمش . صباحلین هبنّقه اویاندقده قلاده‌یی برادرینك کردننده کورنجه (یا اخی انت انا فمن انا) یعنی (قارداشم سن بن فقط بن کیمم) دیه نفسندن اشتباه ایله استکناه ایتمش ، ایشته بو سببه مبنی حماقتله مثل اولمش .

هَتْك { [ع] پرده کبی شیلری بوزمق ، ییرتمق : (هتك عرض ، هتك ناموس) .

هِجاء { [ع] برآدمی نظم ایله ذمّ وهجو ایتمك . (هجاگو) = هجو ایدن ، ذمّ یولنده نظم سویله‌ین . بو معناده هانك کسری ایله‌ده تلفظی جائزدر § برلفظی حروفیله تقطیع یعنی حروفنی سین ، لام ، الف ، میم دیه تعداد ایتمك § بر متحرك حرفدن عبارت اولان صوت . (حروف هجاء) = الفبا ترتیبی اوزره حرفلر .

هَجْر { [ع] پك سويلن آدمدن ، شيدن آيرلمق ؛ دوستلغی الفتی قطع وترك ايتمك § آيريلق . (وصل) مقابلی . كسر ها ايله استعمالی غالب ومشهوردر .

هَجْمَه { [ع] شدّت معناسنه‌در . مثلا (هجمة الشتاء) = شدّت برد (هجمة الصيف) = شدّت حرارت مقامنده ايراد اولنور. (حمّا هجمه‌سی) = حمانك شدّتی ديمكدر .

هَجِين { [ع] قوشويه قوللانيلان، يوك قالديرمايان بر جنس دوه (هُجّان) = هجين صاحبی ، دوه‌جی .

هَدَايَا { [ع] « هَدِيَّه » نك جمعی: (هدايای نفيسه) .

هَدَر { [ع] بوش يره كيتمه ، يازيق اولمه § باطل ، ضايع ، ناچيز اولان : (فلانك مالی هدر اولدی) .

هَدَف { [ع] اوق، وياقورشون آتيلنجه اورمق ايچون ديكيلن آماج ، نشانگاه. ماديات ومعنوياتده قوللانيلير : (هدف غرض، هدف مرمی) .

هَدْم { [ع] خراب ايتمه، ييقمه : (هدم بنا) .

هَدِيَّه { [ع] تحفه ، ارمغان ، تقدمه ، بلش ويريلن ويا كوندريلن شی : (هديّهٔ بهيّه) ، (هديهٔ دندان) = ديش كراسی .

هَذَيَان { [ع] عبث ، بيهوده ، معناسز ، بوش سوز سويلمك ، صايقلامق § بو يولده سويله‌نيلن سوز . (هَذَيانِ مُرْتَعِش) = سرخوشلقدن ايلری كلن تتره‌مه‌لی صايقلامه علّتی .

هَر { [ف] تعميم اداتيدر . هپ ، بتون : (هركس، هرير) اشبو ادات منحصراً مفرده داخل اولور . مثلا هرمحلده ، هركسده) دينيلير . (هرمحللرده ، هركسلرده) دينلمز . بو يله سويله‌يني كورلسه لسانمزك عجميسی ، يبانجيسی عدّ اولنور ، (هَرْبار) = هردفعه ، دائما (هر چند) = هرنه‌زمان ، قاچان. بوتعبير اليوم متروك حكمنده‌در . (هرگاه ، هردم) = هروقت ، دائما ديمكدر.

هَرْآيِنَه / **هَرْآيينَه** { [ف] ناچار، ضروری، هر حالده ، البته معنا- سنه‌در. برنجيسی نظمده قوللانيلير .

هَرَب { [ع] قاچمق || شدت حزن.

هَرْج { [ع] قاريشقلق . دائما (مَرْج) كلمه‌سيله برابر ايراد اولنور. (هرج مرج) = قارمه قاريش ، آلت اوست، طارمه طاغين ديمكدر .

هَرْجائی { [ف] سرسری ، ثباتسز ، قرارسز ، وفاسز . (هر جاییلك) = ثباتسزلق ، وفاسزلق . (هرجایی منکشه) = آچیق قویو بر قاچ رنکلی قوقوسز کوزل برچیچك .

هَرْزَه { [ف] باطل ، یاوه ، عبث ، بیهوده ، بوش سوز (هرزه خای) و (هرزه خوار) و (هرزه لای) و (هرزه گوی) = معناسز ، بوش سوز سویله‌یجی ، سویله‌ین دیمکدر . (هَرْزَه وکیل) = هرایشه قاریشوب لافزنلك ، بوش بوغازلق ایدن آدم . (هرزه وکیل کائنات) تعبیری مشهوردر .

« تریاکیٔ هرزه خواب منحوس »
« آتشلر ایچنده پیر قفنوس »
(شیخ غالب)

هَرْگاه { [ف] هروقت ، هربرده ، دائما دیمکدر .

هَرْگِزْ { [ف] اصلا ، قطعا ، هیچ بر وقت ، هیچ برصورتله .

هَرَمْ { [ف] قوجامق ، قوجالمق ، پیر اولمق . (هنکام هرم) = زمان پیری ، قوجه‌لق وقتی .

« هنکام هرمده سویلمشدر »
« پیر اولدیغی دمده سویلمشدر »
(شیخ غالب)

هَرَمانْ { [ع] (هِرَم) لفظندن تثنیه‌در . مصرده طاشدن معمول و آثار عتیقه‌دن ایکی بنایه اطلاق اولنور .

هَزارْ { [ف] بیك عددی . (هَزاران) = بیکلر . (هَزارْ بارْ) = بیك کرّه . (هزار پا) = قرق آیاق دینیلن حیوانجق . (هَزارْ پارَه) = بیك پارچه (هزار فَنّ) = چوق معرفتلی ، پك هنرلی صنعتکار § بلبل دینیلن قوشك اسم دیکری : (آواز هزار ، زمزمهٔ هزار) جمعی اولان (هزاران) بومعناده مفرد مقامنده‌ده قوللانیلیر :

« کولوب کللر آچلدقجه هزاران آغلاسون کولسون »
(جودت پاشا)

« هزاران اولسه کل بربلبل شیدا یرین طوتماز »
(قوجه راغب)

هَزَجْ { [ع] خوش سس ایله شرقی و بسته ترنم وتغنی ایتمك § الفاظی متدارك ومتقارب اولان منتظم کلام . اجزاسی متقارب اولمق مناسبتیله بحور عروضدن برینه (بحر هزج) اطلاق اولنمشدر .

هَزْلْ { [ع] لطیفه ، شاقه طرزنده سویله‌نن بیهوده سوز § لطیفه ایتمك ، مسخره‌لق ایتمك . (جِدّ) ك ضدی . جمعی (هَزْلِیّاتْ) : (سرو رینك هزلیاتی) ، (هَزْلْگُو) = اویولده سوز سویله‌ین (هزلگویی) = هزل سویله‌یجیلك (هَزْل) ایله

(هجو) بيننده فرق واردر . (هزل) = دائما جديتدن عاری . اکثریا کولنج و (هجو) = اکثریا جدی و دائما موجب حدت وعبرت اوله‌جق صورتده سویله‌نیلیر .

هزیمت { [ع] حربده بوزغونلق، صینمق ، عسکرك صا- واشده بوزوله‌سی: (دشمنك هزيمتى، هزيمت اعدا) .

هستی { [ف] وار اولمق، وارلق ، وجود . (نیستی)مقابلی:

« نام هستی‌می نه‌در حل معمای عدم »
(عاکف پاشا)

هشت { [ف] سکز عددی : (هشت بهشت) = سکز جنت (هشت پا ـ ی) = آختاپوت (هشتم) و (هشتمین) = سکزنجی (هشتاد ، هشتد) = سکسان .

هضم { [ع] معده‌ده یدیلن ایچیلن شیلری اریتمك، سیندیر- مك § مناسبتسز وکوجه کیده‌جك بر حاله دوچار اولنجه جبر نفس ایله صبر ، تحمل ایتمك .

هفت { [ف] یدی عددی: (هفت اقلیم) = اعتبار قدمایه کوره یدی اقلیمه منقسم اولان دنیا . (هفت پیکر، هفت اختر) = کواکب سبعه ، افلاك. (هفت تنان) = اصحاب کهف || قطب، غوث ، اخیار، اوتاد ، ابدال ، نقبا ، نجبا دینیلن رجال‌الله . (هفتم ، هفتمین) = یدنجی (هفتاد) = یتمش .

« نه شه شهنشه صاحبقران هفت اقلیم »
« که طوتدی عالمی طغرای فتحله نامی »
(نفعی)

هفته { [ف] یدی کوندن عبارت اولان مدت . عربیسی (اسبوع) .

هفوات { [ع] (هفوه) نك جمعی: (هفوات لسانیه) .

هفوه { [ع] آیاق قایوب سورچه § یا کلمه ، یا کلشلق § ذله ، کناه .

هکذا { [ع] بوده آنك کبی، بو دخی معناسنه ترکیب .

هلاك { [ع] اولمك ، اولمه، تلف اولمق. فنا صورتده وفات ایتمك معناسنی حاویدر . آنك ایچون انبیای عظام علیهم‌السلام و اکابر حقلرنده استعمال اولنماز :

« نه سر آزاده‌ایدرسین نه هلاك ایلرسین »
« قالدی بی‌چاره کوکل خوف‌ورجا بیننده » .
(عونی)

هلاهل { [ع] هیچ بر صورتله علاجی بولنه‌مایان سم قاتل ، آغو .

هلم جرا { [ع] « هلم » و « جرا » لفظلرندن عبارت بر

ترکیب عربیدرکه چك بری کثیر دیمکدر . لسانمزده « وقس علی هذا » مقامنده ، دائما واو عاطفه ایله قوللانیلیر .

هَبِّه { [ع] پرنج ، نخود ، فصولیه کبی حبوباتك قاینامه‌سیله حاصل اولان قایماق کبی شی که لسانمزده تحریفله (هَلْمَه) دیه معروفدر .

هَلْيُونْ { [ع] قوش‌قونماز دینیلن نبات . فارسیده (مارچوبه) دینیلیر . (فَصِيلَهٔ هَلْيُونِيَّه) فن نباتات اصطلاحاتندندر .

هَمّْ { [ع] حزن ، غم ، اندیشه ، تاسه . جمعی (هُمُوم) : (هجوم هموم) .

هَمْ { [ف] اوچ صورتله قوللانیلیر . (۱) ادات عطف . ایکی شیئ برحکمده ویا ایکی حکمی بریرده جمع ایدر : (هم سویله‌یور هم کولیور) « هم » مکرراً ایراد ایدیلنجه بعضاً ایکنجیسنه تأکید ایچون (دخی) مخففی اولان (ده) علاوه ایدیلیر . (هَمْ) مفرداً ایراد اولنورسه تنبیهی حاوی اولور : هم بویله کوتو لاقیر . دیلری نیچون سویله‌ملی) بو طرز استعمالده دخی (ده) علاوه اولنه‌بیلیر § (۲) ادات اشتراك . عربی ، فارسی اسملرك اوّلنه کتیریلیر . بوتقدیرده اسملر وصفیته تحول ایدر : (هَمْراه) = یولداش ، برلکده وبریوله کیدن . (هَمْنام) = اسملری بر (هَمْ خانَه) = بر خانه‌ده ، بر أوده اوطوران § (۳) ادات اقتران . کذلك عربی ، فارسی اسملرك اوّلنه کتیریلیر : (هَمْ زَبانْ ، هَمْ زانُو) کبی . اشبو اداتك اشتراك و اقتران طرزنده استعماللری بیننده‌کی فرقه دقت ایتملیدر .

« هم سویلیه‌مم‌ده هم بکنمم »
(شیخ غالب)

هَماره { [ف] همیشه ، دائما ، هر وقت . (هَمْوارَه) مخففیدر .

هَمالْ { [ف] قرین ، نظیر ، شریك ، اش ، اورتاق : (بی هَمالْ) = نظیرسز ، اشی یوق . ضمّ ها ایله ده جائزدر .

هَمانْ { [ف] (هَمْ) ایله (آنْ) دن مرکبدر . لسانمزده حصر ، تقریب ، استعجال ، استمرار اداتی اوله‌رق قوللانیلیر : (هر شی تمام ، همان او قالدی) ، (همان ایکیسی برکبیدر) ، (باقنوب طورمه همان ایچ) ینه بومعناده اولان (همین) بوس بتون مهجوردر . (هَمانا) ده هیچ قوللانیلماز :

« همان عین محمّدله علیدر شمس ومولانا »
(شیخ نظیف)

« کامذارم‌سن همان صاغ اول فدا جانلرسکا »
(لا)

هَمْ آشِیانْ { [ف] بریوواده ، بر محلده برلکده بولنان.

هَمْ آغوشْ { [ف] قوجاق قوجاغه ، صارماش طولاش .

هَمْ آوازْ { [ف] سسی بربرینه اویغون ، آهنکلی ‖ برلکده صحبت ایدن، آرقداش .

هَمْ آهَنْكْ { [ف] بر آهنکده بولنان ، بر برینه اویغون آهنك ایدن .

هَمْبازْ { [ف] برابر اوینایان ، شریك ، اورتاق .

هَمْبَزْمْ { [ف] مجلس آرقداشی ، مجلسده برابر بولنان .

هَمْبو { [ف] برقوقوده ، برقوقولی ، قوقوسی بر :

« نافهٔ مشك ختن زلفکه اولماز همبو »

(رشدی)

هَمْپایْ { [ف] آیاقداش ، آرقداش .

هَمْپایَه { [ف] رتبه‌جه بر ، پایه‌جه برابر ، کفو . جمعی (هَمْپایَگانْ) .

هَمْ پیشَه { [ف] صنعتی بر ، بر صنعتده بولنان .

هَمْتا { [ف] مثل ، ماند ، نظیر ، اش . اکثریا (بی) ادات سلبیله برابر قوللانیلیر : (بی‌هَمْتا) = نظیرسز ، اشسز : (ادیب بی‌همتا) .

« ای صدر سخن پیشه بونی سنده بیلورسك »
« کیم سوزده بولنماز بکا همتای زمانه »

(نفعی)

هَمَجْ { [ع] سیوری سینك کبی اوفاق بر نوع سینك . (قاموس) ترکجه‌ده (یاوسی) دینیلدیکنی کوستریبور ، قویون ، کچی ، اشك کبی حیوانلرك یوزینه کوزینه قونار . § احمق ، چولپه ، شاشقین آدملره دینیلیر . (الناس اما عالم اومتعلّم والباقی همج) = ناس یا علم اوگره‌دیجی ، یاخود اوگره‌نیجی اولور . باقیسی احمق ، شاشقین مقوله‌سیدر .

هَمْجِنْسْ { [ف] جنسی بر ، بر جنسدن ، برصویدن دیمکدر .

هَمْجِوارْ { [ف] بر جوارده ، قومشو § حدودی ، سینوری بر .

هَمْحالْ { [ف] برحاللی ، باشقه‌سنك حالیله کندی حالی بر اولان ،

هَمْخانَه { [ف] برخانه‌ده اوطوران ، آرقداش .

هَمْخوابْ { [ف] برابر اویویان ، یاتان ، یاتاق آرقداشی ، زوجه .

« تنهالغه‌می کتیرمدك تاب »
« کیم ایلدك آرزوی همخواب »

(فضولی)

هَمْدَرْدْ { [ف] درد و محنتی بر اولان ، درد اورتاغی .

همدست { [ف] ال اله ویرن ، قوت و قدرتده برابر اولان § شریك ، متفق . (همدستی) = اورتاقلق ، متفقلك . جمعی (همدستان) .

همدم { [ف] محرم ، قرین ، مصاحب ، ندیم ، آرقداش . (همدمی) = همدملك .

«کوکل غم کونلرین تنها کچیرمه ایسته بر همدم»
(فضولی)

همراز { [ف] سرداش ، محرم اسرار ، محرم دوست .

(همرازی) = سرداشلق ، دوستلق .

همراه { [ف] یولداش ، یول آرقداشی . (همراهی) = یولداشلق . جمعی (همراهان) نظمده (همره) طرزنده تخفیفی جائزدر :

« همراهم ایدك بو یولده ای ماه »
« همراهی قویوب کیدرمی همراه »
(فضولی)

همرأی { [ف] رأی و فکری بر اولان ، بر رأیده بر سوزده بولنان .

همرنك { [ف] بر رنکده ، رنکی بر § برمشرب و مزاجده خویی بر اولان .

همزاد { [ف] یاشداش ، یاشی بر § توأم ، ایکیز .

همزانو { [ف] یان یانه اوطوران ، دیز دیزه اوطوروب قونوشان .

همزبان { [ف] برلسان قوللانان ، بر برینك لسانندن آکلایان ، متفقاً سوز سویله ین .

همزه { [ع] مخرجندن صیقنتی ایله خروج ایتدیکی ایچون بو اسم ایله تسمیه ایدیلن شو (ء) اشارتدر . بعض کلماتده دندان اوزرینه و بعضلرنده الف ، واو ، یا حرفلری ایله های رسمیه اوزرینه و بعض کلمه لرکده بلامرکز صوکنه قونیلیر . عربیده الف اصلیه یه دینیلیر . فارسی کلمه لرك ها و یا حرفلری اوزرینه ده وضع ایدیلیر . مثلا (سئله ، مائی ، سئوال ، شیء ، سبحهٔ زمردین ، جزء ، پایهٔ والا) کبی .

همسال { [ع] یاشداش ، یاشیت . (همسن) ده بومعنایه در .

همسایه { [ف] قومشو . (همسایکی) قومشولق .

« اینسه ده کوکدن اولسه همسایه »
« ایله مم التجا مسیحایه »
(ناجی)

همسبق { [ف] درس آرقداشی ، برابر درس اوقویان .

همسر { [ف] ارککك زوجهٔ منکوحه سی ، نکاحلی قادینی .

همشهری { [ف] بر مملکتلی ، بر بلده اهالیسندن بولنان افرادك هر بری . لسان عوامده (آرقداش ، یولداش) حکمنده قوللانیلیر .

همشيره { [ف] قيز قارداش :

« شيوهٔ كفتارى همشيره‌كمى اوكرتدى سكا »
« هر سوزك شيرين زبانم جانمه جان اولدى هپ »
(نديم)

همصحبت { [ف] بر بريله صحبت ايدن، برابر قونوشان.

همعصر { [ف] معاصر ، بر وقتده بولنان، برزمانده يتيشن.

همعنان { [ف] ديز كيني بر ، آت باشى برابر اولان ، يان يانه برلكده بولنان.

« سرعت سيرندن اظهر دركه رخش همتم »
« همعنان سابقون اولمق تمناسنده‌در »
(معلم ناجى)

همكيش، هم‌مذهب { [ف] ديناش، بردين ومذهبده بولنان :

هم‌مشرب { [ف] اخلاق، اطوار، اوضاع و طبيعتلرى بر برينه موافق اولانلرك هر برى ؛ طبيعتى موافق اولان.

همنام { [ف] آداش ، ايكيسى بر آد ايله مسمى اولانلر.

همنشين { [ف] برابر اوطوروب قالقان، تكليفسز آرقداش.

هموار { [ف] سطح مستوى، دوز ير، برچيريده اولان شى :
(دشت هموار) ، (ناهموار) = دوز، طوغرى دكل، چاپرق، اكرى.
§ هميشه ، دائما . آز قوللانيلير :

« چرخ ناهمواردن هموار شكوا اوزره‌يز »
(حالتى)

همواره { [ف] دائما ، هر زمان ، على الدوام . يالكز نظمده قوللانيلير.

« سنسن اول روح مصور كه اولور همواره »
« ياد مجموعهٔ حسنكله پريشان دللر »
(نائلئ قديم)

همه { [ف] جمله ، هپ ، بتون معناسنه‌در. اليوم مهجوردر.

هميان { [ف] هكبه ، طغارجق ، چانطه ، بيوك كيسه .
(هميانچه) = كيسه ، كوچك طوربه ، چانطه .

هميشه { [ف] دائما ، هر زمان ، على الدوام .

« هميشه دلبر موزون خرامه ميل ايلر »
« بلايه اوغرامشز طبع شاعرانه ايله »
(نيلى)

هنجار { [ف] قاعده ، رسم ، يول ؛ مجازاً طرز ، روش ، اسلوب معناسنه‌در . كسر ها ايله ده لغتدر. لسانمزده دائما ادات نفى اولان (نا) ايله برلكده قوللانيلير :
(ناهنجار) = قاعده‌سز ، يولسز.

هندسه { [ع] اجسامك كيفيات امتداديه‌سندن بحث ايدن علم: (مبادئ هندسه، اصول هندسه، هندسهٔ حليه ، هندسهٔ رسميه ، هندسه خانه) ، (اندازه) لفظ فارسيسندن

معرّبدر . (هَنْدَسی) = هندسه‌یه منسوب و متعلق : (بحث هندسی ، مسائل هندسیّه) .

هَنْگام { [ف] وقت ، زمان که چغتایجه‌سی (سای)در. § موسم ، فصل : (هنگام فرصت) = فرصت زمانی. (هنگام بهار) = بهار موسمی . (هنگام جُوانی) = کنجلك چاغی ، زمانی. (نا بهنگام) = وقتسز ، موسمسز .

هَنْگامَه { [ف] معرکه § غوغا ، ولوله ، کورولتی .

(هَنْگامَه کیر) = غوغاجی، کورولتیجی.

هُنوز { [ف] الآن، حالا، شمدی‌یه قدر، بو آنه‌دك دیمکدر: (هنوز کیتمدی . هنوز اوقومغه باشلامدی) .

« پیش چشممده‌در اول جند جهانگیر هنوز »
« کوش جانمده‌در اول غلغل تکبیر هنوز »
(معلم ناجی)

هَواء { [ع] یر ایله کوك آره‌سی، جَوّ § کرّه ارضی محیط اولان وتنفس اولنان جسم لطیف و سیّال که (هوای نسیمی)ده دینیلیر: (هوای لطیف : کشایش هوا) اعتبار قدمایه کوره عناصر اربعه‌دن بریدر § هرمکانك جوفنده بولنان ساکن ، خفیف یل ، روزکار : (یاتاق اوطه‌سنك هرکون پنجره‌لری آچیلوب هواسی تبدیل ایدلملی) § موسیقیده اصولنه توفیقاً ترتیب وترنم اولنان نغمه‌لی مقام ، ازگی . (باد هوا) = مجازاً، پاره‌سز، بلش. (هوادار) = روزکارلی، آچیق محل || طرفدار، دوست. (سنبلی هوا) = بولوطلی، یاغمورسز هوا . (هَوائی) = هوایه منسوب ، آچیق مائی || هوایه آتیلان فشنك || باطل، معناسز سوز. (هَوا پَرَسْت) = هوا و هوسنه تابع سرسری . (هَوا خواه) = محب، دوست، یار.

هَواجِس { [ع] (هاجِسَه) نك جمعی، القاآت شیطانیه اوله‌رق قلبده پیدا اولان دوشونجه‌لر، قورونتیلر : (هواجس نفسانیه) .

هَوادِج { [ع] نسوانك رکوبنه مخصوص برنوع محفه معناسنه اولان (هَوْدَج) ك جمعی .

هَوام { [ع] « هامّه » نك جمعی. سینك ، تحته قوروسی ، پیره ، قارنجه، بوجك، کهله ، ییلان، چییان ، عقرب کبی حشرات ارض معناسنده استعمال اولنور . (هَوامِ جَرَبی) = اویوزعلتی بوجگی. (العوام کالهوام) = عوام هوام کبیدر .

هَوان { [ع] خوار، ذلیل اولمق || ذلت ، خوارلق.

هَوْدَج { [ع] قادینلرك رکوبنه مخصوص ، اوستی قبه‌لی برنوع محفه .

هَوَسْ { [ع] زیاده میل، آرزو، شوق . (هَوَسْكار) و (هَوَسْناك) = هوس ایدیجی ، هوسلی . (نَوهَوَس) = ایلك شوق ایله بر شی یاپمق ، بر ایش کورمك ایسته‌یوبده اوغراشان؛ اویولده مشکلات کوروب ثبات ایده‌مه‌ین. (هَوَسْكارانه) = هوسلی اولانه یاقیشه‌جق صورتده . (هَوَسْكاری) = هوسكارلق .

هَوْل { [ع] قورقو ، خوف ، دهشت : (هول دریا) جمعی (اَهْوال) در . (هَوْلْناك) = قورقونج ، قورقولو: (صیحهٔ هولناك) ، (اَبُوالهَوْل) = مصرده هرمان جوارنده جسیم ، یکپاره برطاشه تراشیده ایدلمش انسان باشی صورتی .

هَوی { [ع] ابتلا ، اشتیاق ، عشق؛ نفس امّاره‌نك بر شیئه میلی ، دوشکونلکی : (اهل هوی) (هَوی وهَوَس) = شهوات وحظوظات نفسانیه (هوایه اویمق) = نفس امّاره‌نك میلانته تابع اولمق دیمكدر. (هَوائی) = هوی و هوسنه مغلوب ودوشکون آدم. جمعی (اَهْواء) در. (هَواء) ایله (هَوی) بیننده املا ومعناجه اولان فرقه دقت ایتملی .

« افندی طعن ایدنك عقلی وارمی مجنونه »
« کروه اهل هوی ایچره برمی بیك دلی وار »
(قوجه راغب)

هَیئات { [ع] « هَیئَت » ك جمعی ، مفردینه باق.

هَیاكِل { [ع] « هَیكَل » ك جمعی: (هیاكل قدیمه ، هیاكل اعصار) مفردینه باقلی .

هَیبان { [ع] هیبتلی ، قورقونج ؛ هركسه خوف وحذر ویرن.

هَیبَت { [ع] فی الاصل بركیمسه‌نك ویا برشیئك فی ذاته عظمتلی ، جلاللی یاخود قورقونج اولمسندن صاقنوب قورقمق معناسنه‌در . عظمت ، دهشت، جلال ایله یاخود اولولق ایله قورقو ویرمه معناسنده قوللانیلیر : (هیبت سلطنت ، هیبت شهریاری ، هیبت دریا ، هیبت کوه قاف) .

« هیبت دبدبهٔ کوس نبی »
« کسدی عرق نسب بولهبی »
(خاقانی)

هَیجاء { [ع] جنك ، حرب، غوغا ، صاواش: (میدان هیجاء).

« بوله برمرتبه نصرت سپهسالار منصورك »
« ایدنجه عرصهٔ هیجاده غازیلر تك وتازی »
(نفعی)

هَیَجان { [ع] فی الاصل بر نسنه توز کبی یرندن قوپوب توزیمق توزتمق معناسنه‌در. اصطلاحده تلاش ، اضطراب ، تحرّك معناسنده قوللانیلیر که قلب وذهنك حال سکونتدن چیقوب شدتله اوینامه‌سی حالتی دیمكدر: (هیجان روح ، هیجان قلب، هیجان اذهان) .

هَیضَه { [ع] اصطلاح طبده (قولرا) دینیلن مرض وبائی .

هَیکَل { [ع] اعاظمدن ، مشاهیردن برذاتك ابقای نام کثیرالمحاسنی ایچون مرمردن ویامعدندن اعمال ایتدیریلوب بر محله رکز اولنان شکلی ، صورتی . یاخود بیوك ، مشهور بروقعه‌یی و برذاتی یاد وتذکار ایچون کذلك طاشدن ویا معدندن اعمال ایله برمحله رکز اولنان ستون ، عمود § ایری جثه‌لی صنم ، یاخود صورت ، شکل § بیوك ، یوکسك بنا . هند ، چین بتخانه‌لری کبی (هَیکَل تِراش) = مرمردن ویاخود معادن سائره‌دن هیکل یاپان ، باخصوص طاشی نحت ایله هیکل اعمال ایدن دیمکدر .

هَیُولا { [ع] هرشیئك ماده‌سی ، ماهیتی ، اصلی ، برماده‌نك خیالی یعنی ذهنده متصور شکلی . حکمای متقدمینه کوره صورت جسمیه‌نك محلی اولان جوهر اول ، متکلمینه کوره حقایق اشیا دیمکدر ، صوفیونه کوره روحانی وجسمانی اوله‌رق ایکی قسمدر . برنجیسنه « روح اعظم » ایکنجیسنه « طبیعت کلیه » دینیلیر § خیال ذهنی کبی وجودی یوق حکمنده بولتان جانسز ، قدرتسز ، درمانسز آدمه اطلاق اولنور . بو لفظك یونانجه‌دن معرب اولدیغی مرویدر . (هَیُولائی) هیولایه منسوب .

« تنم نزار کوروب قاچمه ای رمیده غزال »
« تصور ایت که هیولای روح مجنونم »
(نائلی قدیم)

هَیهات { [ع] ادات استبعاد در . نه قدر اوزاق معناسنده قوللانیلیر . اکثریا استفهامی متضمن اولان جمل مثبته‌نك آخرلرینه کتیریلیر . بعضاً جمله‌نك ابتداسنه‌ده کتیریله‌بیلیر . لسانمزده حیف ، دریغ ، تحسر مقامنده قوللانیلمازّ . عربیده قول راجحه کوره (ت) فتح ایله اوقونور :

« جانان او ایسه نجات هیهات »
« ناجی بن ایسه‌م حیات هیهات » -
(معلم ناجی)

هَیئَت { [ع] شکل ، صورت ، قیافت § برشیئك وضع جبلیسنه کوره اولان حال ، شان ، کیفیت . محسوسات ومعقولاته شاملدر : (هیئت وکلا) (علم هیئت) = کواکب ثابته‌نك هیئت و اوضاعنی وکواکب سیاره اصلیه وتابعه وشمس وکره ارض ایله اجرام مختلفهٔ سائره‌نك حرکت وحجم و مراتب و ابعادینی بیلدیرن علم . (هَیئَت شِناس) = علم هیئت عالمی ، خواجه‌سی . جمعی (هَیئات) .

(هِ)

هِبَه [ع] باغشلامه ، اصطلاح فقهده بلاعوض برمالی باشقه سنه بخش وترك ایتمك دیمکدر . جمعی (هِبات) در. (هِبَه نامَه) = بوصورتله برینه برشی باغشلامق ایچون یازیلان سند (هبهٔ مضافه) = اصطلاح فقهده فلان وقتدن اعتباراً شونی سکا هبه ایتدم دیه زمان مستقبله اضافه اولنان هبه یه اطلاق اولنورکه باطلدر.

هِتْر [ع] معناسز وفائده سز سوز ، یالان § امرعجیب، داهیه . بین العوام عجیب وبعیدالاحتمال اولان شیلری سویله ین حقنده و یالان سویله یور مقامنده ایراد اولنان (قیطیر آتیور) تعبیرنده کی (قیطیر) لفظی بونك محرفیدر .

هِجْر **هِجْران** [ع] فرقت ، آیریلق ، آیرلمق ایله کوکلده حاصل اولان کدر ، آجی. (وصل) مقابلی . بونی (یاره ، بره) معناسنده قوللانمق یك عبثدر :

« تلخیٔ هجر ایله تاریخ دیدم »
« جان شیرینی ویردی فرهاد »
(١٢٠٤ سروری)

هِجْرَت [ع] بولنیلان محلی ترك ایله خانه وخانماندن آیرلمق، تعبیر اخری ایله برمملکتدن قطع علاقه ایله باشقه برمملکته کوچمك: (هِجرتِ نَبَوِیّه) = خاتم الانبیا علیه اکمل التحایا افندیمز حضرتلرینك مکهٔ مکرمه دن مدینهٔ منوره یی تشریف بیورملری دیمکدرکه مبداء تواریخ اسلامیه در.

هِجْرِیّ [ع] هجرت نبویه یه و یاخود هجره منسوب و متعلق اولان : (تاریخ هجری، سنهٔ قمریهٔ هجریه ، سنهٔ شمسیهٔ هجریه) .

هِجْو [ع] برینی نظم ایله ذمّ و قدح ایتمك ، تعبیر اخری ایله برکیمسه نك عیوب وقبایحنی منظوم اوله رق ذکر وتعداد ایله مك. (ایتمك) ماده سیله قوللانیلیر. فی الاصل (هِجاء) لفظی کبی (ها) نك فتحیله در .
(هِجْوِیّه) = تعبیری هجو طرزنده سویله نیلن منظومه یه اطلاق یعنی (اَهْجِیَه) و (اُهْجُوه) مقامنده استعمال اولنور.
(هِجْوِیّات) = هجوه متعلق اشعار و منظومات .

« بوكوندن عهدم اولسون كيمسه‌يى هجو ايتمه‌يم الّا »
« ويريدك كر اجازت هجو ايدردم بخت ناسازى »
(نفعى)

هِدايَتْ [ع] طوغرى يول ، حق يولى. تعبير ديكرله مطلوبه ايصال ايتمك شانندن اولان راه نجاته دلالت وارشاد ايتمك ، طريق حقه كيتمك معناسنه‌در. (بولمق) و (ايريشمك) ماده‌لريله قوللانيلير.

« رهنما لازم دكلدر اولسون رهزن‌جان »
« خضره محتاج اولمامق محض هدايتدر بكا »
(راغب پاشا)

هِرّْ [ع] كدى. (هِرّه) = ديشى كدى. (هُرَيْرَه) = كديجك، كدى ياوروسى. (اَبوهريره) = كبار اصحابدن (عبدالرحمن بن‌صخر) رضى‌الله عنه ، بركون حضرت پيغمبر صحابئ مشار اليهك اتكنده بر اوفاق كدينك ياتديغنى كورنجه (يا ابا هريره) تعبير نوازشكارانه‌سيله خطاب بيور. دقلرندن آندن‌صوكره مشار اليه كنيۀ مذكوره ايله شهرتياب اولدى . (هِرّه نامَه) = مرحوم پرتو پاشانك بر اثر لطيفيدر .

هِراشْ [ف] قورقو : (هِراس جان) معناجه (خَوف) بوندن اقوادر . زيرا (هِراسيدَنْ) = بليكلمه‌مك معناسنه‌دركه شاشيروب بوزولمق، اوركوب چكينمك ديمكدر.

(هِراسانْ) = قورقوجى ، قورقان.

(هِراسا) ياخود (هِراسَه)= قورقوته‌جق آلت ، باغ وبوستان‌ومزروعات ترلالرينه طيور وحيوانات اوركوب قاچسون زيان ايتمسون ديه انسان شكل وقيافتنده ياپيلوب ركز ايديلن قورقولق ديمكدركه اصل تركجه‌سى (اويوق) در.

« هراسان اولمسه كلدن دل ناشادك اى بلبل »
« نه‌لر ايلردى خاره آه آتشزادك اى بلبل »
(مفتى بهايى)

هِرَمْ [ع] مصرده فرعون تپه‌لرى ديمكله مشهور آثارعتيقه‌نك هربرى. جمعى (اَهْرامْ) در. (هِرَمِى) = هرمه منسوب ، هرم شكلنده ديمكدر .

هِزَبْرْ § **هِزَبْرْ** [ع] ايرى ، يوغون ، شديد ، قوى معناسنه در § شدتلى ، قوتلى اولمسى حسبيله آرسلانه اطلاق اولنور. جمعى (هَزابِرْ) در . انجق لسانمزده‌اسلوب‌فارسى‌اوزره(هِزَبْرانْ) صورتنده‌ده جمعلنير: (هزبران ميدان وغا) . (هِزَبْرانَه) =آرسلانه‌وشجيع آدمه ياقيشه‌جق صورتده .

هِلالْ [ع] يكى آى. قول معتبره كوره اوچ كيجه‌لك آيه قدر دينيلير : (رُؤْيَتِ هِلالْ) = يكى

آیی کورمك § یکی آی شکلده اولان قاش : (ابروی هلال) ، (هلال ابرو) = هلال قاشلی . (هِلالی) = هلاله منسوب .

« هلال عیدی شهر ایچره نه کورمش وار نه طوتمش واز »
(یحیی)

هِمَّت { [ع] قوّه‌دن فعله چیقا - رلمسی قصد واراده اولنان خصوصك ، تعبیر دیکرله فعله چیقارلمسی قصد قلبی ایله تصمیم قیلنان شیئك حصولنه جهد قوی وشوق تام ایله چالیشمق ؛ بو یولده اولان میل طبیعی واقدام تام § لطف وکرم : (علوّ همّت) = قصد شدید ، عزم قوی ، فتوت فائقه معنالرینی محتویدر . جمعی (هِمَم) در . بعضاً جمع الجمع اوله‌رق (هِمَمات) صورتنده‌ده قوللانیلیر ، بو تقدیرده معناجه زیاده‌لك قصد اولنور .

« دم مسیحدن اینسه‌ك رجای همت دیر »
« بودیر کهنه‌ده بزده دعایه محتاجز »
(قوجه‌راغب)

« بخشش آموز همم حوصله سوز خسّت »
(نفعی)

هِنْدی { [ع] آسیا قطعه‌سنك طرف جنوبیسنده کائن (هِنْد) دینیلن خطهٔ جسیمه‌یه منسوب دیمکدر . (تَمْر هندی) = « تَمْر » = خرما دیمك اولوب خطهٔ مذکوره‌ده ، خصوصیله (کجرات) طرفلرنده حاصل اولان اکشی ، قاره برنوع میوه‌یه اطلاق اولنورکه تسکین حرارت ایچون صو ایله ازیلوب ایچیلیر § خطهٔ مذکوره‌ده یتیشن برنوع ایریجه طاووق . مؤخراً اکثر ممالکده اوره‌تلمشدر : (هندی طوله‌سی) § کشکول بدست سؤال اوله‌رق سمت سمت طولاشان بعض درویشلره‌ده (هِنْدی) دینیلیر . (هندیلر تکیه‌سی) = استانبولده سلطان احمد جوارنده مذکور درویشانه مخصوص درکاه .

هِنْدَباء { [ع] بو نام ایله معروف نبات . صلاطه طرزنده تناولی اعضای هضمیه‌نك ضعفیتنه وضعفیتدن منبعث امراضه نافعدر .

هیچ { [ف] معدوم ، لاشیٔ ، اصلا ، یوق : (او ، نم ایچون هیچدر ، فلان هیچ حکمنده‌در) ، (هیچه صایمق) = لاشی عد ایتمك § بعضاً قلیل ، بعض ، براز معناسنده قوللانیلیر : (هیچ اوذاتی کوردیککز وارمی ؟) § نفی ونهیه مخصوص ادات تأکید اوله‌رق استعمال اولنور . (هیچی) = هیچلك ، یوقلق (هیچا هیچ) = هیچ یوق ، بوم بوش .

« نسخه‌ك مرض عشقه فسون ایله‌مدی هیچ »
« ای شیخ کراماتفروش ازده صوین ایچ »
(لا)

﴿ هـُ ﴾

هُبُوب [ع] يل اسمك، روزكار اسمه‌سی: (هبوب ریاح، هبوب باد صبا).

هُبُوط [ع] یوقاریدن آشاغی‌یه اینمك، اینش: (هبوط آدم) علیه السلام.

هُجْنَت [ع] سوزك عیبی، قصوری، قباحتی، محذوری: (هجنت كلام، هجنت تعلم)، (كلامه عارض اوله‌بیله‌جك هجنتلرك الك فناسی علی الاطلاق تعقید در — معلم ناجی).

هُجُوم [ع] بردن بره اوسته آتلمق، صالدیرمق، صچرامق، یوریمك. مادیات و معنویاتده قوللانیلیر: (هجوم اعدا، هجوم امواج، هجوم دم، هجوم غم، اردونك هجومی)، (ایتمك) ماده‌سیله‌ده قوللانیلیر: (هجوم ایدن فرقه).

« یكتا سوار عرصهٔ دوران كه دشمنه »
« خوف هجومی تفرقهٔ خانمان ویرر »
(نفعی)

هُدْب [ع] كیرپیك § دستمال، دستار § مندر كنارنده اولان صاچاق، پوسكول. جمعی (أهْداب).

هُدْهُد [ع] چاوش قوشی، ایبك دینیلن معروف قوش

« ای نامه‌رس ماه لقادن می كلورسك؟ »
« ای هد هد امید سبادن می كلورسك؟ »
(نابی)

هُدیٰ [ع] « هدایت » ایله مترادفدر كه طوغری یوله دلالت و ارشاد ایتمك و حق یولی بولوب كوسترمك و كیتمك دیمكدر.

« نظم قرآن كبی ای انجم رخشان هدی »
« سزی استاد فلك ایتمدی تنظیر هنوز »
(معلم ناجی)

هُرْمُز، هُرْمُزْد [ف] شهور شمسیه‌دن برنجی ماهك و هر ماه شمسینك ایلك كوننك آدی § ایام مذكوره‌ده موكل فرض اولنان ملكك اسمی § « مشتری » كوكبنك نام دیكری § (بهمن ابن اسفندیار) ك اوغلنك آدی § دریای عمان كنارنده كائن بر شهرك اسمی. (هُرْمُس، هُرْمُسْت) صورتنده‌ده یازیلیر.

هُشْیار [ف] هوش صاحبی، عقلی باشنده، عقللی، اوصلی معناسنه‌در. (هُوشْیار) ك مخففیدر. (هُشْیارانه) = عقللیجه‌سنه. (هُشْیاری) = عقللیلق،

اوصليلق . فارسيده (هُشْوار) طرزنده‌ده قوللانيلير :

« هشيار ايله هشيار اولورز مست ايله مستز »
(جوری)

هُلام { [ع] اصطلاح طبده اساسی برمادهٔ نباتيه وياحيوانيه دن عبارت اولوب دائما شكرلی اولان وطوكدقده پالوده كبی تتره‌ين دوايه اطلاق اولنور. ايكی نوعدر، برنجيسی (هُلامِ نَباتی) = دركه اساسی نشاسته ياخود « پكدين » دينيلن مادهٔ نباتيه در . ايكنجيسی (هُلامِ حَيَوانی) = دركه اساسی (ژه‌لاتين Gélatine) دينيلن وات وكميكلری قاينانمقله پيدا اولان طوتقالمبی برمادهٔ حيوانيه‌در . (هُلامی) = هلامه منسوب ، « ژه - لاتين » نوعندن اولان .

هُلْب { [ع] پك قالين قيل، قويروق ويله قيلی، خصوصيله طوموز قيلی § قيل فورچه ، قيل قلم .

هُما-ی { [ف] اساطير ايرانيه‌دندر. كويا چين جزائرينه مخصوص بر قوش اسميدركه بين العوام جنت قوشی ديه معروفدر . كويا بو قوشك سايه‌سی هر كيمك باشی اوزرينه تصادف ايدرسه نائل اقبال اولورمش: (هما كبی اسمی وار جسمی يوق) ، (هما پرواز) = هما كبی يوكسك اوچان ، پك بالا - دن دم اوران .

هُمام { [ع] همّتلو ، عزم قوی صاحبی ، جوانمرد ، بيوك آدم : (امام همام) اكثريا رجاله وصف اوله‌رق قوللانيلير .

هُمايون { [ف] عالی ، مسعود ، مبارك ، خجسته ، قوتلو ، اوغورلو : (همايون بخت) = طالعی يوجه ، اوغورلو . (ذات همايون ، مابين همايون ، اندرون همايون ، فرمان همايون ، ديوان همايون ، نامهٔ همايون) بو كلمه (هُما) ايله ادات نسبت اولان (يُون) دن مركبدر .

هُمُوم { [ع] غم ، كدر ، تاسه معناسنه اولان (هَمّ) ك جمعی : (هجوم هموم) .

هُنَر { [ف] معرفت، صنعت ديمكدركه بر شيده فكر وهمت ايله تحصيل اولنان وقوف وملكه‌نك ثمره‌سی وياخود فكراً دوشونمك وجسماً ايشله - مك صورتيله وجوده كتيريلن شی ديه تعريف اولنه بيلير : (اهل هنر) = هنر صاحبی ، هنرلی . (هنر پيشه ، هنرمند ، هُنَرْوَر) = هنرلی، معرفت وصنعت صاحبی ديمكدر . (هنرور) لفظی فرانسزجه (آرتيست Artiste) كلمه‌سنه معادلدر . (هُنَروَری) = آرتيستلك ، هنرورلك. (هنرمندی) = هنرمندلك .

« نه قدر بيلمسه‌ده خلق هنرمندی طانير »
(شيخ غالب)

هُوَ [ع] ضمیر غائب مفرد مذکر، او. لسانمزده یالکز بعض تراکیب مخصوصه‌یه داخل بولنمق مناسبتیله قوللانیلیر: (هوالباقی، هوالمعین، کما هو حقه)، (هُوَ هُوِسَنَه) = عینی عینه، الی الفنه دیمکدر.

هو [ع] «هو» ضمیرینك وقف حالی یعنی واوینك سکون اوزره بولنشی. اسم الله مقامنده استعمال اولنمشدر. بعضاً «یا» حرف نداسی علاوه اولنه‌رق (یاالله) کبی (یاهو) دینیلیر:

«عمرك افزون اوله برهو چکه‌لم»
«ایده‌لم صوکره دعایی تصمیم»
(نفعی)

هُوش [ف] شعور، عقل، فکر که ترکجه‌سی (اوص) لفظیدر: (بی‌هوش) = عقلسز، عقلی کیتمش، بایغین. (باهُوش) = عقلی باشنده، عقللی. (هوشمند) = عقل صاحبی. (هوشربا) = عقل قاپیجی، قاپان. (هوشربوده) = عقلی قاپیلمش، عقلی آلنمش. بو ایکیسی نظمده (هشربا، هشربوده) طرزنده مخففاً ده قوللانیله‌بیلیر. (هوشمندی) = عقل صاحبلکی، اوصلیلق.

«لاابالی وضع راحت بخشه مانعدر خرد»
«بونده حسر تکش اولور ذوق جنونه هوشلر»
(قوجه راغب)

هُوشیار [ف] عقلی کندیسنه یار اولان، عقللی، اویانیق. (هُوشیاری) = هوشیارلق. بونك مخفف اولان (هشیار) زیاده قوللانیلیر.

«اویله مست ایت بزی ای ساقی روح افزا کیم»
«هوشیار اولمیه‌لم صبح قیامتده بیله»
(عونی)

هُوی [ف] آه § نفس § ادات خطاب § قورقو. لسانمزده ایکی صورتله مستعملدر. برنجیسی (یا) ادات نداسی علاوه و آخرنده‌کی (ی) حذف اولنه‌رق مخاطب مجهول و یا مستوره قارشی ایراد اولنور: (یاهو. بکا باقسه‌ڭزآ) کبی. ایکنجیسی (های) لفظیله برلکده و (های هوی) طرزنده سوکجلی، اکلنجه‌لی شماته و کورولتی معناسنده قوللانیلیر.

هُوِیَّت [ع] جناب الله عظیم الشانك وارلق صفت قدسیهٔ صمدانیه‌سی § ماهیت، حقیقت، بر شیئك ینه آندن عبارت اولمسی کیفیتی. مصادر مجعوله‌دندر. عربیده (او) دیمك اولان (هُوَ) ضمیریله ترکجه‌ده‌کی (لق، لك) کبی علامت مصدریت اولان (یت) اداتندن مرکبدرکه

صرف ترکجه‌سی (اُولِقْ) دیمکدر .
ثبوت وجود مقامنده وماهیت حقیقیه یعنی بو اودر معناسنده‌استعمال‌اولنور: (هویّت‌ماده) ، (حتی مشارالیهك هویت شاعریتی حقنده اوزونجه برده مطالعه نامه قلمه آلمشیدم — نائلیٔ قدیم حقنده — عصمت) .

هُوَیْدا { [ف] ظاهر ، بللی ، آشکار .

« قدرکه پردهٔ حلوتسرای حکمتدر »
« نه ماوراسی‌هویدا ، نه‌پرده‌داری بدید »
(نائلیٔ قدیم)

هُوَیْضَه { [ع] قولرا اسهالی .

﴿ یَ ﴾

ی { [ع] الفبای عثمانیده اوتوز برنجی حرف. ابجد حسابنجه (١٠) عددینه اشارتدر.

یا { [ع] ادات ندا ، ای . کلمات وترکیبات عربیه‌ده قوللانیلیر: (یا الله جل جلاله ، یارب عم نواله ، یا حبیب‌الله صلی‌الله تعالی علیه وسلم ، یا علی کرم‌الله وجهه) .

یا { [ف] ادات‌تردید وتخییر اوله‌رق قوللانیلیر . (یاخود) مخففی .

یاء { [ع] « ی » حرفنك اسمی : (فصل‌الیاء ، یای تحتانی).

یاب { [ف] « بولمق » معناسنه‌اولان (یافْتَن) مصدرندن مشتق فعل امردر . دائما ترکیب ایله بولیجی معناسنده قوللانیلیر : (شرفیاب ، شفایاب، کامیاب، ظفریاب، فیضیاب)، (نایاب) = بولنمایان .

یابان { [ف] اصلی (بی آبان) اولان (بِیابان) ك مخففیدر . ایصسزیر ، چول ، صحرا . (یابانی) = یابانه منسوب ، ایصسز یرده چولده یاشایان ، وحشی : (غول یابانی) ، (یابان آدمی) = نسناس ، اورانغ اوتان دینیلن مایمون .

یابِس { [ع] قوراق ، قوری ؛ نملی ، یاش اولمایان . (راطب) ك ضدّی : (هوای‌یابس) = رطوبتسز ، قوری هوا . (دوای یابس) = قوریلق ویرن علاج . (رطب ویابس) = یاش قوری یعنی قارمه قاریشیق ، مناسبتلی مناسبتسز دیمکدر .

یاد { [ف] خاطر، خاطره کتیرمه ، آ کمه :

« کیمسه‌دن امیّد استمداد کلمز یادمه »
« ای بنم فریادرس ربّم یتش امدادمه »
(لا)

یادْدار { [ف] خاطرده طوتیجی ، طوتان ، اونوتمایان .

یاد داشت { [ف] خاطرده طوتیلان ، وسیلهٔ تخطر اولان شی ، برگذار .

یادِ دَست { الی آ کمه ، بین العوام (یادَس) دینیلن اویون که بربرینی آلداتمق صورتیله نتیجه‌یی قازانمق ایچون الاله ویریلوب بحث طوتشمقدن عبارتدر .

یاذ زِشت { [ف] جرکین ، کوتو آ کمه که برکیمسه علیهنده ذم وغیبتده بولنمق دیمکدر .

یاذ گار { [ف] تحفه ، برگذار ، ویرن ذاتی خاطره گتیرمکه وسیله اولمق اوزره ویریلن وآلنان هدیه . ترکجه‌سی (تا نشوغ) : (یاد گار مودت ، یادگار اخوت) § بین العوام معجز ، باش بلاسی کبی برمعناده دخی استعمال اولنور .

یار { [ف] دوست ، معین ، سوکیلی ، سویلن : (دیکنسز کل ، قصورسز یار اولماز — مثل) ، (یار غار) = « ابوبکر الصدیق » رضی الله عنه ، حضرت مفخر موجودات علیه اکمل التحیات افندیمزك مکرمهٔ مکرمه‌دن مدینهٔ منوره‌یه حین هجرتلرنده کفار قریشك انظار تجسسندن اختفا ایچون برغار ایچنده متواری بولندقلری اوچ کون رفاقت سنیهٔ رسالتپناهیلرنده بولنملرندن کنایه‌دور . (چهار یار) = (ابوبکر ، عمر ، عثمان ، علی) رضی الله عنهم حضراتی (یارانه) = دوستجه‌سنه . (یاری) = دوستلق ، معینلك . (زلف یاره طوقونمق) = ایصا ایله اینجتمك ، قوجندرمق ، جمعی (یاران) .

« یارك خدنك غمزه‌سی سینه‌دلر کچر »
« صبرایله جور ومحنته سردن نه‌لر کچر »
(ساقزلی ادهم)

« طالع اولسون مساعدیار یار اولسون هله »
(یحیی)

یارا { [ف] قدرت ، طاقت ، مجال ، کوج : (یارای طبیعت) بونك اصلی (یاری) در . آخرنده‌کی الف حرف (یا) یه بدلدر . (بسی) ایله (بسا) کبی . معنای حقیقیسی یاردیمدن حاصل اولان قدرت دیمك ایسه‌ده علی الاطلاق قدرت وطاقت معناسنده استعمالی معروفدر . برده آخرنده‌کی الف (الف ندا) عد اولنه‌رق بعضاً نظمده اسلوب عجمانه‌ده دوستنه ، آرقداشنه خطاب مقامنده (یارا) یعنی (ای یار) دیه قوللانیلیر .

« کیمده‌وار یارای عرض مدعا ای تندخو »
« آه حسرتدن تمنالر بدیدار اولمسه »
(قوجه راغب)

یارَبّ { [ع] (یارَبّی) نك مخففی . (ای نم تکری‌م) دیمکدر . نیاز ، استرحام ، تفجع ، استغراب کبی

معنالره دلالت ایدر . تخفیف ایله (یاربّ) طرزنده استعمالی غالبدر.

یاره { [ف] قادینلرك قوللرینه طاقدقلری بیله‌زیك § بر دوای مسهل اسمی § (یارا) معناسنده دخی قوللانیلیر . بدنده آچلمش ، پیدا اولمش (جریحه) یعنی یاریق دیمك اولان (یاره) ترکجه (یارمق) مصدرندن مشتق اولدیغندن (یارهٔ دل) کبی ترکیبلر یاپلمشدر ، قوللانعاملی .

یَأْس { [ع] امیدسزلك ، فتور؛ برامل ومرامك حصولندن قطعیاً وکلیاً قطع امید ایتمك واول املی بوس بتون خاطردن چیقارمق صورتیله انسانده پیدا اولان حالت .

یاسَمَنْ ، یاسَمینْ { [ف] بواسم ایله معروف خوش قوقولی چیچك .

یافْتَه { [ف] « یافْتَنْ » مصدرندن اسم مفعولدر که بولمش دیمکدر. بومعناده ترکیب ایله قوللانیلیر : (شرفیافته ، حصولیافته ، شهرتیافته) § یازی ، یازیلی حجت ، تذکره ، ورقه معناسنه‌در. بومناسبتله لسانمزده اوته‌ده بری ده دیوارلره وادویه وعطریات شیشه‌لریله قوطو کبی شیلر اوزرینه یاپشدیریلان مطبوع یاخود ال یازیسیله محرر اعلان ورقه‌لرینه اطلاق اولنور .

یافِثْ { [ع] (نوح) علیه السلامك بیوك اوغلی . حین تفرقده عراق عربدن بحر حزرك شمالیله شمال غربیسنه هجرت وانتقال ایتمش وترك طائفه‌سی بعض طوائف سائره ایله برابر آنك نسلندن ظهور ایله‌مشدر.

یاقُوتْ { [ع] جواهر نفیسه‌دن بواسم ایله معروف قیمتدار طاش . درت نوعی واردر. قیرمزی، مائی ، صاری ، بیاض اولور . اما قیرمزی اولانی زیاده مقبولدر. (یاقوتِ خامْ) = لب دلبردن کنایه‌در. (یاقوتِ رَوانْ) = قانلی کوز یاشی ‖ قیرمزی شراب. (یاقوتِ سَربَسته) = دلبرك آغزی ، قاپالی دوداغی (یاقوتِ مُذاب) = کوز یاشی ‖ قیرمزی شراب ‖ قان (یاقوتِ رُمّانی) = رنکی نار دانه‌سی کبی طاتلی قیرمزی وشفّاف برنوع یاقوتدرکه یواقیتك الڭ قیمتداریدر . بوڭا (یاقوتِ احمر) و(یاقوتِ ناروان) ده دینیلیر. (یاقوتِ زَرد) = صاری یاقوت ، کونشدن کنایه اوله‌رق‌ده قوللانیلیر . (یاقوتِ کَبود) = کوك، مائی یاقوت . (یاقوتِ جِکَری) = قیرمزیلغی سیاهه مائل برنوع یاقوت (یاقوت کرکانی) = عراق عجمده (استرآباد) ولایتنك مرکزی اولان (کرکان) معرّبی (جرجانْ) شهرنده معدنی بولنان برنوع ذی قیمت طاش.

یالْ { [ف] بویون، بویون کوکی که اوموزه یاقین ، بیتیشکدر. اکثریا قول وقاناد معناسنه اولان (بال) ایله (یال وبال) صورتنده وتناسب اندام ، بوی بوص معناسنده قوللانیلیر :

« اویال وبال، اوتمایل، اوشیوهٔ رفتار »
(ندیم)

یالَه { [ف] صیغر، اوکوز بوینوزی.

یاوَرْ { [ف] یاردیمجی ، امداد ایدیجی: (یاور حرب) ، (یاوَری) = یاورلك: (یاوریٔ طالع).

« جهانبان قوی دولت جهانکیر ظفریاور »
(نفعی)

یاوَه { [ف] عبث ، معناسز ، فائده‌سز ، صاچمه صاپان ، بوش سوز: (یاوَه گو) = یاوه سویله‌ین. (یاوَه گویی) = یاوه کولق .

« عجزمه برحجت آلوردم اکراهل اولسه‌لر »
« روز کارك یاوه سنجان فضیلت کستری »
(نفعی)

یاهُو { [ع] محلنده کوسترلدیکی وجه ایله (هُو) ضمیرینك وقف حالنده ایکن اوکنه یا حرف نداسی علاوه اولنمشدر. ضمیرك جناب حقه راجع اولدیغی وارستهٔ اشتباهدر. منحصراً (یا الله) مقامنده استعمال اولنور. (یاهو ، نره‌ده‌سك ، یاهو بکا باقسه‌ك آ) صورتنده ایراداولنان (هُو) اشبو (هُوَ) ضمیری اولما-یوب فارسی ادات خطاب اولان (هُوی) ك مخففیدر کماوتقدیرده (یا) حرف نداسیله (هو) ادات خطابندن مرکب اولور .

یَباب { [ع] خراب ، ویران ، ییقیق، بوزوق، چوروك: (ارض یباب) اکثریا (خراب) ایله برلکده قوللانیلیر : (خراب ویباب) .

یَبان { [ف] « یابان » مخففی که اصلی (بیابان) در. صحرا، چول، ایصسز یر دیمکدر. (یَبانی) = یبانه منسوب، وحشی، نسناس: (یبان طوموزی، یبان کچیسی، یبان اوردکی)

یَبْرُوحُ الصَّنَمْ { [ع] بین الناس تحریفله (عبد-السلام) یاخود انسان کوکی دینیلن برنوع نباتدرکه فارسیده (مَرْدُم گیا) دینیلیر. اشبونباتك کوکی شکل طبیعی‌یه تماماً مشابه اولق اوزره برجفت انسان شکلنده‌در . ارککی ایله دیشینك قوجاغنده برده چوجق بولنور . طوپراغك ایچنده باشلری آشاغی وبربرینه صارلمش برحالده بولنورلرکه لیفلری صاچ مشابه‌سنده قالور .

یَتامی { [ع] « یَتیم » ك جمعی. جمع دیکری اولان (اَیتام) چوق قوللانیلیر .

يَتِيم [ع] يكانه، فرد، يالكز، تك، اشسز ديمكدر: (درّ يتيم) = بيوك دانه‌لى اشى بولنماز اينجو § باباسى وفات ايتمش چوجق ياخود هم باباسى هم آناسى أولمش چوجق. اكثريا يالكز باباسى وفات ايدن چوجغه دينيلير. (يَتيمُ الطَرَفَيْن) = بابا واناسى اولمايان چوجغه اطلاق اولنور.

يَثْرِب [ع] مدينهٔ منوره‌نك اسمى. يائى همزه‌يه ابدال ايله (أَثْرِب) ده دينيلير. نسبتنده (يَثْرِبّى) و (أَثْرِبّى) دينير.

يَخ [ف] بوز. (يَخْپاره) = بوز پارچه‌سى. (يَخْبَسْته) = بوز باغلامش، بوز كسيلمش، بوز طوتمش. (يَخاوَر) = بوزلو صو، شربت. (يَخچه) = طولو، تگرك.

يَخْنى [ف] پيشمش تربيه‌لى ات. يخنيلرك انواعى واردر. مثلا (دوگون يخنيسى، صارمساقلى يخنى، صوغانلى يخنى، طاتلولى يخنى، ميدانوسلى يخنى)، (پاپاس يخنيسى) = صوغان وميدانوس وزيتون ياغى ايله پيشيرلمش وايچنه بهارات قونلمش باليق يمكى. (يخنى قاپان زقاغى) = استانبولده بايزيد جوارنده ميداندن بايزيد حمامنه طوغرى بريول.

يَد [ع] ال. عربيده اولديغى كبى اكثريا مؤنث اعتبار اولنه‌رق صفتى تأنيث ايديلير: مثلا (يد عليا، يد بيضا، يد مؤيده) دينيلير. (ذي اليَد) = ذى مدخل، الى ايشك ايچنده، برشيئه تصرفى ثابت اولان (يَدٌ بِيَدٍ) و (يَداً بِيَدٍ) = الدن اله، طوغريدن طوغرى‌يه. (يَدَيْن) = ايكى ال (ذُواليَدَيْن) = ايكى اليده برال كبى يعنى صول اليده صاغ ال كبى قوللانه بيلمك حالى. (يَدِ بَيْضاء) = بياض ال، (موسى) عليه السلامك معجزهٔ سنيه‌لرندن كنايه‌در. نبىّ مشاراليه يدعلياﻟﺮﻳﻨﻰ قولتوغى آلتنه صوقوب چيقاردقجه پارل پارل پارلار ايدى. مجازاً كرامات وخارق العاده حالات حقنده ايراد اولنور. (يَدِ طُولى) = اوزون ال؛ فن ومعرفتده وهنر وصنعتده كمال رسوخ ومهارتدن كنايه اوله‌رق قوللانيلير. جمعى (أَيْدى) جمع الجمعى (أَيادى) دركه لسانمزده ايكيسيده استعمال اولنور. § قدرت، قوّت، معاونت معناسنى افاده ايدر: (يَدُاللّه) = قدرة الله (يَدُالرِّيح) = روزكارك كمال قوتى ديمكدر:

« سيف يدالله اولوب آشكار »
« كچدى قليجدن فنى روزكار »
(صبرى شاكر)

« مار ایسه عدو بزید بیضای کلیمز »
(روحی)

یَرَاعه { [ع] بردانه قامش ، یونولمامش قامش قلم : (یراعهٔ باهرالبراعه) جمعی (یَرَاع).

یَرْحَمُكَ ٱللّٰه { [ع] آقصیرانلره قارشی (الله سکا رحمت ایتسون) معناسنده ایراداولنان برجملهٔ دعائیه‌در .

یَرَقَان { [ع] صاریلق علتی § اکینه اوران ساری علتی. (یرقان ثقیل، یرقان خبیث) اصطلاحات طبیه‌دندر. نظمده سکون(را)جائزدر.

یَرْلیغ { [ف] حکم وامر جناب پادشاهی‌یی حاوی اولان برات، فرمان، نامه : (یرلیغ بلیغ) بولفظ ماوراءالنهر خلقی لسانندن اولوب فارسیده دخی قوللانیلمشدر. مرحوم احمد وفیق پاشانك بیانه كوره اصلی تورکجه (جارلیغ) در . « فرهنك شعوری » یه نظراً جغتایجه‌سی «اوْلجار» در.

یَزْدان { [ف] معبود، یارادیجی، تکری : (یزدان بی زوال) = دائم وباقی اولان الله (یَزْدانی) = (الٰهی) کبی اللهه منسوب ومتعلق : (عون یزدانی) .

یَزْدِجِرْد { [معرّب] فارسیده « یزدگرد » دینیلیر. ایران قدیم حکمدارلرندن (بهرام کور)ك باباسی و مشهور (نوشیروان) ك طورونی اسمی .

یَسَار { [ع] سعه، رفاه، غنا، زنکینلك : (اصحاب یساردن، ثروت و یسار صاحبی) § صول، « صاغ » طرفك مقابلی: (یمین ویسار) = صاغ وصول (جانب یسار) = صول طرف (دست یسار) = صول ال. (یَسَاری) = صوله منسوب، صولاق ، چولاق دیمکدر . صاحب (قاموس) ه کوره کسر یا ایله افصحدر:

« تاریخی حرف معجمه تعلیق ایدوب دیدم »
« جف القلم یساری خطاط کتدی آه »
(١٢١٣ — سروری)

یُسْر { [ع] قولای، قولایلق . (یُسُر) ده بو معنایه لغتدر.

یَسیر { [ع] (قلیل) کبی آز معناسنه‌در : (شیٔ یسیر، مدت یسیره) § قولای معناسنی ده افاده ایدر : (امر یسیر) اکثریا بومعناده قوللانیلیر :

«غیری یه مشکل اولان سا که اولور امر یسیر»
(نفعی)

یَشْم [ف] } دمیر معدنی قاریشیق طمارلی، یشیله مائل بر طاش اسمی .
یَشْب [معرّب] }

اعلاسی (خطای) و(کاشغر) طرفلرنده چیقار وآتشده یانماز وبیاضی یشیلندن

زیاده مقبول ایمش . بوکا (یَشَف، یَصِب، یَصِف) ده دینیلیور ،

یَعْسُوب { [ع] آریلرك باشی، بیوکی. بو ، قوواندن نره یه کیدرسه آریلرك جمله سی آرقه سندن کیدر. § بر قومك رئیسی، اولوسی . جمعی (یَعَاسیب) .

یَعْقُوب { [معرّب] « یوسف » علیه السلامك باباسی اولان پیغمبر مشهورك اسم شریفی § اساقف نصارادن مذهب مخصوص صاحبی بر پسقپوسك نامی. (یَعْقُوبی) = شرق خرستیانلرندن مذهب مذکوره سالك اولانلرك هر برینه اطلاق اولنور.

یَعْنی { [ع] زحمتلی برایشه اوغرا شوب چالشمق معناسنه اولان (عنی) فعلندن صیغهٔ مضارع مفرد مذکر غائبدر. ماقبلنده کی جمله نك حکمنی تفسیر وایضاح ایده جك اولان جمله نك اوّلنه کتیریلیر. متکلّم صیغه سی اولان (اعنی) مقامنده قوللانیلیر . مقام استعماله کوره (دیمك که، شویله که) معناسنی افاده ایدر .

یَغْما { [ف] غارت، چاپول (ایتمك) ماده سیله قوللانیلیر . (یَغْمائی) = یغمایه منسوب (خوانِ یَغْما) = فقرا ومحتاجین ایچون ترتیب اولنان مائده ، طعام سفره سی .

(یَغْماگَر) = یغماجی ، چاپولجی . (یَغْماگَری)= چاپولجیلق (یَغْماگَران) = چاپولجیلر.

یَقْطِین { [ع] خیار ، قباق ، قاوون، قارپوز کبی ساقی اولمایوب یره اوزانوب یاتان نبات .

یَقْظان { [ع] « بیدار » کبی اویانیق معناسنه در . فتح قاف ایله اویانیقلق معناسنده استعمالی خطادر .

یَقَظَه { [ع] اویانیقلق، اویانیق اولمق. (بینَ النومِ والیَقَظَه) = اویقـو ایله اویانیقلق آره سی ، آره سنده .

یَقین { [ع] برشیئ شکسز ، شبهه سز اوله رق اعتقاد قوی وصحیح ایله بیلمك، درك ایتمك معناسنه درکه علمك صفاتندندر : (کسب یقین) = یقین حاصل ایتمك (یَقیناً) = اصلا شك وشبهه اولمیه رق (یَقینی) = یقینه منسوب ، تخیّلی، خیالی دکل. (یَقینیّات) = بوس بتون شك وشبهه دن عاری اولان معلومات. ترکجه ده کی (قریب) معناسنه اولان (یاقین) باشقه در . معناجه فرقلی اولدیغی کبی املاجه اولان فرقنه ده دقت ایتملی. عربی(یقین) ایله ترکجه(یاقین)ی فرق ایتمه ین ایچون سوزمز یوقدر .

« ای نگهدار آسمان وزمین »
« نور بخش قلوب اهل یقین »
(حالتی)

یَكْ { [ف] تك، بر. (یَكْ بِیَكْ) = بربر، تك تك. (یكدن) = بغتةً، دفعةً.

یَكانْ یَكانْ { [ف] برر برر : (یكان یكان تعداد ایدلدی).

یَگانَه { [ف] اشسز، تك، تكین: (جوهر یگانه ، استاد یگانه)، (یگانگی) = اشسزلك، تكلك، برلك. (یگانه گو ـ ی) = جناب حقه بردر دیین، مؤمن موحّد.

یَكایَكْ { [ف] بربر، تك تك § آنسزین، ناگاه.

یَكْبارْ، یَكْبارَه { [ف] بردفعه، بركره. بونلرك استعمالی نظمه مخصوصدر.

یَكْپارَه { [ف] برپارچه یعنی پارچه‌سز ، بتون دیمكدر.

یَكْپای { [ف] برآیاقلی، طوپال دیمكدر.

یَكْتا { [ف] یالگز، اشسز ، تك : (دُرِّ یكتا) = تك، اشسز انجو، ...
« ای صدرجهان صفدریكتای زمانه »
« محتاج در دولتك ابنای زمانه »
(نفعی)

یَكْتَنَه { [ف] یالگز باشنه، تنها معناسنه‌در :
«سوردجه خصمه یكتنه باقمازسلاح وجوشنه»
«یر قالماز اصلا دشمنه الا بیابان عدم»
(نفعی)

یَكْجِهَتْ { [ف] متفق، متحد، موافق معناسنه‌در. (یَكْجِهَتی) = موافقت، طرفگیرلك.

یَكْچَشْم { [ف] تك گوزلو ، صوقور آدم. (یَكْچَشْمی) = تك كوزلولك، صوقورلق.

یَكْدانَه { [ف] اشی اولمایان ، مثلی بولنمایان شی : (جوهر یكدانه).

یَكْدَسْتْ { [ف] الی بر، براللی، متفق، متحد.

یَكْدِلْ ، **یَكْدِلَه** { [ف] متفق، كوكللری بر، ریا ونفاقدن عاری اولان (یكدلی) = كوكل برلكی.

یَكْدَمْ { [ف] بردم ، برنفس ، برآن. (یَكْدَمَه) = برآنده كچیجی، سورگسز.

یَكْدیگَرْ { [ف] بز برینی ، برطرف دیكرطرفی. (یگدیگره) بدل (یگدیگرینه) دیمك؛ یازمق یاگلشدر. دقت ایتملی.

یَكْرانْ { [ف] جنسی معلوم ، دكولی، صوی آت. قول ضعیفه گوره یله‌سی ، قویروغی

آق یاخود رنکی صاری ایله قیرمزی بیننده ال آت .

یکرنك { [ف] بررنکده، دوز رنکلی § ساده، ثابت، بی ریا ، مخلص ، غیر متلون ادم . (یکرنکی) = صدق و خلوص ، ریاسزلق .

یکروزه { [ف] برکونلك § فانی، زائل شی .

یکزبان { [ف] بردیللی، آغزی بر ، لسانی اویغون موافق . (یکزبانی) = آغیز برلکی .

یکسال، یکساله { [ف] بر سنه‌لك ، مدتی برسنه‌دن عبارت: (طفل یکساله) .

یکسان { [ف] مساوی، برنسقده، برابر § هرزمان ، دائما، بردوزی‌یه : (خاك ایله یکسان) = طوپراق ایله برابر، خراب، ییقیق دیمکدر. فارسیده (یکسون، یکسونه) ده عین معنایه لغتدر.

« یکسان ایسه یانکده سون سومیان‌سنی »
« خوبانه بو معامله‌دن چوق زیان اولور »
(نفعی)

یکسر، یکسره { [ف] برباشدن بر باشه ، یالکز باشنه § دفعة ، ناکاه، آنسزین.

یکشنبه { [ف] بازار کونی، یوم‌الاحد .

یکون { [ف] برابر معناسنه‌در. لسانمزده حاصل جمع ، مجموع حساب، صایلرك طوپلانمشی معناسنده قوللانیلیر. (جمعاً یکون) = برقلم طوپدن اوله‌رق .

یکه‌تاز { [ف] دشمنه یالکز صالدیران شجیع بهادر، قهرمان . (یکه‌سوار) = یالکز بینیجی، تك آتلی. تشدید کاف ایله‌ده قوللانیلیر :

« رخش اندیشه‌مله آلدم بن بومیدانی حلیم »
« یکه‌تاز سمت عرفان اولدیغم بیلمزمیسین»
(حلیمکرای)

یل { [ف] فارسیده معانیء مختلفه‌یی افاده ایدن بوکلمه‌نك برمعناسی‌ده (باشقه نسنه‌یه ایلیشیك، آصیلی اوله‌رق حاصل اولمش شی) در. بو مناسبتله لسانمزده حیوانك بوینونده‌کی صاچلره اطلاق اولنور. تحریفله (یله، یلی) دینیلیر . اوکوز بوینوزی معناسنه اولان (یاله) یی (یله) ظن ایتمك عبث، خطادر. بومثللو الفاظك تدقیق اولندقجه اصللری بولنمق ممکندر. بو کلمه‌نك معانیء سائره‌سی لسانمزده قوللانیلماز .

یلدا { [ف] علی‌الاطلاق غایتله اوزون قاره‌شیئه‌وخصوصاً کوز فصلنك صوکی وقیش موسمنك ابتداسی اولان (اربعین) ك ایلك اوزون کیجه‌لرینه دینیرکه اطول لیالیء سالدر. کونش بوزمان (قوس) برجندن (جدی) برجنه تحویل ایدر. دائما

(شَبْ) کلمه‌سنه اضافتله قوللانيلير . (شب يلدا) = قيشك اڭ اوزون کيجه‌سی .

يَلَه [ف] فارسيده يدی درلو معناده قوللانيلير ايسه‌ده لسانمزده بونلرك اکثری معتبر ومستعمل دکلدر . (١) اوتلاغه صالنمش حيوان سورسی (٢) شديدالصوله ، قوتلی ، صالديريجی : (شيرِ يَلَه) (٣) قوشيجی ، سکيرديجی : (اَسْبِ يَلَه) .

يَمّ [ع] دريا ، انکين دکز : (جوش يمّ) اکثريا تخفيف ايله قوللانيلير .

« اوچ کمی يول بولدی کمسزت کبی قوشدی يمه »
(تاريخ ـ سروری)

« ماحصل کان ويم روزکار »
(نفعی

يمامه [ع] اهلی کوکرجين || عربستانده برديار .

يَمانِی [ع] يمنه منسوب . تخفيف يا ايله استعمالی ده طوغريدر . چونکه بوبابده اختلاف واردر . (شعرای يمانی) = عربستانك طرف جنوبيسنده بولنان يمن جهتندن طوغان بر ستاره‌نك آسمی .

يَمَنِی [غ] يمن ديارينه منسوب . اوائلده يمندن کلن قيرمزی رنکلی شيلرك جمله‌سنه (يمنی) دينيلير ايمش . اليوم باشه باغلانيلان ، الده قوللانيلان يازمه بز ايله برنوع رنکلی اياق قابنه تخصيصاً (يمنی) دينيليور .

يَمين [ع] صاغ . « صول » ڭ مقابلی : (طرف يمين ، جهت يمين) ، (يمين ويسار) = صاغ وصول . § صاغ ال : (کَدِ يمين)= ال امکی ديمکدر . معنای مطلوب ال امکيله قازانيلان شيدر . § قسم ، آند ، بو معناده (ايتمك ، ايله‌مك) ماده‌لريله‌ده قوللانيلير : (يمين ايدرمی ، يمين ايتدی ، يمين ايله) جمع مستعملی (اَيْمان) در : (ايمان غليظه) .

« تيغکه نوله يمين ايلرسه روح مرتضی »
« برغزا ايتدك که خشنود ايلدك پيغمبری »
(نفعی)

يَنابيع [ع] « يَنْبُوع » ڭ جمعی ، آيازمه‌لر ، پيکارلر .

يَنْبَغی [ع] شايان ، لازم کلير . مطلقا (کما) ايله برلکده (کما ينبغی) طرزنده ولازم کلديکی ، لايق وجه ايله معناسنده قوللانيلير : (بالجمله مأمورينك کماينبغی ايفای وظيفه‌يه اقدام ايله‌ملری) .

يَنْبُوع [ع] منبع ، آيازمه ، پيکار ، قايناق :

« اولمسه سينه‌سی ينبوع حکم »
« لوحه يازمازدی بواحوالی قلم »
(خاقانی)

يَواقيت { [ع] « ياقُوت » لـُـ جمعى. مفرديـنـه باقـلـى : (درر ويواقيت) .

يَوْم { [ع] (روز) كبى كون . جمى (ايّام) : (يَوْمُ الْقيمَة، يَوْمُ الْقِيام ، يَوْمُ الْحَشْر، يَوْمُ الْميزان ، يَوْمُ الدّين ، يَوْمُ السُّؤال ، يَوْمُ الْجَواب، يَوْمُ الْقَرار ، يَوْمُ الْوَعْد ، يَوْمُ الْجَزا ، يَوْمُ الْحِساب ، يَوْمُ الْعَهْد ، يَوْمُ الْميثاق ، يَوْمُ الْواقِعَه، يَوْمُ الْقارِعَه، يَوْمُ الْعِوَض ، يَوْمُ الْجَمْع، يَوْمُ الْفَصْل، يَوْمُ الْمَوْعُود ، يَوْمُ الْمِيعاد، يَوْمُ الْفَزَعِ الْاَكْبَر) = جمله‌سى قيامت كونى ديمكدر. بونلر اسلوب فارسى اوزره (يوم قيام، يوم ميثاق) طرزنده‌ده قوللانيليرو. (اَلْيَوْم) = بوكون، حالا، شمديكى حالده . (يوم شكّ) = آيك، خصوصيله رمضان شريف آينك اثبات اولنه‌مايان كونى. (فى يَوْمِنا)= كونمزده، زمانمزده، حالا. (كُلَّ يَوْمٍ) = هر كون . (يَوْماً مِنَ الْاَيّام) = كونلردن بر كون . (يَوْماً فَيَوْماً) = كوندن كونه، كيتدكجه . (يَوْمى) = كونه منسوب ، كونده ، هر كونلك (اُجرت يَوْمِيَه، يَوْمِيَّه) = بر كونلك اولان شى، خصوصيله اجرت، كونده‌لك: (اوسته يوميه‌سى ، رنجبر يوميه‌سى ، يوميه دفترى) .

يَهُود { [ع] يهودى، بنى اسرا - ئيلدن يعنى (يعقوب) عليه السلامك بيوك اوغلى اولان (يهودا) نك نسلى، ذرّيتى : (طائفهٔ يهود) .

﴿ ى ﴾

پيپا { [ايتاليانجه‌دن] اصلى « هپسا » ياخود (ابسا) اولوب عتيق ونديك لساننده چكمك فعلندن صيغهٔ امر مقامنده قوللانيليرمش. لسانمزده دخى اكثريا ايى، خلاطى، كوركى چكمك ايچون ايراد اولنوره

﴿ يُ ﴾

يُبُوسَتْ [ع] قوروولق، قوراقلق. «رطوبت» كضدى: (يُبُوسَتِ هَوا) .

يُسْر [ع] آسانلق، قولايلق . «عسر» ك ضدى . § زنكينلك . (يسر) و (يسرت) ده عين معنايه لغتدر .

يُسْرىٰ [ع] صول طرف. «يمنى» مقابلى: (جهت يسرى).

يُمْنىٰ [ع] صاغ طرف معناسنه اولان (يَمِين) ك مؤنثى : (جهت يمنى، يد يمنى) .

يُوسُفْ [ع] فرياد ، ناله § يعقوب عليه‌السلامك اوغلى اولان پيغمبر ذی‌شانك اسم شريفيدر . (حُسنِ يُوسُف) = پنبه وآل رنكنده اوفاق وكوزل برچيچكك اسمى .

يُونُسْ [ع] برپيغمبرجليل‌الشانك اسم شريفيدر || غايتله جسيم اولمق شاننده بولنان برنوع باليق، (يونس باليغى) .

صوك